PATHS.— TVP. BOXSET. — I.ESVF.CH, HAII.LEIIACHE, V. POVPAIHl KT Lr. 42, IH'E VAVIX.

COMMENTARIA

IN

SCRIPTURAM SACRAM

R. P. CORNELII A LAPIDE.

B SOCIETATE JRSU,

SANCT2E SCRIPTURA OLIM LOVANIT, POSTEA ROJLB PROFESSORIS.

ACCURATE RECOGNOVIT AC NOTIS ILLUSTRAVIT

AUGUSTINUS CRAMPON,

DIOECESIS AMBUX. FRESBY FEB.

EDITIO NOVA

acxi rate exitrgvta mendis que in rniOREM ian meiiant.

TOMUS DECIMUS

IN ECCLESIASTICUM

----- LIBRARY-
oí the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. I.

PARISHS,

LUDOVICUS VIVÈS, BIBLIOPOLA EDITOR,

VIA DBLAMDRB, 9.

M DCCC LIVI.

COMMENTARIA

IN ECCLESIASTICUM.

------- LIBRARY -------
of the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R« 1,

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit agere de mulieribus ; guare per antitheses multas ostendit quanta sit bonitas mulieris proba ***et sensato,*** *ac quanta malitia improba et insensata.*

1. Mulieris bonæ beatus vir : numerus enim annorum illius duplex. 2. Mulier fortis oblectat virum suum, et annos vitæ illius in pace implebit. 3. Pars bona, mulier bona, in parte bona timentium Deum, dabitur viro pro factis bonis; 4. divitis autem et pauperis cor bonum, in omni tempore vultus illorum hilaris. 5. A tribus timuit cor meum, et in quarto facies mer metuit : 0. Delaturam civitatis, et collectionem populi, 7. calumniam mendacem, super mot tem omnia gravia. 8. Dolor cordis et luctus, mulier zelotypa. 9. In muliere zelotypa, flagellum linguae, omnibus communicans. 10. Sicut boum jugum quod movetur, ita et mulier nequam : qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionem. 11. Mulier ebriosa, ira magna : et contumelia, et turpitudo illius non tegetur. 12. Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, et in palpebris illius agnoscetur. 13. In filia non avertente se, firma custodiam, ne inventa occasione utatur se. 14. Ab omni irreverentia oculorum ejus cave, et ne mireris si te neglexerit. 15. Sicut viator sitiens ad fontem os aperiet, et ab omni aqua proxima bibet, et contra omnem palum sedebit, et contra omnem sagittam aperiet pharetram, donec deliciat. 10. Gratia mulieris sedulae delectabit virum suum, et ossa illius impinguabit. 17. Disciplina illius datum Dei est. 18. Mulier sensata et tacita non est immutatio erudita; animæ. 19. Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata. 20. Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ. 21. Sicut sol oriens mundo in allissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus ejus. 22. Lucerna splendens super candelabrum sanctum, et species faciei super telalem stabilem. 23. Cohimnæ aurea super bases argenteas, et pedes firmi super plantas stabilis mulieris. 24. Fundamenta aeterna supra petram solidam, et mandata Dei in corde mulieris sanclæ. 25. In duobus contristatum est cor u^jm, et in tertio iracundia mihi advenit. 26. Vir bellator deficiens per inopiam, et vir sensatus contemptus. 27. Et qui transgreditur a justitia ad peccatum, Deus paravit eum ad rhomphæam. 28. Duæ species difficiles et periculosa? milii apparuerunt : difficile exuitur negotians a negligenlia, et non justificabitur caupo a peccatis labiorum.

Ver», i. Mtiibr virum: cur?

1. Mulieris bonæ beatus vir : numerus enim annorum, illius duplex. — « Illius,» scilicet viri. Ita ûræca, Romana et Syrus. Aliqui legunt, rum, scilicet viri et mulieris sive uxoris. Ita Palacios. Viri enim bonæ uxoris anni sunt duplices, tum quia diutius, et duplo amplius vivet ob bonitatem uxoris» ut scilicet vivat 70 vel 80 annos, qui alias tantum vixisset triginta, vel quadraginta ; mulier enim nequam tot molestias et mœrores parit marito, ut iis cito consumatur et contabescat; tum quia lælius et jucundius vivet; nam vita tristis potius mors est, quam vita, adeoquo dimidiata est mors, ct dimidiata vita. Tristis enim et inirrens vivit vita naturali perres-

pirationem, sensum et motum; sed moritur vita morali per ærumnas, dolores, angores et mœrores. Nam, ut ait Martialis : « Non est vivere, sed valere *et vigere vita.*» Ita Tigurina, *beatus,* inquit, *est vir probæ mulieris; nam numerus dierum ipsius conduplicabitur;* Syrus, *mulier bona* (id est « mulieris bon®, » est Syrismns et Hcbraisinus), *beatus est vir ejus ; quia dies vitæ ejus duplicati sant.* Duplices hi anni viri, qui habet uxorem bonam, accipiendi sunt respectu viri qui habet uxorem malam; hujus enim anni sunt simplices, quia dimidii ct pauci. Palacius tamen accipit duplices, respectu natur® et naturalis complexionis. Annos enim quos natura cuique præscripsit, sicut ars, ita multo magis Deus augere el duplicare potest. Sicut enim « viri sanguinum non dimidiabunt dies suos, » *Psalm,* 1 iv , Deo minuente numerum annorum, quos sanguinariis natura taxaverat : ita bonis conjugibus anni sunt duplices, Deo duplicante annos illos quos natura dimidios decreverat : ut enim illos dimidiat, quia eos abhorret; ita hos duplicat, quia gaudet in cis. Hoc subinde verum, sed rarum est. Crebrius id accidebat bonis et piis in Veteri Testamento, quibus felicitas terrena a Deo promissa erat; in Novo vero illa compensatur majore felicitate spiritali et coelesti.

Tropolo- Tropologice, uxor bona vitam duplicem largitur marito ; quia ei causa est, tum verbo et exemplo, tum sua concordia et pietale, ut vivat hic vita greche, ct in futuro vita glori®; mala vero malum dans marito exemplum, cumque provocans ad impatientiam, lites, desperationem aliaque scelera, est ei causa ut moriatur hic anima ejus morte peccati, in futuro vero morte gebennœ et æterna. Ita S. Cæcüia maritum Valerianum sanctum ct martyrem effecit, et Clotildis Clodovæum, et S. Elizabeth suum Lantgraviuin. Unde Hugo per *mulierem bonam* accierit B. Virginem, qu® fuit optima, quia summe pia, casta, benigna et modesta. Pia in opere; benigna in corde, modesta in sermone, casta in corpore ct in mente, fortis in laborum el tribulationum firma perpessione. Do qua *Proverb,* xi : « Mulier gratiosa inveniet gloriam, » Hæc sine dubio virum suum Joseptrel beatificavit el Icetificavit. *Proverb,* xn : « Mulier sa¿ ~us corona est viro suo. » Rursum, inquit, mulier bona el fortis esi parochia tua, vel religio tua. *Proverb, v :* « Lælare, juvenis, cum muliere adolescenti® ta®. » Sed dicit Salomon contra mutatores Ecclesiarum, vel desertores pro præbcndis opimioribus : « Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum, » *Proverb,* xviii, 22.

Myrti». Mystice Rabanas : a Mulier bona, oil, aut specialiter justi ac boni hominis est anima, aut generaliter tota electorum Ecclesia, cujus vir beatus esse describitur; quia Christus (qui ejus vir est) beatitas el celsitudo in universo mundo pr®dicatur; numerus enim annorum illorum duplex, quia hic vivit Ecclesia sub cusfot/fa .Jandatorum Dei cum honestate virtutum, et in futuro veraciter gaudebit in perceptione cœlestium præmiorum. »

2. MULIER FORTIS OBLECTAT VIRUM SUUM, KT ANNOS VITJJ ILLIUS IN PACK IMPLI BIT. — « Mulier fortis,» græce hebraico b'H HEN *escet chail,* id est mulier virtutis, sive virago, vocatur mulier strenua, operosa, sedula, qu® judicio el consilio pollet, ac instar apis jugiter sollicita est, ut sua industria et labore familiam rite administret, filios rite educet, servis ct ancillis de victu, vestitu ct rebus omnibus provideat, rem familiarem augeat; denique viro, filiis sibique opes, honorem et gloriam conciliet; qualem describit Salomon loto capite xxxi *Proverb.* Hæc sane sua industria, labore, opibus oblectat virum suum, ideoque annos illius non in mœrore et labore, sed in paco ct gaudio adimplet; facit enim ut ad plenam longamque œtatem cum quiete et lœtitia perveniat, morialurque cum Abraham, Isaac et Jacob in senectute bona, llursum, «inpace,)» id est in rerum omnium abundantia, quam parit sua strenuitate; hanc enim significat Hebrœis V? *scaloni,* id est pax. Unde Tigurina vertit, *mulier strenua virum suum exhilarat, facitque ut annos* vOœ *suæ exigat per tranquillitatem ;* Vatablus, *annos vitæ ipsius replet tranquillitate ;* Syrus, *mulier fortis oblectabit virum suum, ct annos vitæ suæ in lætitia complebit,* scilicet ipse vir, sive maritus. Alia est ergo uxor bona a forti ; bona enim est benigna, facilis, morigera, amans mariti ct filiorum, item pia in Deum; foriis vero est prudens, virilis, industria, strenua. Qua» utrumque habet, perfecta est ct hemina. Mulieres enim parlim cx Mulier® complexione phlegmatica, parlim cx usu et otio, desidios® sunt, segnes et pigne. Unde Hippocrates, lib. *De Natura, sive morbis virginum,* scribit muliebrem naturam esse ignaviorem, ob idque piares feminas quam viros incidere in terrores illos pánicos el imaginosos, qui tam vehementer territant homines, ut desipiant, sibique lai vasci dœmones spectare videantur, quo multa? exagitat® sc suspendunt vel enecant. Et Galenus, lib. ll *Temperamentorum,* scribit mulieres viris pinguiores, eo quod sint vit® magis desidios/e; el, cum tarditas sit comes acedi®, hinc feminas tardas et cunctatrices videmus. Unde Plautus, in *Milite :*

> Mulier, *inquit,* nata est ex ipsa inora;
> Nam qnæxis alia, qua? mora est œque, mora
> Minor ca videtur, quae propter mulierem est.

Et illud :

> Dum moliuntur, dum comuntur, annus est.

Qu® ergo hanc desidiam superant strenuitate, viragines sunt.

3. Pars bona, mulìeh bona, in parte timentium vm.I Dium dabitur viro pro factis bonis. — « Pars d idem est quod sors, q. d. Sors bona est mulier

bona : quocirca Deus, qui quasi modimperator, cuilibet suam sortem pro suo beneplacito et hominum merito admetiri et elargiri solet, bonam mulierem dabit viro bono pro mercede bonorum operum ipsius, illa ergo probis dabitur «in parte, » id est tanquam pars el sors debita el propria timentium Deum. Hebraice enim *beth,* id est *in,* siepe sumitur pro *caph* similitudinis, vel potius mensure, id est *sicut,* tanquam, quasi mensura mercedis adaequata merito. Unde Gneca concise sic habent, *mulier bona porlio est bona, in parte timentium Dominum datur;* Tigurina, *uxor bona, bona est obventio, pro pnemio obtinget Dominum reverentibus* ; Syrus, *mulier bona dabitur viro, qui timet Dominum propter opera ejus bona.* Alludit ad *Prov.* xix, 14 : « Domus et diviliœ dantur a parentibus; a Domino autem proprie uxor prutiens. » Ubi nota *proprie, q. d.* Licet domus et jivitiæ a |)CO denlur; tamen hæc sæpe tiliis a parentibus hæredilate relinquuntur, et hæredi¡ario juro obveniunt; at vero uxor commoda, *proprium,* id est peculiare et eximium est Dei donum; licet enim talis a volente inire conjugium studiose et sollicite sil inquirenda ; non tamen tam humana sollicitudine, quam divina providentia a Deo ipso specialiter procuratur, ideoque ab eo precibus postulanda est. Id patet in Rebecca, Rachel, Sara, quas Deus proprie uxores procuravit Isaaco, Jacobo et Tobiæ. Deu» enim, licet sua providentia omnia curet, magis tamen curat ct procurat majora ct magis necessaria : talis autem est uxor prudens, commodis moribus, et viri ingenio congiucns; quia inde pendet quies, pax, sanctitas, salus el prædeslinatio viri, filiorum el totius familias. Simile est invocatione ad religionem, in qua hæc potius religio quam illa, huic homini congruit, et a Deo preparatur, si Deum vocantem consulere, audire ot sequi velit. Sensus ergo est, *q. d.* Qui a Deo vocatur ad matrimonium, in deligenda uxoro non tam sure aut parentum, sive phanlasiœ, sive induslriæ, debet inniti el fidero, quam Deo, ab coquo assidue flagitare, ut sibi commodam uxorem dirigat. Simili sensu, linguas custodia et directio tribuitur Deo potius quam homini, *Prov* cap. XVI, 1 : «Hominis, inquit,est animam preparare, et Domini gubernare linguam. » El sortium distributio, ibidem, vers. 33 : «Sortes, inquit, mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur.» Unde Palacios censet bonam uxorem signum esse pnedestinationis viri el filiorum, ac proinde eam dari a' Deo predestinati» ; cætora vero bona dari tam reprobis quam prædeslinatis.

üxnr- commo- cniiire Dei do- *num'*

Mitto wmi'ÌÒ- dux.

Aliter paulo Janscnius : « Mulier bona, inquit, est bona porlio, et bona sors, qu» dabitur viro in sorte el portione timentium Deum; quia in ea sorto quam Deus promisit, et dare solet timentibus se, etiam includitur uxor bona. »

Plura du hne gnome dicam in Salomonide, quod, Deo danlo, erit proximum opus, *Proverb.* cap. xvï, 14 ; inde enim eam mnlnatusestSiracides.

4. Divitis autem et pauperis coh bonum, in omni tempore vultus uxohum niLARis, — *q. d.* Quando hominis sive divitis, sive pauperis, « cor bonum, » id est tranquillum, serenum, jucundum, lætum est, ob uxorem scilicet bonam et strenuam, tunc pariter in omni tempore vultus illorum erit hilaris, serenus et Mus; quia hilaritas cordis in hilaritatem oris el vultus se exerit. Hæc sententia spe> tat ad vers. 2. Unde Syrus, transponens versum secundum in tertium, illum cum hoc quarto sie immediate conneclit, *mulier fortis oblectabit maritum suum, et annos vita tua in latitia complebit* (maritus), sive *dives sit, sive pauper, cor ejus bonum* est *semper, et facies hilaris ;* Tigurina, *uxor bona,* etc., *tam dùntis cor erga Dominum* (legit enim «sjk pro quo Noster et alii legunt, i» «arri id est in *omni tempore}, quam pauperis latifvcat, ut* ornai *tempore sint hilares.* Sensus est, *q. d.* Nec opes, nec honores, nec epulæ, nec quid aliud faciunt ma-, rittyn felicem, sicut nec pauperies, ignobilitas, fames, sitis,infelicem; sed Letitia, vel maestitia cordis et vultus, quam affert uxor bona vel mala; bona enim cor vultumque mariti serenat et exhilarat, mala vero confundit, coulrislat et contabescere facit. Sic *bonum* sumitur prolæto otjucundo, *Psalm,* cxxxti, I : « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum ! b Ex adverso, *Matth.* vi, ait Christus : « Sufficit diei malitia (id est raœstitia et afflictio) sua. »

Ven.4.

5. A TRIBUS TIMUIT COR MEUM, ET IN QUARTO FA- cies mea metuit .— Legit Interpres cum Complutensibus, ic.CrAw, id est metuit, pro quo Romana legunt, iiwAw»; unde vertunt: *Et inquarta facie mea supplicavi,* vel *deprecatus sum;* ut ostendat quantum malum,quamque hominem conturbans, ejusque cor et faciem immutans,sit mulier mala ; comparat el anteponit cam tribus valde noxiis, quæ mire hominem affligunt, ideoque abomnibus studiose vitantur. Sensus ergo est, q. d.Tria velul valde acerba timuit (græce rjUwiK, id est reveritum est) cor meum : at in quarto, id est quartum (est enim llebræum *beth* contactus), ita corde extimui, ut el facies mea expavesceret et expallesceret. Est hebraismus, qualis est apud Amos cap. i, vers. 3, 9 et 1l : « Super tribus sceleribus Damasci, et super quartum non convertam eum, » *q. d.* Tria scelera commiserunt Damasceni; sed quartum adeo enorme est, ut vindictam mihi extorqueat. Vide ibi dicta. Unde Tigurina vertit, *tria expavescit cor meum, quartumque facies mea exhorrescit ;* Syrus, a *tribus commotum est cor meum, et a quatuor* (id est a quarto; ponitur enim numerus cardinalis pro ordinali) *valde timui.* Porro quatuor hæc enumerat, dicens :

Ven.»

G et 7 Delaturam civitatis,et collectionem po- v«». » PULI, CALUMNIAM MENDACEM, SUPER MORTEM OSIMA '*?I , gravia, —*q. d.* Tría a quibus timuit cor meum, sunt *primum,* « delatura, » id est proditio, « vivilatis, » ut vertit Tigurina, *q.d.* Esse in civitate, qu»

Truoilt

<u.

host! proditur, cjusque expilationi, quassationi, credi et furiis exponi, grave est malum. Ita Lyranus. Palarius vero pro *delaturam* vertit, *adversati'nem,* qua loia civitas alicui fit adversa et contraria. Verum græce est &'&tò,id est calumniam, criminationem, qua scilicet civitas, id est cives plerique ex rumore sinistro criminantur aliquem, iliique aliquod crimen impingunt. Hoc enim grave est malum, tum quia per hoc reus infamiam publicam, reque ac odium civium omniuin incurrit; tum quia per hoc non ab uno, sed ab omnibus civibus sibi metuere et cavere debet, ne morti, exilio et carceri addicatur. Unde Syrus vertit, *oblocutioncm congregationis in multitudine populi;* in&Xii enim est calumnia, suspicio, invidia, obtrectatio, indignatio, ignominia, infamia, crimen, delatio: unde SiiSc).'.; est calumniator, delator, diabolus. Radix enim significat criminari, nolam infamire afferre, damnare, injujia afficere, suspectum reddere, et invisum accusare, infamare, calumniari, decipere, traduepre, obtrectare, crimen deferre. Hoc est quod ait Ecclesiastes, cap. vu, 8 : « Calumnia conturbat sapientem, et perdet robur cordis illius ; » ubi plura de re dicam.

Secundum est, *collectio populi,* græce ixxXr,o« óyjw, id est congregatio turbos, puta populi turbali et tumultuantis, id est seditio, ut vertit Tigurina, qua populus in aliquem resurgit, cumque deposcit ad necem; qualem passus fuit Ephesi S. Paulus, suscitatam a Demetrio et aurificibus Dianre, *Actor.* XIX.

Tertium est calumnia *mendax,* qua scilicet quis falso per accusatorem et testes accusatur, agiturque reus mortis, similisvc mali. Inter hrec tria est gradatio : primo enim malum est in civitate sinistra fama laborare, cl civibus esse suspectum ; *secundo,* pejus est, cum hrec fama et suspicio adeo crescit, ut contra eutn coeat populus, ejusque caput petat; *tertio,* pessimum est, cum ex coitione furentis populi instruitur processus juridicus, quo per calumniam fab.o?que testes juridice et certo damnetur ad mortem, uti factum est Susannæ, *Daniel, sin,* et Naboth, libro III *Reg.* cap. xxi. Quocirca ab eo liberari se instanter obsecrat Psaltes, Psal. cxviu : «Feci, inquit, judicium et justitiam, non tradas me calumniantibus me. Suscipe servum tuum in bonum, non calumniantur me superbi. » Huc facit symbolum Pythagorre : « Mustela e transverso offensa retrocede, id est homines delatores fuge ; » uam mustelam ore parere affirmant.

Porro, hœc tria dicit esse gravia super mortem, id est morte graviora et acerbiora, tum quia morte naturali gravior et acerbior est mors violenta, illata per judicem injuste, ob calumniam accusatorum testiumque falsorum ; tum quia magis diutiusque per mullos annos, et subinde per totam vitam cruciant, quam ipsa mors, qure in ictu duntaxat sentitur, ilbcoque transit, ac hominem omni dolore et cruciatu eximit. Undo illud: « Molior est mors quam vita amara. »

Nota : Hrec tria valde gravia et molesta sunt viris etiam probis; qui tamen valde patientes, et in virtute provecti perfectiquc sunt, facile ea superant, sicut et mortem ipsam superant : prresertim si pro Deo, justitia, sanctitate, castitate vel virtute alia ista patiantur, imo in istis exsultant et triumphant; sicut S. Paulus exsultat in suis persecutionibus, calumniis, seditionibus, carceribus, pingis et verberibus, Il *Cor.* xi. Quia solet Deus iis qui calumnias et injurias patienter tolerant, magnas immittere illuminationes, vires,animos et consolationes spiritales, ut propter eas in calumniis mire gaudeant, nolintque illis carere.

Narrat Climachus, gradu 4 *De Obedienlia,* Abbakirum in monasterio a fratribus quotidie asperis verbis et verberibus excipi solitum, atque omnia humiliter atque constanter tolerasse usque ad mortem , sibi persuadendo hrec sibi fieri non ex odio, sed probationis et virtutis augendre studio ; unde moriturus exsultans dixit : « Gratias ago Domino Jesu Christo et vobis, quia propter id quod me tentastis in salutem, ecce decem et septem annis permansi immunisa tentatione dremonis. » Ibidem narrat Macedonium diaconum, sine culpa, a suo Superiore probationis ergo, suo Ordine dejectum et pœnitentiæ mancipatum, sine tristitia omnia tolerasse, quasi non ipse, sed alius fuisset increpitus ; imo cum Ordini suo a Superiore restitutus esset, rogasse eumdem ut ad pristinam degradationem et ignominiam relegaretur, ac Superiorem conscium virtutis ejus id ei induisisse : qui deinde ipsi Climacho miranti ejus inter novitios humilitatem et pcenilenliam, causamque qurerenti confessus est, dixitque : « Nunquam sicut nunc evacuationem omnis prrelii, et luminis divini dulcedinem in mcipso perspexi. » Hinc S. Franciscos aiebat : « Perfecta Iretilia est, cum quis libenter amore Christi injurias et opprobria sustinet. » Talis enim cum S. Paulo dicit : « Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. » Et noster S. Ignatius, fundator Societatis Jesu, ob pietatis ministeria mille calumnias passus, ac sœpius in carcerem conjectus, gaudebat ct exsultabat in spiritu, dictitans hoc esse summum fidelium bonum ct gaudium in hac vita, atque hanc unicam et compendiariam ad culmen virtutis et perfectionis esse crucis viam. Hoc est quod ail S. Jacobus, cap. i : « Omne gaudium existimate, fratres, cum in varias tentationes incideritis. » Ubi plura hac de re dixi.

8 ct 9. Dolor cordis et luctus, mulier zelo- Vm. i
TYPA. In MULIERE ZELOTYPA FLAGELLUM LINGUA, OM- »•
NIBUS communicans. — *Quartum* est hoc malum pessimum, tria jam dicta longe superans, nimirum mulier zelotypa, quæ scilicet suspicatur maritum aliam mulierem præ se diligere sibique anteferre, idcoque ei diffidit. Unde Babanus legit, *mulier infidelis,* id est diffidens; græce ¿vrfoXcc

Zdoiy. -pn«xi,id est rivalis mulieris, œmulæ «mula, zelopii ma- (ypa jn zelotypam, qualis fuit Anna Phenennæ, feœioi.n l /,c0- B Sane Agar, *Gen.* xYi; Rachel Lúe, *Gen. xxx,* l ct 15. Olim enim Judæis licita erat polygamia, id est pluralitas uxorum; in qua facile oriebatur zelotypia, ut una suspicaretur, dolerctct quereretur se minus a marito diligi, aliamque sibi anteferri, melius vestiri, tractari, honorari, etc.; suspicax enim est sexus ille infirmior, minorisque animi et judicii. Atque ob hanc causam inter alias subiata est a Christo polygamia.

Sensus ergo est, *q. d.* Mulier zelotypa et rivalis suæ æmula, marito et familire non consolationem et gaudium quod sperabatur, sed cordis dolorem et luctum affert. Rationem subdit : « In muliere zelotypa flagellum linguæ, » *q. d.* Quia mulier zelotypa lingua sua assidue flagellat maritum suis querelis, suspiriis, indignationibus, expostulationibus, litibus, rixis, jurgiis, conviciis, maledictis. Porro, hoc «linguœflagellum» nonest domesticum tantum, id est privatum, secretum et inter domus parietes conclusum; sed « omnibus communicans, » quia zelotypa suam zelotypiam, indignationem, amaritudinem celare nequit, sed omnibus cognatis,amicis, vicinis, imo quibusvis obviis, eam communicat et exponit, conquerendo de marito, quod aliam plus amet, sibi infidus sit, se indigne tractet, etc. Unde Græcasic habent, *dolor cordis et luctus mulier zelotypa in mulierem zelotypam, etflagelIum linguæ communicans;* Tigurina, *dolor animi luetusque est mulier cernulans mulierem, et flagellum linguæ cum quibusvis communicans;* alii, *quæ omnibus communis est ;* Syrus, *et plaga linguæ omnia simul.* Aliter Palacius : *Omnibus communicans,* inquit, quia ex omni re occasionem conquerendi de marito, lamentandi et expostulandi accipit, imo quæritel capiat. Quocirca recte S. Chrysostomus, hom. 55 *in Genes. :* « Grave, inquit, malum est zelotypia, ct desinit in insipientiam. »

Ejm orifi0- Porro, zelotypia maxime laborant mulieres, enjus ratio et origo est, quod laborant piXo&ria, sui sint amanliores, sibique nimis placeant. Ita Philo apud Euscbiuin, lib. Vili *Præparat.* cap. iv : « Mulier, inquit, nimium seipsam amat, etc., et zelotypia maximo mordetur. » Et Plutarchus, lib. *De Tranquillitate,* inter proprias mulierum passiones ponit zelotypiam. Hinc et Poeta :

Incendit omnem femina zelus domum.

Eleaex marito filium susceperat; marito defuncto, alium duxit, ex quo pariter filium genuit. Hic secundus maritus una cum hoc filio suo priorem filium, puta privignum, quem illa de priore marito susceperat, clanculum interemerunt, ut soli mulieris essent hærcdos. Mulier, imo mater, id resciens, in zelum, imo furorem acta, tam maritum quam filium interemit. Rea viricidii ct filiicidii, ob casus implexi novitatem dolala fuit ad Avcopagitas. illi bine videntes reatum criminis, inde dolorem justum, qui ream ad talionem vindicta? impulerat, causa indecisa hanc protulere sententiam : « Rea et laesi post centum annos nostro tribunali sistantur. »

Audi aliud mirabile, sed memorabile et imitabile. Æsopus, mythologonim princeps, Enno filio suo hœc prœcepta vite dedit : « Fili, anti omnia Æ«pi time Deum. Regem honora. Inimicis tuis lembi- P”*?*l* lem teipsum præbe, ne te contemnant; amicis facilem ct communicabilem, quo longe benevolentiores libi sint. Semper uxori luæ bene adhaere, ne alterius viri periculum facere velit : leve enim mulierum est genus; ac adulatum, minus malum cogitat. Linguæ continens esto. Bene agentibus ne invide, sed congratulare; invidens enim teipsum magis offendes. Domesticorum tuorum satage, ut te non solum ul dominum timeant, sed etiam ut benefactorem venerentur. Ne pudeat discere semper meliora. Mulieri nunquam credas secreta: nam semper armatur, quomodo tibi dominelur. Salutato facile qui tibi occurrunt, sciens et catulo caudam panem comparare. Bonum esse ne pœniteat. Susurronem emitte domo tua. Nam quæ a te dicuntur ac fiunt, aljis communicabit. Fac quæ te non maestificent. Contingentibus ne tristare. Neque prava consulas unquam, neque mores malorum imiteris. » Ita Planudes in *Vita Æsopi.*

/0. Sicut boum jugum quod movetur («Ktadpm* , Vm. ifc id est motum, agitatum, concussum), ita et mulier nequam ; qui **TENET ILLAM, QUASI QUI APPREHENDIT** scorpionem. — Nequitiam mulieris reprresentat per duas similitudines : unam jugi agitati; alteram scorpionis. Prior huic loco apposita est : a jugo enim dictum est conjugium; conjuges enim sunt quasi duo boves jugales, qui in eodem jugo copulati currum trahunt, vel aratro terram sulcant. Sicut ergo jugum si agitetur, sive quia nimis est laxum, sive quia alter bos jugi impatiens illud concutit, ut excutiat; sive quia auriga vel quis alius illud agitat, iliique vim infert : Si, inquam, jugum agitetur, impedit boves, ul currum vel aratrum vix trahere queant ; quin et boves ipsos offendit et lædit : ita pariler mulier nequam suis litigiis et nequitia totum conjugium concutit, virumque et familiam offendit et lædit. Unde Tigurina : *Similis jugo boum laxitate inquieto est mala mulier ; qui cam sibi adsciscit, perinde facit ac qui apprehendit scorpionem.* Nam, ut explicat Palacius, ut jugo boum unus inquietus turbat alterum, quamvis quietissimum; ita in jugo matrimonii uxor zelotypa inquietissimum virum reddit, quamvis sil illo quietissimus ; etsicul qui tenet diu scorpionem, non evadet quin pungatur ab eo : ita qui uxorem tenet nequam,-maxime zelotypam, mortifere pungetur ab ea; solent enim hujusmodi viri aut uxorem occidere, aut in desperationem incidere, aul certe cura rei familiaris abjecta patriam etiam relinquere. Hic verum est vetus dictum : *Sero detrectat jugum, qui subiit.* Prius inquire iu mores uxoris antequam eam ducas: nam

ubi duxeris, jugum illius et mores tibi ferendi sunt, nec illos excutere poteris.

Srrrpio- Nola : Nequam mulier comparatur scorpioni ; **] *' *Prirnn ‘ ‹luia “* S0^US inlcr *>lí!CCla SCOrpio longo •cto ui. spiculo armnlnr, et brachia quinque bisulcis den- ›°p›- tata forcipibus habet, » ait Aristoteles, lib. IV *De* rn«a. *ijistor Animalium,* cap. v ii. Ita mulier nequam virulent® linguro spiculo armatur, brachiaque habet dentata, quibus maritum apprehendat, laces- Seentdi. gat, vexet. *Secundo,* scorpio pestilentissimus est cl exitialis; nam, ut ait Plinius lib. XI, cap. xxv : «Scorpio est pestis importuna veneni serpentium, nisi quod graviore supplicio lenta per triduum morte conficiunt. » Ita nequam mulier assiduo Terti», virum cruciat, et lenta cum tabe conficit. *Tertio,* scorpio cauda arcuato ictu dolose eum quem cornibus tenet, ferit; quia ei, ait Plinius, « semper cauda in ictu est, nulloque momento meditari cessat, ne quando desit occasioni. Ferit et obliquo ictu cl inflexo. » Ita nequam mulier, esto blandiatur, in cauda, id est in fine, aculeum dolose excrit, omnique occasioni, qua nocere possit, in- Qo*rt». tendit et invigilat. *Quarto,* venenum scorpionibus, ait Plinius, est « medio die, cum incanduere solis ardoribus; itemque cum sitiunt, inexplebiles potu. » Ita cl mulier nequam, cum vino ¡estuque incaluit, venena sua ejaculatur; eadem bibax est Ootnt». et mero inexplebilis. *Quinto,* scorpiones non nocent iis quibus non est sanguis, ait Plinius : ita mulier nequam non nocet viris mortificatis, in quibus non est cupiditas (hujus enim sedes et symbolum est sanguis) ; sed cis potius virtutis et victori® est materia. Rursum, mulier nequam ei rixosa, œquo ac diabolus, tabidis peccatoribus non insidiatur, sed bonis et probis, quibus est succus et sanguis virtutum; ita et maledicus eosdem impetit. Nam, ut in eurndem ait Martialis, in *Xenii» :*

Quid dentem dente juvabit
Rodere? carne opus est, si salur esse velis.

iwu. *Sexto :* « Quidam, ait Plinius, a scorpionibus foetum devorari arbitrantur; unum modo relinqui solerlissimum, et qui se ipsius matris clunibus imponendo, lutus et a cauda, et a morsu loco fiat. Hunc es«e reliquorum ultorem, qui postremo genitores superno conficiat. Paviuntur autein undeni. * Ita mulier nequam suas proles non raro sua molestia conficit, aut nequitia enecat ; unde •«ptixi. ct ab iis vicissim o medio tollitur. *Septimo,* morsus scorpii remedium est : « Ipsius cinis potus in vino, » ait Plinius ; ita mulieris nequam remedium est ipsius interitus, quo in cinerem convertetur. Dum enim cogitat maritus illa se brevi per mortem liberandum , solatur suos, quos ab illa patitur, dolores ct nrumnas. Potissimam vero scorpio cornibus stringens, sed cauda pungens, notat mulierum nequitiam et dolum, maxime quo nocent, dum amorem simulant. Unde Antonius in *Melissa*, lib. II, cap. xxxiv, ex Socrate, ait : « Cum tc amare atque appetere sc dicit mulier. ab ea magis tibi metuendum est, quam cum maledicit. » Hinc Euripides mulieres vocal a fucatum malum. » Undo idem in *Hippolyto :*

Odi mulieres, te vero pracipne;
Qu® cum mile egeris, blando loqueris.

EtP. Syrus in *Mimo :* « Aperte, ait, cum mola est mulier, tum demum est bona; » nam, ut ille ‹le eadem loquens, ait : *a* Nola res mala optima est. » Unde Josephus, lib. V *Antiq.* cap. xvii, scribit Sumsonem, cum suum rcnigma do Icono et ape, Philistœis a sua Dalila proditum cognovisset, ex- I clamasse : 9

Nihil est dolosius femina.

Et Poeta : ■

Sidera non tot habet coelum, nec flumina pisces
Quot scelerata gerit femina mente dolos.

Et alter : 1

At crudele genus, nec Aduni femina nomen.

Denique ex cancro nasci scorpium tradunt Phy- 0“*n sici. Audi Plinium, lib. IX, cap. xxxi : « Sole cancri signum transeunte, et ipsorum (cancrorum) I eum exanimati sunt, corpus transfigurari in scorpione» narratur in sicco. » Ovidius vero, nullum tempus designans, absolute idem asserit : |

Concava, *inquit,* lilloreo si demas brachia cancro,
Cæterea supponas terne, de parle sepulta
Scorpius exibit, caudaquo minabitur unca. 1

Ha mulier, qu® cancri more incedit retrorsum, semper adversa marito, illi renitene, obluclans, obtrectans, tandem vertitur in scorpium, certumquo marito parat virus ct exitium; sicut enim sensim increscit virus serpentum, sic et malitia mulierum. Unde, sicut serpentes tandem crescunt in dracones, omnibus animalibus formidabiles ct exitiales; sic et mulieres, crescentes in improbitate, tandem evadunt furi® infernales. i

Mystico, uxor nequam est propria voluntas, cui Myitta, dum animalis homo velut inai® conjugi foedera- *' tur, peccatorum et imperfectionum innumerabi- |P, lium onero premitur, agitatur et cruciatur assi- pri» « duo. Nam propria voluntas totam interiorem do- luuUU muni turbat, hominibus et Deo repugnat, et eam amplectentem quasi veneno contaminat. Hæc qu® primo aspectu libertatem sapit, et hominem videtur facere sui juris, si intimius inspicialur, magis 1 premit jugo importabili, quod, qui non vult perrire, dobot excutere. Optimo namque dixit S. Bernardus, tract. *De Diligendo Deo,* sub finem: «Tunc dixerim quemque sibi fecisse suam legem, quando communi et ælernm legi propriam prætulit voluntatem, perverse utique volens suum imitari Creatorem; ut, sicut ipse sibi lex suiquo juris est, ita is quoque seipsum regeret, ct legem sibi suam faceret voluntatem; grave utique et importabile jugum super omnes filios Adam ; heu ! inclinauu

et Incurvans cervices nostras, adeo ut vita nostra inferno appropinquaret. » Ilæc illo. Qui et addit de hoc jugo S. Job fuisse locutum, cum dixit : « Et factus sum mihimctipsi gravis. » III? enim selpsum gravat, qui jugum proprie voluntatis excutere et ablegaro non curat. Vide Cassianum, lib. IV *De Institut, renunt. cap.* vin, ubi docet impossibile esse mortificare voluptates et desideria concupiscentia*, nisi quis prius didicerit mortificare propriam voluntatem ; et cap. xxiv, docet propri un voluntatem crucifigendam, cnicique Christi affigendam esso.

Ven.H. 11. Mil ieu ebriosa, ira magna; et contumelia, ET TURPITUDO ILLIUS NON TEGETUR, — </. *d.* Mulier ebriosa iracunda est ct contumeliosa ; cum cnim incaluit mero, rixatur et plaustra conviciorum in maritum cæterosque domesticos evomit; quare eadem marito magnam affert iram et contumeliam. Irascitur enim maritus ob ejus ebrietatem moresque ebriosos, qui ei sunt probro et dedecori. Licet enim ipsa subinde suam turpitudinem, puta ebrietatem moresque ebriosos, tegere ‹t celaro velit; tamen ipsi seipsos ipsamque produnt, juxta illud : « Vinum, nummi et amor dissimulari non possunt.» Unde Greca habent: *Et tuipdudinem suam non teget, q. d.* Ipsa suam ebrietatem, indique garrulitatem, petulantiam, inverecundiam et libidinem verbis gestibusque patefaciet. Et Tigurina : *Noxa magna est mulier ebria et indomita* (Græca enim nonnulla addunt xxì JtuCà;), *ut qua non celet suam turpitudinem.* Viri enim, cum fortius habeant cerebrum, majorique polleant ratione ct judicio, suam ebrietatem, animique secreta celare possunt. Unde in his non adeo probrosa est ebrietas; at mulieres, cum debili sint Cerebro, ratione cl judicio, id facere nequeunt : unde ebrias produnt internam concupiscentiam et vitia; quocirca in illis dedecorosa est ebrietas, præsertim quia ebrietas laxat frena pudori , qui custos est pudicîliœ, indequo fiunt impudentes et impudica:. Syrus, */'uror magnus mulier ebriosa* (hœc enim quasi furia furibunda in omnes bacchatur ct furit) *ct insana, quia ipsa ignominiam suam non celabit.*

Nola : Complntensia, Tigurina et alii addunt xil ft/Ci;, quod Complntensia vertunt, *mente aliena* (unde Gallicum nicer el rt'ieríc); Romana, vaga; Tigurina, *indomita;* alii, *inconstans.* Nam piuCxagAt ¡w 0-ju l íx í vocatur inconstantia concupiscentia*, *Sap.* iv; j.yCu enim csl circumverto, circumvolvo, irrito : jijAvi'jw est circumeo, vagor, llucluo, uti fati. jjulier ebria.

MMur Vinn” Liuui’ Porro, monel hoc Siracides, eo quod mulieres malal bibaces el viuosœ sunt ; exemplo sil Cleo iUa mulier adeo bibax, ut nullus eam vincere aut lentaverit, aut potuerit, ul indicat illud epigramma Phalæci apud Alhenæum, lib. X, cap. xii, in fine :

Aumiim vcMcm el croceam snceinch Lyæo
hia dedit patri numera magna Ciro.
Symposii» quoniam prxsUbal; quam bibere æque
Nullus UiUavil vincere, vel potuiL

Ut non sine causa D. Paulas, I *Tim.* xxn, mulieres sobrias esse præceperit; et *Tit.* cap. il, ne anus multo vino serviant. Quem locum interpretans D. Chrysostomus : « Id»m, ait, mulierum ct senectutis vitium est; nam quod aetate frigescant, magno potationis inserviunt studio. Quocirca eas hinc maxime admonet, ul omnibus ex partibus ebrietatis vilium amputent, eas ab hoc morbo remotissimas esse cupiens, atque irrisionem, qu® hinc exsurgit, effugere; sciens scilicet eas huic vitio esse addict is. » Huc spectat, quod in festo Bacchi femini polius quam vir populo liba suppeditabat; quoni iin feminarum greges, quas M®nadas vocabant, Bacchum ipsum sequebantur, voluti vinosioris quam viri, et anus præsertini. Ex quo Ovidius, lib. Ill *Pastor.,* ait :

Femini car prsestel, non est rationis operta;
Femineos tbyiso condiat ille choros.
Cur anas haec faciat, quiris? vinosior ztas
Hic erat, et gravide munera vitis amans.

Juvenalis autem, *Satyr.* 6, de muliebri vini bibacilatc ita scribit :

Tanquun alta in dolia longos
Decident serpens, bibit el voonL

Nam et Plinius, lib. X, cap. 1 ix ii, et iterum, lib. s«p«i» XXII, cap. nui, tradit serpentes precipue vinum appetere, tanquam scilicet illud invideant serpentes mulieribus, earum hostes perpetui a Deo optimo maximo, Gen. cap. in, destinati, ne scilicet in ea re ab illis vincantur; ita Tiraquellus, lege 9 *Connub.,* num. 203.

Quocirca S. Chrysostomus, hom. 71 ad *Popula* graviter pronuntiavit nihil esse turpius ebriosa muliere. Et *in Acta Apostolorum,* hoinil.28: « Nihil , ait, foedius muliere ebria ; obscuratur ei visus, turbatur serenitas et puritas oculorum, quasi nube quadam radiis solaribus succedente, opus illiberale ct servile, et omni ignobilitate plenum. Quam insuavis est mulier vinum spirans, » etc. Et paulo post: « Da formosam puellam, turbulentam, loquacem, conviciatricem, ebriam et sumptuosam , nonno quavis re fœda ac turpi deformior est? » El S. Hieronymus, aut quisquís est auctor in *Regula sanctimonialium ad Euslwhium,* cap. xxiv i, asserit sacrilegium esse ebrietatem in femina. Denique Clemens Alexandrinus, lib. II !'‹&-*dug.* cap. ii, citans hunc Siracidis locum, ex eo Ostendit ebrietatem in femina admodum esso turpem. Hac de causa veteres mulieribus vinum interdicebant. Exstat Romuli lex : a Si vinum biberit (uxor) domi, uti adulteram puniunto. » Ex ebrietate enim facilis in adulterium est prolapsus. Plinius, lib. XIV, cap. xiii, scribit Meceunii uxorem, quod vinum bibisset, interfectam a marito, cumque c.edis a Romulo absolutum. Idem testatur \alerius Maximus, lib. M, cap. m, ubi .Vc-*cennium* vocat Metellum. Eadem de causa Fatuam, Fauni regis Latii uxorem, a marito virgis

cæsam usque ad mortem narrat Arnobius, lib. V *Contra Gentes.* Vide Tiraquellum supra, num. 206 et seq. Denique S. fhrysostomus, vel potius Auctor *Imperfecti in Matth.* cap. i : « Omnis, ait, mulier qure vinolenta et comessatrix est, eadem quoque meretrix est. » Et S. Ambrosius, libro De *Elia et Jejunio,* cap. xviii : a Vinum, ait, nobis tantarum animarum damna intulit. Etenim si vinum et mulieres discedere a Deo faciunt, quod vel ebrietas, vel libido prævaricationis illecebræ sint; si singula ac separata hroc faciunt, quid facient unita? unde non immerito ait Sapiens : Mulier ebriosa, ira magna; turpitudinem suam non celabit. »

Ver». Iî. **12. FORNICATIO MULIERIS IN EXTOLLENTIA OCULORUM** (cernitur), et in palpebris illius agnoscitur, — <7. d. Impudicitia cordis mulieris fornicarine se prodit oculis, palpebris et vultu, si eos attollat, iisque inverecunde circumspiciat et vagetur, tum quia elati oculi signum sunt elati, ideoque impudici cordis : superbia enim est mater impudicitiae, sicut humilitas pudicitiæ ; tum quia vagi oculi significant vagos amores et concupiscentias mentis; tum quia nutus nictusque oculorum nuntii sunt luxuriae internae, juxta illud S. Augustini : « Impudicus oculus impudici cordis est nuntius. » Unde Tigurina, *impudicitia mulieris elucet in elatis ipsius oculis, et e palpebris suis* (nutantibus et nictantibus, quibus viris, quos amant, annuunt, et quasi lynces ad se alliciunt) *cognoscitur;* Syrus, *fornicatio mulieris in extollentia oculorum ejus, et ex superciliis suis dignoscitur;* id est, inquit Palacius : Fornicaria mulier indicatur per oculos impudice elatos, et palpebras sublatas. Nam honesta mulier oculos gerit demissos et verecundos, qui non facile vagantur. Nam quae fixit suum amorem in viro suo, fixit etiam oculos, ne videat alienos: quæ vero a viro submovit amorem, per oculos alienum qurerit. Siracidem secutus R. Alziba in *Pirke Avoth,* id est in *Sententiis Patrum :* « Risus, inquit, et jactatio capitis hominem assuefaciunt adulterio. »

tedi quiVn. qualu rà ri-

Porro, quomodo ex physiognomia oculorum cognosci possint affectus animae, qureve in oculis sint signa physiognomica superbiae, irae, inverecundiré, luxuriae, etc., docet Aristoteles in *Physiognom.* cap. x : « Iracundi, inquit, rubescunt oculis; quibus autem oculi valde nigri, timidi : niger enim color valde videtur timiditatem significare; quibus autem vino coloro sunt similes, stolidi sunt; referuntur ad capras, quibus ignei sunt; inverecundi, referuntur ad canos; qui autem oculos habent discoloratos et turbatos, timidi ; qnicumque oculos lucentes habent, luxuriosi, referuntur ad gallos et corvos. » Et cap. v : « Inverecundi, ait, signa sunt oculus apertus et splendidus, palpebre sanguinem et crassae; humeri sursum elevati; figura non rectus, sed parum pronus ; in molibus præceps, ruber corpore ; color sanguineus, facies rotunda, pectus sursum contracium. » Et cap. vi : a Luxuriosus est, qui est albi coloris ct hirsutus; rectis capillis et crassis, et nigris : tempora hirsuta; oculus pinguis et lascivus. »

Pro *in extollentia oculorum,* græce est *b pi-na*ptajwic, id est in sublimatibus, summitatibus, volatibus, jactibus oculorum; purtwpc; enim est sublimis, elatus, tumidus, suspensus, erectus animo , id est nondum fixo ; sed ex eventu consulturus, pensilis : est volito, sublimis efferor, me effero, jacto, sum suspensus.

Audi S. Rasilium in illud *Isaia:* in, <6 : « Elevatae sunt filire Sion, ct ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ibant et plaudebant. Quæ in animo constituit captare multos, ac venari laqueo suæ elegantis fornite, collo incedit in sublime porrecto; et in nutibus item oculorum probalio redditur mulieris fornicari® et procacis, ad opera ipsa anhelantis fascino ac noxio aspectu. Ipso enim intuitu, obscenam demonstrat animæ impuritatem. Dum enim suaviter et blandis arridet ocellis, prolicit ad explendam libidinem : jactu enim oculorum, sagittam plane exitialem emittit, cujusmodi tandem oblinet rumor de basilisci natura, quem dicunt solo aspectu corrumpere suos spectatores. »

13. In filia non avertente se, firma custodiam : Ver*, **u NE INVENTA OCCASIONE UTATUR SE, — id CSt, UtCom-**plutensia, *abutatur se;* sic enim subinde uti sumitur pro abuti, et *usus* pro abusu, quasi simplex pro composito, per catachresin. Sensus est, *g. d.* Si habes filiam non se avertentem ab intuitu et conversatione juvenum, sed omnes libere intuentem, omnia petulanter circumspectantem, omnia inverecunde lustrantem; observa ct custodi eam; ne data occasion^ utatur se, id est abutatur sua libertate, lascivia, incontinentia, seque permittat dedatque suæ libidini. Perperam, pro *non avertente,* id est non verecunda (sic enim sæpc accipitur JiaTpi-xcjAxi), Complutensia legunt, *avertente;* Graeca Complutensia legunt, **ὸJtxrf**, id est *invertibili,* quæ a sua curiositate, libertate, lascivia compesci et averti nequit. In aliquot libris est áítxTíízrtüí, ut conjungatur cum *g. d.* Sine intermissione, nunquam avertens oculos, firma custodiam super tiliam. Tigurina, *filia: inverecunda custodiam adhibe, ne, nacta licentiam, se permittat suæ libidini;* Syrus , *super inverecunda multiplica custodes; guia non est illi guies, nisi furtive egerit, a* Non avertente » ergo, id est inverecunda, S. Augustinus in *Speculo* legit, non *advertente,* id est quæ sibi non attendit, quæ non advertit sure pudicitiæ pericula, qure incustodita est oculis, lingua, auribusquales sunt inverecundo!. Nam solet femina, viro conspecto, se a fenestra vel janua subtrahere ; si non subtrahit nec avertit, impudens est : ac ideo custodienda diligentius est, ne fornicandi occasionem inveniat. Ut enim natura leporibus et cervis timorem dedit, quo sure vite per fugam prospiciant; ita dedit feminis fugam et pudorem, quo suæ consulant integritati.

quæ manifesto periculo objecta est, si pudoris custodia destituatur. Ita Palacius.

Ter». 14. **14. An OMNI IRREVERENTIA OCULORUM EJUS CAVE, ET NE MIRERIS SI TE NEGLEXERIT, — </. (Ì. Cohibe Ct** refrena inverecundos flliæ tum aspectus, ct, si in iis inverecunda sit, non mireris si tua monita, correptionem et disciplinam contemnat. Aut, ut Palacius, g. d. Quamcumque impudentiam in filia tua repereris, adhibe illi custodiam ; nec mireris, si correctiones tuas neglexerit : id tua in eam indulgentiore educatione promerente, et ejus exæstuante libidine ad id impellente. Ut enim sitiens, etiam turbidam, bibit aquam ; ita illa quemlibet amabit, etiam vilem. Unde Tigurina vertit, *oculum impudentem asserva, aut, ne mireris si in te deliquerit;* Syrus, *inverecundam oculis sectare, et ne cuncteris, ne forte mentiatur tibi.* Levitas enim et fragilitas feminæ est tanta, ut in scelus facile ruat.

.Mulier Unde mulier Latinis a mollitie dicitur, quasi *mol-*

mòu.rr a'l Varr0 » cl cx 00 Lactantius et S. Augustinus, serra. 243 *De Temp.,* cum vir a vi et *virtute* dicatur. Hebraice vero feminm vocantur a*t?3 *nascim,* quod fragiles sint et ad omnia vitia proclives, ait R. David in radice ©3N *anasch,* id est debilis fuit, infirmatus est : inde enim homo vocatur Ü12X *enosch,* id est infirmus, caducus et morti destinatus. Unde (enigma Hebraicum : *Vidi quinque viros equitantes, cecidit unus, et cateri omnes facti sunt feminee; anascim* enim quinque litterarum significat viros, tolle primam *aleph,* remanebit *nascim,* id est feminæ. Quocirca Plato, qui Græcis est Moses Atticus, dubitare videtur an mulieres in genere rationalium, an irrationalium ct brutorum sint reponendæ, ait Tiraquellus, lib. 1 *Connub.* num. 69. Unde et Poeta :

Ut corpus, teneris sic mens inOrma puellis.

Mnikr Ratio hujus monili est, quia mulieres, præsertim filiæ inverecundae et procaces, sunt salaces, et in venerem proclives, uti subdit Siracides. Unde Propertius, lib. HI :

Hic genus infidam nuptarum, hic nulla puella est,
Nec fida Evadne, nec pia Penelope.

Et Ovidius, lib. I *Eleg. :*

Casta est, quam nemo rogavit.

Et Martialis, lib. IV *ad Sophronium :*

Casta igitur nulla est l caslx sunt mille : quid ergo
Casia facit? non dat, non tamen illa negat.

Æschines omnes feminas Ionicas ausus est appellare « adulteras.' » In quam sententiam refert Uiodorus, lib. II, et ante illum Herodotus, lib. II, quod, cum Phoron, Sesostris filius, rex .Egyptiorum, oculis captus fuisset, ideoque ad deorum auxilium confugiens, peractis multis variisque sacris, ei responsum fuisset ut placato deo qui in Heliopoli coleretur, faciem mulieris inspiceret, quæ k ullum nisi proprium virum novisset ; ab uxore propria incipiens, mullas expertusest, nullam tamen reperii incorruptam, præter hortulani cujusdam, quam restituto visu uxorem cepit, reliquas omnes vivas combussit. Josephus, *Belli Judaici* lib. H, cap. vu, scribit Esseos (alii vocant Essenos), Judaeorum philosophos, uxores non ducere : non quia matrimonia contemnunt, sed quoniam cavendam esse putant feminarum intemperantiam ; nullam earum uni viro fidem servare credentes. Quanquam et ipse aliam ejus rei rationem reddit, lib. XVIII *Antiq. Judaicarum* cap. n. Hippocrates in quadam ad Dionysium epistola scribit feminam semper egere oculo alterius, sese in continentia et pudicitia continentis. Suaple namque natura libidines venerea» insitas habere, quas nisi quis in dies comprimat, tanqnam arbores in materiæ inultæ effusionem exuberant.

Quocirca Plularchus in /Vcecep/is *connubiahbus:* « Lucerna, ait, sublata, omnis mulier eadem est, » *q. d.* Omnis est impudica, modo detur facultas peccandi absque arbitris. Hiuc et inter omnia animantia, sola mulier et equa post conceptum venerem appetunt et patiuntur, ut scribit Aristoteles, lib. VII *Distor. Animal,* cap. iv, et Lactantius, lib. *De Vero cultu,* cap. xxiii, ubi ct duas hujus rei rationes morales affert. Clare S. Chrysostomus : « Propria, inquit, mulieris passio est luxuria. » Vide eumdem, homil. 40 *in Matth.,* ubi explicans illud : *Publicani et meretrices precedent vos* in *regno Dei :* « Ex persona, inquit, omnium mulierum peccantium meretrices ponuntur; quoniam, quamvis sint inulta peccata in mulieribus, tamen in illis præcipue fornicatio abundat. » Cujus rei 0b rationem tradit, quia videlicet hoc vilium facile ex otio nascitur. Nam qui soUicitudmibus habet animum occupatum, non facile fornicationi operam dat, quia definitio amoris hæc est : « Animi cura vacantis passio. » Unde Diogenes Sinopæus, apud Laertium, ait amorem vacantium, id est otiosorum, esse occupationem. Et Poeta :

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.
Quaeritur .Egistus quare sit factus adulter?
In promptu causa est, desidiosus erat.

Alias rationes dant Hippocrates, Galenus et me- Et haidici, scilicet quod feminæ abundent humore, quod debili sint ratione, quod vag;e sint, leves, voluptatum avidæ, quod affectibus agantur, quod sexu sint imperfectæ, ideoque virum appetant, sicut materia appetii formam, ut perficiatur, etc. Unde Eleazarus apud Aristæam, hb. LXX11 *De Interpret.:** Est, inquit, mulierum genus suorum affectuum sequax, atque in lapsum proclive, propter impudentiam et ejus naturam imbecillem. » Denique Salomon, *Prov. xxx,* inter quatuor insaturabilia os vulva} annumerat; et Siracides, cap. XXXVIII ; « Omnem, inquit, masculum excipiet 'mulier. » Plura vide apud Tiraquellum, leg. 9 *Connub.* num. 79 et seq.

Hinc disce amantes el amasias esse impuden- Amor U-

iHimpn- a 'io- go,!

tes : amor enim pellit pudorem. Exstat dc hac rc ins'8n's npologus Æsopi : « Jupiter, inquit, formalis hominibus, omnes illis affectus indidit, solum indere pudorem oblitus est. Quapropter non habens undenam ipsum introduceret, per turbam ingredi cum jussit. Hic Vero primum contradicebat, quod indigna ferret. Vehementius Vero eo instante, ait : Sed ego sane his ingredior pactis, si amor non ingrediatur. Si ingrediatur, ipse exibo quam primum. Ex hoc sane evenit, omnia scorta inverecunda esse. AtTabulatio : Fabula significat captos amore inverecundos esse. »

Vtn.il' **15.** Sicut viator sitiens ad fontem os Aperiet, ET AB OMNI AQUA PROXIMA BIBET, ET CONTRA OMNEM PALUM SEDEBIT, ET CONTRA OMNEM SAGITTAM APERIET PHARETRAM DONEC DEFICIAT. — Tribus sillllilitudinibus honeste et verecunde repræsentat salaciam filiæ inverecundo et impudica, camquc per tres quasi periphrases obscuro circumscribit, q. *d.* Sicut viator sitiens anhelat ad fontem, et ex prima aqua, quam invenit, esto turbida et coenosa, sitim restinguit : sic et filia inverecunda sitim libidinis ex obvio quoquo, licot vili cl foedo, restinguet. Eadem prostituet se ad omnem palum et angulum, ut amasios alliciat, cosque avide excipiet, sicut pharetra excipit sagittas; donec deficiat et omnino delassetur, juxta illud *Ezech.* xvi : « Divisisti pedes tuos omni transeunti, et multiplicasti omnes fornicationes tuas. » Unde Tigurina vertit, *tanquam viator sitiens reperto fonte os aperiet, et bibet de proxima quavis aqua : ad omnem palum desidebit, et obviam cuivis telo pharetram (donec deficiat) aperiet;* Syrus, *sicut sitiens qui ingreditur ex via, et os ejus apertum est ad aqua» frigidas, et ex omni aqua bibit, et super quocumque ligno discumbit, et coram omni sagitta aperta est pharetra ejus : ita et mulier adultera, cujus vulva unicuique aperta est ;* Arabicus, *veluti qui siti ardet de via adveniens, et exoptat potum frigidum : bibet namque de omni, et aim gustu, cl labia illius adaperta sunt ad receptionem omnis damni : sic mulier meretrix commutat gremium suum omni a se exigenti.* Sio et Lyranus, Palacius, Jansenius et alii. Paulo ante de hac rc plura dixi : plura non addam in materia adeo spurca, ne castas aures offendam.

Hinc concorsesi philosophorum et medicorum sententia, feminas viris esse pctulantiorcs et salaciores, idque turn propter levitatem naturæ, tum propter copiam humoris, tum propter carnium mollitiem, tum propter curiositatem qua se poliunt ct ornant ut videantur cl videant, tum propter gulosilatcm, otium cl inertiam, quæ luxuriæ fomenta sunt. Ita docet Aristoteles, lib. II De *Part. Animal,* cap. 11; Galenus, lib. XI De Utili/. *part.;* Albertus Magnus, hb. Vili Dc *Animal.* cap. i. Hinc Salomon, 1'rov. cap. xxx, 1G, ait insatiabile esse os vulvæ.

Ve», w. m lois

io. Gratia mulieris sedul.e delectabit virum suum, et ossa iLui.s IMPINGUABIT. — Ha Romana ct C« Kiipluten^ia. Verum Juusemus et alii quædam addunt, sicqiie legunt : *FJ ossa illius impinguabit disciplina illius.* Sic cl dispungunt Græca Homæ correcta, et Tigurina, dum vertit : *Comitas uxo-* rfs *delectat virum suum, et ossa ipsius pinguefacit ejusdem peritia,* vel scientia, vel disciplina : hæc enim omnia significat Græcuni Græca enim non habent tò *sedula.* Unde /áf.;, id est ¡/ra*tía,* significat gratini ejus comitatem morumquo suavitatem. Verum quia Noster legit tq *sedute,* hinc « gratia n non solum comitatem, sed et sedulitatem diligentiamque significat : gratia enim mulieris sedulæ, est grata ejus sedulitas et strenuitas in laborando et gubernando familiam, ut marito, filiis, ancillis, famulis de rebus omnibus ad victum cl vestitum necessariis provideat. Hæc enim delectat virum, idcoquo ossa illius impinguat, id est medullis irrigat, cumque fortem, alacrem validumquo efficit; lætitia enim mentis redundat in corpus, illudqiie vegetum, vividum validumquo efficit. Nam ossa sunt quasi fulcra et cohunnæ nostri corporis et microcosmi. Ossium autem sanitas medullæ pinguedine irrigatur, fovetur et impinguatur, caque deficiente arescunt; unde sequitur labes et corruptio hominis. Sic Prov. ni, 8, dicitur : « Time Deum, et recede a malo : sanitas quippe erit umbilico luo, ct irrigatio ossium tuorum,» 7. d. Totum corpus tuum, cujus partes præcipuœ sunt umbilicus et ossa, sanum erit cl vegetum : sana enim mens sanum efficit corpus.

Vis rationem a priori? accipe. Gratiæ sunt deliciæ, laquei, sagittæ et faces, quibus intimo delicianlur, feriuntur, pascuntur, vulnerantur et incenduntur corda ct animi. Unde Homerus illas inter vincula numeravit, quibus pulchritudo animas illigat. Illæ enim sunt dulcissimi escarum laquei, qui tam suaviter devinciunt, ut etiam a vinctis diligantur et expetantur, ut summe cupiant iis arctius ligari. Hinc gratiæ dicuntur ridere hilares, omniaque exhilarare. Porro, gratia maxime se exerit in oculis et ore, sive sermono ct cantu, qui mire audientes devincit, passionesque animi ciet cl componit. Hinc veteres Mercurium eloquenliæ deum, gratiarum ducem asseruerunt. Gratia ex ore prodiens est polentior, virilior et divinior : prodiens vero ex oculis, lascivior et effeminatior. Prodiens ex ore, est spiritalior; ex oculis, materiata magis. Percipitur gratia visu et aud tu, qui sunt principes ministri rationis; per alios sensus solum adumbrate, et ex eventu; intrinsecus autem per rationem exactissime dignoscitur. In femiua refulget magis gratia materiata, corporea <l externa : in viro virilis, spiritalior et interna. Præstanlissima est gratia oniniœ, quæ oculos Dei cl Angelorum pascit ct oblectat, œqtic ac hominum, dum per gratiosos actus externos loquendi, agendi, incedendi, etc., emicat et eifulgurat. Quare dum mulier gratiosa eos ostentat, Dei ct hominum gratiam sibi conciliat, ac praesertim maritum exb*

Inrat, pascit, impinguat, vivificat. Gratia enim est benevolenti® illex, amoris lynx, voluntatum arbitra, animorum imperatrix, cordium dulcis fur, nexilis nurcaque mentium catena, dissidentium magnes, consentientium adamas : denique vera sanclaque cadi venus, omnigena* venustatis parens, est Dei gratia, virtus et sanctitas. Transit Slracides a midiere nequam ad probam et sanctam, ut per nnlithesln illius nequitiam, hujus bonitatem demonstret. Contraria enim juxta se posita magis elucescunt.

Tropologice Rabanus : « Gratia, inquit, bon® devotionis et obedient!®, quam habet quælibct sancta anima, vel generaliter tota electorum Ecclesia, jucundat boni doctoris animum , vel potius Christi Domini nostri, qui verus sponsus est Ecclesias ; cui qui devota humilitate obedit, pr®cepta ipsius custodiendo, pinguedinem charitatis ejus in medulla cordis se habere ostendit. Unde etiam amorem ejus ipse impetrabit, sicut ipsa Veritas in Evangelio ait : Qui amat mandata mea et servat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. » Deinde subdit : « Sed quia nemo prius eum diligit, quam ejus gratia ad sui amorem illum provocaverit, sequens sententia declarat : Disciplina illius datum Dei est. Omne quippe bonum Ecclesi®, donum est Dei : quia omne datum optimum, ct omne donum perfectum, desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, Voluntarie enim genuit nos verbo veril dis, ut simus initium aliquod creatur® ejus, » *Jacob,* i.

V««. i7. 17. Disciplixa illiis, datum Dei est. — Ita dispungunt ct combinant Biblia Romana ct Complutensia, g. *d.* Uxor disciplinata et sapiens, ideoque sedula, ingens est donum Dei. Etiam amala est donum Dei, ait Menander, sed irati. » Sensus est, *q. d.* Maritus non su® industri®, nec suis meritis, sed Dei grati® et dono adseribat, si ei obtigerit uxor prudens et sedula.

Vrr«.is. ,8* Mulier sexsata et tacita, kon est immutatio erudite ANIMÆ, — *q. d.* Mulier mento sensata ct prudens, indequo ore taciturna cl pauciloqua, tanti est piatii, ut non sit « immutatio, » id est commutatio vel permutatio, gr®cc ivràUsepix, hoc est pretium quo appendas eruditam, gneco mxxiirjujvr.v, id est disciplinatam, compositam et sapientem ejus animam, *q. d.* Nullo pretio permutari, nulla rc (estimar! potest, quia omne pretium, omnem aestimationem superat. Ita Tigurina : tuor, *inquit, taciturna et cordata donum Dei est, nec est quo pretio permutes eruditam animam :* hæc enim docet mentem sapere, linguam tacere; sicut ex adverso inerudita, id est imprudens, anima facit mentem desipere, indeque linguam garrire ct ineptire. Syrus, *donum Dei mulier bona, et non est pretium sobrietati.* Pro *sensata* græce est »Cvw;, id est ben® mentis, hoc est prudens; item benevola, studiosa, bene cupiens, bene con«nlens : 5«« cnim est benevolentia, favor, amicitia. Multa in laudem cordatarum mulierum congessit S. Chrysostomus, horn. *Dc Decollat. S. Joannis,* et S. Hieronymus, *Psalm.* XLiv, *ad Principiara,* et Proœmio *in Sophoniam;* et lib. I *Contra Jovin.* Scripsit ct Plutarchus librum, cui titulus : *Mulierum virtutes;* ac eo antiquior Hesiodus, lib. eodem argumento, in quo mulieres heroides celebrat. Scripsit et Hispanus quidam insigne opus hoc titulo : *Honor Dominarum;* ac Christina Pisana, mulier egregie docta, elegantem feminarum apologiam dicam, an encomium? contexuit. Gulfridus uhancerus Anglus, duos scripsit libros : priorem indigitat : *Laudes bonarum mulierum* ; posteriorem : *Feminarum encomium.* Novissime Joannes Textor tractatum edidit *de Claris mulieribus.* Vide et Cælium Rhodiginnm, lib. XIII, cap. xxxiu, et lib. XIV, cap. i, ac Tiraquellum, leg. H *Connub.* num. 30, ubi feminarum sapientum, qu® viros doctrina ®quarnnt vel superarunt, ingentem catalogum ordine alphabetico pertexit.

<9. Gratia super gratiam, mulier samcta et pu- Vm*. i», dorata. — Pro *sancta* græce est «vttr, id est fidelis, qu® scilicet fidem Deo ®que ac marito servat, Id est casta et proba. Sic Apostolus fideles vocat *¿anctos;* quia fides charitate formata, qualis erat primorum fidelium, efficit sanctos, uti dixi initio epist. i *ad Cor.* Tigurina, *gratia alia super altam est* tuor *pudens* (alii, pudica, pudor enim est comes et velum pudiciti®) *et fidelis.*

« Gratia,» id est res gratissima et accepthsima, Gnti* summum donum et beneficium. Hinc *secundo,* $>udru- a gratia, a id est felicitas, *q. d.* Ille felix et beatus fUx* est in hac vita, cui obtigit mulier sancta. *Tertio,* « gratia, » id est pulchritudo, decor, ornamentum, et quasi monile aureum gemmeumque viro, est mulier pudorata. *Quarto, a* gratia, » quia omni Dei gratia, virtute ct sanctitate cumulatur vir per uxorem sanctam. Ratio a priori est h®c. Gratia est decor, venustas et lepor, ac quasi spiritus ct vita pulchritudinis. Gratia ergo perinue ut pul- orni» ehritudo competit Deo per originem et causam, menti per formam, anim® per rationem, natur® per semina, materiei per umbras ct participationem; adeo ut gratia et pulchritudo sint tanquam radii et splendores divini Sobs, in rebus variis vatio modo effulgentes. Undo dictitabat Plato : a Quicumque gratiosum et pulchrum aliquid admiratur ct diligit, non id, sed Deum in eo fulgentem colit; » uti S. Antonius, S. Augustinus et similes in pulchritudine creaturarum ct mundi, intuiti ct admirati sunt pulchritudinem Dei creatoris. Poet® ct philosophi dixerunt gratias esse Grati* ancillas et pedissequas Veneris. Alii censuerunl quidt gratiam esse quid divini, quod occulta cceli virtute in uno magis fulget quam in alio ; gratia enim solis viventibus, imo soli homini competit. Verius alii gratiam sio definiunt : « Gratia est

externus quidam rationis fulgor, congruensque dexteritas in obeundis munerum functionibus, ex recta animi ct corporis constitutione consurgens, perfectamque pulchritudinem insequens,» gratia enim in gestibus, motibus, incessu, actionibus , sermonibus refulget.

Porro, tò *gratia super gratiam, primo* idem est ac si dicat : Duplex, imo multiplex, est gratia, *q. d* Simplex gratia, species et decor, est mulier pulchra et modesta. At duplex, imo multiplex est gratia et decor, mulier quœ pudicitiæ sanctitatem sanctosque mores adjungit. Alludit ad *Prov.* xviii, 22 : « Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum; » Septuaginta, *invenit* id est *gratias ei Charites.* Quam vocem illustrans noster Salazar : Plutarchus, inquit, docet illas felices esse feminarum nuptias, a quibus Charites non exsulant : sane illius mens hœc est, totam nuptiarum felicitatem in conjuguai mutua gratia et amore sitam esse, qui per Charites adumbratur.

Quapropter, si 1res Charites triplicis temporis gratiam significare dixeris, preteriti, presentís et futuri, ut multi tradunt, qui propterca eas horarum sorores fingi dicuntur : utique constantem quamdam gratiam ct amorem notabunt, qui nullo tempore dissolvatur. Ergo cum Salomon ait: «Qui invenit mulierem bonam, invenit Chantes, » sensus erit : Tres gratias in conjugium suum adducit, hoc est amorem quemdam omnis temporis differentias amplectentem. Mul' enim amorem premiHunt conjugiis, quia nubunt, ut aiunt, per amores; sed vix dum nuptiæ copulate sunt, cum amor intepescit : bis una tantummodo ex Charitibus prefuit. Alii rursus non solum nuptias ex amore susceperunt, sed etiam aliquandiu post nuptias in eisdem amor viguit; postea tamen decursu temporis deferbuit: his duæ Charites interfuerunt. Illis ergo trium Charitum in unum conspirantium favor adfuit, quorum amor et conjugalis gratia ante nuptias, in nuptiis, ac deinceps loto vite tempore, constans fuit. Hæc autem felicitas ejus est tantum, qui bonam plane atque adeo amabilem uxorem nactus est.

Jam si omnes viri felices sunt, quibus obtigit mulier sancta et pudorata, quasi gratia super gratiam, quam felix fuit S. Joseph, cui a Deo obtigit sponsa sanctissima, imo Virginum et Sanctorum omnium Regina B. Virgo Maria, quœ « gratia plena » salutata est ab Angelo, ct gratiam jmnç suam Josepho vultu, voce, vita ct continua conversatione per tot annos afflavit? Unde Ungo : B. Virgo, inquit, comparatur hisce quatuor,scilicet soli, lucernœ, columnœ, fundamento : soli comparatur; quia sicut sol toti mundo lumen prestai, ita B. Virgo toti Ecclesiae gratiam prestai et impetrat. Tollatur sol, est miserabilis mundus; tollatur B. Virgo, est miserabilis Ecclesia. *Cant,* vi : « Quœ est ista quœ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol? » Quasi aurora fuit in nativitate sua, ut luna in conceptione Domini, ut sol in nativitata Domini, a terribilis ut castrorum acies ordinata» in purificatione. Comparatur lucernœ, quia sicut lucerna lucem habet in testa, ita B. Virgo lucem veram habet intra sua viscera ; at non abscondit eam, sed in aperio posuit, ut ab omnibus videretur. *Luc.* xi : « Nemo accendit lucernam, et in abscondito ponit, neque sub modio : sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant. » Columnœ aureæ comparatur propter rectitudinem, propter stabilitatem, propter fun damentum Ecclcsiæ. Fundamento comparatur propter humilitatem, propter compassionem, propter secreti sive solitudinis amorem.

Nota : « Mulier sancta» generaliter, id est pia, religiosa, quœ Deum sancte colit et reveretur, quomodo vulgo vocamus hominem sanctum; proprie tamen «sancta,»id est pura, casta; sequitur enim « et pudorata,» id est verecunda, quœ scilicet pudorem ct verecundiam, quae comes et index est castitatis, vultu, oculis, silentio, modestia, totoque habitu præferat; sicut ex adverso mulier incesta et adultera, est impudens ct inverecunda. Unde ct subdit : « Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.» Sanctitas enim conjugii et uxoris, qua uxor est, consistit in castitate, qua fidem Deo, Ecclesia} et marito datam, sancta servat. Sic Apostolus de virgine ait : « Ut sit sancta corpore et spiritu, I *Cor.* vu, 34. « Sancta » id est pura, casta, intemerata. « Sanctitas » enim, ut ait S. Dionysius *De Divin. Nom.,* « est ab omni inquinamento libera, incontaminatissima et perfectissima puritas. » Et I *Thess.* iv, 4 : « Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra : ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas (id est uxorem) suum possidere in sanctificatione et honore., non in passione desiderii. » Vide ibi dicta. Ac Poeta : « Et tu sanctissima conjux : sanctissima, » id est castissima.

JincUi

Moralilcr, hic disce proprium mulierum et virginum monile esse pudorem et verecundiam : hic enim index est cuslosquc pudicitiæ. Nam, ut ait Poeta : « Non veniunt in idem pudor atque amor. » Unde vocatur pudor virgineus, juxta illud ;

Verecuniogii.

Virgineus teneras stat pudor ante genas.

Et:

Olim hic virginei custos monilorque pudoris.

« ri b. **Virginii** «ritii.

Quocirca S. Gorgoniam sororem suam ab hoc pudore laudat Nazianzenus, orat. *De Laudili. Gorgon. :* « Cum mullos, inquit, ct varios mulierum externos nosset ornatus, nullum tamen moribus suis, splendoreque intus recondito prestanliorem cognoscebat. Unus illi rubor placebat, quem gignit pudor; unus candor, quem parit abstinentia. » Unde el Tertullianus, lib. *De Veland. Virgin,* cap. it : « Virginibus,inquii, preter quod a Deo, non ab hominibus captanda gloria est, etiam ipsum bo-

num stnnn erubescendum est. » Et inferius :« Ejusdem libidinis est videri et videre. Tam sancti viri est subfundí, si virginem viderit; quam sancte virginis, si a viro visa sit. » Et S. Bernardus, serin. \ *in Cant. :* « Verecundiam inlellige, inquit, tanquain colorem in facie; quod hæcpotissimum virtus et venustatem ingerat, et augeat gratiam.» Et serin. 86 : a Rubor ille genarum, quem forte invexerit pudor, quantum gratiæ et decoris suffuso afferre vultui solet! » Denique S. Ambrosius, lib. I *Offic.* xviii : « Verecundia, ait, pudicitiæ comes, cujus societate castitas ipsa tutior est; bonus enim regendæ castitatis pudor est comes. » Et eap. xi.ni : » Verecundia ab omni aliena luxu, sobrietatem diligit, honestatem fovet. » Et S. Chrysostomus, hom. 26 in *Matlh. :* « Pudor, ait, frequenter est frenuui viliorum. » Hinc *Cant,* iv, 3, dicitur : « Sicut fragmen mali punici, ita et genæ tuæ. » Nam, ut ait S. Bernardus, semi. 40 in *Cant. :* « Pudoris sedes in genis est. »

Ex adverso mulierum infamia est impudentia; hæc enim mater est impudicitia: ; impudentes enim sunt similes canibus impudentibus et impudicis. Unde S. Hieronymus in cap. lxvi *Isaia :* « Pulchre, ait, canis et meretrix copulantur; quia utrumque animal pronum est ad libidinem.»

Ver» Î0. **20. OM.NIS AUTEM PONDERATIO NON EST DIGNA CONTINENTIS** a n im.e. — Pro *ponderatio* græce est ‹rx«jxc«, id est pondus, *q. d.* Nullum est auri, argenti, vel rei alterius pondus, quantumvis ingens, quod æquivaleat continenti, id est caste, modeste et sancte uxori. Syrus, *gratia super gratiam mulier pudorata, et non est pondus* (id est pretium condignum) *taciturnitati.* Pudoris enim comes est taciturnitas, et pudentes sunt taciturna:, sicut impudentes sunt loquaces et garrulæ. Tigurina, *nec tanti pondus est ullum, ut eo rependas animi ipsius modestiam, q. d.* Maritus pluris restimare debet uxoris modestiam et continentiam , quam multa aur: talenta, quia nihil est in opibus et thesauris hujus mundi, quod cum anima casta et pura valeat comparari; nam non tam abundantes thesauri domos divitum replent, quam merita castitatis, corpora ct animas continentium totasque domos exornant; ut merito dicant illud : « Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, » *Sap.* vu, **It,** quoniam castitas ipsis castis et puritatem mentis et munditiam corporis affert, et sensibus ordinem et motibus modum sccuudum modestiam confert ; ipsis vero maritis totique familire mirum decorem, puritatem, sanctitatem, pacem
Uxor W- ct exsultationem afflat et aspirat. Recte Plutar-
C'U1S 'n uxorcIn comparat speculo : spe-
cu °' culum autem bonum censemus non quod auro et gemmis vestitum, sed quod purum, tersum, pellucidum, nihil habens depressi vel prominentis: sic pariter uxor non auro dives, sed continens, casta, modesta, obsequens, ceusenda est optima.

Ex hac sententia : « Omnis ponderatio non est digna continentis animai, » colligit Albertus Magnus Pontificem non posse dispensare in voto solemni castitatis, ut scilicet religiosa castitatem professa societur conjugio. Sed hrec gnome id non evincit, tum quia *n continentis* significat non tantum crelibem, qualis est religiosa, sed et uxorem castam; agitur enim hic de uxore proba; tum quia *n ponderatio* significat pretium auri et argenti, non autem bonum publicum, v. g. ut totum regnum convertatur,vel conservetur invera fide, pielate, justitia. Hoc enim bonum majus est quam castitas religiosa unius personre; unde propter hoc potest Pontifex cum illa dispensare ut conjugio copuletur, uti cum pluribus dispensavit. Denique hæc gnome tam intelligitur de castitate privata et simplici, quam publica solemni; et tamen omnes fatentur in simplici pesse Pontificem dispensare. Vide Bellarminum,Sanchez, Lessium et alios, in tract. *De Voto.*

21. Sicut sol oriens mondo in altissimis Dei, sic **Vera.»u MULIERIS BONÆ SPECIES IN ORNAMENTUM DOMCS EJUS.** — « Species, » id est pulchritudo tum corporis, tum potius animae, quæ est pulchritudo virtutis, puta castitatis, modestiae, etc.; utramque enim comparat soli, *q. d.* Sicut sol, cum post noctis tenebras mane oritur in altissimis, scilicet coelis et habitaculis Domini Dei, tam coelos quam elementa, totumque orbem nova, prata roseaque luce illuminat, exhilarat, condecorat, vegetat, vivificat : sic et uxoris bonre pulchritudo corporis et magis animi, sure virtutis fulgore pellit omnes mariti domusque molestias ct moerores, totamque domum irradiat, Letificai, exornat, vivificat, ac ad Dei cognitionem, amorem et culmm accendit. Unde Tigurina, *quod est in supremis Domini sol oriens, hoc in ornatu domus suce pulchritudo bona mulieris,q. d.* Sol et uxor proba paria sunt; sicut enim solcœlum, ita uxor domum illustrat. Syrus, *sicut sol qm oritur in firmamento cali, ita pulchritudo mulieris bona in habitatione domus ejus.* Sic S. Pulcheria in aula Theodosii patris, et Marciani mariti Imperatoris quasi sol effulsit; et Cunegundis in avia Henrici Imperatoris, S. Elisabeth in aula Lantgravii. Simili modo Debora et Barach in epinicio, benedicentes Deum diligentibus, orant ut rutilent « sicut sol in ortu suo splendet. ▮ Et de sponsa dicitur *Cant,* vi, 9 : « Electa ut sol. » Idem de Onia inferius, cap. 1, vers. 7 : « Quasi sol refulgens, sic ille effulsit in domo Dei. » Denique Christus vocatur ‹ sol justitiae, » *Malach.* iv, 2, atque ex eo « fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum, » *Matth.* itu, 43. Vide nostrum Delrio, *adagio* 15.3.

Tales reginarum soles 1res, sive parelii, exsli- Tm n»
tere sub annum Domini 600, quo tempore Eccle-
sire prreerat S. Gregorius. *Prima* fuit Ingundis, '°'*'
quœ S. Hermenigildum maritum ab arianismo ad fidem orthodoxam, ct consequenter totam Hispaniam convertit. *Secunda* fuit Clothildis, qu® Clodovieum, et per eum Franciam, ad Christum traduxit. *Tertia* fuit Theodolinda decus Bavarire, quœ Agilulphum regem maritum, creterosque Longo-

bardos ad fidem catholicam pellexit, teste Paulo Diacono, lib. IV, cap. ii, qui et cap. xv et xxn, inultis ejus pietatem celebrat. Similes gentilium reginarum soles fiere : *prima,* Semiramis, qua inconsulta nihil faciebat Menon maritus, teste Diodoro, lib. Ill, cap. n etseq.; *secunda,* Aspasia, quœ Cyro fuit instar domestici oraculi, de qua /Elianus, lib. Xll *Varier. Ristar.; tertia* fuit Livia, rectrix Augusti Caesaris ; *quarta,* Pompeia Piotino, cujus consilia sequebatur Trajanus Imperator maritus, de qua Aurelius Victor in *Juliana.* Ilæ ergo reginæ sua sapientia ct virtute quasi soles præfulsernnt regibus et regnis. Igitur sicut sol totum orbem non solum clarificat, sed et fecundat, bonisque omnibus ditat : sic et uxor præsians fulgore suae sapienti® et virtutis non solum illustrat, sed ct fecundat tum multa probaque prole, tum rerum copia, tum virtutum exercitatione totam domum, imo subinde totam urbem , provinciam et regnum. Vide solis dotes quas recensui *Isaice* cap. xLv, 1, casque applica uxori et regin®.

fer*, i», sì. Lucerna splendens super oandelabrum sanctum, et (id est sic, est enim et nota similitudinis, quia connectit similia) species faciei super artaTEji stabilem. — Comparavit speciem mulieris soli illuminanti mundum : nunc per gradationem ulterius ascendit, camque comparat lucernæ et candelabro sancto, quod positum erat in templo, puta in Sancto, ut illud illuminaret, et præluceret facemque præferret Deo residenti in Sanck) sanctorum , *q. d.* Sicut lucerna imposila candelabro sancto in templo, illud illuminat (ut ostendi Exod. XXV, 3i): sic et pulchritudo faciei mulieris, faciei, inquam, tam animæ quam corporis, impositaætaü ejus stabili, grœce çaoîyr,, id e t constanti et Validae, qua possit filios educare, f unulos regere, et familiam gubernare; totam domum illustrat, et velut sancta lucerna omnibus praefulget, imo totam familiam sanctam efficit, totainque domum quasi sanctam Ecclesiam templumquo Deo consecrat. Ita Tigurina, *lucerna splendens,* ait, *in sancto candelabro venusta facies in celate constanti est ;* Syrus, *sicut lucerna, quee illuminat super candelabrum sanctum, pulchritudo mulieris in habitatione domus* ejus. Ad hoc significandum, lampades, sive tœdæ, quiv «jugales» et «geniales,» dicebantur, sponsis in nuptiis præferebantur, ut patet *Matth.* cap. XXV, vers, t. Vide nostrum Martinumde Roa,lib. II *Singular.* cap. xxi.

Nota: «Species,» id est pulchritudo, « faciei, » non tantum corporalis intelligenda est (nam de ea, si sola sit, ait Salomon *Proverb,* xi : « Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua; » sed et moralis ac spiritalis, puta pulchritudo animie per decorem virtutum ; hæe enim mulierem pulchram, pulcherrimam efficit, juxta illud :

Gratior est pulchro vemens de corpore virtus.

Modestia enim, verecundia, gravitas, cæteræquc virtutes animum exornantes, relucent in facie, totoque corporis habitu, illamque magis quam stibium colorant, exornant, ac speciosam Deo et hominibus efficiunt. Simili modo *alas stabilis,* sive constans, tam animæ quam corporis intelligilur, puta, animi in virtute solidati constantia, gravitas et maturitas; hæo enim ætalem florentem vegelamque uxoris perficit et condecorat. Sicut ergo pulchritudo corporis in celate florenti et constanti, est quasi lucerna in candelabro sancio: sic multo magis pulchritudo animæ in constanti virtute, est lucerna in candelabro, sua sanctitate illuminans totam familiam, illamque verbo et exemplo sanctificans, ac sanctum in ea Deo templum constituens. Idem dicas de persona qualibet sancta, qu® totam familiam, collegium, inonasterium exemplo sanctitatis illustrat et sanctificai. Sic S. Dominicus fuit facula et lucerna sui Ordinis totiusque orbis, æque ac S. Franciscas Xaverius fuit lucerna et sanctitas Societatis Jesu. Et talis deberet esso quisque sacerdos religiosus, imo quilibet Christianus, nimirum sanctitas suæ Ecclesiae, Ordinis vel domus. Sium ck

Porro, sanctitas hæc multa complectitur, qu® paucis ita perstringit S. Ambrosius, lib. III, cpisl. 2N *ad Eccles. Vcrcell. :* « Sit, inquit, in vobis vit® hujus delectatio in bona conscientia, patientia mortis cum spe immortalitatis, confirmatio resurrectionis cum Christi gratia, veritas cum simplicitate, fides cum confidentia, abstinentia cum sanctitate, industria cum sobrietate, conversatio cum modestia, eruditio sine vanitate, sobrietas doctrinae fidelis sine haeresis temulentia. » Hasce ergo virtutes magis exemplo quam verbo doceat maritus uxorem, præceptor discipulum, princeps subditos, pastor populum. Scitum est illud Aristotelis, in *OEconom. :* « Si mulier cognoverit sibi castum et fidum virum, ipsa etiam fida et casta erit. » Et illud Plutarchi, in *Lycurgo :* « Ut populus dicto sit audiens, hoc discit a principe. Nam qui bonum praebet ducem, is facit ut alii beuc sequantur, » juxta illud vulgatum : «Bonusdux bonum reddit comitem » In principe ergo situm est, ut sit bene inorata civitas, si modo ipse bonus sit imperator. In Episcopo positum, ut piam efficiat plebem, si ipse piatn ct integram agat vitam. Probus ct incorruptus magistratus probos et integros facit cives. Frugi maritus uxorem ct familiam in suos mores trahit. Doctus ac diligens magister doctum facit discipulum.

Mystice, sicut hominis uxor improba, est con- Mpitot, cupiseeutiact voluntas propria:sic ejusdbm uxor U*orp” proba est voluntas sancta, Deo subdita, Dei gra- v*Iun£ tia et charitate imbula, adcoque est ipsa sapien- mucu. lia, ait Rabanus, gratia ct charitos. Hæc enim quasi lucerna et sol illustrat totam animæ domum, eamqne saucium Deo templum efficit, quin et totam familiam, urbem, provinciam, et subinde totum orbem radiis suæ virtutis et sapienti® collustrat. Vide dicta *E.iodi* XXV, 31, Unde hoc solius Dei

est opus et conjugium. Audi S. Ambrosium, lib. VIII in cap. XVI S. Lu"zi : « Nemo venit ad me, nisi Pater meus (pii misit me, attraxerit eum. Ille enim solus potuit has nuptias copulare. Et ideo mystice Salomon dixit, Proo. xix : A Deo praeparatur viro uxor. Vir Christus, uxor Ecclesia est. Charitate uxor, integritate virgo. Ergo quem Deus traxit ad l'ilium, non separet persecutio, non avertat luxuria, non philosophia depredetur, non Manichini* contaminet, etc. Mens quæ credidisti Deo, esto fortis mulier, qualis illa vrl anima, vel Ecclesia, do qua dicit Salomon Proti. xxxr : .Mulierem fortem quis inveniet? pretiosior autem est lapidibus pretiosis. »

Ver». 1.1 **23. COLUMNA AUREA SUPER BASES ARGENTEAS, ET (id est *sic*) PEDES FIUMI fil PER PLANTAS STABILIS MULIERIS**, — *q. d.* Sicut preliosæ et pulchre sunt colurnum aurem innixie basibus argenteis : sic et pedes stabiles mulieris super plantas stabiles, ut scilicet tam pedum quam plantarum ejus gravis sit incessus, rarus et necessarius; pretiosi sunt et pulchri. Incessus enim hic gravis index est animi gravis, constantis ct maturi: sicut ex adverso incessus vagus, levis, præcepB, inconstans, index est animi vagi, levis, præoipitis, incensi intis. Legit Interpres wrïpvauç, id est plantas; jam Greca habent çi?>uç, id ost pectus. Rursum, pro *firme,* legunt àpxîci, id est speciosi ; unde sic habent : *Columna: aurea: in basi argentea, ct pedes speciosi* (conjuncti) *rum pectore stabili;* Complutensfa, *ct podes formosi super pavimenta slabiha* ; Syrus, *sicut ornamenta aurea super columnas argenteas* (sic) *congruunt planta: ejus juxta ambitum domus ejus;* Tigurina, *instar columnarum aurearum super basi argentea, sic crura formosa cum pectore stabili.* Comparat pedes uxoris gravis (qure per plateas non discurrit, sed domi se conti et eam gubernans) columnis aureis, plantas basibus argenteis, quando scilicet (uti Greca exprimunt) nitunturpeclore, id est animo stabili, gravi et maturo; ut scilicet is sit quasi badaci fundamentum externi incessus et firmitatis, qui proinde illi non tantum elegantiam, sed et dignitatem conciliat. Significat ergo Siracides (ut roete advertit Jansenius), quod, sicut colurnum aureæ super bases argenteas constituta), pretor fii mit item quam habent, etiam concinnitatem habent et pretium : sic ct pedes mulieris firmi super plantas stabiles, pretor firmitatem etiam pretium habeant ct concinnitatem, pulchramque congruentiam, dum gressuum actuumque exterior maturitas pulchre respondet interiori stabilitati mentis et animi, ex qua promanai.

Hoc est quod in sponsa suspiciens sponsuS celebrat, *Cant,* vu, vers. I : « Qúam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, lilia principis! Juncture femorum tuorum sicut monilia quite fabricata sunt manu artificis. » Unde eam comparat choris castrorum : a Quid videbis, inquit, in Sulamite, nisi choros castrorum? » Huc facit proverbiurn Ihhpanorum : a Mulier et gallina foras prodeundo se perdunt, » ait P d «dus.

Mystice Rab mus : « Column-e aurea) sunt doc- Mfrtk*.
tores sancti, luce sapienti® preclari, qui super base* argenteas collocantur, cum eloquiis Scriptnrarum sacrarum predicalionc sua innituntur. Columnis enim merito Apostoli et Apostolici viri comparantur, quia terrena vitia in imo deprimunt, ct supernas virtutes ari gratiam Regis relestis extollunt. Horum pedes firmi super plantas inuberis stabiliti sunt; quia incessus pri dicationis eorum, quo per totum orbem verbum Dei disseminaverunt (In omnem enim terram exivit sonus eorum,et in fines orbis terre verba eorum), super catholicae fidei stabilitatem firmiter consistit. › Horum ergo pedes «uni « columnæ aureæ super bases argenteas, » qui videlicet ab argento niveum candorem, ab auro virtutum pretium, a basibus et columnis robur et firmitatem, ad sustinendos quoslibet pro Ecclesia labores, mutuantur.

24. Fundamenta jetbrna super petilam solidam, Ven- **•
et (id est *sic)* mandata Dei in corde mulieris sanc-
T-F- — Supple : « ¿eterna et perpetua sunt. »» Hic versus jam deest in Greco et Syro; sed Tigurina sic cum exprimit : *Ut teftmum est super petram firmam fundamentum, ita mandata Liei in animo sanetæ mulieris.* Sensus est, *g. d.* Sicut fundamenta domorum, columnarum, etc., firmissima ct quasi sterna (more loquendi hominum, qui longeva vocant «œterna» per hyperbolen) sunt, quæ fundata sunt super solidam petram ; quia petra firmiter ea sustinet, tuetur et conservat, ut nulla ventorum vel procellarum vi conculi vel convelli valeant : sic pariter mandala Dei, in corde mulieris sanclæ, firmissima et ælerna sunt; quia ab illo firmiter continentur el conservantur, ut ab eis nulla tentationum, persecutionum vel adversitatum vi se avelli sinat, quamdiu, scilicet, sancta persi-tit. Si enim sanclilatem abjiciat, omne robur, oinnc fulcrum, omnem constantiam suam abjicit. Significat ergo cor saucium et in sanctitate stabilitum, esse immobile instar pelræ cl rupis, ut dicat cum Paulo : « Quis nos separabit a chántale Christi? ITibulatio? an angustia? au fames? an nuditas, etc.? Certus sum quia neque mors, neque viti, « etc. Huc alludi Christus, *Matth.* vn, dicens: «Omnis qui audii verba mea li.ee, et f icitea,assimilabitur viro sapienti, qui œdificavit domum suam supra petram, eldescenditpluvia,cl venerunt flumina, cl flaverunt venii, ct irruerunt iu domum illam; cl non cecidit, fundata euim erat supra petram. » Preclare Nazianzenus, in *Distichis :* « Ut ìncus maxima, inquii, ictus non pertimescit, de mens sapiens omne detrimentum extrudit. »

Greca Complulvnda, Syrus, Tigurina el alii hic subnectunt undecim sententias de feminis graves el appositas. E e sic habent : *I'ili, florem œtatis tua conserva sanum, et ne dederis alienis robur tuum. Cum requisieriS omnis campi fertilem sortem, semina propria semina, fretus nubililate tua. Sic progenit**

tuce superstites, ct fidentiam nobilitatis habentes, magnificabuntur. Mulier mercenaria aqualis porco reputabitur; conjugata autem turris mortis utentibus reputabitur. Mulier impia iniquo pars dabitur; pia autem datur timenti Dominum. Mulier turpis infamam conteret; filia autem honesta etiam virum reverebitur. Mulier impudens sicut canis reputabitur; quæ autem habet verecundiam. Dominum timebit. Mulier virum proprium honorans, sapiens omnibus videbitur; inhonorans autem, impia in superbia omnibus cognoscetur. Mulieris bonce beatus vir; numerus enim annorum illius duplex erit. Mulier clamosa ct linguosa in hostium fugationem considerabitur. Hominis autem cujusque animas, similibus moratus moribus, belli seditionibus vitam transiget. Duos ultimos versus clarius sic effert Tigurina, *clamosa mulier et linguax, ad hostes fugandos exquiretur. Omnis vero hominis animus his moribus similis* (hoc cuim est pro quo Vatablus legit id est convivens illi, vel convictu ejus utens) *versabitur inter tumultus bellicos;* Syrus, *mulier verbosa et contentiosa sicut cornu* (tuba cornea, quali olim in proliis utebantur) *concitans ad pugnam reputabitur. Anima autem omnis hominis, qui habet omnia hæc, conjicietur in tumultum bellicum* (velassimilabilur tumultui bellico), *vita in tribulatione transigetur.*

Verum hæc omnia non sunt Scriptura Canonica, quia ea omittit editio Latina Vulgata, quam pro authentica Scriptura habendam de/lnivit Concilium Tridentinum, Sess. IV. Imo editio Græca correcta a Romanis eadem omittit. Adde, multas ex hisce sententiis in capitibus procedentibus traditas esse vel in se, vel in sui simili; quare eæ hic ascititiæ videntur, uti recte advertit Jansenius.

Ven. »5, 25, 26 et 27. ta DUOBUS CONTRISTATUM EST COR MEUM, ET IN TERTIO IRACUNDIA MIHI ADVENIT. VIR BELLATOR DEFICIENS PER INOPIAM : ET VIR SENSATUS CONTEMPTUS. Et QUI TRANSGREDITUR A JUSTITIA AD PECCATUM, Deus PARAVIT EUM AD RHOMPHÆAM. — Hoc loco transit Sitácidos a mulieribus ad alia sapiente dogmata. Quare hinc novum caput, puta xxvn, inchoat Glossa : Sensus est, *q. d.* Duo sunt miserabilia, tertium vero indignum : quæ duo proinde mihi commiserationem, tertium vero iram et indignationem commovet; quia scilicet summum omnium malorum est, quod homo sponte sibi accorsi!, cum nimirum justitiam deserit et peccat. *Primum* est bellator laborans inopia; qui scilicet pugnavit pro patria, vitamque pro bonis civium exposuit, ac pro iis graves et continuos labores, rcrumnas, pericula sustinuit, ¡deoque dignus est qui sumptu publico alatur, uti olim milites senes et emeriti publicis stipendiis alebantur Romæ in taberna, quæ inde meritoria est cognominata, ex qua tempore nativitatis Christi miraculose produxit oleum; unde postea a Callisto I Pontifice conversa est in ecclesiam B. Virginis Transtiberinam .

Triie a-

Secundum est, vir sensatus et prudens, qui scilicet sua prudentia posset regere domum, collegium, rempublicam, ideoque ad quoslibet honorum gradus in ea evehi meretur, contemptus et neglectus, quod amicos non habeat qui cum commendent ct promoveant. Groco est, obfyt; wml ia/ axjgakwOwciv, id est *viri prudentes, si contemnantur;* alii, si pro *rcjcctamentis habeantur viri intelligentes;* Tigurina, *viri cordati indigna patientes;* Syrus, *super viris famosis qui imminuti sunt ab honore suo;* azúGxXz enim sunt retrimenta, quiquiliæ, rejicula, stercora, excrementa, quæ canibus projiciuntur, quasi xuoiGzhx, uti dixi, *Philip.* in, 8.

Tertium est, justus a justitia prolabcns in peccatum; hæc enim summa est insipientia et stoliditas, qua sanctus summum bonum, puta justitiam, gratiam, Deum ct coelum, ultro pro vili voluptate vel honore prodegit, seque in summam miseriam, puta in peccatum, Dei iram, reatum gehennae ac damnationem æternam præcipitat; quare huic non tam commisereor quam irascor et indignor, quod sua libertate, liberaque voluntate et electione tantum bonum deserat, et tantum malum sibi accersat, ac ultro quasi e cœlo in infernum præccps ruat. Quocirca « Deus paravit » ct destinavit « eum ad rhomphæam, » id est ad gladium., hoc est ad pœnam ct mortem præsentem et æternam. Ita Tigurina, *duo,* inquit, *cor meum contristant, ct tertium mihi movet indignationem : vir bellicosus* (Vatablus, *fortis} laborans egestate, viri cordati indigna patientes, et qui se a justitia transfert ad peccatum. Dominus eum aedi destinabit;* Syrus, *super duabus rebus obstupuit cor meum, ct super tribus* (id est super tertio) *valde displicuit mihi : super viro ingenuo qui pauper evasit et inops effectus est, et super viris famosis qui imminuti sunt ab honore suo, et super coqui convertitur a timore Dei ad opus iniquitatis. Trade eum diei occisionis.* Jure ergo meritoque Siracides irascitur justo in peccatum declinanti. At S. Augustinus non irascitur peccanti, sed miseretur, asserens eum omni lacrymarum fonte deflendum. Jeremías vero, cap. xi, vers. 12, jubet cœlos obstupescere, quia relicto fonte aquarum viventium, puta Deo, populus cisternas quærit dissipatas. Ipse autem Deus tactus dolore cordis intrinsecus parat ob crimina, non unum hominem, sed omnes totumque mundum, mergere et perdere diluvio, *Genes.* vi,G. Igitur miserandum est, quod tam facile committimus ea, quæ Deus tam dure parat ad rhomphæam, ait Palacios.

Mystice Rabanus : « Vir bellator, inquit, dcficit per inopiam, cum is qui multos labores in agone istius mundi sustinuit pro Christo, novissime aliqua adversitate fractus, perdit laborem per inconstantiam mentis. » Mptios.

28. DUÆ. SPECIES DIFFICILES ET PERICLLOS.E Mi li Varí. U APPARUERUNT; DIFFICILE EXUITUR NEGOTIANS A NEGLIGENTIA, ET NON JUSTIFICABITUR CAUPO A PECCATIS dlh. labiorum, — *q. d.* Duo genera officiorum, licet ex natura sua non mala, imo necessaria rcipu-

blic® difficilia tamen ad evadendum peccata, kleoque anim® periculosa mihi videntur.

Primum est negotiatio et mercatura, nam pcç, id est negotiator et mercator, difficile exui-'jur a negligenlia; quia facile ob lucrum negligit fidem datam, justitiam, pietatem, cultum Dei, V. g. sacrum dic festo, concionem, confessionem, communionem, etc. Mercatura enim totum huir.ineni sibi vendicai, totam mentem occupat; nide nihil fere relinquit cogitationis vel temporis ad animam excolendam.

Secundum est cauponari® sive labern® ; caupo enim non justificabitur, id est non erit justus, hoc est, insons et immunis a peccatis labiorum ; quia ut hospites ad se allicial, ab iisque lucrum captet, multa mentitur, v. g. vinum suum esse Creticum vel Rhenanum, cum sit Cyprium vel Mosellanum ; esculenta sua esse talis generis, cum sint alterius ; lectos et linteamina esse lota et munda, cum sint illota et immunda, etc. Videre est in Italia caupones obviam prodeuntes viatoribus, iisque sua hospitia mire deprædicantes ; quæ cum ingressi sunt, verba sibi data non raro experiuntur. Porro, eleganti® causa duo hæc officia dividit, ct cuique sui vitii periculum assignat. Alioqui sicut officium, sic et vitium et periculum utrumque, utrique est commune. Nam et caupo est negotiator, vendit enim sua vina, cibos ct comas; ac proinde a negligenti® vitio illi est periculum, æque ac negotiatori a peccatis labiorum. Sed, ut dixi,elegantí® et rhythmi causa h®c dispertit, et suum cuique magis proclive et familiare attribuit. Hæc dicit, ut doceat mercatoriam ct cauponariam esse artes periculosas, ideoque non facile capessendas, sed caule et cum magna ammi in pietate, virtute et veritate obñrmatione; unde et Ecclesia utramque Ecclesiasticis prohibuit.

Nota : Tò labiorum non est in Graeco; rursum pro *negligentia* græce est «xvpptat», quod Noster in Letifico vertit « deli» tum : • pro *peccatis,* græce estáaapTÍa, quod Noster vertit «peccatum;* delictum autem est peccatum omissionis ; peccatum vero est commissionis, juxta S. Augustinum, *Quast.* XX in *Levit.,* et S. Gregorius, hom. 2t *in Ezcchiel. :* « Hoc, ait, inter peccatum et delicium distat, quod peccatum est mala facere; delictum vero est bona derelinquere, quæ summopere tenenda sunt. » Sic ea hic accipit et distinguit Siracides (licet aliter ea accipiat Moses, uti dixi Letti. vu, vers. 1), *q. d.* Tam mercator quam caupo difficulter evadit peccata commissionis, et delicta omissionis; quia ob lucrum multas fraudes, mendacia, injustitias committit, quæ omittere deberet; ac vicissim multa officia divina, restitutiones, solutionem promissorum ct debitorum, ac eleemosynas omittit, quæ committere ct exercere deberet. Unde Tigurina vertit, *duo genera difficilia mihi et periculosa mdentur, mercator vix evitabit delictum, et caupo culpa non vacaverit;* Syrus, *cum difficultate magna liberatur negotiator a peccatis ; si non in hoc, sed* in *hoc offendit : caupo autem non justificatur a peccatis.*

Porro, Palacius negligentiam mercatoris aliter explicat : licet mercator, inquit, sit diligenlissimus, difficile tamen evadit aliquam in mercando negligentiam. Aliquando enim ob multitudinem et varietatem mercium, non meminit quanti hæc aut illa merx constiterit, quanlique vendenda sit. Ahquando obliviscitur ponderis, aliquando debitorum, aliquando creditorum.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sermonem in fine capitis inchoatum de mercatura prosequitur, docens lucri cupiditatem esse causam peccatorum. Mox, vers. 5, *tractat varia, preesertim de loquela, probatione, ct lingua: moderatione; ac vers.* 17, *usque ad vers.* 25, *multis ostendit quam turpe sit revelare secretum. Inde ad finem docet quam detestabilis sit dolus ct dolosi, ideoque malum quod aliis parant, in ipsosmet revolvendum, ut in suos auctores relarbatur et recidat.*

1. Propter inopiam multi deliquerunt : et qui queerit locupletari, avertit oculum suum. 2. Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic et inter medium venditionis et emptionis angustiabitur peccatum. 3. Conteretur cum delinquente delictum. 4. Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua. 5. Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius. 6. Vasa figuli probat fornax, et homines justos lentatio tribulationis. 7. Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius, sic verbum ex cogitatu cordis hominis. 8. Ante sermonem non laudes virum : hæc enim tentatio est hominum. 9. Si sequaris justitiam, apprehendes illam; et indues quasi poderem honoris

el inhabitabis cura ea, et proteget te in sempiternum, et in die agnitionis invenies firmamentum. 10. Volatilia ad sibi similia conveniunt : et veritas ad eos, qui operantur illam, revertetur. 11. Leo venationi insidiatur semper : sic peccata operantibus iniquitates. 12. Ilomo sanctus iu sapientia manet sicut sol : nam stultus sicut luna mutatur. 13. In medio insensatorum serva verbum tempori : in medio autem cogitantium assiduus esto. 14. Narratio peccantium odiosa, et risus illorum in deliciis peccati. 15. Loquela multum jurans, horripilationem capiti statuet : et irreverentia ipsius obturatio aurium. 16. Effusio sanguinis in rixa superborum : et maledictio illorum auditus gravis. 17. Qui dciftldat arcana amici, fidem perdit, et non inveniet amicum ad aniinum suum. 18. Dilige proximum, et conjungere fide cum illo. 19. Quod si denudaveris absconsa illius, non persequeris post eum. 20. Sicut enim homo, qui perdit amicum suum, sic et qui perdit amicitiam proximi sui. 21. Et sicut qui dimittit avem de manu sua, sic dereliquisti proximum tuum, et non eum capies. 22. Non illum sequaris, quoniam longe abest : effugit enim quasi caprea de laqueo : quoniam vulnerata est anima ejus; 23. ultra eum non poteris colligare. Et maledicti est concordatio : 24. denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicis. 25. Annuens oculo fabricat iniqua, et nemo eum abjiciet : 26. in conspectu oculorum tuorum conculcabit os suum, et super sermones tuos admirabitur : novissime autem pervertet os suum, et in verbis tuis dabit scandalum. 27. Muila odivi, et non coæquavi ei, et Dominus odiet illum. 28. Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet : et plaga dolosa, dolosi dividet vulnera. 29. Et qui foveam fodit, incidet in eam : et qui statuit lapidem proximo, offendet in eo : et qui laqueum alii ponit, peribit iu illo. 30. Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur, et non agnoscet unde adveniat illi. 31. Illusio, et improperium superborum, et vindicia sicut leo insidiabitur illi. 32. Laqueo peribunt qui oblectantur casu justorum : dolor autem consumet illos antequam moriantur. 33. Ira et furor, atraque execrabilia sunt, et vir peccator continens erit illorum.

PRIMA PARS CAPITIS.

Vu»-<- **i. PROPTER IXOPIAM MOLTI DELIQUERUXT : ET QUI QU.ERIT LOCUPLETARI, AVERTIT OCULUM SUUM, — a** justitia cl recto, a Deo, Deique lege. Explicat quod dixit in fine capitis præcedenlis, difficile exuitur negotians avarus a neglectu rerum aeternarum ; quia ab eis ad lucrum oculos avertit. Sensus ergo est, *q. d.* Duo sunt scopuli in mari hujus sæculi, ad quorum alterutrum communiter allidunt et impingunt homines, ruuntque in peccatum et ruinam, scilicet opes et inopia. Inopes

Pinr<- enim, ut inopiam præsentem vel imminentem fugiant, multas injustitias, artes, fraudes, men-

y v. dacia, etc., concinnant; féminin etiam ob pauperiem pudorem et corpus prostituunt : opulenti vero vel in re, vel iu spe et voto, ut opes acquirant, conservent, augeant, Dei, conscientis, justitia*,pietatis obliviscuntur, ab iisque avertunt oculum : qui t eum convertunt ad lucrum qualibet rabone per fas et nefas captandun. Quocirca id providens Salomon, Deum obsecrat, dicens : « Mendicitatem et divitias ne dederis mihi : tribue tantum vidui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, et dicam : Quis est Dominus ? aut egestate compulsus furer, et perjurem uotnen Dei mei. » *Prov* xxx- x. Hinc Sibus, lib. XIII : « Sceleri, inquit, proclivis egestas. » Et Philemon apud Slobæum, *serin.* 9-4 : « Inopia, ait, prompta est in perpetrandis malis. » Quocirca cum Sergius Sulpitius Galba et Aurelius in seuatu ambirent missionem in Hispaniam contra Viriatum, Scipio rogatus sententiam, dixit : Gnom». « Neutrum mihi mitti placet, quia alter nihil habet, alteri nihil salis est.» Ha Valerius Maximus, lib. VI, cap. tv. Et Cicero : a l)u<e, inquit, res sunt qure homines ad turpe compendium movent, inopia et avaritia. » Suetonius scribit Domitianum Imperatorem per inopiam effectum rapacem. Sallustius in *Catilinar. :* « Omnes, inquit, quos flagitium, egestas, conscius animus exagitabat, hi Catilinie proximi et familiares erant. » Lactantius, lib. *De Ira Dei,* cap. xx: « Multa sunt, inquit, qu¡e ad peccandum invitant, œtas, violentia, egestas. » Rursum Sallustius, in *Jugurtha : a* Egenlissimo, inquit, omnia cum pretio hon^ta videntur. »

Noster legit, í-»S»í*;, id est *propter inopiam;* jam legunt, xaai» iïwçifw, id est *propter indifferens,* hoc est, « propter opes, mulli deliquerunt : » nam, ut sequitur, « qui qumrit locupletari, avertit oculum suum, » a lege et

virtute. Opes enim sunt res indifferentes, et ?» Túvpx, id est fortume bona, non virtutis, quibus proinde vel bene, vel nude, pro libero voluntatis arbitrio uti possumus. Unde ex Greco sic vertas , *propter bona fortuna inulti peccant, et (pii quant abundare, avertit oculum;* Tigurina, *pervertit oculum suum* (id est *judidum et cogitationem,* ait Vatablus); Syrus, *mulli peccaverunt, quia non est in eis timor* Dei, sed amor lucri, *et qui vult multiplicare peccata, avertit oculos suos* a Deo, coelo et gehenna: uti fecerunt senes illi impudici insidiantes Susanne, do quibus dicitur *Daniel,* cap. Kin, vers. 9 : «Everterunt sensum suum, et declinaverunt oculos suos ut non viderent coelum, neque recordarentur judiciorum justorum.» Omnis enim qui fornicari, rapere, occidere, aliterve peccare destinat, avertit oculos mentis suæ a Deo, coelo, gehenna, «tornitale: quia si haec attente consideraret, eorum metu et timore adeo percelleretur, ut impossibile foret eum peccare. Eodem redit utraque lectio, quia fuga inopi» fit propter amorem opum : quicumque ergo peccant propter inopiam, peccant pariter propter opes; ideo enim fraudant, pejerant, usuras exercent, etc., ut fugiant inopiam, et opes assequantur.

Avaritia inopia curT

Rursum, cupido opum, sive avaritia magna, est ¡n0pia mentis. Avarus enim esto sit dives, tamen se inopem putat, ideoque plura et plura semper desiderat. Talis erat Achab, rex Israel, qui postulans a Naboth vineam, ait : « Da mihi vineam tuam, et erit mihi in hortum olerum. » In quæ verba S. Ambrosius, lib. *De Naboth,* cap. ii : « 0 dives, inquit, nescis quam pauper sis; et quam inops libi ipsi videaris, qui te divitem dicis? Quanto plus habueris, plus requiris; et quanquam acquisieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro avaritia, non restinguitur. » Et inferius id probat ex ipsius petitione : « Da mihi, inquit. Quæ alia vox egentis est? quæ vox alia stipem publice postulantis, nisi ; Da mihi? hoc est, da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud vitæ subsidium habere non possum. Da mihi, quia non est mihi panis ad victum, nummus ad polum, sumptus ad alimentum, ad indumentum substantia. Da mihi, quia tibi Dominus dedit unde largiri debeas; mihi non dedit. Da mihi, nisi tu dederis, habere non potero. Da mihi, quia scriptum est : Date eleemosynam. Hæcquam abjecta, quam vilia! non enim habent humilitatis affectum, sed cupiditatis incendium. » Unde Aristides diviti cuidam paupertatem sibi objicienti : *a* Mihi quidem, inquit, nihil mali paupertas affert, libi vero diviti» non paucas perturbationes. » Ita Antonius in *Melissa.* part. I, cap. xxxíii. El Diogenes pauperiem sibi exprobranti : «Infelix, ait, quid ais? at ego neminem vidi tyrannidum gerere propter paupertatem, omnes vero propter divitias. » Ita Stobæus, *term.* 95.

Ume mystico Rabauus : « Mulli, inquit, per inopiam delinquunt, sed magis propter inopiam cordis (mentis et voluntatis constantis) quam corporis : quia multos viros sanctos pauperes rebus in hoc mundo legimus, divites autem in fide et virtutibus. »

2 et 3. Sicut in medio compaginis lapidum palus v<n. t FIGITUR, SIC ET INTER MEDIUM VENDITIONIS ET BMP- * * tionis angustiabitur peccatum (Ita Greca et Latina : unde perperam Rabanus, Lyranus et Jansenius legunt, *pereatis;* et alii perperam, pro pec*caturn,* legunt *pretium).* Conteretur cum delinquente delictum. — Ita Romana. Alii, ut Janeemos , pro *delictum,* legunt *peccatum.* Sensus est, quasi dicat : Sicut palus, id est stipes vel baculus, inter medios lapides invicem conjunctos et compagínalos infixus, ab iis circumquaque quasi premitur et angustiatur : sic et peccatum quasi premitur et angustiatur inter vendentem et ementem, dum uterque alterum vult decipere, ac vendens mercem suam pluris vendere, emens vero minoris emere satagit; ideoque ille rem plus justo æstirnat et laudat, hic deprimit et vituperat. Qua in re multa mendacia, fraudes, doli, perjuria, etc., committuntur : quare hac ratione inter bos duos peccatum et delictum quasi comprimitur et conteritur cum ipso peccante et delinquente . Ita Græca, quæ de more concisa sic habent, *inter compages lapidum figitur palus, et inter venditionem et emptionem conteritur peccatum ;* Syrus, *inter petram tf petram ingreditur palus, et in medio ementis ct vendentis fortificantur peccata, q. d.* Sicut palus undique lapidibus cinctus, licet pressus, ab iis tamen roboratur et fortificatur : pari modo roborantur, augentur et multiplicantur peccata inter avaros ementes et vendentes. Tigurina, *ut fixus inter compages lapidum paxillus, peccatum inter venditionem urgetur et emptionem, delietwnque cum delinquente consumetur.* Significatur ergo quod InUr inter avaros ementes et vendentes pro avaritia sua certantes, peccatum ita angustietur, stringatur et concludatur, ut evadere non possit, quin ab utroque capiatur, occupetur et committatur : si- «ima. cut ex adverso inter eosdem ita premitur veritas ct justitia, ut comprimatur et opprimatur : perinde ac lepus undique canibus cinctus, ab iis premitur, capitur ct devoratur. Quocirca justo Dei judicio «conteretur cum delinquente delictum;» vel a judice, qui damnum illatum a lædente resarciri jubebit; vel ab ipso emente vel vendente Lt so, qui dum fraudem sentit et damnum, illud sibi reparari curabit; vel ab ipso Deo, qui omuis injustitia? ct doli justus est vindex. Dum igitur contendit mercator dolos inserere interemptionem ct venditionem, contendit pariter Deus eum cum suis dolis conterere. Quod ita esse docet experientia. Ita Palacius, sic et Lyranus. Nam in morte, inquit, conteritur peccator, et actus peccandi terminatur, quia tunc cessat tempus merendi ct demerendi.

Hoc est quod Tyro, emporio mercatorum cele-

berrimo, objicit Ezechicl cap. xxvm, ver*. 16 : a In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate,et peccasti; » hebraico, *multitudines negotiationis tuue repleverunt cor tuum iniquitate.* Nonnulli probabiliter censent hic alludi ad palum, in quem quasi scopum sagittarii sagittas et tela sua coi limant, ut eum configant. Sic enim olim Romani milites et tirones, cum ad pugnam exercebantur, palum figebant, in cumque hastas et jacula facto impetu jaciebant; itaque discebant directe jaculari, pugnare et confligere, teste Vegetio, lib. II, cap. xxiii, et lib. 1, cap. xi, ac Polybio, lib. XVII. Sicut enim hic palus, utpole inter lapides fixus, evadere nequit, quin a juculaloribus multis jaculis configatur, adeo ut iis oppletus vix locum liberum habeat, quo plura recipiat : sic pariter ementes et vendentes tot mendacibus et fraudulentis contractibus, promissis, assertionibus, quasi jaculis configunt palum peccati, studio lucri, ut iis vix quidquam addi queat.

Alii *perpalum* accipiunt paxillum, ex quo situi®, lebetes, cacabi, cæteraque vasa suspenduntur, *isaiæ* cap. xxii, 23, *q. d.* Contractus ementium ct vendentium quasi palus inter ulrosque medius, tot oneratur peccatis, ut angustus appareat, utpotc c quo tot scelerum quasi vasa dependeant.

Tropologice, palus est cupiditas ditescendi. In hanc enim, puta in animum lucro inhiantem, dmmones toto agmine incurrunt, tolque cum peccatorum jaculis configunt, ut oppicant ct obruant. Ita Anacharsis, apud Laertium, ait : « Forum venatilium esse locum impostorum, nipote destinatum ad fallendum invicem. » Quocirca Athenienses lege caverunt, « ut in foro rerum venalium mendacium omne abesset, » nimirum *b* **tyM**, teste Theophrasto, lib. *De Legibus.* Hinc philosophi et Patres toties taxant mercaturam, hoc est vitia fraudesque mercatorum. Vide S. Ambrosium, l *Offic.* cap. XLix ; S. Augustinum, in *Psal.* win ct Lxx ; S. Chrysostomum, lib. ll *De Compunti.;* Platonem, lib. *DeLegib.;* Aristotelem,lib. III *Polit.* cap. ni, et lib. VII, cap. ix; Valerium Maximum, lib. Ill, cap. ni, Philostratum, lib. IV et Vili.

Hic ergo verum est illud Jeremiæ, *Thren.* ni, 12 : u Posuit me quasi signum ad sagittam : misit in renibus meis filias pharetrae su®. » Ideo enim Christus in cruce fuit quasi scopus, in quem Judæi omne suum verberum ct verborum virus ejaculati sunt; quia peccatores, præscrlim mercatores, tot scelerum jaculis animas suas confixerant : hœc enim in se luenda et expianda suscepit Christus.

Huc facit quod ail Hugo Victorious, lib. Il *Eruditt. didascal.* cap. xxiv : Mercatoribus « eloquentia maxime necessaria est. Unde ct is qui facundi® præest,dicitur Mercurius,quasi mercatorum*^;, id est dominus; » licet alii aliud aptius Mercurii dent etymon.

M k- Hanc sententiam illustret factum et dictum mimi, quod recenset S. Augustinus, lib. XIII *De Trimt.* cap. ni : < Uude, inquit, illa cujusdam mimi facetissima predicator urbanitas; qui eum«o promisisset in theatro quid in animo haberent, ct quid vellent omnes, aliis ludis esse diclurum, atque ad diem constitutum ingenti exspectatione major multitudo conflueret, suspensis ct silentibus omnibus dixisse perhibetur: Vili vultis emere, ct caro vendere. In quo dicto levissimi scenici omnes tamen conscientias invenerunt suas, cique vernante oculos omnium constituta, ct tamen improvisa, dicenti admirabili favore plauserunt. »

Idem tamen ab hac universali sententia nonnullos excipit : a Nam scio, inquit, hominem, cum venalis codex ei fuisset oblatus, preliique ejus ignarum, et ideo quiddam exiguum poscentem cerneret venditorem, justum pretium, quod multo amplius erat, nec opinanti dedisse. »

Denique, audi hanc sententiam Siracidis pertractantem Auctorem *Imperfecti* apud S. Chrysostomum, hom. 38 in illud S. *Matth.* cap. xxi : *Ejiciebat vendentes et ementes de templo.* « Significat, inquit, quia homo mercator vix aut nunquam potest Deo placere. Et ideo nullus Christianus debet esse mercator : aut si voluerit esse, projiciatur de Ecclesia Dei, dicente Propheta : Quia non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini. Quemadmodum enim qui ambulat inter duos inimicos, ambobus placere volens et se commendare, sine maliloquio non potest esse : necesse est enim ut et isti male loquatur de illo, et illi malo loquatur de isto ; sic qui emit et vendit, sine mendacio et perjurio esse non potest: necesse est enim ut de negotiatoribus hic juret, quia non tantum valet res, quantum comparat cam; et ille juret, quia plus valet res quam vendit. Sed nec est stabilis substantia eorum. Talium enim substantia aut ipsis viventibus peritura est, aut a malis haeredibus dissipanda est, aut ad extraneos et inimicos hæredilas ipsorum ventura est. Non potest ad bonum proficere, quod congregatur de malo. Quemadmodum si trilicum, aut aliquam biadi speciem, cernas in cribro, dum huc illueque jactas eam, grana omnia paulalim deorsum cadunt, et in fine in cribro nihil remanet, nisi stercus solum : sic et substantia negotiatorum dum vadunt ct veniunt, inter emptionem et venditionem minuitur, et in novissimo nihil illis remanet, nisi solum peccatum. »

Mercatu* uintu.

Ubi adverte, in Auctore *Imperfecti* nonnullos contineri errores. Talis est quod initio dicit mercatorem vix aut nunquam posse Deo placere, et ideo Christianum nullum debere esse mercatorem, licet S. Thomas, ll II, *Quæst.* LXXVII, art. 4, eum excuset dicendo quod loquatur de eo qui finem ultimum in lucro constituit, paratus pejerare, fraudare, usuras exercere, etc., ut lucretur : sic et eum excusat noster Lessius, lib. II *Dc Justtía,* cap. xxi, dub. 1, num. 4. Rursum nota, pro eo quod, *Psal.* 1 x x, 16, legimus: a Quoniam non cognovi 'j^au.u.xitixc, id est litteraturam, introilx) in potentias Domini, » S. Cbrysostomus, S. Augus-

tinus, Arnobius, Cassiodorus et alii leguni portiac, id est *negotiationem ;* ac hebraico D1113O *sephorot,* significat non tantum litteras, sed et numerationem ac compotum, qualis est mercatorum, 7. *d.* David : Quoniam non cognovi negotiationem, vel etiam negotia hujus smelili, quæ montem a Deo distrahunt, et terra; lucroque affigunt, idcirco accedam ad celebrandam Dei polentam ct misericordiam erga me. Quare isto loco «on damnatur mercatura, sed vitia mercatura;, qualia sunt eorum qui plus mercem quam fidem diligunt. Quod mercatorum, non mercaturæ est vilium, ut ibidem docet S. Augustinus. Aut potius non damnatur mercatura et negotium, sed illi sanctum piumque orandi, Deumque laudanti! præfertur otium. Sic et Cassiodorus, in *Psalm,* lxx : « Negotiatores, inquit, illi abominabiles existimantur, qui justitiam Dei minime considerantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt merces suas plus perjuriis quam pretiis. Tales ejecit Dominus de templo, dicens : Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis. »

Ven. 4. **4. Si** non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua. — Hæc sententia generalis ubique locum habet; hic tamen spectat ad avaros ementes et vendentes, *q. d.* Hi avari, si in emptionibus et venditionibus timorem Dei non servaverint, coque avaritiam suam refrenarint, cito videbunt subverti suam domum, familiam et substantiam, quam suis dolis ædificarunt. Igitur avaritia est quæ hominem avarum in ruinam et exitium agit : hujus remedium est timor Dei, qui avarum se præcipitantem a præcipitio cohibet et refrenat. Unde Græca habent, *nisiquis in timore Domini se continuerit studiose, cito subvertetur ejus domus ;* Tigurina, *nisi quis religionem Domini studiose tenuent, brevi evertetur domus ejus;* Syrus, *fili mi, si contra timorem Dei praevaricatus fueris paululum, tempore multo deficies.* Unde Gabriel Vasquez, I II, tom. II, disp. I9C, cap. iv : « Hac sententia, inquit, monet Siracides mercatores, ut cum timore Dei negotientur, emant et vendant. »

Tropologice Lyranus. Si, inquit, non tenueris te in timore Dei instanter, cito subvertetur aedificium virtutum propter pronitalem ad malum, juxta illud *Genes.* vm : « Sensus et cogitatio humani cordis prona sunt in malum ab adolescentia sua. • Est enim horno sicut navis in flumine deorsum currente; quæ nisi fortiter sursum impellatur, seu detineatur, statina descendit per impetum fluminis : sic homo facile labitur ad vitia, nisi fortiter per timorem Dei, quasi funem vel remulcum , se teneat contra impulsum fomitis. Hucusque Lyranus. Et S. Bernardus, semi. 2 *De Donis Spiritus Sancti,* cap. f : « Omne namque, inquit, virtutum ædifîcium illico vergit in praecipitium, si hujus gratis amiserit presidium. » Quin et Comicus : « Animus, inquit, qui vereri scit, scit tuto ingredi. » Et Plinius, lib. VII, *epist.* 17 : « Timor est emendator acerrimus. » Et alius : « Quem non corrigit pudor , emendat timor. »

SECUNDA PARS CAPITIS,

QUA DOCET HOMINEM COGNOSCI EX TRIBUS : PRIMO, EX COGITATIONE; SECUNDO, EX TRIBULATIONE; TERTIO ET MAXIME, EX SERMONE : SAPIENS ENIM LOQUITUR SAPIENTIA ET SANCTA, INSIPIENS STULTA ET IMPIA.

Veri 5.

S. Sicut in percussura (S. Augustinus in *Speculo,* legit, *in pertusura,* id est in foraminibus pertusis, sive in ocellis) cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius. — *Primo,* Palacius hanc sententiam refert ad priecedentem, quasi eam explicet, hoc sensu, *q. d.* l'emina concutiens cribrum, invenit post concussionem furfures ct quisquilias : ita vir, si cogitaverit se, si excusserit se, post examen hoc inveniet miseriam et egestatem, imo quid non mali reperiet?Si tu tibi places, si nimis te «estimas, id facis quia te non concussisti, non examinasti : excute te, et farina bonorum tuorum cadente, nihil nisi furfures ct miseriam invenies : est enim universa vanitas omnis homo vivens, est omnis caro fumum : pulvis est, et in pulverem revertetur.

Secundo, Habanus : Convenienti, inquit, exemplo ostendit timorem Dei purgare animam hominis. Sicut enim cribrum purgamenta colligit, et grana a poleis secernit : ila timor Dei per *aporiam,* id est curam et angorem animi. omnes sordidas cogitationes a corde expellit.

Tertio, melius alii censent hic disparatam et novam esse sententiam de œrumnis, quæ hominis mentem et cogitationem affligunt, *q.d.* Sicut dum percutitur, agitatur, concutitur cribrum , farina per foramina delabilur, in cribro vero remanet pulvis, puta furfures et sordes : sic cum mens hominis agitatur ct concutitur variis cogitationibus, instar cribri (hinc cribrum dicitur quasi *currifi iujum,* quod in eo currat frumentum, ait S. Isidoras, lib. XX *Originum,* cap. vm), præsertim dum est in afflictione et tribulatione; sæpe bon® et lieta cogitationes ditabuntur, ac post omnem mentis agitationem in ea nil remanet nisi aporia, id est animi perplexitas, anxietas et mœstitia, 〈7. d. Hæc est naturalis hominis ct mentis infirmitas, ut bona et tata dimittat, mala et tristia retineat : cum potius, ex adverso, oporteret dimittere furfures, id est ab¡ícete tristia, ac refluere fari-

nam, id est mentem occupare cogitationibus rebusque tetis, *quæ* præcesscrunt, vel sequentur. Vere Phitarchus, lib. *De Tranquillitate animi :* «Sicut, inquit, cucurbite medicinales telerrimum sanguinem ex carne eliciunt: sic tu pessima quoque (cum ærumnoso et afflicto loquitur) tuorum in te congeris, nihilo illo Chio negotiatore molior, qui cum vinum optimum venderet, ipse sibi acidum comparabat. » Solent enim melancholici, pusillanimes, tristes, afflicti mentem affigere cogitationibus sui similibus, scilicet mœstis, timidis, funestis, diffidentibus, quas *suggerit* tristitia, qua pleni sunt, ac tetas boûœque spei plenas dimittere, imo repellere quasi a se alienas, sibíqne incongruas et invisas.

Nota : Pro *pulvis* græce est id est fimus, stercus, fæces, sordes. Rursum, pro *aporia* Compiutene. habent , id est spolia : unde vertunt, *in concussione cribri permanent stercora : sic spolia hominis in cogitatione illius.* Romana vero legunt ffxú&xXíx, id est rejectamenta, sordes, quisquiliae, uti dixi cap. præced. vers. 26 : unde vertunt, *in percussura cribri remanet fimus, sic quisquilia: hominis in cogitutioneejus;* Tigurina, *ut sordes in excusso cribro remanent, ita spurcitias hominis discernit ratio,* vel *cogitatio.* Noster videtur inverse legisse, scilicet priore loco id est spolia, id est pulviset furfures, quibus in cribri agitatione expoliatur trilicum et farina : posteriore vero loco pro xoirpi* (uti jam legunt), legisse ánopí*. Quæ sane lectio commodior Áscp'x. et concinnior est, ut patet intuenti. inopia autem Gracis duo significat, *primo,* inopiam, penuriam, indigentiam ; *secundo,* ambiguitatem,difficultatem, anxietatem, diffidentiam, perplexitatem, desperationem, quæ est mentis,consilii et spei iropia: a^pïMcuim est ambigo, dubito, hæreo, animi pendeo, consilii inops sum, deficio, angor, perplexus sum. Sic Apostolus ait, II *Cor.* iv, 8 : « In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur (id est perplexi sumus), sed non destituimur. » Utroque modo hic aporta accipi potest, sed magis posteriore. Syrus, pro cribri pulvere aliam similitudinem fumi ignis substituens, sic vertit, *sicut mullus fumus supra ignem, ita narrationes hominum supra cogitationem, q. d.* Sicut ignis ollam sibi suppositam agitans et calefaciens, multos excitat vapores et fumos: sic mens hominis multa audita, visa, cogitata mente et cogitatione versans, multa cogitat et comminiscitur; qil® aliis deinde enarrans, vanas narrationes et rumores spargit in vulgus.

Tropologico Lyranus. Sicut in cribro, inquit, remanent festuca», lapilli, quisquilia* alteque res inutiles : sic post actum peccali remanet in cogitatione peccatoris aporia, id est angustia et remorsus peccati, qui dicitur vermis conscience, qui jugiter peccatorem cruciat, mordet et torquet.

(m.s. 6. Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis. — Tc.*justos* jam non est in Gru co. Rursum, pro *tribulationis* grasce est itx- id est disputatio, disceptatio, ratiocinatio, sermocinatio, collocutio, consultatio : item cogitatio, conceptus, sensus animi, propositum, voluntas. Undo Complutensia vertunt, *vasa figuli probat fornax, et tentâtio hominis in cogitatione illius,* quasi dicat : Sicut fornax probat vasa figuli, sic cogitatio probat qualis sit homo : doctus enim cogitat docta, sanctus sancta, castus casta, cœlestis cœlestia, carnalis carnalia, stultus stulta, spurcus spurca, superbus superba, etc. Vis ergo scire qualis sis, ubi sit amor tuus,quid ames? vide quid crebro cogites : hoc ipsum enim amas, ubi enim est amor, ibi est et mens, œque ac oculus. Romana vertunt, *vasa figuli probat fornax, et tentatio* (id est, ut alii vertunt, *probatio ct exploratio) hominis in sermocinatione ejus, q. J.* Sicut fornax probat vas, sic sermo probat, explorat et ostendit quale sit cor hominis. Ex corde enim sermo promanai, sicut radius a sole. Itec versio congruit cum versu seq. Tigurina vertit, *fornax exercet vasa figuli, sed hominem probat ratio* vel *cogitatio hominis, q.d.* Rationalem probat ratio, cogitantem cogitatio. Vis ergo cognoscere qualis in hoc homine sit anima rationalis, qualis mens? explora qualis sit ejus ratio, cogitatio, discursus. Ili enim quatuor versus in Graeco singuli habent Xcqwfjic M ve) JtaV/pauw, id est rationem ct sermonem, eumque cordis probationem indicemque constituunt.

Noster, pro , videtur legisse id est tribulationis. Itaque legit S. Augustinus in *Speculo,* S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovin.,* cujus verba recitantur de pœnitentia, disi. 2, cap. *Si enim, § Liberi arbitrii.* Sensus ergo est, *q. d.* Sicut ignis in fornace coquens et consolidans vasa testea a figulo efficta, probat ea, et ostendit an recte ab eo efficta sint, necne : nam quæ recte temperata ct conglutinata sunt, in igne perdurant, coque consolidantur ; quæ vero secus, rumpuntur et dissiliunt : sic pariter tentatio et tribulatio probat et ostendit qualis sit justus. Qui enim in lentatione constantes perdurant, ostendunt se in justitia esse fundatos et firmatos ; qui vero in ea animo cadunt, ostendunt se injustitia non esse stabiles, sed leves et inconstantes; quia ad tempus credunt, et in tempore tentalionis recedunt, ait Christus, *Luc.* vin. Significat hæc sententia nos luteos esse et quasi lutum in manu figuli, puta Dei; ideoque instar vasorum luteorum ab eo igne tribulationis excoqui, ut eo tum purgemur, tum probemur, tum in virtute solidemur, sicut vas luteum ab igne soliditatem accipit. Alludit ad Sa" in, 6 : « Tanquain aurum in fornace probavit tilos. » Et *Malach.* xxxii: « Ipse quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum : et sedebit conflans, et mundans argentum, et purgabit filios Levi, ct colabit eos quasi aurum. » Et *Psal.* xvi,3: « Probasti cor meum, et visitasti nocte : igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.» Nam, ut ait Paulus, *Rom.* v, 3 : « Tribulatio patientiam

operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem. »

THKuli. Ja eft probabo.

Hinc disce tribulationem et tentationem non aliud esse quam ■KitpswjxV», id est probationem et experimentum,qiiaDcus cujusque fidem, constantiam, virtutem probat,experitur et explorat,juxta illud Mosis : « Tentai vos Dominus, ut palam fiat jtrum diligatis eum an non, in toto corde, et in tota axflma vestra, » Deu/. xm, 3. Audi S. Bernariltim, tract. De *Gradibus humilitatis,* in nono: « Vasa figuli, inquit, probat fornax , et tribulatio vere pernitentes discernit. Qui enim veraciterpœDitetjlaborempœnitentiivnon abhorret; sedquidpiid sibi pro culpa, quain odit, injungitur, tacita conscientia patienter amplectitur. In ipsa quoque obedientia duris ac contrariis rebus obortis, quibuslibet irrogatis injuriis, sustinens non lacessitur, ut in quarto gradu se stare judicet humilitatis. Cujus vero simulata confessio est, una vel levi contumelia, aut exigua pama interrogatus, jam humilitatem simulare , jam simulationem dissimulare non potest. Murmurat, frendet, irascitur, nec in quarto stare humilitatis, sed in nonum superbi® gradum corruisse probatur, qui secundum quod descriptus est, recte simulata confessio appellari potest. Quanta putas tunc confusio sit in corde superbi, cum fraus decipitur, pax amittitur, laus minuitur, nec culpa diluitur? Tandem notatur ab omnibus , judicatur ab omnibus, eoque vehementius omnes indignantur, quo falsum conspiciunt quidquid de eo prius opinabantur. Tunc opus est prelato, ut eo minus illi parcendum putet, quo magis omnes offenderet, si uni parceret. »

Nota : Tribulatio sicut est fornax crucians, probans et purgans animas a Deo electas ; sio est et annulus, quo easdem vclut sponsas Christus despondet. Hoc annido Christus tangens oculum S. Gertrudis,perpetuum dolorem illi inflixit: unde didicit quod, sicut annulus signum est conjugii, sic adversitas certum sit signum et arrha divina» electionis, ut per eam anima quasi conjugium ineat cum Christo, adeo ut quisque tribulatus et ufllictus possit dicere cum S. Agnete ; « Annulo suo subarrhavit me Dominus meus Jesus Christus, et tanquam sponsam decoravit me corona. »Hæc ad verbum habet Vitó S. *Gertrudis,* lib. Ill, cap. it. Ad hanc gnomen spectat illa S. Ephrem, tract. *De Timore Dei : a* Mulli habitu monachi, at pauci certatores; tempore autem tenlalionis monachi probalio apparet. »

Plura de hac tenfntionc ct probatione tribulationis dixi cap. ii, vers. 8. Hinc collige tentationem tribulationis non esso fugiendam, sed potius ambiendam justo. Nonne vasa figuli bone temperata, si sentire, concupiscere et loqui possent, dicerent se ignem fornacis expetere, ut eo coquerentur et solidarentur? Itact justi,Dei gratia suffulti,flammam tribulationis expetunt, qum in eis quidquid impurum est excoquat, eosque in virtute solidet ct perficiat. Id sciebat David ; unde orat Praf. xxv : • Proba me, Domine, et tenta me : ure renes meos et cor meum. » Preclare S. Gregorius Nazianienus, orat. 23 : « Philosophicus, inquit, animus ex eo quod passus est, generosior redditur, atque ut candens ferrum frigida aspersione, ita periculis obdurescit, » ut de illo illud Horatianum recte muirpes :

Uuria ut ilex tooM bipennibus,
Nigre ferad frondis in Algido,
Per ditnna, per cades ab ipso
Ducit opes animumqne ferro.

Et S. Basibus, orat. 11 De *Patientia et tolerantia :* « Ut gubernatorem navis, inquit, tempestas, athletam stadium, militem acies , magnanimum calamilas, sic Christianum hominem tantalio probat. Et sicut athletas certaminum labores coronis ad se alliciunt, ita etiam homines Christianos probatio, quæ ex tentationibus descendit, ad perfectionem ducit, si modo cum decenti tolerantia, ac omni gratiarum actione ea quæ a Domino ordinantur, susceperimus. » Quin et Plinius Trajano con-uli, cap. xxxi : « Adversa, inquit, magnos, lieta felices probant. »

¿xeinplum illustre est in Vita S. Litifredi, Episcopi Ticinensis, sub annum Domini 850, qui singulari patientia enituit. Nam, ut scribit Philippus Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Itali®, in ejus Vita, etiamsi illatas injurias ab=que cbaritatis detrimento ulcisci potuisset; nolebat tamen , illud Apostoli usurpans : s Patientia vobis necessaria est, ut reportetis promissiones:» Quin etiam contumelias a vilibus personis æquo animo tolerabat, et familiari suo, verba indigna a quodam in eum prolata indigne ferenti, et ut injuriam pro ofHcii sui dignitate vindicaret suadenti,quod boni malis justa animadversione aorreptis quietiores degunt; S. Episcopusrespondit:«Prestare,ut boni a malis exerceantur; nec malorum mortem a bonis optandam esse. Uteniin aurum igne probatur, sic boni ex malorum persecutione perfectiores evadunt. » Quare miraculis clarus effulsit, qu® ex historia Papiensi et aliis idem Ferrarius recenset.

Exempla e S. Scriptura dat S. Augustinus, serui. 82 De Tempore, Jacob et Joseph patriarchas. Quaerens enim cur Deus Jacob per 30 annos, quibus Joseph fuit in vicina ,-Egypto» ejus rei ignoratione torqueri permiserit (putabat enim eum esse mortuum), respondet : • Quia ergo sino istis minutis peccatis Jacob esse non potuit, volens Deus ipsa parva peccata in hoc saeculo tribulationis igne consumere, implet in eo quod ipse per Spiritum Sanctum dixit : Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis. Et illud : Flagellat Deus omuoin filium quem recipit. Et illud : Per multas tribulationes oportet nos intraro in regnum Dei. Ut ergo S. Jacob Deus noster velut aurum purgatum iu futuro judicio

presentarci, prius ab illo omnes maculas peccatorum abstersit, ut in eo ignis ille arbiter quod k exureret, invenire non posset. » Adducit deinde mirnit. ìpsummet Joseph, causamque ejus biennalis carp i spe. coris hanc assignat; quod scilicet magis in homi›jr a íd ne quam in Deo sperarli, dum a principe pin^dcctdi. ccrnarum petiit, ut a Pharaone sui liberationem impetraret. «Tanquam diceret ei Deus, inquit : Ego tibi ostendo, ut magis a me quam ab homine debeas auxilium postulare. Sine ulla enim dubitatione credendum est, quod pro castigatione S. Joseqh non permisit Deus magistrum pincernarum, ut in mente haberet, quod ei S. Joseph, quando de carcere dimissus est, supplicaverat. Et quia etiam et ipse Joseph, quamvis sanctus tunc, ' sine peccato esse non poterat, ideo tanto tempore fuit in carcere clausus, ut in eo impleretur quod scriptum est : Ego quos amo, arguo; et quos diligo, castigo. »

Ven. 7. 7. Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius, sic verbum ex cogitatu cordis hominis. — Ita Romana ct Complutensia Latina, licet S. Augustinus, in *Speculo,* legat, « ex cogitatu hominis cordis, » id est cordati; alii legunt : *sic verbum excogitatum hominis cor,* scilicet, ostendit. Ita Rabanus. Sic et Græca Rom» correcta, *culturam ligni,* inquiunt, *ostendit fructus ipsius : sic verbum excogitatum cor hominis;* Græca vero Complutensia , *culturam ligni,* inquiunt, *ostendit fructus illius : sic locutio cogitationis in corde hominis;* alii, sic *sermo cogitationis cordis hominis*,* id est sermo manans ex cogitatione coriis hominis; Tigurina, *ut cultura arboris fructdS ejus indicat, ita corda hominum* (indicat) *meditata ratio,* vel cogitatio. Grece enim legitur Xtjc;, id est ratio aut sermo, vel Uyc^c;, id est cogitatio, ratiocinatio ; Syrus , *sicut cultura arboris facit fructus ejus, ita cogitationes hominum super meditationes eorum.*

Omnes hæ lectiones ct versiones eodem redeunt. Sensus enim est, 7. d. Sicut rusticatio, id est iustica agricolatio et cultura arboris ostendit frudum arboris, et ex fructu consequente qualis sit arbor : ita pariter verbum prolatum ex cogiUtu et meditatione cordis hominis, ostendit fc dum cordis, et per consequens, quale sit cor. -orto, sicut fructus non tantum ostendit qualis fit arbor, sed ct qualiter a rustico fuerit exculta: ita pariter verbum et sermo non tantum ostendit quale sil cor, sed et qualiter sit excultum. Hoc enun significant Græca jam citata, et sic Latinam versionem intelligil Hugo per hypallagen , 7. *d.* Rusticationem de ligno, id est ligni, ostendit fructus illius. Idipsum est quod ait Christus, *Matth.* XU, 33 : a Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum : aut facite arborem malam, et fructum ejus malum ; siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo de thesauro profert bona : ct malus homo de thesauro (cordis sui) proferì mala. » Ita Rabanus, ct Palacius : Bona, inquit, et diligens arboris cultura in lucem profert bonum ejus fructum : ita bona ct diligens cogitationis cordis nostri cultura bonum verbum profert : ut contra, arbor neglecta profert sterilem fructum; et cogitatio neglecta, verba aut mala, aut stulta : est enim cordis ct oris consensus. Per os pronuntiabis de corde.

Dicit : « ex cogitatu, » quia sermo prolatus ex prævia cogitatione et praemeditatione indicat cordis statum et habitum, non autem sermo impræmeditatus, qui ex subita cholera, tristitia, aliavo passione profertur : illum enim extorquet passio, non autem e thesauro suo promit elicitum cor. Unde aliqui ex Græco vertunt, *sicut culturam ligni ostendit fructus illius, ita animum hominis meditatus sermo declarat* Et codex Latinus Lcodiensis, citatus a Francisco Luca, sic legit : ‹| Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius, sie verbum excogitatus (id est cogitationis et meditationis) cordis hominis, » scilicet illud ipsum cor ostendit et pandit : quamvis non raro verba subita, si crebra sint, indicent habitum mentis etiam sopitæ, aliénalas aut dormientis. Sic enim S. Franciscus Xaverius etiam dormiens, aut phrenesi correptus, eructabat pia cum Christo colloquia, dicendo : «Mi Jesu, bone Jesu, Jesu amor mi; n quia cor ejus plenum erat, imo ardebat amore Jesu : unde et de eo somnians loquebatur, ac delirans non aliud corde ct ore eructabat.

Moraliter, hinc disce cor nostrum egere cultura, ut eget ager. Rursum, primum cordis fructum esse cogitationem, secundum sermonem. Ut ergo correcta, casta et sancta loquatur, eadem crebro cogitet et meditatur; ut illa crebro cogitet, cor castitate et sanctitate plane imbuat : sicut enim corpus balsamo imbutum, spirat balsamum, ita cor sanctitate imbutum Deoque plenum, non nisi sanctitatem et Deum spirat: perinde ac vasa vino referta, non nisi odorem vini exhalant, et stomachus succum cibi delicati, quo plenus est, eructat. Vox ergo est interpres mentis, et index person»; unde Isaac Jacobuin Sorm* filium ex sola voce agnovit, et ab Esau discre- c$l in4el vit. Idipsum docet Christus verbis paulo ante ei- mcnU* tatis. Quin et philosophi. Chrysippus rogatus : « Quid esset mens hominis : Sermonis fontein esse, » respondit: « Sicut enim rivuli ex fonte fluunt, sic sermo ex corde et mente hominis procedit. « Ita Slobreus, serm. 1. Alius : « Ex voce agnoscimus hominem facie non conspecta; nam sua cuique vox : ita ex oratione licet mentem et vitam hominis conjectare. » Et : « Sicut Protogenes pictor Apellem ex unica linea cognovit, nunquam alioqui visum : ita ex unico responso ingenium et prudentiam viri deprehendet qui sit ipse sapiens, r Plures recitabo vers. seq.

R. Ante sermonem non laudes virum : hæc enim TENTATIO EST HOMINUM. — *TcntatiO,* græCC rrt^xa-p2;, id, est probatio ct exploratio hominum, g. *d.* Vera ratio explorandi mentem, ingenium et indolem hominis, est loquela : antequam ergo quem loquentem audieris, noli de eo ejusque indole ferre judicium. Nam ut cote exploratur aurum, ita sermone vir, præsertim familiari et crebro vel assiduo. Multi enim ad horam sermonem fingunt vel componunt, ut indolem præclaram simulent, ac pravam dissimulent. Pro *sermonem* græce est id est consideratio, cogitatio, ratio, intellectus : unde Tigurina vertit, *ne laudes quemquam ante rationem initam* (Vatablus , *ante perpensam cogitationem) ; hæc enim hominum probatio est, q. d.* Ne laudes quemquam antequam eum consideres, ejusque sermones, vultum et mores tecum exacte perpendas : quia hæc consideratio homini data est pro examine et trutina, qua homines resque omnes probet, examinet et exploret. Verum Siracidcs xo-psu/S sumit pro Xo^gu, id est sermone, uti vertunt Complutensia Romana et cæleri : aut certe pro JixXo-pajxci, id est ratiocinatione, disputatione, discursu. Ex discursu enim optime mens cujusque cognoscitur : vultus enim sæpe mendax est, æque ac statura et forma corporis. Multi enim vultu, statura et forma sunt insigni, qui ingenium habent obtusum, judicium exiguum, mentem depressam. Ex adverso, multi staturam habent exiguam, vultum obscurum, formam deformem, qui tamen animos habent magnos, ingenium acre, prudentiam eximiam; qualem fuisse Socratem narrat Laertius. Sermo autem animi est index : os enim cordis est fibula, imo janua : cor enim per os suos affectus enuntiat, prodit et pandit. Os ergo est imago ct speculum cordis: sicut enim verbum mentis est imago et speculum mentis (unde Dei Filius, qui est Verbum mentis Patris, vocatur « Patris imago, » *Coloss.* i, vers. 15) : sic pariter verbum oris est speculum et imago verbi mentis. In eo ergo velut in speculo intuere mentem, et sensum mentis cujusque.

Veterum gnomi, quoi os »11 ipecu* lain cortili.

Mullis veterum gnomis id probat Maximus, *serin.* 15. Solon, inquit,dicebat, «sermonem esse operum simulacrum » (sic et Democritus Xsqcv vocabat itiœXcv TW fiicu). Romulus aiebat : « Vasa fictilia sono et percussu, hominem vero sermone explorandum esse. » Ccnopidas asserebat, qualis cujusque esset natura, talem quoque esse orationem. Demonax dicere solebat : « In speculis vultus figuram, in colloquiis autem naturam et mentis imaginem cerni posse. Sennonem enim esse quasi figulum hominis, qui animi formam effingat et proferat. Nullo enim in speculo melius expressiusque relucet figura corporis, quam in oratione pectoris imago repraesentatur : » hæc Maximus. Socratis, teste Cicerone, *Tusculan.* V, axioma erat : « Qualis homo est, talis etiam erit ejus oratio; orationi autem facta simillima, factis vitam. » Idem, cum dives quidam filium ad se misisset, ut indolem ejus inspiceret, ac pædagogus diceret : «Pater, ad te, o Socrates, misit filium, ut cum videres;» tum Socrates ad puerum; « Loquere igitur, adolescens, ut te videamus; » significans ingenium hominis non tam in vultu relucere, quam in oratione ; quod hac sil certissimum minimeque mendax animi speculum.

9. Si sequaris justitiam, apprehendes illam; et indies quasi poderem (perperam in *Speculo S.* Augustini legitur *pudorem)* honoris et inhabitabis CUM EA, ET PROTEGET TE IN SEMPITERNUM, ET IN DIE AGNITIONIS INVENIES FIRMAMENTUM. — Græca, de more concisa, hæc tantum habent, si *sequaris justitiam, apprehendes ipsam, et indues eam, ut talarem tunicam gloria ;* Syrus, fi *quaesieris veritatem, invenies eam, et indues eam sicut vestem glori#;* Tigurina, si *sedens justitiam, assequeris eam, et tanquam togam honorificam indues.* Deinde ex Iantina Vulgata addit, *cum hac habitabis, quee te protegat in aeternum, ut tentpore inquisitionis internas firmamentum.* Pro *sequaris* græce est id est persequaris, eo scilicet studio, velocitate, conatu, contentione, constantia, quo canis insequitur leporem, nec cessat, donec cum capiat et comprehendat. Simili enim modo sequi et persequi debemus justitiam, ac dicere cum Apostolo: a Unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supero® vocationis Dei in Christo Jesu, » *Philip.* cap. in, 13. Vera.*.

Pro *justitiam* græce est tò Júuuev, id est justum, puta opera justa et sancta, quæ le justum sandumque efficiant, ac justitia habituali vestiant et ornent. *Justitia* ergo hic generalis intelligitur, quæ est complexio virtutum omnium, J' qua fidelium sanctitas et perfectio consistit. *Poderis* est tunica talaris, ita dicta, quod a collo usque ad twJx;, id est pedes et taJos, sit demissa, quæ proinde totum hominis corpus ambit, vestit, protegit, ornat et decorat. Unde talari vestiuntur doctores, senatores, magistratus, ac pr® omnibus sacerdotes. Poderis enim erat vestis Aaronis et pontificum, de qua dicitur *Sap.* xviii, vers. 24 : « In veste poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum : et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erani sculpta. » Vide ea qu® dixi *Exodi* xxvm, 6. Igitur significat, quod justitia sit quasi sacra poderis ornans justum , cumque quasi consecrans sacerdotem, juxta illud S. Petri, q)is/. I,cap. n, 9 : «Vos genus electum, regale sacerdotium,gens sancta, populus acquisitionis.» Justitia ergo est poderis, justum efficiens, creansque doctorem , senatorem, sacerdotem et pontificem curi® cœlestis.

Porro, justitia duplici podere nos vestit et ornat : *primo,* podere grati® in hac vita, gratia enim est lux cœlestis animam splendentem et gratiosam iu oculis Dei et angelorum eflicieua;

fecundo, podere glori® in cœlo ; ibi enim perficitur omnis nostra justitia et gratia, ibique gloria divina pro meritis operum juslitire donabitur et beabitur. Ibi ergo justitia proprie amicietur podere glori®, ut habent Graeca et Syriaca. Alludit ad *Isaia* cap. lxi, vers. 10 : « Gaudens gaudebo in Domino, et exsultabit anima mea in Deo meo : quia induit me vestimentis salutis, et indumento justitiae circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, ct quasi sponsam ornatam monilibus suis. » Vide ibi dicta. Hinc tres effectus fructusque hujus poderis vesti«qiie justifiai subjungit * Siracides, dicens *primo:* « Et inhabitabis cum ea,» *q. d.* Habitabis cum justitia quasi cum veste, imo virgine coelesti, adeoque habitabis cum sanctitate divina, Deoque ipso : hujus enim participatio est justitia et sanctitas creata, et a Deo sanctis infusa mentibus. *Secundo,* a proteget te in sempiternum » contra omnes tentationes concupiscenti®, contra omnes dremonis insultus, contra omnes mundi fallacias, blanditias, terrores, pericula, imo contra Dei ipsius fulmina et fulgura, quœ in impios, præsertim in die judicii, vibrabit, quando horrendam damnationis sententiam in eos detonabit, dicens : «Ite, maledicti, in ignem reternuin, qui paratus est diabolo ct angeli» ejus, » *Matth.* xxv. Unde *tertio:* « In dio agnitionis, » id est in die judicii et examiri» divini, quo Christus cognoscet do omnibus hominum factis, « invenies firmamentum : » justitia enim erit tibi quasi lorica firmans tuum pectus, ut in illo terribili die, quo «eteri omnes pavebunt a facie Christi irati, dicentque « montibus : Cadite super nos; et collibus: Operite nos, » *Lura* xxin. 30, firmus et inconcussus consistas, imo plenus bona spe, lœlus et alacer exspectes illam beatiludinis sententiam : « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi, » *Matth.* xxv.

Chriuas Allegorico et tropologice Palacius per *justi-*
Ul¿ulÍ▾ t,am' ttCC,P>l Christum, Christique gratias et virtutes. Si Pauli verbum, inquit, prre oculis habeas : «Induimini Dominum nostrum Jesum Christum,» intelliges Christum esse justitiam, quam qui votis, precibus et bonis operibus qurerit, apprehendet. Intelliges etiam eumdem esse poderem honoris, id est polymitam et talarem vestem, qua Joseph, Genes, xxxvn , 3, induebatur. Intelliges item esse dotninuin domus, qui nos secum habitare faciet; esse etiam protectorem sempiternum : feret enim nos in ccelum, ubi abscondet nos in abscondito tabernaculi sui. Demum erit firmamentum, cui in die judicii nitemur. Vocatur dies judicii, « dies agnitionis; » agnoscet enim tunc se quisque, ct agnoscetur ab omnibus. Tunc erit Christus firmamentum, cui nitemur omnes, quotquot peccavimus, justificati vero fuimus per redemptionem qua» est in Christo. Perspico Christianum Christo vestitum exterius, qui Christum habitatorem habeat interius ; qui Christum habeat perpetuum protectorem, et columnam , cni nitatur maxime in die judicii. Quam longo ab his distant mores nostri ! nihil enim minus in quovis nostrum perspicitur, quam Christus Hucusque Palacius.

Anagogice Rabanus : « Poderis, inquit, est tunica usque ad talos pertinens. Quid est ergo talaris tunica, nisi actio consummata? quasi enim protensa tunica talum corporis cooperit, cum bona actio ante Dei oculos usque ad vitre nos terminum tegit. Unde ct per Moysen cauda hostire in altari offerri praecipitur, ut videlicet omne bonum, quod incipimus, etiam perseveranti fine compleamus. Quisquis ergo usque ad finem vitre perseverat in bona actione, proteget eum Dominus in sempiternum, et in die agnitionis, hoc est in die judicii, quando veniens Dominus illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordiuin, tunc inveniet firmamentum : quia tunc jnslitire sure vermn et firmum percipiet prremium. »

10. Volatilia ab sibi similia conveniunt (grrece vw. ia. id est divertunt) : et veritas ad eos, qui OPERANTUR ILLAM, REVERTETUR. — « Veritas » tum speculativa, hœo enim operantibus, id est studentibus, laborantibus et speculantibus advenit; Mim potius moralis et practica, qualis est in intellect»' practico ethica et prudentia, in appetitu et volúntate justitia et virtus, puta exsecutio ethices, et operatio recta juxta dictamen prudenti®. Prior veritas est mentis et speculationis : posterior, voluntatis et operationis. Dicitur « veritas, » quia inclinat et operatur verum morale, quod est bonum honestum : hoc enim est verum, quia conforme et commensum sure regulae, puta legi et voluntati Dei. Ex adverso vitium vocatur mendax et mendacium, quia difforme et dissonans a recta ratione suaquo lege et regula. Unde crebro in Scripturis impii dicuntur sequi vanitatem et mendacium. Explicat quod dixit : « Si sequaris justitiam, apprehendes illam, » per appositam similitudinem avium. Sensus ergo est, *q. d.* Sicut aves congeneres et concolores simul congregantur, simulqne pascuntur, habitant et volitant, ac, si panluium avolent, statini ad socias revolant; ut videmus grues volare et pasci cum gruibus, anseres cum anseribus, picas cum picis, et, ut vulgo dicitur, graculum graculo assidere : ita pariter verila», id est prudentia, justitia et virtutes fugiunt improbos, iterquo reflectunt ad probos quasi sibi similes, saltem voto et affectu : quia scilicet probi eas amant, ambiunt, operantur ; et quia probi cum probis, sicut improbi cum improbis, quasi sui similibus, congregantur. Probi autem secum adducunt suam probitatem et virtutem, quam aliis affricant, perinde ao improbi suam improbitatem et vitia. Huc facit illud Claudiani, in nupti»' Honorii Imperatoris et Marian :

Nutant ad mutua pdmx
Fodera, populeo luspint populus ictu,
Et platani piatami, alnoque aaaibilat alnum

7. *d.* Palma congaudet ct condolet palmæ, populus populo, platanus platano, alnus alno, velut similo simili : quanto magis homine sibi simili gaudeat homo, eique aditelo condoleat? Significat ergo quod, sicut aves congeneres conveniunt ad sibi similes, sequo invicem recreant, exhilarant, amplexantur, adjuvant : ita pariter veritas el virtus cum sui studiosis familiariter agat, cum cis jucunde vivat, eos recreet, amplexetur, pascat, ct in omni bono promoveat, ac tandem æterno gaudio et felicitate beet in cœlo. Ibi enim ad cos quasi postliminio « revertetur, w quœ in hujus vit® ærumnis, ac virtutis laboribus se suumque jucunditatem quasi abscondit, ut a justis absens esse, seque elongare videatur. Ita Tigurina, uohzcres, inquit, *adjungunt se sui similibus, itemque veritas accedit ad cos, qui ipsi dant operam;* Syrus, *votatile cali apud genus suum habitat, et veritas ad facientes eam vadit.*

¿ct T/ li °avos: cur?

Apposite, veritas et virtutes comparantur avibus; quia ulræque sunt leves, agiles, elevat® a terra, canore, claire, cœlestes : Deo enim perennes canunt laudes, alisquc prrepetibus in coelum evolant. Sic sapientia et castitas, teste Rufino, quasi aves et virgines coelestes, advolarunt ad S. Gregoriani Nazianzenum in somnis, eique dixerunt : « Amicœ tum sumus, quia jucundum nobis in anima tua preparasti habitaculum, n Sic eleemosyna quasi avis divina advolavit ad S. Joannem Elcemosynarium, eumque ad sui amorem invitavit, teste Leonlio in ejus Vita. Sic (res virgines, puta paupertas, castitas, obedientia, advolarunt ad S. Franciscain, teste S. Bonaventura in ejus Vita. Unde mystice Habanos per volatilia accipit « sanctas electorum animas, quœ pennis virtutum semetipsas a terrestrium et carnalium societate sublevant, ct sanctis angelis in cadesti gaudio associari appetunt, quibus etiam in futura vita conjunguntur. » Rursum sicut aves a sui dissimilibus et discoloribus repulsa, redeunt ad sui similes et concolores : ita veritas ct sanctitas ab impiis repulsa, nec apud eos inveniens locum, ubi suum collocet pedem, instar columba Noe, revertitur ad pios sui studiosos. Causam a priori dedi cap. xiii, vers. 19.

Secundo, cum Jansenio «veritasn hic accipi potest increata, puta requilas et justitia, qua est in Deo. Ad illam enim accedunt justitias studiosi, ipsaquo vicissim cos remunerat : quare ad eos reverti dicitur, cum reddit eis justitia premia, qua illam operantes in hac vita promeriti sunt, juxta illud Christi : « Si manseritis in sermone meo. vero discipuli mei eritis : et cognoscetis veritatem, ct veritas liberabit vos, » *Joan.* vin. Deus tniin et Christus est veritas ipsa rerum, puta vera sapientia, vene delicia, vere divitia, verus honor, verum gaudium, vera felicitas : calera omnia vinitas sunt el mendacium, imo, ut ait Ecclesiastes, cap. xi : « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.»

Moraliler notat Palacius, veritatem et sanatila* lem dici reverti ad pios, cum eis opera vera, id est pia et sancta exercendi offert occasionem. Subinde enim ea exercendi non datur occasio, tumque veritas a sui studioso fugero videtur; sed mox illi rursum presentera se exhibet, cum novam bene agendi opportunitatem suggerit. Quo significat captandam esse occasionem bene operandi dum eam Deus offert : nam, ut ait Poeta,

Fronte capillata, post est occasio calva.

11. Leo venationi insidiatoti semper : sic peccata operantibus iniquitates. — Probat quod dixit, veritatem ad sui studiosos el operatores reverti, per antithesin contrarii, scilicet peccati et iniquitatis. * Venationi, » id est animalibus et feris, quas venatur. Sic ergo ex Greco clare vertas cum Vatablo, *ut leo feres insidiatur, ita peccatum injusta patrantibus ;* Syrus, *leo confractioni* (id est bestiis quas confringat, laceret el devoret) *insidiatur : sic iniquitas facientibus peccata.* Apposite, sicut veritatem et virtutes comparavit avibus, sic hic mendacium et peccatum comparat leoni saevo et crudeli, peccatores vero feris quibus leo insidiatur. Hæc ergo antithesis est inter virtutem et peccaturn, caque non una, sed multiplex : scilicet prima, quod virtus sit avis gratiosa, quœ cum sui similibus, puta virtute praeditis, jucunde versatur cosque lœtifieat, recreat et beat; peccatum vero sit quasi leo ravissimus, qui nullius amicitiam aut convictum familiarem admittit, sed in omnes feras quas venatur, rede el laniena grassatur. Esto enim ipse sit fera, releram tamen feras dévorai : sic enim peccatum peccatori exitiale est, nihilque boni, sed omne malum creat, period? ac si illi non esset congeuer ct simile, sed plane degener et dissimile, imo ex diametro oppositum ct contrarium.

vtn. ‹l. .utaupPrimi,

Secunda, sicut leo insidiatur, et ex insidiis aggreditur bestias et homines, sic et peccatum insidiatur peccatori. Offert enim illi escam voluptatis, ut illa eum capiat el enecet, sicut piscator esca piscem capit et enecat, juxta illud *Proverb,* v : « Iniquitates sua» capiunt impium, et funibus peo calorum suorum constringitur. »

StouMi.

Tertio, sicut leo feras, quas venatur, occidit et devorat : sic peccatum peccatorem occidit, eumque facit pabulum mortis presentís et æternœ, ul semper ardeat in gehenna.

Terto,

Moraliler Palacius : Ut leo, inquit, qui in insidiis est ad venandum, offert se etiam nrhil tale metuenti : ita peccatum se offert peccatori, etiam peccatum non cogitanti. Ubique enim se exhibet peccatori peccandi materia. Ita vicissim viro operanti veritatem, veritas ipsa ubilibet so exercendam offert ; et si aliquando veritatis exercendœ occasio fugit, statim revertitur. Adeo Deus bona ubilibet parat bonis, et diabolus indesinenter parat mala malis. Sed hoc discrimine, quod peccar tum leo sit, devorans peccatorem : veritas *onin»* bonum est. beans veritati» operatorem.

Est prosopopoeia. Peccatum enim hic inducitur quasi persona, imo quasi fera et leo insidiaos peccatori. < Peccatum » hic ample et generatim accipe : unde sub eo particulntim descendas, ut *primo,* per *peccatum* accipias habituale, puta ha* bitum peccandi : hoc enim insidiatur homini, dum secreto et clanculum eum inclinat ad iterandos actus peccati. Ebriosus enim, v. g. ex crebra ebrietate contraxit habitum, per quem valde propendet ad semper potandum : hic ergo habitus eum etiam non cogitantem et quasi nescientem insidiose inclinat, ut adeat popinas et potet.

/miur. fríuio.

XuDtlo. *Secundo,* per *peccatum* accipias actuale, puta actum peccati : hic enim inclinat hominem ad sui iterationem. Experientia enim voluptatis, quæ est praesente peccato, eum allicit ad illud iterandum, ut per illud iteretur voluptas, quam in praesenti experitur, et in preterito expertus est.

Tertio. *Tertio,* per *peccatum* accipias concupiscentiam. Hæc enim mctonymicc ab Apostolo, *Rom.* vn, a S. Augustino et Docloribus sæpe vocatur a peccatum, » quia est effectus æque ac causa peccati. Concupiscentia enim hominem secreto titillat, et furtim sollicitat, ut eam opere expleat. Hinc fit ut homo, rationis judicio postposito, eam sequatur, caque se pascat et oblectet, etiam incogitans et quasi nescius : quia concupiscentia quasi mentem homini surripit, itaque quasi per insidias eum capit et dementat.

Qnirto. *Quarto,* per *peccatum* accipias objectum peccati, puta illecebras et species illecebrosas rerum delectabilium, quæ hominem illiciunt ad peccandum. Tales sunt formulæ mulierum, quæ rapiunt intuentes ad luxuriam; fulgor vini et mens® opiparæ, quæ rapiunt gulosum, ut iis gulam expleat; splendor auri, qui rapit avarum, ut illi per fas et nefas inhiet ; honoris pompa, quæ rapit superbum, ut eam ambiat. Hic est fraus, hic sunt insidi®, dum socii vel concupiscentia suggerunt homini dicuntque : Vide quam formosa est ista et ista, nolo ut pecces, sed tantum ut spectes ejus pulchritudinem; gusta hoc vinum, ut videas quam sit suave, nolo tamen ut potes, gusta dunlaxat; , et ita de cæteris : a gustu enim unius scyphi gula trahente venitur ad secundum, tertium, quartum, et tandem ad plenam compotationem. Idem sit in intuitu mulierum cæterisque objectis illecebrosis.

Ouijto. *Quinto,* per *peccatum* accipias poenam peccati : hæc enim peccanti quasi ex insidiis astat, sicut prodor clanculum astat furi, ut eum furantem capiat et plectat, juxta illud Dei ad Cain, quo hic alludit Siracidcs : a Nonne si bene egeris, recipies? sin autem male, statim in foribus peccatum aderit, » quasi canis et Cerberus te allatrans, teque dilanians, *Genes.* iv, 7. Vide ibi dicta. Sic cap. xxvi!, 31, ait Siracides : « Illusio et improperium superborum, et vindicta sicut leo insidiabitur illi. »

Denique, per *peccatum* accipi potest dæmon, auctor peccati : hic enim insidiatur peccatori, ut cum in peccatum, et per illud in gehennam protrahat; unde « tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret, » I *Petri* v, 8. Simili modo per *peccatum* accipias peccatores, uti pravos socios, qui insidiantur socio etiam pœnitenti, ut eum ad peccatum suamque societatem retrahant, ideoque mille ei technas et insidias struunt, uti quotidiana patet experientia. Ab illis ergo quasi a Iconibus crudelissimis cavendum est ei qui animam servare velit. Simili modo lente et meretrices insidiantur adolescentibus.

Ubi nota : Sicut leonum tota vis est in oculis, sic peccati tota vis est in aspectu, puta in videre et videri. Hæc enim est occasio et janua omnis peccati; hanc claude, et evasisti peccati insidias. Audi Plinium, lib. Vili, cap. xvi, docentem qua ratione leo vinci, capi et domari possit, a Principatu Claudii, inquit, casus rationem docuit pudendam pene talis feræ nomine, pastoris Gettili sago contra ingruentis impetum objecto; quod spectaculum in arenam protinus translatum est, vix credibili modo torpescente tanta illa feritate, quamvis levi injectu operto capite, ita ut devinciatur non repugnans, videlicet omnis vis constat in oculis. p Et anterius : a Cum pro Catulis foeta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expavescat. » Atque paulo ante modum venandi leonis insinuat dicens : « Dum sequitur, insilit saltu ; » sic peccatum et dæmon repentino saltu irruit in hominem, ut eum percellat et sternat. Rursum Aristoteles, lib. IX *Histor. animai.*^ cap. xuv, et ex eo Plinius : « In venatu, inquit, dum comitur (leo), nunquam fugit aut metuit; sed etiamsi venantium multitudine cedere cogitur, sensim pedatimque descendit, crebro subsistens atque respectans : nactus vero opaca, fuga, qua maxima potest, veloci se subtrahit, donec in aperta deveniat; tum rursus lente incedit. p Idem prorsus facit dæmon et pravi socii.

12. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol (constanter eodem fulgore semper lucens) : nam stultus ut luna mutatur. — Pro *sanctus,* uti legunt Romana et Græca, aliqui legunt *sensatus :* hic enim opponitur stulto; sed idem in hoc libro, æque ac in Proverbiis, est sensatus et sanctus : verus enim sensus, veraque prudentia non est alia quam virtus et sanctitas; tq *sicut sol,* jam non est in Græco, nec in Syro, idipsum tamen legit S. Augustinus, *epist.* 119, cap. v; unde colligas olim in Græco id exstitisse. Sic ergo habent Græca Romæ emendata, *narratio pii semper sapientia, at stultus sicut luna* ¿AXtcürai, id *est alteratur ;* Tigurina, *narratio pii ut sol perpetua est sapientia, stultus autem more luna variatur ;* Syrus, *narrationes sapientoni in sapientia sunt semper, et stultus sCcut luna mutatur.* Sic quoque legit S. Ambrosius, locis mox citandis : ex quibus patet, tam Græca quam Syrum hæc arctare ad sermones sapientum et stultorum, *q. d.* Sapiens semper loquitur

Ven

sopientia, puta honesta ct sancta; at stultus nunc sapientia et sancta, nunc insipientia, id est inhonesta e! impia eructat. Accommodat enim se ocrasioni ei sociis : quare cum castis caste, cum incestis inceste, cum humilibus humiliter, cum superbis superbe, cum maledicentibus maledicendo sermocinatur. Sapiens vero uti mentem habet sanctam semper, sic et linguam : quare non nisi caste, humiliter, benevole, laudando et benedicendo tam Deum quam proximum, eloquitur. Noster vero ampliorem facit hanc sententiam, q.d. Sapiens, id est sanctus quamdiu talis est, manet in sapientia, id est sanctitate, sicut sol, ut internam sapientiam et sanctitatem nullo metu, nullis blanditiis, nullis præmiis propositis deserat, eamque externis verbis et factis constanter profitetur : at stultus, id est inconstans et impius, instar polypi et lunæ, mutat mentem, et cum mente linguam, ut nunc sapientia et sancta cogitet, proponat, agat et loquatur; nunc vero stulta et impia machinelur, agat, dicat ct doceat.

Causam dat Palacius: Inter multa, inquit, quæ Domino Deo conveniunt, id fere præcipuum est, quod immutabilis sit, idemque omnino sine ulla mutatione perseveret. Hanc maximam prorogativam Dominus concedit (suo tamen modo) sanctis suis, ut fere non mutentur. « Non enim justum contristabit, quidquid illi acciderit, » etc., Proverò. xi! : a Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion non commovebitur in æternum, » etc., *Psal.* exxiv. « Pax mulla diligentibus legem tuam,» etc., *Psalm,* cxviii. Nam ut S. Joannes ait : « Omnis qui natus est ex Deo peccare non potest, » l Joan, in, 9. At qui non peccat, non mutatur; id est, quod Auctor dicit, sanctus homo immobilis est, minime peccat, minime sanctitati suæ maculæ notam imponit.

Dices : Nonne Samson, David ct Salomon peccarunt? Plane; ideo Auctor addidit : «Sanctus in sapientia sua, » id est dum in sapientia manet, « manet sicut sol; n si a sapientia ct charitate decidat, cecidit certe c cœlo Lucifer, *Isaiæ* xiv, 12. Ut etiam S. Joannes intelligendus est, scilicet quod « natus ex Deo, » dum semen Dei conservat, « peccare non potest. » Jam vero ut sancto viro Deus communicat suam (suo modo) immutabilitatem : ,<a stultis non communicata hac immobilitate, necessc est ut subinde varientur ut luna. Patet hinc justum non solum per annum posse sine mortali crimine perseverare, ut dixit Scotus, sed et per plurimos annos : manet enim sicut sol. Porro, vocatur hoc loco «sapientia» sanctitas vite, quia vera sapientia est, cui Christus verus justitiæ sol semper adest. Talis porro habitator talem immobilitatem hospiti suo largitur : largitur etiam ei, ut sil quidam sol, ut hic habemus; nam alibi dixit : « Vos estis lux mundi; » at clarum est lucem mundi solem esse. Snl ergo Deum Deique justitiam ab eo justis communicatam repræsenlat. Quocirca S. Dionysius *De Divin. Nomili.* cap. iv, asserit solem esse « significativam, expretam ct evidentem clivime bonitatis imaginem. » Et Christus innuit solem esse divinitatis symbolum, cum ait *Matth. v,* 45 : « Qui solem suum oriri facit; » « suum, » quia sui imaginem.

Luna vero, quia suum lumen mutuatur a sole, AoaJogh et quia citima terris, in suo orbe exiguo citius eum decurrit, ideoque varie solem respicit; hinc suas variat luminis vices, ut nunc cornuta, nunc semiplena, nunc plena appareat. Hinc luna dicta est, quod « luce luceat aliena, » aiunt etymologici. Talis apparet et stultus. Huc facit illud Cleobuli apud Plutarchum, in *Convivio :* « Lex, inquit, sapientibus mensuram præscribit. Ineptis fabulam narrabo, quam mater mea fratri objecit. Aiebat enim lunam a matre petiisse, ut sibi tunicu-lam congruentem texeret; ac matrem respondisse : Qua ratione id possim, cum te jam plenam, mox in cornua attenuatam, rursuin dimidio orbe videam? Sic etiam, mi Chersia, homini fatuo et vitioso nulla mensura opum est. » Sic lunaticus, hoc est epilepticus, ac varius et inconstans fuit Mahomet pseudopropheta, qui proinde in Alcorano fabulatur se lunæ partem cœlo deciduam, lunæ et cœlo restituisse. Rursum luna, cum apud seciodx nos lucet, cœlo et cœlilibus non lucet; quia ex superiori parte non illuminatur, sed ex inferiori. Et. ut ait S. Gregorius Nyssenus, lib. *De Anima et resurr.,* atque ex eo noster Pineda, in *Job* xxv, vers. 5, num. 4, luna nunc radios solis a (ergo recipit, nunc a fronte et facie ad nos conversis. Sic sane quæ pulcherrima nobis videntur, in supremi luminis conspectu obscura sunt et non illuminata; et qui hominum judicio sanctissimi habentur, interdum coram Deo impuri sunt. Quare et cum luna Sapiens comparat stultum, qui sicut luna mutatur. Nam cum apud homines lucere et splendere quærit stultus, lumen ex superiori parte coram Dei conspectu amittit. Atque illud etiam, quod tunc luna maxime nobis splendet, cum maxime distat a sole; obscuratur autem, cum ei appropinquat, ut philosophi et astrologi tradunt : sic profecto, quo ad divinam lucem aliquid magis accesserit, minus lucidum apparebit, atque adeo, si ab illo recesserit, minus utique luminis habebit, quamvis apud homines multum fulgere videatur. *Tertio,* luna signum est amatorium, atque ab amantibus invocatur, eo quod præsit nocti ct tenebris, atque iis voluptatibus quas stulti et carnales in tenebris quærunt et exercent. *Quarto,* lu- q,lv u- na ad oculos nostros augetur, cum asole recedit; iis vero minui videtur, cum ad solem alia ex parte propinquat : sic et stultus carnalisque tunc in terra splendet ct celebratur, cum instar lunæ facie ad terram conversa, a Deo recedens terrenos honores et pompam sectatur; cum vero illos aspernatur, Deo appropinquat. ItaS. Augustinus, *epist.* i 19, cujus verba mox recitabo. *Quinto,* luna, teste Hippocrate, lib. *De Indiciis infirmitatum,* et Galeno initio dierum criticorum, quia crebras mutationes

ct eclipses patitur, facit homines instabiles, in proposito inconstantes, variis studiis gaudentes, luminibus varios, et vitiatos, vel strabos, motu ac mutatione celeres : sic et eos, in quibus dominatur, luna stultitiæ et amoris carnalis facit leves, versatiles, inconstantes, lunaticos. Illi ergo similes sun^ gcmmæquæ selenites dicitur a<ntám, quasi lunaris a luna; quæ, ut ait Plinius, lib. XXXVI, cap. X : « Ex candido translucet melleo fulgore, imaginem lunæ continens, redditque eum in dies singulos crescentis minuenlisquo numero.»

Simili enim modo lunatici lunæ varietates imitantur et induunt. Quare humana gaudia et festa carnalium non aliud sunt, quam festa Neomenia;, novæ scilicet lunæ, crescentis celeriter, sed paulo post senescentis. Quod ut sibi ob oculos ponerent Romanorum nobilissimi et sapientissimi, lunæ imaginem gestabant in calceis, ut illo symbolo nobilitatis et excellentiæ inconstantis, et semper ad finem cum deteriore mutatione properantis, eos memores redderet, teste Plutarcho, *Quust. Rom.* LXXVI, et Rhodigino, lib. XX, cap. xxviiu

Pi utar •is. A^n- Quocirca S. Ambrosius, IV *Ilexam.* vin : a Stullus ait ui iuna mutatur: et ideo sapiens non cum luna mutatur, sed permanebit cum sole, linde» non luna est particeps stultitiæ, quia non luna mutatur ut stultus (leviter, temere et sine causai, sed stultus ut luna, » *q. d.* Luna non est similis stulto, nec stull a, sed sapiens ; quia cum ratione et causa mutatur : at stultus stulte imitatur lunam ; quia sine causa, leviter et stulte mutatur ut luna, quæ tamen non nisi magna ratione ac prudenter, juxta motus et leges sibi a Deo et natura præscriptas mutatur. Unde explicans subdit : «Denique semen justi, sicut luna perfecta, in sternum manet, et testis in ccelo fidelis, » *Psalm.* LxxxYiu. a Aliud est enim fungi ministerio, aliud circumferri ingenio, et sensus infirmitate fixam non habere sententiam » (uti non habet stultus}. « Luna pro to laborat, et propter voluntatem Dei subdita est. Vanitati enim creatura subjecta est non sponte, sed propter eum qui subjecit eam in spe, » *Item.* vm. « Illa ergo non sponte mutatur ; tu sponte mutaris. Illa congemiscit et comparlurit in sua mutatione : tu non intelligis, et gratularis frequenter. Illa tuam redemptionem exspectat, ut a communi totius creatura) servitio liberetur : tu et luæ redemptioni, et illius libertati affers impedimentum. Tuæ ergo, non suæ, stultitiæ est, quod, dum tu exspectaris et nec sero converteris, adhuc et illa mutatur. Noli ergo lunam oculo tui corporis œslimare, sed mentis vivacitate. Minuitur luna, ut elementa repleat. »

Deindo mystice mutationem lunæ applicans Christo, Ecclesia) et Sanctis, qui sapientissimi sunt : « Roc, ait, est vere grande mysterium. Donavit hoc ei qui omnibus donavit gratiam. Exinanivit eam ut repleat, qui etiam se exinanivit, ut omnes repleret. Exinanivit enim se, ut descenderet nobis : de-eendil uobis, ut ascenderet omuibus. Ascendit enim, inquit, super omnes coelos, ut impleret omnia, » *Ephes,* iv. « Itaque qui exinanitus advenerat, de plenitudine sua Apostolos adimplevit. Unde unus ex his dicit : Nam do plenitudine ejus oinnes nos accepimus, » *Joan.* i. « Ergo annuntiavit luna mysterium Christi. Non mediocris, in qua signum posuit suum : non mediocris, quæ typum dilectas habet Ecclesiæ, quod significat Propheta dicens : Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis, donec extollatur luna, » *Psalm.* LXXI. « Et in Canticis, Dominus de sua sponsa ait : Quænam est hæc prospiciens tanquam diluculum, speciosa sicut luna, electa ut sol? » *Cant.* vi. « Et merito speciosa sicut luna Ecclesia, quæ toto mundo refulsit, et tenebras sæculi hujus illuminans dicit : Nox praecessit, dies autem appropinquavit, » *Rom.* xni. « Pulchre ait: Prospiciens, quasi suos de superiore prospectans, sicut habes, Dominus de coelo prospexit super filios hominum. Prospiciens ergo Ecclesia sicut luna, defectus habet et ortus frequentes : sed defectibus suis crevit, ct his meruit ampliaci, dum persecutionibus minuitur, ct confessorum martyriis coronatur. Hæc est vera luna, quæ de fratris sui luce perpetua lumen sibi immortalitatis ct gratiæ mutuatur. Fulget enim Ecclesia non suo, sed Christi lumine, et splendorem sibi arcessit de Sole justitiæ, ut dicat : Vivo autem, jam non ego ; vivit autem in me Christus. Beata plane quæ tantum insigne meruisti. Unde te non tuis neomeniis, sed typo Ecclesiæ beatam dixerim : in illis enim servis, in hoc diligeris. » Idem S. Ambrosius iu *Psalm.* XXXVI, ad illud : *Os justi meditabitur sapientiam :* « Narratio justi, ait, semper in sapientia; stultus autem sicut luna mutatur, id est quod sæpe varietur, nec in sua perseveret sententia, et tanquam in tenebris lumen videatur offundere, nec tenere. » Idem, *semi.* -i, objurgans populi superstitionem qua censebat lunam deficientem laborare et periclitari, ne a cœlo caderet, ideoque vociferando eam animare et adjuvare satagebat : a Apud vos, inquit, vespertinis tantum horis laborare consuevit, quando copiosa cœna venter distenditur, quando majoribus poculis caput movetur. Tunc igitur apud vos laborat luna, quando laborat ct vinum. Tunc, inquam, apud vos turbatur carminibus globus lume, quando calicibus turbantur et oculi. Quomodo igitur, ebrius, videre potes circa lunam quid agatur in cœlo, qui circa te non vides quid agatur in terra? Hoc est plane quod ail S. Salomon, dicens : Stultus sicut luna mutatur. Mutaris enim sicut luna, dum stultus ct insipiens ad motum ejus, qui Christianus fueras, incipis esse sacrilegus: sacrilegium enim Creatori committitur, dum imbecillitas adscribilur creatura). Mutaris ergo sicut luna, ut qui paulo ante fidei devotione fulgebas, postea perfidile infirmitate deficias. Mularis sicut luna, dum cerebrum tuum ita exinanitur sapientia, sicut lunæ obscuritas : te vero teterrima) te-

nebræ meatis invadunt. Atque utinam, o stulto, sicut luna muteris ! Illa enim cito ad plenitudinem suam redit, tu ad sapientiam nec sero converteris. Illa velociter colligit quod amiserat lumen; tu nec tarde fidem recipis, quam negasti. Gravior ergo tua, quam lunæ, mutatio est. Luna defectum luminis patitur, tu salutis. Quam bene igitur scriptum est de sapiente : Et permanebit cum sole! Permanet enim sapiens cum sole, cum constantia fidei permaneat cum Salvatore. » Et inferius : « Ergo luna a statu suo non sponte mutatur, tu de sensu tuo sponte mutaris. Illa in diminulionem sui conditione deducitur, tu in detrimentum tui voluntate pertraheris. Nolo igitur, fralcr, ita sis sicut luna, cum deficit; sed esto sicut quando est plena atque perfecta. Scriptum est enim do justo : Sicut luna perfecta in ictcrnuiu, et testis in cado fidelis. »

Analogi» “ Ex adverso, sapiens et sanctus fulget constatque ut sol. Accipc analogias solis ct sapientis, solis et sanctitatis, solis et cbaritatis.

puma. *Primo,* sol eadem semper est facie, luce, motu, colore, tenore : ita et justus.

Sfciiada. *Secundo,* sol non offuscatur fumo, nebulis : ita nec justus metu, cupiditate aliisque passionibus.

Terti». *Tertio,* sol longe super terram eminet : sic et justus terrena despicit, mente in ccelo fixus.

Quarti. *Quarto,* sol æquanter spargit radios in omnes bonos et malos : sic et justus omnibus benefacit, amicis ct inimicte.

Quinta. Quinto, sol ad omnem Dei nutum movetur, gyrat et regyrat : sio et justus.

fciu. *Sexto,* sol centies ct sexagies major et amplior est tota terra : ita justus ampla est charitato, ut ejus sinu totum orbem complectatur.

Optima. *Septimo,* sol major est stellis : ita sanctus fulgore suæ sanctitatis cætcris prrecellil.

Octira. *Octavo,* sol velocissimus est, quia qualibet hora conficit unum millionem et centum quadraginta millia milliarium , uti ostendi Gen. i, 14. Sic et justus ad omne Dei obsequium celer est etagillimus. Ita S. Antonius apud S. Athanasiuin vultu radiabat quasi sol, ut ex hac serenitato et luce vultus ab omnibus, etiam qui eum non noverant, agnosceretur : et hic vultus ei erat idem, et constabat tam in adversis quam in prosperis, tam coram inimicis quam amicis. Talis sit sapiens ct sanctus: quidquid alii ei obstrepant, detrahant, laudent, rideant, etc. Ipse sibi constet, et perstet ut sol : huneque solis vultum omnibus etiam calumniantibus ostendat, cosque radiis suæ lucis et charitatis aspergat, ut ex inimicis faciat amicos,

ciriitu» toijHiti. Vis exempla prototypa sapientis constanter luccn(js ut accipe. *Primum* assignats. Augustinus, *epist.* 110, cap. v, ubi solem ait esse Christum, lunam vero esso Adamum ejusque asseclas : «Sapiens, inquit, sicut sol permanet; stultus autem sicut luna mutatur. Et quis est sapiens, qi.i permanet, nisi Sol ille justitiæ de quo dicitur : Ortus est mihi Sol justitiæ; et quem sibi non fuisse ortum in die novissima plangentes impii dicturi sunt : El justitiæ lumen non luxit nobis,» et «Sol justitiæ non ortus est nobis?» *Sap.* v. Nam istam carnis oculis visibilem solem oriri facit super bonos et malos Deus, qui etiam pluit super justos et injustos. Ducuntur autem semper ex rebus visibilibus invisibilium congruæ similitudines. Quis est ergo ille stultus, qui tanquam luna mutatur, nisi Adam, in quo omnes peccaveruni? Anima quippe humana recedens a Sole justitiæ, ab illa scilicet internacontemplalione incommutabilis veritatis , omnes vires suas in terrena convertit, et eo rnagis magisque obscuratur in interioribus ac superioribus suis ; sed cum redire creperit ad illam incommutabilem sapientiam, quanto magis ei appropinquat affectu pietatis, tanto magis exterior homo corrumpitur; sed interior renovatur de die in diem, omnisque lux illa ingenii, quæ ad inferiora vergebat, ad superiora convertitur, et a terrenis quodam modo aufertur, ut magis magisque huic sæculo moriatur, et vita ejus absondatur cum Christo in Deo. » *Coloss.* m : « Mutatur ergo in deterius ad exteriora progrediens, et in vita sua projiciens intima sua ; et hoc terra, id est eis, qui terrena sapiunt, melius videtur, cum laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et qui inique se gerit, benedicitur, v *Psalm,* ix : « Mutatur autem in melius, cum intentionem suam et gloriam a terrenis, quæ in boc sæculo apparent, paulatim avertit, et ad superiora ab inferioribus convertit; et hoc terræ, id est eis qui terrena sapiunt, deterius videtur. »

Secundum exemplum sapientis radiantis ut sol est B. Virgo, de qua audi S. Beruardum,serm. in illud *Apoc.* cap. xn : *Signum magnum apparuit in calo : mulier amicta sole, et htna sub pedibus ejus.* *a* Nimirum, inquit, ca est quæ velut alterum solem induit sibi. » Et paulo post : «Solet luna non modo defectum corruptionis, sed et stultitiam mentis, nonnunquam vero Ecclesiam hujus temporis designare; illam quidem propter mutabilitatem, hanc sane propter susceptum aliunde splendorem. Utraque vero (ut ita dixerim) luna sub Mariæ pedibus congrue satis ponitur, alio tamen atque alio modo. Siquidem stultus ut luna mutatur, sapiens autem permanet ut sol. Insole nimirum et fervor et splendor stabilis, in luna solus splendor, atque is omnino mutabilis ct incertus, qui nunquam in eodem statu permaneat. Jure ergo Maria sole perhibetur amicta, quæ profundissimam divin® Sapienti® ultra quam credi valeat, penetravit abyssum : ut quantum sine personali unione creatura conditio patitur, luci illi inaccessibili videatur immersa. Illo nimirum igne prophète labia purgantur, illo igne Seraphim accenduntur. Longe vero aliter Maria meruit, non velut summatim tangi, sed operiri magis undique et circumfundi, et tanquam ipso igne concludi. Candidissimus sane, sed et calidissimus hujus mulieris amictus : cujus omuia tam excellenter irradiata

Et B.

noscuntur, ut nihil in aa pon dico tenebrosum, sed obscurum saltem, velminus lucidum, sed no tepidum quidem aliquid, aul non ferventissimi!!!! liceat suspicari. Insipientia vero omnis longe sub pedibus ejus est, ut penitus absit hæc ab insipientium mulierum numero, et collegio virginum fatu rum. Imo vero et unicus ille stultus, et totiu> stultiti® princeps, qui vere mutatus ul luna, sapientiam perdidit in decore suo, sub Mari® pedibus conculcatus et contritus, miseram patitur servitutem. »

Et S. Jo- «ooes

Tertium exemplum sancti fulgentis ut sol est S. Joannes Baptista, do quo audicumdem S. Bernardini), sera, *in Nativit.* ejusdem : alile erat lucerna ardens ct lucens. Magnum testimonium, fratres mei : magnus enim est cui perhibetur, sed major est ipse qui perhibet. Ille (inquit) erat lucerna ardens et lucens. Est enim tantum lucere vanum, tantum ardere parum: ardere et lucere, perfectum. Audi quid dicat Scriptura : Sapiens permanet ut sol, stultus autem ut luna mutatur. Quia enim splendet luna sine fervore; modo plena, modo exigua, modo nulla videtur. Mutuatum siquidem lumen nunquam in eodem permanet statu ; sed crescit, deficit, extenuatur, annihilatur/ et penitus non comparet : sic qui conscientias suar in alienis labiis posuerunt, modo magni, modo pai vi sunt, modo nulli, secundum quod adulantium linguis vel vituperare placuerit, vel laudare. At vero solis splendor igneus est, ct cum fervet acrius, etiam oculis lucidior exhibetur; sic sapientis ardor internus foris lucet, et, si non ei datur uti umque, curat semper ardere magis ; ut pater suus, qui videt in abscondito, reddat ei. V® nobis, fratres, si luxerimus tantum ! »

tonatici etimInna JchraoL

Porro, physice et medice hæc verba : a Stultus ut luna mutatur, n sic explicat Eranciscus Valesius, *De Sacra Philos,* cap. Lxxi, *q.* d. Insensati et stulti, qui non sunt sana mente ct cerebro, per vicissitudines et mutationes lun® pejus habent, indeque vocantur « lunatici, n id est melancholici, maniaci, epileptici. Unde hi in plenilunio, alii in novilunio magis agitantur, insaniunt ct delirant. Luna enim ob vim humectandi valde talium cerebrum alterat et immutat: quare malum cerebri cum crescente luna pariter accrescit. Huc alludit Sii acides : sed per hoc aliud ad litteram significare intendit, nimirum stultum in volendo, agendo et loquendo esse varium et inconstantem instar lun®. Nam nunquam luna est eodem vultu, quia modo apparet corniculata, modo gibbosa, modo dividua, modo plena : inde græce dicitur per antiphrasin, ì-qt && jUnu, id est a manendo, quod nunquam maneat sui similis. Sic ct stultus. Conira , homo sanctus in sapientia manet sicut sol. In le Aristoteles, lib. VII *De Moribus* : Vir bonus, ail, semper sui est similis, neque mutat mores suos ; at vitiosus ct insipiens non videtur esse idem mane, qui vesperi. Et Seneca , *epist.* 47 : « Boni mores placent sibi et permanent, levis est malitia, sæpo mutatur, non in melius, sed in aliud.» S. Ambrosius, cap.xn *De Arca Noe:* « Valida, ait, sapientis ct fixasentenliacst : insipientis, consilio nutat incerto, nunc odio inflexa, nunc quæslu versicolor, et humorum varietate diiTorinis, instar leprosi corporis maculans animam, ct salubres cogitationes noxiis sœpe permiscens. » Verba S. Anibrosii in pauca contraxi.

Awgogt ce'

Symbolice et anagogice S. Cœsarius, frater S. Grcgorii Nazianzeni, *Dialogo* 1, in fine, pulchre ostendit lunam esse speculum ct imaginem hominis, qui nunc crescit, nunc decrescit, nunc vivit, nunc moritur, nunc resurgit. « Luna, inquit, est evidens imago nostra natur® nascens, crescens, plena, decrescens, imminuta, occidens, non tamen prorsus intercidens. Consimiliter et nos nascimur, crescimus ad plenitudinem , evadimus in senectutem : ita deinde deficimus vigore faciei, decrescimus elegantia coloris, et gratia floris in vultu , rubori pallorem inducentes. Imminuimur corporis robore, incipientes incedere curvi, ct inniti baculo, ad terram inclinati, et ipso habitu ipsam obtestantes : Ecce adsum. Morimur, et in ipsam desinimus corpore; non tamen intercidentes spiritu, sed paulo post deposito carnis pallio, rursus anima vestitur. Non enim ego sum corpus, sed ego quidem anima, meum autem hoc corpus, et quœcumque ex terra nascuntur; unde et hoc rursus post interitum nascitur, ut luna, quæ voluti reviviscens sub aspectum omnibus venit. Quandoquidem et nos in sepulcro intereuntes rursum resurgemus, quasi renati secundum verbum illud divinum : Quando venerit Filius hominis in regeneratione, quo nostra resurrectionis tempus significatur. »

Trcpobblce¥

Tropologice, hac sententia monemur in sapientia et virtute perseverare, esseque constantes; hoc enim signum est virtutis vera et solid®, sicut ex adverso ingruente tentatione deficere a sanctitate, signum est illam non fuisse veram, id est solidam et fundatam. Sanctus ergo in sanctitate constans est quasi sol, imo quasi angelus, ct Deus quidam terrestris; et, ut ait ille, « quasi quidam obambulans in terra Deus, et sanctus in carne angelus. » Deus enim est sol increatus et patér luminum, a apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, » *Jacob,* i. Vide ergo ut angeli in carne assumpta conversentur, nec a carne mutentur, sed ut angeli in angelica puritate, sapientia, constantia permaneant; ct cos imitare , quoad animam enim angelus es. Vide ut Deus incarnatus, puta Christus, inter homines versatus sit, ut ab hominibus nil vitii, nil mutabilitatis contraheret; sed in sua substantia permanserit Deus natura incorruptibilis, qualitate immutabilis; et cum imitare.

Jnit*

Rursum, sicut sol constanter ascendit usque ad lucem plenam ct meridianam; ita et justus in sapientia et veritate, juxta illud *Proverb,* win : «Justorum semita quasi lux spleudcns procedit, et

crescit usque ad perfectam diem.» Ratio est, tum quia virtus in dies exercitio fit ei facilior et jucundior; tum quia actus unus virtutis invitat et elicit alium ct alium; tum quia vires tum animi, tum corporis exercitio augentur et crescunt. Ita Milo Crotoniates vires corporis exercendo auxit; ut enim in publico agone fortitudinis palmam ferret, primo portavit vitulum ; deinde eum quotidie portando, crescente vitulo, creverunt ct vires ejus; adeo ut vitulo tandem excrescente in bovem, eumdern jam bovem tulerit. Ita S. Dominicus Loricatus mire austeram egit vitam in jejuniis, lorica ferrea, quam continuo ad nudam carnem gestavit, disciplinis acribus et prolixis. Rogatus quomodo tanta ferre posset, respondit: a A parvis erepi, cl constanter gradaliin ad majora perrexi ; quæ inibi jam tam facilia sunt, quam olim erant parva; labor enim laborem adescat, inquit, vigilias vigiliæ pariunt, et corpus, in quo sensim enutritur, in eo et roboratur. » Ita Simeon Stylites gradalim ascendit, ut tandem in columna steterit sub dio perdius et pernox per annos 50, vel, ut Baronius, 80, perpetim orans, aut instruens hortansque alios ad virtutem, vix comedens, vix dormiens.

stimoli td cnni- rrbno™* Ad hanc constantiam consistendi et proficiendi in sapientia et virtute, stimulus est, *primo,* men- *cm defigere in Deo. Hic enim est primus constanti® et perseveranti® actus, ex quo cælera bona sequuntur. Qui enim mente defixus est in Deo, nullis illecebris flectitur, nullis minis ct terroribus concutitur : « Qui adhæret Deo, spiritus unus est; qui petr®, lapis unus, ait S. Bernardus, serin. 8 in Psalm. *Qui habitat.*

Sccud- *Secundus* est amor ingens Dei. Hic enim excitat amantem ad constanter laborandum et patiendum quidlibet pro ejus obsequio. Charitale enim obarmatus Paulus fidenter exclamabat : a Quis nos separabit a charilate Dei ? An tribulatio, an angustia, an fames? etc. Certus sum quia neque mors, neque vita, » etc. *Rom.* vin.

Tertius. *Tertius* est magnum desiderium proficiendi in virtute. « Cave, ait Nazianzenus in *Distichis,* ne unquam in via virtutis subsistas, l'ibi enim, qui a vitiosa vita excessisti, perinde puto esse consistere, ac si in imum vitii gurgitem labereris. »

Quartui. *Quartus,* cogitare quanta et quam magna opera facta sint, ct fiant etiamnum, per constantiam. Considera Paulum, qui omnes pene gentes docuit et convertit, idcoque doctor Gentium appellatur. Qua ratione id fecit ? labore et constantia. Unde captus Hierosolymis a Deo audivit : « Constans esto; sicut enim testificatus es de me m Jerusalem, sic te oportet et Rom® testificari, » *Act.* xxiii, 11. Et prædicans Corinthi ab eodem audivit : a Noli timere, sed loquere, ct no taceas; propler quod ego sum tecum, et nemo opponetur tibi ut noceat te ; quoniam populus St mihi multus in hac civitate, » *Act.* xviu, 10. Consideras. Athanasium, qqi pondus Ecdesi® et furias arianorum, adeoque insultus totius quasi orbis sustinuit per 46 annos, caque ratione et fidem Homousii, et Ecclesia* integritatem conservavit. Qua ratione? adamantina constantia. Considera Simeonem Stylitem jam nominatum, qui stans in columna jugiter, typus et imago fuit constanti®; quid non hic vir effecit suis orationibus, miraculis, consiliis, exemplo? Lege ejus Vitam apud Theodoretum ct alios, et obstupesces.

Quintus est cogitare brevem esse omnem labo- Qmata* rem et dolorem nostrum : « Momentaneum enim et leve tribulationis nostra» æternum glori® pondus operatur in nobis, » Il *Corinth,* ¡v. Hac consideratione S. Antonius suos ad constantiam in rigore vit® tam auster® hortabatur, teste S. Athanasio in ejus Vita. Eadem Barbara apud Bamas* cenum, in Historia, hortatur Josaphat ad constantiam vit® religios®, et contra ten lationem longitudinis vi® et prenitenli® obarmat, dicens : «Cogita te hodie crepisse servire Deo, te hodie finiturum. » S. Athanasius, cum Julianus Apostata capesseret imperium, ideoque percellerentur omnes Christiani, exclamavit : « Bono animo estote, nubecula tantum est, qu® mox evanescet splendente sole. » Ita Sozomenes, lib. VI, cap. XXVI. S. Polycarpus, Herodi proconsuli, ignem minitanti, ni a Christo descisceret : « Ignem, inquit, minaris hunc qui ad momentum incenditur, et paulo post exstinguitur; verum ignoras futuri judicii ignem æternum fore, qui ad perpetuas preñas proparatus est. » Ha Eusebius, lib. XIV *Hist.* cap. V.

Sextus est invocare angelum constanti®, puta s«ix S. Gabrielem, qui interpretatur fortitudo Dei, vel fortis Deus; tum quia hic constantissimus est; unde Daniel ita eum pingit cap. x, 5 : «Vir unus vestitus lineis, et renes ejus accincti auro obrizo; et corpus ejus quasi chrysolithus, et facies ejus velut species fulguris, et oculi ejus ut lampas ardens : et brachia ejus, et qu® deorsum sunt usque ad pedes, quasi species æris candentis; » tum quia a Deo datus est nobis præses fortitudinis et constanti®, ut nostram infirmitatem et inconstantiam confirmet, uti confirmavit Danielis, dicens vers. 19 : «Noli timere, vir desideriorum; pax tibi, confortare, et esto robustus. » Idem, ut videtur, confirmavit Judam Machabæum cum paucis sociis, ul contra castra Lysi®, scilicet contra 80 millia peditum et ingentem equitatum, dimicarent et vincerent. «Apparuit, inquit, præcedens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans. Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum, et convaluerunt animis; non solum homines, sed et bestias ferocissimas, et muros ferreos parati penetrare. Ibant igitur prompti de cœlo habentes adjutorem, et miserantem super eos Dominum. Leonum autem more impetu irruentes in hostes, prostraverunt ex eis undecim millia peditum et equitum mille

sexcentos; universos autem in fugam verterunt,» II *Mach.* xi, 8.

Denique, efficax ad constantiam stimulus est cogitare, ; !>id ait hic Sapiens, scilicet justum et sapientem permanere in sua sapientia quasi solem; inconstantem vero esse stultum et lunaticum, qui cum luna et instar lume mutatur. Id per umbram videre gentilium sapientes, qui cen-«uerunt viri cordati esse constantiam; feminæ, inconstantiam. Ita Zeno, Stoicorum p irons, dicebat facilius esse utrem inflatum mergere, quam virum probum invitum ad aliquid agendum cogere. Nam invictus animus, rationis recte placitis confirmatus, cedit nemini. Ita Philo, lib. *Quod omnis probus sit liber.*

Enmpi* Anaxarchus philosophus, cum a Nicocreonte, CyPr* tyranno, in saxo concavo tunderetur; animo infractus: «Tundo, inquit, tunde Annxarchi vasculum, Anaxarchi constantiam non teres.»

Socrates semper erat eodem vultu ; cum alii in prosperis gestiant, in adversis dejiciuntur. Unde S. Hieronymus robur Socraticum commendat.

Agesilaus monenti ut aliquid de vit e rigoro remitteret : « At ego, inquit, me consuefacio, ut quœcumquo inciderit fortuna? mutatio, non quaeram ipse mutationem. » Mira animi constantia, qua? nec in austeriore vita delicias requireret, nec inter delicias agens, ab illis corrumpi posset. Ita Plutarchus in *Lacon.*

Manlius electus in consulem Romanum, initantibus cunctis ut eum acceptaret, immobili animo ao vultu respondit: « Aliuin, Quirites, quærite, ad quem hunc transferatis honorem; nam neo ego vestros mores ferre possum, nec vos meum imperium perpeti poteritis, n Ita Livius, lib. VI, *Decade* i, et Plinius Junior, *De Viris illustribus,* cap. xxvin.

Cato, cum, perditis jam rebus, eum amici hortarentur ut ad Cresaris clementiam confugeret, respondit « victorum esse, et eorum qui deliquissent, supplicare; Catonem nec vicium, nec captum esse, qui se per omnem vitam invictum præstitisset, ne Casarem honestate justiliaque longe superasset ; Cæsarem potius vicium captumque esse, qui bellum, quod diu negasset se moliri adversus patriam, nunc id egisse convictus esset. Proinde, pro se Cæsarem orarent qui Vellent, pro Catone neminem orare debere. » Ita Plutarchus in *Catone.*

C. Mœviufl, Augusti centurio, captus et ad Antonium perductus, cum interrogaretur quid dc se statui juberet : «Jugulari, inquit, me jube; quia non salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, ut aut Casaris miles esse desinam , aut tuus esso incipiam. »

Gentilibus constantiorcs fuere Christiani,

drtnii-«ena. Ludovicus, Bavaria? dux, captus ab Alberto marcinone Brandrbtirgcnsi, qui multa cum minis ab eo petebat, ail : *a* Quæ poteris ex me libero impetrare, eadem modo ex capto petilo; si quid amplius voles, corpus meum in tua potestate ; animum mihi, non tibi obnoxium invenies. » Ita /Eneas Sylvius, lib. Ill *De Rebus Alfonsi.*

Victor, proconsul Carthaginis, sollicitatus ad arianismum: « Dicite, ait, regi vestro, ut ignibus me subjiciat, adigat bestiis, excruciet omni genere tormentorum; si consentio, frustra sum in Ecclesia baptizatus catholica. Nam si linee vita præsens sola fuisset, ct aliam, qua? vere est, non speraremus œternam, nec ita fecissem ad modicum, atque temporaliter gloriarer. » Ita Victor; lib. HI *Wanda lie.*

S. Rasilius pr.rfrcto Valentis Imperatoris minitanti mortem, nisi Valenti Ariano pareret, tranquille cl intrepido respondit : « Atque utinam aliquid mihi esset digni muneris, quod offerrem huic qui maturius Rasilium do nodo hujus follis absolveret. » Cumque daretur ei nox sequens ad deliberandum : « Ego, ait, cras idem ero qui nunc ; tu utinam te non mulares I » Ita *Ecclcs. Histor.* lib. XI, cap. ix.

S. Basilii socius S. Gregorius Nazianzcnus in *Distichis : n* Quisquis, inquit, venientibus vicissimque abeuntibus rebus confidit, illo utique fluvio perenni labenti confidit. Dies ad diem to transmittit, levissimeque volvitur ; at constantis hominis sententia sempiternum diem habet. » Et mox : « Id demum mihi placet, quod altissimas in animo radices egit. » Hi nimirum sunt heroes, cœlo, quasi civitate fortium, digni; de cfuibus Isaías cap. lxi : « Vocabuntur in ea, ait, fortes justitia, plantatio Domini ad glorificandum. »

Hanc parabolam apologo similem festivo gala- Apotos
xiæ, asbesti, sinochitis et carbunculi apologo honestat Cyrillus, lib. I *Apolog. moral,* cap. xxvi, cujus titulus : *In bonis constantia te confirmet :* « Galaxias, inquit, asbestos etsynochites, gemm® tres simul congregata?, dc suis virtutibus coeperunt disceptare, primaque dixit galaxias : Ego quidem licet adamantino robore non polleam, ipsum tamen excedo quod tenacissima? proprietatis vigore j ab igne minime calefio. Mox asbestos illi sc præfcrens inferebat : Utique nobiliore ego præditus sum qualitate, quod inseparabiliter unduosum humorem continendo, semel accensus vix aut nunquam exstinguor. Quibus synochites adjunxit : Vosmctipsos, ut video, dc contraria vestra immutabilitate jactatis; attamen ego me haud minus admirabilem esse pnto, quoniam varietate mirabili cum luna quotidie cresco ct decresco. Verum cum qui seipsum commendat, non ille probatus sit; idcirco ipsis non im ncrito placuit carbunculi audire sententiam radiantis, qui praedoctus do causa, æquo rationis libramine, mox disceptantium litem sententialiter definivit, dixitque : Cum contrariorum habituale sit pnestantius privativo, utique calefieri est ad melius immutari, infrigidari vero in deterius converti; m continuo autem fluxu esse, nihil est

esso; nam secundum hoc, non est esso. Unde ros omnis quantum habet de mutatione, tantum habet de non esse. Dico igitur : Nunquam promoveri ad melius, dura nequitia est ; sicut neo unquam in deterius converti, constantia; semper autem mutari, imbecillitatis est atque dementire. » Deinde idipsum exemplo canore, chomreleontis, cœli et melodire confirmans, adjicit: Simii» w cannnm siquidem vacuam, exhalationis semper influxus hinc inde mobilitat, et cum vento conflictans continue fluida spargitur maris unda. Non audisti quid sagax vulpes semel responderit chamreleonti, decoloris aurei adeptione glorinoti Y Quippe ubi non est stabilitas, umbratis est entilas, et gloriositas non est vera. Nonne quantum de stabilitate, tantum de nobilitate tenent omnia; ct in unoquoque genere firmiter stabilita, sunt prima principia ? Porro natura qure sapientius ordine regitur, in necessariis conditionibus stabilitatis amatrix, non sine firmamento uniformitatis mutatur. Nam cœlum semper regulariter volvitur, ac temporum vicissitudines et retales uniformiter se sequuntur. Quin cl melodire concentus, et facundia*'fluxus, licet demulceant, tamen sine decentis stabilitatis correspondentia, sensum anirare constantis non delectant. Sicut igitur nihil est sapiente mobilius in malis, sic nihil constabilius est in bonis. Quibus dictis, lis fuit terminata. »

Vet». 13. **13.** In medio **INSENSATORUM SERVA VERBUM TEMPORI : IN MEDIO AUTEM COGITANTIUM ASSIDUUS ESTO.** — Aliqui legunt, *cogitantium legem Dei;* sed rò regem *Dei* delent Romana et Grreca. Jam «cogitantium, n id est meditabundorum, hoc est prudentium ; cogitatio enim et meditatio parit prudentiam.

Dixit, versu prrecedenti, narrationem sancti semper esse in sapientia : nunc, ne quis inde colligat sanctum ubique debere promere suam sapientiam, illud hic limitat, docetque ubi eam promere debeat, ubi vero reticere, *q.* d. Dum inter insensatos ct insipientes versaris, noli proferro verba sapiontire; et, ut ait Christus : Noli sanctum dare canibus, et margaritas projicere ante porcos; sed serva illa tempori, ut opportune ea proferas, cum scilicet proderit ea dixisse. Cura interim consortia et familiaritatem virorum prudentium et gravium, qui non nisi seria, prius diu multumque cogitata beneque expensa, loquuntur; hi enim doctrinam sapientire ture avido excipient, ac tu vicissim multa ab iis proficua audies ct disces. Hoc est quod ait Salomon, *Eccles,* ni : « Tempus loquendi, et tempus tacendi ; P quod sit illud tempus, explicat hic Sitácidos, nimirum, tacendi tempus esse, cum inter stultos versaris; loquendi vero, cura inter sapientes. Unde Tigurina vertit, *insipientibus interventurus observes opportunitatem* (qua scilicet, data commoda occasione, apposite et cum gratia eis ostendas et corrigas eorum insipientiam), cœtum *cordatorum frequens adeas;* Vatablus, *inter insipientes tempori servias , at inter cordatos crebro logucre;* Syrus , *inter stultos opus est observare tempus, ct inter sapientes loqui semper.*

14. Narratio peccantium odiosa, et ri^us illorum in Dil iciis (ita Romana et Græca; perperam ergo Jansenius et alii passim legunt *delictis)* peccati. — «Peccantium, » id est peccatis deditorum, qui crebro solent peccare, qui peccata frequentant, iisque delectantur ct exsultant. Græce est id est *stultorum-* Peccator enim, dum peccat, stultissimus est, et peccatum est summa stultitia; quia Creatori creaturam, crelo terram, paradiso' gehennam anteponit et prreeligit. Pro *odiosa* græce est , id est offensio, offrndiculurn, molestia, tædium, odium,exsecratio. Unde Complutenses vertunt, *narratio fatuorum onerositas, et risus eorum in cibo peccati;* Tigurina, *narratio stultorum offensionem habet, et risus eorum scelerosam voluptatem ; Syrus, narrationes stultorum odibiles sunt, et risus eorum amaritudo* (vel impudentia) *est.* Sensus est, *q.* d. Sapientibus, puta justis, « narratio peccatorum est odiosa, » molestaque, « et, » id est quia, « risus illorum « est› in deliciis peccati; » quia scilicet cum risu et gaudio narrant suas libidines aliasque tedas peccatorum delicias, in iisque exsultant, quas justi exhorrent. Ex abundantia enim cordis os loquitur, juxta illud *Proverb,* ii : a Laetantur, cum male fecerint, ct exsultant in rebus pessimis. » Jam quid gravius viro casto et sancto, quam incesta, blasphema, impia, adeoque non nisi Dei offensiones audire? Unde David, *Psalm.* cxviii : « Vidi, inquit, prevaricantes, el tabescebam; » et : « Tabescere me fecit zelus meus. » Impii enim aguntur spiritu non Dei, sed diaboli, luxurire, superbire, etc. : hic enim eis dominatur; hic per os eorum loquitur superba, luxuriosa, diabolica; hic per manus et membra eorum similia exercet et operatur.

15. Loquela multum jurans, horripilationem **Ve».** **CAPITI** statuet: et irreverentia ipsus obturatio aurium. — Exemplo docet quam narratio peccantium sil odiosa; quia scilicet inter alia peccata, qure ipsi committunt, unum est quod crebro, imo tertio quoque verbo, jurent et dejerent,idque srepe per vulnera Christi resque sanctissimas. Qure juramenta et exsecrationes aliaque similia, qure irreverenter et impudenter proferunt,justis audientibus horrorem incutiunt : adeo ut subinde ex pudore et horrore aures suas obturent, ne tam infandis sermonibus feriantur et polluantur. Pro irreverentias. Augustinus per direresim legit, « in reverentia, » id eslprre pudore et verecundia; hanc enim srepe in Scripturis significat « reverentia. » Grece est u^xr‘› id est jurgium, rixa, contentio pugna. Unde Complutenses vertunt, *loquela multum jurantis eriget capillos, et rixa* (Romana, *jurgium) cotum obturatio aurium;* Tigurina, *sermo erobru jurantis horrorem incutit, et aures obtundit contensio talium.* Alludit ad morem Judreoium, qui,

audita blasphemia, vel vera vel apprehensa, aures obturaban!, ut ostenderent se eam exsecrari, ut patet *Actor.* vir, 56. Unde Palacius per *irreverentiam* accipit blasphcmiam. Blasphcmiam enim adeo horrebant Judœi, ut ne quidem ejus nomen proferre auderent, sed illud alio honestiori designarent, aut per periphrasin circumscriberent.

un, te. **16.** Effusio sanguinis in rixa superborum **ET MALEDICTIO ILLORUM AUDITUS GRAVIS. — A1ÍO CXCIUplo** ostendit quam narratio peccantium sit odiosa, *q. d.* Stulti loquendo concitant rixas et jurgia, ex quibus sequuntur pugna), duella et cedes,«et maledictio ; » græce id est conviciabo, u illorum, auditus gravis, » hoc est, auditu est gravis ct molesta; græce pxyfrnpà,id est nequam, prava, flagitiosa, improba, importuna, tetra, laboriosa, molesta, ærumnosa. Tigurina, *concertatio superborum sanguinis effusio est, et convicia eorum auditu gravia.* Syrus pro hoc versu cl præcedcnli hos substituit : *Donum impii arrigere facit pilos cor pillorurn,ct qui effundit sanguinem auscultabit verba impii. Inter impios ne sedeas, ct cum ridente obtura aures tuas.*

TERTIA PARS CAPITIS,

QUA DOCET QUAM NOXIA SIT SECRETI REVELATIO

Veri. t7. 17. QUI DENUDAT ARCANA AMICI , FIDEM PERDIT, ET NON INVENIET AMICUM AD ANIMUM SUUM. — « Fidem,» id est fidelitatem, tum rcalem in se, tum æslima-

Arcâoi tain in amico cæterisque, *q. d.* Qui revelat sccreta amici, perdit fidelitatem, quia desinit esse amico fidelis, et incipit esse infidus ac perfidus; quare vicissim « fidem, » id est opinionem, creditum, et nomen fidelitatis perdet apud amicum, ul ille deinceps ei fidem non habeat, nec ei credat; sed eum aspernetur ut perfidum et proditorem , ideoque amicitiam ejus abrumpet, et ex amico fiet hostis et inimicus. Amiciliæ enim fundamentum est fides, sive fidelitas;eam si evertas,

Cur? evertis omnem amicitiam : « Et non invenies amicum ad animum tuum, » id est pro tuo volo et desiderio, pro animi tui sententia. Nemo enim cordatus eum volet amicum, quem aliquando expertus sit vel audierit amico fuisse infidum, ejusque arcana revelasse. Ita Tigurina, *enuntiator,* inquit, *arcanorum fidem perdit, nec amicum pro animi voto inveniet;* Syrus, *qui revelat secretum, perdet fidem suam, el non inveniet sibi amicum secundum animum suum;* imo justo Dei judicio reddetur ei talia, ut, sicut ipse fidem non servavit amico, sic nec amicus ullus eam illi servet. Alludit ad *Proverb,* xi, 13 : < Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana; qui autem fidelis est animi, amici celat commissum. »

Gnraiv. Et cap. XXV, vers. 9 : a Causam tuam tracta com amico luo, ct secretum extraneo ne reveles, d Nam, ut ail S. Augustinus, vel quisquis est auctor libri De *Amicitia,* cap. xiii : a Secretorum revelatione inter amicos nihil turpius, nihil exsecrabilius, nihil amoris vel gratim relinquens inter amicos; sed omnia replens amaritudine indignationis, et odii atque doloris felle cuncta aspergens. Unde Salomon : Qui denudat arcana amici, perdit fidem. Quid enim infelicius illo qui perdit fidem, et desperatione languescit ? Unde denudare amici arcana , desperatio est ani 3 infelicis. » Quin el Isocrates ad Dcmonicum : « Diligentius, inquit,tuenda •unt deposita verborum, quam pecuniarum. » Quam sententiam Anaxander, comicus græcus, sic effert : 1

> Commissa cui sunt verba, cui depositum;
> Si retegit, est iniquus, aut est garrulus,
> Si spe lucri, est iniquus hic, sive garrulus.
> Censendus autem uterque pariter improbus.

Hinc Ægyptii, ul scribit Diodorus Siculus, lib. II, cap. ii, linguam abscindi jubebant illi qui secreta revelasset; Romani autem hujusmodi hominem aut vivum comburendum, aut furca suspendendum existimabunt. Ita Paulus, libro Si *quis, § De poenis.*

18 et 19. Dilige proximum , et conjungere fide Vm. ii cum illo. Quod si nudaveris absconsa illius, non cU* persequeris post eum. — Ita Romana legunt, a persequeris, » non *persequaris,* ut alii; esto, utriusque lectionis idem sil sensus, *q. d.* Si diligis proximum, græce çbx'f, id est amicum jungere, illi per fidem, ul scilicet fidem illi serves, et fideliter secreta ejus reticeas, eaque apud te serves; nam si ea nudaveris et revelaveris, fugiet te tuamque amicitiam certo et irrevocabiliter; quare frustra persequeris eum, ut ad amicitiam revoces; manebit enim ille a te aversus el inexorabilis. Tigurina : *Fac ames amicum, et te fidum illi preebeas (olii,fidem cum eo firma); quod si arcana ejus effutias, non assequaris eum postea.* Syrus vero sententiam sic invertit , *proba socium tuum, et fide illi; si autem revelet secretum fidei, ne incedas post eum.* Alludit ad illud *Proverb,* xx , 19 : « Ei qui revelat mysteria (arcana), et ambulat fraudulenter, et dilatat labia, ne commiscearis. » In quæ verba S. Hieronymi, vel quisquis est auctor lib. ll in *Proverb,* cap. x : « Si quis, inquit, voluerit tuis misceri amicitiis, et hunc videris prioris amici secreta pandentem, hunc velut perfidum cave. »

Ratio a priori est, quod celare secreta proximorum sit res necessaria ad hoc, ut homines in pace et tranquillitate vivant, utque mutua hominum conversatio tuta servetur. Si enim homines

hominum secreta detegerent, maxima inde per turbatio, imo societatis humanae eversio sequeretur. Ergo preccptum naturale est, ut homines hominum vicissim secreta custodiant. Ergo fides secretorum juris est naturalis, divini et humani. Igitur qui data fide recipit arcanum amici, tenetur illud secretum servare ex justitia, perinde ut tenetur servare depositum; pluris enim est secretum quam depositum pecuni®. Atque adeo qui per injuriam extorsit ab alio secretum suum, tenetur illud servare, sicut fur tenetur restituere furtum ; ut, si quis litteras alienas aperuit, praeterquam quod graviter peccavit, obuoxiusest secreti servandi.

Hæc in genere de fide secreti. Nam in particulari sunt nonnulla secreti revelationes, in quibus preter infidelitatem accumulantur circumstanti® aliorum peccatorum. Ut patefacere latronibus ubi latitet thesaurus proximi, præter infidelitatem, genus est furti ; ac prodere latentem hominem hostibus occidendum, genus est homicidii. Ha Socrates dictitabat colendam fidem potius in arcanis, quam in creditis pecuniis. Et Cato hoc nomine maxime celebratur, quod amicorum arcana sancte celaret. Et Simonides homines infini® not® censebat cos qui secreta continere non possent, ac similes servo illi apud comicum, qui rimarum plenus effundebat arcana.

Apud Christianos vero sanctior est fides secreti, adeo ut sacerdos sacrosanctum Eucharisti® sacramentum occulto peccatori ministrare debeat, ne ejus crimen manifestet, etiamsi illud extra confessionem secreto noverit, uti docet S. Augustinus, hom. 50 *De Pœnit.,* ct refertur II, Quæst. I, cap. *Multi.* Confessionis vero sacramentaos tam religiosa est fides secreti, ut confessorius mille potius mortes subire debeat, quam vel minimum pœnitentis peccatum revelare;si secus faxit,grave sacrilegium admittit. Et in hoc secreto nec Summus Pontifex, nec tota Ecclesia dispensare potest. Hæc ct plura docet Dominicus Soto, *Relect. de tegendo secreto.*

Ven. Î0. 20. SICUT ENIM HOMO QUI PERDIT AMICUM SUUM, SIC ET QUI PERDIT AMICITIAM PROXIMI SUI. — Ita Romana et S. Augustinus in *Spendo, q. d.* Sicut pcTdis amicum per mortem; cum enim ipse moritur, moritur pariter amicitia quam cum illo habebas; idque irreparabiliter, quia a morte non datur reditus ad vitam, nec mortuus reviviscere potest; ita quoque perdis amicum ejusque amicitiam per revelationem secreti, cum ejus arcana evulges; idque irrevocabiliter, quia fidem tollis, qu® est quasi anima et vita ainicitiæ. *Secundo,* Palacius : Amicus, inquit, el amicitia pari gradu currunt, ac ideo si amicitiam leviter violasti, violasti et amicum leviter; sed si ictu lethali (qualis est revelatio secreti) amicitiam læsisti; crede omnino amicum amissum, sicut amittitur avis, cum e manu evolavit, et caprea, cum e laqueo fugit. Greca pro *amicum,* contrarie legentes id est inimicum, sic habent : *Sicut enim aliquis perdidit inimi» cum suum, sic perdidisti amicitiam proximi tui,* id est, ut vertit Tigurina, *ut enim quispiam inimicum suum interemerit, ita benevolentiam perdideris amici.* To enim *perdidit* active sumitur pro *occidere, q. d.* Sicut occidens inimicum perdit ejus vitam; sic revelans secretum amici perdit et occidit quasi ejus amicitiam. Syrus vero : *Sicut enim qui perdit partem suam, ita perdidisti amicitiam amici tui.* Aliter Greca explicat Jansenius, *q. d.* Sicut sine spe amiciti® obtinenti® homo amittit inimicum suum, scilicet quoad amicitiam ipsius; verus enim inimicus nunquam erit verus amicus; sic etiam se habet homo, qui sua perfidia, aut futili secretorum sibi commissorum denudatione perdit amicitiam proximi, id est amici sui; nimirum perdit eam irrccupcrabiliter, nec sentiet illum magis sibi benevolum quam hostem suum.

21 et 22. Et sicut qui dimittit avem de manu sua, v*nu SIC DERELIQUISTI PROXIMUM TUUM, ET NON EUM CAPIES, NON ILLUM SEQUARIS, QUONIAM LONGE ABEST; EFFUGIT enim quasi caprea de laqueo. — Probat duabus similitudinibus, avis et capre®, irrevocabilem esse amicitiam ejus qui perfide secretum amici revelavit, *q. d.* Sicut avis manu aucupis dimissa illico avolat in arbores et silvas, gaudetque se manihu* aucupis liberatam, ac libertate sua gaudens, ab eo procul aufugit, ita ut, licet auceps eam persequatur ut recipiat, nunquam tamen eam consequi possit; sic pariter amicus, perfide ab amico revelante ejus secreta læsus, ab eo aufugit, gaudetque se ejus perfidia liberatum, nec unquam ad ejus amicitiam redit, esto abeo rogetur et sollicitetur. Rursum, sicut caprea e laqueo se extricans gaudet se laqueo liberatam, fugitque in petras et rupes, ac plane cavet a laqueo; sic et amicus, proditus ab amico, ab eo plane avertitur, et longissime recedit, gaudetque se laqueo perfidi amici liberatum, et semper ab eo quasi a laqueo sibi cavet. Tigurina: *Quasi qui avem manu emiseris, ita amiseris amicum, quem nullo venatu recuperes, ne secteris eum, quoniam procul abscessit, et quasi caprea* (græce, *dorcas) effugiet cum;* Syrus, *sicut avem e manibus tuis avolare fecisti eum , et non venaberis eum, et non sequeris eum; quoniam effugit tanquam cuprea illa rete, et sicut avis de laqueo.* Desperandi enim est utriusque recuperatio. Christo gratfc qui adeo graviter a nobis læsus, et adeo gravitai pro nobis vulneratus, non rejicit amicitiam nostram, imo certa spes est tam futurum nobis pœnitentibus amicum, quam si non peccassemus.

Similis iisque insignis exstat apologus apud Damascenum, in *Histor. Barlaam,* cap. x, quem quia hunc Siracidis locum explicat, subtexam : Philomela, inquit, capta ab aucupo, ab coque neci destinata, ut eam evaderet, hac arte et sermone ad eum usa est : a Quidnam, o homo, ex mea nece ad te utilitatis rediturum est? Neque enim per me venirem tuum explere poteris. At, si me vinculis liberaveris, tria praeopta tibi tra- Apoh›

dani, quibus si parueris, magnis per omnein vitam commodis Afficieris. Ille autem ex ipsius sermone admiratione commotus, seso facturum recepit ut, si novum aliquid ab ea audiret, statini eam libertate donaret, ac missam faceret. Conversa itaque luscinia homini ait : Nunquam rem quam consequi nequeas, aggredere : Nunquam rei pra*tentre te pœniteat : Rei incredibili nunquam fidem adhibe. Hæc tria mandata serva ; et præclare tecum agetur. Ille autem horum verborum sagacitatem ac prudentiam admiratus, eam vinculis solvit. Luscinia itaque periculum facere cupiens an ille verborum illorum, qure audierat, vim intellexisset, atque aliquam ex ipsis utilitatem percepisset, per aerem volitans ad eum dixit : Proh quam nihil est in te consilii, o homo ! qualem thesaurum hodie amisisti ! Est siquidem in meis visceribus unio, struthionis ovum magnitudine excedens. Quæ ut ille audivit, moerore conturbatus est, eumqtie pœnituit quod luscinia ex ipsius manibus effugisset. Atque eam rursus arripere (entans, dixit : Veni, quæso, in redes meas, atque ubi præclare et humaniter a me accepta fueris, honorifice te dimittam. Luscinia autem ipsi dixit : Nunc plane te stolidum ac vecordem esse scio. Nam posteaquam ea qure ad te dicta sunt prompto animo excepisti, ac libenter audisti, nihil ex eis emolumenti consecutus es. Admonui enim te no ob rem prreteritam poenitentia ducereris, et ecco mrerore conturbatus es,propterea quod e manibus tuis fuga mc subduxerim, poenitentia videlicet ob rem prreteritam affectus. Prrecepi tibi no ea qure assequi non posses, aggredereris, et tamen arripere me conaris, cum iter meum as«equi nequeas. Adhrec id quoque tibi dixi, ne incredibili sermoni fidem arrogares; et tamen in visceribus meis unionem statura; mere modum excedentem, inesse credidisti, neque tantillum tibi prudentlre fuit, ut intelligeres me totam ad ovi struthionis magnitudinem minime accedere; quonam itaque pacto tantum unionem corpusculum istud caperet? n Qure deinde ipso infidelibus idololatria adaptat, nos perfidis amicis secreta revelantibus accommodare possumus. Hi enim rem, quam per revelationem secreti assequi cupiunt, puta amicitiam tertii, cui ea revelant, reipsa non consequuntur, qui ab eo reslimanlur ct fugiuntur quasi perfidi, unde eos prreteritre revelationis pœnilel ; cumque ad priorem amicum redire, eique «c reconciliare cogitant et tentant, credunt ct lentant rem incredibilem et impossibilem. Ipse enim semel ab amico infido deceptus, amplius ei non credet, neo secundo ab eo decipi se patietur : Undo hnio deceptionis periculo amplius se non exponet ; ideoque secreta sua illi nou patefaciet.

23. QUONIAM VULNERATA EST ANIMA EJUS, ULTRA Vtn.u EUM NON POTERIS COLLIGARE. — Alludit ad dorcadem, sive -capream laqueo et venabulo captam telisque confixam, *q. d.* Sicut caprea, telis confixa et vulnerata a venatoribus, longissimo ab iis aufugit in rupes : sic et amicus, ab amico revelante ejus secreta perfide proditus, longissimo ab eo aufugiet; quia anima ejus hoc perfidiis telo intime vulnerata, adeo doloro est saucia, ut hoc ejus vulnus non possis colligare, sed illud plano sil incurabile et immedicabile, quia intima ani- ma* ct cordis pervadit. Gneca concisa hunc versum cum sequenti conjungunt, uti mox patebit.

24. Er maledicti est concordatio (ita Romana Ver» u ct Grreca; perperam ergo aliqui legunt, *recordatio),* denudare autem amici MYSTERIA (arcana, secreta) DESPERATIO EST ANIMAI INFELICIS, — *q. d.* Si maledictum, id est convicium, in aliquem conjeceris, locus est el modus, quo injuriam hanc sarcire, eique reconciliare possis; sed si quis secreta sibi bona fide ab amico concredila revelet, hujus anima est infelix, ac plane desperare debet concordationem, id est reconciliationem cum amico perfide a se Ireso. Quocirca sapienter Solon apud Ausonium : «Clam, inquit, coarguas propinquum, sed publice laudaveris. » Et P. Syrus : « Secreto admone amicos, palam lauda. » Gneca hunc versum cmn precedenti jungunt, §icque habent, *nam vulnus obliqari licet, ct de convicio est reconciliatio, sed qui arcana detexit, desperat,* ita Romana, qure legunt à«T>.wtw, id est desperavit, hoc est desperat reconciliationem, pro quo Complulensia legunt izóaai wçiv, id est perdidit fidem; quia nemo amplius ei quasi perfido fidem habebit, ut se suaque secreta ei credat. Romanis consentit Tigurina, *nam vulnus quidem alligari potest, et a conviciis locus est reconciliationi, sed arcani proditor (infelicis anima) spem amisit; et* Syrus, *quia vulneribus est medela, et jurgio est reconciliatio, revelar tioni autem secreti desperatio.*

Hinc patet in amicitia gravissimum esse crimen prodere amicorum arcana (prreserlim si magni momenti, et amico cordi sint); facit enim animam infelicem, violat amicitiam lelhalitcr, amittit amicum (qui est dimidium aniinre) irreconeiliabiliter. Ita Palacius, qui et eum, cui revelavit, in suspicionem fraudis ct periculum adducit. Unde Hieronymus, ait Maximus, *serm.* 20, dicebat arcana enuntiantes injuriam facere cis etiam quibus enuntiarent. Odimus enim non solum eos qui effutierint, verum etiam eos qui, qure nolumus, audierint. Quocirca S. Ambrosius ita erat tenax secreti amicorum, ut ne quidem Satyro fratri suo sibi intimo illud revelaret, uti ipse refert in OWu ejusdem.

QUARTA PARS CAPITIS.

DE DOLO ET DOLOSIS, QUODQUE DOLI IN DOLOSO» RECIDANT.

Vere Î5 25. Annuito oculo fabricat iniqua, et nemo eum adjiciet. — Perperam in *Speculo* S. Augustini Parisiis impresso, legitur, *adjiciet.* Transit ab umico perfido ad fictum et hypocritam, qui amicum sc simulat, cum sit inimicus, et occulte machinetur ei malum el perniciem, *q. d.* Amicus lictus, sive adulator et hypocrita amico annuit oculo, quasi blandiens, et secretam cum eo amicitiam simulans, cum corde foveat odium : a Et nemo eum abjiciet; p quia videns ejus nutus benevolos, censebit esse verum amicum, eo quod non videat ejus subdolum cor. Interpres legit, cùJiU, id est *nemo;* jam legunt, id est *sciens,* unde vertunt : Qui *novit* cum (ejus hypocrisin) *discedet ab eo.* Ita Complutensia ; Romana vero, *nemo ipsum removebit ab ipso, q. d.* Nemo hominum faciet illum desciscere a sua hypocrisi, ut exuat suam improbitatem et odium quod corde gerit. Tigurina , *mala molitur nictans oculis; qui noverit eum, missum faciet;* Syrus vero, *qui elatus est supercilio* (unius tamen hlteræ exigua denotatione significat, *qui annuit oculo suo), fiet sibi contritio.* Nota : In Scriptura annuere oculo, est fingere vel machinari dolum; quia hic gestus est fidi, callidi et fraudulenti. Unde *Prov.* vi, 13, perversus ita pingitur : a Homo apostata vir inutilis, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pedo, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, et omni tempore jurgia seminat, p Similia sunt cap. X et *Psalm,* xxxiv, 13.

Feri. î6. 2G. In conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum (Gneca Romana legunt, os *tuum, q. d.* Dulcia et mellea verba ingeret in tuum os et aures), ET SUPER SERMONES TUOS ADMIRABITUR; NOVISSIME ALTI M PERVERTET OS SUUM , ET IN VERBIS TUIS DABIT scandalum. — Ili sunt gestus el actus amici lidi ct fraudulenti, *q. d.* In tua praesentia luisque oculis componet os vultumque ad blanditias, et verba dulcia concinnabit, quibus te inescet et in sui amorem rapiat, ideoque et finget se tuos sermones, «piasi dodos el prudentes, suspicere ct admirari : at tandem, in tua absentia, « pervertet, ›¦ id est mutabit, « os suum, p ut ex dulci asp rum, pravum ct perversum id etlicial, te vituperando, laxando et calumniando, adeo ut in verbis tuis det scandalum,*/, *d.* Ex verbis tuis struct tibi perniciem; ea enim immutando et sinistro interpretrando, faciet ut ridearis, odio habearis, ac periculum bonorum, fanne vel vihe incurras. Tigurina , in *conspectu tuo loquetur* suavia, *dictaquc tua mirabitur; postea vero pervertet* os *suum, dictaçiic tua vocabit in invidiam.* De tali dicitur *Psalm.* XL, 7 : « Ingrediebatur ut videret, vana loquebatur, cor tjus congregavit iniquitatem sibi. » In qu» verba S. Ambiosius : « Aptus, inquit, versiculus adversum eos qui secretum produnt, « datque exemplum Judam : o Ingrediebatur, inquit, ludas, quærens prodere Servatorem, ut videret quid ageret, quidve loqueretur, ut eum caperet in sermone, et Judæis annuntiaret, p EL inferius : « Egrediebatur de convivio Christi ad latrocinium diaboli , egrediebatur de gratia sanctificationis ad laqueum mortis, p Similes videre est in aulis principum, ubi aulici ambitiosi suos aemulos fallere et supplantare adulando satagunt, ac principem decipiunt, et sœpe in ruinam sui et reipublicæ agunt. Videtur igitur Siracides in aula Ptolemaei vel similis regis aut principis versatu», ubi princeps adulatorum causa erat reipublicæ pestis , ait Palacius. Quam vero hoc sit detestabile subjicit dicens :

27. Multa odivi (ita Romana et Graeca; perperam ergo aliqui, cum SpeculoS. Augustini, legunt, *audivi)* ET NON COiQUAVI EI, ET DOMINUS ODIET ILLUM, — *q. d.* Multa scelera odivi, sed nihil ita abominatus sum ac p' rfidiam amicitiae, et proditionem amici; quare talem Deus odio prosequetur, et acriter puniet. Unde Tigurina, *odio permulta prosequor, sed* rubli *ceque atque talem, oditque adeo eum etiam Dominus;* Syrus, mulla odio *habui, et non sicut hominem hujusmodi, et etiam Deus odio habebit eu*»., et maledicet ei.* v«*.tv.

28. QUI IN ALTUM MITTIT LAPIDEM, SUPER CAPUT Veti. U. ejus cadet, et plaga dolosa dolosi (ita lege cum Romani» Græca tamen habent, *dolosa)* dividet vulnera. — Ostendit hucusque quanta sil perversitas perfidi et dolosi umici ; nunc congruam ejus pœuam assignat, scilicet quod doli, quos aliis machinatus est, justo Dei judicio in ipsum recident. Id ostendit quatuor similitudinibus proverbialibus. *Prima* est ha?c, *q. d.* Sicut lapis jactus in altum, saepe supra jacientis, ulpote vicini, imo suppositi, caput recidit; ita plaga dolosa ipsum dolosum dividet ct vulnerabit, hoc est, malum quod alteri machinaris, m te revolvetur. Græca significantius sic habent, *qui in altum mittit lapidem, super caput suum mittit, et* (id est sic) *plaija dolosa dividet vulnera;* Syrus, *qui projicit petram, contra aim convertetur; et qui percutit in occulto, perditioni tradetur;* Tigurina, </ui *lapidem in altum mittit, in caput suum miserit; et ictus clandestinus vulnus in/liqit.* Qui tnim clandestine alium ferire satagit, ut manum ictumque abscondat gladium, vel telum apud se stringat oportet; quo fit ut facile seipsum improvide in brachio, femore, ali.,ve parto lædat. Pori o S. Augustinus, vel auctor libri *De Amicitia,* cap. xm : « Plaga dolosa, ait, est occulta detractio, plaga serpentis et aspidis eslmoi*

tiferà, de qua Salomon, *Eccles,* cap. x : Si mordeat serpens in silentio, nihil illo minus habet qui occulte detrahit. » Huc facit illud Plutarchi, in *Moral.:* « Jaculum si in solidum aliquid inciderit, nonnunquam in mittentem retorquetur; ita convicium in fortem et constantem virum tortum recidit in convicium facientem.

Vm. h. 29. Sequitur *secunda* similitudo, sive parœmia, idem significans : Er qui foveam fodit, incidet in « aucto- eam. *(Tertia) :* Et qui statuit lapidem proximo, of- r*m- fendet in eo. *(Quarta) :* Et qui laqueum alii ponit, peribit in illo. — Ratio physica est, quia fodiens foveam, ea effossa circa ejus oram obambulat et laborat, ut eam concinnet vel legat : quo fit ut pede fallente, vel terra ruente, ex ora sive ex imo margine, ubi consistit, facile ex improviso in profundum fossæ prolabatur. Idem est de lapide et laqueo. Alludit ad venatores, qui in semitis ferarum foveas et scrobes effodiunt, quas deinde affabre contegunt, ut feras gradientes incaute in illas decidant et capiantur, 7. *d.* Qui instar venatorum alteri foveam dolumque struit, ipse in si milem, imo in eumdem incidet ; ipso suo dol» capietur, ipse malum, quod aliis paravit, sil consciscit.

Ritió Ratio theologica est, quod Deus dolosos per niciem aliis machinantes oderit et abominatur, quasi suæ veritatis, sinceritatis, fidei, justiliæ et bonitatis hostes. Quare contra eos indignans exsurgit, illaqueat et perdit, uti crebro in Psalmis canit David. Rursum, quod Deus reum in reatu suo, puta dolosum in dolo, capiat et plectat, ut in quo peccavit, in eodem ct puniatur. Quare dolosis se quasi dolosum exhibet Deus, juxta illud : « Cum electo electus eris, et cum perverso perverteris; » hoc est non candide et benigne, sed prave et perverse, id est severe et vafre ages ; quia ipse ab eo qui esse deberet, candidus scilicet et fidelis, inversus et perversus est, *Psal.* xvn, 27.

Ratio ethica et politica est, quod dolosus mereatur dolo suo capi. Lex enim talionis est: «I)olum fecit, dolum patiatur. » El : « Frangenti fidem fides frangatur eidem. « Quocirca solent homines cum dolosis dolo certare, eosque tanquam simplicitatis et conversationis humanœ jura violantes ad exitium persequi, ut ex proverbiis et exemplis mox citandis patebit. Huc facit apologus cancri et serpentis apud /Esopum : a Serpens, inquit, una cum cancro vivebat, inita cum eo societate. Itaque cancer simplex moribus, ut et ille mutaret astutiam, admonebat. Hic autem minime obediebat. Cum observasse! igitur cancer ipsum dormientem, et pro viribus compressisset, occidit. At serpente post mortem extenso, ille ait : Sic oportebat antehac justum et simplicem esse, neque cnun hanc poenam dedisses. Fabula significat, qui cum dolo amicos adeunt, ipsos offendi potius. •

Porro significat hæc gnome non quid semper, •ed quid sœpe fiat, uti initio in Canonibus monui. Subinde enim dolosis doli feliciter succedunt, et impii prosperantur in hac vita, piisque dominantur et insultant; sed prosperitatem hanc et dolos eo acrius luent in purgatorio vel gehenna, quo iu hac vita fuerint in dolis suis feliciores, verius in* feliciores. Adde quod, etsi dolus maneat subinde in hac vita ad tempus impunitus, tandem tamen meritas det pœnas, præsertim in morte, uti patet in Jeroboam, Sellum, Phacee, Zambri, Osee cælerisque regibus Israel, qui vi vel fraude regnum invaserunt, ac vicissim sibi invicem fuere carnifices, uti patet ex lib. IV *Regum,* præsertim cap. XV et seq.

Denique nota : Fovea cum labore foditur, sed sine labore fodiens in illam labitur; et jaciens lapidem in altum, cum violentia jacit; at lapis, jactus suo pondere, in caput jacientis relabitur : sic pariter injuriæ el fraudes cum difficultate inferuntur, sed sine difficultate in caput inferentis recidunt et revolvuntur.

Strictius aliqui per *foveam* accipiunt sepulcrum, /. *d.* Qui alteri parat necem et sepulcrum, sibi ipsi parat. Græca, omissa secunda parœmia lapillis, tantum habent primam foveæ et tertiam laquei, hoc modo : « Qui foveam effodit, in eamdem incidet; et qui ponit laqueum, eodem capietur. » Deinde eas applicant doloso, dum subdunt: *Qui mala molitur, ea in ipsum devolventur; neque sciet unde veniant sibi;* Syrus vero, *qui fodit foveam, statura sua* (stans in fovea, dum eam effodit) *implebit eam; et qui tendit laqueos, iis capietur; et qui machinatur malum, cadet in illud, et nesciet unde veniat super eum malum.* Quare quod Noster subdit : « Facienti nequissimum consilium super ipsum devolvetur, el non agnoscet unde adveniat illi, » non est nova et disparata sententia; sed est apodosis sive redditio parœmiarum jam dictarum, earumque ad dolosum el perversum applicatio, *q. d.* Sicut qui fodit foveam in eam cadit, el tendens laqueum eo capitur ; sic « facienti » (id est in damnum, noxam et cladem facientis : est enim dativus damni, ut vocant synlaxislæ) a nequissimum consilium » (græce, *mala,* scilicet ei consulta, quæ scilicet ipse sibi, vel alii ipsi consuluerunt) a super ipsum devolvetur, » scilicet, a nequissimum consilium, » puta dolus et pernicies, quam aliis machinatus est. Unde clare Tigurina, *qui molitur mala, malis involvetur* (legit cum Romanis xuXiaúr/nrou, pro quo Complutensia legunt aòXiqMciTou, id est *morabuntur super ipsum), nec sciet unde sibi ingruant.* Quocirca *facere nequissimum consilium,* hoc loco non est dare vel suggerere alteri consilium nequam; sed est pravum consilium contra aliquem inire, machinari alteri malum, illudque exsequi: talis enim sæpe malum, quod alteri parai, sibi accersit præter expectationem ; uti Aman in patibulo ; quod Mardochæo struxerat, suspensus est.

Alludit, imo citat *Proverb,* xxvi, 27 : * Qui fodit foveam., incidet in eam ; et qui vulvit lapidem, ro-

vertetur ad eum ; » ubi Chaldaeus : *Qui volvit,* ait, *lapidem, super scipsum volvit.* Et *Psal.* ix : « In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum ; cognoscitur Dominus judicia faciens.» Ergo cum doloso et mala alteri machinanli malum obvenit ex insperato, ea ex parte qua non putabat, sciat causam esse Deum, qui ut justus judex judicia facit, ct ex insidiis insidiantem congrua sibi pœna afficit et prosternit. Et *Eccles.* x, 8 : « Qui fodit foveam, incidet in eam; et qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in cis; el qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis. » Et *Psal.* vn, 16 : « Lacum aperuit, et effodit eum; et incidit in foveam quam fecit. Convertetur dolor ejus in caput cius, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet. »» Et *Job,* cap. xviir, 7 : « Praecipitabit eum consilium suum.» Et vers. 9 : « Tenebitur planta illius laqueo, etc. Abscondita est in terra pedica ejus, et decipula illius super semitam. » Exemplum est in Herode qui, volens decipere 1res Magos inquirentes Christum, ab iis deceptus est. Idem volens interficere Christum, interfecit omnes infantes, ac inter eos proprium filium; Christo ergo illæso, læsit se in filio. Quod audiens Augustus Cæsar, dixit, teste Macrobio in *Saturnal. :* « Mallem Herodis porcus esse quam ûlius; » quia Judæi porcos non mactabant, quod porcinæ esus cis lege esset vetitus. Unde B. Petrus Chrysologus, *serrn.* 152 : a Fremit, inquit, dolositas se deceptam, et in se fraus reversa colliditur. Herodes stridet, cadens ipse in laqueum quem tetendit. » Et post nonnulla : « In altum tendens, cadit ab alto; coelum pulsans, intrat profundum ; in se vadit, qui vadit in Deum. »

Anlistrophæ hisce parœmiis sunt illæ similes Qnotn» Hebræorum : «Sagittarius ea ipsa sagitta occisus esl' (luam ¡P** manu sua confecit. Faber in cippo ruin. sedet, quem sua manu fabricatus est. In cochleari, quod artifex exsculpsit, urit sinapi os ipsius. Ex ipsa el in ipsam silvam intrat securis. » El illæ Grxeo Græcorum : « Hanc technam in teipsum struxisti; rum. hoc commentum in tuum ipsius exilium reperisti.»» Quod Lucianus usurpat de hinredipela, qui, cum divitem ex a^se scripsisset hæredem, ac testamentum protulisset, quo divitem ad idem faciendum provocaret, tecti ruina subito oppressus est, ac sua reliquit illi cujus facultatibus dolose inhiarat. Hem : « Turdus ipse sibi malum creat ; » quia egerit viscum, quo non tantum aliæ aves, sed et ipse capitur. Nam viscus, teste Plinio, non provenit nisi maturatum in venire ac redditum per alvum avium maxime palumbium ac turdorum. Hem : « Tela a nobis sumpta adversus nos jacularis. » Tradit Plutarchus Brasidam ducem, eductо e corpore telo, confodisse eum qui miserat. Item : « Ipso sibi mali fontem reperit; » quod usurpat /Eschylus in *Persis.* Sunt enim permulti fontes, quorum aqua gustata mortem aut insa- Litico» niam affert, quos præstiterat non reperisse. Et ÇUIU. illæ Latinorum : « Suo sibi hunc jugulo gladio, suo lelo. » Quod ita versu reddidit Ovidius in tpwL *Heroidum :*

Remigiomque dedi, quo me fugiturns abires :
Heu! patior telis vulnera facta meis.

Et Cicero : « In tuum, inquit, ipse mucronem incurras necease est. » ElLivius, lib. Il *Belli Punicii* « Sentiebat Annibai suis se artibus peti. » Trebellius Pollio narrat Marium, unum e triginta tyrannis, gladio confossum a milite dicente : « Hic est gladius quem ipse fecisti. » Nam Marius ante imperium faber ferrarius fuerat, et ejus militis opera in fabrili officina usus. Item : a Ovis cultrum praebet, capra gladium reperii, » quo scilicet jugulетur. Olim enim cum Corinthii Junoni Aeneae caprain immolare vellent, obliti cultri, capra ipsa defossum sub terra cultrum pedibus exscalpens eum eruit, coque jugulata est. Item : « Cornix scorpium, » supple, rapuit; cornix enim, correpto scorpio, ab arcuata illius cauda lethale vulnus accepit, periitque. Item : a Noli irritare crabrones. Malum conditum ne moveris. Noli ignem suscitare sopitum. Noli octipedem (scorpium; hic enim octo habet pedes) excitare. Ne agites Camarinam. » Item : a Capra contra seipsam cornua. * Apologus enim habet caprain jaculo vulneratam, circumspectantem undenam id sibi mali evenisset, arcum contemplantem caprinis cornibus compactum, dixisse : « In meam ipsius perniciem produxi cornua. » Item : «Leonem immittis : Leonem stimulas. » Narrat Aristophanes in Ila/iú, el Valerius Maximus, ILb. VII, cap. De *sapienter dictis,* Megarenses, cum caperenlur a Caleno, caveis effractis leones in hostes immisisse, putantes se cbicem lascivienti jam in civium capita mucroni objecturos; sed misere ab iisdem tristi, ct vel ipsis hostibus miserabili spectaculo sunt lacerati el devorati. Ita sane insidiœ revolvuntur in caput auctoris ; et, ut ait Attalus : a Malitia maximam sui partem bibit; » et, ut ait S. Augustinus, semi. 13 *De Verbis Domini secundum Maltherum:* «Unicuique sua cupiditas, tempestas est. »

Exemplum est Busiris tyrannus, qui, ut ait idem Et ■- S. Augustinus, lib. XVlli *De Civitate Dei,* cap. xit, pU suis diis suos hospites immolabat; cumque et Herculem vellet immolare, ab eodem occisus et immolatus est. Item Phalaris, cujus meminit idem S. Augustinus, epist. bi *ad Macedonium ;* Phalaris enim, Agrigentinorum in Sicilia tyrannus, lauro æneo, quo alios cremare solebat, a suis inclusus et crematus est. Porro lauri et tormenti hujus inventor fuit Perillus, ut Phalaridem crudelissimum oblectaret reorum tauro inclusorum vocibus, dum jiro hominum voce tauri mugilum ederent; sed ille ipse a tyranno, tormentum et mugilum hunc in ipso auctore experiri volente, eidem lauro inclusus et exustus, mugitu suo Phalaridem oblectavit, d®quo Ovidius, *De Arte amandi :*

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit : infelix imbuii auctor opux.

Divinius exemplum est in Eugenio tyranno, cujus contra Theodosium pium Imperatorem pugnanlis sagittas et tela Deus per ventum repulit, et retorsit in ipsum jacientem ejusquo milites, de quo Claudianus in *Paneqyr. Theodosii :*

> O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
> Æolus armatas hiemes, revolulaqne tela
> Vertit in auctores, et turbine reppulit hastas!

Simili modo sagitta si in petram cholybemve mittatur, repercussa in mittentem resilit, et vulnerat vulnerantem. Ita non raro detractio, calumnia, falsa accusatio in detractorem, calumniatorem el accusatorem resilit, ipsumquo infamat, et subinde interimit.

Tropologice S. Chrysoslomus, *De Incomprehensibili Dei natura,* homil. 3, hrec adaptat blaspbcmiæ et blasphemis : « Qui blasphemant, inquit, et pro nihilo ducunt, ipsi lædunt salutem et perimunt. Verissimaque illius sententia est, qui blasphemis ait hominibus : Lapidem qui sursum jaciunt in excelsum, in ipsorum caput jaciunt. Sicut enim qui lapidem illo jaculatur, corpus coeleste non attingere, nedum lacerare potest, plagam autem suo capite excipit, cum lapis eodem undo jaculatus, redeat : ita qui beatam illam blasphemat substantiam, ut nunquam offendere eam potest, cum longe potior et excelsior sit, quam ut affici aliquo possit detrimento; sic ferrum adversus animam suam jacit et parat, cum se ingratum Domino bene merenti exhibet, n S. Hieronymus vero, in *Sophoniam,* sub finem, hanc parosmiam adaptat iis qui rident et subsannant viros religiosos, cl mundi contemptores; hi enim ridebuntur a Deo, imo ridebunt seipsos in die judicii, *Sapient,* v, 4. S. Augustinus vero, epist. 68 *a l Januarium,* camdem adaptat Circumcellionibus hærelicis, qui, volentes imperatorem concitare contra Catholicos, eumdem contra se concitarunt.

V*r«.Ji. 31. Illusio, et improperium superborub, et vindicta sicut leo iNsiDiABiTUii illi. — Ita Romana. Jam *primo* Jansenius sic explicat : Quoniam inquit, constanter libri habent singulariter pronomen *illi,* quomodo ct habet græcuin exemplar germanicum ; ideo hæc sententia referenda est ad eum de quo agit superior sententia, ut lres illi nominativi, *illusio,* et improperium, et *vindicta* referantur ad verbum insidiabitur, et sit sensus : Illusio et improperium superborum, boc est quod a superbis irrogatur humilibus, et vindicta, quam abis inferre conatur talis; ea ipsa, inquam, mala insidiabuntur illi, sicut leo, hoc est inexspectato, subito, atque potenter eum invadent opportunitate oblata, nec illa effugere aut superare poterit; quomodo leonis insidianlis vim feræ, quas captat, vincere non possunt.

Secundo et genuine, ‹/. *d.* Illusio et improperium est conditio et vit'urn proprium superborum; superbi enim, quia alios despiciunt et deprimunt, ut se exaltent; bine eos illudunt, risui exponunt, cisque detrectant, et multa improperant : quocirca dabitur eis talio et vindicta, sicut leo insidiabitur illi; id est cuique illorum, ut cum ex insidiis repente et violenter occupet et perdat. Solent enim Hebraei uti enallage numeri, et a plurali transire ad singularem persyllcpsin, ut significent quod pluribus comminantur vel promittunt, id se singulis comminari vel promittere : unde Græca Complutensia et cætcra pleraque pro *illi* habent *illis* in plurali. Ex quibus sic vertas : *Illusio et contumelia superborum est. et ultio tanquam leo insidiatur eis.* Ita Palacios : Solent, inquit, superbi illusione et improperio alios afficere ; sed ei illusioni ct improperio parata vindicta est, ut leo in insidiis paratur venationi, et ut leo prodit unde fera, quam venatur, nesciebat : ita et vindicia a Deo prodibit, unde illusor ignorabat. Exemplo sit illusio et improperium Judæoruin contra Christum, quibus ex insidiis prodiit Titus ct Vespasianus, omnes ut Ico comminuens. Ubi notanda est mira Dei in Judæos vindicte portio et proportio : nam iisdem prorsus illusionibus et probris, quibus ipsi illuserunt Christum, paulo post affectus est eorum rex Agrippa ab Alexandrinis, uti fuse narrat Philo in *Flacco, et ex eo* Barouius , anno Christi 40, cap. ii et m.

Nota, *sicut leo.* Alludere enim videtur ad apologum .Esopi de leone, asino et vulpe, illo gu'l,lc‹› ffivo vulgatum : Æsopus enim ducentis et amplius annis Siracidem antecessit ; floruit enim sub Cyro et Crœso, cum Siracides floruerit sub Ptolemæo Lagi et Philadelpho, qui Alexandro Magno successerunt. Apologus sic sese habet : « Asinus et vulpes, inita inter se societate, exiverunt ad venationem. Leo vero cum occurrisset ipsis, vulpes imminens periculum videns, profecta ad leonem, tradituram ei asinum pollicita est, si sibi impunitatem promiserit. Qui, cum dimissurum cam dixisset, illa adducto asino in casses quosdam ut incideret, fecit. Sed leo videns illum fugere minime posse, primam vulpem comprehendit, deinde sic ad asinum versus est.» Affabulalio : a Fabula significat eos qui sociis insidiantur , sæpe ct seipsos nescios perdere. » Similis est apologus leonis, lupi ct vulpis, quem mox recitabo. Apole- asini ſ vulpii.

Vis exemplа? accipe. Simili modo Babylonii principes superbi insidiantes et illudentes Danieli, eique Dei unius cultum improperantes, ac subdole cogentes Darium ut cum in lacum leonum injiceret; eo ilkeso, ipsimet in eumdem jussu Darii injecti, illico a leonibus devorati sunt, *Daniel.* cap. vi, 24. Sic fratres Joseph affligentes, vitissi tn ab eo, licet incognito, afflicti sunt; unde memores injuriæ illi ante 22 annos irrogai®, illico dixerunt : « Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum. » Sic cl senes impudici insidiantes pudicitiæ et vite Susannæ, populi lapidationem, quam ipsi adornaran!, ipsimet, Dei Eieiu-

vindicta eos perurgento, subierunt, Daniel, xm.
Rimm 8. Recentius et mirabilius est exemplum in Vita s- Elisabeth®, regimo Portogalli®, quam hoc
empii» anno 1G25 jubilreo Urbanus Vili in ¿anctorum catalogum retulit. Cum enim illa ab aulico quodam invidente alteri gratiam regime, apud maritum Dionysium regem accusata esset adulterii; rex excandescens illico jussit alterum de adulterio cum regina commisso accusatum occidi. Dedit enim in mandatis furnariis succendentibus fornacem, ut in eam conjicerent illum, quem ipso postridie primum summo mano ad eos esset missurus. Misit ergo alterum de adulterio suspectum. Ille missus in itinere audiit pulsuri ad Sacrum : more ergo suo illud audit, et aliquot sequentia. Interim rex, putans eum jam in fornacem injectum et crematum, submisit accusatorem ad furnarios, interrogatum an mandata expiassent. Illi igitur eum quasi primum a rege ad se missum in fornacem conjiciunt et concremant, uti jusserat rex. Ita illusor illusus esL

Tertio, sic quoque exponere licet, *q. d.* Illusio et improperium sunt hominum superborum, hoc est eis jure debentur, eosque comitantur, ut, sicut ipsi alios arroganter pne se despiciunt, cosque illudunt et probris alliciunt ; sic quoque alii vicissim ipsos despiciant, illudant et probris afficiant. Hæc enim est justa Dei vindicta, quæ eis insidiatur, uti leo insidiatur prædæ suæ, puta onagris aliisque feris. Huic sensui favet Tigurina; *Illusio,* inquit, *probrumque comitantur superbos, et ultio cis more Iconis insidiabitur.*

Mjstice. Mystice Lyranus : « Illusio, inquit, et improperium superborum,» id est quæ a superbis humilibus et pauperibus inferuntur in verbis, «ct vindicta » in factis, a sicut leo insidiabitur illi,» ad poenam gehennæ, ut occulte quasi ex insidiis illum in eam pertrahat.

Apologu» Huc facit apologus lupi et vulpis : Leo, in-
.*• quiunt, æger decumbebat ; officii causa invise-
l ' runt eum cœtera animalia, excepta vulpe. Lupus ergo apud leonem accusavit. Cui vulpes : Ego, inquit, o leo, pro te circumcirca cursitavi sola, ut malo tuo a medicis remedium quærerem, illudque reperì. Cumque leo protinus edixisset ut remedium aperirct : Si vivum, inquit, lupum excories, ct illius pellem induas. Leo credulus continuo lupum invasit ct interemit. Quo exstincto, risit astuta vulpes calumniatoris calumniam in ipsius recidisse caput. Undo carmen Plutarch! :

Damna pirana aliis proprio parat hepati damna.

v*rs.3i. 32 Laqueo peiudint, qui oblectantur casu justorum : **DOLOR AUTEM CONSUMET ILLOS, ANTEQUAM** üoriantur. — Per *laqueum* synecdochice intellige subitum et inopinatum casum et ruinam in quam ruunt impii, qui eam justis fabricarunt. Græce, *laqueo capientur, qui delectantur casu piorum, ct dolor conficiet* eos *ante mortem ;* Tigurina, *ante mortem dolore conficientur, q, d.* Longo d<K lore «ontabescent ante mortem, ita ut vita sit eia dura ct longa mors, cui deinde succedet mor« præsens et interna in gehenna. Syrus, *larpiei et retia ipsa scientibus ea, et ipsa comitabuntur eos usque ad diem mortis eorum.*

Exemplum est in Antiocho, qui, cum vexasse! v«»iA_/ populum fidelem, puta Judæos, a Deo percussus diro dolore viscerum ac foetore gravi, ita ut de r««at. corpore ejus vermes scaturirent, nec ipse jam fee- Eu®" torem suum ferre posset, suis æque ac sibi invi- pU" sus, longo cruciatu enccatus, infelicem animam exhalavit, H *Machab.* ix; et in Herode, qui infantes occidit ut Christum perderet, qui, quinto dia post patratum infanticidium febri, tussi, dysenteria, podagra, phthiriasi sive morbo pediculari, putredine verendorum, asthmate et fœtore diu cruciatus, adeo ut seipsum occidere conatus fuerit, scelestam animam efflavit, uti narrat Josephus, XVII *Antiq.* cap. x, et lib. I *Belli,* cap. xxi, et in Adriano Imperatore, qui Trajano succedens, Christi et Christianorum nomen abolere satagens, in Calvari® monte, ubi Chri-tus crucifixus est, Jovis simulacrum consecravit; et Bethlehem, ubi natus Adonidis Veneris amasii fano profanavit; tandem a Deo percussus, fluxu sanguinis, phthisi et hydrope, vivendi tædio affectus, conatus seipsum occidere, subtracto pugione, sævior factus petiit et venenum a medico ; qui se ipse, ne daret, occidit. Tandem cibo et potu abstinens, inedia se confecit, anno Christi 140, imperii sui 21, ut narrant Dio et Spartianus in Adrûmo.

Huc facit apologus panthere, quem recitat Apoi«- Phœdrus, libertus Augusti Caesaris, lib. HI *Fabwlarum,* cap. XLi. Pantherae enim in fossam lapsae insultabant pastores, hi lapidando, illi sordes injiciendo, isti sagittando : at alii cautiores compatiendo escam illi subministrabant. Redeuntibus domum cunctis quasi fera jam perdita et sepulta, pantherae fossa exsilii!, secumque socias adducens invasit eos qui sibi insultarant. Ego, inquit, novi et notavi eos qui me heserunt, pariter illos qui me juverunt, et aluerunt: illos ergo laceravit, bis, quasi gratias agens, applausit. Ita justi in hac vita, velut fossa, humiliantur, imo humiliant se : affligunt et calcant eos impii ; pii vero eis compatiuntur. Quare., dum in die judicii justi ex hac fossa educentur et exaltabuntur ad thronos, ut judicent cum Christo orbem terrarum, condemnabunt impios, qui in suo casu exsultarunt; glorificabunt vero pios qui sibi compassi sunt, juxta illud : « Letabitur justus,cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris, » *Psalm,* lvii, 11.

33. Ira et furor, utraqub exsecrabilia sunt,et v«m.*a vir peccator continens ERIT illorum. — Transit a perfidia, illusione et superbia, ad vicinam ei iram et furorem ; itaque sternit viam ad ea qu® dicit capite sequenti de injuria et vindicta condonanda, *q. d.* Sicut exsecrabilem esse dixi per-

fidiani et superbiam ; sic pariter exsecrabilis est ira et furor. « Ira « differt a furore sicut genus a specie, et sicut imperfectum a perfecto. « Ira » enim est communis excandescentia et cupido vindicte; « furor» vero est vehemens ardensque ira, qua homo, velut furia agitatus, rapitur in gravissimas strages. Nam, ut ait S. Rasilius, apud Antonium, in *Melissa,* part. II, cap. Lin : « Ira excitat rixam, rixa parit convicia, convicia ictus, ictus vulnera, et sæpe vulnera mors consequitur. »

Porro, w *et vir peccator continens erit illorum,* tripliciter exponi potest : *primo, q. d.* Erit « continens; » grtece id est compos, particeps, obnoxius illorum, scilicet ine et furoris, hoc est, peccator proclivis erit in iram et furorem, ut ob levem voluptatem sibi negatam fiat iracundus et furiosus. Peccatum enim est velut furia qure aliam furiam, scilicet iram et furorem, quasi sororem allicit et advocat. Unde Tigurina vertit, *et ira ct furor exsecrabilia sunt, et vir scelerosus his est obnoxius ;* alii, *iracundia et ira, ipsa sunt exsecrabilia, et vir peccator continebit ea.* Vere Seneca, in *Proverbiis :* « Fulmen est ubi cum potestate habitat iracundia. Iracundiam qui vicit, hostem vicit maximum. Iratus etiam facinus consilium putat. » Excipe vitia ; vitiis enim irascendum est. « Non irasci in quibus oportet, insipientis est, » ait Aristoteles IV *Ethic.* Vitiis ergo irasci, sancti et sapientis est.

Secundo, Rabanus, *q. d.* Vir peccator « continens, » id est 'enax, erit irne et furoris, ut scilicet ea mente et memoria diufirmiterque retineat, ad se suo tempore vindicandum, cum ex adverso justus, dum irœ motum sentit, eum reprimat per timorem et amorem Dei; aut, si quid iratus dixit, « illico ad cor redit et compungitur, • *Psal.* IV, vers. 5.

Tertio, Syrus hæc accipit de ira et furore Dei, *q. d.* Peccator aliis irascens, in eosque furens, pari ratione erit « continens, » id est reus et obnoxius iræ et furori divino, ut Deus iratus in cum quasi furens sæviat, et iram ira, furorem furore puniat. Sic enim vertit : *Odium et ira inquinamenta sunt, et vir fraudulentus perdet viain suam, ct retributionem a Domino inveniet ; quia omnia peccata illius observando observata sunt illi,* ut suo tempore pro meritis vindicentur et puniantur. Huic sensui favet quod subjungit Siracides : «Qui vindicare vult, a Domino inveniet vindiciam. » Estque hic sensus plenior, et priores duos complectitur.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prosequitur sermonem captum in fine capitis procedentis de ira ct vindicta. Unde septem rationibus docet in juriam non esse ulciscendam, sed condonandam, ac plane oblivioni tradendam, usque ad vers.* 15. *Inde usque ad finem capitis multis ostendit quam lingua prava detractorum ct susurronum sit pestifera : unde eam confert et in noia præfert octo rebus nocentissimis, scilicet flagello, gladio, jugo ferreo, morti, inferno, flamma, leoni et pardo.*

Porro rationes, quibus injuria condonationem suadet et persuadet, sunt ha : prima, vers. 1 *usque ad vers.* 5; *quia si tuam injuriam vindices, Deus pariter suam injuriam sibi a (e per peccata illatam vindicabit : sin eam remittas injurianti, Deus tuam quoque tibi remittet; secunda, vers.* 5, *quia indignum est ut caro, id est, humo carneus, vilis et fragilis, homini carneo iram servet ob carneas et lenes offensas, atipie interim a Deo gravissimarum offensarum veniam postulet, aut ut alius pro carum condonatione obsecret; tertia, vers.* 6 : Memento, *ad,* novissimorum, et desine inimicari; *quarta, vers.* 8 : Memorare, *ait,* timorem Dei, et non irascaris proximo; *timor enim Dei cohibet iram, utpote Deo ingratam et invisam; quinta, vers.* 9, *quia lex Dei naturalis, divina et humana vetat vindictam; sexta, vers.* 10, *quia injurias vindicta multa accumulat peccata, qua omnia per patientiam ct taciturnitatem evitantur; septima, vers,* it *usque ad* 15, *quia ira turbat iratum, totamque domum, imo totam viciniam, civitatem, et sæpe totam rempublicam;* trœ vero *remissio et patientia paean tam inter amicos quam inimicos conciliat et redirtegrat.*

i. Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindiciam, et peccata illius servans servabit. 2. Relinque proximo luo nocenti le , et tunc deprecanti tibi peccata solventur. 3. Homo homini reserval iram, et a Deo quaerit medelam? 4. In hominem similem sibi non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecalur? o. Ipse cum caro sit, reservat iram, et propitiauutKin petit a Deo? quis exorabit pro deliciis illius? G. Memento novissimorum, et desine

inimicari : 7. tabitudo enim et mors imminent in mandatis ejus. 8. Memorare timorem Dei, et non irascaris proximo. 9. Memorare testamentum Altissimi, et despice ignorantiam proximi. 10. Abstine te a lite, ct minues peccata : i i. homo enim iracundus incendit litem , et vir peccator turbabit amicos, et in medio pacem habentium immittet inimicitiam. 12. Secundum enim ligna silva), sic ignis exardescit : et secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit, et secundum substantiam suam exaltabit iram suam. 13. Certamen festinatum incendit ignem : et lis festinans effundit sanguinem : et lingua testifican» adducit mortem. 14. Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit : et si expueris super illam, exstinguetur : utraque ex ore proficiscuntur. 15. Susurro et bilinguis maledictus : multos enim turbabit pacem habentes. 16. Lingua tertia multos commovit, et dispersit illos de gente in gentem. 17. Civitates muratas divitum dextruxit, et domos magnatorum effodit. 18. Virtutes populorum concidit, ct gentes fortes dissolvit. 19. Lingua tertia mulieres viratas ejecit, ct privavit illas laboribus suis. 20. Qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat. 21. Flagelli plaga livorem facit : plaga autem linguae comminuet ossa. 22. Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam. 23. Beatus qui tectus est a lingua nequam, qui in iracundiam illius non transivit, et qui non attraxit jugum illius, et in vinculis ejus non est ligatus : 24. jugum enim illius, jugum ferreum est : et vinculum illius, vinculum æreum est. 25. Mors illius, mors nequissima : et utilis potius infernus quam illa. 26. Perseverantia illius non permanebit, sed obtinebit vias injustorum : et in flamma sua non comburet justos. 27. Qui relinquunt Deum , incident in illam, et exardebit in illis, et non exstinguetur, et immittetur in illos quasi leo, et quasi pardus Ledei illos. 28. Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire, et ori tuo facito ostia et seras. 29. Aurum tuum et argentum tuum confla, et verbis tuis facito stateram, et frenos ori luo rectos : 30. et attende ne forte labaris in lingua, et cadas in conspectu inimicorum iusjdiauliutn tibi, et sit casus tuus insanabilis in modem.

PRIMA PARS CAPITIS.

Vers. i. **i. Qui** vindicari vult, a Domino inveniet vindictam, **ET PECCATA ILLIUS SERVANS SERVABIT, — SCÍIÍ-**•cet Dominus. Aliqui sic exponunt, *q. d.* Qui vindicari vult, nonse ipse vindicet, sed Domino vindictam relinquat, qui dixit : a Mihi vindicta, et ego retribuam, » *Ilebr.* x. Et : « Mea est ultio, et ego retribuam, » *Deut.* xxxii. Non quasi vindictam a Deo postulare liceat, sed quod ipse Deo ea committenda sit, omni cura deposita. Verum huic sensui repugnant Græca quæ habent : Qui vindica/, a *Deo inveniet vindictam,* qui, ut sequitur, peccaia vindicantis servans servnóít. Igitur a vindicari,» id est vindicare : sic enim Siracidcs subinde verba terminatione passiva usurpat pro deponentibus, quæ significatione activa sunt, ut patet ex dictis in prooemio. Unde Græca habent : Qui *vindicat, u Domino inveniet vindictam.* Pro *servans servabit* græce est íiam?*»» íixrr.jrótt, id est observans observabit, vel asservans asservabit, id est studiose et constanter ea tum oculis mentis suæ observabit et annotabit, tum asservabit in memoria ut puniat. Aliqui legunt : ^iaçr,^Co>v iiaç-rpiCn, id est *confirmans confirmabit;* Tigurina, *cupidum ultionis ultio manet* a *Domino, qui peccata ejus sedulo conservabit;* Syrus, *retributionem* a *Domtnoimeniet* (odium et ira), *quia omnia peccata illius observando observata sunt illi.* Ratio est, talio. Lex enim talionis habet ; « Qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, » *Matth.* vn, 2. Si ergo proximo in te peccanti non exhibes condonando clementiam, sed indignando paras vindictam ; par est et justum, ut et Deus tibi peccanti offensas gravissimas in sc admissas non condonet per clementiam, sed acerrime puniat per vindictam. Quare cum Deus immensa sua clementia pœnitenti peccata remittat, eorumque obliviscatur; vindicanti tamen, ideoque impoenitenti, peccata omnia servans servabit, id est diligentissime ea observabit, ct constantissime in mente asservabit, ut acerrime castiget et vindicet. Hoc est quod Christus fuse docet in parabola talentorum, in qua servo nolenti dimittere conservo supplici centum denarios, revocavit debitum centum millium talentorum jam remissum ct condonatum, omnia ab eo rigide exigens usque ad novissimum quadrantem, *Matth.* xrin, 32. Idcirco jussit nos quotidie orare : a Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, » *Matth.* vi, 12. ut volentes petentes-

que nobis condonan nostra, condonemus et ipsi aliena; hanc enim conditionem statuit, et a nobis exegit Deus. Et merito, quia hominis in hominem, qui non nisi vanitas est, offensa levis est; tum quia in parem, parvum et abjectum; tum quia parvi omnia sunt parva ; quare quidquid ei per Injuriam aufers vel infers, parvum est. Hominis vero in Deum offensa infinita est; quia contra Deum infinitum : peccato enim offenditur infinita majestas, caque divina, imo tota sancta Trinitas, Paler, Filius et Spiritus Sanctus. Ergo si, quantus est offensus, tanta est ejus offensio, cum Deus sit immensus, ejus quoque offensio erit immensa; homo vero cum sil pusillus et quasi nihil, ejus quoque offensa erit pusilla et quasi nihil. Igitur quis non stupeat, ait Palacius, si videat Deum donantem nobis in Christo omnia delicta gravissima, et delentem quod contra nos erat chirographum condemnationis? quis audeat injurias suas pusillas servare vel vindicare, sciens se hac ratione Dei in se vindiciam gravissimam, ulpote gravissimorum peccatorum, provocare? quis non omnia ultro condonet, ut a Deo tantorum condonationem recipiat? si quis ita in ira sit pertinax, ut nolit homini offendenti in ejus gratiam condonare injuriam,condonet eam saltem in gratiam sui, imo in gratiam Dei et Christi, adeoque condonet Deo ct Christo. Ipse enim sibi eam prroslilam rostimat, qui dicit: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, » *Matth.* xxv.

Hroc omnia intellige de vindicta privata : nam publica quro fit a magistratu ad puniendos sontes, qui pacem reipublicro turbant, est sancta et prrocepia a Deo, *Horn.* xiii cl alibi; est enim actusjustitiæ. Justitia enim alia est commutativa, alia distributiva, alia vindicativa.

Preclare S. Augustinus, serm. 4 DeS. *Stephana t* < Judex dicit, inquit, occide; ct tortor occidit, et tu quando dicis: Occido inimicum meum,lo tacis judicem, et Deum quieris esse tortorem. Respondet tibi Deus : Non ero prorsus, non ero peccatoris (oilor, sed liberator; quia nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat : nam si voluntatem tuam haberem, te prius occidcrcin, antequam invitatus venires: nonno ino blasphomasli ? nonno me in tuis malis operibus irritasti? nonno nomen meum de lena delere voluisti? nonne ino in prroceplis vel in servis meis contempsisti? Si tunc te occidissem inimicum, quem modo facerem amicum? quid ergo male orando doces me, quod non feci in te? imo ergo dicit tibi Ileus: Doceam te, ut imiteris me; in cnice pendens dixi : Paler, ignosce illis, quia nesciunt quid laciunt ; docui hoc milites meos, docui martyres : prius esto et tu martyr meus, liro incus adversus diabolum; aliter invicte nullo modo pugnabis , nisi pro tuis inimicis oraveris. • Et serm.6: «Per amorem hominis mimici efficeris amicus Dei, imo filius. » Idtm m *Psalm.* xxx,sub finem : « Vindicari, inquit, vis, Chiudane, nondum vindicatus est Cirristus. » Idem, tract. 7 *in cpist.* I S. *Joan. :* a Quit quis, inquit, violat charitatein (per cupidinem vindicte), vita ipsius negat Christum in carne venisse, et iste est Antichristus. »

Celebre est exemplum S. Nicephori, qui injuriam condonans palmam martyrii obtinuit, a qua excidit Sapricius, qui eam jam in manibus habebat, eo quod injuriam condonare nollet. Exstat rei gestro historia in *Vita S. Nicephori,* apud Surium, die 9 februarii. Quare prrocloro S. Gregorius Nazianzenus, in *Tetrastichis :*

Peen®, ait, si nihil vindici debes Deo,
Nec debitori lenia ipse sis tuo.
Debere sin te non negas, ignoscito :
Veniam rependit natn Deus dementi®.
Deum wmulans proximos juvans tuos.
Et concedamus quippiam, ut quod majus est
Recipiamus, nimirum concordia. Cedamus,
Ut vincamus : ignoscamus, ut ignoscatur nobis :
Remittamus, ut remitti nobis postulemus :
Dimitte tu cui dimissum est. Misericordia
Benignitatem, dum licet, tibi compara.

Ilice ct plura citat Damascenus, lib. I *Paralipoincnon,* cap. h

Huc facit apologus Gabriæ, qui Platonem et Siracidem antecessit, de equo et apro. Equus, inquit, pugnabat cum ferocissimo apro. Impetum vero feræ equus cum penitus non sustineret, advocavit venatorem jugulandæ feræ peritum. At ille : Sine, inquit, in dorsum tuum inscendam, ut celeriter a te invectus in improbum hostem tuum, eum hasta conficiam. Suscepit equus virum, atque ex illo tempore sessorem et servitutem patitur. Affabulalio : Nonnulli ob inimicitias in servitutem sese dedunt, ac dum suas injurias ulcisci volunt, novas et majores sibi accersunt. Ita multi principes et populi Christiani, dum acrius inimicitias mutuas persecuti sunt, ideoque Turcam in auxilium vocarunt, ejus jugum subiere, sub quo nunc misere gemunt, sero suam vesaniam incusantes. Sic qui injuriam suam ulciscitur, dieinonem tacite vocat in auxilium, ideoque ei se subdit ct mancipat. Unde Sophronius, vel potius Joannes Moschus, in *Prato spirit,* cap. cixi : Isaac Abbati, inquit, apparuit dromon in figura adolescentis, dicens : « Ego sum qui præsum ir® et memorile injuriarum, ideoque lu meus es.» Roganti, « quarc? » respondit Dromon : « Quia très dies dominicos communicans egisti, et inimicus es vicini tui; nam propter lenticulam iratus es illi. » Antonius in *Melissa,* part. II, cap. Liv, citat illud Martini anachoretie : « Qui memor est injuri® dromonum, non meminit injuri® hominum; et pacem cum dromonibus agit, qui fratri irascitur. Crœsus lilii sui interfectori, qui se ad supplicium offerebat, dedisse veniam dicitur : hinc pariter huic ipsi Crœso magnus ille Cyrus (qui eum bello vicit et cepit) post victoriam amicus factus esso fertur. » Qdare prudenter Sapiens : « Injuria, inquit, oblivione ulciscenda; » oblivio enim delet

Apotoguscqui.

et nholet injuriam : summa ergo ejus est ultio, utpote qu® eam perimat.

ïer». î. 2. ItiLisQii! proximo tuo nocpati *t í (tibi;* simili syntax! dicitur : « Nihil illum (pro *illi)* nocuit, n *Luc.* IV, 35), ET TUNC DEPRECANTI TIRI PECCATA solventur. — « Delinque; » graneo á*.i;, id psl remitte injuriam proximo, qui libi nocuit; Syrus, *dimitte id quod in corde tuo est, ct pro te ora, et omnia peccata tua dimittentur tibi.* Hoc est quod ait et promittit Christus : « Dimitte, ct dimittemini. » Et : « Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum; dimittet et vobis Pater cœlestis delicta vestra, » *Matth.* vi, 14. Nota : To *solventur* significat peccata esse funes quosdam spiritales, qui animam ream colligant ct constringunt, juxta illud : a Iniquitates sute capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur, n *Proverb.* v, 22. Funes hi sunt reatus culpæ, et reatus pœnie, sive obligatio qua anima, qu® peccavit, obstringitur Deo ad satisfaciendum ei pro injuria per peccatum illata, indeque nascens obligatio ad poenam tum praesentem. tum æternam in gehenna.

Denique *ri proximo* dat stimulum ad condonandam ei injuriam. Proximus cniin est amicus nobis vicinissimus et conjunctissimus : amicis autem ob amicitiam multa condonanda sunt. «Chantas enim operit multitudinem peccatorum, » I *Petri* IV. Si quis ergo te offendit, cogita quod proximus, id est tibi intimus est, et in Christo frater, particeps ejusdem fidei, gratia* et gloria?. Illi ergo levirulas offensas condona : omnes enim levicula sunt, si cum Dei filiatione ac fraternitate, gratile et glorile comparentur. .Mensuram igitur remissionis nobis statuit Deus nos ipsos. Sicut enim nos gerimus cum proximo, sic se Deus gerit nobiscum : si proximo remittamus debita sua, Deus remittet nobis nostra. Imo quisque sibi hanc mensuram statuit, dum quotidie orans dicit : « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, n Quare si nolit proximo dimittere, hisce verbis implicite significat ct dicit : Domino , oro te ut mihi mea peccata non dimittas, sicut ego nolo proximo sua dimittere.

Convitili ' ' i» ficto ni piotai. Accedit quod inimicus, convicium in nos jaciens, siepe verum jacit : occultum enim vitium pandit; quo fit ut illud (quod prius philaufia excæcati non videbamus) advertamus et emendemus. Quod sane reipsa beneficium est potius quam maleficium. Similo est quod scribit Plinius, lib. VU,cap. L, De *Phalareo,* qui ab hoste apostema secante sanitati restitutus est : a Pbalrereus, inquit, deploratus a medicis vomie® morbo, cum mortem in acie quærcrct, vulnerato pectore medicinam invenit cx hoste. » Sic multi vitii remedium accipiunt ab æmuli convicio. Exemplum est in S. .Monica, quæ ab ancilla Irata convicio meribibulis icta, vinolentiam prorsus abdicavit. « Nonne, ail S. Augustinus, lib. ¡X *Confess,* cap. vm, Deum alloquens, protulisti durum ct acutum de altera anima convicium, tanquam medicinale ferrum ex oc ulti» provisionibus tuis, cl uno ictu putredinem illam procidisti?» Vide Plutarchum, lib. D›' *Utilit. ab inimicis capienda.*

Porro, vindicta;cupido oritur cx animi pusillanimitate, qute non potest unum verbum durius aut verber decoquere. Hinc animalia n› ignanima mis.pir. injurias dissimulant, ut leo prosternenti so ignoscit et parcit. Sic Inna non movetur latratu ca- ‘‘niou‘ num, sic nimbos excedit Olympus. Vide Senceam, in *Sapiente,* lib. *De Ira,* et lib. *De Clementia.* Quare ut quis vincat iram ct vindiciam, magnanimus sit oporlet. Talis fuit Julius Caesar, qui audiens Catonem sibi mortem conscivisse, ne in Cæsaris manus veniret : « Invidit, inquit, glorile mete, quam illi parcendo peperissem. » Nam, ut ait S. Ambrosius, lib. IV, cpisl. 29 *ad Florianum* : « Magna gloria est, si, cui potuisti nocere, parcas. » Et M. Antonius Imperator, hb. VI De *Vita sua :* « Ulciscendi, inquit, optima ratio est, ne similis fias ei qui injuriam fecit, n Et lib. I sic orditur : « Ab avo meo vero didici placidis esse moribus, et ira; abstinens. »

3. Homo DOMINI RESERVAT (græce <W«T,f«î, id est Ver».», conservat) iram , et a Deo qværit meüelam ? — Græce, fiat», id est *sanitatem, q. d.* Homo homini sibi aequali injuriam reservat ad vindictam: qua fronte ergo, qua impudentia inj.iriœ a se Deo illal® quaerit medelam et veniam ? Rursum ·I› *homini* alium dat stimulum ad condonandum illi, *q. d.* Qui te offendit, homo est, non ang< lus. Quid vero ab homine, qui fragilis est ct mendax, nisi lapsus, errala ct mendacia speres? Mirandum est si homo bene agat; condonandum ejus fragilitati, si peccet. Tigurina, *anne homo iram alat adversus hominem, et a Domino salutem pos'ulet?* Syrus, *homo homini servat iram, a Domino cur quant sanitatem* anima*, puta sanctitatem? Hinc e contrario colligas viam ad magnam gratiam et sanctitatem esse injuriarum condonationem.

Hoc sciebat S. Alexander, Patriarcha Alexandri®, qui, cum notarius suus furatus esset aurum, ac metu fugiens incidisset in latrones, injuriam novo beneficio pensans, eum redemit 85 nummis. Alias a diacono injuria affectus, prostratu» humi veniam ab eo petiit, dicens : «Ignosce mihi, domine frater, n uti refert Joannes Moschus in *Prato spirit,* cap. xxxiv. S. Antonius, audiens monachum quemdam laudari quasi sanctum, rogavit num esset patiens injuriarum; cumque illi negarent, dixit ei : « Similis est domui, qu® exterius quidem ornata est, interius vero a latronibus despoliata. » Ita Kufiuus, lib. HI in *Vilis* f'u- *tnun,* lAxxvm. Igitur verus est monachus et perfectus, qui injurias tolerat, ct injurianti bene precatur, estque instar idoli, puti statur, lapide.**, quia injuriis et verberibus lacessita non irascitur, imo non sentit. Simili enim modo vir perlectus nec laude, nec injuria movetur, ut habetur m Vili* *Patrum,* lib. 21, num. 199.

Vert 4. 4. In HOMINEM SIMILEM SIBI NON HABET MISERICORDIAM, et de peccatis scis DEPRECATUR? — Indignitatem irae et vindictae exaggerat, aliosque ad condonandum adhibet stimulos : Primo, 7. *d.* Cogita quod ille qui te offendit, tibi similis est, ac vicissim tu illi similis es, non tantum quoad naturam, sed etiam quoad fragilitatem et lapsus humanos; quare si ille peccator est, tu quoque peccator es : si ille te offendit, tu quoque eumdem vel alios sæpe offendisti et offendis. Ignosce ergo illi, sicut tibi cupis ignosci. *Secundo,* alium stimulum dat ii *non habet misericordiam, q. d.* Qua audacia, qua praesumptione homo immisericors, et in similem sibi crudelis, poscet a Deo misericordiam, eamque non de uno, sed de multis eisque gravissimis peccatis? Quod si Filium Dei, ait Palacius, ea causa movit ad hominum peccata condonanda, quod homo erat eis similis, ac ideo sibi ipsi videbatur fecisse, quod hominibus faciebat, cur non ct tu, 0 homo, homini tibi simili noxam condones? Nam dum odis congenerem et similem tibi, teipsum odisse videris. Quare ut Deum, ut Christum imiteris, oportet ut omnimode et ex intimo corde injuriam condones, a Sunt enim aliqui, » ait S. Bernardus, serm. *De septem panibus,* qui do^ nantes injuriam, ut non ulciscantur, sæpius tamen improperent. Sunt et alii, qui sileant licet, manet tamen alta mente reposta, et rancorem tenent in animo. Quorum utique neutra plena indulgentia est. Longe his hominibus benignissima est divinitatis natura : libenter agit, ignoscit plenarie ; ita ut propter fiduciam peccatorum (sed poenitentiam) ubi abundavit delictum soleat et gratia abundare. Testis est Paulus, Gentium doctor, qui plus omnibus cum divina gratia laboravit. Testis est Matlhæus, de telonio electus in Apo* stolum, cui etiam novi Testamenti primum scriptorem esse donatum est. Testis est Petrus, cui, post trinam negationem, totius Ecclesia! pastoralis cura commissa est. Testis denique etiam famosissima illa peccatrix, cui in ipso conversionis initio tanta multitudo dilectionis concessa est, tanta poslmodum indulta gratia familiaritatis. Quis accuravit Mariam, et pro se eam oportuit respondere? si Pharisiens murmurat, si Martha conqueritur, si scandalizantur Apostoli, Maria tacet, Christus excusat, etiam et laudat tacentem, » etc. Mi-
Rimm rum hac in re exemplum dedit S. Leo III Pontifex, qui Adriano I successit anno Domini 799, ac
plTuu * Carolum Magnum Imperatorem Augustum in basilica S. Petri declaratum coronavit. Huic enim Leoni ab invidis oculi eruti sunt, et lingua radicitus præcisa: quin et eumdem in ecclesia raptatum, juxtaque confessionem semivivum relictum, in suo sanguine volutatum, in arctissimam compegere custodiam. Verum noctu S. Petrus per visum illi oculorum lumen et linguam restituit. Cumque Carolus Magnus, paulo post Romam adveniens, carnifices hos pœna capiti* damnasset, S. Leo pro ipsis intercessit, vitamque iis qui suæ insidiabantur, impetravit. Ila Platina, tf&ronius et alii. Præclare Sidonius Apollinaris, lib. IX, epist. 4 *ad Grcecum Papam,* id est Episcopum : « Velis, nolis, inquit, quisquis contempti Mediatoris consequitur regnum, sequitur exemplum. Quantaslibet nobis anxietatum pateras vitre præsentis propinet afflictio, parva toleramus, si recordamur, quid biberit ad patibulum qui invitat ad regnum.»

Ipse cum caro sit, reservat iram, et propi- Vma.
TIATIONEM PETIT A DEO, QUIS EXORABIT PRO PECCATIS illius? — *q. d.* Indignum et intolerabile est ut homo carneus, id est vilis, fragilis, mortalis, homini carneo, qui per carnis fragilitatem siepe labitur, ideoque miseratione dignus est, non ira, reservet iram ; et inierim suorum criminum contra Deum admissorum ab eo petat propitiationem. Quis ergo audebit pro peccatis illius deprecari ? Tigurina, *quod si mortalis ipse fovet iram, et veniam petit a Deo, quis peccata ejus expiet ?* Syrus, *qui homo est, non vult parcere ei, quis dimittet peccata sua?* Syrus enim et Græca jam non habent to *et propitiationem petit a Deo?*

Præclare Isidorus Pelusiota, lib. Ill, *epist.* 211, ait : « inimicitiam in aqua scribere oportet, ut quamprimum oblitteretur; amicitiam autem in æs incidere, ut perpetuo firma et immota conservetur. » Et Beda in *Proverbiis :* « Tantum quisque proximum portat, quantum amat. » Abbas Pimenius, apud Rufinum, lib. Ill in *Vitis SS. Patrum,* num. 201, rogatus quomodo quis possit animam pro fratribus ponere, uti jussit Christus, *Joan,* xv, respondit : a Si quis audit verbum malum a proximo suo, et cum possit similia respondere, pugnat tamen in corde suo portare laborem, ct vim facit ne respondeat malum, ut contristet illum. Talis animam suam ponit pro amico suo. » Abbas Agathon dixit : a Si habitas cum proximo, esto sicut columna lapidea; quæ si injuriatur, non irascitur : si glorificatur, non extollitur. » Ita *Vita: SS. Patrum,* lib. VII, cap. xlii, num. 2.

Vide hic ut fides transcendat naturam corrup- Gentili-
tam, el lumen fidei corrigat lumen rationis. Gen- 'r,?r
tiles enim philosophi, lumine natane ducti, cen- u |au(^
suerunt amicis et beneficis esse benefaciendum, inimicis vero et maleficis malefaciendum. Horsum, tolerare injuriam esse pusillanimis, vindicare vero magnanimi : quod el hodie inter Catholicos mulli perperam censent, ideoque duella capessunt, injuriam sibi illatam ulciscuntur, ignominiam non solum talione, sed el gladio vindicant. Quæ sane omnia gentilitia sunt, ac corrupto et superbæ naturæ dictamina, quæ proinde confutat et corrigit hic Siracides, ac Christus, *Matth,* v, 44, et Paulus, *Rom.* xii, 20. Audi inter cœteros Senecam in *Proverbiis,* cujus hæ gentiles, nec christianæ, sed anlichrislianæ de vindicia sunt sentenliæ : « Contumeliam nec facere foriis potest, nec ingenuus pati. Inimicum ulcisci, vitam accipere est alteram. Vires tuas amici beneficiis, inimici injuriis sentiant. » Sapientius et christia-

nius idem : « Magni animi est proprium esse tranquillum, injurias atque offensiones semper despicere. Quam magnarum virium est negligere lædentem ! qui enim vindicat, sentit. Quam inimicum est nocuisse, vel quia oderis, tedercl Optimum est semper ignoscere, tanquam si ipse pecces quotidie. Si quis irascitur, poenas ab alio expetit, u se exigit : severissime enim nos adversum peccantes gerimus, el ipsi eadem committimus. Sicut formosa pictura est, cujus nulla pars errat : sic formosus homo, in quo nulla peccati macula est. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc omni vita genere teneamus, ut nobis inexorabiles simus, exorabiles illis qui non nisi sibi dare veniam nesciunt. » Pientius el divinius S. Basilios, epist. *ad Canonicam :* « Debet, ait, quisque adniti ut, si aliquem sibi infensum habeat, ejus animum mitiget quantum possit. » Et S. Chrysostomus, lib. 1 *De Compunctione,* docet non sufficere nihil mali facere inimicis et iis qui nos teserunt, si intra nos retineamus insanabile vulnus offensœ. Nam a Christus, inquit, non solum vult nos ignoscere delinquentibus, sed ut etiam amemus eos, et oremus pro ipsis. Nam si dunlaxat non lædas eum qui te læsil; avertas te tamen ab eo, nec libenter eum videas, manet sine dubio vulnus in pectore, et dolor augescit in corde. Quod si ita est, nondum utique quod Christus mandavit, impletur. Numquid tu ita vis tibi propitium fieri Deum, ut non quidem te lædat, avertat se tamen abs te, ct peccatorum tuorum memoriam gerat, et te videre nolit? Igitur qualem vis erga te esse Deum, cum delictorum veniam poscis, talem te exhibere debes his qui deliquerunt in te, sicut et quidam sapientum scribit dicens : Homo homini tenet iram, et a Deo quærit sanitatem. Et si erga hominem similem sibi non habet misericordiam, quomodo pro peccatis suis exorat Deum, cum ipse caro sit, et teneat iracundiam ? Quis propitiabitur peccatis ejus ? » Vide eumdem S. Chrysostomum, hom. 27 *inEpist. ad Itomanos.*

V(M fl tI 7. 0 ct 7. Memento novissimorum, et pesine inimicari : tabitudo enim et mors imminent in mandatis ejus. — Perperam pro *tabitudo* aliqui legunt « beatitudo ; » græcc enim est xaraç&c?», id est corruptio, tabes, interitus. Dat tertium stimulum, coque pungit offensum, ut deponat iram ct inimicitiam, *q. d.* Cum irasceris, memento novissimorum, puta mortis, judicii et gehennæ : cx horum enim memoria et consideratione facile depones iram ct inimicitiam, quia a tabitudo, » id est corruptio, mors ct interitus imminent, id est insunt et proponuntur in mandatis ejus, scilicet Dei, universalis legislatoris : hæc enim Dei mandata prævaricantibus, quales sunt iracundi, qui odia fovent, mortem praesentem ct aeternam comminantur. Ut ergo hanc Dei ultionem effugias, iram depone, ct ultionem privatam condona. Unde S. Ambrosius, lib. IV, epistola 29 *ad Florianum :* a Peccanti in te, inquit, non retribuas secundum culpam, sciens quod in tc venturum est judicium. Nam non habebis indulgentiam, nisi alteri donaveris. Odium enim hominem separat a regno, a coelo subtrahit, a paradiso dejicit. » Græca Complutensia habent, *memento novissimorum, et desine inimicari, ct ne mineris proximo perniciem et mortem, et acquiesce preeeeptis;* Græca vero Romana sic, *memento novissimorum, et desine inimicari; tabitudinis et mortis* (repete ▮n *memento), et permane in mandatis;* Tigurina, *memento extremorum, et depone inimicitias ; exsilium aut mortem alteri ne molire per iram, sed persiste in mandatis ;* Syrus, *memento mortis , el transire fac inimicitiam, et infernum, et perditionem, et contine te a peccatis.* Nomine ergo « novissimorum ▮ intelliguntur maxime judicium ct gehenna, quæ Deus in novissimo mundi die omnibus impiis, quales sunt vindicte cupidi, intentabit : possunt tamen quaelibet accipi, etiam mors et cœlestis gloria. Nimirum qui cogitat se per vindictam amissurum æternam felicitatem, per condonationem eam adepturum, facile eamdem condonabit, et, ut vulgo dicitur, obolo emet talentum. Plane deponet furorem, qui furorem Dei in morte, judicio et inferno novit explicandum, el in non remittentem effundendum. Plane mors attentius considerata mortem affert affectionibus nostris, quantumvis vivre et vigentes fuerint. Qui intelligit sibi præscindi vitam, non velut leo irascitur, »ed sicut pullus hirundinis clamat, meditatur ut columba, uti fecit Ezcchias rex moribundus, *isaice,* xxxviii. Porro id quod sequitur : « Tabitudo enim ct mors imminent in mandatis ejus, ▮ hoc est, inquit Palacius, putredo corporis et mors animæ impendent ct imminent violationi mandatorum Dei. Ille jubet ita: a Mihi vindicta,» cavo ne hoc mandatum violes. Ita enim cogita, divina mandata esse velut nubes jamjam in pluviam impendentes, ut pluant super bonos innumera bona, super malos vero corruptionem corporis et mortem animæ. Siquidem in inferno corpus damnati putre erit, scilicet pascentur illud vermes, et anima mortem secundam (quæ vera mors est) patietur.

Hoc sciebant sancti ascète, quorum hoc erat axioma, mundo paradoxum : a Porta coeli est injuriarum perpessio. » Qua de causa injurias mercede emebant, ut patet lib. VI VT7. SS. *Pair.;* lib. IV. num. 12. Alter petens a seniore : u Da mihi, pater, viam per quam salver; » ab eo audivit : « Si potueris injuriari, et affici conviciis, et portare, ac tacere. » *Ibidem,* lib. Ill, num. 85 : «Angelorum est nuUi irasci, sed esse in pace perpetua; dæmonum autem, irrevocabiles per omnem vitam exercere inimicitias : » hominum vero sapientum, breviter quidem fortasse irasci, cito autem reconciliari, ait quidam sanctorum. S. Bernardus de Quinta-Valle, primus S. Francisci socius, moriens hoc solo gloriabatur, quod immi-

Ft Uc®- J-erpti AIA.

boost b B<*- UAidu

cos post offensam mngis dilexisset quam ante. Hæc cRim fuit ultima moricntis vox et oratio : « Fratres diarissimi, considerate quod statum, quem ego habui, et vos habetis, et quem ego nunc habeo, vos habitqri estis; invenio autem in anima mea, quod prq mille mundis isti æqualibus nollem non servisse Domino Jesu Christo. » Et mox in terram provolutus : «De omnibus,inquit, offensis, quas feci Salvatori meo Domino Jesu Christo et vobis, me accuso, et dico gravissimam culpam meam, quoniam non fui verus frater .Minor, nisi in tentationibus, in quibus semper me tenuit Dominus. Et in uno alio solo exstitisse fratrem Minorem me reperio, videlicet quod plus dilexi fratrem post offensam, quam ante. Rogo autem ut pro me devote oretis, sed magis hoc oro ut vos invicem diligatis, quemadmodum exemplum dedi vobis. » Ita habent Annales *Minorum* P. Luem Waddingi, anno Christi 1211, num. 0.

MJtcf- Mystice noster Alvarez de Paz, lib. I De *Exstinct. vilior,* parte 11, cap. xiii : «Tabitudo et mors, inquit, imminent in mandatis eius. » Quoniam mandata neglecta hanc acedfre mortpm et tabem afferunt, ut homo ad universa bona se non solum tardum, sed (piasi impotentem inveniql.llæc vero secunda est velqf somnus, non jam pensus corporis, sed anima? vires illigans, ne valeant actiones virtufum præstare. Updo Paulus, flora, cap. ni, 11, ait : « Hora est jam nos de somno surgere, » id est, ut interpretatur S. Gregorius, lib.V *Moral,* cap. xxii, «de statu leporis. » Et Salomon, *Proverb,* cap. xa, 15 : « Pjgredo immittit soporem, et anima dissoluta esuriet. » Ac S. David, *Psalm.* exix, 28 : « Dormitavit pnima mea præ taedio, confirma me in verbis tuis. Proprie salis,» ait Cassianus, lib. X, cap. iv, «non corpus dixit, sed animam dormitasse. Vere enim ab omni contemplatione virtutum et intuitu spiritualium sensuum dormitat anima, quæ perturbationis hujus telo fuerit sauciata. »

8. MEMORARE TIMOREM Dei, et nox **IRASCARIS PROXIMO.** — Græca pro *tûfiorcm* jam habent ivrcXüv, id esi *mandata,* quia mandata Dei incutiunt nobis reverentiam et timorem, dum sui praevaricationibus mortem pœpasquç graves intentant. Unde Tigurina vertit: Perpende *mandata, nec irascaris alteri,* quanquam Nòster pro IvtcAmv videatur legisse Ç4Ê», id est *timorem.* Hic prgo Dei timor refrenat iram : nam qui timet Deum, expellit peccatum, ac ideo etiam iram. Qui timet Deum, continens est justitiæ, ac ideo etiam mansuetudinis. Demum qui timet Deum, cavet iram contra proximum, ne forte hac ira Deum provocet ad iram, ct talem inveniat Deum, qualis invenitur a proximo : Deo enim fit, quod minimo fit : ita Palacios; per timorem enim hic, quemlibet, etiam servilem, sed maxime filialem intelbge. Filialis autem includit amorem Dei, imo ipse est amor Dei. Atque hic. quartus est stimulus, isque nobilissimus et efficacissimus, ad frenandam iram, ct condonandam injuriam, nimirum si cogites Deo gratum et carum esso ut condones : Deum id vello, et a te posceru ut sui amore eam remittas. Hic stimulus jam longe efficacior est, quando Christi habemus exemplum, documentum et præceptum, «que ac gratiam ad condonandum : Christus enim in cruce suis crucifixoribus condonavit, pro cisque Patrem oravit, dicens : «Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » Hoc exemplum omnes Christianos imitari voluit.

Quocirca S. Joannes Gualbertus, fundator Ordinis Vallis-Umbrosœ, cum armatus in propinqui sui interfectorem incidisset, isque humi prostratus veniam Christi crucifixi amore flagitaret, eidem cædcm condonavit. Ingressus deinde Florentiam in ecclesiam S. Miniati, coram crucifixo orans, vidit Christi e cruce pendentis caput ad se inclinari, tanquam ipsi gratias agentis, quod pro ejus amore fiosti capitali pepercisset. Ilodieque, hoc est post quingentos annos, pia illi Christi crucifixi caput adhuc e cruce exerentis effigies visitur ct colitur. B. Juniperus, sociusS. Francisci, mjignus sui contemplor, tamque avidus vituperi! quam cæteri sunt honoris et laudis, cum a quopiam afficeretur opprobriis, fimbrias pauperis lacerna} expandens : « Amice, inquit, projicias huc liberaliler, imple gremium istud lapidibus istis pretiosis (probra enim vocabat pretia et lapides pretiosos), imple, ne timeas. » Unde S. Franciscus dc eo dicebat : « Utinain de hujusmodi Juniperis integram silvam haberemus ! » Ita Annales jam citati anno Christi 1210, num. 85. Elisabeth, Hungariæ regis filia, quadam vice orans Deum, ut singulos, qui eam injuria afflecissent, singulari quopiam beneficio afficeret, ut injuriœ beneficium responderet, Dei responsum audivit, nunquam orationibus suis Deo sic placujsse ac tunc, pro caque oratione universorum peccatorum remissionem ei concedi. Id inter alios refert Avila, *epist.* 0.

Ei. s Giuli ti.

b. w peri

s. Eli i-

Moraliter, disce hic efficacem stimulum ad cohibendam iram, et quamlibet concupiscentiam esse viyam memoriam Dei, qui omne vitium vetuit sub interminatione mortis et gehennæ, ac omni virtuti statuit bravium coronæ cœlestis. Ipse enim quasi agonotheta nos in pakestra hac luctantes intuetur, ut vincentes coronet, victos plectat. Quocirca Basilius, imperator Constantinopolitanu SjEr/iort.ud *Leonem lilium,* tom.V *Jtibliotli. SS. Patrum,* ita eamdem filio commendat, cap. XLii : « Conscientiam tuam si pro lege habueris, et quæ pati ipse nolis, nunquam alios pati permiseris; nullius unquam peccati reprehensionem sustinebis, et, si Deum in omni actione inspecto* rem et cognitorem sicut est, esse tibi persuaseris, nunquam neque palam, neque clam peccabis. Nam etsi alios latere videberis qme secreto facies, at conscientiam certe tuam, ut Derno

iu>tns- d‹““ est rut* moris Doi.

Ipsum, qui usque in abditos animi sinus ac recessus intuetur, revereberis : homines enim ea quæ corporis sunt vident ; at ea quei in fundo animi latent, solus Dei oculus, quem nihil latet, penetrat. Sicut enim cum sol lucet, sub dio nihil occultum esso potest, ita inspiciente Deo, nullæ actiones occulte et secrete esse possunt. » Adde quod Dei clementissimi, patentissimi, imperturbabilis ct tranquillissimi consideratio, ingens est stimulus ut iram refrenemus; nihil enim nos Deo ita similes facit ac patientia. Unde B. Ælredus, in *Speculo charitatis,* cap. vii : « Quid, ail, divin® tranquillitati tam proximum, quam illatis contumeliis non nocere, nullo supplicio, nullavo persecutione terreri, unam mentis ct in prosperis et in adversis habere constantiam, inimicum et amicum eodem oculo intueri ? »

fírt. 9. 0. Memorare testamentum Altissimi, et despice ignorantiam proximi. — « Despice, » id est parvipende, dissimula, parce, remitte « ignorantiam, » id est peccatum et offensam, quam contra te admisit proximus. Omne enim peccatum mixtam habet ignorantiam, id est imprudentiam et inconsiderationem quampiam. Si enim peccans prudenter consideraret quantum malum sit quod facit, utique illud non faceret. Peccatum vocat a ignorantiam » per miosin, ut offens® gravitatem per ignorantiam extenuet, ideoque venia dignam ostendat, ac despiciendam potius esse quam leslimandam et vindicandam. Per *testamentum primo,* accipe legem Dei naturalem et divinam; hæc enim sœpe in Scriptura vocatur hebraico nnn *berit,* græce ïiae&r,, latino *testamentum,* id est fœdus et pactum ; quia conditio pacti, quod nobiscuin pepigit Deus, ut simus ejus populus, et ipse sil nobis Deus, est hæc : ut servemus ejus legem. Sensus ergo est, *q. d.* Memorare legis Dei, quæ vetat vindictam, et prœoipit injuri© condonationem inimicique dilectionem, illamque menti tuæ incorpora; ita fiet ut legis metu, reverentia et amore despidas et parvipendas omnem offensam, quam proximus ignoranter in te commisit. Lex enim Dei inter alia ita sancit : « Non quaeras ultionem, ncc memor eris injuri® civium tuorum,» *Levit,* cap. xix, (8. Undo Syrus vertit : *Recordare praxepti, et ne odio habueris proximum tuum coram Deo, et da illi id quo indiget.* Severiorem contra iram et vindictam Christum sancit legem, *Matth.* v, 22 : a Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo : raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit : fatuo, reus erit gehomue ignis.» Cujus sano timor et memoria, omnes ab ira et vindicta revocare deberet.

Secundo, per *testamentum* proprio accipe pactum quo Deus omnes homines, prudertim fideles, in imam Ecclesiam vocavit ct cooptavit, ut omnes essent sui filii, invicemque fratres per gratiam, ac hæredgs per gloriam. Hoo enim pacto sauxit Deus amorem fraternum, ut omnes invicem diligant quasi fratres : quare vetuit e!s irasci, eos l®dere et vindicare : ex adverso præcepit ut, si quis a quopiam sit offensus, ei quasi fratri fragili et ignoranti condonet.

Rursum pactum hoc accipi potest, quo Deus pepigit et promisit nobis petentibus peccata condonaturum, hac conditione et lege, si peccata in nos admissa proximis condonemus, uti dixi vers. 1,7. *d.* Memento pacti Dei, scilicet quod Deus tibi offensas remittet, si tu remiseris proximo ; retinebit vero et acriter vindicabit, si tu eas retineas et conserves. Quare ut tuorum veniam merearis, veniam da proximo ignoranti. Unde Palacios : Testamentum, inquit, seu fœdus iniit tunc Deus cum Judæis, nunc vero cum Christianis, quod ipse esset illis et his Deus, sors, hæreditas : hi vero essent Deo gens sancta, regale sacerdotium, populus acquisitionis. Ergo si inimicitias cum fratribus alis, intelligc te eas cum regibus, sacerdotibus, genteque sancta nutrire. Demum, si cum fratre bellum gerere placet, cum Deo intelligas te bellum gerere. Sapienter S. Basilius, *Admon. ad filium spiritalem :* a Qualem, ait, cupis erga te esse Dominum , talis esto ipse erga conservum tuum. » Regaliter vero Agapetus diaconus, *Admonit. ad Justinianum Imperat,* num. 23, ita eum instruit: « Talem te præsta tuos erga famulos, qualem optas erga te Dominum esse. Prout enim audimus, audiemur; et ut respicimus, respiciemur a divino cunctaque obtuente aspectu. Priores igitur nos misericordiam conferamus, ut pari par recipiamus. » Causam subdit : < Sicut exquisita specula tales monstrant vultuum apparentias, qualia ipsa sunt archetypa nitidas videlicet nitentium, tristes autem tristandum : eodem pacto justum Dei judicium nostris actionibus assimilatur. Qualia enim sunt quæ a nobis præsiantur, talia ipse nobis par pari referens exhibet. »

10 et 11. Abstine te a lite, et minues peccata : Ven. G
HOMO ENIM IRACUNDUS INCENDIT LITEM, ET VIR PECCA- * U‘
TOR TURBABIT AMICOS, ET IN MEDIO PACEM HABENTIUM
immittet inimicitiam. — Per *litem* aliqui accipiunt forensem, qua actor litigat cum reo coram Ridice m tribunali. Hœenim lites forenses mullarum fraudium, odiorum, detractionum, aliorumque peccatorum sunt causa. Melius tamen per *litem* accipias litigium et jurgium cum proximo; græce enim est p-xxr, id est lis, jurgium, contentio, rixa, pugna. Hæc enim multarum contumeliarum, minarum, maledicentiarum, verberum et cædium est causa: qu® omnia vitat, qui abstinet a lite. Litem jungit vindicte quasi sororem sororori, quia utraque ex eadem matre, scilicet ira et odio, nascitur ; aut quasi filiam matri : vindicta enim quasi mater pari! lites et jurgia, ac multi, ut injurias suas ulciscantur, litigant et jurgantur cum eo qui illas intulit. Probat quod dixit a contrario, dum subdit : a Homo enim iracundus incendit litem, » etc., 7. *d.* Abstine a lite, et contine te in mausueludiue, ut minuas peccata. Nam si

Jræ frena laxes, incendes ingentem litium pyram, imo multas pyras et ignes, ac consequenter multa carum peccata. Lis enim una serit aliam, sicut fragum unum serit multa: gliscit enim lis a duobus ad multos utriusquc partis cognatos, amicos, vicinos : adeoque subinde totam urbem et provinciam in factiones et rixas discindit et accendit, uti patuit in Italia, in factione Alborum et Nigrorum; item Guelphorum elCibellinorum, quæ totam Italiam turbarunt, rixisque et cædibus impleverunt. Est vero diaboli munus pacem urbium et reipublicœ turbare, sicut Dei, turbatam sedare, ait Palacius. Unde Tigurina vertit, *abstine rixis* (alii, *a jurgio), peccataque minues; nam iracundus homo pugnam accendet. Vir scelerosus committit amicos, pacemgue habentibus calumniam injicit*; Syrus, *elongare a rixa et elongabuntur a te peccata. Homo enim iniquus, qui amat litem, inimicitiam facit inter fratres.* Igitur sicut cos virtutis est pati, juxta illud : o In silentio et in spe erit fortitudo vestra, » *Isaiœ* XXX, 15 ; ita ex adverso cos vitii est nolle pali, ideoque litigare et rixari. Idipsum probai Siracides per appositam similitudinem ignis silvam accendentis, dicens : a Secundum ligna silvæ, » etc.

Fiera* piota ca prarnm.

Memorabile es Iquod scribit Plinius, lib. Vili, cap. 1, de capris : « Solerliam, inquit, ejus animalis Mutianus sibi visam prodidit ,in ponte prcetenui, duabus obviisediversorcum circumactum angusti® non caperent, nec reciprocationem longitudo in exililate cæca, torrente rapido minaciter subterfluente, alleram decubuisse, atque ita alteram proculcat® supergressam; p ita decumbens et suæ et alterius obviæ saluti consuluit. Disce, o homo, a capra, in lite nonnihil de jure luo decedere; ita libi et proximo consules, litem vitabis, pace frucris. Quocirca S. Ignatius, fundator Societatis Jesu, suis hoc dogma reliquit :

Nulli vel minimo quavis ratione repugnes,
Cedere le potius quam superare juvet.

Subdit Plinius capras «auribus spirare, non naribus, nec unquam febri carere, Archelaus auctor csl : ideoque fortassis, quod anima his quam ovibus ardeniior. » Disce, o homo, a capra, spiritus iracundos ab ore et naribus relegare ad aures et dorsum, ul iratus os claudas, aures aperias, ut mollia aliorum monila, quæ iram litemque sedent, excipias. Denique « tradunt, ait Plinius, capras noctu non miuus cernere quam interdia: ideo si caprinum jecur vescantur, restitui vespertinam aciem his quos nyctalopos (luciosos) vocant. » Disce, o homo, a capra, acuere aciem mentis, ut videas quam lites sint molest® ct noxia, itaque sapientiam sedandi lites nyctalopos, id est præ avaritia et ira cæcutientcs, ideoque litigantes doceas.

Est hic septimus stimulus ad remittendam iram et vindictam, quod scilicet per hanc remissionem lu iuiu' ra i e cata ex ira et ri .a nasci solita vitentur. Nam, ut præclare scribit Laurentius Justinianus, lib. *De Disciplina ct Con. mon.* cap. xiii : « Contentio est ignita diaboli sagitta ad perdendas animas. 0 quanta jurgia, quanta odia ex contentiosis oriuntur sermonibus! 0 quoties veritas occultatur, et falsum pro vero defenditur timore confusionis! Pessimum namque malum est contentioni vacare, per quam amicitiarum compago dissolvitur, et animorum dulce vinculum dissipatur. Qui contentiosus existit, antiqui hostis in se immissiones admittit, diaboli ministerium operatur, dirumpit pacem, rixas concitat, parit odium, furorem nutrit, denigrat honestatem, sapientiam perdit, rationem confundit, oculum mentis obnubilat, gratiæ lumen repellit, fraternam dilectionem frangit, et ipsam cœlcstem in se occidit charilatem. »

Quocirca S. Gregorius Nazianzenus, epist. 62 (alias 56) *ad Eustachium,* sophistam, seipsum temeritatis incusat, quod eum redarguens, ejus in se convicia conscivisset : « Quale illud est, inquit, quod ignoravi? quam stultum et ineptum ! Virum sophistam castigare institui. 0 singularem audaciam, acne a vulgari quidem proverbio eruditus sum, ut, cum calvus essem, cum ariete adversa fronte ne congrederer, nec crabronem lacesserem et irritarem, hoc est, linguam ad maledicendum paratiorem. » s,Gr.'-o-ri«» N*-

Solus sciebat David, qui proinde exemplar fuit clementiæ in condonandis injuriis tum Absalomo regnum invadenti, tum toti regno rebellanti, tum Semei sibi maledicenti : a Dimitte, inquit, eum ut maledicat juxta præceptum Domini : si forte respirai Dominus afflictionem meam; et reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna, II *Heg.* ivi. Nimirum « expetebat maledici sibi, quia maledicto illo divinam exquirebat misericordiam, » ait S. Ambrosius, lib. I *Offic.* cap. xi.vm. Et hac tam admirabili patientia meruit procul dubio, ut fucile proditoris exercitum profligaret, el in suum regni solium cum triumpho reduceretur. Colligit ergo id patienti® documentum idem S. Ambrosius : « Docuit injuriarum et periculorum tempora, tentationum certamina, examina probationum esse : et ideo non sine divino ea irrogari solere judicio. Exercetur bonus athleta conviciis, exercetur laboribus et periculis,ut dignus sileni conferatur coroua justiliæ. n Ita ille, *Apolog.* i, cap. vi. Admirandus certe ut in cæteris, ita in hac patientia maxime David exstitit. Bencque proinde idem Ambrosius exclamat : a 0 altitudo prudenti®! o insigne patientiæ! o devorandæ contumelie grande invenlum! Dominus, inquit, præcepit ut maledicat. Non accusat Dominum quasi auctorem injuries, sed magis laudat,quod patiatur nos minora perpeti, ut majorum peccatorum veniam adipiscamur, n

12. Secundum enim ligna silvæ, sic ignis bxardescit : et secundum virtutem hominis, sic iracundia **ILUtS ERIT,ET SECUNDUM SUBSTANiIAM bUAM EXAL-** **Tan.** I*

Tabit ibam suam. — Vox « enim, n licet non sil in Græco, opposite tomen odditur, dat enim causam ejus quod dixit : « Homo enim iracundus incendit litem. » Ubi pro *iracundus* græce esi 6ju <S3t,;, id est animosus, audax, iracundus; animositas enim et audacia, quam suggerunt vires et opes, facit iracundos, *q. d.* Sicut secundum quantitatem ct qualitatem lignorum ignis magis vel minus exardescit (si enim multa sint ligna, eaque arida, ingens excitabitur ignis : sin pauca et húmida, exiguus); sic pariter a secundum virtutem, » id est secundum vires, robur ct potentiam, exardescit 6ú[u;, id est animositas et iracundia, indeque lis et rixa. Debiles enim et infirmi, quia invalidi, ideoque timidi, leviter irascuntur (nam vana est sine viribus ira); robusti vero ct potentes, quia validi et audaces , graves concipiunt iras : robur enim addit animos ct audaciam, indeque iram. Ergo homo robustus et íuuújr,;, id est animosus, indeque iracundus, incendit litem; præsertim si robori et potentine accedat substantia, id est opes etdiviliæihæeniinadduntanimos, indeque acuunt iras. Vires ergo et opes sunt iræ et litis fomites, sicut ligna sunt fomites ignis. Unde Tigurina clare vertit : *Proportione silvæ inflammatur ignis, id est pro viribus hominis invalescit furor ejus, proque divitiis ejus ira intumescit, et ardor augescit pro rixa vehementia;* Complutensia vero sic, *secundum materiam ignis sic incendetur ; secundum firmamentum rixœ, ignis augebitur; secundum robur hominis ira ejus erit, et secundum divitias exaltat* iram suam. Hoc est quod ait Salomon, *Proverb,* cap. xix, 12: « Sicut fremitus leonis, ita et ira regis. » Ubi Chaldæus, *fremit,* inquit, *sicut /eo ira regis.* Tales sunt vires, opes et irai hominum, at non Dei : Deus enim, licet sit robustissimus, potentissimus et opulentissimus; idem tamen est iræ facilliraæ, et maxime placabilis. Deo gratias ergo,ait Palacius, quem opes et potentia non reddidere iracundum et turbulentum, sed mansuetissimum ct tranquillissimum. Deum igitur, non bilem suam sequantur viri potentes ct principes. Hæc enim est vera magnanimitas, veraque animi magni celsitudo, iræ ¡ræ dominari, offensam remittere, parcere : pueQjm an¡m¡ est parvis rebus offendi, offensam servare, ab ira vinci, vindicte se subdere, odii se facere servum, imo maucipium. Unde Poeta :

Eterismi hi dominu».

Quo quiique est major, magit est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est proslrarse leoni

Et Manilius :

Diis proximus ille est
Quem ratio, non ira, regit.
Servat inolfensain divina modestia vocem,
Et placidus delicia domat.

Et Ovidius, de Augusto (tesare, lib. V *Trist.* elcg.2:

Cxsare ml ingens mitius orbis babel.

Et alibi :

Qui vincit temper, vklit ut parcere possit

13. Certame* festinatum incendit ignem : rt **Verv.il»** **LIS FESTINANS EFFUNDIT SANGUINEM I ET LINGUA TES** tificans adducit mortem. — Omnia hæc probant et persuadent id quod monuit vers. 10 : • Abatino te a lite, et minues peccata. » Pro *certamen* græce est *fyc,* id est contentio, lis, rixa. Pro fis est ftàx'» >d est pugna, quæ ex rixa sequi solet : rixantes enim post acria verba veniunt ad pugnas et verbera. Sensus ergo est. *q. d.* Contentio et rixa, præcipilantcr ab iracundis concitata, accendit ignem bilis et choleræ : indeque pugnarum et verberum, quæ effundunt sanguinem, vulnerum • que et cædis multorum sunt causa. Unde Tigt» rina vertit, *rixa concitata ignem accendit, aerisque pugna effundit sanguinem;* alii, *hs accelerata succendit ignem, et pugna festinata effundit* eruorem ; Syrus , *terebinthus et granum cupressinum accendunt ignem, et lites multœ effundunt sanguinem.* Tertia enim pars, de lingua testificanti', j.un non est in Græco. Jansenius per *linguam testificante™* intelligit linguam denuntiantem et comminantem alicui interitum, quæ cœdium solet esse causa. Sic enim *testificari* in Scriptura subinde idem est quod denuntiare et profiteri, ut : • Testificor omni homini circumcidenti se, » *Galat. v.* Simplicius, Lyranus et Dionysius « linguam testificantem » accipiunt linguam testis, qui duobus inter se litigantibus alteri eorum temere vel procaciter testimonio suo contra alterum suffragatur. Hic enim alterum tam contra socium, cum quo litigat, quam contra se magis irritat, itaque rixam accendit, ex qua sequuntur pugnæ ei cædes. Paulo aliter Palacius hæc tria explicat ct conternat, *q. d.* Si verbis concitatus contra proximum certaveris, inde ignis iræ accendetur : et, si cum eo concitatus pugnaveris, ejus sanguinem fundes : et adducentur testes, qui eum a te fusum testificentur, inducesque tibi mortem, quam scilicet judex tibi quasi homicidæ juste irrogabit.

14. Si sufflaveris in scintillam (ita Romana et '<• Græca : perperam ergo Jansenius et alii omittunt to *in scintillam),* quasi ignis exardebit : et si exspueris **SUPER ILLAM , EXSTINGUETUR : UTRAQUE EX** ore proficiscuntur. —Tigurina, *scintilla, si afflaveris, exardescet* : sin *exspueris* in *eam, exstinguetur; attamen utrumque ex ore proficiscitur ;* Syrus, si *exsufflareris in ignem, accendetur; et si asperseris cum aqua, exstinguetur : et utraque a te sunt.* Com- LUriml- parat litem scintili®, rixam et pugnam igni quorum utraquo eodem ore accenduntur et exstin- cart guunlur. Sicut enim si ore sufllas in scintillam, accendis ignem; sin vero in eam eodem ore exspuas, eumdem exstinguis : sic pariter et lis oro accenditur, si eodem litigare, contendere, rixari, aut aliorum lites et rixas tua incitatione vel testimonio irritare pergas : eodem vero ore exstinguitur, si mansuete et humiliter respondeas, aut ta-

ceas et cedas, aut causam rixæ extenues et mitiges, juxta illudÍ « Responsio mollis frangit Iram, sermo durus suscitat furorem, » *Proverb, xv,* i. « II.pc sunt arma justi, ut cedendo vincat, sicut periti jaculandi cedentes solent vincere, et fugientes gravioribus sequentem vulnerare ictibus,» ait S. Ambrosius, lib. 1 *Offi<.* cap. v. Quare « utraque, » scilicet tam aceensio quam exstinctio ignis et litis, ex eodem « ore proficiscuntur, » *q. d.* Ex codein ore prodit lis et pax, discordia et concordia, adcoque mors et vita : nam, ut ait S. Jacobus, cap. ni, 10 : « Ex ipso ore procedit benedictio et maledictio. » Vide quæ ibidem annotavi.

Alludit Siracidcs ad *Prov. xxvi,* 21 : « Sicut carbones ad prunas, ct ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas; » Septuaginta, *craticula carbonibus, et ligna igni :* vir *autem maledicius ad tumultum rixa.* Vulgatam fortasse respexitS. Chrysostomus, in hom.3 De *non adeund. Spectae.a* Quemadmodum, inquit, si infles in scintillam ignis, excitas incendium : contra vero si inspuas, exstinguis; et utrumque tibi in manu esi : sic si inflatos et vecordes ingeras sermones, excitas ignem iracundi hominis; sin mites ac moderatos admoveas, priusquam excandescat, iram omnem exstinxeris. » Sic ira igni comparatur a Chrysoslomo, hom. 30 ad *Popul. :* « Ignis est, ait, vehemens ira, omnia devorans : nam et corpus perdii, et animam corrumpit. » Quare Aristoteles, lib. I De *Anima,* iram dixit esso accensionem sanguini^ circa cor. lluc facit illud vulgo tritum : « Ignem gladio ne fodito, » id est ne iratum lacessas vel concites : quo utitur S. Basilius, epist. ad *Nepot.* Et Plato, lib. *De Legibus :* « Ignem, ait, igni ne addas. » Narrat enim Diogenianus, quod, cum carbonarius in fornace ignem igni aggereret, suo igne concrematum moriendo exclamasse : « Ignem igni ne addas. »

Iri est í^nis.

Gnome.

Porro incensa ira parit furorem et insaniam. Unde istud : « Ira furor brevis est. » Et Seneca, *epist.* 18 : « Immodica ira, ait, gignit insaniam. • Quin et David, *Psal.* xxxvi, 8 : « Desine, ait, ab ira, et derelinque furorem. » Qtiis ergo cum irato, id est furioso el insano tricari et rixari velit?utique non alius quam pari modo Insipiens et vesanus. « Ira, ait Aristoteles apud Stôbæum, *terni.* 20, est perturbatio ferina, dura et violenta potentia, caulium causa, calamitatis socia,jacturæ dedecorisque concitatrix, pecuniarum perhicies, et perditionis origo.» Audi S. Ambrosium in *Psal.* xxxvi : « Ira, inquit, gravis passio est ; plerumque accendit invitum, et volentem mitius vindicare, in furorem rapit, ut perimat, quem putaverat coercendum. Commotiis gladio sæpe transverberat innocentem, amicos et fratres : jier indignationem plurimi perierunt. Ideo Sapiens didit : Ira perdit etiam sapientem. » Adstipulatur S. Basilius, hom. 10 *De Ira: a* Ob iram, inquit, ensis acuitur, mors homini ex homine venit. Non eis senectus venerabilis, non vihe virtus, non generis propinquitas, non parentes : quin et maximum se in malum sæpius conjiciunt, et studio vindicandi se ipsos negligunt; nam et in omni fera venenata impudentius ruunt, nec prius desistunt, qtiam magno et intolerabili malo animum cxsalurarint. n Denique dæmonis ab ore, quippe qui iræ audaciæquc parens, ignis procedit, *Job,* XLi, 10 : «Do ore ejus lampades procedunt, sicut lædæ ignis accensæ ; » Hebraice, *lampades ibunt, s:intillce ignis egredientur, de naribus ejus procedit fumus, sicut ollæ succensa: atque ferventis* ; Septuaginta, *de naribus ejus egredietur fumus camini accensi igne carbonum.* Iracundus igitur et audax, non secus ac dæmon, igne ardens furensque, in cædes ct damna ruit. Plura hic afferri possent de rixæ noxis, sed illa ad alios spectant, qui centones locorum communium consarcinant. Interpretem ago, non rhapsodum.

SECUNDA PARS CAPITIS.

QUAM PESTIFERA SÍT LINGUA DETRACTORIS CT SUSURRONIS.

«en, i5. 15. Susurro et bilinguis maledicius : multos ENIM TURBABIT PACEM RABENTES. — GræCO, SUSUT- *ronem ct bilinguem maledicite: multos enim pacem habentes perdiderunt.* ItaComplulensia. Sed Græca Rom e correcta pro *maledicite* legunt *maledicere,* scilicet oportet; Tigurina ct alii, *delatorem exsecruris et bilinguem : multos enim pacem colentes perdiderunt;* Syrus nervosius, *lingua triplex* (id est dctraclrix, uti mox explicabo) *maledicta urit, quia homicidia multa injicit,* a Susurro » est qui secreto detrahit alteri, itaque illi amicum offensum reddit, ac cx amicis efficit inimicos. Idem est « bilinguis, » quia præsens alterum adulando laudat; absens invidendo vituperat ct calumniatur. Yule dicta cap. v, vers. 1G. Transit Siracidcs ab ira et lito, ad vicinum ei vitium susurrationis ct detractionis, *q. d.* Susurro, qui clanculum proximi famam rodit, de coque mala insusurrat auribus alterius; item bilinguis, qui duplici quasi lingua contraria loquitur (coram enim laudat, serl a tergo vituperat); uterque, inquam, imo sæpt unus idemque, est maledictus, id est dignus maledictione, quem scilicet Deus, angeli et homines abominentur et exsecrenlur ; quia « mullos pacem habentes» turbat seminando discordias, aversiones ct odia. Idcoque amicitias dissociat, ac pro eis inducit inimicitias, rixas, bella, cædes ct strages hominum, populorum, urbium et regnorum.

Porro bilinguis ingenium et scopum graphico Apol*- apologo aquila, felis et apri depingit Phædrus, sus

libertus Augusti Imperatoris, in suis *Mythis* quos edidit Pitlunus : Aquila, inquit, in arbore nidificans pullos excluserat : ad radices arboris aper suos in antro fovebat catulos : iuler utrumque felis suos alebat fœtus. Illa sibi suisque tam ab aquila quam ab apro metuens, aquilam adit, indicat hostem subasso aprum, ab co sibi suisque caveat. Adit deinde aprum, idem illa do aquila intentans : Cave, inquit, ne aquila antro tuo superne incubans catulos tuos rapiat. Ita aquila timens aprum, et aper timens aquilam, uterque nido se continuit : quo facium ut uterque cum fœlibus famo conficeretur. Feli ergo uterque in pabulum cessit. Ita bilingues duos inter se committunt, ut se mutuo conficiant, interim ipsi amborum exitio se locupletant.

v»r« i6. **io.** Lingua tertia multos commovit, et dispersit ILLOS DB GENTE IN GENTEM. — AiabiCUS, *IIOIIIO OIÌS eduxit multos homines in captivitatem, et dispersit cos de gente in gentem.* Est Arabismos : Syrus enim et Arabes hominem oris vocant loquacem, dicacem, detractorem, etc.

Hanc gnomen insigni columbre et luti apologo explicat Cyrillus, lib. 11 *Apolog. moral,* cap. tilt., cui titulus : *Contra infamatores* : a Columba, in-

Apolo- ti jctorit flu*b pennati bysso, seu rutilantia Veneris operta per totum, sparsis sursum pennis, gemmantibus oculis, incessu gravi, pede simplici, alisque collectis adaqualmn ibat. Sed cum coenosum lutum intus latitans arid® faciem mentiretur, in ipsum impegit. Cujus spurcitia mox respersa, nitidum corpusculum defoedavit. Tunc lutum hujus rei eventu risum extollens, quippe gaudens quod male fecisset : Quomodo, inquit, fœdata est pulchritudo tanta? at illa respondit : Nimirum quia in te impegi. Quidnam es tu? Cui illud : Cœnum et lutum. Mox columba subjunxit : Certe verum est; quia si cœnum non fuisses, nequaquam a te maculam contraxissem. Attamen nitor incus in substantia mea existons a me non recessit; fœtor autem tuus in te manet. Quod enim fœdum quidem nunc apparel in coloro meo, id substantialiter est in tuo. Quainobrcm derisisti teip>um, ac contaminatu luo me fœdando, me clarissimam ostendisti. « Deinde aliis parabolis cauis, aspidis, spi-

Bimiiii me ct piscis idipsum confirmat : « Cauis namque, lacerans, noxius est ex dentibus; ct os aspidis inficit ipsum prius venenositate infectum ; spina pungit, quoniam habet aculeum; et piscis denigrans mare, suum in se evomit nigrum. Sic omnis nocentia prius in suo auctorc existit. Quid plura ? Ego certe pergens ad lavacrum emundabor; tu vero semper maculatum eris, quia lutum esse dignosceris; nam foeda detractio est, quæ ab innocentia raditur; sed ejus infectio nunquam ab infamia detractionis pUrgalur. Quibus dictis, ad lavacrum perrexit. »

Vm 17. 47 ct 18. Civitates muratas divitum destruxit, *IIS ET DOMOS MAGNAI ORUM EFFODIT. VIRTUTES ¡'OPULORUM CONCIDIT, ET GENIES FOUTES DISSOLVIT. — 11ÍC tertius versus deest in Graeco. ‹ Ltigtia tertia, » est lingua susurronis et detractoris. Dicitur « tertia, n quia inter duos tertia intervenit, eosque dissociat, dum inter cos seminat discordias, et utrique apud alterum clanculum detrahit *ct* obloquitur. Unde Chaldreus, in *Proverbiis,* pro *detractore et susurrone* solet vertere, *linguam tertiam.* Unde docet Lexicum Chaldaeum Eliæ Germani in voce nbn *fetat.* Graeca quoque Romana hic legunt -jwiccx 'rr'TB› *d est hngua *tertia.* Complutensia tamen et alii legunt Jí«‹rí, id est *lingua duplex* : quod eodem redit. Dicitur enim *duplex,* quia aliud ore profert, aliud corde cogitat. Rursum aliud coram, aliud a tergo effutit. Unde *ia* margine codicis Vaticani, *lingua tertia* vocatuf lingua perforata. Eadem est ergo « lingua tertia, s quin « duplex, » puta lingua bilinguis et susurronis : hæc multos commovit et turbavit, dum eis non tantum pacem , sed et patriam eripuit, cosque coegit exsulare, ac de gente in gentem vagari : nec tantum homines privatos singulosquc, sed et integras civitates casque muratas et firmas destruxit : adeoque domos et familias magnatorum, regum et principum suffodit et everlit, concitando duella, rixas et bella internecina inter reges et populos amplos et potentes. Quin et « virtutes, » id est vires populorum « magnorum » concidit, a et gentes fortes dissolvit. » Qua-20 lingua nequam est « universitas iniquitatis, » quæ totum orbem inflammat, *Jacob,* in. Vide ibi dicta. Tiguriua vertit, *lingua duplex* (Vatablus, *triplex,* quia tripliciter, id est multipliciter, et valde contrarie loquitur. Unde triplices, id est multiplices, noxas et damna infert) *exagitavit multos , et cos ex alia in aliam gentem transtulit, urbes diruit validas, potentumque domos evertit. Confecit vires populorum, gentesque potentes dissipavit;* Syrus, *lingua triplex multos m captivitatem exire fecit , ct dispersit cos de populo in populum, et viros graves de domibus eorum ejecit, et domos regum vastando vastavit.*

Symbolice, lingua detractoris est t jH, id est *triplex,* quia uno ictu tres vulnerat ot conficit, scilicet eum cui detrahit, cl famam adimendo; ct cum apud quem detrahit, ejus mentem calumnia et odio proximi imbuendo; et seipsmn, in L tli.ili livonsel detractionis peccato sauciando. Ita S. Bernardas, -erm. *Ve Triplici custodia,* manus, linguæ et cordis : oLingua maledica, inquit, quod in se est, et illius percutietis conscientiam, cl istius vulnerans charltateffi, scctim pariter utrumque perimit. Numquid non vipera est lingua ista? Ferocissima plane, nimirum quæ tam lethaliter 1res inficiat flatu uno. Numquid non lancea est ista lingua? profecto, et acutissima, quæ 1res penetrat ictu uno. Lingua, inquit, *Psal.* 1 v i, eorum gladius acutus. Gladius equidem anceps, imo triceps, est lingua detractoris. » Illius enim lingua est serpentina ; serpentibus autem lingit i est trisulca, le^le l'huio, lib. XI, cap. XXXV1L

S. Chrysostomus vero non tres dunlaxat, sed perplures uno lingua? ictu confici censet ; sic enim scribit, homilía 3 *ad Populum :* a Non infixisti dentes carni, sed animæ maledictum, improbam suspicionem infixisti, vulnerasti, innumeris affecisti malis el teipsum ct alios plurcs, etc. Insuper communis Ecclesia* statum lassisti, etc.; ad hæc Dei gloriam blasphemari fecisti ; sicut enim nomen Dei nobis laudabiliter viventibus glorificatur, sic peccantibus blasphematur. Quartum malum : audientem confudisti, et sic impudentiorem reddidisti, inimicum eum reddens. Quintum, teipsum pœnæ reum fecisti, negotia ad te nihil attinentia texens. » Et S. Gregorius Narianzenus, *De Jejunii silentio* : a Lingua, inquit, in propinquo est, sagittarii sagitta in arcu est, nervi ipsi quam maxime intensi : protinus ut mens tela emiserit, slatini provolant, omniaque feriunt, cœlicos, terrestres, viventes, postcros; non minus eos qui ab hujusmodi sagittis sibi cavent, casque sedulo observant, quam qui nihil mali suspicantur; non minus bonos quam malos; non minus amicos quam hostes; non minus exteros longcquc dissitos quam propinquos. » Huc facit symbolum Pythagoræ : « Hominis vestigia no ferro configas, » hoc est, hominis memoriam famamque lingua maledica ne lacera.

Vrrt I®. 19. Lingua tertia mulieres viratas ejecit, et PRIYAVIT ILUS LABORIBUS SUIS. — Quod dixit de víris, nunc dicit de mulieribus. Græcizat Interpres; sicut enim Græci ab ¿vr? vocant ita Interpres a viro vocat a viratas,» vel, ut inanuscripti codices habent, « viritas, » id est viriles sive viragines. Unde cx adverso eviralæ ct evirati vocantur effeminati, puta eunuchi, quibus adempta est virilitas; evirare enim, apud Varronem, Senecam et alios, est virilitatem auferre el effeminare. «Lacessere virtutem, bonæ spei eviratio est,» ait Seneca, *De Vita beata.* Sensus ergo est, *q. d.* Lingua detractoris mulieres viriles et strenuas domo, connubio et thalamo suo « ejecit, » dum eas exosas fecit maritis, ut eas domo expellerent: ac consequenter a privavit eas laboribus,» id est opibus et rebus, quas suo labore ct industria pepererant; Tigurina, *lingua duplex* (Vatablus, triplex) *profligavit strenuas mulieres, suisque defraudavit laboribus.*

Sic lingua nequam accusans matrem septem Machabœorum jud.iismi apud Antiochum, eam cum septem filiis, bonis, patria et vita privavit, II *Marhab.* cap. vu. Idem fecit S. Symphorosæ ct S Felicitati cum totidem filiis, quos proinde Eccitai i vehit fidei athletas et heroínas, ut martyres colit el veneratur.

Hinc palei perperam Lyranum pro *viratas* legere *entas,* id est honestas, verecundas; dicitur enim *veritus, a, um.* a *vereor, vereris,* quasi timens verecundiam. Alii libri, inquit, legunt « viratas, » id est habentes viros, quasi dicat. Lingua tertia, puta lingua vetula mediatricis adulterorum, ejecit mulieres conjugatas et honestas¿ ac separavit cas a conjugibus suis, dum eas adulteris conjunxit, aut in adulterii suspicionem adduxit. Hæc Lyranus, sed perperam, ut dixi.

20. Qui respicit illam, non habebit requiem, **Veri io.** nec habebit amicum, in quo requiescat. — Ita Humana. Græce est, *qui attendit ci, non habebit requiem, nec habitabit cum quiete.* Syrus hunc versum, ut et alios plures omittit; Tigurina, *qui deditus est illi, non conscqnetur tranquillitatem, nec habitabit quietus, q. d.* Qui aures patulas præbet lingua» detractoris, ejusque susurris fidem adhibet, implebitur suspicionibus, timoribus, diffidentia, odio cætcrisque passionibus, quæ animi ejus, ac consequenter domus, quietem et pacem perturbabunt : quare nullus eum amicum, familiarem aut domesticum volet, nec ipse ulli amicorum se suaquo confidet, ut cum eo et in eo requiescat.

21. Flagelli plaga livorem facit : plaga autem vm. u. lingua comminuet ossa. — « Plaga, » græce irXrpo, proprie non vulnus, sed percussionem et verber commi- significat, a rX-nu», id est percutio, verbero: Ditola, consequenter tamen significat vulnus, livorem quæ t et dolorem, a verbere inflicta. Componit, imo opponit et anteponit, verber linguæ verberi flagelli, *q. d.* Flagelli verber leve est, tanluraquo cutem perstringit, eamque lividam efficit : at vero verher linguæ est quasi verber baculi, quod ipsa contundit ct comminuit ossa; hoc est,longo fortius et intimius lædit, hominique vires, vigorem ct animum eripit, juxta illud *Proverb,* xvii : a Verba susurronis quasi simplicia, el ipsa perveniunt ad interiora ventris ; » tum quia verber linguæ homini adimit bonum nomen ct famam, quæ opibus est præstanlior, cumque aspergit infamia, quæ turpissima est nola; tum quia clades gravissimas affert, hominesque opibus, libertate et vita spoliat. Unde Tigurina, *ictus flagelli vibices excitat, ictus vero linguæ comminuit* (alii, *frangit)ossa;* Syrus, *percussio baculi facit vulnus, et plaga linguæ confringit ossa.* Est catachresis :.per comminationem enim ossium significat intimum dolorem et cruciatum, qui robur (hujus enim sedes ct symbolum sunt ossa) homini adimat. Similis catachresis est, *Proverb,* m, 8 : a Time , inquit, Deum, etc. Sanitas quippe erit ambii:co tuo, el irrigatio ossium tuorum. » El *Eccli.* xxx, 10 : « Non corrideas illi (filio), ne doleas, et in novissimo obstupescent dentes tui. » El sæpo alibi. Quocirca Abbas Hypi-richius, apud Rufinum, lib. Ill *Vit. SS. Patrum* num. 154 : « Melius est, inquit, comedere carnes el vinum bibere, quam comedere in vituperatione carnes fratrum. Sicut enim susurrans serpens Evani de paradiso excussit, ila qui dc fratre suo detrahit, non suam solum, sed et audientis animam perdit. »

Mystice et tropologice « ossa » significant vir- MyitM hiles, ait S. Gregorius, in *Psahn. iPœnil..* quas

lingua maledici non tantum in proximo elevat, sed et in semetipso consumit : sicut enim corpus ossibus firmatur et consistit, sic anima virtutibus. Undo B. Petrus Damianus, serm. De Vitio *linguа: : a* Ecco lingua, ait, ossa non habet, et ossa comminuit : quia, cum per ipsa ventosa verba leviter effluit, fortia atque robusta virtutis nostræ facta corrumpit. » Unde suos monachos adhortaos : a Portatis vobiscum, ait, elavem cellulæ, portato clavetn linguæ : opponitis ostio pessulum, adhibete retinacula ori vestro. »

v»n s. 22. Molti ceciderunt in ore gladii, sed non sic QUASI QUI INTERIERUNT PEU LINGUAI! SUAM. — Ita Ilomana. «Ore, » id est acie : quod enim homini est os, hoc gladio est acies. Sicut enim homo oro devorat cibum, sic gladius acie occidit ct consumit homines. Unde Tigurina, *acie gladii inulti occubuere ; non tamen prout qui per linguam interierunt;* Syrus, *multi occisi sunt gladio, sed non quot occisi sunt a lingua* : plures enim occidit lingua quam gladius ; sicut plurcs occidit crapula (quæ est vilium ejusdem linguæ) quam gladius. Occidit, inquam, morte tum corporali, tum spiritali, uti patet in iis qui disseminant hærcses, quique alios incitant ad libidines, usuras, cædes aliaque scelera. Ita Rabanus. Nam rò *quasi* innuit interitum hic quemlibet accipi, tum naturalem per mortem, tum civilem per servitutem, infamiam, pauperiem; tum mysticum per peccatum.

Noster addit vi *suam,* quod deesl in Græco, Latinis manuscriptis, Rabano et Syro. Additum tamen sensu jam dicto accipi potest, *q. d.* Per gladium pauciores perierunt, plures per linguan* suam : « suam, » inquam, id est se impetentem, sibi detrahentem, sibi insidiantem et raachinantem necem, sui cernulam ct antagonistam, puta invidam, maledicam ct maleficam. Proprie tamen « suam, significat plurcs periisse incauta, garrula, præcipiti, superba, iracunda loquela sua, quam gladio. Quod licet paradoxum videatur, reipsa tamen verum esse constat tum ratione, tum experientia. Nam, ut ait S. Jacobus, cap. ni, 8 : « Linguam nullus hominum domare potest : inquietum malum, plena veneno mortifero. » Vide ibi dicta. Et Ecclesiasticus, cap. xiv, I : « Beatus vir, qui non est lapsus verbo cx oro suo. » Siracidi consentit Arabicus in *Proverbiis, Centur.* i, num. 75 : «Cave, inquit, ut lingua tua feriat collum tuum, » *q. d.* Cave ne propter intemperantiam linguæ vita mulctcris, et capite plectaris ; id enim mullis contigit, ct etiamnum contingit. Latinœ versioni adaptes Græca, si ti suam dicas cx cis excidisse, vel in iis subintclligi ; « suam » enim hic intclligi colligitur cx sequentibus : Siracides enim hic generatine perstringit clades ot calamitates, quas affert lingua prava, tum propria, tum aliena : unde iis recensitis concludit alienam esse vitandam, dicens, vers. 28 : « Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire : » propriam vero esse frenandam, dicens : « Et ori tuo facito ostia et seras, etc., et frenos ori tuo rectos, et attende ne forte labaris in lingua. »

Sapienter S. Ambrosius, lib. I *Offic.* cap. it : « Laqueus, inquit, adversarii est sermo noster; sed etiam ipse non minus adversarius est nobis; loquimur plerumque quod excipiat inimicus, ct quasi nostro gladio nos vulnerat. » Idem, cap. n: « Verberamur, inquit, tacito cogitationis nostræ opprobrio ct judicio conscientis; verberamur vocis nostræ verbere, cum loquimur ea quorum sono animus noster ct mens sauciatur. » Hoc est quod ait Salomon, *Proverb,* cap. xiv, 3 : « In ore stulti virga superbire : labia autem sapientium custodiunt eos. » Ubi plura dc hac re dicam. Lfam

23. Beatis qui tectus est a lingua nequam, qui v«««.«u TN IRACUNDIAM ILLIUS NON TRANSIVIT. — Multi llTC referunt ad « linguam suam, » quæ præcessit, *q. d.* Beatus cujus lingua a Deo protegitur ut sit « tectus, » id est Deo protegente tutus, liber et immunis a nequitia, scilicet ne loquatur prava ct iracunda, quæ suggerit interna ira vel concupiscentia. Verum Græca, quæ omittunt « su/rm, videntur notare hic linguam alienam detractoris, de qua sermo præcessit, *q. d.* Beatus est vir, quem Deus protegit a lingua mala detractoris vel calumniatoris, quique in ejus iracundiam, id est indignationem et violentiam, puta maledicentiam ct maleficentiam, non incidit, ut vel eam non sentiat, vel, si sentiat, defendendo se excutiat, ab caque se liberet. Unde Siracides ab ca se per Deum liberatum gloriatur, cap. 1 i, vers. 3; et David ab ea liberari obsecrat, dicens : « Domine, libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa. » Ita Jansenius. Unde Tigurina vertit, beatus gin *tutus fuit ah ea, nec in furorem* (alii, excandescentiam) *ejus* incurrit; Syrus, *beatus vir, qui evasit ab ca, et ab ira ejus particeps non fuit.*

24. Et QUI NON ATTRAXIT (SjTUS, *traxit*) JUGUM Vm.IA ILLIUS, ET IN VINCULIS ILLIUS NON EST LIGATUS Î JUGUM ENIM ILLIUS, JUGUM FERREUM EST I ET VINCULUM ILLIUS, VINCULUM JEREUM (SjTUS, *feiTCUm)* EST.— Multi hæc rursum referunt ad «linguam suam, › *q. d.* Beatus est qui vitio et nequitiæ linguæ sute, quasi tyranni jugo, non subjacuit, nec permisit eam sibi dominari, eaquo se constringi; quia jugum ejus ferreum, et vinculum æreum, id est durissimum et indomabile est, ut ait S. Jacobus, cap. m, vers. 8. Unde Palacius : Qui videt, inquit, se linguam nequam habere, intelligat quod diabolus ei ferreum jugum imposuit, et æreis vinculis colligavit. *Jugum* notat servitutem; *vincula arca* eam fore perpetuam, quod scilicet nunquam ab illa eripietur, nisi gratia Dei singularis et eximia eam eripiat. Verum, quia Græca, vers. 22, omittunt tí *suam,* et sermo do lingua aliena detractoris præcessit, eique sequentia melius conveniunt ; hinc de eadem hæc accipe, *q. d.* Beatus est qui non incidit in linguam

maledicam, nec ejns jugo ct dominio subjacuit, nec ab ea *victus et* superatus est : quin jnglim ejus et dominium ferreum et œneum est, hoc est, *tyrannicum,* acerbissimum, fortissimum est, ut frangi, excuti aut superari nequeat. Unde Tigurina vertit, *beatus qui jugum ipsius non subiit, nec vinculis ejus fuit constrictus : jugum enim illius jugum est ferreum, et vincula ejus cerea* vincula. a Jugum ferreum» significat jugum, *primo,* forte; *secundo,* durum et crucians ; *tertio,* infrangibile et insuperabile; *quarto,* tyrannicum ; *quinto,* lethiferum. Jugum enim solet esse ligneum, et non raro Jana aut pelle suffultum, vel oleo inunctum, ut sil levius, et minus boves afficiat et affligat : at, cum ferreum est, cito boves vulnerat et decervicat. Ita S. Hieronymus, vel quisquis est Auctor *Commentarii in* S. *Marcum,* cap. iv, notat id dici « ferreum, quod durum et forte desideratius intclligi; aut quod vehementem angustiam vel afflictionem affert. » Et S. Augustinus, lib. V *Locutionum :* a Ferreum, ait, significat duram tribulationem, » ut *Psalmi* civ : « Humiliaverunt in compedibus pedes ejus, ferrum pertransiit animam ejus* n Et *Jerem.* xxvm, 14 : « Jugum ferreum posui super collum gentium cunctarum. »

Vrn.î5. 2'». Mons illius (iingure nequam) mors nequis-
nljYpr S,MA- ~~ Tigurina, *mors dira mors ejus est› q. d.*
jor* Mors, quam affert lingua perversa detractoris,
morte, calumniatoris et maledici, pejor est morte qua-
Fnmo. vis naturali : *primo,* quia hæc naturalis et coni*-
ficcando, munis est, illa propria et violenta; *secundo,* hrec natura» debetur, dia crimini, eique falso, ct per criminationem impacto per summam injuriam
Terti©, irrogatur ; *tertio,* hæc mors, alias etiam violenta, qua» ab hoste infertur, brevis est j at (pire per criminationem, lenta est el longa : crimen enim falso impactum cuipiam, facit eum per omnem vitam
Cunto, longo moerore et angustia contabescere; *quarto,* quia siepe infamis est el acerba, ut cum per falsam accusationem quis innocens equuleo torque-
1'afoto. tur, suspendio necatur, igne comburitur; *quinto,* quia sirpe non tantum corpus, sed et animam necat, ut cum quis a lingua hreretioi, impuri, impii docetur et imbibit hreresin, libidinem, impietatem, quæ animam necant, eamque trahunt ad reterna et acerbissima gehenure incendia. Simili schemate ait Salomon, *hcclesiast,* vu, 27 : « Inveni amariorem morte mulierem, qure laqueus venatorum est, el sagena cor ejus, vincula sunt manus illius* »

Et ITILI» POTH'S INFHRNUSj QUAM ILLA. — Non mors, nam græce feiummi estiurf.ç, Gzvxtc; autem, id est *mors,* est masculini generis ; sedfXâwrx, id est *lingua* nequam» Tigurina, et *orma quam illa conducibilior;* Syrus, *requie* est apud inferos potius*
Etui r- *quam apud illam.* Dices t Nonno satius est pali calumaio» a lingua nequam, quam reternum ardere m inforno 7 Despondeo, utique satius est. Igitur Jansenius per *infernum* accipit mortem, Paladas scuulluram; sed quia prœcessit mentio ct comparatio mortis, ac ultra mortem per gradationem comparat linguam nequam inferno; hinc melius et simplicius proprio accipias *infernum* pro statu et loco mortuorum. Verum quia in eo variæ sunt partes, sinus et receptacula, puta limbus puerorum, limbus patrum, gehenna damnatorum; hinc apte hic per *infernum* accipias limbum patrum, *q. d.* Satius est mori et descendere ad inferos, puta ad locum defunctorum limbuinque patrum, quam vivere et pati calumniam, infamiam ct vexationes lingure perversa». Sio Jacob ait : « Descendam ad filium meum lugens in infernum, » *Genes.* xxxvn, 33.

Denique Palacius accipiens hæc de vitio Iingure propriol, non aliente, sic explicat, *q. d.* Melior est poena, etiam tartarea, quam culpa, prreserlim lingure nequam, qure tantorum mulorum est causa : culpa enim allions est ordinis, ¡deoque gravior et deterior omni poena, etiam gehenure. Sic et Habanos : « Melius est, inquit, corporalem perdere vitam, quam cum lingua nequam (puta cum hreresi el hrercllcis, de his enim ipse hreo accipit) societatem in gehenna habere perpetuam. » Sic et noster Deirio hæc explicans de lingua detractorum, *adagio* 197, disgress. 2, loco 81, quem audi : Sensus, inquit, est, </. *d.* Lingua nequam deteriora vulnera infligit cruciatibus inferorum, ct sibi ipsi insuper est exitio majori. Balio est, *pri-* pu^o.
mo, quia lingure vulnera conjuncta sunt peccato, quo nihil deterius, nihil exitialius : cruciatus autem inferorum ipsi vacant culpa, et sunt ministeria justitire divinæ. Sic fere Lyranus. *Secundo,* quia Secundo,
cruciatus inferni solum Iredit patientem ; lingua mala necat 1res, audientem, dicentem, et srepe eumeni maledicit. Item lingua necat animam; flamma inferni tantum cruciat. *Tertio,* ut scribit Tertio.
Carensis, infernus non nocet nisi malis et meritis; lingua nequam etiam immeritos cl justos sauciat. *Quarto,* sicut in república carceres el supplicia Quaito.
ulilia sunt ad coercendum improbos, ct ad defendendos probos, prosunt diam exemplo : sic in hominum universali hoc mundo ad idem conducit gehenna; quare utilior est quam lingua nequam, qure ad summam patientire occasionem, et ut se alii cautius gerani, prrestat. Uree Delrio. Ex quibus disce quam perversa sit lingua nequam, cum sit deterior ipsa gehenna sulphurea damnatorum. Ideoque, *primo,* vers. 21, comparavit eam flagello et fusti comminuenti ossa; *secundo,* vers. 22, gladio acutissimo; *tertio,* vers. 21, jugo ferreoel vinculo reneo ; *quarto,* hoc vers., morti; *quinto,* inferno ; *sexto,* vers. 27, flammre et incendio omnia populanti ; *septimo,* ibidem leoni ct pardo.

26. PkRSBVERAMTU ILLIUS NOX PXIIMANBDIT (apild Veri, tí* justos) : 6BI) OBTINEBIT VIAS INJUSTORUM, ET FLAMMA sua non comburet justos, — *q. d.* Lingua perversa etiamsi pios calumniatur cl vexet, non tamen in vexatione hac perseverabit vel durabit; quia heus eorum innoccntire tandem testis, lutor cl ultor erit; facieique ut illa palam fiat toti mundo, ipsi-

que celebrentur; confundantur vero eorum accusatores el caliimnialores : « sed obtinebit vias, »» id est dolus el mores, « injustorum : » hlcnim, V?o vindice, justó ob sua scelera hanc linguæ poenam el virulentiam patientur. Hos ergo combu-'tit, id esi Ledet, ct subinde occidet consumctqiic (lamina, id est noxa instar flamm o grassaris lineare maledica;, qure livore et odio ardet : justds vero, licet tangat el leviter afflet, non tamen comburet, sed potius volui aurum igne tribulationis et calumnien probatum et purgatum, clariores él splendidiores efficiet : perinde ac 1res pUCri per citlumnlam missi ih fornacem et fl immani Babyloniam, ex ea iilresi et gloriosi evaserunt, eadem vero exusti sunt eorum accusatores cl tortores, *Daniel,* ni. Ad cos enim alludit hic Slracides. Grreca de more concisa ct bimembria sic habent, *non tenebit, occupabit, dominhbitur* (hrec enim omnia significat xparwn) : *piis, nec flamma ejus exurentur* ; Tigurina, *nulla diutumitatt perdurabit, sed tenebit vias injustorum. Pios nequaquam occupaverit, nec flamina ipsius confla/jrabunl.* Idem de muliere prava, cujus noxa maxime fit per linguam maledicam, ait Ecclesiastes, cap. vu, vers. 27 : « Qui placet Deo, inquit, effugiet illam : qui autem peccator esi, capietur ab illa. »

Ur.™* Apposite linguam comparat ilamtnæ, tum quia lingua rubicunda speciem el formam habet flaminre; tum quia proserpit oihniaqtie corripit, incendit et vastat distar flammre : «InQamitiat enim rotam nativitatis noslrre inflammata a gehenna, » ut alt S. Jacobus, cap. ut. Vide qure ibidem dixi. Exitium ergo, quod affert lingua, simile est incendio causato a flamma; quocirca justi calumniam patientes, similes sunt rubo, quem vidit Moses arderò et non comburi, sed viridem el illresum perseveraro, *Exodi* m. Deus enim a justis lingua; noxam relegat ad injustos, ut qua; nocebat justis, noceat iiijustls. prresftflim calumniatoribus. Sic infamiam ct lapidationem paratam Susanna; casbe ct insonti a senibus impudicis, Deus in ipsosinel senes retorsit, imo eos flammis Chaldreorum tradidit, sl credimus llebrrels, uti dixi *Jerem.* xxix,22. Sio inulto magis probrum ct necem Christo Domino paratam a Judreis, Deus in ipsosmet revolvit, quando Christum tertio die a morte gloriosum sü.scilavií, cosque perdidit per Titum el Vespasianum, ac miseros, infames ct vagos per totum orbem eltccit. Si quando aliter accidat, ac permittat Deus pios aliquos lota Vita calumniam pati, certe in die judicii eorum Iniloceiiliam confusis eorum calmnitlaloribus loti mutldo Ostendet, eorumque patientiam coronabit gloria reterna.

V i .*l.* 27. Qtn rél INquunt Deim (Syrus, *timorem Dei)* **iKcmrst IN ILLAM, ET EXARDEBIT IN ILLIS , ET NON EXSTINGUETUR Î KT IMMITTEtiR IN ILLOS QUASI LEO,** et quasi pardus l.«di:t (græce Xug*vt't»i, id est devastabit) illos. — Tigurina, *calamitatem eis affert:* Syrus, ef *dominabitur cis sicut leo: et sicut pardus lacerabit cos. Primo,* multi hrec, uti et prreccdentia accipiunt de vitio Iingure proprire, *q. d.* Dens justo judicio permittit impios in pœnam peccatorum prreccdentium incidere in maledicentiam, ut ea limma eorum ardeat, caque tam se quam alios comburant, qure proinde in ipso«mel maledicograssabitur quasi leo et pardus : nam et prre^ntibus et reternis In gehenna ignium suppliciis eos afficiet, traddque dremonibus, qtil quasi leones ct pardi cos laniabunt ; justos vero a tanfo lingule malo servabit intactos. Unde discas neminem posse maledicentiam vitare, et linguam domare, nisi Deum et Dei gratiam, quam ipse dat justis, negat vero injustis, quia deserentes se deserit.

Secundo et potius, huc accipias de lingua alieni detractoris. Sicut enim illam anterius comparrr: flagello, gladio, jugo , morti et inferno : sic hic cam comparat igni, leoni ct pardo, ut ostendat quanta sit ejus noxa et clades, *q. d.* Deus impios permittet, imo tradet linguis maledicis, ut cos vexent, infament, affligant, l edant. Itaque in impiis hrec noxa Iingure maledic e exardebit, et excrescet instar ignis inexstinguibilis : quare ipsa eosdem cruciabit el laniabit, sicut leo ct pardus solet cruciare ct laniare feras el homines, quos pnedatur ut devoret. Porro variis modis Deus impios tradit linguis maledicis, ut recte notat Jansenius: *Primo* enim qui Deum relinquunt, sine timore viventes, in grandia peccata incidunt, ob qure obnoxii fiunt Iingure caliimnialrici, a qua et perpetua inuruntur infamia , et suppliciis justis subjiciuntur. Deinde etiam Deus siuit contra impios exsurgere linguas mendaces et perversas, per quas lu pœnam derelictionis Dei graviter hic torquentur ; et nec per mortem liberantur, cum detrudantur ad tartara in «ternum puniendi.

Postremo, verum illud maximo est in impiis, qui justo Del judicio a lingua prava sinuntur pertrahi in errores et hrereses, per quas reternam damnationem tandem sunt consecuturi. De quibus dicit Paulus i « Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credunt mendacio, ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati, » ll *Tbessal.* it, 10.

Denique apte noxam malcdicre Iingure comparat notre leonis et pardi, quia utraque savissima est ct crudelissima, testo Plinio, Itb.X, cap. 1 x x iii. Rursum leones el pardi dentes habent serratos, ait \rislolelis, lib. II *Ihstor. animal,* cap. i, causamqtie addit : «Sunt enim, inquit, dentlbUs serratis , quorum series acutorum dentium mutua insertione peclinatim se constipat. * Ita pariter Iingure malcdicre dentes habent quasi serras acutissimas, quibus peclinatim serrant secaulque hominem usque ad intima. *Tertio,* leones el pardi pedes habent multifidos. Audi Aristotelem ibidem : a Sunt, inquit, qure multiplici pedum fissura digitenlur, ut canis, leo, panthera. « IW bisulca, trisulca, imo multifida est lingua detractoris, quibus calcat feritque amiulurn. *Quarto,* leo-

Unni

‘ h pardo, ‘l0;

Terti;,

Qurta.

nes et pardi sunt carnivori, « Nam animalia serratorum dentium carnivora sunt omnia, » ait Plinius, lib. X, cap. Lxxin. IU lingua maledica hominis carnes, imo medullaset ossa depascitur.

Quinto. *Quinto,* pardi sunt celerrimi, et ex alto in homines insiliunt, imo devolant. IU Plinius, loco aitato : a Insidunt, ait, in eadem Africa pardi condensa arborum, occulUtique earum ramis, in pmtereuntia desiliunt, atque e volucrum sede grassantur. » Idem in Brasilia facere pardos, Patres Societatis nostræ oculati, testes inde reduces mihi Romæ narrarunt. Quid celerius, quid volucrius lingua maledica? volat enim irrevocabile verbum, et totam urbem, imo orbem sæpe per-

5 it* volat, idque illico instar fulguris. *Sexto,* « Leonibus ac pardis, ait Plinius, lib. XI, cap. xxxvii, lingua est imbricatæ asperitatis, ac limæ similis, attenuansque lambendo cutem hominis. Quæ causa, etiam mansuefacta, ubi ad vicinum sanguinem pervenit saliva, invitat ad rabiem. » Ita lingua detractoris est asperrima lima, totum hominem extenuans, agensque non raro in furorem et rabiem. *Septimo,* pardi et panther® capiuntur aconito faucium et linguæ : sic et maledicus capitur maledicentia linguæ suæ. Audi Plinium, lib. Vili, cap. xxviî : « Pantheras perfricata carne aconito (venenum id est) barbari venantur. Occupat illico fauces earum angor : quare pardallanches id venenum appellavere. At fera contra hæc

auro, excrementis hominis medetur. » Denique ponius adeo ferus est, ut nulla arte cicuretur. Sic et ho nunquam vel ægerrime et rarissime mansuescit. Unde Aristoteles, lib. I *De Histor. Animal,* cap. i, dividit animantes ailque a Alias esse cicures, alias feras; ct alias perpetuo cicures, ut hominem, ut mulum; alias perpetuo feras, ut pantheram, ut lupum ; nonnullas etiam facile posse mansuescere, ut elephantos. » Ita a linguam *maledicam* nullus hominum domare potest : inquietum malum, plena veneno mortifero, » ait S. Jacobus, cap. ni, vers. 8.

Verm. 28. Sepi aures tuas spinis, et linguam nequam NOLI AUDIRE, ET ORI TUO FACITO OSTIA ET SERAS. — Jansenius et alii addunt, a auribus luis; » sed id delent Rumana, Græca et Rabanus. Post invectivam in linguam maledicam concludit Siracides hortando, ut eam omnimode caveamus, scilicet ut eam nec audiamus, nec annuamus, illique colloquendo nos commisceamus, et commaculemur. Pro *aures* Græca habent to xrxpa, id est possessionem, et ita legit S. Ambrosius, lib. I *Officior.* cap. in, et S. Hilarius, in *Psalm,* cxl. Utraque lectio apposita est : posterior continet metaphoram, prior explicationem melaphoræ, ideoque aptior est et clarior, eamque sequitur S. Cyprianus, lib. I, cpnf. 3, et S. Ambrosius, in *Psalm,* cxviii, •erm. 22. Atque facilis et ex affinitate characterum vicina est declinatio, ut pro tgl ¿ría, id est aures aliquis scripserit tô xrqxa, id est possessionem. Græca igitur sic habent, vide, sepi *possessionem tuam spinis, et ori tuo fac. fores et pessulos;* Tigurina, *spinis circumseptus possessionem tuam, id est ori tuo valvas opponas et obices* : hæc versio sepem non auribus, sed ori apponi jubet. Sic ct Syrus : *Sicut,* inquit, *sepis vineam tuam, et ori tuo fac fores et seras; S.* Hilarius, in *Psalm,* cxl, legit : a Ecco circumvalla (hoc enim significat Græcum inpiçpaiov) possessionem luam spinis. »

S. Clemens, *epist.* 1, alludens ad alias sanclæ Scripturo sententias, casque cum hac commiscens, sic legit : a Impone, homo, tuæ linguæ ostium et seram : cessa cornu in altitudinem extollens, et loquens adversus Deum iniquitatem, et proximum tuum. » Igitur to sepi *aures tuas spinis,* est parabola, et parabolice dictum (nec enim proprie vultspinis aures sepiri ; hoc enim incongruum et impossibile est), quam explicat dum subdit : «Et linguam nequam noli audire. »Sensusest,7.d. Ut virus et noxam linguæ maledic® evites, primo, occlude aures ne illam audias, et os ne cum eo colloquaris. Nimirum sicut possessionem luam, V. g. agrum, hortum aut vincam, soles spinis sopire, ne boves et feræ illam ingrediantur, frugesque et segetes depascantur : ita multo magis sepi, id est occlude, aures et animam tuam, ne audias detractiones linguamque maledicam, quæ charitatem puritalemque, et cætcras virtutes tuas iniiriat ct consumat. Sepes ergo, qua auris contra detractiones et detractores est sepienda,est timor Dei, qui animum obfirmet, ab iis aures avertat et occludat, vullumque tristem et severum ostendat, imo detractorem increpct et ase ableget. Nam, ut ait Salomon : « Ventus Aquilo dissipat pluvias, et facies tristis linguam detrahentem, » *Proverb,* xxv, 23. Hæc enim tristitia et morositas vullus,esl quasi spina urgens detractorem ut a detractione cesset. Sepis ergo aures spinis, quando eas claudis et avertis, quando ostendis faciem gravem ct tetricam, quæ indicet te invitum ægreque audire, ac detractorem tibi esse tædio, et molestiam creare. Si ita sepivisset aures Eva ne audiret serpentem, et Adam ne audiret Evam, a quantis se omnesque posteros malis libérassent! Sepivit Christus aures cum diemoni dixit : a Vade, Satana, » *Matth.* cap. IV.

Ex dictis collige aures nostras hic comparari vineæ eleganti, verba vero prava bestiis, silentium et discretionem sepi. Idque apposite : nam ex auribus in torcular cordis nostri quasi mustum sanctorum eloquiorum exprimitur, quod meditatione coctum et digestum animam roborat el Letificai : sermones vero pravi in hac vinea aurium nostrarum sancta eloquia depascunt, nos* que vino sapientiæ vacuos relinquunt. Circumo sepiamus ergo aures spinis sollicita? circumspectionis et gravis severitatis, quæ bestias pravorum sermonum intrare non sinant : sicut Ulysses obstruxit aures ne audiret canius Sirenum, quos qui audiebant,iis inescati capiebantur, et a Sirenibus laniabantur. Audi S. Augustinum, tract. *De Bono*

disciplines, cap. i, tom. IX : a O qui accipis verbum sanum in domo disciplinæ, sepi aures tuas spinis, ut ille qui importune intrare ausus fuerit, non solum repellatur, sed etiam compungatur. Repelle illum a te, dic : Christianus es, Christianus sum; non hoc accepimus in domo disciplinæ, non hoc didicimus sub illo magistro, cujus cathedra in cœlo est; noli mihi ista dicere, aut noli ad me accedere. » S. Paulinus, epist.£7ad *Aprum,* in medio : « Aures spinis sepiamus, id est, inquit, verbo Dei et fide verbi, quæ vit® nostræ segetem firmissima innocentia» atque patienti® sepe defendunt, ct diabolo dolis suis aditus in præcordia nostra captanti, quasi furibus spin®, resistunt. »

V media d tract. 1 ion if. XTfanim.

Porro vari® sunt spin®, praxes et modi, quibus aures sopiantur detractioni, iliaque succidatur. *Primus,* si aperte ei resistatur, et detractor increpetur, ut cum audiens usurpat illud Christi : • a Nolito judicare, ut non judicemini. In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini : et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis,» *Matth.* vn, 1. Aut illud Pauli, I *Corinth,* iv : a Nolite ante tem-

Secun-dum.

pus judicare. » *Secundus,* si somnum ineat aut simulet. Ita Machetes si quis verbum detractionis protulisset, illico in somnum incidebat, ait Cas-

Tertinm

sianus, lib. V *De Inslit. rcnunt.cap.* xxix. *Tertius,* si alium sermonem inducat. Ita faciebat Thomas Morus, Angli® Cancellarius, vir sapientia ct virtute celebris, qui audiens detractionem, sumpta aliunde occasione, alio colloquium divertebat. Exempli gratia inquiebat : Dicat quisque quod volet, ego dicam domum illam pulcherrime exstructam, eumque qui illam fabricavit excellentem in sua arte esse architectum. Ita Stapleton in ejus *Vita.* Hinc gentiles Jovem in Creta pingebant sine auribus, ut hac effigie omnes, præscrtim principes, admonerentur, non oportere eos aures præbere delatoribus. Midas vero rex asininis auribus deformabatur, quia et delatores circum se, ct consultores, quos hodie auditores vocant, habebat parum ab asinis differentes. *Quar-*

Quartam.

tus, si Superior subditos detrahentes compescat et castiget, ¡la S. Eranciscus, ait S. Bonaventura in ejus *Vita,* cap. vni, § 1, suos castigabat, quin et habitu monastico spoliandos censebat : « Detractionis enim vitium inimicum fonti pietatis ct gratiæ, tanquam serpentinum abhorrebat morsum, elalrocissimam pestem, et piissimo Deo abominabile esse affirmabat, pro eo quod detractor animarum sanguine pascitur, quas gladio linguæ necat. » Et inferius : « Tanto major est, inquie-

tai, detractorum impictasquam latronum, quanto lex Christi, quro in observantia pietatis impletur, magis animarum quam corporum nos optat amaro

ja»c* tum.

salutem. » *Quintus,* si detractori velut cani, os proprium, quod rodat, puta vitium publicum quo laborat, auditor objiciat. Ita fecit Christus accusatoribus adulter® : « Qui, inquit, sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat, Joan, vin,7. Sciebat enim illos iosos esse adulteros. Sæpo enim fit, ut qui alios dc vitio quopiam culpant, eodem laborent magis quam illi quos culpant, aut certe justo Dei judicio in illud ipsum incidant. Cujus rei exemplum memorabile Machetis Abbatis recenset Cassianus, lib. V *De Instit. renunt.* cap. XXX. Dicat ergo auditor detractori cum Christo : a Quid vides festucam in oculo fratris tui : et trabem in oculo tuo non vides? Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tun,et tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui, » *Malth.* vn, 3. Sex-*tus,* detractor inquirat et succidat radicem detractionis. Origo enim, fons et radix judicii temerarii et detractionis est amor proprius, quo ut legamus vel minuamus vitia propria, judicamus et accusamus aliena. Quocirca omnis detractor propria mala non videns, arguit aliena. Ex adverso qui sui est inspector, proximi est laudator.

Ita Pimenius Abbas, apud Rufinum, libro III *Vit.* SS. *Patrum,* num. 133, rogatus : a Quomodo potest vitare homo ne loquatur malum de proximo suo ? » Respondit : a Ego et proximus meus du® imagines sumus; cum ergo meam perspexero et reprehendero, invenitur imago fratris mei apud me venerabilis : quando autem meam laudavero, tunc fratris mei imaginem pravam respicio. Tunc ergo de alio non detracto, si semper meipsum reprehendo. » El Joannes Abbas : a Parvam, inquit, sarcinam dimisimus, id est nos ipsos reprehendere : et gravem portare eligimus, id est ut nos justificemus, et alios condemnemus. » Prior Abbas quoque audiens detrahentes, tacens egressus saccum implevit arena, eumque dorso gestavit, in altero vero panno exiguo misit parum aren®, illudque ante se tulit. Rogatus quid per hoc significare vellet, respondit: * Saccus habens multam arenam significat me meaque peccata plurima, qu® rejeci in dorsum, nolens illa videre ut pro illis doleam et plangam. Et ecce pauca hæc delicta fratris mei posui ante oculos meos, et crucior in ipsis condemnans fratrem. Sed non oportet sic judicare ; quin potius ea ante me adducere, et de ipsis cogitare, et rogare Deum ut mihi indulgent. Quod audientes Patres dixerunt : In veritate hæc est via salutis. » Ita Rutinus, lib. HI, num. 136. Quocirca S. Hieronymus (vel potius Paulinas) Celantiam matronam contra detractores ita aures sopire docet, *epist.* Li : < Nec obtrectatoribus de consensu auctoritatem tribuas, nec eorum vitium nutrias annuendo. Noli, inquit Scriptura, consentaneus esse cum derogantibus adversus proximum tuum, et non accipies super illum peccatum. » Et Ecclesiasticus cap. xxviii,28 : a Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam. » Et paucis interjectis : a Est sano tale hoc vitium, quod vel in primis exstingui debeat,et ab eisqui se sancte instituere volunt, prorsus excludi. Nihil enim tam inquietat animum, nihil est quod ita mobilem mentem et levem faciat, quam facile totum credere, et obtrectatorem verba temerario mentis assensu sequi : beatusaue est/ qui ita se

Exci pll,

contra hoc vilium armavit, ut apud cum nenio detrahere audeat. »

Predare vero S. Hieronymus, epist. 2 *ad fíusti-aim,* eorum excusationes excludit, qui se negant obtrectatoribus aures claudere posse : « Neque *vero,* inquit, illa justa excusatio est: Referentibus aliis injuriam facere non possum. Nemo invito auditori libenter refert: sagitta in lapidem nunquam figitur, interdum resiliens perculit dirigentem. Discat detractor, dum te videt non libenter audire, non facile detrahere. Cum detractoriBus, ait Salomon, non miscearis; quia repente veniet pei ditio eorum, et ruinam ulriusque quis novit? tam videlicet ejus qui detrahit, quam illius qui aurem accommodat detrahenti. » Denique S. Ambrosius, lib. IV, epist. 29, Floriano normam vilæ præscribens: « De malo alieno, inquit, non coinquines os tuum; nunquam detrahe peccanti, sed condole : quod in aliis detrahis, in te potius pertimesce. Nunquam profecto detrahes, si teipsum bene despexeris. Tantum cura corrigere vitam luam, quantum perspicis alienam. »

Secundo, ut virus linguai nequam caveas, claude os tuum, ne cum illa sermonem misceas, inique blandiaris, consentias, corrideas, applaudas, itaque ipse detrahas el maledicas. Quare « ori luo facito » non unum, sed mulla « ostia ct seras. » Sicut enim civitas, domus, horlus et vinea non tantum sepilur muro vel sepe contra incursus bestiarum et hostium, sed etiam multis ostiis et seris obseratur, tum ut bestke el hostes excludantur, tum ut domestici egredi nequeant, nisi ad nutum heri vel custodis, qui claves tenet : ita pariter ut animam intactam a maledica lingua serves, non tantum aures occludendo; sunt, sed et os obturandum est clausura labiorum ct dentium, puta obllrmatione animi ad silendum, ne inierim tui sensus et cogitationes prurientes ad colloquendum, et proximi vitia narrandum, per os erumpant, hostemque, puta maledica verba, intromittant. Ha obseravit os suum David dicens : a Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me. Obmutui, et humiliatus sum, et silui, » *Psal.* xxxvm, 2. Verum quia hæc custodia a nobis et viribus naturai præslari nequit, sed est vpus gratiae Dei, hinc camdcm instanter invocat, dicens, *Psal.* cxl, 3 : « Pone. Domine, custodiam ori meo, el ostium circumstantial labiis meis, » puta ostium circumstans, claudens, custodiens labia mea. Hebraice. *Pone custodiam super ostium labiorum meorum;* S. Augustinus legit : « Pone ostium continentiæ labiis meis ; » Theodoretus, íquila, 0 super labia mea : » nimirum hi omnes Hehruium St *dal,* per apocopen poeticam accipiunt quasi positum pro nbn *delet,* id est ostium, janua. S. Hieronymus lamen *dal* proprie accipiens vertit : « Serva paupertatem vel tenuitatem labiorum meorum. » Sensus ergo est, *g. d.* Sicut civitas, arx, vel domus custoditur validis portis et seris, quin et presidio militari : ita, Domine, effice ut os meum custodiatur, tum per dentes et labia, ut explicat Theodoretus; tum potius per constantiam animi, forlenique resolutionem tacendi ; tum maxime per robur gratia; turo, ne quid effutiam per iram, odium, impatientiam, levitatem, quo te vel proximos offendam. Sicut ergo domus custoditur ostio circumstanto, ut nihil obfulurum aut exeat aut introeat : sic tu, Domino, gratia tua custodi os et labia mea, ne per ea quid exeat maledicum, mendax, detractorium, aliterve impurum et vitiosum.

Notat S. Augustinus, in *Psal.* cxl, dici, «pone ostium, non claustrum : » quia os, inquit, quasi ostium non semper obserandum est, sed cl quandoque reserandum : aperiri enim debet ad confessionem peccati, ad Dei laudem, ad proximi instructionem, consolationem et opem : sed claudi debel ad peccati excusationem et operationem, ut non loquatur iracunda, infamia, calumnias, mendacia, etc. Quocirca antequam loquaris, invoca Dei auxilium, ut dirigat linguam luam ad congrue loquendum. Idem notat S. Gregorius, Vil *Moral,* cap. xvii : a Ostium, inquit, aperitur et clauditur. Qui ergo ori suo nequaquam poni obstaculnra, sed ostium petiit, aperte docuit, quod et per disciplinam retineri lingua debeai, ct ex necessitate laxari : quatenus os discretum ct congruo (empore vox aperiat, et rursum congruo taciturnitas claudat. Sic et S. Cbrysostomus, in *Psal.* CXL, ubi duos oris custodes ponit, scilicet Dei invocationem et gratiam, acloquentis rationem ct curam rite tacendi vel loquendi : uOs ergo nostrum, inquit, perpetuo custodiamus, ei orationem tanquara elavem adhibentes, non ut perpetuo claudatur, sed ut convenienti tempore reseretur. Nonnunquam enim silentium est loquela utilius, sicut loquela quoque silentio. Et ideo dicebat ille sapientissimus : Tempus tacendi, el tempus loquendi, *Eccles,* in. Si enim oporteret ora perpetuo patere, non facke essent porte : si autem perpetuo clausa esset, non esset opus custodia. Quod enim clausum est, cur quis custodierit? sed proplerea sunt portæ et custodia, ut faciamus singula tempore convenienti. » Et paulo superius : a Sicut non juvat domus, non urbs, non mmnia, non portæ, non ostia, nisi sinfqui ea custodiunt, et sciant quando oportet ea quidem claudere, quando vero aperire : ita etiam oris et lingule nulla est utilitas, nisi sit ratio, cui scienter, accurate ac circumspecte ea claudere el aperire permissum sit, et sciat qua; sint efferenda, quœ vero retinenda. »

Nota: Apposita sepem aurium jungit ct pre- uinecio-mittit seris oris, quia, ut occludas os, no quid (14* °*' perperam loquatur, prius occludendœ sunt aures ne quid perperam audiant. Prurit emm mens, cum quid novi audiit, ut illud proloquatur et in sinum amicorum effundat. Quocirca sapienter Abbas Joannes Cyzicus : « Qui continere, inquit, vult Imguam, aures obstruat nu multa

audfat: qui sine distractione esse cupit, solitarius maneat. » Ita refert Joannes Moschus in *Prato spirit.* cap. CLXXXvn.

kit. 19. **29. AURUM TUUM ET ARGENTUM TUUM CONFLA, ET YFRRIS TUIS FACITO STATERAM , ET FRENOS ORI TUO** rectos. — Est parabola, *q. d.* Aurum et argentum tuum confla, ut ex eis facias stateram, qua libres ct expendas verba tua, utquecxcis facias frenos ori, quibus illud frenes : hoc est, omnes tuas opes oinniaquo studia impende ad hoc, ut coin-

verbo. m Ilu /' num ed «ratio,

pares sapientiam et prudentiam (horum enim symbolum est aurum ct argentum), quæ te doccant componere os tuum ad recte loquendum vel tacendum. Pro *confla* græce est xawttfw», id est colliga, ut ex eis fabrices stateram ; aut obliga, devinci et impende, ut emas et compares stateram jam dictam. Eodem ergo redit sensus. Græca igitur sic verlas , *argentum tuum et aurum tuum devincito, ct verbis tuis fac libram trutinamque, et ori tuo fac januam ct pessulum ;* Tigurina, *obliga argentum et aurum tuum, hoc est, sermonibus tuis adhibe superliminare et limen,* græce, Çirfo» çxtyw : quod Valablus rectius vertit, *jugum ct staturam,* Complutensia et alii unica voco legunt id est *jugi stateram,* id est aequalis jugi, puta æquilibrem stateram, quæ scilicet in æquilibrio consistat, nec in alleram partem pendula devergat vel inclinet. Nam l>pç-«iîv est librare et cxæquare, et Çvpçàrat sunt libripendes ponderibus præfecli : nndo zygostalica fides, id est plena et examinata œquitas; zygostalica enim libra est publice temperata et constituta. Vide Bndœum in *Comment.* Syrus vertit, *argento tuo et auro facis obsignaculum , ct verbo tuo façis* (facias) *firmamentum* (alia lectio habet, *fac stateram), q. d.* Uti obsignas et obseras tuum aurum et argentum, sic et obsigna firmaque tuam linguam , ne hostium prædæ pateat : verba enim sunt thesauri mentis, auro pretiosiores. Rursum, sicut aurum in moneta obsignatur effigies regis, qui illud cudit : sic el tu verba tua obsigna effigio Dei, qui os et linguam tibi dedit, ad hoc ut ea quæ sunt Dei loquaris, juxta illud *Cantic.* vin , G : « Pono me ut signaculum super cor tuum,» ctcouscqucnter super os tuum.

K, g. Glorio,

S. Gregorius, in *Psalm,* iv *Pcenitent.,* ad illa : *Domine labia mea aperies,* legit : « Ori tuo fac ostium et vectem, et in verbis tuis jugum ct stateram; ut omne quod loquimur, inquit, el humilitato condiatur, ct mensura ponderetur. Nec prius os loquendo aperiamus, quam expediat; sed examinemus verba nostra, si tacendum hoc, si dicendum adversus hunc, si tempus sit sermonis hujus, postremo si a virtute inode-tiæ non dissentiat. Nihil invidum sonans erumpat. »

i ni- ♦

S. Hilarius in *Psalm,* cxl, legit : « Argentum et aurum tuum constitue, cl ori tuo fac ostium et seram, ct verbis luis jugum ct monsuram. Ostium, inquit, ct seram ori jussit apponi, no verbis esset facilis egressus : iisdem autem verbis Jugum mensuramque constituit, ut rationis jugo subdita, librata per mensuram moderatione penderent. » Gricci enim, et ex iis S. Hilarius, nil habent de frenis, quos Latinus vult ori fieri « rectos, » quia multi frenos ori adbibent, sed non rectos : nam frenant oris petulantiam nimio silentio; silent enim, cum peccatores arguendi, rudes instruendi, afflicti consolandi essent. Frenos ergo rectos ori adhibet, qui illud ad loquendum laxat, vel ad tacendum frenat, cum recta ratio loquendum vel tacendum esse dictat. S. Hieronymus, lib. XIV m *Each.,* sub initium, legit : « Sermonibus luis facies stateram et appendiculam : ut et in verbis, inquit,et in opere, et in cogitationibus omnia pondere et ratione faciamus. »

S. Chrysostomus, in *Psalm,* cxl : « Lancem (bi- lancem) ct stateram fac lingua* tuæ, » illudquc sic explicat : « Majorem, inquit, exigit diligentiam, ut non solum verba quæ oportet, efferamus, sed etiam cum ea, qua par est, cautione, ct accurata con-ideratione, ipsa vclut ponderantes diligenter expendamus. Si enim hoc facimus in auro ct materia qure interit, hoc multo magis faciendum est in verbis, ut nihil desit nec redundet. Quocirca dicit Ecclesiasticus iv : Verbum ne prohibueris in tempore salutis. Et Paulus : Senno vester sit semper in gratia sale conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos in unoquoque respondere, *Coloss. n.* Cogita apud te hoc esse membrum, per quod cum Deo colloquimur. Hoc est membrum, per quod in primis reverendum summa veneratione dignum sacrificium (Eucharistiam) suscipimus. Et ideo oportet liberum esse ab omni accusatione, calumnia, verbo obscomo, maledicto.» Igitur valeat hic ac teneatur consilium S. Augustini : «Omne verbum prius ad limam, quam ad linguam veniat. » Amplius, imo duplum exigit S. Bernardus in *Speculo monachorum* « Antequam, ait, verba proferas, bis ad ïüpam veniant, quam semel ad linguam. » Ita fecit sponsa, de qua dicitur *Cant.* iv : « Sicut vitta coccinea labia tua, » *q. d.* Labia tua silentio ct discretione quasi vitta speciosa constricta ct decorata sunt. Unde Rupertus ibidem ea attribuens B. Virgini : « In labiis Mari®, ait, confessio et pulchritudo ; in labiis Mariae sanctitas et magnificentia. Eva Deo muta fuit, Maria vero Deum suavissima voce magnificavil, se autem humiliavi^. »

Ei 8. — lancem

Audi hanc Siracidis sententiam præ cæteris Et egregie et luculenter pertractantem S. Ambrosium, lib. l *Officior.* cap. ni : «Sepi possessionem tuam spinis, ct aurum et argentum tuum alliga, et ori luo fac ostium ct vectem, ct verbis tuis jugum ct stateram. Possessio tua, mens tua est; aurum tuum, cor tuum est; argentum tuum, eloquium tuum est. Eloquia Domini eloquiaoagta, argentum igne examinatura. Bona etiam possessio mens bona. Denique possessio pretiosa homo mundus.

*

pi ergo hnnç ^ssessionem ct circumvallato eo*

¿Stationibus, inunito piis sollicitudinibus, ne in eain irruant cl captivam ducant irrationabiles corporis passiones, ne incursent motus graves, ne diripiant vindemiam ejus transeuntes viam. Custodi interiorem hominem tuum, noli eum quasi vilem negligere ac fastidire, quia pretiosa possessio est. Et merito pretiosa, cujus fructus non caducus et temporalis, sed stabilis atque æternœ salutis est. Cole ergo possessionem tuam, ut sint tibi agni. Alliga sermonem tuum, ne luxuriet, ne lasciviat et multiloquio peccata sibi colligat. Sit restrictior, et ripis suis coerceatur. Cito lutum colligit amnis exundans. Alliga sensum tuum; non sit remissus ac defluus, ne dicatur de te : Non est malagma apponere, neque oleum, neque alligaturam. Habet suas habenas mentis sobrietas, quibus regitur ct gubernatur. Sit ori luo ostium, ut claudatur ubi oportet; et obseretur diligentius, nc quis in iracundiam excitet vocem tuam, ct contumeliam rependas contumelia*. Audisti hodie lectum : Irascimini, et nolite peccare. Ergo ct si irascimur quia affectus naluræ est, non potestatis; malum sermonem non proferamus de ore nostro, ne in culpam ruamus. Sed jugum sit verbis luis et statera, hoc est humilitas atque mensura, ut lingua tua menti subdita sit: restringatur habenæ vinculis, frenos habeat suos quibus revocari possit. Ad mensuram sermones proferat libra examinatos justitia?, ut sit gravitas in seusu, in sermone pondus, atque in verbis modus. »

Idem S. Ambrosius, in *Psalm.* cxvin, octonario 22, ad illa verba : *Loquetur lingua mea verbum tuum :* « Sepi, inquit, aures luas spinis. Illinam et linguam obsepias, ne loquaris qua* speculi sunt, audias quæ.sæculi sunt. Sed quod pejus est, circumdata est lingua tua spinis, quæ compungunt et vulnerant loquentem quæ mundi sunt. Ideo adversarius etiam orantibus frequenter saeculares offundit cogitationes. Si ergo non debemus audire aliena vel superflua, quanto magis non debemus obloqui, cum dicat unicuique nostrum Scriptura venerabilis : Argentum ct aurum tuum alliga, et ori tuo fac jugum et pondus. Alliga sensum tuum fide, taciturnitate alliga sermones tuos, impone jugum ori tuo, ne indomiti cervice verborum se jactet; impone pondus, ut cauto omnia quæ loquimur, trutinemus examine. Quibus tamen spinis sepias aures tuas, ut Scriptura tibi dicit, nisi contrito corde ct timore judicii? Salubriter ista compungunt, stimulant ista, non vulnerant, licet et vulnera utilia sint amici.

Mjitice. Mystice Rabanus : *a* Aurum, inquit, suum atque argentum conflat, qui sensum tractalumque cordis sui, ct locutionem oris igne Spiritus Sancti examinando purgat, ut verilati catholicæ fidei, ctregulæ sacrarum Scripturarum per omnia concors fiat. Qui autem sermonum suorum cautelam habere non curat, consequens est, ut in conspectu inimicorum suorum, hoc est malignorum •pn ituum sibi insidiantium coi ruat; otium ejus casus in morte perpetua insanabilis est. » Mysticus quoquo est ille Palacii sensus: Jubet, inquit, auctor conflari aurum et argentum, ut inde nummi flant, qui in pios usus erogentur; quare Deus inclinatus freno cohibeat linguam nostram, ct faciat ne quid sine rationis libra loquamur. Aurea porro statera est, quando quidquid loquitur lingua, in Hei gloriam refertur; argentea erit, quando quod loquitur, in utilitatem proximorum loquitur. Cadimus autem in conspectu inimicorum, cum in judicio particulari, quo quivis in morte examinatur, dæiuones victores exsiliunt. Non cadimus, si non confundimur, quando dæmonibus in porta (scilicet mortis) loquamur, id est quando ab illis in hora mortis accusati, et a Christo judice liberati, dæmonibus insultabimus. Quocirca sapienter monet Apostolus, *Coloss.* cap. IV, dicens : « Omnis sermo vester semper in gratia sale sit conditus, n leuitate, scilicet, suavitate, candore, veritate, sapientia, delectu, lepore, venustate, quin, et ubi opus fuerit, mordacitate atque acerbitate. Hæc enim omnia præ se fert sal.

Hanc parabolam vel apologum insigni corvi et loranæ apologo exornat Cyrillus, lib. I *Apolog. moral.* cap. xv, cujus titulus : *Doctus loqui, ct avarus sis verbi :* a Cum corvus, inquit, post multum iaborern ac studium vix tandem eloqui didicisset, audiretque ranam mulla fantern, descendit, ct dixit : Quis, soror, te loqui docuit? At illa respondit : Nemo certe, sed pro subtracta cauda loquelam mihi dedit natura liberalis. Tunc corvus: Felicem profecto commutationem, pro besdalitatis cauda rationis loquelam accepisti. Cui rana subjunxit : Tibi autem quod loqui scias, unde contigit, frater? Tum ille : Longis sane laboribus studiisque loquelam emi, et didici. His auditis inflata rana subjecit : Ecce tu loqui doctus es, et ego non docta; si placet ergo loquacitatibus concertemus, ut appareat quis nostrum abundantius loquatur. Ad hoc corvus ruminata sententia dixit : Ego duntaxat pauca illa loqui scio, quæ didici ; te autem loqui minime didicisse, neque loquelam emisse satis inde patet, quia si illam emisses et erudita fuisses, non sic eloquia profunderes, sed ea aut prudentia venderes, aut beneficentia donares. At illa garrula: Modo, inquit, tu loqueris, ct cui sermonem vendis? .Mox illo respondit : Sapienti. Quippe cui nihil inordinate actum, est perditum, et quidquid apte dicitur, cbarum est. Nonne audisti, *Prov. x,* 20, quod argentum electum lingua sit justi, eo quod diarissima sit ? » Rationem a priori affert, eamque physica ratione ex linguæ situ confirmat dicens : a Nam clausura quæ raro aperitur est fortior, ct lingua minus frequentata solidior. Nam quod diu rectum tenetur, difficilius obliquatur. Dum autem lingua non loquitur, rectun. tenet. Divinæ veritatis tuba breviloqua fuit in monte Sii.a, cl tantum Decalogum est prolocuta.

Ad minus loquendum os clauditur; janua labiorum, ct arteria aspera propter hoc ostiolo circumdatur. n Aliam deinde rationem ex natura verbi petilam assignans, subjicit : a Etenim ai vox quidem verbum osi, ct non sonus, oportet ut meditatione concipiatur, formetur consilio, digeratur judicio, et hoc suo loco cl tempore digestum, apertis in auribus pangatur. Quinque vocales datas sunt homini, ut parce loqueremur ad sensum. Atque ob hoc lingua unum est locutionis instrumentum et gustus, ut nimirum pauca, et prius ratione pregustata dicamus. Nam loquax indigestis verbis conturbat alios, aut conturbatur. n

Secuuda.

30. Et attexor nb forte labaris itc lingua (per præcipitationem cholcræ ct verborum), f.t cadas IX CONSPECTU INIMICORUM INSIDIAN! IUM TIBI, ET SIT CASUS TUUS INSANABILIS IN 3IORTEM. — Multi enim per verba temere prolata incurrunt mortem presenten) et œternam. Preclare S. Gregorius, lib. VII *Moral,* cap. xvii : « Sciendum quoque est, quod ab omni rectitudinis statu depereunt, qui per noxia verba dilabantur. Humana etenim mens aquœ more ct circumclusa ad superiora colligitur; quia illud repetii, unde descendit; et relaxata deperit, quia se per infima inutiliter spargit. Quot enim supervacuis verbis a silentii sui censura dissipatur, quasi tot rivis extra se ducitur. Unde ct redire interius ad sui cognitionem non sufficit, quia per multiloquium exterius sparsa, vim intima considerationis amittit Totam igitur sese insidiantis hostis vulneribus detegit, quia nulla se munitione custodia circumcludit. Unde scriptum est: Sicut urbs païens cl absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. Quia enim murum silentii non habet, palet inimici jaculis civitas mentis, et curn se per verba extra semetipsam ejicit, apertam se adversario ostendit, quam tanto ille sine labore superat, quanto et hæc eadem quæ vincitur, contra semelipsum per multiloquium pugnat. » Et S. Bernardus, *Dc interiori domo,* cap v : « Lingua, inquit, dicitur, quia lingit. Lingit adulando, mordet detrahendo, occidit mentiendo. Ligat, et ligan non potest; labilis est, et teneri non potest, sedlabilur et fallitur; labitur ut anguilla, penetrai ut sagitta; tollit amicos, multiplicat inimicos; movet rixas, seminat discordias. Uno ictu multos percutit ct interficit. Blanda est ct subdola, lata et parata ad exhaurienda bona, et miscenda mala. »

Ven.30.

Quocirca Deus maledicos sæpe morte presenti, semper ælcma punit. Paulinos, in *VitaS. Ambrosii,* memorat Donatum presbyterum S. Ambrosio jam vita functo detrahentem, subito percussum vulnere gravi, delatum ad lectulum, ibi maledicam animam exhalasse. Ac subdit idem contigisse Maurano episcopo eidem detrahenti. Et S. Gregorius, lib. IV *Dialog,* cap. li, narrat sanctimonialem procacis lingua post morlem apparuisse semiustam, ct dimidia ex parte crematam. Quin ct Deus Mariam, sororem Mosis, Mosi detrahentem lepra percussit, *Num.* xii. Denique in detractores sæpe dæmonos immisit, ut qui daemonem in lingua maledica gerebant, eumdem toto corpore quasi sui possessorem ct herum circumferrent. Siracidem irritatus Cato ita de lingua frenanda sancit :

Virtutem priimm esse puu, compelere lingnam :
Proximus ille Deo ot, qui scit ratione tacere.
Humores fuge, oe incipias bonus auctor haberi :
Nam nulli tacuisse oocct, oocet esse loculum.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Transii a lingua ad manum, puta a loquela ad largitionem ct beneficentiam, cujus quatuor species assignai, scilicet mutuationem, eleemosynam. fidejussionem, ct peregrinorum susccntionem, casque sigillatim ordine prosequitur. Primo ergo, vers. I *usque ad* 11, *agit de mutuando, dandoque mutuum proximo, ac normaliorum post acceptum mutuum in reddendo di/ficultatcm, incivilitatem et ingratitudmemtaxat. Inde,* vers. 11, *usque ad* 19, *septem dat stimulos ad mutuandum, erque ac ad dandum eleemosynam, quam proinde vocat sacculum, scutum ct lanceam contra hostes, ac propitiationem omnis mali. Secundo, vers.* 19 *usque ad* 28. *agit de fidejubendo pro proximo, ejusque periculo et cautela. Tertio,* vers. 28 usgue *ad finem, agit de non vagando, eo quod magna sit miseria peregrinorum et hospitum, qui alieno tecto recipi, et herorum improperia pati coguntur.*

i. Qui facit misericordiam , fœneratur proximo suo : et (pii prævalet manu, mandata servat. 2. Foenerare proximo tuo m tempore necessitatis illius, et iterum redde proximo in tempore suo. 3. Confirma verbum, et fideliter age cum illo : et in omni tempore invenies quod libi necessarium est. 4. Mulli i|uasi inventionem æsliin'» ¿runt fœnus, et prœstiterunt moles-

tiam his qui se adjuverunt. 5. Donec accipiant, osculantur manus dantis, et in promissioni» bus humÛiaut vocem suam : 6. et in tempore redditionis postulabit tempus, et loquetur verba fædii et murmurationum, et tempus causabitur : 7. si autem potuerit reddere, adversabitur, solidi vix reddet dimidium, ct computabit illud quasi inventionem : 8. sin autem, fraudabit illum pecunia sua, et possidebit illum inimicum gratis : 9. et convicia et maledicta reddet illi, et pro honore et beneficio reddet illi contumeliam. 10. Mulli non causa nequiliæ non fcenerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt. 11. Verumtamen super humilem animo fortioresto, et pro eleemosyna non trahas illum. 12. Propter mandatum assume pauperem: et propler inopiam ejus ne dimittas eum vacuum. 13. Perde pecuniam propter fratrem ct amicum tuum : et non abscondas illam sub lapide in perditionem. 14. Poni* thesaurum tuum in praeceptis Altissimi, ctproderit tibi magis quam aurum, 15. Conclude eleemosynam in corde pauperis, ethæc pro te exorabit ab omni malo. 10. 17. 18. Super scutum polentis, et super lanceam, adversus inimicum tuum pugnabit. 19. Vir bonus fidem facit pro proximo suo: et qui perdiderit confusionem, derelinquet sibi. 20. Gratiam fidejussoris ne oblivis- caris : dedit enim pro te animam suam. 21. Repromissorem fugit peccator et immundus. 22. Bona repromissoris sibi ascribit peccator : et ingratus sensu derelinquet liberantem se. 23. Vir repromittit de proximo suo : et cum perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo. 24. Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes, et commovit illos quasi fluctus maris. 25. Viros potentes gyrans migrare fecit, et vagati sunt in gentibus alienis. 20. Peccator transgrediens mandatura Domini, incidet in promissionem nequam : et qui conatur multa agere, incidet iu judicium. 27. Recupera proximum secundum virtutem tuam, et attende tibi ne incidas. 28. Initium vilæ hominis, aqua et panis, et vestimentum, et domus protegens turpitudinem. 29. xMclior est victus pauperis sub tegmine asserum, quam epuke splendidae in peregre sine domicilio. 30. Minimum pro magno placeat tibi, et improperium peregrinationis non audies. 31. Vita nequam hospitandi de domo in domum : et ubi hospitabitur, non fiducialiter aget, nec aperiet os. 32. Hospitabitur, et pascet, et potabit ingratos, et ad hæc amara audiet. 33. Transi hospes, et orna mensam : et quæ in manu habes, ciba cæteros. 34. Exi a facie honoris amicorum meorum : necessitudine domus meæ hospitio milii factus est frater. 35. Gravia hæc homini habenti sensum : Correptio domus, et improperium fœneratoris.

PRIMA PARS CAPITIS.

4. Qui facit misericordiam , fofxeratub proximo seo. — *Primo,* Judæi cælerique feneratores hoc loco tuentur vel obtegunt suas usuras, sensumque <lant, *q.* ‹*l.* Usurarius qui dat ad usuram proximo egenti, facit illi misericordiam, quia subvenit ejus inopine, nec usuram ultra sortem exigendo illi injurius aut onerosus videtur, quia illo volens hoc onu« subit, imo petit, cum a nemine possit obtinere mutuum gratis. Verum hæc expositio erronea est,constat enim usuras esse iniquas velitasquo jure naluræ , divino ct humano. Usura enim est versuta versura, imo rasura et rosura pauperum, ac fenus, eorum est funus, quia sensim radendo ct rodendo opes pauperum, eos occulte evertit, consumit ct farne enecat, a Usurain, inquit S. Ambrosius, lib. *De Tohia,* cap. xiii, ab urn dictam arbitror, quod ut vestes usu, ita usuris patrimonia scindantur.» Et cap. xtv,ex Catone : * Quid esi fenerare *Ì* Est hominem occidere. »

Secundo, ergo Jansenius proprie accipiendo -A *fœneratur,* pro *dat ad usuram,* sic explicat, *q. d.* Qui facit misericordiam subveniendo alterius necessitati, feneratur illi, qui quod ei impendit beneficii, hoc a Deo remuneratore omnis virtutis et beneficenti® magno recepturus est cum fenore. Unde Syrus vertit : *Fœneratur famora magna, qui mutuum dat proximo.* Alludit ad illud *Proverb, xix,* 17: «Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.» Et ad illud : «Si vis fenerari, fenerare Deo.» Deus enim se beneficentia vinci non patitur, sed in beneficos longe beneficentior est. Hoc sanctissimum est fenus; hæc divina est usura, ideoque longo inajor illa, quam exigunt usurarii : Deus enim non centuplum, sed immensum retribuit, puta opes cœlestes et ¡eternas, ait S. Clirysostomus, homil. S *De Pernitent.*

Tertio et genuine, *q. d.* Vir misericors non tan- Mntnnm tum dat eleemosynam, sed et «feneratur, » id est

teintmU mtìtunm dnt proximo eo indigenti, g. *d.* Farili® *di«r* ‹ìl Pro,,ìptus estad mutuandum. Agitur enim hic do mutuo, ct *funerari* hoc libro et alibi sumitur pro *mutuare.* Ilobræum enim *nasa,* et Græcitm significat *mutuare,* sive id fiat cum usura, sive sine ea ct gratis. Tigurino vertit, *qui studet benignitati, mutuum det* (vel *dat) alteri :* pars enim ct species secunda eleemosyn® et beneficenti® ^st mutuare, sicut prima est largiri et donare; neque enim minor est mutui quam dati gratia; ct sæpe quod datum recusamus, mutuum accipimus, inquHPalacius. Rursum si pauperi mutuas Christo mutuas, cui multa debemus, non quidem pecunias, sed peccata. Mutuemus itaque pecunias, ut veniam accipiamus peccatorum; ipse enim est qui judicat, ait S. Chrysostomus, homil.24 tn S. *Joon.* cap. in.

Prævi- iHn/rvH kgem. Primo, Et QUI PRÆVALET MANU , MANDATA SERVAT. — goneratim sic explices, *q. d.* Qui prævalet manu, id est operatione, hic servat mandata; hæc enim servantur et implentur non otiando, sed operando ea quæ jubent; quare qui valide operaturjuxta mandata, hic ea servat. Vide S. Augustinum, lib. *De Fide et operibus,* ubi contra haereticos docet fidem non sufficere ad justitiam et salutem, sed ad eam requiri opera. Sic David, qui hebraica idem sonat quod *manu validus,* ut volunt nonnulH (nam David proprie idem est quod *dilectus),* valida manu et funda torquendo lapidem in frontem Goliath, eum prostravit, itaque legem de tuenda et servanda republica ct patria implevit. Idem fecit Judith valida manu obtruncando llolofernem tyrannum.

xcundo. *Secundo,* proprie *manum,* referas ad eleemosynam, de qua hic agitur; illius enim instrumentum ctsymboluin est manus, ut patet *Matth.* vi, 3, *q. d.* a Qui prævalet manu,» hoc est qui liberaliter dat ct erogat quasi forti ac firma manu, qui valide manum extendit ad dandum sua egenis, hic servat mandata, tum ca qu® jubent dari eleemosynam, tum cætcra; qui enim dat eleemosynam copiosam, magnam habet charitatem tam erga proximum quam erga Deum, magnamque a Deo meretur ct accipit gratiam, qua totam legem Dei impicat. Ita Janscnius. Prævalet manu, inquit, qui ad largiendum promptus est et facilis. Nam qui tenax manu est, non videtur fortis et prævalidus, sed infirmus ct impotens, ut qui manu ad dandum non utatur, aut tenuiter ct remisse utatur, *q. d.* Qui haberi vult vir fortis manu, is sollicitus est ut faciat illa quæ mandata sunt ei de subveniendo suis proximis. Antistropha huic sententi® est illa Ben-Siræ, alphabeto I, littera *He :* i Esto bonus, ct manum tuam a bono no prohibas. Vir bonus, inquit Cicero, est qui prodest quibus potest, nocet autem nemini. Hunc oportet virtuti operam dare. » Et littera *Zain :* « Spargo panem tuum in superficie aquartitn ct in arida; et in fine dierum invenies eum. » Quod desumpsit ex Salomone, *Eccles,* xi, 1 : « Mitte panem tuuiu super transeuntes aquas (id est in pauperes, qui in hac vita vivunt et præterfiüunt ut aqua») : quia post tempora mulla invenies illum, ▮ 7. *d.* Licet pauperes sint, aut videantur fore ingrati, ut quasi in aquis jactum beneficium et periturum vinea, tur, iis tamen benefao, quia vel ab eisdem, vel a Deo tibi reddetur, ita Olympiodorus et Gregorio# Neocæsariensis, *Ecries.* xi.

Nota : Pro *qui prævalet manu sua,* græce est ¿ rj quod Tigurina vertit, *cui multum in manu est ;* Vatablus, *qui manui suce* imperai ; alii, *qui corroborat* vel *validam fatil manum suam;* aut, *qui vires et robur addit manui suce;* Noster ct alii, « qui prævalet manu sua, » scilicet ad operandum opera bona, magna ct valida, præsertim elcemosynæ et beneficenti®; horum enim organum ct index est manus, ait S. Hieronymus, *tn Matth.* cap. xv, vers. 2, quia eleemo-ynæ mi- Validai nislerio manus erogantur. Quo significatur magnas validaj=que eleemosynas magnam validamque eleemosynarii requirere manum, idque *primo et* Respond, proprie, quia valida eleemosyna est actus pro- Prl®°- prius magnœ validæque liberahtalis et beneficenti® ; hæc enim validam magnamque extendit manum ad succurrendum multis magnisque pauperibus, juxta illud quod de muliere forti dicitur, Proverò, xxxi, 20 : « Manum suam aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem. » Quare sic clare exponas, «qui prævalet manu,» id est qui prævalet beneficentia, qui valide manum extendit ad benefaciendum cuilibet

Secundo, quia valida magnaque beneficentia Secuado. validum et heroicum dantis requirit animum ad superandum amorem proprium, tenacitatem et avaritiam, qua quisque naturaliter propendet, ut sua sibi retineat, nec iis se spoliet dando ea aliis. Unde monuit Siracides, cap. iy, vers. ulL : <Non sil porrecta manus tua ad accipiendum, et ad dandum collecta. » Hinc et Artaxerxes, cognomento Longimanus, Persarum rex, scite dixil naturam et Deum sibi quasi regi futuro dedisse manum dextram longiorem sinistra, eo quod regem deceat dare potius quam accipere beneficia: dantur autem dextra, accipiuntur sinistra.

Proprie autem Siracides loquitur hic de mutuo, quod,quia sæpe magnum est, validum magnumquo requirit mutuantis animum. Qui enim gravi ære alieno gravantur, non audent ejus condonationem vel donationem petere, sed petunt mutuum ad illud solvendum, promittentes se illud stato tempore reddituros; qua in re sæpe vel ob inopiam, vel ob perfidiam mutuantes fallunt; quare magno liberalique animosi! mutuans oportet, ut hoc periculum devoret, ideoque manum suam ad mutuandum corroboret et confirmet.

Tertio, quia magnre eleemosyn® validam re- Terta quirunt manum dantis, qua sibi procuret et comparet ea quæ daturus est; unde de muliere forti ct strenua dicitur Proverò, cap. xxxi, vers. 13 : « Quæsivit lanam et linum, operata est consl-

lío manuum sunrum.» Et vers. 17 : «Accinxit fortitudine lumbos suos, ct roboravit brachium suum,» cic. Denique Palacius: Christus, inquit, duplex mandatum reliquit eleemosynæ : *prunum,* «omni petenti te, tribue,» *Lue.* vi,30;*secundum,* «volenti mutuari a te, ne avertaris, » *Matth.* v, 42. Si ergo das, non vero mutuas, altera manu vales, non utraque; unum, non duo mandata servas. Quare avarus, qui non dat nec mutuat, utramque manum paralyticam habet; qui vero dat, sed non mutuat, manum unam sanam habet, alteram paralyticam; qui vero dat et mutuat, utramque habet sanam et validam.

FJeemo. iy ificit cr * prmo. Moraliter, hic disce beneficentiam esse fortitudinero et potentiam, adeoque beneficos esse fortes, validos et potentes, imo tales evadere per suam beneficentiam, tum ob rationes jam dictas, tum *primo,* quia eleemosyna non depaupera!,sed ditat. VideS. Chrysostomum, hom. 33 *ad Popul.* : ℵ Quod eleemosyna est ars omnium quaestuosissima. » Unde S. Joannes Eleemosynarius, quo plura erogabat in pauperes, eo plura sibi a Deo suggeri experiebatur. **Secundo.** *Secundo,* quia eleemosyna Dei, angelorum et hominum benevolentiam conciliat eleemosynario, ut omnes eum ament, juvent, protegant, propugnent, evehant; utiS. Gregorius, ob eleemosynam tertio datam angdo eam petenti in specie naufragi, meruit í'ontificatum, uti habet ejus Vita. Tertie. *Tertio,* quia clementia ct beneficentia sunt dotes, quæ proprie decent potentes et principes. Unde Deus, quia ditissimus et potcnlissimus est, hinc est et clementissimus summeque beneficus. Sic et reges, juxta illud Christi, *Luc.* xxn, 25 : « Deges gentium dominantur eorum : cl qui potestatem habent super eos, benefici vocantur, n Et illud citatum a Paulo, Act. XX, 35 : « Beatius est magis dare, quam accipero. » Qiiirto Vide ibi dictu. Quarto, quia eleemosyna exstinguit peccata, fugat dæmones, imo ligat quasi ipsum Deum omnipotentem. Qua de re memorabile exstat exemplum apud Joannem Moschum, in *Prato spirit,* cap. CLXXV, de Zenone imperatore, «qui mulierem quamdam in filia ipsius injuriose tractaverat. Hæc autem vacabat in templo Domina nostra sancta; Dei Genitricis, orans ct deprecaos, ct cum lacrymis dicens : Vindica me de Zenone imperatore. Cum ergo mullis diebus hoc faceret, apparuit ei S. Dei Genitrix dicens : Crede mihi, mulier, ultionem luam sæpc facere volui; sed manus ejus prohibent me. Erat enim valde misericors ct eleemosynarius. » Vide 21 vires et virtutes eleemosynæ, quas recensui *Deutrr.* XXVI, <2.

Summa dictorum esto : Manus valida est manus benefica, larga et liberalis, quæ nunquam est infirma, remissa, contracta ad dandum, sed robusta, strenua, exporrecla; quæ nulla pauperum multitudine, importunitate, rusticitate, ingratitudine se vinci sinit; quæ nulla donorum magnitudine arctari se permittit; quæ nullo labore fatigatur, sed semper multa et magna largitur, adeoque omnibus omnia sua large impertit; quæ semper dare studet; qua; infaligubililer laborat ut corroget quod det. Talis imitatur manum Dei, quæ liberalissima est, tum in condonandis peccatis et injuriis plurimis et gravissimis, tum in donandis beneficiis innumeris et maximis. Talem manum habebatS. Joannes Elccmosynarius, et S. Franciscus Xaverius ad baptizandum et succurrendum Indis.

2. FOEXBRARE PROXIMO TUO IN TEMPORE NECESSITATIS ILLIUS, ET ITERUM REDDE PROXIMO IN TEMPORE suo. — Est quasi dialogismi^ : Siracides enim priore parte alloquitur eos qui dant mutuum; posteriore vertit se ad eos qui illud petunt et accipiunt. a Fobnerare ergo, » id est, ut vertit Syrus , *mutua proximo in necessitate constituto,* dum scilicet a creditoribus premitur vel opprimitur, tu qui potes, et habes quod mutues; tu vero qui mutuum petis et accipis, illud fideliter redde mutuanti tempore condicto, et ab eo libi præstiluto. Hoc enim exigit fidelitas, justitia, æquitas et gratitude. Unde Tigurina vertit : *Proximo tempore necessitatis sua dato mutuum* (alii, *commodato), rursumque suo tempore proximo restitue.* Sicut enim mortale peccatum est in necessitate eleemosynam non dare, sic et mortale est mutuum in necessitate negare, ait Palacius. Mutuum enim vocat *fœnus* non tantum respectu Dei, qui mutuanti retribuet cum fœnore, sed etiam respectu accipientis sive mutuatari!; hic enim mutuanti obstringitur ct obligatur titulo gratitudinis, ut simile vel majus illi beneficium rependat; hocestfœnus non exactum, sed debitum; jure non justitiæ, sed gratitudinis. Unde Salomon, *Proverb,* cap. xxn, 7 : « Dives pauperibus imperat : ct qui accipit mutuum, servus est fœneranlis,» id est mutuantis. Hinc mutuans ct creditor hebraico vocatur tflPU *nose,* a radice *nasa,* id est elevavit, extulit; quia qui ab eo mutuum petit et accipit, cogitur ob beneficium acceptum ei quasi elevato se humiliare, fieri supplex, venerari ct colere. IdeiU chaldaice vocatur WEH *raschia,* a radice KVH *rascha,* id est potuit; mutuans enim et creditor jus, potestatem, ct quasi imperium habet in eum cui mutuum dedit, hicquc illi plane obnoxius, ct quasi servus existit. Hinc vidua illa ait ad Eljseum : « Ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad serviendum sib),» IV *Regum* iv, I. Hoc enim creditori faccrc olim licitum erat.

Hac de causa S. Joannes Eleemosynarius non Matiae tantum ad dandum, sed et ad mutuandum promptissimus erat; quam proinde promptitudinein (1 Deus centupli redditione rependit, uti per visionem cuidam Duci revelatum narrat Leontius in ejus Vita, cap. xxix. In *Vitis Patrum,* lib. V, libello vi, num. 7, laudatur Joannes Persa Abbas, qui cuilibet mutuum petenti dabat, dicens : a Vade, tolle tu ipse, quod opus habes, n Cumque ille referebat quod mutuo acceperat, dicebat ei ; De-

pone illud Iterum, unde tulisti; si autem non referebat, senex nihil dicebat ci. » be eodem celebratur Joannes Abbas in *Prato spirit.* Joannis Moschi, cap. clxxxiy. Ilie enim rogatus mutuum, cum non haberet, postulabat ab alio, cumque qui illud acceperat, solvendo non esset, ipse miro modo illud persolvit. Et cap. seq. narrat exemplum mulieris fidelis, quæ marito infideli volenti dare pecuniam fœneratori ad lucrum usune, suasit, dixilque : « Si placet (cenerari, demus illam sub fœnore Deo Christianorum, v Erogavit ergo in pauperes nummos quinquaginta, ac paulo post mira Dei providentia cos scxtuplicatos recepit, nimirum pro 50 restituit ci Deus trecentos.

Ve». I- **3. CONFIRMA VERBUM, ET FIDELITER AGE CUM ILLO : ET IN OMNI TEMPORE INVENIES QUOD TIBI NECESSARIUM est, —** *q. d.* Fac dicta tua opera firmes, ac fideliter stes promissis, ut scilicet condicto tempore mutuanti mutuum restituas. Sic enim fiet, ut ipse et cæteri alio quovis tempore, cum indigueris, tibi libenter mutuo daturi, omnique ope ct opera opitulaturi sint. Unde Tigurina vertit : *Pac dicta tua firmes, fidumque te prccstes ipsi, ut omni tempore necessaria tibi repertas;* alii : *Ratum habe sermonem tuum, fidemque cum eo cole, et omni tempore invenies ea, quibus indiges;* hoc enim significat græcum ttlv xptíav id est, necessitatem tuam vel indigentiam tuam, scilicet ea quæ tibi necessaria sunt, quibusque ad vicium et vitam indiges. Syrus vertit : *Confirma verbum tuum, et confirmabitur tecum proximus tuus, et* in *omni tempore invenies voluntatem tuam ab eo, q. d.* Faciet quidquid voles, quia tibi obnoxius et ob mutuum obstrictus.

Ven. i. **4.** Multi quasi inventionem æstimayerunt **FORNUS, KT PRÆSTITERUNT MOLESTIAM IBS QUI SE ADJUVERUNT.** — *Inventionem* vocat rem inventam; *farnus,* vocat mutuum, *q. d.* Multi mutuum aestimant, non ut mutuum, quod tempore condicto reddendum est, sed quasi rem inveniam, quam vulgus rude et avarum censet cadere in jus invenientis, nec requirendum esse ejus dominum, qui perdidit, ut ei restituatur (imo Dom. Soto, lib. V *De Justitia,* Quæst. Ill, art. 3, ad 2, putat inventa, si post diligentem inquisitionem dominus non roperialur, quasi adespota ab inventore licite
inventa posse retineri. Sed communis doctorum sentenl'a esl ea PauPcr^us aliis piis operibus esse
daxxh. impendenda. Vide P. Lessium, lib. Il *De Justitia,* cap. XIV, dub. 7). Quocirca molestiam exhibent mutuantibus, qui in egestate dando mutuum cos adjuverunt, dum illud tarde, ægre, nec nisi a judice coacti solvero in animum inducunt, uti fusius explicat in sequentibus. Unde Tigurina: *Multi quod mutuo acceperant pro reperto* (alii, *pro lucro reperto) habuerunt, molestiasque exhibuerunt suis adjutoribus.*

Hæc ingens est indignitas et ingratitudo. Si enim mutuator, ait Palacius, juvit te, cur tu ita mutuum relines, ac si non suum, sed tuum esset? Mutuator fuit tibi in angustia deus, cur tu huic deo tuo molestus es, imo barbarus et magis efferus quam fera? Sapienter Symmachus, lib. III, *epist.* 64 : «Ab alio, inquit, officia poscens, promittit sua. » A talibus ergo tam infidis et ingratis cavendum esse tacite monet hic Siracides, æque ac Ben-Sira, alphab. 1, littera *A in :* «Merces, inquit, si communes habueris cum aliquo, a bono centies frustra repetes, a malo millesies. » Et littera *Sade :* a Si necesse est ut contrahas accipiendo et dando, esto sors tua cum viro bono, » *q. d.* Contrahe et mutua viro probo, qui fideliter id quod promisit praestabit, mutuumque restituet. Hoc est, quod ait Psaltes, *Psal.* xxxvi, 2i : « Mutuabitur peccator, ct non solvet : justus autem miseretur et tribuet. » Anonymus apud Suidam miserrimos homines esse dixit, qui modo rubros, modo pallidos habeant dentes. Notabat autem eos, qui mutuo accipiunt ab aliis, qui dum mutuum repetitur, erubescunt; dum vero creditorem viderint, pallescunt, ne cogantur ad solvendum.

5 et 6. Donec accipiant, oscllantur manus dan- Vtn. s
TIS, ET IN PROMISSIONIBUS HUMILIANT VOCEM SUAM : el ••
ET IN TEMPORE REDDITIONIS POSTULABIT TEMPUS, ET LOQUETUR VERBA TÆDII ET MURMURATIONUM, ET TEMPUS causabitur. — Nonnulli vertunt : *Est qui dum accipiat manum osculatur suam* (pro aurai enim, id est *ipsius,* scilicet dantis, legunt spiritu aspero tó, id est *suam),* hoc est : est qui adoret eam, a quo accipit mutuum : osculatio enim manus proprie olim erat signum adorationis, ut patet *Job.* cap. xxxi, 27, de quo ritu plura dixi EzecA. cap. vin, 17. Sed retinenda est Vulgata versio :nametGræci codices Compiutene. Romani ct cæteri legunt aurai, non aûuu. Unde sic habent : *Donec accipiat, osculabitur manum ejus, et in pecuniis proximi humiliabit vocem, et in tempore redditionis protrahet tempus, et reddet verba acediæ (ve* pigritiæ), *et tempus causabitur.* Clare Tigurina : *Sunt qui dum accipiant, manum cujuspiam exosculentur, et propter pecunias alterius utantur voce supplici; qui rursum tempore restitutionis rem extrahant, contemptimque verba dant* (alii,reddant *verba mœsta) tempusque causentur;* Syrus: *In (empore, quo mutuum accipit, osculatur manum commodantis, et super opes proximi extollit vocem suam* (illas deprædicando), el *in tempore quo reddet* (reddere debel) *mutuum, diiatabit seipsum ,et ad tempus multum differt illud.*

Est mimesis : graphice enim imitatur et depin- Mlt.nìa
git mores infidorum et tardorum ad reddendum mutuum ; posteriore autem versu per enallagen in S. Scriptura usitalam mutat numerum pluralem in singularem, dicens : u Postulabit, loquetur, causabitur, » ut significet quemlibet eoi uni idipsum facere. Unde in Graecis idem est niw/> rus singularis tam in primo quam in secundo versu. Sensus esl.ç. *d.* Multi, cum mutuum petunt a proximo, ei summe se humiliant fiunlque

supplices ac eximia veneratione manus ejus arripiunt et exosculantur; utque pecunias ab eo mutuo accipiant et impetrent, humillime promittunt se mutuum tempore mutuante condicto certo redditurос, memoresque et gratos in omnem vitam futuros. At cua tempus reddendi et solvendi advenit, moras r>»ctiint, petuntque prorogari tempus: ac pro humilibus verbis, quæ prius loquebantur, reponunt verba tædii et murmurationum , amaris sermonibus, mœstis et tristibus obmurmurantes mutuatari mutuum suum repetenti, quasi nimis præcisus et rigidus sit sui debili exactor, ac culpam rejicientes in tempus, scilicet quod fuerit sterile, pluvium, bellis aliisque incommodis impeditum, ideoque se non esse solvendo.

Hæc explicatione non egent, quia in dies ea fleri conspicimus. Unde ea sic prosequitur Siracides :

Ver». 7. 7. Si AUTEM POTUERIT REDDERE, ADVERSABITUR (perperam Jansenius et alii legunt, *adversatur)* , SOLIDI VIX REDDET DIMIDIUM, ET COMPUTARIT

Ven. S. ILLUD QUASI INVENTIONEM : — 8. SIN AUTEM, FRAUDABIT ILLUM PECUNIA SUA , ET POSSIDEBIT ILLUM INI-

Ven. 9. MICUM GRATIS : — 9. ET CONVICIA ET MALEDICTA REDDET ILLI, F.T PRO HONORE ET BENEFICIO REDDET ILLI contumeliam. — Ti *solidi* non est in Græco, sed subintelligitur. *Solidus* enim hic per synecdochen significat integrum pretium totumque debitum, quod Romani vocabant *assem.* Perperam ergo Palacius legit, *adversabitur solida,* illudquc sic explicat, *quasi dicat :* Adversabitur solid® ac integræredditioni, dicens se integrum solvere non posse, sed tantum dimidium. Unde gaudebit alterum dimidium sibi manere, perinde ac si illud invenisset.

Rursum *gratis,* id est sine causa, sine culpa, inmérito, ut vertit Tigurina; quia contra meritum mutuantis hanc ei rependit fraudem, imo maledicta, ut sequitur. Unde aliqui codices legunt contrarie, οὐ Juptí», id est *non gratis;* quia scilicet beneficium rependit et solvit per maleficium. Undo Valablus vertit : *Quod etiamsi solvendo fuerint, tergiversantur sedulo* (Vel *perdifficiles se exhibent), dimidium vix ufferunt, debitumque pro rcpertitlo ducunt* (alii, *idgite reputat pro lucro repertitio); sin minus, guem sua defraudarunt pecunia, cum eo inimicitias suscipiunt, ultro* (vel cum *immerito) exsecrationes ei rependunt, conviciaque ct pro honore beneficioque reddunt contumeliam.*

Sensus est facilis, g. *d.* Si solvendo sit, *primo* « adversabitur, ⁞ Id est idipsuin negabit et tergiversabitur; deinde cum se superatum viderit, «solidi, » id est integri mutui, totiusquo debiti tantum solvet dimidium, illudquc creditori computabit non quasi debitum, sed quasi rem inventam , et donum fortuitum, velut si creditor illud casu reperissel dicens, aut ita se gerens, inquit Ivc-enius, quasi creditor felicem se reputare deli .. oil gr. : u h 'here suo debitori, quod vel dimidium ab eo obtinuerit; si autem solvendo non sil, ut sirpe hominum socordia et prodigalitate fit, primum quidem fraudabit illum pecunia quæ illi debetur, sicque « gratis, » id est printer meritum et culpam sui creditoris, efficiet et possidebit illum sibi inimicum, quem prius expertus erat amicum. Deinde vero ad indigniora prorumpens, reddensque malum pro bono, convicia et maledictu reddet ei, ut hæc sint loco restitutionis et gratiarum actionis. Quid vero hinc mali consequatur in moribus hominum, aperit, cum subjicit : « Multi non causa uequiliæ non fœnerali sunt, » etc. Ita hunc locum explicáis. Ambrosius, lib. *De Tobia,* cap. xxi, additque : « Quam deforme est, ut pro beneficio ei, qui te adjuvit, rependas molestiam ! cum istum fraudaveris cui debes, postea in tempore necessitatis tuæ non invenies creditorem. » Unde tandem concludit, hocque consilium dat : « Ergo dum liber es, a vinculis ipse te revoca, a jugo et onere servitutis. Dives es? non sumas mutuum. Pauper? non sumas mutuum. Dives es? nullam paleris petendi necessitatem. Pauper es? considera solvendi difficultatem. Opulentia usuris minuitur, paupertas usuris non levatur. Nunquam enim malum malo corrigitur, nec vulnus curatur vulnere, sed exasperatur. »

Newmu IDtltUUm, cur?

IO. Multinon causa nequitia non foeneratisunt, ven. tfc SED FRAUDARI GRATIS TIMUERUNT. — NODUUlli delent prius *non;* alii, posterius. Unde Rabanus legit : *Multi non causa nequiiiæ feneraverunt* : sensumque dat, quasi dicat : Mulli noluerunt dare mutuum propter avaritiam. Verum legendum est cum Romanis utrumque non; sensus enim est, *q. d.* Mulli non sunt fœnerali, id est noluerunt dare mutuum, non causa nequitiæ, hoc esi avaritiæ, odii, alteriusve malilke; sed quia aliquando ab accipientibus mutuum «gratis,» i. e. immurilo, decepti ct fraudati, rursum decipi similiter et « fraudari timuerunt. » Unde Græca habent : *Multi igitur propter nequitiam aversati sunt hominem* (tergiversanlem et fraudantem mutuum) *metuentes defraudari sine causa :* metuentes, scilicet, se mutuum non recuperaturos, et pro gratia convicia reporlaturos.

Sed pro cuv, id est *igitur;* legendum est cum Nostro w, id est *non.* Unde Tigurina vertit : *Multi non per malitiam avertunt se ab homine, sed imrncrito* (id est præler suum meritum) *defraudari meluunt;S.* Ambrosius, lib. *De Tobia,* cap. in, legit: « Mulli dispendii metu non fœnerant, dum fraudem verentur. » Vide eum lotum hunc locum citantem, et increpantem avaros, qui mutuaro nolunt nisi cum usura el lucro. Syrus vertit : *Multi sunt, qui omnino non retardantur a malitia, quin mutuum dent, sed quia timent litem vanam,* ne scilicet per litem mutuum repetere cogantur. Huc pertinci factum Persei, qui cum nolo cuipiam daret pecuniam, cautionem fecit in foro apud mensarium. Hanc diligentiam cum amicus admi-

ransdlceret : « Adeone legaliter, Persee? n « Scilicet, inquit, ut amanter recipiam, nec legalitcr reposcam. » Lepos est in Græcis vqux¿»$ et ^ùutû;. Hoc imitentur qui sibi cavere volunt, no in lites incidant, ct pecuniam mutuo datam cum lito perdant.

Veri.il. U. VeRUMTABIKN SUPER IIUBIILEM AMMO FORTIOR ESTO, ET PRO ELEEMOSYNA NON TRAHAS ILLUM.— Est correctio, g. *d.* Hæc do fraudo et infidelitate eorum, qui mutuum petunt et accipiunt, non eo fine dixi, ut velim omnes absterrere a mutuando; imo vero suadeo ut *humilis,* id est pauperis et supplicis, misereantur. Quare erga tales a animo fortior esto,» id est fortiter el libcralitcr age (ad liberalitatem enim opus est fortitudine, uti dixi vers, i), græce id est *longanimis,* ut vertit Syrus, hoc est magnanimus, puta magnificus et munificus esto : « Et pro » id est pro *eleemosyna facienda* sive per mutuationem, sive per donationem, « non trahas, » grace pi ffopctecúcrr.íjd est *non protrahas,* uli legit Rabanus, non difieras do die in diem, non moreris, non ludifices illum. Unde Complutenses vertunt loglinique : *Verumtamen in humilitate magno animo esto, ct m eleemosyna ne trahas illum;* figurina : *Verumtamen erga supplicem clementia utitor, nec eum exspectatione benignitatis extrahas.* Ubi recte notat Jansenius : Ex Græcis, inquit, constat dictionem a animo» jungendam, non cum « humilem, » sed cum « tortior. » Habent enim id ratriww hoc est, *super humilem longanimc esto.*

Monet ergo no erga eum qui vere pauper est, aut ex animo humiliter ac demisse loquitur, si non possit, quod mutuo accepit, præscripto tempore reddere, creditor impatienter se gerat, objurgando eum et rigido debitum exigendo; sed animo suo imperet ct superet, vel condonando ei debitum, vel tempus solutioni concedendo. Item ut, propter multorum injurias el fraudes, qui se beneficio reddunt indignos, quis impatienti animo non neget vere pauperibus humiliter opem petentibus subvenire, sive per mutuum, sive per donationem. Hoc enim significatur verbo fixxpdtyxuv, scilicet in maxima hominum perfidia ut injuria summam patientiam et humanitatem erga inopes benefit io non indignos prestare. Sic enim apud Malthæmn, cap. win, ¿G, servus, qui domino suo rationem reddere non poterat, nec solvendo erat, oravit, usus hoc verbo : Kúpiq iz' ip>d : *Domine, patientiam habe in me.* Nam hac affectio, quæ Græcis dicitur hoc est patientia vel lenitas animi, acerbitati opponitur, qua pleriquo in beneficio aut exigendo aut negando uti solent.

Ad mn« ibi. I un Punus

Nola : Siracides vanos hic dat stimulos ad mutuandum, etiam cum periculo mutuum non recipiendi, sed perdendi, *Primus* est hoc versu, quod id requirat virtus misericordias el magnanimitatis, quæ pluris facienda est quam opes et pecuniæ; magnanimitas enim fidelium tanta sit oportet, ut spernant aurum præ virtute misericordiæ.

12. Propter mandatum assume (id est adjuva, Vm. it, cumque in tuam curam et opem suscipe, tuaque beneficentia complectere) pauperem : et propter **INOPIAM KJUS NE DIMITTAS EUM VACUUM. — GræCC,** *gratia,* vel *in gratiam mandati subleva egenum, et in egestate ne dimittas ipsum vacuum;* Tigurina, *propter præccptum subvenias pauperi,* nec guía *inops est, remittas abs te vacuum;* Syrus, *veluti ad observandum præccptum succurre egenti ; et si fuerit egestas, nc opponas cor tuum, q. d.* Ne cures an sit publica fames vel inopia pecuniæ, ut idcirco mutuare nolis, sed libcralitcr da mutuum. *Secundus* Sa€uí> est hic stimulus ad mutuandum, g. d. Praeceptum d0JU est jure naturæ ct divino, ut subvenias in necessitate pauperi per mutuum; ergo omnino tibi mutuandum est. Si ergo nolis mutuare pauperi, quia pauper est, mutua saltem ei quia lex id jubet, mutua in gratiam legis divinas, legi et Deo hanc gratiam fac, si eam nolis facere homini. Porro præceplum hoc expressit Christus, dicens *Lue.* vi, 30 : « Omni petenti te, tribue. » El Moi/A. cap. v, 42 : a Qui petit a te, da ei ; et volenti mutuari a te, ne avertaris. » Et Moses, *Deut.* xv, 18, ac *Exodi* xxn, 14.

Tertius stimulus est egentis inopia : illa enim j oscit ut non dimittas eum vacuum : miseria enim proximi efflagitat tuam misericordiam : ejus ergo miserere, ut et tui misereantur Deus et homines.

13. Perde peciniam propter fratrem et amicum Ven. tx **TUUM : ET NON ABSCONDAS ILLAM SUB LAPIDE IN PERCA!IONEM. — Syrus,** *ne ponas illam sub petra* **aut** *pariete.* Sic quoque legunt Complutenses : |xm *0> !oxpórm, id est *ne abscondas,* et S. Ambrosius, lib. *De Tobia,* cap. m. Verum Græci Romæ emendati aliiquo legunt, pA id est *ne contrahat rubiginem.* Unde vertunt, *perde argentum propter fratrem et amicum, ct ne id sub saxo rubigine obducatur in perniciem.* Nam, ut ait S. Augustinus, lib. *De Amicitia,* cap. xxv : «Cum tibi cum amico luo esse debeat cor unum et anima una, injuriosum est si non bit et pecunia una. » Propter ami- vt tuer»- cum ergo perdo aurum, quia perdendo lucraberis. Hic enim locum habet paradoxum S. Ægidii socii S. Erancisci : «Ut lucreris, perde.» Nam, ut ait Hugo, perdes temporaliter, ut invenias in œternum, juxta illud *Eccles,* xi : « Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post mulla tempora invenies illuni. » Igitur perde pecuniam, sicut agricola perdit semen quod seminat, ut centuplicatum recipiat. De qua perditione ait Christus: «Qui amat animam suam, perdet eam, » etc. *Joan.* xti. Quocirca parum aequa est illa Se* nece vox : a Amico mutuam roganti me pecuniam, si dedero, et amicum, et pecuniam perdo. » Hanc corrigit hic Siracides, dicendo : « Perdo pecuniam propter fratrem et amicum. » Amicui

enim verus reddet pecuniam, si potest : si non potest, hoc dandum est amicitiae. Proestat enim perdere pecuniam, quam charitatem et amicitiam.

Q«irt ▮!.. *Quartus* est hic stimulus ad mutuum, *q. d.* Frater tuus est et amicus, qui poscit mutuum : ergo ni ei tribue. Quid enim neges amico et fratri? Cognatio enim hæc tanta lainque arcta est, ut propter illam non tantum mutuandum, sed et dandum perdendumque sit aurum. Frater, inquam, est, tum quoad communem naturam, quia filius Adæ et Evæ reque ac tu ; tum quoad religionem et fidem communem, quia filius Dei ct Ecclesiæ reque ac tu; tum quoad viciniam, officium aliosque unionis respectus. Igitur esto frater mutuum non sit redditurus, mutua illi tamen, et, si reddere nequeat, dona et condona : sic duplicem prreslabis beneficentiam. Dum ergo mutuas, restiina te dedisse fratri, si is non reddat. Ita S. Ambrosius, lib. *De Tobia,* cap. n : « Da, inquit, pecuniam, si habes : prosit alii, qure tibi otiosa est; da quasi non recepturus, ut lucro cedat, si reddita fuerit. Qui non reddit pecuniam, reddet gratiam; si fraudaris pecunia, acquires justitiam. Justus enim est, qui miseretur et commodat, n *Psalm,* exi : « Si amittitur pecunia, comparatur misericordia. » Scriptum est enim : « Qui facit misericordiam, fœneratur proximo. » Vide eumdemjib. II *De Officiis,* cap. xvm: « Plurimum, ait, juvat benevolentia, qure omnes studet beneficiis amplecti, devincire officiis, oppignerare gratia, v

Ouintu». *Quintus* stimulus est, quia prrestat illud dare amicitiae et fraternitati, quam aerugini et rubigini, imo illud abscondendo sub lapide corrumpere et perdere, tum quia sub lapide reruginem contrahit, tum quia ibi absconditum oblivioni traditur, et moriente hero qui abscondit, nullus saepe est qui ibi absconditum sciat; tum denique quia nullus ibi est ejus usus. Unde perinde est ac si perditum, imo annihilatum esset. Addit S. Ambrosius, lib. *De Nabuthe,* cap. v et sequent., opes perdere animas avarorum, qui illas abscondunt ct corrumpi sinunt, nec erogant in pauperes.

Pro quo nota : Græce est ‹i« dbwlUww, quod *primo,* proprie Noster vertit, a in perditionem,» *q. d.* Pecunia absconsa sub lapide, ibi perditur ct perit sine fructu; secundo, Tigurina et alii vertunt, in *perniciem; tertio,* alii vertunt, *in mortem, q. d.* Opes abscons® mortem spiritalem animre, et perniciem reternam in gehenna avaro, qui eas abscondit, afferunt : eo quod eas in aliorum usum, ad quem a Deo datre ct conditre sunt, non impendat. Verum primus sensus magis genuinus est. Unde nonnulli, ut dixi, pro *non abscondas,* in Grreco legunt, ne *arugine obduci sinas.* Ut huc allusisse videatur Christus dicens *Matth.* vi, 19 ; «Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi rerugo et tinea demolitur. » Et S. Jacobus, cap. *v, t* : u D›vilire vestire pulrefaclre sunt, ct vestimenta vestra a tineis comesta sunt : aurum et argentum icruginavit : et rerugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis , » *q. d.* Opes absconsu» tam seipsas quam abscondentes consumunt et perdunt. Vide ibi dicta. Perit ergo pecunia absconsa : primo, sibi ipsi, quia seipsam rubigine consumit; *secundo,* proximis, quorum necessitatibus (licet iis levandis a Deo sit destinata) non succurrit; *tertio,* hero suo, tum quia ipse ex ea nullum emolumentum capit; tum quia ipse propter avaram eorum custodiam ct immisericordiam in pauperes, quibus eam non erogavit, morte reterna damnabitur.

Nota S *non abscondas sub lapide :* in his enim verbis insinuatur olim Judreos sub certis lapidibus thesauros suos defodere solitos, no latronum furumque paterent insidiis, ulque ipsi defodientes loci defossionis non obliviscerentur, sed ex lapide certo a se designato scirent sub eo se defodisse, inibique eos requirerent, cum vellent. Ita Palacius. Sic posteriori revo Tiberius imperator, qui Justino II successit anno Domini 578, obambulans in palatio vidit in pavimento lapidem marmoreum, cui insculpta erat crux; quam pedibus ambulantium calcari indigne ferens, inde Jussit eum eximi, et honorifico loco collocari. Quo ablato, sub eo defossum reperit ingentem thesaurum, quem more suo in pauperes expendit. Ita refert Paulus Diaconus, *Histor. Longobardorum,* lib. III, cap. vi, et Gregorius Turonensis, lib. V *Histor. Franc,* cap. xix.

Hanc gnomon festivo terree ct aeris apologo illustrat Cyrillus, lib. III *Apolog. moral,* cap. xix, cui titulus : *Quod liberalis det gratis :* « Cum post effusionem pluvi®, inquit, quam dederat aridre sitienti calefactus aer, ex eadem vaporales bumiditates exhauriret; mox ei locuta est terra, dicens : Ut quid tam cito humidum subtrahis, quod sitibundos mihi paulo ante dedisti? At ille respondit : Cum tum antiqua sis, bree ignoras? nisi enim hoc resumerem, illud nullatenus tribuissem. Idcirco enim dono laticem, ut sumam vaporem. Tunc terra dixit : Lelhalius certe cupiditatis virus est, quod libcralitatis specie tegitur. Tanto enim magis noxium est vitium, quanto magis apparenti® pallio se virtutum mentitur. Dico igitur, ne turberis, quod non sis effusor liberalis, sed mercator rapidus; non donator, sed venditor nequaquam liberalis. Liberalis enim est qui sua bona liberalitur dispergens, non communicat, sed donat. Donare autem est gratis virtutem impendere. Unde ratio liberalis donationis, possess® bonitas est virtutis. » Deinde idipsum firmat exemplo cceli, solis et natur® : « Attende , qureso, ad virtuosissimas natur® donationes, quam liberaliter effundantur. Quid enim ab inferioribus suscipit ccelurn, quibus omnium suorum vivificum prrestat continuum beneficium? Quid Titan lumini» emissione; aut quid terra ab homine, stillando

illi vitis liquorem suavissimum? aut quid apis dulcissimum favum mellificando? Nihil certe.Liberalis natura, amando tribuit virtutis bonum, quando dat donum. Nulla enim verior aut major donationis merces est, quam ipsius donativaj virtutis, quæ est res grandissima. Quibus auditis ille de qpestu illiberalitatis erubuit. »

14. POMB IHF.SAURUM TUUM IN PRÆCEFTIS ALTISSIMI, ET PRODERIT TIBI MAGIS QUAM AURUM. — ***PrirM,*** sensus esse potest, *q. d.* Thesaurus tuus non sit in tere, sed in æthere; non in aere, sed in lege Dei : legis enim Dei amor et observatio magis te ditabit et juvabit, quam omne aurum. Unde Syrus vertit, pone *tibi thesaurum in justitia et charitate, et ille melior erit tibi omni eo quod h* . Huc facit illud Nazianzeni in *Distichis :* a In sempiternum revum thesauriza. Nam hujus vilæ thesauri plerumque etiam ante mortem nos deserunt. Perpetuam sempilcrnæ gloriæ curam habe : nam hæc priesens quotidie hominem fallit.» *Secundo* ct magis genuine, *q. d.* Opes tuas ne avare recondas sub lapide, sed potius eas expende juxta legem Dei in Ecclesiæ et pauperum subsidia. Hoc enim tibi magis proderit quam aurum : conciliabit enim tibi Dei gratiam, hominumque favorem ct amorem, qure magis tibi proderunt quam omne pretium. Rursum pecuniam, ut tuta sit, arcæ commendas : commenda eam præceptis Altissimi, ct tulior utiliorque tibi erit. Ita Palacius. Unde Graeca habent, *colloca thesaurum tuum juxta præccpta Altissimi, ct proderit tibi magis quam aurum.* Unde el idipsum explicans subdit : a Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit. » Hoc est, quod ait Christus, *Matth.* vi, 19: «Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tinca demolitur; el ubi fures effodiunt ct furantur : thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo, ubi neque ærugo, neque tinca demolitur; ct ubi fures non effodiunt, ncc furantur. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est ct cor tuum. »

Biili». *Sextus* est hic stimulus ad mutuum, quod scilicet illud datum juxta legem et voluntatem Dei perire nequeat, sed in ea quasi arca tutissime conservetur, ut magno cum fœnore ad mutuantem redeat, magisque prosit quam omne aurum quod mutuo dedit. Unde S. Ambrosius, lib. *De Tobia,* cap. xvi : « Cæterum Dominus, inquit, in Evangelio talibus magis existimat fœnerandum, a quibus redhibitio non speretur. Sic enim ait : Et si mutuum dederitis, a quibus speratis recipere, quæ vobis est gratia? Nam peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant. Verumtamen amate inimicos vestros, ct benefacite cis, ct mutuum date nihil sperantes, ct erit merces vestra mulla in cœlo, et critis filii Altissimi, quia ipse benignus super ingratos et malos. Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est. » Et mox : « Date mutuum iis, a quibus non speratis vos, quod datum fuerit, recepturos. Nullum lue damnum est, sed compendium.Minimum datis, mullum recipietis : in terra datis, et id vobis solvetur in cœlo. Fœnus amittitis, mercedem magnam habebitis. Fœneratores esse desinitis, filii eritis Altissimi. Eritis misericordes, qui vos Patris ¿eterni probetis h eredes. » Et inferius : ‹ Docebo quomodo boni feneratores es*e possitis, quomodo bonas quæralis usuras. Dicit Salomon : Fcenerat Domino, qui miseretur pauperi : secundum datum autem ejus retribuet ei. Ecce bonum fœnus de malo factum est. Ecce irreprehensibilis fœnerator, ecce usura laudabilis. Nolite ergo jam invidentem me vestris commodis æstimare. Putatis quod hominem subtraham vobis debitorem? Deum provideo, Christum subrogo, illum demonstro qui vos fraudare non possit. Fœnerate ergo Domino pecuniam vestram in manu pauperis. Ille adstringitur el tenetur : ille scribit quidquid egenus acceperit. Evangelium ejus cautio est : ille promittit pro omnibus indigentibus: ille addicit fidem, quid dubitatis dare? si quis vobis dives hujus sœculi offeratur, qui fide promittat sua pro aliquo debitore, stalirn numeratis pecuniam. Pauper est vobis Dominus cœli, et conditor mundi hujus? el adhuc deliberatis, quem ditiorem quæralis fidejussorem? »

15. Conclude eleemosynam in corde pauperis, et îefl **U.EC PRO TE EXORABIT AB OMNI MALO.** — **OpUtUS** Milevilanus, lib. Ill *Contra Donatisi.,* legit : «Absconde panem in corde pauperis, et ipse pro te rogabil. » Hic explicuit quomodo ponatur et re- G)r oondatur thesaurus «in praeceptis,» vel,utgræce upLi. esi, *juxta præcepta Altissimi* 9 nimirum concludendo eum «in corde pauperis. » « In corde, » id est, *primo,* tn *sinu,* ut legit Jansenius et alii PriuWt plures: sinus enim exterius respondet cordi, quod interius est. *Secundo,* «in corde,» id est in ventre et stomacho : hunc enim sæpe per catachresin significat « cor : » os enim stomachi antiqui tam Græci quam Latini *cor* appellabant, ideoque quod stomacho, hoc cordi gratum esse dicebant, uti eliamnum dicunt mulli. Sensus ergo est, *q. d.* Vis tuto abscondere thesaurum tuum? noli eum recondere sub lapide, sed conclude eum in ventre pauperis : ibi enim tibi manebit secure reconditus. Esto enim pauper tibi reddere non possit aui nolit, ipsa tamen eleemosyna a te data vi sua et merito pro te apud Deum exorabit, ut libereris ab omni malo, et doneris omni bono. Unde Græca pro *in corde pauperis,* habent G rajxiUi; «où, id est *in cellis tuis,* in penetralibus tuis. Noster pro id est *tuis,* videtur legisse irtvr.T»ç, id est *pauperis :* nam, ut ail S. Basilios: « Horrea divilum sunt ventres pauperum ; et ventres manusque pauperum sunt gazophylacium Christi. » Quocirca Syrus vertit : *Include eleemosynam, ct pone in thesauro tuo, ct ipsa liberabit te ab omni eo quod malum est;* et Tigurina : *In cellas tuas conclude benignitatem, nam ea te ex omni afilatione liberabit;* olii : *Conclusam eleemosynam in cellis*

tuis eroga,ctipsa te eripiet ex omni vexatione.Unde nonnulli sic exponunt, 7. *d.* Quæ reponis in cellis tuis, idcirco reponas, ut ad eleemosynam faciendam conferantur. *Tertio,* tq *in corde,* vel *in sinu* significat eleemosynam debere fieri non palam, ad vanam ostentationem hominum, sed occulte, ut uni Deo placeat el serviat, uti jubet Christus, *Matth.* vi, 3, juxta illud Prov. xxi, 14 : « Munus absconditum exstinguit iras, et donum in sinu (7. *d.* Clanculum in sinum immissum) indignationem maximam. » Unde Noster Deirio, *adagio* 125, sic exponit : Tq, inquit, *pauperis* jungendum est non cum *corde,* sed cum tw *eleemosynam, q. d.* Pauperis eleemosynam, id est quam confers in pauperem, illam conclude in corde tuo, hoc est adeo occulte confer, ut ex te nemo id resciscat, maneat secreta in cordis lui intimo. Id liquet cx Græco ; *Conclude eleemosynam* h tcî; Tojuictç acu, id est *in absconditis,* vel *in penetralibus tuis*» Hæc ille. Sed paulo obscurior et frigidior videtur hæc Quirk», expositio. *Quarto, io in* corde, significai ita faciendam esse eleemosynam, ut cordi pauperis grata sit, ut ejus cor, id est intimum desiderium, famem et necessitatem exsatiet, utque ipsum afflictum et desolatum plane reficiat ct condoletur. Ita Lyranus. Quæ enim optatissima, dilectissima, penitissima et pretiosissima habemus, ea in sinu Quieto, vel corde abscondimus. *Quinto,* tò *in corde* signr ficat quam elcemosynæ cordi el cur» sint pauperes, ulpote quorum ventres sint quasi cor eleoinosynæ; ut, sicut homo summe amat cor suum, sic el eleemosyna summe amet concludi in ventre pauperum, quasi in loco ct thalamo sibi optatissimo et proprio. Sicut igitur cibus, si loqui posset, optarci diceretque se capere collocari in stomacho famelici, nipote a quo avidissime exciperetur oplimeque concluderetur, concoqueretur, el distribueretur per totum corpus : sic et eleemosyna, si rogaretur, diceret se non nisi in venire pauperum velle concludi : ibi enim esse cor, animam ct vitam suam. Sicut ergo smaragdus optat concludi in pala annuli aurei, sic eleemosyna optat concludi in venire pauperis. Est prosopopœia significans eleemosynarios, qui student eleemosynae, pauperes debere impense amare, juvare et fovere quasi cor suum ct viscera sua. Unde S. Paulus Philemoni commendans Onesunum servum fugitivum et pauperem, vers. 12 : «Tu autem illum, inquit, ut mea viscera suscipe. » Et vers. 20 : « Refice viscera mea m Domino. »

Septimus est hic stimulus ad mutuum et cicc- ati. niosynam, quod scilicet ipsa in domo et ventre pauperum, quasi in arca aurea, firmissime et securissime conservetur,ibique tum perora pauperum , tum per se, orctet exoret pro elecmosynario. Ubi nola : Pro *exorabit* Noster in Græco legit ¿v ›a 7X4t x i; jam legunt içùmt x i, id est liberabit, eripiet te : sed eodem redit sensus, 7. d. Eleemosyna in ventre pauperis abscondita et conclusa « exorabit » Deum, ut te liberet « ab omni malo » corporis et animœ, temporali ctspiritali, præsenti et œterno. Est prosopopoeia significans efficaciam elcemosynæ, scilicet quod ipsa quasi aulica Deo gratissima ct familiarissima coram Deo consistat (uti ipsa apparens per somnium S. Joanni Eleemosynario revelavit) ; ct cum videt cum, qui illam dedit, aliquo malo premi, statini accurrat el genibus Dei quasi provoluta oret, ut illum ab illo malo eruat. Oret, inquam, ct exoret, roget ct impetret, inquit Palacios.

Ubi nola Dei nostri indolem ct affectum erga eleemosynam propensissimum , et elcemosynæ vim valorcmquc contra omne malum potentissimam: nullum est ergo malum sive culpæ, sive pœnæ, ad quod amovendum non valeat eleemosyna. Vide *Tobiæ* cap. iv, vers. 7 ct seq. Ipsa ergo eleemosyna, etiam paupere, qui eam recepit, tacente, imo obmurmurante ct ingrato, muta, sed reali voce Deo loquitur,ac danti precatur a bonorum omnium largitore parem, imo multo copiosiorem gratiam, coque magis quo pauper obliviosior, impotentior aut ingratior fuerit. Tunc enim videtur totum onus retribuendi in Deum, qui se pro paupere vadem præstitit, refundi, uti docet Christus, *Luae* xiv, 13 : « Cum facis, inquit, convivium, voca pauperes, debiics, claudos et cæcos : ct beatus eris, quia non habent retribuere tibi : retribuetur enim libi in resurrectione justorum. » Et illud *Psal. xl* : « Beatus qui ¡nielligli super egenum et pauperem, in die mala liberabit cum Dominus. » Hinc S. Gaudentius, *tract.* 13, qui exstat torn. VII *Bibliotheca* SS. *Patrum,* sic explicat : « Conclude eleemosynam in sinu pauperis, et ipsa pro te exorabit, » 7. *d.* Vende patrimonium, ct eme patrocinium, cujus interventu certus de impetrata venia, venturum judicem liber mercaris aspicere.» Quocirca S. Augustinus, *homil.* 29 inter 50 : « Sacrificium Christiani, ait, est eleemosyna in pauperem ; hinc enim fit Deus peccatis propitius. Nisi enim peccatis propitius fiat Deus, quis remanebit nisi reus? » Sinus ergo pauperis est quasi altare, in quo eleemosyna quasi victima pro peccato offertur. Et sicut animie Martyrum sub altari orant vindictam, *Apoc.* cap. vi, 10: sic eleemosyna in corde pauperis, quasi sub altari abscondita, orat veniam ct misericordiam danti.

Hanc ob causam S. Chrysostomus, homil. 7 *De Poenitentia :* a Eleemosyna, ail, pennata est et levis, aureas habens alas, ipsos supra modum delectans angelos; apud ipsum regalem thronum persistit cum judicamur, imminet, lormenlisquo nos eripit, suis complectens et protegens alis. * Idem , homil. 0 De *Pœnitentia :* « Mercaturp y dit, m panegolialioque tua cœlum est; da panem et ac-ks cipe paradisum parva da, ct magna suscipe; cia mortalia, et recipe immortaiia. » El Chrysologus, tum. serm. 8 *De Jejunio et Eleemosyna :* « Manus pauperis • ait. rinus est Abrahæ; ubi quidquid pau-

per accepit, mox reponit. Thesaurus cœli est manus pauperis , quod suscipit, no pereat in terra, reponit in cœlum. Da igitur, o homo, pauperi terram , ut accipias cœlum; da minimum , ut accipias regnum; da micam, ut accipas totum. » Et S. Hieronymus *ad Ncpotianum : a* Nunquam, ait, memini rno legisse mala morte defunctum, qui libenter opera charitatis exhibuit ; habet enim inultos intercessores, ct impossibile est multorum preces non exaudiri. »

Uj iic®. Mystice, Kabanus per *eleemosynam in corde accipit* eleemosynam spiritalem, qualis est docere rudes, consolari mœstos, consulere dubiis, etc.: per hanc enim cor docetur, ac consilium et consolationem accipit; quare hæc uti melior el nobilior est eleemosyna corporali, ita eadem validior est, magisque liberat ab omni malo. Denique S. Cyprianus, lib. *De Opere et Eleemosyna,* ex hoc loco docet « operationibus justis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari. » Nam apud Salomonem legimus, inquit: tConcludo eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit ab omni malo. El iterum, Prov. xxi : Qui obturat aures ne audiat imbecillum , el ipse invocabit Deum, ct non erit qui exaudiat cum. Neque enim promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit, aut impetrabit de divina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus, d Et inferius : « Dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur , census operantis Dei retributione cumulatur. »

Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, et **GRATIAM HOMINIS QUASI PUPILLAM CONSERVABIT. EI POSTEA RESURGET, ET RETRIBUIT ILLIS RETRIBUTIONEM, UNICUIQUE IN CAPUT ILLORUM. — HOS duOS VCP-** sus mulli codices hic legunt, sed delent eos Latini, Domani et Græci omnes, œque ac S. Augustinus in *Speculo.* Translati enim huc sunt ex capite XVII, vers. 18, ubi eos explicui. Intercidunt enim hoc loco sensum et connexionem versu» sequentis cum eo quod præcessit : « Hæc pro te exorabit ab omni malo. »

16 cl 17. Super scutum potenti», et super lan- v*r».-4 **CEAM, ADVERSUS INIMICUM TUUM PUGNABIT. — TígU-** riña : *Mugis quam scutum validum roLustaque lancea* (alii, *hasta) adversus hostem* (tum visibilem, tum invisibilem, qualis est dæmon) pro *te decertahit;* Complutenses : *Super scutum fortitudinis, et super lanceam* abxi;, id est *patentice* vel *roboris* (alii qui legunt id est *ponderis, virium) contra inimicum pugnabit pro te.* Sic habent Græci codices llomœ emendati. Syrus : *Scutum roboris et laneea ct murus ad bellum, et contra multos ipsa requiem dabit tibi.* Explicat quomodo eleemosyna fj liberet ab omni malo, nimirum, quia ipsa est 'T» quasi scutum omnia malorum tela excipiens et * repercutióos, ipsa etiam est quasi lancea ini- c etra inicum prosternens, quasi dicat : Eleemosyna * valet et vincit in bello tam defensivo quam offensivo : in defensivo est scutum impenetrabile , in offensivo est lancea fortissima hostem feriens et sternens : ipsa enim apud Deum pugnat, ct Omnipotenti propemodum vim infert, cumque quasi cogit ut pugnei pro elecmosyuario. Ipsa enim in pauperibus pxscit Deum, pascit Christum : « Quare in eleemosyna Deum habes lebitorcm, » ait S. Chrysostomus, hom. 36 *ad Populum;* el S. Gregorius Nyssenus, tract. *De Beatitudine :* « Beati misericordes : si misericordis appellatio, inquit, Deum decet, ad quid aliud te sermo Christi hortatur, nisi ut Deus lias, tanquam insignitus propria nola divini! itis ? » Ita legimus nonnullos, qui liberales exstiterunt in animas defunctorum, ut eas c Purgatorii poenis liberarent, cum ab hostibus undique impeterentur, ab anirnabus, quas liberaran!, visibiliter apparentibus armatisque, quasi ab exercitu cinctos et defensos, illæsos abiisse.

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE FIDEJUSSIONE, EJUSQUE PERICULO ET CAUTELA.

Vcr«. is 4 18 ct 19. Vir bonus fidem facit pro proximo suo. — Post mutuum ct eleemosynam transit ad tertiam misericordiæ ct beneficentia* speciem, quæ est fidejubere vel spondere pro proximo «jusque debito, quæ proinde æquipollet, imo 8d?po præpollel mutuo, sive utilitatem el necessitatem proximi pro quo fidejubetur; sive periculum , cui se exponit fidejussor, ne, deficiente debitore, ipse quasi ejus sponsor debitum solvere cogatur, consideres. Dicit ergo : «Virbonus fidem facit ; w græce iTpr^irat, id est fidejubebit, spondebit, apro prolimo suo, » *q. d.* Viri boni officium est, ad cumque spectat, fidejubere pro proximo. Ita S. Joannes Eleemosynnrius sua omnia pro pauperum subsidio oppignoravi! Maurilio imperatori qui, cum moriens parum reliquisset, Mauritius ejus lectulum ligneum pauperemque, ct vestem laneam vice debili accepit, caque rebus omnibus prætulit ; adeo ut jejuniorum diebus in eodem lectulo cubaret, dictitans se ex eo divinam quamdam gratiam consequi. Ila Nicephorus, lib. Will, cap. xxxiv. Quare pro aliorum debilis fidejubere, est animi liberalis, excelsi , et de Deo bene sperantis. Porro formula fidejussionis veterum erat hæc, quam tradit Ulpianus in leg. *Vbi autem, De Verborum obligatione :*

• Quantam pecuniam Titio credidero, fide tua esse jubes?» id est, spondes pro Titio, omncque periculum in *te* suscipis? Respondebat fidejussor : «Fide mea jubeo. » Idem in leg. *Quæro, fi**. *locati :* « in quantum illum condemnari ex bona tide oportebit, tantum fide tua esse jubes? » Ubi adverte : Sicut duplex est debHum, scilicet pecunias et pcrsonæ, quæ rea agitur carceris aut mortis : sic ct duplex est fidejussor, scilicet præs et vas. Præs vocatur, qui pro debito pccuniæ fidem suam obligat et sponsorem se præstat; vas qui pro reo aliquo in judicio fidejubet, quasi pro reo ad tribunal vadens. Ita Varro, lib. V *De Lingua latina.* Et Ausonius :

> Quis subit in pawn capitali judicio? Vas.
> Quis, cum lex fuerit nummaria, quis dabitur? Pra».

Et qui perdiderit confusionem, derelinquet sibi. — *Primo,* Rabanus ex versu sequenti adjungit tò *gratiam,* huneque dat sensum : Qui perdiderit verecundiam rusticam, ita ut non pudeat eum infirmorum deservire moribus, is derelinquet sibi gratiam, et condignam sui laboris mercedcm recipiet. *Secundo,* Dionysius repetens ex versu præcedcnli to *fidem,* sic dispungit et explicat : Qui perdiderit fidem, confusionem derelinquet sibi. *Tertio,* Palacius hæc refert ad proximum, pro quo vir bonus spopondit *q. d.* Vir bonus spondet pro proximo suo; at sæpe iit ut proximus ille, quia inverecundus est, nec pudet eum fallere fidem fidejussori suo datam, derelinquat illum sibi, scilicet non liberans illum, sed sinens illum debitum exsolvere, pro quo fidejussit. Huic sensu favet monitio sequens : « Gratiam fidejussoris ne obliviscaris; » et Syrus dum vertit : *Vir bonus ille ϑ qui fidejubet pro proximo suo, et ille quia perdit verecundiam, fugit a fidejussore suo.* Hæc expositio valde est probabilis. *Quarto,* plane et genuino, posterior hæc pars per anlithesin opponitur priori, *q. d.* Vir bonus, quia verecundatur proximum in necessitate constitutum deserere, hinc pro eo fidejubet; at vir audax et impudens, qui perdidit verecundiam, hic proximum egentem fidejubendo non adjuvat, sed eum sibi suæquo necessitati derelinquit. Unde Græca habent : Vir *bonus spondei pro proximo, et qui pudorem amisit, derelinquet ipsum,* scilicet, ut Tigurina, deseret *amicum.* Plane enim, cum rogor ut fidejubeam pro amico, si nolim, amitto verecundiam coram amico. Ut mihi bona mea servem, exuo pudorem, induo impudentiam.

Porro, quibus casibus quis obligetur spondere pro alio, præserlim amico, dijudicandum est regulis eleeinosynre (hujus enim pars ct species est sponsio) et amicitiæ. Igitur sicut proximo non tantum in extrema, sed et in gravi necessitate constituto (ut habet communior Theologorum sententia) obligor dare eleemosynam ; sic et pro eo spon-
Spcnjj. t dere; multo magis, si is mihi amicus sit. Cæle-
Urum quia sponsioni mulli intercidunt casus et pericula, quæ in sequentibus exponit Siracidcs, hinc in ea magna prudentia et cautela est opus , nimirum *primo,* ut quis non spondeat nisi pro quantitate facultatum suarum. Imprudens enim est, qui, ut alterum necessitate eximat, in eamdem vel majorem se conjicit, ut se, filios et familiam honeste alere non possit. *Secundo,* ut non spondeat nisi pro sincero et fideli, quem scit et potentem et volentem, ut cum sponsione liberet, securumque ct indemnem pnestet. *Tertio,* ut, cum dubium vel periculum perdendo sortis subest, pignus vel hypothecam exigat, ex qua onus, quod spondendo suscipit,compenset: alias cogitet se quod spondet, ex suo soluturum, idque eleemosynæ loco proximo donaturum vel condonaturum. Hæc enim prestaos est eleemosyna. **cautela** ll

20. Gratiam (græce ¡<l est gratias, multas enim exhibet) fidejussoris ne obliviscaris: dedit enim pro te animam scam.—Tigurina : *Nam animam suam pro te deposuit.* S. Ambrosius ex vers, sequent, addit *bonam,* quæ vox ibi est in Greco. Unde lib. *De Tobia,* cap. xxiii, sic legit : «Gratiam repromissoris ne obliviscaris: dedit enim pro te animam bonam, » q. *d.* Beneficii, quod tibi prestiti! fidejussor, pro te spondendo, memor esto, ut illum sponsione sua liberes, iliique gratus existas. Ipse enim pro te suas opes ct fortunas periculo exposuit, quod perinde est ac si vitam exposuisset; imo subinde vitam ipsam exponit, ut, cum pro captivo vel mortis reo spondei, iitque obses : tum enim captivitatis vel mortis onus et periculum in se suscipit, ita ut si captivus, vel mortis reus fugiat, ipse pro eo carcere mulctetur vel capite plectatur, juxta illud HI *Reg.* xx, 39 : «Custodi virum istum, qui, si elapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. » Et illud Ruben spondentis pro Benjamin, *Genes,* xliii, 9 : « Ego suscipio puerum, de manu mea require illum* Nisi reduxero, et reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore, n Ver», to.

Verissimum hoc est in Pastoribus et Prælatis, qui damnationis periculum subeunt, dum subeundo pastoratum se obligant ad curandam virili pro parte salutem subditorum, juxta illud S. Pauli : « Obedite prepositis vestris, et obedite eis; ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri,» *Hcbr.* xm, 17. Ubi S. Chrysostomus, *homil.* 34 : « Miror, inquit, si aliquis Rectorum salvetur.» Horum dux fuit Christus Dominus, qui quasi novi «Testamenti sponsor,» ut ait Paulus, *Hcbr.* vn, 22, pro omnibus peccatorum nostrorum debitis apud Patrem fidejussit; cumque nos solvendo non essemus, omne debitum in se transcripsit, illudque dependit ct luit, non in œre, sed in pelle, subeundo atrocem ct infamem mortem crucis. Hujus ergo gratiæ Christi fidejussoris tui ne obliviscaris, o Christiane; sed sicut ipse animam suam pro te posuit, ita et tu pro eodem ejusque ovibus animam vitamque omnem pone et impende. Ita Rabanus, ac noster

Franciscas ^uar$2, III part. *Quasi.* I, art.2, (lisp. 4, sect, **it**. Gratiam, inquit, fidejussoris ne obliviscaris in mternuin, prœserlim gratiam Christi, qui pro nobis quasi fidejussor se Deo Patri ad mortem usque obligavit; et quia fidejussor factus est, hinc debuit satisfacere ex justitia ad æqualitatem.

Exemplum memorabile refert Strabo, lib. V, et fioouri ex eo n0S(cr Causions, lib. VII *Parabol. Ilistor.* Mnpinm. cap. Lxxv : terunt, inquit, hominem, eo nomine quod libenter sponderet, celebrem, et ideo dicteriis hominum obnoxium, incidisse in venatores, qui in cassibus habebant lupum; qui cum per jocum dicerent se lupum missum facturos, si ipse fidejuberet se ejus damna pensaturum, hominem id in se recepisse; lupum ita dimissum armentum equarum nulla nota inustarum, satis magnum abegisse, atque ad sponsoris istius stabulum adduxisse, sponsorem recepta beneficii mercede equas inusto lupi signo notasse, et lupiferas appellasse. Sic gratia nonnunquam refertur ab iis a quibus minime sperabatur. Jam si lupus ita gratus exstitit sponsori suo, quam gralus eidem oportet sit homo! SicS. Franciscas pro lupo spopondit Eugubiensibus, illum ipsis non nociturum, si ipsi eum alerent; quo facto, lupus sponsionem Sancti præsiilit, uti habent ejus *Acta,* in *Annat. Waddingi,* anno Dom. 1222, num. 48. Qui ct anno Dom. 4217, num. 13, narrat simili modo S. Franciscum pro lupis spopondisse Graeciensibus, si ipsi pœnitentia Deum placarent; quo facto, lupos fidem datam a Sancto plene præstilisse Tanti est fides Sanctorum etiam apud lupos, ct minoris erit fides Christi apud fideles, pro quibus spopondit, ut cum sponsione sua non liberent?

ver. ii 21 ct 22. Repromissorem fugit peccator et im- **etîi-** MUNDUS. BONA REPROMISSORIS SIDI ASCRIBIT PECCATOR; ET INGRATUS SENSU DERELINQUET LIBERANTEM se. — Jansenius pro *repromissionem* legit *repromisssonem,* sicque explicat : Taxat, inquit, duas nolas animi pravi ct improbi ; alleram animi plane illiberalis, ejus scilicet qui suæ fidei interpositione ct sponsione neminem vultjuvare, etiam cum opus est, ct ratio postulat; alteram animi ingrati, ejus scilicet qui alterius sponsione adjutus sponsorem suum frustratur, seque sic gerit quasi illius bona sua essent. Dicit ergo primum, quod homo peccator ct immundus , hoc est profanus, qui nulla pietate commovetur, refugit omnem repromissionem, qua se pro alio obliget. Deinde vero addit quod peccator etiam alio vitio laboret, nempe quod bona repromissoris, hoc est ejus qui pro ipso fidejussit, sibi ascribat; qui dum sollicitus non est, ut cum a sua obligatione liberet, sic se gerit, ac si illius bona sua reputaret; ct talis, cum sit mente ct animo ingratus, derelinquet cum obligatum, qui ipsum liberaverat sua sponsione. Huic expositioni favent Complutenses, qui legunt 'd est *bonam fidejussionem fugit peccator;* ct Tigurina : *Scelerosus,* inquit, *fidejubere nolet.* Verum Romana Biblia cæteraque pene omnia, item Rabanus, Lyranus et alii legunt non *repromissionem,* sed rq>remissorem. Igitur unum duntaxat, posterius scilicet, quod tetigit Jansenius, hic culpat Siracides, nimirum peccatoris infidi et ingrati nequitiam, qui fidejussorem suum derelinquit, imo decipit et fraudat. Hoc enim vitium versu precedenti æque ac sequenti insectatur. Sensus ergo est, *q. d.* Peccator ct immundus, id est profanus, ingratus ct infidelis, cum repromissorem, id est fidejussorem suum venire videt, fugit ejus aspectum, alioque declinat, ne ab eo cogatur cum fidejussione sua liberare, et debitum pro quo ille fidejussit exsolvere. Indignitatem hujus rei et fugae exaggerat, subdens :

22. Bona repromissoris sibi ascribit peccator, VeI* — *q. d.* Bona fidejussoris sibi usurpat peccator, cum cum sua infidelitate cogit exsolvere suum debitum,pro quo ille fidejussit:quarereipsabona ejus sibi ascribit, dum ex eis debita sua solvit; unde Græca habent, *bona fidejussoris* id est *evertet peccator;* Tigurina, *beneficium fidejussori prave compensat peccator;* Syrus, *gratiam fidejussoris derelinquet iniquus; et qui relinquit Creatorem suum, relinquet liberatorem suum, q. d.* Ingratus injurius est tam Deo quam homini; ac sicut hominem, sic et Deum spernit.

Er ingratus sensu (græce J id est mente, animo) derelinquet (fidejussorem) liberante» se, — ut si, cum esses in carcere, pro tc fidejussi, tu vero jam liber me derelinquas. Legit id est *ingratus.* Sic etiam legunt codicesGræci Romæ emendati; et Tigurina : *Et ingratus animo,* inquit, *liberatorem suum deserit;* alii : *Et ingrata mente liberantem se deserit.* Complutenses legunt «XPW» id est *inutilis;* unde vertunt : *Inutilis in cogi tatione* vel *mente,* id est, qui non est frugi, sed inutilis, imo noxius aliis æque ac sibi) *relinquet illum qui liberavit se.*

Tropologice Rabanus : « Fugit, inquit, facinorosus repromissorem, id est doctorem suum, qui sibi promittit a Domino pro bonis operibus vitam ælcrnam, non mutando locum, sed spernendo ac deserendo præceptum; et ideo coeleste non consequitur premium, quod solis benefacientibus, et Dei mandata servantibus repromittitur, » Allegorico idem : « Bona repromissoris sibi ascribit peccator, et ingratus sensu derelinquit liberantem se. Hoc testimonio, inquit, percutitur Pelagius, qui liberum arbitrium præponit grati®, cum per solam Christi gratiam ab omni scandalo (offensa, peccato ct ruina) liberentur electi. » Undo Aoostolus ait : «Gratia salvati sumus,» *Ephes,* n.

23. VIR REPROMITTIT DE PROXIMO SUO, ET Cl M PER- Vera **ii DIDERIT REVERENTIAM, DERELINQUETUR AB EO.— Ideili** repetit ct inculcat, *q. d.* Vir bonus fidejubet pro proximo; at proximus, cum pudorem perdiderit, ingrate derelinquet eum obligatum pro se, ut sua debita, pro quibus spopondit, exsolvat. Hic versus jam deest in Græco. Undo Jansenius ceu.

set eum irrepsisse ex versu 19 in Latino. Quod non est verisimile; nam codices Romani cæterique constanter eum legunt.

veri 14 24. Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes, ET COMMOVIT ILLOS QUASI FLUCTUS MARIS. — Tò *nequissima* non est in Græco, significalque non culpam, scilicet nequitiam cl scelus, sed pœnain, puta molestiam et afflictionem. «Nequissima» ergo, id est imprudens et molestissima, quæ mille tricas affert, mille molestias ct afflictiones. Talis autem est illa qua quis fidejubet pro aliquo nequam, id est improbo et infideli fraudatore, ait Palacius. Pro *dirigentes* passim legunt *diligentes,* id est amantes, et amicos fidejubentes pro suis amicis, quos diligebant; alii legunt *delinquentes.* Sed utrique perperam, Romani enim legunt *dirigentes.* Sicct Rabanus. Nam Græcum xxtiu0^'-vtxç significat *dirigentes,* hoc est recte incedentes, prospere et feliciter agentes, *q. d.* Sponsio «nequissima, ° id est imprudens et temeraria infido facta. Idcoque implexa et noxia, « multos perdidit dirigentes, » id est, qui in suis negotiis feliciter dirigebantur, quique suas merces, opificia, officinas, domos, contractus prospere dirigebant. «Et commovit illos quasi fluctus maris, » quia illos foro cedere, exsulare, et in exteras terras migrare, vagosque et profugos esse coegit, no scilicet, dum solvendo non erant, in carcerem conjicerentur, ibicjue vitam infelicem agerent. Unde Tigurina vertit : *Fidejussio multos perdidit feliciter agentes, ct eos in modum marini fluctus exagitavit;* Syrus : *Fidejussio multos perdidit, et relinquunt* (ut relinquant et perdait) *divitias suas sicut fluctus maris,* qui inter se collisi in spumam abeunt et evanescunt. Sic *dirigere* pro prosperaro sumitur *Genes,* xxiv, 40, 42, 5G : «Dominus direxit,» id est prosperavit, «viam ineam.» Ibidem cap.xxxix,vcrs.3 et 23; *Josué* i,8; Il *Parai,* xxvi, 5; *Tobiæ* iv, 20; *Psal.* lxxxix, 16 et 17 : « Opus manuum nostrarum dirige;» *Sapient.* xi, i; *Isaix,* XLV, 13, et sœpo alibi.

Ven. u. 25. Viros potentes gyrans migrare fecit, et vagari fecit in gentibds alienis. — idem repetit et inculcat, *q. d.* Sicut fluctus maris paleas et conchylia in gyrum circumvolvunt, donec eas sorbeant vel dissipent; sic et incauta sponsio sponsores tot litibus et molestiis circumvolvit, ut cos cogat migrare, vagarique per orbem. Tigurina , *viros potentes versans domo pepulit, ct vagos effecit inter gentes peregrinas;* Syrus, *etiam divites exhausit, et abierunt ad populum exterum.*

vus. 26. Peccator transgredibns mandatum Domini, INCIDET IN PROMISSIONEM NEQUAM; ET QL1 CONATUR multa agere, incidet in judicium, — Græce ait;, id est *in judicia,* scilicet forensia et lites. Ostendit originem et causaiu sponsionis temerari®, quæ hominem mille malis implectit, esse peccata, ob quæ Deus justo permittit peccatorem m sponsionem implexam incidero, ut ea castiget et vindicet, sicut ob eadem justo suo judicio facit, ut peccator incidat in calumniam, uti dixit cap. præcedenl., vers. 27, et in perversam uxorem, uti dicit Ecclesiastes, cap. vu, vers. 27. Peccator enim, dum suæ cupiditati et avaritiæ nimis inhiat, omnes lucri illecebras et occasiones sectatur; quare incaute in contracium et sponsionem aliquam incidit, quia ei litium et malorum omnium sit causa : sicut pisces et aves, dum esc® inhiant, unco et laqueo se induunt et capiuntur. Porro Tigurina vertit : *Scelerosus proreptorum Domini violatur recidit ad fidejussiones* (Vatablus, *co deveniet, ut sit ei opus fidejussore), ct qui praestanda consectatur aliena negotia, litibus implicabitur.*

Ubi nola : Pro *qui conatur multa agere,* græce est Juiixwv ¿^oXa&fac; quod Complutenses vertunt, *qui prosequitur mercedes, incidet in judicia;* Romana, *sectans redemptiones* (conducendo scilicet, et suscipiendo in se opera facienda, vectigalia, etc., uti faciunt redemptores et publicani) *incidet in judicia.* Alii proprie : *qui multa opera sectatur, in lites incidet ;* nam ip^cXaSi» idem est quod opus faciendum conduco, operam loco, ut redemptores solent (quos Cicero «sequestres» vocat), exstruendum recipio, quæslum facio; AaSua est merces ex labore, manualis operatio, rademplio operis et conductio; íppxá&c est operarius, manceps, operarum conductor, sequester, redemptor. Noster apposite vertit : « Qui multa conatur agere. » Notat enim avaros et temerarios qui omnibus negotiis, contractibus, sponsionibus, teloniis, etc., se implicant, itaque se litibus intricant, ut extricare nequeant. Novi nonnullos, qui omnes scabrosas et desperatas causas litesque forenses redimebant, sibique vili pretio coemebant, ut inde ditescerent, aliis molesti, sibi molestiores; unde in eas angustias se conjecerunt, ut capitis periculum declinare per infamem fugam sint coacti. Denique Syrus vertit : *Peccator transgredios praecepta Dei in fidejussionem incidet, et qui prosequitur excipere super se peccata, incidet in judicia ejus. Peccata multa inducit fidejussio.*

27. Recupera proximum secundum yirtutem tuam, ven. tf. et attende tibi nb incidas. — Est conclusio, qua ex dictis de periculis fidejussionis, concludit hoc charitatis officium moderate et caute esse suscipiendum , *q. d.* Recupera, id est restaura, adjuva, subleva proximum labentem; at non supra vires tuas te gravando, sed secundum virtutem, græce ¿úvzf&N, id est potentiam, vires, opes et facultates tuas; ac simul attende caveque ne, dum inopem e fovea eripere satagis, ipse in eam incidas, videlicet in lites, damna, carcerem, etc. Unde Syrus vertit : *Fidejube pro proximo tuo quantum potes, et libera animam tuam;* Tigurina : *Succurre proximo pro virili parte tua; verumtamen cave libi, ne qua irretiaris ;* alii : *Subleva proximum pro viribus tuis, et attende tibi ipsi ne corruas.* S. Ambrosius, lib. *De Tobia,* cap. xxiii : « Recipe proximum tuum secundum virtutem tuam, et attende tibi ne ca-

dns : id est, inquit, no majora te obliges numismatis quantitate, quam ferre possimi elcxsolvcre tuarum copi» facultatum. Si emm quod habes tradas, amisisti opes, non amisisti fidem. Fanne tuæ damna non seniis, redemisti amicum sine tui fraude, d El paulo anterius : « Ita interveni, ut, si debitor solvendo non fuerit, de tuo noveris esse solvendum, ¡n h re paratus accede. Legisti enim *Eccli.* vin, <6 : .Non spondeas super virtutem luam; si enim spoponderis, quasi restituens cogita, d

Idem s»pe in Proveróíís monel ct inculcat Salomon, ut cap. vi, 1 : «Fili mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam. Illaqueatus es verbis oris tui, et captus propriis sermonibus. Fac ergo quod dico, fili mi, et temeiipsum libera : quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum : ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebra; ture. Eruere quasi damala de manu, et quasi avis de manu aucupis. » Quæ verba egregie de Pastoribus et Prælatis, qui, dum pasloratum vel praelaturam suscipiunt, spondent pro subditis, se scilicet curam animarum ipsarum suscepturos, explicáis. Gregorius, part. Ill *Pastor,* cap. V. El cap. xxu, 20 : < Noli esse cum his qui defigunt manus suas, et qui vades se oberunt pro debilis. Si enirn non babes unde restituas, quid causæ esi ut tollat operimentum de cubili tuo? b Et cap. xi, vers. 15 : « Affligetur malo (Hebraica, confriíío/ie eon/erefur), qui fidem facit pro extraneo ; qui autem cavet laqueos, securus erit.» Quocirca Diogenes Laertius inter Iría Apollinis oracula tertiam ponit hoc : « Sponde, noxa in proximo est, b vel presto est. Plinius vero tria hæcChiloni attribuens recenset lib. VII,cap. xxxn: « Rursum, inquit, mortales oraculorum societatem dedere Chiloni Lacedmmonio, tria praecepta ejus Delphis consecrando aureis litteris, quæ sunt hæc : Mosse se quemque; et : Nihil nimium capere : Comitemque nens alieni atque litis esse miseriam. » Explicuit Plinius quid sit fidejubere, nimirum, q. d. Fidejubere, est æs alienum et litem, hoc est miseriam, sibi ultro accedere. Denique fidejussor quamdiu fidem suam obstrictam habet, mancipio est similis. Sicut enim mancipia nihil suum vindicant, sed omnia bona eorum dominis cedunt : sic etiam fidejussor bonorum suorum non videtur esse dominus, quia ea creditori obstrinxit. Sponda

TERTIA PARS CAPITIS.

DE NON VAGANDO, DEQUE MISERIA PEREGRINORUM.

vtr». 2«. 28. Initium vitjb hominis aqua, et pants, et vestimentum, ET DOMES PROTEGENS TURPITUDINEM. — Sic habet et Syrus. *Pruno* Rabanus, «initium» proprie accipiens, sic explicat, *q.* d. « In initio mundi non erat in hominibus tanta luxuria cibi et potus, quanta nunc est, nec talis ambitio in ornatu vestium, et in constructione turrium atque palatiorum ; sed unicuique in eo sufficiebat, quod terra simplici fructu ministrabat, et natura loci in habitaculis præbebat. Unde legitur quod pomis arborum et germinibus olerum vescerentur antiqui; et quod propter peccatum Ad» foceriii ci Dominus et uxori su® tunicas pelliceas, cl induerit eos. At nunc quo majus est studium in varietate prebenda ciborum et poculorum, ct Ti cultu vestium atque domorum, eo minor est diligentia in observantia bonarum disciplinarum, ct major iniquitas in transgressione divinorum mandatorum, juxta illud *Ezech.* xvi : Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, et abundantia, ct otium. » Hæc Rabanus. Monet ergo Siracidcs homines, ul frugales sint exemplo primorum patrum, qui parlim ex instinctu nature, parlim ductu humilitatis et pœnilenliæ, ob perditam innocentiam, pano et aqua vixerunt. Nam, ut ait S. Chrysostomus, *De Compunctione cordis:* «Sicut impossibile est ut ignis iullammo-101* aqua, ita impossibile est compunctionem cordis vigere in deliciis. Contraria enim hrec sunt sibi invicem, cl peremptoria. Illa enim mater est fletus, hoeo mater est risus : illa cor constringit, ista dissolvit. »

Secundo, magis apposite et genuine, « initium, » græce á*vif id est præcipuum, caput, summa, *q. d.* Caput et summa requisitorum ad vitam est, scilicet natura paucis hisce contenta est, duobus ad victum, nimirum pane et aqua, totidem ad vestitum et tegumen, nimirum veste ct domo, iisque non lautis et elegantibus, sed simplicibus et frugalibus. Unde Tigurina vertit : *Summa viles hvmnnæ est aqua, cibus* (hebraico enim OH? fe*chem,* id est panis, quemlibet cibum significat, sicut aqua quemlibet potum), *et vestitus, atque domus velamento turpitudinis.* Hinc « panis » a Graeco kx/, id est *omne,* vel potius, ut Nonius, *& pascendo* dicitur, tilde Varro, *De Vita populi Romani,* Pinu a lib. I : « Pastillos et panes hæc vocabula pastus, quod esse, pascere dicebant. » Hinc et cibum uti u‘ maxime facilem et obvium, ita ct maxime salubrem ct connaturatela nonnulli censent esse panem aqua decoctum, vulgo *panatellam* vocant, idque his verbis significare Siracidem censet noster Lessius, lib. *De Diceta.* Hinc et prisci Romani pulte vivebant; puls autem est farina aqu® incocta. Eadem vivunt muPfsin locisagriculæ vegeti et validi ad agriculturæ labores, ili

ergo sunt pultiphagi et artophagi. Celebre est illud in Scriptura decantatum : a Et panis cor hominis confirmet. »

Mystice Hugo : Initium, inquit, vita» spiritalis est aqua Baptismi, et panis Eucharisties, et vestimentum virtutis, et domus protegens turpitudinem in conversatione sancta. Per *turpitudinem* non solum actum conjugalem, ut vult Lyranus, sed quamlibet intcllige. Corpus enim hominis peccato corruptum plenum est sordibus, vermibus omnique turpitudine, ad quam tegendam, sicut ct ad defendendum se ab æstu, frigore cæterisque aeris injuriis, opus habet domo; perinde ac ad tegendam nuditatem suam, arcendumquo frigus, opus habet veste. Quare, sicut vestis nuditatis, sic et domus turpitudinis est tegumentum ; utrumque vero est nota et stigma peccati, nipote ex quo pudor nuditatis omnisque turpitudo processit. Ergo ridiculi sunt homines, qui aureas vestes et magnifica palatia sibi comparant, in cisque superbiunt; superbiunt enim in stigmate peccati. Perinde ac ridiculus foret fur, qui laqueo byssino^suspendi vellet, non laneo; et nobilis reus, qui catena aurea vinciri vellet, non ferrea. Vide dicta *Genes, m,* 21.

Docet ergo, ut recte notat Jansenius, hac sententia frugalitatem et aúrápuiav, id est sibi sufficientiam, qua quisque suis contentus acquiescam inpræsenti fortuna, etiam mediocri vel tenui, eo quod vita hominis paucissimis et parabilibus facile sit contenta, juxta illud Pauli : « Habentes victum cl amictum, his contenti simus,» 1 1¥-*moth.* vi. Hanc autem doctrinam recte ex præcedenlibus subinfert, tum quia paulo ante reprehendit i;-p>4íóiizv, et studium multa agendi ob lucrum; tum ad significandum qua ratione fieri possit ut non egeamus multum aliorum subsidiis per mutuum aut fidejussionem, si scilicet contenti simus paucis illis quæ naturœ sustinendæ sufficiunt; tum ut viam sternat ad ea quæ dicturus est de miseria peregrinandi, *q. d.* Cum quisque domi inveniat panem et aquam, qu/e ad victum sufficiunt, domi se quiete contineat, nec foras ad merces et opes peregrinas captandas cum tanto vitæ suæ dispendio vagando oberret.

Tertio, a initium,» græce potest verti, *principatus, primas tenens,* juxta illud cap. xi, vers. 3 : «initium,» id est primas, «dulcoris habet fructus illius,» puta mei apis, *q. d.* In vita hominis sustentanda principatum occupant primasque tenent aqua, panis, vestis et domus. Nam aquæ potus, teque ac panis esus, maxime est homini commodus, salutaris et sanus, uti docent medici, acCælius Rhodiginus, lib. Ill *Antiq. lection.* cap. XXIV. Unde Adam, Seth, Enos cœterique patres usqjie ad Noe, qui vinum invenit, Genes. lx, 20, non nisi aquam biherunt, vixeruntque nongentos annos sani et validi. Quin et animaba cinterà aquam duntaxat potant, ideoque catharris, inflammationibus, febribus ahisque morbis, quibus subjacet homo non lentantur, sed sana et fortia vivunt.

Quocirca Galenus, lib. I De *Simplicit. medicam.* Aw» cap. tv, in principio : « Aqua, inquit, est conve- *“ nientissima omnibus hominibus, tum sanis, tum k'“' ægrotis, et ad vitam maxime necessaria. » Et lib. De *Affect, rerum :* « Id, inquit, est mundanorum ct simplicium medicamentorum unum, ex quibus universis tota nostri corporis constitutio conflata est. » Lucianus quoque in suis *Macrobiis* asserit « per aquam vitam produci, ac proplerea Syrios tercentum annos vixisse. » Brachmanas item lon- Elto. gissimo vivere, cum nihil pruder aquam bibant, p». testatur Suidas verbo *Braehmani.* Aqua insuper vivaces facit sensus, serenam mentein, limpidum ingenium. Qua de causa solos abstemios aptos esse ad studia rcrumque inventionem consuit Eubulus, nostrainque sapientiam vino hebescere scripsit Athenœus, lib. Il *Dipnosoph.* cap. n. J Hinc et Plinius, lib. XXIII, cap. i, heroes virosque preclaros recenset, qui nihil præter aquam biberunt. Demosthenem vero aliquid compositurum in hæc verba jocari solitum legimus, «alios 1 dicere in aqua, Demosthenem vero scribere in aqua, eumque plus olei quam vini consumere. » Philostratus narrat Apollonium Tyaneum non nisi aquam potasse, ac dictitasse bibentes aquam nunquam vertiginis morbo laborare, somnique esse perlevis. Denique Vitruvius, lib. VIH, cap. iv : * Nulla, inquit, ex omnibus rebus tantas habere videtur ad usum rerum necessitates, quantas aqua, ideoque omnium animalium natura, si frumenti fructu privata fuerit, arbustisve vel carne, aut piscando, aut etiam qualibet ex aliis escarum rebus utendo, poterit tueri vitam; sine aqua vero nec corpus animalium, nec ulla cibi virtus potest nasci, nec tueri, nec parari.» Idcirco Pindarus, ode 1 *Olymp.,* et ex eo Aristoteles, lib. III *Rhetor. :* Âptçcv jmv tówp, inquit, id est *optima est aqua,* quia omnibus tam plantis quam animalibus et hominibus «ptçiôu, id est benefica estet benefacit, ut idem ait ode 3 *Olymp.* Quin et acrem ccelosque omnes ex aqua formatos esse multorum graviumque Patrum et Doctorum est sententia, uti ostendi initio *Genesis.* Quocirca Thales aquam rerum principium esse asseruit. Hæc et plura M. Antonius Marsilius, in *llydragioloijia,* sect. 1, cap. m. Igitur « initium vitæ hominis aqua. »

Ratio est, quod aqua, utpole summe húmida, , simplex, limpida, subtilis, facillime per venas priori, totum corpus pervadat, illudquc humectet, calorem temperet, sitim sedet, cibum diluendo ad singula membra deferat, cibique sit vehiculum. Sicut enim cibo quidquid siccioris substantiæ e corpore effluit, restituimus : sic potione aqure quidquid humidioris periit resarcimus, teste Galeno, lib. 1 *De Sanitate tuenda.* Atque hrec potionis-aquæ praecipua est utilitas, siccitatis nimirum ablatio, et humidæ in nobis substantiæ pereuntis et collabentis instauratio, velut renovatio quæ-

dam. Ehi autem gravis est famis affectio, tamen gravius affligit et cruciat sitis; ipsa enim siccat, et ignea corpus quasi arefacit et urit : quocirca húmido et frigido aquæ reprimatur oportet. Hinc videmus animalia siti laborantia vehementius imporluniusque urgeri, ¿estuare, anhelare, ac ad eam restinguendam procurrere. Quo facit illud Davidis, *psal.* xli, vers. 2 : a Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum : ita desiderat anima mea ad te, Deus.» Secundo, bibitur ut cibi facilius commisceantur, concoquantur, eliquentur, atque ex venire in totum corpus deducantur : hæc autem optime præstat aqua, ob rationes jam dictas : ubi monent medici potum maxime congruere circa refectionis finem, tum quia tunc ob calidi siccique cibi æstuationem vera silis maxime nos urget; tum quia tunc potus totum cibum perluit, diluit et vehit ad singulas partes. Igitur medici docent aquam ad 1res usus bibi, ut sitim sedet, ut calorem exstinguat, ut alimenta elixel et diducat. Unde Athenæus asserit aquam magis juvare concoctionem quam vinum. Eadem corpora reddit mollia. Aqua potui aptissima est simplex et qualitatis omnis expers, nec dulcis, nec salsa, nec acida, nec acris. Hujus quinque sunt species : levissima est pluvialis, deinde fontana, tum puteana, mox fluvialis, denique palustris.

An iqm Dumat? Porro etsi Galenus, lib. HI *Dc llationc victus,* comm. 39, ct alibi, neget aquam nutrire, si nimirum plane pura sit et simplex, tamen alii passim contrarium docent, præserlim cum mixta est, uti fere est. Ita docet Aristoteles, *Problem.* XIII, sect. i. Probat id Athenæus, *primo,* ex eo quod animalia quædam aqua sola nutriantur, ut cicadœ ct pisces; quod et Rondeletius se expertum testatur. Secundo, quod in famelicis, si bibant, potu non tantum sitim, sed et famem levari experiamur. *Tertio,* quod animalia si bibant aquam, serius ex fame pereant, quam si omnino nihil bibant. *Quarto,* quod herbas, arbores, omnesque plantas pluviis cœterisque aquis irrigatas crescere, frondere, florere, fructificare videamus; iis vero deficientibus, decrescere, contraili, flaccescere, siccari et emori. Quocirca Cardanus, lib. *De Aqua :* a Mirum est, inquit, quod Galenus concesserit acrem nutrire, et neget illud dc aqua, quæ longe corpulentior est. Solida igitur membra ex terreis nutriri videntur, et liquida cx polibus, vino ct aqua; spiritus ex acre. » Porro veteres in conviviis bibisse aquam calidam, ut cliamnum faciunt Sinœ, docet Athenæus, lib. 111, ct Seneca, lib. 111 *flatur. Quœst.* cap. xxiv. Unde Varro, lib. IV : «Calix, inquit, a calido, quod in co calida puls apponebatur, ct calidam eo bibebant. »

Denique plurimæ aliæ sunt utilitates aquæ ad medendum , lavandum , purgandum , coquendum, incendia restinguendum, agros hortosque irrigandum, navigandum, etc., ut merito Pindarus ita ordialur : a Optima quidem est aqua. » Vide aquarum encomium apud Plinium, lib. XXXI, cap. i, ubi con-ludens ait, «omnes terræ vires aquarum esse beneficii. »

29. Melior est victus pauperis sub tfgmine as- Vm.t?. SERI M, QUAM EPULA SPLENDIDA fin) PEREGRE (apild exteros) sine domicilio. — Græce : *Putior est vita* b pauperis *sub tecto trabium, quam epula* splendida* in alienis,* scilicet domibus; Tigurina, *victus paupe-* o ris *sub tecto laquearium præstat, quam apparatus ciborum in alienis;* Syrus, *melior est vita pauperis sub umbra trabium suarum, quam divitia multa* in peregrinatione, q. d.* Satius est domi tenuiter vivere, quarn foris splendide. Ratio est *pnma* ¿quia primos, domi horno est liber et sui juris, edit, bibit, facit quod libet; hanc vero libertatem perdit, cum apud alios prandet et diversalur. Libertas autem præstat omnibus deliciis elopibus; qua de causa S. Chrysostomus ad nulla convivia, licet invitatus, accedebat. Idem fecit et suasit S. Augustinus.

Secunda : quod homo domi est dominus, foris Secun- quasi servus aliis subesse et se accommodare eo- daw- gitur; si in domo tua comedas, tibi obligaris; si in domo mea, mihi. Si domi meæ epuleris, palato meo servis; si in tua, tuo.

Tertia : domus mea mihi propria est, aliorum Tertiam, vero aliena; quare quantum præstat propnum alieno, tantum præstat manere domi, quam foris versari : unde tritum est illud Belgarum : £oet ûBrtt t'ôupô flWt.

Quarta : domi cellam habes, in qua separatus Qntf» ab hominum fabulis moribusque operam des sapienti®, tibique vaces et Deo. Quocirca cella S. Bernardo visa est esse coelum, lalisque omnibus cellicolis, imo coelicolis videtur.

Quinta : foris m conviviis facile exceditur in Quo cibis delicatis, garrulilate, detractione, ira, invidia, tristitia, etc.; quæ omuia vitat qui domi manet.

Sea:ta : peregrini peregre mulla pati, multaque seito». improperia et convicia (quæ explicat in sequentibus) sustinere coguntur, a quibus immunis est domus suæ custos. Sane Seneca in *Proverbiis* non dubitabat dicere : «Cui nusquam domus est, siue sepulcro est mortuus. » Et : « Exsilium patitur qui se patri® denegat. »

Hinc vetus fuit unius o septuaginta Interpreti- -c bus, num. 42, gnome, uti refert Anstæas in eorum Ta“ruîa historia : «Patri® cultor fugiet peregrinationem. » Hæc enim mullam in itineribus fatigationem, in hospitiis verecundiam et pavorem, in periculis sollicitudinem et angorem affert. Quin et Diogenes Cynicus invitatus a Cratero, Alexandri Magni præfecto : « Malo, inquit, Athenis salem linger»^ quam apud Craterum opipara frui mensa. » Plutarchus, in *Lacon.,* narrat Lacombus peregrinari concessum non fuisse, ne morum peregrinorum vitæque composite contagium contraherent. Quin et peregrinos urbe exegisse, ne paulatim inundantes, mali cujuspiam civibus existèrent magistri. Quemlibet autem civem, qui filios non

juxta patrios ritus instituisset, jure civium privasse. Idem faciunt eliamnuoi Sinæ. Denique

Calora non immuni mnUnt, qui trans mare currunt.

w. *30.* Minimum pro magno placeat tibi; et impro periim peregrinationis non audies. — Ita Romana. Quare minus recte Jaustnius ct aln legunt : Super *minimum ct magnum placeat tibi.* Iteo enim lectio est obscurior, etsi eodem redeat; sensus enim est, q. *d.* Sive parva, sive magna domi habeas; sive parva, sive magna sit domus, ea contentus sis, ea delectoris. Complutenses : *Super parva ct magna* (id est super parvas res ¿eque ac super magnas) *complacentiam habe, et improperium domus tuæ non audies;* Tigurina : *Parvis aqua ac magnis contentus sis, ut ne libi domicilium exprobrari audias;* quod scilicet alienum aucuperis, relicto proprio; ut herus domus tibi exprobret, se tibi gratiam facere, quod te sua domo, tecto et mensa suscipiat. Huc facit illud :

Serviet æternum, qui parvo ncscict uti.

Idem significat nostra Latina Vulgata, *q. d.* « Minimum pro magno placeat tibi,* id est minimo domi tum contentus esto præ magno, quod peregrinane foris haberes, sed cum improperio. Indigenas enim sæpe hospitibus improperant, quod sint peregrini, barbari, inculli, inciviles, rudes, extorres, pauperes, mendici, etc. Unde idipsum explicans subdit : *Vita nequam hospitandi,* etc. Aliter Syrus : *Cum multo, et aim punco, nemo scit* (nemo scit an inquilinus multum, an parum domi habeat); *et quid facit intra domum suam, nemo videt.*

Vm. >i. 31. Vita nequam uoshtandi de domo in domum; ET UBI UOSPITABITÚM, NON FIDUCIALITER AGET, NEC aperiet OS. — Est hyperbaton, quod sic ordina et explica, *q. d.* «Vita hospitandi » nunc in hac, nunc in alia domo, ac de domo in domum migrandi, est ‹ nequam, » id est misera ct calamitosa; quia in ea peregrinus, ubicumque hospitelur, « nou » audet libere et a fiducialiter » agere et loqui, ne ab indigenis rideatur, vexetur, spolietur, verberetur, incarceretnr. Ergo, si a non bene pro toto libertas venditur auro, » nec vendi iebcl pro epulis quantumlibet splendidis. Hæc maxime vera erant apud Judíeos, qui, cum mercium aut negotiorum causa alias provincias peragrarent, siepe apud suæ gentis et religionis homines, puta Judæos, diversari non poterant (esto id cuperent et satagerent, ut palet *Actor,* x, 6); quart apud Gentiles Judæis infensos divertere cogebantur, a quibus multas sannas et scommata audire et perpeti ascesso erat; hi enim Judæos vocabant verpos, recutitos, apellas, etc. Unde Tigurina vertit ; Vita *misera est* ex alia in aliam domum migratio; nam ubi eris inquilinus, nou audebis hiscere; Syrus : Vita *mala de domo in domum, et adversus judicia magna non potent aperire* os suum.

pHty» Hinc illæ veterum gnomæ : «Domi manere oportet belle fortunatum. Domi habet; domi nascitur. Domi conjecturam facere. Domi judicium. Domi inspicere. Domi leones; foris cervi aut vulpeculæ. Domi nobilis. Domi pugnans more galli. Domus amica, domus optima. Domi manendum est, cui fala sunt prospera. » Nusquam enim commodius, nusquam liberius, nusquam securius, nusquam lætius homini vivere contingit quam domi ; perinde ac testudo ubi collecta est intra suum tegmen, tuta est ad omnes ictus; ubi vero cxeril partes aliquas, quodeuuique undavit, infirmum et plagie obnoxium est. Quocirca Cairn» jurisconsultus, *Pandect.* lib. IV, til. *De injus vocando* ePleriquc, inquit, putaverunt nullum do domo sua in jus vocari licere; quia domus tutissimum cuique refugium ac receptaculum est; eumque, qui inde in jus vocaret, vim inferre videri, » Qui ergo sibi sufficit, domi maneat; qui vero eget, peregrinando rem qiuerat, ac fortume experiatur aleam : uti Hornam mullos egentes peregrinari cernimus, sed ex ceutuiu vix unum qu|rem suam faciat; de cæleris illud vulgo tritum fieri quotidie intuemur : « Magister in artibus in Romana curia cocus, ct ex gralia speciali morietur in hospitali. y Quocirca Seneca, in *Medea,* aci. i, ex ejus persona, hoc velut summum malorum imprecatur :

qntm ¿'j.X cuomw.

Vivat, per urbes erret ignotas, egens,
Exsul, pavens, invisus, lueerti hns.

Et Ovidius in *Ibin :*

Exsul, iunps erres, alienaque limina lustres.

Et Euripides in *Phoenissis :*

El quid? carere patria magnum est malum?
Vel maximum; el re gravius est quam dicitur.

Unde hæc fuit pœna scelerato Caino a Deo inflicta, *Genes, iv,* 12 : a Vagus et profugus eris super terram;» et Judæis Christicidis, *Psal.* cvm, 10: « Nutantes transferantur filii ejus, cl mendicent :et ejiciantur do habitationibus suis. » Hino *hospes,* ait S. Isidorus, lib. X *Origin.,* dicitur quasi *ostiis pedes* interens, alienis scilicet, velut egens et peregrinus. Significanter et nervose Menander :

Domi, *inquit,* manere oportel, ac manere liberum;
Aul non amplius vivere illum, qui vere beatus est.

Et Sophocles in *Tereo :* « Domi manebit vir vero beatus.» Divinius Salomon, *Proverb,* xxvu, 8: «Sicut avis, inquit, transmigrans de nido suo ic vir qui derelinquit locum suum. » Ubi rursus hac do ro dicam. Tritum est illud :

Si qua sede sedes, hæc sit tibi comtnoda vedes ;
Illi seile sede, nec ab illa sede recede.

|niellige hæc de iis qui, ob paupertatem allamvo miseriam vel necessitatem, coguntur mutare hospitia, et hospitari do domo in dumum. Nam qui id faciunt voluntario ex cleclione ¡luupcrtalis, ve)

apostolato*, et prædicatiouis Evangelic®, ac studio perfectionis, ut mentem avellani a Urrà, eamque defigant in corio, non sunt miseri, sed sancti, excelsi et felices. Ih enim quasi cosmopolite dicunt cum Apostolo : u Nostra conversatio in cœlis est. » Et : < Fratres, jam non estis hospites et adven®, sed estis cives sanctorum, et domestici Dei,» *Ephes,* h, 19. Ili enim sunt hospites terræ, sed cives cœll. Ita Apostoli ibant de domo in domum, de urbe in urbem, de provincia in provinciam, ut spargerent toto orbe Evangelium, et fidem cultumque Christi. Ita S. Hilarión migrabat de loco in locum, ut fugeret hominum visitationes et laudes, teste S. Hieronymo, in ejus Vita. Nimirum :

Omne solum forti patria est, ccu piscibus æquor.

Et : « Fideli totus mundus diversorium est.» Quo. circa cum primi Franciscani e suus monasteriis pellerentur a Frederico 11 imperatore, persecutore Ecclesi®, atque hac de re quererentur apud B. Ægidium, unum c primis S. Francisci sociis, ille leniter eos redarguit, aut potius consolatus est, dicens minus recle eos de Frederico queri, neque enim e sua terra eos potuisse ejici a Fredcrico, qui terram nullam habent in terra, a Veri, inquit, fratres Minores extra sœculum facti, ubi vivant in sæculo, non curant, neque locum ullum suum possunt appellare; ubique fratri Minori patria est, qui propriam nullam habet m mundo. Peccastis itaque, fratres, in magnum peccatorem Fredericum mentiendo; plus enim vobis contulit quam abstulit; meriti causam addidit, patriam non subtraxit. » Ita habent *Acta* ejus ct *Annales Minorum,* auctore Luca Waddingo, anno Domini 123«. Vide homiliam S. Bernardi, *De peregrino mortuo et crucifixo,* quisquis perfectionis hujus es avidus. Dux et choragus horum fuit S. Alexius, qui amore Dei et cadi, relicta sponsa, matre, patre, domo, nobilitate, opibus, peregrinatus est per septemdecim annos mendicando; totidem in paterna domo quasi peregrinus et pauper, soli Deo notus delituit, ac mundo illudens, do eo miro virtutis exemplo triumphavit.

ai. d® J"' Symbolice, Hugo hæc applicat iis qui nulli ccrtœ scienti® se addicunt, sed per omnes vaguntur, ex singulis aliquid delibantes. Hi enim ubique peregrini sunt, nusquam domi, quia in nulla scientia versati, el ex partibus singulis aliquid assequuntur, sed ex toto nihil; semper discentes, et nunquam ad scientiam ventatis pervenientes, ut ait Apostolus : a Vita nequam, ait, hospitandi de domo in domum, id est de facultate in facultatem, do libro in librum; quælibct enim facultas una domus est : quilibet etiam liber théologie una domus est. Unde suggillat hic auctor multos, qui imperfecto, insuiUcicnter et malo modo addiscunt, modo ad domum Aristotelis, modo ad domum Hippocratis, modo ad domum Justiniani, modo ad domum Gratiani, modo ad domum Moysis, modo ad domum Pauli el Petri, vel Christi currunt, el in nulla habitant.» Idem a pari applices iis qm nulli ccrt® occupationi, statui, virtuti se addicunt, sed per omnia vagantur.

32, 33, 34. Ilosr it a bit is , et pa s cit , et po t a bit v ⁂ r ' 33 el **INGRATOS, ET AD HAC AMARA AUDIET : TEAMS!, HOSPES, ET ORNA MENSAM : ET QUA IN' MANU** Ha BES, **CIBA** c a t emos. **Exi** a f a cie **h** o n o r is a mic o r um m e o r um : **NECESSITUDINE DOMUS MEA HOSPITIO MIHI FACTUS** est f r a t e r. — Est mim*sis. Imitatur enim et exprimit mores, sensa et improperia, quæ hospes et peregrinus foris ab incola ct hero domus audire, sustinere et devorare cogitur, g. *d.* Peregrinus hospitabitur et hospitio excipietur ab indigena et hero domus; sed pro antidoto cogetur cum ejosque uxorem pascere quasi ex debito; ideoque ingratos eos sentiet, ab cisque « amara, » græce id est acerba et dura audiet. Dicent enim ei quasi famulo : «Transi, hospes,» id est surge, o hos; es, o sede vel lecto, in quo ex itinere fatigatus conquiescis : surge, inquam, ut nobis non tantum famuleris, sed et mensam instruas : ex iiB aqu® in manu habes,» id est cx iis qu® pro viatico in pera vel mantica* tecum defers, « ciLa cæleros » indigenas domus mee , ut hospitio hanc non gratiam, sed mercedem, imo pretium rependas. Atque ubi omnia, qute pro viatico deferebat, in domesticos distribuent, nihilque amplius quod det habuerit; ablegabit, imo domo sua impudenter extrudet eum herus, cique dicet : « Exi a facie honoris amicorum meorum , » *q. d.* Honorati amici mihi supervenere nospites, qui amplum ad digne hospitandum locum requirunt; eorum ergo faciem et per-onam reveritus, cede eis hospitium, et exi, alioque commigra. Unde Tigurina vertit : *Cede praesenti magnificentias,* idque a necessitudine, » id est ex necessitate «domus me®,» *q.* d. Necessitas excipiendi amicos supervenientes cogit me tibi dicere : Exi, quia domus mea tantis amicis ad hospitandum est necessaria. Hoc enim significat Giæcum xptia to ctxtxc, id est opus *est mihi domo.* Nam « hospitio mihi factus est frater, » *q. d.* Frater, quem amice ct splendide ut fratrem excipere debeo, hospes milii factus, hospitio toto indiget: duxit enim secum multos asseclas, amicos et famulos. Unde ex Græco sic clare vertas : *Hospitio excipies, el potum praebebis* <i; id est *ad nullam* ***gratiam, ad*** *ingrata* (Noster vertit, *ingratis); et proster hæc acerba audies : Ades, peregrine, instrue mensam, ct si quid in manu habes, ciba me : exito, peregrine, apersonáis*™™ enim personam ct faciem significat) *gloriosa : opus est domo: hospes mihi frater csL*

Ubi nota : Pro passivo *hospitabitur,* græce est activum 6m<mc, id est *hospitio excipies.* Undo Habanas legit, *hospitabit ;* Tigurina : *Hospitio, cibo atque potu excipies ingratos.* Verum melius Noster vertit, < hospitabitur :» agitur enim de peregrino qui foris hospitatur, non autem alios botpilio ixcipil. Unde cl llahauub,etsi kgal/ua*

pilabit, passive timen explicat per *hospitabitur.* Aii enim, «hospitabit, videlicet in aliena do.no ingrate susceptus, edit et bibit, et semper adversa pertimescit, sæpe ab alterius lingua irritatus improperium audit, n Huc facit adagium Theopompi : « Veniat, qui proderit hospes. » Et illud Ovidii :

Ipse licet Mu<is venias comitatus, Homere,
Si nihil attuleris, ibis, Homere, fons.

Porro Syrus ita vertit : *Peregrinus es, et bibis opprobrium, et post hæc audies amara : Peregrinus es, transi, præpara mensam, et comede id quod est coram te ; eri ab honore : viator enim supervenit mihi.*

Svn be- **,•*7 ‹ Un®, "c.jtïiJ Symbolice, hic vivum datur symbolum et schema mundanorum ct mundi : omnes enim peregrini et ndvenæ sumus in mundo, et mundus ut infidus et fallax domus su®, puta terræ, herus nos cxc,Pit primo blande, deinde sensim rebus omnibus spoliat, ac plane in morte depeculatur, nudosque extrudit in aliam regionem ubi domus æterna nos manet, vel in cœlo, vel in gehenna. Quare mundus in vita nobis dicit : a Transi, hospes; orna mensam; n quia consumit omnes nostras opes, facultates ct vires. In morte vero dicit : « Exi a facie honoris amicorum meorum; n quia nos c mundo expellit, omniaque nostra transfert ad alios qui subnascuntur, eisdem in vita œque ac in morte similiter facturus. Quæ omnia duabus insignibus parabolis repraesentat Josaphat regi Barlaam Anachoreta, apud Damascenum in *litor.* cap. XIII ct x iy . Quocirca verc Nazianzenus, in *Monostichis :* a Omnem, inquit, exhibe hospiti honorem, cum hospes ipse sis. »

Tt |oiok *- Tropologice S. Gregorius, lib. XXXII *Moral.* cap. X, hæc applicat hypocritis, qui sanctitatem simulant, ut sanctitatis favore vallentur : *Transi, hospes, et orna mensam.* « Transeundo namque hospes, inquit, ornare mensam dicitur; quia si ad altare Dei quis positus per bona opera propriam gloriam quærit, et de ostentatione sanctitatis ejus laus altaris extenditur, ct ipse tamen apud Deum in numero civium non habetur. Aliis ejus opinio proficit, ct tamen a Deo extraneus ipse pertransit. Mensam itaque transeundo decoravit, quia stare ad sacra noluit, qui per omne, quod agere studuit, ad humanas laudes mento decurrit. »

Rursum tropologice, hæc omnia iis qui ob collocutionem aut occupationem non necessariam, orationem, psalmodiam aut lectionem ab hora sibi destinata dimovent cum ejus damno ct injuria, recte adaptat noster Alvarez de Paz, *De Vita spirit.* lib.V, part. III. Tales enim Deum quasi hospitio mentis suæ dimittunt vel ejiciunt, ut mundum. et non raro diabolum intromittant.

35. Gravia hæc homini habenti sensum :Correi*- ven.ax TIO DOMUS, ET IMPROPERIUM F0ENERAT0R1S , — *q. d.* Hæc improperia, quæ dixi, gravia ct acerba sunt a homini habenti sensum, n id est sensato et prudenti; nimirum, *primo,* gravis ei est «correptio domus,» dum scilicet hospes ab hero domus, apud quem hospitatur, audit dura : «Transi, hospes, et orna mensam, etc.: exi a facie honoris amicorum.» *Secundo,* grave est «improperium feneratoris, » quo scilicet *fœnerator,* id est mutuans illi cui dat mutuum, exprobrat paupertatem, ingratitudinem, negligenliam, etc., ob mutuatam illi a sc pecuniam. Minus recto Lyranus *fœneratorem* hic interpretatur herum domus. Herum enim dici fœneratorem, eo quod vendat hospitibus res suas secundum cursum communem hospitum ultra justum pretium. *Fœnerato*rjm enim priori parte capitis non alium intellexit Siracides, quam eum qui sua dat mutuo. Unde clare Tigurina vertit : *Gravia sunt hæc homini mentem habenti, objectatio domus, et creditoris sollicitatio;* Syrus : *Gravia hæc viro sapienti, objurgatio, ct usura et fœnus fœnerantium.* Addit Syrus sententiam pulchram et piam, quæ sic habet : *Valde valde da pauperi, ct de eo quod est in manu tua, ciba illum. Si nudus est, vesti eum : quia caro tua est pauper, et Deo ipsi fœneraris, et ipse reddet tibi septuplum.* Hinc magnus ille S. Euthymius moriturus discipulis suis ait : « Hoc ultimum ve>bis adjicio mandatum : Nunquam iis qui adveniunt occludatur janua; sed sit seinper aperta cuivis viatori, et ad excipiendum paratissima. Quin etiam ipsum tectum sit vobis commune hospitibus et transeuntibus, et ea quæ habetis egenis proponantur communia. Sic enim copiosam suppeditationem a superis consequemini.» Hæc ejus cycnea fuit vox ; nam paulo post, post longos agones, placide obdormivit in Domino anno Christi 472, ælatis 99, Leonis imperatoris 16, die 20 Januarii. ita Cyrillus in ejus Vita, et ex eo Baronins. Plura de hospitibus et hospitalitate dixi *liebr.* cap, pu, vers. 2 et alibi.

j

CAPÜT TRIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

primo, <le *recta filiorum institutione et castigatione, ejusque fructu, ac,* si *omittatur, damno, usque* <td *vers.* 14. *Inde secundo, agit de bono sanitatis usque ad vers.* 22; *tertio, usque ad finem capitis, dc bono lœiitiœ et malo tristitia. Unde nonnulli Graci codices prima parti hunc prafiguni titulum,* istpl nmn, *id est de liberis : secunda* rapi *id est de sanitate.*

I. Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, ut lætetur in novissimo suo, et non palpet proximorum ostia. 2. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, et in medio domesticorum in illo gloriabitur. 3. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, et in medio amicorum gloriabitur in illo. 4. Mortuus est pater ejus, et quasi non est mortuus : similem enim reliquit sibi post se. 5. In vita sua vidit, et lælatus est in illo : in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis. 6. Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, ct amicis reddentem gratiam. 7. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, et super omnem vocem turbabuntur viscera ejus. 8. Equus indomitus evadit durus, et filius remissus evadet præceps. 9. Lacta filium, et paventem te faciet : lude cum eo, et contristabit te. IO. Non corrideas illi, ne doleas, et in novissimo obstupescent dentes tui. 11. Non des illi potestatem in juventute ; et ne despicias cogitatus illius. 12. Curva cervicem ejus in juventute, et tunde latera ejus dum infans est, ne forte induret, et non credat tibi : et erit tibi dolor animæ. 13. Doce filium tuum, et operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas. 14. Melior est pauper sanus, et foriis viribus, quam dives imbecillis et flagellatus malitia. 15. Salus animæ in sanctitate justitiæ, melior est omni auro et argento; et corpus validum , quam census immensus. 16. Non est census super censum salutis corporis: et non est oblectamentum super cordis gaudium. 17. Melior est mors quam vita amara; et requies æterna quam languor perseverans. 18. Dona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositæ sepulcro. 19. Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit, uec odorabit : 20. sic qui effugatur a Domino, portans mercedes iniquitatis : 21. videns oculis, et ingemiscens, sicut spado complectens virginem, ct suspirans.

Transit a sanitate ad latitiam congruo ordine : quia latida tnaxime turtur ei fovet sanitatem tum corporis, tum anima, sicut eamdem destruit tristitia. Ita Lgranus.

22. Tristitiam non des animæ tu®, et non affligas lemelipsum in consilio tuo. 23. Jucunditas cordis hæc est vita hominis, et thesaurus sine defectione sanctitatis : et exsultatio viri est longævilas. 24. Miserere animæ luæ placens Dco, et contine : congrega cor tuum in sanctita e ejus, et tristitiam longe repelle a te. 25. Mullos enim occidit tristitia, et non est utilitas in illa. 26. Zelus et iracundia minuunt dies, et ante tempus senectam adducet cogitatus. 27. Splendidum cor ct bonum in epulis est : epulæ enim illius diligenter fiunt.

PRIMA PARS CAPITIS.

geLQ7tI),,L,G,T F,L,D“ suum’ assi»vat illi flagella, UT LATETUR IN NOVISSIMO SUO, ET NON PaL-I ’Boximouuji ostia. — Græca omittunt ullimam partem, sicque concise habent : *Qui filium suum amat, assidue ipsum castigai, ut lætetur* extremo *ejus;* Tigurina : *Qui filium suum amat, cr&-*

tris *flagelli* nim appetit, ut ad extremum sibi sit Icetitice;* Syrus : *Qui diligit filium, iterabit flagella ejus, ut latetur in novissimo ejus.* Parentes qui carnalifer et stulte amant proles, non audent eas peccantes castigare, sed omnia eis condonant ct indulgent : quo fit, ut filii fiant audaces, immorigeri, luxuriosi, rixosi, ac tandem in gravia mala, adeoque in mortem infamem et probrosam incidant, quæ parentibus summum dolorem œque ac ignominiam afferant : quos proinde serio, sed sero, pronitet hujus suæ nimiro in filios indulgentiro, eamqiie vident reipsa non amorem ct beneficium, sed odium ct maleficium filiis exstitisse. Quare parentes, qui sapiunt, quique vero et prudenti amore filios diligunt, hi cos assidue castigant, non tantum verbis objurgando, sed et verberibus virgisque flagellando. Ratio est, quod <stultitia colligata est iti corde pueri, ct virga disciplinée fugabit cam, » *Proverb,* xxir, 15. Pueri enim, ob defectum rationis et judicii, obque vivaces spiritus ct ebullientem sanguinem, pleni sunt concupiscentiis et desideriis noxiis, auntque sicut animalia, v. g. sicut petulci hædi, lascivientes, comupetentes, omniaque miscentes et confundentes. Quare sicut animalia, ut boves ct equi, non aguntur verbo, sed calcari punguntur ct stimulo, ut recta incedant ad nutum sessoris vel auriga? : ita pariter pueri lascivientes non tam v- rho quam virga et flagello castigandi sunt, ut innatam petulantiam ct concupiscentiam refrenare discant. Fructum subdit duplicem : *Primum,* « ut betetur,» tum parens, tum potius ipse films, « in novissimo suo,» *q. d.* Filius flagellatus dolebit inilio ct flebit; at in fine videns flagellationis fructum , scilicet se per eam dedidicisse pueriles pravosque mores, ac induisse viriles et sanctos, mirifice gaudebit et Irolabitur, agelque gratias parentibus, qui cum castigarunt, itaque ad frugem ct virtutem perduxerunt. *Secundum,* securitatem a mendicitate ; unde ait : a Et non palpet proximorum ostia, » *q. d.* Si cum non castiges, fiet otiosus et deses, indique pauper effectus cogetur mendicare : ac, quia id cum facere pudebit per diem, mendicabit sub vesperam ct nodem in tfetíebris, no agnoscatur : quare tunc per caliginem palp ndo quarct proximorum ostia, ut ea pulsans mendicet stipem. Ut ergo a non palpet» ea, nec m ndicct, castiga filium, ac doce eum non otiari, sed laborare, ut labore manuum sibi vicium comparet. Ubi nota (ait Palacius) legem Domini fuisse, Deuf.xv, 4, ne quis inter Judroos esset mendicus: at n.hiloininu- multi agestóte compulsi mendicabant : mendicabant autem more nostro, non canendo, ut Germani, sed ostia palpando et pulendo, uti nos Hispani. Hæc Palacios leviuscule.

M V buui» Quocirca sapientes omnium gentium et tempoum censuerunl, non tantum ad domus, sed et ad bdius reipublicæ incolumitatem necessum esse, ut parentes bene filios educent, corrigant eteasfigent, ne evadant fures adulteri, homicida), itaque rerapublicam turbent et evertant. Ita Salomon in *Proverbiis* idipsum crebro inculcat, ut cap. xxiii, vers. 13 : «Noli subtrahere a puero disci* plinam : si enim percusseris eum virga, non mo» riclur. Tu virga percuties eum , ct animam ejus de inferno liberabis.» Vide eum toto cap. in, iv et v. Pater ergo imitetur Deum Patrem, qui suos fideles et filios mullis tribulationibus castigat et perficit : a Quem enim diligit Dominus, corripit; et quasi pater in filio complacet sibi, » *Proverb.* in,IS.S. Paulus, *Ephes.* vi, 4 : «Et vos, patres, inquit, nolite ad iracundiam provocaro filios vestros : sed educate illos in disciplina et correptione Domini. »

S. Chrysostomus, homi!. 9 *in* I *Timoth.* n, docet parentibus nullam majorem curam esse debero, quam ut filios recto educent, et bonis pædagogis assignent, qui eorum moros ad omnem honestatem efforment. Causamque dat, dicens : «Nulla nobis possessio, nullus fundus ¿eque nobis gratus et charus esse debet; quippe haec omnia filiis quæruntur. » Idem docet S. Hieronymus, episL *ad Gaudentium.*

Plato bonam filiorum educationem ponit bonæ reipublicæ fundamentum, imo seminarium. Unde lib. Il *De Bepubl. i* «Puerilis institutio, ait, est maximi momenti ad universam vitam recte instituendam. » Et lib. VII : « Ejus reipublicæ quæ felix esse volet, magistratus in veri Dei et veri boni cognitione edocentur prima statini ab infantia, artesque omnes ad eam primariam scientiam ediscendam necessaria), eidem adhuc adolescenti traduntur. Idem, lib. VI *De Legibus:* «Adolescenliæ, inquit, recta institutio est publicorum negotiorum omnium maxime serium.» Rursum, lib. IV *De Ilcpubl. :* « Magistratus etiam summi est, prospicere ut pueri et juvenes honeste et sancte a prima ætate ct infantia instituantur. » Idem in Alcibiade primo narrat filios regum Persarum, cum ad decimum quartum ¿elatis annum pervenissent, commendatos fuisse CURB regiorum paedagogorum, qui ex omnibus Persis seligebantur, ac quatuor erant : unus sapicntisslmus, alter justissimus, tertius temperatissimus, quartus fortissimus. *Primus* docebat regis filium ea quæ erant cultus divini ; *secundus* instillabat ut per omnem vitam esset verax; *tertius,* ne ulla cupiditate vinci se sineret, sed disceret rex esse sui, gulæque ac cælerisanimi affectibus imperare; *quartus,* impavidum illum ao intrepidum reddebat, acquando quippiam metuens servus fieret.

Pædogogi regum in Perside qiutuor.

Aristotele^, lib. VI *Polit,* cap. i : In civitate, inquit, primam et maximam curam esse oportet in erudienda juventute; qua sublata, pereat respublica Decesse est. Hac de causa Aristoteles ipse datus magister Alexandro Magno a Philippo patre, qui sibi hoc nomine mire congratulatus est, teste Gellio, lib. IX, cap. m.

Plularchus, Trajani imperatoris prmeeptor, aureum scripsit librum *De Educatione liberorum,* in

quo inter cintera ait : «Sicut infantium mèmbra simul ac nati sunt, formari componiquc debent, ut recta minimeque obliqua fiant : ita puerorum mores principio apto concinneqtic fingere convenit. Ill i eniin novella ætas ad fingendum facilis ct tenera est, ct illorum nnimis, dum molles adhuc existant, disciplinas melius instillantur; difficilius autem, qnæ dura sunt, molliuntur : sicut enim sigilla mollibus imprimuntur ceris, ita et doctrina;, dum puerilis animus est, insculpuntur. » Juxta illud Horatii :

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu.

Et illud Phocyiidis :

Dum tener est gnatus, generosos instrue mores.

Cicero, lib. 11 De *Officiis,* docet : «Nullum munus reipublicæ afferri majus meliusve posse, quam si doceamus et erudiamus juventutem iis praesertim moribus atque temporibus, quibus ita prolapsa est, ut omnibus opibus refrenanda et coercenda sit. » Idem docet Xenophon in Predia Cyri.

Exem-
'I

Exempla illustria sunt. ïleli, quia Ophni et Phinees filios non castigavit, vita et pontificatu excidit, I Rey. ii. Constantinus Magnus, dispertito inter filios imperio, eos pietate probisque moribus tum per se, tum per magistros optimo instituit, uti narrat Eusebius, lib. IV *De Vita Constant.* cap. 1 i et ni. Carolus Magnus maxima cura educavit suos filios ct filias, uti referi Æmilius, lib. 11, cap. X. Idem fecit Theodosius, qui Arcadio et Honorio filiis magistrum dedit Arsenium, qui ob vitee sublimitatem ab Ecclesia inter Sanctos relatus est. Ita Niccphorus, lib. XXII, cap. xxxni, et lib. XIV, cap. ii. S. Blancha mater S. Ludovicum filium sua institutione sanctum effecit, uti et S. Monica S. Augustinum.

Ex adverso prava institutio pueri Juliani, postea imperatoris, cum apostatam reddidit. Sic ct Justina Valentinianum filium imperatorem impietate Ariana imbuit. Andronicus Junior ob non castigatos ejus in pueritia mores, ad tantam licentiam evasit, ut Andronicum avum imperio deturbari!, teste Gregorio, lib. Vili. Formidabile est exemplum pueri quinquennis, qui cimi blasphemare consiicssel, nec a patre castigaretur, e sinu patris a dæmone abreptus est ad tartara, uti narrat S. Gregorius, IV *Dialog.* xvm. Verum nullum illustrius est exemplum, quantum po=dl mali vel bona educatio parentum, quam S. Wcnceslai, quem avia Ludmilla religiosa mulier educans a puero, regem sanctum, imo martyrem effecit; et fratris ejus Bolcslai, qui a Drahomira matre impia impio educatus, sacrilegus et parricida evadit. Nam fratrem Wcnccslaum occidit, ejusquo regnum, Bohemiam, inquam, occupavit ct tyrannice administravit, uti habet Vita S. Wcnceslai, üubravius et nili.

Idipsum Lycurgus reprtesenlavit Lacedremoniis per duos catulos eadem matre progenitos, quorum alterum domi delicate nutriverat, alterum foras eductum venatione exercuerat. Eis enim coram populo proposuit delicias, simulque emisit leporem; m(*, cum uterque raperetur ad assueta, alter ad escas, alter in leporem involavit. Ita Plutarchus in *Lacon.* Sapientius S. Hieronymus *ad Demetriadem* : «Optimofit, inquit, ad inditu- *
tionem rnorum : pueri quippe apti sunt : habent |B''
enim tn se lentum quoddam et molle, quo formari queant, atque ad arbitrium volentis trahi, et in cunctis fere rebus, citius assuescit quod tonorum est; novellas adhuc et vix firmæ radicis arbusculas, dum ad omnem ductura sequaces sunt, in quamlibet partem flecti facile est; ipsa quoque litterarum studia teneris melius inseruntur ingeniis. Hoc etiam plurimum in vivendi rationem valet : dum adhuc mollis est retas, et animus duci facilis, exercenda boni consuetudine, et jugi meditatione firmanda est. ∎ Huc facit quod scribit S. Gregorius Nazianzenus, epist 57 ad £«-danam : « Athenis, inquit, vetus lex erat, flaque meo quidem judicio praeclarissime constituta, ut adolescentes, cum pubertatis annos attigissent, ad artes ducerentur; ducerentur autem ad hunc modum. Cujuslibet artis instrumenta publice proponebantur, atque adolescentes ad ea adducebantur : quocumque autem delectari quemque contigisset, ad idque accurreret, hujus quoque artem edocebatur; quod videlicet ea ut plurimum recte succedant, quæ natura duce aggredimur; ac contra ea quæ invita natura suscipiuntv, spem frustrari soleant. »

2. QI'1 DOCET FILUM SUOI, LAUDABITUR IX ILI/), Ver». L. ET IX MEDIO DOMESTICORUM W ILLO GLORIABITUR.

Tertius est hic fructus bonre educationis et castigationis filiorum, quod nimirum parenti pariat apud vicinos et exteros laudem, Iretitiam et gloriam. «Qui docet,» scilicet tam verberibus quam verbis; græce enim est o xaiJiva>», id est qui erudit, castigat, disciplinât. Pro *laudabitur* Interpres in Græco legit «Hnnu; jam codices Horns emendati legunt fatarti, id est *juvabitur,* vel *lucrabitur,* id est magnum ex illo lucrum percipiet; Complutenses ct alii legunt id est *Wabftur.* Unde sic ex Græco vertas : Qui castigat *filittrn, testabitur eo,* et *inter notos de eo gloriar bttur;* Syrus : Qui *erudit filium suum, tutabitur in eo, et inter* socios suos *laudabitur in eo;* Tigurina : Qui *filium suum castigat, fructur* (fructum et voluptatem capiet) *filio, et inter nobiles* co *gloriabitur:* legit fatarti, quod tam vertas */'ruetur,* quam *juvabitur* aut *lucrabitur.* Qui docet ergo ct castigat filium, hic in eo «laudabitur,» id est eo cum laude lætabilur etfruetur .ut de eo apud alios glorietur, ut sequitur. Hoc enim sensu sumitur «epe in Scriptura ri *laudari,* ut : « In Domino laudabitur anima mea,» *Psalm,* xxxni, 3. « Laudamini in nomino sancio ejus;» *Psalm.civ,3.* « In Deo laudabimur tola die, » *Psalm,* x l iu*

vers. 9. « In Deo laudabo sermones meos, » *Psalm,* tv, 5 et U.

Huc facit proverbium Arabicum, *Cent.* II, num. 22 : « *Scientia* diadema est puero, et intellectus torques aureus. » Sapienter Seneca lib. Il *De Ira:* «Plurimum, inquit, proderit pueros statini salubriter institui; difficile autem est regimen, quia dare debemus operam, ne aut iram in illis nutriamus, aut indolem retundamus. » Et post nonnulla : «Sic itaque inter utrumque regendus est, ut modo frenis utamur, modo stimulis. »

5 3. Qui docet filium suum, in zf.lum mittit inimicim.— Grece wp&hmi, id est ad œmulationern provocabit, in rivalitate opponet ci æmulum et rivalem, invidia ac dolore irritabit, invidentia quadam et zelotypia exstimulabit. Unde Syrus vertit : *ZJum querrit inimico suo.* Sic de Judæis idola pro Deo colentibus queritur, imo indignatur Deus, quasi honoris et divinitatis suæ zelotes per Mosen, *Deu/.* xxxir, 16, dicens : « Provocaverunt (græce id est *irritarunt,* ad zelum et zelotypiam provocarunt) eum in diis alienis, et in abominationibus ad iracundiam concitaverunt. » Et Paulus, I *Corinth,* x, 22 : « An ærnulamur Dominum?» inquit, græce *i* rapCrAcuur* Kúpwv, id est, *an Domino mmnlum rivalemque* op*ponimus ?* dum scilicet mensa» Domini jungimus mensam dmmooiorum, puta esum idolothytorum; sic enim Deo opponimus idolum, imo diabolum, quasi æmulum ct rivalem. Unde Tigurina vertit : *Qui docet filium suum, quod urat inimiaim suum, faHt,* Uritur enim inimicus livore et invidia, dum videt ct invidet lemulo suo tantum bonum, puta filium tam sapientem, tamquo bonis moribus instructum ct ornatum; sirnulque dolet et timet, ne filius injurias patii a se illatas capessat et ulciscatur. Ex adverso in medio amicorum GLORIABITUR IN ILLO,— Græce ¿fxXztáaiTat, id est *exsultabit in illo. Quartus* est hic fructus bonæ educationis filiorum, quod scilicet per eam confundantur inimici, gaudeant vero et exsultent pater cl amici. Quare credibile est, ait Palacius, Christum inter angelos cum voluptate gloriari, dum sua doctrina aliquem ex nobis vere sanctum efficit. Nam S. Paulus passim de Christianis a se eruditis gloriatur, dicens : « Vos estis gloria nostra et gaudium,» I *Thessal.* 11,20; ct: « Itaque, fratres mei (diarissimi et desideratissimi, gaudium meum et corona mea : sic state in Domino, diarissimi, » *Philip,* iv, 1.

Mu. pat ' irft›x b°na institutione, probitate, doctrina ct virtl .uii tute filiorum, graphice depingit Seneca, lib. Ill *De* (lona. *Reneficiis,* cap. xxxi, ubi filium qui virtutibus sese excoluerat, palremque aluerat ad compensandum generationis beneficium, sic eumdem alloqucnlern inducit : « Non est bonum vivere, sed bene viven?. At bene vivo, sed potui et male, ita hoc tantum est tuum, quod vivo. Si vitam imputas mihi per se nudam, egentem consilii› ct id ut magnum bonum jactas, cogita te mihi imputare muscarum ac vermium bonum. Deinde, ul nihil aliud dicam, quam bonis artibus me studuisse, ut cursum ad rectum ilcr vitæ dirigerem; si bene vivo, in ipso beneficio majus quam quod dederas recepisti. Tu enim me mihi rudem el imperitum dedisti, ego tibi filium, qualem genuisse gauderes. Aluit me pater : si idem presto, plus reddo, quia non tantum aluisse, sed a filio ali gaudet, ct majorem ex animo meo, quam ox ipsa re percipit voluptatem. Illius alimenta ad corpus tantum meum pervenerunt. » Deinde idipsutn clare evincit ex gloria, quam parentibus et familiæ conciliant filii, cum virtute sua evadunt excelsi et celebres, vel in sapientia, vel in virtute, vel in principatu et regno : « Quid, si quis, inquit, per se in tantum processit, ut aut eloquentia per gentes innotesceret, aut justitia, aut bellicis rebus, el patri quoque ingentem circumfunderet famam, tenebrarne natalium suorum clara luco discuteret, non inæstimabile in parentes suos beneficium contulit? An quisquam Aristonem et Gryllum, nisi propter Xenophontem ac Platonem filios nossel? Sophroniscum Socrates exspirare non patitur. Cæleros enumerare longum est, qui vivunt ob nullam causam aliam quam quod illos liberorum eximia virtus tradidit posteris. Utrum majus beneficium dedit M. Agrippæ paler, nec post Agrippam quidem notus, an patri dedit Agrippa, navali corona insignis, unicum adeptus inter dona militaria decus, qui tot in urbe maxima opera excitavit, qu<e et priorem magnificentiam vincerent,et nulla postea vincerentur?Utrum Octavius majus ullum beneficium dedit filio, au patri divus Augustus, quamvis illum umbra adoptivi patris abscondit? quantam cepisset voluptatem, si illum post debellata arma civilia vidisset secure paci praesidentem, non agnoscens bonum suum, nec satis credens, quoties respexisset ad se, potuisse illum virum in domo sua nasci?»

i. Mortuos est pater ejus, et quasi non est mor- ven. 4.
tuos (Syrus, *et idem est ac si non esset mortuus) :* similem ENIM RELIQUIT SIBI POST SE. — *QuintUS* CSt iiíc fructus bonae educationis, *q. d.* Homo ex instinctu nature appetit immortalitatem et ætcrnitalern, nimirum, semper esse et vivere. At, cum hoc sit impossibile in se suaque persona, nipote quœ mortalis sit morique debeat, optat saltem, ut post mortem in alia persona sibi simili ct conjunctissima, puta in filio, sit superstes, vivat ct propaget se, suisque nomen et memoriam. Quocirca CH,nFrigeneratio et bona educatio filiorum est remedium, uO imo species et imago resurrectionis et beatæ æter- «J"-0 nitatis; pater enim moriens videtur resurgere in filio. Quocirca parentes optant ante filios , imo pro filiis mori, ut cos relinquant superstites, in iisque conserventur, vivant ct propagentur; filius enim bene a parente institutus parentis vitam, sapientiam et virtutem conservat, cumque facit quasi immortalem.

Nota est historia patris, qui cum filio ob crimen adjudicatus erat morti : dumque princeps sententiam molliret, unnmque tantum plecti juberet, ac daret eis optionem eligendi, vel jaciendi sortem, uler plectendus esset; mira inter utrumque fuit contentio, dum filius pro patre, pater pro filio mori pcrcuperet. Sed vicit tandem pater, dictitans se, licet plecteretur, in filio tamen fore superstitem : at, si filius plecteretur, nullam sui, utpote senis brevique morituri, nec filii fore propaginem et memoriam : expedire ergo malleque se mori, ut filius sibi in vita maneret superstes. Motus princeps pietate amborum, vitam utrique condonavit.

Dicit ergo Siracides patrem ex bona educatione filii hunc fructum capere, quod, etsi moriatur ipse, videatur tamen non mori, eo quod relinquit filium quasi alterum se, sibi similem in virtute, utpote cui probos suos mores per bonam institutionem communicari! et impresserit. Secus est de improbis parentibus, vel probis, sed improbe aut negligenter filios educantibus. Hi enim, cum moriuntur, relinquunt filios; sed vel degeneres, vel sibi similes, improbos, qui ipsis probro erunt et infamize. Unde in iis eorum non virtus et fama, sed vitium et infamia, ad eorum perpetuam ignominiam, vivet cl perennabit.

Idem tropologice verius est in bonis magistris, pastoribus, pnedicatoribus, superioribus. Ili enim post se relinquunt discipulos, quos Christo genuerunt, quasi viva sure virtutis testimonia et simulacra; uti S. Petrus reliquit Linum, Cletum, Clementem; S. Paulus Titum, Timotheum, Onesimum, Lucam; S. Joannes Prochorum,Ignatium, Polycarpum, etc. a Successio enim filiorum sanctorum, ait Habanus, qui post patres suos ex hac vita decedentes, bonum eorum studium in sancta religione et bona conversatione imitantur, mortuos parentes quasi redivivos exhibent, cum eorum doctrinam et disciplinam in suis dictis et factis omnibus servando manifeste declarant.» Hinc filius masculus hebraica vocatur "DT *zachar,* a *zacher,* id est *memoria;* quod in filio patris post mortem perstet nomen el memoria. Vice versa feminre hebraica vocantur a íTO *nasca,* id est *oblitus est,* quod in iis, præserlim si molliter et effeminate vivunt, patris nomen pereat, ct memoria oblivioni tradatur. Hinc rursum filius ab Euripide vocatur « vitre oculus : » sunlque viri eruditi, qui filium dictum volunt quasi çiAiw, ob ingentem erga eum patris amorem, aut a Grreco r¿;per Æolicum digamma. Vide Tiraquellum, Prrefat. in leg. Si *unquam,* num. 11.

PirtniM ¿lut fl- ii0f qtum

Quocirca docent Ethici et Jurisconsulti, quin et *Psa cxPer*eûtia› quod pater plus diligat filium quam seipsum. Unde Pacatus, in *Panegyrico* Theodosii imperatoris: « Instituente, inquit, natura plus fere filios quam nosmetipsos diligimus. » Virginius apud Livium, lib. III, constanter asserit sibi vitam filias sure Virginia) Muachorlorem fuisse. si libere ac pudice ei vivere licitum fuisset. Aristoteles, lib. Vili *Ethic.* cap. xi! : « -Eque, inquit, parentibus vita liberorum chara est atque sua. » Quocirca apud Quintilianum, *Dedam,* vi, paler ille proclamat : a 0 quam grave est mori ! quanto gravius, quod ego vivo superstes filii mei ! » Idem, *Dedam,* xi : ‹ Cum filii, inquit, pauperis ad supplicium peterentur, paler sese obtulit illos vicaria morte servaturus. Simile est quod narrat Tiraquellus, loco cit., num. 8 : ‹ Accusabantur, inquit, paler el filius homicidii : certum enim erat alterum eorum id perpetrasse; sed uter id fecisset, incertum. Carolus II, imperator jussit filium suspendi : quod intelligent pater, ut filium a morte vindicaret, ac in se pœnam converteret, sponte crimen confessus,ideoque suspensus est,liberato filio.» Quid mirum? David rex sanctus audiens mortem Absalomi filii sui, licet persecutoris et parricidre, ineonsolabilitar ejulans exclamabat: *a* Fili mi Absalom, Absalom fili mi : quis mihi tribuat ul moriar pro te, Absalom fili mi, fili mi Absalom? » lib. II *Reg.* cap. xvm, 33, nimirum, ut canit Poeta :

Omnis in Ascanio diari Fiat cura parentis.

Hoc ita verum est in homine, ut idem pariter 0°,n. d natura inseverit animalibus cunctis. Nam, ut ait S. Ambrosius, lib. VI *liexam.* cap. iv : « Natura hoc bestiis infundit, ut catulos proprios ament, fetus suos diligant. » El mox : « Qure fi ra pro catulis non ipsa potissimum se offerat morti? Qure fera suos, innumeris licet obsessa cuneis armatorum , non suis visceribus tegat? ingruat licet telorum seges, illa tamen parvulos suos muro sui corporis septos immunes præstat periculi. » Idipsum inductione et exemplis singularum ferarum demonstrat Philoslratus, lib. Il, cap. vu Fit® Probatur *Apollonii Tyanei* : a Nam elephantes flumen Indum transeuntes, suos pullos deferunt, vinculis, ne forte cadant, eos complexi. Ursi, licet feritate cesteras belluas superent, pro catulis tamen omnia faciunt. Itidem quoque faciunt lupi, rapinis tamen intenti; femina enim partus custodit, masculus autem pro catulorum salute cibos ad ipsam defert. Idem etiam panther» faciunt, qure propter calidilatem matres fieri gaudent, et tunc maribus dominari volunt ac domui prresidere : mares vero patienter omnia sustinent propter catulorum amorem. » El mox : a Tigris quoque insigni crudelitate animal, ad naves usque procedit, catulorum repetundorum gratia, iliisque receptis cum gaudio abit : quod si, catulis ablatis, abeuntem navem aspiciat, mœsta in littore ululat, quandoque etiam ob doloris magnitudinem moritur. Aves quoque videmus pullorum causa multa facientes, velut aquilas et ciconias, qu» nunquam nidos exstruunt quin lapides illis imponant. Ifiec quidem a se aquilinum vocatum, illa vero lychniten appellatum, propterea quod facem adbibunt, ut ova fœluzD producant, et serpentes nidii

non appropinquent. Quod si maritimas etiam bolinas consideremus, nemo admirabitur delphines «uipte natura benignos, amare suos fœtus. Balaenas aufem et phocas et caetera, quæ fœtus viventes edunt, nemo contra non admirabitur. Cum ego, inquit, in Ægis insula viderim phocam a piscatoribus comprehensam, mortuum filium, quem in carcere (ut sic dicam) pepererat, ita deplorare, ut triduo a cibis abstinuerit, quamvis omnium belhiarum voracissima sit. Balœna autem faucibus filios abscondit, si quando majorem belluam fugero eos contigerit. Vipera etiam visa est serpentes, quos peperit, lingua lambere ct quasi expolire. » Cumque Damis, cui Apollonius hæc recitarat, ex his laudare se diceret illud Euripidis : « Omnibus profecto hominibus filii sunt anima,»» confestim subjunxit Apollonius, id sibi scite et sapienter dictum videri, sed verius multo et sapientius Euripidem dixisse, si de omnibus animalibus eamdem protulisset sententiam in hunc modum, a Cunctis animalibus filii sunt anima. « Hæc Philostratus.

Car? Ratio est, quod filius sit portio corporis patris, ut ait Aristoteles lib. V *Ethic,* cap. v. Pater ergo filium quasi sui partem,eamque meliorem,ideoque sibi superstitem plus scipso diligit. Imo pater ct filius sunt tanquam unum corpus, unaque persona : hinc quod unus possidet, alter possidere censetur, ut alunt Jurisconsulti, ct inter eos Tiraquellu'» loco citato, num. 15. Unde apud Saxonem, in *Uistor. Danica,* lib. VII, dicit Sinaldus, suos Ipsius liberos a se non esse diversos, seque ac filios unius hominis loco esso censendos, quibus vehit unum corpus a natura tributum videatur. Et Paulus Castrensis, cons. 264, incip. *In protenti causa,* col. 3, lib. II, carnem filii ait esse velat carnem patris auctam : ita quidem ut, licet efficiatur novus homo propter novam animam, non tamen dicatur primus homo omnino exstinctus post mortem ipsius. Nam, ut ait Siracides, « similem reliquit sibi post se. » HincetS. Paulus Oncsimum, quem in vinculis Christo genuerat, vocat «viscera sua,»» epist. *ad Philemon, vers.* 12: « Tu, inquit, illum ut mea viscera suscipe. » Ubi S. Hieronymus : « Liberos, inquit, appellat viscera parentum. »

Huc facit quod scribit Aristotnles,lib. VI *Histor.* r . ar> v PM»- »«• cap. agnos esse similes et concolores venæ, quæ est sub lingua arietis, a quo generantur. « Candidi, inquit, nigrive efficiuntur fœtus, si sub lingua arietis venæ nigræ ant candidas habentur; cujus enim coloris sunt venæ, ejusdem et vellus est; varium etiam, si plurcs venarum colores sunt. » Idem, Aristotelem de more secutus, tradit Plinius, lib. Vili, cap. xlvii. Quo symbolo significavit natura vel potius Deus, naturæ auctor, bonum malumquc colorem moralem (hoc est, virtutem et vitium) filiorum pendere ex institutione patris, quæ lingua sit. Hinc et ursi informem partum lingua formant, ait Plinius, lib. Vili, cap. XXVI; unde S. Ambrosius, lib. VI *Heoam.* cap. iv : a Ursa, inquit, partus suos ad sui effingit similitudinem : tu filios tuos instituere similes tui non potes! » Hac do causa Elisæus ursos immisit in pueros male educatos, sibiquo illudentes : « Ascende, calve; » ut parentes, qui ursos in filiorum efforinatione imitari neglexerunt, corumdem filiorum per ursos, velut lictores, laniatione puniret.

Mystico S. Augustinus, tract. 0 *Contra Judaos, Paganos et Arian.,* hæc verba accipit de Christo, caque torquet conira Arianos dicentes : a Major est Pater, minor est Filius.» «Has contumelias, inquit, nec homo quilibet sapiens libenter accipiat, qui filium meliorem seipso, aut parem habere contendit. Unde illud dictum propheticum : Lætatus est pater in filio sapiente : invita sua vidit, ct in obitu non est contristatus : mortuus enim est pator, et tanquam non sit mortuus. Quare non est mortuus? similem enim reliquit pro se. Ecce Propheta dicit sapientem filium hominis esse similem patri; et tu, hæ elice, audes dicere ipsam Sapientiam, Dei Filium, Patri esse dissimilem! Propheta dicit mortuum hominem patrem, in eo quod filium similem reliquit, vivere in filio : ct tu audes ipsam sempiternam vitam, quæ est Dei Filius, separare ab illo qui nunquam moritur Patre ! »

5 et 6. LV VITA SUA VIDIT, ETLJETATUS EST IN II.I.O : IN ODITU SUO NON EST C0NTD1STATUS, NEC CONFUSUS *I 6' EST CORAM INIMICIS. RELIQUIT ENIM DEFENSOREM DOMUS CONTRA INIMICOS, ET AMICIS REDDENTEM GRATIAM. — Idem inculcat et exaggerat, scilicet perenne tum in vita, tum post mortem patri fore decus etgaudinm ex filio bene instituto : eo quod ille domum sit defensurus contra inimicos, et amicis gratiam repensurus : quæ duo morituri maxime solent desiderare. Unde de Ulibus filiis canit Psaltes, *Psalm.* cxxvi: « Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis : non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta, » id est in judicio : hoc enim olim peragebatur in portis urbium, ut libere exteri ad illud accedere possent. Tigurina vertit: *Vivus eum vidit, eoque lœtatus est, et in morte sua non contristatus, nec pudore affectus coram inimicis. Adversus inimicos reliquit vindicem, et redditurum gratiam amicis.* Hæc veriora sunt in patribus ct tiliis spiritalibus tanto, quanto parentes animarum præstant parentibus corporum; hi in hora mortis ct die judicii non confundentur coram inimicis : scilicet dremonibus, de neglecta filiorum educatione et salute; sed Christo, B. Virgini et Sanclis gratias agendo, exsultabunt de eorum curaæque ac probitate. Ergo, inquit Palacius, si nulla ratio ad pietatem nos provocare posset, hæc una deberet, ut scilicet, Christus ohm mortuus vivat in nobis, et qui nos viderit, se Christum videro putet, juxta illud Pauli : « Glorificate et portale Deum in corpore vestro, » I *Corinth,* cap. vi, 20. Porro Syrus vertit : In *vita sua vidit cum, ti lætttfus est : et*

in morte ejus (vel potius tua) *non tædet* tum. *Amicis ejus reddit gratiam, et de hostibus sumit vmdic~tam.*

Glori* pàtri* Bí- b UU lu- teina, curT

Hac de causa, gloria filiorum in Scripturis comparatur lucernæ, quia sicut lucerna una ex alia accenditur, sic gloria filii resplendet ex gloria patris. Rmsum, sicut lucerna continuo per partes sibi invi< em jugiter succedentes ardet, ut eadem semper videatur esse lux : sio gloria familiæ per filios sibi succedentes perdurat, ut videatur idem esse homo œconomicus. SicSalomon fuit lucerna Davidis, lib. Ill *Reg.* cap. xi, 36. Porro sicut Informe lux alitur oleo, quod tunditur cx oleis immaturis, testo Plinio, lib. XV, cap. ni, sic gloria filii manat cx educatione ct disciplina, quai illi adhibetur a puero, antequam ad maturam perveniat ætatem, cum flecti nequit. Hoc est, quod ait Psaltes, *Psalm,* cxxvn : u Filii tui sicut novellai olivarum (tencræct immatura, tumque tundcndiB ct disciplina premendæ), in circuitu mensa» tum. » Do symbolo laceram plura dicam Proserò. XX, 20. Interim vide nostrum Murtinum de Roa, lib. 11 *Singular.* cap. xvi et seq.

Yen. 7. **7. Pno ANIMABUS FILIORUM COLLIGABIT VULNERA SUA, ET SUPER OMNEM VOCEM TURBABUNTUR VISCERA** ejus. — Triplex hic in Græcis est lectio : Complutenses enim legunt xtpujáxuv ufo'*, id est *abstergens* vel *abradens filium I* Romani vero legunt ufo*, per u, id est *refrigerans filium ;* Noster voro ct alii per diæresin, vel potius dialysin, legunt mji Ç'jy.ûv viûv, id est *pro animabus filiorum.* Juxta primam lectionem sic vertas : *Qui filium suum abstergit* vel *abradit,* sicut lixivio defricantur ct abraduntur macula» c panno, ac lima abraditur irrugo ab auro, aut sicut pectine abraduntur furfures c capite, vel palem et stipites c lino dum pectino carminatur, *q. d.* Qui pectinat vel carminat filium, hoc est, qui eum corripit ct castigat, « hic colligabit » ct curabit a vulnera sua, n vel « illius, » hoc est, medebitur morbis animi filii, æque ac suis angoribus ct doloribus; quos alioqui conciperet cx pravis moribus-aclibusque filii. Unde Tigurina vertit : Qui *mansuefacit filium, vulnera ipsius alligat et fúcit, ut ad vocem omnem expavescat medullitus,* ut, sicut equi fremunt flectunlque se ad vocom auriga), sic filius ad omnem patris vel monitorum vocem tremat, sequo inflectat.

Juxta secundam lectionem sio vertas : *Refocillans filium obligabit vulnera ipsius, et ad omnem clamorem turbantur viscera ejus, q. d.* Qui nimis lenis est et indulgens erga filium, ut non audeat eum castigaro, hio postea cogitur vulnera ipsius in rixa vel aliunde contracta obligare, atque in perpetua cura ct anxietate, no quid tristo ct funestum filio obveniat, versari; adeo ut ad omnem clamorem turbetur, timens, ne clamor illo contra filium, vel do filio ejus vulneralo vel occiso sil excitatus. Huio expositioni favet Syrus: *Qui,* inquit, *voluptuarium facit filium suum, multiplicabuntur vulnera qjus, et ad omnem ululatum levalut cor suum.*

Juxta tertiam lectionem, quæ nostræ Vulgato est, sic, *primo,* exponit Rabanus, ct ex co Glossa ac Lyranus, *q. d.* Pater sinet se vulnerari, « suaque vulnera colligabit pro anima,» id est vita el saluto liliorum. Sic Paulus scribit Corinthiis suis in Christo filiis, II *Corinth,* xii, 15 : « Ego autem libentissime impendam, el superimpendar ipse pro animabas vestris: licet plus vos diligens, minus diligar. »

Secundo, melius PalaciiLs, *q. d.* Pater nihil verebilur filios vulnerare, eorumque vulnera colligare, cum id necesse erit ut eorum animas salvet, ac ita eos erudire, ut ad patris vocem eorum viscera tremant. Pro *sua* enim græce est wuí, quod tam *sua* quam ipsius significat ; Noster legit au?»» in plurali, id est *ipsorum,* scilicet filiorum.

Tertio, idem Palacius, *q. d.* Pater non sit trux et sœvus in filium : sed si contineat eum flagellare el vulnerare pro ejus anima et vita, mox ejus vulnera colligabit et curabit. et ad omnem vocem planctus filii patris viscera turbabuntur. Ergo paler admonetur ut vulneret filium, sed benigne el clementer.

Quarto, Jansenius, *q. d.* Bonus pater a vulnera, » quæ el ipse in se frequenter suscipit cl sentit, a pro animabas filiorum suorum, » dum scilicet Lh animo suo sæpe dolet, pro eis sollicitus est : hæc, inquam, vulnera sua ipse studebit colligare et curare, per disciplinam sollicite eis adhibitam; el cum indebito modo eos quid dicere vel clamare contigerit, ad a omnem» eorum n vocem, (græco peri, id esi clamorem) turbabuntur viscera ejus, » boc est, non dissimulabit, ncc négligeas erit, sed loto animo commovebitur sollicitus do correctione.

Quinto, plano et facile sic exponas, *q. d.* Bonus pater a pro animabus, » id est, ut salvet animas filiorum, «colligabit vulnera sua, » id est «illorum, » scilicet filiorum, hoc est vulnera anione, puta peccata el vilia filiorum curare et sanare conabitur; «el super omnem vocem,» id est rumorem de filiorum scelere vel improbitato sparsum, commovebuntur et «turbabuntur viscera ejus,» ideoque malo mederi tolis viribus sataget.

Symbolice noster Pineda, lib. I *Re Rebus Salomon.* cap. XV, hanc Siracidis sententiam explicat de cura quæ infanti impenditur a parentibus. Quid enim, inquit, est frequens illa involvendi, evolvendi, ligandi, solvendi puerum cura el quotidiana repetitio, quam colligatio quaedam et quasi curalio natura» vulnerum, id est incredibilis cujusdam infirmitatis et imbecillitatis? Quid aliud illa conturbatio viscerum ad omnem vocom pueri, quam ad omnem vagitum el lacrymulam parvuli parentum cominolio, perturbatio, dolor, confusio? Quod si primam etiam hujus sentenliæ partem ex Græco legas : *Refrigerans fiJlum,* sive

molliter tractans, sive abstergens; in infantiles sordes, et curam molliter tractandi infantilia membra recto convenit : ut opportune, reque ac verissime dictum sit Salomonem nutritum curis magnis.

fert. a. 8. Equus indomitus evadit durus, et filius remisses (græce intutae, id est *sibi relictus,* carens freno disciplinas, dissolutus) evadet præceps. — Grrece id est rpc^irr,;, hoc est prosiliens, procax, effrenatus, citus, prreproperus, temerarius, prreceps, effusus, protervus, projectus, petulans, insolens, audax, impudens, contumax, improbus. Unde Tigurina vertit : *Equus indomitus evadet intractabilis, ct filius dissolutus pervicaciam induet;* alii : *Equus, qui non domatur, evadit savus* (uti videmus Rotare equos, quos vocant barbaros, antequam domentur, adeo freni ct sessoris impatientes, ut cum excutiant, vel in fossas précipitent, et obvios quosque proterant) : *ct filius sibi relictus fit protervus;* Syrus : *Sicut pullus equinus effrenis, ita filius protervus, qui non obedit patri suo.* Nam, ut explicat Rabanüs : «Sicut superbia equi indomiti in prrecipitium prona est, ita laser via filii indisciplinati in peccati ruinam proxima est. » Palacius : Si juvenci, inquit, petulantiam freno non domueris, durum el intractabilem eum invenies : ita si filium voluntati sure dimiseris, in omnia vilia se precipitabit. Optime Jansenius: Sicut, inquit, equus qui freuis et calcaribus in juventute non domatur, a sua naturali ferocia ct petulantia evadit durus ct intractabilis : ita filius, qui in juventute solutus est a disciplina et castigatione, et dimittitur sure naturali petulanti®, evadit prreceps, temerarius et audax ad omnia vilia, ita ut ab cis non facile postea revocari possit. Significat ergo, quod, quemadmodum equi frenis calcaribu^quc domantur, ct tractabiles efficiuntur; ita pueri atque adolescentes optimis gravissimisque institutis, moribus, studiis, atque etiam verberibus ad modestiam ct obedientiam sunt conformandi, juxta dogma Aristotelis, lib. Ill *Ethic,* cap. xi! : « Quod turpia appetit, inquit, incremonlumque magnum accipit, castigandum est ac temperandum : hujusmodi autem maxime est cupiditas ct puer.» Hinc mystice S. Thomas, il II,

Couch- CXLIl, art. 2 : « Concupiscentia, inquit, assimilatur puero quoad tria. Primo quidem, quantum ad id quod uterque appetit: sicut enim puer, ita el concupiscentia appetit aliquid turpe : cujus
p ratio est, quia pulchrum in rebus humanis allenditur prout aliquid est ordinatum secundum rationem. Unde Tullius, De *O/fic.* lib. I, cap De *Temperantia,* aliquantulum a principio : Pulchrum est, quod consentaneum est hominis excellenti® in eo, in quo natura ejus a reliquis animantibus differt. Puer autem non attendit ad ordinem rationis, el similiter concupiscentia non audit rationem, ut dicitur lib. VII *Ethic,* cap. vi, circaprincip. *Secundo,* conveniunt quantum ad eventum. Puer enim, si sure voluntati dimittatur, crescit iu
vu. Fnajj.

propria voluntate. Unde Eccli.xxx dicitur : Equus indomitus evadit durus, el filius remissus evadet prreceps : ita etiam el concupiscentia, si ei satisfiat, majus robur accipit. Unde Augustinus dicit in VII *Confess. :* Oum servitur libidini, facta est consuetudo; et, dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. *Tertio,* quantum ad remedium, quod utrique prrebetur. Puer enim emendatur per hoc quod coercetur; unde dicitur *Proverb.* cap. xxiii : Noli subtrahere a puero disciplinam, tu virga percuties eum, et animam ejus ab inferno liberabis. Et similiter dum concupiscenti® resistitur, reducitur ad debitum honestatis modum. Et hoc est quod Augustinus dicit in lib. VII *Musica,* cap. xi : Quod mente ad spiritualia suspensa, atque ibi infixa ct manente, consuetudinis, scilicet carnalis concupiscenti®, impetus frangitur, et paulatim repressus exstinguitur. Major enim erat cum sequeremur; non omnino nullus, sed certe minor, cum refrenamus. El ideo Philosophus dicit in Ill *Ethic,* cap. ult. in fin., quod, quemadmodum puerum oportet secundum prreceptum predagogi vivere, sic el concupiscibile consonare rationi. »

Mine hieroglyphicum juvenis et juventutis, ejus- h i«re-
que effrenis concupiscenlire el temeritatis est hoc : pingitur adolescens equo indomito insidens, a rcututu.
quo in omnes paries raptatur et jactatur. Huic occurrit quidam, qurerens quo tam prreceps abeat? respondet eques, equum demonstrans: « Quo isti lubet. » Nimirum equus effrenis est concupiscentia, eques est juvenis concupiscens, qui a concupiscentia sua in varia tum scelera, tum pericula abripitur. Si roges cum : Quo pergis? respondebit : « Quo concupiscentia me rapit, u Uree est enim equus indomitus, vel onager ferus, uixla illud *Jerem.* n, 24 : « Oiiager assuetus in solitudine, in desiderio animre sure attraxit ventum amoris sui (Septuaginta, *in desideriis anima sua spiritu portabatur,* quasi impos sui), nullus avertet eum. »

Preclare S. Chrysostomus in *Psal.vi,* sub finem : «Furentem, inquit, equum nisi quis cito represserit, cito peribit. Medici venenum serpens ct dimanans, maxima celeritate, ne ulterius progrediatur, sistunt, ejus vitium incidentes. Hoc autem nos quoque faciamus, et quod in nobis est, vitium maxima celeritate reprimamus, ne ulterius progrediens morbum augeat. » Et post nonnulla: • Judas si pecunire amorem coercuisset, non venisset ad sacrilegium; si illud compressisset, non ad Colophonem malorum prosiluisset. Et ideo Christus non solum fornicationem ct adulterium, sed impudicum etiam obtutum reprimit, radicem ab imo evellens, ut facilius possit superari vitium. d Plura do puerorum disciplina dicam tomo proximo *Proverb,* cap. xxii, vers. 15, el cap. x x iii, vers. 13.

Exemplum est in Themistocle, qui quoniam adolescens feroci mutabilique ingenio videbatur, miraulibus mutatos mores dicere solebat : « As-

peros et indomitos pullos in optimos equos evadere, si quis aliis adhibeat disciplinam, reclarnque institutionem. » lia Plutarchus in *Lacon.*

iw 9. Lacta filium, et paventem te faciet : lude CUM EO, ET CONTRISTABIT TE. — PfO *lacta* græCe est Ttfrrvw*, id est *nutricare,* lacta, ciba, mammam præbe instar nutricis : nitei enim sunt mammæ, et nfrw; est nutrix. Rursum pro *paventem te faciet*, græce est, ¿xAxp&wu at, id est *stuperfaciet (e,* obstupescere faciet te. Unde Tigurina vertit : *Lactes filium, territabit te; ludas cum eo, te contristabit;* Syrus : *Jzrudi filium tuum, ne illudaris : et si corrisene ei, vexabit te;* alii germanius et nervosius : *Nutricare filium, et stupore attonito percellet ic : collude cum eo, et dolore afficiet te.* Est ironia, quasi dicat : 0 pater, o mater, quæ filium jam ablactatum et grandescentem nimis tenere amas, pascis et tractas quasi adhuc infans esset, pergito, si lubel, illum quasi infantem molliter lactare, et indulgere omnia quæ petit : sed scito, quod mox timore tui excusso, teipsum faciet timentem, imo sua audacia et contumacia obstupescere faciet te, reddetque attonitum, ut el tibi et illi magnum aliquod malum obventurum jure metuas. Collude ilii, blandire illi, et dissua viare cum illo, uti prius, cum infans esset : sed scito, quod impudens eductus, spernet te, ridebit te, aflliget et contristabit te. Sicut enim infantia tenera et innocens, dolique et mali expers eget lactatione blandaque educatione : sic vicissim pueritia succedens infantile, jam doli, superbiæ et protervi® capax, imo obnoxia, gravem seriamquo poscit educationem, et lascivi® puerili scastigationem : quare neccssc est parentes graviter el severe cum eis agere, ut sui reverentiam et metum eis incutiant.

fm. io. 10. Non corrideas illi, ne douas (Complutenses, ne *condoleas),* et in notissimo obstupescent dentes tui, — *q. d.* Filio ridenti non corride, sed gravem exhibe vultum, ne risus tuus et illius in dolorem vertatur, dum videbis eum ex tuo risu ct indulgentia le negligere, et agere quidquid lubet, libique et sibi gravis mali periculum creare: quare in tine «obstupescent dentes lui,» ut, sicut denles stupidi ex cibo non voluptatem, sed dolorem sentiunt, sic pariter tu ex lilio insolente ct rebelli dolorem ingentem concipias, adeo ut l r® dolore obmutescas, el fias quasi stupidus; itaque risus tuus vertatur in stridorem el dolorem. Græce est, •paçiàanç Touctôôvraç c&ù : quod secundo, sic verlas cum Tigurina : *Tandemque dentibus tuis infrendeas, q. d.* Ne indigueris el fremas ob improbitatem lilii, obque nimiam tuam in eum indulgentiam.

Noster melius vertit, «obstupescent;» alludit enim ad stuporem dentium ex esu rei delectabilis, *q. d.* Sicut qui avide comedit rem acidam, quæ acore suo palatum proritat el acuit, tunc quidem gaudet, pestea vero sentii dentium stuporem : ita lilio còìrideas, lime quidem ridebis, sed risum postea lues dolore : ob>tupeíces enim ad lantani filii proterviam el pervicaciam : ac siculi ei, cui stupent dentes, nihil est sapidum; sic tibi, o pater, nihil in vita sapidum, nihil dulce, nihil ju* eundum et lælum continget, sed infinite occurrent molestine, dolores et rnœrores, si filium nimia enutriveris indulgentia. Sic et Syrus vertit : *Ne incedas cum eo secundum voluntatem ejus, ne ad iram concitet te, et in novissimo obstupescere facial dentes tuos.* Ha Palacius. Similis est gnome Salomonis : «Liberis ne arrideas, ut in posterum non fleas.»

Huc facit proverbium Arabicum, *Cent.* II, num. 4 : « Collusio sive jocus-aufert reverentiam. » Quod Itali dicunt : *Laidezza di padrone, capello di matto,* El num. 5 : « Ne lude cum optimale, ne irascatur libi; neque cum infimate, ne abutatur te, *vel* audeat super te. •

Exemplum gravitatis palernæ sil S. Job, qui tam serio gravilerque cum liberis suis agebat, ul etiam cum rideret interdum, ridere non credere- ¿”7^2
tur : «Si quando, inquit cap. xxix, ridebam ad uti.
eos, non credebant.» Ubi S. Gregorius, lib. XX *Moral.* cap. m : a Qui præest, ail, debel el arridens limeri, el iratus amari; ut eum nec nimia lætilia vilem reddat, nec immoderata severitas odiosum. » Et cap. vin : « Miscenda est ergo severitas cum lenitate, faciendumque quoddam ex utraque temperamentum, ut neque mulla asperitate exul-
'■erentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Hoc nimirum illa tabernaculi urca significat, m qua cum tabulis virga simul ac manna est, quia cum Scripturæ sacne scientia est m boni rectoris pectore, si est virga districtionis, sic ut manna dulcedinis. Hinc etiam David ail : Virga tua el baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virga etenim percutimur, et baculo sustentamur* Si ergo est districtio virgae quæ feriat, sit et consolatio baculi quæ sustentet : sit itaque amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, non immoderate sæviens; sit pietas, sed non plusquam expediat parcens. »

11. Non des illi potestatem in juventute, et v*«.u. ne despicias cogitatis illius. — Pro *potestatem* gnece est ¿Çwrix*, id est libertatem, licentiam, potestatem agendi et dicendi quæ vehi, quæque libent. Pro *coqitatus* Noster legit mox;, id est cogitationes, notiones, intentiones, sensa, conceptus, quæ scilicet animo voluit, cogitat, intendit, destinat, optat, vult, molitur. Jam legunt vicina voce á-pcí*;, id est ignorantius, id est errores, vilia el peccata, quibus scatet puerilia. Unde Tigurina vertit : *Ne indúlgeos ci juveni licentiam, nec ad imperite facta ejus conniveas;* Syrus : *Ne condones* ei *omnia vitia ejus.* Sensus esl,ç. *d.* Ne permittas juvem potestatem agendi quod lubel, ut suo jure vivat, suo marte agat, quasi herus et dominus a nullo dependens, nulli subjectus, nullius directioni et correctioni obnoxius : «el ne despicias, » id est, ne negligas corrigere et dirigere «cogitatus

illius, » *q. d.* Scrutare et explora diligenter quid cogitet, ut inde ejus indolem aniinique sensa ct propensiones perspicias, casque, si pravæ sint, reseces el corrigas; sin bonæ, secundes ct dirigas. Nisi enim in juventute eas flexeris, adolescent, indurescent, fienlque inflexibiles et incorrigibiles : perinde ac arbor, dum tenera est, flectenda et dirigenda est : si enim adoleverit, flecti dirigique se non sinet.

11. 12. ¿URVA ckrvicum fjls in JUWTTUTE, ET TUNIK (grace lUocv, id est *frange* : ita Complutenses, *collide, tunde}* latera fjls dlm tjfans (griece wuc, id est *infans* vel purr,-qui necdum sapii : unde Complutenses vertunt, *dum est parvus)* bst, ne FORIE INDIRLI, ET NON CREDAT TIBI, ET ERIT TIBI dolor anius. — Tigurina : *Inflecte cervicem* (alii, cohum) odtac juvem, *ct dum puer est, tunde latera ipsius, ne forte obdurescens nolit parere Ubi, (uiimæquû tua dolorem afferat.* Nam pro wnn *a edit tibi,* griece est quod *secundo,* vertas *diffidat tibi; tertio, vertas, inobediens tibi,* vel *contumax fiat in te;* Syrus : *Curva collum ejus, quamdiu est adolescens;et scinde lumbos ejus, quamdiu esi parvus, ne robustus fiat, et proterviat contra te.*

Monet (ut recte Jansenius) curvare cervicem, et tundere latera, quod iu bis duabus partibua corporis superbia ct petulantia magis vigeat : in ærvice, scilicet superbia, in lateribus petulantia. Nec vult caput fustibus aut percussionibus graa iri, nc ingenium bedatur; sed eas partes vult t remi, quarum repressio non obsit ingenio. Et rvicem quidem vult curvari velut oneribus impositis : latera vero tundi et perculi, velut virgis et flagellis, quibus latera puerorum peti solent ' significans ct superbiam castigationibus atque increpat anibus esse reprimendam, et petulantiam atqua stultitiam virga disciplinée expellendam, juxta illud : « Stullitiacolligala est in corde pueri, el virga disciplina) fugabit eam. »

In juventute, — relate scilicet tenera et adhuo flexibili, vult curvari cervicem; quia postea cer-
Cutigio. *vix* jam indorata potius frangenda esset, quam
Vti?0 curvan posset : sicut ramus tener flexilis est, sed grandævus inflexiiis, ut, si eum flectere velis, frangas. Quod Belgæ hoc proverbio significanter exprimunt : a Filii, dum pueri sunt, parentibus aflerunt capitis dolorem; dum adoleverint, cordis doLirem. » Paulo aliter Palacius : referi enim bæccd fugam olii, et amplexum laboris, *q. d.* Qui otio mdulgel, recta cervice incedit : tu ergo tiliam operi et labori addicito, ut cervicem m opus curvam babeaL Tum vero nares ejus ab infantia (id est a secundo ct tertio ætatis anno) percute, ne forte au ea aetate durus tibi liat, et dolorem animæ inferat, Hæc Palacius. Siracidi concinit Ben-Sira,(dj)/uiòet., hilera *daleth :* « Aurum, » inquit, tundi debet, ct puer verberari; vel, « Aurum indiget percussionis, el puer verberationis,» *q. d.* Si ferulæ parcas, puer fit nequam et mutilis, perinde ul aurum minus utile exisUt, nisi malleatione formam sibi congruam accipiat. Scholiastes sic explicat : a Sicut aurum, si illud tundas, magis fulget : sio puer, si eum verberes, fit melior.* Nam ut argilla, ita tenera ictas in quamcuinque partem ducas, sequitur : at ubi obduruit ingenium, baud facile in aliam refingitur formam. Hæc ergo castigatio amoris est, non odii. Unde Salomon, *Proverb.* xiii,24 : «Qui parcit virgin, inquii, odit filium suum : qui autem diligit ilium, instanter erudit;» Hebraice, *diluculo queerit ei castigationem;* Scholiasiy,, *adhibet ei disciplinam.*

Porro castigationis effectus *primus* est sapidi- Cwiin-
tia. Audi Salomonem, *Proverb,* xxix, f{J : « Virga 'f
atque correptio tribuit sapientiam : puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem.» *Secundus* est, gaudium. Audi eumdem ibidem vers. 47 : « Erudi filium tuum, ct refrigerabit te, et dabit delicias animza luæ. » *Tertius* est liberatio a gehenna, et salus interna. Audi eumdem cap. XXII!, 14 : «Tu virga percuties eum : et animam ejus de inferno liberabis. »

13. Dock (grace rrsu^cuaGv, id *est corripe, institue,* Ven. lì.
ei'udi, castiga) filivm tuum, et operare in illo, NE IN TURPITUDINEM ILLIUS OFFENDAS, — *q. d.* OpCram omnem illi recte instituendo nava, ne «offendas,» impingas, confundaris et tristeris «in ejus turpitudine, » id est dedecore, quod alioqui sibi permissus committet, indeque infamia et contumelia, quam incurret tum ipso, tum tu, o pater. Syrus : *Contritionem animæ doce filium tuum, et aggravaillum.ne forte in insipientiis suis offendere faded te;* Tigurina : *Erudi filium tuum, ct elabora in hoc, ut nc ignominia ejus tibi sit offensioni;* alii: *Castiga ¡Ilium tuum, cumque in opere faciendo exerce, ne in turpitudinem ejus impingas,* Codices Græci Romæ emendati legunt, *nc in turpitudinem luam,* id est ad ignominiam, tuam, *offendat,* vel impingat in aliquod dedecus, vitium aut scelus. Audi Palarium : Ut qui in agro aut vinea sua diligentem operam collocat, evadit pauperiem : ita, si in filio tuo operam navaris strenuam, filium a turpitudine liberas, et te, ne ab ea offendaris, eripies.

Lector, iulellige hæc esse priecepta moralia, quæ ut plurimum vera sunt. Sunt enim filii, ut plurimum natura pelulanfioro, ac ita quæ disciplinam requirat asperiorem : non negamus tamen filios quosdam nasci, qui tantam exactionem minime requirant.

Porro paler filium doceat tum verbo, tum ver-
bere, tum maxime exemplo. Verum enim est il- empio
lud llebneorum proverbium : «Ovis ovem sequi- "M|*
tur, el fibus patrem imitando consectatur. » Nola: To *operare* significat ingentem curam, studium et laborem a patre adhibendum in educatione filiorum : hoc enim opus est summi momenti, ulpote a quo salus famihæ cl subinde reipublicæ dependet. QuocircaPlolemæus Philadelphus rex Ægypti Septuaginta Interpretibus singulis singulas proponens quæsliones ethicas vel poblicas, hanc

quadragesimo primo proposuit: a Quæ sit maxima negligent^? »Cui ille : a Si quis liliorum , inquit, negligens fuerit, cosque nulla in re erudiat. Deo enim semper vola non pro nobis tantum concipimus, quantum precamur ut ct liberis nostris bona cuncta adsint, eruditionem el prudentiam impartiatur. Nainid Dei virtute evenit, n Ita refert Aristæas in *llistor.* Septuaginta Interpretum (quæ exstat torn.VII *Uiblioth.* SS. Potrma), quibus caævus fuit noster Siracides, ima unus ex illis, si credimus Jansenio.

♦ita he- Hac de causa videmus filios magnorum virorum sæpe ab indole et virtute parentum degenorare, juxta illud : « Heroum filii noxæ;» quia scilicet viri magni rebus magnis rempublicum concernentibus occupati, educationem filiorum negligunl, e»mque aliis committunt; ac lilii parentum virtute et gloria superbi, disciplinam et castigationem non admittunt. Unde Carneades dictitabat : * Divilum ac regum filios nihil recte dfe* cere, prætcrquam equitaro,» teste Laertio, lib. IV, cap. IX. Audi Spartianum in Vita Severi Imperaris : a Constat neminem prope magnorum virorum optimum ct utilem filium reliquisse : » citatque exempla Ciceronis, Augusti, Scipionis, Catonis, Trajani ct aliorum; quin ct vulgo dicitur : « Ex sapientissiinis parentibus stultissimos propagari liberos, ex stultis vero sapientes. » Cujus rei aliam quoque causam physicam dat Alexander Aphrodisams, lib. l *Problem.* cap. xxvi, el ex co Tiraquellus, leg. XV Coanub. num. 154, nimirum quod stulti loti incumbant generationi, ideoque optimos ct perfectissimos spiritus in prolem effundant : sapientes vero sapientibus cogitationibus occupati et distracti, dimidios tantum so dent generationi, ideoque terrestrem tantum spirituum partem proli communicent.

n Appositum, sed horrendum, esi exemplum, pt. ” n’ quod referi Auctor semi, ad *Fratres in Eremo,* qui exstat tom. X. S. Augustinus, senu. 33 De Cy*rillo cive Hipponensi: a* Cyrillus, inquit, filium, ut scitis, habebat, ct eum unicum possidebit : ct quia unicus erat, eum superflue diligebat el supra Deum. Ideo superlino amore inebriatus, filium corrigere negligcbat, dans etiam potestatem faciendi omnia quæ placita essent illi. » Et mox : «Filius luxuriose vivendo, consumpsit partem bonorum morum : sed ecco hodie ebrietatem perpessus, matrem pregnanlem nequiter oppressit, sororem violaro voluit, patrem occidit, et duas sorores vulneravit ad mortem. »

Oinddc- Duc facit illud anonyini, qui accusatus quod «odi <- patrem puls&ssat, hoc modo impium facinus de- llll fendit : « El illo, inquit, patrem suum verberavit, ct hic (ostenso lilio) mo verberabit, postquam adoleverit: adeo nobis hoc gentilitium est. ». Sio videmus male educatos a parentibus male educaro liberos, ac proinde impios esso in parciv tes, ideoque impios in se experiri filios. .Elianus, Ub. All *Variat Hulur.,* narrat Diogenem h it I uu Megarensium culpasse ac dixisse: a Malim esse Megarensis alicujus aries quam filius; » innuens Megarenses pecoris majorem curam gerere, meliusque illud educare quam filios.

Porro quæ ct qualia parentes docere debeant filios el filias, sapienter et pie docet S. Hieronymus, epist. 7 azi Latam, *de Instit.* |Uiœ : «Sic, ait, erudienda est anima, que futura est templum Dei : nihil aliud di<cat audire, nihil loqui, nisi quod ad timorem Dei perlinet: turpia verba non intclligat, cantica mundi ignoret, adhuc tenera lingua psalmis dulcibus imbuatur ; procul sit œtas lasciva puerorum : ipsæ puellæ cl pedissequæ a sæcularibus consortiis arceantur; nc, quod male didicerunt, pejus doceant, n Et paulo post: « Difficulter eruditur, quod rudes animi perbiberunt. Grajea narrat historia Alexandrum, polentibsimum regem orbisque domitorem, et m moribus ct iu incessu Lconidis pirdagogi sui non potuiss carere vitiis, quibus adhuc parvulus fuerat in feclas. »

Denique severe educationis filiorum exempta anuuauum proponit S. Ambrosius. Primo, acci- Ser-w pitres, qui pullos cum volare incipiunt, inquit lib. \ *H'.xam.* cap. xvni, < nidis ejiciunt, ac si morentur, propulsant pennis atque precipitant, ur: veil).*rant alis, cogunt audere quot trepidant, nec ullum postea deferunt his munus olimoniæ.» Rationem subdit : « A tenero pullos suos instituere videntur ad praedam; » quia predando vivere debent. «Cavent, ne in tenera ætate pigrescant, ne solvantur deliciis, ne marcescant otio, ne discant cibum magis exspectare quam quærere : intermittunt nutriendi officia, ut in usus rapiendi audere compellant. » *Seeundo,* cap. xvii, assignat hirundines, quæ pullos cæçutientes sua 10 ° ⁑ norunt oculare chelidonia, ut ait Tertullianus. *Tertio,* lib. IV, cap. vi, assignat ursas, quæ fœtus Ei «mt informes tamdiu lambunt, ct lambendo radunt, donec eos ad sui similitudinem efforment : « Non miraris, ait, in fera tam pii oris officia, cujus naturam pietas exprimit? Ursa igitur parius suos ad sui effingit similitudinem: tu tilios tuos instituere similes tui non potes?» *Quarto,* aquila plumes* Et «quiceníes pullos alis verberat, exeiuplo‘pie suo eos u: ad volandum provocat ; sic paventes filios doceant probos mores exemplo magis quam verbo. IU facit Deus, quem proinde aquile comparans Moses, *Deuter.* xxxu, it : «Sicut aquila, inquit, provocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans, expandit alas suas, et assumpsit eum, atque portavit iu humeris suis. » *Quinto, corvæ* « editos partus exercent cursu, et fugam med»lari ' docent, ad prærupla ducunt, saltum demonstrant,» ait Plinius, Ub. VIH, cap xx\ii. *Sexto,* i:t kU plidomelic, teste Arislolelt», lib. 1\ *llistor. animal.* r •• cap. IX, præciuunl pullus, cosque docent modulos quos imitentur : audiunt pulli attente. In docente apparet quæduur reprehensio, ct iu pullo disci* pulo erroris correctio.

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE BONO SANITATIS : UNDE GRÆCE INSCRIBITUR mpi ôpttaç, ID EST DE SANITATE.

Teri. II. 14. MfLIOR EST PAUPER SANUS, ET FORTIS VIRIBUS, QUAM DIVES IMBECILLIS ET FLAGELLATUS MALITIA. — « Melior, » id est potior, optabilior, præstanlior, «CSt pauper sanus et fortis viribus,» græce ttt¡<l est *valens habitudine,* puta robore corporis, quo possit laborando sibi parare victum, « quam dives imbecillis et flagellatus malitia, » id e^l percussus a Deo miseria, malaque habitudine sive infirmitate corporis. Hic enim in doloribus tristem agit vitam, nec suis opibus delician aut fruí potest, cum pauperi omnia, licet vulgaria et vilia, sint sapidissima. Unde Græca habent : *Prcestantior esi pauper sanus et firma habitudine, divite qui corpus habet plagis affectum ;* Tigurina : *Potior est pauper sanus et bene valens, quam dives affecto corpore* ; Syrus : *Melior est pauper vivus et validus corpore suo, quam dives percussus in carne sua.* Dicit hoc Siracides, ut doceat felicitatem hominis non esse silam in opibus, ree divites iis superbire posse, eo quod iis male sanis et delicatis (uti sœpe fit) præstanlior et felicior sit pauper pollens sanilate et viribus. Quod thema multis deinceps prosequitur. Unde Palacios : Comparat, inquit, salutem corporis, quæadeo a multis vili œslimatur, divitiis, quas tantopere mundus miratur et quæril. Dicit igitur mullo magis pneslarc salutem cum pauperie, quam divitias cum languore, maxime si languor ut flagellum a Deo propter malitiam infligatur. Alioqui melior erat Job sine sua malitia flagellatus, quam pauperes alii, quantumvis valentibus viribus essent : sed Auctor ad regularia respexit; nec enim divites sine aliqua malitia esse solent. «Malitia» igitur hic proprie miseriam, afflictionem, infirmitatem significat : sed quia illa sœpe infligitur in poenam culpæ et inaliti® proprie diche, hinc uiraque hic accipi potest : ut «dives flagellatus malitia» sit dives, qui ob malitiam flagellatur morbis aliisque miseriis. Sic Christus ait : «Sufficit diei malitia, » id est afflictio, «sua,» MaltA. vi.

VtM n. 15. Sa l is anim.e in sanctitate justitia, melior EST OMNI AURO ET ARGENTO; ET CORPUS VALIDUM^ quam census immensus, — *q. d.* Sicut « salus animæ (quæ in sanctitate justitia» consistit) melior est omni auro : » ita « corpus validum » melius est opibus immensis, *q. d.* Sanitas alia est animœ, alia corporis : utraque præstat opibus maximis, quia sanitas est bonum intrinsecum, itaque alboris ordinis quam sint opes, quæ extrinsecus tantum homini bonæ sunt, eique adjacent. Vocat *sanctitatem justifia;;* quia est et sanctitas corporis , puta castitas et camis, pula caro pura ab omni irregularitate et immunditia legali, *Uebr.* cap. IX, 13. I£st el sanctitas rerum, puta victimarum, decimarum, primitiarum, aliurumque rerum Deo dicatarum. Hisce omnibus opponitur sanctitas justitiœ, quæ scilicet in justitia et observatione mandatorum Dei consistit. To *justitia* jam non est in Græco; sic enim habet : *Sanitas ct bona habitudo* (Tigurina, *incolumitas)præstat omni auro; et valens corpus, opibus immensis;* Syrus : *Vitata-Uda amabilior est auro ; ct spiritus bonus* (id est, lætus, hilaris, jucundus) prar *margaritis.*

Nota : Tria ingentia hominis bona sunt, sanitas, sanctitas et sapientia; sed difficile hæc tria coacervantur, ut in uno eodemque tria hæô eximia reperiantur. Multi enim sanitatem lædunt ob sanctitatem, quam quaerunt per macerationem carnis; alii eam lædunt ob sapientium, dum scilicet, nimio studio spiritus consumunt, ac stomachum capulque debilitant. Quare licet primum bonum sit sanctitas, secundum sapientia, tertium sanitas; tamen quoad usum el opem aliorum, præstat habere mediocrem sapientiam cum firma sanitate, quam magnam sapientiam eum infirma. Hic enim ea uti, cumque alios docere nequit. Sanctitas autem cum sanilate retineri potest, eia prudentibus discrelisque retinetur : hi enim moderantur jejunia, aliasquc corporis castigationes, magisque vacant intern® virtuti; ¡iuta charitati, humilitati, orationi, quieti, patientias, in quibus anima sanctitatis consistit. Hinc Thales rogatus : a Quis esset felix?» respondit : « Qui corpore sanus est, animo autem eruditus.» Ita Laertius, lib. I, cap. i. Talis fuit Moyses, de quo disserens S. Chrysostomus : « Corpori, inquit, frenum intendit, ut nec immodice stringendo equum sibi ad ministerium redderet inutilem, neque supra modum factus obesus, rursum erigerci sese adversus rationum habenas; sed simul et sanitatis illius, et malæ rationis curam habuit. » Maximus, *serm.* 27, citat Democritum dicentem : a Homines precantur a Deo valetudinem, cujus tamen vim in semelipsis nesciunt. Dum enim inordinate vivunt, suæ ipsi valetudinis sunt proditores. » Sic et Diogenes stomachabatur in eos qui pro bona valetudine sacrificarent, et in ipso sacro epulis immodicis semel ingurgitantes, facerent bonæ valetudini contraria. Ita Laerlius lib. VI.

Dqpique Pythagoras dicebat tria a diis petenda, formam, divitias et bonam valetudinem. Valetudo enim homini est intima, ac basis et subjectum cæterorum bonorum el gaudiorum; ipsam enim essentiam hominis proxime tangit et afficit. Misera enim est vita, quæ valetudine destituitur, el morbis premitur, adcoque non tam vita, quam

Ionia mors dicenda est, ait S. Gregorius. Ægri enim nullam invino, deliciis, opibus, honoribus, etc., sentiunt voluptatem; quia hanc intercipit dolor et œgritudo, qu;e mentem ad se rapit, ac moerore conficit, ut ad alia bona et gaudia attendere, iisquo pasci el oblectari nequeat.

aorme. Unde Plato, lib. I *De Legibus* .•« Primum, inquit, locum oblinet bona valetudo, secundum forma, tertium robur, quartum opes, haud cœcæ, sed acutum cernentes. » Slobæus vero, ex Selerio : « Bona valetudine esse, inquit, optimum est homini mortali; proximum, specie honesta prædi-tum esse; tertium, opes habere citra fraudem; quartum, celate vigere cum amicis. » Tritum illud : « Quam bene valere, melius in vita nihil. » Et illud: a Becte valere et sapere, duo vite bona,» nimirum, « ut sit mens sana in corpore sano. » Aristoteles Sicyonius paeana scripsit in laudem sanitatis, uti refert Athcnæus, lib. XV : «Sanitas, inquit, antiquissima dearum, tecum vivam quod reliquum est vite : tu vero propria mihi convictrix esto. » El mox : « Tecum, diva sanitas, florent omnia, ac renidet gratiarum ver : absque te vero nemo felix.» Aristoteles, lib. 11 *Rhetoric.:* «Homini, inquit, bene valere optimum est.» Idem, lib. I *Morat,* ad Eudemum, narrat aliquem in vestibulo templi, quod est in Delo Apollinis, hanc scripsisse sententiam : « Eidem non adesse omnia, honestatem, bonitatem, ac jucunditatem : honestissimum est, quod justissimum; optimum, bene valere; jucundissimum, potiri eo quod quis amat. »

Intellige hæc de bonis natur®; nam his omnibus polior est virtus, gratia el charitas; unde pre ea tol milliones Martyrum sanitatem, sanguinem ct vitam profuderunt, ac quilibet Christianus, cum opus est, profundat oportet. Gratia enim est allions ordinis, scilicet supernaturalis ct divini, cui omnia naturalia cedant necessc est. Et virtus est sanitas animai, quæ longo præstat sanitati corporis. Addit S. Augustmus, in *Psal.* xxxvn, sanitatem hujus vite potius esse morbum, si cum sanitate immortalitatis conferatur : « Nam unde, inquit, dicebat: Non est sanitas incarne mea, nisi quia ista quæ hujus vite dicitur sanitas bene intelligentibus, et sabbatum (œternæ quietis) recordantibus, non est utique sanitas. Si enim non manducaveris, inquietat fames. Ista fames, naturalis quidam morbus est. » Et inferius : « Detrahe ista medicamenta (cibi ct potus), vide si non interficiunt illa qua: existunt. Si sepositis istis non sunt morbi, est sanitas. Si autem habes aliquid quod to possit interficere, nisi manducaveris; noli gloriari de sanilate, sed gemens exspecta redemptionem corporis tui. » Unde verba Psalmi : «Non est sanitas in carne mea, » sic exponit, quasi dicat : « Quando comparo istam sanitatem illi sanitati, quam habebo in requie sempiterna, ubi corruptibile hoc induet incorruptionem, et mor-'ale hoc induet i moi l.ditalcm; video quia in illius sanitatis comparatione, ista sanitas morbus est. » Perfecta ergo sanitas est immortalitas.

Porro Lævinus Lemnius medicus, *Exhortât, ad vitam optime instil,* cap. xxix : « Tria, » inquit. rm H. l ¡«rrí- feruntur vulgo « saluberrima, » qu® quemque observare par est : « Vesci citra saturitatem : Non refugere laborem : Natur® semen conservare. » Quibus opposita sunt «totidem insaluberrima,» qu e præter morbos, præmaturam senectam accelerant, morteque properata homines conficiunt: « Crapula distendi : Ignavia torpescere : Immodica venere enervari. » Cum enim frugalitas profligata ingluvie salubre corpus constituat; exercitatio excusso otio atque ignavia, idipsum agile reddit ct expeditum; tum si ab equino genere documenta sumere liceat :

> Sed non ulli magis rires industria firmat,
> Quam Venerem et cxci stimulos avertere amoris,

ait Virgilius, lib. Ili *Georg.* Siquidem intemperans ac libidinosa adolescentia effœtum corpus senectuti tradit. Hujus rei symbolo Gentiles dixere, de® Veneri, qu® vitam abbreviat, tres deas contrarias esse, qu® vitam prolongant : nimirum Minervam, qu® dea est sapienti® et temperanti®; Dianam, qu® dea est exercitii; Vestam, qu® dea est castitatis et virginitatis.

Galenum medicorum principem tradunt nonnulli, inquit Cælius Rhodiginus, lib. XXX, cap. in, centum et quadraginta annos vixisse, tantaque in cibo ct potu abstinentia usum, ut ad satietatem nunquam comederit aut biberit, nec cru-dum quidquam unquam gustarli; unde sit factum, ut odorificum semper anhelitum spiraret et citra ullam affectionem, sola defecerit sener tute. Hinc proverbium : «Galeni valetudo,» pre ea quæ ultra humanum captum nimis sit prospera, nimisque inoffensa. Hæc ille, penes quem sit fides; nam Suidas Galeno dat annos duntaxal 70. Certe ipse Galenus in libro ad Thrasybulum, *De Arte sanitatis tuenda*, scribit se expertum, seipsum multis athletis, qui prestantissimi esse videbantur, quique mullis in certaminibus coronas meruerant, valenliorem esse.

Hanc gnomen illustri apologo adolescentis el gryphorum illustrat Cyrillus, lib. HI *Apolog. moral.* cap. six, cui titulus : Qu® sint *vera divitia.* Adolescens quidam cupidus, inquit, profectus est in Indiam ad aurifodinas : cum ad eas accederet, monitus est ab incolis ut recederet, quod ca loca incolerent terribiles rapacesque gryphi. Indoluit ille, quod Unium iter frustra confecisset; sed accedens vir sapiens : Ostendam tibi, inquit, aurum, at non fucatum, quod concupiscis, sed verum c< merum , quod non est aliud quam Deus ipse, ejusque amor, charitas et sanctitas : « Hinc et Brachmanes, inquit, ut libera tranquillitate potirentur, aurum totaliter a suis finibus abdicarunt . ne usu ejus polluti avaritia corrumperent «equilatera, ct salutarem pacem proderent. Natura *Apo)o_* pm» r"“’

quoque in terra» visceribus genus hoc metalli recondit, unde magis malum quam bonum rebus Immanis aurum esse, virtutis zelatores senserunt. Enimvero si summum hominis bonum corporales opes existeront, cur circumspecta providentia ipsas feris magis quam hominibus concessisset? Smaragdinas namque gemmas, murenulasque aurea* aureosque montes gryphi possident, et metallorum venis ditissimis, mullisque lapidibus pretiosis nobis abditis terra gaudet. Nonne hinc apparet, quod natura sagacilat m avaritia» confutaverit, cum desiderabilium quidem opum majores longo copias aut brutis possidendas dederit, aut in ipsis absconderit elementis?» Unde veras opes docens esse, non cupiditatem, sed cupiditatis resccationem : a Fugo auium, inquit, sperno divitias, cupiditatis flammas exstingue; non enim ditant animum, sed depauperant, dum vitiositate captivant. Tantum dilige et quære bonum virtutis, quia quod quæris, intus habes.

quam in suis amatoribus consistit. Quibus diligenter auditis, mox fugata cupiditate, divitem virtutis venam in se lætatus est invenisse. »

16. 16. Non est census super censum salutis corporis : ET NON EST OBLECTAMENTUM SUPER CORDIS GAUDIUM. — Græce : *Non sunt divitïæ meliores quam sanitas corporis, neque est lætitia melior quam voluptas animi;* Tigurina : *Nec ulla voluptas major lætitia animi,* quæ scilicet a sanilate corporis procedit, et in immensum lætitiam a divitiis, aut ab honoribus ortam, exsuperat; Syrus : *Non est opulentia sicut valetudo corporis, et non est lætitia sicut cor bonum,* id est jucundum. Probat id quod dixit versu procedenti sanitatem tam aniinæ quam corporis prostare omni auro, ex eo quod sanitas corporis m se sit «census» et thesaurus maximus, qui longe transcendit et superat omnes auri thesauros; sanitas vero animas pariat quietem conscientiæ et lætitiam mentis, quæ superat omne aliud oblectamentum, quod in deliciis, divitiis cælerisque rebus terrenis habent mundani, quia lætitia sanctæ mentis est in Deo, cum Deo, et de Deo; quare divina est, cœlestis, purissima, nobilissima et æterna, cum carnalis lætitia sit terrena, impura, vilis, momentanea. Porro Græci, cum versu precedenti nil habeant de sanctitate jusliliæ, sed tantum de sanitate corporis, de eadem sola hunc versum accipiunt, *q. d.* Non est census præstantior censu sanitatis; quia sanus licet sit pauper, habet verum cordis gaudium, ideoque superat omne oblectamentum, quod divites malesani habent in suo auro, uxore, liliis, familia, honore, etc. Ila Palacius : Salus corporis, inquit, majores opes sunt, quam reliquat opes. Quod inde monstratur, siquidem prolixior infirmitas omnes opes absumit, quas valens corpus quæsivit. Tum quia licet aurum, argentum, familia et reliqua gaudium homini atterant, non Umen tale allerunt, quale corpori‹ valetudo ; hæc enim cor lætuin facit; illi vero, si homo langueat, lætuin elllccre nequeunt. Ei ?o pauper sua est salute dives, ut dives sua est infirmitate miser. Rursum, pauper sua salute in corde lælatur, dives suo languore prosternitur. Plus igitur salus etiam in paupere potest, quam in divite ‹livilia». Nam, ut sapienter ait Quintilianus, *Deciam.* 1, pro aeco : « Temeritas omnis animorum calami* Lite corporum frangitur; et frigescunt impetus mentium, quos non explicant ministeria membrorum. » Quomodocumque accipias, generalis est hiec sententia : « Non est oblectamentum super cordis gaudium, d quæ ubique et in omni re locum habet.

Porro verum cordis gaudium esse do sola virtute, docet Seneca, *epist.* 23 : «Dona» mentis, inquit, fundamentum est, ne gaudeas vanis. Fundamentum hoc esse dixi, etiam culmen est : ad summa pervenit, qui scit quo gaudeat, qui feli- W cilalcm suam in aliena polestale non posuit. Sollicitus est, ct incertus sui, quem spes aliqua prorit it; licet ad manum sit, licet non ex difficili petatur, licet illum nunquam sperata deceperint. Hoc ante omnia fac, mi Lucili, disce gaudere. Existimas me nunc deirahere tibi multas voluptates, qui fortuita submoveo, qui spes, dulcissima oblectamenta, devitandas existimo. Imo contra. Nolo libi unquam deesso lætitiam; volo illam libi domi nasci; nascitur, si modo intra teipsum sit. Cæteræ hilaritates non implent pectus, sed frontem remittunt, leves sunt; nisi forte tu judicas illum gaudere, qui ridet. Animus debet esse alacer et fidens, et super omnia erectus. Mihi crede, res severa est verum gaudium. » Et plura deinceps. Alibi vero : «Sola, inquit, virtus præstat gaudium perpetuum, securum; etiamsi quid obstat, nubium modo intervenit, quæ infra feruntur, nec unquam diem vincunt.» Ha ipse, *epist. 21.*

Divinius S. Paulus docet verum gaudium esse gaudere in Domino, dum ait : «Gaudete in Domino semper : iterum dico, gaudete, » *Philip,* iv, 4. Quid sit autem *gaudere in Domino,* pulchre explicat S. Basilius in *Regulis brevior.* Reg. 194 : « In his, inquit, quæ secundum mandatum Domini fiunt, gaudere, est in Domino gaudere. Quocirca quandocumque mandala Dei exsequimur, aut propter nomen Domini aliquid patimur, gaudere et gratulari inter nos debemus. » Est autem, ut idem Basilius ait, homil. 4 *De gratiarum actione :* «Gaudium, exsultatio quædam voluti ► absilientis animas et se diffundentis, quod ex sententia aliquid obvenerit. Quamobrein Paulus, *Philipp,* tv, 4, in Domino gaudendum monuit. » Quo loro Anselmus : «Gaudete, inquit, non in sæculo, sed in Domino; sicut enim nemo potest duobus dominis servire, sic nemo potest et in Domino et in sæculo gaudere. » Et S. Chrysoslomus, hom. 18 *ad Popul. :* « Non simpliciter dixit: Gaudeto semper; sed addit, continua» voluptatis

Causam subdens : Gaudeto in Domino semper. » Qua iero ratione possit quis in Domino semper gaudere, explicat illico subjiciens : a In Domino gaudens ex accidente nullo hac voluptate excidere potest; alia nempe cuncta in quibus gademus, mutabilia sunt, nec tantam nobis atterunt voluptatem, ulex aliis nascentem tristitiam expellant et obumbrent. Dei vero timor hæc habet utraquo; stabilis enim est, et immotus, atque tantam emittit lætitiam, ut nullus nos aliorum malorum sensus capiat. Deum enim sicut oportet timens, ct in ipso confidens, voluptatis radicem lucratus est, et omnem habet lætiliæ fontem. Et sicut in immensum mare decidens scintilla, brevi facile exstinguitur; sic quantacumque Deum timenti illidantur, vclul in vastum betilhe pelagus incidentia exstinguuntur atque perduntur. Et revera hoc est maxime mirabile, quod, cum adsint, quæ contristare solent, permanet ipse gaudens, n Quod deinceps longa oratione persequitur, singula propemodum malorum genera percurrent oslcnditque ea hoc verum gaudium non modo non exstinguere, sed no leviter quidem afficere aut imminuere.

Quod etiam luculenter ostendit S. Basilius, hom 4 *Dc gratiarum act. :* « Anima, inquit, quæ semel se modis omnibus desiderio astrinxerit sui conditoris, jamque insuevit oblectare se tanta illius pulchritudinis contemplatione, prorsus non sinet vehemens illud gaudium, animique sui jucundissimam diffusionem intercipi aut immutari per multiplicem ct succedaneam carnalium affectionum mutationem; quin ea potius, quæ aliis maerorem afferunt, in cumulum sibi vertet et accessionem lætiliæ. Cujusmodi erat Apostolus, dum sibi prope admodum complaceret in infirmitatibus, in tribulationibus, in persecutionibus, in necessitatibus, egestatem suam iu gloriam et exsultationem permutans. » Unde Rabanus hæc omnia accipit dc sanitate animæ : « Quia, inquit, qui sanus est mente, non nocet ei vexari in corporali tribulatione. Unde Paulus de seipso ait, II *Corinth.* xi : Quando infirmor, tunc potens sum. Libenter ergo gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Igitur tunc corpus bene sanum est, quando valide laborat in divino opero : cui valetudini non coæquatur census ingens divitiarum, ct non est oblectamentum sicut cordis gaudium; quia delectationi veræ sapienti®, quæ in vera eharitato consistit, et contemplationi ipsius veritatis, quæ est certa agnitio Dei, nullum gaudium terrenum comparari potest.»

Porro ad lætitiam miro facit invocatio SS. Angelorum : illi enim cum sint beati, ideoque lietissimi, hinc suam lætitiam suis aspirant. Unde Angelus bonus a malo secernitur, quod ille hvlitiam, hic moerorem menti aspiret. Ila Raphael curando Tobiam a cœcilale, ejusque filium deducendo et reducendo cum opima uxore et dote. toti Limili® gaudium peperit. Sic Angelus nuntians Saræ et Abrahæ Isaaci ortum, sterilitatis mœrorem depulit, Gen. xviti, 10. Idem fecere cæteri angeli qui Patriarchis ct Prophetis in Scriptura apparuerunt. llaS. Magno, Anagniae Episcopo, ct martyri sub Decio, dolenti apparens angelus ; a Cur, inquit, Magne, triplaris? mœ-tiliam depone; sum enim mis>us ad te ad depellendum omnem abs te mœrorem, p uti habent ejus *Acta.*

17. Melior est mors quam vita amara; et re- vmvit, QUIES ÆTERNA QUAM LANGUOR PERSEVERANS.— Græce: *Potiar est mors quam vita acerba, aut morbus diu permanens;* Syrus : *Prestai mori quam vita prava, et descendere in infernum potius quam dolor* perseverans. Precise hic comparat prefertque mortem vite amare, qualis est divitis morbis afflicti; i o quod rnors quietem afferat, liberetqiie a morbis et malis hujus vite; vita vero amara in morbis non lam vita sit, quam perpetua longaque mors. Nam, ut ait Poeta : « Non est vivere, sed valere vita.» Et Plinius Junior, lib. IV, *epist.* 23 : «Si, ait, computes annos, exiguum tempus; si vices rerum, ævurn putes. » Et Ovidius, hb. I *De Ponto,* cleg. 1 :

Nam mea per longos si quis mah digerat anoot,
Crede miti, Pylio Nestore major ero.

Abstrahit ergo a statu grati®, et tantum naturam nalureque dona vel mala spectat, caque inter se confert. Nam si statum grati® species, vita amara, quam Apostoli omnesque Sancti egerunt et agunt in mortificatione, laboribus, persecutionibus, longe præstantior est morte, juxta illud Christi : alleati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur,» *Matth.* V. Rursum impiis divitibus satius esi hic vivere fruique suis opibus, cslo cum languore et ¿egritudine, quam mori; nam post mortem ibunt ad ælerna gehennæ tormenta. Simili modo a statu grati® abstrahens Job, solumque suos dolores iuxta naturam considerans, optat mortem, ut iis liberetur. Unde ail, cap. m, vers. 3 : «Pereat dies, in qua natus sum, et nox in qua dictum est : Conceptus est homo. » Sic el Jeremías, cap. xx, vers. 14 : «Maledicta, inquit, dies, in qua natus sum : dies, in qua peperii me mater mea, non sil benedicta. » Vide ibi dicta.

Quare per *requiem ætemam* (quod tamen non est in Greco) accipe non illam quam Beati possident in cœlo, quamque fidelibus defunctis apprecamur dicentes : « Requiem ælernam doua eis, Domine; » sed qualem homo in puris natane viribus constitutus optat et exspectat post hanc vitam; ut scilicet liber ab omni aerumna hujus vit®, in statu animarum degens silensque, conquiescat, de quo Job, cap. ni, 13 : «Nunc enim dormiens, inquit, silerem,et somno meo requiescerem.» Hinc Gentiles censebant animas post mortem silere , quiescere, el qu si dormire, sicut corpora dormiunt in sepulcro. Hinc cl locus mortuorum, pula infernus vel limbus, hebraica vo- tUca. num:

catur non *(luma,* id est silentium. Ita Virgilios, lib. VI *Æneid.* de inferis canit :

DI, quibus imperimi est animarum, umbrjque silentes,
El Chaos, et Pbkgethoo, loca nocte tacentia late.

Et Seneca in HippoL:

Adiit silentem nocte perpetua domum.

El Ovidius, IV *Melamorph.,* ita inferos animasqne eo descendentes describit :

Est via declivis, funesta nubila taxo :
Ducit ad infernas per muta silentia sedes.
Styx nebulas exhalat iners; umbræque recentes
Descendunt illae, simulacraque functa sepulcris.
Pallor hiemsque tenent lato loca senta.

Tropologice, Rabanus : «Melior est, inquit, mors; de qua scriptum est *Psal.* cxv : Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus, quam vita amara, quam degunt peccatores iniquis operibus vacantes. Et requies æterna, quam tenent justi in conspectu Domini, melior est quam languor perseverans, quo in peccatis versantes quotidie tabescunt, quorum finis est interitus, etglotia in confusione ipsorum qui terrena sapiunt, » *Philip,* ni.

18. Boxa abscondita in ore clauso, quasi appositiones **EPULARUM CIRCUMPOSIT.K SEPULCRO. — Per**git ostendere quam divitibus morbo afflictis inutiles sint diviliæ et deliciæ, per 1res similitudines. Prima est, sepulcri, r/. d. Opes et escæ in arcis ct cellis a divite, sed infirmo, reposito et recondito, qui ob ægritudincm et nauseam stomachi cis frui non potest, ideoque quasi os suum ad eas clausum habet, inutiles sunt, perinde ac inutiles sunt epulre ad sepulcrum mortui apposito, cum mortuus eas comedere ct gustare nequeat. Quo indicatur divitem ægrum esse quasi mortuum ; utpote qui non magis quam mortuus suis deliciis refici et recreari possit. Etsi enim multa bona habeat in cellariis abscondita, si tamen ejus languor ipsi os claudat, ut eas comedere nequeat, aut non nisi cum dolore et nausea; utique illa similia erunt epulis, qua* mortuis solebant apponi.

Nota : Pro *abscondita* Noster legit zjxjupjuva, Complutensia legunt xitOxioficva, id est *clausa.* Unde vertunt : Buna clausa ados *clausum,* etc. Sed clausa idem est quod abscondita. Codices Rornæ emendati legunt unde vertunt: Bona *effusa ori clauso,* vel e/fusa ad os *clausum, sunt fercula ciborum apposita in sepulcro,* Syrus : *Bona, quæ abscondita* sunt *in ore abscondentis, sicut cibi, qui positi sunt super sepulcra.*

Mystice Lyranus : a Bona abscondita in ore clauso,» hoc est, inquit, scientia recondita in mente hominis pigri ad docendum, inutilis est; sicut inutiles sunt escæ apposito mortuis. Sic et Rabanus : « Hoc testimonium, ait, contra eos valet, qui talentum verbi Dei, quod ipsi intellectu perceperunt, aliis prædicare negligunt; quorum scientia ita viventibus inulilis est, sicut eputo circumposito mortuorum sepulcris, qui non manducant, neque bibunt, neque aliquem fructum ex eis percipiunt. »

Nota : Gentiles olim post mortem suorum Manibus,id est animabus eorum, parentabant apponendo cibum et potum (praesertim fabas, eo quod hebetent sensus, et insomnia faciant) eorum sepulcris ; quasi animæ eo pasci et refici gauderent, uti diserte docet Plinius, lib. XVIII, cap. xii : « Quoniam, inquit, mortuorum animæ sint in ea (scilicet faba), qua de causa parentando utique assumitur. » Et Lucretius, lib. Ill :

Ep(11, «i «*pnb '¿J tua'

Parentant,
Et nigras anclant pecudes, quas Manibus atris
Inferias mittunt.

Censebant enim animas esse corporeas, vel certe tenuia et aerea habere corpora, quæ cibo restauranda forent. Irrepsit hic mos a Gentilibus ad Christianos, quem proinde taxans S. Augustinus, serm. 15 *De Sanctis :* « Miror, inquit, cur apud quosdam infideles hodie tam perniciosus error irrepserit, ut super tumulos defunctorum cibos ct vina conferant, quasi egressæ de corporibus animæ carnales cibos requirant. » Idem, *De Moribus Eccles.* XXXIV : « Novi mullos esse sepulcrorum adoratores, qui, cum luxuriosissime super mortuos bibunt, et epulas cadaveribus exhibent, super sepultos se sepeliunt. » Eumdem morem recenset et taxat S. Ambrosius, *De Elia ct Jejunio,* cap. XVII, ac S. Cypiianus, tract. *De Duplici martyrio.* Et S. Paulinus, natali 9a S. Felicis, excusat suos rusticos in Balia, quod per simplicitatem veteri Gentilium more epulas deferrent ad sepulcrum ipsum S. Felicis :

Quia mentibus error, *iuquit.*
Insedit rudibus; nec tanIx conscia culpx
Simplicitas pietate caret, tn.ile credula Sanctos
Perfusu halante mero gaudere sepulcris.

Gentiles bosco secuti sunt, vel potius præces- jUdw.
sere Judæi, sed altiori et sanctiori fine et fide. Hiruin :
enim juxta sepulcra mortuorum instruebant epulum funebre amicis et pauperibus, ut eorum oratione, oeque ac sua hac eleemosyna, animas suorum e pœnis purgatorii liberarent. Hoc est enim quod filium monet Tobias, cap. iv, 18 : « Panem tuum et vinum tuum super sepulturam justi constitue, et noli cx eo manducare et bibere cum peccatoribus. »

Judíeos secuti Christiani, præsertim Romæ et Clrima- avniin*
in Africa, epulas deferebant ad sepulcra vel memorías martyrum, quas per martyres hoc quasi contactu sanctilicatas praelibabant ipsi et amici ipsorum; deinde eas erogabant in pauperes, qui in ecclesiam ad agapen in Natalitiis Martyrum convocabantur, idque faciebant ad honorem martyrum. Idem faciebant in sepultura defunctorum suorum, quorum dubia erat salus vel gloria, scilicet, eleemosynas, aut convivium seu agapen hanc instruebant in coemeteriis aut templis, ut

animam defuncti, si pœnis purgatorii detineretur, tum precibus pauperum, tum eleemosyna hac expiarent cl liberarent. Unde S. Augustinus, lib. IX *Dc Civit,* cap. ult. : « Quicumque, inquit, epulas eo (ad sepulcra Martyrum) deferunt ; quod quidem a Christianis melioribus non fit, et plerisque terrarum nulla talis est consuetudo ; Limen quicumquo id faciunt, quas cum apposuerint, orant ct auferunt, ut vescantur, vel etiam ex eis indigentibus largiuntur, sanctificari ibi eas volunt per menta martyrum in nomine Domini martyrum. » Idem, lib.VI *Confess, cap.* n, de matre sua : «Cum ad memorias, ait, sanctorum, sicut in Africa solet, pultes et panem et merum attulisset. »

Verum quia rilus hic referebat parentalia Gentilium, et quia multi eo abutebantur ad comessationes et compotationes; hinc eum a templis sustulit S. Ambrosius, uti narrat S. Augustinus, lib. VI *Confess,* cap. n, cujus exemplum, docente postea S. Augustino, secuta est Africana Ecclesia; quare ejus loco eleemosynæ pro defunctis domi distribui passim coeperunt, uti ctiamnum fit. Hæc omnia liquent ex S. Augustino, *epist.* 04, et ex S. Paulino, epist. *adAlcthium,* etexS. Chrysostomo, hoinil. 32 *in Matthœum.*

V. n 19 “ îü **19 et 20. Quin PRODERIT LIBATIO IDOLO? NEC ENIM MANDUCABIT, NEC ODORABIT : SIC QUI EFFUGATUR A** Domino, portans mercedes iniquitatis. — Est hæc secunda similitudo petita ab idolis eorumque victimis, ostendens miseriam divitis, sed ægri. Olim enim sacrificium institutum fuit quasi convivium epulum Dei, vel idoli, dignantis cum hominibus conversari et quasi convivari, ut dixi Levitic. i. Hinc in omni sacrificio erat victima quasi cibus et caro comedenda a Deo, ac simul libabatur, id est effundebatur, vinum quasi potus bibendus a Deo vel idolo.

Sensus ergo est, *q. d.* Sicut frustra offertur victima, et cum ea libatur vinum idolo, cum illud saxum vel aureum sit, nullum habens cibi potusve gustum, odoratum et sensum : sic pariter dives, «qui effugatur,» græco ¿ ¿rn K'jjícj, id est, qui persecutionem patitur « a Domino, » quem scilicet Deus ob scelera et fastum persequitur, morbisque et calamitatibus infestat, ut tanquam alter Cain a Domino proscriptus et profligatus videatur, ac portare ægriludinem quasi « mercedem iniquitatis » suæ : hic, inquam, dives, sed æger, frustra habebit opes, quibus instruat splendida convivia, cum ea gustaro iisque fruí nequeat. Unde ex Græco clarius sic vertas : *Quid prodest oblatio idolo? nam neque comedit, neque odoratur : talis est quem persequitur Dominus;* Tigurina : *Quorsum simulacro libamenta ? neque enim edet inde, neque odorem percipiet* : ita se *habet, qui profligatus est a Domino, et mercedem perfert iniquitatis; Syrus : Qua utilitas est idolis populorum, qua non comedunt et non odorantur? ita qui habet divitias, et non utitur illis.*

Ubi nota divites hic recte comparari idolis. *Pri-* Dn« *mo.* quia ipsi divitias habent et colunt quasi sua idola. Unde avaritia ab Apostolo vocatur « idolorum servitus, » *Ephes,* v. Divites ergo divitiis suis ur. ornati sunt quasi idola auro gemmisque ornata. *Secundo,* quia divites a mundo coluntur quasi idola et numina quœdam. Tertio, quia sicut idolis pretiosissima vina et armenta libantur et mactantur : ita divitibus opiparæ mensae instruuntur omni deliciarum genere abundantes. *Quarto,* sicut idolum ex xxjxóui, id est oblatione sibi facta, nullum capit xafró», id est fructum, quia nec gustat nec sentit : sic et dives, si æger sil, cx omnibus opibus et deliciis exiguum vel nullum fructum et voluptatem percipit.

21. Videns ocllis et ingemiscens, sicut spado v.«» »i **COMPLECTENS VIRGINEM, ET SUSPIRANS.** — Est hæC tertia similitudo spadonis, *q. d.* Dives, sed æger jam dictus, videt epulas et ingemiscit, quod eas vorare iisque frui nequeat : perinde ut eunuchus videns virginem speciosam ingemiscit et suspirat, quod ea ob frigiditatem et impotentiam frui nequeat. Quare divitiœ et deliciæ ei non solatium ct gaudium, sed mœrorem et tormentum afferunt. Talis ergo est instar Tantali, qui in inferno in inediis licet aquis, eueeatur tamen siti. De quo Poeta :

Poma fugacia captai
Tantalus : hoc illi garrula lingua dedit.

Et Horatius :

Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina.....mutato numine, de te
Fabula narratur, congestis undique saccis
Indormis inhians, et tanquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.

Tantalus ergo flumini immersus, sed usque ad labra, nec ex eis bibere permissus, ideoque semper sitiens, symbolum et schema est divitis avari vel ægri, qui opibus immersus iis frui non audet, vel non potest.

TERTIA PARS CAPITIS.

DE BONO LÆTITTÆ, ET MALO TRÎST1TIÆ.

v<u.n. 22. Tristitiam non des animjb tuæ, et non affligas temf.tipsum in consilio tuo. — Græce : *Ne des in tristitiam animam tuam;* Tigurina : *Ne demergas animum tuum in mrrstitiam, nec affligas teipsum tuis consiliis;* alii : *Ne dedens animam tuam maerori, et ne affligeris teipsum propter consilium*

twim ; Syrus : *Jfe des tristitia animam tuam , et nt offendas in conditu anima tua.* Ubi recto notai Jan* senius : Non dicit, inquit : Ne tiuqiinm babeas tristitiam in anima tua (id enim human® infirmitati est impossibile), sed: « Tristitiam non des aniinre tuæ,n vel, ut est in Græcis : *Non des* in *tristitiam animam tuam :* hoc est ne sinas tristi* tiara animo tuo dominaci, aut ne nitro eam libi accersas, et tristandi causam prmbeas. Dum enim triste aliquid accidit, bonorum qu® adsunt cogitatione et expensione, tristiti® materia superanda est, ut non permittatur animo nostro dominari. Et maxime cavendum est ne, cum multam gaudendi occasionem habemus, ipsi nobis tristiti® materiam suggeramus, leviaquædam mala apud nos exaggerando. Hoc ergo significatur, cum dicitur : ‹ Tristitiam non des anluiœ tu®. ■ Et est sermo de tristitia, quam Paulus vocat * tristitiam sæcul!,» quam mortem operari dicit, qu® scilicet est de rebus hujus sæculi. Nam » qu® se mndum Deum est tristitia, pmnitentiam in salutem stabilem operatur : » ideoquo ea ultro assumenda est, et danda anim® nostræ. Ita Palacios.

Fugienda est igitur tristitia illa, qu® non parit lœlitiam : uti fugitur potio, qu® non parit salutem. Ea vero tristitia procuranda est, qu® lætitiain generat, qua-qiic salutem stabilem ac bealitudinem operetur. Do noxa et damnis tristiti® vide disserentem S. Ambrosium, orat. 2 *De Satyro ;* S. Gregoriani, XXXI *Moral,* cap. ccxvii, S. Augustinum, lib. XII De *Genesi adlitt.* cap. xxxiii; Cassianum, *Collât.* IX, cap. m; S. Uernardum,De *Inter, domo,* cap. ui.

H*me-diotn trillil¿t nâ-lum et-Vuuue-

Porro tristiti® remedium est, malum quod nos contristat, vel amovere, vel, si amoveri nequeat, praemeditando extenuare, ct magno animo sustinere; nam causa tristiti® non est tam malum ipsum quod urget, quam opinio nostra, apprehensio et æstimatio illius, quod scilicet illud durum et grave æstimemus. Qu® æstimatio, cum sita sit in nostra potestate, mitigari, imo deponi potest : itaque tristitia pariter mitigabitur, aut in totum deponetur. Vere enim Epictetus, *Enchirid.* cap. i : «In nostra, ait, potestate est opinio, appetitio, desiderium, aversatio et quælibet nostræ actiones, n Quod autem opinio lllu mali potius quam malum ipsum sit causa tristiti®, idem sapienter affirmat cap. X : « Homines, inquit, perturbantur non rebus, sed iis, quas de rebus habent, opinionibus. » Et Plutarchus, lib. De *Exsilio :* «Exsilium, uit, ignominia, bonorum amissio, ut contra coron®, magistratus, primique con-essus, non sua natura, sed nostro ipsorum judicio , affligendi vel delectandi modum habent. » Et Cicero, Tuse. Ill : « Cogitatio, ait, diuturna, nihil esse in re mali, dolori medetur, uon ipsa diuturnitas. » Vide S. Chrysostomum, homii. Quod *nemo laditur nisi a seipso.* Vide cl nostrum Grcgorium dc Valentin, I II, disp. 3, Qwest. VI, punct. in, ubi octo tristiti® remedia •miguat, eaque fusu prosequitur.

Et non aihjgas temetipsim in consilio tuo. — *Primo,* Palaeius censet hic idem, vel pene idem dici, quod priori hemistichio, quasi consilium hoc sil tristiti®, vel ipsa tristitia, *q.* d. Noli tc affligere tristitia : quare nec consilia illa tractes, qu® tristia sunt, aut tristitiam tibi conciliant vel augent. Solent enim tristes, melancholici et scrupulosi esse cogitabundi, milio volvere cogitationes, mille agitare consilia, lestusquo animi, quibus proindo dicendum est cum Psalte : « Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? » *Psal.* xu, 2. Sic cl Lyranus qui et exemplum dat : a Sicut faciunt, inquit, desperantes, qui interimunt seipsos. »

Secundo, q. d. No to affligas, eo quod consilia tua felicem successum non habeant aut negligantur, vel ab aliis, præserlim æmulis luis, evertantur; sed cogita quot sunt hominum capita, tot pariter esse sensus et consilia. Quare pacifico idipsum tolerato, dicitoquo cum Apostolo : «Unusquisque in suo sensu» et consilio «obundet,» *Rom.* tir.

Tertio, Jansenius, *q. d.* Ne nimis anxio ct scrupulose deliberes et consultes,- noli variis consiliis et deliberationibus te affligere et excruciaro, dum scilicet anxio nimis apud te excogitas, quomodo te a quibusdam malis eximas, aut quomodo bonum aliquod assequaris, quod cupis; ac praesertim noli anxie cogitare ct deliberare do futuris eventibus, offleiis, laboribus, tribulationibus, cæterisque rebus, qu® tibi obvenire possunt : quia reipsa forte nunquam tibi obvenient. Quare cogita illud Christi : «Sufficit diei malitia sua,» *Matlh.* vi. Itaque sicut priori membro monuit deponere tristitiam, sic hoc monet deponere anxias curas ot sollicitudines, qu® non minus quam tristitia affligunt, tristitiamque animi partim sequuntur, partira antecedunt et causant. Sicut ergo priori monuit pro tristitia trislibusquo cogitationibus accersendas esse lætas, quibus mens ad læliti.iin excitetur, sic hoc monet anxias curas et sollicitudines convertendas esse in libertatem hilaritalemque animi, calque resignandas esse divin® providenti®, dicenduraquc cum Psalle : « Dominus sollicitus esi mei, » *Psal.* xxxix , 18. El *Psal.* XXII, I : « Dominus regit me (S. Hieronymus, *Dominus pastor meus;* llebræum cl Septuaginta, *Dominus pascit me,* ut pastor oves), et nihil mihi deerit : in loco pascu® ibi me collocavit. » Ac cum S. Paulo : «Nihil solliciti sitis : sed in omni oratione et obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones veslr® innotescant apud Deum,» *Philip.* IV, 6. Et cum S. Petro, *epist.* I, cap. v, vers. 7 : « Omnem sollicitudinem vestram projicientes in cum, quoniam ipsi cura est de vobis.» Vide utrobique dicta.

Porro remedium tristiti® est bona conscientia, fisa flxaque in Deo.Nam, ut ait S. Cbrysostomus, hom. 25ad *Popul.:* « Nihil aliud est triste nisi Deum offendero. Quod eum aberit, non tribulationes,

dînai tritili** e*I boni CO!1*C1*U' Ua.

non Insidi®, non quiclqunni aliad sapientem animam poterli contristare; sed quemadmodum, si exiguam scintillam in locum dejeceris profundum, statini exstinxeris : itidem et omnis tristitiæ superabundantia in bonam missa conscientiam exstinguitur. Propterea quidem et Paulus semper gaudebat, quoniam interius secundum Deum confidebat, neque tot malorum capiebat sensum, sed dolebat quidem ut homo, non tamen cadebat. Sic et Abraham patriarcha erat in delectatione multa passus tristia : verum nihil horum eum prostravit.» B. Cæsarius Arelatensis, *homii.* 2: «Verum gaudium, ait, non possidetur, nisi pax et justitia teneatur. Prima est enim et quasi radix justitia, secunda pax, tertia gaudium. De justitia nascitur pax, do pace gaudium generatur. Justitia et pax quasi bona opera esse videntur : gaudium vero fructus esse bonorum operum intelligitur.» El S. Bernardus, in libris *De Consideratione :* «Quid ditius, quid in corde dulcius, quid in terra quietius est et securius bona conscientia? damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quæ et ipsa morte magis erigitur quam deprimitur. » Consentiunt nostris Scriptores Ethnici. Cicero *ad Torquatum,* epistola familiari : «Conscientia, ait, rectœ voluntatis maxima consolatio est rerum incommodarum. » Et Seneca *ad Lucilium :* « Nolo tibi unquam deesso lætitiam : volo illam tibi domi nasci. Nascitur, si modo intra teipsum sit. » Et paulo post : «Veri boni aviditas tuta est. Quid sit istud interrogas, aut undo subeat, dicara : Ex bona conscientia, ex honestis consiliis, ex rectis actionibus, cx contemptu fortuitorum, ex placido vitæ et continuo tenore unam prementis viam. » lino facit symbolum Pythngoræ: «Annulum arctum ne gestato, hoc est noli faccre ea quæ te coarctent ct affligant, n Et : « Cor ne edito, id est no te crucia curis et anxietatibus; » quas maxime parere solet conscientia sceleris sibi conscia. Ita Plutarchus, tract. *Dc liber. Educ.*

Rursum S. Bei nardus, traci. *Dc Infer, domo, cap.* XLV, ait : «Vis nunquam esse tristis? Bene vive. Bona vita semper gaudium habet : conscientia rei semper in perna est. » El cap. XX et xxn : «Munda est conscientia, cum nec de prælerilo justo accusatur, neo dc præsenti injuste delectatur. Conscientia bona titulus est religionis, templum Salomonis, ager benedictionis, hortus deliciarum, aureum reclinatorium, gaudium Angelorum, arca fcederis, thesaurus regis, aula Dei, habitaculum Spiritus Sancti, liber signatus cl clausus, et iu die judicii aperiendus. Nihil est jucundius, nihil tutius, nihil ditius bona conscientia : premat corpus, (raliat mundus, terreat diabolus, ct illa erit secura. Bona conscientia secura erit, cum corpus morietur; secura, cum anima coram Deo pnrsenlabilur; secura,cum utrumque indio judicii unto tribunal terrificum justi judicis statuetur. »

Denique S. Bacillus, homii. 4 *De gratiarum an* tione :* «Ita, inquit, assequeris, ut semper gaudeas : nempe, si vitoe tuæ institutura ratioque omnis Deum collimo! ac spectet, et spes retributionis, quæ in hac vita tristia sunt, leviora efficiat. Affecit te aliquis ignominia? quin tu ad eam suspice gloriam, quæ reposila in cœlis est tibi paranda merito patientiæ. Jacturam rerum tuarum adiisti? oculos imprime fixius coelestibus divitiis cl thesauro incomparabili, quem libi bonorum operum pretio seposuisti. Patirono solo exclusus es? at patriam habes coelestem illam Jerusalem. Ad eum modum si iis, quæ molestiam tibi nunc pariunt, opposueris quæ sperantur bona, animam tuam ab omni anxietate servabis. Al quod nos invitat sanctio legis Apostolica) : Semper gaudete,» *Philip,* iv. Hoc est quod omnibu inclamat rex sapientissimus, *Eccles.* m, 12 : «Ll cognovi, inquit, quod non esset melius nisi laitari , et facere bene in vita sua, » *q. d.* ll.ee duo connexa sunt, lœtari ct bene agere : ut ergo semper læteris, semper bene agito.

23. JuCUNDITAS CORDIS UJEC EST VITA HOMINIS, ET Vm. ÎX THESAURUS SINE DEFECTIONE SANCTITATIS; ET EXSULTATIO VIRI EST LONGXVITAS. — GTiDCUS **de IDOTC bi-**membris medi an sententiam omittit, sicque habet : *Laetitia cordis est vita hominis, et exsultatio Kin longxvitas;* Tigurina : *Laetitia animi demum homini vita est, thesaurusque sanctitatis inexhaustus, ct gaudium cujusque alatis longinquitas;* Syrus : *Letitia cordis ipsa est vita hominis, et conscientia* (pura ideoque læta) *hominis ipsa auget vitam ejus. Tres* fructus et effectus jucunditatis et læUiæ assignat. inicial beUiue* Vinam.

Ierimus est, quod Ipsa sit quasi vita hominis, tum quia homo semper indiget aliqua delectatione quasi quadam recreatione, ob mullos labores et molestias, quæ ei occurrunt in hac vita, uti docet Aristoteles, lib. VII *Ethic.;* tum quia vita in tristitia non tam est vita quam mors, uti dixit vers. 17; tum quia lætilia facit florere omnes actiones vitales : eas enim obit cum gaudio, ideoque alacriter, exsultanter, plene et perfecte, juxta illud *Proverb,* xvn, 12 : «Animus gaudens œtalem floridam facit : spiritus tristis exsiccat ossa.»

Secundus latiti® fructus est, quod sit « thesaurus sine defectione,» id est indeficiens, «sanctitatis, » *q. d.* Letitia cordis pura et vera non tantum est vita hominis, sed et est thesaurus sanctitatis indeficiens; quia, scilicet, sanctitatem fovet et conservat. Quo significat, *primo,* lætitiam sanctitate destitutam, quæ concipitur ex affluentia opum, honorum ct deliciarum, non esse puram ct veram, sed mixtam mullis doloribus et tristitiis, ideoquo defecturam, nec diu duraturam; secundo, lætitiam puram, veram et meram consistere in sanctitate : bona enim cl sancta conscientia semper est kuta, quia scit se esso in gratia Dei, imo esse filium Dei, a quo proinde hæreditaltm et gloriam ælernam fidenter exspectat; *tertia,* lay dnK

üliam fovere et augere sanctitatem : facit enim ut homo læte et alacriter obeat opera sancta orationis, jejunii, eleemosynæ, religionis, etc. idcoque in iis constanter perseveret; quæ enim cum tristitia fiunt, remisse fiunt et cum tædio, ideoque homo in iis perdurare nequit. Magna est hæc laus lælitiæ, quod scilicet ipsa sit thesaurus inexhaustus sanctitatis : quia ipsa excitat hominem continue , ut plura et majora opera sancta peragat et coacervet, et quia ipsa alacriter et animose superat omnes difficultates et tentationes, quas dæmon, mundus et caro suggerunt, ut hominem ab exercitiis sanctis avocent.

Ei*tn fb.

Quocirca S. Antonius suis religiosis ardue et austere viventibus unice commendabat lœtitiam spiritalem, quasi singulare scutum et remedium ad vincendum omnes tentationes : «Una est, inquit, ratio vincendi inimicum : lætitia spiritalis, et animæ Dominum semper cogitantis jugis recordatio, quæ dæmonum ludos quasi fumum expellens persequetur adversarios potius quam timebit. » Ita S. Athanasius, in *Vita S. Antonii.* Unde Palladius, in *Lausiaca,* cap. ui, loquens de sanctis Anachoretis sociisque S. Apollo Abbatis : «Licebat, inquit, eos videre exsultantes in solitudine, adeo ut nullam ejusmodi aliam exsultationem in terra videre liceret, nec lœtitiam corpoream : neque enim erat inter eos aliquis incestus aut tristis. Sed, si quis videbatur præ se ferre tristitiam, statim Abbas Apollo ex eo rogabat causam, et quæ erant in occulto uniuscujusque cordis, renuntiabat; dicebat autem : Non oportet esse tristes propter salutem, cum futuri simus hæredes regni coelorum : tristes autem erunt Gentiles, flebunt Judœi, lugebunt peccatores; justi autem lætabuntur : et qui terrena quidem animo agitant, lœtanlur in rebus terrenis; nos autem, qui tanta spe digni sumus habiti, quemadmodum non lætamur perpetuo, cum nobis Apostolus suadeat, I *Thess.* V, ut semper lætemur, et oremus sine intermissione?»

Ex adverso nihil ita obnoxium tentationibus dæinonis, ac animus tristis. Tristitia enim fugat Spiritum Sanctum, utpote spiritum lælitiæ, et accorsi! spiritum atrum, puta dæmonem, qui est spiritus acediæ cl tristitiæ.Audi S. Chrysostomum, lib. Ill De *Providentia* : «Omni, ait, diabolica operatione perniciosior est immodica moeroris et acediæ magnitudo : nam quos dæmon superat, per nwrorem superat. Quod si mcerorem sustuleris, nihil omnino mali et incommodi tibi ab eo continget. » Et inferius : «Tum demum tristari debemus, non cum malo afficimur, sed cum ipsi malum aliquod perpetramus. » Vide Cassianum, lib. X *De instil. renunt.* cap. ii et seq., ubi graphice spiritum acediæ et moeroris depingit, ejusque suggestiones, effectus et damna recenset. Quocirca Hermas, discipulus S. Pauli, in libro qui inscribitur *Pastor* (exstat tom. V *Biblioth. SS. Patrum),* quem veteres passim citant ct celebrant : «Sicut vinum, inquit lib. II, cap. x, aceto mixtum, eamdem suavitatem non habet : sic ct tristitia, Spiritui Sancto nexa, eamdem orationem mundam non habet; » imo tristitia fugat Spiritum Sanctum. Nam « fructus Spiritus Sancti est charitas, gaudium, pax, » etc. *Galat. v,* 22. Sed audi rursum Hermam, lib. II, mandato 10, cx persona Dei : « Tristitia omnium spirituum nequissimus est, et pessima servis Dei, et omnium spiritus exterminat, et cruciat Spiritum Sanctum.» Et inferius : « Indue ergo hilaritatem, quæ semper habet gratiam apud Dominum, et lætabcris in ea. Omnis enim hilaris vir bene operatur, ct bona sapit, et contemnit injustitiam. Vir autem tristis male facit; quia tristem facit Spiritum Sanctum, qui datus est homini hilari. » Et iterum : « Male facit, quod tristis orat Dominum, et non ante facit exomologcsin, et non impetrat a Deo quod petit. Semper enim oratio tristis hominis non habet virtutem, ut ascendat ad altare Domini. » Huc facit illud Aaronis, *Levitic.* x : « Quomodo potui placere Domino in caeremoniis, mente lugubri ? » obruta enim mens et moerore oppressa nequit seso in Deum attollere. Accedit, quod « hilarem datorem diligit Deus,» Il *Corinth,* ix.

Tertius lælitiæ fructus est : « Et exsultatio viri est longaevitas, » non formaliler, sed causaliter, *q. d.* Lætitia et exsultatio facit hominem longaevum, tristitia vero facit eum brevis ævi. Lætitia enim exhilarat, vivificat, dilatat, multiplicat, corroborat spiritus vitales, qui cor et vitam hominis conservant et augent; contrarium facit tristitia. AudiS.GregoriumNazianzenum in *Distichis:* « Moerores praecocem senectutem mortalibus pariunt. Neque enim ea unquam tempus instaurabit, quæ moeroribus diruta fuerint ac prostrata. Mens sollicita lineae instar ossa corrodit : corpus autem curas omnes valere jubens eximie floret. » Idem docet Hippocrates, Galenus cæterique medici. Unde Schola Salernitana hæc sanæ vitæ dat pharmaca :

T«rt¡n«.

> Si tibi defuerint medici, medici tibi finit
> fixe tria : mens hilaris, requies facilis, moderata diæta.

Quare homini fideli, ut semper sit hilaris, lætæ et hilares accersendæ sunt cogitationes de cœlo, de Christo, do Dei beneficiis, ejusque in nobis praesentia, inhabitatione et inoperalione ; de B. Virgine, de Sanctis, et aliæ similes : quas fuse recenset noster Alvarez de Paz, *De Adeptione virtutum,* lib. Ili, pari. 11, cap. tv. Unde Rabanus : « Vera, inquit, jucunditas cordis non alibi quam in vera charitate consistit, ubi et vita hominis cum virtutum thesauro sine defectione sanctitatis permanet : eo quod nulla virtus sine ejus ope subsistere valet. Hæc enim est excellentior via, quam Apostolus universis linguis, martyrio, atque eleemosynisantestatuit, dicens: Nunc autem manent fides, spes, charitas : tria hæc, major autem horum est charitas, » I *Corinth,* xm.

Anagogice idem Rabanus : « Exsultatio viri est longævilas, » id est beata Sanctorum æternitas : quia ibi vera est exsultatio, ub! vera est beatiludo : nam præsens vita plena est miseriis, et luctibus assiduis infelix.

w. **24.** Miserere andiæ tuje placens Deo, et contine : **CONGREGA con TUUM IN SANCTITATE EJUS, ET TRISTITIAM LONGE EXPELLE A TE.** — Ita legunt Ct dispungunt Romana, licet aliter legat cl dispungat Jansenius et alii. Græca brevius sic habent : *Dilige teipsum, et alloquere,* **vel** : *Consolare cor tuum, et moerorem procul amove a te ;* Syrus : *Blandire anima: tua, et refrigera cor tuum, et tristitiam longe faca te.* Ubi nota, primo : Qui diligit animam suam, is ejus miseretur : qui vero eam non diligit, sed odit, is in eam immisericors, imo crudelis existit : qualis est qui amat iniquitatem, ideoque tristitiam et dolorem præsentem ac æternum ei accersit.

Secundo, « placens Deo dupliciter accipi potest, scilicet, *primo,* ut significet causam et finem miserendi animæ; *secundo,* ul significet ejus effectum, aut potius modum. Juxta priorem acceptionem sensus erit, *q. d.* « Miserere animas tuæ,» hoc fine ct fructu, ut scilicet per misericordiam hanc placeas Deo, qui tibi eamdem præcepit, dum tibi animæ tuæ curam ct salutem commisit, ct præ rebus omnibus commendavit. Juxta secundam sensus erit, *q. d. a* Miserere animæ tuæ,» satagendo ut placeas Deo : quod fiet, si contineas te in sanctitate. Misericordia enim animæ in hoc consistit, ut qui ejus vult misereri, studeat eam Deo placitam efficere : quod faciet, si cam sanctam efficiat. Preciare Orígenes, homil. 4 in cap. vi *Luca :* « Deus, inquit, animæ tuæ suam imaginem et similitudinem commendavit : istud ergo depositum tara insigne tibi restituendum est, tam integre, quam a te constat esse susceptum. »

Aliter Jansenius, qui-ti *placens Deo* accipit anteccdcnler quasi suppositum verbi miserere, quasi dicat :Tu qui places Deo, ac bonam habes in Deo conscientiam, ita ul nullius magni mali tibisis conscius, merito debes misereri animæ tuæ, ut scilicet cam in tristibus consoleris per bonum conscicntiæ tuæ testimonium, quo confidis te placere Deo.

Tertio, « et confine significat modum, quo animæ misereri Dcoque placere debeas, *q. d.* Si vis misereri animæ tuæ Dcoque placere, esto continens, continentiam exerce, contine te ab omnibus carnis et concupiscenti® desideriis. Continentia enim est virtus, quæ refrenat omnes ebullientes concupiscentiæ motus. Unde explicans subdit : « Congrega cor tuum in sanctitate. »

Quarto, pro *congrega cor tuum in sanctitate,* græce est : *consolare cor tuum.* Undo Jansenius, volens Latinam Vulgatam Græcis adaptaro, hæc omnia explicat do tristitia, *q. d.* « Contine, » hoc est cohibe, « cor tuum » ab immoderata tristitia, « et congrega» illud, non sinens, scilicet, id effundi io mœrorcm, sed tua consolatione illud comprimens et collectum servans apud te : Congrega, inquam, illud « in sanctitate» Dei, hoc est, consolare illud dum tristatur, hoc nomine quod sanctus es coram Deo, quodque Deo ex dono ejus placeas. Vel « congrega » illud « in 'sanctitate » ipsius cordis, id est hoc nomine consolare cor tuum, quod sanctum sit per veram Dei cognitionem et amorem. Verum, cum Latina Vulgata a Concilio Tridentino, *sess.* IV, probata et prælala sit Græcis, cumque hic et alibi Græcis sit uberior ct plenior; potius Græca Latina», quam Latinam Græcis adaptare debemus. Quare rs *congrega cor tuum in sanctitate,* explicat *ñ contine, q. d.* Continebis erisque continens, si «cor tuum» congreges «in sanctitate. » Suggestiones enim concupiscentiæ, quæ sunt plurimæ, cor distrahunt, el ad varias carnis illecebras sollicitant et dissipant : quare ut eas fugias et elidas, ab iis cor tuum avoca, totumque convoca et congrega, ut adhæreat sanctitati, hoc est, Deo ejusque voluntati et legi : in hoc enim omnis sanctitas consistit. Quod si feceris, omnem tristitiam dispelles. Hoc est enim, quod subdit : « Et tristitiam longe expelle a te. » Quod est finis et scopus totius sententi®. Hortatur enim ad expellendum tristitiam, ejusque modum suggerit et præscribit. Notat Palacius cor pravum ut cinerem dispergi, ct ut arenam dissipari : at cor sanctum, inquit,congregatur fitque unum; quia Deo unitur, qui maxime unus est : ergo a Mihi adhærere Deo bonum est,» *Psalm.* Lixii. Quia « qui adhæret Domino, unus spiritus est. » I *Corinth.* vi, 17.

Sensus ergo est, *q. d.* Vis tristitiam expellere a te, tibique jugem accersere lætiliam? miserere animæ tuæ, curando ut illa placeat Deo,idcoque contine ab omnibus pravis ejus concupiscentiis. Quod facies, si ab cis cor tuum avoces, illudque colligas et unias sanctitati : si enim id feceris, omnem tristitiam expelles a te ; sanctitas enim est suctiua mater lælitiæ, et expultrix tristitiae. Ulergo hanc miseriam, puta tristitiam, ab anima expellas, miserere animæ tuæ, majoremquo ejus miseriam, puta concupiscentiam ct iniquitatem cura : ex illa enim oritur tristitia, *q. d.* Immisericors est et crudelis, ac quasi tortor et carnifex animæ suæ, qui eam tradit concupiscentiis, ut iis lancinetur, ac in mille desideria quasi dissecetur, cisque foede ct misere quasi mancipium ad omnem nutum serviat; indeque mille angores ctmœrorcs conscienti® sustineat, iisque excrucietur et lanietur. Qui ergo sapit et hæc effugero cupit, hic miseretur animæ suæ, studetque placere Deo, ideoque a concupiscentiis se continet ct abstinet, ac congregat traditquo cor suum integrum Deo ejusque sanctitati; atque hac ratione omnem tristitiam expellit omnemque lætiliam accersit. «Nam, ut ait Beda in *Proverbiis :* «Tristantur facile, quorum spes exstat in imis.» Sic ex adverso : «Lætaiitur facile, quorum spes exstat in altis. » Ha explicant

Rabanus, Lyranuset Palaeius, imoS. Augustinus, *Enchirid.* cap. UXVi> et habetur *De Pœnit.* disi. 3, cap. *Qui vult :* « Qui, inquit, vult eleemosynam ordinato dare, a seipso debet incipere, ct eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordi®, verissimeque dictum est : Miserere anim® tu® placens Deo. Propter hoc renascimur, ut Deo placeamus, cui merito displicet quod nascendo contraximus. Ilæo est prima eleemosyna, quam nobis dedimus : quoniam nosipsos miseros per miserantis Dei misericordiam requisivimus, justum judicium ejus confitentes, quu miseri effecti sumus, dc quo dicit Apostolus flo/n. v : Judicium quidem ex uno in condemnationem. Et magnre ejus charitati gratias agentes, do qua idem ipse dicit grati® prædicalor : Commendat autem suam dilectionem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est : ut ct nos veraciter de nostra miseria judicantes, et Dei charltatem quam donavit ipse diligentes, ple recteque vivamus, » Huc usque S. Augustinus. Idem, serm. 102 *De Temp.:«* Modo, inquit, pro ineffabili pietate sua non solum nos admonet (ueus), sed etiam rogat, ut nos a peccatis mortiferis revocemus. Audiamus illum dum rogat, ne nos postea non audiat ille dum judicat. Audiamus eum per Prophetam dicentem : Fili, inquit, miserere anim® tu® placens Deo. Quid ad hæc respondebit humana fragilitas? Deus te rogat ut tui miserearis, et non vis! Causam tuam apud te agit, et a te non potest impetrare l Et quomodo te audiet Ille in die judicii supplicantem, cum tu eum pro teipso nolueris audire rogantem, d

Sic et S. Bernardus in *Sententiis:* «Spiritus sapienti®, inquit, ubique præsens novit quid in cœlo et quid agatur in inferno. Cumque mentem humanam repleverit, et do pœnis inferni incutit timorem, et coelestium amorem infundit, sicqu facit hominem amare seipsum, ct dicit ei: Miserere anim® tu® placens Deo. » Idem, serra. 8 *ad Milites templi :* « Magna revera malitia, inquit, tui te non misereri, et solum post peccatum remedium confessionis a teipso repellere, ignemque in sinu tuo involvere potius quam excutere, nec præbero aurem consilio Sapientis, qui ait : Miserere anim® tu® placens Deo. Proinde qui sibi nequam, cui bonus?» Idem, epist. 8 *ad Drunonem:* « Primus, ait, pietatis gradus est de quo scriptum est : Miserere anim® tu® placens Deo. Ex hoc autem ad miserandum proximum recto jam tramite charitas ordinata procedit, quippe quem ad sui quisque mensuram amare pnecipitur. » "Vide eumdem pathetice his verbis urgentem Eustachium, occupatorcm Valentin® Sedis, ad poenitentiam,'pist. 183. Iisdem urgeas quemlibet peccatorem, dicendo : Miserere anim® tu®, o miser, ut cum corpus tuum brevi perire morique debeat ac dari vermibus, saltem anim® tu® consulas, ut illa, eum sit immortali» et æterna. Immortalem et œternam, sed beatam vitam in cado, non vero miseram in inferno nanciscatur. Ita Stephanus V Pontifex, ut habetur 33, Quæsl. II, cap. vili *Admonere, § Idcirco.* Monet Aistulphum, qui uxorum interfecerat : «Miserere, inquit, anim® lu®, ut non sis libimetipsi homicida. Quapropter relinque, te rogamus, hoc malum sæculum, quod te traxit ad tam immanissimum peccati facinus, in;Tediare monasterium, humiliare sub manu Abbatis, ct meliorum fratrum precibus adjutus observa cuncta simplici animo qu® tibi fuerint imperata, si forte ignoscat infinita Dei misericordia peccatis tuis, et refrigeret animam tuam, priusquam crucieris perpetuis dammis. »

25. Multos exim occidit (Gr®ci nonnulli legunt : *Perdidit et occidit;* sic et Syrus : *Mullos enim occidit maestitia, et perdidit eos)* tristitia, et non est utilitas in KA, — quia licet tristeris de malo, non idcirco illud tolles, sed potius augebis el duplicabis. Porro melancholia, tristitia ct acedia multos enecavit et in dies enecat, tum quoad corpus, tum quoad animam, cosque perimit morte cj præsenli et œtema. Tristitia ergo est carnificina. Si horres esse carnifex aliorum, cur non horres per tristitiam carnifex esse tui ? Causam ct modum dant medici, ac inter eos Franciscus Valesius, *Sacrae Philosophia,* cap. lxxii. Magna tristitia, inquit, semper nocet, el potest aliquando occidere, non quidem repente, ut timor et gaudium (auctor est Galenus), sed paulatina ct multo tempore. Quia per gaudium affatim elsino ullo freno effunditur totum calidum : quare in pusillanimis totum exhalat : in timore magno affatim accurrens ad cor, suffocatur. Motus similis est tristitia timori, non tamen vehemens ut ille, sed natura sua lentus, ac proinde paulalim facit vitalem calorem marcescere, et nutrilionem partium minui, atque ita deducit ad labem. Quod aperte significant illa verba *Proverb,* xvn : « Spiritus tristis exsiccat ossa. » Itaque tristitia repente nullum fortasse occidit, ut timor ct gaudium, lento vero ac paulalim quamplurimos.

Illa verba : « El non est utilitas in ea,» duplicem ferunt sensum, naturalem ct moralem. Naturali quidem significant tristitiam nihil conferre: nam neque ad pellendos morbos, neque ad luendam valetudinem (id vero constat ex dictis inlelligl debere dc magna tristitia, et qu® omnem excludit hilaritatem). Morali v ro, continent exhortationem quamdam ad pell- n lam ex animo tristitiam. Quasi dicatur: Vita tristitiam, quia mullos occidit, ct nihil confert ad recuperandum id cujus grafia doles : neque cnitn lacrymis defunctum vita maritum suscitabis, neque filium, neque amissam invenies pecuniam, neque incendio consumptam reficies domum.

Quocirca B. Antiochus, *homil.* 23 : « Tristitia, inquit, vermis est cordis, suaminet exedens uiatrum instar viper®. » Et S. Athanasius citatus a S. Bernardo, *be Modo bene vivendi,* cap. xi ; « Uomo

Ver», tj.

Trinità "¡j" » do?

Cn0:n>'

tristi?, Inquit» semper malitiatur, el contristat Spiritum Sanatum sibi a Oeo donatum.› S. Chrysostomus, homil. 7 ad *Popul. :* «Tristitiam, inquit, Deus non ob aliud nobis indidit, nisi propter solum peccatum, et hoc per ips«im rerum experientiam manifestavit. In pecuniarum enim mulla, ct morte, et egritudine, ct aliis nobis ingruentibus molestiis dolentes et mœrenles, non tantum nullam consolationem capimus, verum ct molestias augemus. In peccatis vero si dolcamus el tristemur, peccati magnitudinem minuimus, ct quod erat magnum, reddimus parvum, sæpe vero el funditus ipsum lolum delemus.» Idem, epist. 8 *ad Olympiad. :* «Tristitia, inquit, animarum crudele tormentum est, dolor quidam inexplicabilis, et judicium omni judicio vindictaque deterius. Nam ct vermi est similis venenato, non solummodo carnem, sed et animam ipsam perimens; animam dilacerans, sed vires animæ consumens; el jugis nox, ac tenebre profunden, el tempestas ct turbo; febris non apparens, omni igni validius incendens, cl pugna requiem non habens. » Cassianus, lib. IX *De Instit. renant,* cap. n et m, citans cxplicansque illud Proverò, xxv : *Sicut tinca vestimento, ct vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi.* «Vestimentum namque, inquit, tinearum esu attactum nullius prclil vel honesti usus poterii ulterius habere commercium : itidemque lignum vermibus cxaralum, non jam ad ornatum vel mediocris ædificii, sed ad combustionem ignis mercbilur deputari. Ita anima, quæ edacissimi? tristiliæ morsibus devoratur, inutilis erit vestimento illi pontificali, quod unguentum Spiritus Sancti de codo descendens, prius in barbam Aaron, deinde in oram suam, solere suscipere, S. David vaticinio perhibetur : Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron, quod descendit inoram vestimenti ejus,» *Psal.* cxxxu. Tristiliæ remedium naturale, sed efficax, est magna ct vehemens occupatio, præsertim in re honesta ct jucunda : hæc enim imaginationem a tristibus ad se avocat, occupat ct exhilarat. Experire, el senties ita se rem habere.

Porro octo remodia ad fugandam tristitiam suggerit noster Alvarez de Paz, *De Exterminatione mali,* lib. Il, part. V, xn, ante tinem. Ploleroæus Philadelphus rex Ægyptl, proponens, septuaginta Interpretibus singulis singulas quæsliones ethicas, vigesimo nono hanc proposuit : « Quomodo sino tristitia viveret? » Cui illo : «Si neminem, inquit, læscris, omnesque juves, justitia quosvis prosequens; ab ea hujusmodi fructus jucunditatis colligitur. Sed implorandus est Deus, no ea nos laedant quæ prætcr opinionem nostram accidunt, ut sunt mortes, inorbi, aegritudines,» etc. At quinquagesimo sexto hanc proposuit : «In quibus est tristandum?» Cui ille : «In amicorum adversitate, quandoquidem diuturna ca et inevitabilia cernimus, qmeque calamitatibus opertos interimunt. Nam in his moesliliam nulla ratio levat. Sed de iis, in quibus desperamus, neque quidquam in his utile invenimus, moríales omnes contristantur, malum vero omnino effugere divinæ potenti® est. » Ita illecoævus et forte socius Siracldls, uti refert Arhlæas, in Historia septua* pinta Interpretum, quæ exstat tomo VII *Riblioth. SS. Patrum.*

Clarius et præclarius Psaltes, *Psalm,* xti, tristiliæ remedium assignat orationem et spem in Deum : « Quare, inquit, tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc conGtebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus.» Et S. Jacobus, cap. v, ver*. 13 : «Tristatur, Inquit, aliquis vestrum? oret. .Equo animo est? psallat. » Huc facit proverbium Hebreorum in Afore *nebuehim,* lib. II, cap. xxxvii : « Prophetia non requiescit super tristem, neque super pigrum. » Quocirca Eliiæus, ut se ad prophetiam disponeret, quæsivil Psaltem, qui ejus mentem sua psalmodia exhilararet, ct ad divina sustolleret, IV *Reg.* in, 15. Denique tristitia in multis oritur ob tristes casus pretéritos qui eis obvenerunt, quibus pro antidoto suggerendum est illud Senecæ, *De Regim. prmnp. :* « Noli pœnitere de re preterita, quia illud est proprium debilium.» Res enim preterita revocatu est impossibilis. Nemo autem sapiens pœnitet, dolet aut se affligit ob rem impossibilem.

Antonius in *Melissa,* lib. I, cap. Lixii Dc *tristitia,* alia illius suggerit remedia. *Primum* ex S. Gregùrio Nazianzeno, qui ait : «Communio el societas lucius, solatio est dolenti. » Et ex S. Chrysoslomo, qui ait : «Tristitia in multos divisa, minus cruciat patientem. » Et ex Photio, qui ait : «Sola similes affectus expertorum colloquia, mœrentibus sunt solatia.» *Secundum* ex Plutarcho dicente: a Via quidem eligenda planissima, vita vero tranquillissima. Thoraci tunicam, tristiti® vero mentem et rationem inducero oportet. » *Tertium* ex Theopemplo dicente : « Insipientem tempus, sapientes autem ratio mœrore liberat. Sapit qui non tristatur propter absentia, sed gaudet presentibus. » *Quartum* ex Photio dicente : «Fuge teutationem patientia et oratione : sin,absque his præsidiis te opponas, vehementius invadit. »

26. Zelus et iracukdu minvunt dies, et axtb yen.**» narus senectam adducet cogitatus. — Tristiti® subjungit tres partial proles, parlim affines et socias, scilicet invidiam, iram et sollicitudinem, quæ, æque ut tristitia, sensim hominem conficiunt el occidunt. «Zelus» enim est invidia, cujus comes et socia est ira. Undo Jansenius per *zelum* accipit iram; alii, quemvis zelum; Palaeius, zelotypiam, qua vir zelat uxorem, aut contra. Pro *cogitatus* græce est id est cura et sollicitudo, </. *d.* Invidia et ira corrodunt et consumunt dies vilæ hominis, eorumque sunt quasi ærugo et tinea : similiter cura el sollicitudo citam et unto tempus homini adducit senectam. Unde Tigurina vertit : *invidia et iracundia dies minuunt, sollicitor*

deque pramaturam inducit senectutem. Sic ct Dias apud Laertium, lib. I, cap. yi : a Ut ferrum, inquit, rubigine absumitur, ita invidus suo ipsius vitio contabescit, » *q.* d. Sicut ferrum ex seipso gignit rubiginem, quæ ipsum exedit : sic invidus concipit invidiam, quæ ipsummet exedit et consumit. Et Periander : a Sicut ærugo ferrum, sic invidia animum illius in quo inest, conterit. » Et S. Basilius, horn, in *aliquot Script, locos :* « Hic est alius morbus vitæ hominum peculiaris, et animis nostris a natura insitus, et corda magis consumere aptus, quam rubigo ferrum. » Alii vertunt : Zelus *et excandescentia minuunt dies, et ante tempus senectam affert sollicitudo ;* Syrus : *Zelus et ira consumunt dies, et ante tempus prodire facit canitiem cura.* Idem docent medici; unde Schola Salernitana sic orditur :

Si vis incolumem, si vis ta reddere sanum,
Curas tolle graves, irasci crede profanum.

Exemplum iræ illustre est in Alexandro Magno, qui omnem rerum gestarum gloriam obscuravit iracundia, a qua ipse omnium victor victus est, dum per eam amicis necem intulit, et sibi vitam accidit. « Alexandrum enim, inquit Valerius Maximus, lib. IX, cap. m, iracundia sua propemodum coelo diripuit; nam quid obstitit, quominus illuc assurgeret, nisi Lysimachus leoni objectus, Clitus hasta confossus, et Callisthenes mori jussus? Ac Callisthenis quidem deflens mortem, in Alexandri iram iratus Seneca eloquentissime ait, lib. VI *Nat. Quast.* cap. xxiii : «Hoc est, inquit, Alexandri crimen æternum, quod nulla virtus, nulla rerum felicitas redimet. Nam quoties quis dixerit : Occidit Persarum millia multa; opponetur : Et Callisthenem. Quoties dictum erit : Occidit Darium, penes quem tunc magnum regnum erat; opponetur: Et Callisthenem. Quoties dictum erit : Omnia Oceano tenus vicit, ipsum quoque tentavit novis classibus, et imperium ex angulo Thraciæ usque Orientis terminos protulit; dicetur : Sed Callisthenem occidit. Omnia licet antiqua ducum regumque exempla transierit, ex his quæ fecit nihil tam magnum erit, quam scelus Callisthenis. » Vere igitur dixit Heraclitus : a Durum est pugnare contra iram, quæ vitam adimit.»

un- c*. •ULl 10Q- g*»», Celebre est illud Physicorum, vi paxp&x, id est *animalia bile carentia,* uti cervus, sunt longæva. Porro longævitatem hominis et animalium ita gradatim describit, sive vere, sive potius fabulose Ausonius, *Idyll.* 18 :

Ter binos deciesqoe novem superexit in annos
Justa senescenlum quos implet vita virorum :
Bos novies superat vivendo garrula corvix ;
£t quater egreditur cornicis sæcuh cervus ;
Alipedem cervum ter vIndt corvus.....

Causam dat Franciscus Valesius, *Sacrae Philosophia,* cap. Lxxii : Videntur, inquit, mihi hæc tria, scilicet zelus, iracundia et cogitatus, unico sollicitudinis nomine significari. Sollicitos enim c-se dicimus eos qui plus satis curant quid agatur, quid futurum sit. Tales enim sunt zelatores, ac proinde iracundi et cogitabundi : quæ omnia excludunt ab animo hilaritatem. Quare si vere dictum est cap. XVII *Proverb. :* « Animus gaudens ætatem floridam facit; » merito evenit ut quæ gaudium excludit sollicitudo, afferat intempestivam senectutem. Verum autem illud esse constat, lût:# siquidem indicatum antea est, spiritum tristem i"ll*|* exsiccare ossa : exsiccat ergo et ea passio, cujus tristitia comes est, puta sollicitudo et nimia cura. Ut vero exsiccat, ita refrigerat : quia (ut nuper diximus) siccat imminuta nutritione per vitalis caloris et spirituum consumptionem. Refrigeratio vero naturalis cum siccitate, ipsum est senium. Undo efficitur, ut sollicitum esse, ac proindo iracundum et cogitabundum, adducat ante tempus senectutem. Neque res ulla experimento magis cognita est. Neque quidquam iis qui privatam agunt vitam consultius, quam nulla do rc esse sollicitos : iis vero qui reipublicæ tenent gubernacula, qui id non possunt, tamen interponere gaudia curis, et animum tantis solutum curis crebro laxare, ac locum dare cibis et exercitationi, ne semper animo ad cogitationem translato, corpus tabescat. Huc facit illud S. Gregorii Nazianzeni in *Distichis :* « Mœrores præcocem mortalibus senectutem pariunt. Mens sollicita tineæ instar ossa corrodit; corpus autem curas valere jubens, eximie floret.» Unde subdit Siracides. « Splendidum cor bonum in epulis est. »

Memorabile est quod ex ore Dei scribit Hermas, S. Pauli discipulus, lib. Il *Pastoral,* mandato 3; nimirum, quod ira et impatientia obscuret, exstinguat in nobis Spiritum Sanctum, cumdem vero exsuscitet atque exhilaret æquanimilas et patientia. « Æquanimis, inquit, esto et patiens, et omnium operum nequissimorum dominaberis, et operaberis omnem juslitiam. Quod si patiens Tnitu i 'fueris, Spiritus Sanctus, qui habitat in te, mun- Uln.i'p"- dus erit, et non obscurabitur ab aliquo nequis- ritmn simo spiritu, sed gaudens dilatabitur et epulabi- s*nf,n®' tur in vase, in quo habitat, et apparebit Domino hilaris in pace magna. Quod si iracundia aliqua supervenerit, continuo Spiritus Sanctus, qui in te est, angustiabitur, et quærct discedere. Suffocatur enim aspectu nequissimo, et non habet locum apparendi Domino sicut vult; tribulatur enim ab iracundia. Utrique ergo spiritus cum pariter inhabitant, perniciosum est homini. » Probat a simili : « Si quis enim assumat absinthii pusillum, et immittat in amphoram mellis, nonne totum mei exterminabitur? Et tantum mellis a modico absinthio disperit, et perdit dulcedinem mellis, et jam non habet gratiam apud dominum suum; quoniam lotum mei amarum factum est, et usum suum perdidit. Sed si in mei non mittatur absinthium, dulce erit et in usu domino suo. Vide enim quam sit æquonimitas dulcior mello.

ct utilis erit domino, qui in ipsa commoratur; nam iracundia inutilis est. Si ergo mixta fuerit iracundia æquanimitatc, contribulatur animus, et non est utilis Deo oratio illius. »

Tropologico Rabanus : « Zelus, inquit, et iracundia minuent dies hominis ; cum eum vita æterna indignum efficient : et ante tempus senectutem adducent; quia viri sanguinum ct dolosi non dimidiabunt dies suos,» *Psal.* liv. Hoc est, prosperitatem sine vindicta, quam sibi promittunt, perpetualiter habere non possunt. »

VtM •?. 27. Splendidum con et donum in epulis est : EI'L'Lf. ENIM ILLIUS DILIGENTER FIUNT. — **Cogitatui** Cl cura, quæ citam adducit senectam, quasi remedium et antidotum opponit cor splendidum exhilarans se epulis, itaque curas discutions et vitam prolongans. « Cor splendidum » vocat hilare et liberale, non triste vel avarum. Tristitia enim et avaritia cor contrahunt, offuscant ct obnubilant; quod hilaritas et libcralitas dilatant, exhilarant, magnificum ct quasi splendidum efficiunt. Hinc lux ct splendor sunt symbolum lætitiæ et bencficcnliæ; caligo vero ct tenebra, trisliliæ et avarili®. Unde crebro orat Psalles : a Illumina faciem tuam super servum tuum, Domine, » *q. d.* Lucidam, id est hilarem, benevolam et benefi-cam mihi faciem luam ostende. Sensus ergo est, *q. d.* Cor hilare, et liberale, et a bonum, » id est lætum ct jucundum, est in epulis suis, ac honeste et læte iis fruilur, casque sibi et aliis diligenter apparat : quocirca et lætius, ct diutius, ct honoratius vivit. Unde Tigurina vertit : Cor spiendtdum *et bcniqnum cibos sibi procurabit ad edendum;* non autem mulla avare congeret, quibus frui non audeat, inquit Vatablus; alii : *Cor splendidum et bonum de eduliis ciborum suorum curam gerit.* Lælus ct splendidus, ncc per tristitiam ciborum curam negligit, ncc per parcimoniam sordide mensam instruit, sed læte et liberalitcr, moderate tamen et temperanter cum suis epulatur. Syrus : Cor *bonum* (lætum) *mulli* sunt cibi *ejus, et omne quod comedit, ostendit super corpus ejus, q. d.* Omne quod comedit homo lælus, digerit convertitquc in suam substantiam, corpus ruum itnpingaci; itaque ostendit se bene comedisse, et comesta digessisse : contrarium facit tristis et mostos. Huc facit illud B. Nazianzeni in *Distichis :* «Temperantis animi est nonnihil hilaritatis pra se ferre.» Advertit solcrler Palacius, hæc esse dogmata ethices naturalis. Ecclesiasticus, inquit, fuit ex Judæis, quibus propter probos mores temporalia bona promittebantur, scilicet vita longior, anni felices, epulæ largiores, videlicet saeculum hoc felix. Multo est altior vita Christiana, qu® cupit dissolvi et esse cum Christo; quæ abstinet ab omnibus, ut incorruptam coronam accipiat; quæ est in fame, siti, frigore, nuditale et quotidiana sollicitudine Ecclesiarum, exspectans beatam spem et adventum glori® magni Dei, etc.

Mystice, «splendidum cor,» id est lætum, ac gaudio et exsultatione perfusum, non est aÚud nisi cor viri justi, quod nullæ trislitiæ e morsibus conscientiæ dimanantes inquietant. Epulæ illius non sunt aliæ quam bona opera, sibi imposito? legi conformia. Cum autem hæc diligenter parantur, ct ardenter assumuntur, « bonum » est • cor » ct jucundum, non infirmitate marcet, sed sanctitate pinguescit. Scito ergo, o homo, quia cibos corporis nimis ardenter sumere, vitium est; cibos vero animæ ardentissime accipere, perfectio est. Nam qui avide quasi famem patientes, hunc cibum virtutis comedunt, Deo pascente saturantur, juxta illud : « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur,» *Matth.* v. Unde Rabanus : Utique, ait, «voluntas electorum jucundatur in epulis virtutum, quæ epulæ indefectivas habent opes spiritalium divitiarum.»

Nola : Græca hic valde variant : Complutenses enim hunc versum hoc loco ponunt cum Nostro: Græca Romana vero et alii cum transferunt in finem cap. xxxni. Sed magis videtur convenire huic loco. Deinde Romana huic versui et capiti attexunt ea, quæ Noster et Complutenses ponunt cap. XXXVI, vers. 13 et seq. Similis transpositio est in capite sequenti, uti dicam in synopsi ejusdem.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, a vers. 1 *usque ad vers.* 12, *avocat a nimio amore et studio divitiarum. Inde, secundo, usque ad vers.* 30, *est institutio mensæ; quanta, scilicet, honestate, temperantia ct discretione in ea conviva se gerere debeant. Tertio, a vers.* 30 ad *finem, agit de sobrietate in potu vini.*

1. Vigilia honestatis tabefaciet 'arnes,el cogitatus illius auferet somnum. 2. Cogitatus prescienti® avertit sensun», et inhrinitas gravis sobriam facit animam. 3. Laboravit dives in congregatione substanti®, et in requie sua replebitur bonis suis. 4. Laboravit pauper iu di ‘qulione vicius, el in fine inops fit. 5. Qui aurum diligit, non justificabitur: et qui

insequitur consumptionem, replebitur ex ea. 6. Multi dati sunt in auri casus, et facta est in specie ipsius perditio illorum. 7. Lignum offensionis est aurum sacrificantium : væ illis qui seciantur illud , et omnis imprudens deperiet in illo. 8. Beatus dives, qui inventus est sine macula : et qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia et thesauris. 9. Quis est hic, et laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua. 10. Qui probatus est in illo, et perfectus est, erit illi gloria œlerna : qui potuit transgredi, et non est transgressus; facere mala, et non fecit : 11. ideo stabilita sunt bona illius in Domino, et eleemosynas illius enarrabit on> nis ecclesia sanctorum. 12. Supra mensam magnam sedisti? non aperias super illam faucem luam prior. 13. Non dicas sic : Multa sunt, quæ super illam sunt : 14. memento quoniam malus est oculus nequam. 15. Nequius oculo quid creatum est? ideo ab omni facio sua lacrymabitur, cum viderit, 16. ne extendas manum tuam prior, et invidia contaminatus erubescas. 17. No comprimaris in convivio. 18. Inlellige quæ sunt proximi tui cx tcipso : 19. utere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur : ne, cum manducas multum, odio habearis. 20. Cessa prior causa disciphnæ : et noli nimius esse, ne forte offendas. 21. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas bibere. 22. Quam sufficiens est homini erudito viuum exiguum, et in dormiendo non laborabis ab illo, et non senlies dolorem. 23. Vigilia, cholera, et tortura viro infrunito : 24. somnus sanitatis in homine parco; dormiet usque mane, et anima illius cum ipso delectabitur. 23. Et si coactus fueris in edendo multum, surge e medio, evome : et refrigerabit te, et non adduces corpori tuo infirmitatem. 26. Audi me, fili, et ne spernas me : el in novissimo invenies verba mea. 27. In omnibus operibus tuis esto velox, et omnis infirmitas non occurret tibi. 28. Splendidum in panibus benedicent labia multorum, et testimonium veritatis illius fidele. 29. Nequissimo in pane murmurabit civitas, et testimonium nequiliæ illius verum est. 30. Diligentes in vino noli provocare : multos enim exterminavit vinum. 31. Ignis probat ferrum durum : sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum. 32. Æqua vita hominibus, vinum in sobrietate • si bibas illud moderate, eris sobrius. 33. Quæ vita est ei, qui minuitur vino? 34. Quid defraudat vitam? Mors. 33. Vinum in jucunditatem creatum est, et non in ebrietatem, ab initio. 36. Exsultatio animæ et cordis, vinum moderate potatum. 37. Sanitas est animæ et corpori sobrius potus. 38. Vinum multum potatum, irritationem, et iram, et ruinas multas facit. 39. Amaritudo animæ vinum multum potatum. 40. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, et faciens vulnera. 41. In convivio vini non arguas proximum : el non despidas eum injucunditate illius : 42. Verba improperii non dicas illi : et non premas illum in repetendo.

PRIMA PARS CAPITIS.

(Nota in Græcis Bornants omnia ab hoc capite usque ad xxxvn alio ordine recenseri : nam quæ Vulgata habet hoc capite, Græca Romana habent cap. XXXIV. Qure Vulgata habet cap. xxxv, Romana habent cap. xxxir. Quæ Vulgata habet cap. xxxv), Romana habent cap. xxxiii. Quæ Vulgata habet cap. xxxn, Romana habent cap. xxxv. Quæ Vulgata babel cap. xxxiii, Romana habent cap. XXXVI. Vulgate tamen per omnia consentiunt Græca Complntensia; quare eorum ordo et dispositio magis apta est et authentica. Hinc collige has Siracidis sententias a variis varie fuisse compagínalas et distributas. Idem accidit in *Proverbiis* Salomonis, ubi quæ Vulgata habet cap. xxx, Græca Romana attexunt capiti xxiv. Quæ Vulgata habet cap. xxxi de muliere forti, Græca Romana attexunt capiti xxix,ac multa alia simili modo commutant et transponunt.)

1. VIGILIA HONESTATIS TABEFACIET CARNES, ET COGITATUS ILLIUS AUFKKET SOMNUM. — Pro *honestatis* græce est tjUvtw, id est *divitiarum :* et sic wppe hoc libro Siracides per *honestatem* intelligil divitias : hæ enim faciunt possidentes honestos, imo honoratos in domo, victu, vestitu, magistratu, etc. Rursum pro *cogitatus* græce est id est cura, *anxietas, solliHtudo,* da qua dixit capit»? precedenti, vers, penult., quod ante tempus, id est citam el immaturam senectam adducat. Ver». Í»

ïdlpsum ergo hio prosequitur docotque, inquit Janseniiis, quam noxia Fit homini ea precipue cura, qme est in avaris pecuniarum studiosis: nipote quæ carni suum vigorem aufert et necessarium somnum. Itaque sensus est: Nimia vigilantia, quæ pro comparandis divitiis assumitur, et vigilia nocturna, quæ sæpe propter opes suscipitur, tabefacit carnes hominis, corpusque marcidum facit ac exhaustum, el cura pro divitiis acquirendis aufert sæpe homini somnum ad vitam necessarium. Proinde indicando nocumentum avare sollicitudinis, monet tacite moderandum studium divitiarum, anxiamque sollicitudinem deponendam esse, et prœsenlibus contentos nos esse debere, Deoque res nostras committendas.

Secundo, Palacius « honestatem » moralem hic accipit, puta bonum honestum, probitatem scilicet et castitatem. Littera hæc, inquit, ul jacet, multa et pulchra documenta prebel. *Primum* est, cura probitatis, maxime vero castitatis, consumit carnes, nec eas pinguescere sinit *t* si enim vehemens probæ uxoris cura, quomodo placeat viro, exedit ejus carnes, quomodo non magis exedet cura quomodo placeas Deo? *Secundum* est : Cogitatio probitatis aufert somnum : nam intenta cogitatio cor mundum dormire vetat, et illa dixit: « Ego dormio, el cor meum vigilat; » et alius media nocte surgit ad confitendum Domino. Verum Græcum kXoótou significat honestatem, non moralem, sed physicam, puta substantiam et opes. Prior ergo sensus litteralis est. Unde Tigurina vertit : *Studium divitiarum corpus tabe conficit^ et somnum abigit sollicitudo earum;* alii : *Invigilare divitiis tabefacit carnes, et sollicitudo earum aufert soporem;* Syrus : *Vigilia tabefacit carnem; divitis, ct cura aufert somnum ejus.*

Est metaphora ab igne liquante ceram, *q. d* Sicut ignis liquat el consumit ceram, sic vigil semper sollicitudo opum acquirendarum, asservandarum ct augendarum tabefacit (gra?cc ixnixn, id est *liquat* et consumit) carnes, tum ob vigiliam, tum ob sollicitudinem. Nam, ut ait Aristoteles, *Ethic,* cap. i : « Animal vigilans semper laborat, » vel sentiendo, vel movendo, vel cogitando, attendendo ct intendendo rci alicui; vigilia ergo est labor; labor autem consumit hominem, et quodvis animal.

Mystico Rabanus : a Vigilia honestatis est cauta vigilantia animi cum studio virtutum, quæ tabefacit carnes; quia in electis Dei carnales mortificat voluptates. Cogitatus enim illius aufert somnum ; quia intenta sollicitudo eorum, quam quotidie in servitio Dei habent, pigriliæ ab cis repellit tædium. Unde Propheta, qui se sentiebat in servitio Dei proficere, et in amore illius crescere, ait : Quomodo dilexi legem tuam, Domine ! tota dio meditatio mea est. In mandatis tuis exercebor, ct considerabo vias luas. Confige timore tuo /nes meas; a judiciis enim tuis timui,» *Psalm.* **xviu.**

2. Cogitatus prjwcikxtiæ ayprttt sfxsd», kt rx- **FIRMITAS GRATIS SOBRIAM FACFT AXIMAM.** — *Primo,* Palacius cl Lyranus censent hic duo proponi, quæ hominem avocant a peccato, scilicet, Dei praescientiam , et infirmitatem, *q. d.* Cogitare quod Deus videat, imo prmsciat, el antequam fiant, provideat omnes nostras actiones, avertit sensum a rebus sœcularibus cl voluptatibus illecebrosis hujus vitæ; pari modo « infirmitas gravis animam » luxuriantem el luxu diffluentem effleit temperatam cl «sobriam,» quam vinum humanen prosperitatis effecerat ebriam.

Secundo, Jansenius, *q. d.* «Cogitatus prescienti®,» id est cura cl sollicitudo divitum, ul praevideant et provideant sibi de opibus rebusque omnibus in futurum per omnem suam ct filiorum vitam, «avertit » mentem hominis a recto, Deo cl cogitatione salutis, eamque opibus quasi inebriai et immergit; ex adverso « infirmitas gravis facit animam sobriam, » *q. d.* Sollicitudo ergo est infirmitate gravi deterior, ideoque ipsa est maxima infirmitas; quia facit animam plane intemperantem et ebriam, quam infirmitas facit temperantem et sobriam.

Tertio et genuine, *q. d.* « Cogitatus prescienti®, » id est cogitationes anxi®, quibus divites avari cogitant assidue de futuris mercium rerumque suarum eventis, ut opes suas semper augeant, nunquam contenti præsentibus, sed jugiter inhiantes futuris; h®, inquam, cogitationes avertunt sensum, scilicet a quiete et somno, de quo sermo praecessit; quia non sinunt hominem quiescere cl dormire, «et,» id est sic vel pari modo, «infirmitas gravis sobriam facit animam;» « sobriam, » id est vigilem somnique expertem. Est metalcpsis el catachresis; sobrietas enim el abstinentia causant vigiliam, et ægrum faciunt insomnem. Comparat enim anxias cogitationes, puta sollicitudinem congerendi opes, cum gravi infirmitate, quod sicut hæc, sic et illa excutiat somnum, privetque hominem debita quiete,q. d. Sollicitudo avarorum est gravissimus animi morbus; quia sicut morbus hominem affligit ct exedit, redditque insomnem; sic pariter cruciat, arrodit el vigilem semper facit sollicitudo.

Hunc esse sensum palet *primo* ex antecedentibus et sequentibus, qure omnia taxant sollicitudinem ditandi se et congerendi opes; *secundo,* cx Greco, qui clare sic habet : *Sollicitudo vigilia:* (id est vigil) *interpellabit dormitationem, et infirmitas gravis* totyii Cocv, id est *eluet* vel digeret, id est auferet *somnum;* Tigurina : *Sollicitudo vigil prohi* bet* (Vatablus, *renuit) soporem, et gravis cegritudo somnum adimit.*

Pro ixvtytt alii legunt id est sobrium et vigilantem faciei somnum ; quia mordax cura facit hominem, licet dormiturientem, vigilem, ut millies e somno excitetur et evigilet. Porro Complulensia et Romana pro Coo» legunt Coo;. Sio cniiu habent : Coc<. Undt

eie vertunt : *El infirmitatem gravem digeret,* vel *moderatam faciet somnus.* Quo significatur sollicitudinem divitum pejorem esse animi morbum, quam sit gravis infirmitas corporis; quia hanc minuit et alie viat somnus, quo carent solliciti : sollicitudo enim somnum excutit a sollicito, itaque ei non dat requiem, sed jugiter pungit, affligit, cruciat, exedit, consumit. Igitur duorum horum versuum, primi scilicet et secundi, hic est sensus : Vigil cura acquirendarum opum consumit carnes, et de iis intentius nimisque anxie cogitare, aufert somnum; simili modo somnum aufert « cogitatus præscientiæ, » quo scilicet cogitant futuros eventus, ut cos praesciant ct avertant, si mali sunt; vel acccrsant, si boni; perinde ac infirmitas gravis somnum excitat.

Mystice Rabanas: «Cogitatus, inquit, hominis, quem in timore Dei habet, prresciendo quod vera sunt omnia quæ Scriptura sacra prænunliat do futuro præmio bonorum, et de venturapama malorum, avertit sensum hominis ab omni concupiscentia mala, ne ea concupiscat in possessione habere, vel in desiderio nequam adimplere, quæ novit Conditori suo displicere. Similiter et infirmitas gravis corporis sobriam facit a delictis animam. Unde alibi scriptum est : Livor vulneris absterget mala, et plagæin secretioribus veniris. Mala enim livor vulneris absterget, quia flagellorum dolor vel cogitatas, vel perpetratas nequitias diluit. Solet vero ventris appellatione mens accipi; quia sicut venter consumit escas, itamene pertractando excoquit iras. Quia enim venter mens dicitur, ea sententia docetur, qua scriptum est : Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris. Ac si diceret Divini afflatus illuminatio, cumin mentem hominis venerit, eam sibimelipsi illuminans ostendit, quæ ante Spiritus Sancti adventum cogitationes pravas el portare poterat, et pensare nesciebat. Livor ergo vulneris absterget mala, el plaga: in secretioribus ventris; quia exterius percutimur, cum ad peccatorum nostrorum memoriam taciti afflictique revocamur, atque ante oculos nostros cuncta quæ a nobis sunt male gesta, reducimus; ct per hoc, quod foris patimur, magis intus, quod fecimus, dolemus. Unde iit ut inter aperta vulnera corporis amplius nos abluat plaga secreta ventris; quia sanat nequitias pravi operis, occultum vulnus doloris. Hinc et Paulus ait : Quando infirmor, tunc potens sum. Quando enim sustinuit forinsecus flagella persecutionum, intrinsecus crevit dono spiritualium gratiarum.» Quæ Rabanus ad verbum transcripsit ex S. Gregorio, III part. *Pastor,* admonit. 13, sub finem.

v,u i **3.** Laboravit dives in congregatione substantif, **ET IN REQUIE SUA REPLEBITUR BONIS** (gTOiCC

vei» ‹ **est «Wiens) suis.** Laboravit pauper in diminutions **VICTUS, ET IN FINE INOPS FIT. — Docuit disparem valde esse conditionem divitis et pauperis, ac laboris, quem uterque impendit ad con-**gregandas opes; nam «laboravit,» id est labo rare solet, « dives in,» id est ad «congregatio nem substantiæ; » ut scilicet congreget substantiam ct opes : «pauper» vero laborat « iu, » id est ob, « diminutionem victus,» puta ob paupertatem, qua victu minuitur et destituitur, *q.* ‹l Pauper laborat non tam ut ditescat, quam ut victitet, el vitam laborando trahat et proroget; a(dives non laborat ut vicium comparet, quia eo abundat, sed ut opibus collectis majores adjiciat, locuples fiat et splendidus.

Rursum : a Dives in requie sua replebitur bonis suis, » id est dives, cum cessat laborare et congerere opes, ac requiescit contentus quœsitis, « replebitur bonis, » id est est laute et splendide vivet, deliciabilur, frueturque suis divitiis. At pauper, cum volet quiescere, aut cogetur ob senium morbumve cessare a labore, fiet inops cogeturque mendicare. Unde Græca habent : *Laboravit dives congerendis pecuniis, et in requie sua expletur deliciis suis. Laboravit pauper in penuria victus, el in requie sua fit indigens.* Ita Lyranus, Jansenius et alii. Secundo, Tigurina vertit : *Laborat dives in congestis opibus, et in quiete occupatur suis divitiis; laborat pauper in vita tenui, et fit egenus in quiete.* Quod sic explicat Vatablus, *q. d.* «Nimia sollicitudine tam dives quam pauper miser est. Hic enim tempore quietis et somni de sua pauperie cogitando pauperior fit : ille cura pariorum discruciatur. » Omnia enim spectant eo, ut signifi cetur miseria sollicitudinis, quæ esse solet in congerendis opibus.

Denique Palacius censet hic significari quod divites parvo labore multum ditescant; pauperes vero magno labore vix comparent necessaria ad vitam. Admonetur, inquit, pauper ne nimis ditari velit, quia dives facili labore bonis repletur : at pauper, qui (etiam sibi minuens vicium) ditescere vult, tandem inops evadit. Dives quidam, interrogatus quomodo dives evaserat, respondit egregie : Cum pauper eram, magno labore conquisivi divitias; cum dives fui, magna eas facilitate paravi. Una enim ad Indos profectione parat sibi plus opum dives, quam per totam vitam miser agricola. Huc facit illud : « Facilius est cx asse decussem (id est decem asses) quam cx semisso (dimidio asse) assem efficere.» Idem locum habet in mercatura spirituali, ut patet in S. Paulo, Apostolis virisque Aposlolicis, qui heroico actu uno plus effecere quam nos permultis. Unde «pauper, » ait Varro, « dicitur a paulula re,» vel «^ paulo lare (vel a paucou.re) : dives, adivo, qui, ut Deus, nihil indigere videtur. »

Mystice, divites sunt Sancti ferventes et strenui ad accumulanda bona opera et merita : hi parvo labore inultum ditescunt virtutibus et meritis; pauperes vero, id est remissi et tepidi, magno labore, quem subeunt, quemque sæpe parit ip sormn acedia et torpor, parum in sanctitate pro ficiunl. Unde Rabanus : « Laborat, inquit, justua

in congicgationo spiritalis substantial, in meditando videlicet S, Scripturarum scientiam, et colligendo bonarum fructus virtutum; pro quibus omnibus post finem præsenlis vil® requiem æternam percipiet. E contrario vero pauper scientia cl inops virtute, laborat quotidie in terrenis cupiditatibus, pro quibus in fine non abundantiam cœleslis habebit gaudii, sed pcenas ac dolores sustinebit inferni. » Quocirca sapienter S. Bernardus, serm. 4 *De Adventu : a* Ver® diviti®, ait, non opes sunt, sed virtutes, quas secum conscientia portat, ut in perpetuum dives fiat. » Et S. Gregorius, homil. *ISinEvang.* : a Fallaces, ait, diviti® sunt, qu® nobiscum diu permanere non possunt; fallaces sunt, qu® mentis noslr® inopiam non expellunt ; sol® autem diviti® ver® sunt, qu® nos divites virtutibus efficiunt. Si ergo, fratres, divites esse cupitis, veras divitias amate. »

V*rt. 5. **8- QÜI AÜIUJM DILIGIT, NON JUSTIFICABITUR : ET QUI INSEQUITUR CONSUMPTIONEM, REPLEBITUR EX EA.**— Est miosis, parum enim dicitur ct plus significatur : a Non justificabitur, n id est adeo non erit justus, ut evadat injustus ct sceleratus; auri enim cupido impellit avarum ad usuras, fraudes, illicitus contractus. Unde illud vulgo tritum : < Dives aut injustus, aut injusti hæres. »

Secundo, t ὸ *non justificabitur* non tantum culpam injustiti®, sed el ejus poenam significat. *Justificari* enim Hebrœis, *primo,* significat justum esse vel fieri; *secundo,* justum pronuntiari, declarari, judicari, absolvi. Qui ergo aurum diligit, * non justificabitur, » id est non declarabitur justus; sed injustus judicabitur, condemnabitur ct punietur. Unde Tigurina vertit : *Amator auri non habebitur pro insonte,* id est innocente, el consequenter impunito, sed ut nocens acriter punietur. Nam ut explicans subdit : u El qui insequitur consumptionem, » græce id esi *corruptionem,* puta aurum el opes caducas el con uptibiles), *replebitur ex ea.* Qui sectatur opes corruptibiles replebitur rebus cito corrumpendis, aecum cis, imo per eas et ante eas, brevi corrumpetur el interibit, ut corruplioneel re corruptibili, quam tinto ardore adamavit, piene et usque ad collum impleatur. Innuit opes multis esse exilio, tum quia propter eas multi a furibus, aliisque qui opibus inhiant, occiduntur; tum quia labor et sollicitudo parandi, augendi et conservandi opes hominem exedit et consumit; tum quia opes pununt delicias, luxum, gulam ctcrapulam, qu® plurcs occidit quam gladius. Unde Tigurina vertit : *Et qui conseciatur exitium, eodem satiabitur.* Ita Palacius : Qui omnino, inquit, diligit aurum, velut idolum præferens ipsum omnibus aliis, is justus esse nequit, dum ita diligit. Duos enim deos nemo potest habere, nemoquo potest Deo servire ct mammon®. Et qui h®c corruptibilia el consumplibilia sectatur, corruptione et putredine replebitur. Nam igni anima, caro vermibus erit in æternum obnoxia. Ut conira anima, qu® justitiam diligit, justu fit et saturatur ex ea; cl quæ divin® iminoi labiati adhæret, unus sp:nlus cum ea fit, ac ideo efficitur immortalis omnino. Ait enim : a Qui credit in me (ut debel) non morietur in æternum, » Joan, xi, 26.

0. Multi dati sunt in auri casus, et facta est in specie ipsius perditio illorum. — *Primo,* Palacius per *auri casus* accipit auri præcipilia, in qu® ruit qui illud ambit. Est enim aurum, inquit, velut mons quidam difficillimus mulla habens præcipilia, in qu® solet proruere qui aurum vult manibus arripere; e longe aspicitur cacumen montis, ubi aurum pulchra fulget specie; at, dum curris ut consequaris, cadit in præcipilia corpus, ubi peris. Ergo pulchram habet aurum speciem, sed inulta occultat præcipilia, in quæ cadis prius quam auro fruaris. Pulchrum erat specie pomum, quod comedit Adam; sed in casum mortis, antequam comederet, cecidit.Sic ParthicmsoM. Crasso llomanorum duci insultarunt : «Aurum sitiisti, aurum bibe. » Hinc avarus dicitur quasi *auri avidus,* eo quod illo nunquam expleatur, ait S. Isidoros, lib. X *Origin,* littera A.

Secundo et planius : « Multi dati sunt in auri casus, » id est in casus et ruinas propter aurum, ut habent Græca, *q. d.* Multi in gravia damna corporis ct animre prolapsi sunt propter aurum. Vide dicta 1 *Timoth.* vi, 10. Est hypallage. Porro Græca jam sic habent : *Multi dati sunt in casum auri gratia, et facta est perditio eorum coram facie eorum, g. d.* Videntes et viventes, ideoque gementes et frementes perditi sunt; minus enim sentitur perditio ct noxa, cum quis perit dormiens, vel occulte el nesciens, nec advertens, ut cum ex insidiis vel veneno interimitur; magis vero illa sentitur, cum quis perit vigilans, vidensel sciens tum ipsam perditionem, tum ejus causam, quod scilicet ipse sibi per auri cupidinem hoc malum crearit. Unde Tigurina vertit : *Multi propter aurum ad casum dati sunt, et paratum habuerunt ante oculos suos exitium;* alii : *Multi pessumdati sunt auri gratia, et intentus ipsorum accidit coram facie ipsorum.*

Quocirca sapienter Naziauzenus, in *Distichis* : « Opes, inquit, illas ne ama, quas tempus delet; x J nam quidquid tempus exstruxit, idem etiam ever- Gooœ*. tct. » Amplius addit S. Bernardus : « Divitiarum, ait, amor insatiabilis longe amplius desiderio torquet animam, quam refrigeret usu suo; utpoto quarum acquisitio quidem laboris, possessio vero timoris, amissio plena doloris invenitur.» Aristoteles, lib. X *Ethic.,* asserit obesse nimias divitias contemplationi, ac proinde sunimæ felicitati.Certe quietem ab iis non leviter turbari omnes experiuntur. Anacreon duobus a Polycrate Samio talentis acceptis, cum duas noctes somnum non cepisset, cura custodiendi vel collocandi; ea donatori remisit, addens «non tanti a se illa fien. quantum sibi ab iis molesti® provenisset. » Pulchre Horatius, *Satyr.* I :

> An vigilaro metu exanimem : noctesque dietque
> Formidare malos furet, incendia, serve»,

Ne te compilent fugientes; hoc juvat 7 horam
Semper ego optarim pauperrimus esso bonorum.

Eleganter Plutarchus, tract, *fíe Cupiditate divitiarum,* ait divitiis a nullo malo hominem liberari : quandoquidem ne hoc ipsum adimunt malum, sui cupiditatem. Aristippus cos qui divitiis non explentur, monebat laborare animo gravissime, ac medico et ejectione egere; perinde ac eos, qui quo plus bibunt vel comedunt, plus sitiunt esuriuntve. Sapienter Philo, lib. *De Tcmulcnt.,* asserit externa bona esso quasi stipatores et satellites bonorum corporis; hæc vero esse custodes et ministros bonorum animi.

Hanc gnomen et hoc enigma insigni vulpis, simias, elephanti, hyænæ, galli, castoris, etc., apologo, oculis subjicit Cyrillus, lib. Ill Apotog. *morat.* cap. v: «Simia, inquit, ct vulpes proficiscentes, cum edentatum (id est dentibus carentem ; ex dentibus enim elephantis fit cbur pretiosum) elephantem obvium habuissent, de casu cum peteretur, respondit: Ob dentis desiderabilis aviditatem bellum mihi avaritia suscitante, ut hostilia dentibus meis, insidiantium arma non captus effugerem, elegi potius arma naturm abjicere ; siquidem belligeris divitiis cligibilius est carere, quam ad hujusmodi tuendas caram vite suavitatem amittere. Deinde cum hyœnaiu luminibus privatam obviam habuissent, dim passionis causam inquirentes, lamentabiliter audiverunt : Effrenata humante cupiditatis rapacitas non tam vi quam arte doli munita, ob perditas gemmarum divitias, oculos quos concupivit, destruxit. A bonis enim bona perduntur,cum prætcr necessitatem supcriluuut.D Subjicit deinde vulpem et simiam occurrisse gallo, cui cranium erat diffractum ob gemmam, quæ in eo gigni perhibetur, pergitque ad castoris occursum : a Cum caslor, inquit, eis perditis genitalibus occurreret, petiverunt ut quid salutare generi seminarium defecisset? qui ait : Cum ob genitalia a perniciosis venatoribus infestarer, ne totum pars perderet, et genitalia genitorem concupita vastarent; ea certo malui mihi vorare hostilia, quam amatricis divitiarum et divitum hostilis avariliæ voracitati me impendere. Melius enim est opes, quam salutis opem perdere. Quo quidem relicto, cum pavonem decaudatum vidissent : Quomodo, inquiebant, caudæ gloriam perdidisti? cui ille : Nimirum aurea penna placuit, et idcirco auri cupiditate servus avariliæ hanc ademit. Mundiales namque diviliæ quem exornant, velut signum figunt cupiditatis ad durissimas sagittas. »

Upum diami ‘.» pthe- u.

Ex quibus omnibus hanc conclusionem colligit : «Quid sunt carnales diviliæ, nisi blandimenta libidinis, fomenta cupiditatis, et onera mortis? Beatus certe qui caruit e\. *0* Quocirca simia, rogata a vulpe quid de divitiis sentiret, sapienter respondit : • Quod non pisi pcenalitates sint natura). Nam cum sic possessores suos illudant, et ad hujusmodi calamitates adducant, quid nisi virus putanda) sunt? Hunc siquidem edentant, illum exoculant, huic cerebrum vastant, illi vitalia perforant, isti genitalia vorant, alterum excoriant, alterum dccaudaiW. Nonno sic avaritim ingeniosa vi a viris imprudentibus collecta) diviliæ, possessores suos plurimis vitiis lacerant, amatores depravant, dum os lingua magniloqua, contuitum invidentia, caput ignavia, venirem gula, libidine genitalia, corpus infamia, ct virtutum inopia totum vastant? 0 malum bonum, tam odiosum ! 0 beata paupertas! 0 stulte dilectum malum! 0 infelix opulentia! De cœtcro paupercula pellis ditissima mihi est, ct vilis magis-placet quam pretiosa. Malo certe jam esso simia sine cauda, quam pavo cum cauda. »

7. Lignum offensionis est aurum sacrificantium : Veh. *l.* VÆ ULLIS QUI SECTANTUR ILLUD, ET OMNIS IMPRUDENS DEPERiET in illo,— q. d. Aurum, quod avari quasi suum idolum numenque colunt, ct cui omni suo labore, cogitatione, affectu ct curis sacrificant, est lignum, in quod ipsi offendunt, impingunt et corruunt in mille mala ipsamque mortem. Undo Tigurina vertit : *Lignum offendiculi est ci sacrificanlibus; vœ consedantibus illud, omnis insipiens eo capietur;* alii : *Lignum offensionis vel scandali est sacrificantibus in illo, et omnis amens eo capietur.* To enim *vœ illis qui sectantur illud,* jam non est **in Græco.**

Quieres, quodnam sit a lignum offensionis? » Liganm *Primo,* Rabanus «lignum offensionis» refert ad arborem scienlire boni et mali, quæ fuit offensio quod? ct occasio ruinæ primis parentibus, *Genes,* ni, 7. *d.* Rc›p- Sicut illa arbor perdidit Adamum et Evam, sic vrim0‘ aurum perdit avaros.

Secundo, Palacius censet alludi ad serpentem secuofo æneum, *Num.* xxi, *q.,d.* Uti hio serpens aspicientibus erat occasio ct causa sanitatis, ita ex adverso aurum avaris est occasio mortis. Verum hic serpens œneus erat, non ligneus, nec lignum offensionis, uti hic dicitur.

Tertio, planius Jansenius per *lignum offensio-* i * *nis* accipit lignum, quod œquo ac lapis in via ponitur, ut viam muniat, indicet, disterminet, aliisve de causis sæpe fortuitis, ad quod œquo ac ad lapides itinerantes facile impingunt, ni sint oculati ct providi. Igitur sicut est lapis offensionis et petra scandali, sic ejusdem est ct lignum; quale inprimiscst lignum intermedium sustinens muscipulam apertam, quam dum mus ingreditur, illud super se evertit, ac muscipula clauditur, comprimitur et enecatur. Unde mulli *scandali* nomen deductum censent; hoc enim lignum muribus est scandalo, ruinæ et exitio.

Quarto, Palacius rursum sublimius censet alludi ad idola, quæ olim fdololatræ prœsertim pauperes faciebant cx ligno, œquo ac ex ære, vel auro, ut patet *Isaiat* x l iv , 13, *Sapient,* xm, II. 7. J. Sicut idola lignea idololatris fuerunt scandalo, offensioni et ruina»; sic est el aurum avaro; avaro, inquam, qui imprudenter cæca ciipidihitfe illi ia-

hiat, idcoquo cæcun in latentia itinerum, latronum, furum, etc., pericula se injicit, imo ultro irruit, idcoquo perit et corruit. Nara dives moderatus, qui cauto ct prudenter aurum consectatur, adeo non deperict in illo, ut per illud perditionem et mortem sæpe evadat, imo auro mortem malunique omne redimat. Unde sequitur :

*>. «• 8. Beatus dives, qui inventus est sine macuta : ET QUI POST AURUM NON ABIIT, NEC SPERAVIT IN PECUNIA et thesauris. — Docuit quam noxia sit auri opumque cupido, qua laborant avari; unde nunc ex adverso docet quam fructuosus et gloriosus sit opum contemptus, adeo ut divitem efficiat felicem et beatum, *q. d.* Beatus est dives, non qui divitiis inhiat, nec qui divitiis abundat, nec qui In iis spes suas reponit, iisque se jactat et superDke« bit; sed qui in divitiis vivit «sine macula» et in*
Vñ culpate, quique aurum non sectatur, ncc in co,
anro, sed in Deo sperat et recumbit. Hic, inquam, felix
^curi beatus est : primo, quia integer et inculpatus;
Bespr bona enim conscientia, integritas et justitia est
Primo, bcatitudo hujus vil®. *Secundo,* quia magnum et
Secundo. rnnim bonum, Deique donum est, divitem divitiis suis cor non apponere; sed ab iis intactum, liberum, excelsumque servare, ut iis dominetur
Tatio, quasi herus, non famuletur ut servus. *Tertio,* quia talis, licet sit dives censu, tamen est pauper spiritu : paupertas autem spiritus est perfectio et beatitlido prima evangelica, juxta illud Christi : « Beati pauperes spiritu, » id est mente et affectu, «quoniam ipsorum est regnum cœlorum,» *Mattk.* V. u Felicitas magna Christianorum, ail S. Augustinus, serm 28 *l)c Verbis Apostoli,* quibus datum est ut paupertatem faciant pretium regni coelorum. Non tibi displiceat paupertas tua, nihil ea potest ditius inveniri. Vis nossequam locuples sit? coelum emit. » Spiritu ergo et electione pauperes inopiam quam adamarunt, vertunt in co-
Quan° p¡ftni> U(aj(s. Salvianus. *Quarto,* quia talis recta tendit ad beatitudine»! œternam in cœlis, juxta promissionem Christi jam recitatam. « Beatus enim, ait S. Isidorus, lib. X *Origin,* littera B, dicitur quasi *bene auctus,* scilicet ab habendo quod velit, ct nihil patiendo quod nolit. Ille autem vere beatus est, qui et habet omnia qua* vult bona, et nihil vult mali : ex his enim duobus homo beatus officitur. »

Nota : Pelagianorum fuit hæresis, divitem non posse Dei precepto servare, ct salvari; quare ut salvetur, requiri ut divitias abdicet, fiatque pauper, ut refert S. Augustinus, epist. 106 az/ *Paulinum,* et lib. Il De Pece. *orig.* cap. xi. Quin et articulus sextus Pelagii, damnatus m Concilio Diospolitano, sic habet : « Divites baptízalos, nisi omnibus abrenuntient, si quid boni visi fuerint facere, non reputari illis, nec oos habere posse regnum Dei. » Idem patet ex libello *De Divitiis,* Sixto HI Pontifici falso adscriptus, qui exstat tom. V *Biblioth.* SS. *Patrum.* Hunc onim osse pclagiani alicujus liquet cx toto ejus argumento, quod est probare divites oinnes, licet numerosam prolem habeant, si salvi esse velint, teneri divitias abdicare fierique pauperes. Qui fuit error Pelagii, uti Wt» rcctc adverterunt doctores Parisienses et Lovanienscs. Contrarium ergo hic docet Siracides, ¿r, licet divitem in divitiis posse esse beatum et salvari, si tres habeat conditiones.

Prima est, si vivat « sine macula,» id est sine Pnr w peccato graviori et mortifero ; Tigurina, *sine crimine* , ut scilicet leges Dei observet, uti fecerunt Abraham, Isaac, Jacob, Job et similes.

Secunda, «qui post aurum non abiit; » Tigu-Smr.k riña, *gui aurum seculus non est,* sed Deum Deique regnum, juxta illud Christi : « Quænte primum regnum Dei, et justitiam ejus : et hæc omnia adjicientur vobis,» *Malth.* vi,33. Unde Palacius : Si aurum, inquit, ad te jure venit, tu post illud non abis; sed si aurum injuste quæris, tu post illud abis. Si gratioso dono, si bæreditario jure, si justa arte aurum comparo, aurum ad me venit; sin per fas et nefas illud conquiro, si propter illud sacrum et res divinas violo, aut Ecclesi® leges transgredior, post aurum vado ; quia aurum mihi quasi viæ viheque ducem præpono, ac post illud toto amore, affectu et conatu quasi mancipium sequor et feror. Sic Judæi di< ebantur ire post deos alienos, cum relicto Deo illos colebant; simili modo avarus, cum aurum quasi idolum colit, post illud abit. Si liate veniens aurum amplector, non pecco; sed, si illicita ratione aurum perquiro, plane fugiens aurum consector; ac ideo miser fio, qui felix quaerendo esse volebam % inquit Palacius.

Tertia : « Nec speravit in pecunia et thesauris.» Temo. Hæc sequitur e secunda; nam qui divitiis abundans eis cor non apponit, sed aversos ab eis m» ntis oculos in Deum conjicit, is non sperat in eis; sperat vero qui Dei fere oblitus, cor, et cousequenter spes, in auro ponit. Hic enim sperat se per aurum omnia hujus vitæ incommoda suporaturuiu et omnia commoda adepturum, scilicet houores, amplam familiam, splendidam mensam,, amicitiam principimi, victoriam de inimicis, etc. Hinc *secundo* per melalepsin sic exponas : « Nec speravit,» id est nec superbivit, non se cxtun% non se jactavit et ostentavit, « in pecunia et thesauris. » Spes emm magnorum animum inflat ut superbiat, seque jactet et ostentet. Atque, ut ail S. Augustinus, serm. 5 *De Verbis Domini:* a Vermis divitiarum superbia est;» sicut enim pomo vermis , sic auro superbia innascitur. Hinc Christus divitibus «Væ,*» id est œternam damnationem, intentat, *Luca»* vi, 24. Et Abraham causam cur dives epulo sit in inferno, dat dicens : «Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua,» Luca ivi, 25. Christus denique, *Maith,* xix, 24 : «Facilius, ail, est camelum per foramen acus transira quam divitem mirare in regnum cœlorum. » Quo circa S. Paulus divites monet ne sperent «in ra certo divitiarum » sunrum, I *Timath.* m. EIS. b *

nardus, *epist.* 103 : «Beatus, inquit, qui post illa non abiit, quæ possessa onerant, amata inquinant. amissa cruciant.» Ubi paucis tria opum mala perstringit.

Notat Orígenes, lib. I *in Job, (Vici* : «Qui post aurum non abiit, » non vero post oves, post pecora, post agros, *q.* d. Dives, qui post aurum non abit, est ille qui in pecoribus et terræ frugibus, non in auri argentique acervis divitias suas constituit; quamvis non neget etiam illum post aurum non abire, qui, cum illud habeat, illi avare non incumbit, sed liberaliter in pauperes erosat. Olim enim simplex el innocens veterum opulentia consistebat in ovibus, bobus, agris, quos labore suo excolendo justum sibi suisque parabant cibum; uti fecit Job, i, 3, Abraham el Lot, Genes, xni, 5. Innocentia ergo peperii agriculturam, avaritia vero thesauros auri et argenti; quanquam et in agris ac pecoribus possit esse excessus, et nimia cupido ea augendi, quam proinde a se resecat dives qui sanctus et beatos esse cupit; uti resecavil Job, Abraham cæterique Patriarch®. Quare sub auro, oves, boves, agros el quidquid auro est restimabile inteUige.

Mystice, beatus est dives, id est vir sanctus, qui (ut ail S. Ambrosius) dives est Deo, qui virtutem el sanctitatem colit, qui quasi mercator virtuliLus comparandis insudat, qui opes nunquam perituras ambit, qui non sperat in suis, sed in Christi meritis. Hic dives tunc beatus est, cum sine macula est, cum scilicet leves etiam venialium peccatorum maculas diluit, cl quantum potest declinat. Sed idem est vir beatus atque tranquillus; quare maculre leves, quæ beatitudine»! luxant, etiam tranquillitatem turbabunt. Eas ergo pro utili declinabit sanctus, ut beatus et tranquillus consistat et persistat.

Ven •. 9. Quis est hic, et laudabimus (græce Rapici ¡xiv, id est *beatificabimus,* beatum dicemus, beatum praedicabimus) eum? fecit enim mirabilia m vita sua; — græce, *in populo suo* : quia raro dives caret macula injustitire, superbite, gulæ, etc.; rarius invenitur, qui sit auro veniente contentus; rarissime, qui in eo non speret, inenlemque life fica ab eo avertat; idcirco tanquam de re rara, mira Yk 'h|* eximia ait : « Quis est hic, ct laudabimus eum?» Ynrnn. 7* d. Tales pauci et rari, sed magni, eximii ct admirabiles sunt, c Fecit enim mirabilia in vita sua.n *Primum* enim mirabile et quasi miraculum est, quod praeter communem hominum sensum et morem divitias inordinate non amet; sed in iis quaerendis, augendis, conservandis conscientiam sine macula intactam integramque conservet : diviti® enim sunt illeccbræ ambitionis, superbio», gulæ, iræ, aliorumque scelerum : unde divites mulli sunt superbi, lauti, iracundi, imperiosi; cum pauperes sint humiles, parci, mansueti, subuni. «Quidni, inquii S. Bernardus, *De Comers, ad Cleric,* cap. xxx : periclitctur castitas in deliciis humilitas in dîviliiw, píelas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc sæculo nequam? » Idem lib. II *De Consider,* cap. xii : « Magnus est qui, incidens in adversa, non excidit vel parum a sapientia : nec minor, cui praesens felicitas si arrisit, non irrisit. Quanquam faedius inveneris, qui sapientiam retinuerunt contraria sibi fortuna, quam qui propilia non perdiderunt. »

Secundum miraculum est, quod post aurum non abiit, sed aurum post ipsum. Sicut enim umbra sequitur corpus, sic honor seqnitur fugientem, ft opes contemnentem. Aurum ergo, dum illud habes, parvipendere magni et mirabilis est animi. Hic ditior est quovis divile qui natat m auro, nec tamen eo satiatur.

Præclare Seneca, lib. Il *De Paupertate:* «Nemo, ait, Deo dignus est, nisi qui opes contemnit; hoc efficiunt diviti®, inflant animos, superbiam et arrogantiam pariunt, invidiam contrahunt, eousque mentem alienant, ut fama pecunia* nos, etiam nocitura, delectet.» El *epist.* 88, adversus Peripateticos loquens, divitias esse malas ostendit. Idcirco, *epist.* 20, inquit : « Magnus ille, qui in divitiis pauper est; sed securior, qui caret divitiis : nam diviti® nedum non faciunt hominem bonum, verum neque divitem; quia avaritiam non exstinguunt. Verre autem divilire sunt composita paupertas in lege naturae, qure sola avaritiam exstinguit: non enim qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est; tantum enim unicuique decst, quantum cupit : proplerea brevissima ad divitias per contemptum divitiarum via est. » Et Epicurus dicere consuevit : « Si ad naturam vivas, nunquam eris pauper; si ad opinionem, nunquam eris dives : exiguum enim natura desiderat, opinio immensum.» Insuper divitias non esse bonas ostendebat Boetius, lib. II *De Consolat.,* ex eo, quia tunc solum nitent, dum eas effundimus; non autem, dum accumulamus. Praeterea, quicumque divitias coacervant ac magnifaciunl, multiplici ratione contra naturam operantur : primo, quia natura ea qure terrena sunt, ct cx terra prodeunt, nostris pedibus subjecit : nos autem ea tanquam idola veneramur, et supra caput collocamus. Insuper, quia verre divilire per naturam fadt® subi communes; nos autem eas congerendo, nitimur reddere nobis proprias, et commune omnibus egentibus, pruder naturam ab eis auferimus. Praeterea, quicumque in divitiis accumulandis versantur, frequenter desiderio ducti possessoribus earum vim inferunt. Demum violentia utuntur : quia tunc dicimur vim alicui inferre, dum illud delinemus ne suum finem attingat : veluti tunc gravibus vim inferimus, duU eis impedimento sumus ne tendant ad centrum: finis autem divitiarum et pecunia* est usus et effusio; dum ergo eas coacervamus, delinemus no suum assequantur finem, et proplerea vim ed inferimus. Hac de causa Aristoteles in I *Moral Nicomach.* m, dixit summum bonum non esse collocatum in divitiis, quia vita pecuniis incumbam

(Macerie ¿«n, id est modo quodam vim infert, sivc violenta est : dicitur autem violenta varia ratione, ut patefeci, et præsertim postrema. Denique Pindari vox est : « Beatus, qui simul opes et mentem possidet. »

Divino S. Gregorius Nazianzenus docet veras opes, delicias et honores non consistere in earum ambitu, sed contemptu. Paradoxura hoc videtur, Tari n4o- at revera ita se res habet. Unde dilaudans mona-
L,''¡y chos : Horum, inquit, « opes sunt in paupertate, possessio in peregrinatione, gloria in contemptu, potentia in infirmitate, fecunditas in cælibatu (siquidem præslantiores fœtus illi sunt, qui secundum Deum existant, quam qui a carne ortum ducunt) : qui deliciis minimo studere pro deliciis habent, qui regni cœlestis causa humiles sunt, qui in mundo nihil habent, et supra mundum exsistunt, qui etiam in carne extra carnem vivunt, qui pro portione Dominum habent, qni propter regnum inopia laborant, et propter inopiam regnant.» Vene ergo opes sunt inopia, vera gloria ingloria.

l<mo. *Tertium* miraculum est, quod non speret in pecunia sua, uti facit mundus, sed in Deo vivo et vero : ideoque Dei causa et amore, auro ad ejus gloriam utatur, alendo pauperes, Religiosos, Dei ministros, loca sacra, etc.

Sequuntur duo alia mirabilia, de quibus ait : « Qui probatus est, » etc. « Tales divitias (ait Orígenes, lib. I *in Job)* habuit laudabilis ille Job, castas, mundas, incoinquinatas, incontaminatas. De hoc namque dictum est, atque de similibus illius usque in æternum : Beatus, qui inventus fuerit dives justus, qui post aurum non ambulaverit, nec speraverit in argenti repositione. Vere enim inæstimabilis atque (eterna bcatitudo est, ut, cum quis dives effectus fuerit, non confidat in auro, neque intendat in argenti repositione, sed recondat hæc in mandato Altissimi, ct det in eleemosynam pauperibus, sed seminet et hete spargat ea per animas miserorum, et per ora esurientium, vel per ora debilium, per destitutos el miseros, juxta hoc quod dictum est : Seminate vobis ad justitiam, ut metatis fructum vite,» Osce X, 12. Id fecisse S. Job ostendit Orígenes, cxcap. ejus XXXI.

Scripsit in hanc Ecclesiastici sententiam S. Augustinus homiliam nonam inter 50, eumque initio sic explicat : «Beatus vir, qui post aurum non abiit, etc. : Fratres, interrogemus conscientias nostra*, et videamus si ita cupiditatem contemnimus, ut istius beatitudinis participes esse possimus. Forte aliquis intra se cogitat et dicit : Nec furtum, nec violentiam facio, nec rapinas exerceo, nec res alienas aliquando negavi. Forte ideo non negasti, quia tibi nemo commendare voluit; aut, si commendavit, sub testibus commendavit. Dic mihi si reddidisti, quando a solo solus, ubi Deus inter vos fuerat, accepisti? si tunc reddidisti, m mortuo eo qui commendavit, nescienti filio reddidisti; tunc te laudabo : quia post aurum non ivisti; quia potuisti transgredi, et non es transgressus; quia potuisti facere malum, el non fecisti. Aut si forte sacculum alienum solidorum, ubi te nemo vidit, in via invenisti, ct sine ulla mora, cujus fuerat, reddidisti.» Subdit exemplum pauperis, qui cum invenisset sacculum plenum ducentis solidis, integrum ei qui perdiderat, restituit, nihilque præmii ab eo accipere voluit, ut ille slomachans projiceret sacculum, dicens : «Si non vis a me aliquid accipere, nec ego aliquid perdidi. Quale certamen, fratres mei ? Theatrum mundus, spectator Deus. Victus ille, quod offerebatur, accepit, et continuo totum pauperibus erogavit. Unum solidum in domum suam non misit. Considerate, fratres, tam gloriosum exemplum et tam admirabile factum.» Vide el S. Ambrosium hanc sententiam pertractantem, lib. *De Naboth,* cap. XIII.

Denique præclare S. Bernardus, serra, i *infesto omnium Sanctorum :* « Verumtamen, inquit, quid sibi vult, quod eadem promissio facta est pauperibus ct Martyribus, nisi quia veri martyrii genus paupertas voluntaria est? Beatus vir, ait Propheta. qui post aurum non abiit, nec speravit in thesauris pecuniæ. Quis est hic, et laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quid mirabilius, aut quod martyrium gravius est, quam inter epulas esurire, inter vestes mullas et pretiosas algere, paupertate premi inter divitias, quas offerì mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat noster iste appetitus? An non merito coronabitur qui sic certaverit, mundum abjiciens promittentem, irridens inimicum lentantem, et (quod gloriosius est) de semetipso triumphans, ct crucifigens concupiscentiam prurientem. Denique propterva pauperibus pariter ct Martyribus regnum cœlorum promittitur, quia paupertate quidem emitur, sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur.»

10. Qci PROBATUS EST IN ILLO (aittO), ET PFREC- Ver< 10. TLS EST, ERIT ILLI GLORIA ÆTERNA. — Aliqui HPF- vosius legunt, *erit illi in gloriam (¿ternam.* Vide Franciscum Lucam hic *annoi.* 271. Græca habent fçw vel, ut alii, irai jcxvyja*, id est erit, vel *sit in gloriationem,* ut de eo gloriari possit Deus, Angeli, el ipse dives justus. «Perfectus est, » quin tenlatio et probatio constantem in ea facit perfectum. Ita Romana Latina el Gneca. Mulli addunt, *perfectus inventus est ;* Tigurina, *romper* tus integer; quia* verba Hebraeorum realia sæp< per verbalia vel mentalia exponenda sunt, ut rei dicatur esse talis vel talis, cum talis deprehenditur, vel pronuntiatur, uti ostendi *Jercm.* i, 10. Sic hic *perfectus* dicitur, qui per probationem auri perfectus invenitur.

QCI POTLIT TRANSGREDI, ET NON EST TRANSGRESSUS; QairU. FACERE MALA, ET NON FECIT. — NerVOSillS (licet COdem redeat sensus) codices manuscript! hæc æque ac versum praecedentem legunt per interrogatio-

nem, nc proinde pro *qui.* legunt *quis.* Græca cnim tribus hisce versibus habent tú, id est *quis; unde* sic vertunt : *Quis probatus est eo, et perfectus exstitit, ct sit* ei hoc *laudi? Quis potuit transgredi, et non est transgressus ? et facere mala, ct ion* /erit? Tigurina : *Quis eo probatus est, et compitus integer? is esto specimen gloria. Quis potuit peccare, qui non peccant? Quis male agere, qui male non egeni ? q. d.* Ranis est dives, cujus virtus auro probata integra et perfecta inventa sil : quare quisquis ille est, gloria œterna apud Deum et homines dignus est. Rarus est, qui non tantum per liberum arbitrium, sed multo magis per divitias habens illecebras omnis peccati, potensque impune leges omnes transgredi ; nullam tainen transgressus est. Hinc cnim opes græce vocantur Jirautic, id est vires, potentini; ac latine *facultates,* eo quod facultatem, potestatem et vires prœstent tum ad virtutes, tum ad vilia qurelibet, prout diviti ad alterutrum eis uti libuerit. Nam ut vulgo dicitur : « Magnes humani cordis est aurum.»

Quartum ergo mirabile et quasi miraculam est quod dives, auro probatus, perfectus inventus est. Probatus ac tentatus est Abraham, an potius filium quam Deum amaret : probatus et lentatus Job calamitatibus, an earum causa Deo malediceret; ita dives idcirco impletur divitiis, ut probetur an earum fiducia et amore capiatur. Mirabile est juvenem inter virgines pulchras versari, et earum decoro non demulceri. Mirabile item inter fulgentes pecunias morari, et earum fulgore non capi. Diviliœ vocantur «mendacium,» vocantur «fallacia divitiarum,» vocantur «inanitates falsæ,» vocantur «fascinatio nugacitatis. » ouam igitur mirabile diu inter mendacia distineri, et ab eis non falli! picem tangere et non inquinari! Alterum miraculum est potuisse transgredi, ct non fuisse transgressum. Potest enim pauper sæpe velle peccare : at non ita ei adest posse. Dives vero, qui ut vult potest, et cui semper ad manum est peccandi facultas, si nunquam crimen admittat, an non id mirabile est?

Nota *pruno,* divitias esse tentationem et probationem, ut est etiam mulier pulchra. Qui igitur cupit ditari, cupit se periculo objicere; utinam non pereat in ilio !

Nola *secundo* divitem esse perfectum, si inculpate vivat; quomodo enim imperfectus in tanta peccandi licentia non peccet?

Nola *tertio* divitias esse potentiam, vires et facullatetn ad peccandum : sunt etiam ad benefaciendum; sed nostra miseria fit, ul eis potius ad malum abutamur. Hæc Palacius.

Eleganter ex Habano et S. Bernardo Hugo : ° Veie martyrii, inquit, genus est voluntaria pauperlas. Quid enim mirabilius, aut quod martynum gravius, quam inter epulas esurire, inter vestes algere, paupertate premi inter divitias, quas ostendit mundus, quas offert malignus,quas desiderat noster appetitus? Mirabile est ignem tangere, et non uri : spinas colligere, et non pungi : lapides portaro, et non lædi. Et divitiæ ignis sunt, et spinæ, et lapides. » Quare vere Philosophus : « Quod ignis est auro, inquit, hoo aurum est homini;» quia sicut ignis probat auri puritatem, sic aurum probat puritatem cordis. Apud Maximum monachum exstant hœ sapier. Oaow* tum gnomæ, *Scrm.* 12 : Xenophontis ; « Pauperia per se est docta philosophia; quæ enim hæc verbo suadet, illa opero cogit. Multorum malorum tegumentum est opulentia;» Menandri : « Beatus est ille qui opes et mentem habet. Is enim honeste, et, ut decet, iis utitur; » Democriti : « Divites mulli sunt procuratores, non autem pecuniarum domini;» Isocratis : «Præsenlibus contentus esto, ct futura quaerito ; » Demonactis : « Sunt quidam qui non in hac vita præsenti vivunt, sed magno studio præparant, quasi alleram vitam sint acturi, non hanc præsentem;» Philislhionis : « Etiamsi fueris terræ decem milhum cubitorum dominus, mortuus tamen eris trium duntaxat vel quatuor. »

Erit ilu gloria æterxa : — quia ad hanc suspexit, et ob hanc temporales opes et gloriam despexit. At quanta est hæc merces? quis eam non ambiat, el ob cam omnia terrena et caduca contemnat? Quid enim et quanta est œternitas et æterna gloria? « /Eternitas, ait Richardus Victor, lib. *De Ætemitate,* est diuturnitas sine initio, et sine fine, carens omni mutabilitate.» Et Gilbertus Porretanus : «Æternitas est una singularis et individua, simplex et solitaria niora, in qua neque collatio, neque collectio est.» Unde Boetius, lib. V *De Consolat,* prosa vi : a Nunc (momentum sive punctum durationis) stans, non movens, seso facit æternitatem. Æternitas igitur est interminabilis vite tota simul et perfecta possessio. » Et S. Anselmùs : « Æternitas ejus rei est, quæ nihil aliud est quam ipsa, immutabile ens et sine partibus, » *q. d.* Æternitas est duratio Dei, sicut revum est duratio Angelorum, qui habent principium, sed carent fine, cum Deus tam careat principio quam line. Hinc Albertus Magnus in *Summa,* part. I, tract. V, Quœst. XXIII : a Æternitas, inquit, dicitur ab *ex,* vel *extra,* et *terminus;* quia scilicet extra terminationem est posila, » *q. d.* Exterminitas vcl interminitas. Æternitas cnim est retas intermina, carens omni fine et termino.

ÆUrnt. t,ti, d> finitio et

Alii æternilatis nomen derivant a Græco dii, id est ut semper, œternitas sit idem quod sempiternitas. Alii illud derivant ab *œthere;* in relhero cnim ct cœlo omnia sunt reterna, cum sub oo omnia sint temporanea. Melius grammatici : Æternitas, inquiunt, dicitur quasi *avilemitas ;* revum enim dicitur a Græco *aiù»,* quasi ail w», id est semper existens; talis autem est aeternitas. UndeVarro, lib. V ; «Ævum, ait, dicitur ab retate omnium annorum; hincrevitcrnum, quod factum est relernum : id ait Chrysippus esso ai«>x. » Isidoros vero, lib. VII *Origin,* cap. i ; «Ælernus est (üous), qui*

sinô tempore est. Non cnim habet initium neque finem. Hinc et sempiternus, co quod sit semper æternus. A quibusdam autem æternus ab retliere dictus creditur, quoniam cœlum sedes ejus habetur. Undo est illud : Cœlum cœli Domino. Et arec quatuor unum significant; nam una eademque res dicitur, sive dicatur æternus Deus, sive immortalis, sive incorruptibilis, sive immutabilis. » Ratione tamen prius est esse immutabilem; quia enim Deus est immutabilis, hinc est immortalis et æternus.

Denique pie et erudite S. Augustinus, lib. XI *Confessionum,* cap. xi, retcrnilatom describit, et cum tempore comparat: «0 sapientia, inquit, Dei, lux mentium, nondum inlclligunt quomodo liant, quro per te atque in te fiunt, et conantur reterna sapere; sed adhuc in prreteritts et futuris rerum motibus cor eorum volitat, et adhuc vanum est. Quis tenebit illud, et affiget illud, ut paululum stet, et paululum rapiat splendorem semper stantis æternitatis, et comparci cum temporibus nunquam stantibus, et videat esse incomparabilem; ct videat longum tempus, nisi ex multis præterenntibus motibus, qui simul extendi non possunt, longum non fieri; non nutem praeterire quidquam in retorno, sed totum esse praesens? et videat omne prreteritum propelli ex futuro, ct omne futurum ex praeterito consequi; et omne prreteritum ac futurum ab eo quod semper est praesens, creari et excurrere? Quis tenebit cor hominis, ut stet ct videat quomodo stans dictet futura et præterita tempora, nec futura, nec proferita œternitas? » Et iterum, cap. xiii : «Anni tui nec eunt, ncc veniunt; isti autem nostri et eunt ct veniunt, ut omnes veniant. Anni tui omnes simul stant, quoniam stant; nec euntes a venientibus excluduntur, quia non transeunt; isti antera nostri omnes erunt, cum omnes non erunt. Anni tui dies unus, ct dies tuus non quotidie, sed hodie; quia hodiernus tuus non cedit crastino, neque succedit hesterno. Hodiernus tuus æternitas; ideo coæternum genuisti, cui dixisti : Ego hodie genui tc. n

Veit. u- il. Ideo stabilita sunt bona illivs m Domino, et eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia Sanctorini, — g. d. Ideo a Deo stabilem reternnnique gloriam, et nb hominibus, prresertim fidelibus et sanctis, laudem perennem consequctur. Opponit cnim Ecclesiam, id est cœluffi t luctorum, cœtui impiorum, qui laudant divites, non justos, sobrios el timoratos; sed injustos, rapaces, gulosos, prodigos, ut eorum opibus frumitur. Tò in *Domino* idem est quod a Domino, apud Dominum, per Dominum, in mento, memoria, reinuncraliono, destinatione et decreto Domini. Nervosius tamen dicit «in Domino» quam a Domino, g. d. In ipsis Domini thesauris, in ipsis ejus arcis, adcoque in ipsis Dei visceribus, luto, stabiliter et fideliter hrec bona divitis cleemosynarii asservantur. Græca concise sio habent : *Stabilientur bond* ejus, *et eleemosynas illius enarrabit Ecclesia.* Eleemosynam iiebnd vocant ion *chescd,* id est *pietatem,* puta opus pium, quo opes et opere conferuntur in pauperes religiosos, templa aliasque res pias : sicut S. Gregorius omnes opes Ecclesia* in pauperes Italire, imo totius orbis distribuit. Sic ct S. Bernardus, *epist.* 95, citans hanc Siracidis sententiam, enarrat et celebrat eleemosynas Archiepiscopi Eboracensis.

Nota : To *stabilita sunt,* vel, ut grrece est, *stabilientur,* dupliciter accipi potest : *primo,* de stabilitate , id est reternitate glorire paratre illi a Dco in cœlo, *q. d.* Bona opera ejus apud Denm stabiliter conservantur, ut ea post Christi mortem stabili, imo retorna gloria remuneret. Onde Tigurina vertit : *Hujus enim virtutes* (videtur legisse «piral pro *i-pA*} constabilientur ; et cœtus Sanctorum prtedicabunt benefacta ejus;* alii : *Firma erunt benefaria ejus, et misericordias ejus enarrabit Ecclesia.*

Secundo, de stabilitate bonorum, id est opum, *q. d.* Divitis bona, id est opes, per ejus sanctitatem ct eleemosynam stabilientur, id est Deus illa ipsi firma et stabilia efficiet : sicut ex adverso ab injustis ct impiis opes aufert, juxta illud :

De male quxsilis non gaudet tertius hæres.

Unde moraliter hic disce eleemosynis et justitiam stabilire divitibus suas opes; eas vero luxare, infirmare et auferre tenacitatem et injustitiam. Hoc norunt sapientes mercatores, qui merces, naves et lucra sua assecurant per eleemosynas et opera pia. Idipsum docet S. Paulus, II *Corinth.* ix : «Potens est, inquit, Deus omnem gratiam abundare facere in vobis : ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum. » Et mox : « Qui autem administrat semen seminanti : ct panem ad manducantium prrestabit, ct multiplicabit semen (opum ct eleemosyna?) vestrum, et augebit incrementa frugum justitire vestrre. »

Tertio, Palacius qurelibet bona hic accipit; sic enim prius membhim explicat, *q. d.* Si dives non transgrediatur, bona ejus stabilita erunt, scilicet bona temporalia et spiritualia. Uti enim Abraham lentatus in filio, illurn non amisit, sed stabilius accepit : ita dives probatus in divitiis, et inculpatus in cis, eas non amittit, sed stabilit. Nam eleemosyna exorat ab omni malo: ergo exorabit, ut bona tua spiritualia et temporalia non tibi elabantur, sed stabiliantur.

In secunda parte multa nos Auctor docet : primo. proprium divitis sancti munus esso eleemosynas facere, ut id mirabile sit, qüod dives divitias faciat a se continuo fluere; Deus autem cas stabile* faciat, ac vehit aquas Jordanis in suum alveum reducat; *secundo,* docemur non m unum aut alterum eleemosynam pii diviti* pdveitiro; sed in omnem Ecclesiam, qure laudat beneficia sibi prestitu : ergo, si fleri potest, ad omnes per-

veniat divitia eleemosyna, uti Deus pluit super omnes; *tertio,* docet Auctor potissime eleemosynam tribuendam esse sanctis : « Laudet, inquit, Ecclesia sanctorum, » sicut Deus sua beneficia piis maxime confert ; *quarto,* docet quod sit officium ejus qoi beneficium recipit, scilicet, laudare et enarrare beneficium acceptura. Ita Palacius.

Exemplum illustre exstat in S. Gregorio Nazianzeno, qui in *orat.* 19, de funere patris sui, quam habuit coram tota Ecclesia, illius æque ac matris suæ largas celebrat eleemosynas : « Quis, inquit, pauperibus, hoc est nature pari honore prædítæ, vel animo condolentior, vel manu liberalior? sic enim haud dubio quasi alienorum bonorum procurator, de bonis suis existimans, pauperum inopiam quantum poterat sublevabat; ne superflua tantum, sed necessaria quoque in eam rem insumens, id quod hominis amicissime erga pauperes affecti clarissimum est argumentum. » Consonant quæ de matre Nonna subjicit : « Ad bene, inquiens, de omnibus merendum sic erat prompta et alacris, ut nulla hujus rei satietate affici posset, quæ denique non opes solum omnes, quas vel primum habuit, vel postea consecuta est, cupiditate sua minores existimabat, sed se quoque ipsam, si fieri potuisset, ct liberos, ut ex ipsa sæpe audivi, prompto et lubenter vendidisset, ut in pauperum usus insumerentur. » Multa hujusmodi exstant exempla, ut de S. Martino, apud Sulpitium, de Paula Romana apudS. Hieronymum, *epist.* 27, de S. Paulino apud S. Gregoriani, libro III *Dialog.,* de S. Benedicto, Joanne Alexandrino aliisque.

Preclare S. Ambrosius, lib. II *Officiorum,* cap. XXVIII : «Hoc maximum, inquit, incentivum misericordi®, ut compatiamur alienis calamitatibus, necessitatem aliorum quantum possumus juvemus, et plus interdum quam possumus; melius est enim pro misericordia causas prestare, vel invidiam perpeti, quam pretendere inclementiam. » Hæc Ambrosius dixit, et fecit; nam omnia sua et sacra Ecclesiæ vasa conflari, et in egenos erogari precepit.

Omnis Ecclesia , — id est omnes fideles Ecclesiæ, imo omnes partes Ecclesiæ, *q. d.* Omnibus liberaliter dat eleemosynam; idcirco ab omnibus ut liberalis celebrabitur. Quæ ergo hæc est « Ecclesia, » nisi templa quæ ædificanl et exornant? monasteria el hospitalia, quæ fundant? Religiosi, quos alunt? viduæ, orphani ct pupilli, quibus prospiciunt? infirmi, quos visitant ct quibus tenere indulgent? nudi, quos vestiunt? esurientes, quos satiant? et omnes egeni, quibus subveniunt? domus enim et fortume eorum est quasi sinus Abrah® in terra, ubi omnes pauperes suam inveniunt requiem.

SECUNDA PARS CAPITIS

TRADENS FRZXEFTA MENSALIA.

VMi It. 12. Supra mensam magnam sedisti? non aperias **SUPER ILLAM FAUCEM TUAM PRIOR.** — Transit a diviliis ad delicias, quasi allines et vicinas; ex divitiis enim ¡tur ad delicias. Sicut ergo hucusque docuit moderandum esse appetitura divitiarum : sic nunc docet deliciarum orexin esse cohibendam per temperantiam; intemperantia enim no-
Pii^um. cel valetudini, decori, fam® et conscienti®. Primum ergo dal hoc honestatis et temperanti® in mi n<a servandae preceptuó), dicens : «Supra (id est *ad, juxta)* mensam magnam, » id est magnificam et splendidam, «sedisti? non aperias super illam faucem tuam prior,» ut aperto gutture p indas luam gulam, qua cx impotenti ciborum et deliciarum orexi illico ante cœleros, etiam seniores el digniores, prreceps patinas invadas, escas arripias, discindas, laceres et in fauces hiantes injicias: hoc enim tum indecens est. immodestum, incivile ct rusticum ; tum intemperantis animi gulæque indicium; sed exspecta donec is qui mens® præest, aut digniores te, mappas explicent, cibos dividant, tibique luam partem distribuant.

Hoc enim honestatis ordo, reverentia seniorum, et ciboruin lemperantia exigil ut ostendas le gulœ tu dominari, seniores revereri, cl ordinem decorcmque servare. Intellige hæc, nisi tu ipse **sis** preses vel dignior in mensa: tq ergo *aperias faucem,* notat ingluviem; ro vero *prior,* superbiam conviv®. Jam to *prior* non est in Greco; sic enim habent Complulensia : *In mensa magna cuín sederis, ne aperias guttur tuum super illam.* Igitur ita comedas, ut tamen aviditatem comprimas, serenitatem non perdas, famem cohibeas; ita comedas, ut ipsa celeritate ct precipilalione vescendi animus non distrahatur, nec totus sil in patinis, sed partem attentionis suæ det lectioni, aut cogitationi piæ; ita comedas, ut adslantcs nihil in to immoderatum notent, nihil abjectum videant, nihil sordidum animadvertant; ita comedas, ut paedagogum , scilicet Angelum custodem, assistentem, et Deum presenten) advertas.

Mystice Rabimus : «Docet nos, inquit, ut in meditatione legis Dei simus providi et cauti. Mensa magna est copia Scripturarum divinarum; bupor quam sedentes non debemus esso procaces, ut aliquid indigne sine doctore et sine previo rapiamus; sed magis tritam vitam Sanctorum sequentes, eorum disciplinis instructi regulam veritatis teneamus.» Rursum S. Augustinus, serm. 45 *De Sanctis,* sic legit : «Admensam magnam sedisti Y

scito quoniam talia oportet le preparare.» Idque exponit de Martyribus : «Quæ est, inquit, mensa magna, nisi undo accipimus corpus et sanguinem Christi? Quid est, scito, quoniam talia oportet te preparare, nisi quod B. Joannes exponit, *epist.* I, cap. m : Sicut Christus pro nobis animam suam posuit, sic ct nos debemus pro fratribus animas ponere, n Pari modo cætera, qu® subdit mens® precepta, mystico adaptes mens® spiritali Eucharisli®, doctrinæ et S. Scripture : quanqunm verius est S. Augustinum loco citato citare potius cap. xxni Proverò, vers. 1 ct 2, juxta Septuaginta : ibi enim habetur rò *scito quoniam talia oportet te preparare;* cujus nulla hic fit mentio.

V r«. 13 et m. Svenaliuni.

13 et 14. Non dicas sic : Multa sunt, qum super ILLAM SUNT : MEMENTO QUONIAM MALUS EST OCULUS nequam. — Ita legendum cum Romanis et Grecis. Perperain ergo Rabanus ct Dionysius pro sic *multa,* legunt *simulata,* sicque exponunt, 7. *d.* Non dicas detrahendo hospiti et convivio : Simulata et ficta sunt, qu® in mensa hic apponuntur; non vera ct pretiosa uti pr® se ferunt, v. g. phasiani et cygni, qui hic ostentantur, non sunt veri, sed ementiti : artocreata , qua^ jactantur esse cx carne aprugna vel cervina, sunt ex porcina vel bovina, etc. Mystice, ne dicas in S. Scriptura ahqua esse ficta, falsa vel dubia.

Rursum Lyranus ct alii passim pro *sic* perperam legunt *si;* quod *primo* Lyranus sic exponit, *q. d.* Si multa edulia in mensa apponuntur^ cave ne obmurmures culpesque herum de luxu ct fastu, quod nimis magnificam mensam instruxerit , sed grato ct modesto animo accipe qu® apposita sunt.

Set undo, Palacius, legens per interrogationem : «Si multa sunt qu® super illam sunt?» sic exponit, *q,* d. Cum sedes ad mensam, no interroges an sint multa cibaria in mensa ponenda? Memento quod oculus hospitis lui irritabili* etiam in convivio malus erit, ct irritabitur contra lo ut illiberalem qui parvo nescias uli: nec enim creatum est quidquam tenerius, aut irritabilius, aut impatientius oculo, et propterea «laerymabitur a facio sua, » id est ab aspectu suo, cum scilicet viderit te interrogantem an sint cibi multi, cum fortasse illo paucos habeat. No igitur interroges sintne cibi multi, ne irrites oculum adeo ex se irritabilem; et lacrymari cogas eum quem exhilarare debueras. Ilæc Palacius.

Tertio, melius Jansenius r» si exponit per íí*quulcm,* ut sit vocula confirmantis respondens enclitico -p, quod est in Greco, *q. d.* Ne dicas : Siquidem mulla sunt super illam, ideo oportet me mulla comedero. Verum pro st legendum cum Romanis *sic.* Adstipulantur Greca, quæ sic habent : *Ne dicas : Multa quidem sunt, qua super illam sunt;* subaudi : Ergo mullum vorabo, meque iis opplebo. Ad gulam enim ct ingluviem spectant precedcntia et sequentia. Unde Tigurina, hunc versum priori connectons, ita clare vertit. si *accubuisti merud miqnif/œ, ne faucibus tuis inhies in illam, quod dicas multa esse apposita* (7. *d.* Ideo multis me ingurgitabo, ait Vatablus); *sed quantum malum sit oculus nequam memineris, q. d.* Si multitudo ferculorum te allicit ad voracitatem, cam reprime per memoriam infami® et invidi®. « Oculus enim nequam » est oculus avari et invidi, juxta illud cap. xiv, vers. 8 : «Nequam est oculus lividi.» Avarus enim dolet, dum videt ct invidet convivas mulla ex suis eduliis edere et consumere, vel dissecare et dividere, qu® ipse integra et intacta servari vellet, ut ex iis alia convivia novis convivis instruat. Avari enim sæpo eadem variis hospitibus apponunt, ut suam magnificentiam ostentent, ideoque eadem intacta relinquunt, ut integra ad al a convivia conservent. Vide dicta cap. xiv, vers. 8. Hunc avari livorem et invidiam exaggerans subdit : «Nequius oculo, » etc. Aliter Lyranus, qui hæc accipit de oculo gulosi; hic enim malus est et nequam : « Nam major est, inquit, quam venter; quia frequenter plus cupit quam venter recipere possit.» Sic puerorum oculus major est ventre; quia omnia quæ vident habere volunt.

IS. Nequius oculo (malo ct invido) quid creatum EST? IDEO AB OMNI FACIE SUA LACRIMABITUR, ,'cum viderit. — Aliqui rursum cum Lyrano de gula sic exponunt, 7. *d.* Gulæ non est indulgendoli!, eo quod oculus, id est animi cupiditas, qu® objectu aspecluque rerum jucundarum et delectabilium excitatur (unde dicimus cupiditatis oculos ad rem aliquam adjicere) prava sil, el incitata semel non facile rursus coerceri ac reprimi possit. «Ab omni facie laerymabitur,» id est ægro feret, si minus parata sint fercula delicate, quam cupiat appetitus : coerce ergo oculum, ut coerceas gulam. Huc accedit noster Pineda, *Ecries,* cap. 11, vers. 10, num. 4, qui sic exponit : «Nequius oculo quid creatum est? ideo ab omni facie sin laerymabitur, cum viderit, » 7. *d.* Quidquid in faciem ct in oculos incurrit, postul l statini cor, et depereunt oculi; nisi statim concedas, dolent graviter el assidue illacrymantur. Cmn vero fieri non possit in humanis, ut tam facile sit qu® videris consequi, quam aspicere; necessum est (ut eleganter dicebat Diogenes apud Dionem Chrysostomum, orat. 4 *De Ilegn.),* «cum, qui variis cupi* dilatibus agitatur, crebrius continentiusque gaudere et affici regritudinibus, quam venatores capta et deperdila preda. » Alii melius hic accipiunt de livore el avaritia. Unde Jansenius pro sua b* gens *tua,* sic exponit, 7. d. Inter creata nihil pejus est oculo malo et invido; ideoque ob magnam suam malitiam etiam lacrymas profundet, graviterquo discruciabitur ab omni tua, quam ei exhibes, facie. Verum sua non *tua* legunt coderi codices omnes, etiam Rom® emendati. Porro Greca neutram vocem habent; ac pro *facie* legunt npctjcirrw, quod tam personam quam faciem bignUlcai, Undo HUf0 Mi0 exponit, *q. d,* « Ab omni

Vm. 1%

facia,» id est corara omnibus hominibus el Angelis, « lacrymabitur » in dio judicii. Alii germanius, ç. *d.* Oculus avari videntis et invidentis multa o suis a convivis consumi, lacrymatur et cruciatura quavis persona etiam dilectissima, et ab omni facie sui convivœ. Si enim eum abstinentem videat et tristem, tristitia hac affligitur : sin videat eum liboraliter comedentem et hilarem, avaritia et invidia cruciatur. Unde Tigurina vertit, *nam quid nequius oculo creatum est? quippe quacumque de causa* (Vatabkis, *super* re *quavis oblata;* alii, *omnibus modis) lacryinctur.*

Hic senius facile aptari potest nostrae Latin® Vulgate. *Facies* enim hic uti et alibi sæpe non active capitur, ut sil heri avari, qui aspicit; sed passive, ut sit convivarum, qu® ab hero aspicitur. Ac consequenter pronomen quoque *sua* non active, sed passivo sumitur : sua ergo , id est sibi objecta, suam faciem suosque lividos oculos feriente, suam avaritiam cruciante, *q. d.* Avarus, invidus cruciatur ab omni facie convivarum sibi objecta; qu®vis enim rerum species ferit crueiatque ejus avaritiam et livorem. Sic *Levit.* x iii, 55, et *Num.* xi, 6, dicitur : a Si lepra mutavern

eno, id est «oculum, vel faciem suam; » hoc est, ut Noster vertit, «colorem suum. » Est metonymia; sumitur enim potentia pro objecto, puta oculus pro colore, qui oculo aspicitur. Exemplum festivum suggerit S. Ambrosius, lib. *De Naboth,* cap. tv : «Comperi, inquit, viri fidem, si quando ovum ei esse^^jositum, queri quod pullus esset occisus inim excludi poterat pullus.

Secundo, facies proprie et active accipi potest, ut sit ipsius avari aspicientis, *q. d.* Avarus invidia et dolore, dum videt multa a suis consumi, adeo cruciatur et dolet, ut copiosas fundat lacrymas,quoi omnem, id est totam ejus faciem irrigent. Avarus effuse totus tristatur, cum viderit convivas suos lætari et suaviter vesci. Aut «ab omni facie sua, » id est ab omni conversione faciei sum, hoc est quocumque converterit faciem suam, cruciatur ct lacrymatur, cura viderit res suas sibique dilectas consumi. Qui sensus fere eodem cum priore redit. Atque hunc ultimum esse sensum genuinum significant Graeca etiam Rom® correcta, quæ pro eo quod sequitur : «Cum viderit, ne extendas manum tuam , * sic legunt : *Qiwumque respexerit* (licet Complutensia legant, respexeris), ne *extendas manum tuam, q. d.* Ad quodeumque ferculum faciem converterit, quodque iuleiilius inspexerit, cave ut illud tangas, discindas, dividas; quia aspectus hio signum est illud præ caleris ab eo amari; ubi enim est oculus, ibi est pariter cor et umor : quare illud comedi sibique eripi dolebit, ideoque cruciabitur et lacrymabitur.

Ubi nota : Tò cum *viderit,* pleraque Biblia cum Rabano, Lyrano, Hugone et Dionysio jungunt cum « ab omi facie sua lacrymabitur; » Græca vero et nonnulla manuscripta, qu® citat Francis; cus Lucas in Notis ad hunc locum, cum Jansenio referunt ad id quod sequitur : « Ne extendas manum tuam.» Biblia vero Rom® correcta ad utrumlibet referri posse indicant; sic enim legunt et dispungunt duos hosce versus : *Nequius oculo quid creatum est? ideo ab omni facie sua lacrymabitur, cum viderit, ne extendas manum tuam prior.* Unde liquet *ri cum viderit* tam ad «lacrymabitur» quam ad « ne extendas » referri posse, juxta sensus jam datos.

Moraliter, disce hic quam oculus avari sil nequam, id est malignus, invidus ct lividus. Idipsum graphice depingit S. Chrysostomus, homilía it) in I *ad Corinthios :* «Et quid, ait, oculis illis impudentius? quid magis inverecundum? ne ejus vultum et oculos intuearis, quod sunt hominis; non enim sic aspiciunt humani oculi. Non aspicit avarus homines tanquam homines, non aspicit caduto tanquam cœlum, neque sursum respicit ad Dominum; sed omnia putat esse pecunias. Hominum oculi solent intueri homines afflictos, et dolere ac misereri; isti autem raptores vident pauperes, ct efferantur. Hominum oculi non tanquam propria vident aliena, sed etiam propria tanquam aliena, et non desiderant qu® data sunt aliis, sed in alios quoque sua effundunt : isti autem non ferunt nisi res omnium acceperint; non enim humanum, sed belluinum habent visum. Hominum oculi nudum videre suum corpus non ferunt; suum enim est, etiamsi aliorum, quod attinet ad personam; isti autem nisi omnia denudaverint, et omnia domi recondant, nunquam satiantur : imo vero nunquam implentur.» Idem, hom. 64 ín Joan. : «Gravis, ait, morbus est avaritia; oculos cæcat et aures obstruit, ct quavis bellua s®viores reddit. » Porro quod avaritia sit invida, et invidia avara, ostendam proxime *Prov.* xxviii, 22. Antw

Denique ad r« *nequius oculo quid creatum est?* spectat problema de optimo et pessimo, propositum a R. Joanne quinque suis discipulis. Quaesivit enim : «Quænam res vobis videtur optima? » Respondit primo, R. Eleezer, filius Hyrcani: «Oculus rectus; ▪ *secundo,* R. Josué dixit : «Socius bonus;» *tertio,* R. Joseph ait : « Vicinus fidelis; » *quarto,* R. Simeon nihil magis homini expedire judicavit, quain «exitura rei considerare;» *quinto,* R. Eleezer, filius Arach : « Mihi vero, inquit, videtur optima res animus optimus;» atque huic palmam dedit magister R. Joannes. Idem deindo quæsivit : « Quænum res vobis videtur pessima, et summe cavenda? » Respondit *primo,* R. Eleezor, Illius Hyrcani : « Oculus nequam ros est nequissima, aut certe nequissiin® rei nuntia; » *secundo,* R. Josué : « Ego vero, inquit, quod oculo nequam est tributum, socio perfido censeo tribuendum;» *terno,* R. Joseph «vicinum infidelem rem nequissimam» pronuntiavit; *quarto,* R. Simeon asseruit : « Nequissimum est mutuum non

reddere, cum illcd acceperis, » juxta illud Pial. «Mutuabitur peccator, ct non solvet; justus autem miseretur, ct tribuet;» *quinto,* B. Eleezer, filius Arach : «Nequissimum, inquit, est cor nequam et pravum. » Cui assentiens magister B. Joannes: a Eleezer, inquit, rem acu tetigit; quæcumque enim a cæleris dicta sunt, ille tam breviter quam sapienter complexus est. » Ita refertur in *Pirke avoth,* » id est in *Apophthegm. Patrum Hcbr.* cap. n. Ibidem B. Josué : a Oculus nequam, inquit, et cogitatio perversa, et odium in alios conceptum, ad interitum hominem ducunt. » Est hoc secundum convivalo præceptum sive monitum; sequitur tertium :

v Tedium

16. Ne extendas manum tüam pbior, et **(id est ut) CONTAMINATUS ERUBESCAS.—Jussit ne quis** prior instar lupi aperiat fauces super fercula; hio consequenter jubet no quis prior in ea manum extendat : hoc enim ex illo consequi solet, sicut ex gula interna (cujus indicium est guttur hians) sequitur externa. Causam subdit : Ne hospitis avari et invidi contra te avaritiam et invidiam suscites et irrites, qua fiat ut te ignominia aliqua notet ct contaminet; dum scilicet te oculo verberet, aut verbis suggillet quasi gulosum, invere-cundum, audacem, minus liberum, etc., ideoque coram convivis pudefias ct erubescas. Huc facit illud Comici : « Modestum esse decet eum qui alienis vescitur. »

Moraliter disce hic quantum malum sit invidia, ut nequius illa nihil sit. Vide S. Basilium, homil. Dc *Ira ct Invidia,* et orat. 10 *De Invidia ct Odio,* ubi apto et elegantor invidos, *primo,* comparat vulturibus ct muscis : « Ac sane, inquit, quemadmodum vultures ad ea quæ malo olent majori cum impetu feruntur, multa prata, multosque jucundos et odoratos locos prætervolanles; et ut musca», sanis corporis partibus neglectis, ad ulcera contendunt : sic. etiam invidi, vilæ splendorem, reclique factorum magnitudinem ne aspiciunt quidem, ad marcida vero mirum in niodum feruntur. » *Secundo,* eosdem comparat œru8'n,› diemoni et vipera» : «Sicut enim œrugo, inquit, proprius est frumenti morbus, ila invidia amiciliœ. Et ut boni est nemini invidere, sic daemonis peculiaris est invidentia; et perinde ac rubigo ferrum, sic invidia animam, quæ ex ea laboral, consumit; imo vero magis. Nam ut viperam aiunt, exeso materno utero in lucem edi, ita quoque malevolentia animam , quæ ipsam partorii, conlìcere solei. Invidus unicam mali exspectat recreationem, nempe sicubi conspexerit aliquem ex his, quorum bonis inœret, ruentem. Hic est odii scopus, infelicem ex felici, miserabilem ex beato aliquem conspicere.» *Tertio,* cosc|cn) comparai panther® fer® sævissim® : « Panthera», inquii, naturalem quamdam habent adversus hominem iram, ct solent vel maxime in oculos insilire. Hinc qui insanie illi bestia». illudunt, ex charta imaginem quasi hominem ipsi ostentant; illa vero, nimio impetu ac nulla consideratione facta, esse hominem autumat, chartam veluti hominem concerpii, atque hinc quanto sil in homine odio ostendit : sic et dæmon in imagine quo sit in Deum odio ostendit, cum ipsum Deum attingere nequeat. »

Invidi «'miles wuicif. Et «m- L'm vip rx. li pio- ibrr.

Porro modos invidiam superandi alibi indicavi, nunc unius S. Mochlildis exemplo eos disce : « Mechlildis, omni major invidia, invidas charitale superavit, virtute confudit, auctoritate obruit, humilitate prostravit, ut sibimet fecisset, si qua moliretur aliquid contra illam, » ait Engelhardus in ejus *Vita,* cap. v.

Vew. k.. Qjir» tam.

17. Ne comprimaris in convivio.—Complutensia et Lyranus addunt, vitio; alii, vini, *q, d.* Ne premas ct graves stomachum nimio vino; sed utrumque delent codices Domani et Greci. Nam de vini excessu aget vers. 30 ct seq. Unde Jansenius censet hic agi de excessu cibi, *q. d.* Ne te nimio cibo ingurgites, ut stomachum opprimas. Verum Græca habent eleganti paranomana, aMX&o aury b rpuS&ft, id est, ne *comprimaris cum eo in catino;* alii, *ne colliditor cum* eo in *catino;* Tigurina, *ne extendas manum quocumque respexerit, nec eam una cum ipso in catinum inferas;* enim est catinus, patella, ollula, acetabulum. Batió est, quia honestas et commoditas comedendi in convivio exigit ut unus conviva alium, preserlim herum, in patina arctiore, dum ex ea cibum sumit, non comprimat, sed suas vices exspectet, ut cum ille suam ex ea portionem acceperit, «eteri deinde suam sumant ordine quisque suo. Qui secus fantini, imitantur porcos, qui gulosi in eodem trunco vorantes et sorbentes se invicem comprimunt , ut escas aliis proripiant; unde fit ut non raro truncum evertant, et tam se quam socios escis privent. Denique generation « ne comprimaria in convivio, » ut scilicet loco aliquo honoratiori aut commodiori sedere velis, ubi et alios comprimas, ct vicissim ab ipsis comprimaris. Hoc enim tibi æque ac aliis indecorum et molestum est, ac suavitatem ct delectationem, quæ ex convivio hauriri poterat, omnibus adimit vel impedit. Verum enim est illud vulgo trilum :

Dimidium pastas, qui beoe sedet, habet.

Quocirca præceptum convivale est : «Det operam convivator ne convivœ nimis arcte ct anguste sedeant, ac proinde non plurcs invitet quam locus convivalis capere possil.» Batió esi, tum quia arcta sessio convivis est valde molesta; tum quia cx ca teter odor nascitur, qui convivas affligit, juxta illud Horatii, epist. 5 *ad Torquatum :*

Sed nimis arcta premant olidæ convivia capras,

id est (ut interpretatur Lambinus) licet ut plores tecum comites adducas; sed hoc est metuendum, no o multitudine convivarum arcte sedentium exsistat gravis et teter odor, preserlim ubi bene pasti graves vini et ciborum odores singuli ex-

h dabunt. Teter enim odor nomine *capræ* intelligitur : capra enim et hirci turmatim ad pascua euntes *sese* comprimunt, indeque olidœ tetrum et hirdnwm odorem exspirant. Est hoc quartum convivale praceplum; sequitur quintum :

V H. **<8. INTELLIGE QUM SUNT PROXIMI TUI EX TEÎPSO,** — *q. d.* Cognosce et metire sensa animi, et volita proximi ex sensis et volitis tuis : quare sicut doles et cruciaris, si quis in mensa tua sit insnlens et audax, ut omnia fercula discindat; ut omnes carpere, omnibus, etiam ipsi hero, dominari velit : ita pariter scito dolere et cruciari proximum, si idem vel simile in mensa ejus facias tu vel alii. Igitur sicut velles alios in tua mensa esse honestos, temperantes et verecundos : sic pariter talis esto tu in mensa aliena. Græca idipsum pluribus inculcant; sic enim habent : *Considera quæ alterius sunt, ex teipso, et de omni re cogita;* Tigurina: *Affectum alterius e tuo judica, et rem omnem perpende.*

i Posset, *secundo,* hæc sententia remotius referri »i m- afl invidiam et oculum nequam, de quo egit vers, «i n. if- |5, *q. d.* Vis scire an proximus, v. g. qui te invi- ai l *av^ ad convivium, interius contra te foveat invidiam et odium, an vero amorem et benevolentiam? explora animum tuum, an scilicet tu erga eum habeas animum benevolum, vel aversum et malevolum : si deprehendas animum tuum erga eum esse benevolum, eique bene velle; scito quod et ipse vicissim animo erga te sit benevolo, tibique bene velit : sin vero sentias te esse animo averso ab eo, iliumque odisse, scito quod et ipse aversus sit a te, teqne oderit. Sicut enim magnes amoris est amor, et amor amorem conciliat : sic vicissim magnes odii est odium , atque odium parit odium; fieri enim nequit ut hi amoris et odii affectus ita animo tegantur, quin aliquando per signa externa se prodant, itaque alteri innotescant : quo fit ut similem in eo affectum reciprocum excitent. Sapientis ergo consilium est : a Vis amari ab omnibus? tu prior omnes ama. Vis ut nemo te aversetur, et odio prosequatur? tu prior neminem averseris vel oderis. » Audi Poetam :

Ut prrstcfn Pyladen, aliquis inibi prastet Orestem.
Hoc non lit verbis : Marce, ut ametis, ama.

Verum prior sensus magis est appositus, ideoquo genuinus, eumque indicat id quod sequitur :

Vh i». **19. Itere quasi homo frugi his, quæ tibi appo- MMUÎSI, CUM MANDUCAS VULTUM, ODIO HABEARIS.** — To frugi jam non est in Græco, qui sic h ibet, *utere quasi hamo* iû *quæ tibi apposita sunt, et non devins, ne* odio *habearis, q. d.* Comede ut homo, *ìonesle, modeste et sobrie; non vero inhoneste, mmodeste et intemperanter vora ut lupus vel bestia. Tigurina, *apposita* (Vatablus, *proposita) tibi ut homo comedas, nec ingurgites, ne venias in odium* tum hospitis, tum convivarum cæterorum. Kvlhoc sextum convivale præceptum, jubens frugalitatem, ut scilicet frugaliter quis utatur ferculis, nec omnia discindat, distribuat et voret, sed pauca tantum, quæ sobria) refectioni sufficiunt; cæteris parcat, ut hospes iis ad alios usus uti possit.

Nota to *quæ tibi apponuntur :* eo enim monet *primo,* ne in omnia quæ apposita sunt manibus nostris involemus, eaque aliis quasi praripere conemur : deinde ne quæ ante alium posita sunt, sed quæ ante nos, accipiamus, insuper ne quoquo versus in catinum manus inferamus, ut delicatiora nobis seligamus. Huc facit illud civilitatis mensæ praeceptum : a Ne ex toto eligas disco, quod solent liguritores, sed quod forte ante te situm est, accipe, n Et illud Homeri : a Id quoque si fuerit insigniter elegans, alteri cedat, ct quod proximum est accipiat.» Ut igitur intemperantis est in omnes patinae plagas manum immittere; ita parum decorum est patinam invertere, quo veniant ad te lautiora. Si quis alius cibum porrexerit elegantiorem, præfatus excusatiuncuiam recipias, sed resecta tibi portiuncula reliquum offeras ei qui porrexerat, aut proxime assidenti communica. Omnino ergo decenter et quadam quasi cum religione cibi apprehendi ct attrectari debent. Sic comedes ut homo : vorare enim belluinum est, alienumque a natura hominis, qui ex omnibus animantibus, uti rationis, sic et ordinis, honestatis, pudoris, modestiæ, benevolentiæ teniperantiæque particeps est.

Praeclare Musonius apud *Stobœum* : «Cum, inquit, iiMTpía, id est excessus nulla non in re sit vitiosus, tum in victu maxime suam naturam prodit, dum liguritores et helluones ex hominibus in sues aut canes, quoad ingluviem, transformat, omnis honestatis in manibus, visu esuque oblitos, tantam ipsis insaniam cupediarum amor gignit. Quid autem turpius, quam ita se præstare circa victum, ut bruti potius animalis, quam prudentis hominis imago sil?»

Hujus frugalitatis sectator et præco eximius inter philosophos fuit Sócrates, cujus de illa hæc exstant axiomata apud Laertium, lib. 11, cap. v : « Qui frugaliter vivunt, longe plus habent voluptatis, ac minus cruciatuum, quam qui indulgent genio. Diis simillimus est, qui quam paucissimis eget : cum dii nullius egeant rei. Optimum cibi condimentum est fames, ulpotc quro optime edulia edulcet, et nullius sit impendii. » Quocirca ipse convivis frugale apparans prandium, uxore sollicita de meliori : a Esto, inquit, bono animo; nam conviva» si frugi temperantesque sunt, boni consulent : sin minus, nulla nobis horum cura esse debet. Alii vivunt ut edant, ego edo ut vivam. »

20. Cessa prior causa disciplina : et noli nimius ESSE, NE FORTE OFFENDAS.— Est h0C SCptimiim inOnitum, scilicet ut conviva caveat ne ultimus sit in comedendo, sed potius prior comedere cesset, idque «causa disciplinæ,» id est honestatis, mo*

desti® et verecundi®, quam docet disciplina; ut scilicet ostendat se bene esse institutum, rectcque educatum ct moratum. In conviviis enim maxime ostenditur bona vel mala educatio per continentiam vel ingluviem, perque civiles vel inciviles mores ct gestus. Ratio praecepti est : quia si nimius nimisque prolixus sit in comedendo, offundet hospitem ct convivas, quin et subinde Deum ct angelos. Græce, |xr, id est ne sis *insatiabilis.* Unde Tigurina , *modestia causa desiste primus, nec te prabeas insatiabilem, ut ne quid offendas.*

Comi- utDuas iree ti

Huc spectant aurea continenti^ præcepta, quæ g Martinus, Duniiensis episcopus, in libello ad M¡ronera Gallici® regem conscripsit : a Ede citra cruditatem, bibe citra ebrietatem. Nec presentibus deliciis inhærebis, nec desiderabis absentes. Victus tibi ex facili sit : ncc ad voluptatum, sed ad cibum accede. Palatum tuum fames excitet, non sapores. Desideria tua parvo redime, qui hoc tantum curare debes, ut desinant; atque quasi ad exemplar compositus divinum a corpore ad spiritum, quantum potes, te festina reducere. » Huc facit illud Ovidii :

Neve diu presume dapes, sed desine citra,
Et capias paulo, quam cupis esse, minus.

Ita a B. Posthumius nunquam pleno ventre a mensa recessit, ncc sitim suam unquam sedavit, dicens non esse dignum, si carnis voluntas esset impleta, » ait auctor Vitæ ejus, quæ exstat in Vihs *Patrum,* lib.1. Huc facit proverbium Arabicum: « Ede vice post vicem (id est parum sed sæpe), c; pinguesces. » Quod Galli dicunt :

Souvent et peu mauger, fait l'homme engraisser.

S. Hieronymus Euslochio (epist. *De Custod. Virg.)* hoc dat præceplum : « Sit tibi moderatus cibus, ct nunquam venter expletus. Plures quippe sunt, quæ cum vino sint sobri®, ciborum largitate sunt ebriæ. » Et mox : «Sint tibi quotidiana jejunia, et refectio satietatem fugiens. Nihilo prodot, biduo triduoque transmisso, vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compendetur saturitate jejunium : illico mens repleta torpescit, et irrigata humus spinas libidinum germinat. »

T.|f M

21. Et si in medio multorum sedisti, prior illis NE EXTENDAS MANUM IUAM, NEC PRIOR POSCAS RIDERE. — Jussit ut prior cesset comedere, hic jubet ut prior non incipiat, *q. d.* In convivio incipe post alios comedere, et cessa ante alios, ut in incipiendo sis posterior, in finiendo prior, ac paucis refectionem absolvas. Igitur nec in comedendo, ncc in bibendo sis primus; solet enim in mensa preire comestio, deinde sequi potus : hic enim assumitur ut vehiculum cibi, ut scilicet cibum per venas ct membra singula vehat ct deferat. Quocirca medici docent sanitati conducere, ut quis initio refectionis non bibat, sed comodM bene; Ul In aloiracBO solidum jaciat fundamentum ciborom, quod deinde bibendo potu irriget : perinde ac in navi substernitur saburra quasi navis fundamentum et libramentum. Idem tamen ad facilem cibi permeationom, et ad ventris laxationem suadent a cibis liquidioribus ordiendum esse prandium. Quocirca antiquitus cœnam (quæ priscis erat loco prandii : ncc enim bis, sed semel in die sumebant cibum, scilicet vespere comabant: ergo non prandebant, ut patet ex Athenæc, in *Canis sapientum)* ab ovis auspicabantur, ma* lis finiebant. Unde proverbium : « Ab ovo u«que ad mala,» *q. d.* Toto convivio, toto-colloquio, toto opere. Hac de causa in conviviis honestorum initio convivator discindit et distribuit cuique es* cas; diis comestis prior ipse poscit potum ac convivis prohibit, quibus deinde singulis ex ordine potus per famulos defertur : hoc enim honestas, modestia, decensque ordo postulant. Vide Clementem Alexandrinum, lib. II *Padag.* cap. i, ubi plurimis precepil quomodo in alimentis versari oporteat, ac non solum voracitatem cl ingluviem, vulut ab omni ratione divina ct humana alienissimam, sed etiam omnes inciviles, indecoros, illiberales, agrestes el beduinos membrorum corporis motus geslusque in cibo sumendo vitandos esse docet.

22. QUAM SUFFICIENS EST UOMINI ERI DITO VINUM Vera. II EXIGUUM, ET IN DORMIENDO NON LABORADIS AB ILLO, et non senties dolorem. — Greca jam non habent to *vinum,* nec tg *dolorem;* sic enim legunt , *quam sufficiens est homini erudito exiguum, et* tn *lecto suo* où* id est ut Complutensia, *non anhelat;* Romana, *non laborat as hmale;* Tigurina, *modicum enim homini temperanti sufficit, quo fit ut non anhelet in cubiti suo, nec dotarem sentiat. Eruditum* enim, græce «initari», vocat bene institutum, bene inoratum, sobrium ct temperantem. Commendat sobrietatem tum in cibo, tum mugis in potu (quia in potu, presertim sapido ct delicato, facilius exceditur quam in cibo) ex effectu, puta sanitate, quam luctur ct auget, *q. d.* Modicum cibi ct potus homini sufficit, imo expedit ad sanam ct jucundam vitam : nam is parit facilem commodumque somnum, qui omnes corporis vires cl spiritus restaurat. Ex adverso largior cl nimius cibus potusque, presertim vespere (olirn enim rœnabant tantum, uti paulo ante dixi) noclu non sinit hominem dormire et quiescere; sed is a laborat, » id est torquetur, cruciatur et dolet stomacho et capite, ut nimium onus cibi utrum · que prægravans, ex coque, sed magis ex potu, vapores et fumos in cerebrum ascendentes, allevici, digerat et consumat, lia Rabanus : «Manifestum est, inquit, quod parcus et tenuis victus tam corpori quam animæ utilis sit, et e contrario superfluus cibus vel polus ægritudinem generet, et sensum animæ minuat. » Sobrietas ergo mater est sanitatis æque ac sanctitatis, castitalis æque ac sapienti® : sicut ex adverso crapula et ebriolas mater est morborum et vitiorum, libidinis et

vesania». « Felicior *ergo* semper parca temperantia, quam profusa luxuria, » ail S. Leo, serin. 8 *De Jejunio septimi mensis.* Quocirca idem sapienter cx *dictis alibi* concludit : « Subtrahendum est voluptati, quod futurum est oneri, » do quo subdit Siracides : «Vigilia, cholera et tortura viro infunilo.» Pulchre Horatius, lib. HCarm. odo 16:

Vivitar parvo benj, coi paternum
Splendet in mensa tenui salinum :
Nec hves somnos limor, aut cupido
Sordidus aufert.

.Mystice, homini ad vitam istam transigendam «vinum exiguum,v id est pauca temporalia sufficiunt. Qu® moderate sumpta, el sine animi adhæsione ad usum accepta, tempore dormitionis vel mortis mentem non turbant, nec spina conscienti® prava aut peccati dolore molestant. Hoc igitur faciunt perfecti in vita, seipsos, inquam, ad somnum capiendum exercent et praeparant, in quo quidquid est mortale, pereat : quidquid est infirmum ct noxium, deficiat, ut robustum et pulchrum glori® resurgat. Hoc faciunt, ut se ad iter comparent, ct omnia qu® possunt in (eternarli civitatem præmillunt, ut ibi divitias et delicias nunquam perituras inveniant.

23. 23. Vigilia, cholera et tortora viro infrunito. — Græce ¿ffXzç&o, id est inexplebili, insatiabili, hclluoni, qui se ingurgitat plusque ingerit quam possit concoquere. Robertas llolcot, in *Sapient.* XVIII, led. 203, sub finem: Hæc omnia, ait, facit gula infrunito. Dicitur autem *infrunitus* quasi *sine frumine,* id est sine sapore : est enim frumen illa pars gutturis, qu® saporem sentit. Gulosus autem morcellos deglutii sine sapore, in modum lupi devorando : vel dicitur *infrunitus* quasi *sinefruno,* quod est confectio, qua coria frumuntur : vel dicitur a *frenesß* vel a *fronte,* vel a *freno.* Undo versus :

Frons, freoesis, franjen, fremii, freua dabis.

Verum de etymo infruniti dixi cap. xxui, 6. Huic 'W ® antistropha est ista :

Parvo fam s constai, magno fastidium.
Nam Ubi quanta terent pingues fastidia mense T
Proluam tollunt fercula parva famem.

Vide S. Chrysostoinum, hom. 13 *in* I *ad Timoth.,* ad illa : «Qu® in deliciis est, vivens mortua est,» ubi graphice intemperanti® damna depingit.

Hanc guomen apposito vulpis el porci apologo illustrat Cyrillus, bb. ¡V Apotog. morat cap. iv. Macilenta vulpes, inquit, replend® cutis curam agens, magistram quærebal. Occurrit porco pingui el crasso, sed in pasterioribus vili culis aperlura fœdato; eique dixit : a Quid est, frater, quod le non tantum sordilie foedum, verum etiam in posterioribus video tam corrosum? satis certe miranda est cutis do plenitudine, sed non minus de sorde aut ulcere. At ille rubore vultu confuso respondit : Nempe, carissima, facinus est hoc pestilentissimi muris, ad cujus minimi morsus acumen ml passus est sensus; quia moles pinguedinis nec sensum pati, nec motum subvenire permisit. Nonne crassilies venatorum insensibiliter lelhiferum patitur ictum? Ad hæc vulpes antiqua» eruditionis sententiam adjunxit : Maledicta sil talis pinguedo, qu® est stupefaceva sensus, dissolutiva motus, sorde referta, doloroso onere gravata, generationis orbata gaudio, et vit® esi privata tripudio. Plurima enim sunt qu® pinguedine suffocantur, et prolifica virtute orbantur. Gaudeo certe amodo, conscia tui, ct chara mihi est admodum experientia mei. » Unde epimythium abstinenti® colligens subjicit : « Natur® de cætcro juxta sapientis dictum moderantia serviam, qu® pluribus ingens salutis mater, el inodicis contenta est. Nec obediain intemperanti® gui®, quæ infirmitatis est fons, poena libidmis, desipienti® semita, mortis janua, et nunquam est ullis epulis contenta. Cum enim ad salutem et vitam naturali lege ordinatus sit cibus, eo in perditionem et mortem suam immoderate utitur fatuus. Magistrum igitur hisce eruditum, discipula vale dicto reliquit, d

24. Somnus sanitatis in homine parco : dormiet USQUE MANE, ET ANIMA ILLIUS CUM IPSO DELECTABITUR. —Græca hæc transponunt, priorem enim versum postponunt posteriori, hoc modo, *somnus sanità-(is in intestino moderato; surrexit prior* (Complulensia, *mane,* græce enim est zpcuí) *et anima ipsius cum ipso; labor, vigilia el cholera, et tortura cum viro insatiabili;* alii, *labor pervigil et cholera el tormina comitantur hominem inexplebilem ;* Tigurina clare ; *somno salubri fruuntur viscera temperanhs, mane surgit idem et compos est animi : labor autem vigil et cholera torsionesque exercent hominem i7isatlabilem;* Arabicus, *vigilia, ct labor, et tormentum viscerum commotio* (perturbatio) *cum co qui deditus est ventri : dormitio sanitatis cum homme continente.*

Opponit commoda temperanti® et temperantis damnis intemperanti® et intemperantis : quod hæc *primo,* pariat vigilias; lum quia onus cibi, quo prægravatur intemperans, non sinit eum dormire el quiescere; tum quia vapores et fumi indigesti ex co continuo ascendentes ferienlesquo cerebrum, impediunt ejus soporalionem. *Secundo,* quod pariat choleram; tum quia dulces cibi m bilem vertuntur, ut docent medici; tum quia copia ciborum et vinorum accendit calorem et sanguinem, qui accensus cibum accendit el in choIeram vertit; cholera enim est inflammatio sanguinis et chyli. Cholera autem, utpole acris el ardens, vehementer corpus pungit, cruciat, acccndit, ac febres ardentes creat, atque lites in rixis pugnasque et cœdes concitat. *Tertio,* quod pariat torturam, id est tormina, puta ventris distensionem, flatus et phlegmata : in hæc enim vertitur cibus indigestus, eo quod calor naturalis non sufficiat ad tantam ciborum copiam rite confluet. -

dam ct concoquendam. Qua in re gulosi advertant jam in se impleri exsecutionem judicii illius, quod *Apoc.* Win, de Babylone illa ipsorum matre definitum legimus : «Quantum glorificavi! se, ct in deliciis fuit : tantum dato illi tormentum et luctum. » Cibos enim quos guttur cum voluptate glutivit per diem, stomachus noctu digerere non valet, ut eos in chylum et sanguinem convertat; quare illos in flatus et phlegmata commutat, quæ eructationes, distensiones, asthmata, colicas, catarrhes aliosque morbos creant. Vesperi ergo, dum cœnas, sobrius esto ; memor, si secus facias, to brevem modicamque gulai voluptatem luituruin longa duraquo totius noctis tortura ct equuleo. S. Ambrosius, lib. De *Elia et Jejunio,* cap. vin, accipit torturam gehennæ, quam subiit dives epulo post mortem sepultus in inferno, ubi lingua ejus gulosa cruciabatur in flamma; item de tortura sollicitudinum, quas subeunt instruentes convivia, casque ipse graphice depingit. Huc facit Hebræorumproverbium in *Gemarra :* «Plenus venter, omne genus mali, v Nam ii quorum ars sagina est. nec vivere possunt diu, necsani esso, animusque eorum nimio sanguine et adipibus quasi luto involutus,ut vigilans nihil tenue, nihil cadeste, sed semper de ventris cogitat ingluvie: ita cum sommo sopitus est, immoderalo pastu poluque obstupefactus absurdis jactatur insomniis, ut merito mentis humanæ sit expers; cum o con* tra hominis parco, continenter, severe sobrioque viventis somnia jucunda esse soleant, ut, cum experrectus, illorum meminerit, ct inter dormiendum etiam, quod dicit Sapiens : a Anima illius cum ipso delectetur. »

A|m|> 1. Elegans apud Æsopum exstat apologus muscarum de gulæ noxa : « In cella quadam, inquit, meile effuso, muscæ advolantes comedebant; implicitis autem earum pedibus avolare non poterant. Cum vero suffocarentur, dicebant : Miseno nos, quia ob modicum cibum perimus. Fabula significat mullis gulam inultorum malorum esse causam.» Prœceplum est Scholæ medicorum Salernilance :

Ex louga cœna stomacho iit maxima pani :
IU sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.

Horatius, lib. H *Sermon,* satyra 2 :

Alter *(tenuiter vivens)* ubi dicto citius curata sopori
Membra dedit, vegetus proscripta ad munia surgit.

Epictetus : «Hoc, inquit, inter epulandum considera, duos tibi excipiendos convivas, corpus et animam. Tum quod omne in corpus collatum, repente eiUuxurum sit : quod vero in animam, perpetuo servandum. » Clemens Alexandrinus: « Hominibus, inquit, sæpe damnum et molestiam procreavit voluptas : graves autem affectiones, et oblivionem, ct insipientiam in animo parit nimia alimenti copia.» Musonius, lib. I De *Alimenti* :* «Fundamentum, inquit, sapientiæest continentia circa cibum et potum. » E contrario, ut ait Horatius, loco supra citato,

Corpus onustam
Hestornb vitib animum quoque propnvat una,
Atque affigit *(Lambintu leyit,* dfitgil) humo divina par
(lit u'am auro.]

Praeclare Climachus apud Antonium in *Melissa,* part. 1, cap. xiv : « Qui ventri deditus, inquit, spiritum scortationis superare conatur, similis est restinguenti incendium cum oleo. » Idem, *ibid.* cap. XXXIX : « Onerato ventre deprimitur cor; si autem ejus ratio habeatur, exsultat mens. » Et S. Cbrysostomus, *ibid.* : « Venter crassus, inquit, mentem subtilem non parit. .Mulla vorare, ad pardalim, ursum et leonem pertinet : pedum dolores, et capitis gravitates, et oculorum hebetudines, et manuum ægnIndines, et tremores, et resolutiones, et aurigo, el febres longæ ac borrente» ex voracitate et repletione produci solent. Nam cibo non saturari, sanitatem esse medicorum filii pronuntiant. Obsonii loco tibi sit inopia el fames. Condimentorum sensus ad palatum terminatur, deinceps vero indifferens est quod ingeritur, omnia ad iudoremusque alterante natura.» Ibidem Philo : « Continentiam, inquit, sanitas el robur sequitur; incontinentiam vero infirmitas et ægritudomorti vicina.» *Ibidem,* cap.xxxvm,S. Bacilius : «Contumelia dæmonum, inquit, nihil audet adversus jejunantem, et vite nostra custodes angeli alacrius manent apud illos qui per jejunium purgati sunt. » Denique Comicus : « Virtutis conclave, inquit, temperanlia est.» Plurahacdere dicam proximo opere in Prov.xxui, 3, sub finem.

Igitur cama sobria et parca conciliat, primo, somnum facilem ct suavem, carentem insomniis tetris, hoiTidis et funestis, quæ parit nimia cibomm copia; $obn> ero* co,^°‘ Primnm.

Secundo, teinpcriein humorum, ut nec cholera, nec melancholia, noe phlegma, ncc sanguis exsuampere!; sed singuli hi quatuor humores inter se debitam habeant proportionem et libramentum, in quo corporis sanitas et recta valetudo consistit;

Tertio, stomachi et intestinorum quietem (ac consequenter animæ quietem et delectationem), quia hæc recte modicum cibum digerunt et distribuunt, ac proinde flatibus et torminibus non exagitantur. Hoc est quod ait : « Somnus sanitatis (id est sanus, sanitatem conservans et augens) erit in homine parco, » id est frugali et sobrio. Quocirca talis « dormiet usque in mane, » quia cibi eum non gravabunt, nec excitabunt, ut cogatur surgere ante tempus : ac cum stato tempore excitatus fuerit, « anima illius cum ipso delectabitur, » <!. *d.* Secmn ipse gaudebit, quod in convivio et cœna hesterna sua sobrietate conservarii sanitatem tum corporis, tum mentis et judicii, quam perdunt ebrii; tum conscientias, quod eam non læserit per gulam et intemperantiam. Quare illico bene dispositqs, læh;s et alacer surget, ut suas preces, studia et ue<otia solita suj

compos, vegetus læfusque peragat. Vigiliis ergo opponit somnum, cholera sanitatem, tortura delectationem. Pulchre dicit : a Anima illius cum ipso delectabitur : » quia , sicut citharœdus delectatur videns pulsansque citharam harmonico compositam, illa enim concinnam harmoniam edit; dolet vero el tristatur, si eam distemperatam videat, illa enim raucum et absonum edit sonum : ita pariter anima, dum corpus habet temperatum, gaudet el delectatur ; quia per illud rite canere, legere, orare, studere, etc., valet : dolet vero el affligitur, si corpus vino et crapula sit disternperatum, ideoque ad officia mentis ineptum. Corpus enim est quasi cithara, anima est quasi citharœdus.

j -icunj t H>m cur? '

Porro somni tanta est utilitas ad hoc ut digeranlurc'bi, vires instaurentur, minuantur cune, leniatur aegritudo, ut non dubitaverint ei divinitatem assignare Gentiles, qui quotquot ex rebus commodum capiebant, eas venerabantur ut numina, e quibus unus ita cecinit Ovidius lib. 11 *Aletamorph. :*

> Somne, quies rernm, placidissime somne deorum,
> Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duns
> Fessa ministeriis mulces, reparasque labori.

Sed cl Orpheus somnum vocat regem felicium deorum, el omnium mortalium, hominum atque animantium. Sic vero cantat Seneca in *Hercule furente :*

> Tuque, o domitor somne malorum,
> Requies animi, pars humanas melior vit®.

Scribit Tertullianus lib. *Dc Anima,* cap. xuii, somnum esse recreationem corporum, redintegratorem virium, probatorem valetudinum, pacatorem operum, medicum laborum, cui legitime fruendo dies cedit, nox legem facit, auferendo rerum etiam colorem, c Perfugium videtur, inquit Cicero, omnium laborum et sollicitudinum esse somnus, » lib. Il *De Divin.*

Audi Franciscum Valcsiurn lib. *Sacrae Philosophiae,* cap. Lxxiii : « Viro, » inquit, infrunito accidet « vigilia, cholera et tortura; somnus autem sanitatis in homine parco, v Nihil magis experimento cognitum, quam eum qui se cibis implevit usque ad satietatem , non posse dormire, sed aut lotam noctem vigilare huc ct illuc se jactantem , neque posse loco consistere : aut dormire somnum gravem cum multis horrendisque insomniis; neque eum longum, sed crebro interruptum, ac cum cholera nonnunquam et tortura, hoc est, cum anxietate ventriculi et vomitibus cibi corrupti, aut nauseis et ructibus nidorosis (hic affectus vocatur ab Hippocrate cholera sicca) et cum torminibus intestinorum : illud quidem ob cibos corruptos, qui adhuc in ventriculo luerent; hoc ob cos qui in intestina descenderunt. Eum vero, qui parce aut citra saturitatem cœnavit, dormire usque in mane, et animam ejus cum ipso delectari, hoc est magnam ex somno voluptatem capero, el expcrgisci alacrem et expeditum; quod quidem signum optime peractu concoctionis, atque adeo bon® valetudinis est. Ob hæc igitur jubet parcum esso, et prælerea in omnibus operibus esso velocem. Idem paulo superius ex Hippocrate docet præcipuam sanitatis tucnd® rationem consistere in diæta, sivo in moderatione cibi ct potus. Nullus enim error in victu committitur, qui non œque utramque partem hominis lædat. Ebrietas enim ut caput gravat, ita mentem laedit: cibi cl potus ingestio nimia, ut replet siccis corpus, ita facit hominem libidinosum : otium facit corpus excremenlosum, et animum mollem ac desidera : cibi abstinentia nimia extenuat ac debilitat corpora, animum vero Licit meticulosum : vini potus (cui aqua erat cx re) fluxiones multas ciet, et iracundiam affert : potus aqu® (cui vino eral opus) cruditates parit et tristitiam. I

Si igitur, ut ad luendam corporis valetudinem humores oportet esse compositos, ita ad valetudinem animi, affectus; et utrosque modo aliquo turbat quicumque error in victu ; constat idoneam vicius institutionem ad lotius hominis valetudinem, corporis, inquam, el animi, esse necessariam. Cum præcipuc uon solum talis error ulrosque per se turbet, sed et alterutros per alteros. Utcumque enim turbentur succi, evenit turbari alfeclus; et utcumque turbentur affectus, humores quoque. Quapropter verissime dictum est a Galeno medido® pariem esse philosophiam morum, non solum quæ ad reipublic® perlinet constitutionem , sed quæ singulorum moribus componendis se accommodat. Hæc enim affectus temperat, qua* una quidem pars est (neque ea maxima) lotius victus : cum hic, ut medicis omnibus convenit, sex constet rebus, cibo et potu, motu et quiete, somno et vigilia, aere, animi affectibus, et rxeretione aut retentione quorumdam. Hæc Valesius.

Denique inculcandus est aphorismus llippocratis, lib. Leap. XVII : «Ubi cibus prùder naturam, o hoc est plusæquo, a ingestus est, morbum facit. » Nunquam enim ad satietatem, sœpe infra illam cibum sumpsisse profuit : sic enim melior fit con coctio, ct minus excrementorum gignitur» hiem, lib. VI *Epidem.* part. V, *aphorism.* 20 : « Sanitatis studium est, inquit, non satiari cibis, etad labores impigrum esse. » Idem asserit fruita* pírtpa û-pnk, hoc est *indiijcntiam esse matrem sanitatis.* Hinc in *Decret,* disi. ull. *De consecr.,* legimus quosdam morbo articulari ct podagra laborantes , ad simplicem mensam ct pauperes cibos redactos, convaluisse. Constat eos, qui escis vilissimis utuntur, esse robustiores, saniores et vegetiores, uti sunt agrieoi®, opifices, famuli. S. Hieronymus : « Epularum largitas, inquit, ct corpus frangit cl animum. » Democritus aiebat « animam siccam, > id est sobriam, a esse sapientissimam. n Idem dicebat « satius esse mori, quam per intemperantiam animum obnubilare. » Sima

Morali. '7 de tul».

Moraliter disce hlc, quanta sit gulæ inlemperantia cl noxa. Preciare S. Basilius, homil. i *DeJcjunío* : « Venter, inquit, belino esi, poscendi finem nunquam faciens. Cum cibis refertus esi, de temperantia disserit : cum autem inflationem discussit, dogmatum suorum oblivione capitur.n Idem, *Detegendis Gentilium libris* : a Gulones, ait, non leviores pernas pendunt quam ii qui in inferno excruciantur, ut qui aperte ignem verberent, ac cribro aquam ferant, atque in pertusum dolium infundant, nec laborum ullum finem faciant.» lime et S. Gregorius Nazianzenus, in carrn. *DeDiversis vitor gener.,* venirem escis saturatum vocat sepulcrum. Nam vivum sepulcrum circumfert, qui corpus cibo meroque distentum atque obrutum gestat. Idem in *Tetrastichis :*

Vinum, libido, livor et dæmon pares :
Hos meule privant, quos tenent.
Ihs tu prece medere, fusis herymis, jejunio.

Idem, in *Distichis :* « Contumelia) atque insolentiæ, ait, parens est satietas.» Quocirco sapienter S. Hieronymus monet S. Paulinum, *epist,* i3 : «Convivia, inquit, velut quasdam catenas fugias voluptatum.»» Plura vide apud Damascenum, lib.I *Parallelorum*, cap. lxxvh. Rursum S. Bernardus, *De Interiori domo,* cap. xlvi : «Nullus tam improbus exactor est quam venter.» Idem, epist. *ad bert. nepot. :* « Vinum mulsum ct pinguia corpori militant, non spiritui. Piper, zinziber, ciminum, salvia ct mille species salsamentorum palatum quidem delectant, sed libidinem accendunt. Prudenter sobrieque conversanti satis ad omne condimentum , sal cum fame. » Idem, *De Persecute sustin.* cap. xi! : «Voluptas gutturis, quæ tanti hodie aestimatur, vix duorum oblinet latitudinem digitorum ;ct ejus tam modicæ partis tarn exigua delectatio, quanta paratur sollicitudine, quantam deinde molestiam pariti » Idem, serin. i *De Adventu :* «Plenitudo, ait, et abundantia temporalium oblivionem el inopiam facit relernorum. »

25. Et si coactus (gravatus) fleris ix edendo MULTUM , SURGE B MEDIO, EVOME : ET REFRIGERABIT TE, KT NOX ADDUCES CORPORI TUO INFIRMITATEM, — Ita Romana el Compíutensia, licet Greca Romæ correcta deleant tò tjuw, id est *evome* : quasi solum suadeat surgere et obambulare ad digerendum cibum. Pro *surge e medio,* græce est âvxçx quod Compíutensia vertunt, *surge per medium* (mensarum el convivarum, *transiens,* Romana vero legentia por ‹», ct accentu in penultima ixtawrópwv, vertunt, *surge in medio pomorum,* scilicet in fine mensœ, dum apponuntur poma ct bellaria, *q. d.* Surge non exspectato fine secundcB mensœ ; alii, *surge quasi c media corna abiens;* Tigurina : *Quod si te cibi angant, exsurge, obambula, tome ut conquiescas, ncc morbum corpori tuo contrahas.* Non suadet vomitum quasi bonum absolute, sed conditionniez si, scilicet. nimis te Cibo opplevens, ad vitandum majus plelhoræ et repletionis malum. Unde recte Janscnius : Non consulit sane, inquit, ut ad provocandum vnmilum quis se mullum ingurgitet, quemadmodum quidam parum pie consulunt, sed ut, si aliquorum improbitate el violentia quis multum *e gravant, tempestive Mirgat e mensa, ne quid indeeorum in mensa patiatur, aut nimia repletio diu corpus affligat et noceat; et sic m secreto loco sine aliorum offensione crapulam evomat potius, quam diu stomachus affligatur cum periculo secuturi morbi. Ouo consilio satis indicat quantopere a crapula sit cavendum, ut pro qua curanda tam fœdoet indigno homine, plancqiie canino, remedio sit utendum. Turpius enim est causam hujus turpitudinis prmbere, quam turpitudinem hanc, ob magni mali evitationem, in se admittere. Proinde et satis subindicatur, quam graviter peccent, qui postquam se grávalos sentiunt, surgentes c mensa crapulam evomunt, ut mox rursum mensam accedentes novo se cibo potuque ingurgitare valeant.

Idem suadent Hippocrates, Galenus csterique medici. Audi Franciscum Valesium, *Philosophia,* cap. Lxxiii, in fine : Si quando, inquit, coactus sis, ut fit in conviviis (tametsi id vir temperans et fortis, quique rustico pudore non laboret, pati non debet) in edendo mullum, consultissimum est multitudinem cibi primum deponere. deinde dormitum ire, ut concoquatur reliquum : postea exerere, ut extrudantur excrementa. Opt ma autem ratio ventriculi vacuandi in vomitione est; seconda ab hac, in dejectione. Vomitio enim ejicit ex ipso ventriculi ore, antequam descenderint cibi, succumtque citissime et maxime, sine aliarum partium noxa ; dejectio ex intestinis, quæ jam descenderunt. Utendum ergo, si modo facere id homo possit, vomitione statirn : si autem quispiam eorum sit qui vomunt difficillime, utendum aliquanto post alvi subductione, tunc scilicet, cum tormina aut distensionem inferioris ventris coeperit sentire. Optime igitur, ac secundum Hippocratis el Galeni prscepta (ut lib. VII *Methodi medendi* licet videre) pr.reepit Ecclesiasticus : «Si coactus fueris in edendo multum, surge e medio (his verbis significat statirn id esse faciendum, antequam cibi copia noxæ aliquid afferat), el vome, el refrigerabit te (hoc est, sublevabit te), et nou adduces corpori luo infirmitatem. »

Quatuor ergo remedia nimiæ repletionis Sira- Oniiw cides suggerit:*pnmum,* surgere;*secundum,* ambulare; *tertium,* vomere; *quartum,* corpus exercere, du. Videre enim licet quosdam ita mensœ et cyathis affixos, ut movere se loco et surgere nequeant : vel, ubi surrexerint, statirn recidant, huc illuc ruant ct impingant, ita ut omnibus sint ludibrio. Alii plene saginati quasi sacci pleni, aut trunci ct stipites, a mensa auferantur et asportentur. De quibus Cicero, lib. ll *Dc Pinibus* : «Asoti, inquit, qui in Uk iisam vomunt, et qui de conviviis aufe-

runtur, cradiquo postridie se rursus ingurgitan!, qui solem, ut aiunt, nec occidentem unquam vident, nec orientem, qui consumptis patrimoniis pgent. » igitur quando vomitus sit honestus, quando indecens et inhonestus, vide disserentem Plutarchinm, lib. /)e *Sanitate*. Idem in Syrnpos., dicens in convivio philosophandum, suadet vomitum ei qui perite vult dicere, siquidem vinum caput tentant : sicquo Agurem a Salomone vocarii « filium vomentis, d *Proverb,* xxx, 1, eo quod ex vomitu levato serenoque capite ad dicendum prosilierit; censet ibidem noster Salazar.

Porro Celsus, lib. I, cap. ni, *ex Asclepiade:* Vomitos, inquit, utilior est hieme quam restate : nam tum et pituilre plus, et capitis gravitas major subest. inutilis est gracilibus et imbecillibus stomacho : utilis est plenis ct biliosis omnibus, si vel nimium se repleverunt, vel panini concoxerunt. Itaque ubi amari ructus cum dolore et gravitate prrecordiorum sunt, ad hoc remedium confugiendum est.

Tropologice Rabanus : Si multa, ait, peccata commisisti, caque in stomacho mentis congessisti, evome ea per confessionem, itaque conscientiam alleviabis et sanabis. Sic et Orígenes hom. 2 *in Psal.* xxxvn : a Vide, ait, quid nos edocet Scriptura divina : quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortassis enim, sicut lü qui habent intus inclusam escam indigestam, aut phlegmatis humorem, stomacho graviter et moleste inntentem, si vomuerint, relevantur; ita etiam hi qui peccaverunt, siquidem et occultant et retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur, ct prepemodum suffocantur a phlegmate aut humore peccati : si autem peccator ipse sui accusator flat, dum accusat seipsum, et suum peccatum confitetur, simul evomit delictum et omnem morbi causam digerit. »

Secundo, Palacius mystice hrec refert ad divites, quibus insigne datur hic consilium, ut, si multum divitiarum devoraverint, illud in pauperes evomant : ita et divitis anima, inquit, a scrupulis quiescet, el peanas avaris irrogandas evadet.

2G. Addi me, fili, ht ne spernas me : et in novissimo INVENIES VERBA MEA. — HOC CSt, 111 TigUriwi, *etenim qtw dico, tandem experieris*. Attentionem conciliat ad pnecoptum, quod ad sanitatem tuendam magnum habet momentum quodque subdit, dicens :

1Î. 27. I> OMNIBUS OPERIBUS TUIS ESTO VELOX, ET OMNIS INFIRMITAS NON OCCURRET TIBI. — < OmUÎS 1)011 » Rcbnvis idem est quod *nulla*. Pro *velox* græce est id est *dihyens,* strenuus, acer, velox, currens (vsi/.u enim est curro), item dexter, solers, circumspectus, industrius et acutus.

Primo, Palacius hoc monitum refert ad vers. 25, |n omni opere esto velox, id est facilis, dik, * Ihp is, strenuus, ut scias facile surgere, ambup*'*- tare, vomere, ac ita ;tb infirmitate Uberari, qure tibi, niai vomas, occurret. Verum, ut idem fatetur, prreceptum hoc, esto occasione conviviorum dicatur, in se tamen generale est, ac ad qua»vis opera pertinet. Unde

Secundo, Franciscus Valerius, lib. *Sacræ Philosoph.* cap. Lxxiii, per *velocitatem* accipit exercitationem corporis, qure plurimum juvat ad sanitatem tuendam : «Et omnis, inquit, infirmitas non occurret tibi. » Quod non ita accipieddum est, ac si nullo possit morbo penitus corripi, sed quod nullis morbis esso poterit valde obnoxius; sed raro ac leviter iis tenlabilur, nisi casu Iredatur a causis, quas medici vocant «non necessarias, » ut ense, aut igne, aut lapidis jactu, aut domus ruina, aut contagio. Sensus ergo est, *q. d.* Si velox sis, corpusque exerceas, raro graviter regrotabis. Siraeidi consentit Hippocrates, lib. VI *Epid.* sect. IV, dicens ; « Exercitatio sanitatis est citra satietatem cibum capere, et impigrum esse ad labores. » Parcum enim esse, quod ait Siracides, quid aliud interpreteris, quam citra saturitatem uti cibis? esse velocem in suscipiendis laboribus, quid aliud quam esse impigrum ad labores? exercitium intellige non nimium, sed moderatum et comnvnsuralum cujusqne complexioni et viribus, reque ac comestioni. Nam; ut habet aphorismus : « Neque satietas, neque fames, neque aliud quiddam, quod naturre modum excedat, bonum est. » Quare sicut in cibo, sic et in motu exercitioque a multis exceditur.

Porro, uti otium nocet corpori, sic et defatigatio; quam interdicens Hippocrates scripsit : «Ubi lassari coeperit corpus, quiescere slatini remedium est. d Velox ergo hic vocatur non qui prrecipitatus, sed qui expeditus est, impiger et alacer. Ifrec enim alacritas, et consequens exea velocitas, tum animum, tum corpus exacuit, vegetat et vivificat; nam spiritus vitales excitat, cosque per lotum corpus celeriter diffundit, qui singula membra vegetant et roborant; itaque ab cis omnem debilitatem el infirmitatem excludunt, ut non tam moveri et progredi, quam instar avium vel Angelorum volare videantur, uti videro est in juvenibus Italis.

Subjungit Valesius. Nam alloqui Hippocratis aphorismus habet : «Ubi fames, laborandum non est. » Unde eum ita convertenti licet dicere : Ubi laborandum, fames sustinenda non est, sed capiendus cibus. Atque eadem ratione colliges : Ub. otium, cibus capiendus non est, nisi parcissime; et ubi multum accipiendum est cibi, non utcumque, sed multum exercendus est homo; quia, ut idem dicit lib. *De Diæta,* homo, comedens ct non laborans, non potest esse sanus. Apposuit vero ibidem causam omnium eorum qure diximus, his verbis : Contrarias enim inter se vires habent cibi et labores. Verum inter se mixti conferunt ad sanitatem; labores enim ea qure insunt, consumere solent; cibus autem el polus ea qure evacuata sunt, explent. Itaque' modus est ul uterque ad alterum accommodetur; quia contrarias cum ha-

bent facnItaUs, neutrum oportet alterum superire, neque cibum unquam, neque laborem; mutuo enim se>e corrigunt : alterum, cum repicat; alterum, cum inaniat. Igitur si cui laborandum necessario, plus solito est adjiciendus cibus; sl vescendum pluribus, exercendus etiam plus. Quare no nimio indigeas motu, consultius sit parce uti cibo. Neque tamen semper, ubi solitam cibi copiam auxeris, satis sit augere exercitationem, neque ubi satietas magna fuerit; quia, etsi cibus et labor contraria sunt, non tamen uterque post alterum commode adhibetur; sed (ut Hippocrates inquit) labor cibum precedere debet, non subsequi. Neque quidquam periculosius, quam pleno ventre, aut toto etiam corpore pleno vel impuro, vehementer exerceri, antequam magna pars copies aut cacochymim manifesta evacuatione sit deposita; quia exercitatio distrahit per corporis habitum, quæ intra ventres ac cavitates recondita sunt. E pleno igitur ventre cruda distrahit in partes alias omnes; quare et capitis, ct pulmonis, et hepatis, et viscerum omnium facit obstructiones atque fluxiones mullas in eas ipsas partes, el in vesicam, et in articulos, et lotum corpus; unde innumeri nascuntur morbi. Igitur maxime ac primum curandum est ne unquam cibum capias nisi parce, ut ab illo placide ac longum dormias, et a somno alacriter experrectus, impigre exercearis, ul omnem effugias infirmitatem. Hucusque ex Hippocrate Valesius.

Eierdth ¿ utihtu.

Eadem de labore et exercitio est omnium sapientum sententia. Hinc Plularchus, lib. *De Sanitate :* a Non otio, inquit, et inertia venalis est sanitas, quæ duo maxima sunt malorum morbos comitantium ; et si quis bonam valetudinem quieto et actionum abstinentia putat se paraturum, perinde facit, ao si quis nihil despiciendo oculos, aut vocem non loquendo conservare constituit a Et paulo post : « Sic Cyrus, apud Xenophontem, ait se cK-oiîv. id est elaboraro cibum sumptum; ita enim ot sanitatem conservari, et robur corporis augeri. Galenus, lib. Il *De Valetudo tuenda :* a Sanitatis tutela, inquit, a labore est auspicanda. Exercitationibus enim firmitas membris accedit, cl naturalis calor accenditur, et ex partium attritu duritia quædam comparatur, ut ait Hippocrates, articuli firmantur, ct sanguis per lotum corpus defertur. » Plato, in *Theœtcto :* « Corporum habitus, ait, quiete et otio corrumpitur, exercitiis cl motibus magna parto conservatur.» Aristoteles in *Problertiat.* sect, i, problem. 17, quærit cur salubre sil cibum minuere ct laborem augero; ac respondei : Quia causam aegrotandi affert excrementorum copia, quæ lum existit, cum aut cibus superest, aul labor deest.

rUc.

Tertio, Lyranus ct Jansenius : «In omnibus aperibus tuis esto velox, n inquiunt; gnece 6- hoc *strenuus et diligens;* quomodo *velox* etiam accipitur in Proverò. cum dicitur cap. XXII, 29 : < Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles. » Monet ergo ut in omnibus quæ agenda incumbunt, homo non sit torpidus, piger et negligent, sed diligens ct strenuus; sicque futurum promittit, ul non facile accidat ei quaevis infirmitas, significans plerosque morbos ex desidia oriri ac nutriri. Ea enim melancholiam nutrit, viresque corporis enervat; cum centra diligentia in «agendo, quæ conjuncta est promptitudini et alacritati animi, pellat mœrorem, valetudinemque conservet Sensus ergo est, y. *d.* « Esto velox,» id est diligens et alacris in operibus tuis, el nulla infirmitas occurret tibi; quia diligentia, labor ct exercitium valetudinem tuentur; torpor vero, otium et desidia generant morbos.

Quarto, pro *velox* græce est frrpgnc, quod alii vertunt, *solers, cautus, providus, circumspectus, vigil.* Hæc enim providentia et circumspectio cavet, ne quis nimis se cibo, potu, exercitio gravet, neve in ea quæ sunt noxia valetudini incurrat, per qu.e infirmitatem contrahat Hanc providentiam habebat Adam in paradiso : per eamque omnes morbos evasisset, vilamque egisset sanam, jucundam et longævam.

Idem pneceptum tradidere philosophi, quorum hoc est axioma : « Mature delibera, exsequere velociter. » Sane celeritate res maximæ, ac præsertim bella gravissima facillime conficiuntiir. Celebre est illud Julii Cæsaris, cum Pharnacem primo ^on^ressu vicisset : « Veni, vidi, vici ; » quod w-urpans Carolus V, per celeritatem confecto periculoso bello Germanico, deviclisque haereticis, ita immutavit : « Veni, vidi, vicit Christus. » Idem Julius dictitabat ea facinora, quæ periculo obnoxia sunt et magna, illico esse gerenda; ac de his non essi' consultandum, eo quod ad hæc perficienda plurimum valeat celeritas. Ita Plularchus in *Apophth. Roman.* Huc facit illud Aristotelis præceptum, lib. Ill *Ethic. :* «Consiliari debemus morose, sed exsequi velociter consiliata. Nain uocuit differre paratis. » Multa enim superveniunt qua? exsecutionem boni consilii impediunt, si illa differatur. Vulgo dicitur «diligentiam esse matrem bonæ fortume. » In ceteris vero, ubi periculum mora declinari potest, cunctatione utendum,juxta illud : « Festina lente. » Sic Q. Fabius Maximus exsultantem victoriis Annibalem tardando compescuit, et cunctando restituit rem. Zeuxis lardu* erat in pingendo. Rogatus cur : « Diu pingo, inquit, quia pingo œternilali. » Nam ea quæ subito fiunt,subito pereunt;contra, quæpaulatim exacta cura absolvuntur, œtatem ferunt. Cito nata, cito occidunt, diu elaborata ferunt mtatem. Beta cito nascitur, buxus paulatim.

Tropologice, hoc verius est in operibus virtutum ct profectu spiritus, y. *d.* Esto velox, alacris el strenuus ad opera virtutum, et nulla acedia, nullus torpor, nullus languor, nulla infirmila spiritalis ad te accedet. Undo Arabicus vertit ; *Esto facilis et humilis, et non aa edet ad ie ga d^uai..*

mali. Hinc de spongo Christo Domino dicitur,Cant n, 8 : « Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles; similis est dilectus meus capre® hinnuloque cervorum. » In quo proinde exsultans Habacuc, cap. in, vers. 18 : «Ego, inquit, in Domino gaudebo, cl exsultabo in Deo Jcsii meo. Deus Dominus fortitudo mea, et ponet pedes meos quasi cervorum, et super excelsa mea deducet me ▾ iclor in psalmis canentem. » Vide quœ ibidem annotavi. Ita B. Virgo, accepto per Angelum incarnationis Verbi nuntio, exsiliens «abiit in montanacum festinatione, etsahitavilElisabeth,» *Luc.* cap. i, vers. 39. Ubi S. Ambrosius : «Nescit, inquit, larda molimina Spiritus Sancii gratia.» S. Bernardus, epist. 253 *ad Guarinum :* « Vincit annos, inquit, animus, et frigente jam corpore fervet sanctum in corpore desiderium, artubusque fatiscentibus durat tamen incolumis propositi vigor, nec sentit rugos® carnis infirma spiritus promptus. Utquid enim metuat veterani domicilii ruinas, qui fabricam spiritalem videt in dies in sublime consurgere, proficere in aeternitatem? » Qui ergo vult valere spiritu , ejusque defectus et morbos effugere, sit id est velox cursor, ut instar cervi procurrat ad omne bonum, dicatquo cum sponsa, *Cant,* i, 4 : « Post te curremus in odorem unguentorum tuorum.» Christus enim «exsultavit ut gigas ad currendam viam, » *Psal.* xvm, 6. Unde de Apostolis et Evangelii praeconibus Christi asseclis ait Isaías, cap. lx, vers. 8 : «Qui sunt isti, qui ut nubes volant? » El Paulus : « Ego, inquit, sic curro non quasi m incertum. » El : «Sic currite ut comprehendatis,» I *Corinth,* cap. ix, vers. 25 et 2G.

' î» ! .hui' Hæc velocitas tum in aliis, tum presertim in vocatione Dei ad vitam perfectam, v. g. ad statum Religionis, requiritur, ut scilicet is qui vocatur, velociter Deo vocanti obediat; quia si differat, diabolus, parentes, socii, aliique illum ab hac mente deducere satagent. Unde S. Ambrosius, lib. I *De Pernitentia,* cap. xvi : « Omne, inquit, studium torpescit dilatione, el ideo Dominus ut presentino) fructu cumularetur devotio discipulorum, dixit: Quoniam qui dimisisset omnia sua,el Deum secutus esset, centies tantum reciperet, et hic et in futurum. Prius hic promisit,'ut fastidia dilationis auferret. » Acrius vero ad hanc velocitatem stimulat S. Bernardus in De*damat. :* « Quantos, inquit, mundi sapientia maledicta supplantat! Noli, inquit, prœcipitanter agere, diu considera, diligentius intuere. Magnum est quod proponis, ct opus habes mulla deliberatione. Experire quid possis; amicos consule, ne post tactum pcenitere contingat. Hæc sapientia mundi terrena, maledicta, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocalrix vit®, mati r tepiditatis, qure solet Deo vomitum provocare. Cum a Deo verbum esse non dubites, quid opus est deliberatione? Vocat magni consilii Angelus, quid aligna concilia praestolaris? Ab ore putei gehenn® eripior, et inducias petam T Abscondi ignem in sinu meo, ct exusto jam latere, diu mihi deliberandum est an expcrgiscar, an excutiam, an abjiciam illum? » Plura vide apud Hieronymum Piatum, *De Bono status religiosi.* Huc pertinet illud Tertulliani, lib. *De Pernitentia,* cap. ¡y : «Audaciam, inquit, existimo, de bono divini præcepti disputare. Neque enim quia bonum est, idcirco auscultaro debemus; sed quia Deus præcepit. Ad exhibitionem obsequii prior est majestas divinm potestatis; prior est auctoritas imperantis, quam utilitas servientis. »

Rumina et expende illud *Isaim,* cap. xl, 31 : a Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquila), current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient. » Vide ibi dicta. Vetus est dictum : « In virtute esto delphinus, » ut sicut hic nando est celerrimus, suaque celeritate cæteros pisces precurrit; sic pariter tu sis celerrimus in exsequendo virtutis proposito, ut data occasione illico illam opere compleas.

28. SPLENDIDUM IN PANIBUS BENEDICENT LABIA MULTORUM, ET TESTIMONIUM VERITATIS ILLIUS FIDELE. (Alludit, imo citat *Proverb,* cap. xxii,9: «Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur; de panibus enim suis dedit pauperi; » ubi proximo tomo, Deo dante, plura hac de re dicam.)29. Ne- Vernti QÜISSIMO IN PANE MURMURABIT CIVITAS, ET TESTIMONIUM nequite illius verum est. — Ita Romana et Græca; perperam ergo Jansenius et alii legunt, *in nequissimo pane.* Post precepto convivalia subjicit has duas gnomas in laudem beneficenti®, quod scilicet beneficus, qui suos panes et res libcraliter aliis, presortim pauperibus, dispertit, ab omnibus benedicatur ct laudetur : avarus vero et sordidus ab omnibus vituperetur, ut hac ratione omnes ab beneficentiam alliciat, et a sordida avaritia avertat. Igilur a splendidum in panibus » vocat beneficum et liberalem, qui suos *panes,* id est escas, libcralitcr ct hilariter aliis communicat, quem proinde ut talem benedicunt et celebrant labia multorum : « Et testimonium veritatis illius fidele,» id est, « testimonium,» quod *veritati,* id est verre virtuti, probitati , honestati cl liberalitali (greco xzUw,, id est *pulchritudini,* hoc est pulchre munificenti®, quæ eum facit pulchrum ct splendidum. S. Ambrosius, libro *De Nabuthe,* cap. iv, legit *bonitati,* id est beneficenti®) ejus perhibent cives, est « fidele, » id est verum, certum, sta* bile, permanens et diuturnum, ut non nisi per contrarios avariti® actus mullo tempore continuatos deleri ct aboleri possit. Huic opponit «nequissimum in pane, » id est avarum in dando pane, qui parce et sordide sua communicat, tum convivis, tum pauperibus; cui proinde «obmurmurabit lota civitas, ct testimonium, » quod « nequiti®,» id est avarili® el sordid® tenacitati, • «Ilius » perhibent cives, præserliin pauperes,

« est verum; » græce id est *diligens,* exactum, certum, stabile el permanens, ut non nisi per multos liberalilatis actus diu iteratos deleri et exstingui possit. Unde Tigurina vertit : *Panes erogantem labia pradicabunt, testificatioque decoris ejus certa est; super maligno pane fremet civitas, quod certum est malignitatis ejus testimonium ;* alii : Qui *victu splendidus est, et labia hominum benedicunt, et testimonium honestatis, ipsius fidele est; qui in victu nequam est, ei obmurmurat civitas, ct testimonium nequitias ejus exquisitum est.* Exemplum prioris illustre est in *Vita S. Joannis Eleemosynarii,* cui ob liberalitatem benedixit Deus, Angeli el homines. Posterioris exemplum ibidem exstat in Peiro Telonario, cui ob avaritiam omnes pauperes detrahebant, donec per visicuicm a Deo correptus mores mutavit, et ex avaro liberalis evasit.

Porro Palacius sic explicat : Octavum praeceptum est ut, si aliquem convivio exceperis, splendide excipias et laute : ita fiet, ut te labia laudent multorum ; et hæc laus tuæ veritatis fidelis ct firma est. Contra vero, si convivas sordide excipis el parco, murmurabit contra te civitas, et viluperium hoc vere vituperium est. *Panis,* Hebraeis significat totum convivium, ut illud docet de fratribus Joseph, qui audierant quod ibi comesturi essent panem, *Genes,* xliii, 25. Unde *splendidus in panibus,* est, qui large el splendida convivium parat : inlellige pro dignitate convivio; contra vero *nequissimus in pane* est parcissimus ct sordidus.

Nola diligentissime verbum «testimonium veritatis illius.» Plane omnia virtutum officia laude sunt digna; sed officium chaiitatis est officium « veritatis, » et ejus « testimonium » fidele est, non fallax, non deceptorium. Est enim charitas vera virtus, sine qua nuli* est integra virtus. Ergo qui splendide convivium pio parat amico, charitalem ostendit; est enim sermo de conviviis piorum, qualia amicis Tobias apparabat. Hic in conviviis charitas, veritas est, vere hominem pium esse demonstrans. Inlelligis nunc ex contrario sensu, quam vituperandum sit ex sordida parcimonia pios maligne ad convivium excipere. Quam magna ergo charitas est, quæ etiam inter epulas radios suæ benignitatis effundit! Hæc Palacius. Hinc S. Thomas, H 11, *Quxst.* CXV11, ari. 4, docet liberalis el splendidi esso mulla ciare, sed pauca accipere; ac ad 3 citat illud Poete :

Si quis in hoc mundo mnltit vult gntui haberi,
Del, capiat, quant, plurima, pauca, nihil.

Porro hic splendor magnificentiae maxime decet regem ct principem, qui in terris est quasi sol quidam beneficentia;. Unde Agapetus Diaconus, *Admon. ad Justinianum Imper.,* num. 51 : « Solis profecto partes sunt, inquit, illustrare radiis orbem; principis vero virtus est egenorum misereri. Jam vero iis clarior est imperator qui pius est. Ille namque (sol) cedit succedenti nocti, hic (imperator pius) autem rapacitati pravorum non concedit indulgetve quippiam, sed lumine veritatis iniquitatis occulta coarguit. » Et num. 53 : «Quantum potestate cœteris antecellis, tantum factis etiam emicare ante alios enitere. Persuasissiinum enim habe eam abs te postulari honestorum operationem, quæ magnitudini virium proportione respondeat. Ut igitur a Deo quasi per præconem viclor declareris, corona invicti imperii tuo capiti imposita, coronam etiam ex pro. merendis pauperibus acquirito. »

Mystice Rabanus: «Hæc sententia, inquit, vi- Mptk*
detur juxta historiam ad eleemosynarum largitatem nos exhortari; quoniam , juxta apostolum Paulum : Qui parce seminat, parce ct metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus el metet vitam ccternam II *Cor.* ix; hilarem enim datorem diligit Deus. Spiritaliter autem, qui panem verbi Dei proximis suis fideliter expendit, ct testimonium veritatis coram benevolis auditoribus non abscondit, a multis accipiet laudem benedictionis, et ab ipso Domino hauriet gratiam sempilernæ mercedis. Hinc et in Proverbiis scriptum est : De fructu oris viri replebitur venter ejus, et genimina labiorum ejus saturabunt eum , *Proverb.* xviii. E contrario vero, quid de hæreticorum perversa doctrina subsequatur, audiamus : In nequissimo pane murmurabit civitas, el testimonium nequitiæ illius verum est. In nequissimo ergo dogmate hæreticorum. qui adulterantes verbum Dei, non pane vite, sed pane pascuntur mendacii, quidquid pestifer sermo eorum proferì; quoniam verum est testimonium, quod de eis scriptum est : Testis falsus non erit impunitus ; et qui loquitur mendacium, peribit. »

TERTIA PARS CAPITIS.

DE SOBRIETATE IN POTU VINI.

(Apposito ct congruo ordino Siracides transit a conviviis ad vinum ; quia vinum convivii ct convivarum est decus vel dedecus, atque in conviviis frequens est compotatio ; qua de causa convivium ab Hebræis vocatur ***nnvs*** *miste,* a Græcis «uuKocwv, id est *compotatio.)*

30. Diligentes in vino noli provocare : multos ENIM EXTERMINAVIT VÍNUM.—To *diligentes* dupliciter accipi potest : *primo,* ut participium a verbo *diligo,* ut sit idem quod amans. Unde Rabanus legit, *delectantes in vino.* Jam « diligentes in vino, « id est diligentes vinum: est Hebraísmos é

Hebraei enim verba confactus, sive realis, sive mentalis, quale est *diligo* (diligens enim suo amore quasi tangit dilectum), construunt cum pnepositione , id est *in.*

St undo et potius, ri *diligentes* accipi potest ut nomen significans sedulos, assiduos, strenuos, ç. ‹/. Eos qui seduli et strenui sunt in vino potando, qui assidue student calicibus evacuandis, qui strenuam navant operam non libris, sed scyphis exhauriendis; noli provocare ad potandum, ncc cum eis contende ct cyathis certa, uter quis bibere valeat, uti faciunt potatores; sed potius a vino eos avoca, distrahe et impedi, ne oleum addas, sed potius subtrahas Igni.

Huic, sensui favent Græca, quie habent, fr ock» ni (manuscriptum legit, pr. asoifw, id est ne sis *sapiens in* t ino: id est, ne ostenta te pdritum potandi et rel Bacchic®, aut ne inter polatlduin ostentes te esse doctum et eruditum), id est, ut Complutensia : *In vino ne viriliter agas ;* Romana : *Iu rmo noli fortem agere;* Tigurina : *Ne probes le virum tn vino.* Multi euim in vino sunt viri, in bello et opere feminic, quibus v® intentat isaias, cap. v, l i : « V® qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis! » Et vers. 22 : « Vie qui potentes estis ad bibendum vintun, el viri fortes ad miscendam ebrietatem ! »

Multos kmm extekminavit vinum, — id est ; • Multos subvertit ebrietas, qu® sensum mitmit› iram, rixam etcædes excitat, libidinem Inflammat, animi secretum per furorem aut amorem denudat,» inquit Rabanus. Huc pertinet illud llebræorum proverbium : a Vinum intrat, secretum exit. Nam vinum clave caret; el quod in animo c-t sobrii, id in lingua natat ebrii. » Et illud :

D133 0'33 *backit, bachos, backaas,* id est, i/i *locuhs, in poculis,* (n *foculis ;* puta in ira, supple, apparet animus ct mens hominis. Si enim loculos auro turgidos alicui credas, explorábis ejus fidem ; in poculis vero et vino est Veritas. Nam, ut ait Euripides ; « Æs form® speculum est, vinum mentis. » Denique de ir® foculis ait Poeta :

Sape botnmum juiletn detcxil el ira latentem.

31. Ignis probat (et probando flectit ignitque, est metalepsls) febhum dubit i: Sit vixum corda su- PEIIBOHLM AHGLLT, IN EBRIETATE POTATUM,—S. Ambrosius, lib. *be Elia,* cap. xti, legit: u Sicut ignis emollit ferrum durum, ita el vini iheendio etiam i.cp‹ rborumhominum cor liquescit.» Sensus est, ait Habanas : « Sicut ignis calore Stio ferri duritiem emollit, illudqne excandescere facit; sic vinum in ebrietate potatum corda superborum a sua constantia resolvit, ac ardore suo Inflamman- subito ad facinus perpetrandum provocat, et superb® intentioni majorem audaciam ad mali commi-sionem tribuit,» *q. d.* Sicut nullum est ferrum tam durum, quod non igne domelur ct inflammetur; ita nullum est cor adeo valens ei superbum, quod vino immodico nou su® ebrietatis damna demonstret, ait Palacius. Exemplum clarum est in superbo llololerno qui, vino resolutus et accensus, ciesUs est a Judith.

Porro Græca addunt nonnulla, caqiio nervosa; sic enim legtint : k ^/i/x ícxuxáfit çojxwua »v fixipf, ovtw:ob«; xapJíi; *h páyr* (Cumplutensia et Tigurina legunt *it* id est tn *ebrietate, bruwfi.ut.* Quod Complutensia vertunt : *Fornos probat* (et probando facit) *ferruminationem in tinctura,* sto *vinum in corde superborum in ebrietate;* id est, ait Palacius : Ferrum fit durius, si ignitum sæpius mergatur in aqua; sic Cor superborum lit superbius, si sæpius madeat et natet in vino. Romana: *Fornax probat aciem ferri in tinctura, sic vinum corda in contentione superborum ;* enim est ferrum acie (quod Galli vocant acier) sive chalybe temperatum et robdratum, puta acies, acumeh et robur ferri; talis enim est chalybs. Vide Plinium, lib. XXXIV, cap. xiv. Itali vocant *lu tempora,* id est temperaturam fortem ferri, ut cultri, gladii, securis, etc., *q. d.* Sicut ignis probat et facit ferri temperaturam ; sic Vinum probat et facit cordis temperaturam durani, ideoque contentiosam et pugnacem. Tigurina ! *Ut fornax probat duritiem mucronis, dum meigitur; ita vinum corda in certamine superborum.* Qu® Jansehius sic explicat, et Latin® Vulgat® adaptat : Videtur, inquit, Sapiens ad hoc respexisse, quod, cum paranda est acies mucronis, aliquoties ferrum aut chalybs aquæ intingitur, sicque induratur, temperatur atque acuitur; et prolude per *tincturam ferri* in aquam ignis probat, ostendit et exhibet hominibus gladium acutum el ferrum durum : quod si non intingeretur in aquam, non lantani haberet duritiem ; ita etiam vinum ostendit et exhibet hominibus corda superborum, dum illa per ebrietatem madefiunt, et voluti vino immerguntur. Nam illa vino accensa, et ebrietate madefacta, longe duriora fiunt, quam prius erant, et ad laedendum atque nocendum promptiora; sicuf fer* rum, etsi natura sua durum, durius fit, si ignitum aquæ immergatur : et acies gladii ignita, si aqti® intingatur, acutior fit et apUor ad Dedendum.

Ex his ergo licet intelligere similitudinis convenientiam, quia igni inflammanti et accendenti comparatur vinum homines inflammans, et animos accendens. Ferro duro et acuto comparantur corda superborum, qu® dura sunt et acuta ad Dedendum, quæque per vinum duriora fiunt, et ad iram atijue lœdendum magis aptantur. Aquæ, cui fenum intingitur, comparatur ebrietas, per quam corda hominum madefiunt el obruuntur. In Græco pulchra est paronomasia : fixyi enim opponitur pftt, id est *tmclura ebrietati,* vel, ut alii legunt id est *contentioni.*

Vulgatus ergo Interpres vel non legit TÒ ÌV vel, si legit, accipit illud de immersione lejrt

ion in aqunm, sed in ignem ; in igne enim tingitor, rubescit et coloratur. Baptismus enim ferri fit igne (uti ct mystice Christus et Spiritus Sanctos ferrea hominum corda baptizat igne, *Malth.* ni, 11): unde vertit : « Ignis probat ferrum durum,» nulla facta mentione immersionis in aquam, juxta sensum initio datum.

fm.ai. 32. Æqua vita hominibus, vinum in sobrietate; SI BIBAS ILLUD MODÉRATE, ERIS SOBRIUS. — SonsUS est : Vinum , sobrie sumptum, æquabilem ct commodam homini offert vitam ; sobrie autem vinum sumes, si moderate. Aut: «Si bibas illud moderate, eris sobrius, » id est mentis compos, mente sanus, vegetus, acer ct acutus. Vinum enim modice sumptum, acuit ingenium. Paulo aliter Palacius, 9. *d.* Si vino careas, inquit, vita vives tristi; si vino immodico utaris, immodice J lœla erit vita tua. Ut ergo vitam œqualem, id est nec tristem, nec nimis lætam vivas, utere viho moderate. Hinc in symposiis modimperator, sive prœfectus symposii, præfigcbat certam bibendi mensuram, v. g. quatuor vel quinque cyathos, quam excedere non licebat. Summa mensura, quæ subinde bibacibus concedebatur, eral decem cyathorum, juxta Grœcorum cantionem : « Quinque bibe, tres et semiquatuor. » Hæc enim simul juncta faciunt summam decem cyathorum. HaTurnebus, IV *Advers.* cap. xxi, et alii. Græca dc more brevius sic habent fEinw cR; ¿à* irivÿç au™ ív aùrcu. Quod Complutensia sic vertunt • *Additamentum vitæ vinum* Aomím *(q. d.* Vinum addit, adauget et producit vitam homini), *si biberis illud in mensura sua;* Romana : *Æqualc vitæ vinum homini* (9. d. Vinum aequatur, œquivalet, œquipollcl vitœ hominis, quia illam conservat), si *bibas illud in mensura sua;* Tigurina : *Vinum vitæ humanœ accommodatum est, dim temperate bibitur;* alii : *Vitæ par est vinum homini, si biberis illud in mensura;* quia vinum hominem vivificat et Letificai, æque ac facit ipsa viia. Aliter, imo contrario, legit S. Ambrosius, lib. *De Elia,* cap. xi! : «/Equulis, inquit, vita hominibus, vinum in ebrietate; bibas illud moderate, ut sis sobrius. » Sicijue explicat: a Omnes, inquit, sibi io vino æqualcs videntur, nullus inferior. Non pauper diviti cedit, nipote qui pauperem se esse nescit. Non infirmus valido, cui omnis in bibendo est fortitudo. Non mendicus locupletiori, non ignobilis honorato; sed cum bibunt, ilium regem habent qui bibendo superaverit cœteros. » Verum Vulgata lectio retinenda esl,eique consentiunt Græca, ac ca quæ sequuntur.

Porro Hippocrates, Galenus, Dioscoridcs, cætcriquo physici et medici uno ore docent vinum mire conducere vite humanto. Nam vinum, inquiunt, tum roborat, tum nutrit celerrime, eo quod ut assimilelur, mutationem requirit minimam; vinum humectât calrfacitque solidas portes, vires corporis confirmat, succorum calorisque bonitatem facit, concoctionem dislributionemque ciborum adjuvat, urinam et sudores promovet, corporis habitum calefacit, et adversus ‚senectutis duritiem ct frigiditatem summum romedium est. Sicut enim igne ferrum, sic vino corpora senum molliuntur ct temperantur. Unde vinutft vocatur « lac senum. » Ad hæc somnum conciliât, spiritus et sanguinem fovet, bilis amane acrimoniam mitigat et frangit, nativum calorem accendit ct conservat, membris robur addit, vomitionem sistit, putredini resistit, cicute ct veneni optimum est antidotum. Quin ct animum mrntemque acuit, exhilarat efrigltquc; unde illud : « Vinum magnus est equus Poeto * v

Ingenium polis irritat Musa Poetis :
Nec non et carmina vino
Ingenium faciente, canunt.

Et :

Fecundi calices quem non fecere disertum!

Vide Plut.irchum, lib. VII *Sympos.* problem. 9 el 10. Exstat hoc vini ænigma, quod huc facit :

Do vires, adimoque, el origo nominis a vi :
Ingenium exacuo, pectora who melo.
Me gignit tellus : rutilo sol concoquit igne ;
Blot ventrosa tegunt dolii, prsia vomunt.

33 et 31. Quii est vita fi qui minuitur vino* Ver». 11 Quid defraudat vitam? Mors. — Ita Romana tiu- *Primo,* Lyranus ct alii exponunt de intemperante et ebrioso, 9. d. Quam misera est vita ebriosi, qui eam vino assidue potato decuriat et diminuit, adeoque et rationis usum sibi adimit, ut majori parte diei, qua vel dormit vel ebrius ‹ st, non sit mentis el sui compos? q. d. Talis vita non est humana,sed porcina et bestialis, adeoque potius est mors quam vita; quia mortem tum naturai, tum gratiæ et glori® sibi accersit. « Nam mors natura! defraudat vitam naturæ, mors culpœ vitam gratiæ, mors gehennæ vitam gloriæ,> ait Lyranus; unde Tigurina vertit i *Quanam vita est ejus qui vino victus est ?*

Huc accedit expositio Babaui, qui notam secunda; interrogationis non pwponit, sed postponit morti. Legit enim : «Quid defraudat vitam mors? v Sicque explicat, 9. *d.* Cur committitur ebrietas nimiaque vini potatio, quæ quasi mors vitam defraudat, id est, imminuit et abbreviati « Vinum, inquit, mortem, hoc est, ebrietateu vitœ interfectricem nuncupat, quia vivacitas sensus indo minuitur, et ægriludo corporis inde generatur. Quasi enim increpando ipsam mortem, cur vitam defraudet, interrogat; quia nimiam potationem quasi hominis deceptriccm damnat. »

Secundo, simpliciter et genuine hæc accipias de abstemio, ct eo qui curet vino vel ob inopi¿un, vel ob parohnonium, aliamve causam, 9. d. Quam miser est is qui caret et destituitur vino, ut sobrie eo uti non possit ad sanitatem ethetitiam, adeoque ad vitam prolongandam! quam misera est vita, quæ sine vino transigitur! Sane videtur hu e mors potius esse quam vha : est enim du-

fraudado et diminutio vito et sanitatis, ac consequeQter est *lenta* quœdam mors ; sicut enim morte cripilu *vita,* ita per vini defectum et carentiam fraudetur et eripitur vita sana et bela : quod *motti aquale es'* Hunc esse sensum patet ex eo quod processit : /Equa vita hominibus vinum in sobrietate ; » et ex eo quod sequitur : a Vinum in jucunditatem creatum est, exsultatio animæ et cordis,» etc. Unde Græca brevius hæc cum iis connectunl, sicque legunt : *Quœnum vita esset, deficiente vino? idtpsum creatum est hominibus ad lœtitiam,* Ita Jansenius, Palacius, Emmanuel Sa el alii.

Preclare S. Chrysostomus, homil. 1 *ad Popu-*

J ¿nV. : ll v›IHnn, inquit, medicina optima est, quando commensuralionem habet optimam.» Et in *homil,* 71 : u Vinum, ait, datum est ut delectemur, non ut dehonestemur; ul rideamus, non ul rideamur; ul valeamus, non ut ægrotemus; ut corrigamus corporis valetudinem, non ut anima* prosternamus virtutem. Cur teipsum per immoderantiam atheis contumelia? Audi Paulum dicentem : Vino modico utere, » etc. Pseudo-Augustinus in lib. *De Salut. documentis :* a Vinum, nil, Deus nobis ad lætiliam cordis, non ad ebrietatem donavit. Bibamus ergo non quantum gula exigit, sed quantum necessitas postulat, ne id quod ad medelam corporis nostri tributum est, ad perniciem ejus deputemus. » Sed absolutissime in homil. *De Castitate et Sobrietate:* « Vinum moderatum, ait, debilem stomachum reficit, vires deficientes reparat, algentem frigore calefacit, vulneribus inflictum medetur, antidotis etiam diversisquemedicamentisadjunctum salulemoper.ilur, tristitiam removet, languores animi delet, 1l tiliam infundit, convivas honesta miscere colloquia facit. Paulo amplius vero sumptum, quodam modo convertitur in venenum. » Et infra : « Rusticanum quidem, sed sanum dictum : Vini medicamentum, plus justo sumptum, venenum esse cognoscitur. » Hoc est quod ait Salomon , *Prov.* cap. XXXI, 6 : « Date siceram mœrenlibus, et vinum his qui amaro sunt animo. Bibant et obliviscantur egestatis suæ, et doloris sui non recordentur amplius. » Ubi plura hac de re proximo opere dicam.

xiiikae. Mystice, si hæc vera sunt in vino corporali, utique veriora sunt in vino spiritali cl coelesti, Vinum puta Eucharistiæ; qui cnim eo caret, caret vita spiritali, juxta illud Christi : « Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam œleruam, et ego resuscitabo eum in novissimo die, » *Joan,* vi, 54. Unde de eo exsultans Zacharias, cap. ix, 17 : « Quid emm, inquit, bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines? d Vide ibi dicta.

liem in vino doctrinæ, illustrationis, charitatis, fervoris et consolationis divinm, quod wv pientia, id est Christus, suis miscet, *Prov.* ix, 2, ad quod fideles invitans Isaias, cap. lv, vers. l : a Venite, inquit, emito absque argento et absque ulla commutatione vinum et lac. » Do quo cl Psaltes, *Psal.* xxw, 9 : « Inebriabuntur, inquit, ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos. »

35. Vinum in jucunditatem creatum est, et non ad ebrietatem, ab initio. — Tigurina : *Vinum exhilarandis hominibus creatum est, non inebriandis.* Docet duo : Prius est vinum esse creaturam Dei, idcoque esse rem bonam. Errarunt enim Manichici, docentes vinum a diabolo esse productum. Sic et Encralitæ sivo Severiani, quorum parens fuit Tatianus, discipulus S. Justini Martyris, docebant vino abstinendum esse, eo quod vitis e Satana et terra illud germinasse!, testo S. Augustino, lib. *De Ilœrcsibus,* hæresi 24; Catharistæ vero, id est puriiicatores, cum uvis vescerentur, vinum tamen non bibebant, dicentes « vinum esse fel diaboli, » teste Philaslrio in eorum hæresi. Hos secutus Mahomet in *Alcorano* suis omnibus vini potum interdixit. Hos omnes redarguens S. Chrysostomus, homil. 1 *ad Populum :* « Vinum Dei, inquit, ebrietas autem diaboli opus est; non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuses , sed conservi insaniam argue. »

Posterius, quis sit vini usus cl finis, nimirum ipsum creatum esse ad hoc, ut homines per peccatum in tot miserias et moerores prolapsos exhilaret, non autem ut illo se homines ingurgitent et inebrient. Ex eo quod dicit ab initio creatum esse vinum , opinatur Jansenius vinum productum esse ante diluvium ab origine mundi. Sed Tl' veriUS est vini usum empisse a Noe post diluvium; Venii ipse enim primus legitur vites in vineam coegisse, Cur? easque excoluisse, atque ex uvis vinum expressisse, ut suas ct aliorum hominum post diluvium ærumnas, mœrores, labores ct infirmitates (unde tunc vita hominum decrevit quingentis annis; homines enim ante diluvium vivebant nongentis annis, at post illud quadringentis duntaxat) leniret et roboraret, ac senescentis et deficientis nature vires restauraret, recrearet et exhilararet, uti dixi *Genes,* ix, 19. Unde viri eruditi censent Noe a Gentilibus vocatum Janum bifrontem; quia duo sæcula vidit et conjunxit : Janum, quia vinum invenit; *iain* enim cl *ien*, undo Janus, hebraico est idem quod græce enc;, latine *vinum*. Unde hoc nomen m esteras linguas transiit; Athenæus vero, lib. II, cíw dictum censet ab ¿viív, id est *juvare,* Orx-mu. esse utilem, quasi ¿vgc sit ovdok, id est *vinum sit utilitas ingens; nui,* ut Eustathius, *Iliadei* », ct Plato in *Cratylo*, c(vc; dictus est ab tgv vouv , quod mentem afferat et impleat magnis opinionibus, rebus ct spebus, juxta illud Comici : a Mens irrigatur vino, ul dextri quid seu opportuni proferat. » Unde et Plato, lib. l *De Legib. :* * yuoquis, inquit, copiosius illud hauserit, tanto majore spe imple* muda.

Vinom eu» fel diàboli cento» bint Ci. llar Sue.

tur, tantoque animosius de se sentit, idemque pmscntia quadam el liberniitate tanquam sapiens repletur, pellitur omnis metus, ut intrepide quid-
Gon'WK vis dicat et agat. » Quocirca Athcnæus, lib. II, vinum optimum deorum donum esse dixit, si recte eo utantur : sin minus, maximum esse malum. Celebre est illud Anacreontis : a Quando vinum bibo, dormiunt cura; » et illud Zenonis : « Sicut lupini amarissimi crebra aquarum aspergine macerati dulcescunt; ita animi tristes et amari vino irrigati molliuntur atque mitescunt. » Clemens vero Alexandrinus, lib. Il *Paedagogi,* cap. ir, senibus Christianis liberaliorem vini potum permittens, addit vinum ab aliis medicinae loco propter solam sanitatem adhiberi, ab aliis vero ut sese relaxent et exhilarent. Vinum enim nubila mentis denubilat, facitque nimirum eum qui bibit, sibi ipsi æquum et clementem, deinde convivis suavem, et famulis mitiorem, et amicis jucundiorem. Hæc Clemens; denique Poeta :

Vina parant animos, faciontque caloribus aplot,
Cura Tugit mullo diluilurque mero.
Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor cl cnræ, rugaque frontis abiL
Tunc aperii mentes ævo rarissima nostro
Simplicitas, arles excutiente Deo.

Unde Plato in *Alcibiade* veritatem appellat « vini filiam ; * alii vinum vocant « speculum mentis, indolis et ingenii. » Hinc in cœna *primus* calix bibitur sanitatis, secundus hilaritatis, *tertius* somni

Denique Zorobabel sociis hoc problema proposuit, quidnam esset fortissimum? ac primus respondit : « Forte est vinum; n secundus : a Fortior est rex; » tertius : a Fortiores sunt mulieres; super omnia vincit veritas, » cui lauream dedit Darius rex, *Esdr.* lib. Hl, cap. in, vers. Il et sequent. Quocirca Psaltes, PsaZ. cm, 15 : « Ut educas, inquit, panem de terra, et vinum cor hominis lœtificct. » Denique in apologo arborum, Judie. ix, 13, vilis, cum a cæteris arboribus in regem deligeretur, dixit : a Numquid possum deserere vinum meum, quod Deum et homines lætitlcat,ct inter ligna cætera promoveri? » Ex quo Socrates quoque apud Xenophontem in *Symposio* asserit vinum mederi mœrori non aliter quam mandragora hominibus, lætitiamquc haud secus excitare quam oleum inspersum igni Hammam adauget. Vide Pierium, lib. Llll *Hieroglyphic.* cap. xviiiet XX. Epictetus apud Stobæum, semi. 5 *De Temperantia :* « Cicadæ, inquit, animal sunt musicum, cochlea) vero mulæ : et hœ quidem humectar! gaudent; illæ vero calescere. Rursum has quidem ros elicit, ejusque gratia prodeunt ; illas autem solis vigor excitat, et in ipso cantillant. Quamobrem si volueris vir esse musicus et concinnus, cum tibi vino irrorata fuerit anima, tunc eam non sines egressam inquinari, sed cum in consessionibus u ratione fuerit accensa, tum vaticinari eam , et canere justitiœ oracula jubebis. › Huc facit quod 8« Ghryiontouiut/ homil« iV in *Epist. ml Ephes., ex* corpore nostro citharam dulcisonam pangit, et quatuor qualitates seu humores quibus constat, cum quatuor unius cithara fidibus componit. Additque hujus cithara harmoniam efficere vinum; si enim modice ac sobrie sumatur, discordias humorum componere, animumque ad res divinas Deique laudes idoneum reddere.

36 et 37. Exsultatio aximæet cordis, vixum mo- s<
derate potatum. Samias est ammjeet corpori so- el 37*
BRics potus.—«Exsultatio,» non formalis, sed causalis, *q. d.* Vinum exsultare facit animam et cor, indeque totum corpus, illud et per illud animam recreans, roborans, exhilarans. Addit : « Sanitas est animæ et corpori sobrius potus; » quia potus sobrius vini veri vel adumbrati sanitatem confert animæ et corpori. Nam multæ gentes, præsertim septentrionales , ob regionis frigiditatem, carent vino vero; sed hæ cerevisia similive potu, quasi vino adumbrato sibique domestico utuntur. Cerevisia cnim est quasi vinum Cereris, tritici et hordei. Similiter Indi et Brasilii bibunt vinum e palma aliavo arbore quam vile expressum; alii e pomis, cerasis aliisque fructibus potiones exprimunt, quarum fere eadem est suavitas et illecebra, quæ vini. Apud Orientales certe tam e dactylis palms, quam ex aliis frudibus suavissimi delicatissimique potus conficiuntur, quos debrai generali nomine vocant *siceram,* eo quod vim inebriandi habeant instar vini.

Graea habent : *Exsultatio cordis tt lætitiaanimi est vinum tempestive potatum, quantum satis est :* Tigurina : *Lætitiam animi parit et hilaritatem vini potus justus et opportunus, animi simul et corporis sanitatem potus sobrius.* Græca enim addunt duas voces, quibus carent Latina, nimirum i» xxipi xv-*TÍZX.T.Z,* id est vinum *in tempore sufficiens.* Quo significat ad sobrium vini potum requiri duo : *primum,* ul illud potetur suo tempore, id est opportune, puta in prandio et cœna, non intempestive, uti faciebant ii quos arguit Isaias, cap. v, H : a Væ, qui mane consurgitis ad ebrietatem sedandam ! » *secundum,* ut potetur quantum sufficit corpori et sanilati, non vero ut illud impleat, ingurgitet et obruat. Quocirca S. Paulus Timotheo praecipit, *epist.* 1, cap. v, 23 : « Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachi! et frequentes tuas infirmitates. »

Porro ad sanitatem et ad sobrietatem multum confert, si vinum, prasertim forte et potens, bene aqua diluatur, uti habet communis Italorum et Hispanorum mos. Quocirca Melampus medicus primus apud Græcos vinum aqua diluere praecepit sub annum mundi 2817, quo tempore apud Hebraeos judices erant Bebboraet Harae, <0 annis ante Gedeoncm; nempe ab ultimis temporibus inero dediti Graci : hinc Græcari. inquit Genebrardusin *Chronol.,* licet Plinius, lib. VII, cap. 1 v i, hoc diluendi vini inventum tribuat Staphilo.Sileni filio* Audi Plüturchum, lib. *De ÿanit, tucudUt*

a Est vinum ct potuum utilissimus, ct medicamentorum suavissimum, et do obsoniis omnibus gratissimum appetitionibus nostris , si occasione *magis* etiam quam aqua sit probe temperatum. Aqua et vino si misceatur, prodest; et quæ pura inter diluti usum bibitur, ipsum dilutdm reddit minus noxium. Itaque in quotidiano victu assuefacere nos debemus, ut duo vel tria pocula aqure bibamus. Hæc et usum vini emollient, el corpori familiarem reddent aqure potum, ne cum ea pota opus sit, insolentire rei offendamur ac recusemus.» Subdit deinde casus, quibus aqua bibenda sit, non vinum, ut vulgus perperam œstimat et facit : « Non enim desunt qui, quo tempore maxime aqua eral bibenda , ad vinum ferantur ; ut cum solis calore usti sunt, cum horruerunt, cum vehementius peroraverunt, cum majore animi contentione de aliqua re cogitaverunt. Denique a defatigatione et contentione vinum existimant bibi debere, quod ipsa videntur natura quamdam corpori bonam affectionem, et post labores mutationem exposcere. Atqui non voluptatem (siquidem hoc bona affectione inb lligi velis) natura requirit, sed mutationem qure medio inter voluptatem et dolorem loco constituat. Quapropter in his casibus el cibi aliquid detrahendum est, et vino aut abstinendum omnino, aut utendum diluto interim mulla aqure potatione. Cum enim natura sit vinum impetuosa elacri, conturbationes corporU intendit atque exasperat, et partas affectas irritat/ demitigationem desiderantes ac Irevigationem. Quam rem aqua prrestare optime potest. Etenim si etiam non sitientes aquam bibamus tepidam a defatigatione, contentione virium et reslu; sentimus internas partes relaxari et leniri. Placida est enim aqure humiditas, et quieta; cum vini humiditas impetum habeat multum, vimque recentibus affectionibus nequaquam amicam aut requam. » Mox subdit : a Corpus autem ita validum est nullum, cui conturbato et inflammato vinum adhibitum non afferat aliquid damni. »

Feri. 38 * 38 *et* 39. VINUM MULTUM POTATUM IRRITATIONEM, ET IRAM, ET RUINAS MULTAS FACIT. AMARITUDO ANLMÆ, vinum multum potatum. — « Amaritudo, » scilicet causalis, quia causal eam, dum nimirum caput et cerebrum, quod esi officina et quasi figulina animre, crassis, crudis ct biliosis vaporibus gravat, pungit, affligit, cruciat, irritat, exacerbat; bilis enim est amara, id est acris et mordax. Quo fit ut ebrius vino resluans, bileque irritatus et accensus, alios ad rixas et pugnas provocet, exacerbet ct irritet. Unde Græca duntaxat habent : Amo- *ritwlo anima est tinum multum potatum in irritatione et contentione,* vel *ruina;* utrumque enim significat vox grreca Tigurina : *Vinum copiose polum creat acerbitatem animi cum rixis et contumacia.* Quocirca nonnulli vinum latine dictum volunt a n, quod menti, indeque aliis vim inierat; sive quod magua sit ejus vis ad bonum •l ad malum, pro diverso ejus usu. Varro : a Vilis, inquit, *avino,* idque *a vi;* hinc vindemia, quod esi vini demia aut vilis demia. » Licet alii forte melius vinum a græco ôLoç deducant, utrumque ab hebrreo *iain* vel *ien ,* uti dixi superius, et S. Isidorus, lib. XX *Origin.*cap. Ili : «Vinum indo dictum velit, quod ejus potus sanguine venas cito repleat. Hoc alii, quod curas solvat, Lyceum (kuciv enim est solvere) appellant. Veteres vinum venenum vocabant. UndeS. Hieronymus, *De Virginlt. servand.,* adolescencias dixit ita vinum debere fugere ut venenum, no pro retatis calore ferventi bibant ct pereant. Inde est quod apud veteres Romanos feminre non utebantur vino, nisi, sacrorum causa, certis diebus. »

Porro S. Ambrosius, lib. *De Elia,* xn, sic legit el nectit : « Exsultatio animre el cordis est, si moderate bibas; immoderatio autem potus iracundiam concitat, et ruinas mullas efficit. Nam (ut idem paulo ante), «sicut mater fidei continentia, glnlAa* ita perfidire mater ebrietas est. Iu quod facinus non ista prrecipltat? sedentes in foribus tabernarum homines, tunicam non habentes, nec stimptum sequentis diei, de imperatoribus el potestatibus judicant, imo regnare sibi videntur, ct exercitibus imperare. Fiunt ebrietate divites, qui sunt in veritate inopes. Aurum donant, dispensant pecunias populis, civitates aedificant, qui non habent unde cauponi polus sui pretium solvant. pervet enim vinum in his, ct nesciunt quid loquanlur. Divites sunt, dum inebriantur; mox, ubi vinum digesserint, cernunt se esse mendicos. no dic bibunt mullorum dierum labores.» Subdit deinde majora rixarum el pugnarum damnat « De ebrietate ad arma consurgunt, calicibus tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, el ipsum sanguinem vina fuderunt. Quam fortes sibi homines videntur in vino, quam sapientes, quam diserti, quam etiam pulchri ac decori, cum stare non possint! Mens titubat, lingua balbutit, pallor exsanguis ora suffundit, fœlor ebrietatis horrori fit. Barbari m ferrum ruunt, vulgus in rixas; si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora sauciorum vini lacrymas fundere, miserabiles epilogos decantaro. » Unde, cap. xiv, infert quod major sit vis vini quam veneni. Vide eumdem, cap. XVI, ubi inter cretera ait : a Ebrii vocem amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, orc anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excidunt. » Et mox : «Vigilantessomniant, dormientes litigant. Vita his somnium esi, somnus his mors est. »

S. Augustinus vero, vel quisquis est auctor El (non enim cSseS. Augustini liquet ex stylo), Auguri tractatu *De Sobrietate el virginitate,* qui exstat n0* tom. IX, citat hanc sententiam eo modo quo habet nostra Vulgata editio, ac deinde ebrietatis I damna recenset, atque inter alia cap. i : « Ebrietas, ait, flagitiorum omnium mater est, culparurn materia, radix criminum, origo omnium viliorum, turbatio capitis, subversio sensus, tempestai

linguæ, procella corporis , n aifragiom ca-tilalis. Ebrietas temporis amissio est, infamia voluntaria, ignominiosus languor, mentis sano» debilitatio, turpitudo morum, dedecus vite, honestatis infamia, animre corruptela. » Actandemconcludens, ait : « Vini medicamentum plus justo sumptum, venenum esse cognoscitur. »

Ei s. Chryioi- S. ChrysostomtlS/ horn. 1 *ad Popul. :* « Ebrius, est mortuus animatus, est daemon volun-tarius; morhus veniam non habens, ruina excusatione carens, commune generis nostri opprobrium, cœlum ebriis efficit invisum, n

EiS Da- S. Rasilius, hom. 7>e *Ebrietate :* » Ebrietas, ait, est divrnon voluntarius, ex voluptate ammabus nostris inditus. Ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica; fortem virum reddit ignavum, ex temperato facit lascivum , justitiam ignorat, prudentiam exstinguit. Sicut enim aqua igni est adversa, sic vinum immodicum rationem supprimit. » Et inferius : « Ebrietas est rationis interitus, fortitudinis pernicies, senectus immatura, mors momentanea. Quid, qurçso, sunt ebrii nisi Gentium idola? Oculos habent, et non vident; aures habent, et non audiunt; minus paralysi affectas habent, pedes infirmos ac facile offendentes, etc. Quis, dic mihi, currus equorum indomitorum ita præceps fertur dominum suum excutiens? Quod navigium ita gubernatore destitutum, ita fluctibus exagitatum et concussum, ut non sit ebrio securius?»

Idem, *Admonit. ad filium spirit. :* « Non est aliud ebrietas quam manifestissimus dromon. Ebriosus quid minus habeatur quam dœmonium? Cum se putat bibere, bibitur. Sicut enim piscis, cum avidis faucibus properat ut glutiat éscam, repente inter fauces repetit hostem : ila ebriosus intra se vinum suscipit initnicuin, quod eum impellit ad oinue opus foedissimum. » Juxta illud Poetœ :

Et Venus in vinis, ignis in igno fuit

Vinum enim est libidinis incendium. Vide eumdem in *Ascetici*,* orat. 18, qu© est de ingluvie et ebrietate.

Vmi.40. **40. EBRIETATIS ANIMOSITAS, IMPRUDENTIS OFFENSIO, MINORANS VIRTUTEM, KT FACIENS VULNERA,—** g. d. Animositas et audacia, quam parit ebrietas, facit ut ebrius imprudens offendat ct impingat in multa offendicula, lapsus, pericula , rixas, etc. Eadehi imminuit vires hominis, ac efficit vulnera et (wdès. Undo Græca clarius habent : nkcftmi

id est, *multiplicat ebrietas furorem imprudentis in offensionem, diminuens virtutem, at acquirens vulnera;* Tigurina : *Ebrietas exauget animum insipientis donec offendat, vires enervat, et parit vulnera.* Juxta illud Poet© :

Spes facit e&o ratas, in posila trudit inermem

Et illud Græcoruin, .«mi id est *satietas ferociam parit.* Et illud Anacharsis apud Laertium: « ¡n vite 1res racemi nascuntur, primus voluptatis, secundus ebrietatis, tertius insani©, furoris et violenti©. »»

Nota hic quinque effectus et damna ebrietatis. Qai^rx *Primus* est, audacia et animositas, quia implet caput fumis, venas sanguine, hepar hile; seam-*dus* est, imprudentia, quia rationem, mentem et prudentiam homini eripit, ut homo sapiens ct prudens fiat insipiens, imprudens, imo irrationalis, quasi bestia, adeoque pejor magisque brutus quam bestia, ait S. Basilius loco superius citato; *tertius* est, offensio: qui enim imprudens est, non circumspicit lahendi pericula, ac proinde improvidus in ea impingit et corruit; *quartus* est, qund hominem debilitet, quia stomachum caputque et calorem naturalem gravat et obruit ; *quintus,* quod pariat lites, verbera et vulnera, ac præsertim quod faciat ut ebrius animose alios ad pugnam lacessens, crapula gravatus viribusque destitutus ab iis quos provocara!, laedatur, vulneretur, occidatur. Ergo vinum modice sumptum facit fortem, prudentem, hilarem, facit ne offendat, vires additi ac ideo vulnera declinat : contraria omnia efficit vinum immodice sumptum, ut idipsum sit homini in flagellum et tormentum, quod ei datum erat ad gaudium ; atque (ut ait Rabanus) < cedat ei in sanitatis detrimentum, quod datum ei erat ad vite alimentum. »

Ubi moraliter nota justum esse Dei decretum ct judicium , ut bona, quæ in nostrum commodum creavit, si eis abutamur, nobis vertantur in mala et flagella, ut fiant nostri tortores, qu® nobis statuimus quasi idola. Tale est vinum, opes, honores,uxor, filii, et demum quisque sibi ipsi>ait Palacius. Porro Plutarchus in *Sympos.* scribit panem melli admixtum imprimis valere ad ebrietatem sedandam; eo quod vaporus qui e stomacho In caput ascendunt, illudquo turbant, hio esca comprimantur^

41. In convivio vini non arguas proximum : et Vmuh NON DESPICIAS SUM IN JVaNDITATE ILUUS. —*q. d.* In convivio, in quo affatim bibitur vinum, ne carpas proximum* neque despicias, ut de eo vel cum eo contemptini loquans vel agas, cum ipse est in jucunditate sua, puta laetus et hilaris ; qu , si id feceris, hanc jucunditatem tali locò ut lemporo congruam illi auferes, ac eam convertes in amaritudinem et iram, ut tecum jurgetur, ao a verbis ad verbera descendat ; præsertim quia vinum sanguinem iramque accendii, rationem vero et prudentiam imminuit. Quare nemo facile patitur in convìvio so reprehendi, sed par pari reddit. Græco est : 6 œjAxoa4îM,idest, in *compotatione vini ne redarguas proximum, et ne despidas eum in latitia illius.* Græci enimeonvivium vocaht id est *compotationem;* eo quod in conviviis plerisque plus bibatur quam comedatur. Tigurina : *Ne reprehendas alterum in vinolenta compotatione,*

ne : qurmqunm in Ifftitia sua vituperes. Tunc enim est Umptis gaudii, honoris , laudis ct exsultationis; a quo proinde abesse debet tristitia, reprehensio, contemptus, vituperino), injuria. Sic Cham despexit cl derisit Noe patrem ebrium ct nudatum, idcoque ab eo maledictus est; Sem vero et Japhet, quia nuditatem ejus velaverunt, ab eodem benedicti sunt, *Genes,* ix.

42. VERBA IMPROPERII NON DICAS ILLI : ET NON PRE-MAS illum in repetendo , — ut exigas rcpetasquc debitum, quod libi debet; est enim in tali loco et tempore importunum. Aut «non premas illum, » propinando illi sæpius ad æquales haustus, ut cogas cum repetere evacuationem cyathi, uti malus habet bibonum mos, qui sui ct aliorum in bibendo acerbi sunt tortores. Legit Interpres, *b* áxainÍMi, id est *in repetitione,* ct sic legunt Græca Romana. Unde aliqui vertunt : *Verbum convicii ne dixeris* ei, *et ne premas illum reposcendo.* Complutcnsia veru et Tigurina legunt a; ázavrwt;, id est *in occursus.* Unde CoiQplutensia vertunt : *Ne premas illum in occursu ejus* , id est ¡n occurrendo cl contradicendo ci ; Tigurina : *Dicto probroso ne petas illum , nec premas obvium ;* cum scilicet tibi occurrit ct obviat, uti solent facere ebrii ex petulantia, quam parit vinum ct ebrietas; cx illa enim obvios quosque invadunt, trudunt, premunt, vexant, etc., quasi vituli insolentes et tauri cornupctæ. Quocirca Chilon apud Plutarchum, in *Convivio :* « Ad camam invitatus non ante condixit, quam nosset convivarum nomina; dicebat enim, quibus cum necesse esset una navigare aut militare, eorum etiam molesto comitatu ac contubernio utendum esse. Ultro autem qualibuscumquo se admiscere convivis, non esse sani hominis.» Quin et David, *Psalm,* c, 5 : «Superbo oculo, inquit, ct insatiabili corde, cum hoc non edebam. Oculi mei ad fideles terra) ut sedeant mecum. » Et S. Augustinus, teste Posidonio, detractores mensa sua arcebat.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit docere quid in mensis ct conviviis deceat rectores ct convivas, tum senes, tum juvenes, scilicet rectores decere humilitatem et sollicitudinem; senes, vers. 4, *ut sensate loquantur sed ita ut non impediant musicam; juvenes,* vei s. 10, *ut audiant ct parce loquantur, ac tempestive a convivio domum redeant, Deoque gratias agant. Secundo, vers.* 18, *commendat legem d timorem Dei, ac consilium, ut sine eo nihil faciamus; sic enim post factum neminem pcenitebit.*

1. Rectorem te posuerunt? noli extolli : esto in illis quasi unus ex ipsis. 2. Curam illorum habe, et sic conside, et omni cura tua explicita recumbe : 3. ut læteris propter illos, ct ornamentum gratiæ accipias coronam, et dignationem consequaris corrogationis. 4. Loquere, major natu : decet euim te 5. primum verbum diligenti scientia, et non impedias musicam. 6. Ubi auditus non est, non effundas sermonem, et importune noli extolli in sapientia tua. 7. Gemmula carbunculi in ornamento auri, et comparatio musicorum in convivio vini. 8. Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in jucundo et moderato vino. 9. Audi tacens, et pro reverentia accedet tibi bona gratia. 10. Adolescens, loquere in tua causa vix. 11. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. 12. In mullis esto quasi inscius, et audi tacens simul et quæreus. 13. In medio magnatorum non præsumas : et ubi sunt senes, non multum loquaris. 14. Ante grandinem præibil coruscatio : et ante verecundiam præibit gratia, cl pro reverentia accedet tibi bona gratia. 15. Et hora surgendi non te trices : præcurre autem prior in domum tuam, et illic avocare, ct illic lude, 10. et age conceptiones tuas, et non in deliciis ct verbo superbo. 17. Et super his omnibus benedicito Dominum qui fecit te, et inebriantem te ab omnibus bonis suis. 18. Qui timet Dominum, excipiet doctrinam ejus : et qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem. 19. Qui quæril legem, replebitur ab ea : et qui insidiose agit, scandalizabitur in ea. 20. Qui timent Dominum, invenient judicium justum, et justitias quasi lumen accendent. 21. Peccator homo vitabit correptionem, et secundum voluntatem suam inveniet comparationem. 22 Vir consilii non disperdet intelligentiam, alienus et superbus non pertimescet timorem:

23. etiam postquam fecit cum eo sine consilio, et suis insectationibus arguetur. 24. Fili, sine consilio nihil facias, el post factum non pœnitebis. 25. In via ruinæ non eas, et non offendes in lapides : nec credas te viæ laboriosa, ne ponas animæ tuæ scandalum : 26. eta filiis tuis cave, cl a domesticis tuis atiende. 27. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ : hoc esi enim conservatio mandatorum. 28. Qui credit Deo, attendit mandatis : et qui confidit in illo, nou minorabitur.

PRIMA PARS CAPITIS.

IO %. 1. Rectorem te posuerunt? noli extolli : esto in illis quasi unus ex ipsis. — S. Hieronymus in cap. XLV *Ezechielis,* sic legit : *Ducem* (alii, *regem) te constituerunt, ne elevens, sed esto inter eos quasi unus es ipsis;* Tigurina : *Si rector constitutus es, ne offeraris, sed caderis te prasbeas atquabilem;* Arabicus : *Si ostensus es, ne te protrahas, ncque recumbas in pectore super divites; esto quasi unus ex eis, q. d.* Si te alii ostentent et proponant, ut conspiciaris et honoreris, tu ne augeas ostentationem , nec elationem ostendas, ut sedeas in facie vel in capite mensa».

Pro *rectorem* græcc est id est *præsidem,* ducem, ductorem, magistrum, principem, regem, imperatorem , scilicet convivii (de eo enim precise hic agi patet cx antecedentibus ct sequentibus), qui convivio præeral, illudque regebat et dirigebat. Unde vocabatur aupurunápxTK, id est symposii princeps et magister convivii. Pro quo nota, priscos Orientales, præsertim Hebreos, Syros , Ægyplios ct Grecos, olim magnifica celebrasse convivia, ut patet in convivio Abrahæ pro ablactatione Isaac, Genes, cap. xxi, cl *Job.* cap. i; Assueri, *Esther* i; Josephi, *Genes,* xlhi, 42. Quare convivio proficiebant virum gnavuin ct industrium, tum ut omnia facerent ordine sine confusione, tum ne cuiquam quid deesset, tum ut is modesti»! et temperanti® esset arbiter. Ipsius ergo officium crai modum cœnre legesque bibendi prescribcrc. Unde a Varrone, lib. XX, cl Macrobio lidi . |»r»!r»r ciur, qtüsî ¡ib. I *Satum.* cap. i, vocatur *dominus convivit* et *modimperator,* quasi modum in omnibus statuens ct imperans; a Cornelio Tacilo *rex convivit',* cui aliquo modo respondei rex illo quem Germani in mensa creant in festo Trium Regum; a Plauto m Sticho, *dictator cl strategus;* ab Horatio, lib. II, satyr. 8, *cœnæ arbiter, pater ct parochus;* ab aliis *tiiitintarella.* In S. Scriptura a S. Joanne, cap. il, vocatur *architriclinus,* quasi princeps triclinii et mensæ; a Mose vocatur *princeps pincernarum, Gcncs.* cap. XL, 2; ab Apostolis *diaconus :* Apostoli enim septem diaconos elegerunt quasi prefectos, qui preessenl mensis fidelium, *Actor,* vi ; a Græcis vocatur *eupnee* fiaaiAiûç, çp&rrrpc «d içtàrwp.

Ail ergo Siracides : a Rectorem » convivii « te constituerunt, n scilicet reliqui convivas. Hi enim, antequam mensæ accumberent, rectorem hunc deligebant vel sorte vel suffragiis, præsertim cum couv.. an non ab uno quopiam , sed ab ipsis convivis collitis symbolis, de quibus mox, instruebatur. Alioqui,si quis princeps vel alius quilibet epulum dabat, ille ipse erat rector, aut rectorem constituebat, eumque fere, qui honoratior erat inter invitatos, qui et *prodites* dicebatur, quod in accubitu primas occuparet. Similis fere mos hodie in Gallia et Germania obtinet in festo Epiphaniae. Placenta enim, in qua includa est faba (similive sorte) in partes tot quot sunt conviv®, dividitur, eæque singula» singulis distribuuntur; ac is cui portio illa obtingit cui faba inesl, epuli futuri rex eligitur. Sors autem qua olim deligebatur hic rector, erat jactus talorum. Nam, ut docet Lipsius, lib. HI *Antiq. lectionum* , cap. i, qui primus © convivis Venerem jecerat, is erat magister. Ita Horatius.

Quem Venus arbitrum dicet bibendi.

Huncque Plautus in *Curculione,* vocat «jactum basilicum, » id est regium; quia proprius erat regi convivii creando. Varii enim erant talorum jactus, puta Venus, Canis, Senio, Chius. Porro Lipsius supra dat exempla legum, quas magister præfigebat convivis, nimirum hæc :

Decem cyathi summa potio sunto,
Musia nonum, decimum Apollini libanto. pri'CT
Dieu et jocos usurp into : eccrino»
Ast intra licentiam ct convxia utraque sunto. mm.
Rixb, clamor, con'enlio ad Thracas ablegantor;
Eorum vice urmen, aliodte quid musicum proferunto.
Augeronæ sacra mensa habetor.
Dicta indicta, facta infecta, in vino inscribuntor.

Sic rex Assuerus convivio suo prefixit legem sane regiam , ne quis nolentes cogeret ad bibendum, sed sumeret quisque quod vellet, *Esther* i, 8.

Porro, rectoris hujus officium erat : *primo,* con- RedorU vivas omnes excipere, compellare, salubre, ac suo quemque loco collocare, disponere et regere, pnmum. Und»* Tacitus : a Rex convivii, inquit, regnum lusu sortitus imperabat huic, ut biberet; illi, ut vinum misceret; alii, ut abiret; alteri rursus, ut adesset. » Qui mos hodie in Regalibus observatur. Idem, instar musici, abstemiorum animos propinando contentiores, vinosorum abstinendo remissiores reddens, diversitate squalitatem et consonantiam efficiat, ait Plularchus, lib. I *Sympos.* cap. IV. Causam subdit, quod fluis et scopus convivii sit : « Amicitiæ vel confirmationem vel initium voluptate quadam inter convivas efficere. Est enim convivium oblectatio inter pocula, ob

gratiam in amicitiam desinens. » Qua de causa Lamprias ibidem, *Qwest.* Il : « Ita, inquit, convivan disponam, non ut divitem diviti, juveni juvenem, principem principi, amicum amico adjungam; quæ dispositio otiosa est, neque ad benevolentiam parandam augendamque quidquam conducit; sed id quod unicuique deest accommodans, hominem qui de rebus ad humanitatem pertinentibus libenter disserat, studioso discendi apponam, moroso mansuetum, loquaci seni adolescentem audiendi avidum, glorioso subsannatore iracundo tacitum, rixoso piacicelo, piuniiico pauperem, ut Unquam c pleqo ppculo ip vacuum, aliquid lx illo in hunc defluat. Sophistam vero assidere sophislæ, aut poetam poetai nolo. Urit enim cantor cautorem, et egenus egenum. » Quocirca idein Plutarchus, lib. IV, cap. i : « Polybium, inquit, Africano præcepisse novimus, ne e foro unquam digrederetur, inter negotia versans civium, nisi prius aliquem sibi amicum fecisset, etc. Sed vide an non id præceptum, prælerquam quod foro accommodatum est, etiam ad convivia pertineat; ut non ante sit inde discedendum, quam una uccumbenlium alicujus benevolentiam et amicitiam fgeriinus nacti. Nam qui sapiunt, in convivium veniunt non minus amicorum parandorum, quam presentes delectandi causa. Amico auctum abire, jucundum et honestum est; contraque qui id facere negligit, ingratam sibi et inutilem facit consuetudinem, itaque discedit, ut qui ventre, non animo, conviva fuerit. »

Secundo, providere utepulæ et polus rite appa
01,1' larentur, et ordine suo m mensam inferrentur. Quocirca Aristoteles, lib. II *Politic.,* ait symposiarchas debere esse sobrios. Et Theophylaetus, *in Joan.* cap. iv : « Architriclino, inquit, permittit degustationem vini sobrio. Nam in talibus festivitatibus, quibus ejusmodi munus commissum est, sobrietati maximo student, ut illorum jussu ac mandato omnia ordinato el decenter agantur. »

Ternam *Tertio,* seria et jocos moderari, ac sermones convivales dirigere, ut essent convivis accommodi, eosque exhilararept; nec tamen turpe aut indecens quid saperent. Ule ergo musicos jubebat canere, oratores dicere, philosophos obscuram aliquam quaestionem solvere, poetas carmen pangere.

Qw- *Quarto,* leges convivandi bibendique præscribere, quæ ab Horatio vocantur trini regna, a Cicerone *magisteria;* imo cuique illam vini qua litalem el quantitatem, ea mensura, aqua diluere cl admetiri, quæ cujusque sanitati, stomacho ct cerebro, ¡eque ac palalo saperci el congrueret. Atque hinc sumpte lite metaphoræ calms in Scriptura, id est sortis, sive adverste, sive prospera?, quam Heus quasi symposiorcbes mundi cuique admetitur, ut *Psalm,* xv : « Dominus pars luci editali* uieæ, et calicis mei.» *Psalm,* lxxiv, 9 : < Calix in manu Domini vini meri plenus mixto; *lsa¡<£* U, i" : * Luusuige, Jerusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus. » Symposiarcha enim suum cuique convivæ calicem temperabat et porrigebat. Et alibi siepe.

Quare aberat a conviviis veterum insanus illo modernus mos propinandi et bibendi ad æqualcs haqslus. Nam Horatius, lib. II, *satyra* 0, ait :

> Siccat inæquales calices conviva, solutus
> Legibus insanis

bibendi ad aequales cyathos. Esto ex legibus jocosis apud Græcos hæc una erat : n ~<0t, *r,* ¿mût : *aut bibito, aut abita,* toste Cicerone *Tuscul. V.* Licenlior erai flla synippsiawh e Empedocli, teste Laertio, præ<crihenlis, ut aut biberet, aut vinum in caput ejus effunderetur; qua do causa Empedocles eum coacto concilio reum peregit, damnandumque curavit. Huc facit et illa convivalis lex apud Plutarchum, lib. III *SympoS'* Quæst. IX: a Concentus vini cum aqua sil diapente, diatrion, diatessaron; sic enim cantant : Quinque bibenda esse aut tria aut quatuor. Quinque enim sesquialteram rationem habent, tribus aquæ cyathis in duos vini admixtis; tria duplam, duobus ad unum; quatuor sesquitertiam, tribus aquæ cyathis uni vini allusis. » Denique Pollux; (Symposiarches sit splendidus, inquit, magnificus, hospitalis, hospitum amans, popularis, laute mensa excipiens, munditia gaudens, accuratus, borne diœtqs, magnanimus, comitatis plenus, commodus, affabilis, lauti delicatique cibi, œque ac vite.)

Primum ergo rectori convivii præceptum ho
uat Siracides, ut se prre cieteris non efferat, seu 1
singulis sese æquet, elæquabilem exhibeat. Sira- prato»
eidem imitatus Plutarchus, in *Symposiac.* lib. I, °2°TirU
Quæst. IV, ita de eo sanxit : u Symposiarcha fa- utcoart-
miliariter, amice et benevole erga omnes convi- vi* tea-
vas sit affectus, nemini infensus et inimicus. Nam alias neque imperando tolerabilis, neque distribuendo squalitatis observans, neque colludendo inculpabilis erit. » Et Epictetus : a Vide ne ira urgente in convivas sis injurius, sed potius cum mansuetudine et simplicitate illos exhilara.» Quocirca Plato sicut vult vigilum præfeclum esse vigilantissimum, sie et symposiarcham esse moderate sobrium, qui non facile vino capiatur. Nam et vinosus contumeliosus erit ct indecorus : omnino vero sobrius, injucundus. Addit Plutarchus ; Sicut Pericles creatus pnelor se compellans commonebat : Animum adverte, Pericles, liberis hominibus imperas, Græcis imporas, Atheniensibus imperas : ita convivii moderator aecum reputabit, amicis se pneesse,ut neque permittat eos turpiter agere, neque voluptatibus omnino prohibeat; sed ad ulraque probe sit temperatus: sic tamen ut boni instar vini, nonnihil ad austeritatem propendeat; ita enim vino emollietur, et ad mediocritatem redigetur. Ihec Plutarchus.

Moraliter, hæc adaptes quibusvis rectoribus e' Morali*
superioribus. Si enim rector convivii convivis aequare se debet, pari jure quemvis alium recto-

rem decet æqnare ro Rubdilis sibi commissi*. Unde Syrus vertit ; *Magistrum* (vel *magnum} te constituerunt, ne extollaris, et in capite divitum ne discumbas: esto tibi sicut unus cx illis.* Hugo : «Hectorem, inquit, to posuerunt, non dominatorem; pastorem, non mercenarium; non carnificem, sed tutorem; non tyrannum, sed dispensatorem; non dominum, sed ministrum; te, non luas divili.is, non tuam nobilitatem, non tuam progeniem, sed te, id est tuam personam. Hodie tamen uno facto Episcopo, episcopatur tota parentela. Unde el nomen suum amittit lota progenies, ct qui prius dicebatur filius fabri vel Roberti, dicitur nepos Episcopi. *Isaiæ* lxvi : Numquid parturiet terra in die una, aut parietur gens simul? Verba sunt Christi vel Ecclesiæ admirantis de tot nepotulis uno partu natis, n Et S. Bernardinus, tom. Ill, serm. *De Hector.:** Rectorem, ait, te posuerunt, non raptorem; rectorem, non destructorem; quasi ministrum, non tyrannum; quasi dispensatorem, non dissipatorem, vel usurpatorem; ut tutorem, non devoratorem. »

S. Hieronymus, lib. VI in cap. xviii *Ezechiel. :* «Solent, ait, principes Ecclesiarum opprimere plebes per superbiam. De quibus scriptum est *Eccli.* XXXIII : Principem te constituerunt, ne eleveris : esto inter eos quasi unus ex ipsis. Et Salvator præcipil *Maith,* xx : Qui vult inter vos esse primus, sit omnium minimus. » Simili modo explicat, lib. XIII in cap. xlv *Ezech.,* ubi pro *principem* legit *ducem.* S. Ephrem, tract. *De Timore Dei:* «Ducem, ait, te constituerunt? ne extollaris animo; esto autem inter illos sicut unus ex ipsis, menteque revolve labores tuos priores, et incinge illos, qui tibi jam parent, in iisdem ver-ari; cosque noli negligere, sed sedulo curam eorum gere.» S. Bernardus, epist. 9 *adArchicp. Colonicns-* «Curemus, inquit, in alto positi non altuqi sapero, sed timere, sed humilibus consentire. Principem, inquit, te constituerunt, esto in illis tanctiam unus ex illis. Et iterum : Quanto major es, I into humilia te m omnibus. Sapiens est, qui hoc consulit; quippe haud secus soutiens ab ipsa Sapientia, quæ ait : Qui major est vestrum, fiat sicut minor, *Lucæ* xxii. Alioquin judicium durum his qui præsunt, timeat potestas,» *Sapient.* vi.

Caveat ergo princeps ut l'rælatus, ne subditi merito suspicentur eum typho potestatis inflatum alios pr¿« se despicere vel aversari ; sed potius ita agat, ut celsitudinis etiam regia) fastigium lenitate agendi demittat; ut, scilicet, populi, quantum reverentur principis majestatem, tantum mores placidos et æquabiles suspiciunt el exosculentur. Quare in iis gubernandis plus benevolentia quam severitate, plus cohortatione quam commotione, plus charilate quam potestate, quantum salva auctoritate fieri potest, utatur, juxta illud cap. m, 19 : «Fili, in mansuetudine opera tua perfice, el super hominum gloriam diligeris. » Vide quæ ibidem annotavi, ac præscrlim dieta S. Ambrosii, lib. H *Oflte.* cap. vil Vide et S. Grogorium. part. II *Pastor.* cap. vr, cujus hic est titulus : «Ut sit rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus, *n* Causam dat, « quod omnes homines natura æqnales genuit. Unie cuncti, qui praesunt, non in se potestatem debent ordinis, sed œqualit item pensare conditions; nec pnee se se hominibus gaudeant, sed prode*se. Antiqui enim patres nostri non reges hominum, sed pactores pecorum fuisse memorantur.» Exempla datS. Petrum, qui Cornelium volentem se adorare prohibuit, dicens : «Surge, ne feceris, et ego ipse homo sum, » *Act.* X. Et S. Paulus, inquit, «bene agentibus fratribus prælalum se esse nesciebat, cum diceret : Non quia dominamur fidei ve-Ine, sed adjutores sumus gaudii vestri,» II *Corinth,* i. Et: «Facti sumus parvuli in medio vestrum, » l n. El : « Nos autem servos vestros per Jesum, » II *Corinth.* IV, 13.

Nota : Septuaginta duo fuere interpretes a l*tolemæo Philadelpho rege /Egypti evocati Alexandriam, ut S. Scripturas libro? ex liebræo verterent in idioma Græcum, e quibus unum fuisse nostrum Siracidem censet Jansenius el alii : ego eorum discipulum et filium, vel nepotem fui<se censeo. Hosce Septuaginta Interpretes Ptolcmæus convivio regali excepit, ac super mensam cuique quæstionem aliquam ethicam vel politicam resolvendam proposuit. Porro quia ipse erat rex et rector Ægypli, hinc plerasque proposuit politicas de rege et regno, modoque recte regendi. Eas selegi el hic scnbendas duxi, quia huic loco congruunt eique sunt pioprre, ut a viris tam sapientibus rectores quilibet rite regere condiscant. Descripsi eas ex Arisi eæ iract. *De Septuaginta duo Intcrpretibus.* Plolemæus igitur *primo* interpreti hanc quæstionem proposuit :« Quonam pacto regnum incolume m finem usque conservetur?Ille, parumper cunctatus, inquit : Hoc maxime modo regnum optime dispones, si Dei mansuetudinem in rebus omnibus imitatus, patientia ac longanimitate uteris; exlollesque dignos, elatos autem affabilitate ex malo in pœniludinem traduces. »

Tertio proposuit banc quæstionem : « Quomodo amicos sui similes habeat? Qui ait:Si intelligent te mulla meditari in subjectorum populorum commodum : el tu id facias, considerans quemadmodum el Deus genus humanum bonis afficiat, valetudinem illis et vite alimenta, atque alia ó ancta opportunis temporibus præbens. »

Undecimo proposuit hanc : a Quibusnam modis T divitias conservet? Ille dum petita revolvit, paulum moratus : Si nihil, inquit, indignum regno tuo, neque flagitiose ages, neque in vanis rebus el incommodis sumptus facies, et erga populum tuum te beneficum bepignumque pnebueris. Etenim Deus bonorum omnium, quem sequi oportet, largitor est. »

Duodccuno proposuit inno : « Quomodo verita-

tern colat? Hain illo respondit : Si cognoveris, quam imgnum dedecus mendacia mortalibus omnibus afferant, ct multo majorem nolam regibus murant. Nam quando ca potentia sunt, ut qua» volunt, facile perficiant, cujus rei gratia mentiantur? Oportet etiam te considerare, rex, ut Deus amator veritatis existât. »

q ou. Hÿesimo *primo* proposuit hanc : « Quid sil in regno difficillimum? Ille:Sibi ipsi dominari, respondit, neque appetitibus efferri : inest enim natura mortalibus, ut mente ad aliquid semper declinent, ct plerique ad mensas, pocula voluptatesque trahantur, in quibus multitudo maxime effunditur. At reges subigendorum populorum cura sollicitat ob gloria» magnitudinem. Sed pulchrum est se omni in re metiri, et quæ Deus dedent, studio continere. Inconcessa vero atque inexpetibilia ne concupiscas. »

Saiu. *Vigesimo quarto* proposuit hanc : « Quemadmodum gloriosus perduret? Cui ille : Si benignitate, inquit, et gratia excellens, erga alios magnificus exstiteris, gloria te nusquam deseret, quæ ut tibi adsit, Deus semper implorandus est. »

Sq toa. *Quinquagesimo primo* proposuit hanc : «Quonam modo quis in superbiam non extollatur? Respondit ille : Si œqualitatem servet, et singulis in rebus sui ipsius meminerit; revolvens animo, ut homo hominibus præsit, ulque Deus deleat superbos, mansuetos et humiles extollat. »

OcUta. *Quinquagesimo tertio* proposuit hanc : « Quid regi sit maxime necessarium? Subditorum, inquit, amor ct dilectio : per hoc namque insolubile benevolenti vinculum texitur. Deus enim ea perficit, quæ recte eliguntur. »

Nôra. *Quinquagesimo quinto* proposuit hanc « : Quomodo multis in regno populis se accommodet?Si decenter cuique distribueris, inquit, jusliliamque (quemadmodum facis) ducem sequaris, præbeute Deo libi recta discernere. »

Quinquagesimo nono proposuit hanc : «Quid regnum conservet? Ille: Cura et meditatio, respondit, ne quid a rerum praepositis male agatur comnntlatiirque in plebem; quemadmodum facies, cum tibi Deus praestantem intellectum praebeat.»

“*• *Sexagesimo quarto* proposuit hanc : «Quid reges potissimum sequi oporteat? Respondit illo : Leges, ut justis operationibus mortalium vitam regant; quemadmodum et tu peragens perennem tui memoriam fecisti, divina praecepta secutus. »

r />kd- ** *Sexagesimo quinto* proposuit hanc : «Qui magistratibus pro ficiendi sint? Ille : Quicumque, ait, iniqua odio habent, ac tuos imitantur affectus, laudumque dulcedine tracti, justa semper ad adipiscendam gloriam operantur. Quod et tu facis proferto (rex), quandoquidem Deus justifies coronam tribuit. F

v -, viiu- Sero/jestmo *sexto* proposuit hanc : « Qui sint in duces eligendi? Qui fortitudine et justitia excellant, inquit, quique hominum salutem cruente Victori® antepon «nt. Nam et Deus bona ad umnes operatur : quem tu secutus, bonis afficis suoditos tuos, v

Sexagesimo octavo proposuit hanc : « Quibus in rebus reges diutius versari debeant? Tum ille :In rerum gestarum cognitione, ait, in legendisque incumbentium operam libellis temporis plurimum assumere oportet, et qmecumqiie ad conservanda regna, cmendandosque hominum mores scripta sunt, perquirere : quod tu cum studiose peragas, Deusque tua consilia secundet, ideo excellentem supra alios gloriam obtines. » Dtdto

Sexagesimo nono proposuit hanc :« Quid per otium agendum sit nc inertia torpeas? Ille adhuc: Considerandum est, ait, mulla cum diligentia quæcumque in mentem veniunt, et ante oculos vite forma et imago quædam proponenda, tum qua quæque vi perfecta sint, considerandum:est enim ct in his decus suum, et eruditio quædam. Nam et sæpe in minimis egregium quiddam elucet, quod eligas. Tu vero quando bonitatem libi Deus sufficit, elegantiam omnem propter philosophandi studium amplecteris, n Decimi *1°^^

Moraliler ergo disce hic, quam in cœtu et sodelate vitandi sit singularitas, ac sectanda vita communis, etiam Superiori : per illam enim sancitur chapitas et humilitas. Memorabile est qtio<l in Actis S. Francisci legimus : cum ipse Perusii condonaretur, Perusinum quemdam vilæ perfectioris avidum de mutando vilæ statu cogitasse. Cui apparens Christus dixit : « Vir desideriorum, si volis vis poliri et salvari, sequere me in habitu religioso Francisci Assisii. » Subinlerrogavit ille: a Quam, Domine, in hoc Ordine normam servabo, ut tibi magis complaceam? Respondit Christus : Vitam communem Ordinis sectare, et intima fratrum consortia fuge, neque aliorum defectus scruteris aut judices. « Receptus ergo a S. Francisco, ab eoque ob insignem humilitatem F. Humilis appellatus, monita Christi secutus vitam sanctam egit, adeoque miraculis claruit. Ita *Annales Minorum,* auctore Luca Waddingo, anno Christi 1211, num. G. ïd coti BÌD4«lb nllk

Memorabilis est epistola ejusdem S. Francisci (exstat inter opuscula ejus numero octava) ad Petrum Calanium, Ordinis sui Vicarium Generalem, conquerentem de nonnullorum fratrum dissolutione : «Dominus te custodiat, inquii, ct in sancta sua charitate conservet. Patientiam in omnibus operibus tuis, mi frater, tibi commendo in tantum, quod, quicumque tibi impedimentum fecerit, sive fratres, sive alii, etiamsi te verberent, omnia debes habere pro gratia, et ita velis, et non aliud. Et dilige eos, qui ista faciunt tibi, cl non velis aliud de eis, nisi quantum Dominus dederit tibi, et in hoc dilige cos, ut velis, quod sint meliores Christiani. In hoc volo cognoscere, si tu diligis Dominum et me servum suum, ct tuum, si feccris illud : videlicet, quod non sil aliquis frater in inundo qui peccaverit, qunntmncumque potuerit peccare; quod, postquam viderit oculos

tuos, nunquam recedat sine misericordia tua. El si non quœrerel, tu quæras ab co, si vult misericordiam. Et si lile miÙles appareret postea coram oculis tuis, dilige eum plusquam me, ad hoc ut trahas eum ad bonum, ct semper miserearis talibus. Et istud denunties Guardianis, quando poteris, quod per tc sit firmus cs facere : ct omnes fratres, qui scirent eum peccasse, non faciant verecundiam ei, nec detractionem; sed magis misericordiam habeant circa ipsum, et teneant privatum peccatum fratris sui, quia non est opus sanis medicus, sed male habentibus. » Hæc humili stylo, sed sublimi spiritu S. Franciscos.

Hoc est quod Christus acriter castigat in Scribis cl Pharisæis, *Matth.* xxm, 3 : *a* Dicunt, et non faciunt : alligant enim onera gravia et importabilia, ct imponunt in humeros hominum : digito autem suo nolunt ea movere. » Et propterea Innocentius Papa dixit : « Quod quisque juris in alterum statuit, ipse debet uti co.» Idquc etiam juxta sententiam Catonis dicentis : *a* Patere legem quam tu ipse tuleris, n quam cum feras ut omnes servent, tu primus serva. Ne pro tuo libitu tcoum dispenses, nisi velis eodem modo cum aliis dispensare , aut ut illi absque dispensatione legem transgrediantur. Ostende justitiam legis tu© in hoc, ut per eam leipsum dirigas; ct ostende ejus suavitatem in hoc, quod tu ipse libenter illam serves : procedo tanquam bonus pastor exemplo tuo, ut subditi gloricnlur quod tc sequantur. Quamobrem bonus Imperator Theodosius dicere

rc-lffnc d* iegiboi. : (<Quamvis non esset ipse propriis legibus subjectus, velle tamen se illis alligari, casque servare.» Et magnus ille sapiens scriptum rclilib IV *Ugibut.* : Re,Public® felicitatem in co consistere, quod lex sit vere domina principum, principes vero servi ct famuli legis : contra vero perniciem esso ejusdem rcipublicœ, si lex ancilla esset regum et ipsi ejus domini; trahentes illam ad suam voluntatem. »

Quocirca S. Ephrem, tract. *Dc Timore Dei,* hanc gnomon sic parlim legit, partim explicat : «Hectorem tc posuerunt, noli extolli : esto unus cx illis, mentoque revolve labores tuos priores, ct inlelligc illos qui libi jam parent, in iisdem versari, cosque noli negligere, sed sedulo corum curam gere. » Rectores enim qui fuere subditi, ct subditorum labores sunt experti, sciunt subditis compali, iisque modeste imperant : qui vero nunquam subditorum onera sunt experti, iis despotice velut servis præcipiunl, ac «dominantur in cleris, » ut ait S. Petrus. Addit S. Ephrem : «Somnolentia pastorum gaudium est luporum. »

Apud Gentiles celebris fuit Julius Cessar, qui se militibus in fame, laboro ct periculis socium, imo antesignanum praebebat, ideoque eos sibi devinciebat, ut ad ardua quæque dicto audientes essent : atque hinc tant© ejus victori©, felicitas et gloria. Similis fuit Cato, quem Lucanus, lib. IX *Pharsal.,* ita armis verbisque per invia Africas deserta generose militibus præeuntem depingit :

Primos arenas
Ingrediar ; pritnusque grados in polvere ponaoa.
Me calor ælhereos fenil, nubi plena veneno
Ocnimt serpens; fatoque pericula vesta
Prxlcnlate meo, nallo discrimine nolnm,
Dux, an miles eam.

« Par enim est, ut ail Paulus lib. IV *Sentent,* tit. n, cum qui leges facit, pari majestate legibus obtemperare. » Et S. Ambrosius, *ad Valentinianum Imperat,* epist.32: « Quod proscripsisti aliis, proscripsisti et tibi. Leges enim Imperator fert, quas primum ipse custodiat. » Præclare Tacitus, lib. II *Annal,* cap. xx ct xxx : « Dux, ait, aliis minora mandat, sibi sumit validissimum, » idquc Germanicum fecisse asseverat, æque ac Constantinum Magnum asserit Nazarius, in *Panegyrico* ejusdem, cap. XXIX.

2. Curam illorum,habe, et sic conside (ila Græca. Perperam ergo Complutenses, Palacios, Jansenius et alii legunt, *considera),* et omni cira tua explicita recumbe. — Secundum est hoc præceptum, quod Siracides dat reclori convivii, el consequenter cuivis alteri, ut scilicet curam habeat convivarum singulorum, ne quid ouipiam desit, ut se praeteritum, vel neglectum, aut oblivioni traditum jure queri possit. Circumeat ergo mensam et circumlustret omnes, singulisquc de rebus necessariis vel opportunis provideat : quo facto tum demum consideat, ut, postquam omnem suam curam in cos explicuerit, quasi perfunctus ofllcio suo, tunc demum cum illis mensas accumbat , ut se et convivas exhilaret. Unde Syrus vertit : *Curam illorum habe, ct postea discumbo : in omni necessitate eorum provide ct recumbe;* Tigurina, *habe curam corum, et sic demum reside : fac omni tuo officio fungaris, et quiesce cum laude.* Nam Græca habent: *xi irobav rr/ «cu rromjcrov. Mol iùuaar.ax; ¿vàrnomi. Quod Complutensia vertunt : *Et omnem usum tui fac, ct approbatus quiesce* : cum scilicet convivœ probarint tuam curam ct diligentiam, dixerintque sibi esse satisfactum. Alii legunt, xxl jráoav rr» acu nctr.xxí ávárxvt, id CSt, *et cum feceris omnia quibus tibi opus est, accumbe.*

Ven. U

S<cnodam pr«f*cti eOBTÍTÜ «fflctnm.

Moraliter S. Bernardus, lib. IV *De Consider, ad Eugen. Pontif.* cap. n, agens de cura, quam debent pastores habere populi sibi commissi : «Noli differre, inquit, curam exigere, non curationem. Denique audisti: Curam illius habe, et non;cura vel sana illum. Verum dixit quidam :

Non est in medico semper relevetur ut æger.

At melius propono do tuis tibi. Paulus loquitur: Plus omnibus laboravi. Non ait : Plus omnibus profui, aut plus omnibus fruclificavi ; verbum insolens religiosissime vitans. Alias autem noverat homo, quem docuit Deus, quia unusquisque secundum suum laborem accipiet, non secundum proventum. Et ob hoc in latioribus potius quam in profectibus gloriandum putavit, sicut alibi

quoque habes ipsnm *dicentem :* in laboribus plurimis. *Ita, quœso, fac, tu, quod* tuum est; nam Deus, quod suum est, satis absque tua sollicitudine *et anxietate* curabit. Planta, riga, fer curam, et tuas explicuisti partes. Sane incrementum, ubi voluerit, dabit Deus, non tu. Ubi forte noluerit, tibi deperit nihil, dicente Scriptura : Reddet Deus mercedcm laborum sanctorum suorum. Securus labor, quem nullus valet evacuare defectus. » Similis debel esse cura regis ct principis. Unde hoc ei elogium dat Seneca : « Omnium domos illius vigilia defendit ; omnium otium illius occupatio, ex quo se Cæsar orbi terrarum dedicavit, sibi eripuit.»

Impia Impia ergo, injusta et athea sunt hæc Machia-vc^' Coniata, imo regnandi non tam principia

priocip h. paradoxa : Principem plus sibi debere quam reipublicœ. Rempublicam principis gratia a natura institutam esso, non principem in gratiam reipublicœ. Quod reipublicœ perniciosum sit, id principi utile esse posse. Principem aut optimum, aut scelestissimum esse debere. Tyrannum crudelitate et scelere se conservare posse. Mortui non mordent. Oderint dum metuant. Divide et impera. Tyrannum, si sanus sanctusque esse coeperit, salvum esso non posse. Tyrannidem in ipso regis jure fundatam esse. Infelicem tyrannorum exitum non divino judicio, sed casui tribuendum esse. Moysem et Davidem multis cædîbus sua imperia Armasse. Quæ omnia fuse confutat Bellarminus, lib. Dc *Principe christiano,* Ribadeneira, Thomas Filshcrbetus ct alii scribentes contra Machiavellum.

Anima- Porro animarum cura, quam suscipiunt Ponti-

pistilli, flees, Episcopi, Pastores, Rectores, onus ingens et angelicis humeris formidabile est, ut ait Concilium Tridentinum, cujus consideratione merito humiliari et expavescere debent, qui illud sustinent : pastoratus enim et rectoralus magnum est pondus, ct magna servitus. Hinc S. Gregorius et eum secuti cœteri Pontifices hunc sibi dant titulum : «Servus servorum Dei. n Adriani IV Pontificis hrec fuere verba : « Romano Pontifice nemo est miserabilior, conditione ejus nulla miserior. Totius ejus vitæ lœtitiaet felicitas, amaritudo est. Cathedra Romani Pontificis est spinosa, iter undique consertum aculeis, pondus tanta molis, ut robustissimos premat ct confringat humeros. » Quæ verba relegens Marcellus II Pontifex , manu mensam pulsans, exclamavit : «Non video quomodo qui locum hunc allissimum tenent, salvari possint. » Ita Unuphrius, in ejus Vita. Adrianum IV secutus est Adrianos VI, cujus proinde sepulcro hoc elogium Rozna» inscriptum legimus : • Adrianos Sextus hic silus est, qui nihil infelicius in vita, quam quod imperaret, duxit, n Pius V, dum in Pontificem eligeretur, expalluit ct intremuit. Rogatus causam, dixit : « Cum in monasterio viverem mihi et Deo, optime sperabam de mea salute : creatu» Episcopus et Cardinalis, timere coepi : nunc fere de ea despero. Quis enim totius Ecclesia» molem, quis tot animarum onus sustineat sine evidenti salutis periculo ? » Et tamen , si quis alius hic suo munero egregie perfunctus est, adeoque vere pius ct religiosus fuit Pontifex. Hinc Episcopus græce idem est quod superintendens et invigilans plebi : pastor, qui pascit oves; unde a opilio dicitur quasi ovilio : præsul, qui præest sollicitudine : sollicitus, quasi solers et citus atque irrequietus, v aitS. Isidorus, **lib. X** *Origin.* 4M

3. Ut **LÆTERIS PROPTER ILLOS, ET ORNAMENTUM** Vets.1 **GRATIÆ ACCIPIAS CORONAM , ET DIGNATIONEM CONSEQUARIS** corrogationis, — q. *d.* Si curam illorum habueris, eamque explicita et peracta cum convivis accubueris, lætaberis cum illis, et pariter lætificabis illos. Unde ab eis «accipies coronam, » quæ tibi erit « ornamentum gratiæ, » id est ornatus gratiosus, tibi gratiam, id est decus ct decorem concilians : ac insuper « dignationem, » id est, ut nonnulli codices habent, *dignitatem* et honorem « consequaris corrogationis, » id est symboli, de quo mox. Græca breviter sic habent : *Ut lætitia per cos afficiaris, et ornatus causa coronam capias;* Tigurina : *Ut lateris nomine eorum, decorisque gratiam coronam accipias* ; Syrus : *Propter hoc etiam in novissimo eorum lætaberis, et in mensa recipies honorem.* I

Nola *primo :* Pro *ornamentum gratiæ,* græce est twccciuaç ubi, si *ifaw* accipias ut adverbium, vertes, *ornamenti gratia,* id est *causa :* sin, ut nomen, vertes *ornamenti gratiam ;* et sic videtur accepisse Noster. Unde per hypallagen vertit, « ornamentum gratiæ; n ornamenti enim gratia est *ornamentum gratiæ;* puta ornamentum gratiosum ct decorum. Porro hoc ornamentum est *corona;* unde nonnulli censent dictam coronam, eo quod cohonoret eos, quibus imponitur. Alludit enim ad coronas quibus insigniebantur et etiamnum insigniuntur magistri, sive Doctores. Unde caput hoc nonnulli inscribunt ^cupiivwv, id est *dc magistris.* Aut potius alludit ad coronas convivales, quas praefecto convivii quasi regi et rectori suo, ob curam et regimen sibi prœstitum, offerebant convivæ. Imo sola corona» impositione creatos fuisse convivii magistros, sive dictatores, liquet ex Plauto, in *Persa: a* Do, inquit, hanc tibi florentem florenti : (u sic eris dictatrix nobis.» Et ex Plutarcho, lib. IV *Sympos.* Quœst. IV, qui mos etiamnum apud nonnullos in Germania servatur, presertim cum in festo Trium Regum sibi regem creant, corona eum decorando.

Quinetipsiconvivæolimaccumbebant coronati, connri uti etiamnum fit in Turingia : gestabant enim in olìmpi capito coronas ex herbis, ut hedera, nardo, lau- lll 'nt ro, etc., aut o floribus, maxime rosis : tum ut iis ebrietatem prohiberent, tum ut caput pileo non gravarent, tum ut suavi et blando eorum colore ct odore caput refrigerarent, inulcerent et recrearent. Nam et calidi llores molliter aperiendo mea*

tus capitis, faciunt ut vinum perspirare possit : et quæ leviter frigida sunt, mediocri contactu vapores repellunt, ut violacea imprimis et rosacea corona. Ita Athenæus, Plutarchus, Plinius, lib. XXI, cap. m, et alii. Ilio enim mos fuit llobræorum, Græcormn, Romanorum, Indorum. Hebrœorum, ut patet ex hoc loco, ct *Sapient,* n, 8 : «Coronemus nos rosis; » et Ezechicl, cap. xxiii, 42, signillcat amicas amatoribus coronas imposuisse. Græcormn, ut patet cx Alhemeo, lib. XV; Plutarcho , lib. III *Sympos.* Quœst. I. Quin et Aristoteles apud C/eliuin, lib. .XXVII, cap. xxvi, ait veteres coronis in conviviis usos ad significandum obscure, augurandümquo nnnonre fertilitatem rerumque copiam. Romanorum, ut palet cx Ovidio, lib. V *Fastorum :*

Ebrfas incinctis *(inneris)* philyra conviva capillis
Sallat, etc.
Nulla coronata peraguntur seria fronte,
Nec liquid® juncto llore bibunt r aquæ.
Bacchus amat flores; Baccho plxcubse coronam...

Corona significabant plenum ct integrum esse convivium, indequo plenum convivarum gaudium, eo quod nihil ilii ad hilaritatem compositum deesset : corona enim perfectionis est symbolum, ob figuram rotundam et in se redcuutem. Unde Propertius, lib. IV, *cleg.* 3 :

Me juvat et multam mentem vincire Lyæo,
Et caput in verna semper habere rosa.

Et Anacreon, *ode* 4 :

Foliis rosam decoram
Capiti revincientes,
Inter calices jocemur.

Indorum, ut patet ex Philostralo,qui, lib. II *Vitee Apollonii Tyanei,* asscrit Indos quoties apud regem convivarentur, coronatos ad convivia accessisse.

Hinc Antiochus, ut legimus II *Machab.* cap. vi,7, Judreos coegit ut, rejectis patriis legibus, Bacchum symposii deum colerent, eique bacchantium more hedera redimiti orgia celebrarmi. Quod qui facere recusabant, morte mulclabantur : nam, ut ait Plinius, lib. XVI, i, ferunt Li-
Bwehin- bcrum (Bacchum) patrem primo omnium coronaln imposuisse capiti suo cx hedera : quam Fes-
d n : tus sic ait esse dictam, vel quod liœreat, vel quod edita petat, vel quod id cui adhæscrit, edat. Et Plutarchus, lib. III *Sympos.* Quœst. I : Bacchus, ait, hederam quoque facultate sua maxime vino (ebrietati) resistentem, in honore habendam docuit, caque bacchantes coronavit, ut minus a vino lædercniur, hedera suo frigore ebrietatem restinguente. Hinc et hedera signum est cauponarum et vini vendibilis. Denique Ovidius loco jam citato :

Tempora futitibm pinguntur leda coronis,
Et latet injecta splendida mei si ro$a.

lln legimus Cleopatram in luxurioso illo convivio in rosas expendisse talentum , cum per omnia discumbentium triclinia foliorum passim acervi, cubiti mensura pavimentis undequaque exstarent. Quin et pocula cyathosque coronabant, ut docet Tertullianus, lib. *De Corona militis,* et Virgilina, III *Æne>d. :*

Tum pater An- hiscs magnum crátera Córoua
Induit, implevitque mero.

Et lib. vn :

Crátera* Ixti statuunt, et vina coronant.

Huc facit illud sponsœ vino amoris inebriata» : « Introduxit me (rex) in cellam vinariam, ordinavit m me charilatem. Fulcite me floribus, stipate me malis : quia amore (ebrietate amoris) langueo, » *Cantic.* n, 4.

Nota *secundo :* Per *dignationem,* sive dignitatem, Dtitnsti<
corrogationis nonnulli accipiunt, imo cum Ra- c™'rnv'
bano legunt *dignitatem congregationis,* cui scilicet qué?
quasi præfectus corrogasti loelum epulum vel cibi, vel doctrino?, vel prudenti® et disciplinæ : prijD<x'
ob hoc enim a congregatione convivarum dignitatem et honorem consequeris. Ita Rabauus, Lyranus, Palacius.

Secundo, Jansenius, *corrogatio,* inquit, est convocata ct simul sua symbola conferens congregatio.

Tcrtîo, alii, *corrogatio,* inquiunt, vocatur con- Tertia,
vivium, quod instituitur ex corrogatione et collatione convivarum : olim enim mos erat corrogandi sumptus, aut etiam cibos ad instruenda convivia, quas corrogationes vocabant symbola convivalia, qualia fidelibus vetuit Concilium Laodiccnum, cap. lv : « Non oportet, inquit, ministros altaris, vel quoslibet clericos, vel etiam laicos Christianos ex symbolis, quæ vulgus comessalia appellat, convivia celebrare. » Sic sensus erit, *q. d.* Si hæc feceris, consequeris a convivis laudem, quod convivium rite instruxeris.

Quarto, proprie et genuine, per *corrogationem, Q^rto*
accipe collectionem symbolorum, quam facie- e' fnli*
bant convivæ, ut eam quasi tributum suo regi *
et præfccto offerrent. Unde Syrus vertit, et *in mensa recipies honorem.* Solebant enim prisci convivæ officii causa corrogatis partibus (quæ symbola vocabant) ferculorum meliorum honestare symposiarcham, uti modo honestant sponsos, quibus etiam singuli solent propinare, adeoque cyathis vino plenis eos circumdare et coronaro. II ic ergo corrogatione ferculorum ct cyathorum, similiumque rerum convivalium significat honorandum convivii præfectum, si officium suum rite obeat.

Addit noster Salazar in Proverò, cap. vin, 21, Mwri
convivas symposiarchæ corrogasse symbolum ex
munusculis mysticis. Nam v. g. aliquis, ut sym- énuìn.
posiarchæ robur ct lacertos commendaret, armum illi deferebat; alius vero, ut ejus facundiam notaret, linguam destinabat; alius, ut ejus

vigilantiam innueret, oculum mittebat; alius, ut amorem testaretur, cor vel pectus dabat; alii aliis ejusmodi symbolicis munusculis, prout cuique collibitum erat, convivii regem honestabant. Hoc autem non nisi in splendidissimis cœnis fieri solitum docet Eulvius in sua appendice ad Triclinium Giacconi. Sensus ergo est : « Ut dignitatem consequaris corrogationis, » ut scilicet conviva destinatis muneribus mysticis, laudes tuas celebrent, el eas, quibus polles, virtutes depr®dicent. Sic Samuel Sauli regi misit armum, ut regi futuro fortitudinem (cujus symbolum est armus) commendaret: « Ecce comede, inquit, quia de industria servatum est tibi, » I *llcg.* ix, 23 et 24. Et Philo, in *Joseph.,* tradit a Joseph missum Benjamin fratri in mensa pectusculum, ut illum sibi in pedore et amoribus esse significaret. Eadem de causa ex victima sacerdoti cedebat armus ct pectusculum, *Levit.* vu,.34. Hinc illa veterum dicta .* a Cor ne edito, linguam seorsim inside, salem appone, » etc.

Mystice hæc omnia adaptes præfectis mensæ spiritalis, puta Episcopis, Pastoribus, Concionatoribus et Docloribus. His enim cura incumbit instruendi mensam doctrinæ, exhortationis, Eucharistia, qua quemque erudiant et pascant ad vitam œternam. Quod si rite fecerint, cum illis in ccelo lætabuntur, ac coronam Docloribus promissam accipient; ¡psique fideles ab eis in coelum traducti singuli eum ut parentem colent, eique suas dotes et gloriam arrogabunt, juxta illud S. Petri, *epist.* I, cap. v,2 : «Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem glori® coronam.» Hac de causa S. Paulus Thessalonicenses et Philippenses vocat suum «gaudium» et suam «coronam,» I *Thcss.* ii, 19, el *Philip.* IV, I. Vide ibi dicta, ubi illustre hac de re exemplum S. Amandi recensui.

Ab Hebræis et Siracide idipsum didicere philosophi gentium. Unde Isocrates, orat, *ad Nicotian :* « Ama, inquit, eos quibus imperas, et effice ut ab iis vicissim ameris. Amor populi diuturni imperii est fundamentum. » Plinius, in *Panegyr. Trajani :* « Bonus princeps, ait, cum civibus velut cum liberis suis versari debet. Affabilitas principis virtus maxima. Diligi princeps, nisi ipse diligat, non potest. »

v«r». « 4 ct 5. Loquere, major natu ; decet enim te primum verbum (subaudi, loqui) diligenti scientia, et non impedias musicam. — Ita Romana. Perperam ergo Jansenius, Palacius el alii passim legunt, *diligenti scientiam,* sicque explicant, *q. d.* Quandoquidem decet te, qui senior es, loqui ante alios, loquere tu primum verbum; verum loquere illud non amusis, sed philomusis, id est *diligentibus scientiam,* ne spargas margaritas ante porcos; ita tamen ut « non impedias musicam. » Aut aliter dispungendo : *Loquere, major natu ; decet enim te loqui : primum verbum diligenti scientiam* subaudi; convenit, *q. d.* Convenit illum proj aliis loqui qui ostendit so esse philosophum et amatorem scienti®, quales sunt senes.

Verum cum Romanis tam Latinis quam Græcis legendum : *h ixftCiiiittirip.p,id* est inexacta et *diligenti scientia.* A rectoribus convivii descendit ad convivas, tum senes, tum juvenes. Senibus hic dat præceptum , scilicet ut primi loquantur (hoc enim decet), sed exacta, sensata et sapientia; ita tamen ut gravitale nimia non impediant musicam , cui proprius est in conviviis locus. Unde Tigurina vertit : *Loquere, senex, quia decet tc cum docto duntaxat studio, nec musicam prohibe;* Complutensia vero pro wpwSiwpi, id est *major natu,* legunt, wjwGrtifu, id est *majori natu;* sic enim habent : Aó).r.«w npiaSuripu; irpimiqàp «w,w axpi&ia ii *iziaTr.pKCfAaiip.ittiiiiit* (x w jix x , id est : *Loquere seniori; decet enim te, in diligentia autem scientia!, et impedies musica* : qu® lecliu corrupta est; pugnat enim cum Latina Vulgata ac cum Græcis *caeleris,* etiam Rom® emendatis, imo cum seipsa; præsertim quia in sequentibus commendat muticam.

Itaquo duo hic sancit Siracides : prius, ut initío convivii senes loquantur, sedsensata et sapientia : « Loquere, inquit, major natu; » græco, *presbyter,* « decet enim te loqui, » qui reliquis pro •«««« ›» tua dignitate et ætate uti convivandi, ita etiam qu'nlM' loquendi atque docendi magister creatus es. Nam «multitudo annorum scire facit, » uti habet vetus parcemia. Id olim in usu fuit apud Hebræos, Græcos et Latinos, tum fideles, tum infideles; Hebræos enim sua convivia non tantum ferculis, sed et problematibus ac quæslionibus propositis condire solitos docte ostendit noster Salazar, in *Isagoge Prov.* pag. 2. De Græcis et Romanis idem testantur Plutarchus, lib. I *Sympos.* Quæsl. I, et Macrobius, lib. VII *Satum.* cap. i ; Quintilianus, lib. I *Instil.;* Cicero, *Tuscul.* I; Plato, in *Sermonibus convivalibus;* Athenæus, in *Dipnosophistis,* id est, *Canis Sapientum.* Decet enim ut in convivio non tantum corpus pascatur cibis, sed ct mens eruditis bonisque sermonibus; quare in mensis proponebantur problemata, parabol®, ænigmata,ctc., ideoque sobrie bibebatur, ut iis sapienter responderi posset. Ha docent auctores citati. Horum loco apud Religiosos virosque graves in mensa solet legi S. Scriptura, Patres histori®, etc., quam proinde lectionem commendat S. Augustinus, epist. 109, et S. Basilius, in *Rcgul. brevior.* reg. 130. Idem Cyrum ct Persas factitasse scribit Xenophon, lib. IV. Idem pr® omnibus fecere primi Christiani in Eucharistia et agape, id est convivio post sacram Synaxim, uti ostendi I *Corinth.* xiv,26; idque exemplo Christi, qui in ultima coma longum ct ardentem de charitate

texuit sermonem, *Joan,* xni et scq. Ac de Essœis idem testatur Philo, lib. *De Vita contempi.,* Josephus, Eusebius ct alii. Convivium enim est congeries delectationum, nipote in quo guttur cibo, aures cantu, oculi spectaculis, nares unguentis et floribus pascuntur. Sed omnium optima ct liberalissima est sermonis sensati etjucundi oblectatio, quo uno maxime animus delectatur et pascitur. Post sermonem autem musica videtur primas obtinere, quæ idcirco a Siracide cum sermone conjungitur. Porro inter Septuaginta Interpretes , ordine septuagesimus, a Ptolemæo Philadelpho, rege Ægypli, interrogatus in convivio regali quia loquendum esset, respondit narrandas esse Principum illustrium vitas; his namque suavius nihil, neque jucundius inveniri. ItaAristæas in *Historia Septuaginta Interpretum.*

Quartam, nt nimica condt tur: cnrT

Posterius est, ut post senum doctrinam sequatur concentus musicus, ut seria jucundis temperentur, et convivo* exhilarentur, ac lites et rixæ, quæ inter convivas, dum vino aestuant, oriri solent, suavitate cantus sedentur et sopiantur; hanc enim vim habet cantus et musica : denique ut animus musicas intentus non dicat nec audiat verba scurrilia, detracloria, lasciva, quæ in mensis dici solent. Aliqui, ut Emmanuel Sa, per musicam intelligunt concentum et ordinem in disserendo, ut scilicet senes ita composite el concinno loquantur ct disserant, ut harmoniam edere videantur. Verum hæc mystica est musica; ad litteram enim musica significat concentum musicorum. Hunc enim veteresHebræos mensis adhibuisse liquet ex hoc loco et vers. 7, ac *Psalm.* LXix, 13; *Isaiæ* xxiv, 8; *Amos,* vi, 5; *Luca* XV, 25. Quin ct Christus Dominus ultimam cœnam hymno ct cantu conclusit; nam, « hymno dicto,» græce utivwvTcv, id est cum hymnum cecinissent, ipse ct Apostoli «exierunt in montem Olivarum, » *Marci* XIV, 6. Denique in coelesti convivio Beati perenne Alleluia Deo ct Agno decantant, *Apocal.* cap. IV, 8, ct cap. v, 9 ct 12, ct cap. vii, 12.

De Græcis et Latinis palet ex Cicerone, *Tuscul.* 1, et Quintiliano, lib. 1 : « 111e mos fuit, inquit, ut in conviviis post cœnam circumferretur lyra, quam ex ordine conviva* pulsarent; cujus cum se imperitum professus esset Themistocles, habitus est indoctior.» Unde Horatius, lib. 11, *ode* 11 :

Divitum mensis et Amica (emplis lyra.

Et Varro : «In conviviis, inquit, pueri modesti cantabant carmina antiqua, in quibus erant laudes majorum, et alta voce el cum tibicine. » Cicero, in *Bruto* : «Carmina, ait, in epulis a singulis conviviis esse cantala dc clarorum virorum laudibus, in Originibus scriptum reliquit Calo. » Virgilius, l *Æncid. :*

Cithara crinitus Jopas
Personat aurata.

¡lie autem erat ordu cautus : *Primo,* omnes convivæ communi voce pœana, sive hymnum aliquem in Bacchi et aliorum deorum honorem canebant, idque tum ab initio, tum in fine mens®, quando libabant; deinde unusquisque, accepto myrti aut lauri ramo, propriam cantionem canere , atque etiam lyram , quæ circumferebatur, pulsare cogebatur; ita Plutarchus, lib, I *De Musica, ct Sympos.* I, Quæsl. I, cl Clemens Alexandrinus, lib. *Pædaq.* iv, ubi immoderatum et lascivum musices usum damnat, taleque convivium nuncupat a ebrietatis theatrum. » Sic et convivia olim musica condiri solita docet Athenæus, lib. I el XIV, Plato in *Protagora,* Suetonius in *Galba,* Livius. *decad.* 3, Valerius Maximus, lib. II, et alii.

Pari modo primi Christiani concentum adhibebant in agape, id est convivio Eucharistico. Id patet ex S. Paulo, *Coloss.* m, 16: «Verbum Christi, inquit, habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes et commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo; » et I *Corinth.* cap. XIV, 26 : « Unusquisque vestrum, inquit, psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsin habet. » In quorum locum successere lectio Epistole et Evangeli!, ac cantus orgauaque in Missa, uti ibidem dixi.

Sed audi Tertullianum graphice agapen et prima Christianorum convivia et cantus depingentem, *Apologet,* cap. xxxix : « Cœna nostra, inquit, de nomine rationem sui ostendit. Vocatur enim id est *dilectio.* Quanliscumque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum : siquidem inopes quoque refrigerio isto juvamus, non qua penes vos parasiti affectant, ad gloriam famulanda* libertatis, sub auctoramento ventris inter contumelias saginandi ; sed qua penes Deum major est contemplatio mediocrium. Si honesta causa est convivii, reliquum ordinem disciplinas de causa æslimate, quid sil de religionis officio : nihil scurrilitatis, nihil immodestia! admittit; non prius discumbitur, quam oratio ad Deum prægustetur; editur quantum esurientes capiunt : bibitur quantum pudicis est utile ; ita saturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse : ita fabulantur, ut qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem el lumina, ut quisque de Scripturis sanctis, vel do proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere : hinc probatur quomodo biberit. .Eque oratio convivium dirimit : inde disceditur non in catervas cæsionum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciviarum, sed ad eamdem curam modesti® et pudiciliæ, ut qui non tam cœnam cœnaverint, quam disciplinam. »

Hinc patet musicam ct organa recte adhiberi in templis, etiam in Missa, tum ut Deus per illa laudetur, tum ut populus ad devotionem et laetitiam spiritalem excitetur. Sed cavendum est no cantus sit levior, uut lascivior, qui potius petu-

lanifero quam devotionem provocat, ac potius aures titillet quam mentem ad Deum attollat..Denique Clemens Alexandrinus supra : a Sunt, ingulf, ndmittendæ modestæ et pudica? harmoniæ; a ford vero ct nervosa nostra cogitatione molies et enervato harmoniæ amandandæ quam longissime, quæ improbo flexuum vocis artificio utentes, ad delicatam et ignavam vita* agendos rationem deducunt. Graves autem cl quæ ad temperantiam pertinent modulationes, ebrietatis protervia? valedicunt. Chromatica* igitur harmoniæ, impudenti in vino protervia floribusque redimito, et merelriciæ musica? sunt relinquenda?. »

Miri vii Dusic*.

Porro quanta sit vis musiate in exhilarandis, sedandis ct cicurandis, non tantum hominibus efferis et ebriis, sed et bestiis, ostendit Martianus Capella, lib. IX *De Musica :* a Cervi, inquit, fistulis capiuntur; pisces in stagno Alexandrite crepitu detinentur : cycnos hyperboreos citharæ cantus adducit; elephantes Indicos organica permulsos detineri voce compertum : fistulis aves allici comprobatum, infantibus crepitacula vagitus abrumpere, fides delphinis amicitiam hominum persuadere, imo cantibus allici disrumpique serpentes.» Quin et paulo ante addit : « Febrem curabant vulneraque veteres cantione; Asclepiades item tuba surdissimis medebatur : ad affectiones animi tibias Theophrastus adhibebat. Ischiadas quis nesciat expelli aulica suavitate ? Xenocrates organicis modulis lymphaticos libe-rabat ; Thaletem Cretensem citharæ suavitate compertum est morbos ac pestilentiam fugasse ; Hic-rophilus a grorum venas rhythmorum collatione pensabat. » Hæc ille; sed ea vix credent physici et medici. Non minus mirum est, si verum quod Polyhistor, cap. xi, narrat in llalesina regione fontem alias quietum ct tranquillum, cum siletur ; si Insonent tiblæ, exsultabundum ad cantum elevari, et quasi miretur dulcedinem vocis, ultra marginem Intumescere.

Itti. 6. 0. t ai AUDITIS NON EST. NON EFFUNDAS SERMONEM, ET IMPORTUNE NOU EXTOLLI IN SAPIENTIA TUA. — Monuit senes ut loquantur sensata in convivio : hic modum ct conditionem adhibet, scilicet, si sit auditus, hoc est, audientia; puta, si adsint auditores audire parati : alioqul, ubi id non est, frustra ct Imprudenter effunditur sermo, uti iit a nonnullis poljlogis et verbosis, qui ubique suam sapientiam ostentare satagunt, contra quos ait : « Et importune noli extolli in sapientia tua, » ut importuno tempore, cum scilicet non sunt auditores, qui audire velint, promas ct jactes tuam sapientiam, eamque nolentibus et invitis ingeras.

Greci codices tollunt primam negationem *non;* onde sic habent : Ufe *est acroama ne locutionem affundas, neu intempestive sapiens esto. Acroama* Græcis est narratio aut fabula, quæ a vulgo lib« nier auditur. Proprie *acroama* est auditus, auscultatio, *q. J.* Ubi alii audiuntur, tu ne effunde termonem. Unde Tigurina : U6i *locus al auscultondi, verba ne fundites, nec sapientem agas internpestive.* Hinc Acroamática vocantur Aristotelis commentationes, in quibus philosophia subtilior remotiorque agitatur, quæ proinde diligenti discipuli auscultatione et attentione indigent. Ilie tamen *acroama* significat narrationes, historias, carmina, fabulas, quæ super mensam recitari solent, ut convivas recreent, ac ipso etiam musicorum cantus, qui avide a convivis auscultari solet. Ita *acroama* pro cantu accipit Macrobius : «Delectatus, inquit, Cesar inter cœnam symphoniacis, cos frumento tantum donavit, cum in alia acroamata fuisset nummis liberalis. » Sic etiam hic accipi potest, ut explicet id quod præccssil : a Et non impedias musicam. » Unde addit : « Ubi est acroama ne loquaris, » hoc est, quando carmina canuntur, noli loquaciter obstrepere, ct intempestive sapientem agere.

Verum melius Noster legit per negationem : « Ubi non est acroama, » id est auditus, « non effundas sermonem. » Favet Syriis, dum vertit *:In loco in quo bibitur vinum* (ubi viget compotatio), ne *misceas sermonem, nec semper sapientem agas.* Sensus est, quem initio assignavi, isque apte respondet lectioni quæ habet vers. 5 : « Decet enim te primum, verbum (loqui) diligenti scientiam; » nam «ubi non est auditus,» ubi scilicet non diligitur scientia, «non effundas sermonem. » Huic gnomæ similis est illa Syrorum : « Ne emittas canem ubi non est venatio, hoc est, ne quem corripias vel doceas, ubi non est spes profectus et fructus. »

Veri.1 7. Gemmula carbunculi in ornamento auri, et comparatio musicorum in convivio vini. — Prosequitur quod dixit vers. 5: «Et non impedias musicam.» *'io et* est comparativum, idcoque idem est quod sic. « Comparatio n hic non est similitudo, sed compositio et concentus : græce enim est id est *compositio* ct *coagmentatio,* scilicet vocum et sonorum musicorum. Ut enim ex parvis el magnis lapidibus coagmentatur insignis fabrica, ac ex variis plagulis acu pictis vel intextis opus Phrygium, atque ex diversis tessellis apte concinnatur opus tessellatum sive mosaicum vel musivum, cujus pulchritudo consistit in apta partium singularum ad invicem proportione el coagmentatione : ita pariter ex vocibus gracilibus, mediis ct crassioribus apposite inter se compositis el commixtis, resultat musicus concentus, cujus elegantia consistit in harmonica vocum omnium inter se proportione el comparatione. Sensus ergo est, *q.* d. Uti gemma carbunculi, licet m se pretiosa et pulchra, pretiosior tamen apparet, ct pulchrior resplendet in annulo aureo (auri enim fulgore ejus splendor reverberatur cl acuitur) : ita pariter conci ntus musicus, licet in se elegans ct delectans, magis tamen pulchrescit et delectat, si misceatur convivio : ibi enim proprius est musices locus, ubi hilares conVivæ hilarius audiunt musicam, idcoque delectationem cibi et

potus acuunt, imo duplicant delectatione musicos; quia «sicut cibus reficit corpus, ita melodia senius,» ait Lyranus. Undo Graeca habent : SígíZ-*tum carbunculi in ornamento aureo* (in pala annuli aurei) *est concentus musicorum in convivio vini;* Tigurina : *Quasi insigne carbunculi in aureo ornatu est concentus musicorum ad vinum in convivio.* Est enim magna sympathia inter vinum et vocem cantumque, præsertim quia hæc omnia uno comdemque organo, puta ora et lingua sentiuntur et peraguntur. Undo videmus pueros alias tac,turnos, mox ut vinum biberunt, garrire et cantilare, aut cantantes auscultare.

Huic sententi® Sirucidis antistropha est illa Salomonis, *Proverb,* xxv, 11 : «Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.» Nam et ibi agi de lectis tricliniorum, in quibus discumbebant convivæ, ac de scimonibus mensalibus, quibus intermiscebatur musica, docet ibidem noster Salazar.

Mystice, musicus concentus est gratiarum actio, quæ mire decorat convivium, præsertim sacrum, ut Eucharistiœ et lectionis vel concionis sucræ. Unde Syrus vertit : *Sicut signaculum super marsupium auri, sic laus Dei in convivio vini.* Hoc est quod ait Apostolus, *Ephes.* v, ¡8 ; « Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria; sed implemini Spiritu Sanelo, loquentes vpbismetipsis in psalmis, ct hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo et Patri. » Id iiehat in agapis, uti ostendi I *Corinth,* xiv, 26.

Rursum sensus hujus versus mysticus est, *q. d.* Sicut carbunculus ornat annulum, ct vieissim ornatur ab annulo aureo : ita musicus concentus, id est vita sancta (cujus actiones omnes inter se ct cum lego Dei concordantes concinunt, el mysticam virtutum etllciunt harmoniam) ornat doctrinam sanam docloris, et vieissim ab eo ornatur. Ita Glossa. Audi Habanuin : «Omnium ardentium gemmarum, inquit, principatum carbunculus habet; carbunculus autem dictus, quod sit ignitus ut carbo, cujus fulgor nec nocte vincitur: lucet enim in tenebris, adeo ut flammas ad oculos vibret. Carbunculum ergo comparat ad splendorem auri, et musicum melos ad convivium viui. Quia sicut gemma pretiosa, adjuncta auri metallo, duplicat splendoris decorem : ita dulcis melodia, ad convivium vini adaucta, multiplicat jucunditatem. Mystice autem aurum significat divinam sapientiam, carbunculus sacrarum virtutum gloriam, vinum gratiam spiritalem, el musica Evangeli! prædicalionem; sicut enim condecet divinam sapientiam virtutum fulgor, ila cl spiritalis graliæ condigna est vera praedicatio verbi. » Hugo vero : «Gemmula carbunculi, inquit, est humilitas charitalis.» Carbunculus, quasi carbo ignitus dicitur, omnes gemmas splendore præcellens; sic chalilos suo ordure præcellil cæteras virtutes. « In ornamento auri, » aurum est sapientia, *q.* d. Sicut chantas ct humilitas ornant sapientiam; sic consonantia cordis, oris et operis ornat et decorat prædicalionem verbi Dei. Et sicut charitas praefertur sapienüæ,sic bona vita doctrinæ. Nam, ut ait S. Gregorius : «Cujus vita despicitur, restat ut ejus praedicatio contemnatur. » Idem Hugo per smaragdum, qui sequitur, estque viridis, accipit fidem per dilectionem operantem, quæ ornai sapientiam et doctrinam *icut charitas cl humilitas. In smaragdo ergo significatur fides Confessorum, in carbunculo charitas Martyrum. Sed de smaragdo mox plura ex Habano.

8. Sicut in fabrication* auri signum (græce Van.c «VprpC, id est *sigillum)* m smaragdi : sic numerus musicorum in jucundo et moderato (RabanUS legît *odorato)* vino. — Liem dicit de smaragdo, quod dixit de carbunculo. Quare «numerus» hic non arithmeticus, sed musicus intelligitur, puta numerus vocum sive numerosa harmonia : græce emm est pAcç, id est *harmonica melodia.* Sensus est, *q. d.* Sicut annulum aureum ornat pala ex smaragdo, vel sigillum smaragdinum : ita pariter convivium ornat concentus musicorum, imo convivii splendorem instar sigilli smaragdini obsignat et sigillat, id est perficit et consummat, ut tum demum censeatur perfectum csmj convivium, eum musica conditur et condecoratur. Undo Græca habent : *Sigillum smaragdi in opere ex auro constructo est carmen musicum ad vinum suave, dulce et jucundum;* Tigurina : *Modulatio cantorum injueunda compotatione, est sigillum smaragdi in* appo* *ratu aureo;* Syrus : *Sicut monile aureum annuii et smaragdi, ita verba bona* (decantata) in *convivia vini.* Igitur sicut vix est gemma carbunculo et smaragdo pretiosior, et in auro pulchrior : ita nihil est in convivio aptius et jucundius quam musica harmonia. Arabicus : *Sicut annulus super sacculo auri, sic gloria Dei super potu vini;* si quis scilicet in symposio Deum bonis sermonibus et hymnis glorificet. Audi Robanum ; «Smaragdus lapis est nimia viriditatis, adeo ut herbas virentes frondesque ac gemmas superet omnes, inficiens circa se viriditate repercussum aerem, qui mero et viridi proficit oleo, quamvis natura imbuatur. Cujus genera plurima, sed nobiliores Scythici : secundum locum tenent Bactriani; tertium Ægyplii. Significat autem animas fido semper virentes, quæ quo magis adversitate sæculi (quam figura Scylhiæ designat) attentantur, eo amplius hæreditatcm immarcescibilem el sternam conservatam in cœlis, et mente concipere sperando, el in proximos satagunt spargerò praedicando. Quo) etiam calice Dominiate passionis, et intern® pinguedine charitalis, quæ per Spiritum Sanctum datur, ad contemptum mundi proficiunt. Sicut enim in fabricatione auri adauget decorem splendor smaragdi : sio eruditionem viri amplificat charitas rectæ fidei, quæ per dilectionem opera-

tur; et mysteria passionis Dominic® condigno venerantur sacramento. »

Denique mystica musica Deo et hominibus gratissima, est concordia conjugum, domesticorum, Religiosorum, civium, etc., juxta illud cap. xl, vers. 20 : a Vinum ct musica lælificant cor, et super utraque dilectio sapienti®, » id est charitatis et concordi®, de quo plura ibidem. Sequitur enim : a Tibia et psalterium suavem faciunt mc-lodîam, ct super ulraquo lingua suavis, » qualis est charitatis et concordi®.

Men. 9. 9. Audi tacens (tum musicam et musicos : hi enim audiri volunt in silentio; tum sermones senum jam dictos), et pro reverentia accedet tibi gratia bona, — g. *d.* Tacendo ct auscultando deferes honorem et reverentiam tum music® ct musicis, tum senibus ct sapienti® quam eloquuntur, tum reteris convivis, qui eos avide auscultant : quare eorum omnium gratiam tibi conciliabis, ut te vehit modestum, reverentem, philomusum venerentur et deprædicent, tibique pro favore auscultationis gratias agant : si secus facias, ct loquacitate tua cis obstrepas, omnes offendes, audiesque immodestus, irreverens, audax et loquax. Si hæc reverentia silentii deferenda est music® profan® in conviviis, mullo magis deferenda est cantui sacro in templis, puta in Missa ct Vesperis : hoc enim exigit honor el majestas Dei, cui laudes h® decantantur, quique in iis invocatur et adoratur. Quocirca Christus ejecit ementes et vendentes ex templo, pari ratione ejecturus garrulos et fabulones, si eos ibi invenisset, dicens : a Domus mea domus orationis est, » non fabulationis, avos autem fecistis illam speluncam latronum,» *Luc.* XIX, 46.

Hic versus jam deest in Græcis ct Syro.

vm. io. io. Adolescens, loquere in causa tua vix, — id est raro, parce, tarde, ægre. Unde Jansenius ct alii addunt : *cum necesse fuerit,* ul scilicet non loquaris, nisi cum loqui necesse est; sed id delent codices Romani.

Vtr*. ii. 11. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. — A senibus transit ad adolescentes, cisque præscribil silentium et pauciloquium: sicut enim senes decet loqui, sic juvenes decet si-
Primom tere et auscultare. Primum est hoc adolcscentum monitum ct præceplum,nimirum ut in mensa sint
V no- taciturni et pauciloqui. Igitur non loquantur, nisi cum causa eorum id exigit, puta cum necesse est
Munno. i0qQjidque *vix,* id est ægre et parce, quod explicat subdens : a Si bis interrogatus fueris,» *q. d.* Ne responde, nec loquitor nisi bis interrogatus fueris : tunc enim honeste silere nequis : verumtaincn tunc curato ut a habeat caput responsum tuum , » græce xiçoJ-aiwaw, id est *redige sermonem luwn in brevia capita,* ut paucis multa complectaris. Unde Græca Horn® emendata habent : *Adolescens, loquere, cum necessitas tibi fuerit, vix; si interrogatus fueris, in summam redige sermonem,* in paucis *mulla;* Tigurina: *Loquere, adolescens, si veniat usus tui, vix; tamen etiam bis invitatus, summatim, verbis paucis multa complectere;* alii : *Confer sermonem in capita, paucis multa explicans.* Hoc enim exigit humilitas, verecundia, modestia el reverentia, quam juvenes debent senioribus : si enim secus faciant, videbuntur esse scioli el superbi, atque arrogare sibi auctoritatem loquendi, suamque velle ostentare sapientiam. Eodem spectat quod sequitur :

12. In multis esto quasi inscius, et audi tacens Vem.lt SIMUL ET QUJERENS. — GI'iCCO, '/Leu w; -pvwoxwi ¿xa quod *primo,* Tigurina praecedentibus conneclens vertit : *Fac inteUigas* quod interrogaris, quodque respondere debes, *interimque taceas, q. d.* Interrogatus tace, donec prudenter cogitaris quid respondere debeas. *Secundo,* Romani ct Complutenses vertunt : *Fsto quasi sciens et simul tacens, q. d.* Fac ut inlelligas, scias et cognoscas qu® in mensa a senibus dicuntur; sed ita ut simul taceas, nec te ea scire ostentes. Noster pro id *est quasi,* legit gu, id est *non,* atque alio nonnulla adjicit. Unde vertit, *in multis esto* quasi non sciens, id est *inscius, q. d.* Esto multa inteUigas ct scias, tacendo tamen dissimula te ea scire, teque gere quasi ea nescires; sic enim humilitate celabis tuam scientiam, ac provocabis senes ut pergant dicere et docere : quare audi cos, tacens simul et quærens, tanquam audiendi et discendi avidus; modeste tamen et opportune id facias : sicut Christus duodenis inter doctores celabat suam scientiam, nec docebat, sed interrogabat, *Lucæ* ii, 46. Denique, ut ailS. Bernardus, traclatu *De Ordine vita* : a Silentium est maximus actus verecundi®;» h®c autem est prima dos juvenum. Vide S. Bonaventuram, *De Institut. Novitiorum,* l part. cap. xx. Esi hoc secundum adolescenlum monitum; sequitur tertium :

13. In medio magnatorum (loqui) non présumas : yen. ti. Tertium.
ET UBI SUNT SENES, NON MULTUM LOQUARIS. — Ha legit Jansenius et alii passim : sed delendum est cum Romanis et Græcis tò *loqui ;* Græca enim Complulensia sic habent : *In medio magnatorum* id est, *ne te facias æqualem; ct ubi senes, ne multa garruleris;* Romana, *et alio dicente, ne multa garrias;* Tigurina : *Ne te adaques proceribus inter quos fueris; ct ubi senes adsunt, ne multa garrias.* Nam Romana legunt, id est *alio dicente,* pro quo Complulensia et Tigurina legunt, izcu id est, *ubi sunt senes ;* Syrus : *Inter principes nc exalteris, et cos qui sunt seniores ne velis contumelia afficere,* contradicendo, el multum loquendo in eorum presentía; hoc enim senibus contumeliosum est. Ut ergo Latina cuín Gnecis cl Syris concilies, sic explica : In medio magnatum *non te agues* (uli legunt nonnulli codices manuscript!) illis, ut præsumas œquali libertate cum illis uli, ul audeas cum eis agere quasi par cum pari, ut velis libere agere et dicere eadem qu® ipsi agunt ct dicunt ; hoc enim signum est arroganti®, audaci® et impudenti® : <¿uure eo offensi

magnates, et indignantes quod te illis œquare velis, curn sis inferioris sortis, in te insurgent, teque verbis et factis, quoad poterunt, depriment; ut qui volueras esse æqualis summis, fias par, imo s^nibut inferior infimis. Eadem de causa non presumas ‘nlcr 8cnes multum loqui : quia per hoc videris te eis œquare, eorumque gravitatem, auctoritatem et prudentiam tibi arrogare. Quare illos offendes, ipsique tuam arrogantiam carpent el obtundent. Huic affine est S. Bonaventure monitum : « Inter mullos ne mullum loquaris, » tum ut multitudinem reverearis; tum ul viles confusionem, tumultum, contradictionem el reprehensionem cujuslibct e mullis.

¡¡¡ne omnium gentium ritu juventus honorat senes, eisque defert honorum sedendi et loquendi. Unde Macrobius, lib. Ill *Saturnalium :* «Senectus nobis, inquit, si sapimus, adoranda est. » Et Valerius Maximus, lib. II, cap. i, scribit juvenes olim ila honorasse majores natu, ac si ipsi communes omnium forent parentes; unde et senatores vocali sunt Paircs Conscripti, el a senibus dictus est Senatus; quia in eum nemo nisi senex adlegebatur, ut dixi cap. xxv, vers. 7. llac de causa 71'30-rt;, id est senes, apud Spartanos erant senatores el optimates, num. 28, qui amplissimum magistratum gerebant, teste Aristotele, in *Politica.* Porro Plularchus, lib. VII *Sympos. yiperne* non tam ¿-i TT,; -pk, hoc est *ab ariditate terrea,* et quod m terram fluant, quam à-ò id est *a veneratione, honore et reverentia,* dictos putat : quare apud omnes nationes summo in honore habili sunt. Audi Juvenalem, *satyra* 13 :

> Credebant hoc grande nefas el morte piandum,
> Si juvenis vetulo non assurrexerat, ct si
> Barbato cuicumque puer, licet ipse videret
> Plura domi farra, et majores glandis acervos.
> Tam venerabile erat precedere quatuor annis,
> Pnmaque par adeo sacre lanugo seneclæ.

El Ovidius, lib. V *Fastor.:*

> Magna fuit quondam capitis reverentia cam,
> ¡oque suo pretio ruga senilis erat.

Quam Esscni honorarint senes, vide apud Philonem, lib. *De Essenis* : quantum Ægyptii, vide apud Herodotem in *Euterpe.* Plura de honorandis senibus vide apud Ciceronem, lib. I *Officiorum;* Platonem, dialog. 9 *De Legibus;* Aristotelem, IX *Ethic,* ii ; Ælianum, lib. I *De Natura animalium,* ubi ad hoc stimulum dal exemplum elephantorum : a Quod genus animalium a principio, inquii, hoc idem solo natone duciti sine Lycurgi, aut Solonis, aut Zaleuci preceptione sanctissime observat; retate allectis nimirum juniores do legitimo cibo cedunt, eosdemquo summa observantia colunt, et a periculis servant, m fossam delapsos injectis fruticum fascibus subtrahunt, quibus lanquam scalis senectute graves ascendentes liberantur. » Hæc do elephantibus refert etiam Plinius, lib. Vili, cap. V, Solinus, cap. xxxviii. Similia de formicis refert ídem Ælianus, lib. Vili.

Hoc sapienti, acuto el erudito struthionis et gallina apologo, oculis quasi spectandum subjicit Cyrillus, lib. II *Apolog. moral.* cap. iv, cui titolila : *Contra Præsumptuosos.* « Alathus struthio, in- Apa!*»-
quit, cum pedis officio in montem ascendisset, pr>
cernens volucres in liquidum aerem pennata se agilitate diffundere, presumplionem sumens ex penna, idem voluit attentare. Cumque anhelationis impetu pararet sese aeri committere, id gallina prospiciens, sic ei fertur dixisse : Tene locum tuum, carissime, et cave ne penna præsumptionis tuæ tibiam amittas virtutis. Qui spernens salutare consilium, mox respondit : Tace, miserrima, quæ, cum posses validitate pennarum altis et lucidis sedibus perirai, gravitate pauperis pec* toris tui, lutum cobs. Quo dicto, cordis vigore presumptuoso se cum magno impetu vibrans, fallacium mentiente statera pennarum, suo pondere corruit, et rapido oneris sui descensu totum se confregit. Tunc ad ululatum dolentis *gnara* rei gallina descendens, ad eum venit pede tuto, et dixit : l)e imprudentia tua non miror, quia magno corpore nimis parvum superpositum habes caput; et ideo ala non utili perdidisti pedem tam commodum , ct volalus vanitatis abstulit tibi gressum veritatis. Nempe non attendisti quod præsumptio, dum nimis extendit, disjungit; et cum erigit, diruit; et cum anteponit, postponit.• Apologum deinde aliis parabolis stomachi, cor- s.^i^
dis, ponderis el vini corroborat, dicens : «Sic cum supra vires stomachus hauserit, se confundit; et cor immoderate dilatatum vitali spiritu perdito semetipsum exstinguit. Altius raptum pondus fortius cadit, et erectum sine modo velum submergitur. Sed omnis moderamine virtus agit, el natura dimicans contra morbum, in extrema tantum necessitate potentiam suam ostendit. Tuæ igitur validitatis mensuram cape, et extra metam tuæ longitudinis le noli extendere. Onus sume quod possis ferre, et illud bibe quod possis digerere. Qui enim viribus suis improportionalum pondus levare nititur, crepat. Et si immoderate vinum bibatur, caput inebriat. Quibus dictis, discedens, in dolore suo presumptuosum reliquit.»

14. Ante grandinem præibit coblscatio : FrVen.it, ANTE VERECUNDIAM PR-EIB1T GRATIA, ET PRO REVERENTIA accedet tibi bona gratia. — Ita legunt Romana, Rabanus, Lyranus et alii. Verum Græca, Jansenius, Palacius et alii pro *grandinem* legunt *tonitruum:* sic enim habent Græca : *Ante tonitruum festinat fulgur, et verecundum præcedit gratia;* Tigurina : *Ut fulgur præcedit tonitru, ita pudentem gratia prægreditur, ut pro reverentia consequaris benevolentiam.* Quod Palacius sic explicat, *q. d.* Sicut ante tonitruum sentitur coruscatio, licet revera prius sit tonitruum quam coruscatio, ita licet revera verecundia sit ante gratiam, tamen adeo verecundia placet, ut oculis nostris precedere videatur gratia verecundiam et præire, uou

sequi. Igitur «pro reverentia, » quam senibus habueris; «accedet tibi bona gratin; * gratiosus enim *videberis ct* habeberis.

Ontii p.n «f re d jX 9-iâ /i- tiooeT

Jansenius vero plenius : Gratia, inquit, præit verecundiam^ vel (ut græce est) verecundum;quia dii semper prisons est, ct parata ad excipiendum illam vel illum : quomodo qui aliquem honoris canga præcedil, illi semper adest, paratus ad succurrendum, si opus fuerit. Aut, quia verecundia statini de se diffundit gratiam, sicut tonitruum do se emittit coruscationem. Similis est locutio in Psalmis, cum do Deo dicitur, *Psal.* lxxxvii! : a Misericordia ct veritas procedent faciem tuam,» nempe quia illas virtutes Deus inseparabiles habet semper comites, casque in omnibus suis factis mox ostentat ct relucere facit. Itaque phradm, quœ est in co quod dicitur : « Ante verecundiam anteibit gratia,» bene exprimit addita ab Interprete pars, quœ in Græcis non est : a Et pro reverentia, » hoc est verecundia, «accedet libi gratia bona,» hoc est gratiositas, *q. d.* Propter verecundiam gratus eris, quia verecundia juvenes valde commendat. Bene autem «gratia» coruscationi comparatur, «verecundia» tonitruo; quia sicut coruscatio ct fulgur suo lumine micat et exhilarat, ila et gratia lumen suum habet exhilarans : ct sicut tonitruum homines facit attonitos, ita el verecundia. Significatur ergo quod quemadmodum tonitruo, rei per se non lœtœ, adest fulgur per sc lectum, quodque tonitruum da se diffundit : ita verecundia, res quæ torquet, et attonitum facit hominem, adjunctam semper habet gratiam, quam de se diffundit, instar lucis micantem ct recreantem. Ita Jansenius apposito.

Eodem redit lectio Romana, quæ pro *tonitruum* legit *grandinem,* id est grandinem tonantem, sive tonitruum grandinans. Nam, ut ait Lyranus, initio veris ct autumni, ac alias sæpe, dum anni vel auræ témpora mutantur, cum tonitruo, vel potius statini post tonilruum et fulgur, sequitur grando. Itaque manifestius et clarius est quod fulgure posterior sit grando quam tonitruum. Nam tonitru reipsa prius est fulgure, imo fulguris est causa; etsi ob tarditatem soni ct auditus posterius audiatur, et prius videatur fulgur ob ejus (eque ac visus celeritatem. Tonilruum enim collidendo nubes elicit fulgur; fulgur vero resolvit nubem in imbrem ct grandinem. Nam tradit Plinius, lib. II, cap. LX : «Grandinem conglaciato imbre gigni, el nivera eodem humore mollius coaeto; pruinam autem ex rore gelido. » Idem docet Aristoteles, lib. I *Mcteorolog.* cap. xii. Inde Rabanus sic explicat, *q. d.* a Fulgor coruscationis prœlbit pondus grandinis : sic etiam nitor graine præccdit gratiam verecundia*, ct auget pro reverentia donum supernæ glorie. »

Apposite silentio juvenum subjungit commendationem verecundi a ; quia silentium cœteraquo præccpta quæ juvenibus jam dedit, manant ex verecundia, adcoque non aliud quam verecundiam in verbis et factis juvenibus præscribunt. Apio vero gratia confertur coruscationi, ct verecundia grandini; quia et gratia gratiosos illustrat, cosque splendidos ct coruscos efficit : atque verecundia verberat, percellit ct sternit mentum, ¿eque ac grando sternit segetem. Rursum, sicut grando est imber conglaciatus ; sio verecundia fleque ac timor (est enim ipsa timoris pars et species) animum constringit, infrigidat et quasi conglaciat, indequo faciei pallorem, linguas balbutiera, cordi palpitationem, membris tremorem non raro inducit. Quocirca tirnor semper pudorem comitatur, adcoque pudibundi sunt timidi, et vice versa.

Moraliter, disce hic quanta sit gratia verccundice juvenum, utpoto quæ conferatur coruscationi ct fulguri; ipsa enim œque ac modestia est quasi fulgor, ilos, ct venustas vitæ ct morum, uti docet S. Ambrosius, lib. I *Offic.* cap. xlv ct xvn : « Est igitur, inquit, bonorum adolescentium timorem Dei habere, deferre parentibus honorem, habere senioribus reverentiam , castitatem tueri, non aspernari humilitatem, diligere clementiam ac verecundiam : quæ ornamento sunt minori retati. Ut enim in senibus gravitas, in juvenibus alacritas : ita in adolescentibus verecundia velut quadam dote commendatur naturæ,» etc.; et cap. xviii : «Silentium quoque ipsum, in quo est aliquarum virtutum otium , maximus actus verecundi» est. » Datque exemplum B. Virginem, quæ salutata licet ab Angelo, præ verecundia tamen non resalulavil. Et inferius : « Est etiam in ipso motu, gestu, incessu tenenda verecundia. » S. Bernardus, serm. 86 in *Cantica :* «Quid amabilius, ait, verecundo adolescente? quam pulchra hæc, et quam splendida gemma morum in vita et vultu adolescentis! quam vera ct minime dubia bonæ nuntia spei, bonæ indolis index! Virga disciplinæ est illi qui, pudendis affectibus imminens, lubriche ætatis motus actusque leves coerceat, comprimat insolentes. Quid Ita turpiloquii ct omnis deinceps turpitudinis fugitans? soror continenti» est. Nullum œquo manifestum indicium columbio» simplicitatis, ct ideo etiam testis innocenti». Lampas est pudiese mentis jugiter lucens, ut nil in ea turpe vel indecorum residere attentet, quod non illa illico prodat. Illa expunctrix malorum, et propugnatrix puritatis innatae, specialis gloria conscienti», et famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primiliæ, naturæ laus, et insigne totius honesti. Rubor ipso genarum, quem forte invexerit pudor, quantum grati» el decoris suffuso afferre vultui solet?»

Morib. \ ouu'

Vide eumdem tractatum *De Ordine vitæ,* sive *De Doctrina puerorum,* ubi multa ex *Officiis S.* Ambrosii transcripta sunt, et stylus nonnihil evariat. Quade causa, Bellarminus, lib. *De Script. Eccles,,* et alii dubitant an hio tractatus sit S. Bernardi.

Rursum hæc potius accipias de reverentia, quæ Deo debetur, dum cum oramus, *q. d.* Sicut eo-

ruscatio, oculos exhilarans, grandinem ct tonitruum precedi! : grandinem quidem revera, quia ipsa ruptione nubis elicitur; tonitruum vero ad sensum, quia prius fulgur sentitur el oculis objicitur, quam tonitru audiatur : ita pariter gratia aut favor Dei, instar coruscationis rnentcrn exhilarans, verecundiam ct reverentiam instar tonitrui aut grandinis nos constringentem præcedit; quia signum est prevenienti gratiæ Dei, si ipsum honoremus et revereamur. Nec soluin hoc, verum ct pro reverentia habita accedet nobis bona gratia; nam quod petierimus a Deo, hoc utique obtinebimus.

Ver». <5 **13 el 16.** Et **HORA SURGENDI NON TE TRICES; PRÆCURRE AUTEM PRIOR IN DOMUM TUAM, ET ILLIC AVOCARE** (perperam aliqui legunt, *advocare :* vide Franciscain Lucam in nolis hic), et il l ic ia nr, et age **CONCLUTIONES TUAS, ET NON IN DELICTIS, ET VERBO SU**perbo. — Ha Romana, Rabanus et alii. Minus recte ergo pro *non te trices,* Jansenius legit, *non tetrices;* id est, inquit, ne sis tetricus, id est tristis, gravis et tardus. Alii pejus legunt, *non te tristes,* vel *non te triste!,* id est contristet, scilicet hora surgendi ct abeundi. Complutensia, *non te [rices,* uti se fricant gulones, bibones, otiosi et pigri, cum a symposio lauto avocantur cl avelluntur. Græca habent, picújáyit, id est ne sis *ultimus; sic* ergo totam sententiam ctlcrunt : *In hora excitare, et ne sis ultimus; recurre in domum, ct ne torpeas : ibi lude et fac cogitata tua, et non in peccatis ct sermone superbo;* Tigurina: *Mature sargas, non inter ultimos recipe te domum, nec desideas; ibi lude, tuoque indulge arbitrio, dum ne pecces, aut superbe agas.* llebræum enim 131 *dabar,* id est tertum vel *sermo,* sirpe per metonymiam sumitur pro re verbo vel sermone significata : sermo ergo superbus est res, actio et opus superbum. Arabicus aliqua addens, nonnulla demens, sic habet : *Ne verbo contumelia afficias majorem te, neque verba multiplices super mensam, ct vade in domum tuam, dum stabilis es mente, et adi lectulum tuum in timore Domini, et non in defectu.* Syrus quoque multa hic transiliens, alia compendio perstringens, hæc duntaxat habet : *In tempore mensae ne multus sis ad loqucndtun, ct dum adhuc in te est recordatio, abi in domum tuam, ct fac voluntatem tuam in timore Dei, et non cum detrimento.*

Quartum est hoc juvenum in convivio monitum, scilicet ut, dum finita est mensa, aut certo
LUIH HIO- dum tempus surgendi est, illico surgant, domum-
«mjuiü. qi|C abeant : sunt enim qui post mensam stantes colloquuntur, potant, Sequo inebriant, inanontquein mullam noctem. Ait ergo, « non te trices,» id est non te intrices aliorum remoris, ne tricas qn ‹ ro, ne moras nocte, uti faciunt qui a convivis vel convivatore detineri se sinunt, imo ambiunt donec. Inebrientur; indeque in rixas, verbera ct credes incidant : sed prior econvivio domum abi, et illic inter tuos mentem a seriis avoca, libero expende ct recrea, ludoque quopiam exerce, si Iniret: et age conceptiones tuas, quæ scilicet animo concepisti et destinasti, id est tuo indulge arbitrio et libito, fac quæ in animo habes, quæque tibi placent et allubescunt, dummodo non relinquas, aut superbe quid dicas vel agas. Domi enim tum liber es, menlemque explicare potes, cum in domo aliena decorum ct gravitas servanda sint. Permittit ergo, Imo consulit utstatim amensanon tractentur seria, sed mens avocetur a curis, qui cibi concoctionem impedire solent : hæc enim juvatur ludo, et honesta sine crimine recreatione. Qua de causa etiam in Monasteriis et Religionibus a prandio et cœna conceditur hora collocutionis, ad honestam animi relaxationem et cibi digestionem, atque ut mutuo de virtutibus, historiis, aliisque rebus piis vel eruditis colloquio, se invicem in doctrina, pietate ct spiritu promoveant ct accendant.

17. Et **SUPER HIS OMNIBtS BENEDICITO DOMINUM Ven 17. QUI FECIT TE, ET INEBRIANTEM TE AB OMNIBUS BONIS** suis.—Quintum est hoc monitum, ut convivæ de epulo tam lauto, cader;sque Dei donis ct beneficiis gratias illi agant, qui uti primitus eos ex nihilo creavit, ita modo tot deliciis recreavit, ct assidue bonis omnibus obruit et inebriat. Greca habent : *Et de his omnibus benedicito eum qui fuit te, et inebrili te bonis suis;* Tigurina: Ad *hæc Creatorem tuum celebres, qui te bonis suis ditat effusissime ;* Syrus : *Et super omnia hæc benedic nomen Dei, qui satiavit te bonis suis.* Inebriat enim nos Deus bonis terre, maris, acris, ccrli : inebriat presidiis Angelorum, donis gratlæ in hac vita, donis aeternitatis in futura : inebriat non tantum bonis necessariis et utilibus, sed iis quæ redundant, quæqne ron nisi abundantiae et voluptati serviunt; maxime autem inebriat calice Eucharistie, de quo Psalles, *Psalm.* xxii, 5 : « Et calix tuus inebrians quam preclaros est! » denique inebriat nos illo amore suo, quo quæ dat, amantissime dat.

Porro Deus longe magis nos inebriat bonis Del«u- spiritualibus quam temporalibus, tum quia illa r longe sunt majora; tum quia simpliciter magis af- d*u. ob flciuntel delectant. Rationem a priori dat D. Tho- tril- mas, 1II, *(burst.* XXXI, art. 5 : « Hoc, inquit, apparei secundum tria quæ requiruntur ad delectationem, scilicet bonum conjunctum, et id cui conjungitur, et ipsa conjunctio. Nam ipsum bonum Fricuat spirituale et est majus, quam corporale bonum; el est magis dilectum, cujus signum est, quod homines eliama maximis corporalibus voluptatibus abstinent, ut non perdant honorem, qui est bonum intelligibile. Similiter etiam ipsa pars intel- Secu- lectiva est multo nobilior, ct magis cognoscitiva lna quam pars sensitiva. Conjunctio etiam ulriusque Twtium est magis intima, et magis perfecta, ct magis firma. Intimior quidem est, quia sensus sistit circa exteriora accidentia rei; intellectus vero penetrat usque ad rei essentiam. Objectum enim intellectus est quod quid est. Pejfectior autem est, quia conjunctioni sensibili ad sensum adjungitur rno-

lus, qui est actus imperfectus; unde et delectationes sensibiles non sunt tolæ simul, sed in eis aliquid pertransit, et aliquid exspectatur consummandum, ut patet in delectatione ciborum et Venereorum, sed intelligibilia sunt absque motu; unde delectationes tales sunt totesimul. Est etiam firmior, quia delectabilia corporalia sunt corruptibilia et cito deficiunt; bona vero spiritualia sunt incorruptibilia, n Subdit deinde secundum quid delectationes corporales majores esse spiritualibus : « Sed quoad nos, inquit, delectationes corporales sunt magis vehementes propter tria : *primo,* quia sensibilia sunt magis nota quoad nos, quam intelligibilia; *secundo* etiam, quia delectationes sensibiles, cum sint passiones sensitivi appetitus, sunt cum aliqua transmutatione corporali, quod non contingit in delectationibus spiritualibus, nisi per quamdam redundantiam a superiori appetitu in inferiorem; *tertio,* quia delectationes corporales appetuntur ut medicina quædarn contra corporales defectus vel molestias, ex quibus tristitia quædarn consequuntur. Unde delectationes corporales tristitiis hujusmodi supervenientes, magis sentiuntur, et per consequens magis acceptantur quam delectationes spirituales, quæ non habent tristitias contrarias. »

m‹* gra› Morali ler hic disce, uti initio mensæ præmittenda est benedictio, sicut ex veterum ritu os* jM.tmefl- tendi, I *Timoth.* iv, 5; ita eidem subjungendam mui. esse gratiarum actionem, qua ei gratias agamus de tam liberali el lauta refectione, juxta id quod ait Paulus, l *Tim.* iy, 3 : u Quos (cibos) Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione, u imo juxta id quod Moses praescripsit Hebræis, n breo- *Deuter.* vm, 10, dicens : « Ut, cum comederis et satiatus fueris, benedicas Domino Deo luo pro terra optima quam dedit tibi. » Quade causa Judœi in festivis et solemnibus epulis, etiamnum iis linitis hoc ritu Deo gratias agunt, ut habetur in *Siddur habberacoth,* id est, *Ordo benedictionum.* Paterfamilias, vel honoratior conviva, poculum vino refertum utraque manu tenens, dicit : u Benedicamus, sive gratias agamus Deo nostro, quia edimus de suo. » Hoc dicto respondent conviva : ‹ Sit laudatus Deus noster, de cujus bonis comedimus, cujusque benignitate viximus. » Post hæc qui orando præit, sic denuo orat : a Benedictus sit ipse, et benedictum sit nomen ejus, n El plura deinde addit in eamdem formam. Quibus finitis, omnes convivis sequentem orationem submissa voce apud se dicunt : « Timete Dominum, omnes sancti ejus; quoniam non est inopia timentibus eum : divites eguerunt et esurierunt; inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono,» *Psal.* xxxm, 10. Post illa rur›um qui orando præit, hac prece gratiarum actionem concludit : a Benedictus sis tu, Domine Deus noster rex mundi, qui creas fructum vitis. » Quo dicio ex benedicto poculo, quod manu tenet, paululum bibit, idque mox omnibus convivis degustandum præbet, atque ita distribuit. Quem Hebræorum ritum Christus servavit in ultima coma, ut patet *Lucie* xxn, 17. Eaque peracta hymnum cum Apostolis dixit. Ubi Paulus Burgensis, ex llebrœo Christianus, vetustam Judæorum traditionem fuisse scribit, ut comeso agno paschali psalmum cxn : a Laudate pueri, Dominum, » et sequentes usque ad psalmum cxvm : a Beati immaculati in via, » decantarent ; et hunc esse hymnum quem Christus cum discipulis cecinerit.

A Christo et Hebræis hic mos, finita mensa, gratias agendi Deo, transivit ad Christianos. Unde primitivos Christianos idem factitasse docet S. Justinus, *Apologia* 2; S. Augustinus, epist. 59 *ad Paulinum:* Irenæus, lib. IV ; Tertullianus, *Apologet.* cap. XXXIX : « Oratio, inquit, auspicatur et claudit cibum. » Huc facit illud ex Concilio Nannetensi, dist. 44, cap. *Nullus :* « Quando autem conveniunt presbyteri ad aliquod convivium, aliquis prior illorum versum ante mensam incipiat, et cibum benedicat; et tunc secundum ordinem sedeant, alter alteri honorem præbenlcs, et per vices cibum et polum benedicant, et aliquis illorum aliquid de sancta Scriptura legat. Post refectionem similiter hymnum dicant ad exemplum Camini, sicut in coma fecisse legitur, » etc. D. Hieronymus, *ad Eustochium,* cap. i *De Consecutione mensæ,* sic scribit : « Unde nobis sollicitius providendum est ut solemnem diem non tam ciborum abundantia, quam spiritus exsultatione celebremus. Quia valde absurdum est nimia saturitate velle honorare martyrem (Petrum intcl- ligit, in cujus natali hæc scripserat), quem scias Deo placuisse jejuniis. Ita tibi semper comedendum est, ut cibum et oratio sequatur et lectio. » Id paulo ante in epist. 18 *ad Marcellum,* Ambrosii exemplo confirmat; quoniam dicit in epistola quadam eum scripsisse nunquam sc cibum, Origene præsente, sine leclioné sumpsisse; nunquam infisse somnum nisi unus c fratribus sacris Litteris personaret. D. Chrysostomus cum Annam, Samuclis prophetis matrem, post epulas intente Deum orasse dixisset, ut illi sterilitatem solveret, hæc subjicit : a Hoc igitur a femina lucri consecuti sumus, ut sciamus et post convivium orare. Quisquis enim ad hoc præparalus fuerit, nunquam in ebrietatem aut vinolentiam incidet, nunquam edacitate distendetur; sed quoniam exspectationem precationis habet, freno imposito animo, conveniente mensura attinget cx omnibus quæ fuerint apposita, multaque benedictione tum animam, tum corpus implebit. Siquidem convivium, quod a precatione cœplum in precationem desinit, nunquam deficiet, sed quovis fonte uberius nobis omnia afferet bona. Ne igitur tantum negligamus lucrum. » Probat exemplo : « Absurdum enim fuerit, si cum famuli nostri, si quando partem aliquam eorum quæ nobis apposita sunt, acceperint, nobis gratias agant, Doneque nobis précâblés abeant; nos, cum tot lautu-

que fruamur bonis, ne hoc quidem honoris Deo persolvamus, præsertim cum hinc mullam simus consecuturi securitatem. Ubi enim precatio et gratiarum actio, eo Sancti Spiritus advenit gratia, abiguntur dæmoncs, et omnis adversaria potestas diffugit ac discedit. Qui se conversurus est ad orandum, non audet quidquam absurde loqui, no in medio quidem convivio : aut, si locutus fuerit, mox resipiscit. Proinde oportet tum in initio, tum in fine convivii gratias agerc Deo, ob hanc precipue causam, quod, quemadmodum dicere coeperam, haud facile prolabcmur in ebrietatem, si nos ipsos in consuetudinem constituerimus. Quin, si quando surrexcris crapula potuque gravatus, ncsic quidem abjicias consuetudinem, » etc.

Gr.rcohim. Græcanicæ Ecclcsiæ (uti liquet cx ejus Horologio) benedictionis mensæ et gratiarum actionis hæc exstat formula : primo, antequam cibi apponantur, legitur totus psalmus cxliv : «Exaltabo te, Deus meus rex, et benedicam nomini tuo in sœculum, » etc. Deinde, appositis cibis, recitatur a sacerdote benedictio mensæ, ctquæ apposita sunt ita benedicuntur : « Christe Deus noster, benedic cibo ac potui servorum tuorum ; quoniam tu es sanctus cl nunc, ci semper, et in sœcula sæculorinn. Amen. » Postea quando cibum gustarunt, in mensa surgunt, et simul omnes recitant iHanc benedictionem, cujus et Clemens et Chrysoslomus mentionem faciunt : « Benedictus es, Domine Deus (ó tW), qui misereris nostri, et pascis nos a juventute nostra, qui das escam omni carni, reple gaudio et lætitia seu hilaritate («oçpooûvjj) corda nostra, ut semper omnem habentes sufficientiam (otaspuiav), sen habentes in omnibus animum præscntibus contentum, exuberemus ›) in omne opus bonum in Christo Jesu Demino nostro, cum quo tibi gloria, honor, virtus seu imperium (x^arr.), adoratio, cum Sancto Spiritu. Amen, n Post sumptum cibum, primo recitatur hæc gratiarum actio: « Gloria, tibi, Sancte,gloria tibi, Rex; quoniam dedisti nobis escas ad lœtitiam : imple nos etiam Spiritu Sancto, ut inveniamur in conspectu tuo accepti, et non confusi, seu pudefacti («¿xjWfifKc), quando reddes unicuique secundum opera sua. » Deinde legitur psalmus cxxn : ‹ Lælatus sum in bis quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.» Postea additur hic versus : « Sicut in medio discipulorum tuorum (cœnantium) adfuisti Salvator dans ipsis pacem, ita veni etiam ad nos, et salva nos. » Tandem legitur ex *Psal.* XXI, 27 : «Edent pauperes, et saturabuntur: laudabuntDominum quirequirunteum,» usque ad finem : « Kyrie eleison. » Concluditur demum hacprecatiuncula : « Benedictuses, Deus, qui misertus nostri cx opulentis douis tuis pavisti nos. Ejus gratia et benignitate detur nobis fruì, et nunc, et semper, et in sœcula sœculorum. Amen. »

Latinæ Ecclcsiæ ritum benedicendi mensæ et gratias agendi, omnes audimus et novimus, isque expressus exstat in fine Breviarii Romani. Quin et Gentiles benedicebant mensæ, eaque finita gratias agebant, imo libabant et sacrificabant diis suis, uti Julianum Apostatam fecisse docet Sozomenus, lib. Ill, cap. xiv.Sic et Turcæ ac Saraceni mensæ benedicunt. Lilia» HJ31. Geot^liant Tuia* rum.

SECUNDA PARS CAPITIS

COMMENDAT LEGEM ET TIMOREM DEI, AC CONSILIUM.

fen 18. **18. Qui TIMET DOMINUM, EXCIPIET DOCTRINAM EJUS : ET QUI VIGILAVERINT AD ILLUM , INVENIENT BENEDICTIONEM.** — Redit de more ab hypothesi ad thesin, puta, a particularibus verecundi®, sobrietatis, modesti® documentis resilit ad generale encomium legisct timoris Dei, ejusquo servate fructus, ac non servatæ pamas et damna recenset. Sensus est, *q. d.* Hucusque commendavi multa partialia Dei mandata : nunc, ne in iis recensendis sim prolixior, cætera omnia generatim pari studio et affectu commendo. Et quia custodi® mandatorum causa et radix est timor Dei, illum ilbrum iterumque singulis inculco. Nam a qui timet Dominum, » reverenter « excipiet doctrinam ejus, » græco naiiiww, id est *disciplinam,* puta legem qu® refrenat, corripit et castigat omnes illicitos concupiscentiæ motus, omniaque vitia. Hanc ergo legem esto carni contrariam prompte « excipiet, » ut Deo suo obsequatur. Rursum « excipiet doctrinam ejus, » id est a Deo interius illuminabitur et docebitur, ejusque sapientia et spiritu imbuetur. Unde subdit : « Et qui vigilaverint ad illum (Dominum), invenient benedictionem:» græce, et ¿pOfv.vrcj ctôoùay, id est, ut Complutensia, *qui dilucidaverint, invenient complacentiam;* alii vertunt, *benevolentiam;* alii, *favorem;* Noster cum aliis legit tûXoqUv, id est *benedictionem,* id est beneficentiam, *q. d.* Qui mane Deum requirunt, ut mentem ad eum elevent, eum adorent, invocent et meditantur; hi copiosis ab eo donis et beneficiis tum animi tum corporis afficientur; hi ejus benevolentiam, indeque beneficentiam consequeniur. Unde Tigurina vertit, *qui reveretur Dominum,* ix&Çtrxt (alii legunt, ¿xAíJirxi, id est *eliget),* id est *amplectctur disciplinam ejus, et mane petentes eum reddent sibi benevolum;* Syrus clare, *qui quœrit cultum Dei, accipiet doctrinam, el cum mane oraverit coram eo, exaudiet aim.* Alludit ad *Sapient,* xvi, 28, ubi Sapiens agens de manna, quod ante ortum solis colligi debebat (nam sole

oriente ejus radiis liquescebat), subdit causam, dicens : « Ut notum omnibus esset, quoniam oportet prevenire solem ad benedictionem tuam, et adortum lucis te adorare, n *q. d.* Ideo manna colligendum erat ante solis ortum (nam post ejus ortum solaribus radiis liquebatur), ut discerent Ilebræi non stertere, sed mane surgere ad orationem, et ad parandum cibum : cibus enim erat manna. Simile autem manna spirituale Deus impertit iis qui mane ad eum evigilant, dicuntque cum Psalte : Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo, » *Psal.* 1 x ii, vers. i. Et cum *Isaia,* cap.xxvi : « Anima mea desideravit te in nocte : sed et spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad fe. » Hoc manna sapiunt viri religiosi, qui mane de rebus divinis meditantur, psallunt, orant. Missam audiunt vel celebrant, etc.

Vers. 10. 19. Qui QUÆRIT LEGEM , REPLEBITUR AD EA : KT QUI INSIDIOSE AGIT, SCANDALIZABITUR IN EA. — GræCO, xal ¿ axxvíxXtaO¿aíra.i *b* aurw, id est, hypocrita vel *simulator, qui hypocritice simulat, scandalizabitur in ea;* Tigurina, *qui sectatur legem, locupletabitur ea : simulator autem offensionem ex ea suscipiet;* alii, *qui legem quarit, ea explebitur : et qui simulate agit, in ea offendet.* Sensus est, *q. d.* Qui sincere quierit legem Dei cognoscere, et cognitam opere perficere; hic replebitur ejus bonis et fructibus, nimirum Dei favore, ope, gratia et gloria, adeoque omni bono, juxta illud : «Timete Dominum, omnes sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus cum. Divites eguerunt et esurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono, » *Psalm.* xxxiii, 10. Ex adverso qui non sincere, sed « insidiose, n id cv_ fraudulenter, hypocritice ct simulate agit, qui scilicet coram hominibus simulat se legis divinœ studiosum, cum in corde eam negligat et spernat, ac secreto dum a nemine videtur, eam prævaricatur et violat; hic offendei in ea : quia ob hypocrisin ct violatam legem acriter a Deo punietur, incidetquc in damna gravia tam pnesentia quam æterna. Sicut ergo Christus Christianis fidelibus est petra refugii ct salutis, Judicis vero incredulis est lapis offensionis et petra scandali; quia ob suam in Christum perfidiam excidunt Dei gratia et salute, ruuntque in gehennam : sic pariter lex Dei et Christi studiosis et sinceris est causa salutis omnisque boni : hypocritis vero et prævaricaloribus est causa perditionis omnisque mali. Lex enim sui observatoribus promittit et prestai præmium et felicitatem; prævaricatoribus vero minatur et irrogat poenam et damnationem. Vide dicta cap. i, 11 ct scq. Alludit enim ad ea, ac præsertim ad id quod dixit cap. i, 37 : « Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, et non scandalizaberis in labiis tuis; n et ad id quod dixit cap. u, vers. <9 : « Qui diligunt Dominum, replebuntur lege ejus. »

Y«n.tO. ÏO. QUI TIMENT DOMINUM, INVENIENT JUDICIUM JUSTUM, LT JISTiIIAS QUASI LUMEN ACCENDENT. — TÒ *justum* non est in Græco, sed est epithetum pro* prlum judicii. Pro *justitias gr&ce* est JixxiwaaTx, id est *justificationes.* Igitur per *judicium,* græco accipe id quod justum est, id quOd rectum rationis judicium dictat, id quod præscriblt œqua lex ct virtus, id quod jubet sancta Dei meus ct voluntas : per *justitias* vero accipe opera justa, quibus ipsum judicium justum, puta præscrip* tum legis et virtutis actu perficitur et impletur. Sensus ergo est, *q. d.* Qui timent Dominum, facile ex lumine naturali rationis, vel supernatural! fidei, aut ex instructione doctorum et prædieatorum cognoscent id quod justum est, et a beo ejusque lege pnescriptum : quod ipsi deinde opere perficientes, hac sua justificatione, id est justitia ct virtute, quasi lumine indies crescente, tam sibi quam aliis prælucebunt, sua vita et moribus illustrante alios, eisque ostendentes viam justitiæ, salutis et felicitatis. Timor enim Dei eos impellit ad agendum id quod justum est legeque præscriptum, simulquo illud eis ostendit, ut videant quid agere debeant, ut juste et pie vivant in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, ct adventum gloriæ magni Dei, *Tit.* n, 12. Unde Tigurina vertit, *qui Dominum reverentur, deprehendent quid justum sit, et tanquam lumen accendent justitiam;* Syrus vero, *timentes Deum sapientes evadent in judiciis ejus, et sapientia multa cx corde eorum egredietur.* Alludit ad *Proverb,* iv, 18 : « Justorum semita, quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectam diem, » *q. d.* Sicut crescit lux solis, ut in aurora modica sensim augeatur, donec plena et perfecta evadat in meridie : ita paviter justus crescit quotidie in sapientia et sanctitate , donec ad ejus plenitudinem ac perfectionem pertingat, donec scilicet perfectus evadat hic in gratia, et post hanc vitam in gloria sempiterna, ut qui in pueritia fuit sanctus, in adolescentia sanctior, et in virili ætate evadat sanctissimus, juxta illud Apostoli : a Donec occurramus omnes in unitatem fidei ct agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, » *Ephes,* iv, 13.

21. Peccator homo vitabit correptionem , et secundum VOLUNTATEM SUAM INVENIET COMPARATIONEM . — Græce çer> tu , id est *coagmentationem, consonantiam,* puta coagmentatam apologiam, et concinnatam excusationem. Est antithesis; opponit enim indolem hypocritæ et peccatoris indoli viri sincerici justi, *q. d.* Justus sincere studet legi Dei, gaudetque juxta eam instrui, dirigi et corripi : peccator vero esto simulet se legis amantem , revera tamen eam odit, quia amat suas concupiscentias, quæ legi sunt contrariis. Quocirca ipse pariter odit correptionem et corripientes, qui eum a concupiscentiis abducere et ad legem Dei reducere, cum caque conformare satagunt. Quare dum ab eis corripitur, a invenit comparationem secundum voluntatem suam, n id est invenit exempla aliorum, praetextus, muilasque ra-

linone, quibna Bd ftuoBque mores el facta comparando cum aliorum moribus et factis, tueatur cl excuset, v. g. dicendo : Tales ct tales illud volunt, illud agunt : cur ego idem velle et agere nequeam? plebeiis hæc conceduntur, cur mihi diviti ct nobili frena injiciantur? hæc majorum meorum fuere juris ct dominii, cur mihi eorum haeredi eodem jure uti non liceat? etc. « Inveniet » ergo a comparationem, » id est afferet similia aliorum facta ad sui excusationem, aut conferet et comparabit se cum cœtu hominum sibi similium. Unde Tigurina vertit : *Horno scelerosus decltnat castigationem, ct pro voluntate sua prcetcxlum comminiscitur;* alii, *et pro arbitratu suo comminiscitur concinnam apologiam;* Syrus vero, *homo astutus celat doctrinamf ct post voluntatem suam facit viam suam.*

Nola hic : Sensati ct justi in duobus differunt ab insensatis et injustis. Prius est, quod sensati si cadant vel errent, de casu vel errato corripi se patiantur, insensati vero non paliantur. Posterius, quod sensati culpam agnoscant, insensati tegant et excusent, juxta illud *Psalm,* cxl : « Non declines cor meum in verba maliliœ ad excusandas excusationes in peccatis. »

Ver». et13' 2'2 et 23. Vir consilii mox disperdet intelligen- **TIAM, ALIENUS ET SUPERBUS NON PERTIMESCET UMOREM : ETIAM POSTQUAM PECIT CUM EO SINE CONSILIO,** et suis insecta rioNiiiis arguetur. — Est antithesis altera sensati et timorati, ac insensati et audacis: quod sensatus sil * vir consilii, » qui scilicet nihil aggreditur nisi prævlo maturo tum suo, tum prudentum consilio, ideoque « non disperdet inlelligontiam ; » græce, **piolín ^¿n^add** est, *non despiciet considerationem* vel *deliberationem;* sed prius attente omnes circumstantias ct eventus consideiabil et mlelliget, necubi impingat. At vero a alienus» a consilio, puta temerarius ct superbus, « non pertimescet timorem, » id est rem merito timendam. Est melonymia : *timor* enim ponitur pro objecto timoris, pula pro eo quod timendum est : nam alioqui nemo timet timorem, sed limor eSt qui timet timenda. Aut planius, 7. *d.* « Non pertimescit, n id est non admittit « Umorem, » sed cum excludit, assumilque audaciam et impudenti un, atque audacler se conjicit in pericula, quæ sensati timent et cavent. Unde aliqui vertunt, *non expavescit metu.* Quin etiam postquam quippiam «sino consilio,» id est inconsulto ut temerarie, «fecit cum eo/» scilicet timore , a non pertimescet, » 7. *d.* Timorem cl scrupulum sibi in facio suboricnlem, posi factum devorat cl contemnit. Græce, pro *cum eo* est ¡mt' aùTcû, quod Complutenses et Romani vertunt, *sveum,* id esi juxta suam voluntatem, 7. d. Postquam (pii fecit juxta suam voluntatem sine consilio, audacter et imprudenter, non pertimescet damna inde sibi obventura. Quocirca « suis insectationibus arguetur, » 7. *d.* In iis, quæ tam avide seciatur, temeritatis urguetur, cum inciderit in angustias et pericula illis annexa. Aut ea, quæ tanto ardore sociatus est, arguent eum temeritatis et vesanîæ, cum pro voluptate exhibebunt ipsi molestias, angores ct dolores. Unde Tigurina clare vertit : *Vir consultus non spernit deliberationem; at ineptas et superbus metu non affi'dur, etiamsi quid egerit im~praemeditatus;* alii, *inconsulte:* græco enim est i*?-» ¡>//>.7.:,, quod Noster vertit, « sine condilo; » Syrus : *Horno sapieris non dimittit sapientiam occultatam, et iniquus non custodit linquam suam.*

Nota : Consilii et prudentia» comes, imo causa, est timor : timor enim mali latentis, vel obventuri instigat hominem, ut prudenter deliberet ct consulat quid sit agendum vel omittendum , ne m quod damnum imprudens incurrat. Quocirca docent physici prudentiam con.vstere in frigore, quod est causa timoris : fortitudinem vero et lemeritatem consistere in calore, qui est causa audacia*. Ita videmus timidos esse cautos, ct caute declinari pericula, nec facile in aliquod discrimen incidere : audaces vero in mille noxas incurrere.

24. Fil i, sine consiuo nihil vacias, et tost fac- Ven' tum non pobxitkbis, — etiamsi smistar sit rei eventus; quia consilia proba sæpe felici carent eventu, uti mox pluribus ostendam. Græce, anu ffctAiç *fiT.tb tîur.îr.;,* kxI *ii* ru *pr.* xiTxpuÀiû. Quod *prima ,* Complutensia quasi geminum præceptuin vertunt : *Sine consilio nihil facias, et in fa-* Síotcno- *ciendo ne te pandeat, q. d.* Antequam quid agas consulta, post consultationem audacter aggredere, nec muta propos tum aut consilium.

Secundo , alii vertunt : *Sine consilio nihil facias, et cum feceris, non powiteat (e.* Sunt enim nonnulli, qui post facium dolent et pœnitent, dum audiunt se prudentius et melius agere potuisse, ac meliorem sortem nancisci, qualem alii nacli sunt. Hoc accidit sa»po pusillanimis et melancholicis, quibus dicendum est: Sorte tua, quam Deus tibi dedit, centenius edo : Non omnia possumus omnes : Melior est quies in mediocri bono, quam inquietudo in summo.

Tertio , Noster optime vertit : « Et post facium non pœnitebis; » sio et Syrus, *et postquam fecens, non pigebit te ;* ct Tigurina, *ne quid inconsulte facias, ut ne Ce facti paniteat.* Loquitur, inquit Jansonius, de rebus alicujus momenti et arduis, sd quæ aggredienda opus est maxime junioribus consilio sapientum, juxta monitionem Tobu. dicentis: «Consilium semper a sapiente perquire,» *Tob.* iv. EI omnino in omnibus agendis utendum est consilio sacro Scripturæ el verbi Dei;sic enim fil, ut facli non perniteat nos aliquando, quia quod cum consilio fit sano et redo, bene lit, neo do tali facto dolendum est. Ani si consilium humanum non recle succedat, hoc lamen consolatur agentem, quod non suum judicium secutus sil, neo temere rem aggressus sil, sed consilio eorum quos udirò el audire illum conveniebat. Convuiil Gootox satis cum hao sententia illud Solli»slii : « Prius-

quam aliquid facias, consulito : at ubi consulueris, malurc facto opus est. » Cretorum in sequentibus insinuat consilium maxime capiendum cx verbo Dei et ejus voluntate, uti faciebat David dicens, *Psalm.* cxvni, 24 : « Nam et testimonia tua meditatio mea est, et consilium meum justificationes tua). » Siracidi succinit Naxianzenus in *Tetrastichis :*

Præcepsagas ntl; crepla sed ne desera»;
Prolìcere prestai, quam boni quid scindere;

ç. *d.* Nec temere quidquam inchoandum, nec temere deserendum. Diu delibera : ubi deliberasti. , constanter exsequere. Et S. Basilius *in Isaiam,* cap. i, 26 : « Sacra quœdam res est consilium, inquit, voluntatum unio, fructus dilectionis, humilitatis insigne. E diverso intolerabilis est superbire argumentum, existimare se nullius egere consilio, sed sibi uni attentum esse, quasi solus possit sibi consilio decernere qure optima sunt. »

Aiti?, Causam dat paulo ante : « Plane non exigui momenti beneficium est, quod a prudente ct benevolo consule emanet consilium ; quippe qui suo adventu supplet quod desit prudentire, consilium de re quapiam captantibus. » Et S. Benedictus in *Regula,* cap. ut : a Si qua minora, ait, agenda sunt in monasterii utilitatibus, seniorum tantum utatur consilio, sicut scriptum est : Omnia fac cum consilio, el post factum non pœuilebit. » Edinerus, in *Vita S. Anseimi,* lib. I, de eo sic scribit : «Sciens, inquit, scriptum esse : Omnia fac cum consilio, et post facium non poenitebis, nolebat se uni vitre carum quas mente volvebat, inconsulte credere, ne in aliquo videretur Scripturre praeceptis nou obedite. »

Peccant contra hoc prreceplum temerarii ct « prrecipites, ait Rabanus, cura bonorum actuum tempus prreveniunt, meritum pervertunt, et srepe in malis corruunt, dum bona minime discernunt, qui nequaquam qure, et quaudo agant, inspiciunt; sed plerumque acta, quia ita non debuerunt agere, cognoscunt. Unde per Salomonem dicitur: Palpebras (ure prreceduut gressus tuos. Palpebre quippe gressus prrecedunt,cum operationem nostram consilia recta prreveniunt. Qui enim negligit considerando previdero quod facit, gressus tendit, oculos claudit, pergendo iter conficit ; sed providendo sibimetipsi non attendit; atque idcirco citius corruit, quia quo pedem operis ponere debeat, per palpebram consilii non attendit. » Et inferius : « Sed tamen sciendum, quod multi sunt qui ineunt consilium, sed veritatis et pacis non invenient stabilimentum. Sicut in Evangelio legitur, quod Scribre et Pharisrei abeuntes consilium inierunt adversum Jesum, ut caperent eum in sermone, *Matth.* cap. xxii. Item cap. xxvi : Principes sacerdotum consilium fecerunt, quomodo Jesum dolo tenerent ct occiderent. Undo in Psalterio beatum virum esse dicit, qui non abut in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentia) non sedit : sed in lege Domini voluntas ejus, ct in lege ejus meditabitur die ac nocte. Solummodo ergo salubre est consilium, quod ex Spiritus Sancti dono juxta legem divinam, per fidelium ct Deum timentium profertur documentum. »

Hac de causa Deus hominem creaturus consi- fru lium iniit inter 1res S. Trinitatis personas; ait "j®'' enim : « Faciamus hominem ad imaginem et si-,,-' mililudinem nostram, » *q. d.* Creemus hominem mia<< capacem consilii cum consilio, ut ipse a nobis, cui* imo a sui creatione, discat omnia agere cum consilio. Ita S. Gregorius Nysscnus, De *Opificio hominis,* cap. m et IV. Unde reterna Dei sapientia idipsum do se profitetur, Proverò, vm, 12 : « Ego, ait, sapientia habito in consilio, et eruditis intersum cogitationibus,» *q. d.* In consilio habitat sapientia, in prrecipitationo insipientia et amentia. Et cap. un, vers, IO : « Inter superbos semperjurgia sunt : qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia. » In consilio ergo prresens, imo praises est sapientia. Et cap. xii, 15 : « Via stulti recta in oculis ejus : qui autem sapiens est, audit consilia. » Idem vidit per umbram Plato qui dixit, « consilium rem quamdam sacram esse. » Et Aristoteles qui asserit, « consilium capere eorum, qure inter homines sunt, divinissimum esse. » Inter Symbola Pylhagorre exstat hoc : « In solitudine sine baculo non ambulandum, id est, cum amicis in necessitatibus conferendum et consulendum. » Et hoc : « Egredienli e laribus sinciput, redeunti occiput scalpendum; id est praecautionem ct diligentiam ad res agendas excitandam, his peractis memoriter examinandas: » sinciput enim consilii et præcautionis, occiput memoriœ est symbolum. Post factum enim res memoria retractanda est, ut, si quid erratum sit, corrigatur; si quid desit, suppleatur. Et hoc : « Duorum temporum quam maxime habendam curam, matutini et vespertini, id est eorum quæ acturi sumus, ct eorum quæ gesserimus : » illa consilio providenda, hæc emendanda sunt.

Porro inter septuaginta Interpretes ordine quinquagesimus secundus interrogatus a Ptolcmæo Philadelpho : « Quibus consultoribus utendum sil? » respondit : « His qui multis in rebus versati, summam erga se benevolentiam servent; atque moribus sint tui similes. » Ita Arislœas, De *Septuaginta Interpretibus.*

Moraliter, disce hic actus hominum non eventu, sed consilio metiendos et æslimandos osse. Errat non ' * ergo stolidum vulgus, quod non consilii prudenvenia tiam, sed fortuno spectat eventum, caque tan- ,n' j'a* tum judicat esse provide facta, quæ felicitas com- g q / t mendavit; juxta illud Phyllidis ad Demophoon- «p > tem, apud Ovidium : lu®

Exitus acta probat : carcat successibus opto,
Quisquis ab eventu facta notanda putat.

liic fuit sensus omnium sapienlum, etiam Genti-

liiiin. Unde Artabanus apud Herodotum in *Polyhymnia : a* llene, inquit, consultare compcrio maximum esse lucrum : nam etiamsi quid c contrario eventurum est, nihilo tamen minus bene consultum est, superavilque fortuna consilium. At qui turpiter consultavit, si fortuna obsecundavit, ille est quidem voti compos, nihilo tamen minus malo consilium cepit. » Isocrates in oratione quam de laudibus llelcnæ conscripsit, carpit eos qui ante rem animadvertere nihil possunt, sed rerum eventus solum considerant. Cicero quoque Pro *Rabirio,* eos redarguit, qui consilia eventis ponderant; et qui mullum illum providisse censent, cui bene processerit : cui secus, nihil sensisse dicunt, ut jam nihil esse videatur, nisi divinare sapientes. Idem , *Philipp,* xi : ‹‡ In recta, inquit, sententia ne victa quidem causa vituperanda est. p Et in *Paradoxis :* «Nec enim peccata rerum eventu,sed vitiis hominum metienda sunt, » Demosthenes alter eloquenti» oculus in oratione qua Clcsiphonlem adversus /Eschincm defendit : a Vide, ait, quid ipse consilii capiendum consuerim; nec ca quæ intervenerunt, intorqueas; nam finis rerum omnium, ut fortunae libuit, imponitur; electio vero consultantis ingenium ostendit.» Livius,*decad.* 3, lib. VII:«Apparebat, inquit, quo nihil iniquius est, ex eventu famam habiturum. » Et *decad.* 4, lib. Vili, tradit apud Carthaginenses in crucem tolli imperatores, si prospero eventu, pravo consilio reni gesserunt. Quintilianus, *dedam.* 281 : « Nunquam mens, ait, exitu aestimanda est. » Plinius, lib. V, epist. *ad Rufum :* a Est omnino, inquit, pravum, sed usu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout prospere aut male cedunt, ita vel laudantur vel reprehenduntur. » Tacitus, lib. I *De Suetonio Paulino* : «Cunctator, inquit, natura, et cui cauta potius consilia, quam prospera ex casu placerent. » Seneca, lib. IV *Deciam.* : « Omnia honesta opera voluntas inchoat, occasio perficit. &epo honorata virtus est, etiam ubi eam fefellit exitus. Scelera quoque, quamvis citra exitum subsederunt, puniuntur; nec infelix virtus amittit glorile titulum; nec gloriam virtutis interrumpit fortuita felicitas. » Plutarchus, in comparatione Nicia? el Crassi : «Nec illi, ait, satis recte judicare videntur, qui cum Alexandri laudant expeditionem , Crassi audent vituperare conatus. Neque enim decet cx eventu rei judicia facere. » Denique Jurisconsulti vox est : a Eraudis interpretatio in jure civili non ex eventu dunlaxat, sed cx consilio quoquo desumitur. »

Veri 5. t. 25. In VIA RUINA NON EAS, IT NON OFFENDES IN lapides (græce, in *lapidosis) :* nec credas fe vim LABORIOSA, NE PONAS ANIMA TUA SCANDALI». — ITo *laboriosa* Noster videtur legisse xorrx cnim est labor. Romani codices legunt anpeaxu-», id est *non explorata;* alii legunt , id est *plana,* inollensæ, carenti offendiculis cæterisque incommodis el impedimentis. Unde Tigurina vertit : JVe *ingrediaris viam impeditam, ut ne offendam in petri'c$is ; rursum autem plana via; ne fidas, q. d.* Cave duo extrema, scilicet : *primo,* ne nimis ardua, periculosa et difficilia aggrediaris, quia in illis facile offendes et corrues; *secundo,* ne nimis sis securus in rebus quæ videntur faciles et pianse, quia sicut in via plana latere possunt fossæ, saxa, stimuli, in quæ, nisi advertas, impinges : ita in rebus quæ videntur planæ, possunt latere multe difficultates, et multa pericula damnaque abscondi.

Porro Syrus vertit : *In via asperitatis ne incedas , ne forte offendas in petra bis. Ne confidas in nia iniquorum, et in viis tuis esto cautus;* Arabicus : *Ne incedas* m eia *petra* (id est petrosa, lapidibus referta), *ne forte offendas in petram bis.* Juxta Vulgatam lectionem sensus est, *q. d.* « In via ruinæ» exposita ne ambules; ita fiet, ut in ejus lapides ct scandala non impingas, nec offendas. Rursum ne ineas viam valde laboriosam; « ne» in ea «ponas animœ tuæ scandalum, » id est offendiculum, ut scilicet per nimium laborem ct lassitudinem alicubi impingas et corruas. Est parœmia, significans non esse capessenda negotia periculosa, vel valde laboriosa; quia in illis ruinm, in his molesti», lassitudinis etærumnosæ vitæ est periculum, v. *g.* Non facile est navigandum in Indias opum causa; quia hoc iter longinquum est, periculosum el valde laboriosum : satius enim est domi secure modicum quam in Indiis mullum cum tanto periculo et labore lucrari, juxta illud Ben-Sira, *alphabeto* i, littera *Coph :* « Propinqua negotiatio comeditur a domino suo : longinqua comedit dominum suum.» Inter apophtegmata S. Laurentii Justiniani exstat hoc : « Vita ea quæ multis obstaculis impediuntur; quia opera Spiritus Sancti facilia sunt et aequabilia, diaboli vero aspera et plena sentibus. » Ha habet Vita ejus, cap. ix. Inter Symbola Pythagorie exstat hoc : «Sepiam piscem non edendum, id est, res implicitas non recipiendas. » Et hoc : « Pede in limine illiso retrocedendum, id est, quæ in ipso principio noxia sunt, non prosequenda. » Et hoc : « Oleo sedem ne commacula, id est nil age quod tuum aliorumve otium perturbet. »

Rursum, ne statum, officium vel opus periculosum vel onerosum nimis, viresque luas exsuperans suscipias; eo enim gravabis corpus, et spiritum opprimes, vivesque miser et ærurnnosus. Hinc et prisci ascetœ et anachoretæ magnos quidem labores, orationes et poenitentias sibi indicebant, sed viribus suis, graliœquc quam a Deo acceperant, commensos. El martyres ad omnia tormentorum genera alacres sese offerebant, quia hinc cogebat necessitas profilendæ fidei cum periculo vilœ, inde gratia Dei eos animabat, el tormentis omnibus superiores efficiebat. Magni enim et prestanti* animi est, pericula et tormenta, dum ingruunt, contemnere et superare. Nam, ut ait

U

Elias Cretensis in *orat.* 4 *Nu-ianzcni : a* Fortitudinis est iis in rebus, in quibus audacia adhibenda est, et quæ vires non excedunt, fidentem animum præbere, nec bella formidare, sed res graves constanter præferre : timiditatis autem ct ignaviae, ab iis quæ aggredienda sunt, refugere, animoque frangi. At vero adversus impossibilia, minimeque aggredienda, et in quibus plus periculi quam commodi inest, se objicere atque impellere, temeritatis est; sicut contra cedere ac pedem referre, cautionis et prudenti®. Stultum enim est, ut eorum quæ speras aliquid adipiscaris, dc rerum omnium tuarum summa periclitari, » uti *fecit* Julianus Apostata temeraria audacia invadens Pefstfs; unde vitam ct totum pene imperium Romanum perdidit. Nam, ut ait ibidem ipso 0 p> Nazianzenus : « In iis rebus, quas audacter ag-, /Qe gredi convenit, magnum et praefidentem animum e , qiu» geiere, magnanimitatis est; sicut contra languere, ac periculum detrectare, timiditatis et ignavi®. At ubi plus periculi imminet, turn vero obviam procedere, seque in discrimen obtrudere, non autem reprimere ac retinere, temeritati ducendum est; sicut e contrario cedere, cautioni et prudùnliæ. »

Illustre hujus sententiæ exemplum exstat ili Vita B. Petri (Celestini, qui ex anachoreta ct fundatore Ordinis Cœlestinorum creatus Pontifex dictus edCœlcstinus V. Cum enim niiniæ se dedisset austeritati, ut vix tertio die cibum sumeret, nec nisi panem et aquam, sex per annum ageret Quadragesimas, in nuda humo cubaret, cilicio ct catena ferrea constrictus, in hieme frigori se exponeret, ut conglaciatus semivivus inveniretur, divinam audit vocem, discretionis eum admonentem, diccntemque : a Noli, Petre, onus tam grave asello tuo imponere, quoniam si perimis cum onere indiscreto, rationem Deo redditurus es pro eo. Debitor est tibi rationabilis servitutis, et tu illi necessari® sustentationis : si vis pbrtari, porta.» Cui obtemperans, rigorem vitæ temperavit. Idem electus in Pontificem, cum pontificatus onera et pericula per dimidium annum sensisset, ultro pontificatu se abdicavit, ab ad Cellam a teneris adamatam se recepit anno Domini 1294, ac post sesquiaunum ex eadem migravit in cœlum, vere jam cœlêsliS Cadestihus. Inde Alvariis Pelagius, lib. Il De *Planctu Ecclesia,* art. 11 : «Considerans, iftqilil,S. Petrus de Murrhoiiù, canomZtilus per Ecclesiam, qui fuit Papa Cœleslmus V, tanta onera papalus tt pelicula, perfecte renuntiavit papatui. Quod credo fuit majus miraculum, et majus veriusque humilitatis ct perfectionis exemplum, quam aliquod quod fecit (mullis enim claruit miraculis) et quod futril diebus nostris, et ante per multa tempora : quia totum istud onus Papale, quod majus est quam dici possit, non est qm rejiciat , sed qui in illud se projiciat, gloriam considerans non onus.» Quocirca Gregorius XIII PontificunCœleslmum mirifice coluit, eunique m aula deambulatoria Vaticani egregio depingi curavit ut jugiter eum in oculis et mente haberet.

26. Et a filiis tuis cave, et a domesticis il is Venti attends. — Tigurina : *Atque etiam a libens tuis tibi* curcos, *et ne noceant tibi domestici, provide.* Versu praecedenti monuit non esse capessenda penculosa nimisquo laboriosa : hic monet, ne quis nimis confidat iis quæ secura et plana videntur, nimirum, no nimis credat filiis et domesticis; quia utrique sœpe infidi et ingrati sunt, sa> pius imprudentes, ut noxia suggerant; sopissimo cupidi, ut sua quierant commoda, non patris vel heri, imo subinde ejus bona furentur et absumant : omnes enim quæ sua sunt quæruul, ait Apostolus. Hoc est, quod ait Michæas, cap. vu, vers. 5 : a Nolite credere amico, ct nolite confidere in duce : ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui. Quia filius contumeliam facit patri, et filia consurgit adversus matrem suam, nurus adversus socrum suam : et inimici hominis domestici ejus. »

27. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ: Vea#» HOC EST ENIM CONSERVATIO MANDATORUM, — *(J. d.* Dixi non esse credendum filiis, nec domesticis. Dices : Cui ergo credam? Respondeo : «Crede animæ,» id est conscience, «tuæ,» ut quod conscientia tibi dietal agendum vel non agendum, hoc agas vel non agas. Conscientia enim data est cuique u Deo quasi pædagogus, lex et norma actionum. Sed vide, ut animæ credas a ex fide, » id est sequere credulitatem et dictamen conscienti®, ut non erroneum : sed quod sil secundum fidem et legem Dei, quod, scilicet, conscientia respiciens fidem et legem Dei, faciendum dictat. Ita Rabanus : to enim *ex fide* referendum est ad *crede,* non ad *animæ,* ut patet ex Græco id est *crede,* fide, confide, fidelis esto, fidum te præbe. Hæc enim omnia significat Hebraicum pONH *hcemin,* cui respondet Græcum kiçww et Latinum *credo.* Unde aliqui vertunt : *In omni opere confide animai tuæ;* Tigurina: *In omni opere bono animum fidelem præsta : hoc cnim mundata servare est;* Syrus: *In omnibus operibus custodi animam tuam; quia omnis, qui ita est, sei^tat præceptum;* Arabicus: *Cusiodi animum tuam cæ omnibus operibus tuis; qui perfecerit hæc omnia, jam custodivit mandata Domini.* Sic Apostolus ait /toi/i. xiv, 23 : « Omne quod non est ex fide,» id est ex credulitate conscienti®, «peccatum est;» quia si quis faciat quod credulitas conscientias ilii dictat non esse faciendum, peccat, esto res in se non sit mala, sed bona cl licita. Jubet ergo in omni opere consulendam esse conscientiam, ut nihil fiai contra ejus dictamen. Vide ibi dicta, et *Eccli.* Ixxn, 15 : «Hoc est cnim conservatio mandatorum, » quia qui sequitur dictamen conscienliæ innixum fidei et legi Dei, errare et peccare nequii, sed ambulat juxta mandata Dei, caque adimplet. Ad hoc enim jugiter eum exstimulat dirigilque conscienliæ stimulum Paulo aliter Palacios : Moses, Inquit, m

rebus dubiis intrabat in tabernaculum Dei Deum consulturus, David intrabat in sanctuarium Dei : tu ergo intra in animam tuam, si quod dubium opus aggrederis, ibi consule Dominum, et fideliter credo animæ tuæ libi consulenti. Quia vero hoc erat obscurum, declarat Auctor, dicens, hoc esse conservare mandata : id est credere fideliter animæ, est servare mandata; tunc scilicet credendum est animæ, cum illa jubet servari mandata. Quod iterum explicat Auctor dicens : «Qui credit Deo, attendit mandatis ejus : et qui confidit in illo, non minorabitur; » ulsit hic hujus rei ordo : In rebus dubiis animam tuam intra : ibi Deus oracula dabit. Dabit vero oracula mandatorum suorum. Igitur animæ mandata fiei consulenti fideliter crede : nam ita Deo vere credis.

Vers. 28. **28. QUI CREDIT DEO, ATTENDIT MANDATIS : ET QUI CONFIDIT IN ILLO, NON MINORABITUR»** — Codices Græci Horn® corredi pro Kupc?, id est *Domino,* puta Deo, legunt id est *legi.* Unde vertunt : *Qui credit legi, attendit mandatis.* Sed melior est Vulgata lectio. Probat id, quod dixit versu præcedenti, credere animæ, id est conscienliæ suæ, esse servare mandata, hoc syllogismo : Qui credit Deo, servat mandata Dei : sed qui credit conscientia; suæ, credit Deo (conscientia enim dicta quid placitum sit Deo, et ad id peragendum hû minem exstimulat); ergo qui credit conscienti* suæ, servat mandata Dei.

Porro credit Deo fide non inani et mortua, see operosa et viva, qui in Deum credit et sperat, qui se suaque omnia ei credit ct committit, qui eum amat, colit, qui ei per omnia obedit, qui ei in omnibus fidus et fidelis est, sollicitus, ut ejus voluntatem ct jussa exacte adimpleat. Unde sequitur : « Et qui confidit in illo, non minorabitur,» sed potius augebitur et crescet tum sapientia, tum gratia et meritis, tum gloria cæterisque bonis omnibus. Hinc Tigurina vertit : *Qui Domino fidus est, mandata screat : ct qui nititur eo, non accipiet detrimentum;* alii : *Et qui Domino fretus at, non diminuetur;* Syrus : Qui *custodit ciam suam, servat præceptum Dei : et qui confidit Deo, non peribit in æternum.* Quocirca inter septuaginta Interpretes is, qui ordine erat trigesimus septimus, interrogatus a Ptolemæo Philadelpho, « qua ratione quis intrepidus existât? » respondit: «Si mens nullius sibi conscia mali Deum sequatur, qui consilia omnia in bonum dirigit. » Ita ArisUeas, *de Septuaginta Interpretibus.*

CAPOT TRIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prosequitur dicta de confidentia ct timore Dei, asscritque quod ipse pariat securitatem et felicitatem, quodque lex sit timenti Deum fidelis, sicut ipse fidelis est legi. Secundo, vers. 7 *usque ad* 20, *agit de Dei praedestinatione et discretione, qua per sapientiam suam, uh dies festos a non festis, sic et homines pios ab impiis discrevit ct separavit : atque cuique rei contrarium apposuit et opposuit ad plenitudinem et decorem universi. Tertio, vers.* 20, *usque ad* 25, *docet prudentis esse non cedere bona fitiis vel amicis ante mortem. Quarto, vers.* 25 *usque ad finem, docet, quomodo regendi sint servi.*

1. Timenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conservabit, et taùcrabit a malis. 2. Sapiens non odit mandata et justitias, et non illidetur quasi in procella navis. 3. Homo sensatus credit legi Dei, et lex illi fidelis. 4. Qui interrogationem manifestat, parabit verbum, et sic deprecatus exaudietur, et conservabit disciplinam, ct tunc respondebit. 5. Prœcordia fatui quasi rota carri : ct quasi axis versatilis cogitatus illius. 6. Equus emissarius, sic et amicus subsannator, sub omni suprasedente hinnit. 7. Quare dies diem superat, et iterum lux lucem, et annus annum a sole? 8. A Domini scientia separati sunt, facto sole, et prœceptum custodiente. 9. Et immutavit tempora, cl dies festos ipsorum, et in illis dies festos celebraverunt ad horam. 10. Ex ipsis exaltavit cl magnificavil Deus, et ex ipsis posuit in numerum dierum. Et omnes homines desolo, et ex terra, unde creatus est Adam. 11. In multitudine disciplina) Dominus separaviteos, et immutavit vias eorum. 12. Ex ipsis benedixit, et exaltavit : et ex ipsis sanclificavit, et ad se applicavit : et ex ipsis maledixit, et humiliavit, et convertit illos a separatione ipsorum. 13. Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud, et disponere. 14. Omnes viæ ejus secundum dispositionem ejus : sic homo in manu illius, qui se fecit, et reddet illi secundum judicium suum. 15. Contra ma-

lum bonum est, et contra mortem vita : sic et contra virum justum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo et duo, et unum contra unum. 16. Et ego novissimus evigilavi, et quasi qui colligit acinos post vindemiatores. 17. In benedictione Dei ct ipse speravi : et quasi qui vindemiat, replevi torcular. 18. Respicite quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam. 19. Audite me, magnates, et omnes populi, et rectores Ecclesia), auribus percipite. 20. Filio et mulieri, fratri et amico, non des potestatem super te in vita tua : et non dederis alii possessionem tuam : ne forte pœniteat te, et depreceris pro illis. 21. Dum adhuc superes et aspiras, non immutabit te omnis caro. 22. Melius est enim ut filii tui tc rogent, quam te respicere in manus filiorum tuorum. 23. In omnibus operibus tuis praecellens esto. 24. Ne dederis maculam in gloria tua. In die consummationis dierum vilæ tuæ, et in tempore exitus tui distribue hæreditatem tuam. 25. Cibaria, et virga, ct onus asino : panis, el disciplina, et opiisservo. 26. Operatur in disciplina, et quærit requiescere : laxa manus illi, et quærit libertatem. 27. Jugum et lorum curvant collum durum, et servum inclinant operationes assidine. 28. Servo malevolo tortura et compedes : mitte illum in operationem , ne vacet : 29. multam enim malitiam docuit otiositas. 30. In opera constitue cum : sic enim condecet illum. Quod si non obaudierit, curva illum compedibus : et non amplifices super omnem carnem : verum sine judicio nihil facias grave. 31. Si est tibi servus fidelis, sil tibi quasi anima tua : quasi fralrem sic eum tracta : quoniam in sanguine animæ comparasti illum. 32. Si læseris cum injuste, in fugam convertetur: 33. etsi extollens discesserit, quem quæras, el in qua via quæras illum, nescis.

PRIMA PARS CAPITIS.

Ven.1 1. Timenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Diis illum conservabit, et liberabit a malis. — Græce, sed in *tentatione et iterum Me~rabit eum, q. d.* Sed in tentatione non una, sed crebra crebroque iterata liberabit eum : quanquam videatur potius τὸ *conservabit* e Græco jam excidisse : hoc enim in Græco oliin legit noster Interpres, et sine eo hiulcus est sensus. Tigurina omittens wd, id est ei, sic vertit : *Reverenti Dominum nihil accidet mali, sed Deus cum e tentatone rursus eripiet;* alii vertunt: *Timenti Dominum non occurret malum, nisi in tentatione* (Græcum enim iv« subinde significat *nisi), unde rursus eripiet eum.* Sic et Syrus : *Qui timet Dominum,* inquit, *non obveniet et malum nisi in tentatione : et avertetur, ct liberabitur.* Exemplar Constantiense, pro id est rursus, legit «iXn, id est *lucta.* Unde vertit, *sed in tentatione et lucta eripiet cum,* uti eripuit S. Antonium e lucta, quam subiit cum dœmonibus> eaque crebra et assidua. Addit -rὸ *in lucta,* quia Deus luctantem ct resistentem generose lentationi, ex illa eripit, non vero cum qui illi cedit ct succumbit. Unde illud : « Fatum adjuvat conatum : Tonans conanlem. *

its* .non / t" will, ' Quæres, quomodo «timenti Deum non occurrent mala? » Nam S. Job, Davidi, Jercmiæ, imo omnibus Sanctis mulla acciderunt, et indies accidiint mala, juxta illud Angeli ad Tobiana, cap. XU, 13 : ‹ Quia acceptus cras Deo. necesse fuit ut tentatio probaret (e. » Despondet *primo,* Lyranu» : « Timenti Dominum non occurrent mala, » scilicet culpæ, non pœnæ. Timor enim Dei excludit omnem culpam, preserlim graviorem.

Secundo et melius, mala tam pœnæ quam culpæ hic accipias; de iis enim agit in sequentibus. Sensus ergo est, *q. d.* Timenti Deum non occurrent mala tam pœnæ quam culpæ : mala, inquam, vera ct perfecta, quæ scilicet timentem Deum sibi subigant, ad impatientiam ct desperationem adigant, perdant ct destruant. To eninc *mala* ex phrasi Hebrea sumitur hic in actu, non inchoato, sed perfecto, ut significet mala plena ct perfecta, quæperpetim durent,ct justum vincant, sternam ct evertant. Nam qui patitur mala, sed ea per patientiam, fortitudinem et amorem Dei vincit, uti fecere martyres; huic mala non sunt mala, sed mala vertuntur in bona, eaque ingentia, nimirum in triumphos patientiæ, martyrii et glori® sempiterna). Ita se explicat Siracide^, dum subdit : « Sed in tentatione Deus illum conservabit, ct liberabit a malis, » vel amovendo mala, vel malis justum abstrahendo, sive per fu* gam, uti liberavit Lot ab incendio Sodom®; sive per mortem, uti liberavit Martyres e tormentis, juxta illud *Dsal.* xc, 15 : a Cum ipso sum in tribulatione : eripiam eum ct glorificabo eum. » Sic aurum in fornace coctum nihil patitur mali, sed ingens recipit bonum, scilicet, puritatem ct splendorem : Deum enim timens timore filiali, id est ardenter Deum amans, ct sicut homo ignitus, qui si incidat in stipulas et sentes, nihil ab cis patitur, sed omnia incendit, ait S. Chrysostomus^ horn. 4

in *Acta Apostolorum*. Ad hunc Siracidis locum alludens Paulus ait : « Fidelis Deus est, qui non patietur vos lentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ut possitis sustinere, » I *Cor.* x, 13. Vide ibi dicta.

Denique sæpe Deus facit, ut mala non occurrant piis, sed impiis. Paroemiœ enim h® significant non quid semper, sed quid sæpe fit : ita diluvium occurrit et mersit impios, a quo Noe pius servatus est per arcam : incendium cadeste corripuit impios Sodomitas, sed pepercit pio Lot. Sic Davidi non occurrerunt mala et insidia:, quas ei toties struxit Saul. Sic Susannæ non occurrit mors parata a senibus adulteris, sed ipsi in fossam, quam illi struxerant, inciderunt. Ha sæpe excidia, pestes, fames, sterilitates, tempestates, naufragia, pericula latronum et furum, etc., occurrunt impiis, et ab iis liberantur pii, licet impiis contigui ct vicini, juxta illud *Psal.* xc, 10 : «Non accedet ad te malum, ct flagellum non appropinquabit tabernaculo luo. »

Mystice. Mystice, justo non occurrunt mala, scilicet futura et æterna. Nam, ut ait vir sapiens: «Nullum verum et merum malum, nisi œlernum : nullum verum bonum, nisi æternum. » Ita Rabanus : «Certum est, ait, quod timenti Dominum non occurrent mala futura, quæ iniquis pro peccatis suis præparata sunt : sed in tentatione Deus illum conservabit; quia juxta beati Petri sententiam, novit Deus pios de tentatione eripere; iniquos vero in diem judicii cruciandos reservare : liberavit enim Dominus electos suos a malis. Quia defendit eos a malignorum spirituum suggestionibus nefandis, et pravorum hominum actionibus perversis: immittet enim Deus Angelum suum in circuitu timentium eum justorum,ct eripiet sos: salus autem a Domino est, ct prolector eorum in tempore tribulationis. »

Ven. •. 2. Sapiens non odit mandata et justitias, et non **ILLIDETUR QUASI IN PROCELLA NAVIS. — Dat caUSOIIi,** cur timenti Deum non occurrant mala, </. d. Sapiens, id est timens Deum, non odit , sed valde diligit Dei legem et præcepta : quocirca cum tentationuin fluctus et flabra insurgunt, non jactabitur huc illuc, nec illidetur in peccatorum et perditionis scopulos, sicut navis, cum jactatur procella, in rupes aut scopulos illisa colliditur : sed anchora spei m Deum roboratus, firmus et inconcussus, in custodia legis Dei consistet : Deus enim, qui navim animæ sapientis practice, id est justi, gubernat, eam a scopulis peccatorum intactam, salvam in portum salutis perducet. Cujus rei mirum ct illustre ad litteram exemplum recenset S. Paulinus, epist. *ad Macarium,* de sene quodam, qui in naufragio solus in navi superstes, jactatus fluctibus « per viginti tres dies, non modo a terris, inquit, sed et ab hominibus exclusus, omnium ventorum ludibrium, omnis térro exsul, diversi maris hospes, et exsors generis humani, inter fluctus et belluas maris, in vago erratica) navis hospitio, jejuniis, <cnio, timore confeclns, Deo gubernatore, salvus tandem ad Lucanum littus appulit. »

Est miosis; minus enim dicitur, et plussignifi-¿atur, « non odit, » id est valde diligit; «justitias « vocat opera justa, quæ lex proscribit. Unde pro *mandata et justitias,* græce tantum est id est *legem.* Græca jam aliter habeat, scilicet anlithesin sapientis ct insipientis, id est justi et injusti , sive hypocrite, hoc modo : *Vir sapiensnon odiet legem : qui autem simulat in ea, quasi in procella navis.* Ita Romani legentes «lowv, id est *navis,* pro quo Complutensialegunt t o u **, id est *multorum ;* Tigurina clare : *Non odit legem vir sapiens : qui autem ficte versatur in eat velat navis in procella est,* quæ scilicet procellis victa ad cautes illiditur et diffringitur. Sensus est, *q. d.* Vir sapiens, id est sincerus et cordatus, cslo mala et tenlationes ei occurrant, uti dixit versu procedenti, tamen ob ea non odiet legem, ut ab ea recedat : sed potius majori amore et affectu per gratiam Dei roboratus, ei se conjunget et affiget : at vero id est hypocntice et ficte agens, quamdiu prospere ei omina succedunt, adhaerebit quidem legi, sed ubi mala et tentalionum venti ingruerint, sinet se a studio legis abripi, et in saxa peccatorum illidi.

Ulriusquc hujus sententi® illustre speculum est s S. Athanasius, totaque ejus vita. Nam assiduis -1' Arianorum procellis et persecutionibus per 4G , ¿0/ annos jactatus, Dei tutela securus et illæsussemper, imo gloriosus evasit, adcoque Undem in sua Ecclesia, cathedra et lecto, quiete, quasi debellatis hostibus triumphans, obdormivit in Domino. Vicit ille Imperatores qualuor, Constantinum,Constanlium, Julianum, Valentem : vicit episcopos Arianos numero plurimos, potentia validissimos, nequitia callidissimos. Vicit autem pene orbeiq onanismo imbutum : vicit Luciferum totumque inferni robur, quos omnes ipse non quasi heros invictus ad duellum et singulare certamen forliter provocans, fortius stravit et debellavit. Illud enim mente fixum habebat : «Si Deus pro nobis,quis contra nos?» Quare in mediis periculis fidenshilarisque canebat : « Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo? Dominus proleclor vite meæ, a quo trepidabo? Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Si exsurgat adversum me prolium, in hoc ego sperabo, » *Psalm.* XXVI. Undo, cum sub Juliano sede sua rursum pelleretur, omnibus timore perculsis, ipso unus intrepidus cosque animans, dicebat : «Nolito, o filii, perturbari; quia nubecula est,et cito pertransibil.» Verus fuit vates: nam mox Julianus hasta cœlesli confossus occubuit. Quin ct cum Ariani eum navi fugientem insequerentur, jarnquo quasi assequerentur et apprehenderent,omnibus conterritis et latebras suadentibus : «Nolito, Inquit, o filii, deterreri, eamus magis in occursum persecutori nostro, ut sciat, quia longe major est

qui nos defendit, quam qui persequitur.» Dixit et fecit : conversa igitar navi persecutori suo occurrens, nec agnitus, rogatusque num Athanasium vidisset, respondit, sc non longe illum navi euntem vidisse : itaque illos contrarium cursum tenentes effugit ct delusit.

3. Homo sensatus credit legi Dei, et lex illi fidelis. — Pro *credit* græce est, iuxtçiOa. Quod aliqui aptius vertunt, *fidelis est;* Tigurina, *fideliter versabitur in lege, q. d.* Sicut sensatus fidelis est legi Dei, sic vicissim lex ipsi fidelis est, ut ab eo mala avertat eique bona cuncta accersat. Lex enim justo promittit cl reipsa præstat consilium, auxilium, defensionem ct praemium. Idem vult Noster, dum vertit, « sensatus credit legi Dei : » legi enim credit, qui legi fidelis est, qui scilicet fideliter illi adhærct, eamque adimplet, esto tentatione pulsetur.

tei jos- fido- Huic lex pariter fidelis est; quia *primo*, prælucet ei, ut inter tot errores sciat quid agere debeat, quamque viam capessere, ut in coelum evadat; *secundo,* eum solatur et roborat; *tertio,* ci præmium, scilicet augmentum gratiæ, et post hanc vitam, coronam felicitatis ct glori® impertit. Sicut ergo justus fidelis est legi per obedientiam, sic et lex fidelis est per directionem, gratiam et gloriam. Unde Græca addunt : *Lex illi fidelis est,* w; *lp>vru.x* (qu® verba Noster retulit ad versum sequentem), id est *sicut interrogatio manifestationum*, qu® fiat per *urim ct tummim* in Rationali pontificis, *q. d.* Sicut pontifex indutus Rationali, in quo erant *urim,* id est illuminationes et manifestationes, illuminatus a Deo, fidclitei et certo manifestabat occulta, de quibus Deum interrogaverat : sic lex requisita a justo, illum fideliter ccrtoque illuminat in dubiis, ac recta dirigit ct deducit perviam justitiæin coelestem felicitatem : nam pro *interrogatione urim,* Septuaginta vertunt, i^nsax inXwv, ut patet *Num.* xxvn, 21 : Septuaginta enim sequitur Siracides, ut patet cap. XLV, 12, in Græco. Vide dicta *Exodi* xxvni, 30. Huic sententi® Siraeidis affinis est illa Scipionis Africani : « Ex innocentia nascitur dignitas, ex dignitate honor, ex honore imperium, ex imperio libertas. » Innocentia enim non est aliud quam legis custodia.

Disce hic, legem esse *urim,* id est oraculum Dei, ut, si scire velis certo quid tibi sit agendum, qu® sit voluntas Dei, quæ via ad salutem, quid Deus a te exigat et fieri velit, consulenda tibi sit lex Dei : illa enim te id certo docebit, sicut *urim* certo docebat pontificem id de quo Deum consulebat. Hinc S. Augustinus, S. Gregorius el alii asserunt legem et S. Scripturam esse epistolam Dei ad nos missam, qua ipse hominibus significat suam voluntatem, quid, scilicet, a nobis requirat iicriquo velit. Qui sapit ergo, in omnibus dubiis domesticum hoc legis et S. Scripturo oraculum adeat et consulat.

Pono codices Græci Rom® ememUti, pro *Sótài* legentes lexxtav, id est *justorum,* vertunt : JToms *sensatus credet legi, et lex ei fidelis, sicut interrogatio justorum,* id est lex erit ei tanquam fidum oraculum justitiæ, ex qua scilicet interrogare et cognoscere queant qu® justa sint, aut ex qua justi interrogant et discunt ea qu® ipsis juste facienda sunt.

4. Qui interrogationem manifestat, paradit ver- **Ven. i**
DUM, ET SIC DEPRECATUS EXAUDIETUR, ET CONSERVA-
BIT DISCIPLINAM, ET TUNC RESPONDERIT, — *q. d.* **Qui** «interrogationem » sibi faciam per aptam responsionem manifestare cupit, hic non statim prosiliet ad respondendum; sed prius « parabit verbum,» id est praemeditabitur cogitando ct studendo, quid, et quo modo et ordine, quibusque verbis, respondere debeat : « et sic » adhibita deprecatione ad Deum, ut mentem illuminet, ab eo «exaudietur, » discetque tum veritatem, tum modum respondendi; unde in animo «disciplinam » ct timorem Dei conservans, in eaque se obfirmans «respondebit,» non ad hominum gratiam captandam, nec ad eorum minas et terrores fugiendum, sed ex rei vei itate. Tigurina pro JiP-wv, id est *qui manifestat,* legens id est*justorum,* vertit : *Qualia justi quœrunt, talia para dicere : quoque pacto auditores inveneris, amplectere auditionem, et ita demum responde.* Verum Complutensia et alii legentes JmXcv, sic habent : *Quasi interrogationem manifestam præpara sermonem, et sic* libenter, *dilucide* el intelligibiliter *audieris : collige disciplinam,* vel doctrinam, *et sic respondebis.* Pro collige græce estaóvliacv ttxiSiíxv, id est *colliga,* hoc est compara *doctrinam.* Unde aliqui vertunt, *concilia tibi eruditionem :* vel *colliga,* id est dispone ct ordina, quod mente concepisti, ut illud congrua methodo et ordine eloquaris. Complutensia legunt id est *induc disciplinam.* Quocirca disciplina hic significat, *primo,* studium legis, virtutem et honestatem, sive Dei metum et reverentiam, ut interrogatus non sinat se a vero abduci hominum favore vel metu, sed Deum solum intuens, ex ejus volúntate et lege respondeat. Ita Rabanas et Palacius : « Conservabit disciplinam, inquit, id est nihil deviabit a disciplina seu doctrina Ecclesiæ. »

Secundo, tamen Lyranus per *disciplinam* accipit bonum modum et methodum docendi et respondendi, *q. d.* Doctor non tantum vera doceat, sed et bonam in docendo adhibeat methodum, ut methodice, clare el breviter respondeat, ac tali ratione ea, quæ prærnedilalus est, enunliet, ut quæ dicit, ab auditoribus mente capi et memoria retineri possint. Et hoc significat Græcuin avvitaci id est *colliga disciplinam.*

Tertio Rabanus : «Conserva disciplinam,» inquit, hoc est, ea qu® doces, conserva digna operatione, ut prius facias ea qu® alios doces esso facienda, inslarChristi, qui «cœpil facere,» deinde «docere,» *Act.* i, 1. Quasi tria hic notentur hoctori necessaria, ut utiliter doceat : scilicet stu-

dium, oratio ct operatio. Audi Itabanum : « De sanctis doctoribns dicit, qui ut ad interrogata condigno respondere postini, préparant verbum in cordo suo, el deprecantur Dominum, ut ipse ‹»is manifestet rei veritatem, et conservant digna operatione qu® ipso jussit eis custodire, ct sic meditando, orando, operando, condignum interrogantibus se præbeni responsum. Sic enim Paulus discipulum docuit, dicens, ¡I *Tim.* n, 15: Sollicito cura leipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recto tractantem verbum veritatis. Hinc et Petrus ait, I *Petri* m, 15 : Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem do ea, qure in vobis est, spe et fido. E contra vero de stultis prædicaloribus sequitur : Prœcordia fatui quasi rota carri,» etc.

Nota : Doctori, vel consultori, in obscuris vel dubiis, præserlim ad fidem vel casus conscienti® spectantibus, ut apto respondeat, non sufficere praemeditationem ct studium; sed adhibendam quoque esse orationem, ut Deus mentem illuminet, non tantum ut verum cognoscat, sed et ut eo modo illud promat ct enuntiet, quo auditoribus congruum et salutiferum est futurum. Ita noster P. Lcssius, vir singularis in resolutione casuum conscienti®, quoties de casu aliquo difficili consulebatur. invocare solebat Spiritum Sanctum, præmittendo hymnum *Veni Creator Spintus,* ut vere et congrue ad profectum consulentium responderet.

Sapienter et pie S. Augustinus, epist. 120 *ad Honoratum* ; a Si pure, inquit, Dominum largitorem bonorum omnium depreccris, omnia qu® cognitione digna sunt, aut certe plurima, ipso magis inspirante, quam hominum aliquo commonente, perdisces. »

Ven. 5, 5. Pracoruia fatui quasi rota carri : ET QUASI AXIS VERSATILIS COGITATUS ILLIUS. — GræCO, *rota plaustn sunt viscera stulti, et ut axis qui versatur* (qui scilicet rol® affixus et infixus est : es! enim alius axis, qui non versatur, sed manet immotus, virca quem rota currus volvitur ct circumagitur) *coptatio ipsius;* Tigurina:*Similia rota currus sunt intima stulti, ct velut axis versatilis ejusdem cogitatio;* Syrus vero, *rota velox cor iniqui, ct sicut sus omnes cogitationes ejus,* scilicet sordid® cl impur®: talis enim est porcus et sus. Opponit stultum sensato, quem dixit stabilem ct fidelem esse legi, ideoque sensate et ordinate loqui el respondere; quod *praxordia,* græce viscera, id est intim® cogitationes el desideria, stulti instabilia, stulta, et instar rota? axisque versatilis, huc illucquc sine ordino ct ratione volvantur, ideoque similis eorum sit sermo el responsio, scilicet inordinata, irrationalis, inconcinna, vaga ct impertinens, ut ab uno labantur in aliud sine cohærcnliael connexione.

Halio a priori disparitatis hujus est, quod sapiens, id o* uistus, legi fixus adhœrct, el a Deo suo sc dimoveri non sirit9 quia in eo fixit suum cor, id est suos affectu? cl cogitationes. Adhaerens ergo Deo immobili, fit pariter et ipse constans et immobilis; at stultus, id est carnalis et impius, cor suum figit in rebus temporalibus, qu® cum coelo moventur, ideoque adhaerens labili el instabili, filet ipse labilis ct instabilis. Hoc est, quod ait Isaías, cap. l v ii, vers. 20 : « Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, ct redundant fluclusejus in conculcationem ctlutum;» et Jeremías, *Thrtn.* cap. i, 8 : « Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est;» ubi multas hujus instabilitatis causas assignavi.

6. Equus emissariis (alii legunt, *admissarius,* eo- Ve‹ dem sensu), sic et amicis subsannator, sub omni suprasedente hinnit, — *q. d.* Sicut equus admissarius (qui scilicet emittitur et admittitur ad equrs, ut eas imprægnct) hinnit non amore sessoris (hinnit enim sub omni et quolibet, etiam inviso sessore), sed amore equm, quam videt et ambit : sic et fictus amicus blanditur et applaudit amico, non amici causa, sed commodi sui, quod ab eo flagitat ct exspectat. Nam revera talis non est amicus, sed adulator et hypocrita, ideoque subsannator, qui scilicet exterius se simulat et gerit ut amicus : interius vero in corde amicum ridet el subsannat, eumque secreto vituperat et calumniatur. Sicut ergo equus adhinnit cuilibet equ® a se vis®, ita amicus fictus arridet et applaudit amico, ubicumque est spes lucri; quia non amico, sed lucro adhinnit, ideoque jam uni, jam alteri, ct alteri majus lucrum ostentanti, adhinnit et applaudit. Versu praecedenti ostendit inconstantiam et versatile ingenium stulti in cogitationibus et desideriis; hic camdem ostendit in ejus moribus et gestibus externis. Addit Palacius et Jansenius, hanc parabolam dici a Siracide contra falsos doctores, qui cum videantur quærere suorum auditorum salutem ct bene illis velle, suum tantum commodum el lucellum spectant, cujus amore quidvis docent, quibuslibet se spe lucri accoro* móflanles, qualis fuit Petrus, martyr in Anglia, qui de Eucharistia docuit quidquid voluit rex et magistratus. Toles plurimi fuerunt, et sunt hac œlale. Item dici contra advocatos et procuratores, qui sino delectu causarum cuilibet, sive justa, sive injusta sit, adhinniunt, gaudent et fautores se exhibent, ubicumque odorem lucri sentiunt.

Secundo, Palacius per *hinnitum* accepit non applausum , sed irrisionem ct subsannationem : equus enim non tantum hinnit, cum amat et applaudit, sed ct cum irascitur et fremit, ut cum in prælio furibundus fertur in hostem, ut sensus sit, g. d. Sicut equus admissarius data qualibet occasiono hinnit nihil curans sessorem, ilaqub eum quasi spernit, ridet ct subsannat : sic pariter irrisor et subsannator subsannat quemvis, etiam amicum sibi fidentem; ridet enim ct taxat omnes et omnia, quæ videt vel audit. Favet ver* sio Tigurina : *Equus admissarius hùuiiens sub*

m *equite, amico cavillatori comparandus est ;* ct aliorum : *Equus admissarius ut amicus irrisor sub omni insidente hinnit;* et Syri : *Sicut equus præparatus* (alius textus habet, diu*, scilicet, diviter ct splendide instratus et ornatus; ideo enim superbit ct ainnit) *amici iniqui, qui sub omni, qui diligit tum, hinnit.*

Tertio, Rabanus : a Comparationem elegantem, inquit, irrationalis animantis ad stultum amicum facit : quia sicut in bruto jumento nulla est ratio, ita ct in falso amico uullus est aequitatis ordo. Sicut enim equus la&ivns et superbiens hinnitu suo non discernit inter verum dominum et alienum, sic stultus et derisor non discernit spiritu suo inter hypocritam ct fidelem amicum, sed per oris officia, mentis ©qualiter utrique pandit se* creta. »

Mystice, Lyranus hæc referi ad malum Prælatum : «Qui debet, inquit, Deum diligere usque ad mortem, se exponendo pro populi salute; ut tamen Deum deridet accipiens officium vicaria* ejus, et non curans de honore ejus. »

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE DEI PILEDESTINATIONE, RERUMQUE ET HOMINUM DISTINCTIONE.

frn.7. **7. QüARP. DIES DIEM SUPERAT, ET ITERUM LUX LUCEM,** et annus annum a sole? — Rabanus et Lyranus hæc accipiunt de naturali excellentia dierum ct annorum, *q. d.* Qui fit ut unus dies, v. g. æstivus, alio, puta hiberno, sit clarior et longior, ct lux solis sit major luce aliarum stellarum, ac unus annqs, v. 3. solaris vel bisscxtilis, dierum numero superet alium, puta lunarem ct non bissextilem, idque fit a sole? Sol enim in æstate directius et diutius decurrens in hemisphaerio nostro, clariorem et longiorem facit diem. Cur, inquam, hæc ita fiunt? utique ita fiunt a Deo sapienter ita ordinante. Verum scopus Siracidis alium poscit sensum : scopus enim ejus est ostendere causam, cur unus homo præcellat alteri, non esse petendam a natura ct indole, quod scilicet hæc in eo qui excellit sit præslanlior, in alio vero humiliore sil depressior; natura enim communis est, cademque in singulis individuis : sed rationem hujus discretionis tribuendam esse voluntati et electioni divinæ, quæ hos aliis pneeligit, majoribusque donis cumulat. Nisi quis dicat naturam et indolem meliorem subinde esse causam melioris sortis et fortunæ. Hanc autem indolem tribui Deo, tanquam ejus conditori. Sed quod dixi, aptius est. Sensus ergo est, 7. d. Quid cans© est, quod una dies et lux præcellat aliam, puta ista, non festam, v. g. Cur dies Pascli©, Pentecostes, Tabernaculorum tam sit celebris ct solcmnis victimis, psalmis, conventu sacerdotum et populi, ornatu templi, etc., prie aliis diebus non festis ct profanis9 Similiter, cur annus'unus festus imperet alium non festum? v. g. annus septimus remissionis, ct annus quinquagesimus, qui est jubileos, solemnitate et pompa superent cætcros annos non festos,nec jubileos?Superent, inquam, < diem ct annum asole,» scilicet, panier et æque factum, *q. d.* Sol fecit omnes dies pares et similes : unde ergo est illa distinctio dierum et annorum festorum et non festorum? Utique non est • a sole, » cum is communis sit idemque semper; ted a Duo, Deique voluntate ita discernente et ordiniate dies et annuo. Igitur pari modo, quod unus homo præcellat alteri, cui natura est ©qualis, non est a natura, sed a Dei voluntate et electione. Hunc esse sensum palet ex sequentibus ct ex Græco, qui breviter et clare sic habet : *Quare dies est supra diem, et omnis lux diei anni a sole? q. d.* Qui fit ut dies diem superet, cum dies quaslibet, et lux cujusque diei per annum ab eodem producatur sole, qui cum agat naturaliter, non libere, similem, imo cumdem, semper effectum, puta cumdcm specie diem et lucem, producit? Unde Tigurina et alii clare vertunt : *Quare dies diem pracellit, cum omnis lux dierum anni a sole proficiscatur?* Syrus : *Quare est dies in anno, qui a diebus est distinctus, quia omnia luminaria diebus anni inserviunt? Verum sapientia Dei distincti fuerunt. Poster* addit diei lucem, quia nonnulla festa incipiebant non a dic, sed a luce, ut festum Neomeniæ incipiebat ab illuminatione lunæ, ipsaque hora novilunii, uti ostendi *Num.* xxvm, II. Sic primus dies azymorum incipiebat a luce diei sequentis noctem paschalem.

Quæres, quorsum hæc inducit hoc loco Siracides ? quid hæc faciunt ad ea quæ toto capite præmisit de sapiente et stulto? Respondeo : *Primo,* Rabanus ea spectare ad versum praecedentem, ubi descripsit stultitiam stulti, qui omnibus sine discrimine instar equi adhinnit ct applaudit : illam enim hic redarguit per ordinationem Dei, qui sicut diem unum ab alio, sic ct hominem unum ab alio discernit ct secernit. Audi Rabanum : «Quia prius vituperavit stulti hominis imprudentiam, quoniam nullam in rerum dissimilitudine habuit distantiam; nunc a conditore universorum ostendere vult in rebus omnibus esse ordinem decenlissimum : dies ergo diem superat, ct lux lucem, ct annus annum , propter ascendentis et descendentis solis cursum, qui gyrat ad meridiem, et flectitur ad aquilonem, lustrans universa circuitu suo, et luminaribus minoribus radiis suis præstat splendorem, discernens tempora, dies et annos : quia in æstate longiores et clariores dies reddit quam hieme, et annum lunæ et cælerorum siderum facit inter se ordinabi-

liter differentiam habere : quia ad hoc creatus est cum caderis sideribus, ut essent in signa, et tempora, et dies, et annos; ct hominibus,qui legem Dei accepturi forent, certa festivitatum demonstrarent tempora. »

Secundo, Lyranus ad versum præcedentem pariter hæc referens, eumque explicans de malis Prælatis, ad eosdem hunc quoque refert : « Quia posset, inquit, aliquis admirari et quærere, qualiter Deus permittit malos doctores et praelatos ad Ecclcsiæ regimen promoveri ? Ad cujus solutionem *primo* præmiltit exemplum in naturalibus, dicens : Quare dies diem superat? *secundo,* applicat ad propositum in hominibus, dicens vers. 10 : Et omnes homines; *tertio,* confirmat per simile ct in artificialibus, dicens vers. 13 : Quasi lutum, etc. ; *quarto,*solvit dubium, dicens vers. IS : Contra malum bonum est. »

Dem va. rioa ho- mtuitob tre* can- w '

Tertio ct genuine, hæc referas ad ea quæ hoc capite et alias sœpe disputavit, de differentia et discretione sapientoni ct stultorum, id est piorum et impiorum. Cum enim omnes homines nati (Ura g¡n[pares, qui fit, ut tanta inter eos cernatur differentia, presertim in sapientia et virtute, ut hi sint sapientes et virtute prediti, illi stolidi et vitiis cooperti? Ad quod respondet, ex sapientissima Dei providentia, partim adiva, parlim permissiva id fieri ; qui similiter dies a diebus secrevit, idque hoc fino : *primo,* ut ex variis rerum gradibus et ordinibus consurgeret decus et pulcliritudo universi; *secundo,* ut cuique rei suum contrarium quasi œmulum et antagonistam opponeret; itaque cx singulis singulorum antithí sibus palæstpam hanc ct theatrum mundi honestaret, atque cujuslibet rei dignitas et prestantia per collationem, pugnam et victoriam oppositi innotesceret ct elucesceret; *tertio,* ut in singulis varios suæ potentia?, sapientia?, bonitatis et justitia? modos et species mortalibus spectandos et venerandos exhiberet. Hoc est quod subdit : a A Domini scientia separati sunt. »

Quarto, ut indicaret mutationes quibus dies æque ac homines obnoxii sunt. Sicut enim v. g. feria secunda hoc anno est festum, quia in eam incidit festum S. Laurentii; sequenti vero anno non erit, quia festum hoc incidet in feriam tertiam : sic homo qui hoc anno est sanctus, sequenti erit peccator; et qui nunc est peccator, tunc erit sanctus; ut discamus omnes timere et pendere a Deo*

Hinc colligas causam cur hic sit felix, ille infelix, non esse fortunam, non indolem, non cœlum , sed Deum : Deus enim pro libitu liberaque electione quem vult facit felicem, non tantum si prudens sit, sed et si imprudens. Prudens enim, esto non semper, sæpc tamen prosperatur in actionibus, ut felices habeant successus; tum quia prudenter omnia disponit, ut ft licitor eveniant; tum quia meretur ut Deus actiones suas dirigat et prosperet. D. Thomas, lib. Ill *Contra Gentes,,* cap. xcii, quœrit, quæ sit causa cur quis sit fortunatus, id est, ut illi præter opinionem bona bonique eventus obveniant? ac respondet propriain causam bonæ fortume esse Deum , Deique benevolentiam et electionem, qua aliquem feliciter ut plurimum regit et dirigit, v. g. ut fodiat tali vel tali loco ubi inveniat thesaurum : uti autem aliquando ministerio Angelorum, id suggerentium vel persuadentium. Cœlum autem, coelique influxum, proprie non facere bonam fortunam; sed subinde ad illam disponere per accidens, v. g. cum quem inclinat ad fodiefc. dum, cui fossioni per accidens conjuncta est inventio thesauri. Nec enim cœlum inclinat, ut liic potius fodias ubi est thesaurus, quam alibi ubi non est. Quare cum hæc duo cœlum combinare non possit, sequitur cœlum per se non esse causam bonæ fortunœ : Deo ergo nihil est fortuitum, quia ipse est rector et director fortuna?. Denique cur hic sit felix, ille infelix, fuse docui *Genes.* cap. XXX, 27. Boa» p.-,

Quisque ergo suam sortem a Dei manu exspectet , caque contentus vivat, ac cum Psalte humillime dicat : a In manibus tuis sortes meæ, » *Psal.* xxx, 16, « sortes, » i. e. casus, eventus, vicissitudo, status rerum mearum, ut divitiae ct paupertas, servitus et principatus, sanitas ct infirmitas, pax ct bellum, ait Theodoretus. Ilo» ergo sortes meæ non a fortuna, sed a certa tua, o Domine, providentia et reguntur et dispensantur. Hcbreum : *In manibus tuis tempora,* id est dies vitæ et mortis, prosperitatis et adversitatis; Chaldaicum : *In manibus tuis tempora redemptionis ineoe.* Et cum S. Paulo, *Coloss.* i, 12: «(¡ratios agentes Deo Patri , qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum. » « Non video, ait S. Augustinus, ullum meritum, quo de universa impietate generis humani me potissimum elegisti ad salutem : ad tunicam Domini sorte perveni, » sicut sors cecidit super Matthiam ut fieret Apostolus, *Act. i.*

Preclare Prosper, lib. II *De Vocat. Gent.,* cap. x : « Si de parentum carnalium, inquit, judiciis conqueri non audemus, cum aliquos filios suos ante ulla morum examina, ante aliqua pietatis officia, indulgentiore amplectuntur affectu : in dominis quoque erga famulos libera est dispositio, ncc juste a quoquam reprehenditur, qui de unius conditionis familia, quosdam sibi quos benignius honestaret, et quos liberius erudiret, elegit; numquid de summi Patris et veri Domini benevolentissima æquilate causandum est, quod in magna domo ejus innumeris differentiis universa variantur? Cumque nemo aliquid boni habeat, quod non ille donaverit; non omnes tamen iisdem virtutibus micant, aut eadem charismatum dote ditantur. Nec possumus hanc diversitatem graduum causis aptare meritorum, cum totius meriti principalis causa sit gratia, »

Moraliter, disce pios recte comparari diebus festis, impios profanis ; *primo, quia* quantum Pii «itni-

frrfk, festi dies superant non festos, tantum pii prracellunt impiis; *secundo,* sicut dies festi sunt dicati et consecrati *Deo*, sio et pii se consecrant Deo ; *tertio,* in festis cessatur ab opere servili, et vacant fideles sacrificiis Deiquo laudibus : sic et pii jugiter Deum laudant mente, voce et opere. Piis ergo omnis dies est festus. Qua de causa S. Sylvester dies vocari voluit ferias, dicendo, feria prima, secunda, tertia, etc., ut meminissent clerici, se abjecta craterarum rerum cura, uni Deo prorsus vacare debere, juxta illud *Psalm,* lxxv, it : « Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi : et reliqui® cogitationis diem festum agent libi, » Et illud *Ecdi.* XLVii, 2, de Davide : « Et quasi adeps separatus a carne (qui cremabatur Deo in dic festo), sic David a filiis Israel. » Denique sicut dies festi celebrantur, sic homines sancti canonizantur : canonizatio enim hoc est Sanctis, quod festivitas diebus; ideoque in honorem Sanctorum, dum canonizantur, dies festi instituuntur ct celebrantur.

i. 8. A Domini scientia separati sunt, facto sole, et pr.eceptum custodiente. — Addit Jamranius et alii, per *Dei sapientiam dividuntur;* sed hæc verba expungunt Grraci, Romani et crateri codices emendati. Respondet qurastioni propositae : « Quaro dies diem superat? » *q. d.* Hrac dierum discretio non est facta a casu ct fortuna, sed a Dei scion tia, *q. d. X* Dei providentia sapienter facta est : a Deo, inquam, non a sole, nam facta est post factum solem, qui ct ipse Del ordinationi subjacet, Dcique «prraccptum,» id est ordinem movendi, lucendi, etc., exacte «custodit.» Aliter Rabanus et Lyranus, qui inhrarentes expositioni dat® vers, precedent. sic explicant, *q. d.* Dies alii ab aliis separati, et lucidiores effecti sunt, a Dei scientia et sapientia, cum scilicet fecit solem, qui suo accessu ct recessu dies inraquales magisque vel minus lucidos efficeret:sol enim hoc Dei præceptum et ordinem perfecte custodit. Grraca breviter hrac nectunt initio versus sequentis, slcquo habent : *Scientia Domini distinctu sunt, qui mutavit tempora ct festa;* Tigurina : *Judicio Domini distincti, qui vices temporum feitorumque durum disposuit, et sua divisit sapientia;* Syrus : *Verum sapientia Dei distincti fuerunt, et fecit ex eis tempora et momenta.*

9. Et immutavit **TEMPORA , ET** dies festos ipsorum, et in illis dies festos celebraverunt AD horam. — Græca et Syri tantum habent id, quod posui vers, precedenti. «Immutavit,» id est varie disposuit, Deus tempora anni, dividendo eum, tum in duodecim menses, quorum quisque ab alio quolibet qualitate ct effectu dissidet et diversus est; tum in quatuor prracipuas anni partes, scilicet, in ver, œstatem , autumnum ct hiemem. Atque in his partibus varios dies festos, suo quemque ordine, concinne disposuit et collocavit, quos diebus a se constitutis celebrarent Hebraei ad horam illis prrascrlptam, v. g. hora qua incipiebat novilunium, celebrarent festum Neomoni®, uti ostendi *Num.* xxvin, ti , cratera festa Incipiebant ab hora vespertina , puta a prima hora noctis, a qua Itali incipiunt computare horas diei, juxta illud *Levitic,* cap. xxiil, 32 : « A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.»

<0. Ex IPSIS EXALTAVIT ET MAGNIFICAVIT OBUS, I V EX IPSIS POSUIT IN NUMERUM DIERUM.— Qliod Hebwi dicunt ÌDDD *time mispar,* **id est** *in dies numeri,* hoc est in dies vulgares, qui nihil habent prre aliis singulare, sed tantum numerum co> terorum adaugent instar ciphrra, juxta illud :

Nos numeros sumus, ct fruges consumere nati.

Pro *magnificara* græce est ^íoai, id est *sanctificavit :* ct sic legunt quidam codices Latini manuscript! : *sanctificavit,* id est Deo ct Sanctis dicavit, ut fideles cos illis diebus sancte colerent precibus, volis, victimis aliisque sanctis officiis. Igitur sensus est, *q. d.* Deus ex diebus aliquos estulit, dum eos instituit festos et sanctos ; alios vero «ex ipsis posuit in numerum dierum» communium, scilicet, ut manerent in numero dierum vulgarium et profanorum, nec essent festi. Unde Tigurina : *Is alios dies extulit ct consecravit, alios in ordinem dierum coegit* ; Syrus : *Ex iis benedixit et sanolificavil, ct ex iis fecit in numerum dierum.* Alludit ad institutionem et sanctificationem sabbati et aliorum festorum, de qua dicitur *Genes,* n, 3 : « Et benedixit dici septimo, etsanctificavit illum : quia in ipso cessaverat ab omni opere suo quod creavit Deus ut faceret. »

Paulo aliter Palacius,g. *d.* Deus cx festis diebus alios exaltavit, ut diem Pascine ct Pentecostes; alios, ut dies festos azymorum, redegit in numerum minorum festorum : pari modo cx ipsis electis alios exaltavit, faciens illos sanctos eminentes, ut Abraham, Isaac, David; alios vero redegit in numerum communium justorum, qui quidem sancti sunt, non tamen ut «dii fortes terrra vehementer elevati sunt,» *Psalm,* xlvi, 10. sed ut minores Sancti, et ut Sanctorum vulgus Deo adhaerent.

Et **OMNES HOMINES DE SOLO, ET EX TERRA, UNDE** creatus est Adam. — Subaudi, fecit, vel plasmavit. idem est *solum* quod *terra :* sed *solum* dicitur a solidilate, *terra* a terendo , quod pedibus hominum ct animalium teratur, ail Lyranus.

11. In multitudine discipline Dominus separavit eos, et immutavit vias eorum. — IM antapo<losis, sive redditio ct applicatio similitudinis dierum electorum, puta festorum, ad homines electos, *q. d.* Sicul Deus dies aliquos, lici t crateris natura ct luce pares, selegit, fccitque festos : sic pariter cum omnes homines natura sint pares, creatique ex eodem solo et terra, ex quo creatus est Adamj tamen a in multitudine,» id est ex magnitudine, « disciplinai, » græce id est *scimtim* et sapientia» sura, » separavit cos, et immutavit vias

«orum,» tum quia fecit, ut alii aliara vit® rationem sequerentur; tum quia avias» id est sortes, conditiones et status illorum fecit diversos, v. g. ut hi essent magni prelati ct principes, illi plebei!, cives et rustici; tum maxime quia alios effecit sapientes ct sanctos, alios vero in sua insipientia ct peccatis dereliquit. Hoc enim maxime hic spectat Siracides; undo explicans subdit : « Ex ipsis benedixit et exaltavit, et ex ipsis sanctiicavit, ct ad sc applicavit. » Ha Tigurina, quæ claro vertit: *Et omnes homines e terra sunt orti* (alii aptius, *suntque homines omnes ab* humo), *et Adam e terra creatus est; sed Domimi* mirabili scientia distinxit eoS)Ct instituta eorum variavit;* Syrus : *Et etiam homines omnes ex luto fqcti sunt, et ex pulvere creatus fuit Adam : verum in sapientia Deus separavit cos, ct fecit cos habitatores terra.*

Porro, Palacius et Jansenius hæc et sequentia explicant dc plene prædestinatis et reprobis, puta, de efficaciter electis ad glomm, ct damnatis ad gehennam, *q. d.* Deus *primt,* secundum magnitudinem sapienti® suæ, ex una ct eadem massa natura* human® peccato Ad® corrupta, per suam prædestinalionem separavit prædcdinalos, cosque elegit ad gloriam, ut in eis ostenderet divitias grati® su® : alios vero reprobavit, volens in eis ostendero iram ct potentiam suam; *secundo,* postquam eos ita in sua mente separavit, «immutavit vias eorum, n dans electis auxilium efficax, gratiam et perseverantiam : reprobos vero relinquens ac dimittens secundum desideria cordis eorum, ut abeant in adinventionibus suis, *Psal.* lxxx.

PrtdM-tinalio duplex.

Verum melius Rabanus, Lyranusct alii accipiunt hæc de generali electione Dei, deque inchoata prædestinatione. Nam duplex est praedestinatio, scilicet, inchoata ct completa. Inchoata est, qua quis prædeslinatur ad fidem, gratiam et justitiam; hic enim per hæc dona inchoat suam salutem, ut, si in illis perseveret et pergat, certo salutem et gloriam æternam sil assecuturus» Completa est, qua quis efficaciter a Deo eligitur et destinatur ad gloriam el vitam æternam : do inchoata hic agi evincunt rationes, quas attuli Canone XIII in S. Paulum. Quibus adde, Siracidem hic agere de prædestinatione gentium potius quam singulorum hominum, uti mox ostendam: gentes autem perdestinantur ad fidem ct gratiam, non autem ad gloriam; quia ex gentibus etiam fidelibus magna, imo major pars non pervenit ad gloriam, sed ob sua peccata perit ct damnatur. Idem colligitur ex eo, quod dicit vers. 15 : «Sic et contra virum justum peccator. » Justus enim est inchoate prædestinatus, ct peccator est inchoate tantum reprobus : si enim ageret do completa praedestinatione et reprobatione, dixisset : «Sic et contra prædestinalum est reprobus;» vel : «Sic ct contra electum ad gloriam est damnatus ad gehennam. » Idem magis patebit ex iis qu® dicam versu sequenti. Congrue tamoo possunt ca quæ dicit de fideli el infideli, pio et impio, a pari vel simili extendi et accommodari prædeslinaio et reprobo, salvato et damnato; præserlim quia justitia est inchoata predestinado, elinjustitia inchoata reprobatio : vicissim predestínalo et electio ad gloriam est jnslitiæ coronis et comple* mentum, sicut reprobatio et damnatio est injusliti® perfectio et complementum.

12. Ex ipsis benedixit, et exaltavit : et ex ipsis sanctificavit, et ad se applicavit (SjTUS, u$-que ad se perduxit) : et ex ipsis malfdixit, et humiliavit, ET CONVERTIT ILLOS A SEPARATIONE IPSORUM.— Syrus : *Et evertit ct eradicavit eos dehabitaculis eorum ;* Tigurina : *Alios beavit et evexit, consecravit t diravifque sibi : alio* exsecratus est, ct depressit, ct evertit cos suis sedibus.* « Sanctificavil, » id est separavit, et (ut sequitur) «ad se applicavit,» quasi homines fideles Deique cultui dicatos, ut essent populus Dei, ejusque familia et Ecclesia; uti *primo,* ab initio mundi, rejecto Cain parricida, separavit sibi Abel et Seth ejusque posteros, ut esset populus fidelis et deicola. Quocirca filii Seth vocantur a filii Dei, » filii vero Cain vocantur a filii hominum, » *Genes,* vi, 2. *Secundo,* in diluvio separavit Noe ejusque filios a caderis hominibus; atque e filiis duos, scilicet Sem et Japhet pios, et patris verenda tegentes, sibi arrogavit ct benedixit, id est multis donis et beneficiis affecit : tertium vero filium, scilicet Cham, patrem Chanaan, nipote impium, patris verenda subsannantem, maledixit, dicens : « Maledictus Chanaan (filius et asseclaCham),servus servorum crii fratribus suis: Benedictus Dominus Deus Sem,» etc. *Gen.* ix, 25. Atque huc maxime respexit Siracides, scilicet, ad Sem, a quo orti sunt llebræi, quos Deus in populum fidelem sibi elegit, spretis, imo excisis, impiis Chananæis posteris Chain et Chanaan, quos proinde per Josué cl Hebræos terra Chanaan et sedibus suis expulit. *Tertio, e* posteris Sem solum elegit Abraham ejusque familiam in suam gentem ct Ecclesiam, cœteris in infidelitate et peccatis, ideoque in maledicto relictis. *Quarto,* e filiis Abrahæ elegii Isaac ejusque posteros : rejecit vero Ismael et Ismaelitas ab eo prognatos. *Quinto,* e filiis Isaac elegit Jacob et Jacobæos, rejecto Esau ctldumæis, juxta illud *Maiach.* i,2:«Dilexi Jacob, Esau autem odio habui. » *Sexto,* e filiis Jacob solum elegit Levi ct Aaron ejusque posteros, ut essent Levit r, id est ministri et sacerdotes Domini, cœteris filiis in vulgo et inter laicos relictis, juxta illud (quo alludit quoquo hic Siracides) *Num.* vui 13 : « Statuesque Levitas in conspectu Aaron et filiorum ejus, ct consecrabis oblatos Domino, ao separabis do medio filiorum Israel, ut sint mei.>

Itaque sanctificatio hæc est separatio, qua Deus certos homines et familias, præserliin Abrahœ, Isaac, Jacob et Levi, sibi iu populum fidelem et sacerdot ilem ex reliquis familijs et gennbus elegit et separavit, juxta illud .Mosis *Exodi* xix, 6, ad Hebræos : « Entis mihi in regnum sacerdotale.

ct gens saucia.» Nam in r& *applicavit* ct *maledixit* alludit ad Aaron, quem Deus sibi quasi pontificem adseivit; ct ad Core, quem superbe ambientem pontificatum maledixit, depressit et evertit, cum fecit, ut hiante {erra vivus absorberetur in infernum. Vide *Num.* xvi, 5 : « Mane, inquit, notum faciet Dominus qui ad se pertineant, et sanctos applicabit sibi : et quos elegerit, appropinquabunt ei. » Igitur sanctificatio hæc non faciebat omnes justos et sanctos, sed Deo separatos, quasi fideles et cultores Dei. Constat enim in populo fideli, praesertim Judaico, multos fuisse peccatores et impios : aliqui tamen vere erant justi et sancti. Sic *sanctificare,* pro separare a profano, ct dicare Deo, sumitur *Exodi* xiu, 2 : a Sanctifica mihi omne primogenitum. * Et *Dcuter.* vu, 6 : u Populus sanctus cs Domino Deo tuo.» Et passim in Levilico, Numeris et Deuteronomio dicuntur primiliæ, decimre, vota, violinare «sanctificari,» id est separari et dicari « Deo. »

Jam vero, Deus suos fideles, v. g. Judaeos (et mullo magis, nunc Christianos) «benedixit et exaltavit,» tum abundantia frugum opumque temporalium, regno, triumphis et victoriis, ut patuit sub Davide et Salomone; tum gratia et donis spiritalibus, puta, lege, templo, sacrificiis, Prophetis, legisperitis, miraculis, oraculis, pontificatu, sacerdotio, etc.

Quocirca ex hoc loco solide non concludas (esto id velint nonnulli) electionem efficacem cujusque sancti et electi ad gloriam a Deo factam esse ante prævisa ejus merita, ex mera Dei electione et bs* neplacito ; nam *primo,* de ea præcise non agit hic Siracides, sed generalim de electione, qua unus homo cum sua posteritate, puta, una familia, vel una gens, alteri a Deo praefertur, ac in populum et Ecclesiam suam eligitur ; *secundo,* esto de ea ageretur, non concluderetur id quod prrelcnditur; quia dici posset electionem hanc Dei fieri ex meritis cujusque sancti a Deo prævisis. Nam, ut aitS. Augustinus, Quœst. II *ad Simplician.,* id quod praeeligitur alteri, jam prrestat alteri, coque melius et prajstantius est; ideo enim præ altero eligitur. Nec obstat similitudo electionis dierum in festos præ aliis non festis, quam attulit vers. 7, quia pari modo dies certi electi sunt el eliguntur in festos, ob eorum beneficia et quasi merita, v. g. dies decima quarta mensis Nisan electa et erecta est in festum Paschre, quia in ea Hebrrei liberati fuere ab Angelo percutiente primogenita Ægyptiorum, et consequenter a Pharaonc cl Ægypto, *Exodi* xn. Simili modo vir fidelis eligitur a Deo, ut sit e populo et Ecclesia ipsius, aut etiam ut sit justus ct sanctus, quia Deo vocanti eum ad fidem et justitiam libere consensit; quia scilicet credidit in Deum, cumque coluit et amavit; quare eligitur ob suum meritum, vel de congruo, ut fit in prima justificatione; vel de condigno, uli fit in secunda, puta in augmento justitia?. Imo dies festi Sanctis dicati, uli jam dicantur in honorem S. Petri, S. Pauli, S. Laurentii, etc., ob eorum heroicas virtutes, merita ct martyria dicati cl instituti sunt.

Idem patet ex antilhesi reproborum sive rejectorum, de quibus subdit : « Et ex ipsis maledixit. » Constat enim, quod Deus neminem ante prævisa peccata ct dementa ita maledixerit, ut cum absolute reprobaril et gehennre addixerit. Undo vers. 14 concludens ait : «Et reddet unicuique secundum judicium suum. » Prrescrtim, quia Chanaurei, ad quos maxime hic respicit, non ita fuerunt maledicti, ut hoc ipso omnes fuerint damnati ad infernum. Nam do Rahab ejusque familia, ct de Gabaonitis, qui omnes fuere Chananrei, sed Judæis se dediderunt factique sunt proselyti, valde verisimile est ipsos, æque ac Hebreos fuisse electos a Deo, atque ad salutem vocatos et destinatos. Unde Rabanus sic exponit, ut dicat Deum discrevisse, ut hos sibi eligeret, alios rejiceret, quia ipsi se discreverunt. « Postquam, inquit, homines multiplicari coeperunt, et quidam illorum variis erroribus et pece itis se obligaverunt; discrevit inter eos, ct separavit illos ab eis, qui in sua fide cl justitia perstiterunt. Et eos, qui digni fuerunt, benedixit; illos vero, qui impie se gesserunt, retorna maledictione reos juste damnavit. Unde Scriptura sacra numerat Abel, Enos, Henoch, Noe, Abraham, Isaac, Jacob , el cinteros Sanctos, qui divino cultui rite insistebant, el vera religione uni Deo devote serviebant. Illos autem, qui deserentes verum Deum, falsis deserviebant idolis, cl multiplicibus sceleribus semetipsos obnoxios fecerunt; parlim diluvii), parlim peslilentire clade, et veracium cultorum Dei gladio ct devastatione delevit atque consumpsit. Ideo dicit, El convertit illos a separatione ipsorum, quia sua discretione illos distinxit, quibus pro benefactis proemia condigna daret, et quibus pro malefactis justa tormenta rependeret. In manu ergo potenti summus artifex operis sui, juxta voluntatem suam distinctionem congruam effecit. » Vide dicta *Horn.* cap. lx.

Porro hrec sententia, cum sit indefinita et generalis, potest applicari non solum integris familiis et gentibus, sed cl singularibus quibusque personis. Nam v. g. Deus elegit, benedixit, exaltavit, ct ad se applicavit, Abel, Seth, Enos, Noe, Sem, Abraham,Isaac, Jacob, Mosen, Aaron, David, eie.; sprevit vero, maledixit et humiliavit Cain, Cham, Nemrod, Ismael, Pharaonem, Core, Dalhan, Abiron, Saul, etc. Sed sicut hos sprevit, cl maledixit propter sua scelera et demerita, sic illos «benedixit,» sibique applicavit obsuam obedienliam, pietatem el merita sive de congruo, sive de condigno ; « benedixit, » inquam, tum per gratiam donando cos sua justitia, amicitia ct filiatione; tum per gloriam, nimirum perseverantes in gratia ct justitia, premiando corona glorio? sempiterna.

Denique si hoc opus predestinationis et selcetionis Dei plane ad suam primam in Deo originem (TrJ^ vrx

Ditlonii lu ileo.

revoces, certum est illud peractum esse sine ullo cujusque merito; tum quia prima gratia, quæ est primus effectus prœdestinationis, est pura et mera gratia, quæ sino ullo alicujus mento singulis datur; tum quia secretio et distinctio ordinis utriusque, scilicet ordinis prædestinatorum et ordinis reprobandorum, facta est sine meritis vel demeritis. Nam v. g. quod Deus Abelem constituerit in ea serie donorum et gratiarum, in qua providebat illum fideliter sancteque victurum ct moriturum , ideoque perventurum ad vitam asternam; Cainum vero statuerii in alia serie, in qua prævidcbat cum sua libertate et malitia peccaturum, impie victurum el moriturum, ideoque damnandum; hoc totum fuit opus meri beneplaciti et electionis Dei, cui ita placuit sua donact gratias distribuere sine ullo Abclis merito, vel Caini demerito.

Igitur cx massa humanæ nature et propaginis peccato originali corrupta, Deus electos prœdestinavit et «benedixit, » primo, quia eos in ea serie gratiarum collocavit, qua prævidcbat cos gratiæ cooperaturos usque in finem vilæ, certoque salvandos, puta, prædcstinavit abæterno,et in tempore vilæ ipsorum dedil eis gratiam, quæ eis esset congrua et efficax; *secundo,* «benedixit,» quia eis contulit justitiam, in caque perseverantiam usque ad mortem ; *tertio,* « benedixit, » quia cos cado et glori® addixit, dicens: «Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi, *Matth.* xxv. Ili enim sunt tresprædeslinationis effectus, juxta illud *Rom.* vm,30:« Quos prædcstinavit, hos ct vocavit : el quos vocavit, hos ct justificavit : quos autem justificavit, illos elglorifîcavil.» Cœteros vero reprobandos « maledixit,» *primo,* quia cos in massa peccato originali corrupta et maledicta reliquit; aut, siquando cos inde per gratiam eripuit, in eamdem per peccatum actuale relabi permisit; *secundo,* cos jam peccato obnoxios «maledixit,» i. e. odio habuit, sprevit cl ælernæ maledictioni, nisi resipiscerent, addixit; *tertio,* «maledixit,» i. e. cos in peccato hoc ct maledictione obdurari et mori permisit, ideoque cos defacto damnavit, ct in infernum relegavit, dicens: « Ite, maledicti, in ignem œlernum,qui paratus est diabolo ct angelis ejus,» *Matth.* xxv.

Maledictio ergo hæc præsupponit peccatum, vel originale, vel actuale : Deus enim neminem maledicit, reprobat et damnat, nisi propter ejus culpam; reprobatio enim est actus juslliliæ vindicative; Dei prædestinalio vero est actus gratiæ ct misericordia^ Dei. Quare reprobi omnes maledictionem Dei temporalem cl æternam ob peccata sua incurrerunt, cl incurrunt. Omnium enim providentiam habet Deus, sed disparem bonorum el malorum : bonorum enim habet directam, activan et efficacem; malorum vero ct peccatorum indirectam, permissivam el punilivam. Blasphemiaenim horrendaeslCalvini dicentis, Deuinauclorem esse operum tam malorum quam bonorum, ac consequenter Deum, ante omnem provisionem operum, S. Petrum prédestinasse et addixisse calo; Judam vero reprobasse et addixisse inferno. Sapienter S. Fulgentius *ad Monimum* : « Deus, inquit, eorum non est auctor quorum est ultor.» S. Augustinus, in Sententiis, num. 379 : « Deus, ait, quorum non est auctor malus, justus est ultor.»

Igitur ut summatim dicta colligam, sapientia Dei dicitur hic discrevisse inter bonos et malos, electos et reprobos, tum quia almm cum his, alium cum diis providenti® modum et ordinem servavit et servat ; tum quia boni et clçcli sua præparationc et cooperatione digni sunt, qui per gratiam justificantem et gloriam a malis ct reprobis secernantur; itaque cos secernendos esse judicat justissima Dei sapientia. Magis hoc patebit ex sequentibus. Deus enim electos ab ælerno predestinavit, ct in tempore datéis gratiam efficacem sive congruam, reprobis vero sufficientem, sed inefficacem et incongruam, quia, scilicet, ipsi illi nolunt cooperari, idque prævidcral Deus. Gratia enim efficax est gratia prædestinationis, cmfi
ideoque maximum Dei beneficium. Licet enim 4
gratia sufficiens, sed inefficax, sit pariter mag- DeiUu*
num Dei donum, quia sæpe physice est æqualis, tdum.
aut major gratia efficaci; lameri gratia efficax ob effectum et fructum, quem actu producit, in aestimatione morali longe majus est Dei beneficium, quam sit sufficiens. Sola enim efficax rcipsa prestai nobis conversionem, operationem bonam, ct magnum illud perseveranti® donum, ac per illud recta el infallibiliter hominem ad salutem et gloriam æternam perducit; quorum nihil faci/ sufficiens dunlaxat.

Quare pro efficaci continue cuique ardenter orandum est, utpote in qua cardo salutis omnisque boni consistat; nec enim eam bonis operibus mereri; sed orando tantum a Deo emendicare et impetrare possumus. Nam, ut ait S. Augustinus, *De 1'radcsl. sanet.,* cap. vm : « Hæc gratia a nullo duro corde respuitur ; ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia auferatur. Quando ergo Paler intus auditur, el docet ul veniatur ad Filium, aufert cor lapideum, ct dat cor carneum Sic quippe facit filios promissionis et vasa misericordi®, quæ preparavi! in gloriam.» Idem, lib. II De *Bono persever.,* cap. xiv, episl. 107, el alibi hanc gratiam vocat altam, secretam, secundum propositum Dei, propriam prædestinatorum el electorum. Et lib. *be Spiritu ct litt.,* cap. xxxiv : « Jam, inquit, si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi ita suadeatur ut persuadeatur, illi autem non ita; duo sola occurrunt inierim quæ respondere placeat, 0 altitudo divitiarum? el, Numquid iniquitas apud Deum?» Quinci Apostolus,Bom.ix, 16 : «Non volentis, inquit, neque currentis, sed miserentis est Dei. » Gratia ergo provenit ut domina, voluu-

tas sequitur ut pedissequa, ait S. Augustinus. Unde lib. *I be Gratia et lib. arbitr.,* cap. xvi : «Certum est, inquit, nos facere cum facimus; sed ille facit ut faciamus, prebendo vires eflicacíssúnas voluntati. » Idem, lib. I be *Gratia diritti,* cap. XIV : « Nam si omnis, inquit, qui didicit venit, profecto qui non venit, nec didicit; hoc docendi modo, quo per Spiritus gratiam ita dotti Deus, ut quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat agendoque perficiat. » Hoc est quod ait Apostolus : « Deus est qui operatur in nobis et velle, et p rficere pro bona voluntate,» *Philip,* n, *q. d.* Non ex merita nostro, sed ex suo beneplacito. Unde electi sumus, non quia eligimus, sed quia eligimur, ait S. Augustinus. Præclare S. Bernardus, De *Gratia et lib. arbitr. :* a Ipsa (gratia), ait, liberum excitat arbitrium cum seminat cogitatum; sanat, cum immutat affectum; roborat, ut perducat ad actum ; servat, ne sentiat defectum. » Oremus ergo assidue cum Ecclesia : « Largire, Domine, supplicibus tuis ut cogitemus te inspirante quæ recta sunt, et te gubernante eadem faciamus. »

Et nuiiLiAViT, et convertit (id est subvertit) illos a séparations (id esi propter separationem) ipsorum; — quia, scilicet, impii et maledicti libera sua voluntate mala separarunt se a virtute, lege et Deo, Angelis et Sanctis, ut opponatur ei quod processit de piis et impiis, quod, scilicet, Deus cos ad se « applicavit : » sicut tò *humiliavit,* vel (ut alii vertunt) *depressit,* opponitur ™ *exaltavit,* quod processit. Ita Rabanus. Similitudo ergo est in eo quod, sicut Deus sua providentia secrevit dies festos a non festis, cum tamen ejusdem naturæ sint omnes: ita et homines cum sint ex eadem terra, et ex eodem parente Adamo, Deus tamen secrevit cos, alios benedicendo, exaltando ct sanctificando; alios vero maledicendo, humiliando et subvertendo. Sed dissimilitudo est in eo quod homines impios et reprobandos, cum sint liberi arbitrii, permiserit labi et peccare, ac tandem ob peccata eos subvertit morte et clade tum presentí, tum œterna; pios vero et salvandos ab impiis secreverit, vocando eos per gratiam congruam, perquam, cooperante illi libero arbitrio, sanctificarentur, ct persistentes in sanctitate bearentur et glorificarentur.

Grace est, xat avrò; aráatw ataw, id est, *et subvertit eos a stationibus et sedibus,* aut a *lidibus suis.* Sic et Syrus, *q. d.* Deus impios suis regnis, dignitatibus, terris et regionibus expulit, uti Chananæos expulit Chauanæa, tribuens eam llcbræis. Huc enim proprie respicit. Huic lectioni et sensui accommodes Latinam Vulgatam, quæ habet : « Convertit illos a separatione ipsorum, » si *spirationem* accipias separatum locum, regionem et statum, a quo Deus impios evertit et dejecit ; juxta illud Deipara»: «Deposuit potentes dt sede,» Luae i, 52.Vel, Ut alii, a *separatione»* id est quia ipsi se a Deo separarunt ad idola et vilia, hic enim fuit status illorum. Aut certe Noster respexit ad aliud significatum græcæ vocis ora-u;: hæc enim vox crebro significat seditionem, discordiam, civile bellum, factionem, qua seditiosi a magistratu et reliquis civibus se separant, imo eis bellum indicunt, novum sibi creantes caput et magistratum. Simili enim modo impii in Ecclesia et mundo seditionem concitant, ub caque et a Deo pi incipe suo se separant, ut idola et dæmones colant, ideoque u Deo plectuntur et subvertuntur.

13 et 14. Quasi lutum figuli in manu ipsius, Vers, n plasmare illud et disponere (id est ad plasman- cl lu dum, vel ut plasmet et disponat illud pro libito; nam) omnes vl» ejus secundum dispositionem ejus (q. d. Omnes actiones el plasmationes figuli sunt secundum ejus dispositionem, gr<c e «àïtodav, id est *beneplacitum*) : sic uomo in manu ILLIUS, QUI SE FECIT, ET REDDET ILLI SECUNDUM JUDICUM suum.—Tigurina:In *modum luti quod manu (enet figulus, ad nutum suum omnia instituta sua dirigit : similiter homines sunt in manu bei creatoris sui, qui eos pro judicio suo afficit præmiis;* alii: *Vt lutum figuli, quod manu tractantem ipsum sequitur quocumque placuerit : sic homines sunt in manu factoris sui ut reddat eis secundum judicium suum;* Syrus : *Sicut lutum, quod plasmatum est per manum figuli : ita homo in manu Creatoris sui ad constiti* tum ejus in omnibus operibus ejus.*

Primo, hæc referas ad prædcstinalionem et reprobationem hominum, *q. d.* Sicut lutum est in manu figuli, ut ex eo pro suo arbitrio faciat vas iu honorem, puta idolum, quod adorelur; aut vas in contumeliam, puta matulam : sic pariter omnes homines sunt in manu Dei, ut quemlibet pro arbitrio suo statuat in hoc ordino providente et gratiæ, vel in isto, puta in ordine prædeslinalioms vel reprobationis, ut fiat bonus vel malus, electus vel reprobus, beatus vel damnatus; et sic « reddit, » id est tribuit cuique u secundum judicium suum,» id est prout ipse sua sapientia faciendum esse censet ct judicat. Nam, ut ait Rabanus : «In potestate auctoris et creatoris est, qualem velit condere creaturam. Unde ct Deus, cum omnes ex uno atque ex eadem massa simus in substantia, ct cuncti peccatores, aliis miseretur, et alios despicit; sed non tamen sine justitia. In figulo enim homine tantum est voluntas juxta liberum arbitrium ; in Deo autem universorum conditore semper cstjusta voluntas cum omnipotentia. Unde scriptum est : Omnia quæcumque voluit, fecit. Scit enim cujus debeat misereri secundum prascientiam et prædcstinalionem suam, ct quem desciperc secundum justitiam et judicium suum; ncc enim summa justitia aliquid vella aut facere potest, nisi quod omnino justum est. »

Graphice et pathetice hanc singulorum prædeslinaUonem et reprobationem depingit S. Augusti*

rttodcfc-cnptx». nus in *Soliloq.* cap. xxviii ; u Mundas, inquit, de nobis filiis hominum,cos in quibus tibi complacuit habitare ; quos ab inaccessibilibus profundis secretis judiciorum incomprehensibilium sapientia} tu», semper justorum, licet occultorum, sine eorum meritis prædestinasti ante mundum, vocasti de inundo, justificasti in mundo, el magnificas eos post mundum. Non omnibus autem hoc facis, quod admirantur tabescentes omnes sapientes terræ. Et ego, homine, hoc considerans expavesco el obstupesco de altitudine divitiarum sapientiæ et scientiæ luœ, ad quam ego non perlingo; el incomprehensibilia judicia justifie tuœ, quoniam ex eodem luto alia quidem facis vasa in honorem, alia vero in contumeliam sempiternam. Quos igitur tibi elegisti dc multis in templum sanctum tuum, ipsos mundas, effundens super eos aquam mundam, quorum nomina numerumque tu nosti, qui solus numeras multitudinem stellarum, el omnibus eis nomina vocas, qui etiam scripti sunt in libro vitæ, qui nequaquam perire possunt, quibus omnia cooperantur in bonum, etiam ipsa peccata. Cum enim caduut, non colliduntur, quia tu supponis manum tuam, custodiens omnia ossa eorum, ut unum ex eis

Btrrpio-Uium. non conteratur, n Hæc de electis, de neglectis vcro C(reprobis ista subdit : «Attamen mors peccatorum pessima, illorum, inquam, quos, antequam faceres cœlum et terram, secundum abyssum mullam judiciorum tuorum occultorum, semper autem justorum, præscivisti ad mortem leternam; quorum dinumeratio nominum et meritorum pravordm apud te est, qui numerum arenæ maris dinumerasti,et dimensus es profundum abyssi, quos reliquisti in immunditiis suis; quibus omnia cooperantur in malum, et ipsa etiam oratio vertitur in peccatum, ut, si etiam usque ad coelos ascenderint, et caput eorum nubes tetigerit, et inter sidera cedi collocaverint nidum suum, quasi sterquilinium in fine perdantur. Magna enim sunt hæc judicia tua, homine Deus, judex juste et foriis, qui judicas æquilatein, cl inscrutabilia facis el profunda, quæ cum considero, contremiscunt omnia ossa mea. Quoniam non securalur homo vivens super terram, ut serviamUs tibi ple et caste cunctis diebus vitæ nosliæ in limore, ct exsultemus libi cum tremore, ut non sit servilium bine timore, ncque gaudium sino tremore. »

Secundo, hæc referas ad finem et præmia bonorum et malorum, puta, electorum et reproben um, g. *d.* Deus bonos exaltat, benedicit el beat; malos vero humiliai, maledicit el sedibus suis evertit; quia titrique sunt in manu Dei, sicut lutum est in manu figuli. Quare sicut figulus ex eo potest facere hoc vas in honorem, illud ín contumeliam; quia illud cuique aptum et congruum esse judicat : sic Deus malos punit, bonos vero puemiat ; quia illud ulriusque aptum et congruum CbsejudieaL llcbræum enim U3wD *mispat.* id est *judicium ,* significat id, quod cuique congruit aut debetur.

Favet huic sensui rò *teìww*, id est *reddet,* scilicei secundum merita cujusque. Unde Tigurina vertit, *qui eos projudicio suo afficit preemus.* Deinde tú *judicium* ; hoc enim, ul æquum sil, oportet ul bonos præmio, malos poma afficiat. Rursum, (piia alludit ad *Jerem.* xvm, 6. Ubi Jeremías promittit Deum Judæos in Babylonem ob peccata abductos, si pœnituennt, inde reducturum, sicut figulus vas confractum refingit, pulchrumque et illustre efficit. Hac eadem figuli similitudine utitur Apostolus, *Rom.* ii, 21, ubi fuse de ea dixi. Quare hic plura non addam.

Notat recte Lyranus simile figuli in eo esse dis simile, quod figulus intendal facere vasa non tantum nobilia, sed el ignobilia,v. g. matulas, ut serviant vilibus hominum operibus et necessitatibus : at vero heus non intendit facere nisi vas in honorem, id est justum et sanctum, qui beetur ; nam mala culpæ velle nequit. Cum ergo mali culpæ auctor esse non possit, per consequens auctor damnationis alicui esse nequit; hæc enim non est aliud quam pœna culpæ. Igitur voluntate sua antecedente sibique propria, id est quantum in se est, Deus cupit et intendit omnes salvare,! Ti*inoth.* n, sed voluntate consequente, quia, scilicet, videt impios peccare, in coque usque ad mortem perseverare, vult eos punire et damnare : Deus enim culpæ non est auctor, sed justus ordinator ; quia dedecus culpæ punit per decorem justitiæ, el, ut docet S. Augustinus, En*chir.* cap. c. Deus adeo est omnipotens et bonus, ut non sineret mala fieri, nisi ex eis eliceret majora bona : a Nec sineret bonus, inquit, fien male, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene. » Et sic permittit in orbe malos cum bonis, tam in subditis quam in prælalis, usque ad diem judicii, in quo hos ab illis separabit in sternum. Præclare Boetius, lib. IV *De Consol. :* «Sola, ait, est divina vis, cui mala quoque bona sint, cum eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. »

13. Contra malum bonum est. ct contila mortem Vtn. <!• VITA : SIC ET CONTRA VIRUM JUSt Îm PECCATOR. Et SIC LNTCERE IN OMNIA OPERA ALTISSIMI. DUO ET DUO, ET unum contra unum. — Ita Romani cælerique codices emendati ; perperam ergo uonnulli legunt, *duo contra duo :* falsum cmm est in omnibus operibus Dei inveniri duo contra duo, seu duo duobus opposita. Unde Græca clare habent : SC0 íúo, ‹7 rev i>ôçz id est *bina bina, unum conica unum,* uti legunt S. Augustinus el Isidoras mox citandi. Unde Tigurina clare vertit : *Contrarium malo bonum, contrariaque morti vita est; sic ojipositus sceleroso est pius, ct adversus pium sedei usus : ita et in omnibus operibus Altissimi bina quoque videas, quorum unum repugnat alteri ;* Syrus *:In omnibus operibus contra malum creatum est bonum, fit contra mortem creata ‹¿l vita, et contra lucem creata*

Sunt tenebra! : ita manifestavit Deus opera sud omnia bina bina, unum contra unum.

cm rwn * f.u* rqrhitfpufil Jri l Src jodí. jtih. Dat causam, enr Deus ex hominibus alios, puta pios, elegerit, benedixerit ct sanctificant : alios, impios, in massa perdita reliquerit, malcdixerit et everterit; scilicet *primo,* ut pii oppositi essent impiis, ac pietas superaret impietatem. *Secundo,* ut homines videntes impii el impietatis dedecus, perspicerent quantum esset pii et pietatis decus, dignitas ct pulchritudo : sicut albedinis vis ct splendor magis cognoscitur, si illi opponatur nigredo ; ac cibi dulcis sapor magis gustatur, si gustetur simul cibi amari acerbitas. *Tertio,* ut in bonis ct electis Deus ostenderet divitias suæ bonitatis et gratte; in malis vero et reprobis rigorem suæ severitatis, juslilire et vindicia^, ut docet Apostolus, Rom. ix, 22 el 23. Sicut ergo Deus malo opposuit bonum, et morti vitam, tum ut a bono vinceretur malum, et a vita mors; tum ut boni et vite species, collata turpitudini mali et mortis, magis appareret magisque œstimaretur; tum ut Dei potestas et majestas in hac contrapositione rerum magis resplenderet : sic pariter iisdem de causis Deus juslis opposuit peccatores, iisdem de causis in cæteris operibus fecit a duo et duo, * id est bina, quorum unum opponitur alteri, *q. d.* Non tantum in bonis et malis hominibus, electis et reprobis, cernitur hæc contraríelas el contrapositio, sed et passim in alila quibusque in toto universo, idque ad decorem ct varietatem et pleniludinom universi.

Cujus rei præter tres causas jam datas *quarta* addi potest, scilicet, ut in hac contrariorum compositione et consociatione eluceat mira Dei sapientia, quæ res plane dissonas ct opposit is ita conjungit et combinat, ut non contrai iæ et dissona, sed consona el connaturales videanlur, adeoque unum sine alio sibi opposito esse et subsistere nequeat. Sic corpus quodlibet mixtum componitur ex quatuor elementis contrariis, et inter se pugnantibus. Sic et totus orbis conflatur ex quatuor elementis, inter quæ ignis pugnat contra aquam, aer contra terram. Sic aqua, id est humidum, pingue ct subtile, alit ignem sibi contrarium, ait Aristotelei, lib. Ill De *Anima.* Sic materia, forma, ct privatio, forma opposita, sunt tria prima physiccs ct cujusque rei naturalis principia. Sic album fit ex nigro; musicus fit ex non musico, ait Aristoteles, lib. I *Physic.* Sic musices decor el delectatio consurgit ex dissonarum vocum consonantia et concordia. Sic theriaca maxime salutifera conficitur ex carnibus viperœ plane venenata, adeoque pharmaca prestantissima fiunt ex rebus venenatis, inter se congrua commixtione refractis et contemperatis. Sic ex cineribus obscuris bitumini mixtis, vi ignis conflatur vitrum perspicuum el pellucidum. Sic homo (imo quodlibet animal) componitur ex corpore et anima sive spiritu, qui est incorporeus.

Hmc sapienter S. Augustmus, lib. XI *De Civit, Dei, cap.* XXII, cl lib. Ili De Genesi *ad litter,* cnp.xvii, docet animalia quoque noxia plura homini afferre commoda, quia ipsum, inquit, a aut pœnaliter lædunt, ant salubriter excreent, aut utiliter probant, aut ignoranter docent.» Qua do ro vide plura apud S. Hieronymum, lib. ll *Contra Jovin.,* S. Ambrosium, lib. Ill *Uexam.* cap. vi, Lactantium, lib. VI, cap. iv, quinci Ciceronem, lib. II *De Natura deorum.* Quin et malum eulpæ cedere in bonum hominis et universi, docet idem S. Augustinus, lib. Ill *De Lib. arbitr.* cap. ix, tum quia virtus comparata vitio splendescit magis, tum quia malum eulpæ emendatur bono pœnæ, tum quia in pœnitentibus commendat hominis pœnitentiam, et Dei illud condonantis misericordiam. Vide S. Augustinum, *Etichir.* cap. xi, cl Lactantium, lib. Dc *Ira Dei,* cap. xiii, ct S. Isidorum, lib. *De Summo bono,* cap. xi. Animi, m mi (R' '•

Vide hic, mirare et reverere omnipotentiam cl magnificentiam Dei Creatoris in naturis adeo oppositis, et ex diametro contrariis. Deus enim mirubili sua sapientia, potentia et providentia mali remedium posuit in ipso malo, et, ut ita dicam, vitam in ipsa morte. Hoc hominibus est paradoxum; rcipsa tamen palet in serpentibus, præserlim vipera, de qua exstat hoc epigramma, imo ænigma : Dens in 9

Zhim vivis, morior: moreris dum vipera, vivo.
Perpetuo ut vivam, perpetuo morere.

ita veneni remedium est a veneno, viperæ a vipera, quæ in morte venenum ponit, el moriens suo veneno venenis inedetur. Ergo veneno vivimus, ipsa emoriente; theriaeæ enim confectio fit ex vipera, quam adinvenit Andromachus illustris medicus tempore Neronis Imperatoris, qui fuit vipera matri; eam enim occidit, sicut fœtus viperæ malris alvum nascendo erodere, itaque eam occidere perhibentur. Congruo sane omine, quod ipse quasi vipera morte venenum poneret, ejusque mors foret salus urbis el orbis, quem ipso vivens quasi vipera lethaliter sauciarat. Ila Plinius, lib. XXIX, cap. iv, scribit : « M. Varronem Lxxxviu vite anno prodidisse, aspidum ictus efficacissime curari hausta a percussis ipsarum urina. » Addilque : « Constat contra omnium serpentium ictus, quamvis insanabiles, ipsarum serpentium exta imposita auxiliari; cosque qui aliquando viperæ jecur coctum hauserint nunquam postea feriri a serpente. Neque anguis venenatus est, nisi per mensem luna instigatus. Sed prodest vivus comprehensus, ct in aqua contusus, si foveatur ita morsus. » Et inferius : «Hydri, inquit, nullis serpentium inferiores veneno. Horum jecur servatum adversus percussos ab his auxilium est. Scorpio tritus stellionum veneno adversatur. »

Simili modo mystice mortis nostra; remedium fuit mors Christi; hæc enim mortem moriendo occidit, et vitam nobis peperit sempiternam. Sic Etrraài 13

ciijuslibot adversitatis et crucis remedium petitur ab ipsa adversitate el cruce, præsertim Christi. Si enim cogites adversitatem exilem ct brevem tibi creare coronam æternam; si cogites quanta Christus pro te pertulerit, facile tolerabis tribulationem quantumlibet gravem et molestam. Quin et peccati remedium ex ipso peccato, puta ex consideratione foeditatis et nox® peccati, petiere S. Paulus, S. Magdalena, cæterique pœnitenles ct sancti. Omitto, quod unum contrarium presente altero vim suam intendit per antiperistasin : sic calor ignis in hieme ob circumstantiam frigoris se acuit el intendit, ac vieissim frigus in æstate per antiperistasin caloris, sicut hostis vires colligit, presente hoste, et æmulus, presente æmulo, ut illi resistat. Pari modo viri fideles et fortes in lentalione et adversitate vires omnes exerunt, ideoque fortiores et victores evadunt.

vtd'c- Ha hunc locum explicat S. Augustinus, lib. XI
Vtum *Dc Civit Dei,* cap. xviii : « Neque enim Deus, in-
‹1U*^ ullum, non dico Angelorum, sed vel homi-
oant. num crearct, quem malum futurum esse prescisse!, nisi pariter nosset, quibus eos bonorum usibus commodaret, atque ita ordinem sæculorum tanquam pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam quasi antithetis honestaret. Antitheta enim, quæ appellantur, in ornamentis elocutionis sunt decentissima, quæ latine appellantur oppositа ; vel quod expressius dicitur, contraposita. » Et paulo post : « Sicut ergo ista contraria contrariis opposita sermonis pulchritudinem redduni : ita quadam non verborum , sed rerum eloquentia, contrariorum oppositione s ecoli pulchritudo componitur. Apertissime hoc positum est in libro Ecclesiastico hoc modo : Contra malum bonum est, ct contra mortem vita : sic contra pium peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi : bina ct bina, unum contra unum. »

S. Augustinum velut magistrum sequitur S. Isidoras episcopus Hispalensis, lib. II *Originum,* cap. XXI : a Antitheta, ait, sunt, quæ latine contraposita appellantur, quæ, dum ex adverso ponuntur, sententi® pulchritudinem faciunt, et in ornamento locutionis decentissima existiint, ut Cicero: « Ex hac parte pudor expugnat, illinc petulantia; hinc pudicitia, illinc stuprum; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus; hinc constantia, illinc furor; hinc honestas, illinc turpitudo; hinc continentia, illinc libido; hinc denique æquilas, temperantia, fortitudo, prudentia ct virtutes omnes certant cum iniquitate, luxuria, ignavia, cum temeritate ct cum vitiis omnibus; postremo copia cum egestate, bona ratio cum perdita; mens sana cum amentia; bona denique spes cum omnium rerum desperatione confligit.» In hujusmodi certamine ac prælio hujusmodi locutionis ornamento liber Ecclesiasticus usus est, dicens : Contra malum bonum, et contra mortem vita : sic contra pium peccator. El sic intuere in omnia opera Altissimi : bina el bin unum contra unum. »

Notat Franciscas Valesius, lib .*Sarra Philosophia,* Unn» cap. Lxxv, *unum contra unum* signficare *primo ,* illud Arislotelicum : «Unum uni est contrarium;» quia duo aut plura uni non possunt esse contraria; contraria enim sunt, quæ sub eodem genere longissime distant. At vero in eodem genere non possunt plura aequaliter distare; necesse est igitur ut unum sit, quod distet longissime. Minorem mullis ipse probat.

• *Secundo, ñ unum contra unum* non solum verum esse in iis quæ proprie vocantur contraria, sed in naturalibus etiam rerum antipathiis. Nimirum ammalia non omnia cum omnibus exercent inimicitias; atque cum multa alicui videantur adversari, non tamen æque omnia illa; sed est quod adversetur precipue cuicumque quoddam certum : velut leporem canis insectatur, non ita lupus, aut leo : neque ita canis felem , aut murem : felis murem, non ita aliud quodpiam animal. In inanimis quoque rebus perinde evenit; cum enim sint quædam antidota et simplicia et composita, quæ censentur pluribus venenis adversari, ut lapis bez ihar el thenaca; tamen sunt singulis venenis singula antidota propria : quia est quod cuique peculiariter ac proprie adversetur, velut aconito ruta, opio generosum vinum, lepori ma» rino lac. Itaque sunt quædam simpliciter antidota, quædam quorumdam, atque deteriorum generi adversatur genus alexipharmacorum, unum uni (est enim quodammodo etiam unum genus omne) cuicumquc veneno suum antidotum. Porro naturalem hanc contrarietatis legem imitari videntur etiam hominum simultates et odia; quæcumque enim inter plurimos, sive in una domo sive in civitate, sive in regno, sive etr ¡ multa regna oriantur dissidia; mox o quos illorum causa utcumque pertinet in duas factiones; adeo divisioni accoiuu^ numerus est dualitas. Itaque videntur odia omnia, sive naturalia, sive voluntaria exerceri per binarios, ut necesse sit unum esse contra unum , duo contra duo, et ita deinceps. Habent vero hæc omnia causam non valde dissidentem a priori, nimirum, unum quiddam esse semper id secundum quod aversari contingat; secundum unum vero nou posse distare longissime, nisi duo.

Tertio, to *unum contra unum* significare quoque rerum imqiUv, id est *aguabilem tributionem* sive aequilibritatem. Annotavit enim Epicurus non inepte eam esse naturam rerum, ut omnia omnibus, paribus paria respondeant, et similia similibus, et contraria contrariis et opposita; ita ut in omnibus el singulis servetur æqualitas et respondentia quædam ; velut totidem esse quæ conservent, et quæ interimant; atque corporeorum et corpore carentium, mortalium et immortalium, el aliorum omnium quæ secundum oppositionem dicuntur esse quamdam æquabilifiHcm. Quam

ta

Galenus quoque in membris hominis, quæ secundum opposita latera sita sunt, dextram dico ei sinistram partem animadvertit, mirnniquo in modum celebravit, *justitiam naturæ* appellans. Nimirum nultfi pars est in ullo laterum, cui non in altero sit opposita requalis altera. Nam, aut geminre sunt, cstque altera in altero latere opposita, aequabilitatem etiam situs observans, ut oculi, aures, narium foramina, renes, testes, manusque et crura et eorum digiti; aut simplices, eœque in medio sita, ut cerebrum, cor, pulmo, ventriculus, vesica et uterus; inter externas, frons, os et colis : aut secundum latera contraposita ad requalitatem, ut hepati opponitur lien. Uree Valesius.

Jam si in naturalibus videmus et patimur hasce oppositiones et contrapositione»,utpote quas Deus instituit ad bonum ct complementum rei cujusque, ct totius universi; quidni patiemur easdem in moralibus, puta in diversis et oppositis æmuloriim judiciis, voluntatibus, conatibus, disputationibus, certaminibus? Athleta Dei sumus, pugiles, palœslrita el stadiodromi in hac mundi paIrestra.

Ad hoc acres addit stimulos illud Scnecæ, *epist,* lumi 107, imo Siracidis hoc loco paradoxum : « Herum courinuco»- contrarils constat œternitas. Imperetur requitas ut animo, ait Seneca, ct sme querela mortalitatis tn31UI. Luta pendamus. Hiems frigora adducit, algendum est; restas calores refert, restitandum est; intemperies cœli valetudinem tentât, aegrotandum est Et fera nobis loco occurret, et homo perniciosior feris omnibus. Aliud aqua, aliud ignis eripiet. Hanc rerum conditionem mulare non possumus. Id possumus, magnum sumere animum et viro bono dignum, quo fortiter fortuita patiamur, ct naturre consentiamus. Natura autem hoc quod vides regnum, mutationibus temperat. Nubilo serena succedunt; turbantur maria cum quieverunt; liant invicem venti; noctem dies sequitur; pars cœli consurgit, pars mergitur. Contrariis rerum œternitas constat. Ad hanc legem animus noster aptandus est, hanc sequatur, huic pareat, et qurecumque fiunt, debuisse fleri putet, ne velit objurgare naturam. Optimum est pati quod emendare non possis; ct Deum, quo auctore cuncta proveniunt, sine murmuratione comitari. Malus miles est, qui imperatorem gemens sequitur. » Et nonnullis interjectis, sic Deum nos aliati et orare docet :

« Duc me» parens, celsiqae dominator poli,
QoiKUini|ue (¿acuit, nulla parendi mora est
Aisum impiger Fac nolle, comit itor gemens :
Mafaiqbe plhr, qixM pali licuit bono.
Duomi voletlem hia, nolcnlcm trahunt.

a Sic vivamus, sic loquamur, paratos nos inveniat atque impigros fatum. Hic est magnus animus, qui sc Deo tradidit. At contra ille pusillus ac degener, qui obluctatur cl de ordine mundi male «u limat, ct emendare mavult deos quam se. »

Denique hujus wtv&pix;, oppositionis ct contra- Ejuio»
positionis fons et origo est ipsa SS. Trinitas; in ea enim Paler Filio relativo opponitur et contraponitur, ac Spiritus Sanctus Patri ct Filio; sicut enim ex Patre a omnis paternitas in cœli» et in terra nominatur, » ut ait Apostolus, *Ephes.* m, 15: sic et a Filio omnis filiatio, et a Spiritu Sancio omnis amor el processio. Sicut ergo summa oppositio personarum SS. Trinitatis desinit ct coit in summam unitatem et identitatem essenti® divinte : sic omnis nostra oppositio coeat in unitatem concordi® el charitatis.

16 et 17. Et ego novissimus evigilavi, et quasi VtiM'
QUI COLLIGIT ACINOS POSI VINDEMIATORES. In BENE- *< 17.
dictione Dei et ipse speravi (græce Mxax, quod alii vertunt, *assecutus sum id quod facere contendi;* alii, *praeoccupavi* vel *anteverti)* : et quasi qui vindemiat, replevi torcular. — Perperam aliqui legunt, *et ipse spe speravi.* Delendum est enim t' *spe,* uti monent Domani in erratis prreli.

Inserit hæc de se Siracides, clausurus precedentes sententias, ct inchoaturus sequentes, ut ad eas conciliet sibi attentionem lectorum per auctoritatem Dei, qui illi benedixit, cumque excitavit ad eas scribendas, *q. d.* Inter cos, quos vers. 12, dixi Deum benedixisse, sibique selegisse et sanclificasse, ego sum unus, ct in meo genere ultimus. Nam ego post omnes prophetas et scriptores hagiographos, qui prophetare ct scribere destiterunt in captivitate Babylonica, post longum eorum silentium et quasi somnum trecentorum annorum evigilavi, excitante me Deo ad scribendum has parabolas sacras. Verum ex humilitate nolo me illis square, sed illos mihi antepono; illi enim fuerunt quasi vindemiatores, qui uberem sapienti® doctrinam quasi plenam uvarum vindemiam in Ecclesiam intulerunt; ego vero censeo me esse quasi racematorum, qui post vindemiam acinos pauculos relictos scrutatur et colligit : pari enirn modo et ego sententias a priscis sapientibus et scriptoribus prretermissas scrutatus sum, et in hunc librum collegi ; sed ecce Deus huic humilitati mere et labori benedixit, fecitque ut, quia in benedictione ejus speravi, racematio mea excreverit In vindemiam, qure « torcular » impleverit, hoc est, ut multas prreclara» de qualibel viriute et vitio sententias copiose conscripserim, ex quibus vinum salutaris sapienti® mentem irrigans el inebrians a lectoribus facile exprimi, et abunde hauriri possit. Unde pro *quasi qui coliqit acinos,* gnrce est id est, ut calamos vel spicas post inessem colligens, sivosp^ *cilegus;* sed per catachresin *spicilegus* sumitur pro racemalore, qui post vindemiam colligit paucas uvas reliquas, qure vindemiatorum oculos ct manus fugerunt, *q. d.* Ego cogitabam esse duntaxat sapienlire spicilegus; sed Deo mihi benedicente factus quasi vindemiator replevi torcular, id est librum ingentem conscripsi plurimis sententiis, velut uvis congestis confertum, ad Vl»

num sapienti® inde exprimendum et propinandum tam præficntibus, quam futuris fidelibus, præserlim Christianis. Unde Tigurina vertit : *Novissimus autem ego evigilavi, ut tanquam racemator properarem post vindemiatores, bene fortunante Domino, et quasi vindemia torcular implerem ;* alii paulo aliter legentes in Greco juxta emendationem Romanam sio vertunt : *Et ego ultimus evigilavi, ct possedi eos, ut ab inilio, ut qui racemos collygit post vindemiatores, benedic tione Domini assecutus sum quod volui, et, ut vindemiator, replevi locum torcularis ; Syrus*. Etiam ego novissime veni sicut racemator post vindemiatores, et in bonis Dei ego steti, ct sicut vindemiator replevi torcular meum.* Dicit ergo Siracides se ultimum fuisse hagiographum scriptorem, qui S. Scriplurœ Veteris Testamenti quasi Colophonem et coronidem imposuerit, ut ipsa jam plena sit, ct abundans omni vino sapienliæ, prœsertim clhicœ ad mores conformandos. Licet enim paulo post Ecclesiasticum scripti sint libri Machabæorum, tamen hi non censentur inter *ketubim,* id est inter hagiographos, sed inter historicos. Adde illos ab Hebræis non haberi in canone S. Scriptune, nec ab cis censeri canonicos. Simili modo S. Paulus, I *Corinth,* xv, 8, vocat se novissimum Apostolorum, imo abortivum; ipse tamen quasi vindemiator replevit torcular Ecclcsiæ omni genere doctrinæ Christian®.

Nota : Tò *evigilavi* significat doctores et scriptores sacros dari mundo in nocte errorum et vitiorum versanti, ut ipsi cx ea Deo excitanto evigilantes, excitent et alios ad studium sapienti®. Unde ipsi sunt similes lucifero, sive steli® Veneris, quæ post noctem in aurora oritur, solemquo mundo adducit; sic enim ipsi Christum, qui est sol jusliti®, orbi adducunt, ejusque sunt quasi prodromi ct luciferi. HincS. Petrus, *epist.* ¡I, cap. i, vers. 19 : « Habemus, ait, firmiorem propheticum sermonem : cui benefacitis attendentes, quasi lucornæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, ct lucifer oriatur in cordibus vestris. » Hinc et S. Gregorius, lib, IX *Moral,* cap. vu, explicans illud *Job* lx : « Qui facit Arcturum, et Oriona, et Hyadas, ct interiora Austri» : per *Oriona* intelligit martyres, per *Hiadas* doctores, qui martyribus successerunt; Orion enim in hieme, Hyades vero post hiemem initio veris oriuntur, ct quasi evigilant. «Qui ita, inquit, post OrionaHyadum nomine, nisi doctores sanctæ Ecclcsiæ designantur? qui subductis martyribus co jam tempore ad mundi notitiam venerunt, quo fides clarius elucet, et repressa infidelitatis hieme altius j)cr corda fidelium sol veritatis calet : qui remota tempestate persecutionis, expletis longis noctibus infidalitatis, tunc sanctæ Ecclesiæ exorti sm"* -'.um ei jam per credulitatis vernum lucidior annus aperitur. Nec immerito doctores sancti Hyadum nuncupatione signantur; græco quippe eloquio hyetos pluvia vocatur, el Hyades nomen a pluviis acceperunt : quia ort® procul dubio imbres ferunt. Bene ergo Hyadum appellatione expressi sunt, qui ad statum universalis Ecclesiæ quasi in coeli faciem deducti, super arentem terram humani pectoris sanctæ prædicationis imbres fuderunt. » Et paulo post : a Dum ergo Hyades cum pluviis veniunt, ad coeli spatia alliora sol ducitur : quia apparente doctorum scientia, dum mens nostra imbre prædicationis infunditur, fidei calor augetur : at perfuga terra ad fructum proficit, cum lumen ætheris agnoscit : quia uberius frugem boni operis reddimus, dum per sacra eruditionis flammam in corde clarius ardemus : dumque per eos diebus singulis magis magisque scientia coelestis ostenditur, quasi interni nobis luminis vernum tempus aperitur; ut novus sol nostris mentibus rutilet, et eorum verbis nobis cognitus seipso quotidie clarior micet : urgente etenim mundi ime superna scientia proficit, et largius cum tempore excrescit. »

18. Respicite quoniam non mihi soli laboravi, u. SED OMNIBUS EXQUIRENTIBUS DISCIPLINAM. — GræCC mllctav, id est, ut Tigurina, *eruditionem* et institutionem morum ad formandos juvenes. Doctor enim non sibi tantum, sedet discipulis studet: ac dum eos docet, seipsum docet. Iterat sententiam positam cap. xxiv, vers. 47, ubi eam explicavi.

19. Audite «aunatkî rr omnes populi; et rectores Ecclesia, auribus percipite. — Rectorum enim est subditos hæc morum precepta verbo ct exemplo docere. Quare qui rectorem, principem vel regem docet el format, omnes ejus subditos totamque rernpublicam vel regnum docet, componit et eflbrmat : ut quis ergo rempublicam reformet, reformanda ei primum sunt illius capita. Ila S. Franciscus Xaverius Sinas conversurus regem ipsum tentavit, ad eumque legatum a Prorege Indiæ mitti se petiit: eo enim converso, totum Sinarum regnum convertetur. Hinc gr<ece non est to *et omnes populi.* Unde Tigurina : *Audite me, proceres populi, et principes coetuum, aurem advertite;* et Syrus : *Audite me, principes populi, ct magnates Ecclesiæ, auscultate me.* Nota : In Gratis Rom® emendatis deinceps alius plane est capitum ordo : nain quæ hactenus dicta sunt hoc cap. Nixui, in Gratis Romanis exstant cap. xxxvi; quæ vere hoc cap. in Latinis sequuntur de filiis ct servis, in Gratis Romanis exstant cap. xxx. Latinis tamea in ordine consentiunt Græci Complutenses.

Oxtott* ^curi

TERTIA PARS CAPITIS.

MONLT NE QUIS BONA CEDAT FILIIS VEL AMICIS ANTE MORTEM.

ren so 20. Filio et mulieri, fratri et amico, non des r-OTISTATEU SUPER TE IN VITA TUA : ET NON DEDERIS ALII POSSESSIONEM TUAM : NE FORTE POEMTEAT TE, ET deprecer is pro illis, — repetendis et reposcendis. Unde Tigurina, *ut ne poenitentia ductus supplex camdem repetas;* alii, *ne tibi pœnitenti sit pro eis supplicandum;* Syrus : *Filio ct mulieri, et fratri et amico ne dederis potestatem supra te in vita tua, donec vivis et spiritus est in te.* Pro *mulieri* græce est -fwxud : quod lum uxorem, tum mulierem quamlibet significat. Igitur suadet *primo,* ne uxori, el mullo minus concubins, aut cuivis alteri mulieri, potestas detur, ut vir eam sinat regere sibique dominari : nam mulieris imperium in virum contra naturam est, ejusque a Deo institutionem, *Genes,* m, 16, ideoque indecens, inordinatum, impotens et intolerabile.

Rursum , ne vir mulieri nimis mulla et magna committat aut permittat : hæc enim postea ei adimere, vel restringere icgrc poterii; sicut servilus in agris, v. g. via et semita transeundi per agrum semel inducta, exeri ct tolli nequit. Nam, ut ait Æbie Comicus : «Ælaleet usu beneficium fit debitum.» cn- n flht Und® Symmachus in relatione habita nomine se- dJH.i-n naius ad Imperatorem : a Semel honori Urbis delata compendia desinunt esse tribuentium : et quod a principio beneficium fuit, usu atque ætale iit debitum. » Theodoricus rex , apud Cassiodorum, lib. II!,*epist.* 39: «Quapropter, ait, illustris magnitudo tua a Mediolanensibus aurigis nos adilos esse cognoscat, illa sibi vestris temporibus fuisse subtracta, quæ mos priscus indulscrab cum præslantc tempore munificentia sil pro lege. Proinde si nullo mendacio adserta vitiantur, sublimitatem vestram sequi convenit vetustatem, qua suo quodam privilegio, velut debita, quæ donantur, exposcit. »

Secundo, ne detur ct resignetur ei possessio ct hærcdilas; per illam enim plenam heri ct families gubernationem et potestatem accipil, vel invadit ct occupat. Idem velat filio, fratri ct amico. Causam subdit : «Ne forte pœnileat te, ct deprcccris pio illis, » *q. d.* Utique facti et donalioms le pœnilebil : quia cogeris eis fieri supplex, cosque piecari, ut tibi ea quæ ad vicium et vestitum necessaria sunt, præstent, qui prius ab iis supplicibus honorabaris et rogabaris. Huic sententia} N« 3 Suracidisanlistropha est illa Arabum, *Centur.* 11, ri.:-'t) num. 94 : «Ne sis canis amicorum tuorum. » Ca- V » hís enim ad mensam heri emendicat. Et illa, *Cen-* I *tur.* I, num. 34 : «Ne sis equus amico tuo, ne cadas. » Qui cmm se nimis amico subjicit, ejus fit jumentum^ <uique contemptum, inopiam oneraque gravia sibi conciliai. Quocirca prudens est sapientis consilium : « Naro amicum accedito, ne tui salur factus te oderit. » Quod secutus S. Gregorius Nazianzenus raro Theodosium Imperatorem ejusque aulicos sibi amicos accedebat, ut habet ejus Vila. Denique nunquam potestas danda est amico tanta, ut amicum ad peccatum impellat vel cogat. Unde Pericles, teste Plutarcho in ejus Vita, rogatus ab amico, ut ejus causa falsum pejeraret , cordate respondit : « Se usque ad aras amicum esse. » Et P. Rutilius amico cuidam per indignationem quærenti : «Quid mihi est opus amicitia tua, si quæ rogo non facis? » respondit : «Imo quid mihi tua, si propter te aliquid inhoneste facturus sum? » Ita Valerius Maximus, lib. VI, cap. IV.

Hoc præceptum cuilibet viro prudenti, sed ma- r Vm m xime rectori, prælato, principi et regi servan- cuifon dum. Hic enim, si quem sibi dominari permittat, utique nomine tenus dunlaxat rex erit, nec curt reget, sed regetur ab eo : unde fiet, ut libertatem perdat, ct subditorum invidiam odiaque sibi conciliet, ac respublica male administretur ab eo, qui non communia reipublicæ, sed privata sua lucra quierit et ambit. Porro multi sunt, qui in principum animos sese insinuant, ut tandem ha< benas imperii nancisci, ac principibus dominari queant. Tales sunt maxime ambitiosi et politici, qui se suosque evehere student, ideoque per fas ct nefas ad hoc contendunt. Quare subinde dum humana præsidia deficiunt, diabolica qiuerunl, ac per artes magicas ct philtra principes incantant, ut ipsi quasi mente capti omnia eorum dicta factaque probent, atque ab cis eorumque consiliis^ etiam pravis ct noxiis, loti pcndcanl, ct avelli nequeant : quin ct cos ex imo in summas dignitates ct prelaturas evehant, vel evehi curent ; ut iliis tecti gradu dejici, deprimi ct puniri nequeant. Atque hæc est impiorum ct diaboli fraus, qua reges el regna perdere satagit. Cum enim politicus impius regit, impietas regit; cum hærclicus vel alheus imperat, hæresis el atheismus imperat; cum magus dominatur, dominatur diabolus, qui mago præsidel, quemque magus adorat et invocat, imo qui se suosque devovit el obstrinxit. Ipse ergo per eos quasi harpyias suas reinpublicam expilat, depravat ct subvertit. Verum Deus, qui has eorum artes impias videt, tandem sternit perdilque cos, ac efficit ut info mes vivant, el infami morte, caque sæpe violenta trucidentur, idque ab illis ipsis principibus, quibus in deliciis fuerant, uti periit Achilophel per Davidcm, Aman per Assueruin, Sejanus per Tiberium, Ablavius per Constantium, Eutropius per Arcadium, ct alii plurimi etiam nostro

hoc sæculo. Quin ct dinbolus ex pacto eorum animas el corpora possidens, actus odio immani , quo in Deum, ejusque creaturas, ac præsertim in homines universos flagrat, eos decipere, el in infamem ruinam mox callide præcipilare solet : ziti hoc sæculo variis locis sæpius facium vidimus, et in dies videmus. Caveant ergo a talibus principes, neminemque eorum sibi imperare et dominari permittant, nisi certam sui suorumque perniciem exspectare et spectare velint. Consiliarios vero sibi adsciscant eos solos, quos certo sciunt orthodoxos et probos esse, ac integræ famæ et vite, nec suis, sed principis et reipublicæ commodis studere : neque facile uni se credant, sed plures audiant el sequantur.

juges deat re- |e¡egL°n

Ha Alfonsus Aragonum rex , regum gloria, ct sapienti® exemplar, perabsurdum sibi videri dicekat, reges ab aliis regi, ct duces ab aliis duci. Notabatque principes et magnates, qui cum imperii et principatus titulos sibi vendicent, alieno tamen consilio reguntur, etiam nolentes : quo fit, ut sæpe cum magno reipublicæ incommodo alienis oculis videant, alienis auribus audiant, alienis linguis loquantur. Et sic nihil minus sunt quam Imperatores,qui a consiliariorum arbitrio ita pendent, ut plane horum sint mancipia. Ita refert Panormitanus, lib. II *De Gestis Alfonsi.*

Veri. •!. **21. Dux ADHUC SUPERES ET ASPIRAS, NON IMMUTA-**BIT TE omnis caro,— 7. d. Dum vivis et es superstes, dum spiritus vitalis in te est, fac ut non immutet te tuumque animum, scilicet ab eo, quod tc proxime docui, a omnis caro,» id est omnis homo, *q. d.* Nec frater, nec filius, nec ullus homo tuum sensum invertat, ut contra quam monui, aliis te substernas, ac bona tua illis in vita cedas. Græca jam habent, ui ¿AAágn;
est, *non alienes,* vel *non emancipes teipsum omni carni,* hoc est nulli homini tc subjicias ; alii, *non permutes teipsum cum ullo homine;* Tigurina : *Dum vivis, et spiritus ullus tibi supererit, ne te cuiquam mortalium emancipes ;* Syrus : *Donec vivis ct spiritus est in te, ne des potestatem super tc omni carni.* Noster legit, punàkXàÇn ‹ji zôüjx ox?(, id est *non immutabit,* vel *non immutet te omnis caro.* Rationem subdit, dicens :

hn. m 22. Melius est enim ut filii tui te rogent, quam TE RESPICERE IN MANUS FILIORUM TUORUM, — *q. d.* Satius libi est, ut filii pendeant a te, quam tu a filiis : ut ipsi postulent necessaria a te, quam tu ab ipsis. Filii enim intenti ut se suamque familiam alant et augeant, facile obliviscuntur parentum , ac sæpe unus in alium curam eorum transcribit. Unde Complulensia habent : *Præstat filios indigere tui, quam tc aspicere ad manus filiorum tuorum :* sicut respiciunt canes famelici ad manus heri, ut is ossa sua ipsis projiciat, hoc est, ut alii vertunt, præstat illos tibi supplicare ct mendicare , quam le ipsis. Syrus : *Ne des aliis divitias tuas, ut exigas et quæras* ab eis : *quia melius est ut petant a te filii tui, quam ut tu petas ab eis.* Idem monitam Æ^opus mythologorum princeps dedit Enno filio suo : « Quotidie, inquit, in diem crastinum reconde : melius enim mortuum iirmicis relinquere, quam viventem amicorum indigere. • Ita Planudes in Vita *Æsopi,*

Nola est historia patris, qui cum omnia suañi filios distribuisset, ab omnibus desertus ct inop* factus, hac arte a filiis alimoniam extorsit : cistam implevit lapidibus, finxitque in ea se reposuisse thesaurum ingentem : quare ut ejus h pre- institueretur, quisque filius parentem donif el beneficiis sibi devincire satagebat. Ita laute vixit parens, et fraudem fraude delusit. Eo enim mortuo filii studiose scrutantes cistam, in ea ml nisi lapides repererunt.

23 el 24. In omnibus operibus tuis prxcellfns v n. u ESTO. Nf. DEDERIS MACULAM IN GLORIA TÜÀ.— Ita Ro- el U. mana, licet alii legant *in gloriam tuam* ; Syrus, tn *honore tuo* ; alii : *Ne imponas labem gloria tua;* Tigurina : *In omnibus negotiis tuis teneas principatum, ut ne fama tuæ maculam imprimas.* Unde Lyranus, Palacius, Jan-enius el alii *primo,* hunc appositum et genuinum dant sensum : In omnibus negotiis vitœ tuœ esto rerum tuarum dominus, ut tibi alii, non tu aliis subjiciaris, ne hanc dominii gloriam obnubiles per maculam vel inopi®, qui cogaris ab aliis turpiter mendicare, quæ prior ipsis dedisti ; vel imprudenti®, quod tua aliis dederis, quasi ipse non potueris ea prudenter administrare, quodque eos tibi dominari permiseris, et te eorum quasi servum effeceris. Parentibus enim rerum suarum prodigis, vel delirantibus , solet a magistratu bonis interdici, eoruinque administratio in filios vel curatores transferri.

Unde Rabanus ex S. Gregorio, more suo hæc mystice adaptans pastoribus, principibus et prælatis : a Hæc omnis ratio, inquit, et patres hislorialiler docet, quomodo filiis suis rite præsinl, ct cum disciplina illos nutriant, quousque ad perfectam œtateni venerint, ut digni heredes parentum suorum post discessum illorum possint esistere : el rectores Ecclesi® spiritaliter instruit. ut dignitatem ordinis sui cum auctoritate rationabili, ct justo moderamine usque ad finem teneant: et sic bene enutritos discipulos, utiles hæredcs sui laboris relinquant. Deinde docet, quomodo iu vite instituto se æquales subditis exhibere, el tamen a peccantibus zelo ultionis anteferre debeant. Qua occasione subdit aureum pro prælatoruiii vita documentum, dicens : Solerter quippe intuendum, ne, dum immoderatius custoditur virtus humilitatis, solvantur jura regiminis : et dum Prælalus quisque plusse quam decet dejicit, subditorum vitam stringere sub disciplin® vinculo non possit. Teneant ergo rectores exterius, quod pro aliorum utilitate suscipiunt : servent interius, quod de sua œstimatione pertimescunt : sed tamen quibusdam signis decenter erumpentibus, eos apud se humiles etiam suhjecti deprehen-

<lant, quatenus et In auctoritate eorum, quod irmident, videant, et de humilitate, quod imitentur, agnoscant. Studeant igitur sino intermissione *qui* prresunt, ut eorum potentia quanto magna exterius cernitur, tanto apud cos interius deprimatur : ne cogitationem vincat, ne in delectationem sui animum rapiat, ne jam sub se mens eam regere non possit, cui se libidine dominandi supponit. Inter hypocritas enim jure deputatur, qui ex similitudine disciplinæ ministerium regiminis vertit in usum dominationis : et tamen nonnunquam gravius delinquitur, si inter perversos plus requalitas quam disciplina custoditur. Quia cnim falsa pietate superatus ferire Ileli delinquentes filios noluit, apud districtum judicem semetipsum cum filiis crudeli damnatione percussit. Proinde rectores et magistri Ecclesiœ rite ordinem suum teneant, ct cum disciplina subditos sibi regant atque custodiant; ut dum bene ministraverint, gradum sibi bonum acquirant, et regnum æternum pro bonis meritis Christo tribuente in fine vitre suscipiant. »

Secundo, potest hæc sententia cum Jansenio generalius accipi, *q. d.* In omnibus quæ agis, « præcellentem, » id est præcipuum et quasi choragum, magistrum et dominum te præsta, nec aliis committas quæ gerenda sunt, ita ut ipsi operum sint duces,et eorum arbitrio omnia geras.

Tertio, proprio ct amplissime, ut sonat, hæo sententia accipi potest. Grecum enim idem est quod superans, excellens, eximius, *q. d.* In omnibus operibus tuis esto excellens et eximius, ut omnia etiam minima facias exacte, perfecto ct eximio, ut ne vel in minimo ob gratiam vel metum hominum a recto ct perfecto devies; sed timori, gralire cœterisquc passionibus dominans,sequaris et facias id in qualibetre,quod honestius, sanctius, excellentius, Deoque gratius est. Quare esto eximius in prudenter administrandis bonis tuis (hujus cnim occasioned respectu hanc sententiam generalem hic intexit, illique adaptat Siracidcs), nec cedas filiorum vel amicorum precibus vel minis, ut bona tua ciscadas antemortem; aut aliud quid simile minus tc dignum, vile vel abjectum committas. Similiter fao excellenter et eximie antera opera tua, ut, si doceas, excellenter doceas : si studeas, excellenter sl*»dcas; si concioncris, excellenter concioneris; si ores, excellenter ores; si comedas, ita sobrie, decenter ct eximie comedas, ut hominibus cretori* prestare videaris, uti nostra retate fecit Gregorius XHl Pontifex, et ita de anteris.

Nr «Druis maculai ih gloria tua, — ut operi, quod excellenter fecisti aut facis, admisceas aliquid minu« decens vel probum, quod illud commaculet vel dedecoret, sicut Salomon, qui in juventute eximius fuit in sapientia omnique virtute regali; ffi senectute vero per mulieres seductus desipuit, cl idola colens magnam dedit maculam in gloria «ua. *Fseli.* cap, xtvii, 22.

Ex adverso Elcazarus senex maluit mori quam comedere carnem porcinam lego vetitam : a No per hoc, ait, maculam atque exsecrationem me® senectuti conquiram, » li *Machab.* vi,25. Hoc est quod orat regius Psaltes, *Psalm.* L : « Redde mihi lœtitiam salutaris tui (S. Hieronymus : Jesu *tui), et* spiritu principali confirma me.» «Principali,» id est precipuo, primario; S. Hieronymus, «potenti; » hebræum H3H3 *nediba; græce* , í-pjuwe;», id est *primo,* spiritu principe, qui principem et regem decet, qualis erat David; *secundo,* spiritu, qui quasi princeps in animo principetur et dominetur libidini, vitiis et concupiscentiis : ita S. Hieronymus; *tertio,* qui me proveniens quasi princeps proeat omnes actiones meas, casque faciat eximias, principes et regias. Potest *quarto, nediba* cum Tigurina verti *voluntario,* spontaneo, liberali, benefico, qui scilicet suis donis me eiUoiat libere ac sponte ire, imo currere viam Domini, liberalem esse in omnes, Deo per omnia plene obedire, tentationibus alacriter resistere, crucem quamlibet fortiter sustinere. Symbolice S. Hieronymus : Spiritus principalis, inquit, est Deus Pater, Spiritus rectus est Deus Filius, Spiritus sanctus est ipse Spiritus Sanctus. Melius S. Gregorius, in *Psal.* 1 : Spiritus Sanctus (inquit) est principalis, est rectus, est sanctus. Hic est, qui nos impellit et elevat, ut faciamus opera excellentia, heroica, et quæ naturam communemquo aliorum Sanctorum mensuram superant. Unde quoties Samson facturus erat opus aliquod excellens fortitudinis, promittitur : « Irruit spiritus Domini in Samson, » ut patet *Judie,* xiv, 0 et 19, et xv, 14. Hic ergo Spiritus Sanctus assidue invocandus est illi qui heroica vult edere virtutum opera.

Huic sententiæ convenit illa cap. xxxi, vers. 27 : a In omnibus operibus tuis esto velox,» græce 4vrptx*4c, id est *strenuus, agilis, acer,* « ct omnis infirmitas non occurret tibi. » Quam sententiam in se generalem Siracidcs adaptat conviviis, ut in iis conviva velociterei resolute congruo tempore surgat, domumque abeat : sicut hic rò *in omnibus operibus tuis præcelleru esto,* adaptat administrationi bonorum.

Modum excellenter faciendi singula opera suggerit noster Ludovicus de Puente, *De Christ, perfeet,* tract. IV, cap. xv, nimirum si singulis addas sex alas Seraphim, quibus evolent in cœlum, qu e sunt: « memoria presentire Dei » ubique existentis, cl quid cogites, loquaris aut facias aspicienti -; « pura majoris ipsius glori® intentio, » studendo in omnibus quæ facis illi placere, ejusque divinam voluntatem semper exsequi, eo quod sit summe bonus; «oratio,» quæ tuis operibus det initium, eaquo comitetur petendo divinum auxilium, ul cum ea perfectione quam ipse praecipit ac consulit, ea exsequaris; « fiducia in Deum, ' a quo omne bonum tuum dependet, de cujus omnipotentia speres quod adjuvabit tuam imbecillitatem; de ejus misericordia, quod compatietur

ture miserim; de fidelitate, quod in tuis tenlatio-Hibus ct periculis te proteget; de providentia, quod to in omnibus viis luis deducet, Et bine dure ultimai aire oriuntur : «fortitudo,» scilicet in arduis rebus aggrediendis, abjecto omni difficultatum metu; et «perseverantia» usque ad finem operum inchoatorum, tolerando patienter quascumque occurrentes molestias. Nam, ut Isaias dixit : « Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem,» *Isui.* xi., 31, recentem, scilicet aliam prrestantiorem, induentes; «assument pennas sicut aquilre,» ut spiritu volent, suaque opera a terra ad coelum exaltent; « current, ct non laborabunt,» propter delectationem qua Deus illorum « corda dilatat in via divinorum mandatorum; ambulabunt, et non deficient, » sed perseverabunt in operibus obsequii ejus, donec gloriae coronam obtineant.

Monti» kr, fac t«i accllea-Ur*

Moraliter, hinc discat vir sapiens in omnibus operibus suis prrecellere, ut scilicet ea, licet in se parva, faciat excellenter; sic enim ex exilibus faciet eximia : eximium enim est in omni re, quantumvis parva, excellere. Hinc excellens grammaticus pluris fit quam mediocris orator aut philosophus. Excellentia cnim est quid eximium, quod suo fulgore omnium oculos prreslringit et rapit. « Satius est, ait Plato in *TlicttMo,* bene agere aliquid exiguum quam multa perfunctorie. » Nam iv tú xù fu-pi est, non contra, *q. d.* .Magnum est omne, quod bene tit : non autem omne, quod magnum est, bene fit, nec ideo eximium , quia magnum.

SiimuUu 110C

Stimulus ad hoc acer est, si cogites, «semel dictum et facium «¡ternum esse, » quod enim serneì (licium aut factum est, irrevocabile esi, ct indictum aut infectum fieri nequit; sed dictum et facium manet, manebilque per omnem relcrnilalem. Æternum ergo evadit; ul, si bonum et excellens sit, de eo gavisurus sis in reternum, et reternam laudem ac gloriam adepturus : sin malum , aut mancum ct diminutum, do eo dolebis et pernitebit te in reternum, ac relernam ignominiam et poenam subibis. Ante singulas ergo actiones cogita: «Æternitali operor: .Ebn tritali vivo: » operabor ergo cl vivam excellenter, ul pingam in amina mea, imo in toto orbe, imaginem, imo Jetnn virlutis, quam in reternum laudent Deus, Angeli ct homines. Zeuxis pictor rogatus, cur lam moroso et exacte pingercl? respondit : «Pingo reternilali, » teste Plinio lib. XXXV, cap. ix et x, ct Plularcho in *Pericle.* Idem potius dicat sibi fidelis ct sanctus : En optio mihi dulur in omnibus operibus, verbis, cogitationibus eximiam pingere virtutis, aul deformem vitii imaginem : pingam virlutis, ul velhl stclire luceant mihi in coelo cum jucunditate opera mea; non vilii, quam damnabit et relerno igne cremabit justitia divina : «pingam reternilatl, » operabor Ha excellenter, uti per omnem retcrnltatcm optabo me operatum fuisse: cogitabo, agam, loqdar, uti iu æternum optabo et gaudebo me cogitasse, egisse, locutum esse. Nam «relcrnorum bonorum immensa et infinita retributio est, » ait S. Hilarius in *Psal.* cxvni, littera *liet.* Addilque : « Patens Deo est fidelis pectoris et ampla possessio, ut inhabitet et inambulet, etc., ul simus Dei habitatio. Et dum in nobis ambulat, fit nobis ipse possessio : sic sœculum relinquamus, si possessioni terreare labili renuntiemus, si hrereditatem caducorum respuamus, si viventes de sreculo exeamus. »

dj*'

Secundus stimulus est, si cogites excellentiam et immensitatem majestatis divinai ; huic enim tam prrecellcnti, non nisi eximia et prrecellentia opera offerenda sunt : talia enim ipse cupit et desiderat, plurisque facit unum opus eximium quam decem vulgaria. Si principibus et regibus serviunt aulici adeo exacte et eximie, ut nil desiderari queat:quanta perfectione serviendum est Regi regum ct Domino dominantium? Quocirca B. Teresia vovit Deo se in qualibet re tacturam id, quod foret optimum et excellentissimum. Ita S. Mechtildis loquebatur angelice, ut non hominem, sed angelum in ea loquentem te audire putares. Ha SS. Athanasius, Basilius, Augustinus, Hieronymus, Antonius, Bernardus, Dominicus, Francisais cæterique eximii Sancti sua omnia agebant modo quodam supra homines elevato, ut non lam homines quam angeli esse viderentur : nimirum, «vivebant ut numina, loquebantur ul oracula;» et quod de S. Basilio scribit S. Gregorius Nazianicnus : « Sermo eorum erai tonitru, quia vita erat fulmen. »

Tmi»

Tertius stimulus est, quem suis moriturus dedit S. Antonius, ut Barlaam losaphat regi, apud Damascenum in *Historia,* scilicet, si quotidie, dum surgis, cogites illum diem forte libi fore ultimum : ac proinde serio proponas, singula illius diei opera ita exacte facere, ac si ultima sint futura, ut ea Christo judici mox affuturo sistere, de iisque judicari audeas, ac salvari speres et gaudeas. .Mane ergo præmedilatmn habe : « Hodie jnclpiam servire Deo, hodie el finiam. Nolo ergo degenerare a praecelsis cogitationibus filiorum Dei. Metiar actiones meas magna mensura magnorum et heroum. » Huc facit illud Sencc® documentum : «Ite contra opinionem vulgi, sicut stellre ab Occidente in Orientem. » Et illud :« Minima non negligenda, sed maximi sunt facienda,» tum quia a minimis fit progressus ad maxima, tum a quia natura nusquam magis quum in minimis tota est,» ait Plinius lib. XI, cap. ii. Ita S. Gregorius Nazianzenus in carmine nd *Nùobu-lum* docet, quemque se magna mensura metiri HUub» debere, hoc est ad magna aspirare :

« m»

At se mensura magna, tnagno ac pede debet
Metiri qulilinique «apit ; prteslalqu» secundas
Ferre Inter tnagi.t», quam primas luter cgenU».
Non secus ac tenues alle volitare per aura»
Infra aquilas, supra quam ferri praestat alaudas.

Et ut idem ait, epist. 57 *ad Eudomum* : «Ne su»-

tineas inter graculos excellere, cum aquila esse possis.» Præclarnin est enim prestantissima quæquo conjectantem, in secundis tertiisque consistere. *Idem* Nazianzenus, in Disficft. : « Age, inquit, *deserto* hoc mundo, mundique sarcinis excussis, ad coelestem vitam vela pande; atque omnia quidem egregia opera,ut Deo dignum est, exsequere: sed praesertim tibi Trinitas cur® sit. » Idem alibi ait : «Nos festivitates agere, si in actionibus nostris exsplendescamus, » faciendo, scilicet, eas præ aliis illustres ct splendidas. S. Cyprianus, *Dc Singuiar. Cleric. :* «Sanctum, ait, non est, quod geritur sanctum, nisi sancte quod sanctum est peragatur. » S. Augustinus, in *Psal.* xxxiv, in fine : « Tota, ait, dic lauda Deum. Quidquid egeris, bene age, et laudasti Deum.» Axioma S. Bernardi fuit, quod recitat Gerson, *Dialog. Franc.,* et Augustinus, tom. Il : a Denin non remunerari verba, sed adverbia,» id est non habere rationem quid agamus, sed quam bene et preclaro. S. Basilius, serra. *De Abdic, rerum* , sancit : «Assignato tibi ministerio sedulo fungitor, perinde ac si Chrisco ipsi ministrares. » Quin et Apuleius de Deo Socratis : «Nihil, ait, est similius çt gratius Deo, quam perfecta anima : bonus, qui in tantum cæleros homines excellit, quantum ipse a diis immortalibus excellitur.» Huc facit symbolum Pythagoree: a In poculi fundo residuum ne relinquito : hoc est, Artes quas cœperis, funditus exhaurito. » Et illud ejusdem : « Super modio ne consistas : » hoc est, Noli mediocribus et moderatis esse contentus, sed ad summa enitere. Chœnici ne insideas : id est, Non tantum praesentis, sed et futuri curam habe. » Est enim choenix mensura esc® diurna*.

In die consummationis dierum vitæ tu.e, et in TEMPORE EXITUS TUI DISTRIBUE UÆRED1TATEM TUAM, — *q. d.* Instante morie distribuo bona tua filiis vel amicis, aut pauperibus, sive ea inter ipsos actu dispertiendo, sive condendo testamentum, in quo illa jubeas distribui. Tigurina : *Tempore dierum vitæ tua finiendorum . aim tibi moriendum erit, hæredilatcm distribue;* alii : *In die* (in tempore) *quo finientur dies vita tua, et in tempore mortis distribue hareditatem ;* Syrus : *In tempore, quo consummabitur numerus dierum tuorum, et in die mortis tuaharedes constitue opum tuarum filios tuos,* ne illæ ad exteros deveniant.

Dices : Hæc sententia videtur contraria illi Christi : a Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus,» *Mallh.* xix, 21, quam sequuntur et practican! omnes Religiosi. Respondeo non esse contrariam, sed subalternam : Siracidcs enim prudenter jubet bona non dari filiis vel amicis ante mortem; sed Christus suadet ea dari pauperibus studio eleemosynæ et virtutis. Siracides Judaeos instruit, Christus Christianos. Siracides vulgarem vivendi modum rudi ævo prescribit, Christus perfectionis apicem per paupertatis Evangelic® consilium, cujus incapaces erant carnales Judæi, Apostolis eorumque asseclis sancit.

Denique recte Palacius : Nota, inquit, aliud esse ex charitale, et fiducia Dei cuncta relinquere, quod Evangelium consulit, et viri perfecti fecerunt; aliud, ex humana amicitia ct fiducia bona alicui dare, quod Ecclesiasticus prohibet, et quod qui fecerunt, poenitentia ducti doluerunt. Nota etiam, diversum esse tempus Evangeli! et veteris legis. In hac felicitas erat, divitem ac dominum esse, dabaturque felicitas hæc operibus bonis; in illo vero felicitas est, temporalibus carere, divinis solis inhœrere.

QUARTA PARS CAPITIS.

QUOMODO DEGENDI SINT SERVI.

vcn. !5. B»m ›III vjuíúL 25. Cibaria, et virga, et onus asino : panis, et disciplina, et opus servo. — A liliis transit ad servos ct mancipia, qualia olim erant apud Judæos ct gentes; jam vero apud Christianos servi vocantur famuli, qui operas suas hero elocant ; unde proprie non servi sunt, sed liberi, operarii et mercenarii. Hinc servos comparat asinis, *q.d.* Tria debet herus asino, scilicet cibum, virgam et onus: eadem debet servo, scilicet panem, disciplinam et opus. Servi ergo regendi sunt quasi asini. Pro *abacia* græce est/.cpzap.ft'rx, id est *pabula feni.* Pro *¿natione* ergo, inquit Jansenius, qu® asino debetor, tribuitur servo pani*, hoc est cibus necessarius et non delicatus. Pro virga. quæ asino debetur, tribuitur servo *disciplina,* hoc est, castigatio el corr plio. Pro *onere,* quo gravantur asini, tribuitur servo *opus,* quo preuiendus est et in officio continendus. Sensus ergo est : Sicut fenatio et virga ct onus convenit asino, sic panis ct disciplina et opus servo. Et Aristoteles scribit servis deberi , xcXáro , xxi Hinc asinis apud Hebrecos, teste Aldrovando, lib. *De Quadrup.* i, symbolum est discipuli ct disciplina», quod asini in morem multa perferre debeat. Hinc Ammonito* Alexandrinus, preceptor Origenis et Porphym, eis asinum velul condiscipulum fertur adhibuisse. Ac Cleanthes asini nomen non erubuit : a Asinus quidem sum, ait, sed qui portare possum sarcinam Zenonis. » Quin et Psaltes : « Ut jumentum, inquit, factus sum apud te,» *Psal.* 1 x x ii, vers. 22. Tigurina vertit : *Ut pabula, virga et onera osmo conveniunt; ita cibaria, et castigatio, et opus servo;* Syrus : *Pabulum, et flagellum, et opus asino : ct disciplina, et panis, et opus servo.* « Panis » neces>o-

Adnw

>¡. eur«

i

riusestad vitam et robur laborandi, «disciplina» ad compescendam lasciviam, « opus » ad fugandam desidiam; « panis» ad victum, «disciplina» ad castitatem, «opus» ad frugem. Huc faciunt axiomata Aristotelis de servo el hero in lib. ÛEconom. : *a* Oportet servo dare opera et victum sufficientem. Prius decet dominum cxpergisci quam servum, et posterius ire cubitum. Quod magis impinguat equum, est oculus domini : et sterquilinium quod agro est optimum, vestigia domini. Quanto quis diligentius obsequitur, tanto majorem gratiam obtinebit. Unusquisque pergraviter fert honore suo privari. »

Recte servus sive mancipium comparatur asino, quia sæpe stolidus, hebes, tardus et durus est instar asini, cujus caput sua figura prodit ejus stoliditatem, tarditatem et duritiem. Qua de re exstat acutum ænigma, vel potius epigramma asini :

Enigmi
Unguo equus, aure lepus, leo voce, lupusque colore
Censetur, toto sed capite est asinus.

Tritum est illud vulgi :

Nux, asinus, mulier simili sunt lege ligata :
fiæc tria nil recte faciunt, si verbera cessent

Unde Cujacius jurisconsultus inter alias causas, cur servi in jure capite diminuti dicuntur *Instit., De capitis diminuì.,* ct leg. 2, § 1, IT. *Dc capit, diminuì.,* etiam hanc affert : « Servi, inquit, etiam ob amissam libertatem capite diminuti dicuntur, quia velut ratione et consilio privati proprio, coguntur aliena ratione et consiliis agere et vivere » Et Salomon *Proverb.* xxix, 19 : «Servus, inquit, verbis non potest erudiri : quia quod dicis intelligit, et respondere contemnit.» Servum intellige, qui servili, duro et rebelli est ingenio.

Huc faciunt gnomæ Philosophorum. Euripides in *Antiope :* «Nunquam, ait, oportet servum ingenua studia tractare, nec otium sequi.» Studia enim servos faciunt superbos, etsi non raro sint indociles; otia, pigros et fures. Idem in *Alexandro :* « Usque adeo malum est servorum genus. Nihil pretor venirem sunt, nec quidquam futurum prospiciunt. » Theognidas : « Nunquam rectum est servile caput, sed semper intortum et obliquum collum habet.» Democritus : «Servis, ut partibus corporis, alio ad aliud uteris.» Plato, lib. VI *De Legibus,* docet a servis orta piratarum furta ct latrocinia.

Myitie*. m 1"'-vn* mi- Mystice, animæ servus ct asinus est corpus, cui tr*a debentur, scilicet vulgaris cibus, castigatio et opus. Ita S. Franciscas suum corpus vocabat fratrem asinum, et tractabat ut asinum, quia cogebat illud portare onera gravia laborum et poenitentiarum, ac comedere parum, et cibos vulgares et viles. Præclare S. Laurentius Justinianus in *Ligno vitæ,* tract. *Dc Sobrietate,* cap. m : «Sæpe, ait, dum in carne hostem insequimur, etiam civem, quem diligimus, trucidamus; et plerumque dum quasi concivi compatimur.ud prelium hostem nutrimus : si ergo nobis nimius et immoderatus fervor persuadeat, ut carni necessaria alimenti subtrahamus, dicendum est illi, quod quidam dixit ad Joab : Si appenderes in manibus mais mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis, » II *Peg. xvm,* 12.

Et S. Bernardus, serm. I De *ramis palmarum,* docet Religiosum mystice esse asinam cm inseditlûi Christus, haneque magnam esse dignitatem : *primo,* quia proxime tangit Christum; *secundo,* quia totum se impendit et expendit ejus obsequio; *tertio,* quia Christum portat; *quarto,* quia cum intra se habet, et ad alios etiam circumfert. Quare suos monasterii alumnos ita cum jubilo alloquitur : a Silendum mihi est, ut elationem caveatis; an magis loquar, ut consolationem habeatis? Jumentum, cui insidet Christus, nonne vos estis, juxta præceptum Apostoli glorificantes et portantes Deum in corporibus vestris? » Idem in *Doctrina sive modo vivendi tn monasterio :* « Cum aliquid, ait, rogaturus a Priore veneris, præpara te ad repulsam semper; ct si contigerit negari tibi quod Chritti. postulas, dic apud te : Quid decebat asellum nisi frenum et stimulus? Ego nihil proprie in domo ista vindicare possum, nisi cilicium et crucem; cilicium in morte, ct crucem in fossa. Hæc est hœreditas mea, ita tamen, ut módica gleba terræ crucem cooperiat. » Nota est vox senioris in *Vitis £»*** *Patrum :* « Ego et asinus unum sumus : » qua se comparabat ad omnem omnium tolerantiam. In *Chronicis* S. Francisci celebris est B. Jacoponus, qui cum in sæculo esset vir nobilis insenio, scientia, officio, subito uxoris in nuptiis ruina tabulati oppress® intentu perculsus et compunctus, statuit sæculo renuntiare, ac postulans habitum S. Francisci, a fratribus audiit : « Si inter nos vis vivere, asinus fias oportet, ut quasi asinus inter asmos degas. » lllico ergo asini pellem induit, ac manibus pedibusque reptans : «En, inquit, fratres, asinus sum, asinum inter asinos admittite.» Admissus speculum fuit humilitatis, mortificationis, charitatis omniumque virtutum. Exstat ‹jus Vita heroicis virtutibus referta.

Symbolice : Asini patientia, ait Aldrovandus in Arisi *Asino,* docet homines, ut suam quisque sortem, «T®boU. ac quod presens et præ manu est, fideliter ac diligenter agat, et ut sua quisque fortuna contentus vivat; neque labores, modo honesti sint,etsi digna præmia non sequantur, recuset. Sicut et in suo asino laborioso monet Stigelius :

Sis asinus; quemcumquc asinum sors aspera fecit:
Qui sortem placide ferre scit, ille sapiL

Et illud : « Si equum non potes, asinum agas.» Porro asinus etsi omnium judicio vilis habeatur et miserrimus, homine tamen ipso est beatior, quia ipse miseriam sibi non parit, quod facit horno, ut antiquissimus Menander ait.

Addit Aldrovandus duos in hanc rem apologos. Ap bgL Prior est : Asiuus equum beatum putabat, quod

abundanter nutriretur et accurato, cum ipse neque palearum satis haberet, præscrtimquc defatigatus. Cum autem tempus institit belli, et miles armatum ascendit equum, huc illuc ipsum impellendo, quin et in medios hostes insiliit, equus vulneratus succubuit. His visis, asinus equum mutata sententia miserum existimabat. Fabula significat, non oportere principes ct divites imizari; sed in illis, invidia ct periculo consideratis, paupertatem amare. Posterior : Asinus serviens olitori, quoniam parum comedebat, plurimum laborabat, precabatur Jovem, ut ab olitore liberatus, alteri venderetur domino. Cum Jupiter exoratus, jussisset ipsum figulo vendi, iterum iniquiore animo perferebat quam prius onera et cœnuir. ct tegulas ferre. Rursus igitur, ut mutaret dominum rogavit, ct coriario venumdatus est. Pejorem itaque prioribus herum nactus, videns quæ ab eo flerent, suspirando ait : «Hei mihi misero, melius mihi erat apud priores heros manere; » hic enim, ut video, et pellem meam operabitur. Fabula indicat, tunc maxime priores dominos a famulis expeti, cum de secundis periculum fecerint. Subdit deinde tertium apologum in eadem re ex Ænea Silvio, quem, quia longior est, apud eum vide, si lubet. Unde concludit : «Quod fatale est, incurabile est. » Sua ergo sorte quisque contentus vivat, ut felix et beatus sit. Asini sors est onera ferre, œquo ac servi servire. Hinc Isidoras, lib. XII *Ehjmolog.,* asinum ct asellum dici asserit a *sedendo,* quasi assedum, quod hominca priusquam equis uterentur, asinis insiderent. Græci ív;v vocant ab Îvwtç, quasi jumentum a juvando, quod nostra opera juvet.

Vew-M. 26. Operatur m disciplina, et quærit requiescere : LAXA MAM'S ILLI, ET QUÆRIT LIBERTATEM. — Græca, Romana cl Tigurina pro *operatur* habent id est operare; cl pro watJtii, id est *disciplina,* habent wnAi, id est puero vel *servo;* ac pro ir.rr.m, id *eslquceret,* legunt tùywtç, id est inventes. Unde sic legunt : *Operare in puero* vel servo, *et invenies requiem,q.* d.Si servum opere imposito occupes ctexerccas, erit tibi cum co requies; sin autem eum otiari permittas, creabit tibi molestias. Hoc est enim, quod per antithesin subdit : «Laxa manus illi, et quærit libcrtalem. » Unde aliqui ex Græco ita clare vertunt : *Exerce sennini tuum (n opere, et invenies requiem* : remitte manum ejus, *et qi-axet libertatem.* Verum Noster legit terral) id est *operatur,* ct naiJtia, id est *disciplina,* et Cr.rr.nt, id est quœret. Sic quoque legunt Graeca Complutensia nisi quod retinent « ippaat, id est operare. Sed eodem fere redit sensus; operareenim hic sumitur In conjugatione *hiphil* pro fac, vel *compelle eum ut operetur,* scilicet, per disciplinam ct castigationem. Fieri potuit ut utroque modo scripserit Siracides, quia utrumque verum et congruum, et utrumque in probatis codicibus exstat, atque una lectio cohæret et subordinatur alteri; requies •uun servi est requies heri, dum enim servus operibus fatigatus anhelat ad requiem, non cogitat de rebellione contra herum. Sic nos ipsi dum nostra scribimus, cudimus et recudimos, camdem sententiam subinde immutamus, aliterque ct aliter efferimus. Quocirca in Scripturis subinde eadem sententia varias habet non tantum versiones et expositiones, sed et lectiones, uti ostendi Gan VIII rerum in *Epist. S. Pauli.*

Jam *primo,* nostram lectionem sic explicat Lyranus, *q. d.* Servus operatur quamdiu sub disciplina tenetur, «et quærit, » id est, si quærat requiem a laboribus siue causa rationabili. *Secundo,* noster Emmanuel Sa, *q. d.* Servus etiam dum per disciplinam ct castigationem cogitur operari, quærit otium et requiem; quid ergo faciet si laxes disciplinam? haud dubie quæret libertatem, seu fugiet. *Tertio,* Jansenius : Describit, inquit, conditionem et indolem servorum, videlicet quod si per disciplinam et castigationem adigantur ad opera, quærunt requiescere ab operibus, conquerentes se nimium gravari : si vero otium eis permittatur, quærunt ulterius etiam libertatem, non contenti petita et adepta relaxatione. Significatur ergo non tam attendendum ad eorum petitiones, quam ad id quod pro eormn conditione eis convenit imponere. *Quarto,* Palacius, *q. d.* Si delassaveris in disciplina servum, facies ut optet requiem, nec cogitet de libertate : sin autem ei manus ab opere relaxaveris, facies ut immerito quierat libertatem. Sicut enim multum operis, labor et fatigatio nihil aliud quærerc cogitare sinit, nisi requiem : sic otium et servus otiosus nihil aliud quam libertatem meditatur ct machinatur. Loquitur de servis perfectis, puta de mancipiis.

Hi lres ultimi sensus veri ct congrui sunt; magis tamen nervosi magisque connexi sunt secundus et quarius; continent enim manifestam anlithesin prioris hemistichii cum posteriore, simúlele dant causam ejus quod precessi!, cur, scilicet, castigatio et opus conveniat servo œquo ac asino, quia scilicet servus servili et asinino ost ingenio ct indole, quod non nisi otium et libertatem qliæril; ulrique autem medetur opus et castigatio. Opus enim non sinit cogitare nisi requiem, castigatio ca«tigat tam otium quam libertatem, cogitque laborare et servire. Unde Syrus breviter rem totam ita explicat : *Ne des illi requiem; ct, si extuleris caput ejus, quærit libertatem.* Sciebat hoc Pharao, qui proinde Hebræos, quos tractabat ut servos j operibus opprimebat, no cogitarent de libertate ct egressu ex /Egypto : « Vacatis otio, inquit, et idcirco dicitis : Eamus, ct Sacrificemus Domino. Ilo ergo, et operamini,» *Exodi* v, 17.

Nota tí *laxa manus illi,* scilicet a manicis . hoc est, solve cum a manuum vinculis, quibus quasi servus constringitur. Origo enim servitutis el servorum fuit, quod hostibus bello captis vitam olim condonantes, eos servos efficiebant, itaque mortem in servitutem clementer commutabant. Inue servi dicti sunt *mancipia,* quasi in bello manu

0; »
",u,t

capta, ait Varro; hinc capiti vinciebantur manicis : illas ergo hic laxari vetat Siracides. Rursum « laxa manus illi, » id est remitte illi opera et labores, sino illum otiari, et fugiet vel ambiet libertatem. *Tertio,* aliqui sic exponunt : «Laxa illi manus,n id est licentiam illi permitto, potestatem aliquam impende; illa enim inescatus, servitutis jugum excutere cl libertatem affectare incipiet. Idem do servis fuit sensus Platonis dialog. G *De Legibus :* «Castigandi, inquit, cædendique semper juro sunt servi, neque ita monendi ut liberi, ne molliores fiant : allocutio omnis ad servos quodammodo imperium sit, neque jocus ullus cum ipsis habeatur, quod multi stulte facientes, dum delicatius cos nutriunt, difficiliorem vitam, et sibi ad imperandum, et illis ad obediendum reddunt. »

ver». 17 •i*1* 27 et 28. Jugum et lorum curvant collum durum, et servum inclinant operationes assidus. Servo malevolo tortura et compedes. — Græca jam omittunt ro *ct servum inclinant operationes assidue.* Unde breviter sic legunt, ct servi compedes cum jugo asini componunt : *Jugum et lorum cervicem subigunt, nervus et tormenta servum malitiosum* ; alii : *Jugum ct lorum flectunt cervicem, ct servo malefico conveniunt tormenta ct cruciatus queestionum>* Verum nostra lectio uti uberior ct plenior, sic cl aptior veriorque est. Aptius enim jugum cum operatione et labore, quam cum tortura confertur; torturæ enim servi magis respondet ilagellum ct scutica asini. Sensus ergo est, 7. *d.* Sicut collum lascivientis ct indomiti bovis, equi, asini vel bubali domatur jugo et loro, ut aurigæ obodiat, vehatque onera sibi ab co imposita : sic quoque servi duritia ct pigritia frangitur opere assiduo. At vero si servus sit non tantum durus et pervicax, sed et malevolus, græce xxxtffp;, id est *maleficus,* vel *malitiosus,* scilicet qui furetur, aut alios verberet, vel aliter hero et familia» noceat, aliaque mala machinctur; hic non lanium opere assiduo exercendus, sed et compedibus ac tortura coercendus, examinandus ct puniendus est.

Servo. ne priscis servorum poenis vide Rhodiginum, XXV, cap. XXII, omnes complexus est Plautus in *Asinar.* actu III, scena in :

> Scapularum confidentia, virtute ulmorum freti,
> Ad curtum stimolo», laminas, crucesque compedtsqtio,
> Nonos, catenai, cárteres, numellis, pedicas, boias,
> Torloresquo acerrimos, ole.

Vers.îO. 29. MiTTB ILLUM IN OPERATIONEM, NB VACET : MULTAM ENIM MALITIAM DOCUIT OTIOSITAS. — TigUliOA : *Mitto illum in opus, ne otictur : otium enim multa vilia docuit;* alii : *Conjice* (græce enim est iuGxUi) *ipsum in opus, ne otictur : multa enim mala docet otium;* Syrus : *Operare in servo tuo* (hoc est operari fac servum tuum, vel opus facito per servum tuum), *ne rebellet, quia multa mala facit otium,* Meus enim hominis oliosa esse nequit; quare si honesto labore non occupetur, ad vana, inhonesta, carnalia, ad murmura, detractiones aliaquo scelera cogitanda et designanda deflectit. Sicut lapiden molendini vento rotali si frumentum, quod inolant, non habeant, in seipsos agunt, sese atterunt et comminuunt.

Quocirca S. Hieronymus monet Rusticum, *epist.* Abrali- *4 :* « Facito, ait, aliquid operis, ut te semper diabolus inveniat occupatum. » S. Ephrem, in *Cant, spirit,* tom. 11 : «Qui amat otium, inquit, nunquam prosperabitur.» S. Chrysoslomus, hom. t *ad Popul.,* advertit, Adamum otiosum e paradiso excidisse, Paulum vero in laboribus et ærumnis positum raptum fuisse in paradisum et tertium coelum. Idem, homi!. 35 *in Acta :* «Quomodo, inquit, non omnes talem (otiosum) condemnabunt, ct amici, ct domestici, et cognati? Quis autem non juste dicet : Onus hic terrae; frustra advenit in mundum talis, imo non frustra, sed in malum sui capitis, in damnum proprium, in detrimentum aliorum. » S. Basibus, in cap. l *Isauet* « Quomodo, ait, non odio prosequendum otium, quod formica et ape (quæ laboriosa.» et industri» sunt) pejorem efficit hominem? qui utique initio suæ conditionis positus in paradiso est, ut operaretur et custodiret illum. » S. Ambrosius, epist 25 *ad Veredi.,* loqueas de Jacob et Esau, quorum hic otiosus erat, ille laboriosus ; a Non otio, ait, non somno merces paratur, nullum opus dormientis est, uullus fructus otii, imo magis dispendium. Otiosus Esau amisit primatus benedictionem.» Idem, lib. De *Cain et Abel,* cap. iv : «Non dormientibus, non otiantibus, sed vigilantibus pollicentur praemia, et labori merces parata est.» S. Leo : « Non dormientibus provenit regnuin coelorum, nec otio et desidia torpentibus beatitudo æterna ingeritur. » S. Anselmos, epist. 6 *ad Cisterc. :* «Otiositatem, ait, sicut rem inimicam animarum vestrarum a vobis excludite, et unusquisque consideret, quia de singulis momentis vile noslræ reddituri sumus Deo rationem.» S.Bcrnardus, lib. 11 De *Consid.,* cap. xni : «Fugienda, inquit, otiositas mater nugarum, noverca virtutum.» Pelrus Blesensis, in cap. *De Instit. Episcopi:* « Nullum tempus, ait, feriatum habeas; sed semper aut orationi, aut lectioni, aut alii honestatis studio te impendas. » Et inferius : « Semper sis m exercitio Scripturarum, nullumquo tempus te inveniat otiosum. Otium sine litteris est vivi ho* minis sepultura. » Plura vide apud Cassianum, lib. X *De Instit. renunt.* cap. vm et seqt

30. In opfra (ad opera) constitue eum : sic enim v«n i CONDECET ILLUM. QUOD SI NON OBAUDIIXIT, CURVA ILLUM compedibus. — Clare Tigurina : *Adige cum ad opus, quoti effit ium ejus postulat, et immorigerum suis grava compedibus;* Syrus : *Quemadmodum convenit illi* (hoc est, quantum aptus est), *pntfice eum do mui tuæ, et nisi aiuiierit te, multiplica vincula qus* Prœciare S. Laurentius Justinianus in *Ligno viti»,* tract. *De Timore, oap.* 11 ; Nihil m tauçh) propositu^

inquit, otio deterius, quod non solummodo non acquirit nova, sed etiam acquisita consumit. Sicut ergo otiositas est paupertatis spiritalis initium, ib honestæ occupationis assiduitas coelestium divitiarum est seminarium. Denique peccati Sodonjffl occasio et causa fuit otium, ut ait Ezcchiel, cap. ivi, vers. 49.

Et non amplipices super omnem carnem : verum sink judicio nihil facias grave. — Moderatur quæ dixit, </. d. Dixi servum rebellem et maleficum castigandum operibus, compedibus et verberibus : nunc addo et moneo, ne tamen amplius hisce rebus in cujuspiam carnem sævias quam par est; est enim *caro,* id est fragilis ct misera; sed adhibe judicium, crisin et discretionem in moderando opere et castigatione, ne æquo sit crudelior. Unde græce est, mú um íkíojí capti. Quod Coinplutensia vertunt, *et non abundes omni carni;* Romana, *non amplifices super omnem carnem,* id est, *ne sis nimius, ne nimium urgeas ac premas ullam carnem, ne quidem brutorum, nedum hominum;* Tigurina, *caveto tamen nimius esse in ullius corpus;* alii, *ne sis nimius in ullum hominem;* Syrus, *non autem sic super unumquemque, et preeter legem ne feceris quidquam.*

Ex hoc Ecclesiastici precepto desumpta videtur illa constitutio Justiniani Imperatoris, de his qui sui vel alieni juris sunt, § *In potestate,* ubi inter alia sic statuit : «Sed major asperitas dominorum ejusdem principis constitutione coercetur. Nam Antoninus consultus a quibusdam præsidibus provinciarum de his servis qui ad ædem sacram, vel ad statuas principian confugiunt, praecepit, ut, si intolerabilis videatur sævitia dominorum, cogantur servos suos bonis conditionibus vendere, et pretium dominis detur. Et recte, expedit enim reipublicœ ne sua re quis male utatur. » Quærit ibidem Glossa, an liceat subinde servum nulla ejus culpa vel causa, hoc solo nomine quod servus est, et ut servum se esse meminerit, vel modice verberare? ac respondet affirmative : Quia, inquit, diutina impunitas servum facit durum et contumacem, audaciam in eo alit, faslumque et spiritus adauget.

II. 31. Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua : quasi fratrem tuum sic eum tracta : QUONIAM in sanguine animæ COMPARASTI illum. — Ita Romana, Glossa, Lyranus et alii. Verum Rabanus legit : St *est tibi servus bonus;* alii : Si *est tibi servus sensatus;* Syrus : Si *verus* (id est probus, qui se vere, ut servum decet, gerit) est servus *tuus.* Minus recte ergo Jansenius contendit H *fidelis* esse delendum. Monet enim prudenter servum non infidelem et furacem , sed fidelem debere diligi et curari ab hero, * quasi animam » suam, id est 3¡cut seip<um. Unde Græca ct Syrus habent : St *tibi servus est, sit tibi tanquam tu;* Tigurina vertit: St *tibi servus est, ut animam propriam foveas cum;* Rom ma, *tracta eum sicut teipsum.*

Porro servus fidelis esse debet non tantum in opere sibi injuncto, sed in sermone ac silentio, ut sileat arcana heri, vel quæ herus silere vult. Unde officium boni servi esse ut sit « mutus et elinguis, » asserit Nemesias apud Stobæum, *serm.* 45. Et Plautus, in *Milite glorioso :* « Plus, ait, oportet sfcvum scire, quam loqui, n Quocirca contumaci» servi verba sunt apud eumdem in *Persa :* «S< am operam, et linguam liberam herus meus jussit me habere. » Si enim proximos exteros jubemur diligere sicut nos ipsos, multo magis domesticos, quales sunt servi, qui loti sunt peculium et possessio heri. Quod ergo domini servis faciunt, hoc sibi faciunt; bonum enim servi est bonum heri, et malum servi est malum heri. Quocirca addit : a Quasi fratrem sic eum tracta.» Origine enim omnes sumus fratres, quia creati ab codein Deo Patre, et prognati ex eodem Adamo parente, et eadem matre Eva. Rursum in fide et religione omnes sumus fraires, quia filii ejusdem Christi quasi patris, et Ecclesia quasi matris, atque a Deo eamdem hæreditatem coelestem exspectamus omnes. Vide *Ephes,* vi, 5 et seq. Quocirca S. Gregorius Nazianzenus, in *Tetrastichis,* docet servos pro conservis habendos, eo quod omnes simus servi Dei : Seni m conniví

> Quid servus, *inquit,* aut herus? mala est h®c sectio;
> Est fletor unus, una lex, judex quoque.
> Sic ergo servos, servus ut, cernas tuos :
> Servos beiosquo vita soh factitat.
> Servivit, at nos Christus exemit jugo.

Quin et Cicero in *Paradoxis :* « Quid est, ait, libertas? Potestas vivendi ut velis. Quis igitur vivit ut vult, nisi qui recta sequitur? soli hoc contingit sapienti, ut nihil faciat invitus, nihil dolens, nihil coactus. Quis neget omnes leves, omnes cupidos, omnes denique improbos esse servos?» Plura de hac re habet S. Gregorius, lib. XXX *Moral.* cap. Nil; S. Augustinus, tract. 41 *in Joan.;* S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovinian.* Quocirca pathetice Seneca, *epist.* 47 : «Cum servis, inquit, familiariter te vivere, decet prudentiam tuam. Servi sunt? imo homines. Servi sunt? imo contubernales. Servi sunt? imo humiles amici. Servi sunt? imo conservi, si cogitaveris tanlumdem in utrosque licere fortume.» Et post nonnulla: «Vis tu, inquit, cogitare istum, quem servum tuum vocas, ex eisdem seminibus ortum, eodem frui cœlo,æque spirare, æque vivere, æque mori? tam tu illum ingenuum videre potes, quam illo te servum. Stare ante limen Callisti dominum suum vidi, et aliis intrantibus excludi. Mariana clade multos splendidissime natos fortuna depressit : alium cx illis pastorem, alium custodem casa fecit.» Denique Philo apud Maximum, *serm.* 7 : « Talem, inquit, te domesticis servis præsta, qualem Deum in te esse velles : ut enim audimus, sic a Deo audiemur; atque ut intuemur alios, sio Deus nos intuebitur. OiTeramus ergo misericordia misericordiam ut simili simile consequamur. »

(Uti».

Causam subdit : Quoniam in sanguine ammje COMPARASTI illum. — *Pruno, q. d.* ait Jansenius : Comparasti eum libi non tanquam belluam, sed tanquam a sanguinem animæ tum, » hoc est tanquam tibi consanguineum , cjusdeinque tecum natiir/n ct sanguinis consortem.

Secundo et potius, *q. d.* Comparasti cum tibi «in sanguine,» id est ad sanguinem a animæ tum, » ut scilicet sanguinem ct vitam tuam foveret ct lueretur serviendo ct laborando, teque contra inimicos tuendo cl propugnando. Unde Greci quasi explicantes subdunt ct addunt : *Quoniam tanquam anima tua indigebis eo;* Tigurina : *Quoniam ejus ut anima propria indiges;* Syrus luculenter : Si *verus est servus tuus, sit sicut tu; quia sicut tu, ita et detrimentum tuum* (quod patieris in servo, si male a te tractatus ægrotel, moriatur vel fugiat) : *si verus est servus tuus, sicut fratrem tuum reputa illum, ne contendas in sanguine anima tuce.*

Tertio, alii per *sanguinem* accipiunt pretium. Unde vertunt, *quoniam pretio comparasti cum ;* pretium enim quia sanguine ct sudore laborando comparatur, hinc vocatur *sanguis* per metonymiam. Et hoc modo Rabbini passim *damim* in plurali, id est *sanguines,* usurpant pro pretio. Sic vulgo dicimus, usurarios ct tyrannos exsugere sanguinem pauperum , dum ab eis nimia tributa ct pretia exigunt. Hoc sensu dc tyrannis ait Michæas cap. ni, vers. 10 : «Qui ædificatis Sion in sanguinibus, et Jerusalem in iniquitate. »

Simili tropo græce pUc, id est *vita,* vocatur ipse victus, quia victu vita conservatur. Ita Palacius : Tracta, inquit, bonum servum, quem emisti, ut fratrem; quia multis eum numinis velul sanguine tuo comparasti : bonus enim servus non nisi grandi pretio comparatur; grande vero pretium non nisi sanguineo sudore percipitur. Quam vero pulcher est textus peccatori Christum pro misericordia roganti : Domine, nc ut inimicum me, sed ut fratrem tracta : comparasti enim me sanguine animæ tuæ! Quam item apte dicetur domino crudeli : Tracta tuum servum benignius, si non propter illum, certe propter te! Si illi non parcis, parce sanguini luo, quo eum comparasti. Huc facit monitum Catonis in *Distichis :*

Nil temere uxori de servis crede qucrcnli :
Sepe etenim mulier, quem conjunx diligit, odit.
Servorum cb culpam cum te dolor urget m iram,
Ipse tibi moderare, tuis ut parcere potsis.
Quem superare vales, interdum vince ferendo :
Maxima enim semper morum est patientia virtus.

Quarto, Rabanus : «Significat, ait, quod naturam communem in eo diligere debemus; et, si incèsse est, animam nostram pro eis sicut fratribus esse ponendam : non enim hominem debeinm odiro et persequi, sed vitia, quæ hominem ud interitum trahunt, quibus omnino est resiste. >nn. »

Tropologice, Rabanus per servum acc;pit peccato!em; hic enim servus est peccati et diaboli : quare omnia quæ de servo hic dicuntur, peccatori, mutato nomine, accommodes. Rursum per servum accipias carnem, quæ serva est animæ; ac concupiscentiam, quæ serva est rationis et spiritus, ideoquo quasi serva contumax rationi rebellat et recalcitrat : qua de causa ut serva operibus , pœnilenliis et verberibus edomanda est, ut rationi se subjicere, ac spiritu parere addiscat.

32 et 33. Si læseris eum injuste, in fugam con v«n- ** VERTETUR : ET SI EXTOLLENS DISCESSERIT, QUFM QUX- M >3. RAS , ET IN QUA VIA QUÆRAS ILLUM , NESCIS. — « Extollcns,» id est tollens et auferens se suaque discedens ct fugiens; græce enim est id est *tollens se,* vel *abiens aufugerit.* Rursum « quem qu eras, « id est quem roges, quique tibi indicet, «qua via® et ad quem locum servus tuus fugerit. Aliter Palacius : «Quem quieras, inquit, nescis, » id est nescis an quæras, rem tibi utilem vel inutilem : cum enim servus fugæ assuescit, nescis an reducere illum conveniat, an, vendere. Græca breviter ct clare sic habent : Si *malefeceris ei* (Romana, st *afflixeris eum) injuste, et tollens* au- *fugerit, in qua via quares illum ?* Tigurina : *Quod si eum laseris injuña, illegue profectus aufugerit, quanam via requiras ipsum?* Syrus : *Quia si contristaveris cum, egredietur, peribit : et in quo spiritu invenies cum?*

Est secunda ratio movens herum, ut benigne tractet servum; quia scilicet si illum affligat, servus servitutis et afflictionis pertæsus secreto fugam adornabit per avia, silvas et latebras, ut herus eum insequens invenire nequeat, nec aliquis sit qui rogatus ei viam, qua servus fugit, indicare velit aut valeat. Quare et opera servi, et pretio quo eum emit, in aeternum privabitur.

Quinimo mulli sunt servi, qui ob herorum sæviliam mortem sibi consciscunt, malentes semei quam millies mori. Nola est historia Lacænæ, quæ m auctione rogata a præcone, quid sciret? respondit : « Libera esse, » significans sese captivam quidem esse, cæterum ad illiberalia jussa non parituram. Itaque cum emptor imperasse! quædam non convenientia liberæ : « Plorabis, inquii, qui libi talem invideris possessionem; » moxque sibi necem conscivit. Ha Plutarchus, in *Lacon.* Qui et addit simile de puero : Puer, inquit, Spartanus captus ab Antigono rege, ac sub hasta venditus, in cæteris omnibus quæ ab ingenuo decenter heri poterant, ei qui se mercatus fuerat obsequens erat : cæterum jussus adterre matulam, non sustinuit, dicens: «Non serviam.» At, cum herus instaret, puer conscenso tecte dixit : « Senties cujusmodi mercatum feceris; » moxque e sublimi præcipilem se dedit et interiit. Captivus esse poterat, servitia facere non poterat, ac semet in libertatem morte luctuosa asseruit. Luctuosius hoc ævo in Hispania factum audivimus. Servus dure ab hero tractatus, hero absente proles ejus omnes parvulas iu solarium hero abduxi l, fo-

r. --que doraos occlusit : hero domum redeunto, fore -que pulsante, luinantcque servo quod aperire tardaret, servus per fenestram prolem unam illi odentans : « Quid mihi, inquit, dabis pro prole hac tua? » Indignante hero ct frendente, servus prolem ex alto prrecipitavit et occidit. Idem fecit sccundæ, tertire et cretcris (frustra jam prccantc Aero, ct omnia pollicento, ut iis parceret), ao tandem soipsum præcipilcm dedit: «Disce, inquit, benigne servos tuos tractare.» Quocirca Diogenes apud Laertium, lib. VI, dicebat, inter servos ac dominos malos præter vocabula nihil aliud interesse, nisi quod mancipia servirent dominis, domini cupiditatibus : significans utrosque esse servos, miseriorem tamen servitutem servire dominos quam mancipia, si sint improbi : nam qui passionibus servit, tot habet dominos quot cupiditates, cosque turpes et inclementes. Sano hæc servitus morti a'quiparaluret confertur, imo antefertur quasi morte deterior. Ex adverso quam servus benigne habitus ab hero illum redamarit, audi cum apud Menandrum : a Mihi, inquit, civitas est, et confugium, et lex, et justorum iustorumque omnium judex, dominus meus : huic soli me vivere oportet. » Talis, inquit Favorinus, fuit « Zamolxis, qui famulus erat Pythagorae, ct ab illius temporis hominibus adorabatur. »

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, aqit de vanilate somniorum usque ad vers. 9. *Inde, usque ad vers.* 14, *de utilitate peregrinationis et tenialionis, quod fanat hominem expertum it prudentem. Tertio, a vers.* 14 *ad* 21, *agit de soliditate fructuque spei, quam timentes Deum in eo collocant. Quarto, a vers.* 21 *usque ad finem, docet Deum exsecrari oblationes impiorum, præsertim quæ fiunt ex spoliis ct defraudatione pauperum.*

1. Vana spes, et mendacium viro insensato : et somnia extollunt imprudentes. 2. Quasi qui apprehendit umbram, elpersequitur ventum : sic etqui attendit ad visa mendacia; 3. hoc secundum hoc visio somniorum : ante faciem hominis similitudo hominis. 4. Ab immundo quid mundabitur? ct a mendace quid verum dicetur? 5. Divinatio erroris, et auguria mendacia, et somnia malefacientium, vannas est 6. Et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur ; nisi ab Altissimo fuerit emissa visitano, ne dederis in illis cor tuum : 7. mullos enim errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes in illis. 8. Sine mendacio consummabitur verbum legis, et sapientia in ore fidelis complanabitur. 9. Qui non est tentatus, quid scit? Vir in multis expertus, cogitabit multa : et qui multa didicit, enarrabit intellectum. 10. Qui non est expertus, pauca recognoscit : qui autem in mullis factus est, multiplicat malitiam. 11. Qui tenlatus non est, qualia scit? qui implanatus est, abundabit nequitia. 12. Multa vidi errando, el plurimas verborum consuetudines. 13. Aliquoties usque ad mortem periclitatus sum horum causa, ct liberatus sum gratia Dei. 14. Spiritus timentium Deum quæritur, et in respectu illius benedicelur. 15. Spes enim illorum in salvantem illos, et oculi Dei in diligentes se. 10. Qui timet Dominum, nihil trepidabit, et non pavebit : quoniam ipse est spes ejus. 17. Timentis Dominum beata est anima ejus. 18. Ad quem respicit, et quis est fortitudo ejus? 19. Oculi Domini super timentes eum, protector potentiae, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, et umbraculum meridiani, 20. deprecatio offensionis, el adjutorium casus, exaltans animam, et illuminans oculos, dans sanitatem, el vitam, et benedictionem. 21. Immolantis ex iniquo oblatio est maculata, et non sunt beneplacitae subsannationes injustorum. 22 Dominus solus sustinentibus se in via veritatis etjustitiæ. 23. Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum : nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. 24. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. 25. Panis egentium vita pauperum est : qui defraudat illum, homo sanguinis est. 26. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. 27. Qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit mercenario, fratres suut, 28. Unus ædifi-

cans, ct unus destruens : quid prodest illis nisi labor? 29. Unus orans, et unus maledicens : cujus vocem exaudiet Deus? 30. Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius? 31. Sic homo qui jejunat in peccatis suis, et iterum eadem faciens, quit! proficit humiliando se? orationem illius quis exaudiet?

PRIMA. PARS CAPITIS.

(«n.i. 1. Van* spes › et mendacium vino insensato : et somnia extollunt imprudenti^. — docci doh cssc fidendum somniis et divinationibus, sed Deo Deique legi, quod hæc sit vera ct fida, illa falsa et infida, *q. d.* Spes viri stulti est « vana ct mendacium, » id est mendax el fallax, adeoque ipse somniis suis confidit et superbe extollitur : nam « somnia extollunt, » græce «wrrtpovaw, id est, ut Complutensia, *elevant;* Romana, volare *faciunt;* alii, *alatos faciunt imprudentes, q. d.* Insipientes somniis suis credentes efferuntur animo, putantes illa sibi obventura quæ somniarunt; quasi somnia sint oracula a Deo immissa, v. g. somniavit quis se fore Cardinalem, Episcopum, Prælatum, etc., si huic somnio fidem adhibet, insipienter facit ; et reipsa cum contrarium acciderit , videbit somnium suum fuisse somnium, id est rem mendacem ct fallacem. Unde Tigurina : *Spes viri stulti vanas falsasque sunt, et somnia sublimes ferunt insipientes;* alii : *Et somnia pennas addunt amentibus ;* Syrus : *Qui quarrit vanitatem, invenit mendacium, et somnium lastilia vana.* Huc facit illud Philonis ex Platone : ‹ Spes mortalium sunt somnia vigilantium.»

Nota : Gentiles, quin ct nonnulli c Christianis, ignorantesnaturalemcausam insomniorum,quam tradit Aristoteles, medici et physici, opinati sunt ca immitti ab altiori mente, puta a genio suo, vel Deo : cum cnitn mens somno sopita sit, censebant eam tunc agi a Deo. Sic Turcæ censent amentes ct stultos a Deo agi enlhusiasmo, ideoque cos venerantur velut divinos et fatidicos, ac eorum dicta pro oraculis habent. Id faciunt in honorem sui Mahometi, qui cum laboraret epilepsia, fingebat se enlhusiasmo agi. Errorem et superstitionem auxere Poetœ suis poeticis fictionibus, præsertim qua rei cuique suum deum dedero homonymum. Somnum ergo fecerunt deum. Unde Orpheus Somno deo hymnum composuit cum aromatibus, cui et fuscas alas attribuit, ita canens :

Somne deum rei ctincloriimquo hominumque cadeutum,
Cunctorum ct tellus quacumque animalia nutrit.

El Ovidius :

Somne quies rerum, placidissime somne deoruin.

El Seneca, in choro *Herculis faradis :*

Toque, ô domitor somno malorum,
Requies animi, pars bumanx melior vile,
Veris miscens falsa, futuri
Certus, el idem pessimus auctor.

Philostratus in imagino Amphiarai ita somnum pingit : « Facie, inquit, resoluta esse videbatur, candidam vestem habens supra nigram, quasi diem et noctem indicaret. Cornu in manu tenere videbatur, cum vera somnia immittit.» Ovidius vero in *Metamorph.,* ita eum describit :

In medio tonis est, ebeno sublimis in intro,
Plumeus, unicolor, pullo veLmine tectus,
Quo cub.it ipse Deas membris languore solatis*.
Hunc circum passim vanas imitantia formas
Somnia vana jacent.

Silius vero, lib. X, somuum cuique soporem immittere ita canit :

Curvoquo volucris
Per tenebras portat medicata papavera conio.

Et paulo post :

Quatit inde soporas
Devexo capite pennas, oculisque quietem
Inorat, tangens Lethxa tempora virga.

Homerus : «ù qi? ú Ató; ¡m, id esi,etenim soniliium *a Jove est;* quin ct insomnia dicta sunt id est a *Jove missa* : et Oiûu ôpupxi, id est *divina* voces; ct Ai¿; áqqtXct, id est *Jovis nantir,* ut ail Homerus. Fuit apud Troezenios Ardali vetus ara, super qua Musis et Somno deo rem divinam faciebant, somnum affirmantes esse deum Musis valde amicum. Superstitionem auxit Plato ct Philosophi, de quibus inferius.

Rosee redarguens Diogenes Cynicus, imo ridens ct subsannans : « Quæ vigilantes agitis, inquit, ca non curatis; quæ vero dorma ntes somniatis, sollicite perquiritis, » *q. d.* Si quis vigilans turpo quid committat, oportet metuat Dei iram, tristemque eventum ; non si quid dormienti sit visum; hoc enim nil vanius, nil stultius. Ita Laertius, lib. VI. El Poeta :

Somnii ne cures; nam meos humana quod optai,
Dum vigilat, operat.

El Claudianus, lib. lll :

Omnia qu® sensu volvantur vota diurno,
Tempero nocturno reddit amica quies.
Venator defessa loro aim membra teponit,
Mens tamen ad silvas, ac sua lustra redii.

Igitur hanc somnia observandi vanitatem et superstitionem, multis hic confutat Siracides.

2. Quasi qu apprehendit imbram, et pfr-equi- ‹ tur ventum : sic et qui attendit ad visa (gr.CCO tornici;, id est *ad somnia)* mendacia. — Summa

enim sunt figmenta et idola phantasiæ, quæ proinde dum per eam homini dormienti represenlantur, ipse sibi ca videre et oculis cernere videtur. Tigurina : *Captanti umbras, wmtumque persequenti similis est, qui fidem habet somnus; Syrus : Sicut qui apprehendit umbram, ct volare facit avem : ita ct ille qui credit visioni noctumæ.* Significat somnia esse res manes et vanas, similes umbre et vento : quare stultum esse iis credere, perinde ac stultus est qui apprehendere vult umbram inanem, aut ventum fugientem. Somnium

í i er8° 9uas* Uffibra el ventus : *Primo,* quia sito, t „n. cut umbra non est res ipsa, sed rei imago, imo ‹ • umbra : sic et somnium non est res vera, sed pH ' figmentum phantasiœ, quæ hanc sibi rei imagi- Sccuafc. nem efformal. *Secundo,* sicut umbre mane et vespere sunt re ipsa, puta suo corpore, longe majores, ita in somniis res parvæ apparent maximæ. Quare qm illis credunt, similes sunt cani Æsopico, qui carnem ore gestans, cum ejus umbram in flumine videret longe majorem, illam invadens, et ore captans, carnem veram excidere sibi permisit, nec umbrain, quam captabat, ap- Tertw. prehendit vel acquisivi!. *Tertio,* sicut umbra est fallax cl mendax ; mentitur enim se esse ipsam rem et corpus, ac proinde fallit eum qui umbram quasi corpus ipsum apprehendere satagit : sic et somnia somnianto fallunt ut videantur se reveza agere, videre et sapere, quod somniant se agere, Qoirto. videre et sapere. *Quarto,* sicut ventus aerem et aquam concitat et turbat, ut species in aqua representare commixtæ el confus®, ideoque falso et mendaces appareant : sic et somnia oriuntur ex vaporibus et flatibus e stomacho m caput ascendentibus, qui species phantasiæ impressas concitant, commiscent, offuscant, indeque miras et chimæricas, adeoque mendaces et fallaces rerum facies apparere faciunt. Flatus enim e stomacho caput perflans el permeans, magnam in somniis facit specierum apparentium confusionem Quoto, et varietatem. *Quinto,* sicut umbris terrentur pueri el fatui, sic et somniis (errentur somniantes; quin et vigilantes, si sint insipientes et imprudentes. Somnians enim, cum ligatam habeat S?ito. rationem, est instar pueri et amentis. *Sexto,* sicut umbra ct ventus celerrime pertransit et avolat instar avis, ut vertit Syrus ; sic et somnium. Nam famelicus, qui somniat se laute edere cl bibere, experrectus illico sentit venirem fame latrantem: quia illa phantastica comestio cum somnio avolavit. Rusticus vel pauper, qui somniat se habere arcas auro referias, vel se esse regem, episcopum, cardinalem, experrectus vidit se pauperem et miserum, ut ante ; quia illud somniatum ct phantasticum regnum, episcopatus, canlinalatus cum somnio avolavit.

VtTk **3. Hoc SECUNDUM UOC VISIO SOMNIORUM : ANTE FACIOI HOMINIS SIMILITUDO HOMINIS.** — Ita legendum cum Romanis et Græci . Perperam ergo aliqui afc legunt, *secundum hoc,* vel *luxe visio somniorum;* et ad pr.eccdenlia referentes, sic mtelligunt, *q. d.* Secundum id quod dixi, vanum esse captare ventum vel umbram, simili modo vana est visio el captatio somniorum. Perperam, inquam; nam hæc verba ad sequentia referenda sunt; al) iis enim explicantur, *q. d.* Visio somniorum non esi aliud quam representado quœdam, qua « hoc » est «secundum hoc,» id est, hoc huic apparel simile, sicut cum « unie faciem hominis » ponitur a similitudo hominis » in speculo, vel in aqua, *q. d.* Somnium non est res ipsa, nec rei veritas, sed imago tantum inanis et umbra, uli est imago in speculo, quam pueri putant esso rem veram, eamque conantur arripere. Sicut ergo in speculo apparens imago hominis non est ipse homo, sed ejus repræsentatio et inane ¡dolimi ab homine reflexum et resultans : sic pariter somnium non est res ipsa, sed rei repræsentatio et similitudo ex speciebus in phantasia collectis, varieque commixtis reflexa el resultans. Quare sicut puer est stultus, qui imaginem in speculo apparentem pro vero homine accipit, cumque capere aut sibi conciliare studet : sic pariter stultus est, qui res, quas somniat, revàra sibi vel aliis obventuras putat, iisque credit et confidit. Unde Tigurina vertit : *Aliquid ad imaginem alterius* (Vatablus, *aliquid secundum aliud) spectrum somniorum esf, etvelut adversum faciei simulacrum;* Complntensia ad verbum ita ex Græco vertunt : *Hoc secundum hoc visio insomniorum, ante faciem similitudo faciet;* Syrus : *Ita est visio et somnium, quod e regione faciet similitudo faciei, et de principe populi sui egredi faciet victoriam.*

Comparavit somnium umbre et vento : nunc s»®. comparat spectro cl simulacro apparenti in speculo, vel in aqua; quia vere somnium non est n,um aliud quam visio imaginaria , sive spectrum phantasiæ, quod scilicet phantasia ex speciebus per vapores noctu e stomacho in caput accendentes commixtis, confusis ct turbatis sibi affermât et lingit. Quocirca sapienter S. Gregorius Nazianzenus in *Tetrastichis :*

> Ne somniorum, *inquit,* ludicris fidem nimu
> Accommodaris; cuncta nec te terreant.
> Nec læU rursum visa te tollant nimis.
> Laqueos frequenter hoc paral daemon libi.

Idem, in *Distichis :* « Vir somno et inertiæ deditus somnia invenit; somnus enim non res ipsas, sed inania rerum simulacra oculis objicit. » Et Cato :

> Somnia ne cures; nam mens humana quod optat,
> Et vigilans sperat, per somnum cernii idipsum.

t

4. Ab **IMMUNDO QUID MUNDABITUR? ET A MENDACE** Vert.4» quid verum dicetur ?—Tò *immundo* et *mendace* accipi possunt vel ut masculina vel ut neutra. Sicut masculina, sensus erit quasi dicat : Sicut immundus per se alium mundare nequii, sic veritas non est exspectanda a mendace, puta ab ariolo, divino, omromante, id est somniorum conjector» el in*

tcrprolo. Esto enim aliquando verum dicant vel conjectent, tamen id perrarum est, ac multo sæpius falsum dicunt cl divinant. Quocirca etiam dum verum dicunt, cis credi nequit, sed potius H mendacibus fides derogatur; præserfirn quia diabolus, qui per cos loquitur, totus consutus est cx inalilia el mendacio. Quare verum quod subinde dicit, non veritatis amore dicit, sed ut per verum fallat, ac ad falsum erroremque inducat. Ideo enim verum dicit, ut per hoc ca leris suis dictis falsis et mendacibus fidem conciliet. Si ut neutra, sensus crii, q. d. Sicul res immunda per se aliam emundare nequii, sed potius suum immunditiam ei communicat, camquc immundam efficit : sic pariter a rc falsa ct mendaci, quale est somnium, veritas sperari nequit. Esto enim in somnio quœdam sint vera, tamen quia longe plura sunt falsa ; hinc totum somnium falsum est, taleque nuncupandum, non verum; veritas enim integra esi, nihilque falsi admittit : quare si in quapiam propositione aut re vera misceatur aliqua falsitas, tota res cl propositio falsa est, non vera; sicut enim opus bonum inficitur per unam circumstantiam malam, tolumque iit malum : sic et veritas, si ei vel minima falsitas misceatur, corrumpitur, desinilquc esse veritas, el fit falsitas. Bonum enim (æque ac verum, quod cum bono convertitur; omne enim bonum est verum, ct omne verum est bonum) cx integra causa constat, malum autem ex singulis defectibus, uti ait S. Dionysius, D. Thomas, Theologi el Philosophi.

Unde Tigurina vertit : *Quidnam mundetur e*? immundo, et a falso quid veri manaverit ?* ¿yrus . *Quis est mendax ut justificetur?* Ut scilicet justus, id est fidelis ct verax sil, declaretur el habeatur: alii clarius vertunt : *Ab immundo quid mundetur, et a mendacio* (quale est somnium) *quid veri existai ?* Genitivus enim ÇcvSou;, derivari potest a nominativo tam {rô&c, id est *mendacium,* quam id est *mendax.* Porro Antiochus monachus (qui floruit sub Heraclio Imperatore, anno Christi 630, scripsilquc 129 homilías, quæ exstant tom. 11 *Bibliotli. SS. Patrum}* hunc locum ita legit, *homil.* 81 : « Jesus filius Sirach ait : Insomnia extollunt imprudentes : quemadmodum qui pugno capit (capere conatur, sive capiat) umbras, cl qui persequitur ventos, sic qui intendunt insomniis. A mendace enim quid egredietur veritatis? »

Nola : Hæc propositio : Immundus vel res immunda alium mundaro nequii, vera est, si intclligas per se. Nam per accidens mundare potest, si videlicet immundus herbam, vel rem similem vim mundandi habentem, ul saponem vel lixivium, rei immundæ adhibeat cl affricel. Simili modo Sacramenta ab immundo sacerdote confecta el applicita suscipientem el pernitentem mundant, quia operantur non ex opere operantis, sed ex opere operalo. Quare sive a sacerdote sancto, rive a scelerato ministrentur, eamdem virn mundandi habent ct retinent. Principalis enim agens in iis est Spiritus Sanctus et Christus, quorum uterque mundissimus est, nullaque sacerdotis ministri malitia afflari aut contaminari potest. Ita Donatista hunc locum et similes objicientibus conlra baptismum ab haereticis collatum quasi impurum el irritum, ideoque de novo iterandum, respondet S. Augustinus.

5 et 6. Divinatio erroris, et auguria mendacia, v«». » ET SOMNIA MALEFACIENTIUM, VANITAS EST. Et SICUT et4» PARTI RIENTIS, COR TUUM PHANTASIAS PATITUR. — T» *tuum* non est in Græcis Roraæ correctis multisque aliis, est tamen in Complulenribus. Tigurina vertit : *Divinatore*, auguria somniaque vana sunt, et quasi cum desipit animus parturientis ;* alii, *et cor phantasias concipit ut parturientis ;* Syrus : *Omnes divinationes, et vaticinia, ct insomnia, seductio; qui credit eis, ibi* (in seductione) *cor ejus.*

Nota : Vanitas, hcbraice a'z? *seau,* non tantum vann* vanitatem, hoc est inanitatem, sed el fallaciam 14 ac mendacium significat : unde vanus vocatur m mendax, fallax el impostor. Sic *Exodi* xx, 7, et *Deut.* v, 11 : a Non usurpabis nomen Domini Dei lui frustra; » alii vertunt : *Non assumes nomen Domini Dei tui ad mendacium;* proprie enim vetat perjurium. Sic *Eccles,* i, 2, dicitur : «Vanitas vanitatum, et omnia vanitas, » hoc est omnes res, omnes illecebrae mundi van® sunt, fallaces ct mendaces; quia quietem el satiem menti, quam puinccntur, non præstant. Sic Sinon impostor ait apua VirgiUum, *Æneid.* 11 :

Nec si miseram fortuna Sinonem
r.ftVA, vanum diam meudacimque improbi ûngeL

Ei Cicero, pro *Quintio:* a Necesse est ille, qui amicum, socium, affinem fama ac fortunis spoliare conatus est, vanum se et perfidiosum et impium esse fateatur. »

Siracides ergo asserit tria esse vana, imo ipsam vanitatem, hoc est esso vanissima, id est fallacissima et mendacissima maximeque seductoria, ul vertit Syrus. *Primum,* esi « divinatio erroris,» id est erronea, quæ ab errore proficiscitur, puta, a diabolo, mago, sagis, vel a figmentis impostorum, ut cum divini divinant et prænunliantres futuras ex inspectione ignis, aquæ, aeris, terræ, cadaverum, etc. Est enim alia divinatio veritatis, quæ scilicet a Deo, qui prima est veritas, proficiscitur; quro non vana, sed vera certaquo est; quales fuere propheliæ Isaiæ, Jeremiæ, Danielis cæterorumque Prophetarum.

Secundum sunt « auguria, » cum scilicet augures ex avium volatu, garritu, gestibus, divinant res futuras, ut victoriam in prælio, imperium, opes, fertilitatem, etc.; hæc enim « mendacia, » id est fallacia sunt, et in errorem ducunt. Unde illud : a Ridet augur augurem videns; » alter enim alteri corridet, ridendo stultitiam populi sibi credentis. Do vanitate augurio-

rum, vide S. Augustinum, semi. 241 *De Tempore.*

Tertium sunt a somnia malefacientium,» id est hominum iniquorum et perversorum, qui contra Dei legem somniis suis attendunt et credunt, ideoque in vanitatem, id est in mendacium et fraudem induci se sinunt. Nam benefacientium, id est bonorum et sanctorum, somnia subinde sunt vera, ut cum a Deo vel Angelo ad rei ver® significationem immittuntur, qualia fuere somnia Joseph et aliorum mox citanda; impiorum ergo somnia vana sunt. Nam « sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur, » si videlicet divinationibus, auguriis et somniis attendas fidemque commodes, *q. d.* Sicut cor parturientis, dolore cogente, mille patitur phantasmati^ ac sirpe deliria, quibus vanis timoribus et amoribus se aliosque onerat, molestat et cruciat; sic pariter, si attendas somniis, cor tuum mille patietur imaginationes et phantasias, quibus animum in mille affectus divellet et distrahet, ut jugi alternatione spei, diffidenti®, timoris, amoris cœterorumquo affectuum oneretur, turbetur et crucietur, idque vane, id est inaniter et mendaciter. Nam sicut imaginationes parturientis sunt van® et mendaces, sic pariter vana et mendacia sunt, qu® in somnio videre te putas. Prægnanles enim et parturientes, quia abundant fiatibus, pituita, cruditate, melancholia, debilique sunt calore, idcirco patiuntur vertigines, fastidia, colicas, phantasias, deliria el deliquia; præsertim cum acribus doloribus partus exagitantur.

Tropologice divinatio, augurium et somnium vanum mendaxque est hæresis, qu® proinde mille phantasmata effingit, quibus se aliosque excruciat. Ita Rabanus. Rursus, a somnia malefacientium » sunt inanes cogitationes, phantasias, desideria, ex quibus quasi ex seminibus solent omnium malorum fructus prodire, ut nec orare, neo operari libeat, sed ad explenda desideria mens anhelet. Unde de iis sequitur : a Et sicut parturiens cor tuum phantasias patitur, » ut eas cum dolore pariat

■edkni oberret

Nota : Physici et medici docent ex somniis cognosci corporis constitutionem, complexionem et humorem prædominanlcm ; ideoque medico, u curet •um. observandum esse quid ille somniet. Ita Galenus, in lib. 1 Hippocratis, *De Morbis vulgar. Comment.* ni, non longe a principio :« Cum quidam, ait, e nobis mane de more tegrum invi- •gri: tar†

seret, totam dixit ille noctem somnum se non vidisse, dum cogitaret quidnam sit futurum, si lassus Atlas non ducat amplius sustinendum cadum ; ex cujus verbis intelleximus principium esse quoddam melancholiæ. » Et paulo post : a Si quis per insomnium videat incendia, hunc offendit flava bilis: si imbres abundare, frigidum humorem declarat ; sic sane si nivem, glaciem et grandinem, pituitam frigidam; si quis m foetido loco se esse putet, putredinem humorum; si gallorum gallinaceorum cristas habere aut rufa quædam, sanguinem exsuperare ; si caliginosa cernere, aut in locis esso caliginosis, status indicat. » Vide cnmdem, lib. *De Presagio ex insomniis sumendo.*

Ulterius progressi sunt Stoici, docentes omnia somnia aliquid portendere, ut ex cis de futuris eventibus divinare liceat. Quin et Plato, dialog. 2 *De Republ.j* censet animum in somno quasi Flato a corpore sopito liberum maxime vigere, seque |0 ad capessenda insomnia acrem præbere : et qu® co ei sedato tunc visa occurrunt, tranquilla esse ac veracia. Censuit enim ipse humanos animos, antequam corporibus ¡Haberentur, omnium rerum scientiam , idearum influxu accepisse ; sed eam contagione corporis hebetatam, et pene obliteratala jacere. Quare cum somno avocetur animus a consuetudine sensuum, ct mens tota sibi sua sit, putavit reviviscere tunc congenitas in ea disciplinas, illamque meminisse præleritorum, presentía cernere, providere futura.

Probant id exemplis : constat enim e somniis mulla vera evasisse. Audi unum et alterum, quod eum- pii*. recenset Cicero, lib. Il *De Divin.* Detulit ad con- Pomo. jectorem quidam somniasse se ovum pendere ex fascia lecti sui cubicularis. Respondit interpres thesaurum defossum esse sub lecto. Quaesivit, invenit auri aliquantulum, idque circumfusum argento; misit interpreti quantulum de argento visum est. Tum ille : Nihilne de vitello? id enim ex ovu videbatur aurum significasse, sicut ct album ovi argentum. Alterum exemplum : Cum Piole- Seconda meus. Alexandri familiaris, in prælio telo venenato ictus esset, coque vulnere summo cum dolore moreretur, Alexander assidens somno est consopitus : tum secundum quietem visus ei dicitur draco is quem mater Olympias alebat, radiculam ore ferre, el simul dicere quo illa loco nasceretur (neque longe aberat locus); ejus autem esse vim tantam, ut Plolemœum facile sanaret. Tum Alexander experrectus narravit amicis somnium, et dimisit qui illam radiculam qmercrent : qua inventa, et Ptolcmœus sanatus dicitur, et mulli milites, qui erant eodem genere teli vulnerati. Cum igitur isthæc somnia aliaque non pauca ita ceciderint, utique dicendum videtur quod reliqua similem exitum non habeant, id non somniorum vanitati, sed interpretum insciti® adseribendum : aut certe causam esse, quia nos ipsi vel somnia obliviscimur, vel pro nihilo habenda ducimus. Iden Cicero, lib. I Terti* *De Divinat.,* hoc de Cyro recenset : « Quid ego, qu® magi Cyro illi principi interpretati sunt, ex Dionysii Persici libris proferam? nam cum dormienti ei sol ad pedes visus esset, ter eum scribit frustra appetivisse manibus; cum se convolvens sol elaberetur et abiret, ei magos dixisse, quod genus sapientum et doctorum habebatur m Persis, ex triplici appetitione solis, triginta annos Cyrum regnaturum esse portendi. Quod ita eoo-

tigil : nam ad septuagesimum pervenit, cum qua-
Qnarto. í]rdg¡n(a natus annos regnare cœpfcstl. » Et infe-
rius : « Cum duo quidam Arcades familiares iter una facerent et Megaram venissent, alterum ad cauponem divertisse, ad hospitem alterum, qui cum carnali quiescerent, concubia nocte visum esse in somnis ei qui erat in hospitio illum alterum orare ut subveniret, quod sibi a caupone interitus pararetur; eum primo perterritum somnio, surrexisso ; deinde cum se collegisset, idquo visum pro nihilo habendum esse duxisset, recubuisse, tum ei dormienti cumdem illum visum esso rogare, ut, quoniam sibi vivo non subvenisset, mortem suam no inultam esse pateretur, se interfectum in plaustrum a caupone esse conjectum , et supra stercus injectum ; petere ut mano ad portam adesset, priusquam plaustrum ex oppido exiret, hoc vero somnio eum commotum mane bubulco præsto ad portam fuisse, quirsisse ex eo quid esset in plaustro, illum perterritum fugisse, mortuum erutum fuisse, cauponem re patefacta poenas dedisse; quid hoc somnio dici divinius potest? » Hæc Cicero.

Rcfdll- Verum hic est error ct superstitio, quem rodarguit hic Siracides, ac Lactantius, lib. *De Opificio Dei,* cap. .Win; S. Thomas, II ¡I, Quœsf. XCV, ct Medina, lib. VII suæ *Partente.,* ac copiose et acuto Cicero, lib. il *Do* DivtW., atque Aristoteles lib. De *Divinat. per somnium.* Sane ut alia taceam idipsum demonstrat experientia, qua constat ne millesimam quidem somniorum partem evadere veram. Quod si unum alterumve verum reddatur, id fit vel casu vel agente bono malove angelo ; quod accidisse in somniis paulo ante ex Cicerone recitatis manifestum est. Accedit quod idem somnium a divinis ct conjectoribus variam, imo contrariam, interpretationem accipiat. Nam, ut refert Cicero libro jam citato : « Cursor, ad Olympia proficisci cogitans, visus est in somniis curru quadrigarum vehi; mane adit conjectorem. At ille : Vinces, inquit; id enim celeritas significat cl vis equorum. Post idem ad Antiphontem. Is autem : Tu autem, vincare, inquit, necesse est ; an non intelligis quatuor ante te cucurrisse? ecco alius cursor. Atque horum somniorum el talium plenus est Chrysippi liber, plenus Antipatri. Sed ad cursorem redeo. Ad interpretem detulit aquilam se in somnis visum esse factum. At illo : Vicisti ; ista enim ave volat nulla vehementius. Huic idem Antipho : Tu vero, inquit, to victum esso non vides? ista enim avis, insectans alias el agitans, semper ipsa postrema est. n

Uranian- Fateor tamen cx insomniis affectiones ♦ sicut
m «ne- corporis, sic el animi cognosci posso; ea enim
U¿qrng somniamus noctu, quæ interdio cogitamus et agi-
oûciiu- mus, puta quæ amamus et concupiscimus. Unde Zeno dicebat e suis quemque insomniis deprehendero posse, quantum in philosophia profecisset, bi in illis nihil appeteret vel faceret nefariæ rei. Tum enim animum in profunda tranquillitate constitutum veros affectus prodere : indeque fieri ut quæ vigilantes non audent profari aut agere, ea noctu occurrant in somnis. Ha Laertius, lib. IX, cap. v. Et Plutarchus consuit signum perfectae virtutis esso, si quis de ea somniet. Vide ca quæ notivi *Deut.* cap. vi, vers. 7. Talo fuit insomnium S. Gregorii Nazianzeni de templo S. Anastasis, in quo ipse ante exsiliumconcionari solebat: quod ipse refert in carmine.de hac re, quod exslat tom. II, pag. 1309.

Denique celebre est figmentum Homeri, somnia illa vera esse, quæ subvolant per portam corneam; falsa vero, quæ per eburneam : quo «* significare voluit visa per diem, quæ in somniis recurrunt, esse vera : audita vero sœpe esse falsa. Cornea enim porta notat visum et oculos, ob colons similitudinem et tunicam corneam, quæ est in oculo : eburnea vero denotat os, ob candorem dentium. Simili modo Th des, rogatus «quantum distaret a mendacio veritas, n respondit : « Quantum oculi distant ab auribus, » significans ea demum esse vera el certa, quæ contuemur oculis: fabulis vero hominum quas audimus, haud tuto credi, quod sœpe falsæ et mendaces sint.

7. Nisi ab Altìssimo fuerit emissa visitatio, **NI DEDERIS IX ILLIS COR TUUM ; MULTOS ENIM ERRARE FECERUNT SOMNIA, ET EXCIDERUNT SPERANTES IN** illis. — « Visitatio, » id est somnium vel visio, qua mens visitatur, id est eruditur, corripitur, monetur a Deo. Unde Græca habent : Ifài *ab Altísimo missa fuerint* (somnia jam dicta) in *visitatione tua* (Tigurina, visitandi *tui causa), ne adjicias ad illa cor tuum. Multos enim deceperunt somnia, et exciderunt* spe, *quam collocaverant in eis.* Paulo aliter Syrus : *Et si,* inquit, *a Deo mandatum fuit errare in cogitationibus nocturnis, ne des illis cor tuum; multi enim, qui in somniis erraverunt invia, ct offenderunt in semitis suis.* Vox græca moxoini significat inspectionem et visitationem Dei, tum eam, qua misericordiam et opem affert; tum eam , qua pamas exigit ab aliquo. De hac accipit hunc locum noster Pineda, in *Job* cap. xxxiii, 16, in fine, *q. d.* Si somnio aliquo minas tuis sceleribus intendi, et divinam inspectionem ac visitationem repraesentari intelligas, tunc acquiescere illi poteris : illis vero minime, que vanissima elatione complent animos somniantium, sicut scriptum est : «Somnia extollunt imprudentes. » Potest tamen quæhbel Dei *visitatio* hic accipi, sivo ea fiat ad consolandum et opitulandum, sive ad terrendum et puniendum.

Prudenter monet somnia ordinarie esse spernenda habendaque quasi somnia : excipit tamen casum unum, si videlicet a Deo Deique angelo immittantur, vel ad futuri præsignificationem, vel ad admonitionem et correptionem. Tale fuit somnium Jacob, *Gen.* xxviti; Josephi, cap. xxxvn, Pharaonis, cap. xu; Salomonis, lll *Jlcg.* et

in novo Testamento S. Joseph, sponsi B. Virginis, *Matth.* i cl IL

Porro quibus indiciis somnia vera, a Deo iramissa, discernenda sint a falsis el inanibus sapicnlerdocctS. Gregorius, lib. IV *Dial.* cap. XLViii et xtix,et ex eo Rabanus hic : «Inhoc,Petre, inquit S. Gregorius, sciendum est, quia sex modis tangunt animum imaginessomniorum. Aliquando nam (ue somnia ventris plenitudine vel inanitate, aliquando vero illusione, aliquando cogitatione simul et illusione, aliquando revelatione, aliquando autem cogitatione simul et revelatione generantur. Sed duo, quæ primo diximus, omnes experimento cognoscimus ; subjuncta autem quatuor in sacræ Scriptum paginis invenimus. Somnia etenim nisi plerumque ab occulto hoste per illusionem fierent, nequaquam hoc vir sapiens indicaret, dicens : Multos enim errare fecerunt somnia, ct exciderunt sperantes in illis, d Et iterum : « Non augurabimini , nec observabilis somnia; quibus profecto verbis cujus sint detestationis ostenditur, quæ auguriis conjunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul ct illusione procederent, vir sapiens minime dixisêct : Multas curas sequantur somnia. Et nisi aliquando somnia ex mysterio revelationis orirentur, nec Joseph præfcrcndum se fratribus somnio videret, nec sponsum Mari®, ut ablato puero in Ægyptum fugeret, per somnium angelus admoneret. Rursum, nisi aliquando ex cogitatione simul el revelatione procederent, nequaquam Daniel propheta Nabucbodonosor visionem disserens, a radice cogitationis iucboasset, dicens . Tu, rex, cœpisli cogitare in strato tuo, quid esset futurum post hæc, el qui revelat mysteria ostendit tibi quæ ventura sunt. Et paulo post : Videbas, ct ccce quasi statua una grandis, statua illa magna, ct statura sublimis stabat contra te. Daniel itaque dum somnium ct implendum reverenter insinuat, et ex qua ortum sit cogitatione manifestat, patenter ostenditur, quia hoc plerumque ex cogitatione simul et revelatione generetur. Sed nimirum cum somnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto etex quo impulsu veniant facilius nun elucet. Sancti autem viri inter illusiones atque revelationes, ipsas visionum voces atque imagines quodam intimo sapore discernunt, ut sciant, vel quid a bono spiritu percipiant, vel quid ab illusore patiantur. Nam si erga hæc mens cauta non fuerit, per deceptorem spiritum multis sc vanitatibus immergit, qm nonnunquam solet inulta vera prædicere, ut ad extremum valeat animam ex una aliqua falsilate laqueare. » Subdit deinde exemplum : « Sicut cuidam nostrum nuper certum est contigisse, qui dum somnia vehementer attenderet, ei per somnium longa spatia hujus vite promissa sunt. Cumque multas ¡xxuniis pro longioris vit® stipendiis collegisset, ita repente defunctus C6t, ut intactas omnes relinqueret, et ipse secum nihil ex bono opere portaret. »

sir.» d mrt- / , rera a l

8. Sink mendacio consummabitur veruum legis, et SAPIENTIA IN ORE FIDELIS COMPLANABITUR. — Dixit somniis, auguriis et divinationibus non esse attendendum, nec credendum; nunc docet attendendum et credendum esse legi Dei ejusque doctoribus. Est occupatio. Dicet enim quis : Si non consulam divinos, augures et oniromantes, quis me de futuris rebusque arcanis certiorem faciet? quis me docebit? quid hoc illove casu agere, aut non agere debeam? Huic objectioni respondet, dicens : «Sine mendacio consummabitur verbum , « *q. d.* Lex Dei, cum sit verax, nipote a prima veritate dictata, consummari et perfici potest et debet sine mendacio somniorum, auguriorum cæterarumque divinationum: quare cum quid dubii praclici occurrerit, v. g. quid bonum, quid malum sit, quid hoc illove casu faciendum vel omittendum sit, quæ via sit ad felicitatem, legem consule, nou divinos, non augures, non somniorum interpretes : lex enim verissime te hæc omnia quæ te scire convenit, docebit; divini autem ct augures mendaciter ct fallaciter. Sic Syrus servus in *Adelphis* herum suum *somnium* vocat præ Demea, quem sapientiam nuncupat : « Tu, inquit, quantus quantus es, nihil nisi sapientia es; ille futilis, somnium. »

Et sapientia in ore fidelis (id est veracis hominis, qui legis, S. Scripturæ et sapientiæ divin® est studiosus) complanabitur ,—id esi plana erit, facilis et expedita, ut non sint adeundi divini, quorum responsa sunt obscura, implexa et seductoria; ut cum Croeso de vicloria sciscitanti oraculum respondit : « Crœsus Halym perdet transgressus plurima regna. » *Perdet* enim ambiguum est : nam et active accipi potest pro *vostabit* et *evertet;* et neutre pro *amittet,* iisque excidet et spoliabitur, ita Lyranus : « Complanabitur, inquit, id est plane docebitur ; nam occulta Scriptura scit aperire et explanare, quia in talibus est exercitatus.» Rursum « complanabitur,» id est deprehendetur esse plana et expedita, ncc aliquos erroris anfractus, aut conscienti® molestias scnipulosve in se continens, ait Jansenius; *tertio,* «complanabitur,» id est cognoscetur esse undique plana ct perfecta, quodque in ea sita sit hominis perfectio; hæc enim nihil habet inæqualc, scabri vel torti, videturque esse mera planities sapienti® ct virtutis. Unde Græca habent, *consummabitur,* vel *perficietur.* Quocirca Rabanus legit, *complantabitur,* id est solidabitur, perficietur, ut videatur in eo esse plantata ct profunde radicata. S. Augustinus vero in *Speculo* legit *contemplabitur.*

Porro Græca breviter ct clare sic habent : *Citra mendacium consummetitur lexf* xxl otco&tikkttm TtXilwai;, id est, *ct sapientia ori fideli perfectio,* vel *sapientia ore fideli perflatur ;* hoc est, sapientia, quæ ore veraci profertur, ipsa est quæ perfecte

hominem instruere potest de dubiis rebusque omnibus, ut præter cam non sit opus observare somnia, auguria et divinationes, Tigurina: *Lex etiam sine mendacio consummata erit, oreque veraci perfecta sapientia;* Syrus vero : *In loco, tn quo non sunt peccata, pascit Deus; quia sapientia iniquorum in nocte creditur, q. d.* Ubi non consuluntur divini , augures et oniromantæ, sed ipsa Dei lex ; ibi ipse Deus consulentes veris oraculis pascit, docet et instruit; ibi plana plenaquc ct clara est verita* : at divini, augures et oniromantæ versantur in nocte tenebrarum ct errorum, ideoque noctu consulunt somnia ipsosque dæmones,a quibus in mendaciorum et fraudum caliginem inducti misere decipiuntur ct deluduntur, ac se consulentes decipiunt et deludunt. Alludit ad *Isaiæ* cap. vin, vers. 19 : «Cum dixerint ad vos : Quærite a pythonibus et a divinis, qui strident in incantationibus suis : Numquid non populus a Deo suo requiret, pro vivis a mortuis? Ad legem magis et testimonium. Quod si non dixerintjuxta verbum hoc, non erit cis matutina lux.» Vide ibi dicta.

Summa omnium est, *q. d.* Pro divinis et oniromantis consulite legem Dei, ejusque doctores ct interpretes. Ili enim veraciter vos docebunt omnia ad salutem conducentia, quæ falso et mendaciter es enuntiaturos spondent divini et oniromantæ. Unde in sequentibus docet qui doctores sint consulendi et sequendi : igitur confert et praefert legem legisque doctores divinis etoniromantis, quod illi vera doceant, hi falsa ct mendacia; quodque illorum doctrina et responsa sint plana, aperta ct clara; horum obscura, ambigua, implexa. Daemones enim olim consulti a divinis de futurorum contingentium eventu, cum eum ignorarent, ita ambigue respondebant, ut quomodocumque res caderent, viderentur verum dixisse, et quod eventurum erat, prædixisse. Sic Pyrrho, regi Epiri, consulenti oraculum ct divinos an Romanos bello superaturus esset, responderunt illi: « Aio te, Æacida, Romanos vincere posse;» quod ambiguum est, tamque significat quod Romani vincent Pyrrhum, quam quod Pyrrhus Romanos, uti advertit S. Augustinus, lib. III *De Civit. Dei,* cap. XVII. Plura oraculorum ambiguorum exempla recenset Eusebius, lib. V *De Proepar. Evang.* cap. X, et lib.VI, cap. iv, ubi ex Porphyrio docet quod Apollo Delphicus in suis oraculis fassus sit se uonnunquam mentiri.

SECUNDA PARS CAPITIS

QUA DOCET SAPIENTIAM PARARI PEREGRINATIONE ET EXPERIENTIA MULTA.

(Vanitati somniorum ct divinationum opponit veritatem experientia», ut ab illa, adeundo et audiendo viros doctos, non a divinis petendam esse sapientiam doceat : præscrliin quia ipsa experientia ostendit somniorum observationem el divinationem esse res plane vanas, mendaces ct fallaces.)

Viri. 9. 9. Qui non est tentatus, quid scit? — Ikec verba jam desunt in Graeco; olim tamen fuisse liquet ex Nostro hic, et ex S. Ambrosio (vel potius Victore Cartonna) Episcopo, ut patet ex tine libri, atque ex Gcnnadio ct Trithcmio, *De Script. Eccl.),* lib. *De Pernitentia,* cap. xxvi, ubi ea sic legit ct explicat : « Plerumque, inquit, offensionibus subjacet secura felicitas; cautior autem ad evitanda praeterita efllcilur, quem metus emendat, quia sollicitior semper erit qui cavet ne identidem ibi incidat, ubi jam antea cecidit. Sic gubernatorem faciunt pericula experta sollicitum, et in offensos portus uonnunquam veretur intrare, qui vel semel incurrerit ex securitate naufragium. Denique Scriptura divina : Qui non tentatus est, inquit, qualia scit? ut ostenderet per tentationis causam lentatum semper effici cautiorem, ct per timorem magis corrigi, qui incautus antea fuerit, tentationis scientia. »

Dixerat Siracides versu præccdenli: «Sapientia in ore fidelis complanabitur; » nunc expl eat quis ait ille fidelis, dicitque esse eum qui lent tus est, et in tentatione mansit constans el fidelis Deo Dcique legi. «Tentatus » hoc loco vocatur, qui multis tribulationibus casibusquc jactatus, multa expertus est, multaque experiendo didicit : uti lentatus est Abraham,cum a Deo jussus fuit exire e patria, ct peregrinari in terram Chanaan, in qua peregrinatione multa adversa passus, multaque expertus didicit, sapiensque et perfectus evasit. De experientia enim et sapientia, quæ peregrinando acquiritur, maxime agit hic Siracides, qui propter eam se in /Egyptum aliaque loca peregrinatum asserit. Ipse ergo cum vocat sapientem dignum cui credamus, qui per tentaliones a cœlo eruditus est, et per multorum experientiam prudens doctusque evasit, ut possit el alios docere, consolari, mederi, consulere, dirigere.

Moraliter, hinc disce tentationem non solum meritum nobis in terra et premium in coelo parare; sed etiam magnam intellectui lucem afferre, qua sapiens, imo sapienti®, id est prudenti® ct virtutis, magister doctorque evadat. Sicut enim ii, qui sæpius interfuere præliis, optime norunt eorum pericula æque ac eorum remedia, ac proinde hi optimi sunt belli duces : sic et qui sæpius cum dæmono colluctati ejus tentaliones superarunt, optime norunt, aliosque docent modum confligendi cum eo, ejusque tentaliones superandi, ut verbo ct exemplo docuit S. Antonius, S. Hilarión, Macarius, Arsenins aliique uuachoxeUe.

VIR IN MULTIS EXPFRTI'S COGITABIT MULTA; BT QUI

Terbio, multa didicit, knarhabit imelllctum. iO. Qui NON BSr EXPERTUS, PAUCA RECOGNOSCIT : QUI AUTEM IN MULTIS FACTUS EST, MULTIPLICAT MALITIAM. — PfO *in multis expertus* Complutensia legunt ntiOflwquvoç, id est, *qui multa peregrinando pervagatus est;* rursum, qui in inultis sæpius deceptus est. Romani vero legunt *snemhupinfr* id est *eruditus,* edoctus, qui inulta discendo, peregrinando, experiendo didicit : sive ergo unum legas, sive alterum, in idem redit sensus. Rursum pro *qui multa didicit,* græco est xOÙK«pcç, id est, *qui multa expertus est.* Jlæc ergo tria idem, vel pene idem significant, nimirum eum qui peregrinando multa vidit et audivit, multaque por experientiam didicit. Huic opponit eum a qui non est expertus,» *q. d.* Qui multa vidit, audivit et expertus est, hic mulla prudenter cogitabit, consulet cl suggeret : idem, cum experiendo multa didicerit, « enarrabit intellectum, » id esi multarum rerum cognitionem, intelligentiam et prudentiam; et, ut Tigurina verlit, *sapienter disseret;* at vero a qui non est ex-

rioDtii rrran pertus, » pauca cognoscit, et pauca enarrare potest; nimirum «experientia est rerum magistra;» et (ut ait Sapiens) : « Nihil sapientius experientia; ipsa nos erudii experientia, ipsa vexatio dat intellectum, » ait S. Bernardus, serin. 11 in psalm. *Qui habitat.* El S. iNazianzenus in *Iambicis :*

Senex quidem sum, plurium at non nescius
Vitæ malorum : tuga nam rerum pant
Usum ; unde mope nascitur prudentia.

Idem, orat. 12 : « Experientia, ait, stultorum magistra. »

Quod sequitur : « Qui autem in mullis factus est, multiplicat malitiam, » obscurum est. Aliqui ul Lyranus, Hugo, Dionysius cl Palacius pro *factus* legunt *fatuus;* cui favet Græcum *mni&Muiw,* id eel *deceptus, seductus, q. d.* Qui in mullis desipii el fatuus est. hic in mullis errat et peccat. Verum Romana, Rabanus et cieteri passim legunt *factus,* non *fatuus.* Quod, *primo,* nonnulli apud Lyranum sic exponunt, *q. d.* a In multis factus, inquiunt, est discurrens per multa cognoscenda, sicut gallus ambulai super grana, el non figit intellectum suum in aliquo Sufficienter exquirendo; hic multiplicabit malitiam : nam in nullo habet Buflicientrin notitiam, el per consequens habet inutilem et falsam doctrinam.» EIS. Dionysius Carlhusianus : «In multis factus, inquit» id est per diversa distractus, et corde per mulla divisus, cum unum sit necessarium. »

Secundo, alii : «In mullis factus,* inquiunt, vocatur mulla volens experiri, caque vana, curiosa, voluptuosa, quique multis se ingerit ct immiscet: hic enim in mulli* peccai. Ita Habanus: « Quid, ait, vult insinuare in eo quod dicit : Qui in mullis tictusest, multiplicavit malitiam suam, ni>i quod ille, qui mutabilis esi mente, el per mullas curas te sollicitudines sæculi divisus, instabilis est actione multorum vitiorum, criminibus sæpo fit obnoxius? Vei aliter, qui unitatem fidei perdendo, multiplices hæreticorum sectas delusus sequitur, multorum scelerum impietatibus implicatus perniciose deservit, et molidos® mentis mullam nequitiam ostendit. »

Tertio, «in mullis factus, » id est in multis deducius : qui enim decipitur ct seducitur, non tam facit quam est factus; scilicet factus est insipiens, errans, gulosus, libidinosus, etc., quasi hic 1res gradus ct ordines hominum assignantur. Primus est eorum qui multa experiendo multa didicerunt; secundus, eorum qui pauca experiendo pauca didicerunt; tertius, eorum qui multa experti, sed in iis decepti cl seducti sunt, ideoque multiplicant malitiam quam didicerunt, et in qua seducti corruptiquc sunt. Hos enim proprie significat Græcum T?izXavi/xivoç,quod Noster ad verbum versus sequentis vertit, a implanatus. » Unde Jansenius sic exponit : Qui in multis rebus errore deceptus est ct desipit, hunc necesso est per errores suos inultam committere malitiam, et sæpius peccare. Insinuatur ergo omni studio et labore comparandam sapientiam, quo ct ab inscitia cta malitia liberi simus. Mulli enim peregrinando corrumpuntur, et singularum gentium fraudes, nequitias, turpitudines addiscunt el imbibunt, quas deinde exercent per omnem vitam : quin ct alios docent, uti patet in iis qui, dum apud hæreticos peregrinantur, inficiuntur hæresi, magia, luxuria, ebrietate.

Quarto, valde probabiliter noster Emmanuel Sa ; « In mullís factus, » inquit, hoc est in mullis regionibus rebusque versatus, multa pervagatus, mulla expertus, hic « multiplicat malitiam, » id est molili® cognitionem sive astutiam, *q. d.* Hic comparat sibi magnam calliditatem, ut non facile a malis decipi el in fraudem induci possit. Græce enim ¿ Sà rtzZzv-ubM nXr^wii Twwp--pzv; ubi to mrrXav.pcy&c significaro potest tam deceptum, quam cum qui multas oberravit regiones multaque experlus est. Senes ipsa orationis magis poscit hoc secundum significatum. Unh Romani vertunt : *Qui autem vagatus est multiplicat astutiam.* Græcum enim iwcu^iw significat calliditatem et astutiam tam bonam, quid prudentia; para ost, (piam malam, quæ nequitia est, fraus el malitia. Alii vertunt : *Qui autem oberravit multa est calliditate.* Favet huic expósilioni antithesis hujus hemistichii cum priore ; opponit enim illum «qui in mullis Lictus est,» ei «qui non est expertus : » ergo « in mullis factus, » idem est quod « mulla experlus. n Sicut eniin experientia est causa scientia; et prudenti®, sic inexperienlia est càusa ignoranti® et imprudenliav «Experlus» ergo «multiplicat malitiam, » id est calliditatem, qua malitias el fraudes omnes cognoscat el cave d, vel astute eludat. Sic *malitia* ct *nequitia* subinde sumitur pro calliditate el vafrilio s ao malitiosus vocatur versuto», calli-

dui, artutus, fallar, ut videre est apud Ciceronem, lib. Ili *De Oratore.* PrmserUm quia Hebræi napo nomina et verba accipiunt in actu, non reali, «ed mentali; ut cuna Jeremías audit a beo, rap. i, I0 : « Constituí te hodle super gentes et super regna, ut evellas el destruas, et disperdis et dissipes, et tedi(ices et plantes, » id est ut prœnoscas, prœnunties et prophetes has gentes a me esse disperdendas, illas vero ædificandas ct plantandas. Vide ibi dicta. Simili tropo et schemate « malitiam » hic accipias pro malitiæ cognitione, sive calliditate.

11. Qui tentatus non est, qualia scit? qui IMPLANATUS ÈST, ABUNDABIT NEQUITIA. — PfO tW- *planalus* Hugo legit *implantatus ;* id est, inquit, in Scriptura cl moribus infondata* (non fundatus) vel inconstans et mutabilis. El Dionysius, Carthusianus : *Implantatus,* ait, id est non radicatus in Deo per timorem et humilitatem, uti sunt justi, de quibus dicitur *Psalm.* xc, 14 : « Plantati in domo Domini. » Verum legendum est *implanatus ;* sic enim legunt codices Rom® correcti. Hic versus deest in Græco et Syro, ac in Latino codice Rabani. Unde Franciscos Lucas et Jansenius suspicantur, imo plane asseverant, hunc versum irrepsisse, vel adjectum esse ex altera versione facta ex Græco versus præcedehtis, qui sic habet : 6; cCx tetipota eliti, ó ii ntrrXxvipLtvo; r).r.5úvtt cxvcvfp**; quod versu precedenti Noster vertit : a Qui non est expertus, pauca re Cognoscit; qui autem in mullis factus tst, mul* <iplicat malitiam; » hic vero vertit : a Qui non est tentatUB, qualia scit? qui implanatus est, abundabit nequitia. » Tò enim mnXwutHw duo significat : *primo,* vagatum per mulla, quem versu praecedenti vocavit « facium in mullis ; w *sc* undo,* deceptum, quem hoc versu relenta greca voce vocat *implanatum:* de qua voce plura dixi cap. xv, vers. 12. Et utraque versio huic loco congruit, unaque alteri subordinaluret subservil. Qui enim peregre proficiscuntur, el per exteros vagantur, hi sæpe ab incolis aliisque decipiuntur; ac decepti fiunt cauli, dlscuntque sapere, nc amplius decipiantur. Purro ejusdem sententi® S. Scriptura) varias subinde exstare versiones, etiam canonicas, ostendi *Can.* Vili in S. Paulum.

Sensus ergo est, *q, d.* Qui non est tentutus, græco ¿-tifxaÛTi id esi *epertus multa (tentare* enim est experiri vel experimentum capere), qualia scit? *q. d.* Pauca et modica scit : qui vero in mullis tentatus, multaque vagando experlus, sæpius a implanatus, » id est deceptus est, hic utique abundabit nequitia, greco id esi *astutia* el *calliditate,* ut nequitias aliorum noril pervidero el declinaro, vel callido eludere. Ita Emmanuel Sa. Unde Complutensia vertunt : Qui *non est expertus, novit pauca; at qui deceptus est ;* Romana: Qui *vagatus est, multiplicat astutiam;* Tigurina : Qui *non est tentatus, pauca novit ; qui* wro *deceptus /terit, accessionem fecerit calliditatis;* alii : *Qui non est tentatus, paura novit; at qui oberravit, multa est calliditate.* Denique Syrus tres hosce versus ita clare reddit : *Vir sapiens investigat multum, et qui prosperatur omnia explorat. Qui non est expertus, parum novit; et qui expertus est, multiplicavit sapientiam.* Sic Plato peregrinatus est in Ægyplum, ibique didicit sapientiam ab Hebreis traditam Ægyptiis : idem peregrinando multa pericula subiit, muilAsque ærumnas, fraudes et casus expertus est. Idem fecit Solon, Pythagoras aliique philosophi, ac imprimis Apollonius Tyanæus, teste S. Hieronymo, epist. *ad Paulinum.* Quin et S. Hieronymus Graeciam, Galliam, Asiam, Syriam, Palaestinam, Ægyptum sapienti® et virtutis studio, ut scilicet videret sanctos Anachoretas el Religiosos, ab risque vitam Religiosam edisceret, peragravit : in qua peregrinatione multa discrimina, labors, eventus se subilsse ipse testatur. Huc facit illud Democriti apud Stobæum, *serm.* 3d, qui, interrogatus « ad quid peregrinatio prodesset, » respondit : «Vit® frugalitatem docet. • Otia quippe et torus herbaceus peregrinanti famis ac laboris dulcissim® medelæ sunt.

12. Multa vidi, orando (ita Romana et Græca. Vmtflb Perperam ergo Dionysius et alii legunt, enarrando), et PLURIMAS miOftUX CONSUKTUDINES ,— *q. d.* Multa vidi, oberrando per varias regiones, et Academias studii et experienti® causa, et plurimas verborum, id est rerum et hominum, consuetudines. « Verbum » enim sæpe ponitur pro re verbo significata per metonymiam. Legit Interpres rjyrOciac, id est *consuetudines :* jam legunt afouKueu, id est *prudentia mea.* Sic enim habent Grn r l : nJ.Xà húpxxx ¿v , xjlI rXixc-vx rûr» quod Romani vertunt: *Multa vid' in circumerratione mea, et plura verborum meorum intellectus meus;* sirque explicant, *q. d.* Ilis ipsis sententiis, quas alios doceo, magna exparte ipscmel usus sum, earumque veritatem experiendo intellexi. Complutensia vero ro *ìttìwm* accipientes in altero significato, quod deceptionem notat, sic vertunt : *Multa vidi in deceptione mea, ct fictiones verborum intellectus meus.* IYo *>iícr»a enim) id est *plurima,* legunt id est *fictiones,* quibus scilicet idem verbum, id est eadem res, apud varias gentes varie fingitur, formatur et officitur. Vatablus vero, legens irfcrç- vertit, *sermonumque meorum technis sapientia mea constitit** Tigurina vero legenscktícvi: *Multa,* inquit, *vidi per errores meos, pluraque quam dicam inltlligo;* alii : *Mulla vidi in oberratione mea, plur raque quam dicere possum mtelligo, q. d.* Multa, oberrando varias urbes, vidi, et plura intellexi didicique, quam sunt ea qu® hoc libro conscribo ; Syrus : *Multum vidi, cum expertus sum, et res multas transierunt super me.*

13. ALIQUOTDS USQUE AD MORTEM PERICLITATUS V«ri» ti» SUM BORI M CAUSA, ET LIBERATUS SUM GRATIA DEI. — Græca aliter liæc nectunt, aliumque dant sen-

«um : Sœpe, inquiunt, *usque ad mortem periclitatus sum, et salvatus sum horum gratia;* puta, multa pericula evasi, et salvatus sum per meam experientiam et prudentiam studio et peregrinatione comparatam. Unde Tigurina : *In periculum mortis* sape *veni, rursumque per hæc evasi;* Syrus : *Multis vicibus ad mortem perveni, et liberatus sum propter cos.* Noster melius et pienlius, rò *horum eausa* jungit cum «periclitatus sum, » et ad tò *liberatus sum* addit « Dei gratia, » *q. d.* Ego varias regiones oberrando et lustrando sœpius in pericula latronum, naufragii, hostium, aliaquequæ mortem mihi minabantur, incidi : at Dei gratia me, nipote sapientiæ suæ studiosum, Deiqu< amantem et reverentem, ab omnibus eripuit et protexit; qua occasione transit ad commendationem fidelitatis Dei, qui sui cultores ubique tutatur et protegit.

TERTIA PARS CAPITIS.

DEUM ESSE FIDUM SUORUM IN SE SPERANTIUM IN OMNIBUS ADVERSIS ASILUM.

T«r». u *15 U et 15. Spiritus timentium Deum queritur, et in respectu illius benedicetur (ita Romana. Minus recle ergo aliqui legunt, *el in conspectu illius benedicentur);* SPES ENIM ILLORUM IN SALVANTEM ILLOS, et oculi Dei in diligentes se. — Græca, recisa posteriore parte utriusque sententiæ, eam in unam hanc conflant : *Spiritus timentium Dominum vivet ; spes enim illorum in salvantem illos ;* Tigurina : Spiritus *reverentium Dominum vincet; spes enim ipsorum sita est in servatore suo;* Syrus : *Voluntatem timentium se facit Deus, quia magna est spes ejus, et liberat, q. d.* Magnis virtutis et efficaci® est sperare in Deum ; nam ipse omnes in se sperantes liberat. Noster de more uberior et plenior est, ac pro id est *vivet,* legit Cumina, id est *requiretur.* Siracides enim opponit spei, quam insipientes ponunt in somniis, auguriis ct divinationibus, spem in Deum, ut ab iliacos avocetct ad hanc traducat, *q. d.* 0 vos, qui vane confiditis in divinis, auguribus et oniromantis, audite me, qui hæc omnia vidi, et expertus deprehendi esso vana et fallacia, spem vero solidam sitam esse in solo Deo ; hic enim ex omnibus periculis me liberavit : Nam « spiritus timentium Deum » non negligetur, sed exacte a requiretur » ab eo, ut illum in quibusvis periculis servet, eruat, custodiat : « et in respectu illius, » id est cum coeperit Deus benignitatis suæ oculo in illum respicere, « benedicetur, » id est ex beneficenti® Dei pelago omnem salutem, omnem opem, omne bonum conscquetur. Causam subdit: «Spesenim illorum in salvantem illos, » *q. d.* Deus servabit timentes se; quia ipsi omnem suam spem collocarunt non in divinis, somnispicibus et auspicibus, sed in solo Deo. « Oculi » autem « Dei » toti intenti sunt in sperantes et « diligentes se, » ut opportune eos liberet a malis omnibus, et bonis omnibus cumulet, juxta illud Psallis, *Psalm.* XXIV : «Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipso evellet de laqueo pedes meos ; » ipse enim dixit el promisit : « Sanguinem (consequenter vitam el spiritum; spiritus enim non est aliud quam purior et nobilior sanguis) animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, eide manu hominis, » Genes, ix, 5; et *Psalm,* ix, 13 : « Requirens sanguinem eorum recordatus est; » et *Ezechicl.* m, 18 : « Sanguinem ejus de manu tua requiram. »

6j*r»n» Den: bendicitar.

Nota primo : Versu præccdenli dixit Siracides se a Deo sæpius liberatum a morte ; nunc id extendit ad omnes Deum timentes, asscritque quod omnis spiritus timentium Deum ab eo requiretur, ut liberetur, quodque ille spiritus respiciens in Deum vicissim ab eo respicietur, ct omni beneficio afficietur. Nam, sicut timentes Deum in eum oculos suos conjiciunt, ut ab eo salventur: sic vicissim Deus in eos oculos suos conjicit, ut liberet et salvet.

Nota *secundo,* oculos timentium Deum in ejus conspectu benedicendos, juxta illud *Psalm,* cxx: « Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi : auxilium meum a Domino; » et illud *Psalm,* cxxii, 2 : « Sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ ; ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum. » Ergo commodissimo viri pii curant oculos suos continenter in Deum conjicere, juxta illud *Psalm,* xv, 8 : « Providebam Dominum in conspectu meo semper. »

Nota *tertio :* Si tu figis in Deum oculos, figet et ille in te, o beatissimum gratile redditorem ! Ergo si in ullam calamitatem incideris, intellige te coram oculis Dei incidere; ac ideo, si libi expedierit, ab ea divelleris. Ila Palacius. Vide S. Dernardum in psalm. *Qui habitat*, serm. 15, et cæteris. Iluc facit oratio S. Francisci ad impetrandum divinum amorem : «Absorbeat, quæso, Domine, mentem meain ab omnibus quæ sub cœlo sunt, ignita et melliflua vis amoris tui, ut amore amoris tui moriar, qui amore amoris mei dignatus es mori : per temetipsum Dei Filium, qui cum Patre, etc. Amen.»

Arl.ru A rJ¿UÍ*

Anagogice, Deus requirit spiritum patientium el martyrum, ut eum beet el glorificet, cum corpus affligitur, conteritur, occiditur. Unde Christus : « Nolite, inquit, timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere,» *Matth.* X, 28; ct S. Joannes, *Apocal.* xiv, 13: «Beali mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis;

opera enim illorum sequuntur illos. » Nam «pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus,» *Psal.* cxv, 1;* «Spes præmii solatium est laboris, » ait S. Hieronymus. Nam, ut aiebat Socrates : «Sicut vir sine muliero non eufficit, sic nec spes sine laboro. »

Vm.10. 1G. Qui timet Dominum, nihil trepidabit, et non pavebit: quoniam ipse est spes ejus. — To *trepidabit* ct *pavebit* surnilur more Hebræo in actu non /nitn» tíltúüet. inchoato, sed perfecto, *q. d.* Trepidatione et pavoro non superabitur, non obructur, trepidationi et pavori non succumbet, sed eum spe opis divin© vincet ct superabit. Unde Romana proóóié*, id est *nihil,* uti legunt Complutensia et Noster, legunt cu, id est *non trepidabit* : ac trepidare ct pavere dicuntur illi qui timore vincuntur; hi enim tremuli trepidant ct expavescunt; Tigurina: *Qui Dominum reveretur, nil formidabit aut metuet, quia spes ejus ipse est.* Alludit ad *Prov.* xxvhi, 1 : a Justus quasi leo confidens, absque terrore erit,» ubi proximo opere plura Deo dante hac de re dicam; ct ad *Psal.* cxxiv, 1 : «Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion : non commovebitur in æternum;» et ad *Psal.* xxn,4: «Non timebo mala, quoniam tu mccum es; et ad *Psal.* xxvt, 3 : «Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Si exsurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo. » Quæ intelliguntur, dum Deus spes justi est; si enim ab eo oculos divellas, incipies cum Petro in mari submergi. Itera intellige do eo qui perfecto Deum timet, cujus perfecta charitas foras mittit timorem : quod si Christum vides timentem ct paventem, prorapliludinem spiritus, non vero infirmitatem carnis, advertas : quod si justus nihil timet innumera quæ sunt in hoc sæculo mala, quia sentit quod Deum secura habet, num non beata est ejus anima? inquit Palacios.

Aristoteles, lib. *De Partibus animal.,* scribit animalia quædam valde timida difficilius cicurari, et ad mansuetudinem traduci; sæpe enim videmus cx animantibus leones tigridesque miles fieri ; lepores autem non ita : cx avibus etiam aquilas, hicrofalcos, et id genus audaces quasdam alites, cicures passim conspicimus; turtures autem, passeres, et ali© quædam timidiores aviculæ, nullis poppysmis mansuefiunt. Ratio autem est in promptu, quia illa qu© timidiora sunt, ne sese cicuranti omnino credant, limor ipse in causa est; cum contra audacioribus illis ipsamel audai eia fiduciam inspiret. Si ergo hæc ita se habent, qua demum rationc fieri potest ut timor Dei efferos hominum animos ad mansuetudinem traducat? Hujus rei rationem nobis offert ipsa timoris Dei natura, per quam non consternatur et dejicitur, sed magis erigitur ct acuitur hominum animus; qui enim Deum cx animo timet, confestim reliqua omnia timere desinit, juxta illud *Prov.* cap. xiv, 2G : « In timore Domini fiducia fortitudinis, ct filiis ejus erit spes. » Lege Augustinum, term. 214 *De* Temp., ubi postquam verba illa expendit: «Timor Domini fiducia fortitudinis; » sic demum absolvit : « Discat timere, qui non vult timere; discalad tempus esse sollicitus, qui semper vult esse securus : nam, sicut in bona valetudine fames, non fastidio, sed cibo pellitur; ita in bona mente timor non vanitate, sed chántate pellendus est : discute ergo conscientiam luam, ct time Deum, quisquis timere jam non vis.»

Memorabile est exemplum S. Joannis, qui a silentio perpetuo cognominatus est Silentiarius. Hic enim dum Alamundarus cum suis Saracenis invaderet Palœstinam, cæteris fugientibus, solus ipse in monasterio remansit, dicens : «Si Deus mei curam non gerit, utquid vivo?» Nec enim spes aut Deus fefellit; misit enim illico leonem, qui Joannem custodiret die ac nocte, eumque ubique comitaretur, ac contra Saracenos tutaretur, uti referi oculatus testis Cyrillus in ejus Vita. Quare vere S. Damascenus ex Didymo, in *Parali.* lib. I, cap. IV : « Fieri, inquit, non potest ut qui Dei timore prædilus est, meticulosus sit; cum illud Scriplur® monumentis prædictumsit : Præter illum ne quemquam alium metuas.»

Præclare S. Ambrosius, lib. 11, epist. 7 *ad Simplicianum* : « Ubi, inquit, sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia et fortitudo; sapiens manet perfectus m Christo, fundatus chántate, radicatus fide. Sapiens ergo defectus rerum ignorat, et varium animum nescii, sed fulgebit sicut sol justiiæ, qui in regno Patris sui fulget. » Et lib. II *De Abraham,* cap. x : « Non potest, inquit, bonus atque perfectus non esse, qui hanc acquisierit; quia ct omnem habet virtutem, et imago bonitatis est.» Huc facit illud Sixti vel Sexti Philosophi, sententia 277 et 304 : «Sapientium animæ insatiabiles sunt in amore Dei. Particeps Dei est vir sapiens. Nihil tale post Deum, sicut sapiens. »

17 et 18. Timentis Dominum beata est anima ejus. Ad quem respicit (græce rín teixu, id est cui *attendit* vel *intenditi),* et quis est fortitudo ejus? — *Beatus ist,* tum in spe, quia per timorem et amorem Dei sperat, certoque assequetur speratam a se beatitudinera cœleslera; tum in re, quia bcalitudo hujus vit© consistit in timore filiali, hoc est in amore Dei ; quia per cura fit araicus, filius et hœrcs Dei ac cohærcs Christi; quare, ut filius a Deo protegitur, dirigitur, omnique bono cumulatur. Tigurina : *Reverentis Dominum beata est anima; quem enim spectat, aut quo nititur?* Syrus : *Qui timet Deum, beatus est spiritus ejus; in quo confidet, et quis fuit ille sustentator?* Pro *fortitudo* græce est «Traqua, id est *firmamentum:* ita Complutensia. Alii legunt unde nervose ver^ lunl : *Quisnam ejus adversus calamitates fulcimen^tum?* Cui interrogationi respondet versus sequens, dicens : « Oculi Domini super timentes eum, protector polenti®, » etc., *q. d.* Timentis Deum anima est beata, quia respicit, innititur et fulcitur nos homine, non Angelo, sed Deo ipso omnipotente, qui suos ab omni malo protegit, el omni bono

a

ditat beatque; ita Rabanus. Jansenius vero hæc quasi per admirationem dicta accipit, *q. d.* O qualis et quantus est ille in quem timens Deum suam collocat fiduciam, semper ad illum respiciens! Quantus est ille cui ipse innititur, et quem pro sua fortitudine habet, dicens : a Diligam te, Domine, fortitudo mea! n Hic sensus nervosior, sed prior simplicior est. Predare S. Gregorius Narianzenus in *Distichis* : « Alii, ait, aurum, alii opipare instructas mensas, hoc est vitœ ludibria, alii sericas telas, alii frugiferas terras, alii denique quadrupedum greges in pretio habent; ego vero Christum amplissimarum opum instar duco : quem utinam aliquando nuda mente pure mihi intueri contingat! Cadera autem mundus habeat. n

S. Augustinus, lib. I *De Consensu Evanq.* cap. xvii, Qu®r^ cur Romani, colentes deos omnium gentium, non coluerint Deum llebreorum, cum llebrœos, æque ac alias gentes, subjugassent. « Nam, ait, coluerunt aliarum gentium deos, quas Romanum subjecit imperium, presertim cum eorum sententia esset omnes deos colendos esse sapienti; » ac respondei dicens : « Nihil restat ut dicam, nisi quia solum se coli voluerit,» 7. d. Quia Deus llebreorum, nipote verus et Solus, totum poscebat cor, totum affectum, nec eum in alios dividi patiebatur : insulse ergo maluerunt illo carere, quam reliquis omnibus. Igitur Deu» noster in se solum vult respici, solus vult amari et coli, quia solus divino, id est omni amore et honore est dignus. Et qui hoc facit5 sentiet quod ipse solus sit fortitudo, gloria omneque bonum nostrum.

fpew. xnu».

Oculi Domini super timentes eum. — Tigurina : *Amatores suos respicit Dominus, q. d.* Oculi Dei jugiter respiciunt et intenti sunt in time esse, ut eos dirigant, protegant, liberent et donis omnibus locupletent. Nota : Oculi Domini lucidissimi sunt, benignissimi et potentissimi : quocirca ct omnes necessitates timentium se conspiciunt, et eorum miserentur, eisque succurrere possunt et voldnt. nino |jeus (olus est oculus : «Deus, ait Plutus caP- V|G totus est sensus, tólus visus, d Onde id est *Deus,* áxitcü 0w 0h dicitur, id est *a uniendo,* ait Damascenum, lib. I *De Fule,* c ip. XII, quia Deus omnia etiam secretissima et intima cordis pervidet. Ipse enim, ut aitS. Augustinus, totus est lux, imo ipse est prima increata et immensa lux omnia illuminans. Tiberius Cæsar, teste Plinio, lib. XI, cap. xxxvm, ct Suetonius in *Tiberio t* cap. LIVI, oculos habebat splendidos, adeo ut nocte in tenebris sine lumine, cx hoc solo oculorum suorum splendore litteras videret et legeret. Sio et Caius Marius ex oculis radios vibrabat, quibus percussus et perculsus restitit is qui eum occidere destinara!, teste Plutarchu in JMrio. Mullo lucidiores et fulgidiores oculos habet Deus, qui omnia circumspiciunt, omnia iu»traut, imo illuminant et illustrant; sunt enim instar solis, imo longe radiantiores «ole, uti dixit cap. XXIII, vers. 28. Cogita si regis olicujus oculus tam magnus, tam lucidus esset, quam est sol : quid non videret, quid non illuminaret? Atqui Dei oculus est instar solis, imo longe major ct lucidior sole. Quis ergo ejus aspectum el lucem fugiat? Quocirca Psalles, *Psal.* cxxxvm, H : « El dixi, inquit : Forsitan tenebre conculcabunt ine, et nox illuminatio mea in deliciis meis. Quia tenebre non obscurabuntur q te, et nox sicut dies illuminabitur : sicut tenebre ejus, ita et lumen ejus. »

Porro uti lucidissimi, sic et ulriilque justissimi sunt Dei oculi, ut et quemque non timentem se pro demeritis castiget. Unde Beda, in *Proverbiis :* «Ante Dei vultum, inquit, nil pravi constat inultum. » Quin et Seneca, in *Proverb. :* «Nullum,ait, putaveris esse locum sine tcsle. » Quare merito suspirat S. Bernardus, semi. 15 in psal. Qui *habitat :* « O! si mihi, ait, contingeret cerium esse nihil esse in omnibus nobis illum offendens oculum, qui solus perfecto novit quid sit in homine, videns in eo et quod in se ille non videt. »

Dem to-

19 el 20. Protector (scilicet est Dominus, qui ven.ii immediate precessil) potenti^, firmamentum vir- etto. TUTIS, TEGIMEN ARDORIS, EF UMBRACULUM MERIDIANI. Deprecatio offensionis, et adjutorium casus, exaltans ANIMAM, ET ILLUMINANS OCULOS, DANS SANITATEM, ET VITAM, ET BENEDICTIONEM. — DCCCm illustria dat Deo epitheta, ul lis ostendat quantus sit ille, in quem timentes Deum sperant, ut merito idcirco beati censendi sint : «Ipse enim, ait Rabanus, est protector potenti®, ab omni adversitate prolegens eos; firmamentum virtutis, confortans illos : ipse ejt tegimen eorum contra ardorem tenlalionis,el umbraculum contra validum restimi persecutionis (hunc enim meridies significat); ipso csl propitiatio delens delicta offensionis : hic prrebet adjutorium suis, no cadant in peccatis maximis; exaltans animas fidelium suorum in culmine perfectionis, et illuminans oculos mentis eorum, prebens eis gratiam intern® contemplationis; dat ipsis sanitatem incorruptionis, vitam immortalitatis et benedictionem perpetuas hærcdilalis : Venite, inquit, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum csl aborigine mundi.»

Qnin<pe ptdiepi- Frimút

Porro hæc decem epitheta in quinque paria partiri et combinare possumus. *Primum* par est « protector potenti®,» id est potens, *q. d.* Deus sua potentia, qua est omnipotens, quasi fclypeo impem Inabili, protegit timentes se. Idem est «firmamentum virtutis, » id est roboris, hoc est robustum, ul ei secure inniti liceat, utque per illud omnia fortia aggredi audeamus, caque opere compleamus. Greca pulchrius et significantius habent : ÔKipatfiriqxoç xai quod Tigurina vertit : *Dominus est potens prttsidium firmnmentumque validum;* alii : *Dominus est protectio polentistima, et fulcimentum validissimum;* Syrus : *Dominus fiducia esi magna» et protegetis ab*

inimico. Propria est *defensio* ct *propugnado,* quæ fit per scutum ; WXtu enim est *panna, clypeus, scutum* proprie rotundum quo ufi bnntur Lncedæmonii ; sicut ctonie, quo Thraces ; inde tàwR» .est *clypco protego;* iontpx eri *bellator scutatus; tei* (mzZu* est *strenue defendo et propugno;* fcitiùia-rfttfrtç esi *strenuus propugnator,* qui clypco suo aliquem protegit. Sicut ergo Gedeon, Jcphte, Samson, David, Judas Mnchabæus, etc., fuere hyperaspiriæ Israelis sive Judæorum : sic Deus est hyperaspistes et propugnator acerrimus omnium se titnenlium. Alludit ad illud Dei ad Abraham, Gen. XV, l • «Noli timere, Abraham, ego protector tuus sum; » Hebraice *anochi mugen lach,* id est *ego sum scutum tuum;* Septuaginta, *ego hyperatpistes tuns.* Vide ibi dicta, el nd illud *Psal.* xc, 5 : a Scuto circumdabit te veritas ejus; n el *Psal. v,* 13 : « Domine , ut scuto horne voluntatis lute coronasti nos. d Hæc magna piorum est consolatio, quod Deus eos circumdet et protegat instar scuti, excipiens scilicet ct infringens omnia tela, quæ a dramone, carne el mundo in pios jaciuntur, ita ut prius Deum tangere debeant, quam ad pios pervenire queant; a Deo autem repelluntur vel eliduntur, ut ad pios neutiquam vel non nisi refracta, elisa, infirma el languida perveniant.

Porro Deus protector triplicem suis adhibet custodiam : primam, hominum ; secundam, angelorum; tertiam, sui ipsius. Audi S. Bernardum, serm. 15 in psal. Qui *habitat :* « Quoniam in me speravit, liberabo eum. Non in vigilibus, non in homine, non in angelo, sed in me, inquit, speravit; nihil boni nisi ex me, neper ipsos exspectes. Omne enim datum optimum, ct omne do* num perfectum desursum est, descendens a Patre luminum , *Jacob,* i. Ex me vigili® hominum utiles, circa opera utique manifesta : eis nimirum custodes homines deputavi. Ex me cxcubiæ angelorum observantium , secretos motus spiritualitcr sollicitantium, propulsantium suggestores iniquos. Cæterum intima sane custodii secretissimæ intentionis, non modo ex me, verum etiam per me fiat neccsse est, quod illo quidem humanus nequeat, sed ne angelicus quoque oculus penetrare. w Solus enim Deus Hiabitur cordi, (jusque intimas cogitationes et intentione^ novit, tutatur ct dirigit, juxta illud *Hcbr.* n, 12 : « Vivus est sermo Dei, el efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti; ct pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, ct discretor cogitationum et intentionum cordis. »

Sunn- *Secundum* epithetorum Dei par csl : « Tegimen ardoris, ct umbraculum meridiani; » gru ce, <x«6m *ir,.'* xaúftw; xxi oxr.vr. *ir.t* id CSt, *tegmen ab ardore, ct tegmen a meridie;* Tigurina: *Tegumentum ab ustu, umbraculum a meridie;* alii : *Ttgumcnlum adversus astum, et tegumentum adversas meridiem ;* Syrus : *Liberans ab hoste et eripiens a plaga, q. d.* Deus timentibus se est quasi tegmen contra ardorem, et quad umbraculum contra ærium meridianum tentation!» et tribulationis cujuriibet» Tribulationes enim cruciant uruntque hominem instar rarius el ardoris. Alludit ad illud *Isaict* it, 6 : « Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu, el in securitatem et absconsionem a turbine et a pluvia, › *g. d.* Deus instar column® nubis tabernaculo incumbentis llebreorum castra prmibat, cosque quasi umbella protegebat ab rasiti, *Ferodi* xitl, 21, et *Num.* ix. Pari modo deducet suos in terram promissam, puta in cœlum, cosque proteget ab æstu tentatlonum et adversitatum. Alludit quoque ad *Psal.* xc, 5 : « Non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, etc., ab incursu et dmmonio meridiano. ® Chaldæus : A *caterva daannmim qui grassantur in mendie.* Hebraice est Dop *keteb,* quod aliqui, teste S. Hieronymo, dicunt esse daemonem certum qui meridie grassatur, sicut "Oí *deber,* qui noctu. Ila R. Salomon et alii. S. Hieronymus vertit, *a morsu insidiantis meridie.* Sensus est, *g. d.* Deus te, si eum timeas, tutabitur, ut non timeas a dorinone et ejus asseclis tyrannis in *meridie,* id est palam et media luce grassantibus, teque oppugnantibus, *q. d.* Tutus eris a malo quod vel die, vel nocte, vel palam, vel occulte, scienti tibi vel ignoranti, ait S. Augustinus, dæmon vel homo, machinari po<set, sive pnvatim, sive publice per inundationes, incendia, tempestates, vastitatem agrorum, persecutiones, bella, excidia, etc.

Tertium par est i «Deprecatio offensionis, et adjutorium casus; græce, cjIxxt *xl P'.T.Jîîx àffô KtMsw;, id est, *custodia ab offensione, et adjutorium acasu.* Igitur Deus dicitur «deprecatio offensionis. » scilicet passiva vel objectiva, hoc est a quo deprecamur custodiam (ut habent Græca), ne uspiam offendamus et impingamus, idem est *adjuturium.* ne cadamus; vel, si ceciderimus, ut illico resurgamus. Est Hebrai>mus : Hebræi enim sape activa sumunt pro passivis, abstracta pro Concretis , potentiam pro objecto. Sic passim in Psalmis Psaltes ait Deo : « Tu es spes mea, » id est objectum spei me®, sive res a me sperata : a Tu es gloria mea, » id est objectum glori® me®, tu es in quo et de quo glorior : « Tu cs patientia mea,» id est is propter quem patior.Sic hic Deus dicitur «deprecatio offensionis,» id est is quem deprecamur, necubi nos offendere et labi permittat; nam *deprecan* el *precari* sunt contraria: precamur enim bonum, ut detur; deprecamur malum, ut a nobis avertatur. Hinc Ovidius, hb. l *De Ponto,* elegia 2 :

Sxpo precor mortem, mortem quoque deprecor idem;

quasi dleat : Nunc precor mortem, ul me tollat: nunc deprecor, ne me tollat; quasi dicat. Nunc vellem mori, nunc nollem. Sic deprecari periculum est illud aversari, et precari ne eveniat. Hinc *deprecan* per metalepsin est amoliri et do-

pellere, nt cum ait Cicero orat. 4 *in Verrem:* a Nunc vero quid faciat Hortensius? avaritlane crimina frugalitatis laudibus deprecetur?» id est depellat, et ita oret, ut ne quis avarus existimetur, sed magis frugalis. Et orat, pro *Plancio :* *a* Nec me solum deprecatorem, id est servatorem, fortunarum tuarum , sed comitem sociumque profitebor. » Et Plinius lib. XXVIII, cap. ii : « Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur,» id est certis verbis, quæ vim habeant avertendi incendia ab ædibus. Sic quoque Deus est a deprecatio, » id est deprecator, hoc est servator, depulsor et propulsator « offensionis. » Atque hic sensus magis congruit cum Græco. Igitur Deus est « deprecatio, » hoc est amoli tio sive amotio a offensionis, » puta custodia ab offensione, ut habent Græca, *q. d.* Deus est custodia, id est custos, qui suos ab offensa custodit, eamque longe ab cis amovet et amolitur. Minus genuine ergo Rabanus et Lyranus sic exponunt : « Deus est defrecalio offensionis, » id est « deprecationem pro offensione exaudiens. » Esto hic sensus aliis jam datis subserviat, cum iisque cohæreat.

Quu- Quartum epithetorum Dei par est : a Exaltans animam, et illuminans oculos; » Tigurina : *Animam evehit, oculos illuminat;* Syrus : *Lætitia cordis, et lumen oculorum, q. d.* Deus est, qui animam in malum quodlibet, sive culpæ, sive pœnæ et adversitatis cujuslibct prolapsam erigit. Idem est, qui oculos mentis tum ignorantia caecutientes, tum mœrorc tabescentes illuminat, exhilarat et Letificai. Lux enim quia exhilarat, hinc sym* bolum est lælitiæ, sicut caligo tristitiae. Igitur Dominus est in latere justorum, ut suos oculos in eorum necessitates intendat. Illis esta protector» potens, quia eos defendit a malo ; et « firmamentum » forte, quia ipbos stabilit in bono: illis est «tegimen » ab æslu, cum a malis corporis protegit; ct « umbraculum » a meridie, cum a superbia ex bonis successibus emergente, liberat. Illis est depulsor « offensionis, » ne scilicet in malum cadant : « Et adjutorium casus, » ne in dolos adversariorum impingant. Eorum tandem « animas d gratia « exaltat » eorum mentes sapientia « illuminat » et illis omnia bona per «sanitatem, vitam et benedictionem, » signata communicat.

Qiio- om' *Quintum* par est : « Dans sanitatem , vitam ct benedictionem;» Tigurina : *Medicinam et vitam affert, ac prosperitatem ;* Syrus : *Est sanitas vitæ et benedictionis,* non formaliter, sed causaliter, q.d. Deus est qui dat sanitatem corpori ct menti, ac vitam tum naturalem animæ, tum supernaturalemgratiæ et gloriæ. Denique «benedictionem,» id est omne bonum, tum præsenlis vilæ,tum fuluræ ct œternæ. Addit Syrus : *Omnia haec dupla super justos veniunt.*

Preclaro S. Bernardus, lib. V *De Consider, ad Eugen.,* cap. xi, Deum ita definii, vel potius devu- bcribit : « Quid est Deus? quod ad universum spectat, finis; quod ad electiohcm, salus; quod cbn . ad se, ipse novit. Quid est Deus? vdluntas omni- «cript* potens, benevolentissima virtus, lumen æternum, incommutabilis ratio, summa bealiludo; creans mentem ad se participandum, vivificans ad sentiendum, afficiens ad appetendum, dilatans ad capiendum, implens ad felicitatem, circumdans ad securitatem. Quid est Deus? Non minus pœna perversorum, quam humilium gloria. Est enim rationabilis quædam aequitatis directio, inconvertibilis atque indeclinabilis, quippe attingens ubique; cui illisa omnis pravitas conturbetur necesse est. Quidni in hanc omne tumidum vel distortum impingat et conquassetur? »

Symbolice ct prophetice Palacius censet per symkU hæc epitheta quasi hicroglyphica denotari pas- i sionem et crucem, novemque dotes et fructus Cbrulu Christi crucifixi : Porro, inquit, sub illis divinis epithetis, quæ Deo Ecclesiasticus tribuit, latent eximiæ et excellentissimo; Christi laudes. Cum audis Deum esse « protectorem » seu clypcum, intelligis Christum pro nobis vulnerandum; nam clypeus excipit vulnera, quæ erat excepturus in pugna is qui clypeo protegitur. Qua ratione etiam dicitur murus et antemurale. *Secundo,* cum audis Deum esse « firmamentum » (cui scilicet domus innititur), intelligis Christum esse vehementer humiliandum, ut esset Ecclesia fundamentum, cui illa niteretur, ne flumina et venti in eam irruentes possent in ruinam impellere. *Tertio,* dum audis Deum esse « tegimen ardoris,» intelligis Christum fuisse pastorem, qui, ut sol non noceret ovibus, solis ardori se objecit melius quam Jacob, qui ita suum munus pastorale commendat : « Dic noctuque æslu urebar et gelu, » *Gen.* XXXI, 40. *Quarto,* cum audis Deum esse « umbraculum a calore meridiano, » intelligis Christum hora sexta crucifixum, id est meridie ; ct tunc ardorem urentis solis, id est juslitiæ divinæ, in se excepisse, juxta illud : « Super mc transierunt iræ tuæ, » scilicet rigorem juslitiæ Dei (qui nos erat adusturus) Christus in sc excepit, M ideo nobis solem in umbram redegit. *Quinto,* cum audis Deum esse « deprecationem offensionis, » inlelligc Christum, ct in cruce et in cœlo deprecari Patrem, ne in nos pro nostris offensis sæviut. Tum etiam deprecari nos, ne eum offendamus. *Sexto,* cum audis Deum esse « adjutorium casus,» id inlelligc, cum nos cadendo decid mus in mortem et infernum, Christus inde nos erepturus in mortem ct infernum descendit, ul manum nobis lapsis porrigeret. *Septimo,* quod dicit, « exaltans animam, » sic inlelligc : Christus nos secuin in cœlum exaltabit; ut, sicut descendit in inferiores partes lerræ ad nos erigendos, ita ascendit in summas parles cœli ad nos sibi jungendos. *Octavo,* cum dicit, «illuminans animam,» docet fore ul in cœlo in ejus lumine videamus lumen, id est in lumine gloriæ gloriosi simus futuri. *Itono,* cum ait, «dans sanitatem et vitam et benedictio-

nem, » notai qualis erit æternitas gloriæ, quam rlectis Christus est daturus, scilicet salus, vita et omnia bona. Ibi cnim a inebriabuntur ab ubertate domus» Dei, « et torrente voluptatis » potabunlur : «quoniam apud te (inquit) est fon* vilæ, » *Psalm.* xxxv, vers. 9 el 40.

QUARTA PARS CAPITIS,

DOCENS QUOD DECS RAPTORUM ET IMPIORUM OBLATIONES NON PROBET, SED REPROBET.

Docuit hactenus Deuui protegere et benedicere timentes se; nunc docet quinam illi sint, et in quo timor, id est cultus et reverentia Dei, consistat. *Primo* igitur asserit illam non consistere in oblationibus Deo factis ex rapinaci impietate. Ait ergo :

***Ita,* II.** 21. Immolantis ex iniquo (græce iiuwû,quod Complutcnsia vertunt, *injusto)* oblatio est maculata, ET NON SUNT BENEPLACITI SUBSANNATIONES injustorum. — Syrus : *Sacrificia iniquorum, qua. iniquitas sunt, ct* (id est idcirco) *non acceptantur oblationes eorum, q. d.* Qui sacrificium offert ex re iniqua, vel inique parta, hujus oblatio ct victima quasi polluta displicet Deo; et oblationes « injustorum » potius sunt a subsannationes » et irrisiones Dei, quam verte oblationes, g. d. Injusti per suas oblationes videntur potius ridere Deum, quam eum colere et revereri, tum quia in sua injustitia ct hostilitate Dei permanere volunt; tum quia ex rapto aliove scelere victimas pollutas Deo offerunt. Taxat impios nonnullos, qui in rapinis, fraudibus, usuris, etc., vivunt, interimque oblationes Deo offerunt, quasi per eas scelera sua expient, aut Dei oculos excæcent, suisque muneribus corrumpant, ut ea dissimulet, nec puniat. Quæ est stolida blasphemia; facit enim Deum præsidem, vel participem et laudatorem rapinæ, furti aliarumquc iniquitatum, uti faciebant Gentiles, qui singulis cupiditatibus suis et vitiis deum aliquem præficiçl>ant, ut ejus ope per invocationem, vola et victimas, sibi conciliata, libere peneque eas explerent. Sic libidini præficiebant Venerem, fraudi Mercurium, furtis Priapum, rapinæ Martem (unde ei spolia offerebant, ut ab eo plura rapiendi fieret facultas), voluptati Volupiam, ebrietati Bacchum, petulantia* Salaciam. Vide S. Augustinum, lib. IV *De Civit.* Dei, cap. xi, et lib. Vit, cap. xxi ct xxu.

Pro maculata legit Noster p.t;*u¡ir.u¿-,r,la jiuixo';, id est *macula;* jam legunt (Mu.uxr.¡i£>r(.Quod Complutensia vertunt, *ridicula;* llomana, *subsannata, q. d.* Deus ridet ct subsannat oblationes facias ex iniquo. Rursum pro *subsannationes* Noster cum Romanis legit uuxT.uaTa, id est *sanna,* irrisiones; alii legunt |aout{ax;x , id est *macula;* Complutcnsia legunt id est *dona.* Hinc Tigurina vertit : *Sacrificium ex injuste partis est irrisio sacrificantis, nec gratiam merentur donaria injustorum,* tum quia offerens est injustus, tum quia res oblata est injusta. Offert enim ex alieno, cum Deus honorandus sit cx proprio, ait Lyranus, juxta illud *Prov. ni,* 9 : « Honora Dominum de tua substantia. » Unde S. Ambrosius, lib. VIH in cap. xix *Lwa :* « Dives, inquit, Zachæus est electu.-» a Christo, sed dimidium bonorum suorum largiendo pauperibus, reddendo etiam in quadruplum, quæ fraude sustulerat; alterum enim non sat est, nec habet gratiam liberalitas, si injuria perseverat; quia non spolia, sed dona quæruntur. »

Porro « *ex iniquo* significat non tantum oblationes cx rapina similive injustitia, sed et ex quacumque iniquitate displicere Deo, puta si fiant cx violatione alicujus præccpti divini, sive Decalogi. Hinc oblatio Jephte, *Judie.* xt, 31, qua vovit, si victor c bello rediret, se primum c domo sibi occurrentem, etiamsi filia foret, immolaturum Deo, ac victor rediens reipsa immolavit eam Deo, ipsi displicuit; quia hoc non lam erat sacrificium, quam homicidium, imo parricidium velitum quinto Decalogi præcepto : « Non occides. » Sic oblatio quam Pharisæi docebant filios, ul parentes egentes négligèrent cisque dicerent, *corban,* id est munus hoc Deo dicavi; ergo libi, o paler, illud dare non licet, reprobat Christus, *Matth.* xv, 6. Sic oblatio Saul ex pecoribus Amalee, quæ Deus jusserat occidi, quasi oblationem inobedienti e, reprobavit, adcoque Saulem regno privavit Deus, l *Rcg.* xv, 22 et seq. Unde Sapiens *Eccle.* cap. iv, 17 : « Mullo melior, inquit, est obedientia, quam stultorum victims, qui nesciunt quid faciunt mali.» Sic votum, quo quis vovet victimam, vel oblationem, v. g. filium consecrare Deo, si concubina poliatur, ex caque illum suscipiat, turpis est, el displicet Deo, tum propter affectum in opus fornicationis, tum ob irreverentiam seu contumeliam, quæ per tale votum Deo irrogatur. Estque tacita blasphemia, quia dum serio promittis Deo quod scis esse malum, insinuas illud Deo placere, coque coli et honorari. Similis irreverentia erit, si eodem animo impleas, uti docet P. Lessius, Lb. Il De *Justitia,* cap. XL, *De voto,* dub. 7, num. 36 ct seq.

Dices : Christus, *Luca* xvi, 9, videtur contrarium suadere, imo præcipere ; ait cnim : « Facito vobis amicos de mammona iniquitatis : ut, cum defeceritis, recipiant vos in (eterna tabernacula,» Respondeo « mammonam » id est divitias, vocari, a iniquitatis, » tum quia multorum scelerum sunt instrumenta ; tum « iniquitatis, » quia iniquo), id est infidæ, fallaces, fugaces, non fideles et stabiles, quales sunt opes spiritales et cades-

tes, qnas proindo illis opponit Christus eodem capito, vers, il ; tum denique quia iniqui solas cas putant esse divitias, quia divinas non norunt. Ila S. Augustinus, tract. 35 *De Verbis Domini.* Nam alioqui ex usuris el rapinis eleemosynam facere non licere, docet ibidem S. Augustinus, ct habetur <4, quæst. V, *Can.* Il ct IX, ubi idipsum ex hoc Ecclesiastici loco probatur.

Frn !? **22. DOMINUS SOLUS SUSTINENTIBUS SE IN VIA VERITATIS** et justitiæ, — supple, sufficit. Pii enim, qui sustinent ct sperant in Deo, dicunt illi cum Psalte : « Quid mihi est in cœlo? et a le quid volui super terram? heus cordis mei, et pars mea Deus in œternum, » *Psalm.* LXii, 20. El cum S. Augustino : * Quæcumque hic varia quæris, ipse tibi Deus unus omnia erit. » Et cum S. Francisco : « Deus meus ct omnia. » Vere noster Thomas a Kcmpis, *De Imitat. Christi,* lib. Ill, cap. XXXI : « Diu parvus erit, ct in terra jacebit, qui aliquid magni aestimat, nisi solum unum immensum et æternum bonum. Et quidquid Deus non est, nihil est, et pro nihilo computari debet. »

Secundo, alii subaudiunt, « requiritur, » *q. d.* Deus solus requiritur a piis in eum vere et juste sperantibus. Ita Lyranus. Illi inquit, qui stant «in via veritatis et justiliæ,» habent solum Deum verum pro Deo, et illorum acceptat munera : raptores el avari habent aurum et pecunias pro Deo, gulosus delicias, luxuriosus voluptatem tactus; ct idcirco eorum sacrificia non sunt accepta Deo.

Tertio, Palacius subaudit, « adorandus est ; v Deus, inquit, adorandus est solus, non simul cum idolo Dagon,l *Req.* v, id est non simul cum iniquitatis idolo ; el adorandus est a in via veritatis et justitiæ, » non in via furti et rapirne. Porro pii dicuntur suslincrc Dominum, juxta illud Pauli, l *Corinth,* vi, 20 : « Glorificate et portale Deum in corpore vestro; » et illud Davidis *Psalm.* XXVI, 14: «Viriliter age, et sustine Dominum; » ut sit mirabile gigantem a nano deferri : atqui Simconem is gubernabat, quem deferebat, Lwcce n. Hæc Palacius.

Quarto ct genuine, *q. d.* Dominus solus est Dominus, et ut hominum se exhibet sustinentibus se « in via veritatis et justitiæ; » id est in via verre justitiæ, ut sit hendiadys; aut « in via ventatis » vite, quæ est practica, nec alia quam justitia et sanctitas. Ita Jansenius. Dominus solus, inquit, est sustinentibus se, hoc est solum agnoscit se pro Domino, et solum adest his qui patienter illum exspectant, viventes in via veritatis et justiliæ: ita ut nec verborum falsitatecuiquam imponant, nec injustitia operum quemquam opprimant. Hos solos agnoscit suos cultores ct genuinos servos, ct vicissiin sc illorum esse dominum. Quod hi Offerunt, id demum illi gratum est, imo ipsa veritas ct justitia, quam servant, illi est gratissimum sacrificium.

Hic versus jam deest m Græco et Syro.

Moraliter nota : Quod Deus, licet sit Deus ct pater omnium, præsertim justorum, maximo tamen talis est « sustinentibus se, » id est constantibus et fortibus. Gloriatur, videlicet Dominus, se esse dominum virorum robustorum, qui in via veritatis et justitiæ perseverant, et virtutis impedimentis eos a bono trahentibus obsistunt Sicut enim homo gaudet, si habeat servos fideles; et rexiætatur, si milites habeat fortes ac robustos, qui nunquam eum in acie deserant, ncc hostibus terga vertant : ita Dominus de suorum servorum ac militum constantia et firmitate vehementer exsultat.

23. Dona iniquorum non prorat Altissimus, nec **RESPICIT IN OBLATIONES INIQUORUM : NEC IN MULTITUDINES SACRIFICIORUM EORUM PROPITIABITUR PECCATIS.** — Docuit dona ex iniquo facta non placere Deo : nunc id extendit ad omnia « dona iniquorum,» etiam ex æquo et proprio facta. «Iniquorum, » intellige in sensu composito, scilicet in iniquitate sua persistentium; nam si deca pœniteanl, eamque serio abdicare velint, utique dona eorum et sacrificia pro peccato acceptabit Deus. Hæc enim ipso sanxit et instituit *Levit,* m. Nam, ut ait Psaltes *Psalm,* 1, 19 : « Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum el humiliatum, heus, non despicies. » Possunt tamen per *iniquos* hic accipi quivis in peccato mortali existentes, etiamsi in eo iterando non persistant. Horum enim dona non probat Deus, sicut probat dona justorum, tanquam amicorum el filiorum suorum, ad promerendum de condigno majorem gratiam, et peccatorum veniam. Unde ex hac Siracidis sententia docent probantque Doctores satisfactionem ejus qui est in peccato mortali, non valere ad remissionem pœnæ, nec pro ea satisfacere; sed ut satisfactio valeat, debere eum qui satisfacit, prteditum esse Dei gratia et charitate. Ha passim Scholastici cum Magistro et S. Thoma, in IV, dist. XV, unico Scoto excepto, quem passim alii refutant.

Per *dona* accipe victimas, oblationes, eleemosynas, vota et quælibet alia, quæ Deo, vel in honorem Dei damus ct offerimus. Alludit ad *Prov.* XV, 8 : « Victimæ impiorum abominabiles Domino : vota justorum placabilia. » Græca do more concha sic habent : *Non complacet Altissimus oblationibus impiorum, neque in multitudine sacrificiorum propitiatur pro peccato.* Sic ct Syrus. Intellige hæc de sacrificiis, quæ solum vim impetrandi habent ex opere operantis, sive ex virtute et merito sacrificantis, qualia erant sacrificia legis veteris : nam in lege nova sacrificium Eucharisticum vim suam habet ex opero operato, esto sacerdos operans et sacrificans sit impius. In eo enim primarius sacerdos et offerens est Christus, qui est Sanctus sanctorum, uti docet Concilium Tridentinum. Veritatis hujus sentenliæ testis est Cain, ad cujus, ulpote impii et avari, « munera non respexit Deus, » sed ab Abolis pii

ct liberalis, *Genes.* iv; et Judici, quibus ait Isaías cap. i, H : a Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum; holocausta arietum, et adipem pinguium, etc., nolui : incensum abominatio est mihi, b Causam subdit, vers. 15 : a Manus enim vestra, plenæ sunt sanguine. »

0. Co- inmbi- ”17 dm impii re-

Recentius magisque appositum exemplum est ¡n VTia S. *Columbarii,* libere et forliter objurgantis b*s Theodoricum impium Gallorum regem. Cum enim aliquando adventum ejus rex cognovisset, camam regio cultu, et rcliqua necessaria ad ejus hospitium longo famulorum ordine deferri curavit ; quæ ut vidit Columbanus, vultu et voce aversatus est, prolato versu illo c Scriptura : « Munera impiorum reprobat Altissimus, » indignumque esse ut Dei servorum orq ejus cibis polluerentur qui cum ipsis *am injustum bellum gereret. Vix autem verba finierat, cum vasa omnia, quibus cibi illi continebantur, disrupla sunt, vinum el sicera in terram effusa, reliqua huc illuc disjecta. Qua re attoniti ministri, rex etiam ipse territus accurrit, seque in ejus potestate fore in rebus omnibus pollicitus est; quem tamen brevi ad vomitum reversum, iterum Columbanus severioribus objurgationibus ct minis aggressus est. Idem dixit fccitque S. Antonius de Padua Ezelino tyranno munera offerenti, uti habet ejus \ it i.

Poro cum ait : a Dona iniquorum non probat Altissimus; » noli hinc inferre omnia infidelium (multo minus fidelium peccatorum) opera esse peccata, ideoque Deo exosa, uti olini nonnulli opinati sunt, et subinde indicare videtur S. Augustinus. Hic enim jam manifestus est error : infideles enim ct impii, etiam in impietate persistentes, nonnulla faciunt opera virtutum moralium, ideoque moraliter bona, ut cum dant eleemosynas pauperibus, cum victimas Deo offerunt, eum honorant parentes, etc.; qu n quia honesta et virtuosa sunt, utique Deo placent et probantur. Dicitur ergo Deus ea non probare, quia dantes et offerentes non probat, ut propter ea velit illis reconciliavi, daveque gratiam et gloriam. Demque per i/uguos intellige quoslibet, sed maxime raplores, qui ex rapinis pauperum dona Deo vel proximis offerunt : do his enim sermo processit ct sequitur. Atque hæc est summa miquorum iniquitas.

24. QUI Olitili SKCRIFICIOI EX SUBSTANTIA PAÜPLHUM, QUASI QUI VICI VIAT FILIUM IN CONSPECTU FATHIS sui. — Tigurina : Fi/iuw *coram patre* m<w- *tanti similis est,* gui *e bonis pauperum sacrificui;* Syrus : *Sicut qui occulit filium coram patre tjus, sic qui offert oblationem cx eo quod pauperum est ;* quia cx substantia pendet vita pauperum. Qui ergo eam aufert pauperi, vitam eidem aufert : quod lantumdcm est ac mactare et victimare filium in conspectu patris, quia pauper est filius Dei. Nam, Ut ait Psaltes *Psalm.* x, 14 : « Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor. » Et ut ait Lyranus : Licet Deus sit pater omnium per creationem, tamen speciali modo est pater pauperum per hœreditatis promissionem, dicens *Matth.* V,3 : u Beati pauperes spiritu,quoniam ipsorum est regnum cadorum » Unde Græca, omisso *n quasi,* nervosus et significantius sic habent,

id est *mactat;* vel magis proprie, « victimat n et sacrificat ‹ filium in conspectu patrib* sui, qui adducit ncnficium ex pecunia pauperum, » *q. d.* Qui sacrificium offert ex bonis pauperum, non tantum similis est mactanti filium, sed reipsa vere et proprio mactat victimatque filium in conspectu patria; quia eripiendo illis bona eripit pariter ct vitam, quae bonis erat sustentanda : illis, inquam, quos ab aliis desertos peculiariter sibi quasi filios arrogat ct adoptat Deus.

Quare in uno hoc crimine quinque immania crimina continentur ; *Primum* est rapirne : quod boua alteri, eique pauperi, eripiat. *Secundum,* homicidii : quod, eripiendo bona pauperi, eripiat et vitam. *Tertium* parricidii : quod occidat filium in conspectu patris, ut videatur patrem cum filio occidere, quorum uterque sibi est frater, nipote filius ejusdem Dei patiis : pater enim in filio, quem moriens post se hmredem et quasi alterum se relinquet, vivit manetque superstes; quare si filius moriatur, pater ei se commori existimat : ideoque qui filio necem struit, petit jugulum patris, patremque quasi interimit, nipote qui vivat in filio, ac sub nde magis quam in seipso; ubi enim est amur, ibi est et anima et vita. *Quartum,* deicidii : quod Filium Dei in ipso Dei conspectu perimat; qui enim Filium Dei tangit ct violat, ipsum Deum, utpole pairem, tangit et violat. *Quintum,* sacrilegii : quod Filium Dei Deo dilectissimum non tantum occidat, sed ct victimet, id est in holocaustum offerat Deo Patri. Quo quid tristius, quit' immanius, vel horribilius dici aut cogitari potest? Nam, ut aitS. Gregorius, lib. Ml, *epist.* lit : a Quantus dolor patris sit perpendimus, si in ejus conspectu filius victimetur. Et hinc facile cognoscemus quantus apud Deum dolor exasperatur, quando ei sacrificium ex rapina tribuitur. * El S. Chrysoslomus, hom. 33 *ad Populum : Quod eleemosyna est ars omnium qua^tuosissima,* ut ad eam suos incitet et a rapina avert it : a Audi, ait, Scripturam dicentem : Sicut qui occidit filium coram patre, ita qui offert sacrificium ex pecuniis pauperum. Hanc itaque comminationem mento scribentes habeamus, hanc in parietibus, hanc in manibus, hanc in conscientia, hanc ubique : ut vel hic limor vigens in cordibus nostris, manus nostras a quotidianis cohibeat cœdibus; cæde namque pejor esi rapina, pauldim pauperem devorans, p

Vdfma « nPu quinte ”n;anl*

S. Isidoros, lib. HI *Sentent,* cap. lx : u De rapinis, ail, do< musyitnm facere non est officium nuòci diluais, sed eiuolumoDtum sceleri*. Unde et

Salomon : Qui offert, inquit, sacrificium de rapina pauperum, tanquam si quis victimet filium in conspectu patris sui. Qui enim injuste tollit, juste nunquam distribuit : nec bene alteri præbet, quod ab alio male extorquet. »

Plenius S. Gregorius (et ex co Rabanus hic), III part. *Pastor,* admon. 22; citato enim Isaia, cap. Lxi, 8 : « Ego Dominus diligens judicium, et odio habens rapinam in holocausto,» subdit : «Sed quanta eos animadversione renuat, per quemdam sapientem Dominus demonstrat, dicens : Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Quid namque esse intolerabilius potest, quam mors filii ante oculos patris? Hoc itaque sacrificium quanta ira aspiciatur, ostenditur : quod orbati patris dolori comparatur. Et tamen plerumque quanta tribuunt, pensant; quanta autem rapiunt, consideraro dissimulant : quasi mercedem numerant, ct perpendere culpas recusant. Audiant itaque quod scriptum est : Qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum. In sacculo quippe pertuso videtur, quando pecunia mittitur; sed quando amittitur, non videtur. Qui ergo quanta largiuntur aspiciunt, sed quanta rapiunt non perpendunt, in pertuso sacculo mercedes mittunt : quia profecto has in spem suæ fiduciæ intuentes congerunt, sed non intuentes perdunt.»

Amplius ct profundius explicat noster Salaxar in *Eccli.* XXXIV, 24, in fine, *q. d.* a Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris, » id est perinde facit ac si victimaret Christum in conspectu Dei Patris. Cum enim Christus per fidem, gratiam, amorem, Eucharistiam, ac curam peculiarem sit et vivat in pauperibus, fidelibus ct Christianis; hinc qui illis per rapinas necessaria vite adimit, vitam ipsi Christo, qui in cis vivit, adimere videtur, itaque quasi christicidium in conspectu Dei Patris committere. Rursum patri ingrata est et luctuosa mors filii, quia scilicet bonorum suorum legitimo hœrcde privatur. Cogita ergo pauperes speciali jure ad Christi hæredilatcm vocari, *Jac.* n, fi : a Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites infide, ethæredesregni?» Nam licet ejusmodi pauperes per bonorum defraudationem maturius sublati, sorte ^ereditaria regni ac vite æternæ non priventur; tamen majorem illam sortem amittere dicendi sunt, quam, si diutius viverent, per voluntariam paupertatis tolerantiam assiduis promeritis attingerent : atque adeo, quod ad cam majorem sortem spectat, sublato per injuriam paupero, Deus ipse legitimo hærede privari quodam modo dici potest. Hunc sensum indicat Syrus, cujus verba vers. 27 citabo.

Pauper ergo repræsentat personam Christi, ut quod boni vel mali iit pauperi, hoc ipsum Christus sibi factum æstimet. Qua de re mirum exstat exemplum apud Leontium in *VitaS. Joannis Eleemosynarii,* de Petro Telonario, qui ex avaro per visionem angelicam factus liberalis, omnia sua in pauperes distribuit, imo veste sua pretiosa so exuens, illam dedit pauperi naufrago. Hic com vendidit : venditam videns Petrus indoluit; sed Christus ei apparens, illa se indutum ostendit, dixitque : « Quid ploras, Petre? Ecce ego illa vestior, ex quo mihi illam dedisti, ct gratias ago bonæ voluntati tuœ; quoniam frigore affligebar, ct tu cooperuisti me. » Ad se ergo reversus Petrus cœpit beatificare egenos, ac dicere : a Vivit Dominus, si inopes Christus meus sunt, non moriar, et fiam tanquam unus cx eis. » Quare secretario suo jussit ut se venderet, ac pretium daret pauperibus. Venditus ergo triginta nummis servivit hero instar mancipii, ac probra verberaque a conservis excipiens, patienter omnia sustinebat, ita ut haberetur et vocaretur amens. Agnitus tandem a notis eo peregrinantibus, et ad domum heri divertentibus, ut vanam gloriam fugeret, e domo heri profugit, ac in fuga janitori domus surdo et muto, usum tam linguæ quam aurium restituit. Subjungit Leontius pari modo se vendidisse Serapionem Sidonium, sicut S. Paulinus Note Episcopus pro filio viduæ Wandalis se vendidit pauperum araort, ut Christum, qui cum dives esset, pro nobis pauper effectus est, pauperem pauper sequeretur. Quod proinde ejus factum miris laudibus celebrant S. Augustinus et S. Gregorius. Denique S. Gregorius N'azianzenus, in *Carmin,* sio canit :

> Christum legis nutri?que pauperem nutriens :
> Relictis omnibus Christum tibi solum compara.

2fi. Panis egentium vita pauperum est : qui de- Ven. FRAUDAT ILLUM, HOMO SANGUINIS EST.— Probat quod dixit : « Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium, » etc., hoc syllogismo : Substantia sive panis pauperum est vita eorum, quia vita eorum pane sustentatur : atqui qui offert sacrificium cx substantia pauperum, hic aufert eis substantiam el panem; ergo hic aufert eis vitam. Ergo qui panem illis proprium vel debitum «defraudat,» id est fraude eripit vel privat, hic « homo sanguinis,» id est sanguinarius el homicida, «est.» Ita legunt Romanad Complutensia. Verum Græca Romæ correcta habent : *Qui defraudat illam,* scilicet vitam pauperum, *homo sanguinis esi;* sic ct Tigurina : *Panis tenuis est vita pauperum : qui defraudat cum, est vir sanguinarius.* Sed eodem redit sensus : defraudat enim vitam pauperum, qui defraudat panem; nam pane conservatur vita. Ergo qui panem aufert a paupere, aufert ab eo vitam : *primo,* hoc facit fur, ct rapior, qui panem ei eripit; *secundo,* qui mercedem pro operc illi debitam negat, uti explicat versu sequenti; *tertio,* qui exigit rigide debitum a paupere, qui quod solvat non habet, nisi se privet pane ad vitam necessario, uti sa?po faciunt principes et divites avari; *quarto,* qui pauperi in magna egestate et fame constituto panem

non elargiturj juxta illud S. Ambrosii : «Pasce fame moricntcm : si non pavisti, occidisti.» Unde Syrus vertit : Panis *opprobrii, vita pauperum; et qui denegat cum* ***illis****, effundit sanguinem innocen-(em.*

?rn »0 20 ct 27. Qui aufert in sudore panem, quasi qui OCCIDIT PROXIMUM SUUM. QUI EFFUNDIT SANGUINEM, ET QUI FRAUDEM FACIT MERCENARIO, FRATRES SUNT, — id est similes el pene parcs in scelcre, ait Rabanus ct Lyranus. Est llebraismus : nam «panem in sudore» idem est quod *panem sudoris,* hoc est sudore partum. Ilebræi enim sæpc regimen genitivi exprimunt per ablativum cum prepositione *in.* Inio ergo genera peccatorum comparat, ct peno rcquat homicidio : *Primum,* eorum qui substantiam sudore pauperis comparatam illi auferunt; *secundum,* eorum qui mercedem mercenario debitam vel negant, vel minuunt, vel aliis modis aggravant el interverlunt. Hosco vocat *fratres* homicidæ : quo significat eos non esse proprio homicidas ; homicidium enim gravius est furto ct rapina; sed illi affines et similes, imo vere homicidas in causa, quia furtum hoc pauperi factum lendit ad ejus necem et mortem, ejusquo est causa: unde est homicidium non formale, sed causale. Greca de more concisa duas senlcnlias jam dictas in unam hanc conflant : Qui *aufert victum, occidit* ***proximum;*** *et qui* ***fraudat mercedem mercenarii,*** *effundit* ***sanguinem;*** Tigurina • *Quem quis* ***victu*** *privat, cum* ***interficit;*** *et* ***qui*** *mercedem subtrahit mercenario,* ***effundit*** *sanguinem.* Hinc defraudatio mercedis operariorum vocatur peccatum clamans in cœlum a S. Jacobo, cap. v, vers. 4-Vido ibi dicla. Porro Syrus mire vertit : *Qui occidit proximum suum, hccreditat opes ejus; ct qui effundit sanguinem* ***innocentem,*** *Deum orbat suo filio et hœrcde.* Talis enim est innocens, imo «homo est hffireditas ct peculium Dei, » ait Sapiens. Pergit Syrus : *Qui* ***fraudat mercedem mercenarii,*** *fraudat* ***creatorem suum, et ipse recepit retributionem*** *malam.* Vide dicta vers. 24, in fine.

Vtr». •&. 28. Unus ædificans, et unus destrubn», quid prodest ilus MSI labor? (græce, *quid lucrantur amplius* ***quam labores?)*** Unus orans, et unus maledicens (eidem pro quo alter orat), cujus vocem Æ-hft- exaudiet Deus? — Tigurina : ***Cum*** *quod exstruit* Mnd\, cl ***mus,*** *alter* ***destruit, quid prœtcr laborem redit*** *ad* imeni ***utrumque? Cum*** *quod precatur unus, alius dq>rc-*niilucn- *catur* (Vatablus, *cum quod alius optat, exsecratur* Uborcn»l › ***ufrius*** *vocem exaudiet Dominus?* Syrus: Unus *ædificat, ct alius* ***destruit,*** *quid utilitatis acquirunt* ***nisi laborem vanum? Unus benedicit,*** *ct alius maledicit, cujus e* ***duobus*** *vocem exaudiet* ***Deus*** *?*

Pria*. *Primo,* Hugo ct Dionysius hæc referunt ad dicta vers. 21 et 24, puta ad illum qui immolat ex iniquo ct ex substantia pauperum, *q. d.* Talis, esto bonum opus immolationis ædificet, tamen quia illud destruit immolando cx iniquo et cx rapina pauperum, hinc nihil lucratur nisi laborem : ac iicet sacerdotes, quibus offert, illi benedicant; tamen pauperes, a quibus ea rapuit, illi maledicunt, ait Dionysius. Verum obstat quod talis nil boni ædificet; esto enim opus immolationis in genere, ct abstracte consideratum, sit bonum; tamen spectatum in individuo,quatenus hic el nunc fit cx rapina pauperum, absolute et intrinsece est malum. Talis ergo nihil aedificat, sed lotum opus suum pervertit et destruit.

Secundo, melius Palacius hæc refert ad vers, seqiicnlcm, ut idem sil *aedificare* el *destruere* quod baptizari a mortuo, ct iterum cum tangere, hoc est poenitere de peccato, et mox ad peccati vomitum redire : ut 1res hæ parœmiæ, scilicet *prima,* ædificanlis cl destruentis; *secunda,* benedicentis; *tertia,* baptizati et redeuntis ad sordes, idem significent, scilicet nihil prodesse peccati poenitentiam, si post eam poemtens iterum peccat.

Tertio, alii referunt hæc ad malum discordi® in Tertto. civitate, república, monasterio et quavis congregatione, *q. d.* Dum in cœtu aliquo est discordia, ct quod unus œdificat, alter destruit; tunc omnes utrinque labores sunt sine fructu, cassi et inanes, nullaque omnium est utilitas, nisi quod utrinque laboretur incassum. Hic sensus parcemiæ congruit, sed huic loco est incongruos et imperlincns;non enim agitur hic de concordia, sed de immolatione impiorum.

Quarto ct genuine, Rabanus, Lyranus, Jansenus et alii hæc referunt ad vers. 23, puta ad dona e Qnne *** iniquorum, *q. d.* Iniqui nil acquirunt ex oblationibus quas Deocas improbanti offerunt,nisi inanem laborem. Est prolepsis sive occupatio; preoccupant enim objectionem, quam quis hic facere posset, dicendo : Dona iniquorum in sc bona sunt, nec ab iniquitate manant, ut ab ea vitiari possint : d'go illa in sc honesta sunt, Dcoque grata. Respondet ea in se bona esse, Dcoque grata, sed inania ct inutilia donantibus; quia quod ipsi una manu ædificant, altera destruunt.

Dices : Iniquus offerens sua dona est una ca* demque persona; hic autem assignantur du® person®, scilicet, una ædificans, altera destruens. Unde in plurali subdit : «Quid prodest illis (non illi) nisi labor?»» Ergo de illo hæc parabola accipi nequit. Respondeo, iniquum offerentem dona Deo esso unam personam formaliter, sed duas virlualiler, sive politice et interpretative. Talis enim, quatenus offert dona Deo, est persona ædificans sua pietate et religione opus bonum, œque ac proximum. Idem vero, quatenus multa iniqua perpetrat, interpretative est alia persona;scilicet, suis vitiis cl iniquis moribus destruens meritum et impetrationem suæ bonæ oblationis. Gravis enim mullorum, etiam sacerdotum, Scribarum e(Phàrisæorum erat error, lotam sanclilatom collocantium in externis sacrificiis, cæremoniis, lustrationibus a Deo in lege proscriptis. Unde censebant licere sibi rapere, fornicari, calumniari omniaque scelera peragere, modo Dei veri cultum externum relinerent : omnia enim scelera expiari

victimis pro perento. Tales sunt etiamnum mulli inter Christianos, qui abulentes illo dicto Christi : « Quod superes!, date eleemosynam : et ecce omnia munda sunt vobis,» *Lue.* xi, 41, expilant pauperes, pupillos opprimunt, usuras exercent, pejerant, fraudant, ac gravia quæquo perpetrant : pro quibus omnibus se Deo satisfacere censent ner eleemosynas, quas dant pauperibus et Religiosis hoc fine, ut ipsi pro se orent, Deumque pro peccatis suis placent. Sacerdotes nonnulli impure vivunt; censent tarnen se officio suo egregie satisfacere, si eloquenter concionentur, ct Missas celebrent. Contra quos ait S. Prosper : «Bene loqui et male vivere, non est aliud quam se sua voce damnare, n Alii peculiares devotiones sibi inducunt, v. g. die sabbati jejunant, rosarium recitant, Officium legunt in honorem B. Virginis, et interim in gravibus sceleribus persistunt, persuasi neminem posse perire et damnari qui colat B. Virginem, eo quod ipsa sit mater misericordias. Quæ omnia diabolus cis astute suggerit, ut per hosco errores et illusiones cos pertrahat in gehennam.

Hæc refellit hic Siracides, *q. d.* Erratis, o miseri et cæci, quia dona iniquorum in iniquitate persistentium non probat Altissimus. Etsi enim dona et oblationes in se bonæ sanctæque sint, nipote actus virtutum, religionis, eleemosyna?, abstinentia?, etc., ideoque Deo gratæ et acceptæ; non tamen ob eas gratus et acceptus est Deo, is qui ea donat et offert, si sit impius, et in scelerata vita persfctat, juxta id quod dixit vers. 23 : «Nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. »

Rationem dat hoc versu : quia quod ipse, ut pius, donando et offerendo, ædificat, id est recte beneque facit, aliisque dat virtutis exemplum; hoc idem , ut impius, cl quasi alter, a se pio diversus, suis sceleribus assiduis destruit. Quare suis donis et oblationibus omnem reconciliandi et impetrandi vim adimit, caque enervat cl suffocat, ut nihil ei restet nisi labor boni operis et perdito donorum expensa» : sicut cum unus aedificat domum, alter postridie destruit id quod æditlcatum est; nil lucratur uterque nisi laborem continuum ædificandi et destruendi. Rursum, quod ipse, ut pius, per se, vel per pauperes ct Religiosos, quorum prcccs per eleemosynas deposcit, oral cl obsecrat ut flat, hoc ipse, ut impius, maledic»*, et reipsa orat, ut non fiat, dum Deum tiris sceleribus irritat ct ad vindictam provocai , adcoque se omnem virtutem, gratiam ct benedictionem odisse ct exsecrari, reipsa ct interpretative scelerate vivendo protestatur. Insuper dum pauper vel Religiosus pro eo orat, iliique benedicit et bene precatur; alii quos expilavit, quibusque multas injurias intulit, eidem maledicunt, omnesque diras imprecantur. Cujus, vel quorum, vocem audiet Dominus? utique audiet tam maledicentium quam benedicentium : illorum ergo vox horum vocem elidet et enervabit, ut nihil a Deo impetret vel consequatur. In parœmiis enim similitudo rei significato per omnia precise adacquar! nequit; alioqui non esset similitudo, sed res ipsa. Sensus ergo est, 7. d. Is qfl nunc impio vivit,nunc dona Deo offert, similis est duobus, quorum unus ædificat, alter quod ædificatum est destruit : imo similis est uni eidemque qui stolide prius ædificat, postea ædificalum destruit, uti Penelope telam per diem textam noci© retexebat, ne, si eam pei texeret, ex promisso cogeretur nubere suis procis.

Intelligc (ut dixi) : si offerens vel dans eleemosynam, aliudvo bonum opus agens, in peccatis perseverare velit, non actu (si enim actu, vitiosa esset oblatio ct bonum opus : vitiaretur enim hac mala circumstantia, puta voluntate perseverandi in peccatis), sed habitu. Nam si velit poenitere etiam voluntate languida et inefficaci, id est si desideret pœnitere ct vitam corrigere, ideoque offerat donum vel bonum opus, ut gratiam poenitendi vitamque emendandi a Deo impetret, bonum validumquo erit donum et opus, ac Dei gratiam impetrare poterit. Quocirca Daniel, cap. tv, 24, Nabuchodonosor regi infideli cl tyranno suasit, dicens : a Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum. » Vide ibi dicta.

30 et 31. Qui baptizatur (Syrus, *qui lavatur)* a Ver», m. MORTUO, ET ITERUM TANGIT EUM, QUID PROFICIT LAVA- el 3'ˢ TIO ILLIUS? Sic homo qui jejunat in peccatis suis, ET ITERUM EADEM FACIENS, QUID PROFICIT HUMILIANDO SE? ORATIONEM ILLIUS QUIS EXAUDIET? — « A mOT- Ihpliu- tuo, n id est propter, vel post contactum mor- r' tui : aut potius a a mortuo, » id est ab immun- qnid? ditia legali contracta a mortuo, dum cum tetigit, R*ipw Est melonymia. S. Gregorius, lib. IX, *epist.* 39, ct in *Psal.* IV *pœnitent.* ad illud : « Sacrificium Deo spiritus contribulatus, » ct eum secuti Rabanus et Hugo, hæc accipiunt do sacramento Baptismi et Pœnilentiæ, *q. d.* Qui abluitur «amorino,» id est a peccato, el iterum illud perpetrat, quid prodest ablutio ejus? a Post lavacrum, ait Rabanus , mundus esse negligil quisquis post lacrymas vito innocentiam non custodit. Et lavantur ergo, el nequaquam mundi sunt qui commissa flero non desinunt, sed rursus flenda committunt. Quibus ait Isaías cap. 1,10 : Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. » Et Hugo : « Qui baptizatur a mortuo , ail, hoc est, qui mundatur a peccato aqua compunctionis, si rursus illud tangit, nihil ei prodest, quia sequens culpa poenitentiam perdit. » Verum hic se sus mysticus est : nam ad Soemria litteram baptismus tempore Siracidis non erat ll nrfc Sacramentum, sed diu postea ad id institutus fuit a Christo ; quare Baptismus hic legalis accipiendus est, puta ablutio lege proscripta Afiwi. xix< qua qui tetigerunt cadaver mortuum, ideoque juxta legem orant immundi, ncc ingredi poterant templum, se mundare et purificare debebant

ablullono aquæ lustralis, conréete ex cinere vitula» riif.r, 7. *d.* Qui, abluendo corpus aqua hac lustrali, expiavi! immunditiem legalem, quam contraxit cx contactu mortui, puta cadaveris, si iterum tangat cadaver, quid prodest ci prior ablutio? 7. *d.* Nihil ; nam rursum per contactum moilui factus est immundus, uti erat ante, ideoque novo eget baptismo novaque ablutione : sic pirite «homo qui jejunat in peccatis suis » id est propter peccata sua (est enim Hebraicum , id est *in ,* pretii, significan* prop/cr), scilicet abolenda, ut eorum veniam impetret, pro iisque *atifasciat; si illa iteret el rursum perpetret, nihil prodest ci prior humiliatio, id est *jejunium,* ut vertit Syrus (jejunium enim debilitat corpus, el consequenter humiliat animam. Unde illud crebrum in Scripturis : a Humiliate in jejunio animas vestras»), nec Heus orationem ejus exaudiet, quia ad peccatum rediit, quasi canis ad vomitum ct sus ad lutum : unde sordida*, imo sordidior est quam fuit ante. Vide dicta II *Petri* ir, 22. Ha Syrus et Tigurina : Si *quis ablutus,* ait, *a cadavere, rursus idem contigerit, quid ci prodest ablutio? Similiterque aun quis se propter peccata sua macerat, abitque rursum, et patrat ea* (alii, *et rursum ea commissum it}, quis preces ejus exaudiet? aut quid sibi afflictione suo profuit?* Nam, ut ait Ezechicl, cap. XVIII, 24 : « Si averterit se justus a justitia sua, el fecerit iniquitatem, cto., omnes justitio» ejus, quas fecerat, non recordabuntur, etc., in peccalo suo, quod peccavit, in ipsis morietur, d Pœnilcnti ergo, si relabatur in peccata, nil prodest pernitentia prœterita ad gratiam ct salutem : prodat tameneatenus, quatenus per eam deleta suor prœterita peccata, ut propter ea non sit punicadus in inferno. Rursum si a peccatis posterioribus resurgat, reviviscit prior pœnilcntia, gratia, virtutes et merita, uti docent Theologi, ut propter ea copiosiorem el gratiam et gloriam sit recepturus.

Nola : Tò *ct iterum tangit cum* olim in nonnullis codicibus deerat, ul apud S. Padanum, epist. 2 *ad Sempronianum :* «Qui, inquit, baptizatur a mortuo, nihil proficit, utique qui hæretico fonte dilutus; sic te qui peccatoris oleo ungitur, id est qui spiritu saliatur immundo. » Sic quoque legit
EfTfr g S. Cyprianus, indequo probat baptismum, ab
Cmüqí h tri licis collatum, esso invalidum, ideoque bap-
hrcbap- tízalos ab hrereticis esso rebaptizandos. Sic enim
ait epist *ad Quintum* : «Qui baptizatur a mortuo,
u quid proficit lavatio ejus? Manifestum est autem eos, qui non sunt in Ecclesia Christi, inter mortuos computari, neo posse ab eo vivificari alterum , qui ipso non vivat, quando una sit Ecclesia, quæ vite œlcrnæ gratiam consecuta, et vivit in ælernum, et vivificat Dot populum. * Sic quoque hic locusexplicalur in Concilio Carlhnmnonsi, oui profuit S. Cyprianus (unde el exstat inter operaS. Cypriani), quod per *mortuum* pariter accipit hœrclicum, ideoque baptismum ab eo collatum censet esse irritum el iterandum. Hic fuit error S. Cypriam, cujus culpa passionis ct martyrii falce recisa est, ail S. Augustinus. Assecte vi-roejus, quia in eo, postquam ab Ecclesia damnatus fuit, pertinaciter perstiterunt, hinc effecti sunt hneretici,et cognominali Donatista : qui pariter hæc verba Ecclesiastici catholicis objiciebant; quibus respondet S. Augustinus, lib. II *Contra Crescent.,* cip. xxv : «Cum audierit Catholicus : Qui baptizatur a mortuo, non ei prodest lavatio ejus; respondebit : Vivit Christus, cl jam non moritur, et mor* ultra ei non dominabitur; de quo dictum es! *Joan.* v : Ipse baptizabit in Spiritu Sancio; baptizantur autem a mortuis, qui baptizantur in idolorum templis (in nomine mortuorum, id est deorum et idolorum). Non enim ct ipsi a sacerdotibus suisse accipere arbitrantur sanctificationem, quam putant, sed a diis suis. Qui quoniam homines fuerunt, et ita mortui sunt, ut neque super terras, neque in requie Sanctorum vivant, vere ipsi a mortuis baptizantur. » Verum, ut dixi, non agitur hic de baptismo christiano, nipote tum necdum instituto, sed de ablutione judaica. Atque addenda sunt illa verba : « Et iterum tangit eum, • quæ alium sensum, quem initio dedi, exposcunt Illa enim const inter addunt codices Greci et Latini; unde et S. Augustinus ibidem, cap. xxvn, idem innuens, vel subdubitans : « Inspice, ait, diligenter codices antiquos, cl maximo Græco* , ne forte ipsa verba aliter conscripta ex procedenti et consequenti contextione sermouis alium sensum intiment. »

Moralité? S. Ellgius, qui floruit anno Christi T pol® 610, *homii.* 8 : « Qui, ait, substantiam suam trihuit Reo, ct animam suam offert inimico (diabolo), impletur in eo quod scriptum est : Qui baptrz ilur a mortuo, ct iterum tangit mortuum, quid proficit lavatio ejus?» Sic et S. Gregorius in *Psal. IV Pamit.* ad illud : *Cor conliritum et humiliatum, Deus, non despicies :* « Ille , ait, lavatur a mortuo, qui per poenitentiam mundatur a peccato. Quem si contigerit eadem, quæ pumerat, iterando peccata committere, nihil contulisse videtur adhibita satisfactionis lavatio, quem maculavit inhonestius iterata facinoris turpitudo. »

Idem, Hl part. *Vastor.,* admon. 31 : « Biptizalur, inquit, a mortuo, qui mundatur fletibus a peccato; sed po*t baptisma mortuum tangit, qui culpam post lacrymas repelit. » Quæ verba citantur de Poenitentia, disi. III. cap. *Baptizantur;* nam, ut idem S. Gregorius ail, lib. IX, eprif. 39 : « Mortuum est omne opus perversum, quod pertrahit ad mortem, quod vita justitiœ non vivit.»

Denique, licet hæc sententia proprio loquatur do peccato gravi el mortali : hoc enim significatur per *mortuum cadaver;* tamen analogice adaptari potest peccatis et vitiis venialibus, presertim voluntariis, do quibus inulti pœnitent ct confitentur, sed illico in eadem relabuntur: unde in suit

hisce defectibus manent, jacentque mortui et insensibiles ad omnia monita confessoriorum, rectorum , prædicatorum. Hi enim in virtute- non proliciunt, nec a Deo illuminantur, aut gratiam donumve insigne accipiunt : quia illi per hos defectus obicem ponunt, quem si generose removeant et exstirpent, utique magna divinorum luminum et charismatum dona percipient.

gravior bpani,

Hinc disce recidivam peccati ipso peccato esso graviorem et periculosiorem , tum ob graviorem offensam et ingratitudinem, quam affert relapsus Post acceptam veniam; tum quia relapsus lapsum priorem renovat et auget, unde solet lapsu esse major et profundior; tum quia Deus relapsum abominatur, deserit et despicit, imo acriter castigat. Unde Christus ad languidum a se sanatum : « Ecco, ait, sanus factus es : jam noli peccare , ne deterius tibi aliquid contingat, *Joan,* v, 14 : « Quibus verbis, ait CyriIlus, significavit per peccati iterationem hominem in deteriora prolabi mala. Quid prodest, obsecro, studiose vestes abluere, ct lotas rursum luto inquinare? Quid lavare manus, et ablutas iterum contaminare sordibus? sicut sus lota, dicit Sapiens, in volutabro luti; ita stultus qui iterat stultitiam suam, » Eadem de causa Christus adulteram absolvens monuit, dicens : «Vade, et jam amplius noli peccare,» *Joan,* vni, 11. Ubi S. CyriIlus, vel potius Judocus Clictovœus, doctor Parisiensis : hic enim quatuor medios S. Cyrilli in Joanncm /ibros, qui interciderunt (vidi tamen cos Rom® grace scriptos, et reddentes stylum S. Cyrilli, atque est o nostris qui illos in Latinum transfert ut edat), supplevit : «Nam incassum, ait, sumitur medicina, si post instauratam sanitatem, per vit® incontinentiam , qui convaluit in pristinum incidit morbum. Quinimo relapsus in œgriludinem periculosior esse solet et exitio propior, quam prior ille languor; ctquos prima valetudo adversa nnn exstinxit, sæpius iterata post redditam incolumitatem ægrotatio sustulit c vita. Haud secus frustra pœnitcntiæ medicamentum sumitur, si post eam peractam ad prateritæ vitæ sordes redilur. Hæc enim aecunda admodum periculosa est animæ febricilatio. » EtS. Chrysostomus, serm. *De Lapsu primi hominis :* « Noli, ait, peccare post veniam, noli vulnerari post curam, noli sordidari post gratiam. » Et statini singulorum erasas reddens : «Cogita, inquit, graviorem culpam esse post veniam : renovatum vulnus pejus dolere post curam : molestius hominem sordidari post gratiam. » Et rursum harum mutationum perversitatem expendens : « Indulgenti®, ait, ingratus est, qui post veniam peccat ; sanitate indignus est, qui semetipsum, postquam curatus est, vulnerat : nec mundari meretur, qui scipsum post gratiam sordidat. « Ac laudem hujus gravitatem relapsus demonstrans: «Grave est, ait, hominem instructum delinquere, gravius absolutum peccare. Servo pejor est, qui patronum post datam libertatem offendit. » Et S. Bernardus, serm. 54 *in Cant. :* «Timeas quidem, ait, pro accepta gratia, amplius pro amissa, longe plus pro recuperata. » Et praclaras de primo ac secundo timore causas reddens, de tertio subdit : «Jam si gratia propitiata redierit, multo magis tunc timendum, ne forte contingat recidivam pati ; juxta illud : Jam amplius noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Audis, recidere quam incidere esse deterius? Proinde invalescente periculo invalescat et metus. » Denique gravis est censura S. Petri, *epistola* H, cap. n,21 : « Melius, inquit, erat illis non cognoscere viam jastiti®, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. » Ubi plura de periculo recidiva dixi.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, docet sacrificium mysticum valde salutare esse, recedere a *peccato, ct facere misericordiam. Secundo, vers.* 6, *docet guanti valons et gratia: apud Deum sit sacrificium, quaque conditiones ad illud requírantur. Tertio, vers.* 14, *docet Deum respuere sacrificia cl* preces *iniquas injustorum : recipere vero ct* «rapiceli *aguas justorum, præsertim injurias patientium, pauperum ct humilium, easque ulcisci.*

1. Qui conservat legem, multiplicat oblationem. 2. Sacrificium salutare est attendere mandatis, et discedere ab omni iniquitate. 3. Et propitiationem litare sacrificii super injustitias, et deprecatio pro peccatis, recedere ab injustitia. 4. Retribuet gratiam, qui offert similaginem : et qui facit misericordiam, offert sacrificium. 5. Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate : et deprecatio pro peccatis recedere ab injustitia. 6. Non apparebis ante conspectum Domini vacuus. 7. Hæc enim omnia propter mandatum Dei fiunt. 8. Oblatio justi impinguat aitare, et udor suavitatis est in conspectu Altissimi. 9. Sacrificium justi acceptum

est, el memoriam ejus non obliviscelur Dominus. 10. Bono animo gloriam redde Deo : et non minuas primitias manuum tuarum. 11. In omni dato hilarem fac vultum tuum, et in exsultatione sanctifica decimas tuas. 12. Da Altissimo secundum datum ejus, et in hono oculo adinventionem facito manuum tuarum : 13. quoniam Dominus retribuens est, et septies tantum reddet tibi. 14. Noli offerre munera prava, non enim suscipiet illa. 15. Et noli insoicere sacrificium injustum, quoniam Dominus judex est, et non est apud illum gloria personae, 16. Non accipiet Dominus personam in pauperem, et deprecationem laesi exaudiet. 17. Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquelam gemitus. 18. Nonne lacrymae viduo ad maxillam descendunt, cl exclamatio ejus super deducentem eas? 19. A maxilla enim ascendunt usque ad coelum, et Dominus exauditor non delectabitur in illis. 20. Oui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, et deprecatio illius usque ad nubes propinquabit. 21. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit : et douec propinquet non consolabitur : et non discedet donec Altissimus aspiciat. 22. Et Dominus non elongabit, sed judicabit justos, et faciet judicium : et Fortissimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorsum ipsorum : 23. et gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superborum, et sceptra iniquorum contribulet : 24. donec reddat hominibus secundum actus suos, et secundum opera Ad.e, ct secundum præsumptionem illius: 25. donec judicet judicium plebis suæ, et oblectabit justos misericordia sua. 26. Speciosa misericordia Dei, in tempore tribulationis, quasi nubes pluvia) in tempore siccitatis.

PRIMA PARS CAPITIS.

Veri, i Mí.

1 et 2. Qui conservat legem, multiplicat oblationem. Sacrificium salutare est attendere mandatis, ET DISCEDERE AB OMNI INIQUITATE. — Capite præcedenti docuit Deum reprobare sacrificia peccatorum : nunc congruo ordine subnectit, qualia ct qualium Deus probet : adeoque qua in re cultus Deo gratissimus consistat, asseritque, eum consistere in observatione legis et fuga peccatorum. Pro *oblationem* græce wpseçcpàc, Rabanus, Palacius, Jansenius et alii legunt *orationem,* græce xpsaïuyàç, sicque exponunt, *q. d.* Bene orat, qui mandata servat : conservare legem valet perinde ac si multum orasses : servando enim legem implicite et tacite oras, hoc est laudas ct invocas Deum legis auctorem; undo apte subjungit : «Sacrificium salutaro est attendero maudatis. » Minus apte ergo aliqui sic exponunt, *q. d.* Qui vult s, lavare legem, necesse est ut multum oret ad impetrandam gratiam, quæ necessaria est ad servandam legem.

Verum legendum est *oblationem* (non *orationem)-,* sic enim legunt Romana et Græca. Et Syrus : Fecisti, inquit, *aliquid, quod scriptum est in lege, multiplicasti cultum* vel *servitutem,* puta, sacrum sive Ulurgiam , quam tlebræi et Syri vocant mi3X *aboda.* Similiter aliqui pro *legem* legunt *verbum;* alii,*verbum legis.Qüm* omnia oodein recidunt.Sensus est, *q.d.* Multi multas externas victimas boum ct ovium Deo offerunt, et interim negligenter vel impio vivunt, censentes in sacrificiis externis consistere vim sacrificii Deo grati. At errant : nam Dens præ omnibus requirit sacrificium internum, quo anima Deo offeratur, et mactetur ad servandum ejus legem, et ad mortificandum concupiscentias legi divinæ repugnantes. Assero ergo, eum qui conservat legem, multas oblationes mysticas Deo gratissimas offerre : singuli enim actus conformes legi sunt actus obe dentias, justitia.*, charitatis, temperantiæ, etc., qui Deo maxime placent, quibusque Deus delectatur quasi sacrificiis sibi oblatis. Nam, ut ail S. Augustinus,lib. X *De Civitate Dei,* cap. vi : «Verum sacrificium est omne opus quod agitur, ut sancta societate inhærcanxis Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus. » Tale est autem omne opus, quod Deus in lege præscripsit e sanxit. Probat idipsum S. Augustinus exS. Paulo *Horn.* XII, t, cum ait : « Obsecro itaque vos fratre per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanciam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Si ergo corpus, quo inferiore tanquam famulo, vel tanquam instrumento, utitur anima, cum ejus bonus et rectus usus ad Deum refertur, sacrificium est; quanto magis anima ipsa, cum se refert ad Deum, ut igne amoris ejus accensa, formam concupiscenti» sæcularis amittat, eique tanquam incommutabili form» subdita reformetur; hiuc ei placens, quod ex ejus pulchritudine acceperit, est sacrificium?» Hæc S. Augustinus.

Moraliter, notent hanc sententiam Religiosi, qui sub obedienlia vivunt, et ab ea applicantur operibus Marlhæ, ut cum Magdalena orationi et saorificio toties vacare non possint, quoties desiderant : atque cx eo discant, quod obedienlia et opus obedienliæ sit ipsis oratio et sacrificium; oi*u«i»-o.ltuniy. w.thb.

nam obedicntía mactat propriam voluntatem ct judicium Deo. Quæ sane rationalis hominique intima, ac ideo nobilissima est vidima; ac «gladio praecepti se immolat,» ait S. Gregorius, lib. XXXV *Moral,* cap. x. Quocirca Deus ad Saulem : *a* Melior ist,inquit,obedientiaquam victimæ: et auscultare magis quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare : et quasi scelus idolQlatrjæ, nolle acquiescere,» I xv, 22. Hue facit illud S. Basilii, horn. *in Julittam Martyrem :* « Qui, inquit, bene semper agit, hic semper orat. » Per omnem enim virtutem Deo conjiiQginmr. Quod est officimn orationis.

Sacrificium salutare est attendere mandatis. — Est probatio vel confirmatio ejus quod dixit : « Qui conservat legem, multiplicat oblationem;» quia, scilicet « sacrificium salutare; » puta, quod pro salute obtenta vel obtinenda offertur, «est attendere mandatis,» ‹7. *d.* Observatio mandatorum apud Deum œstimatur loco, gradu et dignitate sacrificii, adeoquo tantum valet ad salutem obtinendam, quantum valet sacrificium. Esto enim ipsa npn sit sacrificium proprie dictum, est tamen sacrificium metaphoricum ct mysticum, magis necessarium, magisque gratum Deo, quam sacrificium agnorum et hircorum : quia per illud homo seipsum suosque actus humanos, rationales, spiritales et divinos offert Deo : hi autem longe preslant bruta carne agnorum et hircorum, quæ offertur in sacrificio carneo.

Alludit ad sacrificium pacificum, *Levit,* ni. Deus enim initio Levitici triplex sanxit sacrificium, scilicet, primo,holocaustum,quod totum olierei) dur in honorem Dei.ideoque totum cremabatur;secundo, pro peccato; *tertio,* pacificum sive salutare, quod scilicet, pro pace, id est salute propria vel aliena, privata vel publica, sive jam obtenta ad gratiarum actionem, sive adhuc oblinenda ad impetrationem Deo offerebatur. Unde Tigurina vertit : Qui *servat legem, abunde sacrificat; qui studet prosaptis, litat salutariter;* alii : Qui *attendit mandatis, victimam salutarem offert;* Græci Complutenses: *Sacrificator salutaris,* scilicet sacrificii, puta pacifici, *attendit mandatis;* Romani : *Sacrificans salutare, qui attendit mandatis.* Nam, ut ait S. Gregorius, IX *Moral,* xxxi : « Nos ipsos sacrificium Deo offerimus, cum vitam nostram divino cultui dedicamus. » Syrus : *Qui custodit præccptuin, beatus est spiritus ejus.*

r n 3, 3- E* propitiationem litare sacrificii (minus recte Jansenius et alii legunt *sacrificiis,* id est per sacrifici d smn injustitias, et deprecatio pro

Tn 1 PECCATIS, RECEDERE AB INJUSTITIA. — Est liyperba-

¿ r t°n» Sle ordina et explica, *q. d.* a Recedere

, , ab injustitia» tum proprie dicta, tum large sumpta

1; ' •: rt generali, ut complectatur omne peccatum, sicut justitia generalis complectitur omnem virtutem : hoc est, recedere ab omni injuria omnique peccato, est «deprecatio pro peccatis, » et etiam est quasi litatio sacrificii propitiationis vel propitiatorii pro injustitiis et peccatis aliquando commissis. Sicut enim peccatum est maximus contemptus, maximaque offensio Dei : sic ex adverso fuga peccati est maximus et gratissimus Dei honor, id est religio et cultus, cujus potissimi;? actus externus est sacrificium : quare cum quis serto incipit discedere ab injustitia et peccatis, tunc incipit Deum placare, et hoc ipso tacite veniam precatur, ao quasi victimas mortificationis propria) Deo immolat, quibus reconciliationem gratiamque Deo emeretur et impetrat. Dicit hoc, non ut avocet homines ab oratione et sacrificio, sed ut doceat, quod prima oratio primumque sacrificium debeat esse, discedere ab iniquitate, el mandata Dei servare : sine quo ncc orationes, nec sacrificia valent, et cum quo plurimum valent.

Adde, recessum ab iniquitate fieri non posse, nisi eliciendo actum virtutis opposita». Nemo enim recedila libidine, nisi per actum castitatis; nec a superbia, nisi per actum humilitatis; nec ab ira, nisi per actum patiçnliœ; nec a gula, nisi per actum temperanliæ; nee a negatione fidei, si ad eam cogat tyrannus, nisi per actum martyrii, el sic de cœteris. Omnes autem actus virtutum sunt magni Dei cultus; quia iis Deum earum auctor ct legislator valde colitur et honoratur. Ita hunc losum legunt et intelligiint Romani. Aliter priorem partem legit Jansenius, nimirum : *Et propitiatio est litare sacrificium;* sicquc explicat, *q. d.* Clementia, qua quis alteri in se delinquenti fucilo ignoscit, eique fit propitius, est coram Deo velut litare ct offerre sacrificium pro peccatis admissis : quia per hujusmodi clementiam propriorum delictorum venia oblinetur, juxta illml Salvatoris : «Si dimiseritis hominibus peccata eorum, el Pater cœlestis dimittet vobis peccata vestra, n *Matth.* vi. Aut *q d.* Propitiatio , qua quis studet Deum sibi reddere propitium, est velut offerre sacrificium super injustitia.

Verum legendum est eum Romanis eo modo quo paulo ante citavi; quare sensus initio datus est verus ct genuinus. Hic versus jam deest in Græco; quia idem pene dicit quod dixit vers. i. Græcus autem textus talia, quæ iterantur, solet resecare ct compendio complecti. Deesl etiam in Rubano, sed ipse pro eo hunc substituit : *Deprecatio ejus coram oculis Dei inveniet gratiam*9 sicque explicat, *q. d.* Deprecatio ejus, scilicet qni recedit ab iniquitate,coram Deo inveniet gratiam: quia beni* operando servavit justitiam, juxta illud *Isaiœ* Evin. 6 : « Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes; dimitte cos, qui confracti sunt, liberos, ct omne onus dirumpe. Frange esurienti panem tuum , et egenos vagosque induc in domum tuam : cum videris nudum, operi eum, et carm in tuam ne despexeris. Tqnc erumpet quasi mane lumen tuum, ct sanitas tua citius orietur, el anteibit faciem tuam justitia tua, ct gloria Domini colliget te. Tunc invocabis, el Dominus exaudiet : clam ibis, el dicet: Lece adsum.›

Tfrt. 4, ♠ RETRTBÏTT GRATIAM , QUI OFFERT SI)flLAGIXFM : BT QUI FACIT MISERICORDIAM, OFFERT SACRIFICIUM. — Græce, ávra,T:c¿í$&u; x»P otutfoXiv, /.xi ¿ zcuLv iXiy.ucrjyTv atvtaiu;. Qugd dupliciter VCrtOS : *Primo,* ut vertit Noster, g. *d.* Sicut a retribuit gratiam , » id est gratias agit Ileo pro beneficiis acceptis, «qui offert similaginem, » id e>t florcin similæ, síve polljnem farinæ : «et,v id est sic, «qui facit misericordiam, offert sacrificium,» puta *mincha,* quod fiebat ex simila, vel pura, vel cocta, ct in panes aut liba ct lagana riformala, ut patet *Levit,* cap. n, ! elseqq. Porro sacrificium *mincha* sancitum erat pro gratiarum actione, ut patet *Levit,* vn, 12. Undo hebraico vocatur sacrificium *yv\ntoda,* id est confessionis, laudationis, gratiarum actionis. Septuaginta vertunt <rfn<n«ç, id est *laudis*, quam vocem cos secutus usurpat hic Siracides. Hic sensus magis connexus est, ac respondens phrasi Siracidis ct Salomonis, qui in *Proverbiis* passim loquitur per comparationem ct similitudinem, qua posterius hemistichium assimilai priori. Simili modo est hic una comparatio : comparat enim eum qui gratias agit Deo, offerendo illi similam, ei qui misericordiam facit, eamque quasi sacrificat Deo, *q. d.* Sicut qui similam offert litalqne Deo, hic illi rem gratam facit grotesque agit : sic pariter qui similam, aut quid simile dat pauperi, Deo rem gratam, et quasi sacrificium offert. Quod enim pauperi offert, hoc offert Deo, qui in paupere repraesentatur, ct cujus amore ct reverentia pauperi offert : sicut ergo si similam offerres Deo, utique sacrificium eidem offerres gratum, gratiasque Deo debitas exsolveres : sic pariter si eamdem, aut quam aliam eleemosynam des pauperi, Deo eamdem offers; ac consequenter quasi sacrificium eidem offers, et gratias, quas Deo debes pro beneficiis in to collate, exsolvis. Summalim igitur sensus est, g. d. Sicut gratus est Deo qui illi offert similaginem : sic ct gratus est eidem misericors, qui largitur eleemosynam.

Secundo, sic vertas cum Tigurina ct aliis : *Qui rependit gratiam* (Complutensia addunt ¿q, id est *sicut qui) similaginem supplicat* vel *litat : ct qui beneficentiam exercet, sacrificium facit gratulationis* vel *laudis;* ut duo hic virtutis officia commendentur, ct invicem assimilentur, scilicet gratiltidinjs el beneficentia), *q.* d. Qui pro accepto beneficio rependit gratiam, hic quasi similam Deo lim : quo significatur gratitudinem Deo gratam esse instar sacrificii. Simili modo qui misericordiam vel beneficentiam excreet, sacrificium offert, et (ut Græcus habet) *sacrificator est laudis,* id est sacrificium laudis Deo offert. Duo ergo sacrificia laudis, quibus scilicet laudatur, dplcclatur et glorificatur Deus, sunt gralitudo et misericordia. Verum , cur de gratitudine potius quam do alia quavis virtute hic injicitur mentio, cum sint aliæ potiores, magisque comparanda cum misericordia et sacrificio? Quare prior sensus uti magis strictus d connexus, sic et magis aptus et genuinus est. Et juxta eum facile hanc secundam vepslonem explices, eamque illi accommodes, ut in idem redeat sensus, *q. d.* Sicut qui rependit gratiam,similaginem offerì, sic qui misericordiam facit, offert Deo sacrificium laudis, g. d. Misericordia est quasj oblatio similaginis, quæ offertur in ivxzpçw, id est in *gratiarum actionem :* quia per eleemosynam, quam amore Dei das pauperi, refers gratias Deo pro fot donis debitas. Denique Syrus hoc modo vertit : *Fameratur farnus magnum qui offert oblationem : et qui facit eleemosynam, custodit legem.*

Nota in Græco eleemosynam hia vocari sacrificium quod respondí-i llebroo jnw r,i *toda,* id est laudis et gratiarum actionis; ac eleemosynarium, sacrificatorem laudis : *primo,* quia qntdru- ipsa fit ad laudem Dei,estque magna laus Dei; PlMaUr- *secundo,* quia facit ut pauperes laudent Deum, qui hanc menfem cleemosynario inspiravit, ut suæ necessititi succurreret; *tertio,* quia alii videntes hanc beneficentiam laudant Deum, et ad eam imitandam incitantur; *quarto,* quia ipse eleemosynarius dat eleemosynam ex amore et honore Dei, ac sæpe actu laudat Deum, quod sibi facultates animumque dandi eleemosynam aspirant. Unde S. Paulus coinmenims eleemosynas Corinthiorum sibi datas, ut cas deferret fidelibus in Judæa degentibus : «Quoniam, ait, ministerium hujus officii, non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerii hujus, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestro, in Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos, ct in omnes, et in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gralìam Dei in vobis. Gratias Deo super inenarrabili dono ejus,» U Cor. cap. ix, vers. <2.

Quocirca sapienter S. Gregorius Nazianzenus, Gooma orat. *De Cura pauper. :* « Gratitudini*, inquit, aliquod specimen Deo exhibeas, quod te fecerit unum illorum qui beneficia prestare possunt, non autem qui opus habent accipere : et quod non inspicienda) tibi <inl alien® manus, sed aliis tu®. Dives esto, non solum opibus, sed etiam pietate. Ne solum auri, sed etiam virtutis possessione alios antecellas, exhibendo te probiorem el benigniorem. Deus esto calamitosis, Dei misericordiam imitando : nihil enim beneficentia divinius in hominem cadit. Misericordiam luam ne nox quidem inlercipiat. Ne dixeris : Alias redi, ct in crastinum dabo; ne quid forte accidat inter propositum tuum et beneficium, unde impediatur. Nudum si videris, vestito, honorans immortale tuum indumentum , quod est Christus. » Nam, ut ait S. Nilus : «Sicut lucis proprium est illuminare, sic Dei proprium est misereri suorum operum. » Et Phocion apud Maximum, *semi.* 7 : «Nec ex templo ara, neq ex natura humana tollenda e4

misericordia, » quia hæc est ara et vidima gratissima Beo. Et Philo, *ibid, :* « Plus tibi diligendi sunt, Imperator, qui suppliciter petentes beneficia abs te sibi præstari cupiunt, quam qui munera tibi offerre student : his enim debes remuerationem; illi vero debitorem tibi efficiunt reum, qui in propriis numerat quæ in ipsos contuleris, qui remuneraturus est optimis donis humanitatis tuæ, et benignitatis institutum.» Ita ipse ad Caium imperatorem. Denique divine Raphael ad Tobiam, cap. xn, vers. 6 : «Benedicite, ait, Deum cudi, etc., quoniam eleemosyna a morte liberat, et ipsa est quæ purgat peccata, el facit invenire misericordiam etvilam æternam.Quando orabas cum lacrymis, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium tuum, ct mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. Et nunc misit me Dominus ut curarem te. »

V«m. 5. S. Beneplacitum est Domino recedere ad iniquitate : et deprecatio pro peccatis, recedere ab injustitia. — Hic versus sensu ct pene verbis idem est cum versu 3; ubi eum explicui. Unde Græca tam Romana quam Complntensia illum semel duntaxat, idque hoc loco habent. Recedit ergo ab injustitia quilibet pœnitens et justus, sed maxime eleemosynarius: hic enftn non tantum aliena non rapit injuste, sed et suajuste, imo liberalitcr elargitur. Eleemosyna ergo est maximus ab injustitia recessus : quare illi præ aliis virtutibus hæc sententia congruit, præsertim quia de ea proxime præccssit sermo. Pro *deprecatio* græce est *ifaizapiç,* id est *propitiatio, expiatio, lustratio,* puta, sacrificium piaculare, sive propitialorium cl expiatorium peccatorum. Dixit versu praecedenti eleemosynam esse sacrificium *toda,* id est laudis et gratiarum actionis : quale erat holocaustum, quod totum ad Dei laudem offerebatur et concremabatur. Rursum versu 2 dixit eamdem esse sacrificium salutare sive pacificum : hic asserit eamdem esse sacrificium « pro peccato. » Igitur eleemosyna est triplex, adcoque omnis generis sacrificium. Omne enim sacrificium vel erat holocaustum,vel pacificum, vel pro peccato. Unde figurina vertit clare : *Recedere a malitia Deum piacare est, et injustitiam reliquisse piaculare sacrificium;* Syrus : *Voluntas Dei est ut declines ab omni co quod malum est, et prohibe patientiam tuam ne facias quod odiosum est.* Huc alludit Apostolus *Jlebr.* Nui, 16, dicens : a Bencficcntiæ ct communionis nolite oblivisci : talibus enim hostiis promeretur (græce lùaptçtÏTou, id *est placatur,* sibi complacel, delectatur, et *quasi pulchrescit,* ut vertit Syrus) Deus. »

Etao» 2! ^rii ««««*• *cl"n'*

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE DIGNITATE SACRIFICII ET CONDITIONIBUS AD ILLUD REQUISITIS.

Yen 6. ft 7 6 et 7. Non appareris ante conspectum Domini vacuus. Hæc enim omnia propter mandatum Dei fiunt. — Alii vertunt, *facienda sunt;* Tigurina : *Ne venias in conspectu Domini vacuus; hæc enim omnia praecepti causa instituta sunt;* Syrus : *Ne appareas coram eo inaniter; quia omnis qui facit quod virtuosum est, custodit præceptum.* Est occupatio, *q. d.* Dixi, sacrificium Deo gratum esse fugam peccati et misericordiam; at, ne inde opineris el inferas, sacrificia proprie dicta esse omittenda; addo ct dico, neminem debere in conspectu Dei apparere vacuum, sed afferre oblationes et victimas lege proscriptas. Hæc enim omnia, licet ex se, sive ex opere operato (uti in lege nova facit Eucharistia et Sacramenta) non expient peccata; lamen facienda sunt propter mandatum Domini, qui ita sanxit *primo,* ut fideles cultum Deo debitum sacrificando exhiberent; *secundo,* ut per victimas et preces gratiam et dona Dei impetrarent; *tertio,* ut repræsentarent sacrificium crucis Christi, quo omnia peccata abolentur, omnisque a Deo gratia impetratur. Citat legem *Exodi* xxin, itt. Et *Deut.* ivi, 16 : «Tribus vicibus, inquit, per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit : in solemnitate azymorum (id est Raschie), iu solemnitate hebdomadarum (id est Pentecostes), et in solemnitate tabernaculorum. Non apparebit ante Dominum vacuus. Sed offeret unusquisque secundum quod habuerit (Sepluaginta, *secundum facultatem manuum suarum),* juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei, » juxta illud Tobiæ monitum datum filio, cap. iv, vers. 8: «Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue : si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertili stude. » Nam, ut ait S. Ambrosius, lib. *De Viduis :* « Liberalitas non cumulo patrimonii, sed largitatis definitur affectu. » Et S. Chrysostomus, hom. 10 *in* H *ad Corinth. :* « Multum ac parum non ad mensuram dati definii Deus, sed ad potentiam facultatum dantis. » S. Gregorius Nazianzcnus, *orat.* 43, legit: a Non apparebis in conspectu Domini vacuus.» El explicans illustransque addit : «Verum si quid pulchri habes, tecum feres, » Deo enim pulcherrimo et prestantissimo pulcherrima et prestantissima danda sunt, ul ipse sanxit Num. xviii,29: «Omnia, inquit, quæ offeretis ex decimis, et in donaria Domini separabilis , optima et electa erunt. »

Coram Ikn da appmt vitaos.

Causam hujus mandati dat S. Irenæus, lib. IV, Cari cap. xxxiv : « Non apparebis, inquit, vacuus ante

conspectum Domini Dei tui; ut in quibus gratus exstitit homo, in his gratus ei deputatus, eum qui est ab co, percipiat honorem,» ‹7. *d.* Ideo non vacui, sed oblationes afferentes coram Deo apparebitis, *primo,* ut profiteamini vos hæc et plura accepissea Deo, eique gratias referatis; *secundo,* ut per hæc gratiam Dei vobis concilietis; *tertio,* ut per hæc honorem ingentem consequamini.Non enim Deus sui causa ea instituit, quasi hoc honoro indigens, ejusque cupidus, cum ipse a S. Triade infinitum habeat honorem, ita ut illi ab angelis, hominibus cæterisque creaturis cum honorantibus nihil honoris addi possit; sed vestra causa id fecit, ut scilicet vos hoc honore afficiat. Honor enim magnus est Dei esse sacerdotem, Deo sacrificare, Deo offerre, quodque Deus immensus illa ab homuncione dignetur accipere, caque rata ct grata habere. *Quarto,* has oblationes sanxit Deus, ut cx illis alerentur Levit® ct sacerdotes ad ministram'run Deo in templo; hi enim aliam hærcdilatcm non habebant in Israel.

Unde moraliter S. Chrysostomus, homil. 67 *ad Popuk,* sub finem, et homil. 1 *in* II *ad Timoth.,* ex hoc loco docet, nos non debere ingredi templum vacuos, sed afferentes eleemosynam, quam partiamur in pauperes, qui ca de causa ante fores stant ct mendicant : «Non apparebis, inquit, vacuus coram Domino : Judæis hæc dicebantur, quanto magis nobis? propterea pauperes ante fores positi sunt, ne quis vacuus ingrediatur, sed ut introeat cum eleemosyna : si, ut misericordiam consequaris intras, prius miserere. Qui vero posterius venit, plus debet; cum enim nos inceperimus, secundus plus erogat. Fac tibi Deum debitorem, ct tunc cum pete; mutua, et tandem Deum repete, ut cum fœnoro recipias. Vult hoc Deus, non refugit. Si cum eleemosyna petas, gratias habet; si cum eleemosyna reposcas, mutuas, ct capis fœnora : ita vos exhortor. Non in manuum extensione salis est audiri. Extende manus tuas, non in coelum, sed ad pauperum manus. Si ad pauperum manus extenderis manum, ipsum cœli Verticem teligeris : qui enim illic sedet, eleemosynam suscipit; si enim porrexeris vacuas, nihil profeceris. »

Mjstiw. Mystice, Theodorctus, in *Exodi* xxm, Quæst. LUI : Jubetur, inquit, ut dives eleemosynam impertiatur, dum Deum orat; is vero qui paupertatem elegit, ut animam bonis minime vacuam, sed copiam virtutum locupletatam afferat ct offerat. Undo Nazianzcnus, orat. 43 *De Encœniis,* docet, nos cncœnia celebrare debere hoc modo, ut coram Deo non xwol, id est *vacui,* sed xxtvcì, id est novi* appareamus : «At nunc, inquit, diverso Diodo novus appare, sic nempe ut totus immuteris : vetera transierunt, ecco facta sunt omnia nova.» Quod explicans Nicetas : «Novus appare, inquit, non secundum hanc scripturam tcû xivoQ, Id est vacui et nihil habentis, sed juxta alteram significationem TdJwærà, id est novi, ac per virtutis progressum et incrementum innovati penitusque immutati, vel a vitio ad virtutem, vel a virtute minori ad majorem.» Si ergo cor amore mundi vano evacues, illud vero unius Dei amore innoves impleasque, utique hoc præceptum implebis.

pire novu>, noo Ì41UUÌ.

Memorabile est, quod de S. Francisco in Chronicis legimus, eum, cum Deo in oratione colloquentem in monte Alverni®, ne coram eo apparet vacuus, jussum a Deo apparente in flamrai ignis, sibi trinam facere oblationem. Cumque S. Franciscus responderet : « Domine, ego sum totus tuus, et nihil habeo nisi tunicam, et chordam, ct femoralia, ct ista similiter tua sunt; » præcepit ei Deus, ut manum mitteret in sinum, ct quidquid ibi invenisset, id sibi offerret. Quod cum ille fecisset, reperit m sinu successive tres ingentes nummos aureos fulgidissimos, quos protinus Deo obtulit, ac mox intellexit, per trinam hanc oblationem figurari auream obedientiam, altissimam paupertatem, et splendidis>imam carititatcm,quas Deus menti ejus indiderat, ut eas sibi offerret. Hinc ergo discamus, et reipsa practicemua, ut, cum ad Deum accedimus orando, Missam celebrando vel audiendo,communicando, non vacui accedamus; sed offeramus ei aliquod bonum propositum vincendi nos ipsos in re qu® nos maxime a profectu impedit, aut faciendi aliquod opus heroicum, aut certe offeramus Deo cor an omni amore terreno vacuum, ut illud ipse suo amore impleat. Nonnulli post S. Synaxin hæc duo usurpant magno fructu : prius, ut Deo offerant id quod putant Deo maxime esse gratum, quod scilicet maxime ab iis Deum cupere et expetere censent; posterius, ut vicissim a Christo Domino petant gratiam vel donum aliquod, quo m xime indigent. Itaque Christum quasi medicum circumducunt per omnes animæ su® potcutias, ac ubi majorem vident infirmitatem, rogant cl obsecrant ut illam curare dignetur. Quocirca in qualibet S. Synaxi propriam et peculiarem gratiam consequuntur, ut legimus accedisse S. Catharina? Senensi et aliis. Hoc fuit dogma et praxis Cardinalis Bellarmini.

Eth-

°-

Anagogice, coram tribunali Christi nemo apparere debet vacuus bonorum operum, qui salvus esse velit. Audi S. Gregorium (et ex eo Rabanum), lib. VII *in Job,* cap. xiii, ad illud cap. vi, vers. 18 : *Ambulabunt in vacuum, et peribunt.* «In vacuum quippe, ait, ambulant, qui nil secum de fructu sui laboris portant. Alius namque adipiscendis honoribus exsudat, alius multiplicandis facultatibus æsluat, alius promerendis laudibus anhelat; sed quia cuncta hæc quisque moriens deserit, labores in vacuum perdidit, quia secum ante judicem nihil tulit. Quo contra bene per legem dicitur : Non apparebis in conspectu Domini vacuus. Qui enim promerendæ vit® mercedein bene agendi non providet, in conspectu Domini vacuus apparet. Hinc de justis per Psalmistam dicitur ;

Anajtffc

Venientes anfem venient cimi exsultatione, portantes manipulos suos. Ad examen quippe judicii portantes manipulos veniunt, qui in semetlpsis recta opera, quibus vitam mereantur, ostendunt. Hinc de unoquoque electo Psalmista iterum dici ; Qui non accepit in vano animam suam. In vano namque animam suam accipit, qui sola presentía cogitans, quæ sequuntur in perpetuum nop attondit. In vano animam suam accipit, qui ejus vitam negligens, ei curam carnis anteponit : sed animam suam justi in vano non accipiunt, qnjq intentione continua ad ejus utilitatem refemnt quidquid corporaliter operantur, quatenus cl transeunte opero, operis causa non transeat quæ vil® præmiapost vitam parat- Sed hæc curare reprobi negligimi, quia profecto ambulantes in vacuum, vitam sequentes fugiunt, invenientes perdunt. n

V»rj. 8. **8- OfLATIO JUSTI IMPINGUAT ALTABp, ET ODOR SUAVITATIS** est ix conspectu AtTissiiu. — Tigurina : *Aiam pinguefacit immolatio justi, ct odor ejus Deo suavis est;* aliter Syrqs : *Oblatione* justorum,* ait, *oralio oris eorum, et opera eorum cqduin effodiunt.* « Altare, » id est victiman) altaris, sive quæ in altari Deo offertur. Est qiptonymia; contiens enim ponitur pro contento, q, *d.* Pinguedo carnea impinguat victimam, el consequenter altare, in quo victima offertur et mactatur, ut tanquam pinguis et excellens placeat tam Deo qi;am hominibus, uti placuerunt vicjimæ pinguiores el meiiores, quas offerebat Abel, *Gen.* iv, At multo magis victimam a impinguat, » id est pinguem e| excellentem, ideoque Deo gratam, efficit justitia e| sanctitas, indeque devotio offerentis. |læc eqim est interna ef mystica pinguedo, quæ victimam ct sacrificium spiritaliter impinguai; ut quasi pinguis et præcellens mifo Deo placeat, sitqqp acceptissima. Hoc ut significaret Deus, jussit in omni sacrificio, etiam pacifico ct pro peccato, sibi offerri cremarique lotum adipem et pipguedinepi viclimte, ut palet *Levit,* m, 3, ct cap. iv, 8. linde eo alludens Psalles orat *Psql.* xix, 4 : « Holocaustum tuum pingtlP flat, » id est ut pingue et excellens a Deo acceptetur. Est mctalcpsis, *pingue* enim ponitur pro grqto et accepto : quia vietilo® pingues , ulpotc meliores, accept u sunt placcntqne Deo et hominibus,sicut iiiQcilenlœ displicent,juxta illud *Psal.* LXii, G : a Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea, et labiis exsultationis laudabit os meum. » Idem orant 1res pueri in fornace Babylonia, $cse per martyrium immolantes Deo : * Sicut in holocausto, inquiunt, arietum, ct taurorum, cl sicut iu millibus agnorum pinguium : sic liat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi, n D«n. m, 40. Melior enim est pinguedo devotionis pinguedine immolationis.

Devotio ergo est quasi adeps viclimæ eam impinguans et ctflciens pt Deo sit pergrafa et delicata; devolæ enim píenles sunt Dei delici®. Porro devotionem non femineam Iqcrymarum, sed veram et yirilem, ila ex ima radico examinat, definit et explicat S.Thomas II H.Üærst. LX.\.\ll,arl.l: «Devotio, ait, dicitur a devovendo ; node devoti dicuntur, qui scipsos quodammodo Deo devovent, ut ei se totaliter subdant. Propter quod el olim apud Gentiles Devoti dicebantur, qui seipsos idolis devovebant in mortem pro sui salute exercitus, sicut de duobus Deciis Titii- Livius narrat. Unde devotio nihil aliud esse videtur, quam voluntas quædam prompte tradendi se nd ea qu® perlinent ad Dei famulatum. Unde *Exodi,* xxxv, dicjlur, quod multitudo filiorum Israel obtulit mente promptissima atque devota primitias Domino. Manifestum est autem, quod voluntas prompte faciendi quod ad Dei servitium perlinet, est quidam specialis actus : unde devotio est specialis actus voluntatis. » Idem, ari. 3, causas devotionis assignans, docet cxlrinsecam ejus causam esse Deum, qui eam menti aspirat el inspirat, intrinsecam vero esse meditatioium. Nam, ut Ei“' ait S. Augustinus, lib. XIV De *Trinit.* cap. vili, voluntas oritur ex intelligcntia ; « Et ideo, ait tu. i). Thomas, necesse est quod meditatio sit devotionis causa, in quantum scilicet homo per meditationem concipit, quod se tradat divino obsequio, ad quod quidem inducit duplex consideratio. Una quidem quæ est ex parte diviqæ bonitatis el beneficiorum ipsius, secundum il|i|d *Psal.* lxxii : Mihi qdhairerc Deo bonum est : ponere in Domino Deo spem meam. Et hæc consideratio excitat dilectionem, quæ est proxima devotionis causa. Alit) vero est ex parte hominis considerantis suos defectus, cx quibus indiget ut Deo innitatur, secundum illud *Psal.* cxx : Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. Auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum et terram. Et hæc consideratio excludit praesumptionem, per quam aliquis impeditur ut Deo se subjiciat, dum suæ virtuti innilitqr. »

Porro S. Bernardus, in *Sententiis :* «Quatuor, Oaidr» ait, e=se dicuntur, quæ nostra gratiam devotionis PIet adaugent. Memoria peccatorum, quæ hominem rpddit humilem apud se. Recordatio pennarum, quæ illum sollicitat ad bene agendum. Consideratio peregrinationis, quæ illum hortatur visibilia deberp contemni. Desiderium vitæ perennis, quæ hominem ineilansad perfectum, cogit cum a terrenis affectibus voluntatis mutatione suspendi, » Vide eumdem dc causis et signis devotionis cl fervoris, serin. G *De Ascens. Domini.* Idem, serin. i8 in *Cant.,* causam devotionis assignat oral'onem I « Orando, ait, bibitur vinum ludificans cor hominis, vinum spiritus, quod inebriat, el carnalium voluptatum infundit oblivionem. Humedal interiora arentis conscienti®, escas bonorum actuum digpril el deducit per quædam animæ membra, fidem roborans, spem confortans, vegetans oidinansque pharilatem, et impinguans mores. »

D.,.tu ▮,»i4!

Et **pnon** suavitatis est in conspectu Altissimi. — Clemons Alexandrinus, lib. Ill *Pxdaa-* cap. xn.

logit ; «Odor suavitatis Deo est cor quod glorificat eum. » Addítqiie : « II® sunt coronol, ct sacrifida, et ammala, el flores Dei. » Alludit ad illud *Levât.* f, 9 : «In holocaustum cl suavem odorem Domino, n hoc est, ut Chaldæps clare vertit : *Holocausti oblatio est, quæ suscipitur cum beneplacito roram Domino.* Unde pro *odorem suavem,* vel *odorem suavitatis,* hebraico est niFD HH *reach nicboach* , id est *odorem quietis,* in quo scilicet suaviter quiescit cl delectatur Deus tanquam in sacrificio sibi accepto. Hujus pei causa et symbolo omni viclimæ imponebatur thus, illudque cum victima adolebalur el cremabatur, ut suavem ederet suffitum, qui naribus tam hominum quam Dei anlhropopathcis suave oleret, casque oblectaret, ut patet *Levit,* n, 2. Thus enim symbolum erat mentis elevai® in Deum, et ad Deum cum hac thuris vaporatione ascendentis. Unde illud Psallis *Psal.* cxl, 2 : « Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu luo. » Excipe victimam pro peccato; illi ppim non imponebatur thus, ut significaretur peccatum non bene ut thus, sed pessime olere, ct esse abominabile coram Deo, ut ostendi *Levit,* v, ii. IJinc de Noe in fine diluyii Deo sacrificante dicitur Genes. Yin, 21 : «Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, et ait: Nequaepiam ultra maledicam terræ. » Ubi S. Chrysostomus : «Justi Noe virtus , inquit, fumum et nidorem viclimæ Deo fecit odorem fragranliæ. » Hoc est, quod docet hic Siracides, *q. d.* Oblatio justi mystice impinguat victimam, ideoque facit eam odoratam, id est suavem gralamque Deo, quia in naribus Dei suavius olet justitia, rancidas el devotio quam omne thus ct thymiama.

Huic Jcsu Sirach sententia* antistropha est illa unius e septuaginta Interpretibus S. Scripturæ numero vigesimi septimi. Inde nonnulli opinantur illum eumdem esse cum nostro Jcsu Sirach. Huic enim cum Ploleinæus Philadelphus proposuisset qu.pstionem : « Quid sit pulchritudine dignius? n illo respondit : « Pietas; nam el ipsa pulchritudo quædam est præcellens: ejus autem potentia, chapitas, quæ quidem Dei mupus est, quam et tu possides, cuncta in ipsa bona amplectens. n lia Aristæas, lib. *Dc Sptuaginta Interpretibus.*

Vert, i 9. Sacrificium justi acceptum fst, et memoriam ejus (non justi, sed sacrificii; græce enim est curii;, scilicet Owíxc, id est *sacrificii)* >o> obliviscEiin Do mims, — *q. d.* Sacrificium justi adeo placet Deo, u| ejus nulla unquam ipsum capiat oblivio, sed ejus perennem memoriam conservabit ad illud digne remunerandum ; nam oblationes illius temporis non erant accept® Deo, nisi ex fido cl devotiopq offercq|ium, ait Lyranus; Jigurina : *Sacrificium justi est commendabile, menuxriaqw ejus nulla oblivione abolebitur.* Alludit ad *Livit.* n, 2 et fi. Tam hic enim quam ibi græco cs| eadem vox pr.tv.ajHv, ¡<l est *memoriale,* quod Noster vertit, «memoria : » «lionut, ait, incinopalò ejus super altare. » Vide ibi dicta. Syrus : *bonum hominis boni acceptabitur, ct memoria justorum oblivioni non tradetur in dternum.*

10. Buko asino globiam redde Dio, ft mow mi- Vm n muas primitias mam um tuarum. — « Bono,» id est læto, devoto hilariqiic animo gloriam «redde Deo. n Græca id t st *glorifica Dominum,* scilicet per obi dioms lege preceptos ad D um glorificandum , jdepqne e^tn in D. um largus et liberalis, «et non minuas primitias, » eas occidendo, vel pejores QtTcrepdo, sed potius eas adaugeas, el meliores Deo offeras. Unde Tigurina : *Honora Dominum oculo benigno ac munifio, nec primitias manuum tuarum* (id ed l.bor* manuum tuarum partas, vel quas manu tua das, ait Vatablus) *minue.* Lege sancitum erat, ut Judæi primitias rerum omnium Deo dicarent, ut per eas omnes res eorum censerentur Deo offerri et dicari, Ezoh XXIII, 16 et 19. Jubet ergo eas non illibenler dari, nec avare ct sordide imminui, sed animo litto, largo et liberali inlegras offerri. Porro Syrus vertit : *Bono oculo da pauperi, et ne commovearis in donis tuis.*

Moraliter hic disce, quam religio Deique cultus ipsi placeat, ideoque nobis cordi et rur r essa debeat, præsertim quia idipMim lumine et imduIsu nature cogpovere, et ingenii studio exercuere Gentiles. Nulla en m gens tam barbara exstitit, aitCicero,Jib. *DeNaturo Deorum,* quænaturalis rationis ductu non cognoverit et coluerit numen aliquod. Idejn fuse demonstrat S. Aqgustfnus, I *Dc Civit. Dei,* xxxiv; Bhodiginu^ lib. XXIII, i ; Jusimus, lib. XXVIII ; Halicarn issus, lib. II. Ex- ‹iib‹ colluere hac in re Hoinani, qui rebus omnibus publicis el privatis anteponebant cultum deorum, ¿«m' › et ante omnia exquirebant, qua ratione eorum cdn cultum augere possent. « Antiquius, ait Piular- lKu chus in *Vita Marcelli,* ad salutem publicam rati, si magistratus deos susciperent, quam si hostes superarent. » Hinc Romulum ante omnia constituit ca qua? ad nummis cultum pertinent. Inde quasi ilici sancloque dato rebus exordio, ad rempublicam ordinandam progressus est. Ita Halicarnassus, lib. II. Romulum in sacris disponendis superavit successor ejus Ninna Pompilius. Idem faciendum docet Aristoteles, lib. V *Polit,* cap. xu

Ratio a priori est, quia Deus est summa el im- l mensa majestas, plena omni sanciitale, sapien- prwH* lia, potentia, clementia, justitia, ommque virtute et perfectione; illi ergo debetur omnis honoret gloria. Rursum Deus est principium, causa et finis frugum rerumque omnium; illi ergo omnium primilia? debentur. I ndc S. Gregorius Nazianzenus, orat, *in Natalitia^* Deum ita describit* «Universum esse in seipso nunquam incœplumF nunquajn desiturum complexus continet, tanquam infinitum quoddain el interminatum essenti® pelagus, w Idem in *Carmin. :*

In te omnia pennnieql, ad te conkrlini festinant pmnia.
Tu omnium Uqis, tu unus, ni oniuia, el 'Snl r$ruui.

Quia scilicet Deus non est res aliqua creata, sed omnes in immensum transcendit :

Cum neque unum sis, neque omnia, quem te appellem,
Qui solus innominabilis el omninomius?

EIS.Dionysius, lib. De Divinis *nominibus,* cap. v: « Deus, ait, non est quovis modo ens et anticipans, » quia antequam crealurre in se existèrent, jam existebant in Deo. Et inferius : a In qua (unitate divina) omnia unice sunt conjuncta, superunita et prreexistentia superessentialiter. » Et cap. tv : « In ipso est omne principium exemplare, finale, efficiens, formale, elementare, et simpliciter omne principium, omnis connexio, omnis terminus, n Unde exclamat Apostolus, *Rom.* xi, 33 : a O altitudo divitiarum sapientire et scientias Dei : quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles vire ejus! etc. Quoniam ex ipso, ct per ipsum, ct in ipso sunt omnia : ipsi gloria in srecula. Arnen, n

Jure ergo Simeon cognomento Justus, qui floruit sub ultimo tempore Synagogre, dictabat: « Mundum hunc trium rerum auxilio ct firmitate solidari, cultu divino, lego et misericordia, n Deus enim est basis et centrum mundi, quem nobis conciliamus pie eum colendo. Ita refertur in *Pirke avoth,* id est in *Capitulis* sive *Proverbiis patrum Hcbrœorum,* cap. r.

Ver». II. n. Ix OMM DATO HILAREM FAC (gEffiCC tXofóircv, id est *hilarifica;* ut vertunt Complutensia) voltum TUUM, ET IN EXSULTATIOXE SAXCTIFICA DECIMAS TUAS. — «In,B id est cum «exsultatione, n Iretitia et jubilo animi, « sanctifica, n id est offer, dica ct consecra Deo, eique qua«i fac sanctas ct sacras « decimas tuas, » quod enim Deo, id est sacerrimre ctsanclisMmre majestati divinre, offertur, id hoc ipso fit sacrum ct sanctum. Sic srepe in *Levit, sanctificare* sumitur pro consecrare. Unde et Christus : a Ego, inquit, pro eis sanctifico (id est consecro in hostiam, cl in cruce immolo) meipsum, » *Joan.* Tvn, 19. Syrus vertit : *In omnibus donis sit hilaris facies tua, et cum gaudio mutuum da ei qui non reddit tibi.*

Secundo, Jansenius sic explicat, *q. d.* Per *exsultationem* et Ireliliain fac ut dccimre quas persolvis, sanctre sint et gratre Deo. Multum enim virtuti et sanctitati, ¡eque ac oblationi addit hilaritas animi. Uree enim facit ut opus sit speciosius, intensius, melius et perfectius, ac hilaritate quasi saccharo conditum. Unde « hilarem datorem diligit Deus, b Prov. xxn, 8, juxta Septuaginta, qure verba citans Paulus, II Cor. ix, 7, dum Corinthios hortatur ad eleemosynam : «Non cx tristitia, ait, aut necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus, b Nam, ut ait S. Augustinus in *Psalm,* xlii : «Eleemosyna plerumque fit a tristibus ct murmurantibus, ut careant tredio interpellantis, non ul reficiant viscera indigentis. Hilarem autem datorem diligit Deus ; at si panem dederis tristis, et pauem et meritum perdidisti. Ergo ex animo fac, ut ille qui intus videt, adhuc loquente te, rtfcM: « Ecce adsum. » Plura de hac hilaritate in dando dixi II *Cor.* ix, 7. Hilaritas enim est bonre et do votre voluntatis signum, ait Lyranus, adeoquo ipsa est decor el flos virtutis; longe enim magis decorum est opus misericordias, obedientire, patientia*, humilitatis, etc., quod fit hilariter, quam quod fit animo tristi et incesto, ideoque tardo el torpido. Unde vidua hilariter offerens duo minuta, plus creteris plura offerentibus judicata est obtulisse a Christo, *Luca* xxi, 4.

Mystice Rabanus : primitiae, id est initium ope- MT'tln
rum ; et decimre, id est finis eorumdem Deo offerenda sunt; denarius enim perfectionem et finem significat; quia usque ad denarium numerus crescit, ibique quasi finiens ad principium redit; decem enim et unum faciunt undecim, decem et duo faciunt duodecim, et sic consequenter de creteris. aIdeoque, inquit Rabanus, sicut in primitiis principia voluntatum, ita in decimis consummationes nostrorum operum ad Dominum referre praecipimur, a quo ct boni operis initium ct perfectionis donatur effectus, b

Imitati idipsum sunt Gentiles, qui uti hilariter in victimis et oblationibus celebrabant sua Floralia , Vinalia, Bacchanalia, Saturnalia, sic et Hilaria. Audi Macrobium, lib. I *Satum.* cap. xxvi : «Celebratur Iretitire exordium ad octavtnn Calend. aprilis (id est dic 25 martii), quo primum tempore sol diem longiorem nocte protendit. » Olim ergo aequinoctium vernum incidebat in diem 25 martii; unde eadem die primitus a Deo crea- ctiiiith-
tum esse mundum multi opinantur, sicut eadem “"fun-
dic recreatus et renovatus est, cum Angelo nuntiante B. Virgo concepit Dei Filium, et Verbum caro facium est, atque eodem post 34 annos a Christo redemptus est mundus. Doctiorum enim sententia est, Christum crucifixum ct mortuum esse die 25 martii. Merito ergo illo die tot nominibus Hilaria celebrant non solum Gentiles, sed et Christiani.

Hihrii Genti» linia.

Porro, quia orationes et opera nostra exilia ct obliti»,
vilia sunt, ac ne minima ex parte divinre majes- m* na-
tali requa ct digna; hinc Deus dedit nobis Ctrl- tr*ni^i'
slum sibi requalcm, ul cum in sacrificio Eucha- ChriM*.
ristire velut victimam Deo dignam et parem offeramus. Rursum voluit, ut per Christum omnia illi offeramus. Hinc praxis ad opera nostra, qure in se exigua et abjecta sunt, reddendum excellentissima Deoque acceptissima est, si ea uniamus cl inseramus Jesu Christi actionibus, meritis et passionibus, iliisque unita Deo offeramus; quare unionis hujus et conjunctionis ergo majoris illa restimat, libenliusque ob infinitum illum amorem quo erga Filium suum fertur, acceptat. Insuper actiones noslrre non tantum Deo sunt gratiores , sed etiam magis meritoria*, ob infinita Domini nostri merita qure vi hujus unionis ct oblationis ei factre, eisdem abundanter communicantur. Quam ob causam D. Paulus ad hanc

praxim nos excitat, dicens : «Omne quodcumque facilis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jora Christi, » *Coloss.* in, 17. Ludovicus Blosius, abbas Lætiensis, magnus spiritalium rerum magister, in *Dislif. spirit.* cap. ix, omnes spiritualem quœstum faciendi cupidos ad hanc praxim hortatur, inquiens : a Is qui se piotali ct devotioni addicit, consuescat omnia opera sua per sanctam intentionem ad Dei honorem referre; consuescat tam illa quæ agit, quam ea quæ patitur, conjungere atque unire operibus et doloribus Christi per orationem sive desiderium.» Et in suo *Spirituali Speculo* ita loquitur : «Si bona opera et exercitia tua copulaveris unicrisque actibus cl exercitiis Christi, atque ita obtuleris illa Deo in laudem œternam : erit sane ista oblatio ipsi Domino longe gratissima, ct opera tua claritatem dignitatemque ineffabilem recipient ex actibus Christi, quibus unientur; plumbum tuum, ut ita dicam, mutabitur in aurum optimum, ct aqua tua in vinum excellentissimum. » Ratio est, quia opera tua ex se vilia, obscura ct imperfecta, maxime illustria, Deoquc accepta hac unione evadent, eo quod a Christi meritis singularem eximiamque bonitatem accipiant, non secus quam aquâ gutta in dolium vino plenum immissa, optimum vini saporem coloremque recipit. Prioribus in *Spirituali Institutione* hæc annectit : « Bona opera illius qui istud pie observat, excellunt incomparabiliter bona opera ejus qui non observat.» Jlerumquc in istius capitis fine : «Ista omnia, ait, Dominus familiarissimis amicis suis revelare dignatus est, ut nos hac ratione opera nostra reddamus nobilissima, nostramque inopam ex inexhausto meritorum Christi thesauro sublevemus, cl animas nostras eisdem Christi meritis exornemus ; ut hac denique ratione pro peccatis nostris facillime satisfaciamus. » Quibus verbis magna bonorum emolumenta, quæ ex hoc exercitio in nos derivantur, plane nobis demonstrat.

Apologia litaniis.

Hanc gnomon insigni apologo aquila) et pheenicis exhilarat, scilisque morum documentis exornat Cyrillus, lib. III *Apol. moral,* cap. xxv : a Do supernis infima, vigili contuitu aquila prædam investigando prospectans, cum phoenicem cernerei se igne genito comburentem, ad cum subito descendit, cl dixit : Numquid in combustione non doles? Al ille respondit : Tu autem in venatione non gaudes? Tum illa : Etiam. Cui phœnix subjunxit : Certe sicut tu cupida delectaris in captione prædæ, ita phœnix in larga donatione substantio). Non enim minor est jucunditas in exhibitione libcralilatis, quam in dcprædatione cupiditatis. Omnem enim actionem virtutis, effusio sequitur delectationis. Propter hoc, diarissima, in hoc igne non dolco, sed delector; quia in generatione alterius tam delectabiliter quam liberalitcr lotam mcipsam effundo. » Denique idipsum exemplo vipera), moduli®, cordis et stornachi commonstrat : «Nunquam consideranti quanto delectationis impetu in generatione se libcralitcr vipera effundit, ul ne quidem morlis morsus amaritudinem sentiat? Nimirum cuncta sua beneficia, non sine magna delectatione liberaliter natura communicat. Sic generativam medullam vivificam beneficialiler cum suavitate largitur, et cum jucunditate cor funditur, atque cum digestum chilum stomachus devoraverit, delectatur. Omnis cnim donatio liberalis, cum hilaritate est cordis. Quoniam ejus effundere, est virtutem augere, virtutem perficere. » Denique ex adverso illiberalis dedecora el damna recensens : « At vero illiberalis, ait, tenendo aurum, perdit seipsum; ct foris dum possidet, intus veraciter nihil habet. Dolet si dederit, quin etiam datum perdit, eo quod ex virtute non dederit. Si rapuerit, delectatur, et cæcus nescit quod ipse amittitur. Sed quid habet, qui seipsum non possidet? Omnia enim transeunt cum persona; el propter hoc qui cupiditatis est servus, nullius est dominus. Disperge ergo libenter, et dona hilariter, ul una te cum virtute possideas, el simul universa, ac in œlernum sis liber. Quibus auditis, aquila ratione liberalilatis confusa, in superna avolavit. »

12. Da Altissimo secundum datum ejus (id est ven.il secundum quod tibi dedit, juxta opes a Deo acceptas, ut, si multum acceperis, mullum Deo offeras; si parum, parum), it in boxo oculo adinventionem facito manuum tuarum.—-Ita Romana, ç. *d.* « Bono » id est lælo, « oculo » et vultu fac oblationem secundum quod invenit manus tua, id est prout poles, el secundum facultates luas. Sic *facere* pro offerre et sacrificare sape sumitur in *Lcvitico et* alibi. Quin ct apud Poetam :

Cum faciam (id *est sacrificabo)* vitula pro frugibus, ipse venito.

Unde Jansenius per diastolen legit xal' ¿pr.jwc, id est *ad inventionem, q. d.* Facito *ad,* id est secundum quod inveniunt manus tu®, vel juxta quod inanibus tuis acquisisti. Tigurina nervose vertit: *Munera des Altissimo pro munificentia ipsius (q. d.* Esto munificus in Deum erga te adeo munificum, ac quantum ipse in te, tantum tu in ipsum esto munificus), *ct oculo benigno quod ad manum est.* Clare Syrus : *Da Deo sicut dedit tibi oculo bono* (id est hilariter), *ct manu grandi* (id est large et liberaliser) : *qui enim dat pauperi, Deo fœneraturfquis enim est retributor nisi ipse ?*

13. Quoniam Dominus retribuens est, et septies vm.tj, tantum (græco rrNLKXáouL, id est *septupla)* reddet tibi.— Tigurina: *Nam Dominus repensator est, qui reddet (ibi septies tanto amplius;* efficacius Syrus : *Quia Deus retributor est, et millia millium ipse reddet tibi.* Duplicem dat causam et stimulum ad lætam et liberalem oblationem, *q. d.* Offer tua hilariter et liberaliter Deo, *primo,* quia ipso tuus ct omnium est dominus, qui tibi tua omnia dedit, et rursus eadem a te jure suo exigit. *Secundo,* quia ipse cum sit liberalissimi^

non sinet «e a te liberalifate vinel ; sed si in ipsum sis liberalis, ip«e in tc vicissim longo crit liberalior, ae pro uno quod ipsi offers, retribuet tibi « septrs, » id est multipliciter. Septenarius enim est symbolum multitudinis, plenitudinis ct universitatis, uti fuse hic ostendit Rabanus. Oblatum est : Da partes septein, nec non et octo. Per septenarium quippe numerum hoc quod septer diebus agitur, præsens tempus expressit; per octonarium voro vitam perpetuam designavit; quam tamen sua nobis Dominus resurrectione patefecit, cum Dominico scilicet die resurrexit, qui dum diem septimum, id est sabbatum sequitur, a conditione octavus invenitur. »

t' ⁎▮ h= ¡7r- Kuroi». (joncs ergo primitiarum, decimarum, victimarum, etc., offerentem ditant ; carum vero neglectus negligentem depauperai. Unde Siracidcm secutus R. Akiba in *Pirke avoth,* id est in *Apophth. patrum :* « Traditio, inquit, est legis propugnaculum, sicut decimae divitiarum, vola abstinenti r. ct silentium sapienti®, » sunt propugnacula. De-Imre ergo propugnant divitias, sicut silentium propugnat sapientiam, et votum abstinendi propugnat abstinenti'ii.

Symbolice et nvi e Rabanus : « Dat Altissimo secundum datum sutti, inquit, qui beneficiorum suorum memor primum semetipsum recte credendo el bene operando offert Deo; quia ab ipso habet quod substantialiter est; quoniam ex ipso, et per ip'Um, ct iu ipso sunt omnia. Deinde hoc quod extra se sui muneris possidet, bona intentione totum in laudem ejus expendat. Hoc est enim quod dicit : Et in bono oculo adinventionem ficito manuum tuarum ; quoniam Dominus (inquit) septies tantum reddet; hoc est, perfectam remuncrationem retribuet. Septenarius enim numerus propter dona Spiritus Sancti, quæ in eo demonstrantur, perfectus est. » El inferius : Anagogice: «Septenario numero perfectio reternitalis innuitur, cum dies septimus in requiem Domini sanctificalus vocatur, cum jam vespera inesse non dicitur, quia ætcrnre beatiludlnis requies nullo termino coarclatur. Hinc est ctiaa quod lege data dies septimus feriatus esse præcjpilur, ut ©lerna per illum requies designetur; quia per septenarium numerum præsentis vilæ universitas designatur. Tunc magis ostenditur, cum post cum quoquo ita octonarius subinfertur. Septenarium quippe cum adhuc alius sequitur, cx ipso ejus argumento exprimitur, quia finienda tempora adornllate concludantur. Sci ip-

Nota hic octo conditiones quas requirit Deus ad oblationem, sacrificium, votum et quodlibet donum, ut ei placeat. *Prima* est vors. 8, ut offeralur in justitia, puta ab homine justo et sancto. Ilie enim Dei amicus est, imo filius, cum peccator sit Dei hostis; hostium autem *Secunda* est vers. 10, ut offeratur animo bono, id est sincero, jucundo, pio, devoto ad ipsum glorificandum. *Tertia,* ibidem, ut donum sit integrum, non recisum, non imminutum. *Quarta,* vers, ti, ut offeratur animo hilari, imo exsultante. *Quinta,* vers. 12, ut sit praecellens et eximium, quia offertur Altissimo. *Se-rta,* ibidem, ut sil largum et liberale, tantum scilicet quantum ferunt vires et opes, juxta illud : « Diliges Dominum Deum cx toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua, » *Deuter. vi,* 5. Addit Christus : u Ex omnibus viribus tuis, etex omni mente tua,» *Luc.* x, 27. *Septima,* versu sequenti, ut munus non sit pravum, id est vitiatum, mancum, distortum, corruptum; sed incorruptum ct perfectum. *Octava,* ut munus non sit iniquum, sed justo partum, vers. 15.

C).l0 .]▮<-;t» ’⁎ J) o (i.. «iu

TERTIA PARS CAPITIS,

ODA DOCET DEUM RESPICERE IN PRECES NON INFERENTIUM, SED PATIENTIUM INJURIAS, PAUPERUM SCILICET ET HUMILIUM, EOSQUE ULCISCI.

u. 14. Non offerre munera prava, non enim suscipiet illa,— Græco est ni Swjwróu, quod Complutensia vertunt : *Ne diminuas cx dono* ; Romana : *Ne* minum ex *munere;* Tigurina : *Ne offeras parta sordibus munera* ; Janscnius : *Nc decurtes* munera, ut scilicet per avaritiam ab co quod Deo est dandum aliquid abradas, libique reserves; alii: *Noli munera offerre de quibus aliquid ademptum sit;* alii ad verbum : *Ne pracidas donum.* Orauia hæc eodem tendunt, nimirum velat offerre munera quæ juxta l gem non suut integra, sed quibus aliquid deest, quæ vitium aliquod habent, quæ Noster vocat « prava, ▮ id est vitiata el corrupta, qualia «unt ammalia, puta boves ct oves ciecro, 'laude, tractœ, mutilæ, heruiosæ, scabiosae, quales vetantur offerri, *Levit,* cap. xxii, vers. 22 et seqq.; Deuter. xv, 21, ct *Malach.* i, 8.

Syrus vero vertit : *Nt differas* ; non enim *est acceptum.* Accipit ergo hæc de precisione temporis, quasi velet ne munus, vel victima praecepta offerri in sabbato, offeratur feria tertia vel quarta. Ex dictis palet, optimo vertisse Nostrum Juptwst», præsertim quia ll *Machab.* i, sic sumitur, cum ait, u; vr,; ix^rpic, id est *muneribus* corrupti *molienda fuga gratia.* Unde Lexica græca, inquiunt, est munera prava offerre. Sic dicuntur Rumenta ct semina, cum vitiantur, præsertim cum inimica ct malefica animalia cis innascuntur, ut patet ex Theophrasto, lib. l/111 *Histor. plantarum,* cap. x,

et *De Causis plantarum*, lib. IV, capite ultimo.

Vert 15 **15.** Et noli inspicere sacrificum **INJUSTUM** ,QI'0-MAii Dominus judex est, et non est apud illum gloria persona. — Græce esi ur› irrr/j toot* ¿Saw, id est *ne intendas* vel *attendas sacrificio iniquo,* ut spem luam in co reponas, ao propter illud putrs tc Deo gratum fore. Unde Syrus vertit : Ne *confidas in oblationibus ; quia Dominus facit judicium, et non est coram eo acceptio personarum ;* Tigurina : *Nec iniquum instituas sacrifetum:* guía *Dominumjudex est, ncc valet apud eum magnificentia persona.* Græcum enim &U significat gloriam, dignitatem, magnificentiam, item opinionem, existimationem, nomen, famam, celebritatem. Putant magni ct magnates nonnulli se, esto alios opprimant ct diripiant, Dei gratiam sibi conciliaturos si magnifica ex rapinis ei dona offerant, quasi Deus muneribus capiatur, uti capiuntur homines, juxta illud Ovidii :

> Munera, crede mihi, capiant hominesque deosque:
> Placatur donis Juppiter ipse datis.

Horum errorem redarguit hic Siracides : quia Deus, inquit, justus est judex, nec curat dignitatem vel gloriam persona, aut munerum ejus. Ipse enim est magnificentissimus; unde sub eo omnia magnifica, omnvsque magnates et magnifici parvi sunt, minoresquo quam pulices et culices ; quare eorum muneribus, quantumvis magnificis, non placabitur, ut cis faveat,cosque adjuvet ct prosperet in oppressione pauperum. Unde id clarius explicans subdit : « Non rrccipiet Dominus personam in pauperem. »

EMin. pium o Sg0iio.e* Illustre hujus rei exemplum recenset S. Gregorius, lib. Ill *Dialog,* cap. xxvi : « In Samnio, infIu'^ venerabilis vir Menas solitariam vitam ducbat. Hujus studium fuit, nihil in hoc mundo habere, nihil quærore, omnes, qui ad so charitatis causa veniebant, ad œtcrnæ vit.r desideria accendere. Si quando autem quorumlibet culpas agnosceret, nunquam ab increpatione parcere, sed amoris igne succensus, studebat in eis vehementer per linguam smvire. Id metuens Carrorius, qui sanctimonialem rapuerat, sibique illicito matrimonio conjunxerat, fecit oblationes suas, casque inter oblationes aliorum misit. Quas ubi vir Dei cognovit per spiritum, sprevit atque abjecit, dicens : Ito et dicito ei : Oblationem suam omnipotenti Domino abstulisti, el mihi tuas oblationes transmittis? Ego oblationem tuam non accipio, quia suam abstulisti Deo. »

1G. Non accipiet Dominus personam in pauperem, ET DEPRECATIONEM LÆSI EXAUDIET. — *q. d.* DCUS non accipiet personam divitis et potentis « in, » id est contra, «pauperem,» quæscilicet læditet opprimit pauperem, sed potius « deprecationem » pauperis a lœsi, » græce «tatiqifau, id est *injuria offecti,* « exaudiet, » ut ejus sit ultor ct vindex, atque acriter puniat divitem et potentem,

' ""'uste aiDixilel læsit. Undo Tigurina : *Nullam hahet persona! rationem adrersus inopem, sed injuriam passi precationem exaudiet ;* Syrus : *Non est coram eo acceptio personarum. Ingredietur coram eo oratio pauperis, et deprecationem merentium* (qui merentur exaudiri) *audit.*

Præclare Rabanus : « Apud supremum judicem, ait, non quantitas muneris, neo persona potentis appenditur, sed quantitas devotionis ct humilitas cordis. Ideo hortatur ut non ex iniquo lucro offeramus munera Deo, sed ex labore justo. Quoniam Dominus justus judex est, nec accipit personam divitis, nec despicit personam pauperis. »

Deus ergo pauperum imprecationes dirasque exaudit, quia pauperum oppressorum est tutor, et divitum opprimentium ullor. Atque licet subinde pauperes ex ira et impatientia illas imprecantur, tamen quia rem justam petunt, hinc Deus illos exaudit, et diras opprimentibus immittit. Rarum est exemplum, sed tota Hollandia promulgatum, Margaretæ Comilissæ Hollandiæ, quod recenset Gaufredus Villaricnsis monachus, epist. *ad* S. *Idam,* Meyerus in *Annalibus Flandriæ,* Adrianas Junius in *Batavia,* cap. xx, sub finem. Paupercula enim femina gemellos enixa et lactans, stipem postulans a Comitissa, cum probro ab ea rejecta fuit. Dicebat enim illam cx adulterio incertam proltfm concepisse : fieri enim non posse, ut uno ex marito bina proles nasceretur. Illa pudicitiæ Deum testem invocans : «Si, inquit, casta sum, non adultera (uti sum), precor ut tot parias filios quot sunt dies in anno. » Precem audiit Deus, et reipsa complevit. Exstat Losduni, juxta llagam Comitis tabula cum hac rei gestæ épigraphe : « Margarete, Fiorenti! Comitis Comith-
Hollandiœ filia, anno salutis 1276, ælatis suæ u. l'
anno 42, ipso die Parasceves, hora nona ante
meridiem, peperit infantes vivos promiscui sexus î6‘ rr»*
numero 364, qui postquam per venerabilem l'*'
Episcopum Guidoncm Sufiraganeum prssentibus nonnullis proceribus et magnatibus, in pelvi quadam baptismi sacramentum percepissent, et masculis Joannes, femellis vero nomen Elisabeth impositum fuisset; ipsorum omnium,simul cum matris, animre ad Deum «lernaliter victuræ rodierunt, corpora nutem sub hoc saxo requiescunt. » Plura puerperarum quae multas uno partu enixre sunt proles, exempla recenet Franciscus Bivarius in ¿'/ironicen L. *Dextri,* anno Christi 138, num. 6, ntqne inter alin exemplum principis Portogalli», quæ uno partu novem protulit filias, quæ omnes illustres virgines ct martyres evasere. Nomina carum sunt : S. Gcniberia, Victoria, Eumelia, Gemma (sive Margarita), Marciana, Germana, Basilia, QuHcria ct Liberata (sive Wilgofortis), quam Germani vocant *Ontcommernm,* cujus nomen Sanctis in Romano Martyrologio ascriptum est die 20 julii.

17. Nox DKSHCtET PUCSS *PUPILLI, .XEC YIÜUA.M* , si v.rnr

OTIJfUT LOQOBLAM GLMITUS. — HUC pcrtUWi*U>a

.'•spi CI !'' '' Tn.dicu.

logus et exemplum Æsopi mylhologorum principis. Hic enim ob salsos suos apologos, quibus 2jOmjnum vitia mordebat, ad injustam necem raptus, dixit apologum scarabæi : qui injuriam passus ab aquila, ejus alis se inserens cum ipsa evolavit ad nidum, ibique ova ejus dirupit : inde cum aquila in sinum Jovis ova quasi in asilo posuisset, Deo supplicans, ut ea custodiret, scarabaeus e stercore pilula facta ascendit, et in sinum Jovis eam dimisit. Jupiter assurgens ut fimum excuteret, et ova ejecit oblitus, quæ et contrivit dejecta : n Et vos igitur, inquit Æsopus, viri Delphii, ne despicite hunc deum, ad quem profugi; neque enim impios negliget. » Delphii vero hæc parum curantes recta ad mortem eum agebant : quare ipse alios similes enarrans apologos : « Exsecror, inquit, vestram patriam, et deos testor, me præter omnem justitiam interire, qui me ulciscentur exauditum. » Præcipitem igitur ip-um dederunt de rupe, et mortuus est. Non mullo post autem pestilentia laborantes, oraculum acceperunt expiandam esse Æsopi mortem. Cui, quod et conscii sibi essent injuste eum interfecisse, etiam cippum erexerunt. Sed primates Græciæ, ac doctissimi quique, cum et ipsi quæ in Æsopum facta fuissent intellexissent, ct in Delphos profecti sunt, et cum illis habita inquisitione, ultores et ipsi Æsopi mortis fuerunt. Ita Planudos in *Vita Æsopi,* sub finem.

Vrr>. 18. **18. NONNE LACRVM.E YIDL.E AD MAXILLAM DESCENDUNT, ET EXCLAMATIO EJUS (Vîduæ) SUPER (id est** contra) deducentem eas? — puta contra eum qui injuste eam lædit, eique lacrymas excutit, </. d. Solent pupilli ct viduæ quasi desertœ, derelicta?, cl omnium injuriis cxposilæ injuste vexari, spoliari cl opprimi a potentibus. Quare cum aliud refugium non habeant, ad Deum confugiunt et clamant, ut suas injurias avertat ct vindicet : Deus autem, qui derelictorum patrocinium suscipit, juxta illud : u Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor, n *Ps. Hebr.* x, 14, ipsorum preces non spernit, sed aspicit, audilquc eorum loquelam cum gemitu, suspiriis et lacrymis effusam. Itaque etsi eorum lacrymæ descendant in terram, clamor tamen ipsorum ascendit in coelum, et a Deo vindictam extorquet. Græca Romæ emendata non habent -rò *ejus,* sed tantum « exclamatio, » *q. d.* Lacrymæ viduæ, etiamsi ipsa taceat, suapte vi clamant in coelum, poscuntque a Deo vindictam contra eum qui eas provocat. Tigurina : *Supplicationem pupilli minime negliget,* ncc preces *fundentem viduam : nonne cum lacrymæ viduæ ad maxillam ejus defluunt, adversus cientem eas opem invocat?* Syrus : *Non deserit gemitum orphanorum, et orationem viduarum exaudit, amaritudines animæ pauperis ipse exaudit.* Hinc Deus vocatur, « paler orphanorum ct judex viduarum, » Psal. Lxvii, 6.

Denique hæc justa est lex talionis, quam sancit Deus, *Exodi* XXII, 22 : * Viduæ, inquit, ct pupillo non nocebitis. Si luseritis eos, vociferabuntur ad me, et ego audiam clamorem eorum : et indignabitur furor meus, perculiamque vos gladio, ct erunt uxores vestræ viduæ, et filii vestr pupilli. »

19. A MAXILLA ENIM ASCENDUNT USQUE AD COELUM, Verni, et Dominus exauditor non delectabitur in illis. — Ilie versus jam deest in Græco ct Syro, quia explicatio est versus præcedentis, ejusqiic clarior duntaxat propositio. Tigurina, *sane a maxilla ad cadum usque redundant, et Dominus libenter exaudit eas.* Porro Romana et Rabanus legunt, *non delectabitur in illis, q. d.* Deus videns lacrymas viduæ, adeo non delectabitur illis, ut gravissime offendatur, indignetur et excandescat in eos qui sua injustitia eas eliciunt. Est miosis : parum enim dicitur, et plus significatur. Alii legunt, dc/cctabi*tur* affirmative, *q. d.* Deus delectabitur lacrymis ct precibus viduæ, easquo exaudiet, ut eas contra oppressores tueatur, propugnet et vindicet. Rursum nostrr Pineda, in cap. iv *Eccles,* vers. 1, sic exponit : « A maxilla enim ascendunt in coelum; » ubi instar vaporum, qui c terra excitati sunt, concrescere videntur in nubes et pluviam j « Et Dominus exauditor non delectabitur in illis, » id est cum vehementer displicuerit illi viduæ oppressio et calumnia, ex illius lacrymis et clamore, pluviam confertam suppliciis, tonitrua, fulmina, grandinem creat, quæ in impios et oppressore» indignabundus ejaculetur. «

Exstat hac de re apud Alciatum insigne emblema pugnæ inter scarabæum et aquilam, docens pauperes parvosque a magnis impune non Ledi, ncc esse contemnendos, posseque suam injuriam ulcisci. Audi illud :

Bella gerit scarabxus, et hostem provocat nitro,
Robore et inferior, consilio superat,
Nam plumis aquilæ clam se neque cognitus abdit,
Hos ilem ut nidum summa per astra petat.
Ovaque coufodiens prohibet spem crescere prolis i
Rocque modo illatum dedecus ultus abit.

20. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipie- Vm».*

TUR, ET DEPRECATIO ILLIUS USQUE AD NUBES PROPINQUABIT. — Pro qui *adorat Deum,* græce est Otjxirtú«n, id est *cultor Dei.* Unde primi Christiani 6ipHnvval, id est *cultores,* vocantur a Philone apud Eusebium, lib. II *Hist.* cap. xvii. Et primi monachi a Philone et S. Basilio vocantur Oiyxitwrcdj id est *cultores* ct ministri sive famuli Dei, quod totos se ejus famulatui addixissent; iidem vocantur iaxr.rxl, id est *exercitatores,* scilicet cujuslibct virtutis vilœque ardum: ac Oi¡ia-rjTÍS<; xxi iaxr,r?ixi, id est *famula ct exercitatrices,* vocantur virgines in virginitate Deo famulantes : enim idem est quod servio, colo, demereor : ac est cultus, observantia, obsequium. Aristoteles autem , vel quisquis est auctor lib. *De Mundo : Oijxmtx,* inquit, est cultus heroum, ut (baia deorum.

Porro to *in oblectatione,* Romani codices commate disterminant a *suscipietur,* nccluiilque cum

« qui adorat Deum, » *q. d. a* Qui adorat Deum in oblectatione, n græce *h* tùie*'.», id est *bona voluntate,* animo libeati, hilari et jucundo; hic ab eo « suscipietur. » Alii lamen nectunt cum « suscipietur. » Unde Tigurina vertit : *Ileligiosus suscipietur cum benevole ct ad nubes pertinget ejusdem precatio;* alii : *Cultor Dei benevole accipietur, ejusque precatio ad nubes usque continget.*

Moraiiter disce quam efficaces sint Religiosorum orationes, quamque facile ct libenter a Deo exaudiantur, ut e terris super nubes conscendant, cœlumque aperiaiV et ad thronum Dei pertingant, ipsumque Deum inflectant. Id exemplo Eliæ, cœlum sua preco nunc claudentis, nunc reserantis, docet S. Jacobus, *epist.* cap. v, vers. 17, et S. Chrysostomus, hom. 41 *in Genes,* et hom. 1 *in* I *ad Thessal.*

Sic Moses sua oratione restitit ine Dei, eumque quasi coegit ut toti populo parceret, *Exodi* xxxn, 32 et >' q.

Sic Samuel totum Israelem orando a Philistinis protexit,!Reg. v ii, 10,elLoturbcmSegor,Gen.xix, 22. Sic Job amicis veniam impetravit, cap. x l u, vers. 8.

Sic Daniel orans, cap. ix, obtinuit Judæorum liberationem e Cabylone. Sic David protexit Jerusalem contra Assyrios, IV *lleg.* xix, 34.

Denique «quis dubitet mundum precibus stare Sanctorum? » ait Rufflntis, *Præfat. in Vitas Patr.* Ita hodie Religiosi et Religiosa; suis precibus conservant urbes, alioqui ob scelera a Deo evertendas instar Sodomie. Illi ergo sunt bases et columnre reipublicœ, quos proinde venerari, ambire et alere sæcularcs convenit. Vide P. Pictum, libJ *De Dono status liclig.* cap. xxxv.

Ver*. 2i. **21.** Oratio humiliantis sk, nires penetrabit : et **DONEC PROPINQUET NON CONSOLABITUR : ET NON DISCEDET** donec Altissimus aspiciat. — *q. d.* Mira est vis humilis et humilitatis : dum enim ipse orans se coram Deo deprimit, et in abyssum suæ vilitatis descendit, tunc ascendit ejus oratio usque ad nubes, imo eas penetrat ct transcendit : nec eo contenta, « donec » ad solium Dei « propinquet, non consolabitur. » id est, ut alii vertunt, *non admittet consolationem;* Græca Romæ correcta, *non revocabitur,* hoc est non conquiescet, nec cessabit orai e et clamare donec ad Deum evadat : denique a Deo « non discedet, donec Altissimus aspiciat, » et concedat id quod postulat. Est meta- Icpsis in verbo «aspiciat, » et «non consolabitur, m Afflicti enim, dum orantes consolationem non accipiunt, non cessant orare et clamare donec cam percipiant : undo *non consolari,* idem est quod non cessare. Quia ergo humilis usque ad humum et solum se dejicit (undo *humilis* dicitur quasi *humo acclivis,* ait Isidorus, lib. X *Origin.,* hinc ejus oratio meretur a solo ad coelum, a cœlo ad solium Dei elevari, ab coque impetrare quod **postulai.**

Pro *humilis* græce est) uod respondet llcbui'0 'JJJ *ani ,* ac t mi pauperem et afflictum, «rit» a quam humilem mitemque significat. Unde Tiguriña vertit : *Oratio afflati nubes penetrat, non conquicsr.it, ncc desistit, doner pervenerit ad Altissimum, qui agat curam ejus, juste judicet, judtaumque exer*ceu//Syrus : *Oratio pauperum super nubes ascendit,* vel *nubes inclinat ; et coram Itornino majestam ingreditur. Non transit donec inquirat de ea, et judicium verum judicet.*

S. Bernardus, serm. 4 *De Quadrag.,* pro *humilis* legit *justi :* « Oratio justi, ait Scriptura, penetrat cœlos. Justitia vero quæ est, nisi qu« cuique reddit quod suum est? Noli ergo quasi solum attendere Deum, debitor es enim etiam Prodatis, etiam fratribus tuis; nec vult Deus ut parvi pendas quos Ipse minime parvi pendit. • Idem, serm. 3 *De Epiph. :* « Oratio justi coelos penetrat. Nam qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit exsecrabilis. Porro, si justus esse volueris, ct non avertere aurem tuam a mandatis Domini, ne avertat ct ipse suam a precibus luis, necesse est ut non solum præsens saeculum contemnas, sed et ipsam carnem castiges, et subjicias servituli. Nam qui dixit : Nisi quis ab abrenuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus, *Luc.* XIV, 33 : idem ipse in alio loco ail, cap. ix, vers. 23 : Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me, » Porro rationes sui dicti Siracides Cur? innuit varias. *Prima* esi, quod humilitas adeo Deo sit grata, ut exaudiri mereatur. Rursum afflictio 54 humilis ab omnibus derelicti, ideo<xje omnes suas spes in Deo reponentis, ita oculos Dei verberat, ut extorqueat quod petit, juxta illud : « Dilexi, quoniam inclinavit aurem suam mihi,» *Psal.* cxiv. Ad quem versum D. Ambrosius, orat. *Dc Obitu Theod..* sic ait : « Inclinat se nobis, ut nostra ad Deum ascendat oratio. » Et S. Hieronymus : « Quoniam, ait, nos parvi sumus et humiles, et non possumus nos extendere et exaltare : propterea Dominus inclinavit aurem suam, ct dignatur exaudire nos. » Ac S. Augustinus : < Quia dilectionem spes solet accendere, dilexisse se dicit, quoniam speravit exauditurum Deum vocem deprecationis suæ. Incomparabilis quidem prorogativa orationis ut Deus omnipotens in solio gloriœ suæ constipantibus undique Angelorum millibus, sub ~ se dimittat ex throno, iuclinetque aurem ut orationem e Lerra excipiat ascendentem. » Et S. Chrysostomus in illud *Psal.* ix, 13 • *Non est oblitus clamorem pauperum :* « Orationis, inquit, vehiculum est humilitas. »

Seamda, quod humiles et afflicti soleant perse- s^uoh. verare in oratione , nec ab ea ce>sare, donec afflictionis suæ remedium impetrent: perseverantia autem est nervus orationis, et impetrat quidquid tam assidue postulat.

Tertia, quia oratio humilis est exius et subtilis, Tertia unde cordis sui subtilitate omnia penetrat. Ita & Paulinus cpisL 1U *ad Seierum,* ubi subtiliter et

i»

I io hanc Siracidis sententiam explicat, applicatane Publicano evangelico, atque alludens ad illud Christi, *Matth.* XIX, 24 : *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum talorum* : « Publicanus, ait, in corde detrito seipsum accusans Deo, et pectus afflictum crebra manu tundens, et oculos conscienliæ pudore depressos in cœlum levare non audens, iniquitate illa vitiorum, dorso cameli (emula, ita so in humilitatem debitam strinxit, et resipiscentis animæ complanatione direxit, ut se foramini ociis, hoc est vim verbi vel crucis, quæ arcto tramito ducit ad vitam, divinarum aurium penetrator insereret. Oratio enim, ait, humiliantis se nubes penetrat, qua contra ille jaclantiæ suæ spiritu dives Pharisæus, qui imputatione operum debitorum, quia ex lego operandi debitor erat ; tamen quasi voluntaria fecisset supra debitum, prædicator sui, accusator alieni, qui conveniret magis Deum quam rogaret, intrare non potuit, quia suffarcinatos arcta non capiunt. Nec poterat eo recipi lata jactantia, quo se humilitas angusta collegit, et angustia angustior contriti cordis exilitate penetravit. » Qui deinde per acum accipit crocem Christi : «Quamors nostra compungitur, nosque ipsi Deo assuimur, per quam facilius in cor ingreditur humiliata iniquitas, quam superba justitia. » Humilitas ergo dat alas orationi, et oratio sine alis humilitatis in altum subvehi nequit.

Qtnru. *Quarta* est, quod oratio humilis est quasi sagitta, quæ ex arcu inferne valide tenso emissa, acrius scopum ferit. Nam quo magis orans se humiliat, et velut chordam arcus sui deorsum retrahit, eo superius non modo ad nubes, sed ad ipsum usque Deum orationis suæ sagittam validissime mittit : quæ proinde quasi sagitta viri fortis, ut ait Jeremías cap. 1, 6, non revertetur vacua : cujus typus fuit sagitta Jonathæ, de qua dicitur, II *Eeg.* i, 22 : « Sagitta Jonalhæ nunquam rediit retrorsum. » Sic Christus, quia in arcu crucis deorsum summe fuit distensus et humiliatus; hinc collimatis in coelum oculis supplicans pro nobis, supplicationis telum validissimum emisit, quo Deum certissime fixit, juxta illud *Hebr.* v, 7 : a Qui in diebus carnis suie, preces supplationcsque ad cum, qui possit illum salvum facere a morte , cum clamore valido ct lacrymis offerens, exauditus est pro sha reverenda. » Sic et Tobias orans cum lacrymisexauditus est, To6. xti, 12. Vere ergo dixit S. Chrysostomus, bom. 41 *ad l'opul.* : « Magna armatura oratio : » quia non tantum cœlum, sed et Deum ipsum, quantumvis iratum ct armatum, exarmat, ac divinam expugnat justitiam.

Est prosopopoeia. Oratio enim humilis et afJcli inducitur hic quasi persona, quæ in terris vm passa, et dolore saucia fugit, scandilque nubes, casque pervadit, nec cessat donec ad souum bei judicis penetret, ibique justas suas querelas explicet, et injuriarum suarum vindictam impetret, sicut vidua illa per satellites omnes po netravit ad Trajanum imperatorem petens justam vindictam, diconsque ei : « Aut fac justitiam, aut depono purpuram. »

Ex adverso oratio hominis ço exaltantis, lieti et abundantis, dicitur ad nubes accedere, sed eas non pervadere, quasi exspectet Angelum aliquem, qui eam sursum perferat et Deo repræsontet, velut quæ moram pali possit, quamque non admodum referat statini expediri : nou quod non audiatur a Deo, sed quod non slatini suum sortiatur effectum. Sed oratio humilis, qui in tribulatione suam coram Deo effundit animam, illico prætervolat nubes, illico coram Deo admittitur; quia Deus est amator et curator afflictorum ; et ut mullum refert eis slatina opem ferre, ila sine mora eos exaudit, liberat, protegit et vindicat. Ita Palacius. Hoc est quod coram Deo protestatur, *Judith,* ix, 16 : « Humilium et mansuetorum semper tibi placuitdeprecatio.» Et Psalles*Psal.*ci, 18: « Respexit in orationem humilium : ct non sprevit precem eorum. » Unde S. Bernardus, hom. super *Missus est :* « Sine humilitate, audeo dicere, ait, nec virginitas Mariæ Deo placuisset. » Hinc ipsa cecinit : a Respexit humilitatem ancillæ suæ, » *Lue.* i,48. Similia sunt Gen. XXIX,32; Deut. xxvi,7; *Psal.* ix, 14, et xxx, 8, et cxxxv, 23, etexxxvu, 0; *Icai.* 1 v ii, 15.

Hinc S. Joannes, *Apoc.* v, 8, vidit Angelum offerre Deo « phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sauciorum. » Bene *odoramenta, primo,* quia sursum ad Deum ascendunt : sunt enim odoramenta Dei, quibus delectatur odoratus Dei; *secundo,* quia instar aromatum, quo magis tribulationis aut amoris igne ardent, eo suaviorem odorem spargunt; *tertio,* quia non tantum unam virlutcm olent, sed omnes illas pro quibus vir justus oratet gemit. Hinc sunt thymiama ex variis aromatibus commixtum ct compositum, uti ostendi *Exodi,* cap. xxx, 34. Orationi ergo symbolice adaptes illud *Cant,* in, 6 : « Quæ est ista, qure ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii? »

22. Et Dominus non elongabit, sed judicabit v«n. JUSTOS, ET FACIET JUDICIUM ! ET FORTISSIMUS NON habebit in illis patientiam, — </. *d.* Deus non tantum aspiciet orationem humilis et injuste afflicti, rum etiam « non elongabit, » id est non in longum protrahet, uti faciunt iniqui et pigri judices; græce [ati PfaJú-rti id est *non tardabit;* quod Debrai dicunt ntlX' *lo ieacher;* sed cito « faciet judicium » justorum, cosque judicabit, vindicabit, et injurias illis a potentibus illatas ulciscetur : « et Fortissimus, » græce *i* xparcuk» id est *ille fortis,* ille validus, ille potens, ille victor, ille imperator (apud quem est summa imperii toliut universi), scilicet antonomastice per e-sentiam omnipotentem, « non habebit in illis, » scilicet

justis, eorumque injuriis et clamoribus, «patientium, » ut pullatur se diu orari; græce jatj •uuT.oei, id est *non erit longanimis,* non longanimiter exspectabit vel differet, sed illico iram induet, eamque effundet in oppressore» eorum. Tigurina : *Galerum Dominus non permanebit in mora, nec patientiam super eù præsfabit omnipotens;* Syrus : *Non transit donec inquirat de ea* (oratione pauperum), *ct judicium verum judicet : et etiam Dominus non rejicit* (in longum et serum tempus), *ct non deseret, neque irritam et faciet.* Huc allusit Christus in parabola iniqui judicis, ad clamores importunos viduæ, eam judicantis et vindicantis. Huic enim conferens et anteferens Deum, subjungit : « Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia cito faciet vindiciam illorum, » Luc. xviii, 7.

Ut (Jansenius et Græca : *quousque)* contribu-

Vtn. Î3, LRT DORSUM IPSORUM : 23. ET GLNTIBUS REDDET VINDICTAM, DONEC TOLLAT PLENITUDINEM SUPERBORUM : ET SCEPTRA INIQUORUM CONTRIBULET. — PrO *Contribulet* utrobique græce est id est *conterat.* Sic igitur habent Græca : *Donec contriverit lumbos immisericordiam, et gentibus retribuerit vindictam, donec sustulerit multitudinem* tóptorúv (id est *injuriosorum), et sceptra iniquorum contriverit;* rina : *Donec lumbos immitium conquassarit, gente*» *que mulctarit supplicio ; donec sustulerit turbam in juriosorum, et injustorum sceptra confregerit;* Syrus ; *Quoadusque ulciscatur opera iniquorum, et populis reddat retributionem; donec perdat fortitudinem peccatorum, et principes iniquos abscindendo abscindat.* Hæc et sequentia pendent ex *et Fortissimus non habebit in illis patientiam,* quod precessi!, *q. d.* Deus fortissimus judex et vindex non diu patietur et tolerabit injurias justis illatas ab impiis et violentis, sed protinus eorum lumbos et dorsa (hæc enim sunt sedes et symbolum roboris) conteret : « et gentibus » injustis « reddet vindictam, donec tollat plenitudinem, u id est multitudinem, « superborum n superbe et inique aliis dominantium : « et sceptra n id est regna, «iniquorum » conterat et evertat. Per *dorsum* significatur iniquorum robur, violentia et tyrannis, qua quasi dorso duro et osseo, incubuerunt dorso justorum, illudqiie eliserunt; quod proinde a duriore Dei dorso subigetur cl conteretur. Dicitur ergo Deus *contribulare dorsum iniquorum,* id est tribulum afflictionum super eos in terra pronos deducere, sicut David « fecit super eos (Ammonita») tribulas, ct trahas, et ferrata carpenta transiré, ita ut dissecarentur, et contererentur, » I *VaraUp.* xx, 3. Porro *plenitudo superborum* significat eorum tum multitudinem, turn potius abundantiam opum, honorum cl deliciarum, qua sunt plenissimi.

Tacile Siracidcs hic notat JudmoRim sui ævi afflictiones, quas patiebantur a PtplemdBO Lagi, rego/Egypli, ac praedicit brevi fore, ut Deum bibulum afflictionis dorso /Egyptiorum iuducat, eorumque opes el vires imminuat. De quo plura capitibus sequentibus. Ul ita accidit : nam, ut alia taceam, ipsi Ptolemaei Ægyp.tuxQ et Ægyptios p*r- Pv»i*m» diderunt. Ptolemaeo enim Evergeti, sub quo hæc scripsit Siracidea Junior, successit Ptolemæus per antiphrasin cognominatus *Philopator,* eo quod patrem , matrem, sororem et uxorem occidisset. Philopatori successit Epiphanes, Epiphani Philometor, per antiphrasin quasi matris amator, cum earn interfecerit. Philometori successit Evergetes secundus, qui filiis et civibus Alexandrinis interfectis, omnia luctu complevit, ait Genebrardus, in *Chronico,* anno mundi 3964. Evergeti suo cessit Phiscon, qui Cleopatram sororem uxorem ducens, ipso die nuptiarum ejus filium «in complexu matris interfecit; atque ita torum sororis cæde filii ejus cruentus ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocaverant, fuit. Siquidem peregrinis militibus licentia cædis data, omnia sanguine quotidie manabant, » ait Justinus lib. XXXIII»

24. Donec reddat hominibus secundum actus Ve»,i **SUOS, ET SECUNDUM OPERA Aoe, ET SECUNDUM PR.B-**suMPTiONEM illius. — « Adæ, » id est hominis : Adam enim est ct proprium nomen protoplasti, et commune omnium posterorum ejus, tum quia omnes prognati sunt ex Adamo; tum quia ex eaaem HO"tH *adama,* id est *terra,* etformati sunL Ab *adama* enim factus et dictus est Adam. Und» illud : « Et vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt. » *Gen.* v, 2. Vide dicta ibidem, et *Gen. u,* 7. Idem patet ex Græco hoc loco : hic enim priore loco habet id est *homini;* posteriore ¿Apcwrtr», id est *hominum.* Porro Palacius per *Adam* intelligit Ptolemæum Lagi, qui oppressit Judæos, *q. d.* Reddet Deus «secundum opera Adæ, » id est hominis illius qui nos ita persequitur « ct secundum praesumptionem * ac cogitationem, qua subdole Hierosolymam occupavit, et Judæos in servitutem abduxit.

Pro *præsumptioncm* græce est id est *cogitationes.* quales quisque sibi presumi! et eligit. *Praesumptio* ergo hic non arrogantiam et fastum, sed cogitationem presumptam et electam denotat, *q. d.* Deus reddet cuique non lanium secundum actus, sed et secundum cogitationes et electiones suas; quia præmiabitur vel puniet quemque, non tantum secundum id quod operatus est, sed secundum id quod libere cogitavit, voluit, elegit. *Praesumere* enim Latinis idem est quod *prius sumere;* prius autem res patranda pr.esumitur animo, id est cogitatur, eligitur, decernitur, quam opere perpetretur.

Alludit ad presumptionem et electionem Adæ, qui presumons et præcligens potius lignum votitum quam Deo obedire, meritas in se et posteris omnibus hujus pnesumptionis dedit pœnas. I nde græco est : *Donec retribuerit homini secundum cogitationes ipsorum.* Quo significatur actus informan fieriquo bonos vel malos, meliore.* vel pe

¿ores, per cogitationem, id est intentionem, quam *operibnssuis* voluntas præfigit. Actus enim externus sæpe in se est indifferens, ut comedere, legere,*scribere,* loqui, etc.; sed fit bonus si ex bona intentione procedat, malus autem si ex mala, pejor si cx pejore, melior si ex meliore. Unde illud vulgo totum :

Quidquid scant homines, intentio judicat omnes.

Hæc enim dat speciem actui morali, ut docent Ethici ct Theologi. Unde Tigurina : *Donec rependerit cuique digna factis ejus, et operibus hominum, qualia merentur cogitationes eorum;* Syrus : *Donec reddat malis vices eorum, ct operantibus improbitatem consilia eorum.*

Ten 15 **25. DONEC JUDICET JUDICIUM PLEBIS SUA, ET OBLECTABIT.** — (græce tûçjxvtî, id est *lætificabit)* justos misericordia sua. — Descripsit quid judicium Dei facturum sit impiis piorum oppressoribus : nunc describit quid idem facturum sit piis oppressis ab impiis, nimirum quod « oblectabit » eos ‹t misericordia sua; » qua eis retribuet premium temporale et gloriam æternam. Proponit autem impiorum pœnam; quia hæc ipsa conspecta a piis cos oblectabit, juxta illud : a Laetabitur justus, cum viderit vindictam peccatoris, » *Psalm,* lvii, vers. H. Rursum præmium justorum vocat *misericordiam,* tum quia a Deo misericorditer iis promissum est, non ex obligatione et justitia, quasi S promittere obligaretur Deus; tum quia ope-/3 boni el meritorii principium est gratia , quæ operi dat totam dignitatem et vim merendi, juxta Mlud : « Gratia Dei, vita ælcrna, » *Rom.* cap. vi, reps. 23; tum denique quia Deus premiai ultra ;'ondignum et supra meritum, idque facit gratis, rX immensa sua liberalilate ct misericordia. Unde illud : « Qui coronat te in misericordia ct miserationibus, » *Psalm.* en, 4. Quapropter sic vertit Tigurina : *Donec absolverit vindictam populi sui, eumque sua miseratione latum reddiderit ;* Syrus : *Donec judicet judicium populi sui, et lætifcet eos reti ibuhonc sua;* alii : *Donec judicaverit causam populi sui, ct exhilaraverit eos pro misericordia sua.*

i. m. 26. Speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis, **QUASI NUBES PLUVIA IN TEMPORE SICCITÀ**ris — « Speciosa, » id est decora, grata, exoplata. Est melalepsis : quæ enim speciosa sunt, grata sunt et exoptata oculis. Pro *speciosa* græce est àpaîw, quod tam opportunum et tempestivum, quam speciosum, decorum ct pulchrum significat. Unde aliqui vertunt, *opportuna misericordia,* etc., idque huic loco valde est appositum, *q. d.* Sicut valde opportuna accidit « pluvia tempore siccitatis, » cum scilicet terra sicca, squalida et sitiens pluviam desiderat : sic pariter valde opportune succurrit ‹ misericordia Dei » homini, cum in tribulatione est positus; tunc enim eam ardenter expetit et exoptat, ut a tribulatione liberetur. *q- d.* Sicut mulier nobilis, dives et spettora certis diebus, v. g. festis, nuptialibus, triumphalibus, et similibus ornat se vestibus pulchrioribus, gemmis et monilibus, iisquo compta cum pompa et gloria in publicum pro< dit, uti de Judith post cœsum Holofernem ct liberatum populum dicitur cap. xvi, 27 : «Eral autem diebus festis procedens cum magna gloria : » sic pariter « misericordia Dei, » licet hominibus semper sit grata et speciosa, tamen « in » die « tribulationis» cum afflicti ea maxime egent et desiderant, longe eis gratior ct speciosior apparet, juxta illud vulgo tritum : « Deus ex machina. » Quare quo major est tribulatio cl humani auxilii desperatio, eo jucundior accidit Dei opitulatio, ac praesertim in hora mortis, cum jacitur alea aeternitatis cœli vel gehenna» ; tunc ergo Deus suis adest ct succurrit, ac daemones ct lentationes propulsat, prœsertiin si invocetur Virgo Deipara; quam proinde Ecclesia quotidie ita nos salutare ct precari docet : « Sancta Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc ei ia hora mortis. Arnen. »

Complutenses tamen, Romani et caeleri vertunt. *speciosa,* quia decor, species cl pulchritudo misericordia», hoc est eleemosynis et beneficentiae, maxime apparet, cum ea confertur homini afflicto ct indigenti, ideoque ad illam anhelanti: sicut speciosus est cibus in ore famelici, potus in ore silibundi, vestitus in corpore nudo. Sic forma informans materiam ea privatam, eam formosam efficit ; unde cl ejus forma nuncupatur a physicis. Unde Tigurina verlit : *Præclara est calamitoso tempore misericordia, ac velut nubes pluviæ tempore siccitatis;* Complutenses legunt id est *quam pulchra est misericordia in tempore tribulationis, etc.;* Syrus : *Confundetur inimicus in tempore tribulationis, quasi nubes pluviæ in tempore necessitatis.* Atquo hac de causa permittit Deus justos tribulari, ut tunc cis tanto melius sapiat Dei misericordia, quanto major est eorum miseria, majorque misericordiæ fames atque exspectatio, juxta illud : «Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes luæ lætificaverunt animam meam,» *Psalm,* xeni, 19. El illud : a Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam : habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis, » *Isaiæ* ix, 2. Exemplum clarum esi in eo qui c carcere longo et tenebroso, jam exspectans furcam, subito eripitur, ct evehilur ad regnum, fitque ex servo et reo rex, uti Joseph c carcere evectus est ad principatum Ægypti, *Genes,* cap. xli, 41. Quantum est ejus gaudium? Rursum in animabas justis, cum e purgatorii carcere, igne et caligine liberantur, scanduntque in cœluin ad æternam felicitatem el gloriam. Quam pulchra eis accidit, quam sapida hæc Dei misericordia, caque tanta, ut e miserrimis faciat felicissimos! Igitur pulchra osi Dei justitia, pulchra potentia, pulchra sapienlia, etc., sed miseris nobis nihil est divina misericordia pulchrius. Pulcher in erue? Christus,

qnia mfgrricor* in cnre Christus, ait Palacius.

Mittri- Nola : Misericordia formaliter et proprie est in
u ,)e0' non tnmcn co moc'° T10 est *n nobis. In
iU IXû nobis enim est miseria cordis (inde enim coaluit
«¿n.m m nonum *misericordia)* et afflictio, qua aliis compa-
v'jbb' tirnur ct condolemus. In Deo vero non est aliud quam miseriæ nostra subveniendi voluntas; nec enim coi dis dolor cadit in Deum. Simili modo in Deo constituenda estira, non ut turbidum animi motum, qui humorum concitatione rationem obnubilet, sed ut simplicem voluntatis affectum ad ultionem accensum denotat. Quia tamen ira proprie significat motum animi bilem concitantem, misericordia vero simplicem subventionis affectum, quamvis a miseria cordis nomen traxerit; idcirco ira ifi Deo ponitur metaphorice, misericordia proprie, ait S. Isidoros, lib. X *Origin.,* littera M. « Hinc appellata, inquit, misericordia (perperam aliqui legunt *miseria),* quod miserum cor faciat dolentis alienam miseriam ; sed in Deo est misericordia sine ulla cordis miseria. »

Trt> mb Porro generalis Dei misericordia, eaque immensa m triplici ejus opere c. rnitur : *primo,* est opus creationis; *secundo,* justificationis; *tertio,* incarnationis Verbi. Magna ct admirabilis est misericordia prima, qua omnia ex profundo nihili educta, ad celsitudinem essentiæ et naturas sunt evecta; infinite enim melior est essentiacujusque quam acceperunt, quam nihilum unde emerserunt. Verum infinite prestantior est misericordia secunda, qua omnia ad supernaturalem ordinem elevata; nam infinite præstanlior est gratia quam natura, et status ille divinus quam conditio naturalis, el communicatio bonorum divinorum, quam omnia dona naturalia. Sed et hac misericordia infirrtie præstanlior est tertia, qua divina natura copulata est humana» in unam personam, per quam nobis praestita redemptio, remissio peccatorum, justificatio et omne Ir ' num. Particularis autem misericordia, qua\ Deus in dies cuilibet impendit, est innumerabilis. Quisque sibi ab eo impensas recogitet, et cum gratiarum actione confiteatur Deo, uti Ucil S. Augustinus in libris *Confessionum.* r

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Docuit sub finem capitis pratedentis quam efficax sit oratio humilis et afflicti, quamque p X)mpta sil Dei misericordia ad eam exaudiendam. Nunc ejus in seipso dat exemplum. Igitur orat ui populus fidelis, puta Judiri ab Æyyptiis aliisque gentibus subacti, afflici cl dispersi liberentur, t/ *congiigentur in Jerusalem, utque Deus gentes conterat et convertat ad izrum btum Judctorvm cognoscendum et colendum. Secundo, vers.* 20, *agit de bonitate bonarum uxorum, ut vir qu&nns uxorem, bonam commodamque seligat polius quam opulentam; utque, ca relicta, ad aliam magis illecebrosam, quasi vagabundus, non deflectat.*

1. Miserere nostri, Deus omnium, et respice nos, et ostende nobis lucem miserationum tuarum : 2. el immitte timorem tuum super gentes, quæ non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, et enarrent magnalia tua. 3. Alleva manum luam super genit s alienas, ut videant potentiam luam. 4. Sicut enim in conspectu eorum sanctilicatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in eis, 5. ut cognoscant te, sicut et nos cognovimus, quoniam non est Deus prater te, Domine. 6. Innova signa; et immuta mirabilia. 7. Glorifica manum, et brachium dextrum 8. Excita furorem, et effunde iram. 9. Tolle adversarium, et afflige inimicum. 10. Festina tempus, et memento finis, ut enarrent mirabilia tua. 11. In ira fiamma devoretur qui salvatur : et qui pessimant plebem luam, inveniant perditionem. 12. Contere caput principum inimicorum, dicentium : Non est alius præter nos. 13. Congrega omnes tribus Jacob : ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, et enarrent magnalia tua : et bæredilabis eos, sicut ab initio. 14. Miserere plebi luæ, super quam invocatum est nomen tuum : et Israel quem coæquasti primogenito tuo. 15. Miserere civitati sludificationis tuæ Jerusalem, civitati requiei luæ. 16. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, et gloria tua populum tuum. 17. Da testimonium his, qui ab inilio creatura tuæ sunt, et suscita pradicaliones, quas locuti sunt in nomine luo prophets priores. 18. Da mercedei» sustinentibus te, ut prophetae tui fideles inveniantur : et exaudi orationes servorum tuorum : 19. ¿ecundum benedictionem Aaron de populo tuo, et dirige nos in viam justitiæ, et sciati»

omnes qui habitant terram, quia tu es Deus conspector sæculorum. 20. Omnem escam manducabit venter, el est cibu^cibo melior. 21. Fauces contingunt cibum feræ, et cor sensatum verba mendacia. 22. Cor pravum dabit tristitiam, et homo peritus resistet illi. 23. Omnem masculum excipiet mulier : et est filia melior filia. 24. Species mulieris exhilarat faciem viri sui, et super omnem concupiscentiam hominis superducit desiderium. 2ü. Si est lingua curationis, est el mitigationis et misericordiæ : non est vir illius secundum filios hominum 26. Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem : adjutorium secundum illum est, et columna ut requies. 27. Ubi non est sepes, diripietur possessio : et ubi non est mulier, ingemiscit egens. 28. Quis credit ei, qui non habet nidum, et deflectens ubicumque obsc' raverit, quasi succinctus latro exsiliens de civitate in civitatem?

Nota : Paulo ante ætatem Siracidis Ptolemaeus Lagi, primus post Alexandrum Magnum /Egypti rex, Judnpos valde afflixit. Nam Syriam regno suo adjiciens, llierosolyinam praetexta sacrificandi ingressus, sabbato occupavit. Deinde multos de Judæa et Ganzim captivos traxit in Ægyptum, et vendidit, adeo ut ejus filius et successor Ptolemæus Philadelphus, centum viginti millia Judaeorum libertati restituerit in gratiam Eleazari pontificis, qui'ei misit Septuaginta duos interpretes, ut S. Scripturam cx llebrieo in Græcum idioma converterent. Ita Josephus, XII *Antiq.* i et n.

Ad litteram *ergo* Siracides orat Deum, ut Judæos a Ptolcmæo Lagi captos, dispersosel afflictos liberet; idque impetravit. Misit enim Deus Ptolemæum Philadelphum, qui non tantum eos liberavit, sed ct magnis donis et privilegiis ipsos templumque honoravit. Verum ulterius respexit Spiritus Sanctus, scilicet ad conversionem gentium ab idololatria ad cultum veri Dei, puta a gentilismo ad christianismum, futuram per Christum ct Apostolos. Sicut enim zEgyptii persecuti sunt Judæos, sic Gentiles persecuti sunt veros veri Dei cultores, quos Deus liberavit mittendo eis Christum, Apostolos et viros Apostólicos, ac præsertlm Constantinum Imperatorem quem représentât Ploleiineus Philadelphus, qui Christianus effectos, omnes prrecedcntiuin imperatorum gentilium persecutiones stitit et inhibuit, adeoque erectis templis, et profligatis idolis, toto orbe cultum Christi per omnes gentes propagavit. Est hic ergo tacita conversionis gentium adumbratio, et per modum precationis prophetia ; orat enim nt Israelita* dispersi ct afflicti congregentur, Deumque quiete et læte unanimes colant in Sion; utque gentes quæ eos afflixerunt conterantur, id est comprimantur, et Sioni subdantur, ut videant, agnoscant et celebrent Dei potentiam el magnificentiam. Hoc fieri coepit sub Ptolcmæo Philadelpho, sed perfectum fuit a Christo et Apostolis, qui in Sion instituerunt Ecclesiam Catholicam; illi deinde subjecerunt omnes gentes, quæ exinde colunt et celebrant verum Deum, ejusque filium Jesum Christum. Ita Rabanus.

PRIMA PARS CAPITIS.

Vera, 1 1. Miserere nostri, Deus omnium, et respice nos (sic habent et Græca; quod vero sequitur) : et OSTENDE NOBIS LUCEM MISERATIONUM TUARUM, — deesl jam in Graecis. « Lucem » vocat lætitiam et hilaritatem Hebrœis obventuram ex miseratione Dei, si eos ab /Egyptiis alikquo gentibus afilíelos liberet. Unde Syrus vertit : *Libera nos, Deus, omnes,* ut nos pristmie libertati› pairing opibus; glori® ct regno restituas. S. Augustinus, XV *De Civit. Dei,* XX, legit : *Miserere nostri, dominator Deus omnium.*

Vera t. 2. Et immitte timorem tuum super gentes, quæ NON EXQUISIERUNT TE, UT COGNOSCANT QUIA NON EST Deus nisi tu, et enarrent magnalia tua. — Greca Complutensia duntaxat habent : *Immitte timorem Super omnes gentes non exquirentes te;* Romana delent tò non *exquirentes te;* Syrus : *Adduc furorem tuum super populos qui non noverunt te;* Tigurina : *Metum tui gentibus, quæ tc non colunt, omnibus injice, ut cognoscant nullum prater te Deum esse, magnificaque facta tua prædicent.* Suis Israelitis misericordiam, hostibus vero timorem a Dei precatur; miseretur enim Deus fidelium, cum hostibus eorum injicit timorem; hunc autem injicit, cum eos percutit et plagis afficit, ut sequitur. Hoc autem facit Deus, non cx odio, sed ex amore eorum, ut scilicet ipsi sentientes potentem Dei manum et plagas, eum cognoscant ct venerentur, ejusque magnifica in hostes, ct misericordi® in fideles opera cclebreut. Unde explicans subdit :

3. Alleva manum tuam super gentes alienas, ih v<n VIDEANT POTENTIAM TUAM. — GræCC, freipev rr.v yjijzx oeû id est *leva manum tuam super gentes ;* ut scilicet eas percutias, flagelles et castiges, ut ips® videant et agnoscant in se luam potentiam, potentemque vindiciam. Sic Deus dicilur extulisse manum super Pharaonem, et liebraos ex Ægyplo eduxisse « in manu excelsa et brachio extento, » cum magnis et excelsis plagio -Egyplios percussit, coegitque ut Hebrmos liberos dimitterent, *Exodi* vi, 0 ct cap. XIV, 8. Tigurina : *Intenta manum tuam gentibus alienis, ut potentiam tuam perspiciant ;* Syrus : *Extolle manum tuam super populum externum, ut cognoscant fortitudinem tuam.*

yfT%4 4. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatis ES IN noiiis; sic in conspectu nostro magnificareris in eis. — Pendet hæc sententia a versu præccdenti, *q. d.* Eleva manum tuam super gentes, percutiendo et supprimendo illas; ila magnificaberis in cis : « Sicut enim in conspectu » carum (Noster vertit a eorum, d per antiptosin, quia rem significatam respexit potius quam nomen quod præcessit, « eorum, » scilicet hominum, vel populorum, cx quibus gentes constant et conflantur) « sanctificalus cs in nobis, » ostendendo sanctam luam misericordiam, qua nos o servitute, mullisque ærunmis mirabiliter liberasti, ac tantis donis cumulasti : «Sic in conspectu nostro magnificaberis in eis, » puta gentibus hostilibus, oslcndendo in eis magnum tuum robur, potentiam et vindictam, qua eos tard acriter castigabis et punies. Pro *magnificaberis* potuisset dicere *sanctificaberis,* vel, ut Syrus vertit, *sam tïficerïs* ; quia est sanctitas justiliæ; uque ac misericordi®, ac .sanctificatur Deus tam exvr* cendo vindicUih, quam exhibendo clementiam, adeoque Deus est «sanctus in omnibus operibus suis, » *Psal.* cxLiv, 13. Sanctus in pœna, sanctus in gloria; sanctus in beatis, sanctus in damnatis; sanctus in cœlo, sanctus in inferno. Sed maluit dicere, « magnificaberis; » quia in fidelibus ct Sanctis proprie Deus sanctificatur, utpole in quibus per gratiam el sanctitatem habitat; in infidelibus vero et impiis proprie magnificatur; quia in eis non habitat per sanctitatem, sed per mignam potentiam el vindictam. Græca habent optative ct precative ¡u-pxAuvOiixç, id est *magnifieris;* orat enim ut Deus in hostibus suis magnificetur, id est magnum, potentem et gloriosum se ostendat, atque ut talis ab hostibus agnoscatur et timeatur. Unde Tigurina vertit : *Vt inspectantibus illis numen* (providentiam) *tuum in nobis declaravisti, ita coram nobis majestatem tuam ostendas in illis.* Sic quoque legit et intelligil S. Augusliuus, lib. XVII *De Civit. Dei,* cap. xx.

Vers. 5. K. ÜT COGNOSCANT TE SICUT ı T NOS COGNOVIMUS ; QUONIAM NON EST DEUS l'RÆTER TE, DOMINE. — Est me(alepsi$: « ut cognoscant, » id esi ut cognitum timeant, revereantur, colant ct ament. Ex cognitione enim sequitur timor, ex timore reverentia, ex reverentia cultus, cx cultu amor. Docet plagas infidelibus èl impiis esse optandas, non ex odio, ul pvrdaiilur; bed ex umore, ut per eas Deum agnoscant, invócenl el diíiganl, ilaque salventur el beentur. Nam, ut ait Christus, *Joan.* xyli, 3 : «Hæc est autem vita æterna: Ut cognoscant tc, solum verum Deum, el quem misisti Jesum Christum.» in qu® verba S. Cyrilluti, lib, XI *in Joan.* cap. xví : « Üógnilio, ùil, est vita spiritalem nobis benedictionem adducens, per quam Spiritus in cordibus nostris habitat in adoptionem filiorum Dei, et veram pietatem per evangelicám vitam, el incorruptibilitatem reformans. Cum igitur origo, ct quad pronuba dictorum omnium bonorum, cognitio veri Dei esse inveniatur; recte a Domino nostro Jesu Christo Vita æterna appellata esL quasi mater el radix virtute naluraque sua vitam æternam patiens. »

Moraliter disce hic quod cognitio Dei sit fons Moraliomnis boni. Audi S. Gregorium Nazianzenum, Urorat. De *statu Episcop. :* « Regnum cœlorum, ait, nihil aliud esse existimo, quam ejus quod purissimum el perfectissimum est adeptionem. Perfectissima autem rerum omnium est Dei cognitio, » quam Clemens Alexandrinus, lib. M *S^romat.,* « perfectissimum bonum et per se expetendum» appellat. Idem, hb. VII, asserit cum qui Deum vere et magnifice cognoverit, non pos*e servire voluptatibus aliisquo animi perturbationibus; sed sancta semper facere et cogitare, precari cum angelis, el, licet oret solus, habere assistentem angelorum chorum. Egregie vero S. Hieronymus : « Notitia, inquit, unius Dei, omnium virtutum possessio est. » Et alibi : « Memoria Dei excludit omnia flagitia. » Denique S. Augustinus : a Cognitione Dei, ait, nihil melius est; quia nihil beatius est, et ipsa vera heatiludo est. » Denique S. Bernardus, serm. 37 *m Cant. :* « Quid, si ignoras Deum, poteritne spes esse salutis cum Dei ignorantia? ue hoc quidem ; nec enim potes aut amare quod nescias, aut habere quod non amaveris. » Mox autem hanc Dei cognitionem cum propria sui cognitione conjungendam monet : « Noveris proinde, inquit, te, ut Deum timeas; noveris ipsum, ut æque ipsum diligas. In altero initiaris ad sapientiam, in altero et consummaris; quia initium sapienti® timor Domini est, ei plenitudo legis est charitas. Tam ergo ulraque ignorantia cavenda est tibi, quam sine timore et amore Dei salus esse non potest. »

6 el 7. Innova signa (Rabanus legit, *transi in* Vtra. -*nova signa),* et immuta mirabilia. Glorifica manum ei URACHUM dextrum, — *q. d.* Ede nova signa; « immuta, » græce , id est, *alia novaque patra miracula,* immuta vetera in nova, prisca cum modernis commuta; patra similia, sed diversu ab illis qu p patrasti duce Josué contra Chananæos, et duce Mose contra Pharaonem el .Egyplios; alque hac ratione « glorifica, » id est gloriosam effice, tuam « m inum, » id est tuam potentiam, tuumque « brachium dextrum, » id est tuum robur, quo ferire et proterere soles tuos hostes; ut illud sentientes te glorificent, id est tc timeant, ct vel inviti tuas vixvj celebrent. Unde Complutensia addunt : *Ut enarrent mirabilia tua;* 'figurina : *Renoves exempla, miraculaque commutes; ostenta manum brachiumgue dextrum, ul miranda facta tua prtrdicent;* Syrus: *Rcnuva sign i, et immuta miracula; corrobora manum et brachium*

‹/t in/rr.. Superbi et tyranni gloriantur in sua manu dextera, gladio et robore, dicuntquc : « Manus nostra excelsa, et non Dominus, fecit hæc omnia,» *Deuter.* xxxn,27. At Deus eorum superbiam retundit, et manum manu potcntiore confringit, ut sciant manum divinam superare humanam; nec hanc contra illam, imo sine illa, aliquid posse.

Idipsum sæpe Deus etiam per visiones viris sanctis ostendit. B. Juniperus, unus c primis S. Francisci sociis, dum quadam vico oraret, et forte aliquid magni de se conciperet, vidit manum in acre pendulam, el protinus divina vox insonuit : « Manus sine manu nihil potest facere, » *q. d.* Nullus est tam bonus, tam sapiens, tam potens, ut quippiam possit sine manu, id est Dei potentia et auxilio, facere. Quod ille audiens el gaudens, et per domum exsiliens aiebat : « Domine, verum est. » Ita habent *Annales Minorum* auctore Luca Waddingo, anno Christi 1210, num. 36.

Hoc est quod orat Psaltes *Psahn.* lxxix, 18 : « Fiat manus tua super virum dexteræ tu® : el super filium hominis, quem confirmasti tibi;» pI *Psalm.* cxliii, i : a Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum, n S. Bernardus hæc refert ad incarnationem Verbi (huc enim protendit se hoc loco acies Spiritus Sancti, uti mox ostendam) de qua sic loquitur serm. 4 *in vigilia Natimi. :* « Adde adhuc, Domine Jesu, innova signa, immuta mirabilia; nam priora quidem ipsa consuetudine viluerunt. Plane enim solis ortus et occasus, terne fecunditas, temporum vicissitudo, miracula sunt, et magna miracula; sed toties hæc vidimus, ut jam non sit qui attendat. Innova signa, ct immuta mirabilia. Ecco, ait, nova facio omnia. Quis hoc ait? Agnus utique qui sedebat in trono, » *Apoc.* v, etc. : « 0 nova vere miracula! Conceptus fuit sine pudore, partus sine dolore. Mutata est in Virgine nostra maledictio Ev®. Peperil enim filium sine dolore. Mutata est, inquam, maledictio in benedictionem. » In Christo enim et B. Virgine Deus fecit nova prodigia inaudita a saeculo, adeoque mutavit ordinem mundi rerumque omnium. Sic et Rabanus, cujus verba mox recitabo. Mulier generat filium scientia virum, retate puerum, persona Verbum, natura Deum, de Virgine in tempore natum, gratia plenum, nomine être Jesum, cognomine Christum. Quot quantaque hic in uno incarnationis mysterio mirabilia, imo miracula! Totidem sunt in mysterio passionis, crucis, mortis, resurrectionis, ascensionis, etc.

Cbrrtiu l ' 'T- \ a ». l,a l

'?itur Christus est synopsis, summa el culmen mirabilium el miraculorum omnium, qua? asreculo ®eus patravit. Audi sigillalim singulis Chrislum ante ferentem llugonem : « Mirabiliter, inquii, fecit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam ; mirabilius factus est ad imaginem et similitudinem hominis. Mirabiliter virga Aaron arida fronduit el fructum fecit; mirabilius Virgo manens integra filium peperil. Mirabiliter serpens in palo vulneratos sanavit ; mirabilius Christus in cruce omnes credentes curavit. Mirabiliter Elias filium vidure suscitavit, lll *lleg.* xvn: mirabilius Deus Pater Filium a mortuis revocavit. Mirabiliter Samson Philislreos moriendo prostravit; mirabilius Christus morions mortem ipsam et dremones superavit. Mirabiliter Jonas cx utero ceti exsiliit; mirabilius Christus ab inferis resurrexit. Mirabiliter Elias in curru igneo in paradisum ascendit; mirabilius Christus immortalis factus in cœlum ascendit. Ibi Eliseus Eliam ascendentem querebatur, hic Apostolorum coetum Christus ascendentem mirabatur. Ibi Elias ascendens dimisit pallium, hic Christus ad dexteram Patris misit Spiritum Sanctum. Uree est signorum innovatio, et mirabilium immutatio. Impleta est ergo petitio Jesu filii Sirach, innovata sunt signa, immutata sunt mirabilia. Ecce nova facio omnia, dicit Dominus, *Apoc.* xxi, 6. Pro hujusmodi psallit Propheta : Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit.»

8 el 9. Excita furorem, et effunde iram ; tolle ven s (ita Romana : Græce enim est ; Syrus, 'l °- *confringe;* perperam ergo Jansenius el alii contrarie legunt, *extolle)* adversarium, et afflige inimicum. — Fer *adversarium* inlelligit Ptolemreum Lagi ejusque asseclas, qui, ut initio capitis dixi, valde afflixit Judreos. Ita Palacius. Deus anlropopalhûs dicitur *excitare furorem,* cum acres plagas immittit, ut videatur impiis srevirc et furere. Sic mistos proeliaturi acuunt iras, ut in hostem quasi furibundi insumnt, cumque proterant : ira enim est cos roboris et virtutis, æque ac vindicte; Tigurina : *Extolle indignationem, et iram effunde; adversarium aufer, ct profliga inimicum* ; Syrus : *Confringe inimicum, ct cessare fac adversarium.*

10. Festina tempus, et memento finis, ut enar- Veri/ rent mirabilia tua. — «Festina, » id est festinato et cito in lucem profer. Est Hebraísmos : *cal* enim ponitur pro *hiphil,* hoc est verbum neutrum pro activo. Sic ventus dicitur avolare paleas, quia flando facit eas avolare. Sic « festina,»» id est festinare fac, vel fac ut festinet el festinato adveniat tempus liberationis noslrœ. Græce enim est xatpv, id est *accelera* et urge *tempus,* sive occasionem liberandi nos el profligandi hostes nostros. « Memento finis » quem destinasti malis nostris, ac infidelitati gentium, *q. d.* Impone finem malis nostris, imo omnium gentium toliusque mundi, hoc est mille Messiam qui finem malis omnibus imponet. Ita S. Augustinus, lib. XVH *DeCivit. Dei,* XX. Noster Interpres legit ôpcûç vel jd est *finis,* vel decreti de imponendo fine. Jam legunt id est *iræ,* scilicet effundendre in gentes nobis hostiles. Tigurina legit id est *juramenti,* quo jurasti Abrahre te fore nostrum patrem, protectorem et liberatorem. Tigurina ergo

Hc vertit : *Vrge tempus, et memento juramenti* ¡ ut prpiXitz (alii legunt Oxuooma, id est *mirabilia),* id est a magnifica facta tua celebrentur;» Syrus : *Palam fac supplicium, ct advenire fac tempus ; quia non est (pii dicat tibi : Quid facis? q. d.* Adduc cito, o Domine, tempus quo nos liberes, et hostes nostros comprimas vel profliges ; tempus, inquam, a te definitum , imo juramento firmatum, praesertim de .Messia mittendo, qui nos ab omnibus hostibus malisque liberet. Ad Messiam Hphe-k Cnim aciem mentis protendisse Siracidem, vel potius Spiritum Sanctum, docent Rabanus, Palacius, Jansenius et Lyranus ex R. Salomone, qui et rationem addit : a Universi Prophetre, ait, non sunt locuti nisi ad dies Messire, ita ut eorum verba ad adventum .Messia», sicut ad finem ordinata sint, o Jam inde enim a tempore Siracidis exspectabant, quin et etiamnum exspectant Juilrei adventum Messire, ut a servitute gentium liberentur. Finis enim Legis et Prophetarum est Christus, *Bom.* x, 4; *Apoc.* xxi, 6. Quin et Augustinus, XVII *De Civit. Dei,* XX : « In Ecclesiastico, ait, fides gentium » futura predicitur isto modo : « Miserere nostri, dominator Deus omnium , et mitte timorem tuum super omnes gentes, etc. Ut agnoscant te, secundum quod et nos agnovimus, quia non est Deus prreter te, Domine. Hanc sub optandi et precandi specie prophetiam per Jesum Christum videmus impletam. »

Audi el Rabanum : « Hoc orat, inquit, ut divina majestas per manum ct brachium dextrum, hoc est Dominum Christum, miracula, qure antiquitus fuerunt facta, innovet temporibus gratia? ; ut idem et unus Legis veleris el novre inlelligatur esse Deus, mediator videlicet Dei hominumque homo Christus Jesus, qui cum Paire et Spiritu Sancio tunc el nunc facit mirabilia solus. Quid autem postulat excitaro furorem, et effundere iram, ul extollatur adversarius, et affligatur inimicus; hoc significare vult, quod necessario per adventum Christi auferetur diabolus a cordibus infidelium, ne diutius cos in errore el in idololatria teneat captivos, » Et paulo post : « Quod autem dicit : Festina tempus, ct memento finis; hoc est quod Propheta in Psalmis ad Deum ait : Tu exsurgens, Domine, misereberis Sion; quia venit tempus miserendi ejus. Hoc orat, ut, quia tempus est novissima) horre, et finis mundi appropinquat, veniat ille qui promissus est, el misereatur humano generi : quia ipse est exspectatio Gentium. » Preclaro S. Augustinus, tract. 55 *in Joan. :* a Christus, inquit, finis est perficiens, non interficiens : finis, quousque eamus, non ubi pereamus. » Sic et S. Bernardus, tract. *De diligendo Deo,* Deum et Christum vocat finem non consumentem, sed consummantem. Agens enim de impiis, qui « in circuitu ambulant, » *Psalm.* xi, vara. 9 : « Ambulant, inquit, naturaliter appetentes unde finiant appetitum, ct insipienter respuentes unde propinquent lini. Fini dico, non consumptionis, d con ummatinnis.Quamobr u non beato fine consummari, sed consumi vacuo labore accelerant: qui rerum magis specie,quam auctore delectati, prius universa percurrere, et de singulis cupiunt experiri, quam ad ipsum curent universitatis Dominum pervenire. »

Porro in Christo multa sunt mirabilia, qure hic enarrari suadet Siracides, utjure ab Isaia, cap. ix, vers. 5, Christus vocetur *admirabilis,* nipote, Min ». ûtsMpuzcç xai id est *homo Deus,* ut loquuntur Greci. *Primum* mirabile est, quod natura humana completa, qure in instanti formationis sure per se alioquin substitisset, propriamque constiluisset hypostasin, fuerit preventa, accepto modo inexistendi, quo supra omnem creaturam elevata exhteret in Verbo. *Secundum,* quod Verbum ita naturam illam exceperit, cara sustentans,eju^que inexistentiam terminans, ut tamen nullam subierit mutationem, nullam intrinsecus novam contraxerit ad illam habitudinem, nullum ordinem, nullam aut inclinationem : sufficiebat enim infinita illa vis hypostatica, ut se ad illam naturam extrinsecus attractam et velut insertam, absque ulla sui mutatione velut terminus et basis hypostatica extenderet. *Tertium,* quod Verbum divinum absque ulla nova habitudine ad naturam humanam, facium sit verus homo, sitque inter naturam divinam el humanam ratione unionis in Verbo mutua complexio, seu Ki?<x¿ppic,ut Damascenus ait lib. Ill, cap. n. lc/f Pr,m ‘l Sena, Terttau

Reliqua miracula sunt extrínseca, et debita tanto mysterio, voluti cx illo consectaria. *Primum,* quod corpus in instanti perfecte formatum; *secundum,* quod omnipotens virtus Spiritus Sancti vicem virtutis seminalis suppleverit; *tertium,* quod anima illa beatissima in primo instanti creationis el infusionis sui, lumine glorire et omnibus coelestibus bonis eminentissime fuerit repleta, adeo ut per temporum spatia nulla ei potuerit fieri accessio; *quartum,* quod a virgine conceptus ; *quintum,* quod a virgine natus absquo virginalis claustri apertione, mirabili corporum penetratione, cx utero, velati lumen per vitrum, effusus ; *scitum* , quod gloria animæ in corpus non redundarit, sicut gloria divinitatis in animam, sed corpus manserit passibile; *septimum,* quod gaudium beatificum mœstiliam animæ et dolorum acerbitates non excluserit. Ecce decem stupenda miracula in hac mirabili unione, quorum singula longam merentur considerationem. Ita noster Lessius, *De Divinis perfect,* lib. XII, cap. v. Quocirca S. Dionysius, epist. 3 *ad Caium:* « Porro, ait, in Sacramento humanitatis Chrisfi, hoc etiam arbitror Theologiam significare voluisse, quod cx occulto supersubstantialis ille Deus in conspectum nostrum repente processerit, humana substantia et carne vestitus; occultus tamen etiam post revelationem, sive, ul divinius loquar, in ipsa quoque sui revelatione perdurat. » Mirae h J ’ Primam, Tertium, Un?°nr’ tna Seiium. SrpU mauі-

Denique in hoc opere incarnationis Verbi mira et stupenda elucet Dei sapientia, potentia et clementia. Nam, ut sapienter '¿t pie ait S. Thomas, *Opusculo* LX : a Congruebat hoc opus Deo, quem decebat sapientiam suam ostendere, potentiam et bonitatem. Quid autem potentius quam conjungere extrema summe distantia? magna enim potentia fuit in conjunctione dispatium elementorum, major in conjunctione illorum ad spiritum creatum, maxima vero in unione ad spiritum ¡ocreatum. Quid vero sapientius quam quod ad complementum totius universi fieret conjunctio primi et ultimi, hoc est Verbi Dei quod est omnium principium, ct humante nalune, quie in operibus sex dierum fuit ultima creaturarum? Quid benignius cl melius quam quod Creator rerum communicaro se voluit rebus creatis? quæ benignitas magna fuit, in conjunctione sui cum omnibus rebus per pripsentiam; major, quia communicavit se bonis per gratiam ; inanima, quia se communicavit Christo homini, ct per consequens generibus singulorum in unitate personæ.» Plura vide apud cumdeni S. Thumam et Scholasticos, lit part. Quœst. I, art. i.

▾m II. **41. IN IRA FLAMM.F. DEVORKTUM Qül SALVATUR : Et QUI PESSIMANT PLEBI M TUAM, INVENIANT PERDITIONEM.** — « Ira flammæ » est ira flaihmèa, ira flammans et inflammans omnia; vel per hypallagen « in ira flammæ, » hoc est in datnnid ira», puta in ardore et excandescentia iræ , scilicet in furore et acri ultione iræ tuce, «devoretur qui salvatur; » græce, ê id est, ut alii Vertunt, *qui salvus evasit, q. d.* Qui ex una clade, v. g. ab invasione hostium, salvus evasit, incidat ih minus ir.etuœ, Domíne, ut peste allovo teló a te configatur et devoretur. Unde Lyraiius anagogice sic explicàt, g. d. Qui evaserit in hac vita ultionem liiam, ira flammæ infernalis absorbeatur. « Et qui pessimant » id est pessime tractant vexantque (græce enimesUxxràvr4, id est *a/pigentei)* uplebem luam,» scilicet nos Judæos, hi « inveniant perditionem. w Unde Tigurina vertit : *Qui evaserit, tri ardenti absorbeatur et oppressons populi tui consequantur perniciem;* Syrus : *In furore et in igne perire fac inimicum, et omnes magnates et principes populi,* Alludit ad *Isai,* xxiv, 18 : « Qui fugeiil a voco formidinis, cadet in foveam; et qui se explicaverit do fovea, tenebitur laqueo. » Quæ similiter dicuntur a Jeremía cap. x l v iii , 44. Ita nunc qui salvatur ab aliis periculis, devoretur a furentissima flamma; ac si diceret : Qui evadendo gladium belli se in arcem receperit, ibi ab ultricibus flaminis devoretur.

Tropologice , Rabanus censet hic dici id quod dixit Christus : « Qtll voluerit animam suam salvam facere, perdet eam, » *Lucæ* ix, 24. « Hoc, inquit, prædicit, quod hi qui amant animas suas in voluptate istius vitæ, nec eas pro Christo ponere volunt, imo persCqutinlut plebem catholicam, et tidales Dei internecioni tradimt ; in ira flammæ future devorentur, et œternam in Igne gehennæ inveniant perditionem. »

12. Contere caput (græce id est *capita :* Vanii sic et Syrus) principum inimicorum (legit *pro quo* Complutensia legunt ¿(bnw, id est *gentium)* dicentium : Non esi alius præter nos, — q. </. Contere et quasi annihila, sicut conteritur et quad annihilatur vas testaceum, dum lapide tunditur ct in pulverem redigitur; contere, inquam, regem nobis inimicum, v. g. Plolcmæum Lagi : illo enim contrito, cæleri ejus principes pariter conterentur, aut certe persequi nos desinent. Horum enim superbia meretur dejici et conteri; dicunt enim : Non est alius præter nos, qui scilicet ita potenter imperet et late dominatur, uti nos; quare nos omnes domare possumus, et nemo nos. Ita Tigurina : *Contere,* inquit, *capita principum inimicorum, qui præter se neminem esse dictitant;* quasi se solos æslimcnl homines, cæteris utantur quasi pecoribus et jumentis. Syrus : *Aufer diadema inimico, qui dicit : Non est sicut ego.*

Allegorica Rabanus : « Caput, ait, omnium iniquorum et infidelium, diabolus est. Hoc rogat Ecclesia, ut ipso conteratur, qui princeps est istius sæculi, ct idololalras excitat in persecutiones Christianorum, dicentes : Non est alius præter nos; quia se solos in mundo arbitrantur dominari, nec subjici volunt æternæ Dei potestati. »

Tropologice, « caput principum inimicorum, » Id est caput el princeps septem viliorum capitalium est superbia. Superbus enim dicit : Non est alius præter me. Hic conteri meretur el solet, ut ab omnibus exterminetur, qui solus inter omnes èsse cl dominari volebat, juxta illud *Psalm,* l x v ii, 22 : « Deus confringet capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in deliciis suis.» Superbia enim excisa, exscinduntur cætera vilia; sicut capite serpentis confracto, confringitur lutus sei pens. Superbia enim inter vilia est id quod caput inter membra. 3

13. ('ongrlga omnes tribus Jacob , UT COGNOS- VtU cant qua non esi Deus nisi tu, et enarrent magnalia tua : et ujEREbITABis (q. d. Itaque h eredii eos sicut ab initio. — Græca tanluiii habent \ I *Congrega omnes tribus Jacob;* Complutonsia addunt: *Et hæreditavi eos sicut ab initio;* sed perjH* ram legunt xanxXr.pc^r.ax, id est *hæreditavi,* pr) x,xTCAkrlt¿^j.T.oa;, id est *hærcditasti ;* hoc èst Incredita» bis, hoc eslhœredita: sic enim ilebræi dicunt nbrjl *venaehalta,* id est et *hærcditasti,* pro et *hæreditabis,* id e>let *hærcdita.* Est eilim *vau* conversi vum,quod vertit praderilum in futurum. Unde Tigurina vertit : *Congrega tribus omnes Jacob, ut cognoscant uub lum præter te beam esse, miraculaque tua prædicent, et eas ut ab initio posside.* Videtur ergo legisse xxTxx'Ar.^óur.ac-r, id est *posside, hæredita,* ut legunt nonnulli. Syrus : *Congrega omnes tritus Jacob, et hai éditent, sicut dixisti a diebus antiquis.* Duodecim

tribus Jacob sive braci in captivitatem abductre, et in varias gentes dispersa; fuerunt per Salmanasar el Nabuchodonosor. Post 70 annos congregata sunt, saltem Juda ct Benjamin per Cyrum. Rursum captiva facta cl dispersa fuerunt per reges Persarum , et ultimo per Plolemæum Lagi et reges Syria. Orat ergo ut Deus eas congreget in unam Synagogam sive Ecclesiam, quæ sit Dei quasi possessio, peculium et hæreditas, sicut primitus congregavit et banditavi! eas per Mosem, cum eas separatas ab /Egypliis cæterisque gentibus deduxit in Sina, ibique eis legem dedit ct sacerdotium, casque quasi populum fidelem ct sanctum ex omnibus populis sibi elegit et auctoravit.

Frrpbe-tb devo Cilione Gftinm

Allegorico ct primario (ac proinde hic senius potius litteralis est quam allegoricus. Sic et alibi subinde litteralis sensus complectitur litteram simul et allegoriam, uti ostendi in Prophetis) orat ut veniat Messias, qui Judíeos et gentes congreget in unam Ecclesiam, ut fiat unum ovile et unu? pastor; Christus enim venit ad hoc : «Ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum,» *Joan.* xi, 52. Audi Rabanum : «Postquam orationem explevit contra peccatores, et caput eorum diabolum , rogat Sapientia pro Ecclesiæ statu et salute credentium. Quid sunt enim tribus Jacob, nisi Ecclesia cx gentibus congregala? Ipsas enim prefiguravi! minor filius, qui fraternum subripuit benedictionem. Hos enim congregari petit, hoc est, in unitate Catholica fidei solidari, ut fideliter Deum cognoscentes, cl ejus mirabilia in predicatione sancti Evangclii narrent, et hæreditas illius, sicut ab initio fidei abeo possessi sunt,ita el usque in sœculum permaneant. »

Quia enim Israel, id est Jacob, fuit pater duodecim Patriarcharum, quorum quisque propriam familiam ct tribum constituit, quas omnes et solas Deus sibi in Ecclesiam, ct populum fidelem slbique peculiarem elegit; hinc Israel typus est populi chrisliani, ct duodecim ejus tribus sunt typus omnium gentium fidelium : tum quia olirn populus fidelis non erat alius quam Israel; tum quia ex Israele natus est Christus, B. Virgo, Apostoli primique Christiani; adeoquo Israeli Judaico successit Israel Christianus, cui inserti sunt deinde fideles gentium. Nam, ut ait Apostolus, *Barn.* ix, ti: « Non enim omnes qui cx Israel sunt (secundum carnem, ut Jutlrol), ii sunt Israelita : neque qui semen sunt Ábraba, omnes filii : sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, non qui filii carnis, hi filii Dei : sed qui filii sunt promissionis, astituantur in semino. » Unde illud Christi ad Apostolos, *Maith.* XIX, 28 : «Cum sederit Filius hominis in sedo majestatis stiro, sedebitis ct vos super sedes duodecim, judicrtntes duodecim tribus Israel, » id est omnes fideles, tam Judroos quam Gentiles : hos omnes enim jubicabil Christus et Apostoli; olim enim duodecim tribus Israel erant populum electus ct Ecclesia Dei; quin et tempore elitisti; imo hoc erat regnum Mesgiæ promissori. Un»le gentes, quæ Christo crediderunt, in Ecclesiam hanc el populum Judaicum quasi insita sunt, Ct civitate donata;; nl jam non Gentes, sed Judai. id est confitentes credenlesque appellentur, ut patet Rom. xi, 17, 19 et seq. Iline S. Joannes, *Apoca!.* XXI, 12, ait sc in portis cœlcstis Jerusalem vidisse inscripta nomina dnodecim tribuum Israel.

14. MISEBERB PLEBI TCÆ, SURER QUAM IXVOCATUÌ feri EST NOMEN TUUM : ET ISRAFX QUEM CO.BQUÀSTI PRIMOGENITO tuo , — *q. d.* Miserere populi lui qui tuo nomine insignitur, vocaturque populus Dei, ejusque fidei et cultui addictus : miserere, inquam, Israelis, sive populi Israelitici, «quem coroquasti primogenito tuo,» id est habuisti, amasti et tractasti ut primogenitum , aquali gradu, honore et amore prosecutus es, quo patres prosequi solent suos primogenitos. Legit Interpres oi;; Complutensia legunt «porripic» ¿vwmoiU, id est *quem primogenitum nomimisti,* dicens, *Erod.* iv,22: « Filius meus primogenitus Israel,» sed eodem redit utraque lectio, cnmdrmqne sen-um ingerit. Unde Complutensia sic habent : *Miserere populi. Domine, vocati in nomine tuo, et Israel quan primo* genitum nominasti.* Licet in Grecia Homa correct s hac omnia a versu 13 u«que ad 20, a prioribus sail divulsa; priora enim habentur cap. xixiit; sequentia vero cap. xxxvi, roque ac in Latina Vulgata. El Syrus : *Lutare* tn *populo tuo, et invocetur nomen tuum super illum, super Israel, quem vocasti primogenitum tuum;* Tigurina : *Miserere, Domine, populi tui nomine tuo celebrati, et gentis Israelitica quam primogenito comparavisti;* tum in nomine, nominando scilicet cum primogenitum; tum in cura et favore, tractando eum ut primogenitum; tum in h ereditate, scribendo cum hæredem Terra Sancta in terris, et aterme in calis. Igitur reliqui populi censebantur quoque filii Dei, sed inter ros prunus et quasi primogenitus erat Israel, Israel! enim convenit illud de primogenito dictum : « Prior in donis, major in imperio, » *tienes.* xLix, 3. Miserere ergo ejus, Domine, quia etsi peccavit, tamen Israel, hoc est filius tuus primogenitus est, juxta illud liebreorum proverbium : d Myrtus, stans inter urticas, myrtus nominator. •

Nota : *Invocari nomen* alicujus *super* alterum, hebraico idem est quod alterum alterius homme vocari, atque in ejus nomen, protectionem ct quasi familiam esse ascitum , illi esse addictum, illum revereri cl colt re. Hoc enim significat hiec phrasis, *Genes,* x I t iii, 16; *Deut.* xviti, 10; II Ilej. vi, i ; *Jcretn.* xtiv, 9; *Barurh* n, 15, et alibi sa pe. Unde Græca hoc loco habent : Xai» pxT<' Tw, hoc est miserere *populo vocato in nomine tuo,* vel ex nomine tuo, vel nomine tuo, ut scilicet nomen Def sibi usurpet et arroget, voceturque populus Dei; qua sane magna est dignitas tam populi totius, quam anima cujusqiie fidelis et sancta', Juxta illud *haiœ* txif, 2 : « Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit. Et

eris corona glori® in manu Domini, et diadema regni m manu Dei lui. Non vocaberis ultra derelicta : sed vocaberis voluntas mea in ea; quia complacuit Domino in te; n et vers. 12 : « Et vocabunt eos populus sanctus, redempti a Domino.»

CtìrWi- Mystice, fidelis et sanctus coæquatur, non præ-
c*se ct geometrice, sed analogice, moraliter et
lar certa proportione, primogenito Dei, Jesu Christo;
GLriito. quia, sicut Christus est Filius Dei naturalis, sic fidelis et sanctus est filius Dei adoptivus, ac proinde hieres Dei; cohæres autem Christi : quæ sane admirabilis est dignitas, quam admirans Apostolus, Horn, vin, 29 : «Quos præscivit, inquit, et prædeslinavit conformes fieri imaginis Filii sui (ut sint similes ct conformes Christo in gratia cl gloria), ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. » Ita Rabanus. Christo ergo Sancti coæquantur non arithmetice, sed analogice, id est assimilantur el adaptantur quasi membra capiti. Sic li *Reg.* XXII, 34, ait David Deo : «Coæquans pedes meos cervis. » *Coæquans,* id est in velocitate non æquales, sed similes efficiens; nec enim velocitas pedis humani preciso æquarc potest velocitatem pedis cervini, sed eam dunlaxal aliquatenus imitari atque insequi, non assequi. «Christianus ergo est quasi alter Christus,» uti docet Nyssenus, *De Profess. nominis Christiani :* « Vivat ergo quasi alter Christus. »

Ver*. 15. 15. Miserere civitati sanctificationis tua, Jerusalem, civitati RFQuiEi tua. — Peculiariter præ reliquis Judœæ urbibus orat pro Jerusalem ; quia hæc orat metropolis populi Israelitici, arx fidei, asylum religionis. Atque ut Deum ad miserendum illi inflectat, dat ei tres titulos misericordi® illices.

Trh do- *Primus* est, quod sit *civitas sanctificationis Dei,*
*,n qua sc'*icel Deus sanctificatur sancteque coli-
M e tur, tum interne per veram spem el religionem, tum externe per victimas cæterasque cœremonias a Deo sancitas, idque in sanctuario et lemplo a Deo electo et consecrato.

Secundus, quod sit *Jerusalem,* id est *visio pacis, q. d.* Tu, Domine, vocasti hanc urbem *visionem pacis,* quia voluisti ut populus in ea te protectore in pace degeret, et pacifice te coleret. Redde ergo illi hanc pacem, primitus promissam et præslitam.

Tertius, quod sit *civitas requici Dei;* quia scilicet Deus in ejus templo, quasi in domo sibi propria jucunde requiescebat, el habitabat in Sancio sanctorum, insidens propiliatorio supra arcam quasi super scabellum pedum suorum, utrinque circumdatus Cherubinis, indeque dabat oracula et responsa, Exodi xxv, 22. Unde Tigurina vertit : *Urbem sanctitatis tuae miserere, urbem* (legit iriAw, alii legunt raw, id est *locum) tuae quietis;* Syrus : *Miserere civitatis sanctitatis tuæ, Jerusalem, loci inhabitationis tuæ,*

Aliegorice, Jerusalem est Ecclesia Christi. Tropologice, est anima fidelis et sancta, cui hæc omnia facile adaptes. Ita Rabanus.

16. Reple Sion inenarrabilibus verris (male Bl- VkiJC blia Regia legunt, *virtutibus)* tuis, et gloria tua populum tuum. — Pro *verbis* græce est id esi *oracula,* el quælibet dicta Dei; omnia enim quæ diedi Deus sunt oracula, ideoque certissima. Undo Ccmp'ulensia legunt vertuntque : *Deple Sion cxtollere oracula tua, et a gloria tua populum tuum;* Tigunna : *Sionem extollendis oraculis tuis impleas, tuaque populum tuum gloria, repete impleas;* alii : *Repte Sion, ut tollat oracula tua, et populum tuum gloria;* Syrus : *Imple Sion majestate tua, ct gloria tua templum tuum.* Post Jerusalem civitatem descendit ad pnecipuam et sanctissimam ejus partem, puta ad templum quod erat in monte Sion, oratque ut Deus illud impleat suis verbis, puta tum oraculis, quæ primitus assidue edebat ex propiliatorio, tum promulgatione doctrinœ, et prædicatione legis divin® caque efficaci; ut auditores moveat ad eam opere perficiendam; opus enim audientis replet completque verba legis et pnedicanlis. Possunt quoque per *verba* accipi Dei promissa, ut scilicet Deus praestet immunitatem, pacem et sanctitatem, quam promisit se daturum in templo. Hæc omnia dicuntur *inenarrabilia,* quia nunquam plene pro dignitate salis enarrari, explicari, laudari et celebrari possunt; et quia mentem ea gustantem replent gaudio ineffabili, et jubilo qui enarrari nequit.

Porro, cum hæc præstat Deus, tunc pariter replet gloria populum suum, quia ingens Israelis gloria erat, quod solus ex omnibus gentibus haberet domesticum ¿tó oraculum, item Dei legem ac S. Scripturam, eju»que doctores et predicatores, juxta illud Mosis, DeUer. iv, 7 : « Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat cœremonias juslaque judicia, el universam legem quam ego proponam vobis hodie?» Porro tempore Siracidis, imo longe anterius, putain excidio Jerusalem et templi per Nabuchodonosor, defecerat hoc Dei oraculum, omnesque Prophet® et prophetiæ, uti oslendi *Aggetti* cap. i, vere. 8. Orat ergo Siracides ut Deus hæc Israeli restituat, præscriim per Christum. Quocirca hæc prophetia plane plencque adimpleta esi a Christo, dum ipse in Sion eructavit verba inenarrabilia cl abscondita a constitutione mundi. Ipse enim osi Xcqc;, id est verbum Patris, ideoque Xopxjampridem muta el silentia, vocalia reddidit Israeli; itaque summa cum gloria cumulavit. Ha Rabanus, Lyranus, Palacius, Jansenius et alii.

Aliegorice Rabanus : « Sion, ait, appellatur spe- Soa, (*culatio;* et merito sancta Ecclesia speculatio dicitur; quia inde fidelium corda contemplantur ga i- l ¿, dia regni coelestis, quam inenarrabilibus verbis cie.-u, suis Dominus replol, cum eam notitia divinorum curt librorum, ubi inenarrabilis virtus Dei, et innesti* mabilis gloria majestatis ejus predicami, instruit,

el signis miraculorum inter universas gentes omitiere facit, ita ut inde omnibus per circuitum nationibus, ipsa tenori sit et honori. Hinc legitur in Actibus Apostolorum quod, predicante Paulo ct miracula faciente, in Epbesiaorum civitate cecidit timor super omnes illos, hoc est Judíeos atque Gentiles qui habitabant ibi, et magnificabant nomen Domini Jesu,» *Aci.* xix, 17.

/m. 17. 17. Da testimonium his qui ab initio creatura IUÆ SUNT, ET SUSCITA PRÆ.DICATIONES, QUAS LOCI TI sunt in nomine tuo PiiOPiiETÆ priores. — Ita liomana et Græca. Minus recte ergo Jansenius el alii pro *qui* legunt *quia,* cl pro *praedicationes, precationes,* quas scilicet Isaías, Jeremías, Daniel cæterique Propheta» fundebant pro adventu Messim. Sensus est, y. «. Testare peí testimonium solita tuæ in nos beneficentia, quod nos simus «creatura tuæ, » quod scilicet primitus nos ex Ægypto redimendo libi allegeris, populumque hieleni ct tuam Ecclesiam creaveris et formaveris, ut, sicut illud testatus es Pharaoni cæterisque gentibus, operando tot plagas ct miracula per Moscn in favorem patrum nostrorum; ita nunc idem in favorem nostri facere digneris. Quare «suscita predicanone?, » id est prædicliones Prophetarum de ope nobis a te praestanda, illam reipsa nobis exhibendo. Alioqui enim illœ praedicationes sopita ct quasi emortua videbuntur; suscita ergo illas, ut nobis c somno evigilare, cl quasi a morte suscitari et reviviscere videantur, dum a te reipsa complebuntur. Significat quod illœ, si opere a Deo compleantur, Hcbræis adeo grafie accident, ac si illa cum Prophetis a morte rediviva resurgerent. Unde Complntensia habent : *Da testimonium in initio creaturis tuis, ct suscita ProphctuC in nomine tuo;* Tigurina : *Possessionibus tuis primis tribuas testimonium, et quæ Propheta nomine tuo præcinuerunt moveas.* Legit enim id est *possessionibus,* pro quo Noster legit xrfouaai, id est *creaturis :* utrumque verum, et huic loco appositum; Israelita enim uti erant creatura, sic erant cl possessio ac peculium Dei. Rursum legit id est *Prophetas :* pro quo Nostcr legit epe^nixe, id est *prophetias,* puta «prædicationcs,» sive prædictiones. Alii : *Da testimonium primis tuis creaturis* (quæ sumus nos Israelita), *ct suscita nomine tuo prophetias;* Syrus : *Constitue testimonium servatum tuorum sicut in initio, et veniant prophetiæ Prophetarum tuorum illorum, qui locuti sunt in nomine tuo.* Nam, ul ait S. Joannes, cap. i, vers. 17 : «Lex per Moysen data est gratia, cl veritas per Jesum Christum farut est. » Quocirca S. Willibaldus, S. Richardi Anglia regis illius, et primus Eysletti/i n<*u tensium Episcopus, a S. Bonifacio consecratus : *1 veu- « Novum, ait, Testamentum se habet ad Vetus, sirsl cut lux ad umbram, sicut veritas ad figuram, si¿i cut anima ad corpus, sicu! vita ad id quod vivifia. fleatur. Sicut enim corpus per animam vivificatur : sic per venialem in Novo Testamento per Cbrislum exhibitam, promissiones Volens Testamenti verificata sunt.» Ita habet e;<is Vita, cap. v, conscripta a Philippo, Eysleltensi Episcopo, quam nolis illustravit noster Grciserus.

Nola : Fideles ct Sancti sunt • creatura » Dei» quia fides ct sanctitas superat omnem naturam* omneque ejus debitum el meritum, eslquc mera gratia, et quasi gratuita creatio Dei, juxta illud *Ephes,* ii, 10 : « Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, que praeparavil Deus ul in illis ambulemus. » Vide ibi dicto

18. Da mercedem sustinentibus te, ut Pbophei v r». «i TUI FIDELES INVENIANTUR : ET EXAUDI ORa TIu NLS servorum tuorum. — *Merces sustinentium* est bonum quod ipsi sustinent el exspectant, ac pro quo longanimiter patientes Deum precantur, puta liberat Israelis, et salvatio per Christum; hæc enim coi merces sustinentia longæque exspectationis et patienliæ, y. d. .Mitte, Domine, Salvatorem ale per omnes Propbetas promissum, quem per tot annorum millia longanimiter, sed avidissime exspectamus; hoc enim meretur nostra tam longa sustinentia; hoc debitum est Prophetis, ut illi « fideles, » id est veraces, « inveniantur. » Ubera ergo ipsorum, imo* luam (tu enim per eos loi Alus es), o Domine, fidem. Hoc denique pos-cu-N orationes nostre, quæ assidue et ardenter id c flagitant. Unde Tigurina, *da premium,* ait, *nitentibus exspectatione tui, et fac fides Prophetarum tuorum comparcat* (alii, *et fidem Prophetis tuis conczlia}. Preces senarum* (legit cum Complulensibus cutirá», Romana legunt UirCn, id est *supplicum) tuorum exaudi domine;* Syrus, *et dabis mercedem illi qui exspectat te) et Prophetæ tui fidem invenient, et audies orationem servorum.* Nam, ul ait Rabanus : « Abraham exsultavit ut videret diem Christi; vidit et gavisus est, *Joan,* vin, 56. Isaias, cap. xxvi, ait : Domine, sustinuimus te; nomen tuum, et memoriale tuum in desiderio animæ. Multi reges ct justi voluerunt videre qua viderunt Apostoli, el non viderunt; el audire qua ipsi audiebant, el non audierunt. Hinc et Simeon responsum accepit a Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Unde, cum cum presentera in ulnas suas accepit, ait : Nunc dimillisservum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace : Quia viderunt oculi mei salutare tuum; Quud parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tua Israel, » *Luc.* ii, 29 et seq.

Anagogice, idem Rabanus : « Merces, ait, sustinentibus Deum datur, quando fidelibus exspectantibus gratiam Christi, ct sperantibus in eum rcmuneralio futura vita prostatur. Ita enim divini Propbetœ fideles ct veridici inveniuntur, et exauditur oratio devota servorum ejus, qui orant quotidie ul adveniat regnum Dei, et fiat voluntas ejus sicut in cœlo et in terra. »

19. Secundum benedictionem Aaron dr (ita Ro- <v: (mana et Græca : pei peram ergo Jansenius et alii passim pro *de* legunt *da) ropuLO* ruo (« de pQ-

pulo tuo, » id est pro populo tuo, quam scilicet populo tuo Aaron impendit et apprecatus est), BT DIRIGE MOS TN VIAM JL'STITIÆ, ET SCIANT OMNES QU! HABITANT TERRAM, QUIA TU ES DEUS CONSPECTOR SÆculorlm.— Pendet hic versus a praecedenti, 7. *d.* < Da mercedcm sustinentibus te, ut Prophet© tui fideles inveniantur, ct exaudi orationes servorum tuorum, secundum benedictionem » quam « Aaron » propheta ct pontifex jussu tuo dedit « populo tuo : » hanc enim illi et pontificibus cum secuturis benedicendi populo formulam praescripsisti, *Num.* vi, 24, dicens : « Sic benedicetis filiis Israel, et dicetis eis : Benedicat tibi Dominus, et custodiat te. Ostendat Dominus faciem suam libi, ct misereatur lui. Convertat Dominus vultum suum ad te, el det tibi pacem. » Imo addidisti promissionem, te hanc benedictionem pontificis exauditurum et opere completurum, dicens : « Invocabuntque nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis. » Oral ergo Siracides ut Deus juxta hanc benedictionem benedicat populo, ct preces eorum exaudiat; ideoque dirigat eos in viam justitia;, ut in ea incedendo, operaque justa assidue exercendo, Deo sint honori, sibi glori©, gentibus exemplo; «et sciant omnes quia tu es Deus conspector, » id est prævisor, provisor, ordinator, gubernator, prœmiator et ultor « sæculorum, » hoc est hominum ct operum omnium, quæ ab iis successive sæculo quolibet facta sunt, fiunt vel futura sunt. Unde Græca habent : *Quoniam tu es Dominus sæculorum.* Hinc .Syri Deum vocant *gigantón: sabulorum;* quia scilicet ipsp quasi gigas immensitate sure praesenti©, potenliæ cl sapienti© omnia sæcula, ct quæcumque in eis fiunt in infinitum superat et transcendit, imo omnia mente manuque sua concludit et complectitur. Unde Tigurina vcriit : *Preces sertorum luorum exaudi secundum bonam pro populo tuo precationem Aaronis, et deduc nos in viam justitia;, ut omnes qui terram habitant, agnoscant te Dominum Deum esse sempiternum;* Syrus: *Et audies orationem servorum secundum desiderium populi tui* (quod in benedictione sua expressit Aaron), *et cognoscant omnes qui in finibus terræ, quia tu es Deus in fácula sæculorum.* Simili modo Deum depingit Virgilios, 1 *Æneid.,* dum ita .canit :

•Ub eil arnioni icalo-ws>:

O qui res honrinumque Deumque
Æternis regis impenis, ‹t fulmine lenes.

/alchriusct nervosius Boetius, III De *Consolat.:*

O qui perpetua mundam nlioue gubernas,
Terrarum colique sator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, sUbilisque manens das cum ta moveri,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem l

fdt in. lib. V :

Quæ sint, quæ fuerint, veniantque
Udo meut ictu:
Quem, quii respicit omnia solus,
Verum po*** s dicere solem.

Et Claudianus :

LU pater renuu, qui sæcula divida astris.

Notat Galatinus, lib. Il *De Arcanis fidei,* cap. x, MniU ct alii, sacerdotes Aaronicos benedicendo populum, super eum eflormasso signum crucis, sive na. in modum crucis manum dexteram transversiin sinistra; imposuisse, aut elevando movendoque dextram sursum et deorsum, sinistrorsum ct dextrorsum crucem effinxisse, ut adumbrarent mysterium crucis Christi, ejusque fructum, scilicet, quod per illam omnis in omnes omnium sæculorum homines benedictio descendisset, descenderet et descensura esset. Addit Galatinus eos tribus digitis erectis, cmlerisque duobus contractis, pronuntiatoque nomine tetragrammato Jehova, alias ineffabili, benedixisse populo, ullam mysterium SS. Trinitatis, quam Verbi incarnationis ct crucifixionis (quæ duo sunt prima religionis mysteria, imo summa et comprehensio totius fidei) populo repraesentarent. Vide dicta *Numer.* cap. vi, 24, ubi ostendi ad hoc significandum, pontificem benedicentem populo tertio iterasse nomen Deus, sicut nos formando crucem exprimimus ipsas tres personas SS. Trinitatis, dicendo : « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. »

Nota, *secundo,* hac benedictione pontificem populo apprecatum quidem esse pacem, id est omne bonum, sed maxime ut Deus ejus actiones dirigeret « in viam justitia», » uti ait hic Siracides, et idipsum ostendi, *Num.* vi, 24. Sic enim dirigitur populus in cœlum ad vitam adernam, quæ est præmium justitiæ, el summa hominis felicitas. Sic et S. Paulus benedicit Ephesiis, dicens cap. in, 46 : « Ut det vobis secundum divitias gloriæ su© virtule corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem, Christum habitare per fidem in cordibus vestris : in charitate radicati, et fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, ct profundum : scire etiam supereminentem scienti© charilatcm Christi, ut impicamini in omnem plenitudinem Dei. »

Hinc et S. Clemens Romanus, lib. Il *Consti!.* - cap. tvn!, refert Episcopum initio Ecclcsiædebuis>o meos, benedicere populo, verbis istis : « Conserva, Domine, populum tuum incolumem, clbcnedichæ-Feditati tuæ, quam sanguine Christi lui possedisti et ucquisivisli, et regale sacerdotium ct gentem sanciam appellasti. »

DeniqueS. Augustinus, epist. 90 *ad Innocentium,* 5 Atk testatur Episcopos, benedicendo populum, ei a p»ü-Deo apprecatos fuisse, ut recte ac pie vivendo illi p. r omnia placerent. Porro efficaces fuisse desso pontificum ct sacerdotum benedictiones, ac a Deo exaudiri solitas, liquet ex eo quod idipsum promittat Deus, *Num.* vi, 27; unde cl Il *Paral,* xxx, 27, dicitur : « Surrexerunt autem sacerdotes atque Levit© benedicentes populo : el exaudita est vox eorum : pervcnilque oratio in habitaculum sanctum crnli. »

Allegorice Rabanus : u Quæ est, inquit, bene-

dictio Aaron, nisi ordo et ritus sacerdotii, quem Dominus dedit populo suo, quando adunavit cum Christo unigenito suo filio? Ipse est enim sacerdos verus, qui semclipsum obtulit hostiam Patri pro nobis, et corporis et sanguinis sui sacramenta nobis tradidit, de quo scriptum est : Tu es sacerdos in nternum secundum ordinem Melchisedech. Qui nos fecit regnum ct sacerdotes Deo et Patri suo. Unde dicit Petrus Apostolus, *epist.* I, cap. 11, vers. 9: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis : ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum : ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum ct honorificatum; et ipsi lanquam lapides vivi snperædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptables Deo per Jesum Christum. Secundum benedictionem enim Aaron vere tunc datur populo Dei, quando dirigitur in viam justitiæ; ut quod Aaron prefigura bat in victimis corporalibus legis, hoc iste in spiritualibus hostiis adimpleat Evangeli!. Sciant (ait) omnes qui inhabitant terram, quia tu es Deus conspector sæculorum. Hoc est, omnes gentes agnoscant in mirabili Christian populi salvatione, quia tu es Deus ante omnia sírcala, et post omnia recula idem manens, qui ita ordinabas preterit i tempora, ut eis propter gratiam Christi super. - minere tacere tempora tutura. »

SECUNDA VAKS CAPITIS.

DE DELECTU SERMONUM ET UXORUM, AC DE CAVENDA VAGA UDIDINI, VAGOQCE DISCURSU.

Post orationem redit de more Siracides ad precepto et dogmata sapientiae; quare hoc loco subdit praecepta discretionis, quæ potissima est pars sapientiæ practice, sive prudentiae. Ejus ergo varia dat variis in rebus monita, ac quasi parallela et comparata. Docet enim discretionem et delectum adhibendum esse *primo,* in iis quæ audimus et legimus, ut bona a malis, vera a falsis, la ta a tristibus secernentes, non nisi bona, vera et laeta menti commendemus; *secundo,* vers. 24 ct 25, docet deligendam esso uxorem, quai cum specio faciles et commodos habeat mores ; *tertio,* vers. 27 et2S, docet deligendum esse stabile matrimonium pre vago discur.su; *quarto,* cap. serpi. vers, f, docet amicum sincerum a ficto dignoscendum esse et seligendum ; *quinto,* ibidem vers. 7, docet consiliarium peritum et fidum al) imperito et infido secernendum. Ita Lyranus.

Ven. io •i ii. 20 et 21. Omnem escam manducabit venter, et EST CIBUS CIBO MELIOR. FAUCES CONTINGUNT CIBUM IERÆ, ET COR SENSATUM VERBA MENDACIA. — Ita Romana, Rabanus et Græca : perperam ergo aliqui pro *sensatum* legunt *insensatum,* huneque dant sensum : Sicut fauces gulosi vel famelici « contingunt cibum v carnis ferirne, id est transglutiunt illum sine debita masticatione ct probatione, sic cor insensatum « verba mendacia » quæ audit, statini in mentem transmittit, ncc examinat ea an vera sint vel falsa, sed sino examine ct discretione verorum a falsis ea recipit, admittit et credit. Ita Lyranus. Et Palacius : Sunt, inquit, cibi agrestes ct ferini; at non desunt fauces qúío cos contingant, ct venter qui eos excipiat : sic pari- ♦cr eum veritas sit cibus cordis, èst tamen cor insensatum quod mendacia vorat. Verum pro *contingunt* græce est qtúairál, id est *gustabit;* et pro *cor insensatum* græco est Kxpitoi avvini, id est *cor* pn>» *dens, intelligent, sensatum.*

Comparat ergo discretionem ciborum, quam facit gutturet venter, discretioni sermonum, quam facit auris ct cor, sive mens : sicut enim cibus pascit guttur et ventrem, sic sermo pascit aurem et mentem : ac sicut cibus alius salutaris est, alius noxius ventri; sic est sermo alius salutaris, alius noxius menti. Quare sicut Deus el natura dedit homini fauces et guttur, quasi prælibalores et prægustatores cibi, ut discernant cibum commodum ab incommodo et noxio, et commodum in ventrem transmittant, noxium vero respuant : sic pariter Deus dedit homini oculos et aures, quasi prægustatores sermonis lecti vel auditi, ut salutarem in mentem transmittant, noxium vero respuant. Denique sicut venter ultimum facit cibi examen, noxiumque, qui ventri creat dolorem, nauseam, tormina, etc., vomitione oris, vel dejectione alvi ejicit; salutarem vero amplectitur, concoquit, conservat, et in substantiam suam convertit, coque pascitur, reficitur, roboratur: sic pariter ultimum sermonis examen facit mens; quæ si sapiat, sitque sapiens, noxium sermonem illico rejicit, salutarem vero avide excipit, digerit, relinet, et in sui alimentum convertit, coque alitur, recreatur, corroboratur ad omne bonum cogitandum, meditandum, volendum ct opere perficiendum.

Est pulchra et apposita allegoria. Lectio enim vel auditio comparatur comestioni, cibus sermoni, fauces auribus, venter menti : unde colligendum relinquit, quod sicut insipiens est (>ul ventrem cibo noxio onerat, sapiens voro qui non nisi salutarem et sobrium in eum admittit : sio pariter insipiens sil, qui promiscue omnes sermones utiles et inutiles, vanos ct solidos, falsos el veros in mentem admittit : vanis enim, falWs et noxiis mons paritor fit vana, falsa, ac noxam errorum et vitiorum, indeque puma) et damua-

tioms, siBi accersit ¿x adverso sapiens fit, qui non nisi sermones utiles, solidos, veros, pios et sanctos in aures oculosque et mentem admittit : per *illos* enim pascitur et roboratur in omni virtute, ut magnis passibus tendat ad felicitatem aeternam. Unde Tigurina vertit : *Venter quemvis cibum rapit* (omnis cibi est capax); *est tamen cibus cibomelior. Utfaucesferinam gustu deprehendunt, ita sagax animus verba mendacia:* Vatablus, *ficta;* Syrus : *Omnem cibum accipit anima, sed est cibus ciba suavior. Os gustat saporem cibi, ct cor sapientium verba iniquorum.* Quod ergo Noster vertit, « fauces contingunt cibum fer®, » *contingunt,* hoc est, ut Græcus habet, qwcivou, id est *gustant,* gustuque dijudicant cibum ferinum : sic et cor sensatum gustu sensuque mentis su® dijudicat verba mendacia, ac vera a falsis discernit. Apposite comparat mendacium carni ferarum; quia sicut hæc agrestis est et ferina, ideoque ventri et corpori humano inimica, aut saltem minus congrua : sic pariter mendacia agrestia et ferina sunt, ideoque inimica menti human®, cujus cibus est veritas : mendacium enim est ,ibus dæmonurn, ait Palacius. Diabolus enim est pater mendacii, ul ait Christus, *J^an.* vm : veritas vero est cibus angelorum et hominum.

Vtn. ii. **22. Coii PRAVUM DABIT TRISTITIAM, ET HOMO PERI-**TIS resistet ilei. — Cordi sensato, quod dijudicat et segregat verba vera a mendacibus, opponit cor pravum ; græce GTpiSXx, id est *cor distortum,* hoc est perversum et versutum, fallax et fraudulentum, *q. d.* Cor perversum cl fallax suis dictis ct factis perversis, et fallacibus, multis dabit occasionem tristandi et dolerteli; at homo pe* ritus, græce irtXÚRnpoc, id est *multa expertus,* prudens, sapiens, resistet illi; quia sua prudentia aperiet ejus pravitatem, errores et fraudes. Undo Syrus vertit : Cor *absconditum* (tectum, simulatum) *multa sollicitudo ejus, et vir sapiens intelligit hæc.*

Noster legit id est *pedibus obviam ibit,* hoc est resistet illi, scilicet Instili® et maerori. Jam legunt ávrazcíúau, id est *retribuet* illi, *q. d.* Homo peritus ct sapiens cordi pravo retribuet meritam suæ pravitatis castigationem et pœnara. Tigurina vero censet Siracidem seniorem hebraica scripsisse lb D'b®l *iaslim lo*, id est *paci suæ consulet;* quod Siracides junior vertit, avranoJ*™, id est *retribuet*, quasi scriptum esset *iescallem,* id est retribuet. Verum Siracides junior melili* scivit quid scripserit avus, quam Tigurina, prœsertim cum Ecclesia ejus versionem probarit el receperit, quanquam quod Tigurina vertit : *Pravus animus mærorcm creat; at vir peritus tranquillitati suæ consulet,* recte aptari posset versioni Nulgat® : qui enim in se resistit cordi pravo seminanti tristitiam et tristia, hic utique tranquillitati su® consulit.

Moraliler, nola prudentiam et experientiam hominis periti mederi el resistere tam ccfrdi perverso quam tristiti®, tum quia cordis perversi fraudes et malitias, qu® causant tristitiam, aperit ct discutit; tum quia mille artes et modos suggerit evadendi malum, quod cor pravum minatur, quodque (risiiti® est causa, ct ex adverso mille rationes et objecta lætili® adinvenit, mentique repræsentat, qum exclusa tristiliaeam efficiant hilarem ct jucundam. Tristitia enim causatur er phantasmate et objecto tristi, quod hominem affligit; lætitia vero ex læto, quod hominem exhilarat. Jam prudens mulla phanlasi® suggerit motiva lætiti®, quæ omnia motiva tristitia excludant. Vide dicta cap. xxx, 22 et seq.

23. Omnem masculum excipiet mulier, et estfd Vm.ulia melior filia. — *Primo,* Lyranus legens, *et est filia melior filio,* sic exponit, *q. d.* Mulier in partu gratanter excipiet prolem masculam, quia vellet semper parere masculum; el tamen expedit ei aliquando parere feminam sive filiam, quia subinde filia est melior filio. Verum Græca ct Latina passim legunt *filia,* non *filio;* sic enim habent Sræca Rom® correcta : *Omnem masculum suscipiet mulier; est autem* (Complutensia pro Ji, id est *autem,* legunt id est *enim) filia melior filia ;* Tigurina : *Cujusvis maris capax est mulier; est autem fifia filiaprœstantior.* Syrus hunc versum omittit. Aliqui vertunt : *enim filia filice melior;* Græcum enim ir-t 0'j'járr.p xpiUoti»v, tam vertas *est autem hlm filiæ melior,* quam *est autem filia filia melior :* f<*d posteriorem hanc versionem exigunt ea quæ præcedunt et sequuntur, eamque amplectuntur Complutensia, Romani, Rabanuscæteriquo Interpretes. Unde et Rabanus legens, *est filia meli# filiæ, -n filiæ* exponit *filia,* per priscam syntaxin, qua *melior filiæ* dicebant pro *melior filia.*

Secundo, 1\lacius censet esse hypallagen : « Omnem masculim excipiet mulier, » hoc est omneir mulierem excipiet masculus : at videat quam o' qualem; quia una mulier et filia, alia est melior.

Tertio ct plane, « omnem masculum « in maritum « accipiet mulier » *q. d.* Non valde examinant femin® quibus vel qualibus viris nubant, sed maritum qui sc offert, accipiunt; at viro, qui prudentior est femina, oapUlque famili®, diligenter advertendum est qualem uxorem ducat: est enim filia una melior et præslanlior altera, non solum quia pulchrior, sed etiam quia magis viro morigera, pacifica, prudens, sedula, aplaque ad regendam familiam.

Hic versus est parallelus, et ex æquo respondens versui 20, ejusque est quasi apodosis, ct similitudinis redditio. Sicut enim vers. 20 dixit : a Omnem escam manducabit venter, cl est cibus cibo melior; » sic hic dicit : a Omnem masculum excipiet mulier, et est filia melior filia, » *q. d.* Ut venter excipit omnem cibum, ct aures ac mens omnem sermonem; ita ftmina quemlibet masculum, et masculus quamlibet feminam excipero potest, et sœpe excipit; sed sicut veniri unus cibus alio, et menti unus sermo alio esi melior.

dc pariter masculo una filia magis convenit quam alia. Cum ergo uxorem quæril, diligenter examinet quæ sit melior, qmrque sibi magis conveniat, ut cum ea omnem vitam pacifice, honeste et sancte transigat. Quæ enim insania est ventri cibos eligere meliores, uxorem vero non deligere meliorem?

r«mloa guu'|-'. Mystice Rabanus : « Femina, inquit, quia pulc^ra ct gratiosa, signum est gratiæ Dei, quæ nos Deo et angelis facit gratos el speciosos. Quod autem ait : Est filia filia melior; ostendit distantiam esse in profectu scienliæ ct virtutum operatione, et quœdam opera esse bona, quœdam autem perfecta; sicut ipse Dominus in Evangelio ostendit, dicens : Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Et iterum : Si vis perfectus esse, vade, vendo omnia quæ habes, et da pauperibus; ct habebis thesaurum in coelo, ct veni, sequere me Unde ct Paulus differentiam esse intelligi volens in Sanctorum remuneratione, ait : Stella enim a stella differt in claritate, ita ct resurrectio mortuorum, » I *Cor.* XV.

Vers. 24. **24. SPECIES MULIERIS EXHILARAT FACIEM VIRI SUI, ET SUPER OMNEM CONCUPISCENTIAM HOMINIS SUPERDUCIT** desiderium , *q. d.* Forma et pulchritudo feminee, tum externa, tum interna, quæ sita est in virtutibus ct morum compositione, exhilarat faciem mariti, ut ea contentus læte vivat, nec aliam quærat : hæc enim forma viri concupiscentiam et desiderium incitat, et ad se rapit præ omnibus rebus, a ct super omnem concupiscentiam, » id est præ omni objecto concupiscibili, quod hominis concupiscentiam in sui amorem allicit et irritat, ita videmus juvenes rapi specie pulchrarum mulierum, ac ut ea potiantur, opes, famam, ct siepe vitam ct salutem œternam in discrimen adducere. Tò *desiderium* non est in Græco; unde Tigurina vertit : *Pulchritudo mulieris vultum exhilarat, omnemque humanam jucunditatem excellit;* alii : *Et omnem hominis cupiditatem excedit;* Syrus : *Pulchritudo mulieris laudat faciem ejus, ct super omnem concupiscentiam oculorum prævalebit.* Significat pulchritudinis in uxore ducenda habendam esse rationem aliquam, eo quod hæc amoris conjugalis sit illex et conservatrix. Verum quia magis morum habenda est ratio, hinc de ea subdit : « Si est lingua curationis, » etc. Vide dicta cap. xxvi, 21.

Moraliter ïuKus Moraliter disce hic quam illecebrosa sit species mulieris, quamvo cavenda sil juvenibus cl casiis; (lu*a 'Psa cst rcs concupiscibilis, quæ supra omnia concupiscentiam irritat. Undo S. Bernardus, serin. G6 *in Cant.;* « Cum femina, ait, semper esse, ct non cognoscere feminam, nonne plus est quam mortuum suscitare? » Et S. Francisons : « Mulierum aspectu cl colloquiis, quamvis fortis spiritus infirmatur. Quis enim potest ambulare super prunas, ut non comburantur plant® ejus? *Proverb.* vi, 28. Periculosum ergo csl earum formarum introrsus haurire imagines, quæ possunt aut edomilæ carnis resuscitare igniculum, autpudic® mentis maculare nitorem. Frivolum profecto est quodeumque mulieris colloquium, excepta sola confessione, vel instructione brevissima, juxta quod saluti expedit, vel congruit honestati. » S. Dominicus rnoriens ultimum suis hoc do castitate dedit monitum : « En usque in hanc horam carne incorruptum me Dei misericordia servavit, illibatamque mihi virginitatis munditiam custodivit; quæ ut etiam in vobis inviolata permaneat, feminarum omnium suspecta vitate consortia. » Ita habet Vita ejus apud Suriam, lib. V, cap. i.

Mytuc* d Mystice, Rabanus et ex eo Glossa : Mulier est Ecclesia, et anima fidelis sanctaque; item ipsa Christi gratia, quæ per praedicationem animas curat, el carnis concupiscentiam mitigat. Hæc in Ecclesia abundat; cujus desiderium est super omnem concupiscentiam hominis, quia in ea est decor virtmum et pulchritudo doctrinæ, juxta illud : a Fallax gratia, et vana est pulchritudo : mulier timens Dominum, ipsa laudabitur, › *Prov.* XXXI, 30. Hujus species et decor, quam habet in recta fide ct bonis operibus, exhilarat faciem viri, videlicet sponsi sui Jesu Christi, qui delectatur in profectu ejus, juxta illud : a Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit. Fortitudo et decor indumentum ejus, » eie., Proverò, xxxi, ti et 25 : « Non est vir illius secundum filios hominum; » quia Christus ejus sponsus excedit omnem humanum decorem , juxta illud : a Speciosus forma præ filiis hominum : diffusa est gratia in xabiis tuis : propterea benedixit te Deus in œternum, » *Psalm,* xliv, 3. Hæc ergo est possessio bona, imo optima : hæc est adjutorium homini datum ad omnes hujus vitæ labores et dolores fortiter sustinendos : h uc est columna et requies totius vitæ prœsentis et æternæ; atque, ut ait Rabanus , columna dicitur fieri ut requies, quoniam ipsa quæ in præsenli est fragilitatis hominis sustentaculum, ipsa in futuro per gloriam fiet requici illius supplementum.

Bt o Vifi' Longe aptius, et quasi proprie, hæc conveniunt B. Virgini, cujus pulchritudinis, virtutum ct gratiarum decor exhilaravit « faciem viri, » id est Christi sui, quem concepit non ut infantem, sed ut virum omni sapientia el virtute perfectum, juxta illud *Jcrem.* xxxi, 22 : « Creavit Dominus novum super terram. Femina circumdabit virum. » Unde illa sua specie rapuit ad se desiderium omnium hominum el angelorum; quin et ipsius Verbi divini, ut in uterum ipsius descenderet, et ex ca carnem humanam assumeret. Ita Cardinalis llalgrinus, tn *Cant,* iv, hæc verba Siracidis sic explicat : « Species quidem mulieris, inquit, virum potentem humiliat, severum et austerum emollit ; Virginis autem speciem sic concupivit Dominus, el ipsa ejus desiderium in tantum superduxit, hoc est, ad tantum excessum perduxit, ul ad nostram infirmitatem humiliatus sil Omnipotens, et qui est vita viventium emolli-

tus sit ari mortem. ∎ De Virginp eniip ha»p mystice accipi, patet ei eo qqod sequitur : « Non est yjr illius secundum filios |iominpm, « c|p.

Vm». K. 25. Si est LINGUA CURATIÜJjlS (fepetO , fil) EST HT *prrWTIOXIS Et* MISEBICOBDIÆ : NON EST VIH ILLIUS srcpsDLM filios iiominem, — *q. d.* Si in nxoni ad speciem ct pulclintudipem accedat lingua blanda et prudens, quæ sua çjjscretjpnc ct gratia noril curare omnes viri ct familiæ molestias, aíllielio nps et dolores : si insuper accedat y lingua miti galipnis et mi<erjcordi®, r› quæ scilicet oppio,s viri et familia- iras, inrerores et acerbitates- nord mitigare, et ad mispripordiam, frquaqimita|eni bepignitatcìpque inflectere; tunc sanp vir, id est maritus i‖ius, non est sipiilis aliis liominibiis, sed omnes superat, pmniumqpq est forlunatissipjus. Unflc Græca et gating nonnulla, pmittcndo secundym *est,* sic dare |iafieqt : Si *est in lingua ejgs* (uxoris) ito; id est *misericordia,* xaì *--.zi-rt.;,* ii| est *ct qansuetudq* (ita Roiqana, sed Compíutensia addunt : *»ì Um;, id est *et curafio,* jd est facultas ct gratia curandi) non est vtr *illius secundum hcqninum;* Tigurina : Si *lingua ejus inest comitas, lenitas et salubritas, maritus ejus non est filiis hominum comparandus.*

Ti« ‹t«- No|a hic trps insignps pioles et virtutes in uxore requirendas : *Prÿqa* est, ut jp ore ejus, æquo ac cordo (os enim sequitur cpr, et quale est por, (ale est et os pe lingua) reluceat misericordia; ut, scilicet, sit misericors in virum, filios, servos, ancillas et externos, præsertim pauperes et (dilictos, ut eorum infirmitates el miserias toleret, soletur, sustentet, sublevet quoad potest;

Secunda est lepilas ct mansuetudo, qua omnibus se mansuetam Ium verbis, tum gestibus, tum operibus exhibeat;

Tertia est gratia dicendi ct agendi, qua viri, familiæ, et quorumlibet rixas, iras, acerbitates, mœroreset dolores norit lenire, curare, conciliare. Nam mullæ sunt ferróme, pr.rcerlim speciosa, quæ sua specie et forma superbiunt, ideoque sunt arrogantes, fastuosa», immisericordes, damosai, nxosœ, imperios®, ac proinde viris, loti familiæ ct externis molcstœ et exosæ. fiasco virtutes habuit Abigail, iisque et marito suo Nabal vitam, el Davidi conscientiam no Nabalum occideret, conservavit, dum justas pavidis iras humili, gratioso et efficace i,go sermone mitigavit; ct Esther, quæ Assuerum Juda-is offensum placavit, itaque Judíeos omnes morie eripuit, et Aman eorum hostem cruci affixit; et mulier illa Thecuilis, quæ Davidem Absalomo reconciliavit, II *llcg.* xi*, 2; et alia quæ Abclam urbem ab excidio Joab servavit, Il *lleg.* xx, 1G,

Ta i» ,ir- ' Mystice, hasce 1res virtutes eminentissimo gradu habud U. Virgo, quæ proinde ah Ecclesia salutatur et invocatur : « Salve, regina, mater misericordi®: vita, dulcedo ct spes nostra, salve.» Ipsa enim lenii omnes se invocantium mœrores et dolores. Ipsa Christi Deique iras imligat. Ipsa omne vitium, omnem animi infirmitatem, curat et sanat : quia « vir illius,i› pula Christus Dominus, n non est secundum filios hominum; » nani non est purus homo, sed homo Deus. Itaque qua Deus omnes homines in immensum superat; qua homo longa cederos homines sapientia, virtute, gratia et gloria antecellit.

26. Qui possidet muliebem bonam, inchoat pos- V«.m, sessionem: adjutorum secundum illum est, et co- lumna ut requies. — Ita Romana et Græca, quæ habent vítor à.axiósw;, id esi *columna requietis,* vel, ut alii legunt, dhi-itotw, id est *requietum* Alii legunt *columna et requies,* quod eodem redit; Trp' sed prior lectio est concinnior ct pulchrior. Son- ^'„c'“' sns ergo est, *q. d.* Qui possidet vel acquirit b.u, (utrumqufl enim significat Grrecumi xrdjxox) uxorum bonam, hic, primo, inchoat possessionem , M«b«. Inm quia prima et precipua possessio est uxor; undo Syrus vertit : *In pnecipuo possessionis tuae posside mulierem bonam; adjutorium est enim simile tibi, ct columna coram te;* tum quia per uxorem maritus adit hærcditalcin tam suam, quain uxoris, ac comparat sibi domum, in qua cum uxore et prolibus nascituris degat, qui prius quasi solutus vagabatur, carens propria domo et hæreditate. Unde Hispani et Itali *casare,* id est *casam,* hoc est domum, accipere, vocant matrimonium inire; quia per hoc quisque vir domum accipit, el quielibel femina domui mariti se mancipat; tum denique quia per uxorem bonam et industriam maritus multa lucratur. Unde Tigurina vertit : Qui *nactus est uxorem bonam, rem facere parat; adjutricem habet consortem, et basim quietis.*

Secundo, tali « adjutorium secundum illum s*®* est,» *q.* d. Talis maritus habet adjutorium simile dn'' sibi, pula uxorem sibi in natura humana et officiis similem : hac enim creata est a Deo, ut sit adjutrix viri, cumque adjuvet in generatione, educatione et gubernatione prolium ac familiæ, *Genes,* n, 20. Sic et S. Joseph habuit adjutricem S. Mariam quasi conjugem, in educatione Christi ; æque ac in omni virtutum profectu, ut ei fieret persimilis. Audi S. fiernardum, in semi. Dc Qium S *Joseph :* « Amplius autem, quia omnia quæ snnc,"(£i sunt uxoris sunt viri, credo quod beatissima Virgo totum thesaurum cordis sui, quem Joseph recipere poterat, ei liberalbsimo exhibebat, ct brevi intervallo. Quantas putas exhortationes, consolationes, promissiones, illuminationes, inflammationes, et ælernorum bonorum revelationes recepit in transitu suo Joseph a sancti»-sima sua sponsa Maria l » Et inferius i a Quomodo, ait, cogitare potest mens discreta, quod tanta unione uniret menti tantas Virginis aliquam animam, nisi ei virtutum operatione simillimam? Unde credo Joseph fuisse mundissimum in virginitate, profundissimum m humilitatu, ardenfissimuiu m chántate, alhssimum in coulempia-Uonç, ∎

Tediai. Ttv/io. murilo uxor est (piasi « columna ut requies, » id esi quasi colqmna in qua secure requiescat: uxori enim maritus credit filios, familiam, urcas, opes, adunque seipsum, ut in oa quasi in columna requiescere, imo subsistere videatur. Ende pro *columna,* Tigurina vertit *basis;* Vatablus, *stabilirmi* liæo enim omnia significat Hcbræum imp «dioîL id est columna stans et subsistens, a radice 1DP *amad,* id est stare, subsistere, stabilire. Uxor ergo bona est infirmitatis viri columna el laboris requies, ut ei quasi columnar luto vir inniti possit, nipote a qua erigatur, fulciatur, sustentetur el corroboretur.

Hunc esse sensum patet ex Grecie, quæ Romani sic legunt et vertunt : *Qui possidet mulierem, inchoat possessionem, adjutricem secundum se, ct columnam requietis i* ita Rabanus, Lyranus, Janscnius et Palaeius, quem audi : Sensus, ait, cst,(/. *d.* Qui incipit possidere mulierem bonam, idoneam scilicet matrimonio, is incipit esse dives; quod textu sequenti planius det ; sed et experientia textum aperit.

Secunda pars aperte alludit ad verbum Domini, *Genes,* n ; a Faciamus, inquit, ei adjutorium simile sibi. » Hebneis est : *Adjutorium quasi coram ipso;* ut mulier sit adjutorium viro non a longe petendum, sed quod ad manum sit, coramque obversetur. Textus autem lalinus intimiorem sen sum innuit, scilicet, mulier est adjutorium viri, quasi esset alter vir. Si enim amicus est alter ego ; multo fortius uxor, quæ de viri latere sumpta esi, eril alter vir; ut ita res viri curet quasi ipse vir. El plane ita est ; nam quæ fori* vir comparat, intus femina ut vir conservat.

Tertia pars indicat quod uxor non est solum columna, cui vir nititur; sed etiam est ut domus, in qua quiescit : est ergo uxor viro in firmitate columna ; at in capacitate domus, requies; est igitur ut domus intra columnam (edificata. Hoc vero innuit amicos alios columnas esse aliquando; at non ita uxor, quæ perpetua viro requies est, scilicet, dum vivit.

hn.î7. 27. Ubi non bst sbpes, dir ipietur possessio : et IBI NON EST MULIBR, INGEMISCIT EGRNS. — **Tigurina :** /:7 *tui non est uxor, ingomiscid vagabundus,* puta maritus, egens adjutorio, solatio et quiete uxoris. Græce est wtotópu*:, id est *erro,* peregrinatis el vagabundus. Probat quod dixit, mulierem viro osso possessionem bonam; quia eam conservat el auget, a contrario, <7. *d.* Siout possessio, v. g. oger, hortus aut vinea, si careni muro aut sepe, ab omnibus praetereuntibus diripitur : sic paritor ubi non est uxor, ibi vir errans de domo in domum cogitur sua alienis credere, imo permittere cl exponere, qui ea furabuntur ct diripient; quia caret uxore, quæ custos est domus, prolium cl facultatum, (ideoque viri ipsius. Quocirca Paulus *ad Titum* 11, vers. 5, vult mulieres esse tkc6pc, id *eA domus curam gerentes.* Vide quæ ibi annotavi Est igitur, ait Palaeius, uxor sepes ct vallum facultatum viri : est clavis qua viri thesaurus occluditur. Uxore enim absente, null® viro sal sunt opes, adeo diripiuntur a servis : qu® nos qui uxore caremus, quotidie experimur cl ingemiscimus. Ergo qui vult esse dives, uxorem sibi paret. Unde Syrus clare vertit : *Ubi locus sine sepe, racemantur* (id est ita vindemiantur, ut nc racemus quidem racematoribus superbit) tanca, *et locus sine muliere discoopertus est et dusipalus.*

Secundo, Lyranus per *egentem* accipit pauperem qui mendicando oberrat, *q. d.* Ubi non e^tuxor, ibi ingemiscent pauperes; quia negabitur eis eleemosyna : solent enim femin® viris esse misericordiores.

Denique S. Ephrem, tract. *De Timore Dd,* pro *mulier* legit *patientia.* Sic enimliabet : «Egressus es cella tua, monache, ad ministerium? Custodi sensus tuos, ut non concilies tibi ipsi bella et perturbationes per cogitationes improbas. Ubi non est septs, ait S. Scriptura, diripietur possessio; ct ubi non est patientia, ingemiscet errans.» Nisi quis dicat S. Ephrem mystice per *uxorem* accipere patientiam : hæc enim est sepes anim®, quæ eam facit hostibus imperviam el insuperabilem. Mpu». cxl 3^uk"

Simili modo noster Alvarez de Paz, lib. II, pari. I, cap. xv, per uxorem hanc accipit abnegationem et mortificationem: hæc enim animam ita communit, ut nullam virtutum suarum direptionem timeat. Hæc rursum est possessio bona, de qua sequitur; nam qui sui abnegalionem possidet, habet jam initium magnarum opum, scilicet preliosiss marum virtutum, quas talis conjugis parat indusii ia. Habet etiam adjutorium valde conveniens sibi, quod turbam servulorum, scilicet affectuum, reprimat, cl totam domum cordis m pace contineat. Est quoque illi abnegado columna, quæ ilQim a multis casibus culpisque defendat l el requies, in qua a desideriis suculi liberatus conquiescat.

28. Quis (itu legendum cum Romanis et Græcis, non *qui,* vel *cui,* uti legunt Lyranus, Jansenius **el ulii) CREDIT EI, QU! NON HABET NIDUM, EI DfcfLXCILNS UBICUMQUE OBSCURAVERIT, QUASI SICCINCTUS LATRO EXSILIENS DB CIVITATE IN CIVITATEM** *l* — E$t hæc secunda ratio, probans quod uxor bona sit viro possessio, adjutorium et columna, u contrario; quia scilicet juveni carenti uxore,sed soluto et vago nemo credet. Sensus ergo est, *q. d.* Juvenis carens uxore similis e<t avibus vagabundis nido carentibus ; sed alio et alio transvolantibus, nuneque in hac arbore, nunc m illa pernoctantibus, quas proinde quasi furaces et rapaces reliquie aves fugiunt, et a nidis suis arcent. Simili enim modo dFpuo; et cælebs a non habet nidum, » id est fixam habitationem, ubi inveniri, conveniri, detineri, et ut vulgo dicitur, arrestari possit; sed est «deflectens ubicumque obscuraverit, » id est hospitatur et pernoctat ubicum- Veri. st. 0001 ** Nr pow

que eum oberrantem vespera comprch nderit, imo ot quasi expeditus «latro» errans, aut potius celerrime ‹ exsiliens de civitate in civitatem, n Quis ergo fidat ei? quis cum eo contractus ineat? quis cum eo negotia tractet? g. d. Nemo. Juvenis enim non uxoratus, vagus, cupidus ct audax, cavendus est ut erro, imo quasi latro; quia ubicumque divertet, insidiabitur tum pudicitia filiarum, tum opibus rebusque a se concupitis, putans se impune id facturum, dum domum et uxorem filiosque non habeat, a quibus damna abeo illata repeti possint; eo quod ipse sit solutus et solus, qui vim inferenti ut latro vel armatus resistere, vel expeditus effugere possit. Paulo aliter Palacios : Uxor, inquit, est nidus, ubi vir quiescit : qua qui caret, cui se credet, cui fidet? si enim servis se committat, latronibus se committet. Jam vir carens uxore, qui in ea dormit domo, in qua nox eum occupat, velut latro est; ut enim hic exsilit de civitate in civitatem, ita ille do femina in feminam, quas adulterio polluit aut fornicatione.

Nola : Pro *latro succinctus,* græce est hebraico **ili)** *Qcdud,* id est *accinctus qladio,* armatus, expeditus, paratus ad pugnam, ad insultum, vel ad fugam. Unde sequitur : « Exsiliens de civitate in civitatem.» Quocirca noster Pineda *in Job* xxxviii, 3, sic exponit, g. d. Stat semper paratus ad fugam, nunquam securus. Pro «rst- *liens* Noster legit vel JgaXXqjwp; jam legunt id est *errans, oberrans.* Græca ordinem hic commutant, ideoque unam faciunt comparationem , quæ virtute duas includat. Sic enim habent : *Quis enim credei succincto latroni erranti de civitate m civitatem ? sic homini non habenti nidum, ct deflectenti ubicumque obscuraverit,* repete, *quis credet? q. d.* Nemo. Tigurina : *Quis enim fidat expedito latroni, ex alia in aliam civitatem obaranti? quis item homini non habenti nidum, el moranti* (alii, *divertenti,* vel *pernoctanti) ubicumque advesperasemt.*

Alludit ergo ad aves vagabundas nido carentes, quæ aliarum avium nidos invadunt, ova exsorbent, pullos perdunt, ac sua ova supponunt, ut ab avibus quarum nidus est, foveantur et excludantur, uti faciunt cuculi, teste Aristotele, lib. IX *¡listar. Animal.* cap. xxix, quibus proindo a vulgo comparantur fornicatore» ct adulteri. Rursum alludit ad Prov. xxvn, 8 : u Sicut avis transmigrans do nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum. » Vir ergo vagabundus similis est avi carenti nido et vagabunda : *pruno,* quia similiter levis est, inconstans ct vagus, cui proinde nemo fidit, nemo cum eo rem habere vult. Nam, ut recte noster Salazar ibidem annotat, omnes aves, quamdiu pullos suos alunt in nidis, ibi quidem hœrent, nec longius evagantur, sed circumcirca obambulant ; ubi autem pulli adulti evolabunt, nullibi ipue consistunt, sed hac illae vagœ ct deerrante* pervolant. Ait ergo Salomon : Omnis homo inconstans ac levis, qui nulla in re diutius perseverat, sed occupatione», arte», domos, civitates et terras in dies vertit ac permutat, similis est avi quæ jam deseruit nidum suum, atque adeo nullibi consistit, cui proplerea nec fidere, nec crederò oporteat. Audi Senecam, episf. 2 : « Nusquam est, qui ubique est; in peregrinatione vitam agentibus hoc evenit, ut multa hospitia habeant, nullas amicitias. Non prodest cibus, nec corpori accedit, qui statini sumptus emittitur : nihil œquosanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio ; non coalescit planta, quæ siepe transfertur. Nihil tam utile est, quod in transitu prosit. » Huc facit jocus acutus, sed religiosity B Ægidii, qui B. Bernardini) a Quinta Valle (uterque erat e primis sociis S. Erancisci) vocabat hirundinem, eo quod integris quindecim annis facio et mente a terrenis abstractus, in cadum suspiceret, ac per montes et solitudinem discurrens, imo transvolans instar hirundinis, terrena fastidiens totus raperetur in Deum, Ila Waddingus in *Annal. Minorum,* anno Christi 1241, num. 3 cl 4.

Secundo, sicut aves, carentes nido, aliarum nidos ct obvia quæque invadunt, occupant, pnedantur, vorant, destruunt : rie et juvenis vagus cupidusque invadit ct occupat quæcumque alicubi videt pulchra, speciosa, commoda.

Tertio, sicut aves vagabunda et transvolantes ex uno loco in alium facile retibus venatorum capiuntur : sic ct vagabundi facile in pericula, servitutem niortemque incurrunt, præsertim si latronum more furtum, rapinam, stuprum, cædem, simileve crimen , ut paulo ante dixi, committant. Sic videmus aucupes maxime insidiari gruibus ct anseribus silvestribus, initio veris cum advolant , ct autumni cum avolant lurmatim magno agmine : tunc enim alias sagittis, alias bombardi» , alias visco, alias retibus, alias alia arte capiunt ct occidunt. Unde S. Ambrosius hos aucupes notans lib. V *Ilcxaem.* cap. xvili : « Quibus, inquit, nos inhospitali immanitate (q. *d.* hospitii jura per immanitatem violantes) molimur inridias, et diverso genere nunc infida sede decipere, nunc visco eas fallere, nunc retibus aut laqueis captare contendimus. » Simili modo qui patriam relinquit, et in alias regiones migrat oberralque, facile in carcerem truditur , aut viliter servire cogilur, aut fame, vel incolarum aut latronum incursu occiditur. Unde Septuaginta locum citatum Prov. xxvn, 8, sic transferunt : *Sicut cum avis devolaverit a proprio nido, sic hontr servus fit, cum percjrinatus fuerit a piopriis sedibus;* Syrus vero hunc Siracidis locum ita vertit : *Quit credet juveni qui similis est servo, qui transilit de civitate in civitatem ? sic vir qui non habet multerem, in loco ubi reperietur, morietur.* Ita quotidie videmus llomæ peregrinos domi suæ honestos, divites, litteratosct splendidos, eo redigi utagant cocos, equisones, mendico», et tandem in hospitali moriantur.

ExcImu w iiinn* Mystico Rabanufl : « Nidum , ait, hic nuncupat sancta,n Ecclesiam, ubi pi® electorum animæ filios bonorum enutriunt. Unde scriptum est in Psalmo : Passer invenit sibi domum, et turtur nidum, ubi reponat pullos suos : ubi ergo requiem et tutelam habet, qui non intra sanciam Ecclesiam manet? Ubicumque enim per hærcticorum dogmata, vel philosophorum studia defle-

xerit; semper in errore erit, et lucem sincero veritatis nusquam inveniet. Quasi etiam succinctus latro do civitate in civitatem exsilit, quia instabilis in omni re vagus ct profugus de errore in errorem cadit. »

Ex dictis liquet Siracidcm hoc loco ita commendare conjugium et domum propriam, quia linee Judæis rudibus ct terrenis consulenda erant, ut tamen non reprobet eœlibatum sacerdotum ct Religiosorum , nec horum paupertatem , qua se omni possessione ct dominio abdicant studio et amore rerum coelestium ; esto eam taceat, quia ad eam assurgere nequibat Judæorum infirmitas et crassilies : unde ea Christo et Apostolis, filiis novi Testamenti, perfectionis studiosis commendanda reliquit. Ili enim , inquit. Jansenius, si, ut debent, pro uxore carnali sapientiam sibi ir sponsam assumant, secuti Sapientem qui dicit «Quæsivi sponsam mihi eam assumere, clamator factus sum form® illius,» Sapient. vm, 2, fa-

útiiki ifVYibi íípPíL uhm. cile omnia caelibatus incommoda, quæ hic insinuatur, superabunt. Nam in ea summam pulchri- el voluptatem deprehendent, quia in lingua ejus clementia est, et sanitas recreans : non enim habet amaritudinem conversatio ejus. In illa habebunt adjutorium , ut et in omnibus tribulationibus consolationem percipiant, et ad bona quæque agenda juventur. Item hæc illis erit vclul columna, in qua mens eorum suaviter quiescet, libera ab evagatione carnali. Per hanc et sunt bene muniti, et facile fit ut fixam aliquam habitationem atque vivendi rationem sibi deligant, in qua Deo serviant.

Adde sacerdotes ct Religiosos terra et rebus terrenis, puta conjugio, domo, possessione, esse superiores, iisque nuntium remisisse, ut Deo vacent, ac m terra vivant non vitam humanam et communem, sed angelicam et divinam. Quare hæc Siracidis præccpUi, quæ vitam hominum communem spectant, ad cos non pertinent: illis enim, ut ail S. Ambrosius, Christus est omnia, ac proinde eis maxime competit illud Apostoli : « Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo, » II Corin/A. xi, 2. Et illud Psallis, *Psalm.* xv,5 : « Dominus pars hæredilatis meæ et calicis mei ; tu es qui restitues bærcdilatem meam mihi. »

Denique Religiosis virisque apostolici* uxores, Beiid^ domos et omnia relinquentibus, ut Christum sequantur, Christus promittit centuplum, MattA. XIX, ut pro una uxore centum fratres, pro una domo centum monasteria recipiant, sintque cosmopolita», imo mundi domini: « Fideli enim totus mundus divitiarum est. » Unde Climachus, *gradu* 17, asserit pauperem monachum esse mundi dominum ; et, quia jactavit in Deum curam suam, possidere per fidem omnes gentes in servos. Idetnque addit pauperem Dei famulum .\Aiam rem amare vitiose: omnia enim quæ habet aut habere potest, reputat quasi non sint; ct, si recedere contingat, œslimal ut stercora. Ergo a avarus terrena esurit ut mendicus, fidelis » ct religiosus « contemnit ut dominus, » ait S. Bernardus, serra. 21 m Cuntir. Nam, ut ait S. Cyprianus, tract. *De Orat, Dornin.:* «Quirenuntiavit jam sæculo , major est honoribus ejus et regno ; et ideo qui se Deo et Christo dedicat, non terrena, sed coelestia regna desiderat. » Ibi ergo est nidus et domus ejus. Unde S. Augustinus, lib. X *Confess.* XL : « Neque in his omnibus, inquit, quæ percurro, invenio locum tutum animæ meæ, nisi in te, quo colligantur sparsa mea, nec a te quidquam recedat ex me. » Vide Hieronymum Piatum, *De Bono status Kelig.* lib. 11, cap. m, vi et seq.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ii *fine capitis procedentis docuit delectum sermonum ct uxorum ; nunc docet delectum amicorum et consiliariorum. Igitur primo, docd cavendos amicos firtos, ct diligendos sinceros; secundo, vers.* 7 usyue *ad* 23, *docet quale et cum quibus ineundum sit consilium; tertio, vers.* 25, *agit de sapiente ‹jusque fructn* d *præmiis; guaito, vers.* 30, *agit de continentia, sive de mortifications concupiscenttæ et gulæ.*

1. Omnis amicus dicet : Et ego amicitiam copulavi; sed est amicus solo nomine amicus. Nonne tristitia incsl usque ad mortem? 2. Sodalis autem et amicus ad inimicitiam convertentur. 3. 0 præsumptio nequissima ! unde creata es cooperire aridam malitia el dolositate illius? 4. Sodalis amico conjucundator in oblectationibus, et in tempore tribulationis adver-

sarius erit. 5. Sodalis amico condolei causa ventris, et contra hostem accipiet scutum. 6. Non obliviscaris amici tui in animo tuo, tít non imiriemor sis illius in opibbs luis. 7. Noli consiliari cum co (pii tibi insidiatili-, et a zelantibus te absconde consilium. 8. Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso. 9. A consiliario serva unimani tuam. Prius scito quæ sit illius necessitas : et ipse enim animo suo cogitabit. 10 : ne forte mittat sudem in terram, et dicat libi : 11. Bona est via tua; et stet e contrario videre quid tibi eveniat. 12. Cum viro irreb'gioso tracta de sanctitate, et cum injusto de justitia, et cum muliere de ea quæ æmulatur : cum timido de bello, cum negotiatore de trajectione, cum emptore de venditione, cum viro livido de gratiis agendis; 13. cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opeVe; 14. cum operario annuali do consummatione anni, cum servo pigro de mulla operatione : non attendas his in omni consilio. 15. Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcumque cognoveris observantem timorem Dei*j* 16. cujus anima est secundum animam tuam : et qui, cum titubaveris in tenebris, condolebit tibi. 17. Cor boni consilii statue tecum : non est enim tibi aliud pluris illo. 18. Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in *excelso* ad speculandum. 19. Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut dirigat in veritate viam tuam. 20. Ante omnia opera verbum verax præcetlat te, et ante omnem actum consilium stabile. 21. Verbum nèqüâin immutabit cor : ex quo parles quatuor oriuntur, bonum ei malum, vita et mors : et dominatrix illorum est assidua lingua. Est vir astutus mullorum eruditor, et animæ suæ inutilis est. 22. Vir peritus multos erudivit, et animæ suæ suavis est. 23. Qui sophistice loquitur, odibilis est : in omni re defraudabitur. 24. Non est illi data a Domino gratia : omni enim sapientia defraúdalos est. 25. Est sapiens, animæ suæ sapiens : ct fructus sensus illius laudabilis. 26. Vir sapiens plebem suam erudit, et fructus sensus illius fideles sunt. 27. Vir sapiens implebitur beiiedictioiiibtis, ct videntes illum laudabunt. 28. Vita viri in numero dierum : dies autem Israel innumerabiles sunt. 29. Sapiens in populo hæredilabit honorem, et nomen illius erit vivens in æternum. 30. Fili, in vita tua tenta animam tuam; et si fuerit nequam, non des illi potestatem. 31. Non enim omnia omnibus expediunt, et non omni animæ omne genus placet. 32. Noli avidus esse in omni epulaliohe, et non te efiundas super omnem escam. 33. In mullis enim escis erit infirmitas, et aviditas hpptopinquabit usque ad choleram. 34. Propter crapulam multi obierunt : qui autem abstinens est, adjiciet vitam.

PRIMA PARS CAPITIS.

i. Omnis amicus DICET : Et ego amicitiam copulavi (inter me ct te tuosque amicos. Græce í?ilíxax afa*, licet™ aw?®* deleant Complutensia, fafyS, id est, ut Romana: *Ego cum iltfi amicitiam caputivi;* alii : *Amicus ei fui ct ego:* Complutensia : AlnfcUS sum *et ego)* sed esi amicus solo nomine amicus, — *q.* d. Quilibet amicus tam fictus, quam verus, imo magis fictus, jactabit se tibi ct tuis amicis esso amicum; dt vide dii credas : nam est amicus qui nomino dunlaxat est amicus; rcipsa vero est inimicus. Disco ergo seligere amicum verum u fido, realem a verbali; unde Tigurina : *Quivis amicus. Unie et ego sum amicus, inquit; sed sunt amici solo nomine tenus amici.* Igitur proprio perstringit eos qui omnium amici haberi volunt, ct talcs se jactitant; ut, si quando quis dicat : Illo est amicus **meus,** illico subjungant, ille quoque est amicus meus, ut totum mundum videantur habere amicum, cum tamen multos habeant hostes, vel æmulos, vel extrañóos ct incognitos. Porro Syrus hæc refert ad vagabundum, de quo capite præcedenti, vers. ult. Sic enim habet : *Sic vir, qui non habet mulierem, in loco ubi reperietur morietur. Et amico suo dicit : Diligo; verum est amicus nomine tenus, qui non perseverat usque ad mortem. Amicus verus sicut anima tua sit tibi.* I

Preclare Aristoteles, lib. l *Magnorum moral,* cap. XXV, amicum verum a ficto et ab inimico ita discriminat : «Amicitia, inquit, inter assentationem et inimicitiam medietas, in actione sermoneque versatur. Assentator namque est, qui plura quam sit par, adsintquo cuipiam, arrogat. At infensus inimicus, qui derogat etiam quæ adsunt, quorum neuter jure laudando* accedit Inter qtio* medius

èst amicus, qulppo qui nec (dura preseiitibus cuiqtiidh astruit, neque quæ minime cònvcniant Idüdavcrit, neqtic e contrario Imminuet, rieque ômrilno adversabitur, prà (erqiiam existimetur tribiiéndum. Hujusmodi igitur est amicus. » Hæc Aristoteles. Plinius vero, lib. Vil,cap. n: «Ilyæria, ihqilli, sicut el ichneumon', nunc mas est, nunc fendila; ita quidam, sui dissimiles. mine fortia loquuntur, nunc mollia; nunc phiíosopíii sünt, riuiic nepotes; nunc amici, nunc inimici.»

Plutárchüs, in Mora/., Ktid;, ait, est^oÇ, id est *adlllator est corvus* : a Quia sicut corvi involantes cadaverum oculos effodiunt; sic adulatore* suis laudationibus rationem ct mentem hum mam corrumpunt. Lepus canem, amicus adulatorem natura hostem existimare debet. Lætaridurn magis reprehensoribus quam assentatoribus : illi enim velut stimulo animos excitant; hi vero gratificantes dissolvunt cl subvertunt. » Demosthenes vero aiebat adulatorem pejorem esse corvo, quod ille vivos, hic mortuos vòret. Phavórinus : «Sicut Actæon, inquit, a canibus quos aluerat, laceratus est; sic adulatores cos a quibus aluntur, devorant. » Epictetus : « Corvi, iriquit, mortuorum oculos corrumpunt, at adulatores animarum oculos cxcæcant. »

Nonne tristitia inest (legit Interpres fn, Compluicusía legunt («vii, id est *manet)* usque ad mortem? 2. Sodalis auiem et amicus ad inimicitiam con-

Vm. i

certentur. — Gra ea, omisso tg *autem,* et pro con*vertentur* legendo *convertuntur,* sic clare habent : *Nonne dotor est ad mortem usque, cum socius ct amicus usque ad inimicitiam convertitur?* Complutensia : *Nonne iristitia manci usque ad mortem, sodalis ct amicus, versus* (vel *convertens) sc in inimicitias^ Tigurina : Nonne moerorem offerì ad mortem usque manentem socius, aut amicus conversus in inimicum?* Hæc lectio plena et clara est. Unde duo manuscripti codices latini ita pariter legunt in Latina Vulgata. Hinc cl Habanus sic explicat «Maximum enim, inquit,malum est, et continuo dolore gemendum, quod ubi speratur fidelitas, ibi invenitur maligmias; ct ubi amicitias assimilata est charìlas, ibi inimiciliæ reperitur perversitas. »

Verum, quia ca leri codices latini, chain Romæ emendali, constanter habent to *autem* ct *convertemur;* hinc sensus magis patin tiens hic est, *q. d.* Nonne amicus solo nomine, id est lictus ct hypocritic, creat alteri moerorem tantum, ut moi tern ei afferat, vel duret usque ad mortem? Cum enim vidit se deceptum ab eo cui sc suaque secreta credidit, sciliccl, sc ea non credidisse amico, ut pldabal,sçd hypocrite et inimico, qui sub nomine aulici latebat, tunc nimirum inconsolabililer dolet ct gbmit iisquc ad mortem. Inierim autem sodalis ct amicus hic nominalis ct lictus, relinquens amico suam tristitiam, palam et aperte ad inimicitiam convertetur, quod magis tristitiam amici augebit, ac celeriorem ei mortem accerset; quia, ut aitLyranus: «Nulla efflcacior pestis ad nocendum, quam familiaris inimicus ct sodalis, id est socius rnensæ. Licitar enim a sede, quasi sodalis: quia sedet cum alio in mensa; frequenter enim contingit ut simul sedentes in mensa, antequam recedant ab invicem, rixentur et pugnent. » Hæc Lyranus. Sic et Lexicographi : Sodalis, inquiunt, dicitur m rebus levioribus; et fere m conviviis noTn* dicuntur sodales, quasi simul cdales : vel, ut qui- tu. busdam placet, quia una sedeant, et simul sint in mensa. Unde Quintilianus in *Gladiatore* : « Et tempestiva, inquit, convivia et pervigiles jocos advocata sodalium turba, solutus atque affluens agerem » EÍ Cicero /*ro *Plantío* : « Quos si tu sodales vocas, officiosam amicitiam nomine inquinas criminoso. » Et Plautus in *Mereat.* : «Sex sodales repéri, vitam, amicitiam, civitatem, tetitiam, ludum, jocum. » Hinc et Sodalitas vocatur collegium mullorum, seu convivium. UndeCaius Jureconsultus : «Sodales, inquit, sunt qui sunt ejusdem collegii. » Hinc liquet sodalem esse diversum ab amico : sodales enim sæpe sunt inimici. Sic et Greci id est *sodalitates,* vocant societates convivendi et convivandi. Unde Aristo toles, lib. Il *Polit.,* ÎTxiptÂrvTx oveavnx vocat *convima sodalitiorum* : quin et id est *sodales,* sive socias et amicas, vocant meretrices, quibuscum lascivi comessautur et fornicantur.

Secundo, Jansenius, « *autem* accipiens pro enim, sic exponit, </. *d.* An non amicitiæ occasione aliquando oritur trislitia perdurans usque ad mortem? Contingit enim amicos ad inimicitiam converti. Hebraice enim vau est conjunctio generalis, significans *ct, autem, enim,* etc. Unde el Homerus acGræci Si. id est *autem,* usurpant pro id est *enim* : quin cl prisci Latini. Unde Plautus, in *Pseudol. : Autem* pro *enim,* ait, « nequaquam vis. • id est prof eto non vis. Sic hier* autem accipi potest pro *enunvero. Emmvero* autem postpositum in responsione, indignanti accommodum est : ut *nego cnimtero, is enimvero sum.* Sensus ergo erit, *q.* d. Nonne in amico nomine tenus, id est tìcto, inest Iristitia usque ad mortem? Enimvero talis sodalis et amicus ad inimicitiam convertentur. Hoc autem pani tristitiam gravem et lethaleni.

Tertio, Palacius sic explicat, *q. d.* Tristitia est nobis inimica, inquit, sumusque nos ei adversi : si ergo res tam nobis adversa nobiscum permanet usque ad mortem, cur amicitia res nobis adeo cara, non ita perdurabit? cur ad inimicitiam convertelur? Jacob, filio Josepho amisso, tristitiam usque ad mortem vult retinere, rem adeo noxuuuj adeoquo contra naturam : cur igitur Saul amicitiam Davidis non retinebit, rem sibi adeo utilem? Verum hic sensus longe petitus et iinpertinens videtur.

Ratio a priori hqjus sententi® est dignitas utilitas et necessitas amicitiæ, quam dum subvertit fraudulentus el infidus amicus vehit solem tollit e mundo. Audi Ciceronem, lib. *De Amicit.:* «Cui Amicida

to mu potest esse vita vitalis, ut ait Ennius, qui non in
»1" iql am'c tnutua benevolentia conquiescat? Quid dulcitis quam habere quocum omnia audeas sic loqui ut fecum? Quis esset tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes qui illis, æque ac tu ipse, gauderet?» Hæc Romanus; Atticus autem Cicero, S. Chrysostomus, homil. 2 *in* I *Thessal. :* « Est revera, inquit, amicus ipsa luce jucundior, germanum dico. Et ne mireris. Est enim nobis solem hunc exstingui jucundius, quam amicorum consuetudine privari : jucundius in tenebris agere, quam sine amicis esse. Et quomodo dicam? quia multi solem istum videntes, in tenebris sunt : qui vero amicorum copiam adepti sunt, nec in afilielionibus quidem tristitiam habent. » Huc facit illud Biantis : « Ama tanquam osurus, odi tanquam amaturus;» quanquam Cicero, lib. *De Amicit.,* posterius probat, prius improbat, ct merito : « Quonam enim, inquit, modo quisquam amicus ejus esse poterit, cujus se putavit inimicum esse posse? Quin etiam necesse erit cupere ct optare, ut quam sæpissime peccet amicus, quophires det libi Unquam ansas ad reprehendendum. Rursus etiam recte factis cl commodis amicorum neccsse erit angi, dolere ct invidere. Quare hoc quidem præceptum, cujuscumque est, ad tollendam amicitiam valet. Illud potius præcipiendum fuit, in eam diligentiam adhiberemus in amicitiis parandis, ut nequando amare inciperemus eum quem aliquando odisse possemus. » Et Aristoteles in libris *Rhetor.* : a Non est amandum, ait, quasi sis osurus, quemadmodum aiunt, sed ita exercendum odium, quasi sis aliquando amaturus. 0

Vert. L **3. O PRÆSÜMPTIO NEQUISSIMA! INDE CREATA ES COOPERIRE** (amicilke simulatione, ait Lyranus) aridam **MALITIA ET DOLOSITATE ILLIUS?** — Ita RomanUS Ct Græca:perperam ergo Lyranus. Dionysius et alii legunt : *Cooperire aridam malitiam et dolositatem illius.* Quæ cnim est *arida malitia?* Græce est, w id est o *scelerata cogitatio! unde* vel ¿vcxuXía^r.;, id est *devoluta es; Com*plutcnsia, *involuta es, ut operires aridam,* ‹* tt.ti, id est *in dolositate,* vel *fraudulentia?* Tigurina : *O scelerata cogitatio! undenam prorepsisti, ut dolo terram operires?* Syrus: *Inimicus ct malus ad quid creati* sunt, *nisi ad replendam terram operibus iniquitatis?*

Pronomen «illius» non est in Græco, sed intclbgitur : « illius, d scilicet amici ficti, de quo sermo processit. Siracidcs indignans ad nequitiam ficti etdolosi amici exclamat, ac admiraos quærit unde tantum nefas in orbem irrepserit, *q. d.* 0 mortalium nequissima cogitatio ! 0 perfidia exsecranda, qua quis simulans sc amicum, dolose amicum supplantat, ejusque summum sc ostendit inimicum ! 0 simulata, ait Hugo, ct palliata hypocrisis quæ fingis amicitiam, ubi non est! unde tandem prodiisti? quomodo valuisti terram operire tua malitia et dolositate? scilicet non ex cœlo, nec ex terra nrinrn h*hes. Deus enim creavit naturam humanam rectam, sinceram ct fidelem; sed ex orco in terram prorepsisti : nimirum tuus pater est Lucifer, qui Dei et angelorum amicus, sua perversitate factus est eorum inimicus : unde inter amicos homines, qui Dei sunt imagines, inimicitias suscitare cœpit ab origine mundi, cum fecit ut Cain Abelern fratrem occideret, et quotidie suscitare non desistit ubivis locorum ct gen tium : hoc enim perfidi© malum omnes provincias, omnes gentes, omnes urbes, omnia fora, tribunalia, omnes cœtus, oinnia collegia, quin ct Sanctorum congregationes ac monasteria non raro invadit, occupat et evertit. Porro origo et auctor hujus perfidile extrinsecus est diabolus : intrinsecus vero est amor proprius, puta concupiscentia honoris, opum, deliciarum : ob hanc enim amicus fit inimicus. Ut cnim hæc consequatur cx ruina amici, ei perniciem machinatur, a Miratur ergo vir sapiens, ait Rabanus, ortum nequilire : quam tamen constat ex mala voluntate creaturæ prolatam esse, ct detestatur valde hypocrisin; quia pessimum vitium est, quemlibet hoc se fingere velle quod penitus non est ; cum malus se simulet bonum, injustus justum, iniquus æquum, inimicus amicum, cooperiendo dolositatem, ct Aridam dolositatem, ubi non est pinguedo dilec-Aonis et misericordi® : decipit enim veraciter sertfetipsum, cum se honestum delusorem putat òsso aliorum. »

Expertus auctor, ait Palacius, hæc gemens dicebat; nam Ptolemœus Lagi, prius Judæis amicus, mox truculentissimum se cis inimicum exhibuit. Idem expertus David dicebat *Psalm,* l iv , 14 : «Tu vero homo unanimis, dux meus, et notus meus, » etc. Quin et Christus cum a Juda proditus est, unde ad cum conversus : « Juda, inquit, osculo Filium hominis tradis?» *Luc.* xxii, 48. Vere Bcda, in *Proverbiis :* a Malus ubi se simulat bonum, ibi est pessimus. Non vivas aliter in solitudine, aliter in foro. Scorpiones dici possunt, qui bonis quidem in facie non resistunt, sed mox cum recesserint detrahunt. » Porro Cicero, lib. II *Offic. :* « Nec simulatum quidquam, inquit, potest esse diuturnum. »

4. Sodalis amico conjucundatur in oblectatio- Ven. ‹
NIBUS, ET IN TEMPORE TRIBULATIONIS ADVERSARIUS erit. — Exaggerat rei indignitatem, ç. *d.* Opræsumptio perfida cl scelerata, quod sodalis cum amico jucundatur, dum in mensa ejus epulis oblectatur et deliciatur! idem vero ei adversatur in tempore tribulationis. Cur cnim, si frucris amico in sua prosperitate, eum lædisin adversitate? cum cnim tribulor, sat habeo afflictionis, nec dignus sum nova tribulatione. Cur ergo super dolorem vulnerum meorum addis? Intolerabile est quod, cum tuo favore egeo, tu pro favore mihi odium exhibeas. Ita Palacius. Unde pro *conjucundatur in oblectationibus,* græce est, t Atoi *b* id est *jucundatur in lætitia;* Romana, *in oblectatione,* id est tempore lado

cundo et prospero : hoc enim opponit tempori tribulationis tristi et adverso. Complutensia legunt, ouvJiacta b lùçpoaûi»/;, id est *convivit in lætitia;* Tigurina : *Amicus rebus latis familiariter utitur amico, qui tempore calamitatis sit adversarius;* nimirum quanta hæc indignitas! quam nequam presumptio ! quam scelerata cogitatio ! Syrus : *Malus est amicus qui propinquus est in mensa, et in tempore angustia surgit a convivio.*

Huc alludit proverbium Arabicum, *Centur.* I, num. 97 : u Quando audiveris virum loquentem de te bonum quod in te non est, ne credas : loquetur enim et malum quod in te non est. »

Vers. 5. **8. SODALIS AMICO CONDOLET CAUSA VENTRIS, ET CONTRA HOSTEM ACCIPIET SCUTUM.** — Est hic alius casus, et quasi alit species non ver®, sed falsæ amicitiæ, *q. d.* Sodalis quamdiu simul est edalis, simulque convivit amico, ab eoque sperat victum, opes, honores, ei etiam in adversitate posito condolet : imo pro eo arma ct scutum accipiet, ut eum contra hostem defendat. Verum id facit cx gula, ct opum honorumque fiducia, non ex vera amicitia. Unde si lucri vel honoris ab amico consequendi amplius non sit spes, cum deseret, ct ad hostem ejus transibit. Quare tali quoque fidendum non est. Igitur si verum amicum quæris, examina an ventris et commodorum causa te colat, an vero amicitiæ instinctu et ductu. Tales sodales permulti sunt in castris, quales pcrplures vidi in Belgio, qui pro principe stabant et pugnabant, quamdiu ab eo lauta percipiebant stipendia, cratque spes lucri et prædæ : at ea deficiente, vel si hostis majorem ostentaret, illico ad eum transfugiebant. Preclare Seneca : « Mei, inquit, muscae, cadavera lupi, frumenta formic® sequuntur; prædam sequitur turbadla, non hominem. »

crnfríi, quii?

Pro *condolet* græce est id est *collaborat.* Unde ex Græco sic vertas : *Socius amicum laborantem adjuvat, cique collaborat ventris gratia, ct contra hostem sumit clypcum;* Tigurina : *Est cum causa ventris amicus adjuvat amicum, et adversus hostem* (legit ut Noster iroUpXcu; aliqui legunt ^*oi*fiw id est *adversus bellum)* a scutum arripit. » Ita Lyranus, Jansenius ct Rabanus quem audi : ‹ Conjucundantur (falsi amici) in oblectatione voluptatis, ct in tempore adversitatis recedunt. Arma contra hostem causa veniris sustollunt, sed fidi defensores amici sui non erunt : quia non proximum, sed delicias diligunt. »

Aliter Palacius : Videtur, inquit, reprehensio amicorum, *q. d.* Si sodalis conductus a causa ventris,» id est propter cibum condolet suo conductori, et contra ejus hostem accipit scutum : cur amicus causa amicitiæ idem etiam dedignabit ? Et manifestum est, quod contra hostes nostros solemus conducere auxiliares, qui propter cibum, quem illis damus, favorem suum nobis probent.

, Porro Syrus, omittens t» *causa ventris,* hæc contrarie videtur accipere de vero amico : *Bonus est amicus,* inquit, *qui pugnat contra inimicum et tenet clypcum. Ne laudes amicum tuum in vicinia, st ne des ei potestatem in domo tua.*

6. Non oblivisca ris amici in animo tuo, et non 5 iMMEMOR sis illius in operibus tuis. — Corrige cum Romanis et Grecisív/jraáaiw, id est in *opibus tuis.* Notat hic et corrigit tertiam speciem falsorum amicorum, *q. d.* Sunt quidam amici sinceri quidem, sed leves et inconstantes, qui cum ex tenui humilique fortuna ad magnas opes et gradus pervenerint, amicorum obliviscuntur, aut eorum ipsos pudet. Moneo ergo te, o fili, o discipule, ut, si hoc tibi contingat, amici pristini non obliviscaris; sed eum in animo et corde geras et ames, cique luas opes communices, juxta illud S. Joannis, *epist. i,* cap. in, 18 : « Filioli, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate. » Unde Tigurina vertit : *Ne capiat animum tuum oblivio amici, nec rebus secundis tuis sis ipsius tmmemor.* Sœpe enim verum est illud Ovidii, lib. 1 *Trist.* eleg. 8 :

Donec eris felix, moites numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Et illud ejusdem ibidem :

Horrea formica? tendunt ad inania nunquam,
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Quocirca Plutarchus, lib. *De Amicitia,* in multos diffusa, sic censet : ▮ Itaque ul Zeuxis pictor quærentibus cur tardius longoque tempore pingeret, respondit: Ego longo tempori haud dubie pingo, id est aeternitati; sic perpetuam amicitiam constare non licet, nisi longa vitæ consuetudine exactoque judicio. »

Preclare S. Augustinus (vel quisquis est auctor) lib. *De Amicitia,* cap. xvi : a Ad amicitiam, inquit, quatuor pertinere specialiter videntur, scilicet, dilectio et affectio, securitas et jucunditas. Ad dilectionem spectat cum benevolentia beneficiorum exhibitio. Ad affectionem, interior quasdam procedens delectatio. Ad securitatem, sin¿ timore et suspicione omnium consiliorum et secretorum revelatio. Ad jucunditatem, de omnibus quæ contingunt, sive læta sint, sive tristia ; de omnibus quæ cogitantur, sive nociva sint, sive utilia ; de omnibus quæ docentur vel discuntur, quædam dulcis et amica collatio. Ista prodii, qui solvit amicitiam.» Subjungit deinde : « Quatuor probanda sunt in amico: fides, intentio, discretio, patientia; fides, ut ei te secure committas; intentio, ut nihil ex amicitia nisi Deum et naturale ejus bonum exspectes ; discretio, ul quid prostandum amico, quid ab eo petendum, in quibus contristandum pro eo, in quibus amico congratulandum, pro quibus cum corripiendum, modum, tempus et locum non ignorat; patientia vero, ne correptus doleat, no corripientem contemnat vel odiat, ul eum pro amico quælibel adversa sustinere non pigeat »

Et S. Ambrosius, lib. Ill *Of(l ít¡r.* crip. iti : « Plerumque, inquit, inimicltim subfeuiidœ sunt propter amid innotentlmn; fifttto ubtrcfetationfes; si re-titeris vol responded; cum amicus arguitur et accubatur : tiec te pœrtilbat hujusttioill offensionis. insti cnlni vox bSt : Etsi mtila mihi venerint propter amicos/ sustinet». n Idem de Basilio bob prestante docet S. Cliryso.rioniiis, lib. II *lie Stverdct.,* ubi post multa sic citili loquentem inducit : «Aliter, inquit, amare non didici, itisi ut ct meam animam in dlscrlhicn tidduram, dilm periclitantem amicUni aliquota urvare opus csl. » Ideiti : a Christus BomlnuS dl&iftalbs dociiit : » *Joan.* XV, 13 : « Majoretti, lli^bit; dilcclibnbtn nemo habet, ut animam suam pondi qriis pro amicis slits. » Causa CM, quod amicitia, « ut sanctissime ct verissime dixit Cicero,» dll S. Augustinus, lib. Ill *Contra Acadim.* cdp. h, *a* est rerum bümatmrtim *el* divinatum cum benevolentia et char!tate stimma consensio : » etgo tam in adversé, quam in prbsperis. Simile oculorum përllltsfec ttlferl S. CypriaiiuS, lib. *De Sintjul. Cleric.,* óciilis fenlm amicosi assimilai, ileo eiiirn tiller flecti aliquo potest, qiiin flectatur etiam alter; el sí recta vel oblique hic dsniclat, ilio eodem mddo aut fex obliquo, aut nvta, aspiciet Non aliter hmtei esse debent; natn eodem modo ibnipbr, tiadem via, ciimdcrn ad scopum unanimes ferri debent, lliib fácil et simile cervorum, qui alternatilo invicem succollantes, tranant flumina, de quo dixi *balat.* it, 2. Denique. S. Ambrosius, supra : « Solatium, ihqiiii, hujus vitæ est, ut habeas cui pectus tuum aperias, cum quo arcana córiimunlces, cui secretum tui pectoris committas; ut colloces tibi lldclciu virum, qui iri prosperis gralulclur tiiJ,in tristibus compatiatur, in persecutionibus adhortelur. Uacilis vox cl climmiitiis : Tuus sum lotiis, sed paucioris est elfei His. » Hæc ille, et vere : parici sunt qui id prlesteht.

SEGUNDA PAItS CAPÍTIS.

QUALE ET CUM QUALIBUS INEUNDUM SIT CONSILIUM.

7. Noti CONSILIARI CUJI SOCERO TUO, ET A ZELANTIBUS te absconde consilium.— Ita legunt passim omnia Biblia latina, dc RriBanuS, Lyranus, Hugo, Dlorlysius, Idnsenius, Francisciis Lucas, Palacius, huneque dant sensum, *(¡.d.* Noli consilium iniie cura socero, id est patre lixBHs trite, ne vel in gratiam ipsius tibi nimis blandiatur, tuisque desideriis Inordinatis consentiat et applaudat, vel male tibi consulat; ut bene Consulat filile sute, vbl sccrfela tua revelet eidem quæ èst uxor tua. Unde Lyranus : *Noli consiliari cum Sorcro tuo,* scilicet, inquit, « do his quæ perlinent ad restriclionein uxoris tuæ : quia ipse semper stabit a filia élla, divertens a verilate ex carnali affectione. » Unde illud :

Njc gener a socero, nec hospes ab hospito latus.

El llabanus, mydicc : « In Socero, inquit, quia parte feminea bognatibnl adjunctus est, muliebrem et mutabilem ostendit animum. A quo nunquam trita fides speranda fest. Sic et zelus, qui precipue in sexu prœvalet femineo, instabilitatem mentis significat, cui nunquam lides adhibendi est (quia,ut quidam ait) : Sierit littus sine portu infida est statio naviuth; sic et animila sine tide periculosus fest in bonsorlio atnicdrriui. »

Et Hugo : « Moralllbr socer tuus, inquit, est carnalis affectus, patet Uxoris tuæ, id est, concupiscfentlœ tutfe. Istius consilio hon est ciedcnduin, riec cum Co còrisilitim pcHractanduhi de p< nmtentid, vel db aliquo bono facichdo. (Jüod mmifeste docuit Jdcob, Gèhcj. xxxi, qui, Ignoranti Laban socero Suo, cum filiis fet uxoribus eXque pc¿uribh> ¿oís fbcessit db Meèbpotanua in terram Chanann. Legitur *Judie, xix,* quod Levita quidam credidit socero suo, ut cum eo tribus diebus maneret; hic in via amisit uxorem suam u GabaOniiis oppressam, unde postea strages iriagna populi secuta est. Ideo dicit Auctor : Noli consiliari cum socero trio, id est consilium ab eo qiiœrere, ncc tuiirn consilium ei revelare. »

Verum corrigendum cum Ilornanis et manuscriptis : *Noli consiliari cum eo qui tibi insidiatur, et a zelantibus te absconde coiisilium.* Sic. habent el Græca : Mt) ¡kuXf?', ¿atrá tcû uzgqmtzgixivgv c», xxi à-rò rûv CrAcvvTw « xptyGv ftaAw; quod Complutensia vertunt : *Ne consilieris aim co qui reveretur te* (nam ex tui nictu et reverentia consulet dicetque non id quod .sentit, sed quod tibi placere et gratum esso scit), *ct a zelantibus te absconde consilium;* lìo&ana : *Noli consiliari cum eo qui (e suspectum habet, et a zelantibus te absconde consilium.* Suspectus enim suspecto suspectum dabit consilium. Tigurina : *Ne consultes cum eo cui suspectus es, nec invidentibus tibi consilium aperias;* alii: *Ne consulta cum* eo *qui te limis aspuit oculis, ct ab iis qui annutantur te occulta consilium;* tat&xzuv enim ad verbum, idem est quod subaspicere, limis dejectisqué oculis aspicere, atque obtueri sic, ut aversantes fastidientesque aliquid aspiciunt, despicere sive despicari, aversari, contemnere, item suspicere, id est suspectum habere, suspicari. Sic de Didone ait Virgilios, *Ænciil.* IV ;

Tilia dicente ni jàindüduin adverad laeter,
Hac illuc volvens oculosj

id est, taoSXfawoa r,

Optime ergo Noster vertit : < Noli Consiliari

clini co qui libi insidiatur ; » undo et seqillttir, « et a zi laiilibüs, » id est irniiilantibus et Invidentibus tibi, « absconde consllimfi. » Ætnulufc enim et invidus libi insidiabitur, conslliuthqul* tuum pi-òdet, vel evertet, ac in suos usus eteothmdda teonvertet. Accedit Syrtis: .Te *consilieris,* inquit, *cum inimico hio, et ab eo cela secretum.* Huc facit proverbium Arabicum, *Centur.* I, num. 17 : « Cum equitaveris Iconem, cave ab ungue; id est cuín factus fueris dux vel præfectus, cave a cóilfiilirtriis malis. »

Deniqtii* Palacius, et ex parte Jansenius, posteriorem hanc lectionem cum priori sic conciliant; videtur Auctor, cum hæc scriberet, præ oculis habuisse Jdcob, qui, Genes, xxxi, in negotio profectionis suæ Ct uxorum, consilium a Laban socero suo non acctplt, imo ab eo, et n liliis ejus qui Jacob ¿biaban» ét invidebant, suum consilium abscondit. Undo sensus hujus loci sumendus est, ut sit hic : Si socerum habes tibi suspectum et invidum, item si habes co^natds tibi invidentes, et quosvis alios libi suspectos, ab his nc consilium ceperis : «Qui cnitn videtiir habere pallium consiiientls, el habet venenum perimentis, lingua dolosa est, » ait S. Aughstinus, *Proamid in Psal.* cxix, in fine.

Tropologico, noli consiliari cuni insidiantibus tibi, hoc est cum tuis concupiscentiis, passionibus et vitiis, v. g. cum ira, odio, invidia; hæc enim tibi insidiantur, ac satagunt te in peccatum, ct in gehennam pertrahere. Hæc quoqiic tumulantur, id est invident nobis animi pacem, gbatiam et gloriam; ac licet amicos se nobis simulent, hsvera tamen cum diabolo inimico nostro in perniciem nostram conspirati! ct cbnjurant. Horum ergd consilium titulivndum lion est : ira enim suadet vindictam, coiitumellam, verbera, mlllcque mala. At quia difficile est illud non audire, cum invitis illudsuggerant.imojugitcrocclamcnt; tuli-siinnm est illa ipsa mortificare, et radicitus ex animo exstirpare, ut voces ct susurros eorum amplius non audiamus.

». ». 8. Omnis consiliario !» propit consilium, sed est CONSILIARIUS IN SF.MITIPSO, — *q.* d. Quilibet qui consulet (uti proclives sutnus ad daiidum aliis consilium) prodit, id est promit, profert; græce iÇxtpti, id est *efi\rt. extollit, laudat* consilium suum, quod ipse dat cl suggerit; attamen non oinnes dant consilium in utilitatem consulentis, sed multi in propriam; sunt enim « consiliarii in scmetlpso, » id est sibi consillcntes, hoii ei qui potit concilium. Quare vir prudens sagaciter indaget an consiliarius in dando consilio noil #;0efctet suam utilitatem, potius quam cjdsqui petit cotisilium; et si id deprehendat, ctlvbat a tali consiliario ejusquu consilio. Unda Cblnphllcnsla vertiint : *Omnis consiliarius aufert* (tÇiipnenimidëihest quod aufell, tollit, extollit) *consilium; sed est qui consiliatur in selnCliptUm,* Scilicet Iti sili Ipsiits comitióilum. Romana : *Omnis tífflsilittfflíí èailbllìt cdiiiï/him;* ted est *qui consulit sibi ipsi;* Tigurina : *Omnis consiliarius extollit tonsilium sanili; ibd siutl qni suam in rem consulant.* Extollit, id est latida! ct celebrat suum consilium, quasi aliorum consiliis anteponendum, et præ illis sequendum.

9. A Consiliario serva animam tcam. Pries scito ~ . QL.P. SIT ILLIUS NECESSITAS : ET IPSE E.MM ANIMO SIO cogitabit. — Ha Romana et Græca. Minus recte etgd Rabanus, jansenius et alii legunt : *Et quid ipse animo suo cogitet;* quanquam eodem fere redeat sensus. Sensus enim est, *q. d.* Custodi tuam animam ct mentem , ne cuivis consiliario credat et fidat; sed prius indaga num sit in aliqua necessitile, qua urgeatur ct pene c gatur magis illi, puta sibi ip'i, quam tibi tacque utilitati consulere. « El Ipse enim animò suo cogitabit, » *q.* d. Ipse enim cogitabit quomodo animo suo, id est sibi ipsi stiisque intentionibus consulat, aut quomodo animò suo volenti stiæ necessitati consulere, obsequatur et satisfaciat. Undb græce est, *cteriim ipse sibi ipsi consulet.* Si quæras ergo qua ratione servabis animam tuam a consiliario, ne noxio ejus consilio capiaris, hanc accipe : Antequam cum considas, perspice quæ sit ejus necessitas, cujusque n i habeat indigentiam. Hanc enim ille quem consulis, habebit præ oculis, ut tibi consilium dans, sibi consulat. Expende igitur an ex negotio aliquid utilitatis possit dd eum resilire. Credendum enim est fore ut consilium inclinet in eam. Quare cave ab eo. Unde Tigurina vertit : Cave *tibi ipsi a consiliario, et cujus ipse indigeat rei priüs cogita* : nam *ipSe sibi consulet ;* alii : *Cognosce prias qua re opus ei sit ; etenim ipse consulit sibi ipsi.* Quocirca Alfonsus, Aragonum rex, teste Panormitano, lib. HI *De ejus Gestis,* interrogatus « quibus consiliariis maxime delectaretur : » « Libris, respondit, a quibus sine metu, sine gratia, qure nosse cuperet, fideliter audiret. « ITedericus vero Imperator, vocatis in curiam consiliariis : « liinam, inquit, consiliarii mei in palatii vestibulo duas res deponerent! Sic enim st ipsi recte consulerent, et mihi etiam inter consilia dijudicare facillimum esset. » Rogatus autem « quicnam illre res essent : » «Simulatio et dissimulatio, » respondit. Docuit autem principes commodis publicis recte consulere non posse propter consiliariorum privatos affectus. Ita .Eneas Sllviils, lib. HI *De Gestis Alfonsi.* Certe quantum damni ct ruinre consiliarii principimi suis, non rripublicre commodis studentes, principibus et provinciis afferant, hoc ævo inultis in locis gementes vidimus.

Igitur in consiliario requiritur Inagna integri- Det» retas, rectitudo, prudentia et solertla. Audi S. brosium, lib. HO/pe. cap. xn : « In quierendis, lllllU_ inquit, consiliis plurimum valet vitre probitas, virtutum prerogativa, benevolentias usus, frugalitatis gratia. Quis enim incerno fontem requirat? quiS de turbida tiqua polum petat? Itaque ubi luxuria est, tibi iiitemperdlitld, ubi viliorum eoo-

fusio, quis inde sibi aliquid hauriendum existimet? Quis utilem judicet causæ aliena?, quem videt inutilem vita? suæ? Quomodo enim potero judicare eum consilio superiorem, quem video moribus inferiorem? Anne eum idoneum putabo, qui mihi det consilium quod non dedit sibi? et mihi eum vacare credam qui sibi non vacat? cujus animum voluptates occupant, libido devincit, avaritia subfugai, cupiditas perturbat, n Recte enim Sallustius, *in Catilinam :* « Omnes homines, inquit, qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet. Haud facile animus verum pervidet, ubi ista officiunt. neque quisquam omnium libidini simul et usui paruit: ubi intenderis ingenium, valet; si libido possidet, ea dominatur, animus nihil valet. »

v»n. io *,L 10 et 11. Ne forte mittat sldem in terram, et dicat tiri : Bona est via tua; et stet e contrario VIDERE QUID TIDI EVENIAT, — (/. d. Ne forte COUSilium libi dando a sudem » id est impedimentum, offensionem et scandalum, cui impingas, figat in terra, dicens : « Bona, » plana et æqua « est via p hæc (cum tamen sudes in ea sit, in quam offendas), ct interim resistat, videns an cadas in sude quam fixit. Sudes enim est pertica, seu genus teli militaris, hoc est paxillus igne torridus, quein in terra defigebant, ut hostis incautur ia eum impingeret, cumque calcans pedem lædercl. Unde Cæsar, lib. I *De Bello civili :* « Fossas transversas, inquit, viis perducit, atque ibi sudes slipitecquc præaeutos defigit. » Et Virgilius, VII *Æneid. :*

Quadrifldâsque «udes cI acuto robore vallos.

Ubi Servius : ‹t Vallus ct sudes idem est. n Græci codices pro sudem legunt id est *sortem.* Sic ergo habent : *Ne quando projiciat super te sortem. Ubique dicat : Pulchrum est institutum tuum ; et stet ex adverso, ut quid eventurum tibi sit* videat; Tigurina : *Ne quam obventionem ominetur tibi rectumque (sse dicat institutum tuum, atque interim cx adverso spectatorem eventus tui se constituat;* Valablus: *Ne sorti te committat et alex,* vel *ne sortem super te jaciat,* etc. Sensus est, *q. d.* Antequam fidas consiliario , explora prius an ipse ex re, de qua eum consulis, emolumentum aliquod speret, ne forte propter illud consilium tibi periculosum, sed sibi utile det, dicendo rectum esse institutum tuum, quod scilicet tu ipsi proposuisti, vel ipse libi suggessit; et interim stet cx adverso, cxspectaus consilii sui eventum : ut, si bene cedat, illud dilaudet et premium exposcat; sin male, tibi illudat, et in te vel alium culpam mali successus conjiciat. Hujusmodi sane perfidia, inquit Jansenius, nimis in mundo obtinet, eamque videre licet in imperitis advocatis et medicis, qui pharmaca ægris adhibent dubia et periculosa, ut eorum virtutes explorent, el aliis mederi experientia periculi el mortis aliena? discant. Unde ille aiebat se nolle medicum, nisi q prius centum occidisset. Talia sunt consilia hominum audacium et precipitimi; de quibus Phœbœa vox est Livii, lib. XXXV : « Consilia calida et audacia prima specie læta sunt, tractatu dura, eventu tristia. »

Porro Syrus 1res versus jam explicatos sic vertit : A *consiliario iniquo custodi animam tuam, et cognosce prius quid quærit; quia ct ipse in scipso meditatur; ne forte injiciat super te dolum malum, et dicat : Quam bona est via tua! et stabit c contrari), et videbit ignominiam tuam , vel lætabitur in ignominia tua.* Videbit scilicet, et ridebit tuum dedecus.

Appositus ad hanc gnomen exstat apologus *p°i* corvi et vulpis, apud Gabrielem Faernum : « Sustulerat, inquit, corvus aliunde caseum, et cum illo in altam arborem subvolarat. Vulpecula, quæ caseum concupisse!, ita illum adorta callido fertur, cum primum formam et nitorem pennarum, ct laudes augurii collaudasse! : Plane, in-7U?., (e summi Jovis volucrem esse dicam, si audiero etiam vocem et canium dignum reliquis virtutibus luis. Corvus laudibus vulpis inflatus, clamorem edere quam maximum posset. Ita do aperio rostro delapso caseo polita vulpes, irridens illum : Nihil, inquit, tibi deest, corve, prater cor. » Affabulatio :

Qui coram in ob te laudans consulit, insidias struit :
Qui laude flcla ducitur, cor non habet.

Veri.ll 12. Cum VIRO IRRELIGIOSO TRACTA DE SANCTITATE, et cum injusto de justitia. (Ita Romana, Lyranus, Hugo, Dionysius el cœteri. Perperam ergo pro *irreligioso,* aliqui legunt *religioso,* ct pro *injusto, justo.* Jam nonnulli hunc dant sensum, *q. d.* Coram irreligioso lauda sanctitatem, coram injusto justitiam, ut discat amare et amplecti sanctitatem et justitiam; ut irreligiosum ad sanctitatem pertrahas; ut injustum justitiam doceas.) Et cum MULIERE DE EA QUÆ ÆMULATUR, (ut audiens ÍO virltltes ejus prædicantem, illam non odiat :) cum timido de bello (ut ad illud animetur, el pericula imminentia non timeat:) cum negotiatore de trajectione, (ul bonas merces et utiles emptoribus transportet) : cum emptore de venditione, (ne pretium prœter æquilatem adaugeat :) cum viro livido de gratiis agendis; — ne de bonis aliorum tristetur : « cum impio de pietate, el cum inhonesto de honestate ; n ut ista vilia fugiant, ct contrarias virtutes amplectantur : a cum operario agrario de omni opere; » ne ab hero ad aliud opus dimissus impatiens sit, et impositum onus superbe detrectet : « cum operario annuali de consummatione anni; » in quo, cum mercedem sit accepturus, æquum est ut diligenter laboret : « cum servo pigro de multa operatione; p ut segnitiem et negligentiam abjiciat.

Verum hunc sensum esse contortum patet ex cis quæ sequuntur, preserlim cum ait : u Non attendas his in omni consilio. »

Secundo, Rabanus et Jansenius legunt : *Cum viro religioso tracta do sanctitate, ct cum injusto de justitia noli consiliari, ct aun muliere,* etc. Verum incongrue ; nam, ut bene advertit Franciscus Lucas, non congruit ut primum membrum dissimile sil sequentibus, ct illi quidem addatur *tracta, bequenlibus* autem *noli consiliari,* cum Sapiens manifeste velit prius docere cum quibus consilium capiendum non sil; postea vero tandem cum quibus capiendum sit.

Tertio, Græci codices hic repetunt sententiam positam vers. 7 : *Noli consiliari cum eo cui tu suspectus es, ct ab eis qui tibi invident, consilium absconde.* Deinde subjungunt : *Cum muliere de pellice ejus, cum timido dc bello,* etc., repete *noli consiliari.* Quod et Franciscus Lucas in latina Vulgata repetendum censet; ut omnes sequentes antitheses pendeant a tò *noli consiliari.* Sic ct Tigurina : *consultes cum co cui suspectus sis, ne consilium cum invidentibus tibi communices; de religione cum irrc~ligioso, dc justitia cum injusto,* etc.

Verum sequenda est tides codicum fere omnium latinæ Vulgatæ, quam proinde retinendam consuero correctores Romani in Bibliis Romæ editis, quæ habet : *Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, ct cum injusto de justitia.* Est continua ironia usque ad vers. 14, *q. d.* Si cum irreligioso tractas et consultas do religione et sanctitate, cum injusto do justitia, etc., inconsulte et stulte facis; quia irreligiosus non nisi irreligiosa, injustus non nisi injusta, quæ gustat, sapii, et assiduo exercet, consulet. Quisque enim suggerit ea quæ capit et sapit, quibusque oblectatur, et quæ continue versat el opcralur.

Ironia h Scriptura.

Nec novum est vel indignum ironiam usurpari a S. Scriptura, uti objicit Jansenius et Franciscus Lucas. Nam ironice loquitur Deus Adamo, irridono ejus superbiam et lapsum, dicens : « Ecco Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum ct malum, » *Genesis* iu, 22. Et Salomon adolescenti, cupedias suas, sequenti ironico ait : a Untare ergo, juvenis, in adolescentia tua, el in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ, ct ambula in viis cordis lui, ct in intuitu oculorum tuorum, d Unde ironiam hanc detegens, subdit : «Et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium, n *Eccl.* xi, 9; el Isaias, cap. xxyiu, vers. 10, Judæis ironice in os regerit suum illud : « Manda, remanda, exspecta, reexspecta; modicum ibi, modicum ibi.» Similia plura sunt inS. Scriptura. Denique, si quis omnino nolit admittere hoc loco ironiam, subaudiat cum Palacio tò *ct tibi nocebit,* vel quid simile, 7. *d.* Si cum irreligioso trades de religione, cum injusto de justitia, nocebis tibi, vel malum accipies consilium; nam propicrea subdit : « Non attendas his in omni consilio. »

Dnodeaim genera hominum vitafida in

Porro duodecim hominum genera enumerat hic Siracides, quibuscum docet non esso ineundum consilium; eo quod vitioso aliquo, coque vehementi teneantur affectu, qui impedit quominus sincerum, rectum et honestum de re proposita eonMiw ferre possint judicium. Nam, ul quisque affectus est, ita ferre judicat, senlenliamque exquirenti de rcbu" ita pronuntiat* ut ipse sentit. Unde concludendum relinquit omni vitioso amore, cupiditate, ira, invidia, similive affectu debere carere eum qui asciscendus est in consiliarium.

Primum genus est irreligiosorum , qui scilicet Pn»» Deum non colunt nec reverentur ut debent, ac subinde omne numen contemnunt et negant, quales sunt athei. Quis enim prudens hos consulat de sanctitate, id est de numine sancte colendo?

Secundum est injustorum, ut rapacium, furum, usurariorum, fraudulentorum, violentorum, etc. dom* Quis enim consulat de justitia illos qui mi nisi artes furandi, rapiendi, fraudandi, etc., norunt? Nam, ul dixit Siracides, cap. vin, vers. 2Û: ‹ Cum fatuis consilium non habeas; non enim poterunt dicere nisi quæ eis placent. »

Hinc vetus adagium quod recitat Zenodotus ex Comi» *Epicharmo* : eûafcuU; U?o.xsf.ux, id est *consultor est* Vor *res sacra, q. d.* Consultor plurimum utilitatis afferre, ac religiose pureque consilium iis quibus est opus, dare potest et debet. Unde Plato, in TAea//c ; ‹ Quin illud etiam, inquit, dicitur, Dcmndore, consultorem rem esse sacram.» ldem,ep:sL *ad Perdiccam :* « .Equum est autem ut el hospitale ct sacrum, ut dicitur, consilium impertiam. » Exslat inter Gnecas sententias hic Senarius :

Res est profecto sacra consallalio :

a viris ergo sacris el religiosis petenda. Hi enim vere sapiunt; a sapiente autem petendum consi* limn, juxta illud Comici :

Consultor ille sil libi vir qui sapit,
Sapiens enim til wpienlum cousdio.

Et illud Sapientiæ, Prov. mu, 12: «Ego sapientia habito in consilio, et eruditis intersum cogitationibus. » Celebre est illud : a Neque cascum ducem, neque amentem consultorem,» supple, adhibeto : disce, sed a doctis : consilium pete, sed a consultis. El illud S. Badlii, orat 21 *De Felicitate et Prudentia* : « Profecto divina quædam rei est consilium. »

Conira hoc Siracidis et prudenti® præceptum peccant illi qui, vocati a Deo ad sui cultum, v. g. ad statum Religiosum, de eo consilia qu.erunl a saecularibus, parentibus et cognatis; tum qu a «animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei,» 1 *Corinth,* u, 14. «Mulli enim vident nosiras cruces, sed non vident nostras unctiones,» ait S. Bernardus; tum quia (ut ait S. Thomas, *Opuscul.* XVII, cap. ix) injuriam Christo, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scienti® Dei absconditi, facit, qui, illius audito consilio, mortalis adhuc hominis consilium requirit. Recte enim idem S. Thomas, l II, *Quast.* LXVIII, art. 1, ex Aristotele, lib. Vil *Moral. Eudem. cap.* xriu, quaerens quid sit in anima primum ao princeps ad

eam movendam; cmterariim quidem partium ait e>se rationem, rationis autem aliquid quod sil ipsa melius, non scientiam, vel doctrinam (hæc enim non CASd meliora); sed Deum ; pauloque post adié! eos qui a Deo moventur, non indigere consultatione; quippe qui meliori principio gubernentur quam sit ratio vel consilium.

Egregie vero et luculenter S. Bernardus, serin. Eae *nos reliquimus omnia :* «Quantos, inquit, mundi sapientia maledicta supplantat, et conceptum in eis exstinguit spiritum, quem voluerat Dominus vehementer accendi! Noli, inquit, præcip;tanteragero,diu considera,diligentius intuere. Magnum e^t quod proponis, et opus habes multa deliberatione. Experire quid possis, amicos consule, ne post faolnm poenitere contingat. Hæc sapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocati ix vilæ, mater tepiditalis? quæ solet Deo vomitum provocare. Cave tibi, ait. Ul quid enim? Cum a Deo verbum esse non dubites, quid opus est deliberatione? Vocat magni consilii Angelus, quid aliena consilia praestolaris? Quis enim fidelior, quisve sapientior illo? Deduc me, Domine, et deducar; fortior esto et invalesce. Novi ego qumnam sint, quæ oportet fieri cito. Ab oro putei gehennæ eripior, et inducias petam, ct retardabor, et cunctabor exire, si forte interim fìat aliquid? Abscondi ignem in sinu meo, et exusto jam latere, juin nudatis visceribus, jam sanie defluente, diu mihi deliberandum est an cxpergiscar, an excutiam, an abjiciam illum?u Et paulo inferius : a Amicos consulat, qui non legit: inimici hominis domestici ejus. Quid frcqueulat Evangelium, qui Evangelio non obedit? At in eo sane legimus, prumiUcnli cuidam sequi Dominum, sed defunctum prius patrem sepelire volenti, responsum ab eo, ut sineret mortuos sepelire mortuos suos. Alteri quoque tantum suis qui in domo erant valedicere cupienti: Nemo,inquit, mittens nanum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei. » Hactenus Bernardus : « Et cum muliere de ea quæ œmulalur. » *Tertiuifì* genus hominum ineptum ad consilium est mulier; hæc consuli non debet *de ea* (minus recte Palacius ct alii legunt, *de his,* scilicet feminis, quas ipsa œmulalur ct zelat) «quæ æmulalur,» scilicet ipsam, quæ scilicet est æmula ipsius, v. g. pellex, quæ præ ipsa, imo contra ipsam ambit virum, ut illum ab ea ad se traducat, uti Jacobum ambierunt Rachel ct Lia, *Genes.* xxx, 15 ; Elcanam Anna et Phencnna, I *Ntg.* i, 0. Iloc enim significat Græcumrtsl xùTTx; unde Complutensia vertunt : *Cum malfare de pellice ejus;* Romana : *Cutq muliere de amula ejus;* alii : *Cum femina de famulatrice ejus.* Mano enim illa ex invidiaci odio filane apud virum decolorabit et denigrabit; ul se præ illa viro commendet, cumque ad se, illa (licet pluribus dotibus ornata, quæ proinde viro utilior es-et futura) exclusa rapiat. Aliter Syrus : Ne ccMditrü, inquit, *cum muliere, ut non macheti* cum ea;* secreta enim mentis inducunt ad secreta ventris.

Quartum est : «Cum timido de bello,» quia timidus et meticulosus timens suæ familiæ, fprtunœ el vitœ omnimodis dissuadebit bellum, alias utile, vel necessarium; ac pacem etiam iniquis et ignominiosis conditionibus capessendam suadebit. Pro hoc Syrus habet : *Et cum inimico, ut non pugnes.* Quir.

Quintum est: «Cuín negotiatore do trajectione,» id est, ut græce : *Cum mercatore de permutatione; lnˈx* Sjrus : *Cum mercatore de mercatura ejus.* Mercator enim consulet dicetque non quod tibi, sed quod sibi utile sit permutare. Rursum *trajectio* hic accipi potest non permutationis mercium, sed loci vel residenti®; hanc enim significat quoque Græcum [urofexl», ut si, v. g. consulas mercatorem an expediat te tuas merces vel luam personam negotiandi causa Irajiccre in Hispaniam, vel in Indiam : mercator consulet non tam quod libi, quam qqod sibi conveniet; timebit enim ne lucra ipsius ¿^vertas vel imminuas; aut certe cupiet ul te eo transferas, ubi plus ipsi commodi et lucri afferas. Tali consultori applices illud S. Augustini, *in Psqfa* çxix : «Quia vidçtur habere pallium consulentis, et habet venenum perimentis, lingua dolosa dicta es(. 9 Qck

Sextum est : « Cum emptore do venditioni), » emptor epim consulet dicetque non quid libi vendenti conveniat, sed quid sibi utile sit emere ; ac buadcbil ut vili vendas id quod ipse cupit. Rursum pretium mercium indicabit intimum. Syrus pro emptore substituit venditorem : *Cum venditore,* inquit, *de re qutyn vendit ipse.* Ipse enim suadebit ut merces suas emas caro, licet viles, casqúe quas ipse cupit extrudere. Porro sapiens fuit consilium mercatoris illius paradoxi, ideoque sequendum, qui, ut Romæ mihi a viro gravi narratum csl, rogatus qua arte locuples evasisset, respondit: «Contraria via cæteris incedendo.Cæteri enim volunt vili emere, et caro vendere» (ut aiebat Mimus apud S. Augustinum, Xlll *De Trinitate,* m) : « Ego vero, inquit, caro emo el vili vendo. Caro enim emendo, optimas merces seligo et comparo; vili vepdcndo, omnes emptores ad me allicio, qui longe plus lucri mihi allerunt, quam si paucis caro venderem. » Scitam, bum.

Septimum est : « Cum viro livido de gratiis agendis; » græce : *Cum invido de gratitudine* vel *gratiarum actione;* Tigurina : *i)c gratulatione cum invido;* quia invidus gratiarum actionem invidet, tum ci qui beneficium accepit, ne scilicet per gratiarum actionem gratiam dantis sibi conciliet, pluraquo ab eo impetret sibique prænpiat; tum ei qui beneficium dedit, quia invidet ejus honori et laudi.

13 et 14, Cea IMPIO DR PIETATE, CUM INHONESTO DE HONESTATE, CUM OPERARIO AGRARIO DE OMNI OPERE, °1 U' CUM OPERARIO ANNUALI DE CONSUMMAFIONB ANNI, CUM SERVO PIGRO DE MULTA OPERAI IONE : NON ATTENDAS

(M & nis ix omni CQNSll io. — *Octavum* est, non esse consultandum «cum iinpio de piefnte;» græce, *«t ì ¿vtMiífAcniw =ifi •x.fr.çc.x'HÎx;,, id est, ut Compiuti udì et Hoinuna : *Cum immisericordi de beneficentia}* Syrus : *Cum* co qui *est imiiusertcors, ut facias misericordiam;* Tigurina ; *Cum immani de humanitate,* Impius ergo hic non iu Deum, id est irreligiosus (do eo enim jan* egit vers. 12), sed immisericors in proximos, pauperes et afflictos ifitelligilur. Hebr» enim non *chesed,* id est *pietatem,* vocant misericordiam , ac consequenter *impietatem* vocant *immisericordiam-* Bationem horum omnium dal Hubanus : «Quia quorum, inquit, non conveniunt corda et actus, horum sino dubio periclitatur com silium. Quapropter is qui rito consilium cum quolibet vult ugeru, consiliarii sui primum perpendere debet prudentiam, fidem, voluntatem, religiositatem, et sio ejus uti consilio, n

Nomini. *Nonum* est : i<Gum inhonesto de honestate,» inhonestus enim, ignorans ixpprsque honestatis, nonnisi sibi similia, puta inhonesta, suqdehit. Hoc mpipbrum jaip deest in Græcjs, Inhonestus est turpis, jiifamis, incivilis, probrosqs,

Deci no-- *Decimum* est ; a Cum operario agrario de omni opere,» quia opnrarius agrarius, conductus ut agrum tuum excolat, multa opera excusabit, quasi inutilia, ut se opere levet et subducat. Undo Græca h bent : Cum *pigro de ampi* (id est de ullo) *opere,* Herus ergo qb operario npn exquiret qu ager fodu udus, stercorandus, sarrieudus sil : sed emu fodi, stercorari, sarriri juhebit.

Undecimum. *Undecimum* est : «Cum operario annuali de consummatione anni, » *q. d.* Cum operario sive mercenario, quem ad annum conduxisti, ut agrum aut vincam excolat, vel aliud quid operis perficiat; non consultabis de consummatione anni, an scilicet quid restet hoc anno faciendum ; ipse enim citius volet annum finire,quasi nil restet hoe anno faciendum, sed quæ supersunt sequentibus annis peragi debeant; aut quasi ipse laborando satisfecerit anno suo, dicens se annum suum laborem, de quo pactus erat, consummasse, ac proinde nihil sibi ad laborem superasse, sed integram annui laboris mereedem sibi deberi. Græco enim lanium est, m¡á «umAiíaj, id est *de consummatione,* scilicet tam operis quam anni.

Pro *annuali,* uti el habent Græca Complutensia, scilicet íziTÚcu, domani legunt ciwiw, id est do*melico,* quem scilicet domi alis; nam hic minimo omnium vellet opus absolvi, ut semper haberet opus, in quo operam libi olocarolad lucrum. Unde Syrus vertit : *Cum mercenario qui decipit* in opere suo.

Ct.R *Duodecimum* est : « Cum servo pigro de multa operatione;» piger enim servus ob pigritiam, ut suæ inertiae consulat › multa opera vere utilia, imo necessaria quasi inutilia, importuna vel damnosa dissuadebit. Herus ergo servum pigrum do opero non consulet, sed operari ot sudare jubebit; Syrus : *l'uin serve qui quant defraudare dominos sues, ne sis illi consiliarius.*

15 et 16. Sei» cum vino sancto (græce Vm.|, id esi pio, religioso) assiduus esto, qubmcumqub " 18 **COGNOVEUIS OBSERVANTEM TIMOREM Dbi i CUJUS ANIMA piT SECUNDUM ANIMAM TUAM, ET QUI CUM I ITUBAYERIS IN TENEBRIS, CONDOLEBIT TIBI — SyrUS 5** *Cum VlriS justis esto habitans, quia ipsi timent peccare wram Deo¡ et cor eorum convenit cum corde tuo, et si malefacit tibi, anima sua ipse malefacit,* et si *benefacit, anima* (eonscienli e) siw *ipse benefacit; quia fidelitas ejus ipsa vivificabit eum, ct ipse quoque fidelis situi tu.* Hucusque docuit qtiibuscum non Qui « sint ineunda consilia; nunc docci quibuseum sint ineunda, nimirum cum viris sanctis et timentibus niur.át Deum. Hi enim nihil consulent nisi conforme timori et amori Dei ; hujus enim sunt observantissimi. Unde illorum « anima est secundum animam tuam, » scilicet studiosa timoris Dei et salutis suæ, perinde ac tu studiosus es tuie; quare si per tenebras ignorantiae, imprudenti®, cupiditatis, vel tribulationis «titubaveris,» græce id est *offenderis* vel *cecideris,* scilicet in aliquod peccatum, vel damnum, ex animo « condolebit tibi, » mimique consilio, ope et opora sublevare et solidare te conabitur. Unde Tigurina vertit : *Frequentes virum pium, quem noris observantem pr<&ceptorum Domini,* cujus ad *ingenium tuum accedat ‹ nimus ¡ et quem, si lapsus fueris, tui commiserescat.* Ita Lyranus, qui et addit : a Bemotjs impedimentis discretionis, hic consequenter ponuntur ejus promotiva ; eaque quatuor, scilicet consilii sanitas (dum ait, cum viro sancio assiduus esto), verbi veritas, sapienti® claritas, et repressa sensualitas. »

Nota, *priipo,* w assiduus esto ; grajee Wùi/.X», id esi *esto continuus,* non intermissus, assiduus, perpetuus : hic pnim pst IvicAiii; ; et i»Siifxiia est assiduitas. perpetuitas, perennitas. Nam inre gravi non sufllcit semel consultare, sed assidue cum viro probo da ea disserendum est. Bursas ut vir sapiens et sanctus suam sapientiam et sanctitatem tibi atlricct el afflet, longa mora et assidua cum eo conversniippp opus est; perinde ut qui frigidus aero calido calefieri cupit, assiduo in eo versetur oportel,

Nota, *secundo,* tò *cujus anima est seundum animam tuam,* id est, primo, ut Tigurina : qui ejusdem tecum est indolis, propensionis, ingenii, judicii, animi ; qui certe qui norit se suqque consilia tuo ingenio et indoli adaptare et conformare. In consilio enim, æque nc prudentia, maxime sectanda est ejus, cui consulitur, indoles et animus. Multi enim consilia dant in se bona, sed non convenientia indoli et animo consulentis, quæ proinde ipso fastidit, aut violenter exsequitur, ideoque in iis non perdurat, juxta illud :

Tu Dihil invita facies dlcesve Minerva.

Quare in consiliis maxime valet sympathia, ut consilium dans petenti similes habeat, ani assuma» et induqt allectus,

Secundo, Lyranus : « Cujus anima est secundum animam tuam, » id *est,* inquit, qui diligit te sicut seipsum, ut tecum sit quasi cor unum et anima una. Et Palacius : Qui tibi, inquit, est amicus; siva quem amat anima tua : hujus enim anima vjcissim amabit te. Anima enim unius similis est animæ alterius in affectu, prresertim amoris vel odii. Quare si scire voles utrum aliquis te amet nec ne, pertenta et explora animum tuum, ac vide quomodo erga illum sit affectus; si sentias te erga illum amore affici, scito et illum te amore reciproco prosequi; sin tu illum odio habeas, et ille te odiet. Nam, ul in aqua facies reflexa similis est faciei dircctre intuentis ; sic cor hominis cordi alterius respondet. Unde Proverò. xxvii,19, dicitur : « Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. » Hebraei ex Hebraeo vertunt : *Sicut in ipsa aqua vultus vultui respondet, ita cor hominis cordi hominis respondet.*

Veri. 17. 17. Coa **BOXI CONSILII STATUE TECUM : NON EST** enim tibi aliud PLUHis illo. — Est hypallage : « Cor boni consilii, » id est bonum consilium cordis tui assume, illique innitere; hoc enim tibi fidelissimum est. Est bic secundus consiliarius, *q. d.* Non tantum a viro sapiente et sancto, sed etiam a teipso et a corde luo, pete consilium. Cor enim in primis tibi ipsi fidelius dabit conJliuin, quam quivis alius; deinde cor consilium ture indoli el affectui (hunc enim nemo melius cognoscit et sentit, quam cor tuum) maxime congruum dabit, vel minus congruum attemperabit : denique cor tuum pro te summe sollicitum multa adinveniet sibi convenientia, qure alti nunquam invenerint. Unde Syrus vertit . *Cor viri lætabilur in via sua plus quam in divitiis iaculi.*

Coi «t oLTbooi •ofuiUL Aut proprie, *q. d.* Statue in teipso cor quasi **^unal,** *ino oraculum boni consilii; ut cum dubium quid faciendum sit occurrit, cor tuum, quid facto sit opus, consulas : ideoque in corde, quasi in tribunali causam undequaque diligenter et prudenter in omnem partem ventiles. Si enim hoc feceris, utique cor tuum tibi erit dictator optimi consilii; dictabit enim id quod summe tibi est conveniens, maximeque tibi utile, et in rem tuam. Ad hoc enim Deus dedit homini cor, id est rationem, mentem et prudentiam , ut illam sequatur, juxta illud *Psalm.* ¡v, 7 : « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. » Halio enim humana est quasi lux derivata a ratione reterna, quæ est in mente Dei. Idcirco enim creavit Deus hominem a ad imaginem et similitudinem » suam, *Genes,* i, 26; ut scilicet haberet domesticum hoc oraculum, quod in dubiis omnibus consuleret el sequeretur.

Unde Græca habent : *Consilium cordis,* id est *statue,* vel stabili, ct stabile fac (alii, *stabile* ut : *non enim est tibi fidelior* ; Tigurina : *Institue tcradium m animo ; nihil enim est illo tibi fidelius.* Siracidi consentit Ben-Sira *alphabet.* 1,littera *schin* : < Sexaginta consiliarii si tibi fuerint, tamen consilium animæ ture non deseras. » Ubi Scholiastes ; « Qui negotium , ait, aliquod aggreditur, licet multos habeat consiliarios, quibus arcana sua revelet, nunquam tamen spernat aut rejiciat consilium suum. Nam, ut ait Salomon : Cor novit amaritudinem animæ sure , sed potius suam, tametsi placeat, appendat cum aliorum sententiis. Qure si prreponderei,sequatur,crelerasrepudiet.» Nam stultum est adeo ab aliis pendere, ut nullum ture sententire locum relinquas. Prudenter Seneca : « Consilium tuum, inquit, sic apud alios sit, ut abs te auctoritatem accipiat; sic autem abs to auctoritatem accipiat, ne solus id probare videaris. Temeritas enim in assenliendo perniciosissima est. »

Porro, quam in rebus conficiendis efficax sit consilium, quamque viribus et robore corporis prrestel, pluribus exemplis docet Homerus, *Iliade* y : Effigiai

> Consilio save multo, *inquit,* quam robore præslat,
> Hirsutam quicumque piral succidere silvam.
> Consilio rursum nauclerus in æquore nigro
> Dirigit undivagam navim raptantibus Austris,
> Consilio auriga aurigam vindique præilque.

Quocirca Aristoteles, lib. IV *Polit,* cap. iv, asserit consultores esse partem reipublicre necessariam. Antonius, in *Melissa,* part. *l,serm.* 10, ! I et 12, citat has de consilii vi sapientum gnomas. Isocratis : « Bonus consultor res est omnium utilissima ct Dolentissima.» Diodori : « Consilium prudens multorum manus superat. Sapiens robusto pnnstat;» Choricii : a Sine bono consilio nihil efficit robur; prudentia vero, quamvis robur non assumpserit, multa mullolies excogitat. Prudens enim consultatio manuum multitudinem vincit; imperitia vero cum hominum turba deterior est. Sicut lupus licet unus non timet mullas oves, sed omnes jugulat; sic ct unus sapiens multos imprudentes non veretur, sed superat; » S. Basilii : « Robur cum prudentia juvatur, sine ea vero damno afficit possidentes. » S. Gregorii Nazianzeni : « Melior est consulta tarditas celeritate temeraria. Consilium , vitre lucerna , ubique prreeat ; » S. Chrysostomi : a In singulis rebus quid cas antecedat, quid sequatur animadverte, et sic eas aggredere. » Denique Salomon, *Proverb,* xi, <4 : « Ubi non est gubernator, inquit, corruet populus: salus autem, ubi multa consilia;» clcap. xxiv, vers. 3 et 5 : a Sapientia redificabilur domus, et prudentia roborabitur. Vir sapiens, foriis est; ct vir doctus, robustus ct validus. » Gnomi <le vico» Ú1Ü.

Jam quia mens timidorum in propriis sibi diffidit et trepidili, oratione praemissa roboret triplici hac nonna et praxi. *Prima,* quid vir prudens in hoc casu judicaret faciendum? utique hoc et hoc. Illud ergo ipse capessam, mihique applicabo. Hac enim ratione non sequor meum, sed sapiens prudentis consilium. 4oc scrupulosis Tm in- *vrinu.*

suggerendum, qui non audent suis scrupulis reniti, ul scilicet faciant intrepide hoc quod vir prudens speculative judicaret tali casu faciendum.

ʃ ‹• ; h. *Secunda,* si amicus meus meo loco et casu constitutus a me consilium posceret, quodnam ei darem? utique istud cl istud. Idem ergo mihi dabo. Ita vice versa Livius Salinator, insignis bellator, asserebat « neminem fidelius dare posse consilium, quam eum qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, facturus fuerit; »

crîia. uli refert Livius lib. VII, *decade* 4. *Tertia,* quid in hora mortis, quid in die judicii, cum coram tribunali Christi rationem hujus operis redditurus sistar, hac in re me fecisse optabo? utique illud et illud. Idipsum ergo nunc eligam et peragam. Ila rationem Christo judici faclorum meorum congruam dare potero, ac ab eo laudem lælamque felicitatis œternæ sententiam securus prestolabor. Denique quia nunc ignorantia, nunc amor proprius et cupiditas sæpe hominem excœcant, tutius est, quoad fieri potest, sincerum aliorum prudentum adhibere consilium, juxta illud Prov.m, 5: « Ne innitaris prudenti®tuæ;» nam, ul ait Plutarchus in *Moral.* : « Utlamiæ, domi cæ cutientes, foris nihil non vident ; ita quidam, in alienis negotiis plus satis oculati, in suis parum prospiciunt. »

Vers. 18. 18. **ANIMA VIRI SANCTI ENUNTIAT ALIQUANDO VERA,**

lanute ®ÜAM es^ plusquam) **SEPTEM CIRCUMSPECTORES**

Juntiat" SEDENTES IN EXCELSO AD SPECULANDUM. — τὸ *sancti*

vera: jam non est in Greco, sed utique addendum est

ᵗ,ur ' Probat quod dixit versu precedenti. Unde Greca addunt qá?, id est *nam, enim.* Igitur sensus est, ç. *d.* In dubiis preter consiliarios adi consilium cordis tui; siquidem sapiens et probum est, illudquo consule. Nam anima viri sapientis et sancti enuntiat non raro verum, presortim praclicum, quid scilicet agendum sit, melius « quam septem, » id est multi speculatores e specula videant cl annuntient ea quæ circumcirca geruntur. Item mystice, quam mulli doctores qui sedent in cathedris ut circumspiciant, id est speculantur, veritatem, eamque auditoribus enuntient. Hoc est (inquit Jansenius), nemo melius consulere (ut plurimum) potest, quam quisque sibi ipsi, si modo Deum timeat. Hic explicat cor consilii, de quo versu precedenti, *q. d.* Dices : Quomodo cor boni consilii nanciscar? Respondeo : Si animam sanctam habueris; hæc enim solet annuntiare vera, plusquam septem circumspectores , qui cx alto solent terram circumspicere et lustrare. Hunc esse sensum patet ex Græcis quæ sic habent : *Animus enim hominis plura quandoque renuntiare solet, quam septem speculatores sedentes in excelso specula ;* Tigurina : *Solet enim interdum plura monere suus cujusque animus, quam septem in celsa specula sedentes excubitores,* Quauquam noster Interpres, addens tú san*Mi,* videtur respexisse ad id quod dixit versu !N ; a Cum viro sancto assiduus esto; » quia scilicet anima sani Ia enuntiat vera,etc.

Causa est quod Deus animas sanctas peculia- R^p»
rilcr illustret, regat el dirigat. Imo Aristoteles, lib. VII *Moral. Eudem.* cap. xviii, asserit principium motus in anima esse Deum : ‹ Haque, inquit, horum qui prudentes sapientesque sunt, celeris est vaticinatio el durabilis; » non quod in anima, presertim epileptici aut moribundi, sit fatidicum quid, sive vis divinandi arcanact futura, ul voluit Plato; sed quod m ea sit solertia et vis sapienter consulendi ct conjectandi. Si enim (quod a Philosophis dicitur) animalia bruta diri guntur ab intelligentia non errante, ut araneæ, hirundines, etc., quanto potius animæ sanctæ ab ea dirigentur! At si dirigatur a Deo, num non magis verum videbit quam septem speculatores? \
Jam solet dici cor esse fidele, quod videlicet homini soleat id quod expedit consulere. Tu interim nota, inquit Palacius, licet anima sancta soleat vera dicere, el cor soleat fideliter consilium prebere; at nihilominus vult Deus ultra sanctitatem adhiberi lectionem, experientiam ct observationem, ut bene consulas. Nam ideo juvenes, quamvis boni, minus idonei sunt dandis consiliis.

Maxime autem vult Deus inferiores consulere suos Superiores; hi enim quasi vicarii Dei eos illuminant e¿ dirigunt, presertim Religiosos, qui voto obedientiœ Superioribus se obstrinxerunt. Obedientia enim hanc directionem meretur, ut scilicet obediens, qui amore Dei Superiori se regendum tradit, ab eo, Deo dirigente, rectis consiliis et præceplis dirigatur ad salutem et vitam æternam.

Mystice Rabanus : ‹ Septem , inquit, circum- Mptio*
speclores philosophi, liberalium artium (quæ in septenario numero ab ipsis comprehenduntur) sunt traditores; sed magis vera esse in omnibus claret catholici viri modesta doctrina, quæ in divinis libris consistit, quam omnis philosophorum multiplex m disputando ct in argumentando solertia. In hac enim paucis et puris sermonibus irreprehensibilis per omnia elucet veritas; in illa vero in exquisitarum rerum oberrans opinio garrula loquacitate, imo manifesta apparet falsitas. Sed quia omnis sapientia a Domino Deo est, nec illam quisquam sino ejus munere habere potest, ideo subjungit dicens : Et in his omnibus deprecare Allissimum, ut dirigat in veritate viam tuam. »

Exemplum hujus sententiae illustre fuit S. Fran- ***
ciscus, qui, ut, ait Bonaventura in Vita ejus, quia Sanctus, ita illuminabatur a Deo, ut licet theolo- j.
gite scholastic® esset expers, de theologicis tamen quæstionibus difficilibus consultus, melius et divinius eas enodaret, quam summi Theologi. Idem Christianis Damiatam oblidentibus, cl conflictum cum Saracenis parantibus, eum prohibuit, ac, si confligerent, predixit eorum stragem; quæ et illis, Francisco, utpote in speciem abjecto et pauperi, non credentibus, nec parenti-
Dus, accidie : nam tuia m lugani versa luit

Ii i Christiana, ac sex millia cæsa vol capta : « In quo *evidenter innotuit,* » ait S. Bonaventura, cap. x ìi, ‹ quod spernenda non erat sapientia pauperis; cum anima viri justi enuntiet aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.» Similia do S. Antonio scribit S. Athanasius in ejus Vita, et de S. Hilariones. Hieronymus, ac da aliis Sanctis similia narrantur in *Vitis Patrum;* adeo ut mulli ex eis non tantum sapienter conjectando, sed el vere divinando, ac futura prophetando, vera prœjxmliarinl, fuerintque veri et proprio dicti vates et Prophet®.

Cujus doni fons cl origo fuit, quod ipsi assi-
yJ'^duc per diem et noctem in oratione cum Deo
.uto ura versabantur, ibi ejus secreta et gloriam pervide-
u L banl. Elevantes enim a cunctis temnis mentem in cœlum, terram pedibus premebant, ac mortalibus allions, in Deo fixi, ejus arcana quasi secretarii audiebant, el vere cernobant. Hunc donum prophetis assequendi modum et viam
Modni alignai S. Basilius, *Prrxtmio in Isaiam* : « 17*0-
" phcl mint, inquit, pur® ac pellucid® animæ,
v (. •.. veluti specula facta divin® operationis, qu® ime-
tA ginem integram el inconfusam, nullaque ex parte turbatam carnis affectibus repraesentabant. Cum enim anima omni virtutis studio dedita, vehementi in Deum amore perpetuam Dei memoriam sibi impressam servat, atque hac re primum apparat sese, ut Deum habeat velut inhabitantem, cx vehementísima in Deuin intentione et arcano amore, numine affiata, digna prophcli® dono reddilur, Deo divinam virtutem impertiente, animiquo oculos aperiente ad intelligcndas quas velit speculationes. » Et S. Maximus, Centur. (*De charit.* cap. xc.xv : « Quemadmodum, ait, sol exoriens et mundum illuminans, cum fieipsum, tum res a ve illuminatas demonstrat: Ha quoque sol justili® purgato animo exoriens, et seipsum videndum exhibet, ct rerum qu® ase fact® sunt, el deinceps fient, rationes demonstrat. » Hoc ergo illustre propheti® donum, uti puritate et oratione consecuti sunt pristi illi Ascel® : ita illud vicissirn eorumdem eximi® sanctitatis et cum Deo conjunctionis fuit argumentum, cos scilicet fuisso viros eximios et divinos, imo angelos terrestres, et termines cœtestes. Nam, ut ait Tertullianus, *Apolog.* cap. XX : u Testimonium dirinitatis, est veritas divinalionis. » Quin et ipse Deus d‹* sua divinitate cum idolis et idololatris,qua>i in judicio forensi contendens, Ism® xu, ut illam eis deroget-, sibique arroget, non alia quam hac demonstratione rem conficit, causamque suam peragil : ‹ Annuntiate qu® ven'æra sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos, n *g. d.* Ego praenuntio fultura, iliaque uti pncnuntiavi plane evomunt : vos, o idola, imo dæmoncs, futura prænunlialis qu® non eveniunt, ergo ego sum Deus verax cl verus, vos estis dii mendaces et falsi; ultimi Apollo Pythius, qui inde Loxias, ob obliqua et tortuosa responsa, est appellatus. Fuere itaque Asceta) divini Dei auditores et interpretes, quia Deo familiares el arctissime conjuncti. Vero enim S. Bernardus, lib. *De Inter, domo,* cap. l u x : « Certum, ait, signum, libi sit, quæcumque es anima, quod dilectum tuum minus diligis, vel ab illo minus diligeris, si ad thcoricos illos excessus nondum vocaris, vel vocantem nondum sequi merueris. Vis dosso, quia sublimitas divinarum revelationum sit manifestum divina* dilectionis indicium? Jam non dicam, ait, vos servos, sed amicos; quia omnia qu® audivi a Patre meo, nota feci vobis. » Satage ergo Deum tuum intime et summe diligerò, et omni hora in divina? contemplationis gaudium summo cum desiderio anhelare. Collige, o anima, teipsam ad temetipsam, et in solo divinitatis desiderio requiesco.

Hac enim ratione posterioribus a Christo sæculis multi Religiosi, Anachoreta) el Sancti spiritum propheticum adepti sunt. Audi Rufflnum oculatum testem, *Præfattone in Vitas Patrum,* lib. Il : « Vidimus, ait, apud eos multos Patres cœleslem Exenta vitam in terra agentes, et novos quosdam Prophetas, tam virtutibus animi, quam vaticinandi officio suscitatos, quibus ad testimonium meritorum, nec signorum quidem ac prodigiorum deerat efficacia. Tanta namque in cis est tides, quæ etiam montibus ut transferantur valeat imperare. Sunt ergo moribus ornati, quieti, lenes, tranquilli, el charitatis vinculo velut quadam germanitate constricti. » ¡loe modo S. Benedictus, uti referi S. Gregorius, lib. Il *Dialog,* cap. XXXV, in oratione ila mente in Deum fuit elevatus, ut sub eo videret lotum mundum, quasi parvum globum in radiis solis collectum. Quærenli Petro, quomodo id fieri potuerit? respondet S. Gregorius causamque ct modum assignat, dicens : « Quia videnti Deum angusta est omnit creatura, » et mens S. Benedicti in Deo dilatata, subeo mundum quasi globum exiguum vidit; nimirum ex alta illa divinitatis specula n longe illa per mnigma prospexit, qu® jam proxime in eadem facie ad faciem intuetur. Ha prophetavit Henoch omnium nostrum parens, septimus ab Adamo; quia cum iko ambulabat. Ita Moses factus est Propheta incomparabilis; quia in Sina cum Deo colloquebatur, lia S. Marlinus illusüêm propheli® spiritum hausit ex alloquio Dei ; quia jugiter cum co versab itur, uti testatur Sulpicius in ejus Vita.

19. Et in ms omnibus depiu.cakh Ai.t iS'Imum, ur V«i DHIÎG.VT IN VWUTATB VIAM TUAM. — Tortilis hlC Oht, summusque consiliarius, aliorum omnium auctor et director, scilicet Deus.

Primus enim est vir sanctus, de quo vers. IB ; ho secundus est, cor cujusque sapientis ct justi, de mt quo vera. 17; *tertius* hoc loco est Allissimus, qui cóú¿1'r idcirco invocandus est, ut et viro sancto, et cordi proprio consilia sana suggerat, caque ditte

frat In veritate, nt careant errore, imprudentia et vitio, utque sancte exsecutioni mandentur, et felicem sanctumque sortiantur effectum. Idcirco deprecabatur Christus Patrem in agonia, dicens: « Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste, verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu, » *Matlh.* XXVI, 39, Ergo, inquit Palacius, volui obstringitur Deus ad praestandum quod petimus, si non voluntatem nostram, sed veritatem divinam petimus. Ita Tobias monet filium, cap. ¡v, 20 : « Omni tempore benedic Deum : et pete ab eo, ut vias tuas dirigat, et omnia consilia tua in ipso permaneant. » Hinc Tigurina hoc loco vertit : *Cæterum super his omnibus invoca Alitissimum, ut instituta tua dirigat fideliter;* Græca Complutensia habent : *Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut dirigat veritas viam tuam : ventas,* Ium increata, puta Deus; tum creata et a Deo menti infusa, puta sapientia et prudentia. Alludit ad precem Davidis, *Psalm,* xxiv, 5 : a Dirige me in veritate tua, et doce me : quia tu es Deus salvator meus, et te sustinui tota die. » Unde Syrus hoc loco vertit : *Et cum omnibus his esto deprocans Dominum, ut ipse dirigat viam tuam in veritate coram hominibus, et coram omni re.*

A iko Docet ergo Siracides actiones omnes, et præsertim consilia inchoanda esse a Deo. Ita Moses gubernans israclem in dubiis omnibus, antequam ea resolveret, consulebat Dominum. Idem jussu Dei fecit Josué Mosis successor; ct cum id facere omirit, deceptus fuit a Gabaonitis , *Josué,* IX, M. Quocirca Isaías, cap. xxx, 2, Judæis fugientibus in Ægyptum Deo inconsulto, ignominiam et exilium minatur. Dine olim multis in locis apud Christianos senatore/ ituri in curiam, prius sacrificio Miss® intererant; unde etiamnum sacella curi® vicina vel annexa, ac beneficia onusque sacrificandi quotidie iis impositum, nonnullis in urbibus intuemur. Idem videro et fecere Gentiles. Unde Plinius, initio *Panegyrici :* « Bene ac sapienter, ait, majores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus caperetur, quod nihil rite nihilque providenter homines sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur.» Horatius, lib. 111, *ode* 6 :

(Imr (c *Deo scilicet)* omne principium, huc refert exitum.

Gellius,Lb. XIV,vn,ex Varronedocet : «Immolaro nosu&m prius, auspicarique debuisse, qui senatum habiturus esset ; do rebus quoque divinis prius quam humanis ad senatum referendum fuisse. » Et de Scipione, lib. XXVI, Livius : «Jam indo ab initio præparans animo, ex quo togam virilem sumpsit, nullo die prius ullam publicam privatamque rem egit, quam in capitolami iret, ingressusque ædem considered, et plerumque tempus solus ibi tereret. © Omnia ista respicit, lib. Ill *De Civit. Dei,* cap. xxi, S. Augustinus, cum dixit : a Scipionis, qui Rom® Italiæque liberator, Hannibalis victor, Carthaginfsque domitor fuit, adole^centiam vitamque describi diis deditam, templisque nutritam. »

20. Ante omnia opera verbum vkrax præcedat v . VTE, ET ANTE OMNEM ACTUM CONSILIUM STABILE, — puta consilium non futile, sed firmum et solidum. Pro *verbum verax,* græce tantum est, id est *sermo, verbum,* vel *ratio.* Unde sic habent Græca : Ipy/. «ri Pw Xé : *Principium omnis operis verbum, et ante omnem actum consilium.* Jam primo, Lyranus per *verax verbum,* intelligit veracitalem et fidelitatem in promissis et responsis : « Et ante omnem actum» præcedat «te consilium stabile,» scilicet sapientum et S. Scripture. *Secundo,* Vatablus vertit: *Summa* enim et principium, et præcipuuin summumque significat) *omnis opens senno est,* vel *esto* sermo, id est *verbum verax;* quod Palacius sic apposite exponit, *q. d.* Antequam negotio manum adhibeas, cura ut aliquod proverbium verax, aliquam sententiam probatam, aliquod consilium experimento comprobatum præ oculis habeas, quod in negotio sequare. En tibi ratio capiendi consilium, primo, ab amico et viro sam to; *secundo,* a corde tuo ; *tertio,* a Deo ; *quarto,* a verbo aliquo veraci. Sic Christus, *Matlh.* iv, 4 et seq., a dæmone lentatus nihil omnino aggreditur, nisi pnemisso verbo veraci et consilio fiimo; dicebat enim : *f* Non in solo pane vivit homo; » et : « Non *t* /ntabis Dominum Deum tuum; » et demum : « Dominum Deum tuum adorabis.» Ita et tu nil ii aggredere, nisi ex similium sententiarum præa pio. In quam rem mire conducunt hi libri Sapientiales; proverbia item philosophorum et majorum.

Tertio, Tigurina vertit : *Initium operis sit ratio, ct consilium præcedat omne negotium.* Sic et Rabaniis et Jansenius per *verbum,* tum vocale, tum mentale, quod est ratio, intelligunt; ut idem lue dicatur cum eo quod dixit cap. xxxii: « Fili, sine consilio nihil fac. Verbum verax » enim est consilium rectum, ct judicium practicum prudenti®, sive prudens. Sensus ergo est : Ante omnia opera tua et omnem actum praecedat te verbum verax, quo certis rationibus discas, sivo in te ipso, sive cx aliorum consilio facti tui rationem. Idem vocat « consilium stabile, » quod scilicet firmis nititur rationibus, et stabili animo sit exsequendum. Non enim omne verbum et consilium sequendum, sed quod veritate fulcitur et firmis ralionibus.

Conformis huic sententi® fuit gnome S. Thomæ Aquinatis, qui moribundus rogatus a inonachrs s ™ Cisterciensibus Fossæ Novœ : ‹ Quomodo hæc vita sine errore et lapsu transigi posset ? » respondit : « Si in qualibet actione quis ita agat, ut rationem reddere possit cur eam faciat : sic enim non sinet se transversum agi a cupiditate, passione, casu, aliavo re, quæ cum in errorem inducat. » Hanc rationeiD actionum singularum,

‹ mquo exactam ab unoquoque Christus exiget i i terribili illo el decretorio ultimi judicii die.

r f ÎI **21. VIIBIM AFQI AJI IMMUTABIT COR : EX QUO QUAIL on *PARTIS* ONUSTI R, BOM M ET HALUM, VITA ET MORS : ET DOMINATRIX ILLORUM EST ASSIDUA LIN**GUA. — Syrus paulo aliter : Dominus, inquit, *creavit omnia, bonum et malum, vitam et mortan : ct qui dorrynus est lingua sux, liberabitur a malo.* Pro *verbum nequam immutabit cor,* Græca prorsus alia habent, ac inire inter se variant, ut corrupta esse non sit dubium. Nam Complutensia habent : *Vestigium mutationisai;,* id est *gaudii vultus, q.d.* Signum quod cor mutatum sit a gaudio in mœrorem, vel vice versa a moerore in gaudium, apparet in vultu : vultus enim hilaris et gaudens, index est animi hilaris ct gaudentis; vultus vero tristis ct tetricus, index est animi tristis et tetrici. Græca vero lloinæ emendata habent duntaxat : *Vestigium mutationis cordis;* ubi planum est desiderari nomen *vultus* aut aliud simile, quod sit *vestigium mutationis cordis.* Tigurina cum Romann pro /.api; legens ¡‹l est *cordis,* sic habet : *Indicium mutationis cordis est vultus :* nam ira, amor, odium, tristitia, gaudium, cæteriquo . (Tectus cordis ct animi, eorumque mutationes et vicissitudines maxime cernuntur in oculis et vultu. Unde illud S. Bernardi, *De Modo bene vivendi ad sororem,* cap. lxv : « Facies hominis speculum est cordis. » Quocirca uti constat tius, ita aptius certiusquo legunt latini codices oin 'es Vulgate : n Verbum nequam immutabit cor ; » *verbum nequam* vocat consilium pravum verbo prolatum, quod cor audientis et consilium petentis immutat, id est depravat et ex bono in malum convertit. Hoc enim opponit verbo veraci ct consilio stabili, quod ante opus prro oculis habendum esse monuit versu præcedcnti. Porro quantum hoc sit malum, quantaque cordis sit habenda ‹ ara, ne verbo nequam depravetur, ostendit, dum subjicit : « Ex quo (corde) quatuor partes oriuntur, bonum et malum, vita el mors, » ‹/. *d.* Custodi cor, ut non audiat, nec excipiat nisi verbum verax et consilium stabile, quia ex eo quasi ex bono semine producet bona virtutum opera, quæ pariant ei praemium vite felicis, presentís et æternæ : si enim audierit et exceperit verbum nequam, el consilium pravum, ex eo quasi ex malo semine producet malorum operum fructus, qui ri pœnam creabunt, scilicet mortem presentem et æternam. Alludit ad Prov. iv, 23 : « Omni custodia custodi cor tuum, quia ex ipso vita procedit. Remove a te os pravum, ct detrahentia labia sint procul a te. n Unde et subdit Siracides : e Et dominatrix illorum est assidua lingua. » *1% *assidua* cohœret cum S» *dominatrix,* non *cum lingua* (licet id velit Hugo : « Assidua dicit, inquit, quia lingua semper declinat in illam partem, cui fuerit assueta, ») ut patet ex Græcis, quæ habent, dominerir *eorum* MtXix»;, id est *assidue,* coutineuter tl perpetui r4 *'ingua.* Tigurina : *Et quatuor existant genera, bonum et malum, vita ct mors, quorum lingua assidua gubernatrix est.* Lingua enim docens consulensque bona bonos affectus instillat cordi audientis, ex quibus bona opera producit, quæ ei pariunl vitam gratiæ et gloriæ : lingua vero docens consulensque mala, malos affectus ingenerat cordi audientis, ex quibus ille parit mali opera, quæ ei creant mortem peccati et gehennæ. Vide ergo ut verbum nequam immutet cor. Cum enim ex corde oriantur hæc quatuor, scilicet bonum el malum, vita et mors, sicut ex paradiso oriebantur quatuor flumina; cumque lingua regat cor. sequitur ex lingua quasi ex primo fonte oriri hæc quatuor, scilicet bonum et malum, vitam et mortem, adeoque linguam horum quatuor esse gubernatricem el dominatricem. Adeo orationi ratio, ori cor est conjunctum. Unde concludendum relinquit : Cave ergo ne verbum nequam haurias, mullo minus illud aliis ingeras ct instilles, quia hujus effectus erit actio nequam, præmium vero erit mors : stude vero ut verbum bonum haurias, illudque aliis enunties el instilles, quia ejus effectus et quasi proles erit actio bona, præmium vero erit vita, tum tua, tum tuorum, quibus verbum bonum instillasti.

Nota : Actus boni el mali oriuntur ex corde physice et effective; vita vero et mors ex eodem oriuntur ethice sive meritorie. Cor ergo sicut in homine est primum vivens, et ultimum inoriens, sic pariter idem est fons, origo et causa omnium actionum vitalium, tum naturalium, tum moralium, lumsupernaturalium. Per *cor* intcllige aninfum. Huc facit illud *Prov.* xvm, 21 : « Mors ct vita in manu linguœ : qui diligunt eam, comedent fructus ejus. » Et illud Grecorum adagium, quod refertur a Suida et Zenodoro : « Lingua, quo pergis? Erectam civitatem, eamdem denuo eversura. n Hinc Bias, Amasidi /Egypliorum regi jubenti, ut sibi quod in victima, quam ad illum miserat, erat optimum et pessimum, remitteret, linguam rescissam remisit, innuens linguam esse causam omnis boni ¿eque ac mali. Ha Plutarchus, tract. *Do Loquacitate.*

Est vir astutus (græce,) navero;, id est *callidus, vafer)* multorum eruditor, et anima sua inutilis est. — Hic versus legitur in Romanis el Græcis; sed desideratur in Jansenio, Lyrano, aliisque passim. Sensus est, *q. d.* Astulus, qui alios docet bene agere, cum ipse mala agat, hic aliis utilis, sibi inutilis, idcoque insipiens est; non enim sapit, qui sibi non sapit. Tigurina : *Esi qui prudens multos erudiat, qui idem animæ suæ si inutilis.* Hic aliis est bonus, sibi ipsi nequam. Nam vera scientia et prudentia non in speculatione el doctrina, sed in praxi et operatione consistit. Et ut aiebat S. Franciscus : a Tantum habet homo de scientia, quantum operatur; et religionis tantum est bonus orator, quantum operator, n utirefiTtWiiddmgus in *Annal. Minor.,* anno Cliri-'l 1220, mnn. 25. Porro Syrus pro veraci jatu »

cato nunc habet : *Omnis qui nupere sibi videhir, ipserfíet shillus est.*

•tr» if. **22. Vm PERITUS MULTOS ERUDIVIT, ET ANIMÆ SUS** suavis est. — Est antithesis versus præccdentis. Nam opponit *peritum,* id est sapientem, expertum et prudentem astuto, quod astutus alios erudiat, non seipsurn; unde aliis utilis, sibi inutilis est : peritus vero et sapiens alios ita erudit, docclque bene agere, ut simul seipsurn doceat ct dirigat, œque ac recreet, pascat ct oblectet sua sapientia; quare aliis utilis, sibi vero et utilis et navis est. Delectat enim eum quod sapiat, quodque alios sapientes et sanctos efficiat.

Nota : Siracides, vers. 15 et 10 et sequent., duas in consiliario conditiones et dotes requisivi! : *primo,* ut sit vir sanctus; *secundo,* ut cum eo cui consulit, habeat sympathiam ; hic *tertio* rcqnirit, ut quod ore consulit, opere demonstret. Homines enim magis credunt operi quam ori ; et quia si secus faciat, aliis consulit, sibi non consulit, quare aliis consiliarius est, sibi non est, quod prœposterum est magnæque imprudenti®. Subdit *quartum,* ut non sit sophista. Unde ait :

Vm. n 23 et 24. Qui sophistice loquitur, odibilis est : in omni re (Complutensia habent, *omni sapientia;* Romana, *omni alimento)* defraudabitur; non est **ILLI DATA A DOMINO GRATIA : OMNI ENIM SAPIENTIA DEFRAUDATUS** est. — Ha Romana. Sic quoque hæc verba citat S. Augustinus, lib. Il *De Doctr. Christian.* cap. xxxi. Pro *qui sophistice loquitur,* græce est, ¿ ¿v Xcqctç, quod Complutensia vertunt : *Sophisticans in sermonibus;* Romana vero : *Qui sapientiam ostentat in sermonibus,* ati soient Sophist® ; Tigurina : *Est qui verbis agens sapientem sit odiosus, qui idem omni sapientia cartai ;* Syrus : *Est enim qui sapiens est, et in discursibus suis odio habetur; ab omni honore impedit seipsurn. Est enim sapuns qui semper est sapiens.*

Porro S. Augustinus, loco jam citato, requirens in studioso sacrarum Litterarum ut sil dialecticus, non sophista : « Tantum, inquit, ibi cavenda est libido rixandi el puerilis quædam oslentalio decipiendi adversarium. Sunt enim multa qua? appellantur sophismata, falsæ conclusiones rationum, ct plerumque ita veras imitantes, ut non solum tardos, sed ingeniosos etiam minus attentos decipiant. Proposuit enim quidam dicens ei ^^7 (Diogeni Cynico) cum quo loquebatur : Quod uium " ogo sum, tu non es. At ille consensit. Verum enim «. Au- (rat ex parte, vel eo ipso quod Iste insidiosus, ille simplex erat. Tunc iste addidit : Ego autem homo sum. Hoc quoquo cum ab illo accepisset, concludit dicens : Tu igitur non cs homo. Quod g<-nus captiosarum conclusionum Scriptura, quantum existimo, detestatur illo loco, ubi dictum est : Qui sophistice loquitur, odibilis est. Quanquam etiam sermo non captiosus, sed tainn abundantius quam gravitatem decet, verbo! um ornamenta consedans, sophisticus dica-/ur. » Hucusque S. Augustinus.

Ad sophisticam pertinent cornui® argumentiones et syllogismi, qualis est ille Chrysippi apud Senecam, *epist.* 49 : a Quod non perdidisti, habes : cornua autem non perdidisti; cornua ergo habes. » Et captiones inextricabiles, quales sunt illæ crocodili, quem aiunt raptam a se puellam devorare cupientem, ea lege matri se promisisse redditurum, si mulier verum diceret, quidquid ipse de reddenda puella constituisset : ârepe-, omnino captio. Nam si mulier respondisset : « Reddes, » quia reddere ipse non statuisset, vera non dixisset: contra si dixissctilla, «non reddes,» reddere non debuit, alioquin vera non fuisset responsio; quidquid igitur illa diceret, crocodilus non fuisset redditurus. Quintilianus, lib. I, cap. X, hoc genus ambiguitates Crocodilinas vocavit; nominari etiam quidam monent. Simile est illud Protagoræ de quo Agellius, lib. IV *Noct. Attic,* cap. x. Paria scribit de Corace, qui mercedem ab adolescente repetebat, Sextus Empiricus adversus Mathematicos. Talibus utitur dæmon, qui Evam omnesque homines suis sophismatibus decipere et capere satagit. Unde S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 14, dæmonem vocat « sophistam slruendæ moliti® primarium. » Et S. Basilius, *homil.* 22 : « Primum et maximum et invisum human® sapienti® sophistam. » Et Rupertus, lib. Ill *in Gen.:* a Odibilium sophistarum maximum. »

«Huic «simile, » inquit Lactantius, lib. VI *De Falsa sapientia,* cap. vi, est illud quod in scho- pialis proponi solet i-j asyslali generis exemplum, somniasse quemdam ne somniis crederet. Si enim crediderit, tum sequitur, ut credendum non sit. Ita si nihil sciri potest, necesse est idipsum sciri, quod nihil sciatur. Si autem scitur posse nihil sciri, falsum est ergo quod dicitur, nihil sciri posse. Sic inducitur dogma sibi ipsi repugnans, seque dissolvens. » Hi sunt nodi Gordii captiosi et quasi insolubiles. Simile est illud apud Ciceronem, lib. IV *Academ.:* « Si dicis te mentiri, verumque dicis, mentiris : dicis autem te mentiri, verumque dicis; mentiris igitur. » At qua ratione potes mentiendo verum dicere, sive mentiri et simul verum dicere? Huc pertinet illud Davidis *Psal.* cxv, 11 : a Ego dixi in excessu meo : Omnis homo mendax. Cui responderi potest * (inquit S. Gregorius, lib. XXII *Moral,* cap. x, ex mente Sophistarum) : « Si omnis, ergo et tu ; falsaquejam erit sententia, quam mendax ipse protulisti. Si vero ipso non es mendax, vera jam sententia non erit, quia dum tu verax, non omnis homo cognoscitur mendax. » El de Cretensibus loque: D. Paulus ita scribit *Tit.* i, 12 : « Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum Propheta : Cretenses semper mendaces, mal® busti®, ventres pigri; testimonium hoc verum est. u Atqui hic Propheto fuit Epimenides, poeta Cretensis; ergo et ipsu fuit mendax. Si mendax, quomodo h>timonium ejus verum est? Plura recenset Scotus ut Dialeo-

tici, tract *De Insolubilibus.* Illa Limen ex S. Scriptura solubilia sunt, uti ea suis locis resolvi.

Sophists ergo a sophis, id est sapientibus, distinguuntur : *primo,* quod sophiste suam ostentent sapientiam, ut habeantur sophi; sapientes vero modeste suam sapientiam celent, vel ubi opus est proferant. Unde sophista* a Plinio vocantur Sophocles, dzô roü xxÀiioôxt, quod capientes vocari velint, cum revera non sint. Esto Sophocles poeta dictus sit quasi id est *sapientum decus et gloria. Secundo,* sophist® sapienti® su®, utpote modic® et minus solid®, lenocinia orationis adhibent, canique fucant pompa verborum et phalerata eloquentia; unde Protagoras, Libaniussimilesque oratores, vocati sunt oopnisl®; quia eorum sapientia non erat realis, sed a sapientia verbi, » ut ait Paulus 1 Cor. i, 17. Sapientes vero candido, puroel simplici sermone su® mentis conceptus, suamque sapientiam enuntiant. *Tertio* et proprie, sophist® captiosis, ambiguis, implexis et fai lacibus verbis et ratiociniis illaqueant et decipiunt auditores, cosque capere, et in errorem inducere conantur; sapientes vero per rationes demonstrativas vel probabiles, puram veritatem indagant, suisque discipulis proponunt. Porro sophist® mulli erant e philosophis ct oratoribus tempore Siracidis, quos hic ipse quasi sui æmulos perstringit. Simili modo S. Paulus perstringit sui ®vi sophistas, Apostolorum œniulos, ut Apollonium Tyanæum, Epictetum, Dionem, Damym, Musonium, cælerosque qui fideles a Christo et Apostolis ad se ostentatione sapienti®, praesertim ethices praetextu, et promissione vit® honest® et beate, traducere conabantur, uti dixi 1 *Cor.* i, 20. Quin et < Socrates, ait Plato in *Euthydmo,* cum duobus fratribus sophistis, et, ut illi sunt, contumeliosis disputans, quasi cum duobus monstris unus congressus , cum illi probro objiceret Dionysodorus, quod fugeret, neque ad interrogata responderet, respondit : Non injuria fugio. Nam cum alterutri firn impar, cur non fugiam ambos? Equidem Hercule multo sum imbecillior; qui tamen pugnare pariter non voluit et adversus hydram sophistriam, cui propter sapientiam pro uno sermonis capite amputilo multa repullulabant, et adversus cancrum sophistam quemdam e mari profectum. » Mordaci videlicet allegoria Socrates e fratribus sophistis alterum hydram, alterum cancrum nominat, se vero Herculem. Atque hinc proverbium ; « Ne Hercules quidem contra duos.» Idem Socrates Euclidi contentiosarum quæslionum admodum studioso : « Sophistis, inquit, o Euclides, uti poteris, hominibus uti non poteris, » perinde ac si sophist® vulpes vel simi® essent, non homines.

Sensus ergo est, *q. d.* Consiliarius, doctor vel quilibet alius qui a sophistice, » id est captiose, ambigue, insidiose , deceptorie a loquitur, » hic « odibilis est » Deo, angelis ct hominibus, quibus chara est veritas, simplicitas, fidelitas; ac proinde ab iis explosus » omni re, » id est omni honore et lucro adeoque alimento, ul habent Græca Romana, quod per sophisticen suam quaesivit, *defraudabitur.* Impostor enim et sophista, cum agnoscitur ejus fraus, hypocrisis et deceptio, pro honore ignominiam, pro lucro sibilum reportat. a Non est » enim « illi data a Domino gratia, » id est non est datum ei a Deo, ut gratiam inveniat in oculis hominum, cisque sit gratus ct gratiosus : quia « omni *vera* sapientia defraúdalos,» id est privatus expersque est. Significat sophistas, licet initio ostentando suam sapientiam ctcloquentiam, hominum gratiam sibi concilient; mox tamen ubi eorum sophismata et sophistic® fraudes releguntur, eam deperdere, ac pro gratia odium omnium incurrere : cum cx adverso sapientes initio, utpote minus cogniti, parvi fiant : atubi eorum sapientia perspicitur, magni ab omnibus habentur : ac sicut sapientia, sic et honor eorum solidus ct perennis est. Sunt enim instar piperis, quod quo magis «eritur, co majorem calorcm, odorem et ignem exhalat.

Moraliter hic disce, doclori el consiliario duo esse necessaria, ul honoratus et locuples evadat, scilicet veram sapientiam ct Dei gratiam; atque sapientiam conciliare sibi Dei gratiam. Deus enim sapientes provbhit ad honores cl opes.

Denique maxime sophist® sunt hæretici, qui per sophisticas cavillationes fidem evertero, et fideles decipere ac pervertere satagunt : unde ipsi omni Dei gratia ac rapientia piivati sunt, ideoque odibiles Deo, angelis et hominibus. Ita Rabanus.

TERTIA. PARS CAPITIS.

DE SAPIENTIS FRUCTIBUS ET PRÆMIIS.

25. Est sapiens, axdle sum sapiens : et fructus SINSOS ILLIUS LAUDABILIS. — Sophist® OppOIIII SOphum, id est vere sapientem, *q. d.* Sophista non est, *ed videtur impunti* sapiens : at sophus non lantani videtur, sed revera est rapiens : quia ante minia animas su® consulit, sibique sapii, dum animam suam vera sapientia ct virtute implet ct adornat, deinde sapientiam suam aliis communicat : quare « fructus sensus, » id est mentis et intelligenti® ipsius, est « fidelis, » ut habent Romana, id est sincerus, firmus et solidus; quia mentem pascit veritate el virtute, ideoque gratus

el laudabili* esi hominibus, lequo ao Deo ct angelis. Unde Gran a Complutensia habent ; Est sapicns propria *animo!, ct fructus intellectus* ejus *in ore* (dum loquendo eam aliis communicat) *lauda» biles;* Tigurina : ¿1st gui *animos sum tapial, rujas in ore laudabiles sint fructus prudenti^ :* logit cum Nostro et Coniphitcnsibus «ìmd, id est *laudabiles,* pro quo Domani legunt xtçol, id est *fideles;* alii : *Esi sapiens animo proprio, ^jusque intelligentiat fructus in ore laudabiles sunt.* « Quoniam, ait Rabanus, ea qure Deo sunt placita mento tractat, lingua profert, et utili operatione exercet. » Syrus : *Eructus sapientum animabas eorum, et est sa» picas qui animæ suæ* (vol sibfipsi) *est sapiens, et fructus operum ejus ex aspectu faciei ejus.*

Vcif.23 **20. Vili SAPIENS PLEBEM SUAM ERUDIT, LT FRUCTUS SENSUS ILLIUS FIDELES SUNT. — Est h(BC SCCUOda** antithesis ujphUtre et sophi, sive sapientis : sophista enim uli animam suam, sic el populum decipil ct deludit; at vero sapiens non tantum animæ sure, id est sibiipsi, sapit; sed et plebem, vel sibi concreditam, vel in qua degit et habitat, erudit docetquo verbo et exemplo, ut honeste, justo el pio vivat : et « fructus sensus, » græce œj>iai<üç, id est ïnta/hgentiœet doctrino» ipsius, non sunt labiles, ut statim evanescant instar doctrina) sophistarum; sed « sunt fideles, » id est firmi et stabiles : quia veritas slabilis est, ideoque stabiles paril proles et fructus; indo Debrai dicunt DCN *eineth,* id est *veritatem stabilos habere pedes, iisque stabilem consistere.* Tigurina : Vir *sapiens erudit populum suum, et fructus intelligentiæ ipsius stabiles sunt ;* alii, *certi sunt.* Aliter Lyranus : a Fideles, inquit, id est fide digni sunt, tum quia a veritate prima procedunt, tum quia ad ipsam finaliter dirigunt. » El Palacius : « Fideles, inquit, id est nullo errore vel malitia maculati. »

Ven. 17. 27. Vir sapiens implebitur benedictionibus, et videntes illum laudabunt. — Est hreo tertia antithesis sophista) ct sophi, id est sapientis : nimirum, sophista) omnes maledicunt, oninosquo eum exsecrantur; at sapienti omnes benedicunt, omnesque cum laudant et celebrant, ac, ut Greca habent, uxxspwUw, id est *beatum praedicant.* Undo Complutensia : Vir *sapiens implebitur benedictione, ct beatum dicent omnes cum videntes.* Posset quoquo benedictio sumi pro beneficentia, omnique bonorum cumulo. Undo Tigurina vertit : Vir supinis *felicitate cumulabitur, cl beatum prædicabunt omnes qui eum viderint* ; et Dionysius : « Vir sapiens implebitur benedictionibus, id est, inquit, bonis ot profectibus gratiarum, virtutum, donorum, fructuum el bealiludinum, in quibus omnibus crescit atipio perficitur, bene utendo sapientia sua, videlicet divina contemplando, ot proximos instruendo. » Et Hugo : a Benedictionibus, inquit, tum dextera', tum sinistra: » dextera in futuro, quando ei dicetur eum aliis : « Venito, benedicti Patris mei, v etc.; sinistro in presenti vita, puta gratia Dei, el laude hominum. Unde et Syrus wb lit : *Qui» sapiens est animæ sua, saturabitur deliciit, et laudabunt eum omnes videntes eum.*

28. Vita viri oí rumerò dierum : dies altrm i»- n
RAEL INNUMERABILES SUNT. — « Viri, » id est CUjilS- que hominis : Hebraice enim EPN *isch,* id est *vir,* idem est quod *quibbet.* « In numero, » scilicet definito, certo ct pauco. « In numero dierum, » ergo idem est, quoti definitorum et paucorum dierum sunt.Est hypallage : rito viri est *in numero dierum,* hoc est, vita viri est in diebus numeri, id est m diebus numeratis et paucis. Debrai enim ÌDDD *icme mispar,* id est *dies numeri,* vocant paucos et facile numerabiles. Sensus ergo est, *q.* d. Vita cujusque hominis numerata ct definita est, certisquo et paucis diebus a natura et a (Jco circumscripta, juxta illud *Psal.* lxxxix. W : < Die* annorum nostrorum m ipsis, septuaginta anni si autem in potentatibus, octoginta. » At vero dies Israel sunt indefiniti et innumeri. Tigurina : *Vita cujusqus constat numero dierum,* led *Israelitarum dies sunt innumeri.*

Qureres quisnam sit hio Israel? Certum est per /><' < *i^* Israel hic non accipi Jacobum patriarcham, qui luctans cum angelo eumque vincens, ab eodem cognominatus est *brad,* id est dominans Deo, id «t eçt angelo, qui Deumreprasentabat, Genes, xxxu, 28. Nam Jacobi dies fuere < parvi, » id est pauci, et a mali, » id est rerumnosi, ut ipse ait *Genes.* xLvii, 0. Jacob enim vixit duntaxat 147 annis, *Gen.* XLVii, 28

Primo igitur, proprio per *Israel* accipias popu- IV5 lum Israel, prognatum ex Jacob, qui alio nomine Fr,BXX dictus est Israel : ut sensus sit, *q. d.* Vir quisque paucos **v^t** vitre dies, at sapiens dies vivit innumeros : \icet enim corporo moriatur, fama tamen ejus perpetuo vivet apud populum Israel, id est fidelem : populus enim perpetuo durat; esto hic vel ille homo in populo moriatur. Nominat populum Israel præ ceteris; quia ille solus ævo Siracides habebat veram sapientiam, id est fidem, cultum et religionem Dei, juxta illud .Mosis *Deut.* tv, 6 : « Uree est vestra sapientia et intellectus coram populis, ul audientes universa praecepta hrec (legis Dei), dicant : En populus sapiens et inlelligeus. » Ita Dionysius, Palacius el Lyranus : a Dies, ait, populi Israel sunt innumerabiles, id est diuturni : licet enim persona» singulares moriantur el nascantur sibi succedentes, remanet tamen unitas populi. Sicut in fluvio aqure sunt in continuo fluxu, remanet tamen identitas fluvii : laus vero sapientis non solum durat suo tempore, sed transit ad posteros : propter quod est diuturna, ot m aximo in populo suo. qui magis novit opera ejus : ideo subditur : Sapiens in populo brereditabit honorem. »

Secundo, Jansenius ot Hugo per *Israel* accipiunt s^aje, Israolitam, id est quemlibet sapientem, hoc est fidelem ot sanctum, *q. <l.* « Dies Israelis, » hoc est IsMolitre, sunt innumerabiles : quia infiniti ct in perpetuimi durantes, huc est taraelitæ propter

«apicnti.im ninni, *ct* veram Dei cognitionem, qua pr® aliis donali «uut, vivent in æternum, non solum apud hommes per nominis memoriam, sed etiam apud Deum per gloriam æternam. Unde Syrus vertit : *Sipiens populi hœreditabit gloriam, d nomen ejus permanet in vitam aeternam.* Huic convenit illud *Ea les.* vu, 13 : « Hoc plus habet eruditio et sapientia, quod vitam tribuunt possessori suo. » Sic quilibet sanctus vocatur *Israel* ab Apostolo, *Gù!* vi, 1G : «Quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, ct super Israel hei. » Vide quæ de Israele dixi ibidem, et *Gen.* cap. XXXI!, 28 et xxxv, 10. Alludit ad Jacob patriarcham, qui, ut Jacob, paucos vixit dies et armos; sed factus dictusque Israel, vivit tum personaliter in cœlo vilain æternam, tum in posteris, puta in populo Israel per multa sæcula. Jacob ergo, id est luctator et supplantator vitiorum modico tempore, meruit fieri Israel, id est *dominans Deo,* vel, ut S. Augustinus et alii, *vir videns Deum,* in æternum,q.d.ait Hugo : «Dies Jacob luctantis terminum habent, sed dies Israel contemplantis f icie ad faciem interminabiles erunt. »

Allegoria Cf.

Allegorico, *Israel* est Ecclesia, sive coetus fidelium, cl populus Dei, qui etiam in hoc mundo durabit usque ad consummationem sæculi : ut hac jam sententia comprobetur, ait Jansenius, id quod dixit, fructum sapienti® esse stabilem et firmum. Propter Dei enim verbum, quod sequitur, perpetua futura est ejus Ecclesia.

Aaigogice.

Anagogice, *Israel* est beatus : hic enim vivit m cœlo dies innumeros, scilicet felices et æternos. Ha Rabanus : « Quid est, ait, quod vitam viri tu numero dierum comprehensam dicens, addidit, dies Israel esse innumerabiles, nisi quod Sanctorum vitam in cœlisli beatitudine ostendit esse æternam ct infinitam? Quod autem vita præsens hominum certo numero in præscientia Dei ct dispositione constituta sit, ostendit Job, dicens cap. XIV : Breves dies hominis sunt; numerus mensium ejus apud te est : constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt. At vero Israel dies, hoc est sancti viri, qui recta fide ct bonis operibus in hac præsenti vita Dominum semper coluit, post finem presentís laboris, pura mento serenum Dei vultum in cadesti regno perpetualiter contemplatur. Cujus boni sicut nulla est labes, ila ct gaudii nullus est finis. » Huc facit proverbium Arabicum, *Ccntur.* II, num. 42 : « Mundus transii tanquam scriptura delebilis, sapientia stabilis est ut sculptura. »

29. Sapiens in populo (Israel, id est fideli, ut VerMi dixit versu præccdcnti) uereditadit honorem (græco id est *gloriam;* Romana legunt, *í;w, id est *fidem,* ut scilicet omnes ei quasi cœlesti oraculo fidem habeant), et nomen illius erit vivens in æternlm. — Dat causam cur dixerit : «Dies autem Israel innumerabiles sunt;» quia scilicet sapiens in populo Israel, nipote perpetuo, obtinebit honorem perpetuum, ac « nomen, » id est memoriam, famam et gloriam perennantem in æternum. Sic Salomon celebrans suum sapienti® studium, *Sap.* vm, 10 : « Habebo, inquit, propter hanc claritatem ad turbas, et honorem apud seniores in Ecclesia, » tam cœlesti quam terrestri, tam triumphante quam militante, juxta illud cap. XLiv, 14 : « Corpora sanctorum in pace sepulta sunt, ct nomen eorum vivit in generationem et generationem. » Et illud *Prov.* x : « Memoria justi cum laudibus : ct nomen impiorum putrescet. » Huc facit proverbium Arabicum, *Cent.* II, num. 21 : « Disce scientiam, o puer, ut sis imperator; et ne sis ignarus, ut fias despicabilis. » Et num. 22: «Scientiadiadema est puero, ct intellectus torques aureus. » Hinc et doctores cum creantur, pileo, quasi diademate coronantur, ct torque aureo cinguntur. Et num. 25 : « Non est gloriatio in opibus ct stemmate, sed gloriatio in scientia et eruditione, n El num. 29 : « Acquire tibi aurum in mensura, cl scientiam sine mensura. » El num. 34 : « Scientia est lumen alterum, habetque oculos lucidos. »

Anagogice, Hugo: Nomen sapientis, id estjusti, inquit, vivet in perpetuum; quia scriptum est in libro vite, juxta illud Christi : « Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis, » *Luc.* x.

QUARTA PARS CAPITIS.

DE CONTINENTIA ET REFRENATIONE CONCTJPISCENTIÆ ET GUUE.

hn.K>.

30. Fil i, in vita tua tenta animam tuam : et si FILRIT NEQUAM, NON DES ILLI POTESTATEM. — IIfICC pertinent ad vers. 24 : « Est sapiens animæ suæ sapiens.» Idipsum cnim hic explicat, docctque potissimum sapienti® ver® et practic® officium in co consistere, ut sapiens animam suam purget a vitiis cl concupiscentiis, cique virtutes quaslibet inserat. Ail ergo : Fili, in vila hoc potissimum age, nimirum «tenta,» id est scrutare et explora affectiones et desideria animæ tuæ, et si videris ca esso « nequam. » id est propensa ad malum; «non des illis potestatem,» nec laxes eis habenas sequendi ct exsequendi malum, sive nequitiam in quam propendent; sed ea coerce ct refrena, non tantum ab illicitis, sed etiam a licitis quæ occasionem dant et viam sternunt ad illicita. Facilis cnim lapsus est cupidi a licitis valde concupitis ad illicita, v. g. qui amat vinum facile labilur, si non in ebrietatem, certe in nimium ejus potum. Habeto ergo exploratos omnes animæ tuie sinus, ut scias m quæ vilia propendeat, ac ab illis cam ita refrena, ut plane in contrarium eam

divertas ct cogas, v. g. si videri.*» ' am propensam in superbiam, totis viribus flecte eam ad humilitatem, camque occupa cogitationibus et officiis vilibus et humilibus; si videris eam propensam in avaritiam, flecte eam ad liberalitatem : si ad gulam, flecte eam ad abstinentiam et jejunium; si ad iram, flecte eam ad mansuetudinem.Sic enim arbor curva in contrariam prorsus partem flectenda est, ut evadat recta. Ita Rabanus, Lyranus, Palacius cl alii : «Præcipit sapientia, inquit Rabanus, homini, ut caute servet vitam suam, no forte per incuriam in variis desideriis diffluat, ct in peccati mortem decidat : ideo dicit ut lentet animam suam, id est ut probet animæ su® voluntatem, et si fuerit perversa, non tribuat illi potestatem perficiendi cam. » Huc facit proverbium Arabicum, *Centur.* I, num. 22 : « Puta vilem tuam manu tua, non aliena,» id est reprehende teipsum super vitio tuo, priusquam te alius reprehendat super eodem. » Et num. 14 : a Lima spinas : » *lima,* id est vince affectum carnis ct cupiditates malas, casque reseca lima rationis. Cupiditates cnim instar spinarum hominem pungunt, ad scelus incitant, et ad exitium adigunt. Earum ergo acumen necesse est ut lima rationis tanquam duriori obtundamus, si salus nostra nob»x est cordi.

Græca jam aliter habent, nimirum : *Fili, in vita tua tenta animam tuam , et vide quid ei malum sit, et ne dederis* ei; Tigurina: *Fili, proba animam tuan in vita tua, explora quid noxium ei sit, neque id ei indúlgeos;* Syrus : *Fili mi, in vita tua tenta animam tuam, et vide id quod malum est illi, ne des illi, q. d.* Indaga ct explora diligenter inclinationes, affectus et vires animæ tuæ, ut scias qui i ei congruum ct bonum, quid incongruum et malum sit : quo facto, tribue ci quod congruum ct bonum , nega vero quod ei incongruum ct malum deprehendisti. Unde sequitur: «Non enim omnia omnibus expediunt, cl non omni animæ omne genus placet;» v. g. anima aliquorum propendet ad studia theologica, aliorum ad mathesin, aliorum ad artes mechanicas, aliorum ad bellum: quisque ergo animæ det, quod ejus inclinationi ct viribus convenit et congruit. Si cnim eam cogat ad aliud, v. g. si amantem studiorum cogat ad bellum, magnam illi vim inferet, idcoque anima violenter in bello detenta gemet jugiter, nec in eo persistere poterit, nipote agens vitam sibi molestam, ingratam et æruinnosam. Id magis liquet iu deligendo vite statu. Aliis enim convenit et placet status matrimonii, aliis sacerdotii, aliis Religionis : quare si parentes, ut sa'pe fit, cogant filios juniores ad Religionem, cum ipsi ab ea abhorreant, ct cupiant agere vitam in sæculo, utique filii in Religione agent vitam mœstam ct periculosam, dalaque occasiono jugum Religionis excutient; qua do causa tot vidimus cl videmus apostatas. Sano mulli damnantur, quia statum sibi iucougruum capessunt, adeoquo multi damnantur in sæculo qui salvarentur in Religiot e : et vice versa.

Huic expositioni adaptari potest versio nostra, uti eam adaptat Jansenius, hoc modo ; In vita tua tenta animam tuam, id est rimare et indaga quid animæ tu® maxime conveniat, et si fuerit aliquid « nequam, » id est noxium et incongruum illi, non des ejus rei potestatem, nec sinas eam illud capessere, vel eo uti et frui : ut hæc omnia pertineant ad delectum in rebus adhibendis, de quo multa dixit initio capitis; verum prior sensus uti simplicior cl planior, ita cl verior ac congruentior est.

31. NON ENIM OMNIA OMNIBUS EXPEDIUNT, ET NON Ven.ll, omni animæ omne genus placet. — Dat causam cur anima nequam refrenanda sit non tantum ab illicitis, sed etiam a licitis; quia scilicet non omnibus omnia expediunt; sed quod uni, v. g. sobrio et casto utile est, alteri, v. g. guloso et libidinoso, periculosum ct noxium est, ac causa peccali et damnationis stern®. Rursum esto aliquid alicui bonum, utile ct conveniens sit, tamen illud animæ ejus non placet : quare aliud quod ei placet quærat oportet, juxta illud :

> Tu nihil invita facies dicesse Minerva.

Unde græce clarius idipsum dicitur : *Non enim omnia omnibus conducunt, et non omnis anima in omni re sibi placet;* Tigurina : *Non enim quadis quibusvis conferunt, nec quivis animus quacumque re felix est.* Nam quod invitus ct nolens agit, in eo miser ct infelix est. Syrus : *Quia non omnis cibus bonus est, et omnis anima in paucis delectatur.* Sapienter Poeta Juvenal, *satyr.* 14 :

> Nulluni numen ¿best, si sil prudentia.

Et:

> Nunquam aliud natura, aliad sapientia dicUL

Et Persius :

> Mdie hominum species, et rerum discolor usus.
> Veli ? sunto cuique esi, nec volo vivitur uno.

Juxta Græcorum lectionem versus præcedentis, connexio hujus versus cum illo clara est, ut palet ex dictis ibidem.

32. Noli avidus esse in omni epulatione, et non vm. r **TE EFFUNDAS SUPER OMNEM ESCAM.** — A thesi descendit ad hypothesis : dixit vers. 30 : «Tenta animam luam : ct si fuerit nequam, non des illi potestatem ; » nunc ejus dat speciem ct exemplum commune cl frequens. Pleriquo enim hominum propensi sunt in gulam, præserlim epularum et deliciarum. Primum enim Ev® cl Ad® peccatum fuit gula et esus pomi veliti, quod ipsi m omnes posteros propagine peccati, ®que ac generationis cl natur® transfuderunt. Gula ergo cuique refrenanda ct mortificanda est. Græca clarius habent, pfl ík Xt^ió cu, id est *ne esto inexplebilis in ullis deliciis, neve profusus sis in escis;* Complulensia : *Non* lu *insatiabilis in omnibus deliciis, ct ne effundant*

(Romana, ne *effundas te)* super *epulas;* Syrus : *Ne multiplices illi* (animæ tuœ) *cibum deliciarum, et ne* malus (cupidus et invidus) *fiat oculus tuus super* cibo *multo;* Tigurina : *Ne te ingurgites quibusvis déliais,* nec *in cibos effundas, q. d.* Cum variorum ferculorum delici® tibi offeruntur, multæquo cpulæ proponuntur, uti fit in conviviis; noli in eas te nimia edacitate et aviditate gulæ effundere, ut videaris omnia velle devorare, esseque insatiabilis instar lupi : sed aviditatem hanc refrena et appetitui tuo dominare, ac sobrie cibis utere, tum ut honori tuo, tum ut sanitati, tum ut conscienti®
rJ* d- tuœ consulas. Unde medicorum praeceptum : «Vesccre c^ra satur^tem : surge e mensa non cum fastidio, sed cum fame. Omnis saturitas noxia. » Exemplo tibi sit S. Augustinus, qui lib. X *Confess.* cap. XXXI, Deum alloquens ait : « Hoc me docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. » Vide ibidem plura S. Ambrosii, *epist.* 25: «Utamur, ait, temperanti® naturali cibo pro remedio parcius, non pro deliciis redundantius propter infirmitatem, non propter voluptatem. » Unde Deus concedens Noe esum carnium : «Quasi olera virentia, inquit, tradidi vobis omnia, » *Gen.* ix, 3, quia oleribus parce ad necessitatem vescimur. Quocirca S. Ambrosius, lib. *De Noe,* cap. xxv : « Utantur, ait, qui utuntur carne tanquam oleribus, non ad distensionem, nec ad arvinam corporis, quam epnlæ facere consueverunt. » Et mox : a Fortasse in hoc etiam commendatur temperantia edendi carnes sicut olera, non tam ad captandam voluptatem, quam ad vitœ sanitatem. »

Porro Judiéis identidem commendat Siracides refrenationem gulæ, quia ipsi in eam ab initio suæ gentis propensi fuere. Audi Tertullianum, lib. *De Jejunio,* cap. v : «Primus populus primi hominis insculpserat crimen, pronior ventri quam Deo deprehensus, cum de duritia œgyptlac® servitutis valida manu Dei ereptus, terne meile et lacte mananti destinatus, slatim saturitatis ægyptiæ detrimenta suspirans : Quando super ollas carnium, inquit, sedebamus, etc., *Exodi* xvi, allium potius ct cepe, quam cœlum fragrare malebat. »

Ob hoc gulæ periculum Deus, Gen. ix, concedens usus carnium Noe, jussit eas prius sibi immolari : ut secure, inquii S. Chrysostomus ibidem, iis homo uti posset, nipote quæ jam Deo oblalæ, litata ct sanctificatæ essent, lime et menses promittitur oratio et benedictio, ut cibi sanctificentur, ct gula in comedendo refrenetur. Vido dicta I *Timoth.* iv, 4 et 5.

Stated- tu u- l la- Mystice, hæc applices studio, meditationi, orationi, quæ sunt dcliciæ animæ, *q. d.* Noli nimis indulgere cupidilati studendi, meditandi, orandi: quia hic excessus corpus enervat, caput hebetat, aciem mentis obtundit, spiritum suffocat. Unde illud : «Saturitas panis mala, studiorum autem pesbuna ▮

33. IN MULTIS ENIM ESCIS ERIT INFIRMITAS, F.T AVI V«rí. INDITAS APPROPINQUABIT USQUE AD CHOLERAM.— SyPU« : *Quia prm multitudine cibi fit valetudinarius; et qui multus est in comedendo, infirmatur.* Pro *aviditas* grace est à^Xr.çia, id est *insatiabilitas, aviditas, edacitas.* Rabanus retinuit Græcum àrrkr.çtx, pro quo aliqui manuscripti corrupte legunt dncxXr.V*. Significat ergo gulam et nimiam epulationem causare morbos, præsertim choleram : nimii enim cibi accendunt calorem naturalem ct sanguinem, qui accensus vertitur in bilem et choleram. Hinc cholera a medicis vocatur morbus, quo bilis commovetur, acuitur, accenditur, seque effundit in stomachum ct intestina, iliaque suo acore inficit, vitiat, mordet el cruciat; adeo ut crura manusque contrahantur, ac anima deficiat, quin et subinde subito quis moriatur. Ita Celsus, lib. IV, cap. xi, ct Fernclius, lib. VI *De Part, morbis,* cap. m : Remedio est « mentastrum, torminibus cholericis sedandis cfflcacissimum, » ait Plinius, lib. XX, cap. xiv; ct clysteres, uti idem docet lib. XXXI, cap. vi.

Pro *infirmitas* legit Noster cum Complutensibus wc;, pro quo Romana legunt w*;, id est *labor.* Unde sic habent : *In mullis enim escis erit labor* (stomachi ut eas digerat, ejusque tortura et vigili®, uti dixit cap. XXXI, vers. 23) *ct* àrXxçla, id est *insatiabilitas, appropinquabit usque ad choleram;* Tigurina: *Nam ingluviem ciborum morbus comitabitur, et in bilem abibit insatiabilis edacitas.*

34. Procter crapulam (græce àwXuçiav, id estuo- Vtn.w *racitatem insatiabilem)* multi obierunt : qui autem abstinens est, adjicief vitam. — Sobrietas ergo Ebrfctu sanitatis, sapienti®, castitatis, sanctitatis et longævitalis est mater : crapula vero ct ebrietas in- X m firmitatis, hebetudinis, libidinis, viliorum ac bre- w* vis ævi : a Plures enim occidit crapula quam gladius. » Vido dicta cap. xxxi, vers. 25. Vere Palacius : Etiamsi, ait, natura homini taxarit annos et dies vitee, sobrius tamen eos prorogare potest per abstinentiam cibi; ebrius vero ct gulosus eos decurtare ct occidere per gulam el crapulam.

Denique axioma est viri sapientis, esto nonnullis videatur paradoxum : «Pene omnes homines mori gula. » Nam plerique omnes sæpe excedunt in cibo ct potu, præsertim in conviviis, festis et recreationibus; atque hoc excessu vitam abbreviant, morlcmque sibi accelerant, alii plus, alii minus, pro quantitate et qualilate excessus. Gula igitur el ingluvies corpus gravat, morbos creat, et vitam decurtat.

Græca habent, *propter* ¿teXrçUw, id est, ut Coinplulensia, *insatiabilitatem ;* Romana: *Edacitatem mmn obierunt; ct attendens* (cavens ne in cibis et polibus excedat) *ndjiciel vitam;* Tigurina : *Multi per intemperantiam intereunt : at qui temperans est, vitam prorogat ;* Syrus : *Multi enim qui mortui sunt per cibum multum : et qui cavet sibi, prorogat vitam.* Vide quæ de abstinentia dixi *Daniel,* i, 15 ct seq.

Sapienter S. Athanasius, apud Antonium Ia

Melissa, purl. I, cap. lvii : « Corpora œgra, ait, curationis cl abstinenti® beneficio restituuntur : restituía vero per negligentiani et repletionem paulatini relabunlur, el ad cosdern morbos recidunt. » Præclare S. Ambrosius, *De Elia etjejunio,* cap. vin : a Jejunium, ail, continenti® magisterium est, pudicitiae disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, nonna virtutis, purificatio animæ, miserationis expensa (ut quod tibi jejunando subtrahis, expendas in miseros), lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia juventutis. Jejunium est infirmitatis levamen, alimentum salutis. Nemo in cruditatem jejunando incidit, nullus per continentiam ictum sanguinis sensit, imo nullus non repres-il ct repulit. Bonum itineris viaticum, bonum totius vilæ. » Vide S. Basilium, hoin. *De Jcjunio.* Siracidi concinit B. Hillel, priscus ille et sapienti® nomine percelebris, cujus hæc gnoma elegans et multiplex exstat in *Pirke avoth,* id est in *Apophthcg. Patrum,* cap. u : « Qui carnem multiplicat, vermes multiplicat : qui multiplicat divitias, dolores multiplicat : qui mulieres multiplicat, multiplicat f<winaliones : qui multiplicat ancillas, multiplicat fornicationem : qui multiplicat servos, multiplicat fures : qui multiplicat legem, multiplicat vitun : qui studium multiplicat, pariter sapientiam multiplicat : qui multiplicat consilium, multiplicat prudentiam : qui multiplicat justitiam, multiplicat pacem : qui famam acquirit bonam, sibi acquirit eam ; qui verbum legis acquirit, vitam in alkro sæculoftr neralur aternam. ©

Porro á^Xr/rix, id est *nimia avidifas* et *insatiabilitas,* non lanium in cibis et potibus, sed et in quibusvis aliis rebus locum habet. Et in quacumque versetur materia, noxia est lum animæ, tum corpori. Unde quidam Sapiens dixit : a Omnes pene homines confici et emori per rei alicujus inXrzrix^, nimiamque aviditatem, © rive ea honorum sit, sive opum, sive scientiarum, sive aliarum rerum.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo *agit de honorandis medicis, deque utilitate medicina. Secundo, vers.* 9, *instruit infirmum, datque media quibus curetur. Tertio, vers.* iG, *doce! in morte amicorum moderandum esse luctum, ac cavendum a nimia tristitia. Quarto, a vers.* 25, *docet sapientiam parari otio litterario, mechanicas viro artes occupari negotio et opere manuali, scilicet agriculturam in ag~o colendo, sculptonam in sculpendo, fabrilem in fabricando, plasticen in plasmando.*

1. Honora medicum propler necessitatem : etenim illum creavit Allissimus. 2. A Deo e.-t enim omnis medela, et a rege accipiet donationem. 3. Disciplina medici exaltabit caput illius, et in conspectu magnatorum collaudabitur 4. Allissimus creavit de terra medicamenta, et vir prudens non abhorrebit illa. 5. Nonne a ligno indulcata est aqua amara? G. Ad agnitionem hominum virtus illorum, et dedit hominibus scientiam Allissimus, honorari in mirabilibus suis. 7. In his curans mitigabit dolorem, et unguentarius faciet pigmenta suavitatis, el unctiones conficiet sanitatis, et non consummabuntur opera ejus. 8. Pax enim Dei super faciem terne. 9. Fili, in tua infirmitate ne despicias teipsum , sed ora Dominum, et ipse curabit te. 10. Averte a delicto, et dirige manus, el ab omni delicio munda cor tuum. 11. Da suavitatem et memoriam similaginis, et impingua oblationem, et da locum medico : 12. etenim illum Dominus creavit : el non discedat a te, quia opera ejus sunt necessaria- 13. Est enim tempus quando in manus illorum incurras: 14. ipsi vero Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum, el sanitatem, propler conversationem illorum. 15. Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit eum, incidet in manus medici. 10. Fili, in mortuum produc lacrymas, ct quasi dira passus incipe plorare, el secundum judicium contege corpus illius, cl non despicias sepulturam illius. 17. Propler delaturam autem amare fer lucium illius uno die, et consolare propler tristitiam, 18. ct fac luctum secundum meritum ejus uno die, vel duobus propter detractionem. 19. A tristitia'enim festinat mors, et cooperit virtutem, el tristitia cordis flectit cervicem. 20. Iu abductione permanet tristitia " sub-

stantia inopis secundum cor ejus. 21. Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle eam a te: et memento novissimorum, 22. noli oblivisci : neque enim est conversio, el huic nihil proderis, et teipsum pessimabis. 23. Memor esto judicii mei : sic enim erit et tuum : mihi heri, et libi hodie. 24. In requie mortui requiescere f»c memoriam ejus, el consolare illum in exitu spiritus sui. 25. Sapientia scribæ in tempore stcuitatis : el qui minoratur actu, sapientiam percipiet : qua sapientia replebitur 26. qui tenet aratrum, et qui gloriatur in jaculo, stimulo boves agitat, et conversatur in operibus eorum, et enarratio ejus in liliis laurorum. 27. Cor suum dabit ad versandos sulcos, et vigilia ejus in sagina vaccarum. 28. Sic omnis faber ct architectus, qui nodem tanquam diem transigit, qui sculpit signacula sculptilia, el assiduitas ejus variat picturam : cor suum dabit in similitudinem picturas, et vigilia sua perficiet opus. 29. Sic faber ferrarius sedens juxta incudem, el considerans opus ferri : Vapor ignis uret carnes ejus, el in calore fornacis concertatur. 30. Vox mallei innovat aurem ejus, et contra similitudinem vasis oculus ejus : 31. Cor suum dabit in consummationem operum, el vigilia sua ornabit in perfectionem. 32. Sic figulus sedens ad opus suum, convertens pedibus suis rotam, qui in sollicitudine positus est semper propter opus suum, et in numero est omnis operatio ejus. 33. In brachio suo formabit lutum, et ante pedes suos curvabit virtutem suam. 34. Cor suum dabit ut consummet linitionem, et vigilia sua mundabit fornacem. 35. Omnes hi in manibus suis speraverunt, et unusquisque in arte sua sapiens est; 36. sine his omnibus non ædificatur civitas. 37. Et non inhabitabunt, nec inambulabunt, et in ecclesiam non transilient. 38. Super sellam judicis non sedebunt, et testamentum judicii non intelligent, neque palam facient disciplinam et judicium, et in parabolis non invenientur : 39. sed creaturam ævi confirmabunt, et deprecatio illorum in operatione artis, accommodantes animam suam, ct conquirentes in lege Altissimi.

PRIMA PARS CAPITIS.

»11» I **i. IIOXORA MEDICEM PROPTER NECESSITATEM, —** GfæCÜ rtpix *r.pz* tuâxîç aù:w, quod Complutensia et Romana vertunt : *Honora medicum ad necessitates honoribus illius,* id est qui illi debentur; Tigurina : *Affice medicum honoribus suis propter necessitatem ;* Interpres Clementis Alexandrini, lib. II *Pœdag.* cap. vin, vertit : *Honora medicum propter utilitatem ejus;* xptia enim significat indigentiam, caritatem, usum, necessitatem, operam, ministerium, utilitatem, commoditatem. Syrus : *Honora medicum quamdiu indiges illius; quia etiam ipsum creavit Deus.*

In fine capitis præcedentis dixit mullis inesse infirmitatem, scilicet homines esse obnoxios variis morbis, partira ex lapsu ct infirmitate naturæ peccato corrupte, partira ex ciborum excessu, tum in quantilate, tum in qualitate eorumdem. Multi enim morbos contrahunt, quia cibos comedunt vel nimios, vel suæ naturæ et complexioni noxios. Hac decausa hoc capite suggerit morborum remedium a Deo datum et institutum, scilicet medicinam ct medicum. Jubet ergo eum honorari ; quia medicina non est ars mechanica, sed liberalis. Unde in Universitatibus comparatur Jurisprudentia} et Theologiæ, ac doctores medi i inter doctores Juris et Theologiæ suum gradum et locum obtinent

Honor in Scriptura tria significat : *primo,* reverentiam; *secundo,* obedienliam ; *tertio,* sustentationem person® condignam. Sic filii jubentur 1onorare parentes; quia eos revereri, eis obedire, et, si indigeant, sustentare debent. Hic triplex honor pariter debetur medico. Qua in re multi peccant nolentes obedire praeceptis medici, iliaque parvipendentes : qua de causa sæpe in morbos diuturnos et incurabiles, ipsamque mortem incidunt. Alii dum ægrolanl, ut parcant sumptibus, accersunt circumforaneos, impostores, alii empiricos periculosos, alii etiam feminas, et anus superstitiosas, quæ superstitiosis signis et benedictionibus morbos abigant. Sed suo damno : nam sæpe vitæ et conscienti® noxam incurrunt. Suadet ergo Siracides, ut medicos honorent, id est advocent, consulant, revereantur, eorum consilia magni æstiment et sequantur. Causam dat dicens : a Propter necessitatem, » quia scilicet ad morbos curandos necessarius est medicus, ulpote qui el naturam morbi, et ejus remedia callet, quorum neutrum scit æger, cl caderi. Sicut ergo ad vestes faciendas necessarius est sartor, ad calceos sutor, ad cibos coquendos cocus : sic ad medicinas conficiendas necessarius est medicus. Unicuique enim in sua arte credendum est. Notat Palacius tò *propter necessitatem* ne^

admonere, nc medicum in quovis levi morbo advocemus, sed, cum morbus est gravis : tum quia leves morbi sunt frequentes, oplimcquc uiperanlur patientia cl prudentia; nam qui medice vivit misero vivit; tum quia sæpe medici eos curare nesciunt.

F.i mMi Tropologice, triplicem hunc honorem debemus medicis animæ, qui scilicet animæ vitia, passiones et peccata curant : quales sunt confessarli, rectores, concionatorcs; idque tanto magis, ait Rabanus, quanto anima procellit corpori, ac morbi anima» graviores sunt morbis corporis, atque salus æterna, quam confert medicus spiritalis, prostantior est sanitate corporali ad modicum tempus duratura, quam confert medicus corporalis. Maxime autem omnem honorem debemus Christo Domino, qui medicorum est medicus, tam animæ quam corporis : quique thcriacam præstantissimam contra omnes morbos non aliunde quam ex sanguine suo confectam nobis exhibet in Eucharistia, cæterisque Sacramentis. a Ipsius *enim* livore sanati » sumus, ut ait S. Petrus, *epist.* 1, cap. n, vers. 24, ct Isaias, cap. 1 u i, 4, ac ex co S. Matthaeus cap. vm, 17 ' « Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit. » Nimirum ipse verus est Samaritanus, qui primum hominem, ejusquo posteros a latronibus infernalibus spoliatos ct vulneratos usque ad mortem, oleo et vino suæ gratiæ sanavit, *Luc.* x, 34.

Siracidi concinit *ten-Sira, alphabeto* 1, littera *alcph :* « Ama ct honora medicum, dum non indiges ejus, n ç. *d.* Honora medicum ante morbum, dum sanus es, ut tibi in morbo præstosit, ac deserviat rebus suis neglectis, ct negotiis cæteris posthabitis; Id extende ad animum : nam animi medicus est sapiens ; huic ergo magis honos habendus est: nam magis ejus ope, consilio ct consolatione indigemus. Scholiasles Hebræus refert ad Deum, *q. d.* Cole Deum, cumque precare, priusquam ejus auxilio libi opus sit. Nam ut æger diligentiorem experitur medicum, quem valens obsequio sibi devinxit : sic afflictus benigniorem sentiet Deum quem rebus integris coluit ct invocavit.

Et enim illum creavit Altissimus. —Græce: *fiam et illum creavit Altissimus ;* Tigurina : *Dominus enim ejus auctor est,* tum quia instituit sancilquo hic ct alibi, ut medicis utamur in necessitale; tum quia ipse medicinam œquo ac pharmaca et herbas medicas creavit el produxit; tum quia sicul Adamo et Salomoni (qui scripsit de omnibus ab hyssopo usque ad cedrum : ex cujus scriptis inulta ad Græcos, Arabes, Latinos, et ad nos usque derivata sunt) inlcr alias scientias medicinam quoque indidit : sic pariter nunc medicis indit habilitatem, ingenium ct instinctum ad studendum medicinas, eamquo exercendam ad curandum infirmos. Nam sicut ejusdem architecti est domum facere, ct labentem reficere, atque ejusdem sartoris et sutoris vestem vel calceum a se factum dissutum et lacerum resarcire cl redintegrare : sic pariter, cum ad Deum spectet humani corporis formatio el temperies , ad eumdem quoque spectet oportet ejusdem conservatio et refectio. A Deo igitur est omnis medela et medicina.

Est hic locus illustris de utilitate cl necessitate Catoe.*n medici, et medicina*, ©jusque usu et ordine. Fuitl 4 olim opinio Catonis, Plinii, et aliorum quos inferius citabo vers 3, ct nunc est error Anabapti*- .i tarum, docentium damnandum esse usum medi- Aoibip- cinte; co quod Asa rex Judaob cum videatur re- mu- prehendi, II *Paralip.* xvi, 12, et Hæmorrhoissa, curi *Luc.* vm, 43. Verum errant, nam illis locis tantum reprehenditur nimia spes et præposlerus ordo medicinae; nam verus ordo, ut docet hic Siracides, est ut ægri primo el maxime nitantur Deo, quasi archiatro, eumque sibi orationibus, pernitentia et sancta vita concilient; deinde causas secundas et medicinas adhibeant.

Alii stulta quadam religione (qu® Turearum est) sibi aliisque persuadent, medicinas opera necessaria non esse; eo quod sanitas et morbus, vita et mors penes Dei voluntatem sint, ita ut nulla arte possit vitare homo, quod Deus de eo decreverit. Sed ignorant mulla Dei decrcla non esse absoluta, sed conditional, ac pendere ab industria el arbitrio hominum, v. g. Deus decernit ut pestis grassans tangat omnes obvios et enecel; sed conditionale dunlaxal, scilicet si ipsi locum peste infectum non fugiant, aut contra eam antidota a se tradita non usurpent. Sic cum ægros decernit sanare, decernit ut id fiat per pharmaca a sc instituta. Igitur Siracides hic errorem jam dictum refellit, astruilque usum medici cl medicin® mullis argumentis.

Primum petitur cx ejus necessitate, jam dicta vers. i. *Secundum,* hoc versu, ex ejus auctoro, d'blli^rv qui est Deus, qui sicut instituit ut in Ecclesia sua tepu«i alii essent milites, alii agrieoi®, alii opifices, ahi llp"- jurisconsulti, etc., sic ct instituit ut nonnulli es- p^^*' seni medici. *Tertium,* versu sequenti. Quia, ni-sentida, quit, « a Deo est omnis medela. * *Quartum, ihid.* quod medici a regibus et principibus soleant do- uarto" nis honorari. *Quintum,* versu 6, quia idcirco Deus Qauto. herbis, succis, plantis, metallis, gemmis, etc., tot lamque salutares et admirabiles virtutes indidit, ut scilicet iis utamur ad inedelnm. *Sestum* est versus 5, ab exemplo ligni quo Moses dulcoravit aquas amaras, *Exodi* xv, 25. *Septimum,* Sepim* vers. 7, ab experientia, qua experimur per pharmaca dolores leniri,et morbos curari. Vide hunc Siracidis locum de dignitate et utililate medicinæ, fuse pertractantem Franciscum Valesium , *Sacra Philosophia,* cap. l x x iv .

Medici ergo opera utilis esi, imo necessaria, ulpote cujus ope inulti e faucibus mortis eripiuntur, et quasi reviviscunt. Medicum verum et suæ artis peritum mlelligo; nam impenlusrc.pu

est pestis, ct multorum homicida, imo carnifex. Quare sicut prudentis est, medico perito se suamqim vitam credere, ita nihil imprudentius quam cuicnmque medicum se venditanti, ac cuilibet agyrtæ, imo anni et vetui® vix nendi perite, medendi artem profitent!, vitam et salutem suam, qua nihil est pretiosius, committere. Et hoc est quod maxime culpare voluere Calo et Plinius.

gr'.í » cj ? Porro Plinius, lib. VII, cap. lvi : « Medicinam 'ES??*"* inquit, apud ipsos volunt repertam; alii per Arabum, Babylonis ct Apollinis filium ; herbariam ct medicamentariam a Chirone, Saturni et Phillyr® filio, p Verum antiquior est medicina, ad» oque coæva mundo : quia Adamo cum caderis scientiis a Deo indita. Post hominum enim lapsum in peccatum, indeque in morbos et mortem, statim Deus clemeDiissimus et providentissimus providit hominibtu de remedio medicina?; esto illa post aliquot sœcula magis fuerit exculta, et in methodum redacta, librisque conscripta ab Hippocrate, Galeno aliisque antiquioribus.

Ten 2. 2. A Deo enim est omnis medela, et a rege accipiet donationem. — Rabanus legit « donum, » græce foga, id est *donativum ;* Complutensia legunt id est *gloriam;* Tigurina : *fiam medicina manat ab Altissimo, et a rege munus accipiet;* tum quia a Deo sunt vires herbarum et aliorum mediraminmn ; Ium quia earum cognitio et scientia a Deo indita fuit Ad® ct posteris, a quibus eam hauserunt medici. Unde Tigurina vertit : A *Deo fiet intoUiQcns medicus, et a rege accipiet munera ;* tum denique quia a Deo est omnis medicatio ct curatio, hanc enim significat Græcum tasi;. Deus enim cum herbis et pharmacis concurrit, quasi prima causa, et primarius agens ac medicans ad curandum per eas infirmi morbos et vulnera, juxta illud : « Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat : sed qui incrementum dat Deus,» I Cor. iu, 7. Unde medici, æque ac ægri, maxime invocare debent Deum, ut per medicinas et pharmaca sanitatem operari dignetur ; uti fecere S. Cosmas et Damianus, S. Panteleon, et alii, qui proinde morbis etiam incurabilibus medebantur virtute, non tam humana quam divina, uti habet eorum Vita. Quin et Hippocrates in ipso lotius artis prooemio : «Non solum, inquit, ægrolus pro stare se debet opportuna facientem, sed et medicus, scilicet adhibere curationem, et Dominum deprecari, ut dirigat opera sua. » Probat Siracides medicum esse a Deo, ideoque honorandum; quia medicina et medela ejus est a Deo. Ed argumentum a conjugatis; simile est si diam: Calidum fit ab igne,quia calor fit ab igne: Gelu efficit frigidos, quia efficit frigus.

l ‹ « **'

Dices, nonne magi et sagæ sæpe opera dæmolis ægrossonant? Respondeo: Sanare, at non vi ma, sed appbratione causarum secundarum, quas ad hoc Deus instituit; non ergo vi sua, sed Dei sanant, adeoque Deus est qui sanat ; dæuionesautem tantum applicant instrumenta Dei. Addo, sæpe phantasticam tantum esse dæinonis curationem, idquc multis modis, quos recenset noster Delrio, in *Magicis.* Denique curati a sagio et magis, communiter in eosdem .vel graviores morbos recidunt.

Addit Siracides : « Et a rego accipiet donationem, » id est donativum, cum scilicet ei sanitem restituit, ejusque vitam conservat, luetur et prorogat : unde videmus mire a regibus honorari el ditari medicos, nipote a quibus vita corum pendeat.

3. Disciplina medici exaltabit caput illius, et v^> l IN CONSPECTU MAGNATORUM COLLAUDAIIITUR. — PfO *disciplina,* græce est id est *scientia.* Pro *collaudabitur,* græce est 0zujmw0t/htxi, id est *admirationi erit.* Unde Complutensia vertunt : *Scientia medici exaltabit caput illius, ct coram magnatibus in admiratione erit;* Romana, *suspicietur ;* Tigurina, *movet admirationem proceribus;* Syrus : *Ob scientem medici exaltabunt illum, et coram regibus constituent eum.* Ita vi lemus medicos insignes per medicinam ad magnas opes ct honores conscendere, et a magnalibus coli et suspici, juxta illud :

Dat Galenus opes, dat Justinianus honores :

et illud Plinii, lib. XXIV, cap. i. conquerenlis medicos Romanis, etiam Imperatoribus dominari : « Paremus externis, et una artium (medicina) Imperatoribus quoque imperat, n Idem, lib. XXIX, cap. i, tradit Enisislratum, Aristotelis fil.a genitum, Antiocho rege sanato, centum talentis donatum fuisse a Ptolcmæo, filio Antiochi. Similia ingentia Cassiorum, Rubriorum, aliorumque medicorum stipendia vel honoraria ibidem recenset.

Quare eo loco Plinius graviter ia medicos ct medicinam invehitur el declamat, aitque Romanos primis sexcentis ab Urbe condite annis medicis caruisse, ac medicinam tandem medicorum expertos, eam damnasse: a Discunt, inquit, periculis nostris, et experimenta per niorles agunt; medicoque tentum hominem occidisse impunitas summa est. » Et mox : « Quid enim venenorum fertilius, aut unde plures testamentorum insidiæ. » Hæc et plura Plinius cx Catonis sententia. Sed Plinium el Catonem refutat Valcsius, *Sacræ Philosophiæ,* cap. lxxiv. Non enim ista sunt artis, sed hominum vitia. Plinio el Caloni tamen astipulati suut mulli veterum. Diogenes Cynicus medicos vocabat communes carnifices, teste Piotarcho in *Lacon.,* Arcesilaus, apud Laertium, lib. IV, cap. vi : «Sicut ubi mullæ sunt leges, ait, ibi plurimum viliorum est : sic ubi plures sunt medici, ibi multi sunt ægrotantes. » Adrianos Imperator morions dixit illud Menandri vulgatum : « Turba medicorum tJæsarcm perdidit. » Ita Dio. Addunt alii, ipsum illud suo sepulcro quasi epitaphium insculpi ¡assisse. Tiberius Üæ-

Fiintai, ¿ n*dki- DauL

*ar ridiculum dicebat eum, qui post sexagesimum annum consuleret medicum, utpote qui sexaginta annis non didicisset experientia quid sibi salubre esset, quid insalubre. Nam, ut ait Plinius : « Medicinæ cfflcacissimus magister est usiTs. n Et Plato in *Convivio :* « Medicus peritissimus, qui novit quid amet, quid respuat natura.» Nicooles medicos felices vocabat : « Quoniam eorum successus sol intuetur, errores autem tellus operit. » Itu Antonius, in *Melissa,* part. I. semi. 70, ubi et citat Slratonicum dicentem medico : « Laudo tuam experientiam, quia non sinis infirmos computrescere, sed illos statim e vita liberas. p Pausanias cum medicum censebat optimum, qui non sineret ægrotos cxtabcscere, sed quam primum sepeliret. Ita Plutarchus in *Lacon.* Philemon. : « Medico, ait, ct advocato occidisse, impune esi. » Democritus : Sapiens, inquit, cum ei imperitus medicus dixisset, Undenain senex factus es? respondit. a Quia non sum usus medico. »

Rrfel-luLtur. Verum aliud hic docet Siracides, multisque argUrncntis probat, et celebrat medicos et medicinas, tanquam a Deo institutos. Unde ct angeli iis usi sunt, ut Raphael curans cæcitatcm Tobiæ, cap. vi, 8. Sic et gentiles docuerunt medicinam esse Apollinis ct deorum inventum. I nde Ovidius l *Metainorph.* loquentein inducit Apollinem:

Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor...

Hinc et Æsculapius, Hippocrates, Galenus, ct multi plulosophorum fuere medici. Accedit, quod animalia cætera cx instinctu natura) certis herbis medeantur suis morbis, uti quotidie videmus facere canes ct feles. Tertullianus, lib. De *Pamitentía,* in fino : « Cervus, inquit, sagitta transfixus, ut ferrum el irrevocabiles moras ejus dc vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo si cxcæcaverit pullos, novit illos rursus oculare dc sua chelidonia. Peccator restituendo sibi institutam a Domino cxomologcsin sciens, praeteribit illam, qua» Babylonium regem iu regna restituit? » Idem tradunt S. Hieronymus, in cap. vii *Eccles,* 5; Pacíanos, tract. *Dc Pernitent.* et Plinius, lib. VIH, cap. XXVII. Sic palumbes sibi medentur lauro, ciconiæ origanum comedentes stomachi fistidium levant. Quocirca /Egyptii medicinam r pnrsentabant per palumbem lauri ramusculum ix uni- | * ore gestantem, ait Pierius, *Iherog;* xxn, p. ¿05, B. Alii per ciconiam, ait idem, *llicrog;* xvn, p. 159, A. Denique celebre est illud Homeri :

Vir medico* par est multoruiD millibns unus.

Et illud Demadis : « Ægris medicos, infortunatis amicos adesso oportet. »

hn.• 4. Altissimus cheavit de terra medicamenta (ita Romana ; græce enim est : perperam ergo Jansenius et alii legunt *medicinam* : hæc cmm non e terra* **d o cerebro creata est), et \iu

PRUDENS NON ABHORREBIT ILLA. — SjTOS : DdUS ds *terra creavit medicamenta, et vir sapiens non spernet ea.* Mulli abhorrent a pharmacis, quia illa palato et stomacho ingrata sunt, moventque nauseam, et sæpe vomitum. At vir prudens non idcirco abhorrebit ea, sciens illa a Deo creati, ut perca sibi paret sanitatem : nam dolor est medie.na doloris; ac dolor modicus ct brevis pellit dolorem gráveme! diuturnum. Amplectetur ergo hoc Dei beneficium cum gratiarum actione, ac quidquid in catapotiis est amaritudinis, magno ammo transglutiet, idque pœnitentiæ pro peccatis pratentis et mortificationis loco accipiet. Qua de causa noster B. Franciscas Borgia solebat pilulas dentibus masticare, ut diu earum amaritudine palatum affligeret ct cruciaret.

5. Nonne a ligno inculcata est aqua amara?— vfn ›. Notat lignum quod Moses injecit aquis amaris in Nara, coquo illos dulcoravit, et Hebræis potabiles i Gccit, *Exodi* XV, Sensus est, 7. d. Vel cx hoc ligno quod medicatum est aquis amaris, perspicias vim medicinæ, quantumque virium ad medendum Deus dederit herbis, radicibus el lignis. Unde videtur quod hæc vis dulcorandi ligno illi fuerit naturalis, idque magis insinuant Græca, quæ habent : *Nonne Ugno duJcuit aqua, ut cognosceretur vis ejus* (ligni quod precessit, non Dei) *ab homine?* Esto Hebræi censeant bgnurn hoc fuisse amarissimum, ac proinde per miraculum decorasse aquas. Quod si sequaris, sic exponas, 7. d. Si per lignum amarum Deus tantam dulcedinem operatus est, quid faciet per herbas, quibus vires indidit similes, et appositas hunc illumvemorbum curandum? Vide dicta *Exodi* xv, ¿N, ubi fuse de hoc ligno egi.

G. Ad agnitionem uominum virtus illorum, it Text. **DHDIT HOMINIBUS SCIENTIAM ALTISSIMUS, HONORARI IN** mirabilibus suis.— Ita h ec dispuuguul d connectunt Domani, licet Jansenius et alii cum Graecis modernis *ad agmiionem hominum wtus illorum* referant ad versum præcedent m. Sed incongrue, nam ro *illorum* cum sit plurale, referre nequit lignum singulare : refert ergo « medicamenta » vers. 4. Sensus igitur est, g. d. Deus creavit m*?dicameuta ct phannaca ad hoo, ut nosxhes virtutem ct vires illorum agnoscerent; imo hanc ipsam cognitionem ct scientiam vel indidit,vel suggessit illis Altissimus , ut per «oc honoraretur in mirabilibus suis, scilicet tum virtutibus ct viribus, quas pharmacis ipso indidit, tum operationd)us et cfleclibus , quos illa operantur m corporibus animalium ct hominum ad ea sananda, vel in sanitate conservanda. Unde Syrus vertit : *Per lignum enim dulces fact* sunt aqua' amant, ut cognoscatur virtus Dei, qui dedit filiis hominum sapumliani, ut glorificetur in fortitudinibus suis.*

Id verum esse docet experientia in pharmacis rhi/./›‹-tum simplicibus, tum compositis. Simplicibus : quanta enim et quam admirabiUs est virtus, quam Deus indidit colocynthidis ad expurgandum to-

turn corpus? rhabarbaro ad vacuandam bilem? agarico ad vacuandum phlegma? alkermes ad melancholiam? rosmarino, rutæ, betoniche, salvi®, buglossæ, month®, majoranæ, etc., ad corroborandum et exhilarandum cor, stomachum ct cerebrum ? Quis enarret salutares virtutes auri potabilis, aqu® vit®, sive vini caustici, argenti vivi, salis, sulphuris, aceti, lapidis bczohar, gemmarum, metallorum? etc. Vide Dioscorideni, Plinium, Aristotelem,Malthiolum, Galenum, Hippocratem, cæterosque Physicos ct medicos. Sane Aristoteles, lib. I *De Part.animal,* cap. v : a Nihil, inquit, innatura tam minutum est, tam vile, tam abjectum, quod non aliquid admirationis hominibus afferat. » Vere natura est instrumentum, imo organum divinitatis. UndeArisloleles,t6id.,et Galenus, lib. III *De Usu partium,* cap. x, asserunt Na n nullum esse opus natura, in quo miri et divini riHn íh non refulgeat, prie se ferens Dei conditoîihiijhs. ns sapientiam. Vide Lævinum Lemnium, *De Occultis natura miraculis,* ubi inter alia, lib. II, cap. xxxiv : « Si succo, inquit, malv® aut mercurialis manus oblinas, inoffense citraque lœsionem plumbum liquefactum tractarc poteris, modo celeri motu id perficias ; » in hoc Lamen auctore censores nonnulla correxcrunLCompositis : quam mira enim, miraque virtutis est compositio pilularum cochi®, aloes, gemmarum, etc., item tot syruporum, unguentorum, cataplasmatum, collyriorum, etc.

Maxime vero id patet in theriaca,quæ facile ex nonaginta simplicibus, apta proportione inter se commixtis et contemperatis mire componitur, valelque contra venena, pestem, ac pene omne genus morbi. Adinveml eam Andromachus, medicus tempore Neronis imperatoris. Simile, sed antiquius est mithridaticum, ex M rebus compositum, Mithridatis regis Ponti inventui!), quo ipse quotidie utens, ita corpus contra venena obfirmavit, ut, cum vicius a Romanis iis se perimere vellet, ne a Romanis in triumphum duceretur, id efficere non posset.

Ven. 7 r ' **7 et 8. IN HIS CURANS MITIGABIT DOLOREM, ET UNGUENTARIIS FACIET PIGMENTA SUAVITATIS , ET UNCTIONES CONFICIET SAMIATIS , ET NON CONSUMMABUNTUR OPERA EJUS. PaX ENIM DEI SUPER FACIEM terra. — Syrus :** *lis* **(medicamentis)** *medicus mitigat dolores, ct etiam aromatarius conficit aromata ; quia non deficit operatio et sapientia dc facie terræ.*

Sensus est, 7. d. Allissimus, « in his, n id est per hæc, scilicet pharmaca e terra a se creata, aut ‹ in his,» id est per hos, scilicet medicos, quibus dedit medicandi scientiam, curans ægrum, mitigabit ejus dolores. Rursum ex iisdem a unguentarius . 9 græce i&VjüÇ»;, id est *aromatarius, pharmacoptrus,* «faciet pigmenta, » græcephpa, id est *mixtum* sive compositum ex variis aromatibus, herbis et succis inter se contemperatis, « pigmenta, » inquam, sive composita, « buavitatis,» quæ scilicet suavem exspirent odorem, recreantem nares ct cerebrum u'gri et cælcrorum, atque ex iisdem « unctiones conficiet sanitatis; » quibusscilicet ungendo corpusœgri illi sanitatem restituat. Hinc *pigmentarius* vocatur aromatarius et pharmaeopæus, qui cx aromatibus conficit compositum aliquod suave et odoriferum ; componendo enim illud quasi pingit ct fingit, facilquo pigmentum. Sic *pigmenta* vocantur unguenta, quibus utuntur puellæ ad venustandam faciem; item eoiores pictorum, ct metaphorice colores Rhetorum, denique mendacia et fraudes; h® enim indigent colore ct fuci compositione, ut veritatis speciem induant; sicut is quo pingitur non est naturalis color, sed artificialis, arteque commixtus et compositus.

Et non consummabuntur opera ejus,— *q. d.* Hæc pharmaca non sunt consummata, id est perfecta et plano sufficientia, ut sanitatem homini restituant, nisi Deus concurrat, ct per ea hominem sanet; Dei enim est dare pacem, id est sanitatem super faciem terra. ita Tigurina, cujus verba mox recitabo. Aut potius , 7. *d.* « Non consummabuntur , » id est non est finis herbarum ct compositionum; nam in dies uti novi morbi, ita contra cos novæ herbarum vires, et novæ pharmacorum compositiones a medicis ct aromatariis inveniuntur, idque ex mira Dei in homines benignitate ct beneficentia.

Pax enim (id est prosperitas et sanitas) Dei (est, id esi Deo cura est, ut eam effundat) super faciem terræ, —sicut super camdem facit oriri solem suum, ct pluit super justos cl injustos : tanta enim est Dei bonitas et clementia, ut, licet homines innumeris peccatis cum offendant, ¡pee Lamen illis sua beneficia continua communicet, ac inter ca, pharmaca nova contra novos morbos suggerat el subministret. Ha Valesius, *Sacra Philosophice,* cap. lxxiv. Utilitatis medicime, inquit, ascripsit Ecclesiasticus duo exempla, dicens: « Curans mitigabit dolorem, et unguentarius faciet pigmenta suavitatis. » Nam hæc duo pertinent ad meliorem tolerantiam morbi, ct quamdam facultatis refectionem; ut, scilicet, per anodinas unctiones dolor mitescat, ct per su^vh pigmenta voluptas concilietur. Addit vero : u Et unctiones conficiet sanitatis, » 7. *d.* Alias quoque conficiet unctiones necessarias, quibus non solvat solum dolorem, aut voluptatem conciliet, sed morbum ipsum demoliatur, dolores aliquando etiam augens.

Pax (igilur) Dei super faciem terra, — quia « Dominus dabit benignitatem, el terra dabit fructum suum,» alimenta scilicet et medicamenta. Paulo aliter Palaeius : « Pax Dei, » inquit, qua vult hominibus mederi, est super terram, id est in lapidibus et herbis terra». Græca jam nonnullis omissis de more concise sic habent : *His medetur et dolorem ejus tollit, hisjam aromatarius mixtionem conficit ; nec finis est operum ew et pax ab*

ipso *in superficie terra;* Tigurina : *Ipse sanat per hac, tollitque dolorem hominis : pharmacopola mixturas suas his temperat, cujus tamen non sunt exacta opera, sed a Domino dimanat m terram late jacentem. Mixturas,* scilicet tam unguenta ad ungendum corpus exterius, quam catapotia et similia, qu/e sumuntur interius, ac trajiciuntur in stomachum. Hoc enim duplici genere pharmacorum uti solent medici. Et Noster forte utrumque hic notavit, prius per *unctiones,* posterius per *pigmenta.* Nec obstat H *unguentarius;* hic enim idem est quod pigmentarius, aromatarius, pharmacopæus ; inter pharmaca enim vulgo maxime nota sunt unguenta; præsertim quia antiquitus eo processerat luxus, ut unguenta in potu adderent, teste Æliano, lib. Xll, et Juvenali, *Satyra* 6 :

> Cam perfusa mero spirant unguenta Falerno,
> Et foliata silis.

Pharmaci animi Mint Sacra* u.tota.

Allegorico hæc veriora sunt in pharmacis animæ, puta SS. Sacramentis, præsertim Extremæ Unctionis, quæ lenit dolores animæ el corporis, ac utrique sæpe sanitatem restituit, ut docet S. Jacobus, cap. v, 14. Vide ibi dicta.

Tropologice et anagogice, Rabanus : « Spirituales medici, inquit, secundum artis suæ peritiam, salubriter ad salutem animarum exhibent fomenta doctrinarum, unguenta adhortationum, atque malagma assidua) orationis, medicabiles etiam polus atque cibos divinarum Scripturarum. Faciunt etiam, ubi necesse est, exustionem excommunicationis, vel incisionem virgarum, ut, quoquo modo possint, hominem ab (egritudine viliorum perducant ad sanitatem bonarum virtutum. Quod autem dicit, non consummari opera ejus, significat quod usque ad finem mundi verus medicus noster non cessat per ministros suos quotidie sanitates in Ecclesia sua operari, donec in extremo examine totum quod mortale est absorbeatur a vita : cl tunc fiet quod sequitur : Pax Domini super faciem terræ, quando absumpta morte in victoria resurgent mortui incorrupti, ct transferentur ad possidendam patriam cœlestis regni. »

Denique pigmentarius noster Christus dat nobis « pigmenta suavitatis, et unctiones sanitatis,» id est prrecepta suavia simul et sana, puta præcepta charitalis quæ omnes labores et dolores lenit, præsertim accedente unctione graliæ Christi , quæ a computrescere » facit « jugum a facie Dei», *Isaías* x, 47; vide ibi dicta.Vide et nostrum Dlasium Viegas, in cap. ii *Apocal. Comment,* iv, sect. 57.

Audi Rugonem : « Unguentarius, id est Chris- Uwf tus, faciet pigmenta suavitatis,» id est Sacramenta novæ legis a unctiones conficiet sanitatis, » id est dona Spiritus Sancti. Sacramenta ecclesiastica vel evangelica *pigmenta* vocantur, quia redolent; *suavitatis,* quia suavia sunt. Dona Spiritus Sancti dicuntur *unctiones sanitatis* , quia illis ungitur anima et sanatur a septem vulneribus peccatorum. Timor enim sanat superbiam, pietas invidiam, scientia iram,fortitudo acediam, consilium avaritiam, intellectus gulam, sapientia luxuriam. *Cant,* i : « Meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis. » Ubi Glossa : Unguenta, inquit, sunt dona Spiritus Sancti, quæ invisibiliter animam reficiunt.

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE OFFICIIS ÆGRI UT SANITATEM RECUPERET.

Ver* 9. 9. Fil i, in tua infirmitate non despicias teipsum. — Ut negligas ea adhibere quibus sanitatem recuperes, ac sine ulla procuratione valetudinis mancas quasi jumentum; sive, quia de sanitate desperas, sive, quia nimis præsumis et præfidis de natura; viribus, aut de cura et providentia Dei, ita in illum tc tuaquo resignans, ut deses et otiosus nolis admovere manum operi ad ea procurandum, quæ prudentia et medicina procuranda dictant, quæque Deus instituit el sanxit. Tales sunt inulti plcbeii, pauperes cl rustici, qui se suosque morbos plane negligimi, omnemque eorum curationem Deo relinquunt. To *teipsum* jam non est in Græco, sed tantum *non despidas,* scilicet te, luam infirmitatem et sanitatem. Tigurina nectit sequentibus, sicque vertit : *In morbo tuo, fili, ne prætercas, quin Domino supplices, etenim ipse sanabit te;* alii : *Fili, in trgrotatione tua noli esse negligent ; sed precare Dominum, ct ipse sanabit te.* Est enim peccatum mortale, inquit Palaeius, si spes est salutis, eam non curare. Porro Rabanus pro *non despidas,* legit, non desperes *teipsum;* « quia desperatio, inquit, affligit animam, et mortem illi paril certissimam. »

Sed ora Dominum, et ipse curabit te. —Syrus : Æ.doa *Fili mi, etiam in mente tua ora coram Deo, quia ipsemet sanat. Primum* est hoc œgri offlcium, scilicet, Frimu», ut antequam medicinas ct medicos conquirat, pro sanitate procetur Deum. Deus enim vilæ et mortis, infirmitatis et sanitatis uti est auctor, sic idem est et reparator • quare si humili, sincero et ardenti corde invocetur, ægrum, si ita ejus saluti æternæ expediat, sanitati restituet, uti restituit Ezechiiun, *Isatœ* xxxvui, 5. Si non expediat, dabit iQflna^ robur ad fortiter sustinendos morborum dolores ub'Lu et œrumnas; itaque augebit merita el coronas patientiæ et pœnitentiæ, oc charitalis, contemplationis, et desideriorum cœlestium, ad quæ ægrura

stimulat ipsa irgritudo. Audi S. Gregoriani Nazianxenurn in senio semper infirmum, in carmina *De Dei desiderio s*

At mea «m míenos Dens est, mullique dolores,
Atque gravis morbus, qui mihi membra quatit.
Ad breve me tempus lacera, scelerate : relinquam
Nam tccum gaudens aspera cuncta brevi,
Namque crucem membris, tueJioque in corpore gesto,
loque viis : crux est lansque decusque meum.

Vido eumdem, epist 64,66, 67 *ad Philagrium.* EI in *Distichis,* ubi ait: «Sicut aurum in fornace, ita vir bonus afflictione exploratur, ac plerumque dolor incolumitate levior est, magisque expetendus. » Tantum enim Dei donum est infirmitas, quantum sanitas, et siepe majus. Idem Nazianzenus, apud Antonium in *Melissa,* cap. tvn : « Docebat nos, inquit, nec applaudere, nec flecti passionibus, sed contemnere lutum, et corpus quidem nostrum pati sinere; utpote necessario sive nunc, sive non multo post pro lege naturæ dissolvendum (peribit enim aut morbo, aut longo tempore confectum); nos vero animam in sublime tollere, et cogitationibus conversari cum Deo. » Ita faciebat S. Paula, teste S. Hieronymo in ejus Epitaphio : « In languoribus, inquit, et crebra infirmitate dicebat : Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, donee mortale hoc induat immortalitatem, et corruptivum hoc vestiatur incorruptione. Et iterum : Sicut superabundant passiones Christi in nobis, ita ct per Christum abundat consolatio. Ac deindo : Ut socii passionum estis, sic critis ct consolationis. In moerore cantabat : Quare tristis es, anima, et quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi : salutare vultus mei et Deus meus. » S. Cyprianus, epist. *ad Demetrianum :* «Nullus, inquit, iis dolor est de incursatione malorum præsentiuxn, quibus fiducia est futurorum bonorum. Denique nec consternamur adversis, nec frangimur, nec dolemus, neque in ulla aut rerum clade, aut corporum valetudine mussitamus; spiritu magis quam carne viventes, firmitate animi infirmitatem corporis vincimus.» Salvianus, lib. I *Gubernat. Dei :* «Infirmitas carnis, inquit, mentis vigorem exacuit. » Audi et Dedam in *Proverbiis* : « Infirmitas carnis si patienter sustineatur, est quasi purgatorius igms. » Et : « Quantum bonum habeat sanitas, ostendit infirmitas.» EtS. Bernardum: «Semper, inquit, in infirmo corpore validior est spiritus; nam virtus in infirmitate perficitur,» II *Corinth.* m, tí. Vide ibi dicta.

Denique nudi S. Laurentium Justinianum, in *Ligno vitæ,* cap. n De *Orat.* : « Omnes medici pecuniis, Deus autem noster pura oratione ad conferendam sanitatem placatur. Hrec spiritales sanat morbos. Nam hæc est potissimum remedium eju* qui vitiorum tentamenlis restuat, ut, quotiescumque quolibet tangitur vitio, toties sc aa orationem vertat ; quia frequens oratio vitiorum impugnationem exstinguet. Et sicut aqua ignis exstinguitur, ita concupiscentiarum vitiosarum impetus oratione superatur. »

Æger ergo crebro recitet orationem S. Francise! : «Gratias tibi ago, Domine Deus, de omnibus his doloribus meis, toque, mi Domine, rogo, ut centuplum, si libi placuerit, addas, quia hoo erit mihi acceptissimum, ut affligens me dolore, non parcas, cum tuæ sanctæ voluntatis adimpletio sit mihi consolatio superpiena. »

Denique quam utilis sit infirmitas, quamque infirmus se Dei voluntati resignaro debeat, ut ve! sanitatem det, vel patientiam, pulchris exemplis S. Antonii Didymum arguentis, quod dolerci se captum oculis, quos cum muscis communes habemus; S. Pachomii, S. Thomæ Cantuariensis, S. Vedesti et aliorum, docet noster Alphonsus Rodriguez, tract. 8 *De Conformit. cum voluntate Dei,* cap. xv:ii. Gnomon S. Pachomii recitavi superius cap. n, vers. 4.

IO. Averte a delicto, et dirige manus, et ab vwi.io, omxi delicto munda con tuum. — Syrus : *Aufcr iniquitates ct mendacium, et ab his omnibus peccatis munda cor tuum.* Est hoc *secundum* ægri officium, Sam», ut scilicet conscientiam suam examinet, et, si in dlUD‘ ea aliquod delictum repererit, illud aboleat per poenitentiam. Certum enim est morbos sæpe hominibus ob delicia immitti. « Ideo (ob indignam Synaxin) inter vos mulli infirmi et imbecilles, et dormiunt (id est moriuntur) multi,» ait Paulus, I *Cor. xi,* 30. Et Christus ad ægrum jam a se sanatum : « Ecce sanus factus es, ait : jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat, » *Joan,* v, 14. Et S. Basilius, Iteg. *fusius disput.* regula 65 : « Morbi, inquit, sunt flagella peccatorum, quibus nihil aliud agitur, nisi ut vitam nostram in melius commutemus. » Sic Deus Oziam regem sacerdotium invadentem lepra percussit, II *Paralip.* xxyi, 18, æque ac Mariam sororem Mosis ob murmur, *Num.* XU, 10. Ita Jeroboam regem Israel idololatrantem, ct manus extendentem in Prophetam, ariditate mulctavit, III *Ileg.* xm, 4.

Porro Siracides ad poenitentiam tria requirit, scilicet primo : « Averte, inquit, a delicto; » scilicet mentem et voluntatem luam, id est concipe propositum amplius non delinquendi, ncc peccandi. Unde Græca Domai emendata habent ; Amote *delictum;* Tigurina : *Missum fac delirium.*

Præclarc Plinius Secundus, lib. VII, epist. *ad Maximum :* «Nuper, inquit, me cujusdam amici languor admonuit, optimos esse nos, dum infirmi sumus. Quem enim infirmum, aut avaritia, aut honor sollicitat? non amoribus servit, non appetit honores, opes negligit, cl quontulumcumque ut relicturus, satis habet : tunc deos esse, tum hominem esse se meminit : invidet nemini, neminem despicit : ac ne sermonibus quidem malignis, aut attendit, aut alitur. Si contingat evadere, in noxiam beatamque destinat vitam. Tales ergo es<e sani perseveremus, quales «os futuros profitemur infirmi. »

Scenndum est : «Dirigo manus » ad rectam operationem, 7. d. Propono deinceps te recte operaturum, ct imprimis to restituturum quod rapuisti, vel injuste delines; ac benefacturum aliis, pr®-sci tim pauperibus indigentibus. Tigurina *: Manus rectas exhibe : manus,* id est opera tua et actiones, ait Vatublus. « Cum enim homo sibi soli dat, ait Palacius, manus curvat in so : at quando proximis dat, dirigit in eos. Audi Isaiam hujus loci interpretem , cap. Lvni, vers. 7 : Frango esurienti panem tuum, el egenos vagosque induc in domum tuam :cum videris nudum, operi eum. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sanitas tua citius orietur. Hoc ergo modo dirige manus, si tibi vis cito sanitatem oriri. »

Tertium est : « Ab omni delicto munda cor tuum, » scilicet per contritionem et pœnitentiam, quæ nunc ex institutione Christi includit confessionem et satisfactionem. Unde liquet, pœnitentiam non esse nudam resipiscentiam, sive vitæ mutationem, qua homo novum vitæ et virtutis geuus ineat (ut volunt Lutherani). Insuper ad eam requiri veteris vitæ in peccatis actæ destructionem per contritionem, castigationem et pœnitentiam.

Quocirca cap. *Cum infirmitas, De peen. et remiss.,* sancitur ut medici, priusquam corpus graviter vel periculose aegrotantis curare incipiant, eum moneant do confessione facienda. Et quia hæc lex consuetudine abrogata erat, idcirco Pius V, motu proprio, anno 1566, qui incipit *Super gregem,* illam renovavit, addidilque ne medici ultra tertiun? diem visitent ægrolum, nisi do illius confessione sibi constet : denique ut antequam ad gradum doctoratus admittantur, ab illis exigatur juramentum, quo jurent se hanc legem servaturos. De qua lege vide Suarez, HI part., tom. IV, disp. 35, sect. ni. Hall. Petrus Damianus, epist. 129 *ad Eremit.,* monachuyi, eremi suæ decumbentem in lecto sic affatur : « diarissime frater Mauro, confitero, pœnitentiam ago, et si quid est in to, quod fortassis a tremenda Missarum te celebratione prohibeat, venerabilis tua fraternitas sacris obtemperare canonibus non contemnat. »

ftu.hr® b Eicuj-

Porro poenitentia maximo opus est in morte, ut reconciliemur Doo, ut satisfaciamus pro offensis, ac infernum evitemus, brovequo habeamus Piirgatorium. Undo S. Augustinus, inquit Possidius in *ejus Vita,* «dicebat laudatos Christianos et sacerdotes absque digna ct competenti poenitentia exire do corporo non debero. Quod etiam ipso fecit ultima qua defunctus est {egritudine. Nam sibi jusscrat Psalmos Davidico*, qui sunt paucissimi do poenitentia, scribi, ipsosquo quaternione» jacens in lecto contra parietem positos diebus infirmitatis smn intuebatur el legobat, ct jugiter ac uberlim fiebat. » S. Laurentius Justinianus moriturus noluit m lecto decumbere, sed in matta, dicens : «Non in pluma Dominus meus,sed in durissimo ligno cubitavit. Meministis dicti IL Martini : Non decet Christianum hominem mori nisi in ciñere et cilicio.» Similia dixit et fecit S Franciscus, cæterique eximii Sancti, ac nostro sæculo S. Carolus Borromæus ejusque asseclae, qui morituri in emere ct cilicio decubuerunt et occubuerunt

Ii. Dà **SUAVITATEM ET MEMORIAM SmiLAGIXIS, ET Vert.it** impingua **OBLATIOVEM.** — *Tertium* est hoc ægri oí- T**» licium, ut scilicet peracta de peccatis poenitentia, offerat Deo sacrificium pro salute sua.

Pro *suavitatem* græce est evuiiav, id est *suaveolentiam* sive *suavem odonem :* pro *memoriam,* græce est id esi *monumentum* vel *memoriale* «similaginis, » id est simii® : ita vocabatur pars illa similæ, quæ imposito thure Deo cremabatur, ut per illam consecraretur tota simila Deo oblata et sacrificati, ut dixi *Levit,* n, 2. Sensus ergo est,g.d. Offer Deo sacrificium *mincha,* id est farris et similæ, quod imposito thure suavem exhalet odorem, Deoque sil memoriale, tum tuæ oblationis et obsecrationis pro obtinenda salute corporis et animre, tum luæ gratitudini* et recognitionis divin® potenti® et opis. Rursum «impingua,» id est pinguem offer, « oblationem, » pula pinguem, selectam et insignem victimam. Fere enim cum *mincha,* id est sacrificio farreo, offerebant Deo victimam carneam, v. g. hœdum, ovem vel vitulum, ut perfectum esset sacrificium : sacrificium enim est quasi convivium Dei. In convivio autem requiritur, tum simila et panis, tum caro animalium. Potest quoque per «suavitatem » accipi, thus ct thymiama suaveolens, quod Deo adolcbant Hebrœi. Unde Tigurina: *Suffimentum adole, commendatitiamque* (Valablus, *commendatricem,* vel *gratam, quæ scilicet sacrificantem Deo commendet} similaginem, et munus opimum consecra.*

Hoc verius tit in nova lege per sacrificium Eucharistie, quæ simul est mincha et victima; quia in ea sub speciebus panis offertur Deo ipsa caro Christi, ipseque Christus pinguis et ardens charitate devotionis; quare hæc Deo jugem nostri, pro quibus offertur, memoriam ingerit, ut omnes nostras infirmitates sanet, omneque robur ct bonum conciliet. IlaS. Gorgonia morbum corporis pro- $. digiosum quo laborabat, cum medicos admitiere 8°°^ °* nollet, Eucharisti® sumptione miraculose sanavit, uti refert ejus frater S. Gregorius Nazianzenus, rima. *orat.* Ii, qui *orat.* 19, idem refert de patre suo, eum scilicet morbum suum gravem celebrando Missam depulisse. Multo magis Eucharistia medetur morbis aninue; unde a Patribus vocatur *pharmacum immortalitatis,* quia ejus virtute resurgemus ad vitam immori dem, *Joan,* vi, 40. «Panis ergo et vini, ait Rabanus, sacrificium in memorimi! Dominio® passionis oblatum præcipuo ani* marum vulnera curat, cum per sacerdotis ministerium in altari simul cum sacris orationibus Deo offertur. Undo sicut B. Gregorius in libris *Dialogorum* ait : Si culpæ post mortem insolubiles non sunt, multum solet animas, etiam post mortem, sacra oblatio hosti® salutaris adjuvare; ita ut non-

nunquam ipse defunctorum animæ hoc videantur expetere : ct non solum defunctis, sed etiam vivis multum profuturum esse idem sacrificium creditur, si digne offeratur. »

Græci addunt ¿c ¡atj id est *tanquam non eristens;* Romana, *tanquam non sis, q.d.* Offer oblationem Deo, humiliando te summe coram illa majestate, cujus nomen est ro *ens,* ita ut coram ea æstimes tc non esse, nec existera; quia tuum esse umbraticum est, ct umbra tanquam essentiæ divins, adeo ut Dei nomen sit « ens, » creatura vero « non ens, » uti dixi, *Exodi* m, 14. Tigurina vertit ; *Ut qui non feras priores,* quod Vatablus explicat, *q. d.* « Ut qui non prior ponas beneficium, sed accepti gratiam testeris. » Verum t♂ *tanquam non existent* delent Latina omnia et S. Augustinus in *Speculo.*

.Mystice hzec omnia infirmitati spiritali animæ, puta, ejus vitiis et passionibus per octo remedia, quæ hic assignat Siracides, curandis pulchre adaptat noster Jacobus Alvarez de Paz, lib. V De *Vita spirit,* part. II, cap. xm.

Veri, U 12. Er DA LOCUM MEDICO : ETENIM ILLUM DOMINUS creavit; et NON DISCEDAT a te, quia opera ejus sunt necessaria. — *Quartum* est hoc ægri officium, ul scilicet post orationem, poenitentiam et sacri* fidum , qua Dei archiatri opem imploravit, det quoque locum medico. Deus enim vult sua beneficia homini largiri non per se solus, sed homine cooperante : vult enim ut homo pariter faciat quod in se est, ac adhibeat media a Deo et a natura instituta, quale in infirmitate ad adipiscendam sanitatem est medicus ct medicina. Addit, ‹ et non discedat a te, » quia non sufficit ægro semel consuluisse medicum; sed crebro eum consulat oportet, ut medicus melius complexionem ægri, et qualitatem morbi indaget, eiquo pharmaca congrua adhibeat ; præsertim quia morbus suos habet paroxysmos, cerlisque diebus suas variat vices et crises, quas medicus studiose observet oportet, ut judicet de morbo ejusque remediis. Et esto revalescere incipiat æger, tamen nc slatini dimittat medicum, ne per imprudentiam, vel ignorantiam, vel intemperantiam, in morbum recidat : recidiva enim morbi ipso morbo est periculosior. Igitur medicus ægro adsit, donec plene convalescat, ac deinde modum tuendæ et conservandæ sanitatis ei præscribat. Unde Tigurina vertit : *Deinde locum des medico, ut cujus Dominus auctor sit; nec discedat a te, quia ipsius indiges ;* Romana, *nam et ipso opus est.* Græce enim est xpfe, id est *opus, utilitas, necessitas*, indigentia, uti dixi vers. i. Syrus : *Et etiam medico da locum; quia* (etiam) ineo est *utilitas : quia tempus est, in quo per eum prosperetur valetudo.*

Ouïr-tUD.

Lyranus per medicum accipit spiritalem, puta sacerdotem s quia, ait, ejus est orare pro ægro, uti subdit Siracides. Verum clarum est intuenti hæc omnia ad litteram perlinere ad medicum corporalem.

Porro veteres Ascète et Anachorète medicis et medicinis abstinebant, tum quia in eremis ct locis solitariis longe ab urbibus et medicis degebant, tum studio paupertatis, austeritatis, pœnitentiæ ct mortificationis. Axioma enim eorum erat : « Morbus corporis est purgatio animæ ; » ítem ; « Corporis infirmitas est mentis sanitas et firmitas,» ideoque corpus ad omnes labores et dolo* res assuescendo obdurabant : tum quia suspirabant ad coelum, ut ex hoc exsilio liberi evolarent ad beatam vitam , ideoque morbis et asperitatibus, ¿eque ac deliciis et voluptatibus, superiores evadere nitebantur. Ita S. Pachomius, ul habet ejus Vita, Theodoro discipulo infirmanti non aliam medicinam dedit, nisi hanc : « In dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe et quando voluerit Dominus, conferet tibi sanitatem. » Alterum vero reprehendit, quod manus laborando laceras oleo perunxisset. Abbas alius, in *Vitis Patr.* lib. VII, cap. xx , discipulo ægrotanti hoc pharmacum dedit : a Ne contristeris, o fili, ex infirmitate; sumina enim religio est ut cx infirmitate quis gratias agat Deo. Si ferrum es, per ignem amittis æruginem. Si aurum es, per ignem probatus a magnis ad majora procedis. Sustine ergo et ora Deum, ut ipse quæ vult illa concedat. » Ibidem alius sæpe ægrotans, cuín per annum morbo caruisset, mœslus dixit Deo : « Reliquisti me, Domine, et noluisti me hoc anno visitare. » Morbus enim carnis purgatio est animæ.

Awto «Xli: curT

Quocirca magnus ille Abbas Johannes, qui Theodosio Imperatori victoriam conira tyrannos praedixit, cuidam poscenti a tertiana liberari : « Rem, inquit, tibi necessariam cupis abjicere; ut enim corpora nilro abluuntur a sordibus, ita animæ languoribus aliisque hujusmodi castigationibus purificantur.» Moxjamen votis ejus obsequens, oleo a se benedicto cum curavit. Ha Ruffinus in *Vila S. Johannis,* quæ habetur in *Vitis Pair.* lib. II, cap. i, juxta editionem nostri P. Rosweydi. Ibidem in *Vita S. Posthumii,* legimus eum in febrium et stomachi tormentis nec calidis rebus usum, nec jejunia imminuisse, dictantem : « Quod si corpori calido cibo consuleretur, a Domino redemptio animæ non daretur. » Sic et S. Antonium in morbis non minuisse jejunia, solitaque virtutum officia, refert in Vita ejus S. Athanasius. Similia de S. ililarione scribit S. Hieronymus.

Verum posteriores Ascète ct religiosi hunc rigorem temperarunt, ac secuti consilium Siracidis, medicos et medicinas admittunt; imo suadent ct praecipiunt, ut videre est in Regulis S. Basilii, S. Benedicti, S. Augustini, S. Francisai, etc. Vido S. Rasilium *in Regulis fusius explicatis* , rcg. lx, ubi multis docet utendum esse medicis et medicinis, sed ita ut spes sanitatis in Deo potius quam in illis reponatur. Unde concludens ait : a Neque igitur fugienda penitus ars ista est, neque rursus our

nia in ea sahitis nostra præsidia collocanda; sed quemadmodum, licet agricultura usum acceperimus, frugum proventum tamen postulamus a Deo ; et quamvis gubernatori clavum committamus, Deum tamen, ut nos ex alto incolumes conservet, oramus : sic nihilominus cum medicum adhibemus, idque ralio fleri concedit, neutiquam a spe illius erga nos bonitatis debebimus discedere. Mihi vero etiam ad colendam continentiam haud mediocre momentum ars hæcde qua loquimur, videtur afferre. Siquidem animadverto ab ea ct delicias amputari, et crapulam damnari epularum , preterea varietatem et exquisitam nimis condimentorum pravo excogitatam solerliam, tanquam inutilem improbari. In summa denique indigentiam ab ea sanitatis matrem appellari. »

Ver» ii rtu, 13 el M. Est enui tempus quando in manis il i.orum incurras (id est incurrere , eorumque cura te credere et committere debeas) : ipsi vero Dominum DEPRECABUNTUR , UT DIRIGAT REQUIEM EORUM, et (Complutensia pro *et* legunt *in)* sanitatem PROPTER CONVERSATIONEM ILLORUM, — « illorum, » scilicet non medicorum, sed sacerdotum, qui offerunt Deo similaginem ct oblationem, ul dixit vers. 11. Sacerdotum enim est deprecari Dominum pro salute ægri, medicorum vero est ei mederi. Favent Græca, dum ita legunt: *Est tempus, aim ct in manibus eorum est* cwftx, id est *suavitas odoris. Nam ct ipsi Dominum deprecabuntur, ut dirigat ipsis requiem et sanationem propter restituendam valetudinem :* wwííx enim, id est suavitas *odoris,* in offerendo thure ct thymiamate, spectat ad sacerdotes, non ad medicos, *q. d.* Dum adhibes medicum, simul adhibe sacerdotes, qui suis precibus ct sacrificiis invocent Deum, tt dirigat medici concilio elphannaca, comodo, <nt requiem, » id est sanitatem et valetudinem, ægro restituant Noster vertit, «propter conversationem illorum, » hoc est quia ab eis hoc requirit vita» eorum ratio, et quia præ aliis sanctitati ct pietati student. Ita Lyranus et Jansenius.

Verum ówJíx, id est suavis *odor,* scilicet herbarum , florum, aquarum medicarum, et aliorum pharmacorum, est quoque in manibus medici, ut per ea sanitatem ægro conferat. Addo alios pro legere cvoJix, id est successus, *prosperitas :* nonnulli legunt tùÿcxix, id est *voluntas, beneplacitum.* Unde Tigurina vertit : *Est cum medicorum quoque manus successum consequantur ; nam et ipsi Dominum orant ut lenimentum secundet sibi, vitæque causct curationem.* Ubi ¿vazauatv, id *est requiem,* exponit *lenimentum,* quo medicus per pharmaca lenit dolores ægri. Alii : *Orant Dominum ut tribuat prosperam quietem, ct sanationem victus causa;* Syrus : *Quia orabit* (medicus) *ad Deum, ct dabit per manus ejus tibi sanitatem, ct veniet per eum sanitas et vita.* Quare aptius hæc referas ad medicos , quam ad sacerdotes ; ad medicos enim totus hic locus spectat. Est enallage: « illorum,» id est illius , scilicet medici, de quo sermo præcessit. Dicit « illorum, » quia multi sunt medici : « illorum » ergo, id est alicujus ex illü, quem vel tua voluntas et electio, vel necessitas tibi offeret.

Significat ergo Siracide*, ait Jansenius et Valerius, *Sacres Philosophiae,* cap. lxxiy , officium boni medici esse, non solum remedia morbis accommodata applicare, cisque niti et confidere,sed etiam Deum invocare ct orare, ut sua et ingenia et remedia ad ægrorum salutem dirigat ac fortuneL Res enim , in qua medicus versatur, est perse magna magnisque periculis obnoxia, quæ ob id non solum prudentiam, sed etiam piam curam et sollicitudinem requirit : qua neglecta gravissima! offensiones, ac pcriculosæ curationes esse solent. Cum enim arti suæ plurimum fidunt medici, ita ut non curent Dei directionem implorare; iit nonnunquam ut eorum conatus Deus non prosperet, sed subvertat. Itaque nostra lectionis hiv erit sensus : Esi tempus, quando in medicorum manus incurras. Ipsi autem non suæ arti nimis fident ; sed Dominum deprecabuntur, ut dirigat el fortunet requiem quam ægris adferre student, hoc est sanitatem ; idque quia hoc pertinet ad eorum conversationem, hoc est officium et vitas rationem.

Aliter Lyranus : « Propter conversationem, » inquit, id est propter sanciam vitam illorum. Aliter et Palacius : « Propter conversationem, » inquit, id est ut liceat medicis conversationem habere cum ægroto, quem ad salutem revocarunt. Aut, *q. d.* Rogabunt medici pro salute infirmi : nam si medicus infelix sil, ac neminem sanet, quomodo poterit cum hominibus conversari? Ergo ut conversationem cum eis habeat, roget pro eorum salute. Græce est faci» íja Siw w k : íuv.óei; autein significat *primo,* vitam; *secundo,* victum ; *tertio,* conversationem. Unde *primo,* Tigurina vertit : *Vt Deus secundet ct det curationem vitæ causa,* ut scilicet per curationem medici ægrum vitœ et sanitati restituat. Hinc et Romani vertunt : *Sanationom propter restituendam valetudinem; secundo,* alii vertunt, *ut det sanationem victus causa;* ut scilicet Deus per manus medici sanitatem ægro restituat, hoc inter alios fine et fructu, ut scilicet medici sanando a gros victum sibi comparent : hæc enim est eorum ars cx qua vivunt; *tertio,* Noster vertit : Ut a dirigat sanitatem propter conversationem illorum,» eo sensu quem jam dedi.

Nota hic officium medicorum esse, non tantum Ntdkm medica arte, sed ct precibus sanctaque vita ægris impetrare requiem et sanitatem, id est quietam nt medi sanitatem, sanamque quietem. Idem docet Hip-ri“ pocrates : ideinque fecere excellentissimi medici S. Cosmos ct Damianus, uti dixi vers. 2. Sanctitas enim meretur ut Deus dirigat actiones cuique proprias, easque secundet et prosperet: medicorum autem actio propria est mederi el curaro

ægros. Ita Thalassius asceta oratione ct signo crucis curabat suos colicos dolores, et viperæ morsus, *tes*te Theodorcto, in *Hist, relig;* cap. xxii. Nam, ut idem ait cap. xvi : « Sanctorum deprecatio est commune omnium malorum remedium. » Ita S. Laurentius signo crucis Lucilium aliosquo cæcos illuminavit. Ita in *Vitis Patrum* legimus S. Ililarioncm, S. Antonium, plurimosque alios anachoretas oratione et oleo a se benedicto curasse graves ct incurabiles multorum morbos.

Ven is. 18. Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit bum, incidet (Syrus, *traditur)* in manus medici. — Legit Interpres fyinfcnrai, id est *incidet* : jam Complutensia et Romana legunt ¿jxztac, *incidat,* optative vel imperative, g. d. Dignus est qui incidat, ut hac poena castigetur, ao ad Deum redeat. Tigurina vertit : Qui in *Creatorem suum peccaverit, in manus medici solet incidere.* Sensus est, g. d. Qui peccaro audet coram Deo, imo contra Deum factorem suum, a quo suum esse, suam sanitatem, omneque bonum accepit; ipse hac sua ingratitudine et malitia meretur sanitate, imo vita, omnique bono privari, ac morbis exagitari, ideoque medicorum manibus subjacere, a quibus inulta dura ct acerba remedia cogetur sustinere, ct insuper pro tortura hac largum eis stipendium persolvere. Significat peccata esse causas morborum, indeque medicinarum molestarum etaffligontium : quare abstinendum esse a peccatis, ut careamus morbis cl medicinis.

Nota aptam metaphoram vel allegoriam : medicus enim comparatur torlori vel judici, medicime comparantur tortura) cl carnificinas æger reo, peccata ægri criminibus rei. Hinc S. Scriptura sæpe morbos vocat *funes,* et lectum cui æger aíllgitur vocat *carcerem;* quia scilicet morbi sunt pœnæ peccatorum, quibus quasi funibus ct equuleo peccator ligatur, constringitur et torquetur, ac consequenter de medico loquitur quasi de apparitore vel judice, qui delinquentes comprehendat el conjiciat in carccrcm, jubcatque lecto decumbere,atque incoquasi in equuleo polionibus, sectionibus, clysteribus, cucurbitis, balneis, cauteriis, ustionibus, aliisque sexcentis modis el cruciatibus torqueat et affligat. Ita sentit S. Job morbis a Deo afflictus, cum dixit, cap. vu, 12 : « Numquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?» Et David, *Psalm,* xvii, 5 : a Circumdederunt me dolores mortis, et torrentes iniquitatis conturbaverunt me. » Et Christus sanans infirmam : « Mulier, dimissa es ab infirmitate, » *Lucæ* xiii, 12. Et vers. 16 : « Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit Satanas, ccce decem et octo annis, non oportuit solvi *a* vinculo isto die sabbati? » Hinc S. Laurentius Justinianus senex ægrotans, cum medicus ejus carnes incideret, ad ictum ferri stetit immobilis, ac timenti medico dixit: «Incide audacter; neque enim laminas Martyrum novacula tua superabit.» rta habet ejus Vita.

Medida ,wl«n.

TERTIA PARS CAPITIS.

DE LUCTU MORTUORUM MODERANDO, ET CAVENDA TRISTITIA.

Vrn 15. 4G. Fn.1, IN MORTUUM PRODUC LACRYMA9 (Nazian-senus, *orat.* 10, legit, *plora),* et quasi dira passus incipe plorare. — Tigurina : *Fili› effunde lacrymas super mortuo, luctumque ut acerba passus exordire;* alii : *Fili, super mortuum tbmitte lacrymal, et ut acerba patiens ordire lamentum.* Do hoc lamento dixi cap. xxii, 13. Syrus : *Fili mi, super mortuum multipli'a lacrymas, et dottai te, et db ito*

Jwu *ulnfatum.* Ab mgris et morbid s congruo transit ad mortuos, quibus jubet ultima justa funebria

Piuuua. persolvi. *Primum* ergo officium mortuis debitum est deplorare eorum mortem, Ium illorum, tum nostri causa. Illorum, quod suminum hujus ævi bonum, scilicet vitam, amiserint m perpetuum; quia nunquam ad eam redituri; nostri, quin utile ct gratum illorum, utpote parentum, cognatorum, amicorum, vel vicinorum alloquium , consilium, auxilium,omnequo cum eis commercium amisimus, nunquam illud in hac vita recuperaturi. Sane qui in morte cognatorum gaudent, eo quod in eorum hmredilatem el bona succedant, hi illis se ingratos et inhumanos exhibent. Abi quasi Stoici insensibiles apathiam Induunt, ut nullius amici vel rei deperdita, doloro tangantur : hi quoque carent humano ct communi commiserationis affectu. Unde omnes fere gentes planxerunt suos mortuos, ut hic planctus juris gentium esse videatur. Sic Abraham flevit mortem Saræ, *Genes,* xxm, 2. Jacob mortem nuntiatam (sed falso) Josophi, *Genes.* XXXVII, 35, ac mortem Debone nutricis Rebecca), sepeliensquo eam subter quercum Bethel, indo loco nomen dedit : « Quercus fletus, » *Genes.* xxxv, 8. Joseph planxit mortem Jacob : quin et Ægyplli eamdem planxerunt, *Genes.* L, 9 ct seq. S. Augustinus planxit mortem matris S. Monica), lib. IX *Confess,* cap. xii. Hunc enim planctum exigit communis fidelium humanitas, pietas et charitas.

Audi S. Paulinum, epist. *ad Pammachium* consolatoria de obitu uxoris ejus Paulino) : « Bonro lacrymoB charitatis, In quibus pater Abraham matrem repromissionis eduxit. Bonm lacrymm pietatis, quas Joseph justus impendit patri. Bon® et lacrymæ orationis, quibus cl David stratum suum per singulas noctes rigabat. Sed quid Sanctorum mortalium prædiccin fletus? Flevit et Jesus amicum; hanc etiam passionem de nostra

infelicitate dignatus, ut mortuo infunderet lacrymas, et quem resuscitatunis orat virtute divina, infirmitate lugeret humana. Licet in illo uno totam simul conditionem generis humani misericors et miserator Dominus deploraverit, ct illis lacrymis peccata nostra fleverit ct laverit. Idcirco et turo, frater, lacrymro sanctro ct piro : quia simili affectione manarunt, cl dignam casti cubilis flevere consortem, non diffidentia resurrectionis, sed desiderio charitatis. »

&cnn. Et SECUNDUM JUDICIUM CONTEGE CORPUS ILLIUS, ET NON DESPICIAS SEPULTURAM ILLIUS. — Est hoc SCcundum ac tcriiuin pietatis officium mortuis debitum; *secundum,* ut corpus mortui tegatur sudario, sindone fasciisque sepulcralibus « secundum judicium, n id est juxta morem ct ritum funerum, quem quroque regio usurpat. Hebraice enim Ü3WO *mispat,* id est *judicium,* srope morem et usum significat. Dedecorosum enim, miserum et inverecundum esset illud vestibus omnibus sposare, et nudum spectandum omnibus proponere. Tigurina : *Corpus ejus contege juxta ritum funerum;* alii, *secundum consuetudinem ejus* (uli solebat vivens tegi ct vestiri) *contege corpus ipsius;* Syrus : *Et sicut decet, collige corpus ejus, ct ne contemnas sepulturam ejus.*

Tniium. *Tertium :* « Et non despidas sepulturam ejus; * Tigurina : *Nec sepulturam negligas.* Repete tò *sceundum judicium,* id est juxta ritum funerum et morem patri®. Quo, *primo,* significatur ct jubetur corpus non esse projiciendum in sterquilinium, uti projiciuntur corpora boum et equorum ; nec rursum inhumatum avibus ct lens laniandum esse relinquendum; sed terrro, ex qua formatum est, reddendum; idque ob spem resurrectionis. Ideo enim corpora hominum, non animalium, terræ quasi custodi commendantur, ut in die resurrectionis terra Deo resuscitanti illa, quasi deposita sibi commendata reddat. Ita S. Maria Ægyptiaca moriens inscripsit (vel nomine ejus angeli inscripserunt) terrro : « Sepeli, Zozima, miserro Mari® corpusculum. Redde terrro quod suum est, cl pulveri adjice pulverem. Ora Dominum pro me. Ipsa nocte saluti ferro passionis post et divino et sancta) ccenro communionem. »

Beiti»et ftutioa. Illa enim nocte mortua est. Ha refert oculatus tcs^s Zozimas, auctor Vitro ejus, qui ct addit iconem a Deo missum qui fossam unguibus effoderet, in quam ipse corpus S. Mariro inferret. Sic et duo leones, a Deo missi, S. Antonio excavarunt sepulcrum S. Pauli primi Ercmitro, teste S. Hieronymo, in ejus Vita. S. Luciani presbyteri ct martyris corpus jussu Maximiani imperatoris in mare projectum delphinus c mari in littus extulit, ut honesto sepeliretur. S. Stanislai, Cracovlcnsls Episcopi ct martyris, corpus aquilo a feris defenderunt, ut sepultar® mandaretur. S. Moses et S. Catharina ab angelis sepolti sunt in monto Sina. S. Sebastianus post martyrium ct mortem, apparens S. Lucinro, jussit ut corpus suum projectum in cloacam Inde eximeret, et in catacumbis juxta vestigia Apostolorum SS. Petri et Pauli sepeliret. Sic honesta sepultura martyribus crotcris a Christianis procurata est, etiam cum presentissimo vitro periculo; imo plures hac da causa martyrii lauream adepti sunt, ut videre est in *Martyrol.*

Sepultura ergo, *primo,* est decus defuncti; <e- Ooatn«r *eundo,* refricat memoriam ejus vitro el virtutis; *tertio,* est memoriale resurrectionis; *quarto,* eflkit ut Sancti quibuscum sepelimur pro nobis orent ra. Ita S. Augustinus, lib. *De Cura pro mortuis,* ubi cap. ii, ait : a Ista omnia, inquit, id est curalio funeris,conditio sepultura', pompa exequiarum, magis vivorum solatia sunt, quam subsidia mortuorum. »

Secundo, jubet ut sepultura fiat a secundum judicium, » id est ritum ct morem palriro. Sic Judici corpora sepelienda inungebant aromatibus more .Egyplio, uti fecere Jacobo, *Genes,* 1 , 2, et Christo Domino, *Jom.* xix, 40. Ritus priscus Christianorum est, ut fidelium sepulturas ornent psalmodia, cantu, tedis, cereis accensis, floribus, Campanarum pulsu, vestibus atris, uti multis SS. Patrum testimoniis ct exemplis docet Baronías, tom. 1, anno Christi 34, cap. cclxxv, in funere S. Stephani.

Tertio, ut fiat epulum funebre tum tunicis, tum pauperibus, juxta illud *Tobia* iv, 18 : ® Panem tuum ct vinum tuum super sepulturam justi constitue ; » qua de re plura dixi superius.

Quarto, ut oretur, et sacrificia fiant pro anima defuncti, uli fecit Judas Machabrous pro suis in bello occisis, II *Machab.* xn, 43. Idipsum fuse probat Dellarminus, tract. *De Purgatorio,* el Baronins, anno Christi 34 , cap. cclxmx.

17 et 18. Propter delaturam autem amare fer Vert, it luctum (grrocc id est *amarum fac luctum)* ILLIUS UNO DIB, ET CONSOLARE PROPER TRISTITIAM. Et FAC LUCTUM SECUNDUM MERITUM EJUS UNO DIE, VEL DUOBUS PROPTER DETRACTIONEM.— SyrUS: *Vinum ct alimentum filiis hominum qui flent, et fac moerorem ut convenit illi die uno aut duobus propter homines, ct consolare propter vitam.*

Græca de more concisa sic vertunt : Complutensia : *Acerbum far fletum, et accende planctum;* Romana : *Amarum fai ploratum, et calefac planctum* (lacrym® enim sunt calidæ, et calefaciunt vultum, hinc vicissim per calorem eliciuntur et augentur), *et fac luctum secundum dignitatem ejus uno die, vel duobus propter detractionem; et admitte consolationem propter tristitiam;* Tigurina : *Acerbam cie lamentationem, et ne male audias, planctum accende* (alii, *ardentem ede planctum), luo* tugue quo dignus est cum prosequere, idque die uno aut altero, ut ex iles calumniam ; deinde admitte con?* solationcm, ut m<rrorcm minuas.

a Delaturam» vers. seqq. vocat *detractionem* et calumniam, *q. d.* Amare plora mortem amici « propter delaturam, » no scilicet quis cavilletur

tibique deirahat, imo apud alios deferat, accuset et criminetur, quod illum oderis, vel gaudeas de morte illius, si non amare plores. At noli plorare more ethnico inconsolabiliter ; sed more fidelium post ploratum amarum unius vel alterius diei, «consolare,» id est consolationem admitte, « propler tristitiam, » ne scilicet nimia tristitia obruaris, iliaque tibi morbum, maniam vel moilem conciliet. « Et fac luctum secundum meritum,» græce ¿Slav, id est *dignitatem* «ejus,» id est juxta quod dignus est a te defleri; magis enim dignus est defleri, ideoque reipsa deflendus est princeps, quam plebeius; pater, quam cognatus ; Mecœnas, qui te aluit, quam communis amicus; vir sanctus, quam simplex fidelis. Idque propter « detractionem, » ne scilicet quis tibi tanquam inhumano vel impio detrahat. Minus recte ergo Rabanus per *detractionem* accipit *abscessionem,* hoc est mortem, per quam anima abscedit a corpore, ab coque detrahitur et avellitur.

Porro Judæis carnalibus competebat amarus mortuorum ploratus; Christianis vero ob clariorem fidem et certiorem spem resurrectionis, valde moderandus et mitigandus est. Unde Apostolus, I *Thessal.* iv, 12 : « Nolumus, inquit, vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et cæteri qui spem (resurrectionis) non habent. » Igitur fideles et Christiani non tam lugent mortem Sanctorum, quam quod per mortem eorum sancta doctrina et exemplis destituantur, uti planxerunt S. Stephanum planctu magno, Act. vili, 2. Qua de causa S. Ambrosius valde lugere solebat senum mortem, qui sua prudentia et sanctitate junioribus praeibant viam virtutis et perfectionis. Unde ipse, lib. II *De Abelei* cap. ill . « Quam gaudeo, ait, cum aliquos mites ac sapientes diu vivere video, etc.; quia prosunt pluribus! Similiter, cum hujusmodi decedit, quamvis longa senectute depositus, afficior, quia destituitur grex juvenum muro senili. »

Dices : Quomodo cap. xxii, 13, statuit septem dies luctui; hic vero unum tantum vel duos? Respondeo : Primus ille amarus ob mortuum parentem vel amicum ploratus et planctus durabat, el etiamnum dural, uno alterove die, quo peracto remittitur ille, succedilque moderatus et lenis lucius, durans ad septem dies. Vide dicta tJ •oh- caP- XX,I› lia S. Paulinos hunc locum explii- cal el pertractat epistola *ad Pammachium,* qua eum tajchhm lugentem mortem uxoris suæ Paulin® quæ filia erat S. Paute, consolatur : « Scriptura divina, fefuDc- ait, quæ producere nos lacrymas quasi evaporando dolore permittit, termino quoque designato præscribil tempora, cum dicit amaritudinem luctus uno ferendam die. 0 divitia» bonitatis Dei! quam pia idipsum sollicitudine nostri cavet, non pietatis propense invidus, sed infirmitatis nostræ conscius, et omnis immodici temperator, lacrymas mortuo produci jubet; amaritudinem vero lugendi uno tantum die claudit , illud porrigi sinens quo relaxatur dolor, et anima respirat ; istud vero præcidens quod immoderato ct irrationabili cruciatu mentem nostram conficit, quodque diutius fragilitas nostra non valet sustinere. Sed hoc plenius ipsa suo verbo pietas Dei explicat; subjecit enim : Et consolare maturo propter tristitiam. A tristitia enim festinat mors, et cooperiet virtutem; quia tristitia illa tantum salutaris, quæ secundum Deum est; ista autem (ut Apostolus ait), qu® secundum hominem, hoc est de infirmitate est, carnalis est tristitia.» Sapienter S. Hieronymus, episl.29, consolans Theo- s.Hier» doram lugentem mariti Lupicini obitum : « Ve- nymui rum, ait, est illud super necessitate mortis pro- T!,va“› phetale vaticinium, quod fratres dividat, et carissima inter se nomina crudelis et dura dissociet? Sed habemus consolationem ; quia Domini voce jugulatur, per quam ad eam dicitur : Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus, inferne. » Et paulo post : « Adversus ergo mortis duritiam, et crudelissimam necessitatem hoc solatio erigimur, quod brevi visuri súmaseos quos dolemus absentes. Neque enim mors, sed dormitio et somnus appellatur, ut, quos dormire novimus, suscitare posse credamus, et post digestum soporem vigilare cum Sanctis, et cum Angelis dicere: Gloria in excelsis Deo. »

Eamdem in luctu funereo suorum moderatio- Moderi» nem verbis et factis docuere cæteri Patres, ut «›i S. Augustinus in funere matris suæ Moniche, lib. torum, IX *Confessionum,* cap. xii. S. Ambrosius in obitu fratris sui Satyri, Nyssenus, in *Oratione funebri* fratris sui S. Basilii, S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 10, quam habuit in funere fratris sui Cæsurii. et 11, in funere sororis.su® Gorgoni®, et 19. in funere patris sui Gregorii, ac S. Bernardus, serin. 26 *in Cantica,* in morte fratris sui Gerardi. Eamdem moderationem adhibuit Christus in morte Lazari, ubi lacrymatus est; sed mox a lacrymis ad ejus suscitationem se transtulit, *Joan.* xi, 35. Notavit id S. Rasilius, homii. 4 *Dc Gratiarum actione :* « Voluit, inquit, affectus, qui vitari nequeunt, astringere et circumplecti intra moderatam quamdam temperiem ct certos limites. Nimirum inclementiam quidem, quæ nullius tangitur commiseratione declinans, tanquam feram immanem; studium vero affectati doloris, ct immoderatam lamentationem, velut rem ingenerosam excludens. » Eadem est S. Cyrilli Alexandrini explicatio, lib. VII *in Joannem,* cap. xx : a Erudiit, inquit, nos Dominus suis lacrymis, quonam modo caros nostros vita functos, moderate, ct lege rationis moderatis lacrymis fiere debeamus. Nam cx toto ncc compati, necmœrcre ferinum est el durum ; horum vero exuberantia, muliebre. » Accedit S. Isidoras Pelusiota, lib. ll , *epist.* U5 : a Christus, inquit, ob Lazarino lavrymas profudit, regulas nobis ac terminos figens, nc bacchantium more pro mœstitia præ-

elpilûs agamur. › Idem docuit vadens ad crucem; conversus enim ad filios Jerusalem plangentes : « Nolite, inquit, flero super me, » Lue. xxm, 28. Nam, ut ail S. Leo, serm. 10 *De Passione:* «Solet sexus infirmior, etiam pro iis qui morte sunt digni, in lacrymas commoveri, et damnatorum exitiis pro naturæ communis consideratione misereri; sed istum sibi planctum Dominus Jesus dedignatur impendi; quia non decebat lucius triumphum, ncc lamenta victoriam. »

Veri. «9. 19. A TRISTITIA ENIM FESTINAT MORS, ET COOPERIT VIRTUTEM, ET TRISTITIA CORDIS FLECTIT CERVICEM. — Græca de more brevius sic habent : A *tristitia enim procedit mors, et tristitia cordis* /ledit, vel *curvat vigorem ct robur;* Tigurina : *Nam tristitia in mortem exit, animique tristitia vires infringit ;* Syrus : *Quia a moerore generatur angustia; ita enim cor malum* (id est miserum et mœrens) *plusquam mors confringit anxietate pauperes, et adducit tristitiam; quia vita pauperis ad maledictionem cordis.*

Dat causam cur in luctu defunctorum mittenda sit consolatio, et moderanda tristitia; quia scilicet tristitia tria ingentia causât mala : *primum* est, TrUtrii- d ex ea manab ¡mo t(festinat, » id est festinato et cito obvenit « mors;» *secundum,* quod « virtutem, » id est vires hominis « cooperit, » id' est deprimit et supprimit, ac tandem obruit et opprimit, ut homo fiat enervis, languidus, impotens et ineptus ad omnia; *tertium,* quod «flectat cervicem, » ut homo qui antea alacer incedebat, animosus et rectus, jam mœslus incedat, dejectus et curvus, quasi elumbis, prostratis omnibus animi et corporis viribus. Tristitia igitur accelerat mortem, attenuat vires, cl inducit senium, quo cervix curvatur, cl homo sibi accelerat mortem; quia vita est in calido et húmido; al tristitia frigida estet sicca, terrena «cilicetM melancholica; lædit vero tristitia vitam; ac proinde nervosj in quibus sunt vires hominis, terrenos facit ct hebetes, ac fere melancholia tectos, et ideo debiles : nervi igitur debiliores curvantur, ac ideo fit senex incurvus.

Vide quæ de damnis ct remediis tristilire dixi cap. XXX, 22. Sic el Lyrauus : « Tristitia, inquit, est passio mortificativa, el cooperil virtutem, id cs! suffocat virtutem naturæ, qua debilitata cervix el caput flectitur, sicut per fortitudinem ejus erigitur. »

vcu u 20. In abductione permanet tristitia : et substantia inopis secundum cor ejus. — Ita Romana, Complutensia ct alii legunt : frimrpqp, tn *obductione,* vd *inductione,* id est in plaga, calamitate, afflictione, uti dixi cap. n, vers. 2. Verum cæteri legunt cum Nostro, ¿v id est *in abductione.* Rursum Romani ct alii pro wpuMi, id est per-*Vianet,* legunt xocpaSauvu, id est *transit,* abit, discedit. Unde nonnulli sic vertunt, tn *inductione abit tristitia, q. d.* Per inductionem animi, qua scilicet animus sibi accersit ct inducit cogitationes læ-♦as, sibique persuadet se esse felicem, abit tristitia. Hinc et apte subjungitur : ‹ Et substant a inopis secundum cor ejus, » ut scilicet, si inops cordi suo persuadeat se satis opum habere ad honeste vivendum, sitlætus ct felix; sin autem persuadeat sibi deesse necessaria vitæ, miser vivat ct infelix. Hinc et Græca Romœ emendala habent : *In abductione transit el tristitia, et vita pauperis secundum corda;* et Tigurina : *Amoliendo* (objecta et cogitationes tristes) *mastitia praeterit, et afflicti vita constat animo.* Grœcum enim significat proprie vitam, indeque victum , substantiam et opes, quibus vita conseratur. Verum Noster et cæteri legunt contrarie id esi *permanet.*

Quæres, quœnam hæc *abductio,* in qua permanet tristitia? *Primo,* aliqui censent esse abductionem in carcerem. Unde vertunt : *In carcere permanet tristitia;* Graecum enim , subinde idem est quod id est *captivitas,* conjectio in carcerem, vel abductio. am e- Tl

Secundo, Lyranus censet esse abductionem a bono ad malum; quia sicut bona vita est causa læliliæ, sic mala est causatristitiæ : quarc, si quis a bona vita sinai se abduci in malam, ex lælilia labilur in tristitiam. SecoMa.

Tertio, magis litteraliler, *abductio* hæc accipi polestab usu rerum, eia conversatone hominum, pula solitudo et inedia; hæc enim et similia pariunt melancholiam, ut patet in Timone Athe- t « u h niensi, qui mœslus semper fugiebat homines, imo optabat perire homines; unde vocatus est x'.axv6p»iro;, id est *osor hominum,* teste Laertio, Plularcho et aliis. Ita Palacius : Si te abducas, inquit, ab hominum familiaritate, permanebit in (e tristitia; quæ si permanserit, actum est de substantia et facultatibus tuis; substantia enim bominis est secundum cor ejus. Si enim homo cum attentione el diligentia suam substantiam tractet, eam conservabit : at si tristitia pressus eam negliga!, plane ei peribit.

Quarto, melius Rabanus et Jansenius explicant, *q. d.* Tristitia permanet in homine per hoc quod abducit animum suum a consolatione et consideratione eorum quæ dolorem mitigaro possent; ct subsistentia pauperis vel afflicti est secundum cor ejus, talis est ct vita atque subsistentia ejus, ut, si cor ejus sit mœrens, vere sit misera ejus vita, et brevis futura; si lælum aut tranquillum, nihil ei obsil externa calamitas, diuque ejus vita sil duratura. Aut « substantia pauperis est secundum cor ejus, » hoc est cx corde dependet divesne quis sil habendus an pauper. Si enim modico contentus est, ct paupertatem axpio fert animo, reputandus est vere dives; si vero animo est intranquillo, etiamsi multas possideat divitias, vero pauper est. Itaque secundum hunc sensum significatur tristitiam esse ingens malum, utpote que divitem facit egenum, et pauperem facit bis infelicem.

Quinto, simpliciter et plane accipi hic potest qu Iq iq h

redo*, abductio in captivitatem, inopiam, calumniam, siinilemve calamitatem, qua scilicet vel persona *abducitur in* exsilium, aut carcerem, aut infamiam : vel opes ejus et bona abducuntur ct abripiuntur a furibus vel grassatoribus, uti abducta fuere S. Jobi, cap. i. Hæc enim causa est et objectum tristili®, et quomdiu manet ista, manet et hæc.

Confirmatur *primo :* nam Gneoum proprie idem est quod inductio, deductio, submolio, abductio, exsilium, captivitas, in carcerem conjectio, accusatio, et quævis delatio. Et thema «cr/^idem est quod abduco, abigo, abstraho, subduco, defero, rapio ad supplicium, ad judicem; in carcerem abduco.

Secundo, quia Complutensia pro legunt **frinii,** quod Noster vertere solet ‹ obductio. » Unde nonnulli manuscripti hic legunt a in obductione, » id est in calamitate vel clade, qua mens obducitur et obvelatur, « permanet tristitia. »

Tertio, quia sequitur : « Et substantia inopis secundum cor ejus, n g. d. a In abductione, v id est spoliatione, inopia et calamitate, « permanet tristitia, et, » id est quia, « substantia inopis est secundum cor ejus, » hoc est, efficit cor sibi simile, illudquo sibi conformat; ut sicut substantia inopis est arcta, modica, obscura, lurida, sordida; sic eadem et cor ipsius efficiat arcium, modicum, pusillanime, obscurum, luridum, sordidum, mensium, melancholicum. Sicut enim opes dilatant et exhilarant cor; sic inopia, penuria et fames vicissim cor arctat ct angustat, efficitquo triste et mœstum. Unde græco est : *Victus pauperis* vel *mendici* w» xapitx;, id est *secundum* vel contra *cor* ejus; Complutensia legunt, xarápx/.¿¿ííx;, id est *victut* vel *substantia pauperis* est *maledictio cordis,* id est efficit cor malum, id est miserum, triste et melancholicum. *Maledicere* enim subinde idem est quod malefacere, el *maledictio* est idem quod maleficentia ct maleficium; sicut ex adverso *benedicere* est benefacere, ct *benedictio* est beneficentia, præscrlim cum Doo tribuitur : Dei enim dicere esi efficax, idemque quod facere : « Dixit enim, el facta sunt » omnia, *Gen.* i. Posset quoque *substantia* accipi pro subsistentia ct vita : hanc enim significat Græcum PU;, q. d. Subsistentia ct vita inopis est misera, sordida, mcesta ct squalida : sicut cor ejus miserum est, sordidum, incestum ct squalidum.

Mystice Rabanus : « Ubi, inquit, dolor immoderatus obtinet cor, el abducitur animus ne recipiat consolationem, ibi permanisi tristitia; quia hic incipit per doloris afilictioncm, el in futura permanet poma, propter diffidentiam supernæ consolationis. Veraciter enim temperatur substantia viri inopis animo secundum cor ejus : quia quantum deesl illi in fide ct spe, tantum isti eroseli mœror in angustia et dolore. »

T 2i et 22. Ne dedehis in trlstitla com tuum, sed REPRLLE EAM A TE, ET MEMENTO NOVISSIMORUM, NOLT ODLIVISCI : NEQUE ENIM EST CONVERSIO, ET HUIC NIHIL Veratt PRODERIS, ET TEIPSUM PESSIMARIS. — Probai I1OH nimis esse lugendum et tristandum in morte amici, duobus argumentis, sive motivis : prius est, quod tristis sibi mortem acceleret; posterius, quod tristis per luctum nihil prosit mortuo, sibJ vero obsit plurimum. Sensus ergo est, *q. d.* N cor tuum des a in tristitia, » græce il; Aów, est *in tristitiam,* ut scilicet lotum te dedas et immergas (risiiti®, ut illa lo absorbeat, obruat, totumque occupet; sicut qui se immergit mari, totus ab eo obruitur el absorbetur : sed « repelle eam a te, » accorgendo objecta, cogitationes ct exercitia quæ te lætum efficiant; et *a* memento novissimorum, » id est mortis et sepultar®, qu® libi per tristitiam acccrsis el acceleras : ac horam « noli oblivisci, » quia postea non est conversio, græco frovefac, id est reversio el reditus ad vitam, *q. d.* Vide ne ex tristitia mortem incurras, ex qua nunquam redeas ad vitam. Insuper huic, scilicet mortuo quem luges, per luctum « nihil proderis, et teipsuin pessimabis, græce xoxwatK, id est *affliges,* lædes, et male, imo pessime, afficies per nimiam mœstiliain. Cur ergo tibi tantum acccrsas incommodum sino ullo illius commodo? ita Lyranus, Palacius, Jansenius. Unde et Tigurina vertit ; *No dedas animum tuum tristitias, sed eam abige memor extremorum, ne obliviscaris eorum ; neque enim inde reditio est, preeterquam quod non juveris illum, et teipsum excruciaris.*

Mystice Rabanus : a Ne occupet, inquit, tristitia sæculi cor tuum, qu® mortem animæ operatur; sed abjice eam a te, el memento novissimorum temporum : quia qualis hinc exis, talis ante judicem præsenlandus eris, ut recipias propria corporis prout gesseris, sive bonum, sive malum. Proinde nunquam oblivioni tradas novissima hor® exitum, sed semper paratus esto : quia postquam hinc exieris, nequaquam ultra huc révérions spatium bene operandi habebis; el ideo cautus esto in omnibus, ne forte in obitu proximi plus œquo doleos : quia nihil proderis illi plorando, si temelipsuin heseris doloribus immensis afficiendo. »

Porro Syrus hic prorsus alio abit : omissa enim tristitia abit ad juramenta et avaritiam. Sic enim habet : *Ne des cor tuum juramentis recordare angustia , et aufer peccata; et ne confdas in divitiis, quia non est in illis spes : quia sicut avis cadi quæ volat et residet, ita divitiæ coram filiis hominum (e Icetiflcant, et alteri nocent.*

23. Memor esto judicii mei (sic ct Complutense, Ven. tx licet Romana legant aGrcO, id est *ejus,* scilicet amici defuncti); sic enim erit et tuum : jirni heri, et tibi hodie. — « Judicii, » id est sortis ct conditionis, pula mortis me®, quod jam vita ct vivis excesserim, simque in statu mortuorum. Memento ergo quod, sicut mors mihi contigit heri, sio eadem tibi continget hodie : hodie, Inquam, quia

nulli moro certas dedit inducias usque ad mane, quas optabat Chrysaorius moricns, vidensquo dæmones ut se raperent, tosto S. Gregorio, bom. 19 ct 34 *in Evangelium,* et IV *Dialog,* cap. xxxviii.

Mors vocatur *judicium : primo,* quia consueta ct comm-dis omnibus; *judicium* enim Hebraeis srÿo idem est quod mos ct consuetudo; *secundo,* quii» justo Dei judicio Adiu et posteris ejus,ob inobedientiam et peccatum n Deo est inflicta, *tienes,* ni, 19; *tertio,* quia per mortem transimus ad judicium ct tribunal Christi, ut judicemur de actis bene vel male in vita, ac sententiam ælernitatis, vel beatissirnæ, vel miserrima! excipiamus : ac u qualis quisque in morte reperitur, talis in judicio præsentabitur, » ait Lyranus et Hugo; unde ct Tigurina vertit : *Memento sortem meam* porinde *esse, ut tua futura sit¡ heri mihi, tibi hodie,* id est brevi vel paulo post. Est enallage numeri : ponitur enim definitus pro indefinito. Jam primo, Palacius censet hec dici a Siracide nomino defundi, ut duo insinuet : alterum, ut superstes avertat oculos a morte mortui, ct convertat in mortem suam cito forte futuram; alterum, ut, si adeo impatienter fert mortem defuncti, consoletur : nam fiet ut brovi moriatur, ac ita mortuus mortuum invisat. Hoc sciens David mortuo filiolo suo, deposito luctu, aiebat .* « Numquid potero revocaro eum amplius? Ego vadam magis ad cum : ille vero non revertetur ad me, » II *Rog.* cap. XII.

Secundo, melius Lyranus ct Jansenius censent hæc dici a Siracide ad hoc, ut post recensita incommoda et damna nimia» tristitiæ ex morte amicorum, doceat quid fructus et commodi ex morte eorum capere debeamus, scilicet monitionem, nos quoquo brevi morituros, ut ad mortem sanctam et felicem nos comparemus, atque quo magis lectorem commoveat, ipsummet defunctum introducit loqucnlem,cl communis sortis quemque admonentem, quemadmodum in epitaphiis frequenter fleri solet : a Memor, inquit, esto judicii mei : » hoc est conditionis meæ, quam Dei ordinatione et judicio subire debui : « sic enim erit n et tua conditio, cum Deus ita do to fieri jusserit, 7. *d.* Noli io ob mortem meam nimis discruciare, sod illud potius ex illa lucri reporta, ut cogites quod, qualis est conditio mea, et qualo judicium Deus in me exercuit, talis erit et tua aliquando conditio, et tale judicium etiam tibi continget. El ne illud in longum tempus differendum tibi promittas, quod hori mihi accidit, hoc ipsum tibi hodie exspectandum est, et evenire potest. Bene enim dicit *hodie,* et non cras, ut inlelligat quisque quemlibet dies praesentem sibi posse esso ultimum, ncc sibi promittat certo aliquod vitæ tempus in futurum, juxta illud Poetai :

Oiuneni crede diem tibi diluxisse supremum.

Sio ct Rabanus : Judicium suum, inquit, dicit obitum de hoc mundo, quod unicuique proprium eet, tam pra-teritis quam etiam prflesentibus; quia nullus est homo super terram qni vivat, et non videat mortem. Et bene dicit, m hi heri, el tibi hodio; ac si diceret : Quod in me jam completum est, in te modo instat implendum. Hæc enim admonitio bonorum patrum est, ut filios suos admoneant, quatenus discant in casibus priorum, suum quoque in præsenli sæculo diuturnum non esse statum; ac ideo préparent sibi bonorum operum viaticum, quo in futura vita cum sanctis angelis possint vivere in perpetuum. » Porro Syrus paraphrastico ita vertit : *Recordare quod illas*(divitiæ) *sunt tibi scissio* (a te scindentur ct auferentur) *illi heri, et tibi hodie.*

Moralitcr ergo, quoties vides vel audis aliquem Monlimortuum, cogita eum tibi dicere et muto ore in- trr J clamaro : « Memor esto judicii mei; sic enim erit et tuum : mihi heri, et tibi hodie. » Hinc nonnulli Religiosi, ut jugem sibi invicem memoriam mortis ingererent, ita invicem salutabant, ut prior diceret : « Moriendum est nobis; • responderet alter : a Nescimus quando. » Alii cranium defuncti, vel imaginem mortis in cubiculo statuunt, ct jugiter oculis objiciunt, ut mortis meminerint. S. Joannes Eleemosynarius vivens Eu» jussit effodi sibi sepulcrum, ac quotidie admoni- p'4· torem sibi in aurem dicere : « Domine, sepulcrum tuum necdum perfectum est; jube ergo illud perfici, quia brevi et forte hodie morieris. » ita Leontius in ejus Vita. S. Bernardus de Quinta-Valle, primus S. Francisci socius, ejusque primogenitus, jam moriturus suis hoc cycneum vitæ monitum occinuit : « Fratres mei, statum quem ego habui, et vos habetis; el quem nunc habeo, vos habituri estis, invenio autem in anima mea, quod pro mille mundis nollem non servisse Domino Jesu. » Ita *Annal. Minorum.*

Quin el Basilius Imperator, *Exhort, ad Leonem filium,* cap. XLi, eum monet ne regno, utpote brevi in mode finiendo confidat, sed bene vhendo paret se ad mortem, ut per illam transeat ad beatam immortalitatem, et ad regnum coeleste : « Istam regiam inulti reges, inquit, quasi inquilini habitarunt; sed pauci regnum coeleste quasi domum suam tenuerunt. Tu vero, amantissime fili, enitere non solum regno isto terreno recte defungi, per omnem morum probitatem; sed etiam cadeste voluti hærcdilario jure consequi, per omnimodi' virtutis exercitationem : hodie enim tua sunt ista palatia, crastina die tua fortasse non erunt, el perendie alterius flent, ac posi perendinum diem alius adhuc post alium, ita ut nullius unquam sint propria : nam si ir»»uos vicis» siin permutant dominos, proprio nullum legitimum habent. Quoniam ergo nos aliis cedere oportet istam dominationem, properemus per iter virtutis illo, ubi regnum est nec morti, ncc vicissitudini obnoxium, cum cætera omnia defluant et prætcrcant. »

Denique nostro hoo wculo, Prancixciu Val»-

sius, rex Franci®, captus a Carolo Quinto, cum in Hispania detineretur, carceri suo inscripsit : < Hodie mihi, cras tibi. » Movit id Carolum Quintum, qui proinde memor miser® sortis et vicissitudinis human®, protinus subscripsit : « Homo sum, humani a me nil alienum puto. » Vide dicta cap, vii, 40, et cap. xi, 20, et cap. xiv, 12 et seq.

Notat Hugo dici « tibi hodie, d non *tibi cras;* InJa{03' tum quia quotidie morimur; tum quia nemo de Prinum, crastino, quod vivet, est securus. Unde Hebræi s^cau- vivos et mortuos uno duntaxat distinguunt punejQQb to. Nam O»DO *metim* per *sceva* vocant vivos; W *metim* vero per *tscrc* vocant mortuos; ut significent quam fragile bonum sit quod vivi obtinemus; siquidem puncto uno supra alterum posito a mortuis separamur : quod si punctum illud supra positum dematur, et lateri affigatur, T rfhiw cum mortuis computabimur, tum quia brevi veniet unum hodie, quo sumus morituri; cumque illud sit nobis incertum, si sapimus, quodlibet accipere debemus, ut quotidie mortem exspectemus, ad eainque simus parati, ideoque dicamus cum S. Antonio : « Hodie ccepi vivere Deo, hodie quoque finiam et moriar. » Sapienter Horatius, I *Carm.;a* Vit® summa brevis, ait, spem nos vetat inchoare longam. » Audi S. Ephrem,serm. *De his qui in Domino dormierunt,* tom. Ill : « Ne nos in hodiernum vel crastinum diem impura relaxet cogitatio ; quoniam multi, dum multa secum statuerunt, ad crastinum non pervenerunt : at subito rapti sunt sicut passerculi ab accipitre, ct velut agni a lupo, et quasi captivus a latrone, nec loqui prorsus valentes, nec testamentum condere, neque vocem ullam edere. Alii enim, vesperi cubitum sani concedentes, ad mane non pervenerunt. Mii, ad mensam accumbentes, exspirarunt. Alii inter ambulandum el ludendum repente sunt mortui. Alii, in balneo morientes, idem lavacrum pro epitaphio ac sepultura habuerunt. Alii vero, dum nuptias celebrarent, in ipso thalamo nuptiali subito atque inopinate abrepti sunt, ct eadem sibi vestimenta pro nuptiis pararunt atque pro funere : successcruntque in locum tibicinum lamentantes, et in locum saltantium atque tripudiantium lugentes atque plorantes. »

Denique audi nostrum Alvarez de Paz, tom. Il, lib. IV *De cognitione sui,* part. H, cap. vu, hæc verba Ecclesiastici examinantem et pathetice perurgentem : « Memor esto judicii mei; sic enim PitMU- erit et tuum, i Tuum, inquam, o homo qui vit»iadu- t^m agis, qui vitali actione moveris, qui lucis ▾ «ite* o- hujus usura périmons; qui tam es hujus sæculi mU0. negotiis immersus, et futurae calamitatis oblitus : inanes ergo et noxias curas deponito, et conditionis me® horribilis recordationem admittito; quia mihi et tibi una est communisque conditio, nisi quod me hesterno dic, te vero hodie comprehendet : « Memor esto judicii mei ; » id est soutenu® a Deo severo judice adversum me probi®, quam jam ejus voluntas cui nemo potest resistere, in me exsecutioni mandavit; quia eadem certissime adversum te prolata est, nisi quod vel ut emenderis, vel ob ncgligenliam tuam acrius puniaris, ad tempus breve differtur. Recordare, obsecro, ad bonum tuum, miser® sortis cui me communis natura subjecit; quia non alia tibi quam mihi sors parata est; sed eidem te fragilis caro subjiciét. Mortalis es, sicut et ego : igitur morieris. Luteum vas es, sicut et homines reliqui; igitur et confringeris. Viator es, qui, quemadmodum ct omnia caduca, ad finem tendis; ergo tandem mortis umbra occupaberis. Nc longam et prolixam ætatem tibi promittas : nam mors mihi accidit heri; tibi vero hodie, quamvis sis imparatus, adveniet. Est magna domina, qu® universis mortalibus dominatur : ct ideo exspectari vult, et paratos mortales ac dispositos ad iter faciendum esse cupit, ipsa vero nullum exspectat, sed destinato tempore sine ulla mora ad egrediendum vocat. Hoc autem tempus non longe distat, sed hodie est; quia sicut hodierna dies citissime transid, etsi longinquum videatur. Sed nunc audi judicium meum, audi sigillatili! sortem ac conditionem meam, ut ex ea tuam valeas conjectare. Ego quidem mortem certissimam et incertissimam habui : certissimam, quia post peccatum irrefragabililer morti fui adjudicatus : incertissimam, quia semper anceps fui quonam tempore eram moriturus, et cuinam generi mortis cram ex divina ordinatione subjectus. Talem tu morleni certissimam, atque incertissimam tibi ¡Dsidiantem advertito, etc. Post mortem vero ¡uale erit judicium tuum? Corpus tuum fiet cadaver luridum, foetidum, vermibus scatens, quod omnes aboininentur, ideoque in terram defodiant ; ubi a bufonibus el serpentibus comedetur. Anim® vero judicium erit horribilius. Nam si in peccatis vixit, terribilem judicis sententiam excipiet : « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo el angelis ejus, » *Matth.* xxv.

24. h REQUIE MORTUI REQUIESCERE FAC MEMORIAM BJUS, ET CONSOLAIS ILLUM IN KXITU SPIRITUS SUI. — Venti. I'l»" Primo, Habanus censet hic juberi ul retineatur in mente memoria defuncti : < Monet, inquit, ut in pht. transitu morituri, oblivioni memoriam ejus non rriuu- tradat, sed in mente eam ad sui meliorationem continuo servet. »

Secundo, Lyranus per *memoriam* ¡nielligli ino- gecmilt, numentum, vel mausolæum erigendum defuncto ad ejus memoriam, quale Simon Machabæus erexit patri suo Mathalhiæ, ac fratribus Jud® et Jonathæ, qui patriam armis Èortiter propugnaverant, ac pro ea gloriose occubuerant, I *Machab.* XIII, 17.

Tertio, Dionysius sic explicat, *q. d.* Memoriam Tertii, morientis fige « in requie, » quam anim® electorum habent post hanc vitam, loquendo ei de beatitudine æterna, ut dicat : < Porlio mea, Domine, sit in terra viventium.*

OiirU. *Quarto,* Hugo, *q. d.* « In requie, » id est in morte defuncti opta ei, ut ipse cjusque memoria in pace requiescat, dicendo : « Requiescat in pace, » ideinque pro eo sæpius Deum per te et alios precare.

Quuu. *Quinto,* idem Hugo, 7. *d.* a In requie, » id est in transitu ad requiem, pula in morte, fac ut moribundus mentem ct memoriam abstrahat a curis terrenis, eamque figat m vita /eterna ad quam transit, ul in ea conquiescat. Verum hæc omnia parerga esse et huic loco incongrua patet ex antecedentibus, et ex Græco, qui habet : *In requie mortui fac quiescat memoria ejus,* id est, ut clare Tigurina : *Cum quiescente defuncto depone memonam ejus.* Grace enim est, xxTauavw, id estfuc *quiescat* in te memoria ejus, vel *seda* memoriam ejus in mente tua.

Sensus ergo est, *q. d.* Memoria defuncti vivos amicos solet magno dolore cruciare ct vexare, ut nec die, nec noctu possint requiescere; sed tu, si sapis, fac ut hæc in te quiescat, sedando scilicet dolorem ex morte defuncti conceptum. Sicut enim ille per mortem requiescit a laboribus et ærumnis hujus vitæ; ita pariter dolor ex ejus morte conceptus in te conquiescat : requievit ille in pace, requiescat etiam apud te memoria ejus in pace, ut scilicet non te cruciet, non affligat, sed tantum servetur ad hoc, ut ejus amicitiam conserves, ejusque virtutes tibi imitandas proponas, ac pro eo ores. Esbhoc tertium motivimi, ad moderandam tristitiam in morte defuncti. Cum enim ille quiescat a luctu, cur tu indulgeas luctui? quin potius tu cum quiescente pariter conquiescere de ejus quiete gaude, eique congaude. Unde Syrus vertit : *Et sicut deficit mortuus, ita deficit memoria illorum.*

Hunc sensum confirmat id quod sequitur : « Et consolare illum in exitu spiritus sui. » Ita Romana et caetera Biblia. Minus recte ergo Jansenius censet delendum to *illum,* ut sensus sit, *q. d.* « Consolare, » id est consolationem accipe, in exitu et in morte illius, ut idem dicatur cum eo quod processi! : « Requiescere fac memoriam ejus. » Igitur legendo a filium, » sensus genuinus est, *q. d.* In morte defuncti depone memoriam ejus te cruciantem; sed ante mortem dum agit animam, consolare illum, tum proponendo illi ærumnas plurimas ct maximas hujus vit®, a quibus cum mors instans liberabit, ac necessitatem mortis omnibus hominibus communem, atque beatam et æternam vitam, ad quam cum mors transmittet; tum ostendendo te hæc ipsa viva fide ct spe tibi impressisse, ideoque mortem ejus patienter ferre, ac dc ea consolationem accipere; ut ipse tuo exemplo camdem patienter ferat, ac de ea consolationem tuam ultro accipiat; quia sæpe moribundos magis cruciat dolor et mœror suorum, cum scilicet vident sua morte incerere, plorare et ejulare filios, vel parentes aut amicos, quam propria mors; cum ergo vident cos non dolere, sed consolationem ex spo melioris vitæ, ad quam transeunt moribundi, concipere, etiam ipsi dolorem deponunt, el consolationem concipiunt. Ha Lyranus, Hugo ct alii. Hunc sensum insinuant Græca quæ habent : *Consolare te in illo,* id est dc illo, elcum illo,*in exitu spiritus sui.* Est hebraísmos : Hebræi enim verba contactus tam mentalis, quale est consolor, quam corporalis, construunt cum ablativo praecedente propositione *in : consolari* ergo in *illo* idem est quod consolari illum, vel consolari cum illo ; ut te solando illum pariter consoleris. Inter amicos enim solatium unius est solatium alterius. Et verbum *consolor* est commune, scilicet tam activum quam passivum ; ac significat consolationem dare æque ac accipere. Unde Syrus vertit : *Et consolare aim in exitu animæ ejus.*

Addit Palacius animam defuncti consolationem axipere, si per angelos, aut alios hinc emigrantes intelligal parentes vel amicos consolationem de sua morte accepisse; tristari vero et dolere, si illos intelligal illam assidue lugere et plangere. Consolare, inquit, illum, id est si ille viveret, et te adeo tristem videret, doleret plane, nec consolationem acciperet, nisi ul prior consolationem acciperes. Crede igitur defunctum jam quoque ob tuam tristitiam tristari : consolare ergo illum, consolationem ipse recipiens in exitu spiritus ejus. Est hoc quartum argumentum, *q. d.* Parce luctui, si non causa tui, saltem causa morientis el defuncti, ne eum hoc tuo luctu affligas, imo afflicto afflictionem addas ct duplices.

Anima defuncti ¿rind-l de censo lAliooa pinn- tnm vi* Tram.

Huc accedit Rabanus : « Monet, inquit, ut superstes eum qui de hoc sæculo migrare incipit, fide corroboret, et spo confortet, quatenus in angustia ultimi temporis fide non deficiat, sed spem suam Deo committat : quia qui bene certantibus fidei merito promisit promium, ipse sperantibus iu se potens est sempiternum tribuere regnum. ® Methodum adjuvandi morientes scripsit noster Polancus, Bellarminus el alii.

QUARTA PARS CAPITIS.

QUA DOCET SAPIENTIAM PARARI OTIO ET STUDIO, MECHANICAS VERO ARTES OCCUPARI NECOTÍO ET OPERA MANUALI.

25. Sapientiam scriba in tempore vacuitatis. — Ita passim legunt Biblia, Rabanus, ^senius, Lyranus, Palacius cælerique Interpretes, quin M S. Augustinus in *Speculo.* Verum corrige cum Romanis et Græcis : *Sapientia scriba m tempore varuitatis,* scilicet cornparanda est : esto eodem re-

deal ulriusquc lectionis sensus. Græco est : Sofi* TjiuujiTÎuc *b fMifla.* «x»xk› quod Complutensia et Romana vertunt : *Sapientia scriba in opportunitate otii* vel *schola. Schola* cnim est vox Græca significans otium : inde schola vocatur litterarum ludus,a «>.claïw, id est vaco, quod studiosi cæteris rebus omissis uni scicntiæ vacaro debeant : schola ergo est othirn litterarium. Quare parergum et amusum est illud Lyrani : « Sapientiam scribro in tempore vacuitatis, id c4, ait, cum stomacho es jejuno et a cibis vacuo; tunc enim magis viget intellectus. Aut in tempore vacuitatis, id est paupertatis,* nam, ut ait Secundus philosophus : Paupertas est scicntiæ repertrix. » Verum nil tale significat Græcum *v/ctà.* Unde Tigurina : *Litterata sapientia per opportunitatem otii quarilur;* Syrus : *Sapientia scriba addet illi sapientiam,* scilicet per otium ct otiosum studium sapientiro. Scribae enim apud Judæos erant litterati et doctores, qui sacris Litteris describendis, volvendis, meditandis, explicandis, commentandis tum voce, tum scripto insudabant.

Sensus ergo est, *q. d.* Sapientia doctoris S. Scriptiu» ln lurae, vel sopientis ctijusque in tempore otii lit- ° "'j?' ' varii, quo ab aliis negotiis vacat, qurorenda et o.rT comparanda est, tum quia vasta est, ideoque exigit tempus integrum; tum quia profunda est, ideoque poscit totam mentisaltenllonem. Nam, ut ille ait :

Pluribus intentus minor est ad singula sensus,

præ'crtim, quia mens hominis valde limitata est ct angusta; tum quia scriba, id est doctor vel scriptor sapientiro, ingentem requirit sapientiam, ut velut sol radios sapicnliæ suæ fn omnes auditores vel lectores spargat; quare totus ei intendat oportet. Unde illud :

Carmina secessum scribentis et otia quærunt.

ItaS. Isldorus, lib. Il *Sentent,* cap. i : a Nullus, ait, sapientiam Dei recipit, nisi qui se ab omni abstrahere actionum cura contendit. Unde et scriptum est : Sapientia scribœ in tempore otii, ct qui minoratur actu, ipse percipiet eum. n

Sjpiro- Porro hoc sapientiro otium non est otiosum, **«›› fC(i negotiosum : negotiatur cnim in exercenda omni virtute. S. Gregorius Nazianzenus, adS. Rasilium *epist.* 30 inter epistolas S. Basilii : « Mihi vero, inquit, maximum negotium est ipsum otium. Usque adeo ad otiosam hanc tranquillitatem contendo, quasi omnibus lex qurodain de Lia magnanimitate lata putetur. » Et abus : «Sapiens suum duntaxat agit negotium; » circa croteros ergo cl cartera purum illi est otium.

Quocirca Diogenes Cynicus subsannans scholam Euclidis, quasi minus utilia doceret, aiebat eam non esse sed *ifii»,* id est *bilem* et *molestiam* parere, teste Laertio lib. VI, cap. r. Prroclarius S. Bernardus, lib. Il De *Consid. ad Eugcn.* cap. mi : « Si récit. inquit, Sapiens hortatur sapientlam in otio scribi ; cavendum et in otio otium est. Fugienda proinde otiositas, mater nugarum, noverca virtutum. » Idem, serin. 85 *in Cant. :* « Cognata virtus, ait, sapientia; est. Quidquid virtus elaborat, sapientia frnitur, et quod sapientia ordinat, deliberat, moderatur, virtus exsequitur. Sapientiam scribo in otio, ait Sapiens; ergo sapientiro otia negotia sunt, ct eo otiosior sapientia, quo exercitatior in genere suo; e regione virtus exercitata clarior est, coque probatior, quo officiosior; et si quis sapientiam virtutis amorem definierit, non a vero deviare videbitur. Ubi autem amor est, labor non est, sed sapor; et forte sapientia a sapore denominatur, quod virtuti accedens quodam voluti condimento sapidam facit, quro per se insulsa quodam modo et nspera sentiebatur. »

Excipe ab hac sententia et regula, nisi quis adeo sit expeditus et efficax, tantique cerebri cl spiritus, ut plura animo complecti possit. Uude S. Bernardus, lib. 11 *De Consid. ad Eugen,* cap. ix : « Non defuere, ait, Romani Pontifices qui sibi otia inter maxima negotia invenirent. Obsidio urbi, et barbaricus ensis civium cervicibus imminebat, numquid istud terruit B. Papam Gregoriani, quo minus sapientiam scriberet in otio? Eo nempe temporis (quod ex ejus prrofatione liquet) obscurissimam et extremam pariem Ezochiells tam diligenter quam eleganter exposuit. » Sic et Moses in deserto regens, imo instituens, suisque legibus et cæremoniis formans Ecclesiam ct rempublicam Ilcbræorum, conscripsit Pentateuchum. Sed tamen idem S. Gregorius ibidem profitetur negotia publica sibi minuere studium sapientiro, ac impedimento esse ne tantum sapientiro vacet, quantum optaret. Unde ultima homilía *in Ezech.,* deplorans calamitates Italiæ illatas a Gothis : « Jam cogor, inquit, linguam ab expositione retinere; quia trodet animam ineam vitro mero. Jam nullus in me studium sacri eloquii requirat, quia versa est in luctum cithara mea et organum meum in vocem flentium. » Studium enim sapientiro requirit mentis quietem : quare inter arma silent libri, nec .Martem fert Minerva.

Idem Gregorius inconsolabilitcr luget se a mo- s. c.r^> nasterio abreptum ad pontificatum, quod ab rittowu otio sapientiro avulsus esset ad negotia Ecclesia;. Audi eum, lib. I *Dialog,* cap. i : « Mœror, inquit, quem quotidie patior, ct semper mihi per usum vetus est, et per augmentum novus. Infelix quippe animus meus, occupationis sua; pulsatus vulnere, meminit qualis aliquando in monasterio fuitr quomodo ei labentia cuucta subter erant, quantum rebus omnibus quro volvuntur eminebat; quod nulla nisi coelestia cogitare consueverat^ quod etiam retentus corpore, ipsa jam carnis claustra contemplatione transibat; quod mortem quoque, quro pene cunctis poma est, videlicet ut ingressum vitro, et laboris siùprromium amabat.

At nunc, ex occasione cune pastoralis, sæculariutn hominum negotia patitur, ct post tam pulchram quietis suæ speciem, terreni actus pulvere fœdatur. Cumque se pro condescensione multorum ad exteriora sparsest, etiam cum interiora appetit, ad hæc procul dubio minor redit. Perpendo itaque quid tolero, perpendo quid amisi. Dumquo intueor illud quod perdidi, fit hoc gravius quod porlo. Ecco etenim nunc magni maris fluctibus quatior, atque in navi mentis tempestatis validæ procellis illidor. Et cum prioris vitas statum recolo, quasi post tergum reductis oculis viso littore suspiro. »

Coctor; piuuru *i»cuu«'

Mystice Hugo : Studium sapientiæ, inquit, est qudium vit® contemplativæ ; hæc cnim requirit ol*um, et mentem vacuam ab omni cogitatione ct cura terrena, maxime carnali. Nam, ut ait flabanus : « Qui concupiscentiis carnis et voluptatibus sœculi servire desistit, illo Scripturam intento meditando; supernæ contemplationis munero gaudebit. » Undo huic opponens viLun activam aratoium, fabrorum, etc., subdit : u Qui tenet aratrum, » etc. Sapientiæ ergo otio vacat Magdalena sedens secus pedes Jesu, ejusque verba audiens ct meditans, quæ proindo audit ab eodem : a Maria optimam pariem elegit, quæ non auferetur ab ea. » Actionis negotio vacat Martha, quæ proinde subindo turbatur et murmurat. Unde audit a Christo : a Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima; porro unum est necessarium, » *Luca* x, 41. Beati ergo qui agunt Martham operantem, officiosam, sollicitam : beatiores qui agunt Magdalenam pœnitentem, amantem et contemplantem. Huc facit proverbium Arabicum, *Cenlur.* i, num. 9 : a Obstruo quinque fenestras, ut luceat domus, ct habitans cam; hoo est, obstrue vol coerce quinquo sensus corporis, ut luceat anima tua in luco vitæ. s Sicut cnim ut lux quæ in domo est, v. g. fax vol candela, luceat, obstruendæ sunt fenestræ, ne ingrediatur lux major solis (quia lux major offuscat minorem) : sic pariter ul mens hominis, quæ quasi lux in corporo a Beo est collocala, intendat sapientia», ac cognitioni tam sui quam Dei, obturandi sunt sensus corporei, per quos in res mundanas cl illecebras diffunditur, dispergitur, a se abit et evanescit.

\ih! ıt «ooienipaudeui.

Præclare S. Basilius, in *Institut,* cap. n : « Quod 8* ,uav*s› inquit, Muriam Magdalenam imitari, quæ, spreto corporis obsequio, aliius in rerum divinarum contemplationem ascendit, legitimo, ct, ut par est, vere negotium tractato, corporis curam abjicito, agricolationem deserito, apparatus etiam epularum ct obsoniorum aspornator, ct ad Domini pedes assideto, ol quæ illi dicat auscultato, ut arcanorum divinitatis particeps officiare; siquidem officiis iis quæ corpori impenduntur, potior est dogmatum Christi contemplatio. » El S. Gregorius, lib. XXVI *Moral. :* « Locus, inquit, humani cordis est delectatio vilæ præsentis; sed cum divina aspiratione tangitur, locus nostri cordis fit amor æternitatis: consideratione igitur æternæ patrite de loco suo animus movatur, quia derelictis infimis in supernis cogitationibus ponitur; prius enim quæ essent æterna nefiebat, in præsentium delectatione torpuerat, siinulqnc ipse transiens amore transeuntium tenebatur; sed postquam quæ essent æterna cognovit, postquam supernæ lucis radios raptim contemplando contigit; admiratione summorum sese ab infimis suscitatus elevavit, ut nulla jam ei nisi quæ æterna sunt libeant, et despectis transeuntibus sola quæ parmanent requirat. »

Ei QUI VIMOHATLR ACTU, SAPIEXTIAH PERCIPIET. — *q. d.* Qui minimum habet negotiorum quæ agat, qui in paucis actibus exterioribus se occupat, qui pauca habet quæ agat (juxta illud cap. xi, 10 : « Fili, ne in mullis sint actus lui, n hic percipiet sapientiam, si scilicet ei vacet legendo, studendo, meditando, contemplando. Alioqui si otiosus et deses stertat, minus percipiet sapientiam, quam qui multus est in actione : actio enim parit experientiam, experientia prudentiam. Græce est : Kxi c ÍA4TTcójxr<;; rfiÿi ùtcù os^tofrr.îiToi; quod Romani vertunt : *FJ qui minoratur actu suo, sapientiam percipiet:* alii : *Diminutus opere suo erit sapidis;* Tigurina : *Et qui negotii sui minus habebit, sapientiam parare poterit,* vel *sapiens fiet.* Vide S. Bernardum, lib. I De *Consider,* cap.v, ubi Eugenium Pontificem ita instruit et admonet : « Audi quid redarguam, quid suadeam. Si quod vivis et sapis, lotum das actioni,considerationi nihil; laudo te, in hoc non laudo. Puto quod et nemo qui a Salomone audierit : Qui minoratur actu, percipiet sapientiam. Certe nec ipsi actioni expedit consideratione non præveniri. Si item totus vis esse omnium, instar illius qui omnibus omnia factus est; laudo humanitatem, sed si plena sit. Quomodo autem plena, te excluso? Et tu homo cs. Ergo ut integra sit ct plena humanitas, colligat et te intra se sinu- qui omnes recipit. Alioquin quid tibi prodest juxta verbum Domini, si universos lucreris, te unum perdens? Quamobrem cum omnes te habeant, esto etiam tu cx habentibus unus. Quid solus fraudaris munere tui? Usquequo vadens spiritus, et non rediens? Usquequo non recipis te et 'pse inter alios vice tua? S pictilibus et insipientibus debitor cs, et soli negas te tibi ?» Ac tandem infert ct concludit : « Denique qui sibi nequam, cui bonus? memento proinde, non dico semper, non dico sæpe, sed vel interdum, reddere teipsum, libi. » Nam actu minorari, non est penitus actionem relinquere, sed abjectis inutilibus occupationibus, debilisex justitia, aut cx charilafe ordinario vacare. II® cnim (ut experientia docet) cor non inquietant, et otia non modica sapientiæ studio mentisqua exercitationi concedunt. Complutensia addentes negationem *non,* contrarie legunt & id est *diminutus opere suo non erit sapiens;* tum quia

qui cessai ab opere legendi, studendi, meditandi, non fiet sapiens; otium enim litterarium est quidem otium ab opere manus, sed non ab opere mentis; imo studere ct meditari assidue, summus mentis est labor ac negotium; tum quia studium sapienti® veræ et practica) requirit, non nudam ejus speculationem, sed et operationem ac praxim virtutum, ut dixit S. Bernardus paulo ante citatus. Vatablus vero vertit : *Qui negotiis suis opprimitur, non parabit sapientiam,* qui sensus respondet nostræ Vulgate : Græcum enim iAarrwum; significat quoque eum qui minuitur, inferior fit, succumbit, opprimitur, cpàÇu, id est *opere* et *negotio.*

Præclare S. Augustinus, lib. XIX De *Civit. Dei,* cap. xiv : « Otium sanctum, ait, quærit charitas veritatis, negotium justum suscipit necessitaschantatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiend® atque intuendæ vacandum est verilati. Si autem imponitur, suscipienda est propter chaiitatis necessitatem. Sed nec sic omni modo veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, ct opprimat ista necessitas. » Quin et Plato, in *Hippia Majore,* docet sapientem sibi imprimis sapere oportere, ideoque priscos sapientes a rerum civilium administratione abslh nuisse.

Denique S. Bernardus, serm. 23 *in Cant. :* « In coakm- hoc arcanum, ait, et in hoc sanctuarium Dei, si ihüo- quem forte vestrum aliqua hora sic rapi et sic rx abscondi contigerit, ut minime avocet, aut perturbet vel sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ca certe quæ difficilius amoventur irruentia imaginum corporearum phantasmata; poterit quidem, cum ad nos redierit, gloriari el dicere : Introduxit me rex in cubiculum suum. » Ubi quatuor contemplationis impedimenta notat : *primum* est sensus egens, qualis est iu regro, præsertim qui cerebro laborat; *secundum* est cura pungens; *tertium,* culpa mordens, qualis est in peccatore vel scrupuloso; *quartum,* phantasmata irruentia. Qui ergo his quatuor caret, hic aptus est ad contemplationem. Vide dicta *Osee* u, <4.

Qua (ita legendum cum Romanis et Græcis, non *quia,* ut legunt multi) sapiextia replebitur. — Passim Latini hæc verba referunt ad id quod præcessit; unde post hæc verba ponunt hypocolon, ut sensus sit, *q. d.* Qui minuit negotia et occupationes temporales, is percipiet sapientiam, nec tantum percipiet, sed ct replebitur illa, ut lota ejus mens illa plane plcnequc imbuatur ct * repleatur. Ita Palacius. Verum Biblia Latina Romæ emendata, Græca, Rabanus et Janseniushæc verba referunt ad sequentia ; ac Græca et Janse-Dius legunt per notam interrogationis, hoc modo : *Qua sapientia replebitur qui tenet aratrum?* etc. Quæ lectio sane commodissima et pianissima est: probat enim sapientiam comparandam in otio, a contrario; quia scilicet agricola, fabri cælerique opilices qui toti sunt in negotiis ct operibus cx ternis, non possunt vacare sapientiæ. Sic quoque legit et intclligit Theophylactus, qui floruit anno Christi 900, scribens ad cap. xiv *Lucae :* « Circa terrena occupatus, inquit, non vult spiritalis cœnæ particeps esse. Dicit enfin Sapiens : In quo erit sapiens qui tenet aratrum ? »

Idquc plane significat Græcum ri aoçtaOrwat, id est *quid,* vel *in quo,* vcl *quo pacto, sapiens evadet qui tenet aratrum, etc.* Quanquam Noster videtur legisse «çtçWorat, id est *qua sapientia replebitur,* assertive, idque sensu quoque valde accommodo, uti mox exponam. Græco consentit Syrus : *Quis enim,* ait, *sapiens evadet tenens aratrum ? cum bobus conversatur, et boves ducit, ct narrationes ejus cum vitulis, et cor ejus meditatur porcas sationis suce, et vigilia ejus est ad complendum opus suum.* Porca in agro dicitur terra elata. Ita Varro, lib. I *De De rustica,* cap. XXIX ; «Quod, ait, est inter duos sulcos elata terra, porca dicitur, quod ca seges frumentum porrigat. » El Columella, lib. II, cap. iv : « Liras, inquit, rustici vocant porcas, cum sic aratum est, ut inter duos sulcos latius distantes, medius cumulus siccam sedem frumentis præbcat. »

Nota : In sequentibus usque ad finem capitis recenset negotia, occupationes et opera agricolarum, fabrorum, figulorum cætcrorumque opificum mechanicorum; idque tribus de causis. *Prima* el potissima est, ut probet sapientiam quærendam in otio, non in negotio, uti jam dixi. Unde concludens vers. 38, ait : «Super sellam judicis non sedebunt, et testamentum judicii non intelligent, neque palam facient disciplinam et judicium. »

Secunda, ut insinuet in hisce artibus mechanicis , esto non sit vera sapientia, in iis tamen esse umbram, imo derivationem et participium quoddam sapientiæ : opifices enim in suis opificiis sapientes sunt, et sapienter operantur. Unde recensitis omnibus vers. 35, subdit : « Et unusquisque in arte sua sapiens est. » Hinc de Deselect opifice tabernaculi ait Deus, *Exodi* xxxi, 2 : « Implevi eum spiritu Dei, sapientia ctinlelligentia, ct scientia in omni opere, ad excogitandum quidquid fabrefieri potest ex auro ct argento et ære, » etc. Nam, ut ait Vegetius, lib. II, cap. xxiv : a Antiqua est prudensque sententia, omnes artes in meditando consistere. »

Tertia, ut ostendat eas dirigendas esse a sa- Sapientia pientia, tum quia regimen et speculatio dirigit praxin. Ad bonum enim statum civitatis, ait Ly- cbanio*. ranus, requiritur sollicitudo magistratus, ut procuret diversos artifices in artibus suis, sine quorum usu non posset stare civitas, ut carpentarios, latomos, pannificos, etc., tum quia sapientia docet cognitionem ct amorem Dei ejusque legis, conjungendam esse cum praxi mechanica, ut utilis sil, ducatque operantem ad salutem et felicitatem. Unde versu ultimo ait : a Deprecatio illorum in operatione artis, accommodantes animam

suam,et conquirentes in lege Altissimi. » Id iasinuant Romani et Rabanus, ac omnes latini Bibliorum codices, qui hæc omnia legunt assertive, siue nota interrogationis, *q. d.* Hac sapientia per sapientium doctorum instructionem participative replebuntur quoque agricole, fabri, figuli o» tanque mechanici, quisque suo ordine, modo et gradu.

Sic el cap. XXIV, vers. 6 ct 40, dixit sapientiam Dei se extendere ad fabricam ct regimen coelorum, aquarum, terrai et totius universi. Quin et Plato in *Alcibiade,* docet sapientiam esse fundamentum itafxVxç, id est *bonæ operationis.* Idem in *Theage :* a Sapiunt, inquit, agricolo) sapientium commercio. Sapiunt tyranni sapientium commercio. Sapiunt coci sapientium commercio. Sapii luctator sapientium commercio. » Additque sapientiam regere omnes artes omneque genus hominum.

Porro Siracides, inter mechanicos, primos ponit agricolas, tum quia eorum officium ct exercitium antiquissimum est, nipote ab origine mundi institutum a Deo. Adam enim a Deo positus fuit a in paradiso, ut operaretur el custodiret illum, » *Genes.* u, 15; tum quia agricolae in republica maxime necessarii sunt; hi enim sua segete, pecoribus et pecudibus sustentant urbes et regna. Unde Aristoteles, lib. I *OBconom.* n : « Agricultura, inquit, est maxime naturalis et justa. Prodest etiam hæc plurimum ad fortitudinem; non enim sicut viles artium corpora enervat, sed talia facit ut et sub dio consistere, el tolerare laborem valeat, el adversus hostes pericula capessere. » Idem, lib. VI *Polit,* cap. ¡v : a Optimus populus, inquit, ille est qui ex agricolis constat. Cum enim illis laborandum sil circa vicium, operibus distinentur suis, et aliena non appetunt; dulciusque illis est opus facere, quam in republica versari. » Et inferius : a Post agricolarum multitudinem, optimus est populus ubi pastores sunt, et vivunt ex animalibus. » Vide Ciceronem, lib. *Dc Senectute,* et ca quæ de agricultura) bonis annotavi, *Genes.* u, 15, ct *Genes,* ix, 20. Igitur de agricolis sic statuit Siracides, sicque eorum officium, studium el occupationem describit, imo agricolam ita pingit :

Agrknl-Inn ¡rima artium, cui?

Ver». U. 26. Qui tenet aratrum, et qui gloriatur in jaculo, **STIMULO BOVES AGITAT, ET CONVIRSATUR IN OPERIBUS EORUM, ET ENARRATIO EJUS IN FILIIS TAURORUM.** — Pro *in jaculo, stimulo,* græce est fe id est *in hasta,* vel *fuste stimuli,* id est m hasta vel jaculo, in cujus cuspido est stimulus, quo boves ad velociter incedendum agricola pungit ct stimulat, uti videmus Romæ ct per lotam Italiam fieri : « Enarratio,» id est cogitatio ct sermo, « ejus » est dc « filiis taurorum, » id est do vitulis, vaccis el bobus, eorumque sobole, fœlura, multitudine, magnitudine ct fructu. Pro *conversatur* Noster legit àvoçpçojÂtvoç; jam legunt ávxTpt^'- id est *nutritus.* Unde Tigurina vertit : *Qui tenet ai atrum, qui insignis haslili stimuli boves agit. qui versatur in operibus eorum, et qui taurorum progeniem assidue prædicat.*

Mystice, Rabanus per agricolam accipit rectorem el doctorem : < Nam qui tenet, inquit, docloris officium, et colere debet vomere Evangelico corda hominum, gloriatur in jaculo divinorum testimoniorum, seminat verbum Dei stimulo exhortationis, agitat brutos quatenus non segniter vivant, sed fortiter in bonis operibus conversentur. Superbos quoque praedicationis sermone castigat, et disciplina evangelica domat, ut non vacent otio, sed carnem suam macerantes, et desideria carnalia in se mortificantes, et vitia omnia a se exstirpare festinent, et virtutes spiritales pro cis plantare certent. Quod autem per boum et taurorum excitationem, vigilias dicit pastoris esse in sagina vaccarum, ostendit boni rectoris esse officium, ut ulriusque sexus curam habeat, et prædicationis studio eos pascat, alat et nutriat. » Myitfea

27. **COR SUUM DABIT AD VERSANDOS SULCOS, ET VIGILIA** ejus in sagina vaccarum. — Grece id est *juvencarum, q. d.* Arator et agricola toto corde suo, tota mente el animo suo attendit et intendit arandæ el sulcandæ lerræ, et a vigilia, » id est vigilans studium, « ejus » est a in sagina vaccarum, *n* ut scilicet eas alat, pascat, impinguet; tum ut copiose dentiae, butyrum ct caseum; tum ut insignes vitulos procreent; tum ut fortes sint ad trahendum aratrum, vel jugum, cum opus est. Unde ad hoc mane cito surgit, et vespere sero incumbit, lotus huic rei intentus el invigilans, ut se suosque alat. Pro in *sagina* græce est it; id est in *fenum,* sive, in *pabula fenilia vaccarum.* Uude Tigurina : *Nam* is *ducendis sulcis intendit animum, et in pabulis vaccarum conficiendis evigilat.*

Nota : Tò cor *suum dabit,* etc., Siracides repetit post opera singulorum opificum, ut significet cui rui quisque cor suum applicet, cui studeat et invigilet.

Porro sapientia agricolandi praecepta tradit Plinius, lib. XVili, cap. xix : « in arando, inquit, prJculjU, magnopere servandum est Calonis oraculum. Quid est primum? Agrum bene colere. Quid secundum? Beno arare. Quid tertium? Stercorare. Sulco vario ne ares. Tempestive ares. Tepidioribus locis a bruma proscindi arva oportet, frigidioribus ab æquinoctio verno. Et maturius sicca regione quam húmida; maturius densa terra quam soluta, pingui quam macra. » Vide ipsum Catonem et Varronem, *De IU rustica,* quæ omnia facile est mystice accommodare agricultor® ani ÚL

28. **Sic OMNIS FABER ET ARCHITECTUS, QUI NOCTEM TANQUAM DIEM TRANSIGIT, QUI SCULPIT SIGNACULA SCULPTILIA, ET ASSIDUTIAS EJLS NARIAT PICTURAM Î COH SUUM DABIT IN SIMILITUDINEM PICTURA, ET WQI-**lia sua pkrficikt opus. — To sic refertum ad 50-*puntiu nplcbaur;* quod præcessit vers. 20, liuu

i»

a i tò earrrnm *dahit, eie,,* quod Bequitur, uti jam monui. /\b agricolis transit ad fabros, quia hi infer artes el artifi es mechanicos secundum locum Hient. Et quia fabrorum vari© sunt species, incipit a scdlptore. Hunc vocat ardWechim, non rditieii, qui scilicet præsil fabric©, eamque din- ‣ it, sed qui magister sit operis sculpendi et scalpendi, quique monogrammala (quas vulgo planto» vocant) excogitat noctu, ad quorum normam opus per se ct suos administros interdit! perficiat. Ilie igitur noctem vigilando, ut jam dicta excogitet, disponat el ordinet, « tanquam diem transigit. » Hic deinde < sculpit signacula, » ita legendum cum Romanis, et Graecis, non *signaculo,* ut legit Palacius « sculptilia, » id est signacula et sigilla exsculpta, græce q^uuxarx id est *sculpturas,* vel cælaturas signaculorum vel *signorum,* id est similes illis quæ fiunt in signaculis vel *sigillis,* ut vertit Tigurina. In sigillis enim clare cernitur ars cœlatoris et sculptoris; nam 7*^1 vocatur quœvis sculptura et orlatura. Th ma enim 7ἀó^> idem est quod *sculpo,* rado, polio, cælo, insculpo. Unde *anaglypha* vocantur cælatur® asperœ, non leves, ubi parles sunt inæqualrs, ct hæ illis eminent; de quibus Plinius, lib. XXXIII, xi : « Nunc, inquit, anaglypha in asperilalenique excisa circa linearum picturas quierimus. *

Er assiduitas ejus variat PICTURAM, — id est assidua ejus cura, labor el operatio in co sita est, ut vanas formas el figuras exsculpat « Picturam » enim hic vocat sculpturam, per catachresin, quia quod pictor pingit in tabula, hoc sculptor pingit cl fingit in lapide, auro, argento, etc. Pro *picturam* enim græce est zmxûîzv, id est *varietatem,* puta varias hominum, animalium el rerum imagines el figuras. Legit Interpres id est os- *sidudas,* cl perseverantia in opere ob spem lucri : Complutensia legunt id est *instantia,* hoc est instans ct continuus labor.

Cor suum dauit in similitudinem picture (7. d. Totus intentus est ut imitetur picturam, cl instar pictoris varios hominum, animalium, arborum, herbarum, etc., specie.-» et formas exsculpat. Pro *pieturte* græce est {<4^190;, id est *descriptionis,* sive effictionis el elTormalionis animalium, qualia pingere solent pictores, et sculpere sculptores.) Lr vigilia sua plrucikt opus, — id est vigili studio et labore perficiet opus, v. g. statuam quam sculpsit, ç. d. Tota ejus sapienda sita est, non in legenda et meditanda S. Scriptura rebusque divinis, sed ut suum opus sculptile pulchre variequo sculpat et cfformel. Uude clare vertit Tigurina : *Liem mos est fabri et architecti, gui simili studio traducit noctem ac diem; qui sigillorum in modum scalpunt caelaturas, et qui variandis immorantur emblcmihs, in imitatione picturae animum quoque occupant, et operi perciendo invigilant.* Sic cl Syrus.

Purru uulaturx', otvv ^uipiuriæaru* elegantia el dignitas ex eo patet, quod cœlura et cœlitum speciem referat. Cœlumoniin sideribus quasi cfelatum et sculptum est, indequo dictum est ccnlum, ait Sipontinus et /Elius apud Varronem, lib IV *Do Lingua Latina;* licet Varro cœlum dici putet a Græco vAw, id est *cavum, eo* quod concavum sit. Amplitudo vero artis sculptori® est ingens ; sculptura enim est et dicitur crelalura, quam in auro, argento, ©re, ferro, ligno, chore, marmore, vitro, gemmis opera nostra efficit. Do antiquitate et usu scalpendi marmora, vide Plinium, lib XXXVI), cap. v, ubi asserit artis hujus originem cum Olympiadum origine coepisse, quæ fuit in line regni Ozi© regis Juda, scilicet 23 annis ante Hornam conditam. Vide Tabulam Chrouologicam quam præfixi Genesi.

Cslom d.citor <|Ü 10 Stellis Î.5Î4- tuu.

Mystice, Rabanus : « Quid per fabrum hunc, inquit,et architectum, qui studiose nocte diequo in opere suo laborat, ut signacula sculpat, ct Scalptor hominis imaginem arto gemmaria formet, ni l prædicatores sancti insinuantur, qui omni tonipore aut docendo, aut exhortando, aut bona exempla ostendendo, auditores suos instituunt, quatenus interioris hominis virtutem eliciant, et ad conditoris sui imaginem animam humanam reforment? An non ille faber et architectus strenuus ia arte sua fuit, qui in epistolis suis ita scripsit, dicens : *Dei* enim sumus adjutores ; Dei agricultura estis; Dei tedificalio estis, secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui ; alius autem superædificat, unusquisque autem videat quomodo superædificet? I *Cor.* m, x. Et alibi : Filioli, inquit, mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis, *Gulut.* iv, 19. Et in alio loco : Renovamini, ait, spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justifia et sanctitate veritatis, *Ephes,* iv, Î3. Et item : Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi, ct ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, *Ephes,* v, 1. Et rursum : Nolite (inquit) contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis, ct reliqua. Quot enim species virtutum sunt, tot operationes bonas et documenta doctores sancti in mentibus electorum et conversatione exprimere satagunt ; ut sint sancti cl corpore cl spiritu, dicentes cum Apostolo : Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer vester spiritus et anima et corpus, sine querela in adventum Domini nostri Jesu Christi serventur, » I *Thess.* y , 23.

Rursum sancti sunt in anima sua et proximorum fabri virtutum, ut in ca expingant heroica facta patrum ; quare instar pictorum eadem crebro intuentur, legunt et relegunt, ut eadem sibi imprimant et insculpant. Unde S. Rasilius, c¡»ist. *ad Gregor. Thcotog.:* « Sicut pictores, inquit, ubique quando imaginem ex imagine pingunt, identidem ad exemplar n spicientes, characterem ad suum opificium inde transferre conantur; ita

oporlel eum qui attidet seipsum omnibus virtutis partibus perfectum reddere, sanctorum vitas vehit simulacra quædam viva et efficacia respicere, illorurnque bona opera per imitationem sua facere. » Sane experientia didici, nihil fere efficacius esse ad virtutem omnem, quam crebro legere Vitas Sanctorum, casque serio meditari. Experire, et reipsa disces magno tuo fructu.

Ven.*©, 10 et 31. **INCUDEM, ET CONSIDERANS OPUS FERRI, VAPOR IGNIS URET CARNES EJUS, ET IN CALORE FORNACIS CONCERTATUR. Vox MALLEI INNOVAT AUREI! EJUS, ET CONTRA SIMILITUDINEM VASIS OCULUS EJUS. COR SUUM DABIT IN CONSUMMATIONEM OPERUM, ET VIGILIA SUA ORNABIT IN PERFECTIONEM. — To SIC refer FUFsUm** tum ad *sapientia replebitur,* quod prœcessit vers. 20, tum ad to *cor suum dabit,* quod sequitur. A sculptore transit ad fabrum ferrarium, sub quo a pari vel simili intclligit aurifabrum, argentarium, ærarium (ct hunc proprie significat Græcum xoXxcâ;) plumbarium, stannarium cœtero-que similes. Fabri enim nomen generale est et amplum, ut pote a *faciendo* dictum ; quare ad plurimas artes perlinet, ct pro ratione materiæ adjunctae ad hanc vel illam speciem determinatur. «Faber » igitur est omnis artifex, qui labore corporis aliquod artificium facit ; sive qui e quavis materia aliquid facit et fabricat, excepto gypso, argilla, cera et similibus; hi enim plaste dicuntur, sive figuli, quos proinde fabris subjungit ct componit Siracides vers. seq.

Fabros igitur hic ita graphice pingit, uti Poete suum Vulcanum, de quo mox. Ubi nota : Totus versus 29 ct 30 pendent a versu 31 : « Cor suum dabit » clc., *q. d.* Sicut agricola totum suum cor applicat agriculture, sculptor sculpture, sic et faber suæ arti fabrili ; ac proinde non habet otium, nec animum, ut intendat studio sapientiæ.

Fabri pnuu jo b s Porro Plinius primos fabros ferrarios censet fu¡ssc Cyclopes (qui cum suo Vulcano vixero tempore Josué, teste S. Augustino, lib. XVIII *De Civit.* Ori, cap. xii); siccnim ait, lib. VII, cap. 1 v i : a Fabricam ferrariam invenere Cyclopes. Figlinas Corebus Atheniensis. In iis orbem Anacharsis Scythes. Fabricam materiariam Dædalus, clin ea serram, asciam, perpendiculum, terebram, glutinum, icthy ocolhim ; normam autem, et libellam , et tornum, ct elavem Theodorus Samius. » Plinio suffragatur Plato in *Convivio:* « Sagittandi, inquit,medicandi ct vaticinandi peritiam Apollo invenit, Muste musicam, Vulcanus fabrilem œrariam, Minerva texendi artificium : Jupiter deorum et hominum gubernaudi rationem invenit. » Verum c Scripturis liquet ejus inventorem fuisse antiquiorem, adcoque ante diluvium, nimirum Tubal-Cain, « qui fuit malleator ot faber in cunela opera (ens cl ferri, » *Genes.* iv, 22.

Igitur fabrum ila describit Siracides : *Primo,* inquil, « sedet juxta incudem. » Juxta eam emm sedet magister operis, forcipibus tenens versansque ferrum, vel ex co vas faciendum supra incudem, ut a ministris malleo feriatur et efformetur ad ejus libitum.

Secundo, « considerat opus ferri : » ejus enim est considerare ubi, quomodo et quantum opus feriri ct perculi debeat, ul vas efformetur tak quale ipse cupit. Græce est, xaTogavôôwv f», quod Romana vertunt, *addiscens pigro* (lardo, lento) *ferro;* alii, *contemplans rude ferrum.* Verum Noster cum Complulensibus pro «zfi legit id est *opus ferri.* Sic el Tigurina : *Intentus,* ait, operi *ferri.*

Tertio, « vapor ignis uret carnes ejus. > Pro *uret* græce est ttJu , id est *liquefaciet* ; Tigurina, *exsiccabit ;* Romana legunt , id est dura*bunt.*

Hinc Vulcanus fabrorum et armorum Deus ab antiquis putatus est; quo significatur ignis. Dicitur enim Vulcanus, ait Isidorus, *quasi Volicanus,* quod canus per aera volet. Volat enim flamina, cum dc nubibus nascitur in fulgetris, et candida est. Hinc el Mulciber appellatur, quod ferrum mulcent. Fingunt enim Poetae hunc fuisse deum, el Jovis ex Junone filium, qui faber Jovi fulmina contra gigantes fabricavit. Hinc Vulcani insutae appellate. Hinc et Vulcanus pro ipso igne sumitur, sicut Pallas pro litteris, ut cum dicitur *ardens Vulcanus,* cl *spargere Vulcanum tectis,* id est succendere tecta. Denique Vulcanus a Poetis vocatur « deus ignipotens; » quia fabú vi ignis ferrum, a?s omniaque metalla durissima hquant, domant, flectunt, el in omnes formas et figurali diducunt. Ha Virgilius, lib. Vili *£nud. :*

Vaiu- *igoU¥*

> ..... Ignipotens cœlo descendit ab alto.
> Ferrum exercebant vasto Cyclopes in intro,
> Broolesque Sleropesque el nudus membri Pyracmon»

Quin et Prudentius :

> Ipse ignis, qni nostrum semt ad u<umt
> Vulcanus perhibetur, etc., ac regnare caminis
> Fertur, et Æotue sumtuus faber e^e, vel .Dux

Et S. Augustinus, lib. VII *De Civitate Dei,* capivi : «Vulcanum, inquit, volunt ignem mundi.» Idem, lib. XX *Contra Faustum,* cap. ix, tradit pingi « Vulcanum claudum, » quia ignis « terreni motus ejusmodi est, » quia scilicet ignis noster nunquam rectus est, sed incurvus et quasi claudicans. Idem, in *Psalm,* exui, conci. 2, docet gentiles per deorum simulacra significasse quatuor elementa, scilicet Tellure terrain, Neptuno mare, Junone aerem, Vulcano ignem.

Quarto, « ct m calore fornacis concertatur, » id est conflictatur; græce, id est, ut Complutensia, *pugnabit;* Romana, *ct m calore fornacis concertabit ;* Tigurina, *cum astu fornacis conflictatur, q. d.* Faber certat contra ignis calorem, cl contra fern duritiem, ut illud igniat, ignitumque crebris malleorum ictibus flectat, molliat, el m vos plautum clTuxmet. Unde Syru.

vcrtil : *Fiamma ignis rimas efficiunt in came ejus, Ct uritur calore ignis.*

Quinto, « vox malici innovat» (aliqui legunt *intonnt), græce* «um?, id est *innovabit* a aurem ejus,» hoc est novis et repetitis malleorum ictibus et sonitibus pulsabit et feriet aurem ejus. Unde aliqui vertunt : *Nove obtundit aurem ejus;* Tigurina : *Crebro feriente aures ejus mallei sonitu.* Et plane mirum est, ait Palaeius, quam miro ordine fabri malleis ferrum ignitum percutiant, dissilientibus ex eo assidue ignis scintillis, qualesque sonitus similes semper el certos, qualunque concentum fabrilem edant.

Sexto, a contra similitudinem vasis oculs ejus. » *Similitudinem* vocat exemplar et typum, 7. *d.* Faber sœpius respicit exemplar, ideam et typum vasis formandi, quem conira, græce xarfam, id est *coram* vel *ante, se habet,* ut juxta illud vas efformet, eique illud adaptet. Unde Tigurina vertit : *Oculos suos ad conformandum instrumentum defigens ;* alii : *Iu exemplum quod ex adverso, oculi •jus intenti sunt ;* Syrus : *Secundum artem flectet manus suas, et ad typum operis sui intendent oculi ejus.*

Denique « cor suum dabit in consummationem operum, » ut scilicet ea omnimode consummet st perficiat; « et vigilia sua, » id est vigili sua cura, labore ct malleatione assidua, « ornabit » vas « in perfectionem. » Græce, fcñ wOiix;, id est *ad perfectionem,* ut scilicet illud per omnia perfectum efficiat. Quare Compíutensia el alii perperam legunt, *ornabit imperfectionem,* id est vas imperfectum. Clare Tigurina : *Animum ad opus absolvendum applicat, et ad idem excubat ixacte poliendum ;* alii : *Cor suum applicat ad perfectionem operum, et vigili® ipsius de ornandis illis post perfectionem.* Hisce omnibus significatur mira intentio et constantia fabri qui contra ignem et ferrum pugnare non cessat, sed quasi lento et continuo igne uri et assari se permittit, ac malleorum ictibus aures obtundi sibi sinit, adeo ut sæpe auditum perdat et surdus fiat, donec ferrum in eam formam quam mente destinavit flectat, ex eoque vas destinatum efficiat, ac proinde insinuat eum speculationi et studio sapientiæ non posse vacare, nec intendere, quia totus intendit suæ incudi ct ferro.

f Vrttj- l unhjT imuli <ibceu- M

Mystice, hoc fibri exemplo docemur nil esso *iira durum, tam asperum et arduum, quod non constans labor evincat; ac proinde nullum vitinnì esse (ain inolitum, quod non pertinax cura exstirpet. Si ergo tanta constantia labores in edomauda passione tua, quantam adhibet faber in edomando ferro, utique illam flectes et perdomabis, præsertim accedente vi ignis, id est, amoris ct charitalis. Unde Rabanus : n Per fabrum ferrarium, inquit, idem qui in architecto, hoc est, ordo sanctorum prædicatorum, exprimitur, qui juxt i incudem, hoc est juxta durum præsentis vitæ laborem, íeden*, arma spiritalia, documenta videlicet divina, scribendo atque docendo fabricat, quatenus contra hostis antiqui tenlamenta suos fortiter dimicare doceat, et haereticorum atque philosophorum sectas perversas devitare, atque persecutorum minas contemnese faciat. Hujus ergo fabri carnes, hoc est corpus, vapor ignis et calor fornacis urit, cum tribulatio et persecutio mundi eum fatigare non desistit. Vux mallei innovavit aures ejus, cum edicta principimi terrorem tormentorum non cessant ingerere sensibus illius ; at ipse cor suum dabit, ut consummat opus officii sui; el vigilias solerti® suæ ad hoc impendit, ut vasa electarum animarum ad scicnthe cl virtutum perfectionem perducat. Unde Paulus Apostolus horum armorum pr ecipuos fabricator, quibusdam suis auditoribus ita scribens ait : Confortamini in Domino et m potentia virtutis ejus. Induite vos arma Dei, ut possitis stare adver-us insidias diaboli; quia non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem,sed adv us principes et posleslates, adversus mundi red es tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in coelestibus. ITopterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. »

Vide multiplices sacrorum malleorum ictus, quibus se suosque fideles tundit et expolit quasi faber S. Paulus, ¡1 *Cor.* cap. vi, 4 et seq.: «Exhibeamus, inquit, nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, » etc.

Homo lo- **legi uti faber uu idtfc.**

Apposite ad rem prœsentem S. Basilius, in *Begulis fusius disp.* interrogat. 5. docet Christianum debere lotum intendere Dei legi et voluntati, sicut faber intendit ideæ juxta quam opus fabricandum est: «Ut enim faber ferrarius, ait, verbi gratia, quandocumque dolabram aliquam sive asciam cudit, si assidue illius memor sit, unde instrumentum illud faciendum ex pacto acceperit, el pnescriptam sibi ab illo formam et magnitudinem animo versat, ct ad voluntatem ejus qui condixit opus, dirigit quod facit; alioqui si ejus memoriam menti sibi patiatur excidere, prorsus aut aliud quippiam omnino, aut longe dissimile efficiet ab eo quod facere instituerat: sic Christianus quoque si actiones suas omnes, sive minores, sive majores, ad Dei voluntatem direxerit, is sine controversia et egregie opus illud perficit, ct simul assiduam illius in animo sibi memoriam conservat, a quo id jussus est facere; vereque illud dicere poterit: Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne commovear, itemque Pauli precepto illi satisfaciet : Sive manducatis, sive bibitis, sive quid aliud facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Quod si quia in eo, dum opus administrat, a perfecta illa præscripti mandati norma desciscat, hunc perspicuum est debilem Deimemorinm r'linere, v ' u

Verbnm itomi. 'qaaiif r rum ig. nilun›

S. Basilius, hom. *De Humana Christi generaliore,* Verbum incirnatum comparat ferro ignito. Sicut cn›ra faber per ignem ferrum ignit facilque ignitum, ut videatur merus esse ignis, et tamen permanet ferri natura : sic verbum carnem assumens eam quasi deificavi!, integra tamen manente carnis essentia. Idem S. Basilius, lib. Ill, *Contra Eunomium,* animam charitatc flagrantem comparat ferro ignito, quam quasi faber cuditet ignit Spiritus Sanctus: « Sicut ferrum, ait, quod in medio igne jacet, ferri naturam non amisit; vehementi tamen ignis actione ignitum, cum universam ignis naturam in semetipsam acceperit, et colore, et calore, et actione ad ignem transit; sic sanclæ virtutes ex communicatione quam cum illo habent qui natura sanctus est, per totam suam subsistentiam receptam, jam quasi innatam sanctificationem habent. Diversitas vero ipsis a Spiritu Sancto hæc est, quod Spiritus natura sanctitas est; illis vero participatione inest sanctificatio. »

Ven 3».

32. Sic (to *sic* refer tum ad *sapientia replebitur,* vers. 26, tum ad cor *suum dabit,* quod sequitur, ut jam sæpius monui) figulus sedens ad opus SUUM, CONVERTENS PEDIBUS SUIS ROTAM, QUI f* SOLLICITUD1NB POSITUS EST SEMPER PROPTER OPIS SUUM, ET IN NUMERO EST OMNIS OPERATIO EJUS. — A fdbro transit ad figulum, ejusque opus et occupationem describit, scilicet :

Primo, quod a sedens ad opus suum convertat pedibus suis rotam, » ut vas luteum radat, formet, poliat; *secundo,* quod sollicitus sil a propter opus suum, » græce itrf ?© íffw, id est *in opus suum,* hoc est quod sollicite intendat operi suo, ne vaf luteum, nipote fragile, si incaute ab eo tractetur, frangatur et dissiliat; aut in aliam formam quam ipse destinavit, rota currente abeat; *tertio,* quod « in numero, » græce ¿voptyuoc, id est *numerata,* sit «operatio ejus, » quia scilicet cum lutum sit valde friabile et flexile, illico ex eo multa vasa effingit; unde ea solet numerare, cerlumque eorum numerum sibi præfigere; famuli quoque el administri hero suo coguntur per diem certum vasorum a se effictorum numerum pendere et adnumerare. Ita Biblia Latina Romæ correcta, Græca Compíutensia ct Romana. Unde Tigurina vertit : *Similiter sedens ad opus suum figulus, rotamque sunm pedibus versans ad opus suum totus incumbit sollicite, ut opificium omne suum habens in numerato.* Alii per *numerum* intelligunt pretium; hoc enim numerari *olnl per catachresin; unde Verloni : *Qui semper incumbit in curam operis sui, et omnis operatio ipsius in pretio est.*

Minus recle ergo Lyranus, Jansenius ct Palaeius legunt contrarie ávxpítyao;, id est *innumera est operatio ejus, q. d.* Plurima et quasi innumera vasa efformat. Igitur figulus, ait Palaeius, semper in sollicitudine positus est, ut nova vasa edat, novas formas excogitet, novis picturis insigniat; qua de causa innumera est operatio ejus.

Porro hanc artem non tantum instituit, sed et exercuit Deus, cum ab origine mundi ex ¡uto plasmavit hominem, Gen. n, 7. Unde « Deus est figulus,» aitS. Augustinus lib. XV *De Civitate,* cap. f; isque primus et priscus, præsertim quia ex eadem luti massa facit vas aliud in honorem, aliud in contumeliam, *hom.* ix, t.

33 et «34. In brachiosuo formabit lutum, et ante PEDES SUOS CURVABIT VIRTUTEM SUAM. COR SUUM DABIT UT CONSUMMET LINITIONEM, ET VIGILIA SUA MUNDABIT fornacem. — Syrus totum hunc de figulo locum sic vertit : *Ita etiam figulus qui sedet juxta rotam, ct movet ungue suo vas; oculi ejus in vasis omnis operis ejus, et brachia ejus findunt lutum ; ct antequam moriatur, curvus et procumbens evadit, et cor ejus positum est ad perficiendum opus suum, et vigilia ejus ad aedificandum caminum.*

Quartum opus figuli est ‹ brachiis formare lutum,» tum ut dlud aqua subigat et debite contemperet, ne sit nimis siccum vel nimis humidum; tum ut ex eo jam subacto sedens ad rotam vas pulchrum efformet, et, ut græce est, txhmu, id est figuret. Tigurina : *Nunc lutum conformat brachio suo.*

Quintum est : « Ante pedes suos curvabit virtutem suam ; • græce *ìrfr* id est *robur suum,* vires suas; quia scilicet totis viribus curvat, inclinat et flectit se ct pectus suum versus pedes ad opus, ut illud exacte efformet; dum enim pedibus agitat rotam in qua opus effingit, inclinato peclore et brachiis, totus operi formando incumbit.

Alii pronomem *ùrtû referunt ad *rrrXb,* id est *lutum.* Unde Tigurina: lYtmc *pedibus,* inquit, vim *ipsius luti prosubiqit.* Solentenim figuli lutum pedibus subigere, macerare, el aqua debite temperare, ut tenax fiat ct ductile, aptumque ad vas ex eo efforinandum. Ita Jansenius: Figulus, inquit, brachio format cl figurat lutum, sed prius ante pedes suos flectit, curvat el subigit vim ipsius luti, ut aptum fìat ad formam manibus et brachio inducendam. Hujusmodi enim luti subactio, quæ est ejus curvatio ct temperatura, pedibus prius fit. Sed Latina Vulgata versio priorem sensum exposcit.

Sextum est : « Cor suum dabit ut consummet linitionem.»Solcntenim figuli vasasceffictum,intus el extra linire plumbo, stanno, rubrica, aliavo materia, tum ut pulchrum colorem, speciem et formam ei inducant; tum ut illud consolident et corroborent. Unde Tigurina vertit : *Nunc curam impendit open perliniendo ;* alii: *Cor applicat ad perficiendum linimentum;* hoc enim est Pr0 quo minus recte aliqui legunt id est, *munus* vel donum.

Septimum est: « Et vigilia sua mundabit fornacem, n *q. d.* Vigili cura ct studio fornacem prius a se succensam emundabit, ut in illam mundatam inferat vasa testea a se efformata, in eaque illa coquat ut fiant solida et dura. Tigurina :

ad *excolendum caminum advigilat ;* alii : *Et vigilia» ejus de purgando camino.*

Nota re *ad linitionem,* vcl, ut græce est *ad perfiriendum linimentum.* Narn Rom®, in Italia nliisque in locis soient va^a testacea, *primo,* ex argilla, quam ipsi cretam vocant, a figulo efformari ; *scfundo,* sole siccari, et in fornace coqui ; *tertio,* mixtura, ex arena et vim fecibus siccatis, el in cinerem redactis, plumbo item et stanno confecta. circumcirca intus et foris liniri; qu® linitio facit, ut vasa sint solidiorael fortiora; item alba el splendida ; denique idonea, ut vinum, acetum, lac ahorque liquores contineant et conservent ; vas enim testaceum ex sola argilla confectum, omn ·» liquores, excepta aqua el oleo, corrumpit : linitio ergo hæc facit ut eos tuentur et conservet : hæc autem mixtura adbibetur m poculis, lancibus, pollubris cæterisque vasis mensalibus; in vasis vero culm inis, ut ollis, omisso stanno adhibent plumbum, vasque tantum interius perliniunt, turn ut evadat robustum et nitidum, tum ut liquores resque alias conservet : hanc a plumbo mixturam Homini vocant *la vernice;* priorem vero e plumbo el stanno vocant *la maiolica ;* stannum enim dat vasis candorem et splendorem, quo non egent vasa culinaria; *quarto,* vasa mensalia vanis coloribus depingunt, litterasque quas volunt iis inscribunt. Denique *quinto,* ea in fornace percoquunt; unde in ea percocta evadunt vasa solida, candida, elegantia et splendida, quibus proinde in omni supellectile utimur. Hæc Iloma» a figulisS. Cœciliœ vicinis audivi, imo oculis inspexi. Similis est ratio vasorum quæ fiunt e porcellana ; sed, sicut horum materia est pretiosior : ild et color ac species elegantior et præstantior.

Mystice, Rabanus per figulos, æque ac agricolas, sculptores el fabros inlelligil sanctos praedicatores: « Ipsi enim, inquit, per diversa officia gradus sui ministerium digne agunt, et doctrinam suam secundum qualitatem auditorum temperant; quia aliler monendi sunt sapientes, aliter insipientes : aliter fortes, aliter infirmi : alitor juvenes, aliter senes : alitor viri, alilerque femin®. Ipsi aratro Evangeli! excolunt agrum Domini. Ipsi oves el animalia Dominica pascunt pabulo verbi. Ipsi sculpunt signacula novi hominis in cordibus humanis. Ipsi per llngu® suæ ministerium fabricant arma virtutum, ¡psique fragiles et intimos verbis el exemplis formant atque confortant, quatenus eos efficiant vasa honorabilia et ad mioMerium Dei aptissima. Hic ergo figulus in operando convertit pedibus suis rotam, cum presentís vit® volubilem conversationem, per vest gia bonorum operum suis sequacibus convertii rd exemplum; qui sollicitudinem gerit sibi corr missorum, ut bonorum operum insistant actibus; qui suis factis infirmorum roborat operationem, el humilitatis atque mansuetudinis eis prebet exempla; qui cordis sui totam voluntatem ad hoc ponil, ut quidquid asperum sit In moribus subditorum, lenitatis suæ leniat documento ; ad hocque omnem vigilantiam suam impendit, ut in cordis fornace igne excoquens charitatis totam operationem discipulorum, fiamma consolidet dilectionis ; quia lotum opus casus sui habet detrimentum, si charilatis illud non coadunai glutinamentum, n

35 ct 36. Omnes hi m manibus suis (alii vertunt ; tn manus suos) sperave runt ; bt unlsquisqibinarte sua **SAPIENS** est : **SINE IUS OMNIBUS NON ÆIHPICATUR** civitas — Est conclusio, *q. d.* Omnes hi, puta agricola*, sculptores, fabri, figuli, cætoriquo mechanici ct opifices, ad veram illam et sublimem sapientiam, quæ consistit in studio S. Scriptural, legum rerumque divinarum, non assurgunt; sed tamen ejus quamdam imitationem et participationem habent : nam «in manibus suis spiraverunt,» id est sperant; quia manuum opère sibi et fumili® ad victum ol vitam necessaria comparant. « Et unusquisque in arte sua sapiens est ; » quia agricola sapienter colit agrum, sculptor sapienter statuas exsculpit, faber sapienter fabricat gladium, figulus sapienter fingit vas figulinum. Atque hæc omnia necessaria sunt ad vitam communem hominum. Nam esine his omnibus civitas ædificari» nequit. Unde Tigurina vertit: *Horum omnium quinque fretus suis manibus, opere suo consumit quod habet scipicntiœ;* et Syrus: *Omnes isti propter felicitatem suam, et omnes homines in opere artis eorum fiunt docti, etc. ; verum ad concilium populi non sedebunt,*

37. Et non inhabitabunt, nec inambulabunt, bt **IN ECCLESIAM NON TRANSILIENT»— Ha hæC (lispUII-**gunt et conjungunt Biblia Latina Homæ correcta, idque exigit ordo ct nexus verborum, quæ omnia sunt ejusdem numeri, persona*, modi et temporis, scilicet futuri. Quire minus recte Jansenius et alii ea conjungunt procedentibus, *q. d.* Sine his opificibus nec ædificari civitas, nec inhabitari potest, ita ul homines in ca degant ct inambulent. Un ie Tigurina vertit: *Sine his quidem non coletur urbs ulla, nec inhabitabitur, nec perambulabitur.* Igitur genuinus hujus loci sensus petendus est ex Græco. Nara pro *non inhabitabunt,* græce est maÑwm, id est *non erunt parati et accolte,* qui scilicet templum aliquod vel curiam accolunt. Unde id est *parœcia,* vocatur curia, el vicinile conventus, accolarum coilio ad templum vel curiam : juxta illam enim olim habitabant senatores et primarii cives; fabri vero et opifices, ne suo strepitu et sordibus tui bareni senatores et cives, ad suburbia vel ad remota urbis loca ablegabantur. ila agricolo? non in urbe, sed rure habitant: figuli quoque extra muros in arenariis degunt, ubi argillam suam effodiunt, ut eam ad manum habeant. Olim quoque fabri in suburbiis vel remote a cœtu populi habitasse videntur, æque ac cmlatores juxta sua marmora ct lapicidinas. Ha Palamus. Huc facit quod Cicero, lib. IV,

Aradcm., ex sententia Lycurgi et Solonis asserit « non esso urbes aut civitates, nisi qu® escent sopientium. » Undo addit : « Ego tibi, Carneade, prætor esso non videor, quia sapiens non sum : ncc linee urbs, nec in ea civitas. »

Nec inambulabunt,—quasi judices, magistratus, vel censores, inquit Palacios, qui urbem obambulent, ct considerent ne quid in ea male geratur. Adde otiosorum esse, non opificum laboriosorum, per urbem ambulare. Sic sæpe alibi in Scriptura *perambulare* est senatorum et principum, notatque principatum vcl magistratum, puta actum visitandi, inquirendi, perscrutandi, disponendi res omnes, uti ostendi *Zachar.* cap. i, 11. Unde explicans, subdit:

Et in ecclesiam non transilient.—Ut scilicet saliant in ecclesia* prima ct olliora subsellia, puta ut dignitatem senatorum, sacerdotum vel doctorum obtineant, ut in ecclesia emineant, ejusque sint primores et capita. Aut oin ecclesiam,» id est in cœlum ct concilium sapientium n non transilient. » Unde Complutensia addunt : *In concilio populi non requirentur ;* ct Tigurina: *Attamen nec sententiam rogabuntur in consultatione populi, nec in concione eminebunt.* Hinc ct explicans subdit : *Super sellam judicis non sedebunt,* etc. Sic dicitur *Dcuter.* XXIII, 1 : « Non intrabit eunuchus ecclesiam Domini, » ubi Oleaster et Cajelanus per *ecclesiam* intclligunt primores ecclesias ct coelus Judæortim, *q. d.* Eunuchus non erit o magistratu Judmorum.

Nota : Pro (urtpaXcurwu, id est *transilient,* aliqui legunt , id est *advocantur.* Unde vertunt: Nec in concionem (concilium) *populi advocantur.* Nota: Hoc ordinarie flebat, ct fitetiamnum in magnis urbibus (nam in parvis etiam fabri, ct sai tores, et sutores sunt senatores et consules) ; extraordinarie tamen subinde cx hisce vilibus opificiis nonnulli conscenderunt ad primas reipu-
Agito- blicre dignitates. Sic Agathocles ex figulina cons-
n Vo ni* thronum regni, factusque est Sicilia? rex ; unde cœnabat in vasis testaceis, ut meminisset semper se esse figuli filium. Hinc Ausonius de eo canit :

Fictilibu* cernasse ferant Agathoclea regem,
Atque abacum Samiû sæpe oqerasM Iulo.

Sensus igitur est, *q. d.* Agricola? ct opifices esto fn sua arte sapientes sint, ct necessarii ad urbes ct domos æditlcandos; tamen ad sapientiam ct honorem primariorum civium non assurgent, ut scilicet civitatis sint rectores, judices, doctores. Quare non inhabitabunt primarias urbis partes, puta juxta templum ct curiam, sed ad remoti urbis, vel extra urbem loca amandabuntur : nec inambulabunt in ea, quasi consules vel magistratus, quia a m ecclesiam, » id est ecclesia* consilium ct regimen, puta ut in ea præsideant ct praxsint, « uon transilient. » Unde explicans, subdit :

38. StPBH SBILAB JVDICIS SOU MPIWWT, ET TESTAMFNTUM JUDICII NON INTELLIGENT, NEQLB PALAM FACIENT DISCIPLINAI ET JUDICIUM, ET IN PARABOLI* non inveniintuii.— Duo opificibus negat: *primum** « sellam judicis,» id est auctoritatem et potestatem judicandi cives, *q. d.* Opificas non erunt judices civitatis. Rationem subdit : « Et • id est quia, < testamentum judicii, « id ot ritus, decreta, leges et constitutiones judiciales, « non intelligunt, » *q. d.* Quia non sunt jurisperiti, nipote qui non juri, sed incudi studuerint. Hebraicum enim BH3 *berit,* et Græcum id est *testamentum,* per catachresin extenditur, ut non tantum constitutionem el ordinationem testamentariam, hoc est ultimam voluntatem, et decretum morituri vel mortui, sed ct quamvis aliam ordinationem et constitutionem significet, pripsertim judicii, juxta quam scilicet, quasi jus ct justum civitatis, judex in judicio judicare et ferre sententiam debet. Unde aliqui vertunt, *et rationem judicii non intelligent.* Tigurina : *Nec sedebunt pro tribunalibus, nec ritum judiciorum intelligent.*

Secundum est : « Neque palam facient disciplin im ct judicium, » *q. d.* Opifices non erunt magistri el doctores, ut doceant alios « disciplinam et judicium, » id est justitiam, æqüllatem et honestatem in moribus et humana vita ac conversatione servandam ; « et » id est quia, « in p irabolis, » id est gravibus el eruditis sapientium sententiis perdiscendis non occupantur, cum totos eos occupet cura suae artis et opificii. Olim enim apud Hebrœos, Syros aliosque Orientales magnus erat usus quœrendi parabolas, id est tum similitudines, tum proverbia, tum æniixmala, tum m* ves sententias, in iisque quasi veterum sapientia consist bat, ut patet ex libro Job, ex Parabolis Salomonis, ex Ecclesiastico, ex regina Saba, quæ venit tentare Salomonem in parabolis, lll R^g. x. Hinc ct Christus, inore gentis sure, suam doctrin un docuit per parabola^. Significat duo esse odici i qu® in república eminent, ad quæ non assurgunt opifices, scilicet rectoris vel judicis, et doctorisjeo quod hæc eminentem requirant sapientiam, ideoque ingens studium poscant, ao consequenter otium et vacationem ab operibus mechanicis.

Idem sanxit Plato, lib. Vili *l)e Legibus,* ubi hanc primam civitati dat legem: « Primum,inquit, ut ne civium quispiam (qui cura civitatis incumbit) opificio ulli operam navet: » Causam subdit: « Quippe cum hoc tributum est a natura muneris, ut publicam civitatis salutem ut publicum ornamentum tueatur ; atque adeo non perfunctoria opera salis ei sit ad tanti muneris procurationem. Duas autem artes, aut duo instituta commode tractare non potest ulla humana natura. nemo etiam vel uni arti satis vacare potest, ut simul aliam exercenti pneesse. Hoc igitur in nostra república firmum ratumque sit, itaque vrlut primordium ponatur, uti ne quis duabus rebus

PUtoM lot ri5 ina »>

nut opi to n*

una vacet, velati, ne quis faber ¿eranus lignariam artem exerceat. » Subdit pœnam, scilicet infamia notandum cum qui secus faxit. Additque : « Si quis peregrinus duas artes tractet, vinculis, mulcts pecuniariis, exilio plectitor ; ut is poenis coercitus discat se unum esse, non autem mullos una homines: » et, ut superius ait, ut sciat quod sit non SimXcG; id est *simplex* non *duplex.*

Pro seiJiía*, id est *disciplinam,* ut legunt Complutensia cl Noster, Romani et Tigurina legunt taex q id *estjustitiam.* Unde vertunt : *Neque palam facientjustitiam et judicium ;* Tigurina : *Neque ierade jure pronuntiannt aut ecquo, nec arcana dictorum cruciat,* quasi hæc pertineant ad praecedentia de orfkio judicis.

Vrn W. **39. Sen CRFATURAM ÆVÏ CONFIRMABUNT,** — *q. d.* Opifices res hujus mundi creatas a Deo, homini ad vitam tuendam necessarias, arte sua reficiunt et restaurant. Pro *creaturam,* Noster legit cum Romanis xTH/xa, quod Tigurina vertit : *Sed opificia .undi firmant;* alii : *Sed opificium saxuli stabiliunt.* Clarius enim quod Noster vertit «ævi, » vertas *satolli*f; Complutensia legunt xrxaa, unde vertunt : *Sed possessionem sæculi firmabunt. Possessionem,* id est res quas homo in hoc mundo possidet, ut illum in earum possessione stabiliant et confirment. Cum enim omnes res create sint fragiles, caduca? mullhqtie allerationibuset corruptionibus obnoxia» ; ut huic malo mederetur Deus, nditult artifices, qui illas repararent cl restaurarent, ut illœ partim in se, partira in sui similibus nove ali opifice fabrefactis, per continuam t)t sæculorum successionem usque ad finem mundi perdurent, hominisque necessitatibus et usibus serviant.

Aliter Palacius : Nam per *creaturam ævi.* sive ssculi, accipit hominem, sicut et S. Gregorius intellexit illud *Marci* ultimum : n Prædicate Evangelium omni creaturo», » id est homini, inquit. Omnis enim creature aliquid habet homo, eslque ipse velut omnium creatorum participium. Est igitur homo *creatura saxuli,* utpoto propter quem sæculûm conditum est, et cui omnia in sæculo ‘crviunl. Mechanicorum enim el agricolarum est hominem confirmare, id est homini servire. Totum enim eorum opus in commodum hominis cedit. Ita ipse.

Er **DEPRECATIO ILLORUM 15 OPERATIONE ARTÍS.** — 7. *d.* Preces et vota opificum sunt pro felici exer(.tio artis suæ. ut opera talia efficiant, qualia ars Ciiju que exigit, ad vibra hanc commode transigendam. Hoc enim unum cogitant, hoc optant, hoc orant assidue. Unde Tigurina vertit : *Et pro exercitio artis vota faciunt* ; alii : *El votum eorum in operatione artis.*

Accommodantes animam suam, et conquirentes in lece Altissimi, *q. d.* Opifices ita vacant arti el opificio suo, ut tamen talo tempore accommodent et applicent « animam, n id est animum suum, ad audiendam, vel legendam legem Dei : illam enim perquirunt, ut eam cognoscant, ct cognitam opere perficiant ; nipote cum hæc una sil via, quæ animam ad salutem et felicitatem ælernam in coelis perducat. Huic latinœ senUdtiæ et sensui adaptes Græca, quæ sic habent : ii/Av t w aO:oû,xal itavocupiGou ¿v vôptcp C4'*V°V* id esi : *Prader danti m animum suum, et conquirent tern in lege Altissimi.* Nam pro ürrôtMvroc Nosier **tertius** legeos ò u SiA.vtqc, vertit «accommodantes; » <i pro ctavrz.u(x£VGu, legens Siav&Qvgtv&u; vertit « conquirentes: » quanquam licet legas (ih JcJcytg;, id est *accommodantis ;* cl JwwGGuacvw, *id esi conquirentis,* in genitivo, ut aliqui legunt, apio id refera; ad a artis » quæ processit, eodem sensu: to îtAtv vero omisit Noster quasi encliticum, ac proinde in Latina versione non necessarium : *-Hy* enim idem est quod *prætcr, praeterquam, nisi, verumtamen,cæterum.Vi}(le* sic clare vertas el explices, *q. d.* Opifices loti vacant arti suæ: *verumtamen* stato tempore accommodant animam suam legi divinæ : aut *praterquam,* vel *nisi quod* statis diebus se accommodent vacentque legi Dei. Qui sensus prorsus convenit cum Latina Vulgata. Quare mirum est Jansenium ct alios Græca aliter interpretari, iisque Latinam versionom accommodare, sed violenter. Vertunt enim : *Præter cum qui dat animum suum, et cogitat in lege Altissimi;* sicquo exponunt, quasi hæc verba non pertineant ad opificem, sed ad sapientem in otio vacantem sapientiae, *q. d.* Illa quæ superius dixi, scilicet quod in civitate erunt rectores, judices et doctores, qui « sedeant super sellam judicis, » et « palam faciant disciplinam,» etc., non pertinent ad opifices, qui toti vacant suo opificio, sed ad sapientem, qui se totum dat legi Dei, et in ea assidue meditatur. Aut brevius, *q. d.* Non est artificum vero sapientiæ operam dare, sed tantum illius qui animam suam dat ad pervestigandam legem Dei. Unde quod Latinus vertit: « Accommodantes animam suam, el conquirentes in lege Altissimi, » Græc/e lectioni ct sensui jam dicto adaptant, subaudiendo re *hi soli tila quæ dixi, præstabunt.*

Verum hæc violenta sunt, ct multa subaudiunt, quæ vix ulli in mentem venient. Quare standum est Latino interpreti, iliique Græca plane accommodandi sunt eo modo quo dixi. Explicat eniin sapientiam opificum, de qua dixit vers. 25: «Qua sapientia replebitur, » et vers. 35: « Unusquisque in arte sua sapiens est, » maxime consistere in studio legis divinæ. Esto enim opifici non tanta, nec tam plena legis Dei cognitio necessaria sil, quanta est doclori; Limen aliquali indiget, ut scilicet sciat ea quæ ad ipsum perlinent, et ad quæ obligatur, nimirum quid explicite credere, quid agere, quid omittere debeat, ut salutem æternam consequatur. El in hoc ejus sapientia consistit.

Porro Tigurina, ut aliorum difficultates effugiat, hæc verba refert ad initium capitis sequentis. Unde cum eo illa connectons sic vertit :

Solus qui ad legem Altissimi adjunxit animum, ct in meditatione ejus versatur, qui explorabit sapientiam antiquitatis, et Prophetarum oraculis vacabit, is conservabit disputationes virorum celebrium. Sic et Syrus : *Opifices,* ait, *non percipient disciplinam sapientia, quia in facturis sœculi splendidi evadunt, et meditatio eorum in opere artis eorum. Verum qui applicat se ad timendum Deum, et ad intelligendum legem vitæ, sicut sapientiam omnium antiquorum inquiret.*

OpiCcnm ^üdcu* U niki.

Moraliter discant hic opifices, omnem suam sa-Pæn^am consistere in cultu Dei, si nimirum eum assidue deprecantur, ejusque legi aures, mentem et manum accommodent, præsertim ut omnia sua opera Deo offerant, caque ad ipsius honorem et gloriam operentur et perficiant. Meminerint artem virtuti esse cognatam. Sicut enim ars est ratio faciendorum, ita virtus agendorum. Nam, ut aitS. Augustinus lib. IV *De Civit. Dei,* cap. xxi : < Ars ipsa bene recteque vivendi, virtus a veteribus definita est. Unde ab eo quod græce dicitur *virtus,* nomen artis Latinos traduxisse putarunt. » Si enim hæc præstiterint, Deus eorum opificium prosperabit, facictque ut in sua arte eximii, indeque celebres cl locupletes evadant ; ac insuper eis augmenta gratiarum suggerat, quibus magnos in cœlis gloriæ thesauros nanciscantur. Artes enim sunt dona Dei, communi* ter quidem naturalia, subinde tamen supernaturalia et singulariter a Deo infusa, uti ars fabricandi tabernaculum a Deo infusa fuit Bcscleel et Ooliab, de quibus ait ipsemel Deus, *Exodi* cap. XXXI, vers.2 : «Ecce, vocavi ex nomine Bcseleel, » etc.,et implevi cum spiritu Dei,sapientia, et inlelligentia, et scientia in omni opere, ad excogitandum quidquid fabrefieri potest ex auro, et argento, ct aero... Dedique ei socium Ooliab... Et in corde omnis eruditi posui sapientiam : ut faciant cuncta qua' præcepi libi, tabernaculum foederis, ct arcam testimonii,ct propiliatorium,»etc. Deus enim est ipsa ars essentialis et increata, a quo omnis ars creata velut rivulus a fonte, scaturit ct dimanat. Sic angeli docuerunt Jacob artem procurandi, ut oves parerent agnos diversicolores scilicet virgas populeas diversicolores in conceptu eis proponendo : qua arte ipse ditatus est, ut dixi Gen. xxx et xxxvn. Ita S. Eligius singulari Dei ope evasit insignis aurifaber, adeo ut Clotharius rex Francorum cum sibi aurificem asciverit, ac Dagobertus rex per eum S. Martini thecam magnis expensis confici curarit, quam ille miro opificio ex auro cl gemmis construxit ; uti el S. Dionysio, S. Germano, S. Quintino aliisqire Sanctis similes adornavit : unde postmodum creari meruit Episcopus Novioinensis. Ita Audoenus in *Vita* ejus lib. I cap. v el xxxn; exstat apud Surium, die 2 decembris. Ila S. Claudius, Nicostratus, Sytnphorianus ctCastonus sua pietate et signo crucis evaserunt ingignes sculptores et marmorum cæsores ; qua de causa Diocletiano Imperatori fuere valde accepti. Id videns et invidens Simplicius, adhuc paganus : « Adjuro vos inquit, ut mihi dicatis, quis iste Dens sit in cujus nomine tam bene operamini. › Cui Symphorianus : « Si potes credere, inquit, in Jesum Christum, mox artem consequeris, sed ct vitam æternam habebis. » Credidit Simplicius, artemque adeptus, eisdem illustris martyrii factus est socius. Omnes enim a Diocletiano occisi sunt, eo quod nollent Æsculapii idolum sculpere. Eorum memoriam recolit Ecclesia die 8 novembris.

Porro ars fabrilis directa a mathesi, mira et stupenda efficit. Fabrilis enim mathesin a theoria ad praxin deducit, eamque cx speculativa practican! et mechanicam efficit: in qua excelluit Archimedes , qui per eamdem solus Syracusas contra Romanos defendit el propugnavit. Archimedem secutus est Severinus Boetius, princeps senatus Romani, illustrissimus prosapia, doctrina, sanctitate, martyrio, qui omnia Graecorum dogmata et mechanica interpretando ad Romanos transtulit. Unde Theodoricus, Gothorum rex, apud Cassiodorum, lib.1,epist. 45 mire ejus omnigenam scientiam dilaudans: « Translationibus tuis, inquit, Pythigoras Musicus, Ptolemaeus Astronomi, leguntur Itali. Nicomachus Arithmeticus, Geometricus Euclides audiuntur Ausoniis, alato Theologus, Aristoteles Logicus, Quirinali voce disceptant. Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidisti. Et quascumque disciplinas vel artes fecunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma su*cepit. » Mox mathesis hujus mechanica?, sive fa- Bmb brills, mira recensens opera : « Facit aquas, \ / inquit, ex imo surgentes, præcipites cadere; periate ignem ponderibus currere ; organa extraneis vocibus insonare ; et peregrinis flatibus calamos complet, ut musica possint arte cantare ; » ut patet in organis cæterisque instrumentis hydraulicis vel ancmicis, quæ scilicet vi aquarum, vel aeris et venti omnis generis modulos et harmonia* edunt.Subdit Theodoricus .-«Madentes fabric® in aqua marina siccantur ; dura cum fuerint, ingeniosa dispositione solvuntur; metalla mugiunt; Diomedis in œre grues buccinaut ; œneus anguis insibilat ; aves simulate fritinniunt (uti videmus Tusculi in horiis Aldobrandinis, et Tibure in Estensibili), et quæ propriam vocem nesciunt, ab ¿pre dulcedinem probantur emittere cantilenæ. > Denique subjicit artem sphærarum, in quibus coelorum, solis, lunæ siderumque moins, ortus, occasus, eclipses rt*præsen(anlnr arte mechanica ad vivum. Hæc et plura Theodoricus, qui deinde, nipote ananus, amorem in odium vertens, Boetium velut catholicum metuens, ne Justini imperatoris arma contra se in Italiam evocarci, eumdem carceri Ticinensi mancipavit,in quo aureos *De* A mr *Consolatione Philosophice* libros, ad suid similium t; "• aillictorum solatium conscripsit; ac tandem eumdem capito mulctans nobili martyrio decoravit

rerun! Boelhim caput sibi amputatum, instar S. Dionysii in manus accepisse, ac ad ecclesiam detulisse. Audi Julium Martianum, in *Vita Boetii,* quæ ejus operibus prœflgilur, et ex eo Baronium, anno Domini 525: «Ticini incolœ semper a majoribus tradilum constanter asseverant, Severinum, cum regius spiculator léthale vulnus intulisset, utraquc manu divulsum caput sustinuisse ; interrÓgatumque a quonam so percussum existimaret ? ab impiis, respondisse ; atque ita cum in vicmurn templum venisset, et flexis genibus ante altare sacra percepisset, post paululum exspirasse. ›

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prosequitur probatque id quod dixit capitis praeedentis, vers. 25, *sapientiam in otio qumrendam, nonim negotio. Igitur primo, duo tradit media ad comparandam sapientiam. Primum, studium, el lectionem Prophetarum, aliorumque sapientium; item conversationem cum eis, ac ad eos peregrinationem. Secundum, orationem, qua a Deo quis flagitet lumen, et donum sapienliœ. Deinde docet, quis sit fructus, laus et præconium sapientia ct sapientis. Secundo, vers.* 16, *usque ad finzn capitis, sapienter contemplatur potentia Dei opera, tum beneficentia, tum vindicta, quibus omnes ad Dei laudem invitat.*

1. Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, et in Prophetis vacabit. 2. Narrationem virorum nominatorum conservabit, et in versutias parabolarum simul introibit. 3. Occulta proverbiorum exquiret, et in absconditis parabolarum conversabitur. 4. In medio magnatorum ministrabit, et in conspectu præsidis apparebit. 5. In terram alienigenarum gentium pertransiet : bona enim et mala in hominibus lentabit. G. Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur. 7. Aperiet os suum in oratione, et pro delictis suis deprecabitur. 8. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligènti® replebit illum : 9. el ipse tanquam imbres mittet eloquia sapienti® suæ, et in oratione confitebitur Domino : 10, et ipse diriget consilium ejus, et disciplinam, et in absconditis suis consiliabitur. 11. Ipse palam faciet disciplinam doctrina) suæ, et in lege testamenti Domini gloriabitur. 12. Collaudabunt multi sapientiam ejus, et usque in sæculum non delebitur. 13. Non recedet memoria ejus, et nomen ejus requiretur a generatione in generationem. 14. Sapientiam ejus enarrabant gentes, et laudem ejus enuntiabit ecclesia. 15. Si permanserit, nomen derelinquet plus quam mille : et si requieverit, proderit illi. 1G. Adhuc condliabor, ut enarrem : ut furore enim repletus sum. 17. In voce dicit: Obaudite me, divini fructus, et quasi rosa plantata super rivos aquarum, fructificate. 18. Quasi Libanus odorem suavitatis habeto. 19. Florete, llores, quasi lilium, et dato odorem, et frondete in gratiam, et collaudate canticum, et benedicite Dominum in operibus suis. 20. Date nomini ejus magnificentiam, et confitemini illi in voce labiorum vestrorum, et in canticis labiorum, ct citharis, et sic dicetis in confessione : 21. Opera Domini universa bona valde. 22. In verbo ejus stetit aqua sicut congeries : el in sermone oris illius sicut exceptoria aquarum : 23. quoniam in præceplo ipsius placor fit, et non est minoratio in salute ipsius. 24. Opera omnis carnis coram illo, et non est quidquam absconditum ab oculis ejus. 25. A sæctilo usque in sæculum respicit, et nihil est mirabile in conspectu ejus. 26. Non est dicere : Quid est hoc, aut quid est istud? omnia enim in tempore suo quaerentur. 27. Benedictio illius quasi fluvius inundavit : 28. quomodo cataclysmus aridam inebriavit ; sic ira ipsius gentes, quæ non exquisierunt eum, hæreditabil. 29. Quomodo convertit aquas in siccitatem , el siccata est terra : el vi® illius viis illorum direct® sunt ; sic peccatoribus offensiones in ira ejus. 30. Bona bonis creata sunt ab inilio, sic nequissimis bona et mala. 31. Initium necessariæ rei vit® hominum, aqua, ignis, el ferrum, sal, lac, el panis similagineus, cl mei, et bolrus uvæ, et oleum, et veslimen-

turn. 32. llœc omnia sanctis in bona, sic el impiis et peccatoribus in mala convertentur. 33. Sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt, et in furore suo confirmaverunt tormenta sua : 34. in tempore consummationis effundent virtutem : ct furorem ejus, qui fecit illos, placabunt. 35. Ignis, grando, fames, et mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt; 36. bestiarum dentes, et scorpii, et serpentes, et rhomphaea vindicans in exterminium impios. 37. In mandatis ejus epulabuntur, ct super terram in necessitatem præparabunlur, cl in temporibus suis non prælcrient verbum. 38. Proplerea ab initio confirmatus sum, elconsiliatussum, et cogitavi, el scripta dimisi. 39. Omnia opera Domini bona, el omne opus hora sua subministrabit. 40. Non est dicere : Hoc illo nequius est : omnia enim in tempore suo comprobabuntur. 41. Et nunc in omni corde ct ore collaudate, et benedicite nomen Domini.

PRIMA PARS CAPITIS.

Vtri.i. 1. Sapientiae omnium antiquorum exquiret sapiens, bt in Pnorntnrs vacabit. — Græce, ò Ttíac áa^ckr.ÓT.aiTxi, id est, t'n *prophetiis occupabitur ;* Tigurina : *Sapientiam antiquitatis explorabit, el Prophetarum oraculis vacabit, q. d.* Sapiens, qui posthabitis opificum negotiosis exercitiis, otioso vacat studio sapienti®, eamqno in otio litterario pervestigat; hic exquiret omnium antiquorum sapientiam. Ad hoc enim opus est otio, et vacatione a crateris rebus el negotiis. Igitur sicut capite præcedenti vers. 26 usque ad finem, descripsit exerdtia corporalia opificum, sic hic describit exercitia mentalia sapientis, id est studiosi sapienti®, qui sapientiam acquirere satagit. Unde Syriis sapientem mechanico componens et anteponens : *Meditatio eorum* (opificum), inquit, in *opere artis eorum : verum qui applicat se ad timendum Deum, et ad intelligendum legem vita, siati sapientiam omnium antiquorum exquiret, et ad Prophetas veteres convertetur.* Per *sapientiam* accipit Philosophiam el Theologiam, præcipue Ethicam, quæ hominis mores format, adeo plene et amplo, ut et familiam, ac subinde totam etiam rempublicam regere queat per oeconomicam et politicam, quæ ethices generaliter sutnplæ sunt paites et species. Sapientem igitur, id est ethicum, œconomicum et politicum, hic instruit Sitácidos, ac primum ei exercitium assignat ‹› exquirere sapientiam omnium antiquorum ; » ul non solum sacras Litteras evolvat, inquit Palacius, sed et profana scrinia scrutetur ; nec contentus Peripapelica Aristotelis philosophia, etiam Platonicam videat el Stoicam. Nam Aristoteles, Plato el Socrates floruerunt paulo ante Siracidem, scilicet sub Alexandro Magno, post quem 10 circiter annis sub initium regni Ploleniæi Philadelphi, hæc scripsit Siracidcs. Cum enim humana sapientia sit lumen quoddam ex divinitatis luce procedens, non solum ha c quaerenda esi in schola Peripatetica, sed ubilibet eam reperiamus, veneremur oportet, quod S. Paulus docuit, sententias cx Poclis adducens, *Actor,* cap. xvu et alibi. Hæc Palacios» »

Hinc et olim S. Augn'tinus csterique Patres studuere Platoni, adeoque Pialo in Acadciaiis Christianis prælegcbatur, uti nunc pMegilur Aristoteles. Sic Seneca, Plularcbus, Epictetus ct similes magnam morum docent hornet»U*m. Idem fecere prisci Hebraei. El alios taceam. Philo Judæorum doctissimus, te-le S. Hieronymo, Platonem volutavit el imbibit. Unde illud celebra : «Aut Philo platoniza!, aut Plato philonifcat. ▮

Sed maxime sapientiae studiosus « Prophetis vacabit, » ut, scilicet, eorum prophetias, ut habent Græca, perscrutetur; he enim cum dictata* sint a Spiritu Smelo ad hominum instructionem, cl morum confirmationem, utique verissime, ulilissimæ, efficacissimi»et divinissima sunt.

Nota tò *omnium,* quia aliquid singuli habent peculiare vel sapientiis, vel eloquentis, quod ab iis ediscas. Omnes ergo legas oportet, ut omnimodam haurias sapientiam. Audi Sidonium Apollinarem, lib. IV, epist.3,ubi laudans Claudianum Mamercum,eumque comparans priscis Sapientibus, tam Gentilibus quam Christianis,singulorum propria ita argute ct punctim assignat: n Sentii, inquit, ul Pythagoras, dividii ut Socrates, explicat nt Pi llo, implicai ut Aristoteles, ut .Eschmes blandilur, ut Demosthenes irascitur, vernat ut Hortensius, æstuat ut Cethegus, incitat ut Curio, moratur ul Fabius, simulat ut Crassus, dissimulat ul Cæsar,suadet ut Calo,dissuadet ut Appius, persuadet ut Julius. Jam si ad sacrosantos Patres pro comparatione veniatur, instruit ut Hieronymus. destruit ut Lactantius, astruit ul Augustinus, attollitur ut Hilarius, summiltilur ut Joannes, ut Basibus corripit, ut Gregorius consolatur, ul Orosius affluit, ut Rufflnus stringitur, ut Eusebius narrat, ut Eucherius sollicitat, ut Paulinos provocat, ul Ambrosius perseverat. »

Propri» sapa*lint tu®

Per *Prophetas* inlellige tolam S. Scripturam synecdochice : nam major et difficilior pors Sanctæ Scripluræ sunt Prophet®. IJebræi enim S. Scripturam dividunt in 1res partes, scilicet in legem, prophetias et hagiographa. Lex continetur Ponlateucho Mosis, hagiographa numerant Job,

Psalmos, Proverbia, EccJesiaslen, Cantica, Paraìipomenon, Danielem, Esdram et Esther: Prophetas dividunt in priores et posteriores. ÍViores vocant Josué, Judices et quatuor libros Begum : posteriores, Isaiam, Jercmiam, Ezcchiclem, et duodecim Minores Prophetas. Ita S. Hieronymus in *Prologo Galeato,* qui Bibliis prafigitur. Prophet® ergo majorem ct potiorem sacre Scriptura veteris partem occupant, ac proinde per eos omnes scriptores hagiographi, sive Canonici intelliguntur. Hi enim docent veram et divinam sapientiam, a Deo dictatam ad hominum institutionem.

Pari modo studium Prophetarum et S. Scriptura fidelibus, vera sapienti® studiosis, commendat S. Petrus, *epist.* II cap. i, 19: « Habemus, inquit, firmiorem propheticum sermonem : cui benefacitis attendentes, quasi lucem® lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, ct lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scriptura propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia : sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.n Idem Timotheo commendat S. Paulus, *epist.* H, cap. m, 15 : « Ab infantia, inquit, sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Jesu. Omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia : ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.» Vide quæillis locis annotavi.

Sic Essici, sive Judæi, sive Christiani, sapienti® sancti talis opinione celebres, a summum sludium veterum scriptis adhibent, inde quæ animæ etcorpori expediant eligentes,» ait Joseph lib. I. *De Bello Judaico,* cap. vu. Idipsum magno labore et bludio prostiterunt prisci Rabbini et Masorelœ, qui exacte omnes S. Scripturo varias lectiones et scriptiones, omnes voces, earumquo varietates et sensus, ad conservandam S. Scriptura integritatem, annotarunt, ideoque opus suum vocarunt *Masoret,* id est *tradition* radice "IDO *masar,* id est *tradidit* ; ut *masoret* idem sit quod *cabala.* Rursum, *masoret* potest deduci a rad ION *asar,* id est coUqxnrfl, et ID* *tasar,* id est *correxit.* Nam, ut notant Lexicographi, *masar, asar* et *tasar* sunt affinia uti voce, ita et significatione, et ab hisce tribus deduci potest vox *masoret* Si a *masar,* id est *tradidi,* derives, significat *traditionem :* si a *tasar,* significat *correctionem, castigationem,* scilicet erratorum in describendis Bibliis admissorum ; si ab *osor,* significat *colligationem;* quia eo libro ita collegerunt ct colligarunt verba et voces omnes S. Scripture, ul ipsa dissolvi, corrumpi el interire nequeat. El hoc significat *masoret, Ezech.* xx, 37: « Inducam vos in vinculis (hebraice, *in masoret)* foederis, » 7. *d.* Vos mihi foedere qpnbtringam et devinciam.

r.rAr.ii tor® Mucre

Id eodem, longe magis post Christum, desudarunt Irires omnes, cl Ecclesi® Doctores, Nam, ut ait S. Ambrosius *epistola* 44 *ad Constantium :* « Mare est Scriptura divina, habens in se sensus profandos, altitudinem prophetiarum, ænigmatiim. › EtS. Augustinus lib. XII *Confess,* cap. iv: «Mira, ait, profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos superficies blandiens parvulis, sed mira profunditas, Deus meus, mira profunditas , horror est intendere in eam, horror honoris, et tremor amoris. » Quocirca idem, *epist,* ItO, cap. XXI : « In ipsis, ait, S. Scripturis mullo nescio plura quam scio. » Denique S. Nazianzemus *in Distichis :* « Divinis, ait, oraculis mentem assidue patere, utilissimum est; hac enim ratione divinarum legum scientia comparatur. Scito autem, pietatis magistrum patris loco tibi colendum esse, n Nam, ut ait S. Gregorius, *Præfat. in Job:* «In S. Scriptura agnus (humilis) natat, et elephas (superbus) mergitur. »

2. Narrationem virorim nominatorum consf.r- **Ven. U VADIT,ET IN VERSUTIAS PARABOLARUM SIMUL INTROIBIT.** — Per *narrationem,* grace Jtrqwiv, id est enarrationem, explicationem, intellige tum ipsam doctrinam sapientium, v.g. scripta Mosis, Salomonis, Davidis, Isaiæ, ct cælerorum Prophetarum ab ipsis proposita ct explicata ; tum Rabbinoruin, qui in eos commentati sunt, explanationes ; h® enim proprie vocantur iwpiw;, ut habent nonnulli codices. G ncratim per *narrationem* accipe qurevis virorum sapientia celebrium dicta vel scripta. Unde Tigurina vertit : *Is conservabit disputationes virorum celebrium* (alii, *clarorum), ct penetrabit in dictorum reconditorum involucra;* Syrus : *Narrationes cùjuscumque de mundo discet, et quæ profunda sunt cogitabit.* Per *versutias*, grace çpcçz-,id e>t argutias et involucra, *parabolarum,* accipe quasvis acutas gravesque veterum sententias do moribus componendis, de vita recta et prudenter instituenda. Hasce enim Hebræi vocant *miste,* Greci et Latini *parabolas,* sive illœ vere sint parabola}, id est similitudines, sive proverbia, sive ægmgmata, sive quælibet aliæ obscura, ingenios® aut graves sententliæ, ut alibi dixi. Basco ergo indagare, intclligere cl memoriæ mandare debet sapienti® studiosus. Hæ enim dicuntur cl sunt , id esi versuliæ, a id esi verto, q,1*T torqueo, liccio, inileclo: tum quia acule sunt et obscur®, ideoque versant et torquent animum studiosi ; tum quia ad varias res et actiones verti, inflecti et accommodari queunt; tum quia occulto et callide rape alio vertunt mentem intelligentis, quia aliud significant quam prima fronte repne> sentant, ul palet in llieroglyphicis /Egypliorum, inœnigmatibus ct parabolis Syrorum; tum denique quia voluntatem legentis vertunt el inflectunt a malo ad bonum, scilicet ad studium et praxin virlulis. Idem inculcavit Siracides, cap. vni, vers. 9.

Id prostitere SS. Ecclesia» Doctores. AudiS. Hie- **Exempli** ronymum, *Præfat. inepist, ad Ephes.* «Nunquam

tinm li- in»rns- ab adolescentia aut legere, aut doctos viros quæ nesciebam interrogare cessavi, aut meipsum habui magistrum. Denique nuper ob hanc vel maxime causam Alcxandriam perrexi, ut viderem Didymum, et ab eo in Scripturis omnibus, qu® habebam, dubia sciscitarer. » Audi Ruifinum, lib. XI *Histor.* cap. ix, de S. Basilio etS. Gregorio Nazianzeno : « Ambo, inquit, nobiles : ambo Athenis eruditi, ambo colleg®, per annos Iredecim, omnium Græcorum sæcularium libris remotis, solis divin® Scripture voluminibus operam dabant, eorumque intclligenliam non ex propria præsumptione, sed ex majorum scriptis ct auctoritate sequebantur, quos et ipsos ex Apostolica successione inlelligendi regulam suscepisse constabat. » Plures citavi Proœmio *in Pentateuchum,* Audi Rabanum hoc loco : « Exquirit homo Ecclesiasticus, ct diligentius discit sapientiam Patriarcharum et Prophetarum, et ad scripta eorum meditanda vacat ; narrationem virorum nominatorum, hoc est Apostolorum ct Evangelistarum, recte credendo et bene operando conservat ; in parabolis quoque Evangelicis diligenter scrutando versatur, ct mysticum sensum in sententiis divinis exquirens, latentem allegoriam in historica narratione investigat; ul sciat quid luculentus sermo juxta moralilalem ct fidei regulam utilitatis habeat, quid ve juxta allegoriam ct anagogen spiritaliter accipiendum insinuet. Hic ergo in medio magnatorum ministrabit, cum inter Catholico^ doctores disciplinaliter conversatur, ct in Ecclesiasticis officiis strenue ministrat ; et hoc non ut laudem humanam appetat facit, sed ut coram oculis interni inspectoris, qui præsidet cœlo et terræ, ct dominatur omnium creaturarum, placeat.» Denique S Hieronymus, epist. ad *Paulinum:* « Paulus Apostolus, inquit, ad pedes Gamalielis legem Moysis et Prophetas didicisse se gloriatur, ut armatus spiritalibus telis postea diceret confidenter : Arma nostre militi® non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, ct omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et captivantes omnem intellectum ad obediendum Christo, ct parati subjugare omnem inobedientiam, » li *Cor.* x.

i. 3. Occulta proverbiorum exquiret, et in absconditis (græce ain^|xxat, id est *in aenigmatibus)* parabolarum conversabitur.—*parabola:* apud Hebreos sæpo idem significant quod *proverbia :* ut idem dicatur posteriori hemistichio cum eo quod dictum est priori ; quia pleraque proverbia parabolam, id est similitudinem vel metaphoram habent admixtam. Possunt tamen distingui, ut ea distinguunt Greci ct Latini. *Proverbia* enim, græce jrzpapícu, sunt sententi® graves omnium opinione recept®, ct vulgo usurpai® ; item allegori e, qu® alio alludunt, aliudque innuunt. *Parabola* vero sunt similitudines ct comparationes, quibus un x res alteri comparatur cl assimiJalur : cl quia subinde res qu® comparantur, sunt occult®, aut certe modus eas comparandi est occultus; hinc pariter *parabola* sensus saepe sunt occulti ct reconditi ; ideoque magno egent scrutinio et expositione, ut patet in parabolis et allegoriis S. Scripturae, qu® proinde per parabolas hic accipi possunt ; unde el nonnulli hic vertunt, is *anigmaticis allegoriis versabitur.* Sic et Lyranui ac Rabanus, cujus verba paulo ante recitavi. Sic Es-nú oliin qui totos se sapienti® ct contemplationi addixerant, assidue rimabantur allegoricos et symbolicos S. Scripture sensus, teste Philone et Eusebio lib. Vili De *Prapar. Evangel,* cap. iv, atque hac ratione ingentem sapientiam sibi coinpirarunt. Syrus : *Sapientiam proverbiorum discet» et omnia abscondita mtelliget.*

In MEDIO MAGNATORUM MINISTRABIT, ET IN CONVen. L spectu prxsidis (græce, T.7iuu€x«, id est presidís, principis, ducis, gubernatoris; Complntensia legunt in plurali; unde vertunt : *Coram ducibus* vel *principibus)* appa r ebit—græce id est *conspicietur.* Est hic novus et secundus mo- s^n. .dus parandi sapientiam. Ad eam enim non sufficit legere ct meditari scripta sapienlum, sed insuper opus est eorum experientia et praxi. Hæc autem cernitur et discitur, tum in auüs Prælatoriim et principum sapienlum (hi enim multos habent sapientes viros et consiliarios), tum in subselliis ct tribunalibus judicum. Igitur Philosophae, id est studiosus sapienti», «in conspectu præsidis apparebit; » ut scilicet, tum principi se sistat, tum judici, ut coram eo vel suam vel alterius agat causam. Nam agere causam quodeumque, quantumvis hebes, acuit ingenium, ait Palacius. Rursum in aulis discilur modus conversandi cum quolibet hominum genere, isque politicus et civilis. Denique vò *ministrabit* non tantum significat « serviet, » sed ct « publica munia obibit ; » qua in re magna acquiritur experientia ct prudentia. Unde Tigurina vertit : *Inter proceres obibit munia, et principibus apparebit.* Sic regina Saba venit ex .Ethiopia in Judæam ad Salomonem, ut audiret ct disceret ab eo sapientiam, III. *Peg.* x. Unde Syrus vertit : *Inter principes ambulabit, et inter reges et magnates serviet.*

Aliegorice, vir Ecclesiasticus apud «magnates,» Allegri, id est Episcopos el Praelatos, in Ecclesiasticis officiis strenue ministrat ; ut « in conspectu præsidis, » id est Dei inspectoris, qui cœlo et terra' præsidet, decenter el cum laude appareat. Ita Rabanus el Glossa.

5. IN TERRAM ALIENIGENARUM GENTIUM PERTRANS- Veo S. iet : bona enim et mala in hominibus (ita Romana et Græca, quæ habent : male ergo nonnulli pro *hominibus* legunt *omnibus)* tintabit.— Aliqui hunc versum et præcedentem accipiunt, ul describat non officium, sed premium sapientis, *g. d.* Sapiens hisce pnemiis donabitur, ut coram principibus ministret, et publica honorum munia obeat : insuper ab eis mittetur legatus

ad alienigenas gentes, ut negotia publica cum iis pertractet; quia ipse bona ct mala in hominibus id est *lentavit,* ut legit Rabanus, *q. d. ipse* per longam experientiam didicit explorare el cognoscere hominum mores, ingenia, cogitationes, consilia; ipse pervidet quid in cis boni sit, quid mali ; unde scit cum quibus, qua ratione ct modo agere, et negotia sibi commissa tractare debeat, ut ea ad optatum a principe, qui cum misit, finem deducat. Verum premia sapientis assignabit Siracides, vers. 9 et scq.; hio vero dat modos el media parandi sapientiam.

Tertiai grifiaiio. Igitur terlius modus eam parandi est peregrinari Pcr varìas ge|des› in cisque audire, colloqui ct versari cum viris sapientibus; nulla enim est gens quæ non aliquid boni in sensu et moribus habeat. Igitur sapiens in gentibus quibusque explorabit, num quid boni habeant, illudque sibi accerset; si quid vero muli deprehendat, ab eo sibi cavebit : bona ergo scrutabitur, ut sectetur; mala, ut evitet. Possunt quoque per « bona et mala, ꝛ accipi prospera et adversa, *q. d.* Sapiens in omnibus lentabit quid utile, felix et prosperum, quidve noxium, infelix el adversum sit, ut utile et prosperum sectetur, noxium et adversum fugiat et caveat. Unde Tigurina vertit : *Peragrat terras gentium alienigenarum : etenim bona simul el mala experitur inter homines;* Syrus : *In civitatibus mundi ambulabit, bonum et malum in hominibus occultabit, q. d.* Sua bona vel mala non prodet, sed abscondet, ne ob ca aliquod discrimen incurvai.

Ewm- Ita S. Hieronymus peragravit Italiam, Galliam, Germaniam, Græcîam, Syriam, ubique adiens, cl audiens viros doctos, itaque sibi tantam sapientiam comparavit. Audi eutndem rationem et causam hujus sui facti reddentem in Prologo Galeato, epist. ad *Paulinum* : ‹ Legimus, inquit, in veteribus historiis quosdam lustrasse provincias, novos adisse populos, maria transisse : ut eos, quos ex libris noverant, coram quoque viderent. Sic Pythagoras Mcmphiticos vates, sic Plato /Egyplum el Architarn Tarentinum, eamque oram Itali®, quæ quondam magna Grecia dicebatur, laboriosissime peragravit : ut qui Athenis magister erat el potens, cujusque doctrinam Academi® gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus ; malens aliena verecunde discere, quam sua impudenter ingerere. Denique dum Lite rus quasi loto fugientes orbe persequitur, captus a piratis et venumdatus, etiam tyranno crudelissimo paruit, captivus, vinctus el servus; tamen, quia philosophus, major emente se fuit. Ad Titum Livium lacteo eloquenti® fonte manantem, de ultimis Hispani® Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus : et quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa cetas inauditum omnibus reculis celebrandumque miraculum, ut urbem lautam ingressi, aliud extra urbem quærcrent. Apollonius, sive ille magus, ut vulgus loquitur, sive philosophus, ut Pythagorici tradunt, intravit Persas, periransivit Caucasum, Albanos, Scythes, Massagetas, opulentissima Iih di® regna penetravit : et ad extremum, latissimo Phison amne transmisso, pervenit ad Bruchmanas, ut Iliarcham in throno sedentem aureo, et de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos, de natura, de motibus siderum, ac dierum cursu audiret docentem. Inde per Ælumilas, Babylonios, Chaldaeos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palaestinos, reverse* Alexandriani, perrexit in Æthiopiam, ut Gymnosophistas et famosissimam solis mensam videret in sabulo. Invenit ille vir ubique quod disceret, et semper proficiens, semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissime octo voluminibus Pliilostralus. » Hucusque S. Hieronymus. Galli ab dilani* sæculis filios domo amandabunt foras, ut severius et studiosius educarentur. Audi Cœsarem, lib. VI *De Bello Gallico:* a In reliquis, inquit, vite institutis hoc fere a reliquis differunt, quod suos liberos, nisi cum adoleverint, ut munus militi® sustinere possint, palam ad se venire non patiuntur; filiumque puerili telate in publico conspectu patris assistere turpe ducunt. »

llao de causa institute sunt Academi®, ut eas studio*! sapienti® adeant, ibique audiant doctores et viros in omni scientia et sapientia illustres. Qua de causa SS. Basilios et Gregorius Nazianzenus adiere Alhenas, alii Alexandriam, ut Urigenem, Pautenum, llaraclam aliosque doctores viderent et audirent. Adde repe apud exteros plus esse libertatis, quietis et otii ad studendum quain domi, ubi magni temporis fures sunt parentes, amici, familiares. Unde Hugo Victor, lib. IH *Didascal.* cap. nr, recitat celebrem de modo el forma discendi sententiam, sex puncta præscribenlcm :

Mene humilis, studium quærendi, vita quieta,
Scrutinium tacitum, pjuperl.K, teui remota (citera);
Hæc reserare bolcul multis obscura legendo.

Ac subjicit : « Ab omnibus libenter disco quod tu nescis; quia humilitas commune libi facere potest, quod natura cuique proprium fecit. Sapienlior omnibus eris, si ab omnibus discere volueris. Qui ab omnibus accipiunt, omnibus ditiores fiunt. Audi Chrysippum m Proverbiis »

Quod tu nosti, forh&ns novit asellus.

Apposite Plinius, lib. XV, cap. xxx : « (n ludo sphæræ, ait, simul discunt ct mittere ct excipere commode : at in doctrina prius est bene accipere quam mittere, quemadmodum concipere prius est quam parere. Audiendum igitur prius, » juxta illud Proverò. i : « Audiens sapiens, sapiuntior erit. » Auditus enim est sensus disciplinæ, ait Philosophus.

fiet 7. Con scum tradet ad vigilandum dilu- Vfrt 4
CULO AD UOIUXUD, QUI FECIT ILLUM, EF IX COXbPEGIu **

Altissimi deprecabitur. Aperiet os suum in oha- TIONB, ET PRO DELICTIS SCIS DEPRECABITUIL — SyrUS : *In corde suo ponet ut oret, et a Domino petat misericordiam. Aperiet* os *suum in oratione, et pro* pccca- O irto* *tis suis precabitur bona.* Est hoc medium ad sa- <j on plentium ordine quartum, sed dignitate cl necessitate primum, ideoque cæteris « diluculo n et primo mano præmitlendum, ut ailSiracides. Sensus ergo est, *q. d.* Dixi media ad sapientiam esse studium, lectionem, auditionem, peregrinationem et conversationem cum sapientibus; nunc addo pnecipuum, scilicet orationem, sine quo jam dicta frustra adhibeas. Oralio enim impetrat lumen, quo ct utiles libros doctoresque ab inutilibus secernas, quoque illa, quæ legis, audis et vides, intclligos, in sinum memorile recondas et in tuum usum convertas : oratio igitur cæteris præeat, iliaque dirigat oportet.

Nota : to *pro delictis suis deprecabitur.* Significat enim in exilio isto sapientiam, id est justitiam, non eo usque progredi, ut nunquam homo peccet, sed ut nunquam in delicio perseveret, quia illud agnoscat, veniamque a Deo precelur.

Porrò hæc oratio affectuosa et contenta sit oportet, adeo ut cor ei non commodetur, sed totum «tradatur» cl dedatur, idque «diluculo,» cum cor ct mens maxime vaici vigetque, idque « ad Dominum qui fecit illum ; » illius enim solius est dare sapientiam, qui dedit essentiam. Unde llebræi rvütfi *tuscia* vocant tam sapientiam quam essentiam, ut innuant eumdem esse fontem sapieiiliæ et essentiæ, scilicet Deum, adeoque essentiam, animam, vitam et spiritum hominis, qua homo rationalis est, quasi consistere in sapientia. Ex corde vero pleno, tum sapientia* desiderio, tum orandi pro ea affectus, hæc oratio ad os dimanat, seque per illud in preces vocales magno affectu effundit. Hoc innuit ro *aperiet os suum in oratione;* hæc enim oris apertio ingentis spiritus, affectus et desiderii est indicium, juxta illud : « Dilataos tuum, et implebo illud. » Denique « in oratione pro delictis suis deprecabitur, » ut scilicet amoveat impedimenta sapieutne; hæc enim sunt peccata et delicia, quæ obscurant et excæcant mentem hominis, præserlim practican!, ac Dei illuminationem avertunt, juxta illud : « In malevoiam animam non iuIroibit sapientia, » *Sap.* n. Unde Tigurina vertit : *Instituit animum mane ad Dominum creatorem suum salutandum, et precatur ad AUissimum, os suum aperit adorandum, peccataque sua deprecatur ;* alii : a Cor suum applicat ad quaerendum studiose Dominum factorem suum, ct coram Supremo precatur, » etc.

Audi nostrum Alvarez do Paz hæc verba expendentem, tomo III *De Oratione mentali*, lib. II, parte 1, cap. vu ; Egregium, inquit, sapientis elogium, mane, id est ante omnia alia opera, orationis opus assumere. Is orationi se tradit, nimirum strenuo et diligenter in orationem incumbit. Anis operibus minimo tradendum est cor, sed moderate applicandum, ne in infimis bæreat, ne rerum visibilium arnore mergatur. At orationi tradendum est; quia idem omnino sunt, cor orationi tradere, et illud Deo, cui oratione jungimur, consecrare. Cor suum tradet ad vigilandum ; nam oratio non sommolentia, sed vigili* est; non ignavia, sed sollicitudo; quia sollicite et diligenter cor divinis intendit, et intellectu apprehendit, ut affectu ac voluntate degustet. Merito autem sapiens (et hic non est alius quam justus) quasi in orationem mergitur, et, abis curis sepositis, vigili cura contemplationi dicatur, quia factorem suum alloquitur, et Deo altissimo se præsentat, a cujus benignitate omne bonum exspectat. Res vero tanta non debet negligenter assumi, sed strenue el gnaviler usurpari.

Moralitcr, hic disce, diluculo inox ut evigil is, Mu i' primitias cogitationis et operationis per oratio-Ur* nem dandas esse Deo, eumque invocandum, ut ipse studia cæterasque actiones omnes ad suam gloriam, no>trainque et aliorum salutem dirigat. Unde Psalles, *Psalm-* lxii, i : « Deus, Deus meus, inquii, ad le de luco vigilo.» Id< m inculcai crebro Siracides, ut cap. iv, 13 : « Qni vigilaverint ad illam (sapientiam), complectentur placorem ejus ; » el cap. xxxii, 18 : a Qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem. » Id omnes hauserunt a Mase, mio a Deo, qui per Mosen Uebrœis ita sancit, *Deut.* vi, 7 : « Meditaberis in eis (verbis Dei et sapientiæ), sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. » Vide ibi dicta. Quocirca S. Basibus ad filium spiritalem, hoc ei dat documentum : « Quodcumque opus inchoaveris, primo invoca Dominum, et ne desinas gratias agere, cum perfeceris illud. Quære Dominum, et invenies eum : nec dimittas, cum tenueris, ut copuletur mens tua in amore ejus. Hoc stude in vita tua, ut orationem puram offeras Deo. » Idem, epist. I *Ad Grcgonum Theologum :* « Ecquid beatius, quam hominem m terra conceulum Angelorum unitari? ineunte statini dio in orationes ire? in hymnis el canticis Creatorem venerari? exinde sole jam dilucescente converti ad opera, nusquam sine oratione? denique canticis tanquam sale condire actiones?» Plures citavi, *Dcut.* vi, 7, ad illud : « Dormiens atque consurgens. » Quocirca Pauliuus (vel, ut alii, Ausonius) in cantico, sive precatione matutina, ita diluculo precatur, et alios precari docet :

Da, Piler, haec nostro fieri rata vota precatu : K.X»*-
Nil metuam cupiamquo nihil; salis hoc rear esse
Quoi salis esi; mi tutye velim, nec causi pudoris
Sim mihi; nec iiciam cuiquam, qua) (empoce eodem
Nolim facta mihi; nec vero crimine laedar,
Nec maculer .ubio; paulum distare videtur
Suspectus vereque reus; male po>$o facultas
Nulla sit, et beoe posse adsit tranquilla potestas.
Sim tenui victu atjuc h bitu, sim cbarus amicis ;
Ncc timeat rnoitem lwue conaua vita, ncc upteL

S. Bernardus vero, *Epist. ad quemdam,* quid a nobis *requirat Deus :* a Nihil dignius, ait, cogitari potest, quam cor ad eum referre, qui, ut viveres, mori voluit : nam el justus cor suum tradidit ad viirilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum. Vigilatio cordis justa, ct cogitatio ejus justa est, ut meditatur assidue quid accepit in bonis natura», quid in bonis grati®, quid in Dei Filio pro nobis humanato, passo, mortuo. » El anterius docens Deum a nobis requirere cor, idque lotum el in solidum, juxta illud : a Filii, da mihi cor tuum : Tunc siquidem, inquit, cor hominum Deo datur, quando omnis cogitatio terminatur in cum, gyrat et circumflectitur super eum, et nihil vult possidere penitus prœter eum. Sicque colligato sibi animo eum diligit, ut sine ipso amarus sit omnis amor. »

Mu* cor beo eff- rttk.n, Mane ergo offerendum est Deo cor, omnesque cordis per diem cogitationes et actiones. Porro, Aristoteles in a Surgere de nocte, inquit, et ad sanitatem et ad philosophize studia prodest quamplurimum. » Hac de causa Religiosi plerique noctu surgunl ad meditandum et psallendum; idque sanilati conducere docent medici, experientia et ratio. Cantus enim expectorai el consumit phlegmata post concoctionem reliqua, cœteramque digestionem adjuvat, calorem el spiritus excitat, membraque corroborat. Idem a Mose et Prophetis didicerunt philosophi el poete. Ondò illud : « A Jove principium ; » et illud : a A te principium, libi desinet. » Hinc Pialo in Protagora docet poêlas id repræsenlasse per fabulam vel apologum Promethei, quem fingunt e cœlo fuisse furatun) ignem, ut illum hominibus a se efformatis inderet, itaque cos sapientes et divinos efficeret. Atque hac de causa hominem esse Deo cognatum, ut ob hanc cum Deo cognationem. Dei cognitionem , metum ct cultum sibi quasi a natura insitum habere videatu^..

Prctot. iL iajxj. °*UK

Quocirca philosophi, poeta?, legislatores, su® doctrinæ et inventionis auctorem Deum perhibuerunt, quamvis illum diversis nominibus appellarmi. Orpheus Calliopen, Musteus Uraniam, Pindarus Polymniam, Homerus Clionem, Hesiodus Terpsichorem, Linus Phoebum, Virgilios Thaliam, Ovidius Euterpen sui poematis auctores profitentur, iisque insalutatis nil magnum aggrediuntur. Summus ille legislator Trismegistus Mercurio, Zaleucus ct Zamolxis Vest®, Charondas Saturno, Lycurgus Appollini, Solon Minervœ, Minos ct Plato 3ovi, Numa Egeria?, Mahumelus Gabrieli, Moses ineffabili Deo suarum legum inventionem tribuerunt.

Wri. 8. **8. Si enim dominus vagitos voluerit, spiritu** intelligentia (Tigurina, sapienti®) replebit illum. —Syrus: *Inspirila intelligcnticB sapiensfiet ¡voletantea),* si humili el ardenti prece rogeturct imploretur, juxta illud: tCum invocarem, exaudivit me Deu" justitiae mea».» Ipse enim est Dominus magnus, non ! inlum sapienti® et intelligent!®, sed ct potenti®, clementi® et liberalitatis, ut tanquam Dominus potentissimus, clemenlissimus ct liberalissimus, spiritum sapienti® et intelligenti® in postulantes effundat, juxta illud *Jacobi* cap. i : «Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter. » Vide ibi dicla. To *magnus* indicat magnum esse donum sapienti®, quod non nisi magnis a magno Deo datur, uti datum est Salomoni, illud pr® cœteris optione sibi facta postulanti, III *Reg.* in, 5.

9. Et ipse tanquam imbres mittet (græce Vea» an, quod Complutensia vertunt, *distillabit ;* alii, *sicut imbrem effundet;* alii, *depluet;* Syrus : *Ipse proferet proverbia in dupla, ct laudabunt eum in consiliis* **ejus) eloquia sapientia su.m , et in oratione confitebitur** Domino. — Hucusque tradidit media in comparandam sapientiam : nunc ejus effectus ct fructus recenset ; inter quos primus SipkoMi est, quod «tanquam imbres,» id est copiose et H0J3b' abundanter, œque ac suaviter ct utiliter, «emittet j eloquia sapienti® su®, » in primis ad Deum, mui. deinde ad seipsurn ut iis se dirigat, ac tandem ad proximum ut eum instruat, de quo vers. 10ct H. Ad Deum, ut « in oratione ei confiteatur, » id est ejus immensam gratiam, potentiam, bonitatem, sapientiam laudet, celebret, ac pro collatu sibi sapientia gratias agat, postulans ut eam augeat el perficiat. Primum enim eloquium sapienti® dandum est Deo sapienti® auctori, ut eum quasi sapicnlissimum sapienter, pie ct magnifice celebremus, juxta illud : u Psallite Deo, psallite, etc., psallite sapienter,» *Psal.* xlvi, 7. Atque hic pariter est *primus* orationis fructus, ut scilicet per eam impetremus donum laudandi Deum, cique gratias agendi, per quod disponamur et gradum faciamus ad cætera Dei dona percipienda : qua de causa S. Paulus orationi subjungere soiet gratiarum actionem, ut palet l *Tnnoth.* n, 1. etl *Tiicssal.* v, 17 et 18.

Alludit ad *Deutcr.* xxxn, 2 : «conscrescat ut pluvia doctrina mea, fluat utros eloquium meum, quasi imber super herbam, et quasi stili® super gramina, n Iinberergo notat eloquii et sapienti®, *primo,* copiam ; *secundo,* suavitatem ; *tertio,* fecun- dot* u< ditatem, quod fructum c cordibus audientium picuü». producat similem illi,quem imber producite terra; *quarto,* quod e nube sapienti® proferatur quasi e re non terrena, scdcœlesti, adeoque ejus originem esse a Deo in coelis. Porro ad Deum h®c eloquia sapienti® *primo* ct principaliter spectare, patet ex co quod addit : « Et in ore Domino confitebitur ; » et ex eo quod de eloquiis quibus proximus instituitur, agit, vers. 11. Unde Tigurina vertit : Fer*ba sapientiæ effundet, et Dominum oratione sua cele^ brabit.* Hinc Doctores a S. Gregorio vocantur Hyades, id est steli® pluvi® ; ejus locum et verba recitavi capite xxxni, 27.

<0. Et **ipse diriget consilium ejus, et** DISC1PLÎ- Ver». 10. **NAM, ET IN ABSCONDI FIS SUIS CONSILIABITUR.—SeClin-** dus est hic fructus sapienti®, ®que ac orationis.

9 Lyranus per « ipse ¡nielligli Deum, *q. d.* Deus « diriget n el fortunabit consilium ejus, qui sapientia) est studiosus, ul felicem habeat successum, ac « in absconditis suis d eloquiis consilium illi suggeret ad prudenter et feliciter agendum omnia quæ animo destinat. Lyrano favet versio Tigurina, quam mox citabo. Sic et Rabanas : « Dat Dominus, inquit, fideli suo oratori spiritum inlelligenliæ, ut sciat quando, ubi, et quomodo divina eloquia proferre debeat, ip^eque dirigit consilium bonæ voluntatis, et disciplinam recta conversationis ejus, el interna inspiratione illum consolatur ac roborat, ut divina præcepta inter adversa mundi fiducialiter praedicare valeat. »

Verum ex Græco liquet rò oòtx, id est ipse, referre sapientem, non Deum ; repetit enim tg aw;, scilicet initio vers. 9, 10 et 11, ul significet quod ipse sapiens per eloquia sapientiæ, quæ quasi imbres emittit, 1res insignes proferat fructus: primum Deo, eum sapienter laudando; secundum sibi, scilicet seipsurn sapienter dirigendo juxta consilium ct disciplinam Dei; tertium proximo, eum sapienter instituendo.

Dirigim>n§iunT Del tripliciter. rnmn.

Sensus igitur est, c/. *d.* Ipse, scilicet sapiens, nonsat habet sapientiam Dei mente imbibisse, sed ct a diriget consilium ejus » Dei, quod scilicet Deum consulere vel e Scripturis, vel c Docloribus et Pastoribus cognovit), a ct disciplinam, « græce L-nçT.ar.v, id est scientiam, *q. d.* Sapiens diriget Dei consilium, el dogmata ad praxim, ut scilicet ca quæ Deus consulit cl docet, prudenter opere exsequatur, et in mores conferat, ae juxta ea vitam omnem instituat et conformet ; hoc enim significat hebr. pin* *tachonen,* Græcum xarwfcmì, quod Noster vertere solet, « dirigere, » scilicet ex mente in opus, ac eflieere ut opus sit rectum, integrum, firmum, stabile et constans, ut nulla adversitatum vel tenlationum vi operans a recio se dimoveri patiatur, a Dirigere» ergo est directe exsequi, hoc est recte, plene, fortiter ct feliciter exsecutioni mandare consiliumct disciplinam Dei, uti fecit Christus, de quo proinde ail Isaias, cap. tui, 10 : a Voluntas Domini in manu ejus, » id est per eum, « dirigetur, » id est exsecutioni mandabitur.

Secundo. Rursum per hypallagen « dirigere consilium » Dei, est dirigere mores el vitam juxta consilium Dei, cosque rectos et integros eflieere. Sic Joannes Baptista clamabat : a Dirigito viam Domini,» *Joan,* i, 23, id ed, ut Isaias ail, cap. XL, 3: «Rectas facile semitas Dei nostri. »

Terno. Denique per metonymiam, a dirigile, » id est reelum ostendite consilium Domini. Dum enim sapienter, recte, ct justo juxta Dei consilium vivimus, reipsa ostendimus toti mundo consilium Dei esse sapiens, rectum el justum. « Et in absconditis suis» græce <xùr&5, id est ejus, scilicet Dei qui præcesslt (nisi atau accipias pro <owtw, id est «uís; sed eodem redit sensus; nam eadem sunt absconditu sapientis, quæ Dui ; sapiens enim tu'» regitur a Dco), g. *d.* Sapiens ut sapienter dirigai se suosque actos juxta consilium Dei, assidue abscondita Dei præcepta, consilia et judicia considerabit et consulet, iniisque « consiliabitur,» grace id est *meditabitur,* ut juxta ca vitam omnem instituat. Sicut Moses aliquid novi cum populo acturus, praesertim dubium, vel difficile, prius adibat Tabernaculum, ibique consulebat Deum quid facto foret opus. Unde Tigurina : *Ipse consihum (jus ct scientiam instituet, ut de arcanis ipsius meditetur.* Sicut S. Paulus raptus in cadum audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui, ll *Corint.* xn. Sic Psaltes profitetur de se *Psal.* 1, dicens : « Incerta et occulta sapientiæ tu® manifestasti mihi, n Idem faciunt viri religiosi, sapientes ct sancti, qui in omnibus consulunt Deum, cum eoque consiliantur. Imo ego novi virum, inquit Palacios, de quo fama eral omne consilium, quod aliis dabat, a Deo per revelationem accepisse : an non hic consiliabitur in absconditis Dei? Unde Syrus vertit : *Ipse inUlliget proverbia et sapientiam, ipse intelhget abscondita.*

H. Ipse palam faciet disciplinam doctrina sua, Vm. li. et in lege testamenti Domini gloriabatlr. — Tertius est hic iruetus sapientis, scilicet quod per eloquia sapientiæ suæ in ahis « palam facit, » græce Uçxtvu, id est exerit, patefacit, promit, edit, et palam proferì arcana sapientiæ divin®, quæ in corde abscondita continet, pula « disciplinam» græce rwaÆùav. id est institutionem « do trin® su®, » quam scilicet pra?clara doctrina, et ad mores conformandos insigni instructus sit. Adeo vero u®c palam faciet, ul publice el assidue « in lege testamenti Domini » gloriatur, tum celebrando legis divin® magnalia, puta ejus summam æquitalem, sapientiam, pietatem, sanctitatem,etc.,tum gratiae agendo Deo, quod ejus cognitionem tantam sibi communicant, ut et alios eamdem docere possit. Sic Apostoli in Pentecoste promulgantes legem Christi, variis linguis loquebantur ejus magnalia, *Act.* n. Unde Tigurina vertit : *Ipsepalam faciet disciplinam doctrina suce, ut lege pacti Domini glorietur;* Syrus : *Ipse profert sapientiam doctrina!, ct in lege vitæ cogitabit.*

Dicitur» lex testamenti,» quia lex est conditio testamenti, id est fœderis et pacti, quod Deus tam in Veteri quam in Novo Testamento pepigit cum hominibus, puta cum fidelibus. Pepigit enim foedus cum eis se eorum fore Deum, id est boni omnis datorem, sub hac conditione, si ipsi legem ejus observarent.

12. C.0L1AUDU1UNT MOLTI SAPIENTIAM EJUS, ET USQUE to». <*• IN S.tCULUM NON DELEBITUR. — Tres frUClUS qUOSÍ internos sapientis et sapienti® hucusque recen- 7^' suit ; nunc totidem, externos recenset : primus j»r,4,ulb esi, quod, sicut ipse auditoribus communicavit suam sapientiam, sic vicissim illi rependent ipsi laudem, honorem ct gloriam, eamque perennem, ul « usque in suiculum, » id est in omne rnvurn,

non deleatur. Cum enim perennis, semperque durans sit ojos sapientia, perennes pariter habitura est discipulos et laudatores. Notat discrimen ver® sapientiæ et fal&e, sive verorum philosophorum et fUsorum, quod vera «it, stabilis ct æterna, ideoque transeat ad posteros per omnia «æcula, apud quos proinde laudem sui suorumque doctorum suscitatj uti Propheta?, Apostoli, virique apostolici prædicanint doctrinam divinam et Evang* licam, quæ per oinnia sæcula hucusque durat et floret, durabilquo usque ad finem mundi, imo per omnem æterniLitcm cum æterna eorum laude et gloria. Falsavero sapientia ad tempus sui admirationem excitat; sed mox ejus falsitate patescente negligilur, vilescit, confutatur, cum jugi tum ejus, tum doctorum ejus probro et ignominia. Unde Syrus vertit : Disced *multi de sapientia ejusf et in mundonón ibit in oblivionem nomen ejus.*

Id patet in scholis philosophorum, et sectis hærcticorum, qu® omnes evanuerunt, et passim jam ab omnibus damnantur ut van®, erroncæ, fallaces et perversa. Ubi facta Simonis Magi, Menandri, Carpocratis, Apellis, Novati, et cœterorum bæresiarcharum? ubi schola Prolagone, Diagoræ, Hermippi, Diogenis, Empedoclis, Anaxagoræ, cœterorumquo philosophorum ? Evanuere omnes ut fumus, ut caligo coram luco Evangeli!, ulcera liquata ab igne charitatis Christi. Ita Apostolus, I *Corinth.* r, 10 : « Scriptum est, inquit, *Isaiæ* xxvn, 14 : Perdam sapientiam sapientium, ct prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi ? »

Vf».n. 13. Non recedei (ita Romana, et Tigurina, et abi : perperam ergo Complutensia legunt affirmative, iwwwt», id est *recedet)* memoria ejus, et nomen ejus requiretur (legit Curwrcu, jam legunt id est *vivet*) a generatione in generationum. — Syrus : *Non deficiet memoria ejus usque in taculum, et nomen ejus oblivioni non tradetur a generatione in generationem.*

s ena ¿ ,e Secundus est hic externus fructus sapientis, *q. d.* non lanium ipsa sapientis sapientia transibit ad posteros sæculorum omnium, sed et ejus memoria cum laudo perennabit in ævum, ct nomen ejus « requiretur, » id est in memoriam revocabitur et commemorabitur, ut laudetur et celebretur per omnes mundi generationes, uti videmus celebrari nomen sanctorum Doctorum, Pastorum et Præsulum per memoriam ct festum annis singulis recurrens, per elogia publica, per conciones, per cathedras, etc. Qua de causa Ecclesia apposite hæc verba iisdem attribuit, ideoque ea legit m festo corumdem , pro prima lectione Officii Ecclesiastici et Miss®. Tigurina hunc versum et procedentem ita vertit : *Mulli perpetuo laudabunt hujus intclhgentiam, nec memoria ejus deficiet aut abolebitur, sed nomen ejus vigebit per sempiternas saeculorum relates.*

i» 14. Sapientiam ejus enarrarunt Gente*, et laudem ejus enuntiabit ecclesia. —• Aliqui legunt: « Ecclesia sanctorum , » sed tò *sancii» um* delent Romana, Græca, et Syrus, qui habet : *Sapientiam recensebunt ecclesia;, et laudes ejus dicet populus.* Tertius est hic externus sapientis fructus, scilicet Terou* quod ejus sapientia, ct consequenter fama et laus angustis Judææ et Synagogæ finibus non concludetur, sed eos transiliens, penetrabit usque ad Gentes infideles et atheas, casque ad sapientiam, fidem cultumque veri Dei pelliciet, ut ecclesias Deo vero erigant et consecrent, in quibus proindo laudem ejus perpetim enuntiabunt et celebrabunt. Id fieri cœpR tempore Siracidis, cum Ptolemæus Philadelphus rex /Egypti excitus fama sapientiæ Uebræorum, o Judæa acccrsivil Septuaginta Interpretes, qui vetus Testamentum ex Hebreo in Græcum converterent, ut a Græcis, id est Gentibus, legi posset : quo factum est, ut Gentilium multi S. Scripturam legemquo Judæorum avide legerent, suspicerent, ct ut sanctam colerent, ideoque illam amplecterentur, fierentque proselyti. Plenius id facium est tempore Apostolorum, qui sapientiam Christi prædicantes Gentibus, illas omnes ad Christum converterunt, plurimasquo fundarunt ecclesias, in quibus perenniter Christus, ejusque Apostoli laudantur et celebrantur. Unde Tigurina vertit : *Gentes prædicabunt hujus scientiam, cl quivis cadus laudem ejus evulgabit.*

Porro Apostoli et doctores suam sapientiam communicarunt Gentibus tum verbo, tum scripto : verba enim transeunt, sed scripta permanent in ævum. Quocirca omnes gentes et Ecclesia? per omnia sæcula enarrant et celebrant sapientia scripta S. Petri, S. Joannis, S. Pauli, S. Augustini, S. Grcgorii, S. Ambrosii, S. Chrysoslomi, S. Bernardi, S. Thomæ Aquinatis, cætcrorumque Patrum et Doctorum, quia ex eis quotidie magua hauriunt sapientiæ documenta, ct virtutum incrementa. I

IS. Si permanserit , nomen derelinquet plus ven u. QUAM BULLE : ET 61 REQUIEVERIT, PRODERIT ILLI. — Ha legendum ct dispungendum cum Romanis ct Græcis, ut comma ponatur post a permanserit, » ac to *nomen* sit suppositum verbi a derelinquet,» q. d. Si sapiens permanserit in vita, « nomen derelinquet plus quam mille,» id est nominalior ct famosior evadet, quam mille alii c vulgo; quia plus lucis cl fructus attulit urbi, quam mille etiam lldcles religiosi, etiam pixcdicalorcs. Quis cnim id non concedat S. Augustino , S. Bernardo, S. Thomæ Aquinati, etc. Sin defunctus per mortem requieverit, hæc quies a proderit illi » tum ad famam in terris, tum ad vitam gloriamque æternam in codis adipiscendam. Unde pro « proderit illi, » græce est avrw, id est « acquirit sibi,» scilicet celebritatem ct nomen. Porro Græci codices nonnulli hæc inverterunt, sicque verba transponunt : *Si requieverit, nomen relinquit celebrius quam mille alii ; et si permanserit in vita, aoquirit sibi.* Q iæ distributio, inquit Jansenius, con-

vcnicnlior est; quia monenti proprie competit relinquere nomeu postsc, viventi vero acquirere sibi famam.

Verum codices Græci Complutenses ct Romæ emendati legunt ut Vulgata Latina. Accedit et Tigurina, quæ sic vertit : *Si manserit, nomen plus quam mille reliquerit; sin exoleerit* (exoleverit, ct temporum lapsu oblivioni traditum sil ejus nomen et fama) *penes seipsum redegerit,* id est ul Vatablus interpretatur, *ad se receperit sibi profuturum.* Ahi sic explicant : Si permanserit nomen ejus ct fama, relinquet plus quam mille, scilicet discipulos, et suæ doctnnæ sectatores. Ita Palacius, qui citat S. Ambrosium. Sic cl Rabanus : Bonus, inquit, doctor si vita longiore vivat, multos lucratur, et plurimis fit causa salulis : si autem obierit, ad æternam requiem migrabit, ubi merces condigna mentis illius a justo judice reddetur, juxta illud Pauli, II Timofft. iv : « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justice, quam reddet nubi Dominus in illa die justus judex. » Et : « Udii vivere Christus est, et mori lucrum. » Porro Syrus hoc refert ad doctrinam sapientis : *Si complacuerit,* inquit, in *mille laudabitur; et si tacuerit, in p pulo exiguo.*

SECUNDxV PARS CAPITIS.

CELEBRAT SAPIENTIA ET POTENTIA DENEF1GENTÍA ET MALEFICENTIA SIVE VINDICTA DEI OPERA, OMNLSyUE AD EA CELEBRANDUM INVITAT»

Veii. !«• **16. Anime CUXblUAROR, UT ENARREM i ET FURORE** enim repletus sum. — Solet Siracidcs a thesi ad hypothesis descendere, nimirum post encomia el prœcepta sapientiæ generalia descendere ad particularia de particularibus virtutibus. Ita fecit cap. nu, cap. xv, cap. xvi, cap. xxiv et xxv. Idem hic facit. Dicit igitur : a Adhuc consiliabor, ul enarrem, p id esi rursum, quasi resumpto spiritu plura commontalus et meditatus edissecram el eloquar : u Conciliabor » ergo, id esi eo> silia tractabo, meditabor : græce enim esi, in ' vGxUi; esUui/iuc *cogitans enarrabo,* lia Complutensia, Romana, Tigurina el alii. Pro < furore > græce est &x,cpr«nx, quod Compiutemi vertunt : *Luna semiplena ;* oí^z cnim idem est quod dupliciter, bipartito, bifariam, divisila : undo ò'^or&iu'w, est disseco in duo, seco, divido in duas parles : pwa vero est luna, *q. d.* Instar lume semipiena) ct crescentis, satago crescere ad plenam perfectamque sapientiam ct virtutem. Alii vero ò*t/vc|ir.vu, vertunt, *luna dupla,* id csl *luna piena* ; ita Romani : *Tanquam plenilunium,* inquiunt, *repletus sum;* Syrus; *InteUìgìU, ct dicam doctrinam meam* sicut *luna in dio quarto decimo,* puta in plenilunio ; Tigurina : *Quoniam instar luna plena* (quæ jam dimidium mensem exegit, ideoque u novilunio progressa excrevil in plenilunium) *refertus sum, q. d.* Sicut luna in plenilunio plena est lumino, da ego a Deo donatus pelicela sapientia, ad ejusque culmen deductus illa plenus sum, Mno supereffluens, ut cogar eam in alios docendo jl scribendo effundere. Noster pro pwx, vel jwia, «egit |zavix, id esi mania, furore, insania, y. *d.* Ego enlhusiasmo el spirilu Dei afflatus, ac quasi sacro furore plenus, ab eo impellor, et peno cogor hæc verba sapientiæ, quæ mihi suggerit, vuuu-
(hidfc. tiare el eructaro. Est enim quadruplex furor, sive
il ' insania, ait Plato in *Pluedro: prima* valum, se-*eunda* mystarum, *tertia* poelarum, *quatta* amantium. Sic sacr o zelo el furore msaiiüLal Paulas, cum ob eum audivit a Festo præside : « Insanis, Paule, v Cui ipse : « Non insanio , optime Feste, sed veritatis et sobrietatis verba loquor,® *Actor.* XXVI, 25. Et cum ipse de se ait: a Sive mente ixcedimus(Chrysostomus, si *insanimus*) Deo, » II *Corinth,* v, 13. Vide ibi dicta. El Jeremías, cap. xi, 8, cum ait : < Factus est mihi sermo Domini in opprobrium, ct in derisum tota die. Et dixi : Non recordaba ejus, neque loquar ultra in nomine illius : cl factus est in corde meo quasi ignis exæsluans claususque in ossibus meis : et defeci, ferre non sustinens. ®

U. Ix voce dicit : Obaudite me, divini fructus, Vwi.it EF QLASI ROSA PLANTATA SUPER RIVOS AQUARUM FRUCTIFICA tE. — lia legendum cum Romanis; alii initium aliter legunt. Rabanus cl Jansenius omisso tú dicti, to in voce referunt ad versum procedentem hoc modo : a Furore cnim repletus sum in voce. » S. Augustinus in Speculo legit : a in voce dicito ; » alii : « In voce dicam. » Græca hæc verba plane omittunt. Vide Frauciseum Lucam in Notis hic.

Porro : «In voce dicit,» scilicet ipsa sapientia, vel spiritus me atll ms. sive sacer ejus furor, *q. d.* Sacer ille spiritus divini furor, quo repletus sum, corde meo concludi se non sinit, sed in vocem me erumpere cogil, ac dicere, imo conlenta voce clamaro : a Obaudito me (audite mo,mihique obedite) divini fructus; © exaudito me, filii sancii (filius enim esi fructus elpropigo patris): ita nuncupat Israelitas, sive fideles; hi enim sunt sancii, quia vocali ad sanctitatem, el reipsa sancliticati m circumcisione, œque ac nunc Christiani in baptismo. Hos invitet ad laudandum Deum, ul scilicet laudem, quasi thymiama el rem odoralissimam Deo offerant. Aii ergo : < Quasi rosa fructificate, © id est proferte Dei laudes, quasi fructus rosarum odoratissimo^ : ul sicut frutex rose planlntus juxta aquas profert copiose rosas mire Ij ijtanl' s, ic vos c c^c te vestro pr matis

Dei encomia et laudes, quasi rosas Deo odoratissima* et gratissimas. Unde S. Augustinus in Speculo, *legit : a* Obaudite me, divini fructus aquarum (sapientiæ) et quasi rosa plantata super rivum fructificate. » Caetera vero quæ hic sequuntur usque ad 27, ibidem plane ad verbum legit S. Augustinus, uti vertit legitque Noster. Unde colligas quam antiqua sit Vulgata Latina versio Ecclesiastici, utpote qua utatur S. Augustinus, quasi suo ravo recepta et communi. Pro *super rivos aquarum*, græce est èri id est super *fluxum humidum,* id est, ut Tigurina : *Audite me, filii sancti, et quasi rosa juxta flumen aquosum nascens pullulate.* Romana pro legunt id est *agri;* unde vertunt : *Ut rosa nata juxta fluvium agn germinale;* græce est pxarTwxri,¡desi pullulate, germinate, producite frondes, flores el fructus, scilicet tum charitalis, palientiæ, humilitatis et aliarum virtutum, tum maxime gratiarum actionis, confessionis et laudis divin®, ut, sicut rosetum sole oriente plurimos producit apeTilque rosarum calices, ita et vos mane evigilantes , considerantesque tot nocturna et diurna, caque nova in vos Dei beneficia, ex intimo corde erumpatis in «.ontinuas Dei hymnodias et laudes, quæ Deo accidunt suavissimæ, æque ac rosæ sunt hominibus, juxta illud Anacreontis de rosa :

Rosa flos odorque divum,
Hominum rosa est voluptas *
Decus illa gratiarum.

Vide quæ de rosa dixi cap. xxiv, 18, et *Act.* xnz 13. Denique Syrus : *Audite,* inquit, *me justi, e germinabit caro vestra sicut rosa, et sicut cedri, quæ plantata sunt juxta aquus, et sicut aromata bona olebit odor vester.*

Porro Palacios sic totum hunc locum explicat : Ego, inquit, hic mtelligo nostrum Auctorem ira ct zelo commotum contra impios, qui eo (empore misere Judæos torquebant. Quos consolari cupiens, ait : Furore plenus sum contra impios; el is furor non consistens in corde, sed prodiens ad vocem, dicit: Audite me, vos pii Judæi, qui estis fructus divini : ut tu, lector attentissime, percipias mundum totum esse velut campum plantatum coelis, elementis, plantis et animalibus : ul hæc omnia proferant viros pios, velut fructus Deo dignos. Vocantur vero « divini, » quia Deus est eorum cultor, et quia Deus est in eis, et quia Deus erit eorum, et ipsi Dei. Vos igitur, o pii, audite et in mediis tribulationibus, ne deficiatis, imo felicius bona opera edite, ut rosa facit juxta rivos aquarum plantata. Quasi thus (quod vocatur Libanus) odorem in hoc tribulationis igne proferte, florete ut lilium, emittite gratiosas frondes : ut quo magis premit vos impietas, hoc magis vireat pietas vestra. Collaudate Deum etiam in pressura ; magnificum eum in ea predicate: nc tum in hbśte, tum in citharis hymnum tcqutalem dicite. Uæc Palacius.

Ita S. Sophia (id est *sapientia)* genuit tres filias, s. quasi tres rosas, casque educavit ad virginitatem cl martyrium, quod gloriose obierunt sub Adriano Imperatore : nomina earum sunt Fides, Spes, Charitas, sive, ut Greci græce eas in *Menologio* vocant, Pistis, Elpis, Agape. Cum enim Antiochus pnefeclus eas blanditiis el minis a Christo abducere conaretur, animose responderunt : a Nos neque tuas in hac vita delicias expetimus, neque tormenta formidamus : quid enim Christiania polcst esse jucundius quam pati pro Christo? n Quare flagella, ignes, sartagines, equuleos fortit r superantes, tandem capite abscisso marlyriuj l lælabundæ consummarunt, cum Fides esset duo dennis, Spes decennis, Charitas novennis, anno Christi 122. Exstat earum Vita apud Surium Calendis augusti.

Allegorica, Rabanus per aquas accipit baptismum, per rosas rubeas martyrium, *q. d.* « Obaudite, id est attendite ad doctrinam meam, per baptismum regenerata uberes electorum mentes, el fructum martyrii in discursu mortalis vitæ gignere non formidate : quia odorem suavissimum, et sacrificium acceptable Domino inde profertis. Unde subjungitur : Quasi Libanus odorem suavitatis habete, florete flores, quasi lilium, » etc.

Symbolice, totum hunc Siracidis locum apposite accommodat Rosario B. Virginis, ulpote matris æternæ Sapientiæ, Josephus Stephanus, lib. *De Rosario,* cap. iv; quot enim Salutationes angelicas, tot rosas mysticas annumeramus B. Virgini, iisque quasi corona eam ornamus : unde a rosis hisce nuncupatum est Rosarium. Atque hæ rosie ro., fructificant juxta rivos aquarum, compunctionis luutlo- scilicet, lacrymarum, et intimæ devotionis. Sed n*. audi Josephum : Rosarium vel florem ipsum significat, vel locum rosis consitum, ubi plures rosæ enascuntur. Quod nomen globulis precatoriis, vel calculis benedictis impositum, summam animi pietatem, el ingentem in Virginem devotionem denotat. Nam cum ipsa Virgo sit venustissima Gratia, ct splendens omnium rerum Aurora ; nihil tam ex animo ipsi futurum esse arbitrati sunt pii Christiani, quam si Virgini rosarum copiam deferrent, vel sertum mysticis contextum floribus, ex Evangelici* conflatum vocibus, et odoriferis precum salutationisque flosculis consertum apportarent : sunt enim divinæ preces tauquam suavissima odoramenta, quæ in Dei nares spirant, et tanquam lectissimi flores, quibur. divini oculi grato spectaculo pascuntur. Purpurantes violæ, candida lilia, rutilantes rosæ nunc aureis, nunc variis, nunc luteis coloribus depictæ, Dei prospectum oblectant, earumque odore el suavitate maxime Dei animus afficitur. Sic el orationes Sanctorum, quæ agri uberrimi odorem exprimunt, Dei oculis oblectamento esse solent: cum ex florum et rosarum pulchritudine, qua campi egregie depinguntur, animus noster ad divinos preces porrigendos, ab Ecclesiastico,

cap. XXXIX , acrius excitetur : « Obaudite me, inquit, divini fructus, et quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificate. »

t*. 18. Quasi Liramus odorem suavitatis habete.— Ita Romana quæ to *Libanus* scribunt per L majusculum, quasi sit nomen proprium montis, qui abundans pinis, cedris, cypressis, aliisque arboribus resinosis et odoratis, ex iis suavem exspirat odorem ; sic accepit ct Syrus dum vertit : *Odor vester sicut odor Libani in cedris suis.* Jansenius tamen ct alii H *Libanus* scribentes minuscula l per cum accipiunt thus : hoc enim hebraico vocatur ponb *lebanon,* et greco XíCw;, uti dixi cap. xxiv,21. Unde Romani vertunt : *Bt quasi thus odorem suavitatis emittite ;* Tigurina el alii : *Odore suavi in mundo thuris fragrate. Tertio* et optime, *libanum* accipias ut nomen proprium arboris thuris, sive qu.v thus profert : sic enim rò *Libanus* accepit Siracides cap. xxiv, 21, dicens : o Et quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam ; » eo enim hic alludit. Tò enim *vaporavi habitationem meam,* idem, vel quasi idem, est cum eo quod hic ait : a Odorem suavitatis habete, n Eodem omnes hæ expositiones redeunt; arbor enim thurifera per thus odorem suavitatis exspirat. Sensus ergo est, *q. d.* Vos, o filii mei, o philosophi, o phdomusi, inquam, sapientiæ, instar thuris vaporem suavem tum virtutum cæterarum, tum præsertim laudis ct gratiarum actionis, uti explicat versu sequenti, exspirate, et sursum ad Deum quasi thymiama Dei, illi odoratissimum emittite. Quare, sicut olim Aaronicus sacerdos quotidie mane et vespere in altari thymiamatis adolcbat Deo thymiama : sic fidelis, præsertim sacerdos et Religiosus, quotidie mane et vespere, imo crebro per diem, laudis divinæ thymiama Deo, ex corde religione ct devotione pleno exhibeat ct offerat oportet.

19. Florete flores, quasi lilium, et date odorem, et **FRONDETE IN GRATIAM, ET COLLAUDATE CANTICUM, ET BENEDICITE DOMINUM IN OPERIBUS SUIS.**— « Florete flores, n id est florendo emittite et producite flores. Est enim significatio hebræa conjugationis activœ *hiphil.* Sic dicimus ridere risum, lacrymari lacrymas, germinare germen. « Frondete in gratiam, » id est ad gratiam, gratiose, ut gratiosas et speciosas frondes proferatis, a Collaudate canticum, m id est laudando Dominum canticum ei canite. Unde Complutensia vertunt : *Producite florem quasi lilium, mittite* (Romani, *diffundite, odorem, ct laudate canticum, benedicite Dominum in omnibus operibus ejus ;* Tigurina : *Plorem ut lilium mittite, spirate odorem, et cantate laudem, Dominumque propter omnia opera sua celebrate ;* Syrus : *Sicut radix lilii regii attollite vocem, ct laudate simul,et confitemini Domino super OQ&bus operibus ejus.* Alii per ablativum clare *ortunt : a Florete floro sicut lilium, rnilt»'^ odorem, el laudate cantico, benedicite Domino de omnibus operibus ejus, m Sensus est, </. *d.* Vos, o studiosi sapientiæ et virtutis, vos, o filii sancti, producite flores virtutum, ac laudis divinæ, ut instar lilii efflorescatis candore castitatis et puritatis vite, ac detis odorem ct fragrantiam bonæ famæ, atque frondeatis gratiose per morum compositionem et modestiam ; ut in iis instar lilii resplendeatis miro fulgore virtutum, ac præsertim magnanimitatis animique excelsi sursum, instar lilii, inter prospera el adversa, per fortitudinem et spem in Deum erecti. Harum enim virtutum omnium symbolum est lilium, uti fuse ostendi *Osee* xiv, 6, ad illud: « Germinabit ut lilium. » Ita fiet, ut laude tam reali virtutum quam mentali et vocali jubilationis collaudetis Deum, cantetisque el juge canticum, ac benedicatis eum in omnibus operibus suis. Nominat c lilium, « quia lilium symbolum est virginitatis heroicæ. Virgines autem in cœlis cantant canticum novum, sequentes Agnum quocumque ierit, *Apocal.* xiv, 3. Hi nimirum sunt Susannæ, id est libate ((OTO *tosan* enim hebraico est *lilium),* quæ sua castitate de mundo, carne et diabolo triumphantes, perenne virginitatis, instar lilii candicantis, epinicion canunt Deo et Agno. De his dicitur, *Cant.* cap. n, 2 : «Sicut lilium ufium inter spinas, sic amica mea inter filias. » Ubi tyv®* Theodorelus : Lilium, ait, cum exteriore decore splendet, tum aureum intus flosculum continet : sic et sancla virgo juslitiæ splendore circumdatur, el spiritale sapientiæ cognilionisque Dei donum in infimis penetralibus gestat. Tunc ergo florent flores sicut lilium, id est, mores virginei omni gloria ct ornatu fulgent, nitent animi, omnique decore et pulchritudine quasi frondibus vestiuntur. Tunc optimæ cogitationes (ut ait Paulus, *Philip* n*, 4) et sensus optimi efflorescunt. Tunc flores fructus parturiunt (ut *Cant,* vin legimus) et cœlestia nobis ubera porriguntur, amorque divinus in nos diffunditur. Tunc citharis et canticis omnia personant, in laudem Dei abdita cordis erumpunt, et omnia quæ intra nos sunt uomini sancio ejus confitentur, quoniam in æteruum misericordia ejus. Inde labia nostra (ut *Cant,* v legimus) tanquam lilium incipiunt stillare myrrham primam, cum omnes cogitatus, omnesque labores; qui nos sæpe conficiunt, in Dei curam transmittuntur; sperantes tandem futurum esse aliquando, quod Deus omnis gratiæ (ut ait S. Petrus I, *epist.* cap. v), qui vocavit nos in sternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. Etenim languidus divino amore animas, haud aeCllSroratione firmari, quam aaimi deliquium florum odoribus revocari solet ; ut sponsa, *Cant,* n, testatur, dicens: « Fulcito me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. » Hinc sicut lilium accedenti ad se suum impertit odorem, ut per aliquod temporis spatium odorem lilii redoleat : sic et sanctus plenus amore et laude Dei, eumdem alii» qui cum eo versantur, impertit, ul eum redoleant el exspirent.

Tropologico Rabanus : « Quoniam, inquit, sicut ro<œ martyrium, ita el lilium castitatem significat; ut ostendat utrumque nostro conditori accoptabillimuni fore, dicit : Floreto flores quasi lilium ; ac si patenter dicM : Date flores jucundissimos cum castitate cœln mm virtutum, quarum odor et frondes spargam r per totum orbem ad exemplum animabas fidelium ; hoc est quippe Inudare canticum, ct benedicere Dominum in operibus suis, ut corde, oro simul et opero pro bonis suis lotus homo gratias suo referat conditori. »

Anagogico, noster Pineda, lib. VI *De Rebus Saloni. cap.* v, hire verba Siracidls referi ad gloriam el jubilum Beatorum in ccelo. Lilium enim est symbolum stola» candidos, resurrectionis et dolis claritatis: candidus enim fulgor est velul divinitatis ornamentum. Unde angeli post resurrectionem Christi, nt nam sua specio adumbrarent, apparuerunt in vestibus liliatis, id est candidis et splendidis, *Matth.* ult. 3, et *Marci* ult. 5. Hinc S. Hilarius, in *Matth.* vi,28, docet lilia esso symbola angelorum et angelici» claritatis. Et psalmus XLlV inscribitur hebraico *sosannim,* id est pro filiis, ut vertit S. Hieronymus; Symmachus vero, fnumpAus pro *floribus;* canit enim Epithalamium Christi et Ecclesia?, cum allusione ad nuptias Salomonis cum filia Phnraonis. Salomonis enim vestes regales liliatas, id esi liliorum effigie insignitas, fuisse docet Pineda. Noster Interpres legit DOTO *sesannim ;* unde vertit, pro *iis qui commutabuntur ;* scilicet a bono in melius, inquit Ibidem S. Rasilius, et a corruptione in fncorruptionein. Salomon ergo venis, id est Christus, « triumphum acturus pro floribus aut lilii*, p ut dixit Symmachus, id est triumphans, trlnmphanlemquc Sanctorum Ecclesiam sponsam slbl perpetuo adsessurnm, comitem ducens in ccrlcslem regiam, liliata glorile veste splendidus, opportune dicit : « Defloruit caro mea. d Ecclesia vero assistens a dextris, simili veste circumdata varietate, jnm posi resurrectionem immutata audiet canticum: « Floreto floros quasi lilium, et dato odorem, ct frondeto in gratiam ; ct collaudate canticum, ot benedicite Deum in operibus suis. » Sic Psalmus ille habet in titulo *ad intellectum*, id est ad eruditionem et doctrinam, ct in Salomonis liliatis vestibus, atque liliorum candore arcanam futura» resurrectionis figuram jcladumbralionem. Hæc Pineda. Hinc et *in Offi-*

Lillnm itrn tnrrec- iiû û is.

efo M ll tfflbusnceinit Ecclesia• «Sanctorum vehit aquila juvenius Innovabitur ; florebunt sicut lilium in civitate Domini. » El *tempore Paschali:* «Sancti tui, Domine, florebunt sicut lilium, et sicut odor balsami erunt ante te, Alleluia. »

fej*. io 20 et 21. Dat i nomiki wus magnificentiam, ft CONFITEMINI ILL! IN VOCK LABIORUM VESTRORUM, FT IX CANTICIS LABIORUM, FT CITHARIS, BT SIC DICETIS in confessione: Opera Domini universa bona valdb. — a Date magnificentiam, u id est magnifice magnificentiam ejus celebrato et magnificate. «Confitemini in voro, » id est voce cum laudate, puta «in canticis labiorum,» æquo ac in «citharis » cœterisquo instrumentis musicis, ut dicatis « in confessione, » id est ex animo pleno laude Dei, avidoque ad ei lotis præcordiis æquo ac vo* cibus et organis jubilandum : « Opera Domini universa bona valde ; » quia nihil in aliquo eorum est mali, id est manci, mutili, vitiosi, defeo tuosi ; sed omnia et singula quaquaversum sunt *a* bona valde, » id est integra, perfecta, irreprehensibilia; ut cx iis debeamus agnoscere et celebraro Deum auctorem ipsorum. Opera Intellige tum creationis, tum conservationis, tum gubernationis, tum benefleentim, tum vindicta», ut, cum nos aliosque ob peccata castigat. Hæc omnia sunt bona valde, tum Deo, tum nobis, tum toti universo ; ut proinde in nullo etiam nobis adverso ot molesto Deo obmurmurare, sed in omnibus eum laudaro et glorificare debeamus. Vide dicta *Genes.* i, 31, eo enim alludit hic Siracides. Ita Tigurina, quæ clare sic vertit: *Tribuite nomini ejus magnificentiam, suisque laudibus predicate cum tam canticis oris quam citharis ;* alii : *Et celebrate eum laude sua, tam odis labiorum quam citharis. Porro ita laudatione vestra dicetis : Omnia opera Domini praeclara sunt ;* Syrus : *Enumerate eminentiam ejus in laudibus, et confessione in voce alla^ et sic dicite: Omnia opera* De» *pulchra simul, et unaquæque ad ministeria sua creata sunt.*

Præclare S. Bernardus, serm. 11 *inCantic.:a* Nihil ita propria quemdam in terris repraesentat coelestis habitationis statum, sicut alacritas laudantium Deum, Scriptura dicento : Beati qui habitant in domo tua, Domine : in sæcula smculorum laudabunt te. » Vide quæ do laude Dei dixi, *Apoc.* iv et vu.

Mystico Rabanus : «Cithara, inquit, est lignoi ventris in imo sita concavitas; qua» sursum chordarum fila transmittens, sonis dulcissimis percussa proloquitur. Quæ ideo tale nomen accepit, quoniam cita iteratione percutitur. Huic merito comparantur opera, quæ de terrenis rebus ad supernam gratiam porriguntur. Id est, dum esurientem pascimus, dum nudum vestimus, dum ægrotum visitami^, ct cælera. Quæ licet videantur carnalia, divinitatis tamen amore peraguntur. Citharizamus quoque, cum in passionibus nostris vel damnis securi ac læli dicimus : Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini benedictum.» CHhan unuuu

Græca Romæ correcta addunt : *Et omne præceptum in tempore suo erit* (Complulensla addunt: *est dicere: Quid est hoc?); omnia enim tempora suo qua ^fur:* Syrus : *Non est qui dicat • Hoc ad quid, et hoc ad ^ud ? quia omnia secundum convenientiam treata sunt; non est qui dicat : Hoc bonum est, ct hoc malum est : quia omnia in tempore suo roborata sunl;* Vatablus : *Omne imperium ejus*

suam habet opportunitatem. Nihil est cur dicas : Quid hoc est? aut quorsum hoc? nam hæc suo tempore quærentur, id est declarabuntur, scilicet fuisse bona ct proba. Undo vers. 40, ait : « Omnia in tempore suo comprobabuntur. » Quibus verbis significatur Deum sicut in operibus suis se bonum, sic in iisdem se potentem et efficacem ostendere, ut nullus iis obsistere, vel ea impedire aut remorari valeat. Duo igitur hæc, scilicet bonitas et potentia, maxime celebranda sunt in operibus Dei. In his duobus enim elucet mira Dei sapientia, qui ca licet disparata, imo in speciem adversa, combinaro et conjugare valet, ac efficaciam suavitate, judicium misericordia, severitatem clementia, iram mansuetudine adeo apte contemperat, ut vix unum inveniatur sine altero, imo unum illustret et commendet alterum, indequo Deus vocatur Optimus, Maximus, ait Jansciiius, juxta illud : « Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine, » *Psal.* c, i. Hoc est quod de Deo, Deique sapientia ac providentia celebrat *Sapiens,* cap. vin, 1 : « Attingit a fine usque ad finem fortiter, ct disponit omnia suaviter. » Hæc autem suavitas tum in aliis elucet, tum in eo quod faciat omnia opportuno tempore , ut vertit Tigurina, ut discant mortales so suumque judicium subdere Deo, cum vident impios dominari grassarique in pios, sciantquo Deum opportuno tempore, esto hominibus id longum videatur, castigaturum impios pro demeritis, pios vero liberaturum et premiaturum pro meritis. Magna ergo sapientia est, magna virtus in omnibus Dei operibus, sive nobis prospera, sive adversa videantur, laudare Deum, Deique bonitatem ct justitiam, providentiam et potentiam, sanclitatem ct fortitudinem, clementiam ct magnificentiam. Qui id jugiter agit, hic sapiens, hic sanctus, hic Deo charus, hic perfectus, hic beatus est. Talis fuit regius Psalles canens *Psal.* xxxni, 1 : « Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. »

22. In verbo ejus stetit aqua sicut congeries, ET IN SERMONE ORIS ILLIUS SICUT EXCEPTORIA AQUARUM. — Pro *congeries,* græco est Or^x, id est acervus, cumulus. Rursum pro id est stetit, alii legunt farxt, id est erit, cxislel. Unde Tigurina vertit : *Jussu ejus unda exista instar acervi, et aquæ ad verbum oris ejus $c recipiunt;* alii : *Dicto ejus stetit aqua sicut acervus, ct verbo oris ejus rc~cep'acula aquarum. Exceptoria* enim, græce á-c-¿c/jù, vocantur receptacula, ct quasi utres aquarum, in quæ Deus initio mundi aquas vastissimas toto orbe sparsas deduxit ct conclusit. Nam initio mundi primo creavit Deus cœlum, terram ct abyssum, id est molem immensam aquarum, quæ a terra usque ad suminum cœlorum porrigebatur. Deinde secundo die mundi, fecit firmamentum, quasi interstitium dividens aquas quæ infra cœlos sunt, ab aquis quas supra cœlos collocavit, sive ad temperandos ignes codeóles, ut voluere veteres, ct nonnulli moderni. Quin ct 3. Augustinus, lib. Il De *Genesi ad litteram*, cap. it el v, docet Saturnum idcirco esse frigidum, quod aquis hisce super cœleslibus infrigidetur, sive aliis de causis, quas recensui *Genes,* i, 6. Tertio vero die mundi, Deus aquas infra cœlos, quæ totam terram operiebant, in certos alveos ct cavitates (quas idcirco tum in terra, lum sub terra tunc produxit, quæ hic vocantur excepto-ria) derivavit, ut terra appareret arida, posselque inhabitari ab hominibus ct animalibus. Hoc enim est quod dicitur *Genes,* i, 9 : ‹ Dixit vero Deus : Congregentur aquæ, quæ sub ccelo sunt, in locum unum : el appareat arida. El factum est ita. Et vocavit Deus aridam, Terram, congregationesque aquarum appellavit Maria, p Siracides enim alludit ad genesim mundi, ut patet ex eo quod dixit versu precedenti : ‹ Opera Domini universa bona valde. * Et quia inter hæc opera unum e praecipuis fuit aquarum divisio el distributio, utpole ex quibus cætera deinde formata sunt, indiesque formantur, hinc illius præ cæleris hic meminit. Ha Rabanus ct Palacius.

Secundo, Lyranus, Jansenius et alii hæc accipiunt de aquis maris rubri et Jordanis, quas Deus divisit, ut Hebraei per illas sicco pede transirent. Hac enim divisione etsi proprie non faceret cavitates in terra, quæ aquas divisas exciperent; miraculose tamen sermone, id est precepto ct jussu suo, eas in cumulum sustulit, fecitque ut aquæ juxta alveum intumescerent, itaque tumidas el quasi in alto pendulas ne defluerent, conservavit, perinde ac si eas in uire suspendisset, juxta illud *Psalm.* lxxvii, 13 : « Statuit aquas quasi in utre. » Hoc enim miraculum transitus maris Rubri et Jordanis, ut rem portentosam el omnibus sæculis inauditam, saepe celebrat Scriptura; unde ct mox hic sequitur. Porro Syrus pro *aqua* substituit *solem,* sic enim habet: *Verbo suo oriri facit solem, ct verbo suo occidere eum facit.* Deinde addit : *In latitia voluntatis ejus factus est, d non est qui retardet praxeptum ejus;* pro quo Noster habet id quod sequitur :

23. Quoniam in pilecipto ipsius placor fit, et Ven. NON EST MINORATIO IN SALUTE IPSIUS. — « PlaCOr, » greco ivJgwx, id est beneplacitum, benevolentia, placabilitas, favor, et, ut Rabanus legit, *placatio.* « Minoratio , » id est, imminutio. defectus, *q. d.* Cum Deus vult, et præcipit aliquid in commodum, vel salutem hominum, illico hic ejus u placor, v id est hæc ejus benevolentia, exsecutioni mandatur, ac reipsa existit; quia nemo est qui salutem ab ipso decretam el praestitam imminuere possit. Unde Complutensia vertunt : *In praecepto ejus omnis complacentia, et non est qui minuat salvationem* (Romani, *salutare) ijus; Tigurina : Omnis favor constat imperio ejus, nec est qui salutem ipsius minuat;* alii : *In mandato ejus est omnis benevolentia, nec est qui ejus salutem immi~nuat.* • Salutem » vocat, id quod homini et ani-

mahbus est commodo *et* saluti, quale fuit aquas secernere a (erra, ut in ea degerent viventia; ac dividere mare rubrum, ut per illud transeuntes Hebræi liberarentur a manu Pharaonis persequentis, ct salvarentur.

Aliter Palacius : Quia, inquit, aquæ a Dco conclusa» alveis maris ct fluminum, in iis non stant invita», sed sponte sua; hinc in præcepto Domini placor fit et beneplacitum ; nam aquis beneplacet sic ad praeceptum Domini stare. Neque rursum qtiia stant, minuitur ejus salus, imo aquæ salvæ ac inlegræ manent, ac si juxta specialem naturam fluerent : sic paritor cum Dei præcepto suspenditur piorum felicitas, ne more solito fluat, pii felicitatis impedimentum boni consulant, scientes id sibi non in minorem, sed in majorem salutem cessurum. Verum hic sensus mysticus potius est, quam litteralis. Unde Rabanus eumdem affert pro mystico.

ren. 3. 24. Opera omnis carnis (id est hominis qui carne et anima constat) coram illo, et non est QUIDQUAM ABSCONDITUM AB OCULIS EJUS. — SjTUS : *Opera omnium filiorum camis coram eo, et non est qui abscondatur a conspectu ejus.* Celebravit Dei bonitatem et omnipotentiam : nunc celebrat omniscienliam, eamque inculcat hominibus, quia nullus major iis est stimulus ad bene agendum, et peccata cavendum, quam scire et cogitare se omnia agere in conspectu Dei judicis et vindicis, qui omnia conspicit, singulaque est judicaturus, et bona præmiaturus, mala vero acerrime puniturus, juxta illud Boetii : « Magna nobis injecta est necessitas bene agendi, quia in conspectu judicis cuncta cernentis omnia agimus. » Nihil enim in cubiculis, nihil in latebris, nihil in tenebris, nihil in cordibus et montibus est absconditum ab oculis ejus; sed omnia etiam abditissima et secretissima prævidel lucidissimus Dei oculus, neque tantum præsentia, sed et preterita ac futura.

25. A SÆCULO ENIM USQUE IN SÆCULÜM RESPICIT. —Græce id est *respexit,* scilicet ab æterno ; Deus enim in sua ætemitatc permanens et constans, omnes temporum differentias, et quæcumque in eis geruntur, quasi coram se gerantur, aspicit et intuetur. Æternitas enim est centrum circa quod omnia tempora volvuntur. Sicut ergo, qui in axe rotæ consistit, videt circum se volvi omnes rotæ partes : sic et Deus in axe œternitatis tenu» suæ consistens, videt circum se volvi omnes partes temporis. El sicut qui in alto monte consistit, videt omnia quæ infra circa montem fiunt.... Vide dicta cap. xxin, 27.

Porro Deus non ita a sæcnlo in sæculum respicit, quasi omnia etiam prætcrita et futura reali1er sint præsentia æternitati, in iliaque etiam nono realiter existant, eique coexistant: ut intuitif ea videat Deus, ut nonnulli Theologi opinati sunt. Quomodo enim prætcritum quod fuit, et amplius non est? ac futurum, quod erit et nec-dum est, potest nunc existera realiter meque præsens æternitati? sed quod objective omnia sint Deo præsentia, quodque Deus tam perfecte preterita et futura videat objective, quam perfecte præsentia videt intuitive.

Quare nihil est mirabile in conspectu ejus, — tum quia ipse, sicut sua æternilate transcendit omnia tempora, sic sua potentia transcendit omnia possibilia ct factibilia, ac sua scientia transcendit omnia scibilia el cognoscibilia; tum quin omnes creature respectu Dei sunt instar vermiculi, imo minutissimi puncti; tum denique quia admiratio oritur ex eo quod videatur effectus, cujus non videtur causa, inquit Aristoteles. Unde ab admirari coeperunt homines philosophari : Deus autem omnes rerum causas non tantum cognoscit, sed et ordinat ac procurat : unde nihil miratur. Sic et sapiens et magnanimus, qualis erat Cyrus, inquit Xenophon in *Cyripædia,* nihil miratur : pueri vero ct rustici omnia mirantur.

Secundo, a nihil est mirabile, » id est difficile et arduum, « in conspectu ejus, n Est melalepsis; quod enim difficile est et arduum, hoc est mirabile. Unde utrumque significat Hebraicum *pete.* Quocirca Tigurina vertit : *Ei patent opera universa: mortalitatis, ncc datur oculos ipsius fallere;* alii : *Nec licet occultari ab oculis ejus; ab avo in avum prospicit* (alii, *inspicit,* vel *introspicit}, ncc quidquam conspectut ejus mirum est ;* Syrus : *sive parum, sive multum, coram eo; sive robustum, sive durum, coram eo.*

2G. Non est dicere : Quid est iioc, aut quid ' EST ISTUD? OMNIA ENIM IN TEMPORI: SUO QUÆRENTUR. — Solent homines ignorantes, curiosi ct superbi mirari ct judicare nonnulla Dei opera, quorum ipsi causam, usum et finem non inlelligunt, quasi inutilia, supervacua, imo impertinentia. Unde dicunt : a Quid est hoc? aut quid est istud? » *q. d.* Quis est hujus vel rei istius usus ct finis, quid commodi hoc istudve affert? Retundit eorum ignorantiam , curiositatem cl fastum hic Siracides, causamquc subdit : « Omnia enim in teinporc suo quærcntur. » S. Hieronymus, in cap. m *Eccles.,* legit, « requirentur, » scilicet ad suos usus, cuín iis opus erit. Unde Græca habent : *Omnia enim ad usus ipsorum creata sunt, q. d.* Omnia suum habent usum, et ad cum suo tempore quo iis opus erit, requirentur. Hinc el S. Augustinus, quiesl. Il *ad Simplician.,* legit : « Collaudemus canticum, ct non dicamus. Quid hoc, quid hoc? omnia in tempore suo (ad tempus suum, quo eorum usus erit necessarius) creata sunt.n Idem tamen Augustinus, in *Speculo,* legit ut Noster : « Omnia enim in tempore suo quærenlur; » Tigurina : *Nil est cur quis dicat. Quid hoc est? aut quonam hoc?* alii : *quorsum hoc?* Græce enim est uç tí, id est *ad quid? omnia enim in usus suos creata sunt.*

Secundo, to *quærentur* per mctalepsin accipi

potest cum Jansenlo pro *cognoscentur,* vol declarabuntur, ac cognita *comprobabuntur,* ut ait vers. 40, 7. *d.* Omnia suo tempore cognita et manifesta erunt, ad quem usum a Deo creata sint; et si is hominibus modo incognitus sit. Simili metalepsi «quœrere» sumitur pro quæsilum invenire, ct «interrogare » pro interrogationi respondere; vel interrogatum cognoscere, ut *Psalm,* x : « Dominus interrogat juslurn ct impium ; interrogat, » id est interrogando cognoscit, vel tam plene cognoscit ac si omnia interrogasse! et examinasse!. Et cum ait S. Petrus, *epist.* I, cap. ni, 21 : « Conscientia* bon® interrogatio, » id est, responsio vel declaratio. Vide ibi dicta : nam plura ibidem exempla similia attuli.

Vers n. 27. Benedictio illius quasi fluvius inundabit. — Ita Romana. Addunt Græca moderna, Jansenius ct alii : *Et quomodo cataclysmus terram inebriavit , q. d.* Benedictio Dei instar diluvii terram bonis omnibus cumulat et inebriat. Unde Tigurina vertit : *Eamque fecundat vehit inundatio.* Sed hæc verba cum Romanis rejicienda sunt ad versum sequentem. Plane enim « cataclymus, » id est diluvium tempore Noe peractum, repræsentat iram Dei, quæ sequitur, non autem ejus benedictionem. Tigurina : *Aspiratio ejus terram quasi fluvius operit;* græce est ttox-jia, id est benedictio, id est beneficentia, qua Deus terra aspirat. Significatur abundantia bencficenliæ divin® in terram, quod instar fluvii exundantis terram beneficiis suis obruat, dum ex ea tot genera herbarum, arborum, florum, fructuum, animalium ct hominum producit, alit,conservat, propagat; quo facit, ut terra sit blanda mater cl nuirix omnium viventium. Benedictio Dei, ait Palacius, est velut perennis fluvius a tbrono Dei usque in centrum terne decurrens, ac omnia complectens, irrigans, fecundans, alens, gubernans, promovens. Unde Syrus vertit : *Benedictio ejus sicut fluvius fluit,* id est perfluit, aflluit, influit.

Porro Siracides proprie loquitur dc benedictione tum temporali, tum spiritali, quam Deus ubertim instar fluvii effundit in fideles et pios, sicut iram instar cataclysmi effundit in infideles et impios, ut ipse subjungit, juxta illud Christi : «Qui biberit cx aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam œternam,» Joan, iv, 13; et cap. vu, 38 : «Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. » Ita Rabanus.

Anagogice : Benedictio beatitudini? in Beatos effunditur a Deo instar fluvii aquæ vitæ, splendidi instar crystalli, procedentis de sede Dei ct Agni, qui irrigat lignum vitæ, ut fructum proferat per singulos menses, *Apocal.* xxii, 1. Vido ibi dicta.

ts. 28. Quomodo cataclysmus aridam inebriavit : sic IRA IPSIUS GENTILS, QUÆ NON EXQUISIERUNT EUM, II.KRRDiTARiT. — lia hæc dispungunt el nectunl Biblia Romæ emendata, et passim Lalina correcliora, licet Græca, ut dixi, priorem partem referant ad versum procedentem. Sed minus apte; nam « cataclysmus, » licet significet quamvis exundationem, tamen cum absolute ponitur, per antonomasiam significat diluvium generale, quo obruta fuit tota terra tempore Noe, ut patet cap. xl, 10, cum ait : «Et propter illos (peccatores) factus est cataclysmus. » Hoc autem cum ira Dei apte comparatum, non autem cum Dei benedio tionc; quia ipsum processit ex summa ira Dei in peccata el peccatores. Adeo enim in eos ira exarsit, ut omnes, uno Noe cum familia excepto, d.-luvio merserit, simulque cum eis cœtera animantia, arbores et plantas, quas in usum hominis creaverat. Licet Syrus, sicut benedictionem Dei comparavit fluvio, sic eidem comparat maledictionem. Ait enim: *Sicut fluvius scecula irrigai, da* in *furore suo populos judicat, et convertit terram irriguam eorum in salsuginem.* Sensus ergo Vulgate Latin® est, *q. d.* Sicut tempore Noe ob peccata hominum diluvium totam terram obruit, inebriavit, possedit el quasi hæreditavil per integrum annum : sic pariter ira et vindicia Dei, tum sæpe in terra, turn semper et perpetuo in gehenna, instar diluvii exundans gentes infideles et impias, quæ Deum non exquirunt, id est agnoscere et colere nolunt, obruet, inebriabit et hærcditabit; sicut ex adverso benedictio et beneficentia Dei instar fluvii obruet, inebriabit et hæreditabit Judæos, omnesque fideles el pios, uti processit, juxta illud *Psaln..* XXXV. 9 : « Inebriabuntur ab ubertate domus tua* : el torrente voluptatis tuæ potabis eos. »» Meminit cataclysmi, ut similem pœnam exspectent peccatores, ideoque illius memores horreant peccata quæ catáclysmum toti orbi induxerunt. Ha Lyranus, Palacius el alii. Sicut enim diluvium supervenit bornio-bu* secure vacantibus gulæ ct ventri, cosque inopinato obruit : sic cl suo tempore Dei ira bæredilabit impios, qui nunc sine metu secure voluptuantur el triumphant, quia eos defunctos accipiet ira et vindicia Dei in perennem hæredilalem, ut in eorum animas et corpora per ignem gehenna sævial m æternum. Unde Palacios: Digna, inquit, notatu res, iram Dei esse haeredem impiorum, quæ mortem eorum exspectet, ut ipsos in hærediiatem suscipiat. Quam inexspectatus impiis et noxius hœres iste! Ex adverso h eres piorum erit misericordia, gratia el gloria æterna. Juxta versionem Syriacam. Deus tam iratus quam propitius comparatur fluvio : quia sicut fluvius lenisci placidus rigat et fecundat arva» exœstuans vero ea obruit, mergit et suffocat : sic el Deus justis placidus, eos fovet cl fecundat ; in impios vero ira exœstuans eosdem demerget in tartara. Hujus symbolum est fens Solis, qui per diem dulcis ct frigidus, noctu vero fervens et amarus. Audi Plinium lib. II, cap. cm : « In Troglodytis, inquit, fons Solis appellatur dulcis, et circa meridiem maxime frigidus; mox paulatim tepescens, ad noctis media fervore et amaritudine infestatur,» Sic Deus et Christus in dic Imjua

vita omnibus dulcedinem misericordi® prærogat : *in nocte* vero extremi judicii omnem ir® *amaritudinem in* impios ejaculabitur.

Virt. M. **2P. QUOMODO CONVERTIT AQUAS m SICCITATEM, ET SICCATA EST TERRA Z ET VLB ILLIUS VIIS ILLORUM DIRFCT.E SUNT Z SIC PECCATORIBUS OFFENSIONES IN IRA** ejus. — Ita Romana, licet Græca hæc combinent cum posteriore parte versus præcedcntis, hoc modo : *Sic ejus iram gentes hæreditabunt, sicut convertit aquas in salsuginem : viæ ipsius recta sunt sanctis, sicut iniquis offendicula ;* Tigurina : *Ita (qua non coluerunt eum) gentes iram ejus percipient, ut aquas convertit in siccitatem,* etc. Hebræuin enim nnSo *melodia,* ct Græcum Apn proprie significat salsuginem, ct terram salsuginis : sed abusive significat terram siccam ; quia talis est terra salsuginis, sive salina, puta locus aridus ex cujus terra colligitur sal. Nam, ut ait Plinius lib. XXXI, cap. vu : «Omnis locus, in quo reperilur sal, sterilis est, nihilque gignit. » Sal enim terram exsiccat : ad generationem autem opus est humore.

Igitur Græca habent hic duas disparatas sententias, ac priorem sic exponit Jansenius : Ira Dei, inquit, ojusque severitas el ultio in gentes incredulas comparatur conversioni aquarum in siccitatem ; vel, ut habent Græca, in salsuginem, hoc est, cum Deus cfllcit, ut, ubi erat aquarum copia, fiat siccitas et sterilitas : quia in cis quibus Deus irascitur, sublato omnis gratiæ ejus humore, maxima fit siccitas, et ad bonum aliquod proferendurnsterilitas.Itaquehissenlcnliis,sicutctscquenlibus, ostenditur, quomodo differenter se Deus habeat erga electos et reprobos, quamque sit efficax ejus tum beneficentia, tum severitas, misericordia atque justitia.

Noster vero Vulgatus Interpres aptius duas sententias in unam conjunxit. Quam *primo* Rabauus exponit de cataclysmo, rive diluvio, de quo sermo præcessil, q. d. Quomodo post diluvii effusionem aqu® ibant euntes el redeuntes, ut iterum appareret arida, et Icrra fructus suos germinaret : ita etiam post exstinctionem impiorum data est facultas electis Dei, ut proferrent fructus bonorum operum. Quod autem dicit vias Domini viis illorum esse directas, ostendit retributiones illius secundum merita ipsorum esse dispensatas. Vi® enim Domini sunt judicia ejus : viæ autem hominum opera illorum. Unde Dominus (qui justus est in omnibus viis suis, el sanetus in omnibus operibus suis, et reddit unicuique secundum opera sua) custodii omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet. Secundo, aptius Lyranus et Palacius hanc sententiam referunt ad transitum Hebræorum per mare Rubrum a Deo divisum, quod deinde in suum alveum rediens mersit sequentes et persequentes/Egyptios, de quo sermo præccssit vors.îi et 23. Sensus ergo est, q. d. Sicut Dcusconvertit mare Rubrum dividendo Illud in duas (vel, ut Hebra») tradunt, in duodecim, juxta numerum duodecim tribuum Israel, ut quælibet tribus per illud suain haberet propriam viam et semitam j paries, ac medium alveum siccando, itaque terra alvei, per quem transituri erant Hebræi, siccata est; quo factum est, ut viæ illæ Dei, quas X mari aperuit Hebraeis fidelibus et piis, essent « directa, » græce tòfóxt, id est recta, planæ et commodae, ut scilicet per eas directe, plane et commode transirent in terram adversam, itaque effugerent manus insequentis Pharaonls: «sic» «pariterpeccatoribus offensiones in ira ejus,» supple, existait vel paratie sunt ; quia scilicet /Egyptii insequentes llebræos offenderunt et impegerunt in eodem mari Rubro, dum ira Dei revolvit super cos aquas maris, iisque cos mersit cl absorpsit. Idem facit cl faciet cæleris peccatoribus, præsertim in die judicii.

Sanificai Deum eadem re quasi instrumento uti ad liberandum pios, ct ad castigandum impios, sicut mari Rubro liberavit Hcbræoset mersil/Egyptíos, ac sicut eadem concione vel miraculo convertitur unus, induratur alter. Undo Græca sic habent : Al ¿Sci aôrcG cú0i'ai tc?; cœ'ciç, cutw ; tgî; ávqxftf wcwujmitx. Quod Compíutensia et Romana vertunt : *Viæ illius sanctis rectos* vel *dircctæ, sic iniquis offensiones.* Noster pro ¿oía;, id est *sanctis,* legit ciu;, id est *viis illorum,* scilicet piorum, puta Ilebræornm, qui sicco pedo Deo duco transierunt mare Rubrum. Hoc enim suppositum velut cx circumstantiis notum, ctcx materia celebre more Scbræorum Siracidcs subaudiendum relinquit : opponit enim pios impiis, ut in istos Dei misericordiam, in hos Dei iram et vindictam ostendat. Unde Syrus: *Viæ justorum dircctæ sunt in conspectu ejus, etiam impiis ipsæ retribuentur ;* Tigurina : *Xt viæ ejus planæ sunt sanctis, ita injustis salebrosa*. ;* alii : *Viæ ipsius rectæ sunt sanctis, ct iniquis offendicula;* hæc enim proprie sunt
Hæc sententia multis modis accipi potest.

Primo, proprie de Hebræis in mari Rubro, ut dixi, *q.* d.Viæ maris Rubri directa, id estperviæ, planæ, commodæ et salutares fuerunt Hebræis piis, quia illis dederunt effugium et salutem; c®dem vero /Egypliis impiis fuere offendicula, quia in cis corruerunt et submersi sunt. Æsopus, ut ferunt, obambulans rogatus a magistratu quo porgeret, respondit se nescire. Cumque magistratus irrisum se æslimans, indigne id ferret, cum in carcerem conjecit. Tunc/Esopus: a Jam bene igitur nescire me dicebam quo irem; nesciebam enim quod in carccrera iturus essem.» Ita nescit homo quo vadat, idcirco roget Dominum cum Ps.dle : «Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveanfur vestigia mea, » *Psal.* xvi, £$.

Secundo, ut rc *dircctæ* accipias moraliler, *q,* d. Viæ, id est præccpta, consilia, judicia el providentia Dei, sanclis videntur esse recta et æqua, quia sentiunt se iis dirigi rectissimo ad salutem : contra hæc eadem peccatoribus videntur esso iniqua ct distorta, quia cis sunt scandalo ct offensioni ; illa enim violando, vel iis obmiirPHirando.

corruunt in mortem prensentem et «ternam : in quo patefit ira divina extensa super cos. Hoc est quod ait Osco cap. xiv, ult.: « Red® viæ Domini, et Justi ambulabunt in cis : prævaricatores vero corruent in eis. » Ha Jansenius : Viæ, inquit, Dei piis sunt reel®, sic peccatoribus sunt offendicula, hoc est, piis placent viæ Domini, casque approbant, at modem viæ Domini displicent peccatoribus, cisqucoffenduntur,clin illas impingunt. Dicitur ergo quod viæ Dei sunt direct®, hoc est recte, viis bonorum, quia ipsi suis actionibus suaquo vita declarant se probare vias Dei, hoc est ct mandata ejus, quæ hominibus præceplt, cl universa ejus facta atque judicia, quibus mundum gubernat, dum ci sedulam sine murmuratione obedientiam praestant. Peccatoribus autem viæ Domini sunt offendicula ct scandala, quia impingunt ct in ejus mandata, quæ ipsis majoris lapsus sunt occasio, ct in illius facta atque judicia, contra quæ murmurant tanquam injusta. Id autem fit in ira ejus, nimirum quod ejus gratia destituantur, qua de his quæ bona sunt recte sentire valerent.

Tertio, viæ Dei sanctis sunt a directe, » id est, prudentes cl prosperæ ; quia eos prudenter dirigunt ad felicem exitum, cosque prosperant, felices ct beatos efficiunt; ac vero cædem impiis sunt torte, quia illi, cum sint imprudentes, se suaque secundum eas prudenter dirigere nolunt, ideoque cos miseros et infelices efficiunt, sunlque vît Del eis occasio ruinæinmalapræsenlia et «terna. Igi-
rXi*nt tur v*æ› leges el judicia Dei piis videntur
impiis reel®, impiis curv® et tort® : primo, quia piis
loriT tri. sunt planæ ct faciles, impiis arduæ et difficiles;
P,ic‘lcr’ *secundo,* quia piis videntur æquæ et sanct o, impiis iniquæ cl tyrannic®; *tertio,* quia piissimi prosperæ ct felices, impiis noxiæ ct infelices, adcoque scandala ct offendicula, per quæ cadunt cl ruunt in mortem el gehennam. « Diligentibus» ergo «Deum omnia cooperantur in bonum, *Rom.* vin, 28, uti non diligentibus omnia cooperantur in malum, ait S. Augustinus. Mala ergo bonis sunt bona, malis vero mala. Sic crux Amani ipsi fuit crux, quia in ea suspensus fuit ; Hebræis vero fuit salus et vita, *Esther,* vu, 10. Tam solcrs, tam potens, tam efficax est providentia Dei. Unde S. Augustinus, *Enchir.* cap. c : « Magna, inquit, opera Domini, exquisita in oinnes voluntates ejus, ul miro ct ineffabili modo non fiat, prœler ejus voluntatem, quod etiam contra ejus fit voluntatem ; quia non fieret, si non sineret: nec utique nolens sinit, sed volens. Nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene.*

7en 3o. 30. Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bona et mala. — Græca delent to *bona et,* sicque habent : *Bona bonis creata sunt ab initio, sic peccatoribus mala,* a Nequissimos» enim Noster vocat peccatores, partim quia superlativum per nu tonymiam ponit pro positivo, «nequissimos, » scilicet pro nequam; partim quia peccatum in Deum est summa nequitia, mnjorqne quam ulla sit ex Illis qu® in homines committuntur. Lectio Græca plana est, *q. d.* Deus ab initio creavit bona, puta cœlum et æternam felicitatem, bonis; mafa vero, puta gehennam et «ternas pœnas creavit ct destinavit peccatoribus. Rursum et potius, *q. d.* Deus ab initio creavit, id est ordinavit, disposuit, destinavit, ut bonis omnia, etiam mala, cederent in bonum; peccatoribus vero omnia, etiam bona, converterentur in malum; quia illi ipsis abutuntur in suam perniciem. Hoc enim intendit hic probare, ut dixi in fine versus præcedentis. Unde allatis exemplis aqum, ignis, salis, panis, etc. concludit vers. 32 : « Hæc omnii sanctis in bona, sic ct impiis el peccatoribus in inala convertentur. »

Latina vero lectio, sic *nequissimis* bona *et mala,* d'ificilis est explicatu : sic tamen explices, *q. d.* Impiis Deus creavit « bona, » quia omnes nomines, etiam Impios, destinavit ad beatitudinem; a ct mala, » quia hæc peccatis eorum in pœnam præparavit, *q. d.* Deus ex se suoque amore immenso bona præparavit tam bonis quam malis: at mali suo abusu et malitia ea sibi convertunt in mala : quo fit ut bona solis bonis fiant bona, cedantquo in bonum. Ita Lyranus. Accedit Rabanus : a Bona, inquit, malis creala et preparala sunt, si se converterint a peccatis suis, et egerint poenitentiam; mala autem, si perseverarint in errore et delictis suis, et poenitentiam agere neglexerint. »

Addit Palaeius. Deum malis primo preparare bona, deinde mala, quia in hac vita dat eis opes, honores, delicias, ut hic habeant suum paradisum; in lutura vero dabit cis mala pro meritis, puta ignes gehennæ «ternos. Latinæ consentit Syrus : *Bonum,* inquit, *ab initio bonis creatum est, ct etiam impiis sive bonum, sive malum.*

31. Initium necessaria rei vita dominum, aqua, vm. iu **IGNIS, ET FERRUM, SAL, LAC, ET PANIS SIMILAGINEUS, ET MEL, ET BOTRUS UVA. ET OLEUM, ET VESTIMENTUM.** — « Initium « aliqui accipiunt pro principio, *q. d.* Initio mundi hæc quasi necessaria ad vitam hominis creavit Deus. Unde colligunt nonnulli ab initio mundi fuisse uvas, imo el sanguinem uvæ, ut habent Græca, id est vinum, etsi Noe primus vitem excoluisse, ad vinum copiosius et delicatius exprimendum legatur, *Genes,* ix . 20. Verum pro a initium » græce est quod non tantum principium, sed ct principatum, primas, caput, summam significat, *q. d.* Inter necessaria vilæ hominis hæc decem primas tenent, vel, ut Tigurina: *Summa omnium ad vitam hominis necessario» rum constat aqua, igne, ferro, sale, simila frumenti, meile, lacte, sanguine uvarum* (id est vino), *oleo, mstituque;* Syrus : *Primum omnium eorum quæ no ccssana sunt vüœ hominum, aqua, et ignis, et ferrum, ct sal, ct tritica, et adeps, et lac, et mei, et* uvæ, *ct vinum, ct oleum, et operimentum, et vestis.* Sic cap. xi, 3, dixit de apo : a luilium, » id est prin-

cipatum, primas, «dulcoris habet fructus illius, » quia mei «st dulcissimum, et inter dulcia primas obtinet.

LVcenj h.jfij. ^ ¿4r.r *rut* Porro, hæc decem homini necessaria, non simpliciter (nam mei, uva, oleum non sunt absolute homini necessaria), sed secundum quid, id est, opportuna valde, et utilia (unde græce est /.sii», id est indigentia, usus, necessitas, commoditas, utilitas, puta res qua opus est ad usum) esse liquot. Nam aqua ct ignis ad coquendum, calefaciendum, bibendum, lavandum, etc. sunt necessarla; ferrum ad solidandum, compaginandum, fabricandum.

rrimnm /i"l- ni«.

Trtimn. ^ut]j Plinium, lib. XXXIV, XIV, qui cum ferrum vocasset optimum pessimumque vitæ instrumentum, causam subdit dicens : « Siquidem hoc tellurem scindimus, serimus arbusta, ponimus pomaria, vites squalore deciso annis omnibus cogimus juvenescere : hoc exstruimus tecta, cædimus saxa, omnesque ad alios usus ferro uliinur. Sed eodem ad bella, c/edes, latrocinia non cominus solum, sed etiam missili volucrique nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nunc vero pennato : quam sceleratissimam humani ingenii fraudem arbitror. Siquidem ut ocius mors perveniret ad hominem, alitem illam fecimus, pennasque ferro dedimus. Quamobrem culpa ejus non natura* fiat accepta. Idem, cap. xv, docet e ferro fieri medicinas, quibus alopecia, podagra, profluvia, fístula?, hemorroides, pluresque alii morbi curentur. Porro Cassiodorus, lib. I *Variar,* epist. 30, primum ferri, puta ferreorum armorum ad usum belli, auctorem facit Belum, indeque dictum bellum, cum prius pugnis certaretur, unde nomen pugna.

Quirium Sal necessarium est, ut panis et herba* condianlur; qu® alioqui essent insulsæ et noxte. Unde illud celebre citatum a Plinio, lib. XXXI, cap. lx : u Totis corporibus nihil est utilius sale et sole; » et cap. vu: « Quin et pecudes, inquit, armentaque ct jumenta sale maxime sollicitantur ad pastum, mullo largiore lacte, multoque gratiore etiam in caseo dole. Ergo vita humanior sine'sale nequit degere, adeoque necessarium elementum est, ut transierit intellectus ad voluptates animi quoque. Nam ita sales appellantur, omnisque vite lepos ct summa hilaritas, laborumque requies non alio magis vocabulo constat. » Mirum est, quod viri graves mihi asseruere, Cozikos pro lege habere, ut abstineant sale, idque ad castitatem, ul vivant etcœlibes, totique vacent annis, nec cura uxoris et liberorum distrahantur. A sale enim, uti dicta est, ita ct provenit salacia. Sal enim, quia calidum et mordax, stimulat ad Venerem. Qua do causa /Egyptios sacerdotes cum essent castissimi, adeo sale abstinuisse, ul pane (¡noque insulso vescerentur, tradit Plularcbus, lib. Ill *Symposiac.* quæst. X. Qui el addit salem ab Homero divinum vo^arL co auod sal condinwuturn sil jucundissimum, adeoque condimentorum omnium condimentum, eis suavitatem concilians; et quod utilissimus sit, omnibusque rebus humanis interveniat : « Etenim, inquit, ab hominibus ea qu® vulgata sunt, suisque per totum genus humanum pervadunt usibus, quam maxime divinitatis titulo dignantur, ut aquam, ut salem, ut anni tempestates. » Natura enim pene rebus omnibus salem immiscuit, ut alibi ostendi; tum denique quia sal res a corruptione conservat, el quodam* modo æternat; hoc autem est opus divinum. Hinc et Plato, in *Timæo,* salis corpus diis amicum et sacrum esse dicit. Hinc et Isidoros, lib. XVI *Origin.,* cap. n, sal derivai a saliendo, quod in ignem injectum exsiliat; aut potius a salo cisoie, quod in salo, id est mari, vi solis coalescat et concrescat. Quocirca sal symbolum est sapientiæ, discretionis et prudenti®, juxta illud Christi, *Marci* IX, 19 : u Habete in vobis sal. n Et omni victim® adhibebatur sal, uti dixi *Levit,* u, 13; vide Pierium, *Hierogl.* XXXI, cap. ix et seq. Scripsit de salis usibus et encomiis libros quatuor Bernardinus Gom«'sius, Archidiáconos Saguntinus, atque initio lib. II : « Salem » vocat, « quoddam mensæ numen. » Quia, inquit, « hoc condimento non solum gustatui suavitas, atque ex suavitate voluptas accrescit appetitui; sed ex his etiam, tum stomacho concoctio, tum in membra omnia cx concoctione digestio, atque universo corpori robusta consequitur sanitas et firmitudo, n Ibidem, num. 7. salem vocat uberrimum natur® fontem, el horreum bonorum. Numer. 18, sal majore, inquit, quam vinum hilaritate cor recreat et delectat, ct perinde ac vinum cordi est vitalis. Nam juxta Plinii aliorumque sententiam adversus scrpenlum morsus, qui recta cor petunt, diligenter admotus venenum omne antevertit ct enecat. Num. 20, in sale igneam a : regiam inessc potestatem ostendit ex eo, quod Annibai sale ct aceto saxa et rupes Alpium excavari!, ac per eas antea invias exercitum traduxerit. Num. 70, docet salem epulantibus temperanti® leges praescribere, ipsumque esse fontem ct originem omnium condimentorum, eo quod admotus lingu® gustuique mordeat, excitet, siccet, astringat, contrahat, delergat ct urat. Lib. III, num. 9, asserit salem esse magnam quamdam mens® animam, imo salem esse quasi solem. Lib. IV, num. 48, ostendit Hispanos olim ea reverentia salem habuisse, ut religio eis fuerit ipsum digitis c salino excipere, gladiis ergo suis eum excipiebant. Unde proverbium : « Salem cur manu excipis, qua virum (alii dicunt *Maurum)* non occideris? « Cum enim essent bellicosi, et a Mauris impeterentur, indignus cibo ct sale habebatur, qui Maurum non occidisset. Hinc illud Livii de Cantabris : « Ferox gens, nullam vitam rali sine armis esse, n Denique num. 83, ostendit salo benedicto, quod cx decreto Alexandri I Pontificis aqn® lustrali luditur, fugari «temones: quud 5l^y

rum fcedit<imam impuritatem lustrali aqua, crassi simatu vero ignorantiam sale sapientis mirabiliter revincamus. Denique veteres Ascète olim ad panum non aliud obsonium quam salem adhibebant. Unde illud Sibois Abbatis, iu *Vitis Patr.:* u Victus monachi, panis et sal.

Lac est cibus naturalis et quasi coævus bo-
rna bc. mini; infans enim mox ut nascitur, sugit ubera matris, æque ac agnelli, vituli, hinnuli, cæteraque animalia : a Lac, inquit Pluiarchus, lib. *De Sanitate tuenda,* usurpandum pro potu non est, sed ul cibus, vim validam el ad nutriendum copiosam habens. »

Snum, pdi. Panis similagineus, grace *similago frumenti,* puta ex simila ct farina, est communis hominum cibus; panis enim confirmat cor hominis.

S ?tj. e un, ttcL Mei a ad innumeros valet usus, d ait Plinius, lib. XXII, cap. xxiY : a Aculeos et omnia infixa corpori extrahit, tubera discutit, dura concoquit, dolores nervorum mulcet, ulceraque jam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est, ut putrescere corpora non sinat; jucundo sapore atque non aspero, alia quam salis natura. Faucibus, tonsillis, anginæ, omnibusque oris desideriis utilissimum, arescentisque in febribus linguæ. Jam vero peripneumonicis, pleuriticis decoctum ; item vulneribus a serpente percussis. Et conlra venena fungorum. Paralyticis in mulso, quanquam suæ mulso dote* constant. Mei auribus instillatur cum rosaceo; lendes el feda capitis animalia necat. Usus despumati semper aptior, stomachum tamen inflat, bilem auget, fastidium creat, ct oculis per se mutile aliqui arbitrantur. » Porro Plularcbus, lib. XII *Sympos.* quæsl. Ill, docet mellis imum, vini medium, olei nummum esse optimum, causamque assignat. Idem Plinius, lib, XI, cap. xiv, mei vocat nectar divinum : a Non alia, ait, suavitas, visque mortalium malis a morte vocandis, quam nectaris divini. » Paulo ante : « Medicamenta, non mella, gignuntur, oculis, ulceribus, internisque visceribus dona coelestia. »

Ocu- vom • Itarom, nieum ned- ' Botrus uvæ, æque ac sanguis uvæ, ut habent Græca, valde nutrii, confortat, exhilarat.

Oleum est cibus, lux et medicina. Vide S. Bernardum, serm. 15 *in Cant.*

Vestitus legit nuditatem, ct tuctur corpus a frigore el acris injuriis.

Nola : Hic non nominantur carnes, ova, pisces, nec in Latina Vulgata vinum ; quia hæc non sunt necessaria ad vitam. Unde usque ad diluvium iis abstinuisse videntur homines, ul dixi *Genes,* ix, vers. 3, ac tantum comedisse botros, fruclus, lac el mei. Ea fuil priscorum frugalitas. Ita S. Gregorius Nazianzenus vivebat pane, aqua el sale, ludi eum Carm. ix.

Brevis atque voloptis
Ærumnas mullas comites liabcl. At mihi cordi
Esi panis rigidus, mihi grata obsonia prebel
purum, simplex, nuUxjue instructa labore
Mensa, dein htices mihi sobria pocub findunt
Hb mihi diviüe sumtnæ, Cbrulume talutii
Auctor, qui nostras vehit ad sublimia mentes.

El S. Bernardus, serm. 66 *in Cantio.* : « Abstineo a vino, quia in vino luxuria est : aut, si infirmila sum, modico utor, juxla consilium Pauli. Abstineo a carnibus, ne, dum nimis nutriunt carnem, simul ct carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tædent, ctne improperet etiam mihi Propheta, quia panem meum comederim in saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, ne distensio ventris usque ad titillationem pertingat libidinis. * Idem, epistola *ad Robertum ncpol.:* a Prudenter, inquit, sobrieque conversanti, satis ad omne condimentum sal cum fame. » Idem, *in Formula vitee :* u Sicut ad crucem, inquit, sic accedas ad cibum, id est nunquam voluptate, sed necessitate pascaris : et fames, non sapor provocet appetitum. » Ha S. Anachorète ad cibum non adhibebant nisi panem, aquam el sal. Idem eral pœnitentium cibus. Unde XX.XIH, quæsl. Il,cap. vin, Stephanus V Papa Aistulfo, qui uxorem occiderat, inter alia hanc quoque pœnam injungit : « Ut omnibus diebus, inquit, quibus ponitore debes, vinum ct siceram non bibas : carnem nunquam comedas, præterquam in Pascha et in die Natalis Domini : in pane et aqua et sale poenitentiam age. »

Mystice, decem dotibus el virtutibus inchoatur, conservatur, promovetur et perficitur vita spiritalis. Nam *primo,* aqua est baptismus et compunctio lacrymarum. *Secundo ,* ignis est spiri- nuhuu tus, eie., ejusque chantas et zelus, quem Apostolis el fidelibus inspiravit in Pentecoste. *Tertio,* ferrum est patientia el constantia, quæ necessaria est ad innumeros hujus vite labores et ærumnas fortiter et constanter superandos; ferrum enim omnes mallei tunsiones fortiter et constanter patitur, ul iis vas pulchrum cfformelur. Idem viderunt Gentiles, qui Herculem formavere e ferro. Unde Plinius lib. XXXIV, xiv : « Est in eadem, inquit» urbe (Thebis) ferreus Hercules, quem fecit Alcon, laborum Dei (Herculis) patientia inductus, n Patientia ergo Herculem fecit Deum. *Quarto,* sal symbolum est discretionis, quæ instar salis omina facit sapida, cum sine ea omnia sint insipida et insulsa. Unde Christus : a Habete in vobis sal, » *Marci* ix» 49. *Quinto,* lac est innocentia, simplicitas, morumque candor, juxla illud vu, 15, de Christo parvulo : « Butyrum el mei comedet. » El illud S. Petri, *epist.* I, cap. n, 2 : a Sicut modo geniti infantes, rationabile, siue dolo lac concupiscite. » *Sexto,* panis est Eucharistia, qua, ut ait Christus, *Joan,* vi, nutritur anima in vitam æternam. *Septimo,* mei est castitas, quia niel a casiis apibus producitur; et oratio, quæ **a** Deo impetrat cœlesles consolationes el bona om^ nia, sicut mei e cœlo depluit, estque suavissimum. *(\lavo,* botrus uvæ est memori.i passionis Christit

quæ nos corroborat contra omnia mala, et ad omne bonum confortat: in ca enim Christus pressus ct calcatus omnem pro nobis effundit sanguinem, sicut uva pressa et calcata in torculari omne suum effundit vinum. *Nono,* oleum est misericordia, eleemosyna, omnisque beneficentia. *Decimo,* vestimentum est modestia, quæ omnes virtutes jam dictas quasi vestis conservat, ornat, et perficit, facitque aliis conspicuas, ut easdem imitentur et induant. Hio est ergo decalogus virtutum, æque ac praeceptorum Dei, in quo salus et perfectio nostra consistit.

Paulo aliter noster Alvarez do Paz, lib. H, part. l De *Mortificat.* : «Ad vitam spiritalem, ait, necessaria est aqua compunctionis, qua lavemur; ignis Spiritus Sancti, quo accendamur; ferrum tribulationis, quo domemur; sal mortificationis, quo a putredine servemur; lac puritatis, quo exornemur; panis virtutum, quo sustentemur; mei consolationis, quo roboremur; botrus zeli, quo bona adepta custodiamus; oleum chantelis, quo emolliamur; et vestimentum gratiæ, quo operiamur.» Sic fere et Hugo. Huc facit illud S. Gregorii magnifice de S. Augustino modeste ct humilitor do se suisque scriptis sentientis, *epist.* 52, lib. Vili : «Si delicioso cupitis pabulo saginari, B. Augustini opuscula legite, et ad comparationem similaginis illius nostrum furfurem non quærelis. » Sapiens est, qui e scriptis libi isque Doctorum pollinem colligit, furfurem relinquit.

n. 32. Hæc omnia sanctis in dona, sic bt impiis et PECCATORIBUS IN MALA CONVERTENTUR. — « til mala, » tum culpæ, quia creaturis Dei abutuntur ad luxuriam, gulam, superbiam, et cælcra; tum pœnæ, quia per qu® quis peccat, per hæc ct punitur; idque sæpe in hac vita, et semper in futura. Quot enim impii perierunt, pereunt ct peribunt aqua, igne, ferro, etc. In gehenna vero torquebit eos ignis, aliæque crealuræ, vel in se, vel in sui memoria. Torquet enim damnatos mirifice, quod creaturis Dei abusi provocarmi in se iram Creatoris, ac consequenter creaturarum omnium, ct idcirco ab omnibus crucientur et torqueantur in gehenna. Hinc et in judicio extremo omnes creatur®, quasi lictores astabunt Christo judici, ut insiliant in reprobos, cosque aílligant et plectant, juxta illud *Sapient.* v,21 : «Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Ibunt directe emissiones fulgurum, etc. Et a petrosa ira piensa mittentur grandines, excandescet in illos aqua maris, et ilumina concurrent duriter. Contra illos stabit spiritus virtutis, ct tanquam turbo venti dividet illos, n Unde Syrus vertit : lime *bonis bona evadunt, et malis in maledictionem convertuntur.*

Huic sententiae Siracidis parallela est illa Salomonis *Sapient.* XIV, 11 : « Creatur® Dei in odium fact® (id esi ab impiisconvers®) sunt, et m tentationem animabas hominum, et in muscipulam pedibus insipientium, d Unde Orígenes, in cap. m Josué : < Peccatori, inquit, omnis creatura hostis est, justo serviunt omnia. » Antistropha vero est illa Platonis *in Theadeto :* « Illum, ait, dico sa* pientem, qui ca quæ cuipiam nostrum videantur et sint mala, illorum natura commutata efficiat ut et bona videantur ct rovera sint bona. » Unde concludit : « Quamobrem dauda est opera, ut hinc illuc (ab humana societate ad divinam) quam celerrime fugiamus; fuga autem est, ul Deo, quam proxime fieri poterit, assimilcinur atque conformemur : Deo autem nos assimilai justitia et sanctitas cum sapientia conjuncta. » Qua de causa ait Beda in *Proverbiis* : « Invocandus est Deus jugiter, ul voluntatem simul ct facultatem bene agendi nobis præslaro dignetur. »

33. Sunt spiritus qui ad vindictam creati sunt, Vmlt ET IN FURORE SUO CONFIRMABUNT TORMENTA SUA. — Ita Romana, licet Jansenius ct alii legant *flagella sua;* hæc enim proprie significat grœcum uàçrpç. Sed eodem redit sensus. Syrus : *Sunt spiritus, qui ad retributiones creati fuerunt, ct in furore suo montes eradicant.* Pergit ostendere quam impiis bona in mala convertantur, quia scilicet Deus ob peccata omnia eis convertit in flagella et castigationem, ut demonstret quanta sit Dei severitas et ira in impios, æque ac clementia ct beneficentia in pios. Creavit ergo, id est destinavit el deputavit impiis spiritus ad vindiciam, dictanto id justitia, « quæ non permittit, » ait, cx S. Augustino Lyranus, « dedecus » culpæ « sino decore » justiliæ.

Quæres, quinam hi « spiritus ? » Respondeo : aliqui accipiunt ventos, procellas, typhones, ecnephias, presteres, turbines, grandines, fulmina, tonitrua, ctc., quibus olim sub Mose Deus perculit Ægyptum, et sæpe percellit impias provincias el regna, juxta iUud *Psalm,* x : « Pluet super peccatores laqueos : ignis, ct sulphur, ct spiritus procellarum, pars calicis eorum. » El *Psalm,* cxlyiii : a Ignis, grando, nix glacies, spiritus procellarum: quæ faciunt verbum ejus. »

Secundo el putius, per « spiritus» accipias angelos, tum bonos, qui sunt administri divinæ justiliæ, ideoque percusserunt Sodomites igne cadesti, Ægyptios decem plagis sub Mose, Assyrios quoquo sub Sennacherib, *Isaiæ* xxxvii, 36, tum potius malos, puta dæmones; hos enim creavit, id est creatos a se, sed in peccatum prolapsos, deputavit et auctoravit carnifices el lictores hominum impiorum, ut cos castigent et puniant, juxta illud *Psalm,* lxxvii : « Misit in eos iram indignationis suæ; indignationem, ct iram, et tribulationem, immissiones per angelos malos, » Sicut enim a rege creantur præsides, consules et magistratus : sic dæmones a Deo creali sunt vindices, carnifices ct tortores impiorum. Vel proprie « creavit, » quia licet primario el per se eos creavit ad bonum suum, et lolius universi; secundario tamen el quasi per accidens, scilicet, si peccarent, uli pravidebal eos peccaturos, creavit eos ad vindictam impiorum. Ha Dionysius.

ergo tum iu hoc aere, inquit Palacios, tum iu aquis, tum in terrarum cavernis, tum denique in inferno consistunt drinones, qui impiorum hominum sedera ut Dei ministri castigent; ut quibus voluntarie impii se subdiderunt inculpa, eis involuntarie subjiciantur in pœna, ait Lyranus. Sie el ILibanus : a Postquam, inquit, horno a Deo conditus per diaboli suggestionem seductus est, juste in ejus potestati m traditus est : quia Domini sui mandata trausgrediens, inimici nefandi perversis suasionibus consensit El ita Deus omnipotens (qui est sumine bonus, imo summum bonum, uni versoi um ordinator optimus) homines superbientes sub dominio superborum angelorum subegit, ut ab ipsis correpti discerent, quantum distai inter veri et piissimi domini, ct inter tyranni crudelissimi servitutem. »

r tuta rt-in : Atque hæc est causa, cur dæmon subinde futuros eventus, v. g. morbos, mortes, necea per suos divinos, sagos ct magos prrodicat, dicendo, v. g. illi, qui cos de sorte et morte sibi eventura consulit : Tu morieris aqua, tu igne; tu tali anno incides in febrim, phlhisin, pestem ; tu tali anno, tali modo morieris ; quia scilicet dæmon prrodicil id quod ipse facturus est, nimirum quod cis tali anno talem morbum vel mortem illaturus, aut procuraturus sil; Deus enim cos qui consulunt dromonem, illi subjicit, iliique in cos potestatem dat ad castigandum eorum a Deo apostasiam.

Et IN FURORE SUO CONFIRMAVERUNT TORMENTA SUA. — Ita Complutensia et Homana legunt «¿t fiv, id est *ipsorum,* hoc est sua. Aliqui taiuen legunt AÙTCV, id est *ejus,* scilicet Dei. Nonnulli id explicant de dromonibus, qui ex desperatione acti in furorem ct rabiem contra Deum, et homines tanquam Dei imagines ct peculium, cos lentant ad peccatum ; ut sccum pertrahant in gehennam, itaque confirmant el augent tormenta sua, prroserlim quia damnati iu infumo rugiunt instar canum, inviccmque lacerant maledictis, quin et dentibus monibusque, g. d. Dromones a in furore,» id est per inconvertibilem ct obstinatam suam aversionem a Deo meruerunt irrecuperabiliter condemnari. Est enim in eis amens furor, ait S. Dionysius Carthusianus. u Nam sicut peccatum eorum est irremediabile, sic et tormentum interminabile, » ait Lyranus. Et, ut inquit Habanos : a Dæmones confirmant tormenta sua, quia ipsi in futuro judicio pro nequitia propria, el immani generis seductione supplicia subibunt aflama. » Quod accipe cum grano salis. Nam dromones omnem pœnam damnationis essentialem meriti sunt el acceperunt per nequitiam propriam, puta per superbiam, qua Deo rebellarunt. Quare pœnam hanc augere nequeunt per seductionem hominum, pnesertim quia ipsi amplius non sunt in via, sed in termino, puta non sunt in statu merendi vel demerendi, sed in statu pro demeritis patiendi : <*ur seductionem erco Minum augent duntaxat sibi pœnam accidentalem. Ita S. Thomas ct Scholastici l part. QuœsL LXII, uri. 9 el Quasi. LXIV, art. 2. Errai ergo Magister Sententiarum in II disi, xi, littera l) et G, ubi censet angelos, etiam bonos, proficere iu merito et prromio usque ad diem judicii.

Alii hunc locurn interpretantur de dæmonibus non solum in hommes, sed etiam in se invicem per objurgationes, exsecrationes, el quoscumque alios modos, quibus possunt, irruentibus ct insultantibus. Id colligunt cx /b/niromuU *torménta sua, q. d.* Dæmones non tantum aliena, sed etiam propria tormenta sibi invicem adhibuerunt, ul ita dæmones per dæmones, quibus possint modis, torquerentur. Verum hic sensus huic loco imperlmens et incongruas est. Agitur enim hic de pœna non dromonum, sed hominum, quos Deus castigat per dæmone». Dæmones ergo in hominibus impiis » in furore confirmant tormenta sua, » quia ex odio, quo flagrant m Deum et homines, in eos furunt, ideoque ex furore «confirmant, » id est firmiter et constanter exsequuntur el vibrant in eos sua flagella et tormenta, ut nemo eis resistere valeat, finde Tigurina vertit : *Sunt spiritus ad vindictam creati, qui furiosi vibrant flagella sua;* Vatablus: *Qui furors suo flagella sua roborant ;* vel *animo suo supplicia instituunt;* alii : Sua/ *spiritus qui ad ultionem creati sunt, et in cxcandescentia sua firmant flagella sua.*

Porro DionysiusCarthusianus: Quidam,inquit, An exponunt hæc de punitione reproborum in infer- «mi crono, quod scilicet puniendi sint per dæmones. Communiter tamen dicunt Doctores, quod post diem judicii cessabit exsecutio et punitio illa per obsequium dromonum, et quod tunc communi igne punientur homines el angeli reprobi; quia,ut ait Apostolus, l *Corinth.* xv, 21, tunc Dominus « evacuabit omnem principatum ct potestatem. » Sic et Franciscus Suarez, tract. De *Angelis,* lib. VIH, cap. XVIII, num. i, assent dæmones nulla ministeria nullasque actiones habere in inferno circa animas damnatas, sed tantum circa viatores in bac vita, ul eos tentent. Neque damnatos, inquit, proprie puniunt, quia circa pœnam ignis nullum peculiare ministerium habere possunt. Idem tamen, cap. XX, num. 1, idipsum limitat ad pœnam essentialem, scilicet ignis ; nam possunt, inquit, esso ministri pœnæ accidentalis, ut ad deferendas animas damnatorum violenter et ignominiose iu infernum, ac ad detinendas, seu custodiendas illas, vel etiam ad illas suo aspectu, conviciis, et recordatione malorum suorum affligendas : denique ut ab uno loco in alium, ab una pœna in aliam, ab uno equuleo et tormento in aliud illas transferant, illudquc ipsis violenter applicent. Do qua re plura vers. 33. Porro Apostolus, l *Corinth,* xv, 24, tantum negat foro subordinationem ct okedicntiam inferiorum ordinum ad superiores in dromonibus post diem judicii, quia hroo tantum ab illis constituta est

communi consensu ad tenlandum homines in hac vita; cura hoc tamen consistit, dæmones semper fore tortores hominum, nipote quibus homines in hac vita consentiendo et peccando sponte se subjecerunt. Cum enim ex revelationibus constet eos ante judicium a dæmonibus torqueri, cur et post judicium ab iisdem non torqueantur ? Lege historiam Udonis Magdeburgen-

fm.34 34. IN TEMPORE CONSUMMATIONIS EFFINDENT VIRTUTEM (græce id est vim, robur, fortitudinem suam) : et furorem ejus, qui fecit illos, placarunt. — Ita Romana. Minus recte Jansenius et alii pro *placabunt,* legunt *confundent;* sicque exponunt, *q.* d. Spiritus ad vindictam creati « confundent furorem Dei, » id est cum magna rerum confusione exsequentur Dei furorem, omnia involventes et perturbantes. Græce enim est «mw, id est sistent, sedabunt, conquiescere facient. Ita Complutensia et Romana, quod Noster vertit, *placabunt.* Cura enim vindicta de peccatis sumitur, tunc placatur et sedalur furor Dei. Sic et hominum ira sedatur et saliatur ultione et sanguine hostium; hæc enim ultio ingens eis affert gaudium. Hoc est quod ait Deus, *Isaice* i,24: « Heu, consolabor super hostibus meis, et vindicabor de inimicis meis. » Sic de Phineos e zelo occidente principem Iribus fornicantem cum Ma dimitido, itaque sedante iram Dei, ait Psaltes, Psa/. cv, 30 : a Stetit Phinees, el placavit : et cessavit quassatio. »

Diem a consummationis, d hebraice |v Sd *killaion,* vocat diem consumptionis, peremptionis, linis, inleritus, et necis, quo Deus eos succidero, finire, perdere cl consumere decrevit, quoquo suam in eos justitiam el vindiciam consummare, pleneque effundere constituit, *q. d.* Cum tempus fini, perditioni el interitui eorum a Deo destinatum advenerit, tunc illico spiritus ad vindictam creati effundent in impios omnes suas vires, omneque robur castigandi et affligendi; atque hac ratione placabunt furorem Dei factoris sui. Unde Tigurina vertit ; *Ui tempore perimendi vim effundunt , et consummant iram creatoris sui;* Syrus ; *In tempore furoris vim suam ostendunt, ct spiritum ejus qui creavit eos quiescere faciunt.*

Anagogice Rabanas, « in tempore consummationis, d id est in fine mundi sub diem judicii, omnia elementa, omnesque creatura, quasi irai® omnes vires suas effundent in impios, puta plagas illas horribiles, quas recenset S. Joannes, *Apoc.* cap. vin et ix, ct Christus, *Mallh.* xxiv. Græcum enim proprio significat consummationem, finem, terminum. Atque, ut ait Damascenus, duplex est jxtptç-n xcm, id est partialis el communis : partialis singulorum c-jfTV4ía, est ôxrxr*.:, id est mors : communis universorum est *i* xctwi dbàçomç, id est universalis resurrectio.

Von i» 35 et 3G. Ignis, grando, fames, et mors, o^ia r.

nxc ad vindictam (Tigurina, *supplicii causa)* CREATA SUNT; BESTIARUM DENTES, ET SCORPII, ET SERPENTES, ET RI10MPHÆA VINDICANS IN EXTERMINII M impios. — Tigurina : Ac *gladius exitialem pœnai.i irrogans impiis;* alii : *Et gladius ulciscens ad internecionem impios.* Pro *grando* legit cum Romanis Tigurina et aliis. Jam Complutensia legunt 6xXaaax, id est *mare.* Pro *serpentes* legit jam legunt lx<tç, id est *vipera;.* Alludit ad illud Mosis, *Deut.* xxxn, 23 : a Congregabo super eos mala, et sagittas meas complebo in eis. Consumentur fame, et devorabunt eos aves morsu amarissimo : dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium. Foris vastabit cos gladius, et intus pavor. »

Primum genus vindicum Dei, fuere spiritus ad vindictam impiorum creati, vers. 33.

Secundum hic assignat, scilicet ignem, grandinem, famem et mortem. Nam ignis fuit sexta plaga Ægypti; Moses enim igneum cinerem e camino ardenti acceptum projiciens in aerem, per cum producebat ulcera in Ægyptiis, *Exodi* ix, 8. Grando fuit septima plaga Ægypti, ibidern vers. 18. Fames fuit nona; nam locust® immissæ a Deo depaste omnes segetes ct gramina, induxerunt famem Ægypto, *Exodi* cap. x, 4 et 3. Mors primogenitorum tam hominum quam animalium, fuit decima plaga Ægypti, *Exodi* xi, 5. Eadem sæpe aliis sæculis impiis immisit Deus» et etiamnum sæpe immittit. Alors enim præmalura hic inielligitur, vel pestis sive mortalitas.

Tertium genus vindicum, sunt bestiæ et fera, puta leones, lupi, ursi, pardi, etc., item scorpii, serpentes, et gladius hostilis, qu® omnia Deus immisit impiis llebræis ob rebelliones, murmura, idololatriam, aliaque scelera eorum indeserto. Unde cl ea comminatus illis fuerat Moses, *Deutor.* xxxn, verbis paulo ante citatis, et Exa*chiel.* cap. v, 17, et cap. xiv, 21, ubi basco omnes plagas ad quatuor revocat : a Si quatuor, inquit, judicia mea pessima, gladium, et famem, ac bestias malas, et pestilentiam, immisero in Jerusalem, ut interficiam de ca hominem et pecus, m Quocirca Syrus vertit : *Ignis, et grando, et lapides mortis, omnia hæc ad judicium creata sunt : bestiæ, et scorpiones, et serpentes, gladius vindicta ad perdendum impios.*

Porro hæc flagella immittit Deus impiis non tantum in hac vita, sed et eadem, vel illis similia, immittit damnatis in gehenna. Licet enim Lyranus et Dionysius censeant solum ignem esse formaliter in gehenna, qui virtutem habeat cruciandi cos, ut gladius, scorpii, serpentes, etc.; tamen alii probabiliter censent etiam alia ibi formaliter fore, quibus damnati crucientur, idque insinuat hic Siracides, æque ac cap. vu, 19, uti ibidem ostendi. Idem confirmant apparitiones damnatorum, revelationes ct visiones Sanctis exhibite, quas recenset Venerabilis Bcdaet alii.

Favet B. Petrus Damianus,scrm. De S. *tficolao,* la

m non km», m \ r u-

ubi de poenis inferni sic ail : a lile est ignis, qui non succenditur; vermis, qui non moritur : fri-8US horrendum. » Et inferius : a Ibi alternantia mala impios sine fine discerpunt. » Sequitur S. Thomas, m IV, disi. 50, Quart. II, art. 3, quiestiunc. 1, ubi in corpore dicit damnatos non solum poenam ignis, sed et plures alias sentire. Et Paludanus ac Durandus ibidem affirmant non solum ignem, sed etiam omnia elementa fore instrumenta divinæ justitiæ ad torquendos damnatos. Sic et S. Bonaventura, in IV, disi. 44, part. Il, *Quast.* II, docet non solum ignem, sed et omnia elementa cruciare damnatos, ut injurias sui creatoris ulciscantur, ac concludens ad 4, ait: « Unde ibi erit ignis ardens, et aqua congelans, ct aeris inquietudo cl perturbatio, et terræ fœtor. Unde S. Gregorius: In inferno erit frigus importabile, ignis inexstinguibilis, fœtor intolerabilis. ® Hæc S. Bonaventura. Idem docet Hichardus, in IV, disi. 44, ari. 10, probatque cx *Sapient,* cap. vi, 21, et *Job* cap. xxiv, 19 : «Ad nimium, inquit, calorem transeat ab aquis nivium, et usque ad inferos peccatum illius. »

Denique Franciscus Suarez, tract. *DeAngelis,* lib. Vili, cap. XU, num. 29 : Sane, inquit, verisimillimum est, quod D. Thomas supra in IV, dixit, post diem judicii plura futura esse corpora in inferno, quæ crucient damnatos homines in eorum corporibus. Quia purgato hoc sublunari mundo per ignem conflagrationis, omnia illius excrementa el corpora putida, ac male olentia in locum inferni congregabuntur. Et fortasse ex speciali Dei ordinatione multa denuo fient, ut loci horrorem et fœtoreiu augeant. El ita mulla recensentur a Patribus citatis, præsertim a Cynllo Alexandrino in oratione *De Exitu animarum.* Semper tamen est ditlercntia, quia poena ignis est quasi essentialis inter poenas sensus ; aliæ sunt accidentales. Et ideo in tormento ignis non credo esse vicissitudinem aut cessationem aliquam, sed perpetuitatem in eodem statu cl intensione. In aliis autem erit fortasse aliqua mutatio pro locorum varietate, vel per aliam occasionem nobis ignotam. An vero ibi futura sit nix vel aqua, et similia corpora igni contraria, magis incertum est propter repugnantiam, quanquam Deus facile possit omnia componere si voluerit.

Nota : « Ignis, grando, etc., ad vindiciam impiorum creata sunt; non quod hic fuerit primarius finis creationis eorum, ut consuit Orígenes, Deum, scilicet, ea condidisse, ut per ca puniret peccata animarum commissa ante earum incorporationem; sed quia ex malitia hominum in hunc usum convertuntur et assumuntur a Deo, ct ideo ad iniquorum terrorem, dicuntur ad illum effectum creata. Et ita respondet Manichæis S» Ambrosius, lll *llexaem.* cap. ix, et S. Augustinus, lib. *Dc Genesi Munich,* cap. xvi, ac ex iis Franciscus Suarez, lib. 1 *De Opere sex dierum,* cap. i, num. 16.

Adde subinde primario et per se hæc a Deo creari ad vindictam impiorum, ut cum ignem gehennæ creavit ad cruciandos damnatos; cum grandinem, ciniphes, locustas, pestem, aliasque plagas produxit, ut eas infligeret Pharaoni et Ægyptiis. Sic el hodie sæpe producit procellas, grandines, fulmina, locustas, pestes, etc., hoc solo fine, ut castiget peccata hominum.

Denique apte sic puniuntur peccatores ob peccata. « Ignis » nimirum castigat et punit eorum luxuriam et voluptates sensuum , quibus contra Deum Deique legem indulserunt. ‹ Grando » sternit eorum fastum et superbiam. ‹ Fames *n* cruciat eorum gulam et crapulam. « Mors » debetur eorum vitæ impie cl scelestæ. « Bestiarum dentes » congrue puniunt eorum violentiam ct lyrannidern , qua pios pauperesque oppresserunt, et quasi dentibus suis devorarunt. ‹ Scorpius » plectit eorum noxas, pugnas, verbera et c&des. « Serpentes. » vel, ut græceest, vipere, eorum virulentiam, invidiam, malignitatem ac parricidia, quibus contra Deum, angelos, parentes, cognatos, amicos ingrate et nequiter insurrexerunt, eisquo mortem aliaque mala machinati sunt. Viperas enim, quia nascendo perbibentur enecaro matrem, fuere olim pœna et tortores parricidarum. « Rhomphæa » corpus perpetim transfigens, lanians, discindens, facit ut mortem æternam jugiter patiantur, nec tamen emoriantur, uti optant, nunquamque sint mortui, sed continua» et æternæ morti ac gehennæ, tanquam pabulum perenne reserventur et alantur. Vide hic quantum malum sit peccatum, quod tantas poenas meretur, nec tamen iis expiari potest, sed perpetim durat, ideoque perpetim cruciatur. Dum ergo peccatum te ad se invitat, intuere hosce ejus comites ct satellites, qui te illico invadent, ideoque fuge a peccato quasi a facie colubri. Sapienter S. Augustinus, serm. 250 *De Tempore :* * Libidinis, ait, momentum, ælernum patii anima infelici opprobrium ct tormentum. »

37. IN MANDATIS EJUS EPULABUNTUR , ET SUPER Ve*t. TERRAM IN NECESSITATEM PRÆPARABUNTVR, ET IN TEMPORIBUS SUIS NON PRÆTIRIENT VERBUM.— Tri!

dicit de plagis jam recensitis. *Primum,* quod « in mandatis » Dei, quibus Deus ea mittit ad peragendam vindictam impiorum, ‹ epulabuntur, » græce id est gaudebunt, exsultabunt : tum proprie ; nam serpentes, bestiæ, scorpii gaudent cum pascuntur carnibus occisorum , quasi epulis sibi gratis et debeatis , uti gaudent vermes, lumbrici, bufones, cum pingues carnes hominum, qui in vita gulæ et luxuriæ vacaverunt, depascuntur : tum metaphorice, quia omnia animalia omnesque plagie, quasi creatura* Dei, naturali appetitu quasi delectantur el gaudent, perinde ac si laute epularentur, quod obsequuntur creatoris sui voluntati et vindicia». Sic sæpe alibi per prosopopoeiam gaudium tribuitur rebus inanimis vel irrationalibus. *Secundum.* ouod ‹ m

necessitatem » a Deo « prreparentur : » ut scilicet cum necesse fuerit eis uli ad ulciscendum scelera, illico ad id parala sint, seque quasi lictores Iteo judici sistant. Ita pestis stitit se Deo ad puniendum David, quod contra Dei voluntatem numerasse! populum, l PKdo L XXI. Et mors se stitit Deo ad oçcidendum Philísteos, quod arcam Dei detinerent; et Bethsaiuitas, quod earn intuiti essent, I *Reg.* cap. *y,* 19. Pro *in necessitatem* legit cum Romanis it; jam Complutensia legunt «ì; xdfx;, id est *in manus,* ut scilicet Deo ad manum sint. Rursum pro *in mandatis* cum Romanis legit irrtXj, jam Complutensia legunt 6 avaroZp, id est *in orlu.*

Tertium, quod stato tempore jussa Dei exsequentur adamussim, nec latum unguem ab iis recedent, sed præcise et punctim ea opere perficient. Hominum, etiam judicum etprincipum, jussa s®pe detrectant milites, lictores, ferai, gladii , ut cum olim tyranni in B. Theclam ct Martyres immitterent leones, tigrides, serpentes, qui Martyrum pedes venerando osculabantur et lingebant. At Dei jussa efficacia nullus est qui detrectet, aut detrectare valeat. Unde Tigurina vertit : *Gaudent imperio ejus, ct accingunt se in terra ubi opus est, nec jussa temporibus suis prutereunt;* alii : *Precepto ejus latantur, et in terra ad necessarios usus purpurantur, et suis temporibus non transgrediuntur sermonem;* Syrus: *In tempore quo præcipit eis Retantur, et in omnibus diebus suis non. resistunt verbo ejus, quia ab initio creafa sunt.*

Vi.T.!». **38. PaOPTBUEA AB INITIO CONFIRMATUS SUM, ET CONSILIATUS SUM, ET COGITAVI, ET SCB1PTA DIMISI. —** Quia, inquit, sic se res habet, ut dixi, nempe quod omnia opera ejus sumin® sunt potenti® et benignitatis erga bonos, justiti® el severitatis erga malos; ideo a ab milio » atque jam pridem et firmiter apud me ita esse, statui, et meditata mente ita esse cognovi, ideoque et reliqui scripta ea, qure modo dixi, verba; qu® et repeto , ut qure maxime inculcata esse velim, et qu® sumnurn dictorum continent; nempe quod omnia opera Domini sint bona, etc. Pro duobus illis, *consiliatus sum* et *cogitavi,* unum est verbum tartítav, quod jam aliquoties vertit *conciliari* pro medjlari et cognoscere. Pro scripta *dimisi,* græca est i» 7;açf. honest, in scriptura reliqui, scilicet quod sequitur, et prreccdenlis carr. minis fuit principium, inquit Jansqnms. Unde Græca habent : *Proplcrta ab initio firmatus sum, et meditati* sum, vel cogitavi, et.in scriptura reliqui.* Tigurina : *Quapropter confirmatus jam inde ab '¡ilio, meditatus sum hac, smptisque mandavi,*

V«n. w. 39. Omni* opera Domisi non*, et omne opis hora sua subbiMSTBABiT.—Ita legendum cum Romanis, non *subministravit, q. d.* Omnia opera Dei sunt bona, quia ipse quodlihet opus necessarium vel de subministrat, et exhibet in suo tempore et i. ra,cum scilicet est opportunum, resque ipsa exigit. Unde Grreca habent : *Omnia opera Uomini bona, et omnem* usum in *tempora suo prabebunt;* Tigurina : *Opera Domini bona sunt omnia, ipsequt suo tempore subministrat quacumque postulat necessitas;* alii : *Et quacumque necessaria suo tempore suppeditabit.* Ut, v. g. Eslo Deus ad tempus differat pluviam, hominesque imperiti censeant cam nimis diu differri ; tamen suo tempore , quod ipse in sua sapientia videt esso aptissimum, si non huic vel illi loco, certe toti universo juxta œternas providenti® sure rationes et dispositiones, eamdem exhibebit.

40. Non est dicebe : Hoc illo npquius est : omnia enim in tempore suo comprobabuntur, — *q. d.* Deus nihil fecit nequam, id est malum et reprehensibile , sed omnia bona et laudabilia. Quare non licet dicere : lloc illo pejusest, cum omnja sint bona ; ac licet id hominibus rudibus vel cupidis non videatur, tamen « suo tempore r illa a comprobabuntur, » scilicet non esse nequam et mala, sed bona et utilia, y. g. qupd pii hic affligantur, impii prosperentur, ditescant et exaltentur, videtur hominibus malum ; at in die judicii Deus ostendet optime se id fecisse, optimasque ad id faciendum rationes habuisse. Unde Tigurina vertit : *Non est dicere : IJoc illo pejus est, nam omnia suo tempore laudem inveniunt.* Nemo ergo dicat : Nostra tempora pejora sunt prioribus, quia miseriora ob bella, famem, pestem, etc. Deus siquidem suo tempore ostendet omnia fuisse optima et probatissima, optimeque per suas relates, dies el lloras a se disposita. Prreclare Boetius, Soli P* lib. IV. *De Consolat.* : « Solo, inquit, est divina vis, cui mala quoque bona sunt, cum eiscompetenler ‘4 utendo alicujus boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur; ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur; ne quid in regno providenti® liceat temeritati. »

41. Et nunc in omni (id est toto : ponitur totum v«r».4i. universale pro loto integro, per melonymiain) **CORDE ET ORE COLLAUDATE, RT BENEDICITE NOMI.N** Domini.—*El* idem est quod *igitur, q. d.* Igitur nunc auditis tot encomiis Dei, ac divina: sapientiæ, bonitatis et justiti® ; toto corde, toto scilicet anim*, affectu et spjritu, indeque toto ore collaudate et celebrate nomqn Domini, hoceslipsum Domjqum sapientissimuin, optimum, justissimum, etc. Ita Tigurina. Ipse enim est absolutus tuus reruipquo omnium Dominus, imo Rex regum ct Dominus dominantium. Unde S. Bernardus in *Sententiis:* R Kcce, ait, in januis est qui fecit cadum ettprram ;.etiam creator tuus est, tu creatura; tji servus, ille dominus; ille figiilps, tu figmen|um» Totum ergo quod es, illi debes, a.quo.tptum habes, illi precipue Domino, qui te et fecit et. benefecit tibi, qui libi ministrat siderem cursus, neri* temperiem, fecunditatem.terr®, fructuum ubertatem, ». etc. Porro Syrus lotum hunc locum a vers. 38 hucusque sjc reddit : *Intelligitc, filii hominum, quia in scriptura scripta sunt omnia hceot*

*omnia op^ra ejus bona, et universa pro tempore iw» creata sunt, et non est qw dicat, quia hoc melius **t ilio ; quìa omnia collecta sunt in thesauris cjusA et* **tn** *instanti tempon* eorum confirmantur. Itaque in loto corde vestro benedicite btum, el laudate /***in.** *men ejus.*

CAPUT QUADRAGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describit (irme jugum ***jnmnnnm*** *hujus vita ex peccato ortum. Secundo, ven.* **19,** *per varios ct elefanta gradationes docet, qua aliis sint potiora et praeligenda. Tertio, vers* **29,** *agit de fugienda inopia.*

1. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, et jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque iu diem sepulture, in matrem omnium. 2. Cogitationes eorum, et timores cordis, adinventio exspectationis, et dies finitionis : 3. a residente super sedem gloriosam , usque ad humiliatum in terra et cinere : 4. ab eo qui utitur hyacintho, et portat coronam, usque ad eum qui operitur lino cqtido : furor, zelus, tumultus, fluctuatio, et timor mortis, iracundia perseverans, et contentio, 5. et in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiam ejus. 6. Modicum Linquam nihil in requie, et ab eo in somnis, quasi in die respectus. 7. Conturbatus est in visu cordis sui, tanquam qui evaserit in die belli. In tempore salutis suæ exsurrexit, et admiraos ad nullum timorem : 8. cum omni carne, ab homine usque ad pecus, et super peccatores septuplum. 9. Ad hæc mors, sanguis, contentio, et rhomphaea, oppressiones, fames, et contritio, et flagella: 10. super iniquos creata sunt hæc omnia, et propter illos factus est cataclysmus. 11. Omnia, quæ de terra sunt, in terram convertentur, et omnes aquæ in mare revertentur. 12. Omne munus et iniquitas delebitur, et fides in saeculum stabit. 13. Substanti» injustorum sicut fluvius siccabuntur, et sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt. 14. In aperiendo manus suas lætabilur : sic prævaricatores in consummatione tabescent. 15. Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, et radices imæundæ super cacumen pelræ sonane 16. Super omnem aquam viriditas, el ad oram fluminis ante omne fenum evelletur. 17. Gratia sicut paradisus in benedictionibus, et misericordia in sæcuhim permanet. 18. Vita sibi sufficientis operarii condulcabitur, et in ea invenies thesaurum. 19. Filii, et ædificatio civitati.- confir mabit nomen, et super hæc mulier immaculata computabitur. 20. Vinuiu et musica fetificant cor : et super ulraque dilectio sapienti». 21. Tibiæ el psalterium suavem faciunt melodium , et super iitraque lingua suavis. 22. Gratiam et speciem desiderabit oculus tuus, et super hæc virides sationes. 23. Amicus et sodalis iu tempore convenientes, el super utrosque mulier cum viro. 2-4. Fratres in adjutorium in tempore tribulationis, et super eos misericordia liberabit. 25. Aurum et argentum est constitutio pedum : et super utrumque consilium beneplacitum. 26. Facultates et virtutes exaltant cor, el super hæc timor Domini. 27. Non est in timore Domini minoratio, et non est in eo inquirere adjutorium. 28. Timor Domini sicut paradisus benedic tiouis, et super omnem gloriam operuerunt illuni. 29. Fili, in tempore vitæ tuæ ne indigeas : melius est enim mori, quam indigere. 30. Vir respiciens in mensam alienam, non est vita ejus iu cogitatione vicius : alit enim animam suam cibis alienis. 31. Vir autem disciplinatus el eruditus custodiet se. 32. Iu ore imprudentis condulcabitur inopia, et in ventre ejus ignis ardebit.

PRIMA PAJRS CAPITIS.

1. OCC.UPATK» MAGNA CREATA BST OMNIBUS HOMINIJJUS, F.T JUGUM GRAVI SUI'ER FILIUS ADa M, **A DIE EXITUS PE VENTRE MATRIS EORUM , USQUK IN DIEM SEPUtTLIIJK, IN MATREM OMNIUM, — SCillCUt dum OFÍIHUr,**

morimur, id est mori incipimus, el ad mortem tendimus : « in terra orimur, in terra morimur, revertentes in cam unde sumus assumpti, » ait S. Bernardus in *Festo S. Martini.* Quocirca S. Gregorius, lib. XI, epist. 26 *ad Rusticiam : a Ego,* ait, in tanto gemitu et occupationibus vivo, ut ad dies quos ago, me pervenisse pœniteat, solaque mihi consolatio sil mortis exspectatio. Unde peto ut pro me debeatis orare, quatenus do hoc carnis carcere citius educar, ne tantis laboribus diutius torquear. » Capite prrecedenli descripsit Dei magnificentiam, potentiam, clementiam in pios, severitatem in impios, ut cam proni colamus et veneremur; jam apte subnectit consideralionem miseriœ et fragilitatis hurnanæ, ut eam considerans homo sub Deo suo se magis humiliet, ejusque opem et gratiam efflagitet. Ita Lyranus. Solet Siracides combinare opposita et contraria, ac ab uno transire ad aliud; quia contraria juxta se posita magis elucescunt. Sic bica contemplatione majestatis divinæ transit ad contemplationem infelicitatis hurnanæ, ut homo miser utramque contemplans, dicat cum Psalte : « Abyssus » meæ mi^eriæ, « abyssum n divin® misericordia) a invocat, » et cum S. Francisco : «Quis tu, Domine, quis ego? d Tu abyssus sapienti®, bonitatis, potenti® el bonorum omnium : ego abyssus ignoranti®, malitiae, infirmitatis, el malorum omnium. Exaggerat ergo hominum miserias, ut pii discant eas patienter el fortiter ferre, ulpote omnibus hominibus communes, ac in pœnam peccati originalis, quod ab Adamo omnes contrahimus, omnibus impositas (poenitentia enim peccatori a Deo imposita patienter ferenda est, ul culpam luat et diluat), præsertim quia illa magis tangunt impios, ut præ illis pii felices ct beati esse videantur.

Occupi- lp' , rr' m *

Pro *occupatio,* græce est id est molestia, inquietudo, œrurnnæ, *magna;* tum gravitate tum multitudine, tum amplitudine, quia ad omnes se extendit; tum durationc, quia per omnem vitam porrigitur. Pro *sepultura* legit cum Romanis ÌKiTapf;, jam Complutensia legunt *ir.içpyr,;,* id est *reversionis.* « Matrem omnium » vocat terram; terra enim est mater omnium viventium, atque ex illa primitas a Deo formatas homo, *Genes.* n, moriens iterum in eam revertitur. Ita S. Gregorius, Il *Moral,* xi : « Quia vero, ait, nos omnes terra genuit, hinc non immerito matrem vocamus. Unde scriptum est : Grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque ad diem sepulluræ omnium. » Hinc Junius Brutus, duobus Tarquinii filiis oraculum Apollinis Delphici consulentibus, quisnam ex ipsis Romæ regnaturus esset, audiensque eum regnaturum, qui ante omnes matri osculum dedisset, illico in terram procumbens, eamque osculans primus Romæ consul creatus est. Ita Valerius Maximus, lib. VII, cap. ni. Hoc facit ad consolatione m mortalium in morte, quod per eam redeant ad cum nutum matrem, puta terram, cx qua prodierunt. Qureque enim res gaudet ad suum redire principium, æque ac filius ad suam matrem.

Sensus ergo est, *q. d.* Molestia magna creata, id est destinata et deputata est omnibus hominibus, etiam parvulis et innocentibus : a ac jugum, » id est onus et pondus, agrave, » multiplicium magnarumque aerumnarum, a super filios Adam,» ad puniendum primum Adre peccatum/ quod ipse ad posteros omnes propagine vitiata et damnata transmisit, idque a primo die quo de ventre matris in hunc mundum prodeunt, usque in diem ultimum quo moriuntur, et sepeliuntur, ut in terram ex qua a Deo formati sunt redeant. Une Tigurina vertit : *Molestia magna cuique homini destinata est, et grave jugum posteris Adami, jam inde a die quo matris utero emerserunt, usque ad eum quo communi omnium matre conduntur;* Arabicus : *Jam creavit multa et genera plurima, et devinxit homines ex quo geniti sunt in ventre matrum suarum, donec revertantur in viam vita;* Syrus: *Res magnas creavit Deus, et genera valida super filios hominum, a die quo egressi sunt de ventre matris eorum, usque dum recumbant in terra viventium, laus eorum, et cogitatio cordis eorum, ct finis verborum eorum, usque ad diem mortis eorum.*

a Jugum » hoc ergo pœnarum et rerumnarum Jo^- intellige, sub quibus omnes assidue per totani^* vitam suspiramus et gemimus. S. Augustinus tamen, lib. V *Ibjpognost.* (vel quisquis est Auctor; hic enim liber non habet phrasim S. Augustini, neque a Possidonio, vel Beda, vel alio volere citatur nomine S. Augustini), per « jugum » accipit ipsum peccatum originale; jugum enim culpre secum traxit jugum omnis pœnæ. Additque illud apte vocari a jugum, » eo quod ex duobus, Adame scilicet ct Eva, illud trahamus, sicut jugum boum a duobus trahilur. Sane plenior erit sensus, si utrumque jugum hic accipias, cxplicesque ipsum esse peccatum cum sua prole et prosapia, puta cum suis effectibus et pœnis; peccato enim proprie videtur convenire, vers. 2,3 el 9. Sed audi S. \ugustinum : « Quod est hoc grave jugunt nisi peccatum? Et quare est dictum jugum, nisi quia ex duobus, Adam et Eva, veniat; vel duorum premat el conterat colla, id est masculi el feminre, malorum videlicet atque impiorum, quia in ulroque sexu jugum sunt. Ideo ait generaliter : Grave jugum super filios Adam. Dicendo ergo, super filios, relates non discrevit vel sexus; et comparando jugum peccato, propter Christum, qui ul cæteri, ex usu conjugatorum natus non est, omnes creteros esse peccatores requavit. Hoc jugo, id est originali peccato, revincti majores atque minores, vitio ex ipso orti, tanquam aratrum trahimus, quamdiu sumus in mortis corpore : cujus cupiditatis vomere proscinditur, hoc est corrumpitur, lerra nostra. Propter quod in libro Sapienti® dictum puto : Corpus autem quod corrumpitur, aggravai animam. A cujus jugi la-

born ct onero, vel aratri corruptione ut requiescal, nomo solvitur propria voluntate et potestate, nisi ab illo juste judicante et indebite miserente, qui ait : Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos; tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris : Jugum enim meum suave est, et onus meum leve. »

Atque ex hoc loco probat, parvulos ex Adamo contrahere peccatum originale; quia hoc jugum Ad» etiam parvulis incubat : « Dum multis, inquit, ærumnarum generibus affliguntur, et in his omnibus, cum quid patiantur, hoc dicere non possint; Lamen pœnis se cruciari variis quodammodo loquuntur, cum aculeo puncti dolorum confusos vocum ejulatus emittunt. Qui si minime stimulo peccati protoplastorum percussi, ex quorum peccatrice carne peccati caro sunt, patiuntur secundum errorem vestrum, Deus qui talem facit naturam, ut poenalibus anima passionibus connexetur, crudelis est, aut certe injustus, ut innocentiam sanctam , et nullius penitus erroris obnoxiam, tantis permittat urgeri periculis, et in ipsis nonnunquam vita privari. Quod nisi eoe peccati originalis causa pati credideritis, sine dubio Deum, qui valde bona omnia fecit, arguitis. D

Hoc jugum Deus intentavit Ad» post peccatum, omnibusque in co posteris, dicens, *Gen.* ni, 17 : a Maledicta terra in opere luo: in laboribus comedes cx ea cunctis diebus vitæ tu». Spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbam terræ. In sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es : quia pulvis es, et in pulverem reverteris. Unde bene dicitur jugum grave super filios Adam, a die exitus dc ventre matris eorum positum esse, usque in diem sepulture in matrem omnium, ▮ inquit Rabanus. Qui et addit : « Huic ergo loco simile est illud, quod in Job scriptum est ; Militia est vita hominum superterram. Quietus homo possidere carnem potuit, si bene ab auctore conditus, possidere voluisset ; cumque se erigere contra conditorem studuit, in semetipso protinus carnis contumeliam invenit; sed quia cum culpa simul aborigine etiam poma propagatur, inserto infirmitatis vitio nascimur, et quasi nobiscum hostem deducimus, quem cum labore superemus. Ipsa ergo hominis vita tentatio est; cui ex semetipsa nascitur, unde perimatur ; quæ etsi semper ex virtute succiderit quod ex infirmitate generat, semper tamen ex infirmitate generat quod ex virtute succidat. Sic itaque humana vita tentatio est, ut, etsi jam ab iniquitatis perpetratione compescitur, in ipsis tamen bonis operibus, modo malorum memoria, modo seductionis caligine, de Intentionis suæ interruptione* fuscetur. » Audi S. Bernardum, serin. 2 m *Septuagesima :* «Grave, inquit, jugum super filios Adam; non autem m principio super Adam. «ed nunc jam super films eju4. Quid non grave miseris, quibus et vivere labor est? Quibus et (quod pauci videntur advertere, sentire penitus nemo) ipse quoque sensualitatis usus invenitur oneri, adeo ut nequeat sustineri , nisi altero» requie foveamur. Quid non labor et dolor, afflictio spiritus ex omnibus quae sub sole sunt, quando et illud ei gravissimum e/ quo potissimum delectatur, vegetatio scilicet ‹ sensificatio carnis? Nimirum quam sit ei dace consortium, triste divortium rsanifestat, dum vix tandem avelli potest, auro corruptio ipsa corporis penitus intolerabilis est vegetanti. Sane non simpliciter corpus, sed corpus quod corrumpitur, aggravat animam, ut immunem ab hoc gravamine primi parentis animam noveris exstitisse, donec adhuc corpus gereret incorruptum. ® Hinc el Gelasius Papa, epist. i *Contra Pelaqianos,* probat parvulos nasci cum peccato originali, omnesque homines egere gratia Christi, ut hoc jugo Ad» liberentur : « Grave jugum, inquit, super filios Adam, a die exitus de ventre matris, etc., de qua (captivitate jugi) non nisi solus Dominus noster Jesus Christus commercio suæ redemit passionis, M mut da nativitale nos eruit. Solus utique venit quœrere ct salvare quod perierat, ul libertae, qu® per temerariam fuerat dejecta superbiam, instauretur reparata per gratiam; mutaque vice hurnanæ voluntatis arbitrium, sicut sequendo diabolum, captivitatem meruerat sempiternam, sic reformat» subsequendo libertatis auctorem, amissum rediret ad premium. Hinc est quod ipse Dominus ait : Cum vos Filius libe* ravrrit, tunc vere liberi eritis. »

Igitur hoc jugum complectitur omnes omnium hominum infirmitates, indigentias, dolores, mœrores, curas, angores, labores, contradictiones, persecutiones, fastidia, injurias, rapinas, cædes, tentaciones; quin el ipsas concupiscentias ac voluptates (unde Urbanus IV Pontifex, *Metaphrasi in Psalm,* i, sub medium : « Jugum hoc, inquit, concupiscentia est: » bæenirn innumeras molestias et afflictiones aecum afferunt, ut vita hominis non aliud esse videatur, quam longa et perpetua mors; ac merito quisque condolens animæ suæ, dicat illud Epicteti : « Animula es, quæ cadaver gestas. » 0 jugum grave, o molestum onus corpus originali macula infectum, quod insidet cervicibus omnium filiorum Ad», a primo dic. quo lucis hujus usum accipiunt, usque ad diem quo mortali vile valedicunt! Imo hoc jugum miseram animam ab ip<o suæ creationis momento incipit premere, a coelestibus avocare, ad terrena degravare, et ad concupiscibilia, prava, vilissimaque inclinare. Anima igitur in corpore velut in ergastulo inclusa tenetur, el membris quasi compedibus pregravatur. Corpus enim animæ est pro nebula, quæ illam cadum et coelestia clan? intueri non sinit, est ei pro illecebra, qua* ad malum lege Dei velitum pertrahit; est ei pro catena, quæ eam aff.fr-

Jn^13 qrinll coin? eo uur‘ cer utrt

tuum pennis ad Deum evolare non permittit, juxta illud *Sap.* ix, 15 : « Corpus quod corrumpitur, aggravat animam ;> sed amore, non mole, ait S. Bernardos, serm. 81 in *Cant.*

Graphice hoc jugum depingit S» Job, cap. xiv, et ibi S. Gregorius, lib. XI *Moral,* cap. xxvi;S. Augustinus, in *Soliloquio anima,* cap. n;S. Hieronymus, epist. 139 *ad Cyprianum,* in cxposil. *Psulm.* Lxxxix, el S. Bernardus, lib. *Méditât,* cap. in, et lib. Il De *Consider, ad Eugen.* cap. *v* el ix; Auctor sermonum *ad Fratres* tn *Eremo* apud S. Augustinum, tom. X, serm. 65. denique simpliciter, sed vereetnervosenoslerThomasOácMáxTG;, Delmita/. *Christi,* lib. I, cap. xxit, et lib. Ill, cap. 1 u i. Vide n» em Bell¿irminum, lib. VI De *Amissione gratia,* cap. xv, ubi decem miserias, quasi pœnas human® naturo ** ■LTj'iiu. peccatum originale indicias, recenset : *prima,* est ignorantia in mente; *secunda,* malitia in voluntate ; *tertia,* concupiscentia; *quarta,* calamitas labor el dolor in corpore ; *(punta,* mors ; *sexta,* ira Dei; *septima,* captivitas sub diabolo; *octava,* lites, rix®, seditione^ et bella ; *nona,* inimicitia et rebellio bestiarum; *decima,* omnia mala quæ a cœlo, terra, mari vel ante provisa, vel omnino inopinata hominibus accidunt. Atque hæo omnia censet significasse Ecclesiasticum cum dixit : « Grave jugum super filios Ad», d etc. Quibus de causis plerique veterum Ethnicorum ita húmame vil® miserias deflent, ut vel naturam quasi novercam accusent, vel per has miserias puniri peccata animarum in alia vita commissa suspicentur. Unde S. Augustinus, lib.]\ *Contra Julian.* cap. xn, ait cos rem vidisse, causam ignorasse. Vide Ethnicorum hac de re gnomos apud Theodoretum, lib. V *De Curanti, tìracor. affect,* sub initium, et S. Augustinum, lib. IV *Contra Julian.* cap. in, ini, xtv, XV»

MoraliUr, hinc collige quid, quale, quantum sit peccatum, quanta ejus malitia. Nam unurtl Ad® peccatum hoc miseriarum jugum non tantum illi, sed et posteris omnibus, innumeris, inquam, hominum rnillionibns, induxit, inducit el inducet usque ad finem mundi. Si Deus peccatum alienum, puta Ad®, ita punit in filiis, quomodo puniet propria singulorum? si unam Ad® inobedientiara ita castigat in parvulis innocentibus, imo in justificatis el sanctis in hac vita, quomodo castigabit tot libidines, invidias, ardes, hareses, quas reprobi quotidie accumulant, in gehenna? Ad hoc jugum tolerandum magna opus est pernitentia ct patientia; hæc enim plane illud lenit. Nam, ut ad Boetius, lib. Il *De Consol.* : < Nihil est miserum nisi cum putes, contraque beatu sors omnis est equanimità* tolerantis. »

CoGtrxnOKES lorum , st timores cordis, ad-1NM.XTIU LXSPI-CTATWNIS , ET DIES FINITIONIS. — A thesi descendu ad bypolhesim ; particulatim enim explicat occupationem, el jugum grave posterorum Ad®, quod proposuit vers. I, *q. d.* Occupatio illa ct juguui gravo filiorum Ad®, sunt *primo.* « cogitationes eorum, » quibus animum distrahunt el discruciant, ut bona hujus vit® sibi accersant, mala vero omnia avertant ; ex quibus sequuntur *secundo,* a timores» varii corcoarctao tes, ne forte bona, qu® appetunt, non assequantur, et in mala, qu® aversantur, incurrant; *tertio,* a adinventio exspectationis, » id est adinventa et excogitata imaginatio imminentium bonorum vel malorum, quasi ipsa illos, aut potius illi ipsa, exspectent. Græce est id est *imaginatio exspectationis,* puta rerum deinceps exspectandarum; exspectatio enim et spes rei desiderat® graviter diuque desiderantem affligit et torquet. Romani vertunt, *consideratio exspectationis ;* alii, *commentum exspectationis; sæpe* enim spes revera non est spes, sed commentum spei, quod scilicet homo sibi comminiscitur, et in mente fingit et pingit. Idem dico de timore. *Quarto,* a dies finitionis, » id est dies obitus et mortis, quo finitur hæc vita, omneque ejus gaudium et voluptas. Unde Tigurina vertit : *Cogitationes eorum dico, metumque animi, tum rerum exspectandarum imaginationes , et diem obitus.* Porro mirum est quam imaginationes hominem torqueant, etiam rerum vanarum et nunquam futurarum. Sic legimus ex imaginatione alius amentes esse factos, alios canos, alios mortuos. Qui ergo sapit, illas a se amoveat, aut curte compescat alioquo inflectat. Imaginatur ille el exspectat pradaturam, hic beneficium, alius bæreditatem, alius locuples matrimonium. Tota fere vita nobis exspectando diliibilur, ait Palacius, vivimus el pascimur ut chamajleontes aura spei, nupsa nunquam fruitori. Quanta sit imaginationis vis, docet Galenus, lib. Ill *De Interioribus,* sive *De Affectis locis,* el Rhodiginus, lib. XVII *Vanar, lect.* cap. n.

3 et 4. A HESIDEiXTE SUPER SEDEM GLORIOSAM, Ü8- Vtrt. I QUE AD IIU IIL1ATUM IX TERRA BT CIXERB : AB EO QUI <|4. UTITUR IBACIXmO, ET PORTAT CORONAM, USQUK AD EUM QUI OPERITUR LINO CRUDO, — *q. (I.* /EIUmti® hujus vile jam recensii® sunt communes omnibus, tam summis quam imis,adeoque incipiunt a residente super sedem gloriosam, puta a Pontifice et Imperatore, indeque per omnes medios descendunt usque ad infimos, qui humiles et abjecti sedent in terra el cinere. Rursum incipiunt « ab eo qui utitur hyacintho, » id est veste hyacinthina (hac enim olim utebantur reges el principes, uti dixi *Ezech.* xvi, <0), puta a rego et principe, qui gestat coronam el diadema, usque ad vilissimum et pauperrimum, qui vestitur vesta e « lino crudo, » id est recenti, rudi, grosso, duro (sic Hippocrates, Galenus, Aelius probant frictiones ex lino crudo, quod Græci ¿fL&mv vocant), qu® proinde signum est exirem® paupertatis ; adeo ut nec regi parcatur propter sublimitatem, ncc imus evadat aut pra'lcreatur propter suam vilitatem. Unde Tigurina : *Ab eo qui in solio sedet cum majestate, usque ad eum qui humi recumbit ct in pulvere : et ab co qui gestat hyieinthina ct cora**

nam, ttsque ad eum qui humi recumbit tn *lino crudo,* juxta illud Poche :

Pallida Mon irquo puhet pede pauperum taberoaa
Rcguinque lunet...

Syrus : A *sedentibus in sedibus regiis usque ad sedentes in terra ct cinere, ct a gestantibus diadema usque ad cos qui induti sunt veste paupertatis.*

Incipit a Pontificibus et regibus, quia majorum majores sunt cune et molestiae, ac maximorum maxim®. Sapiebat hoc Adrianas VI, rapiens tanclusque Pontifex, dmn diceret : « Pontificiam ¿edem spinosam esse, iter undique obsitum sentibus. » Proindo in ejus sepulcro Itom® iiiscrip<um legimus : « Adrianas VI hic situs est, qui ni* hil sibi infelicius in vita, quam quod imperaret, duxit. » Sapuit idem nuper Philippus ill, Hispaniarum rex, cujus hæc cycnea fuit in morte vox : a Ad nihil aliud confert esse regem , quam ut in morte pœniteat fuisse, » uti ipsum pœniluit. Hasce regum ærunmas graphice recenset Lucfanus in Râcnm suo illo somnio , quo Gallam divitem MycillO EHimi pauperi suam quietem invidentem, potentium-H110 ægritudines enarrantem inducit : « Metus, inquit, curie mordaces, suspiciones, odium, quo regem persequuntur ii qui cum illo vivunt, insidile, atque eas ob res somnus rarus, et hic ipse pertenuis, ct plena tumultus insomnia, cogitationes perplexo, spes semper improbæ, at olii penuria, et occupationes, judicia, expeditiones, edicta, fmdera, consultationes : quibas rebus fit, ut ne per somnium quidem aliqua re suavi fnri liceat. Verum ul omnibus de rebus solus despfciat necesse est, milleque negotia sustineat. »

Quippe nec Atriden Agimemnoot dulcis habebit
Sutunus; multigenas versantem pectore curas:

idque cum reliqui omnes Achivi sterterent.

< 4 et 5. Fi non, zeus, tumultus, fluctuatio, et
<IB' **TIMOR MORTIS, IRACUNDIA PERSEVERAR, ET CONTENTIO, ET IN TEMPORE REFECTIONIS IN Ct IULI SOMNUS NOCTIS IMMUTAT SCIENTIAM EJUS, — a TcmpUS rcfeo-**tionis « vocat, non tempus comestionis, sed tempus quietis (hanc cium significat Græca vox à**-
), quo per somnum reficiendi el nstaurundí nuit spiritus animales el vitales, p< vigiliam et laborem fessi vel exhausti, </. *d.* Noii cautum in vigilia per diem , sed etiam fi mporenociurikequictis,quo per eam i elicienda Mint membra,ipse somnus Nopo vexat el pm turbat scientiam ut imaginationem hominis. Suggerit enim ei somnia et phantasmata, quæ eum vel ingenti metu percellunt, vel magna spe mil uri. vel magno amore, ira aut odio concitant. Uode Syrus vertit : *Et iu tempore quo quiescunt in stratis suis* m *tempore noctis.* Sic pariVr, et magis, per diem «scientiam,»» id est menÀJin, cognitionem el affectum hominis « imnntiat; n et quasi dementat : *primo,* u furor, » græce
id est indignatio, excandescentia : hæc enim facit, ut horno non videatur uti ratione, sed ÍUrere ct insanire; *secundo,* « zelus, » id est tumulatío et invidia, qua quis invidet proximo, cumque superare et supplantare conatur: hæc enim mcntem excæcat livore et odio; *tertio,* « tumulto*, » græce id est turbatio, perturbatio, tumultus. quem concitat furor vel invidia : hæc enim facit hominem tumultuari interius in corde, et exterius in opere ; concitat enim ^editiones, lites, rixas et cædes; *quarto,* « fluctuatio. » græce o¿ás;, id est commotio, Agitatio, fluctuatio, qua annnus indignatione, invidia, metu, aliave passione agitatus, fluctuat, ul nunc hoc vehi, nunc illud; nunc hoc consilium capiat, nunc illud, itaque pendulos hæret, suisque cogitationibus discerpitur el laniatur. Sic S. AUguStinilB, lib. IX De Civit, cap. vi, ex Apuleio dicit, cor < mentis salo per omnes cogitationum testus fluctuare. » *Quinto,* «timor mortis : » hujus enim plurime indies occasiones et causæ ulTt-runlur, adeo ut homo non habeat unum annum, imo nec unum diem certum vitæ, quin potius omni die et hora mortem occulte instaûiem, vel sibi msidianlem timere possit et debeat ; sexto, e^t « iracundia perseverans: » hæc enim est quasi fel continuo pungen*, amaricans, rodens el exedi ns animum instar tinae. Legit Noster cum Romanis, Tigurina ct aliisut.hxux, vel garfia, id est ira diuturna, inveterat i, odium, inimicitia ulciscendi tempus observans. Jam Complüterisia legunt id est imitatio , simulacrum ; sed minus congrue, ut videtur. *Septimo,* « contentio ; » hæc enim est quasi erynnis, qu® turbat inentém, eAinque inquietam efllcit, agitque manille jurgia, lites, verbera et neces. H® igitur septem passiones el perturbationes sunt septem partes et species jugi gravis hominibus tam summis quam imis incub miis per dlcm, qu® æque ac somnia p»*r noctem immutant, agitant, alterant, lacerant hominis mentem, et, Ul vertit Tigurina : *ingenium cujusque varie afflciunt.* Quoaica ipsa! sunt quasi totidcih anima? carnifices, eam lancinantes; unde et passiones ac perturbationes nuncupantur, quod animam perturbent, el passionibus diris excrucient, quas proinde in sapientem non cadere cënsebant Stoici. Audi S. Augustinum, lib. XIV *De Civit,* cap. vm : « Quas Gnoci appellant ivTTiOu ;, latine autem Cicero constantias nominavit, Stoici tres esse voluerunt pro tribus perturbationibus in animo sapientis, pro cupiditale voluntatem, pro Letitia gaud urn, pro nictu cautionem, pro a gritiídine vero vcl dolore, quem nos vitanda» ambigiiil dis gratia tristitiani maluimus dicere, negaverunt osse posse aliquid in animo sapientis. Voluntas quippe, inquiunt, appetii bonum quod facit sapiens. GaudiUru de bono adepto est. quod ubique adipiscitur Sapiens. Cautio devitat malum, quod debet sapkns devitare. Trisliiia porro quia de malo est, quod Jam accidit. Nullum autem malum exi-lirnant posfé accidere sapienti ; mhd in ejus animo pro illa esse posse dixerunt. Sic ergo illi loquuntur, ut velle, gaudere, cavere negent nisi sapient- m : stultum

autem non nisi caperò, lætari, metuere, contristali. Et illas tres cs^e constantias : has autem quatuor perturbationes ; secundum Ciceronem plurimas autem passiones. Græce autem ili® 1res, sicut dixi, appellantur ó-xOún : ¡11® autem quatuor Kxtà.

Verum hanc Stoicorum sententiam, quod scilicet passiones jam diet® m sapientem non cadant, refutat S. Augustinus, lib. IX *De Civit,* cap. iv, docens sapientem non tantum quatuor posterioribus, sed et tribus prioribus, adeoque omnibus septem passionibus esse obnoxium ; sed nosse eas frenare et regero. Has impiorum passiones, pavores el angores egregie describit Sapiens loto capite xvn.

Anagogice, Rabanus hæc omnia adaptat damnatis in gehenna : a Furor enim, inquit, et zelus ostenditur m vindicta, quando peccatores pro delictis suis cruciabuntur in pœna : ubi tumultus est ct fluctuatio, quia nullus ordo, sed perpetuus horror ibi inhabitat: ubi timor mortis est,et iracundia perseverans, et contentio. Vere ibi limor est mortis, ubi continuum incendium est gehenn® ignis ; iracundia perseverat et contentio, quoniam nulla pax ibi est, et nulla doloris mitigatio. » Et inferius: « Quid enim horribilius dici, quid cogitari potest, quam damnationis vulnera suscipere,et (¡oloresvulnerum nunquam finire? In hujus vil® tormentis limor dolorem habet, dolor timorem non habet, quia nequaquam mentem metus cruciat, cum pali jam cœperit quod metuebat. Inferni ignibus reprobi traditi, et in suppliciis dolorem sentiunt, et in doloribus angustia, pulsante semper pavore, feriuntur : ul quod timent tolerent, et rursum quod tolerant sine cessatione pertimescant. Hic flamma qu® succendit, illuminat : illic ignis qui cruciat, obscurat, hic metus amittitur, cum tolerari jam cwperit quod timebatur : illic et dolor dilaniat, el pavor angustat. » Et paulo post : « Tempus refectionis dicit tempus renumerationis, quando corpore condito in cubili sepulcri, anima locis poenalibus pro peccatis suis deputatur. Tunc somnus mortis immutat scientiam ejus, quia longe aliter tunc sentit de actibus suis, quam ante in hac vita sentiebat : quia tunc omnia manifestabantur qu® prius fuerunt occulta : atque a malignis spiritibus ei in memoriam reducuntur qu® hic negligebanlur, aut oblivioni tradebantur, n Et post nonnulla: «Tunc modicum tanquam nihil est in requie, quia licet caro mortua et insensibilis a doloribus ad tempus requiescere videatur in terra; anima ta-

M viva. ,ncn vivcas an^c judicii diem sentit dolorem, et in die resurrectionis ip*um corpus per quod peccavit, immortale recipiens, in pœnas vivet sempiternas. Horrendo igitur modo erit tunc reprobó* dolor cum formidine, flamma cum obscuritate : sic videlicet, a damnatis sentiri pondus surnm® æquilatis debet; ul quia voluntate conditori* nequaquam sunt veriti discrepare dum viverent, in eorum quandoque interitu ipsa a suf~ qualitatibus etiam tormenta discordent, quatemn quo se impugnent, cruciatus augeant : et cum varie prodeant, multipliciter sentiantur. Ita miseris fit mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu ; quia el mors vivit, et finis semper incipit, et deficere defectus nescii, n

6 et 7. Modicum tanquam nihil in requie, et Ven el" AD EO IN SOMNIS, QUASI IN DIE RESPECTUS. CONTURRATUS EST IN VISU CORDIS SUI, TANQUAM QUI EVASERIT IN DIE BELLI. I.N TEMPORE SALUTIS SUÆ EXSURREXIT, BT ADMIRANS AD NULLUM TIMOREM. — SyFUS : *Quod promittitur in visione noctis, sicut vir qui fugit a facie persequentis : expergiscitur, et videt quod non habet quidquam.* Comparat somnium excubiis, et somniantem excubitor: : unde pro *in die respectus,* græce est id est *in diebus specula.* Sicut enim vigil, (pii foris in monte conira hostes excubat, sollicitus est et pavidus, ac anxie circumquaque respectat num quem videat adventantem : el, si videat hostem, illico fugit ad suos in urbem, vel arcem : sic prorsus facit et somnians. Sensus ergo est, quasi dicat : Somnians, esto iu ledo quiescat et dormiat, tamen modicum ct quasi nihil est in requie, paruniqtie requiescit : et a ab eo, » scilicet modico, quo fuit in requie, *q. d.* Posi modicam somni tranquilli ct insomniis vacui quietem, mox somniare incipit, atipie » in somnis quasi in die respectus, » id est prospectus, quo instar vigilis in specula excubantis anxie circumquaque respicit et prospicit quid agatur, subaudi, sollicitus est et pavidus, quasi dicat : Somnians sollicito pavideque quasi vigilat et excubat ad illa, qu® somnium ingerit vel minatur. Quare sæpe «conturbatus est in visu cordis sui ; » puta in vision^ et phantasmate imaginationis suæ : somniavit enim se circumdatum hostibus, pulavitque se fugere a tanquam qui evaserit, » græco vel, ut alii, id est « qui effugit, » in preterito, « in die belli, *d.* Somniavit se esse obsessum hostibus, ideoque eos fugero, adeoque vive id sibi visus est facere, ac si reipsa fugisset, et assidue fugiendo tandem effugisset manus hostium, salvusque evavisset. Quare « in tempore salutis suæ exsurrexit, » id est (piando somniavit se fuga lapsum evasisse esseque salvum , pr® gaudio e somno evigilans surgit, et admiratur se fuisse conturbatum el anxium « ad nullum timorem,)» id est ubi nihil erat timendum; quasi dicat : Admirons videt, el agnoscit omnia fuisse vana phantasmata somnii, nec in re quidquam fuisse belli vel hostium , quod expavesceret et fugeret : nam, ut ait Sophar, « volut somnium avolans non invenietur, transiet sicut visio nocturna, » *Job* xx, 8. Unde Vatablus clare vertit : *Parum ac pene nihil datur quieti : deinde in somnis animi, quasi quo tempore quis in speculis excubat, perturbantur imaginatione, et velut qui ex conspectu praelii aufugerit, excitantur*

tempore salutis sua, vanumque terrorem admirantur. id maxime verum experimur in ephialte, quem Latini Incubum vei Incubonem vocant, quo quia somniat se a mole quapiam vel ab hoste invadi, opprimi, suffocari et strangulari, nec posse se effugere : unde angitur, gemit, sudat. Oritur id vitii ex crapula, et continua ventriculi cruditate; unde vapores crassi et frigidi elati cerebri ventriculos replent, prohibentque spiritus cerebri per nervos diffundi. Ita Paulus Ægineta, lib. III, cap. XV. Hoc somniorum ludicrum, sed grave ludibrium, expertus Job dicebat, cap. vu, vers. 14: « Terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties. Quamobrem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea. » Et S. Augustinus, lib. X *Confess.* cap. xxx, lugens sua somnia inhonesta : « Et tantum, inquit, valet imaginis illusio in anima mea et in carne mea, ut dormienti falsa visa persuadeant, quod vigilanti vera non possunt. » Idem tamen Augustinus, lib. XII *De Genusi ad litter,* cap. n, fatetur somnium subinde sibi somnianti visum fuisse somnium, non rem veram : « Quanquam, inquit, mihi accidisse scio, et ob hoc etiam aliis accidere potuisse, vel posse non dubito, ul in somnis videns, in somnis me videre, sentire, illasquo imagines, quæ ipsam nostram consuetudinem ludificaro consueverunt, non esse vera corpora, sed in somnis ea presentari : firmissime etiam dormiens tenerem atque sentirem. » Sed etiam tunc sæpe aliquid falsi, vel quod revera non exislit, somnio admiscetur, uti ibidem subdit S. Augustinus.

Vnnin- ' Mbni.

SomnU rm ¡s* Augniti- lo tuum UID.

Anagogice, Rabanus hæc omnia adaptat damnatis, qui « æstimaverunt, inquit, per prosperitatem mundi quasi per somnium delusi, quod tempus pacis esset, et non belli. »

VêîK 8. **8. CUM OMNI CAUNE, AB HOMINE USQUE AD PECUS, ET SUPER PECCATORES SEPTUPLUM,** — *q. d.* liæ ærumnro et passiones jam recensita» obveniunt omni carni, id est animanti, tam hominibus quam pecoribus : nam el pecora somniant, suisque somniis percelluntur, ul docet Aristoteles *De Divin.per somnium,* cap. i, et Plinius, lib. X, cap. ult. : a Preter hominera, inquit, somniare equos, canes, boves, pecora, capras palam o4. Ob hoc creditur, ct in omnibus quæ animal pariunt. Do iisquæ ova gignunt, incertum est; sed dormire ea, corium. » Verum peccatoribus hœ ærumnæ accidunt «septuplum, » id est longe amplius. Hos enim exagitat ira, furor, zelus, eætcncque passiones, indeque somnia turbulenta el pavida, uti de /Egyptiis docet Sapiens, cap. xviii, dicens : « Visus somniorum malorum turbaverunt illos, et timores supervenientes insperati. » Causæ sunt multæ. Prima, quod Deus persequatur el affligat peccatores; secunda, quod pii patientius ferunt mala, quam impii, utpote destituti gratia Dei, et pleni cupiditate, superbia, impatientia; tertia, quod pii ad Deum quasi ad asylum in tribulatione confugiant, Deus autem solatur eos sperantes ct invocantes ‹e : neutrum obtingit impiis. Unde Tigurina vertit : *Hoc omni conjunctum est animanti, tam homini quam pecudi : at scelerosis septies tanto amplius* ; alii : *Omni haec adsunt cami, tam hominibus quam jumentis; et peccatoribus insuper septuplo plura.* Nota *septuplum* significat copiam et plenitudinem horum flagellorum, quæ obvenit impiis. Sic *Gen.* iv, 15 et 24 : « Septuplum, ait, ultio dabitur de Caín : de Lamech vero septuagies septies. » Ubi Procopius : « Septenarius, inquit, perfectionem pœnæ denotat. ▮ Unde illud *Levit,* xxvi, 28 : « Corripiam vo€ septem plagis. » Et Psal. Lxxvni, 12 : « Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum. » Vide Deirio, *adagio* 10. Porro Syrus vertit : *Cum omnibus filiis carnis cura eorum sunt*, et *divitia timore expergefaciunt eos.*

9 el 10. Ad h.ec mors, sanguis, contentio, et **RBOMPHÆA, OPPRESSIONES, FAMES, ET CONTRITIO, ET eU* FLAGELLA : SUPER INIQUOS CREATA SUNT BXC OMNIA, ET PROPTER ILLOS FACTUS EST CATACLYSMUS. — PrO** *ad hac* græce est *-p** toûtx, quod Romani, Tigurina et alii referunt ad « septuplum,# quod precessi! : unde vertunt, « septuplo plura. d Dixit de ærumnis homini intrinsecis : jam recenset extrínsecas, el a foris homini advenientes, quas omnes asserit communes quidem esse omnibus, sed tamen maxime tangere peccatores. Tales sunt mors ab alio violenter illata, effusio sanguinis, contentiones, rhomphæas, id est gladius feriens et In dens, oppressiones, fames, contritio, M est vastatio hostilis, et flagella qualibet. Hæc omnia omnibus quidem obveniunt, sed maxime affligunt læduntque peccatores. Unde et propter eos orbi inductum est a Deo diluvium, sive cataclysmus tempore Noe. Peccatoribus enim hæc Deus proprie immittit ul flagella culpæ, ad ulciscendum eorum scelera; justis vero tantum ad probationem et augmentum virtutis et meritorum : quare eis inferuntur non ut mala, sed ut bona, inquit Jansenius. Unde Tigurina vertit : *Mors, caedest dissidia, gladius, oppugnationes, fames, clades, supplicia : simul omnia hæc m injustos creata sunt, et propter ipsos a Deo diluvium exstitit.* Igitur hire flagella proprie propter peccatores, ad castiganda eorum peccata, a Deo creantur, id est producuntur et immittuntur ; sed per concomitantiara tangunt quoque bonos, qui cura peccatoribus habitant el commixti sunt : perinde ac sol, pluvia, grando, gelu. frigus, calor tangunt omnes loci incolas, ideoque bonos cum malis. Quare prudenter monet Sapiens :

> Gaudere parce oportet, el sensim queri :
> ToMm quia vitam mi>cet dolor et gaudium.

n* migli **'truunt impôt quim** pi 4, ofe tri C4O- ui.

11. Omnia, quæ de terra sunt, in terram convertentur , et (id est *sicut,* est enim *et* (omparaltouis, comparans aquam terne) omnes aqlæ (scilicet vivæ, hoc est mobiles ei flueutes, nou Ven.iL

stantes vel stagnantes) in nare revertentur , — ex quo scilicet primitus prodierunt, *Gen.* i, 10, *q. d.* Omnia redeunt ad suum principium, scilicet qu® ex terra prodierunt, redeunt ad terram; qu® ex aquis, ad aquas et mare. Nominat mare, quia initio inundi Deus omnes aquas quæ sub cœlo sunt, segregavit a terra in locum unum, < congregalionesque aquarum appellavit maria, » Genes, i, 9. Quare mare tunc constituit principium, imo conceptaculum ct receptaculum aquarum omnium ; ut scilicet ipsum per cuniculos et venas subterraneas per totam terram sparsas, perque vapores quos evaporat in aquam pluviamque resolutos, esset matrix et origo omnium fontium el fluminum, uli dixi *Genes.* cap. i, 9, et pluribus dicam , Ea *les.* cap. i, 7, qui sic habjl : « Omnia flumina intrant in mare, et mare non redundat : ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur ut iterum fluant. » Eo enim alludit hic Siracidcs : ubi vide nostrum Pinedam. Unde Græca habent, jmu iuò GJxtuw OxAxaaxv ¿boxatami, id est ex *aquis*, scilicet nata, *in mare,* puta in aquas (quarum matrix est mare) a reflectuntur, » vel deflectunt; Tigurina ; *Quacumque e terra constant, in terram redeunt, et e mari orta in mare remeant.* Ubi adverte, quod in Proœmio monui, Tigurinam won verbum verbo, sed liberius sensum, quem aucto- ?*ur :d mente sibi eflbrmavit, reddere; unde eum non tam iuterpretem, quam commentatorem agere. Nam pro *ex aquis* (ut eut in Greco), ipse vertit, *ex mari;* quia censuit onx nia flumina prodire e mari.

Hæc generalis sententia commode exponenda est, «omnia, » id est pleraque on i, plurima : nam non omnia omnino ex terra nata in terram convertuntur : domus enim, arbores et ligna, qu® comburuntur, convertuntur in ignem, fumum ct aerem, non in terram : sic pariter non omnes omnino aquæ in aquas el mare redeunt, ut patet m iis qu® radiis solis calciaci® in exhalationes, indeque m ignem vel aerem convertuntur, ac in iis qu® terni mixLe in lutum et terram convertuntur; sed plurimo» ct maxim®, ul ingentia flumina in mare decurrunt et remeant. Unde et viri dodi censent mare Caspium , licet plane ab aliis appareat separatum, occulte tamen per arcanos meatus jungi Uceano, ct in illum decurrere.

Dicit hoc Siracides, vel ut explicet mortem, de qua dixit vers. 1, 4 et 9, quæ est pracipua pars jugi incumbentis posteris Ad®, vers. 1, *q. d.* Jugi hujus polior pars el terminus esi mors, per quam hommes e terra nati (ul et cæleræ res omnes) in terram revertuntur, juxta legem in tos latam, *Genes,* m, 19. Quin et impii pér mortem non tantum secundum corpus, sed et secundum animam m terram, cui illam dilixerunt, revertuntur : abeunt enim in gehennam, que est in centro teme. Vel potius, hanc sententiam quasi exordium, ad sequentia referas : per eam enim ostendit Siracides jugum et stultitiam Impiorum, qui cum proni in terram velut pecora terne bonis incumbunt, ut coacervent opes, familias, filios, nepotes, mox iisdem privantur; eo quodo omnia in terram *o* qua prodeunt, revolvantur et relabantur : cum pii cor suum affigentes fidei et virtuti, coacervent opes coelestes in æternum duraturas, juxta illud: «Memento, homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris. » Ergo, o insipiens el infelix homo, cur affigis humo divin® parlicu lam auræ? cur non potius animam luam Deo luo reddis, ut cum eo in æterna gloria perennet? Unde idipsum applicans et explicans subdit : « Omne munus cl iniquitas delebitur. » lloc voluit Syrus dum vertit : *Omne quod de terra est, in terram revertitur, et quod de excelsis, in excelsum.*

Audi S. Hieronymum, in *Eccles,* cap. i, vers. 7 : «Omnia flumini (vel *torrentes,* ul ipse vertit) intrant in mare.» Putant quidam, inquit, « aquas dulces qu® in mare fluunt, vel ardente desuper sole consumi, vel salsugine maris esse pabula : Ecclesiastes autem noster, et ipsarum aquarum conditor, eas dicit per occultas venas ad capita fontium regredi, el de matrice abysso in sua semper ebullire principia. Melius autem Hebræi sub torrentium et maris nomine, per metaphoram, de hominibus significari arbitrantur, quod in terram de qua sumpti sunt, redeant; et torrentes vocentur, non flumina, eo quod cito intereant, nec tamen impleatur terra multitudine mortuorum, »

Hunc hominis ex humo exitum et reditum, sive ortum cl occasum, passim illi refricat et ob oculos ponit S. Scriptura, ut *Genes,* cap. m, 19: « Donec revertaris in terram de qua sumptus es : quia pulvis es, et in pulverem reverteris. » *Job* cap. x,9 : < Memento, quæso, quod sicut Iulum feceris me, et in pulverem reduces me. » *Job* XXXIV, 15 : a Homo in cinerem revertetur. » *Psal* Clii,20: a Auferes spiritum eorum, et deficient, elin pulverem suum revertentur. » *Psal.* cxlv,4: « Exibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam. » *Eccles.* xii, 7 : « Heverlalur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Ileum, qui dedit illum. » Qui ergo sapii, jugiter hunc sui reditum cogitat, præsentia despicit, futura suspicit, vivit œternilalL

Citat hæc Siracidis verba Concilium Triburiense,cap, xvi,et habetur XIII, QuuM. II, can. xiv, ex iisque probat, Ecclesiasticam terr® sepulturam non esse piclio vendendam, quod terra jure natur® sil omnibus communis, imo omnium mater, qu® proinde filios suos uli nascentes, ita morientes gremio suo sponte suscipit: « Terram# inquit, teris, terram geris, et m terram convur- *ven.* teris, qui de terra sumeris. »

12. Omne munus, ur iniquitas delebitur, et FIDES IN SÆCULUM STABIT. — Esi hendyadifl. a Munus et iniquitas, » hoc est munus iniquitatis, munus iniquum, munus dalum vel aceeplum

ad patrandam iniquitatem, 7. *d.* Sicut omne, quod 0 terra ortum est, perit et in terram revertitur, sio pariter omne munus terrenum datum inique, v. g. ad corrumpendum judicem, adeoque omnis iniquitas cum suo auctore, scilicet homine, peribit, et m terram quasi originem suam redibit : « fides » vero, id est fidelitas, veritas, sinceritas, justitia, integritas, qua quis a recto nec prece, nec pretio se divelli sinit (hanc enim significat Ilebræum nsx *emet,* el Græcum in æternum stabit; quia æternam a Deo laudem et gloriam consequi tur, 7. d. Ex omnibus rebus terrenis nil constat el perennat, nisi justitia et virtus, antera omnia abolentur, el in terram, unde prodierunt, relabunlur. Qui ergo quænt bona stabilia et perpetua, non sectetur opes cl honores hujus vii», nipote non plus quam vita ipsa duraturas; sed studeat integrilati et virtuti, quæ etiam in cœlo per omnia sœcula permanebit. Quocirca Tigurina vertit ; *Omnis largitio et injustitia abolebitur, et integritas manetperpetuo;* Syrus : *Omnis qui peccat et mentitur, peribit, ct felices in sœcula etiam ipsi suscitabuntur.* Unde explicans subdit :

tei. ‹3. 13. Substantia (græce x?ÁaaTa, id est pccuniæ et Opes) INJUSTORUM SICUT PLUVIUS SICCABUNTUR, ET SICUT TONITRUUM MAGNUM IN PLUVIA PERSONABUNT. — Ita legendum cum Romanis et Græcis, non *siccabitur* ct *personabit,* uti legit Jansenius; Rabanus vero el quinque manuseripli apud Franciscum Lucam pro *personabunt,* legunt *manabunt,* quia Græci codices nonnulli, teste Pugnino , pro lÇr.Xxan, id est *personabunt,* legunt id est *manabunt,* effundent. Sensus est, *q. d.* Opes iniquorum affluunt instar torrentis subito excrescentis; sed sicut torrens, mox ut cessat pluvia, detumescit et siccatur : sic pariter et opes iniquorum mox decrescunt et evanescunt. Rursum, sicut tonitru cum pluvia horrendo fragore resonat, sed et personat, id est perstrepit, et sonando portransit et abit : sic pariter opes iniquorum magna pompa strepituque famulorum, equorum, currmim, tubarum, etc., resonando perttanseunt et dilabuntur. Undo Syrus vertit : *Bona mendacii sicut torrens dilabentur, et sicut /lumina quee replentur a nubibus levibus, cum ilice cessant* ***defiunt,*** *ct germen hominibus impiis non erit;* Valablus vero breviter el clare : *Facultates injustorum in modum (luminis exarescent, et ut ingens tonitru cum pluvia detonabunt,* id est, ‹ tonare delinent et fastum depennili, vel per tumultum dissipabuntur,et (¡nasi impetu profundentur. » Alludit ad Prov. x, 25 : « Quasi tempestas transiens non erit impius : justus autem quasi fundamentum æternum. Iniquorum ergo thesaurus, ait Rabanus, sicut inopportune et indiscreto colligitur, ita valide el velociter dissipatur ; qui ad tonitrui similitudinem in impetu avaritia) tempestatem facit, sed cito in ipso tumultu fatiscit. Unde scriptum est *Psalm,* ix 1 : Inimici defecerunt frame® in finem ; ct civitates eorum destruxisti. Periit memoria eoium cum sonitu. j› In tonitru ergo notalur tum celentas, tum impetus et violentia, tum strepitus et fragor ruin® impiorum.

• 14. IN APERIENDO MANUS SUAS LATAWTU1 : KCVeri. 14, PRMVAHICATOHES IN CONSUMMATIONE TABESCENT. — *Primo,* Lyranus, Hugo, Dionysius, Emmanuel Sa, cl alii plane et clare six explicant, *q. d.* Sicut injustus, do quo vers, præcedenti, ad modicum tempus, quo aperit manus suas ad accipiendum munera, betatur : sic peccatores tandem « in consummatione, » id est consummate, plane ct perfecte, « tabescent, » id est, ut Græca habent, *bà-ùfewt,* id e*l deficient, peribunt et inUribunt in æternum. Opponit enim brevem eorum lælitiam, quæ non plus durat quam apertio manus, longo et pleno eorum interitui : ‹ Gaudent quippe, ait Rabanus, ad tempus in prosperitate mundana, cum aperiunt manus suas ut rapiant aliena : sed quia prevaricati sunt Dei præceptum, quo ait, Non concupisces rem proximi tui, in consummatione tabescent, quando vacui bonis operibus pro peccatis suis demergentur in infernum.» Totus enim hic locus pingit velocem transitum intenlumque abundanti® et felicitatis impiorum.

Secundo, Tigurina vertit : *Cum quis manus aperuerit, gaudebunt dilabi : sic prave agentes prorsus defi) ient.* Supplet enim et subaudit ro *dilabi,* quod non est in Greco, ut sensus sit, *q. d.* Sicut aqu® pluvi® manibus contractis except® gaudent quodammodo, cum aperta manu dilabi sinuntur in terram, quia tendunt ad centrum suum, ad quod naturali appetitu feruntur ut in eo conquiescant : sic pariter gaudebunt omnes boni, uno omnes creatur» cum prave agentes deficient, ut redeant a l terram, et ad gehennam; hæe enim debetur FVccitnm eorum pravitati, qua perturbarunt ordinem totius universi : quare hoc sua pœna satisfacient ttWîer>u scandalo, quod dederunt toti mundo, el perturbationi. quam in 00 fecerunt; quia per hoc eorum supplicium justamque vindictam redintegrabitur ordu universorum, quem ipsi turbarunt, ideoque de eo quasi gaudebunt omnes creatur®.

Tertio, Palacius hæc referi ad tonitruum; unde nonnulli vertunt, « cum ipsum (scilicet tonitruum) manus aperuerit, lætabitur, » etc. *q. d.* Injustus est velut tonitruum magnum, magnum edens fragorem et sonitum ; at non lælatur, nisi dum aperit manus, id est non durat, nisi dum radios velut manus extendit. Loquitur enim de tonitruo fulguri mixto, quod non durat, nisi fere dum suam explicat lucem : ita pr® varicatores, licet videantur sonare et fulgere, brevi tamen in sua consummatione tabescent. Verum obstat, quod Græcum «vrw. id est *ipsum,* utpote masculinum, nequeat referri ad ftwrri, id est *tonitruum,* utpote feminini generis.

Quarto, Jansenius referens ad 6‹to*, id est pluviam., unde et Romani vertunt : *In aperiena**

ipsam, scilicet pluviam, *manus suas lætabitur,* sic exponit, g. *d.* Curo pluvia aperuerit manus suas, hoc est sese largiter super terram effuderit, lætabilur quod terrorem, scilicet tonitrui, superaverit, et hominibus a lenierit, quos et lætari fa-* cit suo in terram defluxu; quia pluvia copiose cadente, cessant tonitrua et fulgura, et minus timentur. Unde dicitur in Psalmis : ‹l Fulgura in pluviam fecit. » In hac ergo parte adhuc persistitur in similitudine vers, precedenti proposita, eaque hic absolvitur. Et per prosopopoeiam tribuitur pluvis aperire manus suas et lætari, quemadmodum et in Psalmis dicitur : a Flumina plaudent manu, d Significatur ergo, quod quemadmodum torrens aliquis exsiccatur per calorem solis, et tonitruum superatur per pluvi® defluxum : ita et opes divitum simul cum ipsis subito deficiunt per supervenientem eis ultionem divinam, qua tanquam imbre eos obruente superatur omnis eorum terror, quem opibus suis confisi inferebant : sicque lætabilur justus ab eorum terrore liberatus. Unde subjicitur : a Sic prævaricatores in consummatione tabescent, hoc est ita deficient, ut penitus consumantur. Hic sensus magis connexus, nervosus et appositus est, sed obscurior et intricabor, cum primus sit facillimus et planissimus.

teri. u. 15. Nepotes impiorum nox multiplicabunt bimos, ET RADICES 1MMU5DÆ SUPER CACUMEN PETBJB SONART. — Dixit opes impiorum esse caducas et fragiles» nunc idem dicit de stirpe et posteris, 7. *d.* Nepotes impiorum non habebunt multos filios, nec sicut arbor bene fundata ramos longe latequ* multiplicat, ita ipsi multam generabunt filiorum propaginem, qu® per multa saecula continuetur, sed in tertia vel quarta generatione succidentur, uti Deus minatus erat Judæis, Exedi xx, 5. Sic Deus succidit familiam Saul, II Reg. xxi, et familiam llielis,qui reædificavit Jericho, lll Reg. xvi.34, ac familias Jeroboam, Jehu, Manahem, Phacee, cælerorumquo impiorum regum Israel, uti fuse narratur lib. II! et IV *liegum.*

Et radices immunda super cacumen petra sonant, — 7. d. Impii parentes sunt instar radicis non in terra profunde, sed in petra leviter et tenuiter fundate, qu® proinde cum arbore ex se prodeunte facile veniis agitatur, ventoque agitata in ramis perstrepit et resonat : sed simul cum ipso sonitu convellitur et eradicatur. Simili enim modo impii pompose perstrepunt et resonant ad modicum tempus . sed quia radices non habent a Deo fundatas, hinc brevi ab eo succidentur ct evellentur cum tota sua stirpe et posteritate. Græca hoc loco non habent t* *sonant,* sed illud rejiciunt ad initium versus sequentis. Unde sic habent : *Nepotes impiorum non multiplicant ramos, et radices immunda super duram petram, q.d.* « El, » id est « quia » ipsi sunt velut radices impur® male fundat® super petram; ac proinde multam ex se soboLem emittere nequeunt. Unde Gomplu- teiisia vertunt : *super præcipitem petram :* qu® scilicet sucum radicem et arborem in so fundatam in præceps trahit, ac deorsum præcipitat; Tigurina : *Non multiplicabit ramos soboles impiorum, nec impura radices in rupe excelsa.* Græcum enim áxpowow, et duram et excelsam, et praecipitem rupem significat. Verum ex Græco excidit 4 vx«, vel dorico àxiî, id est sonant; eo quod *ì/fi* immediate sequitur, sed aliud significans : unde scriptores imperiti putantes alterum esso superfluum, illud hoc loco omiserunt, cum tamen sensus id exposcat : alioqui enim deest verbum, quod sensum expleat.

Alludit ad *Sapient,* nr, 3 : « Spuria vitulamina (græce uicaxó'xaTx, id est propagines, stolones, sive novi surculi ex arbore prœcisi et in terra plantati. Græcizat Interpres; derivat enim « vitulamen » a vitulo, sicut Græci derivant a *p&w;,* id est vitulus) *non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt. Et si in ramis in tempore germinaverint, infirmiter posita a vento commovebuntur, et nimietate ventorum eradicabuntur.*

16. Super omnem aquam viriditas, et ad oram Ven ‹ fluminis ante omne foenum evelletur. — Subaudienda est vox comparativa *sicut,* quam llcbrœi in parabolis et similitudinibus sæpe subticent et subaudiunt, 7. *d.* Impiorum soboles, propago ct prosperitas est sicut viriditas, id est viride gramen, quod a super n id est juxta, « omnem, » Id est quamlibet, a aquam, » ob humoris copiam cito enascitur et germinat quidem, sed et cito ante omne aliud fienum, id est gramen vel herbam demetitur, vel proteritur, vel evellitur; quia situm « ad oram fluminis, » quam homines ambulando pedibus calcare, et animalia depasci solent, utpote locum omnibus patulum ct pervium. Pro *viriditas* græce est fyu, vel «/.n, vel d^at, quod Romani relinent. Unde vertunt, *achi, super omnem aquam. Achi* est vox llcbræa significans paludem, aitS. Hieronymus in *tradit, in Genes.* Alludit enim Siracides ad Septuaginta qui Genes, xu. 1, pro eo quod Noster cum Aquila vertit, « pascebantur in palustribus, » retinentes Ih bræam vocem *achu,* vertunt, « pascebantur in *achi.* » Scoliaste» inquit, est a plantarium tenue et herbosum.» Noster, *Job,* vin. vers it, Hebraeum *achu,* vertit *carectum,* quem secuti nonnulli hoc loco sic vertunt : a Carex juxta quamvis aquam, et labra flumini*, anle quodlibet gramen evellitur. » Porro Tigurina pro legens ¿¿m, id est tenuissimus cauliculus ille, qui primum e radice plantarum pullulat, indeque Latinis pullus dicitur, sic vertit: *Pullus eorum super quamvis aquam, aut oram fluvii^ ante omnem herbam elidetur.* Eodem redit sensus, quanquam liberius, et contra fidem codicum, pro ¿/.u, Tigurina substituat «v*. Idem facit subinde alibi, ut monui in Proœmio ; quod in Cicerone, Plauto, Terentio faciunt nostri Critici, ut vilium scriptoris conjectando. vocemque vici-*

nam substituendo corrigant : quæ audacia in profanis forte ferenda, at non in sacris ct hagiographis. Syrus : *Radix* enim *peccatorum sicut spica* çuœ *germinat in crepidine rupis, et sicut germen quod germinat ad oram fluminis, quod ante omnem viriditatem arescit.*

Alludit ad *Job,* cap. vin ,11:« Nuinquid virere potest scirpus absque humore? aut crescere carectum, » liebraice *achu,* quod Siracides hic græce vertit, ¿x«) sine aqua? Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit : sic vte omnium qui obliviscuntur Deum, et spes hypocrite penbit. » Et vers. 17 : « Super acervum petrarum radices ejus densabuntur, et inter lapides commorabitur. Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, et dicet : Non novi te. »

hf$. n. Gratia sicut paradisus in (Complutensia, *cum)* DEXEDICTIOMBUS, ET MISERICORDIA IN S£CULUM permanet. — Mulli h®c accipiunt de gratia Dei. Ita Rabanus : *Gratia Dei,* inquit, *quæsuperabundat in fidelibus et electis Dei, sicut paradisus fructificat diversas species virtutum.* Et Lyranus : *Sicut paradisus,* inquit, *est locus amcenus et bonis fructibus plenus, sic gratia Dei gratiosam facit animam ad Dei habitationem, et bonis operibus plenam.* Et Dionysius : Impiis, inquit, *modo prætacto deficientibus, gratia Dei collationibus ejus ita pulchrificat, stabilit et delectat justos, sicut paradisus ille terrestris, locus amoenissimus, est semper tranquillus.* Ideo ait Apostolus, *Hebr.* xm : « Optimum est gratia stabilire cor. > El Sapiens, Proverò, x : « Benedictio Domini divites facit, et non sociabitur eis afflictio. » Hæc magna est consolatio justo, licet afflictissimo, quod scilicet sil in gratia Dei, quæ instar paradisi eum cumulat omni jucunditate, decore, fructu et benedictions spintali ; adcoque eum efficit habitaculum hortumque voluptatis Dei, in quo Deuscum homine familiariter agit et colloquitur. Ha Palacius. Unde Syrus vertit : *Opera rectorum in momento benedicentur, et opera justorum m saxulum subsistent ; et qui appropriât ad eos, sicut qui invenit thesaurum.*

FJrtmo- •ui. Verum melius per gratiam accipias bencficentlum gratia hic opponitur injuslitiæ impiorum, de qua vers. 13 et 15, tum quia jungitur cum misericordia : posterius enim hemistichium more Hebraeo explicat el perficit prius. Sensus ergo est, *q. d.* « Gratia, » id est benignitas, beneficentia et misericordia in indignos ct pauperes, est « sicut paradisus» a Deo benedictus, proferens fructus optimos et immortales, qui in œlernutn permanent : tale enim est augmentum gratte, meriti et glori®, quod causatur a beneficentia, (eque ac bona opera, quæ a pauperibus per eleemosynam sustentatis fiunt : qua' omnia quoad meritum et mercedem in aeternum permanent. Unde Vatablus clare vertit : *Benignitas instar horti fortunati est, et beneficentia permanet* in *perpetuum.* Sicut enim parAdi«u< erat locus perpetuo viruts, florens ct i.ml'?i< m- nmdi fructuum decore et genere : sic et misericordia in se et in suis effectibus fruclibusque semper viret et floret.

Huc alludit Apostolus, II *Corinth,* cap. ix, vers* G, ubi Corinthios exhortaos ad eleemosynam ail : « Qui parce seminal, parce el metet : et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus el metet, » etc.

Moraliler: Nota quantum bonum sit beneficentia et eleemosyna, ulpote quæ æquelur paradiso Dei. Quare bona omnia a Deo data paradiso, quæ recensui *Genes,* u, 8, tropologice recte attribuas beneficenti®.

18. Vita sibi sufficientis operari coxdllcabttur Ven. if (Rabanus legit, *indukabitur),* ei in ea invenies thesaurum.— Versu precedenti miser® vite injustorum opposuit beatam vitam misericordis el eleemosynarii : nunc eidem opponit vitam operarii, quæ inter beatas ordine secunda est. Sensus ergo est, quasi dicat : « Vita sibi sufficientis, » græce aùrà^xcûc, id est sua sorte contenti (alii, cui *est quantum sufficit),* « operarii ; » qui operando manibus victum sibi parat, «condulcabitur, »id est dulcis, quieta, jucunda et suavis operatio apparebit, et revera erit : « et, » id est quia, in « ea invenies » tu, qui eam sequeris vel amplecteris, « thesaurum, » id est opes ingentes, tum quietis et teliti®, tum bonæ et sancte conscientiae » tum etiam divitiarum temporalium. Ite enim per diurna lucra quotidiana mire accrescunt, pra serlim quia Deus iis tam justis et juslo labore partis benedicit, casque auget et multiplicat. Unde S. Paulus, I *Tim.* vi : « Est autem, inquit, quæstus magnus, pictas cum sufficientia,» græce aùrabxtix, id est animo sibi sufficienti, suisque contento.

Porro Græca aliter, nimirum sic habent : *Vita sufficientis sibi operarii condulcabitur, et super utraque qui invenit thesaurum* ; quasi hic incipiat ternarius comparationum, quem Noster inchoat vers, sequenti, ita ut tria hic inter se conferat Siracides, scilicet, *primo* operarium ; *secundo,* sibi sufficientem ; *tertio,* eum qui invenit thesaurum, et hunc tertium duobus prioribus anteferat, *q. d.* Beatus est, *primo,* operarius ; *secumio,* sibi sufficiens , id est sua sorte contentus ; sed utroque beatior est tertius, scilicet qui invenit thesaurum. Huic enim sine opere et labore, quasi dormienti felici fortuna advolant opes, ob quas non tantum sibi sufficiens, sed et copiosus ac abundam evadet.

Verum hic non 1res, sed duo comparantur. Nam operarius, el sibi sufficiens non duo sunt, se¿ unus idemque : alioqui Siracides addidisset copulam « et, » caque duos denotasset dicendo : «Vita sufficientis, et operarii condulcabitur.» Idipsum vidit Tigurina, unde copulam addidit, vertilque : *Vita sorte sua contenti, operaque sua viven(is habef suavitatem ; sed utroque rnajon m qui thesaurum adeptus est.* Quod Vatablus explicat :

Id e.<f, op *res est relicta, non labore parta*, juxta illud Martialis :

ViUm qu« faciunt beiIr rem,
JunjQ-ljfcime Martulis, lac suoi ;
Rei non parta labore, sed relicta, etc.

Sed Tigurina copulam *et* ex se addidit contra fidem codicum Gnecorum, qui omnes illa carent. Quare nostra lectio Vulgata, uti congrueniior, ita et verior es{, juxta quam gaudeant operarii et r 1| ti- artifices vita sua et opere manuali ; si enim ea u contenti vivant, erunt felices, in caque invernent thesaurum. Quocirca merito hic exclamat Palacius : Quid quæritis, homines, mercaturam? cur officia in domibus regum? quærite vitam operarii, qui sibi non divitias, sed quod sufficit, qu®rit : hæc vita dulcissima est, hæc thesaurus est, hæc vita naturalis est vita, quam instituit in paradiso Deus, est vita nulli noxia, eat vita a mundi malis aliena, est vita comparando cœlo maxime commoda,

Quocirca sapienter Plato, lib. V De RepuM., ri- riui. tat laudatque illud paradoximi Hesiodi : « Dimi- “'la dium plus toto, » applicatque tyrannis avaris et| ambitiosis, qui omnibus volunt dominari et suos fines undequaque dilatare, cum satius esset suis paucrsque vivere contentum. Idem, lib. IH *De. Legibus,* ut ostendat infinitam principimi potentiam, nullisque finibus determinatam, esse præsentem pestem omnium imperiorum ; subdit :d ideo accidere, quod ignorent principes cupidi ct ambitiosi Hesiodum recte dicere : « Dimidium siepe toti prestare, quandoquidem damnosum est, rem totam accipere ; dimidium tantum accipere, moderatum est ; moderatum vero immodico et immoderato, tanquam potius priori, sane antecedit. » Sic in litibus avari actores, qui totam rem cupiunt, nolentes dimidio cum parte adversa transigere, sæpe totam perdunt, quibus sane utilius fuisset petere dimidium quam totum ; cum ob dimidium, quod recusarunt, perdant totum, quod avare ambierunt.

SECUNDA PARS CAPITIS.

DAT VAHIOS Ktnt M TERNARIOS IN QUIBUS TRIA INTER SK COMPARAT, SED TERTIUM DUOBUS ANTEPONIT : ILEO ENIM FUIT VETERUM ELEGANTIA, ET QUASI RHYTHMUS HEBRÆORÜM.

Î« i». **(9.** Fil ii, et ædificatio civitatis confirmabit NUMEN, EN SUPER H.EC MULIER IMMACULATA COMPUTABITUR. — Ita legendum cum Romanis el Gnecis, scilicet, *(Uii, et adiflcatio ;* non *filii ædïficalio.* Rursum legendum *super hæc,* non *super hanc,* uti legit Jansenius et alii. Tria enim hic inter se comparantur ; nam hic incipit ternarius comparationum, quo Siracides imitatur Salomonem, *I'roverb.* cap. xxx, 15, 18, 21, 29, tria inter Ten»rii se confcrl› 'd tertium duobus præferl. Sensus ergo est, *q.d.* Duo sunt quæ « confirmant nomen,» id **Primus.** est quæ celebre faciunt nomen, et diuturnum, quæque famam longævam cuipiam conciliant, scilicet pruno, filii ; *secundo,* « ædificatio civitatis, » si quis scilicet civitatem ædificet, uti Ninus Niniven, Nemrod Babylonem, Alexander Alexandrian), Homulus Hornam; sed utrique præferendum est tertium, scilicet a mulier immaculata, » græce -pvr. x^cc, id est uxor irreprehensibilis. Ita Tigurina: *Liberi,* inquit, *et exstructa civitas nnmen stabile reddunt ; sed potior utrifque censenda uxor inculpata est.* Complutenses hic mutili sunt ; omittunt enim tertium membrum de muliere, unde illud supplent Romani. Porro Syrus pro una hac sententia dat duas : *Majestas et honor,* inquit, *statuent nomen, et plus utroque ille qui invenit sapientiam. Ædifiratio et plantatio renovant nomen, et plus utroque mulier sapiens.*

Igitur *primo,* ‹ filii • in plurali (græce enim est nevi), id est copia filiorum celebrat et propagat nomen patris, utpote in quibus quasi superstes vivit et repræsentatur pater, juxta illud Euripidis : « Columns domorum sunt filii masculi. » Unde filii vocantur O'33 *banim,* a HD3 *bana,* id est œdifleavit, quod ipsi redifleent domum et familiam patris. Quocirca Antoninus Pius Imperator biduo priusquam moreretur, admissis amicis de filio suo dixit, id quod Philippus de Alexandro, scilicet, so œquo animo mori, cum filium relinqueret quasi alterum se. Ita Capitolinus in *Antonino, Secundo,* celebrem faeît a ædifleatio civitatis, » vel physica, uti Cain primam mundi civitatem œdifleavit, eamque a nomino filii Henoch vocavit Henochiam, *Genes,* iv, sive moralis et legali% qua quis civitatem bonis legibus ordinat ct instituit, eamque bonis moribus efibrmat, uti Solon leges dedit Athenis, Lycurgus Spartœ, Numa Romæ. Hi enim relehrantur quasi legislatores urbium. Verum his duobus præfercnda est lixor inculpata. Quid enim prodest filiorum turba, quid nominis gloria, si tibi est uxor infida, impudica, rebellis, dicax, stulta, quæ te assiduo cruciet, angat, vexet, enccel? Uxor enim est socia thori, mensæ, domus; quæ ubique fc comitatur, tuoque lateri adhærcl quasi altera tui pars, ut si illa sil nequam, ubique intime te affligat ct discruciet, ncc illam magis abjicero possis, quam dimidiam corporis tui partem a te resecare. Adde quod, sicut uxor honesta et prudens magnum decus et nomen marito conciliat, juxta illud : « Nobilis m portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terree, » *Proverb,* xxxi. Sic ex adverso ingens et

Indelebile marito est probrum uxor meretrix, aut maligna et nequam. Talis Antonino Imperatori fuit Faustina, Socrati Xantippe, Samsoni habla. lice sano eorum fam® plus nocuerunt, quam al Illiberes et privati obiisscnt,nccreipub)icœ gubernaculis præfuissent. Significat ergo, ut quis bonum nomen sibi paret, ante omnia curandum ut uxor sit inculpata; hæc enim ei ingens dedecus conciliabit. Denique uxor proba parit educatque filios probos, per quos ædifleat domum et familiam, ac consequantur civitatem. Igitur in ea simul habes hæc tria, qu® sane uni soli, vel duobus præstant.

Mystice Rabanus : « Constructio, inquit, bonorum operum confirmat nomen Christianum, quia ille vere Christianum se esse probat, qui Christi mandata recte credendo et bene operando servat : et super hæc mulier immaculata, hoc est anima munda, sancta ct incoinquinata computatur. Præcipuum ergo et supremum in meritis electorum virginitas habet præmium ; quia et Angelis sociatur in cœlis, et Agnum sequitur, quocumque ierit. »

n». io. 20. Vinum, et musica lætificant cor, et super utraque dilectio sapiential — Hæc enim est spiritalis, divina, animæque intima, eam illuminans, sanctificans et perficiens ; quare multo magis animam delectat, quam vinum et musica, qu® exterius tantum aures et palatum corporea delectatione afficiunt, titillant et mulcent. Tigurina : *Vinum et musica cor exhilarant, sed utroque magis studium sapientiæ.* Apposito confertur ct præferlur dilectio sapientiœ vino et music®, quia ipsa est spiritale vinum mentem inebrians, et spiritalis musica animum oblectans. Porro Syrus pro sapientia substituit amicitiam : *Vinum vetus,* inquit, *lætificat cor, et melior eo est amicitia amici.*

Nola : « Dilectio sapienti® » proprie est dilectio virtutis. Inter virtutes autem primas tenet charitas ; vera enim sapientia consistit in timore et amore Dei, juxta illud cap. i, I I : ‹i Dilectio Dei honorabilis sapientia ; » vide ibi dicta. Posset quoque *u* dilectio sapientiœ » accipi pro sapientia dilectionis per hypallagen, quæ est sapientia diligendi; summa enim sapientia est scire diligere Deum ; aut « dilectio sapientiœ, » id est dilectio sapiens, charitas enim debel esse prudens. Simili phrasi Apostolus II *Thcss.* n, <0, vocat « charitatem veritatis, p id est veram.

Mirili H Moraliter : Quanta sil vis ct energia sapientiœ et charitatis, disco ex eo quod conferatur cl præferatur vino cl musicœ, quæ potentissima sunt ad animos excitandos, et quaquaversuin flectendos. Do vino res nota est, de musica patet ex dictis cap. xxxii, ⅂» et 7. Undo S. Justinus Martyr vim music® sacr®, puta hymnodi® et ^salmodi® Christianorum sapientiam et chaplatom excitantis. celebrans Qu®st. CVII *ad Orthodoxos:* a Excisu. inquit, hæc cum voluptate quadam animum ad flagrans ejus, quod carmine celebratur, derium ; affectiones et concupiscentias carnis s*-dat ; cogitationes malas inimicorum, quos cernere non est, amolitur; mentem ad fructificationem divinorum bonorum rigat ; pietatis decertatores generosos ct fortes, per constantiam in robus adversis efficit ; omnium rerum, quæ in vit# tristes et luctuo«® accidunt piis, affert medicinam. » Id expertum se profitetur S. Aughslinus, lib. IX *Confess,* cap. it , ubi Deum alloquens: « Quas, inquit, tibi voces dabam in psajmi* diis, el quomodo in (e inflammabar ex eis, et accendebar eos recitare, si possem, toto orbe terrarum adversus typhum generis humani. » Lege quæ sequuntur. Quocirca Clemens Alexandrinus, £<-*hort. ad Gentes,* cantorem suum, id est Christum in Scripturis el psalmis canentem, præfert Orph o el Amphioni, qui feruntur saxa ct lapides traxisse canendo , sed fabulose : « Solus, inquit, cantor meus difficillimas feras mansuefecit, volucres quidem, nempe eos qui sunt leves; serpentes, eos qui deceptores; leones, cos qui ¿uní aniqiosi et ad iracundiam concitati; sues, eos qui sunt voluptati dediti ; lupos, eos qui sunt rapaces ; lapides autem et ligna, qui sunt insipientes. • Unde concludit : < Vide quantum potuerit novum canticum : homines ex lapidibus, ct homines fecit ex feris. » Rursum S. Justinus, orat. 2 *ad Gentes,* eos invitans ad Christi fidem et sapientiam : < Estote, inquit, sicut ego, quia et ego sicut vos, ∎ *Gal.* iv, 12 : « Accedite, inquit, Gneci, docemini. Estote ut ego, quoniam et ego eram ut vos. Hæc me ceperunt, el doctrin® vis enthea (hoc est vis divina) et sermonis efficacitas. Quoniam sicut incantator peritus formidabilem serpentem fugat, postquam fecit ut e suo latibulo eriperet : sic sermo ex intimis animi penetralibus formidabiles sensuum affectus expellit, ac primum cupiditatem, ex qua quidquid formidabile est nasritur.» Id psum se expertum profitetur B. Petrus Damianus, serm. *De Christi Natali :* « Olim, inquit, mihiTullius dulcescebat^ blandiebantur carmina poetarum, philosophi verbis aureis insplendebant, et sirenes usque in exitium dulces, meum incanta» verant intellectum. Lex, Prophet®, Evangelium, Epislolœ,et omnis gloria sententiarum Domini mefet servorum ejus, aut parva vbiebaniur, aul nulla. Nescio, modo quid dulcius immurmuret fi» lius lesse, qui vario sermonum el sententiarum concentu omnes illos, quos diligere cousuevcra nA ineloqueutes reddit et mutos. ⅁» llæc esi ergo aivin® sapienti® harmonia, qu® omnes musicorum concentus suavitate el efficacia superat et transcendit. Denique « dilectio sapienti® » incjeat®, puta Dei, est reciproca, ideoque vera amicitia. Nam, ut ait Christus : a Qui diligit me, diligetur a Patre meo, » Joan, x iy ⅁21,. M^^num bonum, magna suavitas est diligere Deum, sed longe major est scire se diligi a Deo. Quem *emui heus* diligit, hunc in filium adoptat, heredem regni

coelestis instituit, gratia et gloria donat, omnique bono cumulat et beat.

dBau B« est secunda trias delectabilium. in qua palma datur dilectioni sapientiæ, quæ sane est eharifas, vel charitalis effectus; hanc enim significat Græcum àqàzxaiç. Sequitur tertia huic affinis.

kn. Ih T'rtitu 2L TIDIJE ET PSALTERIUM SUAVEM FACIUNT MELODIAM, ET SUPER ITHAQUE LINGUA SUAVIS. — SyrUS, Tigurina : *Fistula et psalterium suavem* \» dnk *edunt cantum; at lingua suavis utrumque superat,* c rtlbu *q, d.* Sermo saavis magis mentem afficit et de-e', lectat, quam melodia instrumentorum musicorum, tum quia sermo hic ab ore et anuna prodiens, est vivus ct vitalis, cum illa sint mortua lutio. et inania ; unde ille hisce efficacior est. Sermo enim suavis secure quasi vehit mei internum el suavitatem animæ a qua promanai, eamque deferì in aures el cor audientis, itaque suo vitali divinæ dulcedinis melle eam imbuit et dulcorat, juxta illud *Proverb,* xvi, 24 : « Favus mellis, verba composita; » tum quia hic sermo est sensatus, secumque vehit prudentiam et sapientiam, atque eam infigit animo audientis ; quæ ibi hærens eam diu movet, afficit et pascit; cum concentus musicus illico cum sono Iranseat, nec quidquam post se relinquat. Ilino fit, ut lingua suavis iram sedet, tristitiam profliget, omnesque passiones quasi excantet, ac quidvis audienti persuadeat. Id visum fuit, et etiamnum videtur in Apostolis ct Apostolicis praedicatoribus, quorum lingua suavis medetur contritis corde, *Isaice* lxi, 1. Item in pacificis, qui dissidentes animos conciliant, juxta illud : « Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, » *Matlh.* v. Unde Rabanus sic explicat utrumque versum : < Vinum, inquit, et ars musica cure instrumentis suis per vocis sonoritatem naturaliter delectant et movent humanum ani-/num ; sed dilectio sapientiæ, el lingua suaviter docens mullo plus confortat cordis intellectum. Sic videmus confessorios suaves ad se pœniteptes allicere ct flectere quocumque volunt, sic el concion.dores suaves magis influere in animos audientium quam austeros ct minaces.

Rursum apposite confert et præferl linguam suavem tibiæ el psalterio, quia ipsa est animata et rationalis tibia et psalterium, quæ non nisi dulcem edit melodiam. Pierius, *Iherogl.* 7, *De* >nw *cervo* cap. i, tradit cervum, licet fugacissimum animal, ita melodia detineri, ut consistens capi necanque se patiaiur : quanto magis hominem rationalem fugitantem detinebit et amicabit sermo comis et blandus? Ratio a priori est, quod dulcedo sit amica naturæ, iliique quasi mei el nectar, quo illa pascitur, ducilur, capitur. Hinc capitur dulcedine laciis , mellis , sacchari, etc., quæ dulcem efficiunt sanguinere, iudeque dulces spiritus tam amandi quam loquendi. Quocirca Plutarchus, in *Artaxerxe,* asserit Persis solemne fuisse, ut mei lacti permixtum darent in polum, quia sanguinem efficit dulcissimum, hic autem dulces et amabiles parit amores et mores, œque ac sermones. Hinc sponsus ait *Cant,* iv, 11 : « Favus distilians labia tua, mol et lac sub lingua tua. » El *Proverb,* xvi, 24 : « Favus mellis, composita verba : dulcedo animæ, sanitas ossium. • Et cap. XV, 4 : « Lingua placabilis, lignum vitæ. • El vers. 1 : « Responsio mollis frangit iram. » Sic Nestorem commendat Homerus, quod ex ore ejus meile dulcior flueret oratio. Memorabile est quod scribit Valerius Maximus, lib. VIII, cap. ix, Valerium plebis Romanie contra senatores rebellionem suavi oratione sedasse ; ac L. Antonium tempore seditionis Mariante missos ad se obtruncandum milites ita suaviloquentia obstupefecisse, ut districtos jam cl vibratos gladios cruore vacuos vaginis redderent. Sic Cicero, lib. II *De Rcpubl.,* concordiam, quam parit suavitas eloquii, comparat tibiis et concentui musico : « Ut in fidibus, inquit, ac tibiis, atque cantu ipso ac vocibus concentus est quidam tenendus ex distinctis sonis, isque concentus ex dissimillimarum vocum moderalione, unus tamen efficitur et congruens : sic summis, et infimis, et mediis interjectis ordinibus, ut sonis, moderata naturæ civitas concentu dissimillimorum consistit, et quæ harmonia a musicis dicitur in cantu, ea est in civitate concordia , quæ sine justitia nullo pacto esso potest. »

22. Gratiam et speciem desiderabit oculus tuus, VerbH IT SUPER IIÆC VIRIDES SATIONES, — id 6$t viridia sata, viridia germina. Aliqui manuscript! legunt, « viride sationis; » græce owipw, id est *viriditas seminis;* Syrus! *Decoret pulchritudo, concupiscentia oculorum, et plus utroque spicce agri;* Tigurina : *Oculus tuus desideret venustatem et pulchritudinem ; sed virens seges est utroque gratior.* Igitur « virides sationes » proprie sunt virides segetes; hæ enim valde virent, suoque virore, et spe opimæ messis intuentium oculos animosque mire recreant, imo hæ sol® proprie sunt virides. Unde Simon Porcius, *Comment, de coloribus,* colorem viridem distinguit ab herbaceo. Extensive tamen per virides sationes accipe omnia viridia germina, el folia etiam herbarum cæterarumque plantarum. Ab auribus transii ad oculos. Est ergoQaârtc. hic trias objectorum quæ oblectant oculos, *q. d.* Venustas rerum. ct species sive formositas cor- Vendu pomm recreant visum ; sed multo magis id facil viriditas camporum ; hæc ergo maxima est venustas et formositas, idque mullas ob causas, um "

Prima est, quod illa rerum venustas, et corpo- l rum formositas sœpe sit arte facta el fucata, ut priai. cum pictores res venuste pingunt, vel sculptores sculpunt; aut cum feminæstibio, cerussa et purpurisso faciem colorant, vel vestibus artificiosis se ornant : viriditas autem plantarum sit sincera et simplex, nipote a natura illis indita. Natura enim superat artem, et naturali^ pulchritudo arte factam, juxta illud Cbri.di de lilüs, *Matin,* vi : a Dico Vúbia, quoniam nec Salomon iu cm&i

ginria sua coopertus est sicut unum ex istis. »

S cnn h Secunda est, quod forma corporum sit illecebrosa, illiciatquo ad turpem cupiditatem : viriditas autem sil pura, illibata cl casta, similemque delectationem oculis ingerat.

Teitii. Tertiam dat Palaeius, sic explicans : Gaudet oculus videns grata el decora ædificia, aut videns venustatem et pulchritudinem feminarum : at vero, tu fili, desidera campos tuos tritico seminatos atque virentes. Recte enim Quintilianus : « Stultum est plus æstimare rubentes violas, quam fructibus oneratas olivas. Ex illis paleas, ex his collige grana. »

Qcirla. Quarta est, quod inter omnes rerum species ct colores, quibus pascitur oculus, emineat color viridis, præscriim naturalis camporum , idque tum quia viridis maxime contemperatus c4 visui, ac consistit in medio quodam visui valde proportionate. Nam albus color nimis disgregai, dispergit et dissolvit visum ; ex adverso niger visum congregat, stringit, coarctat et contristat: viridis vero inter ulrumque medius; nec nimis disgregai, nec nimis congregat; sed rcqua quadam ratione afficit visum. Causa est, tum quod albus multum habeat lucis, quæ disgregai, niger mullum opacitatis, quæ congregat. Ex commixtione enim lucidi el opaci oriuntur omnes colorum varietates, ut docet Aristoteles et Philosophi, lib. HI *De anima;* viridis autem lucem opacitate congruenti habet temperatam, ita tamen ut visum acuat, excitet, delectet, corroboret. Unde pictores ex colore luteo et cæruleo contritis et commixtis, viridem efficiunt; luteus enim et cæruleus mire lucem cum opacitate contemperant, tum quod plurimæ et quasi iufinilæ sint species viriditatis, adeoque quaelibet herba el planta proprium habeat virorem discriminatum a cæleris> ita ut inluens quis campum vel hortum plantis refertum, videat viriditatis tlunmas varietates et species, alias magis magisque albicantes, alias magis magisque nigricantes; alias obscuras, alias claras, alias etiam splendentes et fulgidas ; quæ omnia simul intueri, mirum est quam recreet oculos. Ita Aristoteles, in *Problem.* sect, xxxi, num. 20, docet oculum viridibus recreari et meliorem effici, tum quia viridis color medium est albi et nigri, tum quia bumidior est et moderatior : u Oculi, ait, cum ad res solidas contendunt, laborant lassanlurquo; cum ad húmidas mollesque, quod nihil sibi obstat, passim oberrant, el licentia perliquescuni ; cum ad virides, quod istæ ut solidæ mediocriter sunt, ita satis humoris continent , neque ullo detrimento afficiuntur, el ad immorandum in hisce amplius innituntuB, eo quod coloris hujusmodi habitus modice sese con-

vulsi spectui offert. » Insuper virides plantæ sunt quasi

eit Pipetes et aulæa Dei, quibus hunc mundi aulam

uwpL camposque convestit, qu» sane eos magis ornant, quam peristromata aurea ornent palatia principimi. Virurenuu cx humure oritur; ideoque viror est vigor, et quasi vita plantarum, quia ejus alimentum est humor, unde omnes herb» ob humorem vitalem, habent virorem, et herbaceus vividusque color, est viridis. Ex adverso quæ siccantur el emoriuntur, virorem deponunt Quare quam varius, varieque cum terrestri materia commixtus est humor, tam varius oritur viror. Hoc autem plurimis et quasi innumeris fit modis. Hinc viror rei vigorem significat, adeoque Latinis viror a vigore nomen sumpsit : unde dicitur viridis ælas, viridis senectus, virides animi, id est vivaces, vigentes et vegeti. Denique smaragdi decor est a virore. Audi Plinium, lib. XXXVII, cap. i ; « Nullius coloris aspectus oculis jucundior est. Nam herbas quoque virentes frondesque avide spectamus ; smaragdos vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius comparatum illis, viret. »

Allegorico, Rabanus : « Gratiam et speciem, inquit, superant virides sationes; cum ornatum templi, et cultum diversitatem , cæremoniarumque et festivitatum observantiam, quam prior (Judaicus) populus sub lege habuit, Evanp lii prædicatio in loto orbe terrarum seminala, fide gentium, et bonorum operum viriditate excellit.»

Virt&i MtioQM fUDt vi« ror < Tropologice : Virides sationes sunt virores el fervores juvenum, v. g. Novitiorum incipientium Deo pie el religiose servire; hi enim omnem rerum venustatem el speciem superant, magisque oculos intuentium oblectant; plus timen iis mentem pascit matura solidaque virtutum seges, quæ in viris senibusque sanctis conspicit**. Huc facit illud :

Gratior est pulchro venient in corpore virtus.

Rursum virides sationes fuere primi Christiani, ac præsertim S. Stephanus cæterique Christi discipuli et diaconi, qui «Hate virentes et spiritu vigentes, mire oculos Dei et hominum sua virtute el fervore recrearunt : unde ex hac satione tanta deinde Virginum, Martyrum, Religiosorum, cæterorumque fidelium messis succrevit. Similiter virides sationes fuere pueri, pueli» et juvenes, qui vigorem aetatis, puta pueritiam vel adolescentiain, per gratiam menti sute a Deo insitam consecravere Deo per martyrium, votum virginitatis, religionem , quales fuere S. Agnes , S. C®cilia, S. Prisca, S. Pancralius, S. Vitus, S. Laurentius , S. Vincentius, et innumeri alii, quorum viror virtutis omnibus fuit oblectatioui el admirationi.

Unde S. Augustinus, lib. H *De Genesi contra Munich.* cap. ni, per « herbam virentem i» vel « viride agri, » quod Deus die tertia mundi produxit, Ge/ies. i, 11, mystice accipit « spiritalem atque invisibilem creaturam, propter vigorem vit», » quales sunt angeli, quibus virgines comparat et adæquat Christus, *Matlh.* xxu, 30. Unde subdit S. Augustinus : « Quia et nunc viride agri Deus facit, sed pluendo super terram id s»l cum lue.

animos reviviscere per verbnrn suum, sed dc nubibus eos irrigat, id est de Scripturis Prophetarum et Apostolorum. »

Sic et S. Ambrosius, lib. II! *Hexaem.* cap. nr, por herbam virentem accipit « vitto viriditatem, qu hilarioris vita* quasi flos prétenditjucunditatem, put i adolescentem pubescentis fttatíB viriditate florentem > Et capite sequenti graphice depingit admirabilem germinationis modum : «Inde, ait, cum se granum resolverit, herbam germinat, grata ipsa jam species Iwbescentis viriditatis, qua» statini genus satum similitudine sui prodit. Pascuntur oculi grato spectacula. » Addit talia esse seminaria virtutum. Penique mira satorum remedia subjungit: a Cervus reger, inquit, ra nusculos olere mandit et sanus iit. Locustas quoque folii otere arrosa liberant ab /egritudine. Rubi folia superjacta serpenti interimunt eum. Culices non tangunt te, si absinthii herbam cum oleu coquis, et eo te perunxeris. »

Accedit S. Bernardus, serm. 60 tn *Catti.,* qui per vineas virentes ct florentes, de quibus *Cant,* it, 13, accipit novitios : «Vineo», inquit, florentes odorem dederunt, quod nihilominus appropinquantis fructus indicium est. Hic odor serpentes fugd. Aiunt florescentibus vineis omne reptile venenatum cedere loco, nec ullatenus novorum ferre odorem florum, quod voto attendant novizi nostri, et fiducialiter agant, cogitantes qualem spiritum acceperint, cujus primitias d emones non sostinent. Si sic novitms fervor, quid erit absoluta perfecik>? Perpendatur ex flore fructus, et saporis v'rtns cx vi restitnelur odoris. Vine® florentes odorem dederunt. » Et inferius : « Creterum si v nea anima, dos opus, odor opinio est, fiihtus quid? martyrium. Et vere fructus vitis, sangui* esi martyris. Cum dedent, inquit, dilectis suis somnum, ecce hæreditas Uoinuu, filii, meras, fructus ventris. Propeinodmn dixissem, fructus vilis ; quidni sanguinem uvæ, duxerim meraci>$ muni sanguinem innocentis,sanguinem justi? queliti multimi rubens probatum, pretiosum, plane do visea Soixc, torculari passionis expressum ? Denique pretiosa iuconspectu Doruini mors sanctorum ejus. u

R<u sum S. Gregorius, lib. XXX Mora/. cap. xv, explicans illud cap. xxxix, 8, de onagro : « VirqoUaqu;equepcrquuil,n sic ait: «Arentiaquippe sunt omnia., qure temporaliter condita, vonHuro íiu a jiKUndilate vd<v prre^enlis quasiresUvo sola siccantur. Virentia autem sunt vocata, quæ nulla teJ^pOMUtate marcescunt. lime ergo onagro virenUap rquir» re, esi sancio cuique\iro despedís robu*» Uau-doriis in reternum mansura desiderare. *

S. Hieronymus vero, epist. 137 *ad Cyprianum,* explican* illud, fiata. Lxxxix : « Mane sicut herba Unseat, mane floreat el transeat, vespere decicteL induret ct arescat : Omnis, inquit, humana condiUo sommo comparabitur. Sicut enim mane virens herba, ct suis floribus vernans, delectat oculos contemplantium, paiilalimque marcescens amittit pulchritudinem, et in fenuin, quod conterendum est, vertitur : ita omnis species hominum vernal in parvulis, floret in juvenibus, viget in perfecta retatis viris, et repente dum nescit, incanescit caput, rugator facies, cutis prius extensa contrahitur ; et extremo fine, quod hic dicitur vespere, id est senectute, vix moveri potest, ita ut non cognoscatur quis prior fuerit, sed ¡iene in alium commutetur. » Unde concludit : ‹ /Eternilati comparata brevis et omnium temporum longitudo. Omne quod in sreculo longum videtur, apud te, Ileus, breve est ; dies enim et anni, quibus humana vita contracta est, si comparentur (eterniteli, reputabuntur pro nihilo. » Quarta est hæc trias comparationum; sequitur quinta.

23. Amicus bt sodalis in tempore convenientes (subaudi, grati sunt, et sese delectant), et super UTiiosQUE mulier cum viro. — Pro *in tempore convementes,* griSOO est ii; xaupen» dnavtôvriç, id est ad tempus occurrentes, *q. d.* Pergratum est cum amicus amico, vel sodalis sodali multo tempore non visus, in tempore, pr/psertim necessitatis vel commoditatis, cum ejus opera indiget, occurrit : at longe gratior est uxoris cum viro continua, perpetua et indissolubilis unio. Per hanc enim non tantum tempore necessitatis, sed et quovis alio alter alteri occurrit et succurrit, consulit, solatur, adeoquo quasi dimidium jugi et oneris alterius portat ; unde et vocantur conjuges et conjugati, juxta illud Genes, n, 24 : « Quamobrom relinquet homo patrem smini, et matrem (multo magis sodalem ct amicum), et adhaerebit uxori sure. » Undo Tigurina : *Ut amù us commade congruat cum amico, vir tam» n et uxor concordes utrique proferendi sunt.* Hi enim sunt intime amici et sodales. Syrus • *Anucus et socius in momento benedicuntur, et plus utroque mulier bona.* Venal, QuinUi.

Preclare ex S. Basilio S. Ambrosius, lib. V *Ilcraem.* cap. v ii, conjugibus concordile et benevolenti® exornpla et stimulos dat bovem, equum, quin cl viperam : «Comparem, inquit, suum et bos requirit, el equus diligit : et si mutetur alius, tmhcra jugum nescit compar alt»»rius, et se non tohun putat : lu jugalem repudias tuum , et putas siepe mutandum ; et si uno defecerit die, suspicaris rivalem, et statini incognitam quasi cognitam pudoris exsequeris injuriam. Vipera absentem requinl, absentem vocat, et blando proclamai sibilo ; atque ubi adventaro comparem senserit, venenum evomit, reverentiam manto déférons, verecundata nuptialem gratiam : tu mulier advenientem de longinquo maritum contumeliis repellis. Vipera mare prospectat, explorat itor conjugis : tu injuriis viam viro obstruis; tu lilium move* venenum, non rejicis; tu conjugates amplexus tempore dirum vinis resinas, i c erubescis nuptias, nec r«»vereris maritum. Sed etiam tu vir (possumus enim etiam sic accipere), Conof lo bore, efino' M T,pe,fc

depone tumorem cordis, asperitatem morum, curn tibi sedula uxor occurrit; propelle indignationem, cum blanda conjux ad charitatem provocat. Non ea dominas, sed maritus ; non ancillam sortitus es, sed uxorem ; gubernatorem te Deus voluit esse sexus inferioris, non pr/epoten* tem. Redde studio vicem, redde amori gratiam. «

fedina ji eoelordùm.

Porro medium efficax ad hanc viri et uxoris uniorem suggerit Apostolus, *Ephes,* v. 33, dicens : a Unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat (revereatur) virum suum.» In quæ verba commentans S. Chrysostomus, *homil.* 20, notat inter virum et uxorem esse conditionis dissidium, eo quod statu sint impares, cum vir sit caput, uxor sit subdita, quæ virum suspicit et reveretur, sed per amorem hoc dissidium tolli, cosque fieri pares ; amor enim viri facit quasi aequilibrium reverenti® uxoris. Cum enim uxor reverenter se deprimit et subdit viro, amor viri se ad eam demittit, eamque elevat ct attollit, sibique facit parem et æqualcm. Amor ergo viri ex aequo respondet reverenti® et subjectioni uxoris, cum caque facit equilibrium, sic ut inter virum et uxorem in quadam inæqualitate sit æqualilas, et in dissimilitudine ponderum ¿equilibrium. Alludit autem S. Chrysostomus ad greeam vocem T1® conjuges significat : est autem fcryo; vox anceps, jugum atque libram significans, ita ut sicut *conjuges,* sic et *collibres* aut egixt*lihrcs* vertere liceat. Sicut ergo a?quilibrium in bilance facit lancium æqualitatem et concordiam : sic amor faciens ¿equilibrium viri et uxoris, eorum inducit parilitatem, unionem et pacem. S«'d audi Chrysostomum :« Alterum principatus locum habet uxor, proinde neque ipsa honoris æqualitatem appetat ; est enim sub capite, ne ille tanquam subjectam contemnat, corpus namque est. Et si caput contempserit corpus, et ipsum simul peribit. Sed dilectionem inducat, quæ obedientiæ ac subjectioni ex n'quo respondeat, quale est quando manus, pedes et reliqua omnia membra capiti serviunt, illud vicissim eorum curam et providentiam agit, omnem sensum in ipsis habens. Nihil isto conjugio melius. Et quomodo potest esse dilectio, inquit, presente timore? tum sane potissimum potest. Quæ enim timet virum, diligit etiam ; quæ diligit, timet ut caput, diligit ut membrum ; quandoquidem et caput membrum est totius corporis. Propterea mulierem Deus subjecit, virum vero illi prefccit, ut pax sil. Nam ubi honoris est æqualitas, aut ubi familia dominatur, vel omnes principatum gerunt, ibi nunquam poterit esse pax ; sed necesse est unum esse principatum , atque id ubique in rebus corporalibus. »

Tropologice, optima et gratissima est unio, qua in homine pars inferior superiori, puta porlio concupiscibilis rationali, ac sensus menti, quasi uxor viro so subjicit, iliique per omnia unitur et concordat ; ha'c enim est summa amicitia, sodalitas et conjugium. Vide quæ de concordi® bono dixi cap. XXV, vers. 2.

24. Fratres in adjutorium in tempore tribula- Vm.u.
TiONis (subandi , adveniunt, vel accurrunt), rt
SOPRA EOS MISERICORDIA LIBERABIT.— Græca pPO *in adjutorium,* habent *et adjutorium.* Unde Syros: *Frater* et *auxiliator in tempore tribulationis, et plus utroque eleemosyna redimit.* Et Tigurina : *Fratres* Sextaa»
et auxilia profuerint tempore calamitatis ; sed misericordia pra&antior utrisque liberatrix est, q. d. Fratres in tempore tribulationis fratri afflicto occurrunt, ut illi opitulentur, enmque liberent ; at longe magis misericordia exercita in miseros a misericorde, illi, si in miseriam aliquam inciderit, occurret, ut illum ex ea liberet ; quia scilicet impetrabit a Deo auxilium et gratiam, quæ ' ura eruat et salvet, juxta illud *Tobix,* cap. iv : « Eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat,et non patietur animam ire in tenebras. » Vide dicta cap. in, 34. Monet parabola, inquit Jansenius, plus fidendum esse in presidio bonorum operum, quam in præsidio hominum, quantumvis amicorum. Nam gratissimum quidem, tutissimum et validissimum est auxilium, quod in tempore tribulationis frater fratri impendit ; sed superat auxilium eleemosynæ prestito? : hoc enim auxilium ex Deo est, illud cx hominibus.

Est hæc sexta trias comparationum, sequitur septima. Siracides enim multiplicat triades, ut in iis adumbret mysterium SS. Trinitatis; hrcenim, nipote essentialis, increata et immensa, est origo et fons triadis create et finit®, adeoque in illa se exprimit ct representa! ; atque hac de causa rebus omnibus ternarium quemdam, vel potentiarum. vel operationum, vel similium rerum, quasi sui imaginem inseruit, uti ostendi, *Amos.* cap i, 3, sed ita, ut ipsa omnes et singulas m immensum superet.

25. Aurum et argentum est constitutio pedum Ven. u.
(græce àmmliquat tr£x,idest stare faciunt, sepü-
staluunt, erigunt, firmant el stabiliunt pedem): et moi*
SUPER UTRUMQI E CONSILIUM BENEPLACITUM^—Subaudi est ; hoc est bene placet, gratum est et acceptum. Grece enim est CguXxcvïqxumîtri, id est *consilium approbatur, q. d.* Opes auri ct argenti firmant hominem, ejusque statum, ut firmiter in eo consistit, nec ab eo facile dejici possit, utque in eo fidenter ct securus obambulet : at longe magis approbatur et perplacet sanum concilium ; hoo enim longe magis eum firmat, gressusque ejus dirigit, ut stabiliter obambulet sine metu cadendi vel offendendi. Unde Arabicus vertit : *Auruin et argentum stabiliunt* (Syrus, *confirma/it) pedem : et rnchus his omnibus consilium bonum ;* Tigurina : *Aurum quidem ct argentum statuK, <iujuspùim constabitierint ; sed pruaenita est utroque commendabilior.* Nam , ut ait Isocrates ad Demonicum : « Sapien* lia sola possessionum immortalis. Arbitrare optimum esse, a diis quidem bonam fortunam, a nubis ipsis autem bonum consilium. » Seri a<'cipe

hoc cum grano salis, scilicet quod consilium sit a nobis, juvanto tomen Deo ; bona vero forlunæ, fere sint a solo Deo.

‹' Mii. Batió a priori est, quod aurum et argentum ' * ¡¿anima sini et externa, consilium autem sit rei intimum, ejus quasi basis, imo anima. Sicut enim ratio dirigit hominem, ut rationaliter agat et vivat : sic consilium dirigit actiones et res, ut prudenter liant ct firmiter consistant. Consilium enim suggerit omnia rei adminicula ct fulcra, atque amovet omnia ejus obstacula ct firmitati contraria. Quocirca regna, respublicæ, urbes, collegia, cœlus, qui consilio reguntur, firmi consistunt. ere eunt ct exaltantur, juxta illud *Proverb.* xi, 14 : « Ubi non est gubernator, populus corruet: salus autem, ubi multa consilia. » Sicut enim salus et cursus navis pendet a perito gubernatore el gubernaculo : sic salus reipublicæ a sapiente consiliario et consilio. Et cap. xx, 18 : « Cogitationes consiliis roborantur : et gubernaculis tractanda sunt bella, n In bello enim plus valet consilium quam plurimi milites. Sic Romani «possederunt omnem locum consilio suo el patientia, » I *Machab.* cap. viii,vers.3. Alexander Magnus rogatusqua ratione tam brevi tempore orbem debellasse!, respondit : « Consiliis, eloquentia et arte o n imperatoria, » teste Slobæo, *semi.* 54. Unde Vegetius, lib. Ill, cap. lx, duci exercitus maxime commendat sapientoni consilia. Passienus Crispus, Neronis Imperatoris vitricus, dicere solebai se quorumdam hominum consilium malle quam beneficium. Antoninus Pius Imperator nihil agebat in re bellica vel civili, nisi ex prudentum consilio, dicens: « /Equius est ut ego tot taliumque amicorum consilium sequar, quam ut tot talcsque amici meam unius sequantur voluntatem, n Ita Julius Capitolinus in ejus Gesfis. Memorabilis est gnome Euripidis : « Unicum consilium rectum magnam militum manum vincit.» Plus enim possunt modicae vires consilio armai®, quam magnæ consilii expertes.Paulus /Emilius aiebat: «Imperatorem si minus ætole, certe moribus ct consilio senem esse oportere, n Denique Antonius in *Melissa,* part. II, serin. 60 : « Qualis, inquit, est civitas cujus diruta sunt mamia, talis est vir qui non omnia agit cum consilio. » Sic Chusai suo consilio plus erexit Davidem, quam si multa talenta auri ei dedisset. Nam eum profugum a facie Absalomi regno restituit, II Rey. XXVII. Idem fecit consilium, quod Jethro dedit Moysi, *Exodi* xvm.

Mystice, Hugo per consilium accipit Evangelicuin, v. g. paupertatis, *q.* d. Melior est magisque placet Deo ct Sauciis paupertas Evangelica, quam omnes npes auri et argenti ; scriptum est enim : < Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum calorum, » *Matth,* v.

cx s i. Sequitur trias octava, vel ut alii (qui primam numerant, vers. 18 : « Vita sibi sufficientis operarii , etc.) computant, nona, ultima scilicet et perfectissima, timoris Domini; sicut nonus angelorum, puta Seraphinorum,chorus, est summus et perfectissimus; quia ipsi summe timent, id est reverentur, amant ct glorificant Deum. Unde ab amoris ardore vocantur « Seraphim, » id est ardentes ct inflammati, aliosquc inflammantes.

26. Facultates (græce id est pccumæ, veii u **diviliæ) ET VIRTUTES EXALTANT COR; ET SUPER IIÆC** timor Domini. — Virtutes, græce *ùr/b;,* id est vires, robur, fortitudo; perperam ergo in Rabano legitur vichw pro *virtus.* Syrus : *Fortitudo et robur exaltant cor, et plus utroque timor Dei.* Sensus est, *q. d.* Opes et vires erigimi homini cor, cumque faciunt animosum et audacem , ut neminem metuat; at longe magis erigit cor facitquc animosum timor Domini; licet enim limor humanus cor contrahat, enervet et deprimat; tamen limor Dei cor dilatat et extollit, viresque auget; tum quia timor hic facit hominem Deo obedientem, ejusque leges exacte servantem, quem proinde quasi suum fidelem famulum tutatur Deus; tum quia timor hic causât spem in Deum, quæ hominem, nipote Deo innixum, facit intrepidum, imo quasi omnipotentem, ut dicat cum Apostolo : « Omnia possum in eo qui me confortat ; » tum quia timor hic vel est amor, vel includit amorem Dei; Deus autem sui amantes quasi amicos et filios carissimos redamat, protegit, defendit contra omnes hostes, et quœvis adversa. Denique linior Dei exaltat cor, quia dat lætitiam cordi, dat longitudinem dierum, dat omnem ct in vita et in morte benedictionem, ut dictum est cap. i et il Unde Tigurina vertit : *Erigunt quidem animum opes et potentia ; sed utroque præstat religio Domini.* Timor enim Dei est Dei veneratio, religio, cultus, obsequium, obcdienlia et amor. Ita timor Dei exaltabat cor Davidis, ut in mediis periculis, undique obsessus a Saule el hostibus, fidens, securus ct alacer caneret : « Dominus illuminatio mea, quem timebo? Dominus protector vike me®, a quo trepidabo ? Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum; si exsurg adversum me prolium, in hoc ego sperabo,» *Psalm.* XXVI. Sic videmus apostolos ct viros apostólicos timore Dei armatos magnanime maxima tentasse, et feliciter confecisse; ac in dies lentare ct conficere ut reges, principes, sapientes et divites sibi subjugent, provincias et regna convertant, tolumque orbem Christo subdant.

Quocirca S. Rasilius, m illud *Psalmi* xiv, 4 : Animi *Ad nihilum deductus* (græce , *annihilatus) est in conspectu ejus malignus* (improbus); *timentes autem Dominum glorificat,* sic scribit: a Magno prorsus ct prostanti animo opus est, et qui in nullam se sinat deflecti partem humanarum rerum, quique virili fortitudine proditus ad summum jam pervaserit justitiæ habitum, suum jus ut cuique pro dignitate dispertiat ac distribuat, et maligne agentes noverit ad nihilum deducere; quanlolibcl magistratu isti polleant, quantislibet referti opibus se venditent, sint licet genens claritudine

conspicui ct illustres, quamlibet sui nominis splendorem sustollant ac celebrent; tantum si in bis deprehendatur ulla vitre malignitas; hos, inquam , ad nihilum deducere, hoc est, ne tantilli quidem æstmiare, excelsi est prorsus ct prostantis animi. Contra vero timentes Dominum, ut hi pauperes sint, ignobiles, idiohe sermone, corpore debiles; hos gloria ct laudibus attollere, ac beatos existimare addecet eum qui, spiritali doctrina eruditus, tales didicerit plane esse beatos. Ejusdem namque bene institut® mentis fuerit, et agentem iniqua, quamvis clarum el potentem, nihili pendere, el timentem Dominum glorificare, quamvis tenuem, pauperis ac despicabilis vilæ, nec quidquam externorum possidentem, quæ nos invitent ad illius commendationem. »

Ven. v. 27. Non est in timore Dei minoratio, et non est in eo inquirere adjutorium. — Ila Lalina Homanaet Græca Complutensia, licet ea quæ Komæ correcta sunt habeant id est *timori,* pro *in timore.* Persistit in encomio timoris Dei, quasi apicis sapientiæ omnisque boni, ac de more in ejus laudes excurrit. Ait ergo : Non *ot in timore Dei minoratio;* græce iXarramc, id esi diminuito, defectus, inopia, *q. d.* Nihil decsl timori Dei. ut hominem salvet : ipse enim sufficit, esto calera desint; quare non est opus ul quis inquirat adjutorem vel adjutorium, quod scilicet adjuvet timorem ad salvandum hominem; quasi is per se sil diminutus et insufficiens ad hoc, egensque allerius auxilio. Timor enim caderas virtutes et bona vel complectitur vel impetrat a Deo. Unde Syrus : *Non est in timore Dei defectus, ct non est opus quarere cum illo adjutorem;* el Vatablus : *Religioni Domini nihil decsl, ncc opem in ca desideres,* juxta illud *Psalm.* xxxin : « Timete Dominum, omnes sancti ejus; quoniam nihil deest timentibus eum. Divites eguerunt, et esurierunt; inquirentes autem Dominum non deficient omni bono. » In omnibus aliis auxiliis ct rebus est diminuito ct defectus; ac proinde omnes egent ope el auxilio alterius ; at secus est in timore Dei; quia hic nititur Deo, omuiaque habet et potest in Deo, juxta illud Jacob ad Joseph, *Genes.* xtix, 24 : a Sedit in forti arcus ejus, etc. Deus patris tui erit adjutor tuus. » Et illud Jacob ad Asir, *Douter,* xxxin, 2G : a Ascensor cœli auxiliator tuus; magnificentia ejus discurrunt nubes, habitaculum ejus sursum, el subter brachia sempiterna; ejiciet a facie tua inimicum, diadique: Conterere. » Vide Ibi dicta. Timens Deum ergo nullius opis indiget, quia Dei ope juvatur et fulcitur.

» r». îi. 28. Timor Domini sicut paradisus benedictionis, fer super omnem gloriam ait.ruerunt illum, — scilicet timorem Domini. Dixit ver$u priecedenti timorem amovere omne malum; nunc dicit conciliare omne bonum, *q, d.* Timor Dei est « sicut paradisus benedictionis, » id est benedictus a Deo, cui scilicet Deu* benedixit, id est benefecit, omni arnœnilate, omni fructuum genere, copia et priestantia eum decorans ct locupletans. Sicut enim paradisum omni fructuum, sic timentem se omni virtutum genere cumulat, ac pnesertim pascit eum ligno vite, id est Eucharistia, quasi pane Immortalitatis; qui scilicet veram et beatam immortalitatem ipsi conciliat, uti promisit Christus, *Joan.vi,* 52. Simili modo, vers. 17, a gratiam, » id est beneficentiam, comparavit paradiso benedictionis. Sicut ergo infernus est ubi peccatum mortale est; ita paradisus et cœlum est ubi gratia el limor Dei est, ubi scilicet nullius criminis reatus conscientiam mordet : limor enim Dei beatam facit animam, uti dixi cap. xxxrv. Hinc Sancti qui liment Deum in Scriptura vocantur Cœli, juxta illud *Psal.* xvm, i : « Orli enarrant gloriam Dei. p Et *Psal.* lxxxvhi : a Confitebuntur cœli mirabilia tui. » El *Apocal.* xii : « Lætainini, cœli, et qui habitatis in cis. » Quocirca « super omnem gloriam, « id est præ omni decore et gloria lam Deus, quam homines el angeli, « operuerunt, p id est convestierunt et ornarunt timorem Domini; dum timentem Deum præ omribus laudant, honorant, celebrant, exaltant, magnificant, non tantum verbis, sed et rebus; quia eum suis donis, gratiis, honoribus, dignitatibus, privilegiis, statibus, gradibus, adeoque omni gratia et gloria condecorant. Lnde Syrus : *Timor Dei super omnia exaltatus est ; apprehende illum, fili* mi, *et ne dimittas illum; quia non est sicut ipse. Timor Dei in tempore benedictus, el super omnem honorem ipse laudatur.* Et Vatablus : *lleligio Domini instar horti fortunati est, in quo contegendo omnis est superata magnificentia.* Noster legit Uxl^xv, id est operuerunt , in plurali. Jam Complutensia ct Homana legunt in singulari ixxXu^v», id est *operuit,* vestivit, supple, Deus paradisum, æque ac timorem ct timentem Deum. Alii vertunt : *Timor Domini similis est felici paradiso, cujus operimentum omnem gloriam exZupcrat.* Timor Dei ergo est gemmea calyplra, aurea cyclas, diadema smaragdinum, regium paludamentum, quod longe magis timentem Deum exornat, quam omnes purpura» et sceptra exornant reges el principes. Alludit ad benedictiones ct beneficia data Patriarchis timentibus Deum, *q. d.* Has el plures obtinebis, iisque coronaberis, si timueris Deum. Præserlim vero alludit ad illam quam Jacob imprecatus est Josepho, *Genes,* xux,25 : u Omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum, benedictionibus uberum et vulvæ. Benedictiones patris lui con tortala» sunt benedictionibus patrum «jus; donec veniret desiderium collium æternorum; fiant m capite Joseph, el in vertice N izarsri inter fratres suos, p Similia tribui Joseph imprecatur Moses moriturus, *Deuler,* xxxin , Í3. Quam ergo lælari, exsultare et jubilare perpetim debet justus tot Dei benedictionibus circumvallatus , el quasi obrutus l quam ni adveráis el arduis esse seco-

rus, constans, magnanimus, quem Deus imdiqut coronat sua misericordia et miserationibus ! Porro Syrus addit hic duas gnomas quæ desunt in Gru> cis et Lilinis : Fi/i *ini,* ait, *ei qui poscit te ne* de- *neges. Ne sis bonus ad occidendum, sed esto bonus ad vivificandum.*

TERTIA PARS CAPITIS,

DE CAVENDA INOPIA.

NV1.î9. **29. FIO, IN TEMPORE VITÆ TUÆ NE INDIGEAS; MELIUS EST EMM MORI , QUAM INDIGERE.** — Redit ad id quod dixit vers. 18 : « Vita sibi sufficientis operari» condulcabitur; » ut ostendat quam cavendum sil otium, quod est causa inopi®, quam pie amplectendussjt labor el operatio, quæ est causa opum et abundanti®. Utrumque enim docet timor Dei, juila illud Pauli : « Est quæstus magnus pietas cum sufficientia, > I *Timoth.* vi.

Pro *indigeas* ct *indigere* græce est r^oiruv, id est mendicare : quia indigentia est causa mendicitatis. Est ergo metonymia. Noster enim Interpres solerter expressit causam pro effectu, qui ordinarie ex tali causa consequitur ; unde Græca eleganter sic habent :Tíxx* (r ò ¿ziitt.oío; ut, ftótpjí xpûw» i fauna,, id est, ut Complutensia : *Vitam mendicitatis* (Romana, *mendicationis;* alii, *mendicam ne vivas; melius est mori, (piam mendicare.* Tigurina : *Pili, cave ne vivas mendicato i mortuum esse praestat, quam mendicare, q. d.* Fili, ne otio el desidia te in summam egestatem et necessitatem assidue mendicandi conjicias; indigentia enim el egestas hic non quælibet, sed gravis et continua, quæ hominem cogat vivere mendicato, inlelligilur. Alioqui nemo est, ne rex quidem, qui non quandoque alicujus rei sit indiguus. Causa est quod vita mendicorum sit pauperrima, miserrima, sordidissima, onerosissima tam aliis, quam sibi; ac proprie quod apud Judíeos erat infamis; erat enim signum iniquitatis et vitæ scelerai®. Ad hanc enim castigandam Deus Judæis comminatus erat, ct reipsa infligebat rerum penuriam el mendicitatem; sicut ex adverso justis, legemque suam servantibus promiserat opes, rerumque copiam, ut patet *Levit.* XXVI, toto pene capite , ac *Renter.* xv, 4 : a Omnino indigens et mendicus non erit inter vos. » Unde el Psaltes inter arteras maledictiones impii hanc quoque assignat : « Nutantes transferantur filii ejus, el mendicent, » *Psal.* cvni. luter benedictiones vero pii hanc : a Non vidi justum derelictum, âec semen ejus quærens panem, » *Psd.* XXXVI. Verum Christus hanc infamiam sustulit, adeoque beatos pauperes spiritu pronuntiavit, ipseque paupertatem lume amplexus, Christianis, præserüiu Ecclesiasticis et Religiosis perfectionis avidis eam sectandam proposuit. Hæc enim est paupertas non coacta, sed voluntaria , sponteque ad exercitium humilitatis, patientur , pernitenti® suscepta, utque homo liber a desideriis curisque lerreuis totus vacet Deo et contemplationi rerum coelestium, ac per hoc opibus maximis in cœlo a Deo beetur. Talis enim non respicit in mensam abenam, ut sequitur, sed in Deum ip-um, qui sibi servientibus, regnumque coelorum quærenlibus promisit se temporalia adjecturum. Talis quoque orando, predicando, dicendo, etc., utilior est reipublic® quam si laboraret manibus. Unde Apostolus, I *Corinth.* ix : «Si nos, inquit, vobis spiritualia seminavimus, multum est si carnalia metamus. » Imo Christus, *Luc.* x : a Dignus est operarius cibo suo. » Unde qiz S. Franciscus, in *Regula,* cap. vin, paupertatem do ¿a suis impense commendans : « Fratres, inquit, nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem , sed tanquam peregrini et adven® in hoc sæculo in paupertate et humilitate Domino famulantes, vadant pro eleemosyna confidenter. Nec oportet eos verecundari; quia Dominus pro nobis se pauperem fecit in inundo. Hæc est illa celsitudo altissima) paupertatis, qu® vos carissimos fratres meos hæredes regni cœlorum instituit, pauperes rebus fecit, virtutibus sublimavit. Hæc sit porlio vestra , qu® perducit in terram viventium; cui totaliter inhærentes, nihil aliud pro nomine Domini nostri Jesu Christi in perpetuum sub cœlo habere velitis. »

Tropologice, Rabanus apposite hæc accipit de Troptoacedia et inertia ad exercendas virtutes , et conquirenda bonorum operum merita et lucra : « Admonet, inquit, nos Sapientia no per otiositatem perdamus tempus nobis indultum, sed magis laboremus recte credendo, intente legem Dei meditando, atque bene operando ; ut hic habeamus opes virtutum , el in futuro vitam wternam. Melius est enim a præsenti vita cito decedere, quam hic diu inutiliter vivere ; quia otiositas diuturni temporis majorem in tormentis habebit vindictam. » Citat deinde exemplum virginum fatuarum , qu® , carentes oleo , dum illud emendicant et quærunl, exclus® sunt a nuptiis coelestibus ; et servorum, qui, talenta domini laboriose expendentes, ælernam ab eo mercedem receperunt, *Mattii.* xxv.

30 et 31. VIR RESPICIENS IN .MENSAM ALIENAM, NON v,rt m EST VITA EJUS IN COGITATIONE VICTUSJ ALIT ENIM ANI- M»|. MAM SUAM CIBIS ALIENIS. VIR AUTEM DISCIPLINATUS ET ERUDITUS custodiet se. — **Pro** *non est vita ejus in cogitatione victus,* **græce est,ov* ÎÇivaùrcû ó picç iv** Çtuf,;, id est *non est vita ejus in aestimatione^* reputatione, computu, « vil®, » *q. d.* Talis vita non est æslimuuda ct ceuscnda vita, sed mort

potius longa ct assidua; quia assiduo eget, famel, mendicat, despicitur et ridetur. Unde a Groéis talis vita vocatur ¿Cîotcç 0U;, id est vita sine vita, vita non vitalis, vita miserorum morientium potius quam viventium. Sic quoque Noster accipi posset ; sæpe enim vicius ponitur pro vita , quia hæc victu et cibis sustentatur, ut sit metonymia. Planius tamen Nostrum el consequenter Græca sic exponas, 7. *d.* Mendicus qui, cum non habeat mensam et cibum, quo se alat, cogitur respicere in mensam alienam, ut ea pascatur ; hic, inquam, vitam agit otiosam et inertem , nec cogitat de laborando, ut sibi victum paret : *Alit enim animam,* id est vitam, *suam cibis alienis.* Pro

Medico- «on pitiu> quin viu‘

6racc tísl id est *contaminabit ;* quia mendicorum vita est spurca, misera, inops, vilis, sordida, stolida ct infamis, imo bcstialis et canina ; canes enim mendicant ad mensam heri, jugiterque ad eum respiciunt, ut sibi os aliquot projiciat quod rodant; undo mendicus vitam non habet propriam, sed alienam ; vita enim ejus est in potestate non sua, sed divitis, in quem respicit, quique cum alit ; ut ille, si nolit cum alere, vita privandus et fame conficiendus sit ; perinde ut incarcerati pendent a manu ct ore profecti carccris, ut ab co victum vitamque recipiant, vel fame conficiantur, cl inori cogantur. Quare « vir disciplinatus et eruditus, » id esi prudens et sapiens, a custodiet se, » ne in vitam tuam miseram sua inertia incidat; sed potius laborando comparabit sibi alimenta, ut vitam agat propriam, honestam , quietam , jucundam. Unde Tigurina vertit : *Viri mensam alienam spectantis vita non est pro vita deputanda ; nam animum suum constnstat* (Vatablus *inquinat) cibis alienis; quod cavebit vir prudens ct eruditus.* Complutenses legentes, wx *v/u* píe*, sic vertunt : *Vir, respiciens ad alienam mensant, non habet vitam in ratione vitæ ; inquinabit animam suam in cibis alienis; vir autem sapiens et eruditus custodiet.* Romani vero legentes, cte fèti «óre# o ph;, vertunt : *Vir respiciens in mensam alienam, non est vita ejus in computatione vitæ,* etc.; alu : *Ejus vita non est habenda vita, vio.; vir autem sciens ct eruditus id cavebit.* Syrus : *Virum qui sperat in mensam alienam, nemo reputabit vivum. Odit animam suam, qui amni voluptates; ct viro qui cognoscet eas, dolor viscerum sunt.*

iri n* 32. In orr imprimintis condvlcuhtur inopia et m venire uis ignis aiuu.iiit . — Ita Romani. Pro *imprudentis* græce âvaiScù;, id est *impudentis,* et ita legit Rabanus, Jansenius et alii; quin et Syrus : *In ore impudentis*, inquit, suavis *erit mendicatio, et sicut ignis ardet in medio ejus.*

Pro *condulcabitur* perperam aliqui legunt, *conculcabitur ;* græce enim e4, Per *inopiam* nwtonymico accipitur mendicitas, et vita mendica, cujus inopia el inertia est causa : hanc enim significat Gr.ecum *bctirra^*. Nam alias hæc sententia esset adversa illi,cap. xiii,30: « Nequissima paupertas in ore impii. » Sensus ergo est, *q. d.* Homo imprudens et impudens, qui caret prudentia œque ac pudore, dulcem sibi æstimat mendicitatem ; quia mavult iners inverecundo ore mendicare, qu <m honeste manibus laborare, ut victum sibi comparet : profert enim inertiam labori, suavitatem honestati, inverecundiam pudori. Quocirca pœnam damnumque sentiet : < Nam in ventre *et stomacho* ejus ignis, » id est fames ex calore stomachi excitato, exardescet, eumque affliget et cruciabit : qui si laborare voluisset, famem omnem abunde depulisset, ac simul suo pudori, fomæ el honestati consuluisset. Unde Arabicus vertit: *Quastio* vel *petitio impudentis, timor in ore illius; veluti ignis in ventre illius ardet;* Tigurina : *Ori impudentis suavis est mendicitas* (alii, *mendicatio); ignis ardet in ventre qus.* Ita videmus homines viles et errones vagabundos, imprudenter et impudenter mendicare malle, quam laborando victum quærere : ex hac impudenti inertia et inopia aguntur sæpe in furta, rapinas, latrocinia aliaque scelera, uti experientia constat. Qua de causa mulke urbes recte moratæ, in quibus viget politia, non permittunt mendicos, sed cogunt pauperes, si vires habeant, laborare:sin viribus ob œtalem vel morbum careant, sintque indigena?, alunt cos in nosocomiis vel hospitalibus : exteros vero ad snas civitates et pagos relegant. Hac de causa Plutarchus, in *Lacriméis,* laudat Lacedaemonios, quod mendicos habebant velut infames, ct mendicitatem velut probrum; eo quod el otium odissent, et minimo essent contenti. Benignitas autem in mendicos est quidem udus tnagtue virtutis : sed ea piorum hominum bonitas alit plurimorum malorum luxuriosam ignaviam. Unde Lacon, inquit, rogatus u mendico ut sibi daret eleemosynam, respondit : « Si quid dedero , magis es futurus mendicus; atque istius probrosa vitæ tuæ auctor fuit qui tibi primus dedit, teque fecit mertem. » Quocirca Salomon , mortalium sapientissimus, mendicitatem deprecatur, Prov. xxx,S,dicens: «Mendicitatem ct divitias no dederis mihi ; tnbile tantum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, et dicam : Quis est Dominus? aut egestate compulsus furcr, el perjurum nomen Dei mei. »

Tropologice, Rabanus pergit hanc sententiam adaptare inerti ad bona opera, cui suavis est sua pigritia : sed ob hanc igne gehenna* cruciabitur. « Cui enim, inquit, modo placet magi* desidia? otio torpere, quam verbo docti inæ proximis prodesse ; hic in futura pœna ordene, etiam pœnitentiæ doloribus in ammo rstuaute sine remedio cruciabitur. >

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

titubi ud initium, cap. x l, *aqitque de ultima parte jugi posteris Ada incumbentis, puta de morte. Igitur unm«, vers.* 1 *usque ad* **8,** *docet quibus amara sit mors, quibus jucunda ; secundo, a vers.* **8** *ad* **17,** *agit le fúiis probrosis, de maledictione impiorum, deque pulchritudine ac mira boni nominis; tertio, avers.* **17,** *ad finem varia recenset, de quibus est erubescendum. Porro congruo ordine lute prosequitur : cx primo enim sequitur secundum, ex secundo tertium. Primo enim docet mortem amaram esse divitibus, qui in hac vita delicii-' et prosperitate affluunt, dulcem vero esse pauperibus el afflictis; ut inde ostendat mortem in se non esse adeo amaram et terribilem, ut multi autumant; sed id pendere* **ex** *affectu et dispositione hominum, scilicet amaritudinem mortis provenire ex nimio affectu viles suavis et deliciosœ. Ubi enim hic affectus non est, nt* **in** *pauperibus et afflictis, ibi non amara sed dulcis est mors. Ex quo concludit non esse metuendam mortem, quod illa commune naturio sit debitum, ideoque ex necessitate omnibus nullo excepto subeunda. Cwn igitur nulli semper vivere liceat, hinc secundo colligit curandum cuique esse, ut moriens bonum sui non :n et farnum posthumam, in qua semper vivat, relinquat. Unde tertio disserit dc bono nomine, in quo Plud consistat, docetque consistere ineo si quis nil committat pudendum, cujus, scilicet, eum pudere, el de quo erubescere merito debeat : quantum autem illa sint sigillatilo recenset.*

1. U mors, quam amara est memoria tua Uomini pacem habenti in substantiis suis ; 2. viro quieto, et cujus vi® direct® sunt in omnibus, et adhuc valenti accipere cibum ! 3. 0 mors, bonum est judicium tuum homini indigenti et qui minoratur viribus, 4. defecto œtate, et cm deomnibus cura est, et incredibili qui perdit patientiam! 5. Noli metuere judicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt elqmc superventura sunt tibi ! hocjudicium a Domino omni carni. 6. Et quid superveniet libi m beneplacito Altissimi? sive decem, sive centum, sive mille auni. 7. Non es> enim in inferno accusatio vitæ. 8. Filii abominationum fiunt filii peccatorum, el qui conversantur secus domos impiorum. 9. Filiorum peccatorum periel hæreditas, el cum semine illorum assiduitas opprobrii. 10. De patre impio queruntur filli, quoniam propter illum sunt in opprobrio, **it.** V® vobis, viri impii, qui dereliquistis legem Domini Altissimi I 12. El si nati fueritis, in maledictione nascemini : et si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra. 13. Omnia, quæ de terra sunt, in terram convertentur : >ic impii a maledicto in perditionem. 14. Lucius hominum in corpore ipsorum, nomen autem impiorum delebitur. 15. Curam habe de bono nomine : hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi et magni. 16. Bon® vit® numerus dierum : bouum autem nomen permanebit in ævum.

Dixit curam magnam esse habendam boni nominis : nunc apte subjungit et recenset ea qum mali sunt nominis, malueque famir ut homini verecundiam et infamiam pariant; ad hoc, ut studiosus boni nominis jib **tis** *sibi caveat, et contraria, quæ bonam famam conciliant, accersat.*

17 Disciplinam io pace conservale, filii. Sarientia enim abscondita et thesaurus invisus, ¡ua- utilitas in utrisque? 18. Melior est homo qui abscondit stultitiam suam, quam home qui abscondit sapientiam suam. 19. Verumlamen reveremini in his qu® procedunt de ore meo. 20. Non est enim bonum omnem reverentiam observare; et non omnia omnibus beneplacent in fide. 21. Erubescite a patre et a matre de fornicatione : et a presidente et a potente de mendacio : 22. a principe el a judice de delicio: a synagoga et plebe de iniquitate : 23. a •ocio elamico de injustitia: et de loco in quo habitas, 24. de l'urlo, de veritate Dei el

testamento: de discubitu in panibus et ab obfuscatione dati el accepti : 25. a salutantibus de silentio: a respectu mulieris fornicariae, et ab aversione vultus cognati. 26. Ne avertas faciem a proximo tuo, et ab auferendo pariem, et non restituendo. 27. Ne respicias mulierem alieni viri, el ne scruteris ancillam ejus, neque steteris ad lectum ejus. 28. Ab amicis de sermonibus improperii : et cum dederis, ne improperes.

PRIMA PARS CAPITIS.

Vtn. I. **O MORS, QUAM AMARA EST MEMORIA TUA HOMINI PACEM HABENTI (græCC, lipiviútrn, id est** *pacifice VÏVeiUi)* **IN SUBSTANTIIS SUIS; VIBO QUIETO (gHECC,** ¿«ifiarajTw, id est indistraclo, otioso, quieto), VCÍÍ.L **ET CUJUS VIÆ DIRECTJB** sunt in omnibus, et adhuc valenti accipere cibum,— id est sano, vegeto et valido, cui sapii cibus, qui suis opibus el deliciis iruitur el deliciatur! *q. d.* 0 quam acerba est non solum ipsa mors, sed etiam mortis memoria diviti, qui pacifice opes magnas possidet, in iisque conquiescit ; ut nuli® cune, lites, molestia eum ab hac sua pace et quiete deturbent vel disturbent: ucujus vi®,» id est actiones, «direct®,» id est prospera et i lices sunt in omnibus, cui scilicet omnia prospere succedunt, ut filias suas bene collocarli, filios ditarit, servos honestaril, etc., quique adhuc sanus valeusque est, ut suis uti fruique possit ! Mors enim hæc omnia ipsi adeo jucunda adimit cum vita; quare acerba ei accidit : quæ enim cum amore possidentur, hæc cum dolore avelluntur : ac quantus est amor, tantus est el dolor. Quocirca S. Chrysoslomus, apud Antonium in *Melissa :* « Mors, inquit, hominis divitis et fortunali est duplex ; n quia anima ejus æque adhere! divitiis, et felicitali, ac corpori : quare dum ab ulrisque avellitur, duplicem quasi oppetit mortem. Inde mulli m morte suspirant, quod suas opes relinquere debeant. Vis ergo ut mors ejusque memoria non te torqueat? vivens abdica a te delicias et opes, easque eroga in pauperes, uti faciunt religiosi, aut certe affectum ab eis averte, eumque in Deum confer, uti fecere Abraham, Isaac, Jacob, Moses, David, calorique saucii reges el patriarch®. Unde Syrus vertit : 0 mors, *quam mala es viro diviti qui sedet in bonis suis,* viro *qui validus est, et prosper omni tempore, et motus in to est, et facultas ad eligendum divitias vel mortem!* el Vatablus : *Quam amara est, o mors, tui memoria nomini quieto in bonis suis* (alii, *pacate fruenti bonis suis), viro vacuo negotiis, felicique per omnia, ct cibum adhuc sumere valenti !* Talis enim, inquit Dionysius, sensibilia el caduca plus diligit, quam divina et æterna. Idcirco amarum est ei non solum a praesentibus separari, sed etiam de ipsa separatione meditari. E contrario vere sapientes mortem assidue cogitant, el quod posi eum non sil reditus ad vitam ; sed mox tremendum Dei sequatur judicium, et pœnæ gravissima; quanta etiam molestia tunc sit tentationum morientes impugnantium, denique quam miserum sit non esse paratum ad mortem. Quocirca S. Basibus (quod et olim dixerat Plato) rogatus ab Eubulo: «Quæ est definitio Philosophi®?» respondit: « Prima definitio Philosophi®, meditatio mortis. Ule vero admiraos ait : Quis e^t mundus?» ait : «Qui esi super mundum,» uti refert Amphilochius in *Vita* S. *Basila.*

Huic Siracidis sententi® parallel® sunt philosophoruni gnom® : Senne® *in Proverbiis :* « 0 vita misero longa, felici brevis!» Platonis: «Molestior est fortunatis mors, quam laboriose viventibus; » Secundi philosophi, qui teste Laertio, rogatus ab Adriano Imperatore quid esset mors, Mnrt respondit : « Mors est æternus somnus, dissolutio corporum, divilum pavor, pauperum desiderium, inevitabilis eventus, incerta peregrinatio, latro hominis, somnii pater, fuga vil®, vivorum discessio, resolutio omnium ; » B. Alcuini Flacci, disputatione cum Pipino Caroli Magni filio : «Mors est inevitabilis eventus, incerta peregrinatio, laerym® viventium, testamenti firmamentum, latro hominis. »

Allegorico, Palacius : Si huic, inquit, ita depicto viro tdin est tristis memoria mortis in hoc mundo, viro sancto meliores, id est spirituales opes habenti, pace post mullas puunas comparata, vita sine animarum cura quadamtenus otiosa, cui omnia prospere cadunt; quain erit tristis, quam horrenda, quam intolerabilis mortis secund® memoria ! 0 quede est memorari fieri posse ut anima talis œternum sit sine Deo ! Favet etymon mortis. Nam, ut ait S. Isidorus, lib. XI *Origin.* cap n: «Mors dicta est, quod sit amara; vela Morti» Marte, qui est effector mortium, sive morsa morsu primi hominis, qui velit® arboris pomum mordens morlem incurrit.» Addilque: «Tria sunt genera mollis, acerba, immatura, naturalis: acerba infantium : immatura juvenum: matura, id est naturalis, senum.» PneclareS. Gregorius Nazianzenus *in Distichis :* « Ossa nuda, inquit, spectata admonent nos ne quid hujus vit® nobis proprium ac certum osse credamus. » Quocirca Sylvester Auximanus, viso adolescentis nobilis sepulcro, ejusque ossa contemplans, compunctus ait : «Eu ego sum quod hic fuit, el brevi ero quod hic est.» Quare, relictis omnibus, in eremum apud Fabrianum secessit, unique Deo vacans congregationem instituit, qu® ab eo Sylve.drina nuncupatur. Migravit in cadum anno Domini 1267 ; ita habet Vita ejus, scripta ab Andrea monacho Fabrior

nensi, S. Antonius in *Chronic.,* Ferrarius et alii.

Exemplum illustre hujus sententia» est apud Damascenum in *Historia Bailuam et Josaphat, cap.* v, Josaphat enim filius regis Abonner, jussu patris in omnibus deliciis educatus, adeo ut nesciret quid esset mors, vel homines mori ; cura a suis Lmdem idipsum didicisset, ingemuit dixitque : a Ergono mors me aliquando corripiet ? Et quisnam erit qui mei post mortem meminerit, cum tempus omnia oblivione contriverit? Num præterea morte functus in nihilum dissolvar, an contra altera quædani est vita, el alter mundus? Quorum omnium veritatem et rationem edoctus a Barbara, ad Christum conversus, tandem relicto regno eum in eremum secutus, vitam angelicam in terris egit, ac per felicem mortem transivit ad Angelorum immortalitatem. Barlaam enim morions hoc ei documentum quasi testamentum reliquit: «Ad laborum duritiem, ac temporis diuturnitatem animo ita comparatus esto, tanquam quotidie discessum e vita exspectans; atque curadera diem tibi vit® monastic® tum initium, tum fine in esse existimans. Sic semper quæ a tergo sunt oblivisccns, atque ad ea quæ a fronte sunt, teipsum extendens, ad destinatum persequere, ad braviura supero® vocationis Dei in Christo Jesu. »

Ven. a I4* **3 Ct 4. O MORS.' BONUM EST JUDICIUM TUUM UOMINI INDIGENTI,ET QUI MINORATUR VIRIBUS, DEFECTO ATATE, ET CUI DE OMNIBUS CURA EST, BT INCREDIBILI QUI PERDIT** patientiam. — Ita Romana et Græca • male ergo Palacius ct Jansenius et alii pro *patientiam* legunt *sapientiam*^ quanquam hæc duo conjuncta Sunt; patiens enim vere est sapiens, et qui perdit patientiam, perdii cl sapientiam, quæ docet patienter omnia adversa tolerare: quare dura fit impaliens, til pariter incipiens. Aliter Emmanuel Sa: «Qui perdit sapientiam,» inquii, est decrepitus, qui præ senio delirat, aut certe multorum oblitus perdidit quasi memoriam; hunc enim satius est inori, quam vivere.

Est antithesis versus pritccd., *q. d.* Sicut divitibus qui abundant opibus, deliciis, sanitate, pace, quibusque omnia prospere succedunt, acerba est mors: sic eadem jucunda est pauperibus, miseris el desperatis, quia ab his ærumnis liberat eos, juxla illud cap. xxx : « Melior est mors quam vita Amara.» *Judicium* vocal turn decretura et sentenUaiu Dei, quo omnes Ad® posteros damnavit ad Yiorlem, *Genes.* in, tum morem, consuetudinem, necessitatem moriendi omnibus communem et inevitabilem, aequali fatum; hanc enim significai bebræum *wmnispat,* ¡d esi judicium. Unde Tigurina vertit : *Quum pu undam est, o mors, fatum tuum homini egenti, defectoqde viribus, decrepito, undique districto, detperabundo, patientiaque destituto! Syruo i Quam felix es tdroqui fractus est, et defi tens ammo, viro seni qui moritur omni momento,* ct *carit alimento, et non est in eo vis ad operandum !* Insuper judicium morti datura significat mortem, qu® ante peccatum erat tyrannus, post peccatum factum esse justum judicem; tum quia ipsa est administra et exseentrix divin® jusliliæ, et scatenine mortis in hominem a Deo latra; lum quia r^sa restituii terne quod suum est, reducitque hominem m suam originem ; tum deniquo quia ipsa miseris, quibus hæc vita iniqua est, quique in sola morte injuriarum et ærumnarum suarum solatium et remedium repositum habent, ¿eque ct juste succurrit cosque liberat. Igitur mors, mor-

Usque sententia suavis accidit : *primo,* homini » n! indigenti, qui scilicet gravi, continua et inexlricabili rerum ad vitam necessariarum penuria la-j^ borat ; huic enim satius videtur semel mori, quam ui | continua fame cruciari, et lenta tabe emori : mullo jucundior est mors pauperibus spiritu, qui ad vitam ct opes coelestes sibi a Christo promisses anhelant. Quocirca S. Franciscas, dato sibi a medico mortis nuntio, exclamavit : « Bencveniat soror meti mors, » jussitque Fratribus ul canticum gratiarum actionis Deo canerent. Cumque a F. Elia moneretur cuique fideli in morte esse lugendum et pœnitendum, magno fervore erumpens : «Sine me, frater, inquit, gaudere in Domino, in laude ejus, et in infirmitatibus meis; quia Spiritus Sancti cooperatione ita sum Deo ineo unitus, ut libeat plane in Altissimo jucundari, n Igitur, vocalis cantoribus, summo jubilo cum eis cecinit canticum, quod ipse vocabat Solis, alta voce exclamans : «Lauderis, mi Domine, propter sororem nostram mortem, quam nullus vivens potest evadere. Væ illis qui moriuntur in peccato mortali.Beati illi qui hora mortis suie inveniunt se conformes tu® sanctissim® voluntati; mors enim secunda non poterit eis nocere. Laudate et benedicite Dominum meum, cl gratificamini, ct servite illi, omnes creatur», magna humilil¡ite.» Ita habet *Speculum Vitæ ejus,* cap. ci, et en, parte 1, ac Lucas Waddifigus *in Annalibus Minor.,* anno Chri-ii ftStò, num. 22.

Secundo, ei « qui minoratur, id est destituturx viribus » per morbum: qui scilicet assidue languet, infirmatur, dolet capite, stomacho cæterisve membris. Ab hisce enim cælerisque omnibus vitio incommodis, ac fortume miser® procellis liberat eum mors. 4

Tertio, « defecto œtate, » græce ut Compluten-ia : *In t strema senectute constituto;* Tigurine, *decrepito.* Nam, ut ait Psalles, *Psal.* Lxxxix, 10 : « Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni ; ii autem in potentatibus, octoginta anni, ct amplius eorum labor et dolor. » Quare « senectus ipsa morbus est, n isqüe non unus, sed multiplex, ut graphice describit Ecclesiastes, cap. xit. Per senem ergo accipe decrepitum, tot mreriis quot annis onustum, cui nulla liberationis nisi in morte est spes. Nam aliocpii senes communes, quibus adest aliqua in vita jucunditas, horrent mortem, èoque magis quo ipsa vicinior eut. Sane vidi plures senes, etiam Kelh

giosos et Sanctos, qui ægerrime ferebant mortis ct migrationis ex hac vita instantis sibi mentionem fieri. Est hoc inter alia senectutis vitium, ut vitam optent senes, cum vivere desinunt. Idipsmn apologo mortis ct anís festive représentai Æsopus : « Senex , inquit, incisa a se liuna cum fcrrU, multam ibat viam, ac ob inultum laborem. deponto n loco quodam onere, mortem invocabat; sed mots, cum adesset, caiuamque peteret propter quam se vocaret, perterrefactus senex, ait : Ut onus mecum attollas. Fabula significnt omnem hominem esse vitæ cupidum, licet infortunatus sit et mendicus. »

Preclare S. Augustinus, serm. 1 <3 De *Tempori* : « Nonne audivimus, inquit, et vidimus hommes in aliquibus tribulationibus et angustiis, conflictationibus et ægritudinibus dum sunt con tituli, et vident se laborare, nihil aliud dicere : Deus, mitte mihi mortem, accelera dies meos; ct, quando venit ægritudo, curritur, adducuntur medici, solidi el munera promittuntur. Dicit libi ipsa mors : Ecce adsum, quam paulo ante a Domino petebas. Quid me modo fugere vis? inveni le falsatorem cl miserie vitæ amatorem. De his autem diebus quos agimus, Apostolus ait : Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Non ergo sunt mali dies quos agimus in corruptela hujus carnis, in tanta vel sub tanta sarcina corruptibilis corporis, inter tantas tentationes, inter tantas difficultates, ubi falsa voluntas, nulla securitas gaudii, timor torquens, cupiditas avida, tristitia arida? Ecce quam malos dies, et nemo vult finire ipsos dies malos, multumque hinc rogant homines Deum, ut diu vivant. Quid est autem diu vivere, nisi diu torqueri? Quid est aliud diu vivere, quam malos dies malis diebus addere? n

Quirto. uiie. *Quarto,* « cui cura est de omnibus, » gr.rce mpiaaofuvM rtpl ravrœv, id est circa oinnia distracto, sollicito, anxio cl districto, ut vertit Tigurina, ut scilicet necessaria vitae sibi suœque familia» comparet; aut, ut e lite difficili, principis indignatione, aliava re molesta ct periculosa se extricet el expediat.

Quitto. *Quinto,* « incredibili, » græce àzttS^vn, id est diffidenti, desperanti, qui scilicet desperat de fortuna meliore, aut molestiam periculum vugrave se posse evadere. Hio emm perdit id est patientiam, sustinentiam, exspectationem meliοris sortis, qwa scilicet exspectando el sperando prosperam fortunam, patienter toleret, cl sustineat præsentem sibi adversam. Hinc desperatio multos adigit ad laqueum; quocirca ipsa omnium miseriarum est miserrima; cuderas enim omnes homo sustinet per spem, qu¡r, si perdatur per desperationem , nullum miserite levundæ restat remedium; sed ea miser opprimatur et obruatur Decesse est.

Nota : Asserit hisce ærumnosis non bonam esse, ted bonam videri mortem; ac proinde eos licet infelices, hac parte tamen feliciores esse prioribus, divitibus scilicet et felicibus, eo quod lii horreant mortem, illi exspectent, imo sape optent. Verum, sicut in bis sæpe nimius est horior mortis, sic in illis nimius ejusdem est appetitus; unde ut hominem ad mediocritatem deducat, doceatquc qua rationed moderatione mortem txcipt rc debeat, subdit : « Noli metuere judicium mortis. »

Tropologico ergo Palacius : Tu lector, ioquit, attolle in excelsum oculos, et dic : 0 quam bona est mors viro in spiritualibus diviti, sive juvenis sit, sive senex, sive curam habeat, sive cura careal; sive credat malis suis exitum fore, sive non credat! 0 quam felix fuisset Salomon, si cum C ntica scribebat, vita defunctus fuisset! Quam felix Judas, si, antequam pecuniam accepisset, vitam amisisset! Ergo mors bona bonis; malis vero mala; ulenim «morspercitorum pessima,»w ita « pretiosa in conspectu Domini mors Sancto rum ejus, » Psa/. cxv.

5. Noli metuere jldiciux mortis. Memento qü.e Ven.s. **ANTE TE FIERUNT , ET QUE SIPERVEMURÀ SINT TIBI** : hoc judicum a Domino omni carni. — Tigurina : *Falam mortis ne metuas, sed superiorum meminens, e/ posteriorum hoc utique fatum a Domino injunc^ tum esse omni mortalitati;* Syrus : *Ne timeas mortem , quia ea ipsa est portio tua. Recordare quod priores et posteriorem apud te sunt; quia hic est finis omnium hominum coram Deo.*

Mortem DOO *fit** D»ein*Q- Probat mortem non esse metuendam, ncc detrectandam, sex argumentis :

Trimum est, quia ipsa esi u judicium, » id est Ra- justa, non injusta; ob peccata enim justo judi- Uo £l' cío libi infligitur; per culpam enim tum Adæ, tum luam meritus es panam mortis.

Secundum, « memento quæ aule te fuerunt,» Secuedx. quod scilicet in sæculis quæ ante te fuerunt, omnes siut mortui, nemoque a mortis lege fuerit exceptus : momento (¡noque « quæ superventura suul tibi, » quod scilicet post te per omnia sæcula ventura omnes viventes morituri sint, ut merito tu ob hac universali mortis lege excipi nec possis, nec velle debeas. Unde Græca sic habent : MviWrt zpGn'pGK a.u xri quæ masculino accip/endo sic clare vertas : *Memento eorum qui te priores fuerunt f ct nuvissimonim* 9 qui scilicet novissime futuri sunt; sicut enim priores omnes sunt mortui, sic novissimi ad unum omnes suuf morituri.

TerDum, memento quod hoc « judicium » mor- Ttrtls tis sit commune « omni carni, » id est omni homini, imo omni animanti, *q. d.* Est hic mos, hæc sois, hæc natura omnis carnis, ut, cnm ex se sit fragilis, corruptibilis el mortalis, aliquando corrumpatur ct moriatur. Unde cum quis moritur, dicitur ingredi viam universœ carnis : « Ubi constituta est domus omni viventi, » *Job* xxx, 23; idque confirmatum et saucitum est a Dommo universorum, qui vitæ el nucis cujusque lubut

potestatem^ *n pœnam peccati; cujus sententiam nemo prudens declinare possit, aut velit etiam Ereapü Gentilis. Sic Anaxagoras, audita filii morte, do-*lorem stitit,* dicens : a Sciebam me genuisse mortalem. » Idem absens ad mortem damnatus, id nuntianti : a Jam olim, inquit, istam sententiam tulit natura æquo in illos, atque in me. » lia Laertius, lib. Il, cap. m. Et Seneca : « Stultum est, inquit, timere quod vitare non possis. Stultum est dolere in ejus conditione se esse, in qua nemo non est. Solatium est grande cum universo una rapi. » Ita ipse, *De Providentia,* cap. v. Thales dicebat « nihil interesso inter vitam ct mortem; quod utraque sit secundum naturam. » Cuidam obstrepenti : « Cur igitur tu non moreris? » respondit : a Ob hoc ipsum quia nihil refert. Potius enim habetur, quod accersilur. » Ita Laertius, lib. I, cap. i. Socrates ad mortem damnatus fugere noluit, dicens : « Liberi mei Deo, qui mihi eos dedit, cune erunt; amicos hinc discedens inveniam vobis meliores, ne vestra quidem consuetudine diu carilurus; nam vos brevi eodem estis commigraturi. » Aristoteles dictitabat a optimum esse migrare o vita velut e convivio, neque sitibundum, neque temulentum. » Epictetus dicebat « prestare animæ quam corpori mederi ; » cum prostet mori quam male vivere, uti refert Antonius, in *Melissa,* pari. I, serm. 58. .Eschines gloriose mori summam dicebat esse felicitatem, cum mors omnibus ex cequo sil fatalis, teste Stob®<>, *serm.* 115, ubi et citat Gorgiam, qui rogatus an libenter moreretur: «Maxime, dixit; nam lanquam ex putri et diffluente domuncula non invitus discedo. » Agis, rex Laccdœmoniorum, rogatus « quo pacto quis libertatem suam tueri possit? Si mortem, inquit, contempserit. » Ita Plutarchus, in *Laron.,* ubi et citat Agesilaum, qui rogatus « quæ via esset ad eximiam gloriam? Si mortem, inquit, contempseris. » Hic enim mortis contemptus hominem facit intrepidum ad heroica in bello omnique re facinora designanda. Et Callicratidam dicentem : « In bello aut vincere, aut mori, honestissimum ; » hoc enim natura est, illud virtutis. Et Damindam exclamantem : « 0 semiviri, quid nobis acerbi poterit accidere, qui mortem contemnimus? » Isocrates ad Demonicum : « Mori, ait, omnium fatum decrevit; pulchre vero mori proprium bonis natura attribuit. Immortalia quidem sapias, magnanimus exislendo ; mortalia vero modeste pnesentibus fruendo. » Lucianus : « Quid sunt homines? Dei mortales. Quid Dei? homines immortales. »

Tnpio-<'u' Tropologice, Hugo : « Memento quæ ante fuerunt, » id est, inquit, de quo factus es, scilicet de limo et de nihilo; « et quæ superventura sunt tibi; » id est ad quid devenies memento, *q. d.* Memento quia cinis es, etc., vel sic : « Memento quœ ante te fuerunt, » id est coram le, in præsenti, id est memento qualis est vita tua proseos ; « et quæ superventura sunt tibi, » id est qualis erit vita futura, *q. d.* Considera mgressum tuum, quam immundus fuit; progressum tuum, quam laboriosus; egressum tuum, quam periculosus. Nativitas enim hominis immunda est, vita laboriosa, mors periculosa. Hinc nativitas plena est pudore, vita dolore, mors timore. Unde S. Bernardus : ‹ Recole, homo, unde venis, ot erubesce; ubi sis, et ingemisce; quo vadis, et contremisce. »

6. Et quid superveniet tibi in beneplacito Al- v«m TISSIMI? SIVE DECEM, SIVE CENTUM, SIVE MILLE ANNI. — Ita Romana et Græca, licet Jansenius et alii notam interrogationis non ponant post tò *Allùsimi,* sed in fine post to *anni.* Græce tamen pro úffcp&úvip, id est *superveniet,* legunt otexvavrç, id est *recuses,* renuas; sic enim habent : xal tI ¿iravaí^ ¿v lùïwcia CÇîçw, id est, ut Complutensia et Romana : *Et quid recuses,* vel *renuas in beneplacito Altissimif q. d.* Nihil eorum quæ sunt in beneplacito Dei reçus ire voles aut vales : ergo nec moi tern, neo st itutum tibi a Deo moriendi tempus; hoc enim unum est inter infinita beneplacita Dei. Unde Tigurina : *Quomodo autem recuses, quod placuit Altissimo ?*

Est hæc quarta ratio cur mors non sit dolrectanda, quia scilicet illa cuique immittitur modo el tempore decreto et discreto a beneplácito Dei, cui omnis creatura se subdat, imo conformet oportet; Dei enim voluntas et beneplacitum est sanctissimum , sapientissiraum, polenlissimum , optimum et clementissimum.

Nostra Latinæ Vulgatæ sensus est similis, *q.* d. Quid tibi supervenire aut occurrere possit, quidve fingere vel excogitare queas, quo judicium et sententiam Dei de morte, certoque ejus tempore in te latam mulare, vel declinaro, vel inflectere valeas? sive enim decem, sive centum, sive mille annos vitæ luæ præfixerit : illo contentus sis oportet; nec enim vel horam, vel momentum ad hoc tempus a Deo præfixum addere, vel minuere potes, juxta illud : « Constituisti términos ejus qui prateriri non poterunt, » *Job* xiv. El illud: « In manibus tuis sortes meæ; Septuaginta : « tempora mea, » *Psal.* xxx, 16.

Secundo, alii exponunt, *q. d.* Quid tibi supervenire, id est accidere et adjici, poterit ad decem vel centum, vel mille annos, quos judicium Dei libi statuit et prætixit? *q. d.* Nihil. Nullus enim vel hilum adjicere potest ad id quod ipso decernit.

Tertio, Lyranus sic legit et exponit : « Et qu® supervenient tibi a beneplacito Altissimi, sive decem. sive centum , sive mille anni, * supple et repete ex versu præcedenti : a hoc judicium tibi est a Domino; » in quo proinde conquiescas oportet. Sic el Dionysius: « Quæ supervenient tibi in beneplacito Altissimi, » id est, inquit, tempora vitæ, quæ libi restant secundum divinæ voluutatis pneordinationem, « sive decem, sive centum, sive mille anni, * *q. d.* Hæc tibi sufficiant, ct gra-

tantorea accipias, ac fructuose expendas, ct luam voluntatem in hoc divinæ subjice voluntati. Qui id facit, ideoque longioris vitæ desiderium, ac mortis metum vincit, non effeminatus est; sed vir et herus, non vilis, sed sapiens, non puer, sed adultas virtutis, ideoque hac sua animi fortitudine ac robore splendide refulget; sicut splen* dide refulsit Socrates, sibi paratam mortem hilari animo excipiens; refulsit Epictetus, qui destitutus fortunæ muneribus, tranquillam ducebat vilam; refulsit Anaxarchus, qui in mortario confusus exclamabat : u Contunde quantum velis, miiriier Anaxarchum nunquam contundes. » Tria sunt ÎV* optari solent : a naula portus, a non peregrino patria, a servo libertas. Homo per mor- Quithde tem, quæ maximum est malorum corporis, ex aus* mari cl fluctibus mundi in portum tendit, cx dubia peregrinatione in patriam, ex carcere in libertatem prodii. Demum nihil reperitur quod nos magno honore, gloria el fama dignos reddat magis hac salutari victoria. Quæ quam sil jucunda, animoque ingenuo dulcis el graia, lanium abeat ut possit exprimi verbis, ut vix possit concipi mente; nil enim animo recte formato jucundius contingere potest, quam sua prudentia vicisse fortunam; cæteræ videntur tantum, non autem revera sunt voluptates.

Gwmx. Huc faciunt sententi® Diogenis, DIadochi, S. Chrysoslomi et S. Basilii, quas citat Antonius, in *Melissa,* part. I, cap. 1 y iii; Diogenes enim videns quemdam lugentem, quod m peregrina terra moriturus esset,dixit : « Quid luges,o stulte! undecumque eadem via est ad infero^; n» Diadochi : «Qui exeundi tempore laborat metu, non libero transibit principes inferorum. Est enim animæ timiditas, illorum malitiæ velut patrona cl adjutrix. Anima vero, quæ in Dei dilectione exsultet tempore discessus, super omnes tenebrosos ordines elate cum Angelis pacis fertur; » S. Chrysoslomi : « Gaudendum est morte ; sive juvenis, quod slatini liberatus sit hujus vitæ malis; sive senis, quod iis rebus quæ m vita exoptanda videntur, ad satietatem usque fruilus, abierit; n S. Basilii : a Sicut carceri inclusorum alii quidem diulius in afliictione vinculorum permanent; alii vero celerius liberantur : sic etiam animarum aliæ chu in hac vita delinentur, aliæ brevius, Creatore nostro providente nobis singulis sapiente profundoquo consilio, quod humana mente indagari non potesl, juxta mensuram cujusque dignitati convenientem. Non audis Davidem dicentem : Educ de carcere animam meam? Non audisti de sancio, quod solute sit anima ejus? Simeon autem, Dominum nostrum ulnis complexus, nonne hæc verba protulit : Nunc dimittis servum tuum, Domine? Nam corporis conversatio ad superiorem vilam properanti, quavis afflictione et carcere gravior est. »

vw». 7. 7. fst avjem in intorno accusaiio (græce id est redargutio) VITA. — *Primo* et genuine, sensus est, *q. d.* Quisque debet contentus esse annis decem, vel centum, vel mille vitæ sibi a Deo præfixis et concessis; quia in inferno nemo redarguitur quod decem, vel centum, id ot paucos, vel mullos annos vixerit; sed quod sibi a Deo datos, sive paucos, sive multos, oliose transegerit, maleque vixerit. Rursum, nemo est in inferno, qui accusare possit brevitatem vel longitudinem vitæ, ac queri se nimis parum vel nimis diu vixisse, aut plures annos suæ juventuti ct complexioni ex natura fuisse debitos, ul Deo condemnanti alleget et excuset brevitatem vit®, dicendo : Si diu vixissem, multa bona fecissem, inquit Lyranus, ac peccata p<pnitenti x expiassem. Huc facit illud Senccæ, lib. De *lirevifate* vitæ, cap. i : « Non exiguum tempons habemus, sed multum perdimus. Satis longa vita, et in maxiinanim rerum consummationem large data est, si tota bene collocaretur. Sed ubi per luxum ac negligentiam definit, ubi nulli rei bona? impenditur; ultima demum necessitate cogente, quam ire non intelleximus, transisse sentimus. Ita est, non accepimus brevem vitam, sed fecimus; nec inopes ejus, sed prodigi sumus : sicut amplæ et regiæ opes, ubi ad malum dominum pervenerunt, momento dissipantur; at quamvis modicæ, si bono custodi tradite sunt, usu crescunt : ita ætas nos* tra, bene disponenti, multum patet. » Nam, ut ait Comicus : « /Elatis arctæ spatium extendit virtus.)» Unde Alexander Magnus, apud Curtium, lib. IX : « Ego, inquit, me metior non œtatis spatio, sed glori®. »

Secundo, q. d. Deus in inferno non redarguet, nec punici le quod multum vel parum vixeris; sed quod scelerate vixeris. Igitur non vitæ brevitas, sed malitia timenda est.

Tertio, alii, *q. d.* In inferno non est appellatio ad Plutonem, Ditem, Rhadamantum,aliosve deos vel judices, quos ponebant Gentiles ; ut quis coram cis allegans se nimis parum vixisse, impetret reditum ad vitam, pluresque vitæ annos; aut vilam tam citam et fugacem accusans, cogat eam redire ; aut anima defuncti ad eam redire velit ct satagat, juxta illud Virgilii, VI *Ænicl.,* ex Platone ct Pythagora :

Hursus ct incipiant in corpora velle reverti.

Mystico, Dionysius : « Non est in inferno accusatio vitæ, i» hoc est. inquit, nulla salubris reprehensio propri» vitæ est in inferno, cum non sii ibi status aut tempus poenitendi, vel merendi, juxta illud *Psalm.* vi : « In inferno autem quis confitebitur libi ? n nihilominus esi in inferno pœnilentia sera, juxta illud Sap. v : a Talia dixerunt in inferno hi qui peccaverunt. ▮ Vide præccdcntia el sequentia miserabilia, sed infructuosa. Quare qui sapit, ante mortem vacet pœnitenti» salutari el exercitio bonorum operum. Hæc Dionysius. Sic et Lyranus ac Delrio, *adtiqio* t*)7, loco 38 : Dauuialis, inquiunt, nec accusandi, nec

confitendi præteritæ vit® peccata ullum tempus est reliquum; irno nec id faciendi flexibilis ulla voluntas. Addunique hunc sensum esse litteralem; sed potius videtur mysticus, ut patet cx causali *enim,* et ex Græcis, quæ hæc nectunt cum centum cl mille annis, do quibus vers, præccdenti.

Porro Græca hanc sententiam cum præcedenti combinant, sicquc legunt : S<ve *dtcem, sive cen(wn, sive mille anni, non est in inferno accusatio* VcJ *redargutio liter;* Tigurxia : *Sive derem habeas, Siv* centum, sive mille annos, vita nullam habet iulversus orrum'excusationem.* Quominus motions ad eum descendat, sive cito, sive tarde juxta annos cuique a Deo præfinitos ; vide, hic rursum liberiorem esse versionem Tigurinam.

Qnintx Est hæc quinta ratio cur mors non sit detrectanda; quia scilicet frustra quis eam detrectet, cum in inferno nulla sit appellatio, nullus ad vitam reditus.

.Meminit Siracidcs solius inferni post mortem, non cœli ; quia ejus ævo omnes, etiam justi, descendebant ad infernum usque ad Christum, qui Seiu. suo sanguine cœlum reseravit. Atque ex eo sexta et potissima ratio non metilene!® mortis petitur, scilicet quod per eam transeamus ad meliorem Sancti vitam in cœlis. .Mors enim Sanctis est janua vite beata» et micro®. Pii ergo mortem non timent, iD^rvm. Lie„pii sed amant ct ambiunt. Ita Damascenus, in *Hist.* et goo- *Barlaam et Josaphat,* cap. iv, narrat duos monachos, quibus rex Abner mortem minabatur, intrepide respondisse : « Recte dixisti, o rex ! qui mortem induunt, id curant quonam pacto eam effugiant. Quinam autem hi sunt, nisi qui fluxis rebus intabescunt, casque ad stuporem usque mirantur ? Qui quidem , cum in allera vita quidquam boni sesc consecuturos esse desperent, a præsenlibus divelli nequeunt, ob camque causam mortem timent. At nos qui jampridem mundum, et ea qu¿e in mundo sunt, odio prosequimur, arclamque et angustam viam Christi causa gredimur, nec mortis metu, nec præsenlium rerum cupiditate afficimur : verum futurarum duntaxat rerum desiderio tenemur. Quoniam igitur mors ea, quam nobis infertis, ad sempiternam et pnestantiorein vitam transitus efficitur, idcirco cupiditali potius nobis esi, quam terrori.»

Idem fecere cæteri ascète. Unde in *Vitis Patrum,* lib. Vil, cap. xi.iv, ubi duodecim Anachoretarum quotidiana meditationes, quasi stimuli ad virtutem recensentur; secundi hæc vox est: a Ego dixi, ex quo renuntiavi terne, hodie renatus es, hodie empisti servire Deo, hodie hic inhabitare coepisti; sic esto quotidie peregrinus, ct crastino liberandus, hoc mihi quotidie consulebam; » quinti ista : « Ego Angelos aspicio accendentes ct descendentes ad vocationem animarum, el semper finom meum opperior, dicens : Paralum cor meum, Deus, paratum cor meum; » sexti ista : « Ego per singulos dies puto mihi a Domino dici : Laborate propter me, ct ego quiescere faciam vos. Adhuc modicum decertate , et videbitis salutare meum, et gloriam meam. Si diligitis me, si filii mei estis, ad patrem rogantes revertimini. »

Alfonsos , Aragonum rex, teste Panormitano, et /Enea Silvio, in ejus Vita, adolescentem qui mortem horrebat, consolans : « Non est, inquit, cur mortem adeo timeas, cum hæc bene pureque morienlibassi! vita, atque ejus vite principium, quæ neque doloribus, neque timori, neque invidile, neque ærumnis aliis subjecta est. » Quocirca apte pieque Palacius : Christiane, inquit, allior tibi Theologia est; non enim tuum est mortem timere, sed optare : cupere dissolvi et esse cum Christo; mori tibi multo melius; tuum est vitam habere in patientia, mortem in desiderio; tua conversatio non in terris est, sed in cœlis; tuum est dicere: a Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum, n Quo enim Dei amor ardentius viscera tua exurit, hoc impatientius est desiderium mortis. Vide S. Cyprianum, tractatu *De Mortalitate,* et S. Ambrosium, libro *De Bono mortis.*

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE filiis probrosis, **DE** maledictione impiorum, de pulchritudine et cura boni nominis.

8. Filii abominationcm sunt filii peccatorum, et qui convergantur secus domos impiorum. — Legit 'nterpres per diærcsiin ciwo;, id est *sema,* vel Juxla domos; jam legunt unica voce wo^cuumc, id est parœciis , viciniis : unde Complutensia vertunt : *Filii abominabiles* (Tigurina *exsecrabiles*) *fiunt filii peccatorum, et qui conversantur in viciniis impiorum;* alii : *Qui versantur cum vicinis impiis;* Romani retinent Graecum *pararíis,* causamque addunt : Quoniam, inquiunt, non liquet an hic tensus sil : *Et filli impiorum sunt hujusmodi, ut quiescere non possali, sed frequentibus sedium mutationibus agitentur;* an ut in Vulgata ; *Et qui conversantur secus domos impiorum.* Verum nobis sequenda est Vulgata; illa cnim proprium Græcorum sensum expressit : unde eidem consentiunt Complutensia, Tigurina et cæteri, licet Syrus totam hanc partem pwlereat ; vertit cnim : *Semen despicabile generatio peccatorum, et progenies vilis sibi generatio iniquorum.* Sensus ergo est, *q. d.* Filii peccatorum, qui scilicet vel physico ex peccatoribus nascuntur, ab iisque educantur, vel moraliter ab iis in vita et moribus eíFormantur, ut discipuli a magistris, subditi n nrælato, cives

ft magistratu, etc.; hi, inquam, fiunt « filii abominationum,» id est summo abominabiles : quia patres suos imitantur tum per se, tum instigati ab illis ipsis ; patres cnim suos mores el sensa liliis instillant. Idem dico do illis, a qui conversantur secus domos impiorum, » id est qui cum impiis domi et familial iter versantur : hi enim impiorum impios sermones actusque imbibunt; qua de causa fiunt apud homines abominabiles, ideoque infamos. Quocirca Ben-Sira, alphab. 2, littera *Phc: a* Averto, inquit, faciem luam a sociis malis; ne habeto cum eis iter (ne eas invia cum eis) : Cohibe pedem tuum ab eis, ne capiaris reti ipsorum. » Vide Proverò, i, 15.

Transit a morte ad mores et famam, ul innuat felicem esae mortem proborum, qui filios post se relinquunt bene institutos et moratos, in quibus ipsi post mortem quasi vivant, famamque et nomen ad posteros conservent et propagent ; cx adverso infelicem esse mortem peccatorum, qui post se relinquunt filios impíos, per quos corum memoria et nomen fiat abominabile et infame ; vitæ enim succedit fama posthuma; bon» bona, malæ mala. Quare viventibus illius maxima habenda est ratio, ut in illa honeste cl gloriose vivant ; idcoque filios suos honeste instituere debent, ul ipsi hac cis famam bonam concilient.

Nota : Ike ct similes sententi® significant quid sæpc fiat, non quid semper. Nam subinde mali ct infames parentes bonos et gloriosos relinquunt filios; uti Achaz reliquit Ezechiain, Amon Josiam, Saul Jonatham; et vice versa boni parentes relinquunt perversos filios; uti David Absaloinum ct Adoniam, Josias Joakimum, Ezechias Manassem.

Ver», i **9. FIUORUM PECCATOBUM PERIT HEREDITAS, ET CUM SEMINE ILLORUM ASSIDUITAS OPPROBRII.—GræCO** ¿v&)4£u¡ ¿wíce id est *assidua est infanda,* continuatur, el permanet probrum; Complutensia , *continue manet improperium.* To *illorum* lam refer ad ‹t filiorum, » quam ad a peccatorum, » g. *d.* Filii peccatorum non solum eruntabominabiles et infames, sed et bona sibi a parentibus relicta perdent vel lusu cl luxu, vel per liles, naufragia et infortunia : quia sæpe injuste a parentibus sunt acquisita ; idcoque Deus justus judex juste ea aufert , el ad alios transfert. Rursum non tantum ipsi sunt infames, sed et probrum suum ad suum « semen, » puta ad filios et nepotes, transmittunt; ita ut lota prosapia per futuras generationes perpetuo probro maculotur et notetur. Ita Tigurina* ¡hereditas, inquit, *liberorum scelerosorum interibit, et opprobrium posteritatem eorum assidue comitabitur.* Huc facit illud Ps. vn, ubi recensitis impii scoli ribus .subdit el concludit : « Proplerca destruet te Deus iu finem, evellet te et emigrabit de tabernaculo luo, cl radicem luam do terra viventium. ∎ Porro Syrus habet : A *filia iniquo peribit imperium, et cum senum ejus habitabit egestas.* Ex dictis liquet quod pateen suit velut pictores morum (consequcntcT et fame), qui filiis imprimuntur : filii cnim sunt quasi psittaci ac ?'miæ, qui quidquid audiunt a parentibus, quidquid in illis inspiciunt, hoc quaM naturali mentis instinctu mox in seip* sis effingunt : sio loquuntur, sic operantur, uti a parentibus addiscunt.

10. I)E PATRE IMPIO QUERUNTUR FILII; QUONIAM Veia. 10 **PROPTER ILLUM SUNT IN OPPROBRIO, — tum quia** probrum patris transii ad posteros , eslque probrum filiorum : tum quia probrosi mores filiorum prodeunt ex probrosis moribus parentum. Pro *queruntur* male aliqui legunt *queruntur* per diphthonguoft : græce est plasma, id est *aceu*a~ bunt.* Inde Tigurina : *Liberi accusant patrem irrvpium, quoniam propter ip.mm veniunt in vituperationem;* alii, *probris affiguntur.* Universi, enim improperant filiis parentum suorum scelera; sicut Judœis probro œterno datur, quod patres eorum occiderunt Christum. Syrus : *Patrem* t*i-quum fitii recti maledicent, quia propter ipsum contempti fuerunt* in *mundo.*

Porro, si filii accusant parente* in hac vita, multo magis eos accusabunt in die judicii, cum propter eorum pravam educationem videbunt se cum eis damnari ad gehennam, ubi perpetuo cos culpabunt, imo maledicent dicendo : Maledictus sis, pater, qui me ad gehennam educasti. Merito igitur ail ex S. Gregorio Dionysius : a Unusquisque præsidens tot mortibus, tot aeternis damnationibus dignus est, quot perditionis exempla subditis praebuit. » Hinc scriptum est *Sap.* iv : a Ex iniquis somnis filii qui nascuntur, testes sunt nequitue adversus parentes. » Verum filii magis seipsos quam patres accusare deberent, cum sua culpa imitati cos, gehennam meruerint: pr.T<ertim quin filii impiotate sæpe superant parentes: « Accusans autem debet esse mebor accusato, » ait Aristoteles, ll *Politic.*

11 el 12. Va VOBIS, VIRI IMPII, QUI DERELIQUISTIS Vm.lt ligem Domini Altissimi! Et si nati fueritis, ix hii. **MALEDICTIONE NASCIMINI : ET SI MORTUI FUERITIS. IN MALEDICHONE ERIT PARS VESTRA. — Complutensia aliique Gneci codices posi r» addunt :** *Nam si multi fueritis, ad interitum eritis;* Tigurina : *Nam etiamsi feceritis accessionem, interibitis.* Verum hæc verba delent codices Gneci Rom® emendati, æque ac Noster, nec coherent cum sequentibus. Rursum Ralxinus legit *miscimini* in presentì; sed cum Romunis legendum *nascemini* in futuro : hoc enim significat Græcum -pvrrOr.aMjK Pro *in malo lùtione erit* pars vcs.Ya, Impii græce est , id est m *maledictio- uV^l,c' nem dispertiemini;* Complutensia, *dirisi critis;* eautnr, Romana, *superabimini.* *sen-*

Jam quoad sensum . primo, Origenistm, assecl® Platonis, et Pythagorica', id est transmigrationis animarum, ex hoc loco et similibus docebant animas ante corpora pneexstitisse, ac ob peccata tune commissa mitti m corpora quasi in carcerem, ut in eo pamas poc-

catorum tanni, ideoque in maledictione riuscì. Verum hic error jam pridem damnatus est. Rursum Calvinus ex hoc loco ct similibus censet Peum «ante omnem provisionem operum pro *libito* hos elegisse ct addixisse cœlo, illos maledixisse, id est reprobasse, et addixisse inferno. Verum hoc est blasphemum ejus fatum, quod omnes sanas mentis exsecrantur. Nam inde Beza Calvinum suum secutus scribens in I *Juan.* cap. i, infert docetquc nulla peccata esse reprobis ve-. Dialia, neque ulla electis mortalia; adacquo pro reprobis non esse orandum, quæ omnia iosana et impia sunt. Insuper Scmipelagiani hinc contendebant reprobos in Dei maledictione nasci, eo quod Deus ob peccata eorum provisa cos reprobant, ct ad maledictam nativitatem destinant. Verum hoc implicat; prius est enim nasci, quam jam natum peccare; quare prius prodestinavit Deus ut reprobi nascerentur, quam providerit eorum peccata, ac ob ea eos reprobaril. Si dicas peccata fuisse a Deo prævisa non absolute, sed conditionate, si scilicet eos crearet et nasci faceret, hoc pariter absurdum est : Deus enim neminem punit pœna absoluta ob peccatum ejus condilionate futurum; pœna enim absoluta requirit culpam actualem et absolutam. Vide S. Augustinum hanc sententiam refellentem lib. *De Vrædost. Sanctorum,* cap. xiii et xiv.

fico odo. *Secundo,* alii hæc referunt ad peccatum originale : ob illud enim omnes nascimur lilii ine et maledictionis Dei, *Ephes,* cap. n. Verum hoc peccatum commune est omnibus, tam electis quam reprobis. Hic autem agitur de peccato impiorum, quod ipsi actu committunt, ideoque maledicuntur et damnantur.

Terliz *Tertio,* Palacios hæc accipit non de prima nativitate, sed secunda et iterata, qua nonnulli jam nati et mortui ab Elia, Eliroo el aliis fuere revocati ad vitam , ct quasi iterum nati, *q. d.* Si peccator jam mortuus resuscitetur, et iterum quasi nascatur, nascitur in maledictione; quia in maledictione mortuus est; nec enim post mortem agi potest fructuosa et salutaris pœnitentia. Verum hi resuscitati fuere admodum pauci; nec peccatores, sed parvuli innocentes.

Qwio. *Quarto,* Jansenius censet hic agi de derelictione reproborum in massa peccati originalis et damnationis; ac significari quod Deus ante prævisionem operum, ob peccatum Adœ , videns omnes ejus posteros eo infectos, decreverit hos inde eripere el salvare; illos in ea derelinquere, maledicere ct damnare, juxta illud Rom. ix, H . ‹ Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, etc. : Jacob dilexi, Esau autem odio habui. » Sensus ergo est, inquit Jansenius, *q. d.* Deus reprobos et in nativitate et in morte maledixit. Decrevit enim eos in peccato originali, in quo nascuntur, derelinquere, ac in morte damnare. Veium dura et huic loco incongrua est hæc interpretatio : dura, quia Deus vult omnes Adœ posteros salvare; ideoque misit Christum, ut omnes salvaret : quare neminem reprobat ante provisionem peccati finalis, m quo quis decedit et moritur, uti ostendi *Osee,* cap. xi, 9. Incongrua, quia hic non agitur de maledictione peccati originalis, sed actualis, ul palet ex praecadentibus et sequentibus; ac ex tô *qui derchqmdii legem Domìni Altissimi;* utique per actum proprium. Adde proprie hic agi non de reprobis omnibus, sed de impiis peccatorum filiis; de his enim sermo processit. Unde :

Quinto, idem Jansenius censet nomine male-Q*^ dictionis hic non significari æternam Dei reprobationem, sed miseriam el catam tatem aliquam in hoc mundo divinitus inferendam , siveob parentum, sive ob propria peccata. Juxta quem intellectum etiam recte dicitur quod impii, cum nascerentur, propter prævisa eorum futura mala opera, nati sunt ad sustinendam Dei maledictionem , hoc est Dei ultionem in hac vita : sicut, et cum moriuntur, propter peracta mala opera, maledictionem Dei, hoc est damnationis ultionem, sustinere coguntur. Unde Syrus vertit : *Væ hominibus iniquis, quia infelicitas comitabitur eos usque ad diem mortis eorum!*

Dico ergo : Pro *in maledictione,* græce est r'; xarapxv, id est *ad maledictionem,* quam scilicet OttiM vestris sceleribus, quæ patrabitis, vobis accer-e-tis. Est prosopopoeia. Abstrahit enim a nativitate impiorum, loquiturque impiis quasi necdum natis, quos scilicet Deus providit male acturo*» foreque impios, *q. d.* Væ vobis, impii impiorum filii, quos Deus prævidit impios parentum mores imitaturos, ac derelicturos legem suam! Misera est vestra sors et conditio : nam si nascamini (uti reipsa nascemini), ad maledictionem nascemini; quia a parentibus educabimini in peccatis, vivetisque scelerate, ob quæ Deus vobis maledicet : sin moriamini, ad maledictionem æternam, puta ad gehennam, transmittemini ; ut pars ct sors vestra sit cum damnatis, a Deo maledictis per omnem æternitatem. Ita Lyranus : « Væ, inquit, est comminatio maledictionis æternæ. Etsi nati fueritis, id est nativitas vestra facta est ad maledictionem culpæ, et mors vestra ad maledictionem gehvnnæ, non ex auctore naturo, sed ex defectu parentalis disciplmæ. »

Adde per nativitatem metonymice accipi posse vitam ad quam nascimur, *q.d.* 0 impii, et in vita et in morte critis maledicti : quia vivetis in maledictione culpæ, moriemini in maledictione gehennae. Unde Tigurina pro -pwr.WiTi, id est *nascemini,* legens -pvrArrrt, id est *fueritis, vixeritis,* vertit : *Væ vobis, viri impii, legis summi Dei desertores! Si vixeritis, eritis exsecrabiles : sin obieritis, itidem detestabiles.*

Insuper impiorum parentum generatio, et impiorum filiorum nativitas sæpe est vitiata et maledicta ; quia impii parentes per sanguinem et

•omen vitiatum suam crapulam, libidinem, iram, et cadera vilia, pravasque inclinationes transfundunt in filios; quocirca eorum filii nascuntur in maledictione, quia propensi ad omne malum. Adde quod heus, generationi impiorum maledicens, maledicat siepe filiis propter maledictos parentes, juxta illud Noe maledicentis Chanaan filio propter patrem Cham : « Maledicius Chanaan, » quia scilicet pairis sui Cham impietatem sequetur, *Genes,* ix, 25. Hinc Deus Cháñameos stirpitus excidi jussit per Hebræos; quia eorum semen et prosapia plane erat vitiata ct incorrigibilis, uti docet Sapiens, cap. xn, 10 : u Non ignorans, ait, quoniam nequam esi natio eorum, et naturalis malitia ipsorum, el quoniam non poterat mulari cogitatio illorum in perpetuum; semen enim erat maledictum ab initio. »

Denique potest h ec sententia accipi in sensu formali, quo impii dicuntur nasci, quando peccant et unpie agunt : tunc enim videntur quasi nasci ex impietate. « Impii » enim in Scriptura vocantur non omnes peccatores, qui in aliquod peccatum ex fragilitate labiiniur; sed insignes et eximii duntaxat, qui scilicet habitum et callum peccandi sibi induxerunt, in coque sunt obfirmati, ul ex certa ct destinata malitia peccent : quales sunt infideles et athei, qui impie negant omne numen. Per prosopopœiam enim Scriptura tribuit tam impiotali et peccato, quam virtuti et sanctitati suam generationem, posteritatem et prosapiam. Unde sicut vocantur filii obedientiæ, justiliie, charitatis, misericordia!, qui totos se addicunt obedientiæ, justitia», chaiitali, misericordia?, ita ut ex ea prognati esse videantur; quomodo dc Calone dixere Gentiles : • Cato el continenlia ex eodem utero prognati videntur; » sic vicissim vocantur filii superbite, inobcdienliæ, luxuria, impietatis, illi qui plane sunt superbi, inobedientes, luxuriosi, impii, ita ut ex ulero superbite, luxuria*, impietatis procreati videantur.

Alludit ad id quod dixit, cap. in, i : » Filii sapientiæ Ecclesia justorum, ct natio illorum obedientia ct dilectio. » Vide ibi dicta. Sic sensus erit, *q. d.* Væ vobis, impii, qui dereliquistis legem Dominii sive enim nascamini in vestra impietate , nascemini in maledictione : Deus enim impietati et impiis maledicit; sive moriamini in impietate, moriemini in maledictione; quia sicut vixistis in culpa, sic moriemini in pœna et gehenna. Huic sensui valde congruit id quod sequitur :

13. ÜMNIA, QUÆ DE TERRA SUNT , IN TERRAM CONVERTENTItt : SIC IMPII A MALEDICTO (gHCCC, AXTxpxc, id est *mutediclwnc)* in perditionem, — ç. d. Sicut • terra orta in terram redeunt et occidunt ; sio impii nati ex maledictione, puta ex maledicto parentum semine, atque ex sua maledicta impietate , in morte redibunt in maledictionem, puta in perditionem el gehennam, ubi est quasi mare el receptaculum omnis maledictioni*, id e*l omnis culpæ et pœnm, omniumque impiorum ct sceleratorum. Græca Complutensia deleni rò a *maledicto;* sed illud restituunt Romana, Tigurina et alii. Unde Tigurina sic vertit : *Quacumque e terra constant, in terram abibunt ; i(emque impii ab exsecratione ad interitum.* Simili sensu d'Cas : Impii in infernum redibunt; quia ex inferno prodierunt. Impii iu gehennam posi mortem reverlentur, quia ex ea prognati sunt : nam progn iti sunt ex culpa et impietate , cujus regia sedes et thronus est in inferno, cui insidet et pnesidet Lucifer, qui suorum scelerum vinis omnibus hominibus aspirat. Unde omnes impii vocantur « filii Belial, » id est filii dæmonis el Luciferi; ideoque cum eo maledictionis sententiam accipientes a Christo judice, audient : ▮ Ile, maledicti, in ignem ælernum, qui paratus est diabolo el angelis ejus, » *Matth.* xiv. Ha Rabanus, Lyranus, Dionysius el alii.

14. Luctus hominum in corpore ipsorum : nomfn v autem impiorum delebitur. —«Incorpore, id est propter corpus, puta propter corporis mortem el interitum. Est Hcbraismus : Hebrai enim sæpe id est *m,* usurpant pro *propter;* Græca habent : *Luctus hominum in corporibus ipsorum ; numen autem peccatorum* (legendum enim cum Humanis ¿uaproi»-», non cum Complutensibus *¿A?* id esi *hominum) non Lonum delebitur.* Verum r* *non bonum* delendum cum Nostro : ¿Vose enim additur, et sensum imminuit, imo intervertit : impii enim optant bonum suum nomen non deleri, malum aukm el infame gaudent deleri. Jam primo, Lyranus hunc dat sensum : *Luctus hominum, puta hui ane et rationaliter viventium, in corpore ipsorum , q. d.* Si affligantur boni, hoc est in prœsenli vita lanium, quam-liu sunt in hoc mortali corpore : IVomm *autem impiorum delebitur,* scilicet de libro vita», ct sic cruciabuntur morte gehennas. Hæc Lyranus, cui accedit Dionysius : *Luctus hominum in curpore ipsorum,* hoc est, inquit, homines boni et rationabiles in hac carne mortali valleque lacrymarum deplangunt se el sua, ac proximorum peccala, do quibus asserit Veritas : « Beali qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur,» *Matth. v.* Unmet Rabanus : a Hic homines, inquit, ponit pro sapientibus qui bene ratione anima» utuntur, et divini* obedieiido subduntur mandatis. Ui in pressenti vita tantum luctum habent, postea autem in gaudio lætabunlur perpetuo. Unde scriptum est : Beali qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur. Cælerum nomen impiorum delebitur, quia in mferuum demersi æternæ oblivioni tradentur. His cium dicturus est judex : Discedite a me, omnes qui operamint iniquitatem; amen dico vobis, quia nunquam novi vos. »

Secundo ergo, Jansenius plane ad litteram sio explicat, *q. d.* Lugentur homines, cum corpus rorum moritur et sepultura traditur; ntque hujusmodi luclu memoria el numen mortuorum

celebratur: sed hæc *nd* memoriam ejus servandam non proficient : quia nomen impiorum , quod rape celebre est in hac vita, post mortem slatim *delebitur,* simulque cum corpore, aut paulo post sepelietur. Atque sic lugentur homines propter corpus ipsorum, cum illud moritur et sepelitur: at impii magis lugendi essent, quod simul cum corpore etiam eorum nomen et celebris memoria deleatur.

Unde Tigurina vertit : *Ut corpora suorum luctu prosequantur hommes ; nomen tamen scelerosorum malum interibit.* Vis enim antithesis , quæ solet esse in proverbiis Salomonis et Siracidis, hoc loco m eo consistit, quod hominum vita intereat, ideoque lugeantur; at impiorum non tantum vita, sed et cum vita nomen et fama interiturum sit, ideoque magis lugendi sunt. Illo enim ævo cum obscura esset fides resurrectionis, beatiludinis et glorile cœlcstis, omnes tam fideles quam infideles optabant ct anhelabant ad famam et glorum, ut in ca superessent, ac quasi superstites viverent ; hinc procurabant sibi magnifica sepulcra, columnas, statuas, titulos, etc., quibus Roma et Italia est referta; quocirca mire dolebant, si putarent cito nomen suum ct famam intenturam. Unde pro ingenti pœna hoc cis intentat Sapiens, *Prov.* x : « Nomen impiorum putrescet, n et Psaltes ¿ *Psalm,* n : a Periit memoria eorum cum sonitu.» Et: a Deleantur de libro viventium, et cum ju>tis non scribantur. » Et rursus : « Nomen eorum delesti in ©ternum, ct in s eculum sæculi. » line accedit Palacius : Lucius cadaverum, inquit, durare solet, quantum sunt illa præsentia ; nam ex quo mandantur sepultura*, soient lacrymæ deficere. At nomen et fama impiorum, quamvis reges sint el principes , deletur nonnunquam etiam antequam sepultura; mandentur; nam ut audit plebs eos esse mortuos, eorum impietates recenset : cessat igitur eorum fama, incipit infamia.

liamioi ‹ tum itila ri- Porro veteres Hebræi, Græci ct Romani ita nomioa sceleratorum detestabantur, ac oblivione sepeliebant, utilia noe nummare, nec alicui suoindere, neo quomodolibet usurpare snstinerent. Hinc apud Hebreos nemo sustinuit vocari Cain , Cham, Chanaan, Nemrod, Pharao; et apud Christianos nemo sustinet vocari Judas, no Jud® proditoris nomen se suamque stirpem funestet. Apud Græco*, testo Strabone, lib. XIV, caverunt Ephesii nomen ejus qui Dion® templum incenderat, pronuntiari : nec auditum esset, nisi Theopompus id vulgasset, quod erat Erostratus aut Eratosthenes. Romani caverunt ne nomina patriciorum male do Republica meritorum, ct ob eam causam damnatorum , cuiquam ejusdem gentis patricio inderentur : familia Manliorum «pud eosdem cavit ne quis suorum Marci prenons n haberet, postquam M. Manlius Capitolinus ob affectati regr» suspicionem, de saxo Tarpato praecipitatus est. Ita Plinius, De Vins *iUuslr.,* aut Suetonius. Antonini cognomen, quod Heliogabalus adeo celebro, ac usitatum aliis Imperatoribus, vit© turpitudine infamavit, nullus post eum gessit; senatusquo consulto ex omnibus publicis operibus deletum est, ac pro diro detestabilique repudiatum. Ita Sabellius, lib. VI, *Encad.* vu. Lucii prænomon abjecit gens Claudia, cum e duobus gentilibus eo præditis ulter latrocinii, cædis alter convictus esset. Ita Suetonius, in *Tiberio.* Decrevit senatus, debellalo M. Antonio, ne quis ex Antonioruin gente Marcus nominaretur, teste Plutarcho, in *Antonio.* Ita noster Lorinus, in *epist. S. Juda,* vers. 1.

15. Cuban uabb de boxo nomine : hoc enim ma- Vm.ii» GIS PERMANEBIT TIBI, QVAM MIU.B THESAUIU PRETIOSI et magni. — Syrus : *Reflecte super numen tuum, quia ipsum comitabitur (e plusquam millia thesaurorum fraudis* , id est per fraudem parta et acquisita. Dixit nomen malum impiorum esse delendum , ex quo hic infert curandum esse bonum nomen per bonas virtutis actiones; ne in hoc impiorum malum incidamus, perdamusque cum vita omne nomen ct famam, *q. d.* Insiste bonis et heroicis virtutum actibus, ut per eos acquiras bonum nomen apud Deum, Angelos ct viros probos, quin et apud improbos; improbi enim, etsi improbe vivant, in aliis tamen amant et admirantur probitatem et virtutem : tanta est virtutis amabilitas et claritas ! Rationem subdit, quod nomen bonum diutius permaneat quam mille thesauri : tum quia thesauri homini pereunt cum vita; nomen autem bonum ei permanet post vitam per multa sœcula; tum quia thesauri a furibus, latronibus et hostibus viventi et invito eripi possunt, ac sæpe eripiuntur; nomen autem bonum invito eripi nequii; quia quamdiu voles stadere virtuti, tamdiu apud omnes bene audies.

Porro anima, quia immortalis est, uti in se sem- a pauper vivit, ita pariter optat semper vivere per bonam famam in mente et memoria hominum, immert* Quare hic appetitus famæ certum est indicium llllll,l * immortalitatis animæ. Si enim anima moreretur * et interirei, ad quid prodesset ei nomen et fama apud homines? nullum enim haberet ejus bea* sum et gustum ; imo damnatos qui sunt m morte secunda, v. g. Alexandrum , Cyrum, Julium Casarem , philosophas non recreat, sed potius cruciat nomen et fama, quam obtinent apud homines ; tum quia eis indecens el ignominiosum videtur, viros tam famosos et celebres ita cruciari et vilipendi in inferno; tum quia appetitus famæ et gloriæ fuit cis causa tyrannidis, rapirne et scelerum, ob quæ damnati sunt. Græca est : *Habe curam nominis ; hoc enim tibi manebit potius quam thesauri mille auri.* Ita Vatablus.

Alludit ad *Proverb,* xxii, l : « Melius est nomen bonum quam diviliœ multæ. d Nomen enim et fama est bonum ollioris ordinis, quam sint opes. Sicut ergo omne argentum non potest æquari

auro minimo in dignitate, etsi in pretio ex æstlmationo hominum rquetur : «ic omnes opes non /osstint æquari famæ ininimæ in dignitate et præstantia, licet satisfactio famæ læsæ apud viles personas subinde H it per aurum ct argentum. Porro cura famæ incumbit quidèm omnibus, sed maxime Pastoribus, Prælatis, item iis qui lucro animai urn student, ac Religiosis : fama enim Religiosi est fama Religionis, ut tota Religio subinde male audiat ob infamiam alicujus Religiosi. c.omT Unde Apostolus : a Providentes, inquit, bona non d niri tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus, » V ni uo~ *Bom.* XII, 17.Et: «Spectaculum facti sumus mundo, UUÜA. et Angi lis, et hominibus, n I *Corinth,* iv. Talis ergo si famam suam negligiti, injustus est ct crudelis.

Salomonem et Siracidem secuti philosophi idem scripto reliquerunt : Seneca, *De Bemed. fortunée :* « Bona, inquit, opinio hominum tutior est pecunia; u Isocrates, apud Stobæum, *serm.* 46 : « Plus tibi cune sit ut honestam famam, quam divitias ingentes liberis relinquas; nam hæ mortales sunt, illa immortalis ; Plautus, in *Mostell. :* « Ego si bonam famam mihi servasso, sat ero dives. » Unde illud supplicium impiis intentatum : a Nomen eorum delesti in æternum, et in sæculum sœculi, *Psalm,* ix, G. Et *Proverb,* x, 7 : « Memoria justi cum laudibus (Septuaginta, *cum encomiis),* nomen impiorum putrescet. » Denique eleganter R. Simeon, in *Pirkc avoth,* id est *in Sententiis Patrum,* cap. iv : a ires, ait, sunt corona?, scilicet corona legis, sacerdotii ct imperii; verum corona bonæ famæ illustrior longe et pretiosior his omnibus est. »

Ven. 16. 16. Bonæ vitæ numerus dierum : bonum autem NOMEN PERMANEBIT IN ÆVUM. — Aliqui piT *vitam bonam* accipiunt jucundam, hilarem, felicem, *q. d.* Felicitas hujus vitœ est numerata, ideoque finienda et brevis : at u nomen bonum » durat per mulla sæcula. Sic enim « bonum » sæpe sumitur pro jucundo, « malum » pro tristi, ut : « Ecce quam bonum et quam jucundum h ib lare fratres in unum ! p Melius tamen magique proprie per « vitam bonam » accipias honestam, probam , jUMam et sanctam. < Numerus dierum » est paûcitas; pauci enim dies facile sunt numerabiles et mensurabiles, juxta illud Psa/m. xxxvni, 6 : «Notum fac mihi, Domine, finem meum et numerum dierum meorum. Quis est, ut sciam quid desit mihi?Ecce mensurabiles posuisti dies meos, el substantia mea tanquam nihilurn ante te. » Pro *mensurábales,* S. Hieronymus vertit «brev<s,» hebraico enim est mnfltJ *tepachot;* Septuaginta xx- ; id est palman s, id est dodrantales, quatuor digitorum mensuram non excedentes; sataçw enim est mensura quatuor digitorum, quæ est tertia pars palmi, estque minima mensura inter eas quæ solent in manibus fieri ct brachiis. Ita llesychius, Thcodorelus, Gcnebrardus Janscnius ct alii in *Psalm,* xxxvni. Sensus ergo est, *q. d.* Dodrantali, id est minima, mensura dimensus es et definivisti dies vit e meæ; paucissimos et quasi momentaneos decrevisti dies meos. Hinc Hebræi « viros numeri • vocant viros paucos, et * dies numeri » dies paucos, quasi exigui numeri, et facile numerabiles. Dicit igitur Siracides : Bona vita paucos habet dies, et cito numerabiles ; at benum nomen, quod per eam conciliatur, permanet in œvurn. Ita Tigurina : *Dies,* inquit, *bona lita pauci sunt: nomen autan bonum manet in* per*prtuum;* alii : *Bona vita numero dierum finitur; sed nomen bonum in sœmlum permanet.* Est hic acer stimulus ad bonam vitam el virtutem ; quod scilicet per modicum brevemque ejus laborem paremus nobis nomen æternum, idque semper amid Deum, Angelos et Beatos in cœlo : apud homines vero non semper, sed frequenter. Sancti enim hic celant suas virtutes, cupiuntque soli Deo et Angelis innotescere : quorum proinde gloria major erit in ccelo. Parva enim est, ideoque parvi facienda fama hujus vito».

TERTIA PARS CAPITIS.

RECENSET EA DE QUIBUS EST ERUBESCENDUM.

17 17 ct 18. Disciplinam in pace conserva i>■, fil ii; **SAPIENTIA IMM ABSCONDITA ET THESAURUS INVISUS** (id est, ut Jansenius legit,*occultus),* quæ utilitas in utrisque? Melior i.st homo, qu abscondit stul**TITIAM SUAM, QUAM HOMO QUI ABSCONDIT SAPIENTIAM** suam. — Solet Siracides subinde compellando excitare discipulum ct lectorem ad attentionem, uti solent facere preceptores; præsertim ubi longior est oratio : tunc enim discipuli, ejus longitudine Litigati, tædio alliciuntur et indormiunt : undo ad ulrumque prœcavendum novo quasi exordio cos excitare, novamqm? eorum attentionem sibi conciliare student, maxime cum novum occurrit dicendi argumentum, uti hic occurrit. Hic ergo est prologus eorum quæ dicturus est de erubescentia, rebusque erubescendis, quo stimulat lectores, ut ad ea attendant, eaque menti imprimant et conservent.

Ait ergo : « Disciplinam in pace conservate, filii. » *Primo,* plane et simpliciter per « pacem » accipias animi tranquillitatem ct quietem : Lee enim quasi dispositio requiritur in discipulo, ut prœcdptoris doctrinam excipiat, capiat et conseD» vel. Qui enim animo sunt inquieto vel perturbato, incapaces sunt disciplinae. Unde Aristoteles, in *Ethicis,* discipulum requirit, qui passiones habeat sedatas et compositas. Præsertim vero per pacem accipit animi demissionem et mansuetu-

dinem,qu® humiliter et pacifice excipit dicta magistri. Superbi enim ct contentiosi, qui dicta magistri discutere ct censere volunt, accentra ea disputaro el arguere, inepti sunt ad hauriendam ¡nagktri doctrinam. Tales sunt juvenes audaces, effrenes et insolentes, qui, cum a senioribus audiunt eis erubescendum esse de moribus tarn liberis, audacibus, incompositis, respondent in iis nihil esse quod erubescant, sed senes esse imperiosos, morosos, scrupulosos, timidos; ideoque illis timenda cl pudenda videri, quæ revera linienda cl pudenda non sunt Sensus ergo est, g. d. 0 filii, o discipuli, si vultis capere meam disciplinam, afferte animum quietum, humilem, pacific urn : illo enim mea dicta capi dis, intelligelis ct conservabitis. Ego enim vestri causa vestroque commodo illaelóquor el con-cribo : nolo ea mihi servare, ncc in mente mea recondere; sed vobis tanquam sapienti® thesaurum pandere ct communicare. Sicut enim thesaurus, si abscondatur, nulli est usui : sic et sapientia, si a sapiente ceIclur, nulli prodest : cum ad hoc ei a Deo data sit, ul per cam non lanium se, sed ct alios doceat dirigatque ad virtutem et salutem : ideoque melior est stultus, qui abscondit stultitiam suam, quam sapiens, qui occultat sapientiam suam. Vide quæ de utraque hac sententia dixi, cap. xx, 32 ct 33. Ibi enim utraque habetur, et hic repetitur.

Eamdcm humilitatis et pacis conditionem a suis fidelibus exegit Christus ; unde ait : « Confiteor, tibi Pater, Domine cœliel terne, quia absconditi hæc a sapientibus et prudentibus, el revelasti ea parvulis. Ila, Paler, quoniam sic placitum fuit ante te, d *Matth.* cap. xi, 23. Quin et Pythagoras a discipulis non tantum pacem, sed el quinquennale silentium exegit. Unde illud , f?x, a ipse, » scilicet Pythagoras, « hoc dixit : » ergo sine alia disquisitione credendum cl faciendum est. Ha Lyranus, Dionysius, Jansenius el alii.

Secundo, sublimius : « disciplinam in pace, » id est pacis, vel de pace (Hebrœi enim per 3, id est *in,* significant regimen genitivi) a conservale, filii, « *q. d.* Sequentia, quæ vos docebo de cavendis rebus pudendis et erubescendis, spectant ad pacem : ul scilicet pacem, gratiam et honestatem cum omnibus colatis. Il me ergo disciplinam, cum sit pacis, et dc pace, quæ omnibus est optabilis, studiose excipite.

Tertio, « pax n licbræis significat prosperitatem r' j" oni rerumque copiam el abundantiam, *q. d.* bisciplinam hanc meam servale, non tantum rebus adversis cl tristibus, sed etiam secundis et lætis ; dum affluitis opibus, deliciis omnique felicitate : hæc enim solent mentez? disciplinen tcnaccip laxare et dissolvere, ut ad ea adeo concupita dilabatur el diffluat. Unde S. Bernardus, sai.). 2 m Ramis *palmarum :* a Licet, inquii, mullos frangat adversitas, **Iwn** mullo plures extollit prosperitas, sicul scriptum est ; Cadent a latore luo mille, sinistro scilicet, per quod signatur adversitas; ct, decem millia, id est mullo plures, a dextris tuis, in quibus prosperitas designatur. » Idem, lib. Il *De Consider,* cap.xii: «Est utique,si diligenter atti udas, quam rarussemper exstiterit,qui non vel modice in prosperitate animum relaxaverit a sui custodia el disciplina. Quando hoc incautis non fuit ad disciplinam, quod ignis ad ceram, quod solis radius ad nivem vel glaciem. Sapiens David, sapiens Salomon fuit : sed blandienlibus nimis secundis rebus, aller ex parte, alter ex tolo desipuit. Magnus,qui incidens in adversa, non excidit vel parum a sapientia, ncc minor, cui præsens felicitas, si arrisit, non irrisit. Quamquam facilius inveheris, qui sapientiam retinuerunt contraria sibi fortuna, quam qui propitia non perdiderunt. Præferendus ille, et magnus est, cui inter prospera saltem risus indecentior, aut sermo insolentior, aut immoderatior cura vestis vel corporis non irrepsit. »

Qu.eriint doctores cur Job, gravi et multiplici Job viat tenlatione pulsatus, victor evaserit ; Adam veroj" una levique Evie illecebra illectus succubuerit, riciu* r»i seque el posteros omnes perdiderit. Causam assignat S. Augustinus, tn *Psahn.* x l v ii : « Vicit homo (Job), inquit, in stercore, vicius est (Adam) in paradiso, » </. *d.* Jobmn dolores ct adversa non fregerunt, Adamum deliciæ et prospera subjugarunt. Quocirca dæmon magis homines lentat per prospera quam per adversa, ac tum sæpe certus est dc victoria ; cum, scilicet, delicias mundi et carnis blanditias dulci quodam, sed periculoso bello ducit in aciem, adversus hominem luteum ct carneum, tunc crebro vincit et triumphat : caro enim capitur rebus prosperis ct carnalibus ; in adversis vero, quasi per antiportetasiu, mens carnem erigit et corroborat. Hunc sensum expressit Tigurina : *Filii,* inquit, *conservate disciplinam rebus prosperis. Cum sapientia latet, et thesaurus est abditus, quid est in utrovis utilitatis? Homo celans stultitiam suam præstat homini sapientiam suam occultanti.*

Quarto, Palacius explicat, *q. d.* 0 filii, dum in pace vivitis, hunc quam vobis trado disciplinam servate.

Mystice Rabanus : « Disciplinam, inquit, in paco conservate, filii. Disciplinam ergo in pace conservat, qui secundum duo prœcepta charitalis, in sanctitate el justitia vivere certat. De quo Paulus ad Il brteos scribens ait : Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbil Deum. Et quia non sufficit cuilibet per se bene . vere, si proximis suis in sana doctrina, quantum lotest, non studuerit prodesse, protinus subjunr. iur : Sapientia enim abscondita, ct thesaurus) cultus, quæ utilitas in ulri>que? » El inferius : a Unde cl bene per Salomonem dicitur, *Proverb,* xi: Qui abscondit frumenta, maiedicelur in populis. Frumenta quippe abscondere, est prædicationis sancite apud se verba retinere. In populis autem

talis quisque maledicefur, quia in solius culpa silentii pro multorum, quos corrigere potuit, pœna damnatur. Et : Anima, qurc benedicit, impinguabitur ; et qui inebriat, ipse quoque inebriabitur : qui enim exterius predicando benedixit, interioris augmenti pinguedinem recipit; et dum vino eloquii auditorum mentem inebriare non desinit, potu multiplicati muneris inebriatus excrescit. Unde Isaias, cap. vf: Væ mihi, inquit, quia tacui! Et Paulus, *Artor,* xx, 26 : Contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium ; non enim subterfugi quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis. » Hæc sparsim Rabanus.

I» 10 et 20. Verumtamen reveremini in his qua procedunt **DE ORE** meo. Non est enim bonum omnem reverentiam **OBSERVARE : ET NON OMNIA OMNIBUS BENEPLACENT** in fide.— Ita Romana el Grmca. Perperam ergo pro ivrpxTwrn, id est *reveremini,* aliqui legunt, *revertimini,* et pro est pudorem, verecundiam, reverentiam, legunt contrarie *irreverentiam.* Pro *verumtamen,* græce est rctqxpcvv, id est *ergo,* igitur, quocirca.

Sensus est, *q. d.* Dixi quod disciplina hæc mea sequens dc verecundia a vobis, o discipuli, excipienda sit in pace mentis humilis, demissœ el quiefæ ; igitur ul eam praestetis, « reveremini, » id est reverentiam, pudorem et verecundiam induite, circa ea quæ vobis dicturus sum esse reverenda el erubescenda. Nam non omnis omnium reverentia, id est pudor bonus est. Sunt enim quos pudet coram haereticis profiteri fidem, coram libidinosis castitatem, coram gulosis sobrietatem, etc., qui pudor sane præposterus el perversus est. Rursus sunt alii quos pudet bumilil itis, mortificationis, pœnilcntiæ, zeli : quia frigidi et tepidi sunt, vifaque et virtute communi contenti ; unde non probant nova, rara ct heroica opera virtutis. Quocirca « non omnia omnibus bene placent in tide, n id est fideliter, recte, juste et sancte ficta, *q. d.* Horum tamen pudere non debet ; quia hic pudor non est bonus, ideoque non imitandus ; sed generose superandus et profligandus. Simili modo dixit cap. xxxvn, 31 : « Non des illi (animæ nequam) potestatem ; non enim omnia omnibus expediunt, et non omni animæ omne genus placet, o Quare ut bonum pudorem a malo et prepostero discernatis ; docebo, primo, quorum vos pudere ; secundo, quorum non pudere debeat. Unde dico : a Erubescite a patro et matre de fornicatione, » etc.

Itaweri ^rv codere.

Ubi nota Latinum interpretem sæpe « reverentiam n usurpare pro pudore et verecundia, ac « revereri » pro pudere ct erubescere ; ul *Psabn.* XXXIV, 26 : « Erubescant, et revereantur simul, qui gratulantur malis meis ; induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur super me. » *Psalm.* lxvhi, 20 : a Tu scis improperium meum, ct confusionem ineam, et reverentiam mearo • I cap. xv, 34 : « Ad roverentian (id est pudorem, ut vos pudeat) vobis loquor. »

Rursum ti *m fide* significat fideliter, integre, P*v«pro reeleque facta. Sic Deus dicitur fecisse « omnia r open in fide, » id ed integre et perfecte, *Psalm,* XXXII, 4. Posset quo pie ‹ fide- » accipi pro constantia, *q. d.* Non omni i quæ in fide, id est constanter et generose, fiunt, placent omnibus : multi enim politice mutant inores el sermones, ut se omnibus accommodent ; quia pudet eos virtutis constantiæ. Si Hebraei HJÌON3 *beemunn,* id esi « in fide » vocant id quod ‹um firmitate et constantia fit, sive quod firmiter, constanter el solide agitur. Sic Tobias ait cap. n, 18 : « Filii sanctorum sumus, ct vitam illam exspectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo. » Et *Apncal.* xin, 10 : « Hic est patientia el fides (constantia) sanctorum. • Hoc significatum sequitur Tigurina : sed sensum alio deflectit. Sic enim vertit : *Neque enim quarts verecundia teneri pul» thrum est ; nec omnia solide probanda sunt in bus.* Aliter usurpat Apostolus ro iji *fide,* vel fide, *llaman,* xiv, 23, scilicet pro eo quod fit juxta credulitatem et dictamen conscientis, qua quis credit hoc illudve sibi licere facere sine peccati scrupulo.

Porro Lyranus pro *reverentiam* legens *irreverentiam,* sic explicat : Non est bonum, inquit, discipulo. aliquam irreverentiam habere ad dodorem, ejus doctrinam contemnendo, vel negligendo. El non omnia docloris dicta omnibus discipulis « bene placent in fide, » id ed licet sint fidei convenientia, tamen eis non placent, quia sunt imbuti opinione alia, *q. d* Propter hujusmodi tamen displicentiam, ostendere non debent aliquam irreverentiam ; unusquisque enim in suo sensu abundat. Hæc Lyranus et Dionysius.

Palacius vero : Non est bonum, inquit, omnem inverecundiam el impudenti ‹m habere ; non est bonum omnino carere verecundia, nec enim res impudenter facte omnibus placent, ac si fideliter fierent. Pudeat igitur facere coram omüib is, quod non omnibus placebit, imo multis displicebit ; nipote quod non factum est fideliter el rede.

Mystice Rabanus : « El non omnia omnibus placent in fide. Non enim una eademque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos pur morum qualitas astringit. Sæpe namque aliis officiunt, quæ aliis prosunt ; quia el plerumque herbu, quæ hæc animalia nutriunt, alia occidunt ; d lenis sibilus equos mitigat, catulos instigat ; el medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri vires jungit; el panis qui vitam fortium roborat, parvulorum necat. Pro qualit ite igitur audientium formari debet sermo Doctorum ; ut cl ad sua singulis congruat, et tamen a communis aedificationis arte nunquam recedat. »

21. Erubescite a paire et a matre di fornica- v*r‚n-TiONE. — Recenset sedecim res, quarum vel ob sd^t< peccatum et scelus quod continent, vel ob indecentiaui el inhonestatem, quemque pudere debet.

primi, Prima est fornicatio; de hac enim omnes erubcs-
oi^rai-ccre debent, *sed* maxime filii a patre et maire, id est coram patre et matre ; idque quia parentes acerrime ferunt filios fornicari ; tum quia hoc ingens eis est probrum ; tum quia signum est negligenliæ parentum, quod SQilicel filios non satis recte casteque educariut et conservarmi; tum quia cupiunt filios honesto matrimonio jungi, per quod legitimos nanciscantur nepotes, qui sibi in hæredilate succedant ; non illegitimos, spurios et incertos; tum denique, quia si sint fili®, et fornicentur, nulli honesto et pari eas in matrimonium elocare possunt : nemo enim
Gnoo® vult ducere vitiatas ct meretrices. Præclare Dema-
de pud> ¿es pudorem in femina aiebat pulchritudinis arcem esse. El Demetrius Phalereus admonebat adolescentes, « ut domi párenles, in via obvios, in solitudine reverereniur seipsos. » Pudor enim juvenes optime deterrei a peccando, qui nusquam non adest, si quis revereatur seipsum. Ita Laertius, lib. V, cap. v. Socrates asserebat « Hospitalem Deum inter homines, qui justi pudoris participes sunt, versari. » Idem docebat discipulos, « ut hæc tria in omni vita servarent : in animo prudentiam, in vultu verecundiam, in lingua silentium. » Ita Maximus, serm. 41 : Echercus « verecundis pudentibusque Jovem favere fulminatorem » dicebat. Democritus : « Malum, inquit, etiamsi solus fueris, neque dixeris, neque feceris. Disce autem teipsum multo magis quam alios revereri. d Ha Slobæus, *serin.* 29. Sapienter Isocrates Demonicum instruit dicens : « Nunquam quidquam turpe faciens, spera te lalilurum. Nam ut alios lateas, tibi ipse conscius eris. Omnia videare facere, tanquam neminem lateas ; licet enim nunc lateas, post tamen conspicieris. »

Secunda res, de qua erubescendum est : Et a **rnxs,ÜB*TE ET A POTENTE DE MENDACIO.—Nota :** Gr.ecum dbn, quod Noster vertit a, accipitur pro *curam* vel *apud* ; notat enim personam, coram qua, vel apud quam, sive cujus respectu, et propter quam (quod Hebræi dicunt >JDO *mippene,* id est a facie, in conspectu) est erubescendum ; sicut z<?i, id estdc, notat objectum,sive materiam erubescendi. Unde Tigurina vertit: *Pudeat vos scortationis coram putre, aut maire ; mendacii coram principe et potestatun gerente ;* alii : *Pudeat vos fornicationis propter patrem ac matrem, et mendacii propter priesidem ac patentan.* Principes enim el pnesides sicut amant veraces et veritatem, nipote necessariam ad recto judicandum, consulendum, regendum ; ita ex adverso oderunt mendaces et mendacium ; nolunt enim decipi, et m errorem induci; præsertim quia ipsorum dos et laus præcipua est sapientia, cui contraria est fraus ct faUitas ; cl quia mendacium apud ipsus valde nocet n ¡publie® el bono publico ; unde videmus principes, dum fabo ab adulatoribus informantur de reipublicæ el subditorum statu, pessime regere, et rcmpublicam p» rdere.

22. Tertia est : A principe et a judice de de- Ve« m.
licto. — Græce nipt id est de negligentia, qua scilicet quis oeconomus, procurator, genS , advocatus, similevo officium apud judices vel principes obiens, in co negligens est; ac per negligenliam omittit ea quæ ofllcium ei commissum requirit; per hoc enim iit, ut judex judicium pervertere, vel certe incidere, aut remorari cogatur, æque ac princeps negotia publica; aut certe eorum edicta et mandata contemnuntur, dum præ tores cætcrique eorum officiales ea ia praxim redigere, eorumque transgressores costi* gare negligunt.

Porro Palaeius sic explicat, q. d. Cave delinquere in oculis judicis et principis; nam hio si te comprehendat in flagranti delicto, sine aliis testibus te castigabit et puniet; uti Moses castigavit llebræos adorantes vitulum aureum, *Exodi* cap. xxxii Alius, *q. d.* Ne principi vel judici detrahas, imputesve delictum, v. g. tyrannidem, injustitiam, avaritiam, etc., juxta illud Pythagoree : « Nunquam in astrum digitum intende, hoc est, dc supremis viris nil temere loquaris. »

Quarta est : A synagoga et plebe db iniquitate. Quito, — Tigurina : *Pudeat te criminis coram cœtu el* po-e>l *puto;* quia si coram cœtu populi et plebis agas qnl quid iniquum contra ejus privilegia, leges (iv&- P» enim est id quod est contra leges, et ex- lex), consuetudines; omnes in te concitabis; ut te odio probrisquo persequantur, et opibus vel vili mulctent, juxta illud cap. vu: « Non pecces in multitudinem civitatis, neque te immittas in populum, w Nam si pecces in unum, unum timebis ultorem; at si in populum, eum totum contra te concitabis : unus placari potest, at quomodo placabis totam multitudinem? Hoc expertus Roboam regno decem tribuum excidit, II *Ileg.* cap. in. Sapienter ergo Isocrates Demonicum erudit, dicens : a Ex communibus procurationibus discede non ditior, sed gloriosior; mullis enim pecuniis melior est profecta a multitudine laus. Vita calumnias, licet falsas; quia vulgus non tam ad veritatem quam ad famam respicit. Existima nihil esse humanum stabile. Sic enim neque for lunatus eris prætor modum lætus, neque Infor tunalus præler modum trislis. »

23. A socio et amico de injustitia. — *Quinta* Ven n. res, de qua pudere nos debet, est « injustitia corat» socio cl amico; » quia scilicet illi injuriam oui el noxam injuste inferimus; omnis enim injustitia est turpis et pudenda, sed maxime ea quæ irrogatur amico el socio; cui non tantum jus nomine justitke, sed cl beneficium ratione societatis et amiciliæ debemus; præsertim quia ipse .se suaque credit nobis, quasi fidis suis amicis. Præclare Isocrates ad Demonicum : a Similiter turpe judici , inquit, inimicorum vinci maleficiis, el amicorum superari beneficiis. »

Sexta est : De loco in quo habitas, de furto. — S*iu, Pro *de,* gr.ece est præposilio «ko, quam, ut paulo

ante dixi, Noster vertit n, id est coram, apud, propter. Unde Compíutensia et Romana vertunt *a loco;* Noster vertit, *dc loco;* quia locus non est persona, uti sunt pater, princeps, judex, et cæteri praecedentes, quibus proinde praefixit praepositionem *a,* id est coram. Verum, quia per locum intelligit personas loci incolas, hinc commodius vertas, *a loco.* Tigurina : *Pudeat tc furti in loco quem incolis, q. d.* Erubesco furari in loco, ubi habitas, tum quia turpe est domum viciniamque tuarn commacularo furto, ut a vicinis audias fur, omnesque te velut infamem fugiant ct exsecrantur; quis cnlm suis rebus non metuat a vicino fure? tum quia locus, v. g. patria, nos genuit, educavit, aluit alitqne : quare fidelitatem summam a nobis poscit. Ergo indignum est, si illam furto vexemus ct depraedemur. Quomodo ergo tu feras communem, qua te tui omnes notent, infamiam? quomodo vieissim cives tui patientur te publicum furem?

Porre quod addit : De veritate Dei, et testamelo, —Jansenius opinatur hoc membrum irrepsisse ex capite sequenti vers. S^esseque delendum, eo quod non habeat adjunctam materiam, puta peccatum, dc quo sit erubescendum. Verum illud constanter legunt codices Latini et Græci ; quare referendum est tum ad furtum, tum ad quinque praecedentia, 7. *d.* Erubesce de furto, et de quinque criminibus cætcris jam recensitis, *dc* (græce ixs), id est coram, vel propter « veritatem Dei, et testamentum, » id est legem; quia scilicet Dei veritas, id est irqnilas. justitia et lex illa prohibent, illlsque graves pamas intentant; ut hæcsex distinguat a sequentibus, in quibus quædam recensebit erubescenda, non (|uod crimina sint, sed quod inhonesta sint et dedecent. Tigurina vertit : *Pudeat vos coram ventate Dei, ct pacto;* alii : *Propter veritatem Dei, et testamentum.*

Sv undo, Lyranus : a De veritate Dei, ct testamento, » inquit, transgrediendo debet homo crubcscera; quia Deus videt ubique. Ei Dionysius : Ubique, inquit, ct semper, ct summe verecundemini de violatione et inhonoratione veritatis legis divina', ct praweplorum ipsius; quoniain ipse Altisslmus omnia intuetur.

Aliter Palaeius, qui h rc refert ad sequens « do discubitu in panibus, w Erubescite, inquit, a verílate Dei, et testamento ejus; no discumbatis in panibus in cultum idolorum, (artum enim est Ohm idololatra* habuisse usum comedendi idolotbyH m deorum suorum cultum, juxta illud : « Sedit populus manducare ct bibere, el surrexerunl ludere, • *Exvdi* cap- xxxii. Imo, ct fideles in veri Dei latriam comedebant, juxta illud: « Epulaberis corani Domino Deo tuo tu, et filius tuus, m *lient.* XVI. Erubescite igitur discumbere ad comedendum coram falsis diis, cum venias Dui, el testamentum, quod cum ipso pepigistis, id vobis prohibeat. Unus est verus Deus; ergo unum illum adorabis : rursum fo das cum unico Deo pepigisti ; cur foedere violato deos falsos adoras?

Mystice hmc ?ex pudenda sic explicat Rabattusr xptfa. a Albore sensu, inquit, coram matre Ecclesia, et Patta Deo erubescit dc fornicatione, qui idololatriam Gentilium, ecu stultitiam sectatur haereticorum; anima enim, quæ relicto Dei consortio sequitur perversorum errorem, spirit diter fornicatur; unde ct damnabitur. Erubescit autem a præsidente, ct a potante de mendacio, qui coram oculis divin® majestatis praevaricator esse convincitur Sponsionis su®, quam promisit in baptismi perceptione. »

î4. De **DISCUBITU IN PANIBUS,** et **AB OBFUSCATION! Vm.t4.** dati et accepti. — Septima res erubescenda est SepUsu» « discubitus in panibus, » per quam *primo,* Pa- ducau- Incitis, uti paulo ante dixi, intelligit discubitum in idolis, esumque idolothytorum, puta panum qxu.T* el ciborum idolis immolatorum; *secundo,* Lyranus accipit primam sedem in mensa alterius (panis enim poni solet in capite mens® , ubi residet paterfamilias) quam vetat Christus, *Lue.* xxiv, dicens : « Cum invitatus fueris ad nuptias, recumbe in novissimo loco, » primum enim locum accipere propria auctoritate, signum est ambitionis magnæ; *tertio,* Dionysius insuper accipit excessum in pane et cibo per gulam. Sic ct Rabanus : a In die judicii, inquit, confusione dignas apparebit, qui comissationi et ebrietati semetipeum tradens turpiter incubuit. *

Verum hæc vel parerga, vel mystica esse liquet ex Græco qui habet, xjd ¿xi ¿pince <«' dtprci;, id est, ut Compíutensia et Romana, a/i-*xione cubiti tn panibus;* alii legunt ¿x' áprwc, id est *supra panes.* Sensus est, 7. d. In mensa pudeat te figere cubitum supra panem, illique incumbere, uli faciunt pagani et agrestes. Hoc enim primo, rusticum est el incivile : unde Grobbianu> (ita vocatur libellus De *Civilitate,* vel potius incivilitate morum), inter alios rusticitatis ct incivilitatis actus hunc nomin dim assignat et laxat; *s^undo,* hoc signum est irreverenti® in Deum; illum enim in cibis et donis suis modesto gratpque ore et gestu revereri debemus; ipse enim ils nos gratis pascit a juventute nostra; *tertio,* hoc signum est superbi®; qui cmm incumbit pani, videtur essa dominus menMB el convivii, omnibusque convivi velle dominai i, quasi qui ros pane suo pascat, illumquc eis negare possit, si velit; *quarto,* hoc signum est gul®; sic enim gulones II* br.ei suspirantes ad ollas carnium , dicebant Mosi : « Utinam mortui essemus per manum Domini in terra /Egypli, qu indo sedebaçms super ollas carnium, ct comedebamus panem in saturiate! • *Exodi* XVI, 3. Sic porci incubant siUuuis, et boves pascuis.

Symbolice, discumbit in panibus dives, qui Symbol* spes vil® reponit in copia suarum frugum el ppum, vel in excellentia artis su-e, uti faciebat ille qui ambitiose sibi dicebat : < Anima, habes

multa bona posita in annos plurimos : requiesce, comede, bibe, epulare.» Quocirca dixit illi heus: « Stililo» hac nocte animam tuam repetunt a te : *qua'* autem parasti, cujus erunt? n *Luc.* xii, 19. Hunc sensòri innuit Tigurina, dum vertit : *Nerejwr/is aditum in victu parando, q. d.* Ne innitamini et prœfidalis in arte parandi vobis victum et opes.

Octava est « obfuscatio dati et accepti; n obfusentio est denigrado farnæ, puta infamia, 7. *d.* Erubesce de infamia, quam incurres si non possis justam reddere rationem cl compntum dati et accepti, si plus acceperis quam expenderis, si summam accepti non possis exæquare snmmie dati et expensi; hoc enim te arguet vel furem, vel dissipatorem ct prodigum rei alien® tibi commissca. Liber enim rationum dati ct accepti clarín, non obfuscatus esse debet. Erubesce igitur si fuscedo quæpiam librum expensarum obfuscavit, ut rationem integram debiti reddere nequeas, ait Palacius. Rursum erubesce, si defleris vel acceperis munera ad pervertendam justitiam, aut nd rem turpem aliudvcscelus perpetrandum. It» m si beneficium acceptum indigna recompensatione fœdaris. Ita Lyranus, Dionysius, Jauseniu«. Pro *obfusentm* enim græce est 7<^x/.t*Ju.¿;„ quod Complutensia vertunt, *contemptus;* alii, *deniqrutio :* «p; enim, id e-t corvus, dictus est a

id est mgrurn, eo quod sil nigerrimus; olii, *repulsio contumeliosa;* Tigurina, *vituperatio : Ne* v</ *dando.* inquit, *vel accipiendo subeatis vituperalioiiem;* enim, ail Iksyclnus est //uxax-txtt, GXjhoyz.;, ¿tt.<Vc/.uax-5Íx, id est vilupiT ilio, domerai O, fraus, contumelia, impostura : w-

cnim est idem quod vitupero, denigro, convicior, infamo. <i; x'.ìxax; áxcTÍuwn», id est ad corvos millo, in malam <-rurem relego, profligo, ejicio, damno, odio prosequor. Hinc sensus esse pos<et, *q. d.* \'oli corvum agere, noli esse furax, noli te denigrare rapacitate ; corvienim poma, etc., furantur, et in nidum inferunt, nec unquam referunt aut restituunt.

Mystice Rabanus hæc refert ad avarum : « Qui per parcitati m , inquit, ea proximis non tribuit, qua* cum cæteris omnibus communiter habenda a Deo accepit. »

Ven. » •MI. **25 ct 26. A SALUTANTIBUS DE SILENTIO : A RESPECTU MILU BIS FORMCARIÆ : ET AB AVERSIONE VULTUS COGNATI.** Ne AVERTAS FACIEM A PROXIMO TUO , ET AB ffroi.ert auferendo partem et won restitiexdo. —Nona n n rrM. uLtJn. ti erubescenda est, *q. d.* Pudeat te de silentio a salutantibus; si scilicet te salutantes non resalutes, sed sileas, sileusque pertranseas. Hoc enim inofficiosum est, incivile, rusticum, animique avelli ct arrogantis indicium. Tigurina : *Pudeat te silentii coram salutantibus.* Hoc vitium silentii cum quis non appellat, ncc salutat amicum. Græci vocant; de quo Aristoteles, hb. § Ili *Morat.* : « Quod si, inquit, diuturna fuerit absentia, videtur et D^essitudinis oblivionem adferre. Undo dictum est illud : Multas amicitias silentium diremit. » line fácil illud Alpini feneratoris, apud Columellam : « Bona nomina nonnunquam mala fieri, si nunquam interpelles. » Per a nomina » intellige debita vel justiliæ, vel amicitia;, quæ si nunquam interpellentur, id est reposcantur, in oblivionem abeunt et evanescunt.

Aliter noster Salazar, *In Prov.* cap. xxvn. num. 78; Erubesce «a salutantibus de silentio; » hoc est, inquit, erubesce salutare alios « inter noctis silentia, » 7. *d.* Noli esse antelucanus, sive nocturnus ct importunus salutator, juxta illud *Prov.* xxvn, I 1 : « Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit, » 7. *d.* Quisquis intempesta nocte salutes inclamat, propter gravem molestiam, quam salutatis affert, somnum eorum interturbando,eosque percellendo; hic maledicentibus, et male prec intibus nihilo dispar censebitur. Sic ergo « dc silentio » idem e<t quod « de node, » sive nocte silenti. Verum hic sensus obscurior, minusquo usitatus videtur. Adde, quod græcum w«pl, id est « de, » hoc loco notat non tempus, sed materiam, de qua erubescendum est; sicut, ánó, id est a a, » notat personas, uti dixi vers. 21.

Huc facit illud Isocratis *ad Demoniciim :* « Moribus quidem sis facilis salutator, verbis autem bonus salutator. Est autem facilis quidem salutatoris, appellare obvios; boni autem salutatoris, verbis ipsis humaniter accipere. »

Porro Syrus hanc gnomen ita parapbrastice reddit : *Quicumque salutatur ct silet, ipse est fraudator maqnus : salutationem quam impertitus es ei, non reddit tibi; depositum quod das illi, ita reddit tibi.* Iti contingit, ut qui salui dionem non reddunt , neque depositum reddant. Præclara est sententia: « Resaluta semper, imo saluta prior. » Sic B. Virgo prior salutavit Elisabetham, camq io cum prole implevit Spiritu Sancto. Sic Apostolus in omnibus epistolis fideles officiose salutat : « Sdulatc, inquit, omnem sanctum in Christo Jesu. Salutant vos qui niecum sunt, fratres. Salutant vos omnes sancti, n *Philip,* iv. Ubi AmbrosiaMer : ‹» Salutatio fratrum, impili, solatium invicem præstat : quasi imagines enim exhibet divulsorum. n Dvnique honor (qualis est salutatio) est in honorante et salutante, non in honorato et salutato.

Excipe casum unum , quando scilicet negotiis altioribus, ut precibus, contemplationi, sacrificio Oritu quis vacat ; tunc enim ita Deo t ta mens danda est, ut salutantes non resalutet, imo non audiat nec videat. Qua de causa Eli&eus jussit Giezi, ut suscitaturus mortuum mentem totam in Deum ejus opem implorando colligeret, ac neminem per viam salutarci, IV *Req.* iv, 29. Idem jussit Christus septuaginta duobus discipulis, cum eos misit ad pr.edicandum, *Luem* x, 4. Et S. Carolus B^TOinœus Romæ solitas septem basilicarum obiens stationes, ila precibus et Deo vacabat, ut Uwll „

salutatus licet a parentibus et amicis neminem tamen resalutaret. Idem faciebat noster B. Aloysius Gonzaga. Idem plurimos fecisse Romæ, anno jubilad 1625, magna animi voluptate conspexi. Si-

Prthico-rki nnn H-br.d \kn-Um.

ra° silentium colebant Pythagora discipuli, ideoque pisces in honore habebant, quod hi natura sua sint silentes et muti. Unde Plutarchus, Symposiacis, Pythagoricos ait a piscium esu abstinuisse ex reverentia, quod hos quasi disciplinæ sure domesticos agnoscerent, propter iy.tfvjóíav, id est silentium, quod inter animantium genera piscibus est proprium ; creteris enim quibusque sua est vox. Causam affert Aristoteles, lib. IV *Histor. anim.,* cap. ix, quod piscibus neque pulmo sit, neque guttur, neque arteria, qu® tria ad vocem requiruniur. Addit Athenæus Pythagoricos solos pisces non gustare, quasi sacros ob silentium, quod Pythagoras docuit. Igitur sicut is qui cum rege colloquitur, neminem licet se salutantem resalutai, vel interroganti respondet : sic multo magis id'psiim facere debet qui cum Deo in oratione colloquitur. Hoc enim exigit Numinis majestas, honor el reverentia, coram qua omnis officiosa salutandi urbanitas facessat oportet.

Pee'mi fit ai* i*Ct«4 mtt< tricis.

Decima est : pudeat te « a respectu, » greco ¿pàaiwç, id est aspectu, inspectione, n mulieris fornicarire; » Tigurina : *Pudeat te inspicere mulierem meretricem.* Hoc enim est signum animi impudici el fornicarii. Oculi enim sunt in amore duces, et ubi esi oculus, ibi est amor, mens et animus. Unde Christus : « Ego autem dico vobis, inquit, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendam eam,jam mcechalus est eam in corde suo, » *M dth.* v , 28. Pudet nos rem turpem, olidam et fetidam inspicere, ineaque oculos tigere: mullo inqgis pudeat inspicere meretricem , quid eniin Impius el putidius meretrice? Memorabile est, quod in *Vita* S. *Ephrem,* de eo in hæc verba scribit Auctor. S. F.phrem ingrediens urbem Edessam rogavit Deum, ul in ingressu obviam haberet hominem , qui sucum a S. Scriptura sermonem exordiretur. Occurrii ei meretrix , cumque altent n* intuita esi. Ad quam Sanctus : » Dic, inquit, mihi, puella, cur ita intentis in me intueris 0< ulis? » Cui illa : a Intueor le, quia ego mulier ‹ x te viro sumpta sum. Tu autem ne me intuearis, sed terram, ex qua tu vir sumptus es. » Qu/u cum audisset S. Ephrem , glorificavit Deum, quod per meretricem tam sapienter ex S. Scriptura se instruxisset.

CnJxi-uia , iterilo mltn» a cognito.

Undecima est : Pudeat te « ab aversione vultus cognati, » hoc est « a cognato ; » græce, duri GvqqtvGù; (Complutensia legunt iCqFrGù; id est *nobilis),* quod Tigurina verlil: *Pudeat te avertere faciem a cognato;* alii : *Pudeat te ob aversum vultum cognati.* Si enim tu ab eo vultum tuum averias, ipse vicissim suum a te avertet. Aliler Jansenius : Monet, inquit, pudendum esse de aversione vullus cognati, hoc est, de eo quod vultus ejus et aspectus contemnitur. Sio enim dictum eri « aversio vultus cognati, » sicut, Pio/m. cxxxi : « Non averias faciem chrisli tui ; » pro non contemnas, nec a«perneris f.iciem chrisli tui ; aversio enim vultus signum eri contemptus. Unde superbi, cum ex humili in altum assurgunt , dedignantur aspicere et salutare suos cognatos et propinquos, quem fastum hic taxat Siracides.

Duodecima : « Ne avertas faciem a proximo tno. » Hoc membrum deest in Greco ; unde Jansenius suspicatur illud irrepsisse in Latino, atque ex versione vel commentario alicuius insertum esse contextui ; videtur enim duntaxat esse expositio membri prrecodentis. Verum Latini codices constanter habent hoc membrum ; unde videtur id ohm in Greco exstitisse, presertim quia aliud est avertere faciem a cognato, aliud a proximo. Igitur postquam monuit a cognatis non esse avertendum vultum, monet idem non esse faciendum proximo cuilibet quantumvis extraneo, pauperi, vili et misero. Omnes enim proximi sumus, id est fratres, ab eodem Deo creati, ex eodem patre Adamo et matre Eva prognati, eodem Christi sanguine redempti, eodem baptismo renati, in eadem Ecclesia, fide, spe el charitate coadunati. Quare pudendum et indignum est, aliquem talem aversari, ab eoque vulthm avertere.

raa.aTWw T l* xximo.

D*e!T4 terta, parte a abliUm nrorepo* nece.

Decima tertia : Pudeat te « ab auferendo partem, et non restituendo, » 7. d. Pudeat te cogli ito vel proximo auferre partem jure ^ereditario aliove simili illi debitam, eamdemque delinere, nec illi restituere; hæc enim continua est violentia el injustitia. Proprie láxateos qui ex eo quod inter plure* dividendum est, aliquot paries auferunt, ribique usurpant, quasi poslea illas reslituluri, el in massam communem relaturi ; at ubi eas consumpserunt, vel secure possident, de restituendo non cogitant.

Greca aliter habent, nimirum «iw pjfíJc; xai ¿¿mu, id est *ab ablatione partis et donatione;* Tigurina : *Pudeat te parte sua aut dono defraudare quemdam;* alii : *Pudeat te ob ablatam partem donationemque, q. d.* Cum cognato vel proximo aliquid donatum, vel testamento relictum est, quod lecum dividat ; tu noli eum *ua p irle et dono spoliare, ul totum tibi vindicaro el occupare velis. Hæc enim tyrannis esi, leonina societas, et publicum furtum. Noster pro mu Iw i»: videtur legisse ™ id esi stne *redditione,* hoc est *non restituendo.*

27. Nb **RESPICIAS MULTEREI! ALIENI VIRI, ET NB .. „ scatTERIS ANCILLAM EJUS , NEQUE STETERIS VD LEC-**TUM his .—Clare sensum reddit Inlerpns; mm Greca hæc eadem phrasi qua precedenlia enuntiant : A *considet'atione* (Complutensia, *ab animadversione;* græce enim est *mulieris conjugatae, a sollicitatione* (greca iriptfpf *c, quod Coin* plutensia vertunt, *curiositate} andito* supple

et repete, « erubesco, » vel pudeat te : *et ne* sfe- *tcris super lectum ejus;* Complutensia : *Ne steteris ad rubieuhm ejus;* Tigurina : *Pudeat te concumbere* cvm *muliere viro juncta, ad hæc ancillas cujuspiam attentare pudicitiam, et ad tectum ejus accedere;* alii : *Pudeat ob contemplationem maritata: mulieris, ob curiosam sollicitationem ancillæ ipsius, et ne steteris ad lectum ejus.*

PHmi qnutj rr í.-rjí rrjnr». Decima quarta res valde erubescenda, est curiosus aspectus el intuitus mulieris conjugat®: nic enim est signum et mitium adulterii, cujus inmum apud omnes gentes est probrum tanta in familiam el rempublicam injuria, ut mariti æque ac judices ubivis fero locorum illud morte vindicent. Buie affine est tentare ancillam ejus, honor enim ancili® est honor domiate, mariti ct totius domus. Paulo aliter Palacius,?. d. Erubesce, ne concupiscas uxorem alienam, nec ab ejus ancilla scruteris quid sua domina faciat, eam ad lenocinium domine sollicitando; neque noctu stes foris gyrans domum , ubi lectus ejus est, scilicet domino*. Ihqiio Auctor deterret a concupiscentia uxoris alienæ, et a sollicitanda ejus serva, ul heram sollicitet ; et a circumeundo loco, ubi uxor aliena lectum habet.

Hic sensus valde commodus et appositus est, eumque innuit n *ne scruteris,* ac solent lenones per ancillas parare sibi aditum ad heras.

Mystice, Rabanus : a Ancilla, inquit, est cupiditas caniaih, (pité subjici debuit spiritus imperio, juxta illud quod Dominus ad Cain ait: Sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius, Genes. tv, 7. Sed ipsa versa vice dominatur, in reproborum conversatione. Idcirco prohibemur hmc ancillam scrutari, hoc est suggestionibus illius subjici ; el stare ad lectum ejus, in delectationibus videlicet illius accumbere. Unde sapientia in Proverbiis hanc mulierem in cubili suo luxuriantem, et ad sui commixtionem alios illicientem reprehendit, ipsiusque viis inaili nos prohibet, dicens : Nunc eruo, fili mi, audi me, et attende verba oris mei; » *Prov.* vir : « Ne abstrahatur in viis illius mens tua : neque decipiaris semitis ejus; mullos enim vulneratos dejecit,et fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Vi® inferi domus ejus, penetrantes interiora mortis. »

28. Ad amicis (perperam aliqui addunt «cave,» Vitkk boc enim dolent Græca et Latina Romana) de sutMONiBus nirnopEiui : et cibi dederis , ne impropere- «k!› res, g. *d.* Coram ainici? erubesce improperare tnl,x eis quippiam, etsi quid cis donaveris, noli improperare; hoc enim est incivile, probrosum, et amicitia; injurium. Unde Glossa interlinearis : Do- *tum offuscat, qui improperat. Imitare Deum, qui dat affluenter, et non improperat;* et Rabanus : *Obfuscat enim datum,* inquit, *qui malo improperii lacera^ proximum;* Tigurina : *Pudeat te appetere contumeliis amicos, aut quod donaris exprobrare.* Sapienter Isocrates Demonicum admonet : « Si quos, inquit, vis facere amicos, bonum quippiam dic de ip*is ad renuntiaturos; principium enim amicitiæ laus, simultatis vero vituperatio. »

Decima quinta est hæc res erubescenda. Sequitur decima sexta initio cap. sequent., quam proinde Palacios, Tigurina et alii huic capiti annectunt.

Mystice hæc omnia sic explicat noster Alvarez de Paz, *De Mortificat, hominis inter,* lib. II, part. III, cap.m: fhec, inquit, tibi confusionis sint occasio, si in conspecto parentum, scilicet Christi et Ecclesiae, rem creatam immodice amans, fueris spiritualiter fornicatus : si fueris coram Deo omnium judice et omnipotente mentitus : si in aliquo in conspectu ejusdem judicis lui ac factoris delinqueris : si plebem aut congregationem, in qua vivís, iniquitate scandalizaveris : si socium injuria affeceris : si in domo tua de furto in legem Dei admisso notatus fueris : si in convivio superbien? primas sedes degeris : si muneri tuo minime satibfaciens, luam famam denigraveris : si salutantes te præ arrogantia non salutaveris : si intentis aut minus pudicis aut cautis oculis pulchram mulierem aspexeris : si ad ampliorem dignitatem evectus, propinquos aut amicos habitos in humili statu, contempseris. Pro his el aliis similibus, quæ peccata sunt, tibi erubescendum est : at pro illis , quæ a natura ex divina; providenti® ordine suscepisti, nulla est habenda confusio.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Cap. precedenti docuit, de quibus erubescendum: nunc docet, de quibus non sit erubescendum. Igitur sicut sedecim species pudoris boni assignavit, ita hic trcdecim species pudoris mali assignat. Inde vers. 9 *ad* 15, *apt de custodia filiarum, et cavendis mulieribus. Denique a vers.* 15 *usque ad finem agii encomiadem sapientia et omniscumhæ Dei in admirabilis solis, maris, cftterorumgue operum fabrica, dispositione el gubernatione.*

1. Non duplices sermonem auditus de revelatione sermonis absconditi, et ens vere sine confusione, el invenies gratiam in conspectu omnium hominum : ne pro his omnibus eoo-

fundaris, el no nccipias personum uldelinquas . 2. De lege Altissimi, et testamento, el de judicio justificare impium, 3. de verbo sociorum el viatorum, et de datione hæreditatis amicorum, 4. de œqualitale siatene et ponderum, de acquisitione multorum et paucorum, 5. de corruptione emptionis cl negotiatorum, el dc multa disciplina filiorum, cl servo pessimo latus sanguinare, fi. Super mulierem nequam bonum usi signum. 7. Ubi manus multæ sunt, claude; ct quodcumque trades, numera, et appende: datum vero, et acceptum omne describe. 8. De disciplina insensati ct fatui, et de senioribus, qui judicantur ab adolescentibus : et eris eruditus in omnibus, ct probabilis in conspectu omnium vivorum. 9. Filia patris abscondita est vigilia, el sollicitudo ejus aufert somnum, ne forte in adolescentia sua adulta efliciatilr, cicura viro commorata odibilis fiat : 10. nequando polluatur in virginitate sua, et in paternis suis gravida inveniatur : ne forte cum viro commorata transgrediatur, aut certe sterilis efficiatur. 11. Super filiam luxuriosam confirma custodiam: nequando faciat te in opprobrium venire inimicis, a detractione in civitate, et objectione plebis, et confundat te in multitudine populi. 12. Omni homini noli intendere in specie: el in medio mulierum noli commorari: 13. de vestimentis enim procedit linea, el a muliere iniquitas viri. 14. Melior est enim iniquitas viri, «piam mulier benefaciens, et mulier confundens in opprobrium. 15. Memor ero igitur operum Domini, et quæ vidi annuntiabo. In sermonibus Domini opera ejus. 1G. Sol illuminans per omnia respexit, el gloria Domini plenum est opus ejus. 17. Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omuia mirabilia sua, quæ confirmavit Dominus omnipotens stabiliri in gloria sua? 18. Abyssum, et cor hominum investigavit : el in astutia eorum excogitavit. 19. Cognovit enim Dominus omnem scientiam, el inspexit in signum æ\i annuntians quæ præterierunt, et quæ superventura sum, revelans vestigia occultorum. 20. Non præterit illum omnis cogitatus, et non abscondit se abeo ullus sermo. 21. Magnalia sapientiæ suæ decoravit : qui est ante sæculum et usque in sæculum, neque adjectum est, 22. neque minuitur, et non eget alicujus consilio. 23. Quam desiderabilia omnia opera ejus, et tanquam scintilla, quæ est considerare ! 24. Omnia hæc vivunt, cl manent m sæculum, et in omni necessitate omnia obaudiunt ei. 25. Omnia duplicia, unum contra unum, et non fecit quidquam deesse. 2G. Uniuscujusque confirmavit bona. El quis satiabitur videns gloriam ejus?

PRIMA PARS CAPITIS.

Vfn.1. ll dlD*" r.uutio xreii.

1. NOM DUPL1CFS SEBMOXTM AVDITL'S DB RBVFLATIOXE SERMONIS ABSCONDITI. — llec perlinent ll<l fononi capitis præccdentis. Ht enim hio decima sexta cl ultima res erubescenda. Unde Græca hæe eadem phrasi qua procedentia enuntiant, hoc modo, duc tiunpóaittC iwd Xá-pv xai TTtpi XsqtoV , id Cst *ab iteratione, et SenHOHC auditus, cl* (tò *et* est cxegcticum, idemque valet quod *idesl) a revelatione sermonum absconditorum,* supple el repete, *erubesce;* Tigurina : *Pudeat te, quod auditione acceptum fuerit, enuntiare alteri.et res secretas effutire.* Igitur, « non duplices, » id est non iteres, u sermonem auditus, » quem scilicet audivisti ut secretum : quod tibi semel dictum ct commissum est, secundo dicere, alleriquo revelare nolis. Unde explicans subdit : « be revelatione sermonis absconditi, » subaudi et repete, « erubesce, » 7. *d.* « Duplicare sermonem auditus» non est aliud, quam revelaro sermonem absconditum : cujus rei auemque pudere debet; habet enim speciem infidelitatis et proditionis, Huc facit illud Isocratis, ad *Pemonicum :* « Diligentius serva verborum quam pecuniarum deposita. Oportet enim bonos viros morem juramento fideliorem prostare. » Laud.it Maximus, *serm.* 20, Demosthenem, cui cum quispiam exprobraret oris graveolentiam, respondit : ‹ Bene dicis, multa enim in eo secreta computruerunt. » Solent enim res iu occulto congesta? computres* cero.

Et ERIS VERE SINE CONFUSIONE (groco tusv'™?** › id est pudibundus), et invenies gratiam in conspectu OMNIUM HOMINUM. — (/. *(i.* Si hæC SCdtìCÌID erubescenda, quæ jam recitavi, observaveris, deque iis erubescas, ac proindo ea caveas, utique eris pudibundus et vcrccuudus, proculque ab omni confusione ct ignominia, ideoque gratiosus apud omnes homines. Pudibundus enim sludioeo cavet omnia pudenda, quæcumque scilicet ei con* fmiouem, id est pudorem et verucuadioui, crear*

possunt Sîcut c X adverso impudens et invere-eundos mulla facit audacter et impudenter, quæ ei confusionem ct ignominiam afferunt. Tigurina : *Ita demum verecundus vere fueris, et gratiam inieris apud omnes homines.*

Ne pro bis òmnibus confundaris, et nb accipias personam ut delinquas. — Est antithesis præcedentìum. Hucusque recensuit sedecim res, de quibus est erubescendum : nunc a contrario subjungit tredecim, de quibus non est erubescendum. Quare hic proprie incipit, cap. xlh. Dicit ergo : « Ne pro his omnibus, » quæ scilicet jam dicturus sum, «confundaris, n græce xtr/uvW;, id est pudefias, verecunderis, erubescas : ita ut ob pudorem ea omitías et negligas. Unde id explicans subdit: « Et ne accipias personam, ut delinquas, n *q. d.* Ne ex metu et verecundia adeo respicias et reverearis personam aliquam, nl propter eam aliquid contra legem, æquilatem, vel honestatem committas ct pecces Perversus enun est pudor, qui ad peccatum cogit vel impellit. Tigurina : *In his omnibus ne des locum pudori : ne persona cedas, ut delinquas;* alii : *Ne de his te pudeat; neve suscipias personam, ut pecces.*

j'; |o,'s nus.

▾ eri. Î.

2. OB LEGE ALTISSIMI, ET TESTAMENTO, ET DE JUDICIO justificare impium. — Repete, « ne confnndoris, n Prima line res est, de qua non est erubescendnm, *q. d.* Ne confundaris, nove te pudeat Dei Altissimi, quod scilicet eam serves vel defendas. Ipsa enim est a testamentum , » id est ultima voluntas Dei continens ejus pacta et promissa, quæ legem servantibus pollicitus est et preparaviL Mulli enim ex pudore legem Dei publice coram hominibus mundanis et vanis servare non audent, quibus comminatur Christus : « Qui me erubuerit, et meos sermones : hunc Filius hominis erubescet, » *Luc.* ix, 20. Tigurina : *Ne des locum pudori in lege, et parto Altissimi, q, d.* Nullus te pudor astringat ad violandam legem el testamentum Dei ; vel melius : si legem ct testamentum Dei servasti, nulla propterea afficiaris verecundia. Jubet lex Dei pati injurias, offerre alteram maxillam percutienti unam, ministrare servis nostris. Si hæc facimus, injustum est ut propterea afficiamur verecundia, licet nobis id alii improperent. Imo vero adeo nos legis Dei pudere non debet, ut de ea exsultare el gloriari debeamus juxta illud, cap. xxxix, il : a In lege testamenti Domini gloriabitur, n Sumina enim hominis gloria est, quod Deo suo obediat, obsequatur el serviat, juxta illud, cap. xxm, 38: « Gloria magna est sequi Dominum. » Hugo per « testam'Dtuin » accipit novum, quod Christus instituit i_t sua morte sancivil, de quo S. Augustinus : a 0 mira dispensatio, a testatore fugiunt hæredes, el intuentur in cruce latrones! » In hoc testamento septam legavit, pauperibus regnum coelorum, mitibus terram viventium, lugentibus ccn>otalionem , esurientibus justitiam satietatem, misericordibus misericordi® consecutionem. Primi, rupndor io //i-gn Dri.

tionem.

Secunda res non erubescenda, est voracitas ji|. dicii, *q. d.* Ne confundaris, id est pudore siiffundaris; ct ne accipias perón mi, ut propter respectiiin et reverentiam personæ cujuspiam, « de judicio, » id est in judicio, justifices impium : ila ut in gratiam polentis pervertas judicium, causamqiio ei qui jus habet, abjudices, el ei qui jus non habet, adjudices. Tigurina : *Ne des locum pudori: ne personæ cedas* (hæc enim in omnibu^sequenlibus repetenda sunt) *in judicio, quo secundum impium judices.* Causam dat S.lsidorus,lib. Ill *Sentent,* cap. lui : « Qui enim, inquit, consanguinitatis vel amicitis favore, sive inimicitiarum odio, judicium pervertunt; sine dubio in Christum, qui est veri tas etjustitia, peccare noscuntur.» Hoc est, quod in sensu mystico taxat Deus per Ezechielem, cap. xui, vers. 19 : « Et violabant mead populum meum, propter pugillum hordei, et fragmen panis, ut interficerent animas quæ non moriuntur, et vivificarent animas quæ non vivunt. » Nam, ut exponit S. Gregorius, hom. 27 *in Evang.:* «Non morientem interficit, qui justum damnat; el non victurum vivificare nititur, qui reum a supplicio absolvere conatur. » Pervulgatum est illud.judicem, si fieri posset,exoculatum esse oportere, ne quempiam litigantium agnoscat. Hinc Plutarchus in lib. *De Iside* : « Thebis, ait, j^-, judicum imagines visuntur absque inanibus, et summi judicis oculi connivent, eo quod justifia nec muneribus capiatur, nec hominum vultu flectatur, n Item *Deuter.* i, 19, sic Deus judices informat : « Quod justum est judicate : sive civis sil ille, sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum, ait parvum audietis ut magnum : nec accipietis cujuspiam personam, quia Dei judicium est.n llucspeclal illud Petri Rav» nuatis,apud Nanium, in *Judice* : « Nihil adeo gloriose lucei in judice sicut amare cl exhibcrejusliliam sine omni acceptione personarum. Teste enim Tullio proverbialiter dicitur : Exuit personam judicis quisquis amicum induit. /Equitas, cui judex obsequitur. sinistram odii vel amoris dexteram odit. Nam talis esse debet juris minister, ut in ejus manu nullius auctoritate personæ titubet aut vacillet libra justitiæ. n

»«;••• f cur!

3. De verbo sociorum et viatorum. — Tertiares non erubescenda est : Ne confundaris « de verbo sociorum et viatorum, » græce, ia:»)/.qcu iccwtevajxxi J(‹l lf . con».

Quod *primo,* Tigurina vertit: *Ne des locum pudori in salutandis sociis ct viatoiibiis;* Valablus : *In compellandis sociis ct hospitibus* Secundo,* Palacius : Solent socii, inquit, verba quædam dicere, quæ nos pudore suffundunt : solent idem et viatores, qui ut provocent ad risum, probra jaciunt m eum cui occurrunt. Monemur ergo, no rubore perfundamur cx verbis sociorum, nec enim hostes sunt, qui injurne causa illa dicant : sed sunt socii, qui risus aut amoris causa nos

Veri.i. T*'ll**

provocant ad ruborem. Similiter ex verbis viatorum : nec enim illi ob contumeliam, sed ad atleviandum viæ laborem, scurrilia illa profundunt.

Tertio, alii melius id est verbum, vertunt rationem, camam, litem, negotium, 7. d. Ne confundaris in ratione, lite vel causa, quam socius tuus habet cum extraneis , quales sunt viatores, stare rectus pro veritate et æquitate ; ut ob socii tibi amicitia conjuncti metum ct reverentiam , illi prœter jus faveas ct extraneos injuste condemnes; molens offendere Deum quam socium, ac violare justitiam quam amicitiam.

Secunda explicatio plana est, naturalis ct obvia; sed tertia profundior, eamque exigere videtur TG *cl nc accipias personam ut delinquas,* vers. 1, quod ad sequentes hosce casus referendum est. Aliter h eo explicant Rabanus, Lyranus et Dionysius ; sed sensus jam datus videtur genuinus.

Oraria, Quarta est : Ne confundaris de daione ii.ere-D,TATIS › — græce irxqav, id est socio-
m aM! rum sodalium; qui scilicet in cadem heredi-
deudo. (ate participant, et partem obtinere debent, *q. d.* In distributione et divisione bœredilatis aequaliter ct fideliter inter socios et hæredes dividenda» noli ex pudore uni plus fav< re quam alteri, uni plus tribuere et dare quam alien. Hoc enim est conira justitiam di-lribulivam , cl sæpe commutativa!!), quando scilicet hreredibus per testamentum, legatum, donationem, etc., ad hœreditatem jus acquisitum est. Unde Tigurina vertit : *Nc des locum pudori in hareditate consortium partienda.*

Aliter Palacius, *q, d.* Si amicus fidei luæ hereditatem commendavit, quam scilicet alicui alteri dare*; nulla inopie verecundia cogat te, quin fidem serves, et hereditatem illi tribuas, cui ex fidei commisso debetur. Nam eam Ubi usurpare rapirne piaculum est.

Verni. **4.** De ÆQUALITATE statura et ponderum, de
Oainli, ACQUISITIONE MOLTORUH ET PAUCORUM. — **Quinta** ITS
**£,'*r non erubescenda, est æqualitas et justitia statere
mau. d ponderum, *q. d.* Nc confundaris, nec pudeat le exactum esse in servanda œqualilale mensurarum el ponderum : etsi alios possim iu ea fraudem facere cernas, ipsique te rideant quasi scrupulosum ct imprudentem, qui non noris malis artibus occulte rem tuam augere, juxta illud *Psal.* Lxi, 10 : a Mendaces filii hominum in stateris : ut decipiant ipsi de vanitate in idipnim. » Tigurina : *Nc des locum pudori in adaquanda libra, aut ponderibus,* græce á^iCiíx; ïvycù, id est *in accurato examine statera ac ponderum.* Mulli enim avari insitiores, etsi ex proposito non curent imequalia pondera, tamen negligunl examinare an inæqualia sint: imo cum suspicantur ea talia esse, dissimulant gaudenlque, putantes peccatum injuslitiæ in hac inæqualitale tegi per inscientiam vel ignorantiam affectatam : qua in re graviter errant.

lijnkA My>ticc Rabanus : • Statera dolosa, inquit, non tantum in mensuratione pecunia», sed ct in judiciaría discretione tenetur. Qui enim aliter causam pauperis, aliter potentis; «aliter sodalis, aliter audit ignoti; siatera utique librat iniqua. Sed et is qui sua bene gesta meliora quam proximorum, suaque errata judicat leviora quam aliorum, trutina ponderat dolosa. Necnon cl ille , qui onera importabilia imponit in humeros hominum, ipse autem uno digito suo non vult ea tangere. Ille etiam, qui bona in publico, et mala agit in occulto, pro iniquitate libre dolose abommalur a Domino. At qui sinceriter agit in omnibus, qui causam et caudam æqua lance dheernit, is nimirum justi judicis voluntati et actioni congruit. » Mysticas alias septem stateras, quibus expendenda sunt singula cujmque opera, recensebo Prov. xi, i. »UHrt

Sexta : Ne confundaris a de acquisitione multorum el paucorum , » *q. d.* Non pudeat te quod Mlr l r alii injuste per dolosa pondera multum lucrentur, tu vero per justa lucreris pauca : quia melius et fructuosius est parum lucrari juste, quam multa injuste. Aut, *q. d.* Non pudeat te luæ justitia», just i que fortunas, sive multum, sive parum lucreri- el possideas; sed sorte tua juste parta contentus esto. Pluris enim est justitia, quam opes immensa» : pluris est paupertas justa, quam abundantia injusta. Rur>um non pudeat le sectari parva lucra, quia per parva multiplicata gradalim pervenitur ad magna. Unde llebr.rorum esi proverbium : « Melius est lucrari mulla quinque, quam pauca decem;» quia multa quinque addita, majorem numerum effici*nl, quam pauca decem. Ha Palacius. Unde Tigurina : *Non pudeat tc in possidendis sive multis,* sive *paucis.* due facit par idoxum mercatoris, cujus superius memini : u Ditatus sum emendo caro, et vendendo vili pretio. » Aliter Lyranus et Dionysius, *q. d.* Pudeat le mulla lucrari per rapinam, pudeat item te pauca lucrari per tuam inertiam el desidiam. Verum prior sensus est genuinus.

3. De corriptione emptionis et negotiatorum, W
ET DE MULTA DISCIPLINA FILIORUM, ET SERVO PESSIMO
LATUS SANGUINARE — **Septima** PCS IIOU CTUboCenda **Septima,**
esi : Non confundaris « de corruptione emptionis upuix
et negotiatorum. ▮ Ita Rabanus, Lyranus, Dionysius : licet alii nonnulli pro *corruptione* legant tu.
correptione, huneque dent sensum, *q. d.* Ne pudeat te corripere ct redarguere fraudes el injustitias, qu r a mercatoribus in emptione el venditione committuntur. Ila Irgil et mtelligit Jansenius, qui eidem alteram lectionem, quæ habet, *de corruptione,* sic adaptat el conciliat, 7. *d.* Non pudeat lo de reprehensa vel vitiata corruptione emptionis el mercatorum. Verum Romana, Rábanos, Lyranus, Dionysius el alii constanter legunt *corruptione, q. d.* Non pudeat te quod videas mullos mercatores lui similes, corrumpere merces, quas vendunt, earumque pretia. ¡Lique mullum ditescere; cum tu integras vendas merces,

justoquo *pretio, ideoque* parum ditescas. Pluris enim est integritas conscienliie cum paupertate, quam corruptela conscientias cum magnis thesauris.

Aut potius, *q. d.* Non pudeat te corrumpere emptionem, græce irpaaw, id est venditionem, vel auctionem publicam negotiatorum, cum scilicet ipsi faciunt monopolium, et inter se, uti sæpe fit, vel tacite, vel expresse conspirant, ut merces pluris non emant, vel minoris non vendant; esto pretium plus justo augeant vel imminuant, *q. d.* Non pudeat te turbare et dissipare monopolia, et conspirationes iniquas mercatorum, quibus res vel pluris justo vendunt, vel minoris justo emunt; offerendo scilicet pretium majus in emptione, ac minus in venditione; illudque non rigidum, sed moderatum.

Huic expositioni favent quidam Græci codices, qui habent : Aon *pudeat te* zpxaicu;, id est *de emptione incorrupta*, hoc est bonæ fidei, quæ fit justo pretio. Communiter tamen legunt *q. d.* Non pudeat te de differenti venditione; quod, scilicet, in pretio differas a cœteris mercatoribus, plus æquo rigidis, tuasqiio merces moderato pretio divendas. Adde, (unde deducitur íwppcv) significare distrahere, divellere, perdere, resolvero, discutere; quod Noster vertit *corrumpere, q. d.* Non pudeat te distrahere ct dissipare iniquas mercatorum conspirationes, quibus explicite vel implicite conspirant, ul merces minoris justo emant, Vc. pluris justo vendant; sic enim patrocinaberis justitiæ, ac in rempublicam justum mercium pretium induces. Per *emptionem* intelligitur venditio, ac vice versa per venditionem intellige quoquo emptionem; hæc enim sunt correlativa; ac in actione publica, quam significat æque ac alia quavis, utraque interveniat nccesse est.

Aliter Jansenius, q. d. Non pudeat te in differentiis, controversiis et litibus (hæc enim significat to), quæ de venditione et emptione oriuntur inter mercatores, citra gratiam ct verecundiam judicare pro œquitate; illique rem addicere, cui ex justitia debetur : esto pariem adversam tibi amicam offendere debeas.

Porro codices Græci Uomæ correcti pro &x?9?u>, id est *differenti,* contrarie legunt id est *indifferenti,* hoc sensu, q. d. Non pudeat te de indifferenti venditione, ut scilicet indifferenti et squali pretio vendas omnibus, non pluris externis quam civibus, non pluris militibus quam rusticis, non pluris inimicis quam amicis. Unde Tigurina : Ne *des locum pudori in agitabili venditione* mercium; alii, *indifferenti venditione mercatorum,* id est, « quæ fit œquabiüs nec varia, cujus ratio non sit diversa, ut res venalis pluris minorisve vendatur : n alius rursum vertit : *Non pudeat te de indifferentium,* id est *fortuitarum rerum mercatu et ncqotiatoribus;* alius : *Non pudeat te de indifferentis venditione,* ul fiat oppositio inter indifferentem, id est quemvis hominem et mercatorem, ç. *d.* Non pudeat lo (equabili pretio el indifferenter vendere eodem pretio plebeiis, rusticis, cælcrisque qui mercatores non sunt ac ipsis mercatoribus.

Octava res non erubescenda est « multa disciplina, » græce mthts, id est institutio, correctio, castigatio « filiorum. » Sunt enim multi qui eam erubescunt et omittunt, ne habeantur nimis duri in filios, vel nimis minuti et scrupulosi : quo fit ut filii suæ libertati ct concupiscente indulgentes , fiant protervi, rebelles, obscœni, rixosi, et proni ad omne malum. Tigurina : *Ne des locum pudori in crebra liberorum castigatione.*

Nona est : Non confundaris, nec pudeat te « servo pessimo , » græce -Gvr.pw, id est pravo, perverso, malitioso, « latus sanguinare, » id est flagellis cruentare, et exedere usque ad sanguinem. Tigurina : *Ne des locum pudori in latere mali servi cruentando verberibus.* Durities enim servi duritia plagarum frangenda est, et malo nodo malus quærcndus cuneus. Cavendum tamen ne id fiat ex ira, ideoque modus excedatur. Qua de causa Plato, ait Lyranus, servum suum delinquentem perse noluit castigare, sed castigandum alteri tradidit; ne iratus modum excederet, et notaretur crudelitatis.

Mystice, servus pravus est concupiscentia, ct caro in gulam libidinrmquc prona : hæc disciplinis, ciliciis ct verberibus castiganda est, etiam usque ad sanguinem, ut spiritui se subdat : uti fecere S. Dominicus fundator ordinis prædicatorum, qui singulis noctibus ter catena ferrea usque ad sanguinem se cœdebat, scilicet *primo,* pro peccatis propriis; *secundo,* pro animabus quæ cruciantur in purgatorio; *tertio,* pro omnibus in peccato mortali exislenlibus. Item aller S. Dominicus Loricatus, qui quotidie disciplinas per integrum Psalterium faciebat; B. Petrus Damianus, S. Vincendus, qui publicas flagellantium se usque ad sanguinem processiones ubivis locorum instituebat; ac hoc anno Romæ Alexander Cardinalis Ursinus, qui tum alias, tum in profestis beati Virginis, in ejus honorem se usque ad sanguinem diverberare solebat, ut ei se suumque cruorem el vitam offerret.

6. Super mulierem nequam donum est signum. — Pro *signum* græce est id est *sigillum,* sera, clausura. Decima est hæc res non erubescenda, *q. d.* Si uxorem vel filiam naclus es pravana ct perversam, non pudeat te illi custodiam exactam adhibere; imo, si opus sit, eam concludere, et seris obserare ; ne libidini habenas laxet, aliudve scelus perpetret, quod longe majorem pudorem et ignominiam tibi pariet, quam ejus clausura. M ijor ergo pudor minori propulsandus est. Tigurina : *Ne des locum pudori in nota mala mulieri utiliter ad/ubenda;* alii : *lionum est obsignari malam mulierem.*

1. Ubi manus multjb suxt, claude: kt quodcum-

QUE TRADES, NOIERA, ET APPENDE : DATUM VIRO ET acceptum omne desciudk. — Undecima est bæc res non erubescenda, g. *d.* Ubi multi sunt hommes et famuli, mullœquc manus, ul inter eas probaj^¡i0 8jt aliquas esse furaces, res tuas claude et obsera, ne quis cas furetur. Cum vero supellectilem vel mensalem vel cubicularem siniiletnve alicui tradere oportebit, ne quid ex ea vel furto vel negligenti^ deperdas, *pruno,* eam numera, altcrique adnumera, ut eodem numero tibi reddat ct remuneret; *secundo,* si res est, qu® libra appenditur, ac pro pondere æslimalur, appende illam, ut rem eodem pondere tibi reddat ct rependat; *tertio,* in libro rationum datum omne describe, æque ac acceptum ; ut constet quid dederis, quidve ex dato receperis, quidve Ubi recipiendum restet. Hæc enim exarta diligentia a viris prudentibus nou vertetur tibi pudori et ignorami®, sed prudenti® ct providenti® : esto famuli furaces similesque idcirco te vocent avarum, tenacem, scrupulosum. Quocirca hac praxi utuntur œconomi industrii principum , c irdiualiuin, ecclesiarum, monasteriorum, etc., caque ratione res eorum integras conservant. Nam Hispanorum est proverbium, ait Palacius : « In arca aperta justus peccat. » Occasio enim facit furem.

Undtd-
pud 7
•Uà.
uud.rea
ll

Tigurina, ut pari syntaxi hæc effer.il, qua praecedentia, pro *claude* vertit *claudendo* : quia Hebræis, inquii, eadem est vox infinitivi ct imperativi. Verum, etsi Hebræis sil eadem, Gracia tamon non est eadem, sed diversa : aXtww» enim tantum est imperativus significans *claude,* non vexo infinitivus, ut significet *claudere,* vel *claudendo.* Sio igitur habet Tigurina : *Ne* des locum *pudori, claudendo* (quod claudas cellas et arcas) *ubi manus multa: sunt : in eo quod cuipiam traditurus es, ad numerum pondusque tribuendo , omniaque dando vel accipiendo syngraphis testata.*

Vm. b. Doodecl-

8. De disciplina INSENSATI et fatui, et de seniores, qui judicantIn ab ADOLESCENTIBUS. — DUOdecima res non erubescenda est « disciplina in* scnfwdi › w sed utra, activa, quam scilicet des el doceas insensatum ; an passiva, quam scilicet accipias d discas ab insensato ? Palacius passivam accipit, *q. d.* Si quid te fatuus docuerit, ne te pudeat ab eo discoro :

uo&ii iiuiti.

Quandoque est olitor verba opportuna locutus

Et latet nonnunquam margaritum sub concha. Exemplo tibi sil Silenus Alcibiadis, et S. Augustinus etiam a puero doceri paratus. Ergo non adeo quis, quam quid dicat, est attendendum. Hæc Palacius.

Verum melius « disciplinam » accipias active : hæc enim propria conveuil insensato et stulto, *q. d.* No confundaris, nec pudeat te disciplinam dare, id est, corripere et castigare insensatum et stultum, ut a stultitia desistat : ab hac enim castigatione mullos retrahit pudor, no, scilicet, videantur, quod cum stultis agant, a quibus vicissim stulta dicteria (l scommata audire et excipere debeant. Ende Tigurina vertit : *Ne des locum pudori insipientibus et stultis erudiendis;* Vatablus : *castigandis ;* alii : *Ne te pudeat* in *castigatione dementis ct stulti.*

Decima tertia, ct ultima est : Ne confundaris « de senioribus, qui judicantur ab adolescentibus : de senioribus, n scilicet adjuvandis etdefendendis, ait Jansenius. Aut potius et germanius : Non pudeat te « de senioribus, » id est seniorum, græce id est extreme senum, decrepitorum, silicerniorum. Hebræi enim *min,* id est de, cum ablativo, sumunt pro regimine genitivi, *q. d.* Non te pudeat extreme senum, ut eos tuearis, cum a junioribus petulanter judicantur, ridentur, vexantur. Non te pudeat decrepitorum causam agere, cisque patrocinari contra petulantiam adolescentium eos subsannantium. Host r <^xrc- id est *senioribus,* immediate retulit ad zid, id est de, quod præccssil. Alii vero idipsum referentes ad Tradux?, id est *disciplina,* sic vertunt : *Non te pudeat de disciplina decrepitorum,* id est non to pudeat admonere et modeste corripere decrepitos, quando disceptant cum adolescentibus se quasi deliros irridcqtibus, dicendo: Bouc vir, senex es et grandœvus : noli curare quid juvenes isti insolentes dicant; pertransi. quasi non audias: ita lites et probra vitabis et sopies. Non convenit te decrepitum contendere cum juvenibus : hoc enim dedecet mlatem, gravitatem ct prudentiam tuam. Unde Complutenses el Romani vertunt : *Ne confambiris tic disciplina amentis, et fatui, ct decrepiti litigantis cum ardescentibus* ; Tigurina: *N# des locum pudori, cum decrepitus jus cum juvenibus experitur,* ul scilicet vel decrepito vel juvenibus contra jus (aveas, causamque iniqui iniquo foveas ct defendas : sed ei, cui jus compelit, sive is decrepitus sit, sive juvenis, illud ipsum tribuas et addicas. Alii vertunt : Ne *te pudeat, neve personam acripms in decrepito* sene (defendendo, vel admonendo, el dirigendo) *disceptante eiun juvenibus.*

in- ûua

Porro Palacius hoc membrum, æque ac præcedens, passive accipit, *q. d.* Si etiam seniores te aliquid docent, tu ab illis disce, quamvis illi judicentur, aut etiam rideantur ab adolescentibus; est enim in canis prudentia. Qui el addit : Alius sensus esse potest : Si seniores pertrahantur ad judicium ab adolescentibus, te nihil pudeat contra senem justum ferre judicium ; sicut Daniel, cap. XIII, licet puer judicavit et condemnavit senes adulteros insidiantes Susano®.

Er EHLS ERUDITUS IN OMNIBUS , KT PROBABILIS (grace ítJcAíuxaiMvc;, id est probatus) in conspectu omnium vivorum. — Ila Romana; hoc enim significat Griecuui ìt«vtò; Cumc, id est *omnis viventis.* Perperam ergo Jansenius el alii pro *vivorum* legunt *virorum.* Sensus est, g. d. Si hæc sedecim erubescenda, quæ recensui, erubueris el caveris; ac vicissim tredecim non erubescenda, nou eru*

bueris, sed audacter feceris; eris id est recte institutus, bene moratus, vere sapiens et prudens, ac ut talis probaberis, laudaberis ct r/ libraberis ab omnibus viventibus. Compluteq- sia vertunt : *Et eris eruditus, verax ct approbatus coram omni vivente ;* Tigurina : *Ita demum eruditui vere fueris, omnigut vivo commendatus ;* Vatablus, *probatus.*

SECUNDA PARS CAPITIS-

DE CUSTODIA FILIARUM ET CAVENDIS FEMINIS. HÆ EXIM PUDOREM ET INFAMIAM, DE QUA HACTENUS EGIT, UOMINI CONCILIANT.

ten. o. 9. Filia patris (græce irarpl, id est *patri* in dativo) abscondita est vigilia, et sollicitudo ejus AUFERT SUMMUM , NE FORTE IN ADOLESCENTIA SUA ADULTA EFFICIATUR, ET CUM VIRO COMMORATA ODIBILIS fiat. — Sensus est, *g. d.* Filia patri suo affert occultam vigiliam ; hoc est clam oportet patrem vigilare in statum et mores fili® ; adeoque hæc vigilia vigilansque et perpes sollicitudo, ut congrua ælate nuptui tradatur, nec a quopiam juvene decipiatur, vel pravi quid hauriat et addiscat, patrem ita coquit et affligit, ut sæpe noctu ei somnum adimat. Tigurina : *Filia patri orrultam effert vigiliam , et somnum abigit sollicitudo ejus.* Porro prima patris de filia sollicitudo esi Patri fl- flla, quam subdit : *Ne* in domo paterna *adulta* h¿!nh° O,a lendum cum Romanis, non « adultera, » ul Jansenius, Palacius et alii) *efficiatur,* græce «zpocpaon id est *nc superadolescat,* ne florem œta* lis (hunc enim significat a*jni) pnutereat, ne senescat, ne vigore decrescat, ne marcescat ælate. Tigurina : *Ne maturitas celatis ejus exolescat.* Romana : *Ne fiat superadulta* (minus recte Complutenses: *Ni furie abutatur flore œtatis),* ul jam flore juventutis preterito, el vigore celatis deflorescente, minus speciosa minusque gratiora sponsum sibi parem invenire nequeat, juxta id quod huc alludens Paulus ail, I *Corinth,* vu, 36 : « Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta (græce (wrip*x|Ao; quod idem est cum Nostro «opaxpwç), et ita oportet fieri : quod vult faciat : non peccat, si nub it. » Hinc rursum timet pater, ne filia sua adulta « cum viro commorata, » illi « odibilis fiat, n et ab eo repudietur. Sæpe enim transeunt flores juvent®, transit pariter amor; et quæ juvenculæ erant viris in deliciis, grandiev® sunt fastidio. Quocirca Hebræis permissus erat libellus repudii, quem dabant uxori exosæ, itaque eam a se ablegabant, cum ejus sæpë «eque ac parentum ignominia et damno. Quocirca Syrus vertit : *Filia patri suo oneri est valde, et cura ejus aufert somnum ipsius in juventute sua, ne male audiat, et a marito suo ne spernatur.*

Patio Ratio a priori est, feminei sexus et ætatis levi-» las, infirmitas, incxperientia, inconstantia. Tritum est illud :

> QoW tetius vento? fulmen. QuH fulmine? fimi,
> Qmd fima? imber. Quid muliereZ utlnl.

Ratio extrínseca est, quia plurimi sunt Pharnones, Abimelechi, Sichcmi, Thesei, Parities, Jasones plurimique alii puellarum pulchritudinis et pudicitiæ astutissimi exploratores, dolosissimi insidiatores, violentissimi raptores, et improbissimi corruptores, ut Argo centoculo custode opus sit ad tutandam contra eos filiarum virginitatem. Virginibus enim magis , quam corruptis , ab cis laquei tenduntur ; idque astu diaboli , ut florem et decus virginitatis, qua filia nihil habet pretiosius, ei adimat ct disperdat. Unde, ut ait S. Augustinus, *epist.* 5 : 01im « deorum probra non solum m fabulis audienda posuit, verum etiam in theatris spectanda proposuit, ubi crimini plura essent quam numina. » Huic Siracidis sententi® antistropha est illa Ben-Siræ, alphabi t. 2, littera *Teth :* « Thesaurus vanus (qui frustra ct iu vanum occultatur, cum occultari nolit; unde alii vertunt, absconsio vana) est filia patri suo, qui dum metuit, noctu non dormit. » Et littera *lod :* « Dormit, non dormit (id est dormiendo non dormii; vix parumque, et anxie dormit) custos pueli® parvul® : forsan in adolescentia sua decipietur* ct adultior facta scortabitur. » Nam virgo vitium passa, ubi exoleverit, et nubiles annos egressa fuerit, fere increti ix evadit. El littera *Cheth :* • Chari sunt cuivis homini mares : sed v® patri feminarum. » Quod llebræorum Rabbini dicunt : a Beatus ille, qui filios habet masculos; sed væ patri femellarum. » Addunt iidem a totam mundi machinam lugere, quando puella nascitur; et contra gaudere, cum mas editur. » Sed hæc Rabbinorum sunt commenta.

10. NEQUANDO POLLUATUR IN VIRGINITATE SUA. ET Viik'l in paternis suis (ædibus) gravida inveniatur. — Secunda patris sollicitudo de filia est, ne ante conjugium dum in paterna domo degit virgo, ab adolescente quopiam decipiatur et impraegnetur; quod ipsi ac patri ignominiosum æque ac damnosum erit : nemo enim honestus vitiatam ducere volet. Tigurina : *Ne stupro polluatur insua virginitate, neve in domo paterna fiat gravida.*

Ne forte cum viro commorata transgrediatur, aut certe sterilis efficiatur. — Tertia sollicitudo patris est, ne filia in conjugio cum viro degens prævaricetur, el transgrediatur fidem legemque conjugii per adulterium; neve sterdis evadal. Tigurina : *Ne guando viro juncta, faciat flagitium ; aut ne in matrimonium daia sterilescat.* Concimi

bcn-Sira, litter. *Caph :* ‹ Cum nupta erit lilia, inquit, tu anxius eris de ea valde, dicens : Forte liberos habebit, forte non habebit; et cum sonuerit, ne forte veneficia exerceat. » Multie enim senes et anus ob paupertatem, persecutionem, aemulationem, vindictam, aliamve molestiam, fiunt magæ et sag© , deduntque se dæmoni, ut ob co miseria liberentur, vel bonum concupitum assequantur. Huc facit illud Pollionis : «Qui multiplicat uxores , multiplicat veneficia. » Uxor enim zelotypa ut ad se pellioiat maritum, el ab æmula avertat, dabit ei philtrum, aut æmulæ toxicum ut eam perimat.

Porro to *sterilis fiat* Lyranus exponit , et dat causam : Ex nimio, inquit, concubitu : hic enim facit sterilem ; nam libido in tenera telate nimiam appetentiam movet ; hæc nimium concubitum : hinc prodit sterilitas. Potest etiam exponi sic, *q. d.* Aut certe in pœnam libidinis admissæ in domo paterna, Deus eam faciat sterilem in domo mariti.

H. SUPER FILIAM LUXURIOSAM CONFIRMA CUSTODIAM : NEQUANDO FACIAT TE IN OPPROBRIUM VENIRE INIMICIS, A DETRACTIONE IN CIVITATE, ET OBJECTIONE PLEBIS, ET CONFUNDAT TE IN MULTITUDINE POPULI.— Pro *luxuriosam* græce est quod Noster, cap. XXVI, 13, vertu : *Non avertentem se,* id est lascivam , procacem, impudentem, in libidinem pronubi. Huic enim firma custodia adhibenda est; ne, si libere cum juvenibus agere permittatur, eis se prostituat, itaque patrem probro afficiat : a A detractione, » id est ob detractionem vicinorum et civium, qua tam families ob lasciviam , quam pati i ob negligentem ejus custodiam obtrectent; eumque vocent patrem meretricis: « Et objectione (ita legendum cum Romanis. non abjectione) plebis, » qua plebs palam filiæ fornicationem patri et tacitum in eam consensum improperet, et in os objiciat. Græce est : *Nequando faciat le* írí/a^ux, id est risum, irrisionem, gratulationem, *hostibus,* XxÀiàv tv ifoXu , Kit îx x Xyit c v Xcuô, id est : *fabulam in civitate, famosum in populo.* Complutensia : *Ne faciat te ludibrium hostibus, loquelam in civitate, ct appellationem populi.* Romana : *Ncquando faciat te gaudium inimicis, fabulam in civitate ct vocatum populi,* ut scilicet populus publice te vocet et appelli t lenonem, cornutum, scortato!em, etc. Tigurina : *Filia inverecunda* nxs*todiam adhibe; ne te in ridiculum faciat inimicis, civiiahque fabulam; ne famosum m pupulo, neve in vulgus reddat ignominiosum.* Nam lego Mosis filia in domo patris fornicata, jubebatur ante ipsam domum patris lapidari, *Deut.* xxu, 21, quæ summa erat ignominia tam patri quam filiæ. Unde Syrus : *Fili mi, super filia tua constitue custodiam, ne faciat tibi nomen malum, et fabulam, et oblocutiuncm in populo, et in congregatione civitatis tues ignominiam inducat tibi in oblucationem populi.*

v<?f n, **12. OMNI HOMINI NOLI INTENDERE IN SPECIE : ET IN** bEDH) jiULILKLM **NULI** CUMià UKa IU. —*q. d.* Nulli hominai intende (nam Hebræis *non omni,* idem est quod *nulli),* nullius faciem fixius intuere, in nullius specie oculos defige. Hoc enim curiosum est, et sæpe castitati periculosum; species enim et pulchritudo non Unium mulierum, sed et juvenum illecebrosa est, ac concupiscentiam exstimulat tum feminarum, tum marium. Porro Syrus *ic habet : *Omni viro ne reveles quod est in corde tuo ; et inter mulieres ne exornes sermones* tuos; Complutensia : *Omni homini noli intendere* m *speciem: et in medio mulierum noli considere.* Tigurina: .Vecon*templeris quemquam hominem gratia pulchritudinis* (Vatablus : *Ne (piem ex forma judices); nere inter mulieres desáteos;* alii : *Ne intuere ullum hominem propter pulchritudinem ; neve in medio mulierum consueto.* S. Cyprianus, *De Singular. Cleric.:* a In medio mulierum noli assiduus esse.» Ex assiduitate enim sequitur libertas, ex libertate protervia. Unde concludit: a Ubique gustanda est, non continuanda cum mulieribus presentía; sed quasi transeunter feminis exhibenda est accessio quodammodo fugitiva. » Memorabile est quod de B. Hugone Gratianopolilano legimus, eum, cum per 52 annos fuisset ejus urbis episcopus, ac ordinarie matronarum confessiones, etiam crebrius confitentium, exciperet; nullam tamen ex facie, sed aliquas ex voce duntaxat agnovisse. Adeo continens, custosque erat oculorum; eosque demissos, non in vultum, sed in humum defigebat.

Sapienter S. Augustinus, in *Rtgula,* quæ habetur in fine tom. 1, cap. xxi, de oculis ita sancit : ‹ Oculi vestri etsi jaciuntur m aliqua feminarum, figantur m nulla. Neque enim quando proceditis, feuuuas videre prohibemini ; sed appeler»*, aut ab ipsis appeti velle criminosum est. Nec solo tactu atque allectu, sed aspectu quoque appetitur, et appetit concupiscentia feminarum. Nec dicatis vos habere animos pudicos, si habeatis oculos impudicos : quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius. Et cum se invicem sibimet, etiam tacente lingua, conspectu mutuo corda nuntiant impudica, el secundum concupiscentiam tarais alterutro delectantur amore, etiam intactis ab immunda violatione corporibus, fugit castitas ipsa de moribus. Nec putare debel qui in feminam figit oculum, et illius in se diligit fixuiu, ub alus se non videri cum hoc fecerit; videtur omnino, et a quibus se videri non arbitratur. Sed eccc lateat, ct a nemine bommum videatur, quid fauU de illo desuper inspectore, quem latere nihil potest? An ideo putandus est non videre, quia tanto videt patientium, quanto sapientius? Illi ergo vir sanctus timeat displicere, ne velit fcuiinæ male placere. Illum cogitet ouiina videre, ne velit feminam male videre. Illius namque et in hac causa commendatus est timor, ubi scriptum esi : Abominatio est Domino defigens oculum. »

Oenla-

(tenio n' ‘ col‘

13. De **VESTIMENTIS ENIM PROCEDIT TINEA, ET A MULIERE** iniquitas viri. — Ha Romana cætcrnquô Latina Biblia; nam Græca omillunl r. vni; uva-

nulla, t.<Complntensia ct Romana, pro vir» substituunt *multeris-* Undo Tigurina ; *Nam ut tinea naseiture vestimentis, tía a muliere initpuitas mnliehris;* alii, *et a muliere tnahfia feminat.* Syrus : Quia *sicut super vestem cadit* tinea, *ita zelus super mulieremob malitiam sociat ejus.* Verum lectio Latina multo congrucntior et verior est, quam sequitur S. Cyprianus aliique Patres. Est hæc valde apposita similitudo, qua libido assimilatur tiñere.

nido ni Un». Pr"no' Nam *primo,* ut recto Jansenius, sicut tinea innascitur vestibus, atque nb eis suam trahit originem : ita in ipso mulierum aspectu ct conversatione cinn eis insita est iniquitas viri; qure inde vcliit naturaliter progignitur, non minus mentem hominis corrumpens, quam tinca vestes. Sicut ergo vestes diligenter cuslodiendæ sunt, ne eis corrumpens tinea ingeneretur : ita et mens hominis vigili custodia munienda est, nc ei a mulierum consortio corruptio ingeneretur; quæ si semel admittatur, sicut ingenerata vesti tinea semper serpit, cl lotam vestem erodii, ita et libidinosa cogitatio in mente recepta paulatim prorepit, el totam ejus pulchritudinem exedit, nisitempestive occmr.dur. Celebre est illud Musati ; u l'ulAritudo femina? acutior est veloci sagitta. Oculus vero via est; ab oculi ictibus vulnus dilabitur, et in pheeordia viri ruit. » Et illud Philosophi : • Quid est pulchritudo? brevis tyrannis, blanda deceptio, eburneum detrimentum, regnum sollicitum, flos facile cadens , amica imtoicitia, concors discordia, splendor fugax, dnlcfs sensuum laqueus. » Breviter, sed nervose noster Campianus in libello *Decem rationum /ilei,* omnia mundi pulchra ita pingit : « Aurum, gloriam, delicias, veneres contemnito. Quid enim aliud ista sunt, nisi terrarum ilia, canorus aer, popina vermium, bella sterquilinia? »

ruiehrf. riJliil

8*;uodu. *Secundo,* sicut naturale fest ex veste oriri tineam, ita cx femina viri concupiscentiam : tibi nihil t ile volenti nascitur In veste el 0 veste tinea : ita m'hil tale volenti, imo repugnanti, na-cilnr ex femina desiderium. Sertum illud S. Hieronymo ascriptum : « tiirninb. ignis, vir strippa, diabolus flabellum ; » Sufllal efihn, ut stuppa ignem concupiscentia? concipiat, Coque deflagret.

Tertio, linea insensibili^ r in veste nascitur, ct sine sensu eam ciodil ct consumit : sic etinsensibihler ex conversatione viri cum muliero oritur libido, etiam lifter castes el Religiosas ; ut se captos et accensos videant, antequam ignem usüoneinque «énserint.

Qwtto. Quarte, sieul tinea vestem el selpsam cum veste consumi! «•'.e él libido Se cum libidinoso interimit el perirmi Vide ijiue de linea divi, *Osee* v, 12.

Audi S. Cyprianum, tract. De *Singularii. Clericorum,* hunc locum pertractantem, el Clericos ad fugam mulierum exstimulantem : a De carbonibus, inquit, scintdlie dissiliunt, de Ierro rubigo, nutritur morbus, aspides sibilant : el mulier fundit coucupiscculiuj pesUlenliaw, quam Salomon rie comparat dicens : De vestimentis procedit fines, et a muliere iniquitas viri. » Et mox : a Qui despexit vinculum nuptiarum, ct aliter vinculis femineis obligatur, quamvis nullo concubitu misceatur; desiderio tamen, visu, colloquio, conjunctione semper oblectatur. Nam si desiderium ferai* na; non haberet, nunquam feminam suis oblectamentis assumeret. » Et inferius: « Cujus (femintfr) cantu tolerabilius est audire basiliscum sibilantem. » Ha sane viderant» hodie iionnnllos viros bonos, etiam Ecclesiasticos, feminarum quarum confessiones audiunt, vel quas in pietate promovero satagunt, sensim occulto amore si non cornali, certe sensuali ita snbtditcr carpi, ul ip-iinet se eo teneri nesciant. Unde Rabanus : « Periculose, inquit, libi ministrai, cujus vultum frequenteraitendis. Nam impudici oculi non norunt aniinto pulchritudinem,sed corporum. » Quocirca S. Hieronymus, *ad NepOtiantitn,* cum monet, dicens! « Omnes puellus et virgines Christi, aul requaliter ignora, aut œqualiter dilige. Ne sub eodem tecto mansites, nec in prteterilu castitate confidas. Neo sanctior Davide, nec Salomone potet» esse sapientior. Memento sempbr, quod paradisi colonum de possessione sna millier ejecerit. Ægrolanti tibí quilibet sanctus frater assistai, el germana, vel mater, vel probata; qtitedam apud omítete fidei. Scio quosdam convaluisse corpore, et animo arrotare empisse. »

Mahar «imirn **"•

S. Rasilius, *Admonit. ltd filium spirit. :* « Vide, inquit, ne te seducat corporis pulchritudo, ét dbcorcm anlmte tute tiraillas. Ne ìmprobo oculo tuo intuearis speciem mulieris, ne infret inors per fenestras tuas. Non aperias aures tuas ad perficienda verha carum, nec concupiscas nequitiam in anima Iri. Mulieris carnem non velis tangere; ne per laetum ejns intlaibmetur cor tuum, el spiritu tuo labaris in perditionem. SicUt enim fenum proximans igni comburitur : ita qui tangit mu* lieris carnem, non evadit sine damno animæ sura; el licet corpore castus evaserit, mente tamen ao corde corruptus abscedit. Dic mihi, quraso, fili, quid sunt profectus animæ? amare carnis pulchritudinem? Nonne sicut fenum cum a fervore testatis percussum fuerit, arescit, cl paulatim pristinum decorem amittit? Similis est etlain species huinanne naturic, succedente sibi senectute omnis decór pristinus deperii; et quos in amorfe Sui antea concitabat, poslmodura odium eorum Cfllcielur.

nuf£oeti, H nid, iu».

Idem, De S. *Virginiiate,* feminam comparai magneti; sicut enim magnes trahit rid Se ferrum, licet dissitum, sic virum ad se pellicit species et vox feminra. Idem, in cap. tu Isaiie, Inullerem Comparat basilisco, qui visu eos quos Intuetur necat : a Ipso enim contuitu , inquit, obscœnnm denunliat animæ impuritatem. Dum enim suaviter el blandis arridel ocellis, proficit ad explendam libidinem. Jactu enim oculorum sagittam plane exitialem ennllil; ejusmodi tandem obtinet

rumor de basilisci natura, quem dicunt solo aspectu corrumpere suos spectatores. »

Ver». H. Mk I.IOH EST ENIM INIQUITAS VIRI, QUAM MVLIP.1 ÜENEFACIENS, IT MILIEU CONFUMiENh IN OPPROBRIUM. — Hæc sententia paradoxa videtur ct explicatu crediluque difficilis; unde bæretlcis docentibus planas et claras esso S. Scripturas, a Catholicis objici solet. Memini in Belgio bæreticœ cuidam in navi Antvorpiensi, seso Biblicam el Bibliorum peritam impudenter jactitanti, Catholicum hæc verba in os objecisse, ut eorum sensum depromeret : mox illam, vel quod nesciret, vel quod erubesceret eum, utpote suo sexui verecundum, pandere, obmutuisse; itaque se omnibus deridendam proposuisse.

Inqmtu Lor *mu*lier* br-oficien-le' q,ï Reipuo-deo pri-û10. *Pruno* igitur, Scholia Vatablo ascripta taxant •Rostrum, cæterosque interpretes, quod eorum versio et sententia parum pia videatur. Quomodo enim, inquiunt, melior est iniquitas viri, quam beneficentia mulieris? Quocirca sic vertunt : *Melior est deformitas viri quam pulchra mulier.* Debræum enim JH *ra* et malum ct deformem significai; sicut *tob* notat tam pulchrum quam bonum, juxta illud : « Ecce quam bonum, el quam jucundum, habitare fratres m unum! » Verum Grœcum malitiam significat, non deformitatem; et á-pOcTr-to; significat benefacientem mulierem , non pulchram. Unde Josephus, licei llebræus, lib. Il *Contra Apionem,* citat hunc locum, ut habent Græca et Noster, atque Ecclesiasticum vocat legem divinam, et ex eo quasi ex divina lege testimonium citat, oum de nuptiis agii. Ait enim, qwn (subaudi id est lex, de ea enim agit), cLSpo; l ç ta cárra, kolI m «cvwpfa aÙTGu ¿rr¿p ¿staterò «pTraucó;. Quæ verba Josephi interpres parlim malo reddidit, parlim pneteriit;

Sfcondo. sic enim transferas oportet : *Muticr pejus est quiddam viro per omnia, et ipsius viri malitia præfercnda est beneficenti^ mulieris.* Quod Ecclesiasticus hic ait totidem verbis: «Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens. »

Secundo, Lyranus limitat sententiam ad cohabilationcm, q. *d.* Melius est cohabitare viro iniquo, quam inuberi benefacienti. Verum hæc limitatio nodum non solvit; neque additura Siracide, neo addenda est;sive enim cohabitet, sive non cohabitet, melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens.

Tertio. *Tertio,* alii passim per virum accipiunt rationem, per mulierem sensum et concupiscentiam, *q. d.* Melius est corripi ct castigari a ratione, quam concupiscenti» blanditiis deliniri el illici. Verum hic sensus mysticus esi, non litteralis.

Ourio. *Quarto,* Lcvinus Lemnius medicus, lib. IV De *Occultis natura miracuhs,* cap. xili, fuso sic explicat : « Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens. » Cui sententi» hunc, inquit, subesse sensum interpretor, ut vir etiam ignavus, iners, somniculosus, negotiandi omnisquo mercatur» ac rerum gerendarum rudis atque imperitus, paulo dexterius negotia sua perficiat, quam mulier precept et temeraria, quæ inani sapienti» persuasone, atque inconsiderata confidentia nitui non «aggreditur, 7. d. Mulier omnia quam vir deterius efficit. Vir enim sui diffidens, cunei inter ac circumspecte, aliorum fultus adminiculo, l u is in consihum adsciscit, singula conficit atque exsequitur, ita ut successum optatiorem consequantur, quam si eadem a femina arrogano, ac sapienti» opinione turgida, ul fere conspici solent, tentontur. Siquidem hujusmodi mulieris conatus cl industria magna ex parte in deterius devergit, quod ita efferri solet Belgico idiomalo quadfte Ban an man u b<tcx ban t'vefie van cate vpniroc, hoc est si quid opens muliebri industria absolutum perfectumque sit, minus laudis promeretur, quam viri rude et inchoatum, ob mentis scilicet et consdii inopiam, tarditatem atque hebetudinem, ob caloris naturalis defectum, et quod animus languidus humid® maten® incumbit atque immersus est, sic ut segnius se proferant facultates animae, atque ad res gerendas sint inidonea*, parumque appositis. Quocirca Romani quibus summa fuit ornane!» slabiliendeque reipublic® cura, matronas, Cicerone teste, propter natur» infirmitatem, in lutorum poto-late esse voluerunt, nec ulla civili adminMr.itione fungi. Paulus quoque, qui mentes hominum inde fesso labore ad solidam (idem instruit, ac sedulo pídate informat, mulieri ob animi impotentiam, hoc est affectum a temperantia ac moderatione aversum, in cœlu consessuque solemm silentium imperat, l *Cor.* xiv, nec patitur vel concionandi munus obire, vel in comitiis questionem movere, aut suffragiis interesso, ullamque proferre sententiam.

ri

QuioU. Idem deinde aliam hujus loci subnectit exposilionem , ‹7. *d.* Potior est nequitia viri, quam proba quidem mulier, sed qmr postmodum causa sil infami®, et ex cujus commercio nascatur dedecus, hoc est, præstal cum viro improbo contrahere aut negotiari, qtinin cum muliere fucata rem habere; tametsi enim in speciem primaque fronte probitatem ac decus præ se ferre videatur, nec aliquid fuci aut fraudulenti® foris ostentare ; poslmodum tamen inconstantem experieris, versipellem, captiosam, lubricam, fallacem, fraudulentam, atque impostane intentam; ita ul si vir quispiam alicui imponat, aut in negolio quemquam defraudet, fraus et impostura viri justitia fit, præ mulieris nequitia ac fallacia. Hæc Lemnius, in cujus opere Censores nonnulla expunxerunt. Hæc posterior expositio propius ad veritatem, cl genuinam hujus sententi® mentem accedit.

Seito et seDHfie* Sensus ergo genuinus hic est. Dat causam (ut patet ex enim, quod habent Latina, etsi id desil in Græcis) ejus, quod dixit : a In medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim procedit Irnea, et a muliere iniquitas viri. » Quia scilicet mulier est resCJt illicobrosa, periculosa ct

damnosa, ut melior sit iniquitas, græce storia, id est *malitia,* malignitas, maleficentia , viri, quam bonitas, benignitas et beneficentia mulieris. « Melius, » ergo, id est minus malum est; vel potius « melius, u id est satius est negotium habere, vel incidere in virum malevolum ct maleficum, quam in mulierem benevolam et benefi-cam ; tum quia vir maleficus est occasio palicntiæ, humilitatis, mortificationis, aliarumque virtutum ; mulier vero benefica est illecebra concupiscenthp et peccati, eaque duplex. *Primo* enim illicit et illaqueat, qua mulier; *secundo,* qua benefica ; amor enim, et beneficentia ingens est amoris illicium : tum quia a viro malefico, quasi ab hoste tibi caves, teque custodis et munis ; a muliere vero ben tica adeo non caves, ul velis nolis cogaris eam redamare, ideoque ipsa te tandem sibi subjiciet, teque amore sui ita captivabit, ut tecum faciat quidquid volet ; uti mulieres Salomonem deduxerunt ad idololatriam, balda Samsonem prodidit Philislæis, etc.

Igitur melior est « iniquitas, » id est malignitas, molestia, vexatio, injuria viri, quam mulier blanda et benefaciens ; quia ipsa est dulce venenum, ac blandiendo et benefaciendo concupiscentiam vin incilat, cumque ducit ad opprobrium et exitium, juxta illud : Mulier, cui benefacit, ei se prostituit. Id graphice describit Salomon, *Proverb,* cap. vu, 10. Malitia autem, el injusta vexatio viri patientiam quidem exercet, sed non creat periculum ; unde colligendum relinquit, quod magis cavenda sil mulier, præserlim benigna ct benefica , quam vir austerus, molestus. rudis et ferus. Hunc esse sensum liquet ex eo quod subdit : « El mulier confundens in opprobrium. » Nam roetiM causale, significans quia, y. *d.* Quia mulier benefica suis illecebris hominem sibi subjugat, eutnque confundit, id est ignominia afficit, ducilque ad opprobrium præsens et ælernum; idcirco præ viro maligno cavenda esi. Ex quibus verbis liquet, ait Jansenius, Suaeidem non absoluto omnem beneficentiam mulieris rejicere; sed eam dunlaxat, quæ occasio est confusionis et opprobrii. Nam alioqui beneficentia S. Cœciliœ saluti, honori etgloriæ fuit S. Valeriano ; quia cum Christianum, sanctum et Martyrem effecit. Sic Clolildis sua comitate domuit Clodovreum, fecitque fidelem. Idem fecere inulte alve regime , sanctæque virgines. Unde aliqui ex Græco sic vertunt : u *Putior est malitia tiri, quam muher benefica; mulier enim pudenda probro es!;* Tigurina: *Melior est nequitia viri,quam mulier benigTium se præstans; mulier quæ eadem auctor estprobrosæ turpitudinis.* Quod Vatablus exponens « Melior, » inquit, id est, « minus mala, » *q. d.* « Ad turpes amores plus est periculi a benignitate etiam et comitate mulierum, quam ab aperta virorum nequitia. »

Hi Palacius : Melius est, inquit, versari cum viro iniquo, quam cum femina blanda. Illius enim iniquitas te ejicit et repellit a se ; hujus autem blandimenta provocant ct attrahunt ad se. Iniquum virum omnes odiunt, blandam feminam vix est qui non amet.

Et Dionysius : Melior est, inquit, iniquitas viri, quam mulier benefaciens, non directe, sed occasionaliter, id est, minus periculosus et nocens est vir iniquus, quam mulier bona; quoniam minus allicit ad concupiscentiis inflammationem; quanto enim melioret facetior est mulier, tanto est concupiscibilior. Hunc esse sensum patet ex eo quod subditur : a El mulier confundens in opprobrium , » id est ad confiisibilem libidinem trahens, et ad grande opprobrium, quod inde consequitur. Hæc Dionysius.

Vide Anastasium Nicenum in *Quast. S. Script.* Quæst. LXIII (exstat. tom. I *BftliOth. SS. Patrum)* ubi inter alia ex S. Chrysostomo hæc mulieri dat vel elogia vel epitheta : «Quid est mulier? in terra naufragium, fons sceleris, thesaurus cædium, lethalis occursus, lapsus oculorum, animarum exilium, cordis lancea, juvenum pernicies, sceptrum inferorum, præceps desiderium. Quid mulicr? sanctorum calumnia, quies serpentis, diaboli solatium, ægriludo inconsolabilis, fornax succensa, eorum qui servantur scandalum, vitium immedicabile, diurnæ nugæ, prodigorum hospitium, officina dæmonum. Quid mulier? malum amatorium, medicamentum impudens, fera inexpugnabilis, impetus ac appetitio, os effrenatum, triumphus mysteriorum, dux tenebrarum, magistra deliciorum, sceleratoblectalio,cupiditas insatiabilis,simul dormiens intemperantia, simul expergiscens sollicitudo, vestita vipera, quæ sua sponte eligitur pugna, diurnum damnum, domus tempestas, viri naufragium, immitis fera, adulterorum receptaculum, arma diaboli, rabies qu e concupiscitur, mors totius mundi. Merito dicebat Sapiens : Parva est omnis malitia ad malitiam mulieris. »

Mulioni «piihcu

Subdit deinde remedium concupiscente illiut esse, si quis serio cogitet muNerem esse sepub erum dealbatum, quod sub pelle colorata et ri> bicunda legat stercora, menstrua, sordes, omnem* que putredinem; quæ post modicum tempus in senio et morte, undique ex oculis, auribus, naso, lotoque corpore, cum intolerabili fœlore ct horrore distillabil.

Idem experientia docti docuere Philosophi, So- Oowrl crates : Cum se, inquit, diligere et appetere te PM * dixerit mulier, tum ab illa magis metuendum est, quam dum convitiatur. Unde ipse suam Xanlippen convitianlem, quin et verberantem, maluit, quam aliam sibi applaudentem. Idem dictitabat se tria mala assecutum, grammaticam , pauper-tatem , et perniciosam uxorem ; quorum duo effugisset, tertium effugere non potuisset. Pythagoras interrogatus cur inimico filiam nuptui dedisset? Quia, inquit, nihil ei dare poteram deterius. Plautus, iu *Truculento :* « Mulieri, ait, ni-

mio malo facem melius est onus quam bene, » g. *d.* Multo facilius mulier male faciet, quam bene.

jjoticr, Mystice S. Augustinus, lib. *De Spirit, et Anima,* cap. xi, vel quisquis est auctor; non enim videtur revera esse S. Augustinus; nam, cap. xxxvn, citat Boetium, qui fere centum annis fuit S. Augustino posterior ; est tamen pius et eruditus. Hic, inquam, auctor per virum accipit rationem superiorem m homine, quæ regil; per mulierem vero rationem inferiorem, quæ regitur. « Est itaque, inquit, in ratione quiddam ad superna el coelestia intendens, el id dicitur sapientia ; et est quiddam ad transitoria ct caduca respiciens, et id vocatur prudentia. Hæc duo ex ratione sunt, el in ratione consistunt. El dividit se ratio in duo, scilicet in sursum et deorsum : sursum in sapientiam, deorsum in prudentiam, quasi in virum et mulierem ; ut vir sit superior, et regat ; mulier inferior, et regatur. Unde dictum est : Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier. Melior siquidem est,qui per cœleslc desiderium accensus , carnem , necessaria eliaro ei subtrahendo , affligit ; quam qui per carnalem affectum resolutus, per omnia quæ commoda suut, ei satisfacere contendit. ®

BxoDifo. *Secundo,* S. Gregorius, lib. XT *Moral.* cap. xxvi, quem sequitur Rabanus hic et Glossa, per virum accipit mentes fortes et discretas, per mulierer* vero infirmas ct indiscretas : a Melior, inquit, esi iniquitas viri, quam benefaciens mulier. Vir etenim, foriis quilibet et discretus vocatur ; mulier vero, mens infirma vel indiscreta accipitur. Et sæpe contingit, ul etiam discretus quisque subito labatur in culpam; atque indiscretus alius et infirmus bonam exhibeat operationem. Sed is, qui indiscretus atque infirmus est, uonnunquam de eo quod bene egerit, amplius elevatur, atque gravius in culpam cadit ; discretus vero quisque ex co quod male se egisse intelligit, ad districtionis regulam arctius se reducit ; ct inde aliius ad justitiam proficit, unde ad tempus a juslitia cecidisse videbatur. Qua in re recle dicitur : Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier; quia uonnunquam etiam culpa fortium occasio virtutis fit, et virtus infirmorum occasio peccati. »

Terito. *Tertio,* S. Bernardus, serm. XII m *Cant,* per virum accipit predicatore*, et cos qui aliorum salutem procurant ; qui licet aliquando peccent, meliores tamen sunt mulieribus, id est auditoribus el discipulis sibi soli sancte viventibus, animæque suæ benefacientibus. « Nam tu quidem , inquit, in tui custodia vigilans benefacis; sed, qui juvat multos, melius facit ct virilius. Quod si implere non sufficit absque aliqua iniquitate, id est, absque quadam inaequalitate vitæ et conversationis sum, memento quia charilas operit multitudinem peccatorum. « Quare melior Deoque gratior est vir apostólicas, etsi in defectus aliquos labatur» quam solitarius vel mouialis sibi soli Deoquc vacans, ideoque defectuum vitæ activa» expers. Sicut melior est canis venaticus, qui lepores capit, etsi aliquando currendo per sentes pedes cruentet; quam catellus speciosus, qui herœ suæ sinu continetur, ab eaque delirate pascitur, uti cuidam Sanctorum Christus revelavit.

Quarto, noster Alvarez de Paz, lib. IV De *Oignit.* Coarte *perfect,* cap. xvi, per viros accipit perfectos, per mulieres imperfectos el lepidos; quorum bonitas, inquit, ideo illorum iniquitati supponitur, quia perfectus ex modico casu magnam humilitatem capit, et imperfectus ex bono opere sæpe in gloriam inanem el superbiam erigitur. Denique melior est vir iniquus, id est publicus pœuitens, quam mulier benefaciens, id est Pharissus de suis jejuniis el precibus se jactans.

Moraliter, discant hic Christiani, etiam sacer- Miratidotes et Religiosi, quam sibi a feminis etiam be- t,r- 4. neficientibus, piis et devol s (imo magis ab his quam ab aliis) cavere debeant; ne ex igne hoc vel ru a flammam, vel certe fumum concipiant. Sciebat hocS. Franchcus, qui (uti habent *Annates Wa l~ (tingi,* anno Christi 1219, num. 43 et 17.) previdens pericula famœ et spiritus suis fratribus ex cura et familiaritate Clarissarum imminentia (quæ paulo post sub Urbano IV rei probavit eventus), ab ea suos absolvi enixe petiit et impetravit a Cardinale Mugolino, qui postea creatus Pontifex, dictus est Gregorius IX. Quin et suos ab eis retrahens, sæpius turbato animo dicebat : « Timeo ne, dum Deus nobis abstulerit uxores, diabolus nobis procuraverit sorores. » Imo quemdam o suis moniales visitantem increpans, jussit in fluvium, ut erat vestitus, immergi frigidissimo anni tempore in decembri, addens : a Exstingue hac aqua scintillas, qu e m te lenis et mitis, sed periculosus ignis accendit; lava et absterge his undis secretas sordes, quæ le fascio libi forte adhæstTunt. © B. Richenus, sociusS. Francisci, donum eximiæ castitatis a Deo acceperat, et tamen studiose vitabat mulieres. Rogatus, cur? respondit : « Nisi id facerem, forsan justo Dei judicio tam preclaro munere privarer. » Ita *Annat.* Wadding. anno Christi 1220, num. S. Idem dixit et fecit S. Thomas de Aquino , uti habet *ejus Vita.* Memorabile exemplum exstat in *Annalibus* ejusdem, anno Domini 1217, nuip.24. Saucia, inquit, soror Alphonsi II, regis Lusitauiæ, h ibebat m aula puellam nobilem et devotam, cui nomen Maria Garcia; hæc quemdam Patrem Franciscanum pium el religiosum (adeo ut post mortem, S. Antonius de Padua viderit ejus animam in emioni conscendere) convenire, ejusque piis colloquiis pasci desiderabat ; dumque frequenter cum lacrymis idipsum expeteret. Pater importune rogatus ad illum accessit, ignem una, paleas altera manu ferens; quas ut igni admovit, ilbeque subito contlagrarunt, adjunxit : « Domina, ideo tuumquanlumvis pium recuso consortium,

et familiare eoUoqnhim; quia idipsmn quod palem ex accessu ad ignem nactæ sunt, nanciscuntur etiam Religiosi, qui cum feminis sæpius aut *[amili*anu* colloquuntur; ingentemqiie illum perdunt fructum, qut-m ex sancta oratione et divino alloquio possunt percipere. » Quo Licto dictoque pedissequa rubore perfusa discessit, nec amplius viri Religiosi alloquium expetiit. Notent hoc ct Imitentur nostri cœnohifæ et sacerdotes.

S. Ludovirus, ex eodem Ordine S. FrancLsci, indeque creatus Arcbiepisropus Tolosanus, adeo feminas fugiebat, ul ne cum matre quidem familiarius solusque colloqui sustineret. .Mirantibus et objicientibus : «Quomodo feminas fuuis, qui de femina natus es? n Respondit sapienter : « Ideo eas fugio, quia ex una earum natus sum; » no scilicet ad eas redire me exstimulet naturalis cupiditas, quæ suam amat revisere onginern.S. Ignatius, fundator Societatis noslræ, ut ait Ribadoncira in ejus *Vita,* lib. V, cap. xi, omnium quidem mulierum familiaritatem, etiam earum qu® spiritales sunt, aut videri volunt, vitandam esse dicebat; sed earum maxime, quæ ælalu, conditione, statu periculosiores sunt. Quarum ex consuetudine plerumque aut fumus sequitur aut flamma. « De vestimentis enim procedit tinea, et a muliere iniquitas viri, » Idem omnibus suæ Religionis asseclis severo curam Monialium interdixit, ut habet Ribadeneira, lib. XIII, cap. xiv. S. Franciscus Xaverius didit ibat mulieres adiri majori periculo, minore fruc'a. Vide Turseilinum, in ejus *Vita,* lib. VI, cap. xvn.

TERTIA PARS CAPITIS.

CELEBRAT MAGNALIA SAPIENTIÆ ET OMNISCIENTE DEI.

B. 15. MEMOR ero igitur operum Domini, et qum vidi annuntiabo.—Est conclusio operis, et libri de morum præceptis (ut patet ex ™ *igitur)* ; illa enim concludit Siracides doxologia et laude Dei, uti viri Religiosi solent opera sua concludere gratiarum actione cl glorificatione Dei : inter quos excellit Titelmannus,qui singulos Physicæsure libros pio concludit hymno, quo res physicas illo libro pertractatas inducit celebrantes m ignalia sui Creatoris. Sensus ergo est, g. d. Absolvi meam Ethicam, finivi mea de moribus præccpta; supcrest ut Deo, qui hæc mihi suggessit, eadem offeram et referam. Igitur, ut concludam, commemorabo el celebrabo opera Dei, Deumque in suis operibus. A Deo coepi, in Deo finiam, eique dicam: « A te principium, tibi desinet. » Id palet ex Greco, qui pro *igitur* habet ii (vel, ut alii volunt, Jii), quæ est vocula transitus ab una materia ct parle orationis ad alteram, significans porro, *dertíque, sane, jam, age, casterum, tandem, equidem.* Unde Tigurina vertit : *Equidem commemorabo facta Domini;* alii, *Recordator nunc operum Domini;* alii : Porro, *tandem,* vel *denique recensebo opera Domini, et quæ vidi enarrabo.*« Qua» vidi, » hoc est quæ oculis inspexi, vel in libris legi, vel mente contemplatus ct intuitus sum, vel ab aliis audivi et didici. Visus enim, quia sensuum pnecipuus, pro quolibet sensu ponitur, uti sæpius monui. « Vidi » ergo, idem est quod « cognovi. »

In sermonibus Domi mo per a ejus.— Ita dispungendum cum Romanis et Græcis, ut hic nova sententii inci| ial el finiatur. Subaudi a creata sunt, conservantur el gubernantur,» *q. d.* Verbo jussuque Domini omnia ejus opera creala sunt, cl, ut ab co creala sunt, ita pariler ab eodem conservantur et reguntur. Conservatio cnim creatura* nihil aliud est quam creationis ejus continuatio, lude creatur® singulis momentis, quibus a Deo conservantur, quasi a Deo creantur ; pendent enim jugiter ab influxu Dei, qui eis suum esse dat et dando conservat, sicut radii pendent ab influxu solis, ila ut, si sol se subducat, illico radii evanescant : eie pariter, si Deus suum influxum subduceret, illico totus mundus in suum nihilum, ex quo per creationem a Deo eductus est, rediret et relaberetur. Hoc est quod canit Psaltes, *Psal.* xxxn, G : « Verbo Domini cœli firmati sunt: et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. » Et vers. 9 : « Ipse dixit, ct facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt.»

Jansenius et alii hanc sententiam nectunt cum praecedentibus hoc modoel sensu : a Annuntiabo quæ vidi in sermonibus Domini opera ejus, n hoc est, pnedicabo opera Domini quæ ego vidi in sermonibus ejus, id est in Genesi,cæterisque sacris libris descripta. Aut : Annuntiabo non lam meis quam Domini sermonibus ea opera quæ vidi et observavi. Unde Tigurina vertit : *Quæ vidi edisseram verbis divinis opera illius,* quod Palacius explicat de prophetia, indeque colligil Siracidem fuisse Prophetam, *q. d.* Edisseram ea quæ mente per propheticum lumen illustrata vidi. Sio ait Isaias, cap. i, vers. 1 : a Visio Isaiæ quam vidit, » etc. Verum dispunctio Romana et Græca priorem sensum jam datum exposcit.

16. Sol ILLUMINANS PER OMNIA RESPEXIT (gHPCO fetô.t$i,id est inspexit, hoc est inspicit, intuetur), et gloria Domini plenum est opus ejus.— Explicate *et quæ vidi annuntiabo, q. d.* Annuntiabo el celebrabo gloriosa opera Domini ; quia ea vidi per lumen solis; sol enim omnia illuminans inspicit, ac a sc illuminata omnibus inspicienda proponit, cx qua solis illuminatione fit, ut singulis appareant opera Domini, eorumque decor et pnlchritudo ; ac proindo in iis Domini gloria et majestas resplendens clare a singulis cernatur el conspw cialur; ut omnes, si verum dioero velint, cogan-

tur exclamare : « Gloria Domini plenum esi opus ejus ; » ac cum Seraphinis : u Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus, n Isai. vi, 3. Quos secutus Isaias cælerique Prophet® iu m exclamarunt, ac eliamnum viri sancti et religiosi ea conte-nphntcs exclamant. Unde Tigurina verlil : *Sol lucidus collustrat omnia, ct magnificentia Domini plenum est opus ejus.* Indicat finem et usum solis ; sol enim ad hoc inter alia creatus est a Deo, ut omnia ejus opera hominibus faciat conspicua, eorumque splendorem et^gloriam iis demonstret, itaque eos excitet adjugem Dei amorem et laudem, juxta illud *Psal.* XVIII, 0, do sole : « Exsultavit ut gigas ad currendam viam, a summo cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus : nec est qui se abscondat a calore ejus, n Ita solis cœlique intuitu ad Dei laudem excitatus David canit : « Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! Quoniam elevat i esi magnificentia tua super cœlos, etc. Quoniam videbo co?los tuos, opera digitorum tuorum: lunam et çtellas, quæ tu fundasti, » *Psal.* vili, L Et *Uabacuo* cap. m, 3 : a Operuit cœlos gloria ejus : el laudis ejus plena est terra. Splendor ejus ul lux erit, cornua in manibus eju*; » et vers. 1l : a Sol et luna steterunt m habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum, ibunt in splendore fulgurantis hast® tuæ. » Sane quoties solem intuemur, in has similesvc Dei laudes erumpere deberemus.

Nota to *respexit* : nam nonnulli veteres censuerunt solem esse animam, imo esse Deum, qc: omnia respiciat ; inde vocatum oculum mundi. Hinc ct Poeta Deum dixit esse solem, qui omnia videt et omnia audit. Quocirca Persa* adoraverunt solem quasi Deum, cumque vocavere Mithran:. Domani prisci salutabant solem orientem ; quin el Manichaei SS. Trinitatem ita definiebant: a Dicentes Patrem in secret? quodam lumine habitare; Filii autem in sole virtutem, in luna sapientiam ; Spiritum vero Sançtum in aere, » ait S. Augustinus, lib. XX *Contra Paustum,* cap. vi. Idem, lib. I *De Genesi contra Munich,* cap. in : «Solem, inquit, illi (Manichini) sic colunt, ut particulam dicant esse lucis illius, in qua habitat Deus. » Verum hic error, imo blaspnemia. Metaphorice ergo dlcHur respicere sol ; quia scilicet radios lucis su u nunc in bun'; locum, nunc in illum spargit, itaque eum collustrat et visibilem efficit.

Notat Palacius Deum non c*se minorem in verme quam in sole cl cœlo , licet in solo mijor hominibus appareat Dei gloria quam in verme : nam revera vermis, imo musca, prœstanlior est solo; quia musca animata est, sol inanimis. Ita S. Augustinus, lib. I *De Duabus animabas, contra Manichaeos,* cap. Ili : « Atquo hic, inquit, si torto stniii turbati a me quærorent : Num etiam muscæ nni- ⁂ r' mam huic luci prestare censerem? responderem : Eliam, nec me terreret musca, quæ parva est, sed quæ viva firmaret. Quæntur enim quid illamembra tam exigua vegetet, quid hue atque fillio pro naturali appetitu tantillum corpusculum ducal, quid currente* pedes in numerum moveat, qiild volant's pennulas moderetur ac vibret? Qand qualeciimque est, bene considerantibus in Lam parvo tam magnum eminet, ul cuivis fulgori perstringenti oculo* pra*feratur. *

Nota, *secundo :* S«»l in aurora exoriens creatura* Av*s ivoirines, sed maxime aves, respiciens, excitat ad r cj|(lætiliam, canium , laitdemque glori® Dei. Un Io M aves sobares vooantur, pne*ertim luscinia . quæ d h aves cæteras suavissime modulando antevertit, ul hommes a somno ad Dei laudem secum concinendam invilet. Unde S. Ambrosius, l b. V *Uexaem.* cap. xii : ‹ Non dubito, inquit, quod inter canoras aves somnum sentire non possit, quin tali ad vigilandum gratia provocetur, p El mox : « Unde mihi vocem psittaci dulcedinemque merularum? Ulinam saltem luscinia canat, quæ dormientem de somno excitet. Ea cnim avis significare solet diei surgentis exortum, et effusiorem diluculo deferre lætiliam. ∎

Idem S. Ambrosius, serm. in *MalaMa* cap. i, qui exstat in fine tomi II, docet nos tastar avium tam mane quam vespere debere Deum laudare, cique gratias agere : ‹ Nonno videmus, inquit, minutissimas aves , cum illucescentem diem aurora producit, in quibusdam nidorum cubiculis varia dulcedine personare, et id studiose agere priusquam procedant, ut Creatorem suum, quia loquela non possunt, suavitate demulceant? ct quemadmodum unaquaque earum , quoniam confessione nequit, modulis prodat obsequium; Jta ut videatur sibi devotius gratias agere, qu® dulciu* personavit : hoc etiam peracto diei cufmi similiter facere. Quid ergo sibi vult isti certis temporibus disposita cantilena el jugis intentio, nisi ul gratiarum quædam sit immoderata confessio? Pastori enim suo avis innoxia,quia sermone non potest, suavitate blanditur. » El post nonnulla : « Aves ergo propter viles escas gratias agunt : tu pretiosissimis epulis pasceris, et ingratus es! Quis igitur non erubes at sensum hominis habens, sino psalmorum celebritate diem claudere, cum ips® «aves ad gratificandum psalterii suavitate persultent? el ejus gloriam nou versuum dulcedine perconare, cujus laudem volucres modulata cantilena pronuntiant? Imitare ergo, frater, minutissimas aves, mane et vespere Creatori gratias referendo. El si es devotior, imitare lusciniam, cui quoniatn ad dicendas laudes dies sola non sufficit, nocturna spatia pervigili cantilena decurrit. Et tu igitur laudibus tuis diem vincens, operi tuo adde nocturna curricula, cl insomnem suscepti labori* induslriom psalterii serie consolare. » Porro, quam mira in luscinia sit laudandi modulandique gratia, qua homines ad “e sui imitationem invitat , graphice describit Plinius, lib. X, cap. XXIX : « Primum, inquit, admiranda tan* i vox tam parvo in corpusculo, lam

pertinax spiritus. Deinde in una perfecta music® scientia modulatus editus sonus : et nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur conciso, copulatur intorto; promittitur revocato, infuscatur ex inopinato; *inter* lum etsccum ipse murmurat; plenus, gravis, acutus, creber, extensus, ubi visum est vibrans, summus, melius, imus. Breviterquo omnia tam parvulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitavit. Visum jam sæpe, jussus canere empisse, et cum symphonia alt masse, n

Allegorico, Rabanús: « Sol, inquit, est Christus, qui et lumen sapientiæ divina* est, et splendor ju'titiæ. De quo alibi legitur : Orietur vob s timentibus nomen meum, sol justitiæ, et sanitas iu pennis ejus. Ipse est lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, et omnia conspicit ; quia non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus ; gloria enim homini plenum est opus ejus, quoniam sapientia ejus lucet in factis ipsius. Unde per Prophetam dicitur : Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti. »

Denique Syrus per *gloriam* accipit misericordiam Dei. Sic enim vertit : *Sicut sol qui oritur super omnia, manifestata: sunt misericordiæ Domini super omnia opera ejus.*

17. Nonne Dominus fectt sanctos enarrare omnia **MIRABILIA SUA, QUÆ CONFIRMAVIT DOMINUS OMNIPOTENS STABILIRI IN GLORIA SUA ?** — SlC legendum cum Romanis et Grrecis Rom® correctis per interrogationem , licet Comphitensia hæc legant assertive vertanlque : *Non induxit sanctos Domini, ut enarrent omnia mirabilia sua.* Omnia enim nemo enarrare sufficit, quia sunt inenarrabilia, juxta illud *Job* v, 9 : « Qui facit magna et inscrutabilia, el mirabilia absque numero. » Verum ut dixi, legenda sunt hæc per nolam interrogationis; licet enim sigillatilo opera Dei enarrare, ct pro dignitate celebrare nemo sufficiat, quisque tamen sufficit ut ea generatisi, sive per sua genera et species illustriores enarret et celebret. Pro *confirmavit* græce est id est firmavit, stabilivit; unde çtstwux voratur firmamentum. Pro *omnipotens,* græce est id est omnia vincens, omnia continens, omnia potens omnibus dominans. Pro *stabiliri* græce est, tò ròv, hoc est *ut stabiliretur universum.* Minus recte ergo Rabiniis, Dionysius ct Lyranus pro *stabiliri* legunt *staphs.* Igitur sensus est, *q. d.* Deus omnipotens non fluxa, sed firma, stabilia et perdurantia fecit opera sua, ut in iis firmaret et stabiliret gloriam 11 magnificentiam suam per tnlum universum. I ro • sua » cium græce est alrruj, id est *ipsius,* scilicet Domini. Inde Valablus clare vertit : *Nonne Dominus ¿indis predicando constituit omnia miracula sua* (omnia enun Dei opera sunt mirabilia, ideoque quasi miracula), *quæ fundavit Dominus idem omnipotens, gloriarne sua runata constabilivit?* alii : *Nonne effecit in sondi* Dominus, ut possint enarrare mirabilia ejus, quæ firmavit Dominus omnipotens, quo universum hoc ipsius gloria stabiliretur?*

Porro gloria hæc est gloriosa Dei potentia, sapientiaet boritas,qua res omnes et singulas ufi ex nihilo creavit, ita conservat, uugrt, multiplicat. Phidias clypen a se effonnato suam adeo fabre inseruit effigiem, ut alterum sine allero eradi, vel aboleri non po-set. Ita Deus singulis rebus creatis, ac præsertim homini, gloriosam hanc sui inseruit effigiem, ut eradi nequeat, imo ut opus hoc ejus videri nequeo* • quin , si penitius inspicias, ipsum protinus inuiearis operis auctorem, Deum creatorem. Vide dicta *Genesis* cap. i et n. Orati» ‹»»'* eÆ

Præclare S. Gregorius, XXVI *Moral,* vin : «Si vigilanter, inquit, exteriora conspicimus, per ipsa eadem ad interiora revocamur. Vestigia quippe Creatoris nostri sunt mira opera visibilis creaturas: ipsum namque adhuc videre non possumus; sed jam ad ejus visionem tendimus, si cum iu his quæ fecit miramur : ejus ergo vestigia creaturam dicimus, quia per hæc qure ab ipso sunt sequendo, imus ad ipsum. » El paulo post : « Viæ, inquit, ad Creatorem sunt opera considerata Creatoris. Quæ dum facta cernimus, potentiam faetoris miramur : in istis viis a sapientia omni nobis providentia occurritur; quia factoris nobis virtus inquirenda proponitur in omne quod mirabiliter factum videtur; et quocumque se verterit anima, si vigilanter intendit, in iisdem ipsis Deum invenit per qure reliquit ; ejusque potentiam ex eorum consideratione noscit, quorum amore deseruit; et per qure perverse cecidit, per hæc conversa revocatur. >

Anagogice, sancti Angeli et homines beati in cœlo jugiter enarrant mirabilia Dei, dicentes incessabili voce : « Sanctus, Sanctus, Sanctus, » etc. Si quæras : Quænam sunt hæc « m¡rubi|ia ? » Respondeo: Sunt ¡Ha certe qure Dominus omnipotens confirmavit ac stabilia fecit in gloria sua. Plane multa sunt in hoc mundo mirabilia Dei" sed hæc non confirmavit Deus ut stabilia essent*, at gloria Beatorum , visio divinre essenti®, ejiu amor, civitas cœlcslis, cœli convexum, stellarum ordines, hæc sunt mirabilia, atque ut stabilia, ita dignissima, quæ a sanctis angelis continenter enarrentur. Habet hic Theologus causam quare Deus Sanctos crearit ; scilicet ut hi enarrent mirabilia Dei. S. Paulus aliam dedit, scilicet ut in eos ostenderet divitias glorire sure. Habet, *secundo,* Sanctos in gloria enarrare omnia m rabilia Dei, ulpoto qui cognoscunt in Deo omnes creaturas, quas Deus creavit. Tritum enim est in schola Beatos nosse omnia qure Deus continet eminenter, licet non qure formaliter continet, inquit Palacius; quod alibi discutiendum est. Denique Syrus vertit: *Non deficiunt Sancti Domini numerare gigantei-tates* Çboc est prodigiosas magnitudines) *porte»*

fon/m pffK. *Fortitudinem dedit timentibus* se *ad slandum coram gloria sua.*

Vtrh II <8. AnVSSUM ET COR HOMINUM INVESTIGAVIT, ET IN astutia eorum excogitavit, — id est astutias corum excogitando cognovit. Est Hebraísmos.Transit a Dei majestate, potentia cl gloria ad celebrandam eju* sapientiam, omniscienliam et providentiam. Græci non habent rò *hominum;* unde rfc *eorum* oportet ut referant ad « abyssum et cor. » Sic enim habent /a &moov tal , xzi ¿v rar.ujqiújxaatv ¿utwv ^uvonhî, id e*l *Abyssum el cor pervestigat, et astutias eorum inlelligit et considerat;* Romani, *meditatur;* alii , *dc calliditatibus eorum cogitat.* Quocirca per *astutius* nonnulli intelligunt subtiles rationes, el arcana sapienliæ el providentias divinæ consilia, quæ in rebus crealis,sed maxime in abyso et corde humano relueent, imo venus abscondita sunt. Lyranus per *abyssum* intelligit diabolum, *q. d.* Astutias eorum, scilicet tam diaboli, quam cordis humani pernovit Deus. Verum hoc mysticum est. Quare recte Interpres noster in Græco legit, vel certe subintellexil to *hominum;* horum enim propriæ sunt asluliæ, id est abluta consilia, machinationes et fraudes, quas nemo nisi Deus penetrat el pervestigat. Aul certe to *cor* ponitur distributive pro corde singulorum et omnium hominum, ut « cor » idem bit quod < corda, n Unde Tigurina vertit : *Profundum et corda pervestigavit, et pernovit technas eorum.* Per *abyssum* ergo intelligit quodvis profundum, ut centrum terre, in quo est infernus, dæmoncs et damnati; sed maxime profundum aquarum el maris : hoc enim proprie vocatur abyssus, Gen. i, 2, quasi ácúOtü vel pfcu» , id est sine fundo ; quod mans fundus homini bit incognitus, ct vix vesligabilis : Deus lamen eum investigat, id est cognoscit, el ad fundum usque penetrat et pervidet ; scit enim Deus precise quam profundum sit mare ubique el in omnibus locis, quot m eo sint guttæ aquarum, quoi pisces, conchæ, gemui», etc., quid in cjus fundo sit, quod numéro arenæ, lapilli, metalla, etc. Est metalepsis; a investigare » enim significat pervidere; quia ex investigatione el scrutinio homines perveniunt ad rei cognitionum el evidentiam. Sic « excogitavit » idem est quod cogitando cognovit, ul paulo ante dixi.

Similiter Deus investigat, id est penetrat et pervidet, cor hominis alias pravum et inscrutabile, ut ait Jeremías,cap. vu,9, adeo ut omnes ejus latebras, sinus et angulos usque ad imum undequaque perspioiat el perlustret; ideoque omnes ejus aslulias, id est dolos, fraudes, simulationes, calliditates, machinationes inspicii el pernoscit. Apposite cor hominis compomlur cum abysso ; quia instar abyssi profundum est, tenebrosum, obscurum et impervium, nullique hominum vel angelorum , sed soli Deo penetrabile et conspicuum. Unde aliqui ad litteram hic per *abyssum* accipiunt cor hominis, ut to *et* sit exegelicum significans *id est, q. d.* Abyssus et (id est) cor horaima profundum cl inscrutibile inalar ábys>i. a solo Deo vestigatur et intime cognoscitur. Unde Syrus vertit : *Abyssum et cor scrutatur, et omnia occulta hominum sicut sol manifesta sunt coram eo.*

19. Cognovit (Tigurina, *tenet, callet)* exim Do* MINI'S OMNEM SCIENTIAM , ET INSPEXIT IN SIGNUM A'% ANNUNTIANS QUÆ PRJETPRIF.RUNT . ET QUÆ SCPERVENTERA SUNT, REVELANS VESTIGIA OCCULTORUM S *emn* dat causam pnecedent um, *q. d.* Deus cognoscit abyssum el corda hominum, quia ipse est omniscius et cognoscit omne scibile. Nam per *omnem scientiam* intellige omne scibile, sive omne quod scitur, aul sciri potent, sive ab angelis, sive ab hominibus; hoc enim omne Deus cognoscit, ct uno mentis cernit in ictu. Est metonymia; ponitur enim habitus pro objecto, puta scienlia pro scibili.

Quæres : Quodnam est « sismum ævi » quod Sienna inspicit Deus? Isidoros Clarius ct Palacios pro “T;t *signum* legunt *sinum* ; sed græce est «rrxûov, id est q *signum.* Comphitensia legunt in plurali «xud*, id est signa. *Primo* Lyranus per *signum ervi* accipit iv«p* o- decursum sæculi; el Rabanus : *Inspicit Dominus,* dr0 Pri* inquit, in *signum ævi, quia omnes atoles mundi tam preferita, quam etiam præsentes, sive futura inprasentia ejus sunt : quando apud illum nihd praleritum , nihil futurum est, sed omnia prasentialitcr videt.*

Secundo, Dionysius per *signum* œri accipit men- Seconda suram ævi, et per *mensuram* melonymice accipit mensurata orania, quæ mensurantur ævo. « Inspexit in signum ævi, » hoc est. in ¡uil,in mensuram æviternorura seu perpetuoiu n, cuncl.i quæ mensuranturævo cognoscens; de quo ait Boetius : «Qui tempus ab ævo irejubcs.» El *Job* cap. xxvin, vers. 3 : a Universorum finem ipse considerat. * Unde Syrus vertit : *Manifesta sunt coram eo quæcumque eveniunt in mundo.*

Tertio. Palacius per signum,vel, ut ipse legit, Tart». *sinum ævi,* accipit aeternitatem ; hæc enim est sinusetsignuin omnium quæ fiunt perorane œvum et sæculum. Ubi nota, inquit, objectum intellectus divini ætemitatem suam esse : œternilas vero est unum punctum indivisibile, m se tamen comprehendens omne ævura et omnia tempora ; est enim vclut sinus, ubi tempora et ævum omue concluditur. Eadem œternilas est signum ac punctum indivisibile, unde incipit el finitur omne ævum. Eadem igitur est objectum in quod Deus inspicit ; eadem sinus ævi ; eadem signa el signum ævi. Est ergo illustrissima Dei quarta laus, quod in œternilatem respiciat, in qua presentissime omnia videntur. Unde quinta laus Dei procedit, scilicet quod « annuntiet * certo « ea quæ pneterierunt, et quæ superventura sunt. »

Quarto, astrologi accipiunt signa cœleslia sive Quarte, sidera, corumque constellationes, puta concursum , motum et influxum stellarum in hæc inferiora. Undo nonnulli ipsorum censent Deum in stellis, quasi in signis descripsisse et premono-

trasse omne* in *terra* futuras rerum mutationes ft eventus : quare ipsi ex stelli*, quasi prognosticis futura conjectant. Verum hic est error, quem refutavi *Genes,* f, It. Fateor tamen, ut ibidem dixi, stellas esse signa quorumdam eventuum naturalium Id enim dicitur *Genes,* i, 14, quo hic alludit biraefdes.

Olirlo gtctiD®. *Quinto* ergo, sensus genuinus est, *q. d.* Novit peus quo signo, vel quibus signis praeviis «menta et tempora resque omnes in iis commutentur, mutent vices, ooaque altèri succedat. Fletis enim suaviter sæcnlorurn seriem disponens et connectens, statuit quaedam signa sibi cognita, nobis autem incognita, quæ futuras rerum mutationes indicent, ad easque disponant et praeparent, v. g. statuit heus ut tali sæculo post tot annorum centurias vel millia veniret Christus, ac postea Antichristus ; designavit enim ipse ad hoc precise sæculum, imo annum, mensem et diem quo id futurum esset. Ex anno ergo et sœculo a se designato, quasi ex signo a se prostitute, cognoscit Deus quo tempore veniret Christus, et quo venturus sit Anlichrislus. Sic in translationibus regnorum et monarchiarum Deus statuit cuique certam temporis et annorum mensuram, sive periodum, ex qua quasi ex signo cognoscit quando translatio hæc futura sit. Rursum in Ipsis regnis statuit quædam signa future translationis, statuendo v. g. ut, cum Assyrii, Greci, Pers®, Romani impleverint mensuram peccatorum suorum fini monarchi® eorum a Deo prostitutam; cumque inter se cœperint seditiones et schismata internecina concitare, tunc evertantur, et ad successores transeat monarchia vel regnum. Hæc enim naturalis et communis translationis regnorum fuit, et ellamnum est cau«a ac signum.

Anio a ptoL 'Vatio a priori est connexio universi omnium-qllv jn eo reruin. oeus enim omnes res mundi et sæculi decurrentis apta el certa serie ordineque interse connexuit, ut unum esset prævium signum, imo causa, sequentis et secuturi. Audi Boetium, lib. IV *De Consolatione,* pros. 6 : « Providentia, ait, est divina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit; fatum vero iuh^ren* rebus mobilibus dispositio, por quam Providentia suis quæquc nectit ordinibus, etc. Ordo namque fatalis ex Providenti® simplicitate procedit, n Et inferius : « Igitur uti esi ad intellectum ratiocinatio, ad id quod est Id quod gignitur, ad œternitatem tempus, ad puncti medium circulus; ita est fati series mobilis ad Providenti® stabilem simplicitatem, etc. Hæc actus etiam forlunasquc hominum indissolubili causarum connexione constringit; quæ cum ab immobilis Providenti® proficiscantur exordiis, ipsas quoque immutabiles necesse est esse ; ita enim res optime reguntur, si manens in divina mento simplicitas, indeclinabilem causarum ordinem promat; hic vero ordo res mutabiles, ct alioqui Umere iluituras propria incommulabililatc coerceat : quo fit ut, tametsi vobis hunc ordinem minime consideraro volentibus, confusa omnia perturbataque videantur; nihilominus tamen suus modus ad bonum dirigens cuncta disponat, n Et sub finem : « Ordo enim quidam cuncta complectitur, ul quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in reimo Providenti® liceat temeritati. » Hic ergo infallibilis ordo causarum rcrumque connexio e$t signum œvi ; ex causa enim velut cx signo infillibili precitate videt Deus quid certo secuturum et futurum sit ; certa enim est omnis Providenti® ejus dispositio.

Porro per *signum* vel signa œin sive sæculi, metonymice accipe ipsam designationem sæculi. Unde Tigurina vertit : *Consignationem aw conspicit;* designavit enim ab æterno ()eus quid quovis tempore faciendum et futurum esset, atque ex hac suæ mentis designatione, secreto et decrete, quasi ex signo infallibili, imo quasi cx causa certissima cognoscit quid quovis tempore ubivis locorum futurum sit. Per dcsignalioqem enim metonymice intelligit res ¿¿signatas quovis s® culo futuras, puta decursum sæculi et rerum per singula sœcula, uti dixit Rabanus et Lyranus. Loquitur Siracides anthropopalh^s, sive more humano, cl alludit ad *Genes,* i, Ll : « Fiant luminaria (sol et luna, etc.), et sint in signa ct tempora; n ande ipse, capite sequenti, vers. 6, lunam vocat «signum œvi. »

Homines enim, præsertim rudi illo sæculo, non»» censebant, quin ctctiamnum nonnulli astrologi PoniU* censent signa rerum futurarum præcxistere in logori* cado et stellis; unde cx horoscopo, id est cx constellatione, qu® exislil in cujuslibet nativitate, conjectant el divinant dc ejus ®vo, id est de omnibus qu® ei per omnem vitam obventura sunt : horoscopus ergo eis erat signum ®vi. Hos enim redarguens Jeremías ait, cap. x : « A signis cadi nolile metuere qu® timent geples, quia leges po-tur pulorum van® sunt, » *q. d.* Gentes observant stellas corumque concursum, aspectum el matum, quasi signa rerum futuranpn, ut cx illis futura divinent. At errant; signum enim, sive signa futurorum posuit Deus non iq cœlis,sed in mente sua, putain suo decreto. Ipse ergo solus ea nosse, ex Iisque futura pr®posse et predicare potest. Unde explicans subdit : « Annuntians qu® prætererunl et qu® superventura suoi, » *q. d.* Deus solus ex signis, qu® posuit in mente sua, potest cognoscere futura æque ac pnetenla : ipse ergo solus ea pronuntiare potest. Unde Deus, per tsaiam disceptans cum idolis et idololatris de divinitate, hoc argumento convincit se solum verum eæe Deum; idola autem falsos deos : quod ipse solus certo vereque prænuntict quæ futura sunt; idola autem falso et mendaciter ea divinent vel conjectent. a Accedant, inqul| *Uùiæ* xu, et nuntient qu® ventura sunt; priora qo® luerunt nuntiatu.

Annuntiate qu® ventura sunt in futurum, etsciemusquia diie^lisvos. » Nam, ut ait Tertullianus, *Apolog,* XX : « Testimonium divinitatis**^ verita* divinationis. » Sola cnun divinitas vim habet divinandi futura.

Denique idipsum plenius explicans Siracides, subdit : a Revelans vedigia occultorum (vitiose in Romanis Latinis e Græco traducti* legitur oculorum pro *oc‹ultorum), q. d.* Deus solus novit rationes ct modos , per quos quasi corta signa et vestigia vestigentur el cognoscantur ro* oc ulle, quales sunt res futura?, et arcan® cordium cogitationes et intentiones, cosque revolat ITophlis aliisquc Sanctis, quibus ipsi libuerit, ul ipsi ea prædicero, aliisqne præsigmficare queant.

Symboli- «Îî uiCb*p lu.

Symbolice, signum œvi esi Christus Dominus, ^'la *)e,,8› s'c cn*m Pcr Cllin Qliasi verbum ideara Deus fecit, et consequenter ordinavit disposuitque sæcula, *Ilebr.* i, **Î**, tum qua homo; sic enim porcum Deus prædestinavit ct disposuit omnes Ecolesi®, fidelium, sanctorum delectorum generationes. Unde ipse vocatur « paler futuri sæculi, « *Isaiæ* ix. Denique ipse positus est ‹ in signum cui contradicetur, » uli prædixitSimeon, *Luc.* n, 31.

Ven.îO. 20. Non PRÆTEIUT ILLUM OMNIS COGITATUS, ET NO* ABSCONDIT SB AU EO ULLUS SEIIXO. — « Non OmOÎS, » id esi nullus. Unde Tigurina : *Non præterit cum ulla cogitatio, nec ullus sermo clam ab ipso est;* alii, *neque latet eum ullus sermo, q. d.* Deus omnes hominum cogitationes el sermones introspicit. Unde Sapiens, deterrens homines a murmuratione, hoo utitur argumento, quod omne murmur audiatur a Deo judice et vindice : a Quoniam renum, inquit, illius (maledici) testis esi Dei' , et cordis illius scrutator est verus, d lingua? ejus auditor. Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum : et hoc (id est hic spiritus; sed dicit a hoc, » quia respicit ad Gr.ccum sráus, id est spiritus, quod est generis neutri) quod continet omnia, scientiam habet vocis. Propter hoc qui loqu tur iniqua, non poterit latore, nec preterid illum corripiens judicium, » Sup. i, 6. Sensus est, *q. d.* Spiritus Sanctus cum Paire el Filio omnia continet, id est per essentiam . præsenliain el potentiam complectitur, ambit el conservat omnes creaturas; omnia ergo sunt in Spiritu Saucio; quare omnes res ct voces fiunt intra ambitum complcxumqne Spiritus Sancti, non fons î quocirca nihil illum latere potest, quin omnia quasi coram se, imo intra sc tacla*videat cl audiat.

fer *cogitatum* intulligc quoque allectum : utcumque enim pervidet Deus. Nam, ut ait S. Bernardus, *De Intcriori domo,* cap. xxxtx : « Ibi est cogitatio tua, ubi est affectio tua; ibi cor tuum, ubi est desiderium tuum ; quoniam illud sæpius in cogitatione voluimus, cujus amore plus affecti sumus, d Vis ergo posse quid ames? adverte quid sæpe cogites auimoquo volvas; hoc cmui est quod amas.

21 et 22. Magnalia sapienti* «t * nwynuvrr : **v^ii QUI EST ANTB SÆCULUM ET USQCB IN SÆCULUM, NEQUI ADJECTUM EST, KBQOB MINUITUR , ET NON EGET ALICU-**IUS CONSILIO, — hoc est, ut habent Gr>ea, *pi^da* rx; *a'.yixi* , id est : *Magnifica apt S utpiéniùt rum ornavit, qui est ante tærubim, et* ïji *aæ&ihim; neque adjectum fuit, neque diminutum, neque indiquit ullius ccmsibo;* Complutense* addentes £txy id est *per,* sic claro habent : *Magnalia* (magna opera SU i) per *sapientiam suum decoravit, qui* (kaoni pro quo Rom ini léguât, «ai ¿k ¡o , id e*t *et quatenus *d) est ante stemlu»n, et in sæculum, neque additus est, neque diminutus est, et non indiguit ahcupm consiliarii;* Tigurina . *Miracula sapienti^ sum exor* navit, et cum subsistat ex ante asvum xnævum perpetuum, neque auctus est, neque diminutus, neque ullius indiguit consiliarii.* Significat ergo, pnmo, Deum magnifica sua opera per sapientiam mire exornasse; nam, ul de Deo ait Sapiens, cap. x î, 21 : « Omnia in mensura, et numero, et pondere disposuisti. » Ratio est, quia ipso est immensus uti essentia, ita et sapientia ac duratione. Existil enim ab sterno ante omnia sæcul i, et idem perdurabit in sæ'ula sæculorum? quare omnia sécula, resque omnes quæ in sæculis fiunt, sua sapientia in immensum transcendit, ambit of complectitur. Quocirca magnificis hisce Dei operibus per lotsæcula nihil adjectum est, ncque imminutum, sed per lot sœcula eo modo, quo a Deo creata sunt, persévérant. Deus enim eaila perfecit ct perfecte ornavit, ut nihil eis addi possit : «Dei enim perfecta sunt opera, w *Deut.* xxin, 4. Et : « Vidit lkus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona, » *Gen.* 1, 31. Complutensia et Tigurina h rc vertunt masculine de Deo, *q. d.* Deus etsi sit tam antiquus, ut luerit ante sacculum, et duraturus sit in omne sæculum; tamen per tot annorum spatia nihil ei accrevit, nihil decrevit, non accessit ei aliquid sapienti®, virtutis ct perfectionis, sed ncc decessit. Ratio est, quia ipse per omnia est immensus et infinitus; infinito autem nihil addi potest. Denique cum ipsius sapientia sit infinita et increata, utique non indiget alicujus consiliarii, vel consilii. Huc allusit Apostolus, *horn,* xi, 33 : « 0 altitudo divitiarum sapienti® et scienti» Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum DominiT aut quis consiliarius ejus fuit?

23. Quam desiderabilia (græce id est Ve«.ix amabilia, jucunda, desiderabili^) opbra bjus, bi **TANQUAM SCINTILLA» QUÆ EST CO.NMDEKAIU !** — Legit a-uôn^id est *tanquam scintilla;* codices Runis emenditi leguut in plurali, ó; id est *tanquam scintilhc.* Sensus est, *q. d.* 0 qu un speciosa, utilia, amanda ct admiranda sunt opera Dei, sive eorum speciem iu sc,sivc usum et commoda» qua* hominibus offerunt, spectes! certe tam speciosa sunt, ul Psalles dicat : « Delcchuli me, Doxniue, ia factura tua, » *Psal.* xci ^Soue quia ob illo

•uni, amanda nini : et, quia ipse illa facit, vicissim summe amandus est. Quoniam ipsa sunt « Linquam scintilla » divinitatis, divmreque potentur, sapientis, amoris et beneficentia», ex qua velnt ex igne ardentissimo et efficacissimo ipsa quasi scintillo? dissiliunt, quæ proinde operre pretium e4 attenta meditatione a considerare. ® Elementa ergo, coeli, stelis, sunt quasi scintilla» divinitatis prosilientes ex illo Deo, qui ignis consumens est, Deu/. iv. Sic Isaias, cap. xl, 15, eadem vocat « stillam silubi», » quæ scilicet ex Deo quasi ex situla, imo quasi ex oceano distillai. Aliter Jansenius : Opera, inquit, Dei, a quæ est, » hoc est quæ licet nobis, « considerare, » sunt « tanquam scintilla; » quia minimam lanium pariem operum Dei cognoscimus, juxta illud *Job* cap. xxvi, 14 : « Ecce hæc ex parte dicta sunt viarum ejus, et cum vix parvam stillam sermonis ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri? » Et mox capite sequenti dicit Sapiens : « Pauca vidimus operum ejus. » Jam Complutensia, Tigurina et alii tollunt çuœsicque legunt: *0; KXVTX **ri** xûtc/5 ¿ttitouwrà xa!¿m; tçt , id est : *Quam desiderabilia surd omnia op^ra ejus, et usque ad scintillam est contemplari!* Tigurina : *Quam jucunda sunt opera ipsius, ct ad scintillam usque spectabilia! q. d.* Omnia Dei opera magna, u-^que ad minimum eorum punctum, digna sunt consideratione et admiratione, adeo ut si vel culicem attente consideres, ejusque membra singula tam affabre distincta et composita, obstupescas, admiraos immensitatem sapientiæ divina? in tam exiguo animálculo. Idem est de flosculo quolibet. Verissimum est illud :

Eminet in minimis maximus ipse Deus.

Vide quæ de minimis dixi initio Proremiii in Minores Prophetas, et *lachar.* iv, 10. Alius vertit : « Quam desiderabilia sunt opera ejus, quæ spectare licet (duntaxat) ut scintillam ! » quæ ver-io congruit cum sensu paulo ante a Jansenio assignato.

Hinc disce quod mundus sit scintilla et stilla divinitatis. Quocirca ex scintilla hac ad ignem, ex stilla ad mare, puta ad Deum, ascendere debemus, cumque in singulis en aturis contemplari et admirari, ut faciebat S. Antonius, S. Augustinus in *Confess.,* S. Ambrosius, S. Basilius in *llcxae*vier., S. Franciscos, S. Ignatius fundator Societatis nostra», qui ex rebus minimis, ut flosculis, mente ascendebat od Deum, ejusque sapientiam, bonitatem et potentiam admirabundus contemplabatur. Idemque in Regulis nobis præseripsit et sanxit, ut satagamus in creaturis agnoscere Creatorem, eum m omnibus amando, ct omnes m eo, juxta sanctissimam ejus voluntatem.

Deus enim opifex in omnibus robus et operibus suis intime est præsens per essentiam, presentían) el potentiam, quibus sicut illa creavit, sic eadem conservat, id est continuo quasi creat, ne in nihilum suum, ex quo creata sunt, relabantur el revolvantur. Quamobrem Deus est, ait S. Dionysius, *De Divin, nom.* cap. X, id est omnitenens, fundus cl fundamentum omnium, quod sit omnium sedes, omnia continens et complectens, el cuncta stabiliens, fundans atque constringens, et universum in se insolubile prreslans; et ex se veluti ex omnitenente nidice cuncta producens, atque ad se ut.d omnitenentem fundum, universa convertens, et continens ut omnium sedes omnicapax; omnia conlenta una prrecclIcnti connexione communiens, neque sinens ea sibi excidere, ne tanquam exactissimo domicilio mola dispereant. n Et cap. xin : « Pertingens ad omnia pariter, et super omnia indeficientibus largitionibus, et interminabilibus operibus. » Quocirca res nM n omnes et singulre intime et essentialiter pendent ' a Deo, imo magis pendent a Deo, quarn a seipsis, mullo magis quam radius pendeat a sole, a quo i ta. totum suum esse accipit; vel homo ab anima, a qua vitam et essentiam accipit. Unde Plato Deum dixit esse animam mundi; quia Deus assidue intimius influit in res omnes esse quod habent, quam anima influat in corpus illud animando, vivificando, et vitales operationes per illud exercendo. Hanc essentialem rerum omnium a Deo dependentiam significat S. Bernardus, lib. V *De Consider.,* dicens : a Qui item Dens, sine quo nihil est, tam nihil esse sine ipso, quam nec ipse sine se esse potest. Ipse sibi, ipse omnibus est : ac per hoc quouam modo solus est; ipse qui suum ipsius est et omnium Esse. « Ubi aperte essentialem a Deo dependentiam docet. Et infra : a Quid est Deus? Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Ex quo omnia creabiliter, non seminabiliter; per quem omnia, ne alium auctorem, alium opificem arbitreris; in quo omnia, non quasi in loco, sed quasi in virtute. » Quin et Apostolus de Dei Filio sive verbo loquens, *llebr.* i : a Qui cum sit splendor glorire, ait, et figura substantia* ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ. » Ubi Anselmos : « Portat, inquit, omnia, id est sursum tenet ne decidant, et in nihilum revertantur, unde creata ab ipso fuerant; et sustentat ea non labore el difficultate, sed imperio sure potentire. › Hac de causa S. Gregorius docet Deum esse supra et infra omnia, ut omnia contineat et sustentet. Sic enim ail II *Moral,* cap. xii : « Cœlum palmo metiens, ct terram pugillo concludens, ostenditur, inquit, quod ipse sil circumquaque rebus cunctis, quas creavit, exterior. Per sedem ergo cui prresidet, intelligitur esse interius siipraque; per pugillum quo continet, exterius sublerque signatur. Quia enim ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia: et superior est per potentiam, ct inferior per sustentationem; exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem : sursum regens, deorsum continens; extra circumdans, interius penetrans : nec alia parlc superior, alia inferior; aut alia parte

exterior, atque alia manet interior, sed unus idemque lotus ubique præsidendo sustinens, sustinendo præsidens, circumdando penetrans, penetrando circumdans. » lime et Scholastici præcise et scholastice docent Deum, cum res conservat, eas continuo creare. HaScotus in 11, disi.!, *Quæst.* V, asserit, « quod res dici potest semper creari quamdiu manet, quia semper accipit esse a Deo. » El Gabriel Vasquez in I, disp. lxxiv, n. 17 : a Conservatio, inquit, rei secundum se lotam est vera creatio ct productio ex nihilo. » Et Ludovicus Molina, i Part. *Quæst.* X, art. 5, di<p. i : • Per influxum eumdem indivisibilis actionis, inquii, qua primo contulit anudo esse, eum conservat, ct confert illud idem Esse, toto decursu temporis, quod primo illi contulit; idque eo ipso, quod ab indivisibili actione, qua primo cœpit illi conferre Esse, non desistat. Sic et Suarez, in *Metaph.,* tota disp. xxi,idem fuse confirmat. Igitur in singulis rebus Deum latentem inlimeque præsentem, ac quasi reicujusque animam et spiritum intueri debemus, ac eum in suis operibus laudare et admirari, atque ex illis ad ipsum velut opificem assurgere, ipsiosque omnipotentiam,sapientiam el bonitatem cum Siracide contemplari el celebrare.

Vtn. î4. 24. Omnia iik vivunt, et minent in sbculum et IN OMNI NECESSITATE OMNIA OBAUDIUNT Ei. — « VIvunl, » id est vigent; Tigurina : *Vigent hæc omnia et durant per ævum, adque omnes usus cuncta obediunt.* Gnecumenim /.uix significat usum, necessitatem, opus, utilitatem, etc. Variis modis, inquit Jansenius, celebrat Dei opera, quæ sicut commendavit ab eorum pulchritudine, ita nunc ab eorum duratione el obedienlia. Tribuit eis vivere, quia in suo esse el vigore persistunt, a Manere p dicit « in sæculum, » quia perdurant vel in seipsis, vel in sua saltem specie. * Obediunt » Deo a in omni necessitate, » quia per illa, quidquid Deus vult , prostatur ad omnem necessarium usum. Nam ut dicit Psalmista : u Omnia serviunt tibi. » Porro Syrus vertit : *Omnes factures ejus in sæculum in verilate firmes , cl in sanctitate glorificantf et vivunt, ct consistunt tn sæculum, et ad omnes voluntates ejus omnes ipsæ paratæ sunt.* Piælarc

J'ni.di nituca- S. Augustinus, lib. X *De Civit,* cap. xii : « Quidquid, inquit, mirabile fil in mundo, profecto minus est quam lotus hic mundus, id est cœluui et terra, el omnia quæ in eis sunt; sicut autem ipse qui fecil, ita modus quo facit occultus esi el incomprehensibilis Domini : quamvis itaque miracula visibilia naturarum videndi assiduitale viluerint; lamen cum ea sapienter intuemur, inusitatissimis rarissimisque majora sunt. » Idem in *Psalm.* cxLiv, 4 : « In eo quod vides, inquit, quid ibi laudatur? species, utilitas, aliqua virtus, aliqua potentia rerum istarum. Si pulchritudo te delectat, quid pulchrius faciente? Si utilitas laudatur, quid illo utilius qui fecit omnia? Si virtus laudatur, quid illu polenáus^ u quo etiam facta non dimittuntur, sed reguntur et gubernantur omnia ? *r*

25. Omnia duplicia, unum contra unum, et non Vri.u fecit quidquam deesse. — Celebravit opera Dei a pulchritudine, ab usu, a duratione, nunc ea celebrat a diversitate ct ordine, quod tam vana et difformia, uno adversa sint; et tamen apto ordine inter se composita et compaginata, ut ex discordi diversarum rerum quasi vocum concordia, pulcherrimam harmoniam efficiant. Ait ergo, a omnia duplicia, » græce òiaaa, id est bina vel gemina snnl, quorum unum contrarium est alteri, *q. d.* Deus ad ornatum universi fecil ut quaeque res haberet suum par sibi compositum el oppositum. « Et non fecit quidquam decise,» scilicet asno contrario, hoc est non fecil quidquam habere defectum sui paris opporli et antithesis, ut idcirco altero quasi pede deficeret et claudicarci ; sed unicuique suum par apposuit et opposuit. Græce enim c4, *non fecit quid piam Ur* Xuncv, id est, ut Compíutensia, *defeclu >sum;* alii : *deficiens et mancum,* quod scilicet non habeat suum compar, cui comparetur et conlranetur. Sic carni opposuit spiritum, terram calo, aquam igni, aerem terræ, angelum corpori, hominem bruto, humilitatem superbi®, castitatem libidini, et virtutes celeras celeris vitiis. Ita Franciseus Valerius, *Sacra- Philosophia,* cap. Lxxvi, ubi ostendit hanc sententiam non tam dc singulis rebus « quam de rerum generibus accipiendam* Palet hoc in arbore categorie® substanti®, in qua substanti dividunt duæ difference opposi!®, scilicet corporeoin el incorporeum; ac sìmili modo quodlibet aliud genus continua serie duæ differenti ' uppositæ m duas species partiuntur. Idem videre est in serie cælerarum categoriarum. Imo in om- Homnibus creatis est quædam dualilas opposita, scilicet acius el potentia, aut materia et forma, aul d auu» mas cl femina. Vide dicta cap. xxxni, 13, ubi i^lx hanc sententiam iteravit Siracides; ibi cairn fuse eam explicui. Vatablus clare vertit : *Gemma sunt omnia , quorum alterum contrarium tsl alteri, ncc factum munmm quidguam est;* ahi : *O mna bma sunt, unum alteri contrarium, ncc ferii q iidqmun deficiens.* Porro Arabicus vertit : E' *creata sunt umma duo et duo, unum es/ contra socium suum, non creans ex eis quidquam vane,* id est in vanum vel m vacuum. Vide Franciscum Valesium, loco jam citato, ubi hæc dat exempla : Ens, inquit, dividitur induo opposita, scilicet insuLsUntiam et accidens: p,t substantia in corpui eam et incorpoream,corporea in corruptibilem el incorruptibilem : corruptibilis in simplicem et mixtam : imxtu in viventem el non viventem : vivens m sensibilem et sensu carentem : sensibilis in rationalem el irrationalem : simplex, puta elementum, aliud ucuvum, aliud passivum; el utrumhbct lioium duplex. Nam aliud calidum, aliud frigidum; aliud humidum, aliud siccum. Cæler.i omnia horum mixtura constant. Sic Colores omnes cuaskml mixtura albi elnigri;

ct sapores, dulcis et amari ; et soni, gravis et acuti : et si unum horum exislit, necesso est et alterum illi oppositum existât, ut nihil desit ipsi totique universo. Quocirca Syrus vertit : *Omnes ipsa bina et bina (combinata), altera opposita alteri; neque creavit quidquam illorum otiose, sed unam cum altera, binas et binas. Et quis satiatur intuendo decorem illarum?* Huc facit illud Ovidii, I *Metamorph.,* de prima rerum genesi :

Frigida pugnabant calidis, hnmentia siccis,
Mollia cimi duris, sine pondere habentia pondus :
Hanc Dens, el melior litem natura diremit.

Tropologice, Auctor *Imperfecti in S. Matth.* apud S. Chrysostomum, *hom.* 15 : a Omnium, inquit, malorum prima ct fortiora sunt tria mala, id est gula, avaritia ct vana gloria (quibus proinde diabolus tentavi! Christum in deserto), ct vide quomodo adversus tria mala inventa sunt tria bona, id est eleemosyna contra avaritiam , jejunium contra gulam, oratio contra vanam gloBohnna **glori»** riam. Omnia mala habent contraria bona, per quæ superentur, dempta vana gloria. Ideo quanlavis bona feceris volens compescere vanam gloud «nei- riam, tanto magis excitas eam ; et causa est ista, uiur. quia omne malum ex malo nascitur, sola autem vana gloria de bono procedit : ideo non exstinguitur per bonum, sed magis nutritur. Ergo nullum remedium contra vanam gloriam esse potest , nisi oratio sola, et hæc ipsa vanitatem generat, nisi cauto prospexeris, si forte bene oraveris. »

Viri. it. **26. U.NIÜSCUJUSQUE CONFIRMAVIT BOXA. EI QUIS SATIABITUR** videns gloriam ejus? — *q. d.* Deus uniuscujusque operis et rei a se creatæ bona ct dotes firmiter luetur et conservat per appositionem et oppositionem comparis contrarii. Unum enim contrarium firmatur ex altero : sic materia subsistit per formam, potentia per actum ; pulchrescit album ex nigro. Senectus juvat juvenes consilio ; juvenes juvant senes viribus; nobiles juvant plebem armis; plebs nobiles procurando illis panem, potum, vestem, etc. Ex adverso languescit et perit calor sine frigore, siccum sine húmido, album sine nigro, etc. Contrarium enim sua oppositione excitat, acuit et intendit contrarium sibi oppositum. Atque hac de causa Deus cuique contrarium, quasi sui æmulum et antagonistam opposuit. Hunc esse sensum liquet ex Græco qui w cx versu præcedenti repetit : L «û i«; içtpta» **ri** id est *unum* (ex binis et geminis sibi oppositis versu præcedenti) unius, id est alterius comparis *stabilivit bona* ; Tigurina : *alteravi commendat bona alterius.* Contraria enim juxta se polita magis elucescunt.

Quocirca hanc Dei sapientiam admirans exclamat : • El quis satiabitur videns gloriam ejus?» Syrus, *illarum,* scilicet ch'aturarum Dei ; Tigurina : *Et quis spectando gloriam Dei satietur ?* alii : *El quis expleatur videndo gloriam ejus ? q. d.* Quis mortaliumcon-iderans lamgloriosa Dei opera, in quibus gloria bonitatis, sapientiæ et potentiæ ‹ll-vinæ adeo splendet et coruscat, ea se exsatiare queat? *q. d.* Nemo. Loquitur de viatoribus; nam in ccelo Beati omnes saliantur gloria Dei; quia cum vident facie ad faciem, sed ita ut satietas acuat desiderium, non creet vel augeat fastidium ; saliantur enim videndo Deum, ct tamen semper desiderant eum contemplari, juxta illud : « Satiabor, cum opparucrii gloria tua, » *Psalm,* xvi. Ut infinita taceam mirabilia Dei opera, unum duntaxat affero : In India, praesertim in Molueris et At ›i» Java, est avis dicta Monucodiata, pedibus plane v*11-l carens, ideoque Apus cognominata, quod in aere perpetuo volet, indeque Avis cœli vel paradisi indigitata; imo nonnulli consuerunt eam volando dormire, comedere, generare. Sed hoc refutat Aldrovandus, lib. Xll *Omilhol.* cap. xxii, co quod nullum animal possit esse in perpetuo motu ; et quia si in alto dormiret, utique sua gravitate in terram decideret. Igitur loco pedum habet duo fila in cauda, quibus quietis capicndæ tempore, arborum ramis se annectit. Hinc Manucodiata symbolum est animi cœlestis, jugiter in coelo cum Deo et Angelis versantis. Quocirca Lucas Contiles, *Emblem.* Lxxviit, Manucodiatain in sublime expansis alis volitantem, capito cœlum aspicientem depingit, subjecto hoc lemmate: a Sine pondere sursum, » *q. d.* Animus humanus semper ad altiora aspirare debet, ct terrena ista velut caduca ac fragilia contemnere. Etenim animus a corpore disjunctus cœlum petit, cadaver in cinerem vertitur. Emblematis istius venustate, ait Aldrovandus , pellectus , simile omnino in agello meo ¿•pingendum curavi, sed hoc lemmate : a Sic animus pclut alta. »

Nota ex Scholasticis ct Lessio, *De Perfectionibus divinis,* lib. XIV, cap. i : Duplex est Dei gloria: interna et externa. Interna rursum duplex est : objectiva ct formalis. Objectiva gloria Deo intrin- I)Glori^ seca est ipsa divinitas, seu splendor ct excellentia divinitatis cl personarum divinarum; ob hanc enim dignissimus est qui ab omnibus cognoscatur , ametur, laudetur, etc. Sic passim in Scripturis excellentia divinitatis, et omnia hujus excellcnliœ signa dicuntur gloria Dei. formalis **J** gloria Deo intrinseca est cognitio, amor et gaudium Dei de scipso : sive quod ipse a seipso infinite et adæquatc cognoscatur, ametur el cum infinito gaudio ac suavitate gustetur. Infinite enim major est gloria Dei, quod ipsius bonitasct perfectio a se cognoscatur, ametur, œstimetur, quam si amaretur ct laudaretur ab infinitis angelis et hominibus. In istis duobus sita est gloria Dei intrinsece , quam ipse ab interno plenissime possedit : unde ad hanc acquirendam vel augendam mundum non creavit; sed propter aliam quamdam quæ ipsi extrínseca est, quæ etiam duplex est. Altera enim ést objectiva, et consistit in excellentia et pulchritudine rerum creatarum, sed maxime filiorum Dei, ul sunt omnes Beati. Sicut

enim gloria principis sœcularis dicitur consistere potissimum in splendore et pulchritudine aulicorum ; ita externa gloria Dei objectiva consistit potissimum in splendore et multitudine aulicorum cœlestium; secundario, in aliis rebus creatis. Altera est gloria formalis, quæ sita est iu Dei visione, amore, gaudio ct actibus hinc sequentibus; nimirum quatenus ipse a Beatis cognoscitur, amatur, gustatur, laudatur et benedicitur in omnem aeternitatem. In hac re completur tota gloria Dei externa, el ad illam tota rerum creatarum species et pulchritudo ordinatur. Siracides hoc loco agit de gloria Dei externa, quæ ex creaturarum specie ct decore multat.

nomini pnril omnis erutori, nt ipse HHJlt autori.

Moraliter, opera Dei, quia pro nobis ab ipso creata sunt, magnam a nobis gratitudinem deposcunt, nimirum memoriam, amorem, servitutem seu obsequium, el perpetuam cum gratiarum actione laudem ; Deus enim omnia quæ in mundo sunt, pro nobis non tantum creavit et conservat, sed et assidue laborare, nobisque servire facit. Nobis enim gyrantur cœli, splendet sol, lucent sidera, spirant venti, coguntur nubes, descendunt imbres, assurgunt montes, cumini flumina, moventur maria, germinat terra, fecundatur aqua, ct parturit omnis rerum natura. Hæc omnia nostri causa, ut nobis serviant et commodent, Deus sic esse, sic moveri et operari jussit. « Ille solem suum oriri facit Super bonos dt malos, et pluit super justos et injustos. Ille hominem constituit super opera manuum suarum. Omnia subjecit sub pedibus ejus, oves cl boves universas, insuper et pecora campi : volucres cœli, et pisces maris, qui perambulant semilas maris. » Si ergo ille totam rerum naturam nostrne servituti mancipavit, omnis ratio postulat ul vicissim nos totos illius obsequio mancipemus. Si illius imperio cl impulsu lotus mundus sine intermissione pro nobis laborat, et nostris commodis noctes diesque servit ; par est ut nos illi tota vita sine intermissione serviamus ; præsertim cum eo ipso quo res creat® nobis serviunt, ipsemel nobis serviat, ct pro nobis assidue in creaturis ct per creaturas laboret, lllæ enim sunt instrumenta, ut qura omnem vim suam ab ipso babeaul, et sine qjus auxilio el cooperatione assidua nihil possint : ipse vero est principalis motor, director et auctor omnium commodorum, quæ nobis ex rebus creatis proveniunt. Itaque si Deus ipse continuo pro nobis laborat, ut nostris commodis serviat, qua fronte nos illi servire f et pro ejus gloria laborare recusabimus ? Undo S. Bernardus, serra. *De quadruplici debito:* ‹ Ecce, inquit, in januis est qui fecit cœlum ct terram, et creator tuus, tu creatura; tu servus, ille dominus ; ille figulus, tu figmentum. Totum ergo quod es, illi debes, a quo totum habes : qui el tcfecit et benefecit libi, qui tibi minis'rat siderum cursus, acris temperiem, fecunditatem terne, fructuum ubertatem. Huic revera totis medullis, lotis viribus serviendum, ne forte indignationis oculo te respiciat et despiciat, et conterat in æternnm.» Et inferius post recensitum recreationis et redemptionis Christi beneficium : * Cum ergo.inquit, ei donavero quidquid sum, quidquid po>sum, numquid istud sic est, sicut Stella ad solem, gutta ad fluvium, lapis ad montem, granum ad acervum? Non habeo nisi minuta duo, imo minutissima, corpus et animam, vel potius unum minutum, voluntatem meam, et non dabo illam ad voluntatem illius, qui tantus tantillum tantis beneficiis prævental, qui toto se totum me comparavit? alioquin si illam retinuero, qua fronte, quibus oculis, qua mente, qua conscientia vado ad viscera misericordi® Dei nostri,el audeo illius sanguinis non guttas, std undas a quinque partibus corporis , in meum pretium detorquere?* Quocirca serviat tibi, Domine, omnis vita mea, intenta sit in gloriam luam omnis cogitatio mea, omnis fortitudo, omne studium, omnis actio mea. Exhauriantur in tuum obsequium omnes vires animi ac corporis mei, ut aliquid saltem tuo rependam amori, nec omnino ingratus coram te inveniar. « Benedic, anima mea, Domino, et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto ejus. B nedic, anima mea, Domino, vt noli oblivisci omnes retributiones ejus : qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas; qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat teiu misericordia cl miserationibus; qui replet in bonis desiderium tnutfi, « quando « renovabitur ut (iquil® juvontira tua. •

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Á thesi descendit ad hypothcsim, pida a laude operum Dei in genere ad laudem particularium ejus opeiuu, Celebrat ergo magnificentiam Dei ex pulchritudine cedi, vers. I; *solis, vers.* 2; *lunœ, vers.* 6; *et stellarum, vers.* 9; *indis, vers* 12; *nivis, fulgurum, nubium, vers,* i 1; *grandinis, tonitruonim, ventorum, turbinis, nimirum , vers.* 16; *pruina, gelu et glaciei, vers.* 21 ; *maris et insularum, vers.* 25. *Unde concludit Deum ex toto corde totisque viribus esse laudandum et celebrandum, quia ipse infinities major est omni laude.*

i. Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus est, species codi in visione glori®. 2. Sol in aspectu annuntians in exitu, vas admirabile opus Excelsi. 3. In meridiano exurit terram, el in conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere? Fornacem custodiens in operibus ardoris: 4. tripliciter sol exurens montes, radios igneos exsufflans, et refulgens radiis suis obcæcat oculos, 5. Magnus Dominus qui fecit illum, et in sermonibus ejus festinavit iter. G. El luna in omnibus in tempore suo, ostensio temporis, et signum ævi. 7. A luna signum diei festi, luminare quod minuitur in consummatione.'8. Mensis secundum nomen ejus est, crescens mirabiliter in consummatione. 9. Vas castrorum in excelsis, in firmamento cadi resplendens gloriose. 10. Species cadi gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus. 11. In verbis sancti stabunt ad judicium, el non deficient in vigiliis suis, i 2. Vide arcum, et benedic cum qui fecit illum : valde speciosus est in splendore suo. 13. Gyravit cœlum in circuitu glori® su®, manus Excelsi aperuerunt illum. 14. Imperio suo acceleravit nivem, et accelerat coruscationes emittere judicii sui. 15. Propterea aperti sunt thesauri, el evolaverunt nebul® sicut aves. 16. In magnitudine sua posuit nubes, et confracti sunt lapides grandinis. 17. In conspectu ejus commovebuntur montes, et in voluntate ejus aspirabit Notus. 18. Vox tonitrui ejus verbérame terram, tempestas Aquilonis, et congregatio spiritus; 19. et sicut avis deponens ad sedendum aspergit nivem, et sicut locusta demergens descensus ejus. 20. Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus, et super imbrem ejus expavescet cor. 21. Gelu sicut salem effundet super terram : ct dum gelaverit, fiet tanquam cacumina tribuli. 22. Frigidus ventus Aquilo flavit, et gelavit crystallus ab aqua super omnem congregationem aquarum requiescet, el sicut lorica induet se aquis. 23. Et devorabit montes, el exuret desertum, et extiuguel viride, sicut igne. 24. Medicina omnium in festinatione nebul® : et ros obvians ab ardore venienti humilem efficiet eum. 25. In sermone ejus siluit ventus, el cogitatione sua placavit abyssum, el plantavit in illa Dominus insulas. 26. Qui navigant mare, enarrent pericula ejus: et audientes auribus nostris admirabimur. 27. Illic preclara opera et mirabilia: varia bestiarum genera, el omnium pecorum el creatura belluarum. 28. Propter ipsum confirmatus esi itineris finis, et iu sermone ejus composita sunt omnia. 29. Multa dicemus, el deficiemus in verbis : consummatio autem sermonum, ipse est in omnibus. 30. Gloriantes ad quid valebimus? ipse enim omnipotens super omnia opera sua. 31. Terribilis Dominus, et magnus vehementer, el mirabilis potentia ipsius. 32. Glorificantes Dominum quanlumcumque potueritis : supervalebit enim adhuc el admirabilis magnificentia ejus. 33. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis : major enim est omni laude. 34. Exaltantes eum replemini virtute, ne laboretis : non enim comprehendetis. 35. Quis videbit eum, et enarrabit? et quis magnificabit eum sicut esi ab inilio? 36. Multa abscondita sunt majora his; pauca enim vidi> muo operum ejus. 37. Umilia autem Dominus fecii, el pie agentibus dedil supienliam.

PRIMA PARS CAPITIS.

FIRMAMENTUM.

i. **1.** Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus e*t, SPECIES COELI IN VISIONS GLORIÆ. — incipit a pulchritudine firmamenti : licet enim eo altius sit cœlum crystallinum, empyreum etiam speciosius ; tamen hæc minus nobis in terra aspectabilia sunt , cum firmamenti species per stellas omnibus coruscet.

Pronomen aejus,» *primo,* referre potest Deum; de Deo enim immediate præcessit : « Quis satiabitur videns gloriam ejus? » hæc autem Dei gloria maxime cernitur in pulchritudine firmamenti, quæmtuentem nunquam exsatiat; ut sensus sit, *q. d.* a Altitudinis, *n* id est altissimum, « firmamentum est pulchritudo ejus, » scilicet Dei, seu pulcherrimum opus, in quo pulchritudo Dei artificis relucet, juxta illud *Psal.* xviu : u Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. »

Porro Palacius sic explicat : Firmamentum altissimum est pulchritudo Dei, id est maxima; quæ enim Dei sunt, maxima sunt. Sicut enim in *Psalmo* Lxvn : a Montes Dei » vocantur maximi et a homo Dei » vocatur homo divinus; et a filii Dei, » *Genes.* vi, vocantur sublimissimi aut sanctissimi: ita pulchritudo Dei vocatur «pulchritudo maxima; » *secundo,* commodius H *ejus* referas ad tô *altitudinis,* per quam accepit altitudinem cœli ct mundi, ut sensus sit, g. *d.* « *Altitudinis,* » id est cœli altissimi, pars nobilissima, puta « firmamentum, » sive cœlum stellarum, est a pulchritudo ejus , » scilicet altitudinis, hoc est cœli altissimi, g. *d.* Firmamentum altissimi cœli est ejusdem cœli dccus et pulchritudo : sicut enim gloria est Dei, sic pulchritudo proprie est cœli ct
/uni crealurorunl› ‘n ‹lua Bl°r*a Dei refulget. Nihil
p’inuiT enim ita ornat totam cœloruin machinam ac pul-
ii licei chriludo firmamenti, nipote quod tot quasi gem-
ealu inis, pyropis cl adamantibus, quot astris et stellis resplendet, indeque dictum est cœlum quasi sideribus cælalum, Genes i, 8. Imo quot astra, tot tedæ, tot lampades, tot ignete faces in cœlo collucent, totique mundo producent. Adde stellarum ordinem, motum cl influxum, varietatem, constantiam. Sane videtur stellarum, quasi militum Dei acies ordinata repræsenlaro exercitum ordinalissimum. Unde et Deus Sabaoth, id est exercituum, scilicet angelicorum et sidereorum, nuncupatur.

Posiet quoque tô *ejus* referri tam ad firmamentum, quam ad altitudinis, *q.d.* Pulchritudo firmamenti est pulchritudo altitudinis, id est altissimi cœli, mundique totius.

Porro Græca jam clare ‹| c^ganter sic habent : •jaufijqix Cy'-j; çiÿiwpa xatept?-. ¡d Cst, lit CülUplulensia : Superôta vel *gloria altitudinis, firmem mentum munditia, q. d.* Superba glorL altae hujus mundi maebinæ est finn imentum mundum, id est nitidum, purum, pellucidum. Romana : *Gloriatio altitudinis, firmamentum puritatis;* Tisurina : *Ornamentum altitudinis, puritatis firmarne*?* tum;* alii : *Exsultatio altitudinis, firmamentum purum;* enim idem est quod superbia, gloria, gaudium, exsultatio. Firmamentum enim stellis tot tantisque superbum et gloriosum, gaudium affert intuentibus, adeoque videtur esse gaudium cl exsultatio Angelorum , hominum mundique lotius, ut de eo gloriari posset cœlum, si sensus ct gloriationis esset capax. Graecis nostram Latin un Vulgatam accommodare conatur Jansenius hoc modo : Similem sen-um, inquit, Inbebit nostra lectio; si genitivus *altitudinis* non construatur cum *firmamentum ,* sed cum •substantivo *pulchritudo,* ul relativum *ejus* ex phrasi Hebraica redundet, sicut cum dicitur : • Dominus in cœlo sedes ejus, » pro Domini sedes in cœlo e*t. Itaque sic erit oralio distinguend i, ut po*t *altitudinis* liat parvus punctus, ac deinde sequatur *firmamentum pulchritudo ejus est,* hoc est, firmamentum est pulchritudo ipsius altitudinis, quia ipsam altitudinem exornat. Verum hæc durior cl obscurior est trajectio et interpretatio. Plane enim Noster videtur aliter legisse in Græco vel Hebreo, quam jam sil in Gr eco : nam omittit TO , el ÌI1ÌUS loCO 'UbstllUll T- *CjUS.* Rursum si ita legisset uti jam habent Græca, clare vertisset : *Gloria altitudinis est firmamentum manditiæ;* quorsum enim verba Græca tam ordinata et clara invertisset et obscurasset, vertendo : *Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus est;* videlur ergo ipse in Greco sic legisse : tyoç airth.ui p»-pixux aòrcvf«7Ti, idest: *Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus est;* quæ lectio sensum, quem ›eenndo loco dedi, exposcit. Unde explicans subdit :

Species coeli in visione gloriæ, — *q.* d.Species ct pulchritudo firmamenti, quæ est species et pulchritudo totius cœli el mundi, est id in quo videtur gloria tum ipsius cœli, tum Dei, qui auctoret creator est cœli. Est hypallage invertens ordinem; recto enim ordine dicendum fuisset : Ftsio *gloriai Dà est in specie cœli.* Huc pertinet expositio Palacii : Species cœli, inquit, est in visione glorile, id est, species cadi est visio gluriæ, hoc c4, perinde est ac si gloriam videres. Sic dicitur *Psal.* lxxy : « Factus est m pace locus calidy ejus, » id est pax est locus ejus. Hinc cœlum gnece dicitur ab óp^ai,id est videri, quod oculorum visioni expositum sit, ait S. Basilios hom. 8 *llexaem.,* aut quod visioni t visui sil pervium; vel, ut Aristoteli^ (sive Apul'iin, ut alii

EN

volunt), lib. *De Mundo,* dicitur, cùpvcç, quasi tw «vû», *id* est terminus supremorum corporum. *Idem* dicitur fAuuiwç, quasi ctòiuw.;, id est lotus lucens. Lux enim et splendor est gloria cadi, quæ visum ad se rapii et oblectat. Aristoteli consentit Philo, lib. *De Mundo;* latine vero dicitur cœlum quasi cariatimi, quod sigillis sil signatum et quasi sculptum, ait Sipontinus. Nam « species cœli gloria stellarum, » ait Siracides, vers. 10, aut proprie a visio; » hebraico HIÑO *mare,* sæpe metonymice significat ipsum objectum, puta rem visam aut visibilem, *q. d.* Species ct decor cœli cernitur in visibili gloria, quam cœlum ostentat, puta in spectabili ostensione fulgoris et stellarum, ipsaque est *spectaculum cœli magnificum,* ut vertit Tigurina. Sic Jansenius : Per appositionem, inquit, jungitur a species cœli » cum a firmamentum, » ut sit sensus : Firmamentum, hoc est species cœli, in visione glori®, hoc est, habens aspectum gloriosum et præclarum; hæc, inquam, species et forma cœli est pulchritudo et gloria altitudinis.

Mjd'ce caloni DeuT' poichri. lubn i

Metonymice ct mystice, pulchritudo cœli, sive species cl gloria firmamenti, repræsculat pulchriludinem, speciem et gloriam Dei, qui quasi cœlum increalum inhabitat cœlum creatum; ideoque cœli creati gloria el majestas tantum est umbra gloriæ et majestatis increatæ et immensæ SS. Trinitatis : hujus enim solium et thronus est cadum; hujus pariter symbolum est unum, verum rivo pulchrum, ct bonum. Unum enim appropriatur Deo Patri, qui unus ct primus est fons SS- Trinitatis : verum sive pulchrum Deo Filio, qui est « splendor gloriæ ct figura substanti® p Putris, *Uebr.* i, bonum Spiritui Sancto, qui est bonitas, amor et nexus Patris ct Filii. Similiter Plato hæc tria unum, bonum, pulchrum explicat el conternat. Ipse enim, in Menone, Protagora ct Alcibiade ita pulchrum definit : « Pulchritudo est vitalis fulgor ex ipso bono manans per ideas, rationes, semina el umbras effusus, animos excitaos ut per bonum in unum redigantur. » Plato enim unum, bonum et pulchrum ita juncta esse consuit, ut unum sine altero reperir! non posse existimaverit. Deum dixit esse ipsum unum, ipsum bonum, ipsum pulchrum : hæc enim in Deo sunt ipsemet Deus : unum, est tanquam caput; bonum, essentia cl finis : pulchrum, est splendor indo fulgens : Deus, ut unus, omnia dulcissime nectit; ut bonus, cuncta procreat ac perficit; ut pulcher, excitat, invitat ct allicit. Pulchritudo, cum rii splendor, admirationem excitat : ideo Deus, ul pulcher, admirationem, amorem el desiderium pant; ul bonus, desideria explet, amoremque perficit; ul unus, cuncta emi- DcnlisdiDO, quamvis apud nos pugnantia, felicissime ligat. Deus est ea eminentissima trinitas unius boni el pulchri, tanquam origo el principium : mens vero et singulæ ejus idem sunt tales per propriam formam; anima per taliones; natura per semina; demum umbr® in materia per imitationem ct participationem. Primum ergo pulchrum absolute est ipse Deus, a quo suam pulchritudinem haurit angelus el homo, cœlum et terra, ceu radius a sole. Hominis autem pulchritudo sita est in mento, pula in sapientia et virtute : vestigium vero et umbra vel imago ejus resplendet in decore corporis, qui maxime decet reges ct principes. Hi enim sunt Dei in terris vicarii el simulacra, ac velut dii quidam terreni*

Quocirca Socrates, in *Phædro* Platonis, ait bonam corporis figuram bonæ mentis argumentum es'-e, aut certe adjumentum. S. Ambrosius, II *De Virg.* : a Species corporis simulacrum est mentis, figuraque probitatis, n El anonymus in ciegantissimo ad Constantinum *Panegyr.* : a Non frustra, inquit, doctissimi viri dicunt naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum digna metari, et ex vultu hominis ac decore membrorum colligi posse, quatenus illo coelestis spiritus mtrarit habitator. » Eadem habet Latinus Pacatus, in *Paneg. ad Theodos.,* post qu® subdit : a Virtus tua meruit imperium; sed virtuti addidit forma suffragium; illa præstilit ul oporteret te principem fieri, hæc ut deceret. » Eodem spectat illud Porpbyrii cx Euripide : « Priami species digna impèrio. » Et Plinii, in *Panegyr, ad Trajanwn :* * Jam, inquit, proceritas corporis, jam honor capitis, ct dignitas oris longe lateque principem ostentat. » Sic et Claudianus, *De Stilicene:* Pni. iodi«La pd-

> Jam tnm conspicatis, jam (uni venerabilis ibas,
> Spondebatqne ducem colsi mlor igneus oris,
> Membrorumquo modus.

Allegorico, firmamentum repræsentat Ecclesiam Allertili petra fundatam a Christo. Ha Habanus : « Pulchritudo firmamenti, inquit, per claritatem siderum potentiam ostendit Creatoris; sed multiplicius decor Ecclesi® in virtutibus ct miraculis Sanclorum excellentiam manifestat Redemptoris, quia ipsé solus œternus splendore suo illustrat credentes,etardore judicii sui puniet peccatores. » Hinc cœli sunt Apostoli, qui enarrant gloriam Dei, *Psal.* XVIII, 1. Et celsus a cœlo dicitur, quasi sublimis et coelestis, ait Isidorus, lib. X *Origin.*

Anagogice, firmamentum repræsentat cœlum Angoriempyreum; quot enim stellis firmamentum, tot Sanctis Sanclorumque dotibus ct aureolis resplen- n(eua, det cœlum empyreum, juxta illud *Dan.* xii : « Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi steli® in perpetuas œternitates. n Et I Co- *rinth.* XV, 41 : « Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt iu claritate'; sic et resurrectio mortuorum. » Huc ergo oculos mentis cl corporis Cal» nostri, avulsos a terra, jugiter convertamus ac defigamus oportet, ul cum S. Ignatio de Loyola l¿'rrl crebro cœlum suspiciente dicamus el suspiremus : Kiea. < Quaui sordel mihi terra, cum cœlum aspicio' » pi*

et cum Fulgenlio contemplante splendorem cl pompam aulæ Romanæ : « Si sic fulget Roma terrestris, quomodo fulgebit Jerusalem coelestis? » Ha sancta Machabæorum mater animans filium ad martyrium : « Peto, inquit, nate, utaspicias nd cœlum, etc. Ita flet ut non timeas carnificem Wim, sed dignus fratribus tuis effectus particeps suscipe mortem, ut in ilia miseratione cura fratribus tuis te recipiam, » ll *Machab.* vn, 28. Sic pariter mater S. Symphorlani eum animavit ad martyrium, ei inclamans : a Nate, nate, memento œternæ vitæ, cœlum suspice, ct ibi regnantem intuere; tibi enim vita non eripitur, sed immutatur in melius. » Quocirca adolescens, fortiter Jesu Christi causa carnifici cervices probent, nobilem martyrii agonem obiit Augustoduni, die 22 augusti, quo die Ecclesia ejus memorium quotannis redivivam celebrat.

Porro Tigurina hunc versum primum nectens cum secundo, censet hæc omnia esse elogia, non firmamenti, sed solis. Sic enim vertit : *Ornamentum altitudinis puritatisque firmamentum, ac spectaculum cœli magnificum est sol lucem annuntians, etc. g. d.* Sol est ornamentum altissimi cœli, et firmamentum ac fundamentum purissimæ lucis, atque spectaculum cœli magnificum. Verum casieri omnes luec accipiunt de firmamento sive cœlo stellato, non de sole : de sole enim sequitur. Libet hic exclamare cum magno sancloque Boetio, lib. ll De *Consolat.* in fine :

O felix hominum genus,
Si vestros animos amor,
Quo cœlum regitur, regat 1

Symbolice, S. Bernardus per firmamentum accipit B. Virginem; sic enim ait serra. 3 in *Salve regina :* « Fiat, inquit, firmamentum, ct dividat aquas ab aquis; omnibus firmamentis firmius firmamentum tu domina; quæ eum quem cœli cœlorum capere non poterant, cepisti et concepisti, portasti et non defecisti, genuisti, aluisti, educasti. Tu in medio aquarum divisisti aquas ab aquis, affectus videlicet œternorum ab affectibus temporalium. Posuit in hoc firmamento Deus solem et lunam, Christum et Ecclesiam; cl stellas, prorogativas gratiarum mullas. » Et paulo post: « Ipsa tabernaculum Dei, ipsa templum, ipsa cœlum, ipsa' terra, ipsa sol, ipsa luna et stella matutina. »

Symbolice, cœlum pulchritudine sua omnes recreans, ct influxu motuque suo omnia vivificans ct fecundans, notat magnos et magnificos debere esse summe in omnes beneficos. Idipsum apposito cœli et lerræ apologo, bellis gnomi* velili cœlum stellis creiate et oculato, repræsentat Cyrillus, lib. Ill *Apotog. moral,* cap. xxi, cui tiAri> Iulus : *Quod liberalis omnibus quibus potest, donet :* *' « Aspiciens terra, inquit, quod primum mobile prreler ipsum, divino motu omnibus communicalo, cuneta secura visibilia raperet; locuta est ei dicens : Ut quid inquietas omnia? cur tibi non sufficis, motum tuum influere tantum uni? At ipsum respondens desuper dixit : Bime locuta es sicut terra, obscura dementia, tenacitate arida, cupiditate perpetuo sitibunda. Non attendis quod meurn inquietare sil volitare, meum movere sit clarificare, ac meum rapere sit liberalissime donare? Omnibus enim quæ mecum moventur meam naturam communico, virtutem impendo, causalilatem distribuo : quod si forte uni vel paucis superabundan* meum beneficium illiberaliter impertiri voluisti, tunc certe mihi, haud abis, crudeliter invidisti. Considera, qureso, quod sicut universum recipit, sic universalis virtus communiter agii. Igitur quemadmodum vera justitia, ita el beneficentia Ubera ad omnes derivatur. » Idem deinde exemplo solis, hepatis et Sumlii» cerebri commonstrat : m Sic liberalissimo radio cuncta Titan respersit, nec unquam effusionis suæ spldhdoris terminos coarclavit. Hepar universis membris sanguinem cibalem distribuit, et cor vitalem vaporem per lotum corpus diffundit Cerebrum cunctis etiam membris sensum influit, ct totum corpus sibi subditum anima vivum facit. Igitur qui liberaliter donat, quibus potest accommodat : quia non est personarum acceptor, sed communis beneficiorum largitor. Quibus auditis, verecunda terra obmutuit. »

SOL.

2. Sol in aspecti annuntians in exitu, vas ad- Ven.t. irradile, opus Excelsi. — Arabicus : *Creavit sotern, ut eo illuminentur, et glorificent eum patres* (est exclamatio)! *Admiratio, ars Excelsi;* Tigurina : *Sol lucem annuntians, cum emergit machina admiranda, opus Altissimi.* Syrus hæc refert ad cœlum sive firmamentum, de quo vers. l ; vertit enim : *Petit cadum ad videndum, et ad glorificandum, vas admirationis, opus Excelsi.* A Gimámenlo transit ad solem, quasi primarium ct magnificentissimum Dei opus. Participium *annuntians* pendet ex verbo *exurit,* vers. seq. Sed quid annuntiat sol? Respondet Jansenius, gloriam Dei; hanc enim subaudiri. Unde pro id est *in exitu,* Complutensia legunt n id est i/i *glorioso, q. d.* Sol annnulial gloriosam summamque Dei gloriam; verum simplicius per Ilebraismum sic exponas : *Sol in aspectu,* id est aspectum *annuntians;* llebrrei enim verba contactus tain mentalis, quale est annuntio, quam corporalis construunt cum , id est *in,* cl ablativo. Sic dicunt: Credo in Deo, id est credo Deo. Jam per aspectum intelligit lucem el radios : hisce enim sol aspicit el illustrat terram. Sensus ergo est, *q. d.* Sol aspectum, id est lucem, auroram ct diem, hoc est tempus operandi, annuntiat *in exitu,* id est in egressu el ortu suo. Ita Vatublus : *Sol,* inquit, *lucem enuntians, cum emergit.*

Aut, quod eodem redit, *q. d.* « Sol in aspectu

suo, » id est in ortu suo quo incipit sua luce aspicere terram, « annuntiat in exitu, » id est exitum sive egressum et orium suum, puta auroram. Tunc enim sol auricomus exoriens, el instar sponsi decore procedens ostendendo suam speciem, quasi salutat homines omnesque creaturas, eisqoe bene precatur tacite dicendo : Salvete, mortales, bonum diem vobis precor. En discussis noctis tenebris, vobis exorior; en vobis affero lucem, lætitiam et vitam. Surgite ergo, evigilate mecnm. Flores, florete; frondes, frondete; arbores, fructificate; aves, canite Deo laudem ; animalia, exite ad pascua; homines proporenl ad sua opera, juxta illud *Psalm,* cm, 22 : a Ortus est o! ct congregati sunt, etc. Exibit homo ad opus luum, et ad operationem suam usque ad vesperam. » *Eiitus* ergo hie non occasum (ut vult Palacius, *q. d.* Sol in occasu suo annuntiat serenum, aul ventos, aut pluvias; hæcenim ex solis occasu cognoscuntur), sed ortum solis significat : hunc enim llebræi vocant nvio *motsa,* id est exitum sive egressum, juxta illud, *Psal.* xvm, 6 : « Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exsultavit ut gigas ad currendam viam, a summo cœlo egressio ejus. »

In ortu enim et aurora sol apparet pulcherrimus instar sponsi, aurea purpurcaque radiorum corona redimiti. Undo a Poetis vocatur pící¿cruU;, id est roseos habens digitos, aureus, auricomus, flammeus, igneus. Ita Virgilius, *Æneid.* Vil :

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.

Et lib. Vili :

Qualis ubi Occani perfusus lucifer unda,
Quem Venus ante alius astrorum diligit ignes.
Extulit os sacrum cœlo, tenebrasque resolvit.

r ' - Nota: Sol, hebraico, Iria habet nomina. *Primo* enim vocatur ÜDÜ *scemes,* id est minister, a radice *scarna*,* id est ministravit, eo quod lucem omnibus administret, quodque a Deo statutus sit universalis minister lucis, per quam cuncta fovet, vegetat, fecundat.

Secundo, vocatur HOfl *chamma,* acalore, quod omnia calefaciat, itaque vivificet : ODH *chamam* enim est calefacere.

Tertio, vocatur Din *cherts,* ab ariditate cl exsiccatione, quain calore ¿estuque suo efficit : dieres enim vocatur testa sicca et arida. Hinc de sole ait Ecclesiasticus hoc capite, vers. 3: a In meridie exurens terram, cl in conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere? » In sole ergo tria sunt admiranda : nimirum summa lux, summus calor, bUmmavelocilas.Unde S. Ambrosius, IV *llexacm.* i: • Sol, ail, oculus est mundi, jucunditas Ierra, cœli pulchritudo, natura gratia, præslantia creatura. »

Mystice noster Pineda; *in Job* cap. xxxyi, 33, ad illud : « Annuntiat de ea (luce) amico suo, quod possessio ejus sit. » Sicut Sapiens, inquit. scripsit : « Sol in aspectu annuntians in exitu. » Quid annuntiat exoriens Sol? Quidam putant annuntiari ab illo lucem ; sed frigide : quid enim annuntiari indiget quod videtur? Illud verius, annuntiare gloriam Dei, quam cœli quoque enarrant. Sed quid existimas annuntiari a solo exoriente Dei gloriam, quam esse illum dominum et regem gloriæ? id est, in solis imagine ct lucis splendore annuntiare Deum suis amicis, lucem ipsam esse Dei possessionem atque thesauros.

Vas admiradilb, opus Excelsi. — Dionysius, so. tq cap. ¡v *De Divin, nomin.,* ait « solem esse significativam, expressam et evidentem divinitatis el divin® bonitatis imaginem. » Sicut sol, siô longe potius Deus, inquit, a oinnia illustrat, efficit, vivificat, continet, perficit, estque eorum quæ sunt, el mensura, et œternilas, et numerus, ct ordo, ct complexus, et causa, et finis. » Et paucis inter' jcctis : « Clara, inquit, expressaquo divinitatis imago est magnus hic sol, totus lucens ac semper splendidus; omnibus etiam quæ ejus lucem capere possunt collucet, habetque lumen per omnia diffusum sursum et deorsum, ac si quid est quod eo non participet, id ejus luminis tenuitati aut parvitati non est tribuendum, sed iis quæ, quia apta non sunt ad capiendum lumen, ad illud capiendum non explicantur. Itaque illius radius immensa splendoris magnitudine penetrat, ad vitam excitat, alit, auget, absolvit, purgat, renovat; ac lumen mensura est atque numerus horarum, dierum, toliusque nostri temporis; colligit convertitque ad se omnia, quæ videntur, qüæ moriuntur, quæ illustrantur, quæ calescunt, et uno nomine ca quæ ab ejus splendore continentur : itaque iXwç, id est sol, dicitur, quod omnia ¿oXXía *t.aiï,* id est, congreget colligatque dispersa caque omnia eum expetunt quæ sensu percipiuntur, aul quod cernere cupiant, aut sentite, illustrari,calescere omninoque conlineria lumine. »

Est ergo sol a vas admirabile, opus Excelsi, » quia Deum non tantum clare représentât, sed divinitatis ejus thesauros in omnes terra creaturas liberaliler effundit el dispertit.

Nota to uas. Manichici enim censuerunt solem esse quasi vasci navim, uti mox ostendam; verum sol dicitur a vas, » non quod habeat formam vasis aut navis, sed « vas, » id est instrumentum, organum. Sic enim llebræi vocant ÓD *kcle,* id est *vasa,* hoc est instrumenta «belli; » sic Simeon el Levi vocantur « vasa, » id est instrumenta, « iniquitatis, » *Genes,* cap. xlix, vers. 5; etS. Paulus vocatur « vas electionis, » id est instrumentum electum ad prædicandum, *Actor,* ix Adde solem habere formam vasis rotundi, sive globi sphærici, qui quasi vas intra se continet vires rerum inferiorum, ait Palacius. Sensus ergo est, *q. d.* Sol est vas, id est organum cl instrumentum Dei admirabile, adeoque opus excelsum dignum Deo excelso, ejusque majestate el magjilijcnti u

Jji tu *,へa* Primo

Idque pruno, unitate : sol enim unicus et in ninn(í°> quasi lucis arbiter el monarcha orbis, adeoque phœnix sæculorum : phœnix enim non est aliud quam sol, uti ostendi in Genesi. Urne sol est symbolum Dei unius et solius, adeoque pulcherrimum Dei simulacrum, a quem, quia respicit omnia solus, verum possis dicere so'em. » Unde ct sol dicitur, eo quod solus ex omnibus sideribus sit tantum, vel quod solus, cum est exortus, obscuratis omnibus aliis appareat, ut ait Cicero, lib. II *De Nat. deorum.*

Secondo.

Secundo, puritate cl splendore : quia sol non videtur esse aliud quam tota puritas, lota lux ct claritas. Hinc omnium astrorum est dux ct princeps. Unde Secundus Philosophus, interrogatus ab Hadriano imperatore : « Quid est sol? » respondit : a Cœli oculus, splendor sine occasu, diei ornatus, horarum distributor. » Et Alcuinus sive Albinus Flaccus, *Disput.* cum Pipino Caroli Magni filio : a Quid, inquit, est sol? splendor orbis, cœli pulchritudo, nature gratia, honor diei, horarum distributor. »

Tertio.

Tertio, magnitudine: quia sol centies et saxagies major est terra; unde IC0 globos terre ir. se caperet cl complecteretur. Alii censent solem longe esse majorem. Audivi Romœ insignem mathematicum, qui asserebat solem octingenties majorem esse globo terre, idque se certo per dioptras el instrumenta mathematica deprehendisse.

Quirto.

Quarto, altitudine : firmamentum enim distala terra octoginta millionibus milliarium cum dituдio ; inter firmamentum autem et solem tantum interjacent Saturnus, Jupiter el Mars. Cogita ergo quanta sit Solis altitudo, nimirum ut minimum sol a terra distet quatuor millionibus milliurium, ut ostendi *Genes,* i, 16.

Qoiaio.

Quinto, situ : situs est enim in medio planctarum, quasi rex omnes illuminans et dirigens. Unde Statius, lib. V :

> Sol operum medius summo librabit Olympo
> Lucentes, ccu staret, equos.

Moderni mathematici per tubum opticum deprehenderunt Mercurium et Venerem, quin et Martem, circa solem moveri et gyrari, ac quasi choream el triadem circa eum agere.

frito.

Sexto, motu et velocitate : quia sol quotidie 24 horis percurrit ambitum sui orbis, totiusque cœli vastissimi, nb Oriente per Meridiem in Occasum ct Septentrionem.

Styiiao,

Septimo, gyro : quia gyrat per omnes plagas mundi, ut omnes provincias, gentes, resque reteras illuminet. Undo Virgilius, IV *Æncid. :*

> Sol qui terrarum flammis opera omnia lustras.

a avo.

Octavo, etllcacia : quia sol omnibus dat vigorem, motum et vitam. Unde illud Aristotelis: « Sol et homo generant hominem. » Ideoque abeunto solo per noctem cl hiemem omnia flaccescunt, torpescunt, infirmantur et moriuntur.

Nono, calore, qui tantus est, ut zonam torridam exurat; unde sol est imago SS. Trinitatis. Sicut enim sol ex se producit splendorem, et per cum calorem ; sic Paler producit Filium qui est splendor Patris, *Hebr.* i, el per Filium producit Spiritum Sanctum, qui est calor el amor Patris et Filii. Xw

Denique sole nihil in hoc aspectabili mundo est vel ad speciem pulchrius, vel ad rerum gignendarum commoditatem fecundius : qui vitalem vim ac salutarem stirpibus el animantibus communicat : qui hoc est in ælbere, quod in animali cor : qui vices temporum, annumque novo semper flore redeuntem ex usu nature temperat, ejusque partes ita dividii, ut inter se non secus atque in choro nectantur : cujus vis el potestis motus reliquorum luminum constituta dimensione moderatur : qui longe lateque diffuso splendore supera omnia atque infera, et ipsos stellarum ignes collustrat : cujus influxus in abditissimos usque recessus penetrat, ct terre viscera irrorat, et aurum ac gemmas progignit : qui ut gigas summa celeritate cursum conficit, ut sponsus aspectus sui gratia omnia decorat : qui est Cor veluti cor universi, mundi oculus, jucunditas v,u diei, cœli pulchritudo, nature grafia : quem denique Deus quasi pulcherrimum sui simulacrum in cœlo constituit.

Unde Anaslasius Sinaila, lib. l *Ilexaem.,* Graecum TÀix, id est,so/. derivat ab Hebreo ¡vb? *ebon,* id est *aUissimus,* qualis est Deus, quod sol ollissimus sit, et Dei majestatem oculis corporeis suo splendore, calore et virtute represente!. < Sol » vero Latinis dicitura «solus, quod solus ex omnibus sideribus sit tantus (scilicet centies et sexag.es major globo terre), vel quod solus, cum est exortus, obscuratis omnibus alus apparet, » inquit Cicero, lib. ll *De Natura deorum.* Hinc Persæaliæque gentes solem coluerunt ut Deum, ac Manichici censuerunt solem esse Christum. Varro wro, lib. IV Dt *lingua latina :* a Sol dictus, inquit, quod solum ita lucet, ut ex co dies ¿it; luna, quod sola lucet noctu; itaque dicta Noctiluca, cui templum erat in palatio.» Verius Psaltes, *PsaL* xvm, 6 : « In sole, inquit, posuit tabernaculum suum ; » Ch dd rus : « Soli posuit tabernaculum suum illuminationem in illis, » *q. d.* Deus in sole thronum claritatis suæ collocavit, ut inde fulgoris sui radios quaquaversum vibraret. Hinc prisci Gentium Theologi, ut Jambheus et Macrobius, lib. I *Salum.* cap. xxva et XXX, omnia Gentilium numina in sole constituerunt. Denique sol est symbolum æteruitatis, justitiæ el ventatis; unde illud Pythagorie : « Contra solem (id est veritatem) ne loquaris. » Et Orpheus solem vocat oculum justitiæ : ac judices in Bithynia tribunal soli exponebant, quasi solis instar sincerissime judicaturi. Ita nostri Conimbric., lib. ¡I *De Cato,* cap. v, Qmest. L, urt x.

Plura de Solis cncomiis vide apud Plutarchum, lib. *De Doctr. prinripum,* Macrobium, lib. I Si-*tumal.* a cap. xvn ad xxm, S. Ambrosium, lib. IV *Ilexaem.* cap. i, S. Dionysium, *De Divin, nomin.* cap. !v,S. Cr gorium Nnzianz* num, orat. *De nova Dommira,* et orat. 2 *De* TAco/ot/.,Eugubinum,in sua *Co'wpol.* cap. i *in Genes.* Hieroglyphica solis Ti'mnnj recenset Pierius, *hierogl.* 44. Ob basce solis do-' 8 tes tam eximias S. Franciscos composuit hym-u num, quem ipse vocavit Solis, ad laudandum *ia* sole Deum ejus opificem , quem quotidie a suis recitari voimt. Composuit eum occepta revela-tione de sua prredeshnutione el electione ad glo-riam, ia gratiarum acti< nem , puta biennio ante mortem, paulo po-t impressa sibi a Christo quin-que vulnerum stigmata. Unde el moriens eum-dtm sibi praecini voluit. Hymnus sic habet : < Altissime, omnipotens bone Domine, ture sunt laudes: gloria, honor, et omnis benedictio tibi soli refereudæ sunt, et nullus homo dignus est te nominare. Lauderis, Domine Deus meus, prop-ter omnes creaturas luas, et specialiter propter honorabilem fratrem nostrum solem, qui dies-cere facit, et nos illuminat per lucem ; pulcher esi ct radians, et magni splendoris, luique, Do-mine, symbolum prreferl. Laudetur Dominus meus propter sororem lunam, et stellas, quas in cœlo creavit claras el bellas. Laudetur Dominus meus propter fratrem ventum, aerem, nubes, serenitatem, et propter omnia tempora per qure omnibus creaturis ministrat alimentum. Laude-tur Dominus meus propter sororem aquam, qure est multum ulilis, humilis, pretiosa et casta. Lau-detur Dominus meus propter fratrem ignem, per quem noctem illuminat; roseus est, rutilus, in-victus et accr. Laudetur Dominus meus propter nostram matrem terram, qure nos sustentat et alit, producitque varios fructus, varicolores Dores ct herbas. » Ila Waddingus, in *Annalibus Mmo-nim,* anno Christi 1224, n. 32,qui et addit S. Fran-ciscum recitato per suos hoc hymno coram Se-nensibus, eorum grave dissidium sedasse.

Alleg. firmamentum est Ecclesia, sol Christus, luna B. Virgo, stellre suut Sancti. Ita Rabanus, nimirum :

Micat inter omnes
Virginis sidus, velut inter ignes
Luna minores.

Vide dicta *Genes, i,* 14. Hinc de Christo dicitur, Afa/oeA. in, 2 : • Orielur vobis timentibus nomen meum sol justitiin, et sanitas in pennis ejus. » Vide ibi dicta, et *Isaia* xlv, 1.

Porro facile est omnes dotes solis, quas jam re-censui, mystice Christo accommodare. Preclare B. Damascenus, serm. *De Transfigur.,* quærit cur Christi facies in ca resplenduerit sicut sol ; ac respondet quod sol expressum gerat typum Chri-

M Sicut enim in sole sunt duo, scilicet lux et Cbn*u. corpus, sic in Christo est Verbum ct caro, sive Fnco. deitas el humanitas. Rursum sicut lux prior fuit sole, id est corpore solari , nam creata est die SecoMo, primo mundi, sol autem dic quarto ; sic deitas prior fuit humanitate. *Tertio,* sicut lux solis inde- Tertio, finita et incircumscripta est, corpus vero defini-tum ct circumscriptum : sic ct deitas in Christo immensa est, humanitas vero corporis lociqui terminis circii inscripta ; sicut ergo lux induiteov pus solare , illudque lucidbsimum reddit : si Verbum induit carnem, illamque omni gratia d sapientia radianlissiniam olfecit. Adde : sicut sg' omnia lucida facit, Li ta vegeta et vivida; sic o ChrMus. Unde de co ait Psalles, *Psalm,* xvtii: « Non est qui se abscond it a calore ejus. » Plura de sole, qua typus est Christi, dixi *Apoeal.* cap. i, 16. Hinc Christus apparuit S. Luigardi non quasi unus sol, sed quasi mille soles. Audi Thomam Cantipratanuin, *in Vita ejus,* apud Surium, 16 Ju-nii : • Interroganti cuidam amico spiritali, cu-jusmodi Christi faciem in contemplatione vide-ret, respondit : In momento apparet mihi splen-dor iurestimabilis, et instar fulguris video ineffa-bilem ejus glorificationis pulchritudinem, qure nisi raptim subduceretur aspectu contemplationis mere, mortalis vitre hujus imbecillitas eam ferre nullo modo posset. Post cum aulem fulgorem manet splendor intellectualis, ct cum illo quiero eum, quem raplim videram, sed non invenio. Raque dicebat oculos Cliristi tam ineffabili corus-care splendore, ut si splendor ille solis lumini infunderetur, in infinitum amplius ille solem obs-curaret, quam solis radii stellarum lumen obte-gant. Religio.sus quidam sacerdos scire cupiebat quid sibi vellent ea verba : Pulchriores sunt oculi ejus vino. Vidit ergo in sancto calice, divina mys-teria celebrans, Cliristi faciem, ejusque oculos tanto lumine radiantes, ut mundum universum, etiam in mediis tenebris, longe uberius quam vel mille soles possent illustrare. Nec facile credi posset quantum arserit Lutgardis Christum vi-dendi desiderio. » Hucusque Cantipratanus om-nium secretorum S. Lutgardis conscius et admi-nister.

A Christo Sancti eximii participant, ut sint et vocentur Soles; quia ut soles sua sapientia et sanctitate illuminant ct accendunt homines mun-danos, ideoque ut soles creleris Sanctis prrefulgebunt, juxta illud Christi : « Fulgebunt justi si-cut sol. » Hi ergo sunt soles soli, sali et cudi, ut de quolibet eorum dici possit : a Hoc est vas ad* mirabile opus Excelsi ; » quia excelsa Dei amore el gratia heroice superat tam agendo, quam pa-tiendo. Sic S. Paulus fuit vas electionis Dei excelsi, *Ador.* ix. Christum tuum imitare, o Christiane, esto sol mundi instar S. Pauli : sol in templo, sol in platea, sol in schola, sol in foro, sol in mensa, sol in cubiculo, ubique vibrans radios virtutis ture. Ita S. Remigius, luco cœlesti instar solis ipsi incumbente, designatus est Episcopus Rheinensis, teste Hincmaro , in ejus Vita. S. Co-lumbam mater, ex eo gravida, io somnis vidit r

sinu suo rutilantem solem, nimioquo fulgore micantem procedere, et mundo ingens lumen pr®bcre, quod viri sapientes interpretati sunt, Columbanum sua doctrina et sanctitate illustraturum orbem. Hoc est quod canit Debbora, Judie. v : a Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent. » Ha Jonas Abbas, in *Vita S. Columbati,* cap. n, exstat apud burium,die21 noveiubris.

ct D. firglob. Sed præ omnibus et super omnes vas Dei admirabile fuit B. Virgo. Audi S. Bonaventuram, *In Speculo* Virginis, cap. vu : a Maria, inquit, plena fuit resultatione, sive expressione divin® glori®, juxta illud Ecclesiastici ; Gloria Domini plenum est opus ejus. Anlonomaslice opus Domini mirabile est Maria, do qua dicitur in Ecclesiastico : Vas admirabile, opus Excelsi. Vere opus mirabile, quia nusquam invenitur simile. Undo de hoc dicitur ; Non est factum talo opus in universis regnis, non in regno coelestium, ncc terrestrium, nec infernorum. Hoc enim opus plenum est Dominica gloria, quia supra omnem puram creaturam resultat et relucet plenissimo in Maria. Nam præter assumptam a Verbo naturam nullum est opus, nulla creatura, in qua tanta divinæ gloria) materia reluceat, sicut in Maria. » Et infra : a Plena est omnis terra gloria ejus, siculi dicitur in Isaia: Plena est lota Maria, relucente in so plenissimo divina gloria. » llæo illo. Hinc el Christus S. Brighi® fassus est dicens : « Mater mea est esca dulcissima, qua homines ad me traho. »

3. In meridiaro (tempore) exurit terram , et IN CONSPECTU ARDORIS EJUS QUIS POTERIT SUSTINERE? — </. d. Sol in meridio, præsertim tempore cestivo, calefacit et exurit terram, adeo ut ardorem ejus vix ullus ferre ct sustinere queat. Gr®uc est: *In meridia ejus arefacit terram , et in conspectu* (id est conspectum) *ardoris ejus quis sustinebit* ? Tigurina : Ginn ts *meridianus torret regiones, quis æstum ipsius sustineat* ?Syrus : *In meridie urit terram, et coram ardore ejus quis potest stare ?*

Ad litteram hoc est ænigma solis, mystice charilatis. Sol enim symbolum est ardentis cbaritatis et grandi* beneficenti®, quia suis radiis omnia calefacit et inflammat. Habet hac de re insignem apologum solis ot noctis Cyrillus, lib. Ill *Apidog. moral,* cap. xxn,cui titulus: *Quod liberalis granditer donet* : « Ad solis præsenliam, inquit, facta die cum nox totaliter fuisset exclusa, statim ei lamentabiliter dixit : Ut quid tantam darai lucis copiam effudisti, et me ex toto orbe habitabili propulsasti?Nonno sufficiebat te lumen ad visionis necessitatem profudisse? cui ille respondit : Nimirum infrigidaliva es corporis, ac pectoris constrictiva, et propter hoc loqueris ut avara. Quid est virtus? nonno ultimum potenti® a Philosophis definitur? Undo qui infra potestatis validitatem agit, nondum virtualiler egisse convincitur. Quare qui non quantum potuit, benefecit, kbcvraus a virtute defecit. Gæterurn quid est uliud liberalità*, quam hberæ benefleenü» magna voluntas? Homo nimirum deficieniior est, si donat minus quam potest ; voluntatis enim evidens signum est, beneficium traditum. In muncnbus igitur largiendis non suscipientis attendenda est dignitas, sed donantis, quoniam m beneficiis virtus attenditur, non persona. » Proferì deinde exemplum utrimque : liberalitatis Alexandrum, illiberalitatis Antigonum : « Antigonus ruidam talentum petenti illiberaliter denegavit; quia avariti im suam indignitate Philosophi pallians : Plus, inquiebat, est quam tibi dari conveniat. At non sic Alexander Macedo, dum argueretur quod nimis ultra quam satis esset cuidam dedisset; mox liberaliter respondit, nimirum : Non aspexi personae dignitatem, sed ad regalis munificenti» granditatem. « Denique exemplar beneficenti® Deum, liberalissimum in se suisque creaturis, præsertim in anima, bombyce et phœnice omnibus imitandum proponit : a Attende ad primarium liberalitatis fontem, unde bonitatis omnis vena trahitur; quantum realitatis mundo tribuit? quanta pulchritudinis firmamentum fecit ? el quantum in eo posuit splendoris? Numquid in universo reliquit aliquod punctum bonitatis suæ beneficio vacuum ♦ Sic utique anima libcraliter agens, subjecto corpori tantum quantum potuit, tribuit. Sic liberalis vermiculus viscera propria in beneficium cuncta dedit. Sic largissima phœoix in generatione alterius, totam in seminarium pulverem sernelipsam effundit. Vere igitur liberalitutis beneficium non est carum, sed carius; nec est majus, sed maximum; neque tantum, sed totum bonum. Quo dicto, magister veritatis quievit. >

Et*tn- pU pUf

4. Fornacim custodiens in operibus ardoris, tripLICITI.R SOL EXURK>S MONTES. — PrO *CUStodicnS,* græco legit jam legunt fwv*, id est tn- *sufflans* ; sed eodem redit sensus. Qui enim fornacem accendam vult servare et custodire, hic necesse est ut in eam sæpius insufflet, ac insufflando ardorum ejus excite! et acuat. Subaudienda hic est nota similitudinis « sicut, sic; » hanc enim sœpe sublicent el subaudiunt Hcbnei. Comparat enim ardorem solis cum ardore fornacis, ct illum huic praefert, *q. d.* Sicut custos qui habet curam fornacis, ut eam accensam conservet ad opera ardoris, v. g. ad I Heres ardore ignis coquendos, wpe in eam insufflando ingentem excitat ardorem; sic pariter, imo < tripliciter, » id est, ut vertit Syrus, triplo inigis sol suo ardore exurit terram, ac præsertkn montes, quos a summo mane usque m vesperam assidile ignitis radiis ferit ct verberat, *q. d.* Sol magis ardet et urit quam fornax, in qua vi ignis conflantur lateres, vitrum aut metella, ul ferrum, a», stannum, campana) , tormenta bellica. Sane vidi in montibus Ardenn® fornaces in quibus liquatur *ferrum,* adeo ardentes, ut speciem ignis inferniroihi repræsenlarenl; cogita ergo quantus sil ardor solis, qui fornaces omnes testu superat.

Solis ir- dnr »ital- ks Lrua- d.

Apolo gui chi- riUUs.

Torro cum efltait sol, radios igneos exsufflans; FT REFULGEAS HADUS SUIS OBCÆCAT OCULOS, — a eX-sufflans, ® id est emittens, vibrans, ejaculans. Legit Interpres cum Comphitensibus id est *exsufflans* : jam Romani legunt id est in-*tufflnns;* sed eodem sensu. Dum enim sol ex se emittit et exsufflat igneos radios, eos emittit et insufflat in terram. Pro otauca/ græce est aœxu?*, id est *obfuscat, q. d.* Tantus est calor solis, ut exurat montes ; tentus vicissim ejus est fulgor, ut obfuscet, obtundat, et quasi occiecel aciem visus humani. Unde Valabhis clare vertit : *Ter tanto magis sol montes cxcalefacit, quam qui fornacem sufflat urendis operibus, et vaporem igneum exhalans, fulgore radiorum perstringit oculos.* Porro S. Augustinus, lib. ll *De Moribus Manichaorum,* cap. vm: « Sol iste, inquit, cui genu flectitis, quo vere nihil inter visibilia pulchrius invenitur, aquilarum oculos vegetat, nostros sauciat inspectus et tenebrat ; sed fit per consuetudinem, ut nos quoquo iu eo siue incommodo aciem figamus. »

Nota to *tnphciter :* Manichici enim censebant solem esse vas triangulum, simile navi. Sic el lunam, « quam repleri dixerunt, » inquit S. Augustinus, epist. 119 *ud Januur.,* « sicut repletur navis, ex fugitiva parte diei, cum magna pars diei magnis laboribus de inquinamento purgata, de toto mundo atque omnibus cloacis fugiens, reddetur Deo lugenti. » Idem, lib. XX *Contra Faustum,* cap, vi ; « Solem, inquit, navim quamdam esse dicitis, ita non tantum, ut dicitur, toto ccelo errati*, sed el natatis. Deinde cum omnium oculis rotundus effulgeat, eaque illi figura pro sui ordinis positione perfecta sit, vos eum triangulum perhibetis, id est per quamdam triangulam cadi fem strain lucem istam mundo terrisque radiare. ita fit ut ad istum quidem solem dorsum cervicemque curvetis; non autem ipsum tam cUra rotunditate conspicuum, sed nescio quam navim per foramen triangulum micantem atque lucent m, quam confictam cogitatis, adoretis. Quam profecto faber ille non faceret, si, quemadmodum emuntur ligna, quibus navigiorum tabulas componuntur, sic emerentur el verba, quibus hærtlicorum fabula* confinguntur. » Igitur hoc est eorum delirium.

« Tripliciter u ergo idem est quod multipliciter, aut potius idem quod lupio magis ardet sol quam fornax. Aliter Palacios: Sol, inquit, tripliciter operatur, siquidem exurit montes, igneo* torrentes evomit, ac longissime refulget. Cujus rei testis e4 Ætna mons a solis exustus ardore, igneos amnes velut radios exsufflans, atque ejecta filmina refulgens. Nec Ælna solus, sed el alii montes quo*, lib. 11, cap. vi, Plinius mullos refert. Demum sol radiis suis obciecat oculos; tanta est illi clarissimæ lucis abundantia, ut nequeant mortales eam oculi non conniventes sustinere.

Mystice, *ol exurens monte* tripliciter est Spiritus divmus, vel ejus consolatio, quæ, *pri'-f** memoriam sanci is cogitationibus replet; *secundo,* illuminat intellectum; *tertio,* voluntatem inflammat; claritate autem obcœcal oculos, nam aucta in nobis luce coelesti, quæ quam parum sciamus el simus, aperit, omnis antea concepta praesumptio evanescit. Ita S. Bonaventura, et ex eo Alvarez de Paz, *De Præconio humilitatis,* cap. vi.

Ex hoc loco el similibus nonnulli veteres, quin ct moderni insignes Mathematici consuerunt ct censent solem esse igncœ natura, adcoque ipsum vereesse ignem et fornacem coelestem. *Primo,* quia id videtur dicere hoc loco Siracides ; *secundo,* quia id videtur arguere ardor ejus, qui tantus est, ut omnem ignis ardorem superet; *tertio,* quia omnis lux, quæ ex se vibrat lumen ct radios, est ignis : si enim lux ignis est flamma, ergo pariter lux solis est flamma el ignis ; *quarto,* quia id arguere videntur macule et faoulæ, quæ per tubum opticum assidue in sole volvi ct revolvi cernuntur ; sicut in fornace flamma cum fumo convolvitur et revolvitur. Qua de causa apposite videtur Siracides solem comparasse fornaci, quia sol non videtur esse aliud quam facularum ct flammarum convoluto et revolutio. Unde Syrus vertit : *Vapor ab eo* (sole) *excitatus sicut vapor ignis.* Ob has ergo aliasque rationes multi censucrunt solem et astra esse igneæ natura, imo ignes, juxla illud : *a* Vos ælerni ignes, et non violabile numen, d Ita prisci /Egyptii stellas esse ignes autumarunt : Anaximander docuit solem ignem esse purissimum : Anaxagoras solem esse candantem laminam, seu ferrum : Plato, in *Timœo,* necessarium esse docet, quia coelum visibile est, ex igne constare, saltem potiore sui parte : Stoici item omnes docent sidera esse ignea, pascique et ali vaporibus cx aquis et terra sublatis, et ad se attractis; quod etiam sequitur et tuetur Balbus apud Ciceronem, lib. Il *De Natura deorum,el* post eum Plinius, lib. II, cap. ix, Seneca, lib. VII *Natur, queest.* Similia commemorat etiam Plularchus, lib. ll *De Placit. phil.,* addens, cap. XIII et XX, consuisse Diogenem sidera e^sc terrea et pumicea, et quasi mundi spiracula: Empedochm putasse stellas inerrantes crystallo adnexas esse, errantes vero solutas : Xenophontem stellas efformasse c nubibus ignitis, quæ exstinguerentur intei diu, et ad nocturnas tenebras reviviscerent, quasi carbones; itaque ortus etoccasus accensiones et exstinctiones esse; Democritum el Metrodorum solein ferrum saxumve ignitum posuisse : Philolaum Pythagoricum, vitreum : Epicurum, terream densitatem ac montem e pumicea materia. Pracipue vero celebratura scriptoribus opinio Anaxagora, qui, cum lapis ingens colore adusto in Ægos Tliraciæ amnem e cœlo decidisset, quem ipse casurum praedixerat, affirmavit coelum omne ex lapidibus constare; solemque ipsum candens saxum esse. Unde Euripides ejus discipulus, in *Phaetontis tragedia,* solem auream glebam nominavit. Ejusdem lapidis me-

Multi ptii. 4 rHlu0 Tertjút Quido. Acetó-rel·

minit Plutarchus, in *Lysandro,* Damachus in iis qu® de religione scripsit, Plinius, lib. II *Natur, histor.* cap. tviii.

Sed et S. Augustinus iisdem Stoicorum ac Platonis placitis insistens, pluribus locis indicat coelum et astra constare natura ignea, ut notavit etiam Magister Sententiarum, lib. Il, *disi.* xiv. Namque, lib. *De Genes. ad litteram,* cap. iv, cum Augustinus quatuor tantum agnoscat corpora simplicia, e quibus totus hic mundus coagmentatus est, terram, aquam, aerem et ignem, hunc maxime ccelo assignat.

Et lib. Il *De Genesi ad litteram,* cap. ni, ait : « Itaque super aerem purus ignis esse dicitur coelum. Unde etiam sidera atque luminaria facta conjectant, illius videlicet igne® lucis in eas formas, quas in ccelo cernimus, conglobata dispositaque natura. » Clemens Alexandrinus, lib. Vili *Strom.* : Stoici, inquit, dicunt solem esse ¿V'UMXÆ «pw *ir.* ôflù.xTTÎwv Wárwv, id est *esse intelligens vinculum ex aquis marinis t* ut aliqui verluni ; sed perperam ; vertendum enim est, *esse aliquid accensum ex aquis marinis intellectu prœditum;* avxjqia enim Græci vocant id quod accensum est. Chrysippus içatqxx vocat, quia Stoici censebant sidera marino humore pasci.

Favent eidem sententia» plerique alii sancti Patres, quicumque aquas supra firmamentum existentes veras aquas, ct ad refrigerandum tempe* randumque ardorem siderum in cœlo positas fuisse tradiderunt. Sed et aperte ipsum totum firmamentum igneæ esse natur® sensisse videtur Gregorius Nyssenus, in *llcxaem.,* item Alcuinus, *Quœst.* XXIII *in Genes.* i, Anselmos, lib. I *De Imagine mundi,* cap. xxv, et Dionysius Carlhusianus, *Enarrat. in Gcnesin,* art. xx.

Accedit ratio ex visu et intuitu; solem enim et astra non tantum lucida esse, sed etiam flammantis cujusdam el coruscantis naturæ, ex perpetua omnium fere stellarum scintillatione colligi videtur. Idem significat nomen Ælheris, ut de coelo empyreo taceam, quod ab igne dicitur. Est ergo tether ignis, non elementaria, sed coelestis. Huc accedunt illi quoque doctores, qui aslra censent esse igneæ naturæ, coelos vero ex aquis conflatos. Ita S. Cyrillus, *catcch.* 9, diserte docet « aquam e^se cœlum, et igneum in co solem, ct lunam, et sidera. » Idem docet Joseph lib. I *Antiq.* cap. 1, Clemons Romanus, lib. Il *llecogn.*,Theodorclus,Quœ$t.XI tn Genes., Gennadius, Severianus, Vcner<ibilis Beda in *llexaem.* Solem quoque ignem esse diserte asserit Tei tnllianus, lib. *De Anima,* cap. vili, in fine, S. Basibus, homi!. 3 *llcxaem.* S. Ambrosius, lib. Ili/exaem., cap. in, Cicsarius, *Quœst.* LX Vili, S. Chrysostomus, homil. 6 *in Genes.* Procopius, in cap. i *Gen.,* Arnobius, lib. Il et Vili *Contra Gentes,* Anastasios Sinaita, lib. Il *llexaem.,* Lactantius, lib. 11, cap. vi, Alcuinus et Bcda, *Quœst.* 1 in *Genes.,* Isidorus, lib. Ill *Orig.* cap. x l v iii, Hugo Victorious, in *Gtnes.* cap. i. iliac el Ecclesia in hymno ecclesiastico canit :

Quarto die qni flammeam
Solis roUm constituens.

Patrum jam citatorum verba recital noster Silianus inilio tomi I *Annal.,* in quarto mundi die.

Favet etymon llebræum. Sol enim hebraico vocatur *schemes, q. d.* **BIOS** *schames,* id est, *ibi ignis,* sicut coeli ex aquis conflati vocantur EZPCtf *schamaim,* id est, *ibi aquæ,* ufi dixi initio Genesis.

Denique recentiores nonnulli mathematici, qui per dioptras efficacissima* solem solisque figuram studiose multis annis observarunt, asserunt solem esse ignitum, idque colligunt ex maculis et faculis, ul dixi, quas in eo novas et novas conspiciunt, ut aliæ abis assidue succedant. Idipsum confirmant ex co quod, esto lumen po>sit esse sine igne, ut patet in lamine a sole in aere diffuso : tamen lux ipsa, quæ lumen diffundit, ubique videatur cum igne conjuncta, ut palet in luce candete, lampadis, ignis, etc. Ergo lux sol.3 pariter est lux ignita, adeoque ignis. Idem colligunt ex effectu : sol enim sua luce ct radiis calefacit totum orbem; calefactio autem et calor est propria actio et effectus ignis. Addunt aliqui ex hoc igne cadesti proditurum ignem quo sub diem judicii conflagrabit mundus, sicul ex ccelo prodierunt aqua? quibus obrutus fail mundus in diluvio. Quis enim alius ignis ad totum mundum exurendum sufficeret? Hæc illi.

Verum Aristoteles, quem sequuntur passim Philosophi et Theologi, docet cœlum et cœlos non elementa, nec ignea», sed coeletti* esse natura; quam proinde ipso quintam essentiam vocat; ac proindo filos non actu, sed virtute esse calidos, quia vini habent calefaciendi. Vide Conimbricences ca»lero<que libros de Ccelo.

Allegorico Rabanus: u Sol iste, inquit,qui oritur timentibus Deum in aspectu, hoc est in prasentía incarnationis su®, evangelixavit regnum Dei, cujus nativitas singularis admirabilis est; quia non ex viri semine, sed ex virtute Omnipotentis Verbum caro factum est. In conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere? quia nullus corporalibus oculis divinitatis ejus splendorem potest sufferre. Ideo assumpsit velamen carnis, ul fragililis hominum splendorem aliquo modo posset sufferre divinum. Hic fornacem custodit m operibus ardoris, quia supplicia preparai peccalo ¡ibus gehennæ ignis, Impliciter exureu-» montes, (piando superbos pro cogitatione mala, pro loquela nefanda, pro operatione iniqua œhrna excruciat flamma. Radiis suis pravorum rxc.r< al oculos, quando mysticis verbis pro nequitia sua superbientium deludit intellectum, ▮ *Matth.* XIII, 13. **Allegri,** u

5. Magnus Dominis qui fecit illum, et m ser- **Ven.** v
MUNIBUS FJU8 FkSTINAVIT ITkR. — 4 Festinavit » GO

five capitur pro festinato acceleravit iter, ‹7. *d.* Verbo et jussu Dei sol velocissime per iter suum decurrit, ut potius volare videatur, juxta illud do sole, *Psalm,* xviii : « Exsultavit ut gigas ad currendam viam ; » nam sol qualibet hora motu suo conficit millionem milliarium, el insuper centum ct quadraginta millia milliarium, quod tantumdem est, ac si terræ ambitum et gyium circumcurreret quinquagies, uti ostendi *Genes.* l. Syrus : Magnu/ *esi Dominus qui creavit eum, ct in verbis Sancti acceleravit gressus suos;* Tigurina : *Magnus est Dominus creator illius, cujus jussu profectionem accelerat.* Porro pro «averoum, ut legunt Romana, Noster, Syrus, Tigurina cl alii, id est *festinavit,* acceleravit; Complutensia contrarie legunt xxriwwi, id est *cessure fecit,* quod etiam verum habet sensum, *q. d.* Sol illico cessat a motu suo licet velocissimo, cum Deus id jubet. Sio Josué, cap. x, jussu Dei stitit solem, et Isaías, cap. xxxvni, vers. 8, coram Ezechia solem retroegit per decem lineas.

LUNA.

Verte. 6. Et luna m omnibus in tempore sto, osuxsio temtoris, et signum ævi. — A sole transit ad lunam, ©jusque miram lucem usumque celebrat; hæc enim sunt duo maxima luminaria cœli, sed sol est majus, luna minus, *Genes.* l. Sol enim centies cl sexagies major est tota terra, luna vero trigesies et novies minor est globo terne, ut do‹ cent astronomi; ct tamen ipsa nobis in terra aequalis pene videtur soli, eo quod luna vicina sit ct citima terræ, sol vero ollissimus et remo-
Lsm e- tissimus. Hinc luna est æinula solis, ac nodis decus, ideoque a Poetis vocatur Phœbe quasi Phoebi, id est solis, soror; ao luna quasi lucens una, quia sola nocte lucet, eam illuminans, uti sol diem. Pro in *omnibus* Interpres legit cum Romanis : 6zim; jam Complntensia legunt d; aratav, id est *in statum* vel stationem. Unde sic habent : *Lunam fecit in statum ad tempus suum, demonstrationem temporum, et signum saxuli j* alii : *Et lunam fecit ad stationem ad tempus suum , indicium temporum, et signum saxuli ; stationes* vocat statas lunæ mutationes el vicissitudines, quibus nunc est nova, nunc crescens, nunc plena, nunc decrescens, idque per stata tempora. Syrus : *Luna stat* in *tempora, designatio temporum, el signum a scecuto;* Tigurina : *Lunam idem fecit, ul suo tempore* existai *indicium temporum, et signum ævi.*

Porro nostræ versionis sensum sic clare exponit Jansenius : Post solem, inquit, etiam « luna iu omnibus, » hoc est apud omnes gentes, vel potius in omnibus suis mutationibus, qurc ei accidunt in tempore suo , est ‹| ostensio temporis ct signum ævi, ▮ hoc est temporis : significat enim mensium exordia, et partes eorum sequentes; quia singulis mensibus suum circulum absolvit. Sol quidem etiam ostendit tempus; quia suodis-©essu el accessu ostendit æslatem, hiemem, vit et autumnum, ct circulo suo absoluto ostendit annum osso absolutum. At peculiariter lunæ tribuitur quod sit ostensio temporis, quia celerius, sæpius ol distinctius cx varia lunæ mutatione temporis frequens ct continua percipitur mutatio.

Denique luna non tantum est signum sæculi et rerum sæcularium, sed et causa; nam dominatur humidis. Unde ab astronomia dicitur præesse infantile, argento cl pituita; hinc et in plenilunio ostrea pleniora sunt. Rursus fluxus el refluxus maris causatur a luna; ac noctu lucente luna crescunt húmida, ut ros, imbres, aquæ : « Aquæ magnae plus fluunt do nocte,» ait Aristoteles, lib. Ill *Meteor.* Causa est luna, ut dixi, et absentia solis, qui per diem educens vapores ex aquis, ita aquas imminuit. Unde Palacius: Nota, lector, inquit, verbum illud : m Et luna in omnibus in tempore suo, » quod verbum summam habet philosophiam et summas lunæ laudes. Sensus enim est, quod omnia hæc inferiora fere subsunt lunæ, et gubernantur a luna. Vide æslus maris, plantationes, sectiones et insitiones arborum, collectiones fructuum, infirmationes lunaticorum, phlebotomias infirmorum, ct demum nihil fere est in hoc orbe nostro, quod quadamtenus non pondent a luna.

Porro Palacius tò *in signum ævi* sive sæculi accipit, quasi idem sit cum illo, *Gen.* i, !4 : « Fiant luminaria, etc., et sint in signa, » scilicet serenitatis, ventorum, pluviarum, caumatum, etc. Hinc L"M *•
Secundus philosophus, interrogatus ab Hadriano ogU
imperatore : « Quid est luna? » ait : Cœli purpura, solis æmula, maleficiorum inimica, solamen iter agentium, præsagium tempestatum. » Apuleius, *De Deo Socratis :* « Luna, inquit, solis æmula, noctis decus, est diei adjutrix, noctis oculus; stulta sunt fala hominum. » Sed hæc fata sunt ficta Genethliacorum commenta. El Alcuinus Flaccus, *Disput.* cum Pipino : « Luna est oculus noctis , roris larga, præsaga tempestatum ; stcllæ sunt pictura culminis, nautarum gubernatores, noctis decor. » Huc facit illud Astrologorum :

Pallida luna pluit, rubicunda Hat, alba serenat.

Vide de præsagîis solis et lunæ nostros Conimbricenses, tract. 7 *in Meteor,* cap. m.

Huc pertinet ænigma lunæ et lunationum, sivo lunaris anni, quern suo per duodecim menses aiim tt
gyro luna describit, quod projiosuit Clcobule mea-
filia Cleobuli Lindii, teste Gyraldo, in *Ægmma-* nuo.
Ubus :

Est unus genitor *(inquit}* cujus sunt pignora bis sex;
Ii s quoque triginta tialæ, sed dispare forma.
Aipeclu lnue nivciv, pigna sunt vultibus inde.
Sunt immortales omnes, inonunuir cl omnes.

Est autem hujusmodi ænigmatis solutio : Luna, vel annus lunaris duodecim habet lunationes sive menses, quorum quilibet triginta diebus, luce et tenebris distinctis, perficilur. Sunt immortales generico, quia nunquam cessat dierum ct noctinm xncnsiqiQque successio; specifice tamen , vel potius individue, singuli moriuntur el desinunt. Quare Theodectes ænigma hoc sic proposuit : Duplices sunt, inquit, sorores, quarum una pani alleram, et ipsa quæ genita est gignentem interimit, gignitquo alleram, u qua el ipsa interimitur. Dies enim prior gignit sequentem, ct ab co interimitur; quia ei locum cedit, el esse desinit.

Sophista vero Neclenabo regis Ægypti simile ænigma Æ^opo propo&uit : a Est, inquit, templum magnum, el in ip^o columna duodecim h ibens urbes, quarum qmelibet triginta trabibus sustinetur; has vero trabes dum circumeunt mulieres. » Quod resolvens Æsopus : «Templum, inquit, est mundus, columna vero annu>, urbes menses, trabes autem dies, et mulieres ipsœ duæ, dies ct nox. n

Denique Albinus Flaccu% *Disput.* cum Pipino Caroli Magni filio: «Quid, inquit, est annus? quadriga mundi. Quis ducit? nox el dies, frigus el calor. Quis est auriga ejus? sol et luna. Quot habet palatia? Duodecim. Qui sunt prætores palatiorum? Aries,laurus,gemini, cancer, leo, virgo, libra, scorpius, arcitenens, Capricornus, aquarius, pisces. » l

Vrn 7. 7. \ LUNA SIGNUM DIEI FESTI, LUMINARE QUOD MINUITUR in consummatione, — *g. d.* A bma nos Judæi accipimus signum et indicium diei fc*ti. Nam festum Neomeniæ, id est nov*e lunæ, incidebat in novihinium; festum vero Poschffi, a quo cætcra computabantur, incidebat in plenilunium, puta in 15 lunam sive 15 diem primi mensis Nisan. Lunam vocat « luminare (juod minuitur in consummatione,» ¡desi in perfectione, puta in plenilunio; eo enim peracto luna mox minuitur, corniculatur et decrescit, cum sol semper idem plenusquc in suo orbe permaneat. Unde alii vertunt ; *Lumen in fine decrescens,* græcc, ‹?x‹TTr^ W «nvTtXííxc, id est, ut Romana : *Luminare quod minuitur super consummationem.* Complutensia, *in consummatione.* Syrus : A *luna enim signa festorum, luminare quod deficit in extremitate.* Tigurina : *Luna dies festus designatur luce decrescente donec deficiat.* Quare licei mirabile sit lunæ incrementum ex obscuro ad summam lucis gloriam, tamen totam mirabilitatem deprimit mutatio et casus. Hinc Inna inconstanti® et mutabilitatis est symbolum, juxta illud cap. xxvii, 12 : « Homo sanctus in sapientia manet sicut sol : nam stultus sicut luna mutatur. » klipsum rcpræsental nomen llebræum; stultus enim hebraico vocatur *kcsil,* ob inconstantiam, *q. d.* Qui mente parum firma constat, nequo semper est ejusdem consilii et proposili, sed Vertumnus, qui mutatur in horas, et variis cupiditatibus agitatur; is simillimus est inconstantis lunæ, non semper eamdem faciem ostentantis, et non tam dierum damna sna celeritate reparantis, quam incrementa subinde perdentis.

Lunam imitantur margarita, quas et luna crescente plenas reperiri scripsit Diosoorides, et post plenilunium capta cum tempore minuuntur el decrescunt, ul ex certis experimentis tradit Ccsalpinus, libro Il *De Metallicis,* cap. xxii.

Mystice noster Alcazar, in *Apocal.* cap. xn, Myrti» vers. 1, notat. 2: Luna, inquii, e4 B.Virgo,*primo,* quia lucem gratiæ majorem crHeris stellis, id est Sanctis, haurit a Christo, qui est sol juslitir; d-rt atque per gratiludincm «omnem sme lucis haustum eo regent, unde accipit, » quod de luoa pariter scribit Plinius; *secundo,* quia sicut luna maximo dominatur terræ et mari, sic el B Virgo terrigenis, cisque in nocte hujus sæculi clara luce præfulget; *tertio,* quia sicut luna, teste Plinio, « humilis est tt excelsa, quia alios admota cœlo, alias contigua montibus : » sic et B. Virgo in oculis suis erat humilis, sed in oculis Dei exceba, - Ip^a se «ancillam Domini, dum ab Angelo salui - reliir, nominavit; ideo facta t st mater Dei. itaquo Triplex mirare in ipsa triplex conjugium rerum summe disparatarum, quod ipso ejus nomine Maria re-ru-n di> præsentitur. Prunum conjugium est humilitatis p«u- et celsitudinis sive majestatis, quod ipsa humilis £ 6t paupercula facta sil Deipara et regina Anaelorum; utrumque significat nomen Maria. *Mariam* (sic enim pronuntiant Syri) enim significat « stillam maris; » 10 mar enim Syris est gutta, sive stilla sitata, tamest mare. Ecco humilitas. Quid emm stilla minutius? Rursum Mana dicitur quasi **ano** *marom,* id est celsitudo. Ipsa ergo est stilla mans per humilitatem, ideoque ipsa pariter est cebiludo ac stella maris, uti eam nuncupat et invocat S. Bernardus, Euthymius, S. Hieronymus, tolaque Ecclesia in hymno: Ave, *maris stella.* Donique ipsa est maro sapienti® et gratiarum. Secundum conjugium est puritatis et pœniteutiæ sive crucis. Puritatem innuit rursum Tt *stilla maris;* uniones enim, sive margarita (quæ symbolum sunt puritatisct virginitatis) ex stillis roris, in conchis mannis concrescunt. Rursum *Maria* hebraice idem est quod *myrrha* vel *amaritudo maris,* quæ symbolum est pœnilenttœ ct crucis, quam B. Virgo lota vita subiit, præscrtim astans Christo crucifixo, ut nos doceret, matrem puritatis ct castitatis esse pœnitentiam et mortificationem. Tertium conjugium est pauperlatis et opulentia). Nam D. Maria, id est « stilla muris, » sibi fuit pauperrima; eadem, ul « Mariam, » id est « domina maris, » ditissima facta est a Christo, adeo ut quasi miO *more,* id est pluvia temporanea omnem gratiam e cœlo depluat in se invocantes. Sicut ergo luna « minui* tur in consummatione; » sic B. Virgo humilis et minuta est in sua perfectione et exaltatione, ut, cum fieret mater Dei, ancillam se nuncuparet.

Aliegorice, Hugo per lunam accipit Ecclesiam* Vide eum singula Ecclesia) adaptantem.

la hw

cosmi aiqoi.

Porro Xenophanes, apud Ciceronem, lib. IV *Quast. Aeadem.,* opinatus est habitari in luna, eamque esse terram multarum urbium et monhum. Idem censent alii de Marte et aliis planetis, eo quod Mars per tubum opticum deprehensus sit habere circa vel supra se alias stellas, qu® ejus planum illustrent, sicut sol et luna illustrant terram ob ejus incolas et habitatores. Porro Plutarchus, lib. II *De Placitis Philosophy* cap. xxx : «Pythagorei, inquit, aiunt lunam terrestrem videri, quia sicut ct nostra terra circumhabilatur a majoribus quidem ct pulchrioribus animantibus, quinquies decies nostrorum quantitatem continentibus, neque ullum excrementum dejicientibus; tanta item diei longitudine. » Idem, trad. *Dc Facie in orbe luna,* de lun® incolis fuse disserit, ac inter cætera ait : a Ego istos qui in luna incolunt, multo magis mirari existimo cum terram intuentur, tanquam fecem etcœuum universi per tot humores, nubes nebulasque apparentem, locum obscurum, humilem, immobilem posse cam animalia producere et nutrire, motu, respiratione ct calore prædita. » Verum hæc Phi** losophis sunt paradoxa.

Hanc gnomen et hoc œnigma tropologice apposito et crudito lume ct simia apologo condecorat Cyrillus, lib. I *Apolog. moral,* cap. ¡x, cujus titulus : *Tantum æternum dilige, et nunquam dole-*

Apolo, re

bis: « In plenilunio, inquit, simi® cordis lœtitia exsultanti vulpes mox astitit, et hæc dixit : Indica mihi, soror, cur sic excultas, ut tecum gaudeam; hujus tante jucunditatis qu® ratio, ct exsultationis qu® causa? At illa læta lælanter respondit : Nimirum lunari, quam amo, plena luce nunc fruor; quoniam hanc diligo, et qua cætera perimuntur hac fetor. Ad hoc vulpes adjunxit : Putabam certe, diarissima (ne turberis), manu, naso, vicinoque oculo, et (estimativa præclara, ad rationis naturam tepr® cunctis animantibus accessisse; sed ut cx vana gratulatione cognosco, adhuc permanes de longinquo. Quanto enim magis a ratione sejungimur, tanto quidem ab hornine plus discrepamus. Puto enim, ni fallor, quod amare lucem veram sit bonum, si tamen ejus sit stabile fundamentum; quia amare aliquid periturum, nihil aliud est quam finaliter dolere. Quantum enim id quod diligimus gaudemus esse habitum, tantum etiam mox dolemus, cum est amissum. Unde fit ut delectatio de re qu® est perdita, statini vertatur in dolorem, et amor atipie juncundilas in mœrorcm. » Id deinde explicans vulpes subjicit• «Igitur quod lumen diligis, laudo te; sed quod lunari lumine mutabili frueris, te non laudo. Hac enim nocte si plena luna fetaris, cum defecerit sequenti vespere, tristaberis. Impossibile enim est amato perdito non dolere; et tic quid tibi residuum erit de proterito gaudio nisi proseos dolor? Amatum siquidem rapit seenni ubicumque gaudium ; sed idem cum transient, mox ejus fines occupat luctus. Verum non est sapientis gaudere ut dolent, sed ad tempus lugere, ut semper gaudeat. Infelix quippe est commutatio de jucunditate in luctum ; de gemitu vero beata est in gaudium commutatio. Propter quod, diarissima, ut tua ait gaudiosa dilectio et fruitio permansura, illam dunlaxat diligas lucem, ct ea fruaris, qu® dialis est, atque invariabilis, ac summa. Illius enim secura est lœtitia atque plena. Propter hoc autem, sicut amamus, ita ct sumus; habet enim amor contuitum chamæleonlis, unde transimus cum amatis, aut sistimus; ct cum eisdem vilescimus, aut chari sumus. Sed quid lugenti chamæleonli de colore aureo mutato in luteum sagax corvus responderit, non audisti? Claude, pone aurum, desuper lutum, et de roterò respice aurum. Quibus dictis, vale superaddens recessit. »

Sipientb 8*'^ qu e

8. Mensis secundum nomen ejus est. — « Ejus» \er› c refer non ad mensem, sed ad lunam; græce enim est femininum «Mç, quod non nisi lunam respicere potest. Unde Tigurina vertit : Afensis *no* men ipsius* (lume) *accipit.* Sic, cap. vi, 23, dixit : « Sapientia secundum nomen est ejus, » scilicet, ¿spera et difficilis, uti præcessit. Sensus est, *q. d.* Mensis uti a luna sui exordium, medium ct finem accipit, ita pariter ab eadem sortitur ct nomen. Nam hebraico (hebraico enim hæc scripsit Siracides senior, qu® junior in Græcum transtulit) mensis dicitur CHin *chodcs,* id est *innovatio,* a nova luna, ejusque innovatione; radix enim üin *chades* significat innovare. Sic pariter Græci novum mensem vocant vtqwtav, et Latini, uovilunium a nova luna; quin ct lunatio idem est quod mensis. Unde sequitur dc luna, ejusque innovatione, qu® fit initio mensis.

m n«a

Crescens mirabiliter in consummatione. — Quia luna crescit et corniculalur varie et mirabiliter, donec consummetur, id est, consummatum plenumque lumen accipiat in plenilunio. Quocirca Vatablus vertit : *El crescens mutationibus est mirabilis.* Vide Plinium, lib. II, cap. ix. Syrus: *Mensis secundum nomen ejus est, et crescit sublimiter in mutatione.*

Rursum « mensis » hebraico dicitur HT *ierach,* a FIT *iareach,* id est luna, quod luna sua lunatione, id est per orbem suum decursu ct circuitu describat mensem. Nam sol annum exigit in cursu el circuitu suo per zodiacum, luna vero mensem; hinc « mensis » a luna mensuram ct nomen accepit; idem enim est quod lunatio. Sic et Gnecii mensis vocatur jw, árrorií; jwiu, id est a luna; imo Macrobius Latinam vocem *mensis* derivata Græco licet Cicero, lib. II *De Natura deorum,* mensem derivet a metiendo. Ait enim : Qub <pda mensa spatia conficiunt, menses nominantur.» Sic pariter Belg® ct Germani c niaen, id est luna, mensem vocant maent. Sic et Anglis *monat* vocatur mensis a *mon,* id est luna. Simili modo Auctor libri *De Spiritu et anima,* apud S. Augustinum, tom. Ill, cap. x, vocem *mens* d*-

rivat a pwi, id est luna; quia « sicut luna, inquit, crescit ct decrescit, el varia vicissitudine commutatur, in id tamen quod fuit quadam perfecta novitate se restituit : sic mens nunc caput summis inserit, nunc decidit in infimis, nunc sese inferens sibi veris falsa redarguit; modo ad corporalia regenda deflectitur, modo æternis rationibus inspiciendis vel consulendis adhærescit. Mens universorum capax, et omnium rerum similitudine insignita, omnia esse dicitur. » Idem tunen paulo post : « Mens, » inquit, dicitur, « quasi eminens, » quod in anima emineat, et ad divina contemplanda assurgat.

Pro *crescens mirabiliter in consummatione,* Complutensia legunt, iOavpÀçtiirâ aXXatóoit, id est *crescens,* vel auctus, *mirificavit mutatione,* id est, ut Tigurina: *Crescens mutationibus est mirabilis,* Romani pro cum Nostro legentes Oxu^açâ;, vertunt : *Crescens mirabiliter mutatione;* alii, *cum mutatione.* Luna cuim sola inter stellas per singulos menses assidue crescit et decrescit, impletur et minuitur. Quocirca luna dejectis cornibus apud Ægyplios erat hieroglypbicum mensis, testo Pierio, *hieroffl,* 44, cap. xviu.

STELLA.

n» ?. 9. Vas castrorum in excelsis, in firmamento COELI RESPLENDENS GLORIOSE. — LUIKUU VOCûl a VOS castrorum, « id est instrumentum bellicum el castrense Dei : tum quia ipsa sua luce eminet inter stellas, quæ in Scriptura vocantur castia et militia Dei : unde Rabanus et alii legunt *resplendens gloriosa,* tum quia astrorum est quasi lux, imo sol, dux et antesignana, adcoque videtur esse nocturnus sol illustrans cœlum, stellas, totumque orbem. Unde inter eas incedit quasi regina gloria luminis ct pulchritudinis præpotens et admirabilis; hinc ct luna dicta quod loce luceat una per noctem, vel quod luce luceat aliena.

Alludit ad stationes nocturnas castrorum, quarum quatuor noctis vigilias, quibus mutabantur excubiæ ct excubitores, dividebant juxta motum lume.

' ' 'll Allegorico Rabanus : « Luna, inquit, est Eccle-
l ** bia, quæ a Christo quasi a sole suum mutuatur lumen ct gratiam, quæ modo persecutionibus videtur imminui, ilerumque tranquillitate recepti clarissimi luminis hilaritate completur. Undo dicitur, quod crescat mirabiliter in consummatione. Ipsa sane est vas castrorum in excelsis, in firmamento cœli resplendens gloriosa; quia in ipsa animarum fidelium consistit turba, quæ in firmamento veritatis cl divina* prædicalionis per totum orbem gloriosa resplendet. »

Secundo, per enallagen numeri «vas castro-
'Yi* rum» accipi potest pro *vasa castrensia,* quales sunt Sicilie, *q. d.* Velu! instrumenta et arma bellica Dei sunt l»'H r, quæ m firmamento resplendent gloriose; stelle enim vorantur arma, imo milites ct militia Dei; quia magno numero, ordinata et constanti serie quasi acie incedunt el procedunt quasi acies bellica ordinata a Deo. Ita Palaciuset Jansenius : Vas castrorum, inquit, vocal totum ilium, qui in cœlis videtur, astrorum apparatum instar ca-troruin pulchre brdinatum el dispositum. Unde el « militia cœli » dicitur, et exercitus Dei, quo Deus ad jussa sua complenda utitur. Est enim Græcis wz; «zptp&lÑv, quod recte verti potest *apparatus, instructio,* vel *armatura castrorum;* a wx; enim, quod vas significat, et qu evis arma, derivatur verbum œuuxÇ», quod est *piro* et *instruo.* Dicit ergo post solem et lunam esse etiam in excelsis insigne « vas castrorum,» hoc est valuti apparatum militarem resplendentem in firmamento cœli, (pii et ipse mirabiliter Dd gloriam declarat. Unde Syrus vertit : Tus *exercitus in excelsis, quod resplendet in firmamento exii;* Tigurini : *Apparatus castrensis in altitudine, in solo exiesti, refulgens est decus cadi, gloria astrorum ;* quod Noster versu sequenti vertit : *Species cali, gioì ia stellarum.* Hic enim versus ad sequentem spectare, ibique expleri videtur.

In stellis enim *primo,* mirus, el quasi castrensis Sui ', est ordo, i-que ccitus el constans. Unde et stella nl"l astando dicilur, quodshlLe in cœlo stire videun- Prìiaom. tur : « Donum autem universi (et cujusque rei) consistit in ordine, » ait Aristoteles, lib. XII *Metaphys.*

Secundo, stellas flammeæ naturæ esse censet Secui- Ciccro, lib. H *De fiatura deorum,* Plato, PImus et 'lim< alii superius citati. Unde el ardentes a Poclis vocantur. Vere modernus Poeta : « Lucid», inquit, cœli lampades Sicilie, nature foculi noctis oculi, luna|, famul e, solis flammulue. »

Tertio, stellarum magna est multitudo, qualis T«m»rn. est militum in castris. Plinius, lib. It, cap. xlv, asserit in firmamento esse 1600 st» Lias effectu visuque insignes. Astrologi vero numerant 1022, sed longe plures sunt, quæ vel non videntur, vel non nisi confuse, ut quæ in galaxia commixtam lucem exhibent, faciunlque viam lacteam. Unde a quo quisque acutius stellas intuetur, tanto plures videt, » ait S. Augustinus, lib. XVI *De Civit.* **cap. xxiii.**

Quarto, magnitudine eminent slellæ. Nam stella Q quælibel in firmamento lotigc major est tota luia terra. Distinguunt astrologi stellas in sex magnitudinis differentias, traduntque illas, quæ primœ cl summæ magnitudinis sunt, contiuere magnitudinem terne centies el septies; quæ secundæ, no* nagies; quæ lerliæ, 72, qual quarlæ, M, quæ quinlæ, 39, quæ sextæ ct infimæ, decies octies. Insuper astronomi stellas a se notatas in 48 constellationes, sive imagines, redegerunt. Est vero constellatio certus stellarum numerus alicujus animalis, sive alterius rei effigiem situ ordinavo ropræseutans. Hinc stella erat hierogly|»hicum Dei, uit Horus Apollo. Hmc el Pun Deu* (quasi

totius naturi» nudor‹J *con* pn ld nsor) pingebatur stellis insignitus, de quo Orpheus :

Paca toco magnum, qui lotam continet orbem.

Vide Pierium, lib. XLIV *Hierogl.* cap. xnv.

Quoties ergo noctu coelum tot stellis quasi gemmis distinctum et radians intuemur, mente assurgamur ad earum opificem Deum, cique cum Psalte gratulando concinamus : « Confilemmi Domino dominorum : quoniam in æternum misericordia ejus. Qui fecit luminaria magna, etc. solem in potestatem (iu dominium) diei : lunam et stellas in potestatem noctis : quoniam in æternum misericordia ejus. 0 Porro, quomodo ex sole, luna et stellis ascendere possimus ad Deum, ipsum contemplari, admirari et venerari, pie ct erudite docet Cardinalis Bellanninus, lib. *De Ascensione mentis in Deum,* gradu 7, ut inde discamus coelestia ambire, terrena despicere, fortia agere, fortia pati. Hac enim via ilur ad astra, hoc iter ad empyreum. Hac via in cœlum ivere Sancti, qui idcirco in cœlo coruscant ut stellœ. Vide quæ annotavi *Danie* xu,3; *Genes,* i, IO; Apoc. n, 28, ubi varias dedi analogias Sanctorum et stellarum. Deus enim in cœlo inter lucis aurum, adamantes ct gemmas, Sanctos suos el electos velut stellas scalpro œterni sui decreti cœlavit el insculpsit, juxta illud Christi : « Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cœlis, » *Luc.* x, 20. Ad has stellas, eorumque hoc cœlum anhelans S. M irtimis jam moribundus, cum æstuans febri supinus in iìud suspiceret, ac discipuli suppliciter ab eo peterent, ut converso corpore tantisper, dum remitteret morbi vis, conquiesceret : « Sinite me, inquit, cœlum potius quam terram aspicere, ut suo jam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur. » Quapropter ipse oculis ac manibus in cœlum semper intentus, invictum ab oratione spiritum non relaxabat, aitSulpitius in ejus Vila.

j. 10. Species coeli gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus. — *g.d.* a Species,» gr» ce ktaAc;, id est pulchritudo; Syrus, *omamen* tum cali,* est *gloria,id* est gloriola claritas, numerus ct ordo *stellarum,* per quas Dominus habitans in excelsis mundum illuminat. Noster legit id est, mundum *illuminans;* jam legunt id est *ornatus illuminans.* Rursum Noster legit xôptcç, id est *Dominus;* jam legunt xupúb, id est *Domini,* in genitivo. Unde sic vertunt ; *Pulchritudo urli est gloria stellarum, ornatus illuminans in lucis Domini supremis.* Complutensia : *In ollissimis Do** mini. Romana legunt : *Species cœli gloria stellarum, ornatus illuminans in excelsis Dominus.* Sed vulgata lectio Latina melius fluit, ideoque verior est. Tigurina : *Decus cctíi gloria astrorum, ornatusque d* lustris in regione* celsa Domini. Hæc ultima verba Significant causam cur stellæ exornent cœlum, quiascibcet in eis residet Dominus; dignum autem est Domini thronum his luminibus exornari. Porro quam hæc species cœb et stellarum pascat oculos, etiamphilowphorume(gentilium,nudi docentem Lactantium, lib. VI, cap. xx : « Aiunt, inquit, philosophi multo esse præclarius, et homine dignius, colum potius quam cælata intueri, et hoc pulcherrimum opus intermicantibus astrorum luminibus, tanquam floribus adornatum, quam picta, et ficta, et gemmis distincta mirari. Sed cum ‹lh serte ad contemptum terrestrium nos exhortati sunt, et ad cœli spectaculum excitaverunt; tamen spectacula hæc publica non contemnunt. d Ex illis unum producam Senecam : « Dum oculi mti ab illo spectaculo, cujus insatiabiles sunt, non abducantur, dum mihi lunam solemque intueri liceat, dum cæteris inh urere sideribus, dum orlus eorum occasus, intervalla cl causas investigare, spectare tot per noctes stellas micantes, dum cum his sim, et cœleslibus (qua homini fas est) immiscear dum animum ad cognatarum rerum conspectum tendentem, «n sublimi semper habeam, quantum refert mea quid calcem?» Hæc Seneca, *Consolat, ad Albinam,* cap. ix.

Denique solem, lunam et stellas a Deo per intelligentias, id est angelos, qui, ut ait Apostolus, *llebr.* i, Dei et divin® gubernationis sunl administratorii spiritus, moveri, constans est philosophorum et Theologorum sententia, indeque manare tantam motus eorum constantiam el ordinem liquet. Ha docet S. Dionysius, *Cad. Hierarch,* cap. v et vin, S. Augustinus, lib. IH *De Trinit.* cap. iv, Orígenes, hom. 13 et 14 *in Numer.,* S. Gregorius, IV *Dialog,* iv, S. Thomas, *Opuse,* x, *Quæst.* HI, Bonaventura, in H dibt. XIV, art. 3, Quæst. II; *Plato,* lib. I *De Legibus,* Aristoteles XII *Metaph.* vi», el alii. Vide Conimbricenses, lib. II *De Cœlo,* cap. v, quæst. V.

il. In verris sancti (minus recte Rabanus legit ven, u. « sanctis ») STABUNT Ah JUDICIUM, ET NON DEFICIENT in vigiliis suis, — *q. d.* Stellæ quasi milites obedienlissimi el promptissimi «stabunt,» id est stare soient, et confinilo stant, a in verbis sancii,» id est jussu el praecepto Dei sanctissimi, « ad judicium; » ut, scilicet, ejus justam sententiam, sanclumque imperium vindicando hostes ejus, vel protegendo fideles ejus servos, inviolabiliter exsequantur. Deinde perpetuo vigilant et excubant, ac nunquam lassai® deficiunt, ut quiescant, vel cessent a suis vigiliis et excubiis sibi a Deo commissis, uli in terra lassantur nostri militi sel vigiles. Deinde pro xatd id est *ad judicium,* Complutensia per synæresin unica voce legunt xxrxxftfJLx,idest illico, continuo,slatiin, *g. d.* Stellæ astant Deo prompte, ul illico exsequantur ejus jussa; vel potius, ul Complutensia vertunt : *In verbis sancti sistent* (çMmxt enim est activum, significans sistent, stare facient) *condemnationem, g. d.* Jussu Dei Sicilie illico exhibebunt ejus condemnationis sententiam, ul vindictam et plagas abeo decretas presentes sistant. Per stellas intellige tum stellas, tum Angelos stellarum motores et redores. Pro *non defient* Noster legit

id est non dissolventur, non fatiscent, non deficient; Complutensia legunt pA , id est *non accendentur, non exardescent, g. d.* stellæ, esto continuo vigilent, luceant et ardeant, nunquam tamen exardescunt et inflammantur incendio, mullo minus ira et impatientia, ut ordinem cl stationem suam deserant, terramque accendant et comburant; uti fecisse Phaelontem, Solis filium e cœlo lapsum, fabulantur Poche. Aliqui codices Græcl ulrumque legunt; Tigurina : *Ad imperium sancti suo consistunt ordine, nec stationes suas de* fessæ deserunt.* Syrus : *Per verba sancti stabunt sceundum proscriptum sibi, ct in airsu suo non variabunt.* Alludit ad *Darurh.* m, 33 : « Emittit lumen, ct vadit, ct vocavit illud, et obedit illi in tremore. Stellæ autem dederunt lumen in custodiis (greco est eadem vox quæ hic, scilicet suis, etlælalœ sunt : vocat® sunt, ct dixerunt : Adsumus : et luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas. » Et ad *Judie,* v, 20 : « Stellæ manentes in ordine et cursu suo, adversus Sisuram pugnaverunt; » angeli cnim stellarum motores e stellis et cœlo vibrantes cl grandinantes lapides, tonitrua et fulmina in Slsaram, ejusque castra, ea disperdiderunt, æque ac iisdem profligarunt Pharaoncm et Ægyplios in mari rubro, *Exodi* xiv, 24.

Paulo aliter explicat Palacius, *g. d.* « In verbis sancti, » id est si Deus sanctus dixerit, ut stellæ stent, stabunt prompt® exspectantes Dei judicium ct decretum, tenebunlque iter suum, licet cursu rapidissimo currant.

Mystice, Rabanus : « Ornatus Ecclesîæ, inquit, Albget» est sanctorum pulcliriludo; hi in verbis sanctis, id est in doctrina vere fidei, permanentes exspectant judicium Dei; nec adversitatibus iMius sæculi franguntur, neque ad iracundiam excitantur; sed patienter omnia ferentes persistunt m cubtodia gregis sibi commissi, memores semper, illudque Dominicum sedulo in corde volventes : Sint lumbi vestri præcincti, ct lucernae ardentes, ct vos similes hominibus exspectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis. Estote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. In patientia vestra possidebitis animas vestras. »

SECUNDA PARS CAPITIS.

IRIS.

I!. 12. Vide arcum, et benedic eum qui fecit illum : valde speciosus est in SPLENDORE suo. — Post firmamentum , solem, lunam et stellas quinio loco exhibet ct celebrat iridem, quasi opus speciosum Dei; ut inde ad Dei laudem excitemur, ac quoties iridem conspicimus, toties ad Deum assurgamus, ct in iride Dei magnificentiam collaudemus. Dicit ergo : « Vide arcum, » scilicet cœlestem, puta iridem, « cl benedic cum, » id est lauda et glorifica Deum, « qui fecit illum, » quia « valde speciosus est in splendore suo. » Nam iris est tricolor; triplicem enim eoiorem exhibet, eumque lucidum cl splendentem, puta puniccum, viridem et purpureum, atipie primum secundo, secundum tertio decore subordinaluin et contemperatum, ut pulchram colorum harmoniam, et quasi musicam spectantium oculis exhibeat. Causam physicam cur iris fiat, sílqué tricolor, dat Aristoteles, lib. Ill *Mctcorol.* cap. ni. Syrus hæc el sequentia usque ad caput xtiv omittit. Tigurina : *Contiinpiare arcum splendore* (ahi, *fulgore) suo perelegantem, ct auctori ejus gratulare,* dicendo : Benedictus sU, Domine, qui lam speciosam et fulgentem iridem creagli. Et si illa lam speciose fulget, quam speciosus, quam fulgidus cs tu, Deus noster, qui in immensum speciem et fulgorem iridis omnisquo crèaturtò exsuperas, ul ill® tecum collai® deformes, obscur® et teuebrosæ vidè mtur.

t , unJ.d Pono iridis causa est, rcvcrberalio radiorum nlnbk solis oppositi iu nubo rorida, opaca el concava, ha‹ Onocirca licet Ires primarii jam dicti sint indis colores, mullos tamen alios pro diversitate nu- Pnoua. bium, et reverberationis radiorum solis sibi adsciscitet induit, adcoque,ul ait Virgilios,V *Æneid.t*

Mille trahit xanos anverso soie colores.

Idem lib. IX , iridem vocal decus cœli. Ovidius vero, VI Aletamorph. graphice iridem describens, sic de ea canit :

Q üis ab imbre entet pertussis solibus areas
Inficere indenti Ingina tnrvimine ctrlnm.
In quo diversi nibunt cum mille colores,
Transites ip«e temen spedatila tum iu (allii.

13. Gyravit coelum in circuitu (græce, lh au, id est in circuitione : ila Complutensia) glori ie su.e : manus Excelsi aperuerunt illum. — Celebravit iridem a spivie ct fulgore : nunc eamdem secundo, celebrai a figura, pula a curvatura per medium cœlum, dicendo « gyravit, » id est cinxit, ambivit cœlum « in circuitu, » id est per circuitum , « glori® su.v , w id est gloriosa» su® pulchritudinis et splendoris. Iris enim instar migni arcus, curvando ambit totum bemi<pb®rium nostrum, ac protenditur ab Ortu in Occasum, vel a Meridio in Septentrionem. Vatablus pulchre : *Gloriosa omvitura mui cœlum succingit rimilo.* Iris ergo videtur esse gloriosus cœli balteus, zona ct cingulum. Ahi : AmMf *ctvlum circulo glorioso* ; curvatura cnim iridis und xpiaque est tam precisa ct exacta, ut ad tornum Circino adequata el circinata videatur. Unde Manilius, lib. I :

Utqud tuo» tremi uabili draihu u*>.

Tertium. *Tertio,* celebrat iridem ab amplitudine, dicendo : « Manus Excelsi aperuerunt, » græce ¿ravwxv, id est explicarunt, extenderunt, « illum. » Undo *Tigurina : Manibus Altissimi aim extendentibus ;* extenditur enim el porrigitur iris ab una cœli extremitate in aliam; quare nulla manus humana ve! angelica, sed sola divina eum extendit. Hæc ergo Iria sunt mirabilia cl quasi miracula iridis.

i. Adde quai tum, nimirum constantiam. Iris enim nunquam mutat 1res colores, splendorem, curvaturam in quacumque nubium diversitate, diversaque densitate, raritate, rornlentia,etc., cum tamen phenomena aeris et nubium ob diversam nubium dispositionem sæpe speciem, colorem, formam silumque mutent : sed iris in omnibus, ubique, et per omnia cumdem semper tenorem, colorem et formam servat, quod sane est admirabile, ac cerium indicium eam Dei semper sibi constantis manu efformari.

Qnh- toni. Quintum est, quod iris matutina portendat pluvias, vespertina serenitatem. Ita Julius Scaliger, *Ercrcit.* 80. Mane enim fit in nube roscida, et in aquam solvi parata. Unde Ovidius, I *Metamorph.*

Concipit iris aquas, alimenUquc nubibus affert.

Seneca vero, lib. I *Natur, quæst.* cap. vi : «Arcus, inquit, a Meridie ortus magnam vim aquarum vehit. Si circa Occasum refulsit, rorabit et leniter impluet. Si ab Ortu ciccavo surrexerit, serena promittit. » Aliqui jiro *rorabit* legunt *tonabit ;* unde ex Seneca censent iridem a Meridie nascentem pluvios augurari, a Septentrione ventum, ab Occasu tonitru, ab Oriente serenitatem.

Bejium. Sextum est, quod iris sit imbrifera, ac per imbrem, quem affert, terram fecundet. Adhn?c iris fit ab opposito sole, velut in terram despectante, æque ac in nubem ; sed ita, ut terra sit media quasi inter nubem et solem; unde fit, ut quo sol est humilior et occasui propinquior, eo iris sit sublimior; et quo superior, eo iris demissior; quia soli est opposita. Ita Valesius *Sacræ Philosophia,* cap. Lxxvni.

c À Septimum, quod iris, ut docet Aristoteles, lib. V *Jhstor. animal,* cap. xxii, multum conferat ad generationem maunæ, sive mellis aerii. Insuper Plinius, lib. XII, cap. xxiv, et lib. XVII, cap. xv, docci iridem miram suavitatem et odorem aspalalho, aliisque herbis et plantis aspirare. Laertius asserit saluberrimo iridis imbre afflatas rosas, fragrantius redolere.

Ocia- tre$ Octavum, est ordo colorum ; in iride enim sunt trium colorum semicirculi. Primus et summus est puniceus sive citrinos : medius est viridis, iniimus est purpureus. Causa est, quod radius lucis cum exigua opacitate, efllcil colorem puniccum, cum mediocri viridem, cum majore purpureum. Talis autem opacitatis varietas et ordo est io nube, cum in ea fit iris. Hinc dicitur « Iris quasi aeris, quod per aerem ad terras descenuot, » oil hiderub, lib. Atii *Oiiqin.* cap. x. Quocirca Plato, in *Thcatcto,* irim Thaumantis filiam propter admirationem dictam consuit. Undo Ovidius, IV *Metamorph.:*

Roratis lustravit aquis Tbauminliis iris.

Nonum est, quod iridis colores non sint veri, sed apparentes; ex transparrntia enim lucis solaris per nubem et aquam, causatur hæc apparentia colorum. Sic apparens, non verus, colur multicolor est in collo columbio, in halonibus, virgis, pareliis, aliisque phænomenis, quii? in aere et nubibus apparent. Quocirca physici ila iridem definiunt : « Iris est arcus multicolor in nubo rorida, opaca et concava, ex radiorum solis oppositi reflexione apparens oculis spectantium. » Hinc iris quoque litet apparet juxta fontes, cum mano radiis solis verberantur. Item juxta lumen lucernœ, cum illud fuligine et fumo refrangitur. Hac dc causa iris non cadit sub nostrum aspectum, nisi «imus inter nubem in qua iris splendet, et solem ipsum constituti; quia ipsa nubes est quasi speculum, a quo fit ad oculos reflexio, ut docet Aristoteles lib. Hl *Meteor,* cap. iv.

Decimum est, quod plures simul fieri possint irides, idquc dupliciter. *Primo,* si utraque iris directe fiat a sole, v. g. si sol sil in medio cœli, et ulrinque, ad Ortum scilicet et Occasum, sit nubes apta ad impressionem iridis ; tunc enim iris una apparebit ad Ortum, altera ad Occasum. Senndo, cum ex reflexione primæ iridis fit secunda, quæ idcirco est debilior; et ex reflexione secundæ fit tertia, quæ proinde est maxime debilis, ita ut vix videatur. Ih» rang

Undecimam, el maximum est, quod iris sit signum divinæ clementiæ et beneficenti®, ct pacti cum Noe et hominibus, quod deinceps nullum orbi inducturus sit diluvium ; sic enim cum Noe pactus est Deus, *Genes,* ix, 13. Atque hac dc causa ob iridem maxime benedicendus et glorificandus est. 2“^

Bine et iris a viris sapientissimis concordi dogiorum celebrata est calculo : a Chrysostomo nuncupatur Dei hominibus reconciliati chirographum, ab Hieronymo supernœ clementiæ simulacrum, coelestium induciarum pignus, a Damasceno, ab Augustino divinæ amicitiæ tessera, sempiterni fœderis obses a Bernardo, ab Ambrosio inviolabilis virtutis Dei et multiformis gratile specimen, cœlestis benignitatis typus a Cypriano, a Gregorio Sancii Spiritus idea, bencvolentisdmi Numinis testimonium a Nazianzeno, a Basilio pacis sequestra, a Beda divinæ propitiationis symbolum, deorum Mercurius ab Ethnicis, ab Anaxagora serenitatis præludium, Thaumantis sive admirationis filia a Platone , divini splendoris imago a Pythagora, multifarium lucis decus a Philone, a Macrobio benignissimum coeli prodigium, astrorum lingua ab Homero ab aliis denique divina quædam astrologa, superum legala, felicitatis index, tranquillitatis præco, lætiuæ

præambulntrix. Porro a moderno Poeta hisce elogiis salutatur :

Illusinssima lucis pupula, aeris alumna,
Edita patre sole, patria «œlo.
Prodiga luminis, nuntia numinis.
Legau sereuilalis, presaga felicitatis.
Obses iœdeiiSj hospes Siberia, civil sideris.
Puas pincerna, natura: lucerna.
Dici spettai uluin , Dei miraculum.
Calormu piogena**, culurum congerie*.
Mille lumnuiiii irradiala fuies, sanata maculis.
Cdloium in peralnx, eademque LeiDpeutrix.
Illusiri paieute illulirior tubules.

Quid iris mystice et >ymbolice significet, fuso dixi *Genes.* ix, 13: Apec. n, 3, el *Ezech.* i, ¿8.

Int etl W' crudi Christi. Quibus addo iridein esse symbolum cruci» Chrisli; m cruce enim quasi in arcu extentus et distentus Chnslus, validissimas orationis et amotis sagittas suicuin ad Deum Patrem ejaculatus est ; quibus cor ejus vulneravit, ut no»tri misereretur, nobisque peccata remitteret; quui el no» sibi m lihus ct Uucdes adoptaret.

beniquu apposite s. Basilius, epist. 43 ad *Gregorium* Episcopum Ny^senum fratrem de dille- iril rentia comae *ai Ont^ásu»;, SS. trinitatem comparat th Pa- iridi. *Pruno,* quia sicut iris est una el tamen Iri- plUDOr color : hic Deus est unus in essentia et trinus in per>ouis ; *secundo,* sicut iris trinos hosce coon-s efficit per refractionem radiorum solis in nube: sic Trustas personarum oritur cx Soli* d.vin», 1l e*l Patris æterni, intellectione, que \im generationis habet el spirationem ; *tertio :* a Sicut iu iride, inq dt, culorum discrimina dire cogno^.mus, et tamen alterius ad alterum dissidium sensu percipi nequii : ila el proprietates trium hyposlaseon, perinde ac flos quidam eorum colorum qui iu iride visuntur, in singulis personis quæ in S. Trinitate creduntur, separarim relucent; ejus vero proprietati* qu e secundum naturam e>l, nulla ulterius personæ ad alteram ditlerentia excogitan potest ; sed in communicatione tt.; cusía:, notione» propria» in unaquaque communiter resplendent. » Huc usque S. Bosuius.

TERTIA PARS CAPITIS.

NIX, FULGURA, NUBES, PRUINA.

Ten. U **14. biPEHIOSLü ACCELEIIAVIT MVEM, ET ACCELERAT CORUSCATIO.XES IJ1I ITERE JUDICII SUI. — PfO COruSCd-***tiones.* græce est àç^xzx;, id est fulgura et fulmina. Pro *acceleravit,* Complutensia legunt xxri^ouai, id est *cessare fecit.* Verum Græci codices Rom® correcti , et cieteri habent xaWowtuotv, id est *accelera-vit.* Unde Tigurina : Idem *imperio suo nivem urget* (ut edenter in lucem prodeat) *et fulgetra pro judicio suo concitat.* Sensus est, *q. d.* Deus non longo molimine, uti faciunt homines, sed edenter et pene in instanti producit et emittit niveiu tam densam el copiosam, ut totum aerem suis floccis impleat; adeo ut radios solis, ipsumque coelum aspectui nostro intercipiat. Nix enim, ut et aliæ res, ita obedit Deo, ut verbo jussuque ejus evocata, ilLco ei se exislentcm et præsentem sis-

O iroda tat : lauta est verbi Dei efficacia, lauta nivis erga Deum vocantem obedienlia. Porro nou frustra, sed ad magnum lerræ hominumque commodum

Primam. Deus mirabiliter emittit nives. Nam *primo,* emittit nives, quasi aves acris, ul per cum volando, eum purgent ct purificent; quot enim sunt flocci nivis, tot quasi aves sunt cœli, tot quasi piuma»

.«won- candidæ cycnorum; *secundo,* nix solvit frigus; incidit enim rigorem aeris frigore constipati, et

Ttidum. quasi conglaciati; *tertio,* nix fecundat terram. Unde Hispani hoc habent proverbium : o AnnuA nivosus, annus fertilis et copiosus. » Denique Psaltes, *Psalm,* cxlvii : « Qui dat nivem, inquit,

Qoir- sicut lanam. » Nix enim in candore, levitate, den-

lum sitate, calore el mollitie, ait Theodorelus ibidem, similis est lance. Nam nix quasi lana terram legit ad eam fovendum, calefaciendum ul fecundandam ; dum halitus ct exspirationes terne cohibet, el intus repellit ; durnque resoluta, liquata instar sacchari sensim terram irrorat et impinguat. Quocirca exstat hoc nivis .enigma :

Candidar cycni plumis, sum filia brums,
Dura muius giaae% sed occ minus algida :
Rarior, ac tluidum iu lalice u ube-<o lepore.
Signo novem, tuent si littera pnuia rev^a ;
Cur mihi si jungas, vix avis alnor ulla.

Mystice, nix symbolum est tenlalioniset tribulationis, qua probatur et roboratur virtus fi Aelium. Unde S. Ephrem, in *Serm. ascet. ad imitationem Prov. : a* Tempore nivis, inquit, pervestigatur fera, et tempore teutatiouis investigat Satauas monachum ; probatio autem monachi in tentationibus apparet. » Et anterius : a Multi habitu monachi , at pauci certalores ; tempore autem certaminis monachi probatio apparet. »

Rursum mullo magis « accelerat d Deus « coruscationes » et fulgura ; quia quasi in momento fulgur apparet, transitque ab Oriente in Occident/m. Simile, sed efficacius est fultu n, quod non est aliud, quam exhalatio ex nubium collisione ignita, indeque magno impetu erumpens vel excussa.

Mirabilia, et quasi miracula fulminis sunt hæc : Mtabiiu *primo,* ejus celeritas; *secundo,* ejus ignea natura, item efficacia, nihil enim e»t tam validum, quod non sternat; *tertio,* varietas, fulmen enim aliud dum. terebrat, quia videlicet valde subtile est et fiam- TcrU*“- meum ; aliud dissipat, quia valde conglobatum, el spiritus coacti admixtione conflatum, tertium adurit, quia ignitum ; *quarto,* ¿uud fulmina fo-

tti

OtiT- mnt wppiu« alto» montes ‹»! præalLis turres. Causa
***• est quod cum oidi jue ferantur, osissima quoque obviam fiant, ideoque in ea frequenter impingant. Unde Claudianus, *ad Iludr, :*

Incula¡(nunquam orìestis flamini salictis,
Nec parvi fhith‧s iram mcrwrc Toouniis :
Ingentes quercus, annosas fulmina» orn^

Qnm- *Quintum* tradit Plinius, lib. 11, cap. 1v lib.
lam- XXXVII, X, fulmine non ici laurum, nec aquilam, ncc coralium, ncc vitulum marinum. Sed hec fabulosa, vel certe dubia videntur. Nam laurum fulmine (actam narrat Vicomercatiis, in lib. III
Situm. *Meteoro!.* cap. x. *Sextum,* quod fulmen rara ct mollia non lædat; quia celerrime per ea transit, densa vero ac dura, quæ resistunt, feriat et sternat. Ratio est quod in duris, ut eorum contumaciam vincat, diutius moretur, omnesque vires suas colligat el expromat, inquit S. Damascenus in *Physicis,* cap. xvii. Sic fulmen illæsa vagina ensem inclusum liquat; bursa intacta aurum, æs et argentum inclusum conflat inviolato ligno circa pila ferrum dissolvit; integra carne ossa comminuit. Albertus Magnus, lib. *De Tonitruo,* cap. XXI, refert dolium fulmine correptum frangi et comburi, ipsum autem vinum subito concretum stare, ita ut rigor ille triduo duret. Ferunt autem vinum, quod fulmine concretum fuit, cum ad liquorem redit, potum exanimare, vel dementiam inducere. Ratio est, quia fulmen habet in se noxias qualitates sulphuris, aut alterius similis materia», quibus vinum Inficit. Denique pervulgatum est, venenata interdum post fulminis ictum, plagam deponere; et e contrario quæ nihil antea veneni habebant, ipsum concipere. Ratio est, quia illis fulmen venenum exurit; his vero sulphuream noxiamque qualitatem imprimit. Ita Conimbricenses tract. 2 *in Meteora,* cap. vi.

hi ir* Porro « coruscationes » dicit esse «judicii sui,»
7 | i'f scili- ct divini.
dui ai'

te0- *Primo,* quia Deus secundum suum, non borninum. nec angelorum judicium, cum scilicet ei videtur, creat, miltitquc fulgura.

Sccaota *Secundo,* quia per fulgura, sua judicia, id est minas et vindictas exercet; dum per ea peccatores metu percellit, et subinde morte percutit; idque significat etymon fulguris el tonitrui. Nam, ut ail S. Isidorus, lib. Xlll *Orig.* cap. vin ct ix : « Tonitruum dictum, quod sonus ejus terreat; nam tonus, sonus, fulguret fulmen, ictus cadesti» jaculi, a feriendo dicti; fulgere enim ferire est ac percutere. » Hinc illud Poetæ :

Folgora, el bumanis motura tonitrua mente».

Vide ibi dicta, cap. xvi, xvm.

futo *Tertio,* quia dies judicii frequentissimi» ct vehemcolissimis coruscationibus horribilis erit, juxta dlud *PsaM.* xevi : « Illuxerunt fulgura ejus orbi terre.» Idem pale! in Apoca/. cap. vin, 5, et cap. xvi. 18.

Quarto, w judicii sui signiReal Dmuñ non fe-QntrH mere, sed magn i consideratione, judicio et rationc emittere fulgura. Ita Vatablus. Mirabile vero Dei judicium est, quod fulmen alta et dura sternat, demissa et mollia pertrauseat, uti paulo ante dixi. I

Mystice, nix est purgatio peccatorum per pceniteuliametlacryinas, juxta illud *Isaúc* cap. i, 18: «Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi mx dealbabuntur : et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. » lia S. Hieronymus *in Psalm,* cxlvii. Unde David, *Psalm, t:* a Asperges, inquit, me, Domine, hyssopo, el mundabor : lavabis me, ct super nivem dealbabor. »

15. Pr OPTEREA **APERTI SUM THESAURI, FT EVOLA- Veni) VERUM NEBULA SICUT** aves. — **Pro** *netnda»,* **gr eco** est viçe).at, id est *nubes,* quia nebula est nubes demissa, sive inferiorem acris regionem occupans. Tigurina : *Propter hoc penetralia reluduntur, ct nubes volucrum more provolant.* Thesauros enim vocat cellas et apothecas, in quibus recluduntur nummi, fruges et opes; non quod Deus vere tales habeat apothecas, sed quod nubes et nebulæ in Deo, Deique voluntate et omnipotentia, quasi in thesauro el cella reconditi sunt, et ad ejus nutum, quasi aperta cella in lucem edantur, ac in aerem prosiliant, juxta illud *Job* xxxvin, 22 : « Numquid ingressus es thesauros nivis, aut Kohn thesauros grandinis aspexisti ? Quæ præparavi in ‘1°^* tempus hostis, in diem pugnæ ct belli? » Per a nebulas » intellige tum quaslibet; nam etiam illæ, quæ in media regione aeris sunt, volant quasi magnæ aves, et ex illis evolant nives, pluvia», grandines, etc., quasi aves minores; unde de illis slalim subdit : « In magnitudine sua posuit nubes. » Tum peculiariter intellige nebulas, et pruinas; hæ enim sunt quasi canæ et caudidæ aves hiemis, qua? in aspero gelu volant per acrem , insidentque arboribus et herbis. De quibus Psalles, *Psalm,* cxlvii : «Nebulam (hebraico TDD *kophor* (id est ut, S. Hieronymus vertit, *pruinam},* sicut cinerem spargit. » Pruina enim similis esi cineri colore, copia ct virtute; nam instar cineris exurit ct consumit nimium terre humorem, itaque eam fertilem cl fecundam cilicit. Nam ahoqui nebula proprie dicta est illa pars nubis, qua» ad aquam gigmmdam inidonea, post nubem in pluviam rcsoluhun, quasi nubis excrementum remanet. Unde Aristoteles, lib. I *Meteor.* cap. ix, a nebulam » vocat nubem sterilem, camquo serenitatis fature signum esse asserit Hiuo mystice, pruina est dolor dc peccatis, ct com punctio. Hæcenim mentem dolore irquc acamoro urit; itaque eam expurgat, cl graliæ capacem, viriulibusquc fertilem cllicit. Ita S. Hieronymus, *in Psalm,* qllvii.

Secundo, vahlc apposite Palaeius : Quia, inquit posi coruscationem grandis solet descendere pluvia, mento dicit « proplena, » id est propter co-

ruscationem, « operti sunt thesauri, » cl in mari el in aere, ut inde pluvia ruat. Unde sequitur : «Evolaverunt nebulæ ficut aves;» dictu enim mirum, quomodo coruscationibus evanescentibus, et pluvia cessante, nubes avolent ut aves, cœlo effecto sereno, ac si tempestas non praecessisset, juxta illud : < Post tempestatem, tranquillum facis, » *Tobias* m, 22.

QUARTA PARS CAPITIS.

GUANDO, TEBRÆ MOTUS, TONITRUA, VENTI, TURBO, 5IX.

10. In magnitudine sua posuit nubes (græce h |Ât-yo)4tu aÙTGû Ír/;j5t id est *in magnificentia sua fortificava,* vel *corroboravit nubes;* Noster pro iTxuai, id est corroboravit, videtur legisse içw, id est stitit, posuit), ET CONFRACTI SUNT LAPIDES grandinis. — Tigurina: *Nubes exauget magna potentia sua ut didat lapides grandinis.* Praeterita, *posuit, corroboravit,* more Hebraico sumuntur pro praesenti, *ponit, corroborat.* Sensus est, *q. d.* Deus magna sua potentia a ponit, » id est sistit, stipat, densat, firmatque nubes; ac ex iis ita densatis confringit quasi frustatila lapillos et globulos grandinis, non quod nubes immediate m grandinem convertat, ut vult Isidoras; sed quod nubes resolvat in agu® guttas, quæ vi frigoris statirn constringantur, et in globulos grandinis congelascant. Ita ex Arlistotele Valesius, *Sacra Philosophia:* cap. Liv : Grando, inquit, videtur quibusdam lieti ex nubibus, primum quidem in glaciem duratis; deinde ventorum frigore comminutis in frustuli, autetiam calore solis: itaque esse grandinem frustula decisœ glaciei, ea vero fieri in ipso descensu rotunda, longo illo praxipilio velut convoluta. Fuit hæc sententia inter antiquos philospphos, Epicuri: inter Christianos, D. Isidori Hispalensis; cui videntur suffragari illa verba capitis xliii *Ecclesiastici :* « In magnitudine sua posuit nubes, ct confracti sunt lapides grandinis. *v* Hæc enim aperte videntur innuero, confractis lapidibus (cx glacie scilicet) fidam osso grandinem. Cæterum Aristóteles evidenter satis refutavit hanc sententiam, cap. xii I *Meteor,* his verbis : « Absurdum præterca suspicari, aquam superiori in loco congelascere; quandoquidem fieri non potest ut id consequatur, antequam reddatur aqua, neque ullo tempore aqua suspensa permanere potest; » hæc Aristoteles. Ex quibus palam fit, ex nube aquw guttas fieri prius, his deinde seorsum cadentibus et gelascentibus fleri grandinem, el ipsarum guttarum figuram retinere. Illud vero Ecclesiastici ita intelliges, confractos esse lapides grandinis, hoc est decisos ex nube, non quidem gelata prius, sed per particulas in guttas abeunto; verum enim ita etiam est lapides grandinis ex nube esso decisos; etsi non Sint decisi facti jam lapides, sed post decisionem lapidaverint. Hoc est quo<l Deum celebrans Job ait, cap. xxxvin, 30 : a In ‘similitudinem lapidis aqu® durantur, » scilicet in gheie et grandine ; hæc enim est aqua frigore consti icta et laplcl**-

Grandi-
°maUo.r

cens. El Psalles, *Psalm,* cxlhi, 17 : « Mittit crystallum suam sicut buccellis, » 7. *d.* Deus emittit grandinem conglaciatam instar crystalli, a sicut buccellas,» id est sicut frusta ct fragmenta. Crystallus enim græce dicitur a id est frigus, et çîDjü, id esi contraho, constringo. Unde ct gemma crystallus Plinio nihil aliud est quam glacies sub terras nimio frigore sic constricta et indurata, ut resolvi nequeat, de quo vers. 22.

Porro grando fecundat terram; gmna enim grandinis instar granorum sacchari, terram «dul-^^| corant, humectant et nutriunt. Idem magis facluni nubes, dum in pluviam resoluta in teiram depluunt, eamque iioprægnant et fecundant, juxta illud *Psalm,* cxli i, 8 : * Qui operit cœlum nubibus : et parat tcr.xe pluviam. Qui producit in montibus fenum, el herbam servituti hominum. Qui dat jumen is escam ipsorum.» Et *Psalm.* cui, 13: « Rigans montes de superioribus suis : de fructu operum tuorum satiabitur terra, etc., ut educas panem de terra : ct vinum lælilicet cor hominis : ul exhilaret faciem in oleo. » Terra enim per pluviam impregnala, producit frumentum, vinum, oleum, omnesque fruges, herbas, albores ct plantas.

Gnodo

Mystice, grando significat minas gehennæ, iræ et vindici® Dei, quas nemo (erre potest, has liquefacit Deus, cum eas suis consolationibus el promissionibus lenit ct mulcet; itaque terram cordis nostri edulcorai, humectai, nutrit, et bonorum operum fertilem efficit. Ita S. Hieronymus *in Psal.* cxlvii. Item grandosuut persecutiones; talis fuit grando lapidum, qua impetitus Stephaniis, Saulum cos grandinantem sua prece convertit, ex coque fecit Paulum. Unde Prudentius *Pen Stephan.:*

Myiic*.

q* du

Dw>p^
*Vl'l *

Martyrum semper numerus sub omni
Grandine crevit.

Hi sunt thesauri Dei in nive ct grandine persecutionum, ail Rabanus, qui et addit: «Grando quoque c«t libera sanctorum increpatio. Grando enim veniens perculit, liquida rigat. Sancti autem viri corda audientium terrentes feriunt, el Hundientes infundunt; nam quemadmodum feriunt, Propheta testatur, dicens : Virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem tuam narrabunt, ct quemadmodum blandientes *rigent,* secutus adjunxit : Memoriam abundanti® suavitatis tu® eructabunt, et in tua Justilia exsultabunt,» *Psal.* exuv, vers. 0 ut 7. »

Symbolice, nubes snnt symbolum celsitudinis et ambitionis, quæ parit grandines tumultuum et humiliationum. Eleganti apologo nubium ct terpicer®, id oculis subjicit Cyrillus, lib. II *Apolog. moral,* cap. xii, cujus titulus : *Contra appetitum mundana celsitudinis:* « Exorta, inquit, de tellure nubecula, statini cœpit innato desiderio sursum ferri. Cui terra mater dicit : Dic mihi ex quo, et ubi nata fuisti? nonne in me, et ex me? Cur ergo super matrem erigeris, et natale solum cunctis gratissimum, facta peregrina relinquis? Quin etiam sursum elata vel a tempestatibus involveris, aut ab æstu obvio consumeris. Rogo igitur, nata, quiesce, et in patrio salutans humilitatis sinu recumbe. At illa minus prudenter respondit : Appetitus quidam desiderabilis celsitudinis sursum me cogit ascendere, cui contradicere si liceret, non placet. Ad hoc mullum illi terra compatiens dixit : Dic mihi, quœso, quo erigi concupiscis? Cui nubes: Anhelo, inquit, pertingere in Aquilonis siiblimio, ubi constituta, toti universo visibili sim predata. Quo audito, mater tellus deridens caliginis cæcitatem, subjunxit : Satis patet, ul param ante genita infanliliter es locuta. Nam minime positionis coelestis ordinem didicisti, nec mundi silum mirabilem attendisti. » Idipsum hac r itione physica et aslrologica demonstrat : « Resjonde mihi que pars pruno moveatur in cœlo, nonne Orientalis? Inde namque stella dialis ascendit, et quasi motu suo, ortis ibidem sideribus, recte Oriens appellatur. Igitur hæc pars dextera est cœli; quæ enim pars in animali prima movetur, hæc dextra vocatur. Igilur si, uti patet, Oriens cœli dextrum judicetur, necessario concluditur, ejus polum Antarcticum esse sursum. Ab eo enim tradunt Philosophi, Orientalis motus principium derivari. Quin etiam in corpore animalis pars illa dextra est, in quam caput primo influit. Cælerum primum motum cœlestis lationis ex Meridionali polo principium sumere, hac ratione dignoscitur : Quia nimirum vertice hominis versus illum situalo, mox ejus dextra, si volvalur, ab Oriente movetur. Itaque si Meridionalis in cœlo polus sursum est, Aquilonaris erit per consequens deorsum. » Ex quibus concludit, el hoc epimylhiuin quasi apologi scopum fructumque colligit: « Quare, diarissima, si tuus fert animus versus ipsum ventilari, pulans erigi, profundaheris ; et cum credideris te ire sursum, tunc demergeris in mundi maximam abyssum, aceidelque libi siccum superbis decipi, qui dum jaclanti© fialu se sursum elevari opinantur, ruunt deorsum ad ima inferni, et divinæ ictu justifice profundantur; ct cum videntur altissime efferri, speculo decepti fallaci®, tunc profundissime demerguntur. Qui enim contra verum mundi cursum erigitur, necessario locus ejus ex opposito in inferno præparatur. Ex conditoris autem providentia, superborum locus habitabilis Aquilonari loco supponitur, ul ex situ mundi. Ii addiscant, illud quidem quod secundum mundanas visionis aspectum videtur superius, in veritate fore inferius. Quamobrem fugientes hujus siculi fallax sursum, ad verum humilitatis tendamus deorsum. Sicenim natura, ubi pari modo membra situaverat, tamen inferius collocato capite, do matris alvo infantulum mittit in hunc mundum, d humilitatis magistra cornu cordis, ac pedem propterea situât deorsum. Ilis definitis quievit. »

17. In conspectu ejus commovebuntur montes, ET IN VOLUNTATE EJUS ASPIRABIT NOTUS. — GræCO, iv ¿KTaaía aûrcû, id est *in aspectu ejus,* g. *d.* Cum Deus irato, vel potenti et efficaci vultu aspexerit terram et montes, qui tanta tamqun gravi mo' consistunt, solo aspectu nutuque illos concutiet, et terr© motum inducet, juxta illud *Psalm,* cm : u Qui respicit terram, et facit eam tremere. » Ac rursum, cum voluerit blandiri terne et hominibus, « in voluntate ejus aspirabit Notus, » id est Auster. Tigurina : *Montes ipso despiciente commoventur; et Auster flabit, cum ipse vult.* Alludit ad *llabacuc* cap. m : «Aspexit et dissolvit Gentes : et contriti sunt montes sœculi.» Et inferius : « Viderunt te, et doluerunt montes, n Est igitur terra instar pavidi servi, qui tremit, si iratior eum aspexerit herus, ait Palacius. Porro Complutensia hunc versum cutn sequenti ita invertunt et combinant : *Vox tonitrui ejus dolere (tremere) facit terram;* et *in aspectu ejus commovebuntur montes,* per tonitruum et terne motum : *In voluntate ejus stabit Notus, et tempestas Boreæ, et conversio spiritus, sicut aves volantes dispergit nivem.* Verum Gemei codices Romæ emendati plane habent ut Latina Vulgata.

Mystice Rabanus: Montes: inquit,sunt superbi Notus, sive Auster, est gratia Spiritus Sancti, qui delicta mortis gelu constricta, sui caloris ardore discutit; itaque superbos Dei timore et amore concutit.

18. VOX TONITRUI EJUS VERBERABIT TERRAM, TEMpestas Aquilonis, et congregatio spiritus. — «Vox tonitrui,» est sonus et fragor tonitrui; vel per hypallagen est tonitruum vocis, id est tonitruum vocale, ct magna voce resonans; tam enim ipsum tonitru, quam ejus vox et fragor, verberat terram ct terrigenas. « Verberavit, » id est verberat, hoc est verberare solet. Omnia enim hæc prœterita more llebrœo sumuntur pro presenti, et significant actionis divinæ morem el coa^eludinem. Versi».

Tonitru enim verberat terram, *primo,* quia oritur cx vehementi collisione nubium, qu© vehementem facit aeris impulsum, quo terra verberatur; *secundo,* quia hæc collisio horribilem excitat fragorem, qui verberat aures hominum; tanta enim est, ut mundi machina concuti, et a centro convelli videatur; *tertio,* quia ingenii metu percellit ct percutit mentes audientium, etiam regum el Imperatorum, juxta illud :

1'u Danj invium tonitrua mente*.

Tomi:, ic knt PHAUU /AdH'. &.CUD*1X

Sane Augustus Osar ita percellebatur ton ti io : « Ut in locum abditum et concameratum se reciperet, ac semper ct ubique pellem vituli marini circumferret pro remedio, » ait Suetonius in ejus Vita, cap. xc. Sic et hodie multi, etiam fideles et sancti, valde percelluntur dum tonat, el tonitru
fluar*. tanto sono reboat. Quarto, tonitru ejaculatur fulmina et fulmineos lapides, qui non raro turres, montes, arbores, domos, homines et animala sternunt et evertunt, uti saspe vidimus.

Ti'nitrnt quatuor 81cca ca|¡ja. Porro tonitrui causa materialis, est exhalatio formalis, est collisio nubium cum fragore et sonitu; efficiens, est pugna exhalationis e nube conantis erumpere; finalis,est metu tonantis numinis homines percellere, ut scilicet homines timeant Deum. Ita Aristoteles in *Meteor.* Unde Silius Italicus, lib. XVII, graphice hunc fulminis terrorem ita depingit :

Ut cum fnlminibus permixta tonitrua mundum
Ternllcant, summique labat domus alta parentis :
Omne hominum in terris trepidat cenu< : ipstqne oborta
Lux atrox micat, et præsens astare virilun
Creditur intento percutas Juppiter igne.

Ecquis non metuat fulminantem et altitonantem Omnipotentis dexteram?

Pro *verberavit,* græce est àïiwn, id est dolere et parturire fecit terram, hoc est cam ita commovit, quasi ingenii metu et dolore esset paritura, ct fetum enixura. Ha Complutensia Romana, Jansenius et alii. Unde Tigurina : *Sonitu tonitrui ejus terram dolore commovet.* Est catachresis valde apposita; concussio enim terne quasi ad tonitru Dei expavescentis, repraesentatur per dolorem el pallorem fornirne parturientis.

Pro òftwratv, aliqui legunt «nihoiv, id est tncrepavit. Unde Rabanus legit: *Vox tonitrui ejus exprobravit terram.* Codex Vaticanus habet wróiww, id est *concussit,* percussit; quod magis consonat cum nostro *verberavit.* Porro tonitruum prius est fulmine, cum ejus sit causa. Tonitru emm est collisio el fragor nubium, qui fulmen elicit et exprimit; et tamen prius videmus fulmen, quam audiamus tonitru; tum quia visus celerior est auditu ; tum quia sonus tardior est, tardiucque ferit auditum, quam species visibilis, præsertim fulgoris, feriat visum; tum quia verber tonitrui, quo aures perinde ac nubes aeremque verberat, adeo grave et ponderosum est, ut plusculum temporis requirat, lenliusque ad aures proserpat. Sim.le est in tormentis bellicis; prius enim videtur ignis, quam audiatur fragor ignem eliciens, ejusque vi globum ejaculans : unde milites viso igne tormenti, sat habent temporis ut se aglobo, qu in ejaculatur, subducant.

Simili schemate Psaltes Dei magnificentiam in voco tonitrui ejus celebrans toto *Psalmo* xxviu: < Vox, inquit, Domini super aquas, Deus majestatis intonuit. Vox Domini in virtute : vox Domini in magnificentia. Vox Domini confringentis cedros, etc. Vox Domini intercidentis flammam igni'. » Tonitru enim ejaculatur incha et dissecta quart fulmina, unum post aliud assidue. « Vox Domini præparanlis cervos,u per terrorem ad partum; S. Hieronymus *obstetricans;* Symmachus et Aquila; *parturiens ;* Chaldæus *parturire faciens cenas.* Cervæ emm vulvam habent angustam, quæ pavore tonitrui dilatatur, ut facilius pariant.

Vox ergo Dei horribilis, poten% magnifica, est T * tonitru. Nam nulla res ita magnificentiam Dei ce- * Dri. lebrat, eumque hominibus terribilem et metuendum facit, ac tonitru ejusque fulmen. Unde Job, cap. XL, I : « Si habes brachium, inquit, sicut Deus, et si voce simili tonas. » Et cap. xxxvik, 33 : « Numquid mittes fulgura, et ibunt, el revertentia dicent tibi : Adsumus. » Sane Horatius, licet Epicureus, el contemptor deorum el numinis, tamen terrore tonitrui coactus agnovit et confessus est Deum. Audi cum, lib. l *Carm.* ode 34 :

Parens deorum enitor, el infrequens,
Insilientis dum npientiæ
Consultus erro; nunc retrorsum
Vela dare, atque ilenre cursus
Cog-r relictos. Namque Oie«piter
{Id ett Jupiter uve Dews)
Ieni corusco nubila dividens,
Plerumque per purom tonantes
Egit equos, volucremque currum
Qon bruta tellus,et vaga flumina,
Quo Slyx, et invisi born ia Tenari
Sedes, atlanleusque tini>
Concutitur. Valet ima summis
Mutare, el insignem attenua Deus

Quin et Lilhuani, tempore Jagellonis anno Domini 1326, fulmen, quasi numen odorabant, teste Martiale Cromero, lib. XV *De Rebus Polon.*

Hinc Deus a Græcis vocatur tyfytjuni:, latine Altitonans; quia tonitru lotum tremefacit olympum. Et Job, cap. xxxvti. 4 : <Post eum, inquit, rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ; cl non investigabitur,cum audita fuerit vox ejus. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna et inscrutabilia. » Favent etyma. Nam, ut Ely i ait Isidorus, lib. XIII *Origin, cap.* vu etseq., « To- li- ni». f -l nitruum dictum, quod sonus ejus terreat; nam ro„„ tonus, sonus; qui ideo interdum t un graviter mu . u. concutit omnia, ut cœlum discidisse videatur. Fulgur et fulmen ictus est coelestis jaculi a feriendo dicti; fulgere enim ferire est ac percutere. Nebulæ, quasi nubila, et nubes ab obnubendo, hoc est, aperiendo terram ; unde et nuplæ, quod vullus suos velent; el Neptunus, quod nubat, id est mare el terrain tegat. Plfiviæ, quasi fluviæ, quod fluent Grando, quia similis grano. Glacies o gelu et aqua, quasi gelacies, id est gelata aqua. Pruina a perurendo. Ros a Græco aut quia rarus est, non spissos ul pluvia. C<digo, quia calore acris genita. Tenebro, quod teneant umbras. Procella quod percellat, id est percutiat et evellat. Aqua quasi æqua, quod superficies ejus aequalis sit. Hinc el lequor appellatum, quia æqualiter

sursum est Ventus, quod sit vehemens e/ violentus. Fragor, a fractarum rerum sonitu. Aquilo, quod aquas astringat ct nubes dissipet. Auster, quod hauriat aquas. Mare, quod amara sint ejus aquæ. » Hæc ct plura S. Isidoros.

Ai » oft- Anagogice, vox tonitrui erit vox Christi judi-
qu* cœ'° &,ncl°8› inferno impiosadjudicabit,
r›i rü. dicens : «Discedite a me, maledicti, in ignem
t tu starnum, qui paratus est diabolo ct angelis
di^l ejus, » *Matth.* xxv. Hæc enim vox impios ita percellet, ut dicant « montibus: Cadite super nos; ct collibus : Operite nos.» *Apoc.* vi; *Lue.* xxin. Adeoque erit effleax, ut cos illico convolvat ct deturbet in tartara. Si urgo ita formidamus tonitru illico transiens, quomodo formidare debemus tonantem vocem Christi, qua» fulmen mietute damnationis in peccatores vibrabit et ejaculabitur? Tropologice, vox tonitrui fuit S. Joannes Baptista; ipse enim fuit « vox clamantis in deserto,» *Isaia,* XL. VideS. Basilium lotum Psalmum xxviu, qui est de voce tonitrui, S. Joanni adaptantem.

ut Ari- Allegorico, vox tonitrui est praedicatio Evange-
c* t lii, sive vox Christi et Apostolorum evangelizan-
L j Vnn. Hum, quæ terram el aquas, id est populos mul-
ge'.ií. tos, commovit ad poenitentiam : cedros et montes, id est superbos tum dromones, tum homines, confregit; intercidit, id est divisit, ignem, scilicet charitalis, dum Spiritum Sanctum specie ignearum linguarum dispertitarum in Pentecoste Apostolis immisit ct indidit, concussit desertas Gentium regiones. Eadem cervas, id est Umidos el tardos ad partum virtutum, pavore judicii Dei preparai; inducit diluvium, id est baptismum, in quo valuti cataclysmo universa peccata merguntur. Ita S. Basilius, Theodorelus, Didymus, Orígenes, S. Augustinus, *in Psalm,* xxvm. Addi el H ibanum hic : « In tonitruo, inquit, ipse incarnatus Dominus figuratur : quia ex antiquorum patrum conveniente prophetia ad nolitiam nostram, quasi cx nubium concursione prolatus est; qui inter nos visibiliter apparens, ea quæ super nos erant, terribiliter sonuit. Unde et ipsi sancti Apostoli de ejus gratia generati, boanerges, id est filii loniliui, sunt vocati: aliquando autem (sicut dictum esi) tonitruum pro ipsa ejus pra dicatione accipitur, pcr quam supernorum judiciorum terror auditur. Vox quidem tonitrui exprobrat terram, quando prædicatio divina carnalibus (qui terre nomine rite censentur) increpando, innotescit sua vilia; ut his depositis, se prroparent ad audiendum précepte divina. De hoc quoque tonitruo scriptum est: Vox tonitrui tui in rota* Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terne : commota est, ct contremuit terra. Et hoc quoque comparative dicitur; quia tonitrui vox ita revolvitur, quasi de rotis venire perstrepentibus audiatur. Sic enim, cum de summo funditur, spatia cadorum volubili murmuratione pertransit, ut rotatus atque sinuosus ipse sonitus sentiatur; sive magis in ruU orbem I irarum debemus accipere, qui in speciem rolæ absoluta rotunditate concluditur. In rota ergo, id est in mundo, vox tonitrui ejus egressa est, quando predicatore* Christi circulum totius orbis verbis tonantibus impleverunt.

Tempestas Aquilonis, et congregatio spiritua — Graece, auar^r. ^vóuircc, id est vertex venti, 01,0 tuibo, qui in orbem rotatus omnia secum rotat el gyrat, adeo vehemens et procellosus est, ut domos, naves, currus evertat, imo abripiat; qu&» lis est ecnephias, prester, et turbo sive typhon, praecipua navigantium pestis; qui non vela tantum, sed ipsa etiam navigia contorta frangit ç absorbet, ac nonnunquam in altum abrepta secum aufert; simililerque in terra evulsas arbores, et ¡marnila saxa aliorsum devehit. Unde Olympiodorus lyphona dictum censet Ati ro túttiw id est, *quod valide et vehementer corpora, in quæ incidit, verberet et quatiat.* Porro cum ait : « Tempestas, » etc., repete « verberavit terram.» Ventus enim, præsertim Aquilonari», terram ita verberat, ut earn rigore cl glacie constringat; et, cum impetuosus est. segetes, arbores, quin ct turres prosternat. Unde Albinus Flaccus, *Disput.* cum Pipino Caroli Magni filio : « Quid inquit, est ventus? Aeris perturbatio, mobilitas aquarum, siccitas terne. Quid est gelu? persecutio herbarum, perditio foliorum, vinculum terne, fons aquarum. »

Rursum Græci ct Janscnius, aliique Latini hæc verba referunt ad ti *aspcnjil nivem,* quod sequitur : Aquilo enim affert nivem. Unde Tigurina hæc nectens cum versu sequenti vertit : *Aquilonaris procella, turboque venti more volucrum devolantium , nivem, in modum sidentium locustarum descendentem spargit; ut albentis pulchritudinem miretur oculus, et imbrem animus stupeat.*

19. Et sieur avis deponìns ad sedendum, asper- VerM . GIT NIVEM , ET SICUT LOCUSTA DEMEIIGENS DESCENSUS ejus.— Ita Romana Complutensia abaque Latina, licet Græci, Jarisenius et alii deleant primum *ct.* Nam eo deleto hic versus cum precedenti colerci. Sensus est, *q. d.* Deus per Aquilonem spargit nivem in terram, ut eam legat et foveat, sicut solent greges avium devolare, seque deponere ct considere in terra, itaque eam tegere et operire. Aut sicut locustarum agmina demergunt se is terram, eamque operiunt : sic plane nix copiose descendens terram cooperit. Comparat enim densitatem el frequentium floccorum nivis cum densis agminibos avium et locustirum; quia sicut hæc, sic ct illi terram plane obt» gunt. Addit Palarius : Deus, inquit, aspergit nivem super terram, velut si gallinam super ova collocaret; ut enim avis suo calore ova fecundat, ita nix suo in terram ca^u eam fovet et fecundam reddit; is enim annus felix est, qui mvosus est, scilicet nive terram fecundante, et descensus ejus esi sicut locusta descendens; nam flocci niviscadentesassimilantur locustis c sublimi in ternim venientibus. Hunc e=ic sensum liquet ex Tigurina jam ci-

tata, et ex Crmds, qu® clare sic habent : *Spartii nivem ut uves volantes; ejusqite descensus similis est locusta divertenti;* Complutensia : *Et sicut lanuta destruens, descensus ejus.* Græcum enim jwltoâôc^x ct divertentem cl destruentem significat; sol nl enim locust® terram obsidentes eam depascere et destruere. Sed similitudini magis congruit prior significatio divertentis; nix enim, quæ hic comparatur locust®, obsidens terram, eam non destruit, sed fovet, calefacit, irrigat cl fecundat.

20. PULCURITUDIXEM CANDORIS EJUS ADMIRABITUR OCULUS, ET SUPER IMBREM EJUS EXPAVESCET COR.— Nix enim adeo candida est, ut fulgeat et splendeat, ac suo candore cl splendore oculos intuentium hebetet cl obtundat. Per imbrem figurate accipe copiam nivis; nix enim copiose quasi imber descendit ct depluit. Aut a imbrem n vocat aquam, in quam liquatur cl resolvitur nix, qu® tanta est, ul illico ingentes faciat torrente*, flumina duplicet, imo triplicet; adeo ut exundent, ct campos, segetes, domos, armenta abripiant et obruant; quare merito hunc nivium imbrem expavescant corda hominum. Denique flumina pleraque vel oriuntur, vel valde increscunt cx nive liquata. Unde fluminum origo est in Alpibus, aliisque montibus nive oppiolis; nix enim inibi densa et copiosa, radiis solis resoluta ingentes facit rivos el fluvios. Admiranda ergo iürtivfc mlnodi. vjs sunt |ueCt

Primum. *Primum* est candor eximius. Unde Christi, in transfiguratione, facies resplenduit sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba ul nix, *Haith.* cap. xvii.

Sxnn-dntn. *Secundum,* copia, qua aerem ct terram cooperit.

Tei linm. *Tertium,* quod terram foveat el fecundet. Vide Plinium, lib. XVII, cap. n.

Quir-la m« *Quartum,* quod radio solis lacta liquetur.

Qnin-Ioni. *Quintitm,* quod liquata torrentes el fluvios ingentes efficiat. Undo nivis ¿enigma apud Symposium hoc exstat :

> Pub is aquie tenait, modico cum pondero hpsus,
> Solo madens, «stato fluciw, in fngore siccus,
> Flumina faclurus, tota prius occupo terras.

Huic simile est illud Cucurbit e quod subdit :

> Penden dum nascor, rursús dum pendeo ipseor;
> Pendens commoveor ventis, et nutnor undis;
> Pendula si non sum, non sum jun jatnque futura.

Quocirca propter hæc similia quasi natur® miracula, cum Psalle exclamare debemus : a Quam magnificala sunt opera tua, Domino! omnia in sapientia fecisti : impleta est terrà possessione tua, m *Pstum.* cui. Et : « Domitio Dominus uoUtT, quam admirabile est nomen tUum in universa terra! Quoniam elevata est magnifiecnlia tua super cu los, p *Psalm,* vm. Et : « Laudate Dominum de Ierra, dracones, et omnes abyssi. Ignis, grando, nix , glacies, spiritus procellarum : qu® faciunt verbum ejus, » pMi/m. g x l v iii.

Audi noalro* Coniiubikensrs nivis causas, ortum ct qualitates describentes, in Memora tract. Vil, cap. v :Cum nubes, inquiunt, in media aeris regione ob vehementem frigiditatem , antequam in aquam solvatur, gelascit; nix efficitur. Itaque nix est nubes friabili densitate conglaciata; quæ nubes tanto majorem siccitatem obtinet, quam illa quæ in aquam mutatur, quanto valeotiorfe frigoris efficientia concrescit; siquidem frigus dum stringit, humorem exprimit, et foras evocat. Esi tamen nix mollior, quam pruina; quia pruina, siculi prope terram oritur, ita majorem habet in se copiam excrctionh terren e cujus vi magis durescit. Itaque nix siccior est quam aqua, ideo continuata decidit; ct tamen est minus sicca quam pruina; unde in morem lanœ extenditur. Oritur autem candor in nive potissimum, merito earum partium qu® magis acre® sunt Ob quam Item rationem albescit spuma, et aqua interfuso oleo, ut docet Aristoteles, II *De Genes, anim.* cap. n, ubi etiam nivem spumam quamdam es«e ait; quod usurpavit deinde Plinius, lib. XVII Jfo/ur. *histor.* cap. it. Hic vero nivis candor, uti Albertus Magnus cl nonnulli alii opinati sunt, non est color tantum apparens, ut in multis concretionibus aeris, sed verus et expressus ; alioquinon ita diu perseveraret etiam in nive compressa, ac minime translucida. El paulo inferius : Sed enim alia etiam causa prædicli candoris afferri solei, videlicet frigiditas, qu® in nonnullis rebus auctor candoris est Argumento est, quod ii qui frigidas incolunt regiones, ut Septentrionales, candidiores sunt; esi enim nix tanlo candidior, quanto ejus spuma laxior; quia sic plus habet pellucidi clementi. Hæc Conimbricenses,qui et sub finem capitis invehuntur in eos qui nive abutuntur ad delicias potus, et ad sui stomachi servitutem concret® aquæ reponeùdæ instruxere officinas. <Hcu, inquit Plinius, lib. XIX flfatur. *Instor,* cap. iv, heu prodigia ventris! Ili nives, illi glaciem potant, pœnasque montium in voluptatem gul® vertunt. Servatur algor œstibus, excogilaturque ut alienis mensibus mx algeat. Decoquunt alii aquas/mox el illas hiemant. Nihil itaque homini sic, quomodo rerum natura placet. » Refert etiam Plinius, lib. XXXI, cap. m, Neronis inventum fuisse decoquere aquam , vilroque demissam in nives relrigerare.

filrüu

Cinu CAOd› ht

Symbolice Rabanus : « Tempestas Aquilonis ct congregatio 'piritas, » sunt vana (entament i diaboli (ipso enim frigidus, ut Aquilo, omnia bona p r frigus et accdiam corrumpere satagii, qui voluit sedere in lateribus Aquilonis, Isu*. xiv, 13 : « Hic propter elutionem cordis recte avi comparatur; quia aspergit nivem ud sedendum, cum per rigorem inalili®, ubi insidat, preparai sibi habitaculum. Ipse quasi locusta ascensu suo demergit; quia quidquid viride vel fructiferum reperii, corrodere atque exstirpare contendit. Pulchritudinem vero ejus oculus admirabitur, cum sc fingit ministrum esse luminis, et legatam po*

c'5 per imbrem ejus expavescit cor, quando aperias *persecutionum* procellas movet; ut quos non potuit blanda fictione, hos seducat tormenti magnitudine. »

QUINTA PARS CAPITIS.

pruína, venti, glacies.

Vtn.n 21. Gelu sicut salem effundet super terram : date. Namque pruina hiemali tempore calorem

ET DUM GELAVERIT, FIET TANQUAM CACUMINA TRIBULI. — Pro qc/u græce estnaxm, quod proprie pruinam significat; uti vertunt Complutensia, Romana, Tigurina et alii. Porro pruina ab Aristotele, lib. *De Mundo,* definitur imrrpuvoç, id est ros conglaciatus; dum enim ros frigore nocturno intenjatur ct conglaciatur, fit pruina. Recte tamen Noster vertit *gelu;* tum quia pruina est gelu; tum quia non solum pruinam, sed quodvis gelu significat; unde rr/> idem est quod denso, constipo, constringo, conglacio. Pro *gelaverit,* perperam Rabanus, Lyranus, ct Dionysius legunt *faverit;* græce enim est zx-pxia, id est glaciata, a rqvupai, ct jam dictis.

Pro *cammina,* minus recte Rabanus legit *acumina;* græce enim est ¿Up®, id est summitates, cacumina, culmina. Eodem tamen redit sensus, qui est, 7. *d.* Deus effundit gelu et pruinam, quasi salem super terram; quæ dum conglaciata fuerit, adhæseritque tectis, arboribus herbis, etc., fiet sicut « cacumina tribuli, » id est sicut summitates spinarum, scilicet aculeata et aspera : patet hoc in stiriis quæ in rigida hieme ex lectis long® et acuminat®, quasi acies lancearum continua serie ordineque dependent. Pro a tabuli n græce est axóXów», id est, ut Complutensia, *sudium;* Romana, *tribulorum;* alii, *palorum;* Tigurina : *Idem pruinam in modum salis humi fundit, quæ congelida pahs imponant apicem.* Noster vertit a tribuli; n quia tnbulus est spin® genus a semine triangulari dictum, vel quod cuspidatum trifariam feriat; de quo Ovidius, *Melumorph.* :

...Lolium tribulique fatigant
Triticeas messes.

"rit Pruinæ æque nc roris causam et generationem
ita de cribnnl nostri C<»nimbricenses, tract. 7
tío. in *Meliora,* cap. vin Roris el priiin r mateiia est vapor exiguus el subtilis; causa efficiens remota est eadem, qu e reliquarum impressionum, videlicet. calor civleslis vaporem cvoçans; rausa proxima efficiens est frigus sereine nodis; quod si temper dum sit, vaporem in rorem cogit : si veli mens, cong lai in pru nam. Docet Aristoteles; cap. X, lib. I *Meteor.,* rorem el pruinam in ima parle aeris generari; quia calor Idem vaporen* excluís imbecillus est; alioqni si vehemens ford, eum altius eveheret, vel omnino ab umeret. D inde iidein roris et pruinæ commoda æque nc damna ita describunt : Solent pruina el ros, si opportune obveniant, urvis non parum commo-

Porro pruinam Siracides comparat sali, quia J****
illi similis est : *primo,* colore, alba enim est, ut illy›
sal; *secundo* figura, quia grana pruinæsparsa per terram parva el rotunda sunt sicut grana salis; adeo ut, si hæc per terram spargas, qui procul ea aspicit, discernere nequeat nn grana salis sint, an pruinæ; *tertio,* quod, sicut ex aqua constricta et conglaciata fit pruina, sic el sal fit ex aqua marina constipata el condensata. Unde pruina, inquit Vnbsius, cap. lxxvii *Sarra Philosophia,* eamdem h ibet cum nive generationem; hoc solum disen pans, q iod circa terram consistit; habet enim s- ad mvem pruina, sicut ros ad pluviam, ct glacies ad gr mdinem. Cætrrum in mullis aliis sal loto genere discrepat a pruina. Sil enim, ail Valentis, insignem h bel naturam vix ulli alteri similem; siquidem neque in tiliis est, quia non dissolvitur calore; neque in lapidibus, quia dissolvitur aqua; ncque in terne generibus, quia totus dissolutione abit ia aquam: non quidem in ea >ubsidens, sed solutus aquam crassiorem ; neque vero est aqua, quia non absumitur ab igne, sed uritur potius, ut terra. Quid ergo illum esse dicas, ni*i «¿Tcqni:, hoc est sui generis? Quod sit autem id genus, seu quis modus mixtionis, investigandum. Primum quidem salsum saporem remissione amori

fleri, et amarum fieri terne ustione, aperte indicat Galenus; nam exusti» rebu» superest cinto, qui nihil est aliud quam terrea exustarum rerum par» ignilionem relinens. Hic amarus sentitur, qui deposita in aquam ignifionc fit frigida terra; aquam vero verlitin salsum lixivium, itaque amarum fit maxima terræ usti me; salsum hac ipsa abjectione humoris, aliquatenus attemperata. Sal vero est illud terreum ustum, quod jum aqua permiscetur facile, permixtum vero ipsam reddit salsam. Id aperio percipitur; quia cx aqua salsa quæ colligitur sive cx mari, sive ex salinis, per dislillationem reparatur sal; et fit succus potui aptus; quandoquidem igitur separationis salis dulcescit, permixtione illius erat salsa; estque sal terra illa exusta, quæ cum aqua facile permiscetur; non est autem usta usque ad amaritudinem, sed infra: argumento, quod ubi ustio plurimum crevit, mare ipsum pro salso est amarum, ut quod mortuum appellatur. Hæc Valerius.

MyiUce iDCJeÙ-utu. Symbolice Habanas: « In gelu, inquit, frigus infidelitatis figuratur; in sale vero infecunditatis germinis. Gelu ergo sicut salem antiquus hostis super terram effundit, cum per frigus infidelitas terrenorum corda ac fructus bonorum operum inhabilia reddit: et dum tcnlalionum procella flaverit, facit ea tanquam tribuli acumina, hoc est spinis vitiorum asperrima: ut in iis obdurentur quasi crystallus, id est glacies, uti sequitur. »

Ven.IL **22. FRIGIDUS VBNTUS AQUILO FLAVIT, ET GELAVIT CRYSTALLUS An AQUA.** — A pruina transii ad ventos, pr.pserlim Aquilonem, qui pruinæ el crystalli, id est glaciei (græce enim <:6çaXXoç idem est quod glacies) est causa. Aquilo enim suo frigoro constringit aquam, quæ con>lricla til estque glacies juxta illud *Job* xxxvii: «Flante Deo concrescit gelu. » Hinc (enigma glaciei celebratur: « Mater me genuit, eadem mox gignitur cx me. » Aqua enim quasi mater per frigus generai glaciem, quæ per calorem resoluta rursum redit in matrem, gignitque aquam. Aquilonem, trquo ac nivem repetit el inculcat hic Siracides; quia Aquilo in veniis excellit, estque acerrimus, æque ac nix et pruina in vaporibus condensatis cl conila mi. giaciuto. Porro summa natura» mirabilia, et (piasi ‘ oal°* miracula sunt hæc tria, scilicet tonitruum, fulmen el ventus; horum enim adacquatati)claramque causam, quæ menti plane satisfaciat, Physici red lore nequeunt. Quo< iica in varias ip*4 de venturum natura, origine et motu abeunt sententias. Venitu qu,d ' Hippocrates, lib. Il De Victus *ratione,* dicit ventos spirale a nive, glacie, gelu vehementi, flumini bus el stagnis, terraque húmida el refrigerata. Anaximander etiam fluxum aeris, cujus tenuissimas maximeque húmida» parles sol absumpserit, ventum osse agebat. Stoici ventum omnem fluentis aeris impetum vocabant, qui pro locorum et regionum diversitate vana nomina obtinent. Vitruvius, lib. 1 Ait/ulicL cap. v¡, ventum dixit esse aeris fluenti m undam cum incerta motuß redundantia. D. Isidoros, lib. XIII, ventum définit aerem commotum; D. Damascenus, Jib. II. Fidet *orthodox,* cap. vin, aeris fluxum sive agitaiionem. Denique Astrologi aerem percitum ventum esse statuerunt, qui cum omnia ad siderum dominantium vim el aspectum referant, aiunt aerem dispari stellarum errantium ictu, radiornque multiformi actu commoveri, tranque ventorum portas aperiri, cum Jupiter Solem et Lunam el Mercurium, aut eumdem Mercurium Mars diametrali radiatione inspexerit, vel ei quadrata fuerit conjunctus: vel ubi uterque m signis aereis fuerit, ut in Geminis el Libra: aut cura Luna et Jupiter in ariete el scorpione pariter fuerint constituti: deinde luna (equabili societatis potestate cum Mercurio coierit. Ita nostri Conimblicenses, tract. *De tentis,* cap. vi.

Procreationis autem ventorum a variis vari e redduntur causæ. Quidam enim putant causam ventorum esse nubes in aere extensas, sua mole, aerem hinc ct inde prementes el impellentes; ex talique nubium motu et impulsu ventum fieri. Alii vero dicunt ventum procreari ex conflictu sinuum maris in quatuor terræ partibus: nam quando sinus Australis et Aquilonari» confligunt in Oriente, dicunt ex illo motu miris consurgere ventum qui vocatur Subsolanus: quando vero hujusmodi sinus confligunt in Occidente, agitato aere ex motu maris consurgere ventum, qui dicitur Favonius: si vero sinus Orientalis et Occidentalis conflictum emittant, in Meridie fieri ventum, qui dicitur Auster: si vero in Septentrione, procreari eum qui vocatur Boreas: ex aliis autem rofluxionibiis maris, intermediis collaterales ventos proficisci. Nonnulli vero arbitrantur fieri ventos ex cavernis terræ, quod aer labilis sit natur e, el penetret ejus cavernas, indeque egrediatur: el dicunt, cum pars altera conatur exire, alia vero subintrare, fieri conflictum, el moveri aerem, et hujusmodi aeris impulsum el motum, esso ventum: ideoque /Eolia n regionem esse ventosam*. quod sit cavernosa. Plura vide apud Fredericum Bonaventuram, toto libro *De Causa ventorum motus.* Porro Aristoteles quem passim jam Philosophi sequuntur, docet materiam ventorum esse exhalationem calidam et siccam, id pie mullis argumentis evincit. Motum ergo ventorum in hunc modum etllci: solis el aliorum siderum Attractu multi halitus, qui (uti diximus) materia Vt ntorum sunt, confcrtiiu in sublime elati *id mediam aeris region m perveniunt: inde ab aero illo frigido et denso protrusi, refracto ac dissultanti impetu resiliunt: et quia pulsu deorsum aguntur, et ob insitam levitatem in superiora contendunt; dum neutra pars vincit, (¡nasi partita contentione neque sursum, neque deorsum, sed oblique fluunt.

Hæc de ventis Philosophi, et nostri Conimbri- Vwl censes, tract. 0 *in Meteora,* cap. ni. Sed Udem u-

jmm ®el* vere et sapienter addunt : Verum, ut ingenue fateamur. hoc unum est ex iis quæ in naturæ contemplatione magna ex parte latent : adeo ul ob *id Psalm,* cxxxiv, et *Jeremía,* x, dicatur Deus producere «ventos de thesauris suis;» id est do occultis naturæ causis, præsertim cum videamus tot ventorum species. Primarii enim venti sunt gualcar, scilicet Eurus qui flat ab Ortu, Zephyrus ab Occasu, Auster a Meridie, Aquilo a Septentrione. Sed secundarii sunt duodecim; quisque enim ex hisce quatuor 1res alios habet sibi collaterales, ita ut universim sedecim sint species ventorum : quin imo nonnulli numerant 32; cuique enim primario non tres, sed septem collaterales assignant. Merito ergo Dei magnificentiam Siracides hic celebrat a productione ventorum, præsertim Aquilonis, quia acerrimus

Ven 13. CSL

lüiP eít Et gelavit crystallus ad aqua. — « Crystallus, * ut dixi, est gladfes. Unde Complutensia vertunt, *et gelabitur ab aqua,* Tigurina : *glacie ex agua cocunte;* alii : *concrescit aqua in glaciem,* zsCt t iXXo; enim Homero, Plutarcho, Thucydidi, et aliis Græcis idem est quod glacies; imo inde dictus est crystallus lapis, vel gemma illa pellucida TÔÛ çAXlodxt «770 TCÙ xpw;, id CStab 60 quod gelu contrahatur, ut docet Plinius lib. XXXVII, cap. n : «Contraria huic causa crystallum facit, inquit, gelu vehementiore concreto ; nec alicubi certe reperiliir, quam ubi maxime hibernre nives rigent, glaciemque esse certum est : unde ct Græci nomen dedere. » Plinium secuti nostri Conimbricenses, tractat, *in Meteora,* cap. v, docent gemmam crystalli vere concrescere ex gelu et glacie, ideoque duplicem esse hanc geminam, unam ex gelu conglaciatam, alleram metallicam et fossilem. Plinius, inquiunt, lib. XXXVII. cap. 1!, affirmat perfrigidis regionibus concrescere aliquando nives in crystallum; ideo nec eam reperiii nisi ubi maxime hibernre nives rigent, ut in cautibus Alpium : unde ipsam plerumque a locis inviis fune pendentes extrahunt. Itaque ait crystallum esse glaciem : unde el nomen Græci dedere. Dicitur enim a xjós;, id est glacies, ct çÛX«, id est contraho : quod ex glacie frigoris vehementia obdurescat in lapidem. Gigni vero ita crystallum confirmat præsens experientia : cum hoc etiam tempore c præaUis el frigidissimis rupibus, ul c Persinianis, quæ in extremis sunt Noricis, evehatur. Sed et intra terram, ut in venis tam metallicis quam propriis, ul alios pretiosos lapides, crystallus inveniri constat.

Super ohxlm congregatioxem (perperam Habanus legit *contra» Donem ;* græce enim est wxqwp.y, id est *congregationem)* aquarum requiescet (crystallus, id est glacies), et sicut lorica induet se aquis. — *q.* d. Glacies constringit ct conglaciat omnem congregationem aquarum, adeoque subinde ipsa flumina licet maxima, in iisquo quasi considet cl requiescit firmiter el secure : quia aquis conglaciatis et condensatis quasi lorica se induit et communii, ut facilius sil loricam pertundere ct rumpere, quam aquas profonde fortiterque conglaciatas. Aqua enim ex se est fluida, OUeUi tenera cl mollis; sed per glaciem indurescit sicut lorica ferrea. Ergo tunc gelu quiescit super omnem congregationem aquarum : nam congelantur lacus, adeo utsuper ipsis carri transeant onusti, quin et bellica tormenta 'congelatur denique mare: nam ideo mare Glaciale nuncupatur. Græce est, xal 6; oó^ay.x Líwnrat id est, glacies *quasi thOTOCCm induct aquas;* scilicet concretas et conglaciatas. Ita Complutensia, ut to sit accusativi casus. Verum Romani accipiunt ut nominativi, undo vertunt, *ct tanquam loricam induet aqua, q. d.* Aqua induit glaciem quasi loricam, caque quasi lorica se obfirmat ct communit conira alia elementa sibi inimica. Omnia hæc vera sunt, ct eodem redeunt : nam cl glacies induit se aquis concretis quasi lorica; et vicissim aquæ concretas sese induunt glacie quasi lorica, aquæ enim concrete reipsa non sunt aliud quam glacies. Porro Tigurina totam hanc sententiam ita reddit : *Tum frigidus spirando ventus, Boreas glacie ex aqua coeuntc omnem aquarum collectionem obducit. quasi thoracem cis induens.* Sane mira est Dei potentia, qure per glaciem aquas adeo labiles, caducas ct fluxas ita constipat, condensat el roborat, ut lapidescant, lapidumque et loricre ferreie duritiem induant. Quod admirans Job, cap. xxxyiii : « De cujus utero, inquit, egressa est glacies? ct gelu de cœlo quis genuit? » Ac 1res pueri in fornace Babylonia : « Benedicite , inquiebant, rores ct pruina, Domino : benedicite, gelu et frigus, Domino : benedicite, glacies et nives, Domino : laudate ct superexaltate eum in sæcula, » *Daniel.* cap. m.

23. Et devorabit montes, et exuret desertum, Ven.il ex exstinguet viiuDK, sicut igne. — Perperam Rabanus ct alii legunt, *sicut ignem ;* sicquo exponunt, *q. d.* Glacies suo frigore exstinguit virido, sicut eadem per idem frigus exstinguit ignem. Grace, *exstinguit herbam sicut ignis ;* Tigurina : *Montes depascitur, deserta perurit, el herbam velut ignis perimit,q. d.* Glacies omnia montium gramina, omnemque virorem desiccando devorat; simili ratione frutices, herbas, omniaqnc virentia deserti arefíciendo quasiexurilelcxstinguil,perinde ac si igne virides herbas afflaret ct exsiccaret. E4 catachresis : ignis enim solus proprie urit; Frijni Aquilo vero cl frigus improprie urunt : quia sci- ur,Mu jcet acriter sensum taclumque perslringunt el cruciant, similemque dolorem excilant ei quein excitat ignis, cum manum membrumquealiquod adurit : et quia herbas pluntasque desiccant instar ignis : nimium enim frigus exstinguit in eis calorcm nativum, qui humorem ad vitam cl virorem necessarium attrahebat. Unde calore hoc exstincto, ideoque humore deficiente, siccantur el exarescunt. Hoc est quod mt Jacob, Gtvict.

xxxi, A : « Die noctuque cestu urebar, et gelu; n et Psalles, *Psalm.* xci : « Per diem sol non uret te, neque luna per noctem; » causando scilicet frigus nocturnum acre d exurens. S. Basilios, boniil. *De Quadraginta Martyribus,* ait eos frigore tolos exustos. Lucanus : « Urebant montana nives. » Hinc frigidus dicitur urens. Virgilios, l *Georg. :* a Bore® penetrabile frigus adurat. > Et Tacitus, lib. XV *Annal.* : a Ambusti multorum artus vi frigoris, et quidam inter excubias exanimali sunt. » Unde Pompeius Festus : Pruina, inquit, dicitur a perurendo, quod frondes herbasque perurat : perinde ac Græci vocant pruinam et frigus malutinum ab «ïô», id est uro.

24. Medicina omnium in festinatione nebulæ : ET ROS OBVIANS AB ARDORE VEUEMENTI HUMILES efficiet eum, — crystallum scilicet, hoc est gelu et glaciem. Perperam Habanus legit, *obvians ardori* : Græca enim cl Latina Romana habent *ab ardore.* Sensus est, *g. d.* Remedium omnium incommodorum, quæ affert gelu el glacies, est nebula ct ros subito flante Austro excitatus, ab húmido calore ct ardore vehementi : h »*c enim humiliant, id est expugnant, humectant, ct dissolvunt glaciem, coguntque ut in aquas, ex quibus concrevit, redeat. Græca habent : *Dos obvians a calore,* vel *post calorem exhilarat ;* Complutensia, *ludificat.* Ros enim suo frigore temperans calorem, exhilarat homines el plantas. Tigurina: *Quorum omnium prersens remedium est nubes, ct ros ab uredine succurrens eadem exhilarat.* Hinc Alemanns Lyricus poeta rorem vocat Jovis cl Lon® filiam : quia noctu calore lunœ ex aere vapor elevatur, qui frigore nocturno concrescens labcnsque in herbas ct gramina, fit ros, qui earum est quasi gemma. Unde Lucretius, lib. H : « Herbee gemmules roro recenti,» ac ovibus et pecoribus gratissima efficit pascua, juxta illud Virgihi, *Georg.* Ili :

Et ros m tenera pecari patiu'unu* herba esL

Et Ovidius, lib. Ili *Faster. :*

Mollis erat tellns ronta mine profila.
Canueranl herbae rore recente q r>ter¿ ele.
Tempui eral, viUxa quo primum tem pruina
Spargitor.

Ut c admiran» S. Job ait cap. xxiVIir : « Quis est pluvi® pater, vel quis genuit Millas roris? *

Symbolice Rabanas : Omne frigus et glacies e«t Aquilonis, id est diaboli ct peccatorum , curatur et pellitur rore, id est Christi incarnatione, doctrina et gratia ; quam optans Isaías, cap. XLV : UA- « Rorate, inquit, cœli, desuper, ct nubes pluant justum. » Vide ibi dicta. Et Psaltes : < Descendet sicut pluvia in vellus : et sicut stillicidia stillantia super terram, » *Psahn.* lxxi, 6. Unde ejus typus fuit ros descendens in vellus Gedeonis, *Judie.* vi, 37. Rursum « stili® roris, ait Rabanus. ipsi sancti predicatore^ sunt, qui arva pectoris nostri inter mala vitæ presenti*, quasi inter tenebras sive noch¿ urentia, gratia supero® largitatis infundunt : hic siquidem ros humilem fecit diabolum, hoc est defectum; quia occultas insidias ejus eh ro sermone produxit in manifestum; ut jam mundus ab idololatria et persecutionis tempestate cessaret, qui se diu illusum ab antiquo hoste sentiret. >

Tropologice noster Alvarez de Paz, tract. *De Mortificat,* sub initium, per nebulam accipit mortificationem, quæ omnium viliorum est medicina. Frigidii dem enim animæ, et corporis gelu, quod solet herbas el flores sanctorum desideriorum absumere, mortificatio, qu® instar nebul® subobscura est, el aliquid tostiti® habens, non sine mirabili facultate dissolvit, et omnem ignaviam socordiamque repellila

SEXTA PARS CARITIS.

MARE ET IN9ULÆ.

Teri Î3. g!ì. IN SERMONE FJUS SILUIT VEXTIS, ET COGITATIONE SUA PLACAVIT ABYSSUM , ET PLANTAVIT IN ILLA Dominus insulas. — Pro ww :, id est *insutus,* aliqui legunt li«tv;, id est *Jesus.* Ita Gricci codices Rom® correcti, ct mulli Latini, qui cum Janscnio sic legunt : *Et plantavit illum Dominus Jésus, g. d.* Abyssum, id est mare plaidavii (hiislus, non qua homo, sed qua Deus, Deique Verbum : verbo Domini enim cadi iirinati sunt; sic et mare, terra, omnpsque creature. Ita Rabanus : Verum corrigendum est cum Complulensibus relerisqiie Grecia ac Latinis Romanis, ww;, id est *insulas.* Sensus est, *q. d.* Deus suo sermone ct jussu ventum licet validissimum sistit, inliibet, cfficilquo ul plano sileat. Idem « cogitatione, » græce >/-71«-Hcu, id est sua cogitatione, sermono, Juslii, hoo esi cum cogitat, vult et jubet, a placavit abyssum; » hoc esi m ire undis æsluans, fluc!u<quo in caduin jactans sedavit, id est sedat, placidutnque et tranquillum efficit. Idem in ea, scilicet abysso, id est mari, plantavit insulas, ut in media aquarum abysso cl vastitate vel firma* consistant, vel fluitent et natent : sunt enim iu Belgio adisque in locis insui® in aquis Huilantes, (¡uod sane minibile est Dei opus. Complutensia : *Di sermone ejus quievit abyssus, et plantavit in ta* ài* *sulas;* Tigurina : *Profundum consilio suo tranquillat, et in ea fundat insulas;* alii : *Oratione sua* st*dat abyssum,* etc. Sic Christus imperavit ventis et mari, *Matth.* vm. Nam, ut ibidem ait S. Hieronymus : « Omnes creatur® sentiunt creatorem : qulbui enim xiurcpatur ct imperatur, sentiunt tui-

peranfem, non errore haereticorum, qui omnia patini animantia; sed majestate conditoris, quæ apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt. » Sic et Rabanus. Mystice Hugo : Christus, inquit, placat et pacat abyssum cupiditatis et ambitionis humana». Nota : to *plantavit* significat insulas in mari plantatas esse, et eminere quasi arbores. Sicut enim Deus, *Genes.* n, in paradiso plan'avit varias arbores : sic idem in mari plantavit varias insulas, quæ mare ornent, sicut arbores paradisum : et sicut h® paradiso, sic insula* mari quasi Dei horto insert® et quasi inoculate sunt. Rursum to *plantavit* significat insulas firmatas et radicatas esse in mari, sicut plaute radicantur in terra; quod sane mirum est : mare enim in per* petuo est motu et fluxu. « Unde mare a meando dictum est, ait Rabanus, quod semper eat ac redeat, d Denique rò *plantavit* significat insulas instar plantarum c«sc fertiles magnasquo et multas frugum fructuumque species producere; circumfluuntur enim mari et aqua uudequaque. Hinc a insnl® n dicuntur quasi « in salo, » id est mari, posit®, ait Sextus Pompeius, etS. Isidorus, lib. XIV *Origin.* cap. vi.

Porro, quantum in mari sit insularum decus, quamque ad miraculum admirabile Dei opus, ex carum regina, Sicilia inquam, docet Plinius, lib. HI, cap. vin : « Verum ante omnes claritate Stetti» Sicilia, Sicania Thucydidi dicta, Trinacria plurtl bus, aut Triquetra, a triangula specie : circuitu patens, ut auctor est Agrippa. 638,000 passuum : quondam Brillio agro cohaerens, mox interfuso mari avubæ 12,000 in longitudinem freto, in latitudinem autem 1,500 passuum juxta columnam Rhegiam. Ab hoc dehiscendi argumento, Rhegium Græci nomen dedere oppido, in margino Itali® sito. In eo freto est scopulus Scylla, item Charybdis, mare vorticosum, ambo clara sævitia. Ipsius Triquetne, ut diximus, promontorium Pelorus vocatur, adversus Scyllam vergens in Italiam ; Pachynum in Græci un l i4,000 ab eo distante Peloponneso : Lilyb.rum m Africam 180,000 intervallo h Mercurii promontorio, et a Caralitano Sardini® 120,000. » Et mox : « Promontorium Drepanum, colonia Tauroniinium, quæ antea Naxos, flumen Asines, mons /Etna nocturnis mirus incendiis. Crater ejus patet ambitu stadiorum 20. Favilla Taurominium el Catanam usque pervenit fervens, fragor vero ad Maronem et Gemellos colles. Scopuli 1res Cyclopum, portus Vlyshis, colonia Catana. Flumina Sytnelhurn, Torios. Intus Lædrygonii campi. Oppida, Leontini Megaris, amnis Pantagies. Colonia Syrucus®, cum fonte Arethusa, n

tteM pv al ut^ Bam. Mystice, Dominus Jesus pacat maria tentationum et tribulationum, imo ipsa maria procellarom viris Religionis navigantibus in Indias, Japones et Sinas, ut ipsius fidem disseminent : atque m ipsis fundat insulas, puta Ecclesias fidelium, quæ cum undique mari infidelium el persecutorum cingantur, permanent tamen, sôlidæqile consistunt ut instil®, imo ut horti et paradisi omni gratiarum flore, omnibus virtutum fructibus vernantes. Eia ergo, Apostolice Argonauta, qui ad Indos navigas, qui immensa marium spatia Jesu amore et zelo emetiris, magnos cape animos. Non te percellat Oceani vastitas, non consternent fluctus ad sidera quasi seso attollentes : Jesus melior nauclerus quam Jason, libi ad. st : illo duce quid trepidas? si æstus, si frigora, si malacia, si venti confligant et aflligant ; Jesum aspice, Jesum invoca : Jesus imperat ventis et mari. Si syrtes, si vada, si naufragia immineant, dicito : Tibi navigo, mi Jesu, libi vivo, tibi morior. « Omnium periculorum Christus solutio est, b ait Cyrillus Alexandrinus. Si piralæ, si hærelici ingruant, dicito cum S. Athanasio : « Dominus protector vitæ me®, a quo trepidabo? Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Si exsurgat adversum me prælium, in hoc ego serabo, n Si mors, si career, si martyrium, si ignes immineant; hæc pro te sustinuit Jesus, ac rursum in le pro se et pro te sustinebit, si eum uti nomine, ita imitationeel opere referas et præferas. «Consortiumenim meretur nominis, qui consortium meretur et operis, » ait S. Ambrosius, *serm.* 2. Socius es Jesu, socius etto tribulationum, socius laborum, socius vitæ et mortis, ut socius sis felicitatis et glori® : « Si enim compatimur, et conglorificabimur. » Et : « Sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis, » II *Corinth.* i,7. Ergo a quibus lorica est Christus, hostium vim non timent, » ait Ennodius.

26. QU! NAVIGANT MARE, ENARRENT PERICULA EJUS * ET AUDIENTES AURIBUS NOSTRIS ADMIRABIMUR, — CURI ea enarrari audi mus. Ha Romana. Alii cum Græcis legunt *admiramur,* in præsenti; Tigurina : *Qui navigant mare, narrant pericula ejus, guæ nos miramur audita auribus nostris.* Alludit ad *Psalm.* en : « Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis. Ipsi viderunt opera Dei, et mirabilia ejus in profundo. »

Hinc Cato, ait Plutarchus, aiebat se trium pœnilcre : *primo,* quod ullo die in hac vila tam fragili et instabili mansisset intentatus ; secundo, quod feminæ secretum credid ssel; *tertio,* quod mari se comminiscet, eoque navigassel, quo poterat terrestri ilinere proficisci. Aliorum sapienlum hac de re gnomas recitavi, *Thren.* n, 13.

Mystice Rabanus : Mare esi hoc sæculnm plenum tentutionibus el periculis: « Ubi diabolic®, inquit, sine numero serpere probantur incidi®, malitiaque dæmoniim vehit quibusdam fluctibus, animarum instabilitas commovetur. Mare enim ips® reddunt, dum naufragare compellunt; quia non est dubium illum undas immanissimas pati, qui mergitur gurgite peccatorum, w

27. Illic preclara opera, et mirabilia; varia › BESTIARUM GENERA, ET OMNIUM PECORUM, ET CREATURA DELLUARLM. — Græce, w¿rr,id est creo-

tura vel *natura cetorum :* hi enim ob vastitatem vocantur bellum ; Complutensia pro xnate, legunt xpioK, id est *discretio cetorum.* Pro *præclaræ*græce *paradoxa.* Complutensia : *inopinata;* Romana : *incredibilia;* Tigurina : *miracula;* Græca Remana sic habent : *Illic incredibilia et admira* bilia opera : varietas omnis animalis, creatura celo* rum;* Tigurina : *Incredibilia sunt ibi miracula; om* nigena varietas animantium, et natura cetorum.*

fdomni ll rumo, Noster forte pro uriti;, legit çwr.:, id est *natura cetorum.* Mira esi enim eorum natura : *primo,* in magnitudine tam vasta; nam in Indico mari sunt halen® « qualernuiw jugerum, » ait Plinius, Seconde a,o. IX, cap. ni; *secundo :* « Ora balenæ habent in frontibus, ideoque summa aqua natantes in sublime nimbos afilant, » ait Plinius *ibid.* cap. viî Tento, *tertio,* mira est balenarum cum orcis pugna, Canto, quam ibidem describit Plinius; *quarto,* mira est species cetorum; muli® enim, cæque valde divers® sunt cetorum species, quas recensent Al- Çoiato. drovanduset Rondcletius, lib. *be Piscibus ; quinto,* balena cum sil tanta moles carnea, gaudet tamen luce el sole : unde aliqui dictam censent balenam rapa ro ùç ôultaûxi, quod ad lucem advolet, et m luce solis apricari gaudeat : esto alii alia balenæ dent etyma, quæ recenset Aldrovan- f'T° dus, cap. n *De Balena; sexto,* balena», utpote cæcutientis, iter dirigit musculus piscis, quem naturaci providit, ducemque vi® dedit : ita Plinius, lib. IX, cap. exii : « Amicitie exempla sunt, inquit, balena et musculus : quando prægravi superciliorum pondere obrutis ejus oculis, infestantia magniludin<»m vada prænatans demonstrat, S'/hbo. oculorumque vice fungitur; » *septimo,* balenæ O;no. fistulam habent pro brachiis; *octavo,* balena cum fetus ob aquæ defectum terræ adhærent, aquam instar fluvii ore receptam m cos ejaculatur, ul natare possint, itaque eos periculo liberat : tus- 5*cd°. (¡g e$t philostralus, lib. Il *De Vita Apollonii; nono,* oculi balenæ capitis humani magnitudinem superant, et quatuor ulnis a se invicem distant; D.dmo. balenæ nonnull® in ventre continent aiubram. Plura vide apud Aristotelem, Aldrovandum et Rondeleliuin.

Porro plura sunt mirabilia ct quasi miracula maris, quæ Dei creatoris magnificentiam assidue inuium. nobis inclamant et celebrant. Primum interea esi, immensa maris varietas, longitudo, scilicet latitudo et profunditas, ob quam vocatur abysus, quasi profundum sine fundo.

Secundum, maris tempestates el fluctus, qui aliquando in cœlum quasi ad sidera videntur assurgere, ct mox subsidere , ac in profundum quasi barathrum demergi. Rursum fluctuum collisiones, rugitus ct fragores; ul Icones rugientes, vel tonitrua seso collidentia tibi audiic videaris, qui sane navigantibus periculum æque ac horrorem creant.

Triüum. Tertium, quod in elemento tam instabili el fluxo stabilit® sint insui®.

Quartum, quod illud ipsum ita fluidum, liqui- Qwrdum ct tempestuosum sit navigabile, atque navibus quasi curribus velut solum solidum se substernat. Sane videmus naves maximas maximis oneribus onustas sulcare libere maria, et ab Occidente in Orientem vastissima Oceani spatia transmittere. Fuit patrum ælale Magalianu* , qui inaudito a sœculisexemplo lutum orbem triennio circumnavigavit, nuneque hos, nunc illos Antipodes lustravit, indeque navi nomen inditum *Victoria,* cl fretum ab eo repertum Mugalanicum appellatum.

Quintum , quod in ca s nt varia bestiarum ge- Quinera, non tantum piscium, sed et cancrorum, u®‘ concharum , oMreorum , amphibiorum, insectorum, zoophylorum , etc. Piscium species multi, ait Palacius, numerant 153, tot scilket quot pisces S. Petrus reti conclusit jussu Christi, Jo^n. ult. Verum alii longe plures numerant; unde Psaltes, *Psalm,* cm, 25, ait in mari esse « reptilia, quoi um non est numerus; » quod non solum ad individua, sed etiam ad species referas.

Sextum , quod m mari nnt omnium pecorum scitum, genera, ut ait Siracides; omnia igitur pecora terrestria habent sibi similia quoad formam el figuram in mari : sed mare insuper plura alia profert, quæ non est reperire in terra. Mare ergo suos habet marinos canes, equos, vitulos, boves, vulpes, picos, simias, porcos, elephantes, salamandras, mustelas, hirundines, hircos, lepores, hinnulos lupos, pard do, gallinas, gallos grues corvos, cuculos, passeres, perdices, phisianos, aquilas , etc., quorum effigies, nalur.im el indolem describit Ulysses Aldrovandu*,et Guilielmus Rondeletins, lib. *be Pisabas.* Quin et m mari nascuntur herb® et arbores aquatiles, imo lunæ et steli®, viventia in eodem, teste /Eliano, lib. XV, cap. IV ; Plinio, lib. IX, cap. lx ; et Aristotele, lib. V *Ihst. animal,* cip. xv. Denique in mari sunt Satyri, sirenes, monachi, parasiti. Vide Pinedam, in *Job* cap. xxvi, vers. 5, in fine.

Septimum, quod in mari sit « creatura bclluarum, w id est cetorum; varias enim cetorum spe- £uuau cies et mondra producit. Porro ceti sive balena; ita subinde grandes sunt el immanes, ul non tantum quatuor elephantes udæquent, sed et domos, palatia, ipsasquo insulas repræsentent. Igitur pisces marini, ait Aldrovandus, maximi sunt inter animalia, aves minim®, terrestria magmludino sunt mediocria. Quia mare tam vasta corpora sustinere el alere potest, quæ non posset alere terra, multo minus aer; ideoque aves, qu® vivunt in aere, sunt minima». Insuper mira est indoles el sagacia piscium :ul alia taceam, delphin adeo civilis el ingeniosus est, ul homines amet quasi fratres, musica delectetur, in parentes sit pius, piscatorum socius, beneficis gratus, retia sua astutia evadat. Plura de ejus prudentia et sagacitate habet Aldrovandus. Delphinos tranquillo mari colludentes, kmp®>taiem presagire.

nit Plinius, *nine poetas* fabulantur homines in delphinos transmútalos. Denique delphin rex mnris nuncupatur. Cur? an quia velocissimus *omnium* animalium, ocior volucre ac telo, testo Plinio, lib. IX, cap. vm?

Octavum, est maris motus. Nam mare ab Oriente in Occasum fluit. Deprehenderunt id Hispani ex Hispania navigantes in Indiam Occidentalem, quod iter conficiunt uno mense, quia secundo mari navigant : redeuntes vero ex India in Hispaniam, *indigent* spatio quatuor mensium, quia adverso mari et contra ejus nixum navigant. Habet et mare tres alios motus, quos recensent nostri Conimbricenses, traci. Vili *in Meteora,* cap. vm. Porro motus maris ab Oriente in Occasum causa est motus solis et cœli totius ab Oriente in Occidentem : a sole enim et cœlo vis occulta in Oceanum influit; quæ mare versus camdem partem rapit.

Nonum. Nonum est, æstus maris, quo mare reciproca agitatione nunc ad littus accedit, nunc in se redit subifque. Æstus hujus causa est luna; hæc enim mari et humidis dominatur : unde mare cum luna ab Ortu usque ad Meridiem fluit et crescit, refluit vero cum luna a Meridio ad Occasum declinat. Rursus ehm luna ab Occasu sub terra ad noctis fastigium, sive ad punctum Meridiei oppositum procedit, crescit quoque fluilque mare; ac demum a noctis fastigio usque ad ortum cum eadem decrescit ct refluit. Ha S. Basilius , VI *Ilexaem.)* S. Ambrosius, IV *Ilexaem.,* D. Thomas, Scotus, et passim Philosophi. Mirabilis est æstus Euripi, qui septies per diem fluit et refluit, cujus causam cum percipere nequiret Aristoteles, dicitur tedio ct labore confectus, illic diem suum obiisse. Unde illud : « Arbtoldes non capit Euripum, sed Euriptb capit Aristotelem. »

Decimum est, muris purgatio. Plinius, lib. II, cap. xcviii. ait omnia maria purgari plenilunio, quædam statis diebus, intellige potissimum : nam maria quovis anni tempore tum alia, tum superfluitantia corpora in littus exspuunt. Cadavera enim recvntia mari injecta primo ad vadum feruntur, deinde post aliquot dies emergunt et supernatant , donec fluctu volvente ad oram maritimam ejiciantur. Esto ergo mare ob sordes influentes sit impurum; qua dc causa Pythagoras dixit mare esse Saturni lacrymas ; tamen idipsucl per se puritatis amans scipsum puiifieut et lustrat

Uix zr- Undecimum est, quod mare locum silumquo mutat. Unde loca nonnulla, in quibus olim fuit terra, nunc occupat mare; el vice versa. Sic Delos et Rhodus ex aquis denuo exstitisse dicuntur. Sic ultra Melon emersit Anaphe, inter Lemnum ct Hellespontum sila. Sic notmullæ insulæ factæ sunt, quæ antea cohærebanl continenti : nam Sicilia ab Italia avulsa dicitur, Cyprus a Syria, Lubæa a Bœotia, Besbycum a Bithynia.

Duodecimum est, maris littus, quodmare intra alveum suum coercet, ut licet exæstuct, non tamen limites liltoris sibi a Deo prostituios transiliat, juxta illud *Job* xxxviii, 8 : « Quis conclusit ostiis mare? » Et responsio, vers. 10 : « Circumdedi illud terminis meis, et posui vectem, et ostia; et dixi : Usque huc venies, ct non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuoc. »

Denique mare est quasi mundi venter. Id docent versus Macrobiani, qui ita mundi molem homini, ejnsque membris adæquant: Mm

> Oriestis mundns caput est, mare venter opacum,
> Terra pedes, aurei versantur m æthere summo,
> Lux oculi quam soli habet splendentis imago.

Igitur cœlum est magni hujus hominis caput, mare est venter, terra sunt pedes, auris est aer, oculi sunt radii solis. Sicut enim homo est microcosmos, sic vicissim id est mundus, est magnus homo.

Quocirca quoties mare videmus, audimus, legimus, attollamus mentis oculos ad Deum maris auctorem, ejnsque in mari omnipotentiam, sapientiam, bonitatem contemplemur ct admiremur, dicamusque cum Psalle : « Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti : impleta est terra possessione tua. Hoc mare magnum, ct spatiosum manibus (sinibus) : illic reptilia, quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis : illic naves pertransibunt. Draco iste, quem formasti ad illudendum ei : omnia a te exspectant ut des illis escam in temnore, n *Psal.* cin, 24.

28. PROPTEll IPSUM CONFIRMATUS BST ITINERIS Veri. 2F, PINIS , IIT IN SERMONE MUS COMPOSITA SUNT OMNIA. — Græce aúyMiToi návra, id est constant omnia. Lyranus et Dionysius hæc referunt ad littora maris , quæ mare continent et constringunt, ne exundet, *q. d.* « Propter ipsum, » scilicet abyssum Jabyssus enim græce tamest nomen masculinum quam femininum), hoc est Oceanum, restringendum, « confirmatus, » id est firmiter positus, « est finis n el terminus « itineris, n quasi fluxus el motus illius; ultra quem non progreditur ut terram occupet, puta littus, juxla illud, *Psal.* cui : ‹i Terminum posuisti, quem non transgredientur : neque convertentur operire terram. »

Verum tí *propter ipsum,* vel, ut græce est, Jt' aùw,id est *pu ipsum,* potius refertur ad Deum ; Deo enim, non mari competit id quod sequitur : ct Et in sermone ejus composita sunt omnia. » Igitur « itineris finem » vocat finem creaturorum, ad quem scilicet singule suo quasi itinere continuo tendunt ct pergunt; quia hic eis a Deo a confirmatus, » id est llrmiter positus et stabilitus est, *q. d.* Omnes crealuræ sunt in perpetuo motu ct itinere ad suum finem ; firmiter enim et constanter ad finem suum tendunt, nec desistunt donec eum assequantur; nam, ut dixi, sol, luna et slcllæ sunt in perpetuo motu : nix, ros, pruina, venti, etc., assidue descendunt vul perflant 1er-

ram, idque ob finem cuique preslitutum ct proprium; quod ergo ad fincm sui itineris et motus firmiter tendant, cumque consequantur, boo est per Deum tanquam causam efficientem, el propter Deum tanquam causam finalem, quia Deus est ultimus omnium creaturarum et motuum finis. Omnes ergo creatur® per diversa itinera ad diversos fines proximos tendunt; sed omnia h BÇ tandem coeunt in Deo, qui est ultimus omnium finis, ut scilicet in omnibus eluceat ct laudetur ejus bonitas, potentia, sapientia, justitia, etc. Hinc omnes creatura? reipsa dicunt illud S. Augustini : «Creasti nos, Domine, ad te; ct inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. »

Unde pro *confirmatus est,* codices manuscripti legunt *consummatus est, q. d.* Deo duce omnia ab eo creata consequuntur suum finem, ad quem diriguntur, ct instinctu nature sibi a Deo indito, suapte sponte quasi feruntur ct currunt : ibi enim consummatur eorum creatio, natura et bonum. Quocirca explicans subdit : « El in sermone ejus composita, » id çst deposita, ordinata, a sunt omnia, » scilicet rerum omnium principia, media ct fines inter se ita apte a Deo sunt composita, ut unum respiciat alterum, coque firmetur, finiatur et perficiatur. Ita Palacius. Sensus, inquit, est, *q. d.* Iter creaturarum omnium confirmatur, et prospere succedit propter Deum. Quia enim Deus finis est omnium, ideo quæ in finem suum prospere veniunt; Dei causa veniunt : cvt enim ipse a ct q , principium ct finis. Ergo confirmari finem itineris, est rem firmiter ad fuieiu venire ; si ergo veniunt arbores ad fructuum maturitatem, si segetes maturescunt, si animalia perficiuntur, propter Deum perficiuntur; utsedicet ipsi grata sint, ejus obediendo voluntati. Dictum enim est : « Omnia propter scipsum operatus est Deus, v Addit Auctor, non solum Deum esse finem omnium creaturarum, sed el medium carum ; quia in sermone ct dicio ejus omnia suut composita, constituta et stabilita. Ergo non solum Dois est principium v.t finis rerum, sed et medium, per quod vita rerum consistit. Igitur cx ipso, et per ipsum, ct in ipso sunt omnia.

Mydke. Mystice Rabanus : « Propter ipsum, inquit, boc est Filium Dei,confirmatus est ordo transeuntium rerum, ct terminus constitutus est srculi : quia sicut ab ipso verbo Dei universa originem acceperunt, sic et in ipso finiuntur. lp>c enim in *Apocalypsi,* cap. xxn, vers. 13, ait : Ego sum a et w. principium el finis.p

Ad sensum jam datum accodunt Græcn, quæ rie habent : Si' aurfcv tvcAd rito; amtqû, id est *per ¿p* sum Lene dirigitur,* vol *prospere succedit, finis cjusf* Romani pro (fciu legentes ivcjí* verluut : Per ipsum *prosper successus finis ejus,* vel *propter ipsum finis (jus prosperitas* ; quod eodem redit, *q.* d. Per Deum omnia dirigentem opus quodbbet, rive res quHdibet ab eo creata, prospere incedit, ct in suum finem feliciter tendit, cumque ussiamtur. Tignimi : *Omnia per eumdem rot wpiunlur feVcem finem suum, ct constant ipsius imperio.* Noster pro akcG legit iiw, id est itineris; ct sic pulchra est paronomasia inter tucAte et *q. d.* Singolo? res Deo dirigente in sua ¿3?, id est via el itinere, habent id est felix iter et prosperitatem, qua suum terminum ct finem assequantur.

Aliter legunt Complutensia el nonnulli alii, nimirum sic : Si' avrò» ¿ orppto; aùrtû, id est *papier ipsum prosperatur d prosperat,* sive *l^ne ret teque dirigitur d (hrigit Angelus qus, q. d.* A Dco et per Deum Rabat Angelus qui præest mari, vcl Angelus qui prœest toti universo, ut recte per se cl suos Angelos , hominesque sibi subordinólos illud regai et gubernet : quia ipse vicusim regitur, gubernatur et pro>peralur a Deo.

Verum prior lectio aptior veriorque est, eiqne conformis est Vulgata Latina. Videtur enim ex ultimo a quod e>l in connexo cum tûg;, cum id non intclligeretur, conflatum el corruptum aypXo;, Suspicatur Vatablus in Hebreo Siraeidis senioris fuis«e 'IDDk So *mdadho,* U esi *opus ejus,* scilicet feliciter succedit, pro quo in margine scriptum fuerit "OH/O *malaoho,* quod *Angdum tjus* significat.

Porro Græci códices hic mire variant. Nam præter duas lectiones jam recensitis, Aldi Manucii codex habet : it *win ù&Sii* tîàçç id est *propter ipsos,* vel Qrsu, *finis ejus su icon odorrm habet;* Germauieus : SfiGrû* *twA i* tù.c; «tau, id est *propter ipsa prosperatur finis (jus;* alii : fc *win* 9- -¿o T<Xo; avriv, id est prober tpsin/i (Dominum) •*prospere diiigüur finis eorum.*

29. Mil ia mexaus, it deficiemus in verbis. — v *q. d.* Licet multa dixerimus de operibus Dei, tamen deficiemus in üs recensendis, explicandis, laudandis ct celebrandis. Vide novem considerandaet admiranda in operibus Dei, qua* recensui, *Genes,* i, 31. Porro quisque omnia et singula Dei opera considerare debet, nc si sibi soli ea fecisset : sic enim sibi serviunt, «c si soli servirent: atque Deus ita illi intendit, ac si soli intenderet, soliu^quc curam gereret, ait S. Augustinus in *Soldoquiis,* cap. xiv. Preclare S. Basilius, homil. 11 *flcxacin. :* < Universa, inquit, hæc mundi moles perinde est ac fiber litteris exaratus, palam couleslans ac doprcdicans gloriam Dei , illiusque augustissimam majestatem enuntians libi Intellectuali creature, ut scilicet in eo nuuc Dei sapientiam, nunc bonitatem, nunc omnipotentiam, nunc alia attributa contempleris, admireiis, colas el reverearis. »

Consummatio autem sermonum, ipse est inumnibus, — *q. d.* Cum non possimus omnia Dei opera verbis enumeraro ct celebraro, finis ct summa verborum ct sermonum sit, quod Deus est in ommbus, adeoque Deus est omnia : quia omnium est principium, medium et finis, omnium est causa elllciens, conservans et finalis. Grece enim est, owrbuux Tt wiv fet id est *finis autem*

dictorum, ipse est omne. Clare Tigurina : *Dixerimus multa (do Deo Deique* operibus), *nec tamen satisfecerimus : caterum summa dictorum est ipsum esse omnia.* Deus ergo esHâv, id est omne, universum. Complutensia et Romana vertunt ut Noster : *Ipse est m omnibus,* quia, scilicet, Deus formaliter non est omne; Dens enim non est sol, non cœlum, non aer, non equus, etc., sed causaliter Dpu s est omne; quia in omnibus est przesens, eu efficiens, confer vans,dirigens, movens,gubernans, el in omnibus mirabilem se exlnbens. Jansenius vertit : *Consummatio verborum, ipse est wuuersum,* hoc esi summa dictorum et discendorum de operibus Dei est hæc: Densest omnia, hoc est omnia ad ipsum referri debent. omnia ei tribuenda, et quo l sunt, et quod perdurent, el quod aliquid perficiant : ipse est omnium principium, medium et finis; ex quo omnia, per quem omnia, el in quo omnia, ipso est qui in omnibus est attendendus. Itaque in nostra lectione illud, « in omnibus, » non est jungendum cum sequentibus, ut multi distinguunt, sed cum a ipse est : » et est punctus faciendus post *Consummatio autem sermonum;* ut sit sensus : S mma omnium, et ul summatitn dicam, ipse est in omnibus; quomodo et de Christo dicitur a Paulo, quod omnia in omnibus adimplet. In Græcis est maxima Dei laus : habent enim in hunc modum : « Consummatio verborum : ipse est omne, » sive « ipse est universum. » Quod verbum habes frequenter di< tum a Mercurio Trismegisto : ut videre est in *Diafano* ix el x, sed m ixime v Pimandri, ubi ait : a Ut venialem liquidan fateamur, Deum esse cuncta fatebimur. » Neque vero ab hac Theologia multum Paulus abhorret, cum ail : « Tunc lilius subjectus eritei. ut sit Deus omnia in omnibus. » Et Joannes dicens : * Quod factum est, in ipso vita erat; » id est omnes res faclæ, in ipso sunt vita. Allusit etiam huc Salomon , cum Spiritum Sanctum vocavit mundum subtilem. Qui locus explicat omnia. Sane mundus hic corporalis est, omnia corporalia corporaliter complectens. At Deus est mundus melior, omnia corporalia incorporaliter et immutabit.Ici continens: ut melius simus omnes in Deo, quam in nobis. Ideo Deus est omnia eminenter. Ideo est principium, medium et finis; ideo via, verilas et vita. Cum ergo noster Auctor ait : Summam omnium esse, quod Deus sit in omnibus, intellige, ul principium, medium et finis : rerum causa, scilicet efficiens, conservans et finalis universorum, ait Palacius : in quo Unum corrige, quod rò *mundus, Sap.* vn, 23, videatur accipere pro orbe vel universo, cum • mundus » ibi idem sil quod purus : græce enim est /.xûx^ç, esto Sapiens *ibid.* vers. 16 et 18, satis significet Deum Deique sapientiam omnia quæ in mundo sunt continere et complecti, ac consequenter Deum esse mundum transcendentalem.

Hinc rursum Deus e^l consummatio uti rerum, ita et sermonum omnium : tum quia sermocinando et laudando res creatas, implicite sermocinamur et laudamus Deum eorum opificem ct creatorem ; tum quia omnium cogitationum, operum ctsermonum nostrorum scopus, finis et centrum debet esse Deus; ut cum S. Dominico et S. Thomas Aquinate, a omnis sermo noster sit cum Deo, vel de Deo. » vel formaliter et expresse, vel virtute et implicite. « In manu enim illius, ct nos, et sermones nostri, » *Sap.* vn, 16.

Symbolice, a Consummatio s rinomini, ipse est in omnibus. » *Primo, q. d.* Deus est qui omnes sermones, id est omnes res quas sermone eloquimur, consummat, id est perficit. Rursum consummat, id est ad finem perducit, ul suo curu peracto cessent, terminentur el desinut, juxta illud, *Psal.* cxviii : « Omnis consummationis vidi finem : latum mandatum tuum nimis, - *q. d.* Deus omnia consummat et fin t, ac solus post omnia superest, quasi rerum omnium l« nninus ct consummatio, in qua omnia finiuntur et desinunt, uti flumina labuntur et defluunt in mare. Unde græce est awç içt tò *r.i*,* id est ipse esi omnia. *Secundo ,* proprie sermonum consummatio est Deus ; quia omnes sermones de creaturis sunt inconsummati,imperfecti, mutili; quiaipsæ creaturæ sunt mutile cl imperfectæ : ul sermo de Deo est consummatus et perfectus ; quia ipse m se quaquaversurn est consummatus el peifectus, imo immensus el infinitus.

Nola: Deus est to *wi,* id est omne el omnia: tum quia Deus formaliter in se habet oceanum et plenitudinem entis, puta omne es>e, omue vivere, omne sapere, omnem potentiam, omnem majestatem, omnem fortitudinem, omnem gloriam, etc. tum quia eminenter coutmet res omues; tum quia causaliter est omne, omnia enim creat et efficit. Deus ergo est tò id est omne el omnia . L>e0$ esi quia ipse est to ¿v, id est ens primum esseuti.de, to zw, immensum : a quo omnia alia entia necessario id et esbenlialiter pendent, adeo ut, si per nnpussibile non esset Deus, impossibile foret omne aliud ens. Hinc fit ut omne ens pendeat a primo ente sive a Deo, sicut radii pendent a sole, calor ab igne, imo longe magis : adeo ut res quœbbet magis pendeat a Deo et esse divino quam ab esse proprio. Sic ergo Deus est prima entilas, prima verilas, prima sanctitas, prima lux, prima bonitas, prima suavitas, prima vita, prima ratio, prima mens, etc., a qua cœteræ omnes quæ suutet esse possunt, ita necessario pendent, ut. si illa non esset, nulla aliarum esse el existere posset; quia ab illa prima vclutab idea sua el causa esondali fluit omnis creata entilas, veritas, sanctitas, vita, mens angelorum, hominum, ct rerum omnium. Tauta est diviuitas, tantus Deus noster, tanta creaturarum a Deo dependentia. Ipse ergo est to w, ipse est omne esse tam suum , quam creaturarum omnium. Unde ejus nomen est « Jchova, » id est < qui est, » vel a ego sum qui sum, v *Exod.* ni, 14, v* va, 3. Vide ibi dicta*

Hine fit ut Deus sit fundus, anima, spiritus et quasi corpus rcrum omnium, lotiusque universi. Ipse enim creaturas quasi umbras conservat, continet, sustentat : quæ alioqui, nisi a Deo assidue conservarentur et continerentur, in suum nihilum, e quo a Deo cduclæ sunt, relabarentur. Sicut ergo rinbne magis pendent a corpore illas spargente, quam a seipsis : sic multo magis creatur® omnes pendent a Deo, quarn a seipsis : 3t omnes illi confiteri et dicere debeant cum S. Francisco : a Deus meus et omnia, » tu es meum et rerum omnium

Primo. Igitur Deus est tò *-m primo,* localiter, quia omnia universi loca permeat et occupat; utpole qui sit ubique per essentiam, præsentiam et potentiam. Unde ipse quasi est primum et increatum spatium, sive locus immensus recipiens el locans loca et locata omnia, uti pulchre docet noster Lessius, lib. ll *De Attributis divinis,* cap. n, ex S. Dionysio, cap. i *De Divin. Nomin.,* ubi Deum vocat « sedem el fundum, in quo omnia firmantur el recumbunt. » Quare lotus mundus est in Deo, sicut parvula spongia in vastissimo mari : vel sicut globulus vitreus in lumine solis; quia ab eo undique penetratur et ambitur.

Secondo. *Secundo,* Deus est tò arithmetice : quia omnes rerum species, numeros, gradus, ordines in se continens, singulis suum numerum, speciem et gradum elargitur , juxta illud : « Omnia in mensura, et numero et pondere disposuisti, » *Sapient,* xi.

Tertio. *Tertio,* Deus est tò inetaphysice : quia ipse est ens entium , essentia essentiarum ominum, actus actuans potentias rerum omnium. Audi S. Dionysium, *De Divin. Nomin.* cap.i : Deus, ait, est a omne principium, omnis finis, vita omnis, omnis immortalitas, omnis sapientia, omnis ordo, omnis concentus, omnis vis, omnis conservatio, omnis firmitas, omnis distributio , omnis intelligentia, ratio, sensus, habitus : omnis status et motus, omnis connexio, omnis temperatio, omnis amicitia, omnis convenientia, omnis divisio, omnis terminus, cæteraque omnia. ›

Quarto. *Quarto,* Deus est tò itw, physice, quia ipse est natura naturalis naturarum omnium : ipse enim cuique suam naturam, naturæque doles dispertitur : sicut enim lux a candela lumen, rivus a fonte aquam suam haurit : sic omnis res suam naturam a Dei natura emendicat et accipit. Unde Plato censuil Deum esse animam mundi, quem secutus Virgilius sic de eo canit :

> Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
> Meus agiül moleta, el magno sé corpore miscet.

Quinto. *Quinto,* mathematice et optice. Si enim mente res abstrahas a materia, el fundum rerum omnium intuearis, videbis ibi latentem Deum qui omnia sustinet, ordinal, mensural. Unde Poeta: ‹ Jupiter est quodeumque vides ; » non quod creatura sil Deus creator, sed quod Deus sil basis, fundus, columna , quantitas et substantia rerum omnium : quia singulis suam substantiam et quantitatem creat, conservat, sustentat.

QuocircaS. Dionysius, *De Divin. Nomin.,* alserit Deum esse centrum universi. Sicut enim centrum est basis circuli, sic Deus eet basis universi. Rursum , sicut in centro coeunt et uniuntur omnes line® diametrale* ad circumferentiam; quo vero ill® magis a centro, eo quoque magis a se invicem discedunt el distant : sic panier omne* creatum coeunt et uniuntur in Deo : unde cum homines vel angeli a Deo per precatum discedunt, pariter a ses© invicem separantur, abeuntque in odia el schismata. Dum ergo intueris creaturam , acie mentis penetra ad ejus fundum, ibique latentem Deum intuere, admirare et venerare. Sed ad hunc lynceum visum lyncea acie opus : Deus enim licet in se clarissimus, nobis tamen est spiritus subtilissimus, el lucem habitat inacce**abilem.Aquil® ergo et lynces mnt, qui lyncets oculis creaturas ad fundum usque penetrant, Deumque ibi residentem pervident.

Sexto, active et operative : Deus enim non tantum dat singulis rebus suam naturam, mensuram, doles et qualitates, sed el operatur in eis omnia earum opera, juxta illud : • In ipso vivimus, movemur et sumus, » *Act.* xvii.

Dum ergo vides solem tanta velocitate coelum percurrentem, orbemque illuminantem; cogita Deum, qui tam cursum quam illuminationem tribuit soli; adeoque solem impellit; agit et agitat, ut tam velociter procurrat, terramque illustret. Dum vides plantas pulchre frondentes, flores belle florentes, arbore* insignes fructu* producentes, etc., cogita Deum, qui h is frondes, tlores el fructus operatur el producit. Idem cogita in operationibus rcrum omnium, ac præserliin anima» tum tuæ, tum cujuscumque : dum enim anima tua videt, audit, sapit, imaginatur, cogitat, ratiocinatur, intelligit, vult, recordatur; Deus est qui hæc omnia ct singula in anima tua operatur. Deum ergo m anima tua tam præsenlem et operantem intuere, ama el adora. Quocirca S. Bernardus, in *Sentemiis :* « Ili, inquit, qui soli D»»o vacant, considerantes quid sil Ileus in mundo, quid in hominibus, quid in angelis, quid in seip*o, quid in reprobis ; contemplantur quia Deus est mundi rector el gubernator, hominum liberator et adjutor, Angelorum sapor et decor, in seipso initium el finis, reproborum terror et horror : in creaturis mirabilis, in hominibus amabilis, in angelis desiderabilis, io seipso incomprehensibilis, in reprobis intolerabilis. » Plura hac de re vide apud eumdem, serm. 46 el 23 tn *Cantica.*

Allcgorice, Deus el Christus ost-rò trò, quia omnis fidei, gratis, virtutis fidelibus omnibus est auctor et causa, juxta illud Pauli : • Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus: et divisiones ininutrationuin suut, idem autem Dominus

Uhristm la grrtM e»t Dvi troni

ct divisionesopemfionum sunt, idem vero hens, qui *operatur ornavi in* omnibus, ⅋ I *Corinth.* xii, 4. Deus enim in Christo res omnes seminavi| et collegit, ut Christus sit anacephalæosis, perfectio, finis, epitogiis, corona, sumina et compendium non tantum legis el Prophetarum, sed cl omnium Dei operum, ac totius universi, juxta illud ; ‹ Proposuit instaurare omnia in Christo, quæ in codis, cl quæ in terra sunt, » *Ephes,* i, 10. Hine Christus vocatur act principium cl finis, Apec. I, 8. Vide ibi dicta. Unde el Christus monens in cruce exclamavit: a Consummatum est. »

Deiu fruì* e›l ',a'* Anagogice Deus et Christus in cado Beatis est T0 lt| as(oinue bonum, omnis felicitas, omnis gloria, juxta illud I *Corinth,* xv , 28 : u Ut sit Deus omnia in omnibus. »

Ph dM- vúcbra Denique eleganter S. Bernardus rò -tv (rescribit hb* V cap. Xl • * Quid, inquii, est Deus? Quod ad universum spectat, finis; quod ad electionem, salus ; quod ad be, ipse novit. Quid est Deus? voluntas omnipotens, benevolentissima virtus, lumen æternum, incommutabilis ratio, summa beatitudo. Creans mentem ad se participandum, vivificans ad sentiendum, afficiens ad appetendum, dilatans ad capiendum , implens ad felicitatem, circumdans ad securitatem. Quid est Deubfnon minus pœou perversorum, quam humilium gloria : est enim rationabilis qu.edam ¿equitatis directio, inconversibilis atque indeclinabilis, quippe attingens ubique, cm illisa oinriM pravitas conturbetur necasse est. ©

T v b- e Tropologice, o creatura, o homo, o anima fidelis, avoca spem et amorem tuum a creaturis, et confer in Deum, qui est tuus tdb. Ex nihilo venisti, idcoque multis, imo rebus omnibus indiges : frustra eas petis et emendicas a creaturis, cum ipsæ non sint iww, sed ut tu tcvxavtfç indigeant. Cur umbras, cur rivulo^ consectam? Cur nonadr fonlem,imooceanumbonorum omnium? si sapientia indiges; Deus est ipsa sapientia fontalis, a quo omnis sapientia dimanat : si sanitate el robore cares; Deus est ipsa immortalitas, sanitas et robur :si chántate, sanctitate, virtutibus es destitutus; Deus est ipsa sanctitas, charitas, et virtus. Omni re indiges? adi rô ráv. Undique doloribus, calumniis, paupertate, aerumnis vexaris? adi Deum; ipse est to quod omni dolori, cahimnkn, paupertati, œrumnfe medetur. Ipse uli città eiv majestatis, omnipotentia, omuiscienliæ : ita pariter est rò tà* omnis palientiæ, omnis fortitudinis, omnis consilii, omnis gratto»; Ideoque panifico omnis religionis, omnis obedientlife, omnis timoris et amoris colendus et venerandus : omne> entm creature quasi naturali sensu Creatorem sentiunt, venerantur, adorant, obedinnt, timent et amunt : ideóque, ut alia taceam, in passione Christi sol et luna atrati, Dei sui mortem luxerunt, petrln scis&e, monumenta aperta sunt, tohnqfieorbis e Suo centro convulsus contremuit. Q id» i go hic non laciet homo? utique Deum suum k¿v (olo corde amet, colat, obediat, metuat. Plus enim, ul ante dixi, pendet a Duo quam ase : i.leoque magis bonum Dei, quam suum proprium diligere tenetur, pro eoquo emori; et, m opus esset, annihilari : Dei enim bonum, est bonum cuiusque el tolius universi, idquu magis quam sit bonum cuique proprium, vel commune toti universo Sì ergo limor hominis, v. g. regis vel tyranni, urgeat ad offensam Dei, magis Umeat homo offendere Deum quam regem. Hex enim solum corpora, Deus vero corpus el animam perdere potest in gehennam, *Matth.* x, 28. Sicut enim Deus est «cw dulcedinis et gaudiorum electi', sic ct est Kxv amaritudinis et tormentorum rcproWs : nipote qui omnibus, imo infinitis pomis eos excruciare possit. Si amor creaturae alliciat ad peccatum , dicat : Magis amo vi iwb quain guttam vel umbram boni : si sollicitudo, angor, cura mentem distrahat; eam conjiciat in Deum, qui èst rô »âv, ¡desi omnium provisor, curator et ordín.ddr : si res ardua aggredienda viribus nostris superior; respiciat in H wa-r, dteatque cum Apostolo : a Omnia possnm in eo, qui me confortat : » omnia possum in Omnipotente : Omnipdten» enim suos in se sperantes facit omnipotentes, ait S. Bernardus. In hoc ergo Dei Occano nata, sicut pisces in mari; vola, sicut aves in aero gyrant et regyrant, sicut atomi in radiis solis. PræclareS. BtTnardus, serm. 18 *in Cantita* : « Nihil, ait, est in rebus bumanís, quod possit replere creaturam faciam ad imaginem Dei, nisi chantas Deus, qui solus major est illa. » El S. Anselmas: «Si alnpiid diligo, quia bonum; quod millies melius, magis amare debeo. Cur ergo per mulla vagaris, o homo, quaerendo bona ânimæ luæ et corporis? Ama unum bontun, quod omne bónuin est, et salis est. Desidera simplet bonam, quod est summum bonum, et sufficit. Riunii bonorum concupiscibilium diversi : fons unus omnium Deus : sed melioret concupiscibilior fons quam rivulus, causa quam cfiectus; imo incomparabiliter melior. »

Mordile?: Ergoconsuminatio et perfectio áaplentiæ et virlutis tam homiiiiS quam nfigldi êSi Défis, puta unio cum Deo ; scilicet omnes edgilationes, intentiones el fictiones nostras dirigamus ifi Deum, cumque in omnibus erefilmis, ct ornnes in ea amemus, él cum jugiter pnesentern riobis inuigl-neinur. Anima eniih in illa meridie Sui Creatoris aspbclu vulnerata, amore Illo æterno aeccridllur, quo non tantum Illum stringit charissimis am« plexibus, sed omnia ad eum trahit, oimíiií in ca videt, el illum unum in omnibus intuetur, ad eum anhelat et suspirat, dicens : Quoties suspiro et .'espiro, ad le, o Deus meus, suspiro et aspiro. Quürè ubicumque sit, qnidqnid agat, sive come, dat, siVc bibat, sive studeat, etc., eum fisplrlt, quem diligit : omnia pròpter cum agii, qui sb di-Icxit : in eoque vivit, nioritur et quiescit per quietem amoris et Contemplationis, sedotque in x>ulchritudiDC pacis et requie opulenta. 0 Domino

Dour cordis mél, o Ignis, qui dulciter ardes et secrete luces, suaviter odoras! occupa totam regionem mentis mea?, o Rex regum, rex mternm glòria?, ut te soluti esuriam e! sitiam, ad te suspicem, tuamquo mellifluam faciem videre æsluanter concupiscam. Transfige , amabilis JeMu, medullas animæ meæ suavissimo dilectionis telo; perfode cor meum Ignea charilale, ut proreus langueat anima mea tui desiderio, et amore tota resolvatur, tota liquefiat, tota m te transeat. Separa, Domine, mentem meum ab omnibus quæ sub cœlo sunt, ut ipsa tibi soli libere Intendat, tu solus illam ut proprius possessor inhabites ; descendat in me suavissimus odor tuus; veniat mihi divinai charitatis tuie inenarrabilis fragrantia, quæ puras cl sempiternas in me suscitet concupiscentias.

CenUiei Driimvo unmt Pao.

Uœc per umbram viderunt Gentiles, sed rem ipsam non perviderunt; ideo ad superstitiones detorserunt. Arcades enim finxerunt deum, cui nomen dedere Pan, quod universa» matenr esset dominus. Pan, inquit Servius, deus est in natune similitudinem formatus; unde el Pan dictus est, id est omne; habet enim cornua in radiorum solis et lunæ similitudinem. Rubet ejus facies in œtheris imitationem, in pectore nebridem habet stellatam, ad stellarum imaginem; pars ejus inferior hispida est, propter arbores, virgulta et feras; caprinos habet pedes, ut ostendat terra? soliditatem; fistulam septem calamorum gestat, propter harmoniam coeli in qua septem soni sunt : pedum habet, id est baculum recurvum propter anuum, qui in se recurrit : quia hic lotiüs natura? deus est. A Poetis fingitur cum Amore luctatus, ct ab eo victus; quia omnia vincit amor. Quocirca Eusebius, lib. Ili *Prapar. Evang.,* Pana universi symbolum esse afllrmat : cornua ei data propter solem el lunam; panthera? pellem propter varietatem cœlestium. Unde illud Orphæi :

> Pana voco, magnum qui lotum continet orbem,
> Qui marc, qui cœlum, Oui terras frugitvreutes
> /Elernumque ignem : hæc Patios sunt omnia membra.

Homerus vero in *Uymnis :*

> Panaquc dixerunt, quia cunctos juvent idem.

Plura de Pane habet Giraldus, *De Dits Gentium,* Syntagm. 75, cl Natalis Comes, lib. V *Mytholog.* cap. vi. Igitur ob causas jam dictas a veteribus Philosophis vocatus est deus fcfiv, id est uftwer*sum,* ul docet Eugubinus, *De Perenni Philosophia t* lib. Ill, cap. vin; quia universa quæ aliquo modo esso participant, compleclitiïr. Et in oraculo ilio* «Magnus Pan mortuus est* (cujus meminit Plutarchus, in libro *De Oraculorum defectu)* Christus « Magnus Pan, » ut quidam volimi, quia est omnium dominus, et omnia in se continet; etsi filii aliter illud intelligent. Eodem juxta mullorum Interpretationem pertinet illud quod Dominus ait Moysi, *Exod.* XXXU1 : « Ego ostendam omne bonum libi;» nimirum quia m Deo sunt omnia. Quocirca B. Laurentius Justinianus, Patriarcha Venetorum, dictitabat: «Veram scientiam es-e scire hæc dico, scilicet Deum esse omnia, et sce^nihil. » Ha habet ejus *Vita.*

Denique, sicut Dei nomen e*t xi/, id est omne : Dus m sic hominis et creaturre nornen est c&hcc, et «Jo, 4 id est millos et nihil : quo nomme *e vocans Ulysses, callide Polyphemi iras elusit, ejusque manus evasit, ut alibi recensui. Homo ergo dic.it Deo : Quis tu, Domine, quis ego? tu «5» omnis boni, ego id est nihil et nihilum, *ive enlitatem, sive sapientiam, sive potentiam, sive virtutem spectes. Tuum ergo est, o , meum implere. Ego ex me nihil sum, nih l scio, whd possum, nihil valeo. Ex te sum aliquid, scio, possum et valeo tantum, quantam mihi communicare, et gratis elargiri Ubi placuerit Miserere ergo cúíí'x-, iri est nullius, o rs», et ex tua bonorum abysso guttas aliquot bonitatis illi impertire, ut ex nullo et nihilo fiam aliquis et aliquid : itaque tuæ plenitudinis particeps, subditus, encomiantes et preco. Hæc est sapientia Sanctorum.

30 et 31. Gloriantes (id est glorificante*) ad quid Ven. 3» VALFBIMLS? IPSî EMM OXMIPOTOS SUPIR OMZttA OPERA 11 sva. Terribilis Doiimos, et magjcus veherester, et mirabilis POTtXTiA ipsius. — Deinceps usque ad finem capitis hortatur omnes ad Dei creatoris laudem, ut totis animi corporisque viribus rum laudent ct celebrent; eo quod ipse major sit omni laude, ejusque majestas et excellentia mente comprehendi, ideoque verbis exprimi nequeat. Græce cûj quod Romani vertunt. yZo*nfi^antes,quù valebimus?q. d.* Quantulum est quod nos possumus Deum glorificare? nam « glorificantes, » id est glorificando, eum, «quo valebimus pervenire? n utique nunquam pertingemus ad apicem majestatis ejus, imo vix tenuia ejus vestigia a longe assequemur. Ratio est quia Deum non nisi ex operibus ejus possumus agnoscere et celebrare. Opera autem Dei Deo in infinitum sunt minora ct depressiora : « Ipse cnim omnipotens » in immensum transcendit et imminet « super omnia opera sua. » Ipse est a terribilis Dominus, et magnus vehementer, et mirabilis potentia ipsius,* *q. d.* Deus vincit omnem gloriam quam illi dare possumus; tum quia est omnipotens ct terribilis vehement r; nos autem parum possumus in laude, ifique ac in omni alia re ct actione; tum quia ipso est magnus vehementer; nos autem parvi, el prreeo ne formico? quidem sumus. Quomodo ergo giganteam illam majestatem mente nnt verbis dimetiri, digneque celebrare poterimus? Tum quia mirabili* est potentia ejus; unde cam admirari, at non effari, nec penetrare possumus : nam ex ignorantia oritur admiratio, ait Aristoteles, initio *Mctaphysiax.* Ita Tigurina : *Quantum,* inquit, *valebimus laudandol ipse enim major est omnibus suis opiflnis. Terribilis est Dominus, ct perquam magnus, putentiaque sua mirabilis*

Quocirca S. Gregorius Nazianzenus, *Hymno ad Deum,* ita eum celebrat :

0 vin Trinitas! te unum canam monaretiam,
Origo cui nec ulla est, versio nec ulla :
Excedit c«se cujus sermonis omne robur,
lacmqne cujus omnem splendor fugit supremus.

Quin ct Psaltes : a Magnus Dominus, ait, et laudabilis nimis : et magnitudinis ejus non est finis, » *Psalm.* cxLiv, 3. Quod explicans Rabanus hic : « Miranda complexio, inquit, vera prædiealio sic laudare Dominum, ut quantum est magnus, non æslimesexplicandum; sensus enim totius creatane deficit, ct ad illa retractio semper excrescit Nam, sicut nullo loco clauditur, ita nec eloquentia quamvis amplissima ejus possunt praeconia terminari : virtus inexplicabilis, pietas incomprehensibilis, sapientia ineffabilis; cujus vera definitio est, finem in sanctis laudibus non habere. »

Quocirca hoc proprium est Dei, ut quo plus cognoscatur, eo plura cognoscenda demonstret; quo enim quis magis de Deo Deique potentia meditatur, eo magis immensitatem ejus conspicit, ac plora semper ct plura in infinitum sibi scrutanda et meditanda advertit : sicu* quo quis profundius ingreditur in mare, eo plura et profundiora in eo sibi emetienda superasse deprehendit. Nam Deus, ut ait Psaltes, *Psalm,* xvii, 12 : Posuit tenebras latibulum suum. » Quocirca sapienter Nazianzenus, in *Apolog. :* « Quantum, inquit, Deus percipitur, tantuindem se subducit; amantesque sui ex co quod fugit, ac velul comprehensus se proripit, ad superna illicit. » Idem, *orat.* 49, quæ est de fide, Deum ita definit vel potius describit : ‹ Certe, inquit, hoc est Deus, quod, cum dicitur, non potest dici; cum œstimatur, non potest aestimari; cum definitur, ipsa definitione crescit : quem omnia nesciunt, et metuendo sciunt. » Hoc est quod ait Sophar amicus Job, cap. xi, 7 : « Forsitan vestigia Dei comprehendes, et usque ad perfectum Omnipotentem reperies. Excelsior cœlo est, ct quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? Longior terra mensura ejus, et latior man.» Et Psaltes : « Credidi, inquit, propter quod locutus sum : ego autem humiliatus sum nimis, » *Psalm,* cxv, vers. 1. In quem locum D. Chrysostoinus : a Quisquis, inquit, indicibilemDci majestatem oculo cordis contemplatur, et cognoscit Deum homine tanto sublimiorem, quanto cœlum formica sublimius : nil mirum si obstupescat inira se, el dicat : Ego autem humiliatus sum nimis. Unde et Abraham in comparatione Dei terram se esse el cinerem dicebat, » *Gen.* xviu, 27. Et S. Gregorius, lib. XVIU *Moral,* cap. xxvii ' » Sancti, inquit, omnes quanto magis divinitati? interna conspiciunt, tanto magis se nihil esse cognoscunt. Nusquam quippe legitur, quod Abraham cinerem et pulverem se esse professus est, nisi cum habere Dei meruit collocutionem. Esse enim rc aliquem ior lasse crederet, si veracem essentiam, quæ super ipsum est, minime sensisset. » Neque vero id hominibus duntaxat accidit, sed et angelis, quin et Cberubinis ac Seraphinis. Idcirco enim duabus alis velant faciein tam Dei quam suam, *Isai.* vi, quod tantum jubar divinitatis quasi e vicino intuente», illius fulgore immenso hebetentur, caligent et quasi cxcœcenltir. Si ita mirabilis est Deus in operibus creationis, quanto mirabilior est in operibus redemptionis?

32. Glorificantes Dominum quantumcumque potieritis : supervalebit enim adhuc, et admirabilis magnificentia ejus (Malmundariensis codex, quem citat Franciscus Lucas, tô *et* præponcns to *adhuc,* sic legit : *Supervalebit, et adhuc mirabilis magnificentia ejus.)* Benedicte Dominum, exaltate illum quantum potestis : major est enim omni laude. — « Glorifiantes, n id est glorificate Dominum. Est hebraismus; ponitur enim participium pro imperativo, œque ac *Horn,* xii, 12. Sensus est, *q. d.* Glorificate Deum quantum potestis; quia quantumcumque glorificaveritis, nunquam pro dignitate ejus id feceritis, nec adrequabitis ejus majestatem et gloriam; sed ipsa in infinitum vestras laudes et prreconia transcendet; in immensum enim major est omni laude crealaCreator omnium hominum ct Angelorum. Ven n. Ven.u

Græca hos duos versus in unum conflant, hoc modo : *Glorificantes Dominum, exaltate quantum potestis; excedet enim etiam adhuc;* Complulen>ia: *excedet enim et amplius;* alii : *adhuc enim supereminebit;* Tigurina : *Quantum potestis extollite Dominum laudando ; siquidem semper laude major est.* Quare, sicut S. Bernardus, tractatu *Dc Diligendo Deo,* vere ct sapienter dixit : a Causa diligendi Deum, Densest: modus diligendi Deum, est sine modo diligere, » quia Deus infinite amabilis est : sic pariter vere et sapienter dicas : Modus laudandi Deum, est laudarc sine modo : quia infinite laudabilis : quantumcumque ergo eum laudes, supervalebit adhuc. Quia quo quis plura cognoscit de Deo, caque celebrat, eo plura in illo videt immensa el incomprehensibilia, multo magis laudanda el celebranda; sicut quo montem altius ascendis, eo plures vides campos ct terras, longiusque visus aciem porrigis, imo eminus videns montem excelsum putas quod cacumen ejus cœlum Ungat; ct ubi eum conscenderis, vides quam longe a cœlo distet. Hoc est quod ait Nazianzenus, *Orat,* i : «Talis csl Dei natura: tantum recedit, tantum capitur. » Hic verum est illud : « Abyssus n ignoranti^ « abyssum » sapientiæ Dei a invocat. » Et illud Psallis, *Psalm,* 1 x iii, vers. 7 : « Accedei homo ad corallum : et exaltabitur Deus. » Quod explicans S. Cyprianus, lib. *De Operibus cardinaMus* in prologo, pag. 3, 21, 25 : « Quidquid, ait, audiri, vel videri, vel sciri potest, non convenit majestati : hebes est in hac consideratione omnis acies sensuum et caligat aspectus : hanc invisibilem lucem ct inaccessibilem naturam sex alis,hmc

et inde Seraphim statu cl volutu circumeant cl abscondunt, stutuælernilatisiminobililatem monstrantes, volatu vero altitudinem ejus, sic in superioribus elevatam, ut quantumlibel ad cor alturo homo ascendat, exaltetur Deus, cl comprehensionis importunitatem evadat. » El infra : « Gustamus, delibamus, adoramus et prope est • » cumque • accesseris, longius abii. » Quo ergo altius asemdis ad Deum, eo magis vides quam Deus sit sublimis, eo altius super tc tuamque cognitionem vides exaltari Deum sic quo magis colis et amas Deum eo magis colendum ct amandum censes, coque magis colere et amare concupiscis. Idem est in perfectione; quo enim magis proficis in virtute, eo majores virtutis campos vides , in quos excurras; eo longius lu a virtutis termino el culmine abesse cernis, eo magis ad procurrendum in via perfectionis, ut ejus metam apiccmque contingas, incitaris.

Alludit ad illud *Psalm.* cxliv, 3 : « Magnus •itu Dominus et laudabilis nimis, et (id esi *quia*) magnitudinis ejus non esi finis, » 7. d. Quia Dei ut lia- magnitudo sive deitatem, sive providentiam, sive potentiam, sive bonitatem, sive duralioncm, sive regnum et dominium in homines, angelos, lotumque universum per omnia saecula spectes, est quaquaversum infinita; hinc pariter infinita ei laus, æque ac servitus cultusque debetur. Ne ergo putes te sal laudasse el coluisse Deum, sat pro eo laborasse; quia ipse sua magnitudine omnem tuum laborem, cultum el laudem in immensum superat et transcendit. Satage ergo indies magis el magis eum laudare et colere, ut quod re non potes, conatu ct desiderio infinite cum, ut meretur, laudandi et colendi, assequaris. Unde S. Augustinus in versum *Psalm,* cxliv, jam citatum : « Ideo, inquit, dixit valde (sic S. Augustinus legit pro nimis), quia magnitudinis ejus non est finis, ne forte incipias velle laudare, ct putes tc laudando posse finire, cujus magnitudo finem non potest habere, etc. Ergo sicut ejus magnitudinis non est finis, sic tuœ laudis non erit finis. » Et S. Chrysostomus in eumdem versum : « Et magnitudinis ejus non est finis : quod alius interpres dixit, inventio (alius *investigatio*) : quod autem dicit est ejusmodi : Quoniam magnum habes Dominum, sis quoquo tu excelsus, el te explica a rebus quæ ad hanc vilam perlinent. Sume spiritus, qui superent pnesentium rerum humilitatum; non ut sis elato animo et insolens, sed magno et excelso, etc.; allo vero est animo, qui mente est humilis, et præsenlis vitœ umbras nihil esse existimat. »

/en. 34. Exaltantes eum replemini virtute, ne laboretis : NON ENIM COMPREHENDETIS. — Pro *ne luboretis,* græce est, μὴ, κακιῶτε» : quod secundo verti potest, *ne lassescatis.*

Primo ergo Palacios, Dionysius, Glossa, Lyranus ct alii cum Nostro vertunt *ne laboretis;* el sic expunuut, ut sit correctio, 7. *d.* Si magno es ingenio, acumine el robore, indue virum, virel omnes exprome, exere lacertos, ut Deum pro dignitate collaudes. AI ne labores incassum, volens Deum Deique laudes conceptis a te verbis et praeconiis adequare; non enim eum comprehendes nec adæquabis, quia ip*e tuas laudes vincit el superat m immensum. Unde Glossa, Lyranus el mulli Theologi ex hoc loco probant Deum esse incomprehensibilem, eo quod a nobis perfecte cognosci et comprehendi nequeat.

Secundo et planius, Tigurina, Jans^niiis et alii vertunt, *ne lassescatis, q. d.* Exaltate Deum quantum potestis: virtutem, id est vires omnes, in ejus laudes exurite, nec in eo totis viribus laudando lassescatis; quia quanlascumque vires exemeritis, quantumcumque in eo laudando laboraveritis et delassati fueritis; nunquam tamen comprehendetis, id est nunquam plenam, perfectam, et adæquatam ejus dignitati laudem consequemini. liberate ergo et lassale vos in ejus dilaud itione; quia omnis vester labor, omnis lassitudo, omnis dilaudatio non sufficit ad hoc, ut eum, prout meretur et dignus est, dilaudetis. Igitur to *non laboretis* per catachresin el mulalepsin idem est quod « ne in labore lassescatis; » sed in eo alacres persistita et crescite. Sic cap. ivi, 27, de cœlis dixit : « Nec esurierunt, nec laboraverunt (id est delassati sunt), et non destilerunl ab operibus suis. » Ha Tigurina : *Ergo,* inquii, *extollendo eo* vires *exercete , nec lasses- atis ; nec enim potentis satisfacere* ; alii : *Extollentes illum, roboris plurimum adhibete, ne defatigemini ; nam ne sic quidem assequemini.* Dationem subdit Siracides, dicens: < Quis vidit eum, et enarrabit ? »

Moraliler docet hic Siracides varios esse gradus tum intensionis, tum extensionis laudi> divinœ, ac Dei cultorem per hos gradus sensim debere ascendere, ul indies magis el perfectius Deum laudet, ac, si fieri potest, modum inveniat, quo Deum laudando adæquet, cumque laudet tantum quantum laudabilis est Nam innitiplex est laus Dei, multisque modis ct gradibus Deus a nobis laud tri el glorificari potest, uti alia occasione obiter indicavi cap. xv, 9. Sed hic plenius pertractandum est. Gruht ll

Primus esi, quo omnes creatum muta voce suum Creatorem jugiter celebrant, dum in seipsis ejus potentiam, sapientiam, bonitatem omnibus commend ml et ostentant, juxta illud *Psalm.* xviu, t : « Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum.0 Hunc sibi arrogei fidelis quisque invitando cum Davide creaturas omnes ad Dei laudem : a Benedicite, omnia opera Domini, Domino,» etc. Primai,

Secundus, quo homines, præsertim fideles et sancii, in terra, considerantes immeusam Dei majestatem, beneficentiam et perfectionem, eam mente et voce deprædicant; ac quia id in hao vita plene præsluro nequeunt, aspirant ad alte- Secat* du

ram, dicentes ; Beati qui habitant in domo tua, Domine ; in sœcula sæculornm laudabunt (o. » IUS. Franciscus considerans perpetim immensam *Dei pulchritudinem, ad* carp aspirabat, ct præ desiderio languebat, adeoque illi immortuus est dicendo : a Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo : me exspectant justi, donec retribuas mihi. » Testis est S. Bonaventura, *in ejus Vita.*

r :tj ‹. Tertius est guo beati in ocelo homines et angeli, præsertim Serapbini ardentes amore et admiratione Dei, semper ei occinunt : « Alleluia, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth : plena est omnis terra gloria ejus. » *Isa. vif Apoc.* IV. Sicut ergo Philomela) integros dies et noctes canunt, laudanlque Deum initio veris, nec alia re quam cantu suo delectantur, cumque semper augere et intendere, aliosque omnes superare contendunt; adeo ut quandoque ex hac yocis contentione rumpantur et moriantur: sic cl Beati ac Scraphini omnes vires suas exhauriunt in laudando Deum; et cum vident se eum digne, ut meretur, laudare non posse, sed in immensum eum esse pulchriorem et laudabiliorem; optant in immensum amplius eum laudare; sed quia se vinci ab eo vident, in eo gaudent quod tantus sit Deus, ut omni laude sit superior.

Qtfirtoi. Quartus est, quo B. Virgo ct Christus laudant Deum. Beata Virgo enim, sicut omnes homines et angelos longe superat in gratia, ita in gloria ac visione Dei; unde magis penetrans Dei speciem et attributa, excellentius omnibus ea celebrat. Longe vero magis facit id Christus qua homo, cujus gratia et gjoria est gratia et gloria capitis, a quo cæteri omnes suam gratiam et gloriam participant. Quis comprehendet quanto ardore, quanta perfectione, quanto jubilo Christus glorificet Deum Patrem, Filium ct Spiritum Sanctum in se, et in opere incarnationis, quod in se operatus est, sibique retribuit ; ul scilicet Igne sua humanitas uniretur Verbo, ideoque |iic homo hypostatice esset Deus, ct Dei Filius, ac per eam operaretur redemptionem nostram et salutem totius universi? ilos omnes moflos usurpare nobhque arrogare possumus, optandqel gratulando Deo laudes omnium Sanctorum, oinniumqup Scraphuiorum, Beat® Virginisel Christi Domini; ac cum ii" jungendo nostras voces cl laudes, uti facit Ecclesia m Missa, in *Præ[utione Cano'as.* Verum nulla laus, ne Christi quidem, qua boni" e-i. emu Mt finita, adæquat digniLdaqi Ilei, nipote mu ' Imi.

Q uof. y unius cl adægib lus ergo modus laudandi Deum c$t, quo ipsa SS. limitas seipsam contemplans infinite laudat e| glorificat ab omni œtermldle m omnem œtcrnitalem. Hanc Dei ipsius laudem crebro usurpat Ecclesia, imo singuli, dum in fine psalmi vqjusque canunt ; « Gioì ia Patri, el Filio, el Spiritui Sancto, o Hic enim non inlelligitur gloria creata, sed increata, essentialis et aeterna Dei; quam ipse habet in se, per ipsum, ex seipso; et quæ est ipsemet Deus, ut palet ex eo quod subdimus : « Sicut erat in principio, cl nunc, et semper, etinsæculasæculorum. Arnen,» *q. d.* Semper laudetur et glorificetur Deus ea laudo et gloria quam habuit anle omnem creaturam in sua immensa æternitate et æterna immensitate, qua scilicet Pater laudat Filium el Sanctum Spiritum; et hi vicissim laudant Patrem infinita, perpetua et intentissima laude. Quocirca S. Franciscus crebro jubilabat : « Gloria Palri, et Filio, ct Spiritui Sancto, n Hac enim ratione gratias reddebat ad singula Dei beneficia. Unde non poterat saliari repelilione hujus versiculi, quem summe omnibus commendabat; nominatim vero cuidam fratri laico valde tentato, et Itaenliam petenli ut litteris operam daret ; « Addisce, inquit, frater diarissime, versiculum hunc : Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancio, et sacram Scripturam omnem tenebis, n Quod ut fecit tentatila, nullam amplius sensit molestiam, et tentationem omnem litteras addiscendi superavit. Ita refert Lucas Waddingus, in *Animalibus Minorum,* anno Domini 1221, n. 30.

Siracidis Dei doxologias imitatus S. Franciscus, nnofo. hanc ex Apocalysi et Psalmis composuit, quam R'l & ipse recitationi llorarum Canonicarum præmittere solebat, ul ferventius psalleret, Deique laudes personaret. Hecitat eam ex Pisano, Firmiano et aliis, Lucas Waddingus, tomo I *Opusoul.* S. Francisci, pag. 103, estque hæc : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus noster omnipotens, qui est, ct qui erat, ct qui venturus est. Laudemus et siqierex-dtemus eum in sæcula. Dignus es, Domine Deus noster, accipere laudem, gloriam, et honorem, et benedictionem. Laudemus el superexaltemus eum in sæcula. Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, cl fortitudinem, et honorem , ct gloriam, el benedictionem. Laudemus ct superexaltemus cum in Sæcula. »» Versus : « Benedicamus Patrem, et Filium cum Sancto Spiritu. » Besp. : a Laudemus et superexaltemus eum in sæcula. n Versus : a Laudem dicite Deo, omnes servi ejus, et qui limetis Deum, pusilli el magni. » Resp. : « Laudate et siiperenniate eum in smelila. » Versus : « Laudent eum gloriosum cedi el terra. « Resp. : « Et superexaltent ct laudent eum in sa?cul<i. » Versus : « Et omnis creatura quæ in cado est, et super terram , et sublue terram, terra, et mare, et qu e in eis sunt. ▮ Resp. : « Laudent et Mipei exaltent eum iu siecula. »» ViTsu* : « Gloria Patri, el Filio, el S[>iiitui Sancto. » Resp. : a Laudemus et superexaltemus eum in saldila. » Versus : « Sicut erat in principio, ct nunc, et semper, p Resp. : « Laudemus cl superexaltemus, » etc.

Preclare venerabilis Boda, in *Proverbiis* : a Opere, inquit, mdips quam verliis Deus laudatur et prædicatur. d Ulmmque ipse præstitit :

nnde in festo Ascensionis Christi in vesperis decantans : « Gloria Patri, el Filio, ct Spiritui Sancto, » spiritum doxoiogum heo reddidit, ac cun) Christo in cœlum ascendit, ibidem perpetim cum Beatis Ileum laudaturus, anno a Christi homini incarnatione 731. Ita Birouius in AwiuMus, anno jam dicto.

Porro, sicut hymnus et laus mentalis æque ac vocalis, adæquans Dei dignitatem, non est alius, nisi hic unicus jam dictus : « Gloria Patri, et Fiho, et Spiritui Sancto, sicut erat m principio, et nunc, et semper, p etc., sic el bymniis ac laus reidis eamdem adæqiians, non est alius pui unicus, scilicet sacrificium Eucharistia, in eo enim Deo oderimus victimam ei adæquatam, scilicet unigenitum ejus Filium, ad ejus laudem el gloriara in cruce immolatum, quasi divinum SS. Trinitatis holocaustum. Liraquo ergo luee Dei laus divinissima est, ideoque crebro usurpanda, insuper sancl¡› non tantum corde ct ore, sed et opere ac vita laudant Deum, ac laudare in dies melius et perfectius omni studio satagunt, idque tripliciter : *prima,* agendo; secundo, patiendo; fcr/io, predicando. Agendo, quia continuo agunt pppra virtutis, ut humilitatis, orationis, charitalis quibus glorificatur Deus, aliique ad Deum glorificandum accenduntur : quare omnis eorum vita est continua Dei laus. Paliando, qpia omnia quæcumque patiuntur, sivo a natura, sive a dæmone, sive ab amicis vel inimicis, sive a Deo, sivo a seipsis, mortificando membra sua; omma hæc referunt ad Dei laudem el gloriam. Et sane hæc uti aspera, ita (ortis, realis et solida, ideoque mire Deo grata el jucunda est glorificatio, ita ChriMijs maxime glorificavi! Deum , cum m cruce se illi in holocaustum ad ejus laudem obtulit. Et Martyres maxime glorificaron! Deum, cum equuleos, ignes, cruces, bestias, ungulas, scorpiones fortiter et alacriter sustinentes, canebant : « Benedicam Dominum in omni tempore, n Hinc B. Teresia : « Domine, ait, da pali, aut mori, p Predicando, quia prædicatioue vel sermone tuo abosad Deum convertunt, qui conversi Deum laudant, aliosque ad id inducunt. Igitur magna Dei laus est conversio el solus animarum. Ih ergo sunt philqmelæ cœlestcs, imo Angeli qui jugit» r laudant Deum; Beatorum enim otium est jugis doxologiæ Dei negotium.

noli l ⁸ Hni «itMcriflciom rnur*

SmcU ter1!.-!. dmt Deu»,

' i .35. 33 QlTS VIDEBIT bum, et exarbadit? et quis MAGMHCADIT EUM SICUT EST AD INII 10? q. </. Q1ÌÌS vidit Dei majestatem e| magnificentiam qunqnaversiim immensam, ut eam pro dignitate et ventate ex œquo enarrare valeat? g. d. Nemo : « Deum enim nemo vidit unquam; sed unigenitus, qui est in sinu Pains, enarravit nobis, » ait S. Joannes, cap. i; non omnia, sed ea quæ Deus enarrari voluit, quæquo ad fidem ct salutem hominum sufficiunt. El quis eum magnificare et celebrare poterit, « sicut est ab initio?» id e<t ca dignitate, ut eum ejusque majestatem quæ ab omni æternilato eadem semper immensa et beatissima subsistit, laudando exæquet?g. *d,* Nemo, etiamsi omnes omnium Angelorum ct hominum voces et laudes m unum conspirarent. Ita Tigurina : Quis, inquit, mdtt, ut pessi/ *enarrare? Quii eum extollit pro dignitate?* Græce ad verbum est, guú *aim vidit, ul enarret?*

Quis magnificabit eum sicut est? — Angeli et Beati vident quidem Deum, sicut est; unde ct enarrando glorificant cum < sicut est, » id ‹ st intuitive eum vident et laudant; at non magnificant, ‹t sicut est, » id est pro suæ essenti* et majestatis dignitate et merito, quod intendit Siracides. Qui ergo laudant Deum, usurpant officium Angelorum, suntque quasi Angeli terrestres. Unde S. Bernardus, serra. 7 in Psalm. Oui *habitat :* « Solent psallentibus, inquit, quoque dignanter commisceri sancti Angeli, sicut P-almuU ait: Prævenerunt principes conjuncti p-alleolibus; unde et dicebat : In conspectu Angelorum psallam tibi. Usurpemus igitur et nos ofiicium, quorum sortimur consortium. Dicamus eis : Psallite Deo nostro, psallite regi nostro, psallite. •

•*. *e

36. Multa adsconuita sunt majora nis (operibus Dei quæ paulo .qnte enarravi, qu eque oculin videmur, aut mente roncipimus) : pauca enim vidimus operum ejus. — De Angelorum enim multitudine, natura, speciebus, choris, hierarchiis, dotibus, pauca scmuis. Item de cœlis, sole, stellis; ac præserlim de iis quæ in coelo empyreo Beatis præparavit Deus. Ad hæc, de iis quæ in maris et terrffl visceribus abdita, aut apud exteras Gentes, et antipodes nobis incognita latent. Omitto possibilia : peus enim potest infinitos novos mundos creare, qui non tantum hunc mundum nostrum, sed el sese invicem gradatim in immensum superent et antecellant. Si ergo opera Dei plurima ignoramus, utique ca laudaro pro dignitate nequimus; mullo minus eorum auctorem Deum, qui illis immensum perfectior est.

37. Omnia autem Dominus fecit, et pie agenti- Vm.87.
BUS DEDIT SAPIENTIAM. — HæC CSt Conclusio, Ç. d. Summa dictorum hrc sil, quod omnes res existentes factu et creata* sint a Deo; etsi mulLis nipote absconditas nec videamus, nec cognoscamus; quodque « pie agentibus, » grasce iù ?kC:w , id est piis, Deum colentibus, « dedit sapientiam. » non omnem, sed sufficientem ad hoc, ut ex operibus Dei Deum agnoscant, laudent, timeant, ament, ejusque pr- ceplis obediant, ituquo salutem, felicitatem , cl vitam ælernam , ad <piarn a Deo conditi el vocali sunt, consequantur. Uro enim est practica veraque sapu nlia, qu im solis piis dedit Deus. Impii enim, etsi mulla speculative do Deo, deque rebus creatis, cognoscant, tamen , quia ex illis non assurgunt ad Dei amorem , timorem et cultum, ut ab co beentur; idcirco vera et salutari sapientia sunt destituti.

Ex iis qua* hoc capite et præcodenti «licta sunt, Omnino-
cnlhge quantum, quam vastum, amplum, im- uxetn

Üeiipni- mensum sit omnipotenti® Dei pelagus. Atque ut
y Ui'°* idipsurn *plemus* per» pidas et geometrice quasi dimetiaris, accipe quinos ex intima Theologia calamos pariter immensos , quos suggerit noster Lesskis, ¡ib. V *De Perfectionibus divinis,* cap. 1.
Fr.m*. *Primo* enim immensitas omnipotenti® Dei collidilur cx eo quod totum hoc universum omnia rerum genera complectens fecerit. Unde accidènler patet, illum alia similia sine fine efficere posse, sicut pictor, qui unam formam potest excellentissime depingere, potest etiam quasvis alias, quas animo complecti potest; et architectus, qui unam palatii ideam potest animo concipere, et opere exhibere, potest etiam alias quasvis. Igitur potent Deus alios et alios cœlos, alia et alia elementa, alios et alios Angelos, ac creaturas quaslibet, imo mundos innumeros distinctos ab hoc quem creavit, producere, idque sine fine et termino tum multitudinis, tum excessus et prestanti®: potest enim mundum alium hoc quem condidit pr®<tantiorem creare, et in eo alios Angelos, cœlos el creaturas præslantiores his, quos condidit, producere, atque hoc rursum alium pr®stantiorem,et tertio iterum hoc alium præstanliorem, idqûe continua serie in infinitum. Imo commune Theologorum axioma est : « Deus potest quidlibet efficere, quod contradictionem non implicat. »

sponda. *Secundo,* ex modo faciendi tum ex parte actionis, tum ex parte termini. Ex parle actionis; quia summa facililate, nimirum solo verbo et jussu. « Ipse enim dixit, el facta sunt : ipse mandavit, el creata sunt, v Nihil facilius verbo. Il.ec summa facilitas signum est summ/B potenti®, ac proinde omnipotenti®. Ex parte termini, quia ex nulla materia, sed ex nihilo, quod nunquam philosophi potuerunt vel animo concipere, quare et ex hac parle ejus potentia limite caret. Confirmatur, quia quo res longius distat ab esse, eo majore opus est potentia, ut retrahatur ad esse : atqui longissime distat ab esse, quod non latet in potentia materi®, sed in puro nihilo solaque potentia objectiva; ergo ad hoc opus est maxima potentia, quæ sola est omnipotentia.

r.ta *Tertio,* colligitur ex infinitate essenti®; potentia enim sequitur essentiam. Nam vel est ipsa rei essentia, considerata ut effectiva, vel quiddam sequens essentiam per modum naturalis proprietatis. Ergo cum essentia sit penitus infinita, potentia quoque omnino infinita erit; sunt enim hæc inter se commensa.

Qauu. *Quarto,* ex porlicipabililate essenti® ; tanta enim est potentia, quanta est essentia in ratione parlicipabilis ad extra : sed essentia infinitis modis est parlicipabilis seu imitabilis; idque secundum singulos gradus rerum, qui sunt esse, vivere, sentire, intelligere; ergo potentia est infinita. Vide S. Thornam, lib. II *Contra Gentes,* cap. XIII, ubi similes aliquot rationes eleganter adducit.

Quinto, ex ratione sapienti®; quia tanta e>t potentia, quanta est sapientia. Quidquid enim Deus per suam sapientiam potest concipere ut operabile, per suam potentiam potest efficere : sicut perfectus pictor quidquid potest imaginari, potest exterius depingere. Atqui infinitas rationes et species rerum infinita illa sapientia concipit; ergo potest omnes illas producere. Itaque omnia possibilia continentur in essentia divina t mqnam in originali radice, et quasi in exemplari formali, in quo etiam existant objective modn perfectissimo et illustrissimo; magis enim ibi fulgent, quam in suis naturis creatis. In potentia, tanquam in causa effectrice.

Quocirca dictorum anacephalfposin colligentes, et hunc omnipotenti® Dei oceanuin gratulabundi el admirabundi venerantes, exclamemus : 0 adorandam, tremendam , et religioso silentio venerandam omnipotentiam tuam, Domine rex siecu- p,il*
lorum, qui omnia per te potes, quidquid possunt omnes creaturæ lu®; a qua omnis potentia, omnis vis, omnis energia rerum omnium est instituta el dependens; qui omnia ex nihilo solo verbo condidisti, el condita eodem subslaniifico influxu conservas, ex omnipotenti® tu® manu ea veluti suspensa tenens, ne in suum nihilum relabantur ; coram quo totus mundus est instar pii® modie®, et omnes gentes instar stili® roris antelucani. Qui reipsa potest efficere el prestare, non solum quidquid omnes homines et Angeli animo concipere, sed etiam quidquid sapientia tua infinita potest excogitare; par enim est potentia tua sapienti® lu®, et ®que late se extendunt et diffundunt, cum hmcsola sit illius regula et mensura. Quam enim aliam habeat mensuram potestas immensa, nisi immensam? hiuc non minus ea tenes el possides qu® non sunt actu in esse producía, quam qu® esse el speciem exterius receperunt. Delite>cunt enim in thesauris potenti® et sapienti® tu®, et ad minimum nutum tuum in esse foras prosilient, el dicent : Adsumus ad obsequium tuum. Non indiges laudibus cl obsequiis nostris; si enim velis, infiniti tibi mox suppetent famuli, qui incomparabiliter U melius colant, et omni laude celebrent.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Incipit hic tertia pars libri. Nam (ut dixi ejus initio) prima parte, puta primo capite, tradidit elogia tapien Hae. Secunda parte, puta a capite secundo huc usque, tradidit præcepta sapientice. Nunc vero hac tertii usque ad finem libri dat exempla sapientia. Solent enim ethici sua præcepta per exemplaillustrare* d *commendare.* 9

Hoc igitur capite, primo, laudat Patriarchas, et viros sapientes ingenero asquead vers. <6. *Inde speciatius dilaudat Hmoch, Abraham, Isaac et Jacob. Cnde codices Gretti Romæ correcti huic capiti titulum præfigunt. Hymnus patrum; et Tigurina, Majorum laudes. Simili modo Sapiens lib. Sapientiae praemittit elogia sapientiæ, deinde, cap.* iO, *ejusdem subdit exempla, laudando Adam, Noe, Abraham, Loth, Jacob, Joseph, Moscn, Hebraeos, etc. Et Apostolus, Htbr.* xi, *post fidei elogia, celebrat fidei athletas Henoch, Noe, Abraham, Masen, etc.*

1. Laudemus viros gloriosos, et parentes nostros in generatione sua. 2. Multam gloriam fecit Dominus magnificentia sua a sæculo. 3. Dominantes in potestatibus suis, homines magni virtute, et prudentia sua prediti, nuntiantes in prophetis dignitatem prophetarum, 4. el imperantes in presenti populo, et virtute prudenliæ populis sanctissima verba. 5. In peritia sua requirentes modos musicos, et narrantes carmina scripturarum. 6. Homines divites in virtute, pulchritudinis studium habentes: pacificantes in domibus suis. 7. Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, el in diebus suis habentur in laudibus. 8. Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum : 9. et sunt quorum non est memoria : perierunt quasi qui non fuerint: et nati sunt, quasi non nati, et filii ipsorum cum ipsis. 10. Sed illi viri misericordi® sunt, quorum pietates non defuerunt : 11. cum semine eorum permanent bona, 12. hæreditas sancta nepotes eorum, et in testamentis stelil semen eorum: 13. et filii eorum propter illos usque in ælernum manent: semen eorum et gloria eorum non derelinquetur. 14. Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, et nomen eorum vivit io generationem el generationem. 15. Sapientiam ipsorum narrent populi, el laudem eorum nuntiet ecclesia. 16. Henoch placuit Deo, et translatus est in paradisum, ul det gentibus poenitentiam. 17. Noe inventus est perfectus, justus, ct in tempore iracundi® faclus est reconciliatio. 18. Ideo dimissum est reliquum terne, cum factum est diluvium. 19. Testamenta sæculi posita sunt apud illum, ne deleri possit diluvio omnis caro. 2D. Abraham magnus pater multitudinis gentium, et non est inventus similis illi in gloria : qui conservavit legem Excelsi, et fuit in testamento cum illo. 21. In carne ejus stare fecit testamentum, et in tentalione inventus est fidelis. 22. Ideo jurejurando dedit illi gloriam in gente sua, crescere illum quasi lerræ cumulum, 23. et ul stellas exaltare semen ejus, et hæreditare illos a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos terra. 24. Et in Isaac eodem modo fecit propter Abraham patrem ejus. 25. Benedictionem omnium Gentium dedit illi Dominus, et testamentum confirmavit super capul Jacob. 26. Agnovit eum in benedictionibus suis, et dedit illi hæreditatem, el divisit illi pariem iu tribubus duodecim. 27. El couservavil illi homines misericordi®, invenientes gratiam in oculis omnis carnis.

PRIMA PARS CAPITIS.

*• 1. Laudemos viros gloriosos, kt parentes nostrosin generations sua.— Preclare Origene», lib. I tn *Job :* « Sicut cœli luminaria, inquit, ac sidera cunctis indesinenter quw nub cœlo sunt iuli

gent, etc. : sic et Sanctorum virtutis insignia, atque beatissimi eorum agones omnibus in perpetuum singulariter lucent, omnibus in reternum bonorum formam tribuunt, omnibus sub sole pietatis exemplum ostendunt. Apostolus enim ait : Stella a stella differt in claritate, etc. Sed cl angelus ad Danielem : Tuncjusti fulgebunt ut luminaria c<rli, et tanquam sol et luna, et tanquam stella» in srecula. Sic itaque effulgent atque emicant. Alius fide fulget, ut Abraham ; alius castitale, ut Joseph, » etc. Idcirco ergo Deus per Siracidem hæc pfifrum exempla, viva vite sancte exemplaria nobis proponit, scilicet, ut ait S. Basilius epist. I *ad Greg. Nazianz. :* « Beatorum virorum vite litteris tradite velut imagines quædam viva», divinæ reipublicre ad bonorum operum imitationem proposite sunt.» Et paulo post: «Quemadmodum pictores cum imaginem ex imagine pingunt, frequenter ad exemplar respicientes, lineamenta inde ad suum opificium transferre contendunt. sic oportet eum, qui studet seipsum omnibus virtutis partibus perfectum efficere, ad sanctorum hominum vitas, velut ad statuas mobiles et actuosas, oculos intendere, atque illorum bona per imitationem sua facere. » Concisius Ennodius, in *Vita sancti Epiphqnii, Ticinensis Episcopi : a Pingebat* acjibus suis paginam, quarn legisset. Quid libri docuissent, vita signabatur. » Hinc Philo, lib. *I)s Abraham* : a Easdem, ait, vitas patrum leges et posterorum. » Et S. Isidoru* Hispalensis, ll *Sent.* cap. xi : « Si ad -boni incitamentum, divina, quibus admonemur, præccpù deessent, pro lege nobis Sanctorum exempla sufficerent. Ad conversionem seu correctionem mortalium mullum prosunt exempla honorum : mores enim inchoantium non queunt proficere ad bene vivendum, nisi perfectorum informentur exemplis patrum. » Et post nonnulla : a Ob hanc utilitatem, scribuntur Sanctorum ruinæ ct reparationes, ut spem faciant safutj human®, etc. Exempla S indorum, quibus redificatur homo, vanas faciunt consectari virtutes : humilitatis ex tJirishudiìvotionb ex Petro, charitalis ex Joanne, obedieplim ex Abraham, pfitieiitire ex Isaac, tpleraiitire ex Jacob, castimonia» ex Joseph, mansuetudinis de Moyse, constanti® de Josué, benignitati- de Samuel, mfcericordire dr David, abstinenti.»' de Daniel. » Et S. B silius, in *Gordium Marlyi m:* a \iroruin, inquit, qui bene in república vrr-nti sunt historia, velut lux quædam , his qui ndv.inlur, ad vite viam præfulget. » Et rursum: « Exhortatio ad lem¡wranliaru est vita Joseph; invitatio ad forhludmein ot Samsonis historia , » etc.

Est conclusio libri, qua a laude operum Dei transit ad laudem heroum Dei; quia hi inter opera eminent et excellunt. Ih ennn sunt quasi cœji et soles animati, qui corde, ore et opere enarrant glonam Dei. Ho* ergo prqppnit et rpccn^t hic Siracides, eoruinque heroica facha pro üvi lege et virtute patrata celebrat : ut documentorum suorum de virtutibus huc usque traditorum det exempla,quibqs ostendat illa practícalo esse posiiiblia, usu fieri facilia, fructu esse gloriosa; ut ita omnes ad cos imitandos incitet ct exstimulet. Unda Syrus vertit : *Et ego laudabo viros gratiosos, patres nostros, qui fuerunt in generationibus suis.*

Nota : Non quoslibet celebrat, sed *primo,* « viros, » qui scilicet animo sunt virili el excelso, qui viros se prrebent in virtute, qui ardua aggrediuntur et superant. remino» enim , et homines feminei› qui effeminato sunt animo, ad magnam virtutem non assurgunt. Sub viris intellige viragmes, quales fuere Sara, Kebcçca, Anna mater Samueljs, Susanna, mater Machabreorum; et in novo Testamentos. Helena, S. Pulcheria, S. Agnes, S. Crecilia* S. Lucia, S. Agatha, et innumere ali®, quarum dux et princeps fuit B. Virgo, uti omni virtute et gratia prre omnibus hominibus et Angelis plenissima, ita omni laude nostra superior. Ite enim, cum sexu essent fpminæ, virtute se viragines prresliteruqt, virosque virilitate spa vicerunt; ideoque majores pr;p illis laudes et coronas in cœlis reternas meruerunt.

Secundo, celebrat viros, non quoslibet, nec communis virtutis et famre; sed « gloriosos, «qui scilicet heroica et gloriosa fidei, spei, charitalis, patienti®, fortitudinis, etc., facinora ediderunt, per qu® gloriam apud Deum, homines ct angelos nunquam interniorilurarn adepti sunt. Loquitur Siracides de gloria virtutum proprie, non miraculorum ; esto aliqui ex heroibus quos celebrat, miraculis quoque fuerint illustres, ut Moses, Josué, Isaías, etc.; nam de mullis nullum legimus miraculum. Quod enim miraculum patravit Adam,Sem, Selh, quos laudat, cap. xi.ix, 19, Nehemias et Jesus filius Josedrc ac Zorobabel, ibidem vers. 13, ac Simon Onire quem laudit toto capite L. Sic primis a Chrtâto sreculifc permulti canonizabantur sancti .Martyres et confessores ob gloriain virtuliim, non miraculorum. Virtus enim sanctum efficit, éaquc,si heroica sit, gloriosum, non miracula; cum h i-c subinde patrari queant ab impiis in testimonium veritatis et fidei, ut p ilet *Malth.* vn, 22. Nuup tamen ea justis de causis in canomz.itione requirit Ecpleda.

Teidio, celebrat « parentes n sure geniis, id est patriarchas, principes et Prophetas llcbr.forum: patpnrchre enim i|li naturali generai ione, sic et yirtulis insignis exemplo fuere parpii|es po^h rqmm Jud.rornm ; principes sapienter populum regendo, ct contra infideles propugnando ; I ropln tre docendo , pm*dic.iml<>, magna miraqiio ellicipndn , politici v. I niydici fm ru parente* Israelis : filiorum enim est ex filiali amore, gratitudine, pietate et reverentia, quam erga parentes gerunf, eqrmn pwclara facta celebrare (honor ehim parentum est honor filiorum}, seque et contribules, CH'.lcrosquc omnes ad eos imitando* accendero. Magnus enim virtutis stimulus est domes-

ficum patrum et avorum speculum, assidue oculos incnfumquc verberans

Quarto, « in generatione sua, » id est quorum quisque vixit et luxit sæculo suo. Alii eniiq vixerunt primo ante diluvium sæculo, illudque suo valore illustrarunt, ut Henoch; alii sæculo diluvii, ut Noe; alii primo post diluvium sœcujoa ut Abraham, Isaac, Jacob; ahi secundo, ut Moses, Josué, Caleb; alii tertio, ut David, Ezechias, Iorias, etc. Quisque enim sui sæculi fuit qua i lux cl fax. Græce est víqinw, id est *(¡encrâtione,* quod cohærel cum tî› *parentes, q, d.* Laudemus parentes nostros, qui nobis sunt parentes gcnprationo, id est qui nos genuerunt vel naturali naturæ, vel morali virtutis propagine. Unde Tigurina : *Porro laudemus viros præclaros, ct quibus prognati sumus majores nostros* : alii : *Laudemus nunc viros inclytos, patres nostros genere,*

Porro laudat Siracides patres præclaros multis
iu i u ('e causls : PrHZ/°/ Quia laus patrum est laus Dei,
qu.i'›or qui cos ad tanta evexit, ut dicet versu 2. *Secundo,*
dcauiifc quia laus patrum est laus filiorum, totiusque gen-
Sccud Ja t›s; voluit enim Siracides apud /Egyptios, inter
' quos vivebat, cætcrasquc Gentes, celebrare suum populum, suosque Hehræos, alias multis nomi-
nilo- nibus Gentibus invisos et contemptibiles. *Tertio,* quia virtus patrum hoc præconium merebatur : proprium enim virtutis præmium est laudis elogium; præsertim quia multi ex ipsis laudem omnem humanam quam merebantur fugerunt, et sponte abdicarunt, omnemque mundi gloriam calcarunt : quæ honoris fuga et glori® calcalio merita est hunc honorem et gloriam. Honor enim velut umbra sequitur fugientes, fugit vero sequentes et captantes se. Celebrari ergo eos hic voluit heus, quia ipsi, dum viverent, nominis celebritàtern fugerunt, studuerunt humilitati, latere elegerunt; imo mulli idipsum non tantum in vita, sed
8· ct post mortem officere conati sunt. S. Ephrem
\ ¡n tcslaimmlo, gravi interdicto vetuit, ne post
fjürbrtm mortem funebri oratione laudaretur : u Nulla
iu» hu- Lpjirem, inquit, cecineritis carmina, nullamque
l n' laudem adhibueritis; ne me cum pretioso sepeliveritis vestimento , neve privatum corpori meo constituentis tumulum : mihi enim cum Deo convenit , ut inter peregrinos commorer. Advena quippe ego sum et peregrinus, sicut omnes patres mei. »

El ***** ld«m vetuit Pa^chasius Rfldbcrtus, Abbas Cor-
c boivnsis, qui scripsit *Bc Ventate corporis Christi in Eucharistia,* idemque obiit anno Domini K51 ; sic enim habet unctor vil.r, quæ operibus ejus pprligitur ; « Nihil illustrius luit summa animi ejus modestia el humilitde, qua de seipso, cum maxuni ab omnibus fieret, modice omnino sentiebat. Itaque monachorum seomnium peripsema, Leyilarumque ultimum appellaro solebat : Diaconi gradu contentus, ad presbyterii honorem nunquaip aspiravit. Quam sui despicientiam ut podi mortem quoque singulari exemplo testare-

U|r, convocatis sub vit® finem cJjRCipuUs edixisse fertur, ne quis de ipsius vita quidquam litteris consignaret. «

Marciani» Anachoreta cum audisset plores ex- Et s.
petere corpus suum post mortem, juramento obstrinxit Ensebium discipulum, ut occulte illud terræ mandaret, uli narrat Theodoretus, in *Ihstor.* SS. *Patvim,* cap. itu

Sic et S. Antonius motions adegit suos, ut se- Ec *•
creto corpus suum s^pelir^ d , ne quis illi honos 7
deferretur. Testis est J›. Alhanisius, in ejus Notum est ex S. Hieronymo quantums Hilarión omnes honores el laudes fugent. Tantus fuit in Sanetis mundi, laudis et qlorite contemptus; tantus silentii et humilitatis amor, ut incogniti viverent, el incogniti morerentur.

Quarto, quia virtus laudata crescit. Rursum ad Q|^^ Virtutis sequelam cfficacjora sunt, magisque movent exempla quam præcepla et horUmenta. Quocirca S. Basilius, in *Ascehcis,* sapienter admonet, virtutis studioso intuenda et exprimenda esse majorum exempla. Sic enim ait: ‹Sicut pictores cum imaginem ex imagine pingunt, ex. inpiar identidem respectantes, lineamenta ejus transferre conantur magno studio ad suum opificium : ita qui sese meditatur omnibus numeris virtutis absolutum reddere, velut simulacra quædam spirantia et actuosa Sanctorum vitas respicere opus, probaque illorum opera sua imitando facere. » Nyssenus, in *Encomio* S. *Basili* :* « Oratione, ait, potior fuerit ea laus quæ per opera præstatur ac repraesentatur. Hoc vero quid est? ut per memoriam illius vita nostra melior quam esse solet efficiatur. Sicut enim sculpture in sigillo decorem nemo oratione illam laudando exprimit : sic efficacior est magistri laus quæ per yitam, quam quæ per orationem, repraesentatur» Sic igitur fratres etiam nos sobrietate sobrium imitantes, factis nostris virtutem pro dignitate laudemus; et itidem in cæteris omnibus miraculum sapientis participatione sapienti^ repr esentetur : laus paupertatis per hoc, ut eliain nos supeitluanim facult itum materialium expertes simus : contemptus mundi hujus non modo dicitur quod sil laudabilis atque gloriosi quædam res; sed earum rcruin, quæ per mundum ¡irobantur et expetuntur, contemptionis ac d- spicienti® testis sil vita. Ne dicgs solum quod ille Deo dedicatus el addictus esset; sed tu quoque teipsii " Deo dedica ahpie addio : ncc quod solum ei homi n atque possessio esset, ea quæ speratur requp'ç; sed etimi ip-e congrega libi has divitias quimjadmodum ille : licet enim transtulit ille de terra vita* institutum m cadum, transfer item tu. In sacrosanctis et a furum injuria tutis cœli ærariis suas divitias deposuit; imitabo per hoc eliam tu magistrum. Perfectus enim erit discipulus, sjcqt magister ejus. »

Sic et Climipus, *gradu* 2G, præcipit iH e plurj- SamtiM
mis optimos nobis ad exemplum propomimys* i»-»*»*

tnnpro-ewueiidL Zeuxidis exemplo, qui picturus Junonem, Agrigenl¡nis omnibUs virginibus inspectis, quinque precipuas elegit, ex quibus, quod esset in unaquaqueprecipuum, imitaretur. Quin etS. Paulus, *IMr.* ini, 7 : « Mementote, inquit, preposilorunt, vestrorum, quorum intuentes exitum conversationi*, imitamini fidem. • Et : a Imitatores mei estote, sicut et ego Christi, » I *Corinth,* xi, 1. lime eamdem Sanctorum exemplorum speculam, ceu normam regulamque, valde commendant S. Augustinus, in /W. lxxxvii, S. Hieronymus, *epist.* IO2;Cas*ianiis,Co//uLll,cap.iv;S Gregorius, XXIV *Moral,* cap. vi, ct lib. XXXIII, cap. xxxvii; S. Ambrosius, II *Officior.* XX; S. Clirysostomus, *De Computici. cordis;* S. Ephrein, tom. II, epist. *ad Joannem monachum;* S. Bernardus, seim. *De altitud. et bassit. cordis, et* serm. 54 *in Cantic.* ‹ Armantur enim filiorum animi, dum patrum recensentur triumphi, » ait. S. Eucherius.

Porro patres veriores et præslantiores sunt qui spiritu, quam qui carne generant, qui scilicet, alios verbis et exemplis ad virtutem cl sanctitatem cfTormanl, Deique, qui summus est pater, filios hæredesque efficiunt. Unde S. Augustinus, *Collât. Carthag. tertia,* 242 : « Honorificentiæ causa, inquit, patres appellamus eos, qui nos vel tempore vrl meritis processerunt. » Hinc iidem dicti sunt Papœ, de cujus vocis etymo sic scribit Hynoa. ftemigius Antissiodorensis, *De Celebrat. Misses:* 1,1 "um « Papa, inquit, secundum quosdam dicitur admirabilis vel coronatus; sed, quod melius est, pater patrum, id est Episcoporum, d Et bue pluries alludunt auctores. Olim autem non soli Episcopi, sed omnes virtute prestantes clerici vocabantur Papœ. Unde Walfridus Strabo, *De llebus Ecclesiasticis,* cap. vu : a Papa, ait, transiit in dign.talis nomen , ut clerici venerandi eodem nomine appeli arentur. » Quare Coepiscopi Prolopapæ dicti Pip» E- gun|, Balsamone, *Can. Apost.* 59. Deinde soli Episcopi nuncupati sunt Papie. Sic in Ephesina Synodo, *Can.* I, Cyrillus vocatur Papa Alexandrinus, S. Hieronymus, in epist. *ad S. August.,* eum vocat Papam. Sidon»us Apollinarius, lib. VI *epistol.* 1 ct seq., Lupum, Leonlium, Theopl istum, aliosque Episcopos vocat Papas. Addit Baronius, in *Martyrol.,* in Addit, ad diem 10 januarii, Episcopus nuncupatos esse Papas usque ad annum Homini 850. Exinde vero nomen Papœ soli adhæsisse Pontifici Romano, quod postmodum sancione sua confirmavit Gregorius Septimus Pontifex, in Synodo Romana anno Domini 1073, qua statuit contra schismaticos, ut Papie nomen unicum esset m orbe Christiano, nec liceret alicui scipsum vel alium eo nomine appellare. Ibidem docet Baronius, Papa non esse idem quod *Pater patrum :* esto enim *Pa* pro *pater* positum in subari carmine testelur Festus; tamen veteres distinguunt Papam a patre patrum, ut cum Synodus Epiri, in epistola *ad Uormisdam Papam,* ita scribit : ‹ Synodus veteris Epiri, etc. Domino nostro per cuncta sanctissimo ct beatissimo Patri Patrum, comministro ac principi Episcoporum, Honnisd® Papæ. » Germana ergo interpretatio nominis P;ipæ est, ul a Græca voce id est *pater,* deseen- Jat : licet alii deducant a ttxthts;, id estatus. Hæo Baronius. Acc**dit Eustathius, qui ait Romana lingua Papam significaro patrem. Denique nonnulli erud ii linguarum periti censent tam Græcum w, quam Latinum *Papa* a Çhaldæo *Abba* (quod descendit ab Hebræo *Ab),* id est *pater,* derivari. Ita Petrus Gregorius, in *Syntagm. Juris universi,* part. II, lib. XV, cap. m, *De Abbatibus,* num. I : « Abba, inquit, idem est quod universe Papa. » Et Spirgelius, in *Léxico,* verbo *Abbas,* ait apud Gr e-cos *Abbas* appellatos *Papas,* velili Moscovita» pronuntiant popas. Parentes ergo prisci quos celebrat hic Siracides, fuere primi Abbæet Abbates,

Papre et patres patrum.

2. Multam gloriam fecit (græce íxtioi, id esi tai creavit, condidit) Dominus magnificentia sia a s.eculo. — Puta per *magnificentiam,* id est magnificam suam potentiam, sapientiam, bonitatem ct operationem, quam habuit « a sæculo , » id est ab initio mundi et temporis, imo (eternit itis. Complutensia addunt *b* aù:cû, id est *in ipsis,* scilicet viris gloriosis. Sic enim h ibent : *Multam gloriam creavit Dominus in ipsis magnificentia sua a simulo;* Romani : *Magnificentiam suam a sæculo, q. d.* Dum Deus gloriam t mtam creavit in Sanctis, hoc ipso ostendit et exhibuit magnificentiam suam, quam hubuit a sæculo, id est ab æterno. Gloria enim Sanctorum est opus magnificentiæ Dei, adeoque . ipsa est gloriosa Dei magnificentia; hæc enim non est aliud, quam gloria Dei magnifica; Syrus : *Multum gloriæ adjudicatum est illis, et omnis majestas eorum super generationes sæculi.*

Nola : To *gloriam* respicit tò *gloriosos,* vers. 1, *q. d.* Patres nostri fuere viri gloriosi ob gloriam multam, quam eis contulit Deus. Mullam dico. Nam *primo,* hæc gloria viros illos fecit gloriosos et inclytos; *secundo,* hæc gloriosum fecitsæculum ipsorum; Deus enim eos, quasi faces, imo soles orbi dedit, ut illum suo quisque revo illustraret : v. g. dedit Henoch, ut ille quasi sol illustraret sæculum legis nature; dedit Noe, ut ille quasi sol illustraret sæculum diluvii; dedii Abrahamj ut ille quasi sol illustraret sæculum primum post diluvium, et ita de oeteris : Deus enim pro sua magnificentia cuique sá culo successive hos heroes quasi stellas, imo soles, dedit, ut ejus ignoranti e el viliorum tenebras sua luce discuterent; *tertio,* hanc gloriam sibi ipsi creavit Deus; dum enim gloriam tantam Sanctis contulit, hoc ipso seipsum apud homines glorificavit, gloriamque suam ostendit el celebravit. Unde Tigurina vertit : *Dominus per hos multam gloriam sibi peperit, idque sua ab ævo condito magnificentia.* Gloria enim Sanctorum et heroum est gloria Dei eos sanctificantis et extollentis : sicut gloria operis est gloria opificis , ct gloria imaginis est gloria exemplaris.

Igitur magnificantia fuit causa, cur Deus patres tam gloriosos effecerit; quia scilicet Deus magnificentissimus in ea volebat toti mundo ostendere suam munificentiam et magnificentiam.

Triplex hæc gloria fuit triplex causa quæ movit Apostolum, nt imitatus Siracidem, post elogia fidei, tantopere celebret tot tanlosque heroes fidei, *Ilcbr.* xi. Rursum triplex hæc gloria fuit triplex causa, quæ movit Ecclesiam, ut Siracidem ct S. Paulum secuta, celebret Sanctos illustres; sic enim a priscis temporibus Ecclesia Latina in *Martyrologio,* cl Græca in *Menologio,* Martyrum Sanctorumque heroicos agones celebrat, posterisque imitandos proponit. Atquehæc fuit prima Martyrum Sanctorumque canonizalio, quam deinde secuta est particularis illa et solemnis, quæ de more fit a Pontificibus. Primus autem quem legimus a Pontifice solemni ritu canonizatum, fuit S. Suitbertus, Episcopus Werdensis, qui sub Carolo Magno canonizatus est a Leone 111, anno Domini 803. Ita Baronius, Bellarminus el alii. Secundus fuit S. Udalricus, Episcopus Augustanus, qui canonizatus fuit anno Domini 993, a Joanne XV Pontifice, ut patet ex ejus Bulla canonizalionis.

Ciw d l-ptioais ° g0‘

i. r^o. nu i.M.e . uà. l”r♯

Porro in canonizatione cujusque Sancti, duo facit Pontifex : *primo,* refert in Sanctorum catalogum, cumque ut talem Ecclesiæ colendum proponit ct sancit; *secundo,* ejus festum, die quo obiit et in cœlum transiit, toti Ecclesiæ celebrandum indicit. In nonnullis quoque officium die eadem fieri prœcipit. Sic in S. Bonaventuræ canonizatione, quæ fuit anno Domini ISSO, ait Sixtus IV Pontifex : a Ipsum SS. Confessorum, Pontificum et Doctorum consortio solemniter aggregamus; mandantes Patriarchis, Archieplscopis,etc., ut festum ipsius secunda Dominica mensis julii singulis annis solemniter cl devote celebrent, divinum officium velut pro uno Confessore, Pontifice ct Doctore, tam publice quam privatili), prout contigerit, persolventes. Frauciscanis vero hujusmodi officium sub festo duplici et octava celebrandi concedimus facultatem. » Sic in canonizatione S. Bernardini anno 14%0, ait Nicolaus V Pontifex : « Ipsutuque canonizamus, mandantes festum in numero sanctorum Confessorum non Pontificum decantari. » Prima omnium, cui concessum fuit officium, fuit S. Brigida; nam Bonicius IX, in ejus canonizatione, quæ facta est mno Domini 1391, sic ait : « Statuentes ut ab universali Ecclesia anno quolibet die obitus ejusdem, festum ipsius el officium, sicut pro una Sancta non Virgine nec Martyre, devote et solemniter celebretur. » Simili deinde modo Pius II, in canonizatione S. Bennonis statuit, ul ab universali Ecclesia quolibet anno festum ipsius, ct officium sicut pro uno Confessore Pontifice, die iGjunii solemniter celebretur. Sic Clemens VII, canonizans S. Antonium , Archiepiscopum Florentinum, ejus festum indicit, ac officium divinum velut pro uno Confessore Pontifice celebrari sancit : Patribus v°ro Prædicatoribus sub ritu duplici. Sixtus V, in canonizatione S. Didaci : «Statuentes, inquii, ul ab universali Ecclesia anno quolibet die 12 novembri* festum ipsius, ct officium sicut pro uno S. Confessore devote celebretur. • Idem officium de S. Raymundo et S. Hyacintho indicii Clemens VIH, ac de S. Carolo Borromæo, el S. Francisca Romana Paulus V, in eorum canonizatione.

Neque hic recens canonizato* festo officioque colendi est mos, sed pervetustus ab ipsis Ecclesiæ primordiis. Sic enim S. Stephani Protomartyris, cæleroriimque Martyrum festum celebrari sanxerunt Apostoli, leste S. Clemente, lib. VIH *Constit.* cap. xxxiii. Sic S. Cyprianus, *epist. 31* : « Dies eorum (Martyrum) quibu* excedunt, inquit, annotate, ul commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus. » Sic S. Augustinus, lib. XX *Confra Faustum,* cap. xxt : « Populus Christianus, inquit, memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat, et ad excitandam imitationem, et ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur. » S. Gregorius. *ad Eulogium,* epist. 29, lib. Vil : « Nos, inquit, pene omnium Martyrum, distinctis per dies singulos passionibus, collecta in uno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Missarum solemnia agimus, m Unde liquet veteres festa Martyrum celebrasse quotannis in die martyrii eorum, Missam celebrando, m eaque eorum nomina commemorando el invocando; atque inde factum est, ut in Canone Miss® non nisi Martyrum nomina posita legamus, et quotidie commemoramus dum dicimus : « Commemorantes et memoriam venerantes in primis, » etc. Olim tamen etiam nomina Virginum el Confessorum non Martyrum recitabantur. leste S. Augustino, lib. De S. *Virginib.* cap. XLv : « Perhibet, inquit, Ecclesiastica auctoritas, in qua fidelibus notum est, quo loco Martyres, et quo loco defunct® sanctimoniales recitentur. © Quocirca pridie diei natalis eorum annuntiabantur nomina in Ecclesia (ut hodie fit in Martyrologio) quorum natalitia recensenda essent die sequenti, quorumque una cum sacrificio foret commemoratio facienda. Has Ecclesiasticas tabulas Tertullianus, lib. De *Corona militis,* fastos appellat. Porro Missa* has celebrabant in altaribus super corpora el sepulcra Martyrum, ad eorum honorem erectis, indeque ecclesias vocabant Martyria, quasi Martyrum sepulcra et monumenta. Pluribus hæc omnia demonstrat Baronius, *Præ<apitul. in Martyrologium* /tom.cap. iv. Idem ab olilanis temporibus fecere Græci, Sanctos suos recolentes in Diptychis el Menologiis.

Porro Siracides hic leque ac Apostolus, *IMr.* xr, proprie non intendit texere catalogum Sanctorum et electorum, sed tantum virorum illustrium. Esto enim plcri^ue eorum fuerint sancti

el electi, *de* ponnuÜis lamen res dubia vel incerta est, ut de Salomone, Zorobabel, Jesu filio Josedec, Nehcmia, et Judicibus Israel.

Ver». 3, 3. DOMINANTIS IN POTESTATIBUS SUB, HOMINES MAGNI VIRTUTE, ET PRUDENTIA SUA PRMDITT, NUNTIANTES IN PROPHETIS DIGNITATEM PROPHETARUM. — Rabanus omittit to *in Prophetis,* vel, ut Græca habent, in *PropheUis.* Dude sic legit : *Nuntiantes dignitatem Prophetarum.* Hæc participia *dominantes, nuntiantes, imperantes,* etc., non possunt referri ad *laudemus* vers. I ; sic enim deberent esse accusativi casus; jam autem sunt nominativi, ut patet ex Græco Aupu&mc, ^wmúcvtic, cwnrj-pXz¿n;; quare more llebneo hæc participia accipienda sunt pro prælerilis, *q. d.* Dominati sunt, nuntiarunt, imperarunt. Unde Tigunna vertit : Qui *regnis suis dominati sunt, viri potentia celebres; qui consilio ingemi sui valùcruut, qui prodiderunt* orucula *falot urn;* alii magis ad verbum vertunt : *Qui dominati sunt in regnis suis, el viri potentia celebres fucrunt, consultantes intelligentia sua, annuntiantes prophetias.* Similes hebraísmos notavi II *Corinth.* x, 15; *Rom.* ïiL 12.

Dat causam cur laudandi sint patres, laudisque materiam el objecta varia assignat. Primuin est : a Dominante» in potestatibus suis, » græce, ¿v raîç pxffùiiat; ¿utmv, id câlin *regnis suis.* Quod Koster vertit, *in potestatibus;* cuique enim regi in regnum, et principi in principatum competit jus et potestas regendi et dominandi juxta leges ct jura cujusque regni ct principatus : unde aliqui legunt, *in potestatibus suis.* Plerique enim patres quos laudaturus eat Siracides, fuere Patriarchae, judices, principes et reges Israel : Patriarchis enim in suas familiis, nipote amplissimas, competebat jus principis el regis, uti obtendi, Genes, xxxvm, 24. SedsuS ergo est, *q. d.* Laudemus patres nostros gloriosos; quia ipsi fuere insignes reges et principes, qui magna auctoritate, jure et imperio dominati sunt iu Israel, eumque rexerunt juxta leges et jura a Deo sancita, præserlim ut eum in veri Dei fide, cultu ct obedieutia continerent, el ab infidelibus protegerent. Porro inter bona temporalia nullum gloriosius est regno et regia dignitate.

Tropologice, kabanus : Rex magnus est, inquit, qui regit seipsum, qui dominatur animo suo, præserlim iræ et concupiscentia». Nam et prisci reges, inquit, «fuere iacnllalibus abundantes; *cd majori potestate semetipsos regebant, cum ab illicitis concupiscentiis coercebant. » B

Secundum est : « Homines magni virtute; » græce est, ¿tcjiaçd ìt JVrxuAi, id est viri nominati, famosi et celebres in potentia el robore; tum quia in regno fuerunt potentes; amplum enim, dives el polens habuerunt regnum, uti habuit David, Salomon et posteri; tum quia potentes el victoriosos habuere exercitus, quibus vicino-> reges debellarunt, sibique subjecerunt; tum quia ingcuti animi robore, magnitudine ct generositate ad magna fortiter addenda et constantor perficienda excelluerunl; hos enim llebræi vocant b*n *anse chail,* id est viros virtutis, id est strenuos,fortes,animosos; quales fuere Josué, David, Judas Machabœus, etc., bellica virtute clarissimi; tum denique quia magna in Deum fide prediti, stupenda patrarunt miracula et portenta. Unde Syrus vertit : *Ostenderunt in prophetia sua signa.*

Moralitcr disce hic, virtutem consistere in animi vigore et robore ad ardua quælibet superanda; unde virtus a viro dicta, et proprie fortitudinem significat, quod viri maxime fortitudo sit, ait Cicero, *Tuscul.* 1. Quocirca virtus a variis varie delinitur vel describitur : a Virtds, ait Cicero, (MiTM *Tuscul.* Il, est perferendorum malorum fortis^'· atque invicta patientia. » Idem, lib. V *De Finibus:* u Virtus est vis illa, qua res, cujus est virtus, perfecta redditur. » Idem, lib. ll *De Invent. :* « Virtus est animi habitus, naturæ, modo, rationi consentaneus. » Idem, *ad Plancum,* lib. X, epist. 3 : « Omnia summa consecutus es virtute duce, comite fortuna. » Plato, in *Menone,* sive in *Dialogo de virtute,* quatuor dat ejus definitiones: a Prima virtus viri civilis est, ad civilium rerum udministraliòncm Congrueuter paratum esse; secunda virius est facultas, qua omnibus præesse valemus; tertia virtus est gaudere honestis; quarta virtus est appetitus honesti, et facultas illud assequendi. » Idem, in lib. *De Jtepubl.:* a Virtus est habitus anima?, quo potentia naturalis ejus quam optime opus shunti exercet.» Idem, lib. II *De Legibus :* « Virtus est obedire rationi. » Alcinous, *Dedoctrin. Platon,* cap. xlxi : a Virtus est affectio animœ perfecta et optima, ornatum, concordem el stabilem efficiens hominem. » Theages: «Virtus est habitus decori. » Rursum Piato, in *Thcœteto,* dixit virtutem esse similitudinem cum Deo ; et alibi : Optimum ànimi habitum per se laudabilem . Plotinus, *Enn.* J, lib. VI, cap. vi, ait esse animi purificationem. Aristoteles, in VII *Physicor.* Aruhu. context. XVI, esse perfectionem animi, ct constitutiohein ejus secundum naturam; in X *Moral. Nicornach.* cap. v, affirmavit virtutem esse omnium mensuram; el in I *IVictor.,* esse facultatem comparandi quii bona sunt, cadeiiiqtic servandi; ac insuper esse facultatem inulta ct magna in alios beneficia conferendi ; esse facultatem quæ potest üinueS omnibus in rebus àdjnvarc; esse habitum recte disponentem appetitum sensuum et actiones ejus. Alii dixerunt esse humani animi sanitatem. Stoici : «Virtus, aiunt, est vacuitas perturkationum, animique tranquillitas.» S. Augustinus, lib. De *Monb. Eccles,* cap. xi : a Virtus est rectissima animi affectio. » Idem, *De Quantitate anirnd,* cap. xvi : « Virtus èst æqualitas vitæ, rationi undique consentientis. » Addltqiïè virtutem similem esse circulo, quia per lllarn sapiens fit « in scipso totus teres atque rotundus. » Idem, lib. IV *De Civit. Dei,* cap. xxi : « Virtus est ari

std» raru

oeno rcctcque vivendi. Unde ab eo quod grasce ¿pní dicitur virtus, nomen artis Latinos traduxisse putarunt. » Idem, lib. XV *bc Civit. bei,* cap. XXII : « Virtus est ordo amoris, juxta illud, *Cant.* B. Am-ii: Ordinavit in me charitatem. » S. Ambrosius, lib. Vili *in Luem* cap. xviii : u Virtus est nollo peccare, atque ita tenere perseverantiam voluntatis, ut voluntas infantiam, usus imitetur naturam. » Idem, in *Psalm,* i : a Prima virtus est, ut non frangaris adversis, nec extollaris secundis. « Idem, lib. II *be Almi,* cap. li : « Perfectu! virtutes sunt, si sollicitudines sæculares, et corporales illecebras victor animus, delinimciitaqiie voluptatis excludat, liber a sæculo, beo deditus, nihilque de tramite recta! intentionis imminuetis, nec affectus sui tempora nunc luxuriæ dividens, nunc Nixhn- labori. » Nazianzenus in *Præceplis ad Virgines* : uâw. ((virtus in medio vitiorum sita est, velut rosa inter spinas. » Sic et Aristoteles , lib. II *Èthic.* cap. vi : « Virtutem delinit esse mediocritatem. » Unde Horatius :

Virtus est medium vitiorum utrinque reductum.

Idem N'azianxentrë, alibi : a Virtus est bonum quod Virtns per vim efficitur. Virtutis natura est ad unicum mim" o- cultum rfóipicèro ; virtus Iticlÿta tacitis gradinnm im- bus se tollit in ditum. » Quocirca Stoici cæterique jm vita. philosophi censucrunt, summum bonum hujus vitæ situm eSsc in virtute, idque demonstrant labatur hisce rationibus : *primo,* summum bonum est in ri,mo' animo : in animo autem nihil est salutarius et Seamdo. preciarías virtute ; *secundo,* summum bonum id judicari debet, ex quo pendet universa nostra perfectio : virtus est hujusmodi, virtus enim per- Ttrtio. Heit id cujus est virtus et opus ejus ; *tertio,* summum bonum id statui debet, quod cum ex se sit bonum , cadera omnia bona reddit : hujusmodi est virtus; nam ejus benefìcio munera fortume et naturio redduntur bona nobis, quæ seorsum a virtute potius nobis obsunt quam prosunt ; Cunto. *quarto,* summum bonum id judicari debet, quod (sejunctis reteris omnibus) bonum reddit id cui convenit, ct eo sejuncto ab aliis, derelinquit illud boni expers : hujusmodi est virtus; ex eo enim quod homo est virtute præditus, etiamsi oi calera omnia desint, slatini dicitur vir probus; si autem ca absit, adsint cælera olnnia, nequaquam Quinto, bonus cl probus nuncupubitdr; *quinto,* summum bonum est maximo potens, omnia vincens, omnia superans, omnia cum eo pugnantia repellens : hujusmodi est virtus; ea enim sola muniti, fortunam vincimus, naluræ incommoda rejicimus, munere conlincntiæ incontinentiam coercemus, *Liu>.* heroica virtute feritatem prosternimus; *sexto,* summum bonum debet Csse firmum et constans: apud nos auleta nihil Rifiutò fìrmius et constantius reperitur ; dum enim extrinsecus fortume venti nos agitant, dum intus dimicant naturio contraríetelos ex quibus constamus, dum amici nos deserunt, dum prir Jus mundi nobis sunt adversi ; sola virtus intus revocata animum reddit tranquillum, spia nos intrepida comitatur. De qua id quod de Musis cecinit Ovidius, congruenter enuntiare valemus :

Ila alleai nullci potuit jtervinrero terror,
Ne Dtolrutn cornue» prosequerentur iter.

El Seneca, *epist.* 93, dicebat : Uoc adversus virtutes valent calamitates, damna et injuriæ, quod adversus solem valent nebulæ, imo minus, quia virtus iu calamitate refulget, ct adversitate perficitur. Pra terca summum bonum hujus est natu- sepu i<e el conditionis, ut quatenus summum bonum ést, non possit non prodesse : at hoc virtuti competit. Preciarum enim virtutis privilegium est (ut in primo Rhetorices monuit Philosophus), quod ea sola male uti non valeamus, ac insuper, quod admirabilius est, ea sola (dum nobis se offert necessaria occasio) non valeamus non uti ; de ratione enim virtutis moralis est, non solum ut agamus id quod oportet, verum insuper quando oportet. Insuper summum bonum id judicari o.uv* debet, quod mensura et regula est reterorum bonorum, ac Deo pro facultate nos reddit similes: hujusmodi est soja virtus ; ea ergo { ut dixit Philosophus X *Moral. Xicomach.* cap. v.) est mensura omnium (rectum enim judex est sui obliqui), ea sola nos maxime purgat, et purgatos evehit ad supera, lime Deus* tanquam amicum ac sibi similem, dicitur visitare virum probum ac sapientem. Demum summum bonum diciiur esse jucundissimum, honestissimum, utilissimum, semper consimile, naturæ hominis consentaneum, ordinem statuens inter partes animæ, ac hominem reddens similem magno mundo : hujusmodi est sola virtus.

Tertium est: a Prudentia sua prediti; » græce, [kvXtúcvnc tv id est consultantes vel consiliantes ; intelligentes, id est prudentes ct sapientes : prima enim et potissima prudentiæ pars est consilium. Prudens enim est, qui novit iu quovis eventu, preserlim in re diillcdi et periculosa, sapiens dare consilium. Porro hæc prudentia triplex est : scilicet etilica, quæ hominem ipsum ; œconomica, quæ familiam; politica, quæ rempublicam prudenter regit et administrai. Triplicem hanc prudentiam habuere patriarchas el principes, quos hic celebrat Siracides; nam ut sapienter ait S. Dionysius, epist. *ad UemopMum :* u Qui se rexerit, alterum etiam reget; et qui alterum, etiam domuui ; qui domum, etium civitatem; qui civitatem, etiam nali/nem. »

Quartum est : a Nuntiantes m Prophetis dignitatem Prophetarum,» id est populo annuntiabant, commendabant et inculcabant in Scripturi» Prophetarum, corumdein dignitatem, quante scilicet tum ipsæ propheliæ, tum ipsi Prophet® earum auctores sint dignitatis et auctoritatis, nimirum divinai, quia a Deo dictat® et impilate fuero Prophetis; ac consequenter quanta revu-

renlia et obediente sint excipienda». Ita Lyranus et Dionysius. Sub Prophetis intellige legem et Pentateuchum; Moses enim fuit princeps uti principimi et pontificum, sic et Prophetarum. Atqui Moses precipit, Deut. xTii, 18, ut rex novus, mox ut inauguratur, habeat Deuteronomium, illudque assidue legat, ut juxta illud se et suos regat; « Postquam, inquit, sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar a sacerdotibus Leviticl tribus, et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vit® suæ, ut discat timere Dominum Deum suum, et custodire verba et cæreroonias ejus, quæ in lege præcepta sunt, o Ita fecere pii reges et principes, ut Josias, IV *Reg.* XXII, 1, et Esdras, ll *Esdræ* vm, 18, ac similes, qui proinde uti pie et sancte, sic et prospere feliciterque Deo fortunante regnum administrarunt; Israelis enim regnum non erat mere civile et politicum, sed el Ecclesiasticum ac divinum : quare reges regere debebant populum juxta legem Mosis el oracula Prophetarum, sicut reges et imperatores Christiani regere debent populum juxta Christi legem et Evangelium. Qua in rc excelluit JigtUo- “‘n‹* Jagello Lilhuaniæ et deinde Poloniæ princeps, qui Polonis et Lithuania fidem Christi adeo ferventer instar doctoris et concionatoris predicavi!, ut eos ad Christum converterit; quare Polonorum tam Apostolus quam princeps exstitit. Ejus pietatem et zelum imitantur moderni Polouorum reges et principes, qui ab eo prognati Jagellonidæ nuncupantur, eoque titulo gloriantur. Floruit Jagello anno Domini <390, tempore Tamberlanis. Ita Martinus Cromerus, De *Rebus Polon.* lib XV, et *Oral, funebri,* in morte Sigismundi primi.

Secundo, Jansenius sic explicat, *q. d.* Nuntiabant, inquit, patres in libris Propheticis dignitatem Prophetarum, hoc est, eam suis scriptis el relictis post se divinis oraculis declarabant; nuntiabant ergo, id est reipsa ostendebant et exhibebant dignitatem prophetice, dum eam a Deo accipientes in libris conscribebant, ex quibus illa populo legeretur et annuntiaretur. Plerique enim patrum fuere Prophète, qui prophetias vel ore dictarunt, vel calamo scripserunt; itaque Dei oracula et voluntatem populo annuntiarunt. Unde græce est, id est *annualiantes in prophetiis,* hoc est, ut Tigurina el alii verlunt, *annuntiantes prophetias et oracula.* Ilebrei enim verba contactus tam mentalis, quale est annuntio, quam reali*, construunt cum , id est in, et ablativo, uti jam saepius monui. Unde noster Emmanuel Sa, subaudiens -rò *secundum,* sic exponit, ç. *d.* Annuntiantes prophetias secundum dignitatem Prophetarum, *q, d.* Majores nostri fuerunt Prophète, et prophetias ediderunt dignas Prophetis, ut merito inter Prophetas magnos censendi sint. Talis fuit Jo«ue, de quo ait, cap, xtvr, vers, i : * ForUs in bello Jesús Nave, succ sor Mosi in Prophetis, n *q. d.* Majores nostri non tantum prudentia fuere prediti, sed et prophetia ac spiritu prophetico clari ; quare regimen eorum non lanium fuit prudens, sed et propheticum ac divinum; quia prudentia non tam humana quam divina rexere populum , ulpote in dubiis omnibus consulentes oraculum Domini, ul fecit Moses et Josué, *Num.* xvii, 21.

Tertio, Palacius sic exponit, *q. d.* Majores nostri erant nuntiantes inter Prophetas dignitatem propheticam suam, quæ maxima laus esi. Quam ut intelligas, id nota : Licet olim Deus multis dederit spiritum predicendi futura, atque ideo ut essent suo modo Prophète, ul dedit Sibyllis cl Balaam; tamen dignitaleni propheticam et canonicam solis dedit Judæis, qui agnoscentes se Spiritu Sancto inspiratos loqui, asserebant se esse Prophetas; ac ideo suam dignitatem propheticam nuntiabant el pronuntiabant ; et propterea horum prophetias Ecclesia ut canonicas suscepit et suspexit. Jam est sensus apertus : Parentes nostri erant inter Prophetas, qui prodicebant futura, dignissimi, nuntiantes suam propheticam dignitatem, id est dicentes se esse veræ Ecclesiæ Prophetas.

Rursum alii sic explicant, *q. d.* Nuntiantes non Unium plebeiis el rudibus, sed et ipsis Prophetis, id est viris doctis et sapientibus dignam Deo et se prophetiam, id est sapientiam. Unde Syrus vertit : *Sapientes didicerunt in sapientia eorum.*

Quarto, Franciscus Lucas, in *Annotat,* hic : Manu'cripta duo, inquit, cum Rabani textu omittunt io in *Prophetis,* leguntque : *Nuntiantes dignitatem Prophetarum.* Alia manuscripla tollunt non tantum *in Prophetis,* sed etiam *nuntiantes,* scribuntque quod reliquum est *in dignitate Prophetarum.* Harum lectionum altera videtur vulgari, quæ in *Notatione* hujus capitis collocata est, præfeienda ; ex Græcis enim docemur satis alterum superfluere, vel *dignitatem Prophetarum,* vel in Prophetis: ixrrpAxoT1; (habent codices Græci) b zpartiat;, *qui annuntiarunt m prophetiis;* quod e^t, qui prophetias et divina oracula annuntiarunt. Utra autem præferenda sil non facile dixero; prior, « nuntiantes dignitatem Prophetarum,» Greco conformior est ; postenor, « in dignitate Prophetarum, » ab alterius eruditionis suspicione alienior : cui si subaudias, constituti, vel quid simile; id significatur, quod auctor velle videtur: Prophetico spiritu excellentes. Possit in eumdem sensum prior lectio accipi, si per *dignitatem Prophetarum* intelligas prophetias, ob quas Prophète sunt in honore. Hæc Franciscus Lucas. Verum nobis sequenda est lectio Romæ correcta, quam passim continent codices Latini.

Et IMP8IUNTBS ix PRÆSExn populo. — Pro *imperantes* græce est rpuprot, id e^l duces, vel imperantes, ducentes, præeuntes, antegrcdienles, prælucentes. Ducis euim est preire militibus et populis ; ita patres el principes isti Bravi tum armis.

quam verbo et exemplo preibant Israeli; idque tn *pressenti,* id est populo sui /evi, qui tunc illis preseas eral. Est ampliatio : presens enim hic ampliatur ad prœturitüin; quia quod nobis est preteritimi, patribus eral presens.

VtlfcS. <. Et VIRTUTE PIUbIXII.R populis sanctissima verra. — Intclligilur hic verbum; cd quod? Rabanas et Palacius subaudiunt *loqueóles* vel *iusi ren-tes, q, d.* Non cedro, sed cœlo digna loculi. Lyranus, ex versu priecedenti, rtìpclil *nuntiantes, q. d.* Patres loquebantur, vel nuntiabant populis sanctissima verba legis divina?. Janscnius vero sine verbo sic explicat : Quoniam, inquit, durum est repetere cx alia sententia verbum *nuntiantes,* cum jam aliud intercesserit participium ; el quia quod respondet illis dictionibus *sanctissima verba,* ponitur in nominativo apud Grecos (habent enim ideo magis convenit sic accipere, *q. d.* Et per vim el efficaciam prudenti® eorum fuerunt ipsis populis sanctissima verba, hoc est, pcr cos populus habuit sancta eloquia Dei. Multa scripta habent *populi sanctissima verba;* quæ lectio magis consentit Græcis, in quibus est genitivus Xxo0, ct nominativi acçct *sapientes sermones.* Itaque sensus erit, quod patres illi *virtute prudentia* fuerunt *sanctissima verba* populi, hoc est fuerunt, per quos populus sanctissima verba a Deo percepit : ut causaliter dictum sit, quod patres fuerunt sanctissima verba populi. Verum hæc explicatio coactior et durior est. Dico ergo repetendum esse participium *imperantes,* greco nouera, id est pre-*euntes, g. d.* Majores nostri imperabant ct præibanl populis sibi subditis sanctissima verba, dum cos verbo et exemplo incitabant ad observationem sanctissimæ legis Dei. Ikec est enim virtus prudentia', ut quod verbo doces et imperas, idipsum doceas ct preeas exemplo; facia enim dant efficaciam verbo, exemplum dat auctoritatem imperio. Sic fecit Joseph juxta illud *Psalm.* civ : « Misit rex cl solvit eum, etc., ul erudiret principes ejus (Pharaonis et Ægypli) sicut semetipsum,et senes ejus prudentiam doceret. » Sic David, Ezcchias, Josias, etc., non solum Judæis, sed et aliis, quos subjiciebant, populis Dei præccpta tradiderunt. Nam ut ait S. Rasilius, hom. 3 *Ilcxacm.* divinam doctrinam profano? conferens et anteferens : « Quantum caste viventium mulierum pulchritudo meretrici® formositati preponitur, tanto noster sermo dignoscitur prelalus esse illorum doctrino?. »

Porro Noster aliter legit et dispungit in Greco, quam modo legitur; sic enim nunc legitur ct dispungitur : Ùfcùpivci Xacû ò á'ixCwXúu;, xal ó ovviati I&ouuxtiíx; Xaiu. Deinde novo versu : ív raifcia aúrwv, id est ut Complutensia el Romana: *Duc.es vel rectores populi in consiliis, et in intellectu litteratura populi. Sapientes sermones in disciplina eorum;* Tigurina : *Qui populo priefuerunt consilio, atque cognitione, peritia litteratura scribarum populi, quorum dictis sapientibus cousitht crudiUu.* Noster voro legit, *vy.zo; teyt* id est *sanctissima verba,* caque nexit cum « imperantis, » quod precessil; Syrus : *Dicentes parabolas m libro virorum fortium.*

S. Ix PERITIA sua REQUIREXTES MODOS MISICOS, PT Ven. MARRAMES carmina Scriptirarus. — Pro a m perdia, m Rabanus, Lyranus dalli legunt, » in pueritia « (utrnmque enim significat vox Greca iv czi^tía),), cl sic vertisse nostrum Inte» pretem censet Janscnius. Videtur enim Siracides resp xi«sc ad Davidem, qui a pueritia cl juventute empii ludere cithara, el postea enarravit el dictavit carmina Scripturarum : atque ad filios Prophetarum, qui Deo canebant hymnos el carmiua, I *lug.* x. Verum legendum e>t, ‹ in peritia : » sic enim legunt codices Romæ correcti ct fere cæteri omnes. Notat enim non cantores, sed auctores psalmorum el sacrorum carminum, œque ac musices ct modulationis, qua tum voce, tum psalterio, aliisque instrumentis psalmos et hymnos in templo canebant, el ahos cancro docebant : quales fuere David, Asaph, idithun, filii Core.

Sensus est, *q. d.* Nonnulli e majoribus nostris non lanium rexerunt populum, eamque docuerunt legem Dei; sed in sua peritia d scientia invenerunt modos musicos Deum laudandi et celebrandi; ac enarrarunt, dictarunt cl compo erunl « carmina Scripturarum , » id est carm ia jam in S. Scriptura, præsertim m Psalterio descripta , ut hac ratione populum in Dei cultu firmarent , eumque laudare. invocare el adorare docerent.

Rune esse sensum liquet ex Greco, qui sic habet : Èxir.TC/vTi; ocxioutàv, ¿'npxv'ñ. Alii per diastoleo legant 6 quod Complutensia vertunt : *Requirentes melodías musicorum, ct enarrantes cannula smptci;* Romam, legentes ¿v 70x^7, vertunt : *Carmina in scriptura;* alii : Apponentes *versus scriptos ;* Tigni ina : *Qui com entus musicos investigaverunt, qui carmina scriptis pn dita eaplicavcre ;* ul laudet hic non solum canton s et psalles, sed et doctores ac hymnorum et palino rum interpretes. Hi enim sua expositione docent populum psallere inlelligenter et sapienter; ut scilicet mente intelligant et affectu sapiant ea quæ psallunt : quod ingens Ecclesia* et fidelium est bonum. Quocirca inter alias S. Gregorii laudes, luce una non infima est, quod cantum hymnorum el psalmorum ad meliorem ordinem et melodiam, quæ ab eo Gregoriana vocatur, redegerit. Imo S. Paulus fideles ad melodiam hanc hortatur dicens : « Implemini Spiritu Sancio, loquentes vobisinetipsis in psalmis et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo et Patri, » *Eph.* v, 18. Sic de S. Cœcilia legimus: « Cmtanlibin organis, Cœcilia Domino decantabat, di c ITul cor meum immaculatum, ul uon confundar» »

Simili phrasi et *elopio* S. Basilios a S. Gregorio Nynseno *vocatur aurea dogmatum* ¿r¿¿v, id est *piidomda,* ita dicta quasi «il áiwv, id est *perpetuo cantanti,* ubi semel incœperit. Huic enim avi diebus ac noctibus quindecim continuis varius et suavis-Mn;<is est sine intermissione cantus, teste Plinio, jib. X, cap. XXIX, et Aristoteles lib. Vili De *Natura animat,* cap. iii.Sic enim assidue S. Basilius, instar philomelæ, Dei dogmata aurea voce omnibus occinuit. Sic S. Dionysius Areopagita vocatur « volucris cœli » a S. Chrysoslomo, homil. *be Fatuis prophetis :* S. Ephrem « sonora lyra Spiritus Sancti n appellatur a Theodoreto : S. Athanasius a S. Gregorio Nazianzeno nuncupatur averitatis tuba. »

rn <ci E(bn jni carniine InIhU-runI, cur?

Porro prisci nationum fere omnium Theologi et Patriarch® suam de Deo sapientiam, ac de moribus Ethicam modulato carmine posteris consignarunt, ut illa suavius in animos induerent, et inemori® tenacius inhærerent, qu® musico carminis concentu crebro et aures et mentem demulcerent. Ita nimirum Deus veterum more Poetarum legem Gentibus ferens, per aurem blande lapsus in mentem, suavitate carminum imperium invasit animorum, ut eos ad cœli delicias amoremque Numinis amantissimi raperet. Ita Moyses carmen legis servando; cecinit, *Dcutcr.* xxxn. Ha ante Moysen S. Job patienti® magMer, ac primus heroici carminis auctor, eodem opus suum conscripsit. Hos duces secuti Debora, David, Salomon, Ezechia?, Isaías, cælerique Prophet®, quin et B. Virgo, suos cœlestis doctrinco el pietatis æstus melodica versuum harmonia ediderunt. Idem imitati sunt Gentium heroes et philosophi, ut Orpheus, cujus hymni de Deo exstant; Trismegistus. Pythagoras, Solon, Apollo, Homerus, Hesiodus, Sibylla, Hy>taspes, priscus Perlai uni rex, Socrates, Plato, qui tragoedias, dithyrambos el epigrammata divino dicitur lusisse iugeuio; Aristoteles, Numa Pompilius, Scipio Africanus, Cato, Cicero, Julius et Augustus Cæsares, aliique innumeri, qui sua de moribus dogmata numerosa carminum modulatione tradidere. Idem inter Quintianos secuti suntS. Gregorius Naziauzenus, S. Gregorius Magnus, S. Damasus, Clemens Alexandrinus, Maximus, Synesius, Amphilochius, Damascenus, Sophronius, ac nuper S. Franciscas Xaverius, Indiarum apostolus qui ul Uidos tide Christi imbueret, precipua Cluihtianæ doctrino» capita metris ludie® lingu® eleganter illigabat : illis primo informabat pueros; pueri deinde facto choro, præeuntc Xaverio, eadem cai uiina m viis, in compitis, in agris templisquc decantabant. Ad cautus inauditi novitatem et volupLitetn undiquo concurrebant Indorum greges quibus rerum qu® canebantur admiratione suspensis Xaverius singula explicabat: atque hac ration* ludo convc tit. Idem vidit Plato,dum. lib. III *ÍJc l i ' '*, di t p ro primo dolendo* es<e niur'.fjîu , ac pircan: elüic un bonosque mures.

Mystice, S. Augustinus m *Psal.* tvr, vers. Ô, ad illa : « Exsurge, psalterium et cilh.ua, n docet Christum esse musicum et citharœdum, qui suavia doclrinæ el pietatis carmina anim® accinat, idque ut carmen Deo nostro concinamus alacrius. Virginalis, inquit, illa Christi Domini caro pro nobis operans divina, psalterium est : ejusdem eadem caro pro salute hominum patiens humana, cithara est, chordis amoris in cruce concinne distensa; ideoque sonora et canora. Christfttt cilhari» du.

6. HOJIIXF.S DIVITES IX VIRTUTE, PLfXIIKITUDINIS Vèti.Í, STUDIVI! UABEXIES: PACIFICANTES IX DOMIBUS SUI?. — Græce est : *Homines divites subministrati,* vel *instructi robore,* vel fortitudine; *pacifice viventes in habitationibus suis,* vel commorationibus ct viciniis suis : gnece enim Complutensia legunt xarcixiai;; alii, zxpoxiat;; Tigurina: *Viri divites, qui cxcellucre potentia, qui domi sute prospere vixerunt.* « Pax » enim Hebræis significat prosperitatem rerumque abundantiam : nec enim semper bella gerebant, sed bello pacem sibi suisque quærebant et parabant. Syrus : *Quiescentes in robore suo.* Hic verum est illud : « Tibicen fortun® virtus. » In Græco ergo majores a Iribus bonis externis commendantur : scilicet *primo,* a divitiis; *secundo,* a virtute, id est robore tum corporis et animi, tum militum et exercituum; *tertio,* a paced prosperitate. Latinus vero interpres addit quartum, scilicet « pulchritudinis studium habentes,» quod varie explicant : primo, Lyrauus: a Pulchritudinis,» inquit, id est legis ct Prophetarum, quorum studium est valde pulchrum, juxta illud *Genes,* x l ix : «Nephlalim cervus emissus, dans eloquia pulchritudinis. »

Secundo, Palacius, nectens tò *pulchritudinis* cum « virtute,» sic explicat : «Studium habebant, inquit, in virtute pulchritudinis, » id est in pulcherrima virtute. Est enim phrasis Hebræa « altitudinis firmamentum, » dicere pro altissimo firmamento; ita a virtus pulchritudinis, » id est virtus pulcherrima, ad (piam comparandam ejus pulchritudine illecti illi majores totum studium adhibebant.

Tertio, Jansenius, ut Latina Græcis adaptet : Significatur, inquit, cos in virtute, id est iu fortitudine et robore, habuisse « çludiuin pulchritudinis,» hoc est cos dixisse illud esse pulchrum studium et excellens, ul sibi compararent fortitudinem, el instructi csseul viribus tum corporis, tum exercitus sui. Cum enim alii iu deliciis et voluptatibus constituant pulchritudinis et excellent)® studium, illudque pulchrum ducant, isti in robore habebant studium pulchritudinis, ul scilicet bene essent instructi contra ho4es suos externos. Verum ™*pulchi i(udin>sstudium habente^* deest in Græcis : unde iis adaptari nequit. Rur* sum Biblia Rom® correcta ct alia passim rò *virtute* per comma subjectum disjungunt a **ri** *pulchritudinis* : ergo hoc cum illo juugi neipiit.

Dico ' rgo : icn us est, *q. d.* Majores nostri fuere t>con

itndFQ. studiosi pulchritudini*, ut scilicet pulchro teinplum et res sacras exornarent, utque tò npfeov et decorum in omni re servarent, g. *d.* Erant decori in Dei cultu omnique actione : ideoque Deo Angelisque amabiles, ct hominibus admirabiles. Ita Rabanus : a Pulchritudinis studium habentes, inquit, ut Moses et Salomon, qui Idbernactk lum et templum cum variis vasis ct utensilibus Domino rediiicarunt. » Et Dionysius Carthusianus : a Homines, ait, divites in virtute, id est potestative in spiritualibus ct temporalibus opulenti; ut constat de David, Asa, Josaphal, Ezechia, Joalhan ct Josia, lib. Reg. et *Paral.,* pulchritudinis studium habentes, id est, diligenter intenti circa ornatum cultus divini ct templi decorem. » Magna enim est illecebra pulchritudinis : valde enim alliciuntur homines ad Dei cultum omnemque virtutem, si in ca videant pulchritudinem. Unde S. Dionysius, *De Divinitatis nominibus* cap. iv : Kx>kx, inquit, i. e. pulchritudo, dicitur, co quod ad se xxUî, id est vocat illicitquo omnia. Id videmus in ornatu templorum, altarium, vestium sacrarum, musica, organis, etc., quæ sua specie ct decore rapiunt homines ad se Deique cultum. Sic Christus sua pulchritudine vultus, oris, sermonum ct actionum omnes in sui amorem rapiebat, juxta illud, *Psal.* xliv, vers. 4 : a Speciosus forma præ filiis hominum (Chaldreus : *Pulcher es animo ct corpore, rex Messia, præ reliquis hominibus).* Diffusa est gratia in labiis tuis, etc. Specie tua ct pulchritudine tua intende, prospere procede, ct regna. » Sic et Ecclesia ejus sponsa, de qua *ibid.* vers. 12, dicitur : « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate, etc. El concupiscet rex decorem tuum. »

▾er» 7. 7t OmNBS ISTI IN GENERATIONIBUS (per gcncration.\s, relates ct srecula sibi continue succedentia) GENTIS SUÆ GLORIAM ADEPTI SUNT, ET IN DIEBUS SUIS llABENTURINLAUDIBUS,—id CSt in diebus SUÌS dedere materiam laudis perpetuœ, ul tunc el deinceps _a posteris omnibus laudarentur. Græce enim est: xaicv Txî;y,utjxi; xvrûv xxj/t/xx ; quod Complutensia vcrluitf **t in diebus suis gloriationem,* supple cl repete, « adepti sunt; » Romana : *et in diebus ipsorum gloriato;* alii, *el in diebus ipsorum est quo gloriemur;* Tigurina : *Omnes hi gloriam sunt adepti suis ætalibus, suisque temporibus laudi fuenuit;* Syrus : *Omnibus istis in generationibus fuit honor, et in diebus eorum laudes.*

<»•«- 8. Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen NARRANDI LAUDES EORUM J — qilitt Scilicet a SaUCllS patribus sancte educati, corumquc sanctos inores imitati dederunt posteris materiam laudis, tam sure quam patrum. Legit Interpres : oi thlv xxnXizcv ¿V4U.X, id csl (ut recte Noster vertit) : «Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen. » Laudat enim patres a sibi simili, sancta ct felici prole ac sobole. Jam tí « postponentes, sic legunt : Ft\(vxÙTw'/ d y.xTÍMrr'.v ¿vea», id est : *Sunt ex iis tpsis, qui reliquerunt nomen ad laudum enarrationem.* Quasi hic duo genera piorum describantur, unum illustrium hoc versu, qui scilicet post se nomen ct famam reliquerunt; alterum obscurorum versu sequenti, quorum scilicet nomen cum vita interiit; unde de iis ait : « El sunt quorum non csl memoria. « Verum illa verba ad impios, non ad pios pertinere, ibidem ostendam. Quare lectio Latina hic et alibi purior et verior est Græca moderna; quanquam et Græca juxta Latinam exponi possit hoc modo, g. *d. Sunt ex ip* sis,* scilicet prognati filii, *qui reliquerunt nomen* ad laudem tam suam, quam parentum; hoc enim idem csl cum eo quod Noster vertit : ‹ Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum. Sic vive ne frustra te natum intelligas, n ait Tullius, in *Calone Majore.*

9. Et sunt quorum non est memoria; perierant, v QUASI NON FUERINT; F.T NATI SUNT, QUASI NON NATI; et filii ipsorum cum ipsis. — Nonnulli, ut dixi, hrec accipiunt de altero genere piorum; eorum, scilicet, qui obscuri vixerunt et obierunt, ut post se sui famam non reliquerint. Unde Syrus Graecum secutus totam hanc sententiam sic effert : *Sunt ex cis qui reliquerunt post se nomen, ut fiat sermo in laudibus eorum. Et sunt in iis quorum non est memoria, et perierunt sicut perierunt.* Verum ad impios hrec pertinere patet ex phrasi verborum usilata in Scriptura, qua de impiis, non de piis, dicitur eos periisse, quasi non fuerint; quodque nati sint quasi non nati. Rursum id palet ex antilhesi versus sequentis, qua hisce impiis patres pios opponens subdit : « Sed illi viri misericordi® sunt, quorum pietates non defuerunt. *

Qureres : Quos impios perstringit hic Siracides? Jansenius censet perstringi PhilisIreos, Aramónitas ct Moabilas, utpote infideles et hostes Israelis; quorum proinde nomen cl posteritas plane interiit; sed hoc remotius requo, el longius petilum videtur, nec salis connexum cl oppositum versui prrecedenli. (Hic enim versus pendet a prrecedenli, ejusque est pars allerumque membrum, ul patet cx Graeco et Latinis Romanis). Rasce enim gentes potius opposuisset patribus et Patriarchis, quam iis qui de illis nati sunl; et nomen, ideoque eam repraesentant; non autem filii eorum, prreserlim cum inter filios conun mulli fuerint obscuri, imo impii.

Melius ergo Palacius censet hunc versum, reque ac praecedentem, perlinere ad natos sive filio* Patriarcharum. Horum enim filiorum duo genera assignat : unum piorum, ideoque illustrium; alterum impiorum, ideoque oblivione sepultorum. Ne quis enim objiciat Patriarchas habuisse etiam filios perversos, ideoque ignobiles, qui nomen parentum non tam honorarunt, quam dehonestarunt; id prreoccupat, dicens id verum esse; sed tales filios cum suis plano interiisse, ideoque eo statu esse quasi non fuissent. Unde quasi non existentes, imo quasi qui nunquam

fn rernm natura *fuerint,* computari; qui proinde pr.trii n *et filiorum patres* sequentium, gloriam obsecrare non possint. Sensus ergo ct antithesis hujus versus et praecedentis est, 7. d. Ex illis viris gloriosis nati sunt filii digni, quorum laudes ct nomina narrentur; nati sunt alii filii indigni memoria, qui perierunt, ac si non fuissent; non ipsi solum, sed et eorum filii. Nam cx sanctis illi' ct potentibus filii non solum boni et memoria digni, sed ct mali, quos perpetua sepefivit oblivio, nati sunt : ncc enim boni sunt omnes fructus quos fert arbor bona. Veram filiorum piorum laus et nomen superest, impiorum vero oblivioni traditum est; quare illud patrum gloriam commendat, hoc cum deletum sil, illi nocere aut detrahere nequit.

Porro maxime notat discretionem et disparitalem filiorum Abrahæ et Isaac cum posteris suis. Nam ex Abraham natus est Isaac, qui uti fidei et sanctitatis, sic et familia?, opum ct benedictionum Abrahæ *fuit hærcs. Ex eodem Abraham* natus est Ismael, qui ex familia Abrahæ ejectus et cxhæredatus, ita ab eadem factus est extorris ct alienus, et posteri ejus Agareni el Saraceni infidelitate, pravisque moribus infames, fere fuerunt hostes populi Dei, puta olim Judæorum nunc Christianorum. Similiter Isaac genuit Jacob, eumque fidei, familiæ, terne sanctæ, ct promissionum sibi a Deo factarum reliquit Increduli ; Esau vero a se pariter genitum, ejusque posteros Idumæos iis exclusit ; unde Idumæi ita periere, ul ne nomen quidem eorum supersit.

veri. 10. 10. Sed illi vini misericordiæ sint, quorum pietates nox **DEFLERUNT.** — « Viri misericordiæ » vocantur non tam passive, qui misericordiam a Deo consecuti sunt (ul vult Rabanus) quam active, scilicet viri plane misericordes, adeo ut ex misericordia quasi matre geniti, cx caque loti confiali videantur, (pialis fuit Job dicens, cap. xxxf, 18 : » Ab infantia mea crevit mecum miseratio, et de utero matris ineœ egressa est mecum. » Hebraice vocantur ion *anse chesed,* ¡d cst a viri pietatis, » id est, vin bcneficentiæ, hoc est piane benefici; undo Vatablus vertit; • viri bene miriti;» Tigurina, viri *misericordia [reti:* vel—'QTXnn npOK *anse tachnunim,* id est tiri *miserationum ;* quorum scilicet viscera cl corda plena sunt commiseratione ct misericordia. Posset quoque verti, *viri precum,* orationum vcl deprecationum, id est ferventissimi deprecatores et oratores pro populo. Pietas enim duplex est : una erga Deum, scilicet ejus cultus, invocatio ct oratio; altera in proximum, scilicet misericordia etbeneficentia; præserlim, quia oratio justi est maxima beneficentia. Plus enim boni impetrat a Deo, quam dare possit homo.

Pro pictos græce c^l 3wliw/vxi id est *justilun;* s d *justüfa* in Scripturis sœpe significant opera misericordiæ, quæ Noster vocat *pietates,* quibus «cdicci proximo vcl dando, vcl commodando, vel consulendo, vel docendo, vel regendo, vel defendendo, vel sanctas leges, ritus, ordines instituendo, vel quavis alia ratione subveniendo, benefacimus. Hæc enim beneficentia, pietatis, justitia? ct sanctitatis certum est indicium; quia certus iqdividuusque ejus est comes ct cITcclns. Unde patribus hoc præ cæteris dat elogium, quod fuerint viri misericordiæ, ac pii bencficique incessanter.

Pro *non defuerunt,* græce est, cix ít.ú.í⁀t í, id est, non sunt oblivioni tradita?. Unde Jansenius opinatur legendum, *non desierunt.* Sed Romani ct alii legunt, *non defuerunt,* scilicet in liominum memoria, hoc est, non venerunt in oblivionem. Verum, quia hoc minoris est momenti, de coque fuse in sequentibus agitur; hinc potius videtur Noster legisse, id est non sunt finita?, non defuerunt, non cessarunt, 7. *d.* Viri hi ndeo fuere pleni misericordia ct pietate, ut eorum pia et benefica opera nunquam habuerint finem, vcl terminum; sed alia aliis accumulando, imo adaugendo, ipsi semper sine modo et termino, tum singulis, tum omnibus benefacere studuerint, novosque benefaciendi modos escogitarmi et usurparmi. Favet Syriis, dum vertit : *Sed isti viri gratiæ et justitiæ; gratia eorum finem non accipiet.*

Apposite hæc SS. Apostolis Petro ct Paulo Apolidi adaptat S. Bernardus, serm. 3 De *iisdem* : «Merito, rin ril' inquit, fratres, Apostolis sanctis attribuit mater Ecclesia, quod in Sapientia? libris legitur: ili pheiuc. sunt viri misericordiæ, quorum justitiae oblivionem non acceperunt, cum semine eorum permanent bona. Sunt eniin hi plane viri misericordiæ, sive quia misericordiam consecuti, sive quia misericordia pleni, seu quia misericorditer a Deo nobis donati sunt. Et vide quam misericordiam consecuti sunt. Paulum interroga de scipso, vel magis sponte confitentcm ausculta : Qui fui blasphemus, et persecutor, et iniquus; sed misericordiam consecutus sum. » Et post mulla asserit, « viros misericordiæ fuisse Apostolos, id est plenos misericordia, seu viros misericordiæ datos Ecclesiæ universa?; scimus enim quod viri isti nec sibi vixere, ncc sibi mortui sunt, sed ei qui pro ipsis mortuus est, magis autem nobis omnibus propter illum. Quantum enim proderit nobis eorum justitia, quando ipsa quoque, sicut obtensum est, tantum profuere peccata? pro nobis facit eorum vita, eorum doctrina, etiam et mors ipsa. Etenim in conversione continentiam, in prædicalione sapientiam , in passione sua patientiam nobis beati Apostoli contulerunt. Quartum usque hodie conferri non cessant misericordia pleni, quod est sanctarum fructus orationum. Quamvis ct in ipsa corum vita adhuc invenias, quod adnumeres, fiduciam scilicet, quam nobis miraculorum exhibitione præbuerant. Et quis enumeret quam inulta nobis per cos beneficia prævencrunt ? Bene ergo de eis Scriptura 10

quitur : Quoniam hi suiti viri misericordiæ. »

Deinde S. Bernardos : Pro r/uorum *pietates non defuerunt,* legens cum Grrecis : *Quorum justitiæ oblivionem non acceperunt,* idipsum sic singulis adaptat : a Vis ut ncc tua accipiat oblivionem? A triplici cave periculo, et florebit in æternum ante Dominum. Legis enim: Quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo, *Apocal.* m. Legis : Si averterit se justus a justitia sua, etc., omnium justitiarum ejus non recordabor , *Ezcch.* xvm. Legis quibusdam dicendum in judicio : Non novi vos, *Matth.* vu. Illis sine dubio, qui receperunt mercedum suam. Ergo omnis justitia lepida, omnis transitoria, omnis vendita erit in oblivionem coram Domino. Sed non ita Apostolorum justitiœ, quod ex eo satis apparet, quod sequitur : Cum semine eorum permanent bona. Manent enim usque hodie in nobis Apostolorum vestigia, et eorum religio, quia ex Deo est, non potest dissolvi. Itaque semen Apostolorum sumus per prædicationem, sed per adoptionem et hæredilatem semen Christi, et Apostolorum nepotes.

v.rs. n ll **• il el 12. Cum semine rorum permanent bona, iimrf.dit as sancta nepotes eorum. — Ita Romana; varia est enim hic lectio tam Latinorum, quam Grrecorum codicum. Græci enim Complutenses legunt : *Cum semine eorum permanet bona hœrcditas, nepotes eorum in testamentis.* Quod Vatablus explicat : *Quorum progeniei manet bona possessio, quorumque semen fœdere comprehensum est* ; Syrus : *Cum semine eorum perseverans est felicitas eorum, et radix eorum in filios filiorum eorum;* Romani voro : *Cum semine eorum permanebit bona harcdi-(as, nepotes eorum ;* Rabanus autem : *Cum semine ipsorum perseverant bona hœreditas sancta nepotum illorum;* Hugo, Jansenius el alii : *Et cum semine ipsorum perseverat bona hœreditas, et nepotum illorum semen in testamentis stetit.* Sicquo legendum censet Francisons Lucas, quod hæc lectio Græois modernis sit conformior. Verum nobis sequenda est lectio Romana, uti communior, sic et aptior veriorque. Sensus ergo est, *q. d.* Quia patrum pietates non defuerunt, sed permanserunt, hinc earum merito Deus tribuit ut cum semine, id est posteris, eorum permaneant pariter bona quælibet tum temporalia, tum spiritalia; ac præserlim hoc quod jure maximum censeri debet, ut a hœreditas sancta *sint* nepotes eorum, v ut scilicet post se relinquant hœredes sanctos, puta sanctos nepotes, utque illi patres sanctos imitentur; ac sicut m possessiones opesque, sic ct in sanctitatem ipsorum jure quasi hœredilario succedant; dat enim hoc Deus sœpe sanctitati patris, ut ojus ¿epotes sint sancti; est enim ipse misericors « in tertiam ct quartam generationem, » *Exodi* xx. Magna sane Dei est benedictio patrum el familiarum, cum ob patrum documenta, exempla et merita, sanctitas ad filios el nepotes longa generationum serie transmittitur, uti fides enllueque Dei veri ab Abraham, Isaac, Jacob. Mose, etc., ad omnes posteros totumque l raclem transmissa est. Adde : ló *sancta Ineditas nepotum illorum,* uti mulli legunt, notot sancta Dei promissa de Messia, de protectione Dei, de justifia, gratia, gloria, etc., quæ Deus nepotibus patrum promisit el præslitit, eo quod fidem ct sanctitatem patrum sint imitati; in hujusmodi enim promissionum jus, inquit Jansenius, patribus suis filii Patriarcharum successerunt velut jure hereditario, fuerunlquc illæ promissiones eis velut bona hœreditas. Unde S. Paulus inter cœtera dicit Judaeorum fuisse promissa Dei; ct monet ut imitatorescffıciamur eorum qui fide et patientia hœreditabant promissiones, *Rom.* vu. Et subjungit dt hæredibus pollicitationis : « Volens, inquit, Deus ostendercpollicitalionishærcdibusHnmobilitalem consilii sui, interposuit jusjurandum, » He6. vi. Et postea dicit Noe institutum hæredem justitiœ, quæ per (idem est, *Ile.br.* xi. Hæc est ergo bona hœreditas, quæ transit ad semen Patriarcharum, non tantum carnale, sed multo magis spiritale.

Er IN TESTAMENTIS STETIT SEMEN EORLM. — To *et* est excgeticuin et caudale , 7. *d.* Nepotes eorum fuerunt sancta patrum hœreditas, id est saucii eorum hœredes; quia ipsi qui fuere «semen,» id est filii et posteri eorum, « steterunt in testamentis, » id est perstiterunt in legibus et mandatis Dei; hæc enim vocantur «testamenta,» id est pacta; quia sub hac conditione Deus cum Patriarchis eorumque posteris iniit fœdus, si scilicet ipsi servarent ejus leges cl præcepta. Ume secundo, hæc sententia referenda csl ad priorem partem versus procedentis: «Cum semine eorum permanent bona; hæc omnia boni hic explicat, eaque vocat « testamenti, « *q. d.* Quia ipsi sancte perstiterunt in testamentis, id est in legibus, fœdere Dei sancitis; hinc pariter pcrsliterunt in testamentis, id est in bonis fœdere Dei promissis, *q. d.* Filii et nepotes successerunt in hæredilatem et bona, quæ quasi hereditaria Deus promiserat patribus et posteris eorum; idque propter illos ipsos patres, quos filii imitantur, quibusque jure hæredilario tam in fide quam in bonis succedunt. Unde Tigurina ct Jansenius sic explicant : Stetit in testamentis, id est foederibus Dei, semen p t-trum, id est, in illis semen illorum usque in a ternum futurum comprehensum est. Unde pro iç», id est *stclit,* Complutensia legunt, £çt, id est, *est;* promisit enim Deus patribus se fore Deum non lanium illorum, sed et seminis ipsorum posi eos in sempiternum. Genes, xvn, 7; idque propter patrum merita, juxla illud Genis, xxn, <8: « Benedicentur in semine luo omnes gentes terra» , quia obedisti voci mea?. » Recte ergo hic dicitur : El tilii eorum steterunt, hoc est, comprehensi sunt in tobtomentis Dei propter iilos. Unde ct Grajea idipsum repetunt, ac cx iisdem Tigurina iterando ita vertit : *Fadcrc comprehensa est progenies eorum, ctdenique succedens postrritas.*

Forro huc semen patrum, tempore Siracidis,

erat carnaio, puta Ilebræi, secundum carnem prognati a patribus. Jam vero iis per infidelitatem *et* impietatem in Christum degenerantibus a fide ct vita patrum, ideoque ab eorum hæreditateet benedictione exclusis; in eam succedunt tllii spiritales, puta fideles ct Christiani, qui secundum fidem sunt filii Abrahæ, ideoque ejus benedictionis, et promissorum do gratia et gloria «terna sunt hæredes, uti docet Apostolus *Rum.* ix, 8. Unde de his subdit :

13. ÈT FUJI EORUM PROPTER ILLOS USQUE IN «ternum manent, (« filii» non tam carnales, puta Judæi; licet enim hi tempore Siracidis essent fideles, ideoque gloriosi, jam tam sunt infideles, ideoque inglorii, degeneres, viles, abjecti et infames ob occisum Christum : quam spiritales, puta fideles tam ex Gentibus, quam ex Judæis, qui fidem et religionem Abrate et Patriarcharum sequuntur. Hi enim in sternum permanebunt tum in coriis per felicitatem, tum in terra per continuam fidelium propaginem ct successionem. Ideoque «semen eorum » non carnale, sed spiritale, puta fidelium sanctorumque propago con**tinua), ET GLORIA EORUM NON DERELINQUETUR.** — Grece, oû* ¿ÇsXittpôifomu, id est non delebitur, non obliterabitur; Tigurina: *Posteritas eurum manebit in perpetuum, nec gloria eorumdem abolebitur; Syrus : In (estamento eorum stat semen eorum, ct filii filiorum eorum in operibus bonis, et usque in saeculum permanens est memoria eorum, et gloria eorum oblivioni non tradetur.*

u. sin, u l>K, primo, Corpora ipsorum in pace sepulta sunt; — gyrus, *roticela sunt : Primo : « In* pace,» quia inortui sunt pleni dierum, aeque ac bonorum operum, in senectute bona, saturi viti» hujus, avidi alterius melioris, uti de Abraham dicitur *Genes.* xxv, 8. Corpus enim tot tamque longis et continuis hujus ævi laboribus, doloribus, ærumnis, persecutionibus, hostibus, cum quibus assidue conflictatur, fessum et fractum, optabat per mortem iis omnibus liberari, ac requiescere in sepulcro, sicut anima in sinu Abrahæ, juxta illud *Job* m, 13 : «Nunc enim dormiens silerem, el somno meo requiescerem, » etc.

K lbd ' *Secundo,* « in paco, n quia habuerunt sua justa funebria, puta exsequias, planctum, pompam funeris, etc., tanquam in pace sepulti. quæ in bello sæpe negantur. Inter h«ec justeantem cdmputantur preces, eleemosynae, et sacrificia pro defunctis, qualia Judaeos credidisse et usurpasse liquet II *Machah.* xn, 43.

T«rtu. Tertio, « in pace; » quia a suis ct inter suos, rum quibus pacifice et amice vixerant, sepolti nunt. Hoc enim est naturale hominis desiderium, ut cum quibus amice vixeris, cum iisdem pacifie sepeliaris, ut inter amicos et consanguineos sit communio sepulcri in morte, uti fuit domus in vita. Hinc Abraham sepultos est cum Sara uxore in spelunca duplici, *Genes,* xxv, 10. In eadem sepultos est Isaac cuín Rebecca ; ideoque in eadem sepeliri voluit Jacob cum Lia, *Genes,* xto, 31. Hinc Joseph, inoriens in Ægypto, ibidem sepeliri noluit, sed inter suos in Chanaan; undo adjurans suos : a Asportate, inquit, ossa mea vobiscutn de loco isto,» *Genes,* 1 , 24. Hine ilia phrasis in Scriptura frequens : a Congregatus vel appositus est ad patres suos, n

Quarto, « in pace, » quia corpore quiescente in sepulcro, anima descendebat ad limbum patrum, ibique inter suos amice quiescebat in sinu Abrahæ. Unde Tigurina vertit : *In re placida sepulta sunt eorum corpora.*

Quinto, a in pace, » quia sepulcra eorum non Quisv fuere turbata, nec violata, uti Gentiles sepulcra suorum turbabant, evocando manes defunctorum per divinos et magos. Sicut Saul per pythonissam evocavit animam Samuelis, qui proinde indignans ei dixit: « Quare inquietasti me ut suscitarer? » l *Rcg.* xxviii, 15.

Sexto, « in pace, » quia exspectabant resurrec- Suta, tionem in qua corpus cum anima in paco et felicitate perpetua beatum et gloriosum degeret, juxla illud Psallis : a In pace in idipsum dormiam et requiescam. » Et illud Simeonis : a Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace. » Hinc Horn® in introitu crypt® S. Priscillæ, ubi plurima Sanctorum corpora sepulta sunt, inscriptum legimus : « Exspectamus hic requiem, » quam defunctis apprecatur Ecclesia, dicens : a Requiem æternam dona eis, Domine. »

Septimo, « in pace, » id est in honore, decore et splendore, sive opulenter, splendide et magniíicc (*pax* enim Hcbræis opes, rerum copiam, omneque bonum significat) sepulta sunt; quia habuerunt monumenta, imo mausolea opulenta et magnifica, quale fuit Davidis, de quo audi Josephum, lib. VII *Antiq.,* sub finem: « Sepelivit autem eum filius Salomon Hierosolymis Diruti magnifice preter solemnia illa in regum funeribus, illatis etiam in monumentum ejus maximis divitiis, quarum magnitudinem facile sit conjectaro ex hoc quod dicemus. Nam post annos MCCC Hyrcanus pontifex oppugnatus ab Antiocho, cognomino Pio, Demetrii filio, volens pecuniam ei dare, ut abducto exercitu obsidionem solveret ; ncc valens aliunde sumere, aperta cella monumenti Davidis, et prolatis inde tribus talentorum millibus, eorumque parte Antiocho numerala, oppugnationis periculo se exemit, sicut et alibi indicavimus. Ac rursum post multos annos elapso? Herodes rex alia cella aperta magnam pecuniam sustulit. »

Similia fuere aliorum Regum, Patriarcharum et Propbetarum monumenta, qu® posteri magna reverentia coluere el venerati sunt, juxta illuc. Christi : « Væ vobis, Scriba» et Pharisæi hypocrita», qni (pdificatis sepulcra Prophetarum, ct ornatis monumenta justorum! etc., » *Math,* xxiii, 29. Sic Jacob erexit titulum in sepulcro Ri^hel uxoris suæ, *Gen.* xxxv. 20 Sic de Christo prredi-

xil Isaías, cap. xi, 20 : « Et erit sepulcrum ejus gloriosum. » Sic Romæ et alibi videmus et veneramar gloriosa et magnifica S. Petri, S. Pauli, S. Laurentii, S. Sebastiani, S. Creciliæ, S. Agnelis, etc., monumenta. Ut alia laccam, quæ in hanc rem admiranda recensui, *Isai.* xi, 14.

Vide et miraro quam gloriosum sil Asstsil S. Francisci humilis el pauperis (qui pro Christo orbis se ludibrium el prodigium effecit, adeoquo rnoriens ex summa humilitate optavit, et quantum in scorai voluit sepeliri in colle inferni, puta in loco malefactorum suppliciis dedicato) monumentum; undo eidem hoc epitaphium uncialibus litteris inscribi jussit Pontifex : « Franci-ci Ro-
J^"3' |nanj ceisa humilitate conspicui, Christiani orbis
pM IS. fulcimenti, Ecclesia? reparatoris, corpori nec vi-
ci. venti, nec mortuo, Christi crucifixi plagarum clavoi umque insignibus admirando, Papa novæ fœturæ collacrymans, læliiicans et exsultans, jussu, manu, munificentia posuit, anno Domini Mccxviij. xvj. Calendas Augusti. Ante obitum mortuus, post obitum vivus. » Quia scilicet in vita mortificationem Jesu in corpore suo circumtulit; post mortem vero inlegro corpore stans, el vividis oculis respectans in cadum, cum sacris stigmatibus sibi a Christo impressis, sanguine quasi recenti manantibus perseverat. Talem enim cum vidit Nicolaus V Pontifex anno 1449. Vide Waddingum in *Annal. Minorum,* anno Christi 1230.

Et IfOIIEN EORUM VIVIT IN GENERATIONEM ET GENERATIONEM. — Tigurina : *Nomcnquc vivit per omnes adates sœcnbnum,* tum in coelo apud Deum, angelos et Beatos, tum in terra apud homines omnium terrarum ct temporum. Per a nomen » intcllige tum nomen el famam, tum melonymice rem nominatam, sive cujus est nomen, puta ipsos patres. Hi enim quoad animam tempore Siracidis vivebant feliciter in sinu Abrahæ; jam vero post Christum vivunt felicius in cado, ac resurrectione communi resurgentes in corporo et anima vivent felicissime ac gloria æterna donabuntur; quin el multi eorum jam cum Christo resurrexerunt, el in cadum gloriosi ascenderunt, ul patet *Math.* xxxAii, 52. Corpori enim eorum, quod in pace sepultura esse dixit, opponit nomen quod maxime in anima consistit. Anima enim desiderat nornenet famam æternam, quia ipsa est immortalis et æterna, appetitqne esse beata ct felix m ælernum ; cujus bealiludinis comes et assecla est faina adema. Ilic ergo appetitus famæ et nominis æterm -ignara et eflcctus est immortalitatis ani- et «tirm.v. Ex co cnirn qiìòd ipsa est immortali*, teppetil immortale nomen, sed verum, non umbraticum. puta fundatum in immortali eju< f-licitate ct gloria. Quid enim prodest Alexandro, Pompeio, Julio Cn sari nomen œternum, cum anima eorum crucietur in gehenna, nec sensum hujus nominis et fanne habere queat, imo eam ignoret? vel, si cognoscat, id ei non ad voluptatem, sed ad majus tormentum cedit. Porro hujus nominis, famæ et gloriæ radix ut cau-a est virtus eximia; hæc enim parit nomea el famam, lama parit gloriam. Hinc Romæ in templo S. Mariæ Angelorum sepulcro Cardinalis Alciali hoc epitaphium insculptum legimus:

Appetit itutsa luioieo toruna, q»»* ***,

Virtute viril.
Memoria vivit,
Gloria vivet,
Finto per ora volai, spiritus astra tenet

Magnus ille ct felix, cui in veritate dari poterit hoc epitaphium !

15. SAPIENTIAM IPSORUM NARRENT POPULI. ET LAÜDEM EORUM NUNTIET Ecclesia. — Ha Romam, licet Jansenius et nonnulli ahi pro *narrent* legant in presenti *narrant,* et pro *nuntiet, nuntiat.* Sic et Tigurina: *Populi,* inquit, *predicant sapientiam eorum,* caduque *laudes celebrant.* Græca habent in futuro : Sapíc/Uúun *ipsorum enarrabunt populi, et* ***laudem***, (licet Complutensia et Romana alio accentu legant in presenti, id est *annuntiat},* id est *annuntiabit Ecclesia.* Omnia hæc eodem redeunt, *q. d.* Heroes hi ob sua facinora digni sunt ut eorum sapientiam el laudes perpetim celebret Ecclesia; ideoque hortor omnes ut id faciant, nec dubito quin multi id facturi sint : quare sicut nunc cos celebrant, ita deinceps omni ævo celebrabunt. Nam a sanctorum memoria est ad virtutem via, et sanctificatio stimulus, » ait S. Antonius, teste Athanasio, in Vito ejus, xxvm. 11

SECÜNDA PARS CAPITIS.

CONTINENS ENCOMIA SINGVLORVM PATRIARCHARUM

ENCOMIUM HENOCH.

Ven. IA <0. HENOCɪ PIACÜIT DEO, ET TRANSLATIS EST IN PARADISUM, UT DET GENTIBUS I'OLNITI NI IAM. — Post communes omnium laudes, jam singulorum elogia orditur. Incipit ab Henoch omisso Adam, Abel, Seth, Enos; quia Henoch his omnibus enderisque antecessoribus fuit illustrior, ideoque dignus qui quasi dux ducal hunc heroum chorum ; pne-ertiin quia Henuch non biL>i tantum sancto vixit, uti Abel, Seth, sed et loll orbi sua sanctitate produxit, ac multo magis præluccbit in fine mundi, quo a Deo reservatur el destinatur. Henoch enim « ambulavit cum Deo, » id est, ut Sepluagnita, cosque secutus Siracides vertunt, < placuit Deo,» scilicet sicut servus carissimus suo placel hero, aut filius placet patri. Vide dicta *Geno,* v, 22, ubi el de traúslatiuno ejus dixi. Puno S. Ircüæus,

lib, IV, cnp. XXX: « Henoch, ait, sine circumcisione placens *Deo,* cum esset homo, Dei legatione ad Angelos fungebatur, translatus est, et conservatur usque nunc testis judicii Oei; quoniam Angeli quidem transgressi deciderunt in judicium, homo autem placens translatus est m salutem. » Angelos vocat, quos Moses, *Genes.* vi, 2, vocat a filios Dei, » puta filios Scili, qui commixti ardenti concupiscentia cum filiabus hominum, pula Caini, cx eis procrearunt gigantessuperbos et impios, ob quos proinde Ileus induxit orbi diluvium, cum prius ad eos corrigendos misis;ct Henoch, sed frustra. Hos filios Dei ct gi- ; tes Irenrous, secutus Josephum, Philonem et ali s, censuit, ut videtur, fuisse angelos vel bonos, vel malos, sive dromones* Vide dicta *Genes.* vi. Causa ergo translationis Henoch fuit eximia ejus sanctitas, qua inire placuit Deo. Unde Nazianzenus, in carmine *De Laud. Virgin:*

Mum ûdes *(ait)* pieU^quc ad sideri vexit Heoochuai.

Et *orat.* 20 : ‹t Omnis ejus vita, inquit, nil aliud quam translatio erat; o mentem enim a terra transtulerat in cœlum ad Deum, eum quo ambulabat. Et auctor *De Mirabil.S. Script.,* apud S. Augustinum, lib. I, cap m : « Henoch, inquit, sine morte, per totius pene simili tempus remotus ab hominum conveisatione custoditur, ut in eo, qualiter homines, si non peccarent, generata prole commutarentur in vitam spiritualem aine morte, ostenderetur. »

Nola : Tò *in paradisum* jam non est in Græco, sed Noster id ohm in Græco legit, uti censet Sixtus Senends, Delrio ct alii; aut eerie in tû *translatus est* subintdligi intellexit, uti vult Jonsenius. Communis cmin Ecclesia et fidelium omni ævo sensus fuit, Henoch translatum esse in paradisum : quare cum dicebatur Henoch translatus, illico omnes intelligcbaut m paradisum esse translatum. Id ila esse liquet ex S. Athanasio, in narratione Nieenæ Synodi,ubi ait quod Henoch pnmûr., id est translatus est, scilicet m paradisum, ut docte vertit ejus Interpres ; comparat enim S. Athanasius Henoch Adamo in eo quod Adam positus sit m paradiso, Henoch vero uinriGr., id est translatus sit in paradisum : nec enim alius locus ei cum Deo ambulanti, et jam a terris transíalo congruus assignari poterat. Quare de fide esl Henoch esse translatum in paradisum; id enim expresse hic asserit S. Scriptura, puta Latina Vulgata, quam ut authenticam veramque S. Scripturam in omnibus recipiendam, Grrocisquc cl llebrreis anteferendam esse sanxitS, Synodus Tridentina, sess. IV. Unde concors sententia Patrum ct Interpretum, ac communis totius Ecclesia sensus esi, Henoch translatum esse in paradisum ehi nonnulli quis el ubi sit hic paradisus dubiti nt. Simili modo, *Psalmo* xcv, 10 : « Dominus regnavit, » Septuaginta ohm addebant, u a lignu. » Sic tnim legerunt S. Justinus, S. Cyprianus, Tertullianus,S. Augustinus, S. Leo, Arnobius, Lactantius, Ca-siodorus, Theodulphus, ac etiamnum legit Psalterium Romanum, quin et hymnus ecclesiasticus de Passione, jam tamen nulli codices Græci vel Latini habent rò *a ligno,* imo nec S. Hieronymus, in Psalmorum editione juxta Septuaginta a se correcta, multo minus in versione sua ex Hebræo. In Hebræo enim non est *a ligno;* sed Septuaginta id addiderunt mysterii causa, ut Christi regnum merito crucis adeptum prophetarent, quod tamen jam excidit, et in nullis Bibliis reperilur; quin etThcodoretus idipsum non legit in *Comment. Psalm.*

w*d-c* lu« tt lum.

Quærilur ergo quis sit paradisus, in quem translatus est Henoch. *Primo,* aliqui per paradisum accipiunt limbum patrum, sive sinum Abrah®, dc quo Christus in cruce dixit latroni pœnitenti : « Hodie mecum eris in paradiso. » Verum ante Christum limbus hic career erat inferni, non paradisus terræ aut cœli; Christus autem postmortem eo descendens, beansque patres, ac donans eos visione sure divinitatis, carcerem hunc commutavit in paradisum. Qn,mT do

Secundo, alii per paradisum accipiunt coelum, Ila S. Ambrosius, lib. *De Paradiso,* cap. hi, ait Henoch raptum esse ad cœlum; ct S. Hieronymus, in cap. ix *Amos,* asserit eum cum Elia ascendisse in cœlum. Sic et S. Gregorius, homil. 29 *in Etang.* Sic et Dorotheas in Synopsi ait eos cœlos penetrasse, ac cum angelis in cœlis agere. Et Alcimus Avitus, lib. IV. *De Diluvio,* cap. vi, canit eos: synodo.

Terrenas liquisse domos, intrasse supernas.

Unde Procopius Gazcus, *in Genes,* n, et nonnulli alii inferunt cos esse beatos, et fruì visione Dei; ac in corporibus gloriosis regnare cum Christo.

Verum huic sententi® repugnat quod necdum sint mortui, ac redituri, ut pro Christo laborent et moriantur, itaque beentur ct glorificentur. Certabunt enim contra Antichrislum ab coque occidentur. Pluribus camdem sententiam refutavi, *Genes,* v, 22.

PorroS. Ambrosius, S. Gregorius et nonnulli alii jam citati exponendi sunt commode, scilicet quod per cœlum accipiant aerem; ccnsuerunt enim paradisum esse loco terris altiore et aereo, idque cx eo quod Elias dicatur per turbinem raptus in cœlum, IV *llegum,* n. Quare sicut ille locus exponi potest, quod scilicet Elias raptus sit in acrem, ut per illum transferretur in paradisum : sic quoque eodem sensu exponi possunt Patres citati. Sic enim dberte se explicat S. Gregorius, homil. 29 *in Evangel.*

Dico ergo, paradisum hunc esse in terra, ac videri terrestrem illum , in quo primitus a Deo collocatus fuit Adam. Probatur id , *primo,* quia hunc in Scripturis significat communiter nomen « paradisus, » cum simpliciter nominatur; nam alias aliquid additur, quo determinatur ad quid aliud. *Secundo,* quia Elias et Henoch non sunt in Turtle, Mit trr- puma,

cœlo, cum necdum sint mortui, multo minus beati ; non etiam sunt in inferno, quia ille est carceret gehenna, non paradisus. Ergo sunt in terra. Si in terra, ergo sunt in paradiso terrestri, cum nullus sit locus melior et dignior eorum raptu ct felici vita, tum ob loci puritatem et amœnilatem,tum ob aeris temperiem el benignitatem. Tertio *Tertio,* quia eo raptum esse Henoch , ac decide Eliam, diserte docent plurimi Patrum ct Doctorum, ac in primis S. Jrenœus, lib. V *Contra heures.* cap. v, ubi asserit sc id accepisse ex traditione presbyterorum Asiæ, qui idipsum ab Apostolis acceperunt: S. Justinus Martyr (vel quisquis est auctor, non enim videtur esse S. Justini, quia citat Origenem, *Quæst.* LXXXI et LXXXIII, ac *Quæst.* LXXXVI, citat Irenæum, cumque vocat Martyrem, cum Justinus utroque fuerit antiquior), Quœst. LXXXV *ad Orthodoxos;* Victorinos, in *Apoc.* cap. xi ; S. Athanasius, epist. *De recipienda Nicama Synodo;* S. Ephrem, Apud Barcepham, lib. *De Paradiso,* cap. i ; S. Hieronymus, epist. 61 *ad Pam~machium,* ubi Henoch el Eliam vocat « colonos Paradisi; v S. Augustinus, lib. 1 *De Peccat, inerit, ct remiss,* cap. ni; Primasius, Haymo, Ansclmus, Hibera, in cap. xt *ad Ilebrœos;* S. Isidorus, lib. *De Vita ct morte Sanet,* cap. m ; S. Thomas, III part. *Quœst.* XLIX, art. 5 ad 2, ubi addit probabile esse cos ligno vitœ ali el conservari ; Lyranus, ct Palacius hic Abulensis, in *Genes,* cap. v ; Bellarminus, lib. Dc *Gratia primi hominis,* cap. xil, D. Soto, in IV,disi. 46, *Quœst.* I, art. 1 ; Gregorius de Valentia, tom. 1,disp. *1,Quœst.* VI, puncto 2 ad 3;Tyræus, *De Filii Dei apparii.* Taborina, cap. ni ; Suarez, 111 part. *Quœst.* LIX,art. 6, disp. 56, sect. I ; Malvenda, Dc *Paradiso,* cap. Lxxxvii ; Delrio, *adagio* 787. Hi auctores dicunt Eliam et Henoch non tantum raptos esse in paradisum, led etiamnum in eo degere; unde Rabanushuno Siracidis locum sic legit : « Henoch placuit Deo, et translatus est in paradisum. »

Dices : Paradisus post Henoch , tempore Noe, obrutus fuit aquis, indeque ejus amœnilas deperiit; ergo tunc in eo degere nequibat Henoch. Respondeo : Multi negant antecedens, alii in lotum, alii ex parte. Quid enim vetat dicere, Deum partem aliquam paradisi a diluvio intactam servasse, ut in eo conservaret Henoch, qui uti a culpa erat immunis, sic congruebat ut esset et a poena diluvii? Sed esto lotus paradisus cataclysmo fuerit obrutus, is tamen aquis mox subsidentibus rursum emersit, cui proinde cum amoenitate suum civem Henoch, in aera tempore diluvii sublatum, restituit Deus. Hominis enim terreni ibnuch locus est terra, non aer: in terra autem Henocho iam *n Bra^a Per raptum confirmato, et œternitalis iiduas. candidato congruentior non erat locus› quam paradisus. Hæc valde probabiliter dicuntur; nihil tamen hic de fide certum est, ut docet S. Augustinus, lib. Il *De Peccat, mei*, et remiss.* cap. in. Quare nonnihil exorbitat Sixtus Senensis, lib. V *Bibholh.* annoi. 36, dum asserit contra regulam rectœ fidei esse, negare Henoch et Eliam translatos esse in paradisum terrestrem ; nam paradisus quemlibet locum amœnum significat, sive in cœlo sit, sive in aere, sive in terra. Unde S. Chrysostomus, homil. 21 *in Gen., S.* Gregorius, homil. 29 *in Evangel.,* S. Cyprianus, De *Montibus Sina et Sion,* aiunt nesciri in quem locum translati sint Henoch et Elias.

Symbolice *-n in paradisum* significat Henoch æque ac Eliam in magna corporis el animi quiete ac voluptate degere; paradisus enim est locus voluptatis. Ila S. Gregorius, hom. 29 *In Evangel.,* ubi docet Henoch et Eliæ raptum praesignasse ascensum Christi in cœlum. Nam uterque per raptum confirmatus est m gratia el in bono, ita ut non sint in periculo peccati ullius; sunt enim medii inter viatores et beatos, ac candidali beatitudine. Hursum cum sint justi, ct mereri non Hm.ch possint, utique æquum est ut nec possint demec'e ' reri, alioqui esset iniqua, ct ad malum quam ad 'a bonum pronior, ideoque pejor eorum conditio. *Secundo,* hinc infert Suarez, loco citato , eos minime pali inordinatos fomitis motus, nec illam corporis corruptionem , quæ aggravat animam , et sensum deprimit mulla cogitantem ; tum quia ad pertectam animi puritatem el quietem hoc fere necessarium est; tum etiam quia, cum priventur perfecta felicitate, eamque Dei absentiam propler ipsummet Deum patientissime fK rant, d* cel ut saltem fruantur maximis bonis et gaudiis tam in animo quam in corpore; neque enim corpora, quæ corrumpuntur, illorum aggravant animas; aut terrena inhabitatio sensus eorum tanquam multa cogitantes deprimit. qui cum Deo ambulasse noscuntur : latum est impedimentum omne de medio, occasio universa sublata, materies nulla relicta est, quæ eorum affectum aggravet, vel deprimat intellectum. Nam et priorem (id est He- vu* nodi) ob hoc raptum Scriptura commemorat, ne forte vincat malitia sapientiam , et ne intellectus ejus, vel anima, ultra decipi valeat aut mutari. *Tertio,* ex dictis colligit ibidem Suarez, cos maximis Dei consolationibus divinisque illustrationibus, ac frequentibus revelationibus gaudere, de iis saltem rebus quæ eorum statui consentane® sunt. Unde non dubito, inquit, quin adventum Christi, mundique redemptionem per ipsum jam consummatam agnoverint. Illius enim venturi expressam fidem prius habuerunt, ejusque adventum maxime desiderarunt; non ergo decebat eos in tenebris nunc et iu errore versari ; quin potius de Elia constat ex Evangelio, eum in die transfigurationis vidisse et allocutum fuisse Christum, atque idem existimari potest de Henoch , scilicet quod aliquando ipsum viderit. An vero nunc videat illum secundum humanitatem, incertum est. Unde S. Bernardus, semi. 6 *De Aseáis. Domini :* « Eelices, inquii, illi viri, per quos divina ascensio legitur prœsignata, Henoch rap-

tus, translatus *Elias;* felices plane qui soli jam Deo vivunt, soli vacant, intelligendo, diligendo, fruendo. » Et rationem addit, quam apud eumdem vide. ;

PrMrkji Ur k Tropologice, Henoch cum Deo ambulantem ct ,n Para^,so versantem imitantur Religiosi, qui abdicatis curis sæcularibbs lotos se Deo consecrarunt , vacanlque orationi et contemplationi.

Falis fuit Bonosus, socius S. Hieronymi, de quo ipse, epist. 4! *ad Ib/ffiaum :* « Quasi quidam, inquit, novus paradisi colonus incedit; nullus ibi agricolarum, nullus monachorum adhæret lateri comes. Solus ibi, imo jam Christo comitante non solus videt gloriam Dei, quam etiam Apostoli nisi in deserto non viderant. » Talis fuit quoque S. Marcella. Unde idem S. Hieronymus, epist. 18 *ad Mareellam :* « Habeat sibi Roma, inquii, suos tumultus, arena sæviat, circus insaniat, theatra luxurient : nobis adhærere Domino bonum est, et ponere in Domino spem nostram, ut cum tanta reperiamus in cado, parva et caduca quæsisse nos doleamusin terra. » Undectaddit: « Videri et videre, salutari et salutare, a proposito monachorum et a quiete alienum esi. »

jPaoch , jDDofa- iio, yu> Anagogice, Henoch typus fuit resurrectionis et ul, renovationis mundi, unde Henoch hebraico idem ty-™ quod innovatio, inquit Anastasios Smalta, rr- Patriarcha Antiochenus, lib.VII *Uexaem.* Et lib. X :

Uuh' HW°ch, inquit, primus tanquam placens Deo descripsit ac figuravit resurrectionem immortalis effectus, et a Deo translatus. » Et Tertullianus, lib. *De Anima,* cap. 1 v iii, loqueos de Henoch el Elia : a Æternilatis candidali, inquit, ab omni vitio, ab omni damno, ab omni injuria cl contumelia immunitatem carnis ediscunt. » SicelTheodoretus, *Quast.* XLV, docet Henoch fuisse praeconem ct typum resurrectionis. Et S. Gregorius, VIH *Moral.,* sub fin. : a Henoch, inquit, dedicatio dicitur : Iniqui ergo se in primordiis dedicant, quia in hac vita, quæ ante est, cordis radicem plantant, ut hic ad votum floreant, el sequenti patria funditus arescant. Ex justis vero septimus Henoch orilur, quia eorum vitæ festa dedicatio in fine servatur. » Hinc S. Epiphanias, in *Ancorato,* longiuscule ante finem, Henoch et Eliam vocat « duos primogenitos nostræ resurrectionis. n El S. Augustinus, lib. XV *De Civit,* cap xix : « Henoch, ait, translatio nostræ dedicationis (quæ fiet in resurrectione) est prefigurata dilatio, »

•• Mir Ai™* Lr i imi dccutw. Henocbo similis fuit S. Julianus secundus Conc*l„î lll Hispania Episcopus, qui proinde moriturus anno Domini 1208, die 28 januarii cinere et cilicio coopertus, vidit B. Virginem stipatam choris angelorum ct virginum cantantium : « Ecce sacerdos magnus , qui in diebus suis placuit Deo, » etc., ac B. Virgo ad aumconversa : a Accipe, inquit, serve Dei, palmam in signum virginitatis, quam jugiter intactam conservasti. » Unde post mortem astantes videre ex ore ejus prodeuntem palmam nive candidiorem, quæ concinenti- bus pariter angelis in cœlum ferebatur. Mira enim fuerat ejus vita, ac inter alia cum baptizaretur, apparuit mitra cum baculo portendens sanctum ejus episcopatum; in quo omnes suos proventus erogabat in pauperes, cum interim ipse vimina texendo victum sibi tenuem compararet. Quocirca jumenta cœlitus miss i ad eum frumenta in pauperes eroganda deportarunt. Hæc el plura in ejus *Vita* refert Franciscas Escudero, sacerdos e Societate Jesu.

Ut def gentibus **POENITENTIAM.— Ha legendum** cum Romanis el Grecis, scilicet *poenitentiam,* non *sapientiam,* ul legit Rabanus et alii; licet eodem redeat sensus; vera enim peccatoris sapientia est pœnitenlia. Sensus est, 7. *d.* Translatus est Henoch, ut rediens det gentibus exempla, monita, stimulos et hortamenta pœnitenliæ, quibus ipsæ commotæ pœnitentiam agant pro peccatis, quæ in fine mundi per Anlichnslum, ejusque precursores el asseclas toto orbe abundabunt, et instar diluvii exundabunt. Sicut enim S. Joannis Baptist®, qui præcursor fuit primi adventus Chrisli, vox erat : « Pœnitentiam agile, » appropinquat Christus, « appropinquat regnum cœloruin» » *Matth.* cap. m, 2; sic multo magis eadem erit vox Henoch et Elim, præcursorum secundi adventus Chrisli venientis ad judicium.

Nota T& *gentibus,* Henoch enim fuit Gentilis, puta ante Abraham et Mosen, quibus data est circumcisio et judaismos : ipse ergo quasi Gentilis Gentilibus contribulibus, imo filiis (omnes enim homines sicut proguali sunt ex Noe, sic el ex Henoch, qui fuit atavus Noe) suis praedicabit pœnilentiam ; sicut Elias, quasi Judæus, eamdem prædicabit Judiéis, ideoque vestientur saccis, id est ciliciis, tanquam præcones pœnitenliæ, *Apoc.* cap. xi, 3.

Ex hoc Siraeidis loco certurn est Henoch æque ac Eliam rediturum sub finem mundi, ut homines ab Antirhristo in infidelitatem, vitiaque omnia protractos, reducant ad fidem el virtutem. Hic enim est sensus et consensus Ecclesi® omniumque orthodoxorum. Idem prædixil S. Joannes, *Apoc.* xi, 3, ubi et eorum vitam morlemquc describit. Vide ibi dicta.

Porro Deus ex infinitis hominibus suo beneplacito hos duos elegit ad tantum opus, ideoque insigni Dei amore, religione el zelo eos induit et armavit. Idque congrue, quia Henoch fuit ante diluvium in lege nature ex priscis pnmisque orbis Patriarchis. Elias vero fuit Propheta in lege Mosis per sanctitatem, zelum et miracula notissimus, el Judæis exspectalisBimus. IgituMIlos, non ahos, huic operi destinavit; tum ut mirabilior esset eorum pnedicatioac testificatio; tum ut ostenderetur idem Deus oinnis legis, nature, script® ct gratiæ ; atipie idem Christus, eadem fides quro ab milio mundi usque ad finem prmdicalur , et in eadem Ecclesia militante perseverat.

Græci codices moderni hic, uli et alibi sæpe>

a Latina Vulgata dissentiunt. Habent enim : Èx*x juririta) pra^ixov tgûç -p•»‹»!:„ id est : *Henoch translatus est exemplum pomitenti* generationibus ;* Tigurina : *Henoch sublatus est exemplum emendandae vitæ nationibus,* alii : **tatibus,* ut scilicet ex ejus translatione, inquit Jansenius, omne© intelligentes Deo curre esse eos qui illi student piacere, etiam ipsi a mala sua vita convertantur et pœnitentiam agant, Deo se commendare studentes. Aut, *q. d.* Translatus est Henoch, quia, cum viveret, erat omnibus generationibus exemplum pœnitenliæ: ut significetur eum translatum, quia cum viveret, erat omnibus speculum pœnitenliæ ; nimirum quia sua sancta vita homines sui sreculi docebat pœnitentiam, et ad eam trahebat. Nostra ergo lectio, ut accedat ad lectionem originalem, sic videtur accipienda : Henoch translatus est in paradisum, hoc est in locum aliquem voluptatis soli Deo notum, ul hac sua translatione daret Gentibus pœnitentiam, hoc est ad meliorem vitam homines provocarci, intelligentes quam sint Deo curre hi qui placent ei, ct quam odiat peccatores, ex quorum consortio ante tempus suum famulum rapere studuit. De eo enim videtur peculiariter dictum illud *Sapientia,* cap. iv : « Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius. » Cum enim mundus jam cœpisset cx corruptione peccati Adre, el exemplis filiorum Cain esse pestilentissimus, mille jam ct centum exactis annis et amplius a condito Adam, G69 annis ante diluvium, Dominus huic Henoch indidit insigniter bonam mentem, et in timore Dei illum perfecit, ut ambularet in innocentia cordis sui ad omne beneplacitum Dei, ut esset velut lucerna ardens in tenebroso sreculo ; sanctissime uiim vixit 355 annis, homines sui sreculi facto cl verNo pœnitentiam docens : quem, cum non proficeret, rapuit ex hoc sreculo nequam ; tum ne malitia mutaret animum ejus ex pravitate pessimorum exemplorum ; tum ul ipsa translatione ostendor 4 Deus, quam sini illi curre pii, ct quam oderit impios, ex quorum consortio rapuit servum suum, tanquam quo dignus non erat mundus, sirque etiam eis pœnitenliæ daret occasionem.

Uree Jansenius, qui proinde negai ex hoc loco efficaciter probari Henoch venturum in fine mundi, ut contra Aulichrislum dimicet. Verum plane alius est creturorum Interpretum ct fidelium sensus. Quocirca noster Interpres pro (xtravoíxc, videtur legisse pTxvMxv, id est, *ut det* pœni*tentiam* : eamque lectionem secuti videntur veteres cl reccntiores passim, qui ex hoc loco unanimiter cl constanter docenl Henoch venturum cum Elia contra Aulichrislum; non enim est alius in Scriptura locus qui clare idipsmu significet, nisi hic. Igitur Latina Vulgata profferendo hoc loco, reque ac aliis, cslGrrecis modernis, planeque amplectenda cx decreto Concilii Tridentini, *sessione* Hennch iv. Quare non Latina Grrecis, sed Græca Latinis Kd,bd adaptanda soni m^kusus sit : Translatus est Henoch, ut sit exemplum et aoeumentum pœnitentire retatibus futuris in fine mundi. Hoc enim arguitrò *translatus est.* Nam, ut suo sreculo esset vivum exemplar pœnitentire, non transferri, sed in vita superstes rnanere debuisset; cum ergo translatus sit, signum est eum futuris sreculis reservari. Unde Tertullianus, lib. *Ite Anima,* cap. L, loquens de Henoch et Elia : « Morituri, inquit, reservantur, ul Anlichristum sanguine suo exstinguant. » El S. Augustinus (vel quisquí© est auctor, non enim videtur esse S. AuguMini), lib. I *De Mirabilibus* S. *Scriptura,* cap. ni : « Henoch, inquit, adhuc sine morte in testimonium novissimi temporis reservatur. » Idem S. Augustinus, lib. IX *Dc Genesi ad litteram,* cap. ix, Eliae venturo socium assignat Henoch : sic et S. Prosper, in *Dimidio temp.,* cap. XUi, Cresarius, *Dialogo* III et V, in fine, S. Gregorius, XIV *Moral,* xi, et homii. Î *in Ez* h.,* Damascenus, lib. IV, cap. xxvn, atque alii passim, quos citavi, *Apocal.* xi. Imo S. Cyprianus, vel quisquis est auctor (stylus enim arguit non esse S. Cypriani Cariboginensis Episcopi), tractatu *De Sina ct Sion,* asseruit inde vocatum cs‹e Henoch , id esi innovatum , « eo quod in consummatione mundi innovari habet in hoc mundo, ad confundendum ct revincendum Antichrislum. » Sicut enim ipse suo revo mundum libidine ct vitiis corruptum innovavit : ita idem in fine mundi rediens ct quasi innovatus, eumdem jam senescentem, imo decrepitum, robore et vigore sui spiritus innovabit.

Hinc probabile est raptum hunc Henoch fuisse medialucecl publicum, omnibusque conspicuum, imo splendidum ct augustum, v. p. ab angvl s apparentibus in curru igneo, vel in nube, vel in corpore glorioso; tum quia hoc merebatur eximia ejus sanctitas, ac conversatio cum Deo ct Angelis; tum quia per raptum statutus fuit a Deo pœnitentire el sancho vitæ exemplar hominibus sui revi, reque ac futuris sreculis; tum quia ex hoc publico raptu communis fuit hominum quolibet sreculo opinio et sermo Henoch raptum esse in paradisum, indeque rediturum ut contra Antichrktum decertet; tum denique, quia ejus socius Elias raptus fuit in curru igneo, IV *Jleg.* n; Henoch autem non fuit inferior Elia, imo Elias fuit filius Henoch, quia ab eo per Noe recta serie generationum prognatus descendit. Unde S. Ambrosius, *in Psalmum* cxviu, octon. 7 : « Henoch, inquì, propior devotionem raptus ad cœlum, terrens malilire virus evasit. » Hinc idem S. Ambrosius, lib. IH *in Lucam,* sub finem, docet Henoch fuisse typum Christi : « Henoch, inquit, nonne manifestum cl pietatis Dominicrect divinitatis indicium est, eo quod nec mortem senserit Dominus, et ad cœlum remeaverit, cujus generis auctor raptus ad cœlum est. » Idem rursum , lib. *Dc Paradiso,* cap. m : « Henoch, inquit, qui dicitur latine Doi gratia, raptus ad cœlum. » id est in aorem. Et mox : u Henoch carbunculus quidem est, lapis

boni odoris, quem operibus suis sanctis Henoch detulit, gratiam quamdam factis et moribus spirans. Noe vero tanquam Prasios lapis, vitalem colorem praetulit. Siquidem diluvii tempore solus, ac veduti fulurae constitutionis vitale semen, in arca est reservatus, n Denique, lib. *De Isaac,* cap. vin : a Ilis alis (charilatis) evolavit Henoch raptus ad cœlum. »

TERTIA PARS CAPITIS.

ENCOMIUM NOE.

Ver». 17. **47. JVoB INVENTUS EST PERFECTOS, JUSTUS, EF IN TEMPORE IRACUNDIA FACTUS EST RECONCILIATIO.** — Rabanus addit, *ut det gentibus poenitentiam;* sed nil tale habent cæteri codices Latini elGræci. Ab Henoch quasi primo pœnitentiæ in mundo vitiis cooperto præcone, progreditur ad secundum, Noe scilicet, qui Henoch fuit abnepos; Henoch enim genuit Malhusalem, qui genuit Lamech, cujus filius fuit Noe : quare, sicut Henoch fuit septimus ab Adam, ita Noe ab eodem fuit decimus, in coque finitur prima decas generationum, primumque mundi sæculum. Rursum, Henoch raptus fuit anno mundi 987. Noe vero diluvium exstitit anno mundi 1656 : quare diluvium translatione Henoch posterius fuit annis 669, quibus cum homines gradatili) magis magisque a fide et justitia deficerent, ac in omnia vitia ruerent, ita ut omnis caro corrupisset viam suam, Deus misit Noe, ut esset præco pœnitentiæ, ac comminando diluvium homines ad frugem reduceret. Verum, cum id frustra tentarci, hominibus in scelere obCrmalis, Deus iratus toti orbi immisit diluvium, quo omnes perdidit, uno Noe excepto. To *justus* jungi potest cum *perfectus;* unde Tigurina vertit : *Noe perfecte justus est inventus, q. d.* Noe perfectus fuit in justitia cl sanctitate : vel si commate ™ *justus* a tu *perfectus* disjungas, uli disjungunt Romani, Rabanus et alii; tò *justus* explicat tò *per/ectus,* q. *d.* Noe fuit perfectus, quia fuit justus xxr' ¿*75*, id est per excellentiam, quia scilicet fuit justissimus et sanctissimus, adeoque sui ævi phœ-

Uí l et so* ambulavit enim cum Deo, «tí. « et, » id est idcirco, « in tempore iracundiæ, n cum scilicet Deus iratus vellet totum genus humanum perdere, a factus est reconciliatio, » quia placavit Deum ut servaret genus humanum per se suosque filios in arca. Fuit ergo ipse naturæ húmame elnovi sœculi seminarium; unde et Janus bifrons est appellatus, uti dixi in Genesi: Janus, quia vitifer vinique inventor (p> tain enim Hebrœis est vinum); bifrons, quia vidit duo specula, unum ante,alterum post diluvium, adeoque, ut ait Nazianzenus : « Noe secundi mundi fuit nater. •» Et in *orat.* 20 : « Noe, inquit, arcam ail»l! suæ commissam accepit, et secundi mundi semina parvo ligno credita, atque adversus aquarum vim conservata. » Idem, in Carm. *De vita Consti* : ‹ 0 arca Noe, inquit, sola funestis aquis erepta, mundumque alterum in parva gerens semente, recta prædilum et sana fide. » Aliter Lyranus el Dionysius; censent cnim Noe vocari « reconciliationem, » eo quod Deum sacrificio conciliavit ad promittendum se amplius orbi non inducturum cataclysmum. Verum hoc Siracides dicit vers. 29.

Pro *reconciliatio* græce est á/TxXXx-flxx, id est Et commutatio, permutatio, redemptio el redemp- ciliati*, lionis pretium. Fuit ergo Noe pietas et sanctitas pretium, quo ipse a Dei juslilia quasi redemit tum familiam suam, ne mergeretur communi diluvio, tum consequenter spem et propaginem generis humani. Ideo « dimissum est » ei « reliquum terne, » id est semen reliquum in terra, quo ab exterminio servala fuit hominum soboles. Unde Noe fuit typus Christi redemptoris, qui suo sanguine quasi pretio genus humanum emit et redemit ab interitu. Vide dicta I *Petri* m, vers. 20 el 21.

Rursum, Noe fuit avraXkx^fxa et ivTaXXxfcç, id est commutatus, permutatus, succedaneus, suppositions; quia pro impiis sui sæculi hominibus pereuntibus diluvio fuit suppositus cl substitutus ad servandum semen el propaginem hominum. Syrus: *Noe in tempore diluvii factus est recuperatio mundo, et propter cum facta fuit liberatio.* Minus recte Tigurina verlit, *præmium;* vertit enim : *Cui* (Noe) *tempore supplicii contingit præmium.*

Noster accipit pro xaráxxxfp*, id est conciliatio, reconciliatio, pacificatio, el sic accipiunt Complutenses Romani, et alii passim. Fuit ergo Noe reconciliatio, id est remedium, prolium, et instauratio generis humani ob scelera a Deo exilio addicti et adjudicati. Unde S. Ambrosius, *in Psal.* cxviii, oclon. 7 : « Noe, inquit, propter justitiam diluvii victor, generis factus est superstes humani. » Igitur, ut suinmalim jam dicta colligam, Noe in tempore iracundiæ factus est reconciliatio, ul ob meritinn juslitiæ diluvium evaderet, et hominum genus, iratum Deum placando, velut redimeret el reconciliaret. Utrumque significat vox *reconciliatio,* græce •d est permutatio, redemptio, reconciliatio; seu pretium, quod ad redimendum seu reconciliandum uiTerlur; aut res ipsa quæ commutatur «rro Toó i/rzUxrrw, id est permuto, redimo. Hoc ergo fuit iræ Dei : primo, quia dato velut quodam juslitiæ suæ pretio ab interitu mundum redemit, ac seipsum cum suis quasi hnrnanæ natura» seminarium in arca servavit; *secundo*, quia

etinin dato cx holocaustis, quæ Deo obtulit, *Genes.* vin, 20, « odore suavitatis, » quasi quodam pretio, seu commutatione pro fœtore peccatorum, Dei naribus oblata, mundum Deo reconciliavit. « Ideo » in gratiam Noe « dimissum est reliquum terre, » puta reliquiæ tam hominum quam cæle-Torum viventium, quæ inundante omnia diluvio fervala sunt in arca, et orbi terrarum permissa; t: enim t/r/y, id est *terrx,* est dativi casus, *q. d.* Ipsi terre, id est ipsis terrigenis, dimissæ sunt reliquiæ.

Vide hic quanta fuerit sanctitas Noe, ac quantum possit coram Deo unus eminenter sanctus; Noe cnim sua s .actitate Deo volenti perdere totum genu ; hominum, restitit, inanusque quasi ligavit, ut sibi et generi parceret. Tam potens est vel unus vir perfectus et eximie sanctus.

x Difiaf HeciM. Tropologice, Rabanus cl Lyranus: Noe, inquit, significat rectores, qui inter fluctus sæculi arcam, id est Ecclesiam, regunt, et predicant Baptismum pœnitentiæ, orationibus et sacrificiis Deum placantes humano generi. Sic et S. Augustinus *in Psalmum* cxxxn : « Noe, inquit, significat rectores Ecclesiæ, quia ipse arcam in diluvio gubernavit. »

18. Ideo dimissum est rbliQUCm terra, cum factum est diluvium. — « Reliquum » substantive hic capitur; idem cnim est quod «reliquiæ;» has cnim significat Kxr&iipxx, *q. d.* Ob Noe sanctitatem, qua Deum iratum reconciliavit terne et humano generi, dimisit Deus illi aliquid reliqui, id est aliquas reliquias hominum ad terram incolendam et colendam, atque ad propagandum genus humanum ne illud interiret, scilicet Noe cum filiis. Nam, ut ait S. Petrus l epist., cap. m, 20, in arca « octo animæ salvæ fact® sunt. » Inde clare vertit Syrus : *Ideoque reliquus terree factus est, cum exstitit diluvium ;* alii : *Propterca exstiterunt reliquiæ in terra.* Simili phrasi et sensu ait Isaias, cap. i, 9 : « Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, et quasi Gomorrba similes essemus, » scilicet periissemus ut Sodoma ct Goniorrha. Pro *aim factum est diluvium,* minus recte Greca habent: *Idcirco factum est diluvium;* nec enim Noe servatus est propter diluvium, nec diluvium factum est propter Noe, nisi hoc sensu exponas, y. *d.* Ut Noe solus cum suis servaretur terre reliquus, idcirco factum est diluvium; ut scilicet eo reliqui omnes mergerentur; Noe vero solus ex eo per arcam enataret, quod intendebat Deus. Hinc llcbrei aiunt Noe tres mundos vidisse el expertum esse : primum ante diluvium, corruptissimum; secundum in diluvio, jam mersum et perditum; tertium post diluvium, sed ex se ct suis renascenlem ct reflorescentem. Quare accepit similem benedictionem sicut Adam : « Crescite, ct multiplicamini, » etc., Gc/ics. ix, I. Hinc ct diutissime præ cæleris, uno excepto Malhusalem, vixit, ut posteros tum propagaret, tum doceret, et m unius Dei fide cultuque iiMituereL Noe Noe cnim vixit annos 950; Malhusalem vero annis 909. Porro natus est Malhusalem anno mundi 687. Cum autem Adam vixerit 930 annis, hinc sequi- mai; tur Malhusalem cum Adamo vixisse 242 annis, CQr' ut ab eo veram philosophiam et Theologiam plene audire potuerit. Rursum, Noe natus est anno mundi 1056, ct versari potuit cum Mathusalem 600 annis, ab eoque omnem sacram el naturalem scientiam accipere, ut novo mundo ex se nascenti magister existeret. UndeS. Ambrosius *in Psalm,* xxxix : « Noe, ait, ad semen futurorum est reservatus, ut ex illo juslitiæ semina in hominibus pullularent. ▮ Et lib. *De Noe,* cap. i : « Deus Noe ad renovandum semen hominum reservavit, ut esset juslitiæ seminarium. » Allegorice Hugo : « Ideo, inquit, id est merito passionis Christi (qui tempore iracundiæ factus est reconciliator humani generis ad Deum Patrem, pacificans per sanguinem crucis suæ, sive quæ in terris sunt, sive qua? in cœlis) dimissum est reliquum lerræ, id est salvatum est genus humanum, cum factum est diluvium, scilicet sanguinis et aquæ de latere Christi manantis. »

19. Testamenta sìculi posita sunt apud illum, V(f › o. ne deleri possit DiLuvio omnis caro. — ‹· Testamenta » vocat pacta « sæculi.» id est cum srenio, hoc est mundo, puta cum Noe cæterisque hominibus ejus posteris a Deo inita, de non inducendo amplius orbi diluvio, quo rursum mergatur omnis caro hominum elanimantium; vel pacta «siculi » vocat pacta æterna, cl in omne sœculum duratura, ut alludat ad to *recordabor foederis sempiterni quod pactum est inter Deum et omnem animam viventem. Genes.* ix, 16, ubi hujus fœderis perpetui tignum et confirm itionem dat iridem. Vide ibi dicta. UndeTigurina vertit non lam ad verbum quam paraphraslice : *Cum eo* (Noe) *initum est pactum sempiternum nunquam mortales omnes abolendos esse diluvio.* Sic el Syrus: *Ef juravit Deus quod non erit ultra diluvium, juramenta quæ juravit illi inventate, quod non peribit universa caro.* Diluvium aquæ inlelligc ; nam diluvio ignis peribit et cremabitur totus orbis sub die judicii, uli docet S. Petrus, *epist.* il, cap. m. Igitur Deus cum Noe quasi allero Adam lotius generis humani capite pepigit fœdus æternum ct nunquam violandum, de hominibus nunquam iterum diluvio exstinguendis. Hoc fœdus cum reliqua Dei cognitione, fide et cultu tradidit Noe posteris post diluvium (vixit enim post diluvium 350 annis), sed præsertim Abrahæ, qui cum Noe superstite adirne vixit 58 annis; natus est enim Abraham post diluvium anno 292.

Similis Noe fuit S. Basilius, quem proinde in s* ejus epitaphiis hisce elogiis decorat S. Gregorius 5«^ Nazianzenus : « Tu solus et vitam doclrinæ, el vi- raen t v doctrinam œquasti : ut unus est Deus alte re- atoe, gn ins, ita unum le, Basili, dignum pontificem nostra ætas vidit, veritatis vocalissimum uunliumf

clarissimum Christianorum oculum, animi multiplici *puh hritudine* lucentem, Pontique et Cappadôcum ctiamnum illustre decus et ornamentum. Te supplex oro, ut pro mundo stes, donaque oferas. » Et inferius : a Rasili, magna Christi gloria, sacerdotum civitatisque, nunc in multas partes dissect®, columen, etc. Tonitruum erat oratio tua, fulgur vita. »

QUARTA PARS CAPITIS.

ENCOMIUM ARRA ILE ET ISAAC.

¿en. îa. 20. Abraham magnus pater multitudinis gentium, ET NON FST INVENTUS SIMILIS ILLI I.N GLORIA. — TigUrina : *Magnus Abraham pater multarum gentium, ncc exstitit ei gloria similis;* Syrus : *Abraham pater artuum populorum, et non reperta fait macula in gloria (jus.* Tertius hic est Patriarcha, et orbis in fide ct cultu Dei instaurator, nimirum « Abraham, » qui « magnus » exstitit electione, sanctitate, honore. Alludit ad etymon Abram et Abraham; initio enim vocatur *Abram* quasi **oi** 3X *ab ram,* id est paler excelsus, deinde a Deo vocatus est *Abraham,* quasi ¡Dfl **Oí** 3N *ab ram hamon,* id est pater magn® multitudinis gentium ex co partiin secundum carnem (uti fuerunt Judæi), partito secundum fidem et spiritum (quales sunt fideles et Christiani, qui imitantur fidem Abrah®) nascitur® et propagand®. Vide dicta *Genes,* cap. XVII, vers. 5,

Er NON EST INVENTUS SIMILIS ILLI IN GLORIA, — tum ob eximiam ejus fidem ct sanctitatem, qua factus diclusque est pater credentium, id est fidelium ctsanctorum; tum quia Deus cum eoct posteris ejus iniit singulare pactum, eique novam dedit religionem circumcisionis el judaismi; tum denique quia ei promisit Messiam, quod scilicet ex posteris ejus nasceretur Christus, m quo benedicend® essent omnes gentes. Plura colliges ex dictis Genes, cap. xii el sequentibus, unde S. Ambrosius, in *Psalmum* civili : « Abraham, inquit, propter fidem, seminarium posteritatis su® toto orbe diffudit : Israel (Jacob) propter laborum tolerantiam populum credentium proprii nominis signaculo consecravit. » Idem, lib. *De Abraham,* et alibi: « Abraham, inquit, pater fidei, princeps Limili® Gentium (fuit enim Abraham ante circumcisionem Gentilis), ct generationis Domini, pater electionis pi® confessionis, per justitiam fidei factus mundi h<cres, fortissimus ac patientissimus, fons devotionis et fidei, virtutum omnium exemplar, n Denique in Ecclesia prisca, puta in synagoga Judæorum, nullus tantam habuit venerationem et gloriam, quantam Abraham, ulpote ejus pater, fundator et Patriarcha.

Porro Palacios sic explicat : « Non est inventus similis dii ingloria, » scilicet fidei. Credidit enim (cum jam grandievus esset, et emortua vulva Sar®) fore suum semen velul steli® cœli, ut Paulus prosequitur. Tum fecundo, non fuit similis, cum quo Dominus ita frequenter et familiariter loqueretur, et cur tanta promitteret; *tertio,* limbus vocatur sinus Abrah® : tantus erat Abraham.

Simile elogium Theodoricus, rex Gothorum, dedit S. Epiphanio, Episcopo Ticinensi, qui illius ®vo fuit pater et salus Itali®, uti refert B. Ennodius, in ejus Vita. Sic enim de co loquitur Theodoricus : a Ecce hominem, cujus totus Oriens similem non habet : quem vidisse premium est, cum quo habitaro securitas. Fortissimo muro civitas Ticinensis, incolumi isto, vallatur : quos oppugnantium nulla vis possit obruere, quos nequaquam Balearis fund® transcendat excursus. Si qua necessitas inter undas certaminum accesserit, tutum est apud istum matrem familiasque deponere, et expeditum excursibus militaro bellorum. » Ipse enim preter alia multa, Ticinum ab Odoacre rege diruptum et dirutum, quasi Papa, id est pater patri®, reædificavit, eique Papi® nomen indidii; in qua deinde Theodoricus regni sedem constituit. Elogion s. Ep- »¡›.

Simile elogium in *Pirke avoth,* id est in *Apophth. patrum Hebr.* cap n, R. Joseph dedit discipulo suo R. Eliezer, dicens: « Eliezer filius Hyrcani talis est, tainqué cognilæ et perspect® virtutis, ut de eo libere affirmare possim, etsi omnes sapientes Israel in una bilance stater® ponerentur, ipsum solum in altera positum (equilibrium sapientiæ facturum. » Similo pr® omnibus suis discipulis, innocentia', puritatis, candoris testimonium Alexander Alensis dedit discipulo suo S. Bonaventure, dicens : « Bonaventura adeo innocens est, ut non videatur peccasse in Adamo. »

Qui conservavit legem (Syrus, *verba)* Excelsi. — Perperam Dyonisius legit, *conservaret ;* codices enim Græci et Latini, æque ac Interpretes constanter legunt *conservavit.* Dyonisium secutus est auctor Epistol® iu Missa *De Communi Confessoris Pontificis:* a Ecce sacerdos magnus,» etc., qu® epistola'conflata est ex variis hujus capitis ct seq. versiculis, nonnullis additis, nonnullis demptis, scilicet cx hoc vers. 20 oini-so tò *in gloria,* cx vers. 22 et Î5, atque ex cap. seq. vers. 8, et 19 et 20; sed immutatis ct Pontifici adaptatis.

« Legem, » tum naturalem, tum positivam, qua jussus fuit a Deo exire c terra et cognatione sua, peregrinari tota vita, immolare filium Isaac, Ismaelem cum Agar uxore sua domo expellere, circumcidere se et suos, etc.; in his enim c®terisque omnibus sibi a Deo imperatis, quantumvis difficilibus et arduis, Abraham prompte obedivit

Deo, eaque illico exsecutu» c l : idcirco Deo fuit charlssimus, adeo ul cum eo peculiare pactum non semel sed secundo el tertio inierit, quo suam omnem illi promisit benedictionem. Unde de eo

* Subdit :

Et fuit in testamento (id est pacto) cum illo, — 7. *d.* Deus cum Abraham, quasi amico et socio, imo quasi par cum pari dignatus est pacisci,

T<r r ut cl fœdus inire. Primum fœdus fuit, *Genes.* xv, cum

fudui i- ad illud sanciendum Abraham immolavit vaccam, cûiuamet arietem, eaque divisit per medium, ac

w. Deus specie ignis per victimas federales ritu veterum modius incessit: unde, vers. 18, dicitur : ‹t In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abram;» secundum fuit fœdus circumcisionis, *Genes,* x y ii; tertium addi posset, quando immolavit Isaac; ob hanc enim immolationem Deus pacta et promissa illi facta innovavit ct confirmavit, oliudque addidit longe maximum do Messia ex co nascituro : a Benedicentur, inquit, in semine tuo omnes gentes terne,quia obedisti voci meæ,» *Genes.* cap. XXII, vers. 18.

Secundo, tò *fuit in testamento,* exponi posset, *q.d.* Abraham pactis cum Deo initis stetit, hoc est conditiones pacti a Deo requisitas constanter implevit, scilicet Dei jussis per omnia obedivil, ut posterior versiculi pars pertineat eodem quo prior, nimirum ad conservationem legis Excelsi. Unde Tigurina vertit : fs *servavit legem Altissimi, et in pacto aim eo permansit* : per « pactum » intellige conditiones cl leges pueli; nam de ipso testamento, sive pacto, subdit vers. seq.

Denique, rò *qui* sumitur pro *quia;* nam dat causam cur Abrahæ non fuerit « similis in gloria, » quia scilicet conservavit per omnia legem Excelsi. Unde Syrus : Qui *fecit decreta Excelsi, et iniit pactum cum illo.*

Vers. 21. **21.** In CAUNE EJUS STARE FECIT TESTAMENTUM {Syrus : *In carne ejus constitutum fuit ei pactum),* et in TENTATIONE INVENTUS EST FIDELIS. — DUO, iliqUlt Jansenius, commemorat hæc sententia, quæ in Abraham sunt preclara. Alterum, quod « in carne ejus stare fecit testamentum, » hoc est constituit pactum suum Deus, dum scilicet ei præcepit carnis circumcisionem in signum cl confirmationem 'tedoris cum eo inili, idque valde apte el convenienter. Quia enim in pacto Dei continebantur quædam non ad ipsum tantum, sed etiam ad semen ipsius pertinentia, nempe quod esset Deus lominis ejus post ipsum, quod semini ejus daret promissam terram, quod semen ejus esset multiplicandum sicut arena maris , ct quod in semino

• ejus essent benedicendo) omnes gentes terre (quod non nisi per Christum ex ipso nascilurum perficiendum orat) recto in generationis membro signum fœderis illius constitutum est, ul hoc signo distingueretur a reliquis gentibus semen Abrah/e, ad quod promissiones illæ de semine pertinebant. Igitur Deus Abraham cum posteris, "nasi servos suus bligiudle circumcisionis signavii. ut velul servia Deo signati ipsi soli «erv.reni; Deus vero vicissim eos quasi famulos suos aleret, protegeret, benediceret.

Nota : Pro *in came ejus,* verti potest, *in carne sua.* Ita Tigurina: *Ratum,* inqnit, *effecit in corpore sue pactum ;* alii : *Carne sua confirmavit fœdus.* Hoc enim ad insignem Abrahæ laudem pertinet, quod ad Deo obediendum fœdusque cum eo ineundum, ipse pro se totaque familia ct posteris omnibus, tam duram fœderis conditionem ultro susceperit, ac suam suorumque carnem circumciderit, imo quod circumcisionem carnis velul signum pacti cum Deo inili passim deprædicarit, in eaque gloriatus sit.

\lterum preciarum Abrahæ facinus fuit, quod « fidelis inventus *sit* in tentatione, » qua Deus ejus fidem el obedientiam lentavit, jubendo sibi immolari filium Isaac, ex quo paulo ante numerosam soholem, adeoque Christum Dominum promiserat : obedientiam, quia unicum filium sibi charissimum immolavit; fidem, quia firmiter credidit Deum resuscitatorum Isaac, ut promissam ex eo posteritatem prostaret. Unde Apostolus, *Rom.* IV, 18, de eo ait: « Qui contra spem in spem credidit, » scilicet contra 5>pem nature credidit in spem gratiæ el promissionis divinæ, quod Deus resuscitaret Isaac; et *Hcbr.* xi, 17 : « Fide obtulit Abraham Isaac, cum lentaretur, et unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones" ad qucin dictum est : Quia in Isaac vocabitur tiK semen: arbitrans quia eta mortuis suscitare potens esi Deus : unde eum el in parabolam accepit, » eamque multiplicem, ut ibidem exposui. Quocirca vigorem animi strenuum ac virilem Abrahæ nemo satis laudaverit, quo paternum affectum tam fortiter vicit, ul nihil fleverit; tam constanter jussa Dei exsecutus est, ut ne punc&m quidem temporis intermiserit : tam viriliter sacrificium perfecit, ul gladium in cervices Isaac distrinxerit. Quocirca merito a S. Chrysostomo, Abra* lioiu. De *At>raham,* hoc elogio insignitur : « Mar- himMir* lyr vivus et non vivus, mortuus el non mortuus.» J.;| Et Nazianzenus, *orat.* II : » Venerandus Abra- tua*, barn, inquit, patriarcha ille, illud charum el augustum caput, illud virtutum omnium domicilium, virtutis norma, sacerdotii perfectio, qui voluntarium Deo sacrificium offert, unigenitum nimirum suum, atque ex pollicitatione acceptum. »

22 ct 23. Ideo jurejurando dedit illi gloriam Vew.ti IN GENTE SUA, ET CRESCER! ILLUM QUASI THULE CU- et MULUM, ET UT STELLAS EXALTARE SEMEN EJUS, ET H IRFDITARE ILLOS A MARI USQUB AD MARE, ET A FLUMINE USQUE AD TERMINOS TERR.E, — </. *d.* Propter tantam fidem el obedientiam Abrabie in immolatione filii ostensam, Deus omnia promissa illi prestito ileravit, el juramento confirmavit, ac novum maximumque addidit de Messia ex eo nascituro. Alludit, imo citat *Gems,* xxii ? 16: « Per memelip^um juravi, dicil Dominus : quia

fecisti hanc rem, et non pepercisti filio luo unigenito propter ine : benedicam libi, cl multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, et velut arenam quæ est in littore maris : possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. » Deinde adjungit promissionem maximam de Christo, dicens : « Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. » Unde Jansenius censet hanc significari hic cum ait : *Dedit illi gloriam in gente sua;* gloria enim sumina Abrahæ fuit, quod in semine ejus benedicendæ essent omnes gentes, quia ex ipso Christus erat nesciturus, in quem ad imitationem fidei Abrahæ creditur® erani omnes gentes, el per fidem cum fideli Abraham benedicenda». Unde Græca hoc loco habent : *Ideo jurejurando statuit,* vel *confirmavit, benedicere gentes in semine ipsius;* hanc enim benedictionem Noster vocat *gloriam in gente sua. Secundo,* « gloriam » hic accipias ampliorem, qua scilicet futurus erat pater numéros® sanclæque geniis, puta paler fidelium et sanctorum, inter quos tamen primus et prœcipuus erat Christus. Unde Habanus legit: « Dedit illi semen in gente sua, » nimirum quod explicat, dum subjicit, «crescere,» id est ut crescerei, a quasi terne, » scilicet arente, « cumulus, et ul stellas exaltare, » id esi ut exaltaret, «semen ejus,» tum gloria, tum numero, tum opibus, tum regno, tum victoriis, tum templo, tum oraculis, etc., «et hæreditare illos, » id estui hicredilarenl, a a mari,» scilicet Occidentali, a usque ad mare, » scilicet Mortuum, « et a flumine magno, » Euphrate, « usque ad terminos terræ, » non totius, sed Palestina:, in qua tunc consistebat Abraham, cujus gentes recensuerat *Genes,* xv.

Allegorico tamen id de tota lerra verum est in Christo filio Abrahæ, qui omnes fines orbis lerræ obtinuit, sibique et suie fidei ac Ecclesiæ subjecit.

Porro Tigurina sic vertit : *Quapropter confirmatum est eijurejurando, gentes per semen ejus beandas esse, ipsumque instar terreni pulveris* (Græcum enim /.tú*, tam pulverem quam terram significat) *multiplicandum, tum extollendos ad astra posteros ejus, atque a mari usque ad mare sedes habituros, et a flumine usque ad terminum terræ;* Syrus: *Propterea juramentis juravit illi Deus, quod benedicentur in Semine ejus omnes populi, ad mulltplicaudwn semen (jus sicut arenam maris, ct ad dandum semen ejus supra omnes populos, ad hæreditare faciendum cos o mari ad mare, el ab Euphrate usque ad terminos* ta rw. Haec promissio impleta est in Davide, qui imperavit quasi univers® terræ hoc loco promissæ, ut colligitur II Reg. vin. Et in Salomone, ut palet lll *Reg.* iv.

u. 24. Er in Isaac eodem modo fecit (Syrus, *jura* til) i'BOPTKl Abraham patrem ejis. — Pro *fecitt* græce est îpr.ai, id est statuit, constituit, confirmavit, *g. d.* Juramentum quo juravit Deus dare Abrahæ cl polleris ejus, *primo,* terram promissam; *secundo,* amplam posteritatem; *tertio,* benedictionem omnium gentium in Christo ex se nascituro : hanc ex Abraham moriente transtulit non in Ismael, sed in Isaac filiuin ojus ex Sara, illamque in capite Isaac constituit et confirmavit: Idi illi hæc Ina bona a Deo promissa cederent, in ejusque, non Ismaelis fratris sui, posteros derivarentur , idquc fecit ob merita Abrahæ patris ejus. Isaaco enim sic loquitur Deus, *Gen.* xxvi ; « Eroque tecum, et benedicam tibi : tibi enim el semini luo dabo universas regiones has, complens juramentum quod spopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli. Benedicentur in semine luo omnes gentes terra», eo quod obedierit Abraham voci meæ. » Græca hunc versum cum sequenti nectunt; unde Tigurina utcumque ita vertit et nectit, n/i *Isaac similiter constitutum est propter Abram patrem ejus : omnes homines felicitate donandos esse, pactumque ad caput Jacob sancitum in quiete* ; alii : *Et in Isaac stabilivit ista propter Abraham patrem ipsius, benedictionem scilicet omnium hominum, et pactum quod requievit super caput Jacob.*

Porro causa prima et principalis, cur ad Isaac, Cnrlwu non ad Ismael, transtulerit Deus suum fœdustw^Asuaque promissa, fuit libera ejus voluntas ct electio; accessoria fuere, prima, quod Abraham genuerit Isaac ex Sara primaria conjugo, Ismaelem vero ex Agar ancilla; jure gentium ergo Isaac succedebat Abrahæ, non Ismael. Secunda, quod Abraham Isaac præ Ismael diligeret. Tertia, fuit fules et obedentia Isaac, qua imitatus patrem Abraham illi volenti se Deo immolare consensit, ultroquese ei victimam obtulit; unde problema est, ulrius virtus et obedienlia fuerit major, Abraham filium immolantis, an Isaac immolati? Ustiones in utramque partem recensui *Genes.* xxii. Porro id factum est in figuram passionis Dominios, inquit Habanus, ut scilicet Abraham repraesentaret Deum Patrem immolantem Filium unigenitum Jesum Christum pro salute mundi.

braba, non Ip ma"IT Cium Primi.

Secunda. Terlh*

25. Benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, kt testamentum confirmavit super caput Jacob. — Syrus : *Benedictio omnium antiquorum requievit super caput Israel, quem vocavit, Bilium meum primogenitum Israel, q. d.* Deus fecit ul ex Isaac, non ex Ismael nasceretur Christus, Abrahæ et semini ejus promissus, m (pio benedicendas, id est justificando et salvando, sive, ut Tigurina vertit, *beandm* erant omnes gente . Benedictio enim omnium gentium non est aliud, quam gra tia et gloria omnibus gentibus in Christum credentibus, eique obedientibus, a Deo promissa el præslila, ut patet ex citatis locis Genescos. Qu.iro minus recte nonnulli « benedictionem » hic accipiunt active pro laude, qua scilicet omnes gentes laudaturo: erant Isaac, eumque benedicturæ ob promissa hæc Dei illi præslila.

Et testamintum co*firmavit super caput Jacob, ***q.d.*** DcUb pactum unium u se cum Abraham M

hanc constituit in capite Jacob, non Esau fratris sui, et in Jacob ejusque posteris ratum et firmum esso voluit, græce wwwww, id est quiescere fecit, juxta illud : « Dilcxi Jacob, Esau autem odio habui,» *Malach.* i. Id Deus praestititJacob, *Genes.* xxvm, 13, cum ille dormiens vidit scalam, per quam ascoudcbantet descendebant angeli, Deumque scalffi innixum sibi dicentem audivit : « Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac. Terrarn, in qua dormis, tibi dabo et semini tuo. Eritque semen tuum quasi pulvis terne: dilataberis ad Occidentem, et Orientem, et Septentrionem, et Meridiem : et benedicentur m te et in semine tuo cunclæ tribus terræ. »

QUINTA PARS CAPITIS,

ENCOMIUM JACOB.

2G. Agnovit eum in benedictionibus suis, et **DEDIT ILLI HÆREDITATEM, ET DIVISIT ILLI PARTEM IN** tribubus duodecim. — Syrus : *Dedit illi hereditatem, et constituit eum patrem tribuum, et processit, et divisus est in tribus duodecim,* a Agnoscere » Dei non est nudum et otiosum, sed efficax et affectuosum, quia conjunctum cum favore, amore, benevolentia ct beneficentia. Sic enim Deus agnoscit suos prædestinatos et electos, cum eis prœparat et donat gratiam el gloriam, juxta illud : a Cognovit Dominus qui sunt ejus,» II *Timoth.* n, 19. Ex adverso in dic judicii damnans reprobos dicet eis : « Nunquam novi vos : discedite a me, qui operamini iniquitatem, » *Matth.* vn, 23. Simili modo pater agnoscit filium cum eum alit, docet, hæredem instituit : el ovis agnoscit suum agnum, cum cum ad ubera admittit, alienum excludit; el gallina pullos, cum legitimos sub alas recipit, adulterinos repellit.

«Agnovit ergo Deus Jacob in benedictionibus,» id est favit, fovit ct amavit eum benefaciendo illi, dandoque hæreditatem terræ promissæ, puta Chanaan. Unde Tigurina vertit : *Aspiratione sua eidem Deus affuit, q. d.* Aspiravit Deus Jacobo suum favorem, gratiam ct opem. *Secundo,* proprie «agnovit» Deus Jacob «in benedictionibus,» cum eum quasi legitimum Abrahæ lilium et hæredem, benedictionum Abrahæ a se promissarum pariter hæredem instituit, ct ab iis Esau quasi minus probatum exclusit, ideoque Jacobo, non Esau, dedit possessionem terræ promissæ; personne, inquam, Jacobi dedit cam in spe ct promissione, posteris autem ejus dedit cam per Josué in re et possessione.

Porro Deus sæpius benedixit Jacobo-, primo, per patrem, cum scilicet ei Isaac benedixit, ao jus primogeniture præ Esau attribuit, *Genes.* XXVII. *Secundo,* cum Deum scalæ innixum, sibique benedicentem vidit ot audivit, *Genes,* xxvm. *Tertio,* cum luctans cum angelo eique praevalens, ah eo benedictus est, et nuncupatus Israel, Genes. xxxn, 28. *Quarto,* cum abjectis domesticorum suorum idolis, Deum adoravit m Bethel, Genes, xxxv, 9.

Et divisit illi partem in tribubus duodecim. Per *partem* Jansenius et alii accipiunt hæreditatem bivo portionem hæredilariam, puta terram Chanaan, quæ fuit tota hæreditas Jacobo a Deo promissa; hanc enim Deus divisit in tribus duodecim ex 12 liliis Jacob progenitas et proseminatas. Unde Complutensia legunt : *Et divisit partem ejus in tribubus, quas divisit duodecim. Secundo,* per « partem » proprie accipi potest pars hæreditatis, sive terræ promissæ, quam cuique tribui jussu Dei divisit et admensus est Josué, cap. xv, *q.d.* Deus illi, scilicet Jacobo, divisit hæreditatem, partiendo eam in partes « in tribubus, » id est per tribus a duodecim, » ita ul cuique tribui suam pariem, ex æqua lotius terræ divisione illi proportionatam et debitam, assignaret; tô emm *partem* sumitur distributive; singulis enim tribubus suam partem ¿equo divisionis jure attribuit Unde Græci, Romani et cæteri pro tusííc;, id est « pariem, » legentes in plurali, id est « partes, » sic habent : *Et divisit partes ejus, partitusque est in tribus duodecim;* fuerunt enim tot par** tes terræ, quot erant tribus, puta duodecim; Tigurina : *Distribuit partes ejusdem* (hæredilatis), *et divisit in tnbus duodecim.* Licet enim tribus Levi, quia sacerdotalis, non habuerit partem Chanameæ, sed Deus, id est Dei oblationes et victimæ, ejus fuerint pars et hæreditas; tamen loco Levi successit tribus Joseph, quæ in duas a Jacobo divisa, scilicet in Ephraim et Manasse, complevit numerum duodecim tribuum Israel, id est ex Jacob qui dictus est Israel, prognatarum, *Genes,* xlviii, 13.

27. Er **CONSERVAVIT ILU** homines misericordis, **INVENIENTES GRATIAM IN OCULIS OMNIS CARNIS,** — *q. d.* Deus Jacobo hanc gratiam feeit, ut ex posteris ejus quolibet ævo aliqui viri misericordes existèrent, qui suos contribules dirigerent, foverent, alerent, protegerent, ac præsertim m vera fide ct cultu Dei conservarent et promoverent. Tales fuere Moses, Aaron, Joseph, Phineos, de quibus cap. seq. Unde Syrus : *Et exierunt ab eo viri justi, et invenit misericordiam in oculis omnium viventium.* Græca legunt in singulari *hominem* et *invenientem,* idquo referunt aliqui ad Joseph, qui fratres aluit el gratiosus fuit Pharaom et .Egyptiis ; alii ad Mosen, do quo proxime sequitur. Unde Tigurina et nonnulli alii hinc ordiuntur cap. XLv, sicque vertunt : *Et eduxit ex eo virum misericordem* vel *pium ;* figurina : *Ex hoc virum*

*procrear*ïf *adeptum misericordiam, omnium mortalium oculis gratiosum, Deoque simul chorum et hominibus, Moysen, cujus beata est memoria.* De Mose enim dicitur, *Exod. xi,* 3 : « Fuilque Moyses vir magnus valde in terra /Egypti, coram servis Pharaonis ct omni populo. »

Porro Rabanus in textu sic legit: *Et conservavit illi misericordiam invenientem gratiam in oculis omnis carnis.* In Commentario vero sic : *Conservavit ilb misericordiam suam, ct invenit gratiam,* etc. Quod secutus auctor Epistola : *Ecco sacerdos magnus,* etc., quæ m Missa legitur *De Communi Confessoris Pontificis,* legit : ‹l Conservavit illi misericordiam suam, ct invenit gratiam coram oculis Domini; » qua? verba ipso ex suo conceptu ita adaptavit, quasi Pontifici sancto magis convenientia, immutans tò *camis* in to *Domini;* eo quod omnes Pontifices gratiosi fuerint in oculis Domini ; sed non omnes in oculis omnium hominum : nam mulli castigantes vitia populi et principum (uti ex officio debebant), eis invisi et exosi fuere. Porro idem auctor lotam illam Epistolam conflavit ex sententiis illustrioribus hujus capitis et sequentis; ac ea quæ dicuntur dc Henoch, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, Mose, Aaron el Phinces, ipse applicavit cuilibet sancto Pontifici, nonnullis tamen immutatis p<;-rinde ac S. Bernardus sententias S. Scriptura' Sanctis adaptat. Henoch enim, Noe, Abraham, ct crateri omnes jam recensiti fuere sacerdotes ct pontifices, nipote primogeniti, vel habentes jus primogeniluræ, in quo continebatur jus sacerdotii.

Allegorico, Rabanus : « Confirmatum est testamentum super caput Jacob, hoc est Gentilis populi, qui posterior ad gratiam fidei et baptismatis regenerationem accessit. Cui tamen plenitudo benedictionis paterna? provenit ; et dedit illi hrareditatem , supernra videlicet patria? ; ct divisit ei partem in tribubus duodecim, ut per duodecim Apostolos edoctus, simul cum illis regnum Dei possideret raternum. Huic conservavit Dominus misericordiam suam, ul haberet gratiam in oculis omnis carnis ; quia Ecclesia Christi ab omnibus gentibus honoratur, ct digna laude propter culturam veri Dei, universo mundo prradicatur. »

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Laudat Moyscn usque ad vers. 7. Inde *Aaroncm usque ad vers.* 28. *Inde Phineos usque ad finem capitis. Laudat autem eos, tum ob preclara facinora, tum ob ingentia dona eis a Deo collata.*

1. Dilectus Deo et hominibus Moyses : cujus memoria in benedictione est. 2. Similem illum fecit in gloria sauciorum, el magnificavit eum in timore inimicorum, et in verbis suis mouslra placavit. 3. Glorificavil illum in conspectu regum, et jussit illi coram populo suo, el ostendit illi gloriam suam. 4. In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, el elegii eum ex omni carne. ,5. Audivit enim eum, et vocem ipsius, et induxit illum in nubem.fi. El dedit illi coram præcepta, et legem vitœ et disciplinae, docere Jacob testamentum suum, et judicia sua Israel. 7. Excelsum fecit Aaron fratrem ejus, et similem sibi dc tribu Levi : 8. statuit ei testamentum ælernum, el dedit illi sacerdotium gentis ' et beatificavi! illum in gloria, 9. et circumcinxit eum zona glori®, et induit eum stolam glori®, et coronavit eum in vasis virtutis. IO. Circumpedes, et femoralia, et humerale posuit ei, el cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, 11. dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo, in memoriam fdiis gentis suæ. 12. Stolam ianelai* auro, et hyacintho, el purpura, opus textile, .viri sapientis, judicio et veritate predili; 13. torto cocco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri, et opere lapidarii sculptis, in memoriam secundum numerum tribuum Israel. 14. Corona aurea super mitram ejus expressa signo sanctitatis, et gloria honoris : opus virtutis, el desideria oculorum ornata. 15. Sic pulchra aule ipsum non fuerunt talia usque ad originem. 16. Non est indutus illa alienigena aliquis, sed tantum filii ipsius soli, el nepotes ejus per omne tempus* 17. s e rificia ipsius consumpta sunt igne quotidie. 18. Complevit Moyses manus ejus, et unxit dium oleo sancto. 19. Facium est illi m testamentum ælernum, et semini ejus sicut

dies coeli, fungi sacerdotio, el habere laudem, el glorificare populum suum in nomine ejus. 20. Ipsum elegit ab omni vivente, oflerre sacrificium Deo, incensum, et bonum odorem, in memoriam placare pro populo suo : 21. el dedit illi in præceptis suis potestatem, in testamentis judiciorum, docere Jacob testimonia, el in lege sua lucem dare Israel. 22. Quia contra illum sleterunt alieni, el propter invidiam circumdederunt illum homines in deserto, qui erani cum Dalhan et Abiron, et congregalio Core in iracundia. 23 Vidit Dominus Deus, el non placuit illi, et consumpti sunt in impetu iracunduc. 24 Fecit illis monstra, et consumpsit illos in flamma ignis. 25. Et addidit Aaron gloriam, et dedit illi hæreditatcm, et primitias frugum terra divisit illi. 26. Panem ipsis in primis paravit in satietatem : nam et sacrificia Domini edent, quæ dedit illi el semini ejus. 27. Cæterum in terra gentes non hrreditabit, et pars non est illi in gente : ipse est enim pars ejus, et hæredilas. 28. Planees filius Eleazari tertius in gloria est, imitando eum in timore Domini : 29. et stare in reverentia geniis: in bonitate et alacritate animæ suæ placuit Deo pro Israel. 30. Ideo statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum, el gentis suæ, ut sit illi et semini ejus sacerdotii dignitas in ælernum. 31. Et testamentum David regi filio Jessæ de tribu Juda, hæredilas ipsi et semini ejus, ut daret sapientiam in cor nostrum judicare gentem suam in justitia, ne abolerentur bona ipsorum, et gloriam ipsorum in gentem eorum æternam fecit.

PRIMA PARS CAPITIS.

ENCOMIO MOYSIS.

Ven.i. 1. Dilectus Deo et hominibus (Syrus, *dilectui coram L)eo,ct etiam in oculis hominum)* Moyses : cuius MEMORIA IN BENEDICTIONE EST. — GIWCB cú ró liYTiu.Gauwr túxcqízt;, id est, *cujus memoriale in benedictionibus;* Tigurina : *Cujus beata est memoria;* alii : *Cujus memoria omnibus modis est benedicta;* Vatablus: *Est fausti ominis*, ut crebro Moysis fideles, puta llebræi, meminerint, et quoties meminerunt, do eoque loquuntur, toties ei benedicant, id est eum laudent, glorificent, omnemque illi felicitatem ct gloriam apprecantur, Hinc Rabbini usurparunt illam suam eulogiam, ut, quoties patrum vel virorum bene meritorum jam defunctorum meminerunt, dicant : *Zichronam libratila,* id est *memoria eorum sit m benedictione.*

Porro causa, cur Moyses Deo et hominibus fuerit dilectus et benedictus, fuit eximia ejus virtus, qua populum ex Ægyplo salvum deduxit in terram promissam, ac præsertim mansuetudo; do ea enim dixit Siracides, cap. m, 19: « Fili, in mansuetudine opera tua pertico , et super hominum gloriam diligeris. » Causas ibidem assignavi: «Moyses autem crat vir mitissimus super omnes hommes qui morabantur in terra, » *Num.* xii, 3. Sic eximia Davidis laus est, quod de eo dicatur : « Memento, Domino David, et omnis mansuetudinis ejus, » *Psalm.* cxxxi, 1. Igitur inter viros misericordias, quos Siracides in fine capitis pnecedcntis, dixit Deum conservasse Jacobo, primus ct cælerorum antesignanus est Moyses. Vide quæ dc laudibus Moysis dixi Proœmio *in Pentateuch.* sectione in.

Tropologice * S. Bernardus hanc sentent' adaptat sancto, uti nomine, sic el re, Benedicto, serm. *De* eo : « Dilectus sane Deo, inquit, et hominibus, cujus non sola præsentia in benedictione fuit, sicut sunt multi dilecti Deo soli, quin soli Deo jam cogniti ; sed el memoria ejus etiam nun\. in benedictione est. Nam el usque hodie in triplicem amoris Dominici confessionem, triplici hoc fruclu pascit Domini gregem. Pascit vita, pascit doctrina, pascit intercessione. Per quem incessanter adjuti fructificate el vos diarissimi ; quoniam in hoc politi estis, ut eatis el fructum aderatis, »

Porro dilectum Deo facit Dei amor, obedientia, oratio , contemplatio : ddectum proximo facit proximi amor, cura, beneficentia, cum scilicet quis proximo succurrit et opitulatur, ac præsertim cum e cœno peccatorum ct inferno eum extrahit, et in viam salutis reducit. Dilectum Deo ergo facit vita contemplativa, dilectum proximo facit vita activa ; utramque igitur jungat, qui utrisque cupit esse dilectus, uti utramque junxit Moyses, qui et in monte cum Deo ver>abatur, et in castris populum Dei legem edocebat. Qaii dk Deo, quii

2. Similem illum fecit in gloria sanctorum, et MAGNIFICAVIT LLM IX TIMORE INIMICORUM, ET IN VIRins suis monstra placavit. — Syrus vertit : *Magnificavit* (vel *nutrivit) tum in benedictionibus, et corroboravit eum ad terrores.* Tria hic celebrat in Moyse : *primo,* quod « in gloria similem illum » fecerit « sanctorum, » id est similem sanctis,puta Patriarchis, Henoch, Abraham, Isaac et Jacob, Vers.i Octo 'Nk PfUium

capite præccdcoti celebratis; græce ¿u'.íuotv avrò áyíwv, *id est similem fecit glori® sanctorum.* Ita Complutensia, Romana, Tigurina : *llunc glori® sanctorum* (Vatablus : *hunc gloria sanctis) æguiparavit ;* alii : *Assimilami eum gloría sanctis.* Magna hæc est laus Moysis, quod tanta ejus sit gloria, ut gloriæ el gloriosis factis donisque summorum Patriarcharum, Abrahæ, Isaac el Jacob æquiparclur. *Secundo,* quod a magnificavit eum in timore inimicorum, » quia per Mosen tot prodigia in Ægypto et in deserto patrantem Deus incussit ingentem timorem ct pavorem Pharaoni, Ægyptiis, Amalecilis, cæterisque Chananæis Ilebræorum inimicis. Unde Tigurina vertit : *Effecit eum magnum terrendis hostibus;* alii proprie : *Magnum cum fait terroribus hostium,* græce enim est in plurali, 6 ?&xc, id est in timoribus vel terroribus. Timebant enim Ægyptii et gentes Moysen, quasi fulmen, et quasi Jovem suum tonanlem et fulminantem, dum tonitribus, fulminibus, ignibus, grandinibus, cæterisque plagis prece a Deo elicitis verberabat Ægyptum. Unde audiit a Deo : « Constitui te Deum Pharaonis, » *Exod.* vu, i. Quæ verba explicans S. Ambrosius, lib. *De Paradiso,* cap. ii, hanc eorum moralem dat causam : « Etenim, inquit, victor passionum omnium, nec r ullis captus sœculi illecebris, qui omnem istam rmm, secundum corpus habitationem coelestis puritate \ 'r conversationis obduxerat, mentem regens, carnem subjiciens, et regia quadam auctoritate castigans, nomine Dei vocatus est, ad cujus similitudinem se pcrfectæ virtutis ubertate formaverat. Et ideo non legimus de eo sicut de cæleris; quia deficiens mortuus est, sed, per verbum Dei mortuus est ; Deus enim neque defectionem aut diminulionem patitur, neque adjectionem capit. Unde et addit Scriptura : Quia nemo scit sepulta» ram ejus usque in hodiernum diem, ut translationem magis quam interitum intelligat. »

T i. ». *Tertio,* quod « in verbis suis » (græce aurov, id *entejas,* scilicet Mosis) Deus a monstra placavit; » græce ar.uita xxTiTmuoi, id est signa vel portenta quiescere et cessare fecit ; quia monstrosas ct portentosas plagas ad preces Mosis inflictas, ejusdem prece sedabat ct auferebat Deus, uti ranarum plagam sedavit, *Exod.* vm, 9. Contrarie Tigurina : *Per hujus jussa,* inquit, *designavit miracula,* ut to nzTtzxjai, quod alii vertunt *cessare fecit,* respondeat Hebr. rP3H *hcniach,* quod etiam verti potest, *demisit, depegit,* nisi malis *solvit prestigias* magorum Pharaonis, inquit Vatablus. Virga enim Mosis conversa ab eo in serpentem, devoravit virgas magorum, ab cis pariter conversas in serpentes, *Exod.* vu, 12. *Ileniach* enim significat quiescere fecit, posuit, demisit, deposuit ; ut sensus sit : Moses fecit signa, id est plagas decem, quiescere in Ægypto, id est plagas has demisit in Egyplum, ut illam occuparent, in eaque quiescerent. Sic enim ran®, ciniphes, locuste, grandines, et tenebræ jussu Mosis occuparunt lotam Ægyptum. Utrumque verum, utrumque magnificum et gloriosum Moysi ; et utrum majus sit, incertum ; tam enim gloriosum fuit Moysi plagas coelestes ad nutum inhibere et sistere, quam easdem evocare el infligere. Quare Moyses fuit « miraculorum epilogus, » uti docet Nazianzenus, *orat.* i. Porro Pomponius Lætus : « Monstrum, in- ilomtrt quit, a monendo dictum est, velut rnonestrum, quod monstret futurum, ct moneat voluntatem deorum; quod etiam prodigium , velut prædictum; ct portentum, quod portendat; ct ostentum, quod ostendat d rem novam praenuntiam futuri. Sicct Isidorus, lib. XI *Origin,* cap. in, nisi quod « prodigia » interpretetur quod « porro dicant, » id est futura prædicant. Sic Xerxi vulpes ex equa genita, regnum ejus dissolvi portendit. Sic plagæhæ Moysis erant monstra, quia portendebant ct monstrabant, imo efficiebant imminens Ægypto ct Pharaoni exilium.

3. GLORIFICAVIT ILLUM IN' CONSPECTU REGUM, ET Ven. I. **JUSSIT ILLI CORAM POPULO SUO , ET OSTENDIT ILLI** gloriam Sia m. — Quartum Moysis encomium est, Qmr- quod Deus per tot prodigia, plagas et victorias, lum- quas per Moysen patravit, gloriosum eum fecerit coram Pharaone rege Ægypti, Agag rege Amalee, Og rege Basan, et Scon rege Amorrhæorum, quos omnes Moses regnis privavit, el occidit ; ob quæ gloriam ejus admirati sunt et celebrarunt omnes reges Chanaan, imo totius orbis.

Quintum, quod a jussit illi coram populo suo, » Qnin- id est quod praesentia populi, totoque populo lum- spectante, Deus loquens cum Mose dedit illi jussa et mandata perferenda ad populum. Unde Græca habent, ívitu Axto oûtô Xa?, abroû, id est, *mandata dedit ei ad populum suum* ; Syrus, *de populo suo.* Id fecit Deus, cura in Sina dedit Moysi tabulas lapideas Decalogi, cæteraque præccpta cæremonialiact judicialia; deinde cum ad ostium tabernaculi de more cum Moyse colloquens in oculis populi, ei significabat quid tam ab ipso quam populo fieri vellet, *Exod.* xx el seq., *Levit.* i, 1, et alibi sæpe.

Sextum est, quod « ostendit illi gloriam suam ; » sextum. Syrus, *honorem* vel *majestatem suam ;* cum scilicet coram Moyse in spelunca posito angelus Deum repraesentans, ingenti lumine et gloria coruscus perlransivit, eique tergum, non faciem ostendit, uti ei promiserai dicens : a Videbis posteriora mea : faciem autem meam videre non poteris. » UndeS. Augustinus, et alii putant Moysen tunc vidisse divinam essentiam ; verum contrarium est verius, uti ostendi *Exod.* x x x iii et xxxiv.

4. In **FIDE ET LENITATE IPSIUS SANCTUM FECIT IL-** V<f**f **LUM, ET ELEGIT EUM EX OMNI CARNE. — SyrUS :** *In ejus fide ct in ipsius mansuetudine elegit eum cx omnibus hominibus.* Septimum est hoc Mosis elogiura. Per fidem accipi potest *primo,* fides pro- l b prie dicta; *secundo,* fiducia in Deum: *tertio,* et aptissime fidelitas, juxta illud Dei de Moyse : « Moyses in omni domo mea fidelissimus est, *

Numcr. xii. Moyses enim fidelissime Dei mandata apud populum exsequebatur. Per *lenitatem* intellige mansuetudinem , de qua ibidem dicitur: «Erat Moyses vir mitissimus, » etc. *EC,* id est idcirco, scilicet ob tantam Moysis fidelitatem et mansuctudinem. Deus a elegit cum ex omni carne; » quia ex omnibus hominibus eum unum delegit, qui esset legatus Dei ad Pharaonem, atque dux et moderator Israelis, eumque in manu potenti educeret ex Ægypto in terram promissam. Ad hæc enim fidelitas erga Deum, ct lenitas erga proximos , maxime aptum efficiunt hominem; sic enim debemus esse lenes in proximum, ut tomen simus fideles Deo, nec ob nimiam lenitatem ejus offensas ct injurias in Deum dissimulemus. Sic vicissim debemus fideles esse Deo, ut tamen non simus nimis rigidi, sed lenes in proximum, ut leniter ejus infirmitatem toleremus, lapsus erigamus, vacillationem solidemus. Unde Tigurina vertit : *Sanctum reddidit hunc fide ct placabilitate, ct ex omnibus elegit mortalibus;* alii : *Fide et mansuetudine sanclificavit ipsum, et elegit cum ex omnibus hominibus.* Igitur sicut Saul a Deo electus fuit in regem, quia non erat eo vir mclior in Israel, I *Itcg.* X, et sicut Petrus electus fuit in pontificem, quia maximæ erat charitatis, *Joan,* ult.; sic et Moyses cx omnibus hominibus electus fuit dux populi, quia non erat eo sanctior nec aptior.

1/nitn eHzcur? Nota to *sanctum fecit,* vel ut græce est *sancti/i-* * pjcs cnjm 7 ¡J es| fidelitas et fidelis obedientia erga Deum, Deique leges, sanctificat hominem, æque ac lenitas et clementia erga proximos; mansuetus enim et lenis per lenitatem affectus habet ordinatos ct compositos, ideoque puros et sanctos. Unde S. Basilius, in *Psal.* xxxin : < Qui nullum, inquit, in manibus suis perturbationi reliquerunt locum, hi demum mansueti appellantur. » Et S. Augustinus, lib. I *De Sermome Domini in monte,* cap. iu : « Mites, ait, sunt qui cedunt improbitatibus, ct non resistunt malo ; » ut appetiti injuriis, probris, maledictis, imo lapidibus (uti Moyses a populo appetitus fuit), non se vindicent, imo non irascantur ; sed potius appetentibus condoleant, cosque lenire satagant, ac pro cis Deum exorent. Quin ct Aristoteles, lib. IV *Ethic,* cap. IV : « Mansuetus, inquit, ille est qui perturbatione vacat, ct ab affectu minime ducitur; sed quemadmodum ratio ipsa statuerit, ita etob id et tamdiu succcnsct. »El Speusippus, Platonis nepos, sic definit : « Mansuetudo, ait, est constitutio animæ adversus iræ impetum immobilis, moderata temperies animæ. » Bursum sancta fidelium lenitas est charitas, vel corte charitatis comes, juxta illud Pauli : aCharitas patiens est, benigna est, I *Corinth,* xui.

Vera ergo lenitas non est nature indolisque bonitas, sed gratiæ et charitatis benignitas, ideoque vera sanctitas ; ac vicissim vera sanctitas est ipsa charitatis lenitas, imo ipsa divinitas est increala ct essentialis lenitas. Unde Deus et Spiritus Sancita Elue apparuit, non in tonitru, non in fulgure, non in terræ motu, sed in sibilo auræ tenuis, III Beg. cap. xa, 12. Quocirca Ruffinus, *Prafat. in Vitas Patr.,* agens de priscis anachoretis Sanclisque eximiis, prophetiæ et miraculorum dono illustribus : « Tanta namque, inquit, in ets est fides, quod etiam montibus ut transferantur, valeant imperare. Sunt ergo ornati moribus, quieti, lenes, tranquilli, ct charitatis vinculo velut quadam germanitate constricti, »

Ila S. Bernardus, serra. *De* S. *Malachia,* docet eum his duabus alis ad sanctitatem evolasse, fide in prosperis, lenitate in adversis tolerandis : * In fide, ait, et lenitate ipsius sanctum fecit illum. Fide calcabat mundum, Joanne attestante, qui ait : Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra, I *Joan.* v. Nam in spiritu lenitatis dura quælibet el adversa æquo animo tolerabat. Hinc quidem post Christum fide calcabat maria, ne caperetur illecebris ; inde in patientia sua possidebat animam suam, ne molestiis frangeretur. De his enim duobus habes in *Psalmo* xc, casuros a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis, quod multo plures prosperitatis fallaciæ, quam adversitatis flagella dejiciant. » Idem, *in Vigilia Nativit.* serm. 5 : « Sanctificamini hodie, et estote [arati: sanctificamini, inquit, magis ac magis de virtute in virtutem proficiendo, cl estote parati perseverando. In quibus tamen sanctificabimur? Legi de quodam dicente Scriptura : Quoniam in fide cl lenitate ipsius sanctum fecit illum; neque enim hominibus sine lenitate, non plus quam Deo sine fide placere possibile est. »

Preclare S. Cbrysostomus, homil. 6 in *Aclaz* « Non ila statini, inquit, medicus febricitantem a febribus liberant sua cura, ut longanimus vir iracundum et præ iræ flagrantem, apprehensum refrigerabit per spiritum propriorum sermonum. El quid de medicis dico ? Neque ferrum ignitum et aquæ intinctum ita slatini calorem amittit, sicut si incidat in animam longanimem homo iracundus. » Et mox: «Nam mansuetus quidem sibi ipsi est dulcis cl aliis utilis; iracundus vero cl sibi insuavis el aliis damnosus. » Idem. serm. *De mansuelud.* tom. V, docet mansuetum in domo, in Ecclesia, in civitate esse id quod sunt nervi in corpore, eum esse imitatorem Christi et similem Deo.

Porro in omnibus quidem illustris virtus est mansuetudo, sed maxime in principibus, qualis fuit Moyses, quorum quo major est celsitudo, eo admirabilior est animi demissio ct militas. Quocirca Marcus Antoninus Imperator, apud Lampridium, Spartianum et alios clementiam celebrans: « Hæc, inquit, Cæsaiem deum fecit, hæc Augustum consecravit, hæc patrem tuum (Faustinam conjugem alloquitur) Pii nomine ornavit. » Et Plinius, in *Panegyrico Trajani :* « Quoniam armis, inquit, arma irritantur, metusque et terror infirma sunt vincula charitatis. v Et rursus : a Malo

vim suam potistas aliorum contumeliis experitur, *male (errore* veneratio acquiritur, longeque valentioramor ad obtinendam, quod velis, quam timor; ideoque melius fides quam ferrum tueatur principem, plusque diligi quarn timeri Osarmi deceat. ▪ Hac de causa S. Ambrosius, lib. I *O/Jlc.* cap. XXII, ita sancit : « Disceptatio sine ira, suavitas sine amaritudine sit, monitio sine asperitate, hortatio sine offensa. » Vide eumdem, lib. II *Offe. cap.* v»,ubi Moysen exemplum mansuetudinis statuit. Verba ejus recitavi, cap. m, 19; ct S. Augustinum, *DcS. Virgin,* cap. xxxr:«Mensura, ait, humilitatis cuique ex men-ura ipsius magnitudinis data est. b Sic etiam hunc locum interpretatur Orígenes , tract. 24, *in cap.* Ixn *Matth.,* probatqne exemplo Christi : « Quantum enim, inquit, fuerat magnus, tantum se humiliavit. » Hujus rei similitudinem affert Guilielmus Paradinas, *De Instit.princip. :* « Sol enim, inquit, cum est altissime provectus in Zodiaco, tum tardissimi motus est : ita quo fortuna te subvexit altius, hoc oportet animo leniori minusve feroci esse', b Quocirca Chilonius, apud Lacrt., lib. I, cap. iv, potentire adjungendam mansuetudinem aiebat: «Ut a suis, inquit,princeps non tam metum extorqueat, quam imperet reverentiam ; reverentia comes est amor, metus odium : amari autem non solum honestius est, verum etiam tutius. b Idem extende ad viros sapientia el virtute excekos : hi enim si comes sint et humiles, longe erunt excelsiores, Deo et hominibus gratiores, ac diabolo formidabiliores. Nam, ut ait S. Chrysostomus, in illud Isaire, vt : *Vidi Dominum,* hom. **4** : «Sicut nautre qui vacuam habent navem, non metuunt piratarum insultum, sed qui habent onustam ; pirate enim eo properant, ubi aurum, ubi argentum, ubi lapides pretiosi sunt : sic diabolus non facile persequitur peccatorem, sed justum , ubi multai sunt opes ; quanto major es, tanto magis submitte teipsum. b

i im. •'*°ysi in lenitate, reque ac zelo, similis fuit S. Philastrius Episcopus Hrixiensis, corevus S. Ainbrosio ft S. Augustino, qui eum dilaudat, epist. ad *Quodrultdeum.* Unde S. Gaudentius, S. Philastrii in episcopatu successor, hoc de eo edidit encomium : • Philastrius universum Romani orbis ambitum peragrans, quasi alter Paulus Dominicum seminat verbum, ut eo populorum pectoiih is insito, omne martyrii genus pro Christo libentissime tolerare universi pollicerentur. Cumque adversus Gentiles, Judreos et hrereticos prredic-."ct, pluribus ad orthodoxa? fidei cultum revocatis, quorumdam infidelium verberibus allectus , non multo post ceu Dominica passione stgmat.zatu*, felicem animam Deo restituit. Quapropter reminiscamur , vehemens ille Philastrii patris nostri ardor quantam possederit in sanctis moribus lenitatem, illa celsitudo scientire quanta fiu nt humilitate sublimis, illa divinarum rerum p ritia quam fuerit ignara terrestrium. Eratcuim humanæ glorire nescius, acer divini honoris exactor, non qurerens qure sua erant, sed quep Jesu Christi; amicitias sreculi et officia mundana contemnens, servitio Deijugiter adhrerebat. Erat idem Sanctus ira brevis, indulgentia facilis, superans patientia, humanitate devincens, in corripiendo districtus, in relaxando absolutus, liber in agendo, omni retati et conditioni et sexui mira benignitatecommunis, humillimis quibuscumque conjunctus. n

». Audivit exim eum, et vocem ipsius, et rx-DUXiT illum ix xiBEH. — Ita Romana, licet Greca moderna et Rabanus legant : *Auditam fecit illi vocem suam,* vel, ut Compíutensia, *audire fecit* (cMcuTÎÇay enim est audire facere) *eum vocem suam,* cum scilicet ex Sina Deus per Angelum tubali voce decalogum promulgavit, creteraque prrecepta judicialia et creremonialia Moysi ore tenus tradidit. Eodem sensu accipi potest Latina versio Vulgata, *q. d.* Deus elegit Moysen ex omni carne in populi sui ducem ; quia hac Dei electione factum est, ut unus Moyses prre creteris audiret Deum et (tò *et* exegeticum est, significans *id est)* vocem ipsius; quando scilicet cum Deo ore ad os tam in Sina quam ad ostium tabernaculi colloquebatur, ab eoque instituebatur dux, et docebatur modos ducendi ct regendi populum; « et, b id est « idcirco induxit illum o Dominus « in nubem, b græce id est caliginem, in qua latebat seseque velabat majestas illa clarissima et immensa lux divinitatis; ut scilicet in ea proxime ad Dcutn accederet Moyses, cum eoque secretisslme et familiarissime colloqueretur. Licet enim reliqua prreterita « fecit, elegit, induxit » specient ad Deum, tamen vb *audivit* videtur spectare ad Moysen; id enim series materiæ et narrationis exigere videtur. Neque hrec enallage personarum nova est vel miranda, quia crebra in Scriptura et familiaris Hebrreis; srepe enim ab una persona transeunt ad aliam, nec tamen eam nominant, aut distinguunt, sed ex circumstantiis nominandam et distinguendam lectori relinquunt.

Si tamen ad camdem personam hæc omnia prreterita referre malis, puta ad Deum; sensus erit, *q. d.* Deus elegit Moysen ex omni carne, ut liquet ex etfectu. Nam ob hanc Moysis electionem el dilectionem Deus audivit eum, id est vocem ipsius, cum ipse orans pro loto populo, jam internecioni ob adoratum vitulum aureum a Deo addicto, eidem suis precibus ct meritis veniam impetravit, *Exodi* XXXII. Prior sensus magis videtur appositus, tum Grrecis, lum iis qme sequuntur; quem exprimens Tigurina sic vertit: *Vocem suam huic* edidit *audiendam, induxitque cum in nebulam.*

Octavum hoc est Moysis elogium, quod scilicet Ottima a Deo eductus in caliginem suam, ubi vocem Domini audierit, et familiariter cum eo sil collocutus* In bane Dei caliginem menta conecondarunt

viri sanctitate ct contemplatione eximii, ut in ea Deum habitantem per umbram cernerent et audirent. De caligine hac vide S. Dionysium, *De* Divinis *nominibus.* Hinc disce illud : « Mereberis Deum, si homines fugeris. »

¿rtlisus id tintan qu»?

Preclaro S. Gregorius Nazianzenus, orai. 1 : « Nihil, inquit, mihi tam optandum cniquam esse videbatur, quam ut occlusis sensibus, atque extra mundum carnemque positus, et in seipsum collectus, nec nisi quantum necessitas exigit, quidquam humanarum rerum attingens, atque sccum ipse et cum Deo colloquons, superiorem in rebus quæ sub aspectum cadunt, vitam agat, divinasque species puras semper, ncc terrenis ullis et errantibus formis admixtas, in seipso circumferat; Deique el reruin divinarum purum omnino speculum sit, in diesque efficiatur, ac lucem per lucem assumat, clariorem videlicet per obscuriorem ; jainqne futuri tnvi bonum percipiat, et cum angelis versetur, ac licet in terris sit, terram deserat, atque a Spiritu sursum collocetur. »

Ven- 6. G. Et dedit illi cotum præxepta, et legem vitjb ET DISCIPLINEE, DOCERE JaCOD TESTAMENTUM SUUM, et judicia sua Israel. — Ita Romana. Syrus : *Disposuit coram eo legem vitæ ct benedictionem, ad docendum cos qui sunt domus Israel, leges suas, et foedera, ct judicia sua.*

Perperam ergo multi legunt r *Dedit illi cor ad praeopta ;* græce enim est, aùrû xaià irpíownw ÙT'.Xa;, id est *dedit ci coram mandata; coram,* id est in præsentia, in conspectu, q. d. Deus legem dedit Moysi non per internuntium quasi absens absenti, sed per seipsum coram, quasi præsens præsenti, loquens cum illo facie ad faciem. Alludit ad *Exodi* XXXIII ,11 : « Loquebatur, inquit, Dominus ad Moysen, sicut solet loqui homo ad amicum suum. » Et *Numcr.* xn, 8, ubi Moysen conferens et præfôfcns aliis Prophetis, quibus Deus per visionem, vel per somnium loquebantur de Moyse, ait : « Ore ad os loquor ei palam, et non per ænlgmata et figuras Dominum videt.»

Legem vocat « vitœ, » tum quia lex docet quomodo recte juxta Deum et rationem sit vivendum; turn quia lex sui observatoribus promittebat longam et felicem vitam pm sentem ; tum quia si ex fide el chántate impleretur, privstabat vitam beatam cl (Eternimi. Alludit ad *Let it.* xvm, 3 : « Custodite leges meas atque judicia, quro faciens homo, vivet in eis. »

Ilursimi legem vocat « disciplina?, » græce *imçt‹mx*, id est *scicntiœ,* quia lex docet veram scientiam practican), quæ hominem docet quid agere, quid vitare debeat, ut Deo placeat, ab coque gratia el gloria donetur. Noster vertit, « disciplina', » tum quia per legem Judæi erudiebantur quasi discipuli a praeceptore; turn quia lex quasi disciplina castigabat et frenabat illicitos concupiscentire motus, et incomposito Judæornm mores.

Tertio, legem vocat o testamentum, » id est pactum; quia lex est conditio pacti inter Deum ei homines initi. Pepigerat enim Deus cum Abraham, Isaac, Jacob, Moyse ct Hebræis se eis fore Deum, id est patrem, tutorem et provisorem, hac conditione, si ipsi leges suas servarent, eique se servos fideles exhiberent.

Quarto, legem vocat ‹• judicia, » quia lex statuit et præscribit id quod æquum et justum est, ac secundum illam judices omnes in judiciis judicare debent ; quare cum inter Hebræos erant lites, hæ omnes secundum legem et per legem judicando; et dirimendæ erant. Unde Tigurina vertit : *Huic prorepta coram tradidit, legem vitee scientiaque ut pactum edoceret Jacob, et jus suum Israelem.* Idem ergo est pactum, quod jns sive judicium; sicut idem est Jacob, qui Israel : Hebnei enim a suo Patriarcha, qui dictus est Jacob et Israel, nunc Jacob, nunc Israel vocantur : posterius ergo hemistichium explicat prius more Hebræo.

Nonum est hoc encomium Moysis, quod fuit legislator divinus : legem enim, quam dedit Hebræis, ex ore Dei accepit.

Mnsii NilUdr-no.

Prœclare S. Gregorius Nazianzenus , orat, rt : « Quis legislatorum, inquit, illustrissimus? Moyses; quis sacerdotum sanctissimus ? Aaron : non minus pietate, quam corporibus fratres; vel potius ille quidem Pharaonis Deus, et Israelitarum antistes et legislator, et nubem ingrediens, et divinorum mysteriorum spectator, et præsul, et tabernaculi illius verus fabricator, quod a Deo, non ab homine constructum est : ambo autem æque sacerdotes, *Psalm,* xcvni : Moyses enim, ait ille, ct Aaron inter sacerdotes ejus. Ille prmcipum princeps, et sacerdotum sacerdos, Aarone pro lingua utens, ipsique vieissim in iis rebus operam navans quæ ad Deum pertinebant : hio illi statirn secundus, alios autem dignitate et propinquitate ad Deum longo antecedens. Ambo Ægyptum vexantes, mare scindentes, Israclera trajicientes, hostes demergentes, panem superne trahentes, aquam hominum fidem superantem in deserto partim profundentes, partim edulcantes. Ambo per sanctam manuum extensionem, sublimiorisquc mysterii figuram Amalecitas opprimentes. Ambo ad promissam terram duces viæ se præbentcs, ac properantes. Ecquid hac imagino notius apertiusque cogitari potest ? » Fuit ergo Moyses divinarum sanctor legum, et divinitatis quasi vicarius; ille sacerdotum princeps, et sacerdos principimi; ille maris ct ventorum imperator; ille fontium, fluminum, nubis, Ignis, ccrli temperator; ille natuml dominus, ct miraculorum omnium opifex : ille tyrannorum domitor, cl Pharaonis Deus. Plura de Moyse dixi, in Proœmio *Pentateuchi.*

SECUNDA PARS CAPITIS,

ENCOMIUM AARONIS

7. Excelsum fecit Aaron fratrem ejus, et similem sibi de tribu Levi. — A Moyse principe transit ad Aaron fratrem Moysis, quem Deus elegit in primum pontificem Hebraeorum, cumque hœreditarium, ut scilicet pontificatum ad posteros, puta ad primogenitos omnes ex se successive procreandos, transmitteret. Hunc ergo Deus extulit, « fecitquc excelsum et similem sibi : » *sibi,* id est illi, puta Moysi, *q. d.* Deus assimilavi! Aaronem Moysi; tum ratione genealogia}, quia uterque ex eadem tribu Levi, quam Deus sibi in sacerdotalem elegit, adeoque ex eisdem parentibus est progenitus; turn quia Aaron fuit socius et administer Moysis in enuntiandis Dei jussis Pharaoni, ac in patrandis plagis et miraculis (ut palet *Exod.* vii et vm), ad educendum populum ex Ægypto, juxta illud : « Aaron frater tuus erit propheta tuus. Tu loqueris ei omnia quæ mando tibi : et ille loquetur ad Pharaonem, ut dimittat filios Israel de terra sua, » *Exod.* vir, 1. Quocirca Nazianzenus, *orat.* I : « Aaron, inquit, secundum Moyseo primas apud Deum obtinebat ; » et *orat.* 6, eum vocat « sacerdotem sanctissimum. » Unde Græca habent, *evexit,* vel *exaltavit, Aaronem sanctum, similem illi, fratrem ejus, ex tribu Levi.* Tribus enim Levi a Deo electa et evecta erat ad sacerdotium, sicut tribus Juda ad regnum: unde Levita reteris erant honoratiores, quasi dicati et consecrati Deo, uti modo sunt Religiosi et sacerdotes. Hinc « Levi » et Levila idem est, quod a copulatus, » *Genes,* xxix, 34, quod totus Deo copulari et adhærerc debeat. Aliqui etiam
Levi ety. 9 Levi n interpretantur « ipse mihi, » quasi Deus dicat : Ipse est Levila, hoc est, ipse lotus mihi est consecratus, ipse lotus est meus : ego illum in meum ministrum, in amicum, in filium cooptavi; ut ipse vicissim lotum se mihi addicat et copulet, reliqua spernat et fastidiat. Hanc etymi rationem dat Philo, lib. *De Piant. Noe:* « Quod apud alios, inquit, alia sint in pretio; apud illum vero solum ille optimus maximus auctor rerum omnium. » Et post nonnulla: a Eadem (eamdem rerum mundi despicientiam) legislator sæpe docet eos qui non cupiunt creatis rebus ditescere, fastidientes quidquid gentium est, præ ingenti familiarilate ejus, quem solum habent pro divitiarum felicitatisque fine perfectissimo. »

In Greco non est tywm, id est extulit simpliciter, sed composite, id est sursum extulit, superexaltavit, in sublime evexit. Syrus : *FA exaltant sicut illum sanrtum Aaron de tribu Levi.* In república enim, divina, ideoque summa est dignitas sacerdotii : sacerdos enim negotia reipubbcæ tractat cum Deo, estque quasi internuntius inter Deum et populum, ut tam Deam populo quam populum Deo conciliet. Quocirca S. Ambrosius, *De Dignit. sacerdot.* cap. in, asserit « nihil esso in hoc sæculo excellentius sacerdotibus, nihil sublimius Episcopis reperiri. » Idem, in Levi/. cap. x, *ad Simplicianum :* «In causa prophetice, inquit, Moyses præfertur sicut Propheta; ubi autem causa el munus et officium sacerdotii est, præfertur Aaron sicut sacerdos. » Hinc Aaron typum gessit Christi pontificis, uti idem ait, lib. II *De Fide ad Gratian,* sub initium.

Rursum a sanctum, d id est Deo sacratum sanctumque sacerdotem : sic enim omnis sacerdos, quia Deo dicatus et consecratus, vocatur « sanctus, » etsi ob pravam vitam sit sceleratus. Hic tamen titulus eum assidue commonefacit, ut sicut officio, sic et vita sit sanctus. Unde S. Ambrosius, *De Dignit. sacerd.* cap. m : a Digne, inquit, noscamus quod sumus : et quod sumus professione, actione potius quam nomine demonstremus : ut nomen congruat actioni, actio respondeat nomini; ne sit nomen inane, et crimen immane; ne sit honor sublimis, et vita deformis; ne sit deifica professio, et illicita actio; ne sit religiosus amictus, et irreligiosus provectus; ne locutionem simulemus columbinam, et mentem habeamus caninam ; ne professionem monstremus ovinam, ct ferocitatem habeamus lupinam. »

8. Statuit ei testamentum æternum, et dedit illi sacerdotium gentis. — Syrus : *Posuit illum in firmitatem populi.* Pontifex enim est firmitas populi. Hæc est exaltatio ct celsitudo Aaronis, quod Deus « testamento, » id est pacto ælerno, statuerit et consignant illi « sacerdotium,» ct pontificatum suæ « geniis, » puta Hebræorum, sanciens ut in ejus progenie permaneret semper sacerdotium, adeo ut nullus posset esse sacerdos, nisi prognatus cx Aaron ; ac nullus posset esse pontifex, nisi tanquam primogenitus descenderet ex Aaron. Vocatur « æternum, » non absolute, sed respective; quia scilicet duraturum erat semper, quamdiu duratura erat illa lex et religio judaismi. Mystice etiam « æternum, » quia in suo antilypo, puta in sacerdotio Christi ct Christianorum (quodprœfigurabat, enjunque erat typus), durabit in æternum : novum enim Christi sacerdotium implet ct perficit vetus Aaronis sacerdotium. Unde Tigurina : *Pactum æternum sanxit cure* eo, *commisitque ei sacerdotium populi.*

Et BEATIFICAVIT ILLUM IN GLORIA. — SyTUS i *Dedit super illum de honore suo ct gloria, clegitque illum in celsitudine honoris sui.* Palacios per « gloriam» accipit visionem Dei. Sicut enim Deus hanc gloriam dedit Mosi, ut Deum viderit et cum eo

(raclarit: sic cteamdem communicavit fratri ejus Aaroni, quando jussit cum cum Mose ascendere in vorticem montis Sina, ubi Deus gloriam suam videndam exhibebat, Exod. cap. xix, vers. 24. Verum pro *gloria, græce* est itóopXa, id est ornatus ct vestitus compositus, mundus et elegans, « Gloriam » ergo vocat ornatum vestium sacerdotalium et pontificalium, qui Aaronem gloriosum ct quasi beatum efficiebat. Sensus ergo est, g. d. Deus Aaronem quasi felicem et beatum effecit tam glorioso sacerdotio, ejusque amictu et ornatu ita splendido et magnifico. Unde explicans subdit :

Ver*. •. **9.** Et CIRCUMCINXIT Eb'M ZONA GLORIA. — **Rabanus**, Dionysius et alii pro *gloria* legunt *justifice,* quia zona hæc, inquit Palacius, cum esset ultimum pontificis ornamentum, perfectionem et justitiam Aaronis significabat, juxta illud quod de Christo ait Isaias, cap. n : a Et erit justitia cingulum lumborum ejus. »

Rursum pro *zona* græce est çcXm, id est stola, amictus, vestis oblonga et usque ad talos demissa. Unde Tigurina : *Eleganti cultu beatum reddidit, et amicivit habitu glorioso;* alii : « Beavit illum præclaro ornatu, et induit eum stola gloriosa;» Syrus : *Induit eum vestibus hyacinthinis.* Noster forte pro çoXm legit , id est *zona :* huic enim proprio convenit vi mpttfuon, id est *circumcinxit,* et quia stolam nominat vers. seq. Denique quia valde ornabat pontificem zona, caque duplex : prior, interior communis omnibus sacerdotibus, qua tunicam lineam succingebant: secunda, exterior, propria pontifici, ex purpura, cocco, hyacintho ct bysso retorta, qure cingebant Ephod et Rationale, ideoque augusta erat, ct balteus vocabatur; de qua dixi *Exod.* xxvm, 39.

Et induit eum stolam gloria, — id est vestem gloriosam: nec enim pontifex vestem habuit qure proprie diceretur stola. Stola ergo quamlibet vestem, amictum et ornatum significat, ¿wù ç îu ‹o û h, id est indufendo, dicta. Sic Josephus, XV *Antiquit.* cap. ult., stolam pontificiam vocat pontificis amictum, do cujus custodia inter reges et prresides certatum asserit.

Nola : to *gloria* ter hic repetitur, ut significetur trina, id est plena et omnimoda gloria, *q. d.* Amictus pontificis terque quaterque, hoc est omnimode et quaquaversum. erat gloriosus : pontifex enim non minus dignitatis ab eo muluabatur quam beati a dotibus gloriosis, imo gloria pontificis glorire Beatorum erat specimen ct imago, adeo ut qui viderent pontificem in habitu hoc giorjoso non tam hominem quam beatum vel angelum e cœlo lapsum, imo numen aliquod intueri sibi viderentur; uti contigit Alexandro Magno, cum ei occurrit Jaddo pontifex, teste Joscpho, lib. XI Antiçuit. cap. vm. Græce est, biîuao «W» ouvriXitav , id est, ut Complutcnsia : *induit cum consummatione gloriationis ;* Tigurina : *Eerfecta magnificentia ornavit cum;* alii : Veshït *cum consummata gloriatione.* Unde explicans subdit :

c, ri' Rimilii dogiy u a-

Et coronavit eum in vasis virtutis, — id est instrumentis vestium eximiis, quibus ejus « virtus, » id est potestas, robur et auctoritas pontificalis declaretur, ob quam omnes cum honorabant, colebant ct metuebant. Grece est, ató* *b* aaútax *firmavit eum in vasis fortitudinis;* alii : *roboravit cum vestibus roboris;* Syrus, *honoravit aim vestibus roboris.* Nota. « Vasa » Hebræi vocant qurelibet instrumenta, ac nominatilo vestes, apparatus, ornamenta. Sic, *Deut.* xxn, 5, dicitur : a Non induetur mulier veste virili, » hebraico Ü'N *kcle isch,* id est græce, wúu id est *vasis vin.* Xenophon, lib. IV *Padice Cyri,* ra tcm* *trrr.u'i wjn* vocat ornamenta et stragula equorum. Imo feminine, idem est quod habitus, vestitus, cultus, ornatus, gestamen; et idem est quod apparo, compono, vestio, adorno, concinno, induo, instruo.

Rursum -n virtutis (hebraico S'il *chail)* id est roboris, potestatis, majestatis, auctoritatis; item opulenti®, divitiarum: opes enim efficiunt hominem potentem. Unde Tigurina vertit : *Instruxit eum apparatu opulento;* Vatablus, *eximio :* vestes enim pontificis erant intexlre auro et gemmis, ideoque pretiosre et opulent®, ac plenre majestatis et magnificentia», qure omnia significat hebreum *chail,* id est *virtus.* Pontifex enim hoc suo magnifico ornatu reprresentabat magnificentiam el majestatem Dei, cujus erat vicarius et vices gerens interra. Addit *tertio* Palacius ex Galalino, vesles pontificis vocari * virtutis, » id est roboris, quia pontifex iis indutus dabat oracula, quod est opus magnre virtutis ct potenlire : quin et in lamina aurea prrefereos nomen ineffabile *Jehova,* subinde patrabat miracula. Ita Jaddus pontifex hisce pontificalibus indutus occurrens Alexandro Magno Judreis infenso, eum sacro horrore ita perculit, ut sibi supplicem et Judreis benevolum effecerit, teste Josepho, lib. XU *Antiquit.* cap. vm, el de vestibus pontificis dicitur, *Sap.* xvm, 25: « His autem cessit qui exterminabat, et hrec extimuit. » *Quarto,* « virtus » accipi potest pro valore, arte, industria, ut opus virtutis sit opus affabre factum, el magna arte elaboratum : qua phrasi Hali ct Galli insignem artificem vocant *un vaillant homme.*

veitM

n,.

5'xnaU-

Terti»,

Qauto.

Mystice, Rabanus : « Vestimenta, inquit, pontifiéis non alia sunt, quam opera virtutum, et sapientiæ doctrina: qure vere Domini sacerdotes ornant, cum in bis conversari rite inveniuntur. Unde el hic dicitur : Coronavit illum in vasis virtutis : sapientes autem corde, quos ad faciendas easdem vestes, Deus spiritu prudenti® replevit, ipsi sunt Prophet® et Apostoli, creteriquo doctores veritatis, qui nobis apertissime monstrant, quomodo vivere sacerdotes et ministri altaris, et qualiter docere debeant, sive exemplo sure actionis, sive verbo exhortationis ostendunt. »

Myttu

Vrn 10 *l ,h

|O OF H. ÛnCCMPFDES, ET FEMORALIA, ET HUMERALI posuit n (id est, ut alii legunt, *imposuit ci,* hoc est induit eum), et cinxit illum tintinnabulis *aureis* plurimis in gyro, dare sonitum in incessu *SUO,* AUDITUM FACERE SONITUM IN TEMPLO, IN MEMORIAM *FILIIS* GENTIS SUM. — Per *circumpedes,* VCI, Ut inulti legunt, *circumpeditcs, primo,* Lyranus et Dionysius intelliguntsandalia : hæc enim circumdant tepH- guntque pedes. *Secundo,* melius Rabanus accipit lun'carn lineam, quæ communis erat pontifici cum aliis sacerdotibus; hæc enim usque ad pedes porrigebatur. *Tertio,* optime accipias tunicam hyacinthinam quæ propria erat pontifici, quæquc, *Exodi* xxvni, 4, vocatur b'JJü *meil :* hæc enim circumcingebat pedes, ut «circumpedes» dici posset : unde græce est quo nomine Septuaginta (quos sequi solet Siracides) vocant tunicam hyacinthinam pontificis, *Exod.* xxvni. Esto S. Hieronymus, epist. *ad Pabiolam,* tunicam lineam vocet quoque *mSifn, id est talarem, eo* quod ad *vifa, id* est pedes et talos, esset demissa, æque ac tunica hyacinthina. Pro *femoralia* , græce est hoc enim nomine Septuaginta, *Exod.* xxvni, 42, vocant feminalia vel femoralia. Siracides ea hic in Græco primo loco ponit, quia ipsa erant prima et intima vestis pontificis, æque ac cujuslibet sacerdotis.

C.rcum-

n\p>a.

Pro « humerale » græce est quo nomine Septuaginta, *Exod.* xxv, 7, vertunt Hebræumil*ephod,* quod erat palliolum tegens humeros usque ad renes, contextum ex filis aureis, hyacinthinis, coccineis, purpureis et byssinis, ideoque suo fulgore perstringens oculos instar caracallarum, ail S. Hieronymus, epist. *ad Fabiolam.* in hujus ephod medio ante pectus erat hiatus, qui implebatur Rationali quadrangulo, mira pulchritudine contexto, in quo erant duodecim lapides pretiosi, insculpti nominibus duodecim tribuum, de quibus fuso egi *Exod.* xxvni.

DX

Troplo-ii/aVr-douiu.

Tropologico, breviter S. Gregorius, Il part. ltQS(or* caP* *inf* singula hæc moribus sacerdotis adaptat ; « In sacerdotis, inquit, habitu aurum fulget, ul in eo intellectus sapienti® principaliter emicet : cui hyacinthus adjungitur, ut per omne quod intelligendo penetrat, non ad favores infimos, sed ad amorem cœlostium surgat. Purpura permiscetur, ul sacerdotale cor in semetipso suggestiones vitiorum reprimat, cisque voluti ex regia potestate contradicat. Bis intinctus coccus adjungitur, ul omnia virtutum bona ex charitate decorentur : quæ quia Deum el proximum diligit, quasi ex duplici tinctura fulgescit. Quid vero per byssum, nisi candens decore mundiliæ castitas designatur? Qua byssus torta pulchritudini superhumeralis innectitur; quia tunc castimonia ad perfectum mundiliæ candorem ducitur, cum per abstinentiam caro fatigatur. »

Addit tintinnabula, quæ ex fimbria tunic® hyacinthinæ dependebant numero 72, ait S. Hieronymus ad *Pabiolam,* eran(que ex auro* immixta tofidetii malis punicis (quæ proinde hîc in Græcô addita sunt) contextis cx cocco, purpura, hyacintho ct bysso, ita ut alternis esset tintinnabulum ct malum punicum. Causam subdit : « In memoriam filiis gentis suæ, » id est ut memores essent dat® legis in Sina clangente tuba. Aut potius, *q. d.* Ut populus hoc pulsu recordaretur divin® majestatis, eamque revereretur in pontifice templum ingrediente ad sacra Dei obeunda. Vide dicta *Exod.* xxvni, 35. Minus recte vertit Tigurina: *Ad filiorum populi sui commendationem ;* enim memoriale et memoriam significat, non commendationem.

12. Stolam sanctam, auro, et hyacintho, ETVtn.ii. PURPURA, OPUS TEXTILE VIRI SAPIENTIS, JUDICIO ET veritate traditi. — Pro *opus textile* græce est ttíwiXtgú, quod Complutensia vertunt : *opere polymitarii;* Romana: *variatoris;* alii: *phrygionis;* alii : *opere variegato;* Tigurina : *angusto habitu varii operis ct artificii,* quale est opus phrygionum sive acupictorum.

Stola, licet proprie sit vestis ad talos demissa, præserlim muliebris, tamen absolute quamlibet vestem significat, açiXA», id est vestio, induo. Hic ergo significat Rationale. Alludit enim ad *Exod.* xxvni, 4, ubi Septuaginta recensentes çcXiç, id est vestes sancias pontificis, primam ponunt Trxpaçïinv, id est pectorale, sive Rationale. Hoc ergo dicitur « stola, » id est vestis sancta, quia inter omnes uti erat pretiosissima, ulpote e gemmis duodecim conflata, ita erat ct sacratissima. In Rationali enim quasi habitabat Deus : nam in illo consulebatur, et per illud responsa dabat. Unde vocabatur Xápcv, ¡d est oraculum. Sensus ergo est, q. *d.* Deus induit Aaronem quasi pontificem stolam sanciam, id est Rationale sanctum, quod erat opus textile ex filis aureis, hyacinthinis et purpureis contextum, a viro sapiente « judicio et veritate, » id est vera prudentia et arte ad illud texendum et ornandum prœdito, puta a Besotee), de quo dicit Deus, *Exod.* xxxi, 3: « Implevi eum spiritu Dei, sapientia, et intclligcnlia, ct scientia in omni opere, ad excogitandum quidquid fabrefieri potest ex auro, » etc.

Græca jam aliter habent, nimirum, l&pw xpioiw; Sr^-óair.v id est , *Rationali judicii signis* vel *manifestationibus veritatis;* Tigurina : *pectorali judicii* (Vatablus: *pectorali rituali;* quia, inquit, eo ritu Deum consulere jubebatur) *cum doctrina et veritate.*

Per quern significantur *urirn et tummim* : hæc enim Septuaginta verlunt : xxi «XtAuxv, id est *manifestationem et veritatem,* eo quod Deus per ea pontifici se consulenti de re futura vel dubia manifestaret veritatem. Quidnum hæc fuerint fuse disputavi, *Exod.* xxvni, 30.

13. Torto cocco opis artificis, gemmis pre- Vert i>. TIOSIS FIGURATIS IN LIGATURA AURI, RT OPFRK LAPIDARII SCULPTIS, IN MEMORIAM SECUNDUM NUMERUM VILIORUM Israel. — Pro *torto* Gnuca Romana ha-»

bent *torta,* Bcilicw stola : « cocco, » id est cx filis coccineis; Tigurina : *Opere coccineis filis artificioso simul et pretiosis lapidibus sigillorum modo scalptis, opereque scalptoris illigatis in auro* (alii : *calaturis sigillaribus auro devinctis) cum scriptura monumenti causa incisa, secundum numerum tribuum Israel.*

Pergit hic describere Rationalis fabricam, usum ct finem, scilicet quod illud confectum erat «torto cocco,» id est cx filiis coccineis tortis, duodecim gemmis auro illigatis, ct incisis 12 tribuum nominibus insignitum, idque, « in memoriam secundum numerum filiorum Israel, » hoc est, ut pontifex in pectore gestans nomina duodecim tribuum Israel, memor esset se illas sinu et pectore suo debere amantissime complecti, casque omni charitate prosequi, pro cisque Deum assidue precari. Rursum « in memoriam, » scilicet Dei, ul Deus videns pontificem Rationali indutum, memor quasi redderetur filiorum Israel objectu Rationalis, in quo eorum nomina insculpta cernebat, ac eis juxta promissa patribus facta per omnia opitularetur.

Ven. h 14. Corona aurea (ita Romana, licet Janscmus ct alii legant *coronam auream,* repete, imposuit **ei) SUPER MITRAM EJUS EXPRESSA SIGNO SANCTITATIS, ET GLORIA HONORIS : OPUS VIRTUTIS, ET DESIDERIA** oculorum ornata.— « Corona aurea » est lamina aurea, quæ instar dimidi® coronre, sive semicirculi, velabat et ornabat frontem pontificis, et ad utramque aurem porrigebatur, ubi vitta hyacinthina pileo capitis alligabatur. « Mitram,» græce xiMjà, vocat infulam pontificis, quam ita describit Josephus, lib. Ill *Antiq.* cap. vm : « Pileo quasi cæteri sacerdotes utebatur, super quem exstabat alius consutilis ex hyacintho variatus : hunc aurea corona triplici ordine circumdabat. Expressa signo sanctitatis, » quia scilicet in lamina hac quasi in signo, id est in sigillo, insculptum erat Cip *kodes ladunai,* id est *sanctitas Domino,* ut nimirum sanctissimi Dei pontificem se profiteretur, quem omnes revererentur, in coque Deum venerarentur; utque hoc titulo moneretur, debere so sanctitatem Dei sui tam eloquio qu.tm vita ct moribus exprimere. Perinde ac Seraphini ministrantes et assistentes Deo, jugiter eum adorant inclamando : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum,» *ha.* vi. Undo Sapiens, *Sap.* xvm, 24, ait, quod magnificentia Dei scripta fuit in diademate capitis pontificis. Nam pro *Adonai,* ut vulgo legitur, insculptum erat lamin e nomen « Jehova » tetragraniinalon, quod Jüdreis adeo orat sanctum, ut esset «¿¿w* anx*¿<.ivyiTGv, id est ineffabile : undo quoties illud occurrebat, eo reverenti® causa suppresso, vice ejus pronuntiabant «Adonai;» quem morem gentis suæ, etiam Christus et Apostoli secuti sunt. Hinc vocatur «opus virtutis,» id est glori® et majestatis, ut dixi vers. 9. Addit Palarius dici « Opus virtutis, » id est fortitudinis et potenti®, quia nomen « Jehova » lamin® incisum patrabat miracula. Græce est

quæ Siracides do more mutuatus est a Septuaginta, *Exod.* xxvni, 3G, pro quibus Noster ibidem vertit: *Sculpes opere caelatoris, Sanctum* Domino (quod Complutensia vertunt *sculpturam;* Romana, *eftormationem) signaculi sanctitatis;* Tigurina, *in modum sigilli sancte sculpturata;* ¿dii : *expressa figura sigilli sacri.*

Addit *tertio,* quod hæc corona, puta lamina, pontifici fuerit « gloria honoris, et opus virtutis, » id esteral ornamentum illi gloriosum et honorificum eximio, augusto et reverendo opere, quod summam ejus virtutem, id est potestatem et auctoritatem demonstraret, fabrefactum; adeo ut ipsum esset « desideria oculorum ornata,» quod scilicet intuenlium oculos et desideria omatu.-uo et elegantia ad se rapiebat, et mire oblectabat; idque ad hoc, ut hac ratione pontifex omnes ad sui, et mullo magis ad Dei amorem, desiderium, cultum et venerationem alliceret. Unde Sapiens, cap. xvm, 24 : < In veste poderis, inquit, totus erat orbis terrarum, ct parentum magnalia m quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, et magnificentia tua in diademate capitis illius sculpta erat. » Porro Græca Complutensia eleganter et nervose totam hanc sententiam sic efferunt : *Coronam auream super mitram, sculpturam signaculi sanctitatis, gloriationem honoris, opera* (in plurali græce enim est 6-jx) *virtutis, concupiscentias oculorum, ornata, pulchra;* Tigurina : *Aurea supra mitram corona* (vestivit Aaronera) *in modum sigilli, sancte sndpturata, ornamento honorifico, et eximio opere, oculorumqus decoro ac spectabili oblectamento;* alii : *Corona aurea imposita cidari, expressa figura sigilli sacri, gloriatione honorifica, opere valido, concupiscentiis oculorum, ornamentis speciosis.*

Porro hoc ordine et ritu vestes h isce omnes Octo<*>- induebat pontifex. Primo, induebat femoralia, super hæc injiciebat tunicam lineam, eamque zona stringebat : huic suprrindtiebat tunicam byaointhinam, super quam ephod cum Rationali accingebat secunda zona : capiti imponebat tiaram, cui affixa erat lamina aurea cum hac inscriptione : *Sanctum* Domino. Octo erpo ejus erant vestes, scilicet femoralia, tunica linea, tunica hyacintha, ephod, Rationale, zona, tiara, lamina aurea; qure significabant octo dotes et virtutes necessarias sacerdoti et pontifici : « Quia in Ra- Myitui lionati, ait Rabanus, plenitudo scienti® expri- «xio. milur; in superhumerali bonorum operum actus; in tunica hyacinthina cœleslis conversatio; in tintinnabulis praedicatio sacri verbi; in tunica linea, qure et hic circumpedes nominatur, eo quod ad talos pertingebat, consummatio castitatis insinuatur; in balteo continoutia; in cidari, qure caput tegebat, omnium sensuum custodia; in femoralibus vero castimonia corporis contra libidinem; corona autem supra mitram, in qua expressum crut sitfuum castitatis (ita habet eo-

dex; sed pro *castitatis* puto legendum *sanctitatis* : sic enim *habet* Siracides), hoc est nomen omnipotentis Dei, honorificentiam significat divin® *majestatis,* quam in arce status nostri, et super omnia statuere debemus. Ita ut in omnibus actibus nostris, sermonibus et conversatione honorificetur Deus per Jesum Christum Dominum nostrum, qui est caput corporis Ecclesiae, ct salvator omnium, maxima fidelium. » Et S. Thomas, I II, *Quest.* CH, nrt. *5,* ad IO, in fine : « Sunt, inquit, quatuor omnibus sacerdotibus necessaria, scilicet castitas, quæ significatur per femoralia; puritas vitæ, quæ significatur per lineam tunicam; moderatio discretionis, quæ significatur per cingulum ; et rectitudo intentionis, qure significatur per tiaram protegentem caput. Sed præ his pontifices debent quatuor habere. *Primo* quidem, jugem Dei memoriam in contemplatione; et hoc significat lamina aurea habens nomen Dei iu *fronte. Secundo,* quod supportent infirmitates populi; quod significat superhumerale. *Tertio,* quod habeant populum in corde et in visceribus, per sollicitudinem charitatis; quod significatur per Rationale. *Quarto,* quod habeant conversationem coelestem per opera perfectionis; quod significatur per tunicam hyacinthinam. Unde et tunica? hyacinthinas adjunguntur in extremitate tintinnabula aurea, per quæ significatur doctrina divinorum, qure debet conjungi coelesti conversationi pontificis. Adjunguntur etiam mala punica, per qure significatur unitas fidei, et concordia in bonis moribus; quia sic conjuncta debet esse ejus doctrina, ul per eam fidei el pacis uni tas non rumpatur. »

». 15. Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talta usque ad originem, — scilicet ab origine mundi : græce enim estío; auto;, id est, usque tn *sæculum,* id est a reculo, et ab origine sreculi. Minus recte aliqui legunt, usque *ad orientem, q. d.* Ab oriente inundo, quod idem est cum rùab origine mundi, *q.* d. Esto repetas acta prrecedenlium srculorum usque ad origiuem mundi, nil tam pulchrum in vestibus sacerdotum, nullum ornatum sacrum ita speciosum, ita augustum invenias, atque fuit amictus Aaronis; quia eum fecit Deselect arte, non humana, sed divina, sive a Deo ccelitus sibi infusa, *Exod.* xxxi; qure autem divina sunt, omnem artem humanam superant, ait Palacius.

16. Non est indutus illa (corona, sive lamina aurea preferente nomen Jehova, reliquaque veste sacra Aaronis) alienígena aliquis, sed tanium filii ipsius soli, et nepotes ejus per omne tempus. — Per *alienigenam* non tantum intellige Gentilem, sed et Judreum oriundum ex alia tribu et familia, quam Levi ct Aaronis. Solus enim Aaron, ejusque filii et nepotes primogeniti succedentes patri in pontificatum, poterant indui Atrrc'i vestibus hisce pontificalibus. Quod significabat pruno, magnum privilegium Aaronis, quod scili-Pnm*. cet non tantum ipsi, sed et posteris ejus, iisque solis, a Deo addictus, ac jure quasi hreredltario appropriates sit pontificatus; *secundo,* magnam dignitatem et sanctitatem vestium pontificalium, nipote quibus nemo nisi posteri Aaronis, iique pontifices indui possent; *tertio,* allegorico significabat unum fore in lege nova pontificem; scilicet Christum figurabat Aaron, cujus vicarii et successores futuri essent Pontifices Romani, qui simili vestium splendore suum, imo Christi decorem, auctoritatem, majestatem representaron!. Ut enim esset una Ecclesia, voluit Christus unum ejus esset caput, scilicet Pontificem : sicut enim in uno corpore humano unum est caput, quod reliqua membra regit : ita in corpore mystico Ecclesiae unum sit caput oportet, cujus membra sint reliqui fideles, qui a capite hoc regantur.

17. Sacrificia ipsius consumpta sunt (græce, ¿Xcxxpxótaaav, id est integra consumpta sunt, omnino combusta sunt tanquam holocausta, quæ tota cremabantur Deo) igne quotidie. — A vesti- flecoo-bus transit ad sacrificia Aaronis, eaque celebrat do“‡ primum ab igne coelesti, qui ea consumpsit: Aaron enim consecratus pontifex a Mose illico primum sacrificium obtulit, coque quasi primitias suas celebravit, quas ut Deus probaret, igne cœlitus demisso victimas ejus consumpsit, *Levit,* ix, 23 : a Apparuitque, ait, gloria Domini omni multitudini : et ecce egressus ignis a Domino devoravit holocausta; n atque hic ignis coelestis jussu Dei alitus in tabernaculo, deinceps creteras posterorum omnium victimas absumpsit: quem quia non adhibuerunt Nadab el Abiu, sed communi igne thurificaruut, hinc igne divino combusti /uni, *Levit,* x, 2. Porro quod ait, « quotidie, » accipe de sacrificio jugi, puta duobus agnis,quorum unus mane, alter vespere quotidie Deo in holocaustum offerebatur, ¿rod. xxix, 38. De eo enim hic agi patet ex Græco, qui sic habet : *Sacrificia ipsius* (Complutensia pro aôrcû, id est *ipsius,* legunt aurei*, id est *ipsorum :* nec enim solus Aaron, sed quivis Sacerdos offerre poterat sacrificium juge) *fient holocaustomata quotidie assidue bis. Primo* enim offerebatur juge saciificium: deinde cretera holocausta et victimæ, quæ eodem igne cadesti sensim consumebantur, uti sancitur *Levit.* vi, 9. Unde Tigurina vertit: *Solide* (plane omnino) *consumi solita sunt horum sacrificia, bina videlicet quotidiana assiduitate :* ex ea enim hoc sacrificium vocabatur juge, sive assiduum et perenne. Hoc est secundum Aaronis encomium, reque ac officium, scilicet jus et potestas sacrificandi Deo.

18. Complevit Moyses manus ejus, et unxit il- Ver». i. LUM oleo sancto, —*q. d.* Moyses consecravit manus Aaronis, implendo illas tum oleo, quo eas consecrando perungebat, tum muneribus ct victimis quas ipse initiandus et consecrandus pro sua consecratione Deo offerret, *Levit,* vm, ubi ritum consecrationis tam Aaronis in pontificem, quam filiorum ejus in sacerdotes, explicui. Nola Impier» est phrasis Hebrea, qua « implere » vel < complere miauf

Mt we- manus n significat consecrare, ob causas jam die-
aí a,e: tas; et quia « implere manus, » ait Jansenius,est
tU,T eas perficere, cisque jus dare ct potestatem offe-
rendi beo sacrificia; sic enim perficiuntur ma-
nus : quod non est aliud, quam consecrare eas,
ut vertit S. Hieronymus, *Num.* m, 3, *Judie,* xvu,
3, ct 12, ct III *Reg.* cap. xiii, 33, ct alibi sæpe.
Unde Tigurina vertit hoc loco : *Manus hujus conse-*
navit Moyses, et cum sacro inunxit oleo.

Tertium. *Tertium* est hoc encomium Aaronis, quod per Moysen sacratus, Deoque consecratus sit Pontifex. Unde Syrus non verbum verbo, sed sensum reddens : *Imposuit illi,* inquit, *Moyses manum suam, et unxit illum unctione sanctitatis.*

Xah **i9.** **-jo.** Factùm est illi in testamentum æternum, et **SEMINI EJUS SICUT DIES COELI, FUNGI SACEUDOliO, ET HABERE LAUDEM, ET GLORIFICARE POPULUM SUUM IN** nomine ejus, — *q. d.* Deus dedit ct consignavit Aaroni a ct semini, » id est posteris ejus, sacerdotium quasi pactum æternum, ut in ejus stirpe perennet et duret quamdiu durant dies coeli; dedit, inquam, illi « fungi sacerdotio ct habere laudem, » id est habere officium laudandi Deum per hymnos, psalmos, sacrificia aliasque functiones sacras : græce enim est Uvwjppw aùt» xux *xì Upxrrjuv, id est ad ministrandum liturgia, id est sacro ministerio ct sacerdotio fungendum : « Et glorificare populum suum, *n* græce ôXcqiîv, id est, ut Syrus, benedicere populo, « in nomine suo, » puta suo pontificio jure et auctoritate, juxta ritum ct formam sanctam a Deo, *Num.* vi, 24. Pro *suo* græce est aurcu, quod alii vertunt ipsius, scilicet Dei. Aliter Palacius, glorificare populum, n inquit, est suis intercessionibus populo gloriam ct felicitatem impetrare : pontifex enim adeo debet esse sanctus, ut ejus interventu Deus populum glorificet.

Qoir- Hoc est *quartum* encomium, œquo ac officium sacerdotis, scilicet laudare Deum, et bene precari populo. Hinc disce, quod, sicut angelorum est perpetim laudare Deum in cœlis, sic sacerdotum officium est cumdcm jugiter laudare in terris : qua de causa Ecclesia Officium ecclesiasticum sanxit, illudque per horas distribuit, ut illud recitent sacerdotes , coquo singulis horis psallant laudentque Deum. Undo S. Ignatius, Martyr, ct Episcopus Antiochenus, videns in raptu Angelos ¿vrifáw;, id est alternis vocibus et choris laudantes Deum, oumdem ritum et chorum psallendi in Ecclesiam induxit. Tigurina vertit: *Pacto sempiterno concessum est huic et ejusdem progeniei, volvendis ccelo diebus ministrare Deo, simul et sacrificare, ejusque nomine fausta precari populo ipsius.*

Ex hoc loco sumptum est Capitulum, quod in Officio ecclesiastico *Confessoris Pontificis,* ad Nonam legimus : « Fungi sacerdotio, et habere laudem in nomino ipsius (Græcum enim aw5, tam verti potest *ipsius,* scilicet Dei vel populi, quam *suo,* uti vertit hic Noster), et offerre illi incensum dignum in odorem suavitatis. › Si enim tanta fuit « gloria n Aaronis, longe major est gloria Pontificis et sacerdotum novi Testamenti, uti docet Apostolus, II *Corinth,* in. Hi enim non carnes taurorum et hircorum, sed ipsum Christum Dei filium immolant, *ilebr.* ix : quanta ergo deberet eorum esse puritas, sanctitas, reverentia, religio? Candide, sed vere et nervose, noster Thomas theodidactus, *De Imitatione Christi,* lib. IV, cap. v : « Quando sacerdos, inquit, devote celebrat, Deum honorat, angelos lætificat, Ecclesiam ædificat, vivos adjuvat, defunctis requiem præstat, ct sese omnium bonorum participem efficit. » Vide S. Gregorium, part. II *Pastor,* cap. m, et lib. I *Registri,* epist. 24, S. Chrysoslomus libris sex eximiis quos scripsit *De Sacerdotio,* S. Ambrosium, *De Dignit. sacerdot.*

20. IPSLM ELEGIT AB OMNI VIVENTE, OFFERRE SA- Veri, tt»
CRiFiciLM Deo, incensi» (Syrus, *thura),* et bonlm **ODOREM, IN MEMORIAM PLACARE PRO POPULO SUO.** — Pro *sacrificium* , græce est id est munus, oblatio, sacrificium ; ita dictum a id est fructus, eo quod victima cedat in frudum, id est in usum, honorem et possessionem Dei ; vel, ut alii, quod victima esset fructus offerentis, utpote ejus labore vel opibus comparata, unde vertunt : «Elegit eum ex omni vivente, ad offerendum quod cx fructibus percepissent, Domino. » *Sacrificium* ergo significat victimam carneam, quam Aaron ct quilibet sacerdos offerebat ante tabernaculum in altari holocaustorum,quod eratante Sanctum sub dio, ut fumus et nidor carnium combustarum evaporaret et spargeretur per aerem. « incensum » vero significat thymiama, quod offerebatur quotidie mane et vespere cum jugi sacrificio in altari thymiamatis, quod erat in ipso Sancio, *Exod.* xxx : « Incensum et bonum odorem , » id est incensum boni odoris, sive thymiama suave olens el odoratum. Est hendiadys. Sensus ergo est, *q. d.* Deus sua singulari gratia non tam gratum faciente quam gratis data,ex tot millibus Hebneorum unum elegit Aaronem in sacerdotem et pontificem, qui vel per se, vel per filios suos sacerdotes , offerret Deo sacrificium carneum in altari holocaustorum, el thymiama suaveolens in altari thymiamatis : idque *primo,* in honorem Dei, ut scilicet homines optima, quæ habent, offerrent Deo : alioqui Deus uti carnibus non pascitur, ita nec bonis odoribus in se delectatur, imo nec odoratum aut nares habet, quibus eos odoretur. *Secundo,* * in memoriam, » ut scilicet memorem quasi faceret Deum populi sui , « et placare, v id est ad placandum ipsum, ul nimirum Deus iratus reconciliaretur populo, aut non iratus propensior et favenlior fieret populo; non quod viclimæ legis veteris id facerent per se et ex operc operato, uti facit sacrificium et Sacramentum legis novæ ; sed quod id præstarent ex opere operantis, puta ex devotione sacerdotum victimas sacrificantium, et laicorumeasdem offerentium.

V«ra.!l. 21. Er DEDIT ILLI 15 PR.ECEPTIS SUIS POTESTATEM, LN TESTAMENTIS JLDICIORUM, DOCERE JACOB TESTIMONIA, ET IN LEGE SUA LUCEM DARE ISRAEL. — « Potes-laleuj » intellige non dispensandi (nec enim pontifex poterat dispensare in lege divina), sed, ut sequitur, docendi, et explicandi legem Dei, eamque in dubiis interpretandi, el controversias definiendi. Interpretatio enim hæc et definitio jure divino competebat pontifici : hoc enim jus ei dedit Deus, *Deut.* xvii, 8 : « Si difficile, inquit, et ambiguum apud tejudicium esseperspexeris, etc., Nenies ad sacerdotes Levitici generis, et adjudicem qui fuerit illo tempore : quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem:» Nota : Re idem sunt pnecepta, testamenta, judicia, testimonia, lex; licet etymo et connotato differant; præccpM enim dicuntur « testamenta, » id est pacta, quia conditiones sunt padi inter Deum et homines, uti superius dixi : eadem vocantur a judicia, » quia praescribebant id quod justum est : unde secundum ea judici judicandum erat, justaque ferenda sententia. Dedit ergo Deus Aaroni et successoribus « potestatem » jam dictam in ‹ testamentis judiciorum, » id est in judiciis, hoc est in praeceptis suis, quibus testatus est quid vellet ab eis fieri, quibusque pepigit fcedus cum Israele. Unde potestatem hanc explicans subdit, a docere, » id esi ad docendum, a Jacob, » id est Israelitas, « testimonia, » id est mandala Dei : a Et in lege sua lucem dare Israel, » id est legem Dei illustrare et explanare Israeli. Cum enim lex sit lux, utique qui legem docet) hic lucem dat. Unde Tigurina vertit : *Eidem mandata sua* (nam pro ¡K Ltüjû;, id est in præceptis, uti legit Noster, Tigurina cum Complutensibus legit óre)#;, id est præcepta, mandata) *tradidit, et secundum præscripta jura potestatem, ut ‹¡ux testatus esset edoceret Jacob, et Israeli legem suam illustraret.* Aliter Palacius : Dedit, inquit, Deus pontifici « potestatem in testamcutis judiciorum, » id est, ul per testamenta, id est præcepta, populum suum judicaret, ut revera omnes pontifices, usque ad Samuelem populum judicaverunt; tempore vero Sainuelis judicium sæculare translatum est ad Saul cœterosque reges. Nam David et Salomon hæc sæcularia judicabant, ut palet II *Reg.* xn et III R:y. ut, semper vero mansit in pontifice potestas judicandi causas valde dubias et difficiles, Dcut. xyu, 8. Ila ipse. Sed hæc alibi examinanda sunt.

Illud verum est, per « testamenta judiciorum » hic proprie accipi mandata non quælibet, sed judicialia et csremonialia, in quibus sæpe dubium juris in judiciis occurrebat, quod a pontifice erat resolvendum et definiendum. Plane enim alludit ad *Deut.* xtiii, 8 : ‹ Si difficile ct ambiguum apud le judicium esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, sausam el causam, lepram et lepram : et judicum intra portas tuas videris verba varan, etc., vernes ad sacerdotes Levitici generis, et ad judicem, » puta pontificem. Vide ibi dicta. Ita Lyranus ct Dionysius : « In testamentis judiciorum, inquit, id est in dispositionibus et pactis judicialium mandatorum dedit eis auctoritatem discernendi, quid esset in quibuscumque etiam arduis casibus sentiendum el observandum : quoniam difficiliores causæ el lites referebantur ad pontificis judicium, r Est hoc quintum Aaronis elogium. Qnia *»“›

22,23 ct 24. Quia contra eum steterunt aviENT, ET PROPTER INVIDIAM CIRCUMDEDERUNT ILLUM HOMINES JN DESERTO, QUI ERANT CUM DaTHAN ET AbIRON, et congregatio Core in iracundia. Vidit Dominus Deus, et non placuit illi, et consumpti sunt in IMPETU IRACUNDIA. FECIT ILLIS MONSTRA, ET CONSUMPSIT ILLOS IN FLAMMA IGNIS. — SjTUS : *Et creavit cis plagam, consumpsitque eos vi furoris sui.* Sextum est hoc Aaronis elogium, quod scilicet Deus ejus æmulos, ei scilicet sacerdotium invidentes, Core, Dalhan et Abiron ccelitus siderarit, et sacro igne concremarit, itaque Aaroni sacerdotium stabilierit, ejusque reverentiam ct metum omnibus incusserit. Historia fuse enarratur, *Num.* xvi, ubi eam explicui. To' *quia* non est in Cneco, sed in Latinis passim, ac pendet ab eo quod sequitur : a Vidit Dominus Deus,et non placuit illi, » etc., *q. d.* Quia contra Aaronem a Deo constitutum pontificem insurrexerunt alieni ; hinc Deus id videns eos gravi ultione, scilicet igne, cremavit et occidit. Vocat eos alienos, quia licet essent Israelite, erant tamen alii et alieni a familia Aaronis, cui Deus consignara! sacerdotium. Insuper «alieni, » id est adversi, hostes et æmuli Aaronis. Denique erant a alieni » a fide, obedientia, humilitate et spiritu suorum avoruin, Abrahæ, Isaac et Jacob. « Monstra » vocat portenta insolita et inaudita novæ et prodigioso: vindicte, scilicet quod terra eos vivos dehisceret, socios vero eorum numero 250, fiamma divina consumeret. Unde Tigurina : *Edidit in eos miracula, cum eos igne fiammante suo confecit;* alii : *Fecit eis portenta, absumendo eos igne flammante.* Aliter Palacius : Monstra, inquit, fuere dæmonum spectra. Cum enim terra sese aperuit, dæmoues visi fuere, et flamma promicuit, quæ rebelles absumpsit. Sed de his dæmonum spectris nil habet Scriptura, *Num.* xvi.

Huc facit quod scribunt traduntque Rabbini in *Pirke avoth,* et alibi dicentes : Decem prodigia patribus nostris ostensa sunt in domo sanctuarii : Nulla mulier ob odorem sacrificiorum aborliit : nidorem nullum aut maleolenliam efflavit caro holocausti : ne minima quidem musca visa eat m loco occisionis hostiarum : in die expiationis nihil pollutionis accidit sacerdoti magno : ignem altaris nulla exstinguere valuit quantalibet imbrium copia, sed nec venlus fumantem ignis recta sursum tendentis columnam suo turbine ct impetu dissipavit : nihil defectus notatum csl in homer, quæ est hordei mensura, quam ae-

cundo dìo Pascli® «sacerdos implero consueverat, nequo in duobus panibus, sed nec in panibus propositionis, aut in pane facierum, qui mutabatur in singulas septimanas, et super auream sanctuarii mensam collocabatur. Et cum Hebraei, qui ad celebrandum Pascha convenerant, stantes a confluentis populi frequentia comprimerentur; nihilominus cum ad adorationem ventum est, laxe se positos, ac sine ulla irruentis turbæ compressione mirarentur. Serpens autem et scorpius quasi aculei aut veneni expertes nulli nocuerunt in die illa, et nemo proximo suo dixit : Arctor a circumstantibus me in loco in quo habito in Jerusalem. Verum horum fides sit penes illos ; olent enim quid cabalisticum, ne dicam Judaicum et fabulosum.

Vui.15. 25. Et addidit Aaron gloriati, et dedit illi U.T.REDITATI.M , ET PRIMITIAS FRUGUM TERR.I DIVISIT illi. — Tigurina : *Aaronem vero auxit gloria, et fructum ei constituit hareditarium. Attribuit ei pri-*
S/pti- *initias primorum fructuum.* Septimum est hoc
r.nm. Aaronis elogium, quod æmulis ejus confusione
Triplet perpetua damnatis, Deus Aaroni gloriam accu-
..loii» mularit, camque triplicem. Primp fuit, cum inter
A“°¡js. juojccjm virgas duodecim tribuum sola Aaronis virga per miraculum floruit, fronduit, subitoque amygdala produxit ; ut hoc portento Deus obtenderet se illum unum cx omnibus elegisse in pontificem, *Num.* xvii. Secunda fuit, quod omnes Levitas ejus ministerio addixerit : « Ego dedi vobis, inquit, fratres vestros Levitas de medio filiorum Israel, et tradidi donum Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi ejus, » *Num.* xvm, 6. Tertia fuit, quod suam hæreditatem, puta suas victimas, primitias, oblationes, ei consignavit; unde Syrus : *El posuit super Aaron honorem, deditque illi hareditatem suam primitias sanctitatis.*

Vm.«. 26. Panem ipsis (scilicet Aaroni et filiis ejus sacerdotibus; ita Romana; minus recte aliqui legunt « ipsius ») IN PRIMIS PARAVIT IN SATIETATEM : NAM ET SACRIFICIA DOMINI EDENT, QU.E DEDIT ILLI I.T SEMINI ejus. — Per « panem » tum similam et panes indo confectos, qui Deo offerebantur (unde Syrus vertit, *ordines panum),* tum quemlibet cibum phrasi Hebræa accipe, *q. d.* Deus copiose ad satiem et abundantiam providit Aaroni et sacerdotibus de annona, » in primis, » id csl in primitiis primisque fructibus, dando scilicet ei primitias (qui sunt optimi terne fructus) totius Israelis. Hunc esse sensum liquet ex Græcis, quæ hæc cum primitiis, de quibus vers, pr.i ccd. ita connectant : *Primitias primorum proventuum distribuit ci : in primis (in* primitiis) *panem praeparavit in abundantia;* Romana^ pançm, *in primis paravit ad satietatem,* id est usque ad satietatem, ut pano ad satiem vescerentur : « Nam el sacrificia Domini edent, qme dedit illi et semini ejus, » puta filiis et posteris ejus sacerdotibus. Ingens hic erat proventus Aaronis et sacerdotum : nam omnes victimæ Dei (excepto holocausto , quod totum Deo cremabatur) eis cedebant. Cum enim sacrificium esset quasi Dei convivium , in quo Deus cum hominibus dignabatur quasi convivari, ac panes et carnes essent quasi cibus Dei, vinum vero quod libabatur esset quasi polus Dei; Deus qui cibo et potu non indiget, hec omnia transtulit m sacerdotes, quasi suos domesticos, ac per eos hæc comedebat el bibebat. Sacerdotes ergo erant quasi os Dei, qui cibum et potum vice Dei comederent et biberent, itaque sacrificium Dei consumerent cl perficerent.

27. C.ETLRUM IN TERRA GENTES NON IIJEREDITABIT, Ven. 17. ET PARS NON EST ILU IN GENTE (SjTUS : A'oM *dillSit divisionem cum* eû).*iPSB est enim pars ejus, et hjereditas. — Tigurina : *Caterum in terra populi nullam habet* possessionem, nec *in gente sua portionem adeptus est : nam ipse Dominus hereditaria ejus obventio est.* Octavum est hoc elogium Aaronis el Oct*-
sacerdotum, quod scilicet Deus in divisione terne Tuin-
sanctæ per Josué, cap. xv, facta duodecim tribubus, exceperit tribum Levi sacerdotalem, nolueritque eam habere partem in terra; quiaipsemet volebat ejus esse pars et hsreditas, dando ei suas victimas , decimas, oblationes : idque ad hoc, ut Levita et sacerdotes toti sibi suoque cultui et ministerio vacarent, nec tam in terra quam in coelo cum Deo et Angelis versarentur. Alludit Siracides, imo citat *Num.* xvm, 20,ubi Dominus Aaroni et posteris ita loquitur : a In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars et hæreditas tua. » Ubi Septuaginta, quos sequitur Siracides, sic habent : *In terra eorum* non *hareditabis, et pars non erit tibi in illis : quoniam ego pars tua, et hxreditas tua.* Dupliciter, inquit Palacius, Deus erat hæreditas sacerdotum, et quia dabat illis quie populus ei offerebat, el quin volebat unicus esse eorum amor.

Audiant hæc sacerdotes cl Prælati novæ legis , multoque magis sibi quam Aaroni et Aarouicis dici putent a Deo : « In terra nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos. Ego pars et hæredilas tua. » Tibi, o sacerdos, Deus est hæreditas opima, caelestis et divina : ut quid terrenam, vilem et caducam ambis ? ut quid terram cœlo, solum soli, aurum Deo præfers? Judaicum te ostendis sacerdotem, non Christianum, imo viliorem et deteriorem : Judaicus enim nil in terra possidebat : tu multa possides, et plura possidere cupis ; agros agris, opes opibus, beneficia beneficiis insatiabiliter accumulas, quasi in roternum hic victurus, quasi hic paradisum ct bealitudinem habiturus. Ubi est fidos tua? ubi est spes tua? ubi cor tuum? ubi anima tua? utique in rore, non in rothero : a 0 curv® in terras animai, et ciejc'lium inanes l › Vide dicta *Num.* cap. xvm, vers. 20.

TERTIA PARS CAPITIS.

ENCOMIUM MINEES.

28 et 29. PliNEES filius Eleazari tertius in gloria **EST, INITANDO EUM IN TIMORE DOMINI ET STARE IN REVERENTIA GENTIS : IN BONITATE ET ALACRITATE** ANIMAL SUÆ PLACUIT l)EO PRO ISRAEL. — Id CSt, *placami Deum pro Israel,* ut habent Græca. Ita legendum cum Romanis. Minus recte ergo Jansenius et alii legunt, *placuit Deo Israel.* Nota *primo:* Phinees dicitur tertius, scilicet ab Aarone, 7. d. Primus sacerdos et pontifex a Deo institutus fuit Aaron, secundus Eleazarus Aaronis filius, tertius Phinces, filius Eleazari et Aaronis nepos. Ita Lyranus et Dionysius. Verum, quia non dicit, tertius in sacerdotio, sed « tertius in gloria; » hinc potius sensus est, 7. *d. In tribu Levi,* cui Deus primitias consignavit, pontificatum et ducatum, primus in gloria factorum et portentorum eminens et eximius fuit Moyses, secundus Aaron, tertius Phinees : preterit emm Eleazarum filium Aaronis et patrem Phinces, quod de eo nil insigne ct eximium narret S. Scriptura. Porro Arabicus aliter explicat ñ *tertius,* cum sic vertit: *Et Phinees filius Ekazañ, qui in sua giganteitate* (id est gigantea fortitudine et robore) accepit *fria genera de honore in zelo, quo zelatus est super civitate Israel;* Syrus : *Phinees quoque filius Eleazari, virtute sua assecutus est tres honores zelo, quo cummatus est in Madianifidem et in filium Israel, et quo i steterit in scissione populi sui, et deprecatus est super Israel. Tres honores* vocat triplicem gloriam triplicis virtutis, scilicet *primo,* zeli quo occidit Madianitidem; *secundo,* constatatile qua stetit fidelis Deo in apostasia populi; *tertio,* orationis qua populo veniam a Deo impetravit.

Nola *secundo:* Pro *in imitando eum,* græce est, Iv tú» frtëeai owtct. Quod *primo* verti potest, *in imitando eum,* cum scilicet Phinces imitatus est, *eum,* scilicet Aaronem, avum suum in timore Dei, quia scilicet æque ac Aaron timuit, id est reventus est, coluit et amavit Deum. Aut « eum, d scilicet Moysen, de quo milio capitis fuit sermo, a quo Phinees fuit lerlius in gloria. Zelum enim Moysis æmulalus est Phinces, cum principem occidit, sicut Moyses cum Levitis Israelitas vitulum aureum adorantes occidit, *Exod.* xxin, 28. Ita Palacius. *Secundo,* verli potest, *in zelando eum,* cum scilicet Phinees zelaretur a in timore Domini, » id est pro Dei timore, honore el cultu zelose occideret principem tribus Simeonis cum Madianitide fornicantem et idololatrantem. ita Arabicus et Syrus. Historia fuse narratur *Num.* cap. XXV, ubi eam explicui. Unde Tigurina vertit : *Porro gloria tertius ab his est Phinees Eleazaro natus, co quod flagrant studio religionis;* Vatabluk, co *quel animose* se *gesscnt pro religione.* Timor enim Dei significat Dei cultum et religionem. Hinc S. Gregorius Nazianzeuus, *orat.* 19, Phinees a zelò nuncupatum censet; laudans enim a Phinees zelum, » addit : a A quo etiam nomen obtinet. » Verum Phinees, vel, ut Hebræi dicunt, Pinchas (Septuaginta enim liltcram *diet,* nipote gutloralem et durioris pronuntiationis, mollire solent ct vertere per *e;* unde pro Corath vertunt *Core,* pro Tharach, *Thare,* pro Pasich, *Phase;* sic et pro Pinchas vertunt *Phinces)* zelum significare nequit, sed os vel aspectum, parcentis vel operientis, confidentis aut protegentis, ex 'fl *pi,* id est os, vel >» *panim,* id est facies, et on *chas,* id est parcere, vel operire, confidere. Ita Pagninus in *Nomm, Ilebrais.* Forte Nazianzenus alludit ad Hœbreorum opinionem, qui censuere Phinees esse enmdem cum Elia, ac proinde adhuc vivere. Similis enim fuit utriusque vita el zelus : Elite enim cognomen et epithetum fuit zelotes. Vide dicta *Num.* xxv, 13.

Nota *tertio,* a stare in reverentia gentis, » id est stando, vel cum stetit Phinees fidelis el conslans « in reverentia, d id est in pudore, probro et ignominia, qua gens sua, puta Judæi ruebant in amplexus puellarum Madian cum eis fornicando, et colendo Beelphegor sive Priapum, *Num.* xxv. Legit Interpres per systolen tapini, id est reverentia, pudore; jam per diastolen legunt ¿v rpirf, id est *in conversione,* vel defectione et apostasia, cum scilicet Judæi a Deo apostatarmi coluerunt-que Beelphegor. Unde Tigurina verlit : *Eo quod populo desciscenti obstiterit optima animi sui alacritate;* alii : *Eo quod steterit in defectione populi,* alii : *Quod statuerit se in defectione populi,* scilicet byperaspisten Dei, aut statuerit se quasi vallum et murum populi, no totus rueret in scorta ct idola : çw enim tam activum est quam neutrum, tamque statuere quam stare significat.

Sensus ergo est, *q. d.* In tribu Levi sacerdotali post Moysen et Aaronem, terlius in gloria factorum illustris est Phinees, quia ipse imitatus est Moysis zelum in timore, id est cultu veri Dei, tuendo cl propugnando, dum *a* in reverentia, » id est in ignominia publica fornicationis et idololatriæ Hebraeorum, ipse fortis el alacriter insiliit in reum sceleris, eumque occidit, itaque turbam reliquam a scelere compescuit; quo facto tam heroico mirifice « placuit Deo pro Israel, d græce ^iXxaaro mp tgû taprA, id est, ul Complutenses et Romani, *placavit* (Deum) *pro Israel;* Tigurina, *expiavit Israel.* Ita enim placuit Deo hic zelus Phinees, ut cum populum idololatrantem perdere volentem placarit et exorarit, ejusque vindictam et plagam stilent, *Num.* xxv. Quocirca R. ihllel,

In *Pirke avoth :* « Estote, inquii, cl exhibete vos tanquam filios cl discipulos Aaron, qui pacem omni cura quærebnt, cratque hominum amator, quos ad observantiam legis adducebat. » Item : a Qui honorem avidius quæril, honoris jacturam facit. Qui quod habet conditionis, non confert ad studium legis, hic tandem misere periturus est. Qui legem ncgligit, morte dignus est; ct qui corona legis abutitur, hic etiam ex tunc succiditur. •

VrW. 30. 30. Ideo statuit illi testamenti.» pacis, principi» sanctorum et gentis suæ (Syrus : Projtfer \oc *juravit illi Deus, quod ædifinirei illi altare* M) tabernaculo Moysis, cl posteris in templo Salomonis, ut in eo sacrificarent Deo), ut sit illi at SEMINI EJUS SACERDOTII DIGNIIAS IN ÆIEIINUM. — « Testamentum pacis » vocat pactum pacificum et prosperum, afferens pacem et felicitatem, ut scilicet Phinces pacifice ct prospere præessel Israelitis, quasi divinus pontifex. Unde statuit eum « principem sanctorum, » ut scilicet quasi princeps praesideret sanctis, tum personis, puta Levitis ct sacerdotibus, tum vasis el locis, puta tabernaculo in Sancto et Sancto sanctorum ; imo statuit ut « sacerdotii, » id est pontificatus, « dignitas » in ejus familia permaneret a in æternum, » lamdiu scilicet quamdiu duratura erat lex vetus et judaismos. Esto enim pontificatus post Phineos fuerit translatus ad Beli, qui descendebat cx Ilhamar, non ex Eleazar et Phinees, tamen id modico fuit tempore; nam mox a Salomone pontificatus restitutus fuit Sadoc, qui descendebat cx Phinees, ac deinceps in ejus familia semper mansit. Unde Macbabæi, qui fuere pontifices, Phinees vocant patrem suum, l *Machab.* n, 54 : « Phinees, » inquit Mathathias, pater Judæ Machabæi ct fratrum ejus, « pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotii (Eterni. » Vide dicta *Numcr.* xxv, 13. Porro Vatablus clare vertit: « Quapropter Dominus pactum firmavit ei prosperitatis, antistitem fore sacrorum populique sui, et ipsum posteritatemque ejus perpetua sacerdotii magnificentia potituros. »

Ven. 31. 31. Er TESTAMENTUM DAVID REGI FILIO ¿ESSI DE TRIBU JUDA, HÆREDITAS IPSI ET SEMINI EJUS, UT DARET SAPIENTIAM IN COR NOSTRUM JUDICARE GENTEM SUAM IN JUSTITIA, NE ABOLERENTUR DONA IPSORUM, ET GLORIAM IPSORUM IN GENTEM EORUM STERNAM fecit. — To *ct* est comparativum, sive nota comparationis et similitudinis cum versu praecedenti. Ab eo enim pendet hic versus, ejusque esi quasi altera pars el dimidium ei connexum et innexum. Comparat enim cl quasi combinat pactum Dei de sacerdotio perpetuando in familia Phinces, cum pacto Dei de regno perpetuando in familia David; unum emm illustrat et nobilitat alterum, æque ac populum Israel. Israeli enim Deus prospicere voluit de stabili et perpetua successione regum, ut rcmpublicam el politica; ac pontificum, ut Ecclesiam el sacra administrarent : in his emm duobus cardinibus versatur et volvitur felix regimen el administratio populi, et cujuslibet reipublicœ. Sensus ergo est, *q. d.* Sicut Deus dedit Phinees in spiritualibus sacerdotium æternum, sic pariter in civilibus dedit Davidi ct posteris ejus regnum æternum, ul ipsi eS'Cl velut ‹ hæreditas, » id est hæredi-Iarmrn, idque ad hoc . ut Phinees el sacerdotes sapientiam docerent Israelitas, David vero et reges gentem juste judicarent, idque hoc fine, ne « bona ipsorum, » scilicet turn Davidis cl Phinees, tum populi Israel unquam «aboleantur : quare hac ¡alione ‹ gloriam ipsorum » apud « gentem eorum, v puta apud Israelitas saeculorum omnium, u æternam » et perennantem effecit. Inde Syrus clare vertit ; *Atque etiam David filius Jesse hæreditatem regum* (regiam) *solus hæreditavit* (sic), *et hæreditas Aaron* kpula pontificatus et sacerdotium) *sibi et semini tuo* a Deo attributa et appropriata fuit. *Nunc benedicite Deo, qui dedit vobis sapientiam cordis ad judicandum populum suum in numme suo, ne in oblivionem vernat bonum* vbeatiludo, felicitas) *illorum, et potestas eorum m universas sæcuh generationes.*

Porro in laude Phinees fit mentio Davidis, quia « David, ait Rabanus, in distributione ministrorum Domini (qua eos in viginti quatuor sortes divisit, ut vicibus suis ministrarent coram Domino), non minoravit gloriam Phinees, sed etiam auxit. Unde in *Parahpomenon,* ubi CoriLe super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi, et familiæ eorum per vices castrorum Domim custodientes introitum memorantur, ita subjungitur : Phinees autem filius Eleazari eral dux eorum coram Domino; cx hoc Hebrœi tradunt, quod idem Phinees adhuc m eo tempore vixerit, et in tabernaculo vices ministrantium ordinaverit. »

Verum in hoc falluntur Hebrœi ; non enim potuit Phinees vivere usque ad tempora Davidis. Quare ille Phinees jam citatus ex l Punihp. ix, ¿0, alius fuit ab hoc nostro Phinees : ille emm fuit Levita duntaxat, hic noster vero fuit Pontifex, ille fuit post captivitatem Babylonicam, hic paulo post Moysen. Ita Lyranus, m l *Paral.* ix.

Græca hic obscura sunt, ac posteriorem partem optative efferunt hoc modo : *El testamentum Davidi filio* (uuus vetustus codex addit *Jcsse)* ex fribu *Juda, hæreditas regis filii, ex filio solo, hæreditas Aaron et semini ejus. Det vobis sapientiam in corde vestro, judicare pupulum suum m justitia, ne aboleantur bona ipsorum, et gloria eorum in generationes eorum.* Ita legunt codices Romæ emendati ; obscura hæc ita illustrat explicatque Vatabus : *Poi ro quod Davidi Isai filio de tribu Juda pactum est, fructus hæreditanus regis filii e filio unici* (id est nepotis unici, scilicet Christi, inquit Vatablus), *fi'uctus item hæreditanus Aaroni, ejusdemque progeniei pactus, corda nostra sapientia imbuat, qua juste regatur populus psius, ne bona ipsius aboleantur, aut sæcuhs eorum giuria gus.*

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Laudatur Josué usque ad vers. 9, *inde Caleb usque ad vers.* 13, *inde Judices usque ad vers.* 10, *inde Samuel usque ad finem capitis.*

1. Fortis in bello Jesus Nave, successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, 2. maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hæreditatem Israel. 3. Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, et jactando contra civitates rbomphæas? 4. Quis ante ilium sic restitit? Nam hostes ipse Dominus perduxit. 5. An non in iracundia ejus impeditus est sol, et una dies facta est quasi duo? 6. Invocavit Altissimurn potentem in oppugnando inimicos undique, et audivit illum magnus et sanctus Deus in saxis grandinis virlutis valde fortis. 7. Impetum fecit contra gentem hostilem, et in descensu perdidit contrarios, 8. ut cognoscant gentes potentiam ejus, quia contra Deum pugnare non est facile. El secutus est a tergo potentis : 9. et in diebus Moysi misericordiam fecit ipse, et Caleb Clius Jepbone, stare contra hostem, ct prohibere gentem a peccatis, et perfringere murmur maliliæ. 10. Et ipsi duo constituti, a periculo liberati sunt a numero sexcentorum millium peditum, inducere illos in hæreditatem, in terram quæ manat lac et mei. 11. Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem, et usque in senectutem permansit illi virtus, ut ascenderet in excelsum terrae locum, et semen ipsius obtinuit hæreditatem : 12. ul viderent omnes lilii Israel, quia bonum est obsequi sancio Deo. 13. Et judices singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor : qui non aversi sunt a Domino, 14. ut sit memoria illorum in benedictione, ct ossa eorum pullulent de loco suo, 15. et nomen eorum permaneat in æternum, permanens ad Clios illorum, sanctorum virorum gloria. 16. Dilectus a Domino Deo suo Samuel propheta Domini, renovavit imperium, el unxit principes in *gente* sua. 17. In lege Domini congregationem judicavit, el vidit Deus Jacob, et in lido sua probatus est propheta. 18. Et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit Deum lucis : 19. et invocavit Dominum omnipotentem, in oppugnando hostes circumstantes undique, in oblatione agni inviolati. 20. Et intonuit de cœlo Dominus, et in sonitu magno auditam fecit vocem suam, 21. et contrivit principes Tyriorum,«et omnes duces Philisliim ; 22. et ante tempus finis vitæ suæ el sæculi, testimonium præbuit in conspectu Domini el Christi; pecunias et usque ad calceamenta ab omni carne non accepit, el non accusavit illum homo. 23. El post hæc dormivit, et notum fecit regi, el ostendit ilii finem vilæ suæ, et exaltavit vocem suam de terra in prophelia delere impietatem gentis.

PRIMA PARS CAPITIS.

ENCoMIUM JOSUE.

i et 2. Fobtis hi bello Jesus Navb, successor Moïsi ix prophetis, qui flit magnus secundum women SUUM, MAXIMUS IN SALUTEM ELECTORUM Oe|, EXPUGNARE INSURGENTES HOSTES, UT CONSEQUERETUR hereditatem Israel. — Græca de more concisa iit habent : *Fortts in bellis Jesus Nave et successor Moyu in prophetiis, qui fiuti magnus secundum* «o*mot* tuum m *salutem electorum ejus expugnare hostes, ut hareditaret Israel ;* Tigurina : *Portis belle Jesus Nave filius, Moysi successit in munus propheticum, hic electis Dei servandis magnum sibi nomen peperit, dum consurgentes hostes ulciscitur, et Israelitas inducit in possessionem* ; Arabicus vero : *Jesus,* inquit, *filius Nun servatus est, ut fieret successio de Mose maximo* (ut po-4 Moyseu maximum succederti iu regimen populi), *et ut faceret Deus* ca.

sus per manus illius liberationem et salutem dilectis suis; Syrus : Vir *fortis Jesus filius Nun in prophetiam servatus est, ut esset velut Moyses magnus, et ad praeferendam illius manu salutem amicis suis, et ad vindicandum viros hostiles.* Syriace ad verbum est: *Filius fortitudinis* vel *virtutis Jesus,* hac fortitudine vel virtute pollens et præditus.

Pro *fortis græco* est xpxxaw;, id est validas, ponens, robustus, victor, sicut xpanfa* est vincere, /cupare, domare. Causa fortitudinis Josué primaria fuit promissio Dei, qua eum semel, iterum et tertio coiroboravit, dicens : a Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum : non dimittam, nec derelinquam te. Confortare, et esto robustus : tu enim sorte divides populo huic terram, pro qua juravi patribus suis, » *Josué* i. Huc facit quod narrat Aristæas, in *Histor. Septuaginta Interpretum* (e quibus unum fuisse Siracidem Jansenius et alii opinantur), Plolemæum Philadelphum cuique suam quæslionem politicam proposuisse, ac ci qui ordine quinius erat, hanc : a Ul in rebus bellicis rex invictus existai Î » cumque respondisse : « Si non armis, si non polenti® suæ fidat, sed Deum semper imploret, ut juste agendi sibi consilia dirigat. »

a Jesus » idem est qui Josué, hebraice cnim ct latino vocatur *Josué filius Nun,* a Septuaginta vero et Græcis vocatur *Jesus filius Nave.* Vide quæ de hoc nomine dixi *Num.* xiii, 17. Hic ergo laudatur *pruno*, ab invicta fortitudine, qua vivente adhuc Moyse devicit Amalecitas, Og regem Basan, cl Schon regem Amorrhæorum ; Moyse vero defuncto omnes reges Chanaan superavit ct occidit, lolamque Chananæam subjugavit, ul palet ex toto libro *Josué. Secundo* laudatur, quod fuerit successor Moysi in regimine populi, œque ac in spiritu prophetico. Unde fuit in « Prophetis, » id est unus c Prophetis, vel inter Prophetas ; græce, *in prophetiis,* quasi dicat : Josué non tantum tanquam dux, sed el tanquam Propheta successit Moysi pariter Prophet®, ul regeret populum non tam humana prudentia quam divina ; nam in dubiis rebusque omnibus consulebat Dominum, quid facto esset opus ; itaque a Deo per omnia dirigebatur, ut suaviter et fortiter regeret populum , cumque victorem Chananæorum efficeret. Ondo *Num.* xxvii, 18, Moyses moriturus imponens Josué manus, cum jussu Dei auctoravit, et quasi consecravit suum successorem ducemque populi, addidilque : a Pro hoc, si quid agendum ent, Eleazar sacerdos consulet Dominum. » Sed el ipse Josuo sæpius cum Deo collocutus, ab eodem instructus et directus fuit, ul patet *Josué,* cap. i, 2 et seq.

Hinc ct nonnulli veterum tradunt, Josué fuisse cælibem ct virginem; tales cnim fuere plcrique Prophelæ. Fuisse Josué cælibem colligitur cx eo quod Scriptura nullam uxoris vol filiorum ejus faciat mentionem, uli de conjugalis in veteri Testamento facere solet. Unde S. Ignatius T epist. *ad Philadtlphenses,* virginibus propnnit imitandum Josué, quart qui primus inter filios Abrah® vexillum virginitatis erexerit; licet enim Melchiscdech id fecerit ante Josué, tamen is non erat ex stirpe Abrahœ. S. Ignalium sequitur S. Hieronymus, lib. Í *Contra Jovin.,* ubi postquam multis probavit Josué fuisse virginem, ita concludit: a Moyses moriens plangitur a filiis Israel, Jesus autem quasi victurus non plangitur : nupti® enim finiuntur in morte ; virginitas post mortem incipit coronari. » Denique S. Chrysostomus, serm. *I)e Martyribus :* «Ab origine mundi, inquit, innocens Abel occiditur, Henoch Deo vero placens transfertur, justus Noe invenitur, Abraham fidelis probatur, .Moyses mansuetas dignoscitur, Jesus castus, David lenis, Elias acceptas, Daniel sanctus, 1res Pueri victores redduntur. » Fuit ergo Josué cœlebs et virgo, typus divinæ virginitatis Christi Domini.

Tertio, Josué fuit < magnus secundum nomen Tenu, suum, » quia Josué et Jesus, idem est quod salvator, scilicet populi Israel, dum eum contra tot hostes tutatus, salvum deduxit in possessionem Chananæ®, quod opus sane magnum ct eximium fuit; tam ergo nomine quam reipsa magnus fuit Josué, ac expressus typus Jesu Christi. De quo proftide pariler angelus ait B. Virgini : < Ecce concipies m utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum : hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus : et regnabit in domo Jacob in æternum, a Luc. i, 31 et 32. Unde explicanssubdit : « Maximus in salutem electorum Dei,» *q. d.* Josué quoad nomen fuit magnas, quia vocatus Jesus, id est salvator ; sed longe major fuit quoad rem nomine significatam ; fuit enim maximus in provianda salute electis Dei, puta Israelilis, qui erant populus a Deo in Ecclesiam et regnum electus : u Expugnare, » id est expugnando, * insurgentes hostes » Chananæos, « ut coasequeretur hæreditatem Israel, »id est ut Israel, non Josué, consequeretur hæreditatem Chananææ patribus promisses;græce enim est ¿mc kXxjcvcut'tt.w lipxT.x, id est *ut hœrcditare faceret Israelem,* vel *ut in haereditatein* (terne promisss) *induceret Israelem.*

Nec enim Josué hæres fuit Israelis, ut ipse possideret lotum populum lotamque Chananæam, cum ipso exiguam tantum ejus pariem , scilicet Thamnatsarc, post factam lerræ inter tribus divisionem, sibi selegerit et possederit. Qua in re mira elucet Josué continentia, æque ac liberallius. Poterat enim ipse quasi dux populi, el victor Chananææ, meliorem ejus partem sibi vindicare ; sed totam illam cessit suis popularibus; modicam vero ejus portionem, camque montosam et asperam, sibi selegit. Quod admiratam esso S. Paulam, cum locum hunc viseret, refert S. Hieronymus, in ejus *Epitaphio.*

Pro « expugnare » græce est Jx^ixñMu, id est *ulcisci, vindicare,* nimirum expugnando et occi-

tiendo *Channnæos hostes Israelis.* Qua in re typos *fuit Jesu Christi*, qui spirituales hominum *bastes, puta* dæmones, peccata, mortem el infernum, expugnavit, itaque eis salutem non corporalem et temporalem, uti Uebncis fecit Josué, sed spiritalem et æternam tum laborando , tum patiendo et moriendo peperit. Unde S. Hieronymus, epist. *ad Paulinum,* de omnibus divinæ histori® libris: a Jesus Navo, inquit, typum Domini non solum gestis, verum etiam nomine præferl: transii Jordanem, hostium regna subvertit, divldit terram victori populo, et per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes atque confinia, Ecclesi® cœlesiisque Jerusalem spiritualia regna describit. » Et S. Augustinus, lib. XVI Contra *Faustum,* cap. xx : a Verus, inquit, Israelita recordatur in figura illum mortuum Jesum ; qui introduxit in terram morientium, et agnoscat in veritate vivum Jesum, quo duce intret in terram viventium, u Rursum S. Hieronymus, epist. *ad* Pau/am, de obitu Diesili®, ait in Scripturis morlem Moysis plangi, non vero Josué ; quia Moyses typus fuit legis veteris, in qua omnes descondebant ad inferos : « in Jesu vero, inquit, id est in Evangelio, per quem paradisus est apertus, mortem gaudia sequuntur. »

lior* I iír ,'n CJr?

. 3. 3. Quam gloriam adeptus est in tollendo manis suas, et jactando (græce ¿crtívou, id est extendendo) CONTRA CIVITATES RHOMPIIÆAS ! —id CSt gladios, vel etiam tela ct jacula oblonga instár haste : hæc enim vocantur quoque a rhoinpb®®,» 6l proprie jaciuntur, uti vertit Noster; quanquam « jactare rhomphæas » idem esso possit, quod vibrare gladios; qui enim gladium vibrat, eum circumquaque agitat el jactat. Unde Tigurina : *Quantam est adeptus gloriam, quotics manus suas extulit,et gladium suum vibravit in civitates !* Rhomphæa enim tam gladium quam jaculum significat. Unde rbomphæa per inetathcsiu litterarum idem est quod framea. Rursum Gellius, lib. X, cap. xxn, rhomphæas tam inter tela quam inter gladios annumerat : « Rhoniphœa, ait, genus teli est Thracæ nationis, positumque hoc vocabulum in Q. Ennii *Annalium* XIV. Syrus : *Quam pulthrum illi, cum tolleret hastam quam manu tenebat, Samquc moveret conira dottatesi* Alludit ad primam Josué expeditionem ct expugnationem urbis Hai, in qua Josué, cap. vin, dicitur : ‹ Josuc vero non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai. o Igitur « jactare » Josué u rhomphaeam » proprie fuit extendere et agitare hastam cum clypeo, vel clypeum ad hastam appensum contra urbem Hai; Hebræaenim vox pT3 *kidon,* quam Noster, Symmachus et Josephus vertunt, *ehjpeum ;* Chaldœus et ejus sæculi recenliores vertunt, *lanceam,* aut telum, aut hastam, aut vexillum. Verisimile enim est Josué clypeum per hastam in altum sustulisse, ut ab insidiis quas juxta urbem poniera!, como ci nosset. Hoc enim signum eis dederat Josué, quo admonerentur urbem invadere, cum ipse jam simulando fugam hostem ex urbe elicuisset, uti docet ibidem Abulensis et Theodoretus, *Quæst.* X.

Porro hæc elevatio hast® cl clypei symbolum erat praesentis virtutis et ultionis divin®, sicut et elevatio manuum Moysis contra Amalee, *Exod.* xv». Hinc hastam cum clypeo eousque in altum sustulit Jo^ue, quousque omnes llaienses ab Ilebneis caederentur, *Josué* vin, 26.

Allegorico, Josuc repraesentabat hic Christum crucifixum; protendit enim manus efficaces versus Hai, id est versus orbem istum Satan® tyrannido vastatum : Hai enim vastitatem significat : neque eas retrahit tanquam cruci affixus donec consummata do peccato, dœnione, morio el inferno sit victoria.

ri .,. i,r ' el# i lu.

4. Quis ANTE ILLUM SIC RESTITIT? NAM HOSTES IPSE V. r›. Dominus perduxit. — Male nonnulli legunt « percussit! » Sensus est, g. *d.* Moyses cœterique Patriarch® hostes Israelis magis fuga declinarunt, quam pugna oppugnarunt. Primus fuit Josué, qui contra hostes Israelis stetit intrepidus, pedemquo cum iis contulit, cosque prostravit; nam ipse Dominus hostes perduxit in manus Josué, illosque ei tradidit, *Josué* x.

Græca hic variant; nonnulli enim legunt ut Noster, id est *hostes;* alii legunt id est *bella.* R i sinn pro legunt xupicu, id est *Domini.* Unde vertunt : *Nam praelia Domini ipse adduxit,* id est direxit, et ductor eorum fuit. Ita Tigurina : Quis *ante cum talis exstitit, quippe qui gesserit bella Domini !* Græca tamen Rom® correcta Nostro consentiunt; sic enim habent : *Quis ante illum sic stetit ? nam hostes ipse Dominus perduxit;* alii : *Quis ante illum sic pugnavit* ?(Stare enim est verbum castrense; unde stare in acie est pugnare.) *Hostes enim Dominus ipse afllixil;* Syrus : *Quis potens ad standum coram eo? Nam bellum Domini ipse fecit.*

. An non in iracuidia ejus impeditus est SOI , Veii. s. ir lna dies facta l>t quasi duo? — Legit ó; id est *quasi duo;* alii legunt, *r.^›;* id est *ad duos,* eodem sensu. Unde vertunt: *Et una dies excrevit ad duas.* Pro *tn iracundia* legit *b* cpyr;;jam lehuiil *b* id est, *in manu ejus,* id est opera cl imperio Josué. « In iracundia, » id est ex zelo et ira conira hostes Dei, ut scilicet impios Chananæüs deleret, impellente cum ad hoc spiritu, ut palet *piimo* ex eventu; reipsa enim stetit sol : « Obediente Domino voci hominis, cl pugnante pro Israel, » *Josué,* x, l i. Non obedivisset autem Dominus voci Josué, nisi eam probassei et inspirasseL *Secundo,* quia Siracides hic laudat Josué quod stiterit solem ; ergo fecit hoc Josué ex prudentia el virtute. *Tertio,* quia Deus regebat Josué, uti rexerat Moysen,uti ei promiserat, *Josué,* i, 5. Quare temerarius fuit, qui dixit Josué imprudenter el temeraria ausu imperante soli, ut consisteret.

Pro *impeditus est sol,* græco est quod Complutensiaet alii passim vertunt, *retrocessit sol;* ávancííCiw enim ad verbum est referre pedem, rdrorsum ire, remetiri gressum. Verum quia Josué, cap. x, 42, dicitur sol stetisse, non vero retrograssus ; hinc melius Noster vertit, *impeditus est sol,* scilicet a suo cursu ct progressu, slititque suum Her : hoc enim quoque significat -rè ¿va7:c¿tX<tv. Unde Tigurina vertit : *Nonne sol restitit hujus opera, et dies unus excrevit ad duos?* Syrus : *In manu ejus stetit sol, ct fuit dies una duo dies.* Cum enim Josué pugnarci pro Gabaonitis contra quinque reges, ac parta, victoria cupiret eos plane delere, veritus ne dies deficeret, et hostes per tenebras noctis fuga elaborentur, jussit stare solem, dareque lucem ad hostes persequendos et internecione delendos. Quocirca magna in Deum fiducia (Deo utique interius eum ad hoc audendum animante, imo incitante, et felicem imperii eventum, adeoque miraculum promittente) dixit coram toto populo : « Sol, contra Gaboon ne movearis, et luna contra vallem Aialon ; steteruntque sol el luna donec ulcisceretur se gens de inimicis suis.Nonne scriptum est hoc in libro justorum : Stetit itaque sol in medio cœli, et non festinavit occumbere spatio unius diei, non fuit antea, nec postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, et pugnante pro Israel ? » *Josué* X,42. Hoc utique Josué portentum est a sæculis inauditum, æque ac ejus fiducia ct pietas in Deum,ob quam Deus obediens voci ipsius stitit solem cœlosquc omnes, ac pro eo pugnans delevit hostes.

Nota et pondera rò *obediente Deo voci hominis,* indeque œslima quanti apud Deum meriti fuerit fosuc : « Intellige, ait S. Chrysostomus,hom. 27 *in Epist. ad Hcbr.,* quantus est justus ! Dixit Jesus Nave : Stet sol circa Gabaon, el factum esi. Venial igitur omnis mundus, magis autem duo, aut 1res, aul decem, el vigilili mundi dicant, et faciant hoc; sed non poterunt. Amicus vero Dei crealuris amicis suis imperabat, magis autem amicum suum postulavit, et obedierunt servi; et ilb qui deorsum erat superioribus imperabat.»

In hac historia nota *primo :* Pro *sol, non movearis,* hebraico est, *sol tace.* Unde R. Salomon ait solem quotidie suaves modulari hymnos in laudem Dei, sed tunc ab iis jussu Josué siluisse. Rabbinus hic sequi videtur Platonicos, qui in orbibus ccnlestibus Sirenes constituunt suaviter canentes. Sed hæc sunt deliria : constat enim cœlos anima, ac consequenter voce cantuque destitui. « Sile » ergo , id est quiesce, siste, ne movearis, ut vertit Noster. Est catachresis frequens Hcbrœis.

âefc *Secundo,* verius est cum sole stetisse et lunam »1 oinnesquc orbes coelestes : alloqui enim majus temni fuisset novumque miraculum, quod sole stante, 01X.ÍK4 coeli Qt blellæ cæteræ moverentur, magnaque fuisset in cœhs et terra, caque continua rerum perturbatio, uti fuse ostendit Abnlensis , *Josué* x. Quare tunc non fuit tempus, quod est mensura motus primi mobilis : hic enim motus tunc cessabat; fuit tamen tempus, id est duralio quæ exislentium rei cujusque comitatur, cujus mensura erat duralio cœli et primi mobilis.

Tertio, Lyranus, Vatablus, Serarias, Salianus et alii censent solem fuisse in meridie, cum eum stitit Josué : prævidens enim non satis fore temporis post meridiem ad consummandam victoriam, m meridie solem stitit. Favent verba Josué citata, quæ aiunt solem stetisse in medio cœli; sed illa non convincunt. Nam itebræi *tn medio* sæpe sumunt more vulgi, non geometrice, ut in medio cœli id< m sil quod in ip*o cedo vel hemispherio nostro. Sic Christus sepullus dicitur « in corde terne, » id est in ipsa terra: non enim fuit sepultas in ejus corde, id est in medio, *Matth.* XII, 40. Unde alii non minus probabiliter censen! solem tunc fuisse vicinum occasui. Ideo enim jussit eum stare Josué, quia jam occidebat, et hostis per tenebras noctis evasisset ; m meridie enim non erat causa eum sistendi, cum adhac dies latura esset per sex vel septem horas, quibus hostes persequi poterat. Ita Abulensis, Dionysius , Hugo, Magalianus et .dii, idque significatur, *Josué* x, cum dicitur: «Non festinavit sol occumbere , » *(j. d.* Sol erat jam vicinus occasui, ad eumque festinabat : sed ad verbum Josué stetit, non occubuit.

Quæres : Quantus fuit hic dies, ct quot horœ Qaot b* ei eunt add.

Præsuppono in Judæa diem longissimum, qua- u '* Iis est in solstitio œslivo (sub quod hæc pugna - contigisse videtur) non esse 18, ut aliqui volunt, lu sed 44 duntaxat horarum. m

Jam Chaldœus Paraphrastes asserit hunc diem fuisse 36 horarum : quare cum dies artificialis esset duodecim horarum , Deus stare fecit solem per 24 horas, quæ addite duodecim jam dictis faciunt 36 : ita S. Dionysius. Pro eadem sententia citatur S. Justinus, *Dialog. Contra Tryphonem,* quasi senserit diem istum fuisse 36 horarum, ita ut pr.eter 12 horas naturales addita? ei fuerint 24 horæ supernaturales : dicitur enim *Josué* cap. x, sol stetisse a spatio unius diei, » quod ipse de die naturali 24 horarum accipit. Verum potius id accipiendum videtur de die artificiali : hæc enim sola lucem præbuit, idque innuit Siracides hic. dicens : « El una dies facta est quasi duo, » *q. d.* Sc vP*› Dies, quæ solet esse <2, vel in solstitio æstivo, 44 horarum, facta est 24 vel 28 horarum : stetit ergo sol per i2 vel, ut summum , per 44 horas : hæcnim abunde sufficiebant ad consummandam victoriam. Ita noster Cosmus Magalianus, in *Josué* x, censet diem hunc in solstitio fuisse 14 horarum, iisque sole jam accedente ad occasum elapsis, Deum jussu Josué stitisse solem totidem horis, scilicet 44, ut universim hic dies fuerit 28 horarum ; fuit enim duplicatus, ut ¿iit hic Siracides.

Diem vero, *quo* jussu Isaiæ ad preces Ezechire rdrogressus est sol, censet fuisse 32 horarum.

A ' ‣ *Allegorica,* Theodoretus, in Joíusx, Quæst. XIII : Sicut sol, inquit, pugnante Josué stetit ; ita dum Christus in cruce monens morte sua mortem dissolveret, sol in meridio continuit radios suos, et tenebris opplevit terram.

.rplo- Tropologice, S. Cyrillus, in *Collectaneis* : Gabaon, inquit, est mens sublimis; vallis est caro morte humiliata ; sol est oratio mentem illuminans ; luna est lex naturalis carni persuadens ut animæ subjiciatur : luna enim est symbolum naturæ propter mutabilitatem. Quisquis ergo per piam vitæ institutionem acie confligit contra inimicos spiritales, fit Jesus Nave, et precatur ul sibi stet sol in Gabaon, id est ut oratio mentem illuminet et exaltet ; luna autem in valle, id est permaneat et corroboretur ei lex naturalis, carnis vitia edomans et mortificans. Et Rabanus hio : Jesus, inquit, facit ne unquam sol justilire fidelibus suis occumbat, eed semper oriatur, et credentium corda lumine veritatis perfundat.

Politico, Josué hic se peritum belli ducem ostendit : imperat enim ut sol stet contra Gabaon, itaque illis sit adversus et noxius, sibi vero secun-

Trh ta dus et commodus. Ordinaturus enim aciem tria

▾ iin/iT an*e otnnia prospicere debet, nimirum solem,

›-i Yrfr ventum el pulverem : solem, ut eum habeat a

1 ı ›,u ◗ rgo, non a fronte; nam sol a fronte in pugna

”*▮ eripit visum : ventum , ul sit secundus ; nam .*l sil contrarius , tela flectit ac deprimit, hostium vero tela adjuvat et promovet : pulverem , quia si is a fronte congeratur, oculos implebit el claudet.

Porro quod diciturJosué X, 14 : «Non fuit antea, nec postea tam longa dies, » intellige usque ad tempus illud, quo hæc scripsit vel Josué. vel potius Samuel, aut quis alius. Nam postSamuclem Isaías, cap. XXXVIII, 10, retroegit solem ad decem lineas. Unde S. Dionysius, epist. *ad Polqrarpum,* censet ilhim diem fuisse 33 horarum : cum hic Josuanus fuerit tantum 24 vel 28 horarum : quamquam alii valde probabiliter censeant illum Isalæ diem 15 duntaxat fuisse horarum, uti dixi *Jsaiæ* XXXVili.

Rursum, I *Paral.* iv, 22, nominatur filius Scia, « qui stare fecit solem, virique mendacii, ct securus incendens, n Ubi Rabanus ct Glossa censent hunc filium Scia revera stitisse solem ; quasi Deus per cum ob peccata enormia illius ævi mutarit cursum solis, ut homines ad peccatorum agnitionem cl pœnitentiam induceret. Porro hunc filium fuisse Elimelcch, socerum Ruth, cap. i, censent liebræi. Verum w *qui stare fecit solem,* uti et nomina quæ sequuntur, est nomen proprium filii Scia, qui hebraico vocatur *Joakim,* id est *qui ¡tan feeit;* Noster addidit, solem. Sic pro *viri mendarii* hebraico est *Coteja,* qtiod Noster vertit, *mmdaeii* : pro *securus,* hebraico est *Joas* : pro incendens hebraico est *Saraph.* Sunt igitur hæc nomina propria filiorum Sela, quæ latinus interpres latine reddidit, juxta eorum etyma : qua de causa id fecerit incerlum est. Quare pariter incertum est an hic Joakim revera stiterit solem. Noster Magalianus in *Josué* cap. x, 22, annotat. 7, ubi multa hac de rc congessit, censet eum dici Joakim, id est statorem solis, quod suis precibus instar Elite tantam siccitatem et sterilitatem orbi ob peccata sui revi induxerit, ut sol stare terramque urere videretur.

Denique nonnulli alii eximii Sancti simili modo suia u- solem stetisse memorantur. Ita S. Abbas Mutius, ifo Ab. proficiscens ad visitandum regrum, solein occum- blJ ^n' benlem stitit. Audi Rufllnum, lib. II *Vitar. SS. Pair.* cap. ix : « Cum videret jam solem demergi, ait ad eum : In nomino Domini nostri Jcsu Christi sta paulisper in itinere tuo , et exspecta me, donec ad vicum perveniam. At ille cum aliqua jam mergi coepisset ex parte, restitit, nec prius occubuit quam homo Dei perveniret ad vicum; stantes autem et inluenles moras solis in occasum mirabantur omnes, quibus ipse : Non meministis vocem Domini : Si habueritis fidem sicut granum sinapis, majora horum signa facietis. » Eodem modo similique de causa solem stitisse dicitur Abbas Bessarion, lib. VI *Vitar. SS. Pair.* Et p,,. cap. n, ubi et alius senex idem fecisso narratur.

Rursum stetisse solem sub Carolo Magno ad idem ulciscendos Dei hostes, nimirum Saracenos, qui Rolandum Comitem, aliosqne Caroli principes occiderant in clade Roncevalicnsi, ac pari modo no et »ub stetisse solem sub Carolo V Imperatore curri is Carolo v. Saxonem superavit et cepit, docent Ludovicus Avila, lib. Il *Belli Germanici,* Consalvus, *fíe lítes-eos,* parte II *Mister. Pontif.,* el alii quos citat et sequitur noster Christophorus Schreiner, Lib. *fíe Refractionibus cœlestibus,* cap. xxxn, in (ine : quin cl Turpinus, Archiepiscopus Rhomenais, Carolo Magno coævus et familiaris, de ilio idem testatur cap. XXVI *Vitæ ejusdem.* Sed Turpinus hic de fido suspectus est, imo fabulosus, ut notant Baronins, Bellarminus, Possevinus, *fíe Scriptor. Eccles.,* et alii.

Godefridus Bullonius Hierosolymam expugna- El vit anno Domini <099, feria sexta, eadem scilicet Godete die et hora, quo ibidem crucifixus est Christus, dolou*‘“ atque eadem illa die sol aliquot gradibus retrocessit, ait Eucherius, *Ihstor.* cap. xxi, et ex eo Genebrardus, lib. IV *Chronolog.*

Pari modo solem stetisse , ac quatuor horas in cursum suum continuisse eo die, quo Hispani s«n- paraculo precedenti pugnarunt cum Mauris apud Oranum, illudquc occuparunt auctore et quasi duce Francisco Ximenio Cardinali, vito prudentia, doctrina (unde idem curavit edi Biblia Coinplulensi.i hebraico, græce et latine), sanctitate ct rebus gestis eximio, testatur Alvarus Gomccius, lib. IV *Dc Gestis ejus,* additque eo miraculo Mauros nonnullos ad Christum conversos, atque idem

miraculum accidisse Carolo V, contra Saxonem pugnanti.

Nota in his omnibus casibus non videri vere stetisse solem : hoc enim notassent Astro- -uni totius orbis. Ncc tanto miraculo opus erat : poterat enim alio adminiculo tale iter vel pugna peragi, nimirum poterat Deus producere lucem, quæ eis præluceret, uti fecit filiis Israel. *Exud.* cup. X, 23.

Ilices : Abbas Mutius et Bessarion dicuntur vidisse non tantum lucem, sed ct solem ipsum; ergo restitit sol. Respondeo negando consequentiam : Ad antecedens dico ipsos vidisse solem per radios non directos, sed in nube reflexos; Deus enim adduxit nubem densam, fecilque ut sol post occasum in eam radios vibraret, qui a nube reflexi in terram, solem ipsum aspicientibus apparere faciebant, terramque illuminabant; sicut in speculo quis videt scipsum per species sui ipsius a speculo in oculum intuentis reflexas. Et si quis numinum ponat in vaso, ab coque discedat ut nummum non videat, si vas impleat aqua, illico nummum videbit per species nummi ab aqua ad oculum reflexas. Sic mane sæpe sol necdum ortus cernitur, per radios sui in nube opposita ad oculum reflexos. Sic Hollandi hisco annis in nova Zembla, qu e polo subjacet, ubi per hiemem una continua est nox, per piaros dies viderunt solem, antequam ipso ortus esset in illo horizonte; quia scilicet sol gyrabat sub horizonte, suosque radios in nubes opacas, quæ supra horiiontem erant, vibrabat; nubes vero illos reverberantes ad oculos intuentium, per eos solem representaban!. Sic multa videntur per radios refractos, quæ per directos videre esset impossibile. Adde subindo videri non solem, sed parelium, idque per radios directos : sol enim, nubem oppositam illustrans et penetrans, subindo sui formam in ea plano perfectcquo exprimit, ut videatur esso ipsissimus sol, cum tantum sit imago solis, qu© vocatur parelius. Sic subinde simul apparent duo, imo 1res soles; sed unus est verus sol, osateti sunt parelii, id est figure et similitmiinos solis.

6. Invocavit Al i issimim poten mi in oppugnando inimicos unimqub (cum scilicet Josué el liebrei undique cingerent ct oppugnarent Chananæos, ac vico versa cum vicissìm Ch uianæi conspirantes undique oppugnarent Josué el Hebreos) : et AUDIVIT ILLUM MAGNUS ET SANCTUS DSUS › IN SATIS GRANDINIS VIRTUTIS VALDB FORTIS, — </. (i. JOSUO ili arctis constitutus, cl undique a Chananæis oppugnatus, non contlsus est suis armis, sed opi Altissimi : (piare cam fidenter ct ardenter imploravit; quocirca Deus potens et sanctus pugnans pro Josué cl populo fideli, eum exaudiens cœhlus in Cháñameos vibravit lapides grandinis, quibus cos contrivit. Erat enim grando « virtutis valde foriis,» greco, íuváaiw; xpxTitá;, id est polenti© et efficaci© valid©, 7. d. Grando hæc tam potens, fortis et efficax erat, ut hommes et juiueulu sterneret et occideret. Unda Tigurina : Cum hojfc *eum undique premerent, invocavit dominatorem Attissimum, ct magnus Dominus exaudivit cumvehmenti violcntague grandine lapidando ;* ahi e co trario vertunt : *Invocavit supremum rerum Poltem, cum premeret hostes undique.* Sic enim vertas quoque : to tv t« txíjfai *ít v» ijtxx hoc enim ambiguum est, tamqiie significat quod Josué prebseril Chananæos undique, quam quod Chanansi presserint ipsum Josué : Jo-ue enim, jussu Dei oppugnans Chananæos omnes per circuitum, valido egebat Dei presidio ad illos expugnandos : quocirca prudenter illud invocavit, Vicissim Chananæi omnes videntes sibi parari excidium, conspirantes contra Josué el Hebreos, eos undique impetebant.

Historia grandinis enarratur *Josué* x, ii. Cum enim Josué pro Gabaonibs pugnaret contra quinque reges, « conturbavit eos Dominus, inquit, a facie Israel, contrivi tque plaga magna in Gabaon, etc.; misit super eos lapides magnos de ccelo usque ad Azeca, et mortui sunt mullo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filii Israel. › Reliquos vero fugientes persecutus Josué jussit stare solem, donec omnes interimeret. Addit Josephus, lib. V *Antiquit.* cap. 11, non solum lapidosa et inusitata grandine, verum etiam tonitruis et fulminibus terribilem fuisse illam tempestatem, «que ac fuerat illa Ægyptiaca, queo perdidit Pharaonem et Ægyptios, *Exod.* ix, 23, et cap. xiv, 24 et 25; unde Syrus addit : *Exaudivit illum in saxis grandinis, ct sulphur de coelo demisit, et impetu dejecit super gentem hostilem,* uti fecit Sodomæ, Gen. xix. Similia cœlitus præsidia immisit Deus legioni Christianorum Fulminatrici sub M. Aurelio Imperatóre, teste Eusebio lib. V *Histor.* cap. v, ac postea Theodosio Imporaloro contra Eugenium tyrannum dvcerlanli, do quo Claudianus in ejus *Panegyrico :*

O nimiam dilecte Deo, cui militat «ther,
El conjurati veniant ad dasUci venii 1

Noto hio duplex opithelum Dei, « magnus et sanctus » (licet *sanctus* jam non sit in Greco). Dicitur enim Dons «magnus» non lanium quoad quantitatem, quia immensus per totum universum , imo supra cœlos per spatia imaginaria in infinitum sese extendit, sed quoad quamlibet perfectionem : magnus ergo est, id e*t infinitus in majestate, assentia, sapientia, robore, justitia, omniquo virtute, « Saucius » dicitur, cujus affectus cl mores rxacle congruunt legi u tern e, hoc m nobis iit accident diter, Deo autem idipsumosl essentiale quare per essentlun ipse estsaoctus, adeoque essentia ejus est ipsa sanctitas, quatenus essentia rationem voluntatis oblinet, quæ simili modo essentialiter congruit cum lege ©lerna, quæ est in monte Dei. ¡n Deo enim una eademque simplicissima res sunt mens, voluntas, essentia. Si ergo meus Dei essentialiter est, est ct

Sitiet!- US IB D"O, quidt

D*as e«- stolblb» 1er •9t Mucina ; curT

ejus voluntas ac essentia. Rursus, cum lex reterna •riatur cx *ratione* diviore essentire (quæ sicut est origo primordialis omnis perfectionis entitativre, *ita etiam omnis perfectionis* moralis, et omnis *rectitudinis* affectus el moris), fit ut perfectio et sanctitas consistat etiam in conjunctione cum Deo per affectum. Unde amor Dei est sanctitas. Quare cum Deus sibi ipsi maxime sit conjunctus, tum per naturam suam, tum per affectum amoris, ipse maxime sanctus est. Denique ratio sanctitatis, ut a nobis concipi potest, consistit in puritate animi aliena ab omni contagione et labe peccati, ut docet Dionysius, cap. x ii *De divinis nominib. :* < Sanctitas est, inquit, ut more nostro loquar, ab omni scelere libera, et omnino perfecta, et omni cx parte immaculata puritas. » Talis autem puritas maxime convenit Deo. Hinc Deus dicitur « sanctus in omnibus operibus suis : » quia omnp ejus affectus, et omnes ejus operationes exactissime legis æternæ rectitudini conformantur. Voluntas *enim ipsius per se suamque essentiam* legi æternæ ex œquo respondet et commensuratur : quia tam perfecte vult rectitudinem, quam perfecte illam concipit. Unde sicut intellectio et judicium rectitudinis est infinite perfectum : ita quoque amor et affectus rectitudinis est infinite perfectus, nipote intrinsecam suam regulam adrequans. Deus ergo sanctus esi in misericordia, clementia, amore : sanctus pariter est in justitia et vindicta, qua injustos et impios pro meritis castigat, uti hic per Josué castigavit Chananreos. Sic Deus sanctus est in glorificatione Beatorum, ac reque sanctus est in damnatione reproborum : quia in illis immensam misericordiam, in his terribilem justitiam exercet. In Deo autem tanta est justitia, quanta misericordia, et illa huic par et requalis est in sanctitate el perfectione.

Moraliter disce hic in omni proelio, corporali reque ac spirituali, validísima esse arma orationis. Uree enim victoriam a Deo, cujus est eam dare, poscit cl impetrat. Sic orante Moyse Josué vicit Amalee, *Erod. xvii,* il. Sic JudasMachabreus, prrelirs semper prremillens preces, tam illustres obtinuit victorias : solum in ultimo non legitur orasse, ideoque in eo cecidit et occubuit.

7 et 8. ÍMPETU* FF.CIT CONTRA GENTEM HOSTILEM, ET IN DESCENSU PERDIDIT CONTRARIOS, UT COGNOSCAM GENTES POTENTIAM EJUS} QUIA CONTRA DEUM PUGNARE NON EST INCILE. — Suppositum VCrborum i fecit et perdidit » non est Josué, sed Deus exaudiens et pugnans pro Josué : Deus enim per tai' des grandinis perdidit ejus hostes. Unde pro *impetum fecit conlru gentem,* græce est, ¿z'íŠwí woXttwv. id est, ut Complutensia : *Disrupit super gentes bellum,* puta aciem bellicam et pugnam. Alii : *Fecit ut cum impetu rueret in gentes bellum;* Tigurina : *Precito in gentes irruit ;* xaraf- prræ enim idem est quod ingruo, percutio fortiter, collido, frango, rumpo, principilo, deturbo cum impetu; uti facium est in diluvio, cum ruptis cataractis coeli impetuosos depluit imber. Sensus ergo est, *q. d.* Deus pugnans pro Josué contra Chananreos aperuit el disrupit cataractas coeli, indeque grandmavi! et prœcipitavit in eos magno impetu et fr igore sua jacula bellica, puta saxa grandinis, fulmina, et tonitrua quibus « in descensu » BeIhoron, ul dicitur *Josué* x, 10, « perdidit contrarios, » scilicet Chananreos hostes Dei ct Israelis; idque hoc fine, «ut cognoscant Gentes potentiam, » græce id est plenam armaturam, sive omne genus armatur® (qualia sunt grando, fulmen, tonitru, clc.) « ejus (Dei), quia contra Deum pugnare non est facile, » id est, est impossibile : est enim miosis. Grace : on tavrto xupfcy q *zoXtuc;* avroû, id est, ut Romani vertunt, *quia coram Domino bellum ejus,* hod est, ut Jansenius, quia bellum Josué placuit Deo, et gerebatur favente Domino. Sic et Tigurina : *Ut gentes,* inquit, *cognoscerent arma ejus, ct bellum ab eo geri favente* (Vatablus, *inspiciente,* vel *ante oculos,* quod Debrai dicunt *liphne) Domino.* Alii aptius ad Nostrum vertunt : *Ut cognoscerent gentes omnia sua arma, quia contra Dominum et bellum cujusque ipsorum;* ut w oûtgG sumas distributive pro quolibet. Huc allusit Christus duellane cum Saulo, eumque sternens, dicendo : « Duruin est tibi contra stimulum calcitrare, » *Act.* ix, 5. Sic Gentiles tradunt Titanas cum Jove belligerantes ab eo sideratos, ac fulmine in tartara esse pracipilatos. Vide quid Deus S. Job seenni disputanti ingerat, *Job* XL, 1 et seq. Sane ul alia taceam, hoc anno 1626 et præcedenti evidentia et ad oculum spectabilia vidimus hujus senteuliæ exempla, quando hrereticos rebellantes Deo, suisque principibus orthodoxis toties et cum tanta strage profligatos, quando capita hæretici fœderis fere universa cita el funesta nece occubuisse, quando Catholicos principes, tot, tantis lamque continuis victoriis potitos, spectavimus; ut qui Deum favere causa Catholicorum neget, vel crecus, vel insanus sit. Sapiant ergo qui ex iis reliqui sunt, et sociorum exemplo discant : « Quia contra Deum pugnare non est facile; » quod nisi faciant, brevi similem stragi sociorum cladem et interitum exspectent: Deus enim nonnullam vindici® tarditatem gravitate compensat.

SECUNDA PARS CAPITIS.

ENCOMIUM JOSUE ET CALEB.

8 et 9. Et secutus est a tergo potentis : et in diebus Moysi fecit misericordiam ipse, et Caleb FILIUS JePHONB, STARE CONTRA HOSTEM, ET PROHIBERE GENTEM A PECCATIS, ET PERFRINGERE murmur malitis. — Rabanus, Palacius et alii passim pro *potentis* legunt *potentes* in plurali, sicque explicant, quasi auctor persistat in narranda victoria Josué contra quinque reges jam dictos. Nam ut narralur *Josué* x, 17, quinque illi reges, videntes suorum stragem, remanserunt a tergo Josué, seque absconderuni in spelunca. At Josué, cæsis eorum militibus, ad eos rediit, fecilque ut omnes IsraeliUe eorum colla calcarent. Ergo ‹ secutus, » id est insecutus « est a tergo potentes; » quia ad eos rediit, quos a tergo dimiserat, eosque trucidavit.

Verum pro *potentes* legendum est potentis : sic enim legunt Græca et Latina Romana, a Potentis « scilicet Domini Dei, *q. d.* Josué secutus est Dominum potentem, eique obedivit, firma spe confidens, quod potentissimi Dei ope sibi promissa llcbræi superarent Chananæos, quantumvis potentes et robustos : quia, ul ait Janscnius, cum alii exploratores humani timoris spiritum sequerentur spectantes solum quid humanis viribus possent, atque ob id animos populi confringerunt suæ diflldentiæ verbis : isti duo alio spirilu ducli divinam potentiam el voracitatem considerabant, cogitantes quid possent per eum qui suis promisit terram Chananæorum, ideoque ausi sunt aliis omnibus contradicere. El ob id hic dicitur Josué secutus post potentem, quia ejus potentiam considerabat, non autem humanam infirmitatem.

Historia narratur *Num.* xiii et xiv, ubi eam explicui, ct hic dicitur de cis, quod a in diebus Moysi» fecerunt «misericordiam, » hoc est opus pietatis, et in Moysen et in ipsum populum; quia scriptum est de Caleb, quod compescens murmur populi, quod oriebatur contra Moysen, ait: «Ascendamus el possideamus terram, quoniam poterimus oblinere eam. » Qua autem in re fecerint misericordiam ostenditur, cum sequitur : « Stare contra hostem, » hoc est standO contra hostem, el prohibendo populum a peccatis : infinitivi enim Græco more hic rursum positi sunt pro gerundiis; vel exponendi sunt ila, ul starent conira hostem, et prohiberent gentem. Sensus ergo est, *q.* d. Caleb et Josué pie forlilerque egerunt pro Deo, Moyse el populo, ut starent constanter contra hostem, puta contra Chananæos, suadendo ilebrœis ut contra eos dimicarent, ac victoriam Dei potentis ope eis pollicendo : itaque prohibuerunt gentem a peccatis seditionis, rebellionis et murmuris, quia sua animositate el animosa oratione ad populum ejus murmur infregerunt, il‹ludque compescuerunt et sedarunt : hoc enim significat Græcum Pro *hostem* Noster cum Græcis Romæ emendatis legit ixlpcû. Compiutene sia vero el alii legunt íxxAr.aíac, id est *Ecclesiam, q. d.* Josué et Caleb fortiter steterunt contra Ecclesiam, id est contra coetum, puta contra murmur coelus, sive populi congregati. Unde Tigurina : *Nam ipse potentem secutus est, temporibusque Moysis amicum ei se præstitit, dum ipse cum Caleb Jephone nato se hosti opponeret, ac prohiberet peccare populum* (prohibendo eum ab apostasia et reditu in /Egyplum) *fremitumque malitiosum pacaret;* alii, *sedaret murmur improbitatis,* id est murmur improbum improborum. Nota phrasim : « Sequi a tergo potentis, est tergum polentis, id est potentem sequi, sicut famulus sequitur herum a tergo ; sequi autem potentem Deum, est Deo credere, Deo confidere, Deo obedirc, Deo per omnia obsequi, uti explicatur vers. 12. Alludit, imo citat illud *Num.* xiv, 24 : « Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc; » Syrus : *Atque etiam ipse perfectus fuit post Deum* (perfecte Deo ejusque voluntati consensit et est obsecutus; alius textus habet *complevit,* vel *consecravit se ministerio Dei), et in diebus Moysis fecit misericordiam ipse et Caleb stando* fn *scissione populi, ad convertendum congregationem, ad dissolvendum nomen malum de terra promissionis.*

Moraliter, discant hic fideles, licet infirmi, sequi tergum Dei potentis, præsertim cum ab eo ad res arduas et difficiles, v. g. ad Apostolatum, ad Indias, ad vitam excelsam vocantur. Magnis animis magnaque fiducia Deum sequantur; quia ante se habent preambolarli Dei potentiam, imo omnipotentiam quasi scutum, quod omnes difficultates recipit eliditque, ac quasi arietem bellicum, qui omnes hostium oppositiones disjicit et sternit. Nil ergo est quod timeant tanto duce, tanto clypeo, tanto muro : nullum enim telum ad cos pertingere potest, nisi prius anlemuralcm et anlegredienlem eos Dei potentiam disjiciat : hoc autem factu est impossibile. Dei ergo potentia undique obvallati et obarmati omnia evincent : Deus enim pugnat pro eis, imo antegrediens omnia slernil et complanat. « Quid limes, » ait S. Augustinus, «o homo in sinu Dei positus?» Deus enim, ait S. Bernardus, sperantes in se seque sequentes facit omnipotentes, ut dicant eurn S. Paulo : « Omnia possum in eo qui me confortat. » Dei enim proprium est eligere et corroborare infirma, ut confundat fortia. Quocirca quo major est hominis infirmitas, eo mqus robur ei

Monti-Ur ul licaradam '&• quenti Deusu, cart

confert Deiw, *d invocetur.* Igitur quo quis est infirmior, eo spem et animos non minuere, sed augere potest ac debet : si enim id fecerit, errto *aderii ipsi Deus* majori potentia, majoresque vires ei suggeret. Quocirca cogitet id sibi a Deo dici, *quod* ab eo dictum fuit Cyro : « Ego ante te ibo, el gloriosos terræ humiliabo; portas ærcas conteram, et vectes ferreos confringam. Et dabo tibi thesauros absconditos, ct arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Detis Israel, » *Isaiæ,* xlv, 2.

Virtió. 10. Et ipsi duo constirun (græco fn<;, id est existentes, 7. d. Josué el Caleb cum ipsi essent duo soli, sive duo duntaxat, et constanter resisterent murmuri populi), a fericulo liberati sunt **A NUMERO SEXCENTORUM MILLIUM PEDITUM. — « Pcrl-**culum » intelllge mortis el exclusionis a terra sancta; omnes enim llebræi superantes annum vigesimum, qui facile erani sexcenta millia, ob murmur Dei sententia damnati sunt ad mortem, ut scilicet morerentur in deserto, nec ingrederentur in terram promissam, exceplis solis duobus, scilicet Josuo ct Caleb; hi enim quia pro Deo murmuri se opposuerunt, hinc eam ingressi sunt, imo cætcros in cam induxerunt, *Num.* xiv. Unde explicans subdit :

Indicere illos in «.ereditateti, in terram quæ **MANAT LAC ET MEL, — *q. d.* Ut DCUS indUCPTCt ¡1-**los, scilicet Josuo et Caleb, et per cos cætcros omnes llebræos in hæreditatem Chananææ, quæ adeo fertilis eral, ut lacle el melle manare videretur. Hunc esse sensum liquet ex Græcis, quæ sic habent: Et ipsi *duo cum essent, conservati sunt ex sexcentis millibus peditum, quo induceret eos* (Tigurina : *nipote inducendi) in hæreditatem, in terram fluentem tacte ct meile;* Syrus : *Et ipsi soli liberati sunt de sexcentis millibus,* etc.

r*n it. II. Er dedit dominus ipsi Caler fortitudinem, **FT XJSQI E IN SENECTUTEM PERM ANSIT ILLI VIRTUS (gr®-**ce id est fortitudo, robur), ut ascenderet in excelsum terræ locum (in Hebron; Syrus, *ad dandam illi potestatem super robur terræ),* et semen ipsus obtinuit hæreditatem. — Caleb enim jam H'í annorum existons adeo full validus, ut a Josué petierit el obtinuerit montem el urbem Hebron , cnmquo armis expugnans sibi suisque fecerit hpn dilariam. Historia narratur *Josuc* cap. xiv, 6 el scq. Unde vers. 10, C deb sic ait ad Josué : a Hodie octoginta quinque annorum sum, et sum sic valens, ut eo valebam tempore, quando ad explorandum missus sum (ante 15 annos) illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat, tam ad Cellan Inni quam ad gradiendum.» Subdit deinde quomodo Hebron et gigantes in ea hábil mies espugnarli, hac de causa Caleb in Hebron sepullus est. Audi S. Hieronymum, in *Ept/nphio S. Paula,* iter ejus per terrain sanciam describentem : * Ascendit, Inquit, Hebron; hæc est Cariathatbe, id est oppidum virorum quatuor (Joiur xiv, <IS.) Abraham, Isaac, Jacob, et Adam magni, quem ibi conditum juxta librum Jecu Nave llebræiautumant; licet pleriquo Caleb quartum putent, cujuscx latere memoria monstratur.» Disce hic quantus fuerit Caleb, qui cum Abraham, Isaac ct Jacob sepeliatur et comparetur, ul quarius addatur.

Hinc Caleb hebraico alludit ad On Sd *kelabi,* Cibi id est *sicut leo.* Leoni enim comparatus est Judas, ex quo prognatus est Caleb, Gen. xlix, 0. *Primo* enim sicut leo est fortissimus animalium, «rl sic Judas fortissimus fuit fratrum cl Caleb Israclitarum sui ævi. *Secundo,* Ico solus cx animalibus mo. recurvos ungues habentibus, simul ac natus est ** oculos aperit ao videt; unde a Plutarcho «solare animal» nuncupatur. Multi ccnsucre leonem insomnem esse cl non dormire; verum id negat Aristoteles cl cæteri, qui t unen fatentur quod leo dormiens moveat caudam, cl semiapertis oculis dormiat, eo quod cos habeat ingentes, ul palpebris occludi non possint. Hinc Ico vigilanti® est symbolum; unde leones insculpi solent ad fores templorum, uti Horn® videmus, quasi eorum custodes. Sic vigilans fuit Caleb, ut se etsuos induceret in terram promiscam. *Tertio,* leo cum Trrtto' senescit melior est, ait Pierius, *hieroglyph.* I. Unde senex ille apud Aristophanem senectutem suam leoninæ conferens, eam plurium juvenum robori anteponit. Talis fuit Caleb, cui « Dominus dedit fortitudinem, cl usque in senectutem permansit illi virtus, ut ascenderet in cxcclstun terne locum, n Similes sunt sapientes et justi, qui in senio deficientibus viribus corporis crescunt viribus mentis, ac studio sapientia» se oblectant, imo prælibant delicias paradisi, et ad eas anhelant. Nam, ul aitS. Ucrnardus, serm. 2 in illud : *Non est regnum,* etc. : « Adhærcat lingua mea faucibus meis, si non meminero lui, si non proposuero Jerusalem in principio Ineliti® mero. Vero in principio Lutiti®, quia finis illic repositus est. Principium gaudii illius quod hic quandoque sentimus, stilla est, guttula est, do flumine illo descendens,cujus impetus lætifical civitatem Dei.» *Quarto,* leo hebraico dicitur *labi* a ab *leb,* id est QQUtt *cor,* quasi cordatus : corde enim est excelso, robusto ct impavido. Sic Caleb dicitur *hclcb,* id est *siculi cor ;* fuit enim ipse cordatus, sapiens, magnanimus, ac inter primos heroes sui sæculL

Sic Cyrus, apud Xenophontem, morions, exirent® jam senectutis, negabat se unqnain sensisse senectutem factam imbecilliorem, quam fuisset adolescentia; nimirum imbecillitas senum sæpe provenit ab intemperantia et excessu vel cibi, vel laborum, vel passionum, præsorlim iræ et trillili® : hæc qui vitat, validam vegckimque exiget senectutem.

12. Ut vidirent omnes filii Israf.l , quia ronum **Vert** IL est **misi yin** sancto Deo. — **Græce est,** *guia bonum est ambulare a tergo Domini,* **id est sequi Dominum, elque obsequi, ul dixi vers. 8. Tigurina** : *Ut* **scirent** *omnes posten Israelis guani buminuni segui*

bonum stt, dum rident Josuo ct Caleb ingresos in terram promissam cum toi triumphis tantaque gloria, eo quod confisi et obsecuti sint Deo; cæteros vero omnes ab ea exclusos, eo quod murmurantes terga vertissent Domino, diffisi tam divina promissioni et potentina, quam suarum virium infirmitati. Deum, quem vers. 8 vocavit « potentem,» hic vocat « sanctum, » qui scilicet sancio ct fideliter præslet ea quæ promisit, uti hic promiserat Hebræis Chananæam; quod credentes Josuc ct Caleb, sancte Deo sancto obsecuti sunt. Quis enim prudens non sequatur præviam sanctitatem? quis non obsequatur Deo sancto, imo qui est ipsa increata, immensa ct augustissima sanctitas, a quo omnis hominem et Angelorum sanctitas velut radius a sole dimanat?

Huic sententia affines sunt duæ gnomæ 72 Interpretum, quibus coævus fuit Siracides, ac forte unus cx ipsis. Nam Plolemœua Philadelphus cniquo 72 Interpretum quoilionem ethicam proponens, oi qui ordino erat trigesimus hanc proposuit ; « Quid sit in gloria potissimum? Ad quam ille ocius respondit : Deum venerari, non sacris, inquam, neque muneribus, verum animi puritate, ac fide candida ejus voluntatem sequi.» Ex adverso ei qui ordine 57 erat, hanc proposuit : « Quare quis inglorios fiat?» Ad quam ille respondit : « Si quando superbia quis ductus exasperetur, vituperationes tunc subeunt ct gloria privatio; nam Deus, totius glorile dominator, eam quo vult declinat.» Sicut ergo magna gloria est humiliter sequi Dominum, sic e contrario magnum probrum est superbire et nolle sequi, sed pradre Dominum. Ita Aristosas, in *Ihstor.* 72 *Interpretum.* Vide dicta cap. xxui, 38, ad illud : *Gloria magna est sequi hominum.*

TERTIA PARS CAPITIS

ENCOMIUM JUDICUM ISRAELIS

Veri. 13. **13. Et JUDICES SINGULI SUO NOMINE (id CSt Sin-**guli virilim et nominatini), quorum non est corruptum (Syrus,non *aberravit)* con; qui non aversi sunt a Domino, — supple, laudentur, vel digni sint laudo, perinde no Aaron, Phinces, Josué, Caleb calorique jam nominali.

Veri. 14 Cl 15 **14 et 15. ÜT SIT MEMORIA ILLORUM IN BENEDICTI0NE, ET OSSA FORUM PULLULENT DE LOCO SUO, ET NOMEN HORUM PERMANEAT IN STERNUM, PERMANENS AD FILIOS ILLORUM, SANCTORUM VIRORUM GLORIA. —** A Josué et Caleb recta serio ct ordine temporum descendit ad judices. Laudat ergo hic judices, id est vindices Israelis, puta Othoniel, Barar* Gedeon, Samson, etc., qui suo robore cl virtute Israelem ab Idumæls, Syris, Philislæis aliisqiio hostibus liberarunt ct vindicarunt, quorum heroica facta, prælia et victoria describuntur in libro Judicum. Porro non omnes Judices laudandos asserit, sed tantum *quorum non est* corruptum *cor,* græce, *quorum non est fornicatum cor,* id est non prolapsum in idololatriam (hæc enim in Scripturis vocatur u fornicatio, n puta spiritualis et mystica), quique a non sunt aversi a Domino; » nonnulli enim Judices fuero impii, uti Abimclech filius Gedeonis, qui 70 fratres occidit, *Judie,* ix. Calori vero pleriquo, qui fuere pii ct zelosi, digni sunt alema laude, « ut sit memoria illorum in benedictione. » Minus asitato Jansenius, to *ut* accipit pro *utinam,* uti accipit Terentius cum ait : « Ut, » id est utinam, « ilium dii dcœquc perdant; » græce enim non est *ut,* sed tí», id est *sit,* quod est optantis g. d. Utinam sil : n Et ossa eorum pullulent de loco suo, » g. d. Ossium, id est sepulcri oorum et consequenter ipsorummot, virons temper et florida sit memoria, ul eorum fama jugito** deviva conservetur et augeatur. Unde explicans subdii : a Et nomen eorum permaneat in ætrrnum, » per hoc quod promanai et permaneat apud a filios illorum, » quæ ingens horum ▮ sanctorum vivorum, » virtuti eorum debita est gloria. Est metonymiaet metalepsis; ex ossibus enim intelligilur sepulcrum, ex sepulcro memoria,ex memoria fama et gloria Judicum illustrium. Rursum « pullulare » sumitur pro revirescere, el temper vigere. De hae phrasi plura dicam cap. xlix, 12; undo Græca h ibent : *Ossa eorum revirescant,* vel *reflorescant in loco suo, ct nomen ipsorum,* XMalfAMv, id est *commutatum:* Romana, resfiiuratum ; *glorificatis* ipsis in *filiis, q. d.* Nomen et fama ipsorum transferatur, commutetur et restauretur in filiis, in quibus, dum ipsi parentes quasi reviviscunt et glorificantur, hoc ipso restauratur eorum nomen, fama et vita. Vatablus : *Porro judicum quoque nominativi omnium, quorum^ cumque non scortatus est animus, et quicumque a Domino non defecerunt, fausta feli^que fuerit memoria. Ossa eorum locis suis revirescant, nomenque eorum per successiones ad celeberrimos quaque posterorum traditum.* Siqut enim flos iu hieme emortuus in vere revirescit ct reviviscit; sic el putris nomen in morte quasi emortuum in tiliis, discipulis cl posteris revirescit et reviviscit. Symbolice et anagogice, ossa sunt symbolum resurrectionis cl gloriæ œtcrnœ, juxta i lud Ismtr lxn i, 14 : « Ossa vostra quasi herba gcriniuubunl. » El Ezechiel vidit, cap. XXXVI!, 3 et seq., ossa accederò ad ossa nc reviviscere, ad symbolum resurrectionis. Nido utrobique dicta.

Symbolice, ossa sanctorum pullelant et revirescunt, cum sui venerationorn cl reverentiam fidelibus, etiam per miracula, incutiunt; quq-

circa fideles ossa et reliquias sanctorum religiose servant cl venerantur, ideoque per easdem magna a Deo beneficia impetrant, uti de reliquiis S. Stephani oculatus est testis S. Augustinus, XXII De Ciri/. *Dei,* vin. Atque hæc est sanctorum virorum gloria; hæc enim gloria consistit in sanctitate, puta in religione, humilitate et charilate, quam heus miraculis testatam facit. Unde Syrus hic vertit : *Ossa eorum rutilent sicut lilia, et relinquant nomen suum bonum filiis suis, et universo populo laudes sui,*

QUINTA PARS CAPITIS.

ENCOMIUM SAMUELIS.

ia. 16. Dilectus a Domino Deo suo Samuel, propheta Domini, renovavit imperium, et unxit principes in gente sua. — Syrus: *Dilectus Creatori suo, qui postulatus est de ventre matris suæ, continens in* l *prophetia* (cælcbs in Prophetis, Nazareus in Prophetis), *Samuel judex et sacerdos, cujus in verbo firmatum est regnum, et unxit principes ac reges populo.* A Judicibus transit ad Samuelem, quia ipse Judicum fuit ultimus, ct pro Judicibus reges, ct regnum Israeli induxit, ideoque quasi aristocra- SjBnetu liûm Israelis mutavit in monarchiam. Samueli do?h. ergo hæc dat elogia: primum, quod fuerit « di- Pf.r.on. |CC(U9 a Domino Deo suo, » idque a puero; a puero enim Deus Samuelem amavit et in deliciis habuit, quasi suum, nipote quem mater sterilis a Deo precibus impetrassct, ideoque natum eidem reddidisset et consecrassct ad serviendum ei in tabernaculo; ita ut Samuel videretur verus esso minister Dei, ct vieissim Deus præ cœteris videro* tur proprius esse Deus Samuelis. Hanc enim emphasim habet rò *Deo suo.* Alludit ad I *Reg.* n, 21 : ‹ Mngnificatusest puer Samuel apud Dominum. * Et inferius : a Puer autem Samuel proficiebat atque crescebat, et placebat tam Deo quam homi- si veils nibus. » Unde a Samuel » hebraice dicitur quasi ⧫y * Sno Sino Sow *rtel,* id est postulatus a Deo, juxta qnatu r. | i, 20 : • Concepit Anna, et peperit filium, vocavilque nomen ejus Samuel, eo quod a Domino postulasse! eum. » Mox, vers. 27, referens et offerens eum Deo : a Pro puero isto oravi, et dedit mihi Dominus, inquit, petitionem meam quam postulavi eum. Idcirco et ego commodavi eum Domino cunctis diebus quibus fuerit commodatus Domino, d *q. d.* Hic filius meus, cum natus est, a me vocatus est a Samuel,» quasi *Saul meet,* id est postulatus a Deo ; nunc vero idem vocetur « Samuel » quasi SxS Six# *Saul leel* (ut habent llebræa), id est a me donatus et oblatus, imo redditus Domino. Quocirca nonnulli apud Abulensem eo loci non improbabiliter censent « Samuel » esse idem quod « Ismael, » *q-* d. • Exauditio Dei, » vel exaudita est a Deo, scilicet postulatio mea. Denique S. Hieronymus in *Nominibus Hebraicis,* S. Gregorius, in lib. I *Reg.* cap. i, Orígenes et Angelomus, *ibidem:* • Samuel,» inquiunt, idem est quod MW so.nio *el,* id est, • nomen ejus est Deus; » quia Samuel fuit quasi terrenus quidam Deus Israelis, adeoque typus Christi Filii Dei. Et huc quoque alludit nomen Samuel; licet hæc non sit ratio etymi matris, cur scilicet ab ea vocatus sit Samuel. Idem dico de illo Lyrani in *Different. Scriptur.* : « Samuel, inquit, dicitur quasi 7KOZJ *scam el,* » id est, « posuit illum Deus. » Hinc liquet Samuelem fuisse dilectum Deo, nipote qui magis a Deo quam ab Elcana et Anna procreatus sit, ideoque potius Dei quam Annoi dicendus sit filius, eaque de causa vocatus est Samuel, ut quoties ipse nomen suum audiret, eoque vocaretur, toties Dei recordaretur, eique se totum debere agnosceret, ac lubens se Deo per nazaræalum redderet et consecraret, graviaquo ejus exercitia et onera ultro amore Dei quasi patris sui capesseret.

Secundum, quod fuerit • Propheta Domini : » Elorinm cum Moyse enim Propheta prophetia videbatur iecuo- pene emortua, sed eam suscitavit Deus in Sa- doBU muele. Unde S. Petrus, *Act.* m, a Samuele orditur prophetiam et prophetas de Christo : « Omnes Prophetæ, inquit, a Samuel et deinceps, qui locuti sunt, annuntiaverunt dies istos. » Porro Samuel adhuc puer coepit prophetare, colloqui cum Domino, et ab eo de futuris, iisque rebus maximis, ut do clade Iteli et totius populi, edoceri, ut patet l Reggili.

Tertium, quod « renovavit imperium, » id est Tertium, de novo instituit imperium, dum regimen ct imperium Judicum transtulit in regium : erigendo enim regiam potestatem novum instituit regimen, quo renovavit, roboravit et amplificavit imperium Israelis : validius enim est regimen cl imperium regni sive monarchiæ, quam sit judicum et aristocratie. Unde græce est, »xriçr.ai (ita Romana, licet Compíutensia legant m plurali fhwüuaç, id est *regna* (hoc est instituit, incœpit, constituit, creavit regnum et reges, scilicet primo Saniem, deinde eo a Deo rejecto Davidem, cujus posteri continua successione fuere reges Israelis usque ad ejus excidium et captivitatem Babylonicam. Vide rei gestui historiam, l *Reg.* vu et seq. Samuel ergo regimen gentis per Judices aristocralicum in melius, puta in monarchicum, transmutavit : fecit enim ut politia Judœorum judiciaria fieret regia. Alludit ad I *Reg.* xi, 14, ubi dixit Samuel ad populum post victoriam, quam Saul novus rex de Naas rege Ammon obtinuerat : « Venile et eamus in Gaigaia, et innovemus ibi regnum. Et perrexit omnis populus in Galgala,

el fecerunt ibi Saul regem coram Domino. » Licei enim Saul jam a Samuele fuisset constituios rex in Maspha, l *Reg.* x,24; tamen post hanc victoriam ab eodem solemniter inunctus fuit rex in Galgala, prævііs sacrificiis cum jubilo et applausu totius populi, quem Samuel post contestationem suæ integritatis adjuravit, ut cum novo rege servaret cultum el legem veri Dei : sicque ibidem innovavit, id est confirmavit et stabilivit novum novi regis regnum. Vide I *Reg.* cap. xii.

Quartum, quod ipse non tantum Saulem et Davidem constituit reges, sed et eosdem quasi Propheta et Sacerdos unxit et consecravit, ut essent reges sancti sacrati Deo sancto, ad sancte regendum Israelem, populum Deo dicatum cl sanctum. Unde Tigurina vcrlil : *Carus Domino suo, cujus erat Propheta, Samuel reges constituit, populoque ipsius unxit principes.* Reges enim sunt principes populi.

17. In lege Domini congregationem judicavit, et vidit Deus (perperam aliqui legunt : *Deum* vel *Dominum)* Jacob. — Quinta est hæc laus Samuelis, quod « in lege, » id est ex lege, juxta legem, non autem juxta suam cupiditatem, avaritiam, favorem, vel acceptionem personarum judicarit a congregationem, » id est, ut græce est, *synagogam,* sive cœlum populi : *et ,* id est *quia, vidit Deus Jacob,* græce, tewxQxrc *ivi* toxóC, id est *respexit et visitavit Dominus Jacobum, q. d.* Cum Israel hinc civiliter opprimeretur a Philislæis, inde ecclesiastice vexaretur a tiliis Beli, qui impie scandalose et tyrannice sacra et sacrificia administrabant, ideoque miserrimus esset tum reipublicæ tum Ecclesia) in Israele status, Deus ejus misertus, suaque misericordia respiciens, visitans el liberans a Jacobum, a id est Israelem; opportune submisit Samuelem, qui tantis malis mederetur, ac juste, integre et sancte regeret el judicaret populum, cumque a Philistais liberaret, itaque et rempublicam suo robori, el Ecclesiam Israelis suæ sanctitati restitueret. Unde Syrus vertit : *In lege illius im¡ cravit congregationibus* (vel sua auctoritale visitavit congregationes), *sicut prxeepit Dominus Jacobi,* sive Israelis; el Tigurina : *Lege Domini gubernabit multitudinem, aim Dominus idem Jacob respiceret;* alii : *Ex lege Domini judicavit Synagogam, et respexit Dominus Jacobum.* Alludit, imo citat illud l Bej. vn, 13 : a Et humiliati sunt Philistiim, nec apposuerunt ultra ut venirent m terminos braci. Facta est itaque manus Domini super Philistaos , cunctis diebus Samuelis. » Et vers. 15 : a Judicabat quoque Samuel Israelem cunctis diebus vita, et ibat per singulos annos circulons Bethel et Gaigaia et Mdsphat, el judicabat Israelem in supradiclis locis : judicabat, » id est jus dicebat, lites dirimebat, causas forenses dijudicabat.

18. Et in fide sua probatus est propheta, et COGNITUS ESI IN VERDIS SUIS FIDELIS, QUIA VIDIT Deum lucis. — Sexta est hæc laus Samuelis, quod « m fide, n id est fidelitate sua in Deum, « probatus sit propheta, » quod scilicet fideliter munus propheticum, sive legationem Dei ad populum sibi a Deo injunctam obierit, integre et fortiter populo edicens, cl exsequens jussa Dei, nullius offendam vel odium veiitus. Hinc «cogni tus est in verbis suis fidelis, » tum quia nihil prædixit vel edixit, quod non a Deo audivisset; tum quia omnia quæ ipse prophetavit, fideliter et vere, uli ipse prædixerat, evenerunt : • Quia vidit Deum lucis, » id est quia ip-c vere illustratus fuit a Deo luce divina et prophetica, ac ea duntaxat, quæ in illa vidit, ad populum retulit; inde enim ipse caelenque Prophet® vocati sunt Videntes, et prophetia dicta est Visio.

Ubi nola prophetiam aliquando vocari Visionem , aliquando Auditionem : ac Propheta aliquando dicunt se vidisse, aliquando se audiisse verbum Domini; quia in intellectu et intellectuali revelatione sœpe idem est audire et videre : atque Ilebnsi *videre* pro audire, imo pro quovis sensu el cognitione sumunt, ut liquet *Exod.* xx, 18. Quar* Samuel dicitur < vidisse, » id est audisse, a Deum lucis • futura sibi revelantem. Adde videri Samuelem vidisse Deum, id est angelum vicarium Dei in specie vel corpore assumpto, ut salis colligitur ex l *Reg.* m, 10 el 21, ubi dicitur Dominus venisse et stetisse, vocasseque Samuelem, eique apparuisse in Silo.

Nola *quia vidit Deum lucis* posse accipi vel causaliter juxta censum jam datum, vel donative, *q. d.* Samuel cognitus est fidelis, « quia,» id est *quod,* viderat Deum lucis, *q. d.* Omnes cognoverunt eum vidisse < Deum lucis, » id est coguilionis ct prophetis auctorem : hoc est omnes cognoverunt eum vere esse Prophetam Dei, nec loqui ex suis imaginationibus, sed ex visis et visionibus a Deo acceptis. Huic sensui favent Græca qua* sic habent ~içu autgû rxpiC&ata irpccprrr.;, xxi *h obTCM* id est : *In ¡iJe sua examinahis, exquisitus et probatus fuit propheta, et agnitus est tn verbo suo fidelis in visione.* Ita enim legunt Græca Rom e correcta, licet Compíutensia dele.inirôniço; cpaiw;, id est *fidelis in visione.* Sed omnino hæc verba addenda sunt : posterius enim hemistichium explicat prius more Hebræo, *q. d.* Samuel a in fide, » id est fidelitate sua, * probatus » fuit « propheta, » id est ipse agnitus est in verbis et oraculis suis fidelis esse in visione, id est in prophetia, quod scilicet vere visiones nou suas, sed Dei, enuntiaret, eo quod omnia prorsus prout prædixerat evenirent. Visio enim, hebraica *chuzón,* vocatur Prophetia, ob causam quam paulo ante dedi. Unde Tigurina vertit : *Hic fide sua propheta probatus est, verbisque suis e$$€ fide vaticina* (vaticinandi) *compertus.* Alludit, imo citat l *Reg.* m, 19 : « Non cecidit ex omnibus verbis ejus (Samuelis) in terram. Et cognovit universus Israel quod fidelis Samuel propheta esM<t Domini. *

Porro vocatur « Deus lucis, n el huc alludens ait S. *Jacobus, epist.* cap. i, 17 : a Pater luminum, » *quia Deus* increata, immensa, perennis et fontalis lux, ideoque causa oinnis lucis et luminis creati, tum corporalis, tum spiritalis, uti est ventas, illustratio mentis, prophetia, etc. Prophet© ergo veri sunt, qui vident Deum lucis, ab coque edocentur : falsi vero Propheta? sunt, qui vident principem tenebrarum, ab coque in tenebris edocentur ca qum tenebrosa, id est incerta, obscura, dubia, falsa et impia sdnt.,

Ver* 19. 1®. EI INVOCAVIT DOMINLM OMNIPOTENTEM, IN OPPUGNANDO HOSTES CIRCUMSTANTES UNDIQCE, IN OBLA-

Septi-TiONE agni inviolati. — Septima hæc esi laus Samuelis, quod sicut ipse fuit Propheta fidelis et judex incorruptus; sic idem fuerit invictus debellator hostium et propugnator populi. Cum enim Pliilistæi undique circumstarent el oppugnarent populum Israel, nec ille esset resistendo : Samuel exoratus a populo invocavit Deum id est potentem per eminentiam, hoc *esi* pra potentem el omnipotentem, offerendo illi in holocausldm agnum inviolatum, id est immaculatum el incontaminatum. Debebat enim agnus, qui Deo offerebatur, esse id est immaculatus, adeo* que agnus Paschalis debebat esse anniculus, *Èbod.* m, 5, id est unius anni, Ideoque generationis el libidinis expers, atque illibatus et incontaminatds, ut rcpræsenlaret ChrMuni purissimum et sanctissimum, qui vere est agnur immaculatus el incontaminatus, imo auferens et expians omnes mundi maculas. Ita S. Gregorius hanc explicans historiam, lib. Ill *in Reg.* cap. vu, veis. 9 : « Agnus, inquit, dicitur (Christus) pro innocentia, lactens pro assumptione natura, unus pro singularitate potenti©, integer pro fidei nostre iirmi»ima soliditate. »

Pro *agni,* Noster cum Gracis Rom© emendatis legit àpi;, pro quo corrupte Comphitensia et alii legunt à>Ap;;, id est *viri :* Samuel enim obtulit nou á»£?x, id est virum, sed «px ***yûMw,*** id est agnum lacientem, ideoque tenerum, impollutum et inviolatum, ut vertit Noster. Rursum nonnulli pro *inviolati* perperam legunt immotati. Syrus : *Ipse quoque contrivit hostes undique circumstantes in sua elevatione agni lactis;* Tigurina liberius vertit : *hominum potentem invocavit, cum prementibus eum undique hostibus agnum lactentem immolaret.* Vide rei gesi© historiam, I vu, 9.

Tr pelo- Lhu u7i Tropologice, S. Gregorius loco paulo afile ci- ; * Agnum, inquit, offerimus, cum per bonum castitatis et innocenti© Redemptori nostro conformamur, el cum doctrina innocentium patrum nostrorum pascimur, velul ubera sugimus, qu.busad ©ternam vitam nutriamur. Unum quoque agnum offerimus, si post initia religios© conversationis, nulla polluimur inquinatione pravitatis. Unum quippe aguum offerì, qui a proposito innocenti© ad pollai© vit© maculas nequaquam diffluit : a quibus redeat per iterationem bon© operationis. Integrum quoque agnum offerre, est ad ©ternam vilaiu non solum carnis continentiam, sed el mentis integritatem preparare. Integrum ergo agnum Domino nequaquam offerì, qui carnem Deo per continentiam consecrat, sed mentis su© secreta ab immundarum cogitationum lascivia non refrenat. Velili enim agni partem sacrificio subripit, qui puritatem cordis corporis continenti© non conjungit. »

20 ct 21. Et intonuit dk coelo Dominus, et in sonitu (Syrus, *strepitu)* magno auditam fecit vo- Vrti.ii elIL CEM suam (tonitrui sui, hæc enim esi vox Dei), et coniiuvit principes Tyriorum et omnes duces (Syrus, *tyrannos)* Philistum. — Citati *Reg.* vn, 10› ubi dicitur : a Philistiim (eisquo per mare contermini et confederali Tyrii, ut hic dicitur) iniere prolium contra Israel; intonuit autem Dominus *fragore* magno in die illo, et exterruit eos, et cassi sunt a facie Israel, » qui persecutus est eos usque ad locum et lapidem qui inde dictus est Lapis adjutorii. Addit Josephus, lib. VI *Antiq.* cap. n, dicens: a Priusquam victimam (agni) totam flamma absumeret, nondum sacro peracto, ho lis in conspectu aciem explicat, rem factam se habere putans, interceptis Judæis imparatis et inermibus. At longe aliter accepti sunt; primum enim terra jubente Deo sub pedibus eorum intremuit, et vacillante vestigio nutabant, nonnulli etiam in improvisos hiatus prolababantur, deinde fulminibus crebris attoniti, et ignitis fulguribus oculos ac manus semiustulati, ut ne arma quidem relinere possent, in fuga spem totam ponebant; cum subito Samuel in perturbatos irruit, cæsisque plurimis, reliquos usque Corræos(id loci nomen est) persequi non destitit, el fixo ibi su© victori© fugæque hostium termini lapide, qui trophæi vice esset, appellavit eum Fortem, in signum donai© a Deo contra hostem fortitudinis. » ikec Josephus, qui more suo nonnulla addit ad historiam S. Scriptura, sive traditione accepta, sive exornationis causa, ad conciliandum suis llebrais apud Gentes nomen el decus. Sane sub tonitru intelliguntur fulmina, quia communiter hæc sese invicem comitantur, imo tonitru est causa fulminis, in illudquc resolvitur ct desinit. Atque solet Deus, qui in vindicta est efficax, non solum per tonitru metu percellere, sed et per fulmina siderare, et conterere suos hostes.

Tropologice, S. Gregorius, loco paulo ante ci- Tapeta tato, per tonitrua accipit devota Sanctorum desi- K,celc^ dena cœlestia, quibus ipsi fugant hostes, puta tranne forila diabolos : a Velut enim tonitruo, inquit, territi Smelo- fuerunt, dum in electis mentibus, quas tentando rl,In pulsaverunt, ingentem sonitum divin© virtutis expavescunt. Quia vero fragore magno intonuisse Dominus dicitur, quid est aliud, nisi quia imperfecta Christianorum desideria dæuionibub 1er-

ribilia non sunt? Fragor enim magnus tonitrui perfectum est uniuscujusque desiderium electi. Ccm igitur fragore magno super PhilisUeos Dominus intonat, tunc a filiis Israel caduntur; quia dum electorum mentem perfecta devotio ad superna gaudia erigit, omne quod advenue militat parti, a se penitus abscindit. Bene quoquo prius territi Philislæi, deinde a filiis Israel cædi memorantur; nam terrentur electorum devotione, aeduntur opero. Et quia opere devotio prior est, terreri prius, postea vero cædi recto perhibentur. Nam prius donum bona? voluntatis a Domino accipimus ut consilia malorum spirituum postmodum confutare valeatnus. Bene etiam Dominus super Philislreos intonare et exterrere cos dicitur; filii autem Israel illos audere perhibentur, quia bona desideria nobis per divinam gratiam ministrantur; sed nos dona gratile per conatum liberi arbitrii ad virtutum victorias promovemus. »

fen.iL 22. Er **ANTE TEMPUS FINIS VITA SÜJB ET SJECULI, TESTIMONIUM PRÆDUIT IN CONSPECTU DOMINI ET** Christi; pecunias et usque ad calceamenta ad **OMNI CAUNE NON ACCEPIT; ET NON ACCUSAVIT IL-**Ocu- llm homo. — Est hæc octava laus Samuelis, quod adeo fuerit integer et incorruptus in judicando, ut nullum vel minimum a quoquam munus acceperit, nec eum accusare vel criminari quis, quantumvis vafer et malitiosus, potuerit. Sensus ergo est, 7. d. Samuel antequam finiret vitam et sæculura, sive antequam e vita et sæculo hoc decederet ac moreretur, contestatus est totum populum, omnesque Israelitas in testes vocavit suæ innocentée el integritatis in conspectu Dei, quem adoraverant, et qui sacrificaran! novo rege Saule creato in Gaigaia, ut a Deo felicia regni ejus auspicia deposcerent; « ct in conspectu Christi, » id est regis Saulis, quem chrismate in regem inunxerat Samuel; contestatus, inquam, est quod ipse toto tempore quo fuit judex Israel, « pecunias, et usque ad calceamenta, » id est nihil prorsus, ne vile quidem et minimum (tales enim erant calcei, præsertim Polœstinorum , quorum calcei erant sandala, sive solcai inferne duntaxat pedem ¿gentes, superne vero ligulis pedi astricti) « ab omni carne, » id est ab ullo homine, « non accepit : » græco est, non accepi, ut sint verba Samuelis conleslantis suam integritatem. Quod adeo verum fuit, ut iu toto populo nullus esset, qui eum de hac aliavo ro accusare posset vel auderet. Tigurina liberius de moro vertit : /Info lempus *vitæ finiendæ coram* Deo *et tincto ipsius testatisi est se nec pecunias ab ullo mortalium, nec ad calceamenta usque quidquam accepisse, neque vero quisquam est cum criminatus;* alii : *El ante tempus alerti soporis* (sic enim vertas quoque to xofiiiaiwf atúrve;, quod ad verbum son.il *dormitionis sacuh,* iU vocat mortem) *contestatus est coram Domitw et coram unctu ejus, pecuniam, ne calceos quidem, ab ullo homine accepi, et nemo eum vocavit injus*

Sic enim vertis quoque rò taákav, quod Noster vertit, « accusavit. » Historia narratur l *Reg.* xti, 1. Syrus : *FA in tempore quo requievit super lectulum suum, testifiratus est coram Deo et coram Christo ejus, (puod munus et donum ab homine non susceperit.*

Samuelem avsrum memoria imitatus est illustris ille Angine totius judex et cancellarius, ac invictus fidei usque ad mortem athleta, Thon s ii Morus, qui, ut in ejus *Vita* scribit Thomas S; - * ;' pletonus, cap. vm et xx, cum a puero usque .. l annum œtatis 50, in magnis reipublicæ officiis versatus fuisset, tamen non auxit annuum censum ultra sexaginta aureos nummos, aut paulo amplius, cum nuper quidam ibidem paucis annis censum suum auxerit ad sexaginta millia. Quocirca cum Morus impie capitis damnatus ad supplicium duceretur, eique occurreret mulier petulanter illi objiciens corruptelam, quod in lite sua dijudicanda non modicam sibi fecisset injuriam; restitit Morus, ac constanti vultu et voce : « Ego, inquit, optime causæ tuæ memini, ac si Ine ipsa hora mihi de ea judicandum foret, non aliam ferrem sententiam, quam olim tuli. » Si Morum omnes imitarentur, non essent tot Verres, tot verricula provinciarum.

S3. Er **POST** noe **DORMIVIT, ET NOTUM FECIT REGI , Ven.II. ET OSTENDIT ILLI FINEM VITA SUA, ET EXALTAVIT VOCEM SUAM DE TERRA IN PROPHETIA DELERE IMPIE-**TATEM gentis. — Nona est hæc laus Samuelis, Nm» quod non tantum in vita, sed et post mortem prophetant. Unde Græca inilio habent : *Et postquam ipse dormivisset, prophetavit.* Cum enim Saul cinctus ab hostibus adiret pythonissam, peteretquo ab ea suscitari Samuelem, ut ab eo sciscitaretur quid facto opus, Samuel apparuit Sauli, illique interitum ct loti genti cladem ob impiam vitam prænuntiavit, quæ et paulo post ad verbum contigere. Vide historiam , I *Reg.* cap. xxviii. Syrus : *Et post mortem suam interrogatus est, ostenditque regi viam ejus, et exaltavit dc terra vocem suam in prophetia, ad cessare faciendum peccata.*

Quæritur an verus fuerit Samuel, qui apparuit Adt*tvr Saulì, an phantasticus, sive an vere apparuerit anima Samuelis, an ejus larva per illusionem d e- rituali! monis? Nonnulli veteres, quibus non satis cognita fuit fides et auctoritas hujus libri Ecclesiastici, censent fuisse Samuelem phantasticum, ac larvam illusionemquo diaboli, puta dæmonem in ab'luh specie et forma Samuelis. Ita Tertullianus , lib. *Dc Anima,* cap. Lvn, Procopius, Eucherius, Beda, I *Regum* cap. xxvm. Eodem inclinat, sed dubitando, S. Augustinus, lib. Il *ad Simplic. Quæst.* 111. S. Augustinum sequitur Jansenius : Samuel, inquit , dicitur prophetasse, quia dæmon evocatus a pythonissa coactus fuit ab angelo Samuelis fila edicere Sauli, quæ Deus illi infligere destinabat

Ratio est prima, quia hæc umbra Samuelis obe-

divii pylhonissæ, ejusque magi®, ac ejus incantatione dæmonisque vi et potestate suscitata videtur; pythonissa enim non alium quam suum pythonem, id est dæmonem familiarem, evocavit. Hoc autem indignum, imo impium, est sentire de anima Samuelis Prophet®, tam pii et sancti. Fuit ergo hæc larva dœmonis, non anima Samuelis.

Secunda, quia umbra hæc inter alia dixit Sauli : « Cras autem tu et filii tui mecum eritis, » I *Reg.* xxvin, 19. Samuel autem erat in limbo patrum, cum Saul videatur descendisse ad infernum damnatorum, utpote moriens in flagranti delicto superstitionis et maghe, quo consuluit dæmonem per pythonissam ; fuit ergo daunon, qui ei dixit : « Cras autem tu ct filii tui mecum eritis, » scilicet in gehenna.

Amrwt arin»?r

Verum contrarium longe verius est, scilicet apparuisse vere ipsam animam Samuelis in corpore aereo assumpto, quale assumunt angeli, dum hominibus apparent. Probatur *primo,* quia

Probator Pnmx

¡J el ûmpie docet hic Siracides, dum ait Samuclem post mortem prophetasse , et exaltasse de terra vocem suam in prophetia, adeoquo hanc ultimam et maximam laudem dat Samueli ; cum potius ingens probrum et dedecus fuisset Samueli, si ejus umbra et forma usurpata a dœmone serviisset pylhonissæ ejusque magiæ et incantationi.

inundo.

Secundo, quia idem clare significat narratio rei geste, I *Reg.* xxvin, 10 et seq., ubi non alius nominatur, describitur, loquitur, prophetat, quam Samuel Propheta.

Tortio.

Tertio, idipsum arguit ejus prophetia, qua graviter, vere ct severe nomine Dei Sauli mortem, Hebræis cladem, ob scelera intentat et vaticinatur; quæ omnia ad litteram uti prædixerat Samuel, evenerunt ; ut non dubium sit hanc non fuisse conjectionem vel illusionem diabolicara, sed verissimam prophetiam Deique oraculum.

Coirlo.

Quarto, ita sentiunt plures et graviores auctores, nimirum S. Augustinus, *Re Cura pro mortuis,* cap. XV, Josephus, lib. VI *Anliq.* xv, S. Ambrosius, in *cap. iS. Lucæ,* S. Hieronymus, in *cap.* vn, *Isaice,* Justinus, *Contra Tryphon.* Abulensis, Lyranus, Cajetanus, Dionysius, Sanchez in I *Regum, cap.* xxvin. Rabanus ct Palacius hic, S. Rasilius, *epist.* 80, Bellarminus, lib. II *De Purgat,* vi, Thyraeus, lib. I *De Apparii, spirituum,* cap. xvi, n, 410, qui æque ac S. Augustinus plura apparitionum spirituum, praesertim beatorum, exempla recenset.

Al rn* r ¡'«m- d**.

Ad primum adversa» partis fundamentum respondeo Samuclem apparendo non obedivisse pythonissæ, nec ejus dœmonisque vi coactum fuisse sese ostendere Sauli; sed jussu Dei sponte occurrisse pyhtonissæ, imo prevenisse et impedivisse ejus incantationem et effectum. Id liquet *primo,* ex eo quod, cum Saul consuluit pythonissam, illico se ei ostendit Samuel, antequam ipsa sua carmina magica recitare, ritusauc magicos (qui morosi et longi sunt) ad evocandam umbram Samuelis exercere posset, ut patet I *Reg.* xxvin, 12; secundo, ex eo quod pythonissa turbata est, cum vidit Samuclem, antequam eum evocaret. Samuel ergo non a pythonissa, sed a Deo suscitatus, pylhonissæ sponte occurrit, et incantationes prævenit, Ium ut eas impediret ne dœmon responderet, ait Cajetanus; tum ul Saulem el Hebræos, pro hoc magiæ crimine aliisque sceleribus , denuntiatione mortis et cladis futur® castigaret el plecteret. Ha S. Augustinus, *ad Simplie.* lib. Il Quœst. Ill : a Non est absurdum credere, inquit, ex aliqua dispensatione divin® voluntatis permissum fuisse ut non invitus, ncc dominante aut subjugante magica potentia, sed volens atque obtemperans occultæ dispensationi Del, quæ et pythonissam illam et Saulem latebat, consentiret spiritus Prophet® se ostendi aspectibus regis, divina eum sententia percussurus. »

Simili modo, cum Balaam vellet consulere dæmonern pro Balac rege Moab, prævenit cum angelus Dei, ac sublimem illam de Israele ct Christo prophetiam per ipsummet Balaam edidit. *Num.* XXII, 32.

Sic quoque cum Ochozias rex Israel æger mitteret legatos, ad consulendum idolum Beelzebub levitaci sanilate sua, prævenit eos Elias, ac propter hoc peccatura illi ex Deo mortem prænuntiavit et intentavit, IV *Reg.* i, 16.

Dices : Samuel apparens ait Sauli : « Quare inquietasti me ut suscitarer? » Ergo ad postulationem Saulis fuit suscitatus. Respondeo: Ita est; at non ad postulationem pylhonissæ. Postulatio CD'41 Saulis non causa, sed occasio fuit, cur Deus suscitarit Samuclem, ad Saulem castigandum ct plectendum.

Ad secundum respondeo, tò *mecum eritis* significare generalim et confuse locum statumque defunctorum, non autem parliculatim et distincte ejus receptaculum et sedem, an scilicet is limbus patrum futurus esset, an gehenna, *g. d.* Cras tu et fìlli tui moriemini, et apponemini ad mortuos, ac mecum eritis in loco statuque mortuorum, puta apud inferos; sed dispari sorte el receptaculo , ego enim in limbo sum, tu descendes ad gehennam : « Nec enim ibi Saul malus, ubi Jonathas bonus meruit recipi, » ait Beda. Et S. Augustinus, loco citato, *ad Simplic.* « Tò *mecum ens,* inquit, non ad æqualilatcru felicitatis, sed ad parem conditionem mortis referatur ; quod uterque homo fuerit, et uterque inori potuerit, jamque mortuus mortem vivo prænuntiabat. »

Ad cnndum«

Ex dictis patet quantam laudem et gloriam merealur Samuel. Theodorctus, *Quæst.* LIV, in lib. I *Regum* , eum non tantum sanctissimum , sed el « divinissimum » nuncupat ; Philo, lib. *De Temulentia,* « Regum Prophetarumque maximum, » imo homine sublimiorem : a Samuel, inquit, fortassis homo ; accipitur tamen non ut compositum auimal, sed ut mem> solo Dei cultu ac

Simn-ib

niMcrïo gaudens, n Sic Moysen idem Philo, lib. I *Vitæ* ejus, scribit « stupori fuisse omnibus familiaribus , tanquam novum natnræ miraculum , incertis qualis mens habitaret in ejus corpore , humanane an divina. » Subdit Philo, lib. *De Temulentia,* Samuclem Nazaræum fuisse, ac nec vinum ncc siceram bibisse usque ad linem vite; causam adjicit: « Adscriptus est enim in divinum exerti-'um, qui nunquam imperatoris sapientissimi procidentia destituitur. » Denique Samuel tanti cial apud Deum meriti, ut oratio ejus efficacissima Moysis orationi validissimae, qua toti Israeli, ob adoratum vitulum a Deo neci destinato, veniam impetravit, *Exod.* xxxi!, aequetur a Jeremía xv, 1 : n Si steterit, inquit, Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. » Causam dat S. Gregorius, homil. 27 *in Evangel.,* quod mansuetus fuerit ut Moyses, ac pro inimicis suis Deum exoraril. Quocirca S. Chrysoslomus, hom. 2 *De Sarerdot.,* de Samuele agens, cum fuisse asserii, « qui r< liquos anteiret bonitate ac moribus, tantoque intervallo omnes retro Sanctos antecellere videretur, quantum in segetibus felices eminent spicæ. »

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Encomium Nathan, deinde Davidis, vers. 2, usque ad ttis. U; *inde Salomonis et Roboam partim elogium, pailiin vituperium usque ad finem capitis.*

1. Post hæc surrexit. Nathan propheta in diebus David. 2. Et quasi adeps separatus a arne, sic David a filiis Israel. 3. Cum leonibus lusit quasi cum agnis : et in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium, in juventute sua. 4. Numquid non occidit gigantem, et abstulit opprobrium de gente? 5. In tollendo manum, saxo fund® dejecit exsultationem Goliæ : 6. nam invocavit Dominum omnipotentem, et dedit in dextera ejus tollere hominem fortem in bello, et exaltare cornu gentis suæ. 7. Sic in decem millibus glorificavit eum, et laudavit eum in benedictionibus Domini, in ofterendo illi coronam gloriæ. 8. Contrivit enim inimicos undique, ct exstirpavit Philistiim contrarios usque in hodiernum diem : contrivit cornu ipsorum usque in ælernum. 9. In omni opere dedit confessionem Sancio el Excelso in verbo gloriæ. 10. De omni corde suo laudavit Dominum, et dilexit Deum qui fecit illum : et dedit illi contra inimicos potentiam; 11. et stare fecit canlores contra altare, et in sono eorum dulces fccil modos. 12. Et dedit in celebrationibus decus, et ornavit tempora usque ed consummationem vitæ, ul laudarent nomen sanctum Domini, el amplificarent mane Dei sanctitatem. 13. Dominus purgavit peccata ipsius, et exaltavit in æternum cornu ejus : et dedit illi testamentum regni, ct sedem gloriæ in Israel. 14. Post ipsum surrexit filius sensatus, et propter illum dejecit omnem potentiam inimicorum. 15. Salomon imperavit in diebus pacis, cui subjecit Deus omnes hostes, ut conderet domum in nomine suo, el pararet sanctitatem in sempiternum : Quemadmodum eruditus es in juventute tua, 16. el impletus es quasi flumen sapientia, et terram retexit anima tua. 17. Et replesti in comparationibus ænigmata : au insulas longe divulgatum est nomen tuum, et dilectus es in pace tua. 18. In cantilenis, et proverbiis, et comparationibus, ct interpretationibus mirata sunt terræ, 19. et in nomine Domini Dei, cui est cognomen, Deus Israel. 20. Collegisti quasi aurichalcum aurum, et ut plumbum complesti argentum, 21. et inclinasti femora tua mulieribus : potestatem habuisti in corpore tuo, 22. dedisti maculam in gloria tua, ct profanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, el incitari stultitiam tuam, 23. ul faceres imperium bipartitum, et ex Ephraim imperare imperium durum. 2i. Deus autem non derelinquet misericordiam suam, el non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet a stirpe nepotes electi sui : et semen ejus, qui diligit Dominum, non corrumpet. 25. Dedit autem reliquum Jacob et David de ipsa stirpe. 26. El finem habuit Salomon cum patribus suis. 27. El dereliquit po»t se de

semine suo, *gentis* stultitiam, 28. el imminutum a prudentia, Iloboam, qui avertit gentem consilio suo : 29. el Jeroboam filium Nabat, qui peccare fecit Israel, el dedit viam peccandi Ephraim, el plurima redundaverunt peccata ipsorum. 30. Valde averterunt illos a terra sua. 31. Et quæsivit omnes nequitias, usque dum perveniret ad illos defeusio, et ob omnibus peccatis liberavit eos.

PRIMA PARS CAPITIS.

EXCOMUM NATHAN.

Veri. I **1 • POSTIEEC SURREXIT** Na TUAM **1'IIOI'IIETA 15 DIEBUS** Da vid. — Pro *propheta* Noster cum Complutensibus logit in Greco ô ît îc ç t .tt ,;; jam Romani, Tigurina et alii legunt , id est *prophetare.* Rursum, pro post *hac,* Græca legunt |mt « «Sto, id est post *hoc,* vel juvà w û t w id est post *hunc,* scilicet Samuelem. Unde vertunt : *Post hunc surrcxil Nathan,* ut *prophetaret in dicha Davidis ;* Vatablus : *Post hunc exortus est Nathan qui, tempore Davidis, functus est uauierc prophetico;* Syrus : *Post illum surrexit Nathan propheta, ad audire faciendum* (vel ad praecipiendum, ad praemonendum, ad praedicendum) *coram David.*

Siracides, sicut capite precedenti Sauli praemisit Samuelem, sic hic Davidi praemittit Nathan prophetam : quia, sicut Samuel Sauli recti regiminis omnisque boni causa ex.-titil, sic et Nathan Davidi. Unde politice discimus salutem et felicitatem regum et regnorum in eo consistere, si habeant non lanium consiliarios politice justn< ol sinceros, sed cl Prophetas, puta sanctos Pontifices, concionatores, confessorios, viros religiosos et divinos, qui cis cx Deo quid agere, quid cavere debeant, denuntient; ac proindo reges et principes laies sibi omni studio accendere debere, eos audire, illis obsequi, si suro conscienliro et subditorum saluti consultum velint. Ita Constantinus Magnus sibi accersivit S. Sylvcstrum, TheodosiusS. Ambrosium, ArcudiusS.Chrysoslonmm, Clodovrous S. Remigium, llermenigildus cæterique reges Hispanice S. Leandrum, S. Jsidorum, S. lldefonsum, similesque sanctos cl llroodidactos Antistites, quorum consiliis et monitis regna tam fide, virtute el piotale, quam opibus, vicloriis omnique rerum copia floruere.

Porro Nathan lue luit eximius Propheta, ideoque dalus a Deo pro insigni dono Davidi, ut ejus esset monitor ol director. Unde et « Nathan » hebraice idem est quod u datum » val « donum; n dalus enim fuit Davidi, ul Samueli jam defuncto, qui Davidem in regem inunxerat, succederet ad prophetandum, tum proprie, scilicet ad praedicendum futura, uli praedixit eidem posteritatem regiam continuam et prennantem, II *Reg.* vu: turn melhaphorice, scilicet ad docendum, monendum, consulendum ct exhortandum Davidem, uti cum magna spiritus libertate ct fortitudine monuit, ct corripuit de homicidio Urite et adulterio cum Bethsabee, eumque ad poenitentiam sanamque et sanctam mentem reduxit, II *Reg.* xn. Quocirca David moriturus jussi! Salomonem filium inungi in regem a Nathan propheta, et a Sadoc pontifici!, Ill *Deg.* i, 32. Denique integritas et sinceritas Nathan liquet ex eo quod, cum rogatus a Davide de templo fabricando annuisset, cumque ex Deo incitasse! ad fabricam; mox ut a Deo contrarium audiit, sententiam suam retractavit, II *Reg.* vu, 3. Quocirca omnes Interpretes consentiunt Nathan prophetam Davidi regi fuisse perfamiliarem ct assiduum, ac apud Davidem grave et fidele fuisse ejus consilium, utpote cum 0110 partiri curas, et de summis rebus deliberare .•onsuessct. Idque satis indicat Scriptura, It *Reg.* vu, et Siracides hic, cum ait Nathan surrexisse, ut esset propheta in diebus David, ut scilicet regi in regendo esset socius, auxiliaris, imo paedagogus, monitor et praeceptor, uli docet noster Pineda, lib. I *De Rebus Salom.* cap xix, n.6. Quippe, cum rex, inquit, in summo ct m lubrico positus periclitatur, ac multis animi morbis, ut qui maxime, obnoxius sit, Propheta indiget, qui regem sustineat, qui lapsum contineat, qui arrotanti salutarem consilii et correptionis medicinam faciat. Neque vero sine causa dictum est *Fscli.* x i.v ii, 1 : «Surrexit Nathan propheta in diebus David.» Non enim ideo dicitur quo tempore floruerit, aut sub quo rege, ut fides concilietur illius prophetia) ; quemadmodum initiis Prophetarum tempus et rotas principimi srocularimn notatur, quippe nullum amplius verbum de Nathan subjungitur; sed ut tum regis indigentia significaretur; tum Prophetro laboriosissimum regi assistendi, illi convivendi, et illuni admonendi, porrigendi, curandi, onus a Deo impositum. Ila S. lipiphanius, lib. *De Vitae/ morte Prophetarum* : «Nathan, Inquit, propheta in lege Domini Davidem instituit. »

SECUNDA PARS CAPITIS.

ENCOMIUM PAVIDIS.

lori. › **î.** Et quasi adeps separatus a carne, sic David a filiis Israel. — Pro *separatus* aliqui legunt, ta/uraZuj a *carne;* quia adeps carne pascitur et quasi saturatur : subtilior enim, tenerior et melior pars carnis et sanguinis convertitur in adipem; unde adeps est in carne quod pollen in farina, medulla m osse, flos in arbore, vitellus inovo, stacte in myrrha, lacryma in vino. Verum græce est «nò aù>rr,pÌGu, id est *separatus a salutari*, pula ab hostia pacifica, quæ pro salute person®, familiæ vel regni offerebatur, *Levit.* m, quam proinde Vatablus vocat « hostiam felicem; » ad eam enim lue respicit, *q. d.* Sicut adeps e victimis pacificis per sacerdotem separabatur a carne, ut Deo adoleretur : ita David ex universis Israelilis a Deo selectus et dilectus fuit; in hostia enim salutari, sive pacifica, solus tolusque adeps cedebat et cremabatur Deo : reliqua caro cedebat parlim sacerdotibus, parlim offerentibus. Unde Rabanus legit : *Quasi adeps salutaris* (id est hosti® pacifies) *separatus a carne* quo *ostendit,* inquit, eum *gratia Spiritus Sancti repletum, a carnalium et peccatorum hominum consortio in moribus ct vita sequestratum esse et alienum.* Sic enim habent Græca : *Sicut adeps separatus a salutari* (ab hostia pacifica), sic *David* (separatus Dati iti el secretus fuit) *a filiis Israel.* Prima hæc est laus boi. Davidis, quod ut adeps fuerit selectus el eleclus a Primi. Deo. Arabicus : *Velut præcellentia adipis super sancto* (syriace, *super Phares,* id est *super came divisa et incisa,* quæ erat sancta, id est Deo sacra ct consecrata) sic *præcelluit David super Israel.* Unde ex Ar.ibico el Syro sic vertas : *Sicut excellentior est adeps sancto* (id est carne sancta qu® offertur Deo), sic *excelsior est David Israele.*

Tropologico, noster Alvarez de Paz, tractatu *De Obediencia,* lib. V, part. II, cap. iv, per adipem separatum cl consecratum Deo accipit Religiosum, nipote qui totum se Deo dicavit : Sæcularis, inquit, sanctus est, sicut caro sacra Deo in hostia pacifica oblata, qu® parlim in usum sacerdotis cedebat, parlim ab ipso offerente cum gratiarum actione comedebatur. Religiosus vero obediens est sicut adeps multo sacratior, quem totum ignis in honorem Dei absumebat. Atque adeo vita obedientis est verum merumque holocaustum, et obedientia illum plane beatum facit; quoniam similem beatis spiritibus, ct toto tempore Deo deditum, et illi consecratum constituit. Talis adeps fuit S. Anselmos, qui lib. *DeSimilit.* cap.txxxiv: « Domine, inquit, meæ hactenus potestatis erat, quodque mihi libebat bonum malumque faciebam. Verum quia tuus omnino debeo esse, tibique soli tantum bona opera fructificare, mu totum tuæ trado potestati, ut amodo tibi fructificem. Quod ut melius tibi facere valeam, me uni ex Ec* desi® Prælalis subdam, qui me custodiens e* tantum oprwa doceat agere, quæ tibi noverit magis placere. »

Porro recte David comparatur adipi hostiæ pa- Adfp» cjficæ : primo, quia, sicut adeps est optimael sapidissima pars carnis; sic David optimus fuit Israelitarum.

Secundo, sicut adeps hic dicatus erat Deo, cum cætera caro cederet hominibus : sic David totum se Deo Deique voluntati, amori et laudi dicavit. Unde Deus de eo gloriatur: «Inveni David filium Jesse virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas, » II *Reg.* xni, 22.

Tertio, adeps ob candorem symbolum est pu- Tertu. rilatis; ob separationem a carne, sanctitatis angelic®, quæ fuit in Davide : David enim non qccrrebat qu® sua sunt, uli faciebant esteri, sed duntaxat quæ Dei; unde illius amori et obsequio totuin impendit et superimpendit. Quocirca S. Chrysostomus, homilía *De Davide et Saule,* cum Davidem « separatum a carne ▮ contemplatur, angelum sibi efformat illustrem in cœlo; illustrem in terra, eumque asserit ad Evangelic® philosophi® fastigium pervenisse anum moderatione; millies meruisse martyrii coronam, qui Saulem hostem acerrimum, suum jugulum quotidie petentem, propter Deum noluerit occidere : denique hominem m natura humana vitam præstitisse angelicam.

Addit Pineda, *De Rebus Salom.* lib. I, cap. n, num. 3, per adipem separatum a carne amplificari admirabilem Davidis sanctitatem, eo quod, teste Galeno, lib. II *De Nat. facuit,* cap. m, adeps exsanguis sit, cum taiueu generetur ex sanguiue; qui cum humidior sit, et vita quoddam quasi pabulum et irrigatio, partibus nervosis et membranosis csl affusus, quippe siccioribus et tenuioribus pingui illo nativo humectandis, ne celeriter inediis et exercitationibus exsiccata indurescerent. Præterea sui semper est similis, sine dolore, sino sensu. Vides hic repræscütatum vitæ supra humanum caudorem precanlis regis : «Libera me de sanguinibus, Deus, Deus meus;» cl : a Ut fieret cor ejus immaculatum, » ac denique: « Non acquiescentem carni et sanguini.» Vides regiam mansuetudinem, ct mollissimorum viscerum benignitatem affusam pauperibus el tenuioribus sustentantem, sublevantem, reficientem laborantes : semper sui similem erga Deum, erga homines, sive felicem, sive ærumnosum; denique ita erga Saulem hostem atque inimicos erectu, alacri, benefico animo, ac si sine injuria-

rum ac malorum dolore, el sine ullo esset sensu rerum humanarum. Quid in tanta sanctitate similius adipis sancti separati a carne?

Quarto, adeps symbolum est optimi regis ct prmcipis; nam, si adipis in medicinis usus human* vite salutares ad optimi et sanctissimi principis officia in Rempublicam transferas, quid non invenies in Davide, quod ad populi sibi subjecti salutem et incolumitatem non faciat? Quæcumque, inquit medicus, bene nutriuntur, adipem oblinent. Ubi igitur princeps virtutem adipis habet, bene nutritur populus, bene pascitur : ubi adipis officium et vicem suis subditis præstat, non macrescit Respublica; nullos contrahit morbos doloresve, qui principis seu adipis beneficio et opera levari, molliri, concoqui non valeant.

Denique, sicut adeps est pinguissimus, adeoque tota carnis pinguedo : sic David ardens charilate, diffluens devotione, pielate in Deum, æque ac misericordia in proximos (ulriusque enim symbolum est adeps) excelluit, uti patet ex ejus Psalmis, qui non aliud quam devotionem in Deum ct amorem in proximum spirant. Proprie autem adeps, Deo dicatas ex qualibet victima, significabat intentionem in quovis opere dirigendam esse ad Deum, ut scilicet opus fiat pure ad honorem et gloriam Dei, uti dixi LeviL m, 17, quod præstilit præ aliis David. Quocirca ipse ab amore et dilectione nomen accepit; David enim hebraico idem est quod dilectus. Unde et filius ejus Salomon dictus est *ledidia,* id est « amabilis Domine, eo quod diligeret eum Dominus, » II *Reg.* xn, 25; licet S. Augustinus, lib. XXII *Contra Paustum,* cap. lxxxyii, et in *Psalm,* xxxiv, David interpretetur manu fortem, vel desiderabilem.

3. Cum leonibus lusit quasi cum agms : et in ursis similiter fecit sicut in agms ovium, in juventute sua. — Græce : *Cum leonibus lusit quasi cum hœlis, et aim ursis quasi aim agnis ovium,* sicut a venatore leones et ursi venabulo conficiuntur. Unde Arabicus vertit : *Occidit leones cum ursis velut agnos, ut gigas in adolescentia sua;* Syrus : *Leones quasi haedos occidit, et ursos quasi agnos in pueritia sua, q. d.* David juvenis, pascens oves, adeo fuit fortis. alacer et animosus, ut sine labore et timore, quasi jocando ct ludendo interfecerit leonem et ursum gregem invadentes, I *Reg.* cap. tvn, 34. Est enallage numen : « cum leonibus, • id est cum leone; « cum ursis, » id est cum urso; sed dicit : u cum Iconibus » et « cum srsif, » tum ad auxesin elogii et carminis; tum quia qua facilitate unum, eadem plurcs potuit occidere, ac, ut videtur, revera plurcs occidit, uti innuitur I *Reg.* xvn, 34, ubi David ait Sauli : d Pascebat servum tuus gregem patris sui, el vc-.aiebat leo vel ursus, et tollebat arietem de medio gregis, et persequebar eos, el percutiebam; » quæ verba rem non semel duntaxal,scd sæpius fictam et quasi solitam significant, uti advertit ibidem noster Sanchez et Abulensis. Qui el addit hanc fortitudinem non tam naturalem fuisse, quam miraculose Davidi inditam, cum ipse a Samuele unctus fuit in regem; tunc enim « directus est spiritus (fortitudinis æque ac sapienlim) Domini a die illa in David, et deinceps, » I *Reg.* cap. xvn, 13, ac inox, cap. xvn, subjungitur lusus Davidis cum leone et urso.

Nola catachresin, qua lusus ponitur pro certamine et pugna ; hæcenim est lusus militum el fortium. Sic II *Reg.* n, 14, ait Abner ad Joab : « Surgant pueri, el ludant coram nobis; ludant, » id est duellent; duellum enim est ludus spectantium : sic lupus ludit cum ovibus, canis cum lepore, felis cum mure, cum eum laniat et vorat. Porro vox « lusit » significat Davidis non modo virtutem ac juvenile robur, sed singularem quoque dexteritatem ac strenuitatem : quippe qui « per modum ludentis facili conatu ac delectabiliter leonem occiderit, ac si agnum interfecisset; et in ursis similiter fecerit sicut in agnis ovium, » inquit Hugo et Dionysius.

Allegorico : « Christus leonem et ursum strangulavit, quando ad inferna descendens omnes dc eorum faucibus liberavit, » ait S. Augustinus, serm. 197 *De Tempore.* Huc facit Apophlhegma R. Juda in *Pirke avoth,* id est in *Apophthegm. Patrum* : a Audacem te oportet esse ut pardum, alacrem ad cursum et expeditum pedibus quasi capream ; sicut aquilam regiam ct solarem voluvrem, dmniapræ agilitate corporis penetrantem : denique ad instar leonis oujusdam strenuum ac bellicosum, fortem et magnanimum ad mandandum exsecutioni Dei ac patris tui voluntatem. »

Simili modo viri obedienlia, innocentia et sanetilate eximii lusere cum leonibus. Joannes Anachoreta ab Abbate per jocum jussus adducere leænam, protinus ad eam accedens : a Abbas meus, inquit, præcipit ut alligem te, et perducam ad eum; » quare eam cepit, ligavit el ad Abbatem perduxit. Hæc est vis, hic lusus obedientiæ. Ita Ruffinus, lib. Ill *Vitar. SS. Patrum.* num. 27. Gerasimus (falso aliqui, vicinia nominis decepti, id adseripsere S. Hieronymo) Abbas, leoni spinam e pede evellens, ita eum cicuravit, ut clitellas instar asini dorso ferret; ac moriente Gerasimo et sepulto, sepulturæ ejus incumbendo leo lugens ejulansquo, eidem quasi hero, imo patri suo commoreretur et consepeliretur. Ita Joannes Moschus, in *Prato spirituali,* capite cxcvii. Cum S. Antonius sepelire vellet S. Paulum, primum eremitam, accurrerunt ad eum duo leones, qui fossam unguibus effoderunt, in qua Paulus sepeliretur, ac dejecta cervice bencdiclionemab Antonio postulantes, ea impetrata, lœli ad sua redierunt. Ita S. Hieronymus, in Vita S. *Pauli.* Idem Moschus, cap. lviii, narrat Julianum Slylilam jussisse leoni multa damna provincia* inferenti, ut ex provincia excederet ; ac leonem obedientein illico excessisse. S. Sabbas Abbas sub vesperam ingressus cavernam, inqua leo suos ale-

bat catulos, jussit Iconi vel sccum manere vel, si id nollet, sibi locum cedere. Cessit leo, et cum catulis excessit in aliud spelæum. Ita habet ejus Vita. Simeon Priscus hospitibus a via aberrantibus duos leones, quasi ludens viæ ducesassignavil, qui proinde eos secure recto itinere deduxerunt. Eidem leo in spelunca jussus locum cedere, cessit, quin et botrum attulit dactylorum. Ita Theodoretus in *Philotheo,* cap. yi.

Ita Sancti ludunt cum Iconibus, lupis et feris, cisque imperant tanquam servis Domini, Dei, amici, imo patris sui. Tanta est virtus innocentiæ et sanctitatis, ex qua Adam primitus, et quicumque postmodum ad primævam integritatem accesserunt, bestiis et feris, qua famulis suis, vice Dei imperarunt ct dominati sunt.

Sic S. Franciscus lusit cum avibus et lupis; Eugubii enim lupum populo mire infestum cicuravit inito cum eo, quasi animal rationale esset, pacto, quod ille nullum lædcrct vivens, ct vicissim cives illum alere tenerentur. Ita conventum in publico foro inter utrosque, præmissa concione, qua vir sanctus ostendit animalia hæc ferocia subinde a Deo immitti, ut peccantem populum sui moneat officii, et ad vitam honestam reducat. Vixit per biennium intereos ingrediens etegrediens lupus, sua contentus refectione quotidie sibi a civibuspræstita;adcujus conspectum omnes excitabantur ad Dei laudes, et majorem S. Francisci reverentiam, qui de more eum fratrem lupum appellabat; ob creationem enim omnibus communem , creaturas quaslibet vocabat fratres ei sorores, utpotc filios unius Dei creatoris. Ita Waddingus, in *Annalibus Minorum,* anno Domini 1222, num. 18, qui et subdit porcam a S. Francisco maledictam, eo quod agniculum occidisset, illico ægrolare coepisse, ac tertio die mortuam.

Morali- mi kX Du qui dfflen* utesfir- Hier bu- p«unL

Moraliter, viri fortes ct magnanimi ludunt cum Iconibus, quando occurrentes in via Dei et virtutis difficultates, persecutiones, obices quantumVIS ar^uos› heroice illæsi ct quasi ludibundi transcendunt et superant, dicentes : « Omnia vincit amor (Dei), et nos cedamus amori. » Suus crg0 cu¡quc ieo datus, isquosuperandus est. Sic S. Antonius dæmonibus in specio leonum et luporum sibi insultantibus illusit, eosque irridens dissipavit. Dæmon enim, si eum timeas, terribilis erit ut leo; sin despicias, infirmus et abjectus erit ul formica. Unde myrmecoleon, id est formica leo, vcl formicaria^ leo, vocatur a Septuaginta, *Job* tv, H, uti ibidem explicat S. Gregorius. Audi S. Antonium, apud S. Athanasium : « Una, » inquit, « est ratio vincendi inimicum, Iretilia spiritualis, et animæ Dominum semper cogitantis jugis recordatio, quæ dæmonum ludos quasi fumum expellet. »

Scnnh Jb 1

Secunda est hæc laus Daviais, quod leones et ursos quasi ludens interfecerit. Sequitur tertia de prostrato Goliath.

Ver>. 4

4 cl 5. Numquid non occidit gigantes , et abstulit opprobrium de gente? ín tollendo manum, saxo «l fundas dejecit exsultationem GoLIÆ. — SjTUa : Ter *Movit manum suam funda, et contrivit univers superbiam Golice, q. d.* David juvenculus occidit giganlcm Goliath, qui exprobrabat castris Saul, et Hebraeorum infirmitatem et ignaviam, ac singulos eorum provocabat ad duellum; idque fecit expedite et facile, scilicet extollendo dunlaxat manum, caque rolando fundam, qua saxum ita valide et dextere intorsit, ut illud infixerit in frontem Golialh, itaque eum prostraverit, ac proprio gladio caput illi amputant. Nola : Pro ex*sultationem* græce est fx^íxux, quod tam superbiam, ul vertit Vatablus, el jactantiam, quam exsultationem significat. Prodibai enim m duellum contra Davidem Goliath exsultabundus et jactabundus contemnens Davidis juventutem, quasi certus de victoria, et illico eum mactaturus ; sed David hunc ejus fastum et exsultationem reludit, tum voce audacter ei necem comminando : « Veni, inquii ad me, et dabo carnes tuas volatilibus cœli et bestiis terne; » tum lapide quo in terram eum dejecit.

Ubi nota, *primo,* prudentiam bellicam in Davide ; cum enim, parvus et inermis, impar esset Goliath giganti et armato, nec quominus cum eo pedem conferre posset; eminus rem gessit, et jactu Iapidis hostem prostravit, uti nunc faciunt sclopctarii, qui licet debiles validissima hostium corpora glande plumbea sternunt.

Adverte : Pro « Golialh » dicit a exsultationem Goliæ, » ac si illo in homine nihil esset nisi arrogantia, plusque superbire atque elationis haberet ille, quam camere molis el roboris. Quamobrem David non gigantem, sed gigantis arrogantiam el elationem dejecisse ac peremisse videtur. Golialh immanior gigas pravo et superbo judicio suo, quam corpore fuit. Apposite regius Vates cecinit : « Decidant a cogitationibus suis, » *Psal.* v. « Prophetia est, non maledictio, » ait S. Augustinus. Exitus hic nimirum est superborum, qui tandem ex ollissimis «eque ac vanissimis suarum cogitationum in ipso fundatis vento castellis ac montibus, in immensam calamitatum profunditatem miseri præcipitantur. Hoc esi quod in Moab arguit Isaias, cap. xvi : « Audivimus superbiam Moab; superbus est valde. Superbia ejus el arrogantia ejus plusquam fortiludo ejus. » Ubi S. Cyrillus : «Bellum, ait, gerit Deus cum superbis, ct pugnat cum iis qui de se modeste senlire nolunt; imo frustra intumescunt, et alte tollunt supercilium, suæque naluræ ignorant imbecillitatem. » Huc facit proverbium vulgo celebre : « Gigantum arrogantia. »

p H *

Nota *secundo* : Siracides dicit : « Saxo fundre G" % dejecit exsultationem Goliæ; » non autem dicit : Saxo occidit Golialh. Unde nonnulli cum Josepho censent Golialh ictu lapidis non fuisse occisum, occ, * sed prostratum dunfiixat et sopitum, quem deinde David gladio amputando caput occiderit. Alii ta-

roen censcnl Goliath ipso lapidis ictu fuisse occisum; quia David tanto impetu lapidem vibravit in *frontem* Goliæ, ut is fracto osse fixus hærerct in cerebro, iUudque pariter frangeret el dissipant; fracto autem cerebro, necesse est hominem emori. Ita censent Theodoretus, Abulensis ct noster Salianus in *Historia Davidis.* Priori sententi® magis favet Scriptura, I *Reg.* cap. xvii, 80, dicens: ‹ Tulit gladium ejus, el eduxit eum de vagina sua, et interfecit eum. » Ergo gladio, non lapide occisus est Goliath ; ut qui in eodem superbe gloriabatur, eodem misere interiret Ita David lusit cum Goliath, sicut luserat cum leone ct urso; adeoque ille lusus cum feris, hujus cum gigante fuit specimen el præludiura. Praedare S. Augustinus, lib. VIII *Confessionum,* cap. in : « Triumphat, ait, victor Imperator, el non vicisset, nisi pugnavisset. El quanto magis periculum fuit in pn?lio, tanto majus gaudium est in triumpho. »

Itii. A. 6. Nam invocavit Dominum omnipotentem, et dedit **IN DEXTERA EJUS TOLLERE HOMINEM FORTEM IN** bello (Syrus : *Dedit in manu ejus fortitudinem ad occidendum gigantem belligerum),* et exaltare cornu gentis suæ. — a Dedit in dextera ejus, » silicei ut habent Græca, id est *robur.* Hinc patet Davidem prostravisse Goliath viribus non suis, sed Dei; invocans enim Deum ante duellum, hausit ab eo tantum robur, ut unius lapidis ictu turrim carneam (sic enim Goliath vocal S. Chrysostomus, homilía 45 ad *Populum)* dejecerit, et e medio sustulerit, eaque ratione extulerit a cornu, » id est robur, vires, castra, decus et gloriam, « suæ gentis, » puta llebræorum. Ex hoc loco liquet Davidem ante duellum humiliet fervida prece invocasse Dei opera, ac suis diffisum viribus, lisura divinis, alacrem in prælium procurrisse; etsi id taceatur iu lib. *Regum.* Atque hæc fuit causa tum roboris illi additi, tum victoriæ per illud obtente. Adde : Publica illa protestatio Davidis, qua, contra Goliath procedens, ait : « Tu venis ad mo cum gladio, el hasta, et clypeo; ego autem (inermis) venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel, quibus exprobrasti hodie, et dabit te Dominus in manu mea, et percutiam te » (ex quibus verbis liquet Davidem a Deo promissionem victoriæ accepisse, ideoque intrepide infisse duellum tot titulis impar), interpretativa fuit Dei et divini auxilii invocatio. Denique tradunt, vel fabulantur Rabbini Davidem lapidibus suis, quibus dejecit Goliath, inscripsisse nomen Dei el Patriarcharum, pula Abraham, Isaac, Jacob, Mosis, Aaron el suum, itaque eum superasse. Idem tradii Philo, vel potius ISeudophiio m *Antiquitatibus Biblici!.*

Imitentur Davidem duces et milites, ut Dei opem invocent ante prælium; item fideles quilibet dum in teutalione contra mundum, carnem et dænionem decertant; oratio enim dat robur ad vincendum. Si hoc robore utantur, eique strenue cooperenlur; si, inquam, tantis animis, quantis David , invadant suum Goliath, puta suum vilium capitale, sive illud superbia sit, sive gula, sive acedia, utique illud superabunt el reserabunt. Ita S. Wcnceslaus rex Bohemi®, a Radislao, Duce Cur- s.
miensi Bohcmiam invadente, provocatus ad duellum, illud acceptavit, ut bellum duello, el populi periculum suo unius redimeret. Deo igitur dndjo
suppliciter invocato, equum vir sanctus consccn- ' Uf
dit; ac mox adversarius ejus vidit illi ab angelo hastam porrigi, se vero ab eodem hac voce moneri : a Noli ferire. » Quo viso perterritus, ex equo desiliit, ac ad pedes Sancti procidit veniam petens : quem ad parcendum quam ad ulciscendum paratiorem invenit. Ha habet *Vita S. Wenceslao.*

Hinc patet, Davidis hoc duellum cum Goliath fuisse licitum et sanctum, tum quia instigante Deo initum, tura quia auctoritate regis Saulis ad necessariam reipublic® defensionem susceptum. Secus est de duellis quæ privata auctoritate, ad private injuriée vindictam capessuntur; hæc enim plane illicita, injusla ct scelerata sunt, ideoque gravissimis pœnis a sacris Canonibus ct Concilio Tridentino castigata.

7. Sic in decem millibus glorificavo* eum, et V.t í.7.
LAUDAVIT EUM IN DENEDICTIONIDUS DOMINI, IN OFFERENDO illi coronam gloriæ.— Ita legunt Romana, item Græci Complutenses ct Romani, scilicet cGrwç, id est *sic;* hoc est, hac de causa, propterca, scilicet propter profligatum Goliath. Simile est *Joan.* cap. IV, 6 : « Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem : » sic, id est propterea, scilicet propter fatigationem sedebat. Pro cGru; Tigurina legit c5tg; id est *is,* scilicet id est populus vel gens, quæ prœcessil, aut Deus; unde vertit : Is *ei gloriam tribuit decem millium (casorum ,* inquit Vatablus), *et commendationibus Domini,* id est suis, *reddidit laudabilem, et ci diadema gloria detulit.* Sensus est, *q. d.* Populus, ct Deus per populum (puta movens el uiciiuii* ..d hoc populum) Davidem ob cœsuin Goliath « glorificavi! in decem millibus, » id est perinde ac si decem millia Philistinorum percussisset : tanti enim æslimabatur unus Goliath, coquod ipse lota llebræorum castra sui timore perculisset, dum singulos eorum provocavit ad duellum; quod nemo ausus fuit acceptare, nisi solus David, qui eo prostrato tota llebræorum castra metu et probro liberavit, ac in certam victoriæ spem erexit. Alludit ad id quod populus Davidi a duello rum triumpho revertenti acclamavit : « Percussit Saul mille, et David decem millia, » I *Bcg.* x v iii, unde Syrus : *Propter hoc laudaverunt cum mulieres in decem millibus : Modicum prœliatus est, cl contrivit hostes sibi undique circumstantes.*

Rursum Deus per populum a laudavit Davidem in benedictionibus Domini,» id est suis(est hebraisinus in Scriptura creber ct obvius), hoc est ingentibus, divinis, Deoque dignis, quando scilicet oblubl « illi coronam gloriæ, » id est re-

glam dignitatem ct coronain, creando ilium regem Israelis;hæc cnim regni oblatio magna fuit laus et benedictio Davidis ; tum enim populus laudans acclamavit Davidi : Vivat rex David, vivat Golii» victor, vivat domitor Philistinorum. Alludit ad *Psalm,* xx, i, quo populus ad litteram gratulatur salutem el victorium Davidi, et allegorico Christo pro hominum redemptione. Ita S. Augustinus, Hieronymus, Athanasius et Eusebius, *ibidem.* Ait enim : a Quoniam prevenisti eum in benedictionibus dulcedinis : posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso. » Sensus est : Nos Israelit e gratulamur Davidi victori et regi nostro: « Quoniam tu, Domine, prævenisti eum in benedictionibus , » id est beneficiis, « dulcedinis, » græce id est bonitatis et benignitatis, scilicet Dei, *q. d.* Beneficiis benignissimis et dulcissimis benignissimi ct dulcissimi Dei prævenisti Davidem ante ejus meritum, imo antequam ipse peteret ; dum effecisti ut omnium bonorum affluentia ei ultro obveniret, ac præserlim dum eum regem creasti, el coronam regiam e gemmis pretiosis adornatam capiti ejus imposuisti. Est hæc quarta laus Davidis, puta acclamatio po-
Oinii». pulí gloriosa, et oblatio regni ; regnum enim ei a toto populo delatum est.

'****•• 8. Contrivit enim inimicos undiqub, et exstirpavit Philistum contrarios usque in rodiernum **DIEM : CONTRIVIT CORNU IPSORUM USQLE IN ÆTERNLM.** — Syrus, ust/uc *hodie :* Græca, omisso t◊ *enim,* sic habent: *Contrivit inimicos in ccrcuitu, ct iwAbtwn,* id est destruxit, exstirpavit, ct ad *nihilum redegit, Philistiim adversarios; usque hodie contrivit* cornu
Qui"'v eorum. Est hæc quinta laus Davidis, scilicet quod Philislifos dominantes Israeli eique ob cœsum Saniem regem insultantes compresserit, imo contriverit; non quod omnes occiderit, sed quod fortissimis eorum cæsis reliquos sibi et Israeli subjuguât, adeoque attriverit « cornu, » id est vires, regnum et gloriam ipsorum, ut deinceps amplius llebræis imperare nequiverint.

Noster nervosius addit ri enim ; significat enim causam, cur populus ila glorificarli Davidem, ut eum regem suum crearit, quia scilicet ipso cecidit Goliath, viresque Philisbvorum, qui perpetui fuere hostes Israelis , assiduis præliis et victoriis detrivit ; iis cnim meruit rex creari. Unde ct rex factus cœpta prosecutus, eosdem prorsus profligavit, juxta illud II Jtej. vili, i : « Percussit David Philistiim, et humiliavit cos, et tulit David frenum tributi du manu Philistiim. »

F.kgh Quocirca eadem et plura elogia tribuas Davidi, quæ nuper Slephano Butlonvo invicto Poloni® r«i. regi, Moscorum domitori, et Turearum terrori attribuit Stanislaus Rescius, lib. Ill *Vitee Cardinali$ Ilosiì* sub finem, cup. x ; « Rex, inqnit, omnium bæculorum memoria ct prædicaliono dignissimus. Omnium plano regiarum et heroicarum virtutum laudibus cl exemplis ad imitandum obuuduub. iu Eixikhiu Dei plusquam sacerdos. Jn republica plusquam rex. In exercitu plu-quam Imperator. In acie plusquam miles. In judicio plusquam Jurisconsultus. In dicendis sententiis plusquam senator. In adversis ferendis plusquam vir. In publica tuenda libertate plusquam civis. In amicitiis colendis plusquam ainkus. In convictu plusquam familiaris. In venatione plusquam leo. p

9. In omni opere pent confessione» Sancto et v»r» Excelso in verbo gloriæ. — Syrus : Propter /u>c *dedit verba in* voce *confisionis el honoris,* puta gratiarum actionis et laudis. Vatablus : *In omni opere suo laudem summo numini honorifica oratione tribuit.* Sexta est hæc laus Davidis, *q. d.* David omnein *s*iu.* suam fortitudinem, omnem victoriam de Goliath el Phileteis, omnia præclara sua facinora attribuit, non sibi, sed Deo ; quocirca in omni opere u dedit confessionem, » id est laudem « Sancto,» *q. d.* Totam operis laudem adscripsil Deo, non sibi ; Deo, inquam, qui est sanctus per essentiam, idcoque omnium sanctorum et heroicorum operum, quæ David et Sancti faciunt, fons, scaturigo et causa, u Et Excelso in verbo gloriæ, » *q. d.* David o •HIium præclarorum ct excelsorum operum suorum gloriam assignavit, non sibi, sed Deo excelso; ideoque eum laudavit et glorificavit hymnis verbisque magnificis et gloriosis, uli facit in Psalmis, ubi crebro Deum his titulis celebrat: a Dominus illuminatio mea et salus mea ; Diligam te, Domine, fortitudo mea; Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus ; Protector meus, et cornu salutis meæ, et susceptor meus; Dominus regit me, et nihil miliis deerit, » etc.

Discamus a Davide omnem laudem bonorum openim quæ facimus, in Deum referre, ut dica- "'¿p.,'"* mus cum Isaia, cap. xxvi, i2 : « Omnia opera tni> nostra operatus es nobis, » ac cum Psalte, Psal. di· exui, 9 : « Non nobis, Domine, non nobis : sed nomini luo da gloriam, » ac cum S. Paulo : a Benedictus Deus el Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ul essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate,» *Ephes.* i, 3; et cap. n, 10: «Ipsius cnim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ privparavil Deus ut in illis ambulemus. » Porro Da-
tU. vid expressus fuit typus Christi. Unde omnia quæ David fecit Synagog® Judaeorum, cam formans, ornans et defendens contra inimicos temporales, eadem luculentius mullo Christus præstitit, præslatquc Ecclesia Christianorum, eam fundans, decorans et protegens contra hostes spiritale^. Ita Rabanus et alii passim.

10. DB OMNI CORDE SUO LAUDAVIT DOMINUM, ET Veri, io dilexit Dium, qui fecit illum : kt dedit illi contra inimicos potentiam. — Syrus : *In omn' curde suo dilexit creatorem suum.* Est amplificati», ‹/. d. David non Ldùis, non ex parte, non frigide, nou

remise, sed ex *«omni,* » id est cx toto « conio» laudavit Deum, dicens : « Confitebor tibi, Domine, in tofo *corde meo.* » Porro laudis hujus causa fuit *dilectio,* quia srilicet ex *a* omni, » id est ex *toto* corde dil< xit Deum . idque ob duos titulos i.f rationes. Poorest, quia heus « ferit, » id est creavit « illum. » David ergo quasi creatura totum suum esse, totum bonum, quantum quantum erat acceptum retulit Deo creatori. Unde Vatablus vertit : *Toto corde decantavit creatorem suum, et amavit.* Posterior, quia idem Deus qui fecit illum. dedit a illi contra inimicos potentiam, » 7. d. David ex toto corde suo dilexit Deum tanquam suum belli ducem, victorem et triumphatorem, dicens : « Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prœlium , et digitos meos ad bellum, n *Psalm,* exuti, 1. El cum Paulo : « Deo gratias, qui semper triumphat (triumphare facit) nos in Christo Jcsu , » II *Corinth.* 11, LI. Quocirca S. Chrysostomus, homil. *De David et Goliath :* « Sanctissimus homo, inquit, secundum cor Dei, quidquid Deus cogitat, gerit ; quidquid mento concipit, perficit. Dum enim cordi Dei cor proprium jungit, et menti ejus mentem suam annectit , hoc est ul quæ vult Deus velit, et quæ non vult, similiter nolit : sic eum Dominus individuo amore et conjuncta charifate dilexit. » Et Irenæus, lib. IV, cap. XLV, loqnens do Davide : *a* Faciebat, inquit, omnia secundum consilium spiritus, et placebit Deo. »

Quare vereS Chrysostomus, in *Psalm,* 1 : « Da-
r m- inquit, in regali culmine monachi vitam imi-
cAu>. labatur. » Et homil. 30 *in Genes.:* « In purpura ct diad- male monachorum vitam transcendebat, w Davidem imitatus Theodosius Imperator : a Palatium sic disposuit, ut haud alienum esset a monasterio, » ait Socrates, lib. VII, cap. xxii. Unde in co S. Pulcheria cum sororibus suis , œque ac Theodosii, in virginitate et Dei laudibus Deo jugiter servivit. De quo vide nostrum Raderum in *Aula regia.*

Arpciio Moraliter, disce hic perfectionem Davidis, et
mciijusbbet Sancti, consistere in continuo amore
l uno- et laude Dei, ut ex toto corde Deum amet et laii-
rcrtiij- dvt; idque non tantum quando cum Deo orando vel psallendo versatur, sed etiam quando externa regni, familia?, proximorum , œque ac propria negotia curat et agil. Amor enim Dei hæc omnia ex Deo, ejusque charitatis spiritu optime el suavissime conficit, ita ut mens affixa Deo sine distractione se extendat ad res externas peragendas, quasi instrumentum Dei illam omniaque ejusopera n gentis et gubernantis ; quo iit ut et ipsa Deo confisa. sibique diffisa, lota Deo uniatur, ex eoque pend»*at,ac consequenter sine divulsione imperturbate et facile se porrigai ad ea, quæ sunt salutis proximorum, procuranda; procurat enim ea quasi negotia Dei -ui, quem intime amat et cobi ; nique cx virtute et spiritu, quem suggerit ei Deus. Simile est jn circino : circini enim pes unus haret fixus in centro , alter vero circumductus circumscribit peripheriam, sive circulum perfectissimum; quia enim unus pes h eret in centro, bino ille alterum dirigit, ne qua exorbitet, sed circumactus circulum undequaquo œque a se distantem, ideoque exactissimum describat. Simili enim modo cor per charitatem affixum Deo, movet manus, pedes, oculos, etc., ad auxilium proximorum, omniaque ex Dei nutu et amore facillime, sanctissime et felicissime conficit. Qui ergo vult brevi et facili compendio evadere ad perfectionem el eximiam sanctitatem, plurimumque mereri ; hic crebro per diem , imo horam, iteret actus amoris Dei super omnia, imo omnes suos actus externos hoc actu charitatis interno imperet, informet, deauret et vivificet. Sic omnes ejus actus erunt actus charitatis, non tantum proximi, sed et ipsius Dei, totaque ejus vita erit continua laus et amor Dei,ut, si comedat, bibat, dormiat, studeat, doceat, condonetur, etc., non nisi ex amore Dei id faciat; ideoque initio operis, et subinde in medio ejus, illud lotum Deo per amorem offerat, dicatque : Domine, cupio comedere, dormire, studere, etc., non ut satisfaciam guhe, naturæ, ambitioni, curiositati, etc., sed pure et simpliciter ex amore lui, ut tuæ voluntati et ordinationi satisfaciam, ac per illa fortior et aptior fiam ad te amandum, atque ad alios tuo amore et laude inflammandos.

Porro ut mens ad hunc perfectionis apicem evadat, oportet ut exerceat se in meditatione pnesenti p Dei, ut scilicet studeat Deum sibi ubique proponere praesentem, in cumque quasi summum bonum toto cordis affectu et amore feratur. Quam ad rem mulli sunt modi el praxes. Faciles **Modnset** sunt hæ : prima, si quis Deum quasi spiritum Praii« per cœlum, acrem, terram omnesque creaturas diffusum, qui omnes sustentet, vegetet, roboret, Prima, sibi repræsenlet; secunda, si Deum in corpore el **Secunda,** anima sua utraque conservantem, unientem, vivificantem intueatur; tertia, si Deum ad omnes **Tertia,** actiones suas, præsertim spiritales et supernalurales, concurrentem, sibique cooperantem, imo quasi socium se adjuvantem, aspiciat ; si enim meditor, si amo, si spero, si quid aliud ago, Deus mihi intime præsens est, et ad has actiones concurrit, imo impellit; quarta, si Deum incarnatum, puta jacentem in præsepio , condonantem, v¿ in cruce pendentem, prout sibi facilius et delectabilius est, mente efformet, quasi coram eo omnia agat, iliique omnia offerat ; facilius enim in phantasia , utpote corporea, Deum corporeum quam incorporeum concipere cl effingere possumus ; quinta, si sacerdos est› ct quotidie, ut par est, QultíU celebret, excitet fidem vivam , qua vive apprehendat Dei Filium , Christum Dominum glorias , realitcr , personaliter et substantialiter in altari per verba consecrationis praesentem sisti, manducari, et in stomacho manere, quamdiu species sacramentales manent; iis vero per calorem sto-

machi transmutatis eumdem ¡nantie virlualiter, perinde ac manet virtus cibi vel vini generosi postquam a stomacho conversus est in substantiam manducantis; hac enim virtute cibus hominem alit, auget, roborat, lælifical. Idem facit Christus in Eucharistia, ibi enim est cibus noster. Quare sacerdos cum Christo, vel personaliter, vel virlualiter, presente et existente in anima sua, familiariter et jugiter conversetur, illum veneretur, amet, adoret, illi suas ct aliorum, imo totius mundi miserias alleget, poscens gratiam et opern. Ita semper instar Henoch et Noe, non tantum cum Angelis, sed cum ipso Deo ambulabit, ipsum unicum toto cordis affectu diliget, colet, venerabitur, laudabit ct glorificabit.

Exemplum perennis Dei laudis ct amoris vivum et eximium Siracides hic statuit Davidem : David enim, ut taceam ejus gesta in libris Hegum descripta, in Psalmis non aliud facit quam psallere, id est laudare Deum, suumque in eum amorem ct affectum eximium exprimere. Unde identidem ingeminat : « Diligam te, Domine, fortitudo mea; Diligite Dominum, omnes sancti ejus; Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem deprecationis meæ; Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum? concupiscit et defici anima mea in atria Domini; Quomodo dilexi legem tuam, Domine? tota die meditatio mea est, » etc. Ex quibus liquet, cor Davidis plenum fuisse amore ac laude Dei; cx hac enim plenitudine in hasce jubilationes, amores et suspiria ad Deum assidue prorupit, indeque totum Israelis regnum, ex Deo sapienter, fortiter, suaviter ct feliciter per 40 annos rexit ct gubei navit. Quocirca David ab Euthymio, *Prafat. in Psalm.,* vocatur « divinus Orpheus, » scilicet per psalmos suos animorum tumultus sedans, et undas cogitationum compescens, ail S. Basilius, homil. i *in Psaltn.* 1.

Davidem sequitur S. Augustinus, præsertim in libris *Confess.* Audi cum, lib. X, cap. xxvm : « Cum inhæsero tibi cx omni me, nusquam erit mibi dolor ct labor, el viva erit vita mea, tola plena te. Nunc autem quoniam quem lu imples, sublevas eum ; quoniam tui plenus non sum, oneri mihi sum. Contendunt lætitiœ meæ tlcndæ cum lætandis moeroribus, et ex qua parte stet victoria nescio. Heu mihi, Domine, miserere mei. » Et cap. xxii : 0 amor, qui semper ardes, nunquam exstingueris! charitas Deus meus, accenderne. Continentiam jubes; da quod jubes, cl jube quod vis. »

11. ET bTARE FFCIT CANTORES CONTRA ALTARE, ET IN SONO EORUM DULCES FECIT MODOS. — GræCC id est modulationes ct melodías. Complutensia addunt : *Et quotidie laudabant in canticis suis*,* Vatablus : *Cantatore* constituit ante aram qui suaves sono suo canius ederent, carminibusque suis laudes agerent quotidie;* Syrus vero : *Quotidie semper laudes suas* (cantica sua) *dicebat coram ultan, dedit laudes* (composuit cantica) *magnas Singulis annis.* Septima est hæc laus Davidis, quod non tantum ipse per se ex toto corde laudarit Deum, sed el publicos cam ores instituerit, qui quotidie nomine totius populi Deum laudarent, eique psalmos concinerent coram altari holo* caustorum, atque hac ratione omnes ad Deum laudandum invitarent, et exemplo suo incitarent; imo quod psalmos affectibus amoris et doxolog æ plenissimos dictant, canloribusqiie voce et organo aliisque instrumentis decantandos tradiderit. Unde « in sono eorum dulces fecit modos, » tum quia sanxit ul cantores dulci vocum et instrumentorum melodia psalmos canerent, tum quia dulces canendi modos el tonos ip^e per se, perque suos musicos prefectos adinvenit, et cantoribus usurpandos praescripsit, uti m Ecclesia Latina cantum Ecclesiasticum ad certos modos ct tonos redegit S. Gregorius Pontifex. Id Davidem fecisse patet ex titulis *Psalm,* iv, v, vi, vnet aliorum in Hebreo. Unde jure David vocatur Regius Psaltes. Vide I *Paral,* xxv.

Audi S. Hieronymum, *ad Paulmum,* de omnibus S. Scripture libris : « David, inquit, Simonides noster, Pindarus et Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus, Christum lyra personat, et in decachordo psalterio, ab inferis excitat resurgentem. » Et B. Petrus Chrysologus, *Serm.* 18 : « Cantu, inquii, B. David oblectabat, mulcebal charum pecus in pascuis; cantu dura didicit superare bellorum; cantu meruit ductare populos ad salutem ; cantu valuit vocare Gentes, reducere Judæos, fugare dæmones, Dei filios ad superni Patris obsequium evocare. » Ad concinendos in templo psalmos instruxit ille quatuor millia cantorum; exercitum diceres, et vere castrorum chorum. Verum ejusdem hodie psalmis ubique modulandis univers® mundi nationes sunt chorus, et mundus ipse templum est, in quo David unus «eterno divinitatem spiritu canit. Deus ergo per Davidem composuit psalmos modumque psallendi, quem non tantum Synagoga Judæorum, sed el Ecclesia Christianorum ubivis locorum et gentium, per omnia sæcula usurparet et sequeretur. Spiritus Sanctus enim ea ratione et modo Psalmos Davidi dictavit, ut omnibus sœculis, omnibus gentibus, omnibus statibus, omni sexui, ætati et hominum generi congruant. Unde olim in Ecclesia promiscue populus cum Clericis psalmos concinebat, ac sacerdoti orationem colligenti respondebat : Amen. Hoc est quod ait Hieronymus, *Proefat.* lib. ll *Epist. ad Galatas :* « Ad similitudinem creleslis tonitrui Arnen reboat. » Et Ausonius, in *Ephemeride :*

> Consona quem celebrant modulati carmina David,
> Et responsuris ferit aera vocibus. ***Arnen.***

Porro usus, fines et fructus psalmodiæ multos el Ura magnos assignant SS. Patres. S. Chrysostumus, cl

cab *Prcrfat. in Psalm,* xu : « Nihil, ait, animam æque »• erigit *et a* terra liberat, ct exsolvit a vinculis corporis, el amore sapientiæ aflìcit, et ut res omnes *ad hinc* vitam pertinentes irrideat, proficit, ac versus modulatus, divinum canticum numero compositum, etc. Idcirco Deus Psalmos construxit, ul ex ea rc simul caperetur utilitas et voluptas. © Psalterii cnun argumentum est, ul omnia gcsla tum veteri Testamento, tum gerenda m novo per modum laudis recenseat. Psalterium ergo est compendium etbroviarimn totiusS. Scriptune, epitomo el registrimi Bibliorum, consummatio totius Theologicæ paginæ. Est hæc definitio magni Dionysii Areopagilæ, *Dc Eccles. hierarch.* Ewm- cap. m. Psalmorum liber, ail S. Basilios Proœmio tn *Psalmos,* quidquid in Prophetis, Lego, historicis utile est, id omne complexus est; futura prædicit, historias narrat, leges vivendi præscribit, agenda præcipit, et, ut verbo dicam, commune disciplinarum et documentorum est promptuarium. Et inferius : a Psalmus est animarum tranquillitas, pacis arbiter, turbas et fluctus cogitationum compescens, iracundiam mollit. Psalmus amicitke conciliator, dissidentium conjunc- l lio, inimicorum reconciliatio; quis enim inimicum existimabit cum, cum quo unam ad Deum vocem emittit? Quare quod maximum est bonorum omnium, charitatem præstat psalmorum commodulatio. Psalmus dæmones fugat, auxiliarios angelos advocat; in nocturnis terroribus securitas, in diurnis laboribus requies est, infantibus tutela, junioribus solatium, mulieribus honestissimus ornatus; solitudines celebres facit, elementum incipientibus, incrementum proficientibus, firmamentum perfectorum. Psalmus est vox Ecclesiæ, ac festos dies illustriores reddit^ et perfundit gaudio. Psalmus est Angelorum opus, reipublicœ functio, spirituale thymiama. » Hactenus S. Rasilius.

S. Basilio pene ad verbum adstipulatur S. Augustinus: « Psalterium, ait, communis quidam doctrine thesaurus est, ct universis anima! passionibus, quæ humanas animas varie angunt, subvenit; psalmus signifer est pacis, spirituale thymiama, exercitium cadeste; luxum reprimit, sobrietatem suggerit, lacrymas movet. » Hæc et plura S. Augustinus, *Præfat. in Psalmos,* quiet idipsum sese expertum profitetur, lib. IX *Conrwion.* cap. vi : « Quantum, inquit, lievi m hymnis et canticis luis, suave sonantis Ecclesiæ tare vocibus commotus acriter! Voces like influebant auribus meis, et eliqudbatur ventas tua in cor tùeum, et ex ea æstuabat airéelas pietatis, et currebant lacrymæ, et bene mihi erat cum eis. »

Narrat S. Gregorius, IV Dialog, cap. XLVii, Merulum virum religiosum assidue psalmodiæ intentum, caelitus fuisse coronatum : a Huic, inquit, per nocturnam visionem dictum est : Paralus esto, quia Dominus jussit migrare te. Cumque ille non habere sc sumptus ad migrandum diceret, responsum protinus audivit, dicens : Si de peccatis tuis agitur, dimissa sunt. Quod cum so mei audisset, et magno adhuc metu trepidarci, nocte quoque alia eisdem verbis est admonitui Tunc post quinque dies febre correptus, cunela fratribus orantibus flunlibnsqno defunctus est. Alius etiam frater in eodem monasterio Merulus dicebatur, vehementer lacrymis atque eleemosynis intentus. Psalmodia vero cx ore illius peno nullo tempore cessare consueverat, excepto cum aut alimentum corpori, aut membra dedisset sopori. Huio nocturna visione apparuit, quod ex albis floribus corona de cœlo in caput illius descendebat. Qui mox molestia corporis occupatus, cum magna securitate animi atque hilaritate defunctus est. Ad cujus sepulcrum dum Petrus, qui nunc monasterio pneest, sibi sepulturam facere post annos qualuordccim voluisset, tanta, ut asserit, dc eodem sepulcro illius fragrantia suavitatis emanavit, ac si illic florum omnium fuissent odoramenta congregata. Qua cx re manifeste patuit, quam verum fuit, quod per nocturnam visionem vidit. »

12. Er dedit in celebrationibus (id est celebri- Ven-,l fatibus festorum : has enim significat Græcuin **ícpTXÍ;) DEGIS, KT ORNAVIT TEMPORA USQUE AD CONSUMMATIONEM VITÆ, UT LAUDARENT NOMEN SANCTUM** Domini, et amplificarent mane Dei sanctitatem. — Pro *decus* græce est ctefirttav, id est decentiam, decorem, speciem, ornatum, *q. d.* David celebritatibus et festis addidit decus, dum statuit ut in iis Lovifee psalmos Deo alternis in modum choris concinerent, dumque iis addidit cantores eximios, qui eosdem voce æque ac organis, cymbalis, cælerisque instrumentis musicis decora harmonia personarent; uti nunc videmus festorum decus esse insignem musicam et organa. Atque hac ratione tempora festorum ornavit quamdiu vixit, pula asquead mortem, sanciendo ut Levitas et cantores laudarent nomen sanctum Domini, a ct amplificarent, n id est canendo celebrarent, magnificarent et exaltarent, græce ifocfr, id est personarent, resonarent « Dei sanctitatem. « inter omnia enim Dei attributa sanctitas Dei est colenda, adoranda, hymnis et laudibus celebranda; Deitas enim esi increala et itnttensa sanctitas; ao per essentiam sancta sacraqno majestas, ab omnibus hominibus el angelis suinino veneranda, laudanda cl glorifie inda. UtldeIsaías, cap. vi, vidit Scrapliinosacclamantes Deo : a Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum. Hinc S meli, qui participant Dei sanctitatem, participant et venerationem ; unde sicut Deum colimus latria, sic Sanctos dulia, el B. Virginem Deiparam el Sanctorum reginam, hyperdulia.

Alii vertunt : uf *a tempore tnafutino resonaret sanctuarium* Del laudibus ct hymnis; sanctuarium emm hebraico vocatur UHlp *codes›* id est

sanctitas; quia locus hic erat sanctissimus, utpoto templum, domus et thronus Dei. Sic et Salomon dicitur « parasse sanctitatem, » vers. 13, id est (edificasse sanctuarium, sive templum sanctum Deo. Alludit ad I Parai. xxiii, uhi David sanxit : « Ut Lcvilæ stent mane ad confitendum et canendum Domino : similiterque ad vesperam, tam in oblatione holocaustorum, quam in sabbatis ct calendis ct solemnitatibus reliquis. »

Ex dictis liquet, quanta quamque eximia fuerit Davidis sanctitas, quantæque apud Deum gratiæ et meriti. Nam, ut alia taceam, Psalmi a Davide conscr'Pli ostendunt ejus cor ct pectus plenum fuisse in Deum desideriis, ardoribus, laudibus, zelo, pietate, omnique virtute heroica. Quocirca noster Pineda, *in Salom.* lib. I cap. n, num. 8, concludit Davidis sæculo nullum inter Israelitas, nedum inter Gentes, Davidi fuisse parem aut supparem in sanctitate, imo Davidem in ea non fuisse minorem Abrahamo, Isaaco ct Jacobo; quin ct Davidem fuisse sanctiorem Abrahamo diserte docet Abulensis, *Matth.* xxn, Quœst. CXXXV clCLIV, Salmeron, tom. Ill, *tractat.* 16, ct favet S. Chrysostomus» in cap. i *Matth.* hom. 2. Euindent Josia, Ezcchia, cœterisquo regibus fuisse sanctiorem docet Barradius, lib. ili suæ Concordi®, cap. XV, et consentiunt cæteri.

X>; ridi* rr Un L dni- di.

▼ t» 13. ¡3. Dominus purgavit (Syrus, *dimisit ;* Vatablus, *abolevit)* peccata ipsius. — Pro *Dominus,* Rabanus, Jansenius et alii legunt *Christus,* sicque exponunt, *q. d.* Peccata Davidis purgavit Christus ; tum qua Deus (Dei enim solius est condonare peccata), tum qua homo; quia per merita futura Christi prœvisa a Deo, Deus condonavit peccata Davidi et aliis Sanctis veteris Testamenti : unde Christus dicitur « agnus occisus ab origino mundi, n *Apocal.* XIII, 8. Rursum alii pro *Christus* legunt «spiritus, u nimirum cx facili vicinarum litterarum flexu ct lapsu depravatum est X?tç4;, id est *Christus,* quod cum scriba' non caperent (eo quod Christus necdum natus esset tempore Davidis) pro *Christ**** •Astituerunt *spiritus.*

Verum legendum est x^toc, id est *Dominus,* sic enim legunt Romani et Grmci Complutenses ca'terique. Sensus est, *q. d.* Dominus peccata homicidii quo David occidit Uriam, ct adulterii quo mœchatus est cum Bersabeeuxore Uria', purgavit, mittendo ad rum Nathan prophetam, qui cum corripiens ad pœnilenliain inflexit, ut David compunctus diceret : « Peccavi Domino. » Undo illico audivit a Nathan: « Dominus quoque tn nstulit peccatum tuum, * II *Regum* xu, 13. Est hæc oc(ava |aus Davidis, quod Deus eum ita adamani, ul peccata gravia ei condonant, nec ob ea ipsum abjecerit, uti abjecit Saulem, sed regnum ipsi et posteris ejus stabilierit u«que ad excidium llierosolymæ. Quare pœnitantia et reconciliatio Davidis cum Deo non solum ipsi, sed et Salomoni cœterisque posteris profuit. UndeS. Ambrosius, lib. I *Apolog. David,* cap. n : « Nullum, inquit, attulit lapsus impedimentum, sed velocitatis incentiva cumulavit, cl acrior ad currendum surrtxiL »

ocuti Mu', Di-

Nota hic miram fragilitatem Davidis, ct cujuslibet hominis sancti. David enim vir secundum cor Dei, sui ævi angelus, sanctitate par quibusvis Patriarchis et Prophetis, ecce tibi ad conspectum unius feminæ labilur in enormia peccata adulterii ct homicidii. Quis non obstupescat, quis non expavescat» quis licet sanctissimus de perseverantia praesumat? Nimirum id permisit, et permittit etiamnum subinde, in viris eximiis Deus, ad hoc, ut singulis inclamet illud Pauli, *Philipp.* cap. ii, 12 : « Cum metuet tremore vestram salutem operamini. Deus est enim, qui operatur in vobis et velle el perficere pro bona voluntate. » Ex adverso nota Dei clementiam et gratiam, quæ Davidem adeo profunde lapsum per Nathan erexit, cl in pristinum sanctitatis gradum restituit, imo altius evexit, ct majori timoris et huimhtalis sensu solidavit.

Et exaltavit in æternum cornu ejus. — «Cornu» symbolum est roboris, regni, vicloriæ et gloria?, uti ostendi *Daniel.* vu, 8. Hæc enim Deus Davidi dedit in æternum; tum quia ea possedit David in posteris, quamdiu duravit Synagoga ct respublica Israelis, usque ad ejus excidium per Chaldæos; tum quia mystice longe excellentius ea possidet perpetim in Christo ex se prognato. Unde de Christo angelus ad Deiparam ait : « Dabit illi Dominus Deus sedem (regni) David patris ejus : et regnabit in domo Jacob in æternum, • puta in Ecclesia militante per gratiam, in triumphante per gloriam sternam, *Lue.* i, 32. Est Igitur hic tacita promissioChrisli ex Davide nascituri, quæ nona et maxima Davidis fuit laus, decus et gloria.

EI DEDIT ILLI TESTAMENTUM REGNI, ET SEDEM GLOiuæ in Israel. — Hoc est, ul alii vertunt : *Et dedit illi pactum regni, e' solium gloria:* in *Israel, q. d.* Deus pacto promisit David regnum, quodque posteri ejus continue ipsi succederent in regno glorioso Israelis. Glorioso dico, quia Israel solus erat populus ct Ecclesia Dei, ab eo honoratus et glorificatus sanctis Patriarchis, Prophetis» lege, templo, vera religione, sacrificiis, miraculis, opibus» felicitate, gloria,etc. lude Vatablus vertit : *Fccdcrcpactus est n regnum, ct solium majestatis in Israel.* Pro *regni,* Noster cum Cuinplutensibus et Romanis legit {ixotkux;; alii legunt p*«iAiww, id est *regum,* ut scilicet reges continua serie ex Davide descenderem, eique in regno succederent : quare modern redit sensus.

TERTIA PARS CAPITIS

ENCOMIUM ET VIfUPERIUM SALOMONIS ET ROBOAM»

r«n i4 14. Post ipsum (legit cum Compìiitensibus, juta .¿jtcv; jam Romana legunt, prá tcútou, id est *cum it>a)* subrexit filius sensatus (Syrus, rea; *foriis habitans in quiete);* et propter illum (Davidem) dejecit omnem POTENTIAM INIMICORUM, — *q. (l.* Propler merita et sanctitatem Davidis heus dejecit omnem impetum inimicorum, ut nemo auderet Salomoni Davidis filio sese opponere, sed ille libere regnaret, lateque suum imperium propagaret. Unde Gr<eca habent : xxi il a&rò mltûvoiv ò lOcaruapâ id est, *propter illum habitavit,* vel, ut Rabanus habet : requievit in latitudine tum animi (puta in magna animi confidentia el securitate), de qua dicitur III *Rcg.* ¡v, 29 : « Dedit Deus sapientiam Salomoni, etc., et latitudinem (puta magnanimitatem et magnificentiam) cordis, quasi arenam quæ est in littore marts; » tum regni, quod latissimum et amplissimum habuit Salomon, ut patet lll *Reg.* tv. Unde Vatablus vertit : *Huic successit filius sapiens, qui per cum in amplam venit possessionem.* Rursum tò xxtO^an vertas, *destruxit in latitudine,* id est longe lateque, quod Noster vertit : « Dejecit omnem potentiam inimicorum, » nam xxrxet destruere et habitare significat.

Vocatur a sensatus, » sive sapiens, quia Salomon facta sibi a Deo optione petendi quod vellet, petiit sapientiam, eamque obtinuit : « Quia postulasti verbum hoc, inquii, ecce feci libi secundum sermones tuos, et dedi tibi cor sapiens et inlelligeos, in tantum ut nullus ante te similis lui fuerit, nec post te surreclurus sil. Sed et hæc, quæ non postulasti, dedi libi : divitias scilicet et gloriam, ul nemo fuerit similis tui in regibus, cunelis retro diebus, lll *Reg.* m, 11.

Nota tò *propter illum;* inde enim liquet rursum sanctitas el merita Davidis, scilicet quod propter illa Deus Salomoni el posteris tam potens et felix regnum concesserit. Vide Pinedam, lib. I *De Rebus Salam,* cap. n, num. 10, ubi ostendit omnem Salomonis potentiam, opes, gloriam, sapientiam, etc., adeoque quidquid Deus Salomoni et posterioribus regibus contulit, id lotum Davidis luisse vel beneficium, vel eximias illius sanctitatis præmium. Unde llierosolymæ, tempore Ezeebiæ a Sennacherib obsessæ et desperatæ, Deus succurrit ob merita Davidis : a Protegam, inquit, urbem hanc, et salvabo eam propter me, et propter David servum meum, n IV Reg. xix, 34; nimirum quia Deus suam in templo, David in Sione regiam sedem locarat. Vide S. Chrysostomum, homil. 8 *ad Popul.* Rursum , quidquid Deus tribui Juda honoris et dignitatis supra cæleras contulit , id propler Davidem contulisse censet S. Augustinus, m *Psal.* lxxvu, 70, ad illa : *Elegit* David *servum suum.* Idem, lib. XVII *De Civit. Dei* cap. xiv, notat Davidem fuisse primum regem sanctum in terrena Jerusalem, qu® est umbra futur®, hocque insigne fuisse Davidis privilegium, decus el gloriam.

15. Salomon imperavit in diebus pacis, cui (legit cum Romanis id est *cui;* Complutensia legunt ¿»:,id est *quoniam)* subjecit Deus omnes uostes, ut conderet domum in nomine suo (Deus per Salomonem), et pararet sanctitate minsempit eknum,— *q. d.* Salomoni Deus concessit summam pacem , cique subjecit omnes hostes, hoc fine, ut (edificarci domum, quam nomine Dei nuncuparet, Deoque dicarei, ut vocaretur et esset templum Dei, atque ut pararet et adornaret « sanctitatem, » id est sanctuarium (hoc enim hebraico vocatur DTip *codes,* id est sanctitas, quia locus sanctissimus) duraturum in sternum, non absolute, sed respective, scilicet lamdiu quamdiu duratura erat respublica et Synagoga Judæorum, puta usque ad excidium eorum per Chaldæos. VerMl

Nota *primo* : Ab hac summa pace dictus est rex a Salomon, » id est « pacificus; » *scalom* enim llebræis est pax. Porro pax eis significat opes, prosperitatem, rerumque copiam, qualem habuit Salomon ad fabricam templi; hæc enim omnia parit pax. A Salomone Turearum Imperatores vocarunt se Selymos et Solymannos, quasi sui ævi et gentin Salomones; et Germani Fredericos, Fredericus enim Germanis idem est quod pacis dives, sive pace abundans. Denique bella Davidis hanc pacem crearunt Salomoni; bello enim paranda est pax, praesertim cum infidelibus et haereticis. Simili modo David præparavit Salomoni opes et materiam ad fabricam templi necessariam, quæ quanta fuerint liquet ex templi magnificentia, lll *Reg.* vi ; imo David Salomoni ideam lotius templi, omniumque ejus partium reliquit et tradidit. Unde sequitur : « Quemadmodum cruditus es a juventute tua, » quod multi referunt ad præcedentia, *q. d.* Fabricasti domum Deo eo modo, forma el idea, quam didicisti ct accepisti a patre tuo Davide, l *Paral,* xxix, l e seq. Verum melius cum Romanis et Græcis hæ verba referas ad versum sequent. a Salo- ei soly- inaimi,

Nota, *secundo :* Pro cui *subjecit Deus hostes,* Græca Complut, habent : *Quoniam Deus pacavit in circuitu suo;* Romana : *Cui Deus requiem dedit incircuitu,* quia scilicet « subjecit ei hostes,» ut explicat Noster. Rursum aliqui addunt xxl id est et *glorificólas est.* Unde Vatablus : *Salomon regnavit tempore pacifico; et gloriam adeptus est, postquam Deus circumjecta loca pacata reddidit, ut nomine* <pniM *statueret aidem, et sacrarium perpetuum pararet^*

Nota, *tertio :* Salomonis nomen jussu Dei fuisse inclitum. Sic enim Deus ait Davidi, I *Paral.* :ap. xxii, 9 : « Filius, qui nascetur tibi, erit vir quietissimus : faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum : et ob hanc causam Pacificus (puta Salomon) vocabitur: et pacem et otium dabo in Israel cunctis diebus ejus. »

rcr. is 15 et 16. Quemadmodum eruditus es in juventute tua, et impletus es (Jansenius el alii pro es, ulrobiquo legunt *est* interlia persona) quasi flumen, Qirm- sapientia. — Vox « quemadmodum n non est tdrno- comparantis, sed admirantis; græce enim est *temuto*,* id est *quam sapiens in juventute tua* fuisti, hi ab. et in modum fluminis repletus fuisti, intelligentia. » Sic sumitur a quemadmodum » pro *quam* per admirationem, *Psalm.* xxxv, 8 : « Quemadmodum (S. Hieronymus et Chaldæum, *quam)* multiplicasti misericordiam luam; n Syrus : *Quam sapiens fuisti in pueritia tua, Salomon et fluxit vclut fluvius sapientia, in intelligentia tua, et in celsitudine gloria regis;* Arabicus, *regum, q. d.* O Salomon, quanta sapientia abeo infusa dotatus fuisti in juventute tua (nam in senectute delirasti et idola coluisti) : nimirum sicut flumen repletur copia aquarum, ita tu a beo repletus fuisti abundantia sapientiæ et cloquentiœ. Recle enim fluens sapiensque eloquenti® oratio flumini assimilatur; hæcque omnes etiam dissitos ad se allicit rapitque, uti fecit in Salomone.

Nota hic, Salomonem sapientem fuisse a juventute, cl pene a puero, idquc ex institutione tum Dei, tum Davidis et magistrorum. Verum enim est illud Plutarchi, lib. *Dc Educandis liberis* « Ad pueri eruditionem tria requiri, scilicet naturam, doctrinam et exercitationem. Natura quippe, inquit, absque disciplina si sit, cæcacst; disciplina, si natura destituatur, defecta; exercitatio, his duobus demptis, imperfecta est. Et quemadmodum ad agriculturam primum requiritur bonum solum, deinde peritus colonus, denique semina frugi : ita plane natura solo, agricolo» magister, semini præcepla respondent.

Porro quanta ct quam ampla fuerit sapientia Salomoni a Deo indita, docet ipsemcl *Sap.* vn, cum ait : a Ipse (Deus) dedit mihi horum, quæ sunt, scientiam veram : ul sciam dispositionem orbis terrarum, et virtutes elementorum, initium, ct consummationem, et medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, el commutationes temporum, anni cursus, el stellarum dispositiones, naturas animalium, et iras bestiarum, vim ventorum, et cogitationes hominum, differentias virgultorum, ct virtutes radicum, et quæcumque sunt absconsa cl improvisa, didici : omnium enim artifex docuit me sapientia. » Ex quibus liquet Salomonem fuisse insignem physicum, cosmographum, astrologum, medicum, adeoque scientiarum omnium encyclopa'diam absolvisse.

Sai u)j Er TERRAM RETEXii anima tua. — *Primo,* aliqui hæc accipiunt de Ophir el Indiis, quas navibus suis detexerit, et pervias fecerit Salomon; sicut avorum memoria, sub annum Domini 1490,Chnstophorus Columbus navigando detexit ct aperuit Indias Occidentales, Vascus Gama Orientales.

Secundo, alii exponunt, *q. d.* Salomon retexit Srcnndn terram effodiendo ex ejus visceribus aurum, argentum et thesauros absconditos. Sic Dido admonita a Sichreo marito defuncto apud Virgilium, lib. I *Æneid. :*

Veteret tellure recludit
Thesauros, Ignoturo argenti pondus el auri.

Tertio, «retexit,» id est texit, contexit, operuit; T*rth. hoc enim significat Græcum *d.* Adeo plenus, abundans cl inundans fuisti sapientia, ul instar fluminis vel maris exundantis, eadem obrueris et repleveris totam lerram, ul legit Vatablus, ut scilicet incoke lotius terræ eam cognoscerent et celebrarent. Rursum Salomon contexit totam terram suis parabolis, id est, parabolis suis complexus esi universas herbas et arbores terræ. Undo regina Saba venit ex Æthiopia in Jerusalem, ul audiret sapientiam Salomonis, III *Reg.* x, indeque reges Ælhiopiæ sive Abyssiæ, puta Protéjannos, jactant et gloriantur se filios esse Salomonis; utpote prognatos ex regina Saba, quam gravidam effecerit Salomon, etsi hoc cre¿ilu sil difficile. Hoc est quod dicilur III *Reg.* iv, 34 : « Veniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis, et ab universis regibus terræ, qui audiebant sapientiam ejus. » Verum, qc¿a tò *retexit* apud Latinos non operire et tegere, sed contrarium, scilicet aperire el detegere significat; hinc Noster pro taxata^l*; videtur legisse id est aperuit, retexit, patefecit.

Quarto ergo el genuine, sensus est, *q. d.* Salo- Quir*. mon sua sapientia «retexit,» id est detexit, aperuit, eruit, revelavit terram, id est ea quæ in terra hominibus erant secreta el abscondita, ipse patefecit secreta natura*, et proprietates rerum occultas, ac præserlim earum quæ sub terra latent, quales sunt metalla, gemma?, radices; hæc enim in apertum protulit Salomon, tum ea eruendo et effodiendo, tum ea explicando et enarrando, juxta illud III *Reg.* iv, 33 : « Disputavit super lignis, a cedro quæ est in Libano, usque ad hyssopum quæ egreditur de pariete . el disseruit de jumentis, ct volucribus, et reptilibus, et piscibus.» Ita Dionysius, Palacius, Jansenius et Pineda, lib. IV *Dc Rebus Salom.* cap. xxii, in fine. Hunc sensum exigit id quod sequitur :

17. Er REPLESTI IN COMPARATIONIBUS ÆNIGMATA, — *q. d.* In parabolis tuis « replesti, » id est plena, hoc est plurima, congessisti « œnigmata. » Sic replere » pro plena multaque afierre, sumitur a S. Paulo, *Rom.* xv, 19, cum ait : « Ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim (id est plene prœdicaverim) Evangelium

Còristi. » *n Timoth, ir, 17 : « Ul per me* prædicalio *impleatur,* » et alibi.

Porro « «migmata ▮ siint dieta obscura el diffidila, constantía gravissimis sententiis, aut etiam sinnhludinibusctcomparationibus, ductis ex occultis rerum proprietatibus. Undo Græca habent: *Terram contexit anima tua, et replesti* (terrain) *in parabolis ænigmatum;* Vatablus: *Animus tuus omnem terram aperuit, et allegoriis anigmaficis implevit.* Ex omnibus enim partibus mittebantur, qui ænigmata ct res obscuras Salomoni proponerent (uti Hiram regem Tyri fecisse testatur Josephus, Vili *Antiq.* n) : quæ omnia ipse ita clare solideque explicabat, ut omnes obstupescerent.

Ad INSULAS LONGS DIVULGATUM EST NOMEN TUUM, ET dilectus es in pace tua. — Vatablus : *Paceque tua fuisti gratiosus;* alii, *charus, q. d. O* Salomon, ob tuam sapientiam, pacem et magnificentiam celebris evasisti toto orbe, ut etiam insulani te celebrarent et glorificarent. Hebræi enim cum terras et gentes remotas ct abditas incogmtasque significara volunt, nominant insulas; tumquiainsuhe, undique mari circumdatae, ab omni terra ejusque incolis sunt semotæ; tum quia Judiei navium et navigationis ante Salomonem expertes, eos qui in mari, puta in insulis vel trans mure, habitabant, censebant procul a Judæa in alio climate et quasi in novo orbe habitare. Unde illud : alleges fharsis etinsui» munera offerent, » *Psal.* lxxi, 10, *q. d.* Reges remoti, qui trans mare dominantur, œque ac insulani a Judœis cæterisquo terræ incolis semoti, subdent se Christo, quasi vero Salomoni, eique munera offerent. Et Isaias, cap. lx, 9, prædicens gentium remotarum conversionem ad Christum ct Ecclesiam : « Me, inquit, insute exspectant, et naves maris in principio, ut adducam filios tuos de longe. »

Er dilectus es in pace tua, — id est propter pacem tuam, *q. d.* Quia pacem tuo regno procurasti ac pacem cum vicinis, quin et cum remotis gentibus, quales erant in Ophir, coluisti, atque pacifice regnasti, idcirco charus fuisti tam tuis Judœis, quam quibusvis gentibus, regibuset principibus, ut quod adulatorie dictum fuit Neroni, vere dicatur Salomoni : « Nemo unus homo tam charus fuit uni homini, quam tu tuo imperio, p Hinc Salomon a Nathan vocatus est « ledidia, » id est amabilis Deo œque ac hominibus; omnes enim amant pacem et pacificos; magnæ enim virtutis et sapientiæ est ita agere ct regere, ut pacem cum omnibus habeas. Unde Salomon tanquam rex pacificus, amatus et celebratus fuit toio orbe, quia non armis, sed mirabili prudentia et lenitate, orta ex magnanimitate, in pace regnum administravit. Atque hæc fuit causa tantae potentiae, tamque ampli regni Salomonis; nihil enim ita valet ad vincendos hostes, et devinciendos exterorum animos, atque concordia et pax. Qua de re ita pulchre, æque ac vere sanciunt leges Vu gutliorum, fibro l, tit. II, cap. vi: <Sicut modestia principum temperantia est legum, ita concordia civium victoria est hostium. Ex mansuetudine enim principum oboritur dispositio legum, T‘‘a n tid ?. ex dispositione legum institutio morum, ex institutione morum concordia civium, ex concordia civium triumphus hostium; sique bonus princeps interna regens, ct externa conquirens, dum suam pacem possidet, et alienam litem abrumpit, celebratur ct in civibus rector, et in hostibus victor.»

Ex adverso a principum sævitia bellum est, » puta belli causa, ait Seneca, lib. I *De Clementia,* cap. v. Nam, ut idem ait, cap. vu, « Non alia facies est quieti nioderatique imperii, quarn sereni cœli et nitentis. Crudele regnum, turbidum tenebrisque obscurum est inter trementes, et ad repentinum sonitum expavescentes, nec eo quidem, qui omnia turbat, inconcusso. »

18 et 19. In cantilenis, et proverbiis, et com- Ven.ii
parationibus (græco, *parabolis),* et interpretatio- el
NTBUS, MIHATÆ SUNT TERR.fi, ET INNOMINE DOMINI Dei, cui est cognomen, Deus Israel. — Syrus : *Exspectant,* vel *sperant audire (e interpretantem proverbia, et sapientiam in libro, et in prophetia obstupefecisti populos, vocatusque es in nomine Dei, cujus est honor, qui invocatus est super Israel;* Græce : *In odis, et proverbiis et parabolis, et interpretationibus te admirata sunt regiones, in nomine Domini Dei totius terræ, qui vocatur Deus Israel* ; Vatablus: Te *miratee sunt regiones propter carmina ct proverbia, simul et allegorias interpretationesque, ac nomen Dei, qui Deus Israelis est cognominatus.* Complutensia addunt *tuus : Qui,* inquiunt, *cognominatus est tuus Deus Israel.*

Eximius ergo et admirabilis fuit Salomon, *primo,* in pangendis odis, id est canticis et car- nj>0Uf^r
minibus, quorum pars aliqua et velut reliquior edili,
exstant in L'antico *Canticorum.* Nuper etiam noster Ludovicus de la Cerda cum Adversariis edidit Psalterium Salomonicum, puta octodecim psalmos Salomonis, sive illi ab ipso Salomone, sive potius ab aliquo alio nomine Salomonis sint compositi; nam nemo veterum horum Salomonis psalmorum meminit, atque hi Psalmi xvhi, recens in membranis antiquis Bibliothecœ Augustanæ, græce manuscript! reperti sunt. Adde, singulos bosco psalmos hoc titulo prænotari : *Psalmus Salomoni;* quasi psalmi hi adseripti, eo quod Auctor in illis Salomonem loquentem et psallentem inducat.

Secundo, in *proverbiis,* quorum pars aliqua exstat in lib. *Proverbiorum.*

Tertio, in *parabolis,* id est comparationibus et similitudinibus, quibus gaudent Syri. Unde iis post Salomonem crebro usus est Christus, juxta illud : u Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi, » *Psal.* lxxvii, 2; *Matth.* xm, 35.

Quarto, in *interpretationibus,* quibus scilicet Salomon interpretabatur et explicabat tum ænigmata et sermones obscuros, luin rerum præ«er-

tlm abditarum naturas reconditas, et proprietates occultas.

Quinto, in nomine Domini Dei, id est in virtute, ope, protectione, beneficentia Dei. Mirabantur enim homines, etiam Gentiles, quod Deus Salomoni quasi filio suo tantam sapientiam, pacem, opulentiam, felicitatem, gloriam, bonorumquo omnium copiam contulisset; adeo ut vocaretur Deus Salomonis, ut habentComplutensia, œque ac Israelis; atque vicissun Salomon vocaretur lilius Dei primogenitus, juxta illud : a Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium.» II *Reg»* vu, 14 : « Et ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus lerræ, n *Psal.* lxxxviii, 28. Rursum rò *in nomine Domini*, significat Salomonem in omnibus invocasse nomen Domini; eique suam sapientiam, gloriam, bonaque omnia accepta tulisse, non sibi suisque viribus, quui sano insignis fuit in tanto fastigio animi demissio ct humilitas. Hinc Deum invocans pro sapientia ait : « Mitto illam de cadis sanctis tuis, et a sede magnitudinis tine, ut mecuni silet mecum laboret, ul scium quid acceptum sil apud te,» *Sapient.* cap. ix, iO.

Nota hebraismum : *Mirari in cantilenis, proverbiis, parabolis, in nomine Domini,* idem est, quod mirari cantilenas, proverbia, parabolas, el nomen, id est virtutem Dei assistentem Salomoni, cumque tot bonis cumulantem; est enim *bdh* contactus notum hebraico peritis. Ita Vatablus. Alludit ad III *Reg.* x, i : «Sed et regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini » *q. d.* Audita fama sapientiæ a Doo datæ Salomoni, ac eorum quai faciebat Salomon opo Domini. Unde Vatablus vertit: Ex *nomine Domini, venit lentare cum in ægnimalibus.* Quæ auditis responsis Salominis, exclamavit vers. 9 : «Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, ct posuit te super thronum Israel, eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum. »

In hisco omnibus Salomon fuit typus Christi, qui pacem orbi nttulit, unde vocatur « Princeps pacis, » *isaim,* ix, G; reque ac veram sapientiam, opes et gloriam, non terrestrem, sed cmlestem. Ha Rabanus.

Vm.w. *0- Collegisti quasi aurichalcum aurum» et ut* PLUMBUM *complesti* (id est multiplicasti, uti dixi versu 1G) argentum. — « Aurichalcum » dicitur œs rubens fulgcnsquo ut aurum; gnrce est: *Congregasti aurum quasi stannum, ct multiplicasti argentum quasi plumbum* ; Syrus: *Congregasti qua^i plumbum aurum, et argentum quasi terram,* Argentum enim non ost aliud quam terra alba, aurum rubra, ail S. Bernardus. A sapientia transit ad opes Salomonis, qua» ingentes et peno ad miraculum stupendas ei dedit Deus. Est hyperbole apposita, ulpole in qua similia similibus, puta aurum aurichalco, argentum plumbo comparan-
Un* il tur. Porro in pretio magna est dissimilitudo : una
h* Am emui libra auri valet quingenta* libras reris, sive aurichalci; una enim libra auri valet libras decem argenti, atqui una libra argenti valet librai 50 /eris: multiplica decem per 50 habebis quingenia. Alludit ad Ili *Regum,* x, 21 : «Non erat argenium, nec alicujus pretii putabatur in diebus Salomonis. » Et vers. 27 : «Fecitque (Salomon) ut tanta esset abundantia argenti in Jerusalem, quanta ct lapidum. » Et II ParaZip. i, 15 : « Pra> buitque rex argentum et aurum in Jerusalem quasi lapides, n Censent aliqui vituperari hic Salomonem a nimio studio coacervandi opes quod regibus Israel vetuit Deus, Deufer. xvif, 17. Verum dico: Laudatur hic Salomon ab opibus, uti laudatus fuit a sapientia; sed opes illi fuere illecebræ fastus, avanti®, gulæ et luxuriae, per quæ sensim ulterius prolapsus tandem corruit m barathrum idololalriœ. Opes ergo bonæ sunt bene utenti: sed mal vabutenti; facile autem est iis abuti, dimoile bene uti : « Opes, » inquit Diogenes, apud Dionem, *orat,* 4, *De regno,* «omnis concupiscentia; et studii servæ et ministrae sunt.» Vnlo Pinedam, lib. Vil *De Rebus Salomon,* cap. xíii, ubi ostendit quando et quantum in opibus coacervandis peccarii Salomon.

v»l*t d*-
nai
m
***

Porro quanta; fuerint opes Salomonis vel ex hoc conjice, quod David monens pro fabrica templi reliquerit ei centum millia talentorum, auri, quæ faciunt mille et ducentos milhones aureorum; argenti vero mille millia talentorum, qua» faciunt tantumdem : libra enim una auri olun valebat decem libras argenti. Reliquit ei ergo universim bis mille milhones, et insuper quadringentos milhones aureorum. Vide Vilalpandum sub fine tom. II *m Lzechiel.* part. 11, lib. V, disp. 3, cap. xliii et sequent., ubi probat Davidom et Salomonem annuo redditu opibusque superasse tribula et opes non lautum Romanorum, sed et Cbaldreorum, Persarum, omniumquo regum et mon&rcharum ; licet olii viri docti contrarium sentiant, scilicet promissa Dei de Salomonis prœoellentia inlelligenda esse accou» mode, nimirum respectu cælerorum regum I$* raelis, non autem exterorum. Itaque Nabuchodonosorem , Cyrum , Alexandrum, Cesarem, Augustum opibus et gloria Salomoni fuisse pares, imo superiores.

0pr4
lomenti
(P,uLE*

Er iMxiNAsri fkmoha îua mulieribus; (et cum femoribus mentem, sapientiam, sanctitatem, et gloriam luam; hæc enim Salomon subjugavit libidini el voluntati mulierum, ideoque prodegit et perdidit): potestatem habuisti in corpore tuo, — id est validum habuisti corpus, et tot feminarum potens, ait Lyranus el Dyonysius. *Secundo* et melius, 7. d. Abusus es luo corpore ad tuum libitum, ul contra Dei præceptum illo libere utereris ad tuas libidines explendas. Non enim agitur hio do naturæ roboro, sed de vitio animæ, quo Salomon pro libilo corporo abutebatur; cum (amen corpus non esset ejus, sed Dei. ut ait Apostolus,! *Corinth,* vi> 14 cl 19. Græce e»t,

Çcum'i^c, *id est* in potestatem jedactus es corporis tui» g. d. Fecisti te mancipium tu® carnis et concupiscenti®, a'que ac mulierum, quas insane adamasti, adeo «ut assidua carnis petulantia usque ad servitium carnis perveniret,» aits. Gregorius, XIÍ *Moral,* xn. Pro *femora* legit alii legunt arAÿppx, id est viscera: unde vertunt: *Acclinasti tua ilia mulieribus, et redactum est in alienam potestatem corpus tuum;* Vatablus : *Lumbos tuos applicuisti mulieribus, et vinci (e corpore tuo passuses, q. d.* Vinci te a femina passus es, quod est turpissimum; feminæ enim inclinasti cervicem, totumque corpus humiliasti; qui est habitus superati et triumphati hominis. Alii sic explicant, *q.* d. Supplex et procumbens in genua, femine® potestati subjecisti corpus tuum; nimirum diviti® duxerunt Salomonem ad delicias, delici® ad insatiabiles libidines, qu® tamen praecise in Salomone non fuere peccata mortalia, quia excerciLe intra terminos conjugii; concubin® enim ejus fuere uxores secundari® : fuerunt tamen peccata mortalia aliis nominibus, tum quia tant® ct tam ardentes in eo fuerunt, ut mallet Deum relinquere et idola colere, quam suas libidines et amasias offendere: «Fecit, inquit S. Augustinus, lib. XV, *De Genesi ad litter,* cap. XLir, quod sciebat non esse faciendum, ne suas, quibus deperibat atque diffluebat, delicias contristaret; n tum, quia nimis ingentes et muli® fuere confra præccptum Domini, *Deuter.* xvn, 17, habuit enim Salomon 700 reginas, trecentas con* cubinas, lll *Regum,* xi, 3, tum quia plerœque h® uxores fuere alienigen® e gentibus Judææ vicinis, quibuscum Deus severe vetuerat Jud®is inire conjugia, ob periculum idololalri®, Exod. xxxiv, 16. Denique Syrus clare vertit : *Dedisti mulieribus robur tuum,* el *potestatem dedisti eis in corpore tuo* (corporis lui), ve/ *pruefecisti eas* corpori *tuo.*

p Nota « potestatem » hic accipi posse vel active,
uj t c 7* Nimiam potestatem usurpasti in corpus tuum, cum illud non Dei legi, sed tu® libidini servire fecisti; vel passive, *q. d.* Alienam potestatem, puta mulierum tibi dominantium, admisisti in corpus tuum, permisisti ut ill® potestatem m te exercerent, earum ultro jugum et imperium subiisti, coactus es parere illarum libidini, etiamsi injusta, indecora et superba pneciperant. Sic enim Hercules paruit Omphalæ su® aiu&M®, ejusque flagellum et minas exstimuit, de quo Dejanira apud Ovidium.

Dicerisinfehx sculicæ tremefactus habenis,
Ante pedes domini pertimuisse minas.

Ita viriles animos dementat, dejicit et sternit amor. Hunc sensum exigit Græcum id est a m potestatem redactus es. » Sic Apostolus, I *Corinth,* xi, I0 : « ideo debet mulier potestatem habere supra caput. » *Potestatem,* scilicet passivam, puta velum, quo testatur se potestati viri esse subjectam : e contrario Salomon mulierosus potestati mulierum se suumque corpus subjecit, quasi alter Sardanapalus. Quam verum est illud : « Amare et sapero negatum est etiam sapienti, » imo sapientissimo Salomoni. Vide nostrum Pinedam, lib. VII *De Rebus Salomonis,* cap. vu.

22. Dedisti maculam in gloria tua (Vatablus, Vtn-ti *inussisti gloriae tuae maculam),* et profanasti semen tuum. — Syrus : *Dedisti maculam in honore tuo, et opprobrio affecisti stratum tuum, q. d.* Maculasti, deturpasti, infamasti tantam tuam gloriam fœda et indelebili macula ignominiosa) libidinis, el consequenter idololatria? : sicut stola alba turpatur injecto atramento, et purpura injectis excrementis. Eadem macula maculavit gloriam suam Pipinus, Constantinus Monomachus, Henrietta VIH, rex Angli® , mullique alii reges ct principes. Vere dixit Ecclesiasticus, cap. xix, 2 : « Vinum el mulieres apostatare faciunt sapientes. » Sic mulli illustres viri candidam juventutis stolam turpi senectutis macula instar Salomonis dedecorarunt : nimirum maculam hanc in gloriam suam dedit Orígenes, Tertullianus, llosius Cordubensis præôes Concilii Nicœni, cum in senio delirans cessit Arionis; el Constantinus Magnus, dum praeter alia seductus ab Arianis, ab Ecclesia sua ejecit S. Alhanasium. Unde merito palatio ejus affixum fuit hoc carmen : « Saturni saecula quis desideret? Sunt hæc gemmea, sed Neroniana, n uli refert Sidonius Apollinarius, Baronins et alii. Proprie vero maculam homini injicit libido ; hæc enim affert probrum et ignominiam , sicut ex adverso castitas offerì candorem el decus. Unde S. Leocadia apparens S. Ildephonso, qui celebrarat intemeratum et æternum candorem virginitatis B. Mari® Deipara? : a O Ildephonse, iuquit, per te vivit gloria Domin® me®. » Munte

Pro *maculam,* græce est , quod *secundo,* verti potest, *vituperationem,* reprehensionem ; nihil enim est in homine luxurioso , quod non reprehensione sit dignum, quodque Momus non carpat. Opes enim ejus in turpes usus expenduntur, corpus libidine polluitur,mens tota fœdis imaginibus turpatur,denique omnes anim® et corporis vires libidini famulantur. Ita Pineda.lib. VII *De RebusSalom.* vu. Quare sapienter Monet Cyrillus Hierosolymitanus, *Catechesi,i* : « Ne parva voluptate, inquit, vendatis magnam dignitatem. » Praeclare S. Bernardus, epist. 129, *ad Januenscs, de Perseverantia :* «Si cautela» inquit, Samson, et si Salomonis devotio perseverantiam retinuissent; ncc iis profecto privaretur viri bus, nec hic sapientia.» Idem, lib. II *De Consider,* cap. xn, monet Eugenium Pontificem ut in Lanio pontificatus honore, gloria et felicitate se caute custodiat, ne in peccatum prolabalur, uli prolapsus est David et Salomon : « Est utique, inquit , si diligenter attendas . quam rarus semper exstiterit, qui non vel modice in prosperitate animum relaxaverit a sui cu* Ehuea* “ (¿dii.

(odia ct disciplina. Quando hoc incautis non fuit ad disciplinam, quod ignis ad ceram, quod solis radius ad nivcm vel glaciem? Sapieus David, sapiens Salomon fuit; sed blandientibua nimis secundis rebus alter ex parte, alter ex toto desipuit. Magnus, qui incidens in adversa, non excidit vel parum a sapientia; nec minor, cui felicitas si arrisit, non irrisit. Quanquam facilius inveneris qui sapientiam retinuerunt contraria sibi fortuna, quam qui propitia non perdiderunt. Præfercndus ille et magnus est, cui inter prospera saltem risus indecentior, aut sermo insolentior, aut immoderatior cura vestis vel corporis non irrepsit. »

Et S. Augustinus, lib. XVII De *Civit,* cap. xx, loquens de Salomone : a Hic, inquit, bonis initiis malos exitus habuit. Quippe secundie res, qua* sapientium animos fatigant, magis huic obfuerunt, quam profuit ipsa sapientia, etiam nunc cl deinceps memorabilis, et longe lateque laudata. »

Sih^on pivhoi- tauro. Primo,

Et profanasti semen tobm. — *Pnmo,* a profannst¡} „ græce id est polluisti, macuInsti, contaminasti a semen tuum, » per impura» libidines et æternam ignominiam. Est catachresis, profanum enim sumitur pro immundo, *Ad.* x, 14 et 15, quia Judæi cibos communes sibi et Gentilibus, censebant profanos et immundos.

fccimlo.

Secundo, proprie a profanasti semen tuum,» purum et sanctum, nipote hominis fidelis, sapientis et sancti, cum illud commiscuisti cum mulieribus infidelibus, insipientibus et impiis. Nam, ut ait Apostolus : « Qui adhaeret meretrici unum corpus efficitur, » I *Corinth,* vi, 16. Semen enim Israel erat sanctum, *Isaiæ* cap. vi, vers. 13. gentium vero profanum et sacrilegum. Unde illud Danielis ad senes impios : « Semen Chanaan, et non Juda, » *Daniel,* xiii, 56.

Teriw.

Tertio, « profanasti semen tuum , » id est filios tuos, cum illos procreasti ex mulieribus idololatris et impiis, quæ eosdem educarunt in sua idololatria et impietate.

Qauto.

Quarto, a profanasti semen tuum, » quia forto illud more idololatrarum consecrasti idolo Moloch; huic enim solebant offerre semen humanum, imo ct filios proprios immolare ct concremare, uti dixi *Levit,* cap. xviii, vers. 21; uxores enim Salomonis coluerunt Moloch, ipsumquo ad eumdem colendum induxerunt, III *Reg.* cap. xi, 5 el7. Unde Palaeius opinatur Salomonem filios suos immolasse Moloch, œque ac Pineda, lib. VII *De Rebus Salomonis,* cap. xi,n. 3, in fine, qui et conjecturam addit : Nam, inquit, non alium Salomonis filium legimus quam Roboam, ac duas prætcrea filias, ut, si alios (ut videtur) ex tot uxoribus et concubinis suscepit, malos male perdidisse vidcalur insana parentis religio, ac nefarius Molochius ignis.

OimW.

Quinto, u profanasti semen tuum, » quia origo cl causa fiûrti, ut idololatria tua etiam post mortem tuam proserperet et grassaretur inter Hebræos, III *Reg.* XIV, 22. Hoc est, quod subdit Siracides : « Inducere iracundiam ad libero* tuos. » Unde et fana idolis et diis Gentium a Solomone ædificata manserunt per multa sæcula usque ad Josiam, qui ea destruxit, IV *Regum* xxm, 13.

Ex hoc loco el ex HI *Reg.* cap. xi, multi cum ae S. Prospero, lib. II *De Pradid.* cap. xxvn ; S. Cypriano. epist. 7 *De observanda disciplina ;* S. Gregorio, II *Moral,* cap. ii; Lyrano,in II *Reg.* cap. vn ; Abulensi, HI *Reg.* cap. xi, Quæst. ult; Andreas Vega, lib. XI *in Condì. Tridentin.* cap. n; Bellarmino, lib. I *De verbo Dei,* cap. v, hæresi 6; B. Joannes Capistrantis, lib. *De Audorit. Papa;* Pererius *in Epist. ad Rom.* cap. vm, QuæsL XXV1L ct fuse Joannes Cognatus, lib. de hac re edito cap. x :anl xvm cl sequent, censent S domonem esse da nna- » - turn.*Primo,*qui.i Siracides assignat lapsum Salomonis, tacet vero ejus poenitentiam, quam non ta< uilin lapsu Davidis dicens, vers. 13: « Dominus purgavit peccata ipsius.» Idem facit Scriptura, III *Reg.* cap. xn *Secundo,* quia, si Salomon post lopsun vere pœnituisset, utique debuisset destruere idola et idolia a se fabricata : hoc autem -non fecit ; nam illa manserunt usque ad Josiam, uti jam dixi. Ergo mortuus est in peccato ct impoenitens *Tertio,* quia ideo Deus Salomoni tot opes, delicia^ Tertio, honores,omnemque mundi gloriam concessit, ut eum in hac vita remuneraretur, inaltera vero puniret ejus scelera tam enormia. Uunde S. Augustinus in *Psalm,* cxxvi, sub initium, Salomonem reprobatum asserit: sicut enim signum praedestinationis est affligi in hoc mundo, ita signum reprobationis est bonis mundi affluere, iisque intemperanter se immergere, sicut fecit Salomon. Unde B. Nilus, qui opinione magnæ sanctitatis floruit anno Domini 976, rogatus « an Salomon salvus sit? » respondit : « De Salomone nihd uspiam legimus in sacra Scriptura, quod post peccatum pœnitenliam egerit, sicut Manasses. Quis ergo dc illo dicere poterit quod salvus sit ?» Ha habet ejus *Vita,* ct ex ca Baronías, anno Christi 976.

Alii tamen cum S. Hieronymo, lib. 11, *Contra* aar. *Jovin.,* S. Ambrosio, lib. II *Apolog. David,* cap. nr, Hilario, in *Psalm,* ui, Cyrillo; *catech.* 2, el Bacchario, qui fuitcoævusS. Augustino, epist. *ad Januarium,* mitius loquuntur, beneque de Salomonis poenitentia et salute confidunt, atque conjecturas afferunt probabiles. Ita noster Deirio, *Proam. in Cant.,* Barradius, tom. I, lib. V, cap. ix, el fuse Pineda, lib. Vili *De Rebus Salomon.,* cap. i et seqq.

Denique tertii inter utramque sententiam invicem oppositam incedunt medii, ac de Salomonis salute dubitant, neutram ut in partem inclinare velint. Hi sunt Hugo a S. Victore, Hostiensis, Panormitanus, Innocentius Archidiaconus, Turrecremala, Eevardenllus, Pamelius et dii, quos citat et pene sequitur noster Lorinus, *Prcefal. m*

Ecrksiastcn , cap. n. Urgent secundi illud Dei de Salomone promissum : « Misericordiam autem meam non auferam ab eo, » Il *Reg.* vu, 15, *Psalm, ixixwii* 34. Vernm lire misericordia intelljgilur non de Salomonis salute, sed de regni ejus et prosapia» regalis propagatione. Subdit enim : « Sicut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea; » ne coram me regnaret, surrogansei regem Davidem oculis meis placentem ; ac prœcedit : « Et stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum.» Propter Davidis enim merita promiserat Deus, se progeniem ejus in regnoperpetuaturum; ncc propter Salomonis dementa se pollicitationem hanc rescissurum.

Dnhii A*|nrn‹*. Ut ut est, hominibus incertam et dubiam Salomonis salutem voluit esse Deus, ut omnibus ractura sanctum incuteret, doccretque fugero mundi delicias et pompas, quasi periculosas, et ad peccatum illices. Forte Deus secreta sua clementia miserens animæ Salomonis ob merita ejus priora, et ob merita Davidis patris, eamque expians pro expiatione hanc ei poenitentiam publicam injunxit, ut toleret hascc Doctorum censuras, utquQ patiatur omnes homines dubitare do ejus salute, multos etiam desperare, cumque damnatum asscrcre. Hæc enim ignominia tam longa et continua ufique nffleit punilque Salomonem. Unde D. Mechtildis, sub annum Domini 1300, hanc de Salomone revelationem habuit ; «Rogata, inquit, a quodam fratre, Dominum in oratione requisivi :Ul)inam essent animæ Samsonis, Salomonis, Origenis et Trajani ? Cui Dominus : Quid pictas mea cum anima Samsoms egerit. volo esse ignotum, ut homines se de inimicis suis ulcisci amplius pertimescant. Quid- misericordia mea cum anima Salomonis fecerit, volo homines latere, quatenus carnalia peccata ab hominibus magis devitentur. Quid vero benignitas mea cum anima Origenis effecerit volo esse absconditum, ut nullus in scientia sua confidens audeat elevari. Quid vero de anima Trajani liberalità^ mea jusscrit, volo homines ignorare, quatenus fides Catholica in hoc magis extollatur; quia hic licet, omnibus polleret virtutibus, Christiana tamen fide ac baptismo carait. »

•n ii M 22 et 23. Inducere iracundiam ad liberos tuos, EI INCITARI STULTITIAM TUAM, UT FACERES IMPURUM niPARTiru'i, nr ex Ephraim imperare imperiim durem. — Ita Romana, q. d. Tuis peccatis, o Salomon, non tantum libi nocuisti, sed et posteris : mduxisli enim iram et vindictam Dei super cos, ut in iis puniret te, præscrüm quia ipsi tuam impietatem et idololatriam secuti sunt. Pro *incitan* perperam aJÜJegunLín aekris; pro quo alii pejus corruperunt, tn *citharis;* græce enim est xxT»v/yr‹xx, id est compungi. Sensus est, *q.* d, Deus juste te puniens fecit, ut stultitia tua incitaretur in seipsa, et dolore compungeretur, cum tu, qui in pace semper vixeras, inte)ligeres Deum ► uscitale servum tuum Jeroboam contra te, qui tandem sub filio tuo Roboam so fecit regem Israel, sive decem tribuum, duasque lanium tribu» Juda ct Benjamin Roboamo reliquit. Undo factum est « imperium bipartitum, » ul scilicet alii essent reges Israel, alii reges Juda ; ct « ex Ephraim » imperaret « imperium durum. » Jeroboam enim prognatus ex tribu Ephraim constituit regnum Israel durum, græce ¿-uWj, id est rebelle, contumax; quia pertinaciter icges Israel usque ad ultimum rebellaruut Roboamo et regibus Juda, suiunque regnum ct schisma mordicus tutati sunt et propugnarunt.

Quocirca Valablus vertit : *Offensam contraxisti liberis tuis, et ex stultitia tua cepisti dolorem: unde bipartito divisum est imperium, regnumque rebellionis ortum ex Ephraim;* alii sic : *Ut adduxeris iram in liberos tuos^et compunctus fueris in amentia tua : et imperium fuerit divisum, et ex Ephraim principatum obtinuerit regnum contumax.* Historia rei gesta* fuse narratur lll *Reg.* xi ct xn. Græca Romæ correcta pro *compunctus fueris,* legunt in prima persona, *compunctus sum in stultitia tua,* quasi sint verba Siracidis dolcnlis dc lapsu Salomonis. Rursum pro *imperium bipartitum,* legit Noster cum Græcis passim ítxa : Complutensia vero legunt íí//x tu^xwîSû;; unde vertunt: *Ut fieres sine imperio* (íí/x enim significat *duplex, bipartitum,* et cum genitivo significat *sine, absque} :* quia cum Roboam Salomonis filius perdidit decem tribus, et tantum servavit sibi tribum Juda cum Benjamin; potiori regni parte, adeoque regno quasi exutus est. Denique Syrus vellit : *Ad inducendam* (vel *inducendo) iniquitatem super [dios filiorum tuorum, ut ingemiscant super cubili suo, ut divisi sint in duo regna, de domo Ephraim regno ethnico* (sic ct Arabicus) vel *stulto.*

24. Deus autem non derelinquet misericordiam SUAM, ET NON CORRUMPET, NEC DELEBIT OBERA SUA, NEQUE PERDET A STIRPE NEPOTES ELECTI SUI : ET SBMENEJUS, QUI DILIGIT DOMINUM, NON CORRUMPET,— *q. d.* Deus, licet iratus Salomoni et posteris ejus, tamen eos prorsus non abjiciet a regno, sicut abjecit posteros Saulis, sed misericordiam Davidi promissam præstabil, a nec delebit opera sua, » puta pacta ct promissa de perpetuando in ejus stirpe regno inita : unde « non perdet a stirpe, » id est stirpitus ct radicitus non evellet, nec disperdet « nepotes electi sui, d puta Davidis : « El semen ejus, qui diligit, » græce, *qui dilexit Dominum* ex lote corde, ejusdem scilicet Davidis, « non corrumpet, » sed faciet ul ejus posteri perpetua successione regnent in tribu Juda, quæ omnium tribuum eral præcipua, regalis, maxima el fortissima; idque faciei propter Christum ex Davide et tribu Juda nasciluruin, in quo regnum Davidis perpetuabitur in omnem ælernitatein. Imo ca de causa permisit Deus in pœnam peccatorum Salomonis, decem tribus subducere se a lubu Judaei regno Srloinonis, ut tribus Judaaca-

Vena*.

cr.rDeM |V‡vU*'

iribn< a d a® teris separata melius et purius uni Deo serviret ac Christum sibi promissum sola possideret, certoque ex se prognatum juxta promissa Dei Davidi facta, aliis tribubus el gentibus testaretur et demonstraret. Quare hæc misericordia non tam ad Salomonem, quasi ejus miserius sit Deus, cumque salvarli, ut aliqui volunt, quam ad ejus posteros, ul illi in regno succederent, perlinet, cisque præslitaest propter merita, non Salomonis, sed Davidis. Unde Valablus vertit : *Non tamen omisit misericordiam suam Dominus, nec ex operibus suis disperdidit : nepotes electi sui haudquaquam abolevit, ncc progeniem amatoris sui* (Davidis) *sustulit; sed dedit Jacob reliquias et Davidi radicem ex ipso ;* quod ultimum ita vertit Noster : *Dedit autem reliquum Jacob, et David de ipsa stirpe;* Syrus : *Atqui Deus non dereliquit misericordiam suam, ct non projiciet verba sua super terram, et non perdet semen (unicorum suorum, et filios justorum suorum non consummabit : et dabit liberationem Jacob, et Davidi regnum magnum,* id est maximum.

Ven- b. 25. Dedit autem reliquum Jacob et David de ipsa stirpe. — Pro *reliquum* græce est jcxtxmiulu.x, id est reliquie, sive stirps el prosapia superstes. Porro a Jacob » et « David » sunt dativi casus, ut patet ex Græco articulo tñ. Sensus ergo est, *q. d.* Ex misericordia Davidi, de ejus stirpe regali perpetuanda a Deo promissa, factum est ut Deus, licet iratus ob idola Salomonis el Israelitarum, lamen ob fidem datam Jacobo et Davidi, Israelem non prorsus abjiceret, sed ex eo servaret sibi tribuni Juda, in qua continuo regnarent reges fideles prognati ex stirpe Davidis.

Alludit ad II *Rcg.* vn, el *Psal.* lxxxviii, 31 : « Si dereliquerint lilii ejus legem meam, ct mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, etc., et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita. Semel juravi in sancio meo, si David mentiar : semen ejus in æternum manebit, et thronus ejus sicut sol in conspectu meo. » Quæ omnia inchoate implevit Deus in nepotibus et posteris regibus ex Davide prognatis, perfecte vero in Christo Davidis pariter filio : cujus regnum absoluto est æternum, splendidissimum el gloriosissimum.

îft, Det ii. jj 26, 27 et 28. Et FINEM HABUIT (græce, án-ctúaxTO, es(rcgUiCVf7) Salomon cum patribus suis. Et DERELIQUIT POST SE DE SEMINE SUO, GENTIS STULTITIAM (Syrus, *multiplicantem stultitiam),* et imminutum a prudentia (Syrus, *expertem scientia;* Vatablus, *inopem mentis;* græce avWaii, id est *destitutum intclligcntia),* Roboam, qui avertit (Vatablus, *alienavit)* gentem consilio suo. — Græce, àKÏçT.ai Xxcv, id est *deficere fecit populum ct apostatare,* tum a cultu Dei, tum a regno Davidis : magna enim fuit insipientia Roboami, ut, cum inaugurandus esset rex, ac ad feliciter inchoandum regnum deberet benignitate ct clementia sibi conciliare animos populi, ipse sua duritie ct inclementia cumdem prorsus a se averteret, adeo ut decem Iribus abalienate novum regem sibi constituerint Jeroboam. Sed audi stultitiam Roboami, omissa sententia senum, ex juvenum stultorum consilio populo insultantis : « Paler meus aggravavit jugum vestrum, ego autem addam jugo vestro : paler meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus, P ÍII *Rcg.* xn. 14. Quæ major stultitia? qu® major barbaries?

Nola: To *dereliquit post se,* significat Salomonem fltaWt • causam fuisseslultitte Roboam, ommumque malorum quæ ex ea secuta sunt : tum quia stultitiam Salomonis patris voluit Deus punire per stultitiam Roboami, ut per eam decem tribus ab eo avelleret, uti ipse per Ahiam prophetam se facturum praedixerat, III *Reg.* xi, 31; tum quia Salomon stultitiam suam exemplo suo docuit et impressit Roboamo : Salomon enim cum præter 300 concubinas, 700 haberet reginas, quarum singulas regio splendore, pompa el magnificentia alebat: ac in equis, curribus, stipatoribus, fabricis, cælerisque esset splendidissimus; Roboam hanc patris pompam el magnificentiam imitari voluit. Quare cum pater ob hanc magnificentiam gravia populo onera et tribula imposuisset, ipse majora eidem imponere voluit; ludeque orta est populi rebellio et schisma.

Rursum stultitia Roboam liquet ex eo, quod in SccnMa religione et moribus evaserit tandem corruptissimus, ut ejus tempore universum regnum corruptissime vixerit, ut patet III *Reg.* xiv. 22 : « Fecit, inquit, Judas m dum coram Domino, et irritaverunt cum super omnibus, quæ fecerant pitres eorum in peccatis suis quæ peccaverunt. Ædificaverunt enim el ipsi sibi aras, el statuas : sed nt effeminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium. » Porro non solum peccasse (quod mullorum aliorum fuit), sed etiam non pœnituisse (quod obstinatis-imæ impietatis fuit), colligitur ex II *Paral,* xn, 11. ubi illius gesta hac clausula concluduntur : « Fecit malum, ct non præparavil cor suum ut quæreret Dominum, » quod ad extremam impoenitentiam el damnationem referendum censet Abulensis, *ibid.* vers. 21. Cujus etiam impietatem exaggerat incredibilis ille affectus et amor, quo Maacham uxorem prosequebatur, impiissimum feminam et principem in sacris Priapi, ul scribitur III *Reg.* xv, 13, cl II *Varal.* xi,21, tum quod scribit Josephus, VIR *Antiq.* cap. m, cum videret regni sui tanta incrementa factum fuisse contemptorem ver® religionis, ila ut etiam populum in imitationem sui pertraheret, ne juslitiæ studiis regem suum offenderent. Ita Pineda, lib. Vil *De Rebus Salom.* cap. tin, num. 7.

Addunt aliqui, Roboam fuisse imminutum Terth, prudentia et cerebro, eo quod a Salomone genitus sit anno ætalis undecimo vel duodecimo, ut

nîtS. Hieronymus, epistola *ad Vitalem:* illa enim *retas, cum rii* imbecillis *ct* invalida, facit ut filius, quem gignit, sit imbecillis pariter ct invalidus tum corpore, tum mente et animo. Verum longo probabilius est Roboam genitum a Salomone non 1Î, sed 18 circiter ætatis anno ac sequenti annoiò, vel 20, empisse Salomonem regnare, tumque peregisse judicium illud prudens in lite meretricum, Ili *Reg.* m, 16, quod sane ostendit r *un* matum fuisse ætatis ct judicii (esto S. Ignatius, episl. *ad Magnesian.,* censeat illum hoc judicium peregisse anno ætatis octavo). Videtur t rgoSalomon regnum infisse anno ætatis 20, cumque regnant annos 40, obiisse anno ætatis 60. Nam, III Rcj. xr, 4, dicitur mortuus senex : Roboam autem ci in regno succedens erat 41 annorum natus; ergo fuit anno ætatis Salomonis 18, vel 19. Ita Abulen-is, in lll /leg. xi, 14, Cajetanus, *ibidem, ac* Pineda, lib. YU *De Rebus Salam.* cap. xxiv, in fine.

b . ? 29. Et Jeroboam filum Nabat (repete « dcn¿iquit post se » Salomon), qui peccare fecit Israel, **ET DEDIT VIAM PECCANDI EPHRAIM, ET PLURIMA** redunda **VERUNI** feccata **IPSORUM,** — *q. d.* Salomon suis peccatis meruit, ut Jeroboam a se evectus sibi rebellaret : morions ergo hunc sui ct Roboami æmulum, rebellem ct hostem reliquit, qui a decem tribubus rex Israelis constitutus fecit vitulos aureos, quos in Dan ct Bethel collocans Praeli adorandos proposuit, itaque a dedit viam peccandi Ephraim, » id est Israeli, sive decem tribubus : in hisce enim precipua ct regalis, cæHrarumque caput erat tribus Ephraim. Ex qua plurima idololatriæ, gulæ, hixuriæ, omnisque vitii peccata redundaverunt. Nam, ut ait Sapiens, cap. XIV, 27 : a Infandorum idolorum cultura, omnis mali causa est, el initium et finis, n *Viam* vocat occasionem et materiam peccandi, puta fabricam idolorum sive vitulorum. Dicit tamen « viam, n quia collocando eos in Bethel et lian, 'locuil cos viam idola colendi, nimirum viam eundi in Dan et Beibel ad poscendum opem deorum quos ibi collocarat. Alludit ad lll *Regum* xn, 29 : « Posuilqub 'wum in Bellici, ut alterum in Dan : et facium est verbum hoc in peccatum : ibat enim populus ad adorandum vitulum usque ín Dan. » Porro causa cur hos vitulos fabricant, significatur *ibidem,* vers. 26 : « Dixilque Jeroboam in corde suo : Nunc revertetur regnum ad domum David, si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia in domo Domini in Jerusalem : cl convertetur cor populi hujus ad dominum suum Roboam regem Juda, mlerficientquc me, el revertentur ad eum. Et excogitato consilio fecit duos vitulos (instar Apis, sive bovis Ægyplii, quum llcbræi coluerunt in Ægyplo, ct postea in dearto, uli dixi *Exod.* XXXII, 4) aureos, ct dixit eis : '•olite ultra ascendere in Jerusalem : Ecce dii tui,
I 9)*rad, qui te eduxerunt de terra .Egypti. »

Full ergo Jerobo.un princeps politicorum, qui, ul statum suum injustum vel rebellionem elabiliant, mutant fidem et religionem j no populus per veram religionem conscicntiæ stimulis actus, redeat ad priorem legitimum principem. Sed Deus, qui capit prudentes sæculi in sua astutia, effecit, ut hoc ipsum quod Jeroboam censebat esse regni sui fulcrum, fuerit ejusdem ruina ct eversio : ob hanc enim idololatriam a se invectam, ipse cum lota familia fuit excisus radicitus, uti ei comminatus fuerat Elias Propheta, III *Reg.* cap. XIV, 14. Vera ergo religio stabilit regnum, falsa illud evertit. Eadem causa jam agitur in Anglia, Scotia, Hollandia, idemque sequetur effectus. Porro Syrus sic vertit : *Et non sit memoria ipsi Joroboam filio Nabat, qui peccavit ct peccare fecit Israel, et dedit domui Ephraim offendiculum, ad abducendos cos captivos a regione sua.* litto». rum principi.

30. Valde averterunt (peccata jam dicta) il- los a terra sua, — g. d. Peccata idololatriæ et reliqua inde exorta, expulerunt Israelitas a terra sua : Deus enim primo per Assyrios, deinde per Babylonios, cos obsederá terra sancta, velut ea indignos, eamque suis sceleribus contaminantes, expulit. Unde Græca hæc cum procedentibus connectantes, sic clare habent : *Peccata ipsorum multiplicata fuerunt valde, sic ut abegerint cos a terra sua.* Vide historiam, IV *Reg.* xvii. Vj-i jo,

31. Et **QU.ESIVIT OMNES NEQUITIAS, USQUE DUM PERVENIRET AD ILLOS DEFENSIO, ET AB OMNIBUS PECCATIS** liberavit eos. — a Quæsivit, n scilicet Israel seductus a Jeroboam : græce est cçiÇt îwxv, id csl *exquisiverunt,* scilicet Israelita : idem ergo est sensus, scilicet, quasi dical : Aperta per Jeroboam via peccali cl idololatriæ, populus regem suum sequens, cl erga novos deos insaniens adinvenit nova idola, novos ritus sacrilegos, nova scelera. **Ven. 31.**

Quæres quæuam est a defensio » quæ stitit hasce Israelis nequitias. *Primo,* Lyramis accipit liberalionem liebræorum e Babylone faciam a Cyro ; vel ul alii, ab Artaxerxe Longimano, qui anno septimo regni sui misit Esdram, I *Esdr.* vn ct seq., el anno vigesimo Nehemiain in Jerusalem, ad eam reædificandam, *Nchemiæ* 11, 1 et seq. Judæi enim Babylone redeuntes in Jerusalem, redierunt pariter ad avitum Dei cultum et pietatem. ifcfrnsio 4^ drixno.

Secundo, Rabanus et Dionysius per *defensionem* accipiunt redemptionem fidelium faciam per Christum : Christus enim nos liberavit a peccatis omnibus. Verum hic sensus est ullegoricus potius quam litteralis. ScciumIo.

Tertio, ergo melius Palacius, *q. d.* Ephraim involutus est omnibus iniquitatibus idolorum, donec veniret Elias (de quo Auctor statim dicet) qui Dei causam defendit facto miraculo ignis holocaustum absumentis, ac ita liberavit populum a peccatis idolorum : nam videns miraculum illud dixit : a Dominus ipse est Deus, » etc. Historiam habes III *Rrg.* xvm. Porro vocatur miractib m alud « defensio, » bc licet (pia Deus, uc T,™>.

ejus lex atque religio ab EUa defensa sunt, cl vera ac sancta demónstrala. Unde Syrus vertit: *Et multiplicavit peccata eorum valde, et de omnibus nequitiis consilium petitum est ab eo, donec surrexit propheta similis* iÿm, pula Elias.

Verum nola : Pro *defensio* græce est icJUwç, id est *vindicta,* ultio : sic enim antiqui « defendero n dicebant pro ulcisci, uli ostendi Bozzi. XII, ad Hlud : *Non vos defendentes,* id est vindicantes, *diarissimi.* Sic Gellius, lib. IX , cap. i, «defendo » sumit pro arceo, depello, citatque illud : « Claudius hostes facile a pinnis defendebat, » id est depellebat. Græca ergo sic habent : *Omnem malitiam exquisierunt* donec ira ct ultio veniret super eos.* Hæc ultio etiam competit Eli® : ipse enim ullus est injurias Dei occidendo omnes prophetas Baal (unde de eo subdit cap. XLvin, 7 : « Qui audis, etc., in Ilorcb judicia defensionis;» græce, uStxTxncdç, id est ultionis), itaque populum peccatis idololatriæ liberavit, III *Reg.* xvm, 40, sed inchoate duntaxat : nam mox per Achab, Jezabel, aliosque impios reges, populus impulsus
0uho. aj id0]a rediit.

Quarto, igitur plene et perfecte, « defensio, » id est ullio, hæc fuit captivitas Assyriaca ct Babylonica, de qua sermo præcessit. Unde ex Græco hæc omnia sic clare verlas cum Vatablo et aliis: *Ergo multiplicata sunt peccata eorum, adeo ut ecs pellerent terra sua, quin omne scelus exquisiverunt, donec indignatio invasit eos , et ultio per quam omnia peccata luerent.* Sensus ergo est, ait Jansenius, Israel a Jeroboam male edoctus a quaesivit omnes nequitias,» hoc est studiose quasvis peregit, donec a Deo eorum nequitiis provocato, nec amplius ferre volente, perveniret super illos Dei vindicta, qua Deus défendit sc, ct sc uHu* c.< de injuria sibi ab cis illata, quai defensio ct ultio liberavit cos ab omnibus peccatis : hoc est finem imposuit eis peccandi, ut amplius in sua terra Deum suis peccatis provocare con possent, quæ lam studiose ibi sectati sunt et exquisiverunt.

Verum, quia hæc non fuit tam liberatio quam 01 u punitio et perditio Israelitarum, hinc *-n liberavit* sic melius exponas, *q. d.* Deus Judíeos (quibu¿ multi cx decem tribubus commixti fuere) ulciscens, puniensque captivitate Babylonica, liberavit cos ab omnibus peccatis ; tum qui<* abstulit eis idola , aurum et argentum, quæ eis fuerunt occasio idololatriæ, gulæ, luxunæ, aliorumque scelerum ; tum quia Judæi videntes se a Deo puniri et transferri in Babylonem, ad mentem et ad Deum redierunt, supplicesque peccatorum veniam et opem postularunt : adeoque hac ultione Dei admoniti resipuerunt, ul, cum antea io idola essent pronissimi, post caplivitalenrtamen Babylonicam plane mentem inutarint, nec deinceps idola ulla coluerint, saltem publice et communi consensu. Unde moraliter discas, quam utili» sit vindicia et ultio, tum Dei, lum principum Deum imitantium : hæc enim sui terrore sistit peccata, ab cisque populum liberat. Quocirca Psalles impiis eam optat , dicens : « Imple facies eorum ignominia : et quærent nomen tuum, » *Psalm.* Lxxxii, 17. Et Sapiens, cap. xiv, 7 : « Benedictum est lignum , per quod fit justitia. • Quod ergo virga est puero, cauterium morbo, lima ferro , flagellum equo, stimulus bovi, hoc peccatori est perna et castigatio, de qua re plura dixi, *Exod.* XXXII, 27 et seq., ATum. xxv, 8 et alibi.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Encomium Elice usque ad vers. 13, *inde Elisa usque ad vers.* 19, *inde Ezechia usque ad vers.* 23, *inde Isaia usque ad finem.*

1. Et surrexit Elias propheta, (piasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat. 2. Qui induxit in illos famem, el irritantes illum invidia sua pauci facti sunt; non enim poterant sustinere præcepta Domini. 3. Verbo Domini continuit cœlum, et dejecit de cœlo ignem ter, 4. sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi? 5. Qui sustulisti mortuum ab inferis de sorte mortis in verbo Domini Dei. 6. Qui dejecisti reges ad perniciem, et confregisti facile potentiam ipsorum, et gloriosos de lecto suo. 7. Qui audis in Sina judicium, et in Iloreb judicia defensionis. 8. Qui ungis reges ad pœnitenliam, et propbetas facis successores post te. 9. Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum. 10. Qui scriptus es in judiciis temporum lenire iracundiam Domini; conciliare cor patris ad filium, et restituere tribus Jacob. 11. Beati snnl, qui te viderunt, et in amicitia tua decorati sunt; 12. nam nos vita vivimus tantum, postmortem autem non erit taU'snneu

nostrum. 13. *Elias quidem* in turbine tectus est, el in Eliseo completus est spiritus ejus : in diebus *suis non* pertimuit principem, ct potentia nemo vicit illum, 14. nec superavit illum verbum aliquod, et mortuum prophetavit corpus ejus. 15. In vita sua fecit monstra, et in morte mirabilia operatus est. 16. In omnibus istis non pœnituit populus, et non recesserunt a peccatis suis, usque dum ejecti sunt de terra sua, et dispersi sunt in omnem terram : 17. et relicta est gens perpauca et princeps in domo David. 18. Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo : alii autem multa commiserunt peccata. 19. Ezechias munivit civitatem suam, et induxit in medium ipsius aquam, et fodit ferro rupem, et aedificavit ad aquam puteum. 20. Iu diebus ipsius ascendit Sennacherib, et misit Rabsaccn, et sustulit manum suam contra illos, et extulit manum suam in Sion , et superbus factus est potentia sua. 21. Tunc mota sunt corda, et manus ipsorum : et doluerunt quasi parturientes mulieres. 22. El invocaverunt Dominum misericordem, ct expandentes manus suas, extulerunt ad cœlum : et sanctus Dominus Deus audivit cito vocem ipsorum. 23. Non est commemoratus peccatorum illorum, neque dedit illos inimicis suis, sed purgavit eos in manu Isaiæ sancti prophète. 24. Dejecit castra Assyriorum, cl contrivit illos Angelus Domini. 25. Nam fecit Ezechias quod placuit Deo, el fortiter ivit in via David patris sui, quam mandavit illi Isaías propheta magnus et fidelis in conspectu Dei. 26. Jn diebus ipsius retro rediit sol, et addidit regi vitam. 27. Spiritu magno vidit ultima, et consolatus est lugentes in Sion. Usque in sempiternum 28. ostendit futura, cl abscondita antequam evenirent.

PRIMA PARS CAPITIS.

ENCOMIUM ELLE.

ten. i. I. Et subbfxit Elias propheta, quasi ignis, et VnnUM IPSIUS QUASI facula (græce Xauz*;, id est fax, facula funalis, candelabrum, lumen funale, splendor) audebat. — Grece, tedero, id est art/e-*bat et urebat.* Unde Complutensia : *Verbum ipsius quasi fax urebat* ; Vatablus : *Porro Elias propheta velut ignis est exortus, ct sermo ejus instar facis* /kx-*gravit ;* Syrus : *Surrexit propheta limibs igni, et verbum ejus ardens quasi clibanus succensus.* Sequitur Siracides ordinem temporum : post Salomonem enim inter illustres Israelis viros et heroes eminuit Elias, qui idololatriam et impietatem per Salomonem invectam et per Jeroboam propagatam, suo zelo et animi robore restinxit : ad hoc enim eum Deus excitavit, tantoque spiritu dotavit. Hoc significat «ò *surrexit.* Sicut ergo , cap. ALvii, i, dixit: «Surrexit Nathan propheta in diebus David, » sic hic ait: u Et surrexit Elias propheta quasi ignis; o quod enim Nathan fuit Davidi, hoc Elias fuit losaphat ct regibus Israel, (saias EzccbidB , el Jeremías Josiæ : qui idcirco per hos Prophetis celebres el illustres evaserunt.

Sensus ergo cst,g. d. Deus excitavit Etiam, qui telo Dei veneque religionis in corde ardebat quasi igne, ideoque verbum oris ipsius cx corde igneo promanan*, erat quasi fax ardens ct incendens auditores, obedientes quidem charitate et amore Dei, inobedientes vero igne cadesti consumens. enim Eli® plures idololatra» occidit quam convertit : occidit enim 830 ariolos, magos et pseudoprophetas; longe plures occidit fame triennali, de qua versu sequenti. Fuit enim in Elia magis zelus jusliliin et vindici© ad perdendos impios, quam clementi© et charitatis ad eos convertendos : hic enim servabatur Christo et Apostolis in lego gratia*. Undo cum Joannes el Jacobus instar Eliæ vellent Samarites, eo quod nollent Christum recipere, perdere igne , ac dicerent Christo ; a Domine, vis dicimus ul ignis descendat de cœlo, et consumat illos? » Christus increpavit illos, dicens : « Nescitis cujus spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare, » *Lucos* ix, 54.

Elias ergo comparatur igni et faculæ, *primo,* eum i quia ardebat chantalc Dei, eamque docendo et ,<e predicando alios accendebat, itaque cos in veri Dei fide, cultu el amore continebat ; vel, si ad Daal et idola deflexissent, ad Deum verum convertebat.

Secundo, quia flagrabat zelo honoris Dei, ideoque justitiæ et vindici©, ad exterminandos idololalras, Deo injurios.

Tertio, quia iu verbis ct operibus erat efllcax , Tertio, adeo ul ea per miracula exsequeretur el sanciret : quocirca adeo ardentia fundebat verba, ut flammas eructare videretur; non enim infl intia erant, sed cunctos inflammantia. Similis fuit vox S. Joaunis Baptist©, qui proinde dicitur venisse

In spiritu et virtute Eliæ. Hinc Elias, vel, ut llebræi dicunt, Eliahu, hebraico idem est quod bx Huella, id est *furiis Deus,* ait S. Hieronymus, vel *eli,* id est *fortitudo mea,* ct nl iu vel feAova, id est *Deus.* Divina enim fortitudine ct omnipotentia armatus confregit Bealitas, domuit Achab cum Jezabele, cœlo ct terre imperavit, ad tot tanlaquo miracula patranda.

tnvu. *Quarto,* verbum Eli® vocatur « facula, » quia magnum apud idololatra* excitavit incendium, tum sterilitatis ct famis, quo plantas hominesque arefecit et excussit; tum ignis, quem e cœlo in idololatras evocavit. Ha se explicat Siracides, dum subdit : a Qui induxit in illos famem. » Et mox : a Verbo Domini continuit cadum, ct dejecit de cœlo ignem 1er. « Ita S. Chrysodomus, homil. *De Petro et Elia,* recens edita, sterilitatem hanc et famem vocat febrem, quæ instar ignis (estuare facit hominem: « Vixdum,inquit, exierat sermo ejus, cum subito mutatus aer, cœlum œneurn factum ; idemque sermo in terræ viscera tanquam febris incubuit; et e vestigio exaruerunt omnia, omnia solitudine ac vastitate horruerunt, herb® siccat® sunt, piant® simul et arbores, » eto.

F.Huigtn%Qn\u uuuLe ? Tradit S. Epiphanius in *Vitis Prophetarum,* in Eliam flamma fuisse enutritum in signum ardentis eloquii ejus ; non quod vere flamma fuerit enutritus (hoc enim est impossibile); sed quod flamma lamberet ejus vultum et os, in iludque videretur ingredi, illumque cibare et pascere. Sic et Dorotheas in *Synopsi :* « Cum nasciturus , inquit, esset Elias , pater ejus Sabacha vidit illum ab Angelis albicantibus salutari, et igne tanquam fiscis involvi, et flamma ignis valut cibo ali. Et Jerosolymam profectus rem istam indicavit, dictiunque illi est ex oraculo, ne timeret; foro enim ut puer nasciturus in luce habitaret, ct qu® diceret Urinam sententiam haberent,

Et s. Domini-Uli* judicarctque Israehm in gladio ct igne. » Simili modo S. Dominicus, Patinili Pr.edicatoruin fundator, quasi mvi sui Elias, matri prœmonstratus fuit per ficulam ardentem; ipsa cniin gravida visa est sibi videro se utero gestare catulum, præfprentem orc facem ardentem, qua' totum orbem illuminabat pariter et accendebat. Vnioncm probavit eventus; ipso enim perse suosque asseclas fuit fax, id est lux et ardor sœculi sui et sequentium. Sic hoc ®voS. Ignatius, fundator Societatis Jesu, ignem sacrum quo ardebat, omnibus aspirabat, suisque (juos in varias oras mittebat, dicebat : u Ile,incendite orbem,» non ardoro, sed amore.

Allegerbv t pu?l a-pMtoioiu a !' Allegòrico, feVias ardens ut ignis, repræsentabat Apostolos corde igneo ct linguis igneis n Spiritu Sancio acceptis in Pentecoste, evangelizantes toto orbe magnalia Dei ct Christi. Unde de iis dixerat Qjr]s|u|j: a ignem veni mittere in terram, et quid volo nUi ut accendatur? » *Luccc* xn, 49. Hinc Chorubihi stipantes currum glori® Dei, fuere ignei, £icc/>. i, 13 : « Abpectus eorum, inquit, quasi carbonum ignis ardentium , et quasi aspectus lampadarum. » Unde S. ChrysoMomus , homil. 4 in *Acta :* a Sicut ab igne, inquit, quotquot volet aliquis lucernas accendit, nec ignis Imminuitur : ita et in Apostolis tunc temporis accidit. Non enim per ignem tantum grati® largitas demonstrabat ir, sed unusquisque spiritus fontem accepit. » Et inferius : a Sicut igneus homo si in inedias incidat stipulas, nihil lædetur, sed magis vim exeret suam ; nec enim ille quidquam patitur mali, sed qui his reluctantur ipsi scipsos perdunt : ita nunc evenit. Imo potius ac si quis ignem gestans luctetur cum eo qui portat fenum : itidem et Apostoli illos adorti sunt multa cum fiducia,»etc., 7. *d.* Sicut ignis non læditur a feno, sed illud 1®dit ignis : sic Apostoli a Gentibus persequentibus nihil passi sunt, sed eos potius sibi subjugarunt, ct igne suo divino Inflammarunt. Talis faits. Paulus, qui instar ignis cœlestis sive fulguris, imo instar Seraphini, tot urbes, tot gentes, tanta terre marisque spatia celerrime pervolavit, convertit, accendit. Preclare igitur S. Chrysostomus, hom. *De laudibus* S. *Pauli :* a Paulus, ait, in terra gradiens sic se agebat in cunctis, quasi angelorum sodiate fruerelur. Nam passibili adhuc colligatus corpori, illorum perfectione gaudebat, tantisque fragilitatibus subditus, in nullo inferior supernis virtutibus apparere certabat. Nam ct tanquam pennatus totum docendo pervolavit orbem, ct velut incorporeus labores omnes periculaque contempsit, et quasi jam cœlum possidens cuncta prorsus terrena despexit ; et tanquam cum ipsis jam incorporeis degeret, ita jugi mentis intentione vigilavit; et angelis quidem sæpe diversarum gentium cura commissa est, sed nullus eorum ita creditum sibi gubernavit populum, ut Paujtis universum gubernavit orbem. Michael gens commissa est Judæorum; Paulo vero terre ac maria atque universi orbis habitatio. › Et mox : a Quomodo non admirabile hoc atque improvisum videtur, cum ex terrona lingua senno prosiliens morlem fugat, peccata dissolvit, tenebraa circitatis illuminat, et mutatione mirifica terram convertit in cœlum. »

Elias igitur fuit typus Apostolorum, qui quasi sagitt® igne® fuerunt, ex arcu Christi crucifixi validissime tenso ejaculat®, orbem ferientes et accendentes amore Dei, juxta illud *Psalmi* vn, 14* « Sagittas suas ardentibus effecit. » Ubi S. Augustinus : a In hoc arcu , ait, fortitudine Novi Testamenti , quasi nervo quodam, duritia Veteris flexa et edomita est. Hinc tanquam sagitta* emittuntur Apostoli, qui divina preconia jaculantur : sagittas ardentibus operatus est, id est qui percussi divino amore flagrarent. Qua enim alia sagitta percussa est qu® dicit : Vulnerata charilate ego sum. » *Cantic.* 11,5, et v, 8. Græca habent : Saotf-*tus suas ardentibus operatus est;* Latina : *Ardentes sive tpsœ saijittœ ardeant,* sive *ardere faciant : quod utique nonpussunt, nisi* 1l *ipsœ ankauC.* El inferius :

Sagìltr? potentis acutos cum carbonibus vastatoribus id est quibus percussus atque inflammatus tanto amore ardens regni cadorum, ut omnium resistentium, et a proposito revocare volentium, linguas contemnas, et persecutiones derideas, dicens : Quis me separabit a chantóle Christi ?

Trop-5-VtT ltd *ic-* Tropologice, Elias représentât viros zclosos, reformationis et morum studiosos, ac præserlitn ferventes doctores et pnedicatores, qui suo ardore alios succendunt, juxta illud *doremi** xx, 9 : a Factus est (sermo Domini) in corde meo quasi ignis exaestuans, claususque in ossibus meis : et defeci, ferre non sustinens; » nimirum

Ardeat orator, si vult accendere plebem.

Vere S. Chrysostomus, homilía i *ad Populum:* n Sufficit, inquit, unus homo zelo Dei succensus lotum corrigere populum. » Id patuit in Elia, Elisæo, Isaia, Joanne Baptista aliisque Prophetis. Id patuit in S. Bernardo, qui vocatus a Deo ad Ordinem Cisterciensem, factus est sicut ignis qui comburit silvam, et sicut flamma comburens montes, hinc inde prius viciniora quæque corripiens, poslmodum in ulteriora progrediens. Sb enim ignis, quem Deus accenderat in corde S. Bernardi, primo omnes fratres, deinde exteros plerosque ad idem Religionis votum capessendum inflammavit, adeo ut matres absconderent filios, uxores detinerent maritos, amici amicos averterent ; quia voci ejus Spiritus Sanctus tante dabat vocem virtutis, ut vix aliquis aliquem tenerci affectus. Igitur S. Bernardus, annos natus22, cum sociis triginta ingressus est Cistercium, anno Domini 1113. Vide auctorem *Vitee* ejus, lib. I,cap.metscq. Idem patuit in S. Dominico, ut jam dixi, qui quasi angelorum unus, omnes ad cœlum voce, vita ct exemplo vocabat, ac divini amoris flamma absorptus omnes eadem accendere satagebat. Unde rogatus a quodam, ex quonam libro tam ardentes conciones hauriret? respondit : Ex libro charilalis. Huic uni, inquit, studeo, ex coque verba non inflantia, sed inflammantia depromo. Socius ei fuit S. Franciscos, de quo S. Bonaventura , in *Vita* ejus, cap. xii : « Omnis ælas, inquit, omnisque sexus properabat virum novum mundo cœlitus datum, et cernere et audire ; erat enim verbum ejus velut ignis ardens, penetrans intima cordis, omniumque mentes admiratione replebat. Propter quod omnes cujuscumque conditionis, quos in aperto vel occulto reprehendebat, tanta eum veneratione suspiciebant ct exaudiebant, ut •nt- nus compuncti, vel vitam componerent, vel timore et horrore correpti, contra corripientem mussitare non auderent, n In eo ergo impletum fuit illud Psafrn. lxxvi : < fluxerunt coruscationes tuæ orbi terra?. » Quocumque enim S. Franciscos discurrens, divertebat, velut fulgur commovebat incolas, velut coruscatio illuminabat obvios, et velut sagitta potentis acuta corda penetrabat; ita m plurimi ejus vestigia sequerentur, cæleri mores in melius commuta' eu!. Ejus enim sanctitati ita radianti, verbisque ignitis el miraculis adeo raris nullum pectus, quantumvis durum, resistere poterat, quin mollesceret, et ignem divinum al) eo afflatum conciperet, flosce nostro ævo secutus S. Ignatius, fundator Societatis Jesu, contra Lutherum Luciferi igne ardentem, surrexit quasi ignis Spiritus Sancti, fgnlloque ejus spiritu frigida tam Catholicorum quam haereticorum corda succendit et ignivit. Elias igitur vivum fuit praedicatorum verbi Dei speculum ; ignea enim ejus fuit mens, ignea lingua, ignea manus, quibus Israelem convertit.

Audi aurea prædicandi præcepta, suis concionotoribus a S. Francisco tradita in *Opuse.* Collât. XVII, et in *Annalibus* Waddingi, anno Christi 1220, num. 30 : « Volo, fratres diarissimi, ministros verbi Dei tales esse, ut studiis intendentes spiritualibus, nullis aliis officiis impediantur. Hi enim a magno illo Rege electi sunt ad edicta, quæ ex ejus ore procedunt populis demandanda. Prius ergo prædicator haurire debet secretis orationibus, quod postea sacris ostendat sermonibus; prius intus calescere, quam extra verba proferre. Reverendum sane est hoc officium, et qui illud administrant, ab omnibus reverendi. Isii vite sunt corporis, impugnatoresdæmonum, mundi Incerta. Laudandi sunt pnedicatores illi, qui pro tempore sibi sapiunt, sibique gustant; illi vero male sciunt dividere, qui prædicalioni totum, devotioni vero nihil impendunt. Alii etiam plangendi rnnt, qui vendunt sœpe quod faciunt, oleo vanæ laudis. » Subdit deinde : « Officium prædicalionis, fratres, patri misericordiarum omni sacrificio est acceptius, maxime si studio fuerit charitatis impensum, ut ad id laboret prædicator magis exemplo quam verbo, magis lacrymosa prece, quam loquaci sermone. Plangendus proinde prædicator tanquam vera pietate privatus, qui in prædicalione non animarum salutem, sed propriam laudem quærit, sive qui pravitate destruit vite, quod ædifical verilate doctrina?. Præferendus huic est frater simplex et elinguis, qui bono exemplo alios provocat ad bonum. Donec sterilis peperit plurimos, inquit Prophetissa, et quæ multos habebat filios, infirmala est. Sterilis est paupercu-lus frater, qui generandi in Ecclesia filios non habet officium. Ilie pariet in judicio multos ; quia quos nunc privatis orationibus convertit ad Christum, sua* gloria? tunc judex adseribet. Quæ multos habet filios, infirmabitur, quia prædicator vanus el loquax, qui mullis nunc quasi sua virtute genitis gaudet, cognoscet tunc se nihil proprii habere in eis. »

Præctp. u Mlh da°¿' ⧹ S.Frioi. C,'M·

Hunc concionandi modum a S. Francisco didicit S. Antonius de Padua, qui proinde cum flammis igneis pingi solet; nam quasi alter Elias Spiritus Sancti igne succensus, ignitis sermonibus urebat frigida hominum corda, et a vitiis quibuslibet ad virtutes traducebat. Vide *Vitam* ejus M

cap. xni; exstat apud Suriuin, die 13 jiinii. Qui ergo talcs sunt, utique sunt doctores et pnedicatores Seraphici, imo Seraphini, qualis fuit S. Bonaventura, cognominatus Doctor Seraphicus ; quia lectorem illuminando ut Cherubinus, inflammat pariter ut Seraphinus.

hrfct. **î. Qui INDUXIT IN ILLOS FAMEM , ET IRRITANTES** (ita Romana et Græca : perperam ergo Jansenius el alii legunt, *imitantes*) illum invidia sua pauci facti (aliqui legunt, *tabefacti)* sunt: non enim **POTERANT SUSTINERE PRÆCEPTA DOMINI. — Græca** Comphitensia dc more concisa sic habent : *Et induxit in illos famem fortem, et zelo suo diminuit eos;* Romana, *paucos fecit eos,* Syrus, *discidit vel confodit cos;* Vatablus: *Is famem gravem immisit, in cos vehementiaque sua redegit ad paucos, quod non possent ferre jussa Domini;* græce est : tò Gito aurai aur&u;, id est, *zelo suo re legit eos ad paucitatem.* Noster pro aureo legit aûrûv, id est *ipsorum,* vel *sua.* Unde zelum accepit pro invidia, qua ipsi Israélite idololatræ persequebantur Eliam, ipsique invidebant potestatem inducendi famem, aliaque miracula patrandi, eo quod famem eis induxisset. Sensus ergo est, 7. d. Elias, zelans pro honore et cultu veri Dei, sua prece, imo jussu clausit cœlum ne plueret, itaque sterilitatem terræ ct famem Israeliti* idololatris induxit; tum ut ostenderet Dei veri potentiam supra idola et idololatras; tum ut potenti vindicta plecteret eorum idololatriam et scelera. Ex hac fame Israelite idololatræ, qui irritabant et vexabant Eliam per suam æmulationem et invidiam, redacti sunt ad paucos. Nam multi fame enecti periere, eo quod non sustinerent præcepta Domini de fuga idolorum, deque sequenda veri Dei fide et cultu, quæ eis inculcabat Elias. Historia hujus famis narratur HI *Reg.* xvii, 1, ubi Elias igneo suo zelo et fiducia in Deum imperans cœlo : « Vivit Dominus, inquit, Deus Israel in cujus conspectu sto, si erit annis his ros et pluvia, nisi juxta oris mei verba. » Itaque clausit cœlum, slitilque pluviam, et famem induxit Israeli per tres annos : nam tertio anno monitu Dei cœlum reseravit, ut daret pluviam copiosam; itaque pro farno rerum copiam induxit, HI *Reg.* xviu, i.

Mínenla FU» Primum. Hoc est primum prodigium et miraculum quod patravit igneus et thaumaturgus Elias, coque se Eliam, id est fortitudine et efficacia Dei præditum, ac verbum suum instar facul® potens esse, potenterque homines fame velut igue consumere demonstravit.

Verbo Domini continuit coelum, — *q. d.* Jussu Domini, sive jubens ex ore et potestate Dei, clausit cœlum no plueret super terram, uti jam dictum est, idque tribus annis el mensibus sex, uti ait Christus, *Lucas* iv, ÎS, et S. Jacobus, v, 17. Pro *continuit,* græce esi ¿víoxr*, quod Romana vertunt, *continuit;* Vatablus, *inhibuit;* Complutensia, *sustinuit,* id est sursum extulit ct elevavit, vel elevatum continuit et prohibuit cœlum no plueret. Est catachresis; nam etiam Hispani, cum vehemens imber cœlo depluit, dicunt edum deorsum venire, sive descendere, non in se, sed in suo effectu, scilicet pluvia. Audi S. Chrysosto mum, sermone 2 De *Elia,* lomo I : « Cum Elias, propheta sanctissimus, populum praevaricatum aspiceret, cumque Baal ct lucos, despecto Domino, coli a sacrilegis pervideret, cumque Creatore despecto figmentis sese nemoribusque omnis populus addixisset; zelo Dei commotus, Jndæam terram siccitatis sententia, et pluviarum sterilitate addixit. Tunc subito anhelat terra, siccatur cœlum, sitiunt amnes, fontes arescunt; omnis humor ima petit, supera deserit; aer fervet, serenitas torquet, tranquillitas pœna est; æstuant noctes, dies arescunt; sata torrentur, arbusta æxrotant, prata deficiunt, nemora languent, campi jejunant, squalet terra, herbas quas produxit interimit, iram Dei universa creatura testatur. Molesta est fames, ubi quod esurit necessitas, deesse invenit. » Et mox : « Elias altior mundo, proximus cœlo, montis habitaculo, ct Dei colloquio fruebatur, ne illorum pœnam perspiceret, quorum scelera videre non posset, n Et inferius : a Denique stabat Elias medius inter Deum ct populum. Stabat, inquam, inter sacrilegos sanctus, inter peccatores justus, inter profanos devotus, advocationem cunctis populis præstiturus : objurgat populum, exorat Deum, iram Domini avertit, et errantem populum a Dei cultura ad Dei laetitiam revocavit. Conjungit Dominum populo, et Deo populum. Fit per Eliam una concordia inter Deum et hominem, inter populum et genitorem; et ut universi dicerent : Vere Dominus Deus ipse est Deus; clavis cœli fit sermo /Eli® sanctissimi ; jubet enim, et clauditur; orat postmodum, ct aperitur. »

Et dejecit de coelo ¡GNEM ter. — Ha Romana el Græca. Perperam ergo Jansenius et alii pro *ter* legunt *terræ,* quod Palacius sic explicat, quasi ignis hic de cœlo venerit ad Eliam in monte, Elias deinde ignem hunc rotarit in terram, ubi milites erant eum capturi. Unde ait : « Dejecit a se ignem terne, » id est in terram. Verum, ut dixi, legndum est *ter,* non *terræ;* Vatablus : *Ignem dc calo ter deduxit,* nimirum bis in duos pentacontarchos, uve quinquagenarios, quos submiserat Ochozias, ut Eliam caperent, et ad se perducerent, IV *Reg.* 1, 10; et tertio quando certavit contra prophetas Baal : igue enim cœlitus in victimam suam devocato et delapso, eos vicit, itaque veri Dei metum et cultum demonstravit, ac prophetas Baal occidit, HI *Reg.* xvm, 38. Unde Syrus vertit : *Et descendere fecit tribus vicibus ignem de calo, super altare, et super homines impios.*

Secundum est hoc potens prodigium Eli®, quo Elias igneus cœlo quaquaversum dominatus est, ejusque uaturam quasi suspendit et invertit; cum enim cœlo naturale sit dare pluviam, ipso Sxcodual.

eam inhibait, vimqne pluendi in cœlo stitit : ex adverso, cum ignis c cœlo non descendat, sed *potius in* cœlum ascendat, ipse tertio fecit ignem de cœlo in terram descendere. Elias ergo fuit ignipotens, imo caelipotens.

Idem faciet in fine mundi, quando redibit cum Henoch, ut certet contra AnWchrîstuïù ¿jusque asseclas ; hos enim ipse efficaci el ardenti ratione et oralionc convincet, ac sìmul igne in eos immissso comburet, juxta illud *Apoca!.* xi, o : a Et si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, et devorabit inimicos eorum; ct si quis voluerit eos federe, sic oportet cum occidi. Ili habent potestatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetia» ipsorum; et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, et percutere terram omni plaga, quotiescumque voluerint. » Vide quæ ibidem annotavi.

Quis ergo resistat Elia», qui ore, non verba, sed fulmina vibrat, ul sciat ante se victorem, quam bellatorem? Prælia quippe flammarum triumphi sunt; quorum pompa lux est, quorum plausu® fragor incendii. Ilie impletum est illud Zafarte n, 5 : a Ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, et in gloria ero in medio ejus, o Quid sibi metuat ab hostili ferro, quem cœlestis ignis tuetur? Quid trepidet ab hominum incursu, qui se videt in complexu divinitatis? Non arma quaevis eliquabunt hæ flammæ? non audaciam compescet hic ardor? non sudorem ex inimicis vultibus, non sanguinem e venis hic ignis eliciet? Ignis enim aquæ, aeris, terne, corporumque omnium victor est, et sibi obsistentium sævus ultor, cuncta afflans, fulminans, et in favillas cineresque redigens.

Allegorico, Elias uti in aliis omnibus, ita ct in immissione ignis, fuit typus Christi, qui Spiritum Sanctum in linguis igneis misit in Apostolos in Pentecoste ; hoc enim igne succenderunt orbem, ¡dola combusserunt, impietatem cum impiis eliminarunt. Rursum Elias, ignem cado devocans ad consummandum sacrificium, typus est sacerdotis Christiani, qui Spiritum Sanctum cœlo evocat in consecratione Eucharisliæ ad perficiendum sacrificium transsub-lantiationis, quo panis et vinum in corpus ct sanguinem Christi vere et substantialiter convertuntur; quod, licet quotidianum, est tamen miraculum miraculorum. Ita S Chrysostomus, libro III De *Sacerdotio,* sacerdotem Eli® conferens et pneferens : a Adest enim, inquit, sacerdos non ignem gestans, sed Spiritum Sanctum; is preces diuturnas fundit, non quod flamma cœlitus delapsa sacra apposita absumat, sed ut gratia in sacrificium influens, per illud ipsum omnium animos inflammet, et puriores reddat appenso igni excocto purgatoque. » Cujus rei symbolo super caput S. Basili!, S. Martini, aliorumque illustrium sacerdotum, dum celebrarent, apparuit globus igneus, vel columna ignea.

Porro S. Ambrosiüs, libro *De Ella et Jejunia,* cap. n, hoc miraculum cætcraque Eliæ merito jejunii ipsius assignat; jejunavit enim ipse 40 dies instar Christi, IV *Hcg.* xix, 8 : « Elfe, inquit, jejuno ore vox emissa cœlum clausit sacrilego populo Judæorum, etc. Jejunus filium viduæ ab inferis suscitavit, jejunus pluvias ore deposuit, jejunus ignes de cœlo eduxit, jejunus chrru raptus est ad cœlum, et quadraginta dio rum jejunio diviham acquisivil præsenliam. Tene denique plus meruit, quando plus jejunavit. Jejuno ore statuit fluenta Jordanis, ct redundantem fluminis alveum repentine siccatum pulverulento transmigravit vestigio. Merito illum dignum cœlo divina judicavit sententia, ut cum ipso raperetur corpore, quoniam cœlestem vitam vivebat in corpore, ac superni» usum conversationis exhibebat in terris. » Et cap. ni : « Quid est enim jejunium nisi vite imago coelestis? Jejunium refectio animæ, cibus mentis est; jejunium vita est angelorum; jejunium culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citius pervenitur; hoc gradu Elias ascendit antequam curru. Hanc hæreditatem sobrietatis et abstinenti® ad cœlum abiens discipulo dereliquit. In hac virtute et spiritu Eliæ venit Joannes. Denique in deserto ct ille vacavit jejuniis; esca autem ejus erat locusta et mei sylvestre. Et ideo qui vite human® possibilitatem continentia supergressus fuerat, non homo, sed Angelus æstimatus est.

4. Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi? — Grace : *Quantam gloriam consecutus es, o Elia, mirabilibus luis! et quis potest similiter ac tu glorian?* Vatablus: *Quantam gloriam miraculis tuis adeptus es, Elia! aut quis paria tecum glorietur.* Syrus : *Quam terribilis es, Elia, et qui est sicut tu, ipse laudetur!* Siracides admiraos multitudinem et magnitudinem portentorum ct admirandorum operum Eliæ, ad eum se convertens, eique congratulan" exclamat : Quis tam mirabilis ct glo< riósus in facinoribus suis ac tu, o Elia? Elias enim ptodigiis el hcróicis operibus omnes antecessores superávit, uno excepto .Moyse, sed ncc Moysi fuit ililpar. Nam et mortuum suscitavit, et ignem ter de cœlo deduxit, ct curru igneo raptus est in cœlum, el adhuc superstes vivit rediimus, ct certaturus contra Antichrislum, ab coque inarlyrio laureandus, quorum nihil competit Moysi. Porro Elias et Sàiwli in suis operibus gloriantes, non in se, sed in Domino quasi corúrrt AUcloro gloriantur, juxla illud Apostoli : a Qui glotiâïut» in Domino glorietur, » II *Connth.* xi. Dicunt ergo cum Psalte: « Non nobis, Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam, » *Psal.* exui.

fi. Qui sustulisti mortuum ab inferis dr soiiik mortis in verbo Domini Dei. — Syrus : *Qui vivificanti mortuum ab inferis secundum voluntatem* Do-

mini; græce : Qui mcifruh *cadaver ex morte, ct ex inferis animam verbo Excelsi;* Vatablus : *Qui dfifunctum excitans a morte, el animam ab orco verbo Altissimi.*

Tertium est hoc prodigium Eliæ, quod ipse prunus ab orbo condito fuerit, qui mortuum ad vitam revocavit. Fuit is puer filius viduæ Sareptunæ, quem Elias verbo, id est invocatione Dei suscitavit, ¡II firg. xvn, 21 : a Expandit, inquit, se, et mensus est super puerum tribus vicibus, et clamavit ad Dominum, était : Domine Deus meus, revertatur, obsecro, anima pueri hujus in viscera hujus. Et exaudivit Dominus vocem Eliæ; et reversa esi anima pueri intra eum, ct revixit. »

tertii». Tradunt llcbrei, quos sequuntur Dorotheas in Synopsi in Jonam, Rupertos el alii, pueram hunc suscitatum ab Elia fuisse Jonam prophetam qui proinde vocetur filius Amatili, id est veritatis, co quod mater videns filium suculum dixerit Eliæ : « Nunc in isto cognovi quoniam vir Dei es tu, et verbum Domini in orc luo verum est. Sed falluntur; nec enim tempus, nec patrie nec cætera consentiunt, uti ostendi Prooemio in Jonam.

Nola : Idem est « sustulisti de sorte mortis, *quod «sustulisti ab inferis; » ante Christum enim sors mortis ct morientium erat infernus, puta limbus Patrum ; ad illum enim descendebant omnes justi. Fuit hæc felix sors pueri, qua a sorte mortis translatus est ad sortem vita» ct viventium.

s Boa*- 'rrw * uodoî Sic S. Franciscas sustulit S. Bonavcnturam do 8orl° mortis, indeque vocatus est Bonaventura : nam cum quadriennis langueret ad mortem, neque spes ulla vitæ, aut medicorum remedium superesset; pia mater Precibus et meritis S. Francisci vota sua el puerum commendavit, vovens quod, si sanum reciperet adolescentem, eidem restitueret, Ordinique Minorum offerret. Jkcrentem matrem consolatus S. Franciscas, pro puero oravit el impetravit, ul repente sanus exsiliret, quo repentino gaudens miraculo, et futura prophetans patrio dixit idiomale : a O Bonaventura! » ac indeci deinceps hoc nomen udhæsil; nam prius vocabatur Joannes. .Unde in iprisois nonnullis ejus codicibus ita inscriptum legimus : « Frater Joannes Bonaventura; » sed cum frequentius omnia, Deo juvanto, bone feliciterque ci succederent, facium est ut communiter Bonaventura dunlaxat a Latinis el Italis, ac a Græcis Eulyohius, id est borne fortume, sive Fortunatus apprlLirelur. Ila Waddingus, in *Annal. Minor.* anno Glnisli 1221, num. 23.

Sic tropologice el anagogice omnes Sancti, prmscrtiin salvandi et olecli, eruti a morie peocali el gehena e , sunt Bonavenluræ et fortunali, esto multis adversis et tentutionibus exagitentur; impii vero et reprobi, esto hic triumphent, sunt erunique Malaventura; et infelices. Nam, ul ait S. Augustinus, lib. Xll *be Civitate bei,* cap. xx : a Spcs nostræ infelicitatis est et felicitatis infelix ; » licet enim id alia mente et tine dicat S. Auguslinus , scilicet contra Origenistas , qui ponebant animarum circulationem, quæ damnate aliquando salvarentur, et beate aliquando damnarentur, tamen idipsum huic loco, puta pus ct impiis in hac vita magis congruit : nam in his ab-olute verum est, in illis conditionale lanium, scilicet supposita sententia Or¡genis, qu® ia se falsa est.

6. Qui DEJECISTI REGES AD PER5ICIEM, ET CO5FBE- Ven. «. GISTI FACILE POTENTIAM IPSORUM, ET GLORIOSOS DE lecto suo. — Græcus de more concuase! bimembris sio habet ; Qtu *deduxisti reges ad perditu n m et gloriosos de lecto suo.* Ita Complutenua; hac enim ratione : *Confregisti facile potentiam ipsorum;* unde Vatablus : *Qui deduxeris reges ad ritum et de se le sua gloriosos, eorumque potentium infregeris;* Syrus : *J)tjtuens honorabiles de Uuums suis,* Adddque : *El audire fecù in tentations sua reprehensionem eorum;* pro quo Noster vertit : *Qui audis m Sina judicium.*

Quartum est hoc prodigium Eli» priori contrarium; in tertio enim suscitavit a morte fihum viduæ pauperculæ, hic vero reges potentes ob idololatriam el scelera morte mulatavit. Fuere ii quatuor. Primus fuit Achab cum sua impia uxore Jezabel; ulrique enim Elias inlenluni pnedixil et comminatus est, quin ül suis precibus illum a Deo impetravit, III *Reg.* xxi, ubi ob occisum Naboth ex ore Dei illi tohque ejus familiœ intentat exitium : « Interficiam, inquit, de Achab mingentem ad parietem (id est omnes usque ad cauem)et clausum et ultimum in Israel, d Et vers. 23 : «Canes comedent Jezabel in agro JtiErahel,» ut, ubi peccarat, ibi puniretur ; vinea enim Naboth , ob quum occupandam eum injuste occiderat. sita vrai in Jvzruhel. S cuudus fuit Ochoras filius Achab, qui ægrotans consuluit Beelzebub deum Accaron, an sanilati restituendus esset, an vero moriturus; ob hocscelu> Elius ei mortem denuntiavit, IV *Reg.* i. Tertius fail Joram frater OchoziiD, qui ei de mortuo in regnum Israelis successit, quem cum tola prosapia Achab occidit Jehu, itaque omnem familiam Achab exstinxit, uti prædixerat Elias, IV *Reg.* ix. Quarius fuit after Joram, filius Josapbat, rex Judu, cui Elios per litteras morbum, ex eoque mortem intentavil; itaque lam in Joram quam in Ochozia impletum fuit, quod hic de Elia ail Siracides : « Dejecit gloriosos do ledo suo. » Audi rem gestam II l^x-*ralip.* XXI, 12, ubi Scriplura, cum recensuU>et apostasiam et scelera Joraiu, subdit : « Allate sunt autem ei litteræ ab Elia propheta, m quibus scriptum erat : Hæc dicit Dominus Deus David pains lui : Quoniam non ambulasti in viis Josaphat patris tui, et in viis Asa regis Juda, sed incessisti per iter regum Israel, et fornicari fecisti Judam ct habitatores Jerusalem, imitatus foinicalioneiu domus Achab, iusuper el fratres tuoa

Q »

dom on p*rrf› *ml, nulior - t. íxihiis*') ccc› Do* *lumia pcfLuiut le* pfaga magna • *um* populo too *et Alti* el* uxonbu» lull, universaque substantia *ta* : lu uiib iji* ¿rgrotabí* pt^uno languore uteri *tin, donee* agredía/,tur vitalia tua pailatim *lier singulos* dlrs; » <l v«r? H ; • Et super h»c *imm*.i nerouHíl eum Domimi alvi languore insanabili, Cumque *dici *m cederei* die*, tl tern-porum .-paini volvenmfur, *duormn uimornm* ex-ptelus est círculos, et sfc longa*con-umptiB l dm,* ili ut egereret *rilam viscera* sua, languore *pari-teret viU* carniL Murluiisque est in infirmitate périma, et non ferit *i populus secundum *mo-hín* <ombu>tionú exequias, afoul fecerat majo-ribus ejus, *

t* Ubi nota Eliam Ins lilteras misisse post rap.
u turn tuiiim x paradiso. Raptas enim fuit regnante Jo^plial paire *forain,* el *consaqut nier .mt*quam regiiore! loram,* ul putat ex eo *quod sub* Josdphal *proptu tarif* Elfeeus, discipulus et successor Elia*, IV */iry. m,* i4. Ita eeosenl liebre! in *Heder iltam,* cap. tvn, Lyranus, Malvenda, lib, IX *be Anti-*rArtzfe, cap n, et notici Sullanus, in *A final,,* ubi asserit Eliam bas diteras scripsisse el mirisse ad *loram post novem annos u* raptu ex paradiso, sive per Angelum forma *hmninia* indutum, sive *per hominem* ad Imo, ut *inqu» hahereid pondus majoremque auctoritatem ad eum percellendum,* et ad ejus asseclas convertendos. Nisi dicas eum *'lorniello el Emmanuels Sa,* Elium, prasium futurorum, *unie raptum* lias litteras scripsisse, el tiudidi^bo Eiheo, ut post i aptum suo tempore ea (raderet *loram* regi. Quod *emm Gijetanus assu-nt,* Eliam harum litterarum scriptorem alium fuisse ab EliaThcbbita propheta, ub fundamento, ita et verisimilitudine caret.

Ex dictis videas Eliam, esto paradisi colonum, tamen pristinum pro beo zelum gerere, an res mmtabum curare, deque suæ gentis salute esse sollicitum. Similem sollicitudinem *llebræorum g» Siit Jtiemi.u in limbo* / xistens, orans pro eis et Juda *Muchabæo,* II *Máchalo* xv, 14, Sic Elias cum Moysa appanni Petro, Jacobo et Joanni in h anriigurationc Christi, eique testimonium perhibuit, quod ipse verus esset Messia*, *Maith,* xvii.

7 Qui a u u i» in Hina jijd ic il m (grmce *bs^b,* id est men paliom in ¡ Syrus, *rtprelumsumtm)* 1l IN limns j u d ic ia mmsioNis,— id est vindictas (hanc enim significat thæcum D¿ui¿o<u;) quibu», scilicet beu», ita honorem suum eral defensurus, ut Annui ulcisceretur ct plecteret idololatrae. Vido dicta cap. xLVii, vers. 31. Aliud ergo hoc loco lignificai ‹ judicium, » aliud e judíela.» Undo Complutensia habent : *Qui* nudis in *Sma rurrcp-hoiitm baiamifirn Chnrsb Judìeia vindicte,* limai), ve), ul Debrai dicunt, Chord), ed mone Sina, vai pur- iju», uti dixi Eiod tvn, a.Quinlum est hoc Ehm portentum Citat III *lUg* mix, li, ubi Elins fuiintem pei secutionem Jezabelis fugiens, hinc metuum, pusillanimis et *mmrenb,* ilbnc zelo vili-«luti a tj*n>, opt *m* pi ul Deus Jezabelsm aunt sui» ptrderH 1t s.*«tararti, modeste iunepltu»* »t correptus fuit a Domino *per* ¿ibilum aura* tenuis 6ive lente. *Cum enim* Elias pavidus et turbatus degerrf In -pelurie. monti* Sina, dixii *ei Iteus* : ‹ Qmd Ipr gì*, Eli i * al lite respondit : Z« lo re-tata» rnn *pio bomino beo* exercituum, quia dereliquerint pa< *tum tuum filli Urael* ; altana tua *de-truxerunl,* Prophetes tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, et qu/erunt *ammani meam* ut auferant eam. Et ait ei : Egre<tere, et bla m monte *coram* Domino; « t *ecce liommus* transit, et spiritus gramiis et fortis subvertens montes, et conterens petras ante Dominum ; *non* in spiritu Dominus, el po-t spiritum commotio; non in commotione Dominus, et post commo tionem ignis; non m igne Dominus, et post ignem sibilus aun» tenuis. » Septuaginta addunt : « Et ibi Dominus; » *nam ex hoc* sibilo Deus locutus esi En/r, parlim eum <x)nsolaps, ejusque pusillanimitatem cl diffidentiam *redarguens»,* parlim dans ei Judicia defensionis, huc est decreta vindicte m impios idololatras, quai expetebat Elias. Ait enim *ibidem,* vers. 13 : « Unges llaziel *legem supri Synum,* et L lm filium Namsi unges regem sup<n ^srael, Eliseum autem libum Saphal,qni est de Abelmauta, unge.-» *prophetam* pro te. Et erit : Quicumque fugent gladium llezael, occidui eum Jehu; et qufcumque fugerit gladium Jehu, interficiet eum Eluens. Et derelinquam mihi in feras! septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata anta Baal, et omne hoc quod adoravit eum osculans manus, s

Nota finem et scopum hujub vbionis fuisse, ut Deus Eliam ira, te dio et dolore ob impunita-*lem* idololalrurum et tezabelis succensum pacaret, consolaretur el erudiret Initio igitur oculis ipsius olit il tria maxime violenta : puta *primo, ventum* validissimum ; *urruiidn,* terræ motum; *tarilo,* ignem, 7, *d,* .Mihi omnia elementa om-*ne^quo* creatune, surnmœ, medim el infimes, famulantur, praesto et ari manum sunt, ut idololatras et Jezabelem disperdam illico,*! velim, at non est usitatus hic meni providenlte et dernenlte modus; unde nolo eo uli. Idcirco ait ad singula ; u Non in eo Dominus; » *quarto* denique loco auribus ejus offert lenem spiritum, »iva uurtn sibilum, ul per eum representare! se suamque providentiam ; spiritu* enim hic lenis significat divinam patientiam, suavitatem ac longanimitatem ad punienda peccata ai peccatores, quam imitari et induere oporteat Eliam et omnes electos. L'nde uro *spiritui ama; lean,* hebraica est npq noon Su *bul demama dmka* ¡ ijuod Septuaginta vertunt, id est, *vox au-un moderatili,* sive h uis, Tertullianus, lib. IV *Contra Mardon* cap. xxm ; ‹ Vox »pnitus mitis : Non in igni, inquit, Dominus, sed in spiritu mill; Vatablus : *Vox tubmiua, gracilis* ¡ figurina ; *Sibilai tranquillus st tenditi* Pdgnmus t • Vox tenuis; •

Oh i u U4› t'uT

Cbaldæu» . Vv/ *lojcniiun. In* «ita/to; *Lh Vw *iubtMua, fuMilit.* Eral ergo bn proprw »04 Iu», Md dicitur VOI, quia «1 co Dtu. Loqueos Eli* edebat dbllo umlbin , odlicct wbtttw-6UD , knem el -ubtikm vocem Submit** notât Dei manau* ludinem, tubttlw efikauun; h< i iuim providentia « t operatio <*m m gubernando quam in vindicando, *icul d mansueta t t suavis, jta vicissim esi poten» ct efiicax, juxta illud» • Attmgd a fine usque ad *hmm (orbiti,* et disponit omnia suaviter, » &*p viu> i

Itu hanc visionem tspln 4 Hit odoretij», l'ro< -> plus et Cojetanus, lll/trj xix, » t licnæus, lib. iv *Contra han* h í , » ap, xxxwi « ho* ebatur, inquit, Propheta turbatior <4 coiicitajioi ad vindictam, mitius agere; el Domini adventu* Mgmficabatur po>t legem pti Moyien mita <l ü onquillu^ (cum Filius bei incarnatus et conversatu* e*l in ho mundo), el regni ejus mitis <4 pa»ihca requiefio;» nimirum tranquillus eat Deus, tam in puniendo quam m miserendo ♯ • Et tranquillus Deus tranquillat omnia, et quietum oppicare quiescere est, » ait S, Bernardus in Octo pua<-*tis pcrfri tiontt.* - Quare omnia utilia quamvis necessaria videantur, spernenda tamen nini ut perturbatio devitetur, ut pacis dilecllonlsqua tranquillitas servetur; quia nihil perniciosm* ira, nec cbaritatequidqu un utilius, mc tranquillitate animi pretiosius, propter qute non solum commoda carnalium, sed et spiritualium spei nenda videntur. « Sic et Tertullianus, lib. De *Palantia,* cop. sin : « Sedet, inquit (patientia io throno spiritus ejus mitissimi ct mansuetissimi, qui non turbine glomeratur, non nubilo livet; sed est t<> nero serenitatis apertu» et simplex, quem tertio vidit Elias ; num ubi Ileus, ibidem <(alumna olus, pallentia scilicet. Cum ergo spiritu» Dei des* candii; individua patientia comitatu; cum ¡si nos eam cum spiritu admiserimus, in nobis moi abitui semper. « Vide s. Gregarium, V *Alami* xxvi, ubi per spiritum hunch nem u<clplt tipirilum Sanctum.

Quoc irca hin spiritus, sive sibilus tenuis el Ioni» detulit vocem Ilei erudientem Eliam nimis pu turbatum el pusdhimim ni, plduntomque *e unicum superasse Dei ven culto;em, prophetam <4 p; opúgnalos ‹ *m* , diteros omnes ab Achub cl Jerabi le esae oc< iaos. Unde hoc redarguens Deus ul dixit ; m Derelinquam (reservabo) mdn in Israel septem millia virorum , (piorum genua non sunt incurvatu unto llaai. »

limium spiritus, sive sibilus hio subtilis, significabat Dei virtutem spiritalem, vmdhtamqm iflicacem, et omma pendiautem; sicut spi; itu», sive ventus sublita, omma peni trai. Unde hi» ubi lin panier habmi « judicia defensioni», • Id ‘ *t vmdiülœj tum quia unta aequas) lictor» pn»*misit ventum valubosimum, terne motum et ign<*m , quibus Dem ad hbitum uti potati, ‹ l subinde utitur ad puniendo» unpio», &ed it i ut ip u iln mJ m spinto km, rd e«<, m sua fls&xuuelud aa ‹ t tranqudbUtc aniim ; tum quu Deus cx hoc »!• bilo indicavit Kll> modum vmduüe, m ldoloia* tra> cl Jneixkm tirr»xnd* firr IleiAel, khu el Elueum. Quamobrrm jjer sibdum btme imem Elu> <k|M»uit quidam ammi perturbationem,punlUnim.Ukm H io>|Ub< otum ; ut non Xx luzu vindicte in idololatra» \<m per idum p*ulo pool, IIHlo; m extrr mam |xm< ‹ m mUaunt AeLaL Jeralxh, omn busque rorum tiiu> ft poelrns.

Hinc nonnulli vin eruditi ceu*«ut Ikuoj hac r vision qu In ¡¿cculo obtrudi» e modum, lucu >-* quo Ipee per« atorra per pavofta, pl /a> «H liagtlla rxsgilal ct c/^n ulit, ut p»rmteuijt, a¿ apt* ritum (mutata gratta? rscom dutioiu» cum Iku re» ipiant ; tum modum quam primipes, judwea, jf clore» , concioUatonia, * ‹ Unquo ;crv r< d».-brani m punitiidk ct corrigen l<» diviiu- bgi» IruiRgK ^oribus, ut *h» rt per muuiM oa r» >, inerepailones et fUgclla »o> perccBtnl, ct divimr kgi» contemptum ulcuoantur, ac <!• mip * justum supplicium sumant, Itaque ¡xr ho« <pi^i viarum ¿tratólas ihr Deo préparent; dum ¡xr illa laccatore* ad pcrfiiteailain Vitaque mutationem adigunt, ut M-iluvt non ante inumani ^usvitaírm leni» et refrigeranti» uur c, doues Drum ejusque nc-oiiahatiomm <4 graham adventare videant quem antecedunt, »4 <.ut hospitium pa raut, vmtu> commotio <t igni», hoc olminu, terrore» et flagella.

liunc M iuum induat vendo Chohta a, qu/> pul ihra est, et ha c omma f i-ta <<< per iui¡. <4m» significat; »ic enim habet ' *ijhma bonma ri alatur*y *at ante rum trai uivjrlüium i<nht iliruifijimtium montr9ϕ ri tanfi ¡.filmatiti borninum t non trai in i* jet‹ *Ha u h j» b tum itati ih* • jcsbil *bumini. PI* pori S-rerrllum *uu<jilorum* «rul rx»*rtilu5* ior/*/6uHont*; *non rmt intitfftiuun[jvl · rum tummohonii fhii¡t álm bomtnt I ' ci n fui* i *limjrhffum tuiiiiiKihiìim, trrfriho a/ajilìi hm Îÿnit; non ri ai in « /ertila unyriorum* ((jais *m bumim, l.t ¡fiat ‹ 'ni itum amjtluium iijnit, \oj tancfilmm pi iilcnboϕ* quasi driiiul» ‹ iitmm, <4 ‹ uulu suo i xliihranlium animum Elia mmrciiU m, pavidum et perturbatum.

N, Qu ungi* bugi» ai› lawairsarue, mi rsuriii IA› CACI» KLM Ipnosi › COBI H — S« 1 lililí i •| ho< •'gicgiiim Eliat fu inus, qimd mìUm I jussuDi» Duxael unxerit in regem Syri*» , <4 fi lm ni regnai Prat i • ad panillenltam, » i»l • *l ad p<rnum »4 vindictam Idululatrarum, ut ¿dliol ilh punin et occiderunt cultori » llaal et Jv/ ibidim, gi*» ‹ j enfin ‹ t, •(a'vrxK'.'k^ A , id ‹ »l *ini i« h ibulihnt'iit* ut ^cilici (em meritas scelerum pomes irrogc-t ‹ ; rétribuas. Ita Lyranus, Hugo, Janumm» ri aìn. Unde VatablUB velili ; Qm m /c* *ad mum lijan dumdum, ti ¡»m¡ihtlm tibi tot(vtiorci tuur.iiê,* I. / cnalhigc numeri, * prophetas, » Idi f proph<-tam umi n enim I II» im in prophetam u iia u Lita , Haque uum *da* »UGçt«sorem íIpk u ¿ii ivit,

III *Reg.* in, *19;* sed unus Eliseus fuit instar multorum. Syrus, *ungens reges ad devincendum obligationibus,* id est obligans cos ad faciendam Dei vindiciam.

Aliter Palacius : « Ad poenitentiam, n inquit, hoc est, quia pœôitebat Deum quod Benadad constituisset regem Syriæ; ideo occidi cum jussit pcr llazael, ipsumquo in regem Syri® per Eliam ínungi, IV *Reg.* vm; ct quod Jorarn filium Achab constituisset regem Israel : ideo cum occidi jussit pcr Jehu, ipsumque in regem Israel per Eliam inungi, IV *Rcg.* ix. Sic de Saule ait Deus : ci Pœnitct me quod constituerim Saul Begem, » I *Reg.* XV, IL Verum priorem sensum exigunt Græca.

Dices : llazael et Jehu uncti sunt in reges ab Eliseo, quomodo ergo cos hic dicitur unxisse Elias? Respondeo *primo,* quia Elias jussit Eliseo ut cos in reges inungeret; quod enim quis pcr alium facit, per se facere videtur, ut habet regula Juris; *secundo,* videtur etiam Eliam cos unxisse per se; id enim ei diserte jussit Deus, III *Reg.* XIX, 15, cui paruisse Eliam non est dubium, ita ut Eliseus secundo cos unxerit, et Eli® unctionem confirmant. Sic et Saul ac David secundo uncti sunt in reges, ut patet I *Rcg.* x, 1, juncto cum I *Rcg.* xi, 14 ct 15, et I *Rcg.* xvj, 13, juncto cum II *Rcg.* v, 3. Ita Palacius. Vide Abulcnscm, III *Reg.* XIX, Quæst. XXL

9. Qui receptus (græce ¿taxait;, id est assump-

Vaf. 9. tus) ES IN TURDINB IGNIS, IN CURRU EQUORUM IGNEORUM. — Arabicus : *Et rapuit te turbo m paradisum equis,* hoc est igneis, ut qui in vita imperaveras igni in cado, jam ab igne quasi ejus imperator et triumphator veharis in cœlum. Pro m *turbine,* græce est, ò lattari, id est *in procella ignea.* Videtur ergo Deus emisisse fulgetra, coruscationes et fulgura, similesquo igneas procellas, quæ Eliam raperent et vchcreul in coelum. Valablus : • Qui procella ignea sublatus sis in curru equorum ardentium; » Syrus : *Raptus cs sursum equis igneis in colum.*

8eru. Septimum est hoc Eli® prodigium, sane admi-

■om. rabile et stupendum.

Historia narratur IV *Rcg.* n, 11 : a Ecce, inquit, currus igneus ct equi ignei diviserunt utrumque (Eliam clEliseum), el ascendit Elias pcr turbinem in coelum. Eliseus autem videbat et clamabat : Pater mi, pater mi, currus Israel ct auriga ejus, n ll' bræi et Septuaginta : *Currus Israel ct equites ejus, g.* d. Tu, o Elia, es totum robur Israelis; tuo enim zelo, œque ac ratione ct precibus, magis juvas Israelem, quam magna curruum et equitum armatorum multitudo. Ila Procopius, Chaldæus, Valablus, Cajetanus ct alii.

Nota : S. Chrysoslomus, serm. *De Ascens.,* Eli® censet hunc currum et equos vere fuisse igneos, imo ignes : «Stat intrepidus, inquit, super ignem ac rotas, nec incalescunt omnino vestigia. Totum corpus ignis ambit/ nec lædilur; per colla, per latera flamma discurri* innoxia. » Verum currus hic non videtur fuisse vere igneus, ncc equi vere ignei; sic enim combussissent Eliam (nisi miraculum hic ponas sine necessitate) ; sed videbantur ignei, ignisque duntaxat speciem habebant; erant enim revera angeli, qui sursum vectabant Eliam; sed speciem currus ct equorum igneorum assumpserunt, sicut assumunt speciem corporis humani, cum hominibus apparent; certum enim est illam tantum esse speciem ct similitudinem, non veritatem corporis humani.

Porro id facium est multis dc causis. Prima est, ut igneus hic currus ct equi rcpræsenlarent igneum Elia? animum ad Deum, igneam charila- n o:c¿» lem, igneum zelum; ob hunc enim meruit curru hoc igneo vehi in bnelum. Ha S. Ambrosius *in pruax Psalmo* civili, oclon. 7 : « Retexit, inquit, quod Elias propter zelum Dei, curru elevatus in acrem, cœlestis sedis hospitium novi generis acquisierit incolatu. » Sic et S. Chryso4omus, serm. l *De Elia,* in fine, causam raptus Eliæ dat nimium ejus zelum, ne eo perderetur et periret orbis; sic enim Deum induxit loquentem ad Eliam : a Quia peccatores ob zeli nimietatem ferre non vales, ascende quasi in coelum; ego autem in terra peregrinus ero. Nam si diu libi manendum in terris, propediem humanum genus, quod continuo a te plectitur, aboleretur. Dein transi in cœlos, o Elia, non potest ignis cohabitare calamo. Impeo labiles contubernales posthac habiturus cs; inter angelorum choros habitare te faciam; ego autem cum peccatoribus peregrinabor, qui humeris ovem erraticam bajulare possum,qui clamo peccatoribus omnibus : Venite ad me, omnes qui laboratis; ego non punio vos, sed requièseere vos faciam. »

Simili modo S. Franciscus ardens Dei zelo, absens sui Ordinis Fratribus apparuit velut sol in curru igneo, quasi alter Elias. Audi S. Bonaventuram in *Vita* ejus, cap. iv, cl cx eo Waddingum in *Annat. Minorum,* anno Domini 1210, num. 25: «Ecce, inquit, fere media noctis hora quibusdam cx fratribus quiescentibus, quibusdam perseverantibus in orando, currus igneus mirandi splendoris per ostium domus intrans, huc atque illuc per domicilium tertio sc convertit; super quem globus lucidus residebat, qui, solis habens aspectum, noctem clarescere fecit. Obstupefacti sunt vigilantes, excitati simul cl exterriti dormientes, et non minus senserunt cordis claritatem quam corporis; dum ex virtute mirandi luminis, alterius alteri fuit conscientia patefacta. Intellexerunt namque concorditer omnes, videntibus invicem universis in cordibus singulorum, sanctum Patrem absentem corpore, præsentem spiritu, tali transfiguratum efligie, supernis irradiatum fulgoribus, ct ardoribus inflammatum, supernaturali virtute, in curru splendente simul et igneo sibi demonstrari a Domino, ul tanquam veri Israelite post illum incederent; qui virorum spiri-

tualium. ut aller Elias, factus fuerat a Deo currus et auriga. »

Secunda causa est, quod pcr igneum hunc raptum Elie incœlum, voluerit Deus stabilire fidem, religionem et prædicationem Eliæ contra Jezabel et cultores Baal, quod scilicet doctrina ejus essel cœlestis, ct a Deo, qui ignis consumens est; Jezabolis vero esset diabolica et infernalis. Ideo enim raptus est sursum in cœlum, id est in aerem, cr.m non esset mansurus in cœlo ct aere; sed per acrem transferendus in paradisum terrestrem , ul cœlestis ejus doctrina et vita a Deo profecta monstraretur.

Tertia, quod, ul initio dixi, ignis Eliam quasi suum imperatorem revereretur, eique quasi famulus Auum ultro deferret obsequium. Angeli etiam Eliam quasi virum non tmtnin angelicum, sed ct divinum suspicerent : angelorum enim symbolum est ignis, juxta illud : « Qui facit Angelos suos spiritus, ct ministros suos flammam ignis,» *Ilcbr.* 1,7; nam angelorum fuit hic currus Eli®. Ha S. Ambrosius, s› rm. DeL7is‹o, in fine tom. I : a Elias, inquit, magister Elisei, numquid angelis ducentibus raptus ad cœlum est, et quadriga ignea impositus, quasi in quodam triumpho victor ascendit? victor enim exstiterat non gentium barbararum, sed sæcularium voluptatum; siquidem graviores inimici sunt pravi mores, quam hostes infesti; ut facilius intelligamus hoc lempore malignitatem hostium vinci posse, quam morum. Ergo Eliam angeli ad cœlum perferunt, Eliseum angeli in terris custodiunt »

Quarta, quia, ul docet S. Chrysostom us, homil. *Dc Ascent. Eliæ,* igneus hic currus, velul triumphalis, debitus fuit Eliæ, ob tot preclara ejus facinora : «Deus, inquit, Hex regum Eliam suuiu tota sc corporis et animæ devotione zelantem, post mullorum laborum sudores, post dirarum persecutionum gravissimas fatigationes, post tantorum bellorum magnas illuslresque victorias, opima de mundo ct diabolo spolia referentem, igneo curru atque equis flammantibus impositum, triumph ili gloria prœfulgente, ad sua regna voluit pervenire. Oportebat namque errantis populi rectorem, gubernatorem sacrorum, moderatorem discrepantium voluptatum, Israelis aurigam, qui ad jugum timoris Dei, quoniam lascivos ct vagos animos revocavit, frenis lorisque adslrinxit, et ad iter disciplin e recto tenore curvendum concordi quadam copulatione composuit; ad regna cœleslia curru atque equis transvolaret evectus. Iliuc poêlas atque piclorcs in 'iguranda solis imagine exempla credo sumpsisse; qui curru atque equis fulgentibus ipso rutilans atque radians, ct fluctu Oceani sublevatus, inter præruplos montium scopulos evadens, quasi ad cœleslia videtur ascendero, in similitudinem luminis ejus inductus : sol enim græco sermone JVio$ appellatur. Unde Elias verc Elios, quoniam curru alquo equis fulgentibus igne de Oceani fluctu, id est de mundi commotione, per montium scopulos id esi, per magnorum laborum difficultates progrediens, ad cœleslia devectus ascendit. »

Quinta, ignis hic congruit officio ad quod re- Qaiot*-
servatur Elias, videlicet ad præveniendum gloriosum cl igneum Christi adventum ad judicium: «Ignis» enim «ante ipsum praecedet,» *Psal.* xevi.

Symbolice, ignis hic significai ignem gehenn®, Sy .id *
quem peccatoribus intentavit Elias, cum ip^e eidem dominaretur; nam ut ait S. Chryso^to mus loco jam citato : « Quantum iste gehenn® ignibus illusisset, qui sic cœlestibus assueverat moderari. »

Allegorico, igneus hic triumphalis currus Eli® Ail-^p
scandentis in cœlum fuit expressu» typus glori® cl triumphi Christi ascendentis in cepium; illum enim stiparunt omnes angeli, etiam Cherubini ct Seraphini, qui toti sunt flammei el ardentes amore divino. Hic enim Eli® currus fuit triumphi, œquo ac currus Cherubim fuit currus triumphi Dei et Christi, Ese‹A. i. IUS. Bernardus, serm. 3 ct 6 De Ascemione *Damini.*

Anagogice igneus hic Eli® currus, qui Eliam a g m c
rapuit in cœlum, eumque fecit immortalitatis candidatum, représentai resurrectionem beatam Sanctorum ad vitam œternam, et gloriosam in codis : Elias enim curru hoc igneo non tantum de Achab el Jezabele, sed et de ipsa morte triumphavit. Undo S. Augustinus, lib. XV *De Civit.* cap. XXVI, Eliam cl Henoch vocat «primogenitos nostrae resurrectionis. » Et Tertullianus, lib. *De Resurrect. carnis,* cap. xxxvni : « Henoch et Elias, inquit, nondum resurrectione dispuncti, quia nec morte fundi; quia tamen de orbe translati, et hoc ipso jam wteruitatis candidati, ab omni vitio, ct ab omni damno, et ab omni injuria ct contumelia immunitatem carnis ediscunt; cuinam fidei testimonium signant, nisi qua credi oportet h®‹ futur® integritatis esse documenta? »

Tropologie», S. Ambrosius, *De Isaac,* cap. vm, Tropolo
pcr currum igneum accipit quadrigam charitatis, ***•
cujus rotis quasi alis in cœlum subvehimur, imo subvolamus : a His alis (charitatis), inquit, Elias curru igneo, et equis igneis ad superna translatus. » Currus ergo est anima; equi boni sunt virtutes quatuor cardinales; ignis est charitas; auriga est Christus. Idem, lib. *De Naboth,* cap. xv : a Cum reciperetur Elias, inquit, ct curru quasi ad cœlum ferretur, clamavit ad cum Eliseus : Pater agitator Israel et eques ejus, hoc est, qui populum Domini bono ductu regebas; constanti® merito hos accepisti currus, hos equos ad divina currentes; quia moderatorem te humanarum mentium Dominus comprobavit, ideo tanquam auriga boni certaminis, victor ¿eterno præinio coronaris. »

10. Qui SCRIPH8 BS IN JUDienS TEMPOBUM LINIRI IRACUNDIA)! DOMINI; CONCILIARE COR FATRIS AD FILIUM, RT RESTITUERE TRIEIS Ja CUD.—*Octlli* **CSthOC OcW**

mm. Ebæ *elogium*. Pro *scriptus,* græce est
lit»do- ¡J *conscriptus, descriptus.* Unde multi legunt,
fioin‘ *inscriptus. Judicia temporum* sunt definitiones temporum a Deo rebus futuris decretæ, ct quasi adjudicat®, puta statuta a Deo Eliæ, et cuilibet homini reique tempora. Decrevit enim Deus justo suo sapientique judicio, ut post tot millia annorum tali tempore, tali anno, mense et die redeat Eliaa ad certandum pro Christo contra Anlichristum. «Judicia» ergo «temporum » sunt series, ordines ct successiones sæculorum et temporum rerumque, quæ quovis tempore evenluræ sunt ex Dei judicio et decreto, puta chronologia quæ est in mente Dei, quamque Prophetis revelavit, *q. d.* Qui præscriplus et prædiclus es, ut redeas certo tempore a Deo judicato el definito, ut ejus iram lenias. Unde Palacius sic explicat, *q. d.* Qui inscriptus es, id est de mo scriptum est in prophetiis (puta *Malach.* iv,5), temporum futurorum, quod venies ad leniendam iram Dei. Sic et Dionysius. Minus apte Lyranus per « judicia temporum n accipit tempora judicii, ut sit hypallage, *q. d.* Qui decretus est venire temporibus ante judicium, ad detegendam perfidiam Antichrisli.

Pro *judiciis* græce est (id est ostensio) *D* enim est convincere, probare, ostendere), quam Noster vocat judicium, *q. d.* Qui in propheticis libris scriptus es, quod in novissimorum temporum ostensione leniturus es iram Domini; aut qui descriptus, qui destinatus es ad leniendum, cum signa novissimi temporis manifestabuntur, iracundiam Domini. Ita Franciscas Luolft hic.

Verum pro *judicia temporur,*^ : î* fovete u; xatpw;; quod proprie sign.ficai *m redargutionibus ad tempora,* ut scilicet opportuno tempore redarguas impios in fine mundi, sicut olim redarguisti Jczabelem et Baalilas. Unde Græca ilomæ correcta sic habent : *Qui descriptus es in correptionibus ad tempora lenire iram ante furorem;* legunt enimKpOj|xcû. Complutensia vero legentes âvp.6/, id est *ad furorem,* ct pro *b* legentes jXiTjxcv;, id est *correptiones,* sic habent : *Qui scriptus es correptiones* (subaudi, facere) *in tempora, ad leniendam iram judicii Domini* (decreti el parati) *ad furorem;* Vatablus : *Qui ad reprehensiones certis temporibus designatus sis, ad parandam irum judicii divini ante furorem,* quem exercebit in die judicii impios deturbando in tartara; alii : *Qui præscriptus es ad redarguendum in opportuna tempora, ad sedandam iram Dei.* Juxta Crrecum ergo « judicia » vocantur juste redargutiones ct correptiones, quas nomine Dei impiis faciet Elias opportunis temporibus. Et sic Noster, vers. 7, dixit : « Qui audis in Sina judicium, » id est correptionem ; græce enim est eadem vox, quæ hic, scilicet iXipAC'». Sensus ergo Græcis originalibus conveniens, inquit Jansenius, hic erit : Tu, o Elia, scriptus es lenire iracundiam Domini, idque per judicia et rrdnrgutiones tuas, quas pro zelo tuo certis temporibus exercebis in populo Israelitico, ut tuis severis commonitionibus compuncti, suis vitiis relictis, redeant ad Deum, sicque leniatur et sedetur iracundia Dôi. Græce enim in corrcctioribus libris est : xxwypaçiî; ¿v tJ.qjm; xxtpJ;, *conscriptus in redargutionibus ad tempora.* El convenienter illud « in redargutionibus, » vel a in judiciis,» refertur ad sequens verbum « lenire. » Patet etiam quod dicitur « in judiciis temporum » referri ad judicia Dei, ut significetur Eliam venturum, ut, cum exercenda erunt certis temporibus judicia Dei, quibus mundum redarguet, leniat sua doctrina iracundiam Domini.

Qua ratione autem lenienda sit ira Dei explicat, Ehj| dum subdit : «Conciliare cor patris ad filium ,et diti restituere tribus Jacob, » *q. d.* Elias leniet iram Dei faciendo, ut Judæi in fine mundi imitentur ul ¿ suos Patriarchas, ut scilicet credant in Christum Cbn› jam praesentem, in quem ipsi credidere venturum, ac proinde ut Patriarch® Judæos velut legitimos suos tam quoad fidem, quam quoad naturam, filios agnoscant, amentet complectantur; laa- atque hac ratione duodecim tribus Jacob, id est omnes Israelitas, restituet avite fidei, religioni, gratiæ, splendori et saluti. Citat Siracides verba .Malachite, cap. iv, 5, ubi ea fuse explrui. Syrus: *Ipse venturus est antequam veniat dies Domini, ad convertendum [Ilios ad patres, et ad annuntiandum tribubus Jacob.*

Caute hic legendus est Jansenius, dum ait ex hoc Malachite et Siracidis loco probari non posse, quod Elias vere venturus sil tempore Antichisti. Dici enim posset, inquit, Siracidem istud dicere secundum receptam suo tempore opinionem, qua creditum fuit ex verbis Malachiæ Eliam venturum, cum id non esset implendum in propria ejus persona, sed in Joanne Baptista, qui Christi adventum pr/pcursurus erat in spiritu et virtute Elite. Verum Malachiam, indeque Siracidem, loqui ex proprio, id est Spiritus Sancti, sensu, ac Eliam in persona venturum, multis ostendi *Malach.* cap. iv, 5. Unde Jansenius, ro melius considerata, sententiam suam retractasse videtur in *Concordia Evangel.,* scribens in cap. xvii *Matthoei.* Idipsum clare docet versio Arabica, quæ sic habet : *Et futurus es ut venias,* id est *venturus es* (hoc enim significat hic Arabismus, quem Arabesab llebræis acceperunt) *ante Dominum fortem, ante diem illius, ut convertas corda filiorum ad patres suos.*

11. Beati sunt qui te viderunt, et in amicitia verj.il» tua decorati sunt. — Legit cum Romanis el Vatablus, xixc<jp.r.puvci, id est ornati, decorati sunt; jam Complutensia etalii legunt, xixctpLr.atvu; unde vertunt, *et in dilectione obdormierunt;* Syrus : *Beatus qui vidit te, et mortuus est; verumtamen non moritur (non* morietur), *sed vivens* vivit, id est vivet.

12. Nam nos vita vivimus tantum, post mortem **vert.H«**
AUTEM NON ERIT TALE NOMEN NOSTRUM. — Verba prætcnta, *viderunt* **et** *decorati sunt,* **aaqdi .uda**

«untad futurum *videbunt* ct *decorabuntur.* Est enim hic prophetia futuro, quando scilicet Elias redibit in fine mundi, ut convertat corda patrum ad filios, uti precessit. Sensus ergo est, ait Palacius : Beati sunt qui te viderunt, et in amicitia tua decorati sunt. Nam nos vita vivimus tantum, post mortem autem non erit tale nomen nostrum, *q. d.* Beati sunt illi Judæi, qui te venientem ante diem judicii viderint, ct tua amicitia decorati fuerint; quia scilicet credent in Christum,el ab ipso gloriosi in coelum transferentur. At nos, scilicet Judæi, qui usque ad Chrisli in coelum ascensionem futuri sumus, post mortem nostram non assequemur talo nomen, ut stalim a morte gloriosi dicumur el simus. Ita Palacius, qui hæc de futuris duntaxat accipit. Magis proprie apteque alii hæc partira de præterilis, partira de futuris intelligunt, *q. d.* Beati et erant qui olim te tantum viderunt atque amaverunt; et erunt qui te revertentem videbunt atque amabunt, tuaque monita recipient, el ea opere perficient. Dissimilis enim tu admodum es a nobis; quia nos tantum vivimus vita hac mortali ac brevi peritura : post mortem autem non erit talo nomen nostrum, quale tuum, qui nec deprehenderis esse mortuus; et postquam sublatus es, etiam prophetico scripto praedicaris rursum mittendus, idque in salutem totius populi. Ha Jansenius. Post mortem ergo non erit nomen nostrum, quale est tuum; quia nec vita nostra, ncc doctrina, nec facta sunt tuis similia, ait Lyranus; longe enim iis et tuo zelo sumus impares, et heroicis tuis facinoribus inferiores. Nam hæc verba tam ad futurum quam ad preteritimi esse referenda patet ex Greco, in quo non sunt verba, sed participia U&t k et juxr.iuruòu, qu® tarn per futurum quam per praetentura exponi possunt. Sic enim habet : MauwUici cc Uémç <n, xai et TT àq*KT/JM juxu|r»u6a, xol fap Çwf. ; quæ sic ad verbum vertas : *Beati videntes te, et in amore obdormientes, nam et nos vita vivemus,* cum scilicet post tuum reditura a te conversi et sanctificati, ac in Dei grafia et charitate defuncti, r&-surgemus ad gloriam, et a Christo judice donabimur vita beata et ælerna vita. Tigurina : *Beati qui te viderint, benevolentiaque fuerint condecorati, quia nos vita vivemus;* alii : *Beati qui te viderint, et in chantóte obdormierint; nam et nos vita vivemus.*

Moraliler, hic disce quam salutare et beatum sit uuW versari cum viris eximiis, sapientia et zelo plenis : hi enim suum zelum et spiritum sibi familiaribus affricant, et quasi inhalant. Sicut enim stipula, si accedat ad ignem, ab eo calescit, et tandem ignitur : sic panier qui ad virum igne divino flagrantem accedit, eodem accenditur et inflammatur. Ha Eliseus el filii Prophetarum, versantes cum Elia, ejus zelum el heroicos animos imbiberunt, el factis expresserunt. Sic qui cum S. Paulo ct Apostolis tractabant, eorum igneos animos induebant. Sic Isaías, cap. vi, agens cum angelis et Seraphinis, ah eis angelicus et Seraphicus effectus est. Sic qui cum S. Francisco versabantur, incensum ejus paupertatis, orationis et chantatis spiritum hauriebant. Ex adverso, qui cum timidis, tepidis, ignavis versatur, fit el ipse timidus, tepidus, ignavus, juxta illud : « Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit; amicus stultorum similis efficietur, » *Prov.* xni, 20.

SECUNDA PARS CAPITIS.

ENCOMIUM ELISE!»

ii. 13. El ias quidem (ita Romana; minus recte cæleri Latini et Greci pro *quidem* legunt *qui)* in turbine tectus est (Syrus, *collectus est in calum),* et in El iseo completus est spiritus ejus, — *q. d.* Elios quidem turbine tectus raptus est ab hominibus a terra in cœlum, « et, » id est « sed, » tamen spiritum suum in terra reliquit : illo enim replevit Elicum suum discipulum, hærodem et successorem. Est hypallage. *In Elíseo completus est spiritus Eliæ,* id est Eliseus repletus est spiritu Eliæ, ut habent Greca. Vatablus : *Elias qui in turbine tectus est, eujusque spiritu repletus est Eliseus;* alii clare reddunt liebraismum qui est in Greco : « Hujus Eliæ, inquiunt, qui turbine tectus fuit, etiam Elise! repletus est« spiritus; vel, a etiam Eliseus repletus est spiritu. » Complutensia et alii pro xùtcû id est *ejus,* legentes cqiw, id est *sancti,* sic habent : *Elias qui in turbine tectus est, ct Eliseus repletus est Spixitu Sancto»* Rursum alii pro id est *tpmtu,* legentes id est *ore,* vertunt : *Elisens repletus est ore Eliæ,* ut scilicet os haberet igneum, et verbum ejus quasi facula arderei, instar Eliæ, vers. I. Syrus : *Recepitque prophetiam dupliciter Eliseus, ac inultas tentotumes et signa locutum est os illius.*

Est hic cpilogus et clausula laudum Eli®, pei tioa quem apposito transit ad laudes Elisei. Quare est hoc nonum encomium Eliæ, et primum Elisei, quod scilicet Elias tanti fuerit zeli, ul is non solum ad presentes, sed et absentes ac futuros sese extenderit, quodque rapiendus in cœlum, eum transtulerit in Eliseum, ul is quasi sui vicarius verum Dei cultum tueretur, certaretque contra idololatras, aclsraelemin Dei religione et pietate conservaret. Qua in re Elias fuit typus Christi, qui abiturus in cœlum Apostolos spiritu suo imbuit, ut Ecclesiam a se inchoatam promoverent, et per totum orbem propagarent. Porro Elias, communicando suum spiritum, nihil de eo deperdidit; sicut qui sua face facem alterius accendit,

nihil deperdit, *sed potius* suum lumen multiplicat et ct *adauget : ct qui* charitatem suam ac zelum aUbasplrat,omn non minuit, sed intendit. Historia narratur IV *Itej.* n; Elias enim rapiendus in cœlum dixit Elíseo discipulo et successori suo : ‹ Postula quod vis, ut faciam tibi, antequam tollar a te. Dixilque Eliseus : Obsecro ut liat in mo duplex spiritus tuus. »

¿¡¡mu dtíi ** I. o- jro pri-

Ubi quœritur quisnam sit duplex spiritus Eliæ, quem petiit et obliouit Eliseus. Mulli duplicem interpretantur duplo majorem, quasi duplo major spiritus fuerit in Eliseo quam fuerat m Elia : spirits, inquam, propheliœ et miraculorum. Nam Elias tantum octo miracula patrasse legitur; Elisons vero sexdecim, quæ sigillatili! enumerat Rupertos, lib. V in *lib. Reg.* cap. xxxvn. Ita Theodorclus, et Procopius *ibidem,* ac Rabanus hic, qui allegorico duplicem hunc Elisei spiritum explicans de Apostolis : Christus, inquit, quasi Elias habuit simplicem spiritum, scilicet copiam gratiarum ct virtutum: ut Apostoli duplicem, scilicet remissionem peccatorum (quæ in Christo, utpole impeccabili, esse non potuit) et copiam gratiarum. Sic et S. Prosper, lib. H Re Pradcstm. *ct promiss,* cap. xxx, ubi sic legit : a Volo ul spiritus, qui m te est, duplum in me sit; » idque allegorico applicans Apostolis : Christus, inquit, quasi aliti Elios, duplum spiritum Apostolis infudit; semel post resurrectionem, dicens : ik Accipite Spiritum Saucium; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. d *Secundo,* po4 ascensionem m cœlum, dum in Pentecoste Spiritus Sancti largitatem in Apostolos effudit : quo factum est ut Apostoli majora patrarent miracula quam fecerat Christus, uti ipse promiserat Christus, *Joan,* xiv, 12, dicens : a Qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet.» Hinc ct Christus paucos in Judœa convertit, Apostoli vero totum mundum Christo subegerunt. Sic elS. Ambrosius, sena. 89 a : Elias, inquit, cum simplicem sanctitatis ipse b iberet spiritum, Ehsco duplicem dereliquit. Mirum ergo m modum plus Elias gruliæ diinisil in terra, quam ipse poitavit iu cœlus. 9 Hinc et Eliseus septennaleui famem Judaue induxit, cum Elias triennalem tantum induxerit. Rursum Eliseus plures idolorum cultores occidit quam Elius. Idem S. Ambrosius, seriu. 2 *be Ehsco,* qui habetur in fine loin. 1 : ‹ 0 iuereditas pretiosa, inquit, in qua plus hxredi relinquitur, quam habetur : plus consequitur qui accipit, quam possideret qui largitur! Pretiosa plane Ineruditas, quæ, dum a patre transfertur ad tiliuin, mentorum quodam fenore duplicatur. Igitur Ebas, cum simplicem sanctitatis ipse haberet spiritum, Eliseo duplicem dereliquit. Mirum ergo in modum plus Elias gratiæ dimisit in terris, quam sucum portavit ad cados : et licet ip>e ad albora totus transfertur corpore, apud filium tamen majore manet sanctitate. He Elisei tauau mentio quid dicamus, cujus hæc prima laus est, quod patrem voluit gratia Fuperaro; dum dari sibi amplius postulat, quam scit apud eum esse qui possidet? Avarus quidem est in petendo, sed idoneus in promerendo; dum enim a patre plus exigit quam habebat, facit eum meritis suis plus pnestare quam poterat. »

Accedit auctor *De Mirabit.* S. *Script,* lib. II, cap. xxii (exstat tom. HI Operum S. Augustini) qui el causam affert : « Hoc vero postulans Elisons , ait, non elationis affectum super magistrum suum voluit ; sed videns peccata populi innumera, a Propheta qui relinqueretur, non simplici Eliæ spiritu, sed duplici compesci posse prævidit. » Sic cl S. Bernardus, semi. 3 ct G *De Ascens.,* qui el mysterium addit, scilicet per Eliam significari Christum, per Eliseum Apostolos, qui majora quam Christus patrarunt miracula. Nam sola umbra Petri sanabat quoslibet infirmos, *Act.* v, 15; quod Christi umbram fecisse non legimus. Denique huic senfenliæ favent Septuaginta, qui vertunt: *Fiat jam spiritus qui est in te* id est, *dupliciter in me ;* el Syrus hic : *Recepitque prophetiam dupliciter Eliseus.*

Verum Abulensis et alii probabilius contrarium censent, el sic explicant, *q. d.* Eliseus : Spiritus, qui m te est, o Elia, duplex, fiat pariter in me duplex : « duplex, » id est multiplex, magnum, validus, potens. Sic enim sa»pe capitur to *duplex,* uti ostendi *Jerem.* XL, 2, *Douter.* xxi, 17, ct alibi. a^peo. de0

Probatur id *primo,* quia Eliseus fuisset arrogans, si, cum esset discipulus, duplo majorem petiisset spiritum ab Elia magistro suo, quam ipse habebat. Nec Elias ei dare poterat, quod non habebat : dedit ergo ei suum duplicem spiritum. Et hoc est quod dicitur IV *lieg.* n, 15 : a Requievit spiritus Eliæ super Eliseum, n isque completus, ul ait hic Siracides, id est plenus, non imminutus. Sicut enim habuit Elias duplicem spiritum, scilicet prophetiœ et miraculorum , ita eumdem plene habuit Eliseus, inquit Palacius. **Probatur** Pnux0'

Secundo, quia Siracides hic vers. 4, ait de Elia : *a* Quis potest similiter sic gloriari tibi? n 7. d. Eli<e nemo fuit par aut similis : ergo nec Eliseus. **Secunda.**

Tertio, quia hic ait completum esse spiritum Eliæ in Eliseo, non autem duplicatum. Græca clare habent : *et Eliseus repletus est spiritu illius,* scilicet Eliæ.

Quarto, quia pro *spiritus duplex,* hebraica est, T« D'Jw *3 *pi sceniin bcruchacha,* id est : *Os duorum in spiritu tuo sii super me, cs duorum,* id est duplex mensura, sive duplex portio spiritus lui, hoc est, inquii Vatablus: Da ut duæ partes lui spiritus divisi in 1res partes sint niecuni. Noluil pétera tantam gratiam sibi fieri, quantum magistro, 7. d. Noli me efficere lanium quantus es, sed da mihi solum duas partes tui spiritus. Hæc Vatablus. Pagninu* vertit : *Sit, obsecro, men^ sura duarum partium de spiritu tuo super me.* Sensus ergo est, 7. *d.* Primogenitus solet os duorum,

kl est duplicem portionem habere in hereditate patris f cum cieteri filii habeant simplum. Habeam ergo et ego tuum spiritum non simplicem, ut alii Prophète; sed duplicem, id est potentem, olidum ct multiplicem, ad propagandum ct propugnandum Dei cultum contra tot idololalras ct hostes: ego enim tuus, o Elia, sum primogenitus, imo unigenitus. Succedam ergo in totius tui spiritus hæreditatcm et possessionem, ut ejus sim hæres ex asse. Spiritus enim Eliæ, quem postulabat Eliseus, est is quem descripsit Siracides, vers. l : a Surrexit Elias quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat ; » nimirum igneus zelus ad propugnandum veram Dei fidem, amorem et cultum conira idololatras et ad patrandum miracula in vene fidei confirmationem et exstirpationem idololatria).

Hinc multi duplicem spiritum interpretantur, spiritum prophelte et miraculorum. Ha ibidem Eucherius, Angclomus, Procopius, Theodoretus, Lyranus, Dionysius, Palacius, Jansenius hic, et S. Thomas, IV *Contra Gentes,* cap. xi; sub prophetia enim intclligitur zelus prædicandi et propugnandi veram fidem : hoc enim faciebant Prophète, hocque erat eorum officium. Alii per « spiritum duplicem p accipiunt donum graliœ gratum facientis et gratis date. Accedit Cajctanus in IV *Heginn n, qui censet* Eliseum petiisse ct accepisse simplicem spiritum Eliæ, sed hunc fuisse duplicem respectu aliorum Prophetarum, quia eorum spiritu duplo erat major : Eliseus enim erat quasi primogenitus Eliæ, ideoque post Eliam futurus aliorum Prophetarum quasi princeps et pater, ac proinde majori, imo duplici egebat spiritu. Longe enim majori eget spiritu Superior qui aliorum curam gerit, cosque perficit, quam inferior, qui sibi soli vivil.

Tropologice, duplex spiritus est spiritus vite activa* et contemplativa) : item, spiritus orationis ct mortificationis; unus enim sino alio parum prodest. Ad hæc S. Bernardus, semi. 3 et 6 *De Ascens.* Duplex spiritus, inquii, est illuminatio intellectus, ct affectus purgatio. Denique S. Cyprianus, vel quisquis est auctor (stylus enim humilior arguit non esse S. Cypriani) tract. De Operi-*l*i$ cardin. Christi,* serin. 12, qui est de Spiritu Sancto : «Sic Eliæ spiritum duplicem, inquit, recepit Eliseus, non quod in duas substantias idem spiritus sit divisus, et duos Propheta sanctus habuerit spiritus; l'îd quod populo Christiano, cujus typum Eliseus gerebat, accepto Spiritu Sancio, data sit potestas in opere et sermone, el ascendentem Eliam , id est Christum, pio desiderio prosecutus, fido claruerit ct intellectu, et vita, et signis, el miraculis fulserit cl exemplis. Hic sacrorum ordinem distributor reges creat et principes, sacrat pontifices, eligit sacerdotes. Hic sapientia Salomonem, intellectu Danieleni , Joseph consilio, Samsonem fortitudine, Moysen scientia, David pielate, Job timore prosequilur, et sanctorum animas omnimodis fecundat virtutibus, in tantum affectus pacificos provehens, ut j <m in cadis nostra sit conversatio, diffusa in nobis chántate per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Hic in pudicis mentibus sibi statuit mansionem. Hic humiles etcœlibes habet domesticos, abominatur ærarios, falsarios detestatur. Hic Giezi mercenarium lepra condemnat, el Jeroboam vendentem sacerdotia cum apostatis locat. Hic Simonem gratile Dei nundinatorem a sanctorum consortio cxhæredat, cujus detestabiles ausus ultrix ruina confundit et quassat. Hic Balaam ad maledicendum conducto silentium imponit, et per asinam redargutum, colliso ad parietem pede, vacuum pecunia, contumelia ornatum , claudicantem ad propria remisit confusum. Hic omnibus Ecclesiæ Sacramentis interest, quæ ipse efficit ct consummat. Hic peccata diluit, hic justificat impios, et ad vitam revocai mortuos. Hic discordes pacificat, ct vinculo dilectionis adstringit et ligat. Hic nos cœlo invehit, et a mundi hujus vanitatibus avulsos superni regni constituit hæredes, cujus summa est felicitas, quod corpus istud spirituali affectu cum angelis conversabitur, nec ultra erit carnis et sanguinis aliquis appetitus ; sed erit omnium plena sufficientia, cognoscibilis Deus, et inhabitator Spiritus Sanctus. »

In diebls scis non pertimcit principem, et potentia nemo vicit illum. — Græce : *In dichas suis non est commotus'a principe, et non subegit eum quisquam* ; hoc est enim : cù xxtîÎjvxçtjw «ùrò» cùJu-7 id est; *nemo cum sibi subjugavit,* nemo ei dominatus est. Vatablus : *Is temporibus suis nihil est permotus ob principes, nec imperium cujusquam pertulit.* Legit in plurali, id est principes, cum Noster ei alii legant in singulari id est principem ; sed per enallagen numeri *principem,* hoc est *principes.* Sensus est, g. *d.* Eliseus libere prophetavit et predicavi! veri Dei cultum, nihil veritus regjun idololatrarom et impiorum offensam, minas et caedes; sed intrepide et in barbam eis restitit, cosque redarguit. Ita vocatus ad castra trium regum, scilicet duorum impiorum, Joram filii Achab, et regis Edoni, ac tertii pii, scilicet Josaphal regis Juda, qui omnes suppliciter in siti ct defectu aquæ ejus prophetiam el opem deposcebant, animose dixit ad Joram : « Quid mihi ct tibi est? Vado ad propbetas patris tui et matris tuæ, etc. Vivit Dominus exercituum in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphal regis Juda erubescerem, non attendissem quidem te, neo respexissem. » IV *Heg.* m, l L Rursum cinctus ab exercitu regis Syrte, cum Giezi ejus minister pavidus exclamaret : a Heu, heu, heu ! domine mi, quid faciemus? » respondit Eliseus : « Noli timere ; plures enim nobiscum sunt quam cum illis. Cumque orasset Eliseus, aperuit Dominus oculos pueri, et vidit, et ecco mons plenus equorum et curruum igneorum (erant hi Angeli) in circuitu Elisei, » IV *Heg.* h , 16. H» ergo auxi-

liares Angelorum copi® faciebant eum omnibus regibus et exercitibus potentiorem. Si Deus enim pro nobis, quis contra nos ? si angeli nos tuentur quis nobis nocere queat ? Et vers. 32, de rege Joram :« Numquid scitis, inquit, quod miserit filius boxnicid® hic, ut precidalur caput meum? n Hanc intrepidam libertatem Elisei imitati sunt heroes fidei, S. Joannes Baptista redarguens Herodem, S. Athanasius, S. Hilarius, Eusebius Vercellensis, ct pre omnibus Lucifer Calaritanus, acriter invecti in Constantium Arianum imperatorem cumque nuncupantes Antichristum, S. Chrysostomus corripiens Eudoxiam Imperatricem, S. Ambrosius castigans Theodosium, Maximum, Valentinianum Imperatores, ac Justinum Imperatricem Arianam ; quia Deo pleni et lecti nil creatum formidabant.

14. 14. Nec superavit (gnçce quod alii vertunt, *SUStulit*) ILLUM VERBUM ALIQUOD. — *Primo, q. d.* Null® regis Joram vel aliorum min®, nec blanditi® et promissa potuerunt infringere voî dejicere adamantinum animum Elisei, ut patet IV Rey. vi, 32. Unde Vatablus vertit : *Nulla res superavit eum;* et Lyranus : *Nullum verbum,* ait, *comminationis vel adulationis cum a veritate retraxit;* Syrus: *Et non dominata fuit illi omnis caro,* id est ullus homo, *et omne verbum non celatum fuit illi.* Unde *secundo, q. d.* Nulla res abscondita spectans ad bonum, vel suum, vel publicum, latuit eum, nec superavit ejus prophetiùm et cognitionem; sed protinus per spiritum propheticum omnia cognoscebat et revelabat, uti detexit omnes insidias Syrorum regi Joram, HI *Rcg.* vi, 12, ubi famuli regis Syri® suspicantis se domi habere proditores, qui secreta sua revelarent regi Israel, se purgantes dicunt : « Nequaquam, domine mi rex, sed Eliseus propheta, qui est in Israel, indicat regi Israel omnia verba quæcumque loculus fueris in conclavi tuo. » Sic absens Eliseus vidit Giczi accipientem munera a Naaman Syro : « Nonne cor meum, inquit, in presenti erat? » etc., IV *Rcg.* v, 26. Secundum hunc sensum secutus Arabicus, sic vertit : *Nec latuit cum quidquum dc rebus sœ.uli,* id est mundi hujus.

Et mortuum prophetavit corpus ejus, —id est, ut ait Dionysius, corpus Elisei sepultura suscitavit quemdam a latronibus interfectum, qui in sepulcrum Elisei projectus, dum sacra ejus ossa tetigisset, divina virtute revixit; per quod patuit “"um verum fuisse Dei Prophetam, IV *Reg.* xm, 20.

Prophetavit ergo, n id est miraculum edidit ; hoc enim erat opus Prophet®. Unde Vatablus vertit : « Corpus ejus Prophetam egit etiam post obitum. › Arabicus clare : *Et vivificavit mortuum mortuus.* Hoc sane mirabile ct paradoxum, quod mortuus mortuum vivificet, cum naturaliter mortuus vivum mortificet.

Nota : Prophetare proprie est futura predicare ‘ *,x instinctu et revelatione Dei ;sed quia Prophe- ud, qui futura praedicebant, erant viri sancti ct zelosi, multaque alia faciebant ad Dei gloriam ; hinc per catachresin prophetare *primo ,* sumitur Prj^ pro docere, vel predicare, et exhortari ad pietatem. Sic I *Corinth,* xiv, sæpe Apostolus doctores vocat Prophetas ; Prophet® enim docebant, predicaban! el exhortabantur populum ad pium Dei cultum; *secundo,* sumitur pro psallere et Deo lau- s-c · » des canere : hoc enim faciebant Prophet®. Sic Asaph el Hernán dicuntur prophetare, id est psallere in citharis, psalteriis et cymbalis, I *Paral,* xxv, 1. Sic et Saul inter Prophetas Dei laudes canentes «t prophetavit, id est correptus Dei spiritu laudes Deo cecinit. Unde proverbium : « Num ct Saul inter Prophetas? » I *Rcg.* xix, 23. *Tertio,* sumitor Tertio pro miracula facere; hæc enim patrabant Prophet®, utpote viri sancti et divini. *Quarto,* sumi- Quad? tur pro prophetiam confirmare. Sic dicuntur ossa Joseph prophetasse, de quo cap. seq. vers. 18 Hic duobus ultimis modis sumitur : Eliseos enim « mortuus prophetavit, » id est miraculum patravit, puta suscitavit mortuum, coque confirmavit suam prophetiam, id est suam predicalionem de vero Dei cultu contra idololatras, œque ac suam sanctitatem. Vide dicta I *Corinth,* xiv, initio capitis.

Simili modo prophetant reliquia? Sanctorum, dum miracula patrant, quibus tum sanctitatem suam, tum fidem veram, quam viventes docuerunt et prædicarunt, confirmant. Proprie veroEicmji nonnulli Sancti defuncti prophetarunt, dum post ' mortem indices et testes fuerunt veritatis occul- p.ñpi'L tæ, ut, cum Petrus defunctus, suscitatus a S. Stanislao, Cracovicnsi Episcopo, coram Boleslao rege testatus est sibi pretium agri a se venditi a S. Stanislao persolulum esse. Sic S. Antonius de Padua, ut patrem accusatum de homicidio, sed falso, periculo liberaret, occisum suscitavit, ct ad tribunal produxit, ubi rogatus a judice innocenti® patris testimonium perhibuit, cumque a morte exemit. Sic Macarius Ægyptius S. Antonii discipulus, quemdam homicidii falso accusatum, occisum interrogando, ab coque testimonium innocenti® accusati eliciendo, calumnia liberavit, ul habetur lib. 11 *Vitar.* SS. *Patr.,* cap. xxvm. Sic magnus ille Spiridion Triiniluntis in Cypro Episcopus, filiam Ircnem defunctam e sepulcro evocans, ab ea didicit locum depositi, quod depositarius illi crediderat, et a patre reposcebat, uti refert Sozomenus, lib. I, cap. xi, et Socrates, lib. I, cap. XII. Denique S. Augustinus, lib. *De Cura pro mortuis,* cap. xi : a Pro certo , inquit, cum Mediolani essemus, audivimus quod cum debitum repeteretur a quodam, defundi patris cautione prolata, quod filio nesciente a patre jam fuerat persolutum; contristari homo gravissimo ccepit, atque mirari quod ei pater moriens non dixerit quod deberet, cum fecisset etiam testamentum. Tunc nimis anxio apparuit idem pater ejus m somnis, et ubi esset recautum , quo illa cautio vacuala fuerat, indicavit. Quo invento ju*

venis atque monstrato , uon solum falsi debili calumniam propulsavit, sed et paternum recepit chirographum, quod pater non receperat,quando est persoluta pecunia, n

tr» »5. 15. **In VITA SUA FECIT MONSTRA (** græce id est portenta, prodigia, miracula. Unde Arabicus vertit : *Multiplicavit miracula in vita sua.* Elisei miracula multa et magna continua serie enarrantur a cap. ii lib. IV *Reg.* usque ad cap. xiv) et in morte mirabilia operatus est. — Nam moriturus Eliseus manibus regis Joas suas imponens, ejusque sagittas benedicens, fortitudinem ac victoriam illi contra Syros impertiit. Eidem jubens jaculo percutere terram, cum ille 1er eam percussisset, trinam de Syris victoriam prænunliavit, addens pliires eifm habiturum fuisse, si pluries terram percussisset, IV *Reg.* xm, 14. Eliseus ergo et in vita, et in morte, et post mortem prophetavit , id est miracula patravit, quibus se verum esse Dei Prophetam, suamque ûdem et praedicationem esse divinam Israeli comprobavit. Aliter Syrus : *In vita sua,* inquit, *fecit prodigia, et in morte* (post mortem) sua *vivificavit mortuum ;* de quo versu precedenti.

r '• “ ‘” 16 el 17. In omnibus istis non poenttuit populus, **ET NON RECESSERUNT A PECCATIS SUIS USQUE DIM EJECTI SUNT DE TERRA SUA, ET DISPERSI SUNT IN OMNEM TERRAM, ET RELICTA EST GENS PERPAUCA, ET PRINCEPS IN** domo David. — Vatablus : Adeo *ut populus paucissimus relinqueretur in domo Davidica;* Syrus : *Et relictus est Judas solus, modicus potestate domui David, q. d.* Elias et Eliseus submissi a Deo ad exstirpandum idololatriam ct pietatem per Jeroboam invectam in Israele!" d est in regnum decem tribuum, per tot sig ' et miracula parum profecerunt : quia populus, sequens reges suos idololatras ct impios, non recessit ab eorum idolatria et impietate. Quocirca tola gens decem tribuum justo Dei judicio varie afflicta a regibus Assyriorum , tandem anno 6 Ezechiæ regis Juda prorsus excisa est ; dum capia Samaria, populus abductus est in Assyriam, indeque per totum orbem dispersus. Abductis ergo decem tribubus relicta est gens perpauca duarum tribuum, Juda et Benjamin, ac princeps et rex ex domo et familia David ; sed et hæc contagio idololatriae et impietatis a cognato et vicino Israele per vices infecta , nunc Deum, nunc idola coluit : unde et ipsa quoque tandem excisa est a Chaldæis sub Sedccia ultimo rege Juda, ac captiva abducta in Babylonem. Hoc est quod subdit :

18. Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo; ” **ALII AUTEM MCLTA COMMISERUNT PECCATA,** — *Q. d.* Omnes reges Israel fuerunt idololalræ et impii: at ex regibus Juda quidam fuere pii, ut David , Josaphat, Ezechias , Josias ; alii impii, ut Achiz, Menasses, Jechonias, Sedecias, etc. Porro quia inter pios eminuit Ezechias, ac sub eo facta est captivitas decem tribuum, ita ut everso regno Israel ipse solus regnaret in Juda, atque sub eo floruit Isaías Propheta celeberrimus, quem familiarem habuit et directorem, idcirco cæleris præteritis solius Ezechiæ elogia recenset.

TERTIA pars capitis.

ENCOMIUM EZECHIÆ.

Ven ix <9. Ezechias munivit (Syras, resarsit) civitates suam (Jerusalem , metropolim regni Juda), **ET INDUXIT IN MEDIUM IPSIUS AQUAM (Corrupto in** exemplaribus Græcis Romæ correctis legitur : induxit in *medio ipsorum Gog,* pro *Gion,* de quo **mox), ET FODIT FEBRO RUPEM, ET ÆDIFICAVIT AD** aquam puteum. — Laudat Ezcchiam quod, imminente obsidione urbi Jerusalem a Sennacherib, ipse eam munierit restauratione murorum, turribus, armis, clypeis, ducibus; sed maxime tiducia ct ope divina, uti narratur II *Paral,* xxxn. Rursum, quod induxerit aquam in urbem, ideoque rupem intermediam ferro disciderit; nam in urbem c superiori fonte Gion aquas per subterraneos canales introduxit, et fecit eas scaturire in Piscina interiori grandi, quam ædificavit in medio urbis ad Aquilonem templi ; atque ad eam fabricavit puteum, ut totam irrigarci civitatem (unde Græca habent, *puteos*), ne populus in obsidione positus aquæ laboraret penuria, II *Paral.* xxxn, 30. Sic Brugis Flandrorum non sunt putei, sed ex uno puteo sive fonte per canales aqua m omnes urbis plateas et vicos deducitur. Roma vero aquaeductibus plena est, et in his prisci Romani suam ostenderunt magnificentiam. Rursum Ezechias restauravit fontem Siloe, cui piscina sive natatoria Siloe conjuncta erat, in qua lavans oculos cæcus jussu Christi illuminatus est, *Joan.* ix. Vide Adrichomium in *Descriptione Jerusalem.*

20. In diedus ipsius ascendit Sennacherib, et **Vert i MISIT** RaBSACEN, **ET SUSTULIT MANUM SUAM CONTRA ILLOS, ET EXTULIT MANUM SUAM IN SION.** — « Contra illos, » scilicet Judœos, Ezechiæ subditos, quos obsidebat ; hoc enim, velut ex libris Regum notissimum, subaudiendum relinquit. Porro Græca Complutensia (nam Romana repetunt, xrrr.;n xxl ¿iriçtv ; unde vertunt : *Et promovit, et promovit manus ejus in Sion ;* alii vero legunt cum Nostro, xa! irrijpiv id est *sustulit ct extulit;* quin et Rabanus legit tam *sustulit* quam *extulit,* prorsusque habet ut Latina Vulgata) non habent rc sustulit *manum contra illos;* videtur enim esse idem cum eo quod sequitur: «Et extulit manum suam in Sion. » Unde Jansenius suspicatur hanc repe-

titionem ex diversis versionlbus in unam junctis ortam osse. Nam ct codices nonnulli tantum habent : *Et sustulit manum suam in Sion,* puta contra Jerusalem, illi insultans, ct minans excidium. Vide insuit itionem ejus cl minas enarrantem Isaiam, cap. xxxvi, ubi eas explicui.

Er miturisfactis fst potentia sua. — Græce : *tavit sir erbia sua* : Vatahhis : *Contra Sion manum suam extulit, et superbia sua gloriatus est:* blasphemans qnod Deus non posset Jerusalem e manu regis Acriorum liberare, sicut dii gentium suos ab eadem non potuerant eripere; Syrus : *Extulit manum suam in Sion, ct blusphemavit aim audacia adversus Deum.* *3'1 ofctô, id est *et magna jac-

21. Tunc mota sunt corda, et manus ipsorum, ET DOUERONT QUASI PARTURIENTES MULIERES, — g. d. Auditis minis Rabsacis, Judæorum corda pavore, indique manus tremore concussa sunt, et tanto dolore correpta, quanto corripiuntur parturientes. Græce est, fosfeftraxv, id est agitata sunt, æstuarunt, sicut agitantur et æsluanl fluctus maris dum est tempestas. Valablus : *perculsa sunt;* alii : *fluctuarunt.* Quocirca non dejerarunt; sed Dei, qui, cum auxilia humana desunt, suis sequo invocantibus illico succurrit, opem implorarunt.

22. Er INVOCAVERUNT DOMINUM MISERICORDEM, F.T EXPANDENTES MAM S SUAS, EXTULERUNT AD COELUM ; nam « Ezechias scidit vestimenta sua, et obvolutus csl sacco, ct intravit in domum Domini (Dei auxilium imploraturus), ct misit Eliacim, qui erat super domum, et Sobnam scribam, cl seniores de sacerdotibus opertos saccis , ad Isaiam filium Amos Prophetam, » etc., dicentes : « Leva orationem pro reliquis qu® repeti® sunt, n *Isaiæ* XXXVII. Quocirca et sanctus Dominus Deus audivit cito vodhi ipsorum , — nimirum sanctus Deo sancto Ezedii® ejusque populo ad preces sane*'* Isai rsuccuiTÍt,ctblasphemum Sennacherib abegiC cl profligavit. Hunc apposite *Isaías* hebraico idem est quod a salus Dei, » *Ezechias,* vel, ut Ilebriei pronuntiant, *Chizhiachu,* idem est quod *robur ct fortitudo Dei ;* unde Syrus hic vertit : *Expandit* que Ezechias coram Domino manus suas, Deus quoque exaudivit orationem ejus, et liberavit cos pei Isaiam Prophetam.* Vers. 11«

QUARTA PARS CAPITIS.

ENCOMIUM ISAIÆ ET EZECI1LE.

23. Non est commemoratus peccatorum illorum. NEQUE DEDIT ILLOS INIMICIS SUIS; SED PURGAVIT EOS IN MANU ISAI.E SANCTI PROPIIET.E , — *q. d.* DeUS H0U est recordatus peccatorum quæ Judæi ct patres eorum admiserant, ac eorum quasi oblitus impedivit ne traderentur in manus Sennacherib ; sed purgavit cos a peccatis « in manu, » id est per manum, id est per operam ct industriam , puta per exhortationem Isaiæ ; hic enim exhortaos eos ad poenitentiam ct orationem, effecit ut pœnilentes veniamque a Deo poscentes cam impetrarent, itaque liberarentur a Sennacherib. Unde pro *purgavit* græce est iAvrpwn, id csl liberavit, vel potius redemit eos. Erant enim Judæi a Sennacherib cerio exilio addidi, sed Deus al> illo cos redemit et liberavit per Isaiam, qui precibus merilisque suis hanc liberationem eis impetravit, eaindemque Ezcchie ct Judiéis promisit ct pronuntiavit, Isaiæ xxxvn, 6. Græca de more concisa hæc tantum habent : *Et samtus e calo exaudivit eos, ct redemit eos manu Isaia**. Porro Isaiæ datur hoc elogium ct titulus, quod fuerit « Propheta sanctus, » id est singulariter ct eximie Sanctus præ aliis Prophetis, qui et ipsi fuere sancti ; sed non sicut Isaías : quæ sane magna est Isaiæ laus ct dignitas ; talem ergo hoc loco eum canonizat S. Scriptura, imo Spiritus Sanctus, quod vix alteri factum reperias.

l 24. Dejecit castra Assyriorum, et contrivit illos Angelus Domini.— Pro *dejecit* græce est izávz*t, id est *percussit* ; Syrus ; *contrivit;* Vatablus : cecìdi/ ; Complutensia : *pessumdedit.* Angelus enim Domini una nocte in castris Sennacherib percussit 185 millia Assyriorum ; unde castris exutus solus fugit Sennacherib, tandemque a filiis necatus est, IV *lleg.* xix, 33, et *Isaiæ* xxxvn, 3G. Vide ibi dicta.

25. Nam fecit Ezechias quod placuit Deo, et fortiter ivit in yia David patris sui, quam mandavit illi Isaías Propheta magnus, et fidelis in conspectu Dei. — Pro *fortiter ivit,* græce est ttfexw, id est fortiter se gessit, robuste egit, valido sectatus est vestigia pietatis ct virtutis David patris sui. Nam confregit idola, quin et serpentem æncum, quem erexerat Moses, eo quod populus eum ut Deum adoraret; destruxit excelsa; solemne Pascha instituit ; cultum ct religionem veri Dei non tantum in Juda, sed ct in Israel restio tuit; Sacerdotes et Levitas aluit, ac ad Dei sacra religiose procuranda exhortatus est. Ob hæc ergo pietatis officia meruit ut Jerusalem liberaretur ab excidio Sennacherib, II *Paral,* xix. Pro *fidelis in conspectu Dei,* græce est mçôç *b* rñ ¿póni ourw (Noster pro legit etd> id csl *Dei) sui,* pula in prophetia sua, qua fideliter, libere et constanter ea annuntiabat populo, quæ a Dco illi revelala fuerunt ; non vero sua commenta, aut mentis somnia et figmenta, uli faciebant pseudoprophet<c. Valablus, *vaticinatione sua fidus,* vel *certus ;* quia non dubia, sed certa prophetabat, quæ scilicet certo sciebat Deum sibi dixisse : Græcum enim id est *fidelis,* respondet Hebræo |DbO Vers. 1*

neman, id est fidus, verus, certus, firmus, ratus, stabilis; Syrus, *laudabilis Prophetarum,* id est inter Prophetas, vel præ ceteris Prophetis.

ImImi rr ph"t* ^cur/

Porro Isaías vocatur « magnus Propheta, » quia aSernphino accensus calculo ignito consecratus Propheta, factusque quasi Scraphinus, et ordinis Seraphici, ad accendendum amore divino torpentia et algida Judæorum corda, *Isaiæ* vi. Porro Isaiæ magnitudo animi et zeli enituit in carpendo liberrime regum, principum et populi vilia, iisque comminando pœnas a (ico imminentes. Unde illud cap. i, 10: «\udile verbum, principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri, populus Gomorrhæ.»» QuocircaS. Paulus, fio//*, x, 20, ait : a Isaías autem audet, et dicit, 0 Ubi Orígenes : «Audet,» inquit, ct libere praîdicatcum sciret sibi ex co imminere mortem. Nam hac de causa lignea serra serratus, Martyr duro, sed glorioso agone occubuit. Denique Isaías omnium Prophetarum est magnificentissimus, eloquentissimus, sublimissimus et clarissimus. Vide dicta argumento in Isaiam.

Vtri.es. fatare- k.ypt

2G. In diebus ipsius rutro rediit (minus vere Syrus, *vertit)* sol, et addidit regi vitam. — Cum ¡¿zechiffi œgrolanli ad mortem Isaías ex Deo promisit sanitatem el vitam, et ad assecurandam hanc promissionem fecit ul umbra solis in horologio Achaz retrogrederetur, et consequenter ipse sol, ut palei ex hoc loco. Duplex ergo fuit hoc miraculum: primum, quod sol regrederetur; secundum, quod regi desperate valetudinis adderetur vita. Uliumque tribuitur tum pietati et precibus Ezecbiæ, quæ id merebantur; tum sanctitati, orationi et mentis Isaiæ, quæ id a Deo impetrarunt. Quo imi balas, cip. XXXVIII, 8, ait Ezccbiæ: « Ecce ego reverti faciam umbram linearum. » Unde pariter to *addidit regi vitam* referendum est ad Isaiam. Potent tamen quoque ad >olem, qui nntece&it, referri hocsehsu, quod sol rrgredieiis portend» ret redituram regi Mimlaiem, adeoque tui «umus regis vite addendos, quot horis illo die auctus fuit sol, nimirum quindecim. In iTophelh enim di< itur ille qui pi ophel.it vel portendit aliquid, illum ipmhi ethc< re ; quia illud jp*um certo evanlutum pnenuntial el edicit: prophetia enim falli nequit; unde quod ipsa pr.i dicit, nccessuin esi ul eveniat. Dum ergo (puppium pnudicil, morali modo cilicii el cogit, ut idipsum eveniat* Unde S. Cyiillus, in *Îsaïæ* xxxviu, 8: «Quod remigraturus in vitam esset Ezechias, ait, planum facit Deus rclrogrcdienle solis umbra, el die ad inusilaliin horarum mensuram prolata.» Et auctor *be M¡rahd. S. Script,,* apud S. Auguslmum, lib. II, cap. xxvui : «Convenienter, impili, tale signum regi in mortis exspectatione posito aptissimum evenit, quod Dominus lien taliter per solem congrua dispensatione disposuit; quoniam sicut sol iu procinctu occasus sui positus m dici initium reducitur : sic rex m mortis exspectatione constitutus quasi ad mciplentis vite gaudia revocator. Tantum quoque temporis, id est quindecim annos ejus vite, se Dominus dixit addere, quatenus nascilurus tunc filius (Menasses) consumpto illo tempore, regnum defuncti patris valeret gubernare. » Plura de hoc regressu solis et sanatione Ezechiæ dixi *Isaiæ* xxxviu.

27. Spiritu magno vidit ultima, et consolatus est lugentes in Sion. — « Spiritus magnus » hic cd propheliœ, puta magnum ct amplum lumen propheticum, quo dotatus léalas «vidit ultima;» græce tr/xri, qua voce Septuaginta solent vertere ilebræum *acharonim,* id est posteriora, uli vertit hic Vatablus. Quare « ultima » vel «novissima d in Proplietis vocantur tempora Measte, quæ scilicet post plura sscula erant futura» etiamsi absolute non sint ultima, nisi quod respectu status legis nature et legis Mosaicæ, status legis Chrislinœ, sit absolute ultimus. Alludit *Isaiæ* n, ubi Isai&s, prophetans de tempore Christi et Cedeste, ait : « Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles; el fluent ad eum omnes gentes. » Adde Isaiam absolute ultima praenuntiasse, uti ostendam vers. seq. Pro *spiritu magno,* Syrus vertit : *Spiritu giganteitatis* vel gi- *ijfintum.* id est spiritu valido, excelso, extenso, porrecto longissime, uli gigantes vident ultra cæteros homines.

Co^u- lnf

Porro Isaías «consolatus est lugentes in Sion:» *Primo,* cum Ezechiam et Judæos ob metum Sennachenb perculsos, spe certe liberationis recreavil. Rursum eum Judaeis in Babylonem abductn- dis, ex ea reditum promisit. *Secundo,* cum sui temporis viros fideles cl pios dolentes desui ævi sceleribus et ærumnis, promissione advenios Jlc-siee librralons ct sanctificatoris consolatus est. Unde ait cap. xl : « Consolamini, consolamini, popule meus, etc. Loquimini ad cor Jerusalem;» adcoque alibi passim fideles animal et solatur, totusque solatiis divinis refertus est. *Tertio,* cum eliamnum fideles « ia Sion,» id est iu Ecclesia, lugentes hujus vitæ peccataci miserias, promissione gratiæ el glurte ChrisU coasotdlur. Unde cap. Lxi, I, ita Christum suos consolantem inducit : « Spiritus Domini super me, etc., ut o>nsol.irer omnes lugentes in Sion, et dareui as coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pdlium lamiis pro spirila mœroris.»» Ad -píe n locum hic alludit Siracides, Ut patet verbi ulriuqud conferenti.

quoi?

28. USQUB IN SEMPITERNUM OSTENDIT FUTURA. ET Veru U abscondita ANTEQi am EMsi.iLNT. — Syrus: *Std/iS m mwdo vidit segua, c(tentatioms antequam* venirent; Vatablus : *In cevam usque futura prænuntiarunt, arcanaque facta priusquam evenirent.* Isaia» enim vaticinia sc porrigufit ad Christum et Ecclesiam duraturam per omnia svcula usque in finem mundi. Nam Christi ex Virgine concepi donem, nativitatem, piwdicalionem. miracula.

pn<$íoncm, mortem et resurrectionem ila graphice describit, ut, teste S. Hieronymo, non tam Prophetam quam Evangelista™ agere videatur. Rursum pronuntiat ea quæ futura sunt in fine mundi, puta universale judicium, resurrectionem, etn-novationem mundi, ut patet cap. xxiv, vers. 21 et ?cq., cap. xxv, 8, cap. xxvi, 21. Denique pronuntiat felicitatem piorum in cœlo, et infelicitatem impiorum in gehenna, quarum utraque perdurabit in omnem æternitatem. Unde eap. XXXVII, vers. 17 : « Et erit, inquit, opus justitiae pax, et cultiH justitiæsilentium, ct securitas naque in sempiternum. Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiducne, et in requie opulenta, r Et cap. xxxiif,14: a Quis poterit habitare de vubis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? » Et cap. XXXV, 10 : « Redempti a Domino convertentur, el venient in Sion cum laude; et ketilia sempiterna super caput eorum; gaudium et lælitiam obtinebunt, et fugiet dolor et gemitus, » Similia habet cap. 1 x , 19; cap. 1 x y , 17; cap. 1 a v i.22.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Laudatur Josias usque ad **oers. !).** *Inde Jeremías, Ezechiel et duodecim prophetee minores usque ad vers.* **13.** *Ind- Zorobabel, Jesus filius Josedcc d Nehemias usque ud vers.* **16.** *Inde usque ad finem capitis regreditur Siracides ad priores priscosque patres, ac retexit laudes Henoch, Joseph, Seth, Sem et Adam, eosque inter se comparai.*

1. Memoria Josiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii. 2. In omni ore quasi mel imlub ahitur ejus memoria, et ut musica in convivio vini. 3. Ipse est directus divinitus in poenitentiam gentis, et tulit abominationes impietatis. 4. El gubernavit ad Dominum cor ipsius, et in diebus peccatorum corroboravit pipl?»ern. 5. Praeter David, et Ezechiam, et Josiarn, omnes peccatum commiserunt : G. nam reliquerunt legem Altissimi reges Juda, et contempserunt timorem Dei. 7. Dederunt enim regnum suum aliis, et gloriam suam alienigena* genti. 8. Incenderunt electam sanctitatis civitatem, et desertas fecerunt vias ipsius in manu Jeremiæ. 9. Nam male tractaverunt illum, qui a venire matris consecratus est Propheta, evertere, et eruere, et perdere, et iterum codificare, el renovare. 10. Ezechiel, qui vidit conspectum gloriæ, quam ostendit illi in curru Cherubim. 11. Nam commemoratus est inimicorum in imbre, benefacere illis qui ostenderunt rectas vias. 12. Et duodecim Prophetarum ossa pullulent de loco suo : nam corroboraverunt Jacob, et redemerunt se in fide virtutis. 13. Quomodo amplificemus Zorobabel? nam et ipse quasi signum in dextera manu; 14. sic et Jesum filium Josedec? qui in diebus suis aedificaverunt domum, et exaltaverunt templum sanctum Domino, paratum in gloriam sempiternam. 15. Et Nehemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros eversos, et stare fecit portas ct seras, qui erexit domos nostras. IG. Nemo natus est in terra qualis llenocb : nam et ipse receptus est a terra. 17. Neque ut Joseph, qui natus est homo, princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi : 18. el ossa ipsius visitala sunt, et post mortem propheta-verunt. 19. Selh ct Sem apud homines gloriam adepti sunt, et super omnem animam in origine Adam.

ncomuj» josifi.

Vtx i t. Memoria Jo<ie n compomtiomem odoris facta oris ptGMKNTABii. — Ita Latina, Romana et Græca Hotiufc correcta. Minus recte ergo pro *Jai ta* Complubn-ia legunt *facto* vel *confedo;* ot alii, *facti.* Rurum pro *opus* Græca jam habent in? » id est *opere.* Vida F*anciscum Lucam, in Nolis Græca Romana sic clare habent : *Memoria Josia in compositione incensi, farta opere unguentarii ;* Vatablus : *Instar mixturce odoramenti artificio unguentarii concinnatae, est Josicememoria;* Syrus : *Nocien Josiæ sicut thuribulum incensi* (alius codex habet *incensorum) commixti multitudine aromatum;* alii : *Memoria Josiae ut compositio thymiamatis confecti opere pigmentarii.* Sensus ergo est, *a. d.* Memoria

Josiæ est instar compositionis odoritene (qua scilicci res odorifero apta proportione inter se commiscentur cl componuntur, ut fìat quid mixtum valde odoratum el suavissime redolens) «facta,» kl est confecta, velut « opus pigmentarii, » hoc est, suavissima et gratissima tam Deo et Angelis, quam hominibus, præsertim Judæis,est Josiæ memoria. Sicut enim pigmentarius, sive aromatarius excongrua commixtione et compositione aromatum. conficit compositum quoddam mire odoriferum; sic pariter memoriaJosiæ ex variis ejus virtutibus et preclare factis composita et confiata efficit famam ejus mire fragrantem, suavem ct jucundam omnibus posteris. Alludit ad thymiama (græce enim pro *odoris* est topixpavoc) quod componebatur ex commixtione quatuor aromatum, sive rerum odoratarum, nimirum ex stacte, onycha, galbano et thure, *Exod.* xxx, 34; sic enim memoria et fama viri sancti et pii, qualis erat Josias, conflatur ex pluribus virtutibus, præsertim quatuor per aromata totidem jam dicta repraesentatis ; stacte enim representa! mortificationem, onycha castitatem, galbanum charitatem, thus religionem et orationem. Hinc *Apocal.* v, 8, S. Joannes vidit 24 seniores habentes « phialas aureas plenas » odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum. » Vide dicta *Exod.* xxx, 34. Quocirca Arabicus vertit : *Nomen Josiæ velut thuribulum, in quo est de omni fumatione bona,* quod scilicet omnem fumum suaveolentem exhalat.

Pruno igitur, sicut thymiama non ex uno aromate, sed ex variis componebatur; sic decus virtutis Josiæ, memoria el fama non ex una virtute, sed ex variis, ac præsertim ex quatuor jam diclis, conflata fuit el composita. Unde S. Gregorius, lib. I *Moral,* cap. xxxtx : « Thymiama, ait, ex aromatibus componimus, cum in altari boni operis virtutum multiplicitato redolemus. » Et Philo, lib. *Dc Somniis :* « Sicut, » ait, « odoramenta suaveolentia repicnt proximos; sic vicini et contermini sapientis, ex afflatu ejus latissime sc diffundentis, meliores evadunt. » Sic adolcsccntulæ, hoc est teneriores animæ, percepta sponsi virtutum fragrantia, illectæ clamant : « Post te curremus in odorem unguentorum tuorum, » *Cant,* i, 3.

Secundo, sicut aromata apta mensura inter se commisceri debebant, ut fieret thymiama: sic et virtutes apta proportione inter se componendo) sunt, ut quid pulchrum et redolens officiant; alia enim, v. g. magnificentia, humilitas, eleemosyna, obedienlia decet subditum, alia superiorem, alia pleboium, alia principem; alia laicum, alia sacerdotem, alia Heligiosum, etc.

Tertio, thymiama maximo colai pietatem Josiæ circa cultum Dei, rosque sacras promovendas; ipse enim sustulit aruspiccs, magos, sacerdotes, sacrificia, altaria el templa idolorum fabricata a Salomone, Achaz, Manasse el Jeroboam, ac pro eis veros Dei sacerdotes, el sacra, ipsumque verum thymiama restituit. I-ege sancta ejus circa hanc rem gesta toto capite xxm lib. IV *Peg.* Josias ergo fuit excisor omnis superstitionis et inveterata» per tres annorum centurias idololalriæ, ac avitzc veræque religionis restaurator. Quocirca Josiæ nomen, virtus ct pietas trecentis annis ante ejus nativitatem, sub exordia idololatriae invecte a Jeroboam, praedicta fuit a Deo per Prophetam, III *Reg.* cap. xiii, 1 : «Et ecce, inquit, vir Dei venit de Juda in sermone Domini in Bethel, Jeroboam stante super altare, et thus jaciente. Et ex* clamavit contra altare in sermone Domini, et ait : Altare, altare, hæc dicit Dominus : Ecce filius nascetur domui David, Josias nomine, et immolabit super te sacerdotes excelsorum, qui nunc in te thura succendunt, ct ossa hominum super te incendet. » Hanc de se prophetiam post trecentos annos implevit Josias, cum, ut dicitur IV *Reg.* xxm, 15 : « Insuper ct altare quod erat in Bethel, el excelsum quod fecerat Jeroboam, etc., destruxit atque combussit; » et vers. 20 : « Et occidit universos sacerdotes excelsorum, qui erant ibi, super altaria; et combussit ossa humana» sacerdotum, qui tempore Jeroboam in altaribus istis sacrificarunt idolis. Quocirca vers. 25 subditur : « Similis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo, et in tota anima sua, el in universa virtute sua, juxta omnem legem Moysis : neque post eum surexil similis illi. »

Idcirco apposite vocatus est a Deo « Josias, » hocque nomen Iribus ante eum sæculis ab eo prædiclum, el exordio idololatriae Jeroboam oppositum fuit; «Josias» enim, vel, ut Hebræi praenuntiant, *Josiahu,* hæc omnia ejus gesta jam dicta significat; «Josias» enim, primo, hebralce dicitur quasi rr 'v *scai ia,* id est munus, vel oblatio Dei; aut quasi rpXJXes ia, id est ignis Dei, vel urens Dominus; quia flagrane zelo Dei, igne combussit idola et idololatra*. Unde auctor /m-*perfecti* apud S. Chrysostomum , homilía I m *Matthæum,* ad illa verba : tmon *autem genuit Josiam.* « Josias, inquit, interpretatur, ubi est hostia Domino? vel salus Domini, etc. Providentia autem Dei secundum quod futurus er it Josias, dispensavit ei nomen imponi, ubi est hostia Domini. Tale enim sacrificium obtulit Domino Deo, quale nec ante eum aliquis regum, nec post eum. Et ipse fuit hostia Deo, secundum quod mandat Apostolus, » *Rom.* xn : « Ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam, Deo placentem. Et ipse fuit populi sui in tempore suo salus. » Et mox : « Tertius est Josias, cujus nomen prophetatum est priusquam nasceretur, ii 1res sunt : Samson, Josias, Joannes. » Horum enim trium nomina, antequam nascerentur, prædicta et imposila sunt a Deo.

Secundo, « Josias » hebraico idem quod fP W *iesca ia,* id est salus Domini, uli jam dixit Auctor *Imperfecti,* adeoque Josias quo&i idem est quod

Jesus; ejus enim expressus fuit typus, uti mox ostendam.

¿ Jo, Trrffo, « Jodias » dici potest quasi nl Ül *ics ia,* id est existen* Dominus aut Domini; quia plenus Deo ejus honorem vindicavit, cultumque restituit. Ita Pagninus in *Interpretatione nominum Hebraicorum,*

Csg-u. *Quarto,* « Josias» idem est, ait Pagnlnus *ibidem,* quod cessatio Domini, vel requies Domini, vel requiescet Domimi*, vel requies mea Dominus; quia ipse cessare fecft iram Dei contra idololatras, ac Dens in eo quasi in templo suo requievit, et ipcc viebsirn m Deo. Denique ipse effecit Ut Deus in Israele, Jerusalem et templo postliminio redux requh secret.

0 into BuaiMî Migfc genuine Joslas idem est quod ÎT ÚN* iaa^ia› ¡J c:4 abrenuntiavit (sic enim vertunt Septuaginta ct Noster, *Ecclestod.* n, 20), abdicavit, ablegavit Dominus, scilicet idola et idolorum cultores. Hoc enim fecit Deus per Josiam.

Allegati. Allegorico, Josias est Jesus Christus, qui igne charitatis et zeli succensus, seipsurn fecit hostiam Deo pro salute hominum in ara crucis. Quocirca memoria vite et passionis Christi omnibus Christianis est odoratissima el suavissima, præsertim Heligiosis ct sanctis perfectionis studiosis, quorum assidua cogitatio est de Jesu Christo; ac proinde Jesus illis est quasi unguentum odoriferum ex variis speclcbus aromaticis, puta ex humilitate, obedieulia, paupertate, patientia, fortitudine, charilate, cæterisque eximiis virtutibus commixtum atque compositum, quod mentem roborat ad pugnam conira spiritales hostes, et sensum interioris odoratus mire oblectat. Nam, ut ait S. Bernardus, tn *Cant.* serm. 15, ad illud : *Oleum effusum nomen tuum :* nomen « Je*u, » si nominetur el invocetur, «exercitatos reparat sensus, virtutes roborat, vegetat mores bonos atque honestos, castas fovet affectiortes. » El inferius : «Nihil ita ire impetum cohibet, superbi® timorem sedat, sanat livoris vulnus; restringit luxuri® fluxum, exstinguit libidinis flammam, sitim temperat avanti®, ac totius indecoris fugat pruriginem; siquidem, cum nomino Jesum, hominem mihi propono mitem el humilem corde benignum, sobrium, castum, misericordem el omni demque honestate ac sanctitate conspicuum, eumdemque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me et exemplo sanet, et roboret adjutorio. Huic omnia simul mihi sonant, cum insonuerit Jems. Sumo ilique mihi exempla de homine, el auxilium a pótenle; illa tanquam pigmentarias specie.*; boc tanquam unde acuam eas, el facio confectionem, cui similem medicorum nemo facere possit. Iloc tibi elecluariuin habes, o anima mea, reconditum in vasculo vocabuli hujus quod est Jesus; salutiferum certe, quodque nulli unquam pesti luce inveniatur ineflieax. Semper tibi in sinu est, semper in manu; quo tui omnes in Jesum 'ct tensus dirigantur et actus Denique et invitaris : Pone me, inquit, signaculum in corde tuo, signaculum in brachio tuo, » *Cantic.* VH!. Idem in *Formula honestes vitas* sub initium : a Sit tibi Jesus, inqiilt, semper in corde, et nunquam imago crucifixi ab animo tuo recedat. Hic tibi sil cibus et polus, dulcedo et consolatio tua, mei tuum, ct desiderium tuum , lectio tua ct meditatio tua, oratio ct contemplatio tua, vita, mors ct resurrectio tua. u Quocirca viri spiritales, qui satagunt ileum semper habere pr®'entem, ac jugiter in Dei presentía versari, incipiunt hanc Dei præsenli.im sibi eflbrmare in Deo incarnato, puta in Jesu Christo; hunc enim facilius e>l concipere et phantasl® imprimere, quam ipsum Deum qui purus est spiritus. Vide nostrum Alvaruin de Paz, tractatu *De Perfecta contemplatione,* libro V, parte I, apparatu 2, cap. vu.

Tropologice, Josias csl quivis vir sanctus ct zelator honoris divini, qui acervum virtutum, quasi thymiama, sibi miscet ct componit, quod omnes oblectet, et ad sui imitationem alliciat : cujus proinde memoria ct gloria tonge latcque spargitur ct perennat; ac pra»sertiin talis est, qui hieresira el impietatem profligat ct exstirpat, quique avii® religionis ct pietatis est restaurator, quales omni sæculo Deus suscitavit. Tales fuere S. Athanasius, S. Augustinum, S. B uilius, S. Hieronymus, S. Antonius, S. Benedicius, S. Bernardus, S. Dominicus, S. Eranciscus, ct nuper noster S. Ignatius. Atque e regibus ct principibus Constantinus, Theodosius, Carolus Magnus, Jagcllo, Casimiros, S. Ludovicus ac moderni Imperatores, Reges et Duces orthodoxi. Tropob. 8lc*

Huc facit similis unius c Septuaginta duobus S. Scripturæ Interpretibus, apud ArM.ram, tomo VII *Bibliqfh.* SS. *Patrum,* sententia. Ptolemœus Philadelphus enim, Septuaginta duobus Interpretibus S. Scriptune singulis singulas qu«e>tioncs ethicas proponens, quarto hanc proposuit : «Quomodo rex el judex bonam assequatur famam ? » Ad quam ille : a Si omnibus, inquit, te œquum ratione pnebueris, et nihil superbe, nihilqqe pro potenti® tuœ viribus contra delinquentes agas. Id aulem assequeris, si Dei dispositionem in-picias, qui dignis sua vota periicit, peccantibus vero vel per insomnia, vel opere demonstrat quid illis nocivum sit; neque secundum eorum peccata, neque pro magnitudine virium suarum homines cedit, sed mansueludme usus corrigit recte. »

Noli : « Memoria, » *primo,* hic accipi potest simpliciter pro recordatione, r/. d. Recordatio Josiæ esi suavissima el gratissima ; *w undo,* « memoria » accipi potest pro fama el gloria, per inelalepsin : memoria enim Josiæ fuil gloriosa. Sic cap. mai, 14, dicitur : « Memoria, » id est fama el gloria Judicum Israel, « sil in benedictione; n cl cap. XXXIX, 13: «Non recedet memoria,» idest gloria «ejus» (sapientis). Unde explicans subdit: « El nomen e|us requiretur a generatione in **Minora**

nerationcm.» Et Psal. CXf,6: «In memoria æterna erit justus. » Hinc « memoria» melnnymice significai monumentum erectum ad J 'emoriarn et gloriam. Item diem festum instituir n ad memoriam Sancti, vel rei alicujus glorio *r,* juxta illud *Psal.* cxi.iv, 7 : « Memoriam abund olire suavitu-
Mwnorii tis ture eructabunt. » Sic dies festi Martyrum a
^rum' Cypriano, indeque in Martyrologiis, vocantur Momoriæ Martyrum; hos enim dies annotari ct recol» ac celebrari jubet S. Cyprianus, lib. Ill, *cpist, 1* : « Cum, inquit, confessioni accedit moriendi terminus, consummati Martyris gloria est. Menique ct dies eorum, quibus excedunt, annotate, ul commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus (quanquam Tertullianus scribat ct significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosre mortis exitu transeant), el celebrentur hic a nobis oblationes et sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiscum Domino protegente celebrabimus,» Vocantur hi dies Memorire, quia iis anniversarie recurrentibus, recolebant et prredicabant heroica Martyrum dicta, facta, tormenta , constantiam, victoriam. Unde idem Cyprianus, libro IV, epist. 5: a In servo Dei, inquii, victoriam gloria vulnerum fecit, gloriam cicatricum memoria custodit. Nec rudis iste aut novus est in Celerino titulus gloriarum, quia ejus Celerina jam pridem martyrio coronata est, etc.; dum diabolum Christi confessione prosternunt, palmas a Domino et coronas illustri passione meruerunt. Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties Martyrum passiones et dies anniversaria commemoratione celebramus.» Celebrant enim super memorias, id est super sepvl-
Origo era et monumenta Martyrum. Atque inde ca pit origo scribendi Marlyrologia; ac primus , quod sciam, qui Martyrologium scripsit, fuit Eusebius Caesariensis, qui paulo poslS. Cyprianum vixit; voluerunt enim in Marlyrologiis exstare memoriam Martyrum, tum ad eorum gloriam, tum ad posterorum exemplum. Eadem de causa Siracides hic lexil catalogum, ct quasi Martyrologium Josire, et Sanctorum veteris Testamenti.

Ven.1. 2. In **OMNI OIIK QUASI MBL IMniLCAIUTUK (græCÔ** «fXuxawnrat, id esi *dulcescet* , dulcis erit) ejus me-**1IOHIA, HÎ UT MUSICA IN CONVIVIO VINI. — SjTUS** 2 *Sicut mei palato, dulcis est ejus memoria; et velati canticum super potationem* vini ; Vatablus : *Omni ori mellis in modum dulcis, ct ut hi facundo vini convivio musica, q. d.* Omni ori narranti pia et sancta facta Josire, dulcis erit ojiK commemoratio instar mellis, ct instar musiere. Suavem gratainque Jusiæ memoriam explicat per tria, quæ tres primarios sensus mire oblectant, scilicet per incensum ol thymiama, quod odoratum reque ao visum; per mei ot vinum, quod gustum: per musicam, quæ auditum pascit ct mulcet. Sicut ergo mei mira sua dulcedine dulcorat palatum, musica in convivio opiparo rapit auditum : sio commemoratio Josire mire delectat os mentemque commemorantis, ut videatur sibi mcl comedere; ct aures audientis, ut videatur sibi suavissimum in convivio concenlum audire, in quo uti fauces epuli* et vino, Ita aures mugica harmonia pascuntur. Ubi indirecte et facite suavitatem memorile Josire non tantum musiere, sed et convivio vinoque odorato et delicato assimilât Id revera ita accidisse liquet ex II *Paralip.* xxxv, 14 (quo hic alludit Siracides), ubi de mortuo Josia dicitur : *a* Universus Juda cl Jerusalem luxerunt cum;. Jeremías maxime : cujus omnes canlores atque cantatrice», usque in prresenlrm diem, lamentationes super Jo*iam replicant; et quasi lex obtinuit in Israel, » ul de iis quasi de re usitata, ct omnium ore celebrata dicatur : ‹ Ecoe scriptum fertur in Lamentationibus. » Lamentationes hre Jeremiæ fuerunt carmina in laudem gestorum Josiffi a Jeremía composita, qure omnium ore terebantur, et canebantur cum suavissima ct gratissima ejus recordatione, fama et gloria. Quare lamentationes hre diversae fuere a threnis Jeremía?, ul ibidem ostendi.

Porro apponite memoriam Josire melli cotnpa- Mei •**-
rat, quia, sicut mei conservat corpora ne
trescanl : sic ct memoria conservat nomen et pnim-
famam ne corrumpantur. Ha Plinius,lib. XXII, cap. XXIV : c Mellis natura, inquit, talis est, ut putrescere corpora non sinat, jucundo sapore atque non aspero, alia quam salis natura. » Unde Babylonii corpora defunctorum meile condiebant, ut manerent incorrupta. Audi Statium, lib. Ill *Sylvar :*

> Doc et aJ .Emathio» manes, nbi belliger urbis
> Conditor, lijblxo pertusus nectare, doni.

Audi et Corippum de Justino Imperatore juniore avunculi corpus condiente :

> Thun Sabæa cremant, fragrantia mella localis
> Infuodonl pleri», ct odoro balsama socco.
> Centum alix spectes, unguenta mira feruntur.
> Tempus io æternum sacrum seminili corpus.

idem docet Columella, lib. II Xenophon, lib. V *Gracarum rerum,* et S‹aliger, *cxerc.* 119, qui surculos mello perfusos diu servari, ct facile transferri posso docet. Memoria ergo Josiæ est quasi mclin ore, quia cunctorum sermone quasi mello conservatur, quando omnes odorata recordatione et honorati laude cum prosequuntur, nec sinunt famam nomenque ejus intermori aut corrumpi, juxta illud *Psal* exi, 7 : « In memoria æterna erit justus, ab auditione mala non timebit; » nimirum sapientia el justitia e>l quasi mei, conservans sapientem el justum in hominum memoria, ne putrescat ct intereat, juxta illud *Prov.* h iv , 13 : « Comede, fili mi, mei, quia bonum est, etc. : sic ct doctrina sapientiæ ani* ma» ture : quam cum inveneris, habebis in novissimis spem, et spes tua non peribit. » Et *Prov. x, 7 :* « Memoria justi cum laudibus (Sep-

tuagmfa, in ?v*ômiVs), et nomen impiorum putrescet.» Denique huc facit illud Iphigeniæ, apud Euripidem, in *Tauris* :

> Et ipis populatricis montium
> Liquorem floreum Ino infundam rogo.

Veteres enim mei infindebant rogo, quo parentum vel amicorum defunctorum corpora cremabant, ut per hoc innuerent, quam grata dulcisque sibi fuisset eorum in vita conversatio, ac post mortem futura esset eorumdem memoria el recordatio; hæc enim sola eis apud homines superest, vivitque posthuma.

Aibgo. ** Allegorico, Josias est Jesus Christus, cujus nativitatis, passionis, resurrectionis, etc., gratissima apud fideles et sanctos est memoria, adeoque, ul ait S. Bernardus, « Jesus est mei in ore, melos in aure, jubilus in corde. » Sicut enim mel ori dulcissimum est, sic os viri pii, cum ex abundantia cordis de Jesu suo loquitur, quasi mel et gustare et fundere videtur; uti S. Franciscus quoties Jesum pronuntiabat, toties intima dulcedine perfundebatur, ut sibi mel lingere videretur. Rursum Jesu nominatio et commemoratio, viro pio est quasi musica in convivio vini; quia auditui dat gaudium et lætitiam, adeo ul exsultent ossa humiliata, ut scilicet virtutes, qu® ossa sunt animæ, hac memoria rigat® reflorescant , et abjecto omni tepore in sancto operando fervescant. Ita noster Alvarez, in loco jam citato.

y Tropologice, Josias est quivis fidelis et sanctus, praesertim zelator ct restaurator religionis et pietatis, cujus memoria discipulis et posteris dulcis est, ut mel, ut vinum, ut deliciæ, ut musica. Quocirca sapienter S. Chrysostomus, homilía 30 *iu Genesin,* docet memoriam et famam non parari magnificis fabricis, columnis, titulis, sed heroicis virtutibus, et præsertim charilate et eleemosyna; illa enim vana et caduca sunt, hæ ver® et stabiles : rursum hœ sanclæ el cœlestcs sunt, illa sæpe cum scelere, sæpius cum vanitate conjuncta; quare per illa non tam laus quam probrum paratur : a Igitur, inquit S. Chrysostomus, hoc non est memoriam assequi, sed infamari, et spectatorum linguas acuere in accusationem. Quod si omnino æternam memoriam amas, ego tibi viam monstrabo, qua poteris semper celebrari, et quæ dabit libi fiduciam in futuro sæculo. Hoc pacto igitur poteris et commemorari celebrari quotidie encomiisque evehi, et post hanc vitam, si has pecunias in manus inopum dispenses, relidis lapidibus, el splendidis œdiflciis, et villis, el balneis. Itec memoria immortalis, hæc memoria innumeros tibi thesauros conciliat, hæc memoria a sarcina peccatorum alleviai, hæc multam libi fiduciam apud Deum conciliat. Cogita, obsecro, et hæc verba quæ singuli dicturi sunt : Ecce hunc misericordem et benignum, hunc mansuetum, hunc suavem, hunc tam largum dispensa^******11* Dispersit enim, inquit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum. » Et paulo inferius : « Uno die divitias dispersit, el justitia ejus manet in sæculum, et memoriam facit immortalem. Vidisti memoriam, quæ se in omne sæculum extendit? Vidisti memoriam magnis et ineffabilibus plenam bonis?Tali ædificio nostri memoriam relinquere studeamus. Non lapidibus ædificasse non solum nihil nobis prodesse poterit, sed nos continuo et clara voce infamabit. Et nos hinc abimus deferentes peccata inde parta, et ædificia hic relinquimus; quin nec frigidam et inutilem memoriam consequimur, sed potius probris deturpamur, nomenque statim transit ad alterum. Etenim sic res habent, ut ab hoc ad alium transeant, et ab illo iterum in alium. Et hodie quidem domus dicebatur hujus, cras vel alio die ct mox dicetur alterius. » Subdit deinde exemplum Tabithæ, cujus eleemosynas post mortem omnes celebrarunt, *Act.* ix, 39, ac demum concludit : « Si memoriam quæris, si veram gloriam amas; hanc imitare, tales domos exstrue, noli sumptus tuos inanimalis impendere; sed cum illis, qui ejusdem sunt generis, misericordiam facito. Hæc laude digna est memoria, hæc magnum lucrum affert; »

3. Ipse est directus divinitus in poenitentiam Vm.1. GENTIS, ET TULIT ABOMINATIONES IMPIETATIS, — *q. d.* Josias a Deo fuit destinatus, electus et directus ad gentis Judaicæ conversionem. Unde ipse abstulit abominanda impiorum idola, excelsa, lucos, magias, incantationes, lupanaria etiam effeminatorum, id est scortorum masculorum : quod est peccatum abominandum, ideoque mulum, et præ exsecratione non nominandum; vide IV Jlcg. win, 24. Quæ omnia impietas impiis regibus el hominibus erigenda et colenda suggesserat.

Pro in *pœnitentiam* græce est id est *conversione,* ut scilicet converteret Judæos ab idololatria ad cultum veri Dei, ab impietate ad pietatem, a luxuria ad castitatem, etc., quæ conversio fit per pœnitentiam. Pro est *directus divinitus,* Græca jam tantum habent xartu^Or, : quod *primo,* Complutenses et Romani ad verbum vertunt, directus est; *secundo,* alii verlunl active, recte *se gessit;* quod sequitur ex primo : qui enim dirigitur a Deo, hic utique recte se gerit. Undo Valablus vertit : *Ilie in populo reformando dexteritate usus est, et abominandas impietates sustulit.* Magna VitU enim dexteritate opus est, ut abusus et scelera inolita tollantur, præsertim communia et fre- Ur ¿i. quenlata a toto populo. Unde S. Augustinus. u-jd* epist. Glad *Aurelium,* et habetur disi. 44, cap. *Comissationes,* docet comessaliones el ebrietates, quæ in Africa fieri solebant a populo in festis Martyrum, non violenter, sed leniter et dextere tollendas : a Non ergo aspere, inquit, quantum existimo, non duriter, non modo imperiose ista tolluntur, magis docendo quam jubendo, magis

monendo quam minando; sic enim agendum est cum multitudine peccantium. Severitas autem exercenda est in peccata paucorum. Et si quid minamur, cum dolore fiat, de Scripturis comminando vindictam futuram, ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur. Jta prius movebuntur spiritales, vel spiritalibus proximi, quorum auctoritate et lenissimis quidem, sed inslantissimis admonitionibus cælcra multitudo frangatur. » Quocirca llenricus IV, nuper Franci® rex, sapienter dictabat, hæresim nascentem, vi reprimendam, et instar nascentis incendii aquis suffocandam, ferroque opprimendam; crescentem vero cl gliscentem, consilio dissipandam; perfectam denique et formatam, complexu superandam, ul scilicet amore, benevolentia ct beneficentia hærelicos libi devincias, itaque sensim ab hæresi ad veram fidem abducas; ne, si violenter id efficere velis, omnes in te concites, tibiqiuj et regno periculum crees. Porro Syrus alio abit : *Quoniam,* inquit, *absconditus est a tcntalionibus, et abstulit opera erroris, tradiditque Deo cor suum;* alius codex habet: *Non fecit amplius opera pueritiæ suæ, et tradidit Deo cor suum.*

V!.*u 4. 4. Et gubernavit (græce xanùSim, id est *direxit)* Ab Dominum con ipsius (cor suum), et in diebus peccatorum id est iniquorum ct impiorum hominum) corroboravit pietatem.— Græce xxTÍox'jaiv, quod alii vertunt, *fortiter tenuit pietatem.* Melius cl nervosius Noster vertit *corroboravit :* quia Josias non tantum in se tenuit, sed et aliis omnibus magna animi spiritusque sui efficacia 0t roboro impressit verum piumque Dei cultum, pios in eo confirmando, impios ad cum pelliciendo, ct tam præmiis quam poenis propositis convertendo. Unde Vatablus vcriil : *Pietatem temporibus impiorum constabilivit;* Syrus, *fecit veritatem.* Hinc Josias celebravit Pascha solemne ct commune, quale nunquam antea a temporibus Judicum celebratum fuerat, uti dicitur IV *Reg.* cap. XXIII, 22. Sacerdotum quoque ct Lcvilarum officia neglecta, vel collapsa pristino vigori restituit, II *Paralip.* xxxv, 1. Nota : Prius hemistichium indicat causam posterioris. Causa enim cur Josias corroboraverit pietatem, est, quod ipse direxerit ad Deum cor suum, cum amandoci colendo a in omni cordo suo, cl in tota anima sua, ct in universa virtute sua, v |V Rey. xxm,23. Qui enim toto corde Deum diligit ct colit, hic utique zelum pro ejus cultu induit, ut omnia illi contraria evertere, omnesque ad cumdem totis viribus traducere ct convertere satagat.

Porro magnum robur pietatis ct religionis situm est in pietate regum : hi enim cum magna auctoritate et potentia polleant, religionem collapsam restaurare et corroborare valent, si id efficaciter et robuste velint, uti liquet in Constantino Magno, Theodosio, Carolo Magno, S. Ludovico, cæterisque piis regibus.

tí. Prêter David, et Ezechia*, et Josiam, omnes (reges Juda) peccatum commiserunt. — Græce, xArajwxíxv íni.T.uuxy.T.ai*, id est *delictum deliquerunt;* Syrus, *corruperunt;* Vatablus, *perfidiose defecerunt.* Per *peccatum* enim non quodlibet (sic enim peccavit et David homicidio et adulterio), sed antonomastice idololatriam cl superstitionem intelligil. Hoc est enim peccatum peccatorum, quod sccum cœtera omnia adducit : idololatra enim est apostata, qui perfide a Deo ad idulum, id esi ad dæmonem, desciscit. ‹ Peccatum » ergo intellige idololatria, vel culi®, vel non omnino sublate. Vm.s,

Dices : Etiam rex Asa ct Josaphat fuere veri Dei cultores ct osores idolorum. Respondeo : id verum est, sed tamen peccavit ulerque peccato idololatriæ vicino ct annexo. Nam nec Asa, nec Josapbal « abstulit excelsa, » scilicet templa et altaria creda in montibus locisque excelsis, quæ Deus vetuerat, III *Regum* xv, 14, et III *Regum* xxn, 44. Insuper cum idololalrisrt gibus Israel, Aclub, Ochozia cl Joram amicitias et connubia junxit, itaque eorum idololatriam indirecte fovit ct roboravit : quam ob causam semel et iterum acriter reprehensus fuit a Propheta submisso a Deo, lib. II *Paralip.* cap. xix, 2 : « Impio, inquit, prœbcs auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitia jungeris, el idcirco iram quidem Domini merebaris : sed bona opera inventa sunt in le, co quod abstuleris lucos, » etc. Et cap. XX, 37 : « Prophetavit autem Eliezer, etc., ad Josaphat dicens : Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, conti itæque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsi» »

Notent hunc locum reges ad principes Christiani , discantque non sufficere quod ipsi sint orthodoxi ct pii, sed insuper Deum ab cis requirere, ut hærelicos et hæresim, quoad possunt, exstirpent, omnesque sibi subditos faciant orthodoxos, ct ver® fidei ac religionis cultores : si enim Asa ct Josaphat reges pii dicuntur peccatum magnum, imo maximum, idololatriæ commisisse, quod vel excelsa non abstulerint, vel cum idololatris fœderali ct conjugati fuerint ; utique eidem peccato affines censebuntur, qui heréticos et hæresim tolerant, imo serpere et gliscere permittunt, quique cum cis temere foedera contra Ecclesiam el Ecclesiæ principes sanciunt : hoc enim est fovere hærelicos et favere hæresi, fidem vero el fideles deprimere, imo debellare :hvresis enim est idolatria. Nam hærelicus suam hæresim quasi idolum effingit, aliisque colendum proponit, imo vere ct proprie hærelicus Deum non verum, sed fictum et falsum format et colit. Qui enim dicit Deum non habere filium, uti docebant Ariani; aul non esse trinum in personis, uti docebant Sabelliani; aut non esse liberi arbitrii, uti docent moderni ; aut quid aliud falso ipsi affingit utique nondum verum, qui est, sed alium Deum qci r ‹1·

non est; ac proinde falsum numen , et ¡dolum a te configura colit ; Deus enim verus habet filium, est trinus in personis, est liberi arbitrii, etc. Quare Dens carens filio , tribus personis, libero arbitrio, etc., utique non verus, sed fictus falsusque, ideoque diabolicus et idolumest. Vide dicta in *epist. S. Juda, vers.* 8, et II *Petri,* n, 10.

Idipsum videre et sanxere Philosophi. Plato, lib. II *De RepubL,* religionem verumque Dei cultum basim el fundamentum reipublicæ constituit. a Prima, inquit, in omni república bene constituta cura esto de vera religione. » Et lib. VII : ‹ Ejus reipublicæ quæ felix esse volet, magistratus in veri Dei et veri boni cognitione edocentur prima slalim ab infantia. » Causam subdit : « Veri Dei verique boni ignorantia innumerabilium, tum privatarum, tum publicarum calamitatum, pessimorurnque consiliorum in república fons est ct origo ; » idque toto deinceps libro commonstrat. Idem, lib. II *De Legibus : a* Princeps, inquit, suis inculcet, nullas res externas absque virtute, pietate in Deum, el justitia esse utiles vel jucundas. » Et lib. IV : ‹ Religio vera est firmamentum reipublicæ, ideoque potissima de ea constituenda cura reipublicæ esse debet. » Et lib. X : « Vera religio basis reipublicæ ideoque omnis impietas punienda. »

Vm.6. 6. Nam reliquerunt legem Altissimi reges Juda, et contempserunt timorem Dei. — Ita Romana. Dat causam cur omnes reges Juda pneler Davidem, Ezechiam ct Josiam peccatum idololatriæ commiserint, illam vel exercendo et sanciendo, vel permittendo; quia, inquit, omnes vel cx parte, vel in totum a reliquerunt legem Dei, ct contempserunt timorem, » id est reverentiam, cultum et religionem a Dei. » Græce est:.Nam *reliquerunt legem Altissimi, reges Juda defecerunt ;* Vatablus , *reges Judaici descivere.* In lotum id fecero Achaz, Menasses et alii qui idola erexerunt ; ex parte, qui excelsa non abstulerunt. Unde de Salomone, Asa, Josaphat, Joas, Amasia et Azaria regibus alioqui piis in lib. Regum dicitur, et hæc macula laudibus eorum injicitur: «Verumtamcn excelsa non abstulit. » El tamen excelsa hæc pleraque non idolis, sed Deo vero erant erecta: verum quia Deus ca vetuerat ob periculum idololatriæ, hinc culpantur reges, quia ca permiserunt, nec sustulerunt.

Viri. 7. 7. DEDERUNT ENIM REGNUM SLUM ALUS, ET GLORIAM suam alienígena genti ; — to *enim* probat id quod præcessit, ‹/. *d.* Quod reges Juda dereliquerint legem et timorem Domini, patet ex effectu. Nam « dederunt, • id est sua impietate meruerunt, tuerunique causa ut daretur regnum eorum gloriosum alienigenis,puta Assyriisct Babyloniis. Pro *dederunt,* legit Noster cum Græcis. Romanis, in plurali; Comphitensia vero legunt in singulari Owu, id est *dedit,* scilicet Deus irritatus sceleribus regum Juda. Rursum pro *regnum* græce est Mrx4, id est *cornu,* id est robur, imperium, regnum. Bestiarum enim robur, quo coderas impetunt el subigunt, iisque imperant, situm esi in cornibus. Unde aliqui ex Græco sic vertunt : Prodiderant *enim cornu suum aliis, et gloriam suam genti aliente.* Per *gloriam* significantur non tantum opes, decus, magnificentia, sed et majestas templi, sacrorum, pontificum, oraculorum , Prophetarum, doctorum, etc. Hæc enim omnia destruxerunt vel profanarunt Chaldœi. Syrus : *Dederunt vim* (gloriam ct forlidudincm) *suam aliis, et honorem suum genti aliente.*

ENCOMIUM JEREMIA.

8. Incenderunt (scilicet alii, sivo gens alienigena quæ præcessit) electam sanctitatis civitatem, ET DESERTAS FECERUNT VIAS IPSIUS IN MANU JEREMIA ; — q. *d.* Impii reges Juda sua impietate meruerunt, ut alii, sive gens alienigena, puta Chaldœi, incenderent regni eorum metropolim, puta Jerusalem, civitatem fidelem et sanctam, ac a Deo electam, ut in ca sibi templum erigeret in quo habitaret, utque vi® ejus olim ita frequentat® a Chaldæis desolarentur, ficrontque incolis ct habitatoribus vacu® ac desert® : « In manu Jciemiæ, » id est prout per Jercmiam fuerat prophetatum , ct comminatum, sive u. juxta vaticinium Jeremi®, » ut vertit Vatablus. Est hebraismus : a manus» enim, qui instrumentum omnium operum, hinc llebræis significat causam instrumentale!», idemque valet quod *per* : « in manu » ergo « Jeremi®, » idem est quod per operam ct os Jeremi®, sive per Jercmiam prophetatum, q. *d.* Juxta prophetiam Jeremi®. Syrus: *Eradicaverunt* (demoliti sunt) *civitatem sancti, et deserta fecerunt* (vel aeruginaverunt) *destructa illius in diebus Jeremía.* vm.i.

9. Nam male tractaverunt illum , qui a ventre MATRIS CONSECRATUS EST PROPHETA, EVERTERE, ET ERUERE , ET PERDERE , ET ITERUM ÆDIFICARK , ET renovare. — Græce : *Vexarunt enim illum, cum a matrice consecratus esset propheta ad eradicandum, ct malefaciendum, ct perdendum, et similiter ad adificandum, et plantandum, q. d.* Causa cur Jerusalem sit incensa ct vastata a Chaldæis, fuero ejus scelera, ac præsertim impietas sacrilega in Jeromiam Prophetam, a Deo missum ad ejus salutem, exercita, nimirum quod llierosolym® reges Jechonias ct Sedecias, ac populi principes Jeremiain male tractarint, incarcerarmi, ct in fossam demerserint, utique ibidem moriturum, nisi Ab« dcmelech eunuchus liberasse! eum, *Jerem.* xxxvni, 7; illum, inquam, qui ex utero a Deo destinatus, et quasi consecratus crat Propheta, ut cerio prædicerel has gentes evertendas, suisque sedibus eruendas, evellendas et disperdendas ; illas vero rursum instaurandas et renovandas. Omnes enim hi infinitivi *evertere, eruere, perdere, adifuare,* renovare, actionem non realem, sed mentalem, vel potius verbalem significant, idemque valent quod Veri.*.

predicene evertendas, eruendas, perdendas, irditicandas, renovandas csm» gentes. Propheta» enim dum aliquid futurum prophetant, ita certi et efficaces sunt, itaque certo illud ipsum evenit, ac si reipsa manibus suis illud operarentur ct perficerent. Citat *Jercmiam,* i, 5 : a Priusquam te formarem in utero, novi tc ; et antequam exires de vulva, sanctificavi tc, et Prophetam in gentibus dedi te. n Et vers. 10: ‹i Ecce constitui te hodie super gentes, et super regna, ut evellas, ct destruas, et disperdas, ct dissipes, et ædifices, cl plantes. » Vide quæ ibidem annotavi.

ENCOMIUM EZECHIELIS.

<0. **10. EZECIIIFX OUI VIDIT CONSPECTUM GLORIJE (Dei), QUAM OSTENDIT ILLI IN CURRU CIII.RUBIM. —** « EZCchiel, » subaudi, est ille nobilis Propheta, qui post Jercmiam, imo cuín jeremía prophetavit. Unde Vatablus vertit : *Porro vel autem est Ezechiel, qui vidit visum gloria.* Aut, ut Jansenius, pendet hic versus a versu 12, ibique expletur, 7. d. « Ezechiel, » id est Ezechielis, (Ezechiel enim Gnecis æque ac Hebræis est indeclinabile , ideoque cujuslibet casus), qui vidit conspectum gloriæ, etc., et duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo, pro quo Complulensia habent: SU *memoria in benedictionibus,* 7 *d.* Ezechielis el duodecim Prophetarum memoria sil benedicta.

Porro currus Cherubim fuit symbolum providentiæ et vindicta» Dei, qua quasi curru bellico insidens armatus fertur in impios, quasi hostes suos, cosque debellat cl proterit. Vide quæ de curru hoc dixi ExecA. 11, ubi fuse cum, tum ad litteram, tum allegorico, tropologice ct anagogico explicui.

n. **II.** Nam commemoratus est inimicorAm in imbre, **BENEFACERE ILLIS, QUI OSTENDERUNT RECTAS MAS.—** ri *nam* dat causam, cur memoria Ezechielis sit benedicta ct celebris. Rursum explicat currum Cherubim, nimirum, ut dixi, hoc curru significari Dei providentiam, qua punit impios; piis autem beneficus est. Unde Tigurina : *Hic sub imbre meminit inimicorum* , (id est sub allegoria imbris mala inimicis Dei prædixit, ut explicat Vatablus), *vcctmjue incedentes erexit, q. d.* Ezechiel meminit vindicta» Dei, quod scilicet Deus ultor impiorum in eos plagas suas depluat, detonet,ct fulguret instar imbris tonitruo et fulmine persononantis, et procella) desuper irruentis. Meminit quoquo beneficentia», quam Deus ostendit panilentibus, qui scilicet « vias, v id est actiones suas pravas corrigunt, ct « rectas » efficiunt ; iis enim vitam promisit Ezechiel, tum pnesenlem, tum adernam, ut palet *Ezech.* cap. xviu, 22, et cap. xxxiH, iG el 19. Alludit, imo citai *Ezech.* cap. xiii, 13, ubi Judæis impiis per imbrem Dei vindictam intentat. El cap. xxxvni, 22, ubi Gog ct Magog ducibus Anlichristi intentat imbres, grandines, tonitrua et fulmina; illa enim revera Deum in impios vibraturum in fine mundi, docetS. Joannes, *Apoc.* xyi, 2i : « Et guando magna, inquit, sicut talentum descendit de cœlo in homines. › Vide utrobique dicta. Accedit, quod S. Ephiphanius ct Dorotheus in *Vita Ezechielis,* eum multa portenta el miracula patrasse narrant, præsertim in aquis ct fluviis.

Pro aqaBciaxi, id est *benefacere,* alii legunt xatef* 607X1, id est *dirigere;* Complutensia «xt id est *ct direxit ;* unde Syros vertit : *Atque etiam super Job dixit (Ezechiel,* cap. xiv, 14), *quod omnes vice ejus justitia* (dircela» et justæ) *fuerunt.* Ubi adverte, Syrum videri hæc transtulisse ex Hebræo, non ex Græco : nam pro 3'X oúb, id est *inimici,* legit aliis punctis 3V *Job*

ENCOMIUM DUODECIM PROPHETARUM.

12. Et duodecim Prophetarum ossa pullulent **vm.ii DE LOCO SIO : NAM CORROBORAME' 'T (gHB C ®xpx&ioxv, id est consolati sunt)** Jacob, et redemerunt **SE IN EIDE VIRTUTIS. — GræCO** «¿tu* *b* ziçu uzííg ;, id est *liberarunt* ipsos, (Noster «¿tó ; accipit pro ixutcvc, id est *seipsos*) in *fide spei,* hoc est per fidem, qua certo sperabant eventurum quod prophetabant, liberarunt Jacobæos, puta Judæos, a malis suis, ut si non reipsa liberarentur, certe spe el fide jam essent liberati, juxta illud Pauli : « Spe salvi facti sumus. • lia Jansenius. Unde Vatablus vertit : *Duodecim quoque Propbetarum ossa de locis revirescant, memoriamgue eo-* l um *fausta sit et beata. Enimvero quisque consolatus est Jacob, et spe fida servavit eum.* Noster pro *fide spei,* vertit, *file virtutis;* quia fides spei, id est quæ certo sperat futurum id quod Deus promittit et prædicil per Prophetas, est fides virtutis, id est fides valida, potens ct efficax. Latinæ ergo versionis nostræ sensus est, 7. d. Ossium et sepulcri, o^iaPm- ac per consequens ipsorum duodecim Propheta- p rum, virens semper, grata ct florida sil memo- Unt: ria ; nomen ct fama eorum cum sepulcris el monumentis ipsorum perennet, ut videantur reviviscere el magis vivere defuncti, quam cum reipsa viverent : adeo eorum laus, decus et gloria pronunci ad posteros, imo permaneat in œternum, ut, quoties posteri inspexerint eorum ossa ct sepulcra, toties eorum virtutum et oraculorum gloriosam memoriam renovent ct celebrent, dignosquQ prædiccnl, quorum ossa inter Patriarchas el Apostolos ad gloriam codestem resurgant in universali hominum resurrectione. Est ruclalep- 8ÎS : « ossa» enim ponuntur pro sepulcro, sepul* erum pro sepullis, puta pro ipsismel Prophetis› nimirum contentum ponitur pro continente ; el « pullulare » idem est quod semper vigere et florere. Causam subdit : a Nam corroboraverunt Jacob in tide » el pietate unius veri Dei et Me^iæ, quem prædixerunt venturum : « corroboraverunt , » inquam, tum vaticinando, tum suis molilis et precibus robur el auxilium Dei populo

impetrando: « Et redemerunt se in fide virtutis,» puta in *fide non* quali quali, sed valentissima et potentissima ; vel « in fine virtutis,» id est in fidelitate maxime strenua ct efficaci : «redemerunt,» id est liberarunt, et immunes præservaruntse ab omni culpa, pœnact calumnia ; quia non nisi ea quæ Deus eis revelabat, fideliter et constanter prolocuti et vaticinati sunt. Simili enim phrasi de Josué aliisque Judicibus Israel dixit cap. xlvi, /3 : « El Judices quorum non est corruptum cor: qui non aversi sunt a Domino, ul sit memoria illorum in benedictione, ct Gssa eorum pullulent de loco suo, » hoc est ul explicans subdit : « Et nomen eorum permaneat in ælernum, permanens ad filios illorum, sanctorum virorum gloria. »

Ossa ergo hæc Prophetarum ctiamnum pullulant, et pullulabunt usque ad finem mundi, dum ipsi per sua monumenta el oracula Christianis, Judœis, omnibusque Gentibus assidue predicant cl predicarmi Messi® adventum, ejusque fidem, mores, spiritum omnemque virtutem et sancti moniam. Unde Syrus : *Duodecim quoque propheta:* (claudentur), *sint ossa eorum lucida subterse; quoniam sanaverunt Israel, et fiduciam habere fecerunt eos qui liberandi sunt.*

ENCOMIUM ZOROBABEL, JESU FILII JOSEDEC, ET NEUEMIÆ.

veri. ia. <3. Quomodo amplificemus (græce id esi *magnificabimus,* scilicet digne pro meritis; Vatablus, *quantopere extollemus)* Zorobabel? nam et ipse quasi signum) Syrus, *signaculum,* vcl *annulus signatorius)* in dextera manu. — Jansenius et alii addunt; *Israel,* sed idipsum delent Latina, Romana et Greca omnia, cum Zorobabel fuerit signum in manu Dei, non Israelis; nisi dicas cum Jansenio « Israel » esse dativi casus, *q. d.* Zorobabel fuit signaculum Dei ad obsignandum Israelem. Citat Siracides illud *Aggœi* n, 24 : « In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam te, Zorobabel, etc., et ponam te quasi signaculum, quia te elegi. » Pro *signaculum,* hebraicc est onin *chotnm,* id est sigillum, *q. d.* Ego Deus te, o Zorobabel, diligo, arcteque complector, uti annulus signatorius diligi, complecti et custodiri solet ab eo qui illum manu gestat. Vide dicta Aggœi ii, 24, ubi fuse hoc signaculum tam ad litteram de Zorobabel, quam allegorice de Christo exposui. Post duodecim Prophetas celebrat Zorobabel principem, et Jesum pontificem, qui fuere duces populi e Babylone redeuntis, ac templum Dei a Chaldæis combustum reædificarunt.

vK 'A |4. Sic et Jesum filium Josedec? qui (Jesus et Zorobabel) in diebus suis (Syrus, *in paupertate sua)* ÆDiFiCAYERUNi domum (Deo, puta templum, ut sequitur), et exaltaverunt templum sanctum Domino, paratum in gloriam sempiternam. — Templun® enim hnc secundum ædificalum a Jesu et Zorobabel duravit semper, quamdiu scilicet duravit Synagoga ct respublica Judæorum, usque ad excidium ejus per Titum et Vespasianum. Rursum in templo hoc Christus Dominus preséntalas est, docuit, predicavi!, miracula patravit, denique fundavit Ecclesiam suam, cujusgloria durabit semper in omnem œternitatem. Alludit ad illud *Aggœi* ii, 8 : « V.miet desideratus cunctis gentibus, et implebo domum istam gloria, etc. Magna erit gloria domus istius novissimas plusquam primæ, dicit Dominus exercituum. » Vide ibi dicta. De Jesu hoc plura dixi *lachar,* m, l et seq.

Pro *templum* legit cum Complutensibus, Vatablo et aliis vriv, pro quo Romana legunt Wv, id est *populum;* sed eodem redit sensus : populus enim sanctus fit extemplo sancto, dum scilicet illud reædificat, frequentat, colit, incoque Dei legem discit el perficit : atqui utrumque effecere Jesus et Zorobabel.

15. Et NeOEMIAS IN MEMORIA MULTI TEMPORIS Ven. II. (subaudi, sil), qci erexit nodis muros (Jerusalem a Chaldæis) eversos, et stare fecit portas ET SERAS, QUI EREXIT DOMOS NOSTRAS, — *q. d.* Inter heroes recensendus quoque est Nehcmias (eterna memoria dignus; ipse enim, venia impetrata ab Artaxerxe rege Persarum, anno regni ejus 20 Jerusalem eversam a Nabuchodonosor rcædificavit, tam quoad portas et muros, quam quoad domos privatas. Ipsius enim jussu, ordine el distributione privali quique domos m urbe ædificarunt. Vide *Kehemiœ* cap. n el seq. Greca Complutensia el Vatablus habent : *Inter selectos insuper est multa;,* vel, ul Complutensia, *diuturna memoria: Nehemias, qui excitavit nobis muios collapsos, vortasque constituit cum vectibus et dumorum nostrarum* cìccia A id est *arcas et fundamenta;* Compiutene, *sola erexit;* Vatablus, *substruxit.* Hac de causa apposite vocalusest hebraica *Nehemias,* id est *consolator Dominus,* vel *consolatus a Domino,* ait Rabanus. Syrus : *Nehemiœ memoria multiplicetur, quoniam erexit destructiones nostras, et instauravit eversiones nostras, fecitquc portas nostras et seras nostras.*

Encomia tria comparata : primum, Joseph comparatum cum iienocii : secundum, sem comparatum CUM SETI! ; TERTU M > AOJE COMPARATUM CUM (LETERIS nOMINIDUS.

16, 17 et 18. Nemo natus est in terra qualis v>n. it, IIENOCn : NAM ET IPSE RECEPTUS EST A TERRA. NEQUI ut Joseph . qui natus est homo, princeps fratrum , FIRMAMENTUM GENTIS, RECTOR FRATRUM, STABILIMENTUM POPULI : ET OSSA IPSIUS VISITATA SUNT, ET POSI mortem prophetaverunt. — Syrus obscure vertit : *Pauci creati sunt super terram velut Ilenoch, et mater ut Joseph non peperit, atque etiam corpus ejus in pace collectum est.* Siracides hic concludit encomia patrum, quorum meminit Scriptura (omittit enim Judam, Jonathan., Simonem, cæteiosqua

Marhabæos tot victoriis celebres, quia hi cum secuti sunt, ejnsque revo fuere posteriores) per anacephalæosin. Igilur ad primos regrediens, aliquot cx iis eminentes a sc prœtcnnissos recenset, ac inter se comparat. Quocirca sicut «Wepit ab llenoch, ita in eodem desinit, eo quod ipsi comparat Joseph a se praetermissum. Esse enim hic comparationem Joseph cum Henoch, liquet ex tú, *ncque ut Joseph,* ut habent Romana, et ex Græco qui vers. 2, habet cóli fywfc avr.3, id est *ncque ul Joseph natus,* vcl *factus est vir,* quod item de Henoch dixerat versu priori : Siracides enim more veterum in hisce ethicis suis gnomis gaudet comparationibus, uti hactenus siepe vidimus; illæ enim fuere elegantiæ illius ævi. Simili modo Plutarchus scripsit *Vitas comparatas virorum illustrium ;* comparat enim Gra»cos Romanis, quemque suo simili. Sic comparat Theseum cum Romulo, Hannibalem cum Scipione Africano, Alexandrum Magnum cum Julio Cæsare, Demosthenem cum Cicerone, Agesilaum cum Pompeio, Themistoclem cum Camillo, Aristidem cum Catone, Pyrrhum cum C. Mario, Periclem cum Fabio Maximo, Lycurgum cum Numa Pompilio, Solouem cum Publicola, Lysandrum cum Sylla, etc.

Sensus ergo est, *q. d.* Sicut primo mundi saeculo ante diluvium, nullus fuit similis Henoch virtute et pietate; ipse enim ambulavit cum Deo, ideoque raptus esi in paradisum, ut in fine mundi gentes ab Antichristo ad Christum abducat et convertat : sic pariter posteriori sæculo post diluvium nullus fuit similis Josepho, a qui natus est homo, » græce id esi vir, quia a puero virilem sapientiam, modestiam, gravitatem, virtutem, pr® se tulit. Rursum a natus esi homo, » ul fieret « princeps fratrum, » æque ac/Egypliorum; ad hoc enim a puero destinabatur a Deo; unde adhuc puer cum sedecim esset annorum, per somnia prophetica vaticinatus est, *Genes,* xxxvn.

Compì- wchcum J — Igilur *primo,* sicut Henoch evectus est in paTadisum, Joseph evectus est ad principatum l vpti.

Second — *Secundo,* sicut Henoch sua pietate mire placuit * Deo, sic et Joseph.

Tertio. — *Tertio,* sicut llenoch salutem dedit gentibus sui ævi, ac magis dabit in fine mundi verbo et exemplo : sic panier Joseph salutem dedil /Egyptiis et Hebræis ; tum temporalem, pascendo eos in fame; tum spiritualem, imbuendo eos veni Dei cognitione el cultu, juxla illud *Psalm,* civ, 21 : « Constituit cum (Pharao Josephum) dominum domus suæ, et principem possessionis suæ, ut erudiret principes ejus sicut semetipsum, et senes ejus prudentiam doceret. »

Quarto, sicut llenoch fuit sui ævi Nazaræus, quia separatus a conversione hominum ambulavit cum Deo, sic et Joseph fuit Nazaræus inter atres *uo>, *Gen.* xlix, 20. Hic « Heno, h » hebraico idem est quod « dedicatio, » quia totus fuit dedicatus Deo : sic et Joseph.

Quinto, sicut llenoch fuit Propheta, sic et Ioseph. Unde a Joseph » hebraico idem est quod *additus,* vcl auctus, scilicet dono prophetia; licet mater Rachel eum vocarit « Joseph, » «o quod, cum antea esset sterilis, jam hoc filio aucta esset, *Genes.* xxx, 24.

Sexto, sicut llenoch ob suam separationem el ***** sanctitatem mulla passus est a sui sæculi hominibus, qui fuere impiissimi, ac plura patietur ab Antichristo ejusque asseclis, adeoque ab eo occidetur el martyrio laureabitur : sic pariter Joseph mulla a fratribus et Ægyptiis in carcere passus esi. Unde Arabicus vertit : *Defuit* (non fuit) *m hominibus qui similis sil llenoch ', et non est genitus in mulieribus ut Joseph, in prostantia patientiae sua..* Joseph enim admirabilis fuil in multis, sed præsertim in patientia et castitate. Audi S. Zenonem Veronensem, serm. *De Pudicitia :* a Joseph, ait, Hebræus adolescens, clarus genere, clarior pulchritudine, morum clarissimus probitate, fuit inlcr filios Jacob ælate minor, sed spiritu major; quem domini sui uxor pejus amare cœperat, quam oderant fratres. » Et post nonnulla : « 0 quantum est miranda, pudicitia, quæ aliter laudari te non vis, quam ut custodiaris, solo bono conscientia» contenta! Tu in virginibus felix, in viduis fortis, in coujugibus fidelis, in sacerdotibus pura, in Martyribus gloriosa, in angelis clara, in hominibus regina. Tu es honor corporum, tu thesaurus animarum, tu sacrificium Deo charum, legitimum Dei templum, sacrarium pudoris. »

Alludit ad Genes, xlix, 22, ubi Moyses elogia Joseph recensens, inter estera ait : « Sedit in forti arcus ejus, etc., inde pastor egressus est lapis Israel. Pastor, » id est, ut explicat hic Siracides, «princeps fratrum,» cl rector JEgypti: « Lapis Israel, » id est, « stabilimentum populi ; » ipse enim omnes fratres suos, filios Israel sive Jacobi, cum suis familiis aluit et stabilivit in /Egypto. Porro to *rector fratrum, stabilimentum populi,* videtur ex alia versione hic insitum. Nam erector *fratrum* idem est cum eo quod praecessit « princeps fratrum. » et tò *stabilimentum populi,* idem est cum eo quod præcessil, a firmamentum geniis. »

Demque « ossa ipsius (Joseph) visitata suLt, » id est curata sunt; curavit enim Moyses, *Exodi* xin, <9, educeus llebrœos ex Ægyplo, ut pariter exportarentur ossa Joseph in terram promissam, prout petierat et praedixerat Joseph moriturus, *Genes.* l ,23. Causas ibidem assignavi. Græca Complulensia addunt id est *visitata* (Vatablus, *conservata) sunt a Domino;* unde aliqui vertunt: Ossa *illius visitavit,* vel *respexit Dominus.* Alludit onim ad verba et oraculum Joseph, qui in morte hanc prophetiam quasi cycneam vocem edidit : n Deus visitabit vos ; asportate ossa mea vubiscum do luco isto " *Genes,* 1 , 2 i.

o«M)*. Hinc, « cf owt » Joseph a post mortem pro-
P'ieíav<'n,ní» * e<^ phetiam, quam Joseph
niGf. vivens dc exitu Hebraeorum ex .Egyplo cum os-
Pnnx\ sibos suis ediderat, hanc post 144 «annos (tot enim anni fluxere a morte Joseph usque ad exitum Hebræorum ex /Egypto) ossa ejus confirmarunt. Quando enim cum castris, et per castra Hebræorum ex Ægypto in terram promissam eferebantur ossa Joseph; hoc ipso eadem tacite testabantur, et muta voco loquebantur, pristinafii ejus prophetiam dc hoc exitu cum ossibus suis fuisse esseque veram, eamque quasi apposito certo eventus sigillo obsignabant ct confirmabant. Est catachresis; «prophetaro » enim hic idem est quod prophetiam confirmare. Vide dicta cap. x l v iii, vers. 14.

' Aliter Palacius : Ego, inquit, credo oss«a Joseph prophetasse, quia aliquod miraculum per ea Deus operatus est, aliquem mortuum vivificando, aut languidum sanando; sic enim dixit prophetasse mortuum corpus Elisei, quia occisum a morte ad vitam revocavit, cap. x l v iii, vers. 14.

Tertio. Porro Joannes Alba, Etectonun cap. xcvni, per hypallagen, quæ verba orationis invertit ct transponit, sic exponit : « Ossa Joseph visitata sunt, et post mortem prophetaverunt, » id est Joseph vivens prophetavit de illis (scilicet fratribus suis), post mortem suam visitandis a Deo, et de suis ossibus, scilicet asportandis in terram Chanaan. Nam ossa Joseph non visitata, sed asportata narrantur, et fratres illius visitati, Genes, 1 , noe ossa prophetaverunt, sed Joseph de ossibus suis. Similis phrasis est AcL i, 18 : « Possedit (Judas proditor Christi) agrum de mercede iniquitatis; v pro de mercede iniquitatis possessus, vel emptus est ager. Et Ac/. vm : « In humilitate judicium ejus sublatum est, » pro eo quod diceres, sublatus vel ablatus est Christus de terra, mortuus est humilitate judicii, sive humili judicio, hoc est vili supplicio, sive morte crucis probrosa et infami. Verum sensus initio datus ut simplicior, sic et germanior ac nervosior est.

v-r<. it. 19. Srrn et Sem apud homines gloriam (virtutis et præsidentiæ, ait Glossa) adepti sunt; et super
Corjan- OMNEM ANIMAM IN ORIGINE ADAM. — SjTUS : Sd/I e/
<n' *^a/t ci ^nlcr hominis creati sunt, ct super omnes*
Sedu *hos Adam.* Secunda est hæc comparatio, qua con-
trim. fertur Som cum Selh in gloria. *Primo* enim, sicut Selh ab initio mundi fuit primus pater piæ generationis piorum, qui ex eo prognati sunt, oppo» situs Camo, qui pareil luti impiorum; unde tibi Selli vocantur « libi Dei; » üliæ vero Cain vocantur « liliæ Uoinmuiu. » Genes. vi,2, ita post diluvium cum renovatus est mundus,Sem fuit pater piæ generationis Patriarcharum, puta Abrahæ, Isaac, Jacob, etc., ex quibus prognatus est Christus; oppositus Cham, cx quo orli sunt Chananæi, cækriquc infideles el impii. Unde S. Augustinus, Un. \\ *be Cad.* cap. XVII ' «Cum ergo, inquit, etbcl n Adorn « uüiusquo genens pater, id est et cujus serios ad terrenam, et cujus serios ad cœlostem perlinet civitatem; occiso Abel, atque in ejus interfectione commendato mirabili sacramento, facti sunt patres duo singulorum generum, Cain et Selli ; in quorum filiis, duarum istarum civitatum, ingenero mortalium, evidentius judicia clarere cœpcrunt, p etc.

Secundo, uti nomen Sem litteris alludit ad nomen Seth, ita alludit et etymon : a Scm p cnirx hebraico idem est quod « nomen, » fama, 7. *d.* Nominatus, famosus, celebris ob sapientiam el virtutem, ac præsertim ob Dei et patris sui Noe reverentiam, qua ejus in ebrietate nuditatem contexit, quam irridebat Cham, Gen. ix, 22 el 23. a Selli » vero idem est quod « positus, » suppo» silus, scilicet pro pio Abel, quem occiderat Cain, juxta illud Gen. iv, 25 : « Yocavitque nomen ejus Selh, dicens': Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain; » ut scilicet per Selli in posteris stirps et nomen Adæ propagetur el celebretur. Hinc S. Epiphanius, *hæresi* 34, Selh interpretatur ivxXXxTwi, id est commutationem, quia pro Abel commutatus ct suppositus est.

Tertio, tam Sem quam Selh fuit lypus resurree- Terito,
lionis; sicut enim per Selh quasi revixit et resurrexit Abel a Cain occisus, cjusque vii lus el pictas : ita pariter per Sem revixit mundus, et hu- Scm «t
manum genus diluvio mersum etpcnccxslinclum.
Undo S. Augustinus, lib. XV *De Civit,* cap. xvii : unou.
< Selh, inquit, interpretatur resurrectio, » quia in Selh Abel repositus, ct quasi resurrexisse videbatur. Et cap. xviii : « Et Selh, inquit, natus est filius, ct nominavit nomen ejus Enos. Hic speravit invocare nomen Domini Dei, nempe clamat attestatio veritatis. In spe igitur vivit homo, filius resurrectionis in spe vivit, quamdiu peregrinatur hic civitas Dei, quæ gignilur ex fide resurrectionis Christi. Ex duobus namque illis hominibus Abel, qui interpretatur luctus; et ejus fratre Selli, qui interpretatur resurrectio, mors Christi et vita ejus ex mortuis præfigiiratur. Ex qua fide gignilur hic civitas Dei, id est homo qui speravit invocare nomen Domini Dei, spe enim salvi facti sumus, ait Apostolus; spes autem quæ vidalur non esi spes, m *Doni,* v : « Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, pcr patientiam exspectamus. » Et S. Chrysoslomus, hom. 21 *in Genes.:* « Excitavit, inquit, mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain. Vide quomodo obscure hoc verbo resurrectionis exordia hic ostendit. Nam dicebat, q. *d.* Pro eo qui cecidit excit ivit mihi hunc. Sed quia nondum crat tempus resurrectionis, non lapsum suscitavit, sed alium pro illo. »

Quarto, tanta fuit sanctitas Selh, ut a fidelibus gnut?
cognominaretur Deus, ait Suidas : similis fuit Sem; unde a patre Noe præCham ct Japhet benedici meruit, *Genes,* ix, dignusque habitus est, et electus a Deo, ul ex eo progigneretur Christus Deus et homo, lime Hebræi censent Sem fuisse

eumdem cum MelcMsodech, cujus et sanctitas celebratur a Mose, *Cenes,* xiv, cta Paulo, *Hebr.* vir. Sem enim vixit usque ad tempora Melchisedech et Abrahm; quanquam verius sit Sem non fuisse Melchisedech, uti locis jam citatis ostendi. Accedit, quod S. Cyrillus «Sem » interpretatur « perfectionem. *n* Sano Sem fuit vir perfectus in sanctitate, œque ac sapientia.

Ocioto Denique tam Sem , quam Selh, fuit pater filiorum Dei; ac sicut Selli fuit pater et princeps Ecclesiœ ante diluvium, ita Sem fuit post diluvium.

Aii^* "°' Allegorico, tam Sem quam Selh repra-sentant Christum patrem Sanctorum tam pressentis quam futuri sæculi, *Isaiai* ix, 6. Christus enim est Seth, id est positus et fundatus a Ileo, ut sit lapis angularis Ecclesias, juxta illud *Isaiœ* xxvm, 16 : « Ec.ce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum, ь Idem Christus est Sem, id est nomen, quia ob ejus humilitatem et passionem Deus Paler « donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, coelestium, terrestrium, et infernorum, » *l'hilip.* n, 9. Ita Glossa.

Viti «t n'<. s. tb. Porro hu c do Seth dicta confirmat Josephus, qui sic de eo scribit, lib. I *Antiq.* cap. m: « Hic a patre educatus ubi ‹ o relatis venit, ut jam quid rectum est discernere valeret, virtutis studiis se totum dedidit, et cum ipse vir optimus evasisset, etiam nepotes sui similes post se reliquit. Qui quoniam erant omnes bona indole pnediti, el patriam absque seditione incolebant, in perpetua felicitate vitam exegerunt, et sideralem scientiam, et coelestium rerum cognitionem excogitarunt. » Rursum noster Raderus, in *Animadvers. ad Chronicum Alexandrin,* num. 5, refert ex fragmento cnjusdam Chronici cx Palatina bibliotheca, Sethuin 40 anno retatis subito raptum ab Angelo, ct 40 dierum spatio non fuisse visura, coque tem-

ih ni »«ib. Pore divinitus didicisse filios suos peccaturos, et mundum aquis iuundatutu iri,ac præter paucos periturum; venturum etiam salutis auctorem Christum, caque parentibus exposuisse. In illo autem cum angelo congressu cœlesli splendore circumfusum, quem pcr reliquam vitam tenuerit : qure quamvis Raderus vereatur, ne ex Sethianorum hærelicorum libris excerpta fuerint, qui raptum ferebant Sethum, ut refert Epiphanias; alii tamen verisimilia autumant : Sethiani enim hæretici censebant Selli esse Christum, ea quod Deus in Seth omnia virtutis et puritatis genera deposuisset, quod nulli nisi Christo convenit. Vide Epiphaniam /uzreii 39 : nil autem tale dicit codex ille Palatinus.

Et super om animam m or ìg in i Adam, — supple et repete, «gloriam adeptus est,» 7. d. Adam primus homo et protoplastus, omnem hominem excellit origine et principio; ipse enim pri nus omnium creatus est a Deo, ac vicissim ipse progeneravi! cæteros homines omnes quotquot fuerunt, sunt et erunt, Hæc est ergo Adami gloria, quod ipse inter homines sit primus immediate a Deo conditus, ac consequenter quod ipse omnium hominum sit origo et principium. Arabicus hic. uti el alias sæpe, a Grecie et Latinis discrepat : sic enim habet : Porro *Sdh d Enos m prunis hominibus Dei excelsi* (quos creavit Deus excebus), *laudavit cum* (Selh, nec enim Adam vidit Sem) *pater noster Adam.*

Adir* trita* excellit utuM

In tribus ergo confertur et antefertur Adam cæteris hominibus : *primo,* creatione,quod scilicet ab origine mundi ante omnes ipse creatus sit a Deo; *secundo,* origine, quod ipse cæterorum omnium sit origo et pirens; *tedio,* dominio, quod ipse ul Patriarcha, imo ut vicarius Dei. non tuitum liliis el posteris, sed el c eteri^ animatibus loliquc inundo, quad rex preesset et dominaretur. In le Græca habent, *xi vr<; -w b rj *riau a Vxul, id est *ct super omne animal,* vel *omne virum in creatione Adam;* Valablus : *In natura rerum Adam inter eunda animantia,* licet in Coinplutensibus desit.

Quocirca Philo, lib. *De mundi creat.,* Adamum vocat « mundi civem.» Unde S. Basd 11%epist. I *nd Maximum Philosophum,* eum vocal woAiw **»-pïvT.;, id est « civem orbis; » et Naziantenus, *orat.* 23 in laudem lloronis (qui idem e.sl cum Maximo S. Bacilli) eum vocat « totius orbis terrarum civem. » Quin et Diogenes Cynicus rogatus, cujas esset : xccacírckiniv, hoc est *mundi civem,* se esse respondit. Idem de Socrate refert Cicero, *Tuscul. V,* nimirum : n*^tt**

Omne solum forti patria est, ceu piscibus æquor.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Encomium Simonis pontificis.

1. Simon Oni® filius, sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum. 2. Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædilicalio et

excelsi paneles templi. 3. In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum, ct quasi mare adimpleti sunt supra modum. 4. Qui curavit gentem suam, et liberavit eam a perditione. 5. Qui praevaluit amplificare civitatem, qui adeptus est gloriam in conversatione gentis : et ingressum domus et atrii amplificavit. 6. Quasi stella matutina in medio nebuke, et quas luna plena in diebus suis lucet. 7. Et quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei. 8. Quasi arcus refulgens inter nebulasgloriæ, et quasillos rosarum in diebus vernis, ei quasi lilia quæ sunt in transitu aquæ, et quasi thus redolens in diebus æstatis. 9. Quasi ignis effulgens, el thus ardens in igne. 10. Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso. 11. Quasi oliva pullulans, et cypressus in altitudinem se extollens, in accipiendo ipsum stolam gloriæ, el vestiri eum in consommationem virtutis, 12. In ascensu altaris sancti, gloriam dedit sanctitatis amictum. 13. In accipiendo autem paries de manu sacerdotum, cl ipse stans juxta aram. El circa illum corona fratrum : quasi plantatio cedri in monte Libano, 14. sic circa illum steterunt quasi rami palmæ, el omnes filii Aaron in gloria sua. 15. Oblatio autem Domini in manibus ipsorum, coram omni synagoga Israel : cl consummatione fungens in ara, amplificare oblationem excelsi regis 16. porrexit manum suam in libatione, el libavit de sanguine uvæ. 17. Effudit in fundamento altaris odorem divinum excelso principi. 18. Tunc exclamaverunt lilii Aaron, in tubis productilibus sonuerunt, et auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo. 19. Tunc omnis populus simul properaverunt, et ceciderunt in faciem super terram, adorare Dominum Deum suum, et dare preces omnipotenti Deo excelso. 20. Et amplificaverunt psallentes in vocibus suis, et in magna domo auctus est sonus suavitatis plenus. 21. El rogavit populus Dominum excelsum in prece, usque dum perfectus est honor Domini, el munus suum perfecerunt. 22. Tunc descendens, manus suas extulit in omnem congregationem filiorum Israel dare gloriam Deo a labiis suis, et in nomine ipsius gloriari : 23. el iteravit orationem suam, volens ostendere virtutem Dei. 24. Et nunc orate Deum omnium qui magna fecit in omni terra, qui auxit dies nostros a ventre matris nostræ, el fecit nobiscum secundum suam misericordiam : 25. det nobis jucunditatem cordis, ct fieri pacem in diebus nostris in Israel per dies sempiternos; 26. credere Israel nobiscum esse Dei misericordiam, ul liberet nos iu diebus suis. 27. Duas gentes odit anima mea : tertia autem non est gens, quam oderim : 28. qui sedent in munte Seir, el Philistiiin, el stultus populus (pii habitat in Sicinniis. 29. Doctrinam sapientiæ et disciplinæ scripsit in codice isto Jesus filius Siradi Jerosolymila, qui renovavit sapientiam de corde suo. 30. Beatus, qui in istis versatur bonis : qui ponit illa in corde suo, sapieus erit semper. 31. Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit : quia lux Dei, vestigium ejus est.

Jtn. I. I. SIMON ONI.K FILIUS, SaCEMOS MAGNUS, QVI IN VITA sua suffulsit domum (Dei, puta templum), et in diidus suis corroboravit templum. — Syrus : *Major fratrum suorum, et corona populi sui, Simon filius Nathania, sacerdos magnus, m cujus diebus adificata est domus, ct corroboratum est templum,* vel *crevit opus templi,* pro *templum.* Legit cum Uonanis, Vatablo cl aliis *vi.ii,* pro quo Complulcnsia legunt >«•<, id est *populum.* Vatablus : *Adde cl Simonem Onia natum pontificem maximum , qui sacram adem instauravit* (alii, resarcivil) *in vita sua lemplumquc alate sua firmavit.*

Post patres et heroes, quos celebrat S. Scriptura, subjicit Siracides laudes insignis pontificis Simonis, qui paulo post ultimos patres in S. Scriptura laudatos, suaa.latc velsteculo magna virtuti4 el pontificatus gloria vixerat. Laudat Simonem *pruno,* a cura templi : hæc enim ad eum proprie spectat : pontificis enim templi, cujus est pontifex, propria est cura ; *secundo ,* a cura populi; *tertio, a* cura sui ipsius, quod scilicet curarli ut in moribus esset compositus, talisque qualem decet esse pontificem, qui scilicet cæteros oinni honestate, decore et gratia antecellat. huAiutr * mi«› q ,;w p! mon>;»

Qmeritur, quisnam sit hic Simon? Nola ex Josepho, lib. XI *Antiq.,* sub finem, cl lib. XII, cap. n, m, iv, v, hanc fuisse generationem, successionem et seriem pontificum Judæoruin illius ævi, puta sæculo Siracidis. Jaddo (quem Alexander Magnus, licet Judaeus, eo quod Darium regem Persarum suum hostem adjuvissent, infensus. reveritus est et adoravit) genuit Oniam primum: Ornas genuit Simonem Justum, ejusque fratrem Eleazarum; Simon Justus genuit Ornatu secuc. S.

dum , cognomento Avarum, fuit enim pusilli arctique animi ; Onias secundus genuit Simonem juniorem, sive secundum ; Simon secundus genuit Oniam tertium, cognomento Sanctum.

Porro Jaddo in pontificatu proxime successit ei 4- M'118» Onias primus, Onire Simon Justus , utpote tu* «ri. senior Oniæ filius; Simoni successit frater Eleazarus, qui septuaginta duos Interpretes S. Scripturæ misit ad Ptolcmæum Philadelphum; eo quod Onias secundus, Simonis Justi filius, moriente patre esset parvulus, ideoque incapax pontificatus; Eleazaro successit patruus Mantisse*; Menassi Onias secundus, Simonis Justi filius jam adultus; Oniæ secundo successit filius Simon junior, sive secundus; huic Onias teitius, sive Sanctus; hic est enim ille Onias, qui restitit Heliodoro poscenti opes templi, eumque ab Angelorum flagellatione suis precibus liberavit, II *Machab.* h i,31. Hic pariter est ille Onias, quem Judas Machabæus vidit protensis manibus orantem pro populo, H *Machab.* cap. xv, vers. 12. Hic denique Onias extrusus est a fratre Jasone (qui magna pecuniæ vi pontificatum emerat ab Antiocho), ac tandem occisus est ab allero fratre Menelao, quem Antiochus Jasoni in pontificatu surrogarci. Quocirco Judas Machabæus ejusque fratres, videntes post Oniam pontificatum profanari, vendique impiis hominibus, eum annis sibi vcndicarunt, suoque principatui annexeront, quod facium est 124 annis post Simonem Justum. Nam Simon Justus pontificatu et vita functus est, juxta computum nostri Saliani, anno mundi 3765; Judas vero Machabæus pontificatum iniit anno mundi 3889, qui fuit annus 147 Græcormn, sive Scleucidarum, ante Christi vero natalem fuit annus 464.

Aliqui Simonem lemiccî- plant.

Ilis positis, multi censent Simonem, quem hic laudat Siracides, esso juniorem sive secundum. Ita Eusebius, in C/ironïco, olympiade 137; Sigonius, lib. VIII De *hcpubl. liebr.* cap. ii; Adrichomius, in *Descript. Jerusalem;* noster Serarius, in lib. *Machab.,* in *Catalogo Pontificum;* Rabanus, Lyranus, Hugo et Dionysius hie. Hi auctores, si consequenter loqui velint, dicere debent hoc caput L ct sequens i.i conscriptum esse a Siracide non aeniore sive avo, sed juniore sive nepote, qui in Prologo ait se vixisse sub Plolemæo Evergete : sub illo enim floruit Simon secundus, cum Siracides senior floruerit sub Ptolemaeo Lagi, vel Philadelpho, ac consequenter ante Simonem secundum. Nam Eusebius, in *Chronico,* tradit Simonem juniorem pontificem creatum esso anno 15 Ptolemaei Evergetis, cum jam Siracides senior esset defunctus : nec enim Evcrgeti convivere aut coævus esse potuit. Verum hoc dicere durum est, æque ac novum, nec ullus interpres aut doctor (quod sciam) classicus est, qui id ausus sit asserere, presertim cum ipse Siracides junior in Prologo asseveret se duntaxat Siracidis senioris, sive avi librum ex Hcbræo in Grœcum transtulisse, non autem partem ejus composuisse. Et quis audeat in alterius, presertim hagiographi, scripta manum mittere?

Quocirca longe verius, imo certum est, Simonem hic accipi seniorem sive primum, qui cog- n.no nominatus est Priscus, non juniorem sive secun- esi duin. Ita censuit Genebrardus, Salianus, Torniei- uorlus, in *Chronolog.,* ac Jansenius, Palacius et Emmanuel Sa hoc loco.

Probatur *primo* ex co quod Simon senior fuerit **Probitor** illustris, eique illustria hæc elogia competantquæ juniori competere nequeunt, cum de juniore nil memorabile narretur a Josepho, vel alio quopiam. De seniore vero sic scribit Josephus, lib. XII *Antiq.* c. n : a Onia pontifice defuncto, successit ei filius Simon Justus cognominatus, quod et Deum pie coleret, ct cives summa prosequeretur benevolentia. Quo mortuo , superstite unico filio parvulo (Onia secundo), frater ejus Eleazarus pontificatum assumpsit, cui Ptolemæus hoc modo scripsit.» Subdit Ptolemæi Philadelphi litteras, quibus ab Eleazaro mitti ad se petit septuaginta duos Interpretes.

Secundo, quod ex connexione et acoluthia, sive Secando, consequentia'orationis, satis liqueat, hoc caput esse ejusdem auctoris, cujus sunt omnia praecedentia huc usque. Illa autem sunt Siracidis senioris ; ergo et hoc caput est senioris, qui mullis annis Simonem juniorem œlate præcessit. Quod si Siracides junior hoc caput attexuisset procedentibus, qua' sunt senioris sive avi, utique hoc épigraphe aliqua indicasse!, nec suos partus fraudulenter alteri instar cuculi supposuisset.

Tertio, si hæc scripsissei Siracides junior de Tenia. Simone juniore, utique meminisset Eleazari et septuaginta duorum Interpretum, qui Simonem et œlate et gestis et gloria antecesserunt; Siracides autem senior non meminit Eleazari, vel quia ante eum defunctus, vel quia noluit viventem adhuc laudare, juxta illud a se preceptum, cap. xi, 30 : « Ante mortem ne laudes hominem. »

Quarto» quia Simon ille, cujus laus hic texitur, jam erat defunctus, ut patet ex eo quod de illo hic dicit : « Qui in vita sua suffulsit domum , et in diebus suis corroboravit templum. » Simon autem junior vixit cum Siracide juniore, et forte ei supervixit. Scripsit ergo hæc Siracides senior de Simone seniore, eo jam defuncto po>tejus mortem.

Ex hoc loco colligitur Siracidem seniorem has Simonis senioris laudes, et consequenter librum hunc, qui vulgo Ecclesiasticus dicitur, conscripsisse sub initium regni Ptolemæi Philadelphi, vel eerie sub finem regni Ptolemæi 1.agi, qui quasi pater Philadelphum proxime antecessit. Nam scripsit hæc post mortem Simonis senioris : Simon autem senior mortuus est sub finem regni Lagi, scilicet quatuor annis ante regnum Philadelphi, ul docet Eusebius in *Chronico.* Ergo ante id temporis he ejus laudes, adeoque Ecclesiasticus, scribi non potuere a Siracide seniore.

A'hgo- Allegorice, Simon hic uti nomine, ita et pontificaio, sapientia ac virtute repræsentat Simonem Petrum, quern primum Christus suæ Ecclesiæ pnrficit Pontificem , ut cæleris secuturis ideam vi-n Pontificis exhiberet, quam hic describit Siracides : quare omnia quæ de Simone Prisco dicit Siracides, mutato cognomine applices longe potion ratione Simoni Petro.

Tr w›'o- Tropologice Simon hic vocatur « sacerdos magnus,» tum quia pontifex, tum quin rerum gestarum gloria eminuit. Unus hic laudatur inter sacerdotes et pontifices, quia inter eos excelluit : ita hodie mulli sunt sacerdotes, sed pauci qui encomia m» reanlur. Preclare Auctor *Imperfecti* apud S. Chryso-tomum, boni. 43 *in Matth.,* el citatur dist. 40, can. xii : « Multi sacerdotes, inquit, el pauci sacerdotes : multi m nomine , el pauci in opere. Videte ergo, fratres, quomodo sedetis super cathedram : quia non cathedra facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram; non locus sanctificat hominem, sed homo locum sanctificat. Non omni< sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos. Qui bene sederit super cathedram, honorem accipit cathedra! : qui male sederit, injuriam facit cathedra. Ideoque m dus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem : in judicio enim tuo sedes. Si quidem bene vixeris et bene docueris, populum instruis : si bene docueris et m de vixeris, lui solius condemnator eris. Nam bene vivendo el bene docendo, populum instruis, quomodo vivere debeat : bene autem docendo el male vivendo, Deum instruis quomodo te debeat condemnare. »

QUI IN VITA SUA SUFFULSIT DOMUM, ET 15 DIEBUS suis corroboravit templum. — Jam enim a reædifieatione templi facta a Zorobabel et Jesu Pontifice, sub auspiciis Darii Hystaspis, regis Persarum, I £st/r. vi, elapsi erant 230 anni, quibus mulla in templo vetustate hiabant, alia minabantur ruinam : quocirca sarta lecta templi instauravit Simon, nipote pontifex, ideoque templi praxes el curator. Porro ex sequentibus colligitur, Simonem maxime instaurasse ædificia ambientia templum illudquc firmantia. Pro quo ûola, montis Sion verticem inisse arctum ct angustum præ magnificentia cl magnifico templo quod in eo erigere destinabat Siloinon. Quocirca Salomón valles monti Sion vicinas nggesla terra implevit, murisque circumdedit cl firmavit. Audi Jo-cphum, lib. VIII A/diq. cap. u : «Vallibus, inquit, expletis tam profundis, ut ad prospectum oculi caligarent, el aggesta ad quadringentos cubitos terra , cam vertici montis quo templum exstructum esi mquavit, atque hoc modo factum est, ul area fani cum solo templi æquaretur. liane cinxit duplicibus porticibus, quas column® e nativo saxo sustentabant, cl laquearia cedro expolita tegebant. Vores vero habebant omnes ex argento fabricatas. » Idem lib. VI De Brito, cap. vi : • Indio, inquit, vix templo atque are® sufficiebat jacens in summo planities, quod undique praceps erat atque declivis. Cum autem rex Salomon qui etiam templum ædificavtrat, muro ejus partem ab Oriente cinxisset, una porlicus aggeri est imposita, » etc. Substructiones ergo, sive peribolus et muri aggestam hanc terram continenta^ et cingentes, a Simone restaurati, roborati, altlores et crassiores effecti fuere.

Porro rè *suffulsit* maxime significat antherides, qu bus passim templorum muros extrinsecus suffulciri videmus, a Simone tempio additas, auctas et roboratas : item illum porlicus templo adjacentes auxisse et roborasse ; h® enim templum suffulciunt, œque ac ornant, uti videmus Rom® Basilicam Vaticanam S. Petri, cæterasque porticibus ante ingressum erectis ornari et roborari. I

2. Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, vms.%

DUPLEX ÆDIFICATIO ET EXCELSI PARIETES TEMPLI. — Nonnulli proprie templum accipientes censent Simoa Simonem illud duplo altius quam erat, erexisse. Cum enim Cyrus, I *Esdras* vi, 3, permisisset Judreis templum nidificare ad sexaginta cubitos altiludinis duntaxat, ne scilicet, si altius erigeretur, Judæi inde sibi arcem ad Cyro rebellandum conficerent; Simon in duplum, scilicet ad centum vigiliti cubitos altitudinis illud erexit. Ita noster Sanchez, in *Aggæi* cap. n, vers. 18, n. 35. pium; qu<>nw doT

Alii valde verisimiliter « templum » hic accipiunt pro porticibus et fabricis annexis templo, illudqtie suffulcientibus : has enim significat Gracum mpi&Xov (quod Noster vertit *parietes),* id est ambitus, vallum, septum, munitio, murus, porticus, lorica murorum, similesqüe substructiones. Unde Syrus : *Positus est murus, et propugnacula, et instructus est ambitus* (peribolus). Quocirca noster S ilianus, in *Aimalib.,* anno mundi 3763, sic exponit : Simon, inquit, suffulsit domum el corroboravil templum, quia templi substructiones, quibus extrema sustentabatur templi area, a Chaldteis incendio dissipatas, a Zorobabele pratermissas, sive properant»*, sive regiis parcente sumptibus, ne regis liberalilate abuti videretur, Simon ædificavil. Earum dicitur «altitudo duplex,» ut habent Græca, quia templum qua parte altissimmn fuit, non nisi 120 cubitorum fuit : substructio vero a radice montis ad ejus verticem 300 (ut ostendit Vilaipandus in fabrica templi), id est allior duplo, atque co amplius. El quoniam firmissimum erat id ædificium, dicitur munimentum excelsum peribroli templi, quem scilicet peribolum m summa ora sustentabat. Et nc periboli nomen quod in Græco est, quis alio trahut, mox sequitur: *Curam gerens populi sui a casu,* pro quo Vulgata Latina eodem sensu habet : *Qui curavit gentem suum, d liberavit eam a perditione,* videlicet juxta legem Domini *Deuter.* x x ii, 8 : a Cum ædiîicaveris domum novam, facies murum lecti per circuitum : ne effundatur sanguis in domo tua, cl sis reus labente alio, et in præcepsruente.» Dices: Noster

hæc accipit de altitudine non substructionis sive periboli, sed ipsius templi; ait enim : *Altitudo templi fundata, et excels* parietes templi.* Respondeo : Templum hic non praeciso pro ipso templo, sed pro complexu omnium ædificiorum, porticuum, arearum ad templum pertinentium sumitur. «Duplex»» ergo «¡edification dicitur, quod duplo major altitudine et crassitie esset reliquis quibuscumque templi muris: crassitudo enim m imo erat 150 cubitorum, quæ sensim minuebatur usque ad 50 cubitos in summo. Hoc autem facto, simul etiam « ingressum domus ct atrii amplificavit, » ut ait Siracides; quia excitatis undique his molibus, laxior area tota circumquaque facta est. Hæc Salianus.

Verum quia nec Siracides, nec Josephus, nec quis alius illius ævi explicat qualis fuerit hæc fabrica Simonis; hinc nihil certi de ea definire possumus, præsertim quia nostra Vulgata Latina assent quidem templum altius fuisse erectum a Simone; at non addit, in duplum. Ait enim «duplex ædifieatio, » non duplex altitudo. Unde cum Hugone et Palacio p(r « duplicem aedificationem» accipi posset duplex tabulatum, sive duplex contignatio; aut cum Jansonio, duplex ambitus, ve) duplex paries et murus templi, 7. *d.* Sime* tulit porticum, vel murum templo cohaerentem, cumque duplici contignatione duplo altiorem quam erat, ædifieavil, itaque erexit excelsos parietes ambientes templum, ut iis totum templum ambiretur, muniretur ut tegeretur. Favent Græca Homæcorrecta, quœ sic habent: *Et ab ipso futir data est allitudn duplicis* (scilicet , id est munitionis, vel cix&JqMK, id est œdiiicationis, uti videtur legisse Latinus Vulgatus) *reparatio excelsa ambitus templi ¡* legunt enimSuOx;, id *est duplicis; etwri6àXw,idcst ambitus,in* genitivo, pro quo Complutensia legunt St-Xc>, id est duplex, ct wcpi&Xof, id est ambitus , vel septum, in nominativo. Unde Complutensia sic habent : *Et in ipso fundata est altitudo duplex reparatio ; excelsus circuitus templi ;* ubi potius io *duplex* referas ad «reparatio» quam ad « altitudo :» itaque idem exsurget sensus, quem expressit Noster, et Græca Romæ correctu. Tigurina tamen sic legit et vertit : A6 *hoc duplex altitudo fundata est, celsum munimen illud templum ambiens.* Sed et hic « duplex altitudo» accipi potest duplex contignatio : qfiod si illam pariter duplo altiorem. (piam fuerat prior, fuisse contendas, non repugnabo. Verum adverte, illam non fuisse in ipso templo, sed *mySitof* , id est m septo, porticu vel muro templum ambiente, iit vertit Tigurina.

ujitte Mystice Rabanus: «Doctores, inquit, sancti templi altitudinem fundant, quando Christi incarnationem , passionem et resurrectionem in fide credentium collocant : ul totius ¡editicii summa, hoc est boni operis forma, inde consurgat. Unde fit quod duplex ædifieatio excelsos parietes templi faciat, quando verbo el exemplo de Judœis ct Gentibus plurimos ad arcem virtutum docendo et exhortando erigunt : parietes enim domus Dei in expositione Catholicorum Patrum, duos populos intellectos esse reperimus; et merito, quia inde consurgens structura crescit in templum sanctum in Domino. »

3. Ix DIEBÜ9 IPSUS HIANAVFWNT PLTFI AQLARIM Veri. (Syrus, *fodit fontem* ; Arabicus, *effossi sunt fontes},* **ET QUASI** mare adimpletisvm sifra modim. — Græce est mpíuxrpw, id est *supra modam;* pro quo Romani et alii legunt id est *triplum,* sive triplici mensura. Pro *emanarunt* Rabanus, Palacius et alii legunt, *remanaverunt, q. d.* Putei ante Simonem desiccati, qui aquam manare cessabant, opera Simonis, aquaeductibus restitutis eam remanaverunt.id estrursus manare cœperunt.Unde græce est *rtevmAe ,* id est *imminuti sunt.* Pro *(piasi mare* græce est x«û*k , id est *velut ces :* pro quo alii legunt ¿»; kxx-xx, id est *relut lacus,* vel cisterna. Unde Romana vertunt : *et æs quasi maris perimetrum,* vel, ut alii legunt, *trimetrum.* Sensus est, ait Palacius, *q. d.* In diebus Simonis deerant aquæ puteorum, sed ipse refectis canalibus eas restituit; ubi insumpsit æs ut mare : tante fuerunt expensae m canalium et puteorum reparatione. « Significatur, » inquit Jansenius, quod, cum iu diebus ipsius putei aquarum defecissent deficientibus aquis, quæ per aquæductus m civitatem influere solent ; opera Simonis rur>um quasi mare abunde repleti sunt, ita ut curaverit aqueductus reparari et restitui : quemadmodum supra dictum est de Ezechia, quod induxerit aquas in civitatem, quœ facilis est et expedita loci hujus sententia. Tigurina : *Hujus temporibus receptacula aquarum assiccata sunt, œneaque fuit pars maris fere tertia.* Ubi valde coacte m ire vocat «æneum,» id esi siccum, quo modo cœlum æoeum aliquando dicitur. Sed hæc expositio id habet incommodi, quod nihil perlinent hæc verba ad laudem Simonis. Tolerabilior est altera, qu® locum hunc ad mare æneum refert, quia in singulari legitur id est receptaculum, ut significetur mare æneum in restauratione templi factum fuisse mullo minus quam ohm a Salomone; a Simone autem fuisse facium , id e>t supra inudum amplum el capax ; vel, ul alii habent, id est triplo majus. Scoligcr interpretatur cisternam quamdam ab eo fuisse munitam laminis æneis ad aquam continendam, vertique vult : *Su?» eo laminis erneis instrata cisterna, cujus ambitus est instar marts,* scilicet Salomonici. Sed hanc expositionem ipse conficit sibi, mutatis tribus vocabulis in unico versu; quo modo lacilo est quælibet loca, et ad quem placebit sensum traducere. Torniellus hæc refert ad templi aquæ* ductus, quibus eruor victimarum expurgabatur, quorum meminit Aristœas et Eusebius, addo ct Hieronymum et Septuaginta apud Vilulpandum. Ha Salianus, anno mundi 3705, num. 10

Siadafa >p>-

Mística, Rabanus per *puteos* accioit nw^undi-

totem S. Scripture, qua? in divinis libris quasi conclusa figuris *latei,* sed sanctorum prædicaloruin *ore ad* plurimorum societatem quasi mare redundat.

Ves. 4. 4. QUI CUROIT GENTEM SUAM, ET LIBERAVIT BAM a perditione. — Rabanus legit, *a pernicie;* Syrus el Arabicus : *liberami populum suum ab inimicis :* Greca habent tantum, 4 tcô Xooû lùrcû átñ rró«o;, id est, *curam gerens populi sui contra casum;* Vatablus: *hic populo suo sedulo cavit a ruma;* quod Noster Salíanos, uti dixi vers. I, exponit de lorica sive septo, quod fecerit Simon in porticibus templi sublimibus, nequis ex iis incautus ambulans prreceps caderet et in terram mens collideretur. Verum arctior est hæc interpretatio, præserliui quia hic vers. 4 non cohæret cum vers. 2, ubi actum est de hisce porticibus, sed sequitur vers. 3,'ubi actum est de puteis el aquis.

Símooif qnjnu populi, Quare nova tertiaque hæc videtur laus Simonis, eaque ampla *el* propria Pontifici, quod scilicet curam magnam gesserit populi, ne m aliquod malum, vel periculum spiritale aut corporale incideret ; pontifex enim subditorum, perinde ac pastor ovium, curam gerere debet, cosque a lupis, furibus, injuria aeris, fame, sili, omnique malo tutari, præsertim ne quis pseudopropheta, hrereticus vel atheus, eos suæ perfidi® veneno inficiat; ne quis impudicus, raptor, aliasve sceleratus sua scelera illis affricet; ne doctores et praedicatores boni qui pabula verbi Dei probe pieque populo subministrent, desint, etc. Videtur autem Siracides peculiare aliquod malum Judzeis imminens hic notare, quod propulsatum sita Simone; licet idipsum in particulari non explicet. Forte fuerit hoc quod, cum Plolemams Lagi, teste Josepho, XII *Antiq.* cap. i el m, mulla Judæorum millia in /Egyptuin captiva abduxit, Simon ei restiterit ne plura abduceret, utque abductis de rebus necessariis provideretur, ac præserlim ut in fide solidarentur, neab/Egyptiisin idololatriam pertraherentur, procurant. Aut potius, 7. *d.* Piolema us Philadelphus initio contrivit gentem Judæorum , ac postea flexus auctoritate et intercessione Simonis Pontificis, in eam benignus et beneficus exstitit, adeo ut ab Eleazaro fratre Simonis postulavit Septuaginta duos Interpretes. Ita Palacius.

Ven.s. 5. Qui pil evaluit amplificare civitatem, qui ADEPTIS EST GLORIAM IN CONVERSATIONE GENTIS : ET INGRESSUM DOMUS ET ATRII AMPLIFICAVIT. — Legit

Amplii- m - ¡d est *amplificare,* jam legunt

quam, id est *obsidere,* quod Rom ma explicant, *ad propulsandum obsidionem.* Unde abi legunt, ¿v m).«pr¿rat id est *in obsidione,* id est contra obsidionem. Alii aliter. Unde videas magis credendum codi ibus Latinis, nipote constantibus et consentientibus, quam Grrecisila variantibus el dissentientibus, preserlim quia de eadem amplificatione subdit: *Et ingressum domus ct atrii amplificavit.* Noster Salíanos citatus vers. 2, per *civitatem* accipit templum, 7. *d.* Simon amplificavit exedras, porticus, cretcrasque domos el fabricas templo annexas: templum enim mulla continebat rediticia, eratque quasi parva civitas; unde civitas vocatur, *Ezech.* XL, 2, uti explicant Richardus, Lyranus et Vilalpandus. Ratio ejus est, quod amplificatione Hierosolyma illo tempore non fuerit opus, eo quod illa civibus valde esset imminuta et destituta. Nam Ptolemœus Lagi centum viginli millia Judæorum recenter transtulerat in /Egyptum, ao Seleucus primus post Alexandrum Magnum rex Asire ct Syrire (a quo Seleucidarum sive Grrecomm anni numerantur in libris Machabœorum) multas in Asia civit ites exstruxerat, casque Judiéis repleverat, teste Ensebio in Chronico. Verum civitas hic a templo distinguitur. De templo enim egit vers. 2, quare proprie accipienda videtur: nec ei amplificat® Judrei incoile deesse poterant, nipote qui per totam Judream, imo totum orbem sparsi per polygamiam multiplicabantur instar piscium, uti dicitur *Exod.* 11, 12, in llebrieo ; uli hodie eos Roinre, ct per Italiam mire crescere et multiplicari cernimus. Fateor tamen amplificationem hanc Hierosolymre, maxime factam in monte Sion, tum quod in eo esset templum , tum quod in eo esset arx a Davide redificaia, qu® reliquam urbis pariem sibi subjectam tutabatur et propugnabat. Igitur Simon amplificavit Jerusalem et Sionem tum plateis ct domibus, tum civibus et incolis. Præserlim vero amplificavit ingressum domus Dei, puta templi ejusque atrii : qua de causa « adeptus est gloriam in conversatione geniis, » dum scilicet in sua gente, id est inter Judreos, quasi pontifex adeo in templum, civitatem et cives suos beneficus et magnificus, amanter æque ac magnifice conversabatur. Sic legunt et inlelligunt Romani, Rabanus Glossa et alii; licet Jansenius et nonnulli legant : *Et in ingressu* (græce, iv , id est, *in egressu domus velamenti^ domus et atrii amplificatus est.* Sed eodem redit sensus, 7. *d.* Sicut ipse in mullis benefecit genii sure, ita vicissim gloriam ab ea consecuius est, dum in ea probe el decenter conversatus est; cumque cum aut ingredi templum vel atrium contingeret, aut egredi pe rado suo officio, amplo a populo honore affectus et decoratus esi. Unde Tigurina : *Quam se gerebat honorifice cum versabatur in populo, cumgue e domicilio veloprætenso* (pula c templo : hoc enim obductum erat velo, ul palei *Exod.* xxvi, 31 ; *Hcbr.* IX, 3,) *procedebat quasi stella matutina inter nebulas !* Porro gloriam hanc explicat per varias comparationes stellarum, lume, solis, iridis, liliorum, ignis, thuris, olivre, etc., quas subjicit.

6 et 7. Quasi stella matutina in medio nerü- Verl*ê LB, ET QUAM LUNA PLENA IN DIEBUS SUIS LUCET. Er QUASI SOL REFULGENS, SIC ILLE EFFULSIT IN TEMPLO Dei. — Vatablus: *Velati sol irradians templum Altissimi.* Comparat Simonem pontificem *pruno,* steli® malutuuc, id est lucitoro^ qui inter nebu-

qnati las transluccns, solisque ortum praecurrens et prænuntians, gratissimus est hominibus post Ion-
ici. gas noctis tenebras lucem diei praestolantibus. Simili enim modo Simon post longas captivitatis Babylonicæ et Ægyptincœ sub Ptolemaeo Lagi calamitates, errores el vitia, velul lucifer inter nebulas refulsit, tum populum son majestate ct beneficentia exhilarans, tum verbo el exemplo eidem produci ns. A lucifero gradatila ascendit ad lunam plenam, inde ad solem; sicut enim luna luciferum, sic sol lunam lucect splendore superat. *Secundo* ergo comparat Simonem lunæ plvnæ,quæ noctem adeo illuminat, ut in ea homines videre, ambulare, suasque res peragere possint, perinde ac si esset dies. *Tertio,* eumdem comparat soli. Sicut enim sol suo splendore omnibus rebus lucem, calorem, lætitiam et vitam communicat : sio et Simon populum luce coelestis doctrina* et vita* illuminavit, exhilaravit, amore divino accendit, eique vitam divinam aspiravit. Vide causas et analogias plures cur sapientes et Sancti comparentur stellis, lume et soli, quas recensui *Genes,* i, 14 et IG; *Isaiæ* XLV, 1 ; *Daniel,* xu, 3; *Apoc.* i, 20, et n, 28.

Simili modo Deus excitavit S. Athanasium, S. Augustinum, S. Hieronymum, S. Benedictum, S. Bernardum, S. Dominicum, S. Franciscura,
Acrius etc., quasi sui ævi luciferos, lunas el soles. I nde
Punsci/ vir religiosus, teste S. Bonaventura, vidit animam
ci »j>ck se Francisci morientis, sub specie stellæ præfulsitila gidæ a candida subvectam nubecula, super
cœlnm aquas multas sursum recto tramite in cœlum
axendit. ferri ; ut significaretur eam sublimi sanctitatis candore, et cœlestis sapientias simul et gratias ubertate, promeruisse locum introire lucis ct pacis, ubi eum Christo sine fine quiescit el regnat. Quocirca Gregorius IX,canonizans S. Franciscum, orationem habuit ad populum de Sancti laudibus, sermonem sic exorsus : a Quasi stella* matutina in medio nebulæ, sic ille effulsit in templo Dei, » teste S. Bonaventura, in *Vita S. Francisci,* cap. xv, et Luca Waddiugo, in *Chronie. Minorum.*

Meminerit ergo sacerdos, præserlim pontifex, so talem el mento, ct verbo, ct vita esse debere, ul sil quasi lucifer, quasi luna, imo quasi sol radians in templo Altissimi, utque quasi sol non in terra, sed in cœlo cum Dei et angelis conversetur, silquc a quasi obambulans quidam in terra Dens , el saucius in carne angelus. » Undo Syrus : *Quam decorum* (pulchrum) *illi in egressu suo dc templo, cum appareret de sub velamine quasi stella matutina inter nubes, et quasi luna in diebus Nisan* (mensis primi, sive paschalis, qui nostro parlim marito, partira aprili respondet), *et quasi sol tcfulgens super arces,* vel atria, et palatia magua.

Alkgo- Allegorico, Simon pontifex est Christus, ait Hu-
nc. tri- go ; ul per solem fulgentissima™ Christi deita-
li cU tem intelligas; per lunam corpus ejus deitatis
CLnilUK splendore quasi transfusum, et in cruce quidem etsi plenum in diebus suis, atque adeo deitatis ejusdem radiis lucidum , quodammodo Limen mortis vebit objectu cclipsim passum; per stellam denique lucidam animam, quæ semper fixa in firmamento deitatis per jugem fruitionem etiam in cruce colluxit. Adde, stellam in medio nebulæ, Christum pontificem in cruce, in medii* illis tenebris esae, vel eamdem ejus animam , el divinitatis fulgore et gratiarum pulchritudine radiantem, sed corpore ad crucem denigrato et nebuloso velul circumdatam. Lunam plenam in diebus suis, eumdem in media passionis suæ morte fulgentem, et velul acceptos superne splendores reddentem, no*que Deo reconciliantem, ut in Moyse ohm in monte Sinai fuit adumbratum , facie quidem ob splendorem cornuta, sed velo , ut a populo conspici posset, operta, quod etiam S. Bonaventura contemplativis viris accommodat. Denique solem quoque in cruce refulgentem, et peccatorum nostrorum nebulas, quorum illæ ¿cnebræ symbola erant, dissipantem, obcæcantem infideles, ct credentes illuminantem, licet mente intueri et contemplari.

Hinc Simon, hebraice idem est quod audiens, exaudiens, obediens; quia Christus Patri fuit obediens usque ad mortem crucis ; hinc vicissim ab eo audiri et exaudiri meruit pro sua reverentia, *Hcbr.* v. Aliter Rabanus : « Simon, inquit, inter- sco-ii prelatur, pone mœrorem, a az? *scium* , id est *posuit,* et pp *on,* id est *dolorem;* aut audi tristitiam , a yOtJ *scema*, id est *audi,* el pp *on,* id est tristitiam; quia Christus nostros dolores nobis abstulit et in se transtulit, juxta illud *Isaiæ* l u i, 4 : < Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nosiros ipse portavit. »

Simili solis orientis et effulgentis comparatione usi sunt Poctæ, ut Q. Catulus :

> Constiteram solem exorientem forte salutans,
> Cum subito a J»va Roscius exoritur.
> Pace nubi liceat, cœksUs, dicere vestra :
> Mortalis visus pulchrior esse deo.

Tropologice idem Hugo : Differentiam doctorum, inquii, sive quorumlibet fidelium significat, quibus Dominus diversas largitur gratias, Tropo!* doctors. « dividens singulis proull vult, » I *Cor.* xu. In '•l n quibusdam enim lucet quasi « stella matutina, » id estin via pœmlenlia* pœnitentibus, in medio ne- uub<u , bula*, id est nebulosa? conscienti». In aliis « quasi Pr«iob luna plena, » id est in proficientibus, qui plenam quidem justitiam habent, sed non perfectam, quia non esi ibi status. In aliis refulget « quasi sol, n id est in perfectis, qui et bene calent et perfecte lucent, calent sibi, et lucent aliis. *Joan.* v : « Erat Joannes lucerna ardens, et lucens.» *Eccl.* XXVI!, 12 : « Homo sanctus in sapientia permanet sicut sol. » Christus etiam stella matutina fuit in nativitato. *Apoc.* n, 26 : « Qui vicerit et custodierit usque in finem opera mea, dabo iUi stellam ma-

tutinam. » est stella qua) perduxit Magos usque ad Jesum in Bethlehem, *Maith.* n. Habuit autem hæc stella sex radios, sicut et quæhbet alia stella habet, quibus totam Ecclesiam illustravit. Primus est radius humilitatis, quem emisit in nativitato: « Parvulus enim natus est nobis,» *Isaiæ* ix ; secundus est radius vilitatis, quem emisit cum voluit involvi pannis vilibus et in presepio reclinari, *Lue.* u; tertius est radius voluntan® paupertatis; quartus, patienti® ; quintus obedient!®; sextus, sapienti®, qu® effulsit in ejus praedicatione.

i. 8. Quasi arcus refulgens inter nebulas gloria, ET QUASI FLOS RUSARUM IN DIEBUS VERNIS, ET QUASI LILIA QUÆ SUM IN TRANSITU AQU.V, ET QUASI THI S RHIOLENS IN DIEBUS ÆS1ATIS. —SyrUS : *Quasi arcus in nubibus, et quasi spicce agri, et quasi lilium regis (regium) in fontibus aquarum, et quasi arbores Libani in diebus collectionis fructuum ;* Vatablus : *Ut arrus splendidis refulgens nubibus, ut flos rosarum tempore verno, et quasi ad aquas profitantes lilia, ut thurifer surculus tempore astatis. Nebulas glories* vocat nubes splendidas, quos scilicet iris suo fulgore illustrat, cisque suam gloriam, id est fulgorem ct pulchritudinem communicat. Unde Græca Compíutensia sic habent, ó; toÇgv çuriCcv wçïaoc (Romana 6 vi^û.atç, id est in nubibus, vel inter nubes ct nébulas, ut vertit Nosier) JoÇr;, id est *ut arcus illustrans nubes glories,* id est claritate gloriosas et splendidas. Astellis, luna et sole descendit ad iridem , eique comparai Simonem ; iridis enim fulgor tricolorque decor est admirabilis, uti multis ostendi, cap. x l ih , 12. Ab iride descendit ad flores odoratissimo» et pulcherrimos, pula rosas et lilia,quæ sunt «in transitu aquæ,» id est quæ sita sunt ad profluentes aquas, iisque rigantur, aluntur et efflorescunt; lilia enim, cum sint sicca el calida, aquas amant et sitiunt. Vide qu® dc liliis dixi. *Osee,* cap. xiv vers. 3. A floribus transit ad aromata, puta ad thus, per a thus» hic accipe, non aroma, sed arborem qu® thuris aroma profert ; græce enim est, ó; Xí€avw, id est *ut germen,* vel surculus, *thuris,* sive thurifer, ut vertit Vatablus. Addit « diebus ipsI ilis ; » nam in sestate solis ardore icta hæc arbuscula thurifera, suaviorem quam alio tempore exspirat vaporem el odorem, nipote sole illum eliciente, quod maxime fit circa ortum canis, ait Plinius, lib. XII cap. xiv. 11® similitudines significant Simonem *pruno* n se fuisse mere decorum, moribusque compositum; *scanalo,* venerandum et amabilem fuisse populo ; *lertio*, vitia populi su® doclrin® luo*, el sanet® vil® odure el exemplo discussisse.

Nota *quasi fios rosarum in diebus vernis.* In vere enim mirum odorem exhalat rosa, ob veris teporem. Unde rosa ver efficit amomum, decorum, odoratum, ut, quod ait Poeta, ver sil forinosissimus annus; rosa enim est purpura veris.

Allegorico, hic flob est Christus, NiUarenus noster, totus floridus, qui quovis floro speciosior in ChriiUi vero patiens, « fusi cruori» colore vernavit, » ait S. Ambrosius, lib. /)e *Spiritu Sancto*, cap. v. Itaque in corona illa spinea soso ad crucem instar ros® expandens, ac suo se cruore perfundens, miro splenduit ac rutilavit, et olmi ejus typus ardens in medio rubi flamma, *Exod.* ut. Rursum < vernavi! ; » quia cum in cruce succisus emarcuisse videretur, rubebat elegantius, ut flos regius, et ad regni perennitatem revirescens vernabat. Audi S. Ambrosium, in loco jam citato, tractantem illud de Christo, *Isaiæ* XI, l : *Et ¡los de radice ejus ascendet :* « Flos, ait, odorem suum succisus reservat, et contritus accumulat, ncc avulsus amittit : ita et Dominus Jesus virgo regalis flus, in illo patibulo crucis nec contritus emarcuit, nec avulsus evanuit; sed illa lance® punctione succisus, sane speciosius fusi cruoris colore vernavit, mori ipse nesciens, mortuus œternæ vit® munus exhalat. » Quin et rubentes ipsas sanguine spinas, non jam spinas, sed suave rubentes rosas, aut caryophyllatos flores Poeta Hispanus optime dixit, ait noster Jacobus Pinlus *De Christo crucifixo,* lib. IV, lit. IV, loco 1, num. 15.

Rou do £urJ htem el cbiritâ- tcm.

Tropologice rosa notat puritatem, verecundiam charitatem , mortificationem (rosa enim sepitur spmis, et inter eas nascitur), quæ mire ornant fideles, præsertim sacerdotes. Vide qu® dc rosa et Sanctis roseis dixi, *Act.* cap. xn, vers. 13. Quibus adde, S. Elisabelham, Lusilaniæ reginam, quæ floruit anno Domini 1300 (a qua omnes Lusitani® et moderni Hispani® reges recta genealogi® serie descendunt, num. 14), quamque nuper ob eximiam sanctitatem sanctorum catalogo adseripsit Urbanus Vili, cum profusa esset in eleemosynas, ideoque accusata apud maritum regem Dionysium, quod opes regni prodigeret, ac quodam die regi occurreret sjnu pleno nummis in pauperes erogandis, rexque rogaret: Quid geris in sinu? illa respondit : « Gero rosas, » ac aperto sinu regi rosas ostendit ; nimirum Deusad tegendam regime pietatem nummos in rosas verterat; sed rege abeunto rosæ revers® sunt in nummos, quos ipsa in pauperes distribuit : ita habet ejus *Vita.* Apposite, rosa enim suo candore integritatis, æque ac charitalis, et beneficenti® suo rubore est symbolum, pr.eserliin quia rosa medicinalis ct benefica est, multisque electuariis inservit.

S.Eliuherb nirooMM vertit ia row*.

Quocirca Rabanus : a Quid, ait, per flores rosarum in diebus veris, nisi Martyrum sanguis in virore nascentis Ecclesie exprimitur? quia tunc maxime praedicatores sancti trucidati sunt pro dogmate Evangelic® fidei : el quid per lilia, nisi castorum el virginum ordo, qui in transitu labentis speculi semetipsos castraverunt propter amorem Dei?

Ron AJ Mir rum*

9. Quasi ignis effulgens (cum noctu flamma emicat clin altum so extollit, ait Palaeius) et thus ardens in igne. — Giæca jungunt ignem cuiu

ven.t

thuro hoc modo : *Quasi ignis ct thus in foculo.* Hic thus occipitur pro aromata, non pro arbore; unde Syrus : *Quasi odor thuris super thuribula.* Confertur enim Simon igni fulgenti, el thuri in eo ardenti, quæ duo simul juncta ct splendore, ct calore, cl odore astantes recreant; simili enim modo Simon pontifex et splendore sapientia», el ardore suavitalequc devotionis Deo gratissimæ, instar thuris excellait Ita Rabanus : u In thure , inquit, pura oratio exprimitur, quæ redolet in diebus restatis; quia ejus odor spargitur in claritate fidei, et ardel in igne amoris; licet enim thuris odor per se bene oleat, appositus tamen igni fortius redolet : sic et oratio pura, licet per s6 Deo sit grata , Limen si adhibito igne passionum m dilectione perseveraverit, coram oculis Dei magis grata redolebit, n

Rosre maxime nolunt verecundiam, lilia castitatem, thus orationem, ignis ‹ haril item, qure Simonis, id osi sacerdotis, præsertim Poetati et Pontificis, primariæ sunt dotes cl virtutes , juxta id quod de Onia 111, Simonis hujus abnepote dicitur, II *Machab.* XV, 12, Jndam Machabæum vidisOnivvir-se : « üniam, qui fuerat summus sacerdos, viluitA rinn bonum el benignum, verecundum visu, modestum moribus, el eloquio decorum, el quia puero in virtutibus exercitatus sil, manus protendentem, orare pro omni populo Jud eorum. » Hac de causa sacerdos in sacris thus Deo adolet, ac simul orat : « Fiat oratio mea sicut incensum in conspectu luo, Domine. » Sacerdos enim debet esse vir orationis, in caque adeo validus et potens, ut medius velut sequester inter Deum el populum interveniat , Deoquc irato manus quis*, liget, eumquo populo reconciliet ; uli Aaron thu-
* rificans plagam ignis in populum grassantem stitit, *Num.* XVI, 47. Prædare nuper I). Avila : Sacerdos, inquit, sil quasi alter Moyses resistens ine Dei, ct quasi alter Aaron sistens plagam Dei. Polleat ergo dono orationis , non ex so, sed ex atll.ilu Spiritus Sancti, postulet pro toto populo gemitibus inenarrabilibus, uti fecit Christus in cruce, *Hcbr.* v, 7. Christi ergo gemitus el ardores induat.

Oralo Preclaro insuper B Gregorius Nysscnus, tract,
tum ïu- De Scopo *Christiani* : o Nobis, inquit, amplius oraboni insistendum est, siquidem bree voluti chori virtutum antistita quædam est, ct per sanctitatem arcanam el spii ilalem, el affectum inenarrabilem Deo cunjungit cum qui in prece perseverat ; qui desiderio fervens satietatem precationis non invenit, imo semper a bonis appetitu corripitur, juxta id quod dictum est : Qui edunt me, adhuc esurient » el qui bibupt me, adhuc sitient; atque alibi : Dedisti keliliam m corde meo, *Psalm.* iv, 7. El Dominus, *Lue.* xvn, 21 : Regnum cœlorum intra vos est, regnum appellavit gaudium desuper insitum animis per spiritum ; quod csl arrhabo sempiterni gaudii, quu tunc frucnlur Sanctorum anima-. *

10. Quasi vas auri solidlm, ornatim omni lapide pretioso. — Syrus : *Quasi torques aufi* (ex auro) *variegatus optime, et ornatus lapidibus* preíío ms; Vatablus ; L7 eas *auro solidum, omnigena gloria decoratum.* Alludit ad Rationale pontificis, quod auro cl duodecim pretiosis gemmis, totidem pontificis virtutes repraesentantibus constabat, de quibus mulla dixi Exod. xxvm, 47, proinde hic plura non addam. My-tice Rabanus : u in auro, inquit, splendor sapienti^, in lapidibus pretiosis virtutum decor exprimitur: cum ergo virtutes saerre fulgori sapientire intermiscentur, vas animæ hæc habens preliObis&imum demonstratur. » Ven.u. Simon /J™l". n*.

11. Quasi oliva pullulans, et ctpresms in altitudinem se extollens, in accipiendo ipsum stolam gluri.e, et vlstiri eum |n consummationem virtutis. — Syrus : *Quasi oliva decora, cujus sunt rami magni, et quasi arbor unguenti satura* (nferta; Arabicus, *obvoluta) ramis,* m *acápicudo vestes samtitatis* (sanctas), *ei in amiaendo se vestibus gloriæ.* Comparai hic post multa .dia Simonem olere ct cypres^o, perinde ac sapientiam eisdem comparavit, cap. XXIV,vers» 17 etti), ut ostendat sapientiam el sapientem, qualis erat Simon, in se complecti omne pretium, omneque decus rerum omnium, eum scilicet in se continere omne id quod pretiosum el puh brum ol in cœlis, reque ae in terris, pula in arboribus, iloribus, aromatibus, gemmis, metallis, etc. Vm.U.

Comparat ergo hic cum olivo?, tum quia olea oih»est arbor speciosa frondibus, et fecunda fructibus; nam profert olivas ex quibus fit oleum, quod simul lux csl, cibus et medicina; lucem cium præbet in lampade, cibat esürirrtW, plagis morbisque medetur, ut ait S. Bernardus, serin, i5 *in Cant.,* in illud : *Oleum effusum nomen tuum.* Hæc omnia populo præslitil Simon, el quivis sapiens ac sanctus. Dude pro oova *pullulans,* gr.ece est, txvxteuzwax Kxpxw;, id est *germinans fructus.*

Rursum comparat Simonem pontificalibus auiio- Cap**“
tum, graviter et decore m templo incedentem, **
cupresso, tum ob mentis altitudinem (cupressus enim altissime verticem erigit), tum ob speciem; cupressus enim frondibus suis tam apto ordine compositis adeo decore vestitur, ut referat speciem capitis humani egregie eoiuali el pexi. Lude Græca habent : *Quasi olita decora,* vel *speciosa, germinans fructus, et quasi cupressus exaltata* in nul/ibus, vel *usque ad nubes;* Tigurina : *Ut oliva elegans cl fructífera, quasi cupressus ad nubes usgue procera, cum sumebat gloriosum habitum, cumque omni magnificentia induebatur, atque m ascensu altaris amictum sanctitutis devorabat.* Quod No>ler vertit : *In accipiendo ipsum stolam glorio:*, id est cum indueret vestes pontificias, quæ glorioso) cranici magnificae, ac divinitatis indices: numen enim Dei ipsamque deitatem, in nomino a Jehovu » lamina? aurea; insculpto, aque oc in Ratio-

nali, *Moque cætcro* ornatu repraesentabat pontifex : « Et vestiri eum in consummationem virtutis, » *id est* cum vestiretur perfecto et consumunto illo ornatu, qui sacerdotalis *et* pontificalis virtutis, hoc est potestatis ct auctoritatis, erat index, symbolum et argumentum. Græce : *Cum se induebat consummatione gloriationis,* id est consummato decoreetgloria vestium pontificalium. Sic de Aaronis amictu dixit cap. xlv, vers. 9 : «Circumcinxit eum zona glorile, el coronavit eum in vasis virtutis. » Aliter Palacius : Consummatio virtutis, inquit, vocatur lamina cui consummatissima virtus, id est nomen Dei « Jehova » erat insculptum. Recte igitur gloriosus pontifex Simon comparatur cyparisso, quia cyparissus, id est cupressus vel cypressus, est arbor elegans, recta, procera semperque frondens ac convoluta, sursumque in acumen et conum desinens, præsertim si mas sit (cupressus enim alia mas est, alia femina). Unde a Poeta Conifera vocatur ct Aeria, Virgilius ;

ama

Cypre»-iu» conifora.

Aeriæ quercus aut conifera cyparissi.

Et Martialis, lib. II :

Daphnonas, plátanos ac aerias cyparissos.

Adhibita fuaeri: fur' adverso quia cupressus caesa nunquam revirescit; hinc a Gentilibus feralis habita, el inferis consecrata, indeque atra ct funesta est dicta; quia mortui quasi plane excisi non reviviscunt, et a mortuo nihil amplius est sperandum. Ita Plinius, lib. XVI, cap. xxn. Hinc et Ovidius, Jib. Ill ThsL cleg. 13 :

Funeris atra mihi ferali cincta cupressu.

Mystice, Rabanus : « In oliva, inquit, lux fidei ct affectus misericordias; in cypresso vero altitudo perfectionis, ct odor suavissimus bonne voluntatis, quam habent Sancti, intelligitur. » Vide quæ de symbolis olivæ et cypressi dixi, cap. xxiv, vers, 17 et 19. Et Palacius : .Simon, inquit, similis fuit olivæ, quæ charilatcm erga proximos in oleo figurat; et cupresso, quæ contemplationem et cbaritatcm erga Deum erectam, sua proceritate et rectitudine in cœlum ostendit. Habet pontifex speculum, in quo videat qualem se praestare debeat, scilicet tam benignum et purum quam sunt lucifer, luna, sol, tam in se pura, tam erga nos benigna; jam ut arcus admonet Deum foederis sui, ne terram diluvio perdat, ita Pontifex adeo sanctus sit, ut Deum admoneat ne peccalore* poenis inferni condemnet; *tertio,* ut rosre, lilia, et arbor Sabæa tam sunt odorata, ita Pontifex sit bonus odor Christi; *quarto,* ul ignis ardet et purificat, ita zelus Pontificis ardeat, et sordes depellat; *quinto,* ut thus olet in igne, ita ille in persecutione; *sexto,* sit vas aureum charitate, solidum humilitate, ornatum omnibus gemmis, scilicet omnibus virtutibus; *septimo,* sit oliva misericordia, cupressus in mentis erectione.

Severn u louu. tj».

Symbolice hic nota, Sanctos eximios comparari olivæ, quia excelluernnt oleo pietatis el miscricordire. Unde el nonnulli post mortem stillant oleum, eo quod in vita præ aliis fuerint dediti operibus pietatis et charitatis, cujus symbolum est oleum. Ita oleum stillat ex corpore S. Nicolai, S. Catharinre, S. Walpurgæ. Qua de re audi Philippum Eystettensem Episcopum, in *VitaS. Wil-libaldi,* primi Eystcllensis Episcopi, cap. xxxv : « Et ideo de Sanctorum corporibus sacri olei dcmanatio plenitudinem exuberantis misericordia?, ac redundantiam viscerosre pietatis, ac lenitiva? militatis praetendendo figurat; fuerunt namque hi Sancti, qui habent scaturiginem emanationis sacri olei, misericordissimi ac piissimi in vita, ct ideo misericordiam consecuti per signa misericor-. dire et pietatis hominibus post mortem laudabiliter innotescunt. Sic B. Walpurgis virgo, tanquam oliva in domo Domini fructuosa, et quasi oliva in campis Ecclesiæ speciosa, per oleum effusum dilatavit nomen suum. Rivulo enim suæ sacrae emanationis, notitia sanctitatis ejus derivata est in fines terræ, oleo misericordi® ct pietatis illuminans cæcos, spiritualité!* et corporaliter pascens esurientes in bonis, pro affectu sancti desiderii, ac corpore sauciatos sanans, contritis corde medetur. »

12. IN ASCENSU ALTARIS SANCTI, GLORIAM DEDIT VÉ?L sanctitatis amictum. — Syrus : *In egressu suo ad recipiendum laudem decore virtutis sanctuarii,* id est in amiciendo se iis qure honorem ct gloriam prrefcrcbant, sive vestes sint, sive ornamenta. Nola to *ascensu;* altare enim erat excelsum, unde ad illud ascendere oportebat. Unde « altare dicitur quasi alta ara : ara, quod in ca ardeant victimre, » ail S. Isidoros, lib. XV *Origin,* cap. iv. Græce, irtpi&Xw ¿7ix<J¡xaTc;. Quod *primo,* vertas cum Complutcnsibus, *glorificami circuitum sanctitatis,* id est glorificavi! ambitum sanctuarii, *g. d.* Pontifex pontificali magnificentia redimitus, decorabat ct glorificabat totum templi circuitum. *Secundo›* non tantum ambitum, sed ct amictum significat. Unde melius cum Romanis vertas : *In ascensu altaris sancti gloriam dedit amictu sanctitatis;* Tigurina : *Amictum sanctitatis decorabat;* alii : *Glorificabat amictum sacrosanctum, q. d.* Simon pontifex sua gravitate et sanctitate glorificabat vestem pontificalem, ipsumque sacerdotium, adeo ut ipse honoraret et decorarci potius pontificatum, quam ab eo dccorarctur. Idem videtur voluisse Noster dum vertit : *Gloriam dedit sanctitatis amictum, q. d.* Amictum sanctum dedit esse gloriam, hoc est effecit cum gloriosum, decoravit et glorificavit eum sure personne dignitate ct majestate; sic enim reges et principes graves, moribus ornati, et per omnia compositi magis ornant vestes regales, quam ab iis ornentur. Scitum est illud Alexandri Severi Imperatoris : « Imperatoria majestas constat virtute, non corporis cultu. » El illud Alfonsi Aragonnm regis.

apud Panormitanum, lib. I *De cjus yestis :* « Malo moribus cl auctoritate meos excellere, quam diademato et purpura. » Qui cnim indigni purpura decorantur, sunt, quod vulgo dicitur, simite in purpura, in quos competit illud S. Hieronymi cx Cicerone : a Cæsar dum indignos extulit, non ipsos honestavit, sed ornamenta ipsa turpavit. »

Posset tamen nostra Latina versio sic simpliciter accipi, *q. d.* Simon u gloriam dedit sanctitatis amictum,» hoc est Simon splendidus el gloriosus fuit sanctitatis amictu, tum interno, lum externo. Unde Vatablus vertit : « Insignis erat sanctitatis amictu. » Simonis cnim sanctitas, gravitas, et compositio morum interna decorabat sanctam illam vestium pontificalium compositionem ct ornatum externum, nipote qui sanctitatis interine erat tantum significatio qutedam et repræsentatio, uti dixi *Exod.* xxviit, 30.

Ex quo discant sacerdotes, seipsos illis sanctis virtutibus moribusque ornare, quales ipse Ordo habilusque requirunt et praeferunt, utque iisdem sacerdotium ornent, populoque commendent potius quam ab co ornentur cl decorentur. Unde Rabanus : « In ascensu altaris, inquit, sanctitatis amictum dabit, qui sacerdotii sui jura rite custodit, ut recte subditos doceat, et pro illis quotidie ad Deum preces fundat. » Sic S. Paulus, *Ephes,* ni, G, el II Cor. iv, G, ait se illuminasse Evangelium, quia sua admirabili doctrina cl vita illud reddebat lucidius, splendidius et illustrius.

Ven. 13 ei 14.

13 cl 14. In ACCIPIENDO AUTEM PAUTES **(legit jup.. id est** *partes,* **jam legunt p:>.n, id est** *membra)* de MANU SACERDOTUM, ET IPSE STANS JI XTA ARAM **(gra?C»\ ffxp'** *Iv/jitf* **id est** *juxta focum altaris).* Et CIUCA ILLUM CORONA FRATRUM : QUASI PLAN TATIO CEDRI **(Complutensi i, id e** *A cedrorum)* in monte Libano, sic circa illum steterunt quasi rami palimi, i r OMNi.s i il ii Aaron in gloria sua. — Ila h ec dispungunt Biblia Romana, licet aliter dispungat Jansenius ct alii. Sensus est, g. *d.* Cum Simon pontifex acciperet « parles, » græce ¡Uta, id est membra animalium immolatorum offerenda et imponenda altèri holocaustorum, ut ineo Deo cremarentur; tunc ipse erat stans circa aram quasi sacerdos cl pontifex sacrificaturus Deo pro toto populo : a El circa illum, » id est cingens, coronans ct condecorans illum erat a corona fratrum, » puta minorum pontificum, sacerdotum el Levilarum, quasi diaconorum, qui omnes subserviebant ipsi, ipsunujue ornabant et honorabant; perinde ac cedrus procera in Libano circum se plantas cedrorum minorum habet, quibus ornatur ct decoratur; cl sicut palma circum so habet mullos ramos cx eodem trunco germinantes, quibus vallatur, ornatur cl roboratur; omnes enim rami tandem in camdcm palmæ arborem coeunt, in caque uniuntur. Pari modo ct decore hi omnes sacerdotes ct ministri cinxerunt Simonem pontificem < in gloria sua, » id est in decore ct glorioso suo amictu, ordine, officio, ministerio, modestia, gravitale ct pietate. I nde Vatablus vertit : « Cum item membra c manibus sacerdotum accipiens stabat ad focum ane cingente eum corona fratrum, cedro in Libano nat® similis erat, illis perinde ul stirpes palmarum, ct omnibus prognatis Aarone cum sua magnificentia circumstantibus, sacrificiaque Domini manu tenentibus coram universo coetu Israelitarum. »

Comparat ergo Simonem pontificem *primo,* cedro, quod, sicut cedrus crninel minoribus cedris sive surculis, quibus cingitur et coronatur, qui cx eodem trunco vel radice progerminant : sic et Simon eminebat cæleris sacerdotibus erque quasi corona cingebatur et coronabatur, quia ex eodem trunco, puta Aarone, prognati erant. s<mnaj

Secundo, comparat eum palmæ : sicut cnim palma in altum cacumen attollens, circumcirca ramis ex eodem trunco prognatis ambitur, et instar corona» circumdatur, qui tandem palmæ se inserunt, cl cum ea in unam arborem coeunt; quo fit ut palma forinsecus tota sit nodosa : sic pariter Simon cæleris Dei ministris eminens, iis circumcirca in orbem cingebatur, qui cum eo unum clerum, unumque sacerdotium efficiebant; sed ila ut a Simone omne suum decus et gloriam acciperent. Et »*.

Nota : Hæc sacrificia quotidie obibant sacerdotes minores; in festis tamen solemnioribus, præsertim in festo Expiationis, ca per se obibat Pontifex, ingrediens el lustrans Sancta sanctorum, *Levit.* XVI ; Dunque hac sacerdotum corona circumdatus, magnam pontificatus magnificentiam præ sc ferebat, qua populum ad devotionem et reverentiam sui, et magis Dei excitabat.

Antitype idem facit Pontifex Romanus, qui dum in festo Pascine et SS. Petri el Pauli soleniniter in basilica eorumdem celebrat, undique cingitur Cardinalibus purpuratis, mitratis Episcopis, sacerdotibus, diaconis, subdiaconis, acoluthis, cæterisque altaris ministris vestibus sacris redimitis, pulchro ordine, modestia, reverentia, pietate circumstantibus ct ministrantibus. Circumstant et legati Imperatorum, Regum et Principimi : lotus denique populus tanto numero , ut subinde basilica, licet capacissima, eum vix capiat. Denique personarum apparatus, sacrorum majestas, musicorum symphonia, etc., cœlestis paradisi gaudia repræsentant ; in quo Deo jubilant cx ordine novem Angelorum chori, omnesque Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Virginum, Religiosorum et Confessorum cœtus. Coh>di(i “2

Sic de S. Basilio scribit ei intimus S. Gregorius Nazianzenus, orat. 20, quæ est *De Laudibus S. Basilii,* quod, cum Valens Imperator Arianus , infensus S. Basilio in festo Epiphaoiæ adiret Ecclesiam , ul eum inde ejiceret, vidisse S. B isilium, suis Clericis circumdatum , tanta majestate et

pietate sacris operantem, nt vertiginem passus pene in animi deliquium inciderit. Sed audi S. Gregoriani rem gestam enarrantem : « Postquam enim infu* fuit, atque ipsius aures psalmorum cantu non secus ac tonitruo quodam personuerunt, plebisqae pelagus vidit, omnemque ordinem et concinnitatem, quæ tam in sacrario, quam prope sacrarium erat, angelicam potius quam humanam; atque ipsum quidem ante populum recto corpore stantem, qualem Scriptura Samuelem describit, nec corpore, nec oculis, nec animo perinde aesi nihil novi contigisset, ullam in partem se moventem, sed Deo, ut ita dicam, ct altari affixum; cos autem, a quibus cingebatur, cum timore quodam ac reverentia stantes : hæc, inquam, simul atque perspexit (nec enim simile quidquam unquam viderat), humanum quiddam passus est, atque oculorum vertigine ac tenebris totus impletur. Atque id plerisque adhuc obscurum et incognitum erat. Verum, cum dona, qu® ipsemet effecerat, divin® mens® offerenda essent, nec quisquam, ut mos ferebat, simul ea caperet (quod non satis liqueret an ea Basibus acceptu-rus esset) : tum vero manifeste se affectus prodidit : ita enim titubare cœpit, ul, nisi quispiam ex sacrarii ministris vacillantem supposita manu retinuisset, misere utique et luctuose prolapsurus fuerit. »

S Am- s. Basilii æmulus ct assecla fuit S. Ambrosius, qui proinde, cum Theodosius Imperator post Offertorium in templo intra cancellos constitisset, per Diaconum pcrcunctatus est cur ibi moraretur ; cumque ille responderet : Ut videam sacra peragi mysteria; rursum misso Diacono eidem renuntiavit, ut agnosceret locum suum : nam eum, in quo consisteret esse sacerdotibus Pontificem ambientibus designatum; atque adjecit : ‹ Purpura imperatorem facit, sacerdotem nequaquam. » Tanti antistitis majestatem reveritus Theodosius paruit, atque extra cancellos ad locum laicorum et populi se transtulit.

M^itlce. Mystice Rabanus : « Bonum ct, inquit, ut qui primus est in ordine , præcipuus fiat in bona operatione et eruditione doctrinae. Deinde fratres •jus illum circumstent,hoc est imitentur : fratres enim hic possumus intelligcre presbyteros, diaconos ct esteros minoris ordinis viros, qui boni pastoris pium sequantur exemplum, et coram omni synagoga Israel, hoc est credentium multitudine , digne sui ordinis agant officium, ut inde omnes provocentur ad laudandum omnipotentem Deum ; ita enim ipsa Verilas in Evangelio præcepit dicens : Sic luceat lux vestra coram hominibus , ut videant opera vestra bona, ct glorificent Patrem vestrum qui in codis est, » *Maith.* v.

u. 15, 16 et 17. Oblatio autem Domini in manibus iisoium, CORAM OMNI SYNAGOGA IsRARL : ET CONSOMATIONE FUNGENS IN ARA, AMPLIFICARE OBLATIOREM 11CLLM REGIS PORREXIT MANUM SUAM IN LIBATIONE, ET LIBAVIT DE SANGUINE UVÆ. EFFUDIT IN FUNDAMENTO ALTARIS ODOREM DIVINUM EXCELSO PRINCIPI. — Syrus : *Circumdantibus illum velut corona fratribus suis omnibus filiis Aaron in suo ipsorum honore, tenentibus oblationes manibus suis coram universo populo Israel, donec compleverunt* (alius codex habet, *complevit,* scilicet Simon Pontifex) *ministrare altari, et ministrare in lentitia sanctitatis ; porrexit ad urceum manum suam, et accepit vinum vetus, et effudit super latus altaris in odorem beneplaciti.* Pro *consummatione fungens,* græce est, «mfetiav id est *consummationem ministrans et sacrificans;* hoc est, perfecto et consummato munere sacerdotii fungens, sive ultimas sacrificii partes exsequens, et sacrificium perficiens : ultima enim pars erat libatio sanguinis uvæ, id est effusio vini in pavimentum altaris : hac enim effusione vinum consumebatur in honorem Dei, ideoque ei offerri et sacrificari censebatur. Aliter Palacius: ipse enim per « consummationem » accipit holocaustum; hoc enim, quia totum Deo cremabatur, hinc erat perfectum ct consummatum sacrificium. Ostendit in præcedenlibus decorem corona» sacerdotum circumstantium Pontificem, nunc eorum declarat opus et ministerium, ç. *d.* Sacerdotes circumstantes Pontificem habent oblationem in manibus quam tradunt Pontifici, ut is eam Deo offerat. Tunc Pontifex consummaturus satrificium, el extremam ei manum impositurus, ut ampliorem oblationi Dei excelsi gloriam addat, extendit manum suam ad phialam vino plenam, quam effundens in pavimentum altaris ei libat, id est litat et offert Deo excelso, juxta illud quod sancitum est *Num.* xxvin, 14 s « Vinum ad libamentum offerei in odoreni suavitatis ; » græce, iWxc, quæ verba hic pariter Siracides usurpat in Græco. Sed Noster vertit *odorem divinum;* tum quia erat suavissimus el optimus, nipote vini optimi et odoratissimi: optima enim sunt Dei, ideoque vocantur divina; tum quia Deo dicatus erat el consecratus; tum denique quia sicut in victimis, ita et in h' Lamine apponebant thus; quod dicit a divinum; quia communi gentium usu nulli nisi Deo offertur et adolclur, uti dixi *Levit,* u, 2.

Audi de immolatione et libatione S. bidorum, li!). VI *Origin,* cap. xix : a Immolatio dicta, eo quod in mole altaris posita victima (alii a mola salsa, id est farina cum sale inspersa capiti vicli- Immolationii H lliniio-dis ri* IUB. mæ),undect mactatio post immolationem est. Nunc autem immolatio panis ct calicis convenit libatio autem calicis tantummodo oblatio est. Hinc est illud : El libavit de sanguine uvæ. Sic ct Poeta, *jEneid.* VII : Nunc, ait, pateras libate Jovi ; libare enim proprie fundere est, sumptumque no> men de Libero,([ui in Græciausum reperit vitis, m

Loquitur Siracides de magnificentia sacrificiorum Simonis, quasi recenti, quam ipse oculis spectant, cujusque grata apud omnes exstet memoria.

AHago- Allegorico, Rabanus : « Consummata oblatio
h¿'chj* offertur, inquit, excelso Regi, quando corpus Christi in sacro altari off rtur Deo omnium dominatori, ubi et libatio fit «anguine uvæ, quando sanguis Redemptoris exhibetur in calice : quod fundendum est in fundamentum altaris, hoc est totum agendum in commemorationem nostri Redemptoris ; ipse est enim fundamentum , quod portat totum Ecclcsi® aedificium. Cujus oblationis odor suavissimus est excelso Principi, quia beneplacet ac. gratissima est Deo Patri omnipotenti. » Denique sanguinem Christi optime représentât sanguis uv® : hic enim est vinum non album, sed valde rubrum, quod sanguinis habet colorem : ac Paleeslini vinum rubrum habent, non album. Vide Deirio, *adagio* 52.

Yen. n. **18.** Tunc exclamaverunt filii Aaron, in tubis **PRODUCTILIBUS SOMIERI NT, ET AUDITAM FECERUNT VOCEM MAGNAM IN MEMORIAM CORAM DEO. — SyTUS :** Vocem *validam ad benedicendum coram universo populo.* Jusserat enim Deus Moysi, *Num.* x, facere duas tubas ductiles ex argento, quibus clangerent filii Aaron in festis tempore sacrificii. Nam, vers. 10, ait : « Si quando habebitis epulum, et dies festos et calendas, canetis tubis super holocaustis et pacificis victimis, ut sint votus in recordationem Dei vestri;» ut scilicet hoc jubilo testemini vos memores esse Dei, cui jubilatis, ac vicissim et potius ut Deus hac vestra devotione animique alacritate provocatus, recordetur vestri, vestras preces et vota exaudiat, vobisque sil propitius et beneficus. Hoc ipsum Siracides vocat . « In memoriam coram Domino, » ut scilicet Deus, excitus vestro hoc tubarum jubilo, incinor sil vestri, vobisque benefaciat. Unde Tigurina vertit : Vocem *ingentem edere commendationis causa,* qua scilicet se Deo commendent; Vatablus : *celebrationis causa,* qua scilicet Deum laudent et celebrent,

elingor Porro duabus hisce tubis David ct Salomon
luUnim inuitas alias addidere, casque tradidero saccrdotibus ad clangendum tempore immolationis, cum
iuuirii- Levitas personarent cymbalis, citharis et psalte-
uo,cur? rjjs ||oc tsI enjin qU0(j dicitur II *Paral. v, t-2,* in dedicatione templi Salomonis : « Tam Levit® quam cantores, etc., vestiti byssinis, cymbalis et psalteriis ct citharis concrepabant, stantes ad Orientalem plagam altaris, ct cum eis sacerdotes centum vigiliti canentes tubis. Igitur cunctis pariter ct tubis. cl voce, et cymbalis et organis, el diversis generibus musicorum concinentibus, et vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur; ita ut, cum Dominum laudare coepissent, ct dicere : Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus ; impleretur domus Dei nube. »

Sic antitype longe potiori ratione el jure in sacrificio Miss® tempore Offertorii et Consecrationis cantores ct musici personant vocibus et organis. Audi S. Isidonnn, lib. I De Of/ic. *Ecclcs.* cap. xiv : «Offertoria^iit, qu® in sacrificiorum honore canuntur, Ecclesiastico* liber indicium est veteres cantare solitos, quando victim® irnmolabantur. Tunc exclamaverunt, ait, fibi Aaron in tubis. Non aliter et nunc in sono tube, id est vocis praedicatione, cantu accendimus, ilniulque corde ct opere laudes Domino declam mies, jubilamus, in illo scilicet vero sacrificio, cujus sanguine salvatus est mundus. »

Quocirca non tantum cantores, sed et Angeli Aoy»H
summa reverentia altare tunc circumstant, Deoque consona voce jubilant. Audi S. Chrysoslommn, lib. VI *De Sacerdotio :* « Per id tempus et Angeli sacerdoti assident, et coelestium potestatum universus ordo clamores excitat, et locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, choris Angelorum cinctus est. » Angelorum, sacrificio Miss® ministrantium, exempla plura recensui, *Num.* tv, 49; et S. Gregorius, lib. IV *Dialog,* cap. ¡.vm : « Quis, inquit, fidelium dubium habere possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, m illo Jesu Christi mysterio angelorum choros adesse, suminis ima sociari, terrena ccrle-tibus jungi, unumque cx visibilibus atque invisibilibus fieri. ®

Allegorica, Rabanus : « Filii Aaron, inquit, sa- AUf^-
ccrdotes sunt Christi, et ministri altaris divini : hi voces exaltant in tubis ductilibus, hoc est praedicationem exhibent doctrinze per passionem consummate in memoriam coram Domino. Ductiles autem apte dicuntur, quia fideles diversis passionibus tusi, Domino largiente, proficiunt, et tinto plus crescunt, quanto amplius duri mallei fuerint iteratione percussi. Malleus enim est diabolus, de quo Propheta dicit : Contritus est malleus univers® terr®, » *Jerem.* 1 .

19. Tunc omnis populis (singuli do populo) Ver», ite **SIMUL PROPERAVERUNT, ET CECIDERUNT IN FACIEM SUPER TERRAM, ADORARE DOMINUM DXVM SUUM, ET DARE PRECES OMNIPOTENTI DEO EXCELSO. — SyTUS ,** *et dederunt in confessionem* (in laudem et gratiarum actionem) *vocem suam, ct delectati sunt simul m proce, q. d.* Ad oblationem et clangorem unanimem sacerdotum excitus populus, eos quasi duces suos secutus devotionis pariter spiritum induit,ac pronus in terrain corruens adoravit Deum, su isque preces el vota ei obtulit. Idem jussit fieri Nabrehodonosor in dedicatione statu® aurem, *Daniel.* m, 5 et 6.

Simili modo totus populus Christianas olim Popal*
succinebat sacerdotibus, respondendo : *Arnen,* teste S. Paulo, I Cor. xiv, 10. UndeS. Hieronymus, medn*-
Prafui. in Epist. ad Galat. lib. II : « Ad similitud!-nem, inquit, coelestis tonitrui *Arnen* reboat. »› Et Ausonius, in *Ephemeride:*

> Consona quem celebrant modulati carmina Ihvfdt,
> KI responsuris ferit aera vo' *Ai/itm.*

Quin et in mullis Germanize locis in festo Pascha ct Natalis Christi, totus populus in templo hymnos Christo nascenti et resurgenti canit, et re-

boando jubilat, ut animi lætitiam et devotionem testatur.

20. Er **AMPLIFICAVERUNT PSALLENTES IN VOCIBUS SUIS, ET IN MAGNA DOMO AUCTES EST SONUS SUAVITATIS** plenus. — **Pro** *amplificaverunt psallentes in vocibus SUIS,* græce est : xax wgxv «i ^xXtxwSct iv ai>rwv, *ct laudaverunt cantores vocibus suis.* Unde patet dictionem a psallentes d apud nos non esse participaliter accipiendam, nec attribuendam toti populo, sed nominaliter pro cantoribus, ut sil sensus : a Et psallentes, p hoc est, inquit Jansenius, Lévite, quorum ex institutione Davidis officium erat cantare psalmos el carmina, populo in terram prostralo, a amplificaverunt, p Deum « in vocibus suis, » hoc est eum glorificaverunt ejusque laudem ample et magnifice extulerunt : sicque in magno illo templi et atriorum ¿edificio, auctus est sonus plenus melodia. Primum ergo sacerdotes tuba cecinerunt, deinde populus in terram prostratus est, et cantores suo officio functi sunt. Illis autem canentibus, quid populus fecerit subdit, dicens: «Et rogavit populus,n etc.

Pro *in magna domo,* græce est : iv uxw; pro quo nonnulli legunt : 6 -im gLuu, id est *in tota domo, q. d.* Quia domus Dei erat ampla et fornice lecta, hinc augebatur dulcis musicorum concentus in ea; fornicate enim testudines, quia voces continent el reverberant, hinc augent sonum aç subinde efficiunt echo. Complutensia legunt : id est : *in multo,* vel *multiplici sono.* Sic el Vatablus: *Cantores autem,* inquit, *vocibus suis laudes agere, ut suave plurimo sono carmen ederetur ;* alii : *Et collaudarunt cantores psalmorum vocibus suis, multiplici sono carminum modi dulcuerunt.* Sic et hodie dum in festis solemnibus plures sunt numerosique chori musicorum, mire sonora et concinna editur ex consona tot vocum modulatione melodia et concentus suavissimus.

21. Et rogavit populus Dominum excelsum in **PRECE USQUE DUM PERFECTUS EST HONOR DOMINI, EI'** munus Sulm perfecerunt. — Hæc perlinent ad versum 19, eumque explent; significant enim quod populus perrexerit adorare Deum, quamdiu sacerdotes et cantores sacrificiis el psalmis Deum celebrabant, *q. d.* Populus sacerdotibus et Levitis consentiens, et quasi succinens , perrexit Deum rogare et precari, donec perfectus est honor, græce xoq&o;, id est ornatus; hoc est ornata psalmodia, sacrificia, cæremoniæ el cultus Domini, puta donec sacerdotes ct cantores suum « munus, i» græce XiiTwjrpxv, id est sacrum ministerium litandi et psallendi perfecerunt Unde Vatablus vertit : *Interim populus summo Domino supplicare, prccesque fundere coram misericordi, donee absolveretur cultus ipsius, sacraque ministeria peragerentur.* Populi enim est sacerdotibus obsequi, cosque in cultu Dei subsequi, ut sic utrique vicissim suas in Deo colendo paries agant.

Nota hic Sacrorum cultus vocatur wfyuç, id •st ornatus : *primo,* quia in se pulcher ct decorus erat; *secundo,* quia ornabat Ecclesiam Ipsumque Deum; *tertio,* uipc; significat nitorem el ornatum vestium sacerdotalium, quo utebantur sacerdotes, donec sacra perficerent, quibus honorabant tam sacra, quam Deum, cui sacra faciebant.

Nota, *secundo, ri perfecerunt* : Inde enim discant laici non discedere e templo, nec cessare a prece et laude Dei, donec sacerdotes sua sacrificia, psalmodias , conciones et doctrinas absolverint; sicut enim perfectum a sacerdotibus Deus exigit sacrificium et laudem, sic el a populo.

22. Tunc descendens, manus suas extulit in om- Vtn M **NEM CONGREGATIONEM FILIORUM ISRAEL, DARE GLORIAM** Deo a labiis suis, kt in nomine ipsius gloriari. — Græca Complutensia pro *dare gloriam Deo* legunt, JiJgvxi tiX&qixv y.jpUv, id est *dare benedictionem Domini,* subandi populo; videtur enim hic Siracides significare benedictionem , quam sacerdos peracto sacrificio impertiebatur populo, dicens: «Benedicat libi Dominus, ct custodiat te,» etc., *Num.* vi, 34. Et sic benedixit populo Aaron celebratis suis primitiis , *Levit.* i.x, 23. Verum Græca Romee correcta, Vatablus, Tigurina et alii pro xapiw legunt xuÿ», id est *Domino,* in «tativo; unde vertunt : *Dare benedictionem Domino,* id est benedicere, laudare et glorificare Dominum; quod Noster clare vertit : *Dare gloriam Deo.* Sacerdos enim, benedicens populo, simul benedicebat Deum; quia a Deo velut omnis boni datore, cujus magnificentiam et beneficentiam celebrabat, precabatur populo omnem gratiam omneque bonum : qua prece utique significabat ct protestabatur Deum esse omnis boni fontem, quod sane est Deum benedicere et laudare, atque « in nomine ipsius glorian, » quia omnis boni laudem ct gloriam Deo assignabat. Unde Vatablus vertit: *Deinde cum descendisset ille, manus suas ad omnem coetum Israelitarum, laudes Domino labiis suis agendo, ejusdemque nomine gloriando, extendere.*

Alludit ad facium Salomonis, qui in dedicatione templi sui, peractis sacrificiis, ita Deo æque ac populo benedixit : « Benedictus Dominus qui dedit requiem populo suo Israel, etc. Sil Dominus Deus noster vobiscum, etc. Sil quoque cor nostrum perfectum coram Domino Deo nostro,» etc., Ill *lìcg.* vm, 56. Simile fecere Jonathan el Nehemias sacerdotes in sacrificiis, qua» obtulerunt in purificatione templi, in qua a Deo missus fuit novus ignis e cœlo in victimas, Il *Machab.* i, 23 : « Orationem autem, inquit, faciebant sacerdotes dum consummaretur sacrificium, Jonalha inchoante, cœteris autem respondentibus. Et Neheniite erat oratio hunc habens modum: «Domine Deus, omnium creator, terribilis el foriis, justus et misericors, qui solus cs bonus rex, solus pnestans, solus justus el omnipotens, et œlcrniis, qui fecisti patres electos, etsanclificasli accipe sacrificium pro universo populo luo Israel, tl custodi

pariem tuam, et sanctifica, » etc. Ubi manifeste vides sacerdoteó benedixisse Deum, æque ac populum: Deum laudando, et de suis attributis ei congratulando; populum, bona illi a Deo imprecando el postulando. Uirumqueergo faciebat sacerdos, ct utrumque ad eum ex officio spectabat. Unde Palacius : Benedictio Salomonis, inquit, III *lleg.* vm, fuit Deum exaltare, el fidelem in promissis ostendere. Tunc Salomon flexil utrumque genu, et felicia populo a Deo impetrare contendit, simul divinam laudans potentiam, quæ posset cuncta quæ vellet. Ad eum modum Simon fecit; nam conversus ad congregationem, qure in atriis stabat intenta, extulit in cadum manus labiis suis dans gloriam Deo, ct in nomine exsultans, quod tanta beneficia ab eo accepisset. Tunc conversus ad altare, iterum orationem coram Domino fudit pro felicitate Israelis, ostendens a Deo felicitatem dependere.

nans r ilicb ‹‹niu palo,

Igitur Pontifex, benedicens populo, elevabat manum sursum; mox caro deprimebat deorsum, ¡n(je a sinistra movebat ad dexteram describendo formam crucis, inquit Jansenius, Palacius et alii. Vide dicta cap. xxxvi, vers. 19; populus vero, flexis genibus, Pontificis benedictionem excipiebat, uti modo Romæ fieri videmus, cum Pontifex solemniler benedicit populo, præsertim in festo Ascensionis Christi, ut ejus benedictionem imitetur, de qua plura dixi *Actor,* i, 9.

vcw.îз. 23. Et ITERAVIT orationem suam, volens ostendebe virtutem Dei, — supple, se agnoscere et commendare, 7» *d.* Simon Pontifex ob devotionem, tum suam tum populi, iterato elevans manus benedixit tam Deum quam populum, ut hac benedictione cxullans ostenderet el publice celebraret virtutem Dei, puta *primo* , Dei potentiam, sanctitatem ct magnificentiam; *secundo,* Dei fidelitatem ct bonitatem, qua tot beneficia assidue Israeli præstabat; *tertio,* «virtus» hæc accipi potest efficacia benedictionis, quam populo dabat Pontifex, *q. d.* Simon iteravit suam benedictionem , ut ostenderet eam fore efficacem, ct reipsa complendam ; quia nomine ct jussu Dei promittentis se eam ratam habiturum, ct reipsa præstituruin, eam impertiebat populo, *Num.* vi, 34. Unde Græca pro *virtutem* habent lúUqíxv, id est benedictionem, beneficentiam, gratiam. Pro *iteravit* legit Interpres tiiurfpuatv, in singulari; jam Complutensia ct nonnulli alii legunt in plurali, id est *iterarunt,* scilicet Israelite* Rursum pro « ostendere » Noster legit ; jam Complutensia et alii legunt , id est *suscipere;* undo hunc versum explicant de populo, non do Pontifice, sicquc vertunt : *Et iterarunt adorationem, ut susciperent benedictionem ab Altissimo ;* Tigurina: *Inde rursum preces iteran ad benignitatem Altissimi percipiendam ;* Vatablus , *ad gratiam impetrandam ab Altissimo.* Quæ verba significant, ait Jansenius, populum qui prius temooro sacrificii sc semel m terram prostravo-

x.

rat, ut dictum est vers. 19, peracto sacrificio, cum Simon Pontifex eum e^1 benedicturus, rursus se adorando Deum prostravisse, ut susciperet benedictionem non tam a Pontifice quam a Deo altissimo, sicut ei imprecabatur Pontifex, dicens: a Benedicat libi Dominus.» Inde ct in nostra versione in verbo « iteravit » repeti potest nomen «populus,» el nomen «orationem» accipi potest pro *adorationem,* ut habent Græca, ut sensus sit: El populus, sacerdole ipsum benedicente, iteravit adorationem suam, volens ostendere virtutem Dei, sc scilicet agnoscere. Verum aptius hæc referas ad Pontificem, ut patet ex copula « et, » quæ hæc immediate procedentibus connectit; praecedentia autem ad Simonem Pontificem spectant, non ad populum. Accedit quod Græca emendata in singulari legant plane eo modo quo legit Noster; habent enim : *Et iteravit in adoratione,* id est iteravit adorationem, *ad ostendendum benedictionem ab Altissimo, q. d.* Simon Deum adoravit, ut ostenderet se benedicere populo, non nomine et virtute sua, £*d Dei, cujus opem adorando implorabat, ut is benedictionem suam faceret efficacem, et in effectum deduceret. Ad Simonem enim omnis hæc laus perlinet.

Morali1er, disce hic benedictionem Pontificum æque ac Patriarcharum fuisse efficacem, el magnam habuisse virtutem; idque ex institutione et promissione Dei, qui per Pontificem benedicebat populo, Àum. vi, 34; ideoque populus flexis genibus avide el reverenter eam excipiebaL Efficacioresl benedictio Pontificum Christianorum, nipote quæ iit nomine, meritis el virtute Christi, a quo omnis in homines gratia dimanat. Vide dicta cap. m. il, eliYum. vi.

24. Et nunc orate Devi omnium, qui magna fé- Ven.\
CIT IN OMNI TERRA, QUI ALXIT DIES NOSTROS A VENTRE MATRIS NOSTRÆ, EI FECIT NOBISCCM SECUNDUM suam misericordiam. — Ita Romana el Græca. Perperam ergo passim pro *Et nunc orate,* legunt : *Et plus oravit.* Pro *orate* græce est id est benedicite; prima enim orationis pars dehet esse Dei benedictio, id est laus el gratiarum actio, ut per eam Dei benevolentiam nobis conciliantes, novam ab eo gratiam emendicemus et tmereamur, uti ostendi I *Timoth.* n, i. Unde Vatablus vertit : *Nunc quoque Deo rerum omnium laudes agite, Deo per omnia magnifico, qui nobis ab utero m dies augescere dedit, et nobiscum egit pro sua misericordia.*

Est conclusio capitis et totius libri : nam post recensitam benedictionem Simonis Pontificis hortatur populum, ut Pontificem suum sequens et imitans, adorando benedicat Deum, id est eum laudet, eique gratias agat; idque triplici titulo et causa : prima est generalis, quia Deus « magna fecit m omni terra; » ergo ab omnibus terræ incolis cum gratiarum actione laudandus el celebrandus est; secunda est specialis, quia Deus « auxit dies nostros a ventre mains nostræ, »

quia scilicet Deus nobis a nativitate huc usque conservavit et prolongavit dies et annos vitæ nostra, ut olii ad 50, olii ad 60, alii ad 70 annum, Deo dante, sani, lieti, fidelcfc el fortunati vixerint : sub Viti enim omnia non tantum ad vitam necessaria, sed et utilia ac commoda, tam corporalia quam spiritalia accipe, quæ Deus omnibus, sed maxime fidelibus suis, puta Judæis, illo ævo singulari cura et providentia, tanquam pater sumine providus ct beneficus procurabat; Deus enim suorum ab utero per onincrn vitam, usque ad ultimum vitæ spiritum specialem gerit curara et sollicitudinem. Undo David : a In te, inquit, projectus sum ex utero, n *Psal.* xxi, 11. Et : « In te confirmatus sum æî utero ; de ventre matris mea.* tu e> prolector meus, » *Psal.* lxx, 6. El : ‹ Suscepisti me de utero matris mcæ ; » *Psal.* cxxxtni, 13. Et Isaías, cap. xliv, 2 : « Dominus etc., ab utero auxiliator tuus. » Et cap. xtvi, 3 : ▮ Qui portamini a meo utero, qui gestamini a mea vulva. » El cap. xtix, vers. 5: ‹t Formans me ex utero sei vura sibi. » Et vers. 1 *i a* Dominus ab utero vocavit me, de ventre malris mcæ recordatus est nominis mei. n Et Jeremías i, fi: «Priusquam te formarem in utero, novi te. et antequam exires de vulva, sancliflcavi te. » Tertia est, quia a fecit nobiSciim n non secundum justitiam, qua nostris pddeatis juste poletat rependere pœnas et maleficia, sed «secundum suam misericordiam, » ut peccata nostra dissimularet, et pœnilentibus condonaret; quin et suam gratiam, omnemquo beneficentiam, tum temporalem, turn præscrtlm spiritalem, sive externam, sive internam, conferre et rependere non cessaret.

25 et 26. Det nobis jucunditates cordis, et FJERÍ PACEM IN DIEDt'S NOSTRIS IN ISRAEL PÊR DIES SEMPITERNOS. CREDERE ISRAEL NORISCUM ESSE DeI MISERICORDIAM, UT LIBERET NOS IN DIEBUS SUIS. — Pro *jmundilatcm,* uti legunt quoque Greci codices Roma emendali, Còmplutensià legunt ilprw, id est *parem;* Tigurina et alii addunt, xal óopcwr.v, id est *ct Itetitiam,* sive jhncunditalem. Pro *per dies tâiipiternos,* græce est, wtri Tá;r.p¿?x; rcû audve;, id est *per dies sœculi.* Pro *credere,* græce est i|xztçtû-axij quod Complutensia vertunt : *Vt cum fide factat misericordiam ejus}* Romani : *Fidelem faciendo nobiscum misericordiam* suam. No-ter melius vertit, «credere; etífin Idem est quod credo, fldefn ndli'beo, (iti ex Caleño, Âlcxâhdro Aptirodiio el aliis docci Budæus in *Comment. lingute grítete.* Unde ll *Pardlip.* xx,20, Sépïtiagiata vertunt : ta.n'.çôoxTi G TaûiV, zx- ¿xjtiçijôr.'JiaOi, Id est : *Credite in Ilumino Déo nostro, et set uri eritis,* ul vertit Koster Pro *in dMus suis,* græce est afc-.'X, qnod cuùl Romanis tam ejus, puta Simonia Pontificis, quarn *suis,* verti potest, *q. d.* Liberti nos Deus ab omni malo toto l ipore pontificatu* et vitæ Simonis Pontificis nostri, Deo el hoiuidibus clari. Complutensia et Vatablus pro Urca kgunl id fist hoslrïs. Græca ergo Rome correcta sic habeftt : *Det nobis jucunditatem cordis, et fieri pacem in diebus nostris in Israel setundujn dies sœculi, fidelem faciendo nobiscum misericordiam suam; et in diebus ejus* (Simonis) *liberet nos;* Vatablus : *Is nos perfundat jucunditate animi, nostrisque temporibus pacem concedat, ut priscis steculis in Israel, ut misericordiam suam in nos ratam faciat 9 nosque temporibus nostris liberet;* alii i *Det nobis lætitiam cordis, utque pax sit in diebus nostris in Israel secundum dies Steculi, ut fidem fiiciat misericordite suæ apud nos, et in diebus suis redimat nos.* Imitatur Siracides Simonem Pontificem; quare, sicut ille sacrifioia benedictione concludebat : sic et ipse librum simili benedictione concludit, upprocans Israeli «jucunditatem cordis, p id est lætillam animi; quia in ea consistit felicitas vitæ tara præsentis quam fulture, juxla illud quod dixit cap. XXX, 23 : « Jucunditas cordis hæc est vita hominis. » Porro ut hanc Petiliam obtineat Israel, optat ei pacem perennem hoc line, ut Israel expertus jugem hanc Dei in se beneficentiam derlius credat, id est sibi persuadeat perpetim sibi adesse Dei misericordiam, ut ei se suaquo oihuia fidenter credat et committat, ideoque in quivis difficultate adeam recurrùt, ac certa fiduciet iam invocet, omniaqüe quæ petit ab ea impetret, quo fiat ut illa liberet nos ab omni malo in diebus suis. Tòsuis vel ad Deum referri potest, q. d. Liberet nos Deus « in diebus suis, » id csl perpetuis, quibus scilicet Israelera curat, protegit el gubernat : ‹iut potius *suis* referas ad Israel, *q. d.* Defis liberet Israelciu in diebus suis, id est, qtfiimdiu Israel erit Israel, puta quaradiu Israel erit ECcle-ia et populus Dei. Ita Palacius : Ul Simon, inquit, precatus èst felicia populo; ita precatur auctor: *primo,* ut Deus det jucunditatem cordis; quare comprehendit felicitatem privatam : cum enim corde lælus sum, felix sum; fiam fit Paulus ait : « Gatidete » in Domino semper; iterum, dico, gaudete; *secundo,* uldcl pacem in diebus nostris, et semper : quæ est felicitas publica; nam pax est status omnium bonorum; *tertio,* rpeciatini petit ut Israel credat sibi Dei misericordiam adesse; si enim id, ut debet, credat, habebit liberationém ab hoslibus, per omnes dies quibus vixerit Deus. Quod Deus præslilit, nonexslihgiu nS gentem Judæam usque ad Christum, per qui HI melius liberati, vere liberi sunt per omnfini œt‹ rnitalcm. De spiritdalibu‹ Judæis loquor : « ¡Soil énim qui in manifesto, JudætiT ent; ncque quæ in manifesto in carne, est circumcisio : sed qui in abscondito, Judæusest, et circumcisio cordis in spiritu, n *Rom.* n, 28. Unde Syrus hos (res versus, scilicet 21, 23, 26, ila convertii : *L uulavcruntqiie populus terite Deum, qui fecit prodigia in terra, qui creari! hommes de centré matris SUte, ct gubernat cos secundum voluntatem suam, ad dandam cis scientiam cordis, ct sit pax inter cos, et consistat cum Simone misericordia, et cum semine ejus sicut dies cadi,* id est perpetim in ælernum.

Paulo aliter Dionysius Carlhusianus accipit ro *credere nobiscitm, etc., q. d.* Det Deus Israeli pacem, quatenus filii Israel hinc inde per gentes dispersi percipiant et credant Deum misencorditer esse cum eo; sicque festinent ad terram Israel reverti, ut « liberet eos » (sic enim legit Dionysius, Janseniusct alii passim; sed pro eos, legendum cum Romanis et Græcis, nos) a captivitate et servitute gentium omnique malo. Sic et Lyranus.

v e* *n O3* 27 et 28. Düas gestes odit (Syrus : *In duabus gentibus contristata esi)* a mia mea; tertia autem **NON EST GENS, QUAM ODERIM : QUI SEDENT IN MONTE** Seir, et Philistum, et stultus populus qui habitat in Sichimis. — Interserit hæc de tribus gentibus Israeli inimicis Siracides, ex amore et zelo Israelis. Quia enim omnia fausta precatus est Israeli, Trtsjttn' uiFKMj ¿ulta. suumque eximium in eum affectum ostendit, orans ut []eus euin ab hostibus protegat : nunc consequenter ostendit suum in gentes tres hostiles odium, eo quod ili® Israeli perpetim essent infeste; sicut ergo Israelis fidem et pietatem celebravit, ita nunc trium gentium infidelitatem, impietatem et hostilitatem detestatur.

Græca jam pro *in monte Scir,* habent, *in monte Samariae* ; sed perperam : nam sic non tres gentes hic nominarentur, sed tantum du® : Samaritani enim iidem sunt cum Sichimitis ; Samaritanorum enim metropolis, post excisam Samariam urbem, fuit Sichem. Vide hic rursum ut Latina Vulgata correclior sit et præstet Græcis originalibus. Pro *odit,* græce est, quod Compluteiisia vertunt : *Onerosa luit anima mea;* Romana : *Odit anuna mea i* Vatablus : *Infensus fuil animus meus ;* alii : *Offensa est anima mea.* Idem verbum habetur *Psalm.* xciv, 10, ubi dicitur: « Quadraginta annis offensus fui generationi illi; » græce hebraico mpN *acut;* quod Aquila et Symmachus vertunt, &wr.piçT.w, *id osi agre tuli, offensus fui, fastidivi ;* Chaldæus, *aspernatus sum;* S. HieTonymus, *displicuit mihi;* Vatablus, *rixatus sum, contendi, cum tcedio pertuli.* Sensus ergo est, *q. d.* Ego Siracides, sicut fideles et pios Israelitas, cives meos, toto animi affectu complector; ita plane aversor ties gentes infideles el impias, qu® beo exos® sunt, cl ejus populo, puta Israeli, uli vieni® eumquo quasi circumcidentes, ila eidem summe infest®.

Primo. Prima gens est Idumæorum, qui habitant « in l Jmtl, monte Seir; » horum enim in Israelem odium empii in Esau, primo eorum patre, qui Jacobum fratrem ob proreptam sibi primogeniluram, intcrnccino odio csl prosecutus, illudque patris odium posteri non tantum imbiberunt, sed cl vehementer auxerunt.

Secundo. Secunda gens est Philistinorum; hi enim, ut 1h,n u* ex libris Judicum et Regum constai, perpetuis bellis et cladibus affecerunt vexarunlque Israelem.

remo. Tertia gens, quam summe odi, est Culbæorum, sive Samaritanorum Judæis infensissimorum , quorum metropolis erat Sichem. Unde de ea dicit : « Tertia autem gens non est gens quam oderim ; » quæ verba sic ordinanda sunt, *q. d.* « Tertia gens quam oderim, ▮ id est quam merito odisse debeam, a non est gens, » id est non est digna gentis nomine. Quapropter Syrus et Græca b ibent tantum : *Duas gentes odit anima mea, atque tertiam quæ non est gens,* id est non meretur nomen gentis. Aut certe : a Tertia autem non eat gens quam oderim, › *q. d.* Tertia sicut non est gens, sic nec odio digna: quia vilis, abjecta; tum quia non erat una gens, *ed conflata ex mullis Assyriorum gentibus, puta ex Babyloniis, Cuthæis, Avalhæis, Evalhæis, Sepharvdimitís, ul palet IV *Peg.* xvii, 24; erat ergo non tam gens, quam miscellanea plurium gentium turba : tum quia non erat illa gens, quam se esse jactabat, nimirum Judta, oriunda ex Jacob et Patriarchis; hoc enim jactasse de se Samantas palet *Joan,* iv, 20. Porro vocat hanc gentem ‹t stultam ; » quia cum Deo vero Israelilarum colebat idola Assyriorum, ut patet IV *Peg.* xvn, 24.

Rine Judœi Samaritanos maxime oderant, adeo ut nullum cum eis vellent habere commercium, ut patet *Joan,* iv, 20. Recens autem majoris odd occasio accesserat, quam innmt voce a Sichimis. p Pro quo nota Manasen Jaddi Pontificis fratrem in uxorem accepisse Nicato, filiam Sanaballat Cutbæi, quem Darius rex Persarum præfecerat Samarte; cumque Manasses ob huc cum alienigena matrimonium» sacerdotio Hierosolymis spoliandus esset, cogitavit ejus repudium. Sanaballat ergo, ne eam repudiaret, promisit ei pontificatum novum : quare ædificavit templum simile Hierosolymitano in monte Garizim, ad cujus radices sita erat Sichem, qu® tunc erat Samarte caput (Sichem emm a Jeroboam primo rege Israel, sive decem tribuum, facta erat caput Samarías; ac licet postea Aturi rex idipsum transtulerit in Samariam urbem ; tamen tempore Alexandri Magni rursum Sichem erecta est m caput Samari®, teste Josepbo, lib. XI *Anttq.* Porro Sichem tempore Chi isti corrupte dicta est « Sichar, » postea « Neapolis, » atque ibidem Pontificem constituit Manassen generum suum. Quocirca de templo hoc velut schismatico et Hierosolymitani ¿emulo, assidua Judt is cum Samaritis fuit controversia et contentio, ul patet *Joan,* iv, 20. Hæc omnia patent ex Josepho, lib. XI Anfig. cap. vu et vin, et lib. XII, cip. i. Excisum est tandem hoc templum post ducentos annos ab Hyrcano Pontifice, Simonis, fratris Jud® Machaban, filio, teste Josepho, lib. XIII, cap. xvn. Igitur Siracides inculcat hic odium Sichimitarnnr, quia eorum schisma el contentio recruduit sub ejus tempora, ub templum schismaticum recens erectum iu Garizim juxta Sichem; hoc enim erectum fuit tempore Jaddi Pontificis, qui fuit avus Simonis justi, cui coævus fuit Siracides. Unde

nua.

ejus laudes operose pertexuit hoc cap. 1. Audi Josepbum tempore Pfolemæi Lagi, sub quo vixere Simon justus cl Siracides, describentem, lib. AH *Anliq.* cap. n : « Seditiones continua erant inter eorum (Judæorum, qui sub Plolomæo m Ægyplom migrarunt) posteros et Samantas, instituta patria pertinaciter retinentes, pugnabanfque inter se jugiter, dum Hierosolymitani suum templum sacrosanctum esse affirmant, et victimas a Judœis non alio mittendas : Samarita contra in montem Gariziin eas mitti debere contendunt. n

*r«t uT Bikuii- , Mystice Rabanus et ex eo Jansenius : Israel est Ecclesia ct populus Christianus, cujus 1res infensissimi hostes sunt : pruno, Idumæi, id est Judæi, qui æque ut Idumæi, cx fidelibus Patriarchis, Abraham, Isaac el Jacob, progeniti spiritales eorum in fide filios, puta fideles Christianos, persequuntur. Uude vocanlur « Edom n et Idumæi, id est nili : quia sanguine Christi, quem occiderunt, et Christianorum rubricati; et a Seir, » id est pilosi, quia superbi et duri obstinate in sua perfidia persistunt; secundo, sunt Philistiim, qui interpretantur ruina duplex, ait Rabanus. Ili représentant gentes idololatras, Tureas et Saracenos, qui nihil commune habent cum Christianis, sed in sua idololatria ct sceleribus perseverantes Christianos atrocissime persequuntur; *tertio,* sunt Samarita qui repræsentant ¿árcticos. Ili stulti habitant inSichimis, id est in humeris sive laboribus; quia quotidie perversa scribendo el prava docendo, stulte laborem suum consumunt, ut se ct alios in errorem el gehennam pertrahant. Dicentes ergo se sapientes, stulti facti sunt, *Rom.* i. Ili non sunt gens una, quia ex variis locis orti, et ex variis sectis et hæresibus etiam inter se contrariis conflati; veritatem tamen religionis sibi solis contra Catholicos orthodoxos vindicare audent, monticules se Apostolorum esse filios et discipulos, eoruinqne doctrina insistere.

Rursum Idumœus, velut frater natu major Jacobo, sive Israele, repræsentat mundum; Philistœus dæmonem ; Sichimila carnem , ail Palarus; Sichem enim corrupit Dinam Jacobi filiam, *Gen.* XXXIV. Porro hi 1res hostes circumcidunt ct occidunt fideles ct Ecclesiam, sicut Israclem et Judam circumcidebant el obsidebant Idumæi a Meridie, Philislæi ab Occidente, Sichimilæ a Septentrione.

♦ Î9. Doctrinam sapientlæ et disciplinée scripsit IX CODICE ISTO JESUS FILIUS SIRACII JeROSOLYMITA, QUI RENOVAVIT SAPIENTIAM DE CORDE SUO. — SyrUS : *Omnia proverbia sapientum et ænigmata eorum tcnpla sunt* m *codice isto.* Hic versus et sequentes duo vjdenlur esse adjecti Siracidi seniori sive ivo. a Siracide juniore sive nepote, ut ostendat libri hujus auclorem esse Jesum filium Sirach avum suum ; veUres enim, ut Moses, Josué, David, Samuel, etc., gloriam fugientes nomen suum libri» non vrudigt bant. Unde in calce nomen ab aliis addebatur, ut sciretur libri auctor. Atque hac de causa ne tot libris S. Augustini, S. Hieronymi, S. Cypriani, etc., velut incertis ct dubiis, nipote olim anonymis, tanta est inter doctonf disceptatio. Eadem est de auctoribus libri Josué, Judicum, Regum, Paralipomenon, Judith, Tobia, Esther, Machabæorum, etc. Addidit ergo hæc Jesus nepos, ut testetur librum hunc scriptum ab avo suo. Verum nil obstat quominus hæc ab ipso Jesu seniore, sive avo scripta dicantur; sic enim in aliis nonnullis veterum libris nomen ab ipso auctore in calce adjectum legimus. Unde Græca Roma correcta pro *scripsit,* legunt in prima persona *scripsi,* quasi ipse avus loquatur dicatque ' Ego Jesu doctrinam sapientiæ et disciplina scripsi in codice isto. Primus, qui nomen suum operi præfixit, fuit Salomon; proverbia enim sua ipso sic inchoat : « Parabola Salomonis, lilii David regis Israel. » Græca nonnulla, ut Tigurina, ad « Jesus filius Sirach » addunt : *Eleazar,* vel *Eleazari,* quasi Jesus hic fuerit filius Sirach, qui Sirach fuerit filius Eleazari, ila ut Jesus fuerit nepos Eleazari. Unde aliqui opinati sunt Jesum hunc fuisse nepotem Eleazari Pontificis, qui septuaginta InterpretesmisitadPlolcmauniPhiladelphum.Vc- ?um id refutavi in prologo; Jesus enim hic fuit com- w.is Simoni Pontifici, qui Eleazarum in pontificatu antecessit, iliumque quasi fratrem ejus haeredem ct successorem reliquit. Nam in Simone finit elogia patrum, nec ullam Eleazari successoris facit mentionem. Quare paulo post Simonis mortem hunc librum scripsisse videtur, sub initium regni Plolemrci Philadelphi; unde et nepos ejus in prologo fatetur se libruni hunc cx Hebraeo in Gradini transtulisse sub Plolomæo Evergele, qui Philadelpho proxime in regnum /Egypti successit. Quocirca alii censent Sirach, patrem Jesu, alio nomine vocatum Eleazarum; erant enim Judæi polyonymi. Verum rò *Eleazar,* vcl *Eleazari,* delent codices Græci Rom.e emendati, ¡eque ac Latini omnes : quare plane irrepsisse videtur, esseque delendum.

An Sir» e i»iuli pontificia.

Porro Jesus « renovavit sapientiam de corde suo ; » quia priscam veterum sapientiam, sive ethicam jam obsoletam, et pene oblivioni traditam, de novo conscripsit, itaque eam quasi invanì edidit et vulgavit. Grace est :

za^íx;, id est *distillavi! ;* Romana : *Diffudit sapientiam a corde* ; Vatablus : *Effudit animi sui sapientiam* , alii proprie: *Ul imbrem effudit sapientiam e corde* suo,juxla illud Moysis : «Concrescat ut pluvia doctrina mea, fluat ul ros eloquium meum, quasi imber super herbam, el quasi stii' læ super gramina, » *Dcut.* xxxn, 2. Vide ibi dicta.

30. Reatus , qui in istis versatur bonis : qui PONIT ILLA IN CORDE SLO, SAPIENS ERIT SEMPER. Syrus : *Beatus vir, qui in his meditabitur, ct discet ea, el capiet ea, et faciet ea.* Nola : Adeo insitum natura est bealitudinis desiderium, ut nemo sit qui non velit esse be dus, UndeS. Augustinus,

Veri. BA.

De itiîalio liulo

lib. XIII *De SS. Trinitate,* cap. in : « Mimus quidam, inquii, cum se promisisset In theatro quid in animo haberent, et quid vellent omnes, aliis ludis esse dicturum, atque ad diem constitutum major multitudo conflueret, suspensis silentibus omnibus, dixisse perhibetur : Vili vultis emere, et caro vendere, etc. Ennius quoque dicens: Omnes mortales sese laudari exoptant, videtur pronuntiasse hominum omnium voluntates, etc. Ac si dixisset : Omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis; dixisset aliquid quod nullus in sua non agnosceret voluntate. » Ibidem enim ostendit aliquos non cupere laudem, nec opes; sed nullus prorsus est qui non cupiat esse beatus. Verum mulli quærunt bealiludinein ubi non est, puta in honore, epulis, divitiis. Siracides ergo hic, digito ad fontes intento, indicat locum sedemque beatitudinis esse sapientiam; ut ibi eam quæramus, alibi eam non inventuri. Sola enim sapientia, hoc est sola virtus, beat.

Ver*. 31. 31. Si ENIM HÆC FECERIT, AD OMNIA VALERIT : QUIA lux Dei vestigium ejus est. — Syrus : *Altitudo* (eminentia) *timoris Dei super omnia exaltata est ; vide eum, fili mi, ct ne dimittas eum.* Sensus est, ç. *d.* Beatus erit qui in bonis, tum virtutibus, tum earum præmiis, quæ hoc libro describit, legendo ct meditando assidue versatur : quare qui ea in corde suo recondit, sapiens evadet. Si enim hæc in opus ct praxirn redegerit, ad omnia quæ agenda erunt, fiet potens ct validus (græce enim Cil ít /ѡú o «,) *quia lux Dei vestigium ejus est.* Est metonymia ; u vestigium » enim ponitur pro gressu qui tit per vestigia, </. d. Quia ambulat, et vestigià gressuum actionumque suarum figit in luca legis et sapientiæ Dei, juxta illud Christi : a Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ, » *Joannis,* vm, 12. Unde Vatablus vertit : *Qui hæc egerit, valebit ad omnia ; quia* vet*tigium ponit in luce Domini, qui sapientia pios imbuit;* quia scilicet Jésus Sirach hæc scripsit non ex cerebro suo, sed cx illustratione lucis divinæ. Alludit ad columnam ignis et lucis, quæ quasi dux vitœ llebræos precessit in deserto, cosque certo duxit et perduxit iu terram promissam ; quacumque enim illa præcedebat, illae sequebantur llebrei, ibique vestigia sua figebant, *Exod.* Kill, 21. Eadem de causa Abrahæ apparuit lampas in caligine, transiens inter divisiones victimarum, *Genes,* xv, 17; lampas enim transiens repræsentabat Deum, qui Hebræis quasi in tenebris .Egypti oberrantibus prætcndit facem, ut tuto exirent : itaque llebræos invitabat ad exitum. Quare populo Hebneorum tunc « lux Dei ▮ fuit u vestigium ejus ; » quia scilicet populus præeunlis lucis vestigia secutus est. Idem tropologice, Deus facit justis, dum cis viam ad virtutem, perfectionem et beatitudinem prælucens indicat et commonstrat. Id facit per illustrationes rerum divinarum et cœlestiuin, quas quasi fulgura menti immittit.

Græca Complutensia, Vatablus ct alii addunt : *Et piis dedit sapientiam. Benedictus Dominus in sæculum. Fiat,* /iaL Verum codices Romæ emendati hæc omittunt ; prior enim pars mutuata et transsumpta videtur ex fine capitis x l iii, posterior ex tine *Psalmi,* l x x x v iii.

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Laudat ct celebrat Deum, quod se a multis afflictionibus et periculis liberant. Inde, vers, i8, *ostendit quantum a puero studuerit sapientia-, quantosque ex ca fructus perceperit. Denique, vers.* 31, *oinncs suo ejemplo ad sapientia studium horiatur et accendit.*

I. Oratio Jesu filii Sirach : Confiteor tibi, Domine rex, el collaudabo te Deum salvatorem incum. 2. Confitebor nomini tuo : quoniam adjutor el protector factus es mihi, 3. el liberasti corpus meum a perditione, a laqueo lingua) iniquæ, el a labiis operantium mendacium, et in conspectu astantium factus es mihi adjutor. 4. Et liberasti me secundum multitudinem nisericordi® nominis tui a rugientibus, præparalis ad escam, 5. de manibus quœrenlium animam meam, et de portis tribulationum, quæ circumdederunt me : G. a pressura flammæ, quæ circumdedit me; et in medio igr.'s non sum æslualus : 7. de altitudine veniris inferi, et o lingua coinquinala, et a verbo mendacii, a rege iniquo, el a lingua injusta : 8. laudabit usque ad mortem anima mea Dominum, 9. el vita mea appropinquans erat in inferno deorjum. 10. Circumdederunt me undique, et non erat qui adjuvaret. Respiciens eram ad adjutorium hominum, el non erat. 11. Memoratus sum misericordia) tu®, Domine, el operationis tu®, quæ a sæculo sunt : 12. quoniam eruis sustinentes te, Domine, el liberas eos de mani-

bus gentium. 13. Exaltasti super terram habitationem meam, et pro morte defluente deprecatus sum. 14. Invocavi Dominum patrem Domini mei, ut non derelinquat me in die tribu- ' Hionis mei', et in tempore superborum sine adjutorio. 15. Laudabo nomen tuum assidue, rt collaudabo illud in confessione, et exaudita est oratio mea. 16. El liberasti me de perditione, et eripuisti me de tempore iniquo. 17. Propterea confitebor, et laudem dicam libi, et benedicam nomini Domini.

Pt 'f rlogia, praopta, exempla sapientia toto libro tradita, more oratorum concludit acri exhortatione, leo torrs incitando, ut eam tibi conquirant ct comparent ; modum autem eam comparandi docet esse orationem /t slinhum a puero : sic enim se eam a teneris annis comparasse, ideoque ex amaris ejus radicibus du/c ‹ tandem ejusdem fructus percepisse commemorat.

18. Cum adhuc junior essem, priusquam oberrarem, quæsivi sapientiam palam in oratione mea. 19. Ante templum postulabam pro illa, et usque in novissimis inquiram eam. El effloruit tanquam præcox uva, 20. lætatum est cor meum in ea. Ambulavit pes meus iter rectum, a juventute mea investigabam eam. 21. Inclinavi modice aurem meam, et excepi illam. 22. Mullam inveni in mcipso sapientiam, et multum profeci in ea. 23. Danti mihi sapientiam, dabo gloriam. 24. Consiliatus sum enim ut facerem illam: zelatus sum bonum, ct non confundar. 25. Colluctata est anima mea in illa, et in faciendo eam confirmatus sum. 26. Manus meas extendi in altum, el insipientiam ejus luxi. 27. Animam meam direxi ad illam, et in agnitione inveni eam. 28. Possedi cum ipsa cor ab initio : propter hoc non de - relinquar. 29. Venter meus conturbatus est quærendo illam : propterea bonam possidebo possessionem. 30. Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam, et in ipsa laudabo eum.

Siracides huc usque proposuit se in exemplum Philosophis, id est sapiential studiosis, ac triplicis possessionis premio, quod per ejus studium assecutus est, tacite omnes ad idem illexit : nunc vero clare et aperte omnes ad illud ipsum hortatur et invitat. Ubi nota: Siracides huc usque ostendit quam studiosus fuerit in discenda sapientia; nunc ostendit quam cupidur sit ejusdem docenda. Vere enim sapientis est, id quod didicit docere alios : vice versa insipientis est, vede docere quod non didicit. Unde S. Gregorius, Præf. in Pastor. : « *Sunt plerique,* inquit, *qui dum metiri se nesciunt, quæ non didicerunt docere concupiscunt; qui pondus magisterii tanto levius testimoni, quanto vim magnitudinis illius ignorant.*

31. Appropiate ad me, indocti, et congregate vos in domum disciplinæ. 32. Quid adhuc retardatis? et quid dicilis in his? animæ vestræ sitiunt vehementer. 33. Aperui os meum, et loculus sum : Comparale vobis sine argento, 34. el collum veslrum subjicite jugo, et suscipiat anima vestra disciplinam : in proximo est enim invenire eam. 35. Videte oculis vestris, quia modicum laboravi, el inveni mihi mullam requiem. 36. Assumite disciplinam in mullo numero argenti, el copiosum aurum possidete in ea. 37. Lætetur anima vestra in misericordia ejus, et non confundemini in laude ipsius. 38. Operamini opus vestrum ante tempus, et dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

PRIMA PARS CAPITIS.

1. Oratio Jtsn nui Sinacti. — « Oratio, n id ed hymnus ct psalmus, quo gratias agit Deo pro liberatione sua e lot periculis ct malis, eumque laudai el glorificat; oratio enim genus est amplum, omnem mentis ad Deum elevationem, collocutionem, unionem significans : quod multas sub se contim i species, quarum una est hymnodia e', psalmodia, sive laus ct grallarum actio, ul patet l *Timoth.* it, 1. Sic Pharisæus orabat dicens : a Deus, gratias ago libi, quia non sum sicut cæteri hominum,» *Luca,* xvm, 11. Sic angeli ct Beati in cœlo orant et adorant Deum, ejus sanctitatem ct magnificentiam, admirando et exclamando : « Saucius, sanctus, sanctus, Domitius

Dpub exercituum s plena est omnis terra gloria tua; » et : « Sedenti in throno, et Agno, benedictio, et honor, et gloria , et potestas in sœaula sæciiloriim, n Apocol. v, 13, el iv, 8 cl seq., et v ii, 12.

iìf-nOUl Sita dit

Porro ad litteram scripsil hunc hymnum Siracides pro se, scilicet ul gratias agat Deo pro sui liberatione, et beneficiis ab eo acceptis; Spiritus Sanctus tamen per cum voluit hic to|i Ecclesiæ, omnihusque fidelibus dare formam gratias agendi Deo pro liberatione c quibuslibet periculis el malis. Unde Ecclesia eam usurpai applicatque S. Agneti alii-que sanctis Virginibus et Martyribus, illamqne legit in earurndem Officio et Missa. Ita Rabanus. Siracides ergo proscribit hic, modum gratias agendi Deo omnibus Sanctis, præserlim Virginibus et Martyribus, pro salute animæ ct corporis, et maxime castitatis a Deo inter tottentationes et violentias semper conservata!. Fuit enim hoc perpetuum quasi Dei stndiuin, ut virgines fideles, quas tyranni in lupanari omnium violenti® cl libidini prostituebant, a Deo virginum patrono et vindice per miraculum ill.esæ perpetuo servarentur, uti patuit in S. Agnete« S. Lucia, S. Agatha, cttlerisque omnibus.

Confitebor tibi, Dovine Rkx, et collaudaro te Deum salvatorem meum. —Syrus : *Laudabo nomen tuum, Domine, quotidie.* Pro *confitebor* græce est, iV.aOc-piasu.ai, id est faciam exomologesin, edam confessionem meam, ut scilicet vere et sincera coram toto mundo confitear et profitear me innumeris malis circumdatum, et pene oppressum, nulla mea vel humana virtute, sed solius Dei ope ab omnibus liberatum, salvum et incolumem evasisse. Deum vocat « regem, » ut opponat eum Ptolemæo regi se affligenti, *q. d.* Rex Ptolcmms me afflixit; sed Deus, qui est Rex regum, et Dominus dominantium, ab ejus menu et tyrannide me liberavit. Rursus vocat enin aurr,,a, id est *salvatorem,* tum ut alludat ad nomen Jesu Christi Salvatoris, cujus ipse typum nomine, æque ac doctrina et passione sua, præferebat ; Chrisli enim meritis omnis hæc ejus liberatio , omnisque gratia adseribenda est; nqm hebraico *Jesus* idem es) quod græce a«r¿?, latino Salvator, *Mnllhtn* i, turn ut alludat ad Plolemæum Lagi suum persecutorem , qui Soter cognominatus est, sed falso, teste Josepho, lib. XII *Antiquit.* cap. t, *q. d.* Pfolemæus non fuit meus soter, id est salvator, sed oppressor . Deus optimus maximus et Christus meus, verus fuit soler, qui mu ab omnibus Ptolemæi afflictionibus potenter ct clementer eripuit. Siracides imitatur Prophetas, ut Isaiam, qui post populi liberationem in doxologiam erumpens, cap. xu, l : «Confitebor, inquit, libi , Domine, quoniam iratus es mihi : conversus est furor tuus, el consolatus es me. » Idem fecere 1res pueri cum a Deo servarentur ilhvsi in fornace Babylonia, *Danielis* m, fit el 57, ubi ob tantum miraculum et beneficium jubilantes « ; Benedicite, inquiunt, omnia opera Domini, Domino : laudate et superexaltate, eum in sæcula, » etc. Idem facit Habicuc, cap. nt : « Domine, audivi auditionem tuam, et timui.» Unde vera. 18 : «Ego autem, inquit, in Domino gaudebo : et exsultabo in Deo Ji-sii meo. » Idem crebro facit David in Psalmis, ut *Psal.* is, 2 : « Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo. » *Psal.* 1 v i, 10 : « Confitebor tibi in populis, Domine : et psalmum dicam tibi in gentibus. » *Psal.* 1 x x x v iii, 6 : «Confitebuntur cœli mirabdia tua. Domine. » *Psal.* cv, 1 : «Confitemini Domino quoniam bonus ; quoniam in s-eculum misericordia ejus. » *Psal.* evi, 21 : « Confiteantur Domino misericordi® ejus : et mirabilia ejus filiis hominum. »

Quibus exemplis docet Spiritus Sanctus, nos perpetim debere Deo gratias agere pro innumeris beneficiis, quibus nos a plurimis, etiam occultis, periculis liberat, ct in dies plurima dona, quæ non cognoscimus, vel non advertimus, elargitur et confert, uti docet S. Chrysoslomus in formula gratias agendi Deo, quam alibi recitavi. Vi le quæ de Dei laude et gratiarum actione dixi, *Apoc.* iv, 8, et v, 23, et vn, 12.

2. Confitebor nomini tuo : quoniam adjutor kt protector factus es mihi. — Syrus : *Enarrabo nomen (num in {¡anticis. Fiducia mea a sáculo a, o Excelse;* Vatablus : A'omini (no *gratular, quod mihi defensor fueris el adjutor.* Pro *confitebor,* grace ruruim est : i4:aùx-pr.acaai. id est profitebor ineam iirmilatem. meaque mala, ac Dei virtutem et beneficentiam , qu;} me éx omnibus malis eripuit : nostræ enim infirmitatis et divinæ virtutis bonitatisqne humilis et graia confessio, summa est Dei laus et gratiarum actio. *

Imitatur Davidem, qui Deum solet vocare et invocare « adjutorem » et «protectorem. » Deusenim, est « adjutor, » ait Jansenius, ad superandum mala jam parata : « protector, » ne obruant mala futura. « Adjutor » ad benefaciendum : « protector » ad evitandum mala. Porro quibus in rebus Deus fjierit sibi adjutor et prolector explicat, dum subdit :

3. Et liberisti corpus meum a perdutone, a la- v*r«. J.

QI EO LINGUÆ 1NIQUÆ (gHBCe.W

id CSt> *elaqueo calumnia: liuguqs;* Vatab|us, a *labiis lingua calumnialriris),* et a labiis operantium mendaium. — « Operantium , widest loquentiuti.;opiis emm labiorum non est aliud, quam loqui. « Operantium » irgo « mendacium,» id est contraine concinnantium calumnias, fraudes, falsa testimonia , ele. Undo Vatablus : (juod adversas *labia mendacio dedita, coniraque adversarios* qi|fa *tuleri* auxilium.*

Et in conspectu astantium factus es gnu adjutor. — Pro *abstantium,* legit cum Romanis et aliis ira?KT*4r*r»; jam Complutensia et Vatablus legunt xaüiçT.xiTMv, id est *contra stantium,* hoc est adversantium mihi. Ut hæc omnia inlelligantur, notandum est ex Josepho, MI *Ant>q.* i, Ptoieniæuin ptobn^l Lagi (sub quo iloruil Siracides) proxime post

ritu Jüàm*. io Alexandrum Magnum regem .Egypti, dolo occupas^ jerilsaieni, in eamque sæviisse, hos sposando, illos occidendo, alios perplures captivos îducendo : « Ingressus enim sabbato urbem, «m! Josephus, velut sacrorum gratia, Judæis nec c ventibus (quod nihil hostile suspicarentur), et cJoquin eum diem m otio et quiete agentibus, une difficultate potitus dominatu, acerbe eam et mclcmenter tractavit. » Et mox : « Ptolemæus multos captivos ex montano Judæ® tractu, et Hierosolymorum vicinia, Samariaque et Garizim in /Egyptum traductos, jussit sedes ibi figere. »

PbíUdtl- Unde cap. ir, narrat Ptolemæum Philadelphum, qui Ptolemaeo Lagi quasi patri in regnum succes-

cie'Lta- sit, manumisisse 120 Judaeorum millia in gratiam Eleazari pontificis, qui eidemseptuagintalnterpretes,ad Biblia Hebraea in Græcum idioma convertendum, transmiserat. Videtur ergo Siracides, utpote Hierosolymita, et vir in ea urbe princeps, ac sapientia clarus, huic cladi interfuisse, ejusque non minima pars exstitisse. Cum igitur in miseranda illa strage mulli Judaei occiderentur, maxime viri nobiles et sapientes, quod eos suæ tyrannidi restituros timeret Ptolemæus; videtur el Siracides velut unus e primariis urbis civibus et principibus, cum aliis quaesitus ad necem, atque ex /Egyptiorum gladiis, ignibus et tormentis (quibus urbs ab hoste occupata conflagrabat) ereptus ope divina. Hoc est quod hic ipse commemorat et celebrat. Ita Palacius, Jansenius et alii. Ait ergo : « Liberasti corpus meum a perditione, d græce, ïÇ áz«j)4'íx;, id est *ab interitu,* puta a morte, quæ in urbis vastitate mihi m singulas horas a grassante hoste imminens, ct quasi pnesens, jugiterob oculos versabatur. « A laqueo linguæ iniquæ, » id est *calumnialricis,* ut vertit Vatablus. Credendum est, inquit Palacius, aliquem delatorem detulisse Plolemæo, ubi auctor lateret, ut inde abduceretur ad pœnain, et contra eum mendacia fuisse conficta; ideo ait : « A labiis operantium mendacium, et in conspectu astantium factus cs mihi

Siracide* adjutor. » Credo auctorem coram Ptolemæo et

acett>1 ducibus ejus adductum, mendacia contra se audivisse; sed eum in tam ancipiti causa orantem

Eam. Deus adjuvit, ne occideretur. Unde Syrus : Lf6era^i, inquit, *animam meam amorte, prohibuisti*

lui. cames *meas a corruptione, de manu inferi Uberasti pedes meos.* Forte Siracides apud Ptolemæum mendaciter accusatus fuit alicujus seditionis aut perduellionis, quod cives et vicinos ad ei quasi hosti resistendum, eumque urbe expellendum occulte sollicitaret : hoc enim magistratus et senatoris (qualis putatur fuisse Siracides) videbatur esse officium.

Simili modo apud Theodoricum regem Gothorum in lidia, accusati fuere Symmachus et Boetius senatus Romani principes, ac Joannes Pontifex, quod Romam et Romanos ad ei, velu' Ariano, rebellandum sollicitarent, ac contra eum j istmi Imperatoris auxilium implorarent : una de causa omnes ab eo occisi illustre obiere martyrium; sed mox sceleris poenas dedit Theodoricus, projectus in ollam Vulcaniam, uli narrat S. Gregorius, lib. IV *Dial.* cap. xxx. Vide Boetium, In libris *De Consolat. philosophia,* quos ea de causa in carcere conscripsit, dignos utique tanto principe, philosopho et Martyre.

Causa calumili® quoque fuisse videtur, quod Siracides, utpote Scriba et doctor legis avitæ, Judæos, praesertim in Ægyptum abducendos, doceret, ut ab /Egyptiorum idolis et moribus caverent, ac in paterna religione fideque a Deo Moysi tradita constantes persisterent; inde enim accusarunt cum quasi Ægyptiorum et Plolemæi hostem, uli solent politici religionem ad politiam trahere, et in fide religiosos non tantum perfidi®, sed et politi® su® adversarios interpretari. Quod si ita est, Martyr censendus est Siracidcs, utpote qui martyrio Jesu Christi, patiendo pro Dei lege ct fide, patientia sua praeluserit, ejusque typum tam nomine quam prœdicatione, tam vilæ innocentia et sanctitate, quam persecutionum ct tormentorum tolerantia gesserit. Certe in Festis SS. Virginum et Martyrum hoc legit Ecclesia in Officio divino; unde sentire videtur Siracidcm suo hic martyrio iis viam stravisse.

4 et 5. Er liberasti me **SECUNDUM MULTITUD!- Ver». 4 NEM MISERICORDIA NOMINIS TUI A RUGIENTIBUS, PRA-et PARATIS AD ESCAM, DE MANIBUS QUÆRENTIUM ANIMAM MEAM, ET DE PORTIS TRIBULATIONUM, QUA CIRCUMDEDERUNT** me. — *q. d.* Liberasti me non meis meritis, sed ob tuam immensam misericordiam ab hostibus in urbis vastatione furibundis, instar leonum scilicet rugientibus, prædæquc et cædi inhiantibus, qui quaerebant « animam, » id est vitam meam, perdere. Per *portas tribulationum, primo,* Palacius intclligit judices. Solebant cnim Hebræi in portis judicia exercere, ct reos condemnare, *q. d.* Per Deum liberatus sum a judicibus meam condemnationem agitantibus, meamque necem ordienlibus. *Secundo,* Dionysius, *q. d.* Liberasti me ab ipsis tribulationibus, qu® sunt port® et vi® ad mortem , et ad vitam futuram, imo ad vitam beatam, si æquanimiter Dei intuitu ct amore sustineantur.

Porta tribula* tionnm, quæ ! Reipoo- P^

Tertio ctaptius, *perportas* accipe ingressus, in- Tertio, cursus, irruptiones densas tribulationum; sicut enim per portas hostis irrumpens in urbem, eam ferro flammaque vastat: sic dum portas tribulationum in aliquem laxat aperitque Deus, ill® facto agmine in hominem irruunt, eumque prosternunt et obruunt. Alludit ad irruptiones militum Ptolcmæi in Jerusalem, per portas dolo vel vi apertas : hi enim uli urbem, ita Siraeidis domum ct familiam vastare satagebant : sed Deus eum protexit et liberavit. Dicit ergo : Uti omnes urbis port® apertai Ptolemæo, viam dederunt irruentibus undique militibus ad eam vastandam : iU omnes tribulationum aditus in me laxari vuLibantur, ut omn^ tribulationes in me ir-

ruerent, meque perderent; sed Deus me ab eis tutatus est et eripuit. Sic Virgilios, l *JBneid.,* de ventis c cœlo in terram erumpentibus, eamque horrisone perflantibus ait :

Qua dita porta ruunt, ct terras turbine perflant.

Adde, in portis significari robur et firmitatem pene insuperabilem tribulationum : portæ cnim urbium solent esse munitissimæ et robustissimas 7. *d.* Videbar mihi undique cinctus tribulationibus, velut portis quibusdam validissimis cl insuperabilibus; sed Deus omnes superavit ct disjecit. Legit Interpres iwl&v, id est portis : jam legunt ifXuwww , id est multis. Unde vertunt : *De multis tribulationibus*; Vatablus : E *plurimis, quas perpessus sum, afflictionibus.*

Porro vocat «misericordiam nominis» Dei, quia Deus misericordiam nomine suo præfcrt. Vocatur enim « miserator, misericors, inultæ miserationis, pater misericordiarum, Deus totius consolationis, » etc., *Exod.* xxxiv, G, *Psalm,* cx, 4, et II Cor. 1. Ut significetur Deo proprium esse misereri ct parcere, ac misericordiam ipsi esse connaturatene intimam ct essentialem, de caque velut de nomine proprio Deum gloriari. Unde Græca Rom» correcta addentia *et,* legunt, *misericordiæ et nominis ;* Syrus : *Salvasti me in multi* indine misericordiarum tuarum, ab offendiculo* (scandalo) *ct perditione liberasti me, et de manu quærenHum animam meam, et a multitudine angustiarum mearum liberasti me.*

Veri e. 6. A pressura flammæ (Syrus, *a flamma ignis,)* QU2E CIRCUMDEDIT Ml . ET IN MEDIO IGNIS NON SUM æstuatus, — scilicet non sum ambustus, *q. d.* Me ab acri tribulatione et validæ persecutionis æstu liberasti, quæ instar ignis me undequaquo vallabat et urebat, id est acriter cruciabat : sic enim « ignis » et « flamma » per catachresin, sæpc sumitur pro quolibet acri dolore el cruciatu ; ut *Psalm.* XVI, 3: « Igne me examinasti ; » *Psalm.* LXiil, iOct 12; *Ecdi.* u, 5. Ita Rabanus, Jansenius et alii. Posset tamen « ignis » et flamma » hic proprie accipi. Quid enim prohibet, inquit Palacius, judicis sententia Siracidem in rogum flammantem fuisse projectum, uli olim fuere juvenes llebræi in fornacem Babylonicam injecti, *Daniel.* iu, atque inde fuisse a Deo liberatum? Unde Græca habent: *A suffocationeflammee incircui(u,et de medio ignis, ubi non sum xstuatus;* alii, *ubi non exarsi.* Flamma cnim intercludens halitum el respirationem, hominem suffocat. Unde Vatablus : *Ex igne suffocationem undique minanti, ex igne, quem non accenderam.*

Oai vinciignem Mystice Glossa : Ignis significat æstiim libidims: hujus enim repressio et exstinctio, est singu-'are donum gratiae Dei : qui cnim ignem con-*meri et cupiscenti® vicerunt, vicerunt quoque ignem corporeum. Unde S. Agnes ob castitatem in me-V/uuT dio flammarum illæsa, expansis manibus exultan» orabat ; « Te deprecor, omnipotens, adoran-de. colende, Pater metuende, quia per sanctum Filium tuum evasi minas sacrilegi tyranni, et Emscarnis spurcitias immaculato calle transivi ; et'J" rece venio ad te , quem amavi, quem quaesivi, quem semper optavi. Te confiteor labiis, te corde, te totis visceribus concupisco. » Ita S. Ambrosius, *term.* 90.

S. Peregrinus Diaconus Anconitanus, et Martyr Et a. sub Diocletiano , cum in craticula ferrea igne -n* subjecto extenderetur, olcoque perfunderetur, u* Deum verbis hisce precatus: «Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas ; » et : « Libera me a pressura flaram®, quæ circumdedit me, n incendium illud sine laesione superavit, utf cx monumentis Ecclesiæ Anconitana narrat Ferrarius, in *Catalogo Sanctorum Dulia,* ad diem iG maii.

Memorabile est quod de abbate Petro, cui cognomen Igneus, tegimus in *Vita S. Jomnis Gualberti,* fundatoris Ordinis Vallis Umbros», nimirum Petrum hunc, ut simoniam Achiepiscopi Florentini probaret et coargueret, invocato prius Deo veritatis et religionis vindice, per medios flammarum globos uti intrepidum, sic et illæsum pertransisse, indeque Igneum cognominatum.

Magis mirabile et memorabile est quod dc nonnullis Martyrum legimus, eos ad rogum damnatos , cum corpus acribus flammarum cruciatibus absumeretur; animum tamen in iis ill.tsum invictumque, ac tormentis omnibus superiorem perstitisse, perinde ac si foret Angelus, nec in suo, sed in alieno corpore ureretur, qui proinde Deo gratulaos jubilansque dicebat : « Liberasti me a pressura flammee, quæ circumdedit me, et in medio ignis non sum æstuatus. »

7. I)E ALTITUDINE VENTRIS INFERI, ET A LINu. A V.r.T COINQUINATA, ET A VERBO MENDACII, A REGE INIQUI et a lingua injusta, — repete, liberasti me. < De altitudine, » id est a profunditate ; hanc enim significat Græeum Sic mare altum vocamus profundum. Sensus est, *q. d.* Liberasti me ab alto, id est profundo, ventre inferni. Cogitabant me occidero, el ita mittere in infernum : omnes enim , etiam justi, ante Christum post mortem descendebant in infernum, puta ad limbum patrum : licet enim Jansenius per *infernum* accipiat mortem et sepulcrum, melius tamen magisque proprie accipias infernum. Alludit ad Jonam in ventre ceti sepultura, ibiquo Deum invo« cantem : « De venire inferi clamavi, ail cap. ii, el exaudisti vocem meam.» Sensus est, *q. d.* Videbar mihi a morte et inferno absorptus, et m eorum venire ita profunde demersus, sicut Jonas fuit in ventre ceti; sed singulari Dei ope indo erutus sum, et cum Jona vite restitutus. Preclare Tertullianus, lib. *ad Martyres,* cap. n : « Nihil interest, inquit, ubi silis in s<eculo , qui extra sa culum estis : vagamini spiritu, spatiamini spiritu, proponentes vobis illam vJam , quæ ad

Drum durit : qnofies eam spiritu deambulaveritis, Fil MA- loties in carcere non eritis. Nihil crus sentit in ') f" nervo, cum animus in cado est. »

'n. ' Simili modo *Sap.* x, 19, dicitur : « Ab allitudi- »ui *-jt na inferorum* eduxit illos ; » et cap. xvii, 13, tc- •* c».. n,q,rns ' vplincas vocat «impotentem vere noc- tem, *1l* ab infimis, ct ab ollissimis inferis super- venientem. » Profunditati enim quæ est in fundo terral ct inferni, respondet altitudo extimae su- perficiei terne; quantum enim profundus o4 fundus terne, tantum ab eo in altum eminet ex- tima ejus superficies. Sicut ergo fundi ingens est profunditas, sic superficiei ingens e4 altitudo. T<rrin». Semidianieler enim terra' (qui metitur distantiam ‹'r' ld extima! superficiei terræ a centro tenæ), juxta pr-'fú-i'h Aristotelem, continet italica milliaria "951; juxta «t ois Ptolemaeum milliaria 3245 ; juxta recentiores vero mX* l,a noster Clavius, in *Sphcera,* cap. i, pag. 116. Tot ergo millioribus de-cendil Siracides, et *quivis olitis* Patrum, dum moriens e terra descen- dit ad infernum , qui est in centro teme, ut ha- bet communis Tlieologorinp opinio. Quare recte dicit : « Ab altitudine ventris inferi,» et, ut vertit Valablus : *Er, imo Orei neutre fiduxisti me.*

Et a lingua coinqi inita. — Græce àzafiàprcv, id est *impura.* Ita vocat linguas calumniantilim et falso *se* accusantium ex odio, invidia, aliove impuro afieclu.

Moraliter hic disce linguam detractoris vocari contaminatam, quia delraclio oipnes sordes, id est peccata el defectus, proximorum, sub detrac- toris quasi serpentis lingua recondit.

Et a velino jiLNDACii(noli| lestes, qui mendax et falsum contra se te-timonimn dixerant) a rige iniquo (puta n ptolemum Lagi, uti dixi vers. 3) et a lingua injusta, — astantium Plolemæo, cumque ad injustam Siracidjs mortem inflammantium, ait Palacius. Quanquam p‹ r hæc omnia eosdem ae- cus dores, conimqiie calumnias accipere possis. Idem enim aliis aliisquo verbis exaggerat. Unde Græca habent : A *sermone mendaci* (qui fuit) *regi calumnia* (prodiens) ct *lipgua iniqua* ; Valablus : *Ab injusta* apud *regem criminatione, et ab injustas luifliicE calumili.*

v«. g g (t **9.** UauiiABIT **USQUE AI) MQRTF.M ANIMA MEA** Dominum, i.t hia mea ai propinqians ebat in in- ferno deorsum. — Syrus : ivncmt *tui inferos ani- ma me.a, et spiritus meus morti appropinquavit.* Le- git noster Interpres ww», id est lami, vit, hoc i-I « laud .bit. » Jam legunt ‘TT01*» id est *appropin- quavit* : unde vertunt : *Appropinquavit usque ad mortem anima Ur i, ct vita mea erat prope infernum infimum;* Valablus ; Ad *mortem usque propinquq- rat anima mea , vitaque deorsum qwnn proxime* or- cina accesserat. Noster nudius legit r»:‹nv,id est *laudani :* dat enim causam cur adeo laudet Deum : nam t» *et* more l|ebra»o est causale, signi- ficans *quia, q. d.* Quumdiu vivam, quamdiu spi- rabo. jugiter usque ad mortem ex intimi animae medullis laudatio Deum; *et,* id est quia, cum jam e«scm in limine morlis et inferni, ipso me pro infinita sua misericordia inde reduxit et eri- puit. Ex dictis patet, per *infernum* hic. non rectq accipi mortem et sepulcrum : sepulcra enim cum sint juxta extimam superficiem terno , non possunt vocari « altitudo,» id est profunditas, « ventris inferi, » ncc infernus intimus, vel, ut Noster vertit, *deorsum,* græce x it mt st w , id est imi, sive infimi : pro quo aliqui male legunt xaw»- ■tsin», id est pessimi.

Anagogico,, Hugo hæc exponit prophetice de Patribus o limbo per Christum liberandis.

Tropologice, hæc exponit de periculis peccati Tmp4> et damnationis, quasi Siracides et quivis pius ¥!l*("J Imdet Deum, quod totius vite tempore præser- vani aut liberant illum a gravioribus peccalis, et proinde a gehennæ suppliciis, ad quæ anima corpore hoc degravata, ct sollicitante concupis- centia incitata, appropinquabat; sed Dei gratia retentabat et in bono solidabat. Ili ergo dicant graltilanterciim Psalte : « Nisi quia Dominus ad- juvit me, paulo minus habitasse! in iqfprqp ani- ma mea.» Et cum S. Maria /Egyptjaca pungiente: « Misericordias Routini in .elernum cantabo. » E' cum baia, cap. i, J) : «Nisi Dominus exercitump reliquisset nobjssemen, quasi Sodoma fuissemus, el quasi Goinorrha similes essemus. »

10. Cir cumdederunt (hostes et tribulationes) me Vm. i». **UNDIQUE, ET NON ERAT QUI ADJUVARET. RESPICIENS ERAM IN ADJUTORIUM tyOHIXUM , ET NON EIIAT. —** Tribulationem exaggerat, ut Dei opem, indeque suum gaudium et gratulationem exaggeret. Vide S. Augustinum, VIII *Confess,* m, ubi hoc statuit axioma : « Ubique majus gaudium molestia major præcedit, » illudque probat inductione : « Trium- phat, ait, victor imperator, ct non vicisset nisi pugnavisset; et qu into majus periculum in præ- lio, tanto majus gaudium est in triumpho. Jac- tat tempu'las navigantes, ininalurque naufra- gium ; omnes futura morte pallescunt : tran- quillatur cœlum et mare; et exsultant nimis, quoniam Innuerunt nimis. Æger est chartis , et vena ejits malum renuntiat; omnes qui eum sal- vum capiunt, aigrotapt simul animo : Iit ei recto, ct nondum ambulat pristinis viribus; et til jam tale gaudium , quale non fuit cum aptea salvus el fortis ambularet. Vide S. Thomam, I, 11. *Quasst.* **FrUSl*** XXXII, art. 1, ubi docet tristitiam prætenlam fesse causam delectationis. Vere Poeta : **lautitia.**

Gaudia prxtedli cumnlanl inopini dolores.

11. Memoratus sum misi ricordi.» tu^j, Domine, v»m.h. et operai toxis (perperam Palacius, Jans nius d alii legunt, *roopcraluinis* : græce pnim est, ¿¡q*- *o* x;, id est *operationis :* l|a Roman;)) tue, qi.« a suculo sunt. — Syrus : *Memoratus sum miseranti- num Domini,et misci ordiarumepis qua aseculo simq qui liberai omnes qui confidunt in ea, ct salvat cos ab co qui robustior est fis.*

12. Quoniam bruis sustinentes te. Domine, et **Veri.i».**

LIBERAS ROS DE MANIBUS GENTIUM , — *q. d.* CUTD UDdique hostibus ct tribulationibus vallarer et cingerer, respectabnm num quis hominum mihi auxiliari posset el vclh t ; sed nullum reperi ; cum alii possent, sed nollent; alii vellent, sed non possent, mihi in laniis ærumnis constituto auxiliari. Quare omni ope humana desti Intus ad Deum confugi, unicum desolatorum refugium et asylum : memor enim fui misericordiae tuæ et operationis, quarn (scilicet misericordiam tuam et operationem) a mundi exordio fidelibus tuis afflictis exhibere soles, ut eorum miserearis, et magna miraque pro eorum liberatione et salute opereris : quoniam pro infinita tua pietate eruere soles « sustinentes, » græce unoy/wrac, id est ea> *spectantcs* te,tuamque opein patienler et ardenter invocando praestolantes, et liberas eos de manu gentium qui tuos cultores persequuntur. Ita Vatablus : *Comprehensum*, inquit, *me tenchant undique, ncc comparebat adjutor : ad humanum auxilium respectabam, nec ullum erat. Tum misericordiæ tuw. Domine, recordatus sum, et eorum quæ ab* oto *condito gessisses, te eorum qui in te fidunt liberatorem esse, et e manibus hostium vindicem.*

î'o- L' "lesl dopera- ns me- curere.

Nola hic proprium esse Dei, divinum ptæstare auxilium,cum deest humanum:ac proinde Deum singularem gerere providentiam et curam orphanorum, viduarum, pauperum, omniumque dero jjc(orum hominibus : hanc enim exigit DcA misericordia, pietas et magnificentia, juxta illud : « Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor,» *Psalm.* X, 14. Hoc est quod vulgo dicitur: a Deus ex machina, » id est ex improviso apparens. Rebus enim plane perplexis et quasi oesperatis seso ostendere et succurrere solet Deus, omnesque difficultates expedire ct complanare , præsertim si a fidelibus sui cultoribus devote et ardenter invocetur. Unde illud Euripidis in *Oreste:* « Apollo in mediis tumultibus apparens, res turbatissimas subito componit. » Cum enim rerum difficultas major est quam ut possit humana ope explicari, tunc tempus est ut Deus ostendat suam potentiam et providentiam, omniaque difficilia ct perplexa explicet, faciatque facilia. Cum ergo salus cx insperato ostenditur, apparet c machina Deus, Deique virtus et bonitas. Sie Philo, in *Legat. ad Caium,* narrat se cum sociis a Judæis legatum missum ad C. Caligulam Imperatorem, ut deprecaretur neJudæos cogeret se adorare vehit numen ; sed dum a Caio rejectus repulsam pateretur, dixisse ad socios : « Nunc demum nobis sperandum est de sorte meliori, majorque fiducia figenda in Deo, quia tunc solet auxilium succurrero divinum, cum deest humanum. » Res ergo desperate sunt fori divini, et quæ ab hominibus deserta sunt, uni relinquuntur Deo : ideoque in iis non desperandum, sed magis sperandum, magisque spes acuenda in Deum; utpote cui illa præ cæteris cnræ sunt et cordi.

Fin ib. 13. Exaltasti suplh terram habitationem meam. — Legit,¿xtyà-jxc dxirr» id est : *Eraltasti a terra domum et familiam meam;* ut scilicet in terra feliciter viverem el gloriose habitarem. Ideoque pro morte defluente deprecatus sum , ut sequitur, confidens scilicet quod solito inore m<‘ a morte liberares , quin et exaltares. Jam legunt , ir>yí>*3x tzi'tix'» id e^t. *Extuli super terram supplicationem meam, q. d.* E terra elevavi mentem meam ad Deum supplicans et deprecan*, ut me a morte defluente mihi imminente eriperet. M nus recte Compluit naia pro -px, id est *terram,* legunt id est *iram :* unde vertunt : *Exaltavi ah tra supplicationem meam.* Nam Romani cæterique legunt qi;, non ¿sqr:.

Et rao morte defluente deprecatus sum. — Græca jam habent, Gzt? quod Complutensia vertunt : *Pro morte liberationem rogavi ;* Romana : Pro *mortis liberatione deprecatus sum* ; Vatablus : *Vt a morte liberarer oravi.* Noster pro id est *liberatione,* legit id est */luxu.* Unde vertit pro *mortis fluxu,* id est, pro *morte defluente deprecatus sum.*

Quæres, quis est fluxus mortis, sive quænam est « mors defluens? » Respondeo : *Primo,* « mors defluens » dicitur, quæ in omnes defluit et dilabîlur, *q. d.* Deprecatus sum ne raperer vorticibus mortis successive in omnes, sed hoc tempore in me defluentis : sicut enim mare, fluvius vel torrens exœstuans et exundans, nunc huc defluens, nunc illuc, sensim omnesel omnia abripit : sic mors nunc in hunc defluit eumque abripit, nunc in illum; itaque sensim omnes aufert. Rursum, sicut naufr igi dum vasto mari j ictanlur, alii his, alii illis fluctibus hauriuntur et absorbentur : sic homines omnes hujus vite fluctibus jactati ; ¡dii his, alii illis fortuitis casibus el incursibus merguntur. Igitur, sicut per nativitatem orimur, et fluimus in ortum ct vitam : sic per mortem diffluimus in interitum et occasum. Quin et vita nostra non est aliud, quam continuus fluxus ad mortem, ideoque mors ipsa ab initio vite m nos defluere incipit per tot infirmitates et miserias, quæ sensim hominem consumunt, donec iis obruatur et moriatur ; perinde ac rivus aqure, licet exiguus, si assidue fluat in fossam, eam sensim fluendo tmdom implevit, ad< oque merget homines, quantumvis magnos el gigantes, boves et equos in ea existentes.

5”* ' h ' pr> ®°-

Secundo, « mois» dicitur « defluens» perhyp&llagen , quia omnes homines ped< lentim in eam defluunt et ditabuntur, juxta illud : « Omnes morimur, et quasi aquæ ditabimur in terram, quæ non revertuntur, » ll *Ilcg.* xiv, 14. Et Poeta :

Omina prxtereunl more fluentis aquæ.

Tertio, « mors » dicitur « defluens, » quia mors consistit in diffluxu et dissolutione quatuor humorum, spirituum, nervorum, organorum, omniumque membrorum hominis : sicut enim vita consistit in eorum compagine ct harmonia, sive

Tortio,

debita singulorum proportione, quæ fit per calorem naturalem, et temperiem cuique propriam : ita hac deficiente dissolvitur illa compago et harmonia, sicque homo dissolvitur ct moritur. Adde, omnes fere homines mori fluxu rheumatis et catarrhi ex redundante pituita. quo fauces opplentur; itaque homo suffocatur: unde moribundi solent gutture gargarizare, coque sonitum quasi suffocationis vel strangulationis edere. Quocirca « Gorgias » Rhetor jam senex rogatus, a an libenter moreretur? Maxime, inquit, nam tanquam ex putri et diffluente domuncula non invitus discedo. » Ita Stobæus, *serm.* 115.

Qnartn. *Quarto,* « mors » dicitur « defluens » melonymicc, puta causaliter, quia omnes ct omnia facit defluere et dilabi : mors enim facit ut dilabantur sanitas, vita, vigor, sensus, motus, opes, amici, omniaque bona mundi, tum interna, tum externa, quibus affluebat homo, dum viveret et vigeret, fluo facit illud *Job* xxii, 1G : « Qui sublati sunt ante tempus, et fluvius subvertit fundamentum eorum. » Ubi S. Gregorius per fluvium jugiter fluentem accipit u quotidianum temporis lapsum, et presentís vit® mortalitatem. » Hugo vero fluxum inlelligit mortis, qu¿e instar fluvii impetu maximo incurrit in omnia ca quæ interitui sunt obnoxia. Et noster Pineda eidem accommodat hoc nostri Siracidis : « Pro morte defluente deprecatus sum, » *q. d.* Deprecatus sum ut mors, quæ vilæ nostre fundamenta lambit et erodit instar fluentis fluvii, paulisper a me dilaberetur, meque intactum et illæsum relinqueret.

Denique per mortem defluentem accipit mo>-lem certam et naturaliter inevitabilem, quæ scilicet certo cursu et destinato fluxu in hominem defluit, ut non sit possibile homini eam avertere; sicut non est possibile homini avertere fluxum fluminis suo alveo in arborem hominemve defluentis. Id patet ex præcedentibus ; dixit enim immediate ante : « Non erat qui me adjuvaret. Respiciens eram in adjutorium hominum, et non erat. » Tunc ergo rebus profligatis, cerloque morte mihi imminente ad te Deum confugi, ac « memoratus sum misericordi® tuœ, Domino, et pro morte *certo in me* defluente deprecatus sum. »

•u* 14. Invocavi Dominum patrem Domini mei, ut **NON DERILINQUAT ME IN DIE TRIBULATIONIS MEA, F.T IN TEMPORE SUPERBORUM SINE ADJUTORIO. — GræCC , •v iCcr/jr.aíx;, quod Complutenses et et Romani vertunt, *in tempore superborum destitutionis ,* cum scilicet dominantibus superbis ab omnibus destituerer et derelinquerer, itaque omni humano carerem adjutorio. Vatablus, *opem negantibus superbis;* alii, *in tempore quo dominantur superbi, deficiente auxilio* ; Syrus : Levavi *de terra vocem meam, oravi ct* invocavi *patrem meum* Dr«i e»t *excelso* (dicens) : *Domine gigas* (Syri Deum voeant Gigantem sœculorum,ob fortitudinem, mag- «f' mtudinem et œternitatem), *et salvator, ne derelinquat me in die angushœ, qiue crmlristat.*

Nota hic, Siracidi et Judæis priscis cognitum Sirici fuisse Deum Patrem, et Deum Filium, adeoque mysterium SS. Trinitatis. Invocat enim « Domi- thq num, » id est Deum Patrem Domini sui, puta Dei Filii, qui per incarnationem futurus erat Messia® et Christus, id est redemptor et salvator hominum, ut eos a peccatis omnibusquo malis et hostibus liberaret. Quocirca ad Messiam quasi liberatorem ipso retorique omnes anhelabant, ideoque hic ejus mentionem injicit, *g. d.* Invocavi Deum Patrem Verbi œterni, sive Messiæ ad nos venturi ; ut per eum ejusque merita me a tanlio tribulationibus liberaret : adeoque statuto ab eo tempore eum ad nos mitteret, ut ab omnibus malis me reterosque fideles suos eripiat. Tantum est, ait Palacius, Deum adorare quatenus Pater est, tantum valet apud Patrem memoria Filii. Plus valet mentio Patris , quam omnipotentis, etc., amat enim Pater Filium. Ideo Ecclesia a Filio instituta Patrem per Filium deprecatur, omnesque orationes et Collectas ita concludit : u Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, » etc.

Alludit ad illud *Psalm,* cix : « Dixit Dominus Domino meo. » El *Psalm.* 11 : « Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te. n Et *Psalm.* Lxxi : « Deus judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis. »

15. Laudabo nomen tuum assidue, et collaü– Vm.ii **DABO ILLUD IN CONFESSIONE, ET EXAUDITA EST ORA-** TIO mea. — « In confessione ; » Vatablus, *cum gratulatione.* Est hyperbaton, sive inversus ordo : a Invocavi Dominum Patrem Domini mei, etc., cl exaudita est (ab eo) oratio mea : » quocirca « laudabo, » Domine, « nomen tuum assidue. » Aut certe -ro *et* more Hebreo exponendum per *quia, g. d.* Laudabo nomen tuum, etc., « cl » id esi *quia,* exaudita est a te oratio mea.» Unde Tigurina vertit : *Laudabo nomen tuum omni tempore, ct memorabor tui in canticis : tunc exaudivit Dominus vocem meam, auscultavit supplicationem meam, ct liberavit me ab omni malo) ct salvavit ab omni maerore.* Aliter Jansenius, *q. d.* a Invocavi Dominum Patrem Domini mei » in tribulatione, dicendo : Si me ab ea liberes, laudabo nomen tuum assidue ; et sic me cum hujusmodi voce orante, exaudita est oratio mea. Verum hæc explicatio mulla subaudit, ct supplet quæ non sunt in textu.

16. Et LIBERASTI ME DE PERDITIONE, ET ERIPUISTI Vert.lL ME DE TEMPORE INIQUO. — GræCC WCWifGÛ, id CSl *malo ,* molesto, maligno, malefico, difficili, anxio, periculoso, quo scilicet mali el iniqui dominabantur, meque el reteros œquos piosque tui cultores opprimebant. Vatablus : *Nam servasti me ab interitu, et cx improbo tempore eripuisti.* Idem aliis cl alii» verbis refricat 11 inculcat ; quia cor habebat plenum tam sensu suarum afflictionum, quam gratiarum actione, laude et jubilo Dei, qui ex omnibus cum eripuit.

Identidem repetit Siracides to *Uberasti,* ut scm

e mullis angustiis liberatum profiteatur, Deoque liberatori exsultabundus gratias agat. Simili modo S. Wilgeforlis, virgo ct Martyr (quam celebrat Martyrologiura Romanum, dic 20 julii), alio nomine nuncupata est a Liberata, » quod a Deo e multis tribulationibus fuerit eruta. Unde Breviarium Seguntinum (ibi enim sacrum ejus corpus quiescit; unde et a civibus vehit urbis tutelaris et patrona, magno honore colitur) cum narrasse! eam Catellii, reguli Lusitani®, filiam, ac matrem eodem partu novem enixam filias, nimirum Gcniberam, Victoriam, Eumeliam, Gemmam (Margaritam), Marcianam,Germanam, Basiliam, Quitcriam, et Wilgefortem sive Liberatam ; matrem, inquam, dc tanto puellarum partu verecundatam jussisse obstetrici, ut omnes secreto in flumine submergeret ; sed obstetricem piis matronis illas educandas tradidisse; qureproinde omnes sanet® Virgines ct Martyres, licet diversis locis cl temporibus, evasere, ac velul novem cœlestes Musæ novem angelorum choros exornant; subdit : « Dimissis igitur cunctis sororibus ad regna coelestia, tandem B. Liberata multis tormentis cruciata, cum a fide avelli non posset, capitis abscissione migravit ad Dominum. El sic liberala a fluminis submersione (quando nata est), liberata ab infidelitatis errore (per baptismum), liberata a corruptione carnis (nam pro pudicitia passa est), liberata ab ergastulo corporis per martyrii triumphum , libera pervenit ad Christum. » Fusius harum novem sororum agones et martyrium , ex priscis Hispanicarum Ecclesiarum monumentis authenticis, describit Franciscus Bivarius, in Comment *ad ChroniconL.* Dextri, anno Christi 138, ubi ct validis rationibus contendit S. Margaritam, quam colit Ecclesia dic 20 julii, esse Gemmam, unam novem sororum jam dictarum.

17. PROPTEIEA CONFITEBOR, ET LAUDEM DICAM TIBI, Vrn 11 et benedicam numini Domini. — Grace nomen Domini, id est Dominum, *q. d.* Benedicam el glorificabo Dominum per suum nomen, nominando scilicet et exaltando sanctum ejus nomen. Vatablus : *Propterea gratulor tibi, et tatoles ago, Domine, nomenque tuum celebro.* Aliter Palacius, qui per nomen *Domini* accipit Filium Dei, in quo quasi in nomine, voce et verbo agnoscitur Pater. Non solum, inquit, laudat Deum , sed etiam laudes dicit nomini Domini, qui est Filius Dei;juxta illud *Joan,* xu : « Paler, clarifica nomen tuum. » id est Filium tuum. Ita ipse.

SECUNDA PARS CAPITIS.

LIDRÎQUE EPILOGUS.

Vfí>. I». **18. CUM ADHUC JUNIOR ESSEM, PRIUSQUAM OBERRAREM, QUÆSIVI SAPIENTIAM PALAM IN ORATIONE MI A,—** *q. d.* Dum essem juvenis, videremque alios mihi coaevos per varias Judæorum et Philosophorum sectas erroresque oberrare, ego, ne in eosdem errores inciderem, per cosque quasi erro ct va> gabundus oberrarem, seclis omnibus carumque scholis relictis palam, græce id est aperte, publice, cx professo unam qiucsivi sapientiam : quare adii ejus fontem ct auctorem Deum, assidua oratione ex toto corde postulans, ut eam mihi communicaret, dixique cum Salomone, *Sap.* IX, 4 : « Da mihi (Domine) sedium tuarum assistricem sapientiam, n El vers. 10 : « Mitte illam de cœlis sanctis luis, et a sede magnitudinis tuae, ut mecum sit ct mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud te. » Undo aliqui exponunt FrfOr sic : *Priusquam oberrarem,* id est priusquam idolalrarem; idola enim antonomaslicc vocantur « errores; » tum objective, quia multorum errores et erroneos cultus terminant; tum effective, quia in multos errores inducunt. Sic I *lley.* v, 7 : « Dura est manus ejus super nos, el super Dagon deum nostrum. » Chaldaeus vertit : *ct super Dagon errorem nostrum.* Sic per varias Philosophorum secias cl errores oberravit S. Justinus Philosophus et Martyr, donec a Deo per hominem vel angelum veram sapientiam est edoctus, uti fusius enarravi *Proœmio in Pentateuchum.* Sic per Manichaeorum errores oberravit in juventute S. Augustinus, donec precibus S. Monica? matris a Deo fuit illustratus. Quocirca S. Jacobus sapienter monet, cap. i, 5 : «Si quis vestrum, inquit, indigel sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat : et dabitur ei. > Ita hodie multi per Philosophorum vel hircin orum scholas oberrant, perduntque veram scientiam, fidem, pietatem, gratiam el salutem.

r.rrcm S. Justini.

Pro *priusquam oberrarem,* græce est. npv» *f,* tu quod *primo,* verti potest : *priusquam errarem* vel *oberrarem;* Tigurina : *antequam s ducerer; secundo,* cum Valablo : *priusquam peregrinarer,* scilicet ad visendos homines sapientes, scholas et academias, in quibus audirem ct discerem sapientiam. Vide dicta cap. xxxvi, 5. Sed prior sensus germanior ct aptior est : juvenius enim mille erroribus exposita est, partitu ob curiositatem el socios, partira ob concupiscentiam, per quam extra se vagatur per multiplices hujus vilæ voluptates, et desideria erroris instar illius filii prodigi adolescentioris, qui peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose, *Luc.* xv, <3, qui proinde Deo supplex dical : a Erravi, sicut ovis quæ periit : quiere servum tuum (Domine),» *Psalm,* xcvin, vers. ult.

Porro qui sapientiam quærit et invenit, Deum quærit el invenit : Deus enim esi ipsa increata

sapientia, a qua omnis creata velut radius a sole dimanat. Unde Syrus vertit : *Cum essem puer, compluant mihi in co* (Domino, de quo versu praecedenti) *ct quasioi cum : incessit pes meus in veritate, Domino ini. A pueritia non nuvt doctrinam, et aravi orationem illius cum parvulus essem , et multam inveni doctrinam.*

V//X 10. **19. ANTE TEMPLUM POSTULABAM PRO ILLA, ET USQUE IN NOVISSIMIS INQUIRAM EAM,** — id est, UÍ Vatdblus : *sectabor tam usque ad extremum,* scilicet ætatis et vitæ mea?. Pro *ante templum* Jansenius, Palacius et alii legunt *ante tempus,* cui congruit tò *et usque in novissimis inquiram eam, q. d.* Ante maturum sapientiæ percipienda» tempus, et antequ.im tempus esset, quo communiter solent homines percipere sapientiam, aut pro ea orare; ego postulavi pro illa; nec desinam pro ea oblinenda laborare, sed usque in novissima vitæ me® tempora inquiram eam, ut quæ nec satietatem affert, nec fastidium.

Verum legendum cum Romanis, *ante templum:* hoc enim significat Græcum tamvacü; nam sacerdotes soli orai iri ingrediebantur templum, puta Sanctum el Sanctum sanctorum : hoc enim dicabatur Sd 'H *hechal,* id est templum, sive basilica ! laici vero, qualis videtur fuisse Siracides, oraturi ante Sanctum, imo ante atrium sacerdotum in atrio laicorum, quod proinde erat eorum templum, consistebant. Unde *secundo,* exponi posset, *q. d.* Intempestive, puta summo mane, aut vespere, et noctu (uti faciebat S. Casimiros, S. Genovefa, S. Carolus Boiromæus el ahi) adibam templum a Deo postulaturus sapientiam; at cum templum puta atrium laicorum, clausum invenirem, ante templum orabam Deum in templo residentem super meam et Cherubim, in propiliatorio Sancti sanctorum, ut sapientiam mihi infunderet.

Hino disce, meliorem et efficaciorem esse orationem, quæ fit in templo, quam quæ fit domi.

\, l L Naiiìuirni' ruQtph i ni-Íi i» "t idiota, Quocirca de S. Basilio et S. Gregorio Naziauzeno legimus apud Ruffinum el alios, quod, cum Alheni sapientiæ darent operam, nullam urbis viam ve* plateam nossent, nisi unam qu e pergebat ad templum, ct alleram quæ ducebat ad scholas, Sic olim Christiani noctu solebant ante valvas len,pl| procumbere, et orare, ipsasque valvas deosculari; quin et idem per diem Romæ non tantum in jubilteo, sed sæpe alias lien videmus. Ita S. Chrysostomut, hoin. ult. *in* ll *ad Connth.:*« Nonne videtis, ait, quot etiam vestibula templi hujus osculantur, illi quidem flectentes, alii autem manu continentes; et ori manum admoventes *ri»*

Ver» u ll ** 19 et 20. Et fffloruit (ita Romana, male Jansenius ‹ t alii legunt, *et floiebit;* pejus Rabanus, *et defloruit),* **TANQUAM PRÆCOX UVA, LŁTATUMEST** cor **MELM** in ea, — *q. d.* Sipienlia, quam tanto studio betlalus sum, ante tempus in me florem et fructum protulit, eoquemire me pavitet oblectavit, ub lulvul uvæ pi ækuquæ, scilicet quæ onte alias maturescunt, sive *primo* et ante tempus maturae; sicut enim uvæ continent vinum, quod totum hominem reficit, roborat, lælilicat, vivificat: sic sapientia continet vinum spiritale, quod mentem Dei cognitione et amore implet et inebriat, quod proinde Apostolis propinavit Spiritus Sanctus in Pentecoste, adeo ut de iis Dei amore inflammatis, tamque divina et ardentia eructantibus dicerent Judæi : «Musto pleni sunt isti,» *Act.* ii. Hoc est quod ait Sapiens, *Prov.* ix, l : « Sapientia ædificavit sibi domum, etc., immolavit victimas suas, miscuit vinum; » et ad illud sui studiosos invitans : « Venite, inquit, comedite panem meum et bibite vinum quod miscui vobis. » Unde « lætatum est cor ineuin in ea, » multo magis quam quis sitiens lætatur iu musto et uvis praecocibus, juxta illud Davidis, *PsaL* cxv : « Calix meus inebrians quam pra»clarus est. »

Igitur sapientia in me « effloruit tanquam pra> cox uva;» quia præcox ingenium, præcox sapientiæ studium, praecocem sapientiæ fructum et praematurum sensum mihi pepererunt; cum alii vel pueri, vel adolescentes nimium immatura, nimiumque acerbi in sapientiæ studio tunc temporij inveniri soleant, *q. d.* Puerilis ætas per sese ad sapientiam acerba, in me sapientiæ præcocis beneficio maturuit. Graeca habent : *Ex flore tan-^aam maturescentis uvæ lætatum est cor meum in ea, q. A.* Eo tempore quo nullus esse solet sapientiæ in pueritia gustus fructusve, sed tantum flos aliquis, et bonæ indolis atque ingenii specimen; iu me tamen ille flos simul cum maturescentis fructus dulcediue et suavitate conjunctus fuit. Unde aliqui clare vertunt : a Tanquam de floro maturescentis uvie lætatum est cor meum de ea. »

Simili modo Salomon in juventute praecocem a Deo petiit et obtinuit sapientiam, ut ostendit Pineda, lib. Ill *De Debus Salom.* cap. n, ubi et num. 5, asserit Siracidem in Salomonis persona hic loqui ac dicere : « Cum adhuc junior essem, priusquam oberrarem, quæsivi sapientiam. »

Moraliler, hic disce non esse veram solidamque lælitiam et delectationem, nisi in Deo ejusque sapientia, id est pietate et virtute. In Deo enim est omne bonum, quod mentem allicit et ad se pellicit, ut in eo quasi centro conquiescat, imo in co quasi in pelago bonorum natet, eique se immergat el inebriet. Id experlus Psalles exclamat, *Psal.* xxx, 20: «Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quum abbcondisti timentibus tei» Egregie S. Augustinus, lib. IV *Confess,* cap. x : a Quaquaversum, inquit, se verterit anima hominis, ad dolores figitur, alibi præterquam in te, tametsi figitur in pulchris extra le, et extra se. » lino ct Plato, in *Philebo,* amicos Dei tantum veris delectationibus frui dicit. Optime S. Bernardus, *epist.* 114: «Illud solum, ait, et verum est gaudium, quod non do creatura, sed dc creatore suscipitur; ct omnis aliunde ju-

Solidi bctíü?l in

eunditas, mœroresl: omnis suavitas, dolor est; omne decorum, fœdum; omne postremo quodcuinquü aliud delectaro potest, molestum.

Ambulavit pes meis heu rectum. — Græce : Ax *cudit pes meus in rectitudine* ; Vatablus: Pes *meus rechi ihgi essus* ; alii, *reda incessit,* 7. *d.* A puero vitam prudenter rectcquo institui, non incessi per errorum avia, nec per obliquas vitiorum ambages; sed recto itinere progressus sum, nimirum m omnibus secutus sum veras prudentia* diclamen, ut ad sapientiam practican), puta ad virtutem pervenirem, Dictamen autem priidentiæ erat, rectum iterad hanc sapientiam esse, *primo,* orationem; *secundo,* lectionem et meditationem legis divinæ; *tedio,* studium virorum sapicnlmn et sanctorum, uti docuit cap. xxxix, 1 et seq. Nota Græcum *ì-iZr,,* id est *ascendit ;* quia, ut ad sapientiam hanc pervenias, ascendas oportet de carne ad spiritum, de concupiscentia ad mortificationem, de superbia ad humilitatem, de gula ad abstinentiam, de avaritia ad paupeilatem, denique de terra dd coelum. ¡lur»uiu « iter rectum» ad Deum est recta intentio, qua quis non sua commoda, sed bei gloriam, suumque ct proximorum salutem in studio sapientiæ et virtutis spectat et intendit.

A juventute investigabam bam. — Sicut venator solet leporem vel cervum per vestigia sequi, ut eum comprehendat, tanto, imo majori studio sapientiam venari oportet. Plato, lib VI., *Dc Legibus* docet, eos qui in re vel arte quapiam excellentes evadere cupiunt, debere se in ea a puero assidue exercere, lloc verissimum est in sapientia ct virtute. Id significarunt veteres per Herculem, quem tinxerunt puerum in cunis angues elidere solitum, virum deinde leones, hydras cœteraque monstia domdsse; senem tandem cœlum humero fulcire. Sic ut senes cœlo poliamur, pueri angues concupiscente elidamus oportet, ac viri deinde contra mundum carnem et diabolum decertantes, omnia superemus. Innuit hoc Isaias, cap. xi, 8, dicens : a Delectabimur infans ab ubere super foramine aspidis : et in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet. » Themistocles cum centum et septem annos vixisset, moriens dixisse fertur : « Omnes ælalis annos et dies inhonestissimo litterarum, ac sacro philosophia) studio consumpsi, boleo me nunc egredi evita, quando ex litterarum studio sapere incipio. » Idem fere de Theophrasto commemorat Cicero, iu *Tastiti.* sic Timotheum, episL 11, cap. m, vers. 15, laudat S. Paulus, quod ab infantia sacras Liti ias didicisset, ubi plura hujus rei exempla recensui.

* 21. Inclinavi modice aurem meam, et eùepi illam. — Græce : *inclinavi paulum aurem meam, et admisi ct comparavi mihi multam* iwuJuav, id est *disciplinam,*

* 22. Multam inveni in mi ipso sapientiam , et multum profeci in RA. — Græce, KpQxcKT,, id est : *Profcdus factus est mihi in* cu; Syrus : *Jugum ejus factum est mihi* in *honorem.* Significat ad sapientiam comparandam non opus esse ingenti, difficili el prolixo studio, uti nonnulli autumant, ideoque ab ea prosequenda deterrentur; sed modico labore multam sapientiam comparan , *q, d.* Post orationem qua a beo postulabam sapientiam, admovi aurem, et audivi tam quæ Deus interius mihi sapienter inspiraret, quam quæ doctores exterius me docerent; avidi que illa excipiens multam inveni sapientiam, quam mente ruminans, ac voluntate gud os, et opere exercens, mullum profeci in ea : piæsertim quia a puero hæc feci, antequam auris et men- mea cupiditatis et errorum illecebris imbueretur et depravaretur. Quare cum aurem et m» ntem meam velut tabulam rasam exhibuerim sapientiæ, illa facile et illico omnem sapienti® doctrinam hausit et imbibit, firmiterque retinuit, juxta illud :

> Qdo semel est imbuta recens servabit odorem
> Testa dio.

Intellige hæc dc facilitate sapientiæ quoad ejus inchoationem, puta quoad ejus cognitionem, quæ est in intellectu, ac amorem et desiderium, qui est in voluntate; nam ejus exsecutio el perfeclio ardua et difficilis est. Unde vers. 23 ait : a Colluctata est anima mea in illa. » Causa est Sapada duplex. Prior, quod sapientia in se sit facilis et clara, æque ac fecunda et abundans, instar solis. Sicut ergo sol magnam lucem affert vel modice eum intuenti ; sic et sapientia. Accedit quod mens humana a natura propensionem habeat ad sapientiam, ac ejus lucis scintillas non modicas ab ortu insitas. Huc facit Magorum ¿enigma, quod citant Platonici, et Giraldas »n .*Enigmatibu*> : a Bst res undique lucida, est res undique obscura, est partim lucida, partitu obscura; » nimirum res plane lucida est mens divina : res undique obscura est anima irrationalis ; pattini lucida, partim obscura, est hominis intellectus cl ratio. Sic, in ordine corporum, res undique lucida est stella quælibet supra lunam; res undique obscura est aer; res partim lucida, partim obscura est luna. Igitur sicut luna a sole facile illuminatur, sic ct mens humana a Deo.

¿'Jcaxla. Æ-.um » uU4-

Posterior, quod doctor sapientiæ sit beu; et Spiritus Sanctus, qui interius mentem mira luce illustrat, quo fit ut facile capiat quæ exterius ei doctor insidiai. Unde S. Leo, serin. I *De Pentecos/e,* agens dc Apostolis, quos Spiritus Sanctus linguis igneis m eos illapsus, subito doctores urbis effecit : » 0 quam velox, inquit est sermo sapientiæ, et ubi Deus magister est, quam cito discitur quod docetur! »

Viridi

Moraliter, disce hic virtutem essa facilem ei qui illius est cupidus ct avidus, ut modico labore eam assequi queat, præsertim si juvenis sit, qui necdum contrarios viliorum habitus induit: pH- fuofc *mu,* qum virtus e»t secundum naturam : nam con-

formis rectæ rationi; vitium autem est contra naturam, quia deforme rationi, legi et Deo : virtus emm reipsa non est aliud quam recta ratio ex-
Secuxto. colla atque perfecta; *secundo,* quia aviditas et cupiditas virtutis non restimat labores et difficultates pro ca consequenda; sed omnes leves censet, et generose superat, utpote tanto virtutis pretio et premio longe inferiores ct minores. Id signi-
Musteam dort a. ficarunt veteres hoc emblemate et proverbio, quod recitat Plutarchus, lib. I *Sympos,* Quæst. V : « Musicam docet amor, licet prius fueris rudis. » Per musicam enim, ut notat Manulius in *Adagiis,*
Quimf SISni^car,inl sapientiam; hæc enim est summa animæ harmonia, quæ proinde Musis dicata erat: hanc enim docet amor. Hinc et Socrates apud Platonem, in Convivio, ait, animam corpori immersam expergisci amoris stimulis, ab eoque primos ad virtutem impetus accipere, quasi excusso
Tertio, soporis veterno; *tertio,* quia gratia Christi dat alas roboris ct alacritatis, quæ facile efficiunt
Quarto, omne difficile; *quarto,* quia usus et exercitium virtutis sensim omnes difficultates alleviai, habitumque inducit; habitus autem felicitatem operandi tribuit. Unde S. Leo, serm. 5, De *jejunio* 7 mensis : a Hic, inquit, affectus, quo amor terrenus excluditur, bonorum operum consuetudine roboratur, quia necesse est ut bonis actibus conscientia delectetur, et libenter faciat quod fecisse gaudeat; » *quinto,* quia, ut docet Abbas Isaac, apud Cassianum, *Collât.* IX, cap. iv, animus humanus similis est levissimæ plurnæ, quæ, nisi aqua aut humore aliquo crassiore superfusa fuerit, vel exiguo flatu in aerem o terra extollitur. Simili enim modo animus hominis, utpote spiritus, naturalem habet insitam levitatem, qua nisi cupiditatibus terrenis degravetur, ad superna facile effertur, et humilia fastidiens ad cœlestia
e ito. evolat; *sexto,* quia amor facit ut continua exercitatione transeat quasi homo in ipsius virtutis affectum, ut nihil ea suavius, nihil vitio amarius æs:imel : « Nec enim carius ac pretiosius quidquam presenti judicat puritate, cui pama gravis est, vel virtutum perniciosa transgressio, vel ipsius vitii virulenta contagio, ait Cassianus, *Collât.* Xi, cap. ix.

Vm 13. 23. Danti mihi sapientiam, dado gloriam. — Græca Complutensia, Júaw toapt?, id est *dabo potentiam, q. d.* Confitebor et celebrabo, quod ejus virtute et potentia sapientia mihi communicata et indita sit. Sed Romana et reteri legunt, JcU* •¿ix», id est *dabo gloriam;* Vatablus : *Cum itaque profectum in ea sim assecutus, fatebor gloriam illius, qui mihi contulit sapientiam, q. d.* Deo, qui instar solis jugiter illuminat mentem, eamque sua sapientia illustrat, dabo sapientiæ mete gloriam, palamque prædicabo me non a ineipso, sed a Deo illam adeptum, dicamque cum S. Paulo : • Soli sapienti Deo per Jesum Christum honor el gloria in sæcula sæculorum, amen, » *Rom.* xvi, 27; et cum S. Jacobo, cap. i, 17 : c Omne datum optimum, et omne donum perfectum (quale est imprimis sapientia) desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Voluntario enim nos genuit verbo veritatis, ut simus initium aliquod creature ejus. » Vide ibi dicta.

Porro Deo quasi primo sapientiæ doctori prima ejus danda est gloria; angelis autem et hominibus, per quos Deus eam nonnullos docet; sua quoque a discipulis danda est gloria, sed participata, tanquam Dei instrumentis et interpretibus. Unde Syrus vertit : *Praeceptori meo dabo gratiarum actionem.* Exstat Hippocratis medicorum principis juramentum, quod sic habet : « Testor deos omnes me tributurum præceptori meo, a quo hanc artem edoctus sum, non minus quam parenti, a quo sum genitus; vitam cum eo communicaturum, res omnes quas illi necessarias esse intellexero, pro viribus meis ministraturum, progeniem ejus fratrum loco habiturum. »

Jor» n*nln'l ^1.

Nota : Non ait, « ei qui dedit, » JiJdvrt, id est *'danti;* quia Deus non tantum dedit, sed instar solis assidue menti indit sapientiam, etiam conservando ct augendo; conservatio enim est rei creatæ in suo Esso creato conservatio, ac proinde nova jugisque quasi creatio; jugi enim Dei creatoris influxu indigent omnes creatura, ut in sua •ssentia conserventur : quem si subtrahat Deus, tilico in suum nihilum, ex quo a Deo eductæ sunt, recident et relabentur.

24 et 25. Consiliatus sum enim, ut facerem illam : Vcr»- u (t 25
7
ZELATUS SUM BONUM, ET NON CONFUNDAR. COLLUCTATA ESI ANIMA MEA IN ILLA, ET IN FACIENDO EAM CONFIRMATUS sum. — Tò *enim* dat causam cur ei data sit sapientia. Ne quis enim ex eo quod dixit vers. 21 : « Inclinavi modice aurem ineam, et excepi ulam, » putet eam otianti et incurio datam, ac a solo Deo sine suo labore inditam, addit se pro ea consilia, labores, et luctas varias subiisse : Deus enim negotiantibus opitulatur, non otiantibus; vigilantibus, non dormientibus; nec desides adjuvat, sed laborantes, cisque cooperatur el collaborat. Unde Euripides: « Otiantibus nuilus adest deorum, » sed cœtus dæinonum ; nam, ul ait Cassianus, lib. X *be Instit.Camob.* cap. xxiii: « Ab antiquis Patribus sancita est sententia, operantem monachum diemone uno pulsari, otiosum vero innumeris spiritibus devastari. » Igitur docet hic modum quo sapientiam sit consecuius, nimirum Deo eam operanti cooperando et collaborando. *Primo* ergo dicit : « Consiliatus sum, ut facerem illam ; » grace StnoxOr.v, id est *cogitavi;* Vatablus : *Decrevi praestare illam, q. d.* Considerans pulchritudinem sapientia?, eamque admiraos consilium cepi, deliberavi, resolvi, firmiterqua decrevi illi me discipulum tradere, ac facere quid* quid illa juberet. Rursum, cepi consilium investigandi modos et rationes, quibus id prestare possem.

fla- tuhtnr, imi <Lv mou.

Secundo, < relatus sum bonum, » id est exarsi

amore boni et honesti, quod illa mihi proponebat, meque ut facerem docebat. Zelo enim ingentiquo animi ardore opus est, ut tantum bonum tot difficultatibus obsitum quis consequatur. Idcirco « non confundar, » id est non excidam mea spe et conatu; sed bonum sapientiæ, quod tanto zelo prosequor, reipsa assequar. Aut potius « non confundar, » id est non erubescam, >ec verecundia afficiar sequendo ejus dictamina, ac exsequendo quod illa me facere jubet; non pudebit me palam, aperta fronte, et clara voce profiteri discipulum et sectatorem sapientiæ et virtutis; esto ab hominibus inundo carnique deditis ea de causa irridear el subsanner, habearque r'.ullus, vilis, contemptibilis. Disce hic, Philolhee, amans, inquam, Dei et virtutis, superare rusticum pudorem, ac contemnere hominum judicia et risus; ut dicas cum S. Paulo : « Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem, » *Galat.* i, 10; ita non confunderis coram hominibus m vita, nec coram Deo in morte, nec coram Christo m die judicii.

Tertio, « colluctata est anima mea in illa, » id est pro illa assequenda et opere exsequenda; Vatablus : *Animus meus cum illa conflictatus est;* alii : *Acriter pugnavit* (hoc enim significat Græcum *anima mea pro illa, g. d.* Acriter cer-

Collodi- **ilo ani- ma cnn «pici- ih : im-** de? lavi cum meis concupiscentiis legi sapientiæ repugnantibus, ac cum iis quasi anlagonislis pro virili luctatus sum, ut iis, quæ a sapientia me retardabant et avocabant, suppressis, liber et expeditus uni sapientiæ servirem et viverem. Igitur hæc lucta non fuit contra sapientiam, sed pro sapientia contra cupiditates ct vitia; fuit tamen indirecte cum ipsa sapientia. Sicut enim Jacob luctans contra angelum eum vicit, ab eoque benedici meruit; sic mysticus Jacob, id est luctator el supplantator viliorum, luctatur cum sapientia, utpote quæ quasi virgo casta et intacta, fugit Jacobum et hominem luctantem cum vitiis, utpote adhuc vitiis et maculis infectum, sed dum ipse ea quasi Jacob domat ct supplantat, sinit se ab eo teneri vincique sapientia, atque ei multifariam benedicit. Vide dicta *Genes,* xxxn, 25.

nomo qinii 'i* et bulla, Porro hujus colluctationis causa cl ratio a prjori egi, quod anima humana partim sil ralionalis inclinans ad bona spiritualia, partim sensiliva inclinans ad bona sensibilia, sicquo homo videtur conflatus cx angelo el bruto; et hæc cum illa assidue luctatur, sed pars sensitiva in eo vehemenlior exislil, et seenni rationalem sæpe trahit ad sua objecta sensibilia, neglectis spiritualibus. Nam, ut recte docet noster Lessius, lib. XII *De Perfection, divin,* cap. ix, mens humana, cum inter naturas rationales sit infima, ac proinde carni mortali inserla, et sensibus addicta; nihil prœler sensibilia et temporalia, ut honores, divitias, voluptates perfecte apprehendit; spiritualia, ut pulchritudinem virtutum, et bona vitæ futurs, obscuro et confuse. Hinc fit ut a spiritualibus moveatur parum et languide, a sensibilibus multum et valide ; motiones enim affectuum, cognitionis apprehensionem sequuntur. Quare, objeo tis difficultatibus, et iis quæ carni molesta, homo facile retrocedit, et studium virtutis abjicit; molestias enim illas, utpote sensibiles et naturales, valide apprehendit; cumque onanlur ex rebus obscuris, et non satis per experientiam comprobatis, fingil eas centuplo graviores quam revera sint, et ila facile ab illis vincilur. Bonum enim imperfecte apprehensum (quale est bonum virtutis et glori® coelestis) non tantum attrahit, quantum ingens molestiarum imaginatio deterret. In bonis autem sensibilibus persequendis (qualia sunt opes, honores et voluptates), ct si inagnæ difficultates se offerant, mens tamen humana perstat; quia etsi illæ molestis per se deIcrreanl, magis tamen bonorum speratorum vehemens apprehensio allicit, quorum ardens amor facit, etiam ipsas molestias longe quam reipsa sint minores videri. H.eo est pene fota ratio et prima origo, cur via virtutis, alioquin per se facilis et jucunditatis plena, videatur difficilis ut amara; e contrario via sæculi, revera aspera cl molestissima, videatur facilis ct jucunda. Plus enim allicit fortis apprehensio bonorum sensibilium, quam deterreat imaginatio malorum illis annexorum; et plus deterrei valida imaginatio molestiarum, quæ studio virtutis inesse videatur, quam apprehensio bonorum spiritualium (quæ in nobis valde tenuis est el obscura) afficiat. Dominus igitur hujus infirmitatis nosiræ conscius, ut fortius apprehenderemus bonorum spiritualium excellentiam, et minoris aestimaremus difficultates annexas : proponit hic Siracidis exemplum, stimulum el consilium, ut scilicet per sapientiæ studium bonis spiritualibus audiendis, legendis, meditandis, exercendis assidue insistamus, lisque mentem plene imbuamus, ut ipsa fiat spiritualis, eoque secum rapiat partem inferiorem et animalem, indeque alios quoquo tanti boni faciat participes. Xam, ul ait S. Augustinus, in *Sententiis,* num. 122: a Magnus bonorum labor est mores tolerare contrarios, quibus qui uon offenditur, parum proficit. Tantum enim torquet ju>tum alieni peccati iniquitas, quantum a sua recedit. » Hæc enim est vis charitatis et zeli, ut instar ignis omnia inflammet.

Porro noster Pineda, lib. Ill *De ilebus Salomon.* cap. m, censet hæc dici in persona Salomonis, de eoque sic explicat, *q. d.* Inter varias cogitationum colluctatio nes et conflictus do optimo vitæ genere sedando , < consiliatus sum, » id *est* eligendo inii consilium tradendi mo totum studio sapienti®. Censet enim Siracidem doctrinam el sensa Salomonis conscribere.

Quarto, « et in faciendo illam confirmatus sum; » Græca Complulansia et Romana legunt f

K«i iv KUiiwi $ rcptowaaxiv, id 061 *ct m iff CtiOlM*

famis diligenter egi, vel diligentiam adhibui, *q. d.* Quam diligens *ct* sedulus est homo famelicus, ut cibum consequatur, quo famem levet ; tam diligens ego fui in studio sapientiæ, ut ejus famem et aviditatem exsatiarem. Verum Tigurina, Vatablus et alii pro tyrô legentes jico vertunt, *ct m operatione mea exactus fui ;* Vatablus : *Facta mea perpendi,* hoc est, ut Jansenius, actiones meas diligenter et exacte expendi, num cum præceplis sapientiæconvenirent, uli faciebat David dicens: « Cogitavi vias meas, ct converti pedes meos in testimonia tua, p *Psalm.* cxvin. Qua de re divino scripsit S. Bernardus libros quinque *be Considederations ad Eugenium Pontificem.* Alii vertunt, *et in effectione mea exquisitus fui.* Quo accedit Nosier , *et in faciendo illam confirmatus sum, q. d.* L't sapientiam semper facerem, ejusque dictamina explerem, obfirmavi animum, esto luctam in ejus praxi non modicam cum carne sentirem; tamen firmus in ea perstiti, et constanter perseveravi. Græcum enim JwucjiSw significat *primo,* exacto discutio, diligenter expendo *; secundo,* exacte compono el absolvo ; *tertio,* affabre facio; *quarto,* omni ope et exacta diligentia efficio, exsequor diligenter. Quocirca Syrus vertit: *Cogitavi benefacere, et non revertar quando inveniam illam. Conglutinata est anima mea cum illa, etfaciem meam non averti ab ea. Dedi animam meam post cam* (tradidi me totum illi),*ct in saxulum suculorum non obliviscar illius.*

Cmitnor T ^uuiu P'xuiffl. Moraliter, disce hic ad sapientiae et virtutis consecutionem requiri : *primo,* generosam animi resolutionem, ct propositum efficax ad eam prosequendam; *secundo,* ardorem el zelum; *tertio,* colluctationem el mortificationem cupiditatum; *quarto,* animi robur, constantiam et perseverantiam in virtutis studio cl operatione. Igitur necesse est ei, qui sapientiæ donum in mento accipit, laborare, nervos intendere, lotis viribus conniti, ut quæ jubet sapientia fortiler exsequatur; praecipit enim adversa carni, mundo et dæmoni. Cum hisce ergo diu multumquo ei colluctandum est; at idcirco, non delassetur, nec cadat animo, quia ipsa colluctatione non debilitatur, sed confirmatur animus; perinde ac Jacob luctans cum Rigelo, ideoque claudicans, ex lucta fortissimus effectus est, ut angelo et Deo praevaleret; unde vocatus est Israel, id est prævalens vel dominans Deo, uti dixi Genes, cap. xxxii, vol's. 28. Nam ut ait S. Paulus, II *Corinth,* cap. xn, vers. 9 : « Virtus in infirmitate perficitur.» Et Psaltes, *Psalm.* exo, vers. 4 : a In deliciendo ex me spiritum meum, el tu cognovisti semitas meas. » Ita Palarcius. Hic verum est illud Claudiani, in *fluptiis Honorii imperatoris :*

Vn >d vin km e>ij nr-
I»on qufrqnam frnitur veris honoribus,
Hyblxos Ulebni d c spoliat (avos,
çi ffooti caveat, si limai rubus.
Annat spini mas, mella tegunt apra.
Crtscual difficili gaudia jurgio.

Ad culmen ergo bapieutiæ arduo acclivi ascensu est opus :

Ardua per præceps gloria vadit iter.

S. Augustinus, tractat. *De Virgin. :* ‹ Diversis, inquit, seminibus pectoris tui colles sero, mino alimoniis mediocribus, nunc jejuniis parcioribus, lectione, opere, prece, ut mutatio laboris inducì© sint quietis. » Hisce inediis ad arcem virtutis sensim evadimus, robur colligimus, invicti efficimur. Audi Senecam, lib. *De Constant, sapient, ad Seren.* cap. m : « Quomodo quorumdam lapidum expugnabilis ferro duritia est, nec secari adamas, aul cædi vel teri potest, sed incurrentia ultro retundit; quemadmodum quæ jam non possunt igne consumi, sed ilmima circumfusa, rigorem suum habilumque conservant; quemadmodum projecti in allmn scopuli mare frangunt, nec ipsi ulla salviti® vestigia tot verberati procellis ostentant; ita sapientis animus solidus est, et id roboris collegit, ut tam tutus sil ab injuria, quam illa quæ retuli.»

Praeclare Nazianzenus, *orat.* 23 : a Philosophicus, inquit, animus ex eo quod passus sit generosior redditur; atque ut candens ferrum frigida aspersione, ita periculis obdurescit, » juxta illud Horatianum :

Duris ul ilex tunsa bipennibus,
Nigræ feraci frundis in Algido,
Per damna, per cædes, ab ipso
Ducit opes aniinumque ferro.

2G. Manus meas extendi in altum, et insipientiam ejus luxi. — Jansenius addit, *et ignorantias meas illuminavit.* Verum hæc delent Romani aliique plures. Pro *insipientiam ejus luxi,* Palaeius, Jansenius el alii mulli legunt : *In sapientia ejus luxit anima mea, q. d.* Cum anima mea colluctaretur intra se, cl suas actiones aecum expenderet ; extendi manus ad Deum, ul me illuminaret, vidvremque meos errores cl lapsus, sine quibus hæc vita mortalis non ducitur» Illuminavit ergo me Deus, act in sapientia,'» id esi per sapientiam mihi a Deo infusam « luxit, » id est lucida facta est, « anima; » quia Deus eam illuminans fecit eam cognoscere suos errores et lapsus, cosque corrigere.

Verum pro *in sapientia* corrigendum cum Romanis *insipientiam ;* gra»ce enim est àp-.xuara. id est *ignorantias.* Rursum pro *luxi* non est içwnax, id est luxi, a luceo, ut vult Lyranus el Dionysius; sed id est luxi, a lugeo, indolui, ingemui. Ita Rugo, Jansenius ct alii.

Sensus ergo est, *q. d.* In ista colluctatione sapientiæ et insipienti© , virtutis el vitii inanima mea, dc qua versu præcedenli, deprehendi magnam meam infirmitatem, œque ac ignorantiam sive insipientiam , meque in mullis errare, deficere ct labi. .Manus ergo expandi in altum,orans Deum ut infirmitatem meam roboro sapienti®

corroboraret; ac insipientiam Ince sapientiæcollustraret; ideoque insipientiam ejus, scilicet animæ me®, colhictantem, ut dixi vers. præccd., coram Deo luxi et deDevi. Græca habent : *Manus meas expandi in altum, et ignorantias ejus* (anim® n»eœ secum luctantia) *intellexi;* Vatablus, el *errores illius* (anim® me®) *agnovi.*

Aut planius el potius, 7. *d.* Ignorantiam et insipientiam ejus, scilicet sapienti®, agnovi, hoc est agnovi quod non saperem, quod ignorarem sapientiam , quod essem insipiens ; atque hanc meum sapienti® ignorantiam et insipientiam luxi et deflevi. Unde nonnulli codices, quos citat Franciscos Lucas, m Notis hic, legunt : « Et in insipientia ejus (id est ob ignorationem sapienti®) luxit anima mea ; » itaque legendum censet ipse Locas. Pro *luxi* Noster legit cum Greco codice Vaticano et cum Græco Romæ conecto, fawwo» id est *cogitavi.* Porro Syrus vertit : *Manus mea aperuit ostium ejus, ct circumdedi eam* (vel circumvallatus sum ab ea), *et intellexi cam, et in puritate inveni eam.*

Vtn.îi. 27. Amman meam direxi ad illam, et In agnitio >> invexi eam. — Græce, pro *in agnitione* est, ó Kaúa?ta|i¿>, id est *in purificatione ;* alii : Per *puritatem inveni eam.* Sed eodem redit sensus : « agnitionem » enim intelligit propri® insipienti®, errorum el lapsuum, eamque efficacem, puta qu® eorum poenitentiam, correctionem el purificationem imperat el efficit : hæc enim agnitio ct purificatio recta est via ad sapientiam et virtutem, dc quo plura vers. 35. Sensus ergo est, ut recte Jansenius, 7. *d.* Cum in me deprehenderem et deflerem multam insipientiam meam, animam meam direxi ad sapientiam, curvatam ex parte, et obtenebratam animam erigendo ad sapientiam, a qua illuminari et purgari optavi, el per agnitionem errorum meorum, et seculam hinc purgationem, inveni ipsam sapientiam. Vera enim ratio pcrcipiend® sapienti® est agnitio propri® insipienti®, sive qua cognoscimus quam multa vere ignoremus, sive qua cognoscimus vite nostre defectus, si eam agnitionem sequatur humilis pro sapientia prccalio, et vit® morumque emendatio atque correctio.

Nota Palacios apposite dicit « in agnitione inveni eam ; v quia sicut diarilas invenitur amando, patientia sufferendo, humilitas se dejiciendo; sic sapientia invenitur se cognoscendo, id est « m agnitione. » Aperiendo enim oculos, ct videndo Ih sauros sapienti®, qui abyssum me® insipienti® implere sufficiunt, illam inveni : habitus enim sapienti® in suo actu invenitur. Si enim inulta cognosco , invenio mullam me habere sapientiam. Porro, ut dixi, sapientia consistit in agnitione thesaurorum sapienti®, ®que uo abyssi propri® insipienti®, lume illi comparando, opponendo, cl humili prece substernendo, ut earn illuminet el impleat, juxta illud S. Francisai: <Quis tu, Domine? quid ego? Tu abyssus sapieuli® el boni, ego abyssus insipientiae et mali.»

Denique nota in purificatione affectuum, ac puritate castitati» ct vite inveniri, imo consistere sapientiam : « In malevolam enim animam non introibit sapientia, ncc habitabit in corpore subdito peccatis , » *Sap.* 1,4. Ita narrat Ruffinus S. Gregorio Nazianzeno per visum apparuisse duas virgines insignes, cumque ille studio castitatis earum aspectum fugeret, illæ comiter ad cum : « Nos, inquiunt, sorores sumus, una sapientia, altera castitas nominatur. Miss® sumur ad habitandum tecum ; quia per puritatem jucundum nobis in anima tua habitaculum preparasti. » El B. Hugo, Lincolnien>is Episcopus, Chrin.i- Christianismum aiebat tria requirere : « Exigit, inquit, vis et veritas beati nominis hujus, ut in- qajnu desinenter teneatur charitas in corde, veritas m ore, castitas m corpore non fallaciter Christiani. »

Possedi ccm ipsa (perperam Lyranus et ah¡Ven.M. legunt *cum ipsis,* scilicet doctoribus sapientia) COR AR INITIO : PROPTEREA NON DERELLNQLAR. — Hoc quoque ordine hunc versum et praecedentem legunt Greci Complutenses; habent enim : Animam *meam direxi ad illam, et in purgatione inveni eam. Cor possedi cum ipsa ab initio, propterea non derelinquar.* Codices vero Rom® emendati nonnulla immutant el trajiciunt; habent enim : Ani*mam meam direxi ad illam, cor acquisivi cum eis ab initio, d in purificatione inveni eam : propter hoc non derelinquar ;* Syrus : Cor *possedi mihi ab initio, propter hoc derelinquam eam.*

Jam *primo,* Jansenius hunc dat sensum, *q. d.* Ab initio vite me® ego ex dono Dei obtinui, et habui cor sapienti® conjunctum, eamque semper desiderans; ideoque firmiter confido, quod non derelinquar a Deo ct sapientia ejus; quia ejus raro dono ab infantia semper illi addictum habui oor. Nec (rigido eam quotivi, sed venter meus conturbatus est quærendo cam, hoc est, interiora mea omnia studio quærendœ sapienti® commola fuerunt. Undo Vatablus vertit : *Corundum cum illa cor adeptus sum ab initio.*

Secundo, Planius et simplicius : Hebrei dicunt b tamii fe6, id c»t acquisivi, el acquirendo possedi cor (sic « possidere » sumitur pro acquirere , parare, efficere, Proverò, vin, Î2, et alibi : est motaiopsis), ut scilicet per sapientiam cordatus evaderem cl prudens : cor enim fons est el symbolum prudenti®, maturitatis, constanti® cl fortitudinis. Hinc Scipio Nasica vocatus esi tu u « corculum, m ob insignem prudentiam, do quo Cicero, *Tust ul.* I : < Aliis, inquit, cor ipsum animus videtur : ex quo excordes, vecordes coneondesque vocantur; el Nasica ille prudens bis consul, corculum. » El Plinius, lib. VII, cap. xxxi, Catos , Corculos , apud Romanos cognominatos esse refert, qui sapientia præsliterunl : prisci enim Philosophi m cordo sapientiam consi luerunt El f Ennius se tri l corda habere dixit, eo quod tr s 4,1* huguas calleret, puta quod latine, osee el græce -t

sciret. Preciarlos vero Salomon, a Deo donatus sapientia, accepit « latitudinem cordis, n id est un ini magnitudinem, amplitudinem et liberali- Intern, III *Beg.* iv. Sic Jeremías, cap. v, 20, ait : • Audi, popule stulto, qui non habes cor; *n* ct Osee, cap. vu, H, ait de Ephraim : « Columba seducta non habens cor. » Vide ibi dicta. Corde ergo caret, qui sapientia caret : sapientia enim dat cor. « Propter hoc non derelinquar, » nec a sapientia, nec a Deo ; quia ubi est cor, ibi est sapientia, ibi est Deus.

Tertio, Dionysius ct Palacius: In sapientia possedi cor, id est, inquiunt, possedi animam et meipsum, ut quasi dominus et possessor imperarem omnibus animæ motibus et affectibus, cosque freno sapientiæ mihi subditos, sibique invicem in pace associatos continerem. Sic ait Christus, *Luc.* xxi, 19 : a In patientia vestra possidebitis animas vestras; » quia patiens per patientiam dominatur animæ suæ, eamque m pace continet et regit : impatiens vero non dominatur illi, nec eam possidet, sed potius possidetur ab ira, et consequenter a Satana. Sic avarus non habet se, sed habetur a nummis. Unde avari vocantur a viri divitiarum, » quasi servi earum, utpole qui non possident, sed possidentur a divitiis, *Psalm.* lxxv, 6. Sic libidinosus possidetur a venere et venire. Et qui facit peccatum amisit scipsum ; quia se fecit servum et mancipium peccati, II /'eir. n, 19.

Denique præclare noster Caussinus, lib. Ill *Parab. Hister,* cap. iu : Cordis elligies, ait, hieMinjm roglyphicum sapientiæ ct fortitudinis est. Hinc coni»» Vurro tradit hominis anniculi cor duarum esse drachmarum, quinquagenarii constare drachmis me m i centum; ab eo tempore annis singulis totidem eC ' imminuitur drachmis, quot excreverat : crcdilunu,' que inde ex defectu humani cordis, non ultra centesimum annum posse homines vivere. Cor igitur sapientiæ sedes el typus, vasculum quidem parvum, ut ait Macarius, *homil.* 43, sed in quo recipiantur omina. Ibi Deus, ibi angeli, ibi vita et regnum : ibi coelestes urbes, ibi thesauri gratiæ. At si pravum fuerit, ibi dracones, ibi leones, ibi bestiai venenosae, ibi aspere et salebrosæ viæ, ibi precipilia, ibi thesauri viliorum.

Andr di Idem, lib. XI,cup. xxii,sapientiæ symbolum dat n ***' andrudainanlem : Andrudamus, inquii, argenti ' nitorem habet, ct pene adamas, quadratis sem- t.p. u- per tesseris Magi putant nomen impositum ab eo quod aüimOrum impetus vel iracundias domare el refrenare dicatur; si credimus Isidoro, *Origin.* lib XVI, cap. xtv, Apodosis, sive redditio parabole, est hæc : Nullu* esi aliusanacíanlas, quam tapientia moderatrix animi, expiJlrixquo vitiorum. Hæc incitatas permotiones, et instar torrentis ct fluminis effusas reprimit et sistit, dissipata tot affectuum caligine.

Tft». t . - *t.* **hsn.Il MfVS CONTCHRATOS FST QUÆHE5D0 IL-J.A1 ; nmriEnxA** doxam pcsmdkdo possfssiosw .— Vatablus : *Viscera* (hebraico *meai) mea commota sunì ad querendam illam : propterea bonam possessionem nactus sum;* Syrus : *Viscera mea ardent ut fornax ad intuendum in eam; propter hoc possedi eam possessionem bonam.*

Primo, Dionysius et Palacius per veniris conturbationem intelliguntjejunium; hoc enim ventrem fame latrantem turbat ct humiliat, juxta illud : « Humiliabam in jejunio animam meam, » *Psal.* cap. m, 4, ut sensus sit, *q. d.* Sicut dæmon pater erroris ct mendacii ejicitur in jejunio ct oratione, *Mare,* ix ; ita e contrario ego cæterique sapientiæ studiosi, cam quæsivimus ct acquisivinius jejunio et oratione; perinde ac stulti eamdem amittunt crapula, garrulitate et dissolutione animi.

Secundo ct genuine, pro *venter.* Noster cum Græcis Romas corrcclis legit «ùtx; sed Complutensia legunt xxpííx, id est cor. Verum eodem redit sensus : nam per cor velut prœcipuum cætera Velj viscera, totusque venter intelligitur per syncc- pro c r. dochen. Sensus ergo est, *q. d.* Cor meum summis votis, desideriis ct conatibus quærcns sapientiam, variis cogitationibus, desideriis, curis et sollicitudinibus agitatum et conturbatum est : at ubi eam, quam tantopere quærcbam, inveni, per eam acquisivi bonam possessionem, puta ipsam sapientiam, quæ preliosor est omni auro ct argento : ac per sapientiam possedi cor meum , ut dixi vers, precedenti. Unde Rabanus : « Quod dicit, inquit, ventrem suum conturbatum inquirendo illam, vel hoc insinuat quod in ejus meditatione anxium habuerit animum; quia omnis disciplina in presenti amara est. Vel hoc intimat, quod per ejus notitiam ad peccatorum suorum compunctus sit poenitentiam. Unde scriptum est : Qui addit scientiam, addit dolorem, *Apoc.* x. Hinc el Joannes in Apocalypsi narrai quod angelus daret sibi librum, ct diceret ei : Accipe librum , ct devora illum, et faciet amaricari ventrem tuum; sed in ore tuo erit dulce tanquam mei, *Ezedi.* m. Et accepi librum de manu angeli, el devoravi illum, et erat in ore meo tanquam mei dulce, et cum devorassem eum, ainaric<dus est venter meus. Sed possidet in hoc bonam possessionem, quando per hujuscemodi conversionem adælernam perveniet requiem :qui enim conversus ingemuerit, salvus erit, n *ibid.* xvm. El : a Beali qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur, d *ilatth.* v.

Tropologice noster Alvarez de Paz, lib. IV *De dignitate perfectionis,* parle II, cap. x : Sapientiæ, id est perfectionis, inquit, studiosus adipis, cilur bonam possessionem. Quæ profeclo possessio non est alia quam ipse Deus : nam illum perfecta charitas in mentem infert, ct in cordibus nostris habitaro facit. Si igilur perfectio animæ possessio Dei est, ergo ct felicitas : etsi perfectus Deum ipsum possidet, est ergo beatus el felix, u Quid enim potest eo esse felicius, n inquil Prosper, Regiensis Episcopus, « cui efficitur suus con-

ditor census, et heereditas ejus dignatur esse ipsa divinitas : si modo eum sanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat, in illo et de illo jugiter vivat, et nihil terrenum cum illo possideat? Quia omnium conditor, cui nihil eorum r æ fecit, valet requari, non dignatur cum his aæ condidit possideri. Denique quid ultra quæ-■jit, cui omnia suus conditor fit; aut quid ei sufficit, cui ipse non sufficit? n 0 tu ergo qui mundo contempto, quia minime sinus tui cordis explebat, aliud bonum quæris, quod te repleat, quod te satiet, quod te beatum et felicem efficiat, perfectionem inquire, qua Deum ipsum, ultra quem nih l bonum, nihil pulchrum, nihil desiderabile, et intra quem omnia bona, omnia pulchra et omnia desiderabilia continentur, felicissime possidebis.

so. 30. Dedit midi Dominus linguam mercedem meam : ET IN ipsa laudabo EUM. — Syrus : *Dedit Dominus lingua mea mercedem, et in labiis meis laudabo eum;* Vatablus : *Dominus mihipramio dedit linguam, qua et laudabo ipsum ;* alii : *üt in ea laudem ipsum, q. d.* Deus dedit mihi linguam eruditam , piam et eloquentem , qua divina sapientiæ dogmata recte eloqui valeam; ut ipsa sit merces cx parte studii et laboris, quem impendi sapientiæ. Idcirco per ipsam laudabo Deum, tum eum in oratione glorificando , tum ejus laudes et præconia populo et lectoribus per lectiones, conciones, colloquia et scripta dcprædicando, eosque ad Dei laudem et cultum incitando. Huc facit illud Ciceronis : « Eloquentia nihil aliud est quam copiose loquens sapientia. » Et illud Salomonis, *Sapient,* vn, 13 : « Mihi dedit Deus dicere cx sententia, et præsumere digna horuin quæ mihi dantur; » et illud Prov. XV, 2 : « Lineua sapientum ornat (hebraice, *bonam reddit)* scientiam. »

Est hæc tertia bona possessio, quam adeptus est per sapientiam. Unde Palacius sic explicat, *q. d.* Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam, el in ipsa laudabo eum. Sensus est : Cedit mihi Dominus bonam possessionem, primo, sapientiam; *secundo,* cor cum ipsa; *tertio,* linguam , qua et alios docere, et Deum laudare possim. Plane dat Dominus linguam, qui aperit os mutorum, et linguas infantium disertas facit. Et rursum : « Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum qui lassus est verbo. » Et Spiritus Sanctus linguas igneas Apostolis distribuit, quibus loquerentur maznalia Dei. Datur autem lingua in mercedem: quia enim Auctoris lingua laboravit orando, datur ei in stipendium, ut laetetur laudando. Ergo ut merces divitis illius erat, ut lingua quæ deliciis affiucbat in hoc sæculo, amburatur in inferno; ita merces linguæ laborantis in oratione est, ut delectetur in Dei sui laudationem. Sic S. Antonius de Padua in Utr>» præmium suæ sapientiæ et virtutis, accepit liugnam sapientem et ardentem docendi et prædi- UT.a, candi, qua auditores innumeros cognitione et «rr ¡> amore Dei succendit. Quocirca post ejus mortem u anno 32, S. Bonaventura linguam S. Antonii adhuc integram cum lacrymis exosculans :«O lingua, inquit, quæ semper laudasti Deum, causaque exstitisti, ut alii eumdem laudarent; nunc miraculo integritatis tuæ ostendis quanti meriti sis apud Deum, qui te ad tam sublime officium creavit. »

TERTIA PARS CAPITIS.

CONCLUSIO ET ADHORTATIO AD STUDIUM SAPIENTIÆ.

. 31 31. Appropiate ad me, indocti, et congregate vos in domum disciplina. — Vatablus : *Accedite ad me, imperiti, et in domo disciplina versamini;* græce enim está'Aío^n, id est versamini, conversamini; Syrus : *Declinate ad me, insipientes, pernoctate in doctrina.*

Possent hæc accipi ut verba sapientiæ invitantis ad se, et ad domum suam omnes expertes sapientiæ, ut eam a se addiscant; sic enim sapientiam ad seinsipienles invitantem induxit,cap. XXIV. Verum germanius ad litteram hæc accipias, ut verba Siracidis, qui indoctos ad se velut doctorum sapientiæ, ac consequenter ad domum suam quasi scholam sapientiæ invitat. In præccdentibus enim hucusque de se suaque persona locutus est Siracides; ergo cum subnectit : « Appropiate ad me, » de se personaliter intelligit, 7. *d.* Recensui modum, quo ego sapientiam adeptus sum ; appropiate ad me, et ad domum meam, ego tum modum sapientiam consequendi, tum ipsam sapientiam vos docebo. Sapientiam Ethicam intelligit; unde eam vocat « disciplinam, v quæ scilicet vitia castigat, moresque omnes ad virtutem efformat et componit. Unde Palacius : Siracides, inquit, imitatur Salomonem dicentem Proverò, ix : « Si quis est parvulus veniat ad me. El insipientibus locuta est : Venite , comedite, » etc. Et item : « Usquequo, parvuli, diligitis infantiam, et stulti ea, quæ sibi noxia sunt, cupient? » etc. Ita nunc auctor indoctos ad sapientiam invitat, quia vere indoctus est, quem tu non erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum. Jam quia auctor videbat se Dei lumine collustratum, nihil verctur dicere : « Accedite ad me, et illuminamini, » etc., Act xxviii. El ego certo credo auctorem in aliqua domo docuisse, sicut ct Apostolus in suo conducto docebat omnes ad so venientes. Ad hanc igitur domum auctor discipulos invitai; quam « domum disciplina > vocat. Iiæc Palacius.

Huic *similis est* gnome B. Josephi filii Joezer in *Pirke avoth,* id est in *Capitulis* sive *Proverbiis patrum :* • Sit domus tua quasi quoddam asylum sapientibus, impolvera te pulvere pedum eorum, ac sitibundo gutture avido sermones eorum excipe. » Ibidem, cap. j : a Viri synagog®, inquit, hinc tria documenta vobis dedere, prudentes estote in judicando, plures vobis studete facer? discipulos, sepem denique ac propugnaculum legi ponite. » *Ibidem,* Samai socius, H. lidie! : « Parcum, inquit, tc volo in loquendo, inultum in agendo, vultu autem hilari el benevolo omnem ad te venientem excipe. » *Ibidem,* cap. iv, Barzoma quatuor hæc problemata proponit : « Quis vere sapiens dici potest no debet? ille, inquit, qui se semper ct ab omnibus doceri desiderat, juxta illud *Psalm.* cxvni : Super omnes docentes me intellexi. Quis est potens? Ille, inquit, qui fortiter tentationi resistit. Dicit enim Scriptura : Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium, *Prov.* XVI, 32. Quis est appellandus dives? Is, inquit, qui suis contentus est, nec appetit aliena, sicut ait Psaltes : Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, et bene libi erit, *Psalm.* CXXVli, vers. 2. Beatus es in spe exspectationis, bene autem erit tibi in re et fruitione consummat® beatitudinis. Beatus, inquam, es in præsenli saeculo, et bene tibi erit in altero. Quis est in honore ac pretio? Illo, inquit, qui alios observat et colit debita reverentia, juxta regulam in S. Scriptura statutam : Quicuinqueglorificaverii me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles, » I Beg. n, 30.

Ibidem, R. Ismael : « Qui eo fine discit, inquit, ut alios postmodum doceat, illi Deus et discendi gratiam confert pariter et docendi. Et qui hoc animo discit, ut suos ipsius mores instruat, dat illi Deus unde discat et doceat, et quod alios docuit, in opus ct praxim redigat. »

Igitur ex hoc loco habes, tempore Siracidis ipsum similesque sapientes sapientiam, pr esertim Ethicam de virtutibus, quibus perfectionem et felicitatem assequimur, deque Deo rite sancteque colendo docuisse, vel in scholis publicis, vel
'▮ domi suæ. Sic Abraham eamdem docuit suos liberos suamque familiam; quin et peregrinos,
f. quos hospitio recipiebat, sicut tradit Jonathas auctor *Targum* Hierosolymitani, uti dixi Genes, cap. XXI, 33. Hinc ct urbs in Judæa dicta est *Cariaiscphcr,* id est civitas litterarum, quod ill® in ipsa docerentur, quodque scholis ct magistris cas docentibus abundaret, Josué x ct sequent., ac *Judicum* i. Fuit ergo Cariatsepher Universitas et Academia Palæstin®, ait Adrichotnius, in *Dcscrip.* terra sancta *in tribu Simeonis,* num. -it.

Imo Jacobus Middendorpius, lib. I De Academifü in *Italia,* ex Beroso, lib. IU *Antiq.,* et aliis,
l K». aderii Noe post diluvium primum in Armenia, demde Veluloni® in Italia gymnasium erexisse, ibique publico jura divina et humana, morum disciplinam, ritumque colendi Deum docuisse, qua de re nonnulla dixi, *Cenes,* cap. ix, in fine. Quod si ita est, primus Acadcmiarum institutor fuit Noe. Unde Rebecca, *Genes,* xxv, 22 : a Perrexit ul consuleret Dominutn ; n ubi Jonathas jam citatus vertit : a Abiit, ut peteret misericordiam in domo, ubi condonabatur Scm. » Et illud <6i- Ei fce, *dem,* vers. 27 : «Jacobautem vir simplex habitabat in tabernaculis; » Onkelos vertit : *Jacob vir integer minister domus doctrina,* quod ipso et Hcbræi ad scholas sapienti® referunt, quas frequentabat Jacob docloribus Scm ct Holier; aut secundum alios Mclchiscdecb, rerum divinarum et pietatis studio vacans : minister enim idem est quod auditor ct discipulus. Sio Salomon erexit n m*. acade^jam in arce Sionis, *Proverb,* ix, 1 ; de qua 'n0B- vide nostrum Pinedam, lib. 111 *De Rebus Salomon.* cap. XXVII ct xxvin.

Mystice, *a* domus » sapienti® et a disciplin® » est Ecclesia Catholica; item templum in quo concionatorcs docent et prodicant veram fidein, virtutem ct pietatem; insuper collegia, oratoria ac coetus virorum sapientoni. Denique « domus disciplin® » est status Religionis, qu® mores hominum reformat, cosque per tria vota Deo devincit et obstringit. Vide P. Piatum, lib. I *De Bono status Religiosi,* cap. xxi, et lib. HI, cap. v ct xi.

32. Quid adhuc retardatis? et quid dicetis in Ver». 3». ms (id est *de his)?* Animæ vestræ sitiunt vehementer. — Sio elGræci Complutenses, licet Romani aliiqua deleant *net quid dicetis?* Valablus : *Quidnam cunctamini? et quid dicetis super his cum anima vestra vehementer sitiant?* Est acris exhortatio, qua cuasi stimulopungit audientem vel legentem hæc, ut sapienti® studio se dedat, g. *d.* Quid moramini? quid in his adhortationis me® verbis excusationis afierre potestis? si anim® vestr® sunt velut terra sitiens, id est arida et indiga ver® sapienti®, qua irrigentur, vivant, fructusquo vit® san» t® proferant; atque ego cade causa os meum aperui, ut velut imbres emitterem eloquia mea, cur non venitis ad bibendum, ct pleno ore ea hauriendum ?Tò enim *sitiunt* significat sitim, non tam desiderii (sicenim non dixisset : « Quid adhuc retardatis? ») quam ariditatis ct indigenti®. Syrus tamen desiderii sitim accipit : *Usquequo,* inquit, *deficietis his? et anima vestra erit sitiens unum,* summum bonum, puta Deum?

33. Aperui os meum, et locutus sum : Comparate Vrr». 3» vobis sine argento, — scilicet « sapientiam » (uti addunt aliqui, vel *scientiam,* ut addit Syrus) quam aperto ore vobis propono. Valablus : *Apriti) ore dictito : Sine argento comparate vobis, q. d.* Cum anim® vestr® rudes ct imperii® instar terr® restuantis sitiant optentque imbrem sapientiæ, quo irrigentur, et ad fruges bonorum operum fecundentur, in aperto plenoquecorde ct ore vobis illum offero et propino. Avide ergo cum excipite el haurite, ut sitim et aridilalcm vestram lavelli.

Nec est quod excusetis dicendo vos non Lìbere pretium, quod pro ea rependatis, uti Philosophi caro admodum vendebant suam scientiam : ecco eu*m ego gratis eam vobis offero. « Comparate» ergo, id est excipite, eam « sine argento, » sine pretio; solutn enim pretium hic est affectus desiderantis sapientiam, eamque avido excipientis, nec euim invito illa obtrudenda est.

Alludit ad Illud *Isaia* lv, 1 : « Omnes sitientes, venito ad aquas, et qui non habetis argentum , properate, emite et comedite ; venite, emite absque argento, et absque ulla commutatione vinum et lac. Quare appenditis argentum non in panibus, ct laborem vestrum non in saturitate? Audito, audientes me, et comedite bonum, ct delectabitur in crassitudine anima vestra. » Qu® quia ibidem explicui, hic non repetam.

fer». II. 34. Et collum vestrum subjicite jugo (Syrus, *inducite jugo illius),* et suscipiat anima vestra disciplinam; IN PROXIMO EST ENIM INVENIRE BAM. — To et est exegeticum, posterior enim pars explicat priorem, *q. d.* Collum vestrum subjicite jugo sapienti®, hoc est suscipiat anima vestra disciplinam, qua inordinatos animi motus juxta Dei legem, rectamque rationem ordinetis et componatis, omnesque vestras actiones conformetis voluntati divin®. Pro tn *proximo est,* græce est iyp; i;í, id est prope est, ut inveniatis eam. Undo Valablus : *Cervicem vestram subjicito jugo, et* anima *vestra suscipiat disciplinam, in promptu est enim invenire cam;* Syrus : *Proxima est guarenti illatn, et qui dat animam suam* (qui ei intendit ex animo) *invenit eum.* Alludit ad illud Moysis, cap. xxx, H : « Mandatum quod ego principio tibi hodio, non supra te est, neque procul positum, nec in ccelo silum, ut possis dicere • Quis nostrum valet ad coelum ascendere, ut deferat illud ad nos? etc. Sed juxta to est sermo valde in ore tuo, et in cordo tuo, ut facias illum. » Igitur Dei mandatum, sive lex, vocatur a jugum; » quia premit cervicem superborum, ct frenat concupisceintiam earn i-linin; sed, ut Rabbini dicunt, lex vocatur et est «jugum cadi, » quia a Deo gratiam ad legem implendam subministrante est impositum, juxta illud S. Leonis : « Juste, instat præcepto, qui pr®-venit auxilio. » Sic Jeremias ait, *Thrcn.* m, 27 : « Donum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua. » Et Christus, *Matth.* xi, 29 : « Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum ct humilis corde, ct invenietis requiem animabus vestris : jugum enim meum suave est, ct onus meum leve. » Hinc cx adverso « filii Behal, o id est sino jugo, vocantur inobedientes, rebelles, Apostat®, qui jugum Dei, sapienti® ct legis excutiunt. Rursum alludit ad illud *Sap.* cap. vi, Id : « Clara est ct qu® nunquam marcescit sapientia, et facito videtur ab his qui diligunt eam, et invenitur ab his qui quierunt illam. Præoccupat, qui secoucupiscunl, ut illis se prior ostendat »

31$. Videte oculis vlstrisquia modicum laboravi, v«n.is. rr inveni mihi multam requiem. — Duos sensus bic affert Palacius : Prior, inquit, est : Videte, obsecro, etsi pro sapientia oblinenda aliquantum laborarim, mullam in ea Limen requiem inveni : quis enim posset tam multa de quavis materia, ut scripsi, scribere, nisi qui requiem inultam animo haberet? Alter sensus germanus, ut credo, est : Oculis vestris me conspicite; laboravi equ<-dem sub iniquo rege ; sed me jam videtis in multa requie felicem : id vero factum est ob sapientiam ; eam ergo et vos comparate. Videtur auctor post afflictionem mullam felicitatem habuisse, ut olim Job, ut po-tea David et alii multi. Unde Syrus vertit : *Laboravi in ea modicum, et inveni eam multum.*

Tertio, simpliciter ct plane sic exponas, q. d. Ex illis qu® hoc capite, vers, xix et seq. ac toto libro do sapientia ejusque experientia et fructu disserui, evidenter colligite, ct oculis mentis perspicite quantam ex modico labore, quem sapienti® impendi, collegerim mihi requiem. Ex hisce enim meis dictis et scriptis colligetis me omnes anim® turbulentos motus ct perturbationes per sapientiam ita ordinasse ct composuisse, ut totus in sapientiæ paco et jucunditate conquiescam et delicien Nam, ut aitClemens Alexandrinus, lib. II Sip¡«M *Padag* : « Medicina medetur corporis morbis, sa- a it picnlia autem animi perturbationibus. » EtS.Gre- gwdfos gorius Nazianzenus, ora/. 15 in plagam grandi- c"r' nis : « Prima sapientia, ait, est vita proba et honesta Deoque perpurgata, vel certe se purgans; Deo, inquam, qui purissimus ct splendidissimus est, solumque purgationis sacrificium a nobis requirit. » Ratio est prima, quia, ut dicere solebat S. Bernardus : ■ Sapiens est cui quæque res sa- pn“i' piunt, prout sunt. » Ita habet auctor *Vita* ejus, lib. Ill, cap. i. Sapiens ergo omnia accipit prout sunt, omnibus eventis acquiescit : semper ergo est m pico. Secunda, quia, ut ait Comicus, in scandi. *Hecyra :* a Istud est sapere, qui ubicumque opus sit, possis animum llectere. » Et alius : a Sapiens res sibi seque rebus accommodat. » Ubique ergo pacem et requiem invenit. Tertia, quia «sapiens semper est solutus, semper sui juris; » habet enim animum terra celsiorem in Deo fixum, unde omnia tam adversa quam prospera, qu® ei accidunt, parvipendit, et ad se non perimere exis- timat, juxta illud : « Mundana sperne, id culmen est sapienti®. » Quirla, quia» tristium guberna- Quid*, trix est sapientia : » quare sapiens per sapientiam omnia tristia vel avertero, vel fortiter ferre, vel iis mederi novit. Quinta, quia sapiens futura quiqU, prospicit, ac futuris longe, antequam eveniant, malis parlim assuescit, partim providet. Sexta, smu. quia quisquis sapit, sorti su® se accommodat, ac sorte sua quam Deus ei admensus est, sive prospera ea sit, sive adversa, contentus vivit. Septima, quia « saplentjs anima semper ad latus sepum*. est Dei, diailque : Si Deus pro nobis, qms contra

nos? • *Pom.* vin : « ütenim sapiens Deum, sic sapientis animam sequitur Deus. Quare quæ possidet Deus, possidet et sapiens. » Ab omnipotente ergo fit omnipotens, ab impassibili impassibilis, ab invincibili invictus. Huc facit illud : « Quis sapiens? qui vivit cum diis ex pari, p

Octna. / t u * v,r*u^s d.ou. Denique gaudet sapiens in labore sapienti® et Quantumvis arduo ; quia certa fide et spe credit ct sperat ex modico labore consequi reternam quietem in gloria caelesti. Modicus enim labor perennem parit felicitatem, quæ est omnium bonorum aggregatio el cumulus. Legimus in *Vita B. fialgani Senis,* excusa anno Domini 1571,etex ea apud Philippum Ferrarium, in *Catalogo Sanctorum Italia*, ad* diem 4 decembris, B. Galganum a voluptuosa vita ad austeram sanctamque a Michaele Arcbangelo evocatum, in eremum secessisse, ac coelestem in orationibus, jejuniis, omniqueausteritate vitam agentem, post annum coelesti voce ad retornara requiem invitatum hisce verbis : *a* Satis est quod laborasti, metes nunc quod seminasti; » in cœlum emigrasse anno retatis 33, sub annum Domini 1181. An non hic modico labore magnam requiem sibi peperit ? S. Stephaniis septem mensibus Diaconi officium exercens, disputans cum Judreis, Christi fidem ingenti zelo prredicans, quantam quietem et gloriam adeptus est! eodem enim anno quo Christus 25 martii, ipse 26 decembris pro Christo lapidatus martyrii *ctyw* laureamque adeptus est. S. Laurentius quinque diebus, qui a morte S. Sixti ad ejus craticulam interfluxerunt, modicis sed heroicis laboribus cum Valeriano Imperatore decertans, quam illustres sibi in cœlo ct in terra creavit triumphos! Quare sapienter S. Franciscos hac brevi, sed nervosa concione suos ad omnes virtutis agones excitabat : « Modica voluptas, poena immensa; modicus labor, gloria reterna : multorum vocatio, paucorum electio, omnium retributio. » Et S. Ephrem, in *Serm. ascetico ad Frat* : ; « Post tentationem requies, post formicam opes, id est acerbitatem laboris dulcedo quietis excipit, et asperitatem vit® gaudium, »

vm.36. 36. assumite disciplinam in multo numero argenti, et copiosum aurum possidete in ea. — Tripliciter hrec exponas. *Primo, q. d.* Comparate vobis disciplinam et sapientiam in multo, id est per multum numerum argenti (hebrreum enim , id est *in,* significat srepe pretium, idemque valet quod per), puta pretio mult® pecuni®; quia per eam possidebitis copiosum aurum; tum quia sapientia veras opes homini confert, spiritales scilicet , qu® mentem rerum cognitione et virtutibus divitem efficiunt; tum quia ipsa secum afferre sokt opes corporales sapienti ad suum statum necessarias vel utiles, uti Salomoni tanquam regi attulit innumera auri et argenti talenta. Unde Syrus : *Audite doctrinam meam modicam, et argentum* et *aurum possidebitis per me.* Hinc et ex Græco nonnulli vertunt : *Participate disciplinam multo numero argenti, et mullum auri per eam acquiretis, q. d.* Comparate vobis sapientiam, etiamsi eam magno pretio, adeoque tota substantia vestra comparare dehealis. *Secundo* et nervosius, Rabanus, *q. d.* Comparate vobis disciplinam, a in multo, » id est pr® inulto, a numero argenti, » prreferte illam et potiorem ducite omni auro et argento : quia per ipsam copiosum aurum et opes tum spiritales, tura corporales possidebitis : Hebrreum enim 3, id est *in,* subinde sumitur pro ¡0 *min,* id est *præ. Tertio, q. d.* Comparate vobis disciplinam in, id est cum mullo numero argenti : quia scilicet ipsa secum defert omnes opes, casque sapienti largitur. Unde explicans subdit : « El copiosum aurum possidete in ea. » Ita Vatablus : *Participes,* inquit, *estote disciplina: cum magno argenti numero, et cum ea multum auri acquirite.*

Nota « possidete, » id est possidebitis per sapientiam copiosum aurum : tum quia ipsa plus valet quam omne aurum, coque longe pretiosior est, juxta illud :

Auro qnid melius? Jaspis. Quid laspide? Virtus.
Quid virtute? Deus. Quid deitate? Nihil.

tum quia sapientia srepe procurat sapientibus aurum. Estenallage modi frequens in Scriptura, præsertim in promissionibus. Per illam enim significat Scriptura, si id fiat a nobis, quod ipsa præscribit, promissionem prremii fore certissimamct infallibiliter complendam, quasi jam nihil supersit nisi manum ad fructum illum colligendum, sive ad promissum reipsa capiendum extendere. Sic dicitur *Psal.* xxxm, 6 : ‹ Accedite ad eum, ct illuminamini, » id est si accesseritis ad Deum, certo ab eo illuminabimini. Similia sunt fanœuv, 2, *Osee,* X, 12 et alibi. Huc facit illud S. Ephrem, in *Cantico spirituali de laude sapientiæ* : « Relinque negligentiam, perditionis rerarium. Posside aurum cum mensura, et doctrinam absque mensura. » cjfa^Q|

37. Latetur anima vestra in misericordia ejus, ven.n. ET NON CONFUNDEMINI IN LAUDE IPSIUS. — TÒ *(jus* non refert sapientiam (grrecc enim est masculinum aureo) sed Deum datorem sapienti®, *q. d.* Laetamini, exsultate, ct gratias agile Deo, qui per immensam suam misericordiam offert ct confert vobis sapientiam : et si id prreslilerilis, nunquam confundemini in laude ejus, quod scilicet Deum laudaveritis, sicut srepe confunduntur, qui laudant homines, a quibus magna sperant, sed frustra. Aut potius : « Non confundemini ; » grrece, uti «îaxwOtiMvt, id est *non confundemini,* id est non pudeat vos perpetim laudare Deum ; esto ob id ab omnibus profanis parumque religiosis irrideamini. Unde Vatablus : *Anima vestra Icetetur benignitate ejus, nec vos laudum ejus puduerit.* Porro Palacius: Scio, inquit, Grrecis relativa *ejus* et *ipsius* esse masculina, et ita ad Deum, non ad sapientiam referri; sed cum Græci codices srepo tam sint varii, magis placet ad sapientiam ro

ferre, ut sit sensus : Cum sapientia se vobis misericordem ct benignam ostenderit, lætetur anima vestra; aperiat universos sinus suos, ut benignitatem s<q>ienliu? suscipiat, a Cor meum, inquit, et caro mea, exsultaverunt in Deum vivum,» *Psal.* 1 x x x iii. Dulciora sunt judicia sapientiæ super mei ct favum; est enim sapientia Verbum Dei, Filius Dei. O quantum ille animam In-tam reddere potest, *Psal.* xvm. O quam recte spiritus meus super mcl dulcis, et hœreditas mea super mei et favum! Vide dicta Bolt. cap. xiv, infine. Jam vere dictum est : a Sicut adipe ct pinguedine repleatur anima mea : ct labiis exsultationis laudabit os meum, » *Psal.* 1 x ii. Nam ubi anima exsultatione sapientiæ adimpletur, laudes Dei eructat ct ebullit. Hoc dicit auctor : Lætetur anima vestra in misericordia sapientiæ : tunc eam laudabitis, ncc vos pudebit unquam ipsam laudasse. Pudebit laudasse divitias, honores, demum laudasse terrena; at pulchram, divitem et honestissimam sapientiam amasse et laudasse, nunquam in sœcula pudebit. Porro Syrus vertit ; *Laetabitur anima vestra in poenitentia mea, et non confundemini in canticis meis.*

V<r». 38. 38. Operamini opus vestrum axtb tempus, et **DABIT VOBIS MERCEDEM VESTRAM IN TEMPORE SUO.** — Tg *operamini* significat sapientiam, de qua semper agit, non esse otiosam, inanem ct speculativam, ncc solum in affectu et interno amore virtutis consistere, sed esse operosam, atque in actiones virtutis emanare. Unde has vocat a opus vestrum, » quod scilicet vobis sapientiæ studiosis ipsa præscribil, quodque vobis manebit in omne œvum, vobisque conciliabit æternum felicitatem el gloriam; cum cætera mundi hujus bona, ut opes, honores, deliciæ non sint opus vestrum, vobisque mansurum, sed mundi, utpote quæ a mundo nunedeniur, nunc auferantur, et ad alios transferantur, adeoque cum inundo, imo ante mundum sint interitura. Quocirca Christus, *Joan,* vi, 27 : « Operamini, ait, non cibum, qui pcr.t, sed qui permanet in vitam a tei nam. » Opus ergo sapientiæ, id est rationis, virtutis, felicitatis et œtcrnitalis, est opus nostrum, id est nobis a Deo destinatum, nobis dignum, nobis mansurum, nos beaturum. Porro tò *ante tempus* virhiti (r¡piicjtcr exponi potest. *Primo, q. d.* a Operamini inkirrn. opus vestrum, » puta opus sapientiæ et virtutis, S^ninin. antequam perca! et elabatur vobis tempus operandi et merendi esterna pramia : ut nolet duo Primo, tcmpoia, unum hujus vitœ, quod est tempus merendi; alterum futur# vitœ, quod ent tempus mercedem recipiendi ; juxla illud, *Galat.* vi, IU : « Dum tempus habemus, operemur bonum : tempore enim suo metemus non deficientes. » Unde Vatablus vertit : *Ante amissam occasionem* (hanc enim significat Grœcum *fungimini officio vestro, suoque tempore proemio vos afficiet.*

MIudit ad Jacob ambientem Rachel in sponsam : unde pro ea ante nuptiarum tempus servivit Laban patri Rachclisper i i annos pascendo greges illius, et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine, Genes, xxix , 20. Nam, ul ait Albinus Flacus, *Disput.* cum Pipino Caroli Magni filio : « Quid est spes? refrigerium laboris. Quid est quod amara facit dulcia? fames. Quid est quod hominem non lassum facit? lucrum. » Huc accedit Glossa : Operamini, inquit, opus vestrum, ante tempus judicii ; Lyranus, ante tempus mortis. Unde Sapiens, *E»-desiasi.* ix, 10 : « Quodcmnque, inquit, facere potest manus tua, instanter operare : quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas. D

Secundo, Palacius sic exponit, *q. d.* « Opera- s<md* mini ante tempus, » id est in juventute, ut ego feci, qui ante tempus postulavi eam, cum nondum tempus videbatur petendi. Aut potius, *q. d.* Ne exspectetis tempus quærendi sapientiam, praevenite omne tempus : fallimini si creditis senectam exspectandam ad eam quaerendam : arripite igitur quamvis eam comparandi occasionem. Ne contingat vobis, quod contingit >ponsa?, quæ cum aperuit pessulum ostii sui, sponsum qui diu ad januam pulsaverat, jam abnsse doluit. Igitur « operamini ante tempus, » idem est quod, operamini etiam ante tempus. « Dabit, inquit, mercedem in tempore suo, » dabit scilicet sapientia mercedem, non quovis tempore, sed tempore suo, cum oportuerit.

Huc accedit noster Pineda, lib. Ill *De Salomon.* cap. m, qui sic explicat : • Operamini, inquit, opus ante tempus, etc., *q. d.* Dum non habetis sapientiam, etiam ante tempus senectutis (tunc emm suo tempore videtur mature provenire) enitimini, ut illam bonis operibus et assiduis vigiliis atque laboribus promereamini. Quippe illa tandem vobis aderit non quidem oscitantia» et somnolenliæ, sed sollicitudinis et vigiliarum præmium; mercesque opportuna, ut in me cernitis.

Tertio, plenius et sublimius, *q. d.* < Operamini Tcrt>0· opus vestrum, » puta vesiræ sapientiæ el virtutis, « ante tempus, » scilicet mercedis, ut in tempore suo, mercedi scilicet a Dco destinalo, mercedem vestram quisque open suo congruam et commensam recipiatis, *q. d.* Operamini opera bona in præsenti vita, ut in futura mercede donemini : pnesens enim sæculum est operis et meriti; futurum vero ent quietis et mercedis. Nola *to mercedem,* quam scilicet cuique majorem vel minorem, pro qualitate et quantitate operum, Deus justus judex taxabit. Igilur in hac vita non est tempus mercedis, læliliæ et divitiarum; sed est tempus militi#, laboris et crucis. Ergo si illa Deus darei in hac vita, non tempore suo ea daret. Exspecta igilur, o Christi athleta, tempus suum, (pio Deus ea tibi certo, imo magno cum fœnoro præstabit. Demque Syrus sic concludit :

Operamini opus vestrum non ni tempore suo, ct dabitur merces vestra tempore suo. Benedictus Beus in saculum, et laudabile nomen ejus in generationem et generationem. Hucusque verba Jesu filii Siniconis (forte Sitaci) pater Jesu, alio nomine dictus est Simeon) *qui vocatur Bai Siro* (id est filius devincti) ; Arabicus, *Bar-Sirach.*

Imitatur Siracides Salomonem, puta Ecclesiasticus Ecclesiasten, qui ita librum suum concludit : « Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time.cl mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo, » id est hic tinis, hæc nicta, hæc felicitas, hæc gloria, hoc omne bonum hominis. Unde Rabanus : « Huic sententi®, inquit, canon totius divinæ legis concordat, ct hoc resonat, hoc docet, hocquc hortatur, ut dum tempus habemus semper bono operi insistamus; quatenus in tempore opportuno justissimo judice retribuente, œternom mercedem pro hoc accipiamus. »

Finitu- j'oiia U4.

Finis enim omnis sapiontiæ et doctrin®, omnisquo actionis et virtutis est æterna merces, felicitas et gloria, qu® sane omnes exstimulare et accendere deberet ad aggrediendum heroica virtutum opera, eaque multiplicanda ct augenda : quot enim talia facimus, tot coronas gemmeas el adamantinas nobis in cudis adornamus : «Ad magna enim præmia, ait S. Gregorius, homii. 37 *in Evang.* perveniri non potest, nisi per magno» labores. Unde Paulus egregius praedicator dicebat : Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit. Delectet igitur mentem magnitudo præmiorinn, sed non deterreat certamen laborum.» Preclare S. Augustinus,in *Psal.* xeni: «Venale est quod habeo,dicit Dominus, tibi eme illud. Quid habet venale? Requiem, Regnum. Quantum valet? Pretium ejus labor est. Quantus labor? /Eterna requies æterno labore emenda erat. Sed qualis misericordia Dei! Non dicit: Decies centena millia annorum labora; non dicit, Vel mille annos labora; non dicit, Quingentos labora : sed, Cum vivis labora paucis annis; indo jam requies erit, et finem non habebit. Ecco quantum pretium damus, quodammodo unam siliquam ad accipiendos thesauros sempiternos : sihquam laboris ad requiem sempiternam. » Et S. Uurnardus, serm. 4 De *Aseáis. :* « Quid illi grave potent videri, qui semper mente tractat, quod non sunt condigna* passiones hujus temporis ad futuram gloriam? Quid concupiscere poterit in hbcuIo nequam , cujus oculus semper videt borri Domini m terra viventium, semper videt æterna præmia? »

àktu- r' , '

Híec præmia sibi jugiter ob oculos posuere pri*ciascète et anachoretae, iisque velut acribus Xirtutis stimulis, ad ardua qu<eque sesc incilabant. Audi Damascenum, in *llistor. Harlaam tl J(aapluit,* cap. xn : « Per hire exempla, el per hujusmodi coitiones el actiones, terreni cœlitum Vitam iiiuLaü &unl : ut qui m jejuniis et precibus ac vigiliis, in calentibus lacrymis et luctu ab omni animi distractione liberi, in peregrinatione ac mortis memoria, in lenitate, animique affectu ab iracundia remoto, in labiorum silentio, ift paupertate atque inopia, in castitate ac pudicitia, in humilitate et quiete, ac denique in perfecta erga Deum el proximos charitate presentís vit® curriculum confecerint, Angelosque moribus expresserint. Ob eamque causam Deus miraculis ac signis, variisque virtutibus eos exornavit, cifccitque ut admirandae eorum vite rationis sono ipsi quoque orbis terrarum fines personant. » Deinde unius S. Antonii *Vita* in exemplum proposita, ista subjicit: a Beati certe illi ac ter beati, ut qui Dei amore flagrarunt, atque ob ipsius charitatem omnia pro nihilo duxerunt. Siquidem lacrymas profuderunt, dieque ac noctu in luctu versati sunt, ut perpetuam consolationem adipiscerentur : seipsos ultro depresserunt, ut illic in altum attollerentur : carnes suas fame ac siti et vigiliis confecerunt, ul illic paradisi delirine et exsultatio ipsos exciperent : Spiritus Sancti tabernaculum per cordis puritatem exstiterunt, quemadmodum scriptum est : Inhabitabo m ipsis et inambulabo : seipsos mundo crucifixerunt, ut ad Chridi dexteram starent : lumbos suos in veritate succinxerunt, atque in promptu semper lampades habuerunt, immortalis sponsi adventum exspectantes. Nam cura mentis oculis prædiii essent, horrendum illura diem semper prospiciebant : atque tum futurorum bonorum, tum futuri supplicii contemplationem ita in corpore defixam gerebant, ut ab ipsa nunquam divellerentur : atque hic laborare studuerunt, ut scinpitern® gloriæ compotes essent : perturbationum expertes, non secus atque angeli fuerunt; nunc cum illis quorum vitam imitati sunt, choreas agunt. Beati ilii ac ter beati, quoniam firmis mentis oculis præsenlium rerum vanitatem, atque human® prosperitatis ineertitudinem el inconstantiam perspexerunt, eaque rejecta sempiterna bona sibi ipsis condiderunt, ac vitam cara, qu® nunquam occidit, nec morte interrumpitur, arripuerunt. »

Igitur vera sapientia non est aliud quam vera sanctitas, sancta felicitas, felix ætermtas. Quocirca « sursum vocatos animos terrena desideria non deprimmt, ad ætehna pr relectos peritura non occupent, viam veritatis ingressos fallaces illecebr® non retardent, etc., » ait S. Leo, serm. 2 *Dc Ascensione.*

S. Antonius, apud S. Alhanasiuin : «Si centum annos laborantes in Dei opere vixerimus, non pari tempore regnaturi sumus in futuro, sed pro annis prædiclis omnium nobis sæculorum regna tribuentur. » Quidquid hic vides, breve est, Æternum cogita : semel cogitatum, dictum, factum, æternum est.

S. Gregorius, lib. VI, epist. 20 *ad Andream ¡* « Si bona quierimus, illa diligamus qu® sine fine habebimus. Si autem mala pertimescimus,

illa timeamus qu® a reprobis sine fine tolerantur. •

S. Gregorius Nnzianzenus, epist. 57 *ad Eudoxium* : « Ad Deum contende, progredere, animo volita, vitam ælernam arripe. Nusquam spes tuas sisto, quousque ad illud summe expetendum et beatum bonum perveneris. »

S. Augustinus, serm. 39 *De Tempere :* a Tota series scripturarum nos a terrenis ad cœlestia erigi adhortatur, ubi vera et sempiterna est beatitudo. »

S. Bruno, fundator Cartusi®, in carmine *Do Vanitate mundi :*

Sic vivunt homines tanquam mors nulla sequatur,
Et velut infernus fìbula vana foret.

« Æternitati comparata brevis est omnium temporum longitudo. In conspectu enim tuo milio anni quasi dies una reputantur. » S. Hieronymus, epist. 139 *ad Cyprianum* :» Lux perpetua lucebit sanctis tuis, Domine, et æternitas temporum. » *Alleluia,* IV *Esdra,* n, et 0/)k. *Eccles.*

Vive æternîtati.

O æterxitas, quam longa es : quam intermina! quam raro versaris in mentibus hominum ! o *-tfrnitas, quam piis beata, quam impiis misera es ! o viva semper eademque s¿cculoruin omnium ÆTERNITAS !

Tertullianus, *Exhortât, ad Martyres,* cap. in : « Bonum certamen subituri estis in quo agonothetes Deus vivus est, xystarches Spiritus Sanctus, corona æternitatis bravium, angelic® substantiæ politia in cœlis, gloria in sæcula sæculorum. Arnen.

ADDITIO DE BEN-SIRA.

In Piwmio pollicitus sum me in calce operis, nisi id nimis excresceret, daturum integrum Ben-Sira, Siracidi nostro cognominem, adinem ct persimilem. Fidem datam libero : vesligavi Ben-Sira Rom®, Parisiis, Antverpiæ, Lugduni, Francofurti apud omnes pene Europæ typographos, quin et apud Synagogæ ac Judreorum Rabbmos; ac nusquam reperì, quod ejus genuinum foret et prelo dignum. Romæ in Vaticano inveni quaestiones ct problemata Hebraica manuscripta, nomen Ben-Sira præfcrcntia, eademque a Rabbinis Hebrreorum accepi ac perlegi; sed plane diversa ab ejus Alphabeto Proverbiorum comperi, apocrypha, nomen Ben-Sira mantienila, iliique a sciolo quodam aflicta, nipote futilia, fabulosa, erronea, ac plane tanto viro indigna; ac proinde ab ipsismet Hcbrreis proscripta ac logi vetita. Nam in ipso libri limine traditur prodigiosa Ben-Sirre generatio ex matre virgine, quæ non ex viro, sed aliunde ex vaporo vel humore conceperit : quæ mer® sunt meni® ct fabulæ Judaic®. In ipso libro auctor proponit quæstionem, cur Deus certum genus musc® vel vermiculi inutile, imo noxium homini, nipote ejus caput invadens ct in cerebrum penetrans, crcarit? Ac respondet, id fecisse co quod eodem Titum imperatorem romanum occidero, itaque superbiam ejus sternere, ac crudelitatem in Judreos excisa Hierosolyma exercitam vindicare decrevisset; quæ non solum ridicula et nugacia sont, sed aperte asystata et chronologire repugnantia. Ben-Sira enim aliquot sæculis vixit ante Titum, imo ante Christum. Nam, ut habet communis llcbrreorum sententia, vixit altera retate post Jeremiam Prophetam, cujus etiam nepos fuisse existimatur; filium habuit Uzielem nomine, et nepotem Josephum, utrumque sapienti® laude clarum, quorum subinde meminit Scholiastes Alphabeti Ben-Sira. Idem auctor narrat vespam oro gestasse araneum, ac stultum quemdam baculo vespæ araneum excutere destinasse, accurrisse Davidem regem, ac miratum, cur Deus tres res adeo ineptas et insulsas, puta vespam, araneum ct stultum creasse!: Deum vero miranti respondisse, so vespis punire noxios, uti Cbananœos punivit, *Sap.* xu, 8, araneo purgare domum, quod is noxios ad se trahat humores; stulto tueri subindo vitam sapientoni, uti David ipse simulans se stultum coram Achis rege, mortem sibi imminentem evasit, I *Req.* xxi, 13. Plura ejusdem farinai affert, quæ plane levicula, Judaica, fabulosa ct sapiente indigna sunt.

Similia sunt problemata Physica, qu® cretcris immiscet: Cur, inquit, in stillicidiis stilla una sigillatiti! in lapidem destillat, non dure simul? ac respondet : Ne lapidem cito exterant et consumant. Cur in cretcris corporis membris ex uno poto duo pili oriuntur, in capite vero ex uno poro unus capillus duntaxat? ac respondet : Quia id noceret visui ct oculis, quorum sedes est in capite, ab oculis emm succum el spiritus adsese avocarent ac abstraherent plures capilli ex eodem poro nascentes, etc. Ex quibus liquet Auctorem hunc plane diversum esso a prisco illo Ben-Sira, ejusque nomen conciliand® auctoritatis causa sibi arrogasse. Porro Rabbini Hcbræorum Romæ mihi asseverarunt, nullas alias Ben-Sira gnomos

bcbraioe reperir!, præter bina eorum ^Jphabeta in *Proemio a me* recensita, quæ sano tanto viro *digna* sunt,ac antistropltós nostro Siracidi respondent. Unde nonnulli autumant Ben-Sira eumdem esse cum Siracide; ego non eumdem, sed persimilem esse censeo : Ben-Sira enim nepos fuisse Jeremiœ ab Hebræis perhibetur; Jesus Sirach vero fuit de stirpe Jesu lilii Josedec, summi pontificis in captivitate Babylonica, ailGenebrardus, in *Chronol.* pag. IG, qui cum Zorobabcl principe jussa Dei templum reœdificavit, ul patet *Zachariœ* m, cl *Aggœi* n. Conferat lector Ben-Sira cum Siracide, et videbit gnomos atrinque plane, velut ovum ovo, similes, et subinde easdem, ac simul jucunde dissonam utriusque consonantiam, et consonam pariter dissonantiam admirabitur. Qua de causa initio operis gnomos Ben-Sira Ethicas prœfixi, paucas quidem, sed prægnantes, ac cuivis ætati, statui graduique perutiles, raras, et paucis cognitas, ut Siracidem illustrent illique alternanto velut choro respondeant, atque idem sententiosum melos succinendo jucundam piis auribus mentibusque harmoniam, ad morum conformationem appositam efficiant. Utere, lector,- el fruere.

Porro Rabbinis priscis ante Christum cognitum fuisse Ecclesiasticum, habilumquo Canonicum, ideoque hebraico exstitisse, liquet ex dicto factoque R. Simeònis Ben-Sata, qui fuil frater uxoris Alexandri Jannæi, cujus Alexandri pater fuit Hyrcanus, avus Simon frater Judæ Machabæi. Cum enim hic Alexander secta Sadducwus, regiam coronam sibi imposuisset, regemque Judie® se fecisset, ac simul ejusdem summus vellet remanere pontifex, uti fuerat Simon, Jonalhas ct Judas Machabæi; obstiterunt ei Pharisæi dicentes, neminem simul posse esse regem el pontificem : quare si rex esse vellet, pontificatum in alium resignaret. Hac de causa ipse Pharnœos persecutus est, el septingentos ex eis crucifixit, uli ex Josepho, lib. Xlll, *Antig.* cap. x x ii, et Chronicis hebiaice narrat Genebrardus, in *Chron.* Idem deinde ul Pharisæos sibi conciliaret, R.Simeonem jam nominatum primarium e Pharisæis ad convivium invitavit, cumque inter se et reginam considere fecit, dixitque : « En quantum to Pharisæum honoro. » Cui R. Simeon : « Jure, inquit, ct merito id facis; nam lex dicit : Sapientia humiliati exaltabit caput illius, ctin medio magnatorum considere illum faciei. » Quæ verba sunt *Ecclesiast.* cap. xi, vers. 1. Ita rem narrant Hobræi, in lib. *Berachot,* id csl *Benedictionum,* cap. m. Unde colligas Rabbinos ante Christum (nam Alexander hic et R. Simeon centum annis Christum antecesserunt) Ecclesiastici librum uli legem, hoc est uli Canonicum, habuisse, ac hebraico lectitasse. Nam sententia hæc jam citata, hebraico exstat in libro *Berachot.* Hebraice dico, id est Hierosolymitane, puta syriace. Ilebræi enim post reditum ex Babylone linguam Hebræam corruperunt , et cum Chaldæa commiscuerunt : unde hæc eorum lingua dicta est Hierosolymitana, sive Syriaca. Rabbini quoque melioris notæ, qui post Christum scripserunt, ex Ben-Sira, id est Ecclesiastico, sæpe sententias cum laude auctoris et libri citant hebraico, id est syriace. Tlialmudici vero Ecclesiasticum rejecerunt, legique vetuerunt. Sic enim habet eorum Thalmud : *Omnis Israelita habebit partem in futuro sœculo,* etc. *Nemo legens libros* **auwn** *chitsonim,* id est exotericos, *habebit partem in futuro sáculo.* Ubi Gomara: *Qualis,* inquit, *est Ben-Sira* (puta Siracides, sive Ecclesiasticus : ipsi enim unum tantum Ben-Sira agnoscunt, quem faciunt auctorem tam Ecclesiastici quam Alphabeti jam dicti). Causam addit, sed obscuram , quam clare explicat R. Salomon, quod scilicet Siracides constituat plures personas in Deo. Nominat enim Spiritum Sanctum, cap. i, vers. 9, Patrem el Filium, cap. xxiv, vers. 5 et cap. 1 i, vers. 14. Judæi autem negant S. Trinitatem, dicuutque Deum unum esse io persona æque ac in essentia, quæ est iliorum perfidia; cui aliud velum praetexunt, scilicet so sequi Cononem Esdræ , hoc est, se agnoscere illos duntaxat libros pro Canonicis, quos Esdras in suo Canone recensuit : quare nec Sapientiam, nec Ecclesiasticum, nec libros Machabæorum, etc. pro Canonicis habent , quia hi scripti sunt post tempora Esdr».

FINIS.

INDEX

LOCORUM SA.CRÆ SCRIPTURÆ

QD« IN HOC OPERE EXPI.ICANTIK. VEL ELUCIDANTOR.

Prior numerus paginam, secundus columnam designat : si unicus tantum occurrat numerus, ad prtecedei^cm referri indicio est. Asteriscos tomum X indicat : ubi deest} tomum IX adeundum esse, signum esto lectori.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX GENESI.

Cap. v, ***vers,*** il Henoch ambulavit cum Deo, pg. *439, ***col.*** 2.
is, 25. Servus servorum erit fratribus suis, 677, 1.
XX, 11. Forsitan non est timor Dei m loco isto, 66, 1.
xxiv, 40. Dominus diriget viam tuam, '78, 1.
xxv, 22. Perrexit ut consuleret Dominum, *666, 2.
XLix. 5. Vasa iniquitatis bellantia, *388, 2.
— 24. Sedit in forti arcus ejus, etc., inde pastor egressus est lapis Israel, *529, 2.
— 26. Benedictiones patris tui confortata sunt benedictionibus patrum ejus, *.
L, 24. Asportato ossa mea vobiscuin de loco isto, *529, 2.

EX EXODO.

Cap. ni, ***vers.*** 11. Calceamenta habebitis id pedibus, 142,I.
xiii, 2. Sanctifica mibi omne primogenitum, *172, 1.
XX, 7. Non assumes nomen Domini tui in vanum , 288, t.
— 1. Nec enim habebit insontem Dominus cum, ***i'6id.***
— 12. Honora patrem tuum el matrem tuam, 324,2.
xxxiii, 20. Faciem meam videre non potens, 488, i.

EX LEVITICO.

Cap. xiii, ***vers.*** 55. Si lepra mutaverit colorem suum, •122, 1.

EX DEUTERONOMIO.

Cap. XXXII, ***vers.*** 16. Provocaverunt eum in diis alienis, *88, 1.
mm, 17. Quasi primogeniti lauri pulchriludo ejus, 18% 2.

EX LIBRO JUDICUM.

Cap. xiv, ***vers.*** 14. De comedente exivit cibus, ct de forti egre«a est dulcedo, 658, ?.
— 18. Si nou arasselis iu vitula mea, 219, 1.

EX LIBRO I REGUM.

Cap. n, ***vtrs.*** 9. Pedes sauciorum suorum servabit 95, 2.

EX LIBRO H REGUM.

Cap. n, ***vers.*** 14. Surganl pueri, et ludant coram nobis, 264, 2; *484, 2.
▾ii, 15. Misericordiam meam non auferam ab eo, »icut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea, *498, 1.
xxii, 34. Coa?quans pedes meos cervis, *236, i*

EX LIBRO III REGUM.

Cap. x, ***vers.*** 1. Regina Saba, audita fama Salomonis, m nomine Domini, venit lentare eum, *493, 2; 579, t.

EX LIBRO IV REGUM.

Cap. n, ***vers.*** 9. Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tum. *514, 1.

EX LIBRO I PARAUPOMENON.

Cap. iv, rerr. 22. Seta qui stare fecit solem, virique Mendacii, ct Securus et Incendens, *470,1.
xxv, 1. Asaph ct Heman qui prophetarent in citharis •516, 2.

EX LIBRO I ESDRdE»

Cap. v, uerr. 7. Dario regi pax omnis, 68!, 1
vn» 6. Esdras scriba velox in lege Domini, 29*, 2

EX LIBRO TOBLE.

Cap n, ***vers.*** 18. Quam Deus datums est bis, qui fidem suam nunquam mutant ab eo. *357, 2*

EX LIBRO JOB.

Cap. i, ***vers.*** li. Ecce universa que babet, in manu tua sunt. 418,2.
H, 6. Eroe in manu tua est, 448 •.
iv, !1. Tigris periit, eo quod non haberet pnedam, 228,1.
n, 9. Qui facit Arcturum, el Oriona, el Hyadas. *179, 1.
nV. 1. Homo naius de muliere, brevi vivens tempore, repletur mullis miseriis, 318, S.
XX. 5. Mus impiorum brevis sit, et gaudium liypocnix ad instar puncti, 221, Î.
xvi, 5. Superponite digiinin ori vestro, 184, 1.
xxii, 16. Qui Miblati *u»il unir tempus suum, el 1'iivius subvertit, fundamentum torum, •556, !•

xxivm, 9. Cum poní»rí»m nubem vestimentum ejus, el caligine illud qiii*í panni* iiifantuc obvolverem? 621, 2.
— 80. Insimditudmem I ipidisaquæ durantur, *403, i.

EX PSALMIS.

Psak x, ver/. 0. Dominus interrogat justum el impium, •301 I.
un, 3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, 500, 2.
XVI. 8. Igne me examinasti, *533, i.
xv», 27. Cum electo electui eris, cl cum perverso perverier >s *40,1.
xvm, G. In sole posuit tabernaculum suum, 389. 2.
in, 4. Holocaustum tuum pingue fini, *218, 1.
ix, 4. Quoniam prevenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite ejus coronam de lapide p/etioso, •487, 1.
XXVIII. 7. Vox Domini intercidentis flammam ignis : vox Domini pr-epanmis cervo*, *405, 2.
xxx, 16. In manibus tuis sortes meæ, *169, 2.
XXXII, 4. Omnia opera ejus in fido, *357. 2.
unii, 3. In Domino laudabitur anima mea, 88, 2.
— 6. Accedile ad cum, et illuminamini, *568, 2.
XXXV. 8. Quemadmodum multiplicasti misericordiam luam, •403t 1.
XXXVIII, 6. Mensurabiles posuHi dies meos, *335. 2.
XL. 2. B itus qui intcIIIgit super egenum el pauperem, 611, 2.
xuifi, 3. Simul in unum divos ct pauper, 500, 2.
— II. Simul insipiens cl stultus penbuut, ***ibid.***
L, 3. Dele iniquitatem meam, ut ju*|iikeris in sermonibu» luis, ct vinms cum Judicaris, 501 1,
— 12. C»r mundum erra m me, Deus, 55, 2.
— 14. Spiritu principili confirma mo, *182, 2.
LV, 5. In Deo hudabo sermones mens, *88, 2.
tvn, 4. Alienati nini peccatores a vulva, erraverunt ab utero, 72, L
LXi, 10. Vcrumlamen vani filii hominum, mendaces in stakris. 482, 1.
LXiv, 11. In stillicidiis ejus laetabitur germinans, 76, 1.
unii. 20. Tu scis confusionem et reverentiam meam, •d .7, I.
I ix, 15. Quoniam non cognovi litteraturam , introibo in potentia* Domini, *-0, 2.
Lxxi, 10. Rege* Filarais el insulta munera olferent, *494,1.
Lixv, 6. Nihil mvenetuul omnes viri divitiarum m manibu< miis, *564, 1.
I xxvii, 10. Non cmlodirrunt testamentum Dei, 469, t.
I xvxi 1. Deui stetit in synagoga deorum, in medio nutem deos dijudicat, 274, 2
I xxsviii.15. Misencunlia et veritAiprecedent faciem tuam •15Í. 1.
LXXMX, 17. Opus in-niumn nostrarum dirige, *78,1.
xc, I. Qui habitat m adjutorio Altissimi, in protectione Dei crrlf mnimoribHnr, 199, 2,
— 5. Non tum bis ab incursu et dæmonio meridiano, *20 1. 2.
xciv, 10 Quadraginta annis offensus fui generationi illi, *547, 1.
tev, 10. Dominus regnavit a ligno, *440, 1.
Civ, a Laudamini m nomine sancto ejus, *87, 2.
cix, 3. Tecum priuvipium iu die virtutis tuæ, 256, i; 629.1.
csv, il. Omni» homo mendax, *261, 2.
Civili, 95. Testimonia tu i intellexi, 611, 2.
Clivi, 4. Sicut Mgili.e in ruinu potentis, ita (Illi en udorum, Û75, 2.
— 8 Cum loquetur inimicis suis in porta, *00. 2.
cxiMii, 3. Supra donum meuin hbncaverunl peccatores, ta», i.
Cixxr, 10. Non avertas faciem Christi tui, 445,2.
cxxxif, 1. Ecco quam bonum, et quam jucundum h ilutare fratres in unum ! 403, 2; *3, 2,
cxxxvm, 6. Mirabilis facta est scientia tua ex me, conter* t da ' d, 129, 1.
CXL, 3. Pone, Domine, custodiam ori meo, ct ostium circmiistanli.e labiis meis, *62, 1.
exuv, 3. Magnus Dominus, et laudabilis nimia, el magni(udin'S ejus non est fluis, *421, 1.
exuvii, 16. Qui dat nivein sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit, 622, 1 el seq.
— 17. Militi crystallum suam sicut buccellas , *403, 2.

EX PROVERBIIS.

Cap. n, ver/. 18. El ad infero* sémite ipsius, 287, 2.
in, 7. Time Deum, el recede a malo, 679, 1.
— 7 el 8. Time Deum, et recede a malo : sanitas quippe erit umbilico tuo, et irrigilio ossium tuorum, *10, 2.
IV, 18. Justorum semita (;ua«i lux splendens procedit , et crescit n<que ad pertectam diem, *158. 2.
— 23. Omni custodia servi cor tuum, 681, L
vin, 22. Dominus possedit me in initio viarum suarum, 56, I ; 191, I; 3|2, I ; 629. 1.
XX, 12. Aurem audientem, el oculum videntem, Dominus fecit ulrumque, 39, 1.
XXII. 2. Dive* el pauper obviaverunt sibi : utriusquo operator est Dominus, 63, 2.
— 29. Vididi yirum velocem in opere suo? *131,1.
XXIII, 20. Noli c*<e in conviviis potatorum, nec in coinessationibus eorum qui carnes ad vescendum conferunt, 521. 2.
— 21.Vacante* polibus, cl dantes symbola consumentur, ct veMictur pannis dormitatio, 322,2.
XXV, ii, Mila durra in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo, *151, 1.
XXVI. 7. Quomodn pulchras frustra habet claudus tibias, sic imleceiB est in ore stultorum pamboìa , 555, 2.
— 20. Cum defecerint ligna , exstinguetur ignis, el susurrone subtracto, jurgia com|uivsrcnt, 201, 1«
XXVII, 1 ». Qui bftYieàicit proximo sun voce grandi, do nodo consurgens, maledicenti similis erit, *360, 2.
xxx, 1. Agur illius Vomentis, *130, 1.

EX ECCLESIASTE.

Cnp. i, ver/. 2. Vanitas vanitatum, el omnia vanitat, •193. 2.
m, 12. Cognovi quod non esset melius nisi lætari ficere et bene in vita sua, 407, 2.
xi, 1. Mille panem luuftt <uper transeuntes aquas, quia po*I tempora mulla invenies eum, *67, 2; *71, 2.
in, 13. Finem loquendi panier omnes audiamus, etc., boc est enim omnis homo, *570, 1.

EX LIBRO CANTICORUM.

Cap. tv, ver/. 3. Sicut vitta coccinea, labia tua, 68, 2.

EX LIBRO SAPIENTIÆ.

Cap. I, ***vers.*** 7. Hoc quod continet omnia, scientiam babel voci*. Propter hoc qui loquitur iniqua, non poterit hiere, nec præleriet iílum corripiens Judicium, *379,1.
— 13. il ii» mortem noti fecit, 848, 1.
— 14 SinabiLs fecil naílones orbis terrarum, 471, 1,
n, 2. Fumus flatus esi in luríbua nuMrls, cl sermo t intilla a>l commovendum cor nostrum, 497. 2.
m, 5. In paucis velali, in mullis bene disponentur, 138.t.
ir, il. Raptus e«t ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne flelio deciperet animam illius, *448, u

▼il, 25. Vapor est virtutis Dei, ri emanatio quœdam cM riaritatis omnipotentia Dei sincera, 49, <•
▼in, 3. Contubernium bibens Dei, 49, 1.
—• 21. Quoniam aliter non possem case continens, 113, 2.
xi, 24. Miserereris omnium, quiaoinnia potos, 110,1.
ivi, 28. Ut notum omnibus esset, quoniam oportet prevenire solem ad benedictionem luam, ct ad ortum lucis U adorare, *158, 1.

EX ISAIA.

Cap. iI i, ©ers. 23. Annuntiate quæ ventura sunt in futurum. et sciemus quia dii estis vos, *258. 1.
XL?. 6. Ego Dominus faciens pacem, et creans malum, 55, 2.

EX JEREMIA.

Cap. i, *vers.* 10. Constitui te hodie super gentes, ut evellas et destruas, 56, 2; *199, 1.
x, 2. A signis cœli nolite metuere, quæ liment gentes, quia leges populorum vans sunt, *378, 2«

EX EZECHIELE.

Cap. xx,vers. 37. Inducam vos in vinculis fœderis, *300,1

EX DANIELE.

Cap. IV, vert, 34 Omnia opera ejns vera, 101, 1,
vu, 9. A'piriebatn donec throni positi sunt, et antiquus dierum sedit, 624, f.

EX OSEA.

Cap. vi, *vers.* 6. Misericordiam volui, et non sacrificium, 372, 1.

EX AMOS.

Cap. i, vers. 3. Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum, *3,

EX AGGÆ0.

Cap. n, vers. 24. Ponam te quasi signaculum, quia le elegi, *518, 2.

EX NOVO TESTAMENTO.

EX S. MATTHÆO.

Cap. v, vers. 45. Qui solem suum oriri facit super bonos el malos, *29, 2.
vi, 34. Sufficit dici malitia sua, 404, 1 ; *90. I.
x, 41. Qui recipit Prophetam in nomine Prophets, mercedem Prophetae accipiet, 369.2.
in, 7. Moyses mandavit dare libellum repudii, 455, 1.
— 21. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quz habes, et da pauperibus, *96, 1.
m, 2. Ite in castellum, quod contra vos est, 601, 2.

EX S. MARCO.

Cap. xvi, vers. 7. Dicite discipulis ejus, ct Petro. 187, 2; 232, 1.

EX S. LUCA.

Cap. ivi, vers. 9. Facile vobis amicos de mammona iniquitatis, 173, 1; *205, 2.

EX S. JOANNE.

Cap. i, vers. 1. In principio crai Verbum, el Verbum prat apud Deum, ct Deus erat Verbum, 50, 1.
iv, 6 Jesus fatigatus ex itinere, ¿edebat sic supra fontem, *486,2.
— 23. Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu cl veritate, 103. 1.
VI, 27. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, 422, 2.
▼m, 44. Ille in veritate non stetit, 487, 2.
¡11c homicida eral nb initio, 500, I.
xv, 1. Ego sum vilis vera, 103, 1.
XVII, 19. Ego pro cis sanctifico meipsum, *220, 1.
ix, 15. Domine, si tu sustulisti eum, dtcilo mihi ubi posuisti eum, el ego cum tollam, 658, 2.

EX ACTIS APOSTOLORUM.

Cap. i, vers. 18. Possedit agrum de mercede iniquitatis, 530, 1.
vin, 33. In humilitate judicium ejus sublatum est, *530, 1.
ix, 15. Vos electionis est mihi isto, *388, 2.

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Cap. vin, vers. 26. Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, 616.2.
XU. 19. Non vos metipcos defend*nle«, charissimi. *501, 1.
xv, 19. Ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Euangelium Christi, *493, 2.

EX EPISTOLA I AD CORINTHIOS.

Cap. vu, ver/. 34. Ul sii oncia corpore et spiritu, *12,2.
a, io. Caìix benedictionis, cui benedicimus, nonne» com. munivalió sanguinis Christi est, 289, 1.
— 22. An æmulamur Dominum, *88, t.
xi, 10. Ideo debet mulier habere potestatem supra caput suum, *460, 2.
xv, 34. Ad reverentiam vobis loquor, *357, t, 2.

EX EPISTOLA II AD CORINTHIOS.

Cap. ix. vers. 8. Potens est Deus omnem gratiam abundare facere iu vobis, 358, 2.

EX EPISTOLA AD GALATAS.

Cap. v, *vers.* 3. Testificor rursus omni homini circumcidenti se, *53, 1.

ÊX EPISTOLA AD EPHESIOS.

Cap. n, *vers.* 10. Creati in operibus bonis, que prspa ravit Dcus, 138,2.

EX EPISTOLA I AD TIMOTHEUM.

Cap. v, *vers.* 17. Qui bene præsunl presbyteri, duplici honore digni habeantur, 324, i.
vi, 10. Radix omnium malorum est cupiditas, 313, *2.*

EX EPISTOLA II AD TIMOTHEUM.

Cap. i, *vers.* 9. Secundum gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora sœcularia, 56, X
iv, 17. Ul per me prædicatio impleatur, *494, 2.

EX EPISTOLA AD TITUM.

Cap î» rrrj. 1* Huit quidam ex illis proprius ipsorum propheta, etc. : Testimonium hoc verum cil, *261, i.*

EX EPISTOLA AD HEBRÆOS.

***Cap.** xi, **vere.** 1. Eides cil substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium, G8ü, 2.*
lili, 16. Talibus enim hostus promeretur Deus, 6G9, 1.

EX EPISTOLA S. .LaCOBL

Cap. y(vcn. 3. Ærugo eorum in testimonium vobis erit, el manducabit carnes vestras sinit ignit, *72, 1.

EX EPISTOLA I S. PETRI.

***Cap.** ni, **vert.** II. Bon® conscienti® interrogatio, *313, I.*
v, li. Contestant hanc one veram Dei gratiam , 103, I.

EX EPISTOLA I 8. JOANNIS.

***Cap.** ili, **ven.** 9. Omnis qui natui est ex Dco, peccare non putcsl, *19, I.*

EX APOCALYPSI.

***Cap.** un, vers. 10. Hic est punctilio, et Ude* sanctorum, •357, 2.*

INDEX

RERUM ET VERBORUM

QUÆ IN HOC COMMENTARIO CONTINENTUR.

Prior numerus ¡¡aginam, secundus columnam designat : **ii unicut** *occurrat numerus, ad praecedentem referri indicio est.*

A.

Aaron quomodo populum benedixerit, *238, 2. in quo fuerit Mosi par, *456, 1 fuit typus Christi pontificis, ***ibtd.*** 2; *460, 2. sacerdotium illius familia: perenno promisit Deus, *430, 2; *401, 1. qua gloria sit ab eo donatu*, ***foid.f'WI,*** I. solis ejus posterit pontificatus fuit n Deo addictus, *460, 1, 2. ejus sacrificia ignis cœhtus missus absumpsit, *460, X est per Moyseu consecratus pontifex, *461, 1. offerebat per M el suos Deo ^enficium carneum, et thymiama suave olens, ***ibid.*** 2. in dubiis legem Dei interpretabatur, *462, 1, ei invidentes sacerdotium a Deo castigati, ***ibid.*** ab eo ejus gloria accumulata, *463, i. ejus solius virga floruit et fronduit : omnes Levita» ejus ministerio addicti fuere : accepit a Deo victimas, primitias, oblationes, ***ibid,*** ei abundo ct ad satiem de annona Deus providit, ibid. 2. ingens ejus proventus, ***ibid.***

Abba idem est quod pater, *428, 2.

Abb.ikyrum in calumniis patiens et constans erat, *4, X

Abductio in qua permanet tristitia, quxnam sit, *281, 2«

Abigail toni suo sermone Davidem iratum mitigavit, 191, 2. el Nabato vitam conservavit, *242, 1.

Abire poil aurum quid sit, *115, 2; *116, I»

Abraham præ aliis semitis Dens sibi elegii, *171, 2. qnamdiu cum Noe vixerit, *445, 2. ex Abram dictus est Abraham, *446, I. fuit pater multitudinis gentium, ***(bid.*** non inventus illi similis in gloria, ***ibid.*** ejus li les, ***ibid.;*** *447. 2. ejus cum Deo familiaritas, *446. 1. legem tuin naturalem, tum positivam exacte servavit, ***ibid.*** 2. ejus obedieuim, *447, 2 j *448, X 1er cum eo Deus fœdus iniit, *447, 1. quare et proscripta fuerit circumcisio, ***ibid.*** t. e|us nniinus virilis, »6id. 2. fuit martyr vivus et mortuus, ***ibid*** omnia ei proniiua Deus servavit, quin et Messmm ex eo nesciturum promidl, ***ibid.*** in en erant omnes gentes benedicendo», ***ibid.*** e»t paler fidelium cl sanctorum, ***ibid.*** fuit doctor sapientia», *506 I.

Ahscmidere pecuniam turpo ct dainnnsum est, *72. 1, 2.

Absentia est nmuris Impuri remedium, 282, t.

Abdemii soli apii sunt ad studia , *80, X

Abstinentia avertit morbos, 510, 1. nimia cibi abstinentia corpori et animæ nocet, *128, 2.

Abyssin! reges undo se vocent filios Salomonis, *493. i.

Abyssus quid sit, hanc pervidet cl penetrat Deus, *377, I.

Academiarum qtlls fuerit auctor, *506, t, 2. quare iinliti . , *302, X

Acalbii (S.) martyris in tormentis constantia, 588, X

Accepit (qui plus), majorem reddere rationem Deo debet, 125, 1. a manu Domini quidquid immittit, benigne accipiendum, 97, 1.

Accipiter severe educat pullos , *95, 2.

Accusatio sui eat certa ad Drum via, 494 2. fal<a plerumque recidit in falso accusantem, *42, 1. accusatio vit.v quomodo Apud inferos non sit, *349, X

Acedte filiar, 147, 2. damna, 577, I, 2 el icqq. remedia, 357, 1, 2. acedia velul somnus e«t, *50, 1,

Âxr^ù; el ixríía, quid sint, el unde deriventur, 147, 2. amaror vocatur meUphonce acetum, 148, 1.

Ach Debraia, Grecie et Latinis est interjectio dolentis et lamentantis, 210,1.

Achabuincum «ua Jetabele Elias morte mulctavit, *507,2.

Adían* homo est ioflcelus, insulsus, ingratus, 554,1. talis lit fabula vana, quomodo, ***ibid.*** X

Acidus idem est quod molestus , iracundus, iudignaus , 147, 2.

Acie (in) tria sunt providend i, sol, ventus, pulvis, *470, 1.

Aconitum cur vocetur pardalhnches, *60, L

Acroama rst narratio quæ a vulgo libenter auditur, *150, 2. item narratio mensalis, item cantus, ***ibid.*** X

Actio quindn assumenda sil, quando contemplatio, *287, X sancti aisiduc in vita actione Deum laudant, *42.1, i. actio prestai speculationi ct pant experientiam, *287,2.

Actiones nostra omnes a Deo pervidentur antequam flant, *111, 2. ipue Christi meritis unilr, Deo sunt offerrnda., ita flent ei gratiores magique meritori*, *210, X *uux a Deo inchoanda», *259. 1 actiones inutiles cavando utiles et cx justitia debita» assumenda», *287, a.

Adiva vita nocet contemplationi, *288, 1, X

Actus omnis svpieiitiæ in nobis el angelis est elicitus, talem rt habuit Deus ab sterno, 55, X actus noster semper sit compositus el decoru», 543. 2. actus intensiores virtutum supernatnraliurn secum afferunt augmentum chantatisel grati n, 84, 2. netus vile spiritualis semper innovandi, 423, 2 actus inulti exigui pariunl h ibitum, 524, 2. Deus novit actus hum nu»s antequam liant, 010,1. actus peccati excitat ad sui iterationem, *28, 1. actus sunt omsilio, non eventu metiendi, *160, 2. actus virtutum includuntur in fuga vitii contrarii, *214. 2. sunt boni vel mili ab intentione quam lis voluntas præflgit, *227, 2; *228, 1. ulriquo oriuntur cx corde physice cl effective, *100, 2. sunt omnes cbaritalis ct amoris actus informandi et viv*ticandi v •4S8. 2.

Adam el proprium est nomen protoplasti, el commune omnium ejus poMerorum, *227, 2 peccavit c superbia, 112, t ; 318,1,2. ejus peccatum ceterorum peccatorum

fuit ciuci, ***ibid.*** in cmflone accepit scientiam omnium ***rerum*** mhiralmm. 478, Î. fuit doctissimus philosophus et ab-nlntus theologus, 480, 1. an prænoveril Filii Dei incarniilinnem , 481, 1, 3 ejus lapsus describitur, 497, 2. hunc permi«lt Deu* ad bonum finem, 4 47. 2. post eum mansit liberi arbitrii, 449. 1. Adam lunæ comparatus, quia mutabilis, *31, I, 2. ei indita c«t medicine scientia, *370, I.eju* peccatum multipliciter in posteri* castigatur, *324, I, 2; ‘325, 1,2. quale jugum ei Deus post illud intenlnrit, *324,2; 825, t, 2. inter prospera beatitudini* statu excidit, *356, 1, 2. ipse <im-n<^ homines excellit orìgine, creatione, dominio, *531. 2. fuit avis lotius mundi, ***ibid.***

Adeps e«t melior et subtilior pars carnis, *483, 1, 2. ejus ot Dividis regi* analogi». ***ibid*** 9 el seq. in hostia pt-dlk.i 'olu< adeps Dpo adolebdur, ***ibid.*** adeps est extinguís, etsi cx sanguine gignatur : ali» ejus propri* Ides, ***ibid,*** est symbolum optimi principis, *484, 1. in omni sacrificio Deo cremabitur, *218, 1.

Adiaphnra bona quæ dicinlur, 240, 1.

Adjutorium viri ed uxor bona, *242, 2.

Adolescente^ in Mensa sint taciturni et panriloqui, *152,1. ***ibid, deferre*** debent senioribus, fófr/.;*I5i, 2; *153, 1. non se .rqiieiil digninrilm* ct m.ign.itibus, ***ibid.*** fluita mensa slatim surgaul, *155, I. eo* decet verecundia, ’152. 2; *151, i, 2. quidum adolescens falso accuMtus adulterii cum S. Elisabeth* regina commissi, mirabiliter sospes evasit, *43, I.

kitUr/Ju proprie est quidlibet temere effutire , 231, I.

Adorationes (res SS. Trinitatis, 623, 2.

Adrianas Imperator inedia se ipse confecit Justo Dei judicio, *43, 2. ejus dictam de medicis, *270, 2.

Adrianas VI Pontifex quid de Pontificatu censeret : ejus epllophiumj *146, 1 ; *327, !.

Adulatio in regain aulis frequens esi, 402 |, 9.

Adulatores plerumque etiam sunt calumniatores, 553, 2. sunt arrosores, non arrisores, 635, 1. cervi* anlinibin-•124,9.

Adultera statuit spurio hæredilatem ex alieno matrimonio, 612, I. rju< culpa quintuplex est, ***ibid,*** non pnte«t adulterari, rii.iiibi maritus vel filii ei dent ad hoc facultatem, 612, 1. quintuplex ejus pœna, ***ibid.*** els»qq.eat. maledictum et probrum hominum et sæculnrtim, (btd.

Adidtrnum passim male audit, *802, 1. ejii< in muliere tarir «unt caii'æ. 691, 2. illud semper punivit Deus, 610. 1; Gtl. 1 et wqq.

Adulterorum min crcitos, 606, 2. timent homines, non Drum. 607. 1, 2. eorum pavor el pinna. 610, ***1.***

Adii«tin quomodo in herbis, floribus el germinibus fi.it, *408, 2.

Advpuæ non facile credendum, 862, i.

Adversa sæpe magis pro«iiut quam pro<pera, 345. 2. ostendunt vero* nmirtis et mimico*, 194, | ; 374, 2; 375. 1. probant sancto* et fideles, 92, 1; 93, 1 ; 98, 2; 157, 2. el *eq. post adversa sequuntur prospera. 356, 2 et srq.; 358. 1. in illis non est desperandum, 353, 2. non est in ilh* tftnlcu.s desercndu*, 591, 1.

Advertito* est signum divina electionis, *93, i» per h inc viri fortes fui tiare* evadunt, *177, I.

AdiomII htjudi riiilihri rau«æ patrocinantur, *167» 2.

Aid lirans et destruens nil lucratur nisi laborem, *209,1 ; *209, ***I.***

Æk'idii (B) gnome de perfectione virtutis el amoris , 193. 1. quid senserit de Miuurtlarum e sedibus suis ex» pulsione, *83. !.

Æger pro titule Deum primo precrtiir, *273, 2. peccata pi nitentia * spiel, tbid 2. pro sanitate recuperanda offerat sirritiemm , *275, 2. etiam medicum advocet in morbi pern uto, idque crebro. *276, I. sacerdotes pro scorre Jubeat, *277, I. pi uno Deum sibi concilivi, delude meditor, adhibeat, *273,2 ; *270, 1. «gro lin-guido mors suavis est, *346, 2. quomodo rnngl et sage ægros sanent, *270,1.

/Egroli visitandi. 256, 1, 2. et aliis officiis donandi, ***ibid.***

Ægyptii craniurn mortui in conviviis circumferebant, 260, 2. in mari Rubro mersi, Deo vindicante, *814. 2. timebant Moysen prodigia nprranlem, *452, 1. eorum sacerdotes salo abstipebanl ad castitatem, *316, 1.

Ægyplus balsamum habet, ex quo B. Virgo eo concessit, 644, 1. omnem utilitatem et felicitatem suam debet Nilo, 660, 1.

Ænigma quid sit, *494, 1. (enigma quoddam hebraicum de voce viros et mulieres significante, *9, 1. aliud de anno Innari, *394, de die et nocte, ***ibid,*** de nive, *401, 2; *407, 1. de glacie, *409, 1. de mente, *550, 2.

Æqualitas et respondentia quædam in omnibus et singuli* servatur, *177, 2

Aer initio mundi non fuit creatu* purus, 621, 2.

Ærnmenta facile sordes et æruginem contrahunt, 875, t. maxime si tersa sint, 876, 2.

Ærugo symbolum est inimiciliæ, 875, 1. ejiisusiis in medicina, ***ibid,*** e.i oleo tollitur. 87~ 1. metaphorice pro maledicentia et livore accipitur , 875, 2.

Ærumiiæ hujus vitæ variae ob peccatum Adæ, *826, 2 et seqq. hæ magi* impio* cruciant quam pios, *327, 1.

Æsopi mylhologi elogium, 25, 2. quando vixerit, 385,1,2; *42, 9. quid responderit Soloni libero Croesum coarguenti, 385. 2. unde dictus Æ^opus, ***ibid,*** quæ Enno filio dederit præccpta vitæ, *5, 2 ejus nex el vindicta apud Delphios, *224, 1. rogatus quo iret, respondit se n*-.¡re, *311. 2.

/Esili* marini causa est luna, *394,2.

/Eia* teneri flectenda est, non senilis, *94, 1.

/Etas mystica virtutis, et virtute præditi, 69, 2. æla* hominis pmi diluvium paulaliin accisa et imminuta est, 477, 1. retatimi singularum proprii affectui, 205, 1.

/Eterni sunt, lingula quæ operamur, '188. I. (eterna præ aculis hnbonda suut9 *570, 2; *571, 1.

zËternilalis definitio et etyma, *118, 2. ejus et ævi dislinclio. ***ibid.*** 2. lp*a quid ut, qunmodo sil (ityectum in quod Deu* Inspicit. ’380. 1. separat Deum ab omul re creata, 619, I. convint rerum contrarii*, *178, 1. ei debemus operari. *183, 2. est centrum temporum, *312, I. ¡Eternila» felix est fini* omnis sapienti» el virtutis, *570, 1. non ambit totum tempus toti (empori simul coesistendo, 57,2. ‹a præ oculis habenda peccantibus, 238, 2. ejus longitudo, 503. 2. eju* coiicipiendæ mndus, 504. 1.

Ælher eat ignis non elementarii, sed cœlcslis, *393, 1.

Æina mnn* igneos torrentes evomit, *392, 2.

/Evnin undo dicatur, quomodo ab aclernilate differat, *118. 2 ; 53, 1 ; 504. 1. svutn sanctum est bæcuhitu futurum, non prrsens, 667, i.

Affectiones animi indicantur vultu, naso, oculii, fronto, 541. 2; 542. 1.

Affettili hominis finitus e*t et limitatu*, 192, 2. affectus mentis vim addit oratiuni, 231, 1. affectibus imperans princeps esi, 294, *

Affectu* ulterius quomodo explorandus, *124, 1. affectui carnalium non ‘I‹ ivdi ndum. *250, 2. affectu addiscere volentis emitur sapientia, velut pretio dnto , *566, 2 ; *567, 1. afferlus oculis ie prodit, *8, 1. nffTtus animi m ilt srnl imitn«rii* superandi virtutibus, *265, 1. affectu» 2l intentiones hominum perspicit Deu*, *378, 2.

Afflicti oralto a Deo exauditur, *225, 2. afflicti consolandi Mint. 164. 1.

Africana Ecclesia S. Ambrosii exemplo sustulit epulas in sepultura defuncloiuin , *101, 1.

Agape primorum Christianorum describitur, 290,2 ; *t 49,2. ea etiam adhibebatur in sepultura defunctorum, *100, C.

Agathocles ex igulo rex Sicilis factus, semper in (lelill-toK comabat, *295, 1.

Atoara fuere mulli gentiles9 572, 1.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Affettisi in vitro rigore constantia, *34, 1
Agnes (S.) in Mediis flammis mansit líl*<a* *551, L
Agnitio divinorum fructu* est sapient lro, fl<9, 9. sed «gnitio ptopiiæ insipienti.!» est ratto eju* perripimd.r, *563, 1.
Agno paschali cmneso pMfrno* canetrini Jud<ci, *150, I. agnti* In holoraiidiiin bffrreridul debebit e»se ¡rfirnaculatu*. •478, 1. is Christum repra*«eiitabat, *ibid,* fuljas oblationis tropologia, *ibid,* agni concolores sunt arieti i generanti* *90,1.
Agnoscere Dui est cflìr^x et efTertnnsnm, '*410. 1.
Agones celebre* In Grechi erant quatuor, 168. *•
Aflonizor pro *ngonlzo* Munit Ipterpre* Ec<k<h<tlei, 158, 1.
Agricola In repnbnbltca sunt nece "aril, *289, 1. quod corn n sit sbidifim. *(bid.* 1,
Agricultura antiquissima artium est, *289, 5. qua» ejus pirocepta, *ibid.* 9. agricultura» labores, 206, 9. cl fructu*, 807, i. est artium optima, Î3Î, 1. a Deo instituta est in statu innocenti*, *ibid.*
Agiir apud Salomonem quare vocetur filius Vomentis, •H0, 1.
Atwv quid significet, et unde dicatur, 504, 1.
Alacritas corpori* et corpo* et animum vegetat, *130, 9. in stuilio virtulniii maxime requiritur, *131, 9.
Al® sex symbolic* Seraphim operibus nostris addend®, ut in cœlum evolent, *183, i.
Albedo vi«um nimis di«p<»rgit et dissolvit, *337, 1.
Aleuti (Taulliulis epilnphiuin, *439, 2.
Alcibiades prudenter periculum capitis declinavit, 135, i.
Alconis Mgillnndi peritia, 3:8, i.
Alelhius mortua uxore se totum Dei servitio mancipavit, 380, 1 ; 826. 9.
Alexander Jaillirons simul rex et pontifex esse voluit : fuit inimicus Ptiarfagorum, " 1"8, 9.
Alexander Ursinus Cardinalis in profectis B. Virginiis M n*q»io ad sanguinem diverberare Solebat, *366, 9.
Alexandri Farnosii Panuro duci* bellica p-ritia. 22', 9.
Alexandri Magni glorio» cupiditas. 993, 9. rjo< vilia famta liare* imitabantur, 88*1. quare Callisthenem de medio stidiilerit, 39t. 9. sibi adulantibus auro* dabit. 401, 2. gloriam suam obscuravit iracundia, *109, I. ejii* liberal la*, *39t, 2. pontificem Jaddo pontillealibus inquilini veneratus est, *457, I ; *6-19. 9.
Alexandri Severi Imperatoris lenitas, 316, i. ab Ulpi ino ethicam et politicam didicit, 9. 9.
Alexandri (S.) P.irlrnrchro Alexandrini clementia. '47,2.
Alexius(S.) peregrinatus est per 17 annos mendicando, *83. 1.
Alfiuisus Aragonum rex quid de regibus censeret ab aliorum nutu pendentibu*, *181,1. quid de hypocritis sentírol, 86, 9. inimicos benefit iis vincebat, 878* t.
Allia symbolum sunt contentionis, 940, 2.
Alphabetum ethicum Dcn-Sira duplex. 32, 9; 83, 2 Item S. Gregarii N.istanzetii* 34»9.
Alta a fullniou feriuntur, *402, 1. altum subinde ulmi quo<l profundum, *553,9.
Allatn erat gradibus accendendum, *540,9.
Albora copili ct ronditume querenda non «uni, 198 I: 139. 2; IBI, 2. qui tuba quaranti 128. At 129 !.
Alyptani S. Gregurii Naslanr »m neptis, cuna 'I |>ma Orat, ideo a marito de*picn*bilur, 331, 2.
Amabilitas in loquendo omnium anmr-m conciliat, 551, i.
Aniatldux (qualiter; Deu* m omni fortuna* 8t-», 2.
Amnis Deum uiliil pititín mili, *16í, 2.
Amantibus mini difficile e«, 208. 1, 2- amantium innata cl stupor, 98 4, 9. amantium Drum suspirii* 251, I. In fiunt divini, 613, 2. Mint quoque longæYi, iî *ni.*
Ani.iviludo t<»llil ipienliam dupliciter, 5C»S, 2. quid propri* sit amaritudo, *ibid.*
Ambitio turbat pacem et concordiam, 670, 2. ejus daiiina glcrucet* MliU
Ambitiosi inrvguiugraliaiMtuouiuimodisiuduuani, '180. g. idque per irlts mvgirav, *(bid.* eorum evita* «Tp* funesta*. rbr/. sant infruniti. 598, 2. dejiciantur. 559, 9-
Ambrosia* (S.) qasre sustulerit epatas pro animabu* defunctorum, *101 1. lugebat mnrfem senum «incbrnm, •496,1. imperatore* peccantes libere redarguit, •918, t. Theodosiam imperatorem ehnrn jijwt *exceder»*,* *549. i. ethicam lot un pauch est completos, 85. 2 rjn* in morta cnnfidentîa, 66,9. ejutadhtic pueri nri inviteront apes, 1. secretum albi commissum mire servasi!, 977, 2; Iti, 2.
Andrro ohm smi*ih cnmnxs imponebint, *147, 1.
Andritta cnn<inguíu1tall prroponder.it, 677, 1. nlt'tur fidelitate, *36, 9. perditur revrtabone secreti, *37, I ; *ibid.* 2. id iminlia in vita e*l. quad <ol iu mundo, •tifi, 9. ad earn qnâfiinr «peciahter spectant, *Jt9, 9.
Amicittr tre* gn tu*, 192. 9. amujiia sit cum pan is* *tbid.* et •■*q arniclltal nrigo, *ibid* ad gersnvnam amicitiam tris r^piiruntur, *ibid,* amicttiro prima let, 194,1. amicitia u- jue ab aros, *f *ith* virtute ifilatiir. non rel»ti* eiducii, *ibid,* amicitia femínea quro sil, 195. 9. amicitia ollaris quro, 196, 1. amlcUla ven cur vocetur unanimt*. 197, 1. am^ciliro definitio et <le*<riptmne*, *ibid.* 2. ainicitiro vena commoda et elogia* 199. 1 et <eq. est forti* profectio et p inopia, *ibid,* ven iita est qu® Deo nititur, *ibid.* 2. r<t amico thr-turux, *(bid.* ejus lr*es et officia varia* 200. 1; 90l, 2. vanis rndibu* ad eam perveniendum, 904, 1. gentilium da ea fnomro, *ibid.* una naturalis est, litera supernaluratto* *ibtd.* e*< suro potine, 230, 2. ejus imago est «perulam. 370, 1, 3. et seq. sit inter pare*, 184, 2. qua re uuxune lro-ta»ar, 590, 1. eam quinque vitia abrumpunt, *iial.* 9.
Amici secreta non prodenda, cur, 590, 1 ; *36, 1. quu hic ab emiro per secreti revelati mem proditus, ab aver-titur, *87, 1; *38, 1. amico nihil negandum. *71,9. arnica nemo sc nimis «abjiciat, *180, t. amica* caute est ditigimdu*. •946, 9; *219, 1. non est deserrado» iu re tenui ab altero locuplete, *ibid,* in en quatuor probaihla «uni. s6td. 2. pro amico multi subeunda sant, *ibid,* amicus est mediti* inter inimicum el adulatorem , *247 I. ejus pretium. •ì4S. L Um est diligendus in advers»» quam prosperi*, *249.1. débet cs^e unanimi* rum «miro, *ib>d.* rju* atu nus explarandu* ex animo proprio * *936. I. ei non r*l injurii irrogamiiv *358, t-omini* fi ius magnum vite bojnx lulUium est, *250,2. quantum is sitbouiim, 677. 2. pnrst il con*angumea, *ibid,* amicus oli iri* el mentoli* nel ptarumqu ' infidus* *149, t. amicui fletn* occulte machinatur amico dolum, '19, I. omnibus imponit sua siiuuhtiono, *ibid,* rju* fictio apud amicum, *ibid.* 2. rju* doli in ip*ius caput reciduiil* *40. 1. lue amico appi audit çontmodi «ut emise* almqui hi curde eilni vub^muat, *lu7, 2; '108, I. udirci alien mortem, •247. 1. el mox ci III iniml-'u*, *ib'd.* 2 l ibs prunum ex oreo prodiit, 248. 2. quam acerbum tabs sit niniuni, *tbtd.* 2. e*l moi lnm*fuga* ibid»
Amb i fiuti qui Mui, 188, I ; 199.1. 2; 193, 1. it 196. I. qui ven, 197. i; 199, 2; 201, 2; 202. 2. talium exempta, 199, 9. amici fastidiosi el inw»lriile* carpuntur, 190, 9. amici pitici «eligendi* 192, I el *eq. plunbœ» uninis simul sati<f«cera iiiipossibtta esi, 192, 2. amici veri corripiunt, fatai btaiidiuiiliir, 193* 2. pruno probandi iu rebus pinis et adversis, *ibid,* non facile ub auuci marea amicitiam dissohaul, 193, 2 amici altares et guüo, 190, 1. amici 4*qn.ik« sini, i6u/ arirurn omiiii >unl communi*, 293, I. n<m tacilo inul ta li, 286» 1. amici amicorum cfiì^utm obm iu fiata annuli sculptam gerebant, 485, 2 injuria non sunt afficiendi» *358. °, cl qtpilK 100» I* *e<l juvaudi m atbersu. 594» 2.* amicis legabatur ohm para bæreditalis, *ibid.* 2« salutatali suut* 502, 2.
Amici Dei parib r sunt aurei ju>lorum« 676* 1. amici sibi simile* quomodo habeantur. *143, 9.

Amictui Index e<f afferfus Interni, 542. t.
Amicui amici cau«a nil faciat pravi, 163, 1, 2; 188, t ; 194. 2. amicus secundum tempus quis sit. 195,1. amicus ▼ero* non firile concipiet odium, ***ibid.*** 2. amicus sit tibi equalif, 197, Í. quid amico præstet, 192, 2; 199,1 et «eq. eadem cum amico sentit et vult, 376, 1. ei ex optio* benefaciendum, 420, 1. amicus amico amicitiæ jure debet correptionem, 535, 2. amici vitia non sunt propal mda, 589, t. nec cum eo fraudulenter ageuduin, ***ibid.*** 2. quæ sint officia amici, 592. 2. amici fidelis quintum sil pretium, 200, 2. licet subinde eum magis amare, quam proprium patrem, 201, I. est medicamentum vitæ et immortalitatis, 201, 1 et seqq.; 202, 2. quintum is sil bonum. 202, 1, 2. datur a Deo, lAic/. est thesaurus m.ignu«, 200, I. amicus verus adest amico adversis oppresso, 374, l el seq. ejusque malis condolet, 3S7, t sed falsus m adversis eum deserit, 379, 2. ejus doli, 380, 1. amicus vetus novo est melior, 286, 1 el seq.
Amomum non est rosa Jenchuntina, 639, 1. proprium erat feminarum unguentum, 644,2.
Amor Dei crescit, crescente timore, 6R0, 1. causai limorem, el hic illum, ***ibid,*** excitat am miem ad semper laborandum et patiendum pro Deo, *33, 2. in eo continuo alfa ***perfectio est, *488,1. amor*** Dei est idem cum timore Del, 61, 2; 69, t. ejus sunt septem gradus, 248, 2. sex ejus actus, 251, I. puri amoris Dei quod sit signum, 345, 2. hunc depurare in dies debemus, 356, 1. amor proximi nascitur ex amore Dei, 116, 2. amoris impuri remedium esi abdentia, 282. 1. amor carnalis est passio vacanti* rura, *9, 2- facit impudentes, ***ibid,*** hic etiam iu Ecclesiasticos se sensim insinuat, '370, 2 ; *373, 2. amer parentum in filio<, *89, I. amor animalium in fœtus, et avium in pullos, ***ibid,*** amor proprius fons et origo est detractionis, *61, 2. est auctor intrinsecus immirit-p, *248, 2.
Amor facit vigiliam, 15?, 2. transformat amantes, 205, 1. eurn conciliat similitudo, idque in omni re, 396, 1 ; 450,2. ex eo nascitur dnlor, et ex dolore amor, 547, 1. amor hominis valde limitatus est, 192, 2. amor el benevolentia qui differant, ***ibid,*** amor sapientiæ optima est ad mm dispositio, 216, I. amor maternus et sponsalis quam tener el honorabilis, 434, 1. amor inultius cau«a est concordi®, 669, 2. amor amnrem conciliat, 450, 2 ; *124,1. omnia unit et concordat, 670,1. facit ¡equilibrium viri el uxoris, *339, 1 ; docel sapientiam, *559, 1.
Anabiptislæ cement medicis non esse utendum, *269, 2.
Anachoreta? quomodo asperas pœnitentias subirent, *161,1. eorum plurimi habuerunt donum prophetia», *258, 2. abstinebant medicis, *276, 1. eorum abstinentia, '317, 2. mortem non exhorrebant, *350, I. stimulabant se ad laborandum præmii cœlestis intuitu, *570, 1. invicem occurrentes mortis memoriam refricabant, 417, 1. plerique fuere longœvi, 79, 2.
Anacreon regi Polycrati accepta ab eo talenta duo remisit, quod eorurn causa inquieto* esset, *113, 2.
Àvzìiàoiiu capitur subinde pro àvxoÀaarâvu, id est ***reddo-*** pro ***pullulo,*** 82. 1.
Anaphe insula e mari emersit, *414, 2.
Anaxagora* filii mortem generose tulit, *348, t. ejus de sole sententia,*392, 2; 393, 1. Dei creatoris fuit assertor, 4, 2.
Anaxarchi philosophi constantia, *34, 1.
Ancilla alien® uxoris non esi scrutanda, nec sollicitanda, *362, !. ancilla moral® decus sunt dominarmi, 212, t.
Andreas (S.) Corsinus ex lupo repente mutatus e*t in agnum, 398, 2.
Andro lamas species adamantis esi typus sapienti®, *564, 1.
Andnontchus lheriaeæ fuit inventor tempore Neronis, *176. i.
Andronicus Imperator junior unde ad tantam morum linectiam devenerit, *87, 1.
Angeli ciando assistunt SS. Trinitati, 624, 1. non alterantur, *32, 1. laetitiam menti aspirant, *99, 2. interdum Sanctos sepelierunt, '279, 1. sunt administri divin» justitia». *318,2 non proficiunt in merito et premio, *319, 1. stellas movent el dirigunt,*308, 2. Dei essentiam el divinitatem plene pernosse non possunt, *420, 1. assistunt sacrificio Miss», *543, 2. qiinniodo Deum orent el adorent, *550, 2. angeli boni vel mali non fuere filii Dei qui genuere gigantes, *440. 1. angelí non ante, sed curii mundo creali sunt, 56, I. eorum officium est servire Deo. 152, 2. non sunt corporei. 236, 2. as-islunt orantibus, 390, 2. coram Deo contremiscunt, 467, 2. præMint orbibus cœleslibus, 471, 1, 2. non defatigantur, 472. 1. mira inter eos est concordia, 473. 2. per se non possunt edere miracula, 483, 1. sua sorte contenti sunt, 401, 1.
Angeroniæ «imttlacrum quale esset, 491, I.
Anima habitai in corde, 575, 1. animæ tum propri®, tum alien® cultura nostra est rusticatio, 233, 1. magis a Den pendet el sustentatur, quam a *o ipsa, 247, 1. est forma formarum, ***ibid,*** animæ anima quare vocetur Deus, 247, 2. hinc ei lota debetur, 248. 1. ipse ejus vita est, 39f, 1. quid ci prestare debeat, ***ibid.*** ligalur Deo fide, spe, chántate, 107, 1. anima justi est sedes sapientiæ, 76, 1. anima colida quæ vocetur, 604, 1 el seq.
Animæ multipliciter a Deo vocantur, 60, 2. animas alienas curantes, non negliganl proprias, 411, 1. animæ sanctorum plene a peccatis purgala?, statiin nd Dei visionem admittuntur, 358,2. anima sancta similis est paradiso voluptatis, 660, 1. item velut uxor bona, e2, 1. el velut pulchra mulier, *241, 2. enuntiat vera, cur, *257, 1. quia a Deo regitur, ***ibid,*** est velut ferrum ignitum, *29", 2 animæ sanitas paril quietem conscienti®, *98, I. ei tunc credendum cum jubet servari mandatu Dei, *163, 1. ejus 1res hostes, *548, 1. anima quomodo pro fratribus ponatur, *48, 2.
Animæ suæ quinim misereantur, *105, 1. qui ejus sint hostes, ***ibid.*** 2. anima gaudet in corpore sobrio, *128, 1. in corpore velut in ergastulo agit, *325, 2. immortalis est, hinc optat semper vivere in memoria hominum, *351, 2 , 439, 1.
Animarum onus ingens est, *105,1. earum xelus el conversio, magna Dei laus est, *423, 1. animæ a viventibus e Purgatorio liberal®, suos adjutores postea sæpe visibiliter defenderunt, *75, 2. ipss gaudent de consolatione parentum vivorum, *285, 2. earum Purgatorio ereptarum gaudium, *228, 2. eas cen<ebant Gentiles post mortem quiescere et velut dormire, *100, 1. el habere corpora tenuia, ***ibid.*** 2.
Animal omne habet tactum, 575, 1. omne animal diligit sibi simile, '27, 1, 2. animalia omnia timent hominem, 477, 1. carent loquela el voce articulata, 478, 2,
Animalia ob aquæ polum carent morbis et catnrrhis, *80, 2. omnia fœtus suos diligunt, *89, 2. diriguntur ab inteliigenlia non errante, *257, 2. eorum quædam sola aqua nutriuntur, *81,1. quædam certis herbis medentur suis morbis, *271, 1. non omnia cum omnibus exercent inimicitias, *177, 2. animalia timida difficulter cicurantur. *201, 1. animalia noxia homini sunt commoda, *176, 2. animalium minima sunt aves, terrestria mediocria, maxima sunt pisces, *413, 2.
Animalis pars hominis nnbis est cum feris el bclluir communis, 317, 2. ex ea post amissam innocentiam re-j crevit superbia el concupiscentia, 318, 1. animales sun similes puero, 158, 2.
Animi cruciatus longe gravissimus est, 681, 2. animus facile ad superna sustollitur, *560, 1. in somno noiiMpit secundum Platonem, *194, 2. animi cœlestis emblema est ovis manucodiala, *382, t.
Animosi tauris comparantur, 1R9, 2..
A nuæ matrone animi magnitudo, 679, 1; *J9, t

Anni Innaris /enigma, *301, 2. quomodo auuu» unti* non nudior e»t alloro, *168, 2 cl «cq, anni viri bonam liabrn-tii uxorem duplice* sunt, *1, 1» 2. annis vitæ sibi a lleo datis quisque «febei esse contentai, *340, 1» anno* >i natura proscriptos ars el Deui augere el duplicare potril, 450,1•

Annutu* Josepho datus quid mystice denotet. IH, 1.

Annulli in quoi menées dividermi Homulus el Julius C®*ar, 584, Lanini» xxxvm, quo Jesn» Sirach junior in Ægyptum «e venisse dicit, unde arcessendus, AG, 1. anni vitæ cuique a D*n determinati suoi, 477,).

Anteimus (S.| quantopere peccatum detestaretur, 583, 1. omuia agebat Cum consilio, "160, t. se regendum Pra ia to cuidam tradidit, *483, 2

Antidota quædam pluribus venenis adversantur, *177, i.

Antigonus rex deos rogabat ut se ab amicis lucretur, et cur, 198, t; 229, 2. consilium suum tacitum servavit. 276, t. ejus illiberalitas, *391, *i*

Antiochus Epiphanes Judæos ad impietatem compulit, 516,1. graves Deo pœnas dedit, *43, 2.

ÁvrnrxpaSxXA® et xvnnx^xÍGIr, quid sint, 601, 2

Antithesis notatur in omnibus rebus creatis, *381, 2.

Antitheta rerum universum ornant, *177, 1.

Antoninus Imperator Faustina» adulteria cur pateretur, 689, 2. ethicam percalluit; inde dictus Philosophus, t» 1.

Anlonini cognomen vii® turpitudine infamavit lleliog-v hilus, *33'.

Antonini (S.) Archiepiscopi Florentini in morte exsultatio, 67, 1.

Antonius (S.) tentatus Dei opem patienter exspectabat, 95, 1. ejus confusio viso S. Paulo Eremita, 161, 2. litteras Constantini Magni ad se inissos parvi fecit. 391,2. omnem vita diem cogitabat esse extremum, 418, 2. vultu erat sereno et hilari, *31, t ; 405, 2. qua consideratione suos ad vitæ rigorem animaret, *33. 2. lisdem lætitiam spiritualem identidem commendabat, *101, I. in morbo de austeritate nihil remittebat, *276. 2. oleo a se benedicto ægrotos curabat, *278, 1. secreto sepeliri VOlinl, *427, 2.

Antonius monachus *Melina* auctor, qua aetate vixerit, 686, 1.

Antonius (S.) de Padua fervidus fuit condonator, *501,1. occisum quemdam vitæ restituit, ul patrem innoxium morti eriperet, *516, 2. ejus lingua diu post mortem incorrupta est reperta, *565, 2. morions B. Virginem invocavit, 67, i.

Antonii Picentis bypocrit® exitus et catastrophe, 86. I.

Anus plerumque bibaces sunt, *7, 2.

Anxiis el sollicitis optabilis est mors, *348, I.

Â^x-jwyr, etiam ad captivitatem refertur, *281, 2. item alia significat, *282.1

ÀrrnOr.ç variam habet significationem, 460, 1.

Apis quid nos doceat, 332, 2. est animalium sapientis* anna, *ibid.* 2. est symbolum sapienti® cline®, (economic®, politic®, 296. I ; 333, t , 334, I. ejus arm i, natura, pastio describuntur, 333, t. sunt agricolis magnus qiiæstus, lòid. 2. carum in cellis construendis industria, *ibid,* carum respublica, consilia, mores, duces, pugna, 834, t. est symbolum Christi cl B. Virginis, 335, I. item IleligiOMirum et prædicalorum, *ibid.*

Airi sæpe pro *apud* vel *coram* capitur, *358, 1 ; *359, I ; •860, 2*

Apollo Delphicus fuit mendax, ’258, 9. el fassus c»l se subindo mentiri, *19/,2

Apollo abba» perpetua in lælilia vivebat, 673, 2.

ipollo torus architectus ob libertatem ub Adriano C®sare enecat us est, 892, 2.

Ipollonius Tyaneiis non nisi aquam bib«bal, *80, 2

Apologi morales S. Cyrilli elegantes sunt et nd more* forgiando» accommodi, 24, 2.apologis utitur sæpe S. Scriptum , 25, 1. per eos olim ethica tradebatur, li<qne usi sunl prisci philosophi , *ibid.* 2. elogium apologorum, *Md.* iis usi Patres tam Graeci quam Latini, *ibid,* et alii, 26. 2. non «uni mendacia. <ed veracità!, *ibid.* movent cfllcacius quam prorepti, *ibid,* parce iis utendum, 27,1.

Apologas struthionis, de hypocritis, 85, 2. frumenti et lilii, do patientia, 98, 1. <pm® et ficus, de sinceritate, 106.1. viper®, de filiis ingrati*. 122, t. soli» el Mercurii, de modestia. 125, 2. murium et feli», de periculo, 13*», 2. arundinis et olive, de cedendo polentioribus, 167, 2 leonis el asini, de piuca loquendo, multi agendo, 171, L asini et leonis, de extollentia, 188. 1. rhinocerotis, de superbientibus ob robur, *ibid,* erinacei et viper®, de amicitia, 193, 2. ahudæ el heri, de amicitia ficta, 198, 2. canis et lupi, «le fideli amico, 201,1,'imiæ cl vulpis, de arrogantia, 222, 2. pavoni* regnum ambientis, de eliciendis melioribus, 223.1 asini, leonis, vulpis, de societate cum polenúori non ineunda, 261. equi 2. et muli, de audacibus, 273, 1. vulpis et simi®, dc societate assumenda, 296, 2. el alius, de imprudentia principum, 292, 2. corvi et vulpis , de avaritia, 305, 1. aeris cl terræ, dc humilitate, 316,1. arundinis et cannæ, dc gloriatione, 323, 1. culicis et leonis, dc panorum vi, 331, i. leonis el vulpis, de non contemnendis pan s, *ibid,* hirci cl ericii, de inani gloriatione, 337, t! ovis catulam lupi lactantis, de malum sibi parantibus, 363,1. cavile el aucupis, de dolosis, 365, 2. gruis et lupi, de improbis benefaciendo, 372. 2. vulpis et aspidis, de inimico cavendo, 373, 1. carabi el oli®, de impari societate, 385, 1. cameli, de man<uelis,3S9, 1. philomelr, formic® et apis, de superbis, *ibid,* philomel®, formic® cl accipitris « dc principe aulicos subvertente, 393, 1. lupi et ogni, de potente pauperem opprimente, 397, 1. onagri et «imi®, de invidia, 413,2; 418, 2. mortis et vil®, pavonls et philomcl®, de sorte data bene utenda, 491.1. vulpis cl corvi, de leviter credendo, 530, 1. columbi cl corvi, de secreto, 532, 2. oculi el auris, de ettenore compositione, 543, 2. hirundinis et cycni, de silentio, 544,2. gallici vulpis, dejactaolia solerti®. 570,2. bovis el lupi, de pigritia, 578, 1. cervi etbinnuli, delimore, 5S8, 1. noctu® el lucis, de peccati* nocturnis, 611, 1. opologus palm®, ficus, olivæ et lauri, de justi viri perfectione, 637, 2. de pudore in hominem ingredi non audente, amore presente, *10, I. gahxi®, asbesti, synochllis cl carbunculi, de constantia. *34,2. philoinel® ct aucupis, de revelatione secretorum amici, *37, 2. cancri el serpentis, de dolo«is «ubversis, *40. 2. el alii dc eadem materia, *41,2. leonis, asmi cl vulpis, de impari societale, *42, 2. lupi el vulpis, de calumnia cadente in calumniatorem, *43, 1. panther® el pastorum, de afflictis juvandis, *43, 2. equi et apri, de injuriarum vindici® appetentia, *46, 2. ¿quii®, felis, apri, de bilingui sib. malum creante , *51, 1. columb® et luti, de detractore, *ibid,* corvi et ran®, de lingua frenanda, *64. 2. terr® ct aeris, de liberaliter dando, *72. 2. adolescentis et gryphorum, de veris opibus v *97, 2. vulpis, simi®, elephantis. hy®n®. galli, castoris, de opum damno, *114, 1. vulpis et porci, de gula, *126, 1. muscarum, de eadem re, *127, t. struthionis cl gallili®, de prasumptuoao, *153, 2, asini el equi, d3 sorte data amanda, *1S5. 1. asini dominos mutanti», de priori sorte diligenda pr® secunda, tóid. nquil® el pha> nicis, de liberali, *221, 1. scarab®! el aquil®, de Justa vindicta, *224. 1. corvi ct vulpis, de infido concilio, *232, 2. sonis optantis mortem, do vii® «••piditate, *34 ,1. cœli cl terræ, de magnatibus benefici»,*387,1,2. jolis el noctis, de liberalitate. *391, !• luuret simi®, de amore sternorum, *396, 1. nubium et terr®, de tumultu superbi®, et pact humilitatis, *401, 1.

,Ar.ó»cia idem quod amentia, item aslus, superbia, doperatio, 885, i»

Â^cpia et penuriam et anxietatem significat, *22,1.
Apostela « Deo est origo omnis «uperbi.e, 311, 5» eadem reperita' in omni peccato, 312, 1. est prima superbi® species, 312, L ex ea sequuntur omnia peccata. *ibid.* 2.
Appoti omnia odi. ia homini* Christiani paucis scriptis sunt complexi, 34, 2. eorum pro animuum saluta labores, 233, t. orbem terrarum pcr partes diritto subegerunt» 471, 2. eos alens, mercedem Apostolorum accipiet, 360, 2. in Pentecoste acceperunt flumina sapiente , 660, 1. columnis comparantur, * , 1. erant bo<pitc< terræ, cives cœli, *83, 1. sapientiam Christi gentduis pr.rdicarunl, idque verbo et scripto, *302, 2. a Den confortali, mira præstilere, *341, 1. eorum evangelixaiitiuin vol fuit cru tonitru, *400, 1. fuerunt viri mismr.rdiæ dupliciter, *436, 1. sunt designiti per Eliam, *50', 1. fuere velut s.igittæ igne®, *503. 2.
Apo<(olici viri columnis comparantur, *15, 2. sunt hospites terne, cives cœli, '83, 1. Deo adjuvante mira leniant, *341, I. Deo gratiores sunt, etsi in aliquos defectus labantur, quam solitarii et moniales, *373, I.
Appetitus inflesse debent rationi, 213, 1. hi per eam et sapientiam sunt dppldnj), 211. 2. appetitus terrenorum est pix animæ, 384, i. judex ed carenti®, 6S8, 1.
Appetitili viri et mulieris diverbi «uni, 589, t.
e<l salutationis ombrio, *360, 1.
Aqua dicitur quasi ®qua, *407, 1. ejus et sapientiœ analogia», 661. 2. quot modi# ad homines transfundatur, 663, 1. est homini necessaria, *316, 1. ejm polus est maxime salutaris et Minis, *80, 2. ejus elogium, *ibid.* cui rei aqn® polus serviat, *(bid.* *81, I. triplicem ad Olunt bibitur, *ibid.* aquæ <pet ics sunt quinque, *ibid.* an nutriat, *ibid,* aquam calutam in conviviis bibebant ▼eteree, *ibid,* ali® ejus utilitates, *ibid,* ejus l imen polus cruditates paril et tristitiam, '128,2. ea vinum debet dilui, *138, 1. quan«loipM sit bibenda, quando vinum, *ibid.* ip«a per glaciem indurescit, *410. 2. aqua nebulosa operuit terram initio muqdi, ex quii deinde reliqua creata producta sunt, 622. I. aqiiæductu* Hirrosolyinœ exstruxit Ezechlns rex, *517, 1. aquæ omnes e mari oriuntur, *330, I. non omne* tamen m inare el ¿quas redeunt, *ibid,* eas quomodo initio mundi Deus separant, *311, i. aqur super firmamentum qualiter cl quire sint, *ibid.¡* *393, 1. aqnx maris Rubri transeuntibus Hebraeis nIruinqtie veb.il pendentes fuere el divis®, *311. 2; *314, I. aqua bona eri mater, 122, t. est swnbolum gloria æternæ» 482, 2.
Aquila pullos mire edurat, ¿57, 1. pullos plumescentes quomodo doceat volare, *95. 2.
Aquilo quod habeat etymon, *406, 1, ejus intentimi frigus, *409, 1. est letilUS acerrimus, *ibui.* *406. 2,
Arabes sua pleraque a Syris acceperunt, non contra, 47, 2. piæleritiim pro futuro usurpant, 216, 1.
Arabica versui E<*ctrria|liri pan® est auctoritatis el p irum sincera, 24, I. Arabica lingui llbrææ iflbiis est, 209, 2. Arabica proverbia n quo ««dlecla, et quando, 47, 2.
Aranea t ictum habet 4Ciiii'«iimim, 575, .
Arare men hicimn idem quod durera, 229, 2; 230. 1.
Arate* fluvius non esi ideili qui dioryx, 662, 1,2. ejus rapi lili*» *til*
Arbor (oliata panno est fructifera, 425. 2. arbores gaudent sui similibus, 396. 1, arbor vitæ symbolum eral sapiriit«r, 447,1.
Arboris cultura odendit (ructum, et qualis ip«a «it, *24.1. arbor scienti.!: bum et mali vocatur lignum onciiriiuiis, *114, 2. arbores eliam in in m crenunt, *113. 2. arbores •acræ «uni cedru*, cuprous, palma el olea, 632,2. orbore» resinosa* sponte sud mt resinam, 647, 1. arlh»re«aquis Irriga be crescunt, frondent, florent, fui» liticant, *81, 1.
ÁfX» lini milium qunn principatum, prappiium. rapui et primas significat, 253, 2; 123, i, 2; 332, 2; 629, 1; •259, 2; "315, 2.
t Archelaus rex quid responderit nimia petenti, 868, I.
Archimedes su i mathesi solus Syracusas contra Romanos diu propugnavit, ‘297, 2.
Architectorum quod sil studium et opus, *200, 2.
Architriclinus erat Idem qui symposlnrcha, *141, 1.
Ardali vetus era apud Trœzcnios, òuper qua Musis et Somno deo res divina flebit, '191, 2.
Ardor solis quam sil intensus, W , 1.
Arenæ (in) rnullitudhie. parvitate, potentia, Del elucet ^iplentia, 53. I. arenarum quis sit numerus, 54,1. ILfil innumerabiles, 51,2,
Argenti (libra una) valet 50 ærls, *495, 2,
Ariani asserebant Filium Dei îion esse Deum, sed creaturam, 55, 2.
Arii scintilla neglecta totum orbem incendit, 365.1.
Arioli semper mentiuntur, ncc ii' creditur etsi vera dicant, *193, t. <|iiomodo et quare verum dirant, *ibid.*
Aristoteles ethicam philosophiam n Socrate acceptam expolivit. 5, I. ejus elogium : de ejus doctrina ceiwura : do Dei providentia quid sentiat, *ibid,* mulla ab lleliræis didicit. 5, 2. ejus errores in doctrina, 10, 2. erat gilbus, 381, 2.
Armns dexter cum pectusculo sacerdotibus Aaronicis cedebat, 265, 2; 266, 2. armus cur Suili a Samuele in convivio reservatus, 224, 2; *148, 1.
Aromata sacra erant galbanus, myrrha, stacte, thus, 632, 2.
Arrogantia sugillatur^ 222, 2.
Ars virtuti cogn ita e*l, *297, 1. ars fabrilis directa a matliesi stupenda ‹ íflcil.iAút artes ine< hauicæ sunt pars et umbra sapientiœ, *288, 2. reguntur ab ea, *287, 2. Mint dona Dei, 51,1; '297, 1.
Arsenius (S.) fuit pædagogus Arcadii et Honorii Imperatorum, *87, 1.
Arlixcnes Longimanus de sua longa manu quid dixerit, 171, 2; ’67. 2.
Arles «mit duplices, unde utræqiie enalœ, 2, 1.
Asa n*x Juda pius m quo tamen contra pietatem peccarii, '525, 2.
Ascensus Christi in cœlum fuil per raptum Eliæ désignatus, *511,2.
Asceta ▼orabantur olim monachi, '224, 2 multi habuere (liHiiirn prophetia*, *258, I, 2. abstinebant medicis, *27'\ 1. — Fb// Anadioi« i »•.
Asinii etymon, '186, I. asinus symbolum c«t libidinis et adulterii, 676. 2. item servornin et discipulorum, *184,2. asini descriptio et œniqma, ’185. I pitiriilm ejus, *Uñd.* 2. in quo sit bealior homme, *ibid,* e»! emblema p iuperifj 8W< 2«
Asinus Pallio cur Augusto cavillanti cavillus non r« tnleU, 262. 1.
A<oti in mensa quisinh *129, 2.
Atpahlhusarbihtuindescribitur : ejus virtutes. 042, 2; 6í3, 1. an sil sandalium rubrum, an ligiium Rhodiimi, *ibul.*
A«pa»iii fuit Gyro regi instar orarnii domesliri, *14, 1.
Asportila meretricis mvendus, *801, 1. item riiju«l(bet conjugale et virginis 281, i; *309, 1.
Aspera post hallo vu «m in dulrh mutabuntur, 316« 2.
A«pis anhelitu «un obvios, imputantes reddit, 863, 2. eluim beneficiis mitescit, 877« i.
’Aazi; est clypcii* r«»lmidus, *208, 1.
Astra non aunt anim ila, |yo, t.
Aalrnbtgorum horoscopus refellitur, '37m, 2.
AslntUb Dei quæ dicantur, 61, 1. ens nemo plene cognoscere potest, *ibid.*
A «Inflas hominum penetrat el pervestigat solus Deus,*377,1.
Adultis malus ahia prode«l, sibi obesi, *261, !.
Ath.unsll (S.) intrepidus iliilmns et constantia, nao, 2; •BS. X nulli resilti sed ninne* ndveraarios superavit, •165, 2. dictus est veritatis tuba, *434, 1,

Atheis (ab) non est petendum consilium, *253, 2.
Athenis quomodo probarentur qui eo studiorum causa rendili ib mi. 157, 2.
ÂrifiafUilv de lauri* proprie dicitur, 190, t.
Attendere esi cum affectu aspicere, 173,1. cur nemo pos* ut attendere mullis rebus simul, 341, 1»
Athcm aé^cna proverbium in quos quadret, cl unde enatum, 866. 1,
Attributa in Deo sunt unum ct idem cum ejus essentia, 60, t.
Avaritia qunmodo nihil sit scelestius, 803, 2 et scq. ea quando sit peccatum mortale, tòid. est injuria Deo, 804, t. item reipublicæ, ***ibid.*** ipsimet avaro, tòri/. omnibus hominibus quos defraudat et expilat, i7/id. 2. ***i*** uro et frugibus, ***ibid. i.*** omnibus elementis et creaturis, ***ibld.*** item omnibus legibu*, 305, 1. est radix omnium malorum, ***ibid,*** el seq.; 307, 2. ejus munia, 305. T. e*t Iniqua ob sex rationes, 414, 2. duriora suis sectatoribus imperat, quam jubeat Deus, 415, 1. est inopia nentis, •19, 1. hominem in ruiuam el exilium agit, *21, I.ejus comes invidia est, *122, 2.
Avarus dicitur quasi auri avidus, *113, 2. reipsa pauper est, 672, 1 ; *19, i, dolet videns edulia sua a convivis consumi el conscindi/til, 1 ; 122, 1. ejus oculi nequam sunt, ***ibid.*** 2. ab omnibus sugillatur, *132, 2; *133, 2. non mutuat nisi cum usura, *71, 2. possidetur ab opibus suis, *564, 1. animato suam vendit diabolo, 304, 1« nihil eo Meleslius est, ***ibid.*** 1 el seqq. quibus sit injurius, ***ibid.*** 1 el 2; 806, 2. quomodo projiciat intima sua, et quæ. ***ibid,*** ejus in Christum injuria, ***ibid.*** omnibus est exosut, 308. 1. 1res ejus heredes post mortem. 311. 1. ab en si quid acceperis, fit maleficium, 552, i. non libenter dat mutuo, ***ibid.*** 2. aniel avaritia quasi igne, 604. 1. eju* varia phrenesis, 349, 1 ; 850. t el seq. per sphingem denotatur, 349, 2. item per gryphes, 410, 1« Item per accipitrem, 412, 1.
Avari plerumque sunt invidi, 408, 2 ; 409,2; 411,1. eorum miseria, 409, 1.2. vocantur asini et muli, ***ibid.*** decem eorum stultitiae ***.ibid,*** similes sunt monedula», 410. i. servi sunt opum suarum, non possessore*, ***ibid.*** sibi sunt injurii, ***ibid.*** 2. eorum vanitas et prona, ***ibid*** sunt velut extra se, ***ibid,*** nullum bnnum ex opibus babrnl, ***ibid.*** sui sunt interfectores, 411, t. sunt similet Timoni et Mtdæ, ***ibid. 2.*** quando alicui benefaciunt, id faciunt ignoranter vel nolentes, ***ibid»*** eorum signa ph}Maglioniica. 414, t. sunt inaiti ibile*, proinde vellit hydropici, ***ibid,*** iimmain suam el corpus consumunt curis, decideili* el anxiis cogitationibus, 415, t. in mensa sua tristantiir, ***ibid,*** eorum sordes, tbid. relinquunt in morte opes suas ingratis el prodigis heredibus» 416, 2; 421.2.
Aucupes qunmodo perdices el capreas capiant, 364, i»
Audires describuntur, 271, 2 el seqq.» 273, 2; 579, 2 in mille periculi so coiijicmnt , *159, i. eorum consortia vitanda, et cur, 271. 2. facile ruunt in cadetti, 273, 2.
Audacia contraria timori <»*t, 80, 1. nascitur cx cupiditate el aviditate, 579. t. el ebrietate» *138, 2. unde dicatur» ***ibid,*** proprio juvenum est, ***ibid.***
Audire n<»n fatiseli, sed oportet ogero, 6, 2.
Audita n»»n enarranda passim aids, 532, 2 el »eq.
Auditoribus discendi cl audiendi avidis» proferenda «unt Sensata, non alias, "¡50,1.
Auditus sensus disciplinan est, 216, 2.
Auguria plerumque mendacia sunt» *193, i.
Augustinus (S«) ethicam totam parva summa tradidi, 35, 2. ejus dictum de pœnitcnlia in murto, 177. K >e libenter corrigi doceriquc patiebatur, 322, 2. aliorum detractores mensa sua arceb it, 290, 2. ad nulla cunvivia accedebat, '81, 2. quomodo eum in morte pœnituerit, *275, 1. pulabai cœlum et antra osse naturio ignes, *893, 1« ejus erroras iu juventute» *557» 2.
Augmtus Cæ«ir fuit in prolibus infelix, 119, !• tonitruo mire percellebatur, *405, 1.
Aulis (in) regnat simulatio el fletio, *39, 2. in iis discitur conversatio cum qunbbet hominum genere, *301, 2. iq iis quomodo *it versandum, 268, t. earum dimua, ***ib»d.*** e«e abundant hypocritis, 511, 1«
Aulicorum miseria et misera mors» 288,2.
Aures occludendo detractoribus, *60. 1. comparantur vineae, íMd, c« oedudend» no quid os temere effutiat» 171,1.
Auribus percipitur disciplina. 478, 2. earum usus, 479. 1. aures equi animum ejus indicant, 171, !•
Aurora roseos fingitur boberc digitos, 638, 1. bine dicitur rosea et punicea, *3S8, 1. sapientis amica est, 126, 2.
Auro pervertitur «quita# ct justitia, 262, 2; 263,1. ipsum cur palleat, 409, 2. mullos habet cumxs el praecipitia, •113, t ; *115. I.e terra eruitur, *493, 2. ejus libra una valet decem argenti, '495, 2. in auro operare, et non sperare, quid sil, "115, 2; *117, t» quid sit pusi aurum abire, *115, 2; '117. 1. — ***Vid^*** Opes.
Auster dictus quod aquas hauriat, *406, 1.
Auxilium necessarium ad bene operandum Deus homini promisit, 449, C
Aversio vultus est contemptus signum, *361, I, 2.
Aviditas (quanta) sapienti® in nobis cs<e debeat, 137, 2*
Aviditas (unde) spirituali» ortum habeat, 655» i. avidità# nimia in omni pene re causal mortem , *263. i»
Avis paradisiaca symbolum e<l animi cadesti», *382» 1. aves cum sui similibus volani,'*6 2; 27, I. sunt imago virtutum, ***ibid.*** »unt symbolum vagorum, *244, i ; ib«d. 2. pullos sun* mire diligunt, *89, 2. canendo excitant homines ad kudem Dei, *#80, 2. sunt tuter animalia, minima, fl7i, t.

B.

Babyla Patriarcha» Antiocheni martyrium, <69, !•
Ihbylomi principes iu Danielem injurii, pœnas dederunt, •42,2.
Bacchanalia sunt dies stultorum, 454, 1 ; 5i6, 1. sunt probrum christianismi» 5¿7, 2.
Bacchus cokbalur pcr feminas potius quam viros, *7, 2. hedera corutubalur, *147, t. ei canebatur hymnus in mensa, *H9,2.
Bal iamuin diabolum consulere volentem praevenit angelus I- .. *480,2.
Bdaña mire amat suo* fœtus, *90» 1. balena unde dicatur, *413,1. earum mira vosltlis, *413. 2. Fide Cetus.
Baloinum solum juxta Engadji urbem colligebatur, 615, 2. inter aromata excellit : stilivi op<»bikunuin : ubinam nascatur, 6 I, 1. e Judea iu Ægyplum migravit, 6H, 1. quomodo colligatur, ***ibid.*** 2. ejus ««dor masculus est, ***ibid,*** ejus pastu viper® venenum amittunt, 015. 2. quomodo id adulteretur, 647, i. sinceri balsami virtutes, ***ibid.***
Baptismus veteris Ti*slamenti, erat ablutio ab iminunduia legih, *210, t. baptismus ab li®reticis collatus validus est, 444. 1 ;*193, 2; *210, I ¡ esi vclut uleiu» Ecclesia, 72, 2 J 296, t.
Bipliz.in a inorino quid sit, *210. 2.
Barlaam (S) per apologus Josaphalum regem docuit» 26. i.
BxaOiu; dicitur quasi kxcù, 298, i.
Basilisci descriptio : est invidi symbolum, 4*2,2. item uternilatis, 604, L item feminarum, *370, 2.
Basihus (S.) omnia ethice prvcepla m breve redegit coiih pendium, 35, t. ejus elogium, 52, t; 113» $» *445, 2. Demosllieni coco de llirulogia disputare vub nli quid respondent, 128,2. magnam rgrurum curam gessit, 256, 2. Valenti imperitari inmldii minitanti quid re>-pondcril, *34, 2. S. b^npiurw in^tpae studuit, 430X, 1.

dictus Aurea dogmafam Philomela, •494, 1. <ju? in aneri* obtundis majestas, •541, 8; *542,1. Athenis nullam novit plateam nisi templum et scholas, •558. 1.
Bxkxvoc, M est ***invidus,*** unde dicatur, 412, 2.
Ripiani Imperatoris fiche lacrymæ, 981. 1,
Biltblogia est futilis verborum profusio ct repetitio. 231, 2.
Remi quomodo in academiis probentur, 158, 1.
Beant nos innocentia, beneficentia, justitia, 406, 1.
Heatitudo consistit in visione Dei, 211, 1. sita est in sapientia, *548, 2. cam optant omnes, ***ibid,*** beatitudini» «terno» dulcedo quanta sil, 613, I, 2. cam semper sperai justus et sapiens, *568, 1. beatitudine? novero hujus vita», 675, 1, 2.
Bctlu? dicitur quasi bene auctus, *115, 1. beati in rœlo vivent in æternuin, '264. 1. norunt omnia quæ Deus eminenter continet, *372,2. satiantur gloria Dei, *382, 1. semper Deum dilaudant, sed id adæquite facere nequeunt, *421, 1;*423, 1. non obliviscuntur omnium tribulationum hujus vilæ, 350, 1. eorum stola quam futura sit gloriosa, 410,2.
B»aiu? (quis vere), 427, 2. nemo ante mortem beatus est, 359. 2.
Bcda (Venorab.) cantans ***Gloria Patri ct Filio,*** etc. in vesperis spiritum reddidit, *422, 2.
Bellator longevos, inopiam patiens, res miseranda est, •16, 1.
Bellos marinrc etiam fœtus suos diligunt, •00, 1.
Bellum dictum a Belo rege Atsur, •816. I.
Beli» armorum ferreorum est auctor, *ibid.*
Bene (omnia nostra) facienda sunt, *181, 2; •183, 1. •184. 1.
Benedicere sumitur Interdum pro ***benefacere,*** *282, 1
quomodo benedicuntur electi a Deo, '173, 1; *174, 1 *176, !.
Benedictio pontificis Aaronicl qualis esset, *238, 1, 2. quid ea populo apprecaretur, ***ibid.;*** *544, 2. el quo ritu; *545,1. benedictio sacerdotum el Patriarcharum magno eral virtutis, ***ibid.*** 2. benedictio qualis venial stiper sapientes et pios, *263, 2. quam abundans sil benedictio in terram, fideles el beatos, '313, 1.
Benedictio filiorum patres honorantium est stabilis, cl qunmodo in novissimo ipsorum maneat, 118, 2. hæc firmat domus illorum, ***ibid.*** 2. benedictio sequitur timentes Deum, 153,2. benedictio Dei est efficax et reali?, 12'1, 2. censet progressum virtutum, 353, 2. qunmodo ipsa festinare dicatur, 354, Í.
Benedictu? (S.) vidit totum mundum in radio solari collectum. 463, 1. n carne lentatus in spinis se volutavit, 638, 2. vidit in raptu totum mundum quasi parvum globum in radiis solis collectum, *258, 2. fuit Deo cl hominibus dilectus, •451, 2.
Benefaciendum proximo propter Deum, 367. 1,2. quibus et quomodo sit benefaciendum, 369, 1 el seqq ; ***ibid.*** maxime justis, ***ibid.;*** 370, 1. non malis, 372, 2. benefaciendum simul et bene loquendum, 417, 1.
Beneficentia sil celer ut placeat. 144, 2. fácil quasi deos, 148, 2. sit hilaris. 507, 1. cur, ***ibid.*** 2. est propria principimi virtus, 294, 1; 303, 1. facit fortes, et est fortitudo, *68, 1. decel principes ct potentes, ***ibid,*** certum ê't indicium sanctitatis, *436, 2. Dei beneficentia in terram.*113, 1. benrfic« ntia mulieri?, quæ occa*io est opprobrii, noxia est viro, non alias, *372, I, 2.
Benefici ab omnibus laudantur, *132, 2. sunt fortes et potente?, *68, 1. benefica mulier est duplex illecebra concupiscentis el peccati, *372, 1 et seqq.
Beneficii gratia et decus in quo consistat, 367.1. persona* congruum sit oportet, ***ibid.*** in eo quatuor sunt observandi, ***ibid.*** 2. non est dandum inde peccandi occasionem sumentibus, 371, 1. in eo justus semper proferendus injusto, ***ibid.*** 2. el dignior indigniori, 372, I. quando utile, quando inutile est, 550, 2.
Beneficia cito oblivioni Iraduntar, 300, 1. inni quasi mar garito», 507, 2. danda sunt vultu hilari. 507, t. non verbis asperis, 508, 1, 2. quomodo en corrumpantur, ***ibid,*** beneficiis divinis ingratus duplici pama castigabitur , 550, 2.
Beneficium ælate fit debitum, *140, 1. beneficium datum non c?l exprobrandum , f362, 2.
Beneficii? beneficium ostendat, non seipsum , 180, 2.
Beneplaciti divini est electio ad gloriam , vel reprobatio, '172, 1, 2. huic omne? se accommodaro debent, *318, 2. id nemo mutare potest, ***ibid.***
Benevolentia sit erga omnes, amicitia erga paucos, 192,2,
Bcn-Sira alius est a Siracide, 21, 1 ; 692, 2. quando vixerit, ***ibid,*** ct *572, 1. ejus filia et nepos fuere sapientrs, 21, 1 ; *572, 1. habet nonnulla erronea, ***ibid.*** 2. is qui modo circumfertur scatet fabellis Judaicis, ***ibid,*** aliquot gnomæ recensentur veri Ben-Sir.i, 32, 2 el seqq. problemata ei adscript.! sunt apocrypha, excepto alphabeto Proverbiorum : eju? stirps el dottrina , *572, 1, 2.
Bernardus (S.) quibus in libris ethicam tradat, 36,1. cella ei visa caluro est, *81, 2. ejus abstinentia et frugalitas, •3t7,2.omnespenennto?a<l lltdigionemcoegil, *504, 1.
Bernardi (S.) de Quint i Valle de condonatis injuriis in morte lætilia, 66. 2; • «°, I. cur dictus sit hirundo, •?H, 2. ejus monentis vox, *283, 2.
Beveteci artifex fuit a Deo donatus arte, *440, 2; *450,1.
Bessarion abbas solem slilit, *470, 2.
Bestie invidæ «jn rnam sint, 413. 1. brslii? similis est impius. 585, 2. bestia* fœtus suos mire diligunt, •SO, 2. etiam musica capiuntur, "150, 1. subinde Sanctos sepelierunt, *279, 1. per bestias optime punitur impiorum violentia et tyrannis, *321, 2. earum genera diversa in mari reperire e.?t, *415, 2.
Bethel, id est domus Dei, ob cultum idolorum postea dicta e?t Belhaven, id esi domus peccali, 104, 2.
Biantis Prienæi ethica , 30, 2.
Bibacitate (de) nemo se jactet, *134, 1. hibacitas mulierum , 2; *7. I.
Bibendum inilio refectionis non est, *125, 1. bibendi leges proscribebat oliro in conviviis «ymposiarcha, *142,1.
Bilingues non sunt constantes in dictis, 182, 1. sunt velut serpentes bisulci, 184, 2. el ul fures, 185, 1.
Bilinguis quis sit : e*t maledicius, *54, 2.
Bilis atra et (lava mullo? enecat, 79, 9. bilis peccatori excitanda non est, 269, 2. est amara et acris el mordax, *138, 1. hile carentia sunl longæva. *108, I.
B'c; tam vitam quam virium significat, 142, 2; '189, 2.
Bithyni judicibus tribunal in solU conspectu slaturbant, cur, 226, 1.
Blandía (S.) filium suum Lnoovicum sanctum effecit, •S7, 1.
Blasphemans in Deum, nb eo punietur, *42,1.
Blasplirrnia est convicium in Deum vel Sanctns, 121. 2. aperiam Dei habet inhonorationem, 602. 2. muriem adfert animæ ct corpori, ***ibid,*** ea erat exosa Judæis, ***ibid.*** et '3 •, 2.
Boetius per mathesin mira operatus est, ejus elogium et martyrium, *297, 2 et seqq. carceri Inclusus spe meliorum ?e solabatur, 357, 1. apud Theodoricum regem Gothorum fuit falso accubitus, *552, 1. sub eodem obiit martyrium, 309. 2.
Boleslaus Bohemia rex unde ad tantam impietatem devenerit, *87, 1.
Bonaventura (S.) memorialKethica, 36, 2; 37, I el scq. mira fuil innocentia, 406, 2. ejus elogium, *446, 1. fuit doctor Seraphicus, *505, 1. unde ait dictus Bonaventura, '507,1.
Bonifacios (S) construendo monasterium fuit ocea?io urbis exstruenda, 459,1.
Bonis semper mala permixta sunt, 3'>5, 2. bona temporalia oromissu sunl Judæis, spiritualia cbrlslianis, 39, ×

Bonitas et potentia quomodo In Deo combin ila sit,*311,1«
Boiiosus qunm perfectus fuerit Religiosus, '442, I.
Bonum triplex e>t, 618, 1. esi sui difiusivum, 409, 1. bonum illud suspectum quod non Dei beneplacitum, sed sola hominis voluntas dictaverit, 518, 2. bonum Dei minimum plixris aestimandum csl quam omne bonum creaturarum, 155, 2. bonum oinne permixtam habet amaritudinem,638, I.ex integra causa constat,*193, 1. id Spiritui Sancto appropriatur, *380, 1. suminum bonum non est in divitiis situm, *116,2. sed in virtute, *431,1. bonum Dei est bonum cujusque cl totius universi, *418, 2. bonum s.vpe idem csl quod Istum et jucundum, 4CA, 2 cl seqq.; *3, 2. bona, si cis abutamur, nobis vertuntur iu mala, *138, 2. bona peccantibus convertuntur in milum, *315, 2; *818, 2. bona sensibilia mentem humanam magis movent quam spiritualia, *561, 1, 2. inter bona sunl quidam gradus, *568. 2.— ***Vide*** Opus.
Bos symbolum pigri, 577, 2. item laboris, iòùt cur bovis figura didracliini* insculperetur, ibid, bobus olim arabant, 229, 2. boves conjunctim lupum impetunt, 670,2.
Brachium est laboris symbolum, 252,1.
Brachmanes ob aquae polum longevi sunt, *80, 2.
Brasili! vinum habent e palma aliavo arbore expressum, •137, 2.
Breviloquium viros sapientes decet, 82, 1.
Brevitas vit® in inferno non castigatur, *349, L
Brigida (S.) multa per revelationem a B. Virgine accepit, 652,1. ci prims, dum canonizaretur, concessum ul in ejus honorem Officium recitaretur, *429, 1.
Bnigeibis civitas ex uno puteo tota aquas babel, *517, 1.
Brimo (S.) qua voce ordinem Carthusienscm instituerit, 87, 1.
Bruta carent libertate, 448, 2.
IlugInsMi herba unde dicatur, 639, 2
Buphlhalinus planta describitur, unde dicatur ***ibid.***
Btiiv.e veterum sigillo obsignabantur, 484, 2.
Busiris tyrannus quod fecit aliis, luit, •41.2.

C

Cachinnus signum animi dissoluti csl 572, 1.
Cadaver bomlnis serpentes, bestias cl vermes generat, 311, 1. sudario est involvendum, *279, 1. cadavera a mari ejiciuntur ad littus, *414, 1.
Cades desertum idem quod Sin : palmis abundabat, 635, 2.
Caduceus Mercurii symbolum erat pacis, 182, 2.
Cædtia (S.) in quo apes sil imitata, 833, 1.
Civdes (laminœ assimilatur, 591,2.
Cælibatus sacerdotum a Siracide non reprobatur, *245,1. — ***Vide*** Castità', Virginitas.
Cvlibes dc*poudcnt sibi sapientiam, ***ibid.*** — ***Vide*** Virgo.
Cærernoninlia præcepta sunl externa, non in se, sed in rebus novi Testamenti quas adumbrabant, 48 . L.
Canal ius (Fr.) Spirensis zelator fervoris Religionis quid a S. Francisco audierit : ejus mors, 516, 2.
Calcei Palaestinorum superne patebant, *479, 1.
Caleb fortiter rebellionem totius populi superavit, * 173,1 ; •474, 1. ejus robur in senio, ***ibid.;*** 1, 2. sepullus e»l in Hebron : quid nominis ejus cljnum significet, ***ibid.***
Caligo divini velut nubes est, in qua quasi m throuo residet Deus, 623, ***2.*** caligo quod habeat etymon, *405, 2. cur Deus in ea dicatur habitare, 53, 2.
Caligulæ (C.) Imperatoris insolentia, 402, 1. sæva vox, 162,2. ejus vestes gemmat® erant, 440, 2,
Calix sortis advers® vel prosper® per metaphoram, unde in Scriptura ortum habuerit, *142, 1.
Calliditas justa et injusta qu® sit, 589, 1. calliditas duplex est, 568, 1•
KoX)¿; dicitur, eo quod ad se xxàìì, id eat vocat omnia, •435, 1
Calumnia non est iteranda, 531, 2. est stuprum innocentis, 546, 1. calumnia rm-ndax imprimis timenda est, *4,1. eam patientes fortiter, mirifice a Deo illuminantur et consolantur, *4, 2. submde recidit in calummanlem, 42, 1.
Calumniator morte ct inferno pejoresl, *58,1.— ***Vide*** Detractor, Lingua.
Calvinus putat filios fidelium immunes esse a peccato originali, 72, 1. qualem asserat inL-rnuni, 234, 1. censet auimas justorum dormire usque ad diem judicii, 353, 2. Deum facit auctorem peccati et erroris, 446, ***i.***
Calvities honorabilis est, 673, 2.
Camelus est stolidum animal, unde dicatur, 389, L est tamen mimuelum, ***ibid.***
Candor morum placet Deo, 87, 1.
Candor in nive unde oriatur, *407, 2. est verus color el ei pressus, ***ibid.***
Canis symbolum est ir® et invidi®, 684, 1. item impudentium, 399, t; 680, 1. immundum est animal, í¿í<f.
Canon Miss® cur nonnisi martyrum nomina contineat,
Canones Concilii Nicœoi, item Apostolorum, cur ita diserepent quoad numerum & se invicem, 23, i.
Canomzalio (id) est Sinetis, quod diebus festivitas, *170,1. unde ea ortum hibuent, *429, i. qui in ea ritus serventur, ***ibid.***
Canticum (quod) soln S. Franciscos appellaret, *348, i.
Cantores laudantur in Scriptura, *433, 2.
Cautus feminei vis et illecebra, 281, 1.
Canius ohm conviviis adbibebatur, *149,1. quis ejus ritus elordo, í¿:J. 2. is convivium exhilarat, *150, 2; *151, 2« digestioni ciborum conducit, *151, 1. canius ecclesiasticus non sil lascivus, sed gravis, *li9, is audiendus cum reverentia, *152,1.
Caprarum solerlia, *52,1. capra capitur pro faetore gravi, 12\ 2.
Ciprea difficillime capitur, 271, 2. amat perdices, 364, 1.
Capitis precipui vis est in actione et eloquio, 381, 1.
Capul non est verberandum , sed curvandum, *94.1. capitum Eccito ustui ordo obus est in Græcis ac Latinis Bibbia, *179, 2.
Cu bouibus nobilis assiinitatur, 269, 2.
Cardinalibus innititur lota Ecclesia, 468, 1.
Cardalibus hommibu* sapientia est aspera 207, 2.
Cariatb sepher fuit academia Pulæstin®, •566. 1.
Caro symbolice est dives mendax, 671, 2. spiritui debet subjici, 675, 1 ; 676, 2. est velut nequam mulier, 683, 1. item velut servus, *185,1 *189, 2. carne parce vescendum est, *266, 1. carnem B. Virginis cl Cbristi edunus in sumptione Vcuer. Eucbaristi® , 650, 2. caro lascivit superbiente spiritu, 125, 1. velut fanum e>l, 424, 1. ei nunquam credendum , 377, 2. ub ejus vilia plurimi damnantur, 237, 1. est figulina animer, 406, 2. est instrumentum diaboli ad nos oppugnandos, tAid. delicatius nutrita fit congeries sordium, et cloaca venumm, 528, 1. 2. caro et sanguis quomodo siul nequiora diabolo, 496, 2. quid luvc m Scriptura significent, ***ibid.*** 2. caro immunda omnes tangente* coinquinabat, sancta nullum sanctificabat , 585, 1. caro cervina febribus carere facit, 80, 1.
Carolili Borromœus (S.) a quolibet de defectibus monen expetebat, 322, 2. in cilicio mori voluit, "275, 2. stationes Romanas obiens neminem in via resalutabat, •360, 2.
Carolus Magnus Pontifices Rom® mire coluit, 251, 2. maxima cura educavit filios el filias, *87, 2. eo Saracenos devincente stetit sol, *470, 2.
Caroli V modestia, 228, 2. est a Deo maximis periculis ereptus, 299, 2. quid dixerit de regum iufclidtale, 303, I. regno et imperio sponte se abdicavit in quiete victurus, 810, 1. celeriter bellum Germanicum con-

ferit. 3 f. 2. memor foil sortis et vicissitudinis human®, 1. eo dacein Saxonem debellanto stetit sol, •470. î.
Csrlharinen<ibiB (a) in crucem agebantur imperatores, si prospero eventu prato consilio reni gessissent, • 101, t.
Casimiros II, Poloni® rex, in convivio procerum cxspiravit, 809, i.
fr«pii ptrentes septuagenario* fame necabant, 120,1,
Cispíum mare per occultos mealus in Ocear.um decurrit, •330, 1.
Calanus (S.) a discipulis est ad mortem usque compunctu!, 678, 1.
Cash pr* aliis sanctis Deum sequuntur, 614, 1.
Castigatio scelerum Deo placel, 224, 1 ; 115,1. castigationis effectus, '94, 2. ea convenit servo, *184, 2 et seq.; 186 2.
Cadihlh tuenda»In puella modia, 243, 2. easlitas custos ver® fidei el religionis est. 607, 1. exempla eorum qui pro ca luenda occiibuei uni, í¿íd. castitatem et ciato* amant ole® : e® caslitalis symbolum sunt, 641,1. castilas qua re pereat ct crescat, *ibid.* ea parit honorem, 649, 1. quinti faciendi sil a conjugibus, 680, I. ejus volo lam simplici quam solemn! potent Pontifex dispensara. *ibtd.* 2. adfert candorem et decus, *496, 2.
Kari^irTM impetum et vehementiam denotat, *472, 2.
Cal.m hi defluxu plerique emoriuntur, *536, 1.
Catastrophe dicitur tragœdinrum funestus exitus, 504, 2.
Catharina Senensis (9.) in qualibet communione pe tiliarem gratiam consequebitur. *217, 2. vi sacrs synaxeog sine cibo corporali ullo vivebat, 438 2. cum occulto fornicatore agens , ejus fœtoreiii «enitebat, 528, 2
Cntn distichorum moralium mielor quis fuerit, 82, 2; 554. 1. ejus constantia, *34, 2. is amicorum secreta celabat, *37, 1. militibus præibal, *145, 1. eum trium rerum pernitebat, *412,2.
Calo teipsum occidens pusilhnimus fuit, 10, 1.
Cuida index est animi in Icone, 171, I.
Caupones non sunt a mendacio liberi, *17,1.
Giuli hominis symbolum snnt grues, 517,1, 2.
Cedrus alta est, et amat alia, 633, 1. enodis est recta et solida, *ibid.* 2. odorala rat medulla incorrupta, et diutissime durat . *ibid.* ejus fructus, *ibid,* ejus succus fugat serpentes, *ibid,* resinam habet laudatissimam qu® variis morbis medetur, *ibid.*
Celerius in bello maxime necessaria est, *131,1.
Celi® propri® commoda, *82, t et seq.
Cohibido animi sancii omnia terrena despicientis, 153,1. celsitudo parii turnullum , *403, 2.
Certandum pro veritate ct salute anime, 168,1. certandum e*t contra vitia incipienti ad meliora converti, 91,1.
Certor pro *certo* usurpat interpres Ecclesiastici, 340, 1.
Cervæ parium tonante cœlo, 467, 1. quomodo pullos ad cursum exerceant, *95, 2.
Cervisia Septentrionalibus loco vini est, *137, 2.
Cervix juvenum curvando est, 94, 1. quia indurala non flectitur, sed frangitur, *ibid.*
Cervorum longaeitas, 70, 2. cornu dextrum ex invidia Intra terram abscondunt, 413, t.
Cervus musica capitur, '336, 1.
Celi hnmlni parent, 477, 2. ob magnitudinem vocantur bdluæ/413,1.eorum vastitas, descriptio, vari® species: gaudent luce el sole , *ibid,* quomodo fetta» terne adhérentes liberent a periculo, *ibid,* eorum oculi, *ibid.* — *Vide* Biiæna.
Cbaldæus interpres Bibliorum s®pe paraphrasten agit, I i
Cbaldei Jerusalem incenderunt et templum, *526, 2.
Cbamxleoii symbolum c*l pravi el inconstantis, 136, 1.
Chinann (terra) fuit inter posteros Jacobi divisa, *449, 1.
Chinan®: (omnes) non fuerunt damnati, *172, 1, esi palus cui vilis alligatur, 587,1.
Charitas est teoera justitia, 114, 1. curri obedienlla jungatur, *ibid.* 2. in ca praecipuo consistit Justitia, 75,1. 2. est perfecta amicitia tam hominis cum Dho quam hominis cum homine, 204, 2; 373, 2. quoniudo (innetur visitatione Infirmorum, 256, t. vinculum est virtutem, *ibid,* charitas palmo repraesentatu:, 637, i. In triplici hominum genere reparllur, 668, 1. est mater concordi® , 670, I. etiam Inimicos «lilìgi jubet, 076.1. est velut uxor proba, *15,1. est virtus, sine qua nulla e*t integra virtus. '133, 1. inicr caleras virtutes procellit, *151, 1; '335, 1. pjus via, *ibid.* 2. ejus rotis In cœlum subvehimur, * 511, i. charitas Christi el D. Virginis erga nos , 656,2.
Chántate ut homo ametur, qualiter considerandus sil, 373, 1, 2. ejus vis in inimicis reconciliandis, 877, 1. non quærit qu® sua sunt : ejus latitudo, 473, 2 duritas perfecta nihil non in amico tulerat, 590, i.
Chantan: trium symbola , 369. 1. cur ip<« el lior®sororesAngantur, 421, 1. chantes 1res fidelium sunt MDO tilas, lælitia, apes, 408, 2. sunt pediMCqu® Veneris, *11,2. e® a matrimonio exsulare non debent, *12,1«
Chelydri el chersydri udem sunt serpentes, 613, 2.
Chilon antequam ad cœnmn invitatus condiceret, convivarum «cire volebat nomina, *140, 2. ejus sententia cihica, 80,2.
Chinensis ros® mira , 638, 2.
Chiron Achillis magister mystice exportai, 679,1.
Cholera corpus mire cruciat el pungit, *126, 2. cholera quod genus morbi sil, *266. 2*
Choragus idem est qui princeps chore®, et suppeditator iutlrumenli ludicri, 689, 1.
Chore® sunl illicia virorum , 260. 2. variam hnbel significationem, 689,1.
Xriix quam diversa significet, *268,1«
XfT^rx tam possessiones qu im pecunias et fortuna hmia» significant, 181, 1. dicuntur a/pr.aôxi, 409» 1.
Chrisma conficitur ex oleo el balsamo, 614, 2.
Chrysodlomus ct Chrys<dogus unde dicti, 215, 1»
(•hristiaui per certamen debent comnam coelestem promereri, 93, 1. sunt populus Dei electus , 628, 2. sunt Sion el Jerusalem mystica , 630, 2. item sors el pars Dei, *ibid.* Libano comparantur, 633, 1. sint sancti, *14, 2. quomodo suos sepeliant, *280. I. eos uimiopere ploraro non debent, *ibid,* nec mortem timere, *350, 1« sint velut soles, *390. 2. secundum fidem sunl filii Ahrabæ, *438, 1. et hi in «ternum manrbuul, *ibid.* Christiani prisci ad sepulcra defunctorum epulas ponebant, *100. 2. item ad sepulcra martyrum, *ibid,* in agape sua lectionem sacram habebant, *149, 1. item concentum musicum , *ibid.* 2. fluita mensa orabant, *156,2. fuere velul virides sationes, *337, 2. — *Vide* Fideles, Pii.
Christianismus est professio sanctitatis, 109, 1. quid a nobis requirat, *5G3, 2.
Christianus cosquatur moraliter Christo filio Dei primogenito, *¿36, U est hæres Dei, cobæres Christi, *ibid.* ejus vita esi in abstinentia, *109, 2.
Cilml sapientia sui cultores, 437, 1.
Cibus el sapientia inter *o conferuntur, 437, 1. cibus el labor invicem attemperari debent. *130, 2. hic augendus ille minuendus, *ibid,* cibus modicus homini sufficit ol expedit, *125, 2. cibus nimius vesperi noxius est. *ibidj* *127,1. cibi el sermonis analogi®, *129,2, cibos avide ante alios invadere indecens osi, el gul® indicium, *120,1. in mensa non omnes discendendo nec vorandi, *124,l.adbisliqatdioribus ordiendum prandium,*125,1« cibis vitibus vescentes sunl robustiores el vegetiores delicatis, *128, 2. cibi nimii indigesti ejiciendi vel vomitu, vel per Alvum, *129. 2. cibi nimii ct indigesti qu® mala creent, *127, 1 *128, 1. alia eorum damna, *ibid,* cibi et polus rito ut appararentur at mens® infer-

rentur, curabat architriclinu», *143, 1. cibi antequam sumantur, bennllrendl «tint, •166, 2.
Cidaris pniillflcl» Anrnniri describitur, •ISI. 1.
Cinl» rrpnr<i*ntal animam In qua rhvritas emortua est, 305. 1. symbolice est memoria morti», 806,2.
Cinnamomum vnldo odoratum est. odoremquehabet delicatum el »ubtdcin : unde dlraluF, 641, 2.
Clrcnlu» est paradigma umoris Del el proximi, 396, 1. cirrulu» rerum humanarum , 810, 1.
Circumrellionv» hivretiei fini» doli» periere, *42, 1.
Circumcido Abrah® praeripia full a Oro in ronffrmitionem fœderi» cum co inili; ct quare in membro generationi», 447, 1,1.
Circumpedes qua» e«»et vc«li» pontifici», *458. 1.
Cirrtiinspectlo inigna do» r*t , 127, I, 2. pars est «apienliæ, 216,1. lp»a m verbis adhibenda est. 593,1. ea opus e»i lu valetudine luenda, •111, 2.
Clthsræ etymon. buie comparantur opera pietati», *310, 2.
Cito dandum, cur, 143, 1.
Civitas (quare Jerusalem vocetur) sanclìflcattonls, *236,1. item civitas req«dei Del, (Md. rlvlUlet Integras subvertit lingua nequam, *55, 1. civitatum Cdificatto celebre nomen fecit, *334,2.
Civitatum constructio Dei inventum e«t ; multiplicatio, ejusdem donum, 459, 1. civitate» magniflrenli*Mmæ Germania» Jtixla monasteria construct* sunt *ibid.*
Clemens Alexandrinus “rpe ulilur apologi» , **26. I.**
Clementi» Ancyram longum marly riunì,
Clementia m Deo, omnium attributorum ejus suminum, 110, 1. clementia regdius maxime necMaria, *453, 2.
Cleobuli Lmdii ethica percepii, 80. 2.
Cleombrotus spe beatitudini», »e e muro prœcipilem dedit, 12 I.
Cleoni» mulieri» bibneitas, *7, 1.
Cleopatra in rosas talentum expendit in sumptuoso «un convivio, *147,1.
Clericus non tractet «æcularia, 366, 1» Clericus quidam blatphviniK flilgurointeriit. 329. 2.
Clerici virtute præstautes olim dicti »unt Pap®, f428, i.
Clnthildi» Cloduvæum maritum ad Christum traduxit,

Cadesti» gloriæ laetitia v lot, 1; 492,1. calcula constantia Mint, 851,1.
Cœlum rat receptaculum timentium Dominum .76.1. cœli an «int fluidi, an «olidi, 181, 1 eormn ornatus el motu» perpetui)*, 471, 1. non snnt animati, *ibid.* dicitur quali Melli» rodato>n, •HO, 1; *385, 1, 1. ejus pulchritudo représentai Dei pulchritudinem ct gloriam, *491 , t. est dornu* Dei, *ibid.* non est igne® natone, sed coelestis, *404. 1. eju» inlhixus non fecit bonam fortunam, sed Mibinde ad illam disponit prr accideiu, •169,1. an Henoch m id sit translatus, *440,1. rodum emitur elvemotyna, *74,1. cœlum emytvum est domus el habitatio Dei, 6¿t, t. id per stellatum rcpr.r*entalur, *386,1. id spectanti sordet term , *ibid,* rœlorum cou<vii»ik el concentu», 473.2 ;6ô9.X non tamen edunt liarmoniain, *469 , 1. MHernnt ii cum sole sub Jusue, •Aid.
Cani »il sobria, *127, I. ejua commoda, *ibid.* 3.
Cnrndvint volere», non prandebant, **•115, t.**
Coemptio in nuptiis qua? diceretur, **454, X**
Ovgnnndum abdite dc Deo, 191. 1.
Cogitati*, meditatio, contemplatio quomodo differant, 417, 1.
Cogitatione* prav® dum inciptunt, elidendo* snnt, 524, 1.
Cogitatio matura mntrr e«l ciwilii et jmlicti, 678, I cogi* tatto talis est, quilis homo. *22, 2. cogitatio probitati» colcnd® aufert «omnutn, *110, 2. rogitatio libidinósa in mente recepta puilatim prorepit, ‘370, 1. txvgil.illimv» Ud® sunt assumendo», *101, 1 ; *i05,1. VOgftatKMYOs anil® diviturUpte opibus stlis adaugendis eo* valde inquietant *111, 1- rogitatione» Inanes sont velut «omnia malefacientium, *114, 1. rogitatione» etiam a Dro castigantur, et premium accipiunt, *227, 1. cogitationes rordium novit Deu». ra«qne Sancti» revelat, *870, 1.
Cognato (a) non rM vultu» avertendo», *961, 1.
Cognitio Dei addunt spiritalem benedictionem, *131, 2- est origo nmnH bnni, *ibid.* est conjungenda cum «ut ip»tu» cognitione, fbtd. plura de eo aperit cognoscenda, •410, 1.
Cognitio Mpientis practice perducit ad vitam eternim, 111, 1.
Cognitio abstractiva poMibilium In Deo est iatuitio eilstentiom,
Cognitorum ordo in Dro quis sit, 59, 1.
CnhsbiVittn viri cum femini periculosa est. 185. t.
Collegia el «chola? »unt domus disciplina», •866. 9.
Odor herbaren» et viridis qui differat, 336, *2.* Colorum variemus omnes ex miitiune lucidi et <qhd onuntur, •337. I.
Colores multi nnn «uni veri, «ed apparentes, *399, 1.
Coluber gerit venenum in capite, 683,2. est imaro diaboli, fbfd.
Columbatus (S.) sprevit dona Theodorici rtgis Impii, *707. 2. prrMgniflcalus est per solem ante ortum, •390,i
Cnlumb.irnm mira stoliditas, 388, 1.
Columna aurea denota B. Virginem, *13, 1. et omnem bonam mulierem, *15, 1. item viro* Apostolico». *ibid.* 2.
Columna ut tequies e<t boni uxor viro, *143, 1. columna luris Hebreos m d**«erto deduxit, *549, 2.
Comedendum (in men«a quomodo), •110. 1. comedentes multum, multum corpo» exerceant *130,1. comedere pnn« cwct conviva. honestatis causa, *124, 2. comedere citra satietatem, «alubre est,
Comita» mater e«t concordila. **670, i**
Commentatores EcdrslaMici, qui,
Commisto tam ad convivium e «ymbolis conflatum, quam ad welemm patrationem referci potest, 520, 1.
Communicandi (praxh pin), 117,1, communicantes assidue el digne, liuut casti,
Communi» vita In ctvtu sectanda est,
Communitate (cur in) aliqui odia seminent, **184,1.**
Compirstionibu» (m) «ita orat elegantia pri*d evi, *519, L
Compassio levnt dolorem ofibeti, 255, 1.
Compe<le« symbolic® sapieulnc, 111, 1; 112, 1. tunl h« insignia libertilis, 111, 1-
Complexionem animi indicat vultus, nasus, oculi, frons, 5tl< 2.
Composita medicamenta quanta vi polleant, *271, 1.
Compressio in conviviis molesta et indecora est, *113, X
Compunctio de peceàtn, est summus Del amor, 517. 1. per myrrbarn denotatur, 645, 1. item per nebulam, *402, 2.
Conceptione (In) Christi fecit Deus nova prodigia, et inaudita a acculo, *231, I ; 133, 2. fuit plane mirabilis, *ibid.*
Concionatore» opere praestent, qu® ore doeent, 170, 1. qui nimis de externo ornitu verborum solliciti sunt, fructum et spiritum concionis amittunt, 415,1. eurum «anotitas elucet cx auditorum sancta vita, 360, 1. suul animi* medici,*169, i. item velut sculptorem, *290,1. item fabri ferrarii, “192. 1. Hem tigilli, *291, 1. concionatore» fervente» per Ellam repnrsenUtitur, *504, 1. quales esse th beint, *ibid.* 2. quomodo »• erga peccatores gerent, *509, 1. — Eide Paedicator.
Concoctio cibi sumpti magi» ab aqua quam a vino juva** tur, *81, 1.
Concordia prima et precìpua est virtus, ea In triplici hominum genere requiritur, 668, i. ejus rausa est amor inuluus. i6id. ejus bona, *ibid.* 1. etiam ejus causa esi SS. Tonila*, íóid. res divina tst cjn* «‘ffvclus, 670, i.

«t musica Deo et hominibus gratissima, *162, 1. ejus exempla in bove el vipera, *338, 2. concentui musico comparatur, *336, X concordi® conjugalis quod sit incentivum, *338, 2. concordia civium, est victoria do hostibus, *494, 2. — ***Vide*** Amor, Charilas.
Concubin® non erant primari® uxores, 434, S. iis non nimis est credendum, 245, 2.
Concubinatus vetandus non conjugatis, 527, X is in Hispania in nullo toleratur, ***ibid.***
Concupiscentia est obex sapienti® acquirenda*, ideo hic nobis tollendus, 59, 2. eam refrenat ethica Christiana, 158, 2. ejus ignis punitur igne gehennæ, 237, !. est multivola, 280, 2. nata est in homine ex peccato, 318,1. alienigen® comparatur, 367, Î. semperæruginat,377, 2. interit una cum homine, 426, 1. ejus mutum sentire, non est peccatum, sed ei consentire, 517, 2. ipsa refrenanda est, 518, 2. idque virga timoris Dei ct disciplina, 211, 2; 596, 1. ejus violentia, 518, 1. est velut siren, ***ibid,*** repugnat legi naturali et divina», ***ibid,*** ejus fili®, 597, 1. ejus emblema, ***ibid,*** ipsa est prurigo, ***ibid,*** item velut bestia, 243, 1. ejus adimpletio varia causal mala, 518, X ejus typus est limax, 519, 1. est cæca et vitiosa, ***ibid,*** concupiscentia muliebris est velut ignis, 308, 2. quam illa sit potens, *241, 1. concupiscentia sapienti® est concupiscentia Spiritus Sancti, 218, 2. ea carnali» est velut nequam mulier, 684, 2. cur vocetur peccatum : Jugiter hominem secreto titillat : ei mentem surripit, *28, 1. est similis puero quoad tna, *92, 1. eam domat Dei recordatio, *50, 2. ex ea oritur tristitia, *105, 2. est serva rationis et spiritus, *189, 2. ab ea non est consilium capiendum, *251, 1. est austeritate frangenda, *306, 2. ei dominans rex est, •430, 1. qui ejus ardorem vincei, vincet etiam ignem corporeum, *553, 1. concupiscentia oculorum est velut dive» mendax, 672, 1. el concupiscentia carnis velut senex fatuus, ***ibid.*** ex concupiscentia mulieris concupiscentia viri nascitur, *370, 1. concupiscenti® prava: sunt per contrarios virtutes evincenda», *265, 1. — ***Vide*** Cupiditas»
Concussione locorum suam Deus ostendit præsenliam et potentiam, 466, 2; 467, 1.
Condemnandus (nemo cito est), 339, 1.
Condonanda sunt peccata aliena ei qui sua petit a Deo condonari, *46,1 ; *47, 1; *48. 2; *51, 2.
Confessarli sunt anim® medici, iis honor deferendus, *269,1. confessarli magnatum sæpe conscientias suas commaculant, 385. L
Confessione (in) sacramentali secreti tides religiosa esi, *37, 1.
Confessionis peccatorum encomia, 166, 2. canon tantum Deo, sed et sacerdoti in veteri lege fiebat, 493, 1. sine ea nerno salvari potest, ***ibid.*** 2. ea facienda in sanitate, non in morbo, 494, 2. ea fit vel Deum laudando, vel nos accusando, 493, 1. etiam laudern Dei et gratiarum actionem involvit, ***ibid,*** confessio peccati, initium est emendationis, 547, 1. hæc fieri debebat in sacrificio pro peccato, 252. 2.
Confirmat Deus pusillanimes ct desperabundos, diversimode, 487, 1.
Confirmationis sacramenti effectus, 64 i, 1.
Confitenda sunt peccata, 166,1.
Confusio (quando adducat) peccatum, 160,2; 162, 2. confusio bona et mah quæ sit, 598,2.
Congregari ad patres, idem est Hebræis quod mori, 462, 1.
Congregationi congruit concordia, 668, 2; 670, 1.
Conjuges sunt velut unus homo civilis, 670, 1. inter se habeant consensum et concordiam, ***ibid,*** eorum mutuus amor quim gratus sil, *338, 2. conjugibus bonis anni sunt duplices, *2, 1.
Conjugium impar grave est onus, 676, 2. conjugium dictum a jUjiu, *5, 2. ejih tot i felicitas consistit in mutuo conjugum amore, *12, 1. ejus sanctitas in fido mutuo servanda, ***ibid.*** 2. in B. Virgine fuit conjugium triplex rerum summe disparatarum, *895, 2. conjugii fldrs urvanda est, 611,|.
Consanguinei (in quo) sint amico præponendi, 678,1,
! Conscientia quomodo examinanda, 109, 2. ejus remarmi admisso jam peccato, 562, 2. hic remorsus in damnatu, au vocatur vermis, 238, 2; 239, 1. ipsa in liora morite denudat cuique quid egerit, 359, 1. statuat sibi tribunal, 510, 2. conscientia mala semper pavida el levia est, 587.1.
Conscientia bona, diviti® multae, 404, 1, 1. est remedium trillila», 408,2.
Conscienti® bon® lælitia, 75, 1 ; *98, 1 ; ‘109, 1. ea est Institi® remedium, *102, 2. conscientia data a Deo cuique velut paedagogus, lex el norma actionum, *162, J. ejus dictamen quatenus sequendum, ***ibid,*** contra hoc dictamen aliquid facieus, peccat, etsi res in se non sit mala, sed bona, ***ibid.***
Conscius ejusdem criminis semper timetur, 533, 1.
Conservatio creatur® est creationis ejus continuatio, *374, 2; *380, 1 ; *381, 1. et velut nova creatio, *460, 2.
Consiliarii dum consulunt, explorandi sunt an non proprio commodo studeant. *251, 1, 2. et an non sint in aliqua necessitate, ***ibid.*** 2. quid in iis cavendum, ***ibid.*** eornm dotes, iótd.; *261, t. quales consiliarii deligendi, *181,1; *255, X consiliarii hominis 1res sunt, *258,2.
Consiliarios habere oportet paucos, 192, 1 ; 193, 1. ne præcipitenl consilium, 340, i.
Consilium malum semper consultori pessimum, 185, 1. consilia arcana silenda sunt, 275, 2; 27^, 1. consilium formatur u silendo, 275, 1. firmat hominem contra omnes incidentes casus, 588, 1. consilium labiorum quod dicatur, 595, 1. consilii anima est secretum, 275, 2.
Consilio (sine) nihil faciendum, ’159, 2; *160, 1. quod consilio fit, bene ill, nec de tali facto dolendum, ***ibid.*** 1. consilium bonum quomodo sibi homo dare possit, *256, 2; *257, 1. quanti id in rebus conficiendis sil momenti, ***ibid.*** 2. quomodo id capiendum sil, *257, 2. cum quibus id non sil ineundum, *252, 2; *255,1. id dirigit actiones el res, ut prudenter fl int : sine eo nulla regna vigent et firma sunt, *340, 1. ejus necessitas, ***ibid,*** ipsum putissima prudenti® pars esi, *531, 2. consilium Dei tripliciter dirigimus, *305, 2 et seq. consilium malum non est aliis dandum, 260, 1. consilia proprie senum sunt, 672, 2. tot sunt consilia quot capita, *102, 2. consilia jam capta celeriter exsecutioni sunt mandanda, *131, X non sunt ex eventu ponderanda, *161, 1 et seq. a Deo sunt inchoanda, *159, 1. consilia hominum penetrat ct pernovit Deus, *377, 1. consilia Evangelica non habuere prisci Judxi, •IS», i.
Consolationes S. Scriptur® et piorum librorum adhibere sibi debet tentatus, 94, 1. consolatio post desolationem sequitur, 854, 2.
Consolor tam active quam passivo accipitur, *285, 1.
Consonante* antiqui non geminabant, 425, X
Consortia improborum noxia sunt, 379,1. ca sunt cavenda, 384 , 1 ; 584, i.— ***Vide*** Societas.
Conspectus Dei eM metuendus, cur, 467, 1 et seq.
Constans vir nulli cedit, *34. 1.
Constantia mentis et Judicii sectanda, 182, I.item verborum, ***ibid,*** ejus exempla, ***ibid,*** constantia in sua vocatione, gradu, oflkio el virtute homini est necessaria, 351, I ; 586, 2. ejus media, ***ibid.;*** 351, 1. ip*a <|iioquo in omni opere necessaria, 352, 2. ipsa invidi® remedium est, 413, 1.
Constantiam (ad) in virtute stimuli, *33, 1 elseq. ea proprie virorum est, ’34, 1. ipsa omnia vincit, *292, 1, X ferro denotatur, *317, 2.
Constantinus Imperator sacerdotes honorabat, 251, 2. cito credulus præcipltavil consilium Crispi filii bui occidendi*

338, 1; 529, X Allot recto instituit, *87, I. persecutiones gentilium Imperatorum procedentium *litit et inhibuit, *230, *i.* S. Atlianuìum ecclesia ejecit, *496, 2.
Constantinus ultimus Imperator Conitantinopolis, in Spiritum Sanctus injurius, Dio pœnns dedit, 63, 2.
Constantius quomodo veros Christianos a Actis secreverit, 203, .
Conslellntiones (quas astronomi vocent), *397, 2; *398, 1.
Comultandum (in rc gravi sæpe) est, *255, 1.
Consuetudo peccandi quam sit noxia, 227, t. consuetudinis Vis, IS4, 1.
Consultores sunt res sacra, *253, 2. sunt pars reipublicæ maxime necessaria, *256, 2. etiam sibi consulant per bonam vilain, *261, 1. quales esse debeant, *160, 2. — *Vide* Consiliarius.
Consummatio, idem est quod consumptio, 567, 1.
Consummationis tempus est dies consumptionis el necis, *320, i. eaque duplex est, partialis el communis, *ibid,* quomodo Deus consummatio sermonum esse dicatur, *415, 2. item consummatio sapientiæ ct virtutis, *218, 2.
Contemplandum (quæ preparatio requiratur ad), *287, i.
Contemplatio, meditatio, cogitatio, quomodo distinguantur, 427, 1. contemplationi vacans moratur in sapientia, 428, 2.
Contemplatio actione potior est, *287, 1, 2 ejus qmtuor sunt remora;, *ibid,* ei vacans sil mente vacuus ab omni cogitatione el cura terrena, 287, 1.
Contemplativi omnes animæ vires Deo uniunt, 250, 2. mente conscendunt ad Dei caliginem, *455, -•
Contentio verborum fugienda, 340, 1.
Contentio multorum imiorum est caira, *51, 2. parit pugnam, *53,2. mentem hominis inquietat, *327, i.
Contenti suis, sunt divites, 403, 2; *80, L et beati, 490, 2.
Continentia refrenat omnes motus ebullientes concupiscenti*, *105, 1, 2. continentiae in mensa servando præcepta, *125, I.
Contra subinde usurpatur pro e *regione,* 601, 2.
Contractus mercanlium scatent peccatis, *19, 2; *20,1.
Contradicere non oportet mendacii te convincentibus, 165, 2.
Contrapositiones in omnibus rebus naturalibus el inanimis videre est, *177, 2 et seqq. harum origo ipsa SS. Trinitas est, *178, 2.
Contrarium unum presente allero vim suam intendit, *177,1. quare ea consociet ct contraponat Deus, *176, t. eorum a se invicem coniradependentia ct usus, *ibid.* 2. hæc universum ornant, *177, 1. iis constat eternità*, *178, 1. firmantur el excitantur a se invicem, *383,1.
Contumeliam de uno audiens, eam alteri non narret, 531, 2.
Conversatio quæ periculi causa est fugienda, 134,2. conversatio cum mulieribus quam sil periculosi, 365,1.
Converti ad cor quid sit, 565, 1. couvertendum cito ad Deum per pœnitentiam, 179, 1,2.
'nnvicians in quo beneficium preste!, "47, 1.
iouvicitim exsulet ah amicitia, 589, 3; 590, 1. hoc eam abrumpit, *ibid,* illud tolerantium tres sunt gradus, *ibid.* X ejus ct fumi quatuor analogis, 591, 2. conviciisjaciendis assuetus, correctionis ct institutionis est incapax, 603, 3.
Conviva quomodo so in mensa gerere debeat, *120, S; *12l,l,2;*lt3,l;*124,2;*lt5,l,2;*129, 1,2; *138. 2; *130, 2. conviva) invicem in patina non comprimant, •123, 2. eos olmi excipiebat, compellebat, disponebat el regebat modimperator, *141, 1; *145, 2. quomodo sint in mensa collocandi, *141, 2. sympo<iarcham suum muneribus el ferculis honorabant, et subinde iny'licis, *148,1. olim accumbebant coronali, *146, 2. et quare, *147, 1.
Convivium sil inter paucos, quot olim convivas complecteretur, 521, 1. justi sunt convivio adhibendi, 290, 2
iu eo sæpe famæ aliena? detrahitur, 537, 1. illi oliili musica adhibebatur, 580, l ; *149, 1 ;'l5O, »; *151 X eruditis bonisque sermonibus condiatur, *148,2; *149,1. convivia alieni frequentare du-uadetur, *81, *i.* in il ostenditur bona sci nula educatio,*115, 1. suiil occasto gaudi! el laudi», non invitti* vel contemptus, *150, 1- eoruiii quii e^sel finis et scopus, *141, X conviviorum prisca leges, *ibid,* ea olmi ex collectis symbolis instruebantur, '148. 1.
CooptT.mdum Deo in nobis operanti, *560, X
Curdle symptomata, 106, X ejus descriptio, *ibid.* rapitur pro .ninni, 107, 1. solvitur metu, *ibid.* cor durum est superbum, obstinatum in malo, inqæiiilen», 1. m novissimo a Deo frangetur, *ibid.* est fucatum, 135, 2. hujus ct cordis sapientis antitheses, 137, X cur agro assiinilalur, 220, X ejus arcana caule ►enandi sunt, 277, 1. omnes suas passionnel affectiones mi reliquum corpus, et prescritto iu faciem transmittit, 404, 1. est symbolum secreti, 574, 1. item prudenti* el mignammitalu, *ibid.* alie ejus proprietates, i6td.,- 589, 1. cordis el oculi analogi* quinque, *ibid.* facie se enuntiat, 689, 3. cor sanctum et banditale stabilitum evi instar rupis immobile, *15, 2. cor debet excvli, ejus fructus est cogitabo ct sermo, '24, 2. dabit homini optimum consilium, *256, I. ideo ipsum in dubiis consulendum, *ibid.;* '257, X est origo omnium actionum vitalium, tum naturalium , tum muralium, *260, 2. cx eo dependet an quis habendus dives vel pauper, *282, 1. est id orationi prorsus tradendum, alus rebus lautum commodandum , '303, 2. id Deo super oratia tradendum est, *304, 1» et quidem mine, *ibid,* id penetrat et pervidet Deus, *468, 1; *377, t. ip»um est velut abyssus, *ibid.* quanta? sil capacitati», *564,1. cor splendidum idem esi quod hilare cl liberale, *108, X etiam sinum et ventrem significat, *564, 2. est symbolum prudenti* et annuae, *563, 2. id per annos crescit et decrescit, *564, i.
Core, D ilhan el Ataron cur vocentur alieni, *462, 2. quomodo sint a Deo castigati, *ibid,* on adæmonibus Itamina absutnpU, *ibid.*
Cornelii (S.) Pontificis martyrium et elogihin, 169,1. pontificatum nec voluit ncc postulavit, 222, 1.
Cornelius Jansenius falso putat textura lilinum Ecclesiastici Greco esse adaptandum, ideoque ubi ille uberior est non esse genuina verba Siracidis, 40, X — *Vide* Ecclesiasticus.
Coruix symbolum garrulitatis est, 276, 1.
Cornu symbolum est roboris, regui et gloria, *491, t ; *526, t.
Corona dicta quasi colionora, 77, 1 ; *146, X capitur pro rei apice, fine, cuiisuimnattoae , 77, t. insigne erat principatu* ct potestatis, 214, 1. debetur sapienti ut tegi et sacerdoti, 215, 2; *147, 1. symbolum est perfectionis, *ibid,* cl *147, 1. corona dabatur in convivio modimperatori, *ibid,* cur coronas herbeas aut Aortas gestarent ohm conviva?, *ibid,* quid coroua illa sigudicarot, *ibid.*
Corpus labore vegetatur et roboratur, 232, 2. cur vocetur anima, 414, 2. corpus justi est synibuLce servus sensatus, 242. X corpus nostrum plenum est sordibus, *80, t. ejus exercitatio conducit sanitati, *130, I. huju» utilitas, ibid. 2. corpus servus cl asinus est animæ, quare domandum ct tundendum, *185, 1 > *189, X est auimæ career, nebula, catena, 325, 2. corpus pulchrum est index mentis pulchre, *386, 2. corpora varia post diem judicii damnato* in gehenna torquebunt, *321, i.
Correptio minsueta cur sil grata, 123, 2. fiat ex amore, 535, 2. item leniter, tempestive ct opportune, *ibid,* e-st quasi pharmacum hominem restituens sita el menti , 536, 1. non procedat cx ira, 543, 2. damna quæ ex hac procetlunt, 54 4, 1. correptio peccanti* est instar specui ot ph '.ril'd, 565, 2«
[Correidu» »upieus m emendat, stultus exacerbatur, 536, X

correptas se non excuset, seti culpam Agnoscat, deque ea panifiai, 547» I.
Corripiendi sunt peccantes, tût, 1. idque secreto, 535, 2- quo corripiendi offectu, 270,1.
Corripiens alium ex ira, sibi ipsi dedecus piril, 544, L si id faciat prudenter et leniter, tum a peccato divertit, 746,1.
Cosati sale abstinent ad castitatem, *3)6, i.
Domias et Damianus (SS.) morbis incurabilibus medebantur cooperatione divina, '270, I; *277, 9.
Crapule mala, *125, 2; '127, 1, 2; *128, 1, 3; *129, 2. ip< i evomenda est» *ibid.* mater est infirmitatis, hebetudinis, libidinisct vitiorum, *138,2.
Crateri» Thebani impudentia et libertas, 572, 2. aurum in mare abjecit, ut melius philosopharetur, 325, 2.
Creare m Scriptura capitur pro *facere, eÙcere, gignere.* 55, 2; 56, 1. item pro *possidere,* ibid, creare quid proprie sil, 499, 2. quo sensu crearit Deus omnia simul, *ibid* et seqq.
Crcalio bonmiis late deducitur, 476, 1.
Creatio universi ordinata fuit ad justificationem sanctorum factam a Christo per B. Virginem, 618,1. hæc per partes exponitur, *311, 1.
Creature nomen non convenit Filio Dei, 610, 2. creatura) cedunt impiis in mala cnlpæ et pœnc, *318, I. duiu impios puniunt, g.imlent quodammodo hac vindicia, *321, 2. et ad huc parat» «uni, cum ipsis Deus ad eos vindicandos uti vult, *ibid.* ejus jussa stato tempore el punclim perficiunt, *322,1. ad creatorem nobis iter ostendunt, 43S0, 1, 2. carum genera singula habent suum oppositum* *381, 2. serviunt homini, ul ipso serviat en aturi, *383. I, omnes sunt in perpetuo motu, *414, 2. omnes nd diverso» lines per diversa itinera tendunt, idque propter Deuip, ct Deo duro, *415, I. opines sunt et continentur hi Deo, et e^entialiter ab eu dependent, *380, 2; *416, 2; *417, 1.; *ibid.* 2. in iis operatur earum opera, *ibid.* pon possunt homiiiem plene satiare, *ibid.;* *418, 2. omnes quasi naturali sensu creatorem sentiunt, venerantur el timent, *ibid,* cum etiam muta voce dilaudant, *421,2.
Creaturis omnibus indita lcx et norma qua se tueantur et moveant, !, I.illæ interciderent, el carum species evanesceret, nisi Deus sapientiæ suæ sigillo cas continuo consignaret, 64. 1 ; *374,2; *380, 1, 2. pendent el sustentantur a Deo, 247, 1. in illis solus creator amandus est, 345, 2. sunt vestigia Dei, î », 1. ab eo smgulæ propriiim sibi locum acceperunt, 472, I.
Creavit Deus hominem cum consilio, *160, 1. ct omnia *e* nihilo solo verbo, *421. I. quomodo plago» per elementa. meteora et bestias a Deo creatu sint, ct primario nonnunquam creentur, *321, 2 ; *322, 1.
Credens cito, decipitur, 529, 1. eslque levis el imprudens, *ibid.;* 530,1. 2. quibus credendum, quibus non, 530, 2.
Credere amm», id est conscienti», quando el quomodo oporteat, *469, 2; '16.1, I.
Creditor babel in debitorem jus el potestatem , *68, 2. mutuum reddere impotenti non irascatur, sed patienter *te* girai, '71, I.
Credulitas nimia quam sit noxia, 529, i, 2.
Credulus lingu» detractoris amittit requiem suam, *56, 2.
Cretenses filios habebant ceu servos, 117,2.
Cribrum vox dicilur quasi currifrugum, *21, 2.
Criminatio publica ulicujus grave malum esi, *4, 1.
Crocodilini (quæ dicantur) argumentationes , *261, 2.
Crocodilus symbolum esi mulieris imperiosa, 280, 1. crocodili lacrym» quæ vocentur, 331, 1.
Cra>us al rogum damnatus cur Solonem inclamaret, 360,2.
Crucifixus caput S. Joinni Gualberto, quod inimico pepcrctaet, quasi gratus agens, inclinavit, *50, 2.
Crudeles in pecora ct bestias, etiam in homines sunt crudeles, 242,2.
Crux Christo cessit in triumphum et gloriam, 214,1. crux Christi e ({ilibus lignis compitela sit, 635, 2. ab ea petendum remedium in cruce el adversis, *177, 1. ejus symbola varia, *202. 1. per iriilem designatur, *401, i. in Josué rbomphæi denotatur , *468, J.
Crystallus, id est glacies, unde dicatur; crystallus gemma quæ sit, *403, 2; *410, 1. unde nascatur, *ibid,* ea est duplex, una e gelu conglaciata, altera fossilis : ubi nascatur, *ibid**
Cubito pani non esi innitendum, *359, i.
Curuli ova sua supponunt in aliarum avium nido : sun| symbolum adulterorum, 214, i.
Culpa omnis septuplam habet pœnam, 221, 1. culpa gravior est etiam poma gclienn», *58, 2. Deus ejus non est auctor, sed Justus ordinatur, *175, i
Cultro osseo vel lapideo inciditur balsamum, 644, 1.
Cultus Deo gratioimiB consistit in custodia legis, el peccatorum fuga, *21 , I . cultus divinus Deo mire placet, *219, 2. ab eo m rebus omnibus ordiendum, *ibid,* pulchritudine el decore promovetur, *435, 1. est basia el fundamentum rcipublicæ, *526, 1. cultu» B. Virginis preservai a peccatis, et perseveranti» donum efllagilat, 657, 1. hic signum est electionis divinæ, 628. 2. uou tamen juval in peccatis persistentes, 209, !•
Cunctatione opus esi cum periculum mora declinari polint, 13!, 2.
Cupiditas opum coacervandarum quando sil peccatum mortale, 342, 2. esi pix animæ, 384, 1. causa audaci» est. 579,1. cupiditates dum mortificantur, acrius OMurgunl, 01. 1. cupiditas est fons et origo discordiæ, 670,I« eju» resecado vene simi opes, *98, I. ei serviens pe.*simi» dominis servit, *191, 1. non debet dominari, sed famulari, *362, 1.— Fide Concupiscentia, Passio.
Cupidus opum est pauper, 403, 2.
Cupressus arbor frondes habet capillatas, el in conum assurgentes : ejus utilitas, 634, 2; *540, 1. semper viret, nec rimas agit, 635,2. ejus vis medica : succisa non recrescit, eratque proinde symbolum mortis el funeris, çl dicta feralis, *ibid.;* '540, 1. ex ca fiebant deorum liniulacra, el heroum sarcophagi, 637», 1. fugat blattas et tineas, *ibid,* qus succincta descriptio, t/ut/.;*5»0, 1. refert speciem capitis humani egregie comati ct pexi, *ibid.;* *539, 2.
Cura castitatis tuendæ hominem conficit, 679, 2. cura animarum ingens est, *146, 1. cure anxie deponendae, *102, 2. et Deo resignanti», *ibid,* hominem, exedunl, *107, 2. reddunt eum inquietum et vigilem, *112,1.
Curiam (juxta) habitabant|olim senatores, non opifices, *294, 2.
Curiositas inulta videndi et experiendi est mortificanda, 129,2; 351, 2. curiositas magna est aliena secreta expiscari, 276,2. ea vetatur, 340,2. item circumspiciendi, 283, 1.
Currus et equi ignei quibus Elias raptus, quid sibi velint, *510, 2. quid allegorico et anagogice, *511, 1. currus Cherubim fuit symbolum providenti» et vindici» Bei, qua in impios fertur, *527, 1.
Cyathos (quot) in mensa biberent veteres, *135, 1. lu in conviviis etiam coronabantur, *117, 2.
Cyclopes an fuerint primi fabri ferrarii, *291, 1.
Cymbalorum usus in sacrificiis levilicis, *543, I.
Cypriani (S.) error circa b.vreticorum baptismum, *211, 1. ejus de Tertulliano judicium, 29, 1.
Cyprus insula a Syria avulsa dicilur, *414, !•
Cyrillus Apologorum moralium auctor, quis fuerit, qui state ▼ ixerit, 24,2.
Cyrillus Alexandrinus symbolis et apologis garniel, 26, k
Cyrillus quidam Hipponensis in filium indnlgenlior, nb eo necatus est, *95. 1.
Cyri somnium de tempore vilæ siiæ, *191, 2. ejus vegeta senectus, *474,2.

D.

Dactyli cibus erant anachoretarum , et modo Afrorum, 636, 1. eorum dulcor ct salubritas^ *ibid,*

Dænionmn pœna *t gratissima, 681, 3, a divini* consulti plerumque ambigue respondebant, *106, 3. sunt carnifices impiorum, ct quomodo ad li.inc vindictam a Deo creati sint, *318, 3. non omnes sunt in inferno , *(bid.* unde predicant futura, *319, 1. per seductionem hominum augent sibi pœnum accidentalem, non essentialem, *ibid.* an unus per alium castigetur, *ibid.* an et qualiter damnatos m gehenna excrucient, *ibid.* 2. m iis celabit post diem judicii suhordinutio inferiorum ordinum ad superiores, *ibid.* leulaut olíanles, *560, ft.— *Vide* Diabolus.

Dama timida cur ægrc capiatur, 271,2. figura est pauperia, 398, 1.

Damnati carent bene agendi libertate, 137,1. damnatorum apud inferos pœna quam sit atrox, Î37, 1. cur igne crucientur, *ibid* ct seqq. eorum lamenta, 339,1. a vermibus cruciantur, 311, i. quid eos maxime cruciet, 859, 1. nunquam morientur, 417, 2. sibi imputant damnationem, non defectui gratiæ, 453, 2 el seq. invicem cruciant, 563, 1. sunt in inferno velut m fascem colligati, 567, 1. cur 000 Mài lug.-udi plis . 5' J, 2. eorum apud inferos pœna est gravissima, 681, 2; *318,1. per quas pœnas torquendi sint, '321,1,2 el seq. mortem perennem patiuntur, el semper vivunt, *ibid.;* *328, 1. quomodo a creaturis omnibus crucientur, *318, 1. an per daemones crucientur, *319, 2. eos etiam cruciat illustris fama quun apud hommes habent, *354, 2

Damnationis auctor non est Deus» *175, 2. sed quisque sibi ipsi, 416, 1. damnationis sententia a Christo pronuntiando cnl instar tonitrui reboantis, *406, 2.

Dandum semper aliquid Deo, *216, 2.

Axvu^ci» idem est quud mutuo, sive cum usura, sive sine ca, 270, 2; 552, 1;*67, 1.

Dans invitus, panem dal lapidosum , 509, 1.

Dans liberaliter servat mandata, quomodo, *67, i.

Dare quam accipere, beatius est, 171, 2. dare animam, est se totum addicere, 279, 2; 282, 1.

Davidis regis mansuetudo, 122,1. ante arcam saltan* scipsum vicit, 162, 2. confisus est ducibus hostium sibi reconciliatis, 377, 2. ne Nablium occideret ub eo impetravit Abigail, *212, i. facile injurias in se commissas condonavit, *51, 2. habuit magnificum liuiboLriiin, *638, 2. adauxit gloriam pontificum, *465, i. Nathauem prophetam habuit in doctorem et pædagogum, *482, 1,2. cur dicatur fuis-e adeps a carne separatus cl a Deo electus, *483, I. erat optimus hraelitarum, *ibid* ejus elogium, *ibid.* 2; *484, 1 ejus nornen est idem quod dilectus, *ibid,* juvenis existons leonem ct ursum occidit, *ibid.* cl forsan sæpius, *ibid,* ejus forliludo fuit a Deo, *ibid.;* *486,1. ejus dexteritas ac strenuitas, *484, 2. Goliathum juvenculus occidit, et quidem dextere per lapidis jactum, *485, 2. sed Dei ope, *486, 1 et seq. quanti hinc victoriam populus taceret, *480, 2. et ideo et regnum obtulit, '487, I. Pliilistæos contrivit, *ibid,* omne suum robur et victoriam non sibi, sed Deo attribuit, *ibid.* 2. fuit expressus typus divisti, *ibid* Denin cx loto corde dilexit, *ibid,;* *i93, 2. fuit quasi monachus, *ibid,* fuit plenus amore et laude Dei, *489, 1 ; *491, 1. publicos cantores instituit, qui quotidie Deum totius populi nomine laudarent, * ISO, 2. quin el ipse iis psalmos dovutagli» plenissimos dictavit et tradidit, el dulces canendi tonos adinveuil, *ibid.;* *490, 2. eximia ejus ¿ínclita!, *ibid,* gravia ejus peccata Deus condonavit, *491, I. ejus poenitentia etiam posteris profuit, *ibid,* qju» regnum confirmavit Deus in æternum, *ibid,* 2; *465, 1, 2, ci eo natus est Christus, *491, 2; *498, 2; *499, 1. ob eju> merita Salomoni et posteris Deus tam potens el felix regnum concessit, *492, 1; *498, 1. quidquid bonorii et dignitath Jiid.c couce«sum fuit, id Davidis intuitu M concettum, *492,2. ejux bella filio parem pepererr, *ibid.* tradidit eidem opes, materiam el ideam templi aedificandi, *ibid,* quantum opum ei tradiderit, *495, 2.

At, id esi au/em, subinde pro-pp, id est miai, usurpatur, *247, 2.

At. est vocula transitu* ab una materia ad alteram, *174, 2.

Debeat (quantum) homo Deo, 563, 2

Debita non sunt petenda inter convivandum, *110, 1.

Decalogi precepto moralia jure vocari possunt a terru, 482, 1. ejus prima tabula Dei cultum spectat, « tert jos proximi, *ibid.* 2

Decima triplices Judais prescript* erant, 151, 2. cut he vocentur initia sanctorum , *ibid.* debebant esmí ex optimis, 415,X

Decoro studendum in omni re, a435,1.

Decrepito mors solatium est, *146,2.

Decreta Dei sunt conditionals, non absoluta, *2u9, 2.

Defatigatio nimia nocet corpori, *130,2.

Defectus (in) aliquos tabea-, leniter se ipsum compì d et dirigat, 324,2.

Defendo olim ulciscor significabat, *501,1.

Defensio (quæ) stiterit Israelis nequitiis, *ibid,* et seq.

Deformi (in) corpore repe habitat mens formosa, 7.» ' I.

Defraudatio mercedis pauperum, est tacitum homicidium, •209, 1.

Defunctis (pro) offerenda sunt sacrificia, *279, 2.— *Vide* Mortuus.

Dejectio ciborum suadetur in crapula, *129, 2.

Delectatio spirituale major est carnali ob tria, *155, ft. at delectatio carnalis spirituali vebementior, *156, 1.

Deliberandum est diu, *160, i.

Delicati cur morbis sint obnoxii, 80, t.

Delicie >xculi qua cogilaliuiie temperande sint, 356. 1. deheiæ sunt adiaphore, 403, 1. contrari* sunt compunctioni, *79,1. delici* spiritalem gustat* acuunt famem, 655, ft.

Delictum (nemo non) committit, 406, 1. delictum esi peccatum omissionis, 407, 2. delicium et peccatum quomodo differant, *17,1.

Delos insuta cx aquis denuo emersit, *414» 1.

Demerita sunt causa reprobationis, *172, 1, 2.

Delpini ob necatum JEnipum mylhologum pu.ni> dederunt, *224. 1.

Delphin mire civilis el ingeniosus est. *413, 2. vocatur rvx maris, *414, K

Democritus moralem scientiam a magis Poesis didicit, 4, 2.

Demonax quid curiosa sciscitantibus responderit, 129, 2.

Demosthenes aurea coroni est ab Alhemeusibii* donatus, 215, 2. aquæ potui a^ueliB erat, *80,2. secreti servautissimus fuit, *363, 2.

Demtrius numerus perfectionem cl finem denotat, *220,2.

Denotatio idem est quod ignominia, confusio, 185, 1.

Dentium virus, 376, 2. dente-lupini sunt salutares, 397, 2.

Dependentia ominum rerum a Deo, *380, 2.

Deprecor repe idem est quod amolior el depello, *203,2.

Derelicti omnes ab hominibus, Deo sunt cura-, *555. 1.

Desiderium in virtute proficiendi auget profectum, *33,1. desiderili fortia Sanctorum sunt velut tonitrua, *478,2.

Desideriis carnis non est acquiescendum, 377, 2.

Desidi* damna, *131, 2.

Designavit Deus ab æterno quid quovis tempore f mendum et fulurum sit, *378, 2.

DcMilalio po>t coiiMitaliunem sequitur, 355, 1.

Desperantes molioru, optant moHem, *347, 1.

Desperatio noxia est, 407, 1, 2. quæ ejus causa, *ibid,* miseriarum omnium miserrima est, “317, L

De^peralis (rebus) succurrere Deus sulel, *555, 1

Desperet (peccator non) de vento impetrando, 327, 1.
Determinatio effectus quitad individuum fit n Deo. 247, t.
Detractio quantum sit rn.ilum, 184. 2; 186, S; 533, 2. semper inter narr.indum crescit, 531, 2. semel ex uno «udita, non est referenda aliis, *ibid,* est velut sagit latio, 134, 2. est constupratio justitiæ, 516, 2. propria stultorum est, 575, 2. detractionis mala, *54, 2. ejus impediendae remedia, *6!, I. ejus origo quæ sil, *61, 2.
Detractores omnibus exosi sunt, 575, 2. similes sunt prodiloribus, 533, 2. detrahentes alito, et se laudantes, habent duplex cor ct duplicem linguam, 105, 2. eorum descriptio, *ibid,* detractoris lingua triplex est, *55, 1,2. ejus mala, *56, 1. ea vocatur coinquinata, *654, 1. — *Vide* Lingua. Plus nocet morte et inferno, *58, I. ei est vultus morosus ostendendus, *60, 2. detractores saepe presenti morte puniti, semper ælerna, *65, 2.
Desoli olim qui dicerentur, *218, t.
Devotio offerentis, victimam Deo gratam facit,*218,1 est quasi adeps victims), *ibid,* quid sil desotio, *ibid,* ejus causa intrinseca est meditatio, *218, 2«
Deus Pater non est sapiens sapientia genita, sed propria et ingenita. 63, 1. genuit Verbum cx cognitione Spiri* tus Sancti, *ibid.* 2.
Deu' est natura* auctor:item origo ethices supcrnaliiralis 1 .ejus elogiad descriptio, 9,1 ; 608,2; *201, 2; *219, 2; *238.1; *418, 1;*420, 1. ipse rst prxmium sapienti# ct virtutis, 13, i. ejus attributa sunt unum cl idem cum ejus essentia, 49, 2; 110, 1. in mente ejus ab ælerno fuerunt omnia veritatis sterni* dictamina, 51, 1. novit omnia per supremas causas, *ibid.* qu inta ejus sit rerum etiam possibilium cognitio, *ibid* idque ex vi cognitio* nto essenti#, *ibid,* ejus sapientia est incomprehensibilis, 53, 2; 502. 1. cur habitare dicatur in caligine et nube, 53,2. minutissima qu.eque videt, penetrat, et in numerato habet, 54, 2; 55, 1. ejus essentia est in singulis locis et spatiis tota, el ejus vis sapientiæ versatur circa res singulas, *ibid,* omnia videt et previde! ob infinitam efficacitatem oculi sui divini, 57, 2; 465, 1; 607, 1; 608, 2; 609, 1. in eo non csl ulla variatio vel successio visionis rerum, 57, 2. quis in eo sit ordo cognitorum, 59, t.in eo est universitas objectorum cl intclligibilium, *ibid,* omnia creata perfectiora reddere potest, 6t, 2. sapientiam suam creaturis communicavit, el rebus omnibus creatis indidit, 64,1. ejus notiones sunt sigilla rerum creandarum, *ibid,* odii el delegit hypocritas, quia ipso prima est veritas, 86, %; 168, 1; 230, 1. omni amore, timore, cullu, reverentia dignissimus csl, 88,2; 207,1. in Sanctis qui majores (enlationcs vicerunt, permittit nonnull is exiguas, 94, I. mira in co est puritas, 96, 2. solus lotum hominis cor habere vult, 103, 1; 104, 1. via ejus est virtus, 107, 2. ejus misericordia el clementia summa, 110, 1, 2; 495, 1; *ibid.* 2. sibi peccatorum remissionem reservat, judicibus inferioribus vindictam iedenim committit, 110, 2. esi summe patiens, quia omnium est potens, *ibid.* honorem p.ircnlibus delatum, sibi delatum reputai, 116, 2. gaudet humilitate, 126,1. ejus opera sunt incomprehensibilia, 130, 2; 131, 1. exaudit preces pauperum, 144, 2; 145, 2; 564, 2. cxliibel se matrem clcemosynariis, 149, 1. ejus erga horni* nes affectus, 149, 1; 434, 1. qualem vitam suis communicet, 150, 2. est vita essentialis et increata, item vita prima, æterm, supervilalis, 151, 1. suos probal adversis, 92, i; 93, 1; 157, 2; 244. 2. sed ea admetitur cuique pro viribus, 208,1. at eos postea exhilarat, 159,2. esi prima justitia, 168, 1. honoris sui zelotes est, 174, 2. omnia videt cl punit, simul tamen longanimis csl, 175.1 ; 505, 4, 2. quod semel condonavit, non revocat, 177, 1. •olus vult ab homine amari, 193, 1. est amicus fidelis el fortis, 199, 1. procurat suis veros amicos, 203, 1. e»t origo et fons amicitia?, *ibid,* ex toto diligendus csl, 111, i. non delectatur Orione verbosa, 23% 1. est summe colendus, cl cur, 247, 2; 248, 1. cuique in officio adest. 172, 2 amavit nos ah ælerno, 286, 1. cum qualem fingant ethnici, liæretici, carnales, 291, 1. est jugiter præ oculis ct in memoria habendus 427, 1. bolus dat regibus regnum ct potestatem, 296, 1 in ejus manu est ul hunc potius creet principem quam aliim, 298, 1. dat doctoribus honorem suum et sapientium, *ibid.* 2. ejus gloria el honor consistit in regimine universi,299, 1. nd eo omnis prosperitas datur, *ibid.* 2. dona sua non dat uni omnia, 330. 2. parva et abjecta aligero gaudet, 332, 1. in co sunt omnes virtutes, humilitati excepto, 337, 2. ejus opera cur dicantur mirabilia, *ibid* ejus csl dare divitias, 343, 1; 344, 1, 2. quomodo crea* rii errorem el tenebras, 347, 2. subito potest pauperet ditare, 353, 2. in* altera vita lælantium el dolentium sortes commutabit, 356, 2. in die obitus unicuique operum merccdcm retribuit, 358, 2. non abhorret hominum vilium consortium, 385, 2. in se sperante* non fallit. 388. 1. vult nos quam proxime cl frequentissime ad se accedere, 392, 1. diligendus simul cl invocandus est, 394, 1. esi anima* vita, *ibid,* ei conformari debemus, 396. 2. ex creaturis investigatur, 429, 1. amans nos, a nobis est redamandus, 435, 1. qualem et quomodo suis doctrinam indat, 440, 1. diversimode a nobis est laudandus, 45, 2. ei competit summa laus turn activa, tum passiva%4 5,2. omnes suit salvos tieri, AAG, 1. non est peccati auctor, 446, 2 ; 454, 2; 455, 2; 596, 2. neque malorum operum, *173, 1. nullum fecit malum, 447, 1. cur peccata permittat, 447, i. 2 ; 454,n. timentes se peculiariter protegit, regit, intuetur, restituai, videt, eorumque preces exaudit, 96. 2; 99.2; 106, 2; 454, 1; 465, 1; 505, 2; 607, 1. ejus ordinatio, permissio, directu vocatur *prceceptum.* 455, 1. odit impios et impietatem , *ibid,* est proprie Deus Sancturum, 468, 2. sæpe innoxios cum noxiis punit, citam multos quum paucos, 460, 1; 462, 2. in cervicosos ct durus maxime animadvertit, 462, i. iram suam temperat misericordia, 563, singulos æque ac omnes tuetur, videt, curat, 465, 1; 609, 1, 2. est sol omnia lustrans, 4G5, 1. omnes homines et creature sunt coram infinito ejus oculo quasi unus atomus, 465, 2. omnes mundi partes intuetur et tremore concutit, 466, 2. ejus aspectus metuendus est et terribilis, 467, 1. habet providentiam universorum, 472, 2. opera sua etiam ornavit, *ibid,* ejus erga hominem creatum munificentia, 475, 1. Adarnum formans, non assumpsit formam humanam, *ibid,* jugiter curat an homines legem a sc datam etiam observent, 482, 2. Israelitas ipse per se regebat ct curabat, 482, 1. csl unus actu, 1res virtute, id est unus essentia, tres in personis, 488, 2. in co omnia sunt unum, 500, 1. solus habet perfectionem juslitiæ cl potentia*, 501, 1. inter reliqua ejus attributa excellunt fortitudo el misericordia, *ibid.* 2. ejus opera summe perfecta sunt, *ibid.* 2. nullis læditur peccatis aut blasphemito, 503,2. talem sc exhibet oranti, qualem se orans exhibet illi, 513, 1. ejus ira in impios tempore judicii, 514, 2. ejus provida dispositio firma cl inconcussa est, 686, 2. ejus auxilium est implorandum recte loqui cl bene vivere volenti, 594, 2. csl dominator vitæ, 595, I. cur suos ad peccata lentari permittat, 596, 2. temere nominandus non est, 600, 1. ejus oculus sole lucidior est, 608, 2; 609, 1. creata a se tuetur el gubernat, 609, 2. facto hominum novit antequam fierent, 610, I. dux est eorum qui ipsum sequuntur, 614, 2. unde cl quare Deus Sabaoth vocetur, 617, 1. Deus incute concipit Verbum divinum intelligibile, tum essentiale, tum nolionale ct personale, 619, 1. ejus habitatio et domus est cœlum empyreum, 622, 2. habitat in tabernaculo sapientiæ, 626, 2 et seq. est «ternus , 629, 1. in Sion firmam sedem habebat, 630, 1. natura sua dulcis est, *553 , 1. summa in eo est concordia, et amat concordes, 669, 2. omnibus rebus ertali» cun-

cordiam indidit, *ibid.* diligendus est præ omnibus,212; 2. sui ornantibus bonam uxorem procurat, *3,1. pulcher est per originem ct causam, *11, ÍL item constans et immutabilis, *29, 1. peccatores tam diligit post pœnitentimn, quam si non peccassent, *37/2; *508,2; *509,1,2. cur dolosos perniciem aliis machinantes detesti lur,* 40, t. et punit cos graviter, *ibid.* 2 et seq. in peccatores animadvertit, *44, 2. ejus oilensio summa est, *46, 1. libenter peccatoribus ignoscit, *48, 1; *53, 1. seria illius memoria passiones omnes refrenat, *50, i. in beneficos est beneficus, *66, 2. est liberalissimus, *68, 2, inebrili nos donis suis etiam nnn necessariis, *155, i. creavit hominem cum consilio, *100, 2. ipse in dubiis consulendus est, *163,1 ; *167. 1. quomodo nos ei totos credere debeamus, *163, 2. jussit diem et annum unum esse festum præ alio, *168, 1. quem vult felicem facit, aut infelicem, 169. 1. e*l rector fortume, hinc nihil ei fortuitum, *ibid,* quod unum præ alio diligit, soli ejus est ¿Giuntali attribuendum, *170, 1; *171, 2; *173, 1; *174, l ; *175, 1. tempora anni varie disposuit) ’170,2. cur hominum sortes el status voluerit diversos esse, *171, 1. semper sibi separavit aliquos ut essent sibi peculiariter chari ac fideles, *ibid.* 2. neminem maledicit aut reprobai nisi propter ejus culpam, *173, t. cur hos eligat, illos reprobet, ‘176, 1. ei nonnisi excellentia opera offerenda sunt, *183, 2. vult solus coli exteris exclusis, ’202, 1. lotus est oculus, *ibid.* est prolector potentine, *ibid.* 2. item firmamentum roboris et suorum hypcracpisles, ’203, l. triplicem iis adhibet custodiam, *ibid,* est idem tegimen ardoris, el umbraculum meridiani, *ibid.* 2. item deprecatio offensioni*, el adjutorium casus, *ibid,* et seq« animam evallat cl illuminat, *204, 1. dat sanitatem el benedictionem, *ibid,* «e Deum constantium el robustorum exhibet, *206, t. nullo honore opus habet, *217, 1. ab ejus cultu in omnibus ordiendum , *219, . non sinit se libcralitate vind, '221,2. muneribus non capitur , *223, 1. affectum offerentis, non personam, aut munus intuetur, *223, 2. est paler orphanorum cl viduarum, *224, 1. vocatur foriis per antonomasiim, *226, 2. qtininodo in eo sint misericordia et irti, *229, 1, 2. est sanctus in omnibus operibus suis, *231, l. esi Dominus sæculorum, *238, 1. qui ab eo moventur, non indigeni consultai ione. *255 l est invocandus ut optimus conciliator in rebus dubii*, *258,2. summus e<! medicus, *269, 1. ab eo csl omnis curalio el medicina , *27ü, l. est sanitatis auctor cl reparator *273, 1. vult sua beneficia largiri homine cooperante, *276. 1. ab eo omnes artes, cium mechanica', descendunt. *297,1.dat p< tentibus sapicnliæspirilnm, *304, l. quomodo simul potens sit el rlriucns, *311, l. ejus oculus videt el novit omnia, *312, t. omnes temporum differentias intuetur, rt quidquid in iis geritur, *ib*t.* preterita el futura videt perfecto objective, *ibid,* nihil ci est mirum, *ibid.* 2. tam ir.ilu* quam propitius fluxio comparatur. *313, 2, ei mala sunt bona. *311, 2. ipse e*t omnium Dominus, *ibid* 2. non minor est in verme quam iu sole et codo, *875. l. ejus effigies in omnibus opcnbus eju* appitel, *376, 2 novit quibus signis pretiis re* mniies cl *scuta commutentur, tinaque «Heri succedat, *378, 1. nihil ei unquam accrevit, aut d< crevit, *379, 2. in mnmbu* operibus sui* intime est presen* per essentiam, præ*entiain, potentiam, *380, 1. csl supra el intra omnia, ul omnia contineat cl sustentet, *ibid.* 2. creala conservando, continuo ea qumlainitiodo creat, i6id. quæ dicatur ejus gloria objectiva. *382, 2. qua* form ilis, *ibid.* qii.i» Dei sunk, sunt maxima, •385, l. ejus pulchritudo, *38$, 1. est unum pulchrum bonum, *(bid.* sol ejus h pus est,’388, 2. ejus liberatila*, *391, 2. ejus majestas per fulmen cl tonitru ostenditur, *402, l ;*404, l ; *400, 2. csl ultimus ominum rerum fluis* ’415, i, 2. item medium, *415, l. ipse est in omnibus, el est omnia,*416, 1 el seq.; *419, 2. est mundus melior omnia corporalia incorpnraliler complectens, *416, l. est rerum el verborum omnium consummatio, *ibid,* omnia universi loca permeai el occupai, *417, 1. creatis singulis suum numerum, spectem ct gradum elargitur, *ibid.* 2. csl en* entium , cl actus actúan* potentias rerum omnium, ítem natura naturane naturarum omnium, *ibid,* est basis, fundus, quantitas el substantia rerum omnium, *ibid.* esi centrum universi, *íbtd. operatur* in creatis omnia eorum opera, *ibid.* esi boatis omne bonum cl gloria,*H8, 1. per Pana deum Arvadum designatur, *419, 1. superai omnem gloriam cl laudem quam ei dare possumus,*419, 2. quo plus cognoscitur, eo plura cognoscenda demonstrat, *420, t , 2 ejus immensitas immemarn po*cit laudem ,*421, 1. non limeo plene el adequata laudari potest, *ibid* ejus laudandi varii sunl gradus, *ibid,* cl seq. ejus omnipotentia quinque mensure, *423, 2. potest adhuc plura efficere el de novo ere ire el perfectiora, tbid verbo creavit omnia, et quidem ex nihilo, *ibid,* erat olim hære litas Levitarnm, *463, 2. ed essentialiter sanctus, *471, 2. inquoel unde sil sanctus, M72,1. est increata cl fontalis lux, *478, L qiuliter ejus presentía ubique nobis fingendi sit, *488,3. suo* curai jam inde ab utero per omnem vitam, *546, t. est simul eorum adjutor et protector, *551, 2. ejus proprium est parcere el misereri, '553, t. el r«bu< desperatis succurrere, *555,1. opitulatur negotiantibus, *560,2.

Dcutcroc.inonici tibri S. S nptune qui vocentur,’15, i. el criminari el infamis nolam afferre significat, 'i. 1.

Aii&lt. cl A quid sibi velint, *(bid.*

Diabolus tentai ad Dei cultum primo accedentes, 90, < el seq. idem esi qui xabulus, 103, 2. primo suos exhilarat, dein afflgii, 158, 2. peccanti pudorem adimit, confitenti restituit, 166. 1. cur vocetur myrmicoleon, 2ÎC, 1. in horrendis formis lorquebunl damnatos, 311. 2. ei non credendum. 377. 2. poetis suggessit, ut deorum scelera scripto prodetenl. 447, l. roboratur per neglectum parvorum deliciorum , ul ad majora hominem lentet, 525, 2. serpenti similis esi, 563,1. diaboli coram Deo contremiscunt, 467, 2. diabolus superbii*, mendax el stulta* est, mwme superbu*, 671, l, i. ei servire miserrimum csl. 677, 2. semper peccatori insidi itur. ul cum ad peccatum, cl per illud in cebenlam pertrahat, *28, 2. srpe corporaliter occupavil detractores, *65, 2. non est vim auclor, '136, 2. caput iniquorum c4. *234, 2. primum inimicitia* suscitavit, *248, 1. sophisticus argumentator esi, *261, 2. sopirlitrione denotatur .*407, 2. an apparuerit in forma Samudi* a Sanie evocali per pythonissam, *479. 2. si ti* mrlur. osi ul leo ; si despidlur, abjectus ut formica, *485, <•— f «de Demon.

Diaconi quare ab Apostolis primum instituti, *141, 1.
varum hibel significationem, *562, (.
Dirla (in) consistit unitas, *128, 2.
AixfoUn ’dem e*l quod testamentum, 416, 2.
àuçcpÎM di4ralu>. divello, perdo significat *366. ta
A awop; qui<l proprie signified , *566, ta
Di» tres non suoi dicteras impetendi, 264, 2.
Di« eto Dei tal eflkix, *352,1-
A’^x lignificai *duplex,* et cum genitivo rine, "498, 8.
At¿cuwx quid significet, *307, 1.

Dictamen conscienti*. — Vide Conscientia.

Dictamen sapienti v quod sit, 51, 1. ipsum a Deo manat* *ibid.*

Dictum omne ælcrnum e*t, *183, i.

D.es reculi quomodo dicantur innumerabiles, 54. ta dies judicii terribiliieihorrendu* e*l, 511,2.— *Vide* Judicium.
Dirs delictorum quintuplices sunt, 516, ta el seq. dies septem luctui prefittiti erani, 583, 2. dies una an melior altera esi, 168, l; el seq. *170, 1. diei el uoclw

ænigmâ, *395. f. Die* quælibet cogitanda ni extrema, •183. t ; *283, 1, 2. «pmi diebus lugendi sini mortui, * 280. 1. die 25 rnartii mundus creatus est ct recreatu*. * 220,2. dies numeri Hebraeis idem esi quod pauci et fari'® numerabile*, •263. 2 ct seqq. dies Jo*ue quo sn| stetit, quot horarum fuerit, * 469, 2. dies Palæslinæ longissimus est 14 horarum, *ibid.*

Differentia (unde) tanta inter homines orturn habeat, • 169, 1.

Differre capitur subinde pro ***distrahere*** et ***disturbare,*** 2<9, 2.

Difficile nihil est Deo, 212, 2.

Difficultate* graves superantes vincunt quasi leones, •485, 1.

Difficult ites in via virtutis magis hominem deterrent, quam quæ in vitiorum via occurrunt, *561, 2.

Diffidentes Deo sunt duplici corde, *103, 2.

Dignitio (qua») corrogationis vocetur, 147, 2.

Dignitate (in) habita non c«l gloriandum, *336, 1, 2.

Diis suis ascribebant Gentiles sua scelera, *447, 1.

Dilectio honesta fructus est sapientia», 649, 2. dilectio Del cvleris omnibus donis clarior est, 678, 2. a timore oritur el perficitur, 680, 1.

Dilectus (quis) Deo, quis proximo sit, *451, 2.

Diligens Deum ab eo vidssim diligetur, *335, 2 ; *340, 2.

Diligentia in operando conservat valetudinem, el pellit mœrorem, *131,2.

Diluvium Deus ex summa ira in peccatores immisit, •313. 2. Quo anno mundi contigerit, *444 1. quare id immissum, *445, 1.

Dimidium plus est toto, quomodo, *334. 1.

Diogenis in «ervilute libera vox, 32!, 2: 322, 1. Alexandro Magno se pr.Tlulil, 391, 1. unde dictus est Cynicus, 399. 1. non libenter peregrinabitur, * 81, 2. tamen dicebat se mundi civem, *531, 2.

Dlonpius (S.) Areopagita dictu* est volucris cœli, *434, 1. brevem theologiam Ilierolbei explicuit, 30, 1.

Dioryx non est Araxes fluvius, sed fossa, rivus, alveus, in quem quodvis flumen derivatur, 662, 1.

Dinscori occulta scelera detexit Deus, 86, 1.

Dipsas serpens symbolum avarili® est, 379, 1.

Dirigo significat, subinde prosperare, '78, 1. dirigimus consilium Dei tripliciter, *305, 1, 2 cl seq.

Discenda (minora) ante magna, 183, 2.

Disciplina varia significat, *166, 2.

Disciplina sapientis quænam dicatur, 61, 1. disciplina, sapientia, scientia quomodo differant, 345, !.

Discipulorum quæ sint munia, 470 , 1. eorum docilitas, obedientia, profectu* mignam doctori affert voluptatem el utilitatem, 678, 1. discipuli boni magistrorum mortuorum snnt velut imagines, *89, 1. ut asini regendi sunt disciplina, *184, 2. qui discipuli doctrina» admittende idonei. *355, 1.

Discordie pater esi Lucifer, 670, 1. item cupiditas, ***ibid.*** 2. discordia in cnelu bene structa destruit, *¿09, 2.

Discretio velut sepes e*t in audiendi detractione, *60,2. discretio quibus in rebus sil adhibenda, 239. 1. sile denotatur, '317,2.

Discumbebant veteres ad mensam, 285,1.

Disunì ferreum jacere solebant luctatores, 207,2.

Di«rur*u (ex) optime mens cujusque dignoscitur, *25, l.

Dispares inores disparia studia sequuntur, 395, 1.

D epositio ad sapientiam «t amor ejus, 216, 1.

Diuoluti corde sunt pusillanimes, 100, 2.

Distortis (in) plerumque distorta animo est, 332, 1.

Dhtrirtionem (ob) m oratione verba ejus non sunt iteranda, 231, 2. involuntaria non c*l peccatum, ***ibid.***

Distribuere capitur -ubinde pro ***discernere*** el ***dijudicare,*** 553. 1.

Dd-so ndi cupiditas causa c«t iniquorum contractuum , •ao. i. dilMcandl medium paradoxum, *254, 2.

Dilet (quando suos) Deus, 853, 2 ; 358,1.

Dives et pauper invicem necessarii sunt, 39, 2. divites, non timente* Deum, vero honore carent, 325, 2. eorum superflua debentur pauperibus debito chiribitil, 142, 1. iis debita solvere differentes, peccant contra Justitiam ct charitatem, 147, 1. putant sibi suas opes siifllccre, 174, 1. eorum fastus et rapina intolerabilia e*l, ***ibid,*** cum iis quare non sit litigandum, 262. 2. ne suis divitiis insolescant, 354 , 2. plerumque opprimunt pauperes, 385, ! ; 386. 2; 399. 2; 400, 1. divite* avari similes sunt hirundini, 386, 2. labores pauperum devorant, 387,2 multa eis promittunt ut enrum opera utantur, ***ibid*** ægre cœlum ingrediuntur, 389,1. lis non convenit cu^ pauperibus, 399, 2 ; 400, 1. qu.r inter eos sit differentia , ***ibid,*** et seq. ab omnibus juvantur, ***ibid.;*** 400, 2; 401,1. cur, ***ibid,*** non possunt es<e justi, nisi in pauperem benefici sint, ***ibid*** 2. ab omnibus coluntur et suspiciuntur, 402t 1. in quo paupere infcliciores sint, 555,2. dives mendax displicet omnibus', 671, I. quis talis sit mystice, ***ibid,*** 2. dives in auro non sperans beatus est, *115, 1. dives in auro non peccans, rarissimus est, ***ibid.;*** *118,1. dives ideo divitiis impletur, ut probetur nn iii non sit abusurus, ***ibid,*** 2. perfectus est. si non peccet, ***ibid,*** ejus est ex divitiis eleemosynas facere, *119, 2; *130, 1. non ponat spem vitae in oputn copia, vel artis sua» excellentia, *359, 2. qui dives esse vult, uxorem sibi paret, 243, 1. diviti felici et vegeto mors, ejusque memoria gravis est, *345, 1 ; *3(6. 1. talis duplici moritur morte, *345. 1. qui vere dives (licendus sit, *56R, 1. dives æger miserior paupere bene *nno, *96, 2; *97,1. huic divitia» sunt inutiles, *100, 1; *101, 1. dives impius, licet æger, melius habet hic viven*, quam po*l mortem, *99, 2.

Divinatio erronea a diabolo profecta res mendax est, *193. 2. divinationis veritas est testimonium divinitatis el sanctitatis. *258, 1.

Divini somnia diversimode exponunt, unde eorum vanitas elucet,*195, 1. eorum responsa obscura sunt,'196, 2. per dxmonem subinde vera praedicunt, *319, 1.

Divinitas in Deo e*t ejus gloria objectiva elque intrinseca, •3R2. 2.

Divinitatem ambientes punire solet Deu*, 174, 2. ejus tamen omnes appetentes sunt, 505. 1.

Divites quare el undemm mulla peccata committant, *18, 2. in quo sint idolo similes. *101, 1. parvo labore mullum ditescunt. *112, 2. in opibus suis pOMUnt salvari, *115, 1. idque tripliciter, ***ibid,*** eorum peccata, •116, 1. eorum el pauperum diversum studium in labore subeundo, MI2, 1.

Divitis cur vocentur iniqua», 172, 2. eæ ne aspiciende quidem , 173, 1. non juvant po*l mortem, 174 , 1. eas sola* magnifaciunt mundani , 325, 2. non sunt multiplicande, 342. 2. earum cupiditas quando sit pdccatum mortale, ***ibid.*** 1. non explent inentem, 43, 1. sequuntur fugientem, ***ibid,*** sunt donum Dei, hinc dat eas sa»po non sollicitis , negat sollicitis, 342, 2; 344, 1,2. que bonæ, quæ malar, 403, t, 2. inique parlo» non perennant, se i diffluunt, 566, 1. nocent stulti* el insipientibus, 550, 1, 2. sunt res indifferentes, *19, 1. carum comparandarum nimium studium labeficit carnem hominis, '110, 2 fili, 1. hoc avertit ejus mentem a Deo, ***ibid,*** 1. eamque inquietat, ***ibid,*** 2. ea» multis sunt exilio, *113, 1,2. faciunt hominem miserum, ***ibid,*** a nullo cum malo, liberant, ***ibid,*** earum damna ct epitheta, *114, 1. illis cor non apponere, magnum el rarum Del donum est, '115, 1. mullnrum peccatorum sunt causa, *113, 1 ; *116, . quire mal.T sint, ***ibid,*** divitia» vene sita» sunt in carum contemptu, *117, 1. cur vocentur facilítales, *118, 1. eas magni facientes centra naturam operantur, ***ibid,*** earum finift*IU,ì.sunt probatio et tentatio, 118, 1. sunt occasio ut peccandi el booofacicndl* ***ibid,*** quomodo

comerventur, *143, X quare vocentur iniquitatis, *205, 2, mbpe proveniunt ab uxore bona, *242, 2; *243, t. | earum affectui exucudui est, *345,1 — 4'fde Opel, | Aurum.
Divortium thori solini fornicationis can*a licet, 692, i, 2.
Doccro (sapientis est) alios que ip*e didicit, *550, 1.
Doceat (nemol alium, quod prius ipse non didicit, 132, 2; 183, 2; 339,2.
Docti mulli fuere difformes corpore, 312, 2. sunt in dubiis consulendi, *197, 2. ab iis capienda sunt consilia, *253, 8. sint comes et humiles, *454, 1.
Doctor sit primus in opere, 170, 1. non doceat nisi que prius didicit, 132, 2; 183, 2; 389 , 2. sil concha non canalis, quomodo, 439, 2. doctor sapienti» a Deo mitti debet, 448, 2. sil erga discipulum benevolo*, 052, 2. item ut fons effluens el affluens. i6id. bonam in doceodo servet innlhodum, *166 , 2. faciat prius quam doceat, | iôid. ul utiliter doceat, tria ei sunt necesaria, *ibid,* in dubiis consulat DomiuuiN per orationrm, *107,1. et sibi et alii prodest, *179,2.
Doctorum insignia quatuor, 215, 2. quomodo a Deo accipiant honorem ejus, 298, 1. sunt janitores capienti®, 429, 2. quæ illis aureola in cœlo detur, 4*0, 2. doctores | sancti sunt velut cedri, 684, 1. item ceu Lucifer et della Veneris, *179, 1. item velut byades, *ibid,* sunt optici agricole, *289, 2. per stelli* representantur sex virtutibus, ceu radiis fulgentes *537. 2. doctores fabi, amore lucri quidvis docent, el quibuslibet se accommodant, *167, 2. doctores dum creantur, pileo el torque ornantur, *264, 2.—I7de Sapiens, Concinnator. Prædicator.
Doctrina, scientia, sensus quomodo differant, I6'i doctrina pueris molestaci, 209, 2. item stultis, 671, 2. Wpc latet in deformi corpore, 832, 2. doctrina acquisita prodit inscitiam, 502, 2. doctrina miserationis quæ dicatur, 506,2. doctrina non debet abscondi, »ed in apertum produci, 559, 2 sapientem ornat quasi aureus annutus, 572, 2. doctrina falsi c*l vere loquela comparala morti, 602, 1. doctrina ornatura sancti \ila, *151,t,2. imbri comparatur, *566, 2. doctrina \cra et divina potior e«l omnibus argutiis philosophici*, *257, 2. doctrina Evangelica se paulalim diffundit, 665, I. se etiam, velut lux, ad remotissimas gentes extendit, í¿id. hæc vocatur aurora, *i6td. Vide* Sapientio.
Dogmata sapienti® divin» cur vocentur mysteria, 209, t.
Dolor levatur compiscono, 255, i, doloris comes est vo- •lupias, 491,2» parit amorem, et amor dolorem, 547,1.
Dolosorum nequitis, 863, 2; 364, t ; 865, t.
Dolosus suo dolo capi meretur, *40. |. cum luci tandem hic, vel in futuro, ibid. 2. inultos conatur decipere, •240, U
Domesticorum vinculum, esi amor ct concordia, 668, 2. iis non est utquequique fidendum, *162. 2.
Dominan* sibi, rex est, ’180, 1, 2 — *Vide* Cupiditas, Concupiscentia,
Dominicus (9.) auctor est rosarii B. Virginia, 640. 1. fuit facula sui Ordini®, *14,2. ejus monentis monita ad mío s, 241, 2. singulis noctibus ter se ferrea catena usque ad sanguinem cadebat, *366, 2. per igneam faculam desi- gnatus est ante ortum,’503, 1. rude lotus factus est igneus, *504, 1.
Dominicus (B.) Lorkatus semper in austeritatibus crevit, *38, t. quotidie disciplin is per inh'rum Psalterium facii b it, t»ì, 2 ; * 366, 2.
Dominium uxoris m virum undo ortum habeat, 279. 2.
Dominos (inter) malos et servos, distat solum nomen, •190, 1.
Dominus asperior in servos sibi ipsi el (anuli» nocet, 56 4, I. domini inulti a servis el domesticis proditi fuere, 368, 1.
Domitianus Imperator in muscas crudelis erat, 242, 1.
Pomus sapienti*, jusque parle» «lecita quæ sint, 76, i.
Domus servit hnmini ad tegendam torpltudlnem, *80, L
Domus propri» commoda vada, *81, 2; *8?, *t* et *eqq.
Dona Dei sunt immutabilia, 348, 1. el perennia, <6rd. ea Deui dat prout et cui vult, 846, I.
Dunatnte censebant ab bcreticu baptizato*, esse retMpti* MOdotf *193, 2 ; *211, 2.
Donatus presbyter S. Ambrosio detrahen*, a Deo punitus fuit, *65, 2.
Donuin (ut) Deo gratum sit, octo conditiones requiruntur, * 222, t. dona iniquorum Deus reprobat, *206, 2 ; *210, 1,2. imo ipM ex iis nihil lucrinlur, ibU. 2.
Dormiens est imago peccatoris, Wt, 1. est munera prava offerre, *122, 1.
Donum iniquorum pios opprimentium a Deo Undem contribui doliir, *227, U et gloriam et opinionem ac famam significat, *2t?, i-
Dnxotogia S. Francisci de Deo, *423, 2.
Drachma argenti eju*detn est pretii cum regali Hispanico, at auri ejunlem cum coronalo Gallico. 46. 1.
Dualités e*l numerus accommodatus divüinni , *177, 2. dualità* opposita repentur in rerum creatarum generirii'i-, *381, 2.
Duello non sunt injurie vindicande, *48, 2. duella quatenus licita et illicita sint, *486, 2.
Dube lo est amici natur», et velut met, *886, 1. qunnl.i dulcedo sil sapienti», * *ibid.*
Dulcor ct «invitas drtinguuntur, 287. 1. dulcor elnm in verbis locum habet, 389, i»
Diiohu* dominis nemo placere potest, 185, t, 2. qui dicantur duabus ingredi viis, 135, 1, 2. duos deo* calere quid sit, 104. 2.
Duplex «æpe capitur pro ***multiplex, maynus t talidus*** •«513, I; *381, 2. quomodo omnia duplicia creiti smt, *3M,2.
Duplices corde qni dicantur, 103, 1, 2.
Duplicitas triplex notatur, cordis, oris, manuum, 104, i.
Duri a fulmine feriuntur, non mollia, *402, 1.
Dirruí equus proverbium de quibus dicatur, 363, 1.
Durities cordis describitur, 133, i. b»c est aperti ad dunnationem via, 133.2.
Duritie* hcronuncogit servos ad necem , ’189, 2.
Duces (qui eligendi siul in), *144, t. — Fide Princeps,

E.

Ebrietas in muliere maxime probro«a est, *7, 1« ejus damna, *ibid.;* *128, I ; *139, 2; '266, 2. comparatur aqu» cui fenum intingitur. *131, 2. opu< diibnli est, '1’6, 2. ejus descriptio, *139, 1. ejus effectus, *ibid.*
Ebrioso* \ilun decurtat, *185, 2 e«l seliit d emon, *139,1.
Ebnu< plerumque rixas exciUt, *188, 2; *139, 2. ebriorum moros, *ibid* 140, 1.
Ecclesia (in) Christiana habitat et requiescit SS. Trinitas, 6î7, I. ip*i est peculium Chrisli. m raque semper babilibil, 631« i. ejus collum est B. Virgo. 831, 2. est diritti pdliiietuin ainœnissimnin, 6J6, t. peccatis uffendilur, *tbid.* palm »• asdmilatur, *ibid* el seqq, se per orbem extendit, 647» 2; 665, i, comparatur areni» hortorum, 664,1. vocatur hortus plantationum, i6kZ. e*t velili Jerusalem, *211, 8. et velut Sion, *280, 1. per pulchram mulierem designatur, *241, 2. est nidus tidehum, *243. I. ea cnl perpetua, *265. I. eju* typus est firmamentum, *260, 2. item luna, *30, i; *J95, 2; *397, L cur Sancto* celebret et canonitei, *429,2. ejus caput est unum.cl ipsa una. *450^. per Israelem designatur, *548, 1. est domus discipnnir, ’566,2. Ecclesia etiam pro sapieiituin cœlu el concilio sumitur, *295, 1. Ecclesia janu» assimllatur, 429, I. in ea lupi habitant cum ngnis, 398, 1. per omnes paries orbi* diffusi est, 471, 2. congregatio cl cadu* quilibet bominum etiam Eccleaia est, 570, t ipia inehui Ihklium ca»<um

significat ***quitn*** concio, 639, 1. cor Ecclesia preces cl . responsoria sua iteret, 251, 1. semper laudai SS Tri- mìafem, 445, 1.
Ecclesiastes liber Salomonis unde dicatur, 27, 1.
Ecclesiasticos non licet esse caupones el mercatores, *17,1.
Ecclrdaslicus liberan sil canonicus, 15, 1. id negant hæ- retici, cl unde, ***ibid.*** 1. probatur esse, ***ibid.*** 2 el seqq. citatura variis Patribus Greci* el Latinis, i7>iJ.; 16, 2. olim exstitit hebraico, et habitua est canonicus n Rab- bini*, *572, 1. ejus auctor non est Salomon, sed Jesus filius Siracli, 17, 2. cur Salomoni sit attributus, ***ibid»*** et «eqq, annectitur ut plurimum libris Salomonis, 18,2. numeratur inter libros propheticos, 19, 1. quando bit scriptus, 20, 1. ct quidem hebraico, ***ibid,*** vel potius syriice, 21, 2. hebraico non exstat, 39, 1. ejus interpres Latinus quis fuerit, 49,1. cur Gmcus ejus textus ita sit varius, 23, 2. ejus varii interpretes et commentatores, 24, 1. sæpe utitur apologis, 25, 1. ejus argumentum , 27, 1. cur vocetur zavâjxxcç. ***ibid.;*** 29, 1. quare dicatur Ecclesiasticus, 27, 1. m qun prestet Proverbiis Salomo- nis, ***ih(d.*** 1res ejus libri partes, ***(bid,*** capitum ejus om- nium brevis stQopsfo, ***ibid*** et seqq. cujuslibot virtutis officium particulariter recenset, el omnes partes mora- lis ***doctrin.r, 29,*** 1. multi presóles cum assidue ligunt, ***ibid,*** methodus hujus libri, ***ibid.*** 2. Iractat ethicam tam naturalem quam supernaturalcm, ***ibid,*** senten larum eju< ordo sæpe in Greci* alius esi quam in Valgala, ***ibid.*** 2. in praeceptis moralibus tradendis ethicos omnes superat, 32, 2, ejus stylus, 37, 2. in eo sæpe reticetur verbum ***?st*** aut ***sunt :*** item scopus el finis sententiae, 39, 1. ejus sententiae non significant quid semper, sed quid plerumque contingat, ***ibid.*** 2. non servat in iis ordinem aut connexionem, ***ibid,*** sæpe ab una re tran- sit ad aliam et vicinam, ***ibid,*** omnigena præcepta com- plectitur, ***ibid,*** ejus libri scopus est agere de sapientia lum in genere, tum in specie, 206, 1.
Echinus terrestris ex invidia suum corium corrumpi*, 113, 1.
Ecnephias quam e<t vehemens ventus, *406, 2.
Edendum citra satietatem, *266, 1. — ***Vide*** Comedere.
Educatio bona filiorum est bona? reipublicæ seminarium, •86, 1, 2.
Educatio mollis vires mentis et corporis enervat, 243, 2.
Effectus non prævidotur, nisi ex prævisa causa, 216, 2.
Effeminatus vir magnum est probrum , 689, 1.
Efficax gratia summum Dei donum est,'173, 2. ejus elo- gia , ***ibid.***
Egressus solis est ejusdem ortus, *387, I, 2.
t-pcpxTX); varia significat, interciderà, continens, *44, 1.
/■yruioet fidejubeo et fidem do significat, 271, 2.
Ele-mro (de) filio Anconis nihil eximium narrat Scriptura, *461, 1. misit LXX interpretes ad Ptolemæum Philadel- phum, 19,2.
Elect i oportet sint opera nostra, non qualia qualia, 42G, 2.
Electi quomodo sint a Deo prædestinati el benedicli, 478, 1 ; -17;, I ; *175, I : *176, 2.
Electio prædesliniitonim facta eat posi prxvisum peccatum originale, 247, 1. electio efficax cujusque electi ad glo- riam non est a Dpo facta ante prævisa ejus merita ex mero Dei beneplacito, ’172, 1. electionis in re dubia tres regule, *257, 1.
Elc’ tnnsynv dantis causam agii apud Deum. 121,2. pec- cala expiat, 138, 2; *68, 1. non tamen sine pœnilentia, 110. I. est aqua peccati ignem restinguens, 138, 1. est secundus baptismus, 139. cur peccatum exstinguat, ***ibid.*** 2. danlvm a lapsu in perirutum et peccala pre- servai, t 40,1 .ejus elogia, ***ibid.*** 2,149,2. cl commendatio, 46'., 2; ip^i pauperi debetur, 142. I ; 147, 1. ex illa ejus vita pendet, 143, 1. vari© ejus species, ***ibid.*** cilo d indi ed, ***(bid.;*** 144, 1 el seqq. stimuli ad e»m, 146, 1. dantes facit qua»i deos, 148, 1« quanti apud Deum sit momenti et meriti, ***ibtd.*** 2; 485, 1. parum juvat in peccati statu data, disponit lamen ad pœniten- liain, 370, 1 ; *209, 1, 2. quando et quomodo ea pec- catori danda, 370, 1, 2. magna danda pio. parva impio, 371, 2. ex opibus a Deo acceptis facienda est, 415, 2. est in vita melior quam in morie, 419,2. in Scriptura vocatur justitia, 422, 1 ; 485, 2. non liberat a gehenna graviter peccare pergentem, 454, 2. in morte homini subvenit, 484, 1, 2. cur vocetur signaculum, 484, 2. est signala in mente Dei,585, !• hinc semper ejus recordatur, 485, t ; 486, 2. impetrat eleemosyuario gratiam et peccatorum poenitentiam, ***ib(d.*** est velul sac- culus pecuniae, ***ibid,*** diligenter el curiose conservat gra- tiam, 480, ejus gratia confertur grati© miraculorum, 486, 1. etiam apud hostes gratiam invenit, avertit de- mone*, ***ibid.;*** *68,1. non prodest damnatis, ***ibid.*** detur animo hilari, 507, 1 ; *220, 1. eam dans magis accipit quam det, 508,2. est preparali© quædam nd orationem, 514, 9. eleemosyna spiritualis quæ sit, 373, 1. ea polior est temporali, *75, 1. eleemosynæ vocantur initia Sanc- torum el sacrificium, 254, 1. eleemosyna magna vali- dam requxit manum, *67, 2 et seqq. est actus magni? beneficenti©, cl heroicum requirit animum, ***ibid,*** con- ciliat Dei gratiam el hominum amorem, *73, 1. est con- cludenda in corde pauperi», cl quomodo, ***ibid.*** 2 et seq. exorat Deum pro dante, ***ibid.*** 2; *74,1; *75, 2; *119, 2. facienda est occulte/74,1. debet pauperem reiiccre ct consolari, ***ibid,*** gaudet pauperi dari, ***ibid,*** ejus vis ct potentia, ***ibid.*** 1. ipsa velul pennata ct levis, ***ibid. 2.*** est lancea el senium contra ho>tes, *75, 2. etiam animabus defunctorum prodest, *101, 1. quare vocetur pietas he- braice, *119, 2. opes slabilit, ***ibid,*** ejus conditiones, ***ibid.*** in omnes est effundenda, *120, 1. non est facienda ex usura el rapina, *205, 1 ; *206, 2; *207, 1. hæc quinque habet nomina, ***ibid*** ct seqq.; *207, 1. est victima laudis quadruplicitcr, *215. 1, 2, esi maximus recessus ab in- justitia, ***ibid,*** triplex sacrificium in se includit, *216, 1 dantem ditat, *68, 1 ; *73, 1, 2; *221,1.2. set velul para- disus, proferens fructus immortales el optimos, *333, 1,9. æternum danti nomen parit, *524, 1. ad eam invitatio et motiva, *215, 2.
Ekemosynarii remunerantur fecunditate el numero lilio- rum, 121, 1. iis Deus semper prospicit ct beneficii, 139, 2. huic clecmosynarii filio Christus a Patre datus curator, ei de divile uxore prospexit, ***ib(d.*** non timeant inopiam, 146, 2. a Deo omnia petila impetrant, 485, 1. sunt in oculis et mente Dei, ***ibid,*** elccmosyfiarius cha- ritatem tum Dei, tum proximi habet, *67, Í. ejus ge- nerositas , ***(bid.*** ejus strenuitas, ***ibid.;*** 2. ab omnibus amatur cl benedicitur,*08.1. *132, 2. pauperes impense amet el foveat, *74, t. det eleemosynam cx amore ct honore Dei, *215, 2. recedit ab injustitia, ***ibid.***
Elementorum concordia conservat ipsum universum, 669, 2. omnia elementa damnatos in gehenna, et impios in hac vita cruciant, *390, 2; *321,1. exigeutibus pec- catis, in hunc usum a Deo convertuntur, ***(bid.*** 2.
Elephantes ad hominibus cicurantur, 477, 2. senectutem honorant, *153,1.
Elias quando sit rapine, *508, 1. in quem paradisum raptus sit. ’410, 2, *441, 1. veniet cum Antichristo decertatu- rum. ***ibid.;*** *442, 1, 2; *443, 2; ’511, 2; *512, 1. hoc raplu est in gratia confirmatus, *441, 2. non patitur ullos inordinatos fomitis molti*, ***(bid.*** maximis Dei con- solationibus . Illustrationibus et revelationibus gaudet, ***ibid,*** novit Christi adventum, ***ib(d.*** 2. est typus resurrec- tionis mortuorum, *442, I. in fine mundi ornnt?s ad poenitentiam excitabit, ***ibid.*** Judaeis tunc maxime præ- dicabit, ***ibid.;*** *512, 2; *513, 1. cur ipse ad hoc maxime delectus, *442,2.Ochozlæ mortem pronuntiavit, *480, 2. quomodo Dei cultum miraculoslahilierit, *500,2. ullus est lujurias Dei occidendo pseudoprophetas, ***(bid,*** img

Idololatriam maxime stitit, *502, I. ejus Ielu* pro honore Dei, *510, 2. hic fuit jn*titiæ potius quam dementire ad peccatores convertendos, *501, 2. igni comparatur cl facute, *ibid* et seqq. ardetmt chiniate Dei, *ibid.* in verbis ct operibus erat efficax, *502, S. quoti nominis ejus etymon sil, *502, t. excitavit apud idololatriis incendium, turn farnis, turn ignis, *(bid.* quomodo igne nutritus dicatur ,503,1 fuit typus Apostolorum in linguis igneis, *(bid.* cur famem Israelita et sterilitatem terræ induxit, *505, 1. tertio anno pluviam terrz reddidit, *ibid,* cœlum oratione clausit, *ibid.* 2. 1er ignem cado dejecit, iW. fuit cadipotens el ignipotens, *ibid.* in quo fuerit typus sacerdotum, *506, 1. jejunio patrat miracula, *ib(d.* 2. varia ejus miracula, i¿íd. primus mortuum ad vitam revocavit, *507, 1. reges quatuor potentes ob idololatriam ct scelera morte mulclavit, *ibid.* 2. quas litteras ad Joram regem e paradiso miserit.*5083 etiam raptus genit curam gentis sure, *(bid.* fuit i Deu ob nimium vindicta? zelum reprehensus, *ibid,* quid per sibilum aura? tenuis ab eo edoctus, *508, t. quomodo IJaxaclem et Jeliu unxisse dicatur, •500; 2. ejus raptus quomodo contigerit, *510 2. raptus est ab angelis in specie currus cl equorum igneorum, *ibid,* cur, *ibid* el seqq. ejus doctrina erat cœlestis , ejus raptu> fuit quasi triumphus,*511 I ignem gehenna? peccatoribus intentavit, *511, 2. spiritum suum in Elisæo reliquit, *513f 1. in quo Christi typus fuerit, *ibid.;* *506, 1. quis ejus duplex spiritus , *511, i.

Eliezer (II) elogium, *416, 1.

Eligat (cur Deu* hos), hos reprobel,*I75,1 5*176,1 ; *708,1.

Eligendum in dubiis id quod in hora mortis habuisse et egisse voles , 257, 2.

Eligii (S.) morientis exsultatio, 66, X Dei ope insignis aunfaber evasit, *297, t.

Elisabetha (S.) Hnngarica inimicis suis beneficia a Deo postulabat, *50,2.

Elisabetha (S.), regina Portugaliæ, falso fuit adulterii accusata; *43, I. nummos vertit in rosis, *538, 2,

Elisæus cur ursos immiserit in pueros sibi illudentes, *90, 2. factus est hæres spiritus Eliæ, *513, t. an eo majorem habuerit , ibid.; *514,; 1. negatur, sed habuit eumdern, *ibid,* et seqq. quare duplici spiritu opus habuerit, *515, 1. nihil veritus principum Iras, Dei veri cultum libere prædicavit, *ibid* 2. ejus intrepida libertas cl constantia, *516, 1. Norat omnia arcana, caque per spiritum propheticum revelabat, *ibid,* ejus corpus sepultum mortuum vita? reddidit, *517, t. varia ejus miracula, *ibid.*

Eloquenliæ quanta sit vis, *336, 2. eloquenti* sapientium el fatuorum discrimen, 574, 2. eloquentia illa bona est, quæ spirai sapientiam , *ibid.*

Elymns quid proprie sonet, 209, 2.

ÉuCiuicnç tria significat, *277, X

Emendo (m) intercurrit peccatum , *19, 2.

Ementes vili pretio sæpe aliam jacturam patiuntur, 551,1'

Empedocles (¡nare symposiarcham in juf vocarit, *142, 2.

ÉuKiartùu idem est quod credo, fidem adhibeo, *546, t.

Emptio et venditio sunt correlativa, *366, I•

Emptore (non est consulendum cum) de venditione, *254, 2.

Enallage modi in Scriptura frequens est, *568, 2.

Encratilæ docebant vino abstinendum esse, *136, 2.

cl tv^tX<xTC quid sint, 554, 2; *255, 2.

Engaddl urbs prius dicta est Asasonthamar, 635, 2. erat juxta Cades, *ibid.*

Ennius quare dictus sit tria Inhere corda, *563, 2.

Ens nomen est solius Dei, *276, 1. ens omne sine Deo nequit subsistere, el in eo continetur, *416, 2.

Entbusiasmus quadruplex est, *307, 2.

Entilas omnis creata essentialiter manat ab entílate increata Dei, 52, 1.

Etx-v --r, in Ecclesiastico vertitur plerumque *obductio, *282,*1.

fcrfyu idem est quod attendo, intendo, incumbo anxie, 181, 2. iUm alia et contraria signi6rat, 392, 1«

Epbesinc Dian* templum trabes habebat cedrinas, 633, 2.

Epliialles quod genui morbi sit, *329, 1.

Epbod quale csmil describitur, *458, 1.

Ephraim tribus fuit regia, *498, 2-, *500, i.

Ephrem (S.) Syru* aliam Syriacam venionem citai, quam est moderna.23, t. scrip«il sua syriace, non græce, *ibid.;* ejus Commentarii in universam S. Scripturam. *iUd. modo* consentit cum textu Græco, modo cum Latine Vulgata, modo ab utroque dissentit, 23, 2. ethicam evangelica!» paucis sententiis tradidit, 36, L cæteros Patres spiritu timoris et compunctionis antecellit, 90, i. pi per visum apparuit vitis fructifera, 648, 2. item sapientia, 652, I. qualiter per meretricem *it instructus, *361, I. vetuit funebrem sui laudem, *427, 1. dictus est Sonora lyra Spiritus Sancti, *434, 1.

Epictetus totam Ethicam duobus verbis est complexas, 31, 1. in paupertate tranquillam vitam vixit, *349, t.

Epicurus voluptatis animi assertor fuit, non corporis, 5, t.

Epiphanii (S.) Ticinensis elogium, *446, X

Episcopi pauperum, orphanorum et viduarum jura tueantur, 148, I. proponant suis mensam doclnn* et Eurhari*tiæ,*!48, 1. quomodo initio Ecclesia? populo benedicerent, *238, 4. olim vocati sunt Papa?, * '2s, 1. Episcopos sancto* audiant reges et principes, *482, i. eorum virtutes septem, *540, 1.

ÊïTiTTT ir. scientiam, disciplinam et peritiam significat, *10, 2.

Epistola de Communi Confessoris Pontificis unde sil conflata, *446, 2; *450, 1.

ÉxiOTpQGÛ diversa significat, 511, t.

Epulationis damna, *523, I•

Epui* ad sepulcra Gentilium apponebantur, *100, 2 item ad martyrum a Christianis, *ibid X* epulum funebre pauperibus ct amicis instituendum est, *279, 2.

Epulo in inferno non habuit linguam quam petiit refrigerari, 236, 2 el seq.

Equa e pulli fronte hippomane* devorat, 413, i.

Equus indomitus tIt intractabili*, *92, i. equu* hinnit vel ex amore vel ex ira, *167, 2. equi in circulum coacti bo*tem impetunt, 670, 2.

Erasistratus medicus ob Antiochum regem sanatum talento donatus e>t, *270,1.

Eremite plurimi fuere longævi, 79, 2. in deserto etiam alios docebant, proximoque proderant, 559, X

est idem quod operam loco, opus faciendum conduco, 647, X

Èf-fslflifioc ct ¿fpkáGua referuntur ad laborem conductum, *ibid.*

Brostrati nomen erat abominandum apud Græcos, *354, 1.

Error practlcus in omni peccato continetur, 347, I, 2. error cupitur interdum pro idololatria, *557, 2. error quicumque, in victu et potu , nocet corpori et animæ, *128. 2.

Erubescenda qn» sint, *357, 2 et seq. quinam erubescant veritatem confiteri, 160, X

E*au fuit exclusus n benedictionibus Abrahæ et Isaaco a il •4 4\ i.

Esdras libros sacros correxit, el novis characteribus con- *• rip'it, 298,2.

E*$æi quare connubio abstinerent, *9, 2. edebant cum sacra lectione, 148, 1. fuerunt studiosi S. Scriptum?, *300, t. rimabantur ejus sensus allegorico* et symboli- I *301, X

Essentia Dei est infinita, *424, 1.

Esther prudentia sua Judros omnes morti eripuit, *241, 1.

Esuries est optima dispositio ad Mpienliam, 655, X

À'/ est nota comparationis, valelque idem quod sic440,

88.1, f; IO/, *I* ; 158f, 1. item quod ***ergo, quare,*** 462, 2.
Érxqsai, ***id c*t sodales, cur*** dicantur meretrice#, *247, 2.
Ethica naturali# humana natur» coæva est, 1,2. ethices naturali* cum sacra analogia» :atitiquila> cjus et origo, 2. I. regibus eit necessaria, 2, 2. ejus auctores et discipuli : inter scientias ei palmirn dederunt prisci, 4, 2. ejus elogium, Mid. ejus officia et materi i, 0, 1. vitia cariigat, et judicium hominum ***de.*** agendis reformat, 8, i; 9, 2. fuit tantum vanto virtutis cultrix, 10. 1. est prince, j scientiarum, 11,1. ejus et juri*prudentiie connexio et subalternado, II, 2. oriendit viam ad bcatiludinem, 12.1, nlim per apologo* et fabulas docebatur, 25, 1. ea perfecte in Ecclesiastico traditur, 27, 1 ; 29, 1. etiam ad politicam et œcunomicatn se extendit, *299, 1. ethicam prisci carmine tradidere, cur, '431,1.
Ethica supernaturallset chririinna quæ sil,1,1. ejus origo, fructus et prestatili*, 2, 2. ejus antiquitas apud Hebreos, 5, 2. ejus officia, materia, argumentum, 6, 1 ejus in docendo vis, 6.2. mentem el intellectum miro illustrat, 8, 2. vitia domat et expellit, ***ibid,*** in Deum desinit, 9, t. damnat philosophorum ethicam, 10,1. ad beatitudinem suos asseclas deducit, ejusque amorem lis indit, 13,1.
Ethica mythica quam sit antiqua, 385. 2.
Efe; quid sit. et unde vox derivetur, 557, 1.
Euhan insula a Bœotia avulsa est, *414,1.
Ev¿aat; lingua quæ rit, 192, 1.
Eucharistia est panis vita», 437, 2. ejus figura, ***ibid,*** post eam sumptam non rtatim nd res externas declinandum érti 420, 2.
Eucharistia est velut balsamum, 64 4, 2. in ea edimus carnem B. Virginis, 656, 2. ipsa vitam dat animæ, *186, I. est simul mincha et victima, *275, 2. sumenti impetrat sanitatem, ***ibid,*** medetor morbis animæ, ***ibid,*** in ejus sumptione qualiter Dei præ-enlla fingenda sit, *488, 2. ejus sacrificium est laus rcalis^ummn Dei, *423, 1. per sacrificia prisca denotatur, *512. 2. ejus oblatio vim impetrandi habet ex opere operato, *200, 2; *210, 2.
Eùjni nuncorntionem, nunevotum significat, 512, 2;514,1.
foio/íx est beneplacitum, voluntas, id quod vult Deus, 85. t.
Eugenii tyranni adversus Theodosium Imperatorem insurgentis exitus, *42, i.
Eumenes rex volebat a fratribus adiri ut rex, non ut frater. 392, 1.
Evr.úteri benevolentia, favor, amicitia, *11, 2.
Eunuchi comminas habebant virgines, sed his sæpe abutebantur, 546, 1. eorum frigiditas, *101, 2.
E&çoorôtt varia significet, 152, 1.
Euripus leplle* per diem Huit et refluit, *414, 1.
Eusebius Cæsariensis primus Martyrologinm scripsit, *523,1.
Eusebius anachoreta parvum delictum acri poenitentia castigavit, 525, 2. ejus alacritas in infirmitate tolerando, 78, 1.
Eusebius Nicomodienri* Constantinum Magnum S. Athanasio reddidit infensum, 362, 2.
Cuthymii (S.) morienlis monitum de hospitalitate,*84, 2.
quando sit in<»rluu<, Mid.
«¡ubi proprie significe), *130, t ; *131, 1.
Eutmpit eunuchi potentIt el intolerabile regimen, ejusque ruina, 677, 1.
Eva significat feminam, 683,2. an Eva sola peccans filios infecisset peccalo originali, 690, 2. per eam factum e»l initium pé ' »ti, *tbid.*
Ev ingcticn perfectio longe major est ea quam Judæi see-UIMiiiur. *184, 1.
Evaugelii præ<licalio fuit ceu vox tonitrui, *406, 1.
Ev ingclist» ethicam supernaturalem in Evangelio tradunt, 0,1.
Eientu uon «uni actus metiendi, *160, 2.
Rurare est effeminare» *50, i.
Excelsa (cur) in veteri lego vetarentur, *516, f,
Excelsus nnimns iram facile moderatur, *30,
Exceptoria aquarum qualia Deus tertio mundi die crearli, *3H,1
Excessus in omni re, etiam bona, noxius est, *266, 1; *267, 2.
Exempla Sanctorum assiduo Inspicienda sunt, *426, 1,1
Exempla plus movent quam præcepta, 27, L
Exercitia a professione aliena suscipienda non sunt, 366,1.
Exercitium moderatum sanitati conducit, '97, 2; *130, 1. ejus utilitas, ***ibid.*** 2. exercitia pia hora certa destinala flijri non sunt facile omittenda, '84, 2.
Exorare pro ***placare*** sumitur interdum, 460, 1 ; 463, I.
Exspectando nobis vita ditabitur, '326, 2.
Exspectandum a Den auxilium lentato, 95, 2,
Exspectantibus Deum quæ detur merces, *237, 2.
Exspectatio tam bonorum quam matorum mire animum discruciati
Experientia rerum magistra est, *198, I, 1
Exprobratio dati beneficii res erubescenda est, *362, 2.
Externa nihil prosunt, si non sequatur vita bona, *210, 1; '213,2.
Externa non sunt spectanda, nec secundum ea judicandum. 330, I ; 332, 2; 335, 1 ; 336, 2.
Extollentia nocet proximo, et amicitiam dissolvit, 188, 1.
Extranei non sunt facile in domum admittendi, 366, 1.
nec cis secreta committendo, 275, 1
Ezechias rex urbem Jemsaleni quomodo munierit : aquam ineam per canales induxit, *517,1. fuit pius rex,*518, 2.
Ezechielis encomium, *527, 1. ejus portenta el miracula, ***ibid.***

F.

Faba notat judicium, judicumque suffragium, 340, 2. fab» apponebantur ad sepulcra gentilium, *100, 2.
Faber nomen generale ad varias artes extenditur, dignoscIturque ex adjuncto , *291, 1. faber ferrarius citam multiplex est, ***ibid,*** ejus descriptio, ***ibid.*** 2. fabri ferrarii primi an fuerint Cyclopes, *291, I. eorum industria, ***ibid.*** 1, 2. olim remoti a cœlu populi habitabant, '29 'i.
Fabiolæ publica confessio, quod vivo marito repudiato alteri nupsisset, 493, 2.
Fabricii Romani constantia, 182, 2; 586, 2.
Fibula. — ***Vide*** Apologus.
Fabulis delectantur insipientes el stulti, 554, 1, 2.
Fabulosa ethica quain sil antiqua, 385, 2«
Facies subinde capitur pro persona, 298, I. facies speculum mentis est, 404. 2 ; 405, 2. facies Dei coram qui orare jubet Ecclesiasticus varia significai, 489, 1. facies Index est cordis, 689, 2. — ***Vide*** Vultus.
Facio pro ***sacrifico*** sæpe sumitur, *221, 2.
Facta aliorum non sunt curioso indaganda, 311, 1.
Fictiones prisco» Alborum ct Nigrorum, Guelforum ct Gibdlinorum Italiam diu turbarunt, *52, 1.
Factum priusquam fiat examinandum, ilem cum Jam factum est, *100, 2. omne factum a nobis, æternum e.<t, *183, t.
Farullait s filiis non tradendæ ante mortem, *181, 1, 2; 1.
Fam e maxima habenda est ratio, i<lquepor filios, *331,1.
(puro ad eam prisci, tam fidele* quam infideles, ita ¿11-hetarint, *354, 1, hocnrilurex animæ immmtalitate, ***ibid.*** 2; *439, 1. quibus maximo curanda fima, *335, 1. quomodo bonam fammn rex eljudex as^equelur, *522, 2. fama impiorum cessat pori mortem, *354,1.
Fames splrituntll unde nascitur, 655, 1.
Famitix (m) qualibet est imago SS. Trinitatis, maximo in familia Verbi incarnati, 669.2.
F.miilii»» stabiliuntur per filios parentibus honorem <l»«ferenteti u«, g.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

FamlUaritas Cttfh principe periculo** est, 288, 2. et nimia parli contemptum, 603,1»

Fatua, regi* Lalli uxor, a manto virgis rasa ad mortem, quod vinum bibi**ct, *7, 2.

Fatui etymon, 275, 2. fatuos honorant Tore®, *ibid.*

Favorinus sapienter cessit imperium Hadriano, rui erat |pfcn*ÍMÍmu% 262, 1*

Felicitas impiorum non diu durat, 287, 1» raque in tormenta transit, 288, 1. felicitati sæculi non e*l niinl* fidendum, quia fugax, 228, 2; 515, 1. non e t In opibus sila, *96,1. felicitas nimia multis causa e«t l ip<u*,* 496. 2. felicitas veleris legis erat in bonorum abundantis *iia , Evangelica in carentia temporalium, 184. 2. felicitas terrena Judiéis semper promittitur; Christianis crrtesti* ct spiritalis, a2, 1. felicitas impiorum brevis est, •331. 2.

Feliculo (S.) virgo et martyr leta tormenta subiit. 68. 1.

Felix mullos babel inimicos 374, 1, 2.

Femini* decent pudor cl timor, sunt pne viris devota», 72, 2. a viri* in conviviis deberent segregari, 285, t. carum consortia vitanda, etiam levia, 524, I. omne» vitandi sunt, 241, 1. sunt misericnrdiores viris, *243,1. iis nunquam credendum, *250. 2. earum levitas, infirmitas, inconstantia, *368, L femm.r apod Ægyptîos el Lycios olim imperabant, 689, 1. — *Vide* Mulier, Uxor.

Femoralia erant prima pontificis vestis, '458, 1.

Fenestr® (quæ) mystic® sint, per quas Deus videri possit, 429. I. 2 el seq.

Fer® hominem lunent, et ab eo domantur, 477, I, 2. que fera seipsam edat, 446, 2.

Ferdinandus Magalianus orbem totum triennio circumnavigavit. *413,2.

Ferrum symbolum est dura servitutis, *58. 1. item conslantiie, *317, 2. ferrum ignitum aquæ intinctum indurescit, "134. 2. ferri usu* cl necessitas : est optimum el pessimum vitæ instrumentum, *316. 1.

Fervor Deo servirò incipientium est velut viridis seges, '337. 2.

Festorum dierum cl annorum, et non festorum, distinctio unde ortum habeat, *168, I, 2; *170, 2 festa nonnulla Judaica incipiebant non a dic. *ed a luce. *168, 2. al reliqua omnia incipiebant a vespera procedente, *170. 2. alia erani majora . alia minora, *Ibid.* festa Sanctorum publico celebrari jubentur in eorum canonirtlione, *429. 1. ab initii» Ecclesia; bcecœpta celebrari, ct quo ritu, 2.

Festus Avienus fabulas conscripsit, 385,2.

Fidejubendum non est supra quam solvendo sis, 271, 1. 2.

Fidejubere quid sit, '79, .

Fidejussio pro allero quantum sil beneficium,*75,1:*76,2. quæ cjii* formula olim esset, *75, 2. quid in ea cavendum, *7fi, 1 ; '79, I. rarum exemplum fldcju$«ionls, *77, 2. fidejussio temeraria qua» C4ti*clur mila, *78, 1.

Fidqjussor duplex est, *76, t. triplici cautela sibi Cive.il, *(bid.* 2. ei satisfaciendum HI, *77, 1,2. mancìpio i< simili* • *1. *"79» 2.

Fideles soli capaces sunt vero sapienti® el practice, 617, I. cur vocentur Ecclesia el exercitus, *ibid,* deberent omnes erga B. Virginem bene oslo affecti, 656, I, 2. eorum cirtus est velut areola borlen*!*, 604, 1. sunt corona doctorum, *148, I. 60s Deu* semper benedixit ct exaltavit,4172, 1. covquanlur Christo primogenito Dei, *236, L sunt creatur® Del, *237, 2. srpo per diem Deum dilaudent, "309, 1,— Fide Pii, Sancti, Justi.

Fidelis est Deus erga fidelem sibi,

Fidelibus couçrcatus est limor Dei, 72, 1. certent pro Deo et justitia contra tentationes, 168, 2.

Fidelitatem (in) peccat qui amici arcana detegit, *36, 1. fidelità* servorum in quo sita iit, *188, 1, 2. fldclil i* el lenitas sanctificant hominem, *453, t.

Fides Sanctorum cbarilaU informata est, 72, i. el h«9 Deo placet, 451, 1. ejns premia, 99, 2. ejus fructus, 101, t; 102, t, fides antiqua prrsUt nova», 287, L novam profilent! cilo non est credendum, 529,1. intrepide est confitenda, 160, 2; 164, 1.

Fidet e*t initium bonorum et donorum omnium. 680. 1« sine cs Deu» nequii cognosci» tbùf. acuit et elicit timorem el amorem Dei , *ibid,* fide» languida et mortua cau<a est damnationis, ibid, fide* per dilectionem operans ornat doctrinam, *151, 2 fides et mitas m .«ternum stibii, *331, I. subinde fides capitur pro rettitudine el constantia, *357, 2.

Fides, Spe*, Giurila*, tres filii S. Sophi® fuere m.irhres, *308. 2.

Fiducia in Deum in operiboa omnibus adhibenda. *18 i, 1. tenlitinnis optimum remedium e*t, 99, 2- e»t nervus orationis, 227.1.

Figulus, vasa diversa formans, symbolum Dei est, *174 2; *175, 1. ejus in opere «no industria, *293, 1, iri *cq. primus figulu* fuit Deus *d)id.* est symbolum predicalorum, *294, i.

Filia di*soluta ct audax infamat se et parente», 579, i. 2. al prudens bæreditem viri accipit, 579, 1. fili® quomodo casts servande, 243, 2. non nimis blande hiUrnd®, 244, 1. <unl matri» imitatrices, 360. 1. earum elucatio quoto anno facienda, 245, 1. filii* est viri conspectum fugere, *8,2. filia inverecunda salai est, *9, t filia una quomodo sit melior altera, *240, 2. filia omnis patri custodienda, *368, t. quare, *ibid,* et seq. maxime liscivi et procax. *tbid.;* *8. 2; M69, 1.

Filius cum jungitur genitivo pnemii vel pœnæ, apud Hebraeo* idem est quod *dignus;* cum vero genitivo virlutis aut vitii, idem est quoi studiosus et di*cipulus, 113, 1. unde derivetur vox *filius,* *89. I. filius est peculiumet possessio patri», 117, 2. quid palri debeat, ibid.; 118, 1 cl «eq.; 120, 2. idem filius an pos<il ex aliis parentibus nasci, 246, 2 el seq. filius improba* dederu* e%t ptlris, 457, 1. parente» despicit et neglgit. *ibid.* 2. talis quomodo castigandus, 578. 1. filiu* ad omnem patri* vocem fremat, *91. 1. est velut viti e)u«, *207, 2. filii pro patre mori volenlis exemplum, *89, t. filio*et paler quui una persona «unt, *90, L filius indulgenter habitus, podex p.irentibus timorem incutit. *93, t. filii fidelium non sunt a peccato originali immune*, ut vult Cilvinu*. 72. I. filii parenlibu* obediant, el cur, 115, 1. matres non negligati!, ibid. 2. boc si faciant, expiant peccala, 116, I cl seq. bi benedicuntur a parenlibu», ibid, et obedientes sentient ipsi films mm*, 116, 2. serviant parcnübus amore filiali, *ibid, ne* volml iis vidtwt polion® aut sapientiores, 119. 1. quid ii* prosiore debeant. tb»d. 2. lilii paires honorante* prrmiantur prole iiurneroM, qui similiter ip*o* honoret, I-t, i. qui párenles vexant vevinlnr n *ui* lilii*, *ibid.* 2. eorum ingratitudo suggiitalur, 122.2. parentes ul plurimum imitantur, 360. I. filii spienti® qilidicanlur ab Ecclesiastico, 113, 2; 114.1. filii adulterini imn sunt plerumque longevi, 612, 2. vel sunl sterile*, *ibid,* filii probi et moneri pitri decus et gaudium afRrunl, 675. 2. hic de eorum bono vel milo gvudet vel dolet, prcserlim quia tale* superstites relinquit, *ibid,* eorum gloria cur lucem® comparetur, •91. t.quid docendi *inl. *162. 2. us non mini* credendum , *95, 2. ii* non est dindi po«se*$m iule mortem, •180. I ; *182, 2. se i in morte, *181. L quem parentibus honorem debeant, *268, 2. eonim probit i* vel improbitas pendet n parentibus, *351, I. non ptrente*, *ed seipsos, si damnentur, accu*aro debent, *ibid,* quod sini impii, srpo provenit a v dialo parentum *cinmi\ *352, 2. iis «®pe Deus maledicit propter impios párenles, ibid, sunl castiganCi» nec libertas iis indulgendo, *366. 2. eorum esi preclara facta patrum celebrare, 426,2. filii multi propigint nom'ii palei», '334, 8. filii m.iguorum virorum plerumque sunt degenere*, *95, 1. filii spirituales

sunt gaudinm et decus suis patribus, '90, 2. fìlli sancti sunt ***benedictio*** patrum, f457, 1. fìlli Dei vocantur filii ***Seth,*** quare, *440,1.

Filius Dei Patri est similis, *90, 2. per eum Pater rogandus est, *550, 3. est Patris sapientia, Verbum, conceptus mentalis, notitia, intellectio, 49, 2. fuit ab eterno, idqiie in sinu Patris, ejusdemque est cum Patre essentia*, ***ibid,*** ipse est sapientia notionalis, ejus descriptio, 50, 1. item sapientia creala el genita, ***ibid.;*** 52,2; 55, 1. quomodo creari a Patre dicatur, id est gigni et produci, 56, 1. ipse a Patre factus est caput omnium ejus predestinationum, operum, effectorum, creaturarum el virtutum, ***ibid.î*** cur vocetur Verbum, 58, 1. cur fons ex mente Patris emanans, ***ibid,*** productus est in Spiritu Sancto, 62 , 2; 63, 1. apparuit in omnibus visionibus Veleris 'testamenti, 68,1.— ***Vide*** Jesus Christus.

Fimbriæ extimae vestium Judæorum quid denotarent, 215, 1. cujus essent coloris, ***ibid.***

Finis est principium agibilium, 257, 1.

Finis legis est Christus, 233, 1.

Firmamentum an sil ignea* naturæ, *393 , 1. firmamentum est decus cœli, *385. 1. unde dicatur exullatio lotius mundi, ***ibid.*** 2. est typus Ecclesia* cl cœli empirei, *386, 2. concava et convexa superficies ejus quantum a terra distet, 51, 1.

Flagella docent sapere, 580, 1, 2.

Flamma imago, el figura est lingue, *59, 1.

Flora meretrix opes immensas corporis quæslu corrasit, 283,1.

Florentius (S.) ursum ovium custodiæ profecit, 398, 1.

Flos (vita hæc et enro nostra est) fœui, 424, 1.

Flos est symbolum virginitatis, 649, 1, flores ct fructus in arbore simul non existunl, ***ibid,*** floribus cur coronarentur convivo*, '146,2.

Fluctuatio animi mire horninem lancinat, *327, 2.

Fluctus maris sæpe (quam) horrendi sunt el vasti, *413, 1.

Fluminis et sapientiæ analogia*, G61 , 2. flumina sunt terræ oculi et lux, 660, 1. e mari nascuntur, el in eo desinunt, *330, 1. pleraque oriuntur vel valde increscunt nive liquata, *407, 1, 2. cur flumina cacca sint Euphrates, Tigris, Phison, Geon, 632, 2.

Fluxus mortis quii dicatur, *555, 2. fluxus rerum humanarum et mundanarum, *556, 1.

Fœnprata (mulier quædam quomodo Deo) sit, 69. 1.

Fœ/ierari in Scriptura aliquando significat mutuare simpliciter, etsi sine fœnore, 270, 2; 532, 1.

Fœno vita-riostra comparatur, 424. 1.

Fœnu*. — ***Vide*** Usura.

Fœtororitureconvivnrurnarctesedcntium numero, *123,2.

Folia symbolica hominum quæ sint, 100, 2. eorum et hominum analogia; varia*, 425, 2. ct seqq. folium unde dicatur, ***ibid.***

Fons sapientiæ Verbum Dei est, el quod, 58, 1.

Fons divini eloquii abundantissimus est. 652,2. fons Jesu locus celebris in Ægyplo ad irrigationem horti balsamorum, 6 1, 1. quis fons Solis apud Troglodytas, *113, 2. fons quidam ad modos musicos et tibias intumescit, •150, 1.

Forma vox unde derivetur, 282, 1. forma allicit ad libidinem , ***ibid,*** est rete feminarum, 283 , 1. est bonum fugax, ct proinde viro spernenda, 330, 1, 2. moderala in uxore probatur, 687 , 1. forma muliebris illicium, 687, 2. forma corporum est illecebrosa, *337, I.

Formuli vitæ liber S. Bernardo adseriptus, an ejus proprie sil, 36,1.

Fornicaria stercori confertur, 284 , 1.— ***Vide*** Meretrix. Fornicarii non satiantur libidine, 605, 2. sunt velut effrenes, 606, 1, sensim putrescunt, 528, 2. eorum congrui poena est fœlor el doior, ***ibid,*** el ***teqq. — Vide*** i LnsufíoeL

Fornicatio ex otio facile nascitur, *9,2. est res probroia et erubescenda, maxime apud parentes, *358,1.

Fornicationis damna , 282. 2. reddit hominem effrontem el impudentem, 520, 2. suadet multa alia scelera, ***ibid.*** ejus alia damna, 528, 1, 2. obeam plerique damnantur, 284, 2. — ***Vide*** Libido.

Fornices augent sonum, et efficiunt echo, *544,1.

Fortes probantur adversis, 92, i ; 98, 2; 208, 1. in adversis evadunt fortiores, *177, 1. Deus, fortium proprie Deus est, *206, 2.

Fortitudo ad liberalilalem requiritur, *71, 1. fortitudo quas res Aggrediatur, *161,2. fortitudo in Deo initium est juslitiæ et clementine, 110,1. in fortitudine non est gloriandum, 189, 1. fortitudo et virtus qui differant, 249, 2. fortitudo hominis probatur per tribulationes, 208, 1. ea judici necessaria est, 224, 1, 2.

Fortuitum nihil est respectu Dei, • 299,1.

Fortume instabilitas, 360, 2. fortuna fortunans est Deus, 299, 1. Optimus Maximus, 299, 1. fortuna* utrimque remedium, est contraria? memoria, 354, 2. fortuna bonæ causa est Deus, *169, 2.

Forum venalilium est locus impostorum, *20, t.

Fræni quales ori faciendi, *63, 2.

Fragilitas etiam sanctorum virorum, *491, L

Franciscani cujusdarn cautela in feminis adeundis , *373, 2.

Francisci (S.) in mortis jubilus, 66, 2. de rebus divinis el Deo disserebat perfectius quam ullus theologus, 78, 2. jugiter inquirebat quid in se Deo esset placitum, 108. 1. ejus mansuetudo, 127, 2. quid ex ea sit consecutus, ***ibid.*** 2. ejus pauperis in pauperes effusio, 142, 2. ejus humilitas, 126, 2; 441, 2. ob earn meruit exaltari, 349, 1. lupum cicuravit, 398, 1. dumetum in rosetum signo crucis convertit, 638, 2. qua visione sil ad tria vola religiosa animatus, *27, 1. hæc obtulit Deo sub specie trium aureorum , *217, 2. detrahentes aliis acriter castigabat, *61, 1. pro lupo Eugubtnis respondit, *77, I. ejus epistola de recipiendis lapsis et benignitate Superiorum, *144, 2. corpus tractabat ul asinum, *185, 1. ejus ardens oratio, *200, 2. fuit doctus divinitus, et dono prophetia* clarus, *257 2. mortis nuntium gratulabundus excepit, *346, 2. timuit pericula fratribus suis c cura Claris>arum imminentia , *373, 2. composuit hymnum solis in laudandum in sole Deum ejus opificem, *390 i. quæ mira per cum effecerit, ***ibid-*** perpetuo ad cœlum aspirabat , *422 , 1. crebro repetebat ***Gloria Patri, et Filio,*** etc. ***ibid.*** 2. ejus doxohgia quam Horis Canonicis promittebat, ***ibid.*** Amís Íí monumentum gloriosum habet : ejus epitaphium : post mortem integro corpore stat respectans in cœlum , *439, t. avibus imperavit ut hominibus, *485, 1. omnes amore Dei incendebat, *504, 1. qualia praecepta suis concinnatoribus praescriberet, ***ibid.*** 2. Bouaventuram languidum sanilati reddidit, *507, 1. non nisi cum suavitate nnincn Jesu pronuntiabat, *524. 1. ejus anima sub specie stella præfulgldæ m cœlos ascendere visa, *537, 1. quomodo suos ad pro virtute laborandum adhortaretur, *568, i.

Franciscus Borgia (B. P.) quotidie mori discebat, 260, Í. ejus humilitas233, 2. œger dentibus pillulas masticabit, ul earum amaritudine diu affligeretur, *271, 1.

Franciscus Titelmanus singulos physicæ suæ libros pio hymno, concludit, *374, 1.

Francisent Vatablus falso ab hærclicis ad ipsorum sensi <1.tortus. 24t 1.

Francisci Xavorii (S.) fortitudo animi, 106, 1. etiam dormien* cum Christo colloquebatur, *24, 2. quare regem Sinarum tentarti convertere, *179, 2. doctrino.» Christiana* capita Indico carmine Indis proponebat, *434, 1

Francisco Xiinenio (dum) Cardinali duce Oranum Hispani occupant stetit <ol, *470, 2,

Fratres (omnes sumus) origine, fide cl religione, *72, 1;

188,1; 189,1. fratri nihil negandum, 72,1. fratres, vocant Btbrci quosvis consanguineos, 068, 2. fratre Joiepbi m ipsum inimici» ab co nfilicti sunt, ‘42. 2.
Fredericas ¡I Imperator Franciscanos varie exagitavit t •83,1.
Frigus albeilinem inducit ‘407, 2. qua ratione urat, •410, 2.
Frons indicat animi passiones et affectiones, 542, 1.
Frondes dicuntur a *ferendo,* 425, 2. a foliis quomodo differánt, *ibid.*
Fructus sapientiæ varii, el quomodo hos anima percipiat, 207, 1. fructus et flores sapientiæ ac doclrinse iidem sunt, 618, 2. fruclus ejus sunt quatuor, *ibid. t.* sunt il sinceri, firmi, solidi, •261, 1. fructus eleemosyna.* qui sint, *333, 1, 2. cur sacrificium vocetur fructus, *461,1.
Frugalitas sanitati conducit, ‘97, 2. frugalitas primorum parentum,*79, 1; *317, 1. ea est in mensa adhibenda, •124, 1; *125, 2.
Frumen estilla pars gutturis qus saporem sentit, '126, t. 698» 1.
Frumentum (qui) mystice abscondere dicantur, 164, 1.
Fruniscor idem esi quod fruor, 598, 1.
Fuga occationis, est optimum medium peccati fugiendi, 225, 2. fuga fili® pudori suo consulant, '8, 2. fuga peccati est nubile sacrificium, *214, L
Fulgur (quantus sil) solis, *39i, 1.
Fulgura sunt symbola potentiae et maguificcntiæ Dei, 466, 2.
Fulmen unde dicatur, '405, 2. quid sit, *401, 2, ejus celeritas, *ibid,* varia ejus mirabilia, *402, 1. mittere fulmina proprie Dei est, *ibid,* per ea terret el percutit peccatores, *ibid.;* *406, 1. mittuntur ab eo magno judicio, *402, t. ejus causa, cur videatur prius quam tonitrum audiatur, *405, 1.
Fumi el convilii analogice, 591,2.
Funibus et clavis Christus cruci est affixus, 214, !•
Furis tres impiorum sunt peccatum, tristitia, desperatio, 408,9.
Furibus (a) cl furacibus non est petendum cousihuin, *253» 2.
Furor cl ira qui differant, *44, 1. furor quadruplex est, •307, 2. est etiam sacer, *ibid,* furorem excitat Deus dum acres in impios plagas immittit, *232, i.
Furtum quomodo mendacio minus grave sil, 556, 2. et seqq. furti cujusdarn occulta detectio facta divinitus, 608, 1. furtum pauperi factum, est taciturn homicidium, *209, L id cavendum in patrio solo, et quam id infame it, *859 t.
Futura omnia qualiter Deo presentía sml, *312, t. ipso solus ea prænovit, *378, 1, 2.
Futurum (dum) præccplo alicui Ecclesiastici subditur, per conjunctivum exponi debet, 41, 2. futura non cogitantes, sunt insensati ct fatui, 469, 1. futura non sunt realiler presentía ætcrnilali, 57, 2.

G.

Gabrias nntiquu* mythulogus, 385, 2; 397, 1.
Gubriclem augvlum invocare conducit ad constantiam in virtute, et quæ illius rei sil ratio, *33, 2.
Galbanum est resina fruticis qui dicitur ferula, 616, 1.
Galeni sobrietas : quamdiu vixerit, 510, 1; *97, 2. quam valenti fuerit corpore, *ibid.*
Galganus (B.) post annum austeritati* cœlo donatus est, •568, 1.
Galienus Imperator quomodo in mangunem gemmarium animadverterit, 8, 2.
Ganges fluvius aurifer est, an idem qui Phhon, 659, 2.
Garrulitas noxia est, 170, 1. et inimica sapientiæ, 276, 1. propria stultorum est, 573, 2; 574, 1.
Garrulus est quasi parturiens, 534, 2. raro est sapiens, 547, 2. eju* oratio in ore nascitur, non in corde, 574, L
Gaudere in Domino quid sit, *98, L quomodo m eo semper gaudere possimus, *ibid,* gaudere etiam dicuntur res inanimata, •Stl, 2. gaudere de malo mimicorum, quatenus liceat, 676, i.
Gaudium perenne est bona conscientia, 408, 2; *98, I. gaudium timentium Deum, 440, 2. id nulla mala incurrentia exstinguere queunt, '99, 1. gaudium verum est in bona conscientia el sanctitate, *ibid.* 2; *103, t; *ibtd* 2el *eqq.;*109, I.omne gaudium prrredit molestia, •554, 2. quale sit gaudium sapientis, 'av6, 1. est id perenne, *567, 2. gaudia mundana sunt levia et mcons lautia, ‘30, 1.
Gchennæ limor ab anima peccata propellit, 81,2. — Fide Infernus.
Gehon fluvius an sit Nilus, 660, 1 et *eqq.
Gelu descriptio, *40*, t.
Frai et sæculum el generationem significat, 156,2; 471, 2.
Generatio subinde capitur pro fructibus, 157, t.
Generatio e»t specie» resurrectionis, *88, 2. generatio sua tribuitur virtuti el peccato, ’353, I.
rfvvr.ua est fœiu«, germen, propago, a 318, 1.
Ge/i/vox deducitur a genus, 471, 1. gens quæhbet in terra suam habet generationem, successionem, processum, finem, 472, 1. gentis aliquando significant per catachresin genera, 471, 1. gentes superbe solent a Dt‘o excindi, 316, 1.
Gentium (pro) ab idololatria ad Christi fidem conversione Siracides oravit, *230, 1, 2. hae dum in ChrMum credunt, sunt veri fidele.* et Judæi, *235,1 gentes 1res exosa jud<eis erant, *547, 1. et quos hæ designent, •547, I.
Gentiles sui agendi ratione chnslianos confundunt, 6, 1 habuere tantum fictas virtutes, lóíd.; 9, 1, 2. eorum scripta quomodo chnstiani citare el legere debeant, 29, 2. eorum sapientes suam doctrinam ordiuntur a Deo, Deique religione, 231, 1. in oratione adbibebant baltologiam, 231. 2, etiam novissima præ oculis babebinl, 260, 2. erant Judæis infesti, et velut extranei, 276. I, 2. injurias ulcisci solebant, 301, 1. bumihlalem abominali suut, 317, 2. a Judæis vocantur caaes, 399» 1. dus suis adseribebant sua scelera, 447, 1. sunt hostes Dei cl veræ sapienti®,‘622, 2. censebant injurias vindicare esse signum magnanimi, tolerare pusillanimi, •48, 2. cur riderent Judæos, *82, 1. cen»ebaut animas post mortem quiescere, quasi dormire, *99,1. bine apponebant iis cibum el potum, *ibid.* 2. res ex quibus commodum capiebant, ul deos venerabantur, ’128. 1. pieusx benedicebant, caque finita diis libabant ct sacrificabant, •157, I. opinabantur somnia a Deo vel genio suo immitti, *191,1. singuliscupidilaltbusel vitiis deum aliquem præficicbant, *205, 2. sua opera a deorum invocatione ordiebantur, *259, I. eorum multi sacram Scripturam græce jam conversam legerunt, *306, 2. sunt nb Apostolis ad fidem Christi conversi, *tbid.* quare naturam ul novercam accusarent» *826. 1. sepulcra suorum per manium evocationem turbabant, *438, 2.
Gerardus (S.) in morte jubilabat, 66, 2.
Gerasimus (S.) leonem mansuetum habuit, 898, i; 684, i, •484, 2.
Germani prisci, lucos sacros ingredientes, vinculis se ubi» ; il»ant. 21
Ftpcvn; apud Spartanos erat magistratus 0 senibus coastans, 672, 2; *153, 1. Ftp«v undo dicatur, *ibid*
Gertrudis ÇS.) tribuhtione facta est Christi sponsa, *23, L
Gestus bominis qualis esse debeat, 573, t. sil decorus cl pudicus, 543.1, 2.
Gigassæciàorum est nomen Dei, 453. t; ‘238, 1; ‘350, I. gigantes ob suam impietatem cl libidinem a Dio diluvio puniti eam omnisobole, 460, 1. iu murta videntur

ad Deum damasse, #ed frustra, *ibid.* 2. gigantes rnys-(ici qui, *ibid. node* vocentur terre filii, *ibid,* fuerunt superbi, 597, 1.
Gtanatur (femini quando) a viro, quando mil, 330, 1.
Glacies voi unde deducatur, *405, ¿ ejus mnigma, * 409, I.
fiutar loriae ferres dura est, *410, 2. herbas el sata omnia velut adurit, iM. quomodo resolvatur, *411, I.
Gladius peccati typus est, 56J, 1.
Glori indura non in honore et opibus, sed timore Dei, 320, 1.
Gloris brevitas, 330, 1. ejus dignitas, 440, 1. sequitur fugientes, 336, 2. gloria vera hominis esi timor Dei, 319, f. glori® corona parata est Sinetis in cudo, 216,1. gloria vana sola bono non vincitur, sed incitaturf ’382, 1. quid in gloria potissimum sit, *475, 2. ea dunda primum Deo, deinde hominibus ob acceptam sapientia m, *560, 2. SS. Trinitas laudat seipsam gloria increata et essentiali, "422, 1. gloria Dei per nebulam repraesentatur, 622, i. hæc in omnibus spectanda est, *182, gloria Dei duplex e«l, interna et externi, *382, 3. interna, alia objectiva, alia formalis, *ibid.* 2. extrínseca eliarn est duplex, objectiva el formalis, * 883, 1, gloria? omnium Sindorum plenitudinem habuit B. Virgo, 631,2. gloria Sanctorum est Del gloria, *428, 3. gloria animæ Christi in corpus redundavit, *233, 3. gloria Abraham in quo sita sil, *446, 1. gloria pontificis Aaromei erat mnilis glorio Beatorum, *457, 1. gloria ¿i triplex a Deo addita, *463, 1 *Giona Patri, et Filio,* etc. est Itus mentalis Dei dignitatem adæquans, *433, 1; •423, 1.
Dóuox et verba scultoria sunt, *290, 1.
Gnomos (per) breves ethicam docuerunt prisci tain Greci qu im Romani, 30, 1. item Salomon el Siracides, 29, 2. gnoubi.* ethicæ Phocylidis, 30, I. septem Greene sapieulum, ibid el seq. Pylhagor®, *ibid.* i. Isocratis, 81, i et seq. Ben Sira , 32, 2 et leq. S. Gregorii Nazianicm cl Bimlii, 34, 2; 85, 1. S. Ambrosii, 35, 2. S. Augustini, *ibid.* S. Gregorii Magni, 36, 1. S. Thom® Aquinatis, 36, 2. S. Bonaventure, 87, 1.
Gobrial ex mvidia a rege Assyriorum spiculo trajectus, 223, 2.
Godefridus Bambergensis et Hcrbípolensis Episcopus quomodo se ad omnem virtutem etvliinul iret,238, 2; 504,2.
Godcfndo Bullonio Jerusalem uppugimn(estelilsul,*470,3.
Golialhjactabundus a Divide funda prostratus est, *485, 1,2.
an ls lipide, an gladio occisus, *ibid.*
Gordii nodi dicuntur captiosi syllogismi, *261, *2.*
Gorgias hbenler monebatur, ’348, i. ad curiosa sciscitantem responsum, 130,1.
Gorgoni* (§) sumpta Vetter. Eucharist a a morbo prodigioso siu dur, *275, 2.
Graculus unde dicatur, 895, 1.
Gndus urbis terrarum quot contineat stadia, 54, 1.
Greca Lilinis in Ecclesiastico adaptanda sunt, non contra , *443, 1.
Grec® lingua cognitio Interpreti S. Scripture necesaria est, 39, t. grecas textus in Ecclesiastico esi latino concisior, 40, 2. hinc minoris fidei quam hic, *ibid.* græca exemplarii Bibliorum mire variani; quæ sint perfecli*-•imjL, 23, 2. unde naia sit ea vinctas in Ecclesiastico, *ibid.*
Greci negant divinitatem Spiritu* Sancti, ideo a Deo excisi In fisto Spiritu* Sancti, 63,1. in Concilio Florentino confessi sunl Purgatorium, 237, i. vino dediti erant, *137, 2. utebantur coroni* in conviviis, *116, 2. ibi quoque questiones doctas proponetemi, 148, 2. item canebant, *149, 1. quomodo mens® benedicerent, el ea remou Deo grallas agerent, *157, I, 2.
Grando plerumque equitur post tonitru et fulgur,*154,1« quomodo nascatur, *ibid,* ea punitur impiorum fastus el superbia, *321, 2. undo nascatur et formetur grando. *403, L fecundat terram, *ibid,* quid symbolice denotet *ibid.* 2. grandinis etymon, *405, 2. ab ea contriti suoi Chananæi, sub Josué, *471, t.
Gratii Dei osi dispositio ad sapientiam, 218, 2. ejus augmentum Justo datur a Deo eodem instanti quo actum bonum elicit, 354, I. hæcque ab eu perllçitur, 348, 1* hæc oleo assimil.itnr, 377, I. eam vocationi congruam Deus dare solet, 440, L gratia sufficiens dalur et prae* paratur a Deo etiam impiis, 453, 2. gretta omnis est efficax in actu primo, *ibid,* eam diligenter conservat eleemosyna, 486, 1. recte pupillæ oculi comparatur, *ibid.* est decor el venustas animæ, *ibid,* ea diligenter conservanda eat, *ibid,* datur fervidis el alacribus, 5U6, Ì. necessaria est ad linguæ moderationem, 593, 2. per gratiam efficacem vilia in Sanctis eradicantur, .316, 2. gratia Christi quam sil potens, 898, 1. gratia fal>a quæ vocetur 111 secreti proditione, 276, 2. gratia in muliere ellam sedulitatem el diligentiam significat, ’10, 2. ejus vis, *11, 1. maxime se exerit in ore et oculis, *ibid,* utriusque qualitas : quibus sensibus percipiatur, *11,2« gratia mulieris quadruplicitcr accipitur, *ibid.* 2. gratia est vili el decor pulchritudinis, *ibid,* a Deo habet suam originem, *ibid,* quid sit gratia, an sit quid divinum, *ibid,* quomodo procédai verecundiam, *155, 1; ’155,1. similis est coruscationi, *ibid,* grati® Dei plenitudo iu B. Virgine fuit, 631, 1. gratia non venit nisi per orationem et mortificationem, 645, 2; *173, 2. animam rigat el inebriat, 661, 2. ad salutem requiritur, el incipit a timore, 679, 2. oculos Dei et angelorum pascit, *10, 2; *11, 1. est velut lux cadesti*, *26, 1. omnibus natur® bonis preponderai, *97, 1. verecundiam et timorem quomodo procedat, *155, i. gratiam efficacem dat Deus electis, reprobis sufficientem quidem, sed iiirflfi iceui, ’173, 2. gratia efficax est gratia praedestinationis, estque summum Dei donum, *ibid,* perducit hxc hominem ad salutem el gloriam sternam, *ibid.* ejus elogia, *ibid,* gratia provenit ut domina, voluntas sequitur ut pedissequa, *ibid,* per mulierem specuvam repræsentatur, *241, 1, 2. ejus decur el species, *ibid.* amœna est instar paradisi, *333, L justum cumulat omni decore, jucunditate et fructu spirituali, *ibid.* 2. gratia Christi omnes egent, '825, 2. hæc velut ros est, *411, 2. gratia prima,qu® est primus effectus prædestiniilionis, est pura gratia, *172, 2; '173, 1. gratia et gloria est Increditas sapienti®, 653,2.
Gratiarum (ordo) 111 quo Christus et B. Virgo primi sunt, est idea juxta quam Deus ordinem tutius universi disposuit, 618, 2. gratiæ animos hominum capiunt et inescant, UO, 2. dicuntur ridere, *ibid,* gratiarum actio decorat convivium, maxime sacrum, *151, 1. sunt Deo agend® pro omnibus ab eo acceptis, 156, 1. item pro sapientia obtenta, *304, 2. item ob accepta beneficia, *545, 2; *546, 1.
Grati® quomodo pingerentur, et quid earntn situs et ordo designet, 369, 1.— *Vide* Charites.
Gratiani Imperatori* in benefaciendo promptitude, 145, 1.
Gratiliido Deo grata csl instar sacrificii, *215, 1.
Gravititem lenitati patres miscere debent, *93, 1.
Gregorius (S.) Magmi* ethicam predare in Moralibus docet, 36, 1. cur simplici stylo utatur, 37, 2. mira ejus in pauperes efiusio/119, 1. ob eam Pontificatum meruit, *68, 1. hujus negotia queritur sibi impedimento esse in sapienti® studendo, *286, 2. ejus luctus ob Pontificatum, i/mf. cantum psalmorum in meliorem ordinem redegit, *488, 2 ; *489, X
Gregorius XIII Pontifex S. Ccelestinum mirifice coluit, *162, . in omnibus operibus prestare volebat, *182, 1.
Gregorius Naiianzenus (S.) frequenter utitur apologis, 25, 2. paucis versibus ethicen tutam chrlsllanam complexus est, 34, 2. ei apparuere per vi^m sapientia et castitas, 68, 2; *27, 1 ; *563, 1. <uu* nter affusus ia

pauperes crai, *120, 1. raro Theodosium Imperator «un accedebat, *180, 2. uncinili Scripturam ex majorum expositione íntclligebat, *301, 2. sale, aqua et pane vivebat, •317, 1. Athenis nullam iiorat plateam nisi ad templum et scholas, *558,1.
Gregorius Turonensis (S.) perspexit cogitationem S. Gregorii .Magni, ab coque cathedra aurea donaluseat, 835,1.
Gressuum exterior maturités responderé debel intcriori stabilitati mentis ct animi, *15, 1.
Grues «ymbolum sunl concordi», quia vivunt concordes, 670, 1. item cauldæ, 517, 1.
Gryplms avis symbolum est divitis asari, 400, 2.
Gubernatio lobi in sapientia sita est, 293, 2.
Gula bomiiiein torpcfdcit ct in brutum mutat, 397, 2. I est homlm mortificanda, (bid. ducit ud libidinem, 597, 2. i est inexplebilis, 598, 1. ct impudens, i4u/. 2. ,
Guie damna, *129, 1. eu causa multorum malorum, *127, 1,2; *128. 2. ea primum Ad» fuit peccatum : homini est refrenanda, *¿6j , 1. ejus periculum, *ibul,* causal morbos, *ib(d. i.* ct mortem, •26<», 2. gula impiorum fame punitur, *321, 2.
Gulones assidui sunl in epulis,397, 2. similas sunl lupis, *ibid,* dm vivere non possunt, nec dormire; eorum insomnia gravia, '126, I ; *128, 1. eorum vanteria- pulcrum est, *ibid.*
Gutta est stacte, sive lacryma myrrhs, 646, 1.

II.

II sæpe npud Latinos vertitur in S, 240, 2 ; »0, 2.
Habitus peccandi ud peccatum inclinai, *28, 1.
Ha»rois orta esi a nimia curiositate, 132,1. est multivola, 280, 2. est adulterium symbolicum, 612,2. est velut mulier nequam , 682,1, 2. maxime invadit impios, *59, 2. quo pacto evellenda el impedienda, *525, i. h i re*e< prhræ omnes interiere, *306, 1.
Hærclici Ecclesiasticum negant esse Scripturam Canonicam, 15, 1. sunt subdoli et hypocrita», 136, t. sibi ipsis magistri sunl, 216, 2. diversi genii sunl, 381,1. sunt superbi et dolosi, 373, I. sunt veri animæ inimici, 378, I. eorum familiaritas periculosa est, 273, 1; 384, 1. rident paupertatem evangelicam, 404, I. sunl lupi, 398. t. sunl velut gigantes feri et tumidi, 460, 2. un valida baptizent, el abéis baplixati sint rebaptixindi, •ill, 1. sutil maxime sophist», '262, 2. iis non faveant reges pii, *525, 2. cur Samaritis assimilentur, *548, 2. bxrelicorum rebellantium suis principibus funestus exitu*. *472, 2.
Hæreticus vere e<t idololatra, *525, 2.
Harpagus proprios edere filios a rege Persarum junns, dolorem dissimulavit, 386,2.
Harpocrates silentii emblema est, t«4,1. qui< fuerit, *ibid.*
Haustus (ad æquales) non propinabant nec bibebant veteres, *142,2
Hebetes non rejiciendi, sed patienter docendi, 243, 1.
Hebraei cœnabanl coronati, *147, 1. inter convivandum proponebant problemata et quest'ione*, *148, 2. item adhibebant musicam, *149, 1. post cibum sumptum Beo agebant gratias, •ISO, i- parabola*, proverbia, enigmata el alias graves sententias inquirebant, *295, 2. nunc hrael, nunc Jacob vocantur, *455, 2. po4 reditura c captivitile Babylonica lingusm patriam corruperunt, *572, 2. gaudent apologis et pararniis, 26, 2. umrpanl verbi re ilia pro verbalibus et mentalibus, 56, 2/117,2. idem habent pronomen absolutum el reciprocum , 62, I ; 685, 2. abstracta ponunt pro roncretis , 114, I ; *203, 2. captum excedentia vocant fortiora, alliora, profundiora, 129, 1. antecedenti substantivo subnectunt pronomen demonstrativum, 145, 2. notas similitudinis sæpe supplendas relinquunt, 215, 1. now omne illis csl *nullum*, 230, 1. ponunt potentiam pro objecto, 330, 1. gradum comparativum quo carant, exprimunt per negationem, 371, 2. morem exprimunt per futurum, 395, 1. solem, astra, cœlos vocant milites Del, 471, 1. uno tempore exprimunt omnia, 504, 2 ; 577, t. gradibus comparationis carent, 52?, 1. carent casibus, hinc unum pro alio ponunt, 554, 2; 659, 1. verbum concordant sxpe cum substantivo proximiori, etsi ad remotius referentium sil, 558, 2. Hebrei omnes in deserto nb murmur exploratorum puniti sunl, 462, 1 ; •474, 1. sæpe usurpant verbum neutrum pro activo, 626, 2 ; *232, 2. suppositum aliunde notum subaudiendum sæpe relinquunt, 658,2. participio utuntur pro indicativo quo carent, 659, 1 ; *430, t. s«pe subandiuul relativum *qui, ibid,* utuntur enillige numeri, *42, 2. verba contactus sive re-dis, sive mantatis, construunt cum in,613, 1; *133, i ;*2S5,2; *387,2; *432, I ; *495, i. verbi accipiunt in actu non reali, sed mentali, '199, I. item activa pro passivis, '203, i. regimen genitivi exprimunt per ablativum cum præposilioue in » * 209, 1. m sæpe pro propter usurpant, ’353, 2. imperativi el infinitivi e idem illis vox est, *367, 1. *de* cum ablativo sumunt pro regimine genitivi, '367, 2. sæpe sublicent uotim similitudinis, • 391, 2. *æpe ab una persona Irauseuni ad aliam, nec tamen eam nominant aut distinguunt, ‘454,2. terras et gentes remotas vocant insulas, *494, i.

DEBRÆARUM VOCUM SYLLABUS.

Aleph et ***chet*** sæpe inter se commutantur, 210, 1.
Aboda passim in Scriptura vocatur Dei cultura et ministeriiini, 89, 1.
/IcA Hebræis est interjectio dolentis, ut et Latinis, 210, I.
Acharit plerumque vertitur novissimum, 213, 8.
Achí significat paludem, carectum , id etiam in Romanis Bibliis legitur, 332, S,
Achmut ml aurora, tristitia, nigredo, 210, 2. et ***achmeta*** chiildaiee est scrinium, urna, lagena, *ibid.*
Adon vel bidonai, id est dominus, formatur ab ***eden,*** id t 't ful. rum, 1.
Adonai pronuntiabant Jud.t í pro nomine telragramniato Ja' ***nt*** *459, !.
jfin el oculum el fontem signifient, 478. 2.
Alam Hebræis el Arabibus pene idem sonat, 209, 2.
Ana, id est humiliari, sæpe pro pati et dolere accipitur, al pro pauperiem pati, 97, 2 ; 98, 1» tam humilem et mitem quam pauperem significat, 315, 2, et ***ana*** humiliare vel affligere, 511, 1.
Ariro *v rince eat idem quod hebraico ***Sirach*** 21,2. nec habet nomen proprium, sed agnomen, *ibid^*
Bora, id est creavit, amplissime significationis est, 628, i.
lient non tantum ordinationem testamentariam, sed et quamvis aliam significat, præsertim judicii, *295, 2.
lleth sæpe capitur pro ***caph*** similitudinis, vel potius mensure, *8,
Caleb unde deducatur, *474, 2.
Chaffa idem est quod mater viventium, 683, 2.
Chajim tarn victum quam vitam significat, 142, 2.
Chamma nomen solis, a radice ***chamam,*** id est ***calefacere,*** *388, 1«
Chapas, id est festinare, sæpe significat trepidare, 94, i.
Cluiras arare et iahncare significat, 229, 1.

Chattat elascham quomodo differant, 152, í.
Cherts est nomen solis ab exsiccatione quam efficit restii suo, *3S8, 1.
Chtsed idem est quod benignitas, pietas, eleemosyna , Jmlitia, 138, I ; 870, 2.
Chewa a ***Chavi.*** quare vocetur serpens, 683, 2.
Chochma, id est sapientia, diversas habet radices, 210, 1. alludit ad ***ochma, ibid,*** item ad ***choachma, ibid.*** 2.
Chodts, id est mensis, dicitur a radice ***diadas,*** id est innovare, *396, 2.
Gabar, id est esse fortem, etiam vincere et superare si- / fleat, 110, I.
Gamal, id est camelus, in latinaro linguam transiit, 389, 1,
Haya, est meditari; inde formatur ***magim***, id est sapientes : illud alludit ad ***taya,*** id est laborare, affligere, 209, 2.
ilm esi nomen sapientiæ, 200, 2. et quæ inde deriventur, ***ibid.***
Jain et ten, unde Janus idem est quod græce clvc;,'138, 1.
Jcrach, id est mensis, dicitur a ***Jarach,*** id est luna, •390, 2.
Hadar et nigrum esse significat el tristem, 541,1.
Hana et possidere et comparare significat, 191, i.
Kernan (a), ***id*** est occultavit, descendit ***michman*** el ***machinan,*** id est thesaurus, latibulum, 210, 1.
Keteb et ***deber*** duo sunt damonia, quomodo différant, •203, 1.
Aï sæpe non cautam, sed effectum significat, imo sæpe ¿st encliticum, 312, 2.
Hinnamoii idem est quod cinnamomum, 613, 2,
bebona (a), id est thus, Grrecum XiCzvo; derivatum est, ***laben*** est idem quod alburn, 616, 2.
Lechem, id est panis, quemlibet cibum significat, *79, 2.
Mabnad, id est stimulus, formatur, ***nlamad,*** id est devint, 209, 1.
Mammona unde derivetur, el unde ***mammon*** vocentur diviti», 178> !•
Mariam el ***Marom*** cl ***Maria*** nomina sunt B. Virginis, quid ea mystice significent, *395, 1.
.Vasar, aror, ***iasar,*** affinia sunt voce, ita ct significatione, et ab his Iribus deduci potest vox ***muserei,*** *300, t.
Masoreih, id est traditio, a qua radice deducatur, ***ibtd.***
Massa, id est assumptio, vocatur doctrina ct prophetia, 538, 2.
Micne possessiones significat et pecora, 172, 1.
Min, id est ***a, de,*** ex, sæpe significat ***præ, piusquam,*** 601.1.
Hispal, id est judicium, significat quod cuique congruit aut debetur, *175, 1.
Miste Itabræis vocatur sententia quælibet illustris quasi excellens a radice ***maschal,*** 40, 2.
Nabar el illuminare cl confluere significat, 660, 1.
Nasa tam pro mutuo quam usura usurpatur, 270, 2.
Naschim, id est fcminæ, formatur a radice ***anasch,*** id est infirmatus est, *9, 1. item a radice ***nasca,*** id est oblitus est, quoti in iis patris nomen non perpetuetur, •89, 1.
Nephdim est nomen gigantum, id est cadentes, 460, 2.
Nesech, id est morbus, cur dicatur usura, an id derivetur n ***nachas,*** id est serpens, 552, 2.
Nin (a) formant Arabes ct Hispani nino, id est puer, 488, 2.
Nost unde bebraice vocetur mutuans cl creditor, *68, 2.
Qznaim Hebræis dicuntur aures quasi ***mosenaim.*** id est bilance*» 339, 1.
Panai Irililterum repraesentat tres personas SS. Trinitatis, imo tres ejus litter® sunt signa tnum hypostascon, 488.2.
Pain n et faciem et personam significat, e*tque pluralis numeri, ct caret ¿iugulari, et quæ simbolica ejus rei ratio. lôid.
Paras dividere, dispergere, ventilare significat. 18!, 2,
Phison a radice ***pus,*** idem est quod copia, multitudo, 659, 1.
Rachma ct ***rochma*** differunt significato, 677, 1,
Raphaim, id est dissolventes, cur vocentur gigantes, 460,2.
Raschia a radice ***rascha*** vocatur cbaldaice creditor, ci quare, *68,î.
Rehn tam amicos quam proximos significat, 290, 1.
Rescit, id est principium, deducitur ***aros,*** id est caput, 69, 1.
Samuel quatuor habet etyma, *476, 1,2.
Sarach quid hebraico sonet : hinc ***saroch,*** id est corrigia, 21,2.
Scemes, id est minister, unde dicatur sol, *388, 1 ; *893,2.
Schor, id est taurus, unde dicatur, 189, 2.
Sapherim, id est scribæ, Hebræis vocabantur litterali, 298, 2.
Sosannim inscriptio est psalmi xuv, id est pro liliis vel floribus : axponilur hic de Christo, Ecclesia et Salomone, *310, L
Talmud, id «st doctrina, derivatur ab ***alam,*** id est abscondit, et ***Lamad,*** id est docuit, 209, 1.
Toda sacrificium erat idem quod holocaustum, '215, 1; *216, 1
Tsade hebræum redditur ab interpretibus per S latinum, 21,2.
Tsarach an idem quod ***sarach,*** ***ibid,***
Tuscia el sapientiam et essentiam significat, *303, 0.
Tau converslviim vertit præleritum in futurum, a234, 2.
Zachar vocatur filius masculus, a ***sacher,*** id est memoria, quod in filio patris nomen et memoria post mortem perstet, *89, 1.

II.

Hedera Baccho sacra, eaque coronabantur bacchantes, *147, 1. hedera unde dicatur : ejus vis contra ebrietatem , ***ibid,*** est signum vini vendibilis, ***ibid.*** unde dicatur, *389, 2.
Reiioch non sibi tantum sancte vixit, sed et loti orbi sua sanctitate prreluxit, *439, 2; *413, 2. quare a Deo 4t in cœlum tranatatus, *440, 1. est in paradisum translatus, ***ibid,*** et in quem, ***ibid,*** et seq. an in cœlum, ***ibid.*** redibit ut pro Christo contra Anlichristum decernat, ***ibid.;*** *442, 2. translatus est in paradisum terrestrem, "440, 2. eliamnum in eo degit, AÂ1, est relernilntis candidatus, *441, 1. in magna animi et corporis quiete ei voluptate degit, eslque in gratia confirmatus, ***ibid,*** 2. non patitur ullos inordinatos fomitis motus, ***ibid,*** maximis Dei consolationibus el divinis illustrationibus gaudet, ***ibid,*** verisimile est ipsum Christum aliquando vidisse, ***ibid,*** est typus resurrectionis, 442, 1. in fine mundi omnes ad poenitentiam exstimulabit, ***ibid.*** 2. fuit gentilis et omnium hominum parens est, ***ibid,*** cur ipse potissimum Anlichristi tempore veniet, *443, 2. raptui est ul homines ad meliorem vitam provocaret, ***ibid,*** alia causa ejus raptus, ***ibid,*** fuit hic publicus et augustus, ***(bid.*** non est Elia inferior, ***ibid,*** fuit typus Christi, ***ibid.***
Henoch el Joseph patriarcha inter se comparantur, *529,1.
Henrici IV, Galliæ regis, dictum de hrereseos exstirpatione, *525, 1.
Henricus Suso (D.) a divina sapientia est ad eam sectandam animatus, 68, 2. vidit per raptum sapientiam specie puellæ, deinde adolescentis, 619,2; 649, 2.
Heraclitus philosophus nnnquam risit, 572, 1.
Herbre aquis irrigata* crescunt, frondent, florent, fructificant, *81, 1. berbæ omnes virorem diversum habent, '337,1,2. nonnulla» mira vi pollent, ***ibid,*** mullre ah iride suavitatem hauriunt, *400, i. vah® in mari crescunt, •413, 2.
Hercules servivit Omphalæ amasi®, *496, 1. an corpore fuent parvo, 831.1.

Hœredltas non tradenda uxori, vel filiis, vel amicis, *180,1. hæc æque est dividenda, *365, 1. hærcditas Dei hraeliua sunt, 630, t. hsreditatis pars ohm amicis testamento leg bitiir, 591, 1.
Hxrcdcs (1res) superborum el avarorum, 311. 2.
Hermanns (B.) Joseph a B. Virgine mirifice dilectus et adjutus est, 436, 2. fuit B. Virgini desponsatus ob eximium erga eam affectum, 640, 1.
Hermon mons, alio nomine dictus est Sion , 634, 2,
Herodes Agrippa, veste regia superbiens, subito Deo poenas dedit, 336,2.
Herodes Antipas quare dictus vulpes, 366, 1.
Herodes Ascalonita in familiam Hyrcani adseitus, ejus stirpem omnem exstinxit, 366, 1 agens dolose, dolo suo captus est, *41, 1. ejus punitio cl interitus, *43, 2
Heroes prisci nihil nisi aquam bibebant, *80, 2. heroum lilii ut plurimum degeneres, *95, 1.
Herus qualis esse debeat, 170, 2. domus suæ curam habeat ct servorum, 241, i. ejus decu> cl dedecus pendet a servis, 252. curet et sua jumenta, *ibid.* 2. quomodo se cum servo gerat, *185, 1. quod facit servo, sibi facit, *188, 1. eorum durities cogit servos ad necem, *189, 2.
Hesiodus primus apologorum auctor fuisse dicitur, 25, 2.
Hesperus ct Lucifer eadem est stella, sed diverso respectu, 357, 2.
Heva non significat serpentem hebraice, sed matrem viWithim syriacc, 683, 2.
Hieme (in) constructa domus non est stabilis, el cur, 566, 1.
Hicroglyphica (per) tradebant veteres suam doctrinam, 209, i,.2.
Hieronymus (S.) auctor est versionis Vulgat®, non tamen omnes Bibliorum libros convertit, 22, 1 ; 37,2. est egregius ethices magister per omnes vitæ status, 36, 1. quare subinde in versione sil simplicior, 37, 2. peregrigrinos Humanos in Bethlehem hospitio excipiebat, 362,1. studio sapientiæ el virtutis multas provincias peragravit, *199, 2; "301, i et seq.
Hierotheus theologiam summulis brevibus esi complexus, 39, 1.
Hilaria Gentiles celebrabant dio 25 martii, *220, 2.
Hilarión (S.) migrabat de loco in locum, *83, 1. omnem laudem fugit, *427, 2. etiam cum occulto fornicatori agens nares ob fœloroin comprimebat, 528, 2.
Hilaritas condecorat beneficia, 507, 1, 2. cur, *ibid,* hilaritas cordis etiam ad exteriora se diffundit, *8, 2. multum addit virtuti, sanctitati et oblationi, *220,1. est signum bonæ voluntatis, *ibid.*
Hippocrates fuit erga præceptorem suum gratus, *560, 2.
Hirudo symbolum est divilum avarorum, 386, 2.
Hirundo denotat garrulos, ingratos, spurcos, infidos, 865,1. cicurari nequit, *ibid,* symbolum est susurronum, et amichi® infide, 184, 2; 196, 1 ; 379, 2. pullos c«cutientes oculat chelidonia, *95, 2.
Hispani qua reverentia olim salem exciperent, *310, 2.
Historia magistra vit® est, 217, 1.
Hodie quomodo moriamur, *284, 1.
Holocaustum erat sacrificium laudis cl gratiarum actionis, "2t5, 1; *216, 1.
Homicidarum fratres mystici qui sint, *209, 1.
Homines sunt similitudo sapienti® Dei, 64, i. similes sunt foliis arborum, 425, 1 ct seq.
Homini jam in le ab initio a Deo sapientia est indita, i. cx hominis scpulli cadavere besti® et vermes na<ciintur, 311, 1. hominis miseriae! nihil, *ibid.* 2; 318, 2; 503, 2; 504, 2. ejus creatio quare a Deo laudata non sit, 330, 1. homo hominem amat, quia amat suam humanitatem quam in alio videt, 395, 2. ejus inconstantia et mutabilitas, 351, 1. liberum habet arbitrium. 448, 2 ct seq. quamvis conditus sil liber, habet tamen legem qua refrenetur, 450, 1. c cœto constat et terra, 451, 2. quam gratus Deo creatori esse debeat, 476, 1. ejus in omnia creata dominium. 477, 1. septem ci dotes a Deo indit®, 478, 1. et aha* quatun^lccim, 470, 1 el *eq. quid debeat Deo : non superbiat, í4td. quibus stimulis ratione creationis ad virtutem excitare scifnum debeat, *tbtd.* et seq. ejus elogium, 480, 1. Deo fratre elorietur, 48i, 2. ejus fragilitas ad tabendum, 495, 9; <96, 1; 497, 1, 2 omnia ‹ju» exigua sunt et brevia, 503, i. est ex parte angelus, ex parte brutum, C»!8, t.
Homo facile m peccatum hbitur, nisi tansore Dei retinea- tur, *21, 1. teipsum excutient nil ni>i malum reperivi, *21, 2. lume ossiinilalur, *32,2. fragili» est et mendax, *47, 2. homo homini igoosc.it, *48, 1. quod unu* L »m<» alteri precettai, non est a natura, sed a Dei voluntate e< electione, *168, 2; *169, 1. homo debet semper aliquid agere boni aut mali, *187, 1. cur vocetur creatura acculi, *296, 1. quomodo per Adamum redditus miser, infirmus et peccato obnoxius, *325, 1. mortuus in terram revertitur, *330, 2. qua consideratione sc humiliet, *34^, 2. ei Dei effigies insculpta est, *376, 2. et creata est, conservatur, el servit omnis res creata; bine ipsa Deo obsequi et famulari debet, *383, i et seq. plus pendet a Deo quam ase, *417, 1; *418, 2. ipse in se nihil est, *419, 2. ost quasi conflatus ex angelo et bestia, •561, i.
Hominum (varios) ordines statuit Deus ob tres causas, *169, 1. eorum mutationes, *ibid,* eorum alii a Dto benedicuntur el exaltantur, ahi maledicuntur et humi* liantur, *174, 1;*175, 1 ;e177, 1. omnes in manu ejus sunt, *174, 2; *175,1. Gmues paulalim moriuntur, •55 », 2.
Honestas in Ecclesiastico capitur pro diviti», 648, t, ♦110, 2.
Honestus capitur pro dires, 884, X
Honor in Scriptura complectitur venerationem, obedienUnm, sustentationem, 251, 2; 824, 2. honor summus est, a Deo honorari, 319, 2. quis honor animæ debeatur, 324, 1. honor pauperis ex timore Dei, cl divitis ex opibus inter se comparantur, 325, 1,2. honor est actus omnium virtutum, 331, 2. honor parentum subordinatur honori el pietati tn Deum, 116, i. honor hic mulli officia complectitur, 117,1, 2. est basis familia el felicitatis liliorum, 118, 2. honor esi Deo sacrificare el offerre, •216, 1. honor in Scriptura Iria significat, *268, 2 hu nor sequitur fugientes, fugit sequentes se, *427, 1.
Honorantes parentes suos, benedictionem ipsorum et Dei promerentur, 118, 1.
Honores non sunt qu®rendi, 222, i. 2. non sunt improbis dandi, nec procurandi, 372, 2. sequi solent contumeliam, 355, 1. sunt bona adiaphora, 4Ua, 1.
Hora (cur) mortis antonomaslice dicatur hora, 85«, 2.
lior® et Chantes cur tingantur e^se sorores, All, 1.
Horoscopus astrologorum rejicitur, •378, 2.
Hosius Cordubensis in senio delirans, cessit ariauis, 'i96. 2. primo distinxit in SS. Trinitate essentiam a personis, 48% 1.
Hospes dolosus cavendus, 862, 2. exempla. *(bid.*
Hospes dicitur quasiustiis alienis pedes mfereus, *82,2.
Hospitalitas sit discreta, 862. 2.
Hospitiis (in) lupa* non permittenda, 527, X
Hostis anima* quis sit, *105, 2. hoste» ohm bello capti flebant servi, *186, 2. hostes tlJelium sæpe a Deo perçu* (iuntur, *231,1. tres hostes fidelium, *548, 1. item anim®, *ibid.*
Hugo (B.) Gratiaiiopolitanus nullam mulierem ex facie cognovit, *369, 2. oculos caute custodiebat, 182, t
Ilum ma omnia modica el parva sunt, 503, 2 ; 504, b
Humanitas m bestias Judæis a Deo commendata er it, 243, 1.
Humanitas Christi fuit ei velut columna nubis, 623, 1 quanta illi esitata sit gratia et aliæ dotes, 627, 2. esi U*

bernaculum Dei et Hili Doi, *ibid.* 1. summa fuit dignius quod hæc Dei I'ilio unita ut, *ibid.* 2.
Humana natura in Christo fuit elevata, ul in Verbo existent, *233, 2. humana sapientia etiam addiuvinh e*l ubicumque ta reperìltir, *299. I, 2.
Bumemle pontifici» describitur, *458, 1.
Hiimmii symbolum est arroganti® et fastus, 212, 1. item roboris cl fortitudinis, 221, 2-
Húmida a luna reguntur, cl noctu ea crescunt, *391. 2.
Humiliore se Hebræis idem e.'I quod *jejunare* et *se affliggi* 97, 2 ; 98, I ; 511 , 1. humiliari \ tide debemus, 233, 2. el quibus rationibus, 234, 2.
Humiles soli merentur gratiam, 125, I. solvunt quod debent Deo proximo, sibi, *ibid,* mire placent principibus, 89!, 1. exaltantur, *ibid.* 2; 550, 2.
Humilis et hypocrita dissentiunt in opinione quam de se habent, 86, 2. tripliciter quis humilis dicitur, 328 1. si humiliationem sui feral modeste, exalhlihir,3- .1,2, humilis est generosus, 389, 2. e»l vere sapiens el sensatus, 441,2. humilis dicilur, quasi humo acclivi^ 225, L ejus oration Deo exauditur, *ibid.* 2. cl cur, *ibid,* el seq. humilis animus in discipulo requiritur, ut doctrinam traditam admittat; *355, 2.
Humilis *(Fr) Franciscui* eP < Christo de vita) statu assumendo monitus, *144, 2.
Humilitas optima lentationes vincendi ratio, 93, 2; 94, 1. præparatio est ad dona Dei excipienda, 108, 2. est origo mansuetudinis, ¡2 , 2. magna decet magnos, 124, 1. vera est magnitudo cl magnanimitas, *ibid.;* 126, 2. «umma debetur Deo, 126, 1. index est sanctitatis, *ibid.* 2. praxis el modus eam assequendi, 127, i ejus dogium, *(bid.* 2. ejus robur, !89, 1. est sanitas animi, 190, 1. ejus septem gradus, 390, 1. et abi duodecim, 231, 2. ejus actus varii, *ibid,* duodecim ejus signa , *ibid.* est prima et propria virtus Cliristi, 315, 1. ejus cultura reges long®vo6 facit. 317, I. fuit gentibus exosi, *ibid,* si patiens, semper exalt ibilur, 329, I. sola exaltat, *ibid.* 1 ; 337, !. ipsa non est in Deo, *(bid.* 2. sed competii homini, *ibid.* quomodo eam Deus nos docuerit, *ibid,* eam tingunt etiam ejus adversarii, 541, 1. proprio esi virtus debita divinæ majestati, 390, 1. humilitas nimia quæ sil, *ibid,* humilitatis licta schema, 539, I. humilitas recte ospitatilo confertur, 618, 1, proprie pauperum est, 671, !. quam Deo sil grata, •225. 2. quietem cl pacem parit,*4O4. 1. humilitas el celsitudo in B. Virgine mire conjuncta fuere, *395, 2,
Rumores quatuor in sobrio valde temperati sunl, *127, 2. humores mali j p j u iiio sunt dissipandi, 511, 1.
Hus Bohemi* amer est, 191, 2.
Hu«it r in Bohemi* mis occurrentes lacrymantur, 381, 1.
Hyacinthinus color est regum, 215, 1.
Hyades stelle symbolum stitit doclornrn et prædlcatorum, •179, 1.
Hyena species lupi est, vel lupo affinis, ipsa describitur, 398, 2.
fo^tç el OooiÇs» violentam Injuriam innuunt, 564, 1.
Hydra serperis erat mullorum capitum, quem per ignem ¡An ules expugnavit, 221,1.
Hydrup» symbolum avarili®, 414, 2.
Hymnus canet» ihir m honorem Bacchi elaliorum «lrorum In mensa, *449, 2. hymnus solis S. Francisai, *390, I. hymnus omnipotenti® Dei, *424, 2. hymnos Christo nascenti etrc'urgmti canil totus populus in Germania, *5' \ I.
el nzpx*;x¿; accipitur pro superadultus, *868, 1.
Hypm«pisl^qoid proprie rii, *203, 1.
Tt7. subinde r«t idem quod 123, 2.
Çt c CXî quid proprie,qubl metaphorice significet, *2 i0, 2.
Hypocrisis omnem veritatem veramque ju*t»tiam el virtutem elidit, 85. 2. ejus symbolum struthio» iZud. item ulua cl id u luj, *tbtd.* eam Deus delegit, 80, 1.
Hypocrita aliam el aliam personam induens, est vriui histrio, 85, 2. eum semper detegit Deus, 80 i est duplici corde, 103, 2. ovis est habitu, astutia vulpes, 105,2. est plenus dolo, 540, 1. nb eo cavendum, 541, I. quomodo dignoscatur, *ibid.* 2. ejus proprietates , 67'., 1. hic Deo servit in prosperis, in adversis prævarlealur, ♦165. 2.
VncXíyi; accipitur subinde pro úzcvoíx, i«l esi opinio, *cogitatio,* 13?, i.
feejuvn tolerantiam simul ct patientiam significat, 463,2.
ït z c v u w , ÚTrcví.'r<p.x el quid sint, 674, 1, 2.

L

Ibis in senio odorata est, 268,2.
Idola pauperes c ligno fabricabant, *114, 2. ea unlonomastice vocantur errores, * '57, 2.
Idololatriæ Israelis auctor fuit Jeroboam, *500, f. ipsa peccatum maximum est, *525, 2. est spiritualis fornic.ilio, *475, 1.
Idolothyta comedebantur in cultum deorum, *359, 1; *ibid.* 2.
Idumæi ita periere, ul ne nomen quidem eorum supersit, *436, 1. quare infensi essent Israeliti*, *447, t. sunt lypus Judaeorum modernorum, *548, 1.
Ignatius (S.) Antiochenus psallendi ritum el chorum in Ecclesiam induxit, *461, L
Jgnnlius (S,) de Loyola vigore animi morbos superabat, 78, 1. ejusi h tritas in inimico morbido visitando, 255, 2. calumniis gaudebat, *4, 2. feminas cur vitandas suaderet, *374, 2. lotus fuil igneus, • *503, i; 50 4, 2.
Ignatius (S.) martyred Deum incessanter suspirabat, 291,2.
Ignivi nihil lentare audent, *162, 1.
Igneus (sol an sil), et vero ignis, *392, 2*
Ignis et animai analogi®, 237, 2. ignis optime exprimit ardorem furoris divini in damnatos, *ibid.* 2. hinc pœnarum gtdiennæ symbolum est, 451, 2. ignis noster in quo difiérala gehennali, 236, 2. ignis consumens impios quintuplex est, 567, 1. ignis symbolum est iræ, *54, í« ct angelorum, *511, 1. item libidinis, *553, 1. cl mulieris, *370,2, sæpe mrnitur pro acri ddloi< <d cruciatu, *553, 1. a porli* in Vulcano repræscnlatur *291, 2. quatenus hominum vii® sii necessarius, *316. 1. non solo igne cruciabuntur impii in gehenna, *320, 2; '32!, 1. se<l i* crucialiiN primarius et essentialis esl, *ibid,* non fuit primario ad vindictam impiorum creatus, *ibid.* Ignis opie peccatorum luxuriam castigat, *ibid.* 2. ignis qui sacrili. ia prima Aaronis absumpsit, perpetuo in tabernacolo diiu.5 est, *460, 2.
Ignis infernalis an corporem sit, 235, 1 el seq. affirmatur esse, 236. 1 el seq. quomodo agat in spiritu*, 237, 1. incorruptibilis est, ?37, 2. est symbolum aulì ompyrei, *ibid,* est cl sulphureus, cur, *ibid.* 2. el maxima pænarurn. non lurrt, sed est mera caligo, 238, 1. cuín igne purgatorio idem est, 486, X
Ignoscere injuriam inferenti, regium est, 300, !. porla cali est, *49, 2.
Ignoti domo non sunt excipiendi, 36 2, 2.
Illuminatio mentis el iutellectus a Deo petenda est, 595, 2.
Imaginationes rerum etiam nunquim futurarum mira hominem torquent, *326, i.
Imago Dei in homine manet, qiiamdiu est homo, 4 49, 2. imago Dei naturalis in hominis anima est, sed superna* turali) in grati* et virtutibus, 47 », 2.
tp,aur6>ai; quid proprie vocetur, 586, 1.
Imber (qua in re sii) sapienti® symbolum, *304, 1.
Immensitas Dei immensam po«cil laudem, *421,1.
Immisericorde (cum) non consultandum de miserici,rdis, •255. 1.
Immisericordiam H» br»i vocant impietatem , *ibid.*
Iniinoldlio unde dicta sit, *541. i.

Immortalitas animæ e famæ appetita patescit, *354, 2. cam optant omnes, '8*, 2.
Immortalitatis stola Sanctis in cœlo parata est, 216, 1«
Immunditia legalis tollebatur aspersione aquæ lustralisf •210 2.
immundum per se rem nullam mundaro potest, *19
Immutabilitas causa est aeternitatis, *119, !•
Impatiens in tentations ab ea non purgatur, ied uritor, 98, 2.
Impatientia exstinguit in nobis Spiritum Sanctum, *109, 2. cam expellit timor Dei, 70, 1.
Impendens (totum se) aliis, sibi injurius est, 411, 1.
Imperativus dum precepto alicui Ecclesiastici subditur, per subjunctivum est exponendus, 41,2.
Imperatores^ dum coronarentur, mortalitatis admonebantur, 310,1.
Imperfecti e perfectis quomodo in motu et gestu di<tinguantur, 543, 1.
Imperfecti (auctor) nonnullos habet errores, *20, 2.
Imperitia proprie juvenum est, 579, 2.
Imperium mulieris in virum ert indignum , 689, 1.
impietas armata consilio insuperabilis est, 673, 2. impietatis sedes regia in inferno est, *351, 1.
Impius quasi diabolus est, 575, 1. quem dum maledicit, maledicit scipsum, ***ibid,*** semper habet diabolum in ore, ***ibid.*** 2. lupo assimtlatur, 397, 1. c*I omnibus gravis et intolerabilis, 585, I. est velut brutum, ***ibid.*** 2. vagus est in cogitationibus et verbis, *167, 1. diebus profanis est similis, •169, .impii non habent veram sapientiam practice practicara, 84, 1. eorum etiam corda in Dei sunt manu, 455, 1. civitates reddunt desolatas, 459, I. ex malitia peccant, ct peccato gaudent, 531, 2. quasi stupa collecta a Deo consumentur, 566, 2. sunt in gehenna colligati, ÓÓ7, 1. cur eorum consortia vitanda, 584, 1, 2. tum animæ, tum famæ, tum corpori periculum creant, ***ibid,*** tunc miseri sunt, cum appetitui satisfaciunt; et tunc felices, cum puniuntur, 586, 1. vera carent beatitudine, etiam in liac vita, ***ibid.*** semper sunt timidi, 587, 1. quatenus odio prosequendi sini, 676, 1. iis servire periculosum est, 077, 2. nonnisi vitiosa proferunt, •35, 2. quomodo tradantur linguis maledicis, *59. 2. impii laudant impios, *119, 1. iis plerumque mata occurrunt, non piis, *165, 1. regnis suis depelluntur, *174, 1. corurn oblata Deo displicent, *205, 1; *206, 2; *210, 1. nihil ipsi cx iisdem acquirunt, *209,2. Imo ea destruunt, f“ cos quomodo Deu* puniat, *313, 2 et seq. eorum posteri non perennabunt, 332, 2 et seq. quo sensu in maledictione nascantur, *351,1. impii in Scriptura vocantur peccatores in peccando obdurati, *853, 1. nati cx maledicto parentum -emine, in maledictionem gehennalem transibunt, ***ibid.*** 2. vocantur filii diaboli, ***ibid,*** pereunt quasi non fuerint, *435, 2; •436, 1. esto domincnlur, in vita sunt infelices cl erunt, •507, 1, 2.
implere capitur pro ***continere,*** 659, 1. ct pro ***consecrare,*** •463 ?. item pro ***plenum afferre,*** '85, I.
Impossibilium impotentia divino? potenti® est argumentum, 455, **2.**
Improbáis impotentia insatiabilis, 262, 2.
Improbus accipitur pro iuqiortunus, 391,2. improbi et probi tres nota?, 415, 2. — Eide Impius, Malus.
Improperium abrumpit amicitiam, 590, **2.**
Imprudentium causât ebrietas, *139. 2.
Impudentia nascitur cx gula ct libidine, 598, 2. ejus elTcctus et noxa, ***ibid,*** mate* est impudicitia?, *13, 1,
Impudico? ut plurimum fuco sunt illitit, 283, 1. vagaulur per orbam, CX.» 1.
Impudicitia muliebris se oculis prodit, *8, 1.
Impulsus cordis ad bonum assidue a Deo petendus, 595, 2.
Impunitas vitiorum ascribenda judici ea non punienti, liA, 2. impunitas peccandi magnum malum est, 586, 1.
Impunitum (nihil) relinquit Deus, 175, 1.
Incarnatio Verbi Dei fuit opus Spiritus Sancti, 63, 2. hæc maximum est opus intrr Dei magnalia, 481,2. quomodo se per ram Dei Filius demiserit, 626, 1. hæc apte irida repraesentatur, 642, 2. ab ea omnis B. Virginis et nostra sanctitas deruatur, ***ibid,*** in ea plurima sunt rr4incula, •232, 1. in ea elucent Dei sapientia, potentia, clementia, *233, 1. est velut ros, *41 It i.
Incensum idem est quod thymiama, id Deo bis per diem off. r< liatur, •461, 2.
Incessus gravis vel vagus index est animi maturi vel inconstantis, *15, 1. sit verecundus et modestus, 542, 2.
Incipiendum semper in studio virtutum, 5<>2, 2.
Inclinationes animæ quare Indagande sur.L antequnn quis alicui officio aut statui applicetur, *26A, 2.
Inconsiderado ct incontinentia loquendi sæpe cau.<it peccatami 602, 2.
Inconstantes misere pereunt, 352, 2. similes sunt avibus vagiti i.
Inconstantis et mutabilitatis adagia, 182, 1. inconstantia homini a peccato originali accessit, 351, 2.
Incubus morbus unde oriatur, *329, 1.
Indi nonnulli parentes senio confecto* mactant et devorant. 120. 1. Indorum indocilitas ct stupor, 581, 1. convivabantur coronali, *147,1.
Indigent omnes semper re aliqua, *342, 1. indigenti m«»r* solatium est, *346, 2.
Indignis non est benefaciendum, 367, 1. id tamen quandoque fieri solet, ^t>8, I. nuu sunt iis coufercudi bonores, <2,1.
Indisciplinato cur non sit communicandum, 264, I, 2.
Indolem (quisque regendus «4 secundum), '94, i. indoles melior subinde est causa sortis rudioris et fortune, *168, I. indoles m consilio spectanda est ejus qui consulitur, *255, 2.
Indoctus probus molior est docto improbo, 538, 2.
Inebriare subinde significat saturare, replere, 76, 1. inebriat nos Deus donis suis, el amore quo dat, item b mis spiritualibus, *155, 2.
Iners quis proprie sit, 577, 1. mavult mendicaro, quam honesto labore victum sibi comparare, *3 43, 2.
Inertia quæ paret mala, *34 , ... quam sil peneuluu, 516, 2.
Infamile (in honore secutura?) memor esto, 355, 1.
Infernalis ignis an sit corporeus, 235, I, 2 et seq. quomodo a Patribus nuu corporeus dicatur, 236, 2. — ***Vide*** ignis.
Infernum (an ad) damnatorum Christus personaliter post mortem descendent, 666, 1. infernus vocatur silentium, *99, 2. eo est pejor lingua rn dedica, *53, 2. in eo nou est pœnitentia, *349, 2. nemo ibi vita? brevitatem vel longitudinem potest accusare, nec ob eam daminb.tur, ***tbid.*** 1. inferni nomine etiam vocatur limbus pibum, *58, 2. — ***Vide*** Limbus.
Infideles veras virtutes non habent, 10, 2. quatenus odio prosequendi sint, cl de eorum malo quatenus gaudendum, 676,1. omnia eorum operi non sunt peccata, "207, 1.— >'u/e Gentiles.
Infidel.talis frigus per gelu represenLalur, *409, i.
Infirmi spem et fiduciam in Deo constituant, *473, i. — ***Vide*** r.
Infirmitatis proprio? agnitio est optima tent itiones vincendi ratio, 93, 2 ; 9 4,1. sape merita adauget, *273, 2 ; *276,2 — ***Vide*** Morbus.
Infirmos visitando crescimus in cbaritate D<¿ tí boiuinuru, 256, 1, 2.
Inflare occipitur pro ***inspirare,*** 151, i.
Infrunitus quid sit, et uudo vox derivetur, 598, 1, 2; •126, 1.
Inglorius (qua re quis fiat), *475, 2.
Ingluvies. — Fide Gula.

Ingrato on iit benefaciendum, 367, 1; 368, 2; 372, 1.
Ingredicntei templum semper aliquam dent eleemosynam, •$17, f.
(ngrnsui upieati® quomodo sint mandala æterna, 59, i et icq
Ingundii regina maritum ab onanismo convertit, ‘13, 2.
Inhonesto (cum) non est consultandum de honestate, *255,1.
Inimici (de) morte el malia non est læfandum , 267, 1. quando id liceat, *ibid.* I. inimico reconciliato non facile credendum, 375, 1, 2. ejus virus, 376, 2. ei vere in amicum converso fidendum, 377, 1. ei si benefeceris, cum amicum reddes, *ibid.* 2. ab inimico cavendum, *ibid.* 2; 379, 1 ; 380, 1, 2. parvo cum fructu corripitur, 535, 2. inimici qu.ire cavendi sint, 198, I. in malis proximi gaudent, 374, 1. diligendi sunt, ut suos diligit Deus, 614, 1. inimici anim® quinam sint, ' 377, 2.
Inimicitia sint mortales, amicili® immortales, 195, 2. inimicitia? fraterna» Mini graviores aliis, 229, 2. inimicitia est ærugo ob septem analogias, 375, 1. ejus virulentia, *ibid,* et seq. est serpens et fera, 379, 1. inimicitia auctore diabolo in orbem prodiit, ‘248, 1, 2.
Inimicus, ex amico faclus, est truculentissimus, *ibid,* inimici etiam diligendi sunt, 676, 1.
Iniquitas viri melior est benefaciente muliere, quo sensu, •371. I et seq.
Iniquitates populi judex perfringere debet, 224, 1, 2.
Initium sæpe idem est quod origo et causa, 313, 2. initium sapientia? est timor Dei, quo sensu, 69, 1 et seq. initia mundi qu® vocentur, 470, 2. qu e initia sanctorum offerendi Deo, 253, 2 ; 254,1. in Scriptura idem est quod tratante tempora, 629, 1. initium significat etiam summam , præcipuum, ‘79, 2, item principatum, *80, 1. 1'ide A;/>.
Injuria affectum liberare actus insignis misericordi® est, 147, 2. idque faciendum generose, 148,1. injuria in amicum cayenda, 589,1. ei est irreconciliabili*, *ibid,* injuri® potenliorum ferend® pauperi, 386, 1. earum illatio catira est eversionis regnorum, 302, 2. eas oblivisci heroicum est, 299, 2 ; 300, 1. ab inimico illata gravis est, 68 ‘ 2. injuri® condonami® septem stimuli, "45,1, 2; •46, 1.2; ‘47, 1, 2; ‘48, 1, 2; *49, 1, 2; ‘50, t. 2; ”51, 1, 2; ‘52. 1,2; ‘53,1. eam vindicare putabant Gentiles esso heroicum, ‘48, 2. ejus perpessio porta cœli •3, ‘49,2.
Injustis (ab) non est capiendum consilium, *255, 1.
Injustitia causa est cur regna de gente in gentem transferantur, 302. 1 et seq. non est amico ct socio irroganda, ”358, 2. injustitia in pondere et statera cavenda est, ‘365 , 1. Injustitia generalis omne peccatum compì, c lilur, ‘214. 1.
Innocens subinde sumitur pro *impunito,* 288,1. innocens nemo coram Deo est, 223, 1.
Innocenti® (an in statu) ¡Ídem numero futuri essent homines qui nunc praedestinati sunt, 247, 1 . et an viri el iemin.r pari numero tunc nascituri, *ibid.*
Innocentiam tandem Deus tuetur ct ulciscitur, ”58 , 2 ; ‘59, 1. lacte designatur, ‘817, 2. ejus quanta sit vis, •485, 1.
Inobedientes vocantur fìlli Belial, id est sine jugo, *567, 1.
Insania» in*gis obnoxia? sunt femin® quam viri, 688, 1.
Insiriplio templi Isidis in Ægypto, 61, 1.
Insensati vocantur excordes, 469, 2.
Insolentia tilia libidini» el gulx est, 598, 2.
Inq rationibus divinis obedire multa pañi bona, 159, 1.
Institutio Aliorum commendatur, 243 , 1. ea ¿nanti sit momenti, ”86, 2. hæc a puero est inchoanda, ”87, 1.
Insala unde dicatur, *412, t. insui® tn aquis vel firm® cooMstunt vel fluitant, ”411,2. sint in mai i quodammodo plantai*. item Urinal®, cæque sunt ferlihs," ¡ipu· ¡0. dquou ll® taci® sunt, qu® ante continenti adhære- bant, *414, 1. inculai vocabant Hebra) etiam terrai remotas, etsi continentes, '494, t.
I *Insuper haberi* quid sit, 530, i.
Insuspicabilia cordis quæ rocentu», 674, 1.
I Intellectus prior est volúntalo et potentia, 55, S. intellectus idem est cum sapientia apud Ecclesiasticum, 57, 1,
In(eUigere in Ecclesiastico idem est quodsapere et prudera 1er agere, 57,1.
Intemperanti® damna tria, *126, 2.
Intentio reddit actus bonos vel malos, *227, 1. hæc in omni opere ad Deum dirigenda est, *484 , 1. intentio reda in studio sapienti® habenda, *559, 1.
Interpres sapienti® vitam habebit sternam, 657, 1. interpres latinus Vulgat® subinde propria nomina verta juxta eorum etyma, *470, 1.
Interpres latinus Ecclesiastici quis fuerit, 22, 1. ejus anliquilas.tait/.; 42, 2. est in stylo simplex, durior, et discrepat n versione aliorum librorum, 22, 2 ; 37, 2. ejus versio Syris et Græcis est anteferenda, 23, 1. ejus perfectio cl sinceritas. 37. 2. ejus stylus barbarismos habet.
I *ibid,* usurpat phrases el verba cl numina suo sæculo usitata, jam obsoleta, 38, 1 ; 41, 1. voces ct phrases, quas in nova significatione usurpat, recensentur, 38, i ci seq. quia gnedzat, hinc videtur fuisse Græcus, *ibid.;* 39, 1. amplior ct uberior est græco textu, 40, 2; 49. ! ; 7 4,2; 89. 2; 102, 1 ; 109, 2; 167, 2; 172,2; 239. 1 ; 284, 1; 285, 2; 308,2; 419, 2; 441,2; 450, 1 | 470, I. ad cum est corrigendus textus græcus, 41,1.
Interrogatio lota audienda , antequam responsum detur, 183, 2. interrogatio subinde ponitur pro flagellis et torni--lilis, 600, 2.
Intrepidus (quomodo quis) evadat, *163, 2.
Iutui(u> omnis futurorum est in Deo cx vi comprehensionis essenti®, 51, 2. intuitus fixus juvenis aut pueli® Illecebrosas est, 369, X
Iavalctudo velut lenta mors est, *96, 2.
Inventa an inventori cedant, an pauperibus danda, *69,1.
Inverecundus mulla facit ob qu® in confusionem incidit, ‘863, 2.
Invidi® descriptio, 412, 2. ejus remedium, 413 1. ejus nequitia, *ibid.* 2. est ferina, non humana, *ibid,* quam sit nequam et maligna, 413, 1 ; ‘123, 1. quid ipsa sit, *ibid,* unde dicatur : dolet dc aliena prosperitate, 685, 2. ipsa invidum exedit, *107, est comes avariti®, *122, 2. mentem excæcal livore et odio, *327, 2.
Invidus dicitur quasi invite videns, 412, 2. ejus descriptio, *ibid,* ejus symbola varia, *ibid,* ct seq. est sui interfector, *ibid,* aliis invidet commoda, quibus non utitur, 41A, 1. est pusillanimis, 414, 1. incipientem converti acribus verbis, et subinde verberibus insectatur, 92, 1. invidi similes muscis, ærugini, dæmoni, viper® et panther®, ”123, 1. iis non sunt consilia aperienda,*251, 1. maxime de gratiis agendis, *254. 2.
Invite nihil faciendum est, *2g5, 2.
Invitus dans, corrumpit beneficium suum, 508, 2.
Invocare nomen alicujus super aliquem quid sit, *235, 2.
Ira furor brevis est, el velut momentum, 81, 1. fovetur jurgiis cl maledictis, 263, 2. homini mentem eripit, 274, 1. pervertit correptionem el reprehensionem, 543, 2. velut ignis calidus est, 604, 2. in ira nemo corrigendus, 270, 1. ira bona el mala qu® sit, 161, 1. maledictio Jram Dei concitat, 145, 2. hæc ingruit in peccatores impoenitentes, 178, 2. quomodo hæc festinaro et proximare dicatur, *ibid. 2.* ira in Deo est justitia el vindicta, 463, 1. eam reprimit justus per timorem et amorem Dei, *44, 1. ipsa deponenda est, *48, 2. <Ju» remedium est memoria Dei, *50 , 2. eam velat lex , *51, 1. varia paril peccata, *ibid.* 2; 52, 1. igni similis est, *51, 1. paril insaniam cl furorem, *ibId.* 2. hominem exedit, ’107,2; *108,2. oju< <l uniia, *tbid.* Spiritum Sanctum contristat, *ibid,* hominis meulem proditf *184t

1. sedator ei satatur ultione hostis, *320,1. qualis ira in muliere dammdur, 683, 1. ira muliebris describitur, 688, 2. ira in Deo nonnisi metaphorice est, ’229,1. hæc diluvio comparatur, ’313, 1. est velut hæres impiorum, ***ibid,*** ira flamma, idem est quod ira flammea, ’234, 1. ira et furor quomodo differant, ’44, 1.
Iracundi sapientia suam iracundiam frenent, 171,1. plerumque audaces sunt, 273,2. iracundi describuntur, 274, 1.
Iracundia est filia superbi®, cl per peccatum inducta, 318, 2. csl vilium muliebre ct mollis animi, ***ibid*** ; 084 1 homini mentem eripit cl rationem , 127
Iracundus est velut vesanus el dærnon, •54
Irasci peccatis, laudabile est, non alias,
Ire post deos alienos quid sil, H5 1
Irenæus (S.) sæpe utitur apologis in suis scriptis,
Iris undo dicatur, ’400,1,2. quid sit, ***ibid,*** est incitamentum ad Deum laudandum, ’309, 1. ejus colores 1res sunt invicem subordinali, ***ibid.;*** 400, 1. ejus causa quæ sit, ’399, 2. esi instar arcus magni, cl videtur cœli zona, *399, 2. ejus amplitudo et constantia in situ cl coloribus, 400, 1. iris matutina et vespertina quid portendat, ***ibid,*** est imbrifera, ***ibid,*** confert ad generationem mellis aerii, ***ibid,*** cur dicatur Thaumantis filia, ***ibid.*** 2. ejus colores non sunt veri, sed apparentes, ***ibid,*** ubi fiat plerumque, ***ibid,*** plures irides simul fieri possunt , ***ibid.;*** est signum divin® clementi® el pacti cum Noe, ***ibid.*** 642, 2. varia ejus elogia. *400, 2. est typus crucis Christi et SS. Trinitatis, *401, 2. item incarnationis Christi, GU, 2.
Ironia subinde a Scriptura sacra usurpatur, ‘253, I.
Irreligiosi non sunt in consilium adbibendi, •253, 2.
Irrisio alien e miseri® odiosa est, 228,2. hæc cavenda, ***ibid.*** elseqq.
Irrisor omnes irridet, etiam amicos, *107, 2.
Isaacum Deus pr® Ismaelita elegit, *171, 2. ipse fuit hæres omnium benedictionum Abrah® factarum, *4 48, 2. cl cur ipse, non Ismael, ***ibid,*** ejus fides cl obcdiciith in immolatione sui, ***ibid.*** ex eo natus est Christus, non ex Ismaele, . ***ibid.***
Isaías fuil eximie sanctus pr® aliis Prophetis, *518,1. hinc vocatur Propheta magnus, *519,1. Ubere carpsit pnncipum vitia, ***ibid*** ejus elogium, ***ibid,*** solem rolrogredi jussit, el regi vitam restituit, ***ibid.;*** *470, 2. ullum tempora praenuntiat, *519, 1, 2. qunmodo dicatur consolatus lugentes in Sion, ***ibid.*** Christi et Ecclesia tempora praedixit, ***ibid.***
Isidoros (S.) agricola Deo vacando nihil amittebat ex opere «liurnn, 313, 1.
Isidorus (S.) Hispalensis initio tardioris ingenii, assiduo studio doctus evasit, 243, 1.
Isis symbolum csl sapienti® cmleslis, 61, 1.
Ismael Isaacum fratrem oppugnans figura est carnis animam oppugnatili*, 91, i. quare non fuerit hæros promissionum Abrah® patri suo factarum, sed solus 1 aac, ‘44Rt 2.
fcmaelis alterius fiel® lacrymæ, 380, 2.
Ismaelit® fuere hostes Judæorum, •436. 1.
Isocratis ethica praecepta Demonico data, 31. 1 cl seq.
Israel est Dei regnum, respublica el pnpnlus, 48 . hinc dicitur pars Dei, ***ibid. 2.*** fuil populus Dei electus, in quo misil radices, 628, I ; ’199, 1 ; *491, 2. csl cl pars el hæredilas illius, 630, t. cl filius ejus primogenitus, •235, 2. habebat domesticum Dei oraculum cl legem, *236 , 2 et seq. hinc ci semper cur® fuil, *546,2. eo promittente, habuit perpetuam successionem regum et pontificum, *465, 1. ejus regnum erat politicum simul et ecclesiasticum,*432,1. typuscsl populi Christiani,*935,1.
Israeli!® «oli veram habebant sapientiam, '263,2. quomodo eorum dies sint innifinerabiles, ***(bid.*** olim vocabantur sancti j *307, 2. ob idololatriam in Assyriam abducti fuero, *500, 2 ; *517, 2. in ea semel capta semper porrexere, *500, 2.
Italos (apud) in conviviis femin® separat® sunl a viris, 284, 2.
Iteratio peccati novum est peccatum, •115. X

J.

Jacob unde dictu* st Israel, *26 , 1 ; *502, 1. quomodo tint dies innumerabile /261, 1. typa* •» t Sindorum et electorum, 628 , 2. tribulatione a Deo probatus est, •23, 2. in eo firmum el ratum voluit Dens cw partum a se initum cum Abraham cl Isaac, *449 , 1. quomodo sil a Deo agnitus in benedictionibus, ***ibid.*** fuit quater ab eo benedicius, ***ibid.*** ejus lucta cum angelo quos denotet, ’561,1.
Jacobi cremii® austeritas, 78. I.
Jacobi (matrimonium) cum Lia et Rachele quid symbolice donnei, 83,2.
Jacobi (S.) Nisibíte ossa urbemab invasione Persarum conservarunt, 459, X
Jacobus (P.) Laynes nonnisi unum librum simul legebat, 342, 1.
Jacoponus (B.) fuit speculum humilitatis, mortificationis, chinialis. *185, 2.
Jagcllo, Lithuania princeps, suos ad fidem Christi convertit, ’432, t.
Janua sapienti® mystica qu® sit, 429, I, 2.
Janus priscis erat proses januarum. ¿29, 2.
Janus bifrons putatur esse idem qui Noe, *136,2; *44«, 1.
Jecur fons sanguinis, el sedes concupiscenti® est, 286, 2.
Jedidia fuil nomen Salomonis, *484,1.
Jehova Dei nomen Judæis erat incffibile, *459, 1.
Jejunium sanitati conducit, 510, 1 ; 511,1 ; *267 1. socalar humiliatio, *564,2. patrat miracula, *50'», 2. ejus encomium, ***ibid,***
Jeplite oblalio quare Deo displicuerit, *205, 2.
Jeremías fuit male a Judæis habitus : fuit a venire mitris sanctifiratus, 72, 2 ; *526, 2.
Jericho urbs perditioni et anathemati fuit a Deo devola, 461,2. quid hebraica sonet, 638, 2 ; 639,2. ros» Jerichunlis quam eximia», 639, I. an eadem cum amomo r ***ibid.***
Jeroboam regnum Israelis a Ju Ii distraxit, *498, 1, 2. fuit origo idololalriæ Israelis, *500, t. fuit princeps politicorum, ibid, quare fuerit cum stirpe excisus, ***ibid,*** an n Salomone in filium sil cooptatus, 241, 2.
Jerusalem tria dantur elogii, *236. t. fuil parlim excisi oh injuriam Jeremi® irrogatam, *526, 2.
Jesu numen qmm sil suave, *524, 1.
Jesus (1res) celebres in veteri Testimonio fuere, 20, 2
Jesus Christus cur ad turbas per parabolas contionaretur, 26, 2 ; 83, 2 ; 209, I ; *295, 2 ; *494, 2. lotam ethicam Christianam paucis complexus e<l sententiis, 31,2. in omnibus «lictis et fictis miram ostendit sapientiam, 50, 2. creiti praedestinatus esi, ut crearetur in tempore secundum humanitatem, et ab ivierno genitus est secundum divinitatem, 56, 2. est verbum Dei cadeste, 58, 1. cl funs vil®, ***ibid.*** 2. item fons sapienti®, 60, 1. quos in mundo feceril ingressu*, ***ibid.*** 2. Phanaeorum hypocrisin detexit , 86, 1. antequam prædicaret, a diabolo tcnt&ri voluit, 93, 2. ejus mansuetudo, 123, 1. in ejus schola discuntur humilitas el chantas, 124, 2. sibi reputai facium quod pauperi impenditur, 140, f. velut pelicanus nos suo sanguino vivificat, ISO, i. nobis prœil viam justilitt, doctrina, exemplo el gratia praeveniente, 152, 1. est via cl vita, ***ibid.*** e>l verus amicus, el amicus amicorum, el quibus in rebus, 204, 2. funibus cl clavis videtur cruci atfixus fuisse, 214, L veritas est, e< veraces amat, 230,2. peccatores benigni suscepit, 265,1. cur cx Virgine sit natus, 275, 2. judiciaria potestis oi

pròpri! est, 294, 1. optimus fuit rex, 297, 1. quomodo ci Deus ***honorem*** suum communicant, 209, 1. ejus propria ririus est humilitas, 315, i. ejus typus csl apis, 335, 1. ri datur, quod eju* discipulo cl justo , 369, 1. eju* virtutes nobis sunt imitanda», 396 , 2. dicitur agnus, et agnos amat, 397. nobis semper in ore el opere esse debet, 428, t. nos monens suæ Matri commendavit. 435, 2. ipse noster est panis, 437, 2 ; 438, I. ejus oculi quam amabiles el efficaces, 467, 1. csl pastor ovem errabundam reducens, 506,1. ip*e solus pro peccatis satisfacere poterat, 563, 2. flevisse legitur, non risisse, 571. 2. homo Heri voluit ul hominibus viam praeiret per labores et dolores, 615, L qua Deus, csl sapientia increata personalis; qua horno, est sapientia incarnata, 616, 2. non eri pura creatura, 617, 2. est finis totius universi, 618, 1. in eo e*t omnis sapientia el scientia divina abscondita, 619, 1. prodiit ab ælerno ex mente Ih i, ***ibid,*** factus homo Patrem non deseruit, ***ibid.*** 2. ul Deus, eri primogenitus ante omnem creaturam , ***ibid.*** procedit cl gignitur non a natura divina, sed intellectu Pairis, ***ibid*** est genitu*, non creatus, 6t9. 2. quomodo fit primogenitas Patris, ***ibid,*** judicaturus sedebit in rubo, 623, L humanitas fuit ei velut columna nubis : Deni fl. Virginis uterus, ***ibid,*** in quo videatur Patro minor, eique ministrare, 625, 2. præcepta ejus exsequitur, ***ibid,*** hinc fictus esi homo, 626. apud Judæos post incarnationem egit, docuit, habitavit, ***ibid,*** est idem et unus cum B. Virgine, 627, t. quanta illi ob unionem cum divina natura sit grafia cullata, ***ibid,*** omnia sua qua homo debet matri, ***ibid.*** 2. quantopere ei obligetur, ***ibid,*** per incarnationem omnes homines sibi arnore obstrinxit, 630,2. refrigerium est omnibus ad se confugientibus, 612. 1. per eum omnia sancta cl odorata reddi debent, 647, 1. Ecclesiam quomodo vaporet, ***ibid.*** 2. Sacramenta ab eo profecta sunt, 648, 1. est velut uva, ***ibid.*** 2. est suis nrigo omnium virtutum, 649, 2. quam iis sit dulcis, 613. 2; 656. 2. ipse solus plenam capienti im in mundum tulit, 658. 2. fuil filius David, ***ibid.*** 2. ejus sapientia, ***ibid.*** ct seq.; 659, t ; 060, 1,2. hausit a Patre omnem sapientiam, gratiam ct virtutem, ***ibid,*** quomodo ct qualiter ari limbum patrum descenderit, 665, 2. penori iliter non de-rendit ad infernum damnatorum, 666,1. dedit in purgatorio juhilæurn,***ibid,*** nobis laboravit in mundo , 667, 2. fuit in cruce quasi scopus , iu quem Judæi sua tela verborum ejaculati sunt, *20, 1. eri velut justitia. poderis, et firmamentum, *26, 1, 2. tan® assiinil ilur, *30, 1. est sol Jnriitiæ, *31, ***1. pro crucifixoribus*** suis rogavit, *50. 2. pro nostris debitis apud Patrem fldrju-it, *76, 2. ejus crucifixi doles el fructus, *204. 2 at seq. eri pater piup-*rum : hinc qui eos opprimunt, Christum quodammodo victimant. *208, t. quo die conceptus cl passus sil. *220,2 orans in cruce pro nobis exauditus esi, *226, 1. est synopsis omnium mirabilium, *2ti, I. et finis Prophetarum, *233, I. quæ in eo minbiha intrinseca et extrínseca fuerint, ***ibid.*** 2. docuit iu Sion, crique Verbum Patris, *136,2. esi veru» Mcerdo<, *239, I. eri medicus prxslanlissimus, *269. I. quomodo in Lnari morie git Licrymatus, *280, 2; 281. I paupertatem est evangclicam amplexus, cl r.nn cbriifianh «vetandam propnMiit, *342, 1. ip-e sol ct lux eri. *376, t. eri -ignum ævi, qua Deus et qua horno, *379, t. per «olent reprasentatur, *390, 2 ; ‘393, 3. eri compendium omnium operum Dei ac tntuh universi, *418. I. est fidelibus auctor orimi* gratta» et virtutis, ***(bid.*** quomodo Deum Patrem cl S. Spitllum qua humo glorificet, *421, 1. cri velul cilharœdus, *434, 2. in quo Apostoli^ se fecerit majores, *513, t. csl perfectis ceu unguentum odoriferum, *522, ejus memoria gratissima esi Sancti», ’52-i, I. m Selh cl Sein repræ-tealaiur, *3 H, 1. item per stellas, luuam, solem. *537, 2. ideai «I rcMA, *538. 1. 2.

Je-us filius Josedec, pontifex, quando floruerit, 20, î. Jesus filius Siracb, senior, fuit auctor libri Ecclesiastici , 17, 2 ct seqq. imitatus est per omnia Salomonem, 3>, 1. multa cx ***eo*** deprompsit, et suis addidit, 18, 1. fuit iiicrosolymita, ***ibid.*** 2. et vir magnus ct sapiens, 19, 1. et Propósta, ***ibid-*** 2. per varias regiones est peregrinatus, ***ibid,*** quando vixerit, cl quot annis anta Chrirtum. ***ibid, i*** et seqq.; 20, 1; 45, 2. an fuerit ex LXX*. Interpretibus S. Scriptura, 19, 2. non fuil nepos Elea* lari pontificis, 20, 1. fuit praecoci ingenio, ***iMd.*** per varias tribulationes fuit a Deo probatus, ***ibid.*** 2. fuit vir probus el figura Christi, ***ibid,*** est alius a Jesu filio Jos*-dec, ***ibid,*** item a Ben-Sira, 21, 1. fuit de stirpe <acer-<If»tili. 20,2.

Jesu* filius Simch , junior, Ecclesiasticum ab avo suo Jesu compositum in Ægypto repent, 42, 2. eum ex hebræo in græcum idioma transtulit, 19, 1. quando is vixerit, 19, 2; 20, 1 ; 46, 1. non est auctor hujus libri, sed tantum interpres, 20, 1, 2; 22, 1; 46, 1. dige*sit ejus sententias et varie transcripsit, inde est tanta variatio in textu Graco, 40, 2; 41, i. ipse quoque addidit prologum libro, 44, 1. ejus versio magus habita fuil auctoritatis, 46, 1. — Eir/e Siracides.

Joakim filius Scia quare dictus stitisse solem, *470, 2.

Joannes abbas mutuabat libenter, etsi non redderetur, *68, 2.

Joanne* eremita oleo a se benedicto ægros sanavit, *276, 2. leonem cepit, ligavit, et ad Abbatem perduxit, *484, 2.

Joannes (S.) apostolus symbolis et apologis gaudet, 26, 2. sapientia divina edoctus fuit, 430, 1.

Joannes Biptiria in quo fuerit velul sol, *32, 1. pro justitia or< ubiiil, 168,2.

Joannes (S.) Columbinus lectione Vitæ S. Mariae Ægyptiacæ conver-us est, 560, 2.

Joannes Cbryso-lomus ad nulla convivia accedebat , *81, 2.

Joannes Eleemosynnrius extrema semper præ oculis habebat, 260, I; 410, 1. visa misericordia est ad clecmosynirn invitatus, 110, 2; *27, 1; *74, 2. manum habebat liberalem, *68, 2. etiam in mutuando liberalis erat, ***ibid,*** sua omnia pro pauperibus oppigneravit Maurilio Imperatori *75,2. ei ob liberalitatem Deus el homines benedixere, *133, 1. sibi mortis memoriam idpiitidern refricabat, *283, 2.

Joannes (S.) Gualberlus cædem commissam cuidam hosti suo condonavit, *50, 2.

Joannes (P.) Maldonalus quotidie quinquies mortis praesentiam sibi ob oculos ponebat, 418, 2.

Joannes Persa libenter dabatmntuurn, *68, 2.

Joanne* Pontifex quare a Theodorico rego nec: datus, ‘552, 1,2.

Joannes Roffensis, parvo episcopatu contentus, ampliores recusavit, 341,2«

Jnannis Aragonum regis de regum miseria vox, 310, 2.

Joannis (S.) Silentiarii in Deum fiducia : hinc est a leone contra Saracenos protectus, *201,2.

Job primus homines ad morum compositionem reformavit, 6, t. pupillos propugnavit, 148, 1. quomodo cum filiis rideret. *93, 2. quomodo in suis ærumnis mortem oplarit, *99, 2. in stercore dæmoncni vicit, *356, 2. opus suum carmine conscripsit, *434 , 1«

Joco« mensales moderabatur syinpostareha, *142, 1. joci amicorum non sunt in malam partem uccipiendi , •364, 2.

Jopa* propbeta non fuit puer Sareptanus ab Ella vitæ r< rtitutuf, *507, 1.

Joram filio Josaphat regi Juda Elias per litteras mortem eri comminatus, *507, 2. ejus feralis mon, ***(bid.*** 2.

Jordanis fluvius unde sacer dicatur, 659, 1. exundat tempora vens, ***ibid,*** typus est baptismi, ü,í9> U

Jordani (B.) de eleemosyna sua indigne collata re*[nisum, 369, 1.
Jos-iphat rcx Juda pins fuît, in pietatem tamen pacca* vil. *525, 2.
JoMph.it filius regis Abonner, n Barlaam convenus, in eremum secessit, *346, ta
Joseph patriarcha typus fuil Christi, 214, 1. in carcere mansit, quia speravit in homine, *24, ta ejus elogium comparatur cum Itanoch, *529, I. unde Vocatus Joseph, *(bid,* varia passus est, fuit in castitate ct pailentia mirabilis, *ibid,* ejus oSM ex Ægyplo in Ch inaan diportata, *ibid* 2. nu aliqtmd miraculum tunc p ararmi, 3.>0. 2.
Joseph (S.) ha'mit B. Virgin*m adjutricem m educatione Christi, el in virlulum profeclu : quam fuerit sanctus, •242, 2.
Josephus (Fl.) censuit voluntatem internam peccandi non e*se peccatum, 555, 2. sæpe historias gentis suæ exornat contra rei veritatem, 478, 2.
Josiæ regis quam grata fuenl memoria, *521, 1; *523,2. ejus pietas circa cultum Dei, *521, I; *524 ¡ 2; *525, i. ejus virtus el nomen tribus ante nativitatem occulis a Dio per Prophetam prædicta sunt, *521, 2, ejus nominis etyma varia, *ibid.* 2. quid allegorici? *e*l tropologice designet, *522, I. 2.
Josué fortitudo data a Deo, *466, 1, 2. ejus victoriæ, *467, 2. fuil Moysi successor in regimine populi el spiritu prophetico, *ibid.* t. undo fuil Propheta, *i6id.* futi virgo el cælebs, *ibid,* ejus nomen quid sonel, *ibld.* 2. fuil typus Jesu Christi, *(bid.;* 20, 2. ejus continentia ac li* benditas, *467, t. salutem Israeliti attulit, *ibid.* cur ejus mors non plangatur, *108, I. quo ritu Hai urbem expugnant, *ibid,* solem c xelo stilli, *ibid.* 2 el seqq. in arctis constitutus Deum invocans ab eo est exauditus, •471, 2.
Juda (quare Iribus) a decem aliis divulsi, •408, 2. ipsa ob Idololatriam in Cbaldæam fuerit abducta, *517, 2 ; •526, 2.
Judia palmis abundabat, 635, 2.
Judæi ecclesiasticum in canoncm «aerum non recipiunt, 15, 1,2; *572, 2. gentiles aversabantur, 276, 1 convivali mlur separati a feminis, 285, 1. erant dune cervicis, 377, 1. non tolerabant meretrice*, 527, 1. eorum afflictlo sub Plolrm.ro Ligi, 80, 1. eorum plurimi e captivitate Ægy pli redempti per Ptolemæum Philadelphum, 4G, ta sunt dilecta Deo gens, 625, 2; 628, 1. inimicos oderant, 676 , ta qui do rau*i uxores dimitterent, Gj 2, 1. blasphcmiam exhorrebant, *25, 2. apud gentis mi® hommes peregrinantes divertebant, *82. 1. gentibus erant ludibrio, *ibid,* quo ritu int ndicarent, *80, I. juxta sepulcra mortuorum epulum pauperibus instruebant, *100, 2. non nisi bona temporalia speratali!, "109, 1. quo ritu in festivis epulis Deo gratias agerent, *156, 1. semper ad gulam fuere propensi, *266, 1. corpora mortuorum inungebant aromatibus, *279. 2. mortuos nimis plangebant, 2R0, t soli habuere dignitatem propheticam, "432, 2. post Babylonicam captivitatem ¡dula publice non coluerunt, *500, 2; *501, 2. eorum Imminutio per Ptolcmæuin Lagi et Seleucum I Syri e regem, "227, l ; *536, 2. eorum mira multiplicatio, *ibid.* per infidelitatem el impietatem in Christum a tide el vita pitrum Suorum degenerantes, sunt ab eurum h r-rcdil ili' exclusi, "138, 1. eorum propter ea pœnr, *59, ta Cbritdo illudentes, in rego suo Agrippa ab Alexandrinis po*l illusi «tint, *42, 2. maxime ab Elia in tine mundi convertentur, *442, 2; *512, 1; *ibtd.* 2. hi design uitur per ldmn.cn* priscos. *548, i. negant personos in SS. Trimtale, *5l0, i;*57i, 2. — *Vide* Hebræi, taraci.
Jud.ei moderni Christianis famerari licitum ubi putant, non Jndæis, 274, I.
Judex vit fortis cl potens, ct cur, 224, 1; 227, <• cl hi Judicando equus, 225, 1, 2. plebi non «• accommodet, 226, 1. nec eam offendat, 227, ta non sil pusillanimis, 227,2 secundom Judicem judicandum est, 272, ta ei sententiam pronuntianli credendum, *ibid,* juoicibusa*-■istit Deus, *ibid,* inauditis partibus sententiam proferre non debent, 839, 2. polleant sapientia, 294, 1, 2. item beneficentia, *ibid,* saepe auro corrumpuntur, 263. 1 ct seqq. qui tales, «uggillantur, cl «tmiles sunt mulis, 558, 1 , 2 jiidfCM iniqui justitiam velut constuprant, 46, I, 2. cur principes vocentur Judice», 293, 1. 2. 546, 2. Judex «it senet et grandævus. 671, 2. sit velut caecus et manibus truncus, *364, 2. quomodo <e erga delinquentes gerere debe.it,'509, 2 judicum Israelis alii pii et Xilosi, alu impii fuere, *475, t.
Judicare non oportet quemquam ex specie , 330, I. et no* prius quum alios, 510 , I. idque ne judicemur a Deo, *ibid. 2.*
Judicialia præcepta quomodo dicantur fuisse sterna, 482, 1.
Judiciariam (ad potestatem) tria requiruntur, 294, 1,
Judicium certum requiritur in omnibus arlionibns el (Ide, 182, t. judicium de aliorum factis semper suspendendum , 338, 2. Judicium Dei cur vocetur testamentum, 469, ta id semper præ oculis habendum, *ibid,* ei se debet homo semper præparare , 509, 2. judicium particulare cujusque fit «tatim a morte ejus, 359, 2. Judicii extremi timor salutaris e«l, 81, ta judicium proprie senum csl, 672, 2. Judicium rqiium bonos premio , malos pœna afficit, "175, 2. judicium est Hebræis sæpe idem quoti mor*. *283, 1. cur judicii nomine vocelur mors, *ibid,* nbquindo Idem est quod Justum , *158,2. Judicium justum et verum judicandum, *364, 2; *365, 2. judicii dies qu ire vocetur agnitionis, *16, 2 pauperis ct dii ilis sortes commutabit,'386, t. eril horribilis freqiiciilKMims ful.'iiribus, *402. I judicia Dei sanctis vidcntur .t i|u i, nnplis iniqua, *31», 2. cur praecepta legis judici i vocentur, *455,2; *462 , I. judicia temporum qu i- dicuntur. *512, 1. Judicia smi «qua, 225, <•
Judocus Clidovæus libros ¡V S. Cyrilli in Joanncm sup" plcvil, *212, 1.
Jugum ferreum lingos maledice multiplex est, *58, ta jugo domantur animalia feraci indomita, '187, I. eo designatur lex Dei, "567, I. jugum grive super filios Adœ quod sit, *324, 2. qualia et quanta id complectalur, *325, i, 2; "327, i. Î.
Jugurtha, a Masinissa in regiam receplus, ejus familiam c\lihl, 366, 1.
Juliani imperatoris impietas eluxit cx vultu, incessu ct habitu dissoluto, 542 , t, 2. ob pravam instituthmem factus csl apostata, *87, 1. temeritate periit, *162 , t.
Juliano Stylit i' leo obedivit loco excedere jussus, *48 4, 2.
Juli mus (S.) anachoreta, diclus hospitator, palrtm occidit ob nimiam credulitatem, 529, i. assidue ad Dei Judicium se comparabat, 509, 2.
Julianus (S) Conchenris Episcopus fuit a B. Virgiue pilma domtus : ejus vita (uti mirabilis, "443. ta
JuliiB Coir in periculw fuil inlrtpldui» 299, 2. libenter Ignovit inimicis, *47, 2. suis se injabore ei periculis nntcslgnintiin pr«bcbat, "145, ta
Julius Ilygitiu* fabulas con«criprit, 385, 2.
Jumenta dicuntur a *jmxindo :* ea tres ob causas sunt curanda, 242, 2; *186, 1. non sunl oneribus nimiis gravan-l.i, 21-,
Juniperus (B.) per visionem didlcil nos «lno Deo nihil po^c, *232, 1. ejus iu ferendis opprobriis patientia, •50, 2.
Junius Brutus undo sic dictus, 598, 2. primus consul Ruina creatus est, *324,1»
Juramentum quire illicitum, 599, 2. torquet animam, 600, 2.
Jurauv temero Deo tandem poenas dabit, 601, 1. «Jus in-

feriante» *ibid.* pirans juramentum non prestaos, dupliciter *peccai,* *ibid.*
Jurare omnem Dei cultum significat, 105, t. a jurandi eomuetudine devenitur ad perjurium, 599 , 1. jurare *peju< est* quam occidere, 600, I.
Jur* prudentia ethica iiililur, eique est subalterna, 11, Î.
Justa que mortuis debeantur, *279, 2 et seqq.
Justificare subinde significat justum declarare, 288, 1.
Justificationis ordo el modus, quis, 72, 2. justificatio impii incipit a timore servili, 158, 2.
Justinus (S.) martyr m <ola lege Christi quietem et sapientiam reperii, 00, 1.
Justinus mi sit auclor libri *Questionum* LXXXV *nd Orthodoxos,* •441, 1. ejus errore* per varias sectas philosophorum, *557,2.
Justitia moralis el generalis sita est in observantia omnium mandatorum Dei, et capitur pro religione ac qualibet virtute, 75, 2; 83, 2; 84, 1; 89, 2; 'f 2, 1. subinde capitur pro pietate, 120, 2. pro ea usque ad mortem certandum, 108, I. ejus coines est pax, 182, 2. justitia et misericordia Dei simul jungi solent, 163, 2. Justitia origin ilis prestaba! grati* Christi, 449, 1. Justitia generalis est velut vestis poderis, *25, 2. eaquo duplex, *ibid.* 1res eju* in homine effectus, 2<i, protege t et confirmabit hominem in die judicii, *ibid,* justitia srpe sumitur pro operibus justis, *ibid.;* *158, 2; *436, 1, justitia in lucro potior opibu* immensis, *365, 2. justitia el misericordia in Deo a qualis est, *472, 1.
Justitia in omnibus causis attendenda, *148, 2. pingitur ut virgo libram tenens el gladium, cur, 546, 2. ejus violatio symbolicuin stuprum est, *ibid.*
Justus (nemo pluie) est, 223, 1. inter justum et peccatorem nequit esse societas, 397, I. Justus agno assimilatile, *ibid,* cum impio societatem non ineat, 399, 1. ei benefaciendum prie injusto, 307, 1. 2, 369, t, 2. solet esse misericors, 370,2. confidit ut leo, 588, 2. vagit opere quam verbo Deo placere gestit, 636, 2. semper viret el floret, *(bid.* gaudet oppression ibus, *ibid,* in Christo et cum Christo fructus bonorum operum semper profert , adversis non cedit, *ibid.* Christum temper sitit, *ibid,* justus in peccatum prohibons, res deploranda est, •16, 2. justus semper crescit in sapientia el sanctitate, *158. 2. legi e*t fidelis, el lex illi. *166, 1. est in cogitationibus ct verbis constans, *167, 2. est inchoate praedestinatu*, *171, 2. ejus oratio penetrat cœlos /225, 2. el a Deo statini exauditur, *226, 2. semper jubilare potest /341, 2. imperat Deo, *468, 2. aliquando peccat , •303, 1.
Justi, etsi pauperes, honorandi sunt, 320, I, 2. justorum tres sunl classes, 406, 2. indigent misericordia Dei, el ab ea coronantur, ill, I, 2. studere debent obedienti® vl charitali, 113 , 2, eorum genus est prosapia virtutis, *ibid,* tribulationem expetunt, quia ea probantur, *23, 1, 2. ad multos annos sine peccato mortali possunt esse, *29, 1. soli comparantur, *31, 1. crescunt ut sol, *32, 2. in die judicii impios condemnabunt, a quibus vexati; pios, qui sibi compassi, glorificabunt, *43, 2. eo* lingua calumnialrix probat el illustrat, *59, 1. quo modo iis mula non occurrant , *164, 1; *165, 1. quare lis opposuerit Deus peccatores, *176, 1. nihil liment, *201 , 1. a Deo proteguntur, *202, 2; *203, 1. idque triplici custodia, *tbid.* eorum memoria est perennis, *264, 2. fis quatenus et quare ærumnæ inferantur ot Il igclla, *329, 1,2.— *Vide* Fidelis, Pii, Sancti.
Juvenes discant sapientiam, 672,1, 2. eorum sunl viresci opera, *(bid.* juvenis hieroglyphicum, *92, 2. juvenis non uxoratus e*t similis avibus vagabundis, el cavendus ut erro el latro, *244, 1,2. senioribus deliris el imbecillis non insultent, 120, t; 266, 2. hi nubant, non seniores, 245, 1.
Juv»mtuie(in) discendum, ut sapientiæ in senectute fructus I edantur, 206, 1; 672, 1. juventutis vitia in senium usque durant, 347, 2. audax est, cur, 579, 2. ea Deo dicanda, non vitiis, *ibid.;* 494, 2. ejus hieroglyphicum, •92, 2. similis est equo indomito, *ibid,* flectenda ct castiganda est,*94, 1. honorare debet seniores, *153, 1. variis erroribus exposita est, '557, 2. in ea studendum sapientiæ el virtuti, *569, y

K.

Kcr-rpuotç et reprehensionem el condemnationem signifi it, 185,1.
KaranXvirrw, xxraTrXr^uo; et xxtxitXt£ quid sint, 564, 1.
KxrtaxGuai est alieno fèror arbitrio, 157, 1.
KJ.Ótfuux idem est quod filum retortum, 215,1.
Kcz¿¿ (verbi) nova compositione gaudet Siracides, 285, 2.

L.

Laboris commnda, 232, 1, 2. labor parit virtutem et sapientiam, 40A, 1. est gloria animæ, ejusque dignitati congruus, 324, 2; 325, 1. labor Juvenum est, 672, 2. labor omnis brevis est, *33, 2. labor el cibus invicem attemperari debent, *130, 2. labor cibum precedere debet, non subsequi, *ibid,* labore modico sapientia paratur, *559, 2. item perennis beatiludo, *568, 1.
Laborans non debet jejunare, *130, 2. laborandum non est pleno ventre, *131,1.
Libia moderans quantum inde boni colligat, et non moderans , quantum mali, 599, 2. labiorum signaculum est premeditatili dicendorum, 593, 1.
Lie cibus naturalis esl,el homini quasi coævus, *317,1. est symbolum innocentini cl candoris morum, *ibid.* 2.
Lacæna quædam , servire jussa, liberam se professa est, •189, 2.
Laced.emnnii philosophiae moralis perstudiosi fuere, 4, 2. eorum trichoria de ætate triplici, 266, 2. non peregrinabantur, *81,2. mendicos habebant infames, et mendicitatem velut probrum, *343, 2.
Lacrymæ solent esse ver® doloris indices, 380 , 2. dum fictæ sunt in viro, valde violent® sint oportet, *ibid,* lacrymæ meretricum sunt fictæ, *ibid,* lacrymas pupillorum ct viduarum respicit Deus, *224, t ct seq. lacry* rnæ Christi in morte Laxari quid nos doceant, *280, 2.
Lidislaus Bungariæ rex sponsus vita excedit, 3)9, 1.
Læla et tristia invicem succedunt, 355, 1 et seq. ; 356, 2.
Lætitiæ 1res fructu*, *103, 2; *104,2. ipsa est velut hominis vita, *ibid,* est thesaurus indeficiens sanctitatis, *ibid,* lætitia vera ct solida consistit in sanctitate, *ibid.;* •558, 4. el ex ea nascitur, *105, 2. lælilia sæculi non est pura, nec diu durabit, *103, 2. lætilia fovet cl auget sanctitatem, *ibid,* facit hominem longævum, *104, 2. corroborat spiritus vitales, *ibid.*
Laevinus Lemnius quædam habet censura digna, *272, 1.
Laici templo non exeant nisi sacro officio peracto/541, 2. Sanctum non ingrediebantur, *558, 1. non audiendi in accuratione Episcopi, 365, 1.
Lamentationes Jeremiæ super mortem Josiæ quæ fueri^.w *523,2.
Laminam auream gestabat Pontifex Aaronious in fronte, *459, 1. quid ei esset inscriptum , *ibiti.* unde dicatur epus virtutis, *ibid,* unde gloria honoris, *ibid.* 2. el oculorum desiderium, *ibid.*
Lapide (sub) certo thesauri defodiebantur, *72, 2. lapis oneris erat, nd quem luctatores vires suas probabant, 207, 2. lapis philosophicus mullos torsit irrito conatu, 132, 1.
Lapsus per linguam fallacem gravis est, 553, 2, 554, I ct seq.
Latera virgis el flagellis tundenda sunt, non caput, *94, 1. sunt symbolum petulanti®, iòidi

Latina verslonb Ecclesiastici antiquites, 22, 1, 2. ejus (H'rfectio et auctoritas ; Græcis eri anteferenda et Syris, 93. 2. iis enim eri uberior, *105, 2. et correction *547, 1. latina versio novi Testamenti ct Psalmorum simplex candida est, et soloecismos habet, 37, 2.
Latitudo charitatis, 473, 2
Latria proprie dicta, exhibenda est Deo et Christo, 151.2.
Laudare Dcum continuo debemus, 492, 1, 2. idque dnm vivimus » *itid.* id opus Sanctorum est, 444, 2. idque sexlupliciter, 445, 1. vivens piane laudari non polol., 361,2 ct scq.
Laudare Dcum est adumbrare statum Beatorum, *310, 2. Id omnibus in rebus facere posse, magna sapientia est, *311, 1. id docemur ab avibus canoris , *375 , 2. id est sacerdotis officium, *461, 1. inndus laudandi eum est laudare sine modo/420. 2. varii sunt gradus laudandi cum tum intensive, tum extensive, *421, 2.
Laurentius (S.) martyr pro brevi certamine cœleslc hravium meruit , *568, 2.
Laurentio (S.) Justiniano adolescenti apparuit sapientia divina, 77, 2. mori voluit in matta, *275, t. in carnis incisione constans fuit, *278, 2.
Laurus cur dicatur insana, 264, i. etiam fulmino icitur, I.
Laus sapientiæ est laus Dei, 444,2. laus Dei summa est ejus majestatis confessio, 493 , 1. laus patrum est laus Dei el filiorum, *427.1.
Lectio spiritualis od orationem viam sternit, 513, 1 lectio admensam apud Religiosos commendatur. *148, 1. lectio comestioni comparatur, '239, 2.
Legata pin in morte non damnantur, 420, t. ea cito debent ab hærcdibus solvi, *ibid.*
Legere gnomas veterum, sapientiæ parande conducit, 217, 1.
Legio fulminatrix cœlitus a Deo præsidia accepit, *471, 2.
Legislatores prisci ethices amantes fuere, 3, 2. a Deo so leges suas accepisse jactabant, '304, 1.
Lenitate mulieres corrigendae sunl, 682, 1. lenitas el fidelitas simul jungendx sunt,*453, 1. fidelium lenitas est charitas, aut saltem ei conjuncta, *ibid.* 2. est vera sanetilas, *ibid.*
Leo interiora habet similia caninis, 170,2. humilianti se parcit, 171, 1. insectatur onagros, 399, 2. est symbolum rapacis et tyranni, 400, 1. el peccati, 563, 1. hominem timet, 477, 2. humilitate, beneficiis el sanctitate delinitur, 684, 2; *47, 2. est peccati symbolum, *27, 2 et seq. item linguæ maledica, *59, 2; *60, 1 el seq. el vigilanliæ, *474, 2. et impiorum, 191, 1. est fortissimum animalium: mox ut natus est videt *474, 2. cum senescit, melior est, *ibid,* est impavidus,*ibici,* ejus tota vis est in oculis, *28, 2. ejus venatio et fuga, *ibid.* leones excavaverunt sepulcrum S. Paulo primo eremita% *279, 1 sanctis viris paruerunt, *484, 2.
Leo III Pontifex inimicis suis ad necem postulatis vitam impetravit, *48, 1,
Leo IX Pontifex leprosum in proprio lecto collocari Jussit. 257,1
Leonardus Leuius Societatis Jesu, de dubio aliquo diffìcili consultus, invocare solebat Spiritum Sanctum, antequam id rendu rei, *167, 1
Leonina (quæ sil) societas, 262, 1.
Lepus symbolum est celeris auditus, 340, 1.
Lethe fluvius apud inferos a poetis Angitur, 12, 1. oblivionem praeteritorum inducit, 359, i.
Leves sunl bicordes, 104, i.
Levi quod sit elj mon, *456, 1. eum ejusque posteros ex omnibus Jacob posteris Deus sibi in sacerdotes et ministros elegii, *171, 2. non habuit pariem in Chanaan, *449, 2; *463, 1. 1.
Levila omnes ministerio pontificis addicti fuere, *463, i. quia dicati Deo, exteris erant honoratiores, *456,1. Deus erit qprum pini, *463, 1,2,
Lex cur vocetur nomine testamenti, 350, 9 ; *51, 1; *455, 2. cur nomine judicii, *ibid,* ejus observatio, limnr Dei el sapientia mire inter se connexa sunt, 81, I. quem •nier se habeant ordinem , *ibid.* hinc sæpe pro eodem sumuntur el confunduntur, *ibid.* 2. lex Dei peccatori dura el gravis est, sed jam justificato facilis, 159, 1. ejus potentia, 262, 2. est sapientiae fenestra. 429, 2. vocatur disciplina, cur, 481, 2. Hem bæreditas, *ibid.* quantum Dei bonum sit, *ibid,* practicando discitur, 56", 1. ejus observatio veram parit sapientiam et intelhgentiam. ¿bid. inordinatos motus refrenat et componit, *ibid,* velut memoriale Dei est, 652, 1. vetat incondiam et vindictam , *51, 1. jubet pauperi benefacere, *71, 2. ejus custodia ditat,*71, 1. piis est recta el aqua, impiis distorti el iniqua, *315, 1. sinceris eri causa salutis, hypocritis et pncvaricatoribus causa perditionis, *158, 1. ju<ln fidelis est, quomodo, *166, 1. ipM in omnibus acendis est consulenda, *ibid,* quia esi oraculum justitiae, *ibid.* 2. in futuri* rebusque dubiis consulenda est, *196, 2. e' plane ad eas respoiucbil, *ibid.* 2. ejus oh<enratio est tacitae! implicita oratio, *21 ', 2. item obl.itio, *214, I. hæc non est erubescenda, sed gloriosa, *364, t. lex identidem animo volvenda et revolvenda, *292, 2. quare vocetur scientia vif®, scientiæ et discipinx, *455, 1. cur vocetur Jugum, "567, 1. legi »ue pareat princeps, quia ea tenetur n<m minus quam subditi, *105, 1*
Lex evangelica est lex ulu•>**., <mo«que cultores cœlo transcribit, 60,1. lex nova a l veterem est velut anima ad corpus *237, 2. tex Mosis quanti cum majestate el tremore lata sit, 482, 1. ejus latio fuit Deo summe gloriou, *ibid.* lex naturalis el moralis est fonssapientiæ, 58, i.
Leges judiciales Judicium vocantur, ceremoniales testamentum, morales disciplina, 482, 1.
Libanus mons abundabat arboribus prostaolissimis, 633, 1 ; *309, 1. unde dictus e*t thuris ferax, 646, 1. \i¿cvcct id est thus, vol arbor thurifera, ab Hebræo *lebana* deducitur, *ibid.;* *309, 1.
Libatio vini erat ultima sacrificii pars, *542, 2.
Libellus repudii JuJæis permissus eral : is solvebat matrimonium. 692, 1 ; *368, I.
Liber De *Divitiis* Sixto III ascriptus, est pelagian! ilicujus, *115,2. liber De *Ordine vita* an sit S. Bernardi, *154, t. libri De *Panitenlice* quis silaucton videtur Victoris Cartonna episcopi, 179,2. libri Canonici S. Scriptune duplicis generis sunt, 15, 1. libri omnes S. Scnpturæ unus liber sunt, 342, t; *197, 1. liber *Hypognoi-(icon* an sil S. Augustini, *324, 2. liber De *Sptntu ei Anima* an sil S. Augustini, *373, 1. liber De *Mirabilibus S. Scriptum* an sit S. Augustini, *453,2. liber *De Sina et Sion an* silS. Cypriani, ibid, liber expensarum debet esso clarus, non offuscatus, *360 , t. libri ohm cedri succo inungebantur, 634, t. libri Mtcbabæorum nou censentur inter hagiograpbos, sed historicos, *179, 1; *572, 2. libri sunl optimi consiliarii, *251, 1. libris suis scriplore* sancti nomen non prætlgebuil, *548, 1.
Liberalis, hic et in futuro felix est, 149, 1. est fortis et validu*. *67, 1.
Liberalità^ propria principum est virtus, 46, 2 ; *255, 1. mater concordis, 670, 1. dantem delectat, •220, L
Liberala (S.) marlyr, alio nomine dicU Wilgefortis, w557f 1,2.
Libertas summe mulieribus placet, 691, 1. præstat omnk bus deliciis el opibus, *81, i; *82, 1. ad eam aspirai servus otiosus, *186, 2; *187,1. libertatis optimus usus, est usus ver® servitutis, 155, 1. libertatis origo esi facuftas consultandi, 448 , 1. liberiate sua debel homo uti ad bonum, 404. 1.
Liberum arbitrium homo habet, 448, 2; 449, 1 et seq. id non excludit Dei gratiam, 451, 1. est instar libr», 401,

1. ajo* Mitoplex dignità*, 452, 2. id est ad bonum con-
▼ ***eriendim,*** 453, 1.
Libidini* mala et potentia; est superbi® filia, 190, 2. dissolvit amicitiam, ***ibid,*** igni exardescenti comparatur, 284. 1. vix evelli nequii, 283, 2. obeam pleriquedamnantur, 284. una infl unniat aliam, 527, 1, 2. evitatur foga occasionum, 527, 2. contraeam remedia, ***ibid, ejus*** damna, ***ibid.;*** 528, 2. est inexplebilis, 598, 1 ; 605, 2. et impudens, 598, 2. est velut ignis ardens : ejus ***1res species, 601,2.*** non consenescit cum senectute, 606, L ducit ad atbeismum, dedecet senectutem, 67!, I. hominem effeminat el dementat, *496, 1. eumque dedecorat, ***ibid.*** 2. reddit eum reprehensione dignum, ibiW. libido mulierum. *9, I, 2. qu® ejus causa, MO, 1. libido sanitati nocet, *97,2. est linea, *370, 1, 2. est senex, fatua, adultera, 672, t. — ***Pide*** .Meretrix, Mulier.
Libra libertatis cl rationis, 452, 2.
Licitis (a) facile ad illicita delabimur, *261, 2.
Lignum offensionis quod dicatur, *114, 2. lignum injectum edulcavit aquas Mara, *271,2.
Lilium plurimarum virtutum eit symbolum,*309, 2. item virginitatis, ***¡bid.*** ***item*** resurrectionis et dotis claritatis, *310, 1. item angelorum et angelic® puritatis, ***ibid.***
Limax dicitura limo cui semper adhæret, 519, 1. ejus natura describitur, ***ibid.***
Limbo (in) agebant animæ Sanctorum ante Christi adventum, 358, I ; 416, 2; *507, 1 ; *553, 2. quomodo hi a sapientia visitali ct illustrati, 663, 2; 666, 1. an hic sit paradisus in quem Henoch translatus est, *440, I, 2.
Lingua dulcis conciliat amicitias, 19!, 1, 2. lingua sapientoni et ' melorum est aurea, 215,1. lingua loquendo dicitur arare, 229, 2. <jus et sermonis usus soli homini datus est, 478, I, quid homini conferat, ***ibid,*** indom m. lis est, 537, I. nil proferat nisi premcdilatum , 593, 2 lingua falsa eadem quæ mendax et fallax , 553, 2
Lingo.e lapsus multiplex et periculosus est, 676, 2. quam sil la psu facilis, 407,1. exea oritu bonumel malum, vita et mors, ‘260, 2. lime est optimum simul et pessimum, ***ibid,*** plures occidit quam gladius, *57, 1. tum propria, tum aliena, ***ibid,*** sibi est inimica, ***ibid,*** sæpe corpus et animam necat, *58, 1, 2 ; similis est Il uninx, *59, I. solum per Dei gratiam domatur, ***ibid.*** 2. ipsa ut frenetur, os occludendum , *02, 1. obsignanda est et sigili mda, *03, t el seq. ejus damna, *65 , 2. lingua Deum hiu<lan* est merces studii sapienti® impensi, *565, 1, 2.
Lingua tertia el duplex eadem est, el talis est detractori*, •55, 1,2. ejusdimna, ***ibid.;*** *50, 2; *58, 2; *59, 2; *65, 2. lingua nequam est universitas iniquitatis, *55, 2. beatus qui in eam non incidit, *57, 2 ; ‘58, I. ejus dominium esi intolerabile, ***ibid,*** est pejor morte, ***ibid.*** et inferno, ***ibid.*** ! , 2. ejus matum tandem patebit, ***ibid.*** |pso*mel maledicos tandem cruciat, *59.1,2. comparatur Iconi et pirdo, ***ibid.*** 2. ip*a describitur, ***ibid,*** el seq cum illa non loquendum, nec et applaudendum, *62, 1. lingu® nuavjs quinta sit vis el energia, *336, t.
Lingua græca et hebra* i necessaria est interpreti S. Scapine ‘ , 39, 1.
Linguati remitti sunt in actione sexlupliciler, 169 1. linguatus est idem qui loquax, 263, 2. cum tali non est litigandum , ***ibid,*** quanta reipublic® affert mala, ¿92, i, 2.
Linum crudum erat vestis pauperrimorum, *326, 1.
Lippientem iuluens rur lippiat, 383, w.
Lis litem serit, *52, t. est similis ormlill®, 5 . 2. m .itas fraudes, odia cl alia peccata creat, 32. 2. eum sibi aceriunì qui amnibus negotiis se immiscent, *78, 2.
lutifrrdus(S.) episcopus Ticinensis .'iugulari fuit patientia,

Ldiguidurn (non) cum patente , 261, 1. nec cum divito, 16i, i nec cum luquice, ¿63, I. nec cum arrugante, WU, 1.
Litteras alienti* aperiens, obnoxius est secreti servandi, *37. 1. litter® Eliæ post raptum e paradiso ad regem Jorain, *508, I. quomodo h® ill® tradit®, ***ibid.***
Littus mare intra alveum suum coerce!, *414, 1.
Livor æniglni comparatur, 375, 2; 370, L
Lacu* vocatur vita? institutum in quo quis Deo servit, 853, 1, 2. locus est conservativus nd locai®, 306, 1.
Locusta? conjiinclim ct concorditer vivunt, 670,2.
Loligo piscis nigrum humorem emittit, 375 , 2.
Acyturopa qui dicantur, 387,2.
Lougæva sunt bile carentia, *108,L
Longævitas bommis et animalium, quæ, ***ibid,*** ejus mater est Mibrietas, *200,2.
Longanimitus tentatis necessaria est, 95, 2. longanirnilu 175, L
Longanimis et patiens quomodo differant, 175, 2.
Loquaces prunis ignitisassimilanlur, 264 , 1. —***ride*** Linguatus
Lo^pela in homine est actus rationis et consilii, 478, 2. loquela morti contraria qua? dicatur, 601, 2 ct seq.
Loquendum semper de Deo, el oli oportet, 291, I. item opportune, 449, 1. quando loquendum, quando tacendum, 593, 2. loqui volens invocet Dei auxilium, *62, 2.
f.oramentum quodvis vinculum significat, 586, 1.
Lot e Sodoma fugienf, symbulum vere pœnitenlis est, 18°, 2.
Lolharingiæ dux modernus initium Ducatus a Deo auspicatus, varias leges sanctas tulit, 528, 1.
Lucerna r<*præ>enlatur B. Virgo, *12, 2. el buna uxor, *14, 1 et seq. item parentum gloria ex institutione boni filiorum, *91, 1.
Luciani (S.) martyris corpus delphinus e mari in littus extulit. *279, i.
Lucía (S.) dotem suam vivens in pauperes erogavit, 420, 1.
Luciferi el angelorum peccatum fuit superbia, 313, I. ejus in Udonem damnatum ludibria, 381, 2. est paler discordia?, 670,1.
Lucifer stella hominibus est gratissima, *537,1.
Lucifer Cilarilanus episcopus libere Constantium Augustum reprehendit, *516,1.
Lucra injusta conterit Deus vel judex, *19,2. lucrum modicum justum potius est magno injusto, *365, 2,
Lucretia» Ilum in e pudor vitiosus fuit el mundanus, 162, 1.
Luctandum assidue cum vitiis, *561,1. et pro adeptione virtutum? ‘ . 1-
Luctus in morte amici qualis sit absumendus, *279, 2. is est moderandus, 583 , 1 ; *282, 2; *285, 1 ; 2. eo mortuorum memoria celebratur, *353, 2. ejus ritus, 583, 2; s'.. 1.
Ludere pro ***litigare*** subinde sumitur, 264, 2.
Ludovici^, iiliorum Caroti .Magni minimus, ob humilitatem dignus fuit patri in regno succedere, 329 , 2.
LudoviriK (S.) Francorum rex, sacerdotes el religiosos mire colebat, 251,2. juMiti.e exactu*» cultor fuit, 303, 1. lupinaria tota Gallia prohibuit, 527, 1.
Ludovicus (S.) Archirphcopus Tolosanus ne cum matre qilidem solui colloqui volebat, *374,1.
Ludovici Bavariæ ducis constans responsum in caplivitat . vn,1.
Lugendum cum lugentibus , 255,1.
Lun i mutatur semper, *29, 2. cum apud nos lucet, cœlo mm lucci ; tunc maxime nobis splendet, cum maxime distat asole, ***ibid,*** invocatur ab amantibus, et cur, ***ibid.*** fácil homines iu>tibiles, versatiles, lunaticos, ***ibid.*** *32, I. mutatur cum ratione el causa, *30, 1. lura deliciens nun peri» litatur, ***ibid.*** 2. est imago hominis incon-Jtanli», *32, 2;'395, I. ejus etymon, nomina cl magniudo, *388,2;* 19 4,1. ostendit temporum vicissitudinem et mensium partes, *394,1. causa est rerum s®culáriumt quia huiiiiidis domiuatur, ***ddd.*** inferiora omnia ab ea gubcrnuitur, ***ibid.*** U ejus elogia, ***ib(d.*** 2. æmgma

anno lunari cl Inna, ***ibid.*** Judæfo festa indicabat, *395 ,1.
symbulum est B. Virginis, ***ibid,*** un in ci habitent hommes, ’396, 1. varie crescit cl cornlculatür, *306. L cur diaitur vos casirorum in cicchi*, ’-i!»7. 2. est stellarum dux cl sol nocturnus, ***ibid,*** lunæ simulacriim adorantes viri, uxoribus se apud Mcsopotamloi *ubd» tunl; al qui Limi, uxoribus dominabantur, 689, 1. lum>ru mankbsl navi compirant, *392,1.
Limitici cum luna mutantur, sapiunt et desipiunt, *30, 1; *32, 1.
Lupanaria an permittenda Christianis, 526, 2. quæ eorum commoda, tôui. incommoda eorum plurima, 527, 2. sunt u dæmone invecta, ***ibid,*** sunt reliquia- gentilismi, ***ibid,*** restringenda Mint, ut pauca sint, ***ibid.*** 2. ei Romæ sustulit, multis renitentibus, Pius V Pontifex, ***ibid,*** item Philippus IV per lotam Hispaniam, 528. 1. lupanar in quod S. Agnes ducta est Romæ, in templum conversum est,
Lupata et lupi sunt frena equorum asperrima, 397, 2.
Lupi ct agni antipathia, 397, 1; 398, 1. quomodo *ub Cbrislolupi habitent cum agnis, 397, 1. lupus e*t symbolum gul.üetsæviliei,t6id. ejus ingluvieselsævities, ***ibid.¡*** 598,2. ejus maligna vis, 397, 2. in re medica tamen est tolutaris, ***ibid.*** S. Francisco obedivere, ’77, I; *485, t.
. Vscinia præcinil pullis ut cintare discant, *95, 2. mane aves reteras modulando antevertit, *375, 2. ejus melodia, ***ibid.***
Lusitana quaedam princeps novem filias uno partu enixa est, *223, 2.
Lusus capitur pro duello et certamine, *48» , 2.
Lulgardis (S.) vidit Christum sicut mille soles •390. 2.
Lulhcrani quomodo definiant pœnitentiam, *275, 1.
Lulherus velut taurus libidinosus fuit, 190, 2.
Lutum quomodo a figulo subigatur , *293, X
Lux a Deo creata, caque non defulura post diem judicii „ 621, I, est symbolum lælitiæ el beneficentia?, *109, I *201, 1. est gloria cœli» *385, 2. lucis numine vocatur gaudium et concitatio, 102, 1.
Luxuriosi sunt infruniti, 598, 2.
Luxus filia divitiarum, mater tyrannidis, 387, 1.
Lyæus unde dicatur vinum, •138, 2.
Lycurgus per duos catulos ostendit quanti referat recte filios instituere, *87, t, 2.
Lynx urinam suam ex inviilia occultat, 289, 2.
Lyra olmi in conviviis circumferebatur, *149, 2.

M

Macedonii diaconi innoxii in calumnia patientia, *4, 2.
Mtcliabsi fuere posteri Phinee-, *465, I. quare pontificatum sibi vindicarinl, *533, i.
Machetes abbas quomodo se cum detractoribus gereret, *61,1,2.
Machiavelt impia el nlhca axiomata et principia, *146, 1.
Mævii (C.) militis capii intrepida responsio» *34, 1.
Magia vox hebrea est, ct unde derivetur, 209, 2. celo* bris erat apud reges Pcrsiruin , 2, 2; 3, I.
Magi celebres erant apud reges Persarum, 3. 1. sic dicebantur sapientes, quasi meditantes cl scrutantes arcana, 200, 2. sape opera (temonis ivgro- *uianl, *270, I.
Magistratus populo tumultuanti non cedat, ncc se accommodet, 220, 1, 2. artifices diverso- in urbe procuret, *288, 2. (ini pradlciendi magistralibus,
Magistro gravo est, si docendi labor cassus sit, 678, t
Mign ilia Dei perfecta sunt, 6C1, 2
M ignanlmi descriptio, 171, 2. qn.v < iis sint signa, 414, i.
Magnanimitas fidelium quantiche deba, *7t, 2.
Magnas idem quod magnus , 324, I. magnatibus debetor subintesio el reverentia, 446, 2. Deo comparali, parvisunt, el minores quam pulices, • 223, 4.
Magnes symbulum feminarum eat • 370, 2.
Magnelarrbuv ent marhlratoi apud Macedones, 146 L
Magnificatur D<*uv in impii», *231 , 1.
Magnificentia Del elucet in Sanctis, *428, 2,
Magnis magna convenit humilitas , 124, t.
Maglio (S.) martyri apparens angelus, eum est consolatus,

MahomMes qu* ciocia del B. Virgini, 661, 2. tabulerei fuit, *29. 2. tute vini pu'nrn interdilli , *136, 2.
Mala pœnarum duplicia <unt, 219, X mila temper bonis adnexa Mint, 355, 2. malorum fabri cavendi, K5, L nidorum nrnnium duo 'dementa, anib tío M «V4ntia, 411, i. mala tam culpa quam pœn-o ju»l « non u-current, *164, ***2.*** quando mala vertantur lu boni, ***ibid.*** mila el malm quomodo Deus permittat, *175. i. mata boni» sunt bona, malis mita, *815, I, X
M ilacbias (S.) ArchiepÎM opu< lenii simul fuit el fidelia, •4SI, 2. ejus modestus risus, 672, 1.
Maledicere capitur interdum pro ***malefacere,*** ’232, I. quo modo iinpu maledicuntur a Deo, *173, L cl quire»

Maledici tam a Deo quam a Judice puniuntur, 5JI , 1. tandem lingule vu* virulentiam luent, *59,1, 2 >rpt morte præsenli, semper sterna puniti, *05, 1,2.— ***Vide*** Lingua.
Miledictio parentum in filios repe est efficax, 118, 2> 119, i. maledictio Dei realis est, 122, 1. maledictio Dei in Improbo* prs^uppooil peccatum originale vel actuale, *173, 1; *174, 1 quomodo in ea nascuntur impii, *351, 1. maledictionem Dei etiam io hac vita improbi sustinent, /5’. i.
Maleficus vir potior est benefica muliere, *372, 1 et seq,
M ililta levis est el inconstans, *32, 1. capitur subinde pro miseria et infirmitate. *96, I. cl pr>» calliditate el astu, *198, 2. malitia mulieris nulorum summum v«l, el ipsa «umma, 6S1. i; 634, I, 1.
Malum culpæ parit malum parue, 219, 2. malo benifacere» indignum est. 371, X — ***Vide*** Benefacere. M ilumsæpe vocatur iJ quod triste et molestum est. 403, i. malum magis destruit, quini bonum construat, 584, 2; 585. L malum plerumque recidit in auctorem, *40. 1, 2cl seq. quare Deu« opposuerit malum tamo, *176, I. et ejus remedium posuit in ipso malo, iòni. 2. nuluin culp* quomodo cetlal in bouum hominis el totius universi, Mid. I, 2.
Mammona vox unde derivetur, 173, t.
Manares, filius Jaddo pontificis, fuit auctor Mhismalii Samaritanim a Judæi', *547, 2
Mancipium. — ***Vide*** Servai.
M indans m indita etiam npere prestet, 170, 1.
Mandata Dei (eterna sunt via a<! Mpieulum, 59, 2. eorum ob<ervatlo animam conservat, 45Q, t. reni velul nubes pluviam minantes, *49,2. incutiunt sui prevaricai «ribus timorem, *50, 1. comminantur mortem preseutem et æternam , *49, I. eorum observatio est tacita el implicita oratio, *21 \ 2. item velul sacrificium, *214, i. — ***Vide*** Lex, Precepto.
Mane Deus per orationem requirendus, 152, 2; *157, 2; *158, 1 ; *304, 1. mane semper cogitandum, illum diem fore ultimum, *183, 2. mine orationi ante omnia insistendum, *303, 2. quæ mine a Deo petenda, ***ibid.***
Mmes duos linxit deos, unum malum, alterum bouum, tafi, 2.
Maulchxi dainnibmt agriculturam, 233, t. docebant vi- i um esse a diabolo productum, *136. 2. quomodo SS. Trinitatem definirent, *375, 1 solem consuerunt esse Christum, *389, 2. eum comparant navi, ’392, i.
Manlii in consulem electi constantia, ’34, 1. Manlii cur a praenomine Marcus abUinerent, *354, i.
Mansuetudo fons est omni* virtuti* et boni, 122, 1, 2, conciliat omnium benevolentiam, 123, 1. ejus merces, ***ibid.*** ejus origo est humilitas, ***ibid.*** 1, X frangit iram iu cor

repto et inferiore, *ibid,* honorem conciliat cI animae pecera, 334» I. in discipulo requiritur, *355, 2. ipsa «netifleat, *453, 1. quid sit, *ibid.* 2. est regibus maxime necessaria, *ibid, ¡*
Mansuetus quis dicatur, *453, 1. quam sil in república neces.«arius, *tbid.* 2. mansueti mitigant animos superbos et efferos, 171, 1.
Manucodiata aris symbolum est animi cœlcstis, *382, 2.
Manus valida est liberalis, *07, 1; *68, 1. manus symbolum et instrumentum est eleemosyna, *67, 1. ejus osallatio erat signum adorationis, *69, 2. manus Hebr.vis instrumentum significat, *526, 2. item ducatum, auctoritatem, potestatem, 159, 2; 211, 2; 44«» 1; 601, 2 in Scriptura symbolum est Spiritus Sancti, 488, 2. ***manus implere*** est consecrare, *461, 1.
Marcella (S.) assidue novissima in monte habebat, 259, 1. se prorsus a sæculo abscidit, el Deo consecravit, *442,1.
Marcellus II Pontifex quid de Ponliileatu censeret, ‘146,1.
Marcianus eremita occulte .«• sepeliri mandavit, *427, 2.
Marcidus accipitur pro torpido, deside, ignavo, 34 4, 1.
Marcus el Marcellianus (SS.) tormenta tyranni irriserunt, 68, 1.
Mare unde dicatur, *412, 1. est principium ct receptaculum omnium aquarum, *330, 1. ejus profundum et mirabilia solus novit Deus, *377, f. id Deus cum vult, sedat, *411, 2. ipsum insulis ornatum est, *412, 1. ejus mirabilia, *413,1 et seq. varia animalia producit, *413,2. ejus motus est abOriente in Occidentem, et cur, *414, 1. ejus aestus, *ibid,* mire seipsum purgat, *ibid,* sæpe locum et situm mutat, *ibid,* limites suos non excedit, *ibid.* 2. est quasi mundi venter, *ibid,* in ejus mirabilibus Dei omnipotentia et sapientia elucent, *415, 1. mare procellosum viris Apostolici* pacat Deus, *412, 2. ejus profunditas, 608, 2.
Margarita cum Inna crescunt et decrescunt, *395,2. c roris «liliis nascuntur, *ibid.*
Margarita comitissa Hollandiæ tot peperit prolcs quot sunt dies in anno, *223, 2.
Maria (S.) Ægyptiaca fuit a spiritu luxuriæ diu in deserto tentata, 92, 2. ibi vitam angelicam vixit, eamque Zozima narravit, 500, 1. a Zoztma voluit terræ mandari, ‘279,1.
Maria (S.) Magdalena perpetuo peccata sua planxit, 177, 2.
Maria uxor Ottoni* tertii imperatoris innoxium falso accusans adulterii, igni addicta est, 05, I.
Maria (B.) Virgo est radix sapientiæ, 61,1. ejus doles, virtutes, excellentias, prudentiam nemo potest comprehendere, *ibid,* sola Verbi incarnationem, nativitatem, vitam, et gesta per experientiam cognovit ocularem, et magis mentalem, *ibid,* sui cultoribus sapientiam infundit, *ibid.* 2 creata est in Spiritu Sancio, 63, 2. mira ejus gratia, *ibid.* ejus profunda humilitas, 120, 1. omnes ad se confugientes serenat, 153, 1; G37, 1. eos ad cœlum recta ducit, 213, 1. ejus servitio se mulli addicunt, 212, 2. ordinem Servitarum suo cultu dedicatum ratum habuit, *ibid,* api assimilatur, 335, 1. est janua cœli, 429, 2. est nobis mater honorificato, 435, 2 el seq. esi mater fidei» spei, charitatis, 436, 1. et mater rnisericordiæ, *ibid.* B. Joanni quasi mater occurrit, *ibid.* ob virginitatem facta est mater Dei, *ibid,* cultoribus sui gratiam el honestatem non modo edendam præbet, sed et propinat bibendam, *ibid.* 2. ipsa transcendit longis intervallis omnem reliquorum Sanctorum gratiam, 491, 1. inter puras creaturas est opus Dei sapientiisimum, 617, 2. in quo eas longe superet, *ibid,* in conceptione a Deo accepit gratiam e'. sanctitatem singularem : est idea omnis sapientiæ, gratiꝸ el unctitatis hominum ac angelorum, *ibid,* eamque semper anxit, *ibid.;* 665, 1. esi mater ælernæ sapientiæ in saiocarnata, 617, î. fuit a Deo praedestinata ante omnes creaturas, *ibid.;* 618, I. facta est nobis causaliter sapientia, justitia et sanctificatio : quomodo sil mater nostra, *ibid,* fuit causa finalis cur Deus univorsa créant, *ibid,* in omnes invocantes se sapientiam el gratiam transfundit, 620, 1. lucem suam per totum mundum spargit, S21, 1, 2. quomodo sit nebula, 629, 2. omnium est debitrix, *ibid.* 2. est velut nubes nobis, et fuit Christo, 623, 1. est Dei magnificentia, *ibid.* 2. est tabernaculum sapientiæ crealæ el increata, 627, 1. quanta illi ob initenutateli! Filit Dei data sit gratiaet cognitio, Mid. 2. unda ejus nomen derivetur, *ibid.;* 645, 2. magis est mater Dei, quam relique matres hominum, 627, 2. ejus dignitas» *ibid,* ex Judæis orta inter eos habitavit, 628, 2. Christianos primos el electos omnes ducit el docet, *ibid,* ejm cultus assiduus signum est electionis divins, *ibid,* ut quadruplex esset principium, ab (eterno praedestinata est, 629, 2. fuit Deo semper praesens, *ibid,* a prima ¡elate in templo ministravit, *ibid,* est in plenitudine Sanotorum diversimode, 631, 1 et seq. omnes doles et gratias omnium Sanctorum in se collectas, a Deo infusas accepil, *ibid,* habet et plenitudinem gloria omnium Sanctorum, *ibid.* Sanctos juvat ne plenitudo eorum minuatur, 631, 2. ipsa velut Ecclesiæ collum est, *ibid,* quare sub ejus pedibus luna fingatur,632,1. est «auctitatis omnis thesaurus, *ibid,* esi velut cedrus, 634, 1. palmæ et phoenici assimilatur, G36,1. ejus charitas summa, 637, i. e«l rosa in Jericho, eique rosæ proprietates adaptantur, 639, 2. est oliva speciosa in campis, 611,2. item platanus omnes umbra sua tegens, 642, 1. post conceptionem Filii Dei mirabiliter in sanctitate et sapientia crevit, *ibid,* esi balsamum el cinnamomum, 644, 1, 2 el seq. veram Dei cognitionem a Judæis ad gentes transtulit, *ibid,* ejus virtus fuit perfecta el virilis, *ibid,* nec ulla vitiositate perrnixta, *ibid.* 2. dxmonis vires elidit, 645, 1. per myrrham designatur, *ibid,* no minimi quidem virtutum actus in ea desiderati sunt, *ibid.* 2. semper in Deum fuit mente intenta, *ibid,* omnes virtutes in ea habitarunt, *ibid,* mortificationi fuit addicta, *ibid.* 2. nullam gratiam vel virtutem habuit sine magno labore et oratione assidua, *ibid,* ipsa velut vilis est, 648, 2. ipsius virginitas et humilitas,649,!.delectatur honestate, *ibid,* in ea conjuncta fuit virginitas el fecunditas, 649, 1. est mater pulchræ dilectionis, civitas refugii, spes Sanctorum, 050, 1. est gratiis plenissima, 651, 1. peccatorum asylum est, 652, 1; 654, 2. varia ejus elogia, 652, 1, 2; 656, 2; 063, 2. est dulcissima, 654, 1, 2. est velut manna, *ibid.* 2. etiam Turcæ eam deprædicant, 655, 1; 063, 2. quo magis amatur, eo majorem sui amorem excitat, 656, I. ejus carnem edimus in Vcner. Eucharistia, *ibid,* forte ipsa orante suam nobis carnem in ea reliquit Christus, *ibid.* 2. a peccato suos cultores sinceros preservai, 057, 1. esi aquaeductus fluvii divini, 663, 1,2. Araxi fluvio comparatur, *ibid.* rigathortum Ecclesiæ, ipsaque est paradisus voluptatis, 664, 2.alia ejus elogia, »óù/.;665, 1; '2,1. est inara gratiarum, 665, 1. Joseph virum suum beatifleavit, *2, 1; *12,1. comparatur soli, lucerno?, column.?, fundamento, *12, 1; *31,2. in morte invocata succurrit, *228, 2. ejus gralitc el virtutes exhilararunt Christum velu* virum suum, *232, 1; *241, 2, rosarium legere ei pergratum est, *308, 2. est velut cœlum stellatum, *387, 1. ejus typus est sol, *391, 1. item luna, *395, 2. ejus nomen *taria* el ***Mariam*** el Morom exponitur mystice secundum etyma, *ibid.* 1, 2. fuit celsa simul el humilis, *ibid,* fuit pura simul el cruce afflicta, *ibId.* fuit Sibi pauper, el aliis opulenta, *tbid,* quomodo Deum in cœlo laudet, *422, I. csl omni laude humana «uperior, •426, 2.
Marinusobservare debent ¡egri somnia, *194, 1. triplex iis debetur honor, *268, 2. eorum necessitas, *ibid,* idque in morbis gravibus, *ibid,* usus eorum, *259, 2. invocare debent Deum ut ipsis coopcrelur pharmacis, *270, 1; *277, 1, 2. nlerumque ditescunt, '270, 2. eorum vitu-

periuni, *ibid.* ±. quomodo ollm in honore fuerint, •±71, 1 el seq. a*gros semper moneant de confessione instituenda, *275,1. notent morborum criset et viret, *276. i. comparantur tortori vel judici, *278, 2. medicus imperitus est homicida hominum, *270, i. discit damno alieno, *25i, 1. medicis ppirilualibu* obsequendum cl credendum est, *269, 1 el seq. eorum officium et opera, *273, 1.

Meditanda sunt sapientiæ præccpta exacte et assidue, 117, 2. meditari in justitia quid sit, 428, I.

Meditatio illa est optima quæ ad actiones particulares cl singulares descendit, 218, 1. meditatio, cogilatin, contemplatio quomodo differant, 427, 2. meditatio quadruplex est causa devotionis, '218, 2.

Medium sæpe sumitur non geometrice, *469, 2.

Medulla impinguat et fovet o*sa, *10, *'i.*

Megarenses quomodo a leonibus suis necati, *41, 2. filios non curabant, *95, 2.

Megarica* sphinges proverbio vocantur meretrices, 350, 1.

Melampus medicus primus apud Græcos vinum aqua dilui præccpit, *137,2.

Melancholia est animæ carnificina, *106, 2. turbat judicium, 544, 1.

Melancholici slaliin affliguntur cl queruntur, 535, 1. sunt suspicaces, nec npli ad alios corripiendos, 132, 1 ; 541, 1. semper Instes habent cogitationes, *21, 2. sunt cogitabundi el suspicaces, *102, 2. semper post facium dolent, •159, 2.

Mellis dulcor, 332, 2. est typus sapientiæ, *tbid ;* 333, 1. ejus usus el descriptio, *317, 1. est symbolum castitatis el orationis, *317, 2. corpora servat ne putrescant, *523, 2. cur rogo parentum vel amicorum a veteribus infunderetur, 526, I. met aerium generatur ab iride, •400, 1.

Membrorum (mira) singulorum hominis fabrica, 478, 2 el seq.

Membris (in) hominis quæ secundum opposita latera siU sunt. repentur quædam æquabililas, etiam iu situ, 478. I.

Memoria Sanctorum .Tierna est, el quidem cum honore, impiorum cum infamia, 317, 1. Deus m memoria jugiter habendus, 394, i.

Memoria Dei in omnibus operibus habenda est, '182,2. quomodo memoria mortui quiescere debeat, *285, 1, 2. quomodo memoria Josiæ regis sil in compositionem odoris, *521, '. memoria pusionis et vitæ Christi Christianis est velut unguentum odoriferum, *522, 1. memoria accipitur etiam pro fama et gloria, *ibid.* 2. item inelonymice pro monumento ad gloriam erecto, 523. memoria! martyrum quæ olmi dicerentur, *ibid.*

M¿v, id est mensis, dicitur a |W, id est luna, '396, 2; *397, 1.

Menas vir venerabilis rejecit dona impii, *223, 1.

Mendacium adversus fratrem cavendum, 229, 1, 2. item aliud qiiodcumquo, *ibid,* et seq. id inalimi est, nec unquam licitum, 30, I et seq. id est hominum improborum el servorum, 556, 2. displicet Deo, *ibid.* 2. mendacium officiosum ducit ad alterum gravius, *ibid.* comparatur furto, 557, 1. omnes bonos mores dehonestat, *ibid.* 2. mendacium quodlibcl malum el vitium significat, 442, 1. dedecet divites, 671, 1. id ferinum el agreste est, *240,1. est ros erubescenda, *353, i.

Mendax est diabolo similis, 55b, 2. Cól deterior fure, quomodo, 557, i. sempor audienti suspectus est, etiam vera loquens , 557, 2. est infamis, *ibid,* mendax etiam potest vocari jm aliud docet, aliud facit, 442, 2. mendaces non sunt memores sapientiæ, *ibid, raro* return dicunt, *102, 2; 4Í3, I.

Marinus (B.), Î ciri Damiani frater, solemni ritu sc obsequio B. Virginis dedicavit, 212, 2. ejus mors, *ibid.*

Mariti sint sapientes ct prudentes putius quam opulenti ct nobiles, 265, t. magnificant castitatem et continentiam uxoris, *13, 1,— Vide Vir, Conjux, Mulier.

Marii (C.) oculi radios ex se vibrabant, *202, 1.

Marte (m) stella an habitent homines, *396, t.

Mirtilli» SS. Trinitatem irrisit, 488, 2-

Martino (S.) appiruil Christus tectas illa chlamyde, quam j» pauperi dederat, 140, 1. habuit donum prophetis, *258, 2. monens cœlum identidem respicere volebat, *398, 1.

Martio (in) crescunt flumina ob liquatas nives, 660. 1. tunc erat in Judæa messis, *ibid.*

Martyres ti lem intrepide confiteri debent, 160, 2; 164,1. in tormentis et pœnis jubilabant, 68, t. hæc consideratione gehenns vincebant, 81, 2. pro Tentate et justitia occubuerunt, 168. 2; 210, 2. veri Dei imici fuere,200, 2. vl Venerab. Eucharistic ad tormenta subeunda corroborabantur, 438, 2. eorum constantia, 489, 2; 586, 2, eorum sustcnlalores «æpe meruerunt martyres fieri, 369, 2. martyres sunt qui tentationibus probantur, 92,1. coronantur rosis , 637, t. per rosas designantur, *538, 2. eorum sepulcra primi Christiani epulis allatis honorabant,*100, 2. quo intuitu ad omnia se tormenta offerrent,'!61, 2. patiendo summopere Deum gtorificirunt, •423, t. eorum agones Ecclesia quare celebrari et conscribi jusserit, *429, 1. cl eorum festa celebrari, *ibid.* 2. eorum memori® quæ vocentur, *523, t. ignem et flammas constanter superarunt, *553, 2. plurimi effecti martyres quod martyres honeste 'epelissenl, *279, 2.

Martyria olmi dicebantur ecclesie, *429, 2.

Mirlynns monachus leprosum in via repertum in humeros sustulit, 256, 2; 257, 1.

Mirlyrologii quæ sit origo, *523, 1.

Mas quando gignatur, quando femina, 330, !.

Minórete in id incumbebant, ut S. Scnpturx iulegntalem luerentur, '300, 1.

M iter familias vocabatur primaria uxor, et cur, 434, 2. matrem suam quomodo refrigeret filius bonornns patrem, 117, 1. matrum amor et cura circa filios, 115, 2; 118, i ; 434 , 1. bi si eas honorent, expiant peccata, 116, 1 et seq. cur eo gaudeant honore quem filii patri exhibent, 117, 1. bi earum vilia tolerent, 120, i. harum gemitus Illis hon sunt spernendi, 246, I

Malernilas Dei in B. Virgine summa est dignitas, 627, 1.

Mathematici moderni mulla per dioptram invenerunt, quæ veteribus incognita fuere, 131, i.

Mathesis mira efficere potest, 497, 1.

MHhusalem (quamdiu) cum Adam et Noe vixerit, *445, 1, 2.

Matrimonium filiarum grande opus est, *244, 2. matrimonium in SS. Trinitate repraesentatur, 669, 2.

Mauritius (quanti) imperator Joaunem Eleemosynarium ficeret, *75, 2.

Maximi (ad) semper est aspirandum, *183, i et seq. ea nascuntur ex minimis, 365, 1.

Maiimilianus I imperator diu ante mortem mortis memor vixit, ' 1

Mecennius uxorem , quod vinum bibisset, interfecit, •7, 2.

Mecbtildis (S) angelice loquebatur. *183, 1. ejus revelatio de Salomone, Samsone, Origene, Trajano, *498, t. sua suaviloquentia omnium animos rapiebat, 191, 2.

Medicamenta a Deo sunt creata, *271, I, 2. quotidie adhuc nova ab hominibus adinveniuntur, *272, t.

Medicina est ars liberalis , *268, quomodo sit a Deo creata, *269, i ; *ibid.* 2; *270, 1 ; 471, 1, 2. ejus usus el necessitas, *269, 2. est mundo CMva, *±70, i. tortura' confertur, *278, 2. est per se magua, magnixjuo obnoxia periculis, *-77. 2.

Mendicius quam sit probrosa cl sordida, *342, 1 ; *143,1.

Mendici validi non sinendi mendicare, *343, 2, mendicorum viU mors potius quam vita e»t, iòfd.

Uvfa unde dira tur, •39 ì. ?
Mens *undtdich* sit, 431, ! ; *397, L omnes sensus eminenter in se eontlnci, 437, L mens nequit otiosa esse, *187, L eju« el ventris comparatio , *239, *I.* cur spiritualia non tam perfecte apprehendat quam sensibilia, *361, i, t. mentis œnigma, *559, i. mens sancta habitatio est Dei, 627, t. mens forti* et discreta per virum, infirma et Indiscreta per mulierem denotatur, *373, I. mens pulchra e pulchro corpore colligitur, *386, 2. meos in Deo drflxa non facile mutatur, *83, i.
Mensa spiritualis quæ sit, *120, I. quæ in mensa sint servanda, iW.; *123, i, 2; ‘124, 1, 2; *139, 2; *140, 1.
Men<is unde dicatur, *396, 2. a luna exordium, medium, finem, nomen capit, *ibid.*
Menstrua mulierum sunt causa earum iracundi®, 668, t. eorum virui, nli.i, 376,2.
Mentiendum (nullius ingratiam) est, 163, 1,2. mentiendi volunbis etiam in se mala est, 230 , L nemo est quin mentiatur, *ibid,* consuetudo mentiendi pessima est, *ibid.*
Mercator facile negligit Dei cultum, *17, 1. eju> negligenti varia, *ibid.* 2. cum eo non est consulendum de mercium aut person® trajectione, ’254, 2. mercatores vix sunt immunes a peccato, *19, 2. an possint salvari, *20, 1,2. qui mercatores damnentur, ’ L habeant timorem Dei pl I oriilK, *ibid.*
Mercatura hominem totum sibi vindicat, *17, i. res est periculo<a, *ibid,* in ca facile intercurrit peccatum, ’19, 2. babel pericula salutis, *20,2. qualis damnetur, *21,2,
Mercenario (cum) annuali non est consultandum de anni consummatione, *255, L
Mercedern mercenario debitam negantes, vel minuentes, vel alio modo intervertentes, sunt velut homicidæ, *209, L merces respondebit labori hujus vilæ, sed non quoad diuturnitatem, *570,1.
Merces laborem solatur, 232, 1.
Mercurii Trismegisti elogium, 10, 1. censuit deos ab hominibus fieri, *ibid.*
Mercurius cur dicatur dux grati®, *10, 2. est deus mercatarum, *2ot i,
Mereri post mortem nihil posumus, 422, 2 et seq.
Meretrix cU vorago patrimonii, 282, 2 ; 283, I. comparatur stercori, 284, 1. est cloaca sordium, *ibid.* 2. ejus illecebrosa verba, *ibid,* est multivola, 280, 2. meretrices public® an pcrmitlend® sint ; negatur, 527, 1. ncc in hospitiis, *ibid.* 2. sunt vaga», 691,L carum aspectus cavendus, *861,1. — *Vide* Libido, Lupanar, Mulier,
Menta bonorum operum adstruunlur, 464, 1. ca singulis momentis adaugere possumus, 512, 2. merita cujusque causa sunt electionis ad gloriam, *172, 1,2. ante eorum prævisionem nullum Deus pro libito eligit vel maledicit, *352, 1.
Merulus assidue psalmodta intentus cœlitus fuit coron.itu% *490.1.
Messia» (adventum) Judæi et Propheta semper exspectarunt, el eliamnum exspectant, *233, 1 ; *234, 2; *¿37, i ; *556, 2.
M»-siis quomodo paretur per terræ laborem, 206, 2. in Ægyplo lit in malo, 600, 2.
Metellus secreti inire tenax fmt, 276, 1.
M'lcororum cauM» hominem litent, 131, 1.
el quid significent, *8, 2.
Metus optimus justitiæ et gratta custos est, 89, 2. metus tam est de futuro quam de priterilo, 177, L acer esi ilimulus ad veram pœnitentiam , 177, 2.
Meum el tuum sunt causa discordi®, 670, 1.
Mezentius tyrannus quam fueril atrox, 289, L
Michael (S.) olim fuit præses Synagoga, nunc Ecclemæ, 483, L
Midas rex asininus symbolum est avarorum ,411, 2. cur et aures asinine afficta, *61, L
I Miles decrepitus pauper, res deploranda est, *16, i,
Milites Romani Jurabant se nunquam locum deserturos, 489, 2.
Milo Crotoniates vires corporis exercitio auxit,*3» i.
Mimi cnJUMlam facetia et lepos, *20,1.
Min® Dei mystice sunt grando, ’103,1.
Mincha qualo sacrificium esset, 275, 2; *215, 1. cum eo fere simul offerebatur carnea victima, *ibid* 1.
Minerva (cur) e cerebro Jovis nata fingatur, 53, 2. cur ei olea sacra sit, 641,2.
Minima ellam perfecto et exacte facienda sunt, 186,1 ; 65, 1-, *182, I ; ’183. i; *181, 1.
Minister idem est quod auditor, *566, 2.
Minorità) a Feederlco II diversimode sunt exagitati, »> , L
Mirabilia in Christo alia fuere intrinseca, alia extrínseca, *233, 1, 2. qualia mirabilia Dei stabilia angeli et sancti jugiter enarrent, *376, 2.
Miracula Deus per se operatur, 483, 1. plurima continentur in Christi ortu, vita, morte, resurrectione, *232, 1. miracula non faciunt sanctum, sed virtus, *426, 2. jam tamen illa in canonizalione Sanctorum requiruntur, *tbid.* quæ miracula Rabbini tradant in sanctuario patribus suis ostensa, *462,2.
Miratur (nihil) Deus, *312, 2.
Misereantur (qui) animæ suæ, *105, 1. misereri Deo est proprium, *553, i. miseretur Deus ex seipso, non ex merito nostro, 463,2.
Miseri non sunt irridendi, 228, 2. eorum gemitus audit Drus, *ibid,* eorum patrocinium Deo gratissimum est, ító, 2,
Miseri® hominibus impositæ in pœiiam peccati originalis, *324,1.
Misericordia Dei quanta sit, 110, i. 2. ipsa sola est cum eo, *ibid,* esi opus divinum, *ibid,* ea infinita est. Iii, 1. cur ea indigeant justi, et ab ea coronentur, *ibid,* ea abutitur, qui ca confisus peccat liberius, 178, 2. Deo propria est virtus, 463, 2. hæc ejus moderatur justitiam, *ibid.* magis hæc patet in homine a peccatis preservando 9 qn.im lapsum ex illis educendo, 447, 2. hæc quanta sit, triplici e capite perspici potest, 495, t. hæc el hominum Inter se comparatur, 505, 2. misericordia proprie est in Deo, non temen comodo quo in nobis csl, *229, Luna generalis est, caque triplex et immensa, alia particularis el innumerabilis, *ibid,* hæc subvenil opportune homini tribulato, *228, 1, 2. quam sit speciosa, *ibid.* 1res ejusdem gradus, est ei connnturalís cl intima,’553, 1. misericordiam in egenos exercens offert sacrificium mysticum, *215, 1. cl quasi sacrificium similaginis, *ibid.* 2. ipsa semper viret, *333,1. ipsa misero quodammodo occurrit, *339,2. viri misericordi® sunt qui plane misericordes sunt, *436 , 1. misericordias Domini sibi collutas quisque recogitet, cl pro eis gratias agat, *229, 2.
Misericordis signa physiognomic*, IVi, 2. huic est misericordia ct eleemosyna danda, 369, L misericors in alios misericordiam Dei sibi conciliat, 139, 1; 506, 2. etiam libenter dat mutuum, *67, 1. hic fortis est, *ibid.* i. ini» scricors Deo gratissimus csl, ’215, 1.
Mi>sæ Canon sola martyrum nomina continet, ’429 , < Mists olim celebrabantur super sepulcra vel corpora martyrum , *ibid.*
Missio filii Dei in mundum vocatur præceptum, 626,1.
Mites qui dicantur, *453, 2. ejus signa physlognomica, 123, L est plerumque humilis, 315, 2. — tide Mansuetus,
MIthridaticum c variis rebus componitur, inventum csl r Mithl id itis, *271, 1.
Mixtorum (in) concordia consistit status cl decus universi, 669, 2.
MGx^f5CTI,r^am babot significationem , *36, 2.
Moderatio cibi cl polus mater est sanitatis, *128, i.

Modestia continua ct Constans distinguit perfectos ab imperfectis, 513, 1. modestia mulieris quanti «limanda sil, *13, 1. modestia propria adolescenti^ virtus, *152, 2; •154, 1. 2. virlules omnes conservai, ornat, perficit, •818,1.
Modica qui spernit, paulalim decidet, 523,2. — *Vide* Parva.
Modimperator bibendi mcn«tiram pr.Tvribcbat, *135 . i; •|4t, 1 ; *142, L quare is m convivio crearetur, *141, 1, varia ejus nomina, *ibtd.* -orle eligi bilur vel »uffmgiis, *ibid.* 1. qu e ejus essent partes ct offici i, *ibtd.* 2; ’! I2t 1. qualis esse debeat, •! 12, 2. se convivis trquei, *ibid.* sit moderate sobrius, *ibid,* curam bilicai convivarum , *145,2. ei dabatur coronat *146, 2< cl honorabatur a convivis symbolis, •148, 1
Modum (nihil excedens) bonum est, *130.2
Mœnadcs erant sacerdotes Itacdii,
Moloch colebatur immolatione filiorum. •497, 1
Mùtue;, id c*t macula, denvalur ab Hebræo mum, 364, 2. inomus quis esset deus, *ibtd.*
Monachi quidam hypocritæ quomodo a Deo puniti, 86, 2. monachi veste tenus qui, 105, 2. monachi sunt ut apes seduli, 334, 2. monachi veri qui sint, *117, 1«
Monarchias regimen potentius quam arislocratiæ, *476,2.
Monedula dicta quod monetam furetur, AIO, 1.
Monere cl moneri proprium amicorum, 536, 2.
Monica (S.) iratum virum p itiendo >u>linmt, 82, 2. amare flebat filii sui bxresin et libidinem, 582, 2. convicio ic ia vinolentiam exuit, •47,
Monita omnigena in Ecclesiastico traduntur, 40
Munitio ab irato non est grata audienti, 123'
Monopolia dissipare laudabile c>t. •3GG i
Monstri quod sit etymon, *452, 1. monstra varia producit mare, *113,1.
Monstruositatem patitur natura in membris, at non in corde, :
Monumenta morluls erigi solent, *28A> 1. monumenta magnifica habebant Judæi, *438, 2.
Moralis philosophia. — I*'ide* Etilica.
Morbi probant homini* palienliamcl humilitatem, 208, 1. quomotlocurentur, 510, 1. in morbis ad Deum per orationem et pœnilcntiam recurrendum est, 511. 2. sæpe sunt causa sanctitatis, *ibid,* morbi varii e libidine sequuntur, 528, 2. morbus Gallicus veteribus incognitus congrue fornicarios vexat, *ibid,* morbi quanta sint hominis miseria, *96, 2. qmv eorum plurimorum sint cau*æ, *97, 2; *131,2 ; *107, 2, morbi peccata impediunt, *112, 1. eorum ulihl is, *273, 2; *274, I. »vpe ob peccala ¡mmillunlur. *ibtd.* vocantur funes, *278, 2.
Mordacitas cavenda in amicitia, 589, 1.
Mores efferi vincuntur ab liumiblnte, 171, I.
Mon setius est quam calumniis impeti, *58, 1. moriendum omnibus ex decreto Dei ct moriendi necessitale, 1; *3(6, I, 2; *347, 2 ;*348,I;*555, 1 ; *556, 2. pene omnes guh·moriuntur, •2i»h, 2. monentes quomodo contatandi sint, 'HA, 2 el seq.
Mors semper ante oculos habenda, 257, 2; 2>8, 2; 418, 1. velut somnus est, 1. a Deo non est « reati, 346, 1. dc morte inimicorum non est I.rUmduin, 267, 1. in morte plisel impii* pro inorili» dabitur merce», 35S, 1. aufert memoriam pr.vterit irum voluptatum, cl cruciat sensu dolorum præscnlium ct futurorum, 358, 2. ante eam nemo dicendos beatu», 359, 1. omnibus certo impendet, 416, 2; 417, 1. ejus dies est incerta , 417, I, 2. cito intrat, 424, 1. mor» mystica quæ a Deu descendat, 846, t, 2.cur vocetur testamentum sæculi, 425, 1. mors attentius copjdderata mortem affert affectionibus matis, *49, 2. mors naturalis inferior c«l quoad dain.ium morte quam adfert lingua mdedica, *58, 1. quomodo more melior r*t «¡nam vita amara, *99, 2. a tristitia accelera-tur, *281, 1 nulli dedit inducias usque ruaue, "283, 1« vocatur Judicium nb 1res canui, *ibid,* quid ex morio aliorum commodi capere dcbe.miM, *283, < ejus memoria jugiter b ibenda, *ibtd.* ubique el «emper timenda, quia incerta, *327, 2- p«-r ram hominrs in terram revertuntur, *330, I. mon ?j * |u<5 manom diviti in opihu* suis cunquievcrnti est amara, *345, i. mortis definitio, *ib d.* 2. eju* eljiiH, *ibid,* cil administra el ev*ccuIric divina Justili*, *346, 1« quibu» suavis lit, *ibid.* 2; •347, i. nec optanda, nec metuenda e*t, *ibtd.* 2* cur non sil detrectanda , *ibid.;* *348,2, *349, 2. ob peccala jude iufigilur} *34I, 1. cjui contemptu» reddit ho» ininern intrepidum ad heroica in brllo facinora designand i,(Ud. cuique immittitur modo el tempore dcc reto a Deo benrpl «cita, *ibtd.* excipienda est hilariter, 3i9, L a quibus malis per eam homo liberetur, i¿nd. per eam fil ad meliorem vitam transitus, *350, i. eamchmUini limere non debent, *ibid.* X homini est inevitabili*, *356, 1. mors delinens qu» vocrlur, et quare, *555, 2 el*eq. mors omnrs »en*im ex hac vita tollit, *ibid,* unde ea m homine oriatur, *ibid,* m morte aliorum cur plorandum , **278, 2 •179.2.* mon Christi mortis notine remedium est, *176, X mors «netarum qualis sit, 635,1«
Mortificandi (appetitus carnis assidue) sunt, 377, 2.
Mortificatio facit sanctum et sap colem, 628, i. castitatem luctor, 638, i ; *395, X per mv rrham dedignatur : ejus vires et effectus, 645, ! ; ftid. 2. orationem debet comitari, *ibid,* frigus animæ et corporis gelu divolvit, *U1, 1. mortificatio passionum est velut bona uxor ammæ,

Morluo (a) baptizari quid sit, *210, I. mortui contactu» olim coulammabat, *211, t. mortui» qu* justa funtbna debeantur, *278, 2 el seq. quare eorum mon ploranda, *ibid.* eorum corpora sud ino el linteo invehenda,•¿TM» tcrrrqui mandanda sunt, *279,1. honesta sepultura pro litu patris eis procuranda, tôid. 2. eorum luctu* moderandus. *ib^d^* *280, t ; *282, t; *285, I ; IAut 2. corum at! rivos oratio ct commonitio, *2îi, 1. eorum requies est quintuplex, *ibid. 2.* po*l mortem gaudent de consolatione parentum visorum, *283, 2. omnes qui ante nos fuere, murtui sunt, *326, 2- cur mortuis cupressus Ikibt itur, *540, t.
Mortuis varia a vivis debentur, 254, X quot diebus pio randi suit, 583,2. el quo ritu, dud. non Laudant Deum, 493, 1. *uni imago pece ituris, 582, 2.
Morum compositio est medeinæ part, *128, 2.
M^wulol cium meUpburice de hominum stirpe usurpatur, *332, 2-
Motu* concupiscent'® non sunt sequendi, 377,2. motus sil decorus et modestus, 543, !•
Motus nuns est ab Oriente in Occidentem, *4i4, L
Moyses egregius ethices fuit magister, 6, 1. ejus mansuetudo, 12-’ X a Dei colloquio factus est Ptupbela, *258,1. in dubiis Deum cousulcbat ,259,1. *305, 2 fuit princeps principili!), pontificum, prophet irum, *432, t. fuit Deo ct hominibus dilectus, *451, . æquiparatur summis patrian his, *ibid.* per eum Deus terrorem incussit inimici» Israelis, *452, I. dominans passionibus vocatur Deus, *ibid.* precibus suis plagas el signa cessare fecit, *ibid.* factus est gloriosus curam regibus ; fuit Dei ad pupulum internuntius, *(bid* ; *451,1,2. vidit majestatem Dei non essentiam, *352, 2. ejiis fidelitas, mansuetudo , lenitas, *ibid.;* *454, I. audivit Dcurn loquentem, el cum eo loculus est, *ibid.* 2 dedil Deus ei legem per veipsum, *ibid.* fuit legislator divinus, *455, 2. ejus elogium et hus» *i'id.*
Mulier passionibus tota agitatur, 681, 2. etsi subinde viros superet amino el constantia, *ibid,* si «lives sit, ult viro pr.vc.Mc,689, 2.eam viro dominari, re* indigna cst,i6:d.; *180, 1. si ei imperet, ei erit contraria, 688, I.qjus est obsequi viro, 691, 2. ejus amori vir non nimis iudulgcai, 683, 2. est causa runid) totius generis humani t 690, 1«

est arida libertati®, 691, 1. non est aspicienda, 686, 2. c«t ir®. precipitanti» et furori obnoxia, 688, 1 el seq. est ippetens vindici®, ***ibid.*** 2. sæpe viro est mortis causa, 689, 2. dicitur a mollitie, *9, I. natura salax est, ***ibid, temper*** ab alio custodiri debet, ***ibid.*** 2. ejus qualitates recensentur, ***ibid.*** 2. est viro pelulantior, "10, 1. ei nimis mulli el magna non sunt committenda, '180, I. non est ei danda possessio et hereditas, ***ibid,*** ejus *peciea quad <it illecebrosa, *241,1; *372. 1, ***2,*** negotia ina deterius gerit quam vir, *371,1,2. taceat in solemni consessu , ***ibid,*** impostura intenta est, etsi prima fronte probitatem præ se ferat, ibid, similis est igni, m igncti, basilisco,*370, 2. non est consulenda do ¡emula sua, *254, 1. ejus epitheta, *372, 2. ipsa est sepulcrum dealbatum, ***ibid,*** verecunda ait et pudorata, ***ibid.*** 2, 'I-', I.

Mulier bona, sancta, sedula, honesta beat virum, ejusque vitam adauget, *1,1; *3, 2. mulier fortis quæ sil: hæc oblectat virum suum, *2, 1, 2. mulier bona datur siro bono pro mercede operum bonorum, ***ibid,*** talis est peculiare Dei donum, ***ibid ;*** *11, 1. ea virum suum exhilarat , *3, 2. et cum impinguat, *10,1, 2. quanti sil pretii, ***ibid.*** 2; '12, 1. soh comparatur, *13, 2. fecundat domum el rempublicam, ***ibid,*** per lucernam et candelabruni repræsentalur, 'M. 1, 2. gerit oculos demissos, *8,1.

Mulier ebriosa plerumque iracunda est, *7, 1. quantum illa malum et probrum sil, ***ibid.*** 1, 2. plerumque impudica est, *7, 2; *8, 1. mulier garrula cl loquax homini quieto est molesta, 686, 2. mulier fucata tegit suam turpitudinem, 685, 2.

Mulier mala quam grave sit rnalum, 681, 2 ; 682, 2 ; 684, 1 ; ***ibid.*** 2. hæc castiganda esta marito exemplo virtutis et prudentia? el lenitate, 682, 1. ea serpenti comparatur, 683, 1, 2. ejus invidia serpentina, ***ibid,*** est veluli furia, 685,1. reddit maritum luridum ermelancholicum, ***ibid.;*** 689, 2 ; *3, 2. de ejus morositate vir non mullum audet queri præ pudore, 685,2. obtingit hæc plerumque peccatori m panam, 686, 1. debel a viro castigari, ***ibid.*** viri vires enervat, 690,1 ; *1,2. non est ei indulgendum vel in modico, 690 2. est viro sæpe causa damnationis, *2,1. eum confundit, *3, 2. totum conjugium conturbat, *5,2. comparatur scorpioni, *6. 1. bibax est el vinosa, *7, I. item garrula, *13,1. mulier impudica per oculos $o prodit, *8. 1. ejus, gestus el incessu», ***ibid. 2.*** est vaga, 691, 1. huic est custodia adhibenda, *366, 2.

Mulier pulchra gratia est symbolum, *241, 1 ; *242, 1.

Mulier zelotypa marito cordis dolorem affert, *5, 1. cum turbat, *5, 2. suam amaritudinem quibusvis communicat el exponit, *5, 1. ex omni re occasionem accipit et captat de marito conquerendi, ***ibid,*** exemplum quoddam mulieris zelotypa, ***ibid.*** 2.

Mulieris tactus venenatus est, 285, 1» cum ea non est computandum, ***(bid.*** 2.ab ea mala omma nascuntur, ***ibid.*** est creata ul virum adjuvaret, 477, 21 *242, 2. mulieris abortientis emblema est equa calcans lupi vestigia, 397, 2. mulier compta et fucata mirum libidinis illicium, 283, 1. at mulier sensata magni facienda, 240, 2. mulier zelotypa mulla iu virum machinatur mala, 279, 1. facile zelotypiam concipit, ibid. — Fide Femina, Meretrix, Uxor.

Muliere* non imperent viris, 279,2 et seq. earum consortia vitanda, 280,2; 281, t; 365, i. deceperunt mullos sapientes, 526, 2 ; '369, 2 ; "373, 2. mulieres stulta) facile abortiuntur, 534, 2.

Mulierum descriptio, 682,1 ; 083,2; 684; 683,1. natura sunt desidiosa, segnes el pigrrc, *2, 2. incidunt in terrores pinicos magis quim viri, ***ibid,*** earum levitas cl fragilitas, *9, i. plerumque xelolypæ sunt, *5, 1. el sibi piaciute*, IUd. maxime nocent dum amorem simulant, *6, t. an lutar bruta rationabilia referenda:, *9, 1. earum encomia qui descripserint, *11, 2 ct seq. sint delectu sæpe nubunt, *240, 2. earum conversatio quam sit noxia, *370, 1. dominais sunt Salomoni, *496, 1. mulieres conjugatas subvertit lingua detractoris , *50, 1. ¿arum intuitus periculosus est, *362, I. mulieres plebei® sunt concitatiores nobilibus, 688, 2. opulents dominantur viris, 689, 2. mulieres romana) in tutorum potestate erant, *371,2.

Multa non sunt simul suscipienda. 841, 1; 342, 1; 352 , 2.

Multiloquii d.imna , 548, 1, 1

Multiloquus peccat diversimode, ***ibid.***

Multiplicatio (quæ) bona, quæ noxia, 268, 1.

Multitudine (in) mullum non loquendum, *153, i.

Multitudini nemo se accommodare debet, 226, 1. nec eam offendere, 227, 1.

Multivola mulier est meretrix, 280, 2.

Mundanarum rerum instabilitas et rotatio, 515, 1.

Mundus cum omni sua perfectione Creatoris perfectionem exprimit, 1. ejus dies et anni an queant numerari, 54, 1. est quædam musica, 429, 1. locus est lacrymarum, non risus, 571, 2. plenus est laqueis, 289, 2. ei non credendum, 377, 2.

Mundi finis est Christus et Maria, 617,1. mundus solidatur cultu divino, lege, misericordia, *220, t. ejus creatio per partes exponitur, *385,1,2; *311, 1,2. ejus excrementa, illo jam igne expurgato, in locum inferni colligentur, *321, 1. est scintilla et stilla divinitatis, *380, 1. ejus miracula, *381, 1. est magnus homo, *414, 2. el velut liber Dei majestatem repræsentans et exponens, *415, 2. totus est in Deo sicut spongia in mari, *417,1. mundus est senex fatuus, 671, 2. nobis ingratus est bospes, *84, 1. est mare plenum tentalionibus et periculis, *412, 2.

Humus aestimatur ex animo donantis, et dandi celeritate, 144, 2. munera excæcant oculos judicum, 558, 1 et seq. reddunt eos mulos, 558, 1, 2. et capistratos, ***ibid.*** ea accipere quam periculosum, ***ibid.;*** 559, 1.

Munus iniquum peril el in terram redit, *330, 2. muneribus symbolicis modimperatorem conviva* cohonestabant, *148, 1. quæ munera prava in sacrificio dicantur, *222, 2.

Muræna in cauda animam habet, 257, 2.

Murmurationem expellit limor Dei, 80,2. ea provocat Dei vindictam et mortem, 602, i.

Musæ olim rosis coronabantur, 637, 1.

Musca et hirundo cicurari nequeunt, 364, 2. musca sole prestai, quia animata est, *375, i.

Musculus piscis est ductor balæn®, *413,1.

Musica olim in conviviis adhibebatur, et quare, 580, i ; *149, 1; *150, 1, 2; *151, 2. ejus et vini sympathia, *150, 2; *335, 2. in templis recte adhibetur, *149, 2. vis ejus ad morbos sanandos, *150, 1. ejus elegantia in quo consistat, *150, 2.

Musium minus sanum est, et minus gratum appetitui, 286, 2.

Mutamur semper quamdiu vivimus, 860, 1, 2. mutationi homo esi obnoxius, *169, 1.

Mutius (S) abbas solem occumbere volentem stitit, *470,2.

Multi ins accipit quasi jus et potestatem in muluatarium, *68, 2. sæpe u mutuatario fraudatur, *69, 1; *70, 1. aon propterea desinat mutuari, *60,1 ; *71. 1 ; "73, 1; *74, i.

Mulualarius quid debeat mutuanti, *68, 2; *69, 1. ejus fraudes, *70, 1, 2.

Mutus dicitur a ***mussando,*** 558, 1.

Mutuum dire est actus misericordia), *07, 1. est species eleemosynæ et beneficenti®, ***ibid,*** qui id petunt ære alieno gravantur, *67, 2. id dantes magno sint animo oportet, ***ibid,*** mutuum in necessitale negare, peccatum est, *68, 2. id reddere negantes, peccant m ju^tivam.

l'MTZ. 2; *69,1. mutuum quare non sumendum, «70, 2. stimuli nd mutuandum, *71, 1.
Myrmecolenn quale sit animnlculum, quid symbolice de- li--i, 1.
Myrrha arbustum describitur, exsudat stacten, 645, L ejus pfleetUS, *(bid.* enigma de inyrrha, *ibid.*
Mysteria qu e dí< antur, 209, 1. mysteria multi superant captum humanum, 131, 1. mysteria omnia vita* Christi scatent prodigiis, *232, i.
My «tica scientia et doctrina quæ sit, 209, 1.
Mytliolngi sunt apogolornm scriplores, 554, 2; 555, 1.
Mvthologia quam sil antiqua, 885, 2.

N.

Nabnchndonosor est ob extollentiam a Deo punitus, 174,1 ; 188, 2.
Narratio. Dei quæ vocetur, 217, 1. narratio iterata semper sub manum sariatur, 531, 2. narratio importuna gravis est audienti, 580, 2. narrationes senum non sunt despicienda*, 268, 1, 2.
Nasturtium unde dicatur, est symbolum divitis pauperet emungentis, 388. t.
Nasus indicat passiones el affectiones animi, 541,2; 542, 1.
Nalhnn propheta a Deo pro insigni dono Davidi datos, *482, 1, 2. datus ei ad prophetandum el monendum, *ibid,* el seq. ejus sinceritas el integritas, 2. fuit ei perfamiliaris et assiduus, *ibld.*
Natio sumitur progeneratio et successo hominum, 102,2; 471. 1. n ilio a gentilibus etiam habita ul dea, 102, 2. natio sapientum qui vocentur, 113,2.
Nativitas Christie Virgtne fuit mirabilis, *233, 2.
Naturam et personam philosophi non distinguebant. 488, 2. nitura humana est objectum amoris naturalis, 373, 1. ejus dotes sunt velul folia, 425, 2. natur® lex quid hominem doceat, 397, t.
Natura paucis est contenta, *79.2. contra naturam operantur qui opes coacervant et diligimi, *116, 2. natura conimnnis est, eademque in singulis individuis, *168,1 est organum divinitatis , *272, 2. tria naturæ summo mirabilia, *409, i.
Naves maxim® etiam onuslæ a mari feruntur, '413, i.
Navi assimilant manichivi solem etlunain, *392, t.
Naufragus quidam Deo duce salvus post 25 dierum jactationem ad littus appulit, *165, i.
Nant® eleemosynam negantes divinitus sunt m mercibus castigati, 146, 1.
Nazarxi voto se Deo obligabant, 253, 1.
Nebridiusin aul ì nutritu*, aulam despexit, 268, 1.
Nebula quid proprie sit, *402, 2. symbolum est tenebrarum el noctis, 623, 1. ejus proprietates, *ibid,* est symbolum grati® Dei, *ibid,* nebulæ sunt quasi aves Dei, *402, 2.
Necessarii vocantur amici, et amicitia necessitudo, 202. 2; 203, 1.
Necessitato (in gravi) constituto obligamur eleemosynam dare, *76, i.
Negans peccatum dupliciter quasi peccat, 547, 1.
Nrgligenlin (maxima est parentum) circa filios, *95. L ne* gligentia in officio res erubescenda est. *358, 2.
Negotia simul multa suscipienda non sunt, 341, 1, 2. negotia periculosa, vel valde laboriosa, non sutil capessenda, *161,2. negotia varia simul mulli exsequi possunt, '286. V. negotium sapienti® est in otio, *ibid.*
Nelicmias Jerusalem re®diflcavit tam quoad muros, quam quoad domos privatu, '528, 2.
Neptuni etymon, *405. 2.
ftequum quid proprie sil : unde vox derivetur, 191, 1. subinde. idem esi quod miser, 497, 1 ; 505 1. aliquando capitur pro molesto, *78, 1.
Nequitia improbis supplicium est, 585, 2.
Nerimn quid «it frutex, 648.
Nero imperator in animalia crudelis erat, 242, 2. ejus omma sibi arrogantis vox, 288, 2. matrem necans velut vipera, fuit, *176, 2
Nerva imperator nunquam risit, 572, 1.
Niçohiis (S.) Tolentinos diu ante mortem concentum angelorum audivit, 67. 1.
Nidus fidelium est Ecclesia, . *245, i.
Niger color visum nimis congregat el stringit, *337, 1.
Nili ortus ubi, ejus exundatio, exundationis hujus rausi, 59. 1 ; 660. 2. nn idem qui Gehon, *ibid,* quid boni adferal Ægyplo, *ibid.*
Nilus (9.) quid de Salomonis salute respondent, *497, 2.
Nisan idem erat mensis qui marUu«, et mensis novarum frugum et messis, 660, 1.
Nix modica quomodo oppidum obruerit, 526. 1. nix Deo prompte obedit, '401,2. est rimila lana : ænigma nr vu, *ibid.;* *407, 1. symbolum est tribulationis ct tentationis, *401, 2. quid mystice denotet, *401, 2 ejus densitas terram operit, ceu agmina locn«tarum vel avium, *406, 2. terram fovet et fecundam reddit, *(bid.* mirus ejus candor, copia, quantum aquæ progignat, *407, t. ejus cau<a; est mollior quam pruina, siccior quam aqua, *ibid.* causa candoris ejus e«t aer cl frigus,/56/. 2. albor ejus verus est, non apparens, itid. nivis u-»u« ad delicias potus reprehenditur, *ibid,* nivis commoda, 622. 1; *401. 1.
Nobilitas vera tn virtute sila est, 319, 1,2; 320, 2.
Noctu® non ferunt piatam foliorum contactum, 642, 1.
Noe laus el nobilitas a timore Dei, 319, I. primus vites excoluit, et vinum ex uvis «xpressit, *1.16, 2. dictus fuil a Gentilibus Janu* bifrons, *4 44, 1. fuit lleuochi abnepos, *ibtd.* hominibus diluvium e«t comminatus, ni resipiscerent, *ibid,* fuit justus et ævi sui phœnix, *ibid,* fictus esi hominum reconciliator el reconciliatio, *ibtd.* fuit typus Christi Redemptoris, *ibid,* quomodo fuerit supposititius pro impiis *ui «Jiculi, *ibid,* ejus sanctitas, *445, t. significat Bccleste reclore*, *ibid,* vidil Irra mundos , í6íd. fuit post Mathus-ilem longævi<«imu«, et cur, *ibid.* Deus cum eo pactum iniit de non amplius orbi diluvio immittendo, *ibid,* full doctor sapienti®, an in Italia gymna«iurn erexent, '566, 2.
Nomen Jesu suavissimum est, 656, 2; 653, Î. nomen bonum quanti faciendum, et quare, *354, 2; *355. I. diu id permanet, *ibtd.* nomen impiorum posi mnrtem *lalim delebitur, *334, I. .mima appetit nomen æternum, quia ipsa e*l immortalis, *439, 1. nomen suum auctor sacer libro suo non prætigibal, sed ab aliis ad calcem addebatur, *348,1.
Nomen æternum habent docti, 440, i. nomen Dei temere nominari non debet, 600, 1, 2.
Nomina sceleratorum olim vitabantur, el oblivione m»pellebantur. '35$, i. nomina Virginum et Confessorum olim etiam in Misse Canone continebantur, juin sola Martyrum . *429, 2. nomin i Sancturum ohm pridie in Ecclesia annuntiabantur, quorum natalitia postridie celebranda erant, *ibid.*
Nominatio irreverens Dei et Sanctorum noxia est, 600,1,2.
Nonna S. Gregorii Niuianzeni mater liberalis in paupe- res erat, *110, I.
Notiones Dei sunt qurdam sigilla rorum creandarum, 64,2.
Novem sorores unius partu* omnes fuere sancta el martyres, *229. 2.
Novenarius numerus imperfectus est, 675, 2.
Aroviu/mum in Scriptura accipitur pro eo quod posterius est. ct sequitur, 97, 1. novissimorum memori i habenda in omnibus actionibus, 257, 1. quantum bac adfrrat boni, *ibid. 2.* li ve eM regula omnium agendorum, *ibid.* i. ea cogitanda quasi vicina, *ibid.* 2; 258, 2. eorum recordatio iram deponi suadet, *49, 1, 2. eadem concupiseeiilias imminuit, *112, i

Novitii (quomodo) in religionibus probentur, 158, L «uni velut viridi» seges, *337, 1. el vines tloreiikv;, *338 , I. DOX* prawdo ut leniere spondenti, *79, 1.
Nubeodum est parí, oso, i, 2.
Auó»> voi unde dicatur, *402, 2. ips.n ad Dei nutum Agitantur el oriuntur, *402, 2. sunt quasi mos Dei, i6id. terram fecundant, *402, 2. sunt symbolum celsitudinis ct ambitionis, *404, t. item thronus glori® Doi,622,1.
Numeri dies sunt udem qui pauci el breves, *355, ft numerus capitur pro paucitate, *tbid*
Nuptiarum ritus eral triplex apud Romanos, 4''4.
Nutu suo Deus terram el montes concutit, *404, 2. nutus oculorum sunt nuntii luxuriæ interna», *8, 1.

O.

Obductus et obductio, idem est quod calamitas, 682, 2. capitur etiam pro supplicio el clade, 137, 2.
Ob diens Superiori a Deo dirigitur, *257, 2. obediendum ttilim Deo ad perfectionem vocanti, *132, L ei obediunl creata omnia, *38t, 1.
Obvdienlia teucra esi sapienti® et justitia, 114, 1. oritur ex dilectione, *ibid,* facit divinos. *ibid,* ejus perfectio in quotila sit, *ibid.* 2. est sacrificium mysticum, *213, 2; •'.83, 1.
Objectum peccati allicit ad peccandum, *28, i.
Oblatio (ul) Deo placeat, octo ad eam requisita, *222, 2. oblationes iniquorum sunt irri«ioiies Dei, ‘205 , 1. eas ip<e reprobat, *ibid.* 2; *206, 2; *207, 1 ; *210, 1. oblationes nostra untemi® mentis Christi, *220, 2.
Obhtiones pro templis quare voceutur initia Sanctorum, 25«, t.
Obiivisci injuriarum heroicum est, 209 ft.
Observando? *unl ope« domeUioe propter fures, *867, «.
Observatio legis et mandatorum est tacita oratio, *213, 1. item myUicum sacrificium, *dud.*
Ob linatiin peccatis miti in perpetuis doloribus, 186, 2; 137, t. eos detestatur Deus, 531, t.
Obtrectator est etiam qui alienis verbis aliquem defert, 532, i.
Occasionis emblema, 160, L occasio peccati fugienda, 131. 2. occasio in actionibus ubserianda est, VIO, I . occasio bene agendi non est negligendo, 420. 2. sed raptanda, 421, 1 ; *~7,2.
Occupationi (m) nulli ceri® applicantes suggillnntur, •83. 1 et seq. occupatio magnaci honesta expellit spiritum trillili», *107, 1. est divitiarum seminarium, *187, ft. occupatio Sumitur subinde pro molestia, *32$, 1.
Ochon e Elias mortem intentavit ob idolum consultum, •507, 2,
Ôxtfu est idem quod differo, tardo, negligo, 255, 2.
Orlonarins aymbolum est vite mternæ, *222, 1.
OculiK malos avari temper fertur nd inala, 415, 1. oculo Hito W» pendìi superbia, 596, 2. oculi cl conlis simili– Indimi, 589. 1. oculi prhprietntes, *ibid.* Ocultis Dei stir»r homlnt* esentai dupliciter, oso, 2, (sque luce sui cantila Illuminat cl conspicua rrddlt, 181, 1, est vrlut oculus domini »1 nughtrl, *ibid,* cum nemo |>o(rst Odierei. 607, I, 2; 60S, 1, 2, ucoll <nn(peccati in<tiíalon»s 283.2. CDs cu*lodiol tatn vir quam viruo, ct unitili caste vivent volent, 2M. 1; m, 1; 282, 2; 00C. t< *3€9, ftn ta duerni ira et invitta et alia* pulsiones animi, ÌÌ5 , 1, 1; AM; SU. 2; Sri, 1. in quo homini conduciAl. 178, i. eorum mai, *ibid.* ft. fonti cniìip-irantur, *ibid,* eorum fabrica , *ibid,* unde dicantur, 4 ", 1. oculo nihil tenería* el impalienjlus, *lftl, I. viridibus maximeraptinr, *337. 1,2. octilus nequam est oculus asari el invidi, *121. I ; *122* I. oculi in sm ire daces «uni, 2*2. I ; 6*7, 2; *461, t. ii a friiiinh avertendi, 687, 2; •369, 2. per ttM Unta tinnì colloquia, *ibid,* orlili 11tarnUuin Deum quomodo m coiuuectuejus benedueutur, *290, 2. oculi Dei lucidissimi ct Justissimi «uni, *202, 1. omnia pervident el penetrant, *312, 1. oculi elati sunt tignum superbia* et impudicitiæ, *8, 1. oculi quales qualia vitia denotent, iôfd.
Odientes aliquem semper ei nocere volunt, 683, 1. odiens corripientem odit medicinam, 535, 1,2, 565, 1, 2.
Odium peccati nequii esse nimium, 489, 1. odium corripientis de peccato Deo displicet, 565, 1
Odium mater est jurgii et vindicta?, *52, 1. odia Omnia sive naturalia, sive voluntaria, per binarios exercentu^ •177, 2.
Odor suavitatis e victimis ad Deum ascendebat, *219, i.
OEconomi principum quomodo in re sibi concredila se gerere debeant, *367, 1.
Offensa Dei summ i est el infinita, *46, !• offensae memoria ex animo deponenda, *49, 1.
Offerens spoUa pauperum quinque gravia scelera coinmittit. *207,2. victimat quodammodo Christum, *208, 1.
Offertorio (cur in) cantores pertonent vocibus el organis, *543,1.
Officium significat omne quod alteri exhibere debemus, 147, 1. oltìcmm periculosum vel onerosum nimis, non est suscipiendum, *161, 2. officium de Sancio recitari jubetur, dum sotemnitercanonizatur, *429, 1. officium Ecclesiasticum per boras liiMributiiin recitare tenentur Ioles, *461, 1.
Olv:; vox unde derivetur, *136, 2. Indo dicitur vinum, *138, 2.
Olea vel oliva speciosa est caudice, fronde, fructu, 641,1. quarum rerum sit symbolum, *ibid,* typus est sapienti® et castitatis : Minerva? erat sacra, 641, 2. quomodo enecetur, eltial edulis, *iibd.* est arbor speciosa simulet Scand i, '53.». 2
proprietates, 641, 1. est cibus, lux, medicina, 317,1 ; *539, 2. eo denotantur misericordia et eleeninsj na , *318, L curSancti nonnulli post mortem oleum stillent, •540, 1. impedit œruginein, 377, 1.
6xdux&^ undo dicatur cœlum, *386, 1.
Omnia omnibus non expediunt, *261, 2.
Omnipotentia Dei quam vasta sit, et late pateat. *423, 2; *424, t. omnipotentia est ratio immensa? misericordiæ in I) HO, 1,2.
AtxD.ivcv est linum crudum, ‘326, 2.
Onager est ftsinus sylvester, natura timidus, 399, 2.
Onerimus (S.) servus Philemonis, fhclus e«l episcopus Ephesians, 242, 1.
Onias IU pontifex fuit vir sanctus, 19,2. ejus efflghnn, *533, 1. elvirlntes, *539, 1.
Oniromanlæ plerumque mentiuntur, et conjectant, *193, 1; *195, i: 'i n, 1.
Onoerolhlus an idem cum pelicano, 150, 2.
6vdJ Uiclus quasi ¿vnmç, quod prosit, *186, 1.
Operandum dum licet, posi liane vitam non licebit, 416, 1,2; 417, 2; 422. L
Operari mendacium esi calumniari, *551, ft.
Operarius ebriosus non lonipliMnbiflir, 522, 2; 523, 1.
Operarius sua sorte contentus, felicior divile est, *3.13, 2. opes acquirit Deo benedicente, *ibid* cum op<mio agrario non est consultandum de ullo opere, *255, I.
Operationes singularum creaturarum operatur Deus, *417, Î.
Opes res sunt vilissima , 304, 2. dicuntur, ab ope quam adferunt, 409, 1. tum Deo, tum dominò in usum cedant , 415, 2; 416, 1. iis fniendnm in vita, quia petti; mortem aliis cedent , 421 , 1. ex eis primo solvenda sunt debili, *ibid.* 2; 422, 1. ope« spiritu ites promittuntur in lege nova Deum timentibus, 353, Î. opes «unt ir<e el lilis fomites, *5S; 1. non prosUhi «gris divitibus, *100, 1. multis stilli exilio, *113, 1,1. reddunt hominem miserum, *ibid* r.i> contemnere res maxima est, “116, 1, i. inferiores sunt nomine bono, “855, i. bo-

næ «uni bene utenti, mal® abolenti, *495, 2. opes ver® qua» sint, *98, 1. e Mint Mlæ in earum contemptu, *117, 1. cur vocentur facilitates, *118,1. opri iniquorum affluunt cito, et refluunt el pereunt cum strepitu, *338, 1; *332, 1. opes nbscons® mortem anim® affermit, *72, 2. — ***Vide*** Divili®.

Ophir qu® Ml repo, 240, 2.

Opi(ices medianici etiam in sua arle sapientes sunt, '288, 2 d seqq.; *294 , 2» non <unl assumendi in senatum, *295, 1, 2. nec alios docere debent disciplinam <1 judicium, ***ibid. ï.*** sunt in república necessarii, *290. 1. qualis legis Dei cognitio illis necessaria sil, ***ibid.*** 2. eorum sapientia Mln in cultu Dui, *297, t.

Opilio dicitur quasi ovilio, *146, 2.

Opinio mali magis uflhgit quam ipsum malum, ’102,1.

Opobalsamum est succus balsami, 613.2.

Oppressio pauperum damai vindiciam e cœlo, 561. 2.

Optima sectanda sunt, 839, 1.

Optimum el pessimum quid sit, *122, 2.

Opulentia veterum consistebat ia pecoribus et agris, *116, 1.

Opus vulgare excellenter factum fit excellens, 426, 2-operis initium , volido, conatus creaturis, tinis el exi. lus Deo ab Ecclesiastico tribuitur, 40, 1. opus virtutis est nobis a Den datum, et nos beans, *560, 1 opere imposito castigatur rebellio el incolentia, ‘186, 2 opere Sancti tripliciter Deum laudant, *423, 1.

Opera omnia ud justam rationis normam mensuranda sunt, 186, 2. opera tam bona quam mala, velut sol rutilant in conspectu Dei, 483, . opera justorum prosperanlur, 138, 1. opera omnia mundana intermorientur, 42u, 1. opera Dei non scrutanda, 130. 2. cur plurima eorum captum nostrum superent, ***ibid,;*** 468,2. ea miro perfecta sunt, 501 , 2. abscondita sunt el mirabilia 387, 2. sunt velut fenestra», per quas videtur Deas, 429, 1. opera bona sunt velut fructus hominis, 190, 2. et quasi filii, 360, 1. sunt in hac vita agenda, quia post mortem non erit merendi locus, 422, 2 et seqq. ea omnia in die jiuiicii peros Christi declarabuntur e*-e sancta, 426, t ; 558, 1. non sunt vitianda aliqua prava circumstantia, 500, 2. omnia magna fiunt ct facta sunt per constantiam. *33, 1. omnia facienda sunt excellenter, *182, 1; ’183, 1. modus et praxis ad hoc/ el stimuli, *183, I, 2. eorum initium el finis Deo of. ferendocelo, 2. ea ul digna sint, uniemh meritis Christi, ***ibiif.*** ante ea Deus est invocandus, *303, 2; opera doctrinam confirmant, *439, 1. eorum laus Deo tribuenda est, *487, 2. opera bona faciendi occasio ubique occurrit, *27. 2. ea sunt proles pietatis et pia? voluntatis, 675, 1; 676, 1. iis acriter et strenue incumbendum, *131 , 2. ea adferenda sunt ad tribunal Christi judicis, *217, 2. opera omnia Dei sunt salde bona, tum Deo, tum nobis, tutti toti universo, ’310, 2. in iis celebranda sunt mixime bonitas et potentia, ♦311, 1. hæc bona sunt, quia ¡pv* emula suo tempore el opportune exhibet, *822, 1. horum singulis sui effigiem Deus insculpsit, *376. 2 mire hæc per sapientiam exornavit, *379 , 2. eis nihil additum aut diminutum est, ***ibid,*** quam ea sint speciosa, «imatida cl utilia, ***ibid.*** sunt ea velut scintilla divinitatis, ***ibid,*** digna sunt admiratione et consideratione, ***ibid,*** ex iis ad Deum debemus ascendere, *380, 1. In iis ipse intime præseos est per essentiam , praecutiam, potentiam , ***ibfd.*** qu^nodo ea in *æcuhim manere dicantur, Deoque obedient, *381,1. eorum diversitas, ct tamen ordo et connexio, ***ibid.*** nomo eorum consideratione se potest saliare , *382, t. magnam illa a nobis gratitudini m deposcunt, *383, 1. eorum multa nos latent quœ non videmus, *423,2. ea digno ab homine nec laudari, nec recenseri queunt, *415, 2.

Dracula dœmonum plerumque obscura cl intricata eroni, *196, 2; '197, 2. oraculum Del In Jérusalem defecit iti excidio ejus per Naburhodoncxorem , *236, 2.

Orandus Deu* pro mentis constantia, 351, 1, 2. sed nou In statu peccati, sine prævia contritione, 513, 2. qua intentione sil orandum, 514, i. orandi modi sunt quatuor, 890, 2.

Orans, Deum precibus evincit, 618 , 2. hic addat orationi eleemosynam, *217, 1. si humiliet se, petila impetrabit, *226, 1.

Oratio aufert pusillanimitatem et peccata, 117, 1. in ea mixime nos debemus humiliare, 390, 2. ipsa optimus animæ cibus est, 437, 2. per eam impetranda constantia in vit® statu , 490, 1, 2. ejus bona . ***ibid.*** ejus impedimenta amovenda orare volenti, 512, ad eam præparatio quadruplex necessaria est, 513,1. ante eam quid sit cogitandum, ***ibid.*** 2. oratio verbosa Deo displicet, 231 , 1. sed nffe<tuo<a placet, ***ibid.*** 2. ***ornfío dierum*** vocatur nralio quotidiana, 116, 2. efficit apientem et sanctum, 628, 2 fugat Institinn , *107, 2. per eam consulendus est Deus in dubii*, *167, 1. ip>a operibus nostre* ilare Initium debel, *182, 2. t xrlii lit salutationes, *360, 2. e*t sapienti® parand® optima ratio, *303 , 1. ei ante omnia opera vacandum, ***ibid,*** ejus fructus, *304, 2. oratio in pnelio tum corporih, tum spirituali «alidissima est, ‘472 , l ; *486 , 1. ordio per thus reprxsenUlur, *226, 2; *539, 1. est virtutum antistita, ***ibid,*** oratio omnem mentis ad Deum elevationem collocutionem, unionem significat, *550, 2. oratio In templo est melior quam domi, *558, 2. orationis bumilis subtilitas el potentia, *226, 2,1. hæc cito exauditur, ***ibid.*** 2.

Orationes Sanctorum sunt velut phialæ odoramentorum, *226, 2. quam sint efficace*, *225 , I. pauperum el humilium orationes a Deo exaudiuntur, ***ibid.*** 1, 2 el seq.; *226. 2; *227. I. nubes penetrant, ***ibid,*** orationes Sanctorum sunl «élut ilure* pulcherrimi » *300, 2; *310, Í.

Orbis terr® in quot gradus divid itur, 51,1. cum gentibus quomodo diviserit Deus, 471 , 2. orbes cœle«tes reguntur ab angelis, 471, 1. eorum ordo, subordinaba et concordia, 472, 2; 473. 1.

Ordinatio Del, ellam in malo, sive permissiva, sive positiva, in Scriptura vocatur præcoptum, 455, 1.

Orlo omnia creiti conservat, 473 , 1. ordo el connexio rerum omnium mundi cl sæculi decurrentis, et una fit causa alterius sccntur®, *378, i.

Organa recle in templis adhibentur. *149, 2.

Orientales magnitiei celebrabant convivit, *141 , 1. *olebant quærere proverbia , ænigm iti, similitudines ct alias graves sententias, *295, 2.

Orígenes plores habet errore*, sensum symbolicurn nectatur præ litterali, 216. 2. an fuerit idololatra. 441, 1. ccii'ebal animas in corpora velut carcerem compingi, *351, 2. an damnatus sit, *498, 1.

Originale peccatum electis et reprobis commune est, •352, 1.

Orobasus Persa cum e tribus filiis quos habebat unum tantum regi Dario ad bellum eunti obtulisset, omnes nb eo vidit necari, 614. 2.

Os loquitur quod cogitat cor, 570, 1. est symbolum Dei Patris, 488. 2. oris custodia est dicemlorum circumspectio, 593, 1. ea est duplex, ***(bid.*** os gladii quod dicatur, 606, 1 ; *57, 1. os quomodo Deus habere dicatur, 618. 2. os Dei proprie e<t mens et intellectus Dei, ***ibid,*** os speculum, janua, fibula cordis est, *25, 1 ct seqq. rixas pani et sopit, '54, 1. homo ora e*l loquax, *55, 1. 0$ claudendum llngu® nequam, *62. I. ori« custodia a D«»0 precibus postulanda est, ***ibid.*** 2. id non semper obserandum, sed quandoque reserandum, ***ibid.*** ct quando utrumque, ***ibid.:*** *61, 2; *63,2. ejus duo sunt custodes, *63, 1. os stomachi olim dicebatur cor, *73, i.

Defilanti oscitationem ciet, 383,2,
Osculatio manus signum eral adorationis, *69, 2.
•sm quad falera inni corporis nostri, *10, 2. n medulla impinguantur, ***ibid,*** sunl symbolum roboris. *56, 2. cl argumentorum solidorum, 574, 1. ea comminuit lingua detractori* ,*56,2 tropologice significant virtutes, ***ibid.*** ossa Sanctorum in pretio habenda *475, 2. ossa Prophetarum quomodo pullulent 527 , 2. ossa Joseph post mortem prophetarunt, •63Qt 1.
•liantes paressimo comedant,
•finsi a diabolo lentantur, •560. 2.
I; <»»itas vitanda, *187,2; *286, 2.
>?inm omnium malorum origo , 232, 1. ejus damna ct epitheta, 578, 1. mater est fornicationis, *9, 2. reddit corpus excrcmentnsurn et ammum mollem, *128, 2. fjus damna, *187, 1,2. quid agendum per otium ne inertia torpeamus, *144 , 2. otium servis non permittendum, *186 , 1, 2. in otio sapientia est comparanda , *286, t. ejus otium negotiosum est, ***ibid.***
(his (ab) olim inchoabatur cœna, *125, 2.
Ovis el lupi antipathia, 397, I. etiam post mortem timet lupum, 398, t. ovis errans in viam non redit nisi reducatur a pastore , 506, I.
Ofyxvsf vox unde derivetur, *386, t.

P.

n¿xvn ftelu quodvis, et speciatim pruinam significat, •408, 1.
Pacbomius Theodorum aegrum quomodo sit solatus, •276. 2.
Pactum cum Deo initum non facile mutandum, 350, 2.
P.rdigogi regum in Perside erant quatuor, *86, 2.
flatilia est puerorum eruditio cl castigatio, 158, 2; 205. 1
Hx/xtarn est mensura quatuor digitorum , el omnium mensurarum minima, *355, 2.
Palestina rubrum vinum habel, *543, 1.
Pillas cur cornici inimica sil, 276,1,
Palma arbor unde dicta sil, 635, 1. ejus dotes, 636, t et seqq. solem amat el salsuginem, ***ibid.*** h>rret fimum, ***ibid,*** ramos el fructus habel digiti in morem eflbrmatos, ***ibid,*** perpetua fronde viret, ***ibid.*** 2. gaudet rigui*, et anno sitienti lætior est, ***ibid.*** 2; 637, 1. folia el fructus cacumine gestat : oneri non cedit, et contra pondus resurgit, ***ibid,*** erat vicloriæ symbolum el vincentium pnrmium , ***ibid,*** translatu gaudet, el solis amans est, ***ibid,*** dactylos in humum inclinat, ***ibid.***
Pdinyra urbs eadem erat qu¿c Tli.iin.ir, 635, 1.
Palumbes symbolum sunt fidei conjugalis, 611 , 1. item medicina), ’271. 1.
P ilo (in) discebant Romani artem jaculandi, *20, 1.
Itamm.ichiu% consul, romanos monachum Romæ publice professus »‘d, 162,2; 320, 2.
Pan quis deus : ejus figura et descriptio : est universi symbolum , *397 , i ; *419,1. repraesentat Deum el Christum, ***ibid.***
Pancratiasta* imitentur viri probi, 168, 1, 2.
Pancratii (S.) martyris pueri intrepida vox ad tyrannum, 588. 2.
Pandora Christianorum Deipara est, 651, 2.
Panis communis cibus hominis est, *317. Hebræis totum convivium significat, *135, I. el quemlibet cibum, a parcendo dicitur, ***ibid,*** panis aqua decoctos, saluberrimus esi cibus, ***ibid,*** super panem non est cutem Innitendum, ’ 350, 2 qui id facit diversimode peccat, ***ibid.*** panem a paupere auferens aufert el vllam, '.OS, 2* quinam id facere ocutendi sint, flifd meile imitus valet ad ebrictahm sedandam * ‘139, 2. pjitfs mollitu* et ferraccus d»batur in nuptiis, sponfcb, COO. X-
Panormus urbs Siciliv unde dicta, 640. 2.
Ihr.vflt; el quid fini* d mide formentur, 539,1.
ftavcupYÍa tam iu bonam quam in malam partem aedpt potest, *198, 2.
nxviorrmç id est, omnia intuens, epilheliim est Dei, 608, 2.
Papae olim vocabantur Episcopi ,’428 , Í. quod Papae sit etymon, ***ibid,*** el quid significet, ***ibid.***
Papirius prætextalus puer secreti servantissimus fuit, 277.1
Par suum babel unnquæque res creata, *381, 2. paria conjugia probantur, 689, 1, 2.
Pares cum paribus conversantur, 395, 1, 2.
Parabola Hebræis e«t sententia gravis et abilita, 83, 1; •295, 2; ’300, 2; *301, 1. non debel rem aperte ostendere, sed sub obscuro significare , 83. 1. per parabo» bisad turbas Christus concionai)alur, 26, 1, 2. in parabolis consistebat quasi omnis veterum sapientia,‘195, 2. differunt a proverbiis, *801, i.
Paradisus locus erat sanctitatis et innocentia), 632. 2. metaphorice significat omnem rem vel hortum imœnum, 663, 1. in quem paradisum Henoch sil traUSlatus, *440, 1 el seqq. id esi paradisus terrestris, *441, 1. an ille diluvio perierit, ***ibid.***
nxpxJcíáJw dehonestare et admirabilem facere significat, 315, 2.
IIx^'.xXi<) variam habel significationem, 487, 2.
Hx^x/.ù-rw quid significet, 429, 2.
Parasiti sint amici ollares, 196, 1.
Parcere delinquenti, signum esi magnanimi, '47, 2.
Pardus in quo sit symbolum linguæ maledicae , *59, 2. ejus natura describitur, ***ibid,*** el seqq.
Parelius est tantum imago solis, *471. t.
Parentes filiis virtutes suas afflare debent, 113, 2. possunt iis præcipcre sub peccato, etiam rnorlali, 115, 1. sunt quasi dii terrestres , ***ibid,*** variis de causis honorandi sunt a filiis, 112, 1; 115,2 et seqq.; 117, 1. in ipsis Deus representalur, 117, 2. eos honorantes benedicuntur a Deo el ab ipsis, 118, 1. eorum preces adversus liberos plerumque Deus exaudit, 119, 1. iu eorum senecta relucet Dei generatio,!19 , 2. eoium contemptus vocatur blasphemia, 121, 1. quær.inl sibi generos prudentes potius el sapientes quam opulentos, 245, 1. siint item parentes animæ prolium, saltem mediate, 246, 1. 2. sunl amandi proxime post Deum , 2'7, 2. de filiis impiis, nlioqui dona naturalia habentibus, non glorien* tur, sed dulcant el erubescant, 437, 1. at probos et Deum timentes magni faciant, ***ibid,*** qui in filios induigenliores sunl, ruinae et dissolutionis illorum sunt causa, 580, 1. sed eos corrigant cl coerceant , ***ibid.*** parentum suorum meminerint ii qui ad gradum alliorem evehuntur, 602 , 2. nlioqui vendicem sentient Deum, 603, 1. parentes sapientes castigant filins pueros, *86,1. quis inde, sequatur fructus, ***ibid. i.*** li;rc ipsorum maxima debel esse cura, *86, 2. ob filios castigatos in iis laudabuntur, *87, 1. cl propterea ab inimicis timebuntur, 88. 2. eorum gloria pendet ex filiis probis, ***ibid,*** optant pro filiis et anle filios mori , *88,2. plus amant filios quam scipsos, <9n, 1. eorum erga hos affectus, ’91, 2. benigne eos castigent, ***tbid.*** turbantur eorum viscera , dum quid sinistri in iis vident vel audiunt, ***ibid,*** non corrideant iis peccjintibus, *03, 1, 2. sint graves simul et lenes , ***ibid,*** filios instruant exemplo magis quam verbo, *94, 2. quid cos docere debeant. *95, 2. non cogant filium assumere statum a quo abhorret, *265, 1. sæpe non habent filios sibi similes, *351 , sunt velut pictore* morum quos iis imprimunt, ***ibid,*** eorum probrum transit ad filios, ***tbid.*** parentes rerum suarum prodigi vel deliri bonorum administratione privantur, *181 , 2. parentes impii sæpe per vitiatum semen suas impietates et vitia in filios transfundunt, *352, 2; ’353, 1. — Eide Itator.
IIxf.t/.ix significat cl viciniam et exsilium, 46, 1.

Parochia c$t velut mulier bona et forth, *2, 1.
Par* m Scriptura vocatur son cujusqtie, 492, 1. pars Dei est Israel, 483, 2.
Partes hæredilatis alicui debito? privatilo non aunt in proprios usus convertendo*, *361, 2.
Participabitis (Dei t-senlia est) ad extra, *424, !, i.
Particula boni «loni quæ dicatur, 420, 2-
Parturiens symbolum est stulti secretum auditum ciTundere gestientis, 534 , 1. parturientes varias patiuntur imagiii.iliones vanas, *194. 1.
Parva non sunt negligendo, 185, 2; 186,1,2; 3G5. 1. parva inulta iterata faciunt quid magnum, 524, 2. disponunt ad migna, 525, 1. parvi sunl acres, magnanimi. Ingeniosi, 331. 1. non sunt spernendi, *ibid.* 2.
Parvitas nihil demit perfectioni animæ, 332, I, 2; 334. 2.
Parvuli ex Adamo peccatum originale contrahunt, *325, 1. et in en nascuntur, *ibid.* 2.
Paschasius Ridbertus vetuit se post mortem laudari, M27. 1.
Passiones animi moderando; sunt, 357, 2. e« domiti» sunt honor animæ, 324, 2. iis obsistendum duin parva? sunt, 510» 1. eas indicant vultus, nasus, oculi, frons, 512. 1. rationi contraria; sunt, 689,1. iis aguntur muliere*, *ibid.;* 68!, 2. earum domitores Deo placent, in iisque habitat, 628, 2. dominantur Deo. 483, 2. a passionibus non e*l petendum consilium, *251, 1. mire nnunum perturbant, *327, i, 2 el seq. eas in sapientem non ratiere docebant Stoici, *ibid,* eæ peccatores magis cruciant quam pios *329.!.
Passionis Christi dotes, symbola, fructus, *204,2. ejus odor quos effectus causelur, 01', 1. botro uvæ denotatur, •817, X
Passiva; terminationis verba Siracides usurpat pro deponentibus quæ significatione activa sunt, *45, 1.
Pastor eques Romanus dissimulavit dolorem ob mortem fil i a Calo Caesare interfec 11. *6.1.
Pastores sint pro aniinibus subditorum *ollicili, 27!, 2 subeunt damn itionis periculum, dum pastoratum suscipientes se obligant ad curandam salutem subditorum , •76. 2 *Î9, 1. quomodo sibi commissos curare et pascere debeant, '145, 2. *148, 1. eorum onus, *146, i. ne extollantur nimis, nec nimis se dejiciant, *181, 2. — *Vide* Episcopi, Prælati, Apostolici viri.
Paler jus habet lilium vendendi in necessitate, 117,2. non imperet ut leo, 170, 2. non ostendat vultum hilarem filiabus, 244, 1 et seq. pater mortuus in tilín probo post se relicto videtur adhuc superstes, *89, i; *207, 2. misceat gravitatem lenitati, *oi»t 2. pater cl filius sunt Unquam unum corpus et una persona, *90, I. pator non det lilio facultates ante mortem, *180, t ; *181, t ; *ibid.* 2; *182, t. ejus nomen in lilii* revirescit, *475, 2. filiam, si possit, nuptui tradat, *368, 2. ei probrum est hujus fornicatio, *369, t. patris pro lilio mori volentis exemplum. '88, 2: *89, 2. speciali modo paler pauperum est Deu*, *207, 1, 2. Drus Paler habitat m Filio per circumiiicesMonem divinam, 626, 2.
I aires filio* suos plus amant qu im *e, *89, 1 ; *90, 1. patres boni etiam malo* gignunt filios, *436, t. patres primi quam frugales essent, *79, 1, 2. non nisi oquam biberunt, '80, I. — *Vide* P •rentes.
Patres tam Gr.rci quam Latini s-vpe utuntur apologis, 25, 2; 26, I. samti Patres mulli fuere statura pusilli, 332,2 Patres spirituales pr.cUantmres sunl rarnihbn*, ♦428, 1. SS. Patres sacrae Scriptura» impense studuerunt, "300, I, 2. ip*i et eorum scripta ab omnibus semper laudati sunt, *306, 2. patres prisci, cum Christo resurgente*. cum eo in cado* ascenderunt, *439, 1.
Paternità* omnis a Den descendit, 115, 1; 117, 2.
Patiendo Sancti assidue Deum m vita laudant, *423, 1.
Patiens in adversis arbori comparatur in hieme einortuæ. sed in vere reviviscenti, 82, 1. patientes a Den respiciuntur, *200, 2 dominantur animo suo, *564,1.
Patienti i optime tenUtionea vincuntur, 94, 1. ipsa malorum omnium remedium est, 98, 1. e*l in per«ecutione necessaria, 107,2, e«t potentia, 110, 2. ejus 1res gradus, 590, 2. per aspalithum repnr-cntalur, 643. 1. signum est vrræ Mnrlitatis, *47, 2. simile* f.irit Dm, *3! , 1. est cos virtutis, *52, 1. Spiritum Sanctum exhilarat, *108, 2. est sepes animæ, *242, 2. ferro denotatur, •317, 2.
Patriarche (primi) fuere agricole, 233, 1. fuere parentes Judæorum, tam generatione quam exemplo virtutis, *426, 2. iis in suas familias competebat jus regium, •430. 1.
Pauca bene agenda «unt, «341, 1, 2.
Pauciloquentia commendatur, 170, 1-
Paula (S.) in tenUlionibus S. Scriptura verbis >e «nliba-tur, 94. 2; 95, 2.
Paulinus (S) se vendidit pro filio vidux liberando , *208, 2.
P-iulus apostolo* Jiidros, el«i necdum Christianos, dilexil, 377 , 1. crebro Drum et Christnm ex reverentia nominat. 600, 1. sui arvi sophistas muttis locis peiMringit, •îGî, 1. bdu* fuit i.': *503,2
Paulus (S) primus eremiti diu in eremo vixit, 79, 2.
Pauper eget ope divitis, et htc illiu*, 39, 2. non c<t despiciendus, 144 ,2. sed modeste el placide au liendus, 146, 1. debita ei persolvenda, ibid. Deo offre*! pro iaculi ilibus suis, 252, 9. ip*e de labore vivens mei r est nobili fame lurido, 323, 2. pauper, Deum timens, honoratur magis si dite<cat : fi Deum non timeat, inhonoratur, 326, 1. in sua sorte ne despere! 354, 1.2 so diviti amico «quans, damnum incurrrt,384, 2; 385, 1, 2; 386, 2; 387, 2; 388, t. nec ei >e credat, vel in rospem omnem ponat, 388,2. quomodo ab cv seducitur, *tb>d* et seq. a nullo juvatur, 401, 1, 2 cur vocetur hom/is y *tbid* contemnitur rju* prudentia, iWd. quin cl ipse ab omnibus ridetur et contemnitur. 40?, I, 2. sit demisms el humilis, 571, !. vere puiperi succurrendum est sive mutuo, sive donatione, *71, 1,2. eju* sinus est quasi altare, iu quo eleemosyna quasi victima pro peccato offertur, *74, 2. pauper recte valens potior est divilex^ro, *96, 1 ; *97, 2. sua Militate dives e>l, *98, 2. nonnisi victus parandi causa laboral, *112, 2. quod ei datur, datur Deo, *215, 1. eum adversu* divitem Deu* tuetur el vindicat, *223, 2. et ejus imprecatione* exaudit, *ibid,* pauper superbus res exosa est. 671. t. qui* talis*il mystice, *ibid,* pauper spiritu totiu* mundi est Duminus, *245, 2. quam aptu* sit calrstium studio,*442, 1, 2. Deo nititur, n ipiildu æ utilis est. el animo excelso, *tbid.*
Pauperum preces exaudit Deus, 14*, 1. iis debent divites superflua sua, 142, 1. non sunl exasperandi, 143, 2. at iis benigne ct mansuete respondendum e*t, 147. I. sunt stipe donandi, 254, 1. sunl rapientiores divilibu.*, 401.2. pnriim opprtttio rlam«l in cœlum, 564, 2. il* dando, Chri'to d.ilur. 591,1,2 p.tupere* ju*li honorandi sunt, 310. 2. pauperes, quibusbenefarerr vis, non sunt curiosi scrutandi. 371, 2. paupere* robusti mendicante* *uggib laiitur. 367, I. multa rnmina cmiimitlunl, *18. 2. *mM conti clcemosynæ, *74. 1 . eorum Pater est Chri«tus, *208, 1. item Deus speciali modo . *555, 1. e\ eoniru substantia non est sacrificium off rendimi. *208. I. in ii» vivit Christus, *ibid,* sunt hxredrs regni ‹ u l» -ti*. *if>td.* repr.i-<rntant personam Chri*li , *ibi i* 2. co* *deft* indans velili homicida est,*210.2; *208, 2 *f09. I. niilediciitit se expìhnti, *ibid.* 2. a pnlenlibu* Impune non lædmitur, *224, 2, si infirmi, alendi, non pótenles, *343 , 2. its mors jucunda est, *345, I ; *316, I. 2.
Paupertas Justa melior eft injusti* opibus, 825,2. ebrisliim paupertas semper dive.* est, 326, 1. hac wpe pii premuntur, 345, 1. atioquiu s.vpc peccali pœna estB

346. 1. 2 non semper bona et sancta est. 403, 1. multa affert incommoda. 514. 2. de ea cogitandum tempore abundarilta'. 515, 1. adimit homini peccandi facultatem, non voluntatem. 555, 1. in ea non est amicus deserendus 591, L paupertas et pietas invicem cognata; sunt, >99, 2. paupertas spiritualis m quo sita sit, 340, 1. paupertatem ferre magna scientia est, 675,1. ea sæpe causa peccatorum est, *18, 2. propter eam peccantes, peccant pinler propter amorem opum, *19, 1. paupertas cum sanitate prestai opibus cum languore, *96,1. paupertas spiritus potest una cum divitiis consistere, *115,1. hæc species martyrii est, *117, 2. ea potior e*t opibus omnibus *140, 2. eam docuit et induxit Christus, *342, 1. pulperías et opulentia simul fuit in B. Virgine, *395,2. Pax Hebræis omne bonum significat, 77, 2; *356, 1; *434,2 ; *438. 2. pax injusta improbatur, 182. 2. pax est comes justitia?, *ibid.* 2. pacis symbolum est caduceus Mercurii, *(bid.* picem animi dant sapientia divina et timor Dei, 77,2. pacis bona varia. 660, 1. ejus amabilitas, *494, 2. pix Dei quomodo super faciem terrae esse dicatur, *272, 2. pace perenni fruilur sapiens, *567, 2. Peccandi materia ubique se offert, *27, 2. per quæ quis peccat, per hæc et punitur, *318, 1. Peccatur (cum impune), cavendum rectori ab ntio et desidia, 51», L peccandi licentiam aut facultatem nulli dat Dens, 454, 2. peccandi voluntas interna etiam peccatum est, 555,2. Peccator undead peccandum reddatur animoso*, 81,1. dupliciter de [leccato pœnitere debet, 180, 2. quantum sibi noceat, 191, 1. ei preterita peccata non sunt exprobranda, 265, 1. imo ad Deum jam conversus honorandus, *ibid.* 2. ejus bilis non est excitanda, 269, 1, 2. ejus opes rt gloriam telare non debet, 287 , 1. ejus felicitas cito desinet, *ibid.* non placebit Deo usque ad inferos, *ibid.;* non bene Inudat Deum, 442, 2; 443, 1, 2. pro meritis *n* Deo punietur, 454, 2. non erit a piena immunis, *(bid.* 462, 2; 464, 2 ; 465, 1. ad ejus conversionem quid requiratur, 488, 1. jam conversus non respidat retro, 490, 1. <ed bona opera continue agat, 492, 1. ac Deum laudet, 495. 1. ejus miseria et demerdo in profundum, 494, 1 ; 495. 1 ; 496, 1. ad Deum redire nequii, nisi ab eo per gratiam provenientem el illuminantem reducitur, 506. 1. omnibus est inutilis,530,1, est sccrelocorripiendu«, 53 ,1. el libere, 164, 1. el dure, 582, 1. non tamen iratus, 270, 1. cito pirniteat, 562, L si oderit se corripientem, ostendit se obstinatum, 564, 2; 565, 1. oditque médecinam, *ibid.* 2. esi incapax bonæ disciplina;, 581, 1 ; *ibid.* 2. similis est dormienti, 582. 1. item mortuo, *ibid.* ¿emper pavet, 588, L non tamen timet Deum, *ibid.* 2. ardens affectu pravo non quiescit donec aliquod pec< atum admittat, 604,1, 2. se fingit a Deo non videri, sed in tenebris esset 607, 1. peccalo adsciscit sibi errorem et tenebras, 347, 2. relicto bono incommutabili convertit se ad commutabile, 488, I. an ei sil benefaciendum, 370, 1,2;i6id. 2; 370, 1, 2 ; 371, i ; 372. 1 ; 373,2 ipse sibi nequam est, nec alteri bonus est, 370, I. solet esse immisericors, *ibid,* ei egenti danda est eleemogyna, 372, 2; 373, I. peccator, ad vomitum rediens, abominationi e»t Deo, 380, 2. peccator humilis melior r*t quam superbum* jiHtu*, 326, 1; 327, I. pro sorte obtingit uxor nequam , 686 , i. ejus snr* est gehenna, *ibid,* oculo* mentis avertit a Deo, cado, gehenna, *19, 1. narrans »ua precata justis, odio se exponit, *35,2. mercturlemt rarum sponsionem facere, *78, 1. odit animam suam, ’105, 1 odit et correptionem el corripientes,’158, 2 et semper se excusat aliorum exemplo, *ibid.* inchoate tantum repnibus est, *’7. 1,2. aervus est peccati *189, 1 ;*I9O, 2. quaterni* bona opera ei prosint, *210. 2. cl qu itmu* obsint, *299, 2. «i a peccatis posterioribus re»’irg»t, priora merita reviviscunt, *211, t. P^-More» eli un m Deo sperantes, non confundentur, 102, 2. eorum secura stultitia, 175, 2. sl hic non puniantur, punientur in futuro, 220, 2. non apprehendunt sapientiam practican), 441, 1. docere eliam possunt virtutem, 442,2. dies eorum qui dicantur, 516, 1. eorum vexatio qua pios vexant, brevis cl futili*, 567, 4. tunc maxime plorandi sunt, cum m peccato sunt vel moriuntur, 582, 2; 583. *ì.* satius est eos mori quam vivere, *ibid.* I.sunt nequissimi,*315,1, habent hic bona, in futuro mala, *ibid.* sunt a Deo maledicti, ut pii magi* emineant, *176,1. omnia eorum opera non sunt peccatum, *207, 1. eos semper punit Deus, *313, 2 el seq. cos magis cruciant ærumna quam pio*, *329,1, 2. cor terræ nfllgunt, ct terrenis privantur, *330, 2. eorum breve gaudium, *331, 2. pœna ct castigatione emendantur, *501, 2. —Fide Impii.

Peccatum et delictum in Scriptura differunt quoad victi* mas, 252, 2; *17,2. peccatum subinde capitur pro hostia, pro peccato, 120, 2. peccatum mortale certum inferni periculum est, 13’, 2. ejus noxa et virulentia, 179,1; 180, 1, 2; 220, 1 ; 562, 2; 563, 2. csl quasi serpens et basiliscus t 562,2. item quasi leo, 503, 3. item gladius, *ibid,* est quasi deicidium, *ibid. 2.* ejus periculum dæmon tegit specie honesti et boni, 134,1. est causa tristiliæ, 136, 2. unum attrahit aliud, *ibi(L;* 221, 2. qui ejus sint fomites el illecebra, 137,1. igni comparatur, 138, 2. occasio ejus fugienda, 133, 2; 134, 1. cum est admissum, mox confitendum est, 166, 1. de peccato propitiato el condonato nemo potest essc<ecurus, cur, 176, 1 ct scq.; 178, 1. peccatum cito poenitentia delendum, 179. 2; 227, 1, 2. quare fugiendum, 179.; 399,1. eju> turpitudo. 575,1. est gehenna pejus, 583, I.est mysticum adulterium. 612, 2. ipsum est summum malum, 489, 1. et summa animæ eclipsis, 498, 2. ejus gravitas ct enormitas, 221, !• est velut hydra, *ibid,* ejus plaga» septem, *ibid,* semper citra condignum punitur, *ibid.* ejus delectatio brevis est, *ibid.* 2. non est iterandum, 227, 1 ; 228, 1 ; 561, 1, inultas sectnn pœmis trahit, 100, 1. beatus qui sibi nullius peccati est conscius, *ibid.* 408, 1, 2. id induxit mortem, *»24, 2. id facit stultos, 441, 2. ejus causa non est Deus, 446, 2. id oderunt omnes Sancti, 448, 1. per ipsum accisus est timor animalium erga hominem, ct hominis in illa dominium, 477, 1« quomodo id præcavendum, 511 , 2. ejus 1res vermes, 531, 2. id negans dupliciter quasi peccat, 547, 1. omne peccatum includit apostasiam n Deo, 312, 1. omnis peccati initium est superbia, 313, 1 ct seq. ordinatur per se in finem ct scopum proprium superbire, *ibid.* 1,2. non tamen omne peccatum est superbia, 314, 2. peccatum omne involvit aliquem errorem praclicum, 347, 1. inducit menti caliginem, *ibid.* 2. ejus actus producit propensionem, *ibid.* 1,2. qui peccatum peccato mystice adjiciant, 562, 1. relapsus in ipsum post pœnitentiam quam noxius. 231, 2. ejus diutina cogitdtio morosam efficit delectationem, 596, 2. quod peccatum sit pene Irremissibile, 447, L peccatum omn»? seque peccatum est in omni temporis circumstantia, 451. 2. comparatur leoni, *27, 2. insidiatur precatori, eumque necat, *ibid.* peccatum quIntupliciter arceplum , hominem ail peccandum inclinat, *ibid.;* *28, 1 et seq, peccati tota vis est In aspectu activo el passivo, *ibid,* id summa c<t stultitia, ’35, 2. est velut furia, '44. 1, est inulina Dei injuria, *315, 1, 2. eju* nequitia¿t enormitas,*321,2 ; *362, 2. est universi ¡lerturbutio. *331, 2. peccatum omne mixtam habet ignorantiam, *51 , 1. Irin ejus periclita, *554, 2. neminem Deus punit oh peccatum conditionalo futurum, sed absolute confínis>uin, '352, 1. peccatum originale quanta pepcrenl mali , 690, 2. ejus tradux t6id. cur id vocetur jugum, *324, 2. id ex Adamo t^-hunt parvuli, *tbid.* ejus decem [xnnæ, ’326. i.

Peccata Dei opem avertunt. 99, 2 ; 525. 2. quatenus ** cnliciiH expiarentur, 228, 1. pro ii» satisfiiciendum opere, 252, 1, 2. ¡tcraque 0 superbia oriuntur, 313, i.

•mnh fl Deo remitti valent.370, *i.* quare ci* ea permita UI 447, 2. ea ill die judien cianiinibunttir, 469, 1. servantur in mente Dei u*que ad diem judicii pirticulnris vel universalis, 487, 1. hæc nullam Deo lænonrm Mil dolorem nffirre possunt, 503. 1. peccata pana vit inda, ut vitentur magna. 523, 2. quia bteC oegliguntnr. di*|miit)iil ad magni, 525, 1 el seq. ea sepe alios nd unii itionem perii aliunt, *tbid* peccata tua occulta ne alii* denudes, 532, 1. peccata condonata inni peqx»tuo ultronea pœnilentia ca»tignnda, 177, 2. peccata «ubdito* rum rtd<cnbenda negligiintiæ Superiorum, 224,2; 227,1. peccala propria cogitans non re*piciel aliena, 2¿8. 2. peccata preterita nulli anni exprobranda, 265,1. Drum ad amaritudinem provocant, 657 , 2. ab iu» qui onere volt i, B. Virginem colui, 656, 1. ijs «unire gravi» est servilo», 677, 1. ca ex Evœ peccalo prognata »nnt el pinnascenlur, 690, X quam ea graviter punire soleat Deus, *IG, 2. peccatori omne malum creant, '27, 2. offerunt se et peccare non cogitanti, *ibid.* sunl velut funes, *47, 1. sunl causa Ctir homo trinerò spondeat el calumniis proscindatur, *78, 1. per confessionem ejicienda sunl, *130, t. eorum remedium ex ip*orum fœdilalts consideratione petendum, *177, 1. eorum fuga est nobile sacrificium , *214 , 1. sunt morborum causa , ‘278, 1.

Pecora eliam dormiendo somniant,*329, 1-. pecorum omnium genera tu mari sunl, *413, 2. etiam ab hero curanda sunl, 242, 2.

Pccuiuæ origo et etymon , 409, 1. pecunia vetenbn» eral Jupiter, 304, 1. ei obediuni jura ct tequilas, 263, 1. pe cunta alxcondit® nullus evi usus, *72, t, 2. pecunia credita obtendit hominis fidem, *184,1.

Pedes symbolum mut mutuum el gressuum, 212, 1.

Pegusii ortum trahunt ¡i Jihtais, 240, 2.

Pelagium erant adversarii gratia», 451,1. docebant divites ivm posse salvari, *115, 1.

Pelicanus »ymbi>lum est sspicntiæ el Cbrisli, 150, 1. item Stoliditatis, 270, 2. qu® »11 avis, 150, X

Pecelranl (quomodo Christus) ad omnes inferiores pieles lerræ, 666, I.

Pentapolis quomodo dicatur arefacta, quia versa in Cavil* tam, 317,1.

Penliiteucbus vocatur Liber vibo, 658, 1.

Perambulare notat iu Scriptura principatum «el magistratum, *295, 1.

Perdendum ut lucremur, *72, 2; *73, 1.

Perditioquetcienler cl|vi(|enterlit. gravinsnIlligit. *113, X

Perdix cicur perdicem venatur, 368, 2. ejus natura : undo confertur ei dolosus hospes, 86'1, 1. item superbus, capream amat. *ibid,* dicitur a perdendo, 103, 2. perdice» Paphlaguiu® aunt bicurdes, *ibid.*

Peregrin iri conducit ad Mpienham practican! parandam, *302, 1.

Peregrinatio quanta adferat damna. *81, 2; *82, 2; *83. 2. sæpe moribus nocet,*198, 2. sed reddit cautum, 'P'9, I. docet frugalitatem, *ibid.* 2. peregrinatio Lolli qu.e v> oetur, 461, 1.

Peregrini peregre multa pali coguntur, *81, 2; *82, 1, sæpe in pericula rl mortem incidunt, *254, 2. pere* grini Mimus omnes in hoc. inundo, *84, i.

Peregrinus (S.) martyr ignem sine lasione superavit, •551, 2.

Perfectio in quo sita «it, 250, 1. quæ ejus a**equendæ sit optima ratio, 842, I. talis csl mortis memoria, 419, 2. m ea semper progrediendum, 502, I. cl quotidie incipiendum, *tbid.* 2. ejus officia, 548, 2. perfectio m virtute ostendit perfecti Imperfectionem,"A21,1. sili est in continuo Dei nuore et laude, *488, 1. est boni animæ possessio, *564, 2.

Perfecti viri quo -nil signa, 86, 2. perfectus quomodo quis evadat, 42 , 1. quomodo perfecti ah imperfectis in motu el ge»tu differar t 543, 1. perfectus cader» melior est imperfecto ex bono opere superbirete< •373, 2. perfecti gaudent iu calumniis, "4, 2.

Periandri Corinthii «entendit morales , 30. 2-

DipCsÀ&ç in aedificiis quid mzmrtœt, *S34, X

Pericle» (quid) amico indigna petenti responderit. *180, X

Periculum amans in eo peribit, 133, t; 134, 1. periaP~m precati mortalis amans, pxral mortaliter, *(Ud.* periculum fugiens, in eo non peribit, iW. 2. quando id subeundum , 135. 1. periculi mundi varia sunt, 239, X in peritolo Deus amandus et mvocandui, 394, 1. improl>*rutn consortia periculum lum mime , lum corpori* adfernnt, 584, I. 2. pericula qu® capenenda, qua cavenda, *162, i, m periculi ruit ebrius, *139, X

ntpUpT&c ei «spu^'.jxai varia significant, 130, 1.

Prnllut lauri tenti inveutor, iq eodem primus periit, •41, 2.

Perjurium sequitur e mendacio, 230, 2. item a jnondi consuetudine, 599, X

Perwe Olii» utebantur uti servis, 117, 2. per mactationem fernnim bello se a«sucfaaebinl, 243, 1. eorum reges philosophiam ethicam excolebant, 2, 2. eos od bellum cunte» omnes arma gestaro valentes «equi debebant, 611, 1. quatuor tabebant pedagogos, *86, 2. Perse adoraverunt solem ul deum, *375, I; *389, 2.

Persecutiones per grandinem reprr<entaatur, *403, 2.

Persei cujusdam mutuant» sutela. *70, 2; *71, 1.

Perseverimi* coron it virtutes omnes, 213, t. ejn< obtinenda modus. 6'7. 2. esa per poderem reprisutatur, *26, X ad eam stimuli, *33, 1 el seq. ea est iu bonis «peribas a^Lteuda, *183, 1. est nervus orationis, --5, 2

Fer«mirum pluralitas est in SS. Trinitate, 619. 1. eam nef w l Judri, *572. 2. earum singulis sua essentialis detur adoratio, 624, 1, 2. ipse realiter 1 se Invicem distinguuntur, *ibid,* el sunl 1res reales hypo»ta»es, *ibid.* uuim el eatndtm habent essentiam, 63, 2. in ea persona quodibel allen inexistil. t^*d. 2.

Personas 111 judicio non «uni accipienda», 225, 2; *364, 3. personarum acceptio ingens malum est, 555. X

Pedes mulieris gravis comparantur columnis aureis, *15, t.

Pessimum et optimum quid sil, *122, X

Pestis cur appropinquantibus affricelur, 383, 2.

Pelræ inedificata domus .eterna est, *15, 2.

Petrus (S.) peccatum negationis Christi perpetuo ptauxit, 177,2; 407, 1. libeuter moncn sustinuit, 322, 2.

Peírus ¡S.) Canisius, Societati» Jesu, multos mimicos dissidentes conciliavit, 191,2. Uussttaruiu iueum scomma, *ibid.*

Petiu» (S.) Cœlestious in pœnitentiis erat initio indiscretior, at postea rigorem temperavit, •ici, 1. ponliûcilu se abdicavit, *-ibid*

Petrus (S) ibbas, cognomento Igneus, per medios ignes transivit litania, *553, X

Petrus martyr Vennilius docuit de Eucharistia quidquid volebat rex el magistratus, *167, X

Petri (B.) de Alcantara morientis plausus, 67,1.

Peln Telonarii visio de sua in vita eleemosyna. 412, I. ex avaro per visionem faclus est liberali» : ejus liberalitas erga piuperes, *133, i; ‘208, X

Pelulintii juvenum quomodo retundenda, *94, i.

Phœdrus liberius Augusti fibulis conscripsit, 3S5, X

Phenomena aeris el nubium sæpe speciem, colorem et situm mutant, *•*-' 2.

Phalaris tauro teneo a suis inclusus est el crematu*,'il, X

Pbirisænrum error de cultu Dei externo, et vita interna nequam , *209. X

Pharmaca a Deo sunt creata, *271, i, X nec ea sir sapiens abhorret, *271, 1.

Ph.Kitign» videtur e*se fluvius Pbisou , 659, X

Pherecydes animi immortalitatem docuits 5, 9»

Phcron, .Egypt! ***res,*** aspedo feminæ non adulters visum recuperavit, *9. 1.
Phitatrii (3.) ulus et lenita, *454, 1.
Philippi III, Hispanis regia, de regia dignitate sententia, ♦827, I.
Philippics oratione* Ciceronis in Antonium unde sic diets, 18, 2.
Philippus Macello omnia bene go-to sua videri volebat, 221, 2. quo pacto ad modeste de se sentiendum excitaretur, 419, 1.
Philippus IV rcx tota Hispania lupas et lupanaria publica lege ejecit, 527, 1.
Philhliim pi r tonitrui et fulmina sub Samuele profligati, •478, 2. fuere perpetui Hebr rorum hostes, *5 47, t.sunt typus idotolatrarum et Turrarum, *548, 1,
Philoiih Judæi de Dei ope impelruida fiducia, *555, 1.
Philomel i qunmdiu cantei. — Vide Luscinia.
Philosophia est mortis meditatio, *345, 2. ejus encomium el descriptio. I, 2; 2, 1,2. ejus definitio, 4, 2. fuit prius apud llebneosquam apud Graecos, 4, 2; 5,1.
Philosophi (ethices periti olim proprie) dicebantur, 2, 2. eorum multi spe immortalitatis violenta sibi minus intulere, 12, 1. virtutis cultores cœlo asserebant, ***ibid,*** 2. sua dogmata ab Hebraeis hau«ere, 29, 2. ii qui non erant ethici, sopbishe dicebantur, 2, 2. reliqui quam ethices fuerint Studiosi> 29, 2; 30, I. fuere vana glorie m incipiti, 9, 2. usi olim sunt in docendo apologis, 25, 2. veram sapientiam nescierunt, 61,1 ; 65, 2. rorum de Deo inscitia, 131, 2. sunt h creticorum patriarcha, 132, 1. eorum mulli paupertatem divitiis praetulerunt, 325, 2. philosophi prisci per varias provincias peregrinabantur, *199, 2. eorum secte omnes evanuere, *306, 1.
quid proprie sit, 558, 1.
Phinee* sacerdos fuil tertius in gloria ab Aarone, *461. I. triplex ejus gloria triplici* virtutis, ***ibid.*** imitatu* e«l telum Moysis, ***ibid*** occidit principem tribus Simeon fornicantem et idololalrantern , ***ibid,*** etymon nominis tilin'», ***ibid.*** 2. an idem sil cum Elia, et adhuc vivat, ***ibid,*** ejus xeliis mire Dm placuit, ***ibid,*** qunmodo factus «it princeps Sanctorum, *465, 1. in ejus familia pontificatus fuit «labilis, ***ibid,*** non potuit vivere usque ad tempora Davidi*. *165,2. Phinees alius, dux Levitarum, vixit post capti*itatelo Babylonicam , ***ibid.***
Philonis regis .Egypt! crudelitas, *227, 1. 2.
Pinson (luvius non est Ganges, sed alius ex confluxu Eupliratis et FIgrit, 639, 2.
Phocion Atheniensis nunquam risit, 572, 1.
Pbocylides per guamas sua tradidit dogmata : quando vixerit, 30, 1. eju* ethica, ***ibid.***
Pbœmcia unde nomen habeat, 036, t.
Phomix non aliud e«l quam sol, *389, 1.
fctvsl; Uni pahnatn quam phoenicem significat, 636, 1.
Phryge* necabant eum qui quodpiam agricultura instruise ututn sustulisset, 232, 2.
Pbyttognoinia an de internis animi affectibus, et semubus recte ju licet, 541. 1. ejus artis fundamenta, ***ibid,*** physioguomm oculorum, *8,1.
Ilapixel etiam deanimi amaritudine dicuntur, 568,2.
PirUtis decus elucet ex impietatis dedecore , *176, 1. ipsa est summa pulchritudo, *219, 1. pietas duplex est, una in Deum, altera in proximum, *436, Î.
Piger omnibus exosus est, 5 7, 1. quis proprie piger dicatur, ***ibid,*** animam suam dehonestat, 325, 1.
P gineuU metaphorice significant unguenta elalia, *272,2.
Pignus spolior exigat ab eo pro quo spondet, *70. 2.
Pigritia hominem inutilem et noxium reddit, 577, t.
Pileus sacerdotis Aaronici de* nbilur, *459, 2.
Pilo*» (cur viri) sint, non feminee, 691, 1.
Puidan uri apu mei inserens, ejus suaviloquentiam preaguiücavil, 1.
Prior abbas quid egerit audiens detrahentes, *61,1.
Pisandri pánicos motus , 588, 1.
Piscari in aqua turbida, quid sit, 367, I.
Pisces hominis umbram fugiunt, 477, 2. conjugii fidem servant, 610. 2. amant suos fœtus, *90, 1. iis abqine. bant Pythagorei : piscium silentium : unde id oriatur, *361, 1. eorum quot sint species, *413,2. eorum mira indoles et sagacia, ***ibid.***
Pittaci Mitylenæi ethica præcepta, 30,2.
Pins V, Pontifex Hnm.e, publica lupanaria sustulit, lupasque intra certum locum redegit, 528, 1. quid de Pontificatus onere censeret : ejus elogium, *146, 1. quid circa medicos ægrum visentes statuerit, *275, t.
Pii ante Christum in limbum descendebant, quomodo dictTentur tunc operum mercedem in die mortis accipere, 358, I. pii apud Deum el homines exaltantur, 557, 2. sequantur Deum, 614, 1. aliis suam affricant probitatem, '26, 2. iis mala non occurrunt, sed impiis, *165, I. comparantur diebus festis, cur, *109, 2. non ita ærumnis et passionibus premuntur ac impii, *329, 1, 2. qualem sapientiam a Deo nanciscantur, *423, 2. — Vide Fideles, Justi, Sancti.
Pix est symbolum superbia*, 883, i.
Placere nemo potest Deo el mundo, 104, 1; 105, 1. quilibet placere Deo studeat, 108, 1.
Placidus animus signum est sanctitatis, 153, 1.
Plaga dolosa qui? dicatur, *39, 2; *40, 1. plag® sæpe docent sapere, *230, 2. quas plagas Deus in impios immittat, *320, 2; *321, 1. plagas ¿Egypto Moyses Induxit, st etiam avertit, *452, 1.
nXxvaw idem est quod seduco, decipio, 131, 2; 446, 1.
IlZavisu-at duo diversa significat, *199, 1.
Pbingen<Ji mortuo* quis es>et ritus , 583, 2; 584,1. planctu* moderatus mortuorum licitus est, *278, 2 el seqq.; *279, 2; *282, 2.
Plante mulieris stabiles laudentur, *15, 1.
Planus idem est quod deceptor el sycophanta, 446, 1.
Platanus unde dicta : ipsa describitur : ejus umbra gravissima, 642, 1. aquis gaudet : folia ejus arcent vespertiliones el noctuas , ***ibid.***
Plateas (per) modelle incedendum, 283, 1 et seq.
Plato quid responderit Diogeni ridenti Ideas quas docebat, 129, 2. ejus dialogi omnes pene morales sunt, 5, 1. erravit ducens quandoque licitum esse mentiri, 229, 2. in ejus pueri ore sederunt apes, 333, 1. latis erat humeris, 383, 2. nunquam risit, 572, 2. censtiit animum in somno divinare et sapere, *194, 2. quid de coalo el stelhs censeret, *392, 2. ei studuerunt prisci Hebræi, etiam mulli SS Patres, *299, 2. iratus servum castigare noluit, *866, 2,
Platonici censebant cœlos esse animatos, et stellas igneas. *472, 2.
Plebi nemo dare peccandi ansam debet, 226, 2. nec eam offendere, ***ibid.***
nXirpi a k Xiít t m proprie percussionem et verber significat^ *56, 2.
nXnpqííAiia. quid sit, et unde vox formetur, 515, 2; *270,2.
IlAr.up.^» est maris inundatio, 530, 1.
Plinius damnavit medicinam, *269, 2; *270, 2.
Plorandi (quare) sint mortui, *279, 1 ; *280, 1.
Plumbo (cur) vasa testacea illinantur, *294, 1.
Plures (inter) non potest vera es«e amicitia, 102. 2.
Plutarcbus vitis Græcorum cum Romanorum comparavit, *529, 1.
Pluvia quando homines lætificel, *332, 1. sequitor post fulgura, **02, 2.
Podagra tenui et simplici victu curatur, *128, 2.
Poderis est tunica talaris, unde !to dicta, *25, 2. erat vestii doctorum, «enatorum et sacerdotum, ***ibid,*** esi symbolum perseveranti®, “20, 2.
Puma peccati peccanti quasi ex insidiis «litat, «vg, 1.

p<rnæ decem peccati originalis, *316, 2. pœna malorum bonum est, 224, 1. pœnœ infernalis gravitas, 221, 1,2.
Pœtillens quam esse gnatus Deo debeat, 111, 1. veri premiente* tota vita peccata «ua luxere, ***ibid.;*** 177, 2. sint in prenitenlia erepia constantes, 183, 1. post acceptam peccati remissionem Deum laudent, 495, 1. pernitenti, si in peccata retabatur, nil prodest pœnitentia preterito ad gratiam cl salutem , *211, 1. pœnitens publicus melior est quam benefaciens superbus, ’373. 2.
Pœnilentia non bene in extremam vitam differtur, 180, 1. prenilentìa' origo, ratio, essentia, ***ibid,*** ejus duo sunt actus, ***ibid,*** ejus vires, 111, 1. unde vox formetur, in quo consistat, 181, 1. non est procrastinanda, ***ibid.;*** 502, 1. eam congruam qui agnnt rari sunt, 177, 2. est peccantibus tabula salutis, 487, 1. ad eam duo requiruntur, primo conversio ad Deum, et vitæ in melius mutatio, 488, 1. ejus effectus, 495, 1. omnia peccata solvit et tollit, 547, 1. etiam dolorem de peccato continet, 562, i. nihil prodest,si sequatur relapsus, *211, 1,2. pœnitenliæ veræ tria aunt necessaria, *274, 2; *275,1. ea maxime in morte opus est, ***ibid,*** non habet in inferno locum , ’349, 2.
Poeta? veteres multas morales gnomas posteris tradidere, 4, 2. Deum doctrinae suæ inventorem asserunt, *304. 1. politici ut stalurn suum stabiliant, religionem mutant el fidem, *500, 1,2. imo eam contemnunt, *552, 2. cuivis vento et fortuna* se obvertunt, 181, 2.
Pollicentes mulla, nihil dantes , similes sunt cypressis , 556, 1.
Polonia* roges a Jagollone Magno descendunt, *432, 1.
Polycarpi (S.) in Christi fide tuenda constantia, *33, 2.
Poligamia Judæis olim erat licita, 434 , 2; *5, 1.
Polypi voracitas : ipse est invidorum symbcktn, 412, >.
Pompeia Plolina Trajani uxor prudens *14, 1.
Ponderum æqualilas servanda, *365, 1.
Ilmpcx est malitia, malignitas , maleficentia, *371, 1; *372. 1.
Pontificatus solis Aaronis posteris fuit a Deo addictus, *460.1, 2; *461, 1; ***ibid.*** 2. est Phinees promissus perpetuus, etsi ad tempus ad alios sit translatus. *465. 2,
Pontifices mulli Komani dogmata Ecclesiastici citant, 27 , 2. eorum nulli annos Petri attigerunt, 310, 1. inulti paucis mensibus, multi paucis diebus sedi presederunt, ***ibid,*** eorum mulli præter spem el exspectationem omnium electi, 338, 1.
Pontifex Homanus quando rosam benedicat, et cur, 639, 2. potest dispensare in voto solemni castitatis, *13, 1, 2. ejus onus quam sil grave, *140, 1. solus Papa dici Jubetur , cum ante etiam Episcopi Pape dicerentur. *428 , 1. est vicarius el successor Christi, *460, 2. in festo Patch® et SS. Petri cl Pauli quam solemuiter celebret /541, 2. quo ritu populum in festo Ascensionis Domini benedicat, *545, 1.
Pontifex omnis Judaicus ex Aaron descendebat, *456, 2. ejus gloria similis erat glori® Beatorum, *457, 1. ejus vestes dicuntur virtutis, ***ibid, e®*** tropologice exponuntur, *458 , 1. gerebat in Halinnali nomina duodecim tribuum, el quare, *459 , 1. laminam auream gerebat in fronte, et in capite cidarim, ***ibid.*** debebat esso sanctus, ***ibid,*** ipse pontificalibus indutus deitatem repræseulabat, ’539, 2. ipse aliquando sacrificia per se obibat, *541, 2. bi usque ad Samuelem populum judicarunt, *462, 1. circa judicialia el cacremonialia maxime, ***ibid,*** pontificum tempore Siracidis successio, *533, 1. pontificum Judaeorum quorumdari series, i®» X
Popularis aure pericula, 226, 1.
Popili omnes per angelos reguntur, 481, 1.
Pupulum (in totum) non est peccandum, et quare, *358, 2. olim populus cum Clericis in ecclesia psalmo* ca-•ebat, *490 , i. et sacerdoti succinebat Arnen % *543, 2« populus Pontificis benedictionem fietis genibus excipiebat, *545, 1, 2.
Porca in agro dicitur terra inter duos sulcos elata f *2*8, 2.
Porci triangulari acia hostem impetunt, 670. 1.
Porphyrio avi* adulteras sua morte prodit, 611, f.
Porphyrin* fabulas conscripsit, 385, 2.
Portas duas comminiscitur Macrobius, per quas hommes vita functi descendant vel ascendant, 12 , 1. porla cornea ct eburnea somniorum , quam Homerus fingit, quæ sil, *195. 2. porta» tribulationum quæ vocentur, •552, 2. in portis olim judicia exercebantur, ***ibid.***
Possessio accedit viro per bonam uxorem, *242, 2.
Possibilia omnia novit Deus per notitiam essenti® suæ, 51.2.
Poderi impiorum non erunt durabiles, ’332, 1, 2.
Posthumius (S.) in febri non imminuit jejunia, *276, 2.
Potentatus significat regimen imperiosum el violentum, 308, 1.
Potentia Juvando dandoque ostendenda est, 171, 2. quomodo ea simul el bonitas in Deo locum habeant, *311, 1.
Potentibus non est resistendum, 167, 1. sunt instar fulminis , ***ibid,*** resistendum eis est dum ad peccatum invitant, 168, 2. cum illis non est litigandum , 261, 8. nisi in certo casu. 263, 1. hi facile opprimunt parvos, 263, 1; 262, 1; 386, t. non est iis mutuum dandum, 270, 2; 271. 1;iWd 2. potentium amici magna iu se onera suscipiunt, 385, 1. ideo tales cavendi, ***ibid.*** ei seqq. eorum injuri® ferenda», 386, 1. graviter irascuntur, *53,1, sint mansueti, *454, 1. quis vere pntens sit, ’566, 1.
Potestas omnis in Dei manu est, 298, 1. nemo potestatem sui det aVls, *180, 1, 2; *181, 2.
Polus aquæ salubris est, *80, 1. 2. quare, ***ibid.*** polus maxime congruit circa refectionis finem, *81, t. eo etiam fames levatur, ***ibid,*** is m convivio sequitur comestionem , *125, 1. in eo facile exceditur, ***ibid.*** 2. ejus nimietatis damna, *128, 1, 2.
Preceptonbus discipuli semper gratias agaut, *560, 2.
Præceplum unum observan*, Deo dante, facile reliqua ob<ervabit, 232. 2. omnia precepto Ecclesiastici non obligant sub peccato, 39, 1. varia ea sunt el diversi generis, /id. 2. praecepta Dei Sanetis videntur recta, peccatoribus iniqua, *315, 1. cur pracepta dicantur testamenta. judicia, testimonia, *461, 1. — Fide Lex, Mandata.
Precipere Dei in Scriptura tanlumdcm est ac ordinare, disponere, dirigere, 455,1.
Praedestinatio supponit hominem prædestinatum esse, vel futurum in rerum natura. 247, i.
Predestinatic Christi, B. Virginis el Sanctorum cau>a fuit finalis creationis universi, 618, 1. predettinationis signum est devotio assidua erga B. Virginem, 628, 2« item allhgi. *497, 2. ip*i duplex est. inchoata el completa : quid ulraque sil, *171, I. praedestinatio completa ad gloriam csl justitii* complementum , ***ibid,*** predeslinilionis origo est in Deo, *172, 2;*I73. 1. rjua tres effectus , ***ibid.*** Del predestinado est ictu* grati® ct miserie rdiæ divin®, *173, 1. electorum predestinado de-ribitiir, ’174, 2; *175, 1.
Predeslinatus ad fidem, gradara el justitiam inchoat per illa suam salutem, *171, 1.
Predicando Sancii Deum mire laudant, *423, 1.
Predicare (qui verbum Dei) possunt, id non refugiantf 559, 2 ; 5G0, 1.
Predicano Evangelii est vox tonitrui , *406, 1. predicatores Evangelii sunt hospites terr®, *8J, 1. predicatore* imperfecti meliores sunt iis qui «ibi soli «ancte vivunt, *466, 2. predicatore* per apes represeotantur, 335. 1, X eo»aJem, quomodo eoruru meriti parheeps fiat, 369; i»

a Deo et ***ChrMo*** informantur ad loquendum, 439, 1. 2. ***doctrinam proferant*** lam ante paucos quam mullos, 544. 2- non qurraiit plausum, sed plauctum, 580, 2. — Fw/e Concionatore*.
Præficæ erant mulieres lamentatrices, 583, 2.
Pregnante* gravem habent anhelitum et ructus crebros, 363, 1. crebra patiuntur fastidia, vertigines, colicas, deliquia, etc., *191,1.
Prolatu» suis procipere potest sub peccato mortali, 115, 1. rju» somma lnus est, ut praritcum Immilliate, 126, I. prelato sanctimonialium qualis esso debeat, 319. 2; 320, 1. unii se præ subditis efferat, *143. 1. ne sinat se ab alio regi, *180, 2 ; *181, I. 2. «imul I mirri sitbiimilLs, *182. sit operimi dut, i/uJ. commini ribi gregis curam gerere debet, *536, 1. sit quasi lucifer, stella, sol, *537, 1. ejus primaria! virluta, *549, 1 ; *510. I. prelati in susceptione prelature spondent «o subditorum salutem pro virili curaturos, *76, 2 ; *79, i. malos prolatos quare Deus in Ecclesia permutai, *355,1. prelati solliciti sint dc bono numine, *35.'t, i. quatuor batiere debent dotes præ reliquis sacerdotibus, *460, t. non ambiant opes et plurimi beneficia, *463, 2 et seq. — ***Vide*** Putor. Episcopi, Pontifex.
Pramiii rœli »tis magnitudine se exstimulant Sancti ad labores adeundos, *570, t.
Preparando» nuimus ad teulationes, ei qui ad meliora convertitur, 90. 1.
Praeparatio ad orationem quæ requiratur, 513, 1. juxta praeparationis modum m» oranti exhibet Deus, ***ibid.***
Pros pro debite» pucuniirio »»• 'pontorum prostat, *76, 1.
Proemila Dei in omnibus actionibus habenda est, *688, 2. rt tingenda, 165, 2. vari» ejusdem praxes et mudi, 394, 1, 2; *488, 2.
Pr esides amant veritatem, et oderunt mendacium, *358,1.
Presul est qui preest sollicitudine « *146. a.
Presumere idem eri quod prius sumere, 227, 2.
Præsumptinne (ex) de misericordia consequenda non est peccandum, 176,1, 2; 177, 1. esi pepcatuin in Spiritum Sanctum, 178,2. præsumptionis schema, 505, 1.
Praeteritum conjunctivum multi usurpant pro presunti ot imperfecto, 162, 9. preterita more hebræo quamlibet temporia differentiam significant, 624, 2. de proteritis frustra quis dolet, *107, 2. ea qualiter videat Deus, •312, 1.
Provisionem (neminem ante) peccati finalis in quo moritur, Deus reprobat, *352,2.
Prexaspes quia libere Cambysem monuerat, eum offundit, el in lilio mulctatus esi, 386, 2
Prandebant (veteres non), sed canebant, *125, 2
llpxratt sunl areobn hortorum, 664,
Praxis post doctrinae auditionem necessaria est, 6, I,
Precari populo bene munus c«t sacerdotis, *461,
Preces aliorum pro quopiam fuse non juvant, ei ip*e bona vita sua non coeperetur, *210, 1. preces parentum adversus liberos plerumque Deus exaudit, HO, 1. — ***Vide*** Oratio.
Presbytero (coram) anima humilianda eri, 146, 2.
Pretium qu in» vocetur Ninguis, 189, 1. pretium rnercinm squale servandum, *366, I.
Primitiae frugum quare offerrentur, 629, 2. sunt hilari liberalique animo Deo dandas, *219, 2. primiti® virtutum Duo inni offerendas, 69, 9.
Pnmog°nitus Dei est populus Israeliti» us, *235, 2.
Princeps ml liberalis, 46. i. debet subditis esso melior, ***ii*** , 2. qualia eju« esse debeant verb i, 291,2. ejus proprium e*t judicare, 293, 2. hinc vocnlur judex, ***ibid.*** privatas injurias non ulciscatur, 300, t. princeps bonus regitur a Spiritu Smelo, 294. 1, 2. suam lionitatem in sulnlitos derivat, 295. rempublioun llorcntein lacii, 193.1. quali* princeps, talis populus, 29«, 1; 295,1. ra(renet iram, €l facile ignoscat,*53 i. alios non despiciiit vel avertetur, *148, 1. per adipem denotatur. *484,1.
Principes «ligni fuero semper sapientes, 155, i; 156,1. cum lis conversari, artis est, 268, I. jus sibi arrogant vil® el necis, 288, 2 eorum amicitia est fragile, ***ibid.*** non sunl irritandi, 280, 1. cum principibus quomodo agendum sil, 288. S; 891, 1; ***ibid.*** 2; 392, 1; ***ibid.*** 2; 393, I. multis interrogationibus blanditiis, et vino secreta expiscantur, >92, i. qu» dum norunt, dicentem incarcérant aut puniunt, ***ibid*** et seq. principes probi n Deo prosperantur et diriguntur, 299.1. mansueti diu regunt, 315, 2; 316. 1. principes non dent aures delatoribus, *61, I. eorum vilius est bciieficvnlia, *133,1. quid eos maxime sequi oporteat, *14», 1. quibus in rebus diutius versari debeant, *144, 2. videant ne quem nimis evidi int, *180,2. non Mini expertes infortuniorum ac misermnmi,*326.2; *327, I. odere meiulaceset amant veraces, *358, 1. iis maxime necessaria eat m»msiieludo, * '»53, 2. eorum saivilia belli ciu<aesl, *494, 2. quomodo sc erga scelestos gerere debeant, *509, 2. non faveant bæreticis, nec foveant hœresin, *525, 2. — ***Vide*** ilex.
Principatus nos est ambiendus, 222,1. prineipalus >apientisest stabilis, 294, 2. principatus omnia a Deo derivatur, ¿96, i. est item iu mnuu Dei, 98, 1
Principatus angeli prasiunt orbibus cœtatibus, 471,1
Principium sapa idem est quod principatus, 331, 2
Privatis hominibus suadetur vita* hilaritas, •id». 2
n^ozTÍcquam diversa significet, epitheliim est equi. *92. i
Probantur Jovti lentaliouibus, 98, 2; 99, 1. — ***Vide*** Adversa, Tribulatio.
Probis (cum) negotiandum, 203, 2. probi ct improbi tn» not®, $15,2. probi non vereantur improhos, 567, 1. inipsos el sua crebro excutiunt, í»<>5, 1. — ***Vide*** Justi, Pii, Sancti,
Prublemau Ben-Sira ascripta fabulosa sunt ct erronea, •571, 1, 2.
Procella est vehementior venii impetus in mari, unde dicla, 468, 1. mH iphorico acrem vindiciam signifkat, 468, 2. procellas omnes Deus solus pervidet, ***ibid,*** procella dicta pò quoti percoHat, *405, 2.
Prodita in conviviis erat idem qui modimperator, *111,2.
Proceritas nihil confert nd animos, 832, 2.
Prodigii quod sil etymon, *i32, 1.
Prodigus non parat sibi amicos, sed irrisionem, 552, 2. perperam sua effundit, etiam quo non erant justo parta, 653, 1.
Profani (oliini) sapientia addiscenda est, *299, 1. profanum idem aliquando est quod immundum, *497, 1.
Profectus in virtute semper inchoandus est, 502, 2. stimuli ad eum, 513, 1. quod sit ejus signum, 650, I
Professio sua cuique videri debet optima, 690, I
Proflcent (semper m sanelllale) «lebemus, JOO, 1
Proies quæ ab hoc patre nascitur, potest et nh alio nasci, 247. 1. — ***Vide*** Filial»
Prologus in EccleiiastlBum additus a Jesu Juniore non habet auctoritatem sacre Scripturo», 44, 2.
Prometheus ignem hnmiiiihns inserens, moralifer c-t Jesus (Ihrisitis. 52, 1, 2. Promethei fabula moralízala, *901 I.
Promhsa Dei sunl inenarrabilia, *230, 2.
Promissio f.irta fuit prisah patriarchis de Me«ia, «le protectione Dei, justitia , ginria ut h®c n<l filios ct nepotes transiit ut lli ruditas , *437,2,
Promittenda pauca, sed prostanda, UHl, I ; 271, I ; 556, 1.
Proœmfum Greciitu in Ecclcsiasticuni composuit S. Athanasius, id n<»n 4 *1 in latina Vulgata « nec eet Jesu Sir.ich, 42, I. 2. an rii pseudepigraphurn, ***ibid.*** 1.
Prophelindi origo est unio cum Deo, *208. I. prophetare etiam «locer»*, psallere, miracula facer»*, prophetiam confirmare slgnllkal, *516,2; *530, 1.
Propheta dicitur efficere i«l quod predici! et pronuntiat. *519, I. «4 certus i<l eventurum quod prodicit, *517. 1*

prophetarum verba ad adventum Metata ordinata aunt, ♦133, t. eorum limi Christus est. *ibid.* eorum prophetia sunt perscrutami® sapienti . •299, 1, 2. ipsi occupant potlorem Scriptum partem : eorum alii priores, alii posteriores vocantur, *ibid.* fuerunt ¡Militici. val mystici iwrnclta parentes, *126. 2. etiam possunt exse ime fide Dei, *432, t. eorum quatuor munia, *516, 2. corum Ossa quomodo pullulent de loco suo, *527, 2. eorum nomen el fama perennat : Israelitas m fide Messis confirmarunt, quomodo *e redemerint in fide virtutis, *518, i. per sua oracul i eliamnum viv unt apud Christianos. i6id.

Propinila in Jerusalem defecit tempore excidii ejus per N ihndiodonotorem , *236, 2. eam resuscitari orat Siracides, *ibid.* ejus donum assequendi quis sit modus, *158, 1. propluilia: sunl divins, ’431, I. prophetia- Prophetarum Judrcorum sota sunt canonic® et divins, *ibid. i.* prophetia aliquando dicitur visio, aliquando auditio, *477, 2.

Propositum mano faciendum Deo perfectius serviendi, 108, t. propositum bona viis firmiter tuendum, 888,2.

Propriet des 1res relativae excellentissima sunt in tribu* Trinitatis personis, 624, X

Prospera mentem dissolvunt, *356, 1, 2;*496, 1; ‘497, 1. et intlant, *11 1.

Prosperitas omnis a Deo descendit, 298, <; 199, 1. hæc sæpe causal grave malum , 549, i, 2. inducit Dei el adversitatis oblivionem, 356, 1.

Protectio Dei erga Sanctos, 431, 1, 2.

Protocanonici libri S. Scripturo qui vocentur, 15, t.

Proverbia Salomonis sunl Úbervcaváatro;, 27,1. ea cedunt Ecclesiastico, *ibid,* eorum ordo >apo non csl certus, 30, 1. proverbia gravia el matura sapientiam sectanti sunl in consilium adhibenda, 216, 2 et >eq. proverbia vocantur non solum adagia» sed el quelibel sententi* graves, 268, 1. proverbia significantia malum plerumque recidere in auctorem, *41, 1, 2. proverbium idem est sæpe quod parabola, *295, 2; *300,2 ; ’30!, 1. aliquando hæc distinguuntur ab invicem, *301, 1, 2.

Providentia Dei omnia creata regit, el occultissima penetrat, 304, I.

Providentiam (omnium) habet Deus, al disparem honorum el malorum, *!73, t. providentia Del uti est mansueta, ita esleí polen*et efficax, *509, 1.

Proximo suum jus tribuendum. tam debitum jusliti i qmm charitalis, 481,2. quomodo m ejus dilectione tota lex contineatur, *ibid.* proximus quilibet vocatur amicus 535, 2. proximo , quia proximus, iiquriæ condon inda» aunt, *47, 1. cum fideliter jilván* a Deo d hominibus laudabitur, *133, I, 2. cum co non e»t ag< udum, vel de eo loquendum conlemptim m convivio, *139, 2 at» eo non est vultus avertendus, *361, 2. omnes provimi sumus, *ibid.*

Prudens non semper in actibus suis prosperatur, *169, 1. laborando rivet mendicitatem, *343, 1.

Prudentes etiam a '•ervo moneri el corripi gaudent, 311, 1,2; 822, 1. placent principibus, 557.2. — Fide Sapiens.

Prudentia? nomino vocatur apud Ecclesiasticum sapientia, 57, 1. prudentia efficax quando dicatur, 84, 1, 2. prudentia vera sino exteri* virtutibus esso nequit, 430, 2. prudentia ficta el sincera cernitur in judicio, fida veraque humilitate et rebus omnibus, 539, 2 prudentia principimi reddit respublicas florentes. 295, 2. proprie senum e*t. 672. 2; 673. t; 674, t. lime m iis crescit, decrescentibus aliis virtutibus , 67'i, t. consistit in frigore ct timore, *159, 2. triplex est, ethici, (economica, politica, *481. t. prudentia hominis periti resistit cordi pr ivo d tri'hti e, *240. 1, 2.

Pruina est (¡nasi avis hiemis, *402, 1. est similis cineri colore, copia, virtute, ibid, item sali. *408.8. pruina dicitur a *perurendo,* 621, 1> *405,8; '411, 1. quid proprie sit, *408, 1. unde generetur,*ibid.* 2. ejus commoda, tbirf., 622, 1 incommoda, *408, 2. eamdem habet cum nive generationem, *ibid.*

Prurigo njmbofum e«t concupiscenti». 507, 2.

Palinodia «ocra commendatur, *335, 2. ejus usus et fnictW, *• »

Psalmi Davidis nonnisi devotionem In Denm ct amorem in proximum spirant, *484, t. bodie In Ecclesia passim canuntur,*48”, 1. eorum interpretes quantum boni præsknt, *433, 2. psalmi Sih»m«>ni< «puni «unt, *49« , 1 pMImus nonagesimus in Irntatiombus a multis solet legi. 99. 2.

Pidterium est compendium totiu* S. Seripinne, epitoma Qibliorum, ct con*ummalio tobas Ibéologta, '490, 1.

▼ifosvÇitv unde derivetur, 134, 1.

M est occultu* delator, <bid^

proprie matrum est pn«*ro< cibantium, 437, L

Ptolemei ipsi Ægyplum et incolas perdiderunt, *227, 1.

Plolemxus Evergeles quando Ægypto prxfuerit, und ita diclus, 45, X

Ptolcnmus Lagi quando vita functus, 20,1 ; 45. 2 ab eo omnes posteri dicti ptolemxi, *ittd.* Judros valde afflixit, 89, t ; '227, 1.2. *230. 1 ; -232. 3 ; *552. 1.

Ptolem t us Philadelphus Biblia Hebraica in Græcum verti curavit, 19, 1 ; 26, I ; 45, 2. ejus bibliotheca Alexandrina. 19. t.quvs qur-tinne* propo»u<»nt LXXI1 Inter» prelibo*, *ibid,* multa Ju troruni millia libertati restituit. 46,1 ; 89, I ;*230, 1. LXXII Interprete* e Ju taa accertili, *306, 2; *552, t.

Pudere nolle de pudendo magna est impulentia, 165, 2. pudere nos debet mali, 598, 2.

Pudibundus cavet quinta pudenda, *363, 2.

Pudor species timoris e*t, 160, 2. non est virtus. *ed paf- xz quid *it, 16!, 2. est virtus cum libere elicitur. iUd. frsnum omnis mali est, 598. 2. duplex est. unus vanus, alter sxnetus. 161, 8 ; 162, 1. ex nimio pudore non est peccandum, 163, I. nudorem «tamon aufert peccanti, pœnitenli restituit, 166, I sed hic excutiendus est, custos, indexe! como est pudicitia?, ‘7, t ; *1 2; ’I3f 1. 2. est monile virginum ct mulierum, *ftid.* optime deterret a peccando. *358, 1. est etiam pudor non bonus, sed vituperabilis, *357, 1. pudoris mali tredecímspecies recensentur, *364, 1 et seq. pudor humanuv in ·‘ludio virtutis superandus, *56!, 1.

Puerorum in*tructio quanti sit momenti, 206, t. eorum levitile* flagello cohibenda?, 596, I. iis sensim instillanda dogmata. 437 , 1. pleni *unt concupì*renlik noxiis, ideo virga castigandi <unl, 215, 1; *86,2; *92, i. quis inde -cquatur fructus, *ibid.;* *86, I ; *SS, t si non castigentur, fiunt indomiti. *92. 1. non *unt ii* omnia permittenda, *93. t, 2. sunl flectendi dum teneri sunt. •94, t. 2. quid docendi sint. *95, 2. primum musicam docendi, el per eam bonos inores, *434, t. pueri ct puell-D Deo per martyrium, vel votum virginitatis vel Rebgtonem,*uim pueritiam dedicantes sunt vehit virides satione*, *338. I. a puero se exerceat qui aliqua in arta excellere cupit, *559, L — *Vide* Filius. Parentes.

Puerili.i docilis el flexilis est, *206, Í. eget seria educatione el gravi, *92.1.

Pulchra mundi mera vanitas et sorde*, *370, 1. pulchrum appropriatile Dei Filio. *386, 1. primum pulchrum est Ib us, *ibid. i.*

Pulchritudo allicit animos et affectus. 281,2 ; 282. t ; 283, 2. quam haec labilis el evanida sit, 330, 2. non est in conjugio mullum spectanda, 6S6, 2; 241 , 1. quid ea sil, quam el quxin periculosa, 687, t. est radius el splendor solis divini, *11, 2. pulchritudo tam corporis quam anim* velut lucerna est in candelabro Mpctn, *14, 2. pulchritudinis elogia, *385, 1. pulchritudo Del, *386, t. — *Vide* Forma.

Pullus equinus mirabililci metuit homines. 610, 1, 2.

Pullos ***rocalur*** caulícolas illo tenuissimus e radice plantarum ***pullulans,*** *332, 2.
Puh erat ***priscorum Romanorum*** cibus : quid sit, *79 2.
Puniri (cito) misericordia est, 179. 1.
Pupilla symbolum est gratiæ, 486, 1.
Pupillorum jura judices defendant, 148, 1. illorum clamorem exaudit Deus, *224, 1.
Purgatorii ignis est verus ignis, 237, 1. ipsum in Concilio Florentino confessi sunt Græci, ***ibid,*** animæ in eo degentes sunt de salute sua certo», 359, 2. ipsum contra haereticos adstruitur, 423, l ; 486, 2. Christus eu post mortem descendens, dedit plenum Jubilæurn, 666, 1.
Puritas animæ ab uno Deo provenire debet, 96, 2. puritâ* et pœnitentia in D. Virgine mire fuit conjuncta, *395, 1.
Pusillanimis parvis rebus offenditur, ei facile irascitur, •53, 1.
Pusillanimitas quam noceat Deum laudare volenti, 227 , 2. myrmecoleoni comparatur, 228, 1.
Pusillanimium descriptio, 414,1. quomodo cos conservet Deus, 487, I.
Pythagoras quando vixerit, ethices sectator egregius fuit, ejus auctoritas. 5, 1. eJus metempsychosis, 12, 2. ejus Cibica dogmata et gnomæ, 30, 2; 31, 1. per Syriam el Ægyptum esi peregrinatus, 47, 2. albam vestem gestavit, 215, 2. quinquennale silentium a discipulis suis exegit, 1.
Pythagorici non edebant pisces ob silentium , *361, 1.
Pitbius, Lydiæ rex, quatuor filios Xerxi ad bellum eunti offerens, ob quintum sibi reservatum illius indignationem incurrit, 611, 2.
Pythonissa non evocavit Sarnuelem, sed hic ejus praevenit incantationem, *480, 1, 2. et quare, ***ibid.***

Q.

Quaestiones polillcæ a Ptolemæo Philadelpho LXXII Interpretibus sunt in mensa proposito, *143, 2 cl seq.
Quatuor fluvii paradisi denotant Christi sapientiam, 659, 1. item quatuor virtutes cardinales, 66', 1.
Quemadmodum sœpe est particula admirantis, et capitur pro ***quam***? *493, 1.
Quies (in Deo vera) est, *98, 2. qualem quietern optet homo post hanc vitam, *99 , 2. quies nulla servis est permittenda, *186,2.
Quieti sunt disciplinarum capaces, *355, 2.
Quieto (m) annui sita est perfectio virtutis, 153, 1.

R.

Rabanus Maurus commentator Ecclesiastici moralis magis est qu im litteralis, 23, 2.
Rabbini noverunt felicitatem nostram in Dei visione consister*», 211, 1. eorum studium erat Scripturam exponere, integram tueri, semus varios interpretari, *300, t. quomodo virorum bene meritorum meminerint, *451, 1,
Racemator quis dicatur, *179. 1.
Radbndus, Frisie rex, maluit in gehenna cum multis, quam in cœlo cum pauci* esse, 460, 2.
Radios (per) reflexos in nube sæpe sol videtur, etiam absens. '171,1.
Radix sapientia» qua? sit, 60, 2. e radice pendet arboris bonum, 79, 1. radix in plantis est quod os in animali, 630, 2.
Iladn invidi symbolum est, 413, 1. rana calamita qualis sit, 558. 2. est symbolum judicis auro corrupti, 558 , 2 ran® Seriphi® non coaxant, í¿¡d.
Ratio potens est, proinde ei cedendum, 262, 2. ea regere debet appetitu* . 'cn«us et passiones, 518 , I. est verborum 'latent, et oris frenum, *63, 1. dat homini optimum tonsilium, *2563 1 , 2« ipia dirigat Opera nostra, *259, 2. ea cupiditates sunt refrenanda», *265, 1; *330, 1. ratio superior in homine vir est, inferior femina, *373, I. rationes dati cl expensi optime constare debent, *360, 1.
Rationale Pontificis erat in medio ophodl, *458. 1. cur dicatur stola, ***ibid.*** 2. eral vestis sacratissima, ***ibid,*** rur id «liceretur Xcrpsv, ***ibid,*** ipsum describitur : ejus timi et finis, ***ibid.***
Reatu culpæ elpœnæ tenetur anima quæ peccavit, *47,1.
Rebellio semper a Deo graviter punita est, 60i, 1.
Recidiva morbi, morbo est periculosior, *276, i. el recidiva peccati ipso peccato, *212, 1 cl seq.
Recreatio honesta post sumptum cibum cui usui deserviat, •155, 2.
Rectores discant mansuetudinem cl humilitatem, 121, I. rectores qui format el docet, docet et formai rompublicam, *IW. 2. rector qualis est, tales et subditi, *180, 2 rectoris evnvivii officia,*141,2. — ***Vide*** Modimperator.
Redamare Deum quam maxime debemus, 435, i.
Redemptionis generis humani opuses! infinitum, HI. J.
Regimen, etiam paucorum, difficile est, 341, 2.
Regna transferuntur de gente m gentem, 297 , 1. idque propter injurias et injustitia', 302, 1, 2 regnum omnen Deo provenit, 296. 2. quonam pacto in finem usque conservetur, *113, 2. quid in regno difficillimum sit, *144, 1. quid ipsum conservet, ***ibid,*** cur regnum Roboani discissum el divisum fuerit, *498, i, 2.
Relapsus in peccatum noxius est, 231, 2.
Religio quid sit, unde vox derivetur, 75. 1 ; 212,2. est caput et prhirep' omnium virtutum moralium, 69, 2; 74, I. e'l quasi animi religiosi status, 74, 2. animam sancio Dei timore replet, 75, 1. an animam justificet, 75, 1. vera religio solum apud Christianos invenitur, apud ethnicos ficta est, 7. 1. religio Christianorum est sciens, el innititur vene Dei cognitioni, 74, t. religio vera regnum stabilit, falsa id evertit, *50 \ 1. religio semel suscepta temere non est mutanda, *2, 1. religio cujusque natura? commoda, donurn est Dei, *3 , 1. ad eam a C*Oè *ocalus, statini obediat vocationi, *132, 1. nec a parentibus et sæcularibus petat consilium, *253, 2; *254, 1. ip'ii est domus sapientis, *566, 2.
Religiosi status elogium , 74, 2; 75 , 1. est melior conjugali, 245,1.
Religiosi (cur) sint longevi, 79, 2. ipsis a Christo promittitur in hac vita centuplum , 343, 2 ; 3Í4 , 2. vocationis suæ arcana penetrare debent, 428, 2. religiosi totos se dantes rebus cœleslibus, velut in cœlis agunt, 430, 1. fundarunt urbes. 459,2. eorum emblema ex avilnis sumptum, 518,2. religiosus eU velut adeps sacratus, totus Deo ceden', *483, 2. sua cuique religio videri debet optima, sibique congruenlisMina , 690, 1. esi velut asina Christi. *185, 2. religiosi habent sumpto jam cibo horam recreationis, *155, 2. mane sua opera pietatis exercent, *158, 1. In majorem sectantur perfectionem quam Judæi olim, eli un sancti, *184, 1. eorum preces quam sint efficace', *225 , 1. eorum cælibotus et paupertas a Siracide non reprobantur, *245, 2. terrena omnia a se abdicarunt, ***ibid,*** et seq. sunt mundi domini, ***ibid,*** ita medicos adhibeant, ut spem in Deo potius quam in illis reponant, *270. 2 ; *277, 1. sæpe per diem Dernn dilaudent, *309, 1. ipsi' borne famæ rura incumbit, *355,1, sua opera gratiarum actione el glorificatione Dei concludunt, *374. 1. similes sunt Ilenoch, '441, 2. religiosi plerique de nocte nd psallendum surgnnt, *304, 1. religiosi senes , laxantes disciplinam religiosam, Mini fatui senes, 671,2.
Religiositas Maliomelanorum non est vera religio, sed snpetstillo, 74, 1.
Reliquiis generi' humani ob Noe sanctitatem Deus in arca servavit, '445, 1. reliquia: Sauciorum quomodo proplio- •516,2.

Rpmherltis (L.) semper de morte meditabatur, 260,1.
j’ , , t i t › Cium quid sint» *7, 1.
Rcmigin* (S.) luce cadesti designatus est episcopus Rhcmensis* *390, X
Remissio peccatorum opus est in <e immensum, 111, t.
Remorsus conscienti» sentitur admisso percato, *22,1.
Repleo pro plena multaque attero, sumitur interdum, •493, 2. repleri lege Dei quid sit, 408,I.
Repletionis per cibos quatuor remedia, *119, X
Reprobatio completa est injustitia'complementum, *171 2. reprobatio est attua ju*litiæ vindimlivæ, *178, 1. reprobatio impiorum describitur, *175, 1. ejus signum est bonis mundi adhiere, *407, 2. — ***Vide*** Predettinatio.
Reprobatur nemo ante prævisa dementa el peccata, *172,2.
Reprobi quomodo sint a Deo maledicti, *173, 1. hanc maledictionem incurrunt ob peccata, ***ibid,*** et quare, “175, 2; *176. 2. in Dei maledictione non na« iintur, *352, 1. — ***Vide*** Impii. Reprobus subinde pro improbuscapitur, * 284,2
Repudii libellus Judæiserat licitus, matrimoniumque dissolvebat» 692,1 ; *368. 1.
Requies servi, domini est salus et quies, *186, 2. requiem quintuplicem habent mortui, •260,2.— I7r/e Quies.
Requitseo pro ***quiescere facio*** subinde accipitur, 626, 1, 2.
Reipublicæ conduci! pueros recte educari et castigari, *86, 1,2. ejus rectores subinde se recreent, *108, 2. ejus bonum regimen pendet a sacerdotio et regno, *465, 1,2.
Rps omnis suum habet cariem , 426, 1. re eadem utitur Deus ad liberandum pios et castigandum impios, •314. 2. res contrari» universum ornant, *177,1. rerum omnium æquilibritas, ***ibid.*** 2. omnes essentialiter a Deo pendent, •380, 2. ct ei obediuntcl serviunt, *381, t. quaeque generatim suum habet par oppositum, ***ibid.***
Resignare (in Dei velle nos) debemus. 345, I, 2. qui tentatile resignet se in Dei voluntatem , 98, t.
Resina qu» sponte ex arbore Huit, melior est illa quie per incisionem elicitur, 646, 2.
Resistendum pravis inverecunde, 163, 2. quando resistendum principi iniquo, 168, 2.
Respectus Dei ditnt et beat, 344, 1, 2.
Respondendum (quomodo) principi interroganti, 393, i, i. non respondendum antequam plene audita sit quæstio vel interrogatio, 339,2; *166,2 quoti dum fit, superbiam redolet, levitatem, imprudentiam cl rusticitatem , ***ibid.*** ; 340, 1. retpondere commode omnibus interrogantibus diffìcile est, 269, 1.
Responsio mollis frangit iram, *54, i.
Responsoria cur in divinis officiis iterentur, 231, 2.
Resurrectione (in l omnia corpora mortua vivificabuntur, 6G5, 2. earn credebant veteres Saurii, *438, 2. ea per Ilenoch designatur, *442, t. resurrectio Sanctorum ad vilain irtcruam in raptu Eliæ denotatur, •511, 2.
Relego idem est quod detego, aperio, •493, 2.
Reverentia Dei est sanctitas animæ, 108, 2. reverentia SSjie pro pudore accipitur, •35, 2.
Revereri subinde est idem quod pudere, *857, 1.
i>x (qu ilis) , tales subditi, 295, I, 2. rex imprudens et iniquus perdit populum suum, ***ibid.*** 2. nl prudens edificai, ***ibid.*** quomodo rex gloriosus permanere possit , *144, t. quid ei maxime necessarium sit, ***ibid.*** quomodo mullía se populis accommodet, ***ibid.*** quomodo in bello existât invictus, '467, 1. quomodo bonam famam consequatur, •522, 2. rex dici meretur qui animo suo dominatur, *480, •. rex convivii quis ct quninodo apud Germanos eligatur, in festo Epiphania', *141. 1, 2.
Reges oderunt fastum et jactantiam, 223 , 1. timent virum sapientem, præserlim exterum, ne regimili prodat et turbet, iM/. sibi omnia volunt attribui, ***ibid.*** nolunt ab aliis doceri, aut reprehendi, ***ibid.*** 2. Deum honorent a quo regnum acceperunt, 297, X ab eo opem ad bene regendam in oratione petant, 298 , 1, in illis maxime locum habet superbia. 302, 1. p**r humilitatem fiunt longevi, 317, 1. per pietatem stabiliant imperium, 820, 1. enrum miseria exemplo declaratur, 338 , 1. cum iis non est diu , importune cl arroganter agendum , 391 , I. sed subinde, ***ibid.*** X non est cum illis agendum ut enm panbns, 392, 2 reges impii cito a Deo de medio tnllunlur, 308, 2 reges Chaldn sceptrum gestabant rosa insignitum, 2'28, 2. reges Hypani® a subditis in jus vocari possunt, 263, 2. eni decet liberalità», *133, 1. ærumnis nnn carent, *327, 1. ne cui niminm sui dent potestatem, *180,2. quales habere debeant consiliarias, ***d^d.*** eos decet regere, non regi,*1^1 sunt Dei in terris simulam, *386. X regant suos juxta Christi legem et Evangelium, *432, 1. suis exemplo praeluceant, *433, 1 , 2. eorum salus consistit in eo quod habeant consiliario* sanctos polititire ct sinceros , el sanctos Pontifices, concionatore* cl confesorios, *482, t. reg»n pn religionem restaurare ponunt si velint, *525 , 2. hæresin exstirpent, ***ibid.*** — ***Vide*** Principes. Reges a Samuele primum hraelt dati, *476, 2. reges exteri superarunt opibu* et glona Salomonem , *495, 2. reges mulli gloriam priorem fœda libidine deturparmi, “496 , 1. reges hrael secutaría judicabant, *462,1. regum Juda quidam pii, quidam impii fuerunt, *517, 2; *526, i. omne* prrler 1res peccarunt, *525, 2. reges in Taprobane eligebantur senes, 673, 2.
Rhododaphne quis sit frutex, unde dictus, 648, 1.
K'^cv, id est rtm, unde dicatur, 637, 2.
Rhodus cx aquis dentio cmenit, *414, 1.
Rhomphra tam gladium quam telum significat, *468, 1.
Rirhrri«i*(B.) e primis S. Francaci oociis studiose mulieres viUhal, *378, 2.
Ridi*a est pedamentum vinearum, 587, 2.
Rigor (ubi) ibi vigor disciplinae , 526, Í-
Risus Mrdonius quis sit. 193, 2. risus index est animi affectionum et passionum, 542, 2. risui modicus et modestus, veti effusus, signum sapientis aut insipientis, 571, 1.
Rixis populi nemo se immisceat, 226, 2. rixa semper declinanda, 270, 2. mullorum malorum est causa, *51, X parit pugnam , *53, 2.
Robertu* Belhrminns cardinalis pusillus erat statura, sed bene auritus, 335. 1.
Robertas Slephanus typography in Vatablum injurius fuit- 24, 1.
Roboam postea factus e«t contemptor veno religionis, •490, 2. an fuerit cerebro imminutus , quo anno a Salomone genitus, ***ibid,*** potissima regni pario excidit, *498, 2. ejus stultitia, *499, 2. fuit moribus corrupti<simii, mortuus est impœnitens, ***ibid.***
Robur (quale) et virtutem homo Jam conditus, a Deo acceperit. 476, i, 2 et seqq. — ***Vide*** Fortitudo.
Romani studiosi fuerunt ethices el politices, 3, !• Romani primi fuere agricole, 232, I. filios suos mittebant nd domos senum gravium et nobilium, 217, X quomodo jaculandi artem discerent, *20, 1. mensæ accumbebant coronali , *147 , I. colente* deos omnium genliuin , non coluere Deum Hebraeorum , *202 , 1. cultum deorum cordi imprimis habebant, *219, X diu medicis caruere, *270, 2. roman» niatronæ vinum non bih.'buit, *7, 2.
Roinualdus (S.) longævus fuit, 79, i
Romulus a deorum cultu rempublicam ordinare cœpit, •219, 2.
Í’cttt divergentium significat el momentum lancis, 81, 1.
Ros *sml»oluni est lenitatis verborum , 507, 2. ex rora nascuntur margaritie , ***ibid,*** ros quod habeat etymon, *405,2. qu® ejus generatio, *408 , t. ejus commoda• ***ibid..*** •41171, 1.

Ro<« elogia et encomia, 637, 2. symbolum est sapienti®, martyrii, virginitatis, *ibid,* item puritatis ct charitatis, •538, 2. fuit Gratiis sacra, 638, I. est symbolum huma-n.T imbecillitoti»;, quia citi» elanguescit, *ibid,;* 610, 2* item twin malis undique circuinsepli, 638, 1. nn primitus spinta caruerit, *ibid,;* 610, 1. ros® Jericbunlin® descriptio, 648, '2. item rosai Chineusis, *ibid.* rosa typu* est IL Virginis, 639, 2; 640,1. ed purpura vens, •538, i. cito marcescit, 228, 2,

Rosali® (B.) elogium , Siciliam peste liberat, ejus corporis inventio, ejus nobilitas, aulam despexit, abiit in solitudinem, pia ejus exercitia, ab angelis edocetur et sepelitur, 640, 2 et >eqq.

Rosarii lectione salutatur B. Virgo, quæ rosa cœleslis est, 640, 1. id componitur e rosis Salutationis angelic® , •308, i.

Rubigo invidi® symbolum, 875, 1, 2; 376, 1.

Rumores occulti cur dicantur susurri, 184, i.

Rusticitas sermnms audientem offendit, 602, 1.

Rusticus probus «apienlior Aristotele est, 539, 2.

Rutilius (P.) amico indigna petenti qu d responderit, ‘180, 2.

S.

Sabbas abbs* leonem luco cedere jussit, et ille paruit, 68L 2; *484, 2.

Sacerdos Eucharistiam ministrare debet occulto peccatori, etsi aliunde ejus crimen secreto norit, *37 , 1. est internuntius inter Dfiim et populum *456 , 1 , 2. sit orationi deditus, *539, 1. septem ejus virtutes, *540, 1. populo benedicens simul benedicit Deum, *544 , 2; *545, 1. sacerdos scelestus uiliil derogat vi Sacrameu-(■•rinn , ’193, d, 2.

Sacerdnb”; honorandi, 251, 2. eorum dignitas, 2»8, 1. sacerdotes mystici qui dicantur, 154, 1, Deum orent pro «gri salute, *277, 1. eorum dignitas, *456, 1.; •461, 2. cur vocentur sancti, *456, 2. sint vita sancti, *tbid* eorum vita qualis esse debeat,*458 , 1. quatuor iis sunt necessaria,* i50, 1. eorum ejt Jugiter Deum laudare,*461,1. non sectentur opes el plura sacerdotia, * 463, I. panem in corpus Christi convertentes, per Eliam denotantur, *506, 1. sint moribus et virtutibus decori, ’541, 1. sacerdotes veri pauci inveniuntur, *534, 1. sacerdote* Judaici quo ritu benedicerent populum, *238, 2; *544, 2; *545, t, 2. eorum ingens proventus, *463, 1. erant velut os Dei, qui sacrificia ederent et biberent *ibid.* 2. non habebant portionem in terra Cbanaan, el, quare, *ibid.*

Sacerdotitim regno est præstnntius, 248, I. sacerdotium Anconis quomodo dicatur «ternum, *456, 2.

Sacramentum (quoties) aliquod confertur, Deus immediate recipienti illud infundit gratiam, 483, 1.

Sir ramenta (cur) ab immundo sacerdote confecta et applicata subripientem et pœmlentem mundent, *193, 1, 2. sminatimi® pbarmica, *173,1. vim habent ex opere operato, *401, 1.

Sttdficandom est pro defunctis, *279, 2.

Sicriiinuiii piciflrurn qui do causa offerretur, 252, 1. quod dicatur sacrificium sanctificationis , 253, 1. erat quasi epulum Dei vel idoli, *101, 1; *275, 2; *463, 2. oblitum ex ro iniqua vel injuste parta Deo displicet, *205,1; *209, 2. sacrificium cx rapina pauperum quinque crimini habet, *207, 2. sacrificium justi mire placet Deo, *119, i. sacrificium pacilicum quod esset, •214, 1. sacrificium Enduristi® est realis Dei laus summa, *423, 1. sacrificium juge erant duo agni in holocaustum oblati, *460, 2. quare sacrificium dicatur gr eve xshiremc>*4g2, i. sacrificium triplex in eleemosyna includitur, *216, 1.

Sacrificia vetera Judeornm quatenus ab Eucharistico differrent quoad expiationem peccaloruqi , 228 1. ea erant triplicia, 253, i; *214,1. ea facienda orant propter mandatum Domini, quid iis intenderetur, *216, 1. habebant vim ex opere operantis, nov® legis ex opere operato , *206, 2 ; *216, 1; *401. 2. quare ea offerrentur Deo, »401, i.

Sacrorum (cur) cultus dicatur ornatus, *&44, 1.

Sæculoruui (unde norit Deu») mutationes et revolutiones, *378, 1. sæcula omnia habuere semper aliquos illustre» '««os *427,1; ,2.

Sæculum sanctum idem ut quod beatum, 492, I. ipsum describitur, *ibid.*

Sag® quomodo aegros sanent, *270, 1 , femin® tenu fiunt sags variis de causia, *36'', L

Sal cum igne non convenit, 264, 2. >terilita(eiu causai, quia terram exurit, *314, 1. quatenus ad vitam hominis necessarius, *310, I. exslimul.il ad venerem, *ibid.* cur vocetur divinus; est condimentum condimentorum, *ibid,* salis etymon et usus : est symbolum sapienti® : omni victim® adbibebatur, *ibid,* est cordi vitalis, *ibid.* idem adbibetur in aqua lustrali, *ibid,* est symbolum <liscretióiiis ,* *317, 2. ei pruina confertur, *408, 2. miram habet naturam vix ulli alteri similem, *ibid,* tit ex aqua salsa, *409, I.sale quomodo verba condienda sint, *64,2.

Salacia dicta est a sale, *316, 1. salacitas mulierum, *9, 1, 2; *10, 1. quæ ejus causat *9,2.

Salomon rex an auctor Ecclesiastici, 17, 1. cur is ei tribuatur, 18, 1 et seqq. plurima scripsit qu e non sunt edita, *iòid.* an Teius Testamcntuin syri.ice verti jusserit, 22, 2. sola ethica precepto posteris tradidit, 6, 1. idque per breves gnomas, 29, 2. gaudet apologis, 26, 2. præ Christo fuit insipiens, 658, 2. bonam juvenlu-Oem senex maculavit, *182, 2; *496, 2. pontificatum restituit posteris Phinees, *465, 1. regnavit in pace, et lato imperium propagavit, *492, 1, 2; *494, 1. unde dictus sil, *492, 2. ei nomen jussu Dei inditum fuit, *493, 1. fuit sapiens, *ibid,* idque pene a puero, *dnd.* quanta ei fuerit sapientia a Deo indita, *ibid.;* *558, 2. secreto nature et rerum proprietates occultas, eis maxime quæ sub terra latent, aperuit, *493 , I 2 ob parabolas factus est celebris, *493, 2**«94, 1. longe Jaloque nomen ejus divulgatum est, *ibid,* pacem habuit cum vicinis, ideoque suis fuit carus, *ibid,* ejus gloria el simul humilitas, *ibid,* fuit Christi typus,*495. 1« ejus opes, *ibid.* 2. ejus libidines et concubitus, *ibid,* et seqq. quatenus hæ in eo fuerint peccata venialia , quatenus morLilia,/i90*. quomixio semen suum profanarli, *497, 1. an filios Molocho immolant, *ibid,* causa fuit ut idololatria in Israele grassaretur, *ibid,* an sit salvatus, *ibid,* et seqq. ejus ••alus est dubia, et cur *498, 1. revelatio S. Mechtildis ile ►ulule Salomonis, *498 , 1. ejus ignominia post mortem, *ibid,* ejus peccato fuero causa ut regnum Israel divideretur^ *ibid,* fuit punitus in filin Roboamu, *499, 2. quo æl.itis anno cum genuu rii, *ibid,* quando fecerit Judicium in causa meretricum, *500, 1. academiam erexit in arcu Sionis, *506, 2.

Saltatrices illecebrosa» sunt, 280, 2.

Salus nniinæ pudore polior est, 160, 2.

Salutem (ad) requiritur gratia ut domina, et voluntas quasi famula grati® obsequens, 679, 2.

Salutandi amici sunt, *592, 1. salutonles sunt resalutandi, *360, 1. imo primo salutandum , *ibid.*

Salui itiones angelico; sunt velut ros® mystic®, *308, 2,

Salutator antelucanus importunus est, *360, i,

Sainarit® cum Deo vero idola colebant, 104, 2. habebant templum in monte Garixim, 105, 1, quare cameni Israelita infesti; quare dicantur non esse digni genti# nomine, *547 , 2. non erant oriundi ex Jacob . cur stulti vocentur, *ibid,* unde eorum a Judseis schisma habuerit ortum, *ióid.* sunt typus haereticorum, *548. 2,

Samson a puerilia destinatus vindex populi, 73, 2. mi idt salvatali S98, 1.

Samuel Judicum Israel fuit ultimus : fuit 4 Deo dilectu* [a puero, *470 , 1. unde nomen ***Samuel*** di ducatur, ***(bid.*** fuit velut d*us terreno Israelis, ct Christi typu*, ibid. ent n Deo impetratu* et dalli», ***¡bid*** prophetia in eo resuscitata e»l, ibid. 2. regiam polentalem in lirael iiuliluil, ***ibid.*** X ngc* Saul et David umit et conse- crant , ***ibid,*** populum miete ri integra rent 577,1 munus propheticum fideliter obivit, nullius odium va- ritui, *477, 2. fuit m verbis »un fidelis, ***ibid,*** fuit a Deo luce divina illustratus, ***tbid»*** vidit angolum Dei vicanum, ***ibid,*** iuil invictus debellator ho«tium, H po- puli propugnator, *478, 1. nullum n quoquam in judi- cando munus accepit, *479 , i. aliam p<«l mortem prophetavit, ***tbid.*** 2. an jam mortuu* vere Bauli lippa* ruerit, ***ibid,*** et »eqq. quid Saulì et Israeli pnenuntict, •480, 1. prævenil Pythonissa.» incantationem, ***ibid,*** varia, ejus elogia : N&xaræui fuit , *480, 2; *481, 1. quanti apud Deum esset meriti, ***ibid.*** 2*

Sanaballal consti uni templum in monte Garixim, et (pia- re, *517,2.

Sanctificare «ubinde idem est quod separare » profano, el dicare Deo, *172, 1 et seqq. et idem quod con«e- l erare, *220, l. sanctificatur Deu* proprie in Storti* , •¿31, 1. ipse sanclificavíl semper stbl aliquos ex reliqua turba , *171,2.

Sancii Pognlni hebræo Christiani verno In quo repre- hensionem mereatur, 14, 2.

Sanctitas est ilo* religionis, quod ejus munus, quamque id innnus amplum sit, 74, 1. ejus duo suut partus, oratio ct "devotio , ***tbid.*** est sita in unione cum Deo , 96, 2. et in pare animi, 133, 1. in ea semper nos pro- ficere oportet, 109, 1. quæ sit via ad eam, 342, t. ejus quinta ait dignità» el pretium apud Deum. 458, i. t- sanctitas doctorum |iatet in sancta vita discipulorum , 360, i. sanctitas ct sapientia inter se coherent, 154, % fam per D. Virgiuem vins accipere voluit Ghndus, 618, t. sanctitas appetitam totaliter quietai, 653, X esi perfectissima punta*, *11, 2. quibus in rebus sita sit, *14, 1. hnimum corroborat, *15. 2» cur vocetur ca- pientia, *¿9, 1. est causa lieti lite, *105, 2. est mera Del gratia, *237, 2. solet bonum consilium «Oggerere, *257, condstlt In unione cum Deo per allectum , *472, t. item in puntale animi Allena ab omni labe peccati, ***ibid,*** sanctitas Ju*t»t»æ cl COrpOrU , cl rerum inter m? diffe- runt, ‘06, 1, 2. ea cum sanitate r lineri potest, ibiW. sanctitas vera esi immutabilis, *32¸2. sanctitai offe- rentis victimam Deo arreptam reddit, *218, 1; *219, 1. sanctitas etiam pro sanctuario arripitur, *490, 2; '402, 2. sanctitas in Deo quid <il, *172,4. ett inter mnnia ejus attributa est colenda et adoranda, *400, t.

Sanctus unus æqnivnlct, imo pluri* valet quam mille im- pii. 458, 1, 2. climi pro fideli accipitur. *11, 2. item pro casto, *12,2. sancitis unos lotam familiam sinc- lificat, ’14, 2. sanctus in peccatimi protabens re* mi- seranda est, *16. 2. sanctum facit virtus, non miracula *426, 2. sancta «omniare signum est sanclitalta.*tb5. l.

Sancti aliquo* D»i motu» «entumí, qUb* *æpè non compre- hendunt, 60, 2; snnl filii lApienllæ divina», 75, i. in morie jubilant,66,?.emum nonnulli habuerunt timorem Dei ab utero, 71, 1 -, 78, l. diriguntur a Spiritu Sancio, 72, 2; 73, 1. et quld.-in a pueritia plurimi, 7.i, 1. eo- rum scientia cl pnideiitH, 78, 2. quomodo in Dei ocüîis clcuin Deo ambulasse dicantur, 87, l. cur lenientur, 00. t; 92, l ;ih , l. probmlnr advenis, 92, 1 ; 03, <; 04, 1 ; 98,1 ; 157. t ; 158, l ; 144, 2. tcntalionihtr* non cedant, sed obdurentur, 96, 1. in die judicii Judicabunt gente*, 156, l. cum metu et tremore ululem swtmopo- rentur, 177, 2; 178, 1. semper sibi ob oculo* ponant iram ct misericordiam Del, 179, 1. eum assidue lau- dant, 1H, ***2.*** tam parva quam magni curnnl, ISO, 2 ftiam mite.* sunt erga pecora, 242, 2. quomodo ptilftli fiant, 250, ***2.*** assidue novissima cogitant, 258, 2. rorum memoria «terna est et cum honore , 317, l ; 3)9, 1. magi* honorati fuere quam reget, ***ibid.*** 2 repe per elee- mosyna* «ua* redimunt riorum palraliouetn, »73, l. auta* declinnnmt, 391,1, i. lupo* cicuriront, 898, t, X Deum quodammodo irn mtur, 428, 2. habent m operi- bus re* tam intentionem. 431,2. a rexibus H principibus coluntur, 439, 1. peccatum *umme exsecrantur, *4*, 1. eorum vitas imitan n*is oportet. 492, 2. ip*i assidue cum Deu et angelis versantur, ***tbid.*** dominantur ih-o per pis- Moimm victoriam, 483, t. eunt mirum Dei opus, 501, i. eorurn vita quvi jugis <»ralio fuit, 512, 1. turtau fu- gerunt, 520, 1. *uul in loquendo amabiles el affabiles, 551, i. crebro redeunt ad cor, 565, 2. eorum coaitanlia el Mtbdlta», 586, *; *29, t. eorum irreverens nomina- tio interdicitur* 600. l, 2. sunt cauM finali» universi, 6)8, l. «unt veltilcedri, 634,1 el velul pilme,616, t el *eq. sunt trame* fluvii divini, 663, l. qualcun» ru- dere povdnl de ruma impiorum el infidelium, 676, 1. gan leni de viliorum oppressione% ***ibid,*** per plurimo» anuir-* «ine premio nianere ponunt*'r> l.soli funi simi- le», *31, 1 ; ’32, 2; *34, 1 ; *890, 2. corum tides etiam aulmaìibut venerationi est, *77,1. magi» vacant interna» virtuti, quam extern nustentali, *96, 2. quomodo iis nnri orenmint mali, *164, i; *165, l. similes *unt die- bus festis, *169, 2; *i70, t. eorum prece* mire «unt ef- ficaces, *225. 1. analogice coasquantur Christo, *236, i. sunt creatura» Dei, *237, 2. ab iis petenda Mini constila* *253, 2;*255, 2. *unt in anima sua el proximorum fibri virtutum, *290,2. m omnibus Deum consulunt, *305, 2x .n Scnphira vocantur cœli, *341, 2. quia mortem as- sidue cogitant ideo eam non timent, *345, 2; *347, 2. sed optant, *350, 1, post mortem sæpe apud homines sunt in gloria, at semper apud Deum, *355,1. Mintcreati ul enarrent mirabilia Dri, *376, 2 ex minimi» rebus inspectis mente ad Deum ascendunt, *380, t. «Uditacom- parantur, *398,1 eorum palimtia. ’099, 1. eorum cor- reptiones per grandinem dedignantur, *403, 2. D<um mente et voce in terni .deprardicaul, *422, 2. opere tri- pliciter cum laudant, *423, 1. suis illustribus tactis ahis privlurcnl, *416, l fugerunt laudem hum inara in vita et poti inorimi, ‘427, 1 et «eq. eorum exempta inspi- cienda cl imitanda «unt, i6td. 1. eorum glona ort doria Dei, *428, 1. eorum agutíes sunt a Latini* per Martyro- logia, a Gra-cis per Moologia celebrati, *429, l. eorutn canoni? dio quo ritu ltat, ***ibid,*** eorum (rota celebrat Ec- clesia jam ob olmi, *419. 2. sunt in senio vegeti, ‘474, 2. rorum o«a qumnbdo ppllulml, per ci fideles iitagna beneficia impetrant, *475, i. rorum fortia de»idem sunt velut tonitrua, *478, 2. mint colendi dulia, *490,2. non in *e, sed in Domino glonantur, *506, 2 in quo vint fortunali, *507 , i. eorom fama e plunbu» virtutibui componitur, *521. 1. Deum Incarnatum semper sib* prirsentein fingunt, *522, l. eos Delis sua luce illumi- ni, *540, t . 2. quomodo eum orent el adorent, ‘550, 2. dum periculis eripiuntur, Deo gratias agunt,'551, i, 1. Mincti ferventes parvo labore mullum menti accumu- lant, ’112, 2. munta sua agebant ul angeli, *183, l. Ktnctorúm Alii sunt eminentes, alii communes » *170, 2. sancti innocentes et obedientes lu«cruut cum leotai- bu«, *484, 2; *485, 1. sancti prisci mortui in pace, '138, ! et seq. exspectant resurrectionem, ***ibid.*** 2. «aucti plu- riml filero sapientes conjectores el «imiil propheta*. 258, 1. «nncti quidam po*t mortem veritatem occultam de- texerunt, *516, 2 cur nonnulli stillent deum, *540,2.

— ***Vide*** Justi, Pii.

S.ingtiK metonymico capitur pro concupiscentia, 286, 1. qnomtxJo servus comparetur Oaugnine, *189, t.

Sanitas tam corporis quam animæ prestai np Vis, ‘96, lf 2; ‘97, L varie tita a varita lædilur, *96, 2 quando præstel >auclitaü, ***ibid,*** quantum sit bonurn, i6td. 2. ai

cnm sanitate immortalitatis conferatur, potius est rnorhii«.*97,f,quæ eam lædant, ***ibid.*** ejus mater est cibi ct polu< moderatio, *97, 2 et seq. n Deo provenit, ‘272, 2 ct seq illam tamen homo negligere non debet, *273, 2 et <eq. sanitatis mater est sapientia. 77, 2. ejus tuenda scrvandæqiie ratio, 510, 1 ; *97,2. ipsa est in Minitate Deo accepta ferenda, 511, 1. ejus defectus causa est sanctitatis» ***ibid.*** 2.

Sapiens sit oportet, qui honores ambit, 223 , 1. sapiens fortuna? «raccommodât, 97, 1,2. mavult privatam qu.un publicam vitam apere, 155, 2. ei non convenit cum insulso, 261, 2. sapiens, etiamsi servus, dignus est qui alios regat, 331, t. etiamsi serviat liber e«t, ***ibid.*** 1, 2; 171 , 1 ; 322, 1. libenter el facile admittit monitiones, ***ibid.*** 2. sil in sapientia sua humilis, 890, 1. ab ea cibatur, 437, 1. (innatur, 438, 1. creatur doctor, 439,1. eam habet ul uxnrein, ***ibid.*** 2. adimpletur spiritu sapientiæ, ***ibid,*** accipit ab illa stolam glori®, 410,1. est princeps sui æque ac mundi, ***ibid.*** eju< symbolum Mint grues ,517, 1,2. tarde sua secreta eloquitur, 534, 2. in loquendo gratiosus est, 551, 2. modice ridet, 571, 1. in loquendo modestus est, 566, 1. et opportunus 570, 1. est quasi fons sapientiæ, 56«. 2; 569, .1. et amans sapientiæ, ***ibid. 2.*** sapienti consonai, ***ibid,*** ejus verba delectant audientem, 570,1. mh rurat, non aliena, 573.1. verba sua antequ im proferat, librat, statera prudenti®, ***ibid.*** 2. habet os in conle. stultus cor in ore, .>75, L, ejus eloquentia qualis sit, 574, 2. prudenter novit tacere (acenda, ***ibid.*** l.est velut homo interior. 575,1. Deum, non diabolum babel in ore, ***ibid.*** 2. est verecundus cl reverens, 572. 2. domum alienam raro ingreditur, ***ibid,*** et fores puls indo, exspectat ante ostium, 573, l. rerum alirna-w incurius est, ***ibid*** solidum dal consilium, quin ipse firmus ct inconcussus r.«l, 580. 1» 2. est impavidus, ***ibid.;*** 588. 1, 2. nihil agit impremeditato, 586, 2. nihil timet nisi Drum, 58«, 2. sale sapienti® sua facta el dicta respergit, 636, 1. si sit contemptus, res deploranda est, *16, 2. semper sancta loquitur, *29, L soli confertur, *31, 1. mh.l aggreditur sine consilio, *159, 1. nonnisi vera, solida el sancta verba credit, *240, l. et se et alios docet, *261, t. sapiens vocatur in Ecclesiastico ethicus politicus, 0». onomicus. to. 1 ;*299. l. studeat S. Scriptura. ***ibid. 2.*** di«cal, indaget, inbllig.il priscorum parabolas,*300, 2. alio< «apienles audiat, *301, 2. el ubi, *302, 1. ^er varias gente*, peregrinetur, ***ibid.*** oratione sapientiam paret, ***ibid.;*** *303, 1. Dei mandata ad praxim redigit, *305 , 1. laudatur ab omnibus, ***ibid.*** 2. ejus memoria etiam perennis est, *306, 1.,ejus fama etiam usque ad infideles «e extendit, ***ibid,*** i, 2. omnibus passionibus e«t obnoxius, sed eas ratione regit, *328, 1. quomodo gaudeat, *396, t. omne rerum decu« el pretium in se complectitur, *539, 2. in perenni est pace et gaudio, ac «pe beatitudini*, *567,2.

Sapientes sunt Dei filii, 52, 2. in dubiis sunt consulendi, 175, 1; *255. 2. soli deberent regere, 155, 2. eorum opera «uni stabilia el perpetua, 157. 1. sunt sapienti® hereditas, ***ibid.*** 2. semper a Doo dirigi postulant, 299, 1. tapíenles in quo a sophistis differant, 439, 2; *262, 1, 2. «epe «tuitos hebent filios, *95, 1. sunt tractandi ut sapientiam suam alicui affricent. *255, t. memoria eorum est perpetua.*264, 2 iis est honor deferendus, *269, t. eorum honor est solidus: sunt instar piperis» *262, 2 «ibi «apiiiut. cl aliis sua sapientia prosunt, ***ibtd.*** 1, 2. ab omnibus Ludantur, *263 , 1, cum iis versari utile est, *513, 2. docent quæ didicerunt, *565,1 ; *566,1,

Sapientes prisci hommes a vitiis nd virtutes traducere scribendo conati sunt, 5, 2. sua dogmata tradebant per symbola ct emblemata, 209, 1, 2. eorum doles proprio» nuque, *299. 2.

Sapi tu dicitur a .«ipure, quasi sapida «cientia, 208, 2. a beo homini prunum creato est indita, 1. sed diaboli opera in homine offuscatur, ***ibid,*** rur homini nunc magis necessaria quam ante, ***ibid.*** ejii« «exhiplex encomium, ejus origo ct antiquitas, 1, 2. ejus prestantia , 3. 1; 211, 1. ejus amplitudo el regimen,3,2.et seqq. ejus doctores el discipuli, ***b,*** 1. in Ecclesiastico cl Proverbiis accipitur maxime pro practica ethica Sanctorum, 39,1. hinc variis ibidem nominibus appellatur,; ***ibid.*** 57. 1 ; 80. ! ; 164. 2; 569, 1. novem elogia ejus, 49. 1.

Sapientia Dei duplex est, essentialis et personalis, 49. 1. increata personalis est Christus qua Deus; qua homo, incarnata, 617, 1. prodiit ex ore Altissimi ab ælerno, 619,1, 2. quomodo sapientia notionalis primogenita sit ante omnem creaturam, ***ibid.*** 2. est causa luci®, et ip«a lux, 620,1,2. quomodo terram ut nebula operiat, 621, 2 et seq. ejus dotes et elogia varia, 624, 2. ejus officium ct legatio in terras ad homines erudiendos, 625, 1. Deo et intima et familiaris est, 626, 2. est conceptus mentis divina. 628, 1. misit radices in Israel, ***ibid,*** ab ælerno ante omnia sæcula creata est, ***ibid.*** 2. ipsa est divina cl Deus, ***ibid,*** est omnis vicissitudinis expers, ***ibid,*** est principium quadrupliciter, ***ibid,*** est sacerdos Dei, 629, 2. in Sion firmiter requievit, 630, 1. cur arboribus prestantissimi* se comparet, 632, 1. cur cedro,ibid. et seq. est ipsa velut flumen. 661,2. manat a Patre, eique p»r omnia par est , 661 , ***2*** omnis sapientia a Deo manat, 52, 1 , 2. Dei sapientia a ucminp potest- comprehendi, 53, 2. quomodo sit ab ælerno sapientia increata, tam essentialis quam notioiialis vel genita, 55, 1 ; 57. 1. quomodo ulraque dicatur creata. 55, 2. omnis actus sapienti® in ipso est substantialis*, ***ibid,*** sapientia est Dei possessio, 56, 1. sapientia creata quomodo fuerit creata prior ab ævo, ***ibid.*** 2. ejus erratio ab ætcrn<» a Deo fuit prædeslimita, ***ibid,*** sapienti® oblecta et dictamina quæ sint, 51, 1. ea ab ælerno fuere êlicita et dictata a mente Dei, ac decreta ut in tempore rrealurii communicarentur, 56, 1, 2. ip«a est idea et exemplar et architecta omnium rerum creandarum,57 . comparatur aquæ, fiumiui, mari, 58, 1. ejus fons esi vetòum Dei, ***ibid.;*** 59 , 1. et hic habet in Deo certum /objectorum ordinem, ***ibid,*** sapientiæ ingressus sunt m iridata sterna, 59, 2 et seq. ejus radicem nemo hominum aut angelorum plane cognoscit, 60, 2. a solo Deo potest cnmpredendi, 62, 2. — ***Vide*** Deus, Jesus.

Sapientia creata multiplex est, 50, 2 et seq. sapientia angelorum el hominum in quo differt n sapientia, quæ Deus est, ***ibid. 1.*** sapientia practica quid sil, cjiisque usus, 51, 1. practica Mipienlia in Deo duplex est, physica et moralis, ***ibid,*** sapientia creata est in Spiritu Sancto, 62, 2; 63, 1, 2. sapientia essentialis non est a Deo producta, nec genita, 62, 2. n solo Deo noscitur, per«picitur, dinumeratur, 64,1. eam Deus in tempore angelis et hominibus communicavit, quin el ccelis, elementis, plantis el reliquis creaturis indidit, 64, 1, 2. sapientia sita est in amore et timore Dei , 67, 2. ejus visio et imago corporea, 68, 2. sapienti® initium est limor Domini, 69 , 1 el seq» ; 70 . 2. fideles et cultores suos assidue fovet, 78, 1. ejus fidelitas et fortitudo ,37, 2. est velut sacerdos Dei, 73, 2; 74,1. sapientia vera est limor Dei, ***ibid.*** 2. offerì timentibus Deum plenitudinem gratiarum, 76, 1. qui ejus sint fructus, 2, 2; 3, 1,2; 76, 1 ; 207, l ; ±13. 2 corona sapienti® est limor Domini, 77,1. ip«aest mater sanitatis, ***ibid.*** 2. dat suis scientiam el intellectum prudenti® , 78 , 2. eos quoque facit glonovos, ***ibid,*** qui ejus thesauri spiritales sint, 80, 1. vera sapientia sita m lege Dei eju«que custodia, 83, l. 2. sapientia timor Dei , observatio mandatorum, valde inter se connexa Mint, 84. 1. quem inter se ordinem habeant, ***ibid,*** hæc s®pe pro eodem vumuntur, ***ibid.*** 2. tria ad sapientiam requiruntur, cor avidum, auris docilis, manu» operans, 137, 2. ejus officia ct beneficia varia, 150, i. vitam gratiæ et gloriae suis clientibus inspirat, hinc

Mrniïtaetl pelicano,*ibid,* doctrinam vitilem et vivificam aspirat, *ibid,* est suprema cl prima vita, 151, 2. via est ad gloriam, 153, 2. suos cultores fácil quasi sacerdotes mysticos, 151,1. item reges, 156, 1 ; 215,1. el servire, regnare est, 134, 2. ambulai cum suis in tentallonc, 157, 2 ei a pueritia vacandum, 206, 1. est ornamentum ct decus senectutis, *ibid,* quomodo paretur, *ibid.* 2. ejus cultura deposcit totum vitæ laborem, *ibid,* carnalibus videtur aspera el impossibilis, 207, 2, quomodo, juxta nomen suum, sil abscondita el laboriosa ,203,2 el seq.; 210, 2. diversis in Scriptura nominatur melaplions, *tbid.* quomodo hebraico vocetur, 209,2. ct seq. ad eam parandam esi opus magno robore, ') 2. paucis nota est, *ibid,* ad eam xlviii gradibus ascenditur, *ibid,* ducit ad visionem el cognitionem Dei, 211,1. quœnam sint cjui compedes, *ibtd.* facit hominem moratum, non libertinum, *ibid.* 2. sua disciplina constringit omnia hominis membra, sensus, actiones, Ì2, t. totum homini* affectum desiderat, 13, 1. eju* idiprcendæ et po*ddende modi, 213, 2; 179, 1,2; 216, 1, 2; 218, 2. melius addiscitur ab antiquis quam a novis doctflribus, 287, 1. decet principes, 293, 2; 294, 1. est prima el maxima felicitas, 299, 1. in sapientia morari quid sit, 428, t, 2. quas fenestras habeat per quis eam ejus sectator videat, 429, 1 , 2. qnnmndn is tabernaculum juxta domum ejus figere dicatur, 130, 1, 2 ; 431, 1. quæ bona ab ea consequatur, *ibid.* l. ipsa ad voluntatem «e extendit, eslqiie practica, *ibid,* vana? ejus definitiones, *ibid,* ejus defectus, *ibid,* apprehenditur non cognitione, sed pravi, 433,1. suis cultoribus blanditur velut mater et sponsa, 434, 1 cl seq. eos quoque cibat, 437, l.cur vocetur lignum vita», *ibid,* ejus pastio quam sil perfecta t *ibtd.* suo* in bono confirmat, 438, i. ct exaltat, *ibid.* 2 fácil eos doctores, *ibid,* est velut uxor corum, 439 , 2. dat illis stofam glori©, 440, 1. quin et gaudium el nomen ©ternum, *ibid.* 2. ei soli compotit offidüm l&cdandl ma dogmata, 444, 1. sapienter evulgatur, 560,2. sapientia vera et falsa quae sil , 568, 1. ornat sapientem quasi annulus aureus, 572,2. sapientia cl castitas S. Gregoriurn Nazianzcnum in sui amorem rapuerunt, 68, 2. sapientia creata fuit in B. Virgine perfectissima, 617, 2. eam hæc quoad vixit semper auxit, tbid.; 665, 1. est altissima, rectissima ct solida, 633, 1, 2. viret jugiter, ea suavissime flagrat, *ibid.* ©terna est, cl sui cultores internai, *ibid,* ejus fructus dulcissimus est, *ibid,* ejus odor est fama el celebritas, *ibid,* omnes animi inorbns curat vel lenit, *ibid.;* 645, t. ejus pulchritudo, *ibid,* non abundat verborum copia, ejus utilitas, *ibtd.* 2. docet hominem memoriam mortis, *ibtd.* 2. suos asseclas fácil athletas fortes, *ibid,* fugat adulatores, *ibtd.* est phœnix longævitate, 636, 1. palma* assimilatur, *ibtd.* item ros©, 637, 2. item olivæ, 641, t. item platano, 642, 1. appaiatilo (¡noque, *ibid.* 2; 643, 1. item cinnamomo et balsamo, 644, 1,2 et seq. est thymiama Deo el hominibus acceptissimum, 646, 1. thuris virtutes ei applicantur, 647, 1. item terebinthi, *ibid.* 2. eju* honor et decor sunt ejus propagines, 647, 1. similis est vili, *ibid.* 2. ejus fructus sunt nobilissimi, *ibtd.* atque hi sunt quatuor, 640, 2. m ea est omnis veritas, gratia el virtus. 650, 2. ejus fructus salivi appetitum, 651, best vcnasangnlnhapcrienda, 652. 2. ejus memoria quomodo sit (eterna, 635, 1 ; 653 , 1. ejus spiritus e*l ipsius natura, *ibid,* qu© ejusbœrcdilat, *ibid,* quanta ejus dulcedo, *ibid.* 2. cur vocetur cibus ol polus, 655, 1. non satiat ea fruenlem, *ibid.* 2. ejus cultor non confundetur in operibus suis , Dec peccabit, 657 , i. ejus interprete* vitam habebunt rlernam, *ibid.* est similis quatuor fluviis paradisi, 659, 2. cur Nilo, 660, 1. in quo sil similis aqu©, 661, 2. hæc tota derivatur a sapientia divina et c cœlo, 663, 1; *557, 1; *558, 1. quot modi* ad homines manet, 663, 1. Ecclesiam semper sapienti© Cl gratiæ aquis irrigai, 664, i. quomodo se<e per ejus angulos diffuderit, *ibid,* se etiam ad remotissima* gentes extendit, 6>5, 2. luci comparatur, (bid. quomodo dormiente.-el defunctos visitet, *ibid.* ea in juventute, addiscenda est , 672 , 1. nunc vocatur intellectus, nunc concilium, nunc judicium, 673, L habitat in consilio, *1601. est uxor rælibum, *245, 1. quomodo hac uxoris lione partes suppleat, *ib>d.* concili il suis sectatoribus honorem el opes, *263, l in olio comparanda est, *286, 1. ejus otium est negotiosum, *ibid,* ei in otio vacandum, *287» 1 ; *288, l. sed activus cam percipiet, *287, 1. artes mechanicas regit, *288, 2; *289,1. quibus modis paranda sil, *287 l ; *299, 2; *300. 2; ‘301, 2; *302, l, 2; *303, 1 ; *559, l. non datur nisi magnis, *304 , 2. ejus fructus interni, *ibid.;* *305 , 2. (jus fructus externi, *305, . sapienti© vera? cl falsas quoad durationem discrimen, *tbid.* vino et inu-ic© confertur, *335, 1, 2 ; *553, 2; *560, l.m ea sita est beatitelo, *548, 2; 549, 1. 2. est ficili* duplici de cau<a, •559, 2. ejus tamen perfectio difficilis est, *ibtd.* invenitur sc cognoscendo, *563, l. item in vil© puritate, *Íbȷd.* in corde eam e**e pularunl philosophi, ibid. 2; '564, 1. expellit vilia, cl animum moderatur, *564, 1, 2. veras opes homini affert, *568, 1, 2.

Sapientia Dei tanta e*l, quinta poteotia.*424, 2. sapientia mediocris cum firma sanitiie pra-vt.il mago© sapienti© cum infirma, *96, 2. sapientia cl scientia quomodo distinguantur, 678.1.

Sapor sabus el amarus quomodo fiat, *408, 2.

Sapricii in remittenda injuria pertinacia, *46, 2.

Sardoa herba ridere facit indolore, 193, 2.

Satagere quid proprie latine sonet, 130,1.

Satietatem (citra) semper edendum, *266, !. id sanum esi, *128, 2.

Satisfactio, ulvaleat,debcl in gratia et cbaritatefieri,*200,2

S.ivinus (SÚ) martyr in tormentis exsultabat, 68, i-

Saul mulla jurando deliquit, 600, 2. quomodo 111 Gatgalb constitutus rex, *476, 2; *477, 1. quare Pylhono^am consuluerit, *479,2. an ei verus Samuel apparuerit post mortem, *479, t el seq. videtur damnatus/580.

Scabies cur inficiat appropinquantes, 383, 2.

Scandalum quid proprie sil, et unde vox formetur, 225, 2 ; *114, 2. ipsum judici cavendum, *ibtd.*

ï/âXt» csl scarifico, venam incido, item inhibeo, reprimo, 380,2.

Xu5o; pro quolibet instrumento , item pro veste capitur, •457, 2.

Schisma Sainanlarum a reliquis Judæi* unde enatum , •547, 2.

Schola est otium litterarium, *286, 1.

Scibile omne Deus cognoscit, el uno ictu mentis cernit, *377,2.

Scientia el sapientia varie distinguuntur, 678, 1. ejus pa, rand© quæ sit ratio, 71, 1, 2; *299, 1; *300, 2 ; *J0I-2; *302, 1,2; *303,1. scienti© omne* ab llebræis fluxere ad Græcos, 5, 2. scientia sine timore Dei vana est cl philosophica, 74, 1. csl cum eo conjungenda, 16'i, 1. scientiis mullis simul non est studendum, 342. l.scientia spiritus homini in creatione data qux sil, 480, l el seq. sic dicitur ob quatuor rationes, *ibtd.* 2. hrc solis Justis perfecte datur, *ibtd.* — Tide Doctrina, Ethica, Sapientia*

Scipio Nasica ob cavillum suum abædilitatc repulsus est, 232, 1. ob prudentiam dictu* est corculum, *563, i. et ox'pxx'Xw quid significent, *360, i.

Scorpionis natura describitur, cique mulier nequam comparatur, *5, 2 ct seq. est imago diaboli, 257, 2. nascitur c cancro, *6, 2. scorpii etiam 111 gehenna impios torquebunt, *320,2. his eorum cædes et pugno? ca»ligantur, •321, 2.

Scorta vetantur lege voleri, otium Ecclesiastica, 527, 1 U seq. — I7de Fotnicuia, Meretrix.

Scortatio abbreviat vitam hominis, 528,1,2.— Eide Fornicatio, LibiJo.
Scortatores effrenes sunt, ncc unquam explentur, 606,1,2. — *Vide* Fornicarii.
Scribarum nomino apud Hebreos dicebantur sapientes et litterati, 298, 2; '286, 1. item in aula, cancellarii, 299 .
Scriptores scribant œternitati, 667,1. laborant sibi et aliis, *iLid,* scriptores sacri sunt velut Lucifer et Venus, •179. L
Scriptura (S.) sæpc utitur apologis, 25, 1. ejus verba proprie ut sonant accipienda sunt* 236, 1. repe rem aestimat cx facto, non cx mente facientis, 521, 2. repe loquitur non ex rei veritate, sed apparentia, el accommodat se communi loquendi modo, 5ío, 2. Scriptura «acre sunt impenetrabiles et impervio», 502, 2. scriptum docet nos Dei voluntatem, hinc ea in omnibus est dubiis consulenda, *166, 1. in illa eadem lententia subinde varias babel versiones, expositiones el lectiones, *186, 2. in 1res partes dividitur,*299, 2. eju* studium fidelibus commendatur, *300, 1. ejus elogium, *ibid,* omnem aliorum scriptorum elegantiam el vim antecellit, *335, 2. ejm profunditas per doctores el Interpretes eruitur, *535, 2; *530, t.
Scrupulosi ob melum distractionis verba in oratione lecta non repetant, ¿31, 2. non passim cuivis, sed ei qui juvare potest, sua secreta enuntient, 53'», 2. sunt cogitabundi, *102, 2.
*/.SCx>.a sunt ea quæ digna sunt canibus projici, *16, 2.
Sculptores in qua re laborent, '¿90, 1. eurum ars quam late pateat, *tbiiL*
Sebasliauus (S.) o cloaca est a S. Lucina in catacumbis (••oditus, *279, 1, 2.
Secessus in nubem mysticus quis sit, '455, 1.
Secreta celanda sunt, ct cur, 275, 2 ; *363 , 2. quanti id referat, *ibid.* 2. ea expiscari turpe est, 276, 2. secreta amici non sunt revelanda , ne in inimicitia quidem, 195, 2; 590, 1, 2. ea passim non sunt indicanda, 532, 1. nec amico intimo, *ibid.* 2. uxori credenda non sunt, 245, 2. nec extraneis , cur, 275,2. secreta amici revelans infidus et pertidus est, *36, 1. ea prodentes quomodo olim castigarentur, *ibid,* quæ cx revelatione diurna sequantur, *ibid.;* *37, L ea celare est juris divini, humani, naturalis , *ibid.* eorum nonnull e revelationes etiam alia peccata Involvunt, *ibid,* amicitia per huic revelationem deperditur irrccuperabililer, *ibid.* 2. id in amicitia maximum crimen est, *ibid.* 2.
Sedendum (non) cum muliero aliena, 285, 1.
Seditione» in república cur nonnulli excitent, 521, 1. seditio popularis imprimis extimescenda esi, *4, 1.
Segetes virides miro oculos oblcclaul, *337, 1. sunt Upes campi, *ibid**
Segnis quin dicatur, 577, I.
Selenites gemina describitur, *30, L
Selyini dicti a Salomone, *492, 2.
Sm Deus elegii præJ iphetclCham,*171,2.cumSeth Adami Ulto comparatur, *530, 2 et seq. fuit paler pia» generationis post diluvium, *ibid,* quid hebraico sonet, *ibid.* 2. fuit typus resurrectionis, *ibid.* ejus >anetili«, ex co natus est Christus, *ibid.* non est idem cum Mihhisedrch,"»,I. representa! Christum patrem Sanctorum, *ibid.* an publice sapientiam docuerit, *566, 2.
Semel (quomodo Deus) præceperil maledicere Davidi, 455,1.
S men (Salomon quomodo suum) profanavit, *497, 1. semina quando dicantur x¿rtio4xi, *222, 2.
S'mirimi* regina fuit vir.igo illustris, *11, 1.
Senatores antequam in curiam eant, sacro intersint, *159, 1. senatores romani summi cultores erant silentii, 276, L
Sanatus a «enibus dictus est, 672, 2; 673, 2; *153, 1.
Seneca philosophus ethices cultor fuit, 5, 1. quia consuit idola colenda, laxatur, 10, 1. a Nerone discipulo necari jussus est, 880, 2. ejus error de injuria ulciscenda, •48, 2.
Senectus parentum quomodo a filiis toleranda, fovenda, sublevanda sit, 119, 2. senectus expers passionum est, 205, I, 2. est dura el inflexibilis, 206, 1. ea obrepit incogitantibus, 266, 2. ejus laus el vituperiurn, *ibid.* 2. ejus est sapientia, ¿68, 2 ; 671, 1. cur timida sit, 579, 2. ei fatuitas incongrua est, 671, 1. unde ea in illam cadat, 672, 1. quia mulla vidit cl audivit, hinc habet experientiam , *198 , i. ejus morbi unde proveniant, *174.1.
Senes deliri tolerandi, 120, 1. at senes sapientes audire consultum est, 216, 2. eorum proprium est doctrina et consilium, 217, I; 672, 2. item sapientia, *ibid,* i; 673, 1.cur sint sapientiores, *ibid,* oderunt garrulos et verbosos, 231, 1. nullatenus sunt spernendi, cur, 266, 1. cur a juvenibus irrideantur, *ibid,* eorum munita el documenta non sunt aspernanda, 268, 1 , 2. iis gerenda respublica, *ibid,* cur, *ibid.* 2. eorum lascivia turpis est, 318, t. senex insipiens res incongrua est, 671 , 1, 2; 673, 2 ; *171, 2. ejus est quxsilis uti, 672, 2. senes parent se ad exitum, 673, 2. parce bibant vinum, *135, 2; *137,1. primi in convivio loquantur, sed exacta cl sensata, '148, 2. adolescentes iis honorem habeant, *153, 2. fuere in migno honoreapud omnes, *152,2. ut plurimum horrent mortem, qu ire, *316,2. sunt propugnandi contra adolescenlum petulantiam, *367,2. non contendant cum his, *ibid,* a senibus discendum, *ibid.* 2. si peccent, non minus judicandi quam adulescentes, *ibid.* senes mulli priorem juventutis gloriam turpiter maculant, *490, 2.
Seniores cl digniores mensam auspicentur, *120. 1.
Sennacheribi superbia a Deo retusa, 174,1. frustra Jerusalem obsedit, el cladem passus inde recessit, *518, 2.
Sensa animi aliis passim declaranda non sunt, 532, 1.
Sensatus idem esi quod sanctus in Ecclesiastico, *28, 2.
Sensibilia magis apprehendit hominis mens quam spiritu ili 1, *561, t.
Sensitiva pars in homine est polentior quam rationalis, cur, *ibid.*
Sensus , doctrina , scientia, quomodo invicem distinguantur, 164, *2.*
Sensus litteralis aliquando complectitur litteralem ct allegoricum, *235, 1.
Sententia aliqua sancta in (enlalionc ad mentem revocanda est, *259, 2. sententia Christi judicis quam sit futura horribilis, *406, 1.
Sentcnliæ Siracidis aliter el aliter a quibusdam transpositio, 306, 1 ; 370 , 2. eædem «æpe iterantur, el inculcantur aliis cl aliis verbis, quod et a SS. Patribus usurpatur, 41,1. scnlenli.e Proverbiorum Salomonis repe sunt transpositæj 186, 1.
Separatio Beatorum a damnatis fit per chaos interjectum, 466, 1.
Sepeliri inter amicos optabile est, *438, i.
Septentrionales sunl^candidiorcs aliis gentibus ob frigus, *407, 2.
Septenarius numerus symbolum est multitudinis, plenitudinis, perfectionis cl universitatis, 2209 2; 551,1; 583, 2; *222, 1; *329, 2.
Septuaginta Interpretes quando et ubi Biblia in gr.TCum sermonem transtulerint, 19, 2; 20, 1. eorum vorsio in mullis dissidet a Latina Vulgata, 23,2. non verterunt Ecclesiasticum, 46,2. a Ptolemæi» Pbihulelpho vocati, varias ab co in mensa qu estiones politicas, propositas resolverunt, *143, 2 et seq. *CM* litteram varluul pert, *464, 2.
Sepulcri quanta fuerit gentilibus cura. 254, 2.
Sepultura mortuo concedenda, 254, 2.

Sepulture quatuor fine* cl fructu*, *279 , 2. ca faciendi secundum ritum patrite, *ibid,* qualis sit apud Christianos, *ibid.*
Sequela Dei suadetur : quanta bona Involvat, OH, 1.
Sequentes Deum nihil timeant, *473, 2.
Sequester idem est quod redemptor operis, *78, S.
Sequi oportet Dcurn, 616, t, 2 id facile est, *ibid. 2.* sequi n tergo polentis Dei quid sit, *473, 1, *2.*
Sera» nrcanæ et astuta» qu® sint, 593, 2.
Seraphim dicti nb anfore amoris in Deum, '340, 2.
Serapion Sidonius se vendidit pro pauperibus, *208, *2.*
Sergius ctB^ccbus (SS.) a servo fuere morti adjudicati,077,1.
Sergius Bimus Archiepiscopus Damascenus auctor est versioni* Arabic* Ribliorum, 24, 1.
Scria non sluliin a mensa tractanda sunt, *155, 2.
Sermo est mentis imigo et interpres, t6S, 1. sermn alterius loquontls non est temere interrumpendus, 839, 1. sermo durus grandini, benevolus rori comparatur, 507, 2. sermo prolatus ostendit quale sit cor, el qualiter excultum, '24, 1,2; *25, 1. sermone crebro vir exploratur, *ibid,* sermo cibo comparatur , '239, 2. «rimo suavis cl prudens mentem mire aflkil el delectat, *356, 1. parit amicos, 191, 2; 192, t. sermones super mensam moderabatur modimperator, *142, 1. sermones docti in mensa adhibeantur, *148,2. — *Vide* Loquela, Verbum.
Serpens symbolum diaboli est, 563,1. ejus et mulieris analogi®, 683, 2. serpens vini avidus est, el mulierum hostis, *7, 2. qu» idus curantur extis torpentium, '176, 2. serpentes etiam in gehenna impios torquebunt, *320, 2. per eos eorum virulentia et invidia optime punitur, *321, 1.
Servire Deo regnaro est,154,2; 155,2;614, 2. servire melius est quam regnare, quare, 155, 1. servire hone«lum vili, infelicitas magna est, 676, 2.
Servitarum Ordo unde habuerit initium, 212, *2,*
Servitus Dei nobilis est, el religio, 89, 1 ; 155, t, 2; 614, 2. quatuor in rebus est sita, 155, X est semper de novo inchoanda, 502, 2; *183. 2. fidelibus servitu* esi libera, imo libertas, 321, X
Servitutis qu® fuerit prima origo, *IM,
Servius Tullius e servo factus est rex, 822. 1.
Servi non male tractandi verbis, nec verberibus, ¿41 , t. quid prudentibus servis heri prestare debeant, *ibid.* 2. libertatem tales tuerentur, quin el in (Ilios cooptari, *ibid.* 2. apud Gallos eadem cum heris pyra cremabantur, *ibid 2.* servi accommodant se moribus heri, 242, 1. plures pro dominis mortem oppetiere, *ibtd,* 2. ob sapientiam, sunt liberi et reges, 321,1, 2. servi prudentes olmi loU familia» praeficiebantur, quin clin lilio* adoptabantur, *ibfd.* 2. servi inulti clari evaserunt, 322, 1. servi solent in tortura de crimine admiro interrogari, 600, 2. servus est regendus ul asinus, *184. 2; *186, 2. quid ilh debeatur, *184,2. recte asino comparatur, 185, i. cur servi sint capite diminuti, *ibid,* srpe sunt indociles *ibid,* non sunt permittendi otiari, *186, 1. onere gravati, quærunt requiem ; sí requiescant, aspirant nd libertatem , *ibid,* t, 2. quare dicti sint mancipia, *ibid.* 2. opera premendi assidue, '187, 1. quando compedibus sint vinciendi: viri® eorum pirn®, *ibid,* si duri smi, flagellis sunt frangendi, *366, 2. sed cum judicio ct moderate, "188, 1. an verberandi co tantum nomine quod seni sint, *ibid,* at fideles amandi et curandi a domino, *ibid,* in quo corum fidelitas sita sil : sint taciturni, *ibid.* sunt tractandi ulconservi, *ibid.* 2; *189,2. comparantur ah hero in sanguino animæ, *ibid.* 1. si æquo tractantur durius, fugam adornant, sibique necem Condiscunt, *ibid. 2* ct «cq servi exaltati regimen superbum intolerabile est, 677. 1. servi cqjusdacn durius ab liero hispano tractati dc ipso vindicta, "189, 2. servus piger detrectat operationem, *255, 1.
Servulus (S.) ob patientiam in assidua paralysi ab angelli in cœlum ductu* est, 852, X
Sessio arda convivis valde molesta est, *123, 2.
Seth cum Sem filio Noe comparatur. *530,1 et *eq. Seth quid hebraica sonet, *ibid. 2.* fuit typus reiarreebonis, *ibid.* ejus unctitat, *ibid.* X représentai Christum Patrem Sanctorum, *531, 1. ejus vita el progenies, *ibid,* ejus raptus et prophetia, *ibid.*
Severiani bxreUci docebant mulieres esse opus Satan®, 682, 1. et a vino abstinendum, quod a Satana id productum esset, *136, X
Severitas vultus detractorem remoratur ne detrahere pergal, *60, 2. severitas patris m filias, eas castas servat, 144, 1.
Severus imperator philosophi® fmt studiosus, i, 2. unde omen mortis acceperit, 635, 1.
Sibilo (Deus in) aur® tenuis quomodo, et cur, *508, X
Sicera quis potus Hebraeis esset, *137, X
Sichem eral capul S/iniri®, *547, X
Sicili® in<ul® elogia, •412, 1. ab Italia avulsa est, *414,1.
Sigalion deus erat praeses silentii, 184, 1.
Sigilli» (m) cernitur ara sculptoris, *290, 1.
Sigismundos imperator inimicis <uis benefaciebat, 378, L adversarius fuit adulatarum, 402, 2.
Signaculum ons est dicendorum circum<pectio, 593, 1.
Signum «vi quid, quod Deus insplciat, *377, 2 ; *378,1.
Silens ab omnibus ob »uum silentium honoratur, 573, 2. — *Vidt* Tacere.
Silentio Deus potius honorandus quam preconio, 501,2. silentium prestaigarrulitati, 544,1. id stulto pro sapientia est, 548, 1. silentium sapieutuiu præstat verbositate fatuorum, 674,2. id decet m oratione,'<60, 2; *361, i. silentium Pyth,got .rorum, *ibid,*
Sylvester (S.) cur voluerit dies appellari fertas, *170, 1.
SjlrvMri Auumani (S) conversio, vil® institutum, mors, *315, t.
Simeon (R.) Phariôæus magni vir nominis ante Christum, *572, 1.
Simeon Priscus hospitibus a via aberrantibus duos leones via» duces assignavit, *485, 1.
Simeon Slylites assidue do novissimis condonabatur, 239, 2. ejus humilitas, 126, 1. per 80 annos iu columna stiiil, 352, 2. quamdiu,*33,1. eju* gesta mira, *ibid.*
Simile simili gaudet, 395, 1, 2; 369, Î; *26, 2. similia similibus nutriuntur, conservantur, augentur, 395, 2; 896, 1.
Similitudo, id est,idculitvi natur®cl quilitatis specifica, nor numerica, est cium amoris, 395, 2. sed maxime similitudo morum, amorum, vnlutumf 396, 1. ct in congregationibus similitudo actuum , *ibid.* 2.
Simon Justus pontifex quando pontilkalu functus sit, 19, 2 ct seq. ejus sanctitas, 19, 2. ejus mors, Ml. I.
Simonis etymon, *537, X
Simon ib Ecclesiastico laudatus quis fuerit inter pontifices, *532, 2. non fuit junior, sed senior, cognomento Justus el Priscus, *533, 2 et seq. çjus elogium, *ibid.¡* *326, 1; *538, I. laudatur ab eo Jam defunctus, *533, j . quando sit defunctu*, *ibid,* fuit typus S. Petri, *534, 1. sarta tecta templi restauravit, *ibid.* 2. porticus templi ab eo fundabo cl sulfulta», *ibid,* ciquo duplicem contignationem addidit, *535, i. restauravit aquaducluv urbis, *ibid.* 2. an mare eneutn templi adauxerit, *ibid,* qu intani curam gesserit populi, et qui in re, *516, 1. qu im civitatem nnipliaril, *ibid* et seq honorabitur et amabatur n populo suo, *ibid.* X refulsit quasi stelli, luna, sol, *ibid* et seq. coiiipiralur iridi, miis, aromatibus, *5'18 t. item igni Inigenti, el thuri ineo ardenti, '539, 1. item vasi aureo, tta/f. item ole® el cupre>so, *ibid, vestes* sacras ipse honorabat sua sanctitate, el ipsa per eas gloriosus oral, *540, 2. comparatur cedro et paini®, '541, 2. quia c®teris Micrrdotibus pr®luceh<U, *ibid.*

Simon Junior non est ille quem laudat Ecclesiasticus* quando is fuerit pontifex, *533, 1, 2.
SImoni< Magi hypocrisis a Deo per preces S. Petri detecta, 86, 1,2.
Simplex veritati tenaciter ndhæret, 182, 2.
Simplicia medicamenti quam salutaria, *271,2; *272, 2.
Smiph.-itas placet Deo, 87, I.
Simplicius (S.) Christianus factas, egregius evasit sculptor, et deinde martyr, *297, 2.
Simul (quomodo sint omnia) a Deo creata , 409, 2 ct seq.
Simultas plerumque sectionem in duas partes causatur, •177, j.
Sio» bibunt in conviviis aquam calidam, *81, 1. non peri griDantur, *82f I.
Singularitas in cœtu et societate fugienda,*144, 2. in monasteriis est odiosa , 306, 2.
Sirius denotatur per cor, *73, 2.
Sion (in) firmatus est Dei cultus pertemplum, 630, I. Sion mons duplex fuit, unus in Jerusalem, niter idem cum monte Hermon, 634, 2. est symbolum Ecclesia;, ’¿16,2.
Sirach duplex est, avus ct nepos, IS, 2 el seqq. Sirach junior fuit in Ægypto captivus, 21, 2. librum a patre I compositum Jesu juniori filio suo commisit, 18, 2. Si- I radi senior Ecclesiastici auctorem Jesum genuit, is 2. I
Siracides senior optimus ethices supernnturalis est magister, 6, 1. Siracidis oratio, 59">, I, 2. an fuerit ex utxrl interpretibus, '95, 1 sequitur Septuaginta Interpretes, *166,1. humiliter de se sentit, scripsit post omnes scriptores hagiographov, *178, 2; *179, 1. se racemator! et specdcgo comparat, ***ibid,*** per varias provincias oberrando multa vidit et audivit, et szpe peri- I culum adiit, *199. 2. prophetat de Christo, ejusque tempore, *230, 1. gaudet comparationibus, *529, I floruit sub Ptolemæo Philadelpho* *533, I;*518, 2. pnccessil multis annis Simonem II pontificem, *533, 2. I quando librum suum scripserit, ***ibid.*** *548, 2. librum I suum be^tuictione concludit, *516, I, 2. Israeli bene I precatur, ***ibid,*** mi scripserit finem capitis, *548, 1. an fuerit nepos Etaaxari poillillcis, *548, 2. priscam ethicam de novo evulgavit, ***ibid,*** scripsit sua ex illustratione divina, *549, 2. ejus hymnu*continet gratiarum actumem pro beneficiis acceptis, *551, I. a Deo periculis ereptus agit ei gratias, ***ibid.*** 2; *553, I. qu u hæc pericula fuerint, ***ibid.*** 1. falsu apud Ploleinæum accusatu* Dei upe accusantes vieil, ***ibid.*** 2. mio* m Ægyplum ducendos inonuil Ulin paterna lege constantes persisterent, ***ibid.*** censendus est martyr, ***ibid*** 2. a quibus hostibus et tribulationibus sit liberatus, ***ibid,*** an flammis et rugo a Deo sit ereptus, *553. 1. dumum Mpienliæ aperuisse videtur, *565, 2; *566. 1. post afllietioiiem in multa felicitate vixit. *567. 2. quos ex sapientia collegerit fructus, ***ibid.***
Siracblesjunior non scripsit duo ultima capita Ecclesiastici* *533, 1, 2. lanium illum ex bebr.ro in græcum transtubi, ***ibid.*** — ***Vide*** Jesus films Sirach.
Sirenes symbolum sunt invidorum, .al2, 2. item concupi’Crnlurum , 518,1.
Sisyphi fabula moraliter exposita, 383, 1.
Silis magis crucial quam fames, ’81
Smaragdi viror : quid symbolice designet * *151 2
Sobrietas in mensa sect inda, *124, 1, 2; *125, 2. ejus commoda, ***ibid ;*** *128, 1,2. est mater sanitatis, sanctitatis, sapientiæ el castitatis, 80, 1 ; *266, 2; *267, 1.
Sobria* coeme commoda, *127. 2. sobrius habet somnum facilem, el humores corporis bene temperatos* et stomachi et intestinorum quietem, *128, 1. Gaudet etiam in conscientia, *127,2.
Socero (cum) quare non sit ineundum consilium, *250, 1 ; •251. I.
Societas impiorum cl pravorum noxia est, 584, 1, 2. 220, **ii** 879 i . ÌS4, **lj** *351, 1. magis est noxia quam sit salutifera bonorum , 584, i. sociclas leonina quæ dicatur, 262, 1. — ***Vide*** Consortium.
Sociclalc Jes» (quid in) maxime mirandum, 090, 1.
Socii el amici oppugnant converti incipientem , 91, 2. eorum vitia facile addiscimus, 383, 2; 384, 1. socio non est irroganda injustitia, *358, 2. socii mali cavendi ul leones, *28, 2.
Socrates moralis philosophise cultor fuit, 4,2. ejus patientia, 9, I. pro divinitatis unitate occubuit, ***ibid.*** curiosos abhorrebat, 120, 2. suos ad ethices studium incitabat, ***ibid,*** vultu visus impudicus, arteel virtute naturam vicit, 542, !. semper eodem erat vultu, *34, i. fuit frugalitatis cultor eximius, *124,2. cum sophistis congro diens fuga se subduxit, *202, 1. mulierum illecebras parvi fecit, *372, 2.
Sodalis dicitur quasi simul edalis, *247, 2. sodales sunt qui ejusdem sunt collegii cl congregationis, ***ibid,*** sunt alii ab amicis, ***ibid.***
Sodomita; non ob solam luxuriam sum excisi, 461, 1.
Sol quantum viæ spatium qualibet hora conficiat, *31, I. quomodo el quando defectum patiatur, 496, 1. ex hoc defectu patet eum non esse deum.iAn/. an in fine mundi sit annihilandus, elalius creandus, 497, I. cur ei /Elhiopes maledicant, 503, 2. ejus magnitudo, 608, 1. ei comparatur oculus Dei, ***ibid,*** non penetrat profundum abyssi, ***ibid,*** symbolum B. Virginis est, *12, 1; *391,1. ct uxoris bona», *13, 2. item divinitatis ct Dei juslitiæ, *29, 2. item sancti el justi, *31,1. item aeternitatis* justitiae ct veritatis, *389, 2. item Christi, *390, 1. el «anctorum, ***ibid,*** item ardentis charilalis el grandis beneficentia;, *391, 1. ejus proprietates justo adaptantur, *31, 1. non est cau*i cur unus dies ct annus sit allero excellentior, *168, 1 ; *170, 1. inter alia est a Deo creatus ut omnia ejus opera homini conspicua faciat, *375, 1. excitat hominem ad Deum laudandum, ***ibid,*** a nonnullis habitus ut deus, ***ibid.*** sol unde dicatur, *389, 1, 2. (riplex hebraico habet nomen, *388, 1, 2. tria m sole admiranda, lux, calor, velocitas, *388, 1. esi imago Dei , ***ibid.*** 2 ; ‘389 , 2. divinitatis thesauros omnibus creaturis communicat, *388, 2. habet formam sphœricam, ***ibid.*** *389 , 1. est unito solus , ejus puritas el splendor, et descript o , ***ibid*** 2, quam alte a terra sit eletaius: ejus silus, *789, 1. ejus rmsus, velocitas , gyratio, cflicacia, ***ibid.;*** *J91,1. ejus calor, pulchritudo, fecunditas, doghi et aha* proprietates -t«» 2 eum coluere Pers.e ul deum, *389, 2. ejus ardor similis fornaci, *391, 2. ejus fulgor*392,1.auianichæis navi comparatur, *392,1. mulli eum ccnsucrunl esse igneum, ***ibid.*** 2; *393, ***t.*** de eo variæ veterum opinione*, ’392, 2. ejus magnitudo, '389, 1 ; '394, 1. quomodo tempora ostendat et anni partes, 391, 1, 2. tul tiare jussus a Josué instinctu Dei, *46b, I el seq. el cum eu urbes cœlcstcs, ’ti(i9. 1,2. idquesub occasum* ***tbid.*** per quot huras steterit, ***ibid.*** I, 2- Christo m cruce monente retraxit radios suos, *470, 1. idem sæpius stare visus, ***ibid.*** 2. sed non in se, sed per radios reflexos, 'i" 1,1.so* onens quid ortu suo hominibus prccetur, *388, 1. annuntiat gloriam Dei, ***ibid,*** eum Romani salutabunt, *375, 1. excitat omnes ad Deum laudandum, ***ibid.***
Solcrtia iniqua ct laudabilis quæ sil, 539, 1.
Sollicitudo anxia deponenda cd, *102,1. ea adducit citam senectam, *ion, 2; *108, 1. ca quæ de divitiis est hominem inquietat. •111, 2; *1 **li,** 1.
Sollicitus est qui solus et citus est, *108, i; ’Ho, u.
Solido» vocatur integrum pretium, •70, 1.
Solitudo parit melancholiam, *281, 2. incentivum est peccagli , 273, 2; 283, 1. solitudo animæ puritatem juvat, 520, 1.
Solonis gnome morales, 30, 2. quando is vixerit : quos beatos esse conterei, el cur Crœsum beatum negarci, 360,2. quid Crœso responderit se beatum haberi volenti,

385. 2. senectute factui est audacior. 673, 1.
Solum et terra an différant » *170. L
Solyniani didi a Salomone, •492, X
Somniare sancta signum rit sanctitatis, *195. 1.
Somnians pirum requiescit, *328, X ejus phantasm ita el imaginaciones, *ibid.*
Sumniis non e*t Íl lendum, *191 I. eorum vanitas, *ibid* 2; •191,2 ; *192, 2; •lot, ! ; *195, 1 ; *317,1. et ludicra ludibria, •aiO. i. suniha sunt vento et umbra, *192, t. unde oriantur, *ibid.* 2. non Mint res, sed rei imago et simil'liido, i¿i'/. item spe» irum, *ibid,* non sunt vera. *193, i. somnia improborum mendacia *unt, ac Sanctorum subinde vera suat, "194, 1. somnia agrorum medici observare dvbent, *ibid.* 2. referuntur qiirdun somni i quæ vere rontigciunt, *ibid.* 2. et seq. quæ somnia porte eburnea*, quæ cornea* , *195, 2. ea quæ a Deu vel angeli» immittuntur, n<m sunt spernenda, *19 , i. quomodo ea a falsis dignoscantur, 196.2. somnium S. \ugu.*tino visum, *329. t.
Somnus a crapuli impeditur, *126, 2; *127, I. a sobrietute conciliatur, *ibid.* 2. somni usus et commoda,* 128,1 .apo.t i> h.ibiiu* ut deus,i6íd.;*I 91,1. ejus sebi ma, elogium cl descriptio, *ibid,* is cui ¡ue soporem immittere credebatur, *ibid.* 2. *æpe perlurli.it imaginati nem hominh, •327, 1. symbolum est peccali, el dormiens peccatoris, 582. 1.
Bonus an in rœlorum mnlu admitti posnt, 473. t.
loçia an derivetur a id est. caligo, m 2.
S. Sopirne Ire* liliæ fuere martyres, •308, 2.
Sopbudæ qui proprie vorarentur, 2. 2. hi sapientiam ore jaciant, in corde non habent. 439, 2. a sophis el sapientibus quomodo differant, "262, I; *263, I. odio sunt Deo, angelis, hominibus, *262,2 ; *263, Î. non sunt vere lapientes, *262. 1. populo imponunt, *263. i.
Sophisticen caveat studiosus sacrarum Litterarum, •261. 1. 2.
Sortait tria diversa significat, 323, i.
Sophocles dictus est Apis Atticaob sermonis vim , 3)3,1. etsi esset seffex, delirare se negavit, 217, 1. unde sit dictus Sophocles, ’262, 1.
Sorores (novem) martyres unius matris uno partu tiliæ, •557, I. 2.
Sors propositionis in qua stare jubemur, quæ sil, 489, 2. sorte sua contentus, beatus e-l, 190,2. sortes dur, una felicitatis terrena*. alierà .eterna», 487, 2. ima Sanctorum, altera impiorum, 490, I. sorte sua contentus quisque vivat oportet, ”186, I. sortium dndribulio a Deo petenda est, *3, 1.
Sollioris (S.) virgo in martyrio vultum detexit, el carnifici ultro exposuit cadendum, 163, 2.
Sparta stetit, quamdiu opes contempsit, 301, t.
Specie (ex) mm est judicandum , 330, 1 ; 335, 1.
Species rœh oculos inluenliiim oblectat, ’398. I, 2. species mulierum vana, fallax, illecebrosi, 687, i el seq.
Speculator in specula repræsentat limoniti Domini, 679, 1.
Speculum est symbolur. amiciuæ, 376, 1 el seq. specula olim ex aro terso tic nani, *ibid.* qua» curva , reddunt rerum imagines magnas, *ibid,* eorum nitorem hebetant dentes nudati menstruum muliebre, *ibid.* 2. specula quatuor inentu, 541, X
Speravit (nullus in Deo), el confusus est, 102, i. in auro non sperans dives beatus est, *115, 1, 2. quis dives m pecunia non speret, *117, 1. sperane in Deo benedicitur, •200, I. Deu* in se solo vult sperari, •20¿, I.
Spei præmia, 99, 2; 101, 1 ; 102, 1. spes est beatiludo hujus vit®, 408, 2. spes quae differtur, animam affligit, 144, 1 ; *326, 1. spes sancta fructus est sapientiæ, 649,2. spes in Deum pellit tristitiam. *107, 2. ea ab illo non est divellenda. *200, 1. in spe beatitudini* vivit sapiens el justus, . 1
el variam patitur significationem, 40!, i.
Sphinx quale esset monstrnm , 349, 2. ejus enigma, *ibid.*
Spina rovirum symbolum e«t voluptatis dolore permuta*, 638, 1. an rovi initio spinga habuerit, *ibid.* Xspinn Christi enrona rosis a-similatur, *538.X
Spindinn epicopus e filia Irene mortua locum depositi cujiKdam didicit, *516, JU
SpiriludibiK (a rebus) abe««e debet languor, *131. 2. cur lioino ea* minus apprehendit quam sensibile*, *561. 1,2.
Spii itus capitur pro G»le, grain el aliis rebus -pinto dibu*, 4b0, 2. quæ «it scientia spiritus, 480, 1. «pirilui cum appetitu concordare debet, 670, 2.
Spintus Saucii deitas probatur, 62, 2 Spiritus Sánelos dupliciter arripitur. 63, 1. ab ælemo fuit cum Patre d Filio, *ibid,* in eo terminatur nmms activitas cl productio interna Patrisel Filii, *tbid.* omnibus ju*ti< hir sano tum timorem innitit, 177, 1. est aqua sapient.æ salutaris, 437, i. r*t Spiritu* sapienti*, 651. I. est Spiritai principati!, re« lu* el sanctus; hic semper est invocandus opera heroica tacere vutrntibu*, *182, 2 ejus dona sunt unctiones sanitatis , *273. 2. novit el pervidet umilia, *370, 1. est bonita*, *386, 1. e»l velut s*4 mentibus no*iris, *392. 2. evi doctor sapieuliæ, *539 2. Spiritus vapienliæ qui* vo’elur. 653. I.
Spiniti'lri*iiLæqu'in sit noi¡u<, *104, 1. dúplex spiritai Ehr quis fuerit, “511, 1, 2; *515.1. quis is sil O»*pologice, *ibid,* spiritu* leni'Elim obtains divina^nInneanirnila* leni denotat, *508, 2. Spiritu- principalis qu t Implet, *182. 2 qui spiritus sint creati ad torquendos impios, Mis. 2 et seq.
Spondere pro aliquo quando sit obligatio, ”76,1. qui l sit in eo ob*«*nandum, *ibid.* 2.
Sponsa romana tangebat ig&etn el aquam, 452. 1. sponsarum erga *pon*o< amer, 434, 1.
Spnii'or. — *t idf* Fidejussor.
Spurii vel sunt illibere», vel matri similes, 612. 2.
Stacte niyrrbæ tacryma est : alia sponte effluit, alia ex incisione, 645, 1«
Stadium est octava pars milliaris, 54. t.
Si mi in (S.)epi-copî Craroviæ corpus iquil r a feris defenderunt, *279, 1. Pelrum quemdam defunctum in rem Ecclesie sub ad vitam revocavit, *516, 2.
Stanno cur vxmi lutea linantur, *291, 1.
Stare in testamento quid sit, 350, 2. ***stare*** verbum militare est el militum proprium,
Xr»<n; pro seditione accipitur. *174, 2.
St itera justa vendenti el ementi servanda. •365. 1«
Stationes castrenses et militares quæ. 379, ».
Statuero aliquem penes se est eum honorare
Status vita? semel assumptus nou facile mutandus, 350, 2. sed in eo firmiter persistendum, 490, i. status natura commodus peculiare Dei donum est, *3, 1. antequam status vile capessatur, affectum quisque suum exploraro debet, *265, 1. status periculosus vel vires exsuperans non est suscipiendus, *t6t. 2.
Stella dicitur a ***stando,*** *397, 2. est bieroglyphicum Dei, *ibid,* in stellis non denion*iranlur omne* futura in terra rerum mutationes et eventus, *377, 2; *378, 1. suut ea* tamen signa quorumdam eventuum, *378, I. suut velut gemui v et taces cœli: earum molus, ordo, natura, multitudo. hiGuxus, varietas, *385, 1 ; *397. 2. an sin natura Ignes, *393, I. aliorum de iis opiniones, *ibid,* sunt acies, exercitu* el milites Dei, *397, 1,2. carum magnitudo dìvena esl,i6id. earum intuitu ad Drum lau* dandum invitari debemus, i*6id. cur cœlum exornent,*398, 1,2. reguntur el moventur ab angelis, *ibtd.* Dei jussui et imperio exactissime obediunt, *ibid.* 2. non dvÛciunt, nec inllaiumanlur, *399, 1.
Stella* an dici po*sinl gentes ct milites Dei, 470, t, X Iiudern Deo quomodo canant, 473, f.
Stellio membranam exutam devorat cx iuvidia, 413 1
Stephana cuiusdam patientia, 02, 1

Stepbnni Batterei, Potent® regi», elogium, *487. 1.
Stephana* (S.) pro modico labore cœlestem coronam accepit, '868, 1.
Sterilitas sæpe oritur e nimio concubitu, *369, 1.
SrcyxCcuw Mem e«t quod intente aspicio, 290, 1 item aliquem observo, iò/d.
Stoica philosophia Christianis moribus simillima est, 5,1.
Stoicorum errores, 10, 1,2. somnia aliquid portendere dicebant, *194, 2. carebant omni Affectu, *278, 2. sapientem volebant a«se passionum expertem, *327, 2. docebant sidera esse ignea, ct pasci vaporibus, *892, 2; *393, 1.
Steli pro qualibet vede et ornatu sumitur, *457, 1; *458, 2. «tola byssina Josepho n Pharaone data quid mystice designet, 214, Í. stola vestis erat promisca et decora, 215, 2. stola gloria? symbolum est nobilitatis, libertatis, excellenti® et principatus, 440, 1.
Stomachi cruditas unde nascatur, 363, 1. stomachi aniens appetenti i, 605, 1, 2.
Storax est succus arboris dici® styrax, 046, 1.
Strabus nudor est Gloss® ordinari®, 23, 1.
Stroph® cur vocentur parabol® et obscura dicta, *300, 2.
Struthio symbolum est hypocrisis, 85, 2.
Studere assidue summus eat labor, *288, 1. studendum citra satietatem, *266, 2.
Studiosi quadruplico* sunt, 569, 2.
Studium doctor! necessarium e«t, *166, 2; *167, 1. studium vagum dissuadetur, *83, 1. studia faciunt servos fnperbos, *185, 1.
Stultitia sapienter celatur, 560, 2.
Stultus in Ecclesiastico voratur pravus et perversus, 40, 1. dullus tacens habetur sapiens, 548. 1. plerumque loquitur importune, tefrf.; 551, 1;555. 1 cl seq.; 570, 2. Ejus narratio gravat audiente*, 570, 1. el sapientiam destruit, iMd. 2. curiosus est et impudens, 572,2; 573, 1. sua temero effutit, 573, 2; 574, 1. 2. omnibus est gravi* et intolerabilis, 585, 1, 2. a nemine doceri vult, *ibid.* 2. ejus caput est velul testa confracta, 581, I. est incapax disciplinae, *ibid.* est velul dormiens, *ibid.* 2. levis est et pavidus, 587, 2; 588, 1,2. inconstans ct varius est, '29,1. hinc ejus symbolum est luna, *ibid.* 2 › '30, 1 ; *34, I. omni sermoni credit, *239, 2. ab eo etiam discendum, *867, 1. castigandus est, *ibid,* ejus cogitationes cl verba instabilia cl impertinentia sunt, *167, 2. confidit somniis,*191 , 1. stultissimi perfectissimos sæpe generant filios, *95, 1.
Stultorum societas vitanda, 275, 1. statina effutiunt secreta; 533, 2; 534, 1. 2. cis non prosunt opes in bonum, 550, 1. sunt in loquendo effrenes, 566, 1. facile in risum solvuntur, 571, 2. stulti practice suul peccatores et pravi, 4O,1;441 1 *ibid.* 2.
Stylus Ecclesiastici qualis sit, 37, 2.
St)minum unguentum quod sit, 646, 1.
Suive ct dulce quomodo differant, 287, 1.
Suaviloquentia animos nd se trahit ct evincit, 191,1, 2.
Su vite.» interna animi efficit amabilitatem lingua, 543, 1.
SuWudpS In ædificiis quid sint, 586, 2.
Suh«Untia accipitur pro subsistentiaetvita,*281,2;*282, 1.
S Utilis (quam) sit oratio humilis, *225, 2.
Sule« c«l paxillus igne torridus in terra defixus, '252, 1.
Snfftetens gratia etsi inefficax, magnum Dei donum est, '173,2.
Suffragia pro defunctis commendantur, 254, 2.
Sugg» silo démonta est velul caput serpentis, 683, 1. sugg «liones concupiscenti® cor distrahunt, *105, 2.
Sntib rtu< (S.) episcopus WerdensU, primus est solemn! ritu caiiomzatus, *429, 1.
Sulphur aptissimum est punitioni impiorum, 238, 1. vis infiuit » «ulpburis sub terra latet, *ibid.*
Sub tu rus est iffni* gehennæ, *37, 2.
Suium* teutenda »unt, *183, 2 ; '184,1.
Superbi® imbecillite», 189, 1. e«t stultitia, 190, 1. ejus mala, iW. cjii* cavend® novem rationes, 292, radix omnis injustillæ et contumelia?, 301, I. cur eiosa sit Deo et hominibus, *ibid,* in regibus maximo dominatur, 302. 2. ea in causa est ut regna evertantur, 802, 2; 30 ,2. ejus origo qu®, 312, 1. mater est impudicitia?, *8, 1. vermis divitiarum, '115,2. in vino potato elucet, *134, 2. est caput viliorum, *234, 2. c*t mera paupertas superbiens, 672, 1. est initium omnis peccati, quomodo, 812, f el seq. ca in omni peccato reperitili, ' ! superbia Adami, *ibid.* 2. Luciferi ct sociorum, *ibid.* 2. ex ea quodmodo peccala omnia oriantur, 313, 2 et seq. e«t evidens signum reprobationis, 315, 1. qu® inala afferat homini, *ibid,* in homine damnabilior e4 quam in angelo, *ibtd* non est homini naturalis, 317, 2. sed belluina e$l,4Mef. filia ejus est iracundia, 318, 1. velut pix est, 383, 1. cur ipsa se nflricel cum superbe agentibus, *ibid.* 2. Sodomitas etiam perdidit, 101, 1, 2. valde amicitiam destruit, 590, 1. se prodii per oculos elatos el fastosos, 596, 2. ejus fili®, 597, 1. simul est impudens, 598, 1. superbia damnatorum et dæmomim apte in gehenna punitur igne, 237, 2.
Superbiet (quomodo quis non), *444, 1.
Superbi non amantur, 122, 1; 123, 1. in corde tument arrogantia, 137, 1. cur vermi conferuntur, 234, 2. eorum descriptio et arrogantia, 301, 1, 2. eos Deus exosos habet, *ibid,* desinent tumescere si ortum et interitum suum considerabunt. 806, 1; 811, 1. 1res eorum hæredes, *ibid.* 2. sunt filii diaboli, 312. in eos semper Deus animadvertit, 174,2; 315, 2. idque per humiles ct miles, *Udd.* 1,2. a Deo huinili infur, 319, 1; 389, 2. maxime dolosi sunt, 362, 1 ; 363, 2. socios suos perfide traducunt, 364, 2. suam superbiam nfirlcant cum ipsis agentibus, 383, 1. 2. iis non est benefaciendum, 367, 2; 372, 1, 2; 373, 1, 2. invident aliis, 374, 1. aliis fastum •num affiant, 383, 2. per aves repræsentantur, 442, 1. xm sunt sapientes, *ibid.* 1, 2. sunt inverecundi audaces, impudentes 598, 1. alios illudunt, *42, 2. ipsos sequitur illusio ct improperium, '43, I. ferro duro cl acuto assimilanlur, '134, 2. nihil liment, *159, 1, 2. eorum oratio nubes non penetrat, *226, 2. illos Deus timore ct amore sui concutit, *404, 2. turpiter sæpe in calamitates ruunt, '485, 2.
Superflua divitum sunt pauperum,dcbilocbarilatis, 142,1.
Superior (qualis), tales sunt subditi, 295, 1, 2. superior non nimis se dimittat cum jactura auctoritatis, 390, 1. subdills non sil terrori, sed amori, 477, 2. suis subditis præeal virtutum exemplis, *14, 2. iis se æquet, *143, 1. superiores qui fuere inferiores, sciunt modelle imperare, *'t* $5,1. sunt ab inferioribus consulendi, *257, 2. — *Vide* Pr.clatiK.
Superiora inferioribus subjici debent, 155, 1.
Superlativus gradus, reliquos in se fornialiter continet, 681, 1.
Superstitiosa nonnulla habet Plinius, 261, 1.
Supervacua non sunt scrutanda, 130, 1.
Susanna? pudor fuit bonus el sanctus, 162, 1.
Suscipio capitur pro *adjuvo protego*t *dirigo,* 119, 2.
Suspectis (a) non est capiendum coiiMliuin, *250, 2.
Su«piciosi in inultis errant et delirant, 132,1,1.
Sustentare pro *exspectare* sumitur aliquando, 95, 1.
Sustinentes Dommuin in via veritatis et justiliæ, eum ut dominum sentient, *206, 1. 2.
Susurratio in inognam congregationem pessima est, 184,2.
Susurro est qui occulte deli atiendo in aliquem odium aut dissensionem molitur, 18$, 1. unde dictus, *ibid,* undo vox formetur, *ibtd.* comparatur furi, 185, 1. ejus noxa et od *ibid,* idem est cum bilingui, *54, 2.
Sylloghmi cornuti quinam dhantur, *261,1.
lu^CcÀT, est convivium e collalís symbolis conflatu in, 5I9r 2. eliani confiiclui bellicus, 620, X

quid proprie tonel, 185,1.
Symbolum quid sit et unde dicatur, *ibid,* symbolt nomine vociìtur convivium, cl cur, *ibid.;* *147, 2. per symbole tradebant vetares sua dogmata, 209, 1.
Symm:icliiB falso apud Theodoricum regem accusatus, martyr occubuit, *552, 1.
Sx nipniliin inter consulentem ct consultum maxime valet in consiliis, *156, 1.
Symphorianus (S.) puer a matre est cali intuitu ad martyrium animatus, *387, t.
Symposia collatitiis symbolis instrui solita cur damnentur, 523, t. 2. Eurum damna, *ibid,* in iis peccatur sæpe detractione, 537, 1. — Virff Convivium.
Sy mpnslarclies quomodo crearetur in conviviis, et ad quid, •ill, 1. — *Vide* Modimperator.
Svuiwvwv vocant Græci convivium, cur, *139, 2.
Syinxin (pori. S.) aliquid Deo offerendum, et aliqu<d a Christo vicissim petendum, *117, 1.
Syridereris est stimulus conscienti» jugiter admonens, 1 1.
Xunoi? idem est quod industria, peritia, intelligently, !8î, 1; 183, 2.
Syri gaudent similitudinibus, *494. 2.
Syriaci verste» veteris Testamenti et novi a quibus facta sit, 22. 2. luec magno in honore habetur apud Orientale*, *ibid,* sed videtur ea recen lior, ibid. syriaeus textus Ecclesiastici an sil autographus, 21, 2. siriaca lingua est semi-hebræa el cbaldea, *ibid,* etiam dicta est ilíerosoly irritali*, *572, 2.
Syrus interpres Ecclesiasticum ex llebræc videtur tranriulisse, *517, 2. plerique libri Syrorum versi sani in Arabicum, 47, 2,

T.

Taberna meritoria Rom® quis locus sit, *16, 1.
Tabernarii non sunt immunes a peccatis labiorum, *17,1.
Tabes corporis oritur deliciente medulla ossium, *10,2.
Tacendo audienda musica el sermoucs eruditi, *152, t.
Tacens esi prudens 517, 1.
Pacere (sapienter cl opportune) quid sit, 547, 2; 518, L tacendum non est, cum loqui satius esi, 164, 2. alloqui tacere satius quam loqui citra fructum, 544, 1.
Taciturnitas vitiosa qua» sit, 407, t. taciturnitas pudoris est comes, *13, I. — Vtrfe Silentium.
Tactus mulieris est illecebrosus et venenatus, 285, i. — I7dr Mutar.
T ileu(nm Atticum quanti sit pretii, 46,1.
Tabntis a Deo acceptis quisque uti debet, 559, 2. in aliorum usum depromenda sunt, *100, 1.
Talis eligebatur modimperator: eorum jactus erant varii, •IU, 2.
Tantalus apud inferos mediat inter aquas sitiens symbolum est avarorum, 850, 2. imago esi divitis avari, •101,1.
TarJilnqiientm commendatur, 170, 1.
Tardus quis dicatur, 577, t.
Tatianu* parons fuit encralltarum haereticorum, *136, 2.
Taurus quam sit furibundus ct animosus, 189, I. est symbolum regis, *ibM.* taurorum pastio separata el pugna, *ibtd.* eorum elima libido, *ibid.* 1. tuoi effrenes el impetuosi, *ibid.* 2.
Tecla dumorum in Palæstlna erunt plana, 554, 1.
Tedæ jugales sponsis in nuptis praeferebantur, *14, t.
Tela etiam rhomph v»» vocantur, *468, 1.
Temerarii sæpe in operibus suis impingunt, *160, 1.
Temeritas in calore consistit, *159, 2.
Temperans semper est hilaris, *109, I.
Temperantia in mensa servanda csl, *120, 1.
Templo (in) eri tacendum, *152. 1. vacuis-manibus id ingredi non debemus, *216, i.est domus sipienlia?, *566, 5L ante ejus vaivai olim Christiani orabant, *558, i. cur templum Salomonis vocetur Libanus, 633,1. erat constructum e lignis cedrinis, *ibid.* 2. erat quasi parva civitas, *536, 2. templum Zorababel duravit u<que ad excidium urbis, in eo Christus docuit, *528, 2. templum montis Geritilo fuil «mulum Hierosolymitani, *5(7,2. quando eia quo id erectum et excisum, *547, 2; 1U >, 1.
Tempus et ævurn inter se distinguuntur, 53, i. tempus omnes dolores lenit, et passiones mitigat, 95, 1. «'jus quanta habenda sit ratio, 159, 2. ejus pretium, *ibid.* cito labitur, nec redii, 349, L ejus distributionem faciat qui id recle vult impendere, 353, 1. tempus longissimum cum «(emítate comparatum est instar guttae ad mare, 503, 2; 504, 1. ejus symbolum eri basiliscus, *ibid,* est tempus loquendi el tempus tacendi, 548,1, 2, *35, 1. tempus hujus vihe eri tempus operandi, future mercedern recipiendi, *569, 2. tempora Propheto vocant novissima, *519. 2.
Temporalia modica ad vitam transigendam sufficiunt, *126, 1.
Tenaces non sunt fortes, sed invalidi, *67,1.
Tenacitate opes deficiunt, *119,2.
Trnebrtr vox unde derivetur, *415, 1. symbolum sunt tristitia et avariti»,* 109, 1. initio creationis faci» m terræ obtegebant, 621, 2. tenebra mentis sunt in omni peccato, 607, 2.
Tenlatio (cur penta) ad Dei cultum accedentibus, 90, 1. (enlAlionuin utilitas, 92, 2 ; 98, 2. ad eas animus præparandus est, qumtupliciter, 90, I, illis paratur gloria cmleslis, 03, 1. remedia ad illos superandas, 86, 2; 93. 2; 94, I ; 95,2; 96, 1; 98, 2; 99, 2; 100, 1. 1res earum fines el causæ, 99, 1. homines iis probantur ut aurum igne, 98, 2. tentado probat justas, 591, 1. non solum meritum in (erra, et pmnium in cœta parat, sed et mentem illuminât, *197, 2. tentationibus assueti alios quoad eas edocere possunt, ibid, eas aufert Deus cum Iubel, *412, 1. — *Vide* Adversa, Tribulatio.
Tentatur quis maxime m ea re in qua aliqusndo peccavit, 92, 2.
Tentatus admittat consilia et consolatione* tum piorum librorum, (uni virorum spiritualium, 94. I. nnn sit prfireps ct festinus, sed sinat passiones defervescere, 94, 2; 95, I. Del op^m exspectet, *ibid,* ad Deum confugiat per orationem, 96. 2. tentatus capitur subinde pro multis tribulationibus et caribus jactato, *197. 1.
Tepidi labore suo magno parum in sanctitate proficiunt, •tal, 1.
Terebinthus arbor describitur, 647, 1.
Teretia (S.) vovit se in qualibet re facturam quod foret optimum, 108, 1 ; *183,1.
Terra* magnitudo, 54, t. quis ejus sit ambila**, *ibtd.* ejus mntu« o«iendil Del magnificentiam et potentiam , 466 , 2. terra thoaurus el horreum eri omnium erraturarum, et in ip'iin omnia redeunt, 474 , 2. quomodo tam a Dea in hicine et testata faveatur et refrigeretur, 622. t. mater est omnium viventium, *324, I; *330, 2. terra et solum an differant, *170. 2. non omnia ex torri nata in eam<!em convertuntur, *330 , 1. tremit el concutitur tonitruo. *401, I;*40'i, 1. ejus usque ad centrumprofunditas, *554, 1. ejus mnbis fit Dei nutu, *404,2. terne mindanda sunt corpora defunctorum, *279,1.
Terrena omnia abdicunt a se religiosi, *245, 1, 2.
Tertullianus panemhs cl apologis abundat, 26, 1.
Testa confracta svmbolmn fatui est, 581,1.
Te.riamontum >.i'po significat legem Dei, 350, t , 2 ; 469 , 1 ; 481,2; *364, I ; *455, 2 ; *461, 1. tcsUmealum item dicitur quodvis pactum, decretum, dispositio, 350, t, 3, 416, t. testamentum inferorum quod dicatur, *ibid.* 416, 2; 417,1,2. testamentum legis Mosis quomodo dicatur æternmn, cum non fuerit «ternum, 482, 1. Testamenti veteris et novi felicitas diversa erat, *1, 1.
Testificari Idam r«t aliquando quod denuntiare. *53, 1.

Testimonian) id*»m est quod lex Dei, *462, 1.
Tetragoni vocantur a philosophi* viri (orte*, 208, î.
Tetricus vultus detractorem quasi monet no detrahere pervd, *60. *2*
Textu* græcus Ecclesiastici corrigendus ad latinum , non contri; unde ille ita sit vitiosus, 40, 2. textus latinus Biblorum rur arpe a græco dissentiat, 23. 2.
Thsddæu* (S.) nn librns sacros ex hebræo in linguam syriacam verterit, 22, 2.
Tbala<tfns anachoreta signo crucis sanavit suos colico* dolores et víperas morsus, 77, 2; *278. I.
Thales Milesius sapientoni pone antiquissimus fuit, 4, 2. ejus dogmata moralia, 30, 2. astra contemplans in ***foveam*** lapsus est, 129, I. 2.
Themistocles quid responderit mirantibus ita se mutatum, 92, 2 ;'93. 1.
Tlieocratia regebatur I«raelis respublica, 483, 2.
rheodrlinda rogem Longobardorum ad fidem catholicam p llexit. 13?, 2.
Theodoricus, Gothorum rex, arianus factus Boetium antea amicissimum capile plecti ¡•i«sil, *29 , 1 ; *552 , 1. 2. oju« erga afflictos misericordia, 149, 1.
Theodosius imperator S. Ambrosium honoravit, 251 , 2. prædpitavh judicium de Thea«aloniren<ibus. 339. L
Tiptologia magna ex parte est moralis, 11, 1. theologia velu*. — E/da Ethica supernaturalis. dicitur ¿«o Tcû ôiâoôït, *202, I.
Sioxctta est cultus ct observantia, maxime heroum , *224, t.
Therapeulhæ dicebantur primi christiani et monachi , /¿rd
Theriara fit ex carnibus viperæ. 397, 2. componitur e plurimis simplicibus : ejus vires el inventor, *176, 1, 2 : *571, 1.
Thesaurus absconditu* vocatur «apientia Evangelica, 209, 1. undo vox ***thesaurus*** derivetur, ***ibid,*** thesauri inventi siepe inventoribus cesserunt in detrimentum, 550. 1.
Thooiæ (S.) Aquinatis guomæ ethic® , 36, 2. per Dei timorem et pietatem nmnem sapientiam acquisivi!, 71. I. post mortem socio apparens, el de gloría cœlesti rogatus quid risponderli, 131, 1. 2. assidue de Deo loquebitur, 291. 1. ejlU (•'«•filini, 4(1, 2.
Thomi«(B) Morns cur ab Henrico VIH securi percussus, cl line lpse sibi presagii**I,** 393, 1. ne detrahentes incappio termone progrederentur. scite impediebat, *61, t. in munere judiciario erat integer, *479, 2.
Tlioinn* Wnlsæus regis Ihuirici Vili adulator misere tandem hujus gratia excidit, « 135, L
Throuu* Mgnifical trium perbonarum SS. Trinitatis hyposlasin, ejti«que dignitatem pl excellentiam, 623, t ct seq. quomodo nubes sit thronus Dei, 622 , 2. est velut calli'' Ira docenti*, el tribunal judicantis, ***ibid.***
Thu* etiam Libanus vocatur, 646, 2. id Arabia habet laudat «.imum, ***ibid,*** est id duplex, unum unii ineimin, et bo< dicitur marculum; alterum seclum, ***ibid,*** quod dicatur thus incisum, quod non incisum, ***ibid.*** thus hi* in anno colligitur, ***ibid,*** id describitur, ***ibid.*** 1. ejus virtutes, qu® *xpientire applicantur, 647, I. ***thus*** vox undo derivetur, ***ibid,*** omnes gentes thus soli Deo dederunt, ***ibid,*** cur id victim® imponeretur, *219, I. esi symbolum orationis, 645. 2; 617,1 thuris arbor in redate suavi-dinum odorem spirat, '538. 1.
Thymi im i e qu|bu« aromatibii* componeretur, quid mystice repr v*» nlt't, 632, 2; 646, 1 ; *521 , I.id quotidie Deo bi* nir.-rebaliir, *461, 2.
Turi by«sina insigne erat sapientis, 214, 2.
Tiberii imperatoris de Caligula futuro imperatore judicium, 363. L
Tigurina venio Bibitorum quanta sil fidei, qui» ejus auctor. quid in . i «deerrandom , 2«. t. citatur nomine Vatabll, ***ibid,*** nnn est interpretatio, sed potius commentatio, ***(bid.*** 2; *330, 1 ; *332, 2.
Timendum (nihil) Deum sequenti, rur, *473, 2.
Timens Deum esi quasi sacerdos Deo consecratus, item rei el triumphator, 65, 1, 2. hic gaudebit in extremis, 66, I, 2. el in die mortis benedictionem accipiet, 6", 1. vere practice novit Deum , 69. pro Deo omnia dura excipiet, fis. su i pietate sanitatem emeretur el impe* trai, 77, 2 timore Dei omnia peccata a se eliminat, 81, 1. quomodo se sanctificet. cum sit sanctus, 109, 1. quomodo conscientiam suam examinaro debeat , ***ibid.*** 2. patienter excipit adversa, ***ibid.*** 2; HO, 1. eum '•equitur Dei benedictio, 153, 2. illi a Deo dantur veri amici, 203, 1.et ipse est veru* amicus, ***ibid,*** et fidus suis. ***ibid.*** 2. ejus dignitas, 319, I. si ditescat, duplici honore honoratur, 325, 2. solus sapientiam apprehendit, 43", 1. eum sequuntur honor et gloria, 613, 2. est item longævus, ***ibid,*** mortalium beatissimus esi. 678, 1, 2. esi angelus cœlestis. 680. excipit disciplinam ejus, *157, 2. facile cognoscit quod justum est. et a lege pne«criptum, *158, 2. Dei legem diligit, *165, 1. ideoque in advenas condans erit, tO/d. est in hac vita beatus, *201, 2. — ***Vide*** Sapiens.
Timidi sunt ut plurimum suspicare*, 132, I.et cauti, *159, 2. et in perpetuis angoribus, 288, 2. non sunt de bello consulendi, *254, 2.
Timon fuit hominum osor, **411,** 2; *281. 2.
Timor filiali* includit amorem Dei, 680, 1. limor capitur subinde pro re timenda, *159, 1. timor est causa et comes consilii et prudentiæ, ***ibid.***
Timor mortis causât vit® emendationem, 260, 1. timor proprie stultorum est, 587, 2. timor gehennæ etiam donum est Dei, ejus eflpTliM, 81,2.
Timor sive amor Dei via est sapientiæ, quatuordociin ejus elogia, 49. 2; 679, 2. est initium el modus parandi sapientiam, 65, 1; 69, 1 et seq. paril gloriam, gloriationem et l.vtilinm tum in rœln. tum in terra, 65, 1, 2. coronat hominem velut Mcerdotem pl regem, ***ibid,*** debel e-se filialis el reverenlialis, ***ibid.*** 1. aíTerl veram animi delectationem, 66, 1. vocatur sapientia, 67, 2. rapit omnes in sui amorem. 68, 2. ipse e*l prin^pimn , radix et finis sapientiæ, 69, 1 ; 70, t, 2; 75, 2; 79, 1. ample sumitur pro omni Dei cognitione, metu, cultu, observantia, 71, 1. quantopere is sil nece«sarius , ***ibid.*** 2. fidei et justitia» comes esi, ***ibid.*** 2. videtur fidelibus quodammodo concreatus, 72 , 2. cum electis graditur, ***ibid.*** nnim<e passiones domat, 73, 2. Agnoscitur exterius per opera virtutum, ***ibid,*** est scientia religiosa, et parens religioni*. 74, 1. eo crescente crescit el sapientia , 75, 1 ; 78 , 1. suos clientes implet bonis spiritualibus et temporalibus, 76. 2. est corona sapientiæ, 77. 1. actus hominis sapienter dirigit. 78. 1. 2. reddit asseclas suos Inngævos . 79, 2. custodit el conservat c eleras virtutes, ***ibid,*** expellit omne pc'caluin. 81. I. esterni viliorum, 79, 2; «I, 2. limor Dei, «apientia, et mandatorum custodia valde inter *e connexa <unt, 84. 1. quem inter se ordinem habeant, ***ibid,*** hæc sæpe pro enderii sumuntur, ***ibid.*** 2. limor est optimus gratiæ custos, 89, 2. Opti* inniti item reniedimn in tenUlionibus est. 100. I, 2. amanti Deum est oinni.i, ***ibid.*** 2. adducit humilitatem el paupertatem «pirilus, ***ibid,*** ejus fructus, 101, 1 ; 102, 1. timor Dei idem e*l quod veneratio Dei, 247, 2. est initium omnis virtutis, 318, I. varia ejus elogia, ***ibid.*** ipse ftsl vera nobilitas, ***ibid.*** 1, 2. est major honor quam sil rectoralU", 319, 2; 321, 1. urget ad profectum virtutis, 433 , I, 2. in eo omne hominis bonum consrtit, 613, 1. est (ructus sapienti®, 649, 2. deed senes, el Id eo possunt gloriari. 673, 2. quis is sil : hominem miro béatifiait, 678, 2; 680, 1. arrogantiam animi valdo premit, 079, 1. est auriga animæ, ***ibid,*** item velut nauclerus ct speculator, ***ibid,*** est animæ pædagogus, ct per

Chironem repræsentahir, ***ibid*** 2 eo crescente crescit amor. 680,1. quin ct cau«<it amorem, et hic illum, ***ibid.*** avarum ab avaritia cohibet, *21, 1. hominem retrahit a peccando, ***ibid,*** purgat animam ejus. ***ibid,*** refrenat iram, *50, 1. eo aures occludendæ sunt adversus detractores, *60, 2. causa est fortitudinis animi, *201, 1. cor dilatat, extollit, ct vires adauget, *340, 2. e4 amor Dei, vel cum includit, ***ibid,*** idem cor exaltat, ***ibid,*** ipse joins hominem salvare potest, *341, 1. virtutes ct boni reliqua in se habet, vel a Deo impetrat, ***ibid,*** conciliat homini omne bonum, ***ibid.*** 2. paradiso cl cado confertur, ***ibid,*** est velut regia vestis qua timentes Deum vestiuntur, ***ibid,*** timor significai Dei cultum et religionem, *464, 2. timores mire animum discruciant, *326, 1.

Tinea est symbolum libidinis, *370 , 1. quomodo illa in vestibus nascatur, ***ibtd.***

Tintinnabula (quare) aurea malispunici*intermixta e veste pontificis dependerent, *558, 1.

Titus imperator diem sese perdidissedicebat non praestito beneficio, 421, 1.

Tonitru prius est fulmine, imo ejus causa, *153, i ;'154, 1; *405, 1 ; *478, 2. typus est impiorum, *331,2. unde dicatur, *405, 2 concutit mentes hominum el terram, •40A, 1,2. unde oriatur, ***ibid.*** L ejus violentia, ***ibid.*** quatuor ejus cau*æ, ***ibid,*** est vox Dei, ***ibid,*** el seq. est indicium m ignifirenliæ et polenti® Dei, 466, 2 et seq.

Tormenta sua accidentalia adaugent daemones, non pœmm essentialem, *319,1.

Torques capitur quoque pro boia et collari vinculo, 211, 1. torques aureus est insigne sapienti®, 214, 1.

Torvus aspectus taurorum est, 189. 2.

Tragœdi® tristes habent exitus, 505, L

Tajanus imperator Juris divini el bumani sciens fuit, S.

Trames aquæ est fossa e fluvio deducta, 662, 1.

Tranquillitas animi in discipulo requiritur, ut doctrinara admittat, '355, 2.

Trausanimationes vari® Pythagorae, 12, 2.

Tria Deus non potest facere meliora quam ficta sunt , 61, 2.

Tribulatio est lapis probationis, 202, I. in illa est constantia necessaria, 352, 1. dum ea ingruit, gaudia Beatorum in memoriam revocanda, 356, 1. probat Justos, *22, 2; *23. 1. ea excoquuntur velut vasa lutei, ***ibid.*** Christus Hlos ea velutsponsas sibi despondet, ***ibid,*** non fugiendi, sed ambienda e«l, ***ibid,*** eam cum lubet. «inferi Deus, *412. 1. tribulationes sunt port® ad mortem el vitam, *552, 2. — ***Vide*** Tentalio, Adversa.

Tribulus c«l spin® genus : unde dictum sit, '108, 1.

Tribus Israel a quibus disper*®, el a quibus congregai®. ♦235. 1. sunt typus omnium gentium fidelium , ***ibid.*** slngiil® suam portionem in terra promissa accepero, *449. 2, tribus decem cur a duabus secessionem fecerint sub Roboamo» *498, 2; *499, 2.

Tricliniarcha erat idem qui modimperator, *141. I.

Trinitatis (SS.) tre* quasi throni cl adorationes 623, 2. Ipsa fons e«l concordia), quia ipsa concors, 669, 2. e^l origo omnis contrapositionis rerum, '178, I. ternarium quemdam rebus omnibus velut sui imaginem inseruit, •339, 2. qunmodo eam definirent manichei, *375, I. inde repnoseatatur, *401, 1. seipsam infinite laudat ct glorificat ab omni æternitate in omnem aeternitatem, i45, 1; *422, 1. cognita fuit priscis Judæis, *556, L sed eam negant moderni, *572, 2. quod ejus sil symbolum, 488, 2.

Trincare vox propria hirundinum, 184, I. 2.

Tristandum (in quibit*) sit, '107, 1.

Tristis moritur sensim per ærumnns, *1. 2. tristes semper funestas habent cogitationes, *22, i. triviis sæpe pro sævo, irato et minaci sumitur» 589,2. Iridia cl Icta invicem succedunt» 355,1; 357, 2.

Tribtitia de peccato pia et sancta est, 406, 1 ; 4€8,2. < tristitia non debemus absorberi, 407, 1. qu® tristitia mala sit, ***ibid.*** 2. ejus schema, ***ibid. I.*** tristitia sequitur indigentiam, 415, 1. tri«tilia el ira ac vrvilia <e invicem comitantur, 589, 2. tristitia cordis et miseria universalis, 681, 2. est gravior omni cnrpnri» cruciatu, ***ibid.;*** 682, 2. item morte, '1,2. tristes gmerat cogitationes, *22, 1. non sinendi animo dominari, *102,1. cur effugienda, ***ibid,*** ejus remedium est, malum, quod affligit, extenuare, ***ibid,*** item bnn.i conscientia, iAid. 2; 408, 2. item ocruoalio magna, '107, 1. item oratio el spes m Deum. ***ibia.*** 2. axu ejus remedia, ***dAd.;*** 357, 1. ilem prudentia, *240, 2. fugat spiritum Lodili®. el accersit spiritum acedie et frittili®, '104, 1, 2. facit hominem brevis evi, ***ibid,*** oritur ex mala conscientia. *105, 2. occidit trislantem, ***ibid.*** 2; '106,1,2. ad nihil confert, ***ibid,*** quomodo sine ea quis vivat, *107, 1, 2. adducit senectam, ***ibid.*** Spiritum Sanctum contristat, *108 , 2. qu® afferat damna, *281, 1, 2. est moderanda, '282, 2. tristitia preterita causât laetitiam, *554, 2. — VW< Dolor.

Triumphantes Rom® glori® brevitatis identidem admnnebintur, 336, 2.

Troilus episcopus visione cœlesti factus est ex avaro eleemnsynarius, 412,1.

Tp'Sôiuv est catinus, patella, ollula, *123, 2.

Tubarum argentearum usus olim tempore sacrificii 9 *543. 2.

Tubalcain fabrilis artis fuit inventar, *291, 1.

Tunica hyacinthini pontificis vocatur poderis,*458,1. item tunica linea, ***ibicL***

Turba cur sil fugienda, 520, 1. turba ethm turbitinncm, commotionem et seditionem significat, ***ibid.***

Turbatio facit hominem tumultuari m opere ct corde, *327, 2.

Turbo ventorum quam sit vehemens, *406, 2.

Turea (a) subjugali sunt mulli principes christiam qui eju< opem contra Christianos advocaran!, *46. 2. Tur«\e etiam mens® benedicunt, *157. 2. crnscnl ameutes el lituos a Deo enthu$iii«ino igi, idque in honorem mii M ih mirtis, '191, L nolunt uti medicis, et quare, *269, 2. fatuos venerantur, el cur, 275, 2.

Turpinu* archiepiscopus rhemensis fabulosus est auctor, '170, 2.

Turtures sunt symbolum fidei conjugalis, 611, 1.

Tympanum e pelle lupina obmutescere facit aliud e pelle ovina, 398. I.

Typhon ventus quam sit vehemens, '406, 2»

T) ranni sibi arrogant Jus necis in quoslibet, 288,2; 289, I. tyranni proprium comino lum. princeps publicum qu®rit, 300, 2. tyranni omne* cito moriuntur, «l cur, 30S, 2 et seq. eorum morti omnes inhtanl, 309. 1. s ini velul lupus, leo. hy®na , 397, I; 398, I ; 400, 1, 2. tyranni mulli preler spem ul regnum evehuntur, 338, 1. ct «dii regno dejiciuntur, ***ibid.*** — ***Vide*** Princeps, Rex.

Tyrannis per laurum exprimitur, 190, i.

U.

Udalricus (S.) episcopiis Augustanus secundus e<t solemniter ab Ecclesia canonizatus . *420, I.

Udonis, præsulis Magdeburgensis, mors el descensus ad inferns , 381, 2.

Ultio Dei el principum sistit peccata, *501, 2. ultio injuri® prisât® velatur, publica» licet» 300, 1.

Ulysses symbolum est viri prudentis» 518,1.

Umbra symbolum est somnii, '192. 2. ejus proprietates, ***ibid*** etseq. umbra platani est gratissima» 642, I.

Unanimitas propria anuciti® est, 197, i. ejus habenda media , ***ibid.***

Uncti sunt bis naxacl» Jehu, Saul, David» *510, U

Unguenta ***cthm*** pharmaca significant , *272, 2. ea n pris cis In potu addebantur, *273, i.
Unguentarius rapiturpro pbiirmncopœo, *272, 2; *273, 1.
Ungula est aroma colore unguis humani, CIG. I.
Uniendi «uni opera ct orationes nostra) meritis Christi, •?20, 2 ct seq.
Unte Inter ptures nequit firma consistere, 102, 2. inter conjugo res gratissima est, *387, 2; *388, 1. unio cum Deo wt nrigo prophetandi, *238, 1. est quoque perfectio sapientia* et virtiilD, *418, 2.
Uni non *unt omnia credenda , 341, 2. unum sequatur qui illud a$«equi sull, 341, 1; 342, 2; 352, 2. unus sanctus pry-erval reliquias gentis sua , 459,1, 2.
Universi status et decus consistit in elementorum concordia, 669, 2.
Unum contra unum quid sit, *177, 2. unum uni est contranum, ***ibici,*** unum nppropriatur Deo Patri, *386, 1. unus vir sindus quam sit potens, *443, 1.
Urbes impia etiam potentissima, Deo permittente, sunl evens, 316,2.
Urere 'quomodo dicatur ventus), *410, 2.
Urim el tummim quid sibi velint, *458, 2.
Ursi facile ncr.rcanlur, 685, g.fœtum lambendo efforniiint, *00, l ; *95, 2.
Jio causal amarum saporem. *409, 1.
Usura tam tiid.ris quam Gentibus fuit prohibita, 271, 1. idque juro mturæ, divino cl humano, *66,1. ejus mala drtimtio cl clymun, ***ibid.*** usura est parius et nwrsu*, 852, 2.
Usurarius omnibus exosus est, 308, I,
Ulor subinde pro ***abutor*** accipitur, *8, 2.
Uvæ commendatio, 618, 1, 2. uvæ nutriunt, confortant el exhilarant, *317,1.
Uxoris bonæ quæ sint dotes, 240, 2. talis nnn est repudiandi, ***ibid.*** uxori suæ nemo se credat, 245, 2. uxor qii.Trenda marito similis, ***ibid,*** cur uxor vocetur ***mulier sinus,*** 278, t. nnn debet viro dominari, 279, 2. viro se in omnibus accommodet, 668, 2. est cum delectu ducenda, *3, 1;*24O. 2. sit misericors in virum el suos domesticos, '242, t. item mansueta, ***ibid,*** item sermone blanda, ***ibid,*** virum stiliti) cæleris anteferat, 690, 1. sit ca*ta el fìtta viro, Ì2, 2; *13,1. speculo est similis, el in quo, ***ibid,*** sii dómus custos, et facultatUin viri sepes, *243, 1. ejus rum viro suo unioquàm grata sii, ’338. 2. Uxor bona qu» dicatur, que fortis, 2. 2. latís a Den procuratur el petenda est, *3, I. est dignum pendestinatipnis viri et liliorum, ***ibid,*** talem qui habet, acquirit pressionem , *241, 2; ’241, 2. habet adjutricem sibi per omnia ofit iosarn, *242, 2. in ca vir securo requiescit ul in columna, ***ibid,*** parit filios probos, •J35 1. uxor prudens peculiare Dei donum est, 676, 2. ca (.otior el viro utilior est qmtin nummata, 579, 1. uxor morigerisemper cum viro fora* prodii, 691, 1. ei piri.il, ***ibid,*** uxor corrigibilts et tolerabilis, relinenda; nt iiiròrflgìbllis. dimittenda, 69?, I, 2. uxor male morati ltilm« modis castiganda esi, 682, 1. est pessimum viro malum. 686, 1 ; *335, 1. puh lira nimis non est querendi, 687, I. nec Immodice en utendum, ***ibid.*** cum uxore allena non c4 familiariter conversandum, 2Ht 2; 285, i. — ***ride*** Mulier.
Uxon ' prive® erant sirorum famul», 280, 1. uxorum IVhU UMru-n impôt.nv dominatus , ***ibid.*** 1. uxores «ictae cuut virorum , nou aucdlæ, 477, 2.

V.

V »cuiis nemo coram Deo appareil, *216, 2 ct seq.; *217, I.
Vagari oculi» lignum est impudichi®, *8, 1, 2.
Vago- e»t vetui hirundo. '214, 2. sæpe in pericula, servitutem el mortem incidit, ***ibid.*** 2,
Valens imperator ab arlante depravatu? cit, 362, 2.
. Valentinianus imperator a matre ad ftrlankmum pertract” · f. *87,1.
Valetudinis curam hnbent æger, *273, 2. — Vide Sanitu,
Validus manu est liberalis, *67, f.
Vallem munti Sion vicinam Salomon implevit terra aggetta, ni, i.
Vanus etiam mendacem ct fallacem significat, *193, 2.
yas Hebradl èst omne instrumentum et ornamentum, •388, 2. vasa lutea cur plumbo, rubrica aliavo materia liniantur, *293, 2; *204, 1.
Vas est qui pro reo in judicio fidejubet, '76, 1, 2.
Vastitas maris, *413, 1,
Fe priscis fuit particula privativa, -81, 2.
Velocitas salutaris quæ, *130 I. velocitas in studio virtutum necessaria est, *131, 2; *132,1.
Vendendo (in) sepe intercurrit peccatum , *19,2.
Venenata post fulminis ictum, plagam cur deponant, *402, 2.
Venenum haustum ejicere volens symboitm «t ejes qm malum de proximo clam au<liiT.v. aliis mox enarrat, 533, 1. venenum veneno pell.tur, *176, 2. venenis singulis singula antidota propria sunt, *177, 2.
Venialia peccata cavenda ei qui majora cavero vult, 523, l ; *116, 1. ea avertunt gratiam Dei, 325, 2. disponunt ad magna, 525, 1. cur sint magis vitanda quam magna, ***ibid*** 2. ca sæpe iterata Illapsum gratin» impediunt, *211, 2; *212. I.
Ventilare quid proprie sil, 181, 1, 2.
Venti campus adagium dicitur de Inconstante, 182, 1.
Ventrisel mentis comparatio, *239, 2. venter pro corde ardpitur subindo, *561, 2. dhitum horrea sunt venires pauperum, *73,2.
Ventus quod habeat etymon, *406, 1. quid sit, ***ibid.*** 2; '400, 1. symbolum somnii est, *192, 1. ventorum vis, *106, 2. <jiiæ eorum generatio, *409, 2. eorum materia est exhalatio calida cl sicca, ***ibid,*** sunt arcanum Dei, *4 '9,1. vari» eorum species, A10, 1.
Veneris usu« immodicus corpus enervat, *97, 2. — ***I ide*** Libido, Fornicatio. Veneri deæ qu i* dem sint contrari», *97,2. Venus eratjactus aospîcalissiinus in bilis. *141,2.
Venus vox nr.da derivetur^ 284, 2. Venus cur dicta Ubidin 1 ei Nrphlo, 84^ !•
Venustas artificialis non satiat visum, sed naturalis, *336. 2. — ***Hde*** Pulchritudo.
Verbalia «lednentia in ***bilis*** subinde accipiuntur pro participiis vel nominibus, 138, 1.
Verberare quatenus Servum liceat, *168, i.
Verbum bilingue et simplex quod dicatur, 1’^-2. veibum dulce parat amicos, 191, 1, 2; 192, 1. verbum malum audítum in audiente commori-ilur, 533, 1, 2. verbum ostendit quale sil cor. cl qualiter excultum , *24. 1, 2. verbum oris rst <pi*culmn cordis, ‘25, 1. verbum itnpr cmedilatttin non |ndi< al slalom cordis, *2 4, 2. verbum si’pe Hebræi sumunt pro re verbo significala, 602, 2; *155, 1. cl pro consilio, *259, 2; ’260, 1.
Verbi, ld eli Filii Dei, qu indo, ubi, eMontia , 50, I. Verbum llei e.sl duplex, essefittele cl nolnmnb*, 58. 1. cur dicatur fons rapienti», ***ibid.*** 2. Verbum Dei essentiale el nationale quod, ***¡lid.*** n Vribo Dei petend i COiulli&9 ‘159, 2. qualilor Veibum in Christo cum humana na* tura substiterit, *233, 2. I<l factum est verus h«»mo, ***ibid.*** c4 ijuasl ferrum ignitum, *293, 1.
Verba fttngUfi* prope s c c u lk anlirpiantiir ct enascuntur, 38, 2. verba veliiculum sunt mentis, 105, 1. verba S Scripturæ quando sunl proprie, quando figurate inIriligenda, 17 L t. verbi D i nitente audienda el ruminanda sunl, 470, I, 2. verba blandii dolorem magis leniunt quam dona, 508, 1. aspera exasperant, ***ibid.*** 2 cl seq. verbi libranda sunl, anlequam proferantur, 573, 2; 574, I; 593, 1. eorum reverenti® el bqpe*dati assuescendum, 002, 2; 603, % verb.» prava bolus com-

parantur, *60,9. verba obsignanda Mint effìgie Dei *63,1. et ponderanda, ***ibid.*** 2; *64, 1. temere prolata multi» afferunt mortem duplicem, *65, 1. verba qurlibet to more credenda non *unl, *239, 2; *240, 1. verba M. pienti® ubi depromenda, *35. 1. verbh dubiis Scriptorii «acri non aunt litta vicina ad llbitumsubstituenda ,*332,1.

Verbositas dedocet m omni sermone, tum maxime in ora. (lone, 231, 1.

Verbosi facile mentiuntur, ***ibid,*** videntur aliis dominari velle loquendo, 549, 1.

Vere (cur in) flumina intumescant, 659, 2; 660, t.

Verecundia non est virtus, sed naturalis passio, 161, 1. quando bona. quando mala, ióíd. decet maxime pueros et virginea, ***ibid,*** ejus elogium, ***ibid. 2.*** esi optima dos mulieris, 240, 2. verecundia mala quæ sit, 555, 2; 556, 1. proprium virginum et mulierum monile esi, 557, 1. est prima dos juvenum, *152, 2. luce cos valde commendat, el gratiam iis conciliat, *154, 1, 2. comparatur toiiilnn», ***ibid.*** item grandini, ***ibid.*** est timoris species, ***ibid.*** ejus elogium , ***ibid.***

Verita* sectanda Interpreti, non verborum elegantia, 87, 2; 38, 1. a prima veritale Dei manat omnis veritis, 51, 1. veritas vita polior est, 160, 2. ipsa libere conf(entia est, ***ibid.*** 2; 163, 1; 163, 2. res dixina esi, 165, 1, 2. ei non est contradicendum, ***ibtd.*** pro ea usque ad mortem est certandum, 167, 1; 168, 2. ejus dignitas et prestantia , 230, 2. veritas quodlibet bonum rivo officium virtutis, item justitiam significat, 442, 1 ; 487, 2. verilas speculatila el practica qu® sil, *26, 2. ad sui studiosos revertitur, ***ibid.*** cl *27, t. quomodo coli possit, *143, 2; *144,1. falso vel minimo corrumpitur, detlnitque esse verilas, *193, 1. est firma et stillili»,*263, 1. verilas rerum est Deus cl Christus,*127,1.

Vermes oculis carent, 234, 2. progignuntur ex humano cadavere, 311, 1. vermes veri erunt in inferno, 23«. S etal ¡.; :nt. 2.

Versio Ecclesiastici latina Immediato videtur ex hebreo traducta. 256, 1. Vulgata admodum antiqua est, *308, t. — ***Vide*** Latina.

Versipelles quando ct quatenus colendi, 171, 2.

Versus tinus græcus in Ecclesiastico sæpe duobus lilinis redditur, 41, 2.

Versuti® ellam vocantur parabola) et œnigmata, *300, i.

Verum quomodo ariolns dicat, *192. i.

Verus <»pe tonal idem quod integer cl perfectus, 103, 1» verum loqui assueto creditur, etiamsi mentiatur, 230. 9

Vespasianus imperator n Deo protectus, teli Judi-urum evasit, 299, 2. fuit in inimicum beneficus, 368, 2. unde omen imperii acceperit, 635, 1.

Vestigium tria significat, 564, 2.

Vestis cui usui serviat, el quare inventa, *80, 1 ; *317, i. vestes pontifici® cur dicantur virtutis, id est roboris, et potestatis et opulenti®, *457, 2. quid mystice désignent, ***ibid.;*** *159. 2. quo ordine el ritu eæ irduerenltir a sacerdote, ***ibid.*** 1. earum dignitas, *460, l, 2.

Ve-ntum (ob) non est superbiendum, 336, î; 337, l. vestitus Index est tiniinl, 5«2, 1.

Veterani m religione magis sint humiles, 127, 1.

Vexantes Justos mule pereunt, *43, 2,

Via Dei fisi lex, virtus, honestas, 107, 9. via virtutis cl vitii per Y repræsentalur, 567, 2. vi® bonorum qu e dicantur, 316. 2. rogandus Deus est lus ul nobis pandat, ***(bid.*** viæ Dei justis videntur xqns, impiis iniquo,*31 iJ. item illis direct®, his lori® sunt tripliciter, ***ibid,*** via recutl cur suavis, virtutis difficilis nobis videatur, *561.2. via virtutis est ardua el difficilis, *559, t. 'iis duabus pergere nemo potest, 104. 1, 2. viam ingressuri sevo S. llapbavli angelo et S, Josepho commendent, 273,1. hi olim Herculi sacrificabant, 346, 2.

Viator in quo imitandus a<l perfectionem tendenti, 327, 1. viatorum joci benigne sunt accipiendi, *305, t.

Victima cx rapina pauperum quinque habet crimina, *207, 2 el seq. victims pingues pl.uent Deo pne marilentia, *218, 1. cur viclimx pro peccatu thus non imponeretur, *219. 1.

Victoris procon<ulis Carlhaginensis in arianismo repudiando constantia, *34, 2.

Victus pauperi dandus, multipliciter accipitur, 143, i. victu' sæpe ponitur pro vita, *343, 1,

Videre llebræi pro quolibet sensu accipiunt, *477, 2.

Viduam ducere non est illicitum, cur id tamen dbsuadealur, 21, l.cur vidu® Homan® intra annum ludus non possent nubere, 584, 1. viduarum gemitus ct clamorem exaudit Deus, *224, 1. earum fc»l protector, *555. 1.

Vigilia nocturna tabefacit hominem, *110, 2-

Vindicare signum est pusillanimis, *47,2.

Vindices sunt spiritus tam boni quam mali, *318, 2. item elementa et vari® creature, *320, 2.

Vindicis appetitus homini innatos c«t, cstque ei gaudium. 675, 2. eam velat lex Christiana, 676, i. al Gentiles laudabant, *48, 2. ca grave malum est, 683, 1. non est a Deo postulanda, sed ip<i committenda, *45, 2. publica vindicia est sancta, *46, 4. eam cupientis peccata Deus vindicabit, *45, 2. 'indirla de peccatis seditur Dei furor, *320,1. vindicta Dei efficax est, el omnia penetrat, '509, 1.

Vinosi non sunt nd potandum provocandi, *150,1«

Vinum vetus novo prestai, 286, 2; 287, 1. vino exploratur veritas, 302, 2. vinum apostatare ferit multo», 5î6, 9. xini potus fluxiones multas ciet, et affert iracundum, *128, 2. vinum est conxiivi decus, *133, 1. superbiam mentis probat, *131, 1, 2. igni comparatur, ***ibid,*** iu illo est veritas, ***ibid.*** 1. id sobrie sumptum sauilitem homini affert ct commodam vit&m, et aruit ingenium, *135, 1 et seq.; *139, 2. conservat vitam hominis, *135, 1; *136, 1. ejus vires el effectus, ***ibid*** el seqq. *137, 1. osi creatura Dei, 136.2. creatum e»t ul homine» afflictos exhilaret, non ut illo se inebrient, ***ibid.*** gjui u<us cœpit a Noe, ***ibid,*** ejus commoda, ***ibid,*** ejus damna, *138, 2 cl'cq. id bibendum suo tempore, ***ibid.*** t. item quantum sufficit, ***ibid,*** id m forte aqua diluendum, ***ibid.*** 2. quando id bibendum, et quando aqua, ad sanitatem , ***ibid,*** nimium sumptum caput el cerebrum eraseis, crudis ct biliosis vaporibus gravat, ***ibid.*** t. vini etymon, ***ibid,*** undo dicatur Lyæum, ***ibid.*** 2. 'is ejus major quam veneni, *139, 2. est libidinis incendium, ***ibtd.*** ejus cl Canius sympathia, *151, 1. id fulmine concretum, potantem exanimat vel dementit, *402,1. vini effudo erat sacrificii coiiMitnuiitio, *5(2, 2. viuum spirituale quod dicatur, 048, 2. quod viuum sapieoUe, 558, 9.

Vipera symbolum est uxoris viro dominantis, 280, L item adulterorum, 611, 1. balsami padu venenum amittit, 645, 1. quam cum mare suo sit concors, *338, 2. vipera viper® 'cncno medetur, *176, 2. viper® erant pœna parricidarum, *321,2.

Vir no sinat uxorem dominari, 279, 2; 'ISO, 1. exempla eorum qui sic periere, ***ibld.*** vir el uxor sunt una persona politica, 117, l. vir a mulieris consortio patietur detrimentum, *370, L viri nomen merentur qui animo sunl virili ct exceUo, *426, 2. viri iniquitas quo sensu sit melior benefaciente muliere, *371, 1, 2. vir el uxor invicem consentire debent, 668, 2. vir quietus et Iranquillui difficulter uxorem loquacem fert, 686. 2. ei pareat uxor, 691,2. vir bon® uxoris diutius vivet, *1,1»2. cam magis exemplo quam verbo doceat virtutes, *14, 2. nec ei nimis imilla et magna committat, *15. l.et «moro so accommodet, ejus alloqui caput est, *339, 1. diligenter advertat qualem ducat, *2it», 2. vir non uxoratus, adulteratur el fornicatur sæpe, *244. 1. similis e»l avi nido carenti, ***ibid,*** virorum unguentum orat kd. samum, amomum mulierum, G4A, 9. viri Execbiæ pa-

nboîu Salomonis tanlum mnlarnnt quoad ordinem, 44 2. vin apostolici soli simul omnia agere volunt e frfO, 312,2.
Virago quæ dicatur, * 2 , 2. est animo virili : tales non minus quam viri imilandæ, *426, 1.
Viral® mulieres quæ dicantur, "56, I.
Vires sunt juvenum , 672, 3. viribus paria aggredienda nint, 189, S,
Virga symbolam est redi judicii, 272, 2.
Virginità* rosa denotatur, 637, 2. et lilio, '309. 2; *310, 1. elidile et digne communicantes ea donantur, 656 , 2. virginitas fecunda B. Virginis, 649, 1.
Virgo oculos custodiat, 281, 2; 282, t. virgo sponsa unice amat spnmum virum, 434 , I. virgo qnædnm gentilis eleemosynis addicta in baptismo sponsorem pro se habmt angelum, 140, 1. virgo qualem se intus et foris prabere debeat, *309 , 2. maxime custodienda est, *368, 2, virgo vitium passa, ubi exoleverit, fere evadit meretrix, *ibid.* virgines sunt rosæ mystica», 640, t. virgines ad lupanar deduct®, plerumque illæsæ iule exiero Deo eas tutante, *551, 1.
Virgines non superba», sed humiles sint, 122, 1. earum multiplex est decor, 281,2. apes imitentur, 333, I. præ aliis Sanctis Deum sequuntur, 613, 2, 614, t. virgines Lacæuæ sine dole elocabantur, 246, 1.
Virgula fumi ascendens ex aromatibu* myrrhæ ct thuris, symbolum est B. Virginis, 645, 2.
Viridia sata cur summe oculos oblectent,*336, 2;*337, 1. viridis color visui maxim»* contemperatus est, *ibid.* 1, 2.
Viriditus agrorum cur ita oculos delectet,*337, 1. animum non illaqueat, *(bid.* ejus variae sunt in herbis species, *ibid.* 2. unde illa oriatur, *ibid.*
Viror a *vigor* derivatur,*337, 2. viror spiritualis el mysticus quis sil, '338, 1 el seq*
Viriusdictaesta viro,quia virilis, 7, 2; 249,1; 438,2,450, 2; '430. 2 ejus elogia et definitio,7,1,2:218 i. ea beantur civitate* cl Homines, 7,2; 8, 1. quæ sit vera virtus, 10,9. virtus est causa lælitiæ, 136,2. facit sapientes, 441, 2. ad eam opusest magno robore, 210,1. lingitur a poetis habitare in ardui* rupibus, *ibid,* consuetudine fit facilis ct jucunda, 213, 2; 613, 2. in die nomissima sui cultores protegit, 214, 1. quid sil ex lota virtute Deum diligere, 249, 1. virtus in quo differat a fortitudine, *ibid.* 2. in se constans est, 587, 2. ei incumbendum in hac vita, post mortem id non licebit, 416, 2; 417,2; 422, t, *2.* virtus illa qua peccatorum commissorum pienitet, non est una, sed duæ, 180, 2. virtus quo plus gustatur, eo plus appetitur, 655, 1, 2. quando et quare sit facilis, *560, 2 el seq. justo semper fit facilior el jucundior, *33,1. omnibus bonis natura* praeponderat, *97, 1. est sanitas animæ, *ibid,* item pulchritudo ejus, *14, t. in æternum manet, *331, 1. sapientiæ nomine sæpc dicilur, *335. laudari meretur,*427, 1. inanimi vigore et robore consistit : ejus varia» definitiones,*430, 2 et seq. est summum bonurn hujus vitæ, *431, 1, ejus potentia et constantia, *ibid,* ea mole uti non possumus, *ibid.* 2. Deo nos reddit similes, *ibid* parli nomen el famam aeternam, *439, 2; *524, 1. cur ejus via aspera videatur, *561, 2; *562, 1, 2. ad ejus consecutionem quatuor sunt requisita, *562, 1. ei studere ante tempus quid sit, *569, 1, 2 el seq. ejus et vitii antitheses, *27, 2 el seq.
Virtutes xerx apud solos Christianos sunt, apud ethnicos ficte, 7,2; 8,2; 9, 2; 10, 2. virtutes maxima sunt bona, 7, 2; 8. I. earum opera majora intendunt habitum limons el virtutis, 8«, 2. sunt velul creaturas justorum, 157,1. e labore gignuntur, 232, 2. hominem, et præ•crtim mulieres speciosas reddunt, *14, 1. fugiunt improbos, deflectunt ad probos, *26, 2. sunt quasi aves, *ibid,* per osta repraesentantur, *56, 2. earum omnes actus sunt magni Dei cultus, *214,2. ad eas parandas sotorda noiu est, *342, 2. ex solidan sunt iu senibus. •337, 2. sunt velut thymiama, *521, 1. apta proportione inter se componenda» sunt, *ibid,* virtutes omnes in Deo sunt, excepta humilitate, 337, 2. virtutes cœlorum quæ dicantur, 471, 1. virtutes inulta» et diversa» hominem ad orandum allicere possunt, 514,1.
Visio an fiat emittendo, un recipiendo spiritus visivos, 282, 2. <æpe significat rem visam aut visibilem, *386, 1.
Visitare infirmos opus misericordia (ht, 255, 2. qmni id iit mile, 256,2.
Visitationis dies idem qui judicii, 107, 2; 109, 2
Visitatio tam Dei opem quam castigationem signifl cat, *195,2.
Visus pro quolibet sensu accipitur, 682, 2.
Vita accipitur subinde pro lætitia el felicitate, 97,1. vite præsentis tempore utendum est, 160, 1. in ea operandum, quia post eam non licebit, 416, I; 417, 2; 422, 1* ipsa mercatus est et tempus merendi, 423,2. ejus brevitas, 421, I ; 504, 1, 2. vitæ terminus cuique d Deo definitus est,sed nobilis est incognitus, 477,1; *263, 2. vilæinconstantia, amaritudo, 504, 1. vita liæc est tempus peccatorum, 515,2. quomodo sim» lapsu transigi posait, *259, 2. vita quo uno pado posita sit in morte, *176, 2. ei decem res sunt nec&MAriæ, *316, 1. ipiam ea reddita sit misera per Adami peccatum. *325,2. ipsa per se jucuivla est, eamque promovere omnes satagunt, *347, 1. ejus initium, progressus, finis quam vilis, *348, 2. ad eam non est reditus, ncc ob eam ad judices infernales appellatio, *349, 2. est cmitinuus fluxus ad mortem, *555,2. in quo ea consistat, *ibid,* vita hæc est laboris el meriti, futura mercedis, *568, 1. quomodo vita viri bonam sor* liti uxorem sil duplex, *2, 1. vita amara qnoid naturam deterior quam mors est, sed non qunad statum gratiæ, *103, 2; *99, 1. vita bona e*t tristitia» remedium, *102. 2 et seq. vita sancta ornat doctrinam sanam doctoris, *151, 1. vita communis in cœtu sectanda est, *144, 2. vita bona el mala causa est lælitiæ vel tristitiae, *2RI, 2. vita ebrii potius mors est quam vita, *135, 2. vita impia destruit reliqua pietatis externa» opera, *209, 2; *210,1, 2. vita misera vel læta pendet a corde mœrenli vel tranquillo, '281, 2. vita spiritualis decem virtutibus inchoatur, conservatur, promovetur, perficitur, *317, 2; *318, 1. vita mendicorum est vita sine vita, *343, 1. vitas Sanctorum legere efllcax est ad omnem virtutem, *290, 2; *291, 1. vili» emendatio non est in senium differenda, 512, 2. vita in peccato pejor est morte damnatorum, 583, 1. vitæ cœleslis exsultatio, 101, 2. hæc cibum habet et potum, 422, 2.
Vitii fœditas, 6, 2. ipsum pix est ob quinque analogias, 383, 1. id per se leve, inconstans, pavidum est, 587, 2. vocatur mendax el mendacium, *26, 2. ejus el virtutis antithesis, *27, 2 et seq. mulli ejus remedium ab œinuli convitto inveniunt, *47, 1. vilia constantia assidua exsuperantur, *292,2. cum vitiis assidue est luctandum, *561, 1. expelluntur ab ethica naturali, 8, 2. impugnant incipientem converti, 91, 1. non simul omnia exstirpanda sunt, sed quod infensissimum est, 342, 1. illis obstandum dum oriri incipiunt, 510. 2.— *ridf* Peccatum. Vitia communia sunt leniter tollenda, *524. 2.
Vitii florens suaviter redolet, 648, i. ejus elogium, *ibid.*
Vituli (cur) in Ddii et Bethel a rege Jeroboam collocat, *500, 1.
Vitulus marinus coagulum habet quod epilepticis medetur, 413, 1.
Vituperandum (nihil temere), 338, 2, 339, 1.
Vilus (S.) puer martyr tormenta carnificum parum est moratus, 68,1.
Vivens (omne) morti damnatum est, 417, 2.
Vivere (diu) omnes contendimus, *347, 1.
Vocali a Deo ad religionem parentes suos et sæcularcs non consulant. Ei statini obediant, *253, 2.
Vucatiuna sua quisque iit contentus, 690, 1. vocationi

fntUtim congruam dat Deut, 440, 1. in vocatione constantor perseverandum, 400, 1.
Volucres superborum timi symbolum, 442,1.
Voluntas (ellam) mentiendi rnah est, 230, 1. voluntas sola peccati sui causa est, 446,2; 448, 2. voluntas impiorum dicilur virga Dei, 455, 1. voluntas Dei e*t 6ilkax, 467, 2. voluntas interna peccandi est peccatum, etsi in actum externum non prodeat, 555, 1. voluntas consentire debet rationi, 670, 1. voluntas gratile obsequens ad salutem requiritur, G79, 2; 680, I. voluntas cæteri» potentiis, membris et sensibus imperat, 681,2. sequitur gratiam, ul ancilla dominam, *173, 2; *174,1. voluntas propria esi causa omnis peccati. 682, 1. el velut uxor nequam, •« 2. quam ea sil molesta spiritui. ***ibid*** voluntas sancta est velut uxor proba, *14, 2; *15, 1. voluntas Dei identidem nobis animo volvenda cl revolvenda, *292, 2.
Voluptatum comes est dolor, 491, 2. carum tyrannis in suos asseclas, 598, 2.
Vomitus ad quid conducat, *129,1, 2. is suadetur statina a cibo nimium sumpto, ***ibid,*** quando et quibus obesi, vel prodest, ***ibid.***
Votum est sanctificatio Dei, 253, t. votum facit constantes in vocatione, 353, 1. vota adimplenda sunt, 271, 2 et quidem cito, 512, 2. vola perfectioris vitæ sunt quasi compedes voluntariae, 214, 2. votum, causa rei turpis habendæ, Deodisplicot,cslquetacitablasphcmia,*205,2.
Vox per aures ad auditum progreditur, 479, I.
Vulcanus an sil fabrilis artis inventor, *291, 1 cl seq. est idem qui ignis : unde vox formetur, ***ibid,*** idem dictus est Mulciber, ***ibid.*** sumitur pro igne, ***ibid*** dictus e«l ignipotens, ***ibid,*** cur claudus fingatur, ***ibid.***
Vulgato* versioni» auctor est S. Hieronymus, non tamen universali», 22, 1. Vuig.ta editio Lilina pro authentica Scriptura habenda est, *16, 1. esi præferenda Græcis ct lb-bræK codh lini*, *440, !;*>■ 1.
Vulnera causatur ebrietas, *139, 2.
Vulpes symbolum versuti el dolosi, 171, 1; 442, 1.
Vultur Ægyptiu< an eadem avis cum pelicano, 150, 2.
Vultus judi« antis Christi futurus terribilis, 465, 2. vultus est proditor animi, 541, 2; 689, 2; *260, t sæpe a corde dissentii, 404, 2; 405, 1, 2. vultus morositas detractorem quasi monet ul detrahere cesset, *60, 2. vultus non est avertendus a cognato, *361, 1. ncc a proximo, ***ibid.*** — ***Vide*** Facies.
Wulpurgis (S.) mortua oleum stillat, *540, 2.
Weneestaus (S.) ab avia esi ad sanctitatem cilormalus, *87, 1. per angelum in duello victor exstitit, *486, \
Wilgcfortis (S. cur) vocata sit Liberati, *557, 1.
Willebordus (S.) vidit lladbodum, Frisiae regem, in tartaro catena ignea religatum, 460, 2.

Xerxes, Penarum rex, vi<o universo exercitu illacrymilus est, 259, 1; 418 2. qnomndo animadverterit in Pythium regem Lydi*, filio* quatuor ei offerentem, el quintum sibi relinentem, 614, 2.
EÛXgv ct lignum est cl gossypina, 536, 1.

Z.

Zabulus nomen est diaboli, 103, 2.
Zamolxisfamulasernt Pythigor». et erat inhonore, *190,2.
Zeitanus insula optimum fert cinnamomum, 613, 2.
Zehlnres honoris divini bonum odorem po^t se relinquunt, *522. 2. ct dulcem memoriam, *524, 1.
Zelo«i perElnm repræsentanlur, *504, 1. cum tabbo« vergaci osi ulile, *513, 2.
Zelotypa uxor viro sæpe dat philtrum, ’369, 1.
Zelotypia: malum est femina? propnum, *5, t. ejus origo, ***ibid.*** grave est conjugii malum et morbus, 278, 2. quanta afferat mala, 279, 1. cju< remedia, ***ibid,*** el seq.
Zelotypi manli d«»cent uxores adulterari, 27". t.
Zelus mullos ictus complectitur, 287. I. tam invidia ct ira, quam zelotypia c-l, *107, 2 xelus honoris D-i nascitur ex ejus amore, *525, t. irlo opus est ad bonum consequendum, *561, I. xelus Eliæ et SS. Joanni* et Jacobi fuit ju>üliæ, non clementi*, *502. 2. xelu* Phineos, *464, 1
Zrno imperatorob eleemosynas Doi iram ase avertit, "GS, 1
Zeno ab Atheniensibus aurea corona donatus est, 2*5. %
Zeuxis morose pingens ætemitali pingere se diccbut, 194, I; *131,2; *183. 1; *249, 2.
Ziscas IluMÎtarum dux cur e cono sui mortui tympanum fieri voluerit, 398. t.
Zodiacum virtutum pingit Deus in mente fideli, 6’0,2
Zona pontificalis perfectionem indicabat, *457, 1. hæc erat duplex,
Zorobabel fuit signaculum in manu dextera Dei, *523, I.
Zoinnas vitam S. M iriae Ægyptiacæ ore ejus exceptam litteris prodidit, 560, 2-
I/j"cTTXTtu et su?F<TflÌTT4 ad ponderum æquitatem spectant. ***44,1.***

INDEX

MATERIARUM MORALIUM QU E IN DIS COMMENTARIIS CONTINENTUR.

ET QU.-E, AD EVANGEUORÜM DOMINICARUM, AC FESTORUM ET FERIARUM NONNULLARUM PER ANNUM ACCOMMODATARUM. VERRA IN USUM ET GRATIAM CONCIONAIORUM ADAPTANTUR»

DOMINICA I ADVENTUS.

Erunt signa in solb et luna. — Impii et ¡un» nnnlogi*, cap. «vu, vers. 12. solis et justi analogi®, *ibid.* Solis elogium et decus, cap. xLtii, vers. 3.

Sol stetit sub Josué, et quomodo id factum, cap. xlvi, vers 5. Lume etymon, el nomina et elogia, cap. XLin,vcrs. C. Huie B. Virgo diversis rationibus comparatur, vers 7.

Er stellis. —Stellarum elogia, cap. xliiî, vers. 0.

VmruTES igelorum monebuntur.— Angeli regunt Mellas ct orbes cœlorum, cap. xvi, vers. 26. Iris cœleHis describitor: ejus figura, effectus, symbola, cap. xliiî, vers. 12, 13. Grandinis descriptio, vers. 10. Quid denoto! mystice. *ibid.* Cœli an sint animati, ct stellæ igneæ, cap. xvi, vers. 27. Cœlorum concentus, vers. 28.

Verra autem mea non transibunt. — Lox Christi est adema, suique sectatores cedo transcribit,cap. I, vers. 5. Testamentum vetus unde dicatur ælernum, cap. xvii, vers. 10.

Iteliqua eide notata Dorn* in XXIV post Pentecost., et in ***Indice rerum, verb.*** Luna, Sol, Stellas, Elias, Henoch.

DOMINICA II ADVENTUS.

To ES QUI. etc. AN ALIUM EXSPECTAMUS? — Judffil Mfessiam suum adhuc exspectant, cap. xxxvi, vers. 18.

Pauper es evaxgblizantur. — ***Vide notata in Pesto omnium Sanctorum, et in Indice rerum, verb.*** Pauper, Paupertas.

Arundinem vento agitatam.—His verbis demonstrantur S. Joannis m Muctilito solutilis et constantia, qux elcuivis homini in *uo statu el vocatione necessaria est, cap. xi, vers. 21, et cap. xxvn, vers. 12. haec autem oratione impetratur, cap. xi, vers. 21. alia ejus oblinendae media, cap. XXIV, vers. 30. Constantia omnia ardua pervincit cap. xxxviii, veis. 81. Stimuli ad perseverantiam, cap. xxvn, vers. 12. Contra, studium vagum imprimis noxium est, cap, xxii. vers. 31. — ***Vide indicem rerum., verb.*** Constantia, Perseverantia.

lloMntM MOLLIBUS VESTITUM.— In VCSlilll non CSt W1UCtiset sapientibus gloriandum, cap. xi, vers. 4.

In domibu» RtGUM sunt.—Quomodo agenduin cum regibus, cap. sill, vert. 12 cl seq. In aulis rogum adulatores frequentes sunt, vers. 29. — ***Videte notata in festo Epiphamatel*** in ***Indice rerum, verb.*** Hex, Princeps.

DOMINICA III ADVENTUS.

Tu quis xa? —Curiositas in quærendo semper vitanda est, cap. in, vers. 23

Tu quis es?—Ita so homo interroget, quia ratione corporis est velut bestia, ratione animæ velut angelus, cap. li, vers. 25.

Elias es tu? — ***Vide notata Dominica II in Quadrages.***

Paopiibta ss tu? —***Prophetare*** in varia significatione accipitur, cap. xlviii, vers. 14. Prophetarum ossa quomodo pullulare dicantur, cap. xlix, vers. 12. Prophetandi origo est unio cum Deo, cap. xxxvii, vers. 18. — ***Vide indicem rerum, verb.*** Propheta, Prophetaro.

Ego baptizo in aqua. — Aquæ et sapicutiæ analogia, 2ap. hiv, vers. 40.

Hæc trans Jordanem facta sunt. — Jordanis quare sit •acer fluvius, cap, xxiv, vers 86.

FERIA IV QUATUOR TEMPORUM ADVENT.

Christus in incarnatione semelipsnm exinanivit, cnp. xxiv, vers. 12. Habuit per earn mirabilia varia tam extrínseca, quam intrinseca, cap. xxxvi, vers. 10.

Desponsatam viro, cui nomen that Joshpii. — Joseph quam fuerit sanctus, cap. xxxvi, vers. 9n. Joseplii patriarch® cum Ilenocb comparatio, cap. xux, vers. 16.

Spiritus Sanctus superveniet in tk. — Incarnatio Christi fuil opus Spiritus Sancti, cap. i, vera. 0.

Filius Altissimi vocabitur. — Christus erat verus Dei Film*, cap i, ver*. 4, el cap. xxiv, ver*. 1. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Jesus Christus.

Buttrum et mei. comedet. — Apis mellis confectrix est syiubolmn sapientias ethico cl œconomicæ,cnp. xi, vers. 3. Item Christi et B Virginis, ***ibid.*** Mei servat corpora incorrupta ne putrescant, cap. xlix, vers. 2.

DOMINICA IV ADVENTUS.

Omnis mons et collis humiliabitur.—Via iJ *ipientlftm ct virtutem est ardua, * cap. li, vers. 25.

IN FESTO NATIVITATIS DOMINI.

Quia non khat els locus in diversorio. — Domus propria* el celi® commoda, cap. xxix, ver*. 29.

Gloria in alti^imis Deo.— Deum abunde et sufficienter laudare non possumus, cap, xliiî, ver*. 31. Quo plus cognoscitur, co plurn cognoscenda exhibet, ***ibid***

Et Verbum ei\at apud Deum. — Sapientia est ab æIprno, cap. i, vers. 1.

Omnia fer ipsum pacta srr. — Omnia Deus creavit simul, cap. xviii, vers. 1. aulititela rerum Ipsum universum ornant, cap. xxxm, ver». 15. Dens omnia verbo crea-

▼it etcon«orvat, cap. XLU, ver» 15, eju« opera quam pr®- itantia rint, ten. 16 cl 17.
Qt e illuminat omnem hominem. — Quibus modi# ebriatu* animam illuminat, cap, f, fera. 5.
Plenum gratia* — Fide ***Indicem rerum, verb.*** Gratia.

IN FESTO S. JOANNI9 EVANGELISTA.

Iite autem quid? — Curiositas omnia vitanda est in interrogando, cap. ni, ver». 22.

IN FESTO SS. INNOCENTIUM.

Apparuit in somnis. — Anirnus in somno non upit, nec divinat, cap. XXXiv, vers. 6. Somniorum vanitas, cap, XL, veru. 7. Somnium c4 simile umbr® et vento, cap. xxxiv, vers. 2. Somnia sunt spernenda, vers. 7. Quomodo sera a falsi* dignoscantur, ***ibid,***
Joseph. — Quam S. Joseph fuerit sanctus, cap xxxvi, vora. 25.
Fugein ÆgyptüM. — Peregrinationis incommoda, maxime S. Joseplii apud Ægyptio*, cap. xxiv, vers. 31. Docci peregrinatio sapere, cap. xxxiv, vera, 11; cap. xxxix, vers. 5.

DOMINICA INFRA OCTAV. NATIVIT.

Erh*c vidua EiuT. — Viduarum preces audit Deus, cap. XXXV, vers. 8.
Gratia Dei erat in illo. — Vis grati® et pulchritudinis, cap. XIvi, vers. 1G, Quid sit gratia, vers. 19,

IN FESTO CIRCUMCISIONIS.

Ut circumcideretur. — Circumcisione reparatur peccatum originale, cujus causa est Adam. In quo is reliquos homines superet, cap. L vers. 19.
Vocatdm est nomen fjus Jesus. — Jesus 1res Illustres luere. Prolegotn. — ***Vide indicem rerum, verb.*** Jesus.
Jesu nomen quam sit dulce, cap. xxiv, vers. 27. Josiæ nomon ad hoc proxime alludit, cap. xux, vers. 1.
Nomina sceleratorum non sunt filiis imponendi ¡uia et Gentilesca olim vitarunt, cap. xli, ver?. 14.
Josué qui typus fuit Jesu elogium, cap. xlvi, vers. 1 et seq.

IN EPIPHANIA DOMINI.

Vidimus stellam ejus in Oriente. — Divinatore® ct astrologi plerumque mentiuntur, cap. xxxiv, vers. I hornm horoscopus damnatur, cap. xlii, vers. 19.
Herodes sciscitabatur An kis. — Consultamus do iis qu® libera sunt, cnp. xv, vers. 14.
Ut ET EGO VENIENS, ADOREM EUM — Qu® Mt ficti hUIDIIil cl rju« «chema, cop. xix, vers. 22.
Stella antecbdhüat eos. — Chrhtus csl el dicitur stella, cap. L, vers. 0.
Obtulerunt r.i thus. — Doo proprie thus adoletur, cap. xxiv, vers. 21. Estquo sapienti® symbolum, ***ibid.*** Quid sit, ejusqoo vires, ***ibid.*** Oratio velut thus est, cap. I, vers. 9. Virtute* sunt thymiama, cap. xlix, vers. 1.
Mïarham. — Per hanc mortificatio dcuutalur, cap. xxiv, xers. 20. quid sit myrrba, ***ibid.***
Nr redirent ad Herodem. — Dolosi, qualis erat Herodes, cavendi, cap. xt, vers 81, 82, 30. Quomodo cum regïjus agendum, cap. xiii, vers. 12 el seq. In aulis regum freqpcntcs adulatore'» sunt, cap. xiii, vers. 29. In aula quomodo vernandum, cap. vm. vers. 10.

DOMINICA INFRA OCT. EPIPHANIÆ.

Cum factus ksset Jesus anxorum duodecim. — Sancti illustres a pueris a Spiritu Sancto directi fuere, cap. i, vers. 16.
Sedentem in medio doctorum, audienttm et inteiro^gantem. — Sene* habent doctrinam, et ab i;s ea petenda est, cap. vi. ver*. 18. Consilium item ab eisdem et sapientibus petendum, cap. vm, ven. 20. Senes valent experientia, cap. XXV, ven. 8. Juvenes senibus patienter auscultando deferant, cap. xu, sen 17.
Audipnttm et iNTF.RF.OGivrni. — Nemesi respondendam ante interrogationem plene auditam, cap. xi, ven. 8 E*t tempus loquendi el tempus tacendi, cap. xx, xen. 7.
Sopee frudentta et responsis. — Silentium et auditur riguum e*l prudenti®, cap. xix, ven. 28, et cap. xx, vers. 5 el 6.
Pater tuus et ego dolentes qumrebamub te. — Parentes plus amant films quam *elp*o*, cap. xxx ven. 4»
Matee ejus conservabat omnia, etc., conferens in corde sco. — Dei jugiter recordandum, cap. ix, vm 23.
Jeacs proficiebat sapientia. — Sapienti® tam naturalis quini supernnturalis auctor est Deos; ejus u*u«, fructus doctores, auctores, officia : ejus finis e«t beiIlludo, Prrxrmio. Sipienti® morali vel «thic® propositum est vilia castigare, ***ibtd.*** Sapientia penonahs esi Fdtus D**i ; at sapientia creata multiplex est, cap. i, vers. t. Sapientia creata e*l in Spiritu Sancto, ven 9. Initium sopieutue timor est Domini, ven. 16. Varii Mpu nti® fructus, cap. vi, ver». 20, et cap. xv, vers. 3, 4, 5 et 6; cap xxxix, vers. 9 et seq., el cap. xxiv, vers. 24. ejus fructus externi, cap. xxxix, vers, 12. Ipsa a pauci* imenitur, cap. vi, ven. 23. csl laboriosa cl ponderosi, ***ib(d***. Varii soni ad eam perveniendi gradui, ***ibid,*** eju* viri® definitiones, ap. xiv, ver». 25. Blanditur sms quasi mater et sponsa, ap. XV, ver». 2. est similis cedro, cap. xxiv, vers. 17. Scienti® el «apientiæ quod sit discrimen, cap. xxv, vers. 13. Sopientia est in otio comparanda, cap. xxxvin, vers. 25. Abraham el abi prisci pitres fuere doctores sapienti®, cap. I i, vers. 31. Ip<a est sìmili» olir® ct platano, cap. xxiv, vers. 19. item vili, vers. 23. In ea est veritas et virtus, vers. 25. Mira ejus dulcedo, vers. 29.— ***Vide Indicem renun, verb.*** Sapientia, Timor, Scientia, Ethica,
Proficiebat. — Iu dies ct assidue in sanctitate debemus proficere, cap. n, vers. 20. Quod sil signum profectus in cap. xxiv, ver*. ¿9.
Erat subditus illis. — Obedienti® et cbaritali justi imprimis studere debent, cap. ni, vers. i. Cur obedientíA charitali jungenda, ***ibid.*** Ipsa est sacrificium mplicum, cap. xxiv, vers 2
Subditus. — Honor matri deferendus, cap. iu, vers. 3. Parentes suos honorans expiat peccata, vers. 1. Quibus in rebus honorandi sint, vers. 8. 9, U. Pueri a teurris docendi el castigandi, cap. vu, vers. 25 et 26; cap. xxx, vers. I et 12. tIhi magnorum virorum plerumque sunt degeneres, vers. 13. — ***Vide Indicem rerum, rerb.*** Puer.

DOMINICA 11 POST EPIPHANIAM.

Nuptt.e PACTA sunt. — Uxor non debet viro dominan, cip. ix, vers. 2 Uxor bona insignis csl possessio, cap. xxxvi, vers. 28. Filiarum clocalio quoto anno sil facienda, cap, vu, vers. 27.
Mulieris fabrica, cap. xvn, vers. 5. Filias parentet sedulo custodiant, ul virgines nuptui elocent, cap, il ii, vers, 9. — ***\'¡de Indicem rerum, verb.*** Uxor, ***ei notata Domin. II post Pentecost.***
Vocatus est autem et Jesus. — Ut Redemptor inter bournes ogeps, a reliquis homiuibussc ritu cthibilu non segregavit : ita et cuilibet in cœtu multorum communis vita est sectanda, cap. xui, vers. 20; cap. xxxit, vers. 1.
Ut gustami architriclinus. — Idem dicebatur sympoaìarcba : qu® hujus parles, cl muoia m mensa, cap. ixiii, vers. 1 el seq. Mensalia prxcepU, cap. xxxi ,1ers. Ii et seq.
Omnis homo peimdm bunum vinum ponit. — Vinum mire

conduct *vite* hambut, cnp. xxxi, ver«. 32. ejus commoda, vers. 35. est id aqua diluendum, vers. 37. ejus damna firn, ver*. 8

Er cum inebriati fuerint. In conviviis vino prevalente trpc lingua I.ibiinur,cap. xix. vers. 15. Ebrietatis damna, cap. XXXI, vers. 39 el <0. Convivantes ohm Ilorihus coronabimur nd cam avertendam, cap. xxxii, von. 3.

Et crf.oideeunt ix bum discipuli. — Scilicet viso miraculo; alloqui qui cito credit, decipietur, cap. xix, vers. 4.

DOMINICA II! POST EPIPHANIAM.

Domine, puer meus jacet. — Occasione hujus heri erga servum ita humani, agi poterit de officiis herorum. Heri quomodo se erga servos gerant, cap. iv, vers. 35. eorum mores ex servis æ$timanhir, cap. vu, vers. 23. Servi regendi ut asini, cip. xxxm, vers. 25. S iplens, etsi serviat, liber est, cip. x, ver*. 28. Multi servi dominati sunl dominis, ***ibid. — Vide Indicem rerum, verb.*** Servus.

Servitutis origo, cap. xxxm, vers. 26.Servitus Dei honesta est, caque semper inchoanda, cap. xviii, vers. 6.

Ego veniam, et curabo eum. — Sanitatem animæ et corporis dat sapientia ct timor Domini, cap. i, vers. 22. Ægros visitare pium e«t, cap. vu, vers. 39.

Harens sun mb milites. — Milites ct martyres inter se comparantur quoad constantiam, cap. xvn, vers. 24.

Dico huic: Vade, et vadit. — Reges ne se sinant ab alio regi, cap. xxxm, vers. 20.

In tensuras exteriores. — ***Vicie notula Feria il post Dornin. I in Quadragesima.***

DOMINICA IV POST EPIPHANIAM.

Motus magnus factus fst. — Passiones animi metus sunt, sed illiis vir pius non consulit, cap. xxxvn, vers. 7. Sunt animæ carnifices, cap, xl, vers, i et 5

Innari. — Ventorum vis in mari, cap. xliii, vers. 18. Ventus quis sit, et ejus generatio, vers. 22. Maris mira varia, vers. 27. Areme maris an sint numerabiles, cap. i,

Domine, salva nos, pbrimus. — Tribulari suos permittit Deu* ut probel, cap. xxvn, vers. 6. succurrit plerumque rebus desperatis, cap. li, vers. 12. suos protegit et propugnat, cap. n, vers. 3.

Quid timidi estis, modice fidei?—Justis non occurrunt mala, cap. xxxtii, vers. 1. Deum timens nihil limero debet, cap. xLvi, vers. 9.

Facta est tranquilutas magna. — Teni.itionuin maria parat Deus, cap. XLiir, vers. 25.

Vinti et mark orfdiunt ei. —Creatura omnis homini servit, ul ipse Creatori serviat, cap. xui, vers. 20.

DOMINICA V POST EPIPHANIAM.

Homini qui seminavit.—Agricultura esta Deo instituta, el bone«ta est ars, cap. vil, vers. 16.

Ü5DD habet zizania? —Improborum consortia vitanda, cap. xui, %er<. 1.

Inimicus homo hoc fecit.—Vitium se communicantibus affricat, cap. xui, vers. 1.

Sine utraque crescere. — Vilia communia leniter tollenda sunt, cap. xLix, vers. 3.

DOMINICA VI POST EPIPHANIAM.

Cum aitfm creverit, majus est omnibus. — Parva vilia tandem fiunt imxima, cap. xi, vers. 34.

Et sine parabolis non loquebatur. — Siero Scriptura utitur apologis et paraboli* , nam sic olmi ethica trade'ulnr, Prclegom. el proinde toties eis usus est Christus, •¿id.

DOMINICA VII POST EPIPHANIAM.

Exiit primo mane. — Mane surgendum ad Deum laudandum, cap. iv, vers. 13. Oratio matutina quam sit utilis : mane cor Deo est offerendum, cap. xxxix, vers. 6, 7.

Operarios. — Homini quinque de causis laborandam est, cap. vu. vers. 16. In studio virtutis strenuitate opus est, cip. xxm, vers. 27. Opificum sapientia in Dei cultu consistit, cap. xxxvin, vers. 39.

Quid hic statis tota die otiosi?—Temporis est maxima ratio Imbeoda, cap. iv, vers. 23. quæ sint remedia acedi®, cap. xi, vers. 27. Pigritia et desidia quam rit noxia, cap. xxii, vers. 2. Otii damna et epitheta, ***ibid.*** ipsum est vitandum, cap. xxxm, vers. 29.

Ite et vos in vineam meam. — Exercitii corporalis utilitas, cap. XXXI, vers. 27.

Bebde illis mercedem. — Operum meritu adstruunlur, cap. xiv, vers. 17.

Amice.— Amicitia paucorum sil, cap vi, vers. 6. Amicitiæ proprietates el leges, vers. 7. et seq. Quæ sit amicitia ollaris el licia, vers. 10. Amicitia esse debet unanimis, vers. 12. Amicitia* definitio et descriptio, ***ibid,*** el vers. 17. ejus commoda, vers. 14 el seq.

Amico* per adversa probatur, cap. vi, vers. 7; cap. xn, ven. 9. probandus est ante amicitiam contractam,cap. vi, vers. 9. — ***Vide plura in Indice rerum. verb.*** Amicitia, Amicus, ***et Sabbato post Dornin. IV in Quadrages.***

Non licet mihi quod volo facere? — Liberum arbitrium demonstratur, cap. xv, vers. 14. id non excludit gratiam, vers. 16. ejus dignitas est sextuple*, vers. 18. Voluntas propria est velut mulier mala, cap. xxvi, vers. 10. at voluntas sancta est velut uxor bona, vers. 22. Quod unus altero sil melior, provenit a Deo, cap. xxxm, vers. 7.

An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? — Invidus quis sit : invidia» schema et symbola, cap. xiv, vers. 8. Invidio; nequitia et remedia, ***ibid.*** Invidi describuntur, cap. xxvi, vers. 16. Oculi symbola quinque, cap. xv, vers. 20. Gratia Dei similis est pupilla*, cap. xvn, vers. 18. Oculi el cordis similitudo, cap. xxn, vers. 24. Oculos custodiat mulier, nec nutu respondeat, cap, xxvi, vers. 12. Oculi sunl plerumque cauM peccati, cap. xxvn, vers. 11.

Multi sunt vocati, pauci vero electi. — Deus e*l origo prædestmafionis, cap. xxxiu, vers. 12. Gratia efficax summum Dei donum est, ***ibid.*** Cur Deus hos eligal, illos reprobet, vers. 15.

DOMENICA IN SEXAGESIMA.

Exiit qui seminat. — Agricultura prima est artium, cap. vu, vers. 16; cap. xxxvin, vers. 25 el 27.

Semen est verbum Dei. — Condonandi pnccepta optima, cap. xLviii, vers. 1.

Praedicatores verbi Dpi apibus designantur, cap. xi, vers. 3. non quær.int plausum, cap. xxn, vers. 6.

Era voluptatibus vitæ euntes suffocantur. — Concupiscentia omnis refrenanda est, cap. xvut, vers. 30. ejus expletio qu® caucel damna, vers. 31. Concupiscentia est velut limax, ***ibid,*** item prurigo, cap. xxm, vers. 6. item velut mulier mala, cap. xxv, vers. 17. ejus ignem qui vincunt, facile ignem corporeum vincent, cap. li, ver*, d. Fide ***indicem rerum, verb,*** concupiscentia, Cupiditas, Passio, Ratio.

DOMINICA IN QUINQUAGESIMA;

Ecce ascendimus Hierosolymam. — Amici in adversis cognoscuntur, cap. xn, vers. 9.

Mendicans. — Mendicorum vita mors potin* est quam V|la, cap, xl. vers. 30.

Domine, ut videam. — Gratia Dei similis est pupillo* ocu-

Ii, cap. xvn, vers, 18. peccatnm indurii acciUlero, cap. xi, vers. 16.

Ipsb vfro molto magis clamabat. — Garrulus ct loquax csl quasi mulier parturiens, cap. xix, vers. 11. Multiloquus iu mullis peccat, cap. xx, veri. 8.

Erit hic locus agendi do peccati turpitudine, cl peccantium cæcitate, occasione bicchanalium instantium. Peccator similis est dormienti ob quinque analogias, cap. xxn, vers. 0. ct mortuo, vers. 10. est quasi bestia, veri. 18. Intemperantias tria damna, cap. xxxi, vers. 24. item ebrietatis, vers. 39 el 41. Gulosi ducunt noctes insomnes, vers. 22.

Peccatum inducit caecitatem, cap. xi, veri. 16. ejus pericula, cap, Ii, vers. 9. csl fugiendum quasi coluber, cap. xn, vers. 2. ejus noxa, vers. 3, 4. ejus nequitia, vers, 4, el cap. xxn, vers. 12. ejus et virtutis anlilbcses, cap. xxvn, vers. 11. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Peccatum cl Peccator.

FERIA IV CINERUM.

Memento, homo, quia cinis es. — Mortis memoria semper habenda, cap. xiv, vers. 12, el cap. xvxviu, vers 23. Creatura omnes et homo nihil sunt, Deus oroue, cap. xun, vers. 29. Vit® brevitas, cap. xiv, vers. 12. Hommes sunl velut folia, vers, i

Cum jejunatis.—Aurea continentiae pracepla, cap. xxxi, vers. 20. Sobrietas mater csl sanitatis cl sanctitatis cap. xxxi, vers. 22 cl 24. Jejunium operatur miracula, cap. XLviil, vers. 2. Abstinentia avertit morbos, cap. xviii, vers. 20. Frugalitas priscorum parentum, cap. xxix, vers. 28. Ili aquam bibebant, non vinum : aquae potus salubris est, ***ibid,*** an ea nutriat, ***ibid.—De Gula vide notata Dom. in Quinquaget. et*** in ***Indice rerum, verb.*** Gula, Vinum.

FERIA VI POST CINERES.

Ego autem dico vobis. — Doctrina Christi veterum philosophiam castigat, ***Proem.***

Odio habebis inimicum tuum. — Quo sensu eleemosyna danda sit peccatori, cap. xn.vers. 4.

Inimico non est credendum, nisi vere sit factus amicus, vers. 10. Animæ inimico et concupiscentiae non csl credendum, ***ibid.***

Diligite inimicos vestros. — Id Jubet lex Christi, cap. XXV.', vers. 10.

Nolite thesaurizare. — Divitiae Juste beant, cap. xui, vers. 30. Qui thesauros coacervare cupit, pauper est; suis contentus, dives, ***ibid.*** Opes abscondit® quomodo pereant, cap. xxix, vers. 13. eæ sunl in pauperes expendendæ, vers. 14. involvunt multas ruinas, cap. xxxi, vers. 6. faciunt miseros; carum damna el epitheta, ***ibid.***

Te autem faciente eleemosynam. — Eleemosyna facit fortes, cap. xxix, vers. 1. amovet omnia mala, acts. 15. Elcemosyn® conditiones, cap. xxxi, vers. 11. ipsa est victima laudis, cap. xxxv, vers. 4, 5. expiat peccata, cap. in, vers. 33. ejus vari® species, cap. iv, vers. 1. est facienda cito, vers. 3. eJus pretium, vers. 11. est in vita melior quam post mortem, cap. xiv, vers. 13. csl quasi sacculus et signaculum, cap. xvn, vers. 18. an prosit damnatis, vers. 19.— Tide ***Indicem rerum, verb.*** Eleemosyna, **Dives.**

Danda pauperi tum bona verba, tum res, cap. xviii, vers. 17. Proximo in necessitate mutuandum, cap. xxix, vers. 2 ct 11. Stimuli ad mutuandum, vers, 11 el seq. Inventa danda sunt pauperibus, vers. 4. Beneficenin facit divinos ct quasi deos, cap. iv, vers. 11. sit bdaris, cap. xviii, vers. 15 et 18.

Ut sitis filu patris VEsriit. — Chrisliauus, in quo Christo coæquelur, cap. xxxvi, vers. 14.

Qui solem suum orisi facit. — Solis et justi analogis, cap. xxvn, vers. 12. sol justitiæ est Christus, ***ibid.***

Super bonos. — Beoeficfaro non est temere et sine ratione dandum, cap, xn, ven. 1.

Et malos. — Indigno quandoque est benefaciendum, cap. Mil, vers. i.

Et pluit sopee justos et injustos. — Misericordia Dei quam magna sil, cap. xviii, vers. 12.

Estote perfecti. — Quomodo opera nostra omnia excellenter facere possimus, el stimuli ad hoc ipsum, cap. xxxin, vers. 24. Religiosi perfectionis asseclssunt mundi domini, cap. xxxvi, vers. 28. De religioso statu assumendo cogitantes, non debent parentes aut consanguineos consulere, cap. xxxvn, vers. 12. Perfectio sita est in continuo Del amore et laude, cap. vu, vers. 32; cap. xlvii, vers. 10. ejus officia, cap. xx, vers. 7. Religionis etymon quod sit, cap. i, vers. 17. Quomodo quis perfectus evadat, cap. xiv, vers. 22. Dei servitus semper est inchoanda, cap. xviii, vers. 6. ei servire, regnare est, cap. nr, ven. 15. ejus servitus est quadruplex, ***ibid.***

Virtutis definitio : ipaa summum hujus vil® bonum est, cap. xLiv, ven. 3. est facilis, cap. u, ven. 22. ei studendum ante tempos, quo sensu, ven. 38. ejus elogia ex theologis el philosophis, ***Procem.***

Pater tuus, qui videt In abscondito. — Deus est totus oculus, cap. xixiv, vers. 18. est ubique present, cap xxui, vers. 26. Deus est in omnibus, el ipse est omnia, cap. inn, ven. 29. Presenti® Dei habenti® praxis cl modus, cap. xlvii, vers. 10. Dei jugis memoria babeoda est, cap.Mv, vers. 22.Oculus Dei intuetur omnia, cap. xxm, vers. 26. est sole lucidor, ***ibid.***

ÔABBATO POST CINERES.

Confidite, ego scm, nolite timere. — Deus dat vocationi gratiam congruam, cap. xv, vers. 5.

Et quotquot tangebant eum, salvi fiebant. — Christus sutnmu; est medicus. Medico porro omni triplex debetur honos, cap. xxxvin, ven. 1. Veterum nonnulli censucrc non esse utendum medicis, ***ibid.*** bine etiam nonnulli medicinam damnarunt, vers. 3. Medicamenta omnia & Deu profecta sunt et creata, vers. 5, 6. Asceta» prisci, a Deu sanitatem sperantes, abstinebant medicis, non posteriores, vers. 12.— ***Vide Indicem rerum, verb.*** Medicus, Medicina.

DOMINICA 1 IN QUADRAGESIMA.

Ductus est Jesus in desertum a spiritu. — Turba hominum el negotia declinanda quietem sectantibus, cap. xviii, vers. 33.

Ut trntabetur. — Tcntatio ostendit qualis sit Justus, cap. xxvn, lers. 6. Oratio dat robur in tenlaliune, el in quolibet prælio, cap. xlvii, vers. 6. Deo incipiens servire, tenlaliones exspectet, cap, n, vers. 1. Cur servi Dei lentantur, ***ibid.*** Qui lentantur, sunt milites et associ® Christi» ***ibid.*** Tentationum remedia, *ers. 2, 3, 4 et seq. Novitii in religione direnimole probantur, cap. iv, vers. 18. — ***Contule Indicem rerum, verb.*** Tentai®, Tribulatio.

Et cum jxjunasset. — Jejunium patrat miracula, cap. XLviil, vers. 2. — ***Vide plura notata Feria IV Cinerum.***

Accedens tkntator. — Anima tres habet hostes, cap. XXV, vers. 4. Hæc lucta Christi cum diabolo, imago est luctata», qua cum virtute el sapientia identidem nobis luctandum est, cap. Ii, vers. 25.

Mitte te deorsum. — Dæmonis in homines odium, cap. xxxix, vers. 83. Peccati periculum cavendum, cap. in, vers. 27.

Non tentabis Dominum. — Ut Dominus Salanam suo jugulat telo, sic malum plerumque recidit in auctorem, cap. xxvn, vers. 29, 31. Humilitate tentationes optime superantur, cap. n, vers. 2. Animus excelsus a nullis vincitur tentalionibus, vers. 3. Fiducia in Deum optime omnia dæmonis tela retunduntur, vers 6. Certandum nolu est viriliter, el athletarum more, cap. iv, vers. 33.

Ostindit *nu* oota itou mundi, et gloriam eoum. — Mundus plenas est laqueis, cap. a, vers. 20. Omnis mundi glori* brevis est, cap. x, vers. 12. Rerum humanarum et regnorum circulus, *ibid,*

Hæc omnia tibi dabo. — Speciosa quidem hoc in mundosuis dæmon spondet, sed in hora mortis ils insultabit, rap. in, vers. (9. nt diabolus hic mentitur, sic omnis mendaiei similis est, cap. xx, vers.2

Si cadkms adoraveris mb. — Pericula favoris popularis, cap. vu, vers. 7. Superbia est initium omnis peccati, cap. **x, vers. <5.** Non est hominibus concreata, vers. M.

FERIA H.

Hospes emam, et collegistis mb. — Hospitalitas commendalur. cap. xf, vers. 31.

In supplicium æternum. — Æternltatls definitio et etyma, cap. XXXl, vers. 10. quam ea sit longa et intermina, cap. xviu, vers. 8. Ignis inferni an sit corporeus, cap. vu, ven. 19. Cur damnati crucientur, igne: ignis gehennæ est sulphureus : hic est maxima pœnarum quinque de causis: an in inferno sint veri vermes, *ibid.* Vermis conscientia damnatos maxime torquebit, *ibid.* Ignis impios consumens, quintuplex est, cap. xxt, vers. 10. In gehenna non est solum ignis, sed et alia tormenta, cap. xxxix, vers. 86. Infernalium suppliciorum gravitas, cap. xl, vers. 5.

Quamdiufecistis uniexuis fratribus meis.— Quod pauperi datur, Christo datur, cap. xiî, vers. 2. Virtus hominem iu hora mortis tuetur el protegit, cap. vi, vers. 80.

FERM III.

Ex orb irfanticm perfecisti lacdem. — Humiks Ut pueri, sunt vere sapientes, cap. xv, vers. 7.

FERIA IV,

Sicut rurr Jonar in ventre ceti. — Mira natura cetorum, cap. xliii, vers. 27.

Audire sapientiam Salomonis.—Salomon non est auctor Ecclesiastici, cur tamen ei ascribatur, Prolegom.— *Vide Indicem rerum, verb.* Salomon.

Scopis mundatam et orxatam. — Studendum decoro et munditiei, cap. xliv, vers, 6.

Ficnt novissima PEJORA prioribus. — Relapsus in peccatum est gravior lapsu, cap. xxxiv, vers. 31. Quam is noxius, sit, cap. vu, vers. 15.

FERIA V.

Non sum missus nisi ad oves qd.e perierunt domus Israel. — Sapienti© radices misit Deus in* Israel, cap. ixiv, ven. 13.— *Vide Indicem rerum, verb.* Israel, Judsi.

FERIA VI.

Multitudo magna languentium. — Sanitas quantum sit bonum el Dei donum, cap. xxx, vers. 15. quæ eam conservent, *ibid,* est auro potior, vers. 10. Medicis quatenus sil utendum, ct quis iis honor tribuendus,— *Vide notata Sabbato post Cineree, et Indicem rerum, verb.* Medicus.

Morbi, miseriæ, ærumnæ, casus, infortunia hominibus ab Adami peccato accidunt : atque hoc jugum illis impositum jam inde ab initio per Adamum, cap. xl, vers. t. et quanta id jugum mah complectatur, *ibid.* Peccati originalis decem pœnæ, *ibid.*

DOMINICA il IN QUADRAGESIMA.

Ajaumpait Jesus Petrum et Jacobum.—Ut Dominus pau- (ta* truuÜguratioais su© testes adhibuit : ita consiliarii i pauci, et cum delectu seligendi sunt, cap. vi, vers. 6. *Vide indicem rerum, verb.* Amicus, Concilium, S. Petrus,

Resplenduit facies ejus sicut sol. — Solis ct justi nmlogiæ, cap. xiv», ven. 12. Christus est sol justitiæ, *ibid.* solis elogium, cap. xliii, ven. 2. sol est typus Christi, *ibid,* an sit igneus, vers. 4.

Vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix. — Nivii commoda, cap. xliii, ven. 14. ejus miranda ot causa», ven. 20.

Nube* lucida obumbravit eos. — Nubes est thronus Dei, cap. XXIV,vers. 7. Nebula tegens terram quæ sit, vers. 6.

Moysi unum. — Elogium Moysis, cap. xlv, ven. 1 et seq. — ***Consule Indicem rerum, verb.*** Moysis.

Et Et-i.fi unum. — Eli© elogium, cap. xlviii, ven. 1. per eum zclozi denotantur, *ibid.* Cur hic raptus sil curru igneo, ven. 9. certabit in fine sæculi cum Antichristo» et ad Christum convertet Judæos, ven. 10. — ***Vide indicem rerum, verb.*** Elias.

FERIA II.

Qui misit mr, verax est. — Anima sancta quomodo enuntiet vera, cap. xxxvn, vers. 18.

FERIA III.

Patrem nolite vocare vobis super terram. — An filius idem possit ex aliis parentibus nasci, cap. vu, vers. 30.

FERIA IV.

Dic ut sedeant hi duo. — Ambitiosorum mores describuntur, cap, xuii, vers. 5.

Nsscris quid petatis. — Honores non sunt ambiendi : et ambitionis damna et cruces, cap. vu, ven. 4. — ***Vide Indicem rerum, v&b.*** Ambitio.

Principes Gentium dominantur eorum. — Potens non sit superbus nec se inferioribus insultet, com. vii, vers. 12. Cum potentibus non est litigandum, cap. vm, vers. 1 el 2. in aulis quomodo versandum sit, cap. vm, vers. 10. Rector qualis esse debeat, cap. xxxii, veri. 1 el seq. sit sapiens, cap. x, vers. 1 el 2. Tyrannus in quo a rege differat, cap. x, ven 6. Polenliorum injuria» sunt ferendo», cap. ini, vers, 4. — ***Vide indicem rerum, verb.*** Princeps, Rex ; ***et notata Dominica XXIi post Pentecost.***

Indignati sunt duobus fratribus. — Reges oderunt eos qui plus cæteris sapere videri volunt, cap. vu, vers. 5.

Filius hominis non venit ministrare, sed ministrare. — Humilitas est propria virtus Christi, cap. x, vers. 15.

FERIA V.

Homo quidam brat divus. — Dives facile lites movet, cap. xxviii, vers. 12. similis est idolo, cap. xxx, vers. 19. Dives in auro non sperans beatus est, cap. xxxi, ven. 8. tripliciter dives salvatur, *ibid.* Dives in auro non sperans facit quasi miracula, vers. 9. Prosperitas mentem dissolvit, cap. xLi,vers. 17. — ***Vide notata Dornin. H post Pentecost., et Indicem rerum, verb.*** Aurum, Dives, Diviti©, Opes. Hujus divitis nomen non est proditum. Nomen et fama comparatur bon.v vit», non magnificis operibn*. cap. xLix, vers. 2.

Purpura et byssa. — In vestitu non est gloriandum, cap. xi, vers. 4.

Lazarus mendicus. — Mendicorum vita potius mors est quam vita, cep. il, vers. 30.

Factum bst ut moreretur mendicus. — Mnrs el vita quid sit, cap. ili. vers. 1. Ipsa suavis est indigentibus, ©gris, senibus, anxiis, desperantibus, vers. 4.

Fili, hecohdare quia recepisti bona in vita. — In die bonorum habenda memoria malorum, cap. xi, vm. 27. In altera vita felicium et infelicium sortes niuLibuntur, *ibid.* Nemo aule mortem beatus dicendus est, vers. *0,

Nukc autem hic consolatur, tu cruciaris.— Pauperum el divilum sorte* diffriiinl, cap. xiii, ver». 25.

In hunc locum tormentorum* — Infernalium supplicio-rum gravitas, cap. xl, ver». 5. — Fide ***notata Fena ¡I post Domin. in Quadrages.***

FERIA VI.

Locant aliis agricolis.— ***Vide notata Domin. in Sexagesima.***

Malos malm perdet. — Deu* nulla peccata non punit, cap. v, vers. B.

SABBATO.

Adolemzentior,—Juventus robusta est, cap. xxv, ven. 6. adolescentes quomodu se in convivio gerant, cap. xxxii, vers. 11 elseqq. Verecundia eos decet, vera. 14.

Vivendo luxuriose. — Vilia el lascivia juventutis in senium durant, cap. xi, vers. 10, el cap. xxv, vers. 5. Filii lascivi et venerei sunl dedecus pain, cap. xvi, vers. 1 cl 4. Juventus non est danda vitiis, senectus pœniteiilir, cap. xvi!, vers. 27. Concupiscentia puero est similis quoad tria, cap. xxx, vers. 8. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Libido, Fornicatio, Meretrix, Mulier.

Ego autem hic fame pereo. — Ærumuæ impios nugis cruciant quam pios, cap. xl, vers. 8.

Surgam, et ibo ad patrem. — Conversio non est dc die in diem differenda, cap. v, vers. 9. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Pcenitens, PœnitenIm.

Paif.r, peccavi in coelum ef coram TB. — PœniteDlie origo, ratio el essentia, cap. v, vers. 9.

Symphonia. — Musica recte in conviviis adbibetur, cap. xxxii, vers. 5. cl 8.

Mortuus est et revixit. — Peccator deplorabitis est, cap. XXVI, vers. 27. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Peccator, Peccatum.

DOMINICA III IN QUADRAGESIMA.

Omnb regnih in se divisum desolabitur. — Cupiditas est causa discordie, cap. xxv, vers. 2. Antitheta rerum universum hocornaul, cap. xxxm, vers. 15. — ***Reliqua vide in Feria IV pou Dornin,*** in ***Quadrag.***

FERIA II.

Sun Elíseo propheta. —Elise! elogium, cap. xlviii, ver*. 13. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Eliscus.

Ad mulierem viduam. — Viduarum preces exaudit Deu*, cip. XXXV, vert. 18.

FERIA III.

CORIHPB BUM INTER TE ET IPSIM SOLUM. — III Im IICIDO 4 I corripiendus, cap. Vlu, vers. 13. Quo affectu qui* sit arripiendus, ***ibid.*** Correptio quas tubere debed conditio* ûes, cap. XIX, vers. 13. eam odiens, odit medititi un, cap. xx», vers. 7. Timms Dcum si corripiatur, statini ad cor redit, cap. xxi, vers. 7. — ***Vide Indicem rerum. verb.*** Correctio, Castigatio.

Ipsim solum. — Consilia sint secreta, cap. vm, vers. 21. secretum est custodiendum, vers.

Si duo ex vobis consenserint. — Conjuges sint inter *e concordes, cap. xl, vers 23; rap, xxv, vers 2.— VYrfe ***Indicem rerum, verb.*** Conjnx, Concordia, Uxor.— ***Vide et notata in festo S. Marci Evangelisti?.***

FERIA IV.

Honora patrem titu et matrem tuam. — Matri honor deferendo' ost,c-ip. m, vera. 3. S. nes non sunt spernendi, aod eorum moios ferendi> dp. vm, vera. 7. Filii probi sunt patri decus, gloria et gaudium, cap. xxv, ven, 10; cap. xxx, vers. 3. Filii heroum plerumque Mint degeneres, cap. xix. vers. 13. Filli quid sint docendi, iòid. el quidem a tenens, cap. vil, vers. 25 el 26. Parentes honorans espial peccata, cap. in, vers. 5. quibus rebus sial honorandi, vers. 8, 9,14. eorum cook raptus vocatur btasphetnia, vers. 19. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Filius, Parentes, Paler.

Et qui maledixerit patri. — Hinc el parentes subinde maledicunt film quorum maledictio sæpe est efficax, cap. hi, ten. 11, 19. Pater misceat gravitatem lenitati, cap. xxx, vera. 10.

Munus qlodcimque est exme. — Victima e rapini pauperum offerenda non est, cap. xxxiv, vera. 24 et 23. Qui talem offert nihil lucratur, vers. 29. Oblationes nostrae uniendae sunt meritis Christi, cip. xxxv, vers. 11.

lirpocaiTX. — ***Vide notata Dornin XX/1, poet Pentecost***

Cor eorvm longe est a me. — Interiora hominis e qnv luor externis signis dignoscuntur, cap. xix, vers. 27.

Adduc et vos sini intellectu estis. — Mens el venier invicem comparantur, cap.xxxvi, vera. 20.

Quæ procedunt db ore, ea Coinquinant. — Multiloquium el garrulitas cavenda, cap. vu, vers. 15. Lingua incendio comparatur, cap. vin, vers. 4. Linguæ lapsus est iacilis, cip. xiv, vera. 1. Sapiens ct stullU3 quomodo loquela dignoscantur, cap. xxi, vers. 29. Verba sont mentis speculum, cap. xxvu, vers. 8. Lingua mullos occidit, cap. xxvnt, vers. 22. Lingua nequam pejor esl morte, vers. 25. Lingua flimraæ est similis, vers. 26. Lingua maledica similis leoni el pardo, vers. 27.

De corde exeunt. — Cordis affectiones et mala : ejusdem discilptio, cap. U. vers. 15. Cor durum describitur cap. in, vers 27. Cordis dari et sapientis aotiibeses, vers. 51« Cor bonum facit vultum bonum, malum, malum, cap mi. vera. 31. Cor symbolum est anime et prudenti», cap. u. vers. 28.

Falsa testimonia. — Mendax est diabolo similis, cap. xx, vers. 26. el deterior fure, cap. v, ver*. 17, el cip. 20, vers 27. Deicidio quantum sil malum, cap. xix, vers. 10. Convicii el fumi analogie, cap. xxii, vers. 80. Detractionis remedia, cap. xxviii, vers, 18 cl seq. Mendacium semper malum esl, cap. vu, vers. 14.

Blast OEMIb. — Btaspbemia est morte vestita, cap. xxni, vers. 15. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Lingua, Detractio, Maledicus.

FERIA V.

Singulis manus imponens, a'rabat boa. — ***Vide notata Sabbato post Cineres.***

Demonia clamantia : Quia tu es Fiucs Dei. — Pecantores timeo vere non laudant Deum, cap.xv, vers.9d lo.

Et detinebant eum ne discederet ab ei*. —Sapiens ita loquitur, ut omnes apud cum esse ge*tianl, cap. xx, vera. 13. Sermo suavis mire mentem delectat, cap. xl, 21.

FERIA VL

Niwquid tu mwor es patre nostro JacobY — Jacobi patrrarcbæ elogium, cap. xliv, vera. 26.

Dedit Jacob Joseph filio suo. — Joseph patriartha et Henoch inter se comparantur, cap. xux, vers. IO.

Non coutuntur Judei Samaritanis. — Sdirmi Samarilarutu a Judæis unde et qua occasione orluiusil, cap. u vers. 28.

Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. — Christus est fons vital, cap. i, vera. 5. Deus nostra est vita, cap. iv, vera. 12, eleap. xiu, vera. 18.

SABBATO.

Deprbhlnsam in adulterio. — Meretrix stercori coropa*

raliir, cap. ix, ren. 10. Adulterium semper a Deo punitur, cap. xxiil, ven. 30. ejus culpa est quintuplex, vers. 33. varia ejus pœna, vers 36. Conjugii ¡ídem varia docent animalia, vers. 30. Zelotypia ex adulterio naia est grave malum in femina, cap. xxvi, vers. 8. — ***Vide indicem rerum, verb.*** Adultera, Mulier, Uxor.

Scribebat in turra. — Videtur hic Redemptor accusantium peccata in terra scripsisse. Dei oculus intuetur omnes cordis latebras, cap. xvi, vers. 16. — ***Vide supra Feria VI post Cineres,***

Nemo te condemnavit? nemo, Domine. — Non est quis statim condemnandus, cap. xi, vers. 7.

DOMINICA IV IN QUADRAGESIMA.

Vide notata Doinin. VI post, Pentecost.

Quia hic est verb Propheta. — Prophetandi origo est unio cum Deo, cap; xxxvn, vers. 18. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Propheta, Prophetia.

FERIA II.

Cim fecisset qua^i flagellum. — In ira nemo est castigandus, cap. vin, vers. 13. Ira est quasi fera, et hominem reddit ferinum, vers. 19. — ***Vide notata Dominica IX post Pentecost,***

FERIA III.

Nolite judicare secundum faciem, justum judicium judicate. — Judices iniqui justitiam violant, cap. xx, vers. 3. justitia enim pingitur ut virgo, vers. 2. Judex sit prudens d sapiens, cap. x, vers. 1 et 2. — ***Vide plura*** in ***Indice rerum, verb.*** Judex, Judicium.

FERIA IV.

Quis peccavit, etc., ut hic cæcus nasceretur? — Fabrica singulorum hominis membrorum, cap. xvii, vers. 5. Ratione fabricæ suæ ad Deum amandum homo tenetur, vers. 6.

Peccatores Deus non audit. — Peccatores vere non laudant Deum, cap. xv, vers. 9 et lo.

Si quis Dei cultor est, hunc exaudit. — Sapientes et pii jugiter laudant Deum, cap. xv, vers. 10.

Qui mendicabat. — Mendicorum vita mors est potius quam vita, cap. xl, vers. 30. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Pauper, Paupertas.

In peccatis natus es totus. — Impii in maledictione nascuntur, cap. xu, vers. 12. Parentes impii quare filios improbos gignant, ***ibid,***

FERIA V.

Misericordia motus. — ***Vide notata Dominica VI post Pentecost, et in Indice rerum, verb.*** Misericordia.

Infirmitas ubc non est ad mortem. — Infirmitatis utilitas, cap. xxxvni, vers. 7.

Lazarus amicus nister. — Speculum est imago amicitiæ, cap. xn, vers. 10. Amicitiam quinque vitia abrumpunt, cap. xxii, vers. 27. Amici quæ sint offleia, vers. ¿2, Amicitis praestantia ct elogium, cap. xxxvn, vers. 2. Amicus vetus novo est melior, cap. ix, vers. 15. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Amicitia, Amicus.

Qqod dixerat de morte eius. — Mors vocatur judicium, quare, cap. xxwin, vers. 23.

Eco sum resurrectio et vita. — Deus nostra est vira, cap. iv, vers. 12. est item animæ anima, cap. vu, vers. 31, cl cap. xn!, vers. 18. Ad vitam spiritualem decern res sunt necessaria*, cap. xxxix, vers. 31.

Vocavit sororem suam silentio. — Maria forsan conUinpUlioni intenta lib* vacabat, quia omnis contemplativus mente esse vacuus debet, cap. xxxviii, ver*. 25. Contemplationis remora*, ***ibid.***

Vadit ad monumentum ut ploret idi. — Lucius in morte moderandus est, cap. xxxviil, vers. 18. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Luctus.

Turbavit shmetipsum. — Compassione levatur dolor afflicti, cap. vu, vers. 38.

Lacrymatus est Jesus. — Mundus est locus Incry mar nui: Christus hic Revisse legitur, at nunquam risisse, cap. xx/, vers. 23.

Solvit eum. — Pœnitentia in peccatore, cujus typus est hic Lazarus, omnes scelerum nexus dissolvit, cap. xx, vers. 4. — ***Vide notata in festo*** S. ***Maria Magdfahnœ, ct Indicem rerum, verb.*** Peccator, Pœnitentia.

SABBATO.

Eoo sum lux mundi. — Quibus modis Christus animam illuminet, cap. i, vers. 5. Futura non sunt realilcr «tornititi presentii, vers. 4. — ***Vide notata in Festo Nativit., ct Indice rerum, verb.*** Lumen, Sol, Stella.

Et nemo apprehendit eum. — Verbum dulce amicos multiplicat, cap. vi, vers. 5.

Locutus est in gazophylacio. — Coram Deo nemo vacuus apparere debet, cap. xxxv, vers. 6.

DOMINICA PASSIONIS.

Quis ex vor is arguet me de peccato? — Conscientia remorsus est velut canis latrans, cap. xxi, vers. 2. Fuga peccali est nobile sacrificium, cap. xxxv, vers 3.

Plura vide Dornin, in Quinemag. de peccato, item in Indice rerum, verb. Peccator, Peccatum.

Numquidtu major es patre nostro Abraham? — Abrahami elogium, cap. xliv, vers. 20 et scq.

Et Prophetæ mortui sunt. — Omnibus est moriendum, cap. XIV, vers. 12.

Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. — Gloria Dei duplex est, interna et externa, cap. xui, vers. 26.

De Passione Domini qui habere materiam volet, adeat Indicem rerum, verbis Jasus, Passio.

FERIA IV.

Opera quæ ego facio, ilkc testimonium perhibent de me. — Omnis meditatio debel ad praxin cl actionem redigi, cap. vi, vers. 37.

DOMINICA PALMARUM.

Solvite, et adducite mihi. — Bestia* cl fere obedium hominibus, cap. xvii, vers. 4.

De Palma vide caput xxiv ***Ecclesiastici, vers,*** 18.

FERIA V IN COENA DOMINI.

Hymno dicto. — Mos agendi gratias post sumptum cibum, cap. XXXII, vers. 17. Ita faciebant oliin prisci Christiani, ***ibid.***

IN FESTO PASCIIÆ.

Resurrexit. — Resurrectionis symbolum est lilium, cap. xxxix, vers. 10. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Resurrectio.

Patres qui in liinbo detinebantur, saepe per angelos illuminabantur, cap. xxiv, vers. 45. Christus resurgens ad infernum damnatorum personaliter non descendit, ***ibid.*** sed in purgatorio plenum jubilœum dedit, ***ibtd.***

Erit sepulcrum ejus gloriosum. — Sanctis variis sunt monumenta magnifica erecta, cap. xuv, vers. U.

FERIA II POST PASCHA.

To solus peregrinos es?—Peregrinatio docet Mpere, cap. xxxiv, vers. 11. Peregrinandum est ad scientiam parandam, cap. XXXIXt vers. 5. — ***Vide /ndlcan rerum, verb.*** Peregrinatio.

De Jesu Nazareno qui fuit.—Chrisli memoria suis gratissima est» cap. xux, veri. 2,

Nos sperabamus.— In Deo sperans benedicitur, cap. XXXIV, vers. Ià.

Nonne oportuit Christum pati, et ita intrare? — Humiliatio probat el purgat Dei servos, cap. n, vers. 5.

Interpretabatur illis in omnibus Scripturis. — Sacræ Scriptur® studio paratur sapientia, cap. xxxix, vers. 1. huic cuines Ecclesiæ Doctores el SS. Patres studuere, ***ibid,*** et vers. 2. — ***Vide Indican rerum, verb.*** Scriptura.

Nonne cor nostrum ardens erat? — Deus succurrat lentatis patienter opem ipsius exspectantibus, cap. n, vers. 3.

FERTA III POST PASCHA.

Existimabant se spiritum videre. — Samuel a Pythonissa evocatus an vero apparuerit, cap. xlvi, vers. 23.

DOMINICA IN ALOIS.

Pax vobis. — Sapiens et justus in perenni est pace, cap. Ii, vers. 85. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Pax, Concordia, Amor.

Quorum remiseritis peccata.— Confessio criminum pen. det a confessione el laude Dei, cap. xvii, vers. 25. Confessionis encomia, cap. iv, vers. 31.

Vide notata Domin. X post Pentecost, et ¿n ***festo*** S. ***Maria Magdalena.***

DOMINICA II POST PASCHA.

Ego sum Pastor bonus. — ***Consule Indicem rerum, verb.*** Episcopus, Butor, Prælatus.

Animam meam tono pro ovibus meis. — Deus est amicus fidelis et fortis, cap. vi, vers. 14. item Christus, vers. 17. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Amicus, Amicitia.

DOMINICA III POST PASCHA.

Modicum, ht non videbitis me. — Deus unicuique tribulationes juxta vires admetitur, cap. vi, vers. 22.

Mundus gaudebit, vos vero contristabimini. — Impii hic prosperantur, pii Affliguntur, cap. xt, ver*. 14 ct 28.

Tristitia vestra vertetur in gaudium. — Patiens post patientiam iterum florere et fructificare incipit, cap. i, vers. 29. Qui patiens est, est potens, maxime Deus, cap. n, vers. 23. Conscientia bona remedium est tristitia?, cap. xxx, vers. 22. Tristitia fugat cl contristat Spiritum Sanctum, vers. 23 el 26. hominem enecat, vers. 25. ejus remedia, ***ibid.*** Trilliti® tria damna, cap. xxxvni, vers. 19. Ærutnnæ magis cruciant impios quam pios, cap. xt, vers. 8. — Fida ***Indicem rerum, verb.*** Tribulatio, Tristitia, Patientia.

Gaudium vestrusi nemo tollet a vobis.— Solidum gaudium tantum in Deo reperìtur, cap. Ii, vers. 20. el ipsum est de sola virtute, cap. xxx, vers. 16. Tres fructus Itelitic, vers. 23. Delectatio spiritualis major est carnali, cap. xxxii, vers. 17. Justi gaudent de pœna impiorum, cap. xxiv, vers. 23. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Gaudium, Lœlilia.

DOMINICA IV POST PASCHA.

Arguet mundum de peccato, — ***De peccato vide notata Domin. in Quinquagesima, ct Domin. Passionis, ct Indicem rerum, verb.*** Peccator, Peccatum.

De justitia — De propitiato peccato non oportet nos esse sine metu, cap. v, vers. 5. Justitia: comes est pax r vers. 12.

Docebit vos omnem veritatem. — Sapienti® fructus, cap. vi, veri. 20. ca a paucis invenitur, vers. 23. est laboriosa cl ponderosa, ***ibid.***

Adhuc habeo multa vobis dicere, — Secreto amici celanda sunt, cap. xxvn, vers. 17. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Secreta.

Sed non potestis portare modo. — Dei magnala hemo ad fundum penetrare nequit, cap. xviti, vers. 6.

IN LITANIIS MAJORIBUS.

Petite, et dabitur vobis. — Praeparatio ad orationem quadruplex est, cap. xviii, vers. 3. Optima præporalio est bona orandi intentio, ***ibid.*** In oratione bibenda attentio el silentium, cap. xu, vers. 25.

Eo quod amicus ejcs sit. — Amicui est medius inter inimicum et adulatorem, cap. xxxvn, vers. i. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Amicus, Amicitia, ***et notata Domin. in Septuag. et Feria VI, post Domin, III in Quadrages.***

IN DIE ASCENSIONIS.

Non est vestrum nosse tempora. — Temporum et ævi vices novit Deus, cap. xlii, vers. 19.

IN FESTO PENTECOSTES.

Tanquam advenientis spiritus vehementis. — Quid Deui in sibilo auræ tenuis apparens Eliæ, vellat denotare cap xlviii, vers. 7. — ***ride de vento notata Domin. IV post Epiphaniam.***

Et apparuerunt illis lingue. — Lingua sancto donum est Spiritus Sancti, cap. xi, vers. 30, Linguæ igneæ Apostolorum sunt in Eliadenolat®, cap. XLvui, vers. 1.

Paclm relinquo vobis.—Pax est comesjusliti®, cap. v, vers. 12 Sanctus in perenni pace et gaudio vivit, cap. Ii, vers. 35.

Quem spiritum Eh® duplicem sibi dari petierit Eliseti*, cap. xlviii, vers. 13. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Spiritus Sanctus, Lingua.

Inter dona Spiritus Sancti non postremum est timor, de quo passim sermo est loto libro Ecclesiastici, quo nomine virtus et pietas inlelligitur.

Timoris Dei elogia quatuor, mp. i, ante vers. II. ipse est initium sapienti®, vers. 16. fidelibus concreatus est, ***ibid,*** dat sanitatem animæ ct corporis, vers. 22. facit longaevos, vers. 25. expellit peccata, vers. 27. est vera nobilitas, cap. X, vers. 23. urget ad profectum virtutis, cap. xv, vers. I. est quasi animæ auriga et nauclerus et speculator, cap. xxv, vers. 14. causal amorem, clamor timorem, vers. 16. esteras virtutes timor Dei in se complectitur, cap. XL, vers. 27. — Fide ***Indicem rerum, verb.*** Timens, Timor.

Timens Deum est ut sacerdos, rex, triumphator, cap. i, vers. 11.

Donum consilii ¡lem a Spiritu Sancio descendit. Consultamus de iis qu» libera sunt, cap. xv, vers. 14. Consiliarii quos habere conditiones debeant, cap. xxxvn, vers. 7, 9 et seq. Homo creatus cum consilio Dei, cap. xxxii, vers. 21. Consultor est res sacra, cap. xxxvn, vers. 12. Quinam sint in consilio vitandi, ***ibid.*** Cor est oraculum boni consibi, vers. 17. Consilii efficacia, ***ibid,*** ejus præstantia, cap. XL, vers. 25.— ***Vide Indicem rerum, verb.*** Consiliarius, Consilium.

Dc dono scientia vide in Indice rerum, verb. Sapientia, Doctrina.QuæscicnhaSpintus homini datasit,cap. xvir, vers. 6. Spiritus sapienti® quis dicatur, cap. xxiv, vers. 27, el cap. xxxvn, vers. 9.

FERIA II POST PENTECOSTEN.

Sic Obus dilexit mundum, — Opiis e*t verus amicus qui no< ab tierno amavit, cap. ix, vers. 14. Christus pro nostris debiti! *e fidejussorem præititit, cap. xxix, vers. 20. •- Fide ***Indicem rerum, verb.*** Jesus Christus, Deus, **Amor.**

IN FESTO SS. TRINITATIS.

Baptizantes ros. — Baptismo tollitur peccatum originale: hujus decem pœn®,cap. XL, vers. Lan Eva peccans ad poetem» id transmisisset, cap. xxv, vers. 33.

In nomine Patxis, et Fiui, et Spiritus Sancti. — Divina sapientia plena est notionibus rerum formandis creaturis secundum speciem cujusque idoneis, cap. i, vers. 10. In Deo sunt omnes virtutes, excepta humilitate, cap. xi, vers. 4. ipse summopere laudandus est, cap. xv, vers. 10. ejus magnalia homo ad fundum u<quc penetraro non potest, cap. xvm, vers, 6. varia ejus epitheta, cap. xxxiv, vers. 20. ejus pulchritudo, cap. xliii, veri. 1, est in omnibus. et lp<c omnia, cap. xliii, vers. 29. eum abundo et suflicienter laudare non possumus, vers. 31. quo plus cognoscitur, eo plura ***cognoscenda demonstrat, ibid,*** ejus omnipotenti® quinque mensura, vers. 37. est essentialiter sanctus, cap. xlvi, vers. 6. SS. Trinitas laudat seipsain laude immensa, cap. xv, vers. 10, et cap. xliii, vers. 34. ejui symbolum, cap, xvn, vers. 22. ejus 1res throni el adorationes, cap. xxiv, vers. 7. est fons amoris et concordi®, cap. xxv, vers. L denotatur periridem, cap. xliii, vers. 13. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Deus, Trinitas.

Christi deitas adstruitur, cap. i, veri. 4. Filius Dei est rapientia personalis, vers. 2. — ***Vide Indicem rerum , verb.*** Jesu* Christus.

Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sxculi.—Quomodo diessæculi sint innumerabile*, cap. i, vers. 3. item dies Israelis, cap. xxxvn, vers. 28.

DOMINICA I POST PENTECOSTEN.

Estote misericordes. — ***Vide notata Feria VI poet Cineree.***

Nolite judicare. — Judex fortitudinem habeat tum externam, tum internam, cap. vu, vers. ***G.*** Ex specie non est judicandum, cap. xi, vers. 2. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Judex.

Perfectus autem omnis rrit. — Vide ***notata Feria VI poet Cmeres, el in Communi Confessorum.***

Hypocrita. — ***Vide notata Dornin. XXII post Pentecosten.***

IN FESTO SS. CORPORIS CHRISTE

Qui manducat Hunc panem, vivet in æternum. — Eucharistia facit longævos, ut et timor Dei, cap. i, vers. 12. Aristus quasi pelicanus suo nos sanguino vivificai, cap. iv, vers. 12. est vita anima», cap. xiii , vers. 18. Eucharistia est pains vil®, cap. xv, vers. 3. dat robur animæ, vers. 4. in ci edimus el carnem Beal® Virginis, cap. xxiv, vers. 29. Sacriticiuin Mis*® quam sil honorificum,cap. i , ven 18. habet id vim impetrandi el opere operalo, cap. xxxiv, vers. 23. est summa realis Dei laus, cap. xliii, vers. 34. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Eucharistia, Sacrificium.

DOMINICA 11 POST PENTECOSTEN.

Juga boum emi. — Avaritia nihil est scelestius , cap. x, ver». 9. eju* proprietate*, ***tbid. est*** iniqua, cap. xiv, vers. 0. est mentis inopia, cap. xxvu, vers. L ejus comes osi invidia, cap. XXXI, ver*. 15. Avarus projicit inlima sui,quomodo» cap. x, vers. lO. ei non permanent luma : tempus ei preterit, rap, xi, vers io, quam sit miser , cap, xiv, vers* 8. decem ejus I slultiti®, ***ibid,*** non benefacit aliis, nisi animo maligno, vers. 7. est velut hydropicus, vers. 9. — ***Vide notata in Indice rerum, verb.*** Avarilia, Dives.

Uxorem duxi. — Libido hominem debilitat el enervai, cap. vi, ver». 3. et reddit impudentem, cap. xix, vers. 3. est tinea, cap. xlii, vers. 13. Pulchritudo eit illex libidinis, cap. n, vers, 5. Mulier fucata est Venus colorala, vers. 8. Mulieres opulent® dominantur viris, cap. xxv, vers. 30. Mulier est natura *alax, cap. xxvi, vers. 14. est similis igni, magneti, basilisco, cap. xlii, vers. 13. ejus epitheta el descriptio, vers. 14.

Nemo se aut sua mulieri credere debet, cap. vu, vers. 28. Non debel mulier viro dominari, cap ix, vers. 2. ejus laetus periculosus est, ver». 9. ejus malilla summa est,cap. xxv, vers. 17, 22, 20. Mala mulier est velut coluber, vers. 22. ejus nequitia est incurabilis, vers. 23. (alis mulier obtingit peccatori, vers. 26. Mulier imperiosa est viro contraria, vers. 30. a muliere ortum est peccatum, vers. 33. Scorpio est typus mal® mulieris, cap. xxvi, vers. 10. Mulieres vitanda» sunt, cap. xxxvi, vers. 24, ct cap. xlii, vers. 14. Uxor mala ingens est malum, cap. xxv, vers. 17.

Zelotypia ingens est conjugii malum, quam ea sit damnosa : ejus remedia, cap. ix» vers. 1.

Uxor domi est continenda, cap. xxv, vers. 1. sil sobria, cap. xxvi, vers. II. Uxor bona virum diversimode beat, vers. 1. talis est Dei donum, vers 3. maritum exhilarat, ct pellit dolorem, vers. 21.

Virginum aspectus cavendus est, cap. ix, veis. 5. Fili® sunt plerumque simi® matris ct filii pains , cap. xi, vers. 30,— ***Vide plura in Indice rerum, verb.*** Mulier, Femina, Libido, Virgo, Uxor, Concupiscentia, Zelotypia.

Sapientia est u.xor viri justi et sapientis, cap. xv,vers. 5. Iniquitas viri est melior benûcenlid mulieris, cap. xlii, vers. 14.

DOMINICA III POST PENTECOSTEN.

Erant appropinquantes ad Jesum peccatores. — Peccatores non sunt rejiciendi, nec exacerbandi, cap. vin, vers. 0, — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Peccator, Impii.

DOMINICA IV POST PENTECOSTEN.

Laxate retia. —Negotiantibus ct agentibus succurrit Deus, , cap. Ii, vers. 25.

In verbo tuo laxabo rete. — A Deo sunl orni ia incipienda, cap. xxxvn, vers. 19.

Belictis omnibus secuti sunt eum. — Velocitas in via Domini quam sit salutaris, cap. xxxi, vers. 27

DOMINICA V POST PENTECOSTEN.

Ego autem dico vobis, quia omnes qui, elo. — Gentiles putabant injurias vindicare honorificum esse, non ita Christiana lex, cap. xxvm, vers. 3.— ***Vide notata Feria V! post Cineres.***

Omnis qui irascitur fratri suo. — Ir® romadium c4 Dei memoria, cap. xxvm, vers. 8. Ira pini insaniam, vers. 14. Bilo carentia sunt longeva, rap. xxx, vers. 26.

Qui dixerit fratbi suo, Raca. — Detractor 1res uno ictu vulnerat, cap. xxvm, vers. 17. — ***Vide Indicem*** rerum, ***verb.*** Detractor, Lingua.

Quia frater tuus habet aliquid adversum tr. — Lis est multorum malorum causa, cap. xxvm, vers. 11. est scintili® similis, veri. 14.

DOMINICA VI POST PENTECOSTEN.

Misereor super turbam. — Libemlis est manu validus, cap xxiv, vers* I. Misericordia alitor in Deo eU, alitor in nobis t 1res ejus gradus in Deo, cap. xxxv, vori. 26* — ***Vide***

notata Feria IV post Cineres, et in ***Indice rerum, verb,*** Eleemosyna, Misericordia.

Nec UADtJir quod manducent. — Vitæ humans decnn res Bunt necessaria», cap. xxxii, vera. 31.

Accipiens panes. — Panibus noo otl cubito incumbendum, cap. XLi, ven. 24.

Gratias acens.— Aaronicui sacerdos quomodo benediceret populo, cap. xxxvi, vers. 19.

Manducaverunt, et staturati sunt. — Edendum citra satietatem, cap. xxxvn, ven. 32.— ***Vide Indicem rerum, verb.*** Cibus, Ponis, Modimperator, Convivium.

DOMINICA VII POST PENTECOSTEN.

Attendite a falsis prophetis. — Scandalosi et hirrelicl cavendi sunt, cap. vin, vers. 18. item peccatores, cap. xxii, Vers» 14 el 15.

Cum impiis agens (it plerumque culpas el pane eorum particeps, cap. xii, vers. 13. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Ilærotiens, Peccator, Impii.

Intrinsece* sunt lupi rapaces. —Audaces sunt vitandi, cap. vin, vers. 18. Lupi sunl sæviliæ et gulæ symbolum, cap. un, vers. 21.

DOMINICA Vili POST PENTECOSTEN.

Filii hujus secoli prudentîores sunt filus lucis. — Pauperes a divitibus sæpe ■educuntur, cap. xi , vers. 9.

Facite vobis amicos de mammona. — Eleemnsynarlus non timeat Inopiam, cap. iv, vers 8. Beneficentia facit divinos el quail deos, vers. 11. Benefacere meliti* est quam boni accipere, vers. 36. Munera non sunl capienda, cap. xx, vere. 31.— ***Vide notata Feria VI post Cineres, et m Indice rerum, verb.*** Elei! mo>yn.i.

Mammona iniquitatis. — Quatuor ob causas sunt diviline iniqua», cap. v, vers. 1. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Diyitiæ, Opes, Aurum.

DOMINICA IX POST PENTECOSTEN.

Quia si cognovisses et tu. — Novissimorum recordatio trahit hominem a malo, et incilat ad bonum, cap vu, vere. 40. Cognitio Dei quanti referat, est omnis boni fons, cap. XXXVI, vers. 5.

Quæ ad pacem tibi. — Felicitas sæpe est causa ruina, cap. XLvti, vere. 22.

Ejicere vendentes et ementes. — In ira nemo esi castigandus, cap. vin, vere. 13.

Vendentes. — in emptione ct venditione peccatum fa. Cile intercurrit, cap. xxvu, vere. 3. — Fide ***Indicem*** rerum, ***verb.*** Mercator, Mercatura.

DOMINICA X POST PENTECOSTEN.

Qui in SK confidebant. — Altiera se nemo Bcctelur aut quærat, cap. m, vomii.

Ut orarent. — In oratione studendum attentioni ct sikntm, cap, xi t, yért» 26,

Ni N SUM SICUT CETERI HOMINUM. — NcMIlo pote<l nlilS dc.liahcro el so laudaro, cap. n, vere. 14. In fortitudine tua et virtute nemo gloriari debet, cap. vi, vere. 3. in cœlu vitanda csl singularitas,cap.x iii, vera.20,cl cap. xxxii, vers. i, — ***pide Indicem rerum, verb.*** Superbia, Superbus.

Publicanus a longe stans. — Peccator humilla mllior est superbiente insto, cap. x, vers. 34. Oratio humilium exauditur, cap. xxxv, vere. 21. — Fide ***Indicem rerum, verb.*** Oratio, Preces.

Qui SH exaltat, humiliabitur. — Superbia Deo cl hominibus est exosa, cap. x. vere. 7. Homo nihil habet, quo «si magni faciat, veri. 9. Superbio) origo quam sit turpis. veni. 14. est velai pix, cap. nui, vere. 1. Soperbomm or* rognntiam retundit Deu», cap. xxxn, vere. 7.

Qui sbuinliat, bxaltabitui.— Humilitas magnaconv». nil maxnis, op. ni, vere. ***20.*** item summi modestia, ***ibid.*** Gnome de humiliate, tjusqne aaarquendc cap nt. ver». 21. Veterini amt bomi!ioria junioribus, ***ibid-*** Halemus varia motivi ad no» humiliando*, cap. vu, vers. 10 HumiUuUa gradu» duodecim , actui novem, signa decem, ***ibid,*** ipsa •ola exaltat, cap. xi, vere. 1, et cap. xx, vere. 11. que sit vera humilita», cap. xiii, were. 9. Tatis debetur Deo : ejua gradus, ***ibid. — t ide Indicem rerum, verb,*** Humihs, Humilitas.

DOMINICA Xi POST PENTECOSTEN.

Apebtæ sunt aubes ejus. — Aures sepiende sua* spi* nis, cap. xxvm , vere. 28.

Et solutum est vixcclum unguæ ejus. — 0* custodiendum «t, cap. xxii, vare. 33.

Loquebatur recte. — Pauca loquenda suot, eaquu circumspecte, cap. iv, vere. 84. Verba antequam proferantur, ponderanda sunt, cap. xxvm, vere. 19. Sermo suavis mire mentem delectat, cap. XL, vere. 21.— ***Vide Indicem rerum, verb.*** Lingua.

Tanto macis plus prædicabant. — Non debemus erubescere Christum confiten, cap. iv, vers. 14.

Bine omnia fecit. — Beneficus ab omnibus amatur et benedicitur, cap. xxxi, vers. 29.

In operibus Dei celebranda maxime sunt bonitas el potentia, cap, xxxix, vere. 21. Optra Dei g^nt admiranda, cap. xlii, vere. 23. Ipse iis intime presens est per c<*; -tiam, præsentiam, potentiam, ***ibid»*** lo omnibus iis notatur opposita dualitas vers. 25. Laus bonorum operum Deo est ascribenda, cap. XLVii, vers. 9.—***Consuls Indicem rerun,*** ucrò. Creator, Creatura, Laus.

DOMINICA XII POST PENTECOSTEN.

Diliges Dominum , etc., ex toto corde tco. — Debemu* studere Deo piacere, cap. li, vere. 19. Amons Dei septum gradus, cap. viiz vere. 32. Actus sex amoru Det, ***ibid.*** Quid sit cum ex loto corde diligere, ***ibid.*** Quam eum redamare debeamus,cap. xv, vere.2.— ***VideIndicemrerum, verb.*** Amor, Chantas, Dilectio.

Et proximum sicut teipscm. — Charitatis quanti <lt latitudo, cip xvi, vers. 29. ejus quinta sil vis et energia, cap. XL, vere. 20. ipsa sole designatur, cap. xuii, vers. 3.

Infondkns oleum. — Olea describitur, cap. xxiv, vers. 19. item balMinutD, vere. 20. Cur nonnulli Sanctijam murtui oleum exsudent, cap. l, vere. li.

DOMINICA XIII POST PENTECOSTEN.

Ite, ostendite vos sacerdotibus. — In confessione deponendus eat pudor : confessionis encomia, cap. iv , vere. 31. Confessio sacramentali* qnom ut secreta, cap. xxvu. vere. 19.— ***Vide Indicem rerum, verb.*** Confessio, Pœnitentia.

Saordotidus. — Sacerdotum magna dignitas : qui iis honos debeatur, cap. mi, vere. 3t il 33. eorum vari® dotes, cap. L, vere, il et 12. benedicentes populum *>mul Deum benedicunt, vere. 22.— ***Consule Indicem rtiwn, verb.*** Pontifex, Sacerdos.

Magna voce magnificans Deum. — Deum laudandi varii sunl gradus, cap. xliii, vere. 34. Sacerdotes Deum perpetuo Inudare debent, cap. xlv, vere. 19.

Nonne dbcfm mundati sint, et novam uri sunt?— Unus sanctus npud Douin potior universis impiis, cap. xvi, vere. 4 el 5.

DOMINICA XIV POOT PENTECOSTEN.

Nbmqfotbil duobus dominis sbuvirb.— Muudo at Dao

• niul placere nemo pntest, cap. ir, vers 14 — ***ride indicem rrrwn, verb,*** Herus Servitus, Sertus.

QciS VESTRUM COGITANS POTEST ADJICERE CUBITUM? — ***Homo nihil*** habet unde superbiat, cap. x, vers. 9.

Hesfiote volatilia coell — Aves cantu suo excitant hominem ad Dei laudem , cap. xlii, vers. 16.

Patem VESTEM coelestis pascit ¡LLA. — Providentia Dei singula intuetur et curat, cap. xvi, vers. 16.

Quoniam nec Salomon in omni gloria sua. — Animæ sancLc decor, cap. xxxvi, vers. 24. Salomonis elogium el viluperium, cap. xlvii, vers. 14. au sil salvatus, vers. 22. — ***ride Indicem rerum, verb.*** Salomon.

Si foenum acri, etc., Deus sic vestit. — Pulchritudinis vanitas, cap. xi, vers. 2. Mens formosa sæpe est in deformi corpore, ***(bid.*** Pulchritudinis descriptio, cap. xxv, vers. 28. Viridia oculos valde oblectant, cap. xl, vers. 22. — ***Consule Indicem rerum, verb.*** Pulchritudo.

De vestitu quid sollicitie^tis ? — Prosperitas est Dei donum, non fortunæ, cap. x, vers. 5.— ***ride Indicem rerum, verb.*** Vestes, ***et notata Dornin. II Adventus,***

QUÆHITE PRIMUM REGNUM DII, ET MAC OMNIA, CIC. — Divitiæ sunt donum Dei, cap. xi, vers. 14. Cultus Dei basis est reipubhcæ et regnorum, cap. xlix, vers. 5.

DOMINICA XV POST PENTECOSTEN.

Defunctus efferebatur. — Sancti sunt sæpe ab angelis ct bestiis sepulti, cap. xxxvill, vers. 16.— ***De morte vide nutata Domimeli post Pentecost, et in Festo Fidet. Animarum.***

Et hæc vidua erat. — Viduarum preces uxaudil Deus, cap. XXXV, vers. 18.

Misericordia motus. — Misericordia aliter est in Deo, aliter in nubis : 1res ejus gradus in Deo, cap, xxxv, vers. 26, — ***De misericordia vide notata Dornin. VI post Pentecost. el Indicem rerum, verb.*** Misericordia.

DOMINICA XVI POST PENTECOSTEN.

Hydropicus. — Avari sunt velut hydropici, cap. xiv, vers. 9. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Avarus.

Cujus vestbum asinus, etc., in puteum ? — Quare pecora et jumenta curanda sint, cap. vu, vers. 24.

Si LICET SABBATO CURARE. — PÜ similes SUIlt diebuS falls, cap. xxxm vers. 7.

Dicebat ad invitatos parabolam. —Mensalia præcepla varia traduntur,cap. x\xi, sers 12 et seq. Cubito non est ¡uni innitendum, cap. xu, vers. 24.

Tunc INCIPIAS CUM kUBOiiL — Pudor non bonus quis hit, cap. xli, vers. 19 cl 20. In quibus erubescendum sit, vers. 21 et seq. in quibus non sit erubescendum, cap. XLH, vers. 1 el <eq.

Recumbe in novissimo loco. — Honor summus est a Deo Lunorari, cap. x, vers. 2í. Nimia humiliatio sui velatur, cap. xui, vers. 9.

Omnis qui se exaltat. — ***Vide notata Dornin. X post Pentecosten,***

DOMINICA XVII POST PENTECOSTEN.

Diliges Dominum Deum. — ***ride notata Domin. XII post Pentecosten.***

Quid sil Deum ex loto corde diligere, cap. vu, vers. 32. Ipse Cot iu omnibus rebus el hominibus æqualiter amandus, cap. xi, vers. 14.

Dicunt u : David.—Davidis elogium, cap. xlyii, vers. 2 cl seq.

DOMINICA XVIII POST PENTECOSTEN.

Cm YiDbaET cogitationes eorum. — Deus videi minutissima quæque, cap. i, vers. 3. Futura non sunt realiter presentía (eternilati, vers. 4. — ***ride notata Feria ri post Cineres, et Dornin. XXII post Pentecost., ct in Indice rerum, verb.*** Cogitatio, Oculus.

Videntes autem turile timuerunt. — ***Fide indicem rerum, verb.*** Timor, Timens, ***et notata in Festo Pentecostes.***

DOMINICA XIX POST PENTECOSTEN.

Ad negotiationem.— ***ride Indicem rerum, verb.*** Emptio, Mercator, Negotiatio.

At ille obmutuit prk pudore. — Pudor ct verecundia est passio, non virtus , cap. iv , vers. 24. Pudor bonus et malus quis sit, ***ibid,*** et vers. 23, 26 cl seq.— ***ride Indicem rerum, verb.*** Pudor, ***el Domin. Xri post Pentecost.***

Dixit rex ministris : Ligatis, clc. — Damnati an per daemones crucientur, cap. xxxix , vers. 33.

Mittite in tenebras exteriores. — Deus punit citra Condignum, cap. vu, vers. 3, — ***ride notata Feria II post. Domin. I in Quadrag., et in Indice rerum, verb.*** Infernus, Demon.

DOMINICA XX POST PENTECOSTEN.

Erat quidam regulus,—Deo servire, regnare est, cap. iv, vers. 15. — ***ride notata Domin. III post Epiphan., cl in Indice rerum, verb.*** Rex, Princeps.

Incipiebat enim mori. — Mors semper adesse ct instare cogitanda est, cap. vn, vers. 40. Mors quare vocetur defluens, cap. lì, vers. 13.— ***ride notata in Festo Fidelium Animarum.***

DOMINICA XXI POST PENTECOSTEN.

Jussit eum Dominus venumdari. — Servi bene meriti sunt libertate donandi, cap. vu, vers. 23. — ***ride Indicem rerum, verb.*** Servus, Herus.

Misertus autem Dominus servi illius. — Quanta Dei sit in peccatores misericordia, cap. n, vers. 23, cl cap. iv, ver< 11.

Tenens suffocabat eum. —Ira esi quasi fera,cl reddit hominem ferinum, cap. vin, vers. 19. — ***ride Indicem rerum, verb.*** Ira, Iracundia.

Nonne ergo et te oportuit? — Mansuetudo in corripiente requiritur, cap. m, vers, 19. Injuriam oblivisci heroicum esi, cap. x, vers. 6. Injuria* condonandae stimuli, cap. XXVIII, vers. 2. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Mansucledo, Mitis, ***et notata in Festo omnium Sanctorum.***

SI NON REMISERITIS UNUSQUISQUE FRATRI SUO. — DcilS ignoscit ignoscenti proximis, cap, xxvin, vers. 1,

DOMINICA XXII POST PENTECOSTEN.

Ut caperent Jesum in sermone.— A republica expilare debent fraudes, doli, injuria;, cap. x, vers. 8. Sophistica est cavenda, can. xxxvii ,vcrs. 23.

Scimus quia verax es.—Sinceritatis descriptio, cap. ir, vers. 14. Veritatis dignitas, cap. vu, vers. 14.

Cognita nequitia eorum. — Melancholici semper mah cl falsa suspicantur, cap. m, vers. 26. Cor hominis est veluí abyssus, quod nemo penetrat, sed solus Deus, cap. xlii, vers. 18. Deus novit omnia possibilia, cap. 1, vers. 1.

Quid me tentatis, iiypocrit.e ?— Fraudulenti sunt hypocrite, cap. n, vers. 14. Hypocntæ Deum vere non amant, ncc colunt, cap. i, vers. 39. Varia symbola bypocnseos, v. 37. eam Undeni detegit Deus, vers. 39. —***ride Indicem rerum, verb.*** Hypocrisis. Hypocrita, Dolu«.

Ostendite mihi nimisma census. — Scite respondere posso interrogantibus (uti hic Christus facit) magna est prudentia, cap. vin, vers. 12. — ***ride Indicem rerum, verb.*** Pecunia, Respondere.

Cæsahi.— Prout rex est, lie cl populus, cap. x, ven 2, habet regnum a Deo. vers. 4. Reges a Deo prosperantur, vers. 5. Tyrannus in quo n rege differat, vera. 6. tyranni brevis sunt avi, vera. li. reges non sinant sc ab alio regi, cap. xxxm. vera# 20. sint humiles d mansueti, sic dia imperabunt, cap. x, vera. 6. — ***Vide indicem rerum , verb.*** Princeps, Rex.

DOMINICA XXIIi POST PENTECOSTEN.

Filia mba modo defuncta eat.—Vitæ brevitas, cap. xiv, vcrs.It. Mors nobis instat proxime, cap. xxxvin, vera. S3. Quid sit mors el vita, cap. xli, vers. 1. non est mors metuenda, sed patienter ferenda , vers. 5 et 6. eam Sancti optant, vers. 7. — ***Vide notata in Petto Animarum.***

Mulieu qua: sanguinis fluxum patiebatur. — Hæc, ut ait Marcus cap. v, mulla perpera fuerat a compluribus medicis. Medicina quippe tortura est, cap. xxxvin» vers 15. — ***Vide notata Sabbato poet Cineres ,*** et in ***Indice rerum, verb.*** Medicina, Medicus.

Cum vidisset tibicines. — Carmine et modulis tradita est ethica a priscis, cap. xuv, ver#. 5. — ***Vide Indicem rerum» verb.*** Mu>ica«

Exiit fama uxc in universam terram. — Boni nominis cura habenda est, cap. xli, vers. 15. — ***Vide Indicem rerum» verb.*** Fama, Nomen.

DOMINICA XXIV POST PENTECOSTEN.

Cum videbitis abominationem desolationis stantem in loco sancto.—Per hanc nonnulli intelligunl statuam Claris in templo adorandam propositam. Jeroboam fuit idololatriae nudor in Israel, el quare, cap. xlvii, vervJ9.

Sicur fulgur. — Fulguris mirabilia : fulgura sunt Judicii divini, cap. XLiii, vers. 14. Hujus causa est tonitru quod concutit terram : ejus causa, vers. 18. quid hoc anagogicc ct tropologico signiliccl, ***ibid.*** — licte ***Indicem rerum, verb.*** Fulgur, Tonitru.

Virtutes coelorum commovebuntur. — Iris cadesti* super quam judex Christus «edebit, describitur : ejus figura, effectus, symbola,cap. xlui, ven. 12,13. Grandinis descriptio, ven. 10. quid ca denotet mystice, ***ibid.*** Terræ mulus sunt signum magnificentia Dei, cap. xvi, vers. 19.—***Vide Indicem rerum, verb.*** Cœlum, Firmamentum, Stella , ***et notata Domin. I Advent.***

Et nisi abbreviati fuissent dies illi. — Dies delictorum qui dicantur, cap. xviii, vers. 27.

Venientem in nubibus coeli. — Nubes sunt quasi aves Dei, carum mirabilia, cap. xlui, vers. 15.

Henoch qui præcedet Christi adventum ad judicium, quare cl in quem paradisum sil translatus : ejus raptus d vita, redibit sub mundi finem cum Elia , cap. xuv, ver». 10. comparatur cum Joseph patriarchs, cap. xl, ix. ver» <0 ct 17, parsfilsus terrestris adhuc superes!. cap '»A vers. 10. Fûte ***Indicem rrru*** m, ***terb.*** Elias Ilcnoch.

Sicut suit in diebus Nox.— Noe elogium, cap. xuv, '•ers. 17.

IN DEDICATIONE ECCLESIÆ.

A Dei cultu ct templorum constructione omnia sunt ordienda, cap. xxxv, V|W. 10.

Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. —Christus semper habita! in Ecclesia Christiana, cap. xxiv, vers. 10. Coram Deo in templo non debemus apparere vacui, cap. xxxv, V< is. 6.

biotica rede in templis adhibetur, cap. xxxn, vers. 5. psalmodia fructus ct usus, cap. xlvii, ver*. 11. Decoro d ornatui studendum, cap. xuv, vers. 6.—Ficte ***Indicem rerum, verb.*** Templum, Ecclesia, Musica.

Festinans descendí.—Velocitas salutaris est,cap. xxxi, veis.27«

IN FESTO S. ANDREÆ APOSTOL!.

Vide notata Domina. IV poti PentecoiL

IN FESTO PORWICAT. B. MARUB VIRGINIS.

Obtulerunt vas TURTURUM. — Nemo coram Deo vacuus apparere debel, cap. xxxv, vers. 6. Oblationes nostra mendae sunt meritis Christi, vera. 11.

IN FESTO CATHEDRÆ S. PETRL

Respondens Simon Petals. — Simon pontifex, qui in Ecclesiasticus celebrat, quis fuerit : ejus elogium loto cap. L. — ***Vide indicem rerum, verb.*** Ecclesia, Petrus, Pontifex, Sacerdos.

IN FESTO S. MATTALE APOSTOLI.

Revelasti ea farvuus.— ***Vide notata in Ferto S. Michaelis, et Feria IV post Domin. III in Quadragee. et Indicem rerum, verb.*** Puer.

Statuescnt duos.—Etsi Joseph es.«et sanctus,et cognomento Justus, tamen Deo rem dirigente,. S. Matthias postpositus est; nam actus consilio sunt, non eventu, me* tieudi, cap. xxxn, vers. 23.

Sors cecidit aufer Mattulam. — Quisque debet sut sorte esse contentus, cap. xmi, vers. 24. Deus est bone fortume causa, cap. xxxm, vers. 7 — Ficte ***Indicem rerum, verb.*** Pontifex, Sacerdos» Apostoli, Furlutuu

IN FESTO ANNUNTIATIONIS B. VIRGINIS.

I ide notata Feria IV Quatuor Temper. Adventus; idem cMim ***est Evangelium.***

Sedem David Paths. — Davidis regís elogium, cap. xlvii, vers. 2 cl seq. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** David.

Qiu VIRO» non cognosco. — B. Virginis sirginitas inviolata, cap. XV, vers. 2.— ***Vide Indicem rerum, verb.*** B. Maria Virgo, Virginitas.

Rosarium quod Dcipane legitur, ex rosis Salutationum Augehcarum compositum est, cap. xxxix, vers. 17.

IN FESTO S. MARCI EVANGELISTA

Misit illos binos. — Cum paribus semper agendum, cap. xui, vers. 2. quit parcs paribu* gaudent, ver*. 20. Morum similitudo placet m aho, ***ibid.*** Concordiu d plch bona, cap. xxv, vers. 12— ***Vide Indicem rerum» verb.*** Amor, Dilectio, Chantas, Concordia.

IN FESTO INVENTIONIS S. CRUCIS.

Ita exaltari oportet Filium Hominis. — Crucis Christi symbola, cap. xxxiv, vers. 20. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Crux.

IN FESTO NAT1VIT. S. JOANNiS BAPTJSTÆ.

QCis futas fuer iste erit. — Qui aliqua in rc excellere cupiunt, se ei a puero applicent, cap. li, vers. 20, — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Joannes Baptista, Puer.

EN FESTO S. MARLE MAGDALENÆ.

Occasione B. Maria Magdalcn.c agi poterit de meretricum audacia cl impudentia, b.vc ingens est malunt cap. xxiii, vers. 6. Lupanana non sunt in chrtslianis urbibus permittenda» cap. xix, veri. 3. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Meretrix, Mulier, Fornicaria, Libido.

Lagrtmu cokfit migare pedes ejus. — l'œmteDlia est

tabuli posi animæ naufragium, cap. xvn, vers. 20. ad eam tria requirunt)r, Gip. xxxviii, vera. 10. in morte temper necersarir e«d, ***ibid.*** non est de die in diem differenda, cap. r, vers. 9. omnes criminum nexus dissolvit, cap. XX, vera. 4. — ***De oculis vide notata Domin. in S*ptuag., et in Indice rerum, verb.*** Oculus; ***item verb.*** Panitentia.

DCO DEBITORES ERANT CUIDAM FOENERATORI. — FttOUS Ct usura e»t morsus, Gip. xx, vers. 16. spondens pro alio triplici cautela sibi caveat, cap. xxix, vers. 19. nunquam ejus obliviscendum, vers. 20. ipse est a sponsione indemnis prostandus, ver*. 22. ***Vide Indicevi rerum, verb.*** Mutuum, Fœnerator, Usura.

REMITTUNTUR £1 PECCATA MULTA. — Peccatum fUgicndum quasi coluber, cap. 21, vers. 2. — ***Vide notata Domin. Passionis et in Indice rerum, verb.*** Peccatum, Peccator. Peccator dormienti similis est, el mortuo, cap. xxn, vers. 9 cl 10.

IN FESTO S. JACOBI.

Dic ut sedeant. — Audax cl impudens fuit petitio hujus matris. Quam porro ingens malum sit impudentia, cap. xxnr, vers. 6.

Vide et notata Feria IV post Domin. 11 in Quadrag. est enim idem Evangelium.

IN FESTO S. IGNATII DE LOYOLA.

. ***Vide Indicem rerum, Verb. S.*** Ignatius.

IN FESTO S. DOMINICI CONFESSORIS.

Vide Indicem rerum, verb. S. Dominicus.

IN FESTO TRANSFIGURATIONIS.

Vide notata Dominica II in Quadragesima.

IN FESTO ASSÜMPT. B. MAREE VIRGINIS.

B. Virgo est radix sapientiæ, cap. i, vers. 6. est nobis mater honorificala, cap. xv, vers. 2. est opus Dei sapicntìmimi : ejus sanctitas; est ct sapientia Christum incarnatis; alia ejus elogia, cap. xxiv, vers. 1, 26 el 42. in omnes se invocantes gratiam transfundit, vers. 5. fecit ul in collii oriretur lumen indeficiens, vers. 6. est velul nebula, ***ibid,*** item nubes, vers. 7. est tabernaculum Dei, vers. 12, eh mon nominis ejus, ***ibid,*** est principium operum Dei, vers. 14. est in plenitudine Sanctorum, vers. 16. est the-* «urus omnis sanctitatis, ***ibid,*** est rosa in Jéricho, vers. 18. item velul oliva el platanus, vers. 19. item balsamum el iiijrrha, vers. 20. item vitis, vers. 23. ejus fructus, vers. 21. in ipsa osi omnia virtus cl veritas, vers. 25. est dulcísima, vers. 27. est aquæuuclus iluvii divini, veis. 41. indgiiis ejus gratia, cap. xxvi, vers. 19. ejus decor, cap. xxxvi, vers. 24 ct 25. — ***Pide Indicem rerum , verb.*** B. M tri i Virgo.

Turbaris ebga plurima. — Occupationes minuere debent ii qui orationi vacaro volunt, cap. xvm, vers. 22. Contemplativi sint mente vacui, Gip. xxxvni, vers. 25. Contemplationis remoras, ***ibid. Consule Indicem rerum, verb.*** Negotium, Otium.

Maria optimam partem elegit. — Contemplationi vacans (cujus typus esi hæc Maria) in sapientia moratur, cap. XIV, vers 22. Meditatio est causa devotionis, cap. XXXV, vers, 8. — ***Vide Indicem rerum¡ verb.*** Contemplatio, Meditatio, Oralia.

IN FESTO S. BERNARDI CONFESSORIS.

Vide Indicem rerum, verb. S. Beruardui.

IN FESTO DARTHOLOMÆL

JUDAM hCAIHOTEM QUI FUIT PRODITOR. — Etiam Sancti aliquando graviter labuntur, cap. xlvii, vers tl.

IN FESTO DECOLLAT. S. JOANNIS BAPT1STÆ.

Placuit oculis ejus. — Saltatrices sunt illecebrosa, cap. ir, vers. 4. Pulchritudo illex est libidinis, vers. 5. — — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Mulier.

IN FESTO S. MATTHÆI APOSTOLI.

Sequere me. — Deum sequentes fiunt divini, cap, xxni, vers. 38. Eum sequi facile est, ***ibid.***

Surgens secutus est eum. — Poenitentia non est div differenda, cap. xxi, vers. 1 velocitas in opere bono salutaris est, cap. xxxi, vers. 27. — ***Vide notata in Festo S. Mance Magdalena.***

Non est opus valentibus medico. — ***Vide notata Sabbato post Cineres, et in Indice rerum, verb.*** Medicus, Medicina.

IN FESTO S. MICHAELIS.

S. Michael Ecclesia; est, et Synagogæ fuit, proses et tutor, cap. xvn, vers. 14. — ***Vido Indicem rerum, verb.*** Angeli, Michael.

Nisi efficiamini sicut parvuli. — Parva potenllora et vegetiora sunt magnis, cap. xi, vers. 2. — ***Vide Indi<em rerum, verb.*** Puer, Filius.

Qui scandalizaverit unum de pusillis istis. — Scandalum quid sit : aliud est activum, aliud passivum, cap. vu, vers. 6. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Scandalum.

Scandalosi cavendi sunt, cap. vin, vers. 18.

Væ uomini illu per quem scandalum venit. — Cum impio agens, ejus pœnæ et culpæ lit particeps, cap. xii, vers. 13.

Videte nb contemnatis unum ex PUSiLus. — Parva qui contemnit, paulatim decidet in majora, cap. xix, vers. 1. Parva non sunt contemnenda, cap. ïi, vers. 8.

IN FESTO S. FRANCISCI CONFESSORIS.

Vide Indicem rerum verb. S. Franciscus.

IN FESTO SS. APOST. SIMON. ET JUDÆ.

Si MB PERSCCÜT1 SUNT, ET VOS PERSIQUENTUR. — Cfiri(iii et Deus sunt in moribus imitandi, cap. xtii, vers. 20. — ***Vide notata in Communi Apostolorum.***

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Beati. — Tria hominem iu hac vita beant, cap. xiv, >crs. 1.

Beati paupfres spiritu. — Pauperum preces quales et quando Deus exaudiat, cap. iv, vers. 6. Pauperes sunt juvandi, vers. 10. — ***Vide Indicem rerum, vero.*** Pauper, Paupertas, Humilis.

Paupertas justa melior injuste partis opibus, Gip. x, vers. 33. Paupertas liberat a peccato, cap. xx, veis. 23. Paupertas evangelica hominem beat, cap. xl, vers. 29.— ***Vide notata Domin. II Adventus.***

Beati mites.— Animi plicor cl quies signum est sanctitatis, cap, iv, vers. 13. Lenitas sanctificat, cap. xlv, vers. 4. Mansuetudo in corripiente requiritur, cap. in, vers. 19.Verhu«n dulcé amicos multiplicat, cap. vi, vers. 5. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Mansuetudo, Mitis.

Beati qui lugent, quoniam cgnsoladovtur. — Fide ***notata Domin. iII post Pascha, et in Indice rerum, verb»*** l Lucius, Trbülia, Tribulatio,

Beati misericordes. — ***Vide indicem rerum, verb.*** Misericordia.

Bfati mundo COUDE. — ***Vide indicem rerum, verb.*** Castitas, Virgo.

Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam.—Virtus oxercito mugis dulcescit, cap. xxiv, vers. 29. et esuriem causât, iôfd.

Beati qui persecutionem patiuntor.—Injuriarum perpessio est porta cœli, cap. xxviii, vers. 0. Adversa amicos probant, cap. vi, vers. 7, cl cap. xu, ver». 9. — ***Vide notata in Communi Martyrum, et (n Indice rerum, verb.*** Persecutio, Tribulatio.

Corona el aureola Sauciorum diversi est. Corona unde dicatur, et quid denotet, cap. i, vers. 22.

Cœlestis gloriæ dulcedo, cap. ii, vers. 9. Firmamentum et Stell® describuntur, cap. xuii, vers. 1. Quii empyrei descriptio, ***ibid.*** Cœlestis gloria est premium el finis sapienti^, el slimulusad camdem, cap. li, vers. 38. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Cœlum. In quem paradisum sit Henoch translatus, cap. xliv, vers 16,

Sancti Deum amant el timent, cap. i, vers. 11. sunt velul palma, cap. xxiv, vers. 18. sunt similes diebus feslis, cap. xxxm, vers. 7. mortem optant, cap. xu, vers. 7. vivunt in terris ut reliquis sint vit® exemplar, cap. xliv, vers. 1. laudantur quatuor de causis, ***ibid,*** quando ct quare cœpti canonizari, vers. 2« eorum fortia desideria sunt velut tonitiu, cap. xlvi, vera. 21. nonnulli cum leonibus et belluis luserunt, cap. XLVii, vers. 3. nonnulli sunt ab angelis vel bestiis sepulli, cap. xxxviii, vers. 16. cur nonnulli mortui oleum stillent, cap. L, ver*, il. Unus metu» apud Deum est polior universi* impiis, cap.xvu vers, i et 5. ossa Prophetarum el Sauciorum quomodo pullulent, cap. xLix, vers. 12. Sancti in perenni sunt pace el gaudio, cap. li, vers. 35.— ***Vide Indicem rerum, cerò.*** Sancii, Pii, Justi, Fideles.

Sanctitas dal nomen immortale apud Deum el homines, cap. xliv, vers. 15. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Sanctitas.

IN DIE FIDELIUM ANIMARUM.

Mortuis et auimubus quæ beneficia praestari debeant, cap. vu, vers. 37. eurum lucius est Christianis moderandus : quomodo hi olim lugerentur, cap. xxii, vers. 12, 13, el cap. xxxviii,vers. 18. gentiles ponebant epulas ad sepulcra suorum, cap. xxx, vers. 18. Quæ justa mortuis debeantur, cap. vu, veis. 87. quintupli ceni requiem babi-rc debent, cap. xxxviii, vers. 24.— ***Vide Indicem rtrtim, verb.*** Slurs, Defunctus. Sancti statini n morte cœlo recipiuntur, cap. xi, vers. 23, sunt In pace mortui, cap. xiir, ver*. 14.— ***Vid, notata in Festo omnium Sanctorum***

Mortis memoria semper habenda, cap. xxxviii, vers. 23. mors vocatur judicium , ***ibid,*** ante mortem nemo est beatus, cap. xi, vers. 30. Cuprcssuscrat fcralis.cap. 50. ver*, li. — Fid* ***Indicem rerum, verb.*** Cupmsus, Mor*.

Vilæ brevitas, cap. xiv, vers. 12. omnibus est moriendum, cap. xl, vers. 11. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Vita.

bS. Patres olim limbo dolenti, crebro per angelos illuminabantur, cap. xxiv, vers. 45.

Sepeliendi sunl vito functi. Sepultura fines el fructus quatuor, cap. xxxviii, vers. 16. —***Vide Indicem rerum, verb.*** Sepulcrum, Sepelire.

IN FESTO PRÆSENTATIONIS B. VIRGINIS.

Fuit ipsa in templo juvencula a parentibus presentata, cap. xxiv, vers. 14.— ***Vide Indicem rerum, verb.*** B. Maria Virgo, Pueri, Juvenes.

IN FESTO S. FRANCISCI XAVER1I.

Vide Indicem rerum, verb. S. Franciscus Xavcria*.

IN COMMUNI APOSTOL. ET EVANGELIST.

Apostoli sunt viri misericordia, cap. xliv, vers. 10. per Eliam repræsenlantur, cap. xLviii, vers. 1. — ***Vide indicem rerum, verb.*** Apostoli, Apostolici.

Vos estis sal TEiRÆ. — Salis usus, necessitas et vires, cap. xxxix, vers. 31, el cap. xliii, ver». 21. — ***Consult Indicem rerum, verb.*** Sai, Mare.

IN COMMUNI MARTYRUM.

Martyres in tormentis Deum laudabant, cap. i, vers. 14. militibus comparantur quoad coostinliam, cap. xvn, vers. 24. Memori® martyrum qu® dicantur, cap. xux, vers. i. — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Martyr.

Per rubicundas rosas denotantur. Rosæ encomium, cap. xxiv, vers. LS. Christus quoque est rosa; rosa quarum rerum sil symbolum , cap. L, vers. 8 — ***Vide Indicem rerum, verb.*** Rosa.

Timete elm qui potest. — Timor Dei est quasi auriga animæ, et nauclerus et speculator, cap. xxv, vers. 14. — ***Vide dc timore Dei plura notata*** in ***Fetta Pentecostes, et in Indice rerum, verb.*** Timor el Timen*.

Pro qualibel etiam virtute libenter occumbendum est, cap. xxx, vers. 15. Qui concupiscentia: ignem vincunt, vincent facile ignem corporeum, cap. u, ver*. 0.

IN COMMUNI CONFESSORUM.

Confiteri Cbristum erubescere non debemus, cap. iv, vers. 24. Sacerdotes et Religiosi perpetuo Deum laudare debent, cap. xlv, vers. 19. obediendo offerunt sacrificium mysticum, cap. xxxv, vers. 2. Religiosi sunl mundi domini, cap. xxxm, vers. 28. Regnorum salus consistit m eo, ut reges sanctos habeant sacerdotes, confessano*, pontifices, cap. xxvii, vers. 1. Vigor cl zelus novitiorum sunt velut virides sationes, cap. xl, vers. 22.

Facilius est camelum, etc. — Cameli etymon, cap. xui, vers. 9.

Alia quinque sitejuxckatus sum. — Vita nostra velul mercatus est, cap. xiv, vers. 17. In venditione et emptione intercurrit facile peccatum, cap. xxvii, vers. 3.— ***Vide Indicem rerum, verb.*** Religiosus, Perfectus, Levita*, ***et notata Fena VI post Cineres.***

IN COMMUNI DOLIORUM.

ProfereN'de tuesauro suo nova. — Doctrina foras non prodiens inutilis est, cap. xx, vers. 32.

Doctores sunl similes cedris, cap. xxiv, vers. 17.tria his sunl necessaria, cap. xxxin, vers. 4. sunl velut byades, vers. 17. studuerunt omnes S. Scripture, cap. xxxix, vers, i et 2. alios sua doctrina juvare debent, cap. li, vers. 31. apibus denotantur, cap. xi. vers. 3. suul clavigeri sapientiæ, cap. xiv, vers. 24. non quærant plausum, cap. xiii, vers. 6.— ***Vide Indicem rerum, verb.*** Condonator, Doctor, Praedicator.

IN COMMUNI PONTIFICUM.

Sacerdotum vari® doles, cip. l, vers. 11 el 12. dum populum benedicunt, etiam Deum benedicunt, vers. 22. eorum benedictio esi efficax, vers. 23. Superior qualis esso debeat, cap. xxxii, vers. 1 et seq. Ouus animarum quam sit grave et iulolcrabile, cap. xxnr, vers. 2. Episcopi populum pascant ad vitam aeternam, cap. xxxii, vers. 3. Aaronis elogium, cap. xlv, vers. 7 cl seq. Vestium sacerdotalium tropologia, ver*. 10 cl 14. Elogium Phinees pontificis, vers. 28. item Samuelis, cap. xlvi, vers. 16.— ***Vide Indicem rerum, verb.*** Pontifex, Sacerdos, Episcopi»

IN COMMUNI VIRGINUM.

Stnlu^ virginalis et cælibatus potior est conjugio, cap Sim, vers. 28. ejus typus est lilium, cap. xxxn, vers. 19. Virginum aspectus cavendus est, cap. ix, vers. 5. virginis a parentibus ***t>uis*** sunt custodiendæ, cap. xui, vere, t. Ros velut virgo est, et ejus ct pruina? generatio, cap. XLiir, vers. 21. Virgines oculos custodiant, nec nutibus respondeant, c«P- wi, ■ f*- **•

I'u/s í/iíZícem ***rerum, verb.*** Virgo, Virginitas, Mulier, Uxor.

Cqulommibrs. Trpogr. Albkht PJNSOT et P. BRODAJID»